RAPSODIAE HISTORIARVM EN-NEADVM MARCI ANTO-nii Coccii Sabellici Ab orbe cōdito

Pars Prima quinque comple-ctens Enneades; Prae-missis earundem Repertorus & Epito-mis.

1535.

Væneunt Lugduñ. in ædibus
Nicolai Petit & Hectoris Penet.

TABVLA ALPHABETICA

Sequitur index rerum &verborū insignium in quinq; prioib⁹ Enneadibus huius Rapsodiæ M. Antonij Coccij Sabellici: in quo prior numerus pagellam, posterior vero Enneadem denotat. Pro cuius facili comprehensione, norit lector, si viri aut mulieris illustris nomē in indice inuenerit, quod non idem in margine signatum fuerit, quęrat vbi signatum est Viri illustres, Et similiter de re prodigiosa, q̄rat signatū Prodigiū.

Cretes

Dei

Neapolis

Finis tabulæ literarium in ordinem collectæ.

Explanatio vocabulorum quorumdam obiter inter legendum annotatorum.

TAmetſi Sabellic⁹ noſter pręter cæteros hiſtoriographos duobus primarijs hiſtoriæ luminibus ſtuduiſſe compertus eſt,& rerum veritati & verborū claritudini, vſqueadeo vt vrbiū locorūq; nomina quę min⁹ docte ab rudi ſeculo immutata nouit,& ſplendidius ac cultius dici non ignorauerit,maluerit ea notis q̄ ſplendētib⁹ vocabulis enūciare.Tamen quia nō omnia poſſumus omnes,cū ſint ad altiores facultates alij nati,alij ad literariam non ſatis feliciter addicti,admonitus ſum vt vocu las quas inter legendū deprehēderē nō omnib⁹ obuias & primaria lectiōe cognitas,pauciſſimis explicarem.Quod equidē lubens feci propterea ꝙ ſane q̄ paucæ eiuſmodi occurrerunt,q̄q̄ ſunt quę alios forraſſis adhuc ſuſpenſos tenebunt.

VErum id primū lectorē admonitū velim, multa quæ ſubobſcura videri poſſint,ab autore ipſo ſuis locis explanari:quocirca operæpreciū fuerit aut totā Rapſodiā legere,aut per indicē quæ dubitarit inquirere,aut repertoria maiora vocabulorum emere.

¶Deinde q̄q̄ lucidus eſt,tritam tamen & peruulgatam illā hiſtoriographorū figurā,qua verbū infinitiui modi pro imperfecto Indicatiui ponūt,& ſæpe & feliciter vſurpare:Quocirca ſiquādo infinitiuum ſine verbo finito deprehēderit:meminerit pro finito poni.

¶Tum a vocabulis proprijs & quaſi ſacris quę immutari nolūt non abhorrere.Vnde Veſtalem capi, Magiſtrū equitum dici,Cōſulē creari & ſimilia hic quoq; comperies.¶Neq; vero cultis præſertim Liuianis alienū eſſe,vſq; adeo vt qui Liuiū ſine hęſitatione legere poſſit:hūc curſim legendo perceperit.

¶Græcanica autē vocabula,ab latinis olim iā recepta,& quę latinis ipſis propriū quid ſignificāt licet Græcis communia ſint,minime refugere:vnde nō probē eos qui angelos,apoſtolos,baptiſtas,patriarchas,ꝓphetas.Ephoros,ſtratagemata,Rhapſodiā,& id genus alia cū vix latine explicari poſſint,latine dicere malint nūcios,miſſos,tinctores &c.Verū ne quis in eiuſmodi hallucinetur ea pauciſſimis explicabo.

Amplio. ¶Ampliare,reum eſt eū neq; abſoluere neq; dānare,vtpote cuius cauſa eſt amplius diſcutienda.

Appeto. ¶Appetere notū eſt de reb⁹ etiā nō honeſtis dici,vt de cibo īmodico & de venere,cū expetātur honeſta verū in hoc autore frequēter ponit pro eo quod eſt appropinquare,vt appetente vere,appetente luci eū die &c.

Appello ¶Appellere ſimiliter notū eſt,& autore Valla in Rauden̄.actiuū eſt,vt ī pricīpio Terētij.Poeta quū primū animū ad ſcribēdum appulit.tamē leget hic ſubinde abſolute,vt claſſis appulit.i.appulſa eſt.

Bene haber. ¶Bene habet.ſubaudit ſe.i.felicitur agitur &c.

Capere. ¶Capere Veſtalē.eſt quod nūc diceremꝰ eligere & addicere deo monialē.Capere oculis eſt priuare,capere rem locabilē aut menſurabilē eſt eam continere,capere vrbem eſt expugnare.

Dānat⁹ voti. ¶Damnatus voti,eſt qui tenetur votū perſoluere, eo ꝙ conditio euenit ſic reus voti.

Dico. ¶Dicere,diē,eſt poſtulare,& ad certū diē in ius vocare.Dicere cauſam,eſt ſe purgare.Dicere ius,eſt iudicare.Dicere magiſtrū equitū eſt dicēdo efficere.

¶Dies atri,ſunt infauſti ab atro colore lapillorum quibus Thraces eos notabant dicti. Dies atri

¶Eleuare ſępe eſt diminuere& minoris iudicare,tractū a trutina,in qua res minoris pōderis eleuatur. Eleuo.

¶Ephorus apud Lacedęmonios qui apud Romanos tribunus plebis erat. Ephorus

¶Genius interdū dicitur angelus ad exercendā indolem datus,interdū virtus generatiua & felicitas loco aſſignata,vt Genius vrbis &c. Genius.

¶Hallucinor.i.capior oculis vt cęcutiam & non ſatis videam. Hallucinor.

¶Haruſpex qui exta quaſi ex hara inſpicit. Haruſpex.

¶Fœciales ſunt ſacri magiſtratus fœderibus feriendis & bellis indicendis præfecti. Fœciales

¶Indicere eſt denūciare per ſacrum magiſtratum, vt indicere feſtum.Indicere bellum &c. Indico.

¶In ordinem redigere,eſt priuare magiſtratu quaſi coacte,abire magiſtratu,ſponte.

¶Interrex eſt qui fungitur officio regis ſolio vacante,& interregnū ſpatiū tēporis,quod eſt inter regē defunctum & ſucceſſorē nondū creatum. Interrex.

¶Lacedęmō eſt vrbs.Pelopōneſi clariſſima quę & Sparte dicitur.Lacedęmonij ſunt ei⁹ ciues viri,q & Lacones & Spartani dicunt.Lacenę ſunt mulieres quę & Spartanę. Lacedęm

¶Lectiſternia ſunt ſtrati lecti in templis dijs quaſi ſint in illis cubituri.

¶Metum facere eſt alijs incutere metum.

¶Miles eſt quicūq; militat ſed pręcipue pedes. Miles.

¶Numē accipit autor interdum pro deo eo ꝙ nutu quæ vult facit & influit. Numen.

¶Omen eſt futuri euentus acceptio volūtaria quaſi ex ore aut oſtento aliquo oblata. Omen.

¶Patauium vrbs in Venetis,nunc Padua dicitur: eius conditio habetur 77.a. Patauiū.

¶Poſtridiani dies,ſunt proxime ſequentes,vt poſt Idus,Nonas,& Calendas.

¶Profligatum dicitur finitū ſed cum profligatione & extio alterius partis. Profligo

¶Quæſtor,qui,vulgo receptor dicitur. Quęſtor.

¶Quęſitor.i.inquiſitor.

¶Rhapſodia dicitur coaptatio & cōpoſitio a verbo ῥαψῳδέω quod eſt canto & deſcribo:eſt enim quaſi concinnatio variarum rerū in vnū codicem.vnde eo vocabulo aptiſſime vtitur autor noſter. Rhapſodia.

¶Remittere notū eſt quid ſit:ſed autor frequenter vtitur abſolute,aut paſſiue.niſi intelligi dicas ſe.vt remittente febre,& ardore pugnę. Remitto

¶Reus voti qui votū debet eo ꝙ cōditio obuenit. Re⁹ voti.

¶Rogationes ſi ad leges aut plebiſcita ſpectāt ſunt propoſitiones legum ferendarum & percontationes an perferri mereantur.Rogationes autem quas nos dicimus,latine ſupplicationes dicuntur. Rogationes.

¶Scytala quæratur per indicem.

¶Syſſitia ſunt conuiuia.

¶Siſachia tabularum abſolutio.

¶Suffragium,i.ius eligendi magiſtratum.

¶Stratagema geſtum militare:conſilium,& ars capiendi hoſtis. Stratagema.

¶Triremes naues tribus ordinib⁹ remigum.ſic biremes,quinqueremes &c.

¶Viſigothi corrupte eo ꝙ barbarum eſt.nam barbarorum lingua diceretur vviſigothi id eſt occidētales gothi eo ꝙ vviſt aut vveſt occidens illis dicitur.Similiter oſtrogothi corrupte ꝓ ooſtgothi. Nā ooſt oriens eſt.Hęc ſunt quę nunc occurrerunt,boni conſule lector & Vale. Viſigothi.

M. ANTONIVS SABELLICVS, AVGVSTIno Barbadico Serenissimo venetiarum Principi & Senatui felicitatem.

ERAT VRBS VEstra Augustine Dux inclyte, & Patres amplissimi, mille & amplius annos nata: florebatq; Venetum nomē multa celebritate & opulētia, latebatq; imperitabat: neq; adhuc scriptorum defectu, tantæ rei principiū, prosperiq; successus, externis erāt gētibus satis noti: multiq; mortales, vt credere par est, iniquo ferebant animo, res gestas eius ciuitatis in obscuro esse: quam ob stupēdum vrbis situm, famæq; immortalitatē iam vbiq; partam præter cætera, humanæ gētes in terris mirarentur. Sed quo alij consilio hanc laudem neglexerint, suæq; ipsorum famæ non minus q̃ vestræ inuiderint, difficile est iudicare. Ego nō quia plus potui q̃ quiuis alius, sed q̄ multo plus volui omniū externorum, quod dicere liceat primus audaci quidem conatu, sed euentu, vt arbitror nihil pœnitendo, res vestras a primordio vrbis præscripsi ad nostrorum vsq; temporum memoriam: sumq; lucubratione illa id assecutus, vt qui vrbem medijs fluctibus natam, magna auctam indole, legibus stabilitam, fama tantum nouerant, literarum testimonio cognoscerēt: & qui rem tātam animo concipere nequiuerāt, velut ex insigni tabulæ figuratione oculis intuerentur. Et multi per hęc princeps & patres optimi, cum Venetæ felicitatis, tū virtutis vestræ, maiorumq; vestrorum, haud iniucunda relatione lectitant, quæ vos, quæ illi, domi forisq;, terra ac mari, tam sapiēter q̃ feliciter gessistis. Cæterū ne non semper apud me aliquid vobis, velut in nūmana officina, cuderetur: ecce dum res vestræ alibi leguntur, domi alterum recens, multoq; maiorum vigiliarum opus est vobis natum, ita ab initio destinatum, vt vestro, non alterius nomine in apertū referretur. Sunt quæ nunc vestro nomine inscribūtur, Enneades septem: sic enim (nec temere) partiri placuit: tris & sexaginta libros, quib⁹ a prima mūdi origine, ad Rom. imperij inclinationem, in quæ tempora, auspicatissimus vestræ vrbis ortus incidit: omnē sacrarum prophanarumq; rerum sum seriem complexus, rem quidem operosam, laborisq; propemodum inexhausti: sed quæ, quū rerum varietate multum delectare possit, tum optimorum multitudine exemplorum supra q̃ dici queat legentibus prodesse. Verum fuerit ne operæprecium id facere alij æquius iudicabunt: ego ex tam longa lucubratione, satis mihi consecutus videbor, si dum reliqua pars instituti operis ad nostram vsq; texitur ætatem, per hæc meum vobis probabitur studiū, q̄ q res Veneras per me antea legerūt: hæc quę aliarū sunt gētiū, Veneto nomine legere incipient.

Sequuntur Quinq; priorū Enneadū argumēta.

ARGVMENTA ENNEADIS I.

I. EX LIBRO PRIMO.

EA QVAE DE MVNDI origine tā pie q̃ vere traduntur cum ijs quæ primis est dieb⁹ Deus operatus primo libro continentur. Protoplastus ex rubenti terra format⁹ Adami nomen tulit: Euæ mulier, quæ ex huius latere deprompta est. Ambo lege aberrantes terrestri sunt paradiso deiecti. Cainus Abelem fratrem occidit. Caini exilium & reprobatæ sobolis incrementa. Tubal musicen inuenit: ærariā Tubalcaim. Qui mortalium primi cœlestiū rerū naturam indagarunt. Vetus de mūdi consummatione opinio. Ex qua materia, geminæ colūnæ sint ob id ipsum a primis mortalibus constitutæ. Noe prædicatio & oraculum de futuro cataclysmo. Arca fabricata est. Qui cū Noe in arcam ingressi sint, & quæ cum his sint animalia seruata. Gigātes sunt diluuio extincti. Quæ de gigātibus ethnici scriptores tradiderint. Vbi arca post diluuium consederit, & quod nomen loco ab re manserit. Noe primus vitē coluit. Chami calamitosum exiliū. Qui mortalium primi sint deos commēti. Vbi terrarum sidera primum mortales venerati sint. Vnde primæ coloniæ profectæ. primiq; terranū incolæ. Cur Græci Iudaicam historiam non scripserint. Cur Noe & alijs ab initio tam longa vita contigerit. Irriti Nēbroti conatus in altissima turri statuenda. Vexores & Thanais primi regum procul suis finibus bellarunt. Egyptiorum & Scytharum vetustas. Scythiæ situs, & qui olim mores gentis ritusq; fuerint. Asia Scytarum vectigalis facta. Bactriani & Parthi a Scythis oriundi. Prima Nini regis expeditio. Zooastres a Nino victus mortem occubuit. Ninus Niniuem vrbem condidit. Semiramidis ortus, & eius alimenta propemodum fabulosa. Semiramis primo Menoni mox Nino in Bactriana expeditiōe nupsit. Ninus fato extinctus insigniter tumulatus est. Semiramidis consilium in filij persona assimilanda: Babylonis cōditio, & stupendus vrbis apparatus. Semiramidis expeditio & vana in operibus ostentatio. Indiæ situs ritusq; & mores gentis. Indica Semiramidis expeditio. Quo genere nauium Indi vsi sint. Indi fluminis ortus & crementa. Naualis Semiramidis victoria. Semiramis terrestri prælio victa, & in Assyriam reuersa a filio interfecta est.

EX LIBRO SECVNDO. II.

SOdomitani belli causa, & res circa Sodomam gestæ secundo libro referuntur. Iordanis flu. ortus, & eius decursus. Asphaltitis lac⁹ natura. Pulchrum Habraami facinus in Assyrios. Habraami & Melchisedechi cōgressus. Numerosa soboles Habraamo cœlesti oraculo promissa. Circuncisionis ratio, & cuius sit gētis id proprium. Sodomę & circuniectarum vrbiū excidium. Habraamus est e cœlo filium immolare iussus. Verissima de Iouis ortu & interitu explicatio. Vbi Iuppiter sepultus, & quot Ioues fuerint. Prima mortalium iniuria a Phœnicibus orta est. Quæ celebres forma mulieres, & a quibus raptæ. Iacob Rebeche matris vsus consilio a patre hæres constitut⁹ est. Eiusdem profectio in Mesopotamiā. Quid Laban sit cum Israele pact⁹. Lya pro Rachele Israeli supposita est. Duę Labanis filię Israeli matrimonio cesserunt. Prima iubilei mentio. Diluuiū quod sub Ogyge fuit. Occulta Israelis ex Mesopotamia profectio. Dina a Sicimitis rapta est ad stuprum. Dinæ iniuria magna Sicimitarum clade est a fratribus vindicata. Israelis filij Iosippum fratrem Ismaelitis vendiderūt. Memorabile castitatis exemplum in Iosippo. Quæ Pharaoni regi sunt per quietem obseruata, & quæ in his explicandis fuerit Iosippi sagacitas. Israelis filij frumētādi causa in Egyptum profecti sunt. Q̃ varie Iosippus fratres verfauerit

sauerit quoad sit ab illis agnitus. Israel cum filijs &
nepotibus in Egyptum migrauit. Quæ fuerint
Israelitarum in Egypto incrementa, ac quędam in-
ibi de Nilo atq; Ethiopum vetustate, ritu & mori-
bus. Omnes Egyptij reges Pharaones dicti. Pha-
raonis edictum ad omnem Iudæorum progeniem
extinguendam. Moses infans indubitata numinis
prouidentia seruatus est. Moses ætate adulta Egy-
ptiorum dux factus Ethiopicum bellum gessit. Idē
ex Ethiopia reuersus in exilium abijt. Quæ postre-
mo signa sint Mosi diuinitus oblata, dum Bathue
lis oues circa Synam pasceret.

EX LIBRO TERTIO.

III. AEgypti situs moresq; & ritus gentis
primo loco habentur, atq; ibi quæ-
dam de Nili ortu & incremētis. Vn-
de Athenæ dictæ. Quæ pdigia sunt
ibi a principio sub Cecrope facta.
Moses in Egyptum reuersus a rege
petijt vt populum relaxaret. Miracula quæ in Mo-
sis virga extiterūt, & quibus sit cladibus Aegypt⁹
paucis diebus concussa. Iudæorum numerus qui
Mosis ductu ex Aegypto est egressus. Mare Iudæis
miraculose patuit. Pharao cum numeroso exercitu
medijs obrutus est fluctibus. Primus hexametri car
minis apparatus. Manifesta rerū miracula, per quæ
populus Arabię deserta peragrauit. Regionis descri
ptio, & Arabum mores, & quædam de Nabatheis
memoratu digna. Iudæi Arabum gentem ingenti
prælio vicere. Victor populus ad Synam morem
processit. Moses diuinas leges tulit populo, adiecta
& sacrorū ratio, cum tabernaculi dedicatione. Qui
dies Azymorum fuerint & Pentecostes. Quæ Iubi
lei anni ratio. Obtrectatio populi & fremit⁹ in Mo
sen. Qꝫ miraculose sint Iudæorum desideria leuata
coturnicum allapsu. Cananeę terrę exploratio. Mo
ses & Aaron inuidia p̄mi cœpti sunt. Datas & Aby
rus impietatis pœnas luerunt, sacerdotiumq; est
Aaroni stabilitum.

EX LIBRO QVARTO.

IIII. LEgati ab Idumeis nihil pacati renū-
ciarunt. Amorrei & Moabitæ a Iu-
dęis pręlio victi sunt. Balaami vati
cinatio. Iudæi in peregrinarum mu
lierum congressu gentili instituto
aberrarunt. Phineus Samariam in
Madianę fœminæ complexib⁹ ob-
truncauit. Dira Iudęos pestilentia afflixit. Moabitę
iterum victi sunt. Moses Israelitarū gēti leges tulit.
Danaus ex Aegypto pulsus Peloponesum tenuit.
Dardanus ex Arcadia in Samothraciam migrauit:
inde ex Samothracia in Phrygiam. Lacedæmonis
conditio, & cum his ea quæ de Perseo & Gorgoni-
bus q̄ verissime tradi potuerunt. & quis Busyris
fuerit. Quis Dionysius qui primus vini monstra-
uit vsum. Ericthonius mortalium primus quadri-
gas iunxit. Triptolemus triticum Atticæ inuexit,
cuius inuētrix Ceres fuit. Quid sit cur vetustas Ne-
ptuno maris imperium assignauerit, Plutoni infer
na, cœlum Ioui. Iordanis aquæ in muri speciem ste
tere Iudæis illum vadantibus. Manna cadere desijt.
Populus in deserto natus circuncisus est. Iudęi Hie
ricuntem diruerunt. Acharus lapidib⁹ obrutus est
sacrilegij conuictus. Iudęi Adanim vrbē diruerunt.
Iidem immensum Cananeorum exercitū vna acie
profligarunt, Cananeaq; sunt terra potiti. Decem
Israeliticæ tribus totam inter se Cananeam terram
partitæ sunt, ac plura inibi de Palæstinæ finibus,
Syrię, Phœnicumq; & Tyriorum vetustate memo
ratu digna. Vbi Balsamum nascatur. Bezecus rex
bello victus interfectus est. Hierosolymę captæ di-
ripiuntur. Israelitarum res intestina discordia vehe
menter afflictæ sunt. Duæ Israelitarum tribus, quę
trans Iordanem agrum acceperāt, bello a finitimis
victæ, seruitij iugū accepere. Vbi literæ ortæ sint:
& per quos in plures gentes propagatę. Insulæ Cre
tæ situs: & qui mortalium eā primi tenuerint, qui-
q; fuerint Insulanorum ritus. Quæ Lini fuerint &
Amphionis inuenta.

EX LIBRO QVINTO.

VEtus Iudæorum disciplina cum re V.
paulatim collapsa est. Aiothus Mo
abitarum rege interfecto suos in li-
bertatem restituit Quæ de Orithy-
ia, Zeto & Calai sunt vere prodita.
Et mox quę de Phryxo & Helle me
morata sunt. deq; Heroici carminis
& oraculorum origine. Delphicū oraculū quo ca-
su conditum. Sicyonij regni origo. Troianorum re
gum verus stemma. Ilij conditio & Ganymedis ra-
ptus. Bellerophontis in Lyciam expeditio. Tā bre-
uis q̄ vera de Cadmo & eius progenie explicatio.
Iudęi Delborę vaticinio & Barachi ductu in liber-
tatem asserti sunt. Iahelis Hebraicæ fœminæ in ho-
stium ducem memorabile facinus. Recens Israelita
rum victoria Iabino Assori rege in acie perempto.
Thebani Herculis ortus, qui in Theloboici belli tē
pora incidit: & qui Theloboi fuerint. Herculis tyro
cinium & cætera eius gesta. Quibus est Iasonis in
Colchidem nauigatio inserta. Qui Colchi fuerint
& vnde oriundi. Quid aureum vellus. Qualis Iaso
nis reditus, & quibus ille casibus iactat⁹ vsq; ad vi-
tæ exitum. Quibus Medea errorib⁹ sit agitata post
natorum cædem. Amazonum origo & ritus gen-
tis, & quemadmodum fuerint ab Hercule bello su
peratæ. Amazonum expeditio in Europam. Quæ
Hercules in Libya gessit, cum Aphricanarum rerū
relatione. Quis fuerit Antheus & quæ ei⁹ regis. Her
culis transfretatio in Hispaniam, & quas extra ter-
ram rerum a se gestarum metas fixerit, & quæ ve-
re dictę sint columnæ Herculis.

EX LIBRO SEXTO.

HERCVLES VICIT GERI- VI.
onem in Hispania. Et quis Gerion
fuit: & cur triceps dict⁹. Cacus in La-
tio ab Hercule oppressus est. Et quę-
dam inibi verissime de Caco dicta.
Ara maxima quæ fuerit, qui Potitij
& Pinatij. In ora Campaniæ, aduersus iniurios lo-
corum accolas Hercules feliciter dimicauit in Phle
greis campis, insertaq; his quædā de Vesuuij mon-
tis natura: de Lucrino & Auerno, & vetusta Cim-
meriorum gente. Hercules Ericem cæstib⁹ peremit.
Siciliæ descriptio & qui mortaliū primi eā terrā co-
luerint. A quo Hercules acceperit Astrorum scien-
tiā. Thesei gesta qui Herculis æqualis fuit & æmu-
lus maternoq; propinquus genere. Et in his quædā
in fidē asserta quæ de Labyrintho, Minotauro, Ari-
adna & Dędali casu traduntur. Egeus se ex alta spe-
cula præcipitauit. Attica ciuitas a Theseo institui-
tur. Vbi & quando primus nummus percussus est.
Amazones in Atticā irruperūt. Hippolytus ab eqs
distract⁹ perijt. Theseus & Pirithous ex iniuria ami
citiam iniuerūt. Lapithæ Cētauros vlti sunt. Et ibi
qui Centauri fuerint ostenditur. Theseus Helenam
raptam apud matrem Aphidnis deposuit. Pirithο-
us ab Adoneo Molossorum rege Cerbero cani la-
niandus obiectus est. Theseus in vincula coniectus

Herculis est interuentu liberatus. Castor & pollux in sororis vltionem Atticā populati sunt. Aphidnis captis recepta Helena Ethram in seruitutēq; abducunt. Theseus hostis iudicatꝰ in Scyro perijt. Caetera Herculis gesta, quibus inserta sunt, quae de Meleagri & Altheae casu sunt memoriae prodita. Hercules perituꝰ in Oetha monte rogum conscendit. Gedeon Iudaeos seruitio pressos in libertatem vindicauit. Abimalechus vndeseptuaginta occidit fratres. Iudaei cum Philisteis feliciter dimicarunt. Heraclidae Trachina eiecti ab Atheniensibꝰ recepti sunt. Iidē Euristheo in Attica interfecto Argos obtinuerunt. Sansonis gesta & interitus, vltimo loco referuntur.

EX LIBRO SEPTIMO.

VII. OEdipus Lao patre interfecto ex Iocasta matre quam ignotam duxit vxorem liberos extulit. Polinices ab Aetheocle fratre fraudatus, regno Adrasti regis auxilio bellum Thebanis intulit. Nemaei ludi in Archemori memoriam condiri. Adrastus fugiēti similis Argos reuersus est Thebani bello ab Epigonis repetiti vrbē deseruerūt. Paris ex Peloponneso rapuit Helenam, atq; inibi multiplex sermo de ijs quae gesta sunt ad Troiam. Aeneas ex Ilio profectus Siciliam tenuit, & ex Sicilia Latium. Qui fuerint veteris Latij fines, & qui hominum ipsam terram ab initio tenuerint. Latinus & Aeneas inter se foedus & affinitatē iunxere. Latinus aduersus Rutulos dimicans prelio occubuit. Troiani & Aborigines Latini dici coeperūt. Aeneas incerto casu perijt. Ascanius Hetruscos bello superauit: mox & Albam condidit. Antenoris & Henetorum in Italiam accessus. Patauijq; cōditio, & cum his varij errores eorum qui ad Troiam militarūt. Iudaei a Philisteis victi arcam foederis amiserūt: in qua postmodum vindicanda manifesta extitit numinis assertio. Iudaei Samuelis ductu Philisteos superant. Saulus primus rex Iudaeorum creatus est.

EX LIBRO OCTAVO.

VIII. QVādo apud Sicyonios sit regnari desitum. Qui post Ascanium Albae regnum tenuere. Dores Atheniensibꝰ bellum intulerūt. Memorabilis Codri regis interitus. Varius sermo de Homeri poetae ortu deq; natali solo. Iudaei ab Ammonitarum rege victi omnes altero oculo priuari sunt. Atrox Sauli edictum. Ammonitę rege in pugna amisso, insigni clade affecti sunt a Iudęis. Ionathas Sauli filius Philisteorum castra noctu ingressus ingentis victorię suis praebuit materiam. Saulus de filio sumpturus fuit supplicium, q̄ contra edictum suum fauum mellis comedisset, nisi exercitus suppliciū ab eo deprecatus esset. Amalechitę bello petiti sunt, quorum regē captum quia Saulus seruasset a Samuele prophera increpitꝰ est. Dauid rex occulte a Samuele inungitur. Idem adolescens adhuc Goliadem immanis staturae virum singulari certamine prostrauit: quo perēpto ingēs victoria secuta est. Saulus Dauidem sibi generum asciuit, ascitum capitaliter insectatur. Dauid exilio solum vertit. Abimelechus sacerdos a rege occisus est: quia Dauidem hospitio excepisset. Nobeanorum. CCC. pari crudelitate interfecti. Nobea incēsa, ciues ad vnum atrocissime necati. Dauid regi reconciliatus Philisteos vicit. Saulus Dauidem iterū capitalibꝰ petijt insidijs. Dauid Abigailē sibi matrimonio iunxit. Idem quū Saulum obtrūcare potuisset cęde abstinuit. Amalechitae ob Sicelechum vicum direptum a Dauidica cohorte occidione occisi sunt. Saulus cum tribus filijs ad Gelbonē montem interficitur. Dauid rex salutatus est. Isbosethꝰ Sauli filius & ipse a Iuditarum tribu rex creatꝰ est: per quae diuisum est Hebraeorum regnum. Habner a Ioabo interfectus est. Isbosethi cędes, regnūq; Dauidi stabilitum.

EX LIBRO NONO.

DVbia Hierosolymorum cōditio cui vrbi captae Dauid arcem imposuit. IX.
Idem Palaestinos prelio victos fuga disiecit. Arca foederis Hierosolymā delata est. Hebraicarum rerum successus. Dauid Ammonitas quia contra ius gentium legatos violassent bello adortus facile victus est. Assyrij & ipsi praelio victi sunt: in qua pugna Dauid hostium ducem obtruncauit. Bersabea Vrię coniunx a Dauide adulterata est: & mox Vrias ipsius opera interfectus. Post viri caedem Bersabea Dauidi nupsit. Dauidis liberi ex coniugibus & concubinis nati. Ammon Tamarę sorori stuprū intulit: quod flagitium est eius caede vindicatū. Absalon patrem regno deturbauit. Dauidis pietas in Absalonem. Dauidici duces Absalonem interfecere. Dauid in regnum restitutus in nouam seditionē incidit: quae haud multo post sedata est. Censa sunt in Iudęorum gente vndecies centum milia virorū qui arma ferre poterant. Salomon volēte patre rex creatus est, oraculoq; patri successor constitutꝰ. Dauidis interitus, & qui cum eo viri illustres vixerint. Qui hominum primi & vbi philosophari coeperint. Carthaginis conditio & in ea relatione, quaedam de Tyriorum vetustate, Sychei caede, & Elisae coniugis effugio. Memorabilis Elisae exitus a poetico diuersus. Salomon sapientię nomine illustratus est nouo iudicij genere. Quae Salomon literarū monumētis tradiderit. Elcazari facinus in Dęmone eijciendo. Salomon templum Hierosolymis cōdidit, conditum rite dedicauit. Cōdidit & regiam domū. Quid Pharaonis nomen significet: & quādo Aegyptij reges Pharaones dici desierint. Salomon Iudicum commercium instituit. Saba Aethiopum regina Hierosolymam venit. Balsami surculus quādo primum Syriae illatus. Immensae Salomonis opes cum eius interitu postremo loco referuntur.

ARGVMENTA ENNEADIS II.
EX LIBRO PRIMO.

ROBOAS populi fauorē superbo a se alienauit responso. X.
A duabus tribubus rex Roboas salutatus est, caeterę illi imperium abrogarunt. Hieroboas qui a X. tribubus rex creatꝰ est populum ad Idololatriam traxit. Dextera regis manus cōtabuit qua propheram percusserat. Iadam propheta a leone laniatus est. Roboas plures in Syria vrbes cōdidit. Hierosolymitanum templū & regia direpta est a Sesacho Egyptiorum rege. Hieroboas bellum Abiae intulit. Abiani egregie vincunt acie. Verumq; Hebręorum regnum per varios bellorum casus aliquandiu est iactatum. Helias & Heliseus prophetica praedicatione per id tempus claruerunt. Modica Iudaeorum manus Michęę prophetica praedicatione freta, ingentes Syrorum copias ad Hierosolymam strauit. Michęę & Sedechiae prophetarum cōtentio

tentio de Achabi regis exitu. Moabitæ Arabes, qui aduersus Iosaphatum ad Asphaltitem lacum consederãt, castrensi seditione deleti sunt. Enochis & Helię incertus exitus. Ioras rex cum duobus socijs regibus, Moabitas bello adortus: quia Moabitarum rex filium in murorum fastigio immolasset misericordia motus, pacem reddidit gẽti. Quid memorabile circa Heliseum acciderit. Ioras arcta obsidione pressus, in miserabilem duarum mulierũ litem incidit. Syri ex Helisei prædicatione sua sponte turbati cæsiq; sunt. Azabel oraculo frętus Adagũ Damasci regem necauit. Arabes Palęstinam populati sunt. Hieus Ioram & Ochoziam occidit. Hiezabelis & totius Acabi familiæ crudelis exitus. Baali sacerdotes Hiei iussu interfecti sunt. Athalia, occupato Hierosolymorum regno, omnes ex Dauidis familia interfici iussit. Ioas, Athalia interfecta, in regnum restitutus est. Iacobus Ioæ filius a Syrorum rege sibi pacem redemit. Lycurgus leges Lacedęmonijs scripsit, Laconũ præterea ritus & mores & Lycurgi exitum habet hic liber.

EX LIBRO SECVNDO.

XI. HElisei prophetæ celebris prædictio de futura Ioę regis potẽtia. Amasias rex Moabitas, Idumeos & Gabaonitas vicit: mox deserto patriæ pietatis cultu ab Ioa Samariæ rege victus, in triumphum est ductus. Regia domo & vrbe a Samaritis direpta, ipse inglorius reliquum vitæ egit. Ionas propheta triduo in cetus vtero fuit. Palęstini & Hammonitæ ab Ozia bello victi sunt. Hierosolymorũ mœnia instaurata: ipse lepra infectus e medio excedere coactus est. Arbaces Medus, Sardanapalo ad mortem compulso, summã imperij ab Assyrijs ad Medos traxit: atq; inibi quædã de Mediæ situ, & ritu gentis, & de Magorũ scientia, philosophandiq; ratione. Iudæi pacem sibi ab Assyrijs redimũt. Macedonicum regnũ conditur. Numitor Albanorum rex regno spoliatus est a fratre. Ilia Numitoris filia vestalis capta est. Olympiadum ratio quãdo inita, & quis illarũ auctor. Lydorum regnum eodem tempore constitutum. Qui fuerint eius mores, qui viuendi ritus. Ioathas Hãmonitas tributarios sibi fecit. Rhea Ilia vno nixu geminos peperit, Romus & Rhemus Infantes expositi memorabili casu seruati sunt. Quæ In vtroq; fuerint primæ ętatis rudimenta. Albanũ, Amulio interfecto Numitori restituitur. Romꝰ & Rhemus colonos ab auo acceperunt ad vsum condendæ vrbis. Rhemus orto inter fratres de situ vrbis certamine ictus occubuit: & cum eo Faustulus & frater. Quo die Roma condita sit, & in quæ tempora inciderit origo vrbis. Achamꝰ in Iudæa a Phaceiæ profecto magno prælio victꝰ est. Idem Hierosolymitanũ templũ claudi iussit: sacra fieri vetuit. Romulus Romæ Senatũ constituit: leges aliquot nouæ ciuitati dedit. Asylum aperuit. Romani Sabinas virgines vi rapuerunt.

EX LIBRO TERTIO.

XII. IN Palęstina Ezechias rex templum aperuit. sacrorũ ritum instaurauit. Osias Samariæ rex ab Assyrijs victꝰ cum. X. Iudæorum tribubus est in Mediam traductus. Qui hominum Cuthei fuerint, & qua perfidia In Iudæos accolas vsi. Messenij plures annos a Spartanis obsessi sunt. Parthenię, Phalãti ductu: Tarentũ instaurarũt. Romulus ex Acrone rege prima spolia opima retulit. Templũ Feretrio Ioui dedicauit. Antennates & Crustumini victi sunt: & in vtrorũq; vrbes Coloni ex vrbe missi. Sabini T. Tatij ductu Romanã arcem noctu occuparũt. Romuli acies ad palatium vsq; fugata est. Curtius in paludem pręcipitatꝰ. Romani Sabiniq; mulierum interuentu pacem inter se iungunt. Vnde comitium & Quirites dicti. Tatius rex a Laurentibus occisus est. Fidęnæ a Romulo captæ & Cameria direpta. Romulus Veientibus victis in centum annos inducias dedit. Idẽ cum ad Capræ paludem exercitum recognosceret: vi subita ex oculis euanuit. Giges Cãdaule rege interfecto Lydiæ regnum obtinuit. Vbi loci Gordij nodus fuerit. Esaię prędictio In extremis Iudæorũ rebus. Mures nocte vna numerosum exercitũ scutis & arcubus exuere. Spartiatæ bellum Arcadibꝰ Inferunt. Arcadiæ situs & hominum mores. Lacedæmonij stulta oraculi interpretatione a Tegeatibus victi sunt. Vbi Orestis ossa reperta sint. Memorabilis Spartiatarum & Argiuorum pugna de Tyrea campo: & quam vterq; populus legem tulerit post pugnam. Corinthij Liburnos ex Corcyra eiecerunt: condiderunt q; in Sicilia Syracusas. Quæ Sibyllarum fuerint nomina, & vbi singulæ claruerint. Numa rex Romæ declaratꝰ est. ac quædam ibi de Sabinorũ vetustate. Religiosum Numæ regnũ, & quæ ille in eo administrãdo Romæ constituerit: quiq; sint ex eo filij procreati.

EX LIBRO QVARTO.

XIII. QVI bominum sint regno vbiq; terrarum, vno tempore potiti. Manasses ab Assyrijs captus est. Tullus Hostilius Albanis bellum intulit. Tergemini Horatij Curiatijq; ex duabus sororibꝰ nati pro patria ad certamẽ instituuntur. Quæ olim feriendi fœderis fuerit ratio. Memorabilis Tergeminorum pugna. Horatiꝰ victor sororem obtruncauit. manifestęq; cædis reꝰ, ob recens meritum absolutus est. Quale fuerit ius trium natorum, & vnde ortum. Hostilius Fidenatibus bellum intulit. Albani medio ardore pugnæ a Romanis defecerunt. Tullius felici mendacio victoriam adeptus Metium Albanum atroci supplicio effecit. Albam diruit. Fidenæ captæ sunt, & Sabini ad malitiosam syluam prælio victi ab Hostilio. Quando & quam ob causam Nouendiale sit sacrum constitutum. Cum Latinis quinq; annos bellum fuit. Hostilius rex fulmine ictus cum tota domo deflagrauit. Phalaris Tyranni sęuitia illustrata est: pluresq; simul vrbes conditæ. Iosias in Iudęa rerum potitus est. Ancus Martius rex bellorum cerimonias instituit. Idem Politoriũ de Latinis cepit. Pons sublicius Tyberi Impositus est. Ancus Fidenas bello captas diruit. Sabinos castris exutos multa strage cecidit: mox & Veientes acie vicit: deq; his triumphum egit. Volsci ad pacem petendam compulsi sunt. Ancus Hostiam condidit. Iosias interpolare ausus bellũ quod Necho Assyrijs ĩferebat, grauiter saucīꝰ perijt. Necho Iosię filiũ in vincula coniecit. Prophetica vox Hieremiã & Ezechielem, per id tempus illustrauit. Quomodo Psamnieticus sit Aegypti regno potitus. Labyrinthus & alia Psamnietici opera. Deliquium Solis sub Aliatte Lydorum rege factũ. Aliattes bellũ Milesijs intulit. Callidum Trasibuli Milesij consiliũ, ac suis salutare. Periandri Corinthij consiliũ in sepulchro occultãdo. Arion a Delphino seruatꝰ est. Hãmoniũ oraculum quãdo & a quibꝰ conditũ. Tarquinius rex aliquot ex Latinis vrbes cepit. Latinosq; acie victos fœda strage cecidit. Idẽ bellũ Sabinis intulit. Tarquinius

Sabinos & Hetruscos castris exuit. Hetrusci impe-
rio Romanis cesserūt. Regia insignia ab Hetruscis
sumpta. Sabini iterū bello victi Rom. imperio sub
iecti sunt. Tarquinius Circum maximum instru-
xit. Prodigium quod in Seruio puero extitit. Tar-
quinius Martiorum iuuenum fraude interfectꝰ est:
& Seruius Tanaquilidis arte & consilio Rex Ro-
mæ creatus.

EX LIBRO QVINTO.

XIIII. NAbuchodonosor Assyriorum rex
Hierosolymas cepit. Ioachimum
cum matre & necessarijs & omni
militari ætate Babylonem tradu-
xit. Iudæi bello reperiti sunt quod
Hieremias futurum dixerat. Hiero
solyma capta Sedechias crudelem
in modum ab Assyrio excruciatus est. Duorū illu-
strium propheturū oraculū diuersum verbis, euen
tu verovnū. Q: diu sit in Dauidica domo regnatū.
Recens Hierosolymorū desolatio. Iudæorū quorū
dam in Aegyptū perfugiū. Pythaci Mitylenei &
Phrynonis Atheniensis memorabile certamē. Sap
pho sese præcipitauit. Solon Atheniēsibꝰ bellū per-
suadet. Salamis ab Atheniensibꝰ occupatur. Q: diu
Epimenides Cretēsis dormiuerit. Quid Thales mi
lesios sit de Munichię situ vaticinatꝰ. Draco sangui
ne leges scripsit. Fons Romanorū legū vnde sit. So
lonis & Thaletis memorabilis congressus. Bitho-
nis & Cleobis insigne pietatis exemplū in matrē.
Pysistratꝰ Athenis Tyrannidem occupauit. Solo-
nis præclarū facinus & qui sapientiæ cū eo claruer
rūt. Quando Nemeæi ludi Pythia & Isthmia certa-
mina celebrari cœpta sint. Perinthi Camarinæ &
Massiliæ conditio. Ananias Misael & Azarias mi-
raculo sunt igne seruati. Seruiꝰ Tulliꝰ Romæ Cen-
sum descripsit. Lustrū condidit. Dianæ templū in
Auentino statuit Rom. Latinisq; cōmune. Dianæ
antistes fatalem immolauit bouē. Tarquiniꝰ regiā
occupauit sedem: Seruiū curia deiecit, delectū occi-
dit. Tullia per iacētis cadauer patris egit currū. Mā-
dane Astiagis filia Cābisi nupsit. Cuiꝰ opera sit in-
fans Cyrus seruatꝰ. Crudelissimū Astiagis facinus.
Cyrus in Persidem ab auo missus est: atq; ibi non
pauca de regionis situ, & Persarū moribꝰ. Cyrus
Persas ad bellū cōciuit: Medisq; bello victis in Per-
sidem transtulit imperium.

EX LIBRO SEXTO.

XV. CYrus Assyrijs bellū intulit. Cyndē
amnē in minutissimas partes corri-
uauit. Babylon a Cyro recepta est.
Quę sit Assyrię feracitas, quiq; Assy
riorū mores. Crœsi regis Lydorū cu
ra in explorāda oraculorū fide. Lace-
dæmonij societatē cū Crœso iūxere. Crœsus oracu-
li voce deceptꝰ bellū Persis intulit. Halis flu. me-
morabilis corriuatio. Cyrꝰ Crœsum Sardis cōpul-
sum cepit. Regiā vrbē diripuit. Crœsi filiꝰ ex muto
est vocalis factꝰ. Crœsum pyræ impositum victor
Cyrus seruauit. Cyrus Massagetis bellū intulit, ho
stemq; dolo captū cecidit. Spargapises Thomiris fi
lius sibi manū intulit. Cyrus insidijs a Thomire ex
ceptus cū toto exercitu cæditur. Eius caput in hu-
mani sanguinis vtrem est ab hoste coniectum. Qui
Massagetarū fuerit ritus: & qui hominū sint Massa
getę. Daniel propheta a Cyro honoratꝰ est. Q: no-
uum phasma sit, Daniel interpretatꝰ. Coniectus est
Daniel in Leonū lacum: Pepercit Leones Danieli:
prophanos & impios laniarūt. Signū memorabile
in cœlo Danieli oblatū. Iudęi ex Assyria in Palęsti-
nam reuersi sunt. Et templi fundamenta sub Cyro
iacta: & mox sub Dario templū instauratū. Qui vi
ri sapientiæ & diuinationis nomine per id tempus
claruerint. Cur Tarquinius superbi nomen sit ade-
ptus. Herdonius Aricinus, Tarquinij fraude, a suis
necatus est. fœdus cū latinis renouatū. Duo Sabini
exercitus vno sunt die subacti. Pometia capitur, ac
capta direpta est. Gabini Sexti Tarqnij fraude sub-
acti sunt. Exemplū Tarquinij papauer decutientis
ex Corintho translatinū. Terminꝰ & Iuuenta Ioui
non cesserūt. Sibylla fatidicos ad Tarquiniū libros
detulit. Humanū caput in Tarpeio refossum prodi
giū futuro fecit imperio. Brutꝰ cū Tarquinijs iuue-
nibus Delphos profectꝰ est oraculūq; rite interpre-
tatus, terram osculo contigit. Tarquiniꝰ Ardeatibꝰ
bellū intulit. Lucretia ob violentū stuprū sibi ma-
num intulit. Tarquinio imperiū abrogatū est mox
vrbe excluso ipsi & filijs exiliū indictum.

EX LIBRO SEPTIMO.

MEmorabile Amasis Aegyptiorū re- XVI.
gis adagiū in opinione vulgi eludē-
da. Cambises bellū Amasi intulit.
Difficilis per siticulosa Arabiæ loca
aquandi ratio. Psamnitꝰ Amasis fi
lius prælio victꝰ paucis diebꝰ regno
spoliatꝰ est. Quæ sint regna vno fere tempore euer-
sa. Psamniti memorabilis constātia in summo do
lore. Cur Aegyptij & Persę non consueuerint com
burere cadauera. Vbi mensa solis fuerit. & quæ Cā
bises ad Aethiopū regem misit munera. XL. milia
peditū i Ammonios missa medijs arenis perierūt.
Apis bos qualis fuit. Smerdis alter Cyri filiꝰ Cam-
bisis iussu occulte interfectꝰ est. Memorabile respō-
sum iudicū ad Cambisem de legibꝰ & potestate re-
giā, Cambises Meroen sororem occidit. Magi fra-
tres Persicū regnū occuparūt. Cābises suo ferro te-
mere vulneratus perijt. Magi a coniuratis oppressi
sunt: & in pulchro facinore pulchrior vox Gobrię.
Quæ pro populari administratione procq; regia di
xerint Persici regni assertores. Darius Persarum rex
creatus est. Q: suspectam habuisset Amasis rex Po
lycratis, Tyranni felicitatē: & q: inhumane ob eā rē
veterem illi amicitiā remiserit. Samos a Lacedæmo
nijs oppugnata est. Sami descriptio. Quod Pytha-
goras Samius dogma induxerit, & quo casu demū
perijt. Polycrates ab Oroetę Lydię præfecto captus
in crucē sublatus est. Iudęi Hierosolymitanū tem-
plum restituerunt. Demodoces medicus a Dario
aureis compedibus donatus est. Darius Itaphernē
cū tota domo ad suppliciū rapuit, exemplūq; inibi
muliebris pietatis in fratrē. Babylonij a Persis op-
pugnandi omnes fere mulieres vno tempore neca-
runt. Mula Zopyri peperit. Ipse mutilata sibi facie
pro transfuga transijt ad hostes, paucisq; diebꝰ Ba-
bylonem Dario tradidit. Darius vouit Hierosoly-
mitani templi restitutionem. Quęstio relatu digna
de vini, regis, mulieris, & veritatis potentia. Quot
annos habuit templi instauratio. L. Iunius Brutus
& Tarquinius Collatinus Romæ primi sunt cōsu-
les creati. Tarquinij regis bona a populo direpta.
Brutꝰ filios & cōiurationis socios securi percussit.
Tarquiniꝰ bellū Romanis intulit. Brutꝰ & Aruns
Tarquinius aduersis ictibꝰ cadunt. Prima funebris
oratio quæ Romę habita est. Cur Valerio sit Publi
colę cognomē datū. Puluillus cōsul capitoliū dedi-
cauit. & bellū Romanis a Porsena illatū est. Hora-
tius Cocles pontem aduersus Hetruscos tutatꝰ est.
Mutius Sęuola scribam pro rege interfecit. Clœlia
obses trāsnauit Tyberim. Porsena indolē in hoste

miratus

miratus Ro.Po.pacem restituit.

EX LIBRO OCTAVO.

XVII. DARIVS Europęis Scythis bellū intulit.Qua arte olim Scythæ rebelles seruos vicerint.Quæ fuerit Scytharū vetustas,& qui primus in ea terra regnauit.Referūtur inibi Cimmeriorū monumēta & æneū vas ex cuspidibus conflatum,Bosphori& Hellesponti descriptio.Darius exercitū in Europā ponte transmisit.Monumenta Darianę expeditionis.Scytharum consilium in administrando bello.Scythę cedendo Dariū fatigarūt.Scythę ranā murem & auem cum quinq; sagittis Dario miserūt,per quę pręsentis est periculi admonitꝰ.Darius fugienti similis in Asiā reuersus est.Laconicę mulieres viros e custodia muliebri habitu emiserūt.Eueltho Salaminiorū i Cypro rex Ferotinę reginę regno eiectæ exercitūq; petenti aureū fusum & colū aureā cū penso dono misit.Ferotina crudeliter victoriā exercuit in Cirenenses fœminas:Tusci ad Aricīā prelio victi a Romanis hospitaliter excepti sunt.& Sabini ad Anienem victi.Appius Claudiꝰ cū magna clientū manu,ex Regillo Romā venit.Romani Sabinos castris exutos cū magna cęde ad Fidenas dissiparūt:vrbs ipsa recepta est.Nec multo post ad Heretū vicū Sabini nihilo minore caede sunt a Posthumio & Menenio victi,ac castris exuti,vbi per noctem Romana pila ardere visa sunt.Sp.Cassius consul fractis Sabinorum opibꝰ ad pacem suppliciter petēdā compulit. Pometia capta est a Verginio Spurij collega.Latiū vniuersum in Romanos,pro Tarquinijs coniurauit.T.Largius primus Romę dictator creatꝰ est.Sp. Cassius primus magister equitū.Romani ad Regillū lacū feliciter dimicarūt.Victoria miraculose nūciata est.Castori & Polluci templū Romæ ędificatum.Tum primū Romę equitū trāsuectio instituta.Pęonū & Getharum Thracūq; quorūdā mores. Pęones a Persis bello subacti sunt.Darij legati in Macedonia interfecti.Othanes iussus est ius dicere ex eo Tribunali quod pelle fuit patris instratū.Pariorū sapiēs iudiciū in Milesiorū discordia tollēda. Histięus serui caput īscripsit:vt cōsiliū celaret suū. Millesij a Persis defecerūt.Aristagoras Milesius,terrarū figuratione vsus,Cleomenem regem in sentētiā trahere conatꝰ est.Pisistratidę quādo ex Athenis eiecti.Atheñ.bis bello a Cleomene Lacedæ.petiti, bis hostiū discordia seruati sunt.Nuncius cladis in Aeginā acceptæ mulierū sciscitantium incursu necatus est.Aristagoras Milesius trahit Atheniēses in belli societatem.

EX. LIBRO NONO.

XVIII. PAeones ex Asia ī pristinas sedes perfugio remigrarūt.Iones Sardibꝰ incēsis ad Ephesum prelio victi sunt. Iones nauali praelio Phoenices vicerūt.Qui in insula pro Ionibꝰ stabāt in Salaminijs sunt cāpis victi.Plures Ionū vrbes a Persis afflictæ.Histięus a Perside reuersus accisis suorū opibꝰ Byzantiū perfugit.Ionū classis discordia soluta est:& Milesꝰ a Persis direpta.Histięus ab Artapherne in crucē sublatus.Tres insulę sunt a Persis euerriculatę:& ibi quid sit euerriculatio ostenditur.Melciades Persarū metu Cherronesum Thraciā reliquit.Tarquinius Superbꝰ Cumis fato decessit.Prima ciuilis discordia ob æs alienū Romæ orta.Volsci,Seruilij cōsulis ductu praelio victi:& mox paulo a Verginio iterū fusi,Velitras amiserūt.Sabini per idem tēpus sunt a dictatore victi,& Vetusius consul Equos hostes militū ferocia iniquo loco deiecit.Plebs patrū iniuria irritata,in sacrū mōtem secessit:paucisq; diebus recōciliatis ordinibꝰ primi tribuni plebis creati sunt.Corioli bello capti Martio viro ipigro Coriolani cognomen dedere.Menniꝰ,cuiꝰ opera plebs in vrbem reducta est,tā pauper perijt,vt sumptꝰ funeri defuerit.Qui fuerint Cumarum cōditores.Ro. frumentatores Cumis ob Tarquinij bona male habiti sunt.Gelo Siciliæ tyrānus rem Romanā iuuit gratuita frumētatione.Trib.ple.diem Coriolano dixerūt:absensq; dānatꝰ est.Circēsiū ludorū apparatus & instaurati ōis ratio.Volsci Coriolani ductu Romanis bellū intulerūt.Coriolanus plura ex Romanis loca occupauit.castris inde ad vrbem admotis,quū neq; maiestate patrū neq; sacerdotū religione flecti potuisset,vt patriæ parceret,Veturiæ matris precibus obsidionē soluit:nec ipse multo post, vt quidā tradiderunt,a Volscis lapidibus est obrutus.Alij in exilio consenuisse voluerunt.

ARGVMENTA ENNEADIS III.

EX LIBRO PRIMO.

GENER Darij Mardonius,cū ingenti exercitu trāsijt in Europā aduersus Atheniēses.CCC. Persarū naues circa Athon mōtem naufragio periere.Situs & effigies Athi montis.Mardonius Macedonię orā subegit armis.Demaratꝰ spoliatꝰ regno a Lacedæ.ad Dariū se cōtulit.Cleomenes Spartiatarū rex in furorē actus se totū laniauit.Glaucus Lacedę.ob cogitatū crimē cū tota est familia extinctꝰ. Gręci bello reperiri sunt a Persis.Quādo primū sit Delos mota.Quid haec nomina,Darius,Xerxes,& Artaxerxes significent.Euboęę descriptio.Erithra a Persis direpta & incēsa est.Sexcenta milia Persarū ad Marathonē a paucis Græcorū ad naues cōpulsi sunt.Cynigeri facinus memorabile.Alcmeonis Atheñ.pecuniantia in Crœsi auro amplexādo.Melciadis dānatio & dānationis causa.Ingenuū & modestū filiorū Darij inter se certamē.Hernici a C.Aquilio,& Volsci a Sicinio vno tēpore victi sunt.Vterq; cōsul triūphauit.Sp.Cassius primā legē Agrariā tulit:dānatusq; affectati regni ex Tarpeia rupe precipitatus est.Ad ædem Cereris statuæ reponi solitę sunt:vbi & rerū primitię.Oppia Vestalis damnata est.Milites in Fabij Cęsonis inuidiā hostē fusum sequi noluerūt.Sequēti pugna Fabij populares facti sunt.Victoria de Tuscis sed cruēta parta est.Victor cōsul ob collegę mortē triūphare noluit.Fabia gēs sibi Veiēs bellū depoposcit.Fabij post egregia belli facinora ad Cremerā insidijs excepti perierūt.Veiētes Ianiculū occuparūt.Tusci ex Ianiculo.Sp.Seruilij audacia depulsi sunt.Trib.pl.T.Menenio cōsuli diē dixere.Dānatꝰ Meneniꝰ:paucis diebꝰ vita decessit.Dicta est & Seruilio dies ꝙ iniquo loco dimicasset:sed hūc populus oibꝰ absoluit suffragijs.Tusci & Sabini vno die P.Valerij ductu victi sunt.Minutius Trib.pl.domi iterfectꝰ est.Volero nouę autor fuit seditiōis.Plures matronę abortu perierūt.Vrbinia Vestalis icesti cōperta humi viuēs defossa est. XIX.

EX LIBRO SECVNDO.

XX. PErsarū rex Xerxes Darij filius Aegyptum ad imperiū retraxit:Artabanꝰ bellū Xerxi aduersus Græciā dissuasit.Xerxes duplici somnio impulsus ad bellū sese accinxit.Athos a cōtinēti abscissus est.Pythius Celeneus

Xerxem & omnē eiꝰ exercitū hospitio accepit. Xer-
xes Hellespōto verbera infligi iussit: & per dimidia
tum Pythij filiū traduxit exercitū. Xerxiani exerci-
tus ordo. Xerxes mille boues Iliacę Mineruę immo
lauit. fleuitq; in Abydenis cāpis suarū copiarū in-
gentē numerū intuitus. Duobꝰ pontibꝰ traiectꝰ est
in Europā exercitꝰ. Quæ ꝓdigia Xerxi oblata sunt.
Numerus copiarū quę sunt Xerxē secutę, & qui in
his reges, & quę gētes fuerunt. Lysus & alij pleriq;
amnes defecerunt Medis aquātibus. Vbi leones in
Europa: & qualis olim Thessalia fuit. Spartius &
Bulis Lacedæmonij suo sanguine Xerxi satisfacere
nō recusarunt. Atheñ. oraculo edocti omnem belli
apparatum in nauibꝰ statuere. Quibꝰ Gelo gradi-
bus sit in Sicilia principatū adeptus: & q̄ memora
bili pręlio Amilcharem Carthaginiensiū ducē vice
rit. Noua scribēdi ratio quā Demaratꝰ cōmētus est.
Thermopylarū descriptio. Xerxes omniū qui sub
eo militarunt pulcherrimꝰ fuit. Lacedæmonij se co
mere cōsueuerunt in aperto vitę discrimine. Leoni-
des Spartanus fortiter in Persas dimicās mortē oc-
cubuit. Xerxes Thermopylis potitꝰ est. Scyllias Si
cionius vrinator. LXXX. sub aquis stadia natauit.
Bis Græci ad Aphetas prospere dimicarunt. Persæ
Delphicum tēplū frustra sunt violare adorti. Canis
Xantippi ex continente Salaminē vsq; nādo est do
minum secutꝰ. Athenæ a Persis occupatę sunt. Grę
ci Persas ad Salaminē nauali prælio vicere. Xerxes
fugienti similis Græcia decessit. Artabazus magnā
copiarū in ora Macedonię amisit partē. Macedoni-
ci regni origo & incrementa. Athenæ iterū captæ a
Mardonio direptæ & incensę sunt. Ingens Persarū
exercitus ad Plateas in Bœotia cū Mardonio est a
Græcis occidione occisus. Eodē die Græci alterum
Persarū exercitum ad Michalā deleuere. Persæ dua-
bus cladibꝰ affecti tota Ionia cesserunt: & Atheniē-
ses his successibus elati Thraciam sibi & Cherrone-
sum vendicarunt.

EX LIBRO TERTIO.

ROmæ per id tempꝰ domestica, & fo
XXI. ris militari est discordia laboratū.
Appius Claudius decimū quęq; ex
desertore exercitu supplicio affecit.
Idem causam ad Trib. pleb. dictu-
rus vestem nō mutauit. T. Numi-
tius cū Equis temere cōgressus vir-
tute militū vicit. Volsci & Equi a Seruilio consule
vna acie fusi sunt. Quintius collega & ipse in vtrā
q; gentē prospere dimicauit. Plurimi Iudæorū qui
in Assyria adhuc erāt Esdrę ductu in Palęstinā remi
grarunt. Themistocles in exiliū actus ad Xerxem se
contulit. Tres vrbes sunt Themistocli datæ in pa-
nem, vinū & obsoniū: ipse taurinū hausit sangui-
nem, quo epoto extinctus est. Aristides Athenien-
sium optimus est in exilium actus. Atheniensiū res
per idē tēpus longe lateq; auctæ sunt. Cymon Athe
niensis nauali terrestriq; prælio Persas ad Euryme-
dontē fluuium vicit. Persiciq; imperij fines arctio-
res reddidit. Lacedæmon motu terræ concussa est.
Cymon in exiliū actus. Cirthei poetæ carmen Lace
dæmonios ad prælium impulit. Qui viri ingenio
clari vna vixerint. Qua sit vltus arte inimicos Ar-
taxerxes, confirmaueritq; sibi regnū. Tēplum fidei
in Capitolio dedicatū a T. Posthumio. Q. Fabius
consul rebelles Equos ad satietatē cecidit. Sp. Fuscꝰ
ab Equis obsessus Quintij procōsulis interuētu ob
sidione leuatꝰ est. Fœda pestilentia ciuitatē afflixit.
Ciues morbo defuncti Volscos ceciderūt. P. Volū
nio & Seruio Sulpitio consulibꝰ inter multa & fœ
da prodigia quæ facta dicūtur pluit carnibꝰ. Cæso
Quintij filius Volscij accusatiōe absens dānatꝰ est.
Appius Herdonius noctu Capitoliū occupauit. P.
Valerius consul dū hostem Capitolio deijcit ictus
concidit. Tusculana arx ab Equis occupata est, qui
inde a Romanis dimissi sunt in Algido. Lucius Mi
nutius cōsul ab Equis circūsessus Cincinnati dicta
toris interuētu cū exercitu seruatꝰ est. Equi a Quin-
tio sub iugo dimissi sunt: Volsciusq; in exiliū actꝰ,
q; Cęsoni falsum crimen intendisset.

EX LIBRO QVARTO.

TRibuni consulari potestate sunt Ro- XXII.
mæ creati, & ciuitas nōnihil ordinū
discordia iactata est. Equi in Tuscu-
lano agro fusi cæsiq; sunt. Sp. Post-
humio albo & P. Sulpitio Cameri-
no cōsulibꝰ missi sunt qui in Græcia
Solonis leges scriberēt. X. viri creati qui leges con-
derent Populo Rom. Artaxerxes Hesteres precibꝰ
edictū reuocauit, quo iusserat Hebræos toto suo re
gno vno die interfici. X. uiri in sequentē annū refe-
cti inter se conspirauerūt de dignitate per vim reti-
nenda. Iidem partiti inter se rēpublicā, Appio Clau
dio & Oppio ad vrbis custodiam relictis, cæteri ad
bellum profecti sunt. L. Siccius homo militari glo
ria illustris. X. uirorū fraude in Sabinis interfectus
est. Romę Appius Claudius conatus Verginij filiā
in seruitutem redigere: ad quā corrumpendam ani-
mum adiecerat: magni in ciuitate motꝰ fuit causa.
P. Verginiꝰ filiā gladio traiecit. X. uiri ab exercitu
destituuntur. Romanæ legiones Auentinū occupa
runt. Decemuiris in ordinē redactis noui Trib. ple.
creati sunt: & in his Icilius. Plures leges populares
paucis diebꝰ latę. Appius in iudiciū arreptus in car
cere necatus est, collegæ eius capite & fortunis insi-
gniter mulctati sunt. P. Valerius & M. Horatius in
Sabinis & Equis feliciter rempub. administrarunt.
Consules inuitis patribꝰ triumpharunt. Volsci &
Equi ad Corbionem magno prælio victi sunt. Po.
Ro. factꝰ litis arbiter ab Aricinis & Ardeatibꝰ Sca-
ptio autore agrum sibi addixit. Et lex de cōnubijs
promiscue inter ordines celebrandis lata est.

EX LIBRO QVINTO.

LVCIO Sempronio & L. Papyrio XXIII.
consulibus fœdus est cū Ardeatibꝰ
renouatū. ijdē primi omniū Romæ
sunt censores creati. Ardeates dome
stica discordia agitati a Roma. opē
implorarūt. Volsci ad Ardeā subiu
gati sunt. Sp. Melius affectati regni
accersitus a Seruilio Hala dictatoris iussu est inter-
fectus. Quid fuerit Romę ęquimeliū. L. Minutiꝰ au
rata boue donatꝰ est. Fidenates legatos ab vrbe mis
sos cōtra ius gētiū interfecerūt. Corneliꝰ Cossus Lar
tem Tolūniū hostiū ducē interfecit: secūdusq; a Ro
mulo opima retulit spolia. & Fidenę a Romanis ca
ptæ sunt. Quādo res Gręciæ domestica discordia la
borare cœperint. Res ab Atheniēsibꝰ circa Mēphim
gestæ. Atheniēses cū Corinthijs ęquo marte dimi-
carunt: mox altero prælio fusos hostes dispalatosq;
passim ceciderūt. Lacedęmonij ad Tanagrā Athe-
niēses cruēto vicerūt prelio. Megabasus Aegyptios
& Gręcos acie fudit. Atheniēsiū classis in Aegypto
deleta est. Pericles maritimā in hostes expeditionē
memorabili felicitatis obiuit exēplo. Quale fuerit
sacrū belliū circa Delphos. Phocēses Delphis electi
sunt. Samij bello cum Milesijs ob Prienen cōflato,
Atheniensiū in se arma traxerunt: vectigalesq; facti
sunt. Mamercus dictator Romæ censorię potestatis
tempus

teropus contraxit:quapropter tribu submotus est.
Posthumius Tubertus dictator Volscos & Equos
ad Algidum superauit. Quæ fuerint Manliana &
Posthumiana imperia. Aedes Apollinis a Posthu-
mio dedicata est. Vnde Peloponnesiacũ bellũ sum
pserit initiũ. Corcyrei Corinthios nauali prælio su
perarunt. Atheñ. societatem iniuerũt cũ Corcyren-
sibus. Vbi Chimerium sit. Corcyrenses & Corin-
thij ad Sybotem mutuis cladibus conflixerunt. Po
tidea & aliæ Cherronesi vrbes ab Atheniẽsibꝰ alie-
natæ sunt. Quid Cyloniũ & Tænarium piaculum
fuerit. Thebani a Plateensibus intra mœnia depre-
hensi cæsi sunt. Bellici Atheniẽsium & Lacedæmo
niorum conatꝰ. Attica a Lacedęmonijs vastata est.
Aeginitæ ab Atheniensibus suis sedibꝰ electi. Athe
nienses Pericle autore: ijs qui fortiter pro patria oc-
cubuerant: bustum construxerunt: eorum liberos
publice alendos decreuerunt. Ingens pestilentia.
Athenas vastauit. Romę quoq; eodem tempore pe
stilens annus grandẽ vastitatẽ agris & vrbi attulit.

EX LIBRO SEXTO.

XXIIII. PERICLES altero Peloponnesia-
ci belli anno vita decessit. Lacedęmo
niorum legati ad Artaxerxem missi
circa Hellespontum intercepti Athe
nis interfecti sunt. Potideates diu ab
Atheniensibus obsessi deditionem
fecere. Plateenses in Bœotia a Lacedæmonijs op-
pugnati sunt. Corinthij Acarnaniam hostiliter ad-
orti, ad Stratum oppidanorum eruptione percussi
pro victis abierunt. Iidem in mari per id tempus in
Crisseo sinu a Phormione victi, aliquot naues ami
serunt. Athenień. eodem loco a Peloponnensibus
fusi sunt: atq; paucis inde horis ad Naupactum ac-
cepta clades hostibus repensa est. Sitalces Therei fi-
lius Macedoniã ingressus multa in ea terra insigni-
ter edidit. Vnde Achelous fluat: & qui sit eius cur-
sus. Romani ad Veios tribunorum militum discor
dia vincuntur: & Fidenates vna deficiunt. Fidenæ
phanatica oppidanorum acie cæsa a Mamerco di-
ctatore capiuntur. Lesbij ab Atheniensibꝰ deficiũt.
Athenienses Lesbum oppugnant. Sæuũ Athenien
sium decretũ in Mityleneos deditos. Mitylenei na-
uis vnius celeritate seruati sunt. Plateenses deditia
Lacedæmonijs, capitali supplicio afficiuntur. Pla-
teæq; dirutæ. Corcyrensium nobiles domestica se-
ditione affliguntur. Athenienses ab Aetolis prælio
victi sunt. Delus insula per id tempus ab Atheniẽ-
sibꝰ explata est: & Ambraciotæ ad Olpas cæsi. Vul
turnum: quæ Capua inde dicta est, Samnites occu-
pant. Aulus Sempronius dubio euẽtu cum Equis
& Volscis dimicauit. in pugna Tẽpanij virtus ma-
xime enituit. Aulus Posthumiꝰ ob pugnam teme-
re commissam, damnatus est: & Posthumia vesta-
lis ampliata. Athenienses Pylum occupant. Lacedę
monij ad Pylũ victi in Sphacteria insulã ab Athe-
niensibus obsidentur. Athenienses in freto Siculo,
nauali prelio Syracusanos vicere. Mamertini a Na
xijs terrestri pugna superati cęsiq; sunt. Cleon Athe
niensis Lacedæmonios in Sphacteria insula captos
Athenas perduxit.

EX LIBRO SEPTIMO.

XXV. COrcyrenses exules dediti Athenien-
sium iussu necati sunt. Atticæ Clas-
sis duces Athenis exilio multati sũt
q̃ Sicilia decesserint. Atheniẽses Me
gara occupant: sed mox paulo inde
deijciuntur. Omnia Spartiatarum
seruitia vno die incerto casu perierunt. Athenienses
Delum occupant: vbi paucis diebus duplici sunt
clade affecti. Brasidas Lacedæmonius Amphipoli
occupata: plerasq; vrbes Atheniensium in Thracia
ademit. Perdicas Atheniensibus fit belli socius. Iu-
nonis templum Argis deflagrauit. Ro. legiones tri-
bunorum militũ discordia in Algido a Volscis su-
perantur. Equi a Seruilio dictatore cęduntur. Reli-
giosa Tiberis inundatio. Athenienses ex Delo insu
lanos eiecere. Athenienses ad Amphipolim fundũ-
tur: qua pugna Brasidas Lacedęmoniꝰ perijt. Athe-
nienses & Lacedæmonij in certũ tẽpꝰ inducias inter
se pacti sunt: sed nõ multo post ad arma est recursũ.
Lacedæmoniorũ moris fuit ad tibiarũ cantũ pręliũ
capessere. Posthumiꝰ a militibꝰ suis est lapidibꝰ ob-
rutus. Primi e plebe quęstores creati sunt Quintius
Silius, P. Elius, P. Pupiꝰ. Volsci & Equi ad Fucinũ
lacũ a Cornelio Hala dictatore superati sunt. Terra
cina a Ro. capta diripit. quo, tẽpore Romę cœptũ est
tributũ ciuibꝰ imperari: & Veij cœpti sunt a Roma
nis obsideri. Qui hominũ ab initio Siciliam tenue-
rũt. Atheniẽses ab Egestanis accersiti classem in Sici
liã misere. Omnes Mercurij vna Athenis nocte trũ-
cati sunt. Catinẽses in Sicilia Atheniẽsibꝰ adiũgun
tur. Alcibiades reus absens factꝰ exilij causa solum
vertit: absensq; Athenis deuotꝰ est. Syracusani ab
Atheniẽsibꝰ prelio victi a plerisq; Siculorũ destituũ
tur. Alcibiades Lacedæmonios ad bellũ impulit.

EX LIBRO OCTAVO.

SYracusę ab Atheniẽsibꝰ obsidentur. XXVI.
Gilippus Lacedæmonius in Siciliã
profectꝰ Syracusanis suppetias tulit.
Varij Niciæ conatꝰ circa Syracusas.
Lacedæmonij Alcibiadis cõsilio De
celeam in Attica occupãt. Gilippus
Atheniẽsiũ pręsidiũ expugnat ad Plemyriũ. Athe-
nienses parũ prospere in mari cũ Syracusanis dimi
cant. nec multo post ad Epipolas noctu victi ingẽ-
tem acceperũt cladẽ. Lunę defectꝰ Atheniensiũ ani-
mos perculit. Syracusani duplici pręlio res Atticas
in mari affligũt. Nicias fugã meditatꝰ: cũ oĩbus co-
pijs: ad Asinarũ flumẽ venit ĩ hostiũ potestatẽ. Insu
lanorũ plerięq; ab Atheniẽsibꝰ defecere. Alcibiades
ab Lacedęmonijs ad bellũ mittit. Milesij ab Athe-
niẽsibꝰ defecere. Lacedęmonij cũ Dario societatẽ iũ
gũt. Varij Lacedæmoniorũ & Atheniẽsiũ circa Io-
niã conatꝰ. Athenis populari administratiõe subla
ta ad paucorũ potẽtiã res delata est. Byzãtiũ ab Athe
niẽsibꝰ defecit. Alcibiades ab exilio reuocatꝰ autor
fuit suis vt paucorũ administratio ex vrbe tolleret.
Atheniẽses ad Oropũ victi ĩsigni sunt clade affecti.
Lacedęmonij circa Abydũ ab Atheniẽsibꝰ vincun
tur. Nec ita multis inde diebꝰ interiectis Alcibiadis
interuẽtu iterũ victi. XXX. naues amiserũt. Alcibia
des a Tissapherne captꝰ custodibꝰ deceptis ad suos
ex Sardibꝰ pfugit. Idẽ Persas & Lacedæmonios ad
Cyziců superat. Oĩs Hellesponti ora cũ Byzãtio ab
Atheniẽsibꝰ recepta est. Memorabile Alcibiadis fa
cinus in Selymbra occupãda. Chalcedõ Atheniẽsi-
bus dedita est. Atheniẽses cũ Pharnabazo societatẽ
iũgũt. Syracusani a Trasylo capti: & in lapidicinas
cõiecti custodibꝰ deceptis ex Athenis Deceleã ad La
cedęmonios pfugerũt.

EX LIB. NONO.

VEientes a Romanis obsessi sibi regẽ XXVII.
creauerũt. Trib. plebem domi tur-
bare conati sunt. Omnes ciuitatis
ordines rempu. iuuerũt post cladẽ
ad Veios acceptã M. Seruiliꝰ, & P.
Verginius publice damnati sunt.
Quãdo primũ Legisterniũ sit Ro-

mæ indictũ. Romanus miles senẽ augurẽ sublimẽ traxit in castra. Albani lacꝰ aqua emissa est. Veij Camilli ductu cuniculo capti sunt. In quę tẽpora inciderit Veientanũ excidiũ. Alcibiades Byzãtio est potitus. Athenasq́ triũphãti similis venit. Classis imperiũ incredibili ciuiũ studio Alcibiadi decernitur. Lysander Lacedæmonius. XV. naues Atheniensibus ademit. Alcibiadi imperiũ abrogatum est. Ipse vbi id factũ cõperit in exiliũ abijt. Conon a Lacedęmonijs nauali prȩlio victꝰ in Mitylenen' est cõpulsus. Athenięses. XXX. dierũ spatio. CX. triremes ad bellũ instruxerũt. Lacedæmonij ad Argynusas victi sunt ab Atheniẽsibꝰ. Opulẽtissima Atheniensiũ classis ad Egos flumẽ est a Lysandro Lacedæmonio deleta. Lacedæmonij Athenas obsidione premunt. Athenięses terra mariq́ victi leges a Lacedęmonijs accepere. XXX. tyranni sunt Athenis impositi. Alcibiades in Phrygia interfectus est. Argẽtũ ægre est a Lacedæmonijs receptum. atq́ inibi quid obolus fuerit ostenditur & vnde dictus: quid Lacotica Scytala: & qua sit arte Lysander a Pharnabazo elusus. Imilcho Carthaginiensis, amisso pestilentia exercitu, sibi manũ intulit. Dirus sacrorũ ritus apud Carthaginienses: atq́ ibi non pauca de veteri Carthaginiensiũ statu: & quas Italię terras Græci olim tenuerint. Q̃ memorabili euentu sit olim ad Sacram fluuium in Calabria dimicatũ. Sybaritę victi cũ vrbe excidio dediti sunt. in quæ tẽpora inciderit Dionysius maior. Tyrãni Trasibuli opa eiecti sunt Athenis, Agesilaus Lacedæmoniꝰ Persarũ opes in Lydia afflixit. Artoxerxes ex Cadusijs quibꝰ bellũ intulit fugienti similis in Persidẽ reuersus est. Decima Veientanæ prædę Delphos est missa. Camillus Phaliscorũ filijs, quos sibi prȩceptor prodiderat, in vrbẽ remissis Phaliscos ad imperiũ retraxit. Lipatẽses piratæ aurũ Romanis legatis Delphos nauigantibus vi latrocinio ademptum, vltro restituerũt. Equi ad Veruginem a Posthumio fusi ac cęsi sunt. M. Furiꝰ Camillus exilij nomine solũ vertit. M. Ceditius nocturno oraculo magistratibus significare iussus est Gallorum aduentum appropinquare

ARGVMENTA ENNEADIS IIII.
EX LIBRO PRIMO.

XXVIII. SITVS Galliarũ qui sint: & ipsarũ gentiũ mores. Quando primũ Galli in Italiã trãscenderint: ac quoties sint Alpes ab ea gente superatę. Senones Galli quum Clusinos oppugnarẽt, quia Romani legati contra ius gentiũ in se dimicassent, Romã hostiliter petierũt. Romanis ad Alliã flu. fusis cęsisq́ Galli Romã cepere. Capitoliũ dũtaxat retẽtũ est, & ad extremũ prȩsidio defensum. L. Albinus Vestales cũ sacris curru extulit. Multi grãdes natu pro patria deuoti a Gallis interfecti sunt. Heraclitꝰ Romã scripsit captũ iri a Gallis. Galli a Capitolio cũ cæde repulsi sunt. Ardeates Camilli ductu Gallos in agris ceciderũt. Tusci pauci diebꝰ cęsi sunt a Romanis qui Veios perfugerant. Fabius per medias hostium stationes in Quirinalẽ collem sacrorũ causa euasit Camillus absens Dictator dictus est. Manliꝰ Gallos ex Capitolio prȩcipites egit. Camillus legiones ad vrbẽ admouit: quũ iam Romani se auro redimerent. Vincũtur Galli in media vrbe. & mox Gabina via sunt ad vnũ cæsi. Quoto suę cõditionis anno Roma fuit a Gallis capta. Qui atri & postridiani dies habiti. Volsci a Camillo dictatore victi sunt: & Equi ad Bolas castris exuti. Sutrium eodẽ die captum est a Tuscis: & a Romanis receptũ. Roma intra annum instaurata Capitolium quadrato saxo cõmunitum. Hernici & Latini a Camillo acie fusi sunt. Hetrusci iterum ad Sutriũ cæsi: oppidũq́ iterum socijs restitutũ. Nepete deditum Camillus oppidanis restituit. Manlius Capitolinus affectati regni compertus ex Capitolio prȩcipitatꝰ est. Volsci a Camillo victi castris exuti sunt. Tusculani bello tempestiue dissimulato veniã meruere. Prænestini ad Alliam fluuiũ victi Ro. armis cesserunt.

EX LIBRO SECVNDO.

QVi viri ingenio clari eodẽ tempore fuerint. XXIX. Gręcię status a Locrensibus & Phocensibus perturbatꝰ iterũ in discordiã recidit. Lysander Lacedæmonius ad Aliartũ in Bœotia interfectus est. Pausanias rex in exiliũ actus. Agesilaus ex Asia reuocatꝰ Thessalos prȩlio vicit. Pysander Lacedę. ad Gnidũ a Canone victus fortiter occumbit. Thebani in Bœotia ab Agesilao acie fusi cæsiq́ sunt. Athenæ iterũ ex hostiũ manubijs sunt restitutę. Agesilaus in Pelopõneso prælia quædam prospere gessit. Athenienses a Lacedæmonijs desciuerunt Thebanorũ impulsu. Trasibulus Atheniẽsium dux ad Eurimedontẽ amnẽ ab Aspẽdijs oppressus interijt. Thebana arx a Lacedæmonijs occupata est. Pelopidas Thebanus suos in libertatem vindicauit. Cleombrotus Lacedęmonius ad Leuctras prȩlio est a Thebanis victus. Pelopidas & Epaminondas res Lacedæmoniorũ in Peloponneso afflixerunt. Pelopidas Alexãdrum Pherȩum prȩlio victũ tyrannide exuit. Philippus Magni Alexãdri pater adhuc puer Thebis a Pelopida institutus est. Captus Pelopidas ab Alexãdro Pherȩo Epaminondæ est restitutus. Idem haud multo post iniquo marte cũ Thessalis congressus occubuit. Alexãdera Thebes vxoris suæ fratribus dormiens, oppressus perijt. Epaminondas ad Mantineam in prælio ictus mortẽ occubuit. atq́ inibi qui nouissimi fuerint memorabiles Gręcorum duces. Et q̃diu populi Athenienses, Lacedæmonij, & Thebani sint rerũ in Græcia potiti. Latini & Volsci sunt ad Satricũ a Romanis victi: nec multo post latini ad Tusculum cæsi. Emulatio duarũ Fabij ambusti filiarũ magni in vrbe certaminis causa extitit. Stolonis & L. Sextij trib. ple. rogationes turbulentissimæ. Quinquẽnio respublica sine consulari potestate fuit. C. Licinius primus plebei sanguinis magister equitũ est factus. L. Sextius primus consul.

EX LIBRO TERTIO.

TIto Sulpitio Pœno & C. Licinio cõsulibus scenici ludi sunt primũ Romæ celebrati: ibiq́ abunde demonstratũ vnde Histriones dicti: & quæ fuerint Attellanarũ exordia. Quæ figendi claui ratio: & vbi Nortia culta. XXX. Trebonius Tri. ple. diem Manlio imperioso dixit, quia filiũ ruri relegatũ haberet. Manlij adolescẽtis memorabile exemplum pietatis in patrem. Idẽ adultꝰ Gallũ super Aniẽnẽ ex prouocatiõe strauit, Torquatiq́ cognomẽ tulit. Tyburtes cũ Gallis societatẽ i Romanos iniuere. Galli ante Collinã portã fusi sunt. Idẽ in Latio circa Pedũ maiore prælio victi, sunt occidione occisi. A C. Sulpitio dictatore. CCCVII. Tarquiniẽses captiui Romæ iugulati sunt. Prima lex de ambitu quãdo lata sit. C. Martiꝰ

Priuernates

Priuernates in deditionem accepit. C. Licinius Stolo sua lege damnatus est. Phanatica Phaliscorum acies a Ro. pulsa est. Rutilius primus e plebe dictator factus: atq; idem primus iniussu patrũ triũphauit. Plato in Siciliã a Dionysio accersitus magno est ab eo honore accept⁹. Dion Syracusanus in exilium eiectus est. Plato Architę & Pythagoreorum opera est a Dionysio dimissus. Dion Dionysio absente Syracusas i libertatẽ vindicauit. Pulsus Dion a Syracusanis ac mox in vrbem restitutus a suis interfectus est. Dionysius in regnũ restitutus aliquot post annos a Timoleonte Corinthio pulsus in Achaiam est deportatus. Timoleon Magone Carthaginiensi ex Sicilia pulso, Syracusanã arcem diruit. idem modica bellatorũ manu immensum Carthaginiensium exercitum ad Crinisium amnem deleuit: Tyrannosq; tota Sicilia sustulit. Romani Empuliũ in Tyburti ceperũt. M. Popilius Gallos acie victos in Latio cecidit. Galli ex albana arce Latium infestarunt. P. Valerius ex prouocatione Galliũ strauit: qui ab auxiliari coruo, Coruini cognomẽ post ea tulit. Galli dissipati fuga in Apuliam abierunt. Bellum Campanorum causa in multos annos est cum Samnitibus susceptum. Samnites a Valerio Coruino consule ingenti prelio cæsi sunt. Ro. exercitus Decij Tribuni consilio audaciaq; in Samnio seruatus est. Valerius iam fœda strage Samnites iterum cecidit vt. XXX. milia scutorum & CLXX. signa militaria relata sint. Fœda cõiuratio Campani presidij. Philippus Macedo Amynthæ filius vrbes Græciæ hostiliter afflixit. Dianæ Ephesiæ templum eo die deflagrauit, quo Alexãder macedo natus est. Res a Philippo Macedone in Thracia & Scythia gestæ. Idem Atheñ. & Thebanos ad Cheroniã strauit: omnẽq; sibi Græciã adiũxit. Pausanias die nuptiarũ, Philippum regem interfecit.

EX LIBRO QVARTO.

XXXI. CAius Plauti⁹ consul Volscis bis prelio victis omnem eorum regionem vsq; ad mare est populat⁹. Et pax Samnib⁹ ab Emilio reddita est. Omne Latinum nomẽ a Romanis defecit. Manlij Torquati fili⁹ a patre consule securi percussus est: quia contra consulare imperium in hostem dimicasset. Latini ingenti prælio a Romanis sunt ad Vesuuium victi: qua acie P. Decius se dijs manibus deuouit. Latini & Campani victi a Romanis agro mulctati sunt. Latinis rebellantibus eorum opes iterum sunt a Ro. accisæ. Latinorum quibusdam ius ciuitatis datum sine suffragio. Rostra in foro ex Antiatiũ nauibus constituta. Vbi Aurunca fuerit. Cales ausonum oppidum est a Ro. direptum M. Claudio Marcello & T. Valerio consulib⁹, plures matronę veneficij conuictæ perierũt. Priuernũ captum mœnibus nudatum est. Alexander Epirota post multas res in Italia gestas ad Acheróntem est fluuium interfectus. Qualis a pueris fuerit Alexander Philippi filius: & q̃ philosophiæ & poetarum studiosus. Alexander Thebas diripuit: direptas diruit. Idem quum Corinthum venisset, Diogenem Cynicum inuisit. Cum quibus copijs Alexander Asiam inuasit. Persæ ad Granicum flu. vincuntur a Macedone. Alexander fatalem Gordij soluit nodum. Artaxerxes quinquaginta filios sibi insidiatos interfecit: atq; inibi Darij regis quẽ Alexander vicit; origo. Quib⁹ copijs Darius sit ad bellum profectus: & q̃ stupendo rerum apparatu. Alexander gelidissimis Cydni flu. aquis immersus pene perijt, in qua curatione memorabile illud edidit constãtię exemplũ in Philippum medicum. Dari⁹ ingenti pugna in Cilicia victus vltra Euphratem sese recepit. Regis castra cũ matre, vxore, & liberis Darij in victorum potestatem venere. Alexander Biblum & Sydonem cepit: Tyrusq; multo Macedonum labore expugnata est. Persę haud vno loco per id tempus terra mariq; sunt a Macedonibus superati. Gaza quoq; expugnata est: vbi Alexãder est grauiter vulneratus. Alexander Hierosolymã progressus multa in sacerdotes & ciues contulit beneficia: mox Aegypto potitus ad Hammonis oraculum profectus est: ibiq; non pauca de oraculi & locorum ratione. Alexandriã inde cõdidit iuxta Pharum. Romani per id tempus Neapoli & Palepoli potiti sunt: & Romæ lex lata est ne ingenuus nectetur amplius. Quibus sit insectationibus vexatus Fabius magister equitum: q contra Papyrij dictatoris edictum dimicasset. Samnites a Cornelio Aruina dictatore multa cæde afflicti, deditionem fecere.

EX LIBRO QVINTO.

DArius reparato exercitu in Mesopotamia ad Bumellũ amnem facit castra. XXXII. Statyra Darij vxor in Macedonum castris fato perijt, ac tum demũ de pace nonnihil actum. Terribilis Darianorum fremitus Macedonas perculit. Alexandri castra sub primũ armorum cõgressum capta sunt: fuitq; nõnihil anceps prelium: ad postremũ Darius victus acie excessit: quem Alexander ad Lycum vsq; amnem insectatus est. Macedo triumphanti similis Babylonem adijt: vbi exercitus barbaricis corruptus est delitijs. Susis Alexander potitus matrem & filias Darij in ea vrbe collocauit. Macedo Susianis portis magno certamine superatis Persepolim occupauit. Persepolis temulento ludibrio ab Alexãdro excisa est. Dari⁹ a suis vinctus, multisq; vulneribus confossus, miserabili modo perijt. Omnem belli impetũ Macedo ad Caspiũ mare flexit: atq; in ea relatiõe pleraq; scitu digna de ipsius maris natura. Artabasus cum nouem liberis in Macedonum fidem venit. Mardi gens & ipsi in fidem recepti. Thalestris Amazonũ regina cum Alexandro congressa est. Ancepsq; ibi sermo de Amazonibus. Parmenio & Philotas eius filius Alexandri iussu interfecti sunt. Macedonũ exercitus in Paropanisis pene extinctus est frigore. Quę circa Taurum montem sint ab Alexãdro gesta: & quæ apud Oxum aduersus Scythas: & vbi liberi patris metæ fuerint. Comparatioq; inibi Macedonũ & Romanorum. Duo consulares exercitus Romanorum ad Caudinas furcas iniquitate locorũ circumsessi a Sãnitibus subiugati sunt. T. Veturius & P. Posthumius hostib⁹ sunt dediti sed non recepti. Samnites bis paucis dieb⁹ castris exuti postremo ad Luceriã sub iugum missi sunt: & mox ad Satricum insigni occidione occisi.

EX LIBRO SEXTO.

BEssus qui Darium interfecit Disphẽ XXXIII. domenis laniatu est ab Alexãdro necatus. Quo Macedo sit consilio Petra potitus. Clytus ab Alexãdro interfectus est. Fœdissimus Nauranorũ rit⁹ cũ matre cõcubẽdi. Memorabile regię humanitatis exẽplũ in gregariũ militem. Alexãder Roxanẽ vxorẽ sibi iũxit. Callisthenes ab Alexãdro iterfect⁹ est. Macedo Nysam vrbẽ in India cepit: vbi plures est dies cũ toto exercitu debacchat⁹. Taxiles rex vltro se Macedoni tradidit. Quid

Abasaris

Abasaris regis legati de Draconum magnitudine testati sint. Quo consilio sit Macedo vsus in Hidaspe superãdo. Porus rex prelio victus venit in Macedonum potestatem. Bucephalia vrbs ab Alexandro condita est. Qualis Sophitis regis fuerit cultus. Quæ Indiæ magnitudo, & quãtę Gangaridũ Alexandri temporibus essent opes. Vbi Alexander metas fixerit rerum a se gestarum. Alexãder ad Indi & Hidaspis confluentem pene perijt. Idem in Mallis intra muros hostium est propemodum interfectus. Salubris herba Alexãdro per quietem demonstrata est. Macedo secundo ad Oceanum Indo est deuectus. Nearchus & Onesicritus iussi sunt Oceani orã circuire. Pestilentia non paruã Macedonici exercitus deleuit partem. Alexãder ad Aphricam & Europã subigendam animum adiecit. Calani memorabilis exitus. & quale Gymnosophistarum fuit dogma. Alexander Statyram Darij filiam duxit vxorem, quibus nuptijs nouem milia vasorum aureorum conuiuis dono obtulit. Macedones ab Alexandro alienati supplices ad officium rediuere. Ephestio fato defunctus sumptuosissime a rege funeratus est. Alexander Babylonem reuersus suorum fraude vt creditur extinctus est tris & triginta annos natus. ibiq; Sisingambis voluntarius interitus. Arideus Alexandri frater rex declaratus est. Alexandri duces regni administrationem inter se partiti sunt. Noui Grecię motus sub Alexandri exitum. Qui viri clari ea tempestate fuerint. Sora a Romanis proditione capta est. Appia via lapidibus munita. Anio fluuius Romam perductus, & Poutia gens extincta. Tyburtes ebrios, Tibicines Romam deportarunt. Hetrusci ad Ciminiam syluam magno sunt prelio victi. Romanaq; arma vltra Ciminium saltũ trãslata. Pax Hetruscis petentibus data est. In Sannio per id tempus est a Romanis prospere pugnatum. Hetrusci rebellantes nouas adiere clades. Et Sannites a Papyrio dictatore acie fusi sunt. Marci noui hostes facti ex acie fugam fecere. Fabius Vmbros ad Meuaniam subegit. XXX. Sannitium milia vno prelio cęsa. Romani tertio fœdus cum Carthaginiensibus percussere. Equorum gens propemodum deleta est. C. Flauius fastos populo cognoscendos proposuit: quapropter ędilitatem est adeptus: senatusq; rei indignitate aureos annulos deposuit.

EX LIBRO SEPTIMO.

XXXIIII. Res Macedonum intestina seditione iactari cœperunt in Asia & Europa. Craterus mox & Neoptolemus cum Eumene congressi interfecti sunt. Eumenes hostis iudicatus. Argyraspides Eumenem secuti omnibus fortunis ab Antigono exuti sunt: iidem aduersis rebus districti Eumenem Antigono tradiderunt ad supplicium. Olympias Alexandri mater Cassandri iussu interfecta est: mox & Barsane cum filio quem ex Alexãdro fuerat enixa. Demetrius Antigoni, & Ptolemæus rex, etsi hostes, inter se beneficijs tamen certarunt. Cleomenes Lacedęmonius in Adriaco sinu tota fere classe a locorum accolis exutus in altum abijt. Carseoli Colonia facta est a Romanis: mox & Nequinium. Sannites domesticis opibus afflictis populariter in Hetruriã transiuere: vbi res eorum non minus q̃ alibi sunt atrociter accisæ. Minturnæ & Sinuessa quæ olim Sinope fuit coloniæ deductæ sunt. Plebeiæ pudicitiæ ara vbi & quando constituta. Romana legio ad Clusium cæsa est. Decius filius se dijs manibus deuouit pro sui exercitus salute. Fabius eius collega de Gallis & Hetruscis triumphauit. Sannites sacro inter se fœdere rebellarunt. Romani Sannitũ opes ad Cominium ingenti clade affecerunt: nobilissimaq; eius gentis oppida capta sunt ac direpta. Quibus casibus Lysimachus fuerit apud Alexandrum iactatus. Quibus & Sandrocus. Demetrius Antigoni dimidium Babylonis occupauit. Idem in græciam reuersus, Athenas in libertatem vindicauit. Athenięses exquisitissimos honores Demetrio decernunt. Demetrius Ptolemæum in Cypro superauit. Antigonus & Demetrius filius primi ex successoribus Alexandri regiam appellationem & gestandi diadematis morem vsurparunt. Quæ demetrius & alij quidam reges soliti sint operari quum soli essent. Demetrius totius græciæ est rex declaratus. Antigonus ad Hipseum amnem victus perijt. Demetrius ab Atheniensibus exclusus Lysimachũ bello petijt: mox classe exutus ad Seleucũ generũ cõfugit. Seleucus Stratonicen sibi matrimonio iunctam Antiocho filio concessit.

EX LIBRO OCTAVO.

Causæ & origo belli inter Pyrrhum & Demetriũ gesti. Pyrrhus Demetrio eiecto Macedoniam occupauit. XXXV. Demetrius varijs casibus iactatus ad postremum Seleuco deditus in Syriæ Chersonesum relegatus fato defunctus est. Lysimachus & Seleucus bello congressi omnium in se gentium oculos vertere. Nec Seleucus Lysimacho cadenti diu superstes fuit. Esculapius ex Epidauro Romam delatus est. Romanorum legati a Gallis interfecti sunt. Qui fuerint Pyrrhi progenitores & quibus puer casibus versatus. Pyrrhus a Tarentinis accersitus etsi vehementer in alto iactatus tenuit tamẽ Italiam. Romani ad Syrim fluuium a Pyrrho acie victi sunt. Victor Pyrrhus ad decimũoctauum lapidem vicinus vrbi consedit. Pyrrhus C. Fabritij constantiam miratus ad Roma. amicitiã animum adiecit. Nulla Romana domus regis muneribus patuit. Appij cęci ferox sententia pacem icũ Pyrrho sciendam discussit. Rom. Consules Pyrrho per literas significarunt a quo capitalibus peteretur insidijs. Bis Pyrrhus paucis diebus Romanos prælio vicit. Ptolemæus rex Arsinoes sororis filios in eius complexibus trucidauit: ipse haud multo post temere cum Gallis pugna congressus mortem occubuit. Galli Macedoniam Ptolemæo interfecto ferro & igni populati sunt. Brennus Delphicũ templum spoliaturus cum numeroso exercitu perijt. Gallorũ pars terram occupauit quæ postea est Gallogræcia dicta. Quibus initijs Agathocles tyrannus sit factus. Syracusæ Agathoclis fraude in seruitutẽ reciderũt. Quæ Agathocles preclare aduersus Carthaginienses gesserit. Idem Aphrica depulsus miserabilem sortitus est exitum. Quæ fuerit Brutiorum origo & quę ipsius nominis ratio. Pyrrhus ex Italia in Siciliam trãsijt. Vbi multa sunt ab eo pręclare gesta. Romana legio Rhegium nefaria vi occupauit. Pyrrhus ex Sicilia in Italiam reuersus atq; ad Beneuentum a Romanis victus Italia excessit. Hebraica historia Philadelphi Ptolemæi iussu Alexandriæ est in Græcum versa. Pyrrhus post multa in Græcia gesta Peloponnesum ingressus Argis est interfectus. Milites qui Rhegium occuparant in potestatem redacti, Romæ cæsi sunt, ac securi subiecti.

subiecti. Quando argenteus nummus sit primum Romæ percussus.

EX LIBRO NONO.

XXXVI. Hiero multa idole sed maiore arte principatum est Syracusis adeptus. Victus Hiero a Romanis haud multo post cum Ro. po. societatem iunxit. Quando primum Romæ gladiatorium munus sit editum. Primus belli punici circa Siciliã apparatus. Carthaginienses a Romanis ad Agrigentum victi sunt. Quo indolis rudimento sint Romani rem maritimam auspicati. Gnęus Comelius consul cum parte nauium ad Liparam insulam est a Pœnis interceptꝰ. Nec multo post C. Duellius Carthaginienses ad Mylas nauali prętio vicit. Sequentibus consulibus eodẽ pugnæ genere Pœni ad Tynnarium victi sunt. Attilius Regulus & L. Manlius Volsco consules Ingenti Carthaginiensium classe circa Lilybęum disiecta in Aphricam transmiserunt. Regulus Carthaginiẽses terrestri prętio in Aphrica vicit. Serpẽs mira magnitudine est ad Bagradam a Roma. expugnatus. Regulus post preclara facinora in Carthaginienses edita a Xantippo Lacedęmonio & Pœnis victꝰ viuus in hostium potestatem venit. CCCLXXX. Romanorum naues M. Emylio & Fuluio nobiliore consulibus iuxta Pachinũ naufragio periere. Sequẽti anno centum quinquaginta circa Panormũ sunt vi bellica amissę. Metellus ad Panormũ Asdrubalem terrestri pręlio vicit. Galli cum Antigono in Macedonia dimicaturi, vxores & liberos, desperatione rerum, priusq̃ in aciem descenderent, peremerunt. Demetrius Cyrenis in socrus suę cõplexibus interfectꝰ est Beronices coniugis iussu: atq; ibi quos Beronices fuerunt. Lilybeum est a Ro. oppugnatũ. Attilius Regulus Romam a Carthaginiensibꝰ missus, autor fuit ne captiuorũ permutatio fieret: inde ad Pœnos reuersus per exquisitissimos cruciatꝰ extinctus est. Claudius Appius pulcher ad Drepanum victꝰ classem amisit. Claudia Appij soror ob vocem vnam temere emissam maiestatis appellata est. Romani classe maris & hostium iniuria duobus locis amissa pelago abstinuerunt. Iidẽ post aliquot annos noua classe freti bellum mari instaurãt. Pœni ingenti pręlio ad Egatis insulam a Luctatio consule victi, Siciliæ possessione cesserunt. Seleucus & Antiochus fratres de Syrię regno hostiliter confligunt. Asię regum discordia multis cladibꝰ concussa est. Quis Liguriæ situs: & qui ipsius gẽtis mores. Aphricani belli origo: Aphrorum consensus aduersus Carthaginienses. Matho & Spendius hostium duces Carthaginienses magnis affecere cladibus. Amilchar Spendiũ superat. Spendij sæuitia in Carthaginienses. Hanno & Hamilchar medio ardore belli in apertam ęrumpũt simultatem. Hamilchar hostes ad deditionem compulit. Pœni Sardiniam Roma. reliquerunt. Audaces Illyriorum morꝰ Ro. armis cõpressi sunt: legesq; Teucę reginæ datæ. Asdrubal mirifice rem punicam auxit in Hispania. L. Emylius, & C. Attilius, Gallos ingenti prælio ad Thelamonem promontorium strauere. ibiq; diserte dicitur quantum peditum equitũq; sit eo tumultu in tota Italia conscriptum. Marcellus Gallos ad Clastidium superauit, tertiaq; Feretrio Ioui opima retulit spolia. Cremona & Placentia sunt Coloniæ deductæ.

EX LIBRO PRIMO, ENNEADIS V.

Qualis ab initio fuerit Achæorum status. Achęi pluribꝰ sunt pręlijs a Cleomene Lacedęmonio victi. Ro. legati contumeliosum ab Aetholis tulerũt responsum. Cleomenes Megalopolim diruit. Antigonus Lacedęmonios ad Gorgiliũ amnẽ superauit. In Hispania Annibal militum prærogatiua imperator appellatus est. Vaccei ad Tagum flu. a Pœnis fusi sunt. Annibal Sagũtum diripuit. Quoties Ro. cum Pœnis fœdus percusserint. Bellũ Carthaginiensibꝰ est a Ro. legatis indictum. Annibal Pyreneum saltum transgressus Gallos ad Rhodanum superauit. Boij in Italia rebellarunt. Speculatoriæ equitum alæ Roma. Pœnorũq; inter Massiliam & Rhodanum memorabili pugnæ euentu cõflixerunt. Annibal magna hominum & iumentorum clade alpes superauit. Romani ad Ticinũ equestri prælio a Pœnis victi sunt. Scipioq; adolescens patrem seruauit. Pœni ad Lilybeũ, nauali pugna a Ro. excepti aliquot naues amiserunt. Ro. ad Trebiã flu. ingenti pręlio superati sunt a Pœnis, & ad Placentiã mox altera est a Romanis clades accepta. Gn. Scipio Hãnonem vicit in Hispania. Pœnus Apœnium superare adortus subita tempestate exercitũ propemodum amisit, & mox per restagnantia Arni loca in Hetruriã euasit. Flaminius consul ad Trasimœnum lacum cum florentissimo exercitu cęsus est. Duæ subita lętitia matres Romę extinctæ sunt. Fabius Maximus prodictator factus, feroces Annibalis conatus cunctando fregit. Pœnus nocturno flammarum ludibrio Romanum ex Caliculano monte depulit. XXXVII.

EX LIBRO SECVNDO.

Gn. Scipio ad Iberi ostium Punicam classem profligauit. Obsides Hispaniæ ciuitatibus restituit. Fabius Maximus agrum suum vendidit ab hoste intactum. Imperium æquatũ est Minutio magistro equitum, & Fabio dictatori. Fabius suo occursu Minutium seruauit & eius exercitum in Annibalis insidias prolapsum. Hiero Syracusanus rem Romanam commeatu & armis iuuit. Captus esset insidijs Ro. exercitus ad Gerionem, Varronis temeritate, nisi Emylij prudentia affuisset. Pœnus Romanos ad Cannas vicit memorabili cęde vicit. Maharbal scire Annibalem vincere dixit sed nescire vti victoria. Cæcilius Metellus & alij nobilissimi adolescentes de Italia deserenda agitantes, Scipionis interuentu confirmati sunt. Sacrũ Cereris est Romæ intermissum ciuitate luctu occupata. Octo milia seruitiorũ militiæ ascripta sunt. Qui ad Cannas deditionem fecere vetiti sunt redimi. Plerisq; Italię populi ad Pœnos defecerunt. Quale Arathi Sicyonij fuerit ingenium in re bellica. Qui Arcadum mores. Cur Rhodij bellum Byzantijs indixerint. Philippi regis gesta in Aetolos, & quę mox in Arcadia, & reliqua Peloponneso gessit. Antiochus rex Syriæ Molonem res nouas in Media molientem oppressit. Nec ita multo post ad Raphiã in Iudeæ finibꝰ a Ptolomęo rege nobili pręlio victus: in Achęũ qui totã Syriã citra Taurũ obtinebat, omnem belli imperiũ auertit. Philippus rebus in Achaia compositis ad Carthaginiensium societatem animum adiecit: classemq; ad bellum XXXVIII.

opulentam

opulentam instruxit.

EX LIBRO TERTIO.

XXXIX. ANnibal a Neapoli post Cannẽsem
pugnam reiectꝰ:ad Capuam obti-
nendam animũ adiecit Pacuuiꝰ no
ua arte Cãpanam plebem nobiliũ
studijs adiunxit. Campani cũ Pœ-
nis fœdus percussere. Perollas Pa-
cuuij filius cum Annibalẽ obtrun
care statuisset precibus patris præsenti est consilio
auersus. Magius vir nobilis Annibali petenti pu-
blice deditus est. Mago Cannensis cladis nuncius
tris annulorum modios & dimidium Carthagini
in vestibulo curię effudit. Hãnonis & Himilconis
senatoria altercatio memorabilis. Marcellꝰ Pœnos
cum insigni cædea Nola repulit. Casilinensi obsi-
dione summa rerum omnium inopia, mus. CCC.
est nummis emptus L. Posthumius cõsul designa
tus in Litana sylua est a Gallis cũ exercitu cęsus Sci
piões post multa in Hispania feliciter gesta Hasdru
balem in Italiam ire parantem prędio victum præ-
senti conatu auertunt. Syracusæ post Hieronis obi-
tum a Ro. societate alienati sunt. Philippi regis le-
gati qui ad Annibalem missi fuerant, cũ literis in-
tercepti, Romam missi sunt:& ad Cãpani Hamas
noctu sacrificantes a T. Graccho consule subito ac-
cessu oppressi. T. Mãlius duplici pręlio in Sardinia
res hostiũ afflixit. Pœni iterũ a Nola Marcelli ope-
ra cum cęde reiecti sunt. Taureas Campanus eques
cum Claudio Asellio ex prouocatione congressus
cauillio pugnam detrectauit. Scipiones tris Pœno-
rum imperatores insigni pugna profligatos trinis
exuerunt castris. Hieronymus Syracusanus Hiero-
nimis nepos in Leontinis est interfectꝰ: Syracusęq;
sunt in libertatẽ assertę, Gracchus Volones liberta-
te donauit, q̄ ad Beneuentum, strenue in Pœnos di
micassent. Annibal tertio victus est circa Nolam a
Marcello. Pœnus imperator indigenam puellã Sa-
lapiæ insigniter amauit. Omnis Hieronis proge-
nies a Syracusanis extincta est. Marcellus Leõtinos
captos diripuit. Syracusę a Romanis obsessę pręci-
pua Archimedis opera defensę sunt, atq; aliqua ini
bi de mira illius in mathematicis experiẽtia. Atheñ.
a Ro. pręsidio excomposito occidione occisi sunt.
Philippus rex ex Apollonię ora a M. Valerio Leui-
no depulsus in Macedoniam fugienti similis abijt.
In Hispania bis Pœni sunt paucis diebus cæsi. Fa-
bius cõsul iussit sibi patrem parere: & Arpos a Pœ-
nis recepit. Centum & amplius Campani equites
ad Ro. transfugerunt. Quo tempore Romani mer-
cenario milite vti cœperint. Spei & Maturæ tẽpla
Romæ dedicata sunt. Annibal Tarentum proditio
ne occupauit. In Iudęa Nicanor Iosippi filiꝰ turrim
sibi Tyrũ nomine trans Iordanem ædificauit.

EX LIBRO QVARTO.

XL. ROmę ludi Apollinares oraculo in-
stituti sunt ac celebrati. Gracchus
in Lucania in insidias prolapsus cũ
paucis interfectus est. Cẽtenius Pe
nula cum numeroso exercitu est ab
Annibale oppressus: paucisq; die-
bus interiectis, alter Rom̃. exercitꝰ
Fuluij stultitia & temeritate ad Herdoneã est a Pœ-
no occidione occisus. Capua a Romanis obsidione
circuncessa est. Marcellus Syracusas noctu cœpit,
Captas diripuit. Archimedes ignotus perijt. Duo
Scipiones paucorum dierum spatio in Hispania vi
bellica sublati sunt. Romanus exercitus Martij hor
tatu suorum ducum vltus est mortem: cæde multo
maiore hostibus, q̄ accepta esset repensa. Marcellus
Pœnos in Sicilia ad Himeram superauit. Romani
exercitus ad Capuam prospere vno tempore aduer
sus Pœnos & Campanos dimicarunt. Annibal Ro
mam petijt vt Campanos eximeret obsidioni. Bis
in conspectu vrbis Pœni Romaniq; acie congressi
subita tempestate dirempti sunt. Annibal ab vrbe
repulsus in Brutios abijt. Plærіq; Senatorum Ca-
puæ desperatis rebus venenum hauserunt. Capua
dedita est. Omnes principes ciuitatis cum reliqua
parte senatus a Fuluio sunt securi percussi. P. Scipio
admodum iuuenis in Hispaniam proconsul mitti-
tur: & quedam inibi de eius genesi & vitæ institu-
to memoratu digna. Marcellus in Albano trium-
phauit. Etholi aduersus Philippum regem cũ Ro-
manis societatem iunxere. Marcellus a Syracusanis
in curia accusatus est. Romani omnem auri & ar-
genti apparatum in bellicos verterunt vsus. Sala-
pia a Marcello recepta est. Rom̃. classis ad Sacripor-
tum disiecta est. Valerius Leuinus Pœnos ex Sici-
lia expulit. Carthago noua in Hispania vi capta est
& direpta. Quæ Rom̃. Coloniæ in Italia militiam
detrectarint: & quę in officio permãserint. Aurum
Incensimarium ad alendum bellum ex sacro loco
est depromptum. Annibal pluribus pręlijs a Mar-
cello fatigatus in Brutios fugienti similis concessit.
Fabius Maximus Tarentum recepit. In Hispania
Hasdrubal a Scipione pręlio victus est. Virtutis &
honoris ædes a Marcello dedicatæ sunt. Marcellus
& Crispinus conss. cum speculatoria manu sunt a
Pœnis oppressi. Annibal ad Salapiam suis artibus
captus cohortem amisit. Punica classis a Leuino su
perata est. Philippi gesta in Achaia. Hasdrubal ad
Metaurum fluuium a. C. Claudio Nerone & Li-
uio Druso cum ingenti exercitu cęsus est. Annibal
nuncio tam fœdę cladis perculsus pro victo in Bru
tios abijt.

EX LIBRO QVINTO.

SCipionis exercitꝰ Syllani ductu Pœ XLI.
norum copias fudit, mox maior ho
stium cædes secuta imperatoris in-
teruẽtu. Philippi regis circa greciam
conatꝰ, & res inibi ab Attalo & Sul
pitio gestę. Scipio Pœnos duces acie
victos ad oceanum vsq; est persecutus. Scipio &
Hasdrubal apud Syphacem eodẽ thoro discubue-
rũt. Gladiatorium munus Scipio Taracone edidit
in memoriam patris. Scipio militarem seditionem
ad Sucronem motam seuere vindicauit. Mando-
nius & Indibilis a Scipione victi arma exuerunt.
Scipio cum Masinissa occulte societatem inijt. Insi-
gnis clades a Magone circa Carthaginem nouam
accepta est, quam noctu occupare conatus fuit. Ga
ditani ad Romanos eiectis Pœnis defecerũt. Scipio
pacata Hispania Romam decessit. Saguntinorum
legati benigne sunt Romæ accepti. Scipioni Aphri
ca decreta est, ipse celeri studio cõparatis que ad bel
lum attinebãt in Siciliam transijt. Indibilis quum
iam tertio in Hispania rebellasset aciẽ victus a Mã-
llo Acidino perijt. Lelius Scipionis iussu in Aphri-
cam trãsmisit, ad cuius appulsum Carthagini vehe
menter trepidatũ est. Locri a Pœnis recepti sunt. Ex
Pessinunte Idea mater est Romã deportata, & cum
Philippo rege pax facta. Scipio Nasica Romanorũ
optimus iudicatus Ideam matrem publice excepit.

Claudia

Claudia vestalis nauim cingulo traxit. Locrenses Q. Pleminium Scipionis legatum ad senatū detulerunt, qui vinctus Romā est ad suppliciū deportat⁹. Syphacis legati qua sint arte a Scipione in cōcionē producti. Scipio in Libyam cū classe trāsmisit, cui Masinissa confestim affuit. Quibus ad id tēpus Masinissa fuisset casib⁹ tactatus. Liuius Salinator & Tiberius Nero cōtentiosam inter se censuram & ob id infamē, gessere. Bina hostium castra sunt nocte vna a Scipione capta. Pœni iterum acie victi sunt. Scipio Tunetē occupauit. Et Syphax tertio victus captus est. Cirtham regiā vrbē Masinissa occupauit, Sophonisbāq; Syphacis coniugē sibi matrimonio iunxit, quā mox paulo veneno sustulit a Scipione temerarij facinoris admonitus. Mago ex Italia reuocatus, media nauigatione vulneris nuper accepti in statione perijt. Annibal in Aphricā reuersus ad Zamam ingenti prelio a Scipione victus Carthaginiēsibus autor fuit, vt quibus possent conditionibus pacem a Ro. peterent, nec ipse multo post in voluntarium exilium abijt. Scipio legibus pacis Carthaginiensibus datis, naues quas illis ademit in alto cōbussit, exercituq; in Italiam deportato, eximiū de Pœnis triumphum egit.

EX LIBRO SEXTO.

XLII. Rhodius colossus quē Chares Lyndius fecit terręmotu corruit. Galli Placentiam diripuerunt, & cū Philippo rege iterum bellari cœptum est. Philippus cū Antiocho rege societatē iniţt. Idē multa in Thraces & Abydenos ab initio gessit. L. Furius. XXX. Gallorū milia vno die cecidit. Romani Chalcidem occuparunt. & Attica a Philippo hostiliter vexata est, & Macedo ad Athalobum a Romanis pręlio victus, inde ad Osphagum amnē. T. Quintius eundem ad Aoi amnis fauces maiore vicit certamine. Thessalia vno tēpore a tribus est exercitibus vexata. Achęi a Philippo ad Romanos defecere. xxx. milia Insubrū sunt a Cn. Cornelio vna acie cęsa. Et Q. Minutius cum Liguribus eodem tēpore prospere bellauit. Philippus & Flaminius ad colloquiū cōgressi de pace nōnihil egerunt, sed pax conuenire nō potuit. Romani ad Canis capita Philippū vltimo pręlio superarūt, cui victo Quintius pacis leges dedit regnūq; restituit. Cato ad quadraginta milia Hispanorū vna acie cecidit. Flaminius Nabidi Lacedęmoniorū tyrāno bis victo pacē reddidit. Gręcisq; libertatē restituit. Iunonis, Matutæ, Fortunę primogeniæ, Iunonis & Fauni ædes vno sunt anno Romę dedicatę. Aristo Tyri⁹ ab Annibale Carthaginē missus, supplicij metu, nocte inde aufugit. Boij p idē tēp⁹ a Ro. victi ad. XIIII. milia bellatorū amisere. In fœneratores, qui fraudē legi fecerant, est publice animaduersum. Scipio Aphrican⁹ ad Antiochū est missus, & Antiochus ab Annibale alienatus. Philopœmenis gesta, & que illius fuerit in re bellica meditatio. Quintius in Achaio conuentu perurbane in Antiochi legatum cauillat⁹ est bellicum regis apparatum immodice extollentē. Causæ belli Antiocho illati vltimo referuntur loco.

EX LIBRO SEPTIMO.

XLIII. Antioch⁹ Chalcide bello potit⁹ Thessaliam inuasit. Roq; exercit⁹ superuentu inde facile pulsus est. Rex in Eubœa hyemauit: vbi intempestiuo nuptiarum apparatu indigenam puellam sibi matrimonio iūxit. M. Attilius Antiochū ad Thermopylas fudit, fusumq; in Chalcistē compulit. Aedes Ideæ matris Romę in palatio dedicata est, & ludi Megalesia celebrati. Galli Boij a Scipione Nasica magna sunt occidione occisi. Antiochi classis ad Cissontem fusa fugataq; est a C. Liuio. P. Scipio professus est se legatū fratri iturum, si ei Asia decerneretur. Regia classis ad Eurimedontem flu. a Ro. superata est. Scipio, copijs Hellespōto in Asiam traductis, ad Caici flu. caput Antiochum memorabili pręlio vicit. Victus Antiochus ea regni parte quam citra Taurum tenuit a Romanis mulctatus est. Q. Fabius flamē Quirinalis a Licio pontifice est Romæ retentus. L. Emylius duodeuiginti Lusitanorum milia vna acie cecidit. L. Scipio insigniter de Antiocho triūphauit. Ambracia ab Atholis aduersus Ro. valide defensa est. Gn. Manlius Gallogręciam ingressus Gallos montib⁹ deiectos, cędeq; teterrima ꝓfligatos, tota Asia abstinere coegit. Tiberis duodecies vno anno vrbē inūdauit. Lacedęmonij ab Achęis pressi coacti sunt Lycurgi instituta abolere. Duo Lucij Minutius & Manlius dediti sunt ad supplicium Carthaginiensibus quia eorum legatos Romę pulsassent. Cn. Mālius, qui Gallos vicit, legatorum inuidia propemodum fraudatus est triumpho. Aphricanus a duob⁹ Petilijs Trib. pl. vexatus, post inuidiosam altercationem vrbe excessit: Laternicq; reliquum vitæ egit. T. Graccho Cornelia est matrimonio locata. Scipio Asiaticus omnibus bonis publice multat⁹ est. Duę nobiles viæ Flaminia & Emylia vno sunt tēpore lapidibus stratæ. Bacchanalia sumpto de pollutis supplicio ex tota sunt Italia sublata. In Hispania vario euentu est per id tempus bellatum. Seuera Catonis censura censoris illi in posterum cognomen dedit. Philopœmenes dux clarissimus a Messenijs captus in carcere necatus est. In quod tempus incidit Aphricani & Annibalis interitus: in Bithynia hic veneno consumptus est, ille fato in Laternino. Galli ex Aquiliensi sunt agro eiecti. Philippus aduersus Ro. bellum occulte reparans, Hemū montem conscendit. Demetrium filium veneno sustulit. Libri Numę in Ianiculo reperti publice combusti sunt. Celtiberi bis; cæsi in Hispania a Romanis. Per id tēpus Aquileia Colonia deducta est: & in foro Olitorio pietatis ædes dedicata.

EX LIBRO OCTAVO.

Viri ingenio clari qui vno tempore fuerint. Sēproni⁹ Gracchus. CCC. Celtiberorum euertit vrbes. Bellū Perseo filio Philippi indictum est. Bellatum est vno tempore in Ligures & Corsos, & in Illyrico. Genti⁹ a C. Antonio est victus. Emylius Paulus post varios ad Olympum montē conatus Perseum circa Pidnam pręlio superauit. Sulpitius Gallus lunaris defectus causa pro concione exposita Ro. exercitum religioso metu leuauit. Perseus in Samothracę captus ad Emylium perductus est. LXX. Macedoniæ vrbes vno die ab Emylio direptæ sunt. Emylius egregium de Perseo triumphū egit: ibiq; q̄diu Macedonum regnum steterit diligens supputatio. Antiochus Epiphanes Memphim occupauit, & in Iudęa Menelaus & cum eo plerique alij Mosaicam legem abnegarunt. Antiochus Egypto Rom. iussu relicta Iudæos multis cladibus affecit. Mathathias Maccabæi pater res Israeliticas armis vindicare adortus est. Iudæi Sabbatorum die quo dimicare lege prohibebantur per occasionem sunt ab hoste cæsi: quo tristi euentu cautum est vt Sabbatis quoq; pugnare liceret,

liceret. Iudas cognomento Maccabeus pluribus victorijs alijs super alias Iudęorum res in antiquum propemodũ statum restituit. Antiochus Eupator Epiphanis filius Hierosolymitanũ diruit templũ, ipse a Demetrio patruo suo interficitur. Pontinæ paludes a Cornelio Cethego exiccatæ sunt: aquis multifariam corriuatis. Nasica Dalmatas victos multis cladibus afflixit. Cato Carthaginem delendam cẽsuit. Nicanor in Syria a Iuda Maccabeo prælio victus est. Victor Iudas cum Ro. societatẽ, init. Nec multo post aduersus Demetrianos dimicans mortem occubuit. Ionathas Iudæ frater dux postea creat⁹ est. Demetrius Iudęis pacem reddidit. Ipse ab Alexandro acie victus perijt. Romæ theatrũ publico est, decreto dirutum. Carthaginienses & Masinissa Scipione Emyliano prælium spectante cruentam per diem pugnam decreuere. Ingens Carthaginiẽsium exercitus a Masinissa obsessus fame & pestilencia deletus est. Ro. Carthaginiensibus bellum inferũt. Carthaginiẽses. CCC. pueros obsides Ro. consulibus dedere. Iidem arma Ro. petẽtibus tradiderunt. Carthaginiẽses desperatione adacti vrbem tumultuose munierunt.

XLV. EX LIBRO IX.

SItus Carthaginis q̃ opportun⁹ fuerit, & qualis vrbis apparatus. Roma. classis a Pœnis igni cõsumpta est. Prospera Scipionis frumẽtatio. Masinissa rex iam grandis natu vita defunctus est. Cato octogenari⁹ Scriboniã legẽ suasit. Scipio Emylianus ante legitimos annos fact⁹ est consul: Militarem disciplinã in Aphrica correxit: Carthaginẽ terra & mari circũdedit. Neepherim expugnauit. Carthago capta sex dierum spatio excisa est. Q̃z diu steterit Carthago. Andriscus qui Macedoniam occuparat, Romanis, deditus est. Corinthus a L. Mumio excisa est. Carthago, Corinthus, Chalcis & Thebæ modico, annorum interuallo excidio deditæ sunt. Romani duces sunt a Viriato in Hispania superati. Demetrius rex Syriæ, varijs casibus iactat⁹, postremo a Parthis fraude captus in Hyrcaniam relegat⁹ est. Iudęorum res mirifice auctæ sunt, Ionathæ ductu. Qui fuerint Hierosolymis Pharisęi, Essenij, & Sadducęi. Numantinorum successus aduersus Romanos imperatores. Mancinus Numãtinis dedit⁹ est. Romanus exercit⁹, Decij Iulij ductu, Lethe flu. in Hispania superato, ad Oceanum peruenit. Seruile est bellum in Sicilia ortũ. Ionathas Diodati fraude captus in Galatide ab, eo interficitur. Hierosolymorum arx diruta est. T. Gracchus Tri. Ple. in Capitolio a nobiliũ factione occisus. Nasica, quia autor fuisset Gracchanæ cædis, odio ciuium ex vrbe ablegatus in Asia perijt. Numãtini a Scipione diu fatigati, ad postremum incensa vrbe, vxores, liberos, seipsos, aut ferro aut veneno consumpserunt. Seruile bellum in Sicilia ad exitum est perductum. Crassus pontifex in Asiam aduersus Aristonicum missus, ab hostibus captus infeliciter perijt. Aristonicus haud multo post captus, & Romam perductus in carcere necatus est. Tetra pestilentia Aphricam inuasit, qua immensa, vis mortalium absumpta est.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI ORATORIS HISTORIOGRAPHIQVE CLARISSIMI IN RAPSODIAM HISTORIARVM AB ORBE CONDITO

Præfatio.

RES OMNIVM gentium à primordio mundi ad meorum temporum memoriam scribere cogitanti occurrũt mihi plura vno tempore: que velut ex operis vestibulo animũ à tam audaci (ne temerario dicam) absterreãt incepto. Hæc & si permulta sunt, duo præter cætera præsenti videntur obstare consilio: & quòd sit inexhausti operis professio, immẽsam rerum seriem tot retro seculis repetendam polliceri, quando in vnius gentis soliusve populi rebus explicandis, Græcorum pleriq;, & ex nostris scriptoribus, nõ pauci excellenti ingenio viri omne suum studiũ & operam consumpserint. Præterea vetustis rerum monumentis partim temporum partim hominum iniuria deperditis, ea sit scriptorũ inopia laborandum, vt si ætas, si ingenium, si cætera cõstarent: vix tamen possit cõtingere, vt perpetuus historie cursus ad exitum perducatur. Sunt procul dubio hæc tanti: vt is quem ab omni scribendi conatu non auerterint, nimium audax, & (vt verius dicam) demens merito existimari possit. Sed quid ad rei magnitudinem attinet: spes quæ ab initio sola bonorum omnium (vt Hesiodus scribit) reliqua fuit homini, diu multumq; hortata est, vt quantuscuq; inde prætenderetur labor, cui nunq̃ (vt ingenue dicam) me parem futurũ arbitratus sum, hunc ipsum intrepidè capesserẽ, identidem admonẽs nihil tam arduum esse, aut tam difficile, quod non tempus cõficiat & industria. Accedit huc propositi styli ratio, qui quò minus luxuriaturus est, eò minorẽ secum laborẽ videtur allaturus. Siquidem eo ad scribendum cõsilio venimus: vt media quadam via ingressi, non tam verborum copiæ quàm rerum varietati studeremus, satis superq; habituri, si quum breues & pressi fuerimus, neq; obscuri, neq; ieiuni, ab ijs qui in hanc lectionem inciderint, iudicabimur. Nec (quod reliquum erat) adeò scriptorũ multi perierunt, vt huius historie series quãuis longissima continuari non possit: quæ si nõ pleniore vbiq; habitu, quod vno alterove loco poterit accidere, legentibus visa fuerit, haud propterea minus hilari erit fronte excipienda, quàm si quis periculoso seruat⁹ morbo, ex improuiso occurrat: in quo etsi nondum pristinũ corporis, aut nitorem, aut habitum receperimus: non tam ob formam ipsam quàm quòd seruari cõtigerit, gratulamur. Sed quæ per deum tanta hinc poterit inuidia conflari, vt non multò maior sit ex eo gratia expectãda: quòd hæc tam multa & à multis requirenda, non stylo solum, sed ordine etiã & figura variantibus, vna sit lectio omnibus data. Quanquam ita fore confido, vt offensa illa aut nulla futura sit, aut certe talis, vt ne vllus quidem sensus ad lectorem peruenire possit, nisi forte aliquis in hanc vnam calumniã plus æquo fuerit intentus. Sed de his alij æquius iudicabũt, me verò haud pœnitebit vnquam quòd eo sim consilio hæc scribere exorsus, vt à prima rerum origine ita susceptam auspicaremur historiam: vt res humanæ quarum series multò vulgatior erat cũ ijs quas diuinæ literæ contineant, arctissimo velut nexu iungerẽtur. Erit, nisi me instituti operis fallit amor, res non minus vtilis, quàm iucunda, ex certa quadam perspicuitateq; lectionis facie, quid diuina humanis præstent cognoscere, q̃d terrenis cœlestia, caducis perpetua & æterna. In quo, haud facile dixerim, imprudenter ne magis an impie fecerint pleriq; rerũ scriptores, qui lucem aspernati in tenebris versati maluerunt, malorum dæmonum præstigias pro cœlestibus complexi. Nec vereor quod quidam negant posse fieri, vt non hæc cultum orationis & splendorem recipiant, ad quam rem perficiendã si cætera defuerint, diuinam opem mihi affuturã certo scio. Reddet itaq; multiplex materia historiam, cum valde delectabilem, tum cognitu multò vtilissimã, quippe quæ lectoris animũ ab humanarũ rerum admiratione non solum poterit auertere, sed à vana etiam persuasione eorum quæ mortales in tenebris constituti pro diuinis habuerũt, ignari scilicet ad veri & singularis dei prouidentiam esse omnia referenda. Sed maiore illi venia digni quàm pleriq; hominũ quibuscũ hodie viuitur, qui quum lucem habeant oculis admotam, tenebras sequũtur: & dum vetustarũ rerum studio prisca illa intentius mirantur, summi regi mysteria leuissimi transfugæ contemnunt: nec putant inepti homines posse fieri, vt veterum scriptorum vestigijs videantur insistere, nisi prius & ipsi impiè sentire cœperint. Quo fit vt quantò in dicẽdo sunt illorum virtutibus inferiores, quorum æmuli videri cupiunt, tantò diuinarum rerum assertoribus, sint animo infestiores. Sed tantum abest, vt vel horum fauorem mihi conciliatum velim, vel iudicium reformidem: vt ab ipsa mundi origine, quam Ethnici scriptores pertinaci silentio præterierunt, tanquam à nobilissimo æternę illius maiestatis opere, ad cuius virtutem & prouidẽtiam omnia merito referuntur, instituta hæc rerum explicatio habitura sit principium. Fietq; (vt opinor) id eo tutius, quo magis in ea re asserenda Platoni viro summo, omniq; Stoicorum familiæ cum eis quos sequimur cõuenire video: quorũ virorum ductu ne errare quidem meo iudicio possit aliquis, vel quia sapientissimi fuerunt, vel (quod inter omnes satis constat) quia veritatis amicissimi.

Platonis Stoicorũ q; laus.

a EIVSD

EIVSDEM M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS PRIMAE

LIBER I.

Consensus hoim de mūdi constitutione.

COELVM & hanc vniuersi faciē, cui ab ornatu & elegāti forma mūdum appellari cōtigit, Solem, Lunā, et omnia quæ supra infraq́ terrā cœlis teguntur circūflexu, ueri, singularisq́ dei id opus esse, cū veteres prophetę tradunt, viri, a quibus stultum sit & impium dissentire: tum paucorum vanitate exclusa, ipse humani generis prædicat consensus. Constans hominum opinio est, & fides ab initio recepta: quòd æterna illa maiestas rerum omniū opifex senis diebus, quos Moses diserte posuit, operata. Primū lucem à tenebris discreuit, quū iam rudis adesset materia, eademq́ informis: quam deus à principio parauerat. Fuitq́ hæc omnium prima lux, quæ mundo affulsit. Nox illi continuo iuncta est. Cœlum inde in sublimi constitutum, idq́ firmamentum appellatū. Tertio deinceps die terra stabilita, humorq́ terræ circunfusus. Sol quarta luce, Luna, & stellæ mundo emicuerunt. Harum paucæ, vt maiora illa lumina, certis errant spatijs. Cætera multitudo, quæ porro immensa est, varie lateq́ diffusa, penè innumeras rerum & animalium perscribit effigies. Mox volucres & omnia natantia duobus sunt elementis data, postremo reptātia, & ipsum quadrupedum genus attributum est terræ, et cum his nobilissimū animal Homo: qui vnus cœlestem mentem sortitus, quia ex rubentis terræ vena fieri cōtigisset, Adami nomen postea ex ea re tulit, mulier Æua nuncupata, quæ ex huius latere ineffabili virtute deprompta est. Atq́ ipsum humani generis principiū tale fuit. Hi in amœnissima terræ parte constituti fluminibus quaq́ versum irrigua, (locus a viridāti facie hilariq́ aspectu paradisus Graia est voce appellatus) primo beatissimam vitam agere, malorum omnium expertem: terra sua sponte ferente omnia. Cæterū lege aberrantes, quia qua fuerat eis arbore interdictum non abstinuissent, amœnissimo incolatu, sedeq́ illa beatiore pulsi, solū flebiliter vertere. Cohibita deinceps tellus cum nihil vltrò ferret amplius, per sudorem, & ærumnam vitā agitare. Subijt inde morbus, tentareq́ corperūt frigora & æstus insueta corpora, quæ vitæ incōmoda protinus adeunda oraculū prædixerat: si minus diuinæ legi paruissent. Cainus primo ex his genit⁹, secundo deīn loco Abel. Pietatis hic cultor, contemptor ille: hic pastor, ille agricola: hic mero lacte litat, ille frugū primitias offert: nec oblatis proficit. Parit æmulatio (vt solet) odiū. Id maiorē fratrem armat in alterius perniciē: Incautū excipit, exceptum subita vi perimit: ex scelere scelus oritur, cōtumacia ex culpa. Fraternæ cædis re⁹ e cœlo postulatus vbi esset Abel, nihil sibi cū Abele esse respondit, cui neq́ comes datus esset, neq́ custos. Hanc hominis intēperiē iudex ille summus & vindex detestatus, extorrē patrio solo deijcit, deiecto fore cōminatur vt ipse sceleris autor, & omnis cū eo posteritas in septimā progeniē per varia vitæ supplicia expiaturi essent Abelis sanguinem. Cæterū tantū abfuit, vt pœnali ille exilio in melius vitā mutauerit, vt auarè etiā & superbè inter suos postea vixerit, nec etiā sine ambitione: quantū id vitiū mundo adhuc recēn in eo mortaliū cœtu, qui sub eo fuit, potuit eminere. Enoch huius fili⁹ Iradem genuit, ex Irade fœcūda orta est soboles, ac late gēs in nepotes propagāta: vt ex vno Lameche, qui fuit Iradis nepos promiscuæ stirpis septuaginta & amplius sint liberi procreati. Nec tam numerosa progenies ab autoris sui ingenio multū abijt diuersa. Ex malis ferè mali procreātur. Pluribus itaq́ vnius vestigia secutis, adeo nequitia moleuit: vt quicquid iam inde sceleris tulit vita vsq́ ad diluuiū, id vni genti acceptū referat humana pietas. Fuerunt in tam lōga ferè phama illustres Tubal, & Tubalchan, hic ærariæ artis inuentor, ille musicæ. Græci scriptores & Romani Græcos secuti mysterij huius ignari, vtriusq́ inuētionis laudē in alios cōferūt. Sāctior reliqua Adami soboles. Vixit ille annos noningētos & amplius, multiq́ interim, præter eos quorū mentio facta est, sunt filij ex eo orti, quorum iustissim⁹ Seth, quū disciplinam à parentibus per manus acceptā, posteris incorruptam reliquisset, autor fuit: vt q longo iam inde sunt ordine secuti, in antiqua pietate permanserint. Ab eodē prognati, rerū cœlestiū rationē primi mortaliū indagasse traduntur: duasq́ ab his columnæ diuersa materia constitutæ, latericia vna, altera lapidea, in quibus totū de cōsummatione mundi arcanū exscripserint: dubiū literis an animaliū cæterarumq́ rerū figuris, quas postea sit Aegyptus imitata. Persuasum (quod satis constat) habuerunt fore aliquādo, vt nunc humor, nūc ignis, omnia esset vi sua cōsumptur⁹, quod mysteriū: vt ad posteros manaret, diuersa est materia in colūnis quęsita, vt alterutra fuisset clades secuta, latericia vi ignea, lapidea aquis resisteret, atq́ vtra par iniuriæ fuisset, rem omnē posteritati traderet. Mox verò adolescēte mūdo, quū iam terra frequētius coleretur, quò maior humanarū gentiū vis erat, eò magis vitia inualescere, vitaq́ in peius labi. Iniuria pro innocentia haberi cœpta est, pro pietate numinis cōtēptus. Postremo eo per licentiā & libidinē processit scelus, vt vix Noe mortaliū vnus sit repertus, cui iustitia curæ esset. Is humani generis scelera castigare adort⁹, quū nihil pia prædicatione proficeret, essetq́ res nō procul ab iniuria, vbi parū tutā fore credidit innocētiā in media nequitia destitutā, cū tota domo è medio discessit. Tū vero neq́ modus neq́ modestia fuit āpli⁹ peccādi, omniq́ pudore sublato, abijt gēs ois in omne nefas: donec profligata ex omni parte vita, diuinā mētē subijt cura, oim hominū vna clade extinguendi: Noe duntaxat vno cū tota domo, quia i antiqua pietate perstarat, seruato, vt esset per quē humanū gen⁹ posset ex integro reparari. Hunc itaq́ Deus supernè affatus, breui futurū cōmonet, vt immensa vis cataclysmi oēm terrā operiret inūdatione: iret, sibiq́ & suis ingentē moliretur arcā, qua ex omnibus volucribus, & ijs animantibus quæ terram incolunt, marē cum fœmina sedulo cōderet: vt esset rerū omniū velut paratū ad instaurationē seminariū. Paruit oraculo piētissim⁹ senex, nauigioq́ ad id aptè fabricato, cætera rite cōparat. Fuitq́ id multorū annorū opus. Paruit in longū molescu bita cētū quinquaginta, latitudo quinos habuit

pedes

Primorū parentū origo. Adā vn̄.

Paradis⁹ terrestris

Caini ortus.

Abelis cædes.

Primi paricidij vltio.

Enoch.

Lamech.

Sobolis incremēta.

Tubal & Tubalcaim.

Seth.

Prima rerū cœlestiū indagatio.

Colūnæ mūdanæ cōsūmationis indices.

Noe primus iustitiam coluit.

Oraculū futuri cataclysmi.

Arcę magnitudo.

pedes & quadragenos. Recentiore inde monitu in
structus Noe appropinquare diluuij tẽpus, cū uxo
Diluuiū. re, liberis & nepotibus arcā ingressus est. Quadra-
Diluuij gīta deinceps dies tāta vis aquarum cœlo deiecta
effectus. est, vt nō ima solū loca sed ipsa quoq; altissimorū
Gigātes montium cacumina quindecim cubitis trāscende
inuenti. rit inundatio. Atq; ita cōtigit, vt vna clade omnia
quæ tum ī terris animalia fuere, præter pauca quæ
mystica nauis tuebatur, sint cum volucribꝰ extin-
cta, et cū his gigātes, qui sup terræ faciē ea tēpestate
fuisse dicūtur. Id cū diuinæ literæ tradunt, tū Ethni
ci scriptores quidā, & in his Plutarchus Cheroneꝰ,
Anthei qui Gabinum secutus Anthei sepulchrū scribit in
ossa. Mauritania a Sertorio dirutum, ossaq; in eo condi
toria portentosæ magnitudinis reperta, ipsum rei
miraculum fecisse, vt iniecta religione eiusdē im-
peratoris iussu sit moles herois manibus instaura-
ta. Plinius autor est in Creta insula quodā ibi mō-
te (dubiū occulto motu terræ an vetustate) cōuul-
so, cadauer sex & quadraginta cubitorum repẽte
extitisse, quod Orionis fuisse quidam crediderūt,
alij Etiotus. Astipulātur ueteri opinioni Orestis
ossa Tegeæ in Arcadia (ut Herodotꝰ ait) oraculo
refossa, quæ & ipsa portētosæ magnitudinis. Nar-
rabat ad hæc mihi hospes quidā meꝰ: homo haud
uulgari fide, diuq; in terra Græca uersatus, paucis
ante annis q̃ hæc cōmentaremur ī Creta insula, ea
parte qua ad meridiē obuersa est, operarios quos-
Monstro dā indigenas īmanis arboris truncos ad naualē fa-
sum ca- bricā radicitꝰ eruere moliētes ī humanū caput do-
put. lij instar īcidisse, idq; īperiti hoīes quū temere attra
ctassent cōfestim putri vetustate solutū in puluerē
abijsse. Cæterū dentes stupendæ magnitudinis ad
insulæ magistratus delatos rei fidē fecisse, quorū
Quādiu unus Venetijs hodie ī priuata domo ꝓ miraculo
tenuerit uiseret. Fuit oīs terra sub aquis quinos circiter mē
diluuiū. ses, estq; arca in Cordieo Armeniæ mōte (ut Bero-
Arcæ sus ꝓdidit) fluctibꝰ destituta. Vnde aliquot post
quies. ætates finitimi locorū accolę bitumē, quo fuit illa
oblita, ad expiatiōes quasdā sibi petere soliti sint.
Coruus autē, quū iā diluuij decremēta sentirentur:
cœpisset ne terra adhuc uspiā existere, prior est ex
arca ad explorandū missus, haud quidē rediturus
sicubi tutꝰ ꝯsistere potuisset. Eoq; nō redeūte, dein
Colūba. ceps Colūba mittit, hæc præpeti uolatu haud mul
to post oliuę surculū habēs, ad arcā reuersa est: eoq;
argumēto lætatꝰ Noe sensit terrā remittente dilu-
uio iam dudū in emersu esse. Atq; ita ad Cordiei
Egresso- iuga delatꝰ, cū tota domo naui est egressꝰ. Ipse post
rium. ea ab re egressorij nomē tulit. Et Noe Lamechis fi-
lius hoc maxime modo est diluuio seruatus. Fuitq;
hic annus Cataclysmo insignis (ut Aurelio Augu
stino placet) sexagesimꝰ secūdus supra ducētesimū
ac bis millesimū ab orbe condito. Subtrahit huic
numero Eusebiꝰ annos. xx. Hæbreorū supputatio
(ut uterq; autor scribit) mille dūtaxat ānos & quin
gētos quinquaginta sex à protoplasto ad diluuiū
colligit. Quod si ab eius interitu sumit principiū,
haud multū ab ijs discrepat, quos in historia sequi
mur. Meminerūt huiꝰ humanæ cladis præter Mo-
sem & Berosum, cuiꝰ nuper mētio facta est, Manas
seas Damascenꝰ. Hieronymꝰ Aegyptiꝰ, & alij ple-
riq; rerū scriptores: meminit & Plinius in naturali
historia qui Ioppen Phœnitiæ oppidū ī Samariæ
ora terrarū diluuio antiquiorē prodidit, neq; enim
recētioris illius, quod circa Arcadiā sub Ogyge fa
ctū memorāt, ullus ad ea loca peruenisse uideri po
test sensus. Coluit īde terrā Noe iā senior factꝰ, pri-
musq; mortaliū uitis usum ostēdit: quo cōtigit ut
insueto uini haustu ebriꝰ factꝰ, parū caute ī aperto
iacuerit. Eū iacentē Chamus cōspicatꝰ (fuit is unꝰ Chami
ex tribꝰ filijs, q cum Noe diluuio superfuerāt) fra- impiū fa
tres ad spectaculū accersit, ridiculū, ut ipse tum for- cinus.
tassis interpretatꝰ est, cæterū impiū ac filio nefariū.
Illi ubi ad patris cōspectū uenere, pudore simul &
pietate adducti, subito uelaminis iniectu, iacentis
uerēda operiūt. Quæ posteaq̃ senex ebrietate ex-
perrectꝰ facta esse cognouit, Chamū diris execratio
nibꝰ insectatꝰ, ut impiū abdicat. Cōsedit ille profu
gus cū uxore & liberis in ea parte Arabiæ, quæ ab
ipsius noie postea nomē sortita est. Hinc tenebræ
illæ ortę creduntꝰ, illa summi uerīq; Dei ignoratio,
quę omneis terras execrādis errorū ambagibus im
plicuit. Hinc hominē autoris sui prima cepit obli- Vnde ue
uio. Porroq; alienatꝰ multis deinceps seculis fuit ræ pieta-
malorū dæmonū mancipio. Neq; Chamus ullum tis obli-
sacrorū ritū posteris tradidit. nullum em̄ à patre ac uio orta.
ceperat. Quę res efficit, ut quū procedēte tēpore alij
post alios ex ea terra uelut ī colonias missi diuersa
mundi loca tenuissent (creuit em̄ supra modū abdi
cata soboles) in errores inciderint inextricabiles.
Qui ī Aegyptū primo trāsiuere, quū aperto cœlo
agētes noctu sydera intuerentur, cœlestiū luminū
morū pulchritudinēq; mirati, quæ eo intentius ab
illis seruabantꝰ, quo sereniores fiūt in ea terra q̃ ali
bi tēpestates. Solē & Lunā, uelut certū illis inesset
numē, ꝓ dijs colere cœperūt: Isidē hāc, illū Osyrim Isis &
nominātes. Neq; sunt his diuersa quæ Græci scri- Osyris.
ptores de prima eiꝰ gentis religione memorāt: nisi
ꝙ eorū quidā Aegyptios mortaliū uetustissimos
prodidere, ignari scilicet ꝓfectionis huiꝰ, & ob eā
rē indigenas fuisse rati, qui ab initio eā terrā tenue
runt, quum aduenæ illi haud dubiē fuerint, atq; ex Aduenæ
Arabia ut Hebraicæ uetustatis autor Iosephus scri Aegyptij
bit, egressi. Id multo uerīꝰ traditꝰ, q̃ quod Gręcorū non indi
quidā nō minꝰ ineptē q̃ impiē ꝓdiderunt: hominē genæ.
ibi fœtifica tellure ut cętera aīalia à principio ortū.
Sed sic certe oportuit, ut ueritate semel amissa non
pauci existerent, qui stultē multa asserere auderent.
Quiq; temere assertis aliquāto stultiꝰ accederēt. In
de eo processit humana temeritas, ut ignē, aera, ma
re, terrā cæterasq; mūdi partes, quę ad rerū procrea
tiones attinēt, uelut suū oībus inesset numē, diuini
tatis noībus cōsecrauerit: hinc uitalis spūs, Iuppi- Iuppiter.
ter dictus: ignis, Vulcanus: Pallas, æther: tellus, Ce Vulca-
res, aliaq; alijs noibus. Postremo tantū sibi hoīm nus.
furor indulsit, ut mortaliū q̃busdā quia mortales Pallas.
cōsilio, opibus, utilibꝰ inuētis, doctrina excoluis- Ceres.
sent, diuinos honores decernere nō dubitauerint,
atq; eos præsertim, qui ea noīa tulere, quæ & uete-
res illi, quos uetustas ab initio cū Sole & Luna cō-
creauerat. Hinc Ideꝰ Iuppiter, Ceres, Vulcanꝰ, Isis,
Osyris, & cū is recētiores, qui sunt in deorū nume-
rum relati, Apollo, Mars, Cupido, Mercuriꝰ, & alij
ab illis procreati. Sed q̃ stultē humanæ gētes cōfin
xerint sibi hæc, aut ficta receperint, potest ex eo fa-
cile intelligi, ꝙ infandos amores, Stupra, Cædes,
Adulteria, Furta, aliaq; flagitia eorū, quos cœlo ītu
lerūt, cerimonijs inseruere, tanq̃ ꝑ scelus & nequi-
tiā ad superos iretur. His semel malis posteritas im
buta, usq; ad humanæ salutis annos, pacē, bella, in
ducias, Fœdera, oīa sacra & ꝓphana malorū dęmo
num imperio habuit obnoxia. Nec tenebrę illę re
rum tm̄ ex Aegypto ꝓfectę, sed quascunq; à princi
pio terras tenuerūt à Chamo procreati, ueræ pieta
tis ignoratio simul & īfanda seruitꝰ cœpit. Cęterū
nulla unq̃ tellus pluriū fuit coloniarū mater, quā
Arabię pars illa, quā Chamus paterna domo ꝓfu
gus insedit. Tantā humano generi cladē intēpesti
uum unius attulit exiliū. Contra Semi & Iaphetis

prognati, legitime a maioribꝰ instituti, modicis finibꝰ cōtenti, haud tā latè ut illi sunt per oēs terras euagati. Quo accidit ut ueritatis studiū, pietas dico & ueri Dei cultꝰ, apud unā dūtaxat gētē, ad Messiæ usq; tpa i occulto fuerit. Ab Habraamo Isaachi pa

Habraei,

tre gēs nomē sortita est, atq; Habraei primo dicti, mox & Iudæi à Iuda Israelis filio Habraami ꝓnepote. Aureliꝰ Augustinꝰ (à quo dissentire pudeat)

Hebero. Hebræi,

ab Hebero, q est Noe a nepotibꝰ unꝰ fuit, Heberos primo, mox Hebræos noiatos autor est. Horū res gestæ etsi nō adeò magnificę sūt & amplæ, ut uno ueri Dei cultu adēpto, sint usq; adeo memorabiles, haud tamē ita tenues reperiunt, ut a peregrinis scriptoribꝰ temere præteriri debuerint. Iosephus autor est Demetriū Phaleriū apud Philadelphū Alexandriæ regē plerisq; audiētibꝰ quādoq; affirmare

Hebraica historia Græcis negata.

ausum, nō licuisse Græcis hoibus Hebraicā historiā attingere, quin illustriū scriptorū quosdā eā rē tractare ausos, aduersa mētis ualitudine, et lāguore corporis tādiu cōflictatos, donec ab incepto destitissent: tanq; id arcanū prophanis esset gentibꝰ, manifesta ira numinis, interdictū. Sed siue hoc fuerit, siue rei ignoratio, quæ nō adeo in multos uulgata esset, Græci & Romani scriptores pertinaciter ab omni sacræ huiꝰ historiæ relatione abstinuerūt: ut de industria uideant silētio rem tantā prætermisse, quippe quā suorū populariū aures, ob ea quæ de dijs a maioribus acceperāt, sine offensa audire nō potuissent, fuisset hæc tractātibꝰ uel inuitis ueritas expressa, quod illi nō modo nō fuerunt, sed siquis etiā scribēdarū rerū serie tractus in Iudaicæ religionis, quę una tū in terris uera fuit mentionē incidit, eā ut uanā, & in qua nihil præter nubila colerent, sit arguere conatꝰ. Verū quoquo modo res omissa eū: nō pauca memoratu digna, à uetustissimis eius gētis regibꝰ gesta reperiunt: multa & ab ipsis ducibus, quibus pace & bello postea usi sunt, q nō sine odij & ambitiōis suspiciōe uideri possunt ab alijs prætermissa. Nos nō tā ut nouo exēplo id facere uideremur, q; ꝙ ad īstitutā historiā oim gētiū, siqua sunt relatu digna, ptinere arbitramur, eadē illa per partes à nobis explicāda cēsemus. Afferetq; res ipa nō solū rebꝰ dicēdis decorē, ob uarietatē, sed labo

Quid ꝓfutura sit sacra historia.

rum etiam leuamē maximū: qn̄ in tam longa rerū serie perscribēda, eo meliore et spe & fiducia futuri simus, quo minus lōgè à uerę pietatis cultu & assertione recesserimꝰ: dum quecunq; mira in humanis olim rebꝰ, ac pręter hoim opinionē euenere, nō ad fortunā & malos dæmones, sed ad diuinam refero prouidentiā. Quod mysteriū una hęc in toto orbe gens, & pie ab initio didicit. & quæ didicit cōstāter & incorrupte diutissime seruauit. Noe igit noningētos & quinquaginta natꝰ annos uita decessit. Scio

Vita longa.

ego tā lōgo hois æuo historiæ fidē abrogari, siqs ad hāc uitā, quę hodie uiuit, respexerit. Sed fide nō parua opus est ad diuina opa credēda. Quanq; nō uideo, quid magis ineptū fieri possit, q̄ cœlū et oia q̄ cœlo cōtinent, mira et ineffabili ratione à deo cōdita affirmare, hoiem aïal nobilissimū, ratiōis, cœlestiūq; rerū capax, quod summꝰ ille uniuersi autor è terra suscitarit, nō potuisse, aut si potuit, nō debuisse q; diutissimè i uita retineri, præsertim mūdo ad

Cur longa homini ab initio uita data.

huc recēti: quū in tāta solitudine, hūano genere aucto imprimis opus esset. Et si sub ipm mūdi exordiū cœlo & elemētis minꝰ noxijs, lōgior (ut quidā suspicātur) potuit hoi uita cōtingere, quod in hac senescētis seculi fæce euenire nō possit. Adijciūt q sacrā scribūt historiā, aliā adhuc causam, ꝙ idcirco tā lōga sit uita hoi à principio data, ut is simul multos ꝓcrearet, cōmodiusq; opa naturę lōga explorare experiētia, diligētiusq; explorata posteris traderet, quod eorū plerique fecisse existimant. Sed utcūq; res excipiēda est, Berosus Hellanicꝰ, et alij uetustissimi rerū scriptores, lōgissima hæc hūanæ uitę spatia ꝓ cōfessis tradidisse dicunt. Astipulat huic fidei

Qui hominū hodie diutissime uiuant.

ꝙ i aperto hoc rerū declinio, Macrobij, Aethiopes, Seres, & Hyperborei cētenis quadragenis annis uiuere credunt, Pādoræq; gēs indica ducētis, ut Gnidiꝰ Ctesias ꝓdidit. Sed de his pluribꝰ fortasse q; opꝰ fuit. Nūc ad ea stilꝰ reuertit, q post diluuiū i utraq; gēte usq; ad Habraami tpa euenerūt: nā is i Assyrij regni primordia penè incidit, unde suū Ethnica historia hauriet principiū. Memorabilis igit cataclysmi clades recēsq; memoria, diu mortales tenuit in mōtibꝰ. Postea uero q̄ ad ima est descēsum, ꝙ cunctātius factū credere par est, quū nō multū his locis se adhuc crederēt, ueriti ne ipsi aut q post se nascerētur, eandē uim quā et maiores sui experirent. Nem

Nēbrothus. Turris Babylonię causa.

brothus Chami nepos uir facinorosus, multumq; auitæ temeritatis referēs, turrim eminentissimā est ædificare adortꝰ: ut si subita uis aquarū iterū terrā operuisset, paratū haberet cū suis ꝓfugiū. Id ꝓpius uero est, q̄ ꝙ alij tenēt, sperasse eū molis altitudine cœlū occupare. Hic rē mirā accidisse aiūt, qd diuina uolūtate factū æquū sit iudicare, quū aliquot stadia opus i arduū creuisset, numerosa illa operantiū manꝰ, q̄ erigēdæ moli fuerat adhibita, linguarū cōuersiōe facta, cōtinuo dissidiū passa est: sublato sermonis cōmercio, nō qd præciperet satis quisq; intelligere, neq; ob id dicto obtēpare, atq; ab ea re nomē itermisso operi datū: ut Babel, q uox apd Chaldeos cōfusio est, iā inde sit turris noiata. Quidā existimare uident, i Mesopotamia id fieri cōtigisse, ut non oino ineptū sit credere, a memorabili illo ope Babylonē q his postea locis cōdita est, fuisse nomē adeptā. Sed rei tā uetustę difficilis est cōiectura Nēbrothi (ꝙ ꝑspicue tradit) audacissimꝰ conatꝰ hunc exitū habuit. Iosephus quē in Iudaicæ historię relatiōe potissimū sequor, autor est, ex Noe ꝓnepotibꝰ & ex ijs q ab illis orti sunt, alios alias terrarū oras, uelut i colonias ꝓfectos, occupasse: atq; ita factū, ut nō solū gētes ppliq;, quorū cōditores fuissent, ab eorū sint noibꝰ appellati, sed plereq; etiā urbes inde nomē sortitę. Cæterū Gręci Barbarā uocē aduersa

Vetustæ ex Noe ꝓnepotibus coloniæ.

ti, aut illa ex itegro, ut idē ait, imutarūt, aut magna ex pte iuersa, ut a prisca uoce multū discreparēt, effecerūt. Durare tn̄ adhuc q̄dā, q̄ ueteri opiniōi astipulent: i Phoenicia Tyrū, Tharsum i Cilicia, i Cypro Cithin, & alia in quibꝰ referēdis est ille maiorē in modū occupatꝰ. Adijcit Medos, Armenios, Hibe

Plurium gentium origo.

ras, Cappadoces, Paphlagonas, Phryges, Pāphilios, Cilices, Palestinos, Sabæos, Syros: & ad meridiem Aegyptios, Libes, & Mauros. Quę sane noia sint ab ipsarū gētiū cōditoribꝰ, q ijdē et Hebræi fuerūt & ab Noe ꝓgnati, lōga nepotū usq; ad Habraamū serie deducta. Is decimus ab eo fuit. Eratq; Mesopotamiæ incola, quū impia superstitio eā quoq; iuasit terrā. Cæterū unde id malū sit ipsi gēti illatū, parū ꝑspicue tradit.

Habraami prædicatio.

Habraamꝰ ægre ferēs, ꝙ & ueri & singularis Dei cultu neglecto, uulgo dęmonibꝰ seruiretur, sublataq; iustitia ueritatis obliuio plus nimio inoleuisset, palā hoim stultitiā increpare, ꝙ ueræ pietatis obliti, sese nefariæ superstitioni addicerēt: quin tollerēt in cœlū oculos, atq; inde sibi quęrerēt, cui solēnes redderēt precationes, cuius ꝓuidētia cœlū & oia regerētur, illi pręces funderēt, uota facerēt, hostias īmolarēt, nō uanis imaginibꝰ quas isti stulte fabricassent. Peperit uera pręd icatio ingētē hoi inuidiā, uulgoq;, ut impiū auersari, nec procul aberat quin in eū populariter impetꝰ fieret.

Ad quam

Ad quã iniuriã declinandã in eã Arabiæ partẽ cũ
uxore transijt, q̃ Cananea nuncupata est, hicq̃ ara
ad tẽpus extructa hostiã deo imolauit. Profectiõis
hui⁹, Hecatęus & Damascen⁹ sua uterq̃ in historia
meminerũt. Inuasit nec multo post eã terrã fames
ingens, quod ille malum ut ad tẽpus declinaret, in
Aegyptũ ꝓficiscit̃, terræ copiã & ferocitatẽ secut⁹.
Hic ꝓ magno negocio habuit cũ ipsi⁹ gentis sacer
docib⁹ cõgredi, ut q d illi de mũdi creatiõe senorẽt,
deq̃ prouidẽtia, ꝑ ociũ cognosceret: q si ut cæteri a
uero uisi essent aberrare, ꝑ mutui colloquij speciẽ,
gẽtile eis arcanũ reuelaret, alliceretq̃ ad ueri dei cul
tũ & uenerationẽ. Sarrã cõiugẽ, q̃a elegãti esset for
ma ipsi⁹ gẽtis intẽperiẽ uerit⁹, sororẽ assimulat. Cõ
stãs phama erat Aegyptios i alienas esse fœminas
intẽperãtissimos. Sed oĩm maxime Pharaonẽ for
midare, q per id tẽpus late regnũ in ea terra obtine
bat. Atq̃ ita accidit, ut eandẽ illã iniuriã pene acce
perit, q̃ ab initio præuiderat. Cœperat regẽ mala li
bido Sarræ ad stuprũ rapiẽdæ, & iã illi totus immi
nebat, quũ sacerdotes regi nũciãt, dirã adesse pesti
lentiã quæ cœlesti ira orta uideret̃, q, in animo ha
buisset alienigenæ mulieri stuprũ inferre. Deterri
tus ea uoce Pharao nõ solum iniuria abstinuit, sed
inscitia corã excusata. Habraamo satisfecit, idẽtidẽ
affirmãs se ꝑsuasum habuisse, ut soror hospiti nõ
uxor adimeret̃. Cæterũ eo cõsilio fuisse eã abductu
rum, ut in legitimæ coniugis postea haberet loco.
Verũ ubi sacerdotes ꝯpertũ haberet mulierẽ ipsam tho
ri ꝯsortẽ esse nõ sororẽ, nihil fore amplius, cur a se
iniuriã ꝑtimesceret, tuta ubiq̃ ambob⁹ oĩa futura:
addit & munera nõ parua, & partẽ agri iussit pere
grino hoĩ assignari. Augustin⁹ autor est, Sarrã ab
rege abductã, ut ꝓ uxore haberet̃, sed intactã ab eo
dimissam ijs ꝓdigijs q̃ sub id tp̃s facta essent, exter
rito. Fauoreq̃ ꝑ hæc cõciliato, quũ ꝑ se Habraam⁹
esset plerisq̃ ob diuinarũ humanarumq̃ rerũ peritiã
charissim⁹, breui in multã euasit celebritatẽ. Sunt
q scribãt astrorũ rationẽ geometriãq̃ ab eo Aegy
ptijs demõstratã, etsi Græci scriptores & Romani,
q Græcorũ uestigijs insistũt, geometriã i Aegypto
ortã arbitrent̃, nec aliũde illatã, ut annua Nili allu
uione agrorũ fines turbante, eius terræ accollæ cre
bra dimensione artẽ inuenerint. Cæterũ satis hone
stam illi erroris causam habuere, q quũ scirẽt eã ar
tem primo apud Aegyptios uulgatã, pulcherrimi
inuẽti atq̃ uitæ hoim utilissimi, indigenã hominẽ
nõ aduenã autorẽ opinati sũt, pari errore syderalis
sciẽtiæ inuentũ ad Zoastrẽ Bactrianorũ regẽ refe
rentes, q Nino regi fuit æqualis: quũ ante diluuij
tp̃a, si Iosephus uerus est autor, mortaliũ quidã, ac
deinceps Noe, & q illi longo ordine successerũt, in
cognitione ei⁹ rei uersati sint. Sed qñ ad id uenim⁹
ut de Nino a nobis mẽtio hoc loco fieret, haud im
memores, q̃ fuerit ab initio historiæ huius ꝓfessio
ut ratione tẽporũ sedulo obseruata, humana diui
nis iungeremus, nihil certe facere poterimus a no
stro instituto minus alienũ, q̃ si ijs, q̃ ad hunc locũ
scripsimus. Nini oĩm pene regũ, qui extra fines pa
trios exercitus ductarũt, antiquissimi gesta subijcie
mus, etsi regni hui⁹ adeo uetusta res est, ut quęcũq̃
sunt de eo memoriæ prodita, propemodũ fabulo
sa uideri possint. Sed quia quũ plures alij horũ me
minerũt, tum Põpeius Trogus, q inde suã auspica
tus fuit historiã, satis quidem res digna uisa est, ad
quã nihil cũctanti⁹ referẽdã fieret accessus. Nec pre
ciũ aberit operæ: si priusq̃ de his dicere icipiã, qua
lis tum rerum humanarũ fuerit status, paucis expo
suero. Soliuagũ fuit (ut dicitur) ab initio hominũ
genus. Aut si (ut sacræ literę tradũt) alicuius fuit so
cietatis particeps, exigui, & infrequentes fuerũt pri
mi illi mortaliũ cœtus, si cœtus appellãdi sint, ubi
sit uir unus cũ uxore dũtaxat et liberis. Etenim sibi
quisq̃ ab initio uiuebat, sine legibus, sine imperio
uitã agitantes: una procreãdi libido aderat, & eorũ
q̃ procreata essent, nutriendi studiũ, ferarũ ritu sine
moribus errãtes, speluncis cauisq̃ arborib⁹ sese ab
omni cœli iniuria tueri. Verũ ubi sua sponte, uel
prudentiorũ potius suasu (ut multi opinantur) so
cietatẽ humanæ gentes inter se, cœtusq̃ celebrare
occœperũt, unum in locũ coiuere, tum haud dubie
apparuit, nihil esse agresti & imperita multitudine
insipientius, nihil stulti⁹ incõposito & rudi cœtu,
cuius propriũ sit nihil intelligere. Siue igitur natu
ra, siue (quod magis credo) necessitate id monstrã
te regẽ sibi cõstituerunt primi illi, qui in unũ cõue
nerant, id enĩ fuit ab initio imperij nomẽ, huic mo
deratio & innocẽtia, nõ ambit⁹ & diuitiæ a princi
pio suffragari, quo maior erat uirtus pluribusq̃ no
tior, eo maiore cõsensu ad id fastigiũ ꝓmouebat̃,
huius arbitriũ pro legib⁹ esse, fines regni tueri ma
gis q̃ ꝓferre moris erat. Amplũ legitimũq̃ regnũ
id demũ credere, si proprijs se teneret finib⁹. Inces
sit inde paulatim mortaliũ animos immoderata
habẽdi cupiditas, sed laudis & glorię ambitio mul
to maior. Hanc uexores Aegyptius, & Tanais Scy
tharum rex secuti, primi oĩm procul domo inter se
bellasse dicuntur, conatuq̃ pene pari: hic ex Aegy
pto in pontũ, ex Scythia ille in Aegyptũ processe
re. Verũ finitimis nulla iniuria lacessitis, nõ impe
riũ sibi ex ea uictoria, sed uictorię laudẽ quęsiuere.
Amborũ gesta in longissimo iacẽt uetustatis reces
su, ac uelut nube quadã obducta. Sed qñ in earum
gentiũ mentionẽ incidimus, nihil alienũ ab re exi
stimo de utriusq̃ gẽtis uetustate, q̃ sunt a nobis ad
huc cõperta, breuiter referre. Idq̃ ego eo libenti⁹ fa
cio, quo uulgatior est fama, uetus certamẽ tenuisse,
utra gens merito sibi uetustatis palmã uendicaret.
Aegyptijs prædicantib⁹ initio rerũ, quũ aliæ terræ
nimio feruerẽt æstu, aliæ perpetuis horrerẽt frigo
ribus, ut nõ modo hoim quicq̃ gignere, sed ne ad
uenas quidẽ, si quos forte alicunde accepissent, ob
cœli intẽperiẽ satis tueri possent, quũ uelamẽta cor
poris, neq̃ adhuc reperta essent, neq̃ locorũ natura
ædificijs emollita, unã fuisse terrarũ oĩm Aegyptũ,
quæ quia neq̃ hibernis urgeretur rigoribus, neq̃
æstiui syderis ardore premeretur, sed mediã quãdã
inter utrunq̃ esset tẽperiẽ sortita, uetustissime culta
iure crederet̃, in qua etiã ob climatis temperiẽ pri
mos hoĩes genitos æquũ esset iudicare. Scythæ cõ
tra cœli tẽperamentũ nullũ in se habere uetustatis
argumentũ existimare, naturã affirmãtes, quũ pri
mum rigoris & æstus discrimina sunt regionatim
distincta, cõtinuo ad locorũ patientiã aĩalia gene
rasse, ut quãto Scythis cœlũ asperius esset q̃ Aegy
ptijs, tãto illis duriora ab initio data essent corpo
ra, quod in arborib⁹ & ipsis agrorũ frugibus haud
dubie sentiret̃. Quod si unitatẽ habuerit hęc unq̃,
quæ nunc sunt mundi partes, aquæ terras oẽs obti
nuerũt, siue ignis, q mundũ genuisse credit̃, alteru
tra rerũ origine Scythas multo uetustiores Aegy
ptijs inueniri. Etenim si prima fuit ignis possessio,
quũ uis elemẽti paulatim cœpit remittere, eas pri⁹
terras hũano cultu habiles esse factas credibile sit,
q̃ q̃ lõgissime repostæ essent ad septẽtrionẽ, Aegy
ptum propterea, Arabiã, & oĩm terrã, q̃ ad meri
diẽ spectat, quæq̃ ad orientẽ Solem, tẽperiẽ multo
tardius sensisse, quæ ne hodie quidã satis sit tuta a
propinqui syderis iniuria. Vel si ab initio aquæ
omnia tenuerũt, quod terra ea parte, qua sublimis

Habraamus i Aegyptũ ꝓficiscitur.

Habraami scientiæ.

Nini regis gesta pene fabulosa.

Primęui mores.

Primum imperij nomẽ in rege.

Vexores Aegyptius, Tanais scytha.

Aegyptiorũ uetustas.

Scythiæ uetustatis argumenta.

& ardua eſt, fluctibꝰ ad ima delabẽtibꝰ prius emer-
ſerit, haud dubia rõ demõſtrat, ac quo maturiꝰ hæc
aut illa fuit in emerſu, hoc priꝰ aialia cœperit nutri-
re, porro Scythiam adeo cæteris terris eminere, vt
quæcũꝗ ibi flumina orta ſint, ꝓcipiti curſu in Mæo-
tidẽ, & ex mæoti per Boſphorũ in Euxinũ & Pro-
pontidẽ, hincꝗ per Heleſpontũ in Aegeũ Creticũ
& Aegyptiacũ pelagus velut ad ima mũdi ꝑpetuo
deferant impetu. Aegyptũ multorũ regũ cura per-
petuis aggeribꝰ obſtructã, vix demũ cõtinẽtẽ fieri
cõtigiſſe. & his quidẽ rõnibus ſuã vtraꝗ gẽs ve-
Aegypti tuſtatẽ tuta eſt. Sed qđ ad Aegyptũ attinet, nõ par
pars aqs uã eius terræ partẽ qnꝗ aquis obruptã fuiſſe ſatis
obruta. cõſtat, quieqđ ſupra Mẽphim ad Aethiopũ mõtes
iacet, mare olim fuiſſe Herodotꝰ exiſtimat. Strabo
id ſoli, qđ a Siene ad mare Nilo irrigat, Aegyptũ
ab initio appellatã arbitrat: cui q̃ntum poſtea incre-
mẽti acceſſerit, Homeri carmẽ haud dubie demon-
ſtrat, quo ſignificat Pharũ inſulã, q̃ hodie Alexan-
driæ adiacet, velificæ nauigationis diei vnius a cõ-
tinẽtis ora abfuiſſe. Quæ ſi vera ſunt, nihil pene re-
liquũ fiat, qđ eius terræ arguere poſſit vetuſtatem.
Nec ĩ Scytis maior aliqua eſt antiq̃tatis demõſtra-
tio, ſi Herodotꝰ verus eſt autor, qui ne Darij quidẽ
regno, qđ & Trogus quoꝗ ſignificat, ampliꝰ mil-
le annis eſſent antiq̃ores. Cæterũ quãdo neꝗ hæc,
neꝗ illa tellus, ob eas quas attigimꝰ rõnes, multũ
ad mortaliũ cultũ fuerit accõmodata, miror princi-
pes rerũ ſcriptores leuiſſimis earũ gẽtiũ argumẽtis
tã temere acceſſiſſe, ut nõ viderint, eã terrã oim pri-
mã humanũ cultũ ſortiri oportuiſſe, q̃ cœli clemẽ-
tia lõge alias anteiret: quo argumẽti gñe Aegyptij
vſi, vetuſtatis ad ſe laudẽ traherent. Sed vt his ob
vim aquarũ nullus antiquior cultꝰ potuit cõtinge-
re, Ita nec Scythis, qui dãnatã ꝑpetuis rigoribꝰ mũ-
di plagã incolũt. Quare multo veriꝰ ſit dicere, me-
Dama- diã inter vtranꝗ terrã, qualis eſt Damaſcenꝰ ager,
ſcenus a- & alia circũiecta illi loca, qđ ſacræ etiã literæ innuũt,
ger pri- primos hoim cultus fuiſſe ſortitã, q terrarũ tractus
mũ cul- nõ ſolũ nõ eſſet ijs vitijs, quibꝰ Aegyptus & Scy-
tus. thia, obnoxiꝰ: ſed climatis rõne multo vtraꝗ regio-
ne tẽperatior. Nũc vero, priuſquã ad res Nini ex-
Scythiæ plicandas ingrediar, in Scythicis rebus adhuc pau-
ſitus. lulũ immorabor. Eſt Scythia ab Europa, cuiꝰ par-
tẽ citra Tanaim ꝑſcribit, ad Aquilonẽ & ortũ vſꝗ
ad incognitã terrã lõgiſſime porrecta, hinc ponto
Aſiæꝗ, inde Ripheis mõtibꝰ ab humeris inſerta.
Scytharũ mox longe lateꝗ ad ortũ euagata, innumeras gen-
ritus. tes parũ notis finibus amplectit. Quippe quibꝰ ne
indigenæ quidẽ ipſi inter ſe diſcreti fuerint olim,
vtpote, q neꝗ agrũ colerẽt, neꝗ tectũ ſedeſue habe-
rẽt vllas: per ſolitudines & inculta vagant loca, ar-
mẽta, pecoraꝗ præ ſe agẽtes, cõiuges & liberi plau-
ſtris vehunt legibꝰ nullis obnoxij: ſponte iuſtitiã
colunt, nullũ furto grauius in gẽte flagitiũ habet,
vt qui nõ parietibꝰ aut ſeptis armentũ circundent:
ſed in propatulo habeãt, nullus eorũ qbuſdam aut
auri aut argenti vſus, lac & mel in cibatu frequens,
cõtra frigora & rigores ferinis pellibꝰ murinisꝗ
corpora cõmuniunt. Eſtꝗ is ſane ritus frequẽs Scy-
this, ſed nõ oibus, pleriꝗ eorũ ab alijs longe diuer-
Scythæ. ſos, ac veluti peculiares inter ſe celebant mores, vt
Thauri. Scythæ Thauri qui raptu belloꝗ victitãt. Agathyr-
Agathyr ſi ſibi inuicẽ germani credunt, quippe qbus cõmu-
ſi Melã- nes ſint vxores auroꝗ in primis abundãt. Gens ab
chlæni. his diuerſa, a genere veſtis Melãchlæni nũcupant,
hi Scytharũ ſoli humana carne veſcunt (vt ſcribũt
Budini. qdã.) Sunt & Budini cæſijs oculis, atꝗ ĩdẽ Phthi-
Orgeni- rophagi. Orgeni per inocẽtia ſingulari, & ob id ſa-
pei. cri oimꝗ iniuriarũ expertes, tutus patet oibus gen-
tibus ad eos acceſſus, defunctorũ parẽtum carnibꝰ
veſcunt. Eſſedones humanũ caput inaurant, quo Eſſedo-
annuos defunctis libant honores, ĩdẽ ſerpentiũ vi- nes.
pulſi olim ſolũ vertere. Neruij Scytharũ maxime Neruij.
infames, perſuaſum habuere finitimi eorũ ſingu- Lupi ex
los quotannis in lupos transfigurari, iterũꝗ hoies homini-
fieri: qđ monſtrũ in Arcadia quoꝗ in Antei fami- bus.
lia gentile fuiſſe Euãtes apud Græcos prodidit, vt
vnus ex ea gente ſortito ad ſtagnũ quoddã perdu-
ctus, poſitis veſtibus transnaret, cõfeſtimꝗ bellua
ex hoie fieret, ac nono poſt anno, ſi humanũ inte-
rim ſanguinẽ nõ guſtaſſet, priſtinã reciperet formã.
Aſtipulati ſunt huic opinioni Fabius & Copax, q
olympionica ſcripſit: adeo nullum eſt tã impudẽs
mẽdaciũ, qđ apud Græcos careat teſtimonio. Gau- Gaudent
dent Scytharũ plures humana cæde, eorũ quidã cẽ- Scythæ
teſimũ quẽꝗ ex captiuis immolãt, ſanguinẽ potãt humana
eius quẽ primũ cepere. Probro dat hoiem nõ occi- cæde.
diſſe, bellicis expeditionibus, niſi q hoſtile caput
ad regẽ detulerint, fiunt totius prædæ expertes. Sar- Sarmati-
maticis Scytharũ virginibꝰ nõ prius nubere mos cæ virgi-
fuit, q̃ hoſtem peremiſſent. Cũ rege vita defuncto nes.
pellicũ vna oim chariſſima, miniſter vnꝰ, coquus,
agaſo, vſtor, pincerna, equus, & aurea phiala ſepe-
liunt. Neꝗ aſinũ gignit Scythia, neꝗ mulũ ꝓpter
frigora. Tellus ipſa ab Scytha Herculis filio nomẽ
ſortita eſt, vt ſignificare videt Herodotus: Plinius
Scythẽ q arcũ & ſagittã inuenit, nõ Herculis ſed Io-
uis ait fuiſſe filiũ. Fueruntꝗ in vniuerſum hi Scy-
tharũ mores, fuit hic viuendi ritus. Nunc ad vetu-
ſtiſſimã ipſius gẽtis expeditionẽ redeo. Circũtulit
extra primos fines arma primꝰ oim Vexores Ae- Vexoris
gyptius. Is plurimarũ gentiũ victor, quum in pon- expedi-
tũ perueniſſet, bellũ Scythiæ indixit: legatis prius tio in põ-
in eam terrã miſſis, qui ſi imperata facerent, leges tum.
pacis vniuerſæ genti dicerẽt. Scythæ, & ſi de aduẽ-
tu hoſtiũ iã ante ꝑ finitimos certiores facti, oia ad
bellũ mature ꝓparauerãt, velut tñ rerũ oim ignari
dant reſponſum legatis iniuſte facere eorũ regẽ, q
nulla laceſſitus iniuria Scythas, genus hoim incul- Ferox
tũ atꝗ horridũ, nõ auri, nõ argenti, nõ eorũ quicꝗ Scytha-
habens q̃ cæteri mortales magnopere concupiſce- rum re-
rẽt, bello magis laborioſo q̃ vtili iuadere ſtatuiſ- ſpõſum.
ſet. Credere ſe, illũ nõ ignorare dubiũ eſſe bellorũ
exitũ, qui eo magis ipſi ꝑtimeſcẽdus eſſet, q̃ id bel-
lũ plus periculi & laboris, q̃ præmij habiturũ vi-
deret. Cæterũ temere ad arma currere, ſe ſe bello im-
plicare, nõ ſolũ potentiſſimi regis eſſe, ſed humilli-
mi etiã cuiuſꝗ. Finẽ bello imponere, & pacis leges
dicere eorũ dũtaxat qui viciſſent. Videret Vexores,
q bellũ adeo minaciter denũciaret, ne de fuga eſſet
potius illi cogitãdũ, q̃ de legibꝰ ijs mortalibꝰ ſcri-
bendis, quos in armis qd poſſent nõdũ eſſet exper-
tus. Nã qđ ad ſe attineret haud expectaturos Scy-
thas, vt hoſtis ſuos transcenderet fines, quin vltro
ituros obuiã, enixeꝗ daturos operã, vt vel primo
cõgreſſu, cũ ipſe hoſtis, tũ cæteri mortales ex vnius
pugnæ euentu intelligerent, multo plus iuſtitiã in
armis valere q̃ iniuriã, victoriãꝗ & felicitatẽ a vir-
tute ſtare, nõ ab audacia. Vexoris legati cũ his di-
miſſi ſunt. Nec Scythæ multũ inde cõmorati obuiã
hoſti ire ꝑgũt. Hic res accidit vix relatu digna. Ve-
xores tot gentiũ terrarũꝗ ad eã diẽ victor, vbi pri- Vexoris
mũ Scythæ appropinquare dicti ſunt, florẽtiſſimo fuga.
exercitu cũ oi bellico appatu relicto, paucis comi-
tatus ꝓ victo in Aegyptũ abijt. Scytæ victoriã ſe-
cuti, ſpoliaſſent haud dubie hoſtẽ regno, niſi palu- Scytarũ
ſtri difficilliꝗ aditu, Aegypti fines trãſcẽdere ꝓhi- ſucceſſus
biti, alio imperiũ auertiſſent. Victoriæ itaꝗ curſu in
alias gẽtes deflexo, bella bellis ferendo, haud prius
quieuere

quieuere,quã omnẽ Asiam armis domitã sibi ve-
ctigalẽ fecissent,modico tributo gẽtib⁹ imposito,
nõ regni non imperij noĩe,sed vt monumentũ id
esset inclytæ victoriæ. Abfuerunt Scythæ procul
domo annos circiter quindecim,dũ illis in pacan
da Asia alia ex alijs oriunt̃ bella. Postremo vxorũ
minacissima legatione cõmoti, in patrios se fines

Scythæ ab vxoribus reuocantur.

receperũt.Miserant illæ longa expectatione fatiga
tæ,qui viris nunciarent fore,vt nisi confestim do-
mũ venirent,ex finitimis sibi prolẽ quererẽt. Nec
ferendũ sibi amplius,vt diuturna viroꝝ absentia.
Scytharũ genus intercideret.Fuit inde Asia pleris-
q; ætatibus Scytharũ vectigalis.Pendendi finẽ tri
buti fecit Ninus rex assirioꝝ.Longo interim anno
rũ interuallo,illustria quædã regna sunt ab ea gen
te condita:nã p̃ter Parthicũ & Bactrianũ,quę inde
ortum habuerũt, Amazones, quæ postea magnã
Asiæ partẽ tenuerunt,a Scythis & ipsæ traduntur
oriundæ.Earum res quæ nõ multũ troiana tẽpora
pręcessere,suo loco explicabũtur:Nũc,ꝓxime sunt

Ninus.

his Nini gesta subtexẽda.Qui rem non vmbrã rei
secutus,quum oẽm belli fructum in eo verti arbi-
traretur,si q̃plurimis dominari contigisset:prim⁹
oĩm oĩs quas armis domuit gentes,suę fecit ditio-
nis,vir ferox,militaris gloriæ cupidus,lõgaq; ar-
morum exercitatione inter finitimos potens,in-
stituta iunctaq; societate cum Arieo Arabię rege,
cuius opes longe inter finitimos pollebãt,Syrios
Euphratis accolas Arabię finitimos bello ador-
tus,modico negocio subegit.Fuit victoria illa mi
nus cruenta,quo securior oĩm gentium status,ma-
ioraq; erãt ocia.Regem bello captum cũ filijs ob-
truncat Ninus,tributum victis imperat,inde Ar-
meniã ingressus subita vi oppida aliquod expu-

Nini in Barzanẽ regẽ clementia.

gnat.Barzanes qui ei⁹ terrę tum regnum habebat,
nouo bello perculsus,quum in nulla re min⁹ quã
in armis spẽ repositã haberet,cum munerib⁹ am-
plissimis occurrit ꝓpiquãti hosti. Veniã obsecrat,
se liberos,fortunas omnes Assyrio tradit. Hic Ni-
nus magno vsus aĩo,cõmeatu,& militibus impe-
rantis supplici regnum restituit. Victor inde ex Ar
menia in Mediã trãsit,Occurrit Pharnus rex hosti

Pharnus rex interficitur.

liter,Nino suos inuadente fines,p̃lioq; commisso
cum septem liberis,qui simul in acie steterãt,vict⁹
occubuit.Rebusq; in hunc modum feliciter gestis,
cœpit libido victoris aĩm toti⁹ Asię q̃ maxime ter
ra ipsa inter Nilum & Tanaim patet,armis subigẽ
dę.Presidio igitur Medis imposito,vir ingenti ani
mo,sed qui p̃senti rerum successu adhuc maiores
spũs imbibisset,ad bellum lõge difficillimum pro
ficiscitur. Q; res ab eo in Asia gestæ magnificæ
& amplę fuerint,longum belli spatium,celebrisq;
euentus expeditionis illius facile declarant. Cte-
sias Cnidius,& qui Ctesiã secuti sunt, summatim
rem tantã memoriæ prodiderunt:satis constat se-
decim annorum spatio,quib⁹ ille in armis esse per
seuerauit,preter Indos & Bactrianos oẽm Asiam
suo imperio subegisse.Nouissimus laborum oĩm

Bactrianorũ ortus.

fuit illi cum Zooastre Bactrianorum rege.Sũt Ba-
ctriani a Scythis oriundi,estq; opinionis eius Põ-
peius Trogus autor.Totius gentis regia olim Ba-
ctra,nudũ magna ex parte solũ, quo contigit, vt
Alexandri milites crudis in ea terra carnibus vesci
qñq; adacti sint lignorũ inopia. Fert Terebinthũ
arborẽ,atq; ne eã quidẽ nisi rarã parumq; frutico-
sam. Bactriani parentes senio cõfectos gentili in-
stituto fame necant,sed magis impie Caspij cani-

Zooastres.

bus abijciunt.Nunc ad Zooastrem redeo quem fa
ma est subito natum risisse,manifesto futuræ scien
tiæ præsagio:Primus(vt creditur)magicas artes
exercuit,horoscopos rerum & siderum motus dili
gentius obseruauit.Cæterum quod ad cœli astro-
rumq; rationem attinet,Belũ,qui Ninum genuit,
autorem quidam tradiderunt: Iosephus astrorum
obseruationẽ multo credidit vetustiorẽ ad Iudæo
rum gentem artis nobilissimę primordia referens.

Zoastris interitus

Duplex belli fama.Sunt qui Zooastrẽ pugna vi-
ctum occubuisse tradãt,Bactrianosq; locorum na-
tura fretos subigi non potuisse.Alij regem priore
pugna incolumen excessisse aiunt,nec longo inter
iecto tempore bello ab Assirijs repetitum, medio-
q; prelio interfectum. Vtcunq; tamen res habet,
Ninus bello in aliud tempus dilato in Assyriam
victorem reduxit exercitum,& Arieum cuius fida
strenuaq; opera fuerat in bello vsus, parte prædæ
donatum in regnum remisit.Mox ingentem vrbẽ,
& quãta ad eam diem in terris fuisset nulla, statuit
ædificare,omnibus Asiæ populis ad id opus acce-
sitis.CCCC.& amplius stadiorum aream in Atu
riæ campis,quæ pars est Assyriæ,metatus est. Vr-

Nini siue Niniues vrbis conditio.

bem a suo nomine Ninum dixit. Bibliaci libri &
Iosephus Niniuen vocant.celerius quam fides rei
haberi possit, immensum alioqui opus,est ad exi-
tum perductum.mille & quingentas in orbem tur
res vrbs complexa est. Mœnia centenum pedum
altitudine, amplitudine vero tanta, vt murorum
fastigia ternis essent plaustris peruia: Noua huc ex
Assiriorum primoribus transcripta est colonia,cæ
tera multitudo proposita vberrimi agri partitione
eodem sua sponte confluxit.Confecto opere, Ba-
ctra nouo est bello repetita,nullus vnquam exer-
citus numerosior in hostem ꝓfectus est, ad decies
septies centena milia peditum, æquitum.CC. mi-
lia Assyrius in armis habuisse traditur.Curruum ad
hæc & iumentoꝝ tantum vt citra ruborem res alio
qui incredibilis referri nõ possit. Plures hoc bello
Zooastrem perijsse memorãt.Is cum Bactrianorũ
CCCC.milibus obuiã Nino progressus,ad cen-
tum milia hostiũ qui prædãdi studio suorũ agmẽ
præcesserant,subita vi oppressit. Attulissetq; cla-
des illa adhuc maiorem Assyrio cõsternationem,
nisi paucis adhuc resistentibus,qui cæde fugaq; dis
iecti in proximos tumulos refugerant,Ninus cum
robore copiarum superuenisset. Sub regis aduen-
tum totis vtrimq; viribus est in aciem descensum,
Bactrianis præsenti pugna & successu gestientib⁹,
pristinæ victoriæ memoria Assyrijs numeroq; vi
rorum qui illis abunde supererat fretis. Post itaq;

Zooastris verior exitus.

atrocẽ pugnã Zooastres victus media suorũ stra-
ge fortiter dimicando occubuit.Qui ex ea cæde ser
uati sunt,qua cuiq; proximũ fuit in propinquas vr
bes & muniiora oppida fuga abierũt.Victor Ni-
nus regiã vrbẽ obsidiõe cingit,tenuitq; oppugna-
tio illa plures menses,quo tẽpore casu magis quã
cõsilio sunt Nino nuptiæ quæsitæ. Semiramis q̃
post illũ in Assyria est rerũ potita,regi cõnubio ces
sit.Operæpreciũ est cognoscere,quibus fortunę vo
luminibus sit mulier ad imperij fastigiũ euecta,et-
si fabulosa videri possunt ea,q̃ de eius ortu Græci
scriptores memoriæ ꝓdiderũt.Verũenimuero haud
Græcj tñ,sed q apud nos quoq; historiã cõdiderũt,
obscurã regũ originẽ audẽt,vt video, ad deos im-
mortales referre: nõ quia ipsi ita euenisse arbitrati
sint,sed ne fidẽ vetustati abrogarẽt,nisi forte & ip-
si,vt Aegypti,ꝑsuasum habuerũt, posse geniũ ali
quẽ mulierib⁹ appropinquare,& q̃dã sobolis pri
cipia gignere.Sed vt illi Martẽ, Mercuriũ & alios

Semiramidis ortus.

dæmones celebrant,ita nos præter deum:ad cuius
prouidentiam omnia merito referuntur,maris,ter
ræ,stagnorum,fontiumue numina prædicari, aut

credi,ſtultũ arbitramur.Verũ quoquo mõ hæc ac-
cipienda ſunt,phama tenet,Semiramidẽ ex ſtagni
cuiuſdã Nympha,quã locorũ accolæ in pte Syriæ
religioſe colerent,indigenaq́ aduleſcẽte genitã,ac
puerpæ iuſſu circa ſtagnũ in crepidinẽ aquis ꝓmi-
nentẽ occulte ab aduleſcente ꝓiectã. Frequẽtabãt
locũ aquatiles uolucres,q̃ eo ſe apricatum recipie-
bãt.Ab his ꝓiectã infantẽ miro ꝑperantiũ ſtudio
educatã memorãt:qppe q̃ nõ ſolũ alimẽta cõgere-
rẽt iacẽti, ſed ꝑinde eã fouẽdo ac implumes pullos
ab omni aeris iniuria ꝓtegerẽt.Nomẽq́ ab re poſt
ea mulier tulit.Semiramides Syri aues appellant.

Semiramidis alimenta.

Hæcq́ pria illius fuiſſe alimẽta tradunt̃,qb⁹ haud
multũ mihi diſſimilia uident̃,q̃ de Cyro poſtea &
Romulo grauiſſimi rerũ ſcriptores ꝓdiderũt.Perſe
uerarũt fatali miniſterio altrices aues infantẽ tueri,
quo ad paſtores creberrimo uolucrũ cõcurſu,inſo-
litaq́ trepidatiõe moti,ex proximis ſtabulis ad lo-
cũ puenere.Hi iacentẽ conſpicati nõ ſine admira-
tiõe eorũ q̃ uiderãt,ſecũ extollũt,delatãq́ ad ſtabu
la ſedulo enutriũt.Mox illã crepũdijs egreſſã,quũ
elegãtior ĩ ea eluceret forma regij ſtabuli magiſtro
dono deſtinãt.Is qa ſine liberis eſſet,ꝓ filia q́ dili-
gẽtiſſime poteſt,inſtituit.Vbi uero ad id ætatis uẽ-
tũ eſt,ut iã matura uiro eẽt,ita forte accidit,ut Me-
nõ hõ haud poſtremꝯ apud Ninũ fidei ad regiũ pe
cus luſtrãdũ miſſus,ĩ ea ſtabula uenerit,qb⁹ fuerat
Semiramis nutrita.Is uirginẽ cõſpicat⁹ pulchritu-
dine & morib⁹ capt⁹,puellã ſibi ĩ cõiugẽ depoſcit
nuptijſq́ haud ęgre ĩpetratis,duos haud mſto poſt
ex ea filios extulit,Iapetẽ & Idaſpẽ. Mox inde Me-
nõ regẽ ad Bactrianũ bellũ ſecut⁹,quũ abſentis de
ſideriũ cõiugis in tã lõga obſidiõe ferre nõ poſſet,
eã ad ſe in caſtra accerſiuit.Tũ illa lõgi⁹ domo ꝓfe
ctura,ut tutior ab omni eſſet iniuria,ſexũ nouo ge
nere ueſtis mẽtitur,q̃ rũ primũ ꝑ eã inuẽto,Aſſyrij
poſtea & Perſæ uulgo uſi ſunt.Vbi primũ igit̃ in

Semiramidis cõmẽtum.

caſtra uenit,mulier acri ingẽio Bactrianę arcis ſitũ
cõtẽplata,cõfeſtim uiro rationẽ oſtẽdit loci modi-
co negocio occupãdi.erat arx ab una pte ꝑceps,atq́
in ꝓfundã uallẽ inſigniter abrupta,quã hoſtes ue-
lut inacceſſam nullo cuſtodiebant ꝓſidio.Huc au-
dax mulier cũ paucis,quos ſibi ad id facin⁹ delege-
rat,ꝑ loca ab hoſtiũ oculis maxime auerſa,atq́ ea-

Semiramidis audax facinus.

dẽ aſꝑera & cõfragoſa præter ſpẽ omniũ obrepſit.
Vnde quũ ſeſe uelut cœlo delapſa,hoſtibus,quorũ
oculos,dũ negociũ cõficeret̃,Aſſyri⁹ ſubita oppu-
gnatione,ab omni ſenſu eorũ q̃ fierent lõge auerte
rat,ex improuiſo obtuliſſet.Bactriani omni ſpe re
tinẽdæ ulteri⁹ urbis ablecta,alij alio ꝑcipiti fuga di
labunt̃.Ninus uictoriã adept⁹ primo mulieris in-
geniũ miratus dicit̃,qđ ipſa formæ ꝑſtãtia adhuc
magis cõmẽdabat,ſubita inde libido animũ inceſ
ſit illius ꝑſenti matrimonio abducendæ:a Meno-
ne igit̃ petit,ut Semiramidis cõnubio ſibi cedat,cu
pere ſe ait eam ſibi coniugem adiungere.Eius nu-

Menonis finis.

ptiæ quũ a uiro bona uenia nõ ĩpetrarent̃:Ninus
ui adeptã duxit.Tũ Menõ duobus grauiſſimis ſti-
mulis amore ſimul & dolore percit⁹,collũ laqueo
implicuit.Ninus Bactrianis bello domitis exerci-

Ninis regis mauſoleũ.

tũ opulẽta præda honuſtũ in Aſſyriã reduxit.Bre-
ui inde interiecto tẽpore,quũ iã filiũ ex Semirami-
de tuliſſet,q paterno nomine eſt & ipſe Ninus ap-
pellatus imperio uxori ꝑ manus tradito,uita deceſ
ſit.Prægrãdi eſt pyramide ſepultus.Cnidius Cte-
ſias autor eſt,molis altitudinẽ nouẽ ſtadiorũ fuiſſe
lateraq́ aliquãto ſpatioſius euagata.Eã media pla
nitiæ conditam memorant,aliquot ſtadia a Nino
urbe diſtantẽ regiũ id ſepulchrũ diu poſtea ſuo mã
ſit ueſtigio,quũ Ninus ipſa ſub id tẽpus intercidiſ
ſet,ut certe nõ multo poſtq́ Aſſyriorũ eſt regnũ a

Medis euerſum.Semiramis Nino uita deſũcto aĩo
agitare cœpit,qua ui qua ue arte tantã regni molẽ
tuto adminiſtraret,parũq́ ab initio cõſtare poterat,
utrũ cõducibilius eſſet,filio adhuc puero imperiũ
permittere,an ipſa id adminiſtrandũ ſuſcipere:nã
ſub muliebri imperio tot ferociſſimas gẽtes diuti⁹
quieturas haud æquũ erat credere.Nec omnino tu
tũ uideri filio admodũ aduleſcenti ſummã rei tra-
dere,q ne ſibi quidẽ ꝑ ætatẽ multũ ſaperet,nõ mo-
do is eſſet,q tot populorũ poſſet imperia modera-
ri.Aliquãdiu igit̃ inter utranq́ ſententiã anceps ac
cõſilij inops hæſitauit.Ad poſtremum inauditum
ad id tẽpus facinus cõmentra eſt:filiũ pro matre aſſi
mulat,ipſa filij perſonã mentita,aduleſcentẽ agit;
Erãt amborũ liniamenta tã indiſcreta,ſtatura ad
hæc & uocis ſonus,cæteraq́ ita ſibi reſpõdentia,ut
celato ſexu nullũ eſſet inter matrẽ & filiũ diſcrimẽ.

Semiramis filij perſonã aſſimilat

Vlnas igit̃ Semiramis ac cæterũ corpus nouo oc-
culit amictu exornatq́ caput tyara,propoſito edi-
cto,ut eodẽ ueſtigiũ cultu(ne qua inde ſuſpitio ori
ret̃)uulgo Aſſyrij uterent̃.atq́ in hũc modũ regi-
men adepta,magnorũ operũ cõiugis æmula urbẽ
clariſſimã circa Euphratẽ cõdere adorta eſt.CCC.
hominũ milibus futuro operi admotis.Sunt q in-
ſtaurationem fuiſſe hãc nõ ædificationẽ exiſtimẽt
locũq́ cõfuſiõis interpretent̃,ubi Nẽbrothi regia
fuerit,ut in nino quoq́ fuit,aut his certe locis,in q
bus ea poſtea cõdita eſt,Aſſuris regnũ,a q̃ Aſſyria

Aſſur.

ſit nomẽ ſortita.Fuerũt hi ambo ex Noe ꝓnepoti
bus.Videtur Hebraicæ opinioni Trogus aſtipula
ri,q ab Aſſyrijs Syrios eſſe ait,& nõ a Syro Apolli

Babylonis appa ratus.

nis,ut Appian⁹ ait,filio:unde Aſſyriæ nomẽ factũ
uideri poſſit.Cæterum ſiue inſtauratio ea fuit,ſiue
(qđ plures tenent)conditio:urbs in uaſta planitie
ſita eſt,quadrata figura ita ut.CCC.& amplius cir-
cuitu pateret ſtadia:murorũ amplitudo qnquage-
nũ cubitũ,altitudo quadruplo maior,ut Herodot⁹
ſcribit.Alij in quibus eſt Strabo,breuiorẽ areę cir-
culũ cæteraq́ caſtigatius tradidere.Clytarchus &
alij,qui in Alexãdri comitatu fuere,maiora quędã
de murorũ celſitudine,q̃ Herodotus prodere ſunt
auſi.Mœnia lateribus,bitumine & arena conſtru-
cta,tanto ſtudio & celeritate,ut ſingulis anni dieb⁹
ſingula ſint ſtadia communita.Quod ſi qs tantã
mortalium ulm operi adhibitã animo reputet,ue-
terũ teſtimonio accedas neceſſe eſt.CCC.turres ha-
buiſſe memorãt,adhuc plures habiturã,niſi aliqua
ex parte paludes & ſtagna pro mœnibus fuiſſent.
Põs qnq́ ſtadiorũ ſupra Euphratẽ nobili materia
ſed arte adhuc nobiliore,mur⁹ ab utraq́ ripa flumi
nis duct⁹,& Euphratis corriuatio ĩ lacũ ad tẽp⁹ ex
tructũ,nõ Semiramidis(ut pleriq́ arbitrati ſũt)ſed
Nitocris regię,q̃ poſt eã qnq́ ętatib⁹ in Aſſyria re

Nitocris reginæ opera.

gnauit,opa fuiſſe tradũt̃.Eiuſdẽ fuiſſe credidit He
rodot⁹ ſepulchrũ ſupra portã urbis inſigniter con-
ſtructũ,atq́ ĩ ſcriptũ.Si qs forte regũ,q poſt me in
Aſſyria regnabũt,pecunię erit ĩdigẽs,quãtũ op⁹ ha
buerit hic ſumito:ſi min⁹ indigẽs,recluſerit,haud
expediet illi id facere.Mãſit locus uſq́ ad Darij tpa

Nitocris ſepulchrum.

intact⁹.Is ĩdignũ rat⁹ ſub cadauerib⁹ trãſire reges,
pariſq́ prudẽter ab his fieri,q̃ auro abſtinerent,ad
qđ tollẽdũ munifice ab his quorũ fuiſſet ĩuitarent̃,
ſepulchrũ demolit⁹ eſt:Ibi neq́ auri qcq̃ neq́ argẽ
ti eſt iuẽtũ,ſed hęc pauca inerãt lapide ĩciſa:niſi pe-
cunia ĩexplebilis eſſes,lucriq́ cupid⁹ nũq́ mortuo
rũ urnas reſeraſſes.Statuit Semiramis tẽplũ bello
media urbe ãpliſſimũ eximiæ celſitudinis,cui⁹ fa-
ſtigio diu poſtea Chaldęi ſũt uſi ad ortũ occaſũq́ ſi
derũ explorãdũ.Cõdidit & alias urbes ĩter Tygrĩ
& Euphratẽ.Obeliſcũ pedũ cẽtenũ ac quinquage-
nũ in Armeniæ montibus exciſum.Babylonẽq́

delatum

delatū pulice cōsecrauit. His operibus Semiramis
defuncta in Mediā protecta est: ubi ī Bagistanis cā-
pis hortos laboriosi operis ab ea constructos fama
est: mōte septēdecim stadiorū haud procul inde re-
scisso, in q̄ suā iussit imaginē incidi, ac circa eā cētū
alias q̄ ferrēt illi munera. Castigata deinde Zarciei
mōtis asperitate, ad Echatanā urbē progressa, regiā
inibi sumptuosissime cōstruxit cū aquę ductu, mō
tis quē Orontem accolæ uocāt, iugo ad id effosso.
Hæc illa in Medis, quorū finibus digressa montes
alibi adæquauit. Quibusdā uero locis profundas
in abruptū ualles, locaq; inuia perplana accessuq;
molliora reddidit. Aggeribus passim militari ope
suscitatis, qua ipsa suū metata esset tabernaculū, ut
uelut ex arce quadā oculis subiecta haberet suorū

Semiramidis aggeres.

castra: māsit deinceps locis nomē, ut Semiramidis
sint aggeres appellati. Et hæc quoq; in Persis. Ae-
gypto deinde cū Libyę parte peragrata, ad meridiē
cōuersa, Aethiopū gētē domuit. Quin & Arabiam
subegisse uideri, in qua Abesanū & Soractiā circa
Characē & Petrā illi⁹ oppida, fuisse scribūt quidā.
Postremo quū gestarū magnitudine omnē mētiti
sexus inuidiā iā superatā arbitrareƚ, matrē se cōfes-
sa, in Bactrianos uenit. Hic maiore quadā cupidita
te laudis accensa, Indis ad id tēpus intactis bellum
inferre statuit. Nullius gētis regio maiorib⁹ ambi-
tur finib⁹. Nearch⁹ cāpestre quatuor mēsiū iter re-
tulit: Megasthenes XX. miliū stadiorū orā, quę ab

Indię sit⁹

austro tēdit ad caucasum: Deimach⁹ q̄busdā locis
XXX. & ampli⁹. Sed q̄ parcius hæc tradiderūt orā
Indię ab occasu tredecim milib⁹ stad. patere aiunt:
quæ ad oriētē solē obuersa est, duobus milib⁹ am-
pli⁹. Ctesias opinatus est Indiā nihilo reliqua Asia
minorē. A tergo septētrionē uersus, extrema parte
premiƚ tauri mōtis quē ad ortū pertendentē nunc
Paropanisum uocāt nūc Emogdū, nūc Imaū, aliisq;
nominibus, totū uero caucasum dixere habet ad
occidentē solē. Indū fluuiū, q̄ uniuersę dedit nomē

Indię forma.

terræ. Dedit etiā & mari, qua meridiē spectat: & ad
ortū rursus littore in uastissimos se sin⁹ curuāte, gā
getico & sinaico alluiƚ. quo magis miror nō defuis
se q̄ Indiæ formā traderēt rhōbo similē. Omniū in
ea fluuiorū maxim⁹ Gāges. Megasthenes, qd' ad so

Portētosa. Indiæ ubertas.

li fœcūditatē attinet, biferā ꝓdidit Indiā. Et in Mu
sicanis gente eius terræ haud ignobili, phama est
frumētū tritico simile sua spōte ꝓuenire. Onesirit⁹
q̄ ex Alexādri comitatu un⁹ omniū est Indiæ fera-
citatē diligētissime executus, quiq; ob rerū nouita-
tē fabulatoris infamiā pene adiit, tā eximiæ crassitu
dinis arbores in ea prouenire tradidit, ut capi ne-
queāt trunci quinq; hominū cōplexu: ex aliis folia
nihilo minora clypeo pendere, quasdam meridia
nis horis quinum stadiorum umbram iacere. Vi-
no caret India, etsi non desunt q̄ hoc quoq; musica
nū solū ferre autument. Nardum fert australis ora.
fert & Cinnamomum ut Arabia, & Aethiopia.

Vita Indorū & mores.

Cētū triginta annorū æuū agūt eorū q̄dā, ut Musi-
cani. Senibus uita aliquāto lōgior, niger uulgo co-
lor, i materno utero tales fiūt seminis dispositiōe,
quales ipsi sunt q̄ genuere. Genitale semen, ut Ae-
thiopib⁹ nigrū. Quorūdā coit⁹ more pecudū in ꝓ
patulo. Cōuiuia celebrāt in publico. Obsonia ue-
natu q̄runƚ. Neq; auri usus ullus neq; argēti in oīfa
ria metallorū copia. Seruitiis iuuēture utuntur. Ius
nullū nisi cædis aut cōtumeliæ, in eū nil iuris est q̄
fidē uiolauerit, uelut cauri⁹ cum cęteris sit mortali-
bus agendum, uidendumq; cui credas. Nomades
Indi crudis uescuntur carnibus. Mactant alii senio
res parentes, eorumq; carnes esitāt, furto abstinent.
Megasthenes omnia memoriter eos ministrare au
thor est, q̄a null⁹ sit ibi lrārū usus. In Chateis in
dis cremātur uxores cū uiris uita defunctis. Vniuer
sa gēs olī in septē diuisa fuit ordies: quorū philoso
phi honore & dignitate apd' reges lōge anteibāt, ꝓ
xim⁹ ab his loc⁹ agricolis. Mox pastorib⁹ & iis qui

Indorū politica.

publice uenarenƚ. bellatores q̄nto loco habiti: ide
ꝓuinciarū & urbiū p̄sides. Oīm nouissimi cōsilia-
rii. Varia Indis & mōstrosa aialia. Elephāti p̄cipue
magnitudinis & multo libycis maiores. Onesicri-
t⁹ mirabiliū (ut dixi) scriptor in Abisari regione,

Monstra ferarum.

dracones ꝓdidit duos Alexādri tēporib⁹ nutritos,
qd' legati a rege missi nunciassent, unū cubitorum
octoginta: cētū & quadraginta alterū. Qd' uix au-
sus essem referre, ne fabulā potius q̄ historiā scribe
re uiderer, nisi Tubero & alii Romanorū rerū scri-
ptores authores essent, Regulo res in Aphrica gerē

Serpens apud Bagradam.

te serpētē cētenū pedū ac uicenū ad Bagradā fluuiū
a Romanis militibus ballistis expugnatū: reiq; ar-
gumēto fuisse coriū Romā ex Aphrica missum. Gi
gnit Indica terra & tygres, quæ hyrcanis præstant
magnitudine. Cercopithecos adeo multos insigni

Cercopitheci.

q; magnitudine, ut in eos Alexādri milites uelut
in hostes mōtiū iuga insidētes humana specie dece

Formicę indicæ.

pti impetū fecisse dicanƚ. suiq; erroris admoniti a
locorū peritis, nō sine rubore arma inhibuerit. Sūt
& formicæ uulpiū magnitudine, diræ feritatis, au
riq; effossi tenacissimæ. sunt & pēnati scorpiones.
Vipera cubitorum sexdecim. Perdices anserū ma-
gnitudine. Sed hęc cunctantius referenda, quę talia
sunt, ut fidē haud dubiæ abrogēt historię: cuius le-
gis ne oblit⁹ uidear, sciēs prætereo, quæ Græci scri
ptores & nostrorum quidā eos secuti, de eius terræ
monstris memoriæ prodiderunt: & q̄ unicornes
equos ferat India: quosdā etiā hominū naso caren-
tes, & qui sine ore solo odore uiuant, quorum in
Alexandri castra pauci admodū perducti fuerint:

Monstra hominū.

monoculos, adhęc alios quosdā tā insigniter auri-
tos ut aures ad pedes defluāt, atq; in alterutrā earū
decubent, quarū duritie arbores cōuelant. sed hæc
& alia id gen⁹ quoniā magna opus fide ut pro ue-
ris recipianƚ, quā ne in iis quidē, que sunt pene ocu
lis admota, nisi grauate adhibent qui aliena legūt
scripta, ne historiæ fidē abrogent, parcius sunt refe
rēda. Erūt igitur semel hæc in uniuersum de India
dicta. Nunc ad Semiramidē reuertor, quę bellū In-
dis illatura trienniū in cōparando ornandoq; exer
citu absumpsisse diciƚ. Proditū memorię est hoc tē
poris spatio quinquies supra tricies cētū milia ho-
minū ad bellum coegisse, & in his equitum quin-

Semiramidis copiæ.

gēta milia. Abstinerē ego tā audaci relatu: nisi Cte
sias Cnidius & Diodorus qui illum secutus est hu
iusmodi copiarū essent authores. Erat in hoc belli-
co apparatu elephātorū india Semiramis, quo assa

Elephāti simulati.

tim presidio utuntur Indi. Qua uiriū parte ne infe-
rior esset hoste, rē cōmēta est regina memoratu di-
gnam. Elephātinas effigies bubulis multifariā co-
riis magno numero astruit, habuitq; in occulto id
consilium Semiramis ne ad hostes eorum, quæ pa
rarētur, phama peruenire posset. His prius q̄ in In
dos moueret camelos inclusit. Quos quum bella-
toribus superne sedentibus repente equitibus ue-
lut in acie obiecit, inanium beluarum occursu futu
rum rata, ut in uera pugna elephantos equi minus
ac minus formidarēt. Nec in hunc solum usum ua
na illa belluarum species quęsita, sed ad uiriū quo-
q; ostentationē: ut quū in hostium conspectu acies
in procictu staret, inane illud ludibriū in subsidiis
locatum, uerorum procul elephantorū terribilē p̄
se ferret aspectum. Verum nihil postea res ipsa As
syriis adiumēto fuit, non magis q̄ multis post æta
tibus

tib⁹ Perſeo Macedonũ regi: q eo bello qđ cũ po-
pulo Romano geſſit, eodẽ uſus machinamẽto prę
lio ſuperat⁹ eſt. Sed dũ cætera ad bellũ expediũtur,
in Cypro Syriæq́ & Phœniciæ ora ad duo milia

Nauium apparat⁹

nauigiorũ ſunt bello inſtructa. Cameli naues cur-
rib⁹ impoſitas in Indiã uſq́ ꝑ lõga terrarũ ſpatia
deportarũt. Erat ꝑ id tẽp⁹ Indiæ Rex Scaurobates,
homo ĩgẽti animo. Is audito hoſtiũ apparatu, ut
eã traiectu fluminis arceret, quatuor nauigiorũ mi

Harundinaceę Indorũ naues.

libus Indi fluminis alueũ inſedit. Phama tenet na
ues quibus Indi uſi ſunt harũdinacea fuiſſe, quod
uix referre auſus eſſem ob rei inſolẽtiã, niſi grauiſ-
ſimi authores traderẽt ea craſſitudine harundines
ferre Indicã terrã, ut ſingula internodia nauigꝗ ui-
cẽ prę̃ſtẽt triũ hominũ capacis. Hoc malim crede-
re, q̃ ex intextis harundinib⁹ inducto exteriore par
te corio nauigia fuiſſe cõſtructa qđ & in Aegypto
circa Nilũ, & in Gallia ſolitũ fieri reperio. Elephã
tes ad hæc uenatu quęſiti ſtudioq́ ad bellũ inſtru-
cti. & iã omnibus paratis, q̃ ad hoſtilẽ iniuriã arcẽ

Scaurobatis legatio.

dã neceſſaria credi poterãt, ad reginã Scaurobates
mittit iã appropinquãtẽ, muliebrẽ arguẽs temeri-
tatẽ, ꝙ bellũ Indis inferre ſtatuiſſet, a quibus nulla
eſſet, iniuria laceſſita: fore minitãs, ut ſi eã prę̃lio ui
ctã cepiſſet, cruci (qđ ultimũ merita eẽt ſuppliciũ)
affigeret. Riſit minaciſſimã regis legationẽ Semira
mis, uirtuteq́ bellandũ eſſe reſpõdit nõ uerbis, ac
cũ his ad Indũ flu. copias admouit. Audito hoſtiũ

Scaurobatis oratio.

acceſſu Scaurobates in frequẽtiſſima ſuorũ cõcio-
ne ita uerba fecit. Dira & execrabilis iniuria eſt hu
mano generi noſtrorũ patrũ memoria ab Aſſyrio
orta uiri fortiſſimi. Ninus ille nõ regũ modo, ſed
oĩm quicũq́ adhuc in terra fuerũt improbiſſimus,
nullo quidẽ exẽplo, nullaq́ externa ui laceſſit⁹, hu
manarũ gẽtiũ quietẽ regũq́ & populorũ ocia pri-
mus ſubuertere aggreſſus eſt. Fuerũt (fateor) ante
illũ, q ambitioſe magis q̃ crudeliter ultro mortali
b⁹ bella intulerint. Sed hi ſola laude cõtenti, nihil
ex uictis hoſtibus ꝑ̃ter uictoriæ nomẽ ſibi quęſiue
re, Inhumanum credo rati, uel ĩpiũ potius nobile
aĩal, ratiõis rerũq́ cœleſtiũ capax, ſeruitio adigere.

Vexores

Id Vexores Aegypti⁹, q ĩ põtũ uſq́ uictor arma ꝓ
mouit, id poſtea Scythę q uexorẽ & oẽm pene Aſiã
uicerũt, mihi ſecuti uidẽt: ſatis utriuſq́ uiſum, uici
cere potuiſſe. Cæterũ omni maiore contumelia ab
ſtinuerunt, niſi immodicã Scytharũ auaritiã fuiſſe
dicat aliquis, q cũ omnẽ Aſiã domuiſſent, neſcio
qđ nimiũ auri põdus, ut perpetuũ aliquod eius ui-
ctoriæ extaret monumentũ, uictis gẽtib⁹ impera-
runt. Verũ aliter Aſſyrius, q ut crudele imperiũ in

Arieus.

homines exerceret, Arieũ Arabiæ regẽ ꝑ ſpeciẽ ſo-
cietatis primo ſibi obnoxium reddidit: inde finiti
mos reges incautos adortus, ſi q facile ceſſere, ſatis
habuit: tributo & ſtipẽdio impatis libertate priua
re, ſuęq́ ditiõis facere. Qui uero ſuã libertatẽ tue-
ri conati ſũt, hos uictos nõ regno ſolũ, ſed crudelẽ
etiã in modũ uita ſpoliauit: & ĩ his Pharnũ Medo

Nini atrocia facta.

rũ regẽ, quẽ quia ei⁹ dicto nõ ſtati paruiſſet: cũ uxo
re & ſeptẽ liberis cruci miſerabiliter affixit. Dign⁹
ipſe q atrociore ſupplicio fuiſſet affect⁹ oblitus re
ges ab initio iccirco inter mortales cõſtitutos, ut ſa
piẽtia, æqtate, & uitæ ĩnocẽtiã priuatis iniurĳs reſi
ſterẽt: nõ ut apta latrocinia ĩ populos, populorũq́
reges exercerẽt. Ademit itaq́ ille multis gẽtib⁹ li-
bertatẽ, eſtq́ ea clades eo facili⁹ mortalib⁹ illata q̃
min⁹ fuit ab oĩb⁹ expectata: Inſidiari (ut uere dicã)
id fuit, nõ bellare, opprimere, nõ uicere: latrocinari
nõ imperio ſubigere: ſi dũ ego ocia foueo, tu bellũ
meditaris, ſi dum paci ſtudeo, tu hoſtiliter inſidia-
ris: ſi dũ inermis occurro, tu libertatẽ adimis. His il
le artibus ſibi imperiũ quæſiuit. Hæc nefariæ illi⁹

expeditiõis ratio. Nouiſſimũ ei bellũ cum Bactria
nis fuit, gẽte nobis finitima. Nemo eſt ueſtrũ (cre-
do) q nõ quãdoq́ audiuerit, q̃ ab eo ĩ Bactris geſta
ſint. Vicit ille bis gentẽ ipſam, ſed tumultuario ꝓ-
lio uicit, nõ legitimo pugnæ genere. Nã ꝙ illi ſua
magis ſint culpa uicti, q̃ hoſtium uirtute, id argu-
mento eſt: ꝙ ſemel cum hoſte cõpoſito agmine cõ
greſſi, ad centum milia Aſſyriorũ pauciſſimis ho-
ris reliquis ad mõtes cõpulſis, occidione occidere.
Verum cadente rege, acciſis gẽtis opib⁹, intra mœ-
nia ĩcluſi, hoſtis uictoriã diutiſſime remorati ſunt.
Quid ꝙ ne uictoria q̃dem de uictis inertiſſimo ho

Aſteiſmos. Semiramis.

ſti cõtigiſſet, niſi muliercula hæc q̃ nunc tãtos ciet
bellorum ſtrepit⁹, ex lacunæ crepidinibus ſublata,
quæ prius pene fuit uolucrum eſca, q̃ uagire cœpe
rit, paſtorale ſcortum, ſin ea caſtra occurriſſet. Hæc
q̃ a regi q̃ fraude hoſtes ſuꝑari poſſent oſtendit: ne
ſcio uiro an lenoni abducta, ad regiã libidinem ex
plendã accerſita eſt. Accepit itaq́ ꝑ̃mium intempe
rãtiſſima fœmina, nihil a ſuo ingenio alienum. At
bona cõiunx (id em̃ nomẽ poſtea adepta eſt) uirũ
nefario dominatu fraude deiectum ad mortẽ cõpu
lit. Cui⁹ uanitatis æmula, nouo ludibrio aſſyrium
ludificata, uirilem ſexum mentita eſt, ꝓ filio regna
re auſa magnã humani generis partẽ ſeruili operi
addixit: magnificũ & excellẽs rata, ſi ut Ninus fece

Exprobratio ■ anorũ operũ in hoſte.

rat uaſtiſſimã planitiẽ eſſet mœnib⁹ cõplexa. Cum
ea igiẽ oꝑaria manu nuꝑ ex Babylonĳs figulinis,
murorumq́ ſtructuris reuulſa, ꝑ domitas iã antea
gentes inſolenter euagata, null⁹ in tota Aſia eſt lo
cus, in q̃ nõ ſuæ uanitatis imꝑ̃ſſerit ueſtigia. Et hęc
crudeliſſimi illius regni origo, hæc rerũ incremẽta
fuerunt. His illa auſpicĳs eſt imperiũ adepta huiuſ
modi militia uſa. Nũc ĩpudẽtiſſima fœmina atq́
omniũ quæ fuerũt unq́ ſuperbiſſima, ad res indi-
cas occupãdas animũ adiecit, nõ diuina nõ huma-
na iura reſpiciẽs: cæca dominãdi libidine ꝑ æqua
& iniqua agiẽ: noſtris finibus copias admouit, im
mo iãdudũ ĩ cõſpectu eſt. At nos nõ q̃ a nr̃a potiſſi
mũ interſit liberos, uxores, fortunas, oẽ ĩdicũ nomẽ
a tam deteſtabili iniuria tueri: ſed ut humanũ etiã
genus turpi ſeruitio indigniſſimoq́ unius fœmi-
næ dominatu uindicem⁹, temerarĳs hoſtiũ conati
b⁹ occurrere æquũ eſt. Et quod ad belli huius ratio
nẽ attinet, nolo uos uiri fortes ignorare, cum quo

Vituperatio a ſeruitute.

ſit hoſte nobis res futura. Aſſyrius Indiæ bellũ in-
dixit. Ea dico gẽs quę ſuæ libertatis oblita prima
omniũ regię libidini ſeruire nõ erubuit: unde illa
ſatellitũ man⁹ profecta, quę per oẽs terras regium
eſt faſtum & ſuperbiã comitata: quæ poſt deteſta-
bilẽ illã regis expeditionẽ in murorũ ſtructuris re-
liquum uitæ tẽpus ad hunc diẽ egit. Quæ priore
dominatu ſublato aliquãto turpi⁹ molliſſimæ ſer
uire nõ recuſauit, quæ (ut phama fertur) nullũ egit
diẽ in caſtris ſine adulterio, & qđ adhuc magis ſit
deteſtabile, raro ullus ad eam adulter bis admittiẽ.
Huiuſmodi ducis ductu Aſſyrius iãdudũ militat,
cum hoc illa exercitu alteram Indi fluminis ripã
temere inſedit. Nec quia tot hominũ milia ſecum
trahere dicatur, quẽq́ mouere debebit: quippe qui
tã molles ſint, q̃ ipſa, quæ imperat regina. Addo ꝙ

Indię ſit⁹ munitiſſimus.

præter regionẽ, q̃ ab omni parte tutiſſima eſt, a frõ
te Indũ habemus, omniũ fluuiorum poſt Gãgem
maximum: a tergo ipſum Gangẽ: hinc mare, inde
Caucaſi iuga. Quod ſi uiri ut debem⁹ nõ fœminæ
ſumus, non aſſyriũ ſolũ hoſtẽ molliſſimũ, ſed to-
tum etiam orbem terrarũ procul ab Indiæ finibus
haud dubie diſtinere poſſimus. Elephantis uulgo
abundam⁹, quos ſi acie dimicãdũ ſit, haud uereor
quin magnũ ſint adiumẽtum nobis ad uictoriam
allaturi. Compertũ habeo Aſſyrium quia tali ꝓ̃ſi
dio-

dio careat, uana belluarũ simulacra sibi effinxisse,
quoniã (si credibile est) puerili nos uanoq; ludibrio
perculsi earũ belluarũ effigies fugituri simus, quas
nõ solũ uenamur, sed & ad bellũ instituimus, dome
sticatum in omnẽ fere uitæ usum cicuram⁹. Hæc igit
sunt hostiũ cõsilia, hæ uires, quibus mollissima fœ
mĩa duce nobis est bellũ illatũ, exercitu ipso multo
molliore: i q̃ nõ robur nõ disciplina militaris, nõ re
rũ experientia ulla: in quo præter muliebrẽ mollitiẽ
nihil temere reperias, q̃q̃ si fortissimi essent, tamẽ re
gionis situ, proprijsq; uiribus fretos pro nostra to
tiusq; Asiæ salute nõ solũ resistere, sed ire etiã obuiã
pręsenti incẽdio oporteret. Quod si audacissimi illo
rũ conatus a nobis (ut spero) fracti fuerint, autores
cæteris mortalibus erimus, nõ solũ nefario domina
tui resistendi, sed siqui etiã antea seruitutis iugũ tule
re, id ipsum a suis ceruicibus excutiẽdi. Sin (qđ no
lim) uicti erimus, eo minus digni seruitio iudicabi
mur: quo acrius pro tuẽda libertate fuerit a nobis di
micatũ. Sed causa sumus & uirtute meliores, quarũ
hęc uictoriæ est comes, illa mater & altrix. Atq; eius

Indi flu. ortus & incremẽta.

modi ille hortatione usus in aduersa Indi ripa clas
sem instruit. Est is oĩm fluuiorũ, qui sunt celebres in
terris, post Gangẽ amplissimus: ut non immerito tã
tũ telluris, quãtũ India amplectitur, ab eo sit nomẽ
adeptũ. In Armenię mõtib⁹ oritur, pluribusq; flumi
nibus augetur, & in his XV. nobilissimis ad meri
diẽ i mare cui cognomẽ indidit duob⁹ decurrit ostijs.
Ferũt tã lato interdum alueo fluere, ut ad cẽtũ pateat
stadia: q parcius id tradidere, dimidio minorẽ fecere.

Indorũ cum assyrijs prælium naualε.

Instructa igitur utrinq; classe, medio est alueo cõcur
sum: fuitq; aliquãdiu anceps pliũ, multiq; interim,
aut cæsi sunt, aut in altũ amnẽ uarijs casibus præcipi
tati. Demũ fortuna inclinãte fusis fugatisq; Indis ad
mille eorũ naues, & cũ his uis hominũ ingens sunt
aut captæ aut depressæ. Semiramis uictrix cõtinuo
fluuiũ põte iũxit, præsidioq; ab utraq; ripa imposi
to, oẽs per ociũ copias traduxit. Et neq d a tergo, qđ
hostiũ esset, relinqueret, aliquot interi insulas, quas
temere indus facit, parte nauiũ ad id missa, occupat.
Vnde super opulentã prædã ad cẽtũ accolarũ milia
sunt in seruitutẽ abducta. Scaurobates, qui ab initio
optauerat sibi occasionẽ dari cũ Assyrio acie dimicã
di, ratus adesse tempus quo reginã præsenti uictoria
exultãtẽ, facile eo traheret, ut secũ de totius rei sum
ma acie dimicaret, fugienti similis procul a flumine
cũ omnibus copijs recessit. Id metu fieri non arte Se

Recens Scaurobatis hortatio ad suos.

miramis rata, præsidio circa põtẽ relicto, ne a tergo
ullus hosti locus ad insidias relinqueret: spei plena
in regẽ quadrato agmine ire pergit. Et iã Assyrius in
cõspectu erat, cũ Scaurobates iterũ suis, sese ut ad pu
gnã expediãt, edicit. Nõ esse cur animũ ad unam ad
uersam pugnã remitterẽt, q̃ nõ sua uirtute hosti pro
spere cessisset, sed robore nauiũ quas Assyrius instru
ctiores ualidioresq; q̃ indus habuisset. Quin in terre
stri pugna, q̃ iã instaret, omnẽ spẽ repositã haberẽt,
in qua & uirorũ robore, & Elephantorum pręsidio,
quo Assyrius maxime indigeret, abundarent. Nisi
forte inanes illæ imagines, quas ad terrorem hostes
effinxissent, hæ habendæ essent, q̃ elephantorũ ag
mini tuto proponerentur: aut Indi tã pueriliter ine
ptirẽt, ut leuissimũ ludibriũ essent in acie formidatu
ri. Sed contra futurũ, ut non multo post Assyrius si
bi rem cũ fortissimo genere hominũ, nõ cũ pueris es
se experiretur. Irent fortes in eã aciẽ, in qua non sibi
solũ, sed uniuersis gẽtib⁹ essent haud dubie salutem
quæsituri. Hęc ille. Atq; cũ his simul aciẽ instruit, in
fronte equites, & currus primo locat, peditũ phalãx
stetit his proxima cũ elephantorum præsidio. Semi
ramis & ipsa cõstitit structis ordinibus. Inde utrinq;
magno clamore concurrit, acciditq; ut primo con
gressu Indici equi ueris assueti elephãtis, uanitate il
la insolita & odore territi confestim terga uerterint.

Prælium in cãpo.

Fusum equitẽ Semiramis prima acie dimicãs, cum
lectissima bellatorũ manu fugiẽtẽ sequitur. Scauro
bates nihil ad ea turbatus, equitib⁹ sine maiore tu
multu intra phalangẽ acceptis, pedestre agmẽ præ
euntib⁹ elephãtis, in hostẽ immittit. Hic redintegra
to prælio fœdã indicę belluæ uanis impactę Assy
riorum beluis, hominũ camellorũq; stragẽ edidere:
mox in fortissimã aciẽ actę, incredibilẽ uim homi
nũ obtriuere. Ex sublimi elephãto rex dextro pugna

Strages.

bat cornu. Forte accidit ut & Semiramis eodẽ tẽpo
re sinistro latere pugnã cieret. Et q̃uis ob multã stra
gẽ res ad fugã spectaret, sustinebat tamẽ sua pręsen
tia & hortatione fortunã aperte inclinãtem. Eã rex
procul conspicatus sagitta primo, inde iaculo confi
xit. Tũ Semiramis duobus uulnerib⁹ acceptis, in ce
lerrimũ equũ, quẽ in hunc usum paratum in acie ha
buit, celeriter cõscẽdit, cuius uelocissimo cursu quũ
a tergo hostis immineret, ægre seruata est. Tum qui
circa illã prælũ obibãt, reginã cruore fœdatã trepi
deq; pugna excedentẽ intuiti, solutis repẽte ordini
bus fugã capessunt. Orit itaq; cędes ingẽs, ut in tã nu

Semiramis sauciatur.

Cędes Assyriorũ.

merosa fuga, in qua uno tẽpore tot milia fugiẽtium
terga cæderẽtur, oriri oportuit. Passim trepidum ag
men Indus uictor tota planicie agit. Innumeri mor
tales in aperto oppressi sunt: sed in ipsis locorũ an
gustijs multo plures, ubi immensa uis hominũ diu
colluctata, quia uno uado tot milia perrumpere nõ
potuerũt, incredibilẽ cædis materiã uictori prębuit.

Assyriorũ cædes

Ad ripã usq; fluminis Indus effusa strage fugientẽ
hostem secutus est. In cuius ripa longe fœdior q̃ ali
bi peracta est cædes. Plurimi etiam pręalto flumine
ab sorpti ponte media trepidatione soluto. Semira
mis, ubi hostem adesse sensit, & iam partem ulterio
rem pontis ab eo teneri, subito illum rescindi impe
rat. Res ut improuisa aliquam etiam uictoribus cla

Semiramidis astus.

dem attulit. Multi enim cum ipso ponte impetu flu
minis correpti altis sunt uorticibus absumpti. Scau
robates pdigijs & uarũ monitis deterrit⁹, ne fluuiũ
transiret, ad ripam progressus ab omni alia insecta
tione destitit. Semiramis permutatis cum hoste cap
tiuis in Bactrianos reuersa, maiorem exercitus partẽ
dimisit. Nec ita multo post a Nino filio insidijs ex
cepta perijt, quum duos & quadraginta regnasset an
nos. Diuersa omnino de eius exitu phama est.

Semiramidis interitus.

Ctesias & qui cum eo sentiunt, Semiramidem
aiunt filium incesti appellare ausam, tentati scele
ris odio ab eo interfectam. Satis constat tam im
moderatæ libidinis fuisse, ut equum, Iuba auto
re, ad coitum amauerit: & quæ in castris qui
dem, uel medio belli ardore, uirorum congres
su abstineret: Sed quum lectissimum quemq; for
ma appeteret, confestim tabernaculo dimissum oc
culte interficiendum curabat. Ego tam diu credi
derim id ab ea factitatum, dum uirilem mentita
est sexum. Fuerunt scio ex Græcis scriptoribus,
qui diuersa ab ea quæ uulgata sit, uia ingressam.
Semiramidem ad regnum peruenisse crederent, ut
quum florenti forma & ætate esset, probarenturq;
eius mores a uiro, non minus q̃ forma, ab eo pe
tere non dubitasse, ut se quinq; duntaxat dies re
gnare pateretur. Quod tempus cum nihil grauate
impetrasset, a deo obsequio & munificentia pau
cis diebus se Assyriorum primoribus insinuasse,
ut uiro in custodiam coniecto bona omnium ue
nia in regno perseuerarit. Sed quoquo modo im
perium fuit adepta, inter omnes conuenire uideo
imperij fines eius uirtute nõ solum defensos, sed ma
gna

Degenerat. Ninꝰ Iuniora parētum indole.

gna etiā ex parte ad meridiem propagatos. Ninus sublata matre nihil parentū vestigia secutus: omni armorum studio abiecto, ad ocium se & voluptatē contulit. In eo si non fortiter, callide tamen præsenti fortunæ consuluit: vt ad populos in fide retinendos, quotannis ex toto regno accuratiorem haberet delectum, noua communiret castra, quasi subitum aliquod moliretur bellum, & iuuentutem ratus ad militaria munera obeunda promptiorem fieri, si frequēti delectu ad signa reuocaretur, & siqua defectionis consilia occulte in populis mota essent, præsentium copiarum metu opprimerentur. Cæterum ea Ninus per præfectos agere, ipse inter eunuchos & puellarum greges omnium molissimus fœdis se voluptatibus immersit, quibus turpiter captus, aliquāto turpius consenuit. Eius vestigia alij qui post illū sunt rerum in Assyria potiri ad vnum secuti, nihilo meliore phama vixere: donec Sardanapalo, qui vltimus in ea gente regnum tenuit, sublato, imperium, quod proprio sit loco referendum, ad Medos trāslatum est.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS PRIMAE.

LIBER II.

Sodomitæ bello ab Assyrijs petūtur.

CVM Ninꝰ Iunior in Assyria tā molliter regnat, Habraamus ex Aegypto reuersus eam Cananeę terræ incolebat partem, in qua ex Mesopotamia profugus iam antea consederat. Hoc temporis spatio Sodomitarum Reges, qui longe inter finitimos (vt tum hominū res erant) opibus pollebant, ob tributū regi denegatum, aut certe aliquanto segnius missum ab Assyriis bello petiti sunt. Fuit circa Sodomā vrbē locus, Puteis erat illi nomen, mox vero subita rerū mutatione miraculo in ijs locis facta, lacus quē a sætenti bitumine Asphaltitē dixere, repente extitit, tū vt dixi terra erat. Hic Sodomitæ cum hoste acie congressi, prælioq; superati, præter eos, qui pugnando occubuerant, pleriq; sunt in captiuitatem abducti, & in his Loth Habraami fratre genitus. Colebat is circa Iordanem amnem haud procul vrbe prædia, & si non adeo magna amœna tamē & frugifera. Est Iordanis, ob Christi summi Regis lauacrum, omniū quæ sunt hodie in terris, præcipua religiōe insignis, ex Peneade, qui cæsareæ mons est duobus fontibus oritur, Ior huic nomē: Dan illi est, vt Diuus Hieronymꝰ tradidit, vnde & Iordāis facta vox est. Amœnis ipse aquis, ac siqua locorum angustiæ patiūtur, benigne sese accolis insinuās: in Asphaltitem lacū, dinim natura, velut inuitus defluit, aquasq; ob id ipsum alioqui laudatissimas amittit, pestilentibus vndis mixtus. Lacus præter bitumē nihil gignit: tauri in eo & cameli fluitare creduntur. Ex quo phama tenet nullum solidum corpus his vndis immergi. Inde iordanis emersus, perq; angustiam vallem aliquandiu luctatus, Genesaram sacro flumine auget lacum. Commotus igitur sodomitarum clade Habraamꝰ, cū trecētis ferme ex vniuersa familia lectis (stimulat illiꝰ animū Lothis necessarij sui miserabilis casus) subito occursu hostē ꝑda honustū, nihil minꝰ q̄ insidias cauētē, circa alterū iordāis fontē intēpesta nocte adortus, haud magno negocio, opprimit. Hic pleriq; somno & labore pressi, priꝰ oīo cęsi sunt q̄ vllus ad eos hostiū sensus ꝑuenerit. Alij semisomnes & ad primū tumultū titubātes, quū neq; arma neq; certā fugā expedirent, nocturnis tenebris disiecti, quo metꝰ quęq;, aut fugę impetus detulit, diuersi abiere. Habraamꝰ victor præda & captiuis receptis, cū ingēti lętitia & gratulatione in valle regia, via q Solymas ducit: a Melchisedeche viro sup nomē regiū iustitia etiā & sacerdotio insigni, excipitur. Occurrit eodē illi loco Sodomitarum rex, qui post mutuas gratulationes suis cū preda ex Habraamo receptis, alia ex hoste quæsita ob rem bene gestam fortissimam cohortē habere permisit. Tum (vt sacræ literæ tradunt) Habraamo numerosa est soboles cœlesti oraculo ꝓmissa, atq; ob id ipm trimulā ille Deo optimo bouē, trimulā caprā, arietē trimulū, cum turture & colūba sacrificauit. Iosephus autor est: anno duodecimo ex quo tributū Assirijs pēdere sodomitæ cœperāt, hec circa Iordanē accidisse. At satis constat Habraamū nouissimis Nini tēporibꝰ natū, quū ille duodeuiginti annis imperiū tenuisset. Eusebius tris & quadraginta scribit, ac primos omniū Syros Euphratis accolas, aliosq; Syrię circūiectos populos tributarios factos. Quod si sic est, nō video quo pacto tēporū ratio illi cōstare possit. Affirmare igitur oportet: in Semiramidis, aut certe ī iunioris Nini tēpora eā expeditionē incidisse: quū maiore Nino ex humanis decedēte, nec arma quidē ꝓ ætatē ferre adhuc posset Habraamus. Liber credere librariorū id errarū non autorū esse. Quippe qui quū in multis, tū in his q̄ numeros cōtinēt sæpissime decepti, inexpiabilium pene errorū tenebras posteris reliquere. Sed vtcūq; res habet, Habraamꝰ Ninorū ætatibus interiectis, quū multa religione gentiliq; pietate cōsenuisset, essetq; iā octogenariꝰ, ex Agare ancilla Aegyptij generis filiū tulit Ismaelē, vnde Ismaelitarū genus, qui dein Agareni dicti sunt, & vt Eusebio placet, ad postremū sarraceni. Mox vicesimo abhic anno, cētū iā annos natus Habraamus, ex Sarra cōiuge, quę ad vltimā senectā fuerat sterilis, Isaachū genuit, quē diuino monitus oraculo circūcidit. De mysterij huius ratione varia (vt video) traduntur ab ijs quos sequimur. Quidā nihil præter obscœnorū mūditiā ea re quęsitū existimāt. Alij figurā eā fuisse aiūt: sed quā ne ipsi quidē Hebræi satis intellexerint. Nō desunt, q id insigne ob eā causam gēti inditū putēt, quo numerosa illa progenies cœlitꝰ Habraamo promissa a cæteris esset gētibꝰ discreta. Ethnici scriptores circūcidi propriū & vetus Aegyptiorū arbitrati sunt: quē morē Colchi & Hebręi inde oriūdi postea tenuerint. Sed tā in hoc q̄ in plerisq; alijs decepti plura Aegyptijs tribuūt, q̄ gēs ipa ex Habraamo (vt supra ostēdimꝰ) accepisse videri potest: & mox lōgo interiecto tēpore ex Habraami pro nepotibꝰ, q Israelis filij fuere. Sed eadē illi diuinarū rerū ignoratiōe, aut fortunę, aut dæmonū ambagibꝰ, qbus tū vulgo oēs fere gētes seruiebāt: aut (qđ minꝰ sit inuidiosū) physicæ tribuūt ratiōi, qcquid dei optimi maximi, aut iussu, aut permissu, miraculose in humanis accidisset. Id quū ex multis alijs pōt percipi, tū ex eo, q vulgo Græcis scriptoribus ꝑsuasum est: Sodomā & alias circūiectas vrbes, q̄ sub id tēpꝰ, quo Isaachꝰ natus est, cœlesti flāma ītteriere: idcirco incēdio absumptas arbitrant, q locorū natura cauernosa esset & sulphurea, & ob eā rē huiusmodi casibꝰ obnoxia. Quā quā imprudēs Strabo veritatē pene exprimit. Quia regio sit ignea, multa inquit signa afferūt. Nā & petras aspas exustas circa Moasadas ostēdūt, & multis in locis præruptam terram cinerulēram & picis guttas ex petris distilantes. Flumina fœtido odore efferuentia & habitationes passim euersas, vt ijs fidem habeant, quæ ab indigenis prædicantur, q in ea regione

Habraami victoria.

Melchisedech sacerdos & rex.

Habraami seculum.

Circumcisiōis causa.

Cuius gētis sit proprium circūcidere.

Varia] de Sodomę excidio opinio.

regione plures vrbes habitarentur olim, quarum Metropolis fuerit Sodoma, quæ adhuc lx. stadiorum ambitum seruet & quod ex terræmotibus & ignis afflatu aquis calidis & bituminosis & sulphureis lacus eruperint, & petræ igniferæ factæ, & vrbiũ aliæ absorptæ, aliç ab his, qui effugere potuerunt, relictç. Audiuerant Græci (quis nõ videt?)

Vera de sodomæ excidio opinio.

hæc quandoq; his locis accidisse, sed diuinorũ ignari ea fuisse loca miraculo excisa percipere nõ potuerunt. Quod nisi in tenebris errauissent, vel ex eo qđ dicam miraculo factum credere potuissent, quod nemo prius tale aliquid aut postea terris ipsis accidisse, quod sciam, tradidit. Cæterum si locorum natura esset in causa, emicuisset interuallo temporis is ignis interdũ, vt in Aethna, & Aeolijs insulis: aut certe aliqua subiectæ materiæ proderentur argumẽta. Moses, Iosephus, & alij Hebraicæ vetustatis scriptores, Sodomitas aiunt Gomorreos & alios quosdam finitimos populos diuitijs ea tẽpestate & ocio florentes, in omne libidinis flagitium abijsse, ita vt mares vulgo muliebria paterentur. Atq; in tantum fœdissima libido omnium animos incesserat, vt ne ab hospitibus quidem violandis abstinerẽt: ob id. ꝑ cœlesti flamma vno tempore extinctos. Loth vir iustissimus & ipse loci huius incola, vnus omnium cum coniuge & liberis ea est clade seruatus. Is cœlesti prius voce monitus se suosq; imminenti periculo subtraxit.

Sodomç & Gomorrç excidium.

Incidit Sodomæ & aliarum huiusmodi vrbium deflagratio, quando tempus haud discrete ponitur, in annum fere alterum ac septuagesimũ supra ducentesimum ac ter millesimum ab orbe cõdito: qui Christi regis aduentum præcessit annos mille noningentos septem & viginti. Sub ipsum

Profectio Habraami ex cananea.

Sodomæ excidium Habraam⁹ ex cananea terra in palæstinam cum vxore & liberis totaq; familia migrauit. Causam eius profectionis non tradunt ij quos sequimur. Hic ille aliquot annos commoratus, cœlesti est oraculo iussus Isaachum filium, qui tunc ei vnicus erat (Ismaelem enim Sarræ gratificatus cũ matre longius ablegarat) ad dei optimi arã immolare. Senex nouitate rei attonitus aliquandiu immotus constitit, mox iussa executurus, iuuenẽ eorum, quæ parabantur ignarum, in altum abducit montem. Morim loco nomẽ fuisse memorant. Hic Habraamus lachrymans filium iam robustum at-

Isaachi obedientia.

q; ætate praeferocem, cæterũ nihil reluctantẽ, postea quã numinis iussu sese aræ admotum ex patre cognouit, humi proiectum colligat cæterisq; ad holocaustum paratis, iam cultrum iugulo admouerat, quum iterum superne est admonitus, iussusq; cæde

Habraami pietas

abstinere. Iam satis probatã Deo esse ipsius pietatem: atq; cum his ostia rite immolanda cœlitus senis est oculis oblata. Genuit Habraamus plures inde filios non ex Sarra, q̃ eo biennio, quo hæc apud Morim acta sunt, vita decessit: sed ex Cethura, quã illi superduxit vxorem, quorum maximum natu

Apher.

Aphrum fuisse memorãt. Biblyaci libri Habraami eum nepotem fuisse significant non filium, Madiaq; procreatum. Aphricam quia cum filijs in eam terram penetrasset, ab hoc ipso nominatam prodiderunt quidam: & in his Alexander cognomento Polyhistor, & Iosephus hebraicç vetustatis autor. His porro diuersa Greci & Latini scriptores de nominis ratione tradunt. Isaachus in successionis spem oĩm diligentissime educatus, Rebeccã Bathuelis filiam ex Mesopotamia duxit vxorem, cum iam quadraginta natus esset annos. Inde haud longo interiecto

Vbi Habraam⁹ sepultus

tempore Habraamus fato decessit, in Hebrone sepultus est cananeæ terræ, vbi iã antea Sarræ fuerat sepulchrum extructum, marito quadringẽtis siclis agrum redimẽte.

Cres Corybãtes.

Sub id tempus Cres indigena primus omnium in Creta insula regnauit: a quo videri potest ipsi nomen insulç datũ, quum prius Aëria diceretur, etsi non desunt (quod in cretensium rerũ relatione monstrabitur) qui aliunde id nomen inditum existiment, Cretem ex corybantib⁹ vnum fuisse memorant. Corybantũ infantis Iouis tutela fuit.

Iuppiter Saturn⁹. Cur cœli filius Saturnus.

Ortus is in Creta est per id tempus, quo Ninus maior imperauit, aut certe non multo post. Satis constat Saturnum, qui fuit illi pater, Belo ęqualem fuisse: Belus Ninum genuit: estq; Saturnus idcirco cœli filius creditus, ꝙ porrò ille a filio fugatus quum in Latium venisset, mirati eius virtutem locorũ indigenæ, ut cœlo demissum, venerata est ignara vetustas. Enimuerò cuius parentes parum noti essent, terra genitos (vt Felix Minutius scripsit) prisci mortales crediderunt. Mox verò quum multa idem variaq; ꝓrudentiæ apud rudis homines experimenta deposuisset, facile consecutus est: vt cœli sit filius & terræ creditus. Sed vt cæteri mortales, is quoq; fato defunctus est. Pari necessitate Iuppiter interijt.

Iouis mors.

Ennius in sacra historia: Postq;, inquit, Iuppiter terras quinquies lustrauit, partitusq; est suis imperiũ, mores, leges, aliaq; commoda constituit hominibus, immortalem gloriam memoriamq; adeptus, ætate consumpta, vitam cum morte commutauit. Funus Curetes eius filij ꝓcurarũt, sepulchrũ est in Gnosso

Iouis sepulchrũ.

Cretæ oppido, ita Græcis literis inscriptũ: Iuppiter Saturni filius.

Tres Ioues.

M. Cicero tris fuisse Ioues ijs libris quos de deorũ natura scripsit, arbitrat⁹ est, quorum duo arcades fuerint: Tertius cretensis, cuius in ea insula visereturs epulchrum. His haud dubie apparet mortalem Iouẽ fuisse, mortaliq; patre natũ. Potuit itaq;, & debuit quidem impia vetustas aliud procul a terris numen sibi quærere, ad cuius prouidentiam omnia referret. Nec in Creta solum est recẽs ea tempestate regnum exortum, sed & Argiuũ in Thessalia.

Argos.

Fuit Argos vrbs vetustissima in ea terra haud procul inde vbi postea Larissa habitata est. a Phoroneo conditum Argos quidam arbitatrati sunt. Sed in eo Inachus regnasse dicitur, qui fuit Phoronei pater. Quum Ro. rerum potirentur nulla vspiam eius oppidi extabant vestigia. Vnde suspicandi materiã quibusdã præbitam existimo, campum fuisse quendam non vrbẽ in Thessalia, cui id nomẽ fuerit. Sed clarissimi Græcorum scriptores & ex Romanis quidam Pelasgicum argos antiquissimam regum sedẽ fuisse putauere: vbi primus omniũ Inachus regnauerit.

Inachus. Prima iniuria a Phoenicibus orta.

Huius filia Io a Phœnicibus naui est in Aegyptum delata. Phœnices peruetustum genus hominum: & qui ab Erithris olim profecti eam Syriæ partem tenuere, quæ postea Phœnice, ab Agenoris filio, siue pater (vt alij scribunt) ille fuit, dicta est. Primi (vt creditur) mortalium ad ignotas oras delati quũ Græciæ forte littus tenuissent, diuenditis per ocium mercibus, regiam inde puellam, quæ cum æqualibus ad littus spectandi studio descenderat, vi raptam secum deportarũt. Aegyptij ad quos delata est, sub Isidis nomine, quia tritici & hordei ipsi genti prima vsum demonstrasset, legesq; vinculum humanæ societatis maximum proposuisset: diuinos illi honores decreuere. Id Phœnicum exemplum Græci secuti, & ipsi haud simili iniuria abstinuerunt. Medea postea ex Colchide abducta. q̃q; aliquanto prius & Europam Agenoris filiam ex ipso phœnicum littore Cretes auexerunt. His vetustatis rudimentis Alexander Priami filius instructus, ad Helenam ex Peloponneso rapiendam nauigauit. Ex qua postea iniuria ingens est Asiæ conflatũ bellum. Sed de his quã verissime potero, suo dicam

loco. Nunc in hebraicis est rebus commorandum,
quæ aliquot ætates troiana tempora præcesserunt.
Ex Isaacho Habraami filio & Rebecha Bathuelis,
Esaus & Iacob geniti, puerperio uno ambo nati.
Isaachus Rebecha
Cæterum, quia Esaus prior in lucem exiuisset, ut hæ
reditarium ei nomen gentis relinqueret, pater quũ
iam fatale uitæ tempus appropinquaret, uenatum
ut exeat præcipit, sibiq; cœnam ferinis carnibus opi
pare instruat, ut quum abunde epulatus esset perpe
tuum fortunarũ successum illi e cœlo precaretur,
atq; cũ his hæreditariũ nomen traderet. Pater patris
imperio Esaus, ac spei plenus utpote qui nullas ue-
reretur insidias solicita indagine syluas lustrat, stu
dioq; feras insectatur. Interim Iacob Rebechæ ma-
tris consilio usus, hæres a patre instituitur. Etenim
quum gemini essent, ita forte acciderat, ut uterq;
parens uario utrumq; amaret affectu. Erat in Esaum
propensior ille, contra in alterum Rebecha mater.
Huius itaq; monitu instructus, ex hœdorum gregi-
Varij parentum affectus.
bus Iacob cœnã seni quam maxima potest arte cõ-
parat, dextraq; pellibus obuoluta, absentis personã
mẽtitur fratris. Erat Isaachus luminibus captus lon
gæua iam ætate exacta. Cæterũ quum aliquid om-
nino diuersum ab Esau Iacob sonaret, hispidasq;
interim tractaret manus, aurium iudicium secutus
exclamat senex: Esaum inquit teneo, sed Iacob me
Isachus Iacob hęredẽ instituit.
audire arbitror. Satis constat Esaum hispido corpo
re fuisse, quæ res effecit ut senex manuũ attractatio-
ne deceptus, omnia prius quam Esaus domũ reuer-
teretur, bona a Deo minori filio precatus sit, eun-
demq; hæredẽ instituerit. Is ubi ea quæ se absente
facta erant ex patre audiuit, irarum plenus fratrem
Israelem uocat patris illusorem, insidiatorẽ fratris
uociferat. Mox uero ubi nihil eorum quæ facta fue-
rant mutari uidit, uel q id facere nollet pater, aut qa
non posset, nihil obscure ultionẽ cõminari. Quod
mater uehementer uerita Israeli autor extitit, ut in
Mesopotamiam transiret, futurũ pollicita: ut in ea
terra ab hominibus suæ familiæ, que tota fere regio
ne ac Carris maxime frequens & celebris esset, beni
gne exciperetur. monstrare ad hæc illi magnam oc
casionẽ coniugis ex ea gente ducendæ, quæ propin
quitate generis sibi pernecessaria esset. Matris igitur
suasu Israel (id enim nomen postea illi fuit) domo
Israelis in Mesopotamiã pfectio.
profectus longum in Mesopotamiã iter ingressus,
dum cananeorum refugit congressum, ob ueteres
cum fratre inimicitias, per loca humano cultu deser
ta interdiu faciebat iter, noctu fessum labore corp⁹
quieti dabat. Hic quum longa fatigatus uia sub dio
tacuisset saxo capiti subiecto, per quietẽ scalas se ui-
dere imaginatus est a terræ facie ad cœlum surrectas,
multosq; mirãda specie iuuenes, & forma augustio
Israelis.
re humana ascensum per eas moliri, ac descensum:
monericq; interim sibi uisus est cœlesti oraculo, per-
geret in Mesopotamiam ire, sciretq; nuptias quas
animo agitasset nõ solum prospere cessuras, sed mi
randa quoq; inde sobolis incrementa ad posteros
uentura, eamq; stirpem per omnes terras celebrem
futuram. Hac ille nocturna fretus imagine, post-
quam in Mesopotamiam uenit ad Labanem Ba-
thuelis filium auunculum suum, qui Carris habi-
tabat, decreto diuertit. Is sororis filium incredibili
lætitia complexus, ubi profectionis ab eo causam,
sororisque consilium accepit, confestim Rache-
lis filiæ adhuc uirginis ei nuptias pollicetur. erat il-
la omniũ Labanis filiarum forma longe pulcherri-
ma. Verum ne ui Rebecha soror per speciem connu
bij procul domo ablegaret, longioris moræ causam
cõminiscit: ita futurum ratus, ut quicqd patriæ parẽ
tumq; desiderij in eo esset, longa tẽporis intercape-
dine minueret. Paciscitur itaq; cum Israele ut septẽ
annos suas ille oues pasceret: ac tũ ita fore, ut Rache
lis cõnubio potiret. Accepit iuuenis cõditionẽ puel
læ cupidus. Septẽ inde annos auunculo famulatus
Rachelem sibi dari postulat: tũ Laban ut longioris
adhuc moræ causam necteret, pro Rachele Lyã ma-
Lya pro Rachele subijcitur Israeli.
iorẽ natu facieq; parũ liberali illi per noctẽ subiecit,
qua postea fraude aiaduersa, auũculi pfidiã iuuenis
incusat: q nõ cõsanguinitatẽ, nõ hospitij iura uerit⁹,
se post longã seruitutẽ optatissimo fraudasset cõnubio.
ingrati quidẽ animi parũq; ciuilis exemplũ dicere,
puerilitersororis filiũ post longã ab eo nauatã opẽ
ram, sua mercede priuare: futurũ ut si apud mortales
ea iniuria inulta esset, diuinæ iustitiæ debitas qñq;
exolueret pœnas. Pudore Labanẽ facti, suamq; in fi-
lias charitatẽ excusare, mox cõsulendo hortandoq;
eo perpulit, ut sibi totidẽ adhuc annos seruiret, de-
Duas sorores ducit Israel uxores.
mum fore ut Rachelẽ duceret uxorẽ, atq; ita cõngit,
ut duas ex eadẽ domo Iacob duxerit sorores. Per q̃
tẽpora aut certe nõ multo prius Apis in Aegypto
coli cœptus est, de quo in Aegyptiacis rebus referen
Græcus. Iobileus Diluuiũ qđ sub ogyge fuit.
dis commodior erit sermo: & in Europa Thessalus
Græci filius, a quo Græciæ est nomen inditũ: in ea
terra, quæ ab eius noie Thessalia est postea nuncu-
pata, sub id tẽpus regnasse tradit: & Iobilei quadra-
gesimi quarti initiũ (ut Hebræorũ quidã memorãt)
quum annos ferme centũ Isaachus esset nat⁹. De hu
ius quoq; nominis rõne, & celebris anni instituto,
quæ relatu digna uidebunt suo postea loco explica
bunt. In hæc quoq; tẽpora Eusebius reijcit diluuiũ
illud qđ sub Ogyge factum esse memorant. Id uero
ut ignobilius eo fuit, qđ sub Noe fieri cõtigit, mi-
nusq; late est euagatũ, ita multo atrocius Thessalico
illo quid (Deucalion fugit) quodq; Phocidẽ & Par-
nasum ducentis & amplius ante annis inundauit.
Sed de Ogygiani cataclysmi tẽporibus nõ idẽ sen-
tiunt ueteres authores. Fuit is Thebanũ, q̃ in Bœo-
tio agro fuerunt, nõ modo rex, sed & cõditor etiam,
Varro.
ut Varro credidit. Nũc ad Israelẽ redeo, qui quum
plures genuisset filios miroq; patriæ ac parentũ te-
neret desiderio, cũ uxoribus & liberis occultã mo-
litur fugã. Oibus igitur ad tẽpus instructis cum Lya
& Rachele liberisq; ac reliqua familia, magnaq; cũ
Israelis & uxorũ fuga.
his rei pecuariæ parte stabulis abducta, fugitiuo si-
milis secretũ iter ingredit. Credere æquum est, Israe
lem suum idcirco discessum occultũ habuisse, qm̃
haud dubie appareret, fieri nõ posse ut bona soceri
uenia liceret inde cum utraq; cõiuge abire, quarũ de
sideriũ nullo modo esset pater latur⁹. Laban cogni-
ta suorũ fuga cõsternatus animo, cũ seruorũ & clien
tum manu haud cõtẽptibili euestigio sequit abeũ-
tes, quos haud multo post assecutus, uix demũ tem-
perasset iræ, nisi nocte, quæ diem illum præcesserat,
cœlesti fuisset uoce monitus Laban, ut ab omni ab
stineret iniuria. Sub primum itaq; accessum (ut erat
ira percitus) maledictis generũ incessit, cõuicioq; ur
get, q se hospitẽ, socerũ, auũculũ, a quo domo pro-
fugus non solum grato acceptus esset hospitio, sed
duarũ etiam filiarũ gener ascitus, cũ magna stirpis
parte, tum proprijs fortunis spoliare fuisset ausus:
nullũ supplicij genus esse clamitans, nullã tam gra-
uẽ ignominiã quã perfidũ caput nõ meritum uide-
retur. ac tum quoq; plura aio mouebat, quæ cæteris
mortalibus postea documento essent, ni pietatis &
clementiæ admonitus satius uisum esset eam iniu-
riam ciuiliter ferre, quam uindicta prosequi. Iacob
metu & pudore cõfusus iustam soceri indignationẽ
paucis est leuire adortus. patriæ parẽtũq; desideriũ
excusans, nec aliã ob causam suũ ait digressum cæ-
lari uoluisse, quam q certũ haberet se nunq; ab eo
cõmeatum

cõmeatum fuisse impetraturũ. pecorũ greges, quos
diuti⁹ pauisset, idcirco a se stabulis abductos, q̄ sui
peculij ex pacto hi greges facti essent, vt foret vn-
de duæ ipsius filiæ quas sibi matrimonio despon-
Labanis & Israelis recõciliatio.
disset, liberiq; ex his procreati alimenta caperent.
Flexit non nihil senẽ Israelis excusatio, sed multo
magis filiæ, q̄ ad genua patris obuolutæ, nepotesq;
miserabili cõploratione ita irati aium cõminue
runt, vt Labã data genero venia ad oscula & cõple
xum admiserit, atq; inibi inter eos cõparatũ, vt Is-
rael omne pecus qđ præ se egerat bona venia secũ
abduceret: vxores & quos ex his liberos tulisset de
portaret in Syriam. fœdere inter vtrũq; icto, colũ-
na lapidea ibi loci cõstituta est, quæ rei gestæ mo-
numẽto posteris esset. Alij lapidum cõgeriẽ eã fuis
se tradunt. Galaath ab re ipsa loco nomen mansit,
vbi fœdus est percussum. Scđm id fœdus se inuicẽ
cõplexi inde diuersi abierũt. Metuere interim sibi
nihilominus ab irato fratre Israel. Pro magno ita
q; habuit negocio priusquã domũ veniret, quo il-
le esset in se animo explorare. Quum igiť patrijs fi
nibus propinquare cœpisset, ad Esaũ nũcios mit-
tit, qui pro se illi satisfacerent, docerentq; se eo con
silio post vigesimũ annũ cũ vxoribus, & liberis,
multisq; rei pecuariæ diuitijs domũ venire, vt se,
familiã, fortunas oẽs, fraternæ fidei traderet, obli-
uisceretť modo veteris simultatis, & si qua inde ira
adhuc residua esset, illã domesticæ pietati remitte-
ret. Lætus eo nũcio Esaus cũ quadringentis obuiã
illi ire pergit, quẽ vbi cohorte vna septum ad se ve
Israelis & fratris cõgress⁹.
nire Israel sensit, veritus ad iniuriã nõ ad officium
festinari, ex ijs, quos tũ forte circa se habuit, quos-
dam cũ muneribus veniẽti fratri iubet occurrere,
vt si fieri posset, prius eũ donis caperet, q̄ in cõspe-
ctum veniret. Verũ ille quum pene improuisus af
fuisset, multis lachrymis præ nimio gaudio manã
tibus, venientẽ excipit. Post vero arctissimos com
plexus mutuãq; gratulationẽ Esaus in Seyrũ oppi
dum vbi dom⁹ erat illi & familia, Israel ad Scenas
cũ suis concessit. id postea loco nomen fuit. Vnde
haud multo interiecto tẽpore in Sicimitẽ agrũ trãs
tulit tabernacula. Hic Sicimitis solennẽ diẽ agenti
Dina rapitur.
bus Dina Israelis filia vrbem adijt, vt muliebria
inde redimicula sibi emeret, hanc Sichemes Emo-
ris Sicimitanũ regis filius conspicatus, mala vitiã-
dæ virginis cupidine incensus ad stuprum rapuit.
Puellæ dein consuetudine captus cum patre egit,
vt Dinæ nuptias sibi ab Israele & cæteris necessa-
rijs impetraret, cupere se ait eã legitimæ cõiugis lo
co habere. Petit indulgentissimus pater peregrinæ
puellæ nuptias. Israel sibi tempus dari postulat ad
rem maturius consultandã, tenebatq; adhuc ea in-
ter domesticos deliberatio. Ferre enim pleriq; fra-
trum eam iniuriã ægerrime, nec rẽ vulgo probare,
vt Dina homini alienigenæ matrimonio iungere
tur, quum Simeon & leui vterini fratres ira & dolo
re adacti, cum expedita pastoꝝ manu, patre nõ mo
do nõ autore, sed ne consilio quidem cũ eo cõmu-
nicato, prima noctis vigilia ciuitatem vino & epu
lis grauem ac sopore pressam inuadunt: ibi fœda
cædes sine vllo ætatis aut sexus discrimine per vr
bem magna parte noctis edita est: multa inde stra-
ge egressi, sororem exemplo crudelitatis ad poste-
Sicimitanũ cædes aliter q̄ in bibli.
ros memorabili receptam, ad patrẽ retrahunt. Is Si
cimitanũ clade audita vehementer indoluit, nato-
rumq; temeritatẽ detestatus, autores cædis odisse,
atq; vt impios auersari. Purgauit inde senex taber
nacula gẽtilibus sacris ad id nefas expiandũ adhi-
bitis. Sub id tẽpus quo hęc in Sicimitis gesta sunt,
Rachel medio nixu extincta est. Ex ea Iosippus &
Rachelis interitus
Beniamin nati. Reliqua Israelis soboles ex Lya &
duabus erat ancillis ꝑcreata. Rebecha filio nondũ
ex Mesopotamia reuerso vita decesserat. Quin &
Isaachus iã æuo cõfect⁹, nõ multo postq̄ Israelem
postliminio receperat, est vita defunctus. Post hu-
ius interitũ filij superstites tabernacula inter se par
titi sunt. Israel Ebronẽ ciuitatẽ sortitus est. Esaus
Ebron. Edome. Idume.
Seyrũ eius terrę oppidũ, quę Edome olim inde ho
nestiore voce Idumea Græcis est dicta. Scripserũt
quidã Esaũ adhuc puerũ inter æquales Edom qđ
eius gẽtis lingua ruffum significet cognominatũ,
vnde & loco quẽ tenuit postea sit nomẽ inditum.
Procedente deinde tẽpore Israelis opes vsq; adeo
sunt auctę, vt iã vnius nomẽ, tot filijs ad obsequiũ
paratis, tot nepotib⁹, tanta rerũ omniũ affluẽtia in
ter finitimos clarũ esset ac longe conspicuũ. Sed in
tanto natorũ grege Iosippus, quẽ ille ex Rachele tu
lerat, ingenio & indole multũ alios anteibat, erat-
q; ob id patri omniũ charissimus: conflauit res ipsa
puero inexpiabile apud fratres odiũ, ac quo maior
in eo futuræ virtutis spes erat, eo acriorib⁹ inuidiæ
stimulis fratrũ odia intendi. Sed nihil his secundũ
Duplex Iosippi insomnium.
patris studiũ beneuolentiãq; in vnum singularem
æque suspectũ esse ac duplex insomnij species, quę
duabus est noctib⁹ illi per quietẽ obuersata. Ferũt
priore nocte eũ per quietẽ vidisse omnis desectę se
getis manipulos, quos interdiu fratres in agris dis
posuissent, vltro ad eos, quos ipse ab illis haud
multum diuersos statuisset venerabundos ac quo
dãmodo supplices accedere, quã nocturnã imagi-
nẽ nihil mali ex ea re sibi imminere ratus, fratrib⁹
vbi primũ illuxit, retexerat. Secuta mox altera ad-
umbratio varia quidẽ figura, cæterũ ad eundẽ exi-
tum pertinẽtie, Imaginat⁹ est puer sopore pressus,
se a sole luna & stellis .xi. adorari, qua insomnij spe
cie vt priore illa temere vulgata, fratres coniectan
do eo propemodũ peruenere, vt haud dubie intel-
ligerent, vti is cui talia per quietẽ obuenissent, fra
trũ totiusq; familiæ futurus esset longe princeps.
Occulta igitur inter se de eo perdendo ineunt con-
Nefariũ filiorum Israelis consiliũ.
silia. Stabat sententia puerũ tollere, sed inferendæ
necis neq; locus neq; tempus satis ab initio consti
tit. Placuit postremo id scelus a patris conspectu
procul ablegare, atq; in Sicimitẽ agrũ cũ omni rei
pecuariæ apparatu tabernacula transferre. Hic ve-
lut cõmodiora nacti pascua diutius solito absunt.
Miratur Israel senex tam longam filioꝝ absẽtiã,
miraturq; in dies magis quæ res tãdiu illos procul
domo destineret. Ad vltimũ solicitus de filiorũ sa
lute, Iosippũ, quẽ interim circa se frequẽtẽ habuit,
ad fratres & pecus visendũ iubet ꝓficisci. Hi veniẽ
tem conspicati, confestim sese ad nefariũ scelus ex-
pediunt. Tum Ruben natu maximus subita duct⁹
Rubẽ fratres a scelere deterret.
penitẽtia, dubiũ, facinus ne crudele & impiũ auer-
satus, an indignã pueri miseratus sortẽ, identidem
cæteros monuisse dicitur, ne temere fratrẽ violarẽt.
Inhumanæ eos atq; impie facturos, si pueri inson-
tis eodemq; patre procreati, se cæde contaminarẽt.
Quod si, neq; ętas, neq; fraterna pietas, eos ab in-
fanda cæde absterreret, respicerent longæui patris
senectã, quam sublato puero certissimo vitæ vin-
culo aut abrumperent, aut quod non minus im-
pium sit in perpetuũ luctũ & mœrorũ conijcerẽt.
oportere ad hæc eos meminisse, omniũ humanoꝝ
operum nullum esse magis irritũ, quã fatali neces-
sitati ire obuiam. Satis constare signa illa futurę fe
licitatis in fratre diuinitus esse facta: monet, obse-
crat, obtestatur, ne se tam impio sceleri obligarẽt,
ne eodẽ tẽpore patrẽ iã grãdẽ natu, seipsos, vniuer
sam domũ infanda cæde funestarent. Hæc Ruben.

Cæterum alijs nihilo secius tumultuantib⁹, quum
manifeste apparet a cęde reuocari nō posse, eo illi⁹
oratio decurrit, vt ne manus fraterno sanguine pol
luerent, sed in puteū, qui proximo erat loco, demit
terent, vbi inedia conficeref. Placuit cōsiliū, puerū
q; obligatis manibus in puteum deijciunt. Habuit
Ruben in animo, intępesta nocte, eo reuerti, puerū
q; inde extractū vinculis liberare. Quod vt cōmo-
dius fieret, in tumulos nō nihil inde auersos, pecus
in pabulū egit, vt fratrum oculos ab omni sensu
auerteret. Suadet interim Iuda fratribus, vt puerū
Ismaelitis negociatorib⁹ venderent, q per ea loca
camelos mercib⁹ onustos tū forte agebāt, edocuit
ille tutius id cōsiliū esse, ac minus detestabile futu-
rū, affirmans, vt in quacunq; deinceps terra Iosip-
pus perijsset, nihil ipsius mors ad fratres attineret.
Vendit Assenserūt cæteri huic cōsilio, Iosippūq; ex puteo
Iosipp⁹. eceptū triginta nummis vendidere. At quæ lapi-
dū coagmenta tam bene vnq; inter se quadrare vi
sa sunt quā figura hæc, cū ijs quæ postea in christo
omniū rege euenerunt? Idem fratrū numerus, qui
inde fuit apostolorū, idem venditionis autor, idē
preciū eadē omnia. Ruben intempesta nocte ad lo-
cum reuersus, vbi puerū sensit abesse, nouo fratrū
cōsilio perijsse ratus, in luctum & mœrorem cōuer
sus, eos vt impios incusare, nec prius lachrymas ab
stersit, q̄ ex eis, quæ facta essent, cognouit. Tum Iu
das & fratres vestē quā puero detraxerāt cōscissam,
multoq; cruore fœdatā ad patrē deferunt cū lachry
mis & multa lamentatione, nunciant incidisse se
in argumenta illa, & vestigia fraternæ mortis: vix
tandē agnitā a se pueri vestē laceram multoq; cruo
re fœdatā, arbitrari violētissimæ alicui⁹ ferę incur
su eū perijsse. Senex nuncio atrocissimo perculsus,
in subitū & miserabilē luctū humi prostratus, Io-
sippi nomē cū planctu & clamore inuocat, Iosip-
pū querelis reposcit, Iosippū lamentatur. Te spes
mea (inquit) solū per nemora & saltus tā ꝓcul ab
legari oportuit? Ego humanorū casuum oblitus,
sine duce, sine comite, sine pręsidio vllo, in Sicimi
tē vsq; agrum te proficisci sum passus? Heu amen-
tiā, heu obliuionē miseræ senectę comites. Habeat
iam luctū, habeat & lachrymas perpetuosq; crucia
tus infelix senex, in quos sua est secordia ꝓlapsus.
Heu miserū, qui tantū spei, tm̄ altę indolis vno die
mihi vniuersęq; familię ademi. Ibo ego, & hoc qd'
inopis adhuc vitæ reliquū est, in tenebris ꝑpetuo-
q; luctu & squalore transigā. Hæc ille. Nec filij pa-
trē circūfusi precibus, hortationeue vlla accerbissi
mū dolorē queūt lenire. Quin totis ille diebus, to-
tis noctibus seipsum affligere, neq; modū lachry-
mis, neq; finē facere. Iosippus interea a Putiphare
Pharaonis regis Archimagiro in Aegypto empt⁹
herili cura & indulgentia sustinebaf. Qui quū li-
berali esset facie, & iam per ętatē adolescere cœpis-
set, Putipharis vxor eius amore incensa, signis pri
mo, inde verborū illecebris stupri adolescentem
cōpellat. Auersaf ille mulieris intēperiē immode-
ratāq; libidinē. Postremo ne minis quidē cōpelli
potuit, vt eā domū, in qua tā clemēter fuerat educa
tus, adulterio pollueret. Castigare ob id mulieris
impudentiā, interdū etiā precibus orare, ne perge-
Mulie- ret vana spe seipsam diutius frustrari. Cōstitutū si-
bris ars. bi esse prius oia extrema pati, q̄ in Putipharis opti
me de se meriti contumeliā, muliebrē libidinē ex-
plere. His illa adhuc magis accensa (vt est mulie-
bris natura cōtumax, & in vetitā libidem maiore
quodā studio præceps) quum solenne forte specta
culum in regia ederetur, subitā egritudinē causata,
negat sę eo die in publicū exiturā, haud dubie futu

rū rata, vt viro cū oī familia foris occupato, ꝓ ociū
adolescētis pudicitiā domi expugnaret. Sola igif
solū appellat, ac nūc blanda, nūc minax, adolescē-
tis aīum varie oppugnat. Postremo quū neq; ꝓci-
bus neq; minis flecteret, vt obsequēs sibi esset, im-
periū in eum facit. Grauis hic molestaq; colluctatio
inter duos orta. Hinc libido vi vrget, inde pudici-
tia resistit. Impellit illa, hæc repellit: vult hæc vin-
cere, vult illa: hæc rōne nititur, illa furore & amen-
tia. Stetit demū victoria vnde debuit. Impudentis
simæ fœminę cōplexibus adolescēs solut⁹, relicto
in eius manib⁹ palliolo, quo fuerat amict⁹, se se ad
fugā expedit. Tū illa duobus amarissimis in fœmi
nę stimulis libidine & ira accensa, viro domū se re
cipienti cū lachrymis & flebili lamētatione occur
rit. Nequissim⁹, inquit, seru⁹ ille quē Putiphar pri- Fœminę
ma charitate fouisti, & vt filiū a pueris liberaliter impudē-
instituisti, tui beneficij suæq; fortunæ immemor, tia.
consortē tuā graui valitudine affectā, scelerata libi
dine, qua solus solā domi viderat, conat⁹ est ad stu
prū cōpellere. vix iniuria ab ægro corpore repulsa
est, clamore & minis terrefeci, cōfuso deinceps seq;
domo proripienti, ne ire posset inficias, palliū ade
mi. Quare te per cōnubij iura, & ꝑ iugalē fidē oro,
& obtestor, vt nequissimū mancipiū, ad suppliciū
cōtinuo retrahi iubeas, sit illius pœna documento
alijs, ne vnquā posthac similis fortunę quisquā au
deat herili pudicitiæ insidiari. Ostentare præterea
vestē, seq; in ea colluctatiōe male habitā atq; mul-
to indignius q̄ Putipharis coniugē decuisset ab eo
vexatā lamētari. Hæc impudens mulier, aliaq; ad
inuidiā simulādo, virū ad vltionē pepulit. Iosip- Iosippus
pus, vt verecundo erat ingenio, nihil herā recrimi in custo-
nari ausus, periclitari maluit, quā in autorē flagitij diā tradi
culpā referre. In publicā igitur custodiā Putipha- tur.
ris iussu abducif. Forte accidit vt eodē custodiretur
loco, quo & regius minister. Erant inibi & alij ple-
riq; capitaliū scelerū rei, sed quū pincerna regis per
quietē existimasset se triplicē videre palmitē ternis
prædituū racemis, qui cū tēpestiue maturuissent es-
sentq; a se resecti, & expressi, subito regi mustū pro
pinasset, ille nocturnæ huius imaginis ambage cō
fusus, ab ijs qui proxime vincti iacebant, sciscitaf,
ecquid ipsi arbitrarent perplexā illā insomnij figu
rā portendere, rē inde, vt per quietē fuerat obserua
ta, ordine explicat. Quęrere cū ab alijs id regius mi
nister, rū multo efficacius a Iosippo, quem sub pri
mū alloquium perspicaci sensit ingenio. Bono in
quit Iosippus sis animo. Sane hoc triduo in pristi-
nā dignitatē restitueris. Sed tu quum me verissimū
somnij coniectorē fueris expertus, fac rogo sis no-
stri memor, qui ob custoditā innocentiā vt nocen-
tissimus custodior. Erat ibidē pincernæ conseruus
quē Rex pistoribus pręfecerat. Cōmotus is acutissi Alterum
ma iuuenis interpretatione, age, inquit, & hoc mi- somniū
hi quoq;, si potes, explica: ferebā ego per quietē ꝓ- & eius in
xime noctis tris cistas capiti īpositas, panis duas, terpræta
crudi obsonij reliquā. Oīa importunæ volucres in tio.
festissimo volatu visæ sunt diripere. Tū Iosippus
vellem inquit re meliora vidisse. Sed corbes illæ,
quæ panē habuere, bidui adhuc vitā portendūt, ter
tia (cuperē salubriora significari) ineuitabilē tibi
crucē cōminaf, cui cadauer istud affixū obscœnæ
laniabūt volucres. Nec defuit tam huic q̄ priori cō
iecturæ euētus. Vterq; biduo post verissimū est va
tē expertus. Fuit inde Iosipp⁹ duos ferme annos in
vinculis. Cæterū, ne tm̄ ingenij lumē diuti⁹ in tene
bris iaceret, viā ad meliorē vitæ statū nocturna re-
gis visione celestis ꝓuidētia inuenit. Is duplici cō-
fusus somnio, cōiectores, & quicūq; in tota Aegy-
pto sa

pro sapientia p̄stabant cōsuluit vates. Cæterū, quū
nullius responsum certi quicq̄ afferret, mandat Io
sippū custodia educi, cuius ingeniū tū demū ingra
tus minister vera p̄dicatione extulit, posteaq̄ regē de
ea nocturnæ imaginis interpretatione vehemēter

Duplex regis sōnium.

esse solicitū animaduertit. Viderat Pharao, quū al-
tius dormiret, septē boues hilari & pingui aspectu
ab ripa Nili ad paludē aberrantes, quas septē aliæ
deformi macie palustriq̄ loco emergētes, exceptas
cōficerēt. Mox vero imaginat⁹ erat septenas se spi-
cas cernere multa fruge cōspicuas, & quæ iā secari
poterāt, eas totidē numero spicæ sterilitate insigni
ex p̄ximo occupare visæ sunt. Hęc per quietē visa,
quū Rex illi interpretanda p̄posuisset, age, inquit,
iuuenis optime, & quātū vel prudētia vel diuina-
tione assequi potes, vera mihi cupienti enarra. Nec
si qua tristia mihi nuncianda sunt, ob id in occul-
to humana fata esse patiaris: omnia quidem te mi-

Somniorum Pharaonis explicatio.

hi præstitisse existimabo, quū tuis euētus dictis re-
sponderit. Tū ad ea Iosippus, Siqua ait rex ambi-
guæ huius cōiectationis tractandæ peritia in me
est, ex ijs quę per quietē tibi sunt priore nocte obla
ta, eximia quædā septē annorū tibi tuorūq̄ regno
portendit̄ feracitas, quā optimæ illæ boues cū fru-
giferis spicis inspectæ denūciāt. est id animal agro
rū cultui p̄cipue idoneū, telluris felicitatē p eos in-
terpretari oportet, cuius lætitiæ causa erit Nili inū
datio, vnde visi sunt boues illi emersisse. Per spi-
cas, quæ hilari erant aspectu, lætissim⁹ septē anno-
rū significatur prouēt⁹, cætera quæ his diuersa ap-
paruere, totidē annorū famē demonstrāt, q̄ vberta
tē illā e vestigio sequet̄, nisi humana prudētia futu
ræ cladi eatur obuiā. Quod fatale malū vt cōmo-
dius Pharao declines, paucis demōstrabo. Vis triti
ci immēsa est agricolis feliciori tēpore supfutura.
Dabis operā vt per solertissimos annonæ p̄fectos
quicq̄d supra semētē & vulgi alimoniā fuerit his
reliquū, tuo nomine coemptū in horrea cōgerat̄,
haud prius q̄ fames regnū inuaserit publicanda, at-
q̄ ita fiet, vt ne iniquissimis quidē tēporib⁹ sit tuis
vlla frumentariæ annonæ caritas sentienda. Mira-
tus rex adolescentis ingeniū (Mouit eñ vehemēter
illū peracuta vtriusq̄ figuræ explicatio) præmatu

Præficit̄ Annonę Iosippus

ramq̄ in tā viridi ætate prudentiā cōplexus, nihil
indigne visus est sibi facere, si totū coemūdæ anno
næ negociū in ipsum cōsilij autorē reijceret. Vnū
igit̄ publicę frumētationi præesse imperat superq̄
eā dignitatē gestādæ purpuræ vsum tribuit, Pson
thonq̄ panicon hoc est occultorū inuētorē nomi-
nat. Quidā mūdi seruatorē interpretant̄: Phasneo
phā vocē quā alij posuerūt secuti. Hāc in Iosippo
futurorū diuinationē suorū, somniorūq̄ peritiā in
causa fuisse existimo, vt multū diuq̄ postea hebrai
cæ genti fuerit curæ, ex huiusmodi ambagib⁹, quę
ventura essent, cōiectare. Sed quū plures sint eorū
species, quæ dormiētibus, aut certe ijs qui dormire

Somniū

se putant, per noctē offerunt̄: (Sunt eñ obscuris fi-
guris inuoluta) ex his id qd' somniū appellant, al-
tiore quadā mente opus est vt perspicue quale sit
intelligi possit, adeoq̄ acris deinceps cura hui⁹ rei
indagādæ hoim studia occupauit, vt gentile & pe-
ne peculiare postea Iudæis fuerint, somnia interp̄-
tari. verūenīuero, ita humano est generi p̄suasum,
hominis mentē ab vinculo corporis alta quiete se
pulti paululū solutā, verū qd' sua natura latet, nō-
nūq̄ p̄uidere, etsi nō libero & recto lumine, sed ve
lamine quodā interiecto, qd' nexus crassioris cali-
gantisq̄ naturæ mētibus offundit. id sapientissimi
poetę mōstrant, & ob eā rē q̄dā etiā falsa obuenire
arbitrati sunt. Quo plane colligit̄, eo p̄pi⁹ futuro-
rū cognitioni hoīs animū accedere, quo se liberius
terrenis curarū vinculis expediuerit. Et illud in hac
reputatiōe admodū mirabile, oia fere melius q̄ se
ipsam rōnalē aīam intelligere, posseq̄ per quietē
solertissima visus acie p̄uidere, quæ nullo sensuū
comitatu queat, dū vna vigiliāt. Sed oino magis
mirū q̄ obscuris futurorū tenebris vel inuolucro
quodā inexplicabili sint dormientibus visa, ea ab
aliquo recta cōiectura explicari, qd' obseruatione
magis an disciplina fieri possit, vt in alijs nō facile
dixerim, ita in Iosippo diuinationē hanc fuisse, coe
lestiq̄ munere infusam p̄pemodū affirmare contē

Pethephris.

derim. His Iosippus honorib⁹ insignitus cū tā in
multa esset celebritate, Pethephris Heliopolitani
sacerdotis vxorē duxit filiā, Aurelius Augustinus
Phuthipharē appellatū existimat, qui ab Ismaeli-
tis Iosippū emit puerū, qui regis Archimagir⁹ fue-

Manasses.

rit Heliopolitanusq̄ sacerdos. Ex herili filia puer
est Iosippo nat⁹, quē Manassen nūcupauit. Id obli
uio interpretat̄, vt appareat ad fortunæ mutationē
allusum, velut p̄senti rerū successu, oim malorū, q̄
pater antea fuerat perpessus, parta foret obliuio. Et

Fames ingens.

ille per hæc feliciter agebat. Interim terrestis affluē
tiæ circūacto spatio dira annonæ caritas Aegyptū
inuasit, quę quo magis inualescebat, eo frequētior
mortaliū ad regis horrea fiebat concursus. Tū ve-
ro vno ore omnes longā frumētationē, quæ ad id
tēpus multis ludibrio fuerat, immodicis extollere
laudibus. Iā vero cananeā terrā & alias finitimas
Aegypto regiones id maiū premebat. Quo conti
git, vt Iacob audita regiæ frumētationis fama, oēs
præter Beniamin filios ad triticū inde coemēdum
miserit. Erat is ex eadē matre ortus qua & Iosipp⁹
oimq̄ Israelis natorū q supererāt minim⁹ natu, ob
id fortasse est a patre domi retentus. Camelū singu
li, aut iumētū præ se agebāt. Vbi vero in Aegyptū
venere, eos Iosippus intuit⁹ cōtinuo agnouit. Pla
cuit itaq̄ nō prius eos cōpellare, q̄ tot⁹ dom⁹ statū
ex ipsis cognouisset. Minaciter igit̄ in eos vt pere-
grinos hoies, ac parū notos inuect⁹, exploratū eos
venisse ait, nō frumentatū, fore vt ad vnū pro spe-
culatorib⁹ vincirent̄, quæstioniq̄ adhibiti tandiu
torquerent̄, donec tā longę viæ causa esset illis cru

Rubenis verba ad Iosippū.

ciatu expressa. Cęteris igitur nouo crimine, mox &
periculo stupentib⁹, Rubē maxim⁹ natu: Neq̄ huc
(inquit) speculatū venim⁹, neq̄ aliud curaturi ne-
gociū tā procul domo profecti sumus. Sed dira fa-
mes qd' malū oia extrema cogit hoies audere, terrā
nobis adhuc ignotā adire coegit. Est nobis Iacob
pater cognomēto Israel, vir cananeorū iustissim⁹,
ad quē quū nuper frumētationis huius fama pue-
nisset, qm nulla leuandæ pestis aliunde dabat̄ oc-
casio, eo sane imperio qd' in filios obtinet pater,
voluit nos huc proficisci, vt bona oium venia hic
nobis vt lut ex publico emporio triticū emerem⁹,
& vt frumentario hæc aliquāto maior tutiorq̄ es-
set, pater vnū ex omni filiorū grege domi, dū hic
frumentaremur, sibi voluit adesse. cæteros procul
domo, procul patrijs finib⁹ huc frumētatū dimisit. Omnia
Vndecim eius filij sumus, olim bisseni fuimus, ac ad mise-
tū res nostræ satis prosperæ fuerunt. Cæterū vno ricordiā
cui Iosippo fuit nomē absumpto, domesticę fortu mouēdā
næ iam inde in peius lapsæ, haud quidē ampli⁹ in dicūtur.
pristinū restitui statū potuerūt. Pater senio cōfect⁹
in perpetuo mœrore est, cuius luctus p̄petuaq̄ la-
mētatio nō minus iā inde, ex quo vnus ille perijt,
totā domū afficit, q̄ tum suauissimi fratris inopi-
natus casus affecisset. Accessit his domesticis ma-
lis fames, qua adacti externa auxilia cogimur im-
plorare, & qd' adhuc magis miserabile sit, ex regio

ne iã antea nobis ignota. Quapropter tuã vir optime regiãq; fidem imploramꝰ, ne nobis sit fraudi, q ex paulo remotiore terra auxilium vitæ imploremus, quum satis constet, multa animantiũ gña nõ terras solũ, sed ignotas mũdi plagas cum anni tempestatibus vitæ causa permutare. Multa quidẽ & magna audent aggredi mortales cæteris necessitatibus adacti, sed multo plura ac maiora fame & inedia cõpulsi. Iosippus duorũ, qui sibi longe charissimi erant, salute cognita (vehementer eñ ab initio dubitauerat, ne Beniamin aliquo fuisset casu absumptus, quãdo cæteris veniẽtibus vnus ex fratribus defuisset) tum velut postridie causam cognitur⁹ iubet eos in custodiã adduci. Lamentari inter se illi fortunã suam, actũq; de salute oim arbitrari, diuinaq; voluntate id factũ, vt in alienã terram mitterent, vbi fraterni sanguinis meritas luerẽt pœnas. Exprobrabat illis Ruben sæuitiã impiamq; in fratrẽ conspirationẽ, qui neq; se audire voluissent, neq; parenti neq; fratri pepercissent, venisse tempꝰ quo cogitati parricidij, preciq; pro fratre accepti meritũ expenderent suppliciũ. Iactabant illi hæc, gentilẽ linguã rati nulli hominũ in peregrina terra præterq; sibi notã. Iosippus fratrũ miserabili lamentatione motus, obortis præ nimia pietate lachrymis, haud multo post mãdat eos custodia educi. Quos ad suum tribunal accersitos in hunc modũ vadatus est, vt vno ex fratribus sibi relicto cæteri cum frumento domũ abirẽt, atq; in argumẽtũ eorũ quæ dixissent, fratrẽ quẽ domi a se relictũ prædicarent ad suum cõspectũ adducerent. Eam rẽ argumento futurã vera an falsa essent, quæ in tam lõgæ pfectionis excusationẽ attulissent. Illi etsi inuiti necessitate tamẽ coacti Simeonẽ dedere, alij frumentũ mercati non sine dolore & mœstia abeunt. Cæterũ priusquã inde proficiscerent, suũ cuiusq; preciũ p tritico datũ Iosippi iussu occulte omniũ est sarcinis illatũ, nec prius animaduersa res est, q̃ sit domũ ventũ. Tum vero stupor & admiratio ingens defixit oim animos secũ reputãtiũ, quo modo id accidere potuisset. Sed quũ multa aio occurrerent, nulla interim Iosippi fratris subibat recordatio, quo credere æquũ est, illũ, dũ hæc fierent, non multũ inter fratres versatũ. Etenim nõ video quo modo fieri potuerit, vt q sępius in cõspectũ venerit, nõ aut voce, aut oris liniamẽto sit a suis agnitꝰ aut cur ille minus fratribꝰ nobilis fuerit, q̃ fratres illi, nisi aliquia maiorẽ i puero q̃ in adultis credat mutationẽ fieri cõtigisse. Q; quã peregrinus habitus ad personã dissimulandã haud parũ profuisse videri potest. Nec Israel prius expugnari potuit, vt filiũ quẽ pcipue amabat in Aegyptũ duci pateret, q̃ ab id necessitas cõpulit, fame iterũ vrgente, duplici pcio filijs dato, vt si forte id qđ domũ fuerat relatũ, restituere coacti essent, nõ deforet materia frumẽti iterũ coemũdi. Tulerunt secũ Israelis filij Balsamũ, Stacten, Terebinthũ, & alia munera, quorũ Aegyptꝰ indigua est, q̃ anonæ pfecto, vt in recipiẽdo fratre recẽtioreq; frumẽtione placabiliorẽ haberent, dona darent. Vbi igit eo ventũ est primũ oim excusant illi suã inscitiã, q; siue casu, siue aliena fraude euenerit, ignari, domũ pecuniã p frumento datã secũ deportassent. Aiunt prætera se Bẽiamin fratrẽ, quẽadmodũ iussi ab eo essent, adduxisse. Eumq; vna cũ donis, q̃ patris noie attulerãt, ante tribunal statuunt. Ibi Iosippus subito affectus animi turbatꝰ, quũ lachrymis tẽperare nõ posset, in secretũ velut aliud curaturꝰ sese pripuit, ac non pauca aio voluẽs, ad nouã artẽ animũ adiecit, qua Beniamin p speciẽ iniecti criminis apud se in Aegypto retineret. Incesserat pterea cupido explorãdi essent ne in illũ fratres meliore q̃ in se fuissent aio, an iuuenẽ in discrimẽ adductũ, pcul domo sine psidio destituerẽt. Vt igit cõmodiꝰ rẽ oẽm effingeret, fratres hospitaliter inuitatos cœnę adhibuit. Iam eñ Simeone recepto absolutaq; frumẽtatiõe haud multo post retro abituri erant. Sed tantisper, dũ apud se discumbit, occulte mãdat argenteũ poculũ in Beniamini sua sarcina includi, in eos deinde vrbẽ egressos expeditos immittit equites, mirari illi primo aduẽtãtiũ fremitũ, verũ vbi in se impetũ fieri aĩaduertunt, nouitate rei perculsi suppliciter rogant, ne se prius iniuria afficiãt, q̃ verbis demõstraret qđ ipsi meriti essent, q ita hostiliter in se ruerent. Scire se nihil in quenq; deliquisse, quapropter vim vllã metui oporteret. Cõtra regij equites perfidos hospites exclamãt hospitalisq; mensæ compilatores: qui nuper pecuniã tũ demũ argenteũ ex cõuiuio, cui adhibiti essent, furto subtraxissent, scituros haud multo post qđ eos pati oporteat, qui tã p fide hospitalia iura læserint. Hæc illi circũstrepũt, simulq; camelorũ disiectas sarcinas p scrutant. Ibi poculo apud Beniamin reperto cæteris metu & pudore stupentibus, eũ velut ad suppliciũ retrahunt, sequunt reliqui fratres cũ mœrore & flebili silentio. Qui vbi ad Iosippi cõspectũ venere, & cum lachrymis ad eius pedes puoluti iacuerunt, Iudas vt vehemẽti erat ad dicendũ ingenio in hunc modũ verba fecisse tradit. Si aut natura, aut cõsuetudine, ita inter hoies cõparatũ esset pfecte vir clarissime, vt nihil ab ijs, q in cæteros imperiũ & iudicia exercent, præter leges & patrios ritus spectandũ censeret, nec aliter q; ab euentu delicta iudicãda forent, nullũ certe locũ nobis ad deprecãdũ hodie relictũ putaremꝰ. Verũ nemo vnq; ita, humanitatẽ exuit, vt clæmẽtię, qua nullꝰ magis homini cõuenit affectus, oino factus sit immemor, ita fit vt in manifesto etiã crimine, q a hõ apud hoiem dicat, nemo fuerit vnq; q nõ ante suppliciũ, imo in ipo etiã supplicio nõ aliqd sperauerit. Verũ si vnq; spes clemẽtię in misabili cã miseris reis affuit, adest mihi hodie: adest & fratribus vir mitissime, vel q a apud te virũ nõ solũ sapiẽtẽ cœlestiq; mẽte pditũ puerilẽ culpã deprecamur, vel q natura quisq; in pprijs q̃ in alienis sit iniurijs exorabilior, nihilq; haberi soleat gloriosius principe, aut eo qui in alios imperiũ obtineat, impugne læso. Oportet igit cũ cæteras virtutes tuas, tum clæmẽtiã ipsam, nõ dephensum facinus, qđ nõ magis per se turpe & detestabile est q̃ a nostræ familię moribꝰ & fama alienũ spectare, sed flagitij autorẽ, qui ea sit adhuc ætate, vt quid rectũ quid honestũ sit, haud oino intelligat. oia iura diuina & humana ignoscũt ijs, q quũ a lege & æquitate aberrauerint, nesciant tñ se peccare, aut si sciũt nõ intelligãt cuiusmodi sit illud in quo delinquit. Cõsiliũ eñ nõ euentus cõstituit crimẽ. Hoc quoq; prudẽtissimꝰ pater secutꝰ, priore frumẽtatione eũ nobiscũ venire nõ est passus, ratus temere tã viridẽ ætatẽ oia hospitalis iuris & officij adhuc rudẽ tam longæ pegrinationi cõmitti. Q; q; ab æquitate tua suppliciter cõtendimꝰ, vt identidẽ secũ iniecti criminis cõsideret rõnẽ. Nã qđ ad nos attinet, nullo modo persuaderi nobis potest, adolescentẽ nidẽ, timidũ, nihil ambitiosum, nulliꝰ rei cupidũ, id scelus nõ solũ nõ perpetrasse, sed ne cogitasse quidẽ. Nec illuc cõfestim præiudicio dandũ, q in eius sarcina sit poculũ repertũ. Sic nuper nos quoq; totius rei ignari, potuissemus in crimen deuocari qui nobiscum tritici preciũ retro deportauimꝰ. Quod tãtũ abest, vt nostra fraude acciderit, vt sub ipsum re

ditum

Miserabilis querela.

Pietas Iosippi in fratres.

Quę munera Iacob in Aegyptũ miserit.

Iosippi ars.

Oratio Iudæ ad Iosippũ.

ditum nihil prius curandū duxerimus, q̄ vt ea pe-
cuniæ summa tibi ex fide repræsentaret. Quin vi-
dendū potius, q̄a peregre huc profecti simus, & ob
id indigenarū iniuriæ obnoxij, ne eorū ars sit hæc,
q̄bus nostra hæc frumentatio ab initio fuerit inui-
sa, iniquoq̄ aīo ferant, te summū virū, dignitate &
opibus florentē, comiter nimis & hūane ignotos
hoīes domestico cōuiuio accepisse, tibiq̄ familiari
iunxisse hospitio. Qđ ipsum q̄a ægre euenisse fe-
runt, ad tuū fauorē & studiū a nobis alienandū hāc
occulte calumniā nobis intenderint. Sed quoquo

Apta deprecatio.

modo res habet, per quicquid veræ pietatis vbiq̄
est, tuam clæmentiā suppliciter oramus, ne tam cri
men spectandū putes, quam nostrorū progenitorū
virtutes, totiusq̄ familiæ nostræ innocentiā. Fuit
nobis proauus Habraam⁹ homo (quod sine inui-
dia liceat dicere) oīm, qui vnquā in terris fuerunt,
iustissimus, quem in hac ipsa terra reges hospitio

Habraami laudes.

olim dignati sunt. Sapientissimi sacerdotes ob
egregiam rerum diuinarum humanarūq̄ sapien-
tiam summo studio & honore coluerunt, qui præ-
clari geometriæ inuenti vestris maioribus autor
fuit, qui ob vetus hospitiū & necessitudinē vicina
rum vrbium Assyrios hostes ad Iordanē fluuiū tu
multuose victos præda spoliauit, turpissimaq̄ fu-
ga disiecit, cum quo ob rem p̄clare gestam duo tū
reges hospitium iunxere: qui cœlesti oraculo mo-
nitus, filium pro hostia Imolandū diuinæ aræ ad-
mouit, mactassetq̄ victimæ loco, vt cœlesti pare-
ret oraculo, nisi id fieri numen vetuisset. Is qui nūc
altaribus admotus est nobis auus fuit, vir & ipse
pietate & innocentia inter suos insigni, cætera di-
gnus qui tali esset patre procreatus. Ex hoc Israel,
qui nos genuit, Cananeorum iustissimus, huius mi
serabilis senectæ miserearis obsecro, quæ longo
alioqui mœrore multisque lachrymis affecta, ob
vnius amantissimi filij interitum, quem puerum
adhuc, cæterū præclara indole amisit, si altero hoc
vitæ lumine fuerit orbata, haud dubie breui sit vi-
tam cum morte mutatura. Sed melior eius condi-
tio, cuius dolor diuturnus esse non potest. Nos mi
seri, nos afflicti, sors nostra lachrymabilis & lu-
ctuosa, qui lege a patre accepta, vt sine hoc vno,
quem flenti & inuito abstraxim⁹, nemo nostrū in
patriam rediret, extorres, ignoti, & inopes, procul
domo, procul liberis, p̄cul oībus, q̄ sunt mortali-
bus charissima, inopia pressi & egestate errabim⁹.
Quare te per q̄equid numinis in cœlo est, quicq̄d
religionis est in tota terra, per regium Pharaonis
nomen, per genium tuum pientissimum oramus,
flebiliterq̄ obtestamur, vt hanc culpā, siqua culpa
in puero est, eam nostrorum maiorū iustitiæ ac pie
tati, miserabili parentis senectę, nostris lachrymis,
nostris precibus cōdones, velisq̄ familiā vnā per
te iterum seruari, vel si stat sententia puerū ad sup-
pliciū trahere, nos reliquos cū eo, quando ita mo-
ri satius sit, quā ad exilium & ærumnas seruari, ad
vnū tollito. Verū quoquo modo te nostræ lachry
mæ affecerint, vix tantū spei in illis repositū habe-
mus, quantum in tua pietate & clęmentia: qui duo
affectus tm̄ inter alias virtutes tuas eminent, quātū
tu ipse inter cæteros mortales dignitate polles &
potentia. Quū hæc Iudas dixisset omnes cū fletu

Peroratio.

in illū manus intenderunt. Hic Iosippus suorū la-
chrymis victus, simulatā ad id tēpus personā ferre
amplius nō potuit, arbitrisq̄ e medio summotis,
Satis inquit habeo q̄ & patrē meū virū optimum
adhuc in humanis agere intelligo & in Beniamin
fratrē meliore sitis quā olim in me fuistis animo,
q̄q̄ ne illud quidē vobis fraudi dandū existimo,
sed ad diuinam refero prouidentiā. Deus ille opti-
mus qui humana disponit, oiaq̄ suo impio regit,
ita credo euenire voluit, vt fratrē temere p̄deretis,
(p̄didistis eñ quantū in vobis fuit) vt esset, qui in
summo vitæ discrimine vos, patrē, vniuersam do
mū tueretur. Agnoscite nūc fratrē, quē ex Rachele
Israel pater vester idem q̄ & meus genuit, ego a ne
gociatoribus, quibus me vendidistis, in hanc terrā
adductus, ex seruo clarus, & p̄potens factus singu-
lari (vt videre est) inter Aegyptios polleo dignita
te, habeoq̄ ipsi Deo quam maximas possum gra-
tias, q̄ ita aliquando euenire voluit, vt vnus ex tot
fratribus perierim, ne tota domus vno tēpore peri
ret, permiseritq̄ nos hoc potissimum tempore opi
b⁹ florere, quo & patrē meū virū oīm hoim q̄ vnq̄
fuerunt quiq̄ hodie sunt, optimum, & vos secun-
dum illum mihi charissimos, inedia pene cōfectos
tempestiua ope iuuarem, ad quos subleuandos lar
ga dei benignitate nobis concessa est facultas. Cū
q̄s ille assurgens cunctos ordine cum lachrymis &
mutua gratulatione est complex⁹. Nec tam inspe-
rati gaudij rumor intra vnius domus parietes se te
nuit, sed in regiam subito delatus Pharaoni nun-
ciat vndecim annonæ præfecti fratres adesse viros
florenti ætate omnes. Eos Pharao in regiam accer-
sitos familiariter ob Iosippum complexus est, am

Iosippi & fratrū gratulatio.

plisq̄ muneribus donatos a se dimisit. Illi regijs
muneribus largaq̄ frumentatione læti, sed inspe-
rato nuncio adhuc lætiores domum reuersi, oia, vt
gesta erant, patri ordine exponunt. Ille reduces fi-
lios patria pietate exosculatus, vbi & Iosippū, quē
diu luxerat, præter spem viuere audiuit, supinis ad
cœlū manibus vbertim flens Deo Optimo Ma-
ximo gratulatur, hunc pium, hunc pijs propitium
prædicat, mox ad filios conuersus hortari cœpit,
multisq̄ precibus obtestari, vt secum tota domo
in Aegyptū deportarent. Incredibile videndi filij
desideriū senis animū incesserat, atq̄ eo magis cu-
piditas illa hærebat animo quo studiosi⁹ ab eo id
postulari acceperat. Magno igit̄ cōsensu Israelis fi
lij, quū senis imperiū secuti, tū famem declinaturi;
haud quidē multo post q̄ domū venerāt, cū patre,
cōiugibus, sexq̄ & sexaginta liberis ac tota domo,
omniq̄ re pecuaria ex Cananea terra in Aegyptū
migrauere. Iosippus venientē patrē cū multis, q̄ cū
eo officij grā obuiā p̄cessere, multa veneratiōe ex-
cepit. Fama tenet sub primū cōgressum præ nimio
gaudio senē in cōplexibus filij, subita lætitia velut
ruina quadā pene exanimatū. Inde senex ad regem

Israelis filij cum patre in Aegyptum p̄ficiscūt̄.

p̄ductus, familiariter ab eo appellat⁹, rogatusq̄ p̄-

Israelis ætas.

fieri longioris vitæ quam adhuc agebat annos,
trigesimū p̄fessus dicit̄ supra cētesimū, testatus ad
hæc Isaachū patrū suū & auū Habraamū multo se
niores fuisse. Mirat⁹ vehemēter Pharao est longissi
ma vitæ spatia in gēte. Sedes inde Iosippo petente
ad Heliopolim q̄ sunt & Aegyptiacę thebæ dictę,
Israeli & filijs datæ. Vbi soli opportunitatē nacti,
gētili instituto pecua alere p̄seuerarūt. Fuit Israeli-
tarū p̄genies in Aegypto lōgo deinceps tpe. Vbi
supra modū aucta, paulatim regū iniuria seruitio
adacta est, iugoq̄ seruitij accepto oia eorū in peius
abiere. Nilii aggeribus construendis alijsq̄ insanis
regum operibus adhibiti Israelitæ seruiliter opera
ti. Longa fuit ea iniuria, nec prius libertatis spes
vlla genti affulsit, q̄ Mosis viri summi ductu inde
sit populariter migratum. Sed aliquot post ætates
id fieri contingit. Fuit annus ille, quo Israel &

Anni mundi.

filij Aegypti sunt terram ingressi, ter millesim⁹ ab
orbe condito quadringentesimus septuagesimus
secundus, qui ducentesimus repromissionis fuit ac

duodecimꝰ, quo tẽpore Baleꝰ in Assyria regnauit,
ꝗ nono est loco post Ninũ rerũ inter suos potitꝰ.
Apud Sicyonios Messapus. Est & Sparte sub idem
Sparte. tẽpus cõdita, a Sparto Phoronei filio, vt Eusebius
prodidit. Secutꝰ haud magna tẽporis intercapedi-
Athlas rex. ne hãc Israelis in Aegyptũ profectionẽ Athlas vir
rerũ coelestiũ & astrorũ peritia clarus. Fuit is Pro-
Athlas mons. methei frater Iapeto & Asia nympha genitꝰ, a quo
Mauritaniæ mons est insignis nominatus, & ante
tẽpora Claudij Cæsaris nostris hominibꝰ ignotꝰ.
huius demũ principatu. Romana arma ad ea loca
peruenere, ac tũ primũ sunt quedã circa montẽ Sue
tonij Paulini ductu diligentius explorata. Eius ra-
dices densis altisq; repletæ syluis traduntᷣ, incogni
to arborũ genere, spectabili ꝓceritate, materia eno
di vertex vel media æstate niuibus candẽs. Iuba ꝗ
de terræ ratione nõ pauca scripsit, Euphorbion ab
eo qui primus hærbã ipsam inuenit, nũcupatũ in
Athlante nasci autor est, succo contra venena & ad
visus claritatẽ longe efficacissimo. Propriora vero
hæc, q̃ quæ ab alijs de hoc ipso sunt memoriæ pro
dita, medijs cũ arenis asperũ & squalentẽ, & qua ad
oceanũ vergat in coelũ videri assurgere, cętera opa-
cũ ac nemorosũ scatebrisq; fontiũ irriguũ, ac qua
Aphricã spectat, fructibꝰ omniũ generũ sua spon-
te nascentibus, incolarũ neminẽ interdiu videri,
sed locorũ silentio & solitudine tacitã quandã ani
mos propius accedentiũ religionẽ subire, elato su
per nubila vertice, atq; i lunaris circuli vicinia ab-
eunte. Micare eundẽ noctu crebris ignibus, ægipa
Satyri & ęgipanes in Athlãte. nũ satyrorũq; lasciuia impleri, tybiarũ ac fistulę cã
tu, cymbalorũq; sonitu circunstrepere. Ad quæ cre
denda tantũ abest, vt quẽpiã astringuã, vt nisi hæc
a celebratissimis essent scriptoribus prodita, nõ si-
ne cunctatione fuerim relaturꝰ. Fuit scio Athlas ab
eo quẽ diximꝰ alius longe diuersus, Libyes vt aiũt
filius, a quo videri potest monti nomẽ inditũ. Cæ-
terũ astrorũ peritia priori assignatᷣ, qui Arcadię fuit
incola, nõ Lybyæ. Sub id aũt tẽpus, quo Athlas in
humanis egit, īgẽs vis mortaliũ Indię fines egres
sa in ea terra consedit, q̃ supra Aegyptũ Aethiopia
est nũcupata. Causam ꝓfectionis illius a nullo tra
ditã reperio. Illud dixerim, nomẽ terrã ipsam dedis
se potius aduenæ genti, q̃ ꝙ ab ea acceperit, vt qui
Aethiopiæ situs. Indi antea dicerentᷣ, iã inde Aethiopes ab ipsa ter-
ra quã semel insedissent, sint nũcupati. Etenĩ quũ
duplex sit omnino Aethiopia, altera ad orientẽ so
lem rubro & barbarico mari alluitur: ad septẽtrio-
nẽ Libyæ & Aegypto cõtigua. ad occasum interio
rem habet Libyã, ac reliqua parte, qua austro iacet
Aethiopes primi mortalium. obuersa: altera iungitur Aethiopiæ, q̃ maior est &
australior. Scio plerosq; eorũ, qui primã hominis
originẽ, nõ ad diuinã referũt prouidẽtiã, sed spon-
te sua rati id animal e terra natũ persuasum habuis
se, mortaliũ primos fuisse Aethiopes, coniectura
vsos, ꝙ Aethiopicũ solũ ante oẽs terras syderis ꝓ-
pinquitate intepescere coepisset, quũ terra esset ab
initio vliginosa, quo cõtigerit, vt ex prima illa hu
moris caloris q; tẽperie sit homo ipse genitus, atq;
eã terrã, in qua nasci contigisset, libẽtius tenuerit q̃
diuersã vllã, quũ oĩa adhuc ignota essent, reg fluere
Aethiopum ritꝰ. Creduntᷣ ad hęc Aethiopes mortaliũ oĩm verissimi
indigenæ, qm̃ vbi terra frequẽtius coli coepta est,
retorridũ illud solũ neminẽ ad sui cultum potuerit
inuitare, & qđ ad gẽtis vetustatẽ attinet, primũ deo
rum cultũ apud eos institutũ memorant, primasq;
sacrorũ cerimonias. Quã Homerꝰ ꝑsuasionẽ secu-
tus poetarũ eminẽtissimus, Iouẽ & coelicolas ad so
lennes in eã terrã dapes ꝓfectos fabulatᷣ. Seruitutẽ
Aethiopes nunq̃ experti dicuntᷣ. Sempꝛ genti liber

tas incolumis mansit. Cambyses, qui Macroblos
Aethiopas bello petere ausus est, amisso exercitu Aethiopũ libertas.
vitæ periculum adijt. Eam solã gentẽ Dionysiꝰ &
Hercules, quos terras oẽs perlustrasse fama est intã
ctam reliquere, aut quia ipsorũ in deos pietatẽ sint
reueriti, aut (quod propius vero est) quia inexpu-
gnabilis sit visa. Adijciunt quidã Aegyptios, qui Vnde Aegyptꝰ
& ipsi de vetustate diu cũ Scythis cõtenderũt, fuis-
se Aethiopũ colonos, qm̃ tota ferme Aegyptꝰ ma
re fuisset olim, sed Nili inundatione postea conti-
nens sit facta, qui ex Aethiopia allapsus, secũ vim
limi ingentẽ deferat, perpetuaq; exaggeratione ha
bitabilẽ fecerit terrã, quæ stagno aut pelagi flucti-
bus fuerat ab initio immersa. Q̃ deos præterea re
ges existimarent Aegyptij haberentq; sepulchrorũ
ꝓcipuã curã, ex Aethiopia creditᷣ translatiuũ, sic &
statuarũ vsus, sic & literarũ, quibus bifariã, vt illi,
Aegyptus vsa est, vt quæ sacræ dicerentᷣ sacerdoti Qua literarũ forma sint Aethiopes vsi.
bus dũtaxat notæ essent. Alterũ genus vulgo pa
tuit. Fueruntq; literarũ figuræ haud tales, vt ex illis
syllabæ coalescerẽt, sed animantibꝰ extremisq; ho
minum partibus, varijsq; instrumentis, artificum
q; in primis perq; similes. Talis imaginũ scriptio
vetustis qbusdã pegrinarũ rerũ monumẽtis adhuc
Romæ visitᷣ, singulisq; (vt videre est) sua inerat fi-
guris significatio, vt in accipitre celeritas, in croco
dilo malum, custodia in oculo, sicq; aliæ in alijs.
quo apparet: nõ Phoenicum id fuisse inuentum, vt
arbitrati sunt quidam, sed Aethiopum. Atq; inde
in Aegyptũ primo, mox hinc, vnde Agenor ꝓfe-
ctus dicitᷣ, in Syriam translatũ. Ex sacerdotibꝰ, quẽ
Phanatico cursu circunferri viderint, omnium san
ctissimum iudicant. Quem regem creauerint, ve- Aethiopum mores.
lut numen insit, vulgo adorant. In quem is ani-
maduersum volet, lictorem signum mortis habẽ-
tem ad eum mittit, quo inspecto confestim quis-
quis ille est domum reuersus sibi mortem consci-
scit. Ferunt quendam per hæc morti destinatum Exẽplũ iustitiæ in foemina.
quũ de fuga agitare coepisset priusquam se pericu
lo subtraxerit, zona a matre strangulatum. Adeo
persuasum fuit genti non licere mortem exilio cõ-
mutare. Plures syderis propinquitate nudi agunt,
ouillis caudis pudenda obtegunt. Quidam, sed
pauci omnino, pecorum vestiuntur pellibus. Alij
subligacula capillis contexta ad mediũ corpus in-
ducunt, pecuariam rem vulgo exercent, pecora pu
silla admodum duri hirtiq; velleris. Canes & ipsi
nihilo maiores, cęterum asperi & pugnaces. Milij Aethiopũ victꝰ.
hordeiq; frequens vsus: vnde potum etiã cõficiũt.
Cæteris carent frugibus, præter palmulas easq;
perraras. Quidam hęrbis victitant tenuioribusq;
harundinũ radicibus, carnibus, lacte, caseo, vescũ-
tur. Moeroe fuit olim regni caput, clypei figuram
ea insula imitatur ad tria milia stadiorum cum Ni
lo protensa. Accolunt pastores eam qui passim ve
nantur, & agricolæ aurifodinas habent. Herodotꝰ
autor est, apud Macrobios Aethiopas æs pluris
æstimari quam aurum, cuius tam vilis sit vsus vt
Cambysis Legati eo profecti, sontes viderint aure
is catenis in custodia vinctos, quidam sisamum,
alij lothum serũt, hebeno abundãt, & siliquastro.
Elephantos venantur, Leones habent Pardalos &
Drachones, qui multiplici nexu iplicitos Elephã-
tes haustu sanguinis conficiunt. arcubus vtuntur
quadricubitalibus ligneis & perustis, quo armo-
rum genere eius gentis rex conatus est Cambisem
a destinata expeditione deterrere. Instruuntur bel-
lo & mulieres, quarum plereque oris labium ęneo Aethiopum religio.
traiectum habent circulo. Venerantur eorum qui
dam orientem solem, occidentem diris execratio-
nibus

n̄ibus insectantur. Mortuos nonnulli in profluen
tē deijciunt alij fictilibus cōdunt dolijs, quidā etiā
vitreis cōditos domi in annū asseruāt, religioseq́
interim colūt. Primitias offerūt. Sunt qui tradāt re
gē ab his potissimū declarari, q forma & alendorū
pecorū peritia, roboreq́ & opibus cæteros antecel
lat. Fuisseq́ ius olim Mēphiticis sacerdotib⁹ mor
tis p internūciū regi impandę, alteriusq́ in demor
tui locū, quē libitū esset, cōstituēdi. Deū alterū im
mortalē credere, eū qui rerū sit princeps atq́ vniuer
si cōditor, mortalē alterū eūq́ incertū. Regē (vt an
tea est dictū) & eū qui de ciuitate optime merit⁹ sit,
secundū regē vt deū venerant. Hodie vt ex ijs acce
pim⁹ qui in ea Aethiopia, q̄ Aegypto est ꝓxima,
plures sunt annos versati, Christiano ritu Deū tri
nū & vnū colūt. Regē qui Prestoianes dicit, in secū
dis habent. Itali Indos hodie (vt audio) appellant
Aethiopas, q supra Aegyptū colunt profectionis
(credo) illius nō ignari, de qua nūc loquimur, quū
procul inde alioqui ad ortū recedat India. Cōsulto
adhuc quarūdam gentiū mores & ritus referre curę
fuit, & cū his terrarū situs. Quæ relatio semel insti
tuta, etsi toto mihi opere seruanda est (reddet enim
res historiā multo iocundiorē, atq́ vtiliorē cogni
tu) nescio tñ quonāmodo libentius id feci in ipso
rerū scribendarū exordio, ne in recessu operis postq́
vberior se nobis materia aperire inceperit, ab ipsa
rerū dicēdarū serie sæpius abduceretur stilus, cuius
nūc ne obliti videamur, ad Israelitas redeo. In qua
gente sub id tēpus, quo Indi in Aethiopiā ꝓfecti,
Moses. Moses dux & ꝓpheta summus ex Amarame patre
iam septuagenario est natus: cuius ductu Iudæi ex
Aegypto digressi, supbissimo Pharaonis liberati
sunt seruitio. Sed mirū videri possit, ꝙ ad hunc lo
cū oēs eius terrę reges iam inde ab Habraami tēpo
ribus vna appellatione referant, quū si vnus inte
rim fuisset, quēadmodū ex Herodoti lectione po
test itelligi quē illi Pheronē dixerint, manifeste ap
pareat tot ætates superesse nō potuisse. Cæterū pre
terq́ ꝙ Bibliaci libri, Eusebius, Ioseph⁹, Augusti
nus sunt mihi in eo idonei autores, Manethonis
Omnes Aegyptij sacerdotis ꝯmētarij scriptū habuere, Pha
Aegy- raonis appellationem oēs Aegyptios reges tulisse
priorū re olim, quū suū alioqui nomē esset singulis, q mos
ges Pha- & in persarū reges aliarūq́ gentiū postea sit transla
raones tus, vt appellationē vnā plures tulerint, quā scri
dicti. ptores secuti oīa posteris obscuriora reddidere. Re
Pharos. quirenti ad hæc mihi appellationis huius causam,
Proteus. vna potissimū cōiectura subibat animū, a Pharo
insula, q̄ Alexandriæ obuersa iacet, Pharaonis no
mē regibus ab initio datū. Insula vetustissima quā
Proteū tenuisse Homer⁹ significare videt. Proteus
Pheroni i regnū successit, illi inquā q multas post
Habraamū fuit ætates, atq́ eo Pharaone multo re
cētior, qui Habraamo fuit æqualis. Suspicari libet
Pharones ab Herodoto & alijs Græcis appellari,
quos Hebræi & quicūq́ Hebræos secuti sunt Pha
raones dicere maluerūt. Accidit igit, vt prius quā
moses nasceret Aegyptiacus sacerdos, oraculo ne
Pharao- instructus aliquo, an ꝓphetico impulsus spiritu,
nis edi- incertū habeo, Pharaoni nuntiauerit, Hebraico
ctum. sanguine puerū nasciturū, qui multū regni opib⁹
esset obfutur⁹. Permot⁹ Pharao eiusmodi oraculo,
vel vt Bibliaci libri tradunt, quia Hebręorū gens
multo numerosior videri cœperat, quā ipsi regi &
vniuersę Aegypto tutū crederet, nutriri vetuit om
nē virilē Israelitarū stirpē quæ deinceps nasceret.
Capitale futurū edicit, si quis marē tolleret, obste
tricibus ad hæc indigenis datur negociū, vt oīa at
tente explorarēt, ne in cuiusq́ puerpio fieret fraus.

Nemini erat dubiū totā Iudæorū gentem q̄ adeo
ad id tēpus in Aegypto creuerat, vt ad sexcenta vi
rorū milia in ea censerent, hois ætate interiturā, si
ois alterius sexus soboles in ipso vitę ingressu fuis
set extincta. Sup vetus igit turpeq́ seruitiū cura &
dolor tacitus Iudęorū animos versabat, lamentari
secū iniquā totius gentis sortē, cui sup alias clades
quib⁹ indigne p̄merent, crudelissimi regis impio
ois spes successionis adimeret. Oculos ad cœlū tol
lere, numēq́ suppliciter p̄cari, ne populū veræ pie
tati addictū, impij regis iiuria extingui pateret. Fa Amara-
cere hæc vulgo alij, sed Amaramis vir in Iudæis iu mis.
stitia insigni oim maxime. (sic em̄ cōpartū est, vt
p̄clara hoim ingenia nō præsentia solū, sed futura
etiā ꝓspiciant, sintq́ eiusmodi hoies de cōmuni sa
lute p̄ter cæteros soliciti.) His ille curis anxius cœ
lesti voce visus est sibi per quietē moneri, fore, vt
potentissimū illud cœli numē, cuius imperiū oīa
sequūtur, qd' per tot rerū humanarū casus Habra
amū autorē gentis ꝓtexisset, quē ex inope & igno
to in Cananea terra locatū diuitē & clarū fecisset,
intēpestiuo Sarrā donasset puerperio anū sterilē &
decrepitā, qui Deus Habraami filio, q nepoti, qui
ex nepote ꝓcreatis toties dexter volensq́ affuisset:
qui mirāda eidē genti annuerit olim, & dederit in
cremēta, idē breui suo esset populo ducē daturus, q
ex suorū ceruicib⁹ seruitutis iugū excuteret, fractisq́
Pharaonis opibus, per oēs esset terras suū nomē
propagaturus. His Amaramis bene sperare iussus,
simul & illud dicit, patrē se mirandę illius sobolis
futurū, daret modo operā ꝓcreationi, cæteris reb⁹
fata ipsā viā inuentura. Lætus ille nocturna specie,
rē cū Lochabetha ꝯiuge ꝯmunicat. Cōstituūt itaq́
inter se, vt cælato mulieris vtero, quantū humana
ꝓuidentia caueri posset, partū quoq́ occultū habe
rent. Nec rei defuit euentus. Mulier inde puerū eni Mosis or
xa tris propemodū menses secretiore parte domus tus.
aluit infantē. Inde metus vtrūq́ incessit, ne si vagi
tu suo puer ꝓderet, qd' credere erat aliquādo futu
rū, ambo cū tota domo ad suppliciū traherēt, pue
ri vitā numinis prouidentiæ permittūt, simulq́ vi
minea cista bitumine oblita inclusum, ꝓxima Ni
li alluuione deponunt. Vehebat secundo fluuio fa
tale onus haud procul a ripa, quū Themura regis
filia, quæ tū forte cū æqualibus multis circa Nilū
puellari lasciuia errabat, alueū cōspicata, vt est hu
manus animus scrutandi auidus siqua in occulto
sint, iubet cistulā apprehendi. Puerūq́ intuita, cla
more circa illū & plausu gestiens iacentē osculat,
inde indigenæ mulieris vberibus admotus est, q̄
sponte sua vel accersita potius (vtrūq́ em̄ scriptū
reperio) eo occurrerat. Repudiauit eā puer alimo
niā ceu aliena vbera fastidiret, mox in alia atq́ alia
idē experta Themura, angebat animo vehemēter
q́ dubitare, ne longa infans inedia deficeret, consi
liū inter æquales capit, qua via imminēti fato pue
rum subtraheret, superuenit interea hæc agitanti
bus Maria Amaramis filia, quasi diuersum nego
cium secura: cæterum occulte a parentibus ad id
submissa, vt totius rei exploraret exitum. Tum
puella, nimirum inquit infans hic alterius gentis
auersatur alimenta: quod in tribuli fœmina haud
reor euentutum. Agite nunc si placet, idq́ in mu
liere aliqua hebræa experiamini, siquidem conie
ctura adducor haud inepta, vt credam puerum pe
regrini esse sanguinis, metuque a parentibus in
profluentem deiectum. Assensa his est regia puel
la, eamq́ ipsam ire iubet, fœminamq́ sui gene
ris aliquam ad sevocare. Nunciat continuo illa pa
rentibus quid acciderit, & quod ab regis filia ha
beret

beret mandatũ. Aduolat eo mater quasi rerũ oĩm
ignara, ne qua suspitio oriri posset, si filiã secuta ad
reginã venisset. Huius pectori infans adhibitus cõ
festim materna vbera inuadit. Læta pueri affectu
Themura huic, potissimũ quã fortuna primo ob-
tulisset, eũ destinat alendũ. Pro suo nutriri iubet,
Vñ Moses dict⁹. impunitatẽ pollicita. Ipse puer, quia ab Aegyptiis
aqua Moys dicit, is vero eductus, ab ipso rei euẽtu
Mosis ille postea nomẽ tulit: atq; ita diuina proui-
dentia cõtingit, vt ex ea domo, vñ genti vniuersæ
exitiũ propter hunc vnũ impẽdebat, sit puero salus
quæsita. Alebatur ille diligenti cura, cũ regiæ puellæ
iussu, tũ spe tacita parentũ, quã de eo iã inde ab no-
cturno illo oraculo imbiberant: eiucebatq; in eo
adhuc puero maius in dies futuræ virtutis lumen,
Septim⁹ ab habraamo Moses. vtpote qui ab Habraamo septim⁹ esset. Erat enim
Amaramis filii⁹, quẽ Caath⁹ genuit: Caathũ Leui,
huius Israel fuit pater Isacho nat⁹, atq; Habraæ ne-
pos. Etiam triũ annorũ Moses festiuo hilariq; aspe
ctu, oĩm in se oculos verterat. Quib⁹ naturæ doti-
bus Themura permota, eũ in filiũ sibi optat, eun-
dẽ in cõplexibus habet, fouet osculat, ad patris cõ-
spectũ trahit: & vt libero erat ingenio, paternę in-
dulgentiæ secura. En inquit pater tibi mihiq; deo-
rũ (vt credere par est) munere quæsitus est successor.
Tu nec filiæ votis nec fortunæ quęso beneficio re
pugnes. Annuit Pharao filiæ precibus, puerũq; gre-
mio receptũ in futurę successionis argumẽtũ, an lu
dens potius parũ cõpertũ habeo, paruo, quod satis
cõstat, diademate insigniuit: fatorũ credo immemor,
aut certe patria charitate victus. Id insigne puer in-
ter crepundia arreptũ humi affligit: afflictũ pedib⁹
Diadema cõterit Moses. cõculcat. Acceperũt qui tum circa regẽ steterãt nõ
sine gemitu id omen: nec fatidicus sacerdos, qui tũ
forte aderat, tẽperare potuit: quin tũ quoq; regẽ fa-
torũ admoneret, apertaq; prædicatione diceret, hunc
Recẽs fatorũ admonitio videri sibi puerũ, quẽ magnã aliquãdo cladẽ Ae-
gypto allaturũ fata portenderẽt: Eũ vt publicã pe-
stẽ dirumq; exitiũ cauendũ prædicere, deorũ hoĩmq;
fidẽ testari: certissimũ incendiũ Pharaoni, eiusq; re
gno ante oculos nutriri, dum regiæ puellæ nimis
a patre indulgeret. Hæc ille vociferat⁹, mouerat nõ
solũ alios, sed & regẽ ipsum. Subibat ad hæc aium
oraculi memoria. Qua territus haud longe aberat,
quin puerũ e filiæ cõplexibus arreptũ, suis iugulan-
dum traderet: sed plus oĩno ambitiosis filiæ gratia,
aut (qđ magis credo) fatorũ necessitas valuit. Ob-
uoluta illa genibus patris ętatẽ excusare, quę nihil
adhuc saperet. Ad omen igit eleuãdum carbones
iubẽt puero accẽsos offerri ex ea re exploraturi, an
nocitura etiã temere tractaret. Hic factũ memorãt:
vt nõ sine perpetua linguæ clade, ex his aliquot re
pente hauserit. Huiusmodi casibus eius infantia ia
ctata est, Verũ quum iã per ætatẽ adoleuisset, esset
q; animi promptitudine, multaq; vi corporis om-
nibus cõspicuus, ingenio ad hæc supra ætatẽ lon-
ge prudentissimo, & ob hæc illi aulicus fauor con-
Bellum Aegyptiis infertur. ciliatus, ita accidit: vt Aethiopes, qui tẽpestate illa
mutuo rerũ cõmercio Aegyptũ vulgo frequenta-
bãt, forte iniuria affecti (qualis ea fuerit, autores,
quos sequimur, nõ tradunt) tumultuario bello vi
cinã terram inuaserint. Aegyptii & ipsi vim armis
vindicaturi, incõposito agmine prodeunt illis ob
uiã: fuitq; his prima pugna parũ prospera, multi
prælio cæsi, reliqui turpi fuga dilapsi domũ pro vi
ctis trepide abierũt, Aethiopes victoriã secuti Mẽ-
phim vsq; Aegyptũ populati sunt: & iã oẽs illorũ
conatus eo tendere, vt Pharaonis regnũ funditus
euerterẽt. Gentis igitur opibus in hunc modũ fra-
ctis, quia suis viribus Aegyptus stare nõ poterat,

ad diuinas sortes (vt mos est gentis) confugit. Ex
oraculo est relatũ Iudaici sanguinis duce opus esse,
si Aegyptii vellent rerũ suarũ statum in meli⁹ mu
tari. Quæ vox vbi audita est, vniuersum vulgus, Moses belli dux declarat.
velut e cœlo noiatim Moses posceret, copiarũ im-
periũ vni destinãt: & rex a filia ducẽ sibi in aperto
regni discrimine cõcedi postulat. Magno itaq; om
nium cõsensu: totius belli administrãdi cura pote-
stasq; vni permissa est. Lætari secũ interea Israelitæ,
atq; in melioris formæ spem erecti, rerũ omnium
euentũ taciti expectabãt. Moses oĩbus quæ ad bellũ
necessaria erant cõparatis, in Aethiopas mouit: qui-
bus ne su⁹ accessus aliquo modo præsentiret, a ripa
fluminis diuersus ducere cõstituit. Verũ quia per lo- Ibidum virtus.
ca serpentibus infesta ductand⁹ erat exercitus, vim
Ibidũ ingentẽ papyraceis instrumẽtis in arcarum
speciẽ contextis inclusit. Herodot⁹ autor est, ex Ara
bia alatos serpẽtes ineũte statim vere in Aegyptũ
volare, quibus ad planitiei ĩgressum Ibides aues oc-
currãt, passimq; cõficiciant, esseq; ob id auẽ ipsam
apud Aegyptios in magna veneratione. Ipsa ferẽ Ibidis figura.
nigra est: gruinis cruribus, rostro maxime adũco,
& hæc nigrarũ est Ibidũ species, quæ cũ serpẽtib⁹
ingenito quodã odio decertant. Est & alteri gen⁹.
Hui⁹ pedes humanis similes, gracile caput, cætera
candidũ, præter ceruicẽ, alarũq; extrema, crura &
facies cæteris haud dissimilis. Serpẽtib⁹ figura Hy
drorum, alæ nõ pennatæ, sed vt vespertilionũ gla
bræ. Aduersus horum incursum Moses ibidib⁹
vsus ad hostes incolumi exercitu peruenit. Mira vi-
deri possunt quæ Herodot⁹ de ingenito auis hui⁹
odio in serpẽtes prodidit: quib⁹ ex Arabia in Ae-
gyptũ volantibus ad ingressum planitiei infesto
occurrant volatu, quibus locis ingẽtes & citra fidẽ
referendi visantur ossium & spinatum acerui, qui
nihil obscure arguant, alatorum serpentium vim
ingentẽ hic eo cõflictu laniati. Sunt (quod ad hoc Inimicitię variorum animalium.
attinet) inter volucres quasdam & animalia terre-
stria inter se celebres inimicitiæ, quodam occulto
naturæ affectu: sunt & rursus amicitiæ. Dissident,
satis constat, Olores & Aquilæ: Coruus & Milu⁹:
Aquilæ & Throchilus, quoniam si credim⁹ rex il-
le dicatur auium. Pari odio bella inter se gerũt, Mu
stela & cornix: Ichneumõ & vespæ: Anguis & mu
stela: Thoes & Leones. Rursus amici inuicẽ, Pauo
nes & colũbæ: Turtures & Psitaci: Cornix & Ar- Amicitię beluarum.
deolæ. Sed hæc eo tendunt, ne cui parum credibile
videat qđ Iosephus scribit, Mosen per infesta ser-
pentib⁹ loca ducturũ, Ibidũ præsidio vsum: quarũ in
id animal odiũ. Herodoti Pliniiq; testimonio, sit
nulli ignobile. Moses haud multo postquã ad ho-
stes venit cũ his acie cõgressus, modico certamine
superauit. Victor inde exercit⁹ Aethiopiæ fines in-
gressus, terrore multaq; hostiũ clade Aethiopiã per
uagat. Postremo ad Meroen sunt castra admota.
Id enim nomẽ illi postea fuit, tunc aliud fuisse credi- Mẽphis.
derim. Estq; a Cambysis sorore. Mẽphis, vt quidã
tradunt, vt alii ab vxore nuncupata. Sed tam hi quã
illi a mendacii suspitione vindicant. Habuit Cam
byses sorores duas, quarũ vtrãq; vxorẽ duxit: Sed
altera Aegyptiaca expeditiõe illũ comitata est, ab
eoq; in Aegypto interfecta, causa suo loco explica
bitur. Est Meroe insula oĩm, quas Nilus effecit am Meroe insula.
plitudine maxima, Libiam versus vastis arenæ cu
mulis circũsepta: qua in Arabiã iacet obuersa, præ
ceps, & abrupta: ad meridiẽ Astaboræ, Astapodis,
& Astabosę fluuiorum occursu perfundit: reliqua
parte quæ septentrionem & Boream spectat, Ni-
lo clauditur. De eius magnitudine loco haud mul
tum hinc diuerso diximus. In ea insula tum re-

gio erat

glō erat Aethiopum, & urbs praeter locorum natu-
ram, humano etiã opere munita, Fossæ ad hæc ad
fluuiorum inundationẽ arcendam circa regiam du-
ctæ, omnia Aegyptijs reddebant impedimora. Fuit
itaqꝫ obsidio illa omniũ spe difficilior: Moses lon-
gioris moræ impatiens, circa urbem crebro adequi
tans, cuncta animo & oculis lustrare, an ui aliqua,
aut arte queat ad hostem penetrare. Verum enim ue
ro amor illi obtulit, si Iosephus qui hæc tradidit ue
rus est author, quod neqꝫ uires neqꝫ bellica studia an
tea potuerant. Tharbis regis filia illum circa mu-
Moses ꝑditione Meroe potitur. ros uersantem conspicata, uiri forma & celebritate
capta, per fidissimos seruos urbis proditionem pol
licetur, si se legitimæ sit coniugis loco habiturus.
nec Mosi displicuit conditio, quippe qui id bellum
quoquo modo cupiebat ad exitum ꝑduci. Fide igi-
tur in id quod petebat data, confestim urbe potitus
est: qua recepta nuptias celebrat. Nec pulcherrima
uictoria plus illi gloriæ apud Aegyptios peperit,
quam obtrectationis & inuidiæ. Etenim domũ re-
uersus uarijs apud regem criminib⁹ iactatus, quum
cædis quoqꝫ argueretur in Aegyptio homine perpe
Mosis exiliũ. tratę, postquam capitalia de se consilia apud regem
moueri sensit, imminenti se periculo fuga quam oc
cultissima subtraxit. Cęterũ uerit⁹, ne dimissi essent,
qui se a fuga retraherẽt, omnẽ hominũ occursum ui
tabundus per deserta & deuia loca ad Madiam per-
uenit. Fuit id oppidum in troglodytica ora ab Ha-
brami filio dictum, ut tradit Iosephus. Mira sunt
Troglodytæ. quæ de Troglodytarum ritu Plinius scribit in histo
ria. Excauare eos subterraneas specus, quas pro do-
mibus habeant: unde & nomen genti inditum ui-
deri possit. serpentium carnibus uictitant, pro uoce
stridor est illis, ob idqꝫ omni sermonis commercio
carent. Quæ si ita habeant, non uideo: quę hospitij,
matrimonij ue cum ea gente iungendi Mosi esse po
tuerit occasio: nisi quis alios Troglodytarum mi-
tiores aijs esse arbitretur. Cæterum qualiscunqꝫ fuit
ritus gentis, quæ tum Mosem profugum excepit,
ad puteum oppido propinquum animo & corpore
æger paululum sedisse traditur. Compulerãt sub id
tempus eo sorores septem quæ patrio more oues pa
scebant, suos greges. Idqꝫ aliquanto tempestiuius
fecerant, ut cæteros præuenirent pastores aquario-
nis compendio, affuit nec multo post alia frequens
pecuariorum manus, arcebaturqꝫ infirmior sexus a
canalibus, suoqꝫ aquarionis loco. Moses rem indi-
gnam ratus, per contemptum & iniuriam puellas
suo commodo priuari, præsertim ꝙ officium matu
rassent, facto in pastores impetu loco deturbat, atqꝫ
ita contigit: ut suos illæ per ocium greges potui ad
mouerint. Ea res Mosen Ragueli earum patri sub
Ragüel. primum ad urbem accessum conciliauit. Erat is sa-
cerdos plurimaqꝫ inter suos authoritate. Excipit ita
qꝫ ille Mosen uenientem grato hospitio: excepto fi-
liarum unam matrimonio locat: mox in generum
ascito omne pascendi pecoris uni ꝑmittit negociũ.
Quo temporis spatio quum forte Moses circa Sinã
montẽ, seu Orebũ (ut alij dicunt) soceri oues uersa-
ret: essetqꝫ locus ueteribus accolis sacer, quippe qui
uulgo persuasum haberent certum ibi numen inha
bitare: mirũ dicitur illius oculis prodigiũ oblatum,
Rubus uirentem rubũ intuitus est: quem citra omnẽ folio
rum frugũqꝫ cladẽ innoxia cõprehenderat flamma.
Cuius rei nouitate, quum aliquandiu Moses defix⁹
stetisset: postremo explorandæ rei studio, quũ pro-
pius accessisset, uox inde reddita est. Primoqꝫ incre-
pitus, ꝙ ad loca religione inaccessa temere ꝑnetras
set: inde bene est sperare iussus, qñ nõ sine numine
talia euenirent. Iret: & coelestis uocis imperiũ secu-
tus omnẽ Iudæorũ gentem, q̃ in Aegypto esset, ser
uitio liberaret, atqꝫ in eam terrã deduceret, quã Ha-
braam⁹ gentis author olim tenuisset. Moses etsi ob
ea, quæ uiderat, parũ liber erat religione, haud fru-
stra ratus id prodigium fieri, coram tñ excusat: nunc
gentis imbecillitatẽ, quæ longo pressa iaceret serui
tio: nunc linguæ segnitiẽ, clademqꝫ a puero in Pha
raonis conspectu sibi conflatã. Quid si quisquam
me roget, inquit, quo authore rem tãtam sim moue
re ausus, haud quidẽ intelligo, quid tum demũ me
illi respõdere oporteat. Sũ ego, ait uox illa, qui sum:
& ab eo qui sit, te illuc reuersum dixeris. Atqꝫ scd'm
hæc q̃ audiuerat Moses ab eodẽ oraculo iussus pa-
storalẽ baculum abijcit, quẽ manibus habebat: ibi
miraculũ multo maius est factũ: confestim uirga in
serpẽtẽ uersa est. Qui tumidus uiolẽtusqꝫ linguas in
Mosem uibrãs ceruicẽ ex aduerso tollit: mox specie Prodigium.
illa ultro remittente, baculus pristinam recepit for-
mam. Manus ad hæc sinu exerta, uelut lepra quadã
obduci uisa est. Postremo aqua puteo hausta humi-
qꝫ effusa in cruorem uersa est. Quibus ille prodigijs
motus, certusqꝫ tantis coeptis haud numẽ defuturũ.
a Raguele in Aegyptum, iã Pharaone in cuius aula
educatus fuerat extincto, reuersus est.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARUM AB ORBE CONDITO. ENNEADIS PRIMAE LIBER III.

FLOREBAT per id tẽ- Reditus Mosis in Aegyptum.
pus ocio & diuitijs Aegi-
ptus, quæ quo magis af-
fluebat, eo insolẽtior erat
gentis luxuria, maiorque
mortaliũ contẽptus. Mala
enim prauaqꝫ igenia, quo
meliore sunt fortuna, eo
inclæmẽtius exercent im-
perium in eos, quos iniu-
tię hñt opportunos. Premere illi media rerũ quiete,
crudeliterqꝫ uexare Hebraici sanguis uiros. Nullũ
erat regiæ insaniæ opus, cui nõ illi seruiliter admo- Regum Aegyptiorꝫ insaniæ.
uerent. Nulli regũ unqꝫ insanis extructionibus suas
uani⁹ opes ꝓfuderunt qꝫ Aegyptij. Mines q prim⁹
oim in ea terra rex fuit, ad centũ stadia humo ꝯgesta Mines.
in montiũ angustias coniecit Nilũ, ut non suo sed Moeris.
alieno flueret arbitrio. Idẽ & Memphim urbẽ cõdi-
dit. Moeris q pluribus interiectis ætatibus post illũ
regnauit stagnũ effodit tã enormi uastitate, ut Nilo
senis mensib⁹ epoto uix sit capacitate nimia exple-
tus. Hui⁹ miraculi pyramides illæ medio stagno ex
tãtes coeloqꝫ surrectę, cæterũ usqꝫ adeo in ꝓfunda ua
da demissę, ut ptẽ operis multo maximã ambitiose
subtrahãt spectantiũ oculis. Sed maior Cheopis in
sania: q cẽtũ milia operarioꝝ decennio uel uno ope
re exercuit: hui⁹ Pyramis illa quinũ stadiorũ altitu-
dine: alteraqꝫ sepulchri noie erecta octogenũ iugerũ
quaqꝫ uersum, pari celsitudine. Pyramidis uni⁹ in- Pyramis
scriptio testata est in apio, alijs & cepis ad operãtiũ
alimoniã emũdis mille & sexcẽta regi talenta, opus
unũ decoxisse. Herodot⁹ author est, hũc ipm Cheo-
pẽ pecuniæ defectu filiã ꝓstituisse: q̃ ut a patre iussa
est, a singulis quos admisit lapidẽ unũ exegit ad de
stinatũ opus idoneũ. Ex q̃ materia meretricio quęstu
q̃sita, pyramis extructa sit quaqꝫ uersum pedes tre-
centenos habens ac sexagenos. Quid domus illa
uno lapide excisa laborioseqꝫ asportata? Quid alta
aliorũ opera quæ uanũ gentis arguunt studiũ? Sed
alij id laudi & immortalitatis spei dederũt. Pharao
qui Israelitas exercuit odio & sæuitiæ indulsit, qui

ne gens ipsa ab opere & ærumna aliquando respi-
raret, aliqua de industria inchoabat, vt miseram gē
tem assiduo labore torqueret. Etenim postea quam
Iudaicæ opes in Aegypto coalescere cœperunt, ma
ioraq; in dies incrementa sentire visa sunt, fortuna
genus suspectior est indigenis facta, successus inui-
diam peperit, suspitio odium & iniuriam. Obstite-
runt duobus grauissimis Aegyptiorum affectibus
Iosippi, quamdiu vixit, merita: eoq; sublato conti-
nuo totam gentē grauis adorta est seruitus, tenuitq;
ea malorum uis usq; ad pronepotes, qui Mosis du-
ctu & auspicijs seruitute liberati sunt. De quo insti-
tuendus erat nunc sermo: nisi priusquam ex Aegy-
pto egrediamur, de regionis situ moribusq; & ritu
gentis pauca essent explicanda. Tota eius terræ por
tio, quā a Cercasorū urbe Nilus dextra læuaq; suo
amplexu ad mare usq; determinat, Canopico ostio
ab Aphrica: ab Asia, Pelusiaco: fuit olim Aegypt⁹
nominata, atq; ob eam rem plerisq; inter insulas re
lata est: ita se Nilo scindente, vt triquetram terræ de
liniet figuram. Quo contingit, vt a græcæ literæ si-
militudine sit a plerisq; Delta cognominata. Recē-
tiores eam ad ortum solis terram adiecere, quæ a Ni
lo ad Erithræum usq; sinum protenditur: & ad oc-
casum haud parua terræ intercapedo antiquis fini-
bus accessit. Arabiæ itaq; & Erithræo mari inde iun
gitur: hinc Cyrenæ residuæq; Aphricæ inhæret par
ti, ad septentrionem pelago alluitur, quod ab ipsa
terra Aegyptium appellatur, a ceruice & humeris
Aethiopiæ est inserta. Si ab Aegypto Danai fratre
nominari contigit, Mosis ætate Aeriæ illi nomen
fuisse crediderim. Sic ab initio dictam authores qui
dam tradunt. Herodotus Thebas nominatam exi-
stimat: quia olim ea pars solum coleretur, quæ suo
circuitu sex milia stadiorum, & amplius continet,
reliquam aquæ obtinerēt. Aegyptij ante Psannie-
tici regis tempora, se mortalium uetustissimos ar-
bitrati sunt. Ille præter argumenta a me rebus Scy-
thicis relata, nouo commento inueterati erroris gē-
tem coarguit. Cœpit eum cupido explorandi qui
hominum primi extitissent, qui ue sermo homini
peculiaris esset a natura datus. Infantes duos iā in-
de a suo ortu in stabulo iussit a pastoribus nutriri,
qui caprarum uberibus ambos admouerent, iussi
nullam interim vocem emittere, sed silentium tan-
tisper tenere, dum puerorum explerentur desideria,
mox clausos in solitudine relinqui: Post bimatum
igitur pastori stabulum recludenti, ambo porrectis
manibus procidentes Beccus clamant. Tenuit pa-
stor indictum silentium. Sed quum illi id verbum
sæpius iterarent, rem pastores regi nunciant. Man-
dat ille pueros silentio ad se deferri. Ac quum id per
se postea explorasset, sciscitatus est cuius gentis uox
illa esset, & quid potissimum significaret. Constitit
Phrygas beccum panem appellare. Atq; iam inde
Aegyptij eo argumento uicti, uetustatis palmam
Phrygibus concessere. Hæc se Herodotus Memphi
a Vulcani sacerdotibus cognouisse prodidit. Alij
quibus aut grauate accedo, a mutis nutricibus in-
fantes educatos memorant. Cæterum quoquo mo-
do res acta est, satis constat Aegyptios tali coniectu
ra uictos uana de se opinari desiisse. Scio ego fuisse
qui crederēt Aegyptios Aethiopum esse Colonos,
qui mortalium vetustissimi habentur, vt proximo
est uolumine demonstratum: unde pertinax illa
Aegyptiorū de uetustate sua orta uideri potest opi-
nio, quàm neq; Trogus tradit, neq; Herodot⁹, quod
sciam. Aegyptij omnium primi XII. deorum no-
mina primo commenti sunt, manifesto suæ uanita
tis argumento, ac ijdem primi (ut quidam tradunt)
aras & simulacra, delubraq; statuisse creduntur: ani-
maliaq; in saxis figurasse: quæ omnia plane arguūt
eos ab Aethiopibus esse oriundos, qui horum om-
nium fuerunt authores, vt tradit Diodorus. Memo-
rant præterea apud se mortalium primum Menem
nomine regnum tenuisse, cui omnis Aegyptus præ
ter Thebaicā plagam palustrem seruiuerit, atq; eo-
rum quæ sunt supra stagnum Myrios, nihil ea tem
pestate fuisse. Stagnum septem dierum nauigatione
aduerso Nilo a mari nauigatur. Habet itaq; interni
maris ora tria milia & sexcenta stadia, a mari rursus
ad urbem Elephantinam regionis confinium sta-
diorum paulominus septem milia, ut Herodotus
colligit. maior pars terræ huius acquisita, & mari
olim adempta oblimatione fluminis. Iones quum
totam terram in tres potissimum partes diuiderent,
Europam, Aphricam, & Asiam, quartum terræ mē
brum Aegypti delta annumerare consueuerunt.
Alij græcorum bipertito eam dimensi, hanc Aegy-
pti partem Aphricæ, quæ reliqua fuit Asiæ, tribue-
runt. Cœlum ipsi minime pluuium, sed naturæ pro
uidentia. Nili de quo haud multo postea dicetur,
inundatio eam incolis resarcit iniuriam. Sed ut cœ-
lo & flumine Aegyptij a cæteris mortalib⁹ sunt pe-
ne diuersi, ita eorū mores & instituta ijs quibus aliæ
utuntur gentes, magna fuerunt ex parte contraria.
Hic olim fœminę negociari, cauponari, institoriaq;
obire munera consueuerunt. Viri intra domorum
parietes texere, hi onera capitibus gestare, mulieres
humeris, illæ stantes micturire, hi sedentes, domi
vulgo ventrem exonerare, in uijs comessari. mulie-
rum nulla neq; dei cuiusquam, neq; deæ sacerdotiū
habuit. Mares liberi gentili instituto parentes haud
inuiti alebant, contra cogebantur filiæ etiam nolē-
tes. Pleriq; mortalium in funere deglabrant capita,
barbam promittunt. Aegyptij promittebant capil-
lum, & barbam condebant, panem pedibus, lutum
manibus subigebant. Horum fuit (vt Græci persua
sum habuere) & qui ab ipsis oriundi sunt, uirilia cir
cuncidere: sed propiora uerò quæ de ea re alio lo-
co diximus. A dextera in sinistram literas digerunt.
Horum mares binis uestibus uti moris fuit, fœmi-
nas singulis, bipertitus literarum usus: prophanus
hic, ille sacer: sed uterq; (ut Diodoro persuasum est)
ab Aethiopibus sumptus. Sacerdotes tertio quoq;
die corpora rasitare, ne quid sordis quum sacra fa-
ciunt, intercurreret. Linea ferre uestimēta, semper re-
cens abluta, fassi munditiæ gratia se circūcisos esse,
quia satius sit mundos esse quam decoros. Vestem
sacerdotes lineam tantum gestare & calceos papyra
ceos. Fabam neq; ab illis seri, neq; alibi natam co-
medi, immundum id legumen uulgo haberi. Ho-
stiarum capita execrationibus damnata, aut peregri
nis negociatoribus uenditabant sacerdotes, aut si
qui illa emerent, non affuissent, in Nilum proijcie-
bant: de quo illud uerè dixerim ob mirificā ipsius
naturam, unum omnium fluuiorum esse in toto or
be maxime memorabilem. Eius ortum Græci & La
tini scriptores ignorari uulgo arbitrantur. Herodo-
tus ne Aegyptiorum quidem aut Aphrorum quē-
quam a se repertum scribit, qui fateretur se id scire.
Cæterum in Sai urbe sacrarum Mineruæ pecunia-
rum scribam audiuisse se hæc eadem sciscitantem,
qui duos esse montes diceret, inter Syenem urbem
Thebaidis & Elephantinam, quorum huic Crophi
nomen esset, illi uero Mophi: ex eoq; medio Nili
fontes immensæ altitudinis emanare, diuersaq; in-
de abire flumina: ad septētrionem unum, qui idem
esset & Nilus, alterum Aethiopiam uersus ad meri-
diem. Immensæ altitudinis argumentum fuisse, q
Psamnietic⁹

Marginal notes: Aegypti situs. — Delta. — Primus sermo q sit. — Pueri silētio nutriti. — Pueri a mutis nutricibus educati. — Aegyptij primi deos cōmēti. — Menes. — Terræ partitio secundū Iones. — Aegyptiorum ritus. — Literæ & uestes ægyptię. — Circuncisio. — Nili ortus ignotus.

Psamnieticus Aegypti rex antiquissimus funib⁹ multorū̄ milliū passuū connexis,& in profundam Abyssum deiectis, ad imū uadū non peruenisset.

Ver⁹ Nili ortus.

Sed tantū abfuit,ut eorū quæ dicerētur q̄cq̄ fecerit fidē, ut mereā sibi fabulā narrari crediderit Herodotus. Arbitratur tamen Nilū ex aphrica fluere,ab eoq̄ Mediā secari pari fere tractu,q̄ & Europam ab Istro. Plini⁹ Iubā secutus ex inferioris Mauritaniæ mōte,haud procul oceano lacu protinus stagnāte, quem accolę Alidem uocant,in quo pręter cætera Nili argumenta, Siluri quoq̄ in eo reperiātur. Obseruatūq̄ quoties in Mauritania niues imbresq̄ eū satiauerint,Nilum increscere,qui iā inde indignatus per arenosa fluere,sub terra cōditur aliquot dierū itinere:mox aliquanto maiore lacu Cęsariensis Mauritaniæ in Massęsylū gente erumpit,eiusdem piscis argumēto:iterūq̄ arenis recept⁹ cōdit. XX. dierū solitudinibus. Verū ubi Aethiopib⁹ propinquat,quasi humanū sentiat cultum: prosilit fonte, Aphricamq̄ ab Aethiopia dirimens, feris primo, mox populis freq̄uēs, syluarūq̄ interim opifex medios Aethiopas secat: Aestapu cognomine,quasi e tenebris fluēs:passim insulas suis diuortijs fabricatus:& in his Meroen, de qua affatim supra.receptis inde omnibus unū in alueū aquis, Nil⁹ incipit nominari: etsi tū quoq̄ Cyrisanthes p aliquot milia passuū ab accolis dicatur: isulisq̄ idētidē impact⁹, ac nōnihil irritatus,in montium incidit angustias:

Catadupi.

unde uiolento cursu ad Aethiopū locū, qui Catadupi nominātur,peruolat. Hic uere creditur non fluere inter occursantes scopulos actus,mox in aptū euadēs omni domita uiolentia ac lenior factus, septē nouissime ostijs in Aegyptiū mare euoluit, proximo Alexādrię Canopico,Bolbitino,Sebenetico, Phanirico, Mendesio, Tanico & Pelusiaco.

Nili ostia.

Adijciuntur his alia quatuor,sed quæ diximus uerissima putantur. Herodotus pro Phanitico & Tanico Bucolicum memorat & Saiticū.

Nili icrementa.

Statis ad hæc omniū annorū diebus magno auctu, cæterū haud semper eodē,p omnē spatiatus Aegyptū,fœcūdus terræ innatat. Eius incremēti uariæ produntur causæ. Ethesias uētos in causa esse q̄dā arbitrari sunt: quibus ex arctoa mūdi plaga flātibus, pelagi fluctu in diuersa ostia impulso illa fluminis restagnatio sequatur:quod austrino flatu Tyberino fluuio accidere scio quibusdā persuasum. Alij hymbrib⁹ ascribunt,qui in Aethiopia circa solstitiū cadūt,eodē Ethesiarū spiritu nubila in meridiē depellente. Quidā liquefactis mōtiū niuibus:qui in ipso sunt Aethiopiæ recessu,id accidere crediderūt: unde originē Nil⁹ habere existimat. Timęus ui sideris perpēdiculariter illi in emersu incubantis, suspēdi humorē arbitrat⁹ est,radijs solis ut in siticulosa mundi parte auidi⁹ alimēta arripiētibus, atq̄ ita diffusum amnē abūdare. Sed quęcūq̄ sit causa, satis constat,post solstitiū æstiuale:prima sentiri incrementa,Sole per Cancrū trāseūte, mox largius p Leonē augeri,in uirgine residet ijsdē quib⁹ creuit modis, in totū reuocatur intra ripas in libra,centesimo(ut Herodoto placet) die,ab eo quo primus sentiri cœpit auctus. Iustū incremētū cubitorū. XVI. Minores aquæ nō omnia rigant:ampliores tardius recedendo accolarum remorantur cōmoda:in. XII. cubitis famē Aegyptus sentit:in. XIII. etiamnū esurit. XIIII. cubita hilaritatē afferunt. XV. securitatē: & quæ optima inūdatio est sexdecim, delicias.

Iosippi somnia.

Naturam fluminis huius Iosippus contēplatus duplicis in somnijs ambages Pharaoni interpretatus est, quæ diuinationis ratio ingentem illi peperit gloriam:patriq̄ & fratribus occasionē dedit ex Cananea terra in Aeyptum migrandi. Vnde eorum pronepotes Mosis(ut dicere instituerā) ductu eggressi sese in libertatem uindicarunt. de qua re iā hinc dicere orsus essem, nisi cęterarū gētiū pauca memoratu non indigna, quæ in hęc tempora inciderunt, prius essent referenda. Nā & Hemon per id temp⁹ prius omniū in Thessalia regnauit:a quo terra ipsa est Hemonia nūcupata, & Cecrops Athenis regnū obtinuit.

Hemon. Cecrops biformis.

Hunc quia primus in Attica maris & fœminæ iugale uinculū inuenit, uet⁹ Græcia(ut Trogus scribit) biformē fabulata est. Alij quia Aegyptius genere fuerit,nec gentili tantū, sed & Attica quoq̄ uteretur lingua, biformam prodiderunt. Eusebius in hæc tp̄a reiecit quæ de Prometheo tradūtur. Quæ adeo fabulose uideo a ueteribus relata,ut in gremio uetustatis tutius iaceāt, q̄ ut in historiæ theatrū sine rubore prodire possint. Aequalis his est memoria eorū quæ de Hercule & Antheo ꝓdūtur, quæ nihilo relatu digniora putarē,nisi Plutarchus autor esset, Antei cadauer septuaginta cubitorū in Tigenna Mauritaniæ urbe a Sertorio, qui Hispaniæ imperiū aliquot annos obtinuit, refossum: spectatāq̄ portētosa ossiū magnitudinē ijs q̄ cū eo tunc erāt.

Anthe⁹. Hercules

Ne quū Herculis in præsentia mentionē facio, Thebani illius factā intelligi uolo, sed alterius potius uetustioris. Enimuero pleriq̄ uiri illustres, quod M. Tullius haud dubie demonstrat, id nomen diuerso tempore tulerūt. Aegyptij quoq̄ inter. XII. deos Herculem ab initio finxere,fuitq̄ is unus ipsi gēti sua tēpestate notus:quo apparet Græcos id nomē ex Aegypto accepisse. Hęcq̄ eo mihi uero propiora uidentur,q̄ Alcmena & Amphitryo (ut Herodotus prodit) etsi in Græcia orti sunt,ex Aegypto tamē fuerunt oriundi. Fama est (ut ad Cecropē & Athenarū originē redeā) sub id tēpus oleā in arce illa quę postea Palladi sacra fuit, spōte enatam, nec multū inde diuerso loco fontis scaturiginē emiscuisse: quibus Cecrops cōmotus prodigijs ad Delphicū oraculū miserit, respōndit Pythia, oleā Mineruæ numen significare: in cuius tutela ea arbor esset, uim scatentis aquæ Neptūnū: esse in ciuiū potestate, ab utrius nomine appellatū uellēt nouū oppidū.

Olea nata. Prodigia Athenis facta.

Anticorū moris fuit olim ut ꝓmiscue mulieres uiriq̄ inirent suffragia. Omni itaq̄ multitudine ad discussionē uocata, quū mulieres Mineruę, uiri Neptumno diuersis studijs fauerēt, ita euenit ut tum fœmine plures numero in Attica ciuitate repertę sint q̄ uiri: ob eā rē a Minerua, quā Gręci Athenā uocāt, Athenis est nomē urbi inditū.

Athenæ unde dictę.

Cecrope adhuc regnū tenēte, diluuiū in Thessalia factū memorāt. Imperabat & Deucalion Promethei filius per id tēpus circa Parnasum mōtem, undeq̄ fabulandi materia ueteribus orta est, nauigio illū cum cōiuge ad ea loca delatū. Non possum non mirari fuisse, qui in hos annos reponerēt eā terrarū cladē, quæ sub Phaetonte accepta est, uelut ita uenerit, ut tā uaria in natura rerū spectauerit humanū genus momenta, sine maiore ulla tēporis intercapedine, ut alibi terra Cathaclysmo sit obrupta, alibi subito flagrarit incēdio. Sed hæc oīa in eo sūt uetustatis recessu, ea fabularū adumbratione inuoluta, ut sine fidei eleuatione tractari non possint. Quod uero ad Phaetontē attinet, quē uulgo aiunt Heridanū uocatū, oēm de eius casu fabulā circa Padū uarijs ornant argumētis: q̄ cōtigit, ut pleriq̄ fluuiū quoq̄ ipsum Heridanū opinati sint, & in his Philoxen⁹: Nicāder & Euripides poetæ.

Phaetō. Heridanus.

Cæterū tātū abest, ut grauissimi rex scriptores, uanę huic opinioī temere accesserint: ut eorū q̄dā nullibi terrarū affirmare audeāt Heridanū inueniri. Aeschylus in

Hiſpania fluere dixit Heridanum. Theophtaſtus
Phaetontis oraculum & delubrũ ſtatuit in Aethio
pia,ubi eũ periſſe exiſtimat. Sed hæc ego ad coar-
guenda ea quæ de Phaetõte in fabulis tradũtur ma
lo uideri a me dicta,q̃ꝙ ita pſuaſum habeã nullo
modo accidere potuiſſe,ut alicubi terrarũ nimia,&
inſueta quadã æſtus inclemẽtia per id tẽpus labo-
ratũ,quo diuerſa terrarũ parte Catacly ſmus regio-
nẽ unã inundarit.Sed dũ alibi terrarũ naturæ uices
in hunc modũ alternant, aut certe nõ multo prius
poſteaue q̃ rerum hec uiciſſitudo contigit, Moſes
ex Trogloditice reuerſus ab Aarone fratre & alijs
popularibus ſumma acceptus lætitia, primores oc
culte docet,qua ſpe,qua ue fiducia in Aegyptũ re-
diſſet,quæ numinis ad regẽ & ſuos haberet man-
data,in quæ rerũ miracula circa Sinã mõtẽ incidiſ
ſet. Fratre igitur & alijs paucis autorib⁹,ad Pharao
nẽ ingreſſus,in hũc modũ locutus dicitur. Si apud

Moſis reditus in Aegyptum.

Oro ad Pharaonem.

eũ regem,Pharao regũ clementiſſime, in cuius de-
mortui locum merito ſucceſſiſti,eſſent mihi hodie
uerba faciẽda:nec quis eſſem dicere op⁹ eſſet,nec ſi-
quid ab eo fuerit impetrãdũ,magnopere id ad me
cõtẽdi oportuiſſet. Etẽ haud parui refert:ſint ne
mores, uita, ſtudium,meritaq́ noſtra nota huic a
quo aliquid impetratum uelis,an oĩno ignota:gra
tia ne & autoritate ualeam⁹,an ludibrio & odio ſi-
mus. Sępe quidem uerba perſuadent:ſed autoritas
ſæpius,gratia ſępiſſime. Ego in illius aula immo
in gremio a teneris annis educatus,ipſi regi char⁹,
filiæ multo charior fui. Inde ubi per ætatẽ adoleui,
perpetuo in cunctos ſtudio & obſeruantia tantum
apud illos fauoris promerui, ut nõ ſolum in priſti
na erga me indulgentia permanſerint,ſed uelut re-
gni ſucceſſorẽ clæmentiſſime fouerint. Accidit in-
terea ut graue bellum ſit huic terræ ex Aethiopia
ortũ,unaq́ aduerſa pugna ita ſint regni hui⁹ opes
afflictę,ut hoſtes magnã Aegyptij partem popula-
ti de Mẽphi regia occupanda cogitarent. Humanis
igitur operib⁹ diffiſi,hi qui tum regnũ adminiſtra
bant ad Deorũ ſortes cõfugere:ne omnino ignari
cõfugere:ne omnino ignari eſſent, qua potiſſimũ
uia uictori hoſti irẽt obuiã. Hebraici ſanguinis du
ce opus eſſe reſponſum his eſt, ſi periculoſo bello
defungi uellent. Tum magno oĩm conſenſu dux
ad hoſtẽ miſſus,incolumem per infeſta loca exerci-
tũ in Aethiopiã duxi:effeciq́ ut breui hoſtes ſentie
rent cum ipſo duce mutatã eſſe belli fortunã. Et q
de alieno regno euertendo nuper cõſilia captabãt,
de ſuo retinendo ſolicitos eſſe coegi, uici illos in-
genti prælio, uictos in Meroen cõpuli: regiã urbẽ
natura & opere munitiſſimã expugnaui:cum per-
ſeuerantia tũ arte & cõſilio,quãdo locorum iniqui
tate armis nõ potui. Expugnatã Pharaonis impe-
rio ſubieci. Inuiderunt mihi inclytã uictoriam qui
tum circa regẽ plus oĩno poterãt q̃ poſſe debebãt:
atq́ ubi uictor a me exercitus eſt domũ reductus,
cernerentq́ nomen meũ in ore multorũ eſſe(ut im
patiens eſt omnis alienæ felicitatis inuidia) haud
prius me apud regẽ criminari deſtiterũt, illiusq́ ad
uerſus me animũ irritare, q̃ uehemẽter mihi iratũ,
ſalutiq́ meæ infeſtum reddidere. Ceſſi tunc ego(fa
teor)non ſceleris,non culpę ullius cõſciẽtia:ſed ne
innocentia calumniæ,uirtutẽ ignauiæ,laudem in-
uidiæ opprimenda in aperta iniuria deſtituerẽ. Eo
q́ cõſilio abij,ut q̃ lõgiſſime ab ea terra reliquum
uitæ agerẽ,in qua obtrectatorũ calumnia cadendũ
mihi erat,niſi me imminẽti periculo ſubtraxiſſem.
Verũ licet humanis conſilijs ire obuiã, diuinæ uo-
luntati non licet. Deus ille optimus maximus,quẽ
ea pietate, quæ mihi a maioribus tradita eſt, cole-
re & uenerari nũq̃ deſtiti,cum forte in Aethiopia
Raguelis ſoceri mei,uiri inter ſuos religiõe & inno
cẽtia ſingulari,circa Orebũ pecus uerſarẽ, mira eſt
ſpecie me ſeruũ affatus. Nec uerendum mihi eſt ne
quis mendacij me, aut uanitatis arguat,quũ certo
ſciã & tũ præſens numẽ affuiſſe, & quũ periclitari
rẽ uolueris, tũ maxime affuturum. Ibi ego eodem
oraculo de Pharaonis exitu factus certior,ut te adi-
rẽ ſum ſuperne monitus, ac corã præcipere iuſſus,
ut Iſraeliticã gentem,quæ toto tuo regno indigna
ſeruitute premitur, ſine maiore offenſa Aegyptij fi
nibus ſinas abire,ut poſtea q̃ in Sina mõte ego &
illi rem diuinã fecerimus, eã petamus terrã quam
olim maiores noſtri tenuere. Et hæc ſunt iuſſa nu-
minis. Cui q̃ tutũ ſit Pharao repugnare, tute haud
multo poſt experieris niſi fueris dicto obediens.
Quãq̃ ſi ne Deus quidem ullus his rebus interſit,
oporteret te Pharao meminiſſe,quæ haud ambigo
quin fando tibi aliqñ audita ſunt, ut Habraamus
ille noſtri generis princeps,olim in hac terra, & re-
gis & ſacerdotũ hoſpitio, ob ĩgẽtes animi uirtutes
dignus iudicat⁹,multa ad humanæ uitæ uſum Ae-
gyptijs commoda contulerit,ut Ioſippus illius p-
nepos ſeptenos ſua puidẽtia annos Aegyptum di
ra fame ſeruauerit. Et(quod ſine inuidia ſit dictũ)
nos quoq́ graui bello nõ ſolũ huius regni fines tu-
tati ſumus:ſed in Meroen uſq́ longe propagaui-
mus. Hæc(ni fallor) tanti ſunt rex mitiſſime, ut ſi
quis æqua expendat lance,ſitq́ animo minime in
grato, dignam iudicet eam gentem,quę talis uiros
procreauerit, de regibus, deq́ uniuerſa Aegypto
benemeritos,ut nõ modo incolumis & ſine igno-
minia,ſed ampliſſimis etiã honoribus publice &
priuatim aucta,in terram ſibi ſuiſq́ cœlit⁹ promiſ-
ſam dimittatur. Nihil præterea tam decet hũc qui
legitime imperet Pharao,q̃ ut ſe gratia & beneuo
lẽtia,non terrore & armis muniat. Nihil magis pe-
riculoſum q̃ a deſperantibus timeri. Quod ſi non
merito maiorum,non uiuentium officia,non affli
ctę gẽtis miſerabilis fortuna mouet, ꝙ i Nili agge
ribus muniendis iuuentus noſtra,in montium ue-
nis excidẽdis,lutoq́ ſubigendo iam multos annos
ſeruiliter operat̃,at ſaltẽ illud moueat, ꝙ ipſum cœ
li numẽ ira uerti euenire, ut uniuerſa gens in anti
quã libertatem reſtituatur. Cui (iterum dicã) Pha-
rao niſi pareas, ſenties haud dubie nihil minus ſa-
lutare eſſe homini,q̃ diuinæ uoluntati repugnare.
Hęc ille quũ dixiſſet cerneretq́ ſe ludibrio regi eſſe,
nec ad diuini nominis mentionẽ q̃cq̃ eũ moueri,
quin populares ſuos ac totã gentẽ multo graui⁹ ſo
lito uexari: ac ſi quid ab eorũ aliquo minus impi-
gre nauaret̃, flagro per contumeliã admoneri, Mo-
ſes iterũ cũ fratre ad regẽ ingreditur. Tũ ille cauillã
ti ſimilis,cupio(inquit) ſignis mihi demonſtrari,
an numini(ut ais)ſit iſtud cordi,ut tui Iſraelitæ ſer
uitio uindicentur. Hic Moſes ita opus eſſe ratus,uir
gã quã ſecum ad hoc ipſum tulerat:uel certe qua iã
grandis natu pro adminiculo uteretur,corã rege in
colubri ſpeciem explicat. Sacri libri per Aaronem
iuſſu fratris id factũ memorãt. Vertit ea res Pharao
nẽ,& qui circa illũ ſteterant in admirationẽ. Inde
ubi ea recepta, ſpecies illa oculis euanuit, tũ rex ali
quanto infeſtior coortus, magicę ſunt(inquit)am
bages iſtæ, ne noſtris quidẽ ſacerdotibus ignotæ.
Ex eoq́ ordine paucis ad eã experiẽtiã dãdã accerſi
tis,quũ illi aliqd ab initio præſtitiſſent,appareret-
q́ Moſen & fratrem pro ludibrio in ora hoĩm abi-
turos,proiecta iterũ uirga coluber ex ea factus, cæ-
teros qui circũfuſæ multitudinis oculis obuerſari
putabantur, deuorat. Nec ea res Moſi regẽ aliquo
modo

Meritorum cõmemoratio.

Sententia.

Peroratio.

Miraculũ in uirga Moſis

modo æquiorẽ reddidit, quin multo magis etiam
Miraculum in aquarũ mutatione. irat⁹, grauiori Iudeos premit seruitio. Tũ Moses
& ipse oraculo monitus, rege & populo spectanti-
bus iubet fratri Nilũ uirga percutere. Quo percus-
so confestim sunt plures fluminis aquæ in cruorẽ
uersæ, quibus mixta sanie fluctibus plures est dies
siti laboratum. Eo prodigio adhuc magis Pharao
irritatus omnia in Iudæos obstinatius decernere:
Aegypti clades. Tum teterrimæ clades aliæ super alias secutæ. Vis
primo ranarũ ingens non solũ agros sed & domos
ipsas infestissimo agmine insedit. Quibus vulgo
morientibus teter pestilẽsq; odor oẽm cœli tractũ
multa labe infecit. Phthiriasis inde tabida corpora
corripuit, vt neq; balneis neq; medicamento vllo
ab ea sordiũ iniuria miseri accolæ defenderent. Se-
cutus infestissimus muscarum incursus: ignotæq;
antea bestiarũ figuræ, mõstrifico aspectu aggrestes
territare. Quo metu omni cultu agri nudati sunt.
Vulgatus inde morbus, corruptaq; lẽta tabe corpo
ra sua sponte vlcerosa fiunt. Deiecta cũ his & gran
do de cœlo est, cũ tẽpestate fœdissima, ad id tempus
ipsi terræ inexperta: quæ sata, fruges, arbores, omne
pecus, miserabili strage cõsumpsit. Cæterũ qcq̃d
cœlestis illa clades reliquũ in agris fecit, locustarũ
numerus, supra q̃ credi possit ingẽs, miserabili mo
do populatus est. Obortæ ad hæc tenebræ, visum
mortalibus ademere. Huiusmodi malis concussus
regis animus, nec victus tamẽ, quũ aliquoties tãtu-
sper, dũ hæc vel illa remitteret clades, relaxãdi po-
puli spem fecisset Mosi, semperq; periculo defun-
ctus seuior ad iniuriã cõsurgeret, postremo mina-
tus est se in eum capitaliter aĩaduersurũ, si id postu
lare vltra tenderet. Hic res miranda traditur: nocte
vna oẽs hominũ pecudumq; primogeniti percussi
ad vnum periere. Tũ demũ fractis omniũ animis
Aegyptiorũ principes a rege efflagirãt, vt missam
faceret gentẽ: cuius causa tot Aegyptus cladib⁹ fuis
set paucis diebus affecta. Hic abeundi potestate fa-
cta, migratũ ab vniuersa gente ex Aegypto est. Lõ
ga cõsuetudo gentis effecit, vt abeuntes incredibi
le sui indigenis reliquerint desideriũ. Sexcenta vi-
Iudæorũ numerus qui ex Aegypto egressi sint. rorũ milia qui arma ferre poterãt, præter reliquam
multitudinẽ quæ immensa fuit, Aegypti finibus
egressa dicuntur. Mosis ductu, mense quẽ Xanticũ
Macedões dixere: Aegyptij vero parmuthi. Nisam
Hebræi, q apud Romanos idẽ est q & Aprilis: q̃q̃
non desunt qui scribant ita Nisam Hebraico insti
Anni mundi. tuto initiũ sumpsisse, vt Martij mensis & Aprilis
esset particeps. Fuit annus ille quintus ac ducentesi
mus ab eo quo Israel cum filijs in Aegyptum ve-
nit. Ab Habraami in eã terram accessu quadringẽ-
tesimus ac tricesimus. Ab orbe condito nonagesi-
mus supra sexcẽtesimũ ac ter millesimũ, cũ iã octo
genarius esset Moses. Diem egressionis hui⁹ ex Ae-
Pasca. gypto Israelitæ iã inde solẽnẽ habuere. Pascaq; ab
eo (vt Iosephus scribit) nominatũ: q̃ nullũ, ad se
incõmodũ peruenisset ex ea clade, quam postremo
Aegyptus passa est: sed innoxius contigisset vni-
Mystic⁹ agnus. uersæ genti eius periculi transcensus. Sub ipsum
profectionis tempus, mysticũ Iudæi agnũ iussi fue
rant immolare, ac victimæ cruore domorũ limina
illinere: azimo inde pane vescentes cũ carnibus as
sis & lactucis aggrestibus succincti lumbos, bacu-
lisq; innixi epulati sunt. Cœpit vitabũdus Moses
per inuia populũ & deserta loca ducere, veritus ne
si regẽ cõsilij pœnitere cœpisset, arreptis subito ar
mis inermẽ multitudinẽ persequeretur: eamq; ade
pt⁹, aut fœde trucidaret, aut qđ paulo minus cala-
mitosum esset, ad seruitiũ retraheret. Solicitus igi
tur per auersa itineribus loca ac pene inaccessa du-
ctare, donec triduo ad mare sit ventũ. Nec Mosem
fefellit opinio. etenĩ postea q̃ Pharao a trepidatio-
ne & cæde illa nocturna paululum respirauit, repu
tans secũ animo quãtũ regni opibus adimeretur: si
tanta vis hominũ vno tpe, sua indulgẽtia, aut iner
tia potius ex Aegypto ꝓficisceretur, velut ea quæ
acciderãt magica fraude facta essent, cum subitario
exercitu Iudæos e uestigio insequitur. Quinquagin Pharaonis exercitus.
ta equitũ milia, & CC. peditũ Pharaoni affuisse di
cuntur: estq; tã numerosi exercitus autor Ioseph⁹.
Cæterũ non video vnde tanta armatorũ vis pau-
cis admodũ diebus, ne horis dicã, regi adesse potue
rit. Propius igitur vero est, q̃ vbi per speculatores
ad id missos cognouisset Pharao, Mosem ad mare
iter intẽdisse, nec per Arabicũ dorsum, qua iter mul
to breuius Iudæis in Cananeã terrã patuisset euasu
rũ, ac ꝓpterea fore, vt mari & mõtib⁹ inclusum, ad
oẽm iiuriã haberet opportunũ, tumultuose copias
armarit. Verũ siue subitaria fuerit ea expeditio, si-
ue mature prouisa: nã nihil ꝓhibet nos credere, iã
inde a primis Hebræorũ motibus copias in hunc
vsum instrui cœpisse: affuit nõ multo post Aegy-
ptius, infessisq; montiũ angustijs inermem popu-
lum circũsedit. Hærebat sterili littore multitudo in
gens, mari & mõtibus inclusa, sine armis, sine cõ-
meatu, oĩs bellici apparatus inops: apparebatq; no
ctẽ vnã quæ ab iniuria hostem retardasset, morã oc
cidioni facturã. Passim miserabilis cõploratio or-
ta est, exauditi gemitus & querelæ hominũ vulgo
fortunã, extremãq; gentis sortem lamentantiũ, de- Iudæorũ querelæ.
testariq; palã stultitiã suam, q̃ vnius cõsiliũ vel te
meritatem potius secuti, in apertũ uitæ discrimen
suã filiorumq; salutem cõiecissent. Etenĩ quid amẽ
tius (inquiũt) fieri potuit, q̃ vt ex pacata amœnis-
simaq; terra, vltro in deserta veniremus: quibus in
locis, vt circumsessæ a venatoribus feræ aut fame,
aut ferro periremus? Oderãt itaq; aperte ducem cũ
cti: vnũ omnes incusant: vnũ malorũ omniũ au-
torẽ predicãt: vni quicquid paterentur passuri ve
essent acceptum referunt. Hanc populi perturbatio
nem & metum, Moses multis leuabat hortationi-
bus: identidẽ admonens non oportere eos tam
cito obliuisci, quæ paucissimis diebus pro eorum
salute diuinitus in Aegypto facta essent: nec in ani
mum inducerent miracula illa tam multa & uaria
ob id esse edita, vt De⁹ optimus maximus in eam
terram suum traheret populum in qua labore fes-
sum, cõfectum inedia, inermẽ, egenũ, inopẽ, impio
traderet hosti trucidandum. Quin bene sperarent,
crederẽtq; cœli numen breui viã ad salutẽ inuentu
rũ. Fore vt vel ipsa quæ ĩstaret nocte manifeste sen
tirẽt se Deo optimo curæ esse. Hæc ille. Simulq; mul
titudinẽ iubet se ad iter expedire. Inde silentio no-
ctis litt⁹ petit Moses. Hic miraculũ ingẽs fieri cõti
git. Mari virga percusso fluctibus in diuersa abeũ-
tibus, patefactũ repente est populo iter. Dux oĩm Mare Iudæis panditur.
primus vada ingressus, aquis hincinde in murorũ
speciem stantibus omnẽ secum traxit multitudinẽ
ante quartã noctis vigiliã Arabicũ littus, quod cõ
tra Aethiopico respondet, sine aliquo maiore tu-
multu primũ agmen occupat. Nec Israelitarum ad
mare ꝓgressus fefellit hostẽ. Cæterũ vulgo credere
Iudæos impetũ cepisse sese præcipitãdi, ne capti ad
supplicia & cruciatus retraherentur. Verum vbi ad
uersum litt⁹ ab illis teneri est aĩaduersum, miracu-
lo rei nõ nihil stupore defixi steterũt Aegyptij: ide
dolore & ira præcipitãte, qua cuiq; ꝓximum fuit,
cũ fremitu & clamore ad mare decurrũt, vt extre-
mũ moratorũ opprimerẽt agmẽ. Mox vero nudũ
litt⁹ intuiti, sequẽdi studio temere & ipsi vada in-

grediuntur. Et iã currus equitibus mixti fugiẽtium extrema carpere cœperant vestigia: euasissentq; hostes nõ sine Hebræorũ perturbatione, & strage ingenti in aduersum littus, nisi fluctus, q plures horas immoti steterãt, rege cũ oĩbꝰ copijs obruto, in se reflui coiuissent. Miror Iosephũ, dum miraculo hæc facta probare cõtendit: inde argumẽtum sumpsisse, vt diceret magni Alexãdri militibus per Pãphiliũ mare itidẽ terrestre iter patuisse, ita inquit: Deus voluit euenire, vt Macedones Persarum regnũ euerterent. Id neq; scriptorũ alius (quod sciã) prodidit: nec si proditũ sit, video cur Persis tũ Deꝰ iratior fuerit q̃ Macedonibus, qui nulla lacessiti iniuria fuerant humani generis ocia turbare adorti. Nec cur his magis propicius esse debuerit q̃ illis, quũ vtraq; gens dæmonibus seruiret, nisi forte id fuit in causa, ꝙ Persica Iudæi arma quãdoq; infesta experti essent, cõtra Alexander pacatus ac pene fautor venerit Hierosolymã. Nec multo maioris est apud me momẽti Amasini Strabonis opinio, q cũ miraculi famam accepisset, pelagi naturæ ascribere est ausus, quasi ęstuariũ ibi maris esset, vbi numerosi exercitus aquis subito coeũtibus periclitari dicerentur. Legerat ille haud dubie fieri ibi contigisse, quod tũ vere contigit. Sed qui rem ipsam memoriæ prodiderũt, diuini operis ignari, vadosum mare arbitrati sunt, qđ vndis in diuersum abeũtibus fieret aliquãdo peruiũ. Sed immẽsæ ibi copiæ (vt illi aiunt) deletæ sunt, copiæq; ipsæ Aegyptiacæ fuerũt quod Iosephus & Bibliaci libri nihil obscure demõstrãt: nec illa elementorum vicissitudo fuit, sed miraculum. Etenim si pelagi natura vaga sit (vt illi opinãtur) si peruia maris intercapedo vicibus alternat. quid est ꝙ nunq̃ fando auditũ est, aut proditũ, vt æstuariũ illud priꝰ, aut postea mortaliũ cuiq; patuerit: aut si patuit, quo pacto vndarũ illa vicissitudo Mosi notior q̃ Pharaõi esse potuit: qui circunquaq; loca illa regno obtinebat? quippe quæ si prius fuisset explorata, neq; eã euadendi occasionẽ non hostibus ꝑripuisset, aut si pręripere nõ potuit, certe se ac suos in apertũ vitæ discrimẽ nunq̃ cõiecisset. Sed quæ tã sera hæc fuit recurrẽtiũ vndarũ mora, quæ trãsitũ tã ociosum ꝑ tam multa stadia tot millibꝰ hoim dare potuerit? Ac sic certe est, in nullis humana est natura cõtumacior q̃ in diuinis operibus credẽdis. Moses & populꝰ vniuersus manifesto numine seruati sub lucem deo seruatori hymnũ cecinere. Fama est ducem ipsum hexametro carmine, cuius apparatus vetustissimus credit, tũ primũ diuinas laudes in præsentẽ vsum fuisse cõplexũ: mox spolijs hostiũ lectis, quæ pelagi æstꝰ passim circa littora dissecerat, lętũ agmẽ per deserta cœptũ est traduci. Inde quũ per arida & squalentia Moses iter faceret, sitis primo exercitũ inuasit: aquabãturq; laboriose ex ijs fontibus quos longe post se reliquerant. Verum vbi lõge procul maritima est ora relicta, nec solitudines ipsę vllis irriguę essent fontibus, tũ sitibunda multitudo ducẽ incusare, in eũ probra, & maledicta iacere, qui cęco ductu per vastas & ignotas terras itineribus non antea exploratis tantũ traheret exercitũ. Moses hmõi querelis cõmotus, oraculi iussu, virgã in fontẽ amarissimi gustus in quẽ primũ inciderãt, ꝓiecit: factaq; est vnda ipsa ex amara potabilis. Maratho nomẽ fonti ab aquę natura mãsit. Vox Hebręa est, amarũq; significat. Ad Helim ĩde castra admota, locũ XII. fontibus irriguũ palmisq; circũseptũ. Hinc profectus per iniquiorẽ terrę tractũ, olmq; alimentorum expertem indignabũdus iter populus fecit. Hic plurium dierum erroribus fatigatus in vasta solitudine, quæ inter Helim iacet & Sinam mõtẽ, omni spe vitæ abiecta, nõ imperium audiẽs amplius, non ducis hortationes, desedit. Indignantiũ hic voces passim audiri, satius fuisse se in Aegypto seruitio teneri, vbi nulla rerũ inopia premerentur, vbi fumãtibus carnium ollis omniũq; rerũ affluẽtię assiderent, venisse se alieno ductu in deserta mũdi, nõ magis hominũ q̃ ferarũ solitudine dãnata, iret bonus imperator, leuaretq;, si posset, miserum populũ siti & fame cõfectũ, operæprecium foret, si impetu in eũ facto illis ipsis locis lapidibꝰ coopertũ necarent: vt futuris ducibus esset documẽto, aut cautius ductãdi, aut si minus idonei sint, ducatu & imperio abstinendi. Hæc in vulgus iactari, nec a vĩ procul res erat, quũ Moses pacato vt erat aspectu, & ad promerendã gratiã natura cõparato, iratę se multitudini obiecit: cœtuq; in concionis modum circunfuso, ita est populũ affatus. Si ĩn mea vnius aĩa salꝰ vestra verteretur Israelitæ viri, vt me vno quoquo modo sublato, vos liberiq; vestri confestim meliore essetis statu futuri, vt prona fui ĩ vos semper propẽsaq; pietate, libẽs hoc caput pro oĩm salute deuouerẽ, mortiq; obijcerẽ: nec mali aliquid tũ mihi accidere arbitrarer, quũ tã numerosum populũ propria vita redimerẽ. Sed miror præsentiũ incõmodorũ affectu, eam vos rerum oĩm obliuionẽ cepisse: vt nec quid fugiatis memineritis, nec qđ sequamini satis cõsideretis. Migrarunt maiores nostri in Aegyptũ, honoris (vt puto) & cõmodi causa: nõ vt turpiter ibi, aut ipsi, aut posteri seruirent. obtinebat tũ Iosippus secũdũ a rege in ea terra locum, ac q̃diu ille vixit, floruerũt maiores nostri inter Aegyptios opibus & gratia. Sed vt sunt hominũ studia, quæ facile mutantur, eo vno sublato, cõfestim in totã gentẽ indigenarũ inuidia est coorta, ademptaq; primo per iniuriã illis libertas, qua nihil est homini in vita charius: longaq; malorũ cõsuetudo fecerat, vt nemo iã antiquã respiceret libertatẽ. Quũ me nuper natũ diuina prouidentia regiæ aulæ iniecit, inde adultum ipsi gẽti imperio pręfecit, vt esset vnde exilij mihi materia oriretur. Peperit mihi Aethiopici belli victoria inuidiam, inuidia exiliũ. Hic ego curarum omniũ expers quũ forte ad Orebũ montẽ soceri oues impellerẽ, cœlesti iussus voce in Aegyptũ vt caduceator veni: Diuinũ Pharaoni bellũ inducturus, nisi vobis libertatem restitueret. Quibus inde cladibus fuerit Aegyptus cõcussa, dum vos in libertatem assero, omnes credo meministis. An putandum est sine numine fieri potuisse, vt tot dies Nilus cruentus fluxerit, ꝙ locustæ sint & ranæ agros populatæ, ꝙ tabificꝰ morbus, ꝙ sordida labes tam multos paucis diebꝰ confecerit, aut ꝙ nocte vna oẽs totius gentis multorumq; animalium primogeniti, fuerint percussi? Nũc si hæc non diuinitus facta arbitramini, tã impij estis, q̃ illi ipsi qui ea sunt mala experti. Age vero & quũ Aethiopico littore armis vndiq; & aquis clausi sederemus, essetq; iam hostile ferrũ iugulo admotum: nũ aliud q̃ cœli numen nobis affuisse credendum est, ꝙ patefactis repente aquis per rubrum mare incolumes pedibus in pacatum euasimus? ꝙ superbissimus rex qui extremũ pręmebat agmen, cum omni exercitu sit medijs aquis obrutus? Et quem nuper hostem tantopere formidabamus, disiectus per littora iacuerit, iacẽsq; sit a nobis spolijs exutus? Qui non hæc diuinæ prouidentiæ esse credit: dignus sane fuerit, qui medijs fluctibus cũ ipso hoste extingueretur. Perijsset olim omnis gens si Senex ille humani generis reparator, non maiore fuisset fide q̃ vos hodie estis, q multis ante annis

Pharaonis exercitus rubro mari obruitur

Hexametri carminis apparatus.

Marathũ fons.

Oĩo Mosis ad populum.

Prodigiorũ cõmemoratio.

Noe.

annis q̃ Cataclyſmus terrã operuiſſet, cœleſti vo-
ce monitus arcam ſedulo fabricauit. Nec Habraa-
mus vnicum filium aræ admonuiſſet, ſi eius fides
ex tam leuibus momentis q̃ veſtra pepẽdiſſet. Pu-
deat nunc profecto illius manes, ſi ſentiant proge-
niem ſuã libertatis oblitã, cuius cauſa ſolus ipſe ex
Meſopotamia i Cananeã terrã demigrauit: pudeat
Iſraelem qui ne diutius ſocero ſeruiret, ad iratũ fra
trẽ redire maluit. Quid per deum ſit, non video ꝙ
pietatis diuinorum operum obliti, nulla libertatis
dulcedine, nullo amœniſſimæ terræ, quã maiores
noſtri tenuerunt, deſiderio moti, oĩa præſenti com
modo metiamini, cœlo & hominib⁹ ingrati. Abij
citis, proſternitis voſmetipſos, deq̃ ſalute deſpera
tis, velut feram, pariũq̃ tẽpeſtiuam, ad hũc diẽ diui-
nã opẽ fueritis experti. Quin agite, & tantiſper pre
cor durate, quoad ex cœlo veniã, veſtraq̃ impetrẽ
deſideria. Spero equidẽ certiſſimum illud cœli nu-
mẽ, qđ toties maiores noſtri præſens experti ſunt,
quod me ab exilio in Aegyptũ pro cõmuni liber-
tate reuocatũ vobis ducẽ obtulit: quod his paucis
diebus, terra, mariq̃ p̃ſens, volẽſq̃ noſtris eſt reb⁹
opitulatũ, haud dubie nobis in tali diſcrimine aſſu
turũ: niſi forte quia ingrati illi ſumus, ꝓ impijs re-
Peroratio. pudiauit. Hæc ille. Simulq̃ in ſecretũ abijt. Vnde
haud multo poſt reuerſus iubet populũ bono aĩo
eſſe, cœleſtem opem ex improuiſo affuturam. Bre-
Coturnicũ miraculum. uis inde mora fuit, quũ inclinante die, Coturnicũ
vis ingens ex alto in ea loca delapſa eſt, velut lõgiſ
ſimo volatu feſſæ volucres tabernaculis incidẽtes
ſine maiore aliquo aucupij labore ſe paſſim capien
das prebuere. Leuauit id cibi genus non corpora ſo
lũ fame deiecta, ſed vulgi etiã animũ in ſpem ma-
ximam erexit. Nemo erat qui non iam aperte intel
ligeret ea nõ ſine ꝓuidẽtia euenire. Lapſus deinde
eſt ſub lucem qđ Moſes futurum predixerat, ros q
dã cœleſtis in coriandri ſpeciem, guſtu ſuauiſſim⁹.
oppleuit is omnẽ circa caſtra planitiem. Cuius rei
nouitate attoniti aliquãdiu immoti intra taberna-
cula ſe Iſraelitæ tenuerunt, aĩo reputãtes, qđnã rei
id eſſet. Ex qua ambigentium diſquiſitione rei no
men eſt poſtea factũ, vt Hebraica voce mãna dice-
Manna. ret. Eo poſtea cibo Iudei XL. ſunt annos vſi qui-
Mãnę natura. bus in deſerto fuerunt. Fuit roris illius natura (vt
ſacræ literæ memorãt) ſupra q̃ dici poſſit mirifica,
ac ſine dubio myſtica: etſi tã hæc q̃ alia que tempe
ſtate illa in diſerto diuinitus facta dicuntur, figura
(vt inter omnes cõſtare video) non caruerit: & in
his memorabile illud, ꝙ media ſilice Aaronis ba-
culo percuſſa, vberrimus inde aquæ fons manaue
rit. Iam vero Hebræorum fama, Arabum deſertis
vicina incolentium aures occuparat, multiq̃ reges
multitudinẽ veriti, ne ſuis finibus pellerentur, cõ-
ſternati ad arma cõcurrũt (conſtans fama erat eam
gentẽ ex Aegypto profectam nouas ſibi ſedes que
rere). Plures itaq̃ conſociatis viribus bellũ in He-
bræos inſtruunt. Tenebant hi terram Arabicæ pe-
træ ꝓpinquã a ſeptẽtrione & occaſu Syriæ inſertã.
Cui a fronte deſerta prætenditur Arabia, a meridie
Arabię fines. altera q̃ felix nominatur. Eſtq̃ pars hæc longe me-
morabilis, & ad meridiẽ præcipue extenſa. Cæterũ
quo maioribus euagatur ſpatijs, & a noſtro cœlo
longius remotis, eo gentis ipſius mores atq̃ ritus
tardius ad noſtrorum notitiam peruenere. Pleriq̃
Arabum Nomadę ſunt, vſuſq̃ camellorũ frequẽs,
his pugnant, proculq̃ onera exportant, lacte & car-
nibus veſcuntur: fluuius quem Nomadæ accolũt,
ramenta habet auri, id non conflant artium inſci-
tia. Debæ & ipſi paſtores, colunt ijdem & agros ali
qua ex parte, gens auri abundans, inter glebas te-

mere iacentes aureas pilas iuglandium magnitudi
ne reperiunt, quib⁹ lapillis affabre interiectis, mo-
nilia conficiunt, haud iniucunda aſpectu, ea collo
& manibus inducunt: vendunt aurũ finitimis tri-
plo æris precio, argenti duplo, cũ auri contemptu,
tũ eorũ deſiderio, que commercio parantur. Proxi-
mi his Sabæi Thure, Myrrha & Cinamomo diui-
tes, & in ora huius terræ Balſamũ naſci quidã pro-
diderunt. Habent & palmas odoratiſſimas, & Ca-
lamũ. Serpens inibi palmari lõgitudine, letalis fe-
re eius morſus: in arborũ radicibus cubãt, odor ni-
mius rerũq̃ fragrantia ſtuporem ſenſibus inducit,
quem bituminis ſuffitu, & hirci barba leuant: pe-
nes regem omnis iudicandi ratio. Sabæorũ pleriq̃
Agricolæ. Aromata alij legunt. In Aethiopiã ob
negocia nauigant, nauigijs corio contectis. Cina-
momum & Caſiam ligneæ materię loco igni ad-
hibẽt. Nec Gerrei his minus opulẽti, quorũ fere ſu
pellex ex auro eſt & argento. ex his & ebore domo
rũ limina, tecta, parietes, cõſtruunt. Gladio, Arcu,
Lancea & Funda in bello plurimũq̃ bipennibus
vtuntur. Aelij Galli ductu longe lateq̃ ſunt his ter
ris Romanę arma euagata, Gentis ritus & mores hi Ritus.
ſane memorãtur. Artes haud ab vno in alium trãſ
feruntur: ſed in patrijs quiſq̃ permanet inſtitutis.
Qui maximus eſt natu, is in totã gentẽ regnũ obti
net. Quæ poſſidentur vniuerſæ ſunt cognationi
communia. Vna oĩbus vxor. Qui primus domũ
ſubierit, poſito ante ianuam ſcipione, cũ ea cõgre-
ditur, cũ grãdiore natu ꝑ noctat: ita omnes omniũ
ſunt fratres. Coeunt cum matribus & ſororibus pe
cudum ritu. Adulter capite plectitur. Alterius ſan-
guinis congreſſus pro adulterio eſt. Domeſtici in
vniuerſum legitimi habent. Hinc memorabile il- Nota.
lud: etſi fœdum relatu, tamen haud indignum acci
dit. Regis filia eleganti erat forma, quindecimq̃ il
li fratres: quorum ſinguli vnius amore miſere de-
peribant, quum vnus poſt alium ad eã irrequieto
acceſſu ventitarent: nec puella vna par eſſe tot ro-
buſtiſſimorũ iuuenũ concubitibus, rem nouã cõ-
menta dicitur: baculos occulte comparat fraternis
ſimillimos: inde quum eorum vnus ab ſe exierat,
priuſq̃ alius adeſſet virgã ante fores ſtatuebat, ac
paulo poſt aliũ, noua inſuper arte adhibita, ne hũc
ſtatueret qui ſimilis eſſet huic quem is geſtaret cui⁹
aduentum expectabat. Accidit tamen aliquãdo vt
eorũ vnus cæteros fratres in foro cõſpicatus ad eã
cõtenderit. Qui domeſticum inſigne ante fores in-
tuitus, fraudem ineſſe ratus, adulterumq̃ a ſorore
eo pretextu admiſſum, in forũ ad patrẽ deuolat, fi-
liam in adulteri cõplexibus eſſe trepide nũciat, ait
ſe rem ex eo compertam habere, ꝙ quũ omnes in
foro fratres eſſent, ſororis tñ forib⁹ bacul⁹ hęreret,
tanq̃ fratrũ vnus ad eã eſſet ingreſſus. Occurrit eo
pater iratũ plenus, ſcelus continuo vindicaturus.
verum nemine apud filiã reperto, poſtea q̃ puellæ
cõmentum audiuit, tãtũ abfuit, vt in filiã ob eam
cauſam acerbius quicq̃ ſtatuerit, vt laudata ſuper
ea re illius induſtria indolem ſic in ea idẽtidẽ oſcu-
latus. Conuiuia ad hæc fere terdeni celebrant, & in
his muſicæ artis duo nõ imperiti, conſanguinei ſi-
bi inuicem miniſtrant. Vrbes & oppida ſine mœ-
nibus, paccate inter ſe agũt, ſeſamino oleo vtũtur,
beatiſſima alioqui rerũ vbertate, ouium greges cã
didi velleris, grandiori ſtatura boues, equis omni-
no carẽt, quorũ deſideriũ adimit camellorũ copia. Arabum diuitiæ.
Aurũ, argẽtũ & plura aromatũ genera terræ pecu-
liaria. Aes, ferrũ, veſtis, purpura, croc⁹, coſtus, & to
reumata aliunde aduehũtur. Defunctorũ corpora Sepulturæ.
ſtercore abiecti ora, regiũ cadauer ſterquilinijs ſepe
liunt.

liunt. Nabatei oīm cōtinentissimi in quęrēdis opibus, mira gentis industria, sed in tuēdis multo maior qui rē domesticā minuit publice mulctatur: cōtra honore afficiꝰ, qui patrimoniū auxit. Horū regia Petra oppidū in eodem Arabię tractu est, & Sina mons, quo Moses sacrorū causa iter intenderat. Ex hac terra crediderim tum primum Hebræis bellum exortum. Iosephus Gobothe Petram vrbem ipsam appellat. Perculerat Iudęorū animos terribilis belli fama: quippe qui animo reputantes q̄ dispariа vtrinq; essent oīa, se multitudinē habere incōptā, inermē, bellorū expertē, oīm rerū indigam. Contra hostes copijs, armis oīq; bellico apparatu abundare, in solo patrio pro ipsa patria pugnaturos. Aliud nempe esse sitim, inediam, ęstum inerti ocio tollerare, aliud incōferta telorū multitudine versari: vbi terrificæ voces, horrendi clamores, gemitus, suspiria, circunsonent aures timere se vehementer: ne lux illa qua acie cum hoste cōflixerint, vltima Israelitis esset futura. Hoc populi metu ad Mosem perlato, ꝓ magno habuit negocio, priusq̄ in pugnā iretur populum pro concione adhortari: ad quē ita ille v̄ba fecisse dicitꝰ. Nisi exploratū haberem Israelitæ viri: vos iampridem non ignorare, omnibus q̄ adhuc gessimus manifestū interfuisse numen, salutēq; nostram deo optimo curæ esse, longior apud vos hodie habēda esset mihi oratio: vt vestros aīos, quos vano nunc audio metu torpescere, ad studiū & cupiditatē pugnæ erigerē: sed quum per tot labores & discrimina vos liberosq; vestros, vxores, & alia que vobis charissima sunt, manifesta dei prouidentia toties seruati cōtigerit: non video que noua desperatio tam repēte vestrū animū subire debuerit: vt vos ipsos ita abijciatis, totiusq; gētis fortunam muliebriter comploretis, tanq̄ nostræ copiæ bello stratæ, his medijs iacerēt campis. Quin animū tollitis, in mentēq; reducitis, quæ ad hūc diem perpessi sitis: quibus defuncti periculis, nisi forte desperandum putatis cœli numē, quod tot cladibꝰ Aegyptum pro vestra salute percussit, rubrū mare peruiū fecit, potentissimū hostē vobis calcādū dedit, cœlesti rore i deserto pauit, dura silice aquam elicuit: idem illud molissimorū hominū incoptam & indigestam aciem nō posse nobis, vel nihil annitentibus, sternendam subijcere. Pudet me viri Israelitæ pigetq; vestræ inconstantiæ & leuitatis: qui non nisi ex eo quod adsit, quod q; presens sit, spem & metū metiamini, diuinorū operū vestrorūq; successuum obliti. Sed cauendū est ne dū nimiū humanis affectibus indulgetis, cœlestia negligitis: numen quod propitiū ad hūc diē habuimus, iratum demum experiamini. Cæterum quod ad futuri belli rationem attinet: nihil adhuc quū omnia animo considero, in hoc hoste reperio, quod tantopere formidari oporteat. Genus est id hominū molle, longa pace, longo ocio solutum, nulla rei militaris peritia, nulla laborū tolerantia: nō vires, non audacia, non consilium vllum. Auderis vos hmōi viros, ac nescio an veriꝰ fœminas dixerim, vobiscū cōferre: q tot laboribꝰ tot periculis assueti, fame, siti, æstu, omnibusq; malis pene enecti, oēm Aethiopiæ & Arabiæ permēsi estis vastitatē. Qui si ij esse vultis qui certe debetis, nō modo non vereor, ne non sitis illis in acie pares: sed affirmare etiam ausim futurū: vt imbelles hostes ex vmbra & ocio mulierūq; cōplexibus nuper egressi, quum primum corpora ista retorrida i ꝓcinctu stare viderint, subito pauore fugam circunspectare incipiāt. Nec vos moueat q̄ melioribus sint illi armis instructi, forti & inuicto animo opꝰ est. Hic hostē petit, hic in media acie intrepide versatur: hic cuneos perstringit, fugat, prosternit: huic vni cedūt oīa, hūc victoria comitatur, sine armis pugnarunt ab initio mortales pedibus, pugnis, dētibus contēti: q̄p̄q̄ ne vos qdē nudi in aciē ꝓceditis: arma multifariā cōparata habemꝰ, quæ nobis partim hostes altis fluctibus obruti dederunt: partim vos ipsi ꝑ ociū fabricati estis, addo æquitatē & iustitiā: quę ꝓ fortissimis ducibus a nobis in acie stabūt: etenī cū neminem læserimus iniusto lacessimur bello, oblata est nobis non quesita pugnandi materia. Cogimur, nisi vt oues vilissimæ cum coniugibus & liberis iugulari volumus, armis iniuriam propulsare: erit spero vel vna victoria alijs gētibus documento, vt nulli hoīm posthac nostris capitibus temere insultēt: sed sine bello, sine iniuria, nos in eā terrā quā cœleste oraculū ꝓmisit, pacate transmittant. Quod si propitiū per cætera fuimus numē experti: si numero, viribus: patientia labore, hostibꝰ meliores sumus, si plus virtus & audacia q̄ arma in acie valere solent: si ꝓ æquitate pugnamus, pro totius generis gloria & celebritate: si pro terra nobis & posteris reposta: si ꝓ ocio & quiete, si deniq; pro libertate & vita ipsa, qua nihil est homini charius, ite alacres in pugnā, certamq; spem quisq; secum ferat, Israelitas tam præsens in hoc certamine quod instat numē habituros, q̄ vnq; alias præsentissimū habuerunt. Hac ille vsus oratiōe, seorsum singularum tribuum principes hortatur, vt suorū animos cōfirment, iuuentutem erudiant, vt ordines seruare, imperiū audire discat. Inde Iesum Naue filium oīm copiarum ducem cōstituit, virū impigrum, manuq; & lingua promptū. Is quia iā hostes aduentare dicebātur, præsidio circa liberos & aliam imbellem multitudinē locato, reliquum copiarum in aciem produxit. Moses iā grauis annis ex eminenti loco, pugnæ spectator cōsistit. Ferociter aduersæ acies vtrinq; cōflixere, fuitq; pugna diu anceps neutro fortuna inclinante. Verū vbi Moses manū ad cœlū sustulit confestim Hebræi hostē loco submouere cœperunt, mox vbi dextra senio confecta acclinasset pulsi retro abiere, tum ille iterum sublato brachio visus est suis animū & vires adijcere, quo remittente confestim Israelitę pedem retulere. Id quū sępiꝰ fieri cōtigisset, Aaronē fratrē & sororiū, q illi aderāt, suas vtrinq; vlnas iubet sustinere, ne viriū defectu suis toties bellatoribus laborādū esset: tū vero ābabus manibus in cœlū sublatis successu nihil amplius variante, fusi fugatiq; sunt hostes. Multi in acie occidione occisi, sed multo plures in fuga cecidissent, nisi noctis interuentu Hebræus victoria a persequēdo hoste abstinuisset. Postero die Iesum copiarum ducem lectis ex hoste spolijs, vt virū fortē Moses pro cōcione laudauit, laudata est simul vniuersa multitudo, q̄ strenue & constāter ꝓ cōmuni salute dimicasset. Fuitq; victoria illa eo lętior, q̄ (quēadmodū Iosephꝰ scribit) in tanta hostium strage Iudæorum nemo est desideratus. Hic Moses arā Deo optio erexit, locūq; insigniuit victorię appellatione. Composito mox agmine profectus ad Sinā montē ꝑuenit tertio mēse ab eo q̄ ex Aegypto Hebręi exiere. Hūc eē ait Iosephꝰ mōtē illū, vbi circa rubrū mare (vt eius verba sequar) tot miracula fuerāt Mosi, quū Raguelis oues pasceret, obuersata, in qbꝰ locis Raguelē illi occurrisse ait cum nepotibus, & Sephora filia quæ Mosi nupserat, generūq; & exercitū post mutuā gratulationem commeatu iuuisse. Quibus suspicari libet Troglodyticen a Iosepho appellari non eā solum terræ orā q̄ Aethiopiæ finibus cōtinetur, sed hanc quoq;

Orō Mosis ad populum.

Epilogꝰ cum peroratione

Iesus Naue vincit

Pria Iudęorū victoria.

Arā Moses statuit

Raguelis & Mosis congressus.

quoq; littoralē Arabiæ partē, quæ Sinæ est monti ꝓpinquior. Quod ex veterib⁹ scio quosdā fecisse, qui oēm fere littolarē Erithræi maris tractum Troglodyticę assignant, vt alij quidā Erithręū sinū in vniuersum robrū dixere. Verūenimuero vbicūq; Moses est cū socero cōgressus, huius cōsilio (quod satis constat) grauissimā dicundi iuris prouinciā, quā solus ad id tēpus obiuerat, in alios transtulit. Tribunis & decurionib⁹ in singulas Trib⁹ ad hoc ipsum creatis. Vbi igitur ad Sinā sunt castra admota, Moses solus montem cōscendit: e cœlo (vt ipse inter suos prædicabat) postulaturus, quę ad ocium & quietē gentis pertinerent. Vetus erat indigenarū opinio in eo monte numē habitare: fueratq; ob id locus veteri religione inaccessus. Auxit vulgi opinionē subita tēpestas, quæ sub illius est ascensum coorta. Nimbus cū ingenti fragore primo est montis verticē cōplexus, inde imber procella mixt⁹ crebris fulminibus cœlo deiectis, hominum mentes subito pauore defixit. Silentiū & stupor oīm animos occuparat, stetitq; pp̄ls sine voce aliquandiu religione & metu perculsus. Inde vbi cœli fragor, tēpestasq; illa remisit, de salute ducis soliciti oēs, viueret ne, an tēpestate illa esset extinctus anxij requirebant. Erant illi his curis occupati, quum Moses (iam enim toto cœlo differenauerat) ad ima digressus lætum se hilaremq; solicitæ multitudini ostendit. Hic circūfusam populi concionē affatus.

Sina mons sacer.

Populi metus & solicitudo.

Habemus inquit propitiū numē, vt antea habuimus, viri Israelitæ, id tam præsens nuper mihi in monte affuit, tam manifestū, q̄ locorū nusquā alibi: futurā nobis felicitatē annuit, futurū nepotibus successum, quæ omnia vt in posterū rata esse velit, oportet nos summa ope niti, ne cœlestiū simus beneficiorū immemores. Quod satis rite fiet, si eorū quæ pro nostra salute Deus adhuc operatus est, gratam prę̄stabimus memoriā. Cæterū pietatis huius vestræ nullum maius prę̄stari potest argumentū, q̄ si prę̄cepta q̄ ille mihi nuper obseruanda dedit, sancte a vobis & religiose fuerint custodita. Nec quia nunc me cōcionantē cernitis, vos hoīs voce non diuino moneri oraculo arbitremini. Ille summus rerū oīm opifex, qui maiestate sūma, ineffabili potestate primū e terræ limo hominē suscitauit, qui Noe cū tota domo seruauit diluuio, Cananeā Habraamo terrā indulsit, Israelem numerosa stirpe insigniuit, qui tot nuper cladibus ꝯcussit Aegyptum, vt in libertatē vindicaremur: mare peruium fecit, vberrimos ex petra fontes elicuit, cœlesti rore nos aluit, per tam vastas solitudines incolumes ad sacratissimū hunc montem traduxit, ille idem summus rex vester, prę̄cepta hæc, has leges per me vobis promulgari imperat, quas perpetuo seruari velit, æternumq; custodiri: ac ne quid horū fidē eleuet fas erit omnibus cœlestē audire vocē. Hæc ille, atq; vna populum nouitate rei suspensum ad oraculum traxit, vbi vox ex alto reddita ad oīm aures peruenisse dicitur, q̄ eadē illa custodiri prę̄ceperit, quæ per Mosem seruum essent promulgata. Leges duabus tabulis cōscriptas venerabundus accepit populus, fueruntq; hæc capita. Vnū deū colito verum & æternū. Nullius animalis effigiē adorato. Dei viui nomen haud frustra deierabis. Festos dies pie & rite obserua. Parentes venerare. Hominē ne occideris. Adulterium fuge. Furtum ne feceris. Nil alienum concupiueris. Nec falsum dixeris testimonium. His legibus propositis Moses iterum montem ascendit, vbi. XL. est dies commoratus. Fuit illius mora ab initio suspecta: ac nō multo postq̄ ascenderat, vulgo requiri cœptus est. Inde desiderium ingens absentis ducis animos incessit, qui cū nusquam appareret, varia de eo orta est suspitio. Multi eum cœlo assumptum credere, alij feræ alicuius incursu laniatum. Sed in varia suspitione nemo erat, qui non eum pro extincto haberet. Continuo igitur (vt sunt hominum ingenia in lapsum & stultitiam prona) vitulū sibi aureum cōflat delira multitudo. Conflatū in publico statuit, legeq; antiquata diuinos huic honores decernit, & iam nouo sacrorum ritu circa id simulachrum operata, sedulo Iudæi epulabātur, quum impia superstitione occupatis superuenit Moses. Docet is impie eos fecisse, q̄ diuina lege abrogata, vitulinā effigiē, velut numen aliquod inesset, publicitus consecrassent. Sed pœnitētia & expiatione opus esse: vt alienatum numen propitiaretur. Iubet itaq; tabernaculum Deo optimo statui sacrariq;: vbi preces & pia vota illi exoluerentur. Quam vocem incredibilis populi fauor est secutus. Accensi itaq; studio certatum ad id opus munera congerunt: aurum, argentum, æs, purpuram, bissum, & alia huiusmodi ad ornatū pertinentia. Iosephus autor est ædificij longitudinem centum cubitum fuisse: amplitudinem dimidio minorem: imitatumq; id opus figuram vniuersi, in qua ille explicanda est haud mediocriter occupatur. Fabricata est & arca, in qua lapideas clauserunt tabulas, quibus incisæ erant leges. Statuunt ad hæc in tabernaculo mensam cum phialis aureis, candelabro & lucernis, ad numerum planetarum. Aureum thuribulum magni ponderis. Auream craterem. Coronas ex auro quatuor & viginti. Disponitur circum preciosa vestis variaq; supellex ad cerimoniarum cultum quæsita. In quo rerū apparatu est Moses sedulo naturæ opera imitatus, Sacerdotiū Aaroni datum purificatumq; est tabernaculum liquore ex myrrha, ireo, cinnamomo, & calamo. Tabernaculi & eorum, quæ in eo mira sunt arte constructa: duo præter cæteros clari ac posteros opifices fuere, Beseleel & Ooliab. Estq; opus ipsum septimo mense perfectum: & annus quo Hebræi ex Aegypto egressi sunt per hæc rerū discrimina est circumactus. Nono deinde mense dedicatum est tabernaculum. Immolauitq; Moses In eius dedicatione taurum, arietem, & hœdum. Inde cætera multitudo sacrificauit. Id vero cum certatim fieret: essetq; ignis prægrandis accensus, duo Aaronis filij subita correpti flamma prius extincti sunt, quam subueniri potuerit. Eos pater & duo superstites filij, Mosis iussu eximio funeris apparatu extulerunt. Populus vniuersus defunctos lamentatus est. Cæterum quia satis constat, nullum genus hominum cerimoniarum studiosius, magisq; religiosum fuisse vnquam q̄ tunc Israelitæ fuere, quæ fuerit apud illos sacrificandi ratio ab initio instituta, operæprecium duxi breuiter explicare. Et vt omnia quæ de his dici possunt, ī arctum conferam: duobus ab initio sacrorū generibus Iudæi vsi sunt. Quorum vnum Holocaustum dixere: idq; primores gentis perpetrabant: qui erat siue boue, siue agno rem diuinam facturus, siue quid aliud immolasset: annicula, masculaq; esse oportebat animalia aris adhibenda: altaris oram sacerdos victimali cruore perfundebat: inde hostiam membratim dissectam super aram concremabat. Alterum genus plebeiū: in quo maiora anniculis offerebant: cruoreq; super arā diffuso, renes, adeps, omenta imponebantur flammis, pectora & crura dextera sacerdotibus dabātur: quæ supererāt intra biduum qui rem diuinam fecissent, esitabant. Inopia si qui premebātur, columbas offerre, aut turtu

Mādatorum dei persuasio.

Diuinarum legū promulgatio.

Legum capita.

Vitulum adorant.

Sacrorū apparat⁹

Tabernaculi dedicatio.

Sacrificiorū genera.

Sacrorū ritus.

res ditas:quarũ hæc in holocaustũ abibat,illam sa-
cerdotes sortiebantur.Qui imprudens deliquisset,
huic annicula agna erat aut hœdus piaculum.Qui
occulti sibi criminis fuisset conscius, ex prescripto
legis cæso ariete expiari oportuit:horum carnibus
vescebãtur sacerdotes in templo. Tam publicis q̃
priuatis sacrificijs mũdissima farina adijci,in agno
assarij mensura,in ariete duorũ,in tauro triũ.Adhi
beri & oleum quod sacris infundebatᷓ. Agnus ma
ne & vesperi publice immolari:sabbatis gemina-
tæ hostię aris admouebantᷓ.Principio mensis duo
boues cũ septẽ anniculis agnis, ariete vno, & hœ-
do vno,piaculi noĩe mactabantᷓ.Septimo ineunte
mense,taurũ,arietẽ,& septenas agnas immolabãr,
& cum his hœdũ piaculi causa. Adijciebant binos
hœdos, horũ vnus extra fines missus multitudinẽ
expiabat , in suburbana alter delatus loco purissi-
mo cũ totis velleribꝰ cremabatur. Põtifex taurum
in id sacrũ,& in holocaustũ arietẽ dabat. Atq; hic
tum Iudæorũ fuit sacrorũ ritus. Scio fuisse & alia
illis sacra statis cerimonijs ferijsve permixta,quale
fuit.XV.mensis die(quẽ Macedones Hyperuere-
theum dixerũt)& vertente autumno tabernacula
figere.Holocaustoq; ferijs tenẽtibus stata quotan-
nis reddere,myrthę,salicis,palmarũ,& mali persi-
cis ramos, qui hæc facerent, gestantibus, Xanrico
mense:vnde principiũ sumebat annus, sub pleni-
lunij diem Sole arietẽ transeunte: quia his diebus
ex Aegypto egredi cõtigisset, mystico agno facie-
bant.Inde Azimorũ feriæ:Luna itidem plena pau
cis interiectis diebꝰ celebres erant genti.Tauri duo
Aries vnus.Agni septẽ quotidie per eos dies holo
causto cremabantur.Adijciebatur hircus vnus pia
culi nomine.Secunda Azimorũ primitiæ frugum
cum olei assario dabantur, & frugum principijs,
agnus in holocaustum.Erant & pentecostes stati
dies. Asarthan illi id tempus vocitabant , id est
quinquagesimã : fermentatos tum panes ex siccis
alphitis offerebant.Agnas duas in holocaustũ,vi-
tulos duos,arietes totidem,duosq; pro piaculo hir
cos.Hæc Iosephus,& alia haud quidẽ pauca de ve-

Sanguiẽ Iudæi abstinent.

teri Iudæorũ ritu in historia prodidit. Quod vero
ad Mosis institutũ attinet,vescendi sanguinis vsu
in vniuersum populo interdixit. Lepra ĩfectos,&
quibꝰ genitale semen sponte flueret, ciuitate expu
lit,& in his mulieres septenis diebus quæ mẽstruæ
essent,octauo reditẽt: totidẽ dies aberant, qui fune
stam domũ haberent. Sacerdos duabus agnis pro
eo facit, qui fluuiũ seminis per quietem sit passus.
Ipseq; prius frigidã aquã ingreditur. Pari ratione
expiatur,qui cũ coniuge parũ legitimis diebus cõ-
cubuit.Puerpera.XL.dies tẽplo arcebatur, si marẽ
fuisset enixa,si fœminã.LXXX.Qui vxorẽ impu
dicã arbitrareᷓ,hordeaceę farinæ assariũ offerebat,
mox ea ad tẽpli postes constituta,in sacerdotis ver
ba iurare cogebatur, nihil læsam a se pudicitiã. Si
falleret, femore dextro disiũcto vteroq; putrefacto
moreretur si caste iuraret, decimo mẽse puerũ sine
vteri noxa eniteretᷓ : tum sacerdos Dei in mẽbrana
nomẽ diluens phiala dat iuratæ mulieri bibendũ.
Adulterio, incesto, sodomiticæq; fœditati capita-
lem pœnã irrogauit. Vt sacerdos manco debilive
corpore altaris ascensu prohiberetur,aleretur tamẽ
sacris oblationibꝰ . Vt terra septimo quoq; anno,
siquando Cananeã Iudæi obtinuissent,aratri esset

Iobeleus annus.

immunis.Quæ tellus sua sponte ferret,quinquage
simo quoq; anno tribulibus essent & extraneis cõ
munia. Hunc Hebræi annũ Iobeleũ dixere,qui &
quinquagenariꝰ dici potest.Id eñ Iobel Hebraice
velet vt Esebius scribit.Hoc annorũ spacio viden
tur mihi Hebræi a protoplasto tẽpora dimensi: vt
Gręci postea Olympiadibꝰ,Romani lustris.Quin
quagesimo igitur quoq; anno debitæ relaxabãtur
pecuniæ,& Mosis instituto libertate donabantᷓ ser
ui:pręḋia q̃ vilius vænissent antiquis possessoribꝰ
redhibebantur.Et hæc per Mosem antiquitꝰ insti-
tuta:quæ vnum in locũ cõtulisse,vt in rebus cęte-
rarum gentiũ fecimꝰ,nihil a nostro(vt reor)insti-
tuto fuit alienũ.His circa Sinã gestis lustrato exer-
citu,sexcenta et tria milia hominũ reperta sunt,qui

Numerꝰ Iudęorũ.

arma ferre poterant,ac supra eum numerũ sexcenti
qnquaginta.Mota sunt inde castra,tabernaculũq;
traduci coeptũ,cuius ministerio duo & viginti ho-
minũ milia ex leuitica tribu sunt adhibita. Hi oĩs
alteriꝰ curę immunes,circa id vnũ operari.Hincq;
sacrorum ministris nomen inditum, vt Leuitæ di-

Leuitæ.

cti sint,quicunq; idem sacrorum munus iam inde
obiuere.Ventũ est inde trinis castris ad loca nullis
fontibus irrigua,cultuq; asperiora.Hic Moses ĩ no
uum populi tumultũ incidit,exaudiri palã voces

Murmuratio.

iter & laborẽ detractantiũ.Multi etiã in ipsum du-
cem ferociꝰ inuecti,temere nimis ab eo factũ crimi
nari,ꝙ ex pacatissima terra populũ in deserta mun
di loca eduxisset,vt omnẽ Hebræorum stirpem in
dãnatis natura locis siti & inedia cõficeret,recte si-
bi cõsulturos, si ducem ipsum cũ sua stultitia e me
dio tollerent, ac qua proximũ iter intenderetur, in
Aegyptũ longo agmine retro abirent. Sęuiebatq;
per hæc multitudo,quũ subitũ incendiũ castra cor
ripuit. Etiam alia atq; alia corripiẽs,eo violentus
ignis euaserat, vt manifeste appareret humanis opi

Incẽdiũ castrẽse.

bus haud ampliꝰ iri posse obuiã. Tum Moses,qui
totus ex cœlesti auxilio pendebat,in preces versus
placata numinis ira impetrasse creditur: vt clades
illa sine aliqua maiore populi pernicie sit extincta.
Sic quoq; non pauci periere, fremere nihilo secius
insanũ vulgus,ꝙ per inuia loca traheretᷓ, in quibꝰ
nihil pręter cœli rorẽ vile occurreret oculis. Cade
bat Mãna maturinis horis in coriãdri speciẽ, colo

Manna.

ris bdellij.Id mola mortariove cõtusum ĩ tortiles
panes subigebãt,triticei penes similes.Subijt inde
nouũ carnis desideriũ,quo stulta multitudo inclæ
mentius solito ducem insectari,nec in tanta solitu
dine spes erat vlla eius cupiditatis leuandæ. Exau-
diebantur amarissimæ voces seditionis & tumul-
tus indices,quum ingens coturnicum numerus ex

Coturnicum vis.

improuiso in castra deuolutus immoderatam vul
gi appetentiam sedauit.Moxq; flagitium pœna se-
cuta est multis milibus hominum subita vi mor-
bi intra paucos dies absumptis. Mansit loco no-
men ab ea clade vt sepulchra dicerẽtur. Postremo
motis ad Pharan castris locũ solitudinis in Cana-
neæ terræ confinio consederunt.Hinc mosis iussu

Moses exploratores mittit.

duodecim ex singulis tribubus, singuli ad explo-
randum Cananeorum statum sunt dimissi: qui ab
Aegypti finibus vsq; ad Libanum montem, vrbi
bus & locis diligenter inspectis, dura & formido-
losa oĩa retulere. Additusq; est huic metui alius ter
ror,ꝙ qui ex ea exploratione redierant,affirmabãt
obseruasse se circa Hebronẽ genus hominũ imma
ni statura,quanta gigantes fuisse crederentur.Quæ
in populum temere vulgata, recentẽ Mosi confla-
runt inuidiam. Maledictis & probris multis eum
palam carpere. Iret bonus imperator,& pacatissi-
mum populũ ex pacatiore terra vanis pollicitatio
nibus abductũ, quem famæ, siti, æstu,omnibusq;
malis,quę mortales in primis vitare solẽt,in deser
to confecisset:tum demum hoĩm monstris lanian
dum obijceret.Simulq; cauillabundi inter se quæ-
rere,esset ne hæc tellus illa beatissima, illud solum
mellis

mellis et lactis fluminibꝰ irriguũ, suæ gẽti debitũ?
Iret dux vanissimus, etiã agros pplo metari incipe
ret. Heu labores suos, heu pӻicula temere adita, heu
miserã frustrationẽ. Perget ne vnus hic (inquiũt)
res nr̃as perditas funditꝰ perdere? Parebit ne semp
stultum vulgus vniꝰ stultitiæ? quin imus: citatoq;
cursu Aegyptũ qua breuissimũ est iter, repetimus?
Tutius sane multoq; cõducibiliꝰ, seruitutẽ in ocio
seruire, q̃ per tot labores & discrimina, vanã liber
tatis vmbrã, sub vanissimo duce sectari. Hæc illi
fremere, nec res iam procul a vi aberat, quũ Iosue
Naue filiꝰ, in mediũ ꝓgressus (erat viri huiꝰ auto-
ritas haud mediocris inter suos iã inde, ex quo ad
petrã eiꝰ ductu prospere fuerat dimicatũ). Quis fu

Iosue cõcio ad populum.

ror est ĩquit viri Israelitę? Quæ vos rabies agitat?
Quæ dira tumultuãdi cupiditas? q nõ ducis claris
simi præsentiam, nõ merita amplissima respicitis.
Vel si hæc sordescunt, nõ saltẽ ipsum cœli numen
veremini, quod in aduersis rebus toties ꝓpiciũ ha
buistis. Sed propriũ multitudinis est (vt video) ni
hil intelligere, nihil ratiõe metiri, temere aut odit,
aut fauet. Nã quod ad pręsentẽ motũ attinet, vnde
quęso subita hæc insania vestros animos incessit?
Vnde hic furor ortus, q vos ꝑ æqua & iniqua pręcipitat?
Misistis nos i cananeã terrã (ita eñ placuit
vobis & Mosi, vt vnꝰ ex ijs essem, quibꝰ publicũ
id negociũ iniunxistis) LX. dierũ spacio oẽm ho-
stilẽ lustrauimꝰ regionẽ: vrbes, agros, flumina, sal
tus, nemora, hoim ritꝰ, mores, arma explorauimꝰ.
Reuersi inde fassi sumꝰ (nã nõ erat cur visa augẽdo
minuẽdoue quicq̃ mẽtiremur) habere eos oppida
munitissima, & ipsum genus hoim valde ferox. Cæ
terũ nihil est nobis oraculo ꝓmissum, quod nõ ter
ra ipsa nostris oculis representarit, & ne parũ vere
hęc dici arbitremini, accipite, inq̃t, eiꝰ terrę fruges,
quas in argumentũ felicitatis vobis attulimꝰ (erãt
hæ vuæ cũ palmite desectæ, fici, punica mala) agi
te nunc, & vanos rumores secuti, beatissimã regio
nem vt sterilẽ et desertã refugite, vestrũ ducẽ, cœle
ste oraculũ, vt vanũ & mẽdax contẽnite, q̃ si qua
in vobis pietas esset, si qua eorũ q̃ facta sũt, aut gra
tia, aut fides, procidentes supinis manibꝰ deo ser-
uatori gratias ageretis, q turpi seruitio, quod nunc
turpiꝰ (vt video) desideratis in libertatẽ assertos ad
hæc loca perduxerit, vñ felicissimã terrã, vr̃is olim
maioribꝰ, inde vobis promissam, intueri possitis,
quã paulopost adepti per ociũ & felicissimã quie-
tem, vos & posteri habituri sitis. Nec q̃ de indige-
narũ ferocia sunt a nostris temere relata vos ꝑinde
mouere debẽt: inuictũ enim habemus exercitum,
iuuentutem robustissimam, ac iandudum vincere
assuetã, et (quod maxime est optabile) propiciũ nu
men, cuiꝰ prouidentia mundus regił, cuiꝰ virtutẽ
& potestatẽ terræ & oĩa sequũtur. Vnde fauor ille
steterit, stet & victoria necesse est. Vanæ sunt terre-
næ opes, vana & irrita hoim cõsilia, nisi fauor nu-
minis dum illa mouenł intersit, aut postea q̃ mo-
ueri cœpta sunt, pręsens adsit. Lenita ꝑ hæc mul-
titudinis ira, continuo ex oraculo relatum est, fore
vt ingratꝰ ppl̃s priusq̃ quadragesimus ab eo quo
Aegypti seruitutẽ fugerat circũactus esset annus,
nunq̃ fatali terra potireł. Quæ vox vbi primũ ad
aures vulgi est delata, mœror ingẽs & stupor oĩm
aĩos defixit. Sed vt est humana cupiditas semper in
vetitũ prona, inuito duce conata est aliq̃n multitu
do terræ sibi interdictæ fines trãscendere. Primiq;
Amalechitę sunt bello petiti, q ad arcendã iniuriã
egressi in ipsis finibꝰ hosti occurrunt. Hic cruento
vtrinq; pręlio cõmisso cũ ingẽti strage Israelitæ re
pulsi, turpi fuga in castra abierunt. Grauis inde se-

ditio ppl̃m adorta est. Chore Isauri filiꝰ homo im- Chore Isauri filius.
modicus lingua, opibusq; (vt res tum gẽtis erant)
inter suos pręcipue pollens, ob idq; valde popula
ris inter paucos primo ducẽ criminari adortꝰ est, q
velut tyrãnus beneficiũ populi per speciẽ oraculi
in Aaronẽ fratrẽ cõtulisset, cõstituissetq; eũ taber-
naculi antistitẽ, velut noiatim ad id ministeriũ cœ
lesti esset voce accersitus, vt familiarẽ numinis cõ
gressum mentitꝰ, hoim mẽtibus religione occupa
tis, suo nutu & arbitrio oĩa diuina & humana tene
ret. Nec parũ illi visum, q perpetuũ iter suos esset
imperium adeptꝰ, nisi secundũ ab eo honorẽ, quẽ
vltro occupauerit, ac nescio an maiorẽ etiã in fra-
tre collocasset, recte viros Israelitas facturos, si vi-
ri sint, eaq; libertate digni, ꝓ qua tot pericula adie-
rint, si de honore vtriq; abrogãdo ppl̃m ad disqui
sitionẽ vocati iubeant, vt nõ suo quisq̃ arbitrio,
sed totiꝰ gentis suffragio, & diuinis & humanis re
bus modereł. Accenderat ille multorũ aĩos huius-
modi criminationibus, vltroq; se illi adiunxerant
Dathas & Abyrus, qui & ipsi ęgre ferebãt Aaronẽ Dathas et Abyrus.
sibi dignitate pręlatũ. His autoribꝰ Chore ac ple-
riq; cũ eo assidua inter suos obtrectatione oẽm pe-
ne multitudinẽ a Mose & fratre alienarunt. Reper-
tiq; sunt ducẽti & quinquagita, q cũ Aarone aude-
rent ad populũ de dignitate certare. Facto itaq; po
puli in Mosem & fratrẽ impetu, multis vtrũq; pro
bris proscindunt. Illi subita animorũ mutatione
perculsi, quũ appareret infestã multitudinẽ nõ Da
than solũ & Abyrũ, sed quẽlibet etiã eorũ, qui ho-
norẽ ambibãt Aaroni pręlaturã, vix Moses obti-
nere potuit, cœlesti oraculo, quod falli non posset
res tota permitteretur. Monet vt postridie adessent
oẽs, qui põtificatũ peterẽt, cũ thuribulis rem diui-
nam in conspectu populi facturi, affuturus & Aa-
ron in ordinem redactus, cum alijs thura adolitu-
rus. Tum quẽ viderint manifesto aliquo inter agẽ
dum signo a numine probari, iuberent bona ve-
nia tabernaculo & cerimonijs pręesse. Placuit ora-
culi iudicio vti, edictumq; est omnibus vt frequẽ-
tes postridie adessent. Vbi postera dies illuxit, po-
pulus in expectationem erectus in amplissimæ cõ
cionis modum ante tabernaculum constitit. Hic
Moses supinis manibꝰ orasse dicitur, vt si vnquã
in his populum fefellisset, quę ex oraculo depcom
pta prædicaret, ipse secretorum omnium cõscius,
omnisq; humanę fraudis vltor Deus, se in conspe
ctum populi cum tota domo cœlesti igne crema-
ret, maleq; disperderet. Sin rite essent pieq; omnia
a se relata, illorum impietatem haud inultam sine
ret, qui se mendaci coarguere conarentur. Res
hic mira traditur, & quæ nisi numen huiusmodi Cœlestis visio.
rebus interfuisse credatur, vix apud posteros sit fi-
dem habitura. Qui facturi sacra venerant, vt cum
Aarone de pontificatu contenderent, vbi thura
adoleri cœpta sunt, cœlesti flamma cooperti ad
vnum perierunt. Dathan, Abyrus, & Chores
cum tabernaculis & tota domo horrendo terræ
hiatu viui absorpti sunt. Stetit diu populus mi
raculo rei, torpore & metu defixus. Inde tot illu-
strium virorum tristi exitu, insigniq; documen-
to obsequentior factus, non modo non sæuire,
sed contumaciam suam & impietatem fateri. Cæ-
terum quanq̃ bona omniũ venia Aaron pristina
erat dignitate functurus, ad omnẽ inuidiam in po
sterũ tollendã Moses. XII. ex singulis tribubꝰ sin-
gulos legit viros, autoritate inter suos et innocẽtia
insignes. Totidẽ inde virgas certis characteribus
inscriptas, vt cuius quæq; essent, fieret discrimen,
tabernaculo iussit inferri. Erat in his & Aaronis
nomine

nomine baculus inſcriptus. Sic enim placuit volũ
tatem numinis ſciſcitari. Accidit hic quoq; res non
Aaronis virga. parũ mira: vt virga quæ Aaronis ſchema habuit,
germinans ramos cũ amigdalæ fructu nocte vna
tulerit: quæ res illi ſacerdotiũ perpetuo oĩm ſilen-
tio ĩ poſterũ ſtabiliuit. Caſtra ſunt inde eodẽ loco
habita: dum Moſes Leuiticis ſacrorum miniſterio
aſcitis decimas, optimamq; Cananei ſoli partẽ, ſi
quando terra ipſa quæſita eſſet, deſtinauit: annuas
adhæc frugũ primitias, cũ his oblationibus, quę tẽ
plo inferrẽtur. Quibus ſuffragio decretis populus
per deſerta agi denuo cœptus eſt.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS PRIMAE LIBER IIII.

MISERAT, dum hæc fie
rent Moſes ĩ Idumeã ter-
rã ad regẽ legatos, qui ab
eo poſtularẽt: vt in Cana
neę intima per eius regni
fines pacato exercitu lice-
ret penetrare. Id legati nõ
ſolũ negari ſibi: ſed bellũ
etiã ſumma ope aduerſus
totam gentem inſtrui ab
Idumeis retulere. Tũ Moſes oraculo monit⁹, ne cũ
Mariæ interitus. Idumeo manũ cõſereret, in ſolitudines abijt. Nec
ita multis inde diebus interiectis. Maria eius ſo-
ror vita deceſſit, anno (vt Ioſephus ſcribit) quadra
geſimo quã populus in deſertũ venerat. Cui eo li-
bentius accedo, quo minus æquum ſit credere Mo
ſem tentaſſe per Idumeos in Cananeã ducere, niſi
ille annorum circuitus iam actus eſſet, quo fuerat
Iſraelitis terra ipſa oraculo interdicta, vt nõ prius
illius fines ingrederẽtur: ꝙ id tꝑis interuallũ inter
curriſſet. Moſes ſororẽ defunctã magnifico (vt tũ
res erãt) funeris apparatu extulit, ea ad Sinã montẽ
ſita eſt. Purgato ĩde exercitu, quũ per vaſtas ſolitu-
dines duceretur: in nouũ ſitis diſcrimẽ incidit. Hic
quoq; (vt in ſacris eſt libris proditũ) ſaxo Aaronis
virga percuſſo, ſubita aquarũ ſcaturigo & lapidis
vena effuſa eſt, ſitiq; ꝑ hęc ſedata ad petrã deinceps
Aaronis interit⁹. caſtra poſt varios errores ſunt relata. Quib⁹ ĩ locis
Aaron & ipſe vitã cũ morte cõmutauit: quũ tris ac
triginta ſupra centũ eſſet nat⁹ annos. Moſes ĩ Aa-
ronis locũ Eleazarũ ei⁹ filiũ pontificẽ inſtituit. In-
Arnus. de ad Arnũ fluuiũ caſtra admota ſunt. Habet is or-
tum in Arabiæ montib⁹, mox ꝑ ſolitudines nõ ni
hil euagat⁹, Aſphaltidi ſtagno, cui & Iordanis, in-
funditur. Hinc ad Seonẽ Amorreorũ regẽ legatos
mittit, q idẽ quod ab Idumeis antea poſtularent.
Fuitq; hæc legatio nihilo priore illa felicior. Cæte
rũ quia fatale tẽpus aderat Cananeæ terrę potiũdę:
oraculi monitu in Amorreũ ire pergit Moſes, q in
armis eſſe ferebaẽ, nec ꝓcul ab Arno metari caſtra.
Magnis vtrinq; animis circa eſt flumẽ cõcurſum,
nec ab Amorreo diu ĩmota ſtetit acies, quin haud
multo poſtꝙ res geri cœpta eſt, ſolutis ordinibus
Terra Amorreorũ cædes. in fugã vertiẽ. Cędit fugientiũ terga Iudæ⁹ victor:
nec ferro ſolũ, ſed miſſilibus etiã telis. Cæterũ quũ
plures funda vterentur, fugientẽ hoſtem lapidibus
pene obruunt, maior in fuga cædes, ꝙ in acie edita
eſt. Multi mortales in ripa fluminis oppreſſi, & in
his vt victoria ſpecioſior eſſet, rex ictus cecidit. Ca
ſtra oĩs opulentiæ plena ex hoſte capta ac direpta
ſunt. Iſraelitæ victoriæ curſum ſecuti, oẽm Amor
reorũ gentẽ domuere. Colebãt hi terrã trib⁹ flumi-
nib⁹ clauſam. Arno qua meridiẽ ſpectat, Lebocho
qua Boreã & Arcton, quod reliquum erat terrę ad
occaſum Iordanis placide perfundit. Iudæi vno
proſpero prælio audaciores facti, bellũ in Moabi-
tas vertunt, Amorreorũ finitimos. Fama erat tene
re eius gentis regnũ Ogem quendã ingenti ſtatura Oges.
virum. Quæ res fecit vt id bellũ non nihil ab ini-
tio fuerit Iudæis formidoloſum, ſed neq; vllæ cor
poris vires, neq; opes regni fatali neceſſitati obſi-
ſtere potuerunt. Arcano perpetuoq; numinis fauo
re fretus Moſes regẽ prælio victũ, ſuorumq; manu
proſtratũ vidit, & cum rege hoſtiles copias paſſim
cæde diſiectas. Moabitarũ opibus vna aduerſa pu Moabitę
gna acciſis. XI. validæ eius gentis vrbes (alij. LX. a Iudæis
fuiſſe tradunt) nullam maiorẽ vim belli expertæ, vincunẽ.
vltro in deditionẽ venere. Tranſtulit inde bellum
Moſes in Madianos, atq; ad Hiericuntẽ metat⁹ eſt,
Tum Balachus Sephoris filius finitimorum clade
conſternatus, etſi oĩa ad bellũ ſtudio cõparauerat,
humanis tamẽ opib⁹ diffiſus, ad Balaamũ Beoris
filiũ Euphratis accolã mittit, virũ multa innocen-
tia et pietate, & ob creditã ſanctitatẽ, iuter ſuos lon
ge venerabilẽ. Qui ad eũ accerſendũ venerãt, nun-
ciant eſſe regi ipſius opera in deuouendis hoſtium
copijs vſum. Primo cert⁹ erat ſenex nolle ire, ꝙ ne
fas duceret quenq; deuouere. Mox iterũ accerſitus Vſum id
ad Balachum inter multa prodigia, quæ illi obiter eſt opus.
euenere, profect⁹ eſt. Hic tantũ abfuit, vt ad Iudęos
deuouẽdos hortatione, aut minis a rege cõpelli po
tuerit, vt diuino plenus ſpiritu futuros gentis ſuc- Balaami
ceſſus, grandiaq; incrementa ſit clare vaticinatus. vatici-
Sed venturos quandoq; ex Italia, qui Syrias opes nium.
verterent, quod ad Romanos ob ea ꝙ poſtea ſecuta
ſunt, haud dubie alluſit. Quũ eum inhonoratũ Ba
lachus a ſe dimitteret, tum ille ad regẽ & populum
conuerſus, audi inquit rex, audite viri Madianitæ.
Cum inuicta gente vobis res eſt, & cui Deus haud
dubie adſit: at ſiquis ſucceſſus vobis hoc bello cõ-
tigerit (erit eñ oĩno aliquis) eũ vobis veſtrarũ mu
lierũ pariet induſtria, ꝙ hoſtes ab ritu patrio & reli
gione ſuis abducent illecebris. Nec vana fuit diui-
natio. Enimuero vbi in conſpectu caſtra fuerunt,
oberrarentq; Madianæ puellæ ad id ipſum miſſæ, Madiani
ante hoſtium munitiones, capti Iſraelitæ iuuenes tidũ ille-
illarũ forma in colloquiũ venere. Quas ea demũ cebræ.
cõditione, fide in id data & accepta, a ſuis abduxe-
runt, vt non tantũ patriũ viuendi ritũ, ſed gentile
etiã ſacrum, quãdiu vna eſſent, procul abdicarent.
Cõmotus rei indignitate Moſes populũ ad cõcio-
nem vocari iubet. Tum oratiõe ſatis miti vſus, in
neminẽ vnũ flagitij conſciũ noĩatim eſt inuectus.
Sed tantũ ſe mirari dixit eſſe quoſdã in Iudaicis ca Moſis
ſtris, quæ in Dei optimi maximi tutela forẽt, quos oratio.
tam dira peregrini concubitus inceſſerit libido, vt
nõ patriũ morẽ, ſed numẽ quod toties propitiũ ha
buiſſent, impie, vt ſic dicereẽ, abnegarint. At cohi-
bendæ ſunt inquit prauæ voluptates, quib⁹ nulla
eſt capitalior peſtis hũano generi data, ratioq; his
obijcienda, frenãdi malarũ libidinũ ſtimuli: idẽti-
demq; videndũ, nedũ hi ꝓ legibus voluptatẽ, pro
patrio ritu crapulã, et ꝓ legitimo cõcubitu illicitũ,
pro pietate impietatẽ ſequerenẽ, iratũ cœli numen
vniuerſi experiantur. Eorumq; culpa fiat, vt res no
ſtræ, quæ nunc ſatis lætę ſunt, retro fluere, & in pe-
ius abire incipiant. Moderatione opus eſt. Impo-
nant illi ſi pudor eſt, ſi pietatis & religionis cura, li
bidini ſuæ frenũ. Abſtineant illegitimo earũ con-
greſſu, quas ſibi contra leges, contra patrium mo-
rem adiunxere. Abijciant vetitos cibos, mẽſas in-
terdictas, infandum concubitum, ne læſo numine
populus luat, quod pauci deliquerũt. Satis feliciter
pecca

peccat, cui citra pœnam relinquitur pœnitentię lo
cus.Hæc ille.Nec ultra succensendum ratus,popu
lari magis quam imperatoria est usus oratione, ue
ritus nequa in castris noua seditio oriretur: si id fla
gitium pro maiestate uindicare esset ausus. Pleriq;
clari nominis uiri se sceleri addixerāt, quos miti,
& quasi patria castigatione maluit ad officium re
uocare, q̄ intempestiua animaduersione in maius
Samariæ iactātia. aliquod facinus impellere. Verū nec sic quoq; de
fuit:qui in ducē ipsum contumaciter reclamaret.
Non esse cur amplius Moses pergeret diuinarū le
gum pretextu,quas ipse ad libitū finxisset,tyranni
dem exercere. Nam quod ad Madianarū ꝯgressum
attineret,nō solum non se negare id quod ei mini
detur,sed paratū etiā esse se tueri factū:atq; ostēdere
si opus sit,probabili exēplo id fieri,quādo per ua
rios deorum cultus explorādo ueritas q̄ in occulto
esset, facile deprehēderetur: nec credere se impie ali
quid fieri,si procreādæ sobolis causa peregrini san
guinis sibi fœmina adiungeretur, quod & ipse le
gumlator,qui tā acerbe in eū morē inuect⁹ esset,&
Habraamus totius gentis autor, maiorūq; pleriq;
fecissent.Hæc quum Samarias Simeonitarū longe
princeps,qui Madianā puellā nobili loco ortā do
mum abduxerat,nō min⁹ impie,q̄ ferociter iactas
set:appareretq; oia diuina & humana per hæc cōfu
sum iri,si sic fieret:etsi nemo erat q ob diuitias ho
minis domesticūq; splēdorē iustitiā aperte tueret:
perstrinxit tn̄ tacitus dolor circūfusæ multitudinis
animū:timebaturq; in primis ira numinis.Cęterū
multo maior est animorū motus secutus: posteaq;
ille contēptim sese e cōspectu populi ad puellæ ta
Phineæ indoles. bernaculū proripit.Phinees Eleazari fili⁹ oim un⁹
id flagitiū ferre nō potuit,quin stricto ferro ad Sa
mariā ingressus eū in Chorantj Madianæ cōplixi
bus obtrūcat,mox iræ indulgēs puellā quoq; trās
figit.Biblyaci libri ꝑ Samaria et Choranio Zam
brim & Cozbim habēt.Periere et alij pleriq; eius
sceleris ꝑticipes.Nec cęde solū res expiata est,sed te
terrim⁹ etiā morb⁹ ī eoꝝ familias uulgat⁹.Ad.xxiij.
milia hoim,uel(ut alij scribunt) quinq; & uiginti
paucis diebus interiere.Sub id tēpus quo ultio hęc
secuta est.Moses ex singulis tribubus,q̄ erant duo
decim numero.X.milia lectorū hominū Phineæ
ductu in Madianos misit.Sacri libri.XII.milia tā
tum missa demonstrant.Sed quantacunq; fuit illa
manus,ubi primū in hostiū cōspectum uenit, Ma
dianis haud pugnā detrectātibus, cōfestim pugna
conserta est.Fuitq; id certamē israelitis tam prospe
rum q̄ cū Amorreis fuerat & Moabitis. Vis mor
Madianorum cædes. talium supra modū ingens cæsa dicitur.Auxit cla
dem illā Arachus, qui cū quatuor alijs regib⁹ acie
occubuit.Exercuit Iudæus uictor crudeliter uicto
riam,oibus promiscue,præter pueros & puellas,q
malorū dæmonū cultū nondū per ætatē imbibe
rant,interfectis.Nec tam in eo est iræ indultū,q̄ q
Moses ita edixerat. Victor exercitus in castra redijt
opulenta pręda onustus,sexcētis.LXXV.milibus
ouiū in prędā actis,boum duobus &.LXX.asino
rum sexaginta, puerorum puellarumq; duobus &
XXX.Quingētesima prædę pars Eleazaro & sa
cerdotibus est data,leuitis quinquagesima. Quod
reliquū fuit militibus cessit. Secundū hęc Moses
omne Amorreū solū bello captū ternis Hebraicæ
gentis tribubus id petentib⁹ ea lege diuisit:ut auxi
liares copias ad residuum belli mitterent, essentq;
cæteris tribub⁹ auxilio: donec cum Cananeis esset
debellatū. Inde cū ad Iordanē copias admouisset,
Iosue uiro impigro populi duce constituto, omnē
multidinē ad cōcionem uocari iussit. Hic oia quæ
ad id tēpus pro publica salute egisset,ad diuinā re
ferēs prouidentiā,populū ad Sinaicas leges perpe
tuo seruādas uehemēti est oratione hortat⁹.Quod Mosis cōcio ad populum.
autē ad futuri belli rationē attineret, ne uana ulla
persuasione,longove commercio ab uero pietatis
cultu auerterētur,quoscunq; hoim iam inde armis
subegissent,ad unū interficiēdos cēsuit: idētidē te
status perspicue se uidere.: ut si, quod nollet,ab eo
cultu qui rite pieq; esset gēti traditus: aliquādo po
pulus oberrasset:tum dirū exitiū omne Israeliticū
nomen extingueret,nullamq; in toto orbe terrā fo
re:quā Iudæi nō essent turpi seruitio repleturi. Fu
gerent proinde alterius gentis cōtagia,fundamen
taq; diuini & humani iuris, quę ad id tp̄s cōstituta
essent,sācte custodirēt. Quod reliquū erat:habetis
inqt Iosuen uirū fortissimū ad res gerēdas meis pr̨
ceptis ībutū. Huius īperio parere expedit uniuersę
gēti: quū ob ipsius eximiā ī re bellica uirtutē, tum Mosis uaticiniū.
quia id numini cordi est: ut ex oraculo didici. Hoc
duce terra toties uobis promissa potiemini: in ea
urbs una loco auspicatissimo, quē prophetæ uoce
sibi numen optauerit colenda uobis est: ubi tēplū
unum augustissimū, ara una, hic ter quotannis ex
oibus Iudeæ terrę finib⁹ religionis mutuiq; auspi
cij causa,frequens habebitur conuentus: & hæc de
cōmuni gentis statu.Dein nullā ratus ciuitatē,sine
iuris & æquitatis cultu posse diutius cōsistere: sup
X.illa legū capita,duabus tabulis ad Sinā perlata,
alias populo leges, ciuiliaq; instituta, suprema illa
cōcione sanxisse dicitur.Nec eoꝝ adeo multa sunt
mihi hoc loco referenda: cū nō pauca alioqui fue
rint. Cęterū operępreciū est, horū meminisse, quū
propter uetustatē ipsam: quę plane arguit recentio
res legūlatores multa ex hoc fonte habuisse: tum q
earū legū uim & pondus cōsideranti mihi uerissi
ma esse uidētur, q̄ de sublimi & præclara ipsi⁹ uiri
eruditione uulgo est opinio recepta: fuisse eum nō
diuinarū solū, sed humanarū etiā rerum peritissi
mum. Pueri inquit ab initio leges discant, discipli
nam eīn cōtinent optimā. Qui dei nomē blasphe
mia leserit, per diem suspēdito, insepultumq; abij Mosis leges populo latæ.
cito. Ex meretricia pecunia sacrū nullum facito. Se
pteni in singulis urbib⁹ principes sunto: qui iusti
tia & prudētia cæteros antecellāt. Duo cū his Leui
tici ministri iudicanto. In re iudicāda si quid rectū
sit parū iudicibus liqueat: pontificis & seniorum
arbitrio rem totam decernunto. unum testē ne re
cipito, ac ne duos quidem, nisi horum prius sit spe
ctata fides. Tres rite testimonium dicūto. Sed neq;
mulier testis esto, neq; mancipiū, in hoc fortuna: le
uitas in illa merito suspecta est. Ex arboribus con
sitis ante quartū annum nihil attingito. Tunc ex
frugibus decimas dato, propinqui & hospites nō
nihil percipiunto, quod reliquū fuerit agricolato
ris esto. Semina munda non cōmixta terræ condi
to, neq; enim dissimiliū cōmunione gaudet natu
ra. Viatorem ne frugibus arcueris: quātum uolet
ex his legito, si lectas presens usus exigat. Si pudor
obstet, ultro accersito. Quæ turpem quæstum fece
rit, alterive nupserit, uxorē ne ducito. Puellam pro
uirgine ductam, si corrupto sit corpore reperta, fla
gitiiq; cōuicta, lapidibus obruunto, aut uiuam cre
māto. Si qs uirginē alteri desponsam, nō inuitā ui
tiauerit, utrūq; extremo supplicio efficies, si uis illa
ta fuerit, iniuriæ autor pœnā luito. Quæ sine libe
ris uidua relicta est, fratri defuncti cōiugis nubito:
ex eoq; matrimonio ī successionē generis prolē tol
lito: si eā ducere nolit, apd' seniores causam dicito.
Si causam ꝓbauerit, cui uolet illa, nubēdi facultas
esto. Luctū ī trigesimū diē extēdito: sat est id tēpus
sapienti

sapienti ad lachrymas. Filium si parentibus iniu-
rius fuerit extra urbem suspendito. Hostem bello
prostratū ne sinito insepultū iacere. Si pignus ab
inope creditor acceperit, ante noctē restituito. Qui
non soluendo apud eum cui debet, seruitutem ser-
uito. Si contribulem emeris, emptus sexto mox an-

Domestica instituta.

no liber esto. Qui aurum aut argentum inuenerit,
inuentum palam præconis uoce facito, aberrās pe
cus magistro gregis reducito, uel quoad existat do
minus custodito. Qui in iudicio litigatorem per-
cusserit, talionis reus esto. Si domum relatus expi-
rauerit, qui pecussit innoxius esto. Impensas & in-
cōmoda propinquis rependito. Qui grauidam cal
ce percusserit, si abortum fecerit pecunia mulctator:
si mors secuta fuerit abortum, parricidij reus esto.
Israelitarum nemo uenena conficito, neq; confe-
cta aliūde emito. Qui uenenū alicui miscuerit, sce-
leris cōuictus id bibito. Qui oculum per iniuriā
eruerit, pari clade punietur. Si taur⁹ quenq̄ pereme
rit cornu, lapidibus obruito, eius carnes ne attingi
to. Depositum ut sacrum custodito. Filius nō luet
patris scelus, nec parētibus erit fraudi, siquid filius
deliquerit. Et hæc domi. Militiæ uero illa. Bellū

Bellica instituta.

priusquam intuleris res per legatos aut præcones
repetito, si res non reddatur dum uoles, rite intu-
leris. Administrandi belli summa penes hunc erit,
qui strenuitate & prudētia alios anteibit. Militem
ex omni multitudine fortissimum legito. Si hostē
obsidione presseris, frugiferas arbores ne lædito.
Læsæ si uocem enim habeant conuicium fecerint
populatori. Rebelles uictor ad unum interficito.
Cæteros cum uiceris, tributarios aut uectigales fa-
cito. Neq; mulier belli tēpore uirile attigerit instru
mentum, neq; uir muliebre. His ille institutis do-
mi forisq;, sub id tempus quo uita decessit populū
instruxit. Adiecit & futurum uaticinium hexame-
tro carmine complexum. Adhibuit & precationē
solennem pro eorum successu, qui rite leges & in-
stituta sancte custodirent. Contra diras imprecatio
nes in præuaricatores. Postremo populū sacramē-
to adegit, ut diuinas & humanas leges, quæ semel
latæ essent perpetuo obseruaret, nec siquis uiolare
esset ausus, impune factum pateretur. Inde quum
iam ad extremum uitæ uenisset, Abarim montem

Mosis interitus.

ascendit. Vbi dum Eleazarum & Iosuen alloqui-
tur, nymbus repente eius corpus operuit, nec inde
Moses ab ullo est in terris cōspectus ampli⁹. Extin

ANNI MVNDI.

ctum populus uniuersus triginta dies patrio insti-
tuto luxit. Perijt annorum centum &.xx. anno ab
Aegypti egressu quadragesimo, qui trigesim⁹ fuit
supra septingentesimum ac ter millesimū ab mun
di origine. Et Mosis prophetæ summi exitus talis
fuit, qui dum uagum per deserta populum traxit,
Aegyptus unde Israelitas eduxerat, quū ad id tem-

Aeria.

pus Aeria dicta esset, ab regis nomine Aegyptus
est cœpta nominari. Fuit Aegyptus Beli filius, qui
superiorē Aegypti partem regia potestate aliquā-
diu tenuit. Phama est hunc quinquaginta masculę
stirpis liberos habuisse, quod in barbaro homine,
quorum proprium fuit, siue procreationis, siue uo
luptatis causa pluribus mulieribus misceri, haud

Danaus.

fabulosum dixirim. Erat illi frater Danaus nomi-
ne cui par fuit natarū numerus. Is a fratre quibus
plus poterat natorū fiducia, ex Aegypto pulsus in

Aegypt⁹

Peloponnesum est oneraria naui delatus, ubi Ge-
lanore a suis per id tēpus eiecto, facile est Argiuorū
regno potitus. Actum primū ferunt onerariam na
uim in Græcia conspectam. Aqua etiam in uisceri
bus terræ abstrusā, puteis ab eo alti⁹ effossis, depre
hendi cœpta est. Cætera quæ de patrueliū cōnubio
deq; paricidio puellarū sunt memorię prodita, q̄m
fabulari sunt figmēnto proxima, ne historiæ fidē
abrogent, consulto prætereo. Pari uerecundia adij
ciam, quæ de Dardano Iouis & Electræ filio uete-
res rerum scriptores memorāt. Etenim quum post
diluuium, quod Arcadiam inundauit, humiliora
eius terræ loca in paludes et stagna abijssent, colles
& ardua montium mortales illi tenuere qui dilu-
uio superfuerant. Hinc procedente tēpore, Darda- Dardan⁹
nus & Iasius fratres profecti dicūtur, qui quum ab Iasius.
Athlāte materno auo regnum accepissent, locorū
sterilitate compulsi Arcadia Diamanti relicta, quē
Dardanus ex Chryse Pallantis filia tulerat, ipsi cū
Ideo altero Dardani filio, & numerosa mortaliū
manu, domo digressi, Samon insulā Thraciæ pro
pinquam, a Mercurij & Cyllenidos Nymphæ fi-
lio nuncupatam, tenuere. Hinc quoq; sterilitate lo
corum, pelagiq; asperitate pulsus, cum Iasio fratre
qui fulmine in ea insula ictus perijt, ad Hellespon-
tum descendit, optauitq; sibi sedes in ea terra, quæ
postea Phrygia est dicta. Ideus Dardani filius cum
parte copiarū, Arcadū morē secut⁹, in mōtibus cō-
scedit. Qui ab eius noīe iam inde Idei sunt noīati.
His locis tēplo deorū matri extructo, Orgia, & Ce
reris initia instituit. Diodorus autor est a Dardano
Cybele & Corybanto sacra deorū matri in eā ter-
ram delata, impetrauit inde Dardanus a Teucro q Dardaniæ con-
tum illis forte locis imperitabat, soli areā, ubi sibi ditio.
& suis oppidum exædificaret. Idq; a suo nomine
Dardaniam dixit. Bacheaq; Theucri filia Chryse
superducta, Ericthonium genuit, quem mortaliū Ilus.
fert fortunatissimū fuisse, is ex Calliroe Scamādri
filia Troem genuit, Tros Ilum, a quo Iliū, ut Troas
regio a Troe. Ilus Laomedontē inde procreat, qui
fuit Priami pater. Huius regnū Græci Agamēno-
nis ductu funditus euertere. Sed hæc aliquot post
ætates sunt Dardani aduentum in Phrygiam secu
ta. Fuit Dardano æqualis Lacedęmō, Iouis & Tay
getæ filius, qui urbem in Peloponneso condidit, Lacedæmonis cō-
quæ & ipsa conditoris sui est nomen adepta. Sunt ditio.
qui illum Semele non Taygeta natum existimēt.
Enimuero his temporibus conuenire mihi uiden-
tur, quæ de Mycenarum origine Strabo prodidit,
fuisse urbem ipsam a Perseo conditam, qui in Gor
gonas per hæc tēpora profect⁹ dicitur. Id mulierū Perseus.
genus in Libya fuisse traditur, & (ut Diodor⁹ scri- Gorgo
bit) haud multū ab Amazonū moribus abhorrēs. nes.
Fuit ea gens (ut idem autor existimat) in extremis
terræ finibus ad occidentem sita, instituto uitæ
multum a cæteris mortalibus dissimili, primo
tuendæ uirginitatis studio nō nihil bellicis rebus
exercitæ, post militiæ annos prolis gratia connu
bia celebrare. Principatū inter se fœminas obtine
re, publicaq; obire munera, uiros contra muliebria
domesticaq; curare, prolem intra parietes alere. Fœ
minis mammas adurunt, ne rei bellicæ sint impe
dimento. Insulā, quā ea gens coluit, ad extremum
ait occasum esse sitā, Hesperamq; nominari, eamq;
in Tritonide palude esse, quæ ꝓxima sit Oceano,
& a flumine, quod se in eam exonerat, nomen sor
titā. Sed parū uere uidetur mihi hæc memoriæ pro
didisse Dionysius, qui argonautica scripsit, et Dio
dorus eum secutus. Nam, ut alia omittā, hæc quæ De Tritonide di-
de Tritone fluuio, & palude Tritonide illi scribūt uersa opi-
omnino diuersa sunt ab ijs, quæ Herodotus tradi nio.
dit in historijs. Is in Aphricæ ora circa Syrtes Tri
tonē ait amnem præterlabi, qui in paludē uastā Tri
tonidē influat, ubi & Phla sit insula celebris, in ei⁹
breuia Iasonem tempestate delatum Orpheus &
Apollonius scribunt. Adijcitur, quod a fabula nō
multum

multum distet, Tritonis monitu nauim argo inde
demũ retulsam, nisi forte Regis id nomen fuit, aut
indigenæ cuiusquã: vt quidã arbitrati sunt. Etenim
uero loca hæc, quod satis constat, nõ parũ ab Ocea
no distant. Cæterũ (quod ad bellica fœminarũ stu
dia attinet) idem Herodotus autor est, Machlyes et
Auses circa Tritonidẽ habitare, quorũ puellæ Mi
neruali sacro velut in turmas diuisæ, fustibus sese
& lapidibus incessant, sasse se patriũ morẽ seruare.
Tum siquæ vulneribus occubuerint, eas negari
virgines fuisse: quę oĩm optima fortissimaq; iudi-
cata, sit eam Græco armorũ apparatu, & crista co-
rinthia in currũ sublatã, circa paludẽ multo suorũ
Machlyes. fauore circũuehi. Calliphanes supra Nasamonas
credidit Machlyes habitare, Andeoginasq; esse
vtriusq; videlicet naturæ, vicibusq; inter se coire.
Quod vix scribere essem ausus, ne monstra rerum
consectari videremur, nisi Aristoteles autor gra-
uissimus adiecisset, dextrã his mãmam virilẽ esse,
leuam muliebrẽ. Inciderunt in Dardani ætatẽ, cu-
Busiris. ius mentio nuper facta est, Busiridis hospitia. Tra-
dunt quidã propter Nilum fluuiũ eũ tyrannidem
exercuisse. Alij duos in Aegypto celebres Busiri-
des fuisse memorant, vetustissimum vnum, qui a
Mena Aegyptiorũ regũ vetustissimo secundus ac
quadragesimus in ea terra regnauerit. Iuniorẽ alte
rum, qui post Menam quinquagesimus fuit. Is So
lis vrbẽ, quæ eadẽ est & Heliopolis, condidisse di
citur. Græci Thebas eã vrbẽ dixere. Quod si vera
sunt quæ ab illis traduntur, maiorẽ Busiridẽ The-
bas cõdidisse æquũ sit credere. Quãdo ad Heliopo
lim quod satis constat, Iosippus & fratres, qui ali-
quot ætates hæc tẽpora precesserũt, sedes habuisse
dicãtur, aut iunior igitur Busiris fuit, qui crudelia
exercuit hospitia, aut fateri oportet aliũ ab vtroq;
diuersum extitisse, qui in hæc tẽpora inciderit. Sed
hæc oĩa viciniora sunt poetarũ fabulis, q̃ vt in hi
storiæ scænã tuto exire possint, non magis dico, q̃
Dionysius q & Bacchus. ea quæ de Dionysio siue Baccho his tẽporibus in-
teriecta traduntur. Hunc vini repertorem fuisse, to
tumq; circuisse orbem fama est. Idem vt fertur Ny
sam vrbem in India condidit. Primusq; mortaliũ
docuit vitem serere. Ob idq; oĩm gentiũ consensu
diuinos sit honores adeptus. Qui a Græcis cultus
est: ex Ioue fuit et Semele natus, nec illi ęqualis quẽ
Bacchi plures. Aegyptij multo prius coluere. Herodotus Bacchi
nomen ex Aegypto Græcos accepisse existimat.
Ceterũ fuit alter vetustior Iouis et Proserpinę fili⁹
(Sebasim quidã nominãt) is primus boues aratro
iũxit, in cui⁹ rei argumẽtũ, eius frontẽ cornib⁹ in-
signiuit vetustas. Semeles filius ambobus iunior,
vitæq; multo mollioris, quippe qui in suis expe-
ditionibus mulierum cœtus habuerit: in comita-
tu, choris & saltationibus nõ minus celebri q̃ ar-
mis, orbẽ lustrauit. Hui⁹ indica expeditio est, vnde
triennio reuersus elephanto sedens triumphauit.
Mox Hispania ab eo Libyaq; lustrata, quibus ter-
ris nõ obscura vetustissimæ illius expeditionis im
pressa ad posteros mansere vestigia. Sed hęc quoq;
tam propinqua sunt fabulis, vt nihil ad historiæ
fidẽ sit minus cõducibile, quã in hoc caliganti ve-
tustatis recessu longius immorari. Verũ enimuero
gliscẽte vita plures ea tempestate in terris extitere,
Ericthonius. qui ad mortaliũ vsum alij alia cõmenti sunt. Eri-
cthonius qui Athenis quart⁹ a Cecrope regnauit,
iungẽdę quadrigę modũ primus Grecię monstra-
Triptolemus. Ceres. uit. Triptolemusq; longa naui in Eleusim atticæ
delatus, locorũ accolis distribuit tritici semen. Ce-
res frumentũ sua spõte in agris ortũ vitæ accõmo
dauit, monstrauitq; mortalibus seruandi seminis
rationẽ, terræq; iterũ cõdendi. Fuerat illa id iam an
tea ꝯmenta, quũ ipsius filia ab Orcho, Molossorũ
rege, ex Sicilia rapta est. Qua iniuria adactũ frumẽ
ta in vnius inuidiã succẽdisse fertur. Inde vero ea
reperta, Triptolomo semen vltro retulisse, vt vti-
lissimũ vitæ inuentũ in plures vulgaret. Aegyptij
Cererẽ eandẽ esse arbitrantur quã ipsi Isidẽ vocãt,
primũq; tritici vsum sibi vẽdicant. Siculi, qñ ipsa
sit terra Cereri sacra, rei mortalib⁹ gratissimę inuẽ
tum autumãt. Athenienses, qui exteris gẽtibus id
munus acceptũ referebãt (ingenue enĩ fateri pere-
gre id ad se delatum) Siculis eo noĩe debere malue
runt q̃ Aegyptijs. Sunt qui et leges Cererẽ retulisse Ceres.
memorent, vt mortales æquitati assuescerẽt. Hanc
Vesta soror imitata, ædificandarũ, vt vitã & ipsa Vesta.
aliquo modo excoleret, domuũ cõmenta est ratio
nem, quod Diodor⁹ in historijs tradidit. Neptum- Neptumnus.
nus Saturno & Rhea genitus, nauigatione reperta
primus classem instituit, & ob id a patre rei mariti
mæ præfectus. Enimuero maris imperiũ ob id me
ritũ adeptus, id demũ cõsecutus est, vt vana poste-
ritas huic velut deo cuidã, in cui⁹ tutela mare esset,
diuinos constituerit honores. Accessit huic merito
domãdorũ equorũ ratio, quã eidẽ vni vita retulit
acceptã, quo cõtigit, vt equestrẽ Neptũnum Gręci Pluto.
maritimumq; dixerint. Pluto, ne nõ & ipse hoĩem
aliquo modo iuuaret, funebrẽ apparatũ instituit,
sepulchraq; & iusta mortuis censuit reddẽda. Quæ
causa fuit, vt in his quæ sub terra sunt, imperiũ ob
tinere sit creditus. Scio fuisse qui id mortalibus per
suasum crederent, q̄ in paterni regni diuisione fue
rit ille occiduas sortit⁹ terras, quas Græci infernas
dixere. Simili licentia pręd̄icant Ioui cœlum sorte
datum, quia oĩs terra quæ ad orientẽ Solem vergit Iuppiter
ei cesserit. Sed nescio an honestius fieret, si talia si-
lentio præteriremus. Verũ quia hæc & alia huius-
modi multa a fide alioqui abhorrentia, video ab
illustribus rerũ scriptoribus recepta, haud sane in-
telligo, cur pro falsis temere a nobis repudientur,
aut indigna credãtur: quę si qua possint, a fabulari
schemate vindicentur. Etenĩ sublata creditæ diui-
nitatis opinione, quã illis volumus in primis adẽ
ptam, nihil adhuc nostra illis historia tribuit, quod
non facile euenire potuerit, nisi forte Cyrum regẽ
a cane nutritum, & feram lupam vrbis conditori-
bus vbera admouisse credere æquum sit, Iouem
a parentibus expositum, capellæ vberibus adhibi
tum, circaq; vagientem puerũ Curetum strepitus
& tympana exaudita, ne occulta alimenta quæ pa
tri suspecta erant proderentur, pro mendacio repu
dientur. Quoniã quædã fidei propiora tãtum abest
vt omnino non scribenda existimem, q̄ non nul-
la etiam quæ sunt haud dubie propinquiora fabu
lis, affirmare non ausim pro falsis ad poetas rele
ganda, qualia de giganteo sunt bello tradita, quod
hominum genus Moses, Plinius & Plutarchus ce-
lebrant, vel q̄ orbem terrarum victor Iupiter lu-
strauerit, tyrannos sustulerit, vitam excoluerit, q̄
deniq; omnibus se gentibus admirabilem fecerit,
Sunt hæc, quis non videt? hominum opera. Age
vero quid illius sibi volunt adulteria, stupra, ince
sta, aliaq; per omnia scriptorũ genera vulgata fla-
gitia? sunt ne hæc diuinitatis argumenta an morta Mortalitatis argumenta in Ioue.
litatis potius? hominisq; dissolutissimi? Quod si
talia euenire potuerunt, immo quum omnino esse
facta credantur, non video cur omni fabularum
velamine procul excusso, in historiæ seriem citra
infamiam venire non possint. Sed quoquo modo
hæc habẽt, integrũ cuiq; erit, in alterutrã partẽ acci
pere, fidẽ enĩ meã talibus obstringã nunquã. Nũc

Iudaicarum rerum explicatio stilum ad se reuocat.
Etenim Iosue confestim post Mosis interitum in
Hiericuntem missis, qui gentis statum, locorumq;
naturam diligenter explorarent, ipse haud procul
a Iordane fluuio castra fecit. Qui ad res hostium ex
Raaba meretrix. proximo cognoscendas missi fuerant, in Raabæ
Hiericuntiæ fœminæ pudicitia & fama parum in-
tegra, & (vt quidam tradunt) cauponariam exer-
centis, domum diuertere. Per diem inde quasi va
ria negocia secuti, mœnia, portas vrbis, situm, ar
ma, cæteraq; apud hostes per ocium inspexere. Ma
nauit subito rumor in regiam domum venisse
ignotæ gentis quosdam, qui in vrbe parum nego
ciose per diem versati essent, nimirum illi ad Hie
ricuntiorum res cognoscendas missi sint. Nihil ab
re futurum, si pro exploratoribus capti quæstioni
adhiberentur, torquerenturq; tandiu, quoad suspe
ctissimi accessus causa vi esset illis expressa. Missi
sunt itaq; sub noctem a rege, qui exploratores ad
se traherent. Quod cum trepide ad se iri Raaba sen
sisset, cerneretq; quantum hospitibus periculum a
rege immineret, sub lini fascib⁹, qui temere muro
inhærebāt subito occulit. Tum velut eorum oim
quæ parabātur ignara, postea quam regij ministri
ad se ingressi sunt, atq; aduenas hoīes qui per diem
in hospitio fuerant, minaciter requisiuere. Ignoti
(inquit illa) hodie quidam huc diuersati sunt, qui
negocium curaturi, vt ipsi mihi dicebāt, Hiericū-
tem venere, sed quum iam propemodum aduespe
rasseret, velut maturato opus fuerit, domo abie
runt, credere se ꝯtinuo vrbe profectos. Res credita
est. Missiq; sunt cōtinuo expeditissimi iuuenes via
quæ ad Iordanem ducit, qui illos in vrbem retra-
herent. Cæterum vano cursu ad altam noctem fa-
tigati domum negocio infecto reuersi sunt. Raaba
sedato tumultu, hospites edocet in quanto sint di-
scrimine versati, credere se iam omni eos periculo
defunctos, tantū publica via abstinerent, per deser
ta et inculta loca abeūdū, noctuq; magis q̄ interdiu
faciundū iter. Precari ad hæc illos idēidemq; obte
stari, vt nō hospitij solū, sed meriti etiā sui in eorū
salute tuēda vellēt esse memores, vt siquādo victo
res castra ad vrbē admouissent (quod ita futurum
mens augurabatur) hospitalis beneficij sibi gratiā
repēderēt. Gratiā se illi prestaturos polliciti, per fu-
nem extra vrbē demissi (nam ita forte euenerat vt
Raabæ domus publico esset muro cōtigua) occul-
tis itineribus incolumes in castra abierunt. Per
hos Iosue certior factus in quo res Cananeorū sta-
Iordanis constitit. tu essent, q̄ omnia pacata, q̄ segne ocium, oimq; re
rum negligentia, paucis suos hortatus ad Iordanē
castra promouit. Mirū est quod hic fieri contigit,
admota fluuio fœderis archa, amnis qui sua natu-
ra violētus minimeq; tranabilis fuit, vndis in mu
ri speciē superiore parte stantib⁹, siccū ꝑpō vadū
prębuisse dicit. Tum exercitu per ociū transmisso,
mādat Iosue ex singulis tribubus singulos, lapidē
vnū eorū, q pedib⁹ medio vado obiacerent, extra
alueū deferre. Ex eaq; materia, dux haud procul flu
uiali ripa Deo optimo aram ꝯstituit, quæ vadatio
nis illius fuit ad posteros monumentū. Illud etiā
miraculo datum, q vbi Cananeam terrā Israelitæ
Manna desijt. ingressi sunt, manna haud amplius est illis e cœlo
missum. Vbi igitur populus circa Iordanem con-
stitit, omnē virilē stirpem in deserto procreatam
Populus circunciditur. Iosue, vt sacra tradit historia, ad vnum circuncidit
paucisq; diebus eodem loco statiua habuit, dum
multitudo cōualesceret. Inde ex Iordane ad Hieri-
cuntem populabundus exercitus est ductus. Hic
cum plures dies castra habuisset, hostisq; se muris
tueretur, nec quanq; pugnādi copia fieret in aciem
descenderet, numinis præsentia fretus Iosue man-
dat fœderis arcā mœnibus circunferri. Mirabile &
hoc quoq; dictu, quicquid murorum procul est ab
arca conspectum, non bellicis tormentis, non ope
ra aliqua adhibita, sponte corruit, vrbsq; mœnib⁹
nudata modico certamine capta est. Sæuitū nihilo
secius in omnem sexum & ætatem. Præter argen-
tum & aurum cætera prẹda corrupta est. Raaba ob
fidum hospitiū cum tota domo seruata cum Israe-
litis habitauit. Hiericus capta ab imis est fundamē Hiericuntis excidium.
tis diruta, vt ne vestigium quidem ædificiorum sit
vllum in ea relictum. Additæ imprecationes, si
quis eodem postea loco ẹdificare esset ausus. Aurū
omne & argentum oraculi monitu est sacrario illa
tum. Achanus Charmi filius regiam chlamydem Achari sacrilegium.
auro contextam, medio tumultu adeptus, in occul
to habuit: quum cæteri multa fide & religiōe oēm
prædam in apertum retulissent. Bibliaci libri coc-
cineum pallium trecentosq; argenti siclos cū auri
lamina prædæ detractos demonstrant. Nec inde
multis interiectis diebus, Iosue triginta armato-
rum milia ad Adan vrbem recipiēdam misit. Alij
Hai pro Adan scripsere, triaq; hominum milia nec
amplius ducis iussu in eam expeditionem profe-
cta, quo fit, vt in tāta rerum variatione anceps sæ-
pe animus fluctuet, nec plane intelligat in vtram
inclinet partem, præsertim in Barbaris vocibus
explicandis, quas iuxta Græci Latiniq; citra omnē
vsum habuere. Nos vero ne mediæ narrationis
cursus ob eā causam sẹpius abrumpatur, quẹ dua
rum deinceps verior, aut plurium verissima visa
fuerit cōtenti erimus opinione. Siue igitur tam exi Iudęorū clades.
guæ, siue maiores fuerūt copiæ illæ quæ ad Adan
tūm missæ dicuntur, satis cōstat turpi fuga, cædeq;
insigni Israelitas in castra reuersos. Fregit ea clades
supra modū gentis animos prosperis rebus assue-
tos. Saccum induunt, sedentq; humi tristitia & mœ
rore afflicti, flebiliter querētes esse se medio victo-
riæ cursu fauore numinis destitutos, negantq; eo
alienato successum vllum rerū sperari debere am-
plius. Videndum esse ne publica aliqua priuatave
offensa populus cœlestem iram experiretur. Erat
Iosue in tam subita populi consternatione nō me
diocriter solicitus. Qui etsi palam suorum castiga-
bat querelas, animus tamen haud erat religione li-
ber. Cœlesti igitur voce monitus, cognouit sacrile
gium esse in castris perpetratum, expiandumq; id
scelus esse, nec ferendū, vt ex sacris manubijs quic-
quam publica priuatave fraude furto prophanare
tur. Tributim primo, mox domesticatim diligēter
& non sine religione inquisitum, postremo Acha
nus siue Acharus (vtrunq; eīm scriptū reperio) sce-
leris conuictus, extra castra dira execratione perdu Acharus lapidib⁹ obruit.
ctus, lapidibus est a populo cum liberis & tota do-
mo obrutus. Tum vero dux religione liber ad
Adan ire pergit: misitq; intēpesta nocte qui haud
procul vrbe in insidijs q̄ occultissime sederēt, ac quū
aduersa parte ꝑpłm ad pugnā egressum sensissent,
tum repente qua proximū cuiq; esset vrbem præsi
dio nudatam inuaderent. Cōsedere illi (erant enim
ad quinq; milia lectorum hominum) inter Adan
& Bethauen: Iosue vbi primum illuxit, cū robore
copiarum ex edito loco in conspectū hostium ve-
nit. Adanitæ recenti victoria feroces incomposito
agmine ex oppido decurrunt. Cessit hostibus incō
sulto ruentibus Iosue simulato metu, inde certami
ne iniecto omnes oppidanorum vires in se vertit.
Nec stataria erat pugna, sed vt procul ab vrbe Ca
naneum abduceret, nunc aperte Iosue moliri fugā
nunc

nunc ferocius resistere. Interim qui in insidijs erãt,
Adan capitur.
quiq; in hanc ipsam erant occasionẽ erecti, clamo
re diuersa parte sublato celeri cursu ad vrbẽ deferũ
tur, vbi turbatis omnibus muliebri pauore, puero
rumq; ploratu, sine certamine portas irrumpunt.
Interim exauditus ex vrbe clamor oppidanos præ
senti certamine auertit. Quibus sponte cedentibus
instar dux ferocissimus, fugientiumq; terga cædit.
Iam & qui vrbem occuparãt, hostibus ad mœnia
effuso cursu tendentibus esse obijciunt. Sic amissa
vrbe multis in medio cæsis, reliqui per agros cum
metu & trepidatione dispalati, quo quemq; præ
ceps tulit cursus, in pacatum abiere. Cędes in vrbe
sub primã irruptionẽ ingens est edita, vt pmiscue
oĩs sexus & ætatis ad duodecim milia cæsa dicant.
Regẽ captum Iosue in crucem extulit. Inde corpus
ante vrbẽ abiectum ingenti lapidũ cumulo texit,
oĩa vrbis ædificia, vt ad Hiericuntẽ, funditus dela
ta. Duarũ illustriũ vrbiũ excidiũ, cædesq; regũ per
oẽm Palęstinã terrã vulgatæ metũ & terrorẽ ingẽ
tem vniuersæ genti iniecere. Sed Gabaonitæ quo
propiores erãt periculo, eo maiore metu adacti, tu
multuose in medium consultant, qua potissimũ ra
tione se imminẽti subtraherẽt periculo. Nulla eni
in armis spes erat. In preces itaq; versi, mittunt qui
suppliciter ab ipso duce pacẽ postularent. Ars quo
q; consilio addita est, qui in castra missi sunt, muci
da panis frusta, & vinum in vtribus vapidum se
cum deferunt, calciamenta ad hæc obtrita inducũt
pedibus, cæteraq; longioris viæ argumenta diligẽ
ter assimulãt. Vbi vero ad conspectũ est ducis ven
Gabaonitarum oratio.
tum. Vestra (inquit eorũ vnus) virtus Israelitæ vi
ri, vestra insignis fama effecit, vt iam inde ex quo
Palæstinæ terræ fines transcẽdistis, etsi nostra cau
sa nihil cum Cananea coniunctũ haberet, essentq;
nostra iura oĩno ab illis diuersa, pro magno tamen
negocio haberem⁹ perpetua pacis fœdera vobiscũ
sancire. Ad quod ipsum impetrandũ, etiã quũ lon
gissime adhuc vestra castra esse diceretur, multorũ
dierum itinere huc publico cõsilio venimus, nihil
veriti, quin ob causæ (vt dixim⁹) & fortunæ diuer
sitatem, tum quia ad Cananeorũ opes euertendas,
res nostræ esse potuerunt vobis nõ inutiles, haud
grauate nos in vestram fidẽ & amicitiam reciperε
tis. Nuncq; oramus suppliciter & obtestamur, ne
spem impetrandæ pacis, quam nobiscũ tulimus,
irritã esse patiamini. Cum Cananeis viri Israelitæ
vobis bellũ est, nõ cũ ipso humano genere, quanq̃
si sic esset, nullum genus hoĩm esse tam ferum cre
dimus, nullum tam iustitię & humanitatis expers,
a quo si nulla sit iniuria effectum, nõ facile pacem
& veniam impetrari oporteat, malitq; eũ seruare,
qui suam fidem imploret, quam inhumane & cru
deliter perdere. Quod ipsum eo facilius a vobis vi
ri Israelitæ impetrandum censemus, quo ob veræ
Fœdus Gabaonitarũ & Iudęorũ.
pietatis cultũ a cæde & sæuitia longe magis quam
reliquæ gentes abhorretis. Quum Gabaonitæ in
hunc modũ verba fecissent, Iosue & alij inhuma
num rati, populũ, a quo nulla ipsi essent iniuria la
cessiti, quiq; cõsilia, & fortunas disiunctas ab ea gẽ
te haberet, cũ qua bellũ gererent, vltro pacem &
amicitiam petentem non recipere, communi con
sensu fœdus cũ legatis firmant iureiurãdo vtrinq;
interposito, non solum neutros alteris nocituros,
sed siqua aliunde vis alterutris orta esset, socios ab
omni iniuria defensuros. Nouæ societatis fama in
Cananeorum exercitus.
omne Cananeum nomen diffusa, vniuersam in
Gabaonitas gentem odijs armauit. Adonysede
chus Hierosolymorum rex, in cuius fide Gabaoni
tæ fuerant, eam præ cæteris defectionem minime
ferẽdam ratus, cum his copijs, quas in præsentem
vsum belli instruxerat, Gabaon tumultuose cir
cunsedit. Aderant insuper illi ex Hebrone Ohas,
Pharas ex Hieromotho. Tabirus Eglonis, & Ia
phias Lachius, reges. Erant cum his ad triginta ar
matorum milia, & in his duo milia curruum. Ga
baonitæ cõfestim ad Israelitas socios mittunt, qui
doceant in quanto discrimine, ni properent sibi
suppetias venire, res suæ sitæ sint. Maturato opus
esse, si sociorum saluti consultum velint. Scire se
nullam spem veniæ ab infestissimo hoste speran
dam, ob separata a reliqua gẽte cõsilia, nec eas esse
Gabaonitarũ opes, q̃ tantã vim hostiũ mœnibus
hærentem diutius ferre possint. Celerarent auxilia,
ne si segnius subueniretur, capta (quod nollẽt) vr
be mutatæ fidei Gabaonitæ ad vnũ crudelissimo
hosti pœnas expenderent. Post legatorũ postulata
nemo erat, qui non æquum iudicaret laborantib⁹
socijs mature subueniendum. Cæterum ingenti
numero hostium territi, ambigere primo, qua fi
ducia, quibus viribus, quo cõsilio, ad hostem lon
ge potentissimum accederent. Hæc vulgo iactare
tacitaq; metus confessione de industria rem trahe
re, quum Iosue oraculo monitus dicitur, vt in ho
stem cõfestim moueret, nec de euentu pugnæ am
bigeret, omnia prouidentia fieri. In potestate nu
minis vitam hominum esse, & interitũ: nec Israe
litis diuinã opem in tanto discrimine defuturam.
Irent modo, spemq; secum clarissimæ victoriæ fer
rent. Nec quia hostium opes inuictæ putarentur,
desperandã ꝓpterea victoriã esse. Quãdo nihil sit
in humanis rebus tam validũ aut tam munitum,
quod nõ fatorũ expugnet necessitas. His vocibus
accensus Iosue, nihil moratus amplius, in hostem
profectus est. Quinis deinceps castris, ad Gabaon
cõsedit. Hic animis subito ad pugnã accensis, in
genti est clamore concursum. Nec hostiũ numerus
Israelitis ancipitẽ fecit victoriã. Quin sub primũ
congressum terror ingens hostibus iniectus, eos
pręsenti certamine auertit. Secuta inde aperta trepi
datio & fuga, qua innumeri mortales cæsi dicunt.
Disiectis incensisq; currib⁹, Iudæus victor fugien
tem hostẽ cũ cæde & strage longius insequit. In sa
Iudęorũ victoria.
cris libris proditũ reperio, stetisse aliquãdiu eo die
Solẽ in cœlo, quoad Israelitę victoria defungeren
Sol stat.
tur. Sed dũ Iosue hostiũ terga premeret, vrgeretq;
fortunã semel inclinatã, ne Cananeus a pauore &
metu resipiscens instaurare posset pręlium, trepide
illi nunciat, quinq; reges, qui acie decesserãt, haud
procul a Maceda vrbe, in altiorẽ specum sese illate
brasse, misit qui speluncę hostiũ lapidibus obrue
rent, locumq; præsidio in suũ aduentũ obtinerẽt.
Nec ita multo post cæde fatigat⁹ ad regũ latebram
diuertit. Quib⁹ inde reuulsis superbissimas eorũ
ceruices subiecit Israelitarũ pedib⁹ calcãdas. Mox
Quinq; regũ supplicium.
stipitib⁹ affixos morte ignominiosa affecit. Corpo
ra in eum locũ, quo fuerant fuga delati, abiecit, la
pidibusq; obrui iussit. Inde in castra reuersus, Ga
baonitas ad se vocatos grauiter increpuit, q̃ velut
populus a Cananea gẽte diuersus, cũ Israelitis fœ
dus percussissent. Iure potuisse se eorũ exemplũ so
ciũ fraude agere, ac fœdus ipsum pro irrito habe
re quod cũ Cananeo nullo ictum voluisset vnq̃.
Gabaonitę ignominia notantur.
Sed bene vertere eis, q̃ Iudęorũ peculiare sit nunq̃
numẽ per quod semel iurassent, fallere. Mansuram
itaq; illis ratã cũ Hebræo populo amicitiã. Cęterũ
vt monumentũ ei⁹ rei aliquod extaret, notaturũ se
in præsentia eos leui ignominia, quã æquo animo
essent laturi, si secũ reputarent, nulla minore ani
maduersione potuisse publicã eorũ fraudẽ vindi

cari. Irent & sociali fœdere secū militaturi calonū lixarūq; ministeria Israelitis exhiberent. Qui mos diu inde tenuit, vt soli Gabaonitæ, iam ad sacrorū vsum, q̃ ad militum desideria, ligna & pabula in castra deportarent. Nec Iosue post clarissimam vi ctoriā in ocio fuit, sed ad hostium loca recipienda cōuersus, Macedā vi cepit, inde Lebnam, rege vtro bi q; cum populo cæsis. Inde Lachim corona cin xit, quo Hiras Gazeritarum rex cum valido exerci tu occurrit. Hunc quoq; prælio victum Iosue inter fecit, vrbemq; vi captā fundit⁹ diruit. Inde Eglonē deleuit, cui Ebronis est excidium cōtinuatum. Pa ri clade Dabirem vrbem cum suo rege affecit. In montana deinceps loca cōuersus, Aserothum expu gnat, in regem captum aut aliter q̃ in cæteros, qui in potestatem redacti fuerant, animaduertit. Mox prospero victoriæ cursu, a Cade ad Gazam vsq; oēm regionem cædibus & populatione impleuit. Ita omni fere Cananea terra domita, victor exerci tus ad Galgalā, vnde primo fuerat a Gabaonitis accitus, est cum lętiria reduct⁹. Nec ita multis inter iectis dieb⁹, nouum Israelitis ab eadē gēte ortū est bellum, Iabinus Asoritanī rex cum Ioabo Madia nita & alijs quibusdā Cananeæ tractum tenētib⁹, & ex ea quoq; parte, quæ ad meridiē vergit, qui cir ca Cenerothum, & in littorali ora imperitabāt, iun ctis inter se armis bellū in Iudæos reparat. In hunc hostilem apparatum Iosue oraculo iussus intrepi de profect⁹ est, cōflixitq; ad Meronis aquas cū inui cto alioqui exercitu. Fuitq; id quoq; prælium vt cæ tera Israelitis felix. Hostem fusum fugatumq; ad Si donem vsq;, cum multa cęde. Israelita victor perse

Iudęi Cananea potiuntur.

cutus est. Atq; hoc demum bello, quod miror a Io sepho silentio prætermissum, Israelitæ defuncti oēm hostilē terrā, præter pauca oppida, quæ par tim natura, partim humano opere munita sine lō ga obsidione expugnari non poterant, suæ ditio nis fecere. In sacris libris vnus & triginta reges no minatim referuntur quos Iosue bello superauit, iam inde ex quo Iordanem sicco vado traiecit. Sed non adeo sumus rerum humanarū ignari, vt ma gnos reges, & quales sunt hodie in terris eos fuisse arbitremur, quippe q̃ late inter mortales imperēt, qui hoc nomine nostra tempestate pollent, quum tota Cananea terra, quæ eadē est & Palæstina, vix legitimi sit vnius regni capax, si cæterorū regnorū

Reges prisci.

quę hodie sunt, immēsos fines animo cōsiderem⁹. Quamobrē æquius sit credere, fuisse regulos eos, quorum singuli singulas haberent vrbes. Subit & alia reputatio animū, quid sit q̃ Hierosolymorū nomē per ea tēpora in Cananea non sit terra relatū In cui⁹ vrbis origine referenda quia veriora sunt, q̃ Iosephus, & Bibliaci libri tradūt. Strabo autor alioqui grauissimus haud dubie est deceptus, ratus

Strabonis error.

Mosen, quem falso Aegyptiaci sanguinis et Isidis sacerdotem dixit, vrbē ipsam cōdidisse, quū satis constet, neq; Aegyptiacū eum, neq; Isiacū sacerdo tem fuisse: & qui prius ex humanis decesserit, q̃ Pa læstinæ fint terræ fines Israelitæ ingressi. Sed de lo ci conditione quanto verius potero, loco magis opportuno dicam. Iosue igitur anno iam quinto Palæstinæ expeditionis acto, cū castra ad Sylonē fecisset, populum ad concionē vocauit. Hic quū in medio stetisset, ita multitudinem dicitur affatus.

Iosue oratio ad populum.

Quā manifesto numinis fauore patres vestri, quin to & quadragesimo ab hinc anno, vetustam serui tutem ex Aegypto fugerint, per quā aperta rerum miracula in desertum venerint, nemo est vestrum (reor) viri Israelitæ, qui non fando hęc, aut ex illis dum in humanis adhuc agerēt, aut ex alijs, audiue rit. Quanq̃ ego, qui reb⁹ ipsis nō interfui solū, sed in quibusdā etiā pręfui, optimus sum testis, quam dexter volensq; Deus nostris vbiq; votis affuerit. Longū esset referre, quib⁹ tum cladib⁹ Aegyptum concussam vidimus, quū inde Mosis ductu egressi sumus, q̃ stupenda rerum mutatione rubri maris arenam, vt puluerem, calcauimus, infestissimum hostem cum omni exercitu obrutum vidim⁹, per littora disiectum spoliauimus. Nec dicam manna cœlo demissum in panē, volucres in obsoniū da tas, aquam in potū duro silice depromptam. No ta sunt Mosis ducis clarissimi cum familiari numi ne colloquia, nota prodigia, quib⁹ Dathas & Abi ros cum domo vterq; sua periere, cum quibus tot Senes vno tēpore ob sacerdotij ambitū sunt ꝓ cō cione absumpti. Quid clarissimas victorias memo rem, q̃ Mosis ductu circa Sinā primo, & mox trās Iordanē nostrę genti obtigere, q̃ pręsens vbiq; nu men habuerim⁹? Sed, haud multū opiniōe fallor, aut nunq̃ Deus nostris rebus præsentior affuit, q̃ ꝓximo hoc quinquēnio, ex quo Iordanē trāsgres si sum⁹: quo tēpore oēm Palæstinā terrā iure belli nostræ ditionis fecim⁹. Etenī vt numerosos opulē tosq; exercit⁹ sileā, quos pene inermes & quasi so lo aspectu fudim⁹, innumeras vrbes direptas & in censas. Quādo vnq̃ illi gentiū tot reges prosterne re est datū, vt vix totidē i terris superstites relictos æquū sit iudicare? Sed hæc eo tendūt, vt assertam libertatē, innoxios casus, innoxia discrimina, tot prospera bella, tot successus, feracissimū hoc amœ nissimumq; solū, liberos, fortunas, & quicquid rerū nobis in vita est, id totū diuinæ prouidentiæ acce ptum referamus. Stultum sane sit credere, vel im pium potius, populum veteri seruitio assuetum, imbellem, profugum, inopem, inermem, nisi præ sens volēsq; Deus affuisset, tot vrbes subigere po tuisse, tot populos, tot reges, sine vulneribus, sine cæde, sine cruore, nisi qui vni⁹ sacrilegi culpa vno est loco fusus. Sed quo benignius indulgentiusq; cœleste numen adhuc nobiscum egit, eo maiore si mus execratione digni, nisi perpetuo cultu, religio ne, pietate efficere nitamur, vt veritatē hanc a ma ioribus per manus acceptam, legibusq; & cerimo nijs instructam, nō solum inoffensam teneamus, sed auctam etiam posteris, sanctioremq; traditam velimus: quod ipsum facile futurum confido, si a vana & inepta cæterarum gentium superstitione pertinaciter abstinuerimus. Si non plus apud vos mulieres illecebræ, intempestiuæ comessationes, ociosa colloquia, auara cōmercia quam veritatis sacramentum valebunt. Aliquid certe Mosis pro phetæ summi cœlestis mens vidit, q moriēs idēti dem monuit, vt omnē Cananeorū gentē tollere mus. Nō enī ita ille humanū genus oderat, vt tam crudeliter in victos sęuitū voluisset, sed pietati, ve ræq; religioni cautum voluit. Videbat senex ille fatidicus, velut ea, quæ oculis videntur, non sine offensa populum in his errorum tenebris versatu rum, quibus hæ gentes, quæ Cananeam tenebant terram, premebantur. Cæterum quādo ita accidit, vt non omnino sit gens hæc sublata, sed alij loco rū natura freti expugnari nequiuerint, alij per erro rem sint in amicitiam recepti, multi ad hæc pueri puellæq;, qui nondū altius vanā superstitionē im biberant, de industria seruati. Quanq̃ (vt est natu ra hominis semper in peius prona) haud dubium sit, quin & ipsi vbi per ætatem adoleuerint, si sine etiam parentum manibus, vel verius dæmonum præstigijs per quietem monendi, ad vanos Deos, lapideaq; simulachra respicient. Vt enim ferarum

Cur Moses Cananeos occidi iusserit.

catuli

catuli e lustris sublati cicurentur licet, tacito tamē
naturę instinctu modico momēto ad feritatē recur
runt: ita hoīes alieno ritu, & a patrio longe diverso
instituti, in gentile vitiū, velut materno utero im-
buti, aliquādo irrūpant necesse est. Sed quo maius
ex hoc futuro cōmercio nobis ac posteris imminet
erroris discrimē, eo ipensi⁹ vos etiā atq; etiā monē
dos duxi, ne qd i humanis tāti esse arbitremini, qd'
vestrū animū malorū dæmonū servitio subiiciat,
cogatq; ab luce & veritate aberrare, quam maiores
nostri in cœlo, unde quærēda fuit, per innocentiæ
cultum ab initio deprehēdere, deprehēsam pia reli
gione colere perseverarūt: q̄ semel atq; iterū a patri
bus in deserto offensa, nunc publica clade sese ulta
est, nunc ne ulcisceret multis precib⁹ ægre exorari
potuit. Cæterum haud vos ignorare arbitror, q̄ di
ras imprecatiōes huic Moses iniunxerit, qui a lege
divinoq; instituto aliqñ aberrasset, q̄ dira exilia, q̄
inopiā, egestatē, servitiū, quod demū excidiū uni-
versæ genti futurū prædixerit, si alienos deos, aut
vos ipsi, aut posteri qñq; sicuti essetis. Cōtra vero
quales successus, quantā felicitatē, quæ incremēta,
si in antiqua pietate nihil demū fuerit offensum.
In quo virtutis officio an perpetuo mansuri sitis,
incertū habeo. Unum scio, sive q̄ a verissimo pro-
pheta ea quādoq; futura audivi, seu quia De⁹ Opti
mus Maxim⁹ me ut illum, in hac parte, quæ ven-
tura sint, nō ignorare voluit, nostrā totiusq; poste
ritatis, & salutē, & excidiū, in hoc uno sitam esse di
scrimine. Quod quum ita sit, utinā priusquā vita
egrediar, ad cui⁹ exitū (ut video) perveni, aliquod
futuræ cōstantiæ signū in vobis perspiciā: quo cer
tam spem mecum perpetuæ meorum salutis ferre
Perora tio. possim. Nam & naturæ & vobis (ni fallor) abūde
satisfeci. Quū hæc ille ita perorasset, cōfestim ex to
ta cōcione redditus est clamor. Nihil unq̄ populū
tam impiū scel⁹ admissurū. Ictū esse semel cū Deo
fœdus, quod tam sibi, q̄ posteris inviolatū velint
manere, cupiantq; se arctioribus adhuc vinculis, si
maioribus possint, religioni astringi. Tum Iosue
Recēs Iu- id petēte oēs iterū in ipsius verba iurarunt, nunq̄
dæorum per se aut per alium passuros quippiā ex religionis
iusiuran- præscripto mutari, fraude, aut ambitione. Si falle-
dum. rent, tum oīa mala illa, quæ Moses prævaricantib⁹
futura vaticinatus esset, suis suorumq; natorum,
capitibus inciderent. Hoc recens fœdus literarum
monumentis marmoreis tabulis incisum, sacra-
rio inferēdum Iosue curavit. Inde ad populum cō
versus. Iam tempus est, inquit, quādo religioni sa-
tis cautum est, ut longissimæ militiæ, eiusdēq; pro
sperrimę præmia feratis. En dabo inquit viri Israe
litæ vobis decem viros, ex singulis tribubus, quæ
nōdum agrū accepere, singulos, qui bona fide vo
bis agrum perpetuo possidendū admetiātur. Crea
ti igitur ex omni multitudine, prudentia singulari
& fide insignes: hi septem mensibus oēm regionē
bello quæsitam contemplari, quia soli natura nō
eadem ubiq; est (etenim circa Hierosolymam &
Hiericuntē montana fere est & sterilis) haud ęquis
finibus eam divisere. Ubi sterile fuit solum fines
latius propagari, in ubertate contracti. Inde ad Sy
lonem reversi, ubi Iosue erat, eoq; præsidente sin-
Decē tri- gularum tribuū nomina sunt in sortem coniecta.
bus Ca- Iuditarum prima sors excidit. Hi sibi superioris
naneam Idumeæ optarunt partem, quæ Hierosolimā usq;
sortiunt. protenditur, latitudo in ea usq; loca decurrere qui-
bus olim Sodoma fuit, urbes in ea Ascalon & Ga
za fuere. Simeonij Idumeam quæ ad Ægyptum &
dorsum Arabicum vergit obtinuere. Beniaminij
terram a Iordane fluvio ad mare, in ea Hierosoly-
ma & Hieric⁹. Effraimitæ a Iordane ad Gazara sor
titi sunt loca. Isachari qua Carmelus & Taburius
montes. Zabuloni circa Carmelum et Genesaram
lacum oram mari cōtiguā. Asserini oēm terrā quæ
ad Sidonem versa est. Partem vero quæ ad ortum
vergit, & ad Damascum urbē, & Galileā superio-
rem ad montē usq; Libanum, & Iordanis ortū Ne
ptalimij habuere. Danitę cōvallium loca ad occidē
tem solem versa, a Bethoro ad montes qua Iudæ
tribus fuerat terrā sortita, Manassei dimidiata tri-
bu, nam reliqua gens transiordanem (Mose adhuc
in humanis agente) cum Gaditis & Rubenis agrū
acceperat. Quibus locis & Levitis sacro ministerio
addictis, decimæ fuerant decretæ. Nec mirum vi-
deri oportet, si plura gentium reperiantur nomina
quā Israelis filij fuissent. Manasses enim et Effraim
Iosippo, qui fuit Israelis filius, procreati, uterq; suā
condidit gentem, unde Manassei sunt & Effraimi-
tæ. Et omnis Cananea regio per hunc modum Iu- Palæsti-
dæorū tribub⁹ divisa est. Nunc quando id nomen næ fines.
toties a Iosepho, & in sacris libris repetitum, parū
celebre apud Romanos & Græcos scriptores esse
video, ne obscura vox in dubium trahat lectorem,
de regionis situ pauca subiiciam. Fuit olim Syria Syrię ma
terrarum maxima, Syrusq; Apollinis filius ei no- gnitudo.
men dedisse creditur, in pluries distincta partes va
rie appellata est. Palęstina, qua Arabiam cōtingit,
Iudæa, Cœle, Phœnice, Damascena, & qua intus
ad meridiem recedit Babylonia: eadem et Mesopo
tamia inter Tigrim & Euphratem: qua Taurum
transcendit, Rophone: citra vero Comagene, &
ultra Armeniam Adiabene, peculiariter Assyria
olim dicta: & ubi Ciliciam attingit, Anthiochia:
qui fines a Cilicia in Arabiam. cccclxx. milia pas-
suū habuere: a Seleucia ad Zeugma iuxta Euphra-
tem multo latius spatiantur. Cæterum Palæstina,
quæ eadē est quæ & Iudæa (ut quibusdā placuisse
video) inter Cœlosiriā sita est & Petream, ad occa-
sum Ægyptiaco alluitur pelago, perfunditur &
Iordane fluvio ad orientem Solem. Hanc terrā Bi-
bliaci libri & Iosephus eos secutus, Cananeam ap
pellant. Scio tamē quædam Phœnitiæ loca, quasi
indiscretis tum finibus terra ipsa cū Palæstina cen
seretur, Iosue ductu ab Israelitis iure belli capta.
Sed certi veriq; eius soli fines hi fuerunt quos dixi-
mus. Tenuerunt & transiordanē Israelitæ terram
Mosis ductu quæsitam, quæ Palæstinæ finibus ex
cluditur. In Iudæa igitur Galilea est Cœlosyrię cō Galilea.
tigua. Galileæ Samaria iungitur, in cuius ora Asca
lon, mox Idumea sequitur, in Casium montē ver-
sa. Sunt Idumei a Nabatęis orti, q domestica sedi- Phœni-
tione domo pulsi, legū & sacrorū participes facti, cum ve-
cum Iudæis habitarunt. Enimuero multa de Syris tustas.
in universum traduntur, sed de Phœnicibus quæ-
dam relatu digniora. Fuit gens ipsa ī magna olim
gloria literarum inventione. Horum Sidonij Sy-
deralis scientiæ et Arithmeticæ invētores tradunt,
iidem mortaliū primi certam navigandi rationem
invenere. Hinc quoq; primum (si Possidonius ve-
ra tradit) de Atomis est dogma ortum. Mochum,
qui Troiana præcessit tempora, vanæ persuasiōis
autorem memorem. Horum vitraria conflatio na
tura materiam præbente casu non consilio reper- Tyri no-
ta, Hic Tyrus olim septingentos passus a littore di bilitas.
screta, mox magni Alexandri operibus continens
facta: purpura & conchylio nobilis nullibi terra-
rum gratior apparatus, ob idq; & a Romanis Ty-
rij ipsi, & a regibus libertate donati. Vetus rei ma-
ritimæ studiū, tam illustres, quam multæ arguunt
colonię. Inde Carthago illa in Lybia Romani im-

perij æmula, inde Leptis, Vtica, & extra terrarū con
Vbi Balsamum. Hiericus.
finia Gadis. Diues Iudęa celebrisq; balsami prouē
tu, nascitur in Hiericūte regijs hortis. Est Hiericus
cāpus vndiq; montibus leniter introrsum accliuis
theatrali specie septus frequēti olim cultu et palme
tis abundās, est et bituminis ferax regio, qd' in Syr
bone lacu nascitur. Plinius & Ptolemæus ab eius
rei prouentu Asphaltitē vocāt, mira aquarū natu
ra, quæ nullū recipiat corpus. In ea Tauri & Came
li fluitare traduntur. Quę de ritu & moribus Iudęo
rum relatu digna credidi, pximo volumine abun
Iosue interitus.
de memorata sunt. Iosue Israelitis in ea terra, quæ
iure belli quæsita erat, locatis, quū iam annos decē
supra centū natus esset, vita decessit, anno sui duca
ANNI MVNDI.
tus sexto & vigesimo, Hebraicæ libertatis assertæ
sexagesimoseptimo, ab mundi exordio termillesi
mus fuit annus ac septingentesimus septimusq; &
quinquagesim9, i Thāna vrbe Hierosolymis pro
pinqua situs est. Eleazarus pōtifex & ipse sub id tē
pus fatali necessitati cōcessit. Tāti ducis interit9 ma
teriā Cananeorū quibusdā præbuit temere rebellā
Bezech9 rex.
di. Cezechinorū rex Bezechus, homo ingenti spiri
tu, multaq; inter suos ferocia, Israelitarū fortunam
cū ipso duce extinctā ratus sepultāq; iacere, cū vali
do exercitu domo profectus, Hebræorū finitimos
subito bello adortus, genus ocia ex improuiso tur
bat. Huius conatib9 Iudas occurrit, cui Iosue extin
cto, magno oīm cōsensu fuerat imperiū demanda
tum. Is vt erat impiger, & ad omne facinus audax,
cū subitaria tribuliū suorū manu, et Simeonię gen
tis appēdice, acie cū hoste cōgressus modico nego
cio superauit. Ad decē milia hostiū cæsa dicuntur,
Bezecho qui viuus in hostiū potestatē venit, pedes
& manus precidit. Ferūt regē corpore fœde mutila
to prędicare solitū, id suppliciū se merito expēdis
se, q septuaginta olim reges a se bello victos pari
Hierosolymę capiuntur.
clade affecisset. Hierosolymā deinde admora sunt
castra, vrbē q; vi captā Hebręus victor incendit, ac
tum demū Hierosolymæ ab Israelitis captæ. Te
nuerūt tamē arcē Iebusei vsq; ad Dauidis victoriā.
Ingens in vrbe cędes est edita, sæuitū sine discrimi
ne in oēm sexum & ætatē. Ad Hebronē mox itum
hunc quoq; paucis dieb9 expugnant, inde Abirū,
Hormā, & in maritima ora Ascalonē, & Accarū,
Iosophus Azotū cū Ascalone captū scribit. Gazan
& Accarū capi nō potuisse. Idē autor est hostes im
mani statura per id tēpus ad Hebronē oppressos.
Nec Hierosolymis ferrū adeo in oēs euagatū scri
bit, sed Beniaminiorū auaritia oppidanos tributa
rios factos. Quod exemplū cęterę tribus imitatæ,
omni iure belli abstinēdo, sibi & posteris incēdiū
aluere. Promiscu9 gētis vsus velut cōtagiosa quę
dā lues sensim Israelitas infecit, vt nō lōgo interie
Iudæorū corruptio.
cto tpe a veræ pietatis cultu alienati, merito iratū
sint numen experti. Cœpit primo ociū & rerū oīm
securitas pristinā ferociā paulatim abolere, subie
runt inde libido & auaritia, q̄ duo vitia haud mul
to post omne morū veterisq; disciplinę studiū euer
tere. Ex pijs impij, ex audacibus timidi, ex fortibus
imbelles facti contēptui & ludibrio indigenis esse
cœpetunt. Discordia adhæc ingēti paucorū libidi
ne orta, multarū cladium genti prębuit materiam.
Etenī Leuita quidā, Iudicæ gentis puellā sibi matri
monio deuinxerat. Hæc siue domestico dissidio, si
ue parentū desiderio a viro forte digressa, in Beth
leem ad patrios lares sese cōtulit: inde haud multo
post a viro repetita, q ad altā diē a socero dimissus
quū domū venire non potuisset. Gabaan diuertit,
iam primis se tenebris intendētibus. Distabat ab
Hierosolymis loc9 ad stad. L. Beniaminij oppidū
tenebāt. Hic ille a tribuli quodā suo, qui tum forte
Gabaæ habitabat, hospitaliter est cum vxore acce
Gabaanitarum flagitium.
ptus. Gabaanitæ adulescētes puellā sub noctē con
spicati, allecti ei9 forma ad peregrinæ fœminæ stu
prum aīm adijciunt. Intēpesta igit̄ nocte (neq; eñ
hospitis, aut fortuna, aut ætas libidini obstitit) in
senis domum impetum faciūt, minaciterq; puellā
sibi dari superbe deposcunt, aut in eius cubiculum
admitti, negare ille se hospitalem fidem proditurū
vehemēterq; hominū audaciam incusare. Verum
vbi illi postes remoliri adorti sunt, in preces ver
sus orare, ne hospitalia iura tam turpi flagitio vio
larent, habere se filiā domi virginē, eā libēti9 q̄ ho
spitem daturum. Reiecta conditione temerarij adu
lescentes domū irrūpunt, tū victa metu pertinacia
inuitus inuitā ad stuprum rapi passus est. Illa per
reliquum noctis turpiter vexata est, dum plures in
vna suam explere pergūt libidinem. Vbi dies illu
xit, ægra & pudoris plena ad hospitem reducta in
proximū cubiculum tanquā paululū quietura cō
cessit. Sed quum ad multā diē immota iacuisset, Le
uita nō tam alto somno q̄ mœrore & tristitia pie
ctam iacere ratus, vt verbis cōsolaret (sciebat oēm
ab ea culpam abesse) ad lectum accessit. Hic quum
exanimē inuenisset, indignā cōiugis mortē aliquā
diu lamentatus, defunctæ corpus iumento impo
Leuitæ facinus.
suit: inde quum domū venisset, corpus multifariā
partitus, singulis tribub9 frustū vnū publice detu
lit. Addidit & preces ne paterētur id flagitiū autori
bus impune esse, fore vt nō multo post oīa iura di
uina & humana tollerentur, si muliebris pudicitia
iuuenum libidinib9 cōcessura esset prędæ. Quod si
eam iniuriā velint inultā esse, monere identidem,
viderent, ne diuina deinceps ira ab vniuersa gente
violatæ legis debitas exigeret pœnas. Mouit scele
ris atrocitas vniuersam gentem, frequētesq; ad Sy
lonē (vbi tabernaculum erat) cōuenere, hic quisq;
pro se infremere, esse in vltionem sceleris vniuer
sam tribū abolendā, vt vnius gentis excidiū docu
mēto esset posteris, ne deinceps quisquā talia aude
rent perpetrare. Nec autores deerant oīa precipiti
cōsilio agenda, nisi ex senioribus quidā cōsilio &
autoritate principes obtinuissēt, vt legati publico
noīe mitterentur, qui sceleris autores ad suppliciū
deposcerent. Verū tātum abfuit vt Gabaanitæ po
stulara fecerint, vt legati pene violati sint. Tum rei
indignitate cōmotę trib9, quadraginta milia hoīm
Iudæorū discordia.
in Beniamnios armant, sacramētoq; omnes prius
astricti sunt, fore, vt nusquā Israelitarū quisquam
affinitatē cū ea tribu iūgeret. Bēiaminij nihil eorū
quæ fierent, ignorabant, ipsi quoq; cōsternati ani
mo ad arma decurrunt. Bis circa Gabaan paucis est
diebus conflictum, totidemq; cum strage fugatæ
sunt fœderatorum copiæ, quum quinq; tantum &
Duplex fœderatorum clades.
viginti hominum milia Beniaminij in armis ha
berent, ceciderant duobus prælijs ad quadraginta
fœderatorum milia. Tum vero partim ira acceptæ
cladis, partim pudore accensi, ne sæpius infeliciter
dimicarent, artem viribus addunt. Missi silenti no
cte, qui in insidijs circa vrbem occulte considerēt.
Inde vbi primum illuxit reliquæ in procinctu co
piæ, acie dimicaturæ consistunt. Nec Beniaminij
puplici prelio pręferoces pugnam detrectant. Fœ
derati ex cōposito manum cōserunt. Certamineq;
vix bene iniecto, vt victi pedem referre incipiunt,
Beniaminij cędūtur.
quib9 sponte cedētibus instant Beniaminij, eo mi
nus simulari fugā rati, quo sæpius, qui terga verte
rant, victi essent: tum insidiarū locum temere præ
teruectos, coorti repēte ex insidijs hostes, a tergo in
uadūt. Iam vero & qui a fronte fugā simulauerāt,

& ipsi ferociter in pugnam redeunt. Sustinent hic
pauci aduersus tot milia praelium maiorq; q̃ pro
dimicantium numero editur pugna, sed ancipiti
metu multitudineq; Gabaonitae degrauati, quum
aliquãdiu prelium traxissent, preter sexcentos qui
sibi per medios hostes viam fecere caeteri sunt ad
vnum obtruncati. Gabaa ex templo capta est, incẽ
saq; ac diruta, neq; aetas vlli, neq; sexus profuit. Cae
des passim in omnes euagata est, atq; eo cupidius,
quo recentior dolor, nõ vnius cladis circa moenia
acceptae, victores stimulabat. Capta & alia Benia-
miniorum oppida, nec vspiam ab ira & odio tem
peratum. Hunc exitum habuit immoderata pauco
rum libido quę in priuatam domum fuerat temere
grassata. Sed quũ nemo ex nobilissima nuper gen-
te superesset, preter sexcentos, qui acie reuulsi in as
pera montium abierant. misericordia (vt fit) ex te-
terrima illa clade orta est. Tacitus dolor Israelita-
rum animos versabat. Nec defuerunt qui toti gen-
ti inuidiam facerent, temeritatemq; exprobrarẽt: q
paucorum culpa, in nobilissimae tribus sibiq; co-
gnatę excidiũ coniurassent. Pie & vtiliter facturos,
si darent operã, vt qui superstites essent, studio req
siti, ab exilio reuocarentur, reuocatiq; vxorẽ ex qua
cunq; libitũ essent tribu, sibi legerent. Nemo erat,
qui cladẽ illam Beniamitis quoquo modo nõ cu-
peret resarciri. Caeterũ satis cõstabat ob iusiurãdũ,
cui vltro se astrinxerant, fieri non posse: vt religiõe
incolumi Israelitę cũ ea gẽte vlla iugerẽt cõnubia.
Decretũ. Eo igit̃ est decursum, vt ad Sylonẽ vbi Hebręi ce-
lebri cõuẽtu quotãnis mercatũ agebãt, Bẽiaminij
ab exilio reuocati virgines raperent, quas fortuna
eorum cuiq; obtulisset, nec ea vis raptoribus esset
fraudi, per que fieret vt virginũ parẽtes & necessa-
rij, quia talis cõiugij nõ ipsi, sed fortuna autor esset,
religione soluerentur. Ita Beniaminiorum gẽs pe
ne ad interitũ perducta, satis prospero cõsilio, sed
euentu ꝓsperiore, est breui reparata. Sub id tp̃s con
uulso domestica discordia statu gentis, Hebraicae
opes ob mutua cõmercia nõ solum Palaestinis mi-
nus formidabiles factae, sed finitimis quoq; gẽtib⁹
contẽptui esse coeperũt. Cusatus qui in Mesopota
mia late regnum obtinebat, cui Hebręorum succes
sus fuerãt ab initio suspecti, senescentẽ populi for-
tunam intuitus, vulgo pro militia & labore ociũ
genti & desidiã placere, remisisseq; pristinũ illũ, gẽ
tis ardorẽ reiq; militaris studiũ. Israelitas, qui trans
Iordanem incolebant, subito bello adortus, multi
plici clade affectos sibi vectigales fecit. Fueruntq;
res eius gẽtis in hoc statu octo circiter annos, donec
Varia Iudęorũ fortuna trãs Iordanẽ. Zenes Iuditarũ vnus vir impiger, prospero ductu
ita opes Assyriorũ fregit, vt nõ modo tributi igno
miniam suis ademerit, sed Israelitarũ etiam rerum
ex pte statũ ita stabiliuerit, vt neq; domesticã vllã,
neq; externam in multos annos perpessus sit iniu-
riã: erãtq; Palęstinę terrę ocia eadẽ fere, q̃ & moriẽs
Iosue reliquerat. Sub cuius exitũ Agenor & Phoe-
Poenix. Cadmus nix ex Aegyptiacis Thebis ꝓfecti, in ora Syriae cõ-
sedisse dicuntur. Vbi circa Tyrũ & Sydonẽ postea
sunt rerum potiti. Phoenix ipsi terrae nomen dedit.
Hinc Graeci scriptores memorant, Cadmum ab
Agenore patre missum ad Europam quaerendam
Vnde literae in Gręciam delatae. in Boeotiam venisse, vbi Thebae sint ab eo condi-
te, in argumentum (credo) antiquae vrbis quae in
Aegypto fuit illi patria. Phoenices qui cum Cad-
mo in Gręciam venerũt, Gephyreiq; mox nũcupa
ti aliquandiu Boeotiam tenuere: inde procedente
tẽpore expulsi ĩ Atticã sedes trãstulerũt, Atheniẽsi
busq; mixti sũt. Hi cũ multas alias disciplinas Grę
ciae intulerunt, tum vero literas, quarũ vsus nul-
lus ad id tempus in ea terra fuerat. Iones qui tempe
state illa vincini locorũ accolae erãt, prio a Phoeni
cibus mutuo commercio eas didicere, & in vtẽdo
plane confessi sunt, vocari eas Phoenices, quoniã a
Phoenicibus essent in Graeciam delatae. Fuerunt in
Ismenij Apollinis templo apud Boeotias Thebas
Tripodes, quibus eiusmodi erant literae incisae, ma
gna ex parte ijs quibus Iones vsi sunt similes. Quo
apparet eos Graecorum primos ab ea gente id mu-
nus accepisse: esseq; inuentum ipsum nõ Graecani
cum, sed Barbarum. Verum siquis altius, quae de li
terarum inuentione traduntur, animo consideret:
verissima videbũtur, q̃ Diodorus in historijs pro-
didit. Aethiopas mortaliũ primos literas inuenis-
se, quas Aegyptij, qui eorũ coloni dicuntur, haud Literae a quib⁹ inuentae.
inepta coniectura secundũ illos in vsu habuisse vi
deri possunt, mox ab ijs, qui ex Aegyptiacis The-
bis in Syriae oram migrauere in notiorẽ fuerint or
bẽ delatę, hinc a Cadmo in Gręciã, ad postremum
ex Gręcia ab Euãdro in Italiã. Quod vero ad Euro
pae raptũ attinet, Cretenses creduntur fuisse eius in
iuriae autores. Inter oẽs constat in eam insulam
primo Europen delatam. Scribunt quidam puel- Europae raptus.
lam cõtinuo ex Creta in Libyen deportatam, quę
vetus opinio apud Graecorum quosdam adeo in-
ualuit, vt haec terrae portio, quae hinc linea a Ga-
ditano freto per internum mare, duosq; Bosphos-
ros ad Tanaim perducta, septentrionali inde ocea
no terminat̃, vñ fuerit nomẽ adepta, ambigere vi-
deantur, tanq; ab Europa, quae in diuersas fuerit ter
ras auecta, non quiuerit nomen indipisci. Qui eã
in Cretam insulam venisse aiunt, haec adijciunt.
Fuisse primo a Ioue compressam, Asterio deinde
conubio locatam, quibus Minos, Sarpedõ, & Rha Minos.
damanthus procreati sint. Ephorus alterius multo
vetustioris Rhadamãthi est autor, q prim⁹ eã insu-
lã legibus ciuilibusq; institutis ad mãsuetiores vi-
uendi ritus perduxerit, huncq; deinceps Minoem
imitatum, qui nouẽ annos Iouis antrũ frequẽs co-
luit, legesq; per ociũ meditatus velut ex oraculo de
promptas insulanis proposuit. Constans fama est
Lycurgũ, qui postea Lacedęmonijs leges scripsit, a
Thalete musico in Creta insula circa leges a Rha-
damantho & Minoe latas edoctum. Sed quãdo ad
id venimus, vt de legibus priscoq; Cretensium vi
uendi ritu diceremus, haud alienum fuerit, in ipsi⁹
insulae vetustate paululum immorari. Philistides
eam primo Aeriam nuncupatam tradidit, mox & Aeria.
Curetim. Sunt qui a coeli temperie Macarõ illi no- Cretae insulę situs
men fuisse existiment. Cretã a Creta Hesperidis fi-
lia Dosiades nominatã autor est: Anaximander a
rege Curetum. Extenditur insula inter ortum & oc
casum, hinc ad Boreã Aegęo & Cretico, inde ad au
strum Libyco alluitur pelago, nusq; latitudinem
quinquaginta milium passuũ excedens, maximeq;
circa sui medium patet, qua parte mõs Ida omniũ,
qui in ea insula sunt, celeberrim⁹. Celsissimo is ver
tice assurgit, Apolodorus longitudinem duum mi
lium trecẽtumq; stadiorum tradidit, circuitũ quin-
q; milium, & amplius. Artemidorus mille minus.
Incultum genus hominum a principio habuit in-
de Rhadamanti (vt proximo est loco Ephori testi-
monio demonstratum) institutis ad mansuetiores
vitae ritus perductum. Secutus inde Minos qui
aequitate & iustitia adhuc magis excoluit. Plato
autor est Lacedaemonios & alias vetustissimas
Graeciae ciuitates hinc sibi leges & instituta quaesi-
uisse. Optimum gentis statum euertit primo tyrã-
nicus dñatus, mox & Cilicum latrocinia, multa ini
bi fabularũ argumẽta, vt que de Ioue, Minotauro

 & Theseo

& Theseo traduntur, de quibus q̄ breuissime pote
ro, suo loco dicā. Fuit gens ab initio libertatis stu-
diosa, ea se possidere arbitrari, q̄ nō essent Tyrāno
rum libidinibus exposita. Fuit & concordię perpe-
tua cura, q̄ seditionū diuitiarū & auaritiæ alumnæ
inimica esset. Modice proinde antiquitus frugaliter-
Ritus & mores Cretēsiū. q; vitam agitare. Frequentabant pueri conuentus,
quos greges nominabant. Adultæ ætatis viri pu-
blica inter se conuiuia celebrare, arma reipu. causa
tractare, ab ineūte ætate laboribus corpora exerce-
re, maris æstus & frigora pperi, accliues semitas sal
tusq; cursu superare, in Gymnasijs pugnas ciere, ar
cubus & sagittis plurimū vti, in armis saltationē,
quā Pyrrhicē nominār, vulgo celebrare. Sagulum
& militarē calceum sibi inducere, arma preciosissi-
mū munus credere, tātū adhęc rei maritimę studiū,
vt in pverbium abierit, siquis q̄ nosset se scire dissi
mularet, Cretes diceretur, nescit pelag⁹. Inter ęqua
Cretesne scit pelagus. les cōnubia cōciliari, ex omniq; iuuenū coetu virgi
nibus sibi sponsos optare ius erat, nec prius pater-
na domo abduci moris erat, q̄ ad domesticā admi
nistrationē essent idoneę. Dotis magnitudo fuit, si
frater aderat patrimonij dimidiū. Pueri ex legibus
Syssita.i. cōuiuia. literas & cātilenas & musicę artis q̄dā modulami-
na discebāt, ad virorū syssitia perducti humi vilib⁹
tecti amiculis sedebant, illisq; pugnā cientibus mi
nistrare, puerorū validissimus maximeq; clarus du
ctabat gregē, pro viribus singuli plurimos aggre-
gabant æquales, ad venationes egredi, cui su exer-
cebantur corpora, statis diebus puerorū coetus ad
Tybię & Lyrę cantū inter se cōmitti vt i re bellica
consueuere. Hęc sunt q̄ de vetusto ritu gētis relatu
digna, apud veteres rerum scriptores reperio. Qui
bus illud adijcio, Huius gentis fuisse (vt quidā me
morant) lætos dies candido notare calculo, tristes
atro & molestos, etsi plures hunc morē ad Thraces
Lapillis notantes dies. referūt. Nunc ordine referenda sunt, que non vno
Gręciæ loco per id tempus, quo hæc de Europa &
Cadmo scripsimus, facta dicitur. Estq; horū maxi-
me ęqualis Ephires cōditio circa Achaicū Isthmū.
Ephire q̄ & Corinthus conditur. Vrbis autor Sisyphus, quem Theseum quia finiti
mos accolas latrocinio infestaret, sustulisse fama est.
Nec his recentiora, que de Thereo & Philomela Pā
dionis filia sunt memoriæ pdita, quicquid eorum
citra fabulare figmentum accidisse dicitur, in Pho-
cide id actū non in Thracia Thucydides affirmat.
Sed ea in longo vetustatis recessu posita adeo poe-
ticis sunt fabulis implexa, vt nō sine historiæ ele-
uatione tractari possint. Pari quidē cunctatione re
ferenda, q̄ & de Libero patre Semeles filio, & omni
Cadmi pgenie in hęc tempora conijciūtur. In quo
gn̄e nō deessem stilo, nisi futurum prospicerem, in
nulla instituti operis parte vberiorē obtrectare vo
lentibus paratum iri materiā, q̄ si ea viderint a me
recepta, q̄ poeticis sint lusib⁹ insigniter inusta. Cō
tra malignus interpres, qui idē erit & obtrectator,
eadē hæc quę prelata fuerint, insectaturus si silētio
pretermissa sint, haud dubie nobis calumniam in-
tendat, velut eorū que ab initio polliciti fuimus,
parū memores, aliqua in occulto iacere passi sim⁹,
quę incuria a nobis aut inscitia pręterita videātur.
adeo in vtraq; parte fides laboratura est. Cæterum
nos mediam viam ingressi, ea solū, quę a summis
rerū scriptoribus video in historijs recepta, omni
poetico velamento prius detracto, nuda in apertū
referam, vt ea qualia sint vtroq; versum liceat hæc
nostra legentibus æstimare. Et vt ad Cadmi proge
niem redeā, Linus & Amphion, qui Bacchi tempo
ra pręcesserunt, suo vterq; fuit studio ea tempesta-
te clarus, naturæ rerum ille, hic musicæ deditus: de
mundo Linus & animātium generatione deq; so- Linus.
lis & lunę cursu nō pauca scripsisse traditur, musicē Amphiō
Amphiō prim⁹ ostēdit, si Plini⁹ ver⁹ est autor: pri-
mus citharæ cātū adhibuit, etsi non desunt qui id
Lino referāt acceptū. Dactyli Idæi & ipsi his tēpo- Idæi dactyli.
rib⁹ interiecti, ferrū in Creta insula inuenerūt, quā
terrā primi omniū tenuisse credunt. Quidam cētū
numero fuisse memorant, Ephor⁹ decē nec ampli⁹
a quo plane numero nomē fuerit illis inditū. Eos
ex Ida, quæ in Phrygia est cū Mygdono profectos
meminerūt quidā, in Europāq; transcendisse. Vbi
diuinādi periti cantū, initiationes, & mysteria do
cuerint. Adijciūt his, q̄ non in Creta sed circa bere-
cynthū Phrygię ferri naturā illi demōstrauerint ac
pręter iā dicta ignis & æris vsum, quapropter vetu
stas vt deos quosdā sit illos venerata. Ferunt eorū
vnum Herculē noiatū, qui olympicū agonē insti-
tuerit, similitudineq; nominis deinceps factum, vt
Alcmenę filius sit creditus eius rei autor. Sed dū il-
li Cretam tenuerunt, per id tempus Pelops Tanta-
li filius Argis regnū tenuit, a quo quicquid soli est
intra Achaicū Isthmū Ioniūq; pelag⁹ Creticum &
Aegæū Peloponesus fuit nuncupata, quū Pelas-
gia prius diceretur. Quæ de Triptolemo & eius
inuentione prodidit vetustas, in hęc quoq; tempo
ra reijcit Philochorus.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS PRIMAE LIBER V.

HAec Tum erāt apud alias
gentes rerum primordia,
hæc vitæ incremēta, quū
Israelitæ iā diu armis de-
sueti, in foedam seruiturē
inciderunt. Eglon Moabi
tarū rex desidiam gentis
speculatus, haud quidem
ferendum ratus, iners ho-
minū genus tā ociose in
alieno solo regnare finitimos Hebræorū accolas
bello adortus, breui subegit. Nullū animal magis
est iniuriæ obnoxium, q̄ homo ignauiæ ac desidię
deditus. Victis tributum imperat, regiamq; in Hie
ricunte sibi destinat. Tenuit plures annos seruitus
illa. Nec iam vllus erat amplius antiquæ virtutis Iudæorū seruitus.
in tota gente respectus, iuxta arma libertatemq; as-
pernari, nec pietatis cultus iam multis curę erat. Tu
lerunt igitur ignominiosam seruitutem duodeui-
ginti annos tam patiēter, vt nihilo meliores antea
bellatores fuissent, q̄ nū serui fuere. Erantq; adhuc
diutius seruitiū laturi, nisi vnius opera res esset in
antiquū statū restitura. Erat Aiothus iuuenis impi
ger. Eglonis aulæ assuetus. Is inter Moabitas pluri
mum versari solitus, longaq; consuetudine iam re
gi notior factus, quoties libitum esset vt intimorū
vnus regium cubiculū ingredi, eratq; maior huic
fides apud regem, quo petulantius Israelitas inces-
sere, vanitatemq; genti & inertiā vulgo exproba-
re. Solus itaq; solum in cubiculo adeptus, conti-
nuo occasionē arripit diu expectatā per speciē no-
cturnę visiōis interpretādę, quo nomine fuerat tū
forte ad regem accersitus, proxime accedens se- Aiothus
dentem ferro transfigit. Cōposito inde vultu foras Eglonē
egressus, post se cubiculi fores occludit, velut quie regē īter-
ti deditum regem reliquisset. Ad suos inde popula ficit.
res egressus, Eglonem edocera se clandestine inter- Iudæi li-
emptum. Iam tempus adesse quo Israelitæ se, si vi bertatem
ri sint, facile in libertatē restituant. Hi veteris fortu recipiunt.

næ admoniti, confestim arma induunt. Inde facto
in regiã impetu regios satellites incautos obtrun-
cant. Pari audacia & milites adorti q nihil minꝰ q̃
defectionẽ vllam populi expectabant partim iner
mes adhuc, parti arma capiẽtes momẽto cõficiunt.
Ad decẽ milia Moabitarũ cæsa, reliqui medio tu-
multu dilapsi, ad Iordanẽ cõsternato agmine con-
tendunt, vt amne superato in paccatũ abirent. Sed
hi quoq; in ripa fluminis prius ab hoste insessa, ad
vnũ oppssi periere. Atq; ita vnius opera, qđ nemo
ob ea quę iactare erat solitꝰ sperasset, libertas est Iu
dæis restituta: q̃ adeo inde stabilita est, vt octogin-
ta deinceps annos sub iudicibꝰ, quam administra-
tiõtus formã nõ nihil antea delibauerant, totius gẽ
tis status pacatissimꝰ fuerit. Quo tpis interuallo fa
cta dicũtur ea, quę de Orithyia Ericthei filia ad po-
steros vetustas tradidit. Puellã regiã a Borea Astrei
filio, q Thracibus imperauit, vi raptã, cuius com-
pressu mox nati sint Calais & Zetus, q adulta æta-
te cũ Iasone in Colchidẽ nauigarũt. His rebus inter
iecta est mẽorabilis illa Phryxi & Helles ex Bœo-
tia ꝓfectio. Nouercali odio amboi discrimẽ addu-
cti, non ariete aureũ vellus hñte (vt Hesiodꝰ & Phe
recides Laginũ securi ꝓdidere) sed naui, in qua fuit
id aĩal tutelę loco figuratũ, ad Hellespõtũ prio de-
lati. Hic Helle casu quodã amissa, Phryxus in Col-
chidẽ ad Oetã regẽ profectus est. A quo agnitus qs
esset, & qua cõpulsus necessitate domo profectus,
Calciopes filię nuptias impetrauit. Palęphatꝰ scri-
psit Arietem Phryxi nutritiũ fuisse, cuius opera sit
ille nouercalibus insidijs cum sorore subtractus.

Orithyia
Zetus.
Calais.
Phryxus
Helle.

Scio in hos annos rejci a quibusdam quæ de Pan
dionis filiabus & Thereo, omni fabularũ nube ex
cussa priore sunt a me volumine relata. Satis con-
stat non in Thracia sed Phocide oĩa illa olim, esse
facta, vbi Daulis Therei regia Delphis vicina fue-
rit. Vbi per ea tẽpora, quibꝰ illa facta dicuntur, pri-
ma omnium Phæmonoe Pythia oraculo præfuit.
Hexametri carminis inuentum huic Græcia rettu-
lit acceptum. Sed Moses ob ea, q̃ alio loco diximꝰ,
a plerisq; creditus est autor. Profunda fuit & alta
Delphis spelunca, vnde fandicus ille spũs virgini
bus haustus, eas in furorẽ versas multis futurorum
implicabat ambagibus. Ephorus oraculi originẽ
ad Phœbum retulit & Themidem, qui humani ge
neris commodo cõsulturi, quũ ad mansuetiorem
vitã mortales prouocarent, moresq; ex omni parte
vellent castigatũ iri, factũ est, vt quibusdam inibi
cõsulentibus ipse corã dederit responsum, quędã p
edicta mãdans, aliqua omnino prohibens, plerosq;
ne admittens quidem. atq; in hunc maxime mo
dũ institutam religionẽ, procedente tẽpore augeri,
illustrariq; contigisse. Sed tã hoc fabulosum videri
potest, q̃ illud quod idẽ autor subijcit, Apollinem
Delphos forte adeũte ad Panopeã Tityũ qui ibi
tyrannidẽ exercebat, violentũ hoiem, & in proxi-
mos accolas flagitiosum peremisse. mox & de Py-
thonis seuitia factus certior ab ijs, qui circa Parnas
sum incolebant, sagittis sit hoiem cõfigere adortꝰ.
In quo cõficiendo qm̃ Hye Peã fuerit a spectantiũ
multitudine idẽtidẽ subclamatum: mos inde man
serit, vt vox illa fauentium, inter alia eius pugnæ
argumenta sit postea in Pythicis sacris vsurpata.
Apollinem id antrum ingressum fatidicam inde
mentẽ hausisse aiunt, ambigẽtes interim quod fue
rit numen in eo specu clausum. Sed quo solicitius
verum requirũt, eo longius fabulando a veritate
recedunt. Verum aliquis ibi malus dęmon inhabi
tauit, qui futurorũ non omnino ignarus, humanũ
genus huiusmodi ambagibus ludificatus est. Illud

Origo
Herosci
carminis
Oraculo
rũ origo.

vero satis constat, nullũ ab initio tẽplum fuisse cir
ca oraculum, sed ipsum dũtaxat antrum, vnde sor-
tes redderẽtur. Alcmeonidę Athenienses in exiliũ
acti, templũ ibi primũ cõdidisse dicuntur, loco ab
Amphictyonibus, sanctissimo Gręciæ cõsilio, ad
id ipsum impetrato. Quod ad fatidici miraculum
antri attinet, persuasum plerisq; habuerũt, eũ terræ
hiatũ non in media solum Gręcia sed orbis etiam
terrarũ esse vmbilicum. Eleuat tamẽ rei fidẽ Aqui-
lani eo in loco congressus: quem in argumentũ rei
fabulosa commenta est vetustas. Sed quo Phœmo
noe celebrata est tẽpore, Sycio i Acaia regnũ sorti-
tus est: vnde oppidum postea in ea terra celebre te-
nuit nomen quũ Mecona antea diceretur, & adhuc
antiquius Egiodos. Vetusta inibi regum sedes, lõ-
gaq; rerũ series, quorũ Aegialeus vetustissimus tra
ditur, qui Nino fuit regi æqualis. Id nõ oppido so-
lũ, peninsulę etiã quæ Aegialea est ab initio nũcu-
pata, nomẽ fuisse creditur. Successit illi Europs, qui
ex tribus terrarũ partibus vni nomẽ dedisse videri
potest, si vera sunt q̃ Herodotus de Europa Ageno
ris filia tradidit. Sed dum Sycio in Achaia regnat,
Tros vnde Troes regio est, per id tẽpus Dardaniã
in Phrygia tenebat, ex hoc Ilus, Assaracus, & Gani
medes geniti, quorum natu maximus campestria
Troadis sortitus, vrbẽ de suo nomine Iliũ cõdidit.
Fuit Laomedon huius filius: Laomedõtis Priamꝰ,
& Tithonus. Hic bellãdi studio in Aethiopiã vsq;
ꝓgressus, ex Ida Mẽnonẽ filiũ genuit, q Troianis
deinde tpibus ab Achille est circa Iliũ interfectus.
Priamus in Troade regnauit, cuius opes Græci (vt
suo postea loco memorabitur) funditus euerterũt.
Dardanij sub Assaraco fuere. Is Capim genuit, Ca-
pis Anchisen, ex Anchise Aeneas fuit, de cuius in
Italiã accessu longior deinceps cõstituetur sermo.
Ganimedẽ Troe genitum Tãtalus (vt Phanocles
tradidit) ad stuprum rapuit. Tenuit is primo regnũ
in ea Asię parte, q̃ postea Paphlagonia dicta est, ex
qua iniuria graue est bellũ inter reges ortũ. Fuerũt
scio qui a Ioue id factũ existimarent, estq; hęc fama
vulgatior. Sed haud dubie fabulosa q̃ de Aquilæ
raptu traduntur. Id ꝓpius vero est, q sub eo signo
siue terrestre id fuerit, siue nauale, sit puer per iniu-
riam abductus. In hæc quoq; tpa coincidũt, quę de
Tityo & Latona, de Hippodamiæ & Pelopis certa
mie circa Achaicũ Isthmũ sunt memoriæ prodita.
Eusebius quẽ in relatione rerũ, ob tẽpora, q̃ mihi
digerit, potissimũ sequor, Cyrenen scribit per hæc
tẽpora fuisse in Libya conditam. Ea cõditio, cõstet
modo temporum ratio, sic habet. Batthus qui ab
exili & balbutienti voce fuit nomen adeptus (vt
Therei eius populares & Cyrenẽses postea narrare
soliti sunt) delphico oraculo instructus cum dua-
bus Thereorum biremibus in Aphricam nauiga
uit. Est Thera insula in Aegæo, olim Calista dicta.
Primo igiẽ Plateã Aphricæ adiacentẽ occupat Bat
thus: vbi quum parum feliciter ageret vitam bien
nio post e regione insulæ locum amœnissimis col
libus, atq; ab vtraq; parte fluminibus irriguũ (Azi
risto fuit illi nomen) tenuit. Hinc quoq; accola-
rum suasu in eum locum, vbi postea fuit Cyrene,
est migratũ. Hic circa fontẽ, q Apollinis esse fereba
tur, Zoam oppidũ cõdidere. Quidam Batthũ pu-
nica voce regem significari arbitrati sunt, ob idq;
eũ Batthum ab oraculo, sub primum accessum ap
pellatum, vt qui in Aphrica esset regnaturus. Cæte
rum sub tertio deinceps Battho plurimi Græco
rum in eam terram nauigarunt: vt cũ Cyreneis ha
bitarent. His cõnexa est Belorophontis in Lyciam
expeditio, quã totã veteres poetę impudentissimis
rerum

Delphici
tẽpli con
ditio.

Ilij con-
ditio.

Ganime-
dis rapꝰ.

Cyrena-
rum con
ditio.

Belero-
phõtis ex
peditio.

rerum figmentis adumbrarunt: nã quod ad Pega-
ſum attinet, Palęphatus nauim eam tradidit fuiſſe,
qua ille vectus eſt, non equũ. Nauigia quum ex al-
to cernuntur, ſi forte contingat remis agi, ob celeri
tatem mobileſq; vtrinq; remorum ordines procul
ſpectantibus alatorum praebent animalium ſpe-
Nyſa. ciem. Quidam in hos annos Nyſae conditionem
Bacchus. retrahunt, quam Baccho Semeles filio, qui per hęc
fuit tempora, Euſebius aſcribit. Nos quae ex alio-
rum autoritate de Baccho & Nyſa ſentirem⁹, haud
multum diuerſo loco diximus. Nunc vnum adij-
ciam, fieri potuiſſe, vt Nyſa, quae in Aegypto eſt
Arabiae propinqua a Thebano illo, cuius mentio
incidit, ſit condita, quibus Diodorus locis ipſius
Bacchi conſtituit nutrimenta, antro ſcilicet inter
Phoenicem & Nilum medio, vbi & vitis vſum &
vini ab eodem mortalibus monſtratum memo-
rant. Sed vetuſtior (vt aiunt) altera vrbs eodem no
mine apud Indos cum monte, quem Mirõ vocãt.
Vox haec quia femur ſignificat nihil diſſidet ab ijs,
que poetae de Thebano illo iuniore fabulãtur. Sed
haec in medio relinquimus. Dinarchus, quod ad Se
meles filiũ attinet, eum in pugna occubuiſſe prodi
dit, eiuſq; ſepulchrum Delphis ſecus aureũ Apol-
linem monſtrari ſolitum. Muliebri ſpecie icicirco
figurari placuiſſe Philochorus credidit, quia formi
narum coetus ſint eius militiam comitati. Et vt de
tota Cadmi ꝓgenie tam breuiter q̃ vere dicam, ex
Cadmi ꝓ genies. Hermione genuit ille Semelẽ, que caſu fulminis
ſubito abortu Bacchum dicitur enixa. Fuerũt Cad
mo praeter Semelen, Ino & Authonoe, & Agaue.
Hęc Echioni nupſit, cui Pentheum peperit. Autho
noe ex Ariſtheo Artheonẽ. Ino Melicertam & Lear
chum ex Athamãte, atque omnes tam coniugio q̃
partu infelices. Quod ad virilem ſtirpem attinet,
ex eodem Cadmo Polydorus procreat⁹ eſt. Hic vt
Herodotus ait Labdacum genuit. Labdacus Laiũ,
quo eſt Oedipus natus. Caetera quae de ipſo gentis
autore, & tota ſtirpe memorantur, ita ſunt poeticis
figmentis intexta, vt ſine hiſtoriae rubore (qd' alio
ſum loco teſtatus) tractari non poſſint: haud min⁹
q̃ ea quae de Amphionis cantu ſunt memoriae pro
Amphionis cant⁹ qualis. dita. Propius igitur vero eſt, potuiſſe eum ſermo-
nis ſuauitate agreſte & ferum genus hominum ad
molliorem vitae cultũ traducere, qua potiſſimum
Canere pro eloq via ingreſſi creduntur cęteri mortalium, qui ab ini
tio ſolitiagum genus hominum in vnũ coegere.
Sed quod eloquentiae fuit, idcirco muſicae datum
crediderim, quia canere olim veteres eloqui dixe-
runt, idq; vſqueadeo verum eſt, vt Homerus vitae
caſtigatorem, quẽ Agamemnon ad Troiam profe
cturus vxori dedit, muſicae artificem vocet. Tam
haec igitur vetuſtatis gremio conuoluta iacent, q̃
quae de Spartis & Cadmo poetico ſunt ſermõe tra-
Terrigenę. dita. Quem hoc demum tẽpore nec prius in Boeo-
tia conſediſſe quidam memorant, q̃ ſi vera ſint, re-
centiora ſunt habenda q̃cunq; de ei⁹ progenie pro
ximo loco diximus. Quod vero in terrigenas ille
viros inciderit. Palęphatus circuniectarum regio-
num eos incolas fuiſſe arbitratus eſt, qui in Cad-
mum ſubito conſpiraſſent, atq; iccirco e terra eru-
piſſe crediti, Spartiq; nominari. Et res aliarum gen
tium in hoc erant ſtatu, quum Iſraelitae mutuo Pa
lęſtinorum cõmercio, ab eo pietatis cultu, quem a
Iudęi vectigales fiunt. maioribus acceperant, pene alienari in calamito-
ſum bellum incidere. Labinus Rex Aſſori, Palęſti-
ni & ipſe generis, trecẽtis peditũ milibus, & decem
equitũ ad bellũ paratis, vniuerſam gentẽ iãdudum
bello deſuetam, haud maiore vllo negocio armis
ſubegit ſubactę tributũ imperat. Sũt qui tradant
nõ regem ſed regis legatum cui Syſarae fuit nomẽ,
id bellum Iudaeis intuliſſe. Verũ cuiuſcunq; ductu
vis illata eſt, ſatis conſtat, decẽ circiter annos Iſrae
litas bello victos, Palaeſtinis tributum pependiſſe.
Sed tum quidem (ac ſępe alias) contigit vt Hebręi
maiore aliqua clade preſſi, ab luxuria & idolorum
cultu ad pietatem reſpexerint, e coelo opem & auxi
lium implorantes, numineq; propitiato publicae
priuatęq; res eorũ meliore coeperit ſtatu eſſe. Igno-
minioſa igitur clade feſſi quum precibus & fletu
pręſentium malorum finem exoptarent, factus eſt
eis ad libertatem gradus. Erat tum forte in Hebręis
Delbora mulier fatidica, Lapidothi vxor, qui tum
iudex erat. Commorabaturq; illa plurimũ ſub pal
ma quadam inter Rẽmã & Bethelon. Conſulebãt
Iſraelitae popularem ſuam, vt futurorum pręſciã,
tum vero idẽtidem precari, vt coeleſtẽ iram, ſi fieri
poſſet, populo placaret. Interiecto deinde tempo-
re, haec vates ex oraculo retulit, Irat Barachus Ne-
ptalimius, decemq; lectorum hominum milia ſe-
cum ad Taborum montem traheret, ibiq; loci op-
portunitate fraetus Palęſtinum hoſtem intrepide Delborę
expectaret, fore, vt clarã inibi victoriam adeptus oraculũ.
viam ſibi & ſuis ad libertatem faceret. Detrectabat
eam expeditionem Barachus ſuae gentis opib⁹ dif
fiſus, quae multis cladibus alijs ſuper alias vehemẽ
ter afflictae, haud tuto oppoui videbantur Palęſti-
norum viribus, quae iam ſupra modum inualuiſ-
ſent. Perſtabat igitur in ſententia, & q̃q̃ vatis vo-
ce identidem moneretur, multiq; e popularibus cir
cumfuſi, vt timidum & inertẽ arguerent, non pri⁹ Barach⁹
adduci potuit, vt delectum haberet, q̃ Delbora ſe Taborũ
gerendis rebus interfuturam promiſerit. Vbi itaq; occupat.
ad Taborum ventum eſt, rumorq; Palęſtinam ter-
rã peruaſit, Iſraelitas in armis eſſe, Syſaras cum nu
meroſo exercitu eo ꝓfectus eſt primis Iudęorũ mo
tibus occurſurus. Erant regię copię multo validio
res, q̃ a tã paucis ſuſtineri poſſent, terrebatq; ea res
Iudęos vehementer. Tum Delbora Barachũ hor-
tata in pugnam ire iubet, habiturũ eum in acie pro
pitium numen pollicetur. Fit praelium. Vtriq; acri
ter concurrunt, hi diuina, illi humana ope fręti. Cae
terum vix bene conſertę fuerant manus, cũ ſubita
procella tonitruis, & fragore coeli confeſtim orta, Tonitrus
aduerſa ora hoſtium diuerberat. Secuta grando in- mirabile
gẽs, tantaq; coeli intẽperies, vt Palęſtini pręe nimio
torpore tela tenere nõ poſſent, quũ nullus pene ſen
ſus huius rei ad Iudęos perueniret, vel quia a tergo
tempeſtas illa e coelo deiecta eſſet, vel (quod magis
credo) q̃ ita praeſens numen voluit euenire. Eſtq;
res eo facilius in prodigium verſa, quo magis eiuſ
modi tempeſtas a locorũ natura abhorrebat. Coele
ſti itaq; vi potius, q̃ pugnantium virtute Palęſtinę
ſunt copię delerę. Multi in acie occubuerũt, ſed plu
res omnino in fuga. Syſaras vbi res perditas vidit,
in Aberis cuiuſdam Cynei domũ eſt fuga delat⁹.
Is vnus ex Cynea familia, quae Hebraici erat ſan-
guinis, ab vniuerſa gente fortunas temporum
nouitate diſſociauerat ſuas, agebat interim pacate
cum Palęſtinis, nec procul inde habitabat, vbi pu-
gna commiſſa eſt. Erat illi vxor Iahel noie, q̃ fugiẽ Iahelis fa
tẽ Syſarã conſpicata Palęſtinum hortatur ducem, cinus.
vt remiſſa fuga ad ſe diuertat, futurum pollicetur
vt apud ſe ſine periculo lateret. Ille victorẽ hoſtem
ſibi a tergo inſtare ratus, labore & fuga feſſus, in
huius domum ſeſe repente illatebrat, obtulit mu-
lier lac bibere volenti, mox ſtragulis coopertum
iubet bono animo eſſe, ac tuto quieſcere, daturam
ſe operã, vt Iudęos ludificato procul inde ablega-
ret. Syſaras nuper pręlio egreſſus, curſuq; fatigatus,
auidiſſimo

auidiſſimo inſuper lactis hauſtu demulctus, haud multo poſt in quietē reſoluitur, quē vbi Iahel dormientē ſenſit, ferreo clauo & malleo arreptis, vno vehementiore ictu iacentis tempora tranſfixit: hoſtemq; ita peremptum Baracho venienti oſtendit. Hoc Iahelis facinus Barachus cū vniuerſo exercitu vehementer ꝓbauit. Ipſe vno prælio proſpere defunctus, ſpei & animi plenus, vltro in Iabinum caſtra mouet. Qui audita ſuorū cæde ingēti ſtudio & celeritate affectas opes reparat. Cum hoc quoq; Iſraelitæ ſub primū acceſſum conflixere.

Iabinꝰ ꝑ hoſ vincitur.

Fuitq; pugnæ huiꝰ euētꝰ tā ꝓſper Iudæis, q̄ꝗ priore ꝑlio fuerat. Cōciditq; rex medio ardore pugnę cuius morte clarior victoria facta eſt. Sic vno regno duobꝰ prælijs euerſo, res Hebræorū in priſtinū ſunt ſtatū reſtitutæ: præfuitq; Barachus ſummæ rerū annos quadraginta.

Theſeꝰ & Hercules

In quā tēporū intercapedinem Theſei & Herculis geſta aliqua ex parte inciderunt. Fuerunt illi & ætate æquales, & conſanguinitatis vinculo inter ſe cōiunctiſſimi, ex duabꝰ patruelibꝰ (vt Plutarchus ſcribit) ſororibus nati. Alcmena Hercules Lyſicidæ filia: Theſeus ex Aethra Pithei, qui Pelopis & Hippodamiæ fuerunt.

Herules plures dicti.

Sed Herculanorū operū æmulus Theſeus, & ob id fortaſſe aliquāto minor natu. Satis conſtat pleroſq; viros virtute & fortitudine inſignes Herculis olim nomen tuliſſe, quod Cicero haud obſcure demonſtrat. Quare haud inepte ſuſpicari videntur mihi illi, qui opera, quę vnius Thebani Herculis eſſe creduntur, plurīū qui id nomen habuere, fuiſſe exiſtiment. Quippe quę neq; ab vno Hercule neq; tempore vno geſta ſint. Cæterum Graij ſanguinis ſcriptores, genus hominum in ſuam laudem plus nimio propenſum, in vnū illū qui Corinthi (vt quidam tradunt) natus eſt. Thebis nutritus, omnē rerū geſtarū gloriā cōtulerunt. Quo fit vt in paucis eorū, quæ de illo ſunt memoriæ prodita, ſcriptoribꝰ fides cōſtare poſſe videatur.

De Herculis ortu.

Enimuero qđ ad ipſius ortum attinet, inter plures cōuenire video, ex Danae Acriſij filia & Ioue Perſeū natū, ex Perſeo & Andromeda Cephei Electrionē, qui ex Euridice Pelopis Alcmenā procreauit. Alij ex Liſicide Pelopis (vt dixi) & Hippodamiæ filio genitam tradiderunt. Fuitq; Pelops Tantali filius, Tantalus Iouis, hocq; ſtirpis ductu abneptis ſit Iouis Alcmēa neceſſe eſt, altero vero vno adēpto gradu ꝓneptis, appareatq; ex eo,

Iouē nō eſſe Herculis patrem.

procul a vero abeſſe, quicquid de Iouis & Alcmenæ coitu vetuſtas fabulata eſt, tanq̄ Iupiter, qui in hūanis egit, & quē, q̄a homo fuit ſeneſcere oportuit, fataliq; demū neceſſitati ceſſit, cū abnepte coire potuerit, aut ſi ꝑ ætatē (qđ haud credere, ſit) fieri potuiſſet, quāta in decrepito hoīe fuit ſalacitas, vt ex Creta inſula capularis ſenex Corinthū nauigauerit, vt ꝓnepotis filiā viciaret? Aequū igitur credere eſt Amphitryōis eū fuiſſe filiū, aut certe ignobili adulterio natū. Cui opinioni eo libentius accedo, q̄ infantē Herculē expoſitū fuiſſe conſtat, locumq; vbi id fieri cōtigit Herculeum deinceps campum appellatū. Nec ab illis diſſentio, qui eius ortū in Theleboici belli tempora reijciunt. Tenuerunt Thelebox qui tum Thebanis bellū geſſere, Acarnaniæ oram, inſulaſq; illi proximas quæ & ipſæ ſunt Theleboides dictæ.

Theleboicum bellum.

In hos Amphitryo Argis Electrionis cęde pulſus, cū Thebis habitaret. Creōtis regis iuſſu exercitum duxit. Bellū erat his cum Creonte conflatum, q̄ in Thebanum agrum hoſtiliter impetum feciſſent, reſq; ab eis repetitę, nec redditæ eſſent. Sunt qui tradant, Alcmenā ea conditione Amphitryoni connubio pactam, vt puellæ fratres a Thelebois interfectos, vindicaret, ſed quæcūq; fuit ſuſcepti belli cauſa, ſatis conſtat Amphitrionē præter Thebanos Locrenſiū auxilijs & Phocenſium vſum cū Thelebois acie dimicaſſe, Pterelaq; eorū rege in pugna occiſo, ingentē ex his victoriā reportaſſe.

Amphitryo.

Herculis tyrocinium.

Hæc propiora vero ſunt, q̄ q̄ de duarum noctium continuatione, deq; vberibus, & nouercalium mōſtro anguium traduntur. Nec illa multū a fide abhorrent, q̄ de eo adoleſcente adhuc memorant, ducē ſe æqualibus exhibuiſſe ad Thebas ſeruitute liberandas. Pendebant Thebani ea tēpeſtate Erigino Minyarum regi tributum. Id ille quum ſuperbe nimis a Thebanis exigeret, autor ſuis popularibꝰ fuit Hercules, tributi haud ampliꝰ mittendi, vt & Regis Legati ob idipſum Thebas miſſi, contra ius gentium pulſati vrbe eijcerentur. Eriginus ad Creōtem Regem miſit, qui ab eo ſciſcitarentur, publico ne conſilio violati eſſent, an priuato, qui Thebas ad tributum exigendum a ſe miſſi eſſent. Quod ſi paucorū ea iniuria fuiſſet, poſtulare vt autores rupti fœderis ad ſupplicium dederētur. Creon Minyarum opes extimeſcens cenſebat Herculē, & qui eius culpę participes eſſent, Minyis dedi, ſatius ratus paucorū ſupplicio, q̄ totiꝰ patriæ excidio id facinus expiari. Et iam de dedendo cœptum erat agi, quum ille iuuentutem ad capienda arma hortatus facile perpulit, vt ſe ducē ſecuti vno agmine irent, patriamq; a ſeruitute vindicarent. Nulla tum priuatim erant Thebanis arma, ne q̄d noui moliri poſſet ciuitas. Igitur in templa diſcurritur, vt inde ſacrata arma reuellerent. Quibus tumultuoſe depromptis, iuuentus aliquanto tumultuoſius ad bellum inſtituitur.

Ergin⁹ et Minyę ab Hercule vincuntur.

Properauit Eriginus bellū occupare, vt priuſq; Thebanorum motus inualeſcerent, inchoatam defectionem opprimeret. Venientem Hercules cum valida manu iuuenum inſeſſis locorum anguſtijs hoſtē ex improuiſo aggreſſus, leui certamine ſuperat, regemq; medio prælio obtruncat. Inde Minyarū opibus vna aduerſa pugna grauiter acciſis victor Orchomenum Miniarum caput euertit. Huius victoriæ fama Gręciā peruagata reddit nomē Herculis ex obſcuro clarū, ex ignobili celebre.

Megara Herculi deſpondetur.

Creon adoleſcentis prudētiā, præmaturamq; virtutem complexus. Megaram ei filiam deſpōdit. Inde oraculo inſtructus Hercules, vt ad immortalitatē nominis, conſequēdam quæcunq; ab Euriſtheo propoſita eſſent certamina, ea intrepide capeſſeret.

Euriſtheus.

Erat is Steneli filiꝰ, Argiſq; regnabat, vt Diodorus ſcribit. Alij autores ſunt poſt Pelopem regni ex Argis Mycenas ab eo tranſlatum, ibiq; Euriſtheum regnaſſe. Contempſit ab initio ferociſſimus iuuenis oraculi pręceptum, indignum ratus, eū qui viribus & fama longe alios anteiret, ignauiſſimi regum ſubijci imperio. Factum itaq; eſt vt in ſubitum inciderit furorem. A qua mentis perturbatione poſtea q̄ reſipiſcere eſt datum, aliquandiu publico cōgreſſu abſtinuit. Mox vero in priſtinam reſtitutus valetudinem, irā veritus numinis ad Euriſtheum vltro ſe contulit.

Nemeęꝰ leo.

Cuius ſecutus imperium leonem immani ſtatura perijt, quem inter Cleonem & Phliuntem Argiui Arcadiq; agri loca ſtabulari rumor erat. Hic ſpecu quo bellua ſe ex venatione & pręda recipiebat, obicibus & mole obſtructo multa indagine vitabundā feram eo vſq; eſt inſecutus, donec cum ea congreſſus arctiſſimo ſtrangulauit nexu. Scio ego hęc, & quia poetarū ſitu libris inſerta, multorum opinione a fide laborare, tū q̄ pluribus ſit perſuaſum: Nemeęum Leonem & aprum Erimanthium immanis efferatiq; animi fuiſſe viros: conſtat præterea in Europa niſi inter Neſſum & Acheloum

flumina

flumina leonem non generari, estq; rei huius autor Plinius, q si vulgo etiā nasceretur a fide tamen abhorret solo hominis cōgressu tale mōstrū potuisse confici, nisi illud sequatur aliquis, φ id animal capite leuiter obducto, q̄uis pualido & inani corpore, sine vllo maiore conatu humi affligitur, que occulta vis naturæ casu postea deprehēnsa est, sæpius q; Romæ publicis venationibus spectatum, vt ferarū confectores pallio ī aduersum leonē iniecto, belluā sine vi vlla vt ouē vnā mollissimā ad terrā deiecerint. Sed vtcūq; hæc se hñt, quæ de Nemeęo Leone, & Apro Erimanthio traduntur neq; pro veris affirmare in animo est, neq; pro falsis repudiare. Illud inter plures cōuenit. Herculē leonis exuuias (quod heroū peculiare fuit) in cōfectę bellug argumentum gestare perseuerasse. Quæ vero de Lernęa Hydra memorāt, non opinione solum, sed autoritate etiam pro vanis refelluntur, esse monstrant lacū eū Argiui Myceneiq; agri, qď vsque adeo verū est, φ aliquādo purgari contigerit, vt abierit res in prouerbium. etsi Plato vir summus eum sophistā fuisse opinatus sit. Nihil preterea dubium est Centauros biformes falso creditos, quippe qui viri fuerint: Pelijq; Thessalię montis accolę, a quibus primum monstrata sit ratio ex equo dimicādi, sed accidisse aiunt vt quum forte circa Peneū amnem sedentes aquarentur, haberentq; potantes equi ora fluctibus immersa, eam procul spectantibus speciem prebuissent, quam in Centauris postea figurandis credula expressit vetustas. Fuit itaq; Hercules pugna illa memorabili aduersus eqtes nō mōstra defunctus. Ferunt id bellum temere pro Pholo centauro in eam gentem conflatum. Accidit aliquando vt insueto vini haustu, seu (vt quidā perhibent) solo odore, Centauri in subitam temulentiam versi, tumultuose in Pholum, apud quē tum forte Hercules in hospitio erat, impetum fecerint. Ille indignum ratus hospitales sedes mēsasq; quibus accubuerat, impune se pręsente violari, Pholi antrum infestius irrumpentes, primo foribus submouit, inde sagittis vsus, Daphnini, Argeū, Amphiona, Hippotionem, Thereū, & alios plerosq; fœda cæde pstrauit. Pholus post pugnā quū sagittas iacentium corporibus eximeret, vnaq; manib⁹ excidisset: fortuito casu ictus perijt. Nec Lernæ Hydræ veneno (vt in fabulis est) sagittas Herculis fuisse illitas crediderim. Vetus Corinthiorū mos fuit: vbi Hercules est natus, venena in hunc vsum conficere. Pholus quo habitauerat loco est sepult⁹: montiq; inter cæteros Hemoniæ illustres nomen ad posteros dedit. Quod Stiphalidas aues æneæ tabulæ sonitu abegerit, purgaueritq; aquanim diluuio Augei aulam sordibus oppletā, ingenij verius q̄ roboris sunt opera. Nec illa multū fidei sibi vendicant, quæ de Aeripide ceruą: & cretēsi tauro in fabulis traduntur. Neq; enim eiusmodi sunt vt possint in historiarū scæna honeste collocari. His ille certaminibus functus Olympicū Agonē instituit: vt dicitur. Id plures tradūt, q̄q; φ antiquior eodē nomine alius, qui vnus fuit ex Idęis dactylis, ludicri autor extiterit. Et si hoc quoq; qď de Alcmenæ filio memoratur, varie est vt video receptū: φ Troianis temporibus certaminis huius sacri neq; corona fuerit vlla (vt quidam scribūt) neq; ludicrum. Quæ si vera sint: p falsis refelluntur que Plinius, Plutarchus, & Diodorus de ea re memorię prodiderunt: φ stadium inibi Thebanus Hercules præter Alpheū sit demēsus: oleāq; lōgo post tēpore eodē loco mōstrari solitā, vnde coronā sibi ille decerpserit: qppe q prim⁹ omniū eo Agone victor extiterit: nō qa certamine fuerit q sūis b eo superat⁹, sed φ nemo cū illo sit cōgredi ausus. Qui iliacis tēporibus olympiæ negāt sacrū fuisse vllū solēne, Homeri testimonio vtuntur: φ nullam poeta eius rei mētionē fecerit, tantū celerrimos equos ab Augea Eleorū rege, quū ad ludorū pręmia missi essent abactos dixit: quod si de Olympiacis accipias aliquis dictū: haud dubie fateri oporteat, certamen illud & eius pręmia troianū bellū pręcessisse. Fuerunt q ad Pyseos ppinquos accolas vetustæ rei originē referrēt: ob idq; soli Pysenses troianę fuerit expeditiōis immunes: quia Oympio Ioui sacri censerētur, cui id quinquennale constitutū esset Ludicrum. Vnde id annorū spatiū est Olympias Græcis dictū. Fuit intra Pyseorum fines Olympij Iouis templū stadijs minus trecentis ab Elide: & ante tēplū lucus agresti vestitus olea, in quo stadiū ludorū causa, cōparatū memorāt, id Alpheus amnis ex Arcadia decurrens præterfluit. Attinet Triphylia ad Pyseū agrū, vnde & Triphylicum Iouem dixerūt quidā. Tres olim gētes eā terræ portionem tenuere, vnde & nomen fuit solo inditū, Epei primo, inde Minyæ, secuti, postremo Elei in eū locum venisse dicunt. Est inibi & Olympia, incertum, locus sb Olympij Iouis tēplo insigni dictus, an Olympius ipse Iupiter a loco. Diodrus significare videtur a tutore, quo puer ille vsus esset, id cognomē inditū. Fuit eodem tēplo mēorabile Iouis ex ebore & auro simalacrū, Atheniēsis Phydię opus, quod nemo vnq̄ potuit imitari: Homercium carmen pro typo artifici fuit. Sed quū ex omi alioqui parte esset elegans, in symmetria erratum arbitrati sunt quidā. Mirū adhæc, quod de Alpheo traditur, eum ex Triphylico litore subter mare in Siciliā fluere: hicq; ad Arethusam Syracusanum fontē iterū caput tollere, in mareq; dilabi priore nomine amisso. Fuitq; Pindar⁹ in ea opinione, & ex nostris Maro Pindarū (vt credo) secutus. Cęterū ne poetis omnino abrogetur fides: Timeus fuit eius rei autor, eo vt arbitror, argumento adductus: φ fama esset, poculū Olympiæ in alpheū casu quodā deiectū, i Arethusa extitisse. Obseruatū preterea Olympiacis sacris, ob celebrē Gręcię in eū locū, cōuentū, sordibus in amnē delabentibus, ipsum circa Syracusas fontē turbidū fluere solitū. Sed satis constat Alpheū ipsum in pelagus euolui, nec vllū esse circa mare terræ hiatū, quo absorptus subtermeare possit: neq; eo impetu pelag⁹ ingreditur, vt potabiles aquas in Siciliam per tantā maris vastitatē secū ferre possit, qď vix de Rhodano, per Lemanū lacū ruente, verius q̄ labente, persuasum video. Apparet itaq; fabulosum id totū esse, quod de Alpheo vetustas credidit: vel ex eo maxime, φ Strabo autor grauissimus negat vllum circa mare esse specū, p quē demissus amnis, tā miraculosos molliret cursus. Illud in Alpheo memoratu dignū, φ eius aquæ albas tollere credūtur maculas & impetigines: vnde & nomen amni datum videri potest. Sequuntur cætera Herculis gesta, sed adhuc cunctantius ob fabulæ propinquitatē referēda: quid em̄ min⁹ credibile dici potest, q̄ certati eū esse a superis omni armorū genere instructū: nisi qs oīa q sd vitę vsum, queq; humanis sint actibus accōmodata ad eos, qui talia inuenere, censeat referenda. Quod pro Ioue circa Pallenē steterit giganteo bello, pterea q̄ alio sunt a nobis loco de gigantibus tradita, fuerunt qui interpretarentur id genus hominū inter auxiliares copias Titanibus aduersus Iouē affuisse, qui pro ceriore statura viri, a Cretensibus sagittarijs qbus est eo bello Iupiter vsus, ad vnum propemodum sint sagittis confixi. Nec

caucasi

Leonisca pite obtecti fragilitas.

Hydra Lernæa.

Cētaurorū fabulosa figuratio.

Pholus

Sriphalides aues.

Taurus Cretēsis

Diuersæ de olympico agone opiniones.

Olympias.

Triphylia.

Iouis simulacrū.

De Alpheo & Arethusa.

De Rhodano.

De Alphei virtute.

Gigātei belli ratio.

caucasi montis iuga maiori caligine obducta cre-
diderim, quã quæ de Promethei vinculis inibi ab
Hercule abruptis, deq; aquila sagittis ab eodẽ deie-
cta, Diodorus & alij prodidere, nisi intentiorẽ ho-
minis curã, perpetuãq; cœlestia inuestigãdi solici-
tudinẽ ab eo leuatã interpretari oporteat. Cõstans
fama est, fuisse Herculem astrorum scientiæ haud
imperitũ, quo argumento apparet, quæ plurimorũ
heroũ fuere, ad eũ qui Alcmenæ fuit, vana persua-
sione referri. Vix crediderim fieri potuisse, vt is q
monstra rerũ oĩbus sit terris insectat⁹, astrorũ sciẽ-
A quo Hercules edoctus. tiæ tam ociose vacare potuerit, vt maior aliquis
inde profectus sit secutus. Satis constat Atlantem
a quo Hercules eam disciplinam adeptus dicitur,
Atlantis æuum. Perseo ęqualẽ fuisse: aut aliquãto natu maiorẽ. Per
seus Alcmenæ fuit proauus, quo colligit neq; æta
te, neq; locorũ commercio contingere potuisse, vt
Hercules fuerit ab eo institutus, nec multo plus cõ
stabunt tẽpora, si ad eũ Atlantẽ, qui in Italia regna
uit id referas. neq; ad Maiæ patrẽ, qui Arcadiæ fuit
incola, ea institutio referri potest, qui multum di-
uersa fuit ætate. Veriora igitur videnť mihi secuti,
qui Herculem a Lino edoctũ credidere. Est præter
ea Tyrida locus circa Bistoniũ Thraciæ stagnum
De Diomedis equis de. Diomedis stabulo infamis, vbi vet⁹ opinio tenet
illum diro equarũ laniatu hospites cõficere solitũ.
Id quoq; monstrum Tyranni nece ab Hercule ex-
piatum fama est. Secundũ hæc quæ adhuc memo-
rauimus, cum Iasone ille in Colchidem nauigatu-
rus Hylæ ministerio priuat⁹, in Mysia desedit. Cæ
terum haud prius de ipsius rebus est hic dicẽdum,
quam eius vetustissimę nauigationis, quæ res dein
ceps ab Hercule gestas nonnihil præcessisse videť,
causam & rationem explicauero. Scio ego fuisse, q
traderent, Iasonem æmulatione rerum a Perseo ge
Iasonis in colchidem nauigatio. starum accensum diu animo agitasse, qua potissi-
mum via pclare alicui⁹ rei fama suum nomen illu-
straret, materiamq; illi ab domestico odio inter ip
Pelias. sos lares ortam. Erat ei Pelias patruus, cui alta iu-
uenis indoles ab initio fuerat suspecta. Atq; ob id
solicitus aio quærere, quo eum famæ decorisq; pa-
randi prætextu procul domo posset ablegare, vn-
de huic qui periculo obijciendus erat aliquod no-
men si nõ re, specie saltẽ q̃reret. Datus erat a patre
Chirõ Iasonem instituit. Chironi institutẽd⁹ Iason, eaq; lege Peliæ fratri Iol
chi imperio Aeson cesserat, vt tantisper penes illũ
summa rei esset, quoad maturus regno filius in pa-
triam reuerteret. Sed libido imperandi, qui vnus
in homine plurimum dominatur affectus, quiq;
humana & diuina sæpe vertit iura, simul & deorũ
sortes, qbus monit⁹ erat, cauendũ esse, velut regni
vitęq; certissimũ exitiũ, eũ q altero ad se pede nud⁹
veniret, quali postea habitu Iason domum reuer-
sus Peliæ occurrit, qui ad Enipeum amnem, quũ
torrentior solito flueret, vadando luctatus alterũ
impetu fluminis calceum amiserat, senem ad insi-
diandum iuueni impellebant. Fuerunt qui crede-
rent eũ veritum ne Aeson filij præsentia fratus a
se regnũ repeteret, quo se metu vt maturius & sine
inuidia leuaret, Iasoni satis per se ad laudẽ incitato,
Causa nauigationis Iasonis. vt in Colchidẽ nauigaret autorem extitisse, quum
diceret cõpertum se habere vim auri ingentem, in
ea terra obseruari, quod Thebanus Phryxus eo se
cum naui detulisset. Fuisse eum Athamãtis filium,
qui Crethei, quo Aeson pater esset genitus, fuit fra-
ter. Facturum itaq; eum rem non solum memora-
bilẽ, sed cui ob æquitatẽ vna dij essent hoĩesq; fau-
turi, si aurũ qd' non modo gentis, sed familiæ quo
q; olim fuisset, ex terra procul reposita ignotoq; ho-
minũ genere reposceret. Paratuq; ũ se nauim noua
forma, eaq; lõge expeditissima, quo tuti⁹ celeriusq;
eo veniret: Non defuturos ex Graia iuuentute, qui
& ipsi cupiditate gloriæ accensi, vltro sint nauim
cõscensuri. Pergeret modo ipse rei famã occupare.
Cætera quæ ad negociũ pertinerẽt, mature affutu-
ra. Assensus est his Iason. Nauisq; in ora Magnesię Vbi nauis Argo cõstructa
instructa, ad Pagasas, vt Callimachus & Strabo
arbitrati sunt. Distat locus Stad. vigiti ab Iolcho,
ab req; loco nomẽ factũ pdidere qdã. Alij a fontiũ
ppinquitate credere maluerũt. Pindarus ad Deme
triadẽ vrbẽ Pagasis finitimã Argo nauim cõpactã
scripsit. Ea longarum nauium prima traditur ma-
re ingressa, atq; a celeritate nomen adepta. Sic vete
rum scriptorum quidam & in his Diodor⁹ memi-
nere. Apollonius ab Argo, qui eam fabricatus est, Cur Argo nauis dicta.
credidit nominatam. Pherecides ab Argo Phryxi
& Calciopes filio. Sed quæcunq; fuit nominis cau
sa (nam ea omnino ambigue traditur) magnus ob
noui operis famã (vt talium ignara erat vetustas)
in tota Græcia factus est animorum motus, vulga
taq; nauigationis fama, multi viri fortes laudis cu
piditate accensi, alij Peliæ, cujus opes tum amplæ
in Thessalia erant, gratificaturi, vltro se Iasoni co- Argonautæ.
mites obtulerunt. Sed quatuor & quadraginta ex
omni flore hominum recepti, quorum clarissimi
Hercules, Telamon, Orpheus, & Peleus, quem
Achiles filius illustriorem fecit. Fuerint ne Heroes
ipsi Minyæ appellari, an alij circa Iolchon minus Vñ Minyæ nominati.
illustres viri, ex quibus sit remigium expletum,
merito dubitari possit. Apollonius Minyas credi-
dit primores illos Græciæ viros q naui sacra sunt
in Colchidem vecti, ab eo q circa Iolchum habi-
tarent, essentq; ex nobilissimo filiarum Minyi san
guine procreati. Sed cum idem autor, tum Orphe⁹
Heroas ipsos remigio admotos haud dubie demõ
strant, quo argumento facile potest intelligi quã
magnitudine fuerit Argo, quæ tam paucos cœpis-
set remiges: nisi aliquis multo plures his mixtos
fuisse existimaret, qui remigium expleuerint. Cæte
rum non nisi illustrissimum quenq; carmine cele-
bratum. Herculi omnium consensu summa rei ab
initio permissa est. Quidam autores sunt imperiũ
ab eo repudiatum Iasonem obtinuisse. Ex Aphete
(locus est haud procul a Pagasis) Minyæ soluerũt:
mox Athõ mõtẽ & Samothraciã pręteruecti, graui
tempestate iactari, Sigæum Troiæ pmontoriũ te-
nuere. Miror Diodorũ, quẽ in hac parte sequimur, Vnde digressi Argonautæ
nullã de Myniarũ in Lemnũ appulsu mentionẽ fe
cisse. Orpheus, Appolloni⁹, & quicunq; Argonau
rica scripsere, Iasonẽ apud Hypsipylẽ in hospitio
fuisse tradunt. Fuit hæc Thoantis filia, quam fama
est cũ popularibus sui sexus ob suspitionẽ pellica-
tus in viros coniurasse, atq; nocte vna mares oẽs
præter Thoantẽ, quẽ cæde seruatũ medio tumultu
procul Lẽno filia ablegauit, occidione occisos. Lẽ-
nij viri incõptis nauigijs vsi Thraciã ingressi mul
tã inde prædã & cũ ea vim fœminarũ ingentẽ ab-
duxere: Quas cũ vulgo pro vxoribus habituri dice
renť, occupassetq; temere is rumor Lẽniadũ fœmi- Lemniadũ facin⁹.
narũ aures, viros in insulã reuersos ex composito
nocte vna obtrũcarunt. Erat igitur tũ Lemnos in
muliebri imperio, Hypsipyleq; lare in ea regnabat
quum nauis Argo est illuc appulsa. Fama est paras
se primo eas vim in ignotos hospites, mox vero,
siue metu, siue procreationis cupiditate, p̃sso impe
tu ad naues sciscitatum misisse, qui mortalium
essent & qd securi Lemnũ petissent. His respõsum,
Iasonẽ Aesonis filiũ venisse, cuius patru⁹ Pelias in
Thessalia apud Iolchũ regnaret, esseq; cũ eo Gran
sanguinis lectissimos iuuenes, qui in Colchidem

tendētes, cursu tēpestate excussi, ea loca tenuissent. Tum vero Hypsipyle aliæq; Lemniades cognito qui viri essent, & quid secuti illuc nauim appulissent, Argonautas cū ipso duce hospitaliter inuitatos, in vrbē inducūt. Fueruntq; Minyæ in hospitio plures dies. Estq; (qd' satis cōstat) Hypsipyle grauida ab Iasone relicta. Ex quo duos postea sit vno partu filios enixa: Euneū & Thoantē, qui postea ad Thebas cū Argiuis militasse tradunt. Verū siue Lēno profectus, siue tempestate (vt dixi) iactatus Sigæum (quid inter oēs cōuenit) tenuit Iason. Noua hic fabularū tenebræ obiendunt, q̄ historiā a libero cursu rerū pplexitate remorent. Ferūt Hesionē Laomedōte genitā sub id tēpus marinæ beluæ ad periurij expiationē exposită. Herculis interuētu seruatam: cui quū inuictos equos, quos pro ea pactus fuerat, Laomedō abnegasset, ita accedisse aiunt, vt Iliū sit ab Hercule expugnatū. Ceterū posthabitis, que de puellę expositione obscura memoria ad posteros manarunt, quę in vtrā partē accipienda sint, poetæ viderint, veriora omnino mihi vident, quę de Ilio capto & Laomedontis morte plures tradiderunt, q̄q; in his quoq; neq; belli cā neq; rō satis liquere pōt in tam longo vetustatis recessu. Sunt q prohibitū hospitio Herculē dicant regi inopinatū bellū intulisse, alij abnegatæ mercedis ira cōmotū: Laomedontē & Ilienses bello psequēdos censuisse. Plerīq; prędæ cupiditate, nobilissimorūq; equorū fama in Phrygiā eū nauigasse existimant. Sed vt hæc i obscuro sunt, ita & Hesione inde abducta, q̄ Thelamoni cessit, & q Ilienses inter deos Herculē non fuerint venerati, certissima rei quoquo modo gestæ argumenta videri possunt. Cæterū q̄ñ in re tā perplexa haud oīno absurdū sit opinione vti, multo veriora mihi vident secuti illi, qui in aliud tēpus eā Herculis expeditionē reijciunt, qui suo nō alieno ductu ad Iliū nauigauerit. Oportuit eñ Hesionē in Pontū abductā, si inter eundū Troia fuisset capta, qd' nemo eorū prodidit q Argonautica scripserunt, nec ab Hercule in Mysia relicto videri potest Iliū euersum. Qd' si ita accidisset, nō video quo merito Thelamon Hesionē sortiri potuerit, quē constat in Colchidē venisse. Nec oīno his accedo, q aureo vellere capto Pōticū mare, Bosphorū, & propontidē Argonautas remensos, Herculis ductu, subita vt Iliū adortos scribūt, quum multo plures prodiderint Oetæ & Colchorū metu, ne ad Bosphori fauces cū suis opprimeret, Iasonē nauigatione lōge diuersa in Thessaliā reuersū. Sed q̄ de Minyarū reditu & Ilio capto Diodor⁹ alijq; meminerunt, suo erunt loco explicanda. Nunc cætera nauigatio exequenda est, quā illi, quorū nuper mētionē feci, ita fere digerūt: vt dicant Argo ex Sigeo digressam iterū fœda tempestate iactatā, cæterisq; in manifesto discrimine disperantibus, Orpheum voto Samothracib⁹ dijs nūcupato remediū aduersus sæuientē procellā demonstrasse. Adijciunt miraculo, qd' nisi constaret id natura fieri, pro mendacio repudiassem, quū Minyæ medio periculo tenerentur, duplex lumē Castoris & Pollucis capitib⁹ effulsisse, nec ita multo post pelagus sæuire desijsse, & ob eā rē credita iuuenū diuinitate subitos eiusmodi ignes in mari Castoreos appellatos. Geminæ sunt velut fulgurū effigies, quę alias nocturnis militum vigilijs in pilorū cuspidibus sedere, alias per antennas cæterasq; nauiū partes vagæ, vocali quodā sono vagari solitæ. Graues quum solitariæ venere, mergentesq; nauigia: Geminæ & tunc qdē & sup alias salutares, psperiq; cursus nūciæ, suoq; aduētu dirā illā & minacē, quā eodē argumēto Helenā dixere, fugare credunt. Res miraculi loco accepta, fecit vt Castor & Pollux religiose a nautis colerent, portuq; soluturi Samothracibus dijs (quos ego malos alioqui dæmones interpretor) p solutā salute sacra facerent. Ad Phineu dein ventū, de quo propiora vero sunt, q̄ Diodorus scribit q̄q; quę Orpheus & Apollonius. Is duos ait filios Phineo fuisse ex Cleopana Orithiæ & Boreæ filia, cui adhuc viuenti Phineus Ideā Dardano Scytharū rege ortā superduxit vxorē. Adolescentes matris suasu vim nouercæ intulerūt, ob idq; a patre atroci supplicio dānati, ita forte accidit vt sub id tēpus, quo Minyæ eo nauim appullerūt, ambo pœnas expensuri, in ipso littore destituti ad suppliciū starēt. Verterūt illi rei atrocitate nouoq; hospitū in se oculos, eorū fidē flebiliter implorātes, simul Phinei cōtumeliā in Cleopanā matrē, & odiū in filios miserabili cōploratione memorātes. Orare itaq;, vt velut psentes dij, prætpeti appulsu, se indigno supplicio liberarēt. Occurrit interim Phineus, vetatq; hospites qppiā mouere, nulliū vnq; patrē de liberis supplicium sumpsisse dictitās, tuisi filiorū scelus patriā charitatē superasset. Hic Minyæ q̄q; opē adolescētibus imploratā prætutā voluissent, præsentiā tamen regis veriti, ne prætérea hospitale littus temere violarēt, nihil vltra tendere sunt ausi. Abstinebant itaq; alij, quum Zethis & Calais Boreæ filij, qui cū Minyis erant, audito Cleopanæ sororis nomine, & q̄ miserabilis esset illius apud Phineū fortuna, q natorum supplicio multo adhuc esset miserior futura, oīs humani iuris, propriæq; salutis immemores, in littus desiliunt, vinculaq; adolescentibus vi adimunt. Tū certamine ex ea re tumultuose orto, Phineus barbarorūq; plurimi circa illū subita vi occubuere. Regia deinceps capta: Hercules autor fuit, vt Idea ad patrē icolumis remitteret, vt in illius potestate esset intēpestiuas filiæ nuptias vindicare, quæ Cleopanæ & filijs tā calamitosæ fuissent. Ferunt Ideā a patre haud multo post occisam quo apparet eo inuito Phineo puellā nupsisse, in Cleopanæ contēptū. Scio ego nō deesse, q scribār, filios a Phineo excæcatos, ipsumq; a Borea in filię, & nepotū vltionē priuatū luminibus fuisse, Herculemq; priusq; ad Phineū Minyæ venerint in Mysia relictū. Iuuenes periculo seruati regno Cleopanæ matri permisso, cū Argonautis in Colchidē nauigarunt. Diodorus tñ hæc secut⁹ quæ de Phineo scribunt, omissis q̄ de Hylæ casu, & pugna Amyci, Cyaneisq; scopulis curę fuit alijs tradere, nauim Argo in Tauricā regionē appulsam autor est. Cæterū si vera alij secuti sunt: Hylas Herculis minister circa Arganioniū Bithyniæ (imminet is mōs Prusiadi) aquatū egressus, ignoto perijt casu. Hūc dū Hercules sollicita inuestigatiōe requirit, serusq; nimis se ad nauē recipit, Iason Minyæq; longioris moræ tædio digressi procul inde abeunt. Ipse diu terras pagatus, quū in sui admirationē locorū accolas vertisset, inter alia vetustia erroris illius monumēta constituisse fert, vt quotannis locorū indigenæ, per syluas, & mōtes vagi lymphatico cursu Hylā clamitarent. Qui sacrorū ritus siue tū ab Hercule fuit institut⁹ (nā id quoq; ambigue tradit) siue Cius qui fuit ex Herculis comitibus vnus, id solēne inuenit, quippe qui ex Colchide reuersus vrbē de suo nomine, quę Prusias est deinceps dicta, condidisse dicit, Prusiensibus (qd' satis constat) multas post ętates sacra incorrupta manserunt. Diodorus ait Herculē in Pontū cū Iasone nauigasse: q si ver⁹ est autor, miror quid fuerit, q nō multo post Hylæ casum Pollux potius q̄ Hercules cæstibus

aduersus

Argo ad Siggū appellitur.

Illum ab Hercule expugnatur.

Castorei ignes.

Phineus.

Zethis. Calais.

Phinei interitus

Ideæ mors.

Argo. Hylæ casus.

Hercules ab Argo nautis relictus.

aduersus Amycũ Bebryciorũ regẽ, ex prouocatiõe dimicarit. Sed hæc oĩa varie relata tutius in medio relinquũtur. Nec de scopulorũ cõcursu, quos Cyaneos vocant, Orpheus & alij multo probabiliora tradiderũt. Cæterũ locorũ natura pbuit illis fabulãdi materiã. Sunt gemini scopuli ad exitũ pontici maris, passus mille & quingentos ab Europa, qua

Cyanei scopuli.

quattuordecim ab ostio. Quidam Cyaneas dixere insulas, Alij Symplegades. Quas idcirco poetæ inter se cõcurrere solitas fabulati sunt, q paruo inter se discretæ interuallo, ex aduerso intrantibus geminæ cernant: paulũ inde deflexa acie coeuntiũ speciẽ pbeant. Bithyniç deinde orã mox & Paphlagoniç, qua dexterũ ei litus erat, prætervecti, per Phasidis ostiũ in Colchidis intima peruenere. Hic quia maiora imminent historiæ discrimina poetarũ mendacijs, q ipsi a prodigiosa aurei velleris custodia Argonautis impẽdisse fabulent, sedulo danda nobis opera est, vt fides, sine qua stare nõ possit historia, inde incolumis cũ Minyis eruat. Iacet terra ipsa (vt pauca in vniuersum de regione & gentis vetustate dicã) Caucasi iugis obnoxia, qua ad Ripheos ille obliquat mõtes, estq ea parte Colchis Sar-

Colchidis situs.

matiç affinis. Ab ortu solis Iberia ei cõtermina est. Cappadocia ad meridiẽ cũ pte maioris Armeniæ. Alluit occiduã orã Euxinũ mare, qua Phasim in Armenia ortũ Hippo & Cyano fluminibus haud mediocriter auctum excipit. Estq is nauigabilis, magnorũq nauigiorũ patiẽs, octo & .XXX. milia passum a mari, inde minorib9 enauigat9 lembis centũ viginti est pontib9 peruius. Fuit & vrbs eiusdẽ nominis quo fluuius totius gentis Emporiũ lacu mari, Phaside ipso circunflua: Litora & fluminis ostia amœnissima, regio frugib9, & oĩbus quæ ad naualẽ fabricã attinent, opportuna, multarũ rerũ ferax, sed mellis in primis, verũ amari gust9. Magnus inibi lini prouẽtus canabis, ceræ, & picis. Lanificiũ vulgo exercent, quo sane argumento vtũtur hi, qui eã gentẽ ab Aegyptijs oriũdã existimãt.

Colchi vnde oriundi.

Herodotus Colchos Aegyptiorũ colonos esse credidit & a Sostrate, qui primus oĩm (vt ipse scribit) externis gentibus arma intulit, in ea terra relictos Trogus Vexorẽ nõ Sostratẽ nominauit. Hi præterq q capillo & colore atro sunt Aegyptijs perq similes, verenda circuncidũt, qd' propriũ esse Aegyptiorũ idem autor arbitrat9 est, vnde eũ morẽ Phœnices & Palæstini Syri acceperint. Sed quẽadmodũ in eo Græci scriptores decepti sint, alio est loco significatũ. Plura ad hæc Phryxeæ prius mox & Iasoniæ in Colchidẽ expeditionis extiterunt monumenta, quæ veteri psuasioni eorũ, quæ de his sunt memoriæ pdita, haud dubie astipulant, arguũtq vtriusq aduentũ Colchorũ genti admirationi fuisse. Durauit ad posteros Leucotheæ tẽplũ in ea terra cũ oraculo, in quo aries nõ mactabat, q a Phryxo

Eniochi.

cõditũ vetus fuit fama. Dioscurias prerea & Eniochi gens a Telchio & Amphito Castoris aurigis esse credunt. Castor ex Argonautis vnus fuit. Sed rerũ ab his gestarũ ratio anceps. At nos q verissime poterimus, omni poetico velamento rebus detracto, q post Iasonis accessum secuta sunt, ordine

Perses & Oetas.

explicabim9. Fama est Persen & Oetã fratres vno tẽpore hunc in Ponto, in Taurica illũ regnasse, immitti vtrũq truciq ingenio. Hecate ex Perse orta est, seuitia & feritate paterna nihilo inferior, quæ quũ virgo adhuc esset, sagittis quos libitũ fuisset, transfigere sit solita. Sed maius adhuc illi studiũ in venenis conficiundis. Aconiti inuentũ ad eã referũt quidã, vim naturãq veneni in hospitibus experiri consuetã. Mox patrẽ his artibus aggressa, vita spoliauit, cuius morte regnũ adepta Tauricæ erexit templũ Dianæ, ad cuius arã, vt hospites siue terra, siue mari adessent crudeliter mactarent istituit, futurũ rata, vt suũ per hæc nomẽ in plures gẽtes fama diffunderet. Nupsit hęc deinceps Oeiç patruo, cui Circen, Medeã, & Egialeũ enixa est. Circe ma-

Circe.

ternis artibus imbuta, & ipsa hærbariã venenaq tractauit, addidit etiã per se aliqua. Nupsit virgo Sarmatharũ regi, eoq veneficijs sublato, regno potita est, quo quũ aliquandiu male esset vsa, crudeliterq nimis tractaret subiectas gentes, regno pulsa modico mulierũ comitatu desertã in Oceano insulam tenuisse dicit. Sed maior omnino fama est in Italiã eã venisse, consedisseq in Latij pmontorio. Tum vero insula fuit, ab eoq incolatu Circeiorũ

Medea.

nomẽ adepta. Medea domesticas artes & ipsa haud quidẽ aspernata, medicis hærbarũ viribus, magicorũq carminũ ambagib9 operã dedit. Sed ingenio multo mitiore q mater aut soror, quarũ vtraq feritate truculentiaq fuit insigni. Medea quũ arte multa, tum gratia qua plurimũ apud patrẽ valebat, hospites eripiebat cædi destinatos. Desciuerit ne suasu longave cõiugis cõsuetudine, an sua sponte Oeta, ad eam immanitatem, vt hospites immolaret, an potius oraculo monitus psuasum habuit, sibi exitium ab externis gentibus imminere, sicq per hæc conatus fatalẽ discutere necessitatẽ, pro certo ponere non ausim. Multiplex inde fama secuta est. Nam quæ de Ariete aureo tradita sunt in fabulis, haud dubie provanis refellunt. Fuerunt qui traderent Thebani pædagogũ Phryxi Arietẽ vocatũ, qui cũ

Quid fuerit aureũ vellus.

puero in Colchidẽ delatus ab Oeta patrio ritu fuerit Dianæ immolatus, pellisq cadaueri detracta in templo de more suspensa. Adijciunt Phryxũ Gabro Scytharũ regi dono datũ. Cui ille flore ætatis, vel indole potius conciliatus postremo sit heres relictus. Oeta interim oraculo doctus, fore, vt quãdo Arietis, qui aræ fuerat admotus, ex sacro spolium luco eximeret audacissimi hospitis manu tum demũ mortẽ occumberet, eo monitu exterritus pellẽ auro illitam, vt diligentius asseruaretur templo intulit. Sacerdotes custodesq loco adhibuit, qui peruigili statione fatales exuuias, ab omni vi fraudeq tuerentur, Alij arietẽ pecus sub Phryxi in Colchidẽ aduẽtũ Oetã mactasse crediderunt, ac tũ pellem quã hostiç detraxerat, quia sibi fatalẽ cognouisset, inaurari, custodiriq imperasse, tẽplo multifariam munito, ad exteras gentes procul inde metu arcendas, rumores dissipari passim hospites ab rege in Colchide mactari. Cæterũ siue verus fuit ille sacrorũ ritus, siue ad terrorẽ factus, satis cõstat viros fortissimos ex Taurica regione accitos, custodiæq adhibitos, q quũ truci essent igenio, vimq & robur præ nimia ferocia spirarent, igniuomi tauri a poetis decantent. Pari rõne & de dracone fabula vulgata est. Veriora aũt secuti custodẽ templi eo fuisse

Tauri igniuomi.

nomine autumãt. Magnũ itaq certamẽ erat Iasoni, & alijs propositũ, quicquid illud fuit, qd' ex sacrato erat luco auferendũ, siue fatalis fuit pellis, siue vis auri ingens (vt alij suspicant). Id medea regis filia Iasoni per amorẽ cõciliata sua opera discussit. Ego Calciopẽ, q Phryxo nupserat (vt dicit) Medeã ad id facinus cõpulisse crediderim, q ob affinitatẽ generis voluerit in manifesto discrimine Iasoni consultũ. Qd' & Apollonius, q Argonautica scripsit, significare videt. Medea igit inscio patre Mynias, ad tẽplũ, qd' Marti fuit sacrũ, occulte pduxit, vbi vellus custodiebat aureũ. Distabat locus a Sybari Colchorũ regia stad. LXX. Ibi regia puella custodib9 Taurica lingua appellatis, tẽpli fores

mādat sibi reseruari Quibus subito patefactis, Improuiso Minyarū incursu, custodes incauti opprimunt, quippe q nihil minus q̄ insidias ab regis filia metuebant. Plures itaq vi subita obtruncant, perpauci medio tumultu dilapsi, ad vrbē trepido cursu cōtendūt. Regi nunciāt, ꝑditū a filia præsidiū tēpli, Aureū vellus a Minyis direptū. Iason interea iā voti cōpos cū Medea & socijs ad nauē se receperat apparebatq regē ad vltionē cōtinuo occursurū, futurūq, nisi illico inde soluerent, vt cū ferocissimo genere hoīm de vita dimicare cogerentur. Hæc forte cōsilia agitantibus, celerius q̄ oīm fuerat expectatio, Oeta vltionis cupidus, cū tumultu & fremitu affuit, cōtractoq statim ꝑlio, cū ijs quos forte circa littus temere errantes inuenerat, Iphitū Eurisibei fratrē obtrūcat. Ibi Iasone & alijs in regē, & qui circa illū pugnā ciebāt, irruentibus, atrox fit ꝑliū. Oeta & Meleagro in pugna ictus concidit, ad cuius casum Colchos ingens metus & trepidatio inuasit, mox alijs sup alios cadentib⁹ fit fuga. Nec Minyis victoria fuit incruenta, Iasone & alijs quibusdā ex Argonautarū pmoribus grauiter vulneratis. Nauis illico post ꝑliū ex infesto littore soluta est. Mirū quātopere hic quoq diuersi abeant scriptores. Sunt porro, q Oetā interfectū negent, alij ne pugnatū quidē cū eo tradunt. Sed Absyrtū filiū ad Minyas ꝑsequēdos missum. Quidā ad hæc graui tēpestate orta parū defuisse aiunt, quin naufragiū fieret, coactosq nouo periculo Minyas, nouis se votis obligasse, inde Thraciū Bosphorū ingressos per Hellespōtū in Troadē venisse, vbi Iphiclo, & Thelamone ab Hercule ad Laomedōtē missis, q debitā ob Hesionē antea liberatā a patre mercedē exigerēt, q̄ nō mō nō reddita est, sed cōtra etiā ius gentiū legati custodiri sunt, motaq cōsilia a rege & Iliensibus de Hercule & Minyis subita vi opprimendis. In hæc patris & cæterorū consilia Priamus, q iā adolescere cœperat, supra ætatē grauiter est inuectus, identidē patrē admonens, standū esse fœderibus, seruandāq fidē hospitibus, quorū interuentu nō modo soror sua Hesione sed patria quoq a teterrimo esset monstro seruata: Deū hoīmq fidē testatus, rē eos nefariā, oīq detestatione dignā parare, qui vt impune id flagitiū ferrent, maiori se sceleri ac pene inaudito obligarent. Huncine pater, quē fide data & accepta, hospitalib⁹ mēsis, & laribus domesticis, semel admouisti, quē magnorū ꝑmiorū spe oneratū in remotiores terras dimisisti, q nisi periclitanti filiæ opē tulisset, dimidia hodie sobole careres, de huius exitio tā ꝑfide inire potes cōsiliū? Fac rogo ita fieri posse (q Deus id scelus a regia domo auertat) vt Herculē & socios perdas in sidijs exceptos, audebis ne tu illius sanguine hoc littus violare, q nisi tuorū tēporū nouitate affuisset, suauissimæ erat filiæ cruore imbuendum? Sed fac illū nihil de te meritū, quo exēplo tuos hospites tā crudeliter necabis? Scytharū, Thracūq non nostræ gentis hæc perfidia est. Ergo Laomedon a Dardano prognatus, q cū in has terras venisset, a Teucro nō modo nō iniuria affect⁹ est vlla, sed solo ad vrbē cōdendā impetrato, in generū quoq est ascitus, diuini humaniq iuris cōtēptor, hospitali sanguine Ilij regiā coinquinabit, vt tā sit Iliū posthac apud oēs gētes infame, q̄ Diomedis fuit regia, aut Lycaonis domus? Q, si nō merita, si non opes hoīm respicis, deos ipsos saltē vereare, qbus hospitalia iura curæ sunt, qui huiusmodi scelera in terris ptim ipsi vlti sunt, ptim mortalib⁹ vlciscenda reliquere, multa certe voluere nunq̄. Q, si ignorares m⁹, qs sit hic, cui insidiæ parant, q̄ inuict⁹, q̄ felix, quātus scelerū vindex, quot mōstra, quot pestes e terra sustulerit. Pholi domum ab iniuria seruauit, Diomedis crudelissimi hospitis euertit. Quare idē tidē moneo pater, simul & hortor, ne fidem semel hospiti datā turpiter labi patiaris, qua prodita nihil sit hoī in vita reliquum, cur fortis, aut iustus dici possit amplius. Video ad hæc quid periculi tibi tuæq instet vrbi ab Hercule & Minyis, si abnegare ꝑgas, q̄ iure repetunt. Quin mitte rogo cōtinuo cū legatis ꝑmia ad littus, q primo Herculi, & alijs de legatis in custodia habitis satisfaciant, ipsosq (vt par est) hospitaliter appellent. Hæc pater ꝑstare potes, & debes, nisi fatalis aliqua necessitas te cū tota domo patriaq ad excidiū trahit, q̄ te nō quid fieri oporteat, sed q̄tū etiā periculi sit oculis admotū, ne perspicere qdē patiat. Hæc ille prudenter ac supra ætatē monere, hortariq. Verū perstare senex in sentētia, atq hinc fato, inde auaritia distrahentibus, vim & arma circunspicere. Tū Priamus, incertū, officio an periculi metu, duos oculte gladios custodiæ intulit. Inde Iphiclo & Thelamoni, submotis arbitris, patris & Iliensiū cōsiliū aperit. Monet vt incautos custodes adorti obtrūcent, inde continuo cursu se ad socios recipiant, doceantq Herculē & alios, quātū nisi caueant, periculi ab Iliensib⁹ imineat. His ambo instructi, custodib⁹ cæsis se ex vrbe ꝑripiunt, vixq ad littus venerant, Laomedōtis in se iniuriā memorātes, & q̄d ab eo & Iliensib⁹ pararet, quū rex tumultuose affuit. Minyæ arreptis armis venientē infesto agmine excipiunt, pugnaturq hic pro viribus vtrinq, ac multo atrocius, q̄ pro numero dimicantiū. Laomedō ab Hercule percussus cōcidit, cadentē regē Iliēses intuiti terga vertunt. Instant Minyæ mixtoq agmine victores victiq portis incidunt, vnaq irrūpentes vrbe Argonautæ potiunt. Sæuitū in eos est, q cōsiliorū regis fuerāt cōscij. Priamo, & q pacis autor reddēdiq ꝑmij fuerat, & a legatis iniuriā arcuisset, vrbs & Regnū restituit. Scio fuisse, q traderēt Herculē non cū Minyis, sed suo potius ductu & auspicijs septē ad id bellū nauib⁹ instructis, in Phrygiā nauigasse. Id q eo mihi verius videt, q parū integra fide traditū existimo, rātā hoīm paucitatē intra hostiū Mœnia inclusam ex iniquo loco pugnātē, clarissimā Phrygiæ vrbem in potestatē redigere potuisse. Veriora igitur secuti vident, qui i aliud tēpus eā expeditionē reijcūt: hi autores sunt, Iliū vi captū esse, & excisum ab Hercule, Priamūq admodū puerū magno precio redēptū. Huic opinioni vt libentius accedā Apolloni⁹ & Orpheus faciunt, q negāt Argonautas p Hellespontū in Græciā reuersos, qppe q ponticī maris angustijs ab Oeta infessis insidias veriti, cōfestim ab ostio Phasidis ad dexterā flexerint cursum: inde nauim Argo p Cimmeriū Bosphorum Meotim ingressam, mox p Tanaim aduerso flumine ad eius fōtes subuectā, asportatāq deinceps aliquādiu, humeris ad Oceanū penetrasse, longisq erroribus p Gaditanū fretū in internū mare reuersam. Adijciūt Minyas ad Latinorū orā appulisse, fuisseq Medeā in hospitio nō nihil apud Circē. Mox ex Circeis præter Sirenū ꝑmontoriū & reliquā Italiæ orā ꝑteruectos Cercyrā tenuisse, vbi a Phæacū rege appellati sint, ad quē aliquāto antea venerāt ex Colchide legati, Medeæ fugā vestigantes, ibiq ne Medeā restituere cogerent, ferunt in naui Iasonē cū ea adhuc intacta coiuisse, qm̄ ita rex Phæacius fere bat decreturus, vt si Medea nōdū virū passa esset, patri redderet. Ex Cercyra inde Argonautæ profecti in Lybiā tēpestate sunt delati, vbi importuoso mari dephensi, discrimē maximū adiere. Edocti tū

a Tritone

Oeta interficiūt,

Priami verba ad patrem.

Laomedontis cædes.

Iliū capitur.

Minyarū nauigatio.

Medea hospitio excipit a Circe.

Argonautarū discrimē

a Tritone quodã, qui in ea terra per id tẽpus regna-
bat, pelagi naturã, syrtium difficultate superata in
Græciã sunt reuersi. Et hæc Orpheus qui vnus ex
Argonautis fuit, cui Timæus adeo est assensus, vt
argumẽta etiã quædam nauigationis illius haud
obscura, ad posteros mansisse dicat. Et ꝙ accolæ
Oceani pluribus locis Castorem & Pollucem pro
dijs postea venerati sunt, pluraq; circa mare oppi-
da a Dioscuris & Alijs Argonautarũ fuerint nomẽ
sortita, & in interno pelago circa Ethaliam insulã
Argous fuit portus, & in ipsa Hetruriæ ora Thela
mõ promõtorium. Cæterum multo veriora mihi
secuti videnť, q ab Phasidis ostio, recta Pontũ traie
cisse aiunt, nec dextrum latus aut læuum, ne in ho
stium insidias incideret, nauim argo tenuisse, sed
Histrum ingressam, inde ex Histro Sabũ, ex Sabo
Nauportum, cui ex ea postea re nomen manserit.
Oritur id flumen inter Alpes & Hemonã Diligẽ-
tiores humeris transuectam alpibus tradiderunt.
Satis constat si Plinium sequi libeat, haud procul
Tergeste in Adriam descendisse. Argumento huic
rei oppidũ Tomi circa Histri ostium, vbi fama est
Absyrtũ a sorore discerptũ. Strabo Nauportũ op-
pidũ non flumen esse existimat, Tauriscorũq; co-
loniam, fluuiumq; illi propinquum Corcorã no-
minari. Hunc Sabo insinuari scribit, Sabum Dra-
bo, Drabum Noaro: hunc Calapi acceptovehemẽ
ter augeri. Labitur Calapis ex albio monte, perq;
Capides lapsus Danubio infunditur. Nec de Ab-
syrti cæde simplex fama est. Sunt qui circa Delma-
tiam id accidisse significent insulatum argumento
ducti, quæ ipsi terræ adiacent ab Absyrto nomina
tæ: adeo varie omnia de Argonautarum reditu ve
teres rerum scriptores tradidere. Verum qui Helle-
spontum remensum credidere, in Samothraciam
argo appulsam memorant: ibiq; Mynias se votis
soluisse, dicasseq; multis post ętatib⁹ Phialas, quas
illi discriminosa nauigatione seruati, dedicassent.
Ex Samothracia, quia rumor iam antea totã Græ-
ciã peruaserat, Iasonem & qui cum eo in Colchidẽ
nauigauerant perijsse, eaq; occasione fretus Pelias,
Aesonam & Alcimenẽ, quibus natus erat Iason,
ad necem compulerat: Promacho insuper interfe-
cto vt inuirili stirpe cum fratre extincta sibi regnũ
stabiliret. Minyæ casu ne an consilio, parũ comper
tũ habeo, noctu Thessalicũ littus tenuere. Ad Her-
mium nõ procul ab Iolcho in terram Iason egres-
sus, confestim per eos q illuc primo occurrerant,
de domestica clade cognouit, qualis Pelias in parẽ
tes, qualis in fratrẽ extitisset. Hic Minyis non solũ
suam Iasoni operã in vlciscendo suorũ nece polli-
centibus, sed ad vltionẽ etiã vltro impellentibus,
dubitatio incidit, vtrum incautum Peliam adori-
rentur, an exercitu ad id prius cõparato, eũ aperto
bello peterent. Apparebat id consiliũ p̃ceps & ni-
mis audax, si pauci admodũ numero rem tantam
aggrederenť. Satis liquere oĩbus, si primo regẽ co-
natu opprimere nequiuissent, qcunq; vrbẽ temere
ingressi essent, hostium mœnibus, regioq; pręsidio
inclusi ad vnũ trucidarenť. Cæterũ Medea eam si-
bi prouinciã depoposcit, futurũ pollicita, vt suis
artibus Peliã adorta breui spoliaret vita. Tum piæ
vltionis cura mulieri delegata, Minyę pro magno
negocio habuerunt, vt suus appulsus tandiu in oc
culto esset, quoad ex vrbe nunciareť, quẽ exitũ Me
deæ consiliũ habuisset. Illa vero fanaticã anũ men
tita, vrbẽ primo, inde regiam ingressa, quũ multis
rerũ ambagibus nouaq; suspitione Peliã & filias
implesset, eo perpulit puellas, vt oblata spe patris
in viridiorẽ ætatẽ restituẽdi senẽ ferro cõfecerint,

Varia de reditu Minyarũ opinio.

Absyrti cædes.

Absyrtides isulæ

Medeæ facinus.

Pelias interficitur

inde quasi Lunæ sacrũ factura ex eminentissima re
giæ domus parte facibus accensis, confecti negocij
signũ ex cõposito dat Minyis. Q, si vera sunt hæc
q̃ de Medea a Diodoro traduntur, specularis signi-
ficatio nõ est ad Sinonẽ, qui fuit vn⁹ ex Græcis, q
ad troiam militarunt referenda, vt plini⁹ credidit,
sed ad Medeã quæ Troianum bellũ præcessit. Nec
Iason & socij in tanta opportunitate cessarunt, sed
ex improuiso in vrbe, & circa regiã conspecti, po-
pulum in subitũ metum & stuporẽ vertunt. Regis
filiæ fletu pauoreq; occupatæ, & ob paternã cædẽ
suis manibus patratã iã de morte sibi consciscẽda
cogitãtes, ab Iasone benigne appellatæ, edoctæq;
abesse inde culpã vnde voluntas abfuisset, ægre im
petratũ est vt viuerẽt. Satis superq; conuulsam di-
cere tot cladibus miserã domũ. Nihil esse cur a se
vis vlla metui deberet, qñ certo sciret nullã in se,
aut suos ab ea ætate aut sexu iniuriã ꝓfectã. Peliã
ab initio suæ vitæ insidiatũ dicere, Peliã sibi parẽ-
tes & fratrẽ ademisse, Peliã fuisse se in ipso littore
obtrũcaturũ, si temere appulisset. Sati⁹ igiť visum
vnius iustissimo exitio paternũ regnũ, q̃ multorũ
cæde recuperare. Qđ vero ad ipsas virgines attine
ret, adnisurũ se summa ope, vt patrueles sorores in
telligant, sibi nõ minori curę esse, ac patri fuissent,
nec ciuiũ cuiq; suoꝝ cædẽ fraudi futurã, qñ satis ex
ploratũ haberet eã iniuriã Peliæ, nec alicrius fuis-
se. Regia ciuibusq; p̃ hæc confirmatis, haud multo
post ad Isthmũ nauigauit. Vbi naui Neptũno cõ-
secrata, apud Creontẽ Corinthiorũ regẽ (Erat eñ
Iasonis nomẽ tota Græcia ingens) hospitaliter in
uitatus desedit, dãnata (credo) Iolchi regia, tot do-
mesticis cladibus polluta. Inde fama est, qđ Corin
thij quoq; postea affirmare soliti sunt, eũ. X. annos
cũ Medea vixisse, genuisseq; interim ex ea Thessa-
lũ, Alcimenũ, & Thisandrũ, quo tẽpore Medea ob
elegantẽ formã prudentiãq; singularẽ, in magno
apud maritũ honore fuerit. Inde ætatis flore iã pro
pemodũ exacto, Iason Glaucæ Creontis filię amo
re captus, virginẽ sibi in cõiugẽ a patre petijt. Nec
Creon tanti viri affinitatẽ aspnatus est, quẽ ob cõ-
ciliatã virtutis famã, nõ tm̃ hospitio, sed oĩ vincu-
lo necessitudinis sibi iungere ab initio in aĩo ha-
buit. Tũ multa ille arte Medeã adortus, ad volũta-
riũ diuortiũ conať impellere, Creõtis affinitatẽ di-
ctitãs, neq; nouæ ꝯiugis cupidiate, neq; p̃sentis ma
trimonij tædio a se petitã, qñ nulla vnq; pristinæ
cõiugis se capere posset satietas, cui vitã & oĩa debe
ret, sed vt liberos quos ex ea ꝓcreasset p̃ speciẽ no-
uæ affinitatis in regis aulã ĩduceret. His Medea nõ
mõ nõ assensa est, sed sua in maritũ bñficia cõme-
morãs, nũc ingratũ, nũc pfidũ appellare: Deos pro
missi cõnubij testes vltores inuocãs. Miscere dein-
ceps p̃cib⁹ lachrymas, idẽtidẽ rogitãs, ne se eo con-
nubio priuaret, cui⁹ cã deos patrios, domesticũ la-
rem, parẽtes, sororẽ, oĩa iura diuina & hũana ꝓdi-
disset: tot maria, tot ignotas gẽtes, tot p̃icula adire
nõ dubitasset, ad qđ ꝓmerẽdũ ne Absyrti qdẽ fra-
tris cæde abstinuisset, Peliã sustulisset, cui pulchrã
fœcũdãq; virilis stirpis sobolẽ enixa esset, inhuma
ne eũ facturũ, si ꝓ tot meritis se electã, inopẽ, & ex-
torrẽ esse pateret. Mouebãt Iasonem nõ parũ mulie
bres lachrymæ. Mouebat & beneficioꝝ memoria.
Verum recens amor multo plus valuit, quã ius &
æquitas, qui vbi semel animũ occupauit, quid re-
ctũ, quid equũ esset haud pspicere sinebat. Regiã
igitur affinitatẽ per hæc secut⁹, autor fuit vt Medeę
exilium indiceretur. Celebrat interim infaustas nu
ptias, pristinæ cõiugis & natorũ quos ex ea tulerat
oblitus. Multiplex hic fama oritur. Sunt qui eã die

Iasonis clemẽtia in Peliæ filias.

Iason Corinthum secessit.

Medeæ verba ad Iasonẽ.

vno a Creonte impetrato, dū se ad profectionē expediret, noctu regiā domū medicamentis quibusdā incendisse, Regēq; ipsum cū filia subito incēdio cōsumptū. Alij coronā Glaucæ dono missam affirmant q Naphta fuerit delibuta, qui liquor flāmā vel ꝓcul visam ad se rapiat, puellāq; aris admotā, vt more sacrificaret, īprouiso igni deflagrasse. Alij muneribus quibusdam a Medeæ filijs regiæ illatis Creontē filiāq; perijsse ꝓdiderūt. Sed quoquo mō illa pellicem vlta est, vbi Iasonē præter opinionē seruatū cognouit, cū paucis occulta fuga Corintho excessit, Alcimeno & Thisandro prius obtrūcatis.

Medea incendit creontis regiam.

Medea filios obtruncat.

Thessalus media fratrū cæde dilapsus, ægre seruatus est. Ipsa cum Thebas venisset: Herculis fidem aduersus mariti ingratitudinē implorauit. Iason merito in eam calamitatem incidisse a Corinthijs iudicat⁹ est, qui plus æquo dolori indulgens, haud multis intercectis diebus sibi mortem ꝯsciuit. Thessalus per ætatē adultus in Iolcho regnauit, a quo Thessaliā noiatam autores quidā prodidere, etsi de nois rōne nō vna (qd' supra est significatū) fuit veterum scriptorum opinio. Medea haud multo postq; Thebas venit, Herculem ab insania curauit, fuissetq; eo merito apud Thebanos per Herculē satis tuta, nisi ille Euristhei imperio continuo in nouā expeditionē exire adactus esset, cuius p̄sidio destituta Athenas se contulit. Hic ab Aegeo (vt qdam memorant) grauida facta Medum peperit. Inde Theseo (de quo loco haud multū hinc diuerso dicam) Athenas veniente, veneficij (vt fertur) ab eo accusata, inde proficisci coacta est, Aegeiq; præsidio adiuta in Phœnicē primo nauigauit. Inde in superioris Syriæ oram ꝓfecta, regias iterū nuptias sortita est, regis nomē nullū (qd' sciā) ad posteros tradit. Ex nouo cōnubio Medū enixa est, a quo sit postea Media nuncupata. Et hæc q̄ verissime potui de Minyarū in Pontū expeditiōe, & Iasonis exitu, qui memorabilis illius fuit nauigationis autor.

Hercules a Medea curatur.

Hercules

Nunc q̄ de Hercule adhuc restant, vt verius potero paucis explicabo, neq; em̄ noia quæq; sunt a me in illo cōsectāda, quū p̄terq; q fabulosa pleraq; de eo ꝓdita sunt memoriæ, tot & tanta in hūc vnū Herculē Græci scriptores cōgerūt, vt si singula dicēda sint, serus nimis ad reliquas Rapsodię huius partes explicandas detur stilo reditus. Ponā igit & q̄ relatu digna videbunt, q̄q; aut vera erunt, aut vero lōge simillima. Diodor⁹, & q gesta Herculis ordine digerunt, q̄ ille in Amazonas gessit, Ponticæ expeditioni subijciunt. Rē longe quidē vetustā, & q̄ rei miraculo ab historica fide multū abhorreat. Etem̄ hoc fabula ab historia distat, q quę falsa sunt, quæ q mēdacio ꝓxima ꝓ fabulosis vulgo repediant: historia siue vetus sit, siue recēs, fidē sibi cōstare vult, cui duo illa (q̄ dixi) maxime repugnant. Etem̄ quis fuit vnq; tam temerarij assensus, vt ciuitatē vllam fœminas dūtaxat habentē aut cōstitui potuisse credat, aut quoquomodo cōstitutā diutius cōsistere, quæ aliena inuaserit, ac bellādo lōge lateq; sit multis gentib⁹ dominata? Enimuero perinde est id dicere, ac si quis credi velit fuisse olim mulieres viros, cōtra viros mulieres. Sed vetustatis cōsensus, multaq; & magna rei ipsius argumēta faciunt, vt pro vero ponere nihil sim veritus. Cōstat itaq; gentem ipsam a Scythis oriundā. Per id em̄ tp̄s (vt Trogus scribit) quo magna pars Asiæ Scythis tributū pependit, cuius postea reddēdi Ninus assyriorū rex finē fecit, Plinos & Scolpythus regij iuuenes ꝓ optimatiū factiones domo pulsi, ad Thermodoonta fluuiū in Cappadociæ ora, cū ingenti popularium manu consedere. Hi deinceps rapto viuere assueti,

Quid historia ab fabula distet.

Amazonū origo

post aliquot annos in finitimorū insidias lapsi, cū toto perierē. Nec ea clades superstitū mulierū aios (q vix gens alia tam constans fuisset) mœrore & luctu occupauit, sed recentē orbitatē exilio additā cernētes, ita accensę arma capiunt, seq; suosq; fines valide aduersus oēm hostilē iniuriā tuent, mox vltro bella inferendo, non solum sui contemptū adimūt, sed metū etiā & terrorē oēm in ꝓpinquos accolas vertunt. Nec cōnubij interim cura vlla subibat aios, quin rē ipsam velut seruitiū quoddā auersatæ, quicqd virorū clades illa sibi reliquū fecerat cōi consilio obtruncāt. Cuius nefariæ cædis argumento, a Scythis æorpata, id est viricidę postea nominatæ sunt, nā æor illis virū dicūt, pata obtrūcare. Suo igit ductu finitimos vltæ, pace parta, ne tota gens interiret (apparebat em̄ si ꝓcreare desijssent, haud vltra hoīs ætatē gen⁹ ip̄m duraturū) nouā ꝓpagandæ sobolis viā cōmentæ, lectissimos iuuenes ex finitimis gētib⁹ accitos noctu loco ad id cōstituto adibāt, eosq; sæpius repetitos ad cōgressum inuitabāt, quoad vterū se ferre sensissent. Tū virilē stirpē, siqua orta esset, aut interficere, aut ꝓcul ablegare: Puellas in successionē generis alere, eas ab incūte ætate sagittis, cursu, equorū agitatione exercere. Cæterū quo arma cōmodius tractarēt, dextrā sibi mammā inurere, vñ Græca voce nomē gentidanū videri pōt. Incredibile qdē dictu, q̄ lōge lateq; illarū sint fines postea ꝓpagati. Illustres Ioniæ vrbes Ephesus & Smyrna ab his cōditæ credunt. Trogus autor est, magnā Europæ partē Amazonicis armis domitā, p̄terea & Asiæ nihilo minorē occupatam. Sed vulgatior fama est, quæ Amazonicum regnū Asiæ finibus circunscribit, idq; magna ex parte a Marthesia & Lampedone sororib⁹, q̄ in totā gentē imperium habuere, bello q̄situ. Marthesiā subito barbarorū incursu interfectā aiunt, quū parte copiarū Themiscyram cum sorore remisisset, ipsa Asiæ oram p̄sidio obtineret. Orithyia ex illa genita regno successit. Cui præter cæteras rei bellicæ virtutes, eximia seruatæ in omne æuum virginitatis admiratio fuit. Per hæc illa tantum famę sibi suisq; popularibus peperit, vt Herculi qui bis sena Eurisiheo debebat stipendia, pro magno sit negocio edictū, vt ad Orithyiā Amazonū reginā armis spoliandā nauigaret. Is cum delecta Græciæ iuuentute, nouēq; longis nauibus, per Hellespontum & Bosphorū Thracium in pontū egressus, ad Thermodoōtis ostiū applicuit. Copijs inde ad Themiscyram Cappadociæ vrbem admotis (totius hæc gentis fuit caput) ex prouocatione Hercules (vt fertur) cum nobilissimis Amazonū dimicauit, Aellaq;, Aesteria, Parthoe, Euribia, & illustres aliæ pleręq; ab eo singulari certamine superatę dicunt. Quarum quædam eodem, quo congressæ fuerant loco, mortem occubuerūt. aliæ sunt in captiuitatē abductæ. Menalippe cuius tum erat imperiū, suarū casu perculsa acie excessit. Reginæ fuga animaduersa Græci confestim cæteram multitudinē quæ in procinctu stabat clamore inuadunt, modicoq; labore disiectam, ferro conficiunt. Atq; in huuc maxime modum Herculis ductu Amazonū gentem Diodorus deletā arbitrat. Nec multum hæc sunt diuersa ab ijs q̄ Trog⁹ de ea expeditiōe tradidit, nisi q hic quatuor tum sorores fuisse ait, quarum duæ Orithyia & Antiope regnum administrarent, atq; ita accidisse, vt Orithyia tum procul domo cum parte copiarum abesset, quum eo Hercules classe appulit. Antiopenq; cum tumultuaria manu illi occurrisse, ibiq; leui certamine Amazonib⁹ victis, magnaq; cæde edita Menalippen & Hippolytem

Viricidę.

Quę procreādi rō in Amazonibus

Herculis pugnā i Amazones.

in fuga

Hippolyte Theseo datur Amazonũ facin⁹

in fuga captas. Hippolyten a Theseo in Aticã abductam, ex qua Hippolytus est illi postea genitus. Menalipen Hercules Antiopæ sorori restituit, pro qua ea remissa reginæ arma præmiũ accepit. Herodotus autor est, plurimas Amazonũ a Græcis abductas, quæ quum medio mari veherentur atq; vna duntaxat naui, victoribus insidiatas incautos ad vnũ iugulasse, mox sine remigio & velificatione vlla, ad Meotidis prærupta delatas, equarũ armẽta temere pascẽtia diripuisse. Hisq; sedẽtes patrio more Scytharũ fines incursare ausas. Cum his ꝓximi Schytarũ accolæ ꝑlio cõgressi, postea q̃ ex earũ cadaueribus mulieres nõ viros esse cognouere, dant adolescentib⁹ negociũ, vt cũ ea gẽte bellũ gererẽt, hi vt iussi fuerant illarũ carpũt vestigia, arcẽtq; hostem a præda mox castra castris cõferunt. Hic colloquio a paucis orto, haud multopost adolescẽtibus nubunt, ac cũ his traiecto Tanai triũ dierũ itinere a Meotide consederũt: atq; hi Sarmaticæ gentis autores crediti.

Sarmatarũ origo.

Cæterũ Orithyia vbi de ĳs q̃ domi acciderãt, certior facta est, frustra inq̃t Asiam & Põtũ armis vicimus, si vetus regia parũ nobis tuta est a Græcorũ latrocinio. Q̃m igit res domi plus nimio accisæ erant, ad Sigillũ Scytharũ regẽ mittit, q̃ ad illũ ita verba facerẽt.

Postulasa Amazonũ ad Sigillũ regem.

Vt Amazones dicerent q̃ Scythia oriundæ essent, viris finitimarũ gentiũ iniuria cæsis, ꝓcul domo regioneq; multifariã infesta deꝑhensas, ꝓpria virtute, q̃ aliena spoliatæ essent, oẽm ꝯflati in se belli vim primo arcuisse. Inde quũ insperato rerũ successu paulatim ad rẽ bellicã aĩos sustulissent, magis gẽtis eius, vñ ortæ essent, q̃ aut sui sexus, aut præsentis fortunæ memores, vltro finitimos inuadere cœpisse: forisq; bellando breui adeptas, vt nõ solũ propinquos locorũ accolas armis victos sibi parere coegissent, sed remotiores etiã populos vnũ post aliũ domitos, muliebri virtuti subegissent, eumq; successum fecisse, vt multis fuerit gentibus persuasum, Scythicas fœminas bellica virtute nihilo cæterarũ gentium viris esse inferiores. Postremo magna Asiæ parte domita quum in Pontũ arma promouissent, inopinato bello ingentem esse domi cladem acceptam, vbi quemadmodum sibi diceretur, multæ ex eius popularib⁹ illustres fœminæ fuissent ab hostibus aut interfectæ aut in captiuitatẽ abductæ, redemptamq; proprĳs armis ab Antiope Menalippen vnam ex sororibus, Hippolyten in partẽ prædæ Theseo Atheniẽsiũ duci datã, in Atticãq; naui abductã. Esse itaq; sibi in aĩo tã insignẽ cõtumeliã vlcisci, inferreq; Atheniensibus bellũ. Orare proinde, quando res suæ domi multo grauius accisæ essent, q̃ vt ad spem vllam bellici conatus tam cito erigi possent, ne Amazonas cognatum genus pateretur prostratas & inultas iacere, sed auxiliaribus copĳs suas opes iuuaret. Nam prætereq̃ q̃ Scythico nomini ea nota inusta videri posset, atq; ob id maiori studio vindicanda, sperare se oĩno futurum, quãdo ignauissimũ sit genus hoim, & qui tantum latrocinari non bellare nouerint (sic & Colchorũ regiã ab illis nuper conuulsam) vt ingens præda ex opulenta terra, nec ad id tẽpus bello tacta, quæreret: & qd' oim maxime optabile sit fieri vltionis prætextu aditũ Scythicis ad Europã inuandendam, qua bellandi materia nulla aut pulchrior, aut vtilior offerri potuisset. Nec quæri oportere quatenus sit terra ipsa bello exagitanda, timidus & iners merito haberi posse, q̃ maiorẽ q̃ acceperit (adsit modo occasio) non hosti rependit iniuriam. Motus rex iusta Orithyiæ ira, sed magis adhuc domestica gloria, Peazagorã filiũ cum ingenti equitatu ad eam in Põtũ misit. Cæterũ vbi in Attica ventũ est (nã in re tam vetusta difficile est minima quæq; consectari) seditione (vt dicit) in castris orta, priusq; vlla cõmissa sit pugna, Scytharũ secessiõe destitutæ Amazones ꝓlio vincunt, victis aũt id modo fuit ꝑsidio, q̃ in Peazagoræ castra patuit effugium, atq; ita sine maiore vlla gestæ rei fama, sese in Pontũ receperunt.

Amazones i Attica vincuntur.

Orithyiæ Penthesilea successit, q̃ Iliacis postea rebus interfuit. Hercules Amazonibus victis in Hiberiã ad Chrysaorũ debellandũ profectus est, non mõstrosa hois (vt est in fabulis) forma motus, quę vnq; nulla fuit: sed diuitiarũ fama regniq; opulentia. Tres erãt illi filĳ viribus corporis animiq; ferocia pares, quorũ cuiq; suus erat exercit⁹. Vñ tricipitis monstri fabula orta videri põt. Sunt qui Chrysaoro duos fuisse fratres memorãt, quibuscũ tanta aiorũ cõcordia regnarit vt tres vno corpore aĩæ habitare crederent, aut vna potius in tribus corporibus.

Cur Gerionestriceps.

Gerionẽ hunc poetæ cæteriq; scriptores vocãt. In quẽ multiplici ꝑsidio septũ moturus Hercules, in Creta isula habuit delectũ. Fuerũt Cretẽses oĩni ætate sagittandi peritissimi. Extabant ꝑterea in id genus hoim Herculis merita pleraq;.

Chrysaoros Hercules in Creta delectũ habet.

Fama tenet, purgatã ab eo insulã oĩbus noxĳs feris, etsi grauissimos autores habeo, ipsius terræ naturã neq; vrsos, neq; lupos, neq; serpentẽ vllã alere. Constat ad hæc Cretenses ipsos Herculi præcipuos honores iã inde ab initio & priusq; Alcmenæ filius fuisset, reddere solitos, vt iure suspicet aliquis, ab Aegyptĳs eos id nomẽ (qd' Herodot⁹ existimat) accepisse. Ex Creta Hercules in Libyã traiecit.

Libya.

Sic eñ Græci eã terrã dixere, quę intra Athlãticũ mare, & Nili fluenta iacet, Libyco, Numidico Balearicoq; mari ad septentrionẽ obuersa, a meridie Aethiopiæ vastitatib⁹ obsepta est. Romani scriptores nũc Aphricã, nũc Gręcos secuti, Libyã vocãt Ptolemæ⁹ & q̃ eũ secuti sunt icognita Aethiopũ terra, ad Austrũ finiuere. Sed oceano eã quoq; orã ambiri idubitatis Plinius demõstrat argumẽtis, & iã nostra memoria quantacũq; illa est ignoti antea maris vastitas, quæ ab Athlantico & Idactico mari ad Barbaricũ sinum, qui orientali præiacet Aethiopiæ, longe lateq; per Austrum discurrit, satis prospero successu magna est ex parte ab Hispanis enauigata.

Lybyes ambit⁹.

Manifesta demonstratione eorum quæ Plinus. C. Cæsare. Augusti filio res i Arabia gerẽte, accidisse autor est, vt fragmẽta nauiũ, ex Hispaniensibus naufragĳs in Erithræo fuerint pelago agnita. Nec pro vanis repudiãda, q̃ nepos Cornelius de codẽ oceani tractu memoriæ ꝓdidit. Eudoxũ sua ætate quẽdã quũ Lathyrũ Aegypti regẽ fugeret, ex Arabico sinu Gadis vsq; per exteriorem Aphricæ orã Oceano deuectum. Et Cœlius Antipater visum a se prodidit, qui ex Hispania in Aethiopiam commercĳ causa nauigasset. Hãno Carthaginensis punicis rebus florentibus ad extremam Libyæ oram explorandam publice missus, a Gadibus ad fines vsq; Arabiæ longissimã nauigationem literarũ monumentis prodidit. Q̃ si hæc vera sunt, quæ illi memoriæ prodiderunt, ab omni parte prætereq; circa Arabicum dorsum Aphrica mari alluitur, nam nõ defuerunt, qui ad hæc vsq; loca eius terræ fines ꝓmouerint, Aegyptũ totã illi ascribentes. Ea Arabicæ telluris intercapedo, q̃ Arabicũ mare ab Aegyptiaco, quod internũ est, disterminat, tã anguste patet, vt Cleopatra extremis suis rebus traducta per Isthmum classe ad remotiora Aethiopiæ fugam sibi expedire animo agitauerit. Scio ego fuisse qui Aegyptum Aphricæ adimerent Canobico Nili ostio excludentes, tanquã Aegyptus quarta q̃dam

Aegypt⁹ quarta terrę portio.

Qui pri- fit terrarũ portio, ſed cæterarũ cõparatione mini-
mi aphri ma. Aphrica ſideris iniuria magna eſt ex parte icul
cã tenue- ta. Cæterũ qua ſeptẽtrionẽ verſus, ad mare obuer-
runt. ſa iacet frequẽtiſſima. Terrã ipſã Getuli & Libyes
aſperi incultiq; ab initio habuere. Sed Aetiopes ad
huc vetuſtiores necnõ & Aegyptij, ſi vera ſũt, q̃ ipi
de ſe prædicant Sed notiora hi loca, & ad occaſum
& boreã pertinentia tenuerunt, ferinæ carnes her-
bæq; veluti pecoribus vulgo cibus fuit, neq; mori
bus, neq; lege, neq; imperio vllo ab initio vſi, vagi
temereq; palantes nullas certas ſedes habuere, vbi
nox oppreſſerat, ibi corpora quieti dabant. Poſt ve
ro Herculis in ea loca acceſſum, plurimi ex eius co
mitatu loca mari ꝓxima tenuere: incertũ, locorum
opportunitate capti, an ab Hercule in eã terram ve
lut vacuã cultorib⁹ inducti. Siquidẽ Græcorũ pro
priũ & vetus fuit, Corinthiorũq; in primis quorũ
Hercules ciuis fuit Hercules, colonijs in plures terras minen
vbi mor dis, ſuũ genus ꝓpagare. Aphri Herculẽ in Hiſpa-
tuus. nia periſſe prædicare ſoliti ſunt, Mœdoſq; Arme-
nios & Perſas, q ex illius exercitu fuerunt (cõſtitit
eñ multiplici hoĩm colluuione) nauib⁹ in Libyã
tranſfretaſſe, Perſas ꝓpinquiores Oceano ſedes ſi-
bi optaſſe, inuerſiſq; nauiũ carinis ab initio pro tu
gurijs vſos, quã poſtea figurã imitata ſint Numi-
darum mapalia. Enĩuero ſic accidit, vt ſedibus ſæ-
pe mutatis, dũ alia atq; alia ad vitæ vſum explorãt
mutantq; loca, ſeſe ab ſortulta illa euagatione Nu
Vñ Nu- midas dixerunt. Hæc Criſpus in Iugurtha. Plinius
midæ. Pharuſios in ea terra, Perſas Herculis comites fuiſ-
ſe interp̃tat̃: ꝓcedente deinde tp̃e Perſę, q ſe Numi
das ab initio dixere, vicinitate locorũ paulatim cũ
Getulis mixti, longo cõmercio in vnũ pene coalue
rũt. Sed cũ eius gẽtis res breui ĩ Aphrica creuiſſent,
Numidæ ob multitudinem a parentibus digreſſi,
Aphricæ orã haud procul inde, vbi poſtea Cartha
go fuit, q̃ Numidia ab ipſis dicta eſt, tenuerũt. Mœ
di & Armenij ꝯtigua Libycis loca a principio ſor-
Vñ Mau tiri, ab ipſis locorũ indigenis ſunt Mauri ꝓ Mœdis
ri. corrupta voce noĩati. Sed ſiue hæc vera ſunt, q̃ illi
memorãt, ſiue Cretenſes tñ fuere, vt Diodorus cre
didit, q Herculẽ in Hiſpaniã ſecuti ſunt haud a ve-
ro abhorret, ex eius comitatu quoſdã in Aphrica
ſubſediſſe. Secuti deinde Phœnices, q exonerandę
multitudinis gratia, vel ꝓpagandæ potius gentis
cupiditate, alijs atq; alijs locis illuſtreis aliquot in
Aphricæ ora cõdiderãt vrbes, Hipponẽ, Adrume
tũ, Leptim, & ipſam Romani imperij æmulã, Car-
thaginẽ. Mirũ eſt, qđ & veterũ ſcriptorũ qdã me-
morant, circa Emporicũ ſinũ trecẽtas olim Tyrio
rum vrbes cultas, quas Nigrites & Pharuſij euer-
tiſſent. Nulla poſt Indiam terra (ſi vera ſunt, que
Plinius & Herodotus ſcribunt) tam monſtroſas
fert hominum figuras q̃ Libya, genteſq; humani
Monſtra ritus expertes, & in his Blemias, quibus capita
Aphricæ abeſſe traduntur, oculi pectoribus affixi. Sunt &
Blemiæ. Himãtopodes, qui ſerpendo greſſum moliuntur.
Aegipa- Aegypanes & Satyri, quali vulgo fingunt̃ ſpecie.
nes. Garamantes matrimoniorũ exortes paſſim cũ fœ-
Satyri. minis agunt. Gãphaſantes nudi, p̃dioruq; oĩno ex
Garamã. pertes, nullis externorũ aggregant̃. Troglodytæ,
tes. qui ſpecus (qđ ipſum teſtat̃ nomẽ) in domiciliorũ
Troglo- vſum ſibi excauãt, ſerpentiũ carnibus victitantes,
dytæ. ſtridor genti verius q̃ vox. Athlantes degene-
Athlãtes res humani rit⁹, vtpote qbus nulla ſit inter ſe nomi
nũ appellatio, occidentẽ ſolẽ dira imp̃catione, vt
ipſis agriſq; exitialẽ intuent̃. Sunt qui tradãt eũ ma
ne venerari, vt mitiorẽ habeãt veſperi, q a id nõ im
petrauerint, execrari. Colitur terra Aphrica inequa
liter, ad meridiẽ plurimũ ob nimios æſtus deſerta,

cõtra, qua Europã ſpectat frequẽtior illi cultus. Exi
mia & propemodũ portentoſa agrorũ feracitas,
vtpote q locis qbuſdã centeſimo fœnore reddant Aphricæ
cultorib⁹ meſſem. Mirũ eſt qđ de Mauritaniæ quo Maurita
q; vbertate apud quoſdã reperio, excepta dũtaxat niæq;
parte illa, q̃ deſertis contigua eſt. Vites in ea, quas vbertas.
duorũ cõplexus hoĩm capere nõ poſſit, vuarũ race
mos cubitales, Staphylini, Hippomarathri, & Car
duorũ ſcapos duodenũ cubitorũ, enormi craſſitu-
dine. Calami indicis ſimiles, quorũ nodi octo ca-
piãt modiolos. Aſparagos adhæc videri haud mi-
nus notabili magnitudine. Hæc ab heſperijs Ae-
thiopibus Bogũ regẽ dono vxori miſiſſe, Iphicra-
tes ꝓdidit. Arbores circa Atlãtẽ ꝓceritate inſigni,
enodi nitore, folio cupreſſi. Sed oĩm nobiliſſima Citrus.
Citrus Romanis delitijs inſerta. Alit Aphrica ele- Quæ ani
phantos, & Dracones, qui ipſis belluis inſidiant̃, malia in
ſuoq; cõplexu enecãt, Leones, Bubalos, Pardales, Aphrica
Capreas, & Simias quibuſdã locis ſupramodũ fre- naſcant̃.
quẽtes. Poſſidonius ex Gadibus Italiã forte repe- Simiæ.
tens, in orã Libyæ vi ventorũ delatus eſt, hic den-
ſa ſylua, q̃ ꝓxima fuit litori, incredibilẽ earũ mul
titudinẽ vidiſſe ſe ait, quarũ aliæ arboribus inſide
rent, q̃dã humi incubarent, catulos p̃rim cõplexu,
parti ad vbera admotos lepide fouẽtes, harũ aliæ
caluæ, alię hernioſæ, quo inſueto ſpectaculo velut
ludibrio naturæ quodã ſit ille cũ ijs, q forte aderãt
mirifice oblectat⁹. Sũt & Camelopardales, Rhizes
tauris ſimiles. Herodot⁹ & cornutos aſinos ibi na-
ſci autor eſt, & dracones inſup̃, Hienas, Hiſtrices,
agreſteis Arietes, Thoas ex hiena & lupo genitas,
Pãtheras, Ciconias, Pigardos, Struthios, & p̃ter mul
ta ſerpẽtiũ gña Ceraſtas, & Aſpidẽ, cui peſti Igneu
monẽ minimũ animal oppoſuit natura. Addidit
idẽ autor & vrſos. Quo magis mirum ſit Plinium
negare id animal in ea terra gigni, quum Romano
rũ qdã, & in his illuſtres poetæ Herodoto haud du
biæ aſtipulent̃. Maiore quidẽ venia dignus Maro,
fabulat̃ eñ vt poeta. facit is Aeneã in Aphrica cer- Ceruus
uos venantẽ, quũ neq; ceruũ terra ipſa, neq; lupũ & Lup⁹.
gignat, etſi de lupo quoq; indubiũ autores trahũt. Anthei
Plutarch⁹ autor eſt. C. Gracchũ ad ĩſtaurãdã Cartha certamẽ.
ginem in Libyam miſſum, meraſq; ſubito eius bel
luæ incurſu turbatas, & ob id omen ex ea re factũ.
Nunc ad Herculem redeo, qui ſiue Anthei famam,
ſiue itinerum cõpendia ſecutus (neq; eñ id tradit̃)
in eam terram quod ſatis conſtat venit, in Mauri-
ſijſq; athletã oĩm ea tẽpeſtate fortiſſimũ vlnarũ cõ
plexu, vt dicitur, medio mortalium conſeſſu mo-
ribũdum ſolo explicuit. Scio vulgo perſuaſum fa
buloſa eſſe, q̃ de Anthei magnitudine ſunt memo
riæ ꝓdita. Verũ niſi Gabini⁹ & Plutarch⁹ Gabiniũ
ſecutus oĩno fabulati ſunt, haud eſt fides poetis ab
rogãda. Hi virũ portẽtoſa magnitudine fuiſſe tra-
dũt. Cuius oſſa in Mauritania ſunt refoſſa Sertorij
iuſſu, ad vetuſtã opinionẽ eleuãdã indigenarũ vul
go predicãtiũ pręgrãdẽ molẽ, que circa Tingẽ op- Vbi An
pidũ viſebatur. Anthei eſſe conditoriũ. Præter igi- theus ſi-
tur Romani ducis opinionẽ & oĩm qui ſpectaculo tus.
interfuere, immania ex ipſo ſunt loco oſſa deprõ-
pta, eodẽq; imperãte ſepulchrũ heroi iſtauratũ, Pu
det ſane magnitudinẽ quã illi tradiderũt referre, ne
fabulas cõſectari videamur. Vrbẽ cuius proxime
mẽtionẽ feci, ab Antheo cõditã. Plutarchus Tinge
nam vocat Apud Tingenitas vetus fuit fama, Tigena.
poſt Anthei interitũ, Tingenã eius cõiugẽ ſb Her- Syphax.
cule cõpreſſam, atq; ex eo cõgreſſu Syphacẽ genitũ
qui ipſis deinceps locis late regnũ adeptus, vrbem
de matris nomine Tingenã cõdidit. Ex Syphace
Diodorũ procreatũ, qui cũ Oliuanis & Myceneis
ab Hercule

ab Hercule relictis magnā Libiæ partē subegit. Lixum Plinius Anthei regiā fuisse credidit, ibiq; memoratissimū certamē illud heroicū fieri contigisse, nec inde procul insulā monstrari, vbi Hesperidū hortos fuisse memorāt. Eam æstuario quodā flexuosoq; maris meatu ambiri, manifesto ficti inibi Drachonis aureū nem⁹ custodiētis argumēto. Sed hic Herculis tantū arā extitisse aiunt, paucosq; oleastros, quo apparet nō poma (vt est ī fabulis) ibi aurea fuisse, sed oues potius p̄riosi velleris, q̄ eiusdem sint apud Graios vocis, cuius & mala, quæ falso inde ab Hercule sublata dicunt̄. Sed in re tā vetusta, poeticisq; fabulis īuolata, pro certo alterū ponere insanientis est potius q̄ scribētis. Diodorus autor est, Antheo athletico certamine supato, Herculem in Aegyptū transijsse, ibiq; Busiridē in hospites sęuientē ab eo interfectū. Subit nūc animū reputatio ab ijs, quæ Diodorus scribit, omnino diuersa. Busiridē (modo veri sint autores quos sequimur) aliquot ætates Graij Herculis gesta pręcessisse. Sed quia nō vnū in ea terra Busiridē regnasse, ꝓditū est haud temere fidē Diodoro in hac parte abrogarim. Cæterū quoquomodo res gesta est multa & perspicua Graiæ huius expeditionis vestigia ad posteros in Libya extiterunt. Ipse vbi ad Oceanum venit, ab vtroq; ibi latere in extrema terrarū ora colūnas rerū a se gestarū metas statuisse fertur. Vetus fuit ac quodāmodo Heroicū colūnas & trophea, aut qd aliud, quod quæsitę esset victoriæ monumētū, posteris spectanda relinquere. Fuerunt qui eas columnas vltra Gadis insulā fuisse arbitrati sint. Alij Gaditani freti angustias Herculeas esse metas autumant. Nonnulli, Calpen & Abylen, promontoria quorum Calpe Hispaniæ est, contra Abyle modico interluente freto ex Mauritania respondet. Id Atlantis partem esse scripsere quidam. Non defuerunt qui duas opinarentur esse insulas, ipsis promontorijs propinquas, earumq; alteram Iunonis dictam, seu (vt Artemidorus credidit) Iunonis tēplum. Alij errabūdos his locis scopulos Herculis columnas appellatos, Pindari fortasse testimonio adducti, qui eas Gaderitas portas nominauit, ad q̄ vsq; loca Hercules peruenerit. Dicearchus, Eratosthenes, & Polybi⁹ ad Euripi angustias metas statuere. Apollinis oraculum ad Herculis columnas Tyrijs respondit coloniam mittendam, quum Gadis insula demonstraretur. Fuerūt qui dicerent eas debere Herculis metas existimari quæ in Gaditani Herculis Phano fuisse dicuntur octonum cubitū altitudine, quibus magnificentissimi templi sumptus inscriptus esset. Nautæq; vota Herculi reddere, nouisq; se obligare consuerunt.

Hesperidū horti. — *Busiridis mors* — *Colūnæ Herculis*

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO. ENNEADIS PRIMAE LIBER VI.

LIBYA In hūc modū peragrata, laborūq; suorū metis extremo terrarū orbe cōstitutis, victor Hercules in Hispaniā traiecit Chrysaurū oppugnatur⁹. Eum dixi ab alijs Gerionē appellari. Fuitq; expeditio illa multo breuior, q̄ ab initio futura putabat̄. Enimuero regijs ducib⁹ interfectis, qui ijdē fuerūt q & filij quos singulari certamine vnū post aliū Hercules ꝓstrauit, haud difficilis secuta est victoria. Scio ego fuisse q traderent (qđ nō multū diuerso est a nobis loco dictū) duos Chrysauro fuisse fratres, q ꝯcordi animo cū illo regnū administrarint. Nec q; boues in primis ex ea victoria expetitas memorant, oino ratione caret. Satis (vt video) inter oēs cōstat, eā esse Tartesiaci agri feracitatē, pabulisq; lætitiā, vt nisi abstinenda interpellata fuerit sagina, nimia pinguedine rumpani pecora. Verū siue aliud fuerit, siue hoc ipsum q; regis armēta tāti habitata sint, vt ancipiti bello ex ipso mūdi cōfinio experi debuissent, inter oēs cōuenit, Herculē præ se grādē huiusmodi gñis prædā inde abegisse. Nā pręterq; q; in Hispania earū boū progeniē, quas Hercules regi, apud quē in hospitio fuit, dono dedisset, post multas ætates, ob insignē formā miraculo fuisse aiunt, raptę a Caco boues fidē rei faciunt. Fuit Romæ circa forū boarium ara, ad quā vnā ex receptis bobus immolasse dicit̄. Eius itineris vestigia, & in Pyreneis iugis, & in Narbonensi Gallia in multos annos durauere. Cęterū in Alpibus iuga quædā iā inde Graiorū nomē tenuere. Q̄q; parū alioqui inter autores constet, qua parte ille in Italiā transcenderit. Miror Liuiū fabulosa existimare, q̄ de Alpibus ab Hercule superatis ꝓdita ab alijs essent, quū ipse initio operis apud euandrū, q circa Tyberim palatiū cū Arcadibus tenebat, Herculē in hospitio fuisse sit autor, nisi forte Gereonis boues cū ipso duce, & victore exercitu, nauibus in Italiā aduectas existimet. Qđ idcirco minus credibile est, quia in Pyreneo saltu, & in Alpibus nihil obscura, vt dixi, expeditiōis illius manserint vestigia. Lepontij ad hæc & Euganei circa Alpes ex Herculis comitibus fuisse credunt̄. Verū qbuscunq; ille itinerib⁹ in Latiū venit (nam eo venisse inter oēs vt video cōstat) Cacū circa Tyberim in proximos accolas latrocinari solitū, quia paucas ex hiberico armēto boues abegisset, sub Auētino interfecit. Sed veriora Dionysius secutus, præpotentē eū inter regionis accolas, ac velut latronū ducē fuisse existimat, q munitioribus locis, quib⁹ se tenebat, frætus, finitimos accolas assidue infestaret: ac tū quoq; Herculē propinquo loco castra habentē intuitus, armentaq; in pabulū missa, subito incursu p̄dā inde abegit, ob eāq; iniuriā ab Hercule munitiore arce, inclusum, viq; expugnatū, perijsse. Capta deiceps castella & arces, q̄ sub illo fuerūt, Epiosq; & Pheneos, Arcades, aliosq; plerosq; ex ipsius exercitu ad locorū p̄sidiū relictos. Fuit id Herculi peculiare, vt ex captis vrbibus detractos hoīes inautoraret, inde vbi lōgiori militię assueti strenue stipendia fecissent, in q̄sitas bello vrbes ac terras, velut in colonias ductos, alienis opibus emeritos donaret. Post Caci interitū victor Hercules in colloquiū cū Euādro venit. Cognitusq; qs esset, ab eo est in hospitiū adduct⁹. Tū Carmētæ matris, fœminę fatidicæ recitato carmine, multo adhuc venerabiliorē illū apud suos reddidit, ipe ad arā q̄ postea maxima dicta est, opimā mactauit bouē, sacroq; rōne duab⁹ graijs familijs tradita, Potitijs & Pinarijs, quorū noīa ab ipso ministerio facta videri possūt. Diodor⁹ Pinariū & Potitiū viros inter eos q sub Euādro erāt illustreis fuisse ait, a qb⁹ Hercules p̄cipuo fuerit honore affectus, atq; ob id vtrūq; sacris adhibitū. Scio fuisse ex vetustis rerū scriptorib⁹, q ex Hercule & Lauinia Euandri filia crederēt Pallātem genitum. Ferunt & Latinū, q Aboriginibus imperauit, ortū ex eodē Hercule & Hyperboride puella: quam a patre obsidem acceptam intactāq; ad id tempus, quo in Italiam venit, seruatam, tum demū in Latio cōpressam, pregnantē reddidisset, & quum iam vterū ferre cœpisset, Fauno cui Latinus successit, matrimonio locarit. Per Latinū inde

Gerionēs vincitur. — *Boues Gerionī ademptę* — *Ara.* — *Herculanæ expeditionis vestigia.* — *Quisnā Cacus fuerit.* — *Ara maxima.* — *Potitij & Pinarij.* — *Latinus & Pallas Herculis filij.*

Hercules

Hercules secus orã inferi maris in Campaniã trans
siit. Nã in ea quoq; parte Italiæ expeditionis illius
memorabilis vestigia q̃dã extiterũt. In Phlegræis
campis qui intra Cumas iacent & Neapolim, gen⁹
hoim ferox nactus. Hos vel quia proceriore essent
statura q̃ cæteri mortales, maioreq; corporis mole
(vt Timæus credidit) vel ob scelera & graues iniu
rias, quibus finitimos accolas premerẽt, gygantes
vetustas appellauit. Hi quũ ad eius accessum ꝓhi
bendũ prælio instructi occurrissent, vna pugna, cæ
terũ ꝑdifficili, ad vnũ ꝓpemodũ deleti sunt. A ve
tustissima Vesuuij montis conflagratione, nec ab
Phlegræi campi. Aethnea multũ dissimili, cãpos quibus pugnatũ
est, Phlegræos noiatos autores sunt q̃dã. Extiterũt
Vesuuij incendiũ veteris incendij vestigia multa & indubitata, mõs
inde est amœnissime cultus, præter cacumẽ, in quo
sterilis erat planities, & cineres in prospectu habẽs
Cauernosa interim antra saxisq; velut incẽdio exe
sis. Color ad id talis, vt haud dubie appareret ver
ticem mõtis, vt Aethnã olim arsisse, mox deficien
te materia restinctũ. Cæterũ Titi principatu (fuit is
Vespasianus vt pater cognominat⁹) subito incen
dio idem iugũ cũ terra finitimorũ clade in ignem
abijt. Sunt qui Neruæ principatu id accidisse me
morent, & in his Cesariensis Eusebius. Post Phle
græã pugnã, Hercules inter Misenũ & Puteolos ag
gerẽ mille passuum pelago opposuit, in Auernũ
restagnãti, qua Hibericas p̄ se egit boues. Id opus
Octauius Cæsar multas post ætates fluctibus pene
exesum instaurauit. XX. milibus seruorũ manu
missis, remo destinatis, operi hiberno tp̄e admotis
Sunt qui Agrippæ eã instaurationẽ ascribãt. Ob
Lucrin⁹. iectu molis tutius est iã inde, cõmodiusq; Lucrin⁹
Auernus enauigatus. Hunc Auerni stagnũ excipit modico
ostio. Est id vndiq; arduo supercilio septũ quinq;
stadiorũ ambitu. Huius aquã, etsi alioqui perspi
cuã, cæruleã tñ efficit vadi profunditas. Cõmodis
simus sit portus, nisi Lucrinus qui ostio p̄tendit cõ
modius id præstet. At hæc loca Vlyssem nauigasse
pleriq; existimant magicis sacris operaturũ, vbi de
functorũ vaticinia, inferosq; euocari solitos fama
est, idq; eousq; vetustas credidit, vt ex ꝓximo fõte,
qui fluuialib⁹ scatens aquis in mare decurrit, tanq;
stygia pœnaliq; vnda vulgo abstinerent. Crediti
Cimmerij. sunt a q̃busdã Cimmerij his locis subteraneos spe
cus habitasse, cõmerciaq; inter eos profundissimis
cauernis inter se peruijs fuisse, aduenas oraculorũ
causa eo appulsos loco abditissimo excipere soli
tos, victumq; genti ex metallorũ effosione, merce
deq; diuinationũ quæsitũ. Propriũq; ad hæc ipsius
gentis, occulta latrocinia exercere, neq; solẽ vnquã
aspicere, noctu extra telluris hiatus egredi. Hæc Ho
merus & Ephorus vicino his loco natus prodidit,
etsi scriptorũ admodũ pauci his assentiunt. Iam ve
ro illud oĩno fabulosum, qđ in Regino agro Her
culi Cãpania & Lucanis digresso accidisse memo
rant circa Alecẽ fluuiũ, q̃ Reginũ a Locrensi agrũ
disterminat. Ferunt illũ via fessum, ac somno dedi
tũ, cicadis obstrepuisse quietẽ interpellãtibus atq;
ob id factũ vt iã inde toto tractu id insectũ volucre
ꝑpetuo obmutuerit. Sed locorũ situs in causa esse
credit, q̃ altera parte fluminis q̃ ad Reginũ agrum
attinet, mutæ sint cicadæ, aduersa, quæ Locrensiũ,
canoræ, q̃m latus hoc sit apriciũ, illud vmbrosum
& rosidũ, ob idq; madidis cicadarũ alis, nulla earũ
motu vox stridula sequatur. Ex extrema Italiæ ora
Hercules in Siciliã transfretauit. Omniq; ora a Pe
loro ad Erycen peragrata, a Veneris & Butæ filio,
qui tum in his regnabat locis nomẽ monti inditũ
autores sunt quidã. Ab hoc Eryce ad pugnã Hercu
les cõditione ꝓuocatus, vt victus Hibericũ armẽ
tũ regi relinqueret, victor regno victi hospitis po
tiretur, cæstibus ferocẽ alioqui iuuenẽ, crudoq; cer
taminũ assuetũ prostrauit. Sunt qui palæstra eũ su
peratũ tradant. Hercules libera regione accolis cõ Eryx ab
cessa, ad Aethnã processit: hic quũ ea accepisset, quæ Hercule
de Proserpinæ raptu locorũ indigenæ prædicabãt, superat.
rem ibi diuinam fecisse traditur. Per mediterranea
inde loca boues præ se agens Sicanos, qui hostili
ter illi obuiã processere, eorũ ducibus cæsis fudit,
fugauitq;. Fuerunt Sicani Hispanũ genus hoim, q
quũ Latiũ tenerent, inde a Liguribus pulsi, in Sici
liã traiecerũt, insulamq; humano cultui aptã sorti
ti Sicaniã a suo noie dixerũt, quũ prius Trinacria, Sicani
a triquetra figura, inde Trinacris dicta esset. Exit in ab Her
sula in tris velut angulos, sed promontoria verius cule vin
dicuntur. Horũ vnũ, quod septẽtrionẽ spectat, Pe cuntur.
lorũ vocant, Pachinũ alterũ ad brumalẽ ortũ ob Siciliæ
uersum, Tertiũ Lilybæũ austro obnoxiũ. Post Si forma.
canos Siculi terrã tenuerunt, a q̃bus est Sicilia nũ
cupata. Fuerunt hi quoq; Italiæ incolæ (vt Diony
sius existimat) qui quũ ab Oenotris primo, mox
Aboriginibus & Pelasgis, ex Latio & ea Italiæ par
te, quæ postea magna est Græcia dicta, pellerẽtur,
cũ cõiugibus & liberis, ratibus ad tẽpus cõstructis
in Siciliã transfretarũt. Nec me præterit fuisse qui
Sicanos Siculi regis ductu ex Hispania ꝓfectos cre Varia de
diderint, atq; eo duce (qđ & Maro significare vide Sicanis
tur) in Latio consedisse, mox inde Oenotrorum & & Sicu
Aboriginũ iniuria pulsos, insulã de qua nũc ha lis opi
betur sermo, occupasse, eãq; a regis noie Syciliã, a nio.
se vero Sicaniã nominasse. Fuit tñ insula magna
ex parte inculta, quũ in eã Siculi venerunt. Ab his
tota orta, quæ ad occidentẽ solẽ vergit frequentari
primũ cœpta est. Ellanicus Lesbius bis classe ex Ita
lia ĩ eã insulã migratũ tradidit, primo ab Elymis,
qui ex Oenotrorũ gente fuerint profecti, mox ab
Ausonibus Iapides fugientib⁹, & a Siculo rege cu
ius ductu in insulã venerant, & ipsi, & terra quã te
nuerunt, sint postea nomen adepti. Philistus octo
ginta annos ante Troianũ bellũ scripsit eo transfre
tatũ, sed neq; a Siculis Ausonibusue, aut Elymis,
sed a Ligurũ gente, cuius dux Siculus fuerit, Itali fi
lius, pulsosq; Ligures memorant patrio solo ab
Vmbris, vel (vt Thucydides ait) ab Oscis. Idẽ au
tor est plurib⁹ annis id fieri cõtigisse post Troianũ
bellũ. Ex qua scriptorũ variatione patũ liquet, vn
de sit nomẽ insulæ datũ. Sed vt ea res in obscuro
est, ita ex ijs q̃ illi scribũt, perspicue intelligi potest,
Sicanos diuersam a Siculis gẽtẽ fuisse, vt Italiæ hi
fuerint cultores, Hispani [illegible] Excoluerũt inde in Varij Si
sulam lingua, moribus, [illegible] Græci Dores, qui ciliæ sta
ꝓcedente tp̄e eã magna [illegible] parte tenuerũt. Phalaris tus.
Astipalensis prim⁹ in Siculos tyrannidẽ exercuit.
Secuti lõgo tp̄is interuallo duo Dionysij, & mox
Pyrrhus rex. Q̃ q̃ is breui tp̄e sit rerũ in ea insula
potit⁹, quã quũ relinqueret, aperte inter suos testa
tus dr̄, nõ ignorare se qualẽ Romanis & Carthagi
niensibus relinqueret palæstram. Quod haud mul
to post tempore est exitu probatum, vt duo poten
tissimi populi plures annos de ipsius insulæ pos
sessione, pene ad internicionem inter se certarint,
multis interim cladibus citro vltroq; illatis & ac
ceptis, donec insula magna ex parte Romanis ces
sit. Reliquum quod ad Syracusarum regnum at
tinebat, Hiero sub id tempus tenuit, homo po
puli Romani amicissimus. Nouissimus omnium
Hieronymus, Hieronis nepos, Siracusano est re
gno potitus. Is in Leontinis paucorum coniuratio
ne oppressus. Tota inde insula Syracusis captis
medio

medio secundi belli punici ardore sub Romani im
perij vmbra quieuit. Quanta vetus Syracusanorū
fuerit potentia, vel ex eo pōt intelligi, q͂ cum Car-
thaginensibus multa secunda prælia iecere, non-
nunq̄ etiā de insulæ possessione vario inter vtros-
q; sit euentu bellatū. Immensus adhæc Athenien-
Siciliæ Vbertas. sium exercitus circa Syracusas deletus est. Vbertas
insulæ nihilo Italica inferior frumento aūt, croco,
& melle præstantior. Fruūero populi Romani hor
reū Sicilia est olim dicta. Pecora, pelles, lanæ, aliæ-
q; diuitiæ affatim, vt Italiæ, cui agnata fuit olim,
cæterum terræmotu auulsa (vt vetus est opinio)
Siciliæ situs & ambitus. Tyrrheno hinc pelago, inde Ionio admissis, insu-
la facta est. Ad ortum Ionio siculoq; alluitur pela-
go Ab Austro & Hiberno occasu Libyco. Reli-
qua sui parte Tyrrheno. Circuitū Possidonius qua
tuor miliū stadiorū, & quadrigenū ꝓdidit. Ex Ro-
manis scriptoribus Agrippa aliquāto minore am
bitu opinatus est. Montiū in ea eminentissim⁹ (vt
Aethnæ natura. Polybius scribit) Aethna, de cuius ignifera natu-
ra vulgo nota sunt, q̄ a veterib⁹ sunt memoriæ ꝓ-
dita, euomere illius verticē flammarū globos, &
quod oīm maxime mirū sit materia indeficiente, q̄
tot sæculis par incēdio fuerit. Niualis alioqui cra-
teris ora hibernis mensibus, egestusque niuibus
& pruinis obtegitur cinis. Variat loci facies, nunc
in imum igni collabente, nunc scissa emicante flā-
ma. Igniti interdū fluunt riui nunc flammæ fumo
& caligine obductæ, nonnunq̄ ardenns eructat la
pides. Reperti sunt qui explorandæ rei causa sum-
mū iugū conscendere sint ausi, hiq; velut parenē
inibi aream stadiorū circiter. XX. ambitu se vidis
se testati sunt, cineroso quodā in muri speciē super
cilio inclusam, media planitie nebulosum videri
tumultū. Nec defuerunt, qui crateris labrū trans-
gressi, per ipsam aream paululū processerint, cæte-
rū altioris cineris feruore trepide retro flexerint ve
Empedoclis fatū. stigia. Scio famā tenuisse Agrigentinū Empedo-
clē miraculi causam exploraturū his locis perijsse,
altero ex ferreis calceis, quos in huncvsum sibi in-
duxerat, haud longius a crateris supercilio reperto
Nec minora ipsius insulæ aquarū q; igniū miracu
la, qualia circa Pelorū visuntur, nunc in abruptū
barathrū abeunte freto, nunc cum impetu & colli-
sorum fructuū fragore supina facie resiliente mari,
quæ violenta alternario materiā præbuit veterib⁹
Scylla & Charybdis, Lacinius latro. poeris, ea quæ de Scylla & Charybdi sunt in fabu-
lis tradita, ementiendi. Ex his terris, perq; has ma-
ris angustias Hercules in Italiam reuersus, Laciniū
a quo postea promōtorio Crotoni propinquo in-
ditū est nomē, interfecit, causa cædis inde orta est,
q; ille ex hibericis bobus aliquot furto abegisset.
Nec ita multo post Hercules in Græciā abijt. Sub-
ijciunt his, qui res ab eo gestas scripsere. Cerberum
ex inferis abductū, Theseūq; reuocatū ad superos.
Postremo hesperidum poma ad Euristheum dela-
ta, quorū vt vetus potuit in rebus Libycis men-
tio facta est. Vnum qđ ad eam attinet expeditionē
hoc demū loco retulisse, nihil est ab historia alie-
Vnde Astrologiam sit Hercules adeptus. nū. Herculem ob filias Athlanti restitutas, astrorū
scientiā ab eo premiū tulisse, cui rei quoniā inten-
tius deinceps operam dedisset, Coelum humeris su
stinuisse a poetis tradit. Nunc quando ita cōtigit,
vt nuper de Theseo mentionē fecerimus, ne multū
præpostere, quæ de eo sunt memoriæ ꝓdita, dicāt.
Herculis operibus, quorū fuit ille æmulus eo pene
ordine, quo facta videri possunt, ipsius gesta inter-
ijciam. Fuerunt hi inter se pene æquales, vt ex dua-
bus patruelibus nati. Mater Herculis Alcmena ex
Lysicide orta est, Ethra ex Pitheo, q̄ Theseum pe-
perit. Pitheū, & Lysicidē Pelops & Hippodamia
genuere. Fama est Aegeū qui ab Ericthieo adopta-
tus Atheniensiū princeps fuit, quū forte Delphis
ab oraculo reuerteref, apud Pitheum, qui magnā
Trœzeniorum vrbē incolebat, in hospitio fuisse, Aege⁹ cū Ethra coit.
ab eoq; impulsum, vt cū Ethra filia coiret, quo cō-
filio incertū. Satis constat contra oraculi iussa Ae-
geum cū Ethra coiuisse, quo monit⁹ fuerat, ne pri⁹
cū aliqua cōgrederet, q̄ Athenas venisset. Cæterū
Ethra grauida ex eo facta, profectur⁹ inde Aegeus
ensem & Calceos sub cauo lapide reliquit, puellæ
q; mandasse fertur, vt si virilis stirpis infans nasce
retur, vbi per ætatē adoleuisset, Athenas ad se eum
paternis exuuijs mitteret, atq; ita factū, vt puer ex
ea natus, ob eiusmodi depositionē Thesei sit no- Theseus vñ Prima Thesei gesta.
men sortitus. Is iam ætate adultus gestorū Hercu-
lis fama accensus, quia per id tēpus, quo ille apud
Omphalen in Syria fuit, multa velut monstra ho-
minū in terra Græcia inualuerant, etsi viridi adhuc Corynetа.
ætate, eā tamē mortaliū iniuriā vindicare est ador-
tus. Corynetā itaq; hoīem ferū latrocinioq; in ob
uios grassantē, cui ab vsu clauæ fuerat nomē indi
tum, circa Epidaurū sibi obuiū primo congressu
Theseus obtruncat. Huius inde exuuijs instructus
Sinidē (fuerat is quoq; multis ꝑniciosus) ad Isth- Sinis.
mum peremit: ex cuius filia postmodū compressa
Menalippū tulit. Plutarchus autor est: Crōmioniā
suem Phæā nomine monstrū haud contēptibile, Phæa.
ab eo occisam de qua sit integrum cuiq; credere vt
volet. Ego ijs libentius accedo, qui Phæam capita
lem fuisse fœminā interpretat longeq; intēperātē,
q̄ circa Crōmionē habitauerit: sitq; a vita & mori
bus Scrofæ cognomē adepta. Hoc quoq; hoīs mō
stro peropportune sublato Scyronē in Megarensi Scyron.
agro ex eminēti petra precipitē dedit: a cuius casu Scyronia saxa.
Scyronia sunt deinceps saxa nūcupata. Propi⁹ est
hoc vero: q̄, quod aiūt, vi mortales coactos sibi pe
des soluere inopinato calcis ictu In subiectū mare
deturbare solitū. Megarenses multū diuq; huic fa-
me obstitisse dicunt, Scyronem neq; latronē fuisse
memorātes: neq; cuiq; iniuriū, sed iustitiæ & æqui
tatis amantissimū: cuius filia Endeis Aeaco nupse
rit: ex qua Thelamon & Peleus sint postea geniti. Pelei mater.
Negabant præterea hunc ipsum a Theseo, quū pri
mū Athenas profectus est, peremptū: sed quū ille
Eleusim a Megarensibus recepit: quibus locis Cer
cyonē Arcadem palæstra superauerit: ac superatū
extinxerit. Mox in Hermiona vltra Eleusinē Pro- Procustes.
custē eodē genere mortis sustulit: quo ipse pluri-
mos affecerat. Scđm hæc q̄ dixim⁹: ad Cæphisum
amnē ꝓgressus, a Pytalidarū gente expiatus, Athe Theseus Athenas venit.
nas est ingress⁹, vbi quū publica oīa & priuata gra
uiter turbata offendisset, Medeā sub primū accessū
domo atq; vrbe expulit: cui⁹ fraude nōdū agnit⁹ pe
ne perijt. Persuaserat illa Aegeo, quē mulierib⁹ il-
lecebris totū sibi deuinxerat: vt nouū hospitē, tan-
quā ab eo capitales insidiæ Imminerent, veneno
tolleret. Eratq; iam exitiali mensæ admotus The-
seus: quū paterno cultro per speciē ministerij exer-
to Aege⁹ iā grādis natu sensit filiū adesse: quo agni
to confestim Aegei iussu venenū est e mensa subla
tum: filiūq; senex cōplexus cōcione aduocata eū in
ciuiū conspectū dedit. Medea Theseū pertimescēs
Aegei opera & auxilio in Syriam nauigauit. Id si-
milius vero est, q̄ quod alio loco diximus: ante
Thesei aduentum eam Athenis excessisse: ꝑsertim
quum ad id tempus nihil tale de eo merita esset,
cur illius accessum plus ęquo formidare debuisset.
Thesus patri successor constitutus, inuitus in ci-
uilem discordiam incidit. Erat tum Athenis Pallā
tidarum

tidarũ familia illuſtris, quæ ab initio ægre tulerat
ad Aegeũ, quẽ Erictheus ſibi adoptauerat: rei Atti-
cæ ſummã deuolutã. Cæterũ futurum rati: vt poſt
illius obitum: quoniam ſine liberis eſſet (nulla enĩ
ad id tẽpus de Theſeo fama erat) ciuium principa-
tus ad ſe ſpõte deuolueret: ſine aliquo maiore me-
tu eũ paſſi fuerãt ad id temp⁹ regnare, Verũ vbi ſpe
ſucceſſionis, quandiu aluerant, ſenſere ſe priua-
tum iri, ad res nouas conſurgunt, Theſeoq; vnde
maior metus imminebat, capitales inſtruunt inſi-
dias. Tum vero eorũ q̃ parabant indicio ad The-
ſeum delato, ſubito concurſu hoſtium conſilia diſ

Pallantidæ Athenis eijciũtur.

cuſſit, fractiſq; Pallantidarũ opibus, materiã nact⁹
populo gratificandi ad Marathoniũ Taurũ oppri-
mendũ, q Tetrapolitanis magna itulerat detrimẽ-
ta, eſt profectus. Eum captũ perq; medias Athenas
ante oculos ciuiũ traductũ, Delphico Apollini im
mollauit. Vix ego auſus eſſem hæc, q̃ de Tauro tra
duntur pro veris referre, niſi Plutarchus ſcriptor
alioqui grauiſſimus expeditionis huius eẽt autor.

Taurus. Marathonius.

Nec enim apparet q̃ tanta in Taurũ feritas cadere
potuerit, vt finitimis eſſet populis plus æquo for-
midabilis, adeo vt propius ſit vero credere, virum
aliquem eo fuiſſe nomine, q circa Marathonẽ vici
nos accolas infeſtaret. Sed hæc lectorib⁹ ex ſuo cui
q; ingenio relinquo æſtimãda. Certior fama eſt ac
multo vero propior, ſub id tẽpus, quo hæc ſunt ad
Marathonẽ geſta, legatos ex Creta inſula a Minoe
veniſſe ad tributum ab Athenienſibus exigendũ.
fuit Minos (vt Diodorus ſcribit) Iouis nepos, pri
mi Minoi filius, qui ex Europa & Ioue vt Rhada-
manthus & Sarpedon procreatus eſt, atq; ab Aſte-
rio Cretenſium rege, cui Europa poſtea matrimo-

Duo Minoes.

nio ceſſit, cũ fratribus adoptatus, in regniq; ſuceſ-
ſionem aſcitus. Is rerum deinceps potitus, Itonem
Lictij filiam vxorem duxit: ex qua mox Licaſtus eſt
illi ortus. Inde Corybanti filia Ida nomine in con
iugem ducta, ſecundũ Minoem procreauit, q Græ
corũ primus, ſtructa claſſe, maris eſt imperio poti-
tus, Is Paſiphaen vxorẽ habuit: ex quo Deucalio-
nẽ, Crateũ, Androgeũ, & Ariadnen tulit. Nec mihi
excidit, quid de Europa alij ſcripſerint: & in his He
rodotus, cuius eſt opinio alio a nobis loco relata.
Sed quibuſcunq; primus ille Minos eſt parentib⁹

Minos Atticam bello petit.

natus, inualuit opinio Androgeũ eius nepotẽ do-
lo in Attica extinctũ: quapropter Minos iunior q
Androgeũ genuit, Athenienſes graui bello petie-
rit. Hi magnas primo clades experti, quales ſcilicet
res bellicæ ijs afferre ſolent, qui oſtium ſunt iniu-
riæ obnoxij: ſed multo adhuc maiores ita numinis
perpeſſi. Iam enĩ agrorũ ſterilitas & grauis peſtilen
tia Atticã terrã vaſtauerat. Oraculo moniti Athe-
nienſes placandũ Minoem eſſe, caduceatoribus in
Cretam miſſis, ab eo pacẽ his cõditionibus impe-
trarunt: vt nono quoq; anno tributi noĩe ſeptem
pueros indigenas, totidemq; virgines in Cretam
mitterent. Euripides & cæteri poetę pueros in Inſu
lam delatos a Minotauro laniari ſolitos ſcribunt.

Quid Labyrinth⁹ in Creta. Quot Labyrinthi & vbi.

Plutharchus id a Cretenſibus negari prodidit, fuiſ
ſe affirmãtib⁹ Labyrinthũ carcerẽ, qui nihil aliud
habuerit incommodi, quã q; in eo incluſi, ob mul
tas loci ambages effugere non poſſent. Nec Creta
ſolũ id ædificij habuit (vt Herodotus, & apud nos
Plinius ſcribunt) ſed & in Aegypto tale fuit opus
apud Heracleopolim, quod oĩm vetuſtiſſimũ di-
ceretur, quibuſdam opus ipſum ad Peteſucum re-
gem ſiue Tithoem referentib⁹: alijs in quibus eſt
Herodotus pluriũ regum nõ vnius id opus eſſe ar-
bitrãtibus: quorũ nouiſſimus Pſamnieticus aliqd
fit circa illud operatus. Demoteles regiam Mothe-
rudis fuiſſe tradidit, Lycias Meridis ſepulchrum,
plures id in honorẽ Solis extructum credidere. Ex
Aegyptiaco illo Dædalus exemplar ſumpſiſſe vi-
deri poteſt, qui Labyrinthum hunc, de quo loqui-
mur, in Creta fabricat⁹ eſt: ſed (vt Plini⁹ tradidit)
centeſimam duntaxat illius partem imitat⁹. Tota
fere loci ratio itinerũ ambages occurſuſq; ac recur-
ſus habuit, nõ vt in pauimẽtis, puerorũ ve ludicris
campeſtribus videm⁹, breui lacinia milia aliquot
paſſuum interdum habente ob multiplices recur-
ſus: ſed crebris foribus inditis ad fallendos occur-
ſus, redeũdũq; in errores eoſdẽ. Fuit & in Lẽno in-
ſula tertius Labyrinthus. Oĩm tamen recentiſſim⁹

Cluſini Labyrinthi deſcriptio.

fuit in Italia a Porſena rege Ethruriæ iuxta Cluſiũ
Conſtructus: in cuius apparatu explicando Plini⁹
Varronẽ ſecut⁹, longius immoratur. Ex illorũ ver
bis ſatis intelligi poteſt, fuiſſe id opus ex quadrato
lapide, ſingula latera pedũ lata tricenũ, alta quin-
quagenũ: inq; baſi quadrata intus Labyrinthum
inextricabilẽ, quo ſi quis ſine lini glomere adiret,
exitũ inuenire nõ poſſet. Supra pyramides quinq;,
in ſingulis angulis ſingulas, atq; in medio vnam
centenum pedum ac quinquagenũ, ita faſtigiatas,
vt in ſummo orbis æneus eſſet, & pegaſus vnus
impoſitus: ex quibus catenis excepta penderẽt tin-
tinabula, q̃ vento agitata peracutos ſonitus cierẽt.
Super ipſum orbem quatuor alias pyramides fuiſ
ſe impoſitas, centenum pedum ſingulas, & in his
pyramidẽ adhuc aliã, cuius celſitudinẽ, vt rem pa-
rum credibilẽ, Marcus Varro referre non ſit auſus.
Et huiuimodi inſanæ operum ſtructuræ regũ fue-
re: quorum vita in oſtentatione ſita eſt. Cæterum
aliorum alia, Cretenſe autem illud eius ne Minois

Minois ſecundi geſtum.

fuerit, qui Iouis fuit filius, an alteri⁹ ex quo Andro
geus eſt natus, haud pro certo poſuerim. Inclinat
rñ animus, vt iunioris fuiſſe credam, quo tpe Dæ-
dalus multa celebritate claruit. Is igitur In Andro
gei filij memoriã Gymnicũ inſtituit certamẽ, pue-
roſq; ab Athenienſibus acceptos præmia victori-
bus propoſuit, qui tantiſper dum ludi ſpectarent,
In Labyrinthio aſſeruari cõſueuerũt. Vicerat priore

Taurus.

Agone vir impiger quidam (Tauro illi nomẽ fuiſ
ſe aiunt) qui ob militaria decora, multa apud Mi-
noem gratia polleret. Rumor erat ob formę præſtã
tiam Paſiphaen illius conſuetudine teneri. Multa
In Atticos pueros, quos primo agone præmij loco
fuerat adeptus, per dedecus & contumeliam, perpe
traſſe dicitur. Ariſtoteles in Bottiæis rebus explicã
dis autor eſt, pueros ex Attica in Cretã miſſos, qa
inter ſeruitia haberent: factũ eſſe, vt quum Creten-
ſes vetuſtioris voti damnati hominum primitias
Delphos mitterent, Athenienſes Cretenſium filijs
per mixtos vna Inde emigraſſe, primoq; Iapigiam
in Italia tenuiſſe: mox hinc profectos in Thraciã
conſediſſe: Bottiæoſq; nuncupatos, argumentoq;

Bottiæi.

rei ita geſtæ fuiſſe, q; virgines Atticæ ſacro quodã
pperrato canere ſolitæ eſſent, eamus Athenas. Nec
Heſiodus Minoem, ſi tam ſæuus extitiſſet, regno
digniſſimum iudicaſſet: nec Homerus Iouis diſci-
pulum feciſſet, neq; neceſſarium. Quibus teſtimo-
nijs apparet, fabuloſa eſſe quæ de puerorum lania
tu cæteri poetæ prodiderunt. Quum igiẽ tertij tri-
buti inſtaret tempus, veniſſentq; (vt diximus) ad
hoc ipſum legati Athenas: tum aliquãto maior in
Aegæum Inuidia a ciuib⁹ orta eſt. Exaudiri voces
querentiũ indignantiũq; nefariũ videri Aegeum,
qui malor oĩm origo fuiſſet, Athenis regnare: nec
ipſum ſolũ, ſed & peregrinũ hoĩem in ſucceſſionẽ
regni inductũ, ſe vero liberis, quibus nihil ſoleat
eſſe mortalibus charius, per cõtẽptũ & ignominiã
priuari,

priuari,q̄ dictu infanda Athenienses minime fuissent laturi,si suæ originis,si Cecropis,si aliorum fortissimorum regum,qui in ea vrbe ante illū regnassent,memores aliquo modo essent. Huiusmodi querelę ad Aegeum delatę Theseū perpulerunt, vt extra sortē se Minoi dādū obtulerit. Fuit ea animi elatio cæteris admirationi, extollereq; vno ore oēs illi⁹ fortitudinē,populareq; ingeniū.Contra Aegeus orare filiū, obtestariq; ne vltro se piculo offerret,satis habituros ciues,si ei⁹ nomē ī sortē deiectū viderit:filiūq; Aegæi,q ciuitatis sit pn̄ceps ī ordinē redactū.Paterel suū nomē ī sortē venire, vt si pereūdū fuerit,oēm orbitatis suę inuidiā in fortunā reijceret.Neq; patria maiestas neq; p̄ces,lachrymęve vllę iuuenē flectere potuerūt, quin publicæ charitati,potius q̄ priuatæ satisfactū vellet.Alij ita q; cū eo sorte dati sunt.Hellanicus Minoē solitum scripsit p̄ se quos vellet diligere. Theseūq; nominatim sibi dari postulasse.Tū Theseus priusq; nauim conscenderet,patrē hortatus dicit̄,ne vitā & salutē suā pro deplorata haberet, quin certā spem aleret, futurū:vt aut ingenio,aut vi corporis oēm periculi magnitudinē exuperaret,demeretq; eā sibi suisq; ciuibus insignē cōtumeliā.His ille cōfirmat⁹, & in spem aliquam futuri successus erectus quū in luct⁹ & mœroris argumētū nigra vela nauis ab initio dedisset,quib⁹ in Cretā cū filio nauigarēt, subiecit & album,quo si fortuna aliqua meliore vsus esset Theseus,in Atticam renauigarēt.Simonides poeta id puniceū fuisse tradidit. Theseus, & ij qui cum eo sorte dati sunt,tacita quadā ciuitatis spe fore vt vnius virtute nō solū qui cū eo irēt, sed qui insulā iam antea missi fuerāt, parētibus incolumes restituerentur,nauim conscendunt. Armasyadas Phereclus fuit eius nauis rector(vt Simonides memorię prodidit)Athenięsibus nondū mare tractantibus. Philochorus Nausitheū quendā Salaminiū dixit. Fama est Theseum Delphis prius sacrificasse,ibiq; oraculo edoctū Veneris auxilio oia p̄spere euētura,ea circa littus p̄pitiata in altum abijt. Hic satis vulgata sunt,quę de Labyrintho & Minotauri cæde veteres poetę fabulant̄.Philochorus multo veriora secut⁹ Taurū p̄didit virū fuisse valido corpore,multaq; ferocia,& in certaminib⁹ vincere assuetū,qui quū morū insolētia , tū credito cū, Pasiphae adulterio , multa apud regē insulanosq; flagrabat inuidia.Neq; in eo q instabat,Agone erat qui eum Tauro cōgredi auderet:desiderabatur idcirco aliqs qui hoiem in medio stantē,insolenterq; nimis parē sibi dari quęrētem ex victoriæ possessione deturbaret.Petenti itaq; Theseo id certamen,facile est cōcessum,vt in stadiū descenderet. Ad nouū hūc peregrini hoīs congressum magnus animorum motus est secutus. Fauere plurimi huic, quē nuper oderāt, & quē pręmiū certaminis propositū viderant eundē hunc ex inuidioso homine pręmiū ferre maluissent. Atq; ita sane accidit, vt Tauro certamine superato,facile sit ex alijs victoria secuta. Hic Ariadna, quæ patrio more intererat spectaculo, Theseū stantē cōspicata,virtute simul,formaq; corpis capta,totū hoiem tacitis p̄lustrat oculis,optatq; vni nubere. Et iam tota in vnū versa erat regia puella,quū Minos tali victoria gauisus,vt maiore adhuc ignominia Taurū notaret, vltro obsides Theseo restituit, tributumq; Athenięsibus in perpetuū remisit. Clidemus Dædali ex Creta effugiū nauigationis causam Theseo in insulā prębuisse scripsit:quē Minos secutus quū in Siciliā diuertisset,ibi sit morbo cōsumptus. Quidā Dędalū nō Athenas,sed in Siciliā naui delatum prodiderunt . Alij in Italiam, atq; in Phlegræis campis circa Cumas cōsedisse. Sed qui Athenas venisse aiunt,ita rem digerunt , vt dicant a Deucalione Minois filio Dædalū ad supplicium minaci denunciatione requisitum,qui si non dederetur fore vt pueros qui in Creta essent,pater interficeret,ac tum Theseū ab Atheniensibus impetrasse,vt classe q̄ occultissime instructa liceret sibi,Dędali dedendi pretextu, in Cretā nauigare , atq; vbi eo ventum sit, Theseum Gnosum repente adortū tumultuario prælio ante Labyrinthi fores cōtracto Deucalionē interfecisse , Ariadnāq; domestica clade cōsternatam, fœdere cum Theseo inito , pueros vltro restituisse , remissoq; in perpetuū tributo, cū Atheniensibus amicitiā & fœdus iunxisse . Nec de ipsius postea casu certa aliqua memoriæ prodita crediderunt.Ego haud grauate illorū opinioni accedo,qui Ariadnā Thesei amore captam, ex insula cum eo nauigasse affirmant: nec Dędalum eius cōsilij fuisse expertem,quē qm̄ Atheniensis esset, suorū popularium rebus innixius fauisse credere par esse nec p̄ter hanc vnā vlla maior alia proditur causa, ab ijs quos sequor:cur Minos cui ille fuerat gratissimus,ad supplicium hoīem p̄ tā longa maria requisiuerit. Sunt tn̄ qui ob adulteriū Pasiphae cōciliatū regi inuisum fuisse autumen : sed siue hæc siue illa (quod magis credo)causa fuit cōstans fama est Dædalū primo in Siciliā nauigasse,nauigio furtim illi a regina dato,ac tum Minoē eū persecutū ad Cocalum regē delatū , a quo hospitaliter acceptus, in Dædali gratiā , qui ob excellēs ingeniū in magna apud regē & Siculos erat admiratione,thermarum sit vapore necatus.Corpus inde Cretensibus redditum subitę mortis pretextus fuit,q̄ dū forte lauaretur,impudenter in feruidā aquā lapsus,repente exanimatus esset. Multa Dędali monumēta circa Cocali regnū & reliquam Siciliam ad posteros mansere:quib⁹ haud dubium faciunt,nihil fabulosum esse,quod de illius in eā insulam accessu quidā tradidere. Sed vtcūq; hæc se habent, Ariadna Theseū secuta ab eo(vt plures tradant)in Naxo insula relicta est,quū Aeglē quādā amare cœpisset, vt Hesiodi carmen demonstrat. Hunc(ait ille)insan⁹ amor domuit Panotheidos Aeglę.Ex eius enim poesi id carmen Pisistratum sumpsisse credidit Megarensis Nereus. Qui eam in Naxo relictā scribūt, nupsisse aiunt Ariadnam Onaro qui sacerdos fuit Bacchi: vnde videri possunt poetæ fabulandi materiam sumpsisse,q eam a Baccho raptā cœloq; illatā prodidere. Naxi scriptores duas fuisse Ariadnas tradidisse dicūtur:quarum hęc Baccho Naxio nupserit, vn̄ Staphylus sit ortus. Theseo altera iunior, cuius sepulchrū in eadē insula viseret̄, vbi a Theseo relicta esset,cui honores annui redderent̄,luctu & mœrore pleni:contra maiori illi q̄ Baccho iuncta est, sacra per luxū & lętitiā fierēt,manifesto argumēto eorū,q de duab⁹ Ariadnis Naxij p̄ firasum habuissent. Ion Chius ex Ariadna & Theseo Oenopionē & Staphilū genitos opinatus est : quo apparet, Ariadnam Thesei cōnubio non temere excessisse. Peon Amathusius & ipse p̄pria quędā & omnino ab alijs diuersa de Ariadnes exitu l̄rarū monumentis tradidit, Theseū vi tēpestatis ī Cyprū insulā delatū,ibiq; Ariadnā grauidā,& aduersa valitudine & maritima iactatiōe affectā , ab eo relictā: q̄ haud multo post Thesei digressum,soluta partu vita decesserit. Fuisse apud Amathusios locū in q̄ Ariadnes sepulchrū mōstraret̄. Sed quoq̄ mō illa perijt,si gdē ī tāta scriptorū varietate nihil temere ausim p̄ certo ponere:inter plures n̄(vt video)cōstat: Theseū & q cū eo ī Cretā p̄fecti sunt, incolumeis Athe-

Marginal notes (left column): Theseus volēs deditur Cretensibus. — Theseus ex Attica p̄ficiscit̄. — Taurus Cretēsis. — Taurus a Theseo p̄sternit̄. — Dædali fuga.

Marginal notes (right column): Dædali ī Siciliā accessus. — Oenopio, & Staphylus. — Ariadnę mors.

nas venisse: sed nimia (vt fit lætitia occupatos Ae-
gei mãdata nõ obiuisse, q̃cũ ex alto eisdẽ velis qb⁹
inde soluerant i terrã cursum tenuissent, amissi du-
cis speciẽ p̄buere, atq; ita accidisse, vt senex de filij sa
lute solicitus, p̄cul nigra conspicatus vela, actũ de
eius vita arbitrat⁹, ex eminẽti specula, in subiectos
pelagi fluctus sese p̄cipitẽ dederit. Sũt q̃ nomẽ ab
Aegei interitus. eiusmodi casu mari deinceps datũ existiment. Sed
veriora mihi tradere videntˀ, q̃ scopulũ esse aiũt cir
Aegeum mare. ca Tenũ & Chium, cuius forma procul nauigãtib⁹
caprinã præ se ferat speciẽ: vñ circũiecto sit pelago
nomẽ datũ. Domesticus Thesei luctus effecit, quo
minus publica lętitia sentiretˀ: multis tñ gratulatio
nibus magnaq; virtutis admiratione ab oĩbus est
ciuibus acceptus. Primũ igitur q̃ magnificentissi-
me potuit, patrẽ funerauit. Apollini dein mune-
ra quæ in Cretam nauigaturus vouerat, Delphos
misit. Multa p̄terea victoriæ illius argumenta per
ludos & solẽnia q̃dã sacrorũ sunt diu postea Athe-
nis representata. Nauis qua ille est in Cretã delatus
eadẽq; incolumis Athenas rediit, quę triginta remo
rũ fuisse traditur, ad Demetrij vsq; Phalerei. tpa, vt
gestę rei monumento esset, publice dicitˀ asseruata:
noua corruptis partibus materia artificũ cura & stu
dio assidue subiecta. Theseus ciuitatis administra-
Theseus ciuitatẽ instituit. tiõe post reditũ recepta, egregiũ est p se opus adori
tus. Quũ ad id tp̄s Atticę terrę indigenę vicatim age-
rẽt, domibus temere dispositis, essetq; illis nõ mo-
do nõ rei publicę, sed ne ciuitatis quidẽ forma vlla
quã ipsi locorũ accolę p̄ter regẽ nossent, vnius tã
tũ imperio parere assueti, cætera quibus mortales
inter se cõciliari solent, vulgo aspernati, hanc incõ
ditam turbã vt vnis mœnib⁹ aliquãdo inclusam,
moribus cæterisq; ciuilibus disciplinis cõmodius
instrueret, q̃d animo agitaret Theseus vicanorum
primoribus aperit, nec tñ quæ inde cõmoda expe-
ctãda essent demonstrat, sed pollicetur etiã fore, vt
quũ oẽs vnũ in locũ cõuenissent: tũ regia p̄tãte de-
posita sese in ordinẽ redigeretˀ redactusq; ciuilis iu
ris & æquitatis suis ciuibus fieret autor. Perpulit ea
Athenæ cõstituũtur. res Atticæ terræ principes, vt ex vetustis sedibus
Athenas demigrarẽt. huc ignobilis multitudo ex
vicis agrestes lares certatim transierũt, multi liber-
tatis nomẽ secuti, alij spe nouę fortunæ impulsi, q̃
dã etiam metu, ne si in agris esse perseuerarent, in-
uiti aliquãdo cogerentˀ vrbẽ incolere, atq; ita vt pe
regrini in ciuitate iam instituta sordescerent. Con-
firmatus interim Theseus Delphico oraculo. vn-
de carmen allatũ significabat fore, vt ea q̃nq; ciui-
tas late rerũ potiretur. Vt igitur ciuiũ animi citius
coalescerent, eõe oĩbus prytaneũ senatũq; consti-
tuit, adhæc Mineruæ solenne sacrũ adiecit: & vnũ
velut statũ diẽ in memoriã ciuitatis vnũ in locum
traductę. Hæc Mœtiria. i. aduenticia: illud Panathe
næũ dixere. Et hæc prima fuit liberæ ciuitatis for-
ma, quã Theseus in Attica cõstituit. Idq; Athena-
rũ vrbis imperio quondam claræ, sed doctrinarum
Nũmus percussus a Theseo. studiis præ oĩbus, quę vnq̃ in terris fuerunt, maxi
me memorabilis origo traditur, quũ nomẽ illi &
arx ad id tẽpus contigisset. Est & nummorũ vsus
ab eodẽ inductus, quos bouis figura percussit. Du
biũ fuerit ne id argumẽtũ tauri ad Marathonẽ do-
miti, an ad Cretensis athletę nomen, quem Gym-
nico certamine vicit, voluerit allusum: an quis id
animal sit agrorum cultui in primis vtile. Ciuitate
in hunc modũ constituta, exemplum (vt creditur)
Herculis secutus qui Olympici Agonis autor fuit,
sacrum Neptunno circa Corinthiachũ Isthmum
Isthmiaci ludi. certamen instituit. Isthmia a loco nominauit. Qui
bus in locis haud multum antea idẽ colũnã statue-

rat, q̃ Ionię q̃ eadẽ fuit & Attica, & Peloponesi fuit
confinium. Plutarchus in Melicertæ honorẽ eum
Agonem institutum arbitratur, quum illud noctu
agererur, initiationisq; potius q̃ spectaculi speciẽ
haberet, proprius vero esse opinatur, quod alij in Scyron.
Scyronis memoriã institutũ credidere, a quo The-
seus ob arctissimũ consanguinitatis vinculũ fue-
rit cæde expiatus. Fuit Scyron (vt illi meminerũt)
Eniochæ sororis Ethrę filius. Nõ desunt, qui Simi-
nis memoriæ id datum existiment. Adeo in re ve-
tustissima facile variãt scriptores. His in Attica ge-
stis, Theseũ in Põtũ cũ Hercule ad Amazonas de-
bellandas Diodorus & Trogus nauigasse tradunt.
Atq; Antiopã, vel (vt Clidemo & aliis placet) Hip
polytẽ premij loco ei datã. Pherecides, Hellanicus,
& Herodot⁹ post Herculẽ ad Themiscyrã Theseũ
nauigasse ferunt, captiuãq; inde Amazonẽ abdu-
xisse. Quæ eo mihi vero propiora videntur, q̃ ex
Herculis comitatu nemo alius est sorte Amazonẽ
adeptus. Et q̃ Amazones ipsæ haud multo inde tẽ
pore interiecto Atheniensibus nominatim bellũ
intulere. Bion dolo credidit Amazonem a Theseo
sublatam, quam cũ mulieribus ad se missam, vt na
uim conscenderet, sit hortatus. Quod cum puella
imprudens fecisset, sublatis inde armamentis, cum
ea in altum nauigasset. Cæterum (vt cũq; res gesta
est) Amazones (q̃d inter plures cõuenit) per Cim-
merium Bosphorum, qui est ad ostiũ Meotidis in
pontũ defluentis, in Europã transgressæ, Scytharũ
opibus suas prius firmasse tradũtur: mox per Thra
ciam tumultuose in Atticæ terrę fines descendisse.
Hellanicus multa & varia circa Athenas eius expe
ditionis argumenta ad posteros mansisse tradidit.
Theseus igitur (erat enim Hercules per id tempus
Libycis rebus occupatus, vt Diodorus significare Altera amazonici belli
videtur) suis fretus viribus in Amazonas prospe opinio.
re pugnauit. Fuit res vna magno adiumento ad vi
ctoriã, q̃ illę seditione in castris orta, aliquãto an-
tea (vt alio est loco significatũ) fuerant ab Scytha
rũ auxiliis destitutæ. Nec Atheniensibus incruenta
victoria obtigit. Antiope, siue Hippolyte potius
ea fuit, fortiter pro Theseo & Atheniensibus dimi-
cans, prælio occubuit. Alii Antiopã ob linguę cõ-
mercium cum Amazonibus finiẽdi belli autorem
extitisse aiunt: eiusq; arbitrio pacẽ cũ gente cõposi-
tã, locũq; secus thesei phanum ab icti fœderis ratio
ne Orchomosij iam inde nomẽ tenuisse: & alterũ
Amazonium dictũ Clidemus tradidit, q̃ sinistrũ
ibi Amazonũ cornu medio certamine inclinasset.
Amazones post Atticũ bellũ sese in Scythiam rece
perũt. Hę ne igitur fuerint, an illę potius q̃ ad Ther
modoontẽ captę, Grãiis victoribus in naui insidia
tæ sunt, seq; in libertatem asseruerũt: a quibus Sar-
matarum gens (vt est supra significatũ) cõdita est,
haud q̃dẽ affirmare ausim. Q̃d ad earũ aũt in Atti
cã terrã accessum attinet, p̄ter alia circa Athenas rei
gestę monumenta, quę multas post ętates perdura
runt, in Megarẽsi agro, Thessalia, & Chersoneso
Thracia, qua illę aut quũ bellũ intulere, aut pacca-
tis rebus abeũtes passim metatæ sunt altissima q̃-
dã suę memorię impressere vestigia. Qui Thesei-
da scripsit, Antiopę consilio credidit bellũ Theseo
ob Phędrã superductã ab Amazonibus illatũ. Sed
maior constãtiorq; est fama eorũ quę de ipsius bel
li ratione supra memorauim⁹. Plures ad hæc auto-
res sunt, qui Hippolytum ex Antiope natum affir Cur bellum ab
ment. Pindarus Demophoontem credidit, Ama- Amazonib⁹
zoneq; defuncta Phædram puero nouercam super Atticę illatũ.
ductam infelicissimo vtriusq; euentu. Enimuero
quæ de illorũ miserabili casu sunt literarũ monu-
mentis

mentis edita, cõuenit historiarũ scriptoribus cum
Tragicis. Fuit Phædra non Minois filia, sed neptis
ex Deucalione orta, qui vnus ex Minois filijs fuisse
traditur, quę post Atticã ciuitatẽ a Theseo cõditam
(vt quidã scribũt) nupsit. Ego ob ea quę supra scri
psimus aliquãto prius crediderim superductã. Ex
qua Athamas & Demophoõ sunt ꝓcreati: Hippo
lytum Theseus, quẽ ex Amazone tulerat, Troeze
nem miserat nutriendũ: qui quũ adolescere cœpit
ad mysteria in Atticam ꝓfectus, vbi primũ in con
spectum venit, cœptus est perdite a Phædra ada
mari. Inde cum Theseo ad Pitheum in Troezenem
profecta, Hippolyti concubitũ petijt: a quo præter

Phædra Hippolytum criminatur.

opinionẽ repulsa, irarũ plena cũ Theseo Athenas
reuertitur: hic multa de priuigni audacia & temeri
tate questa, se incesti ab eo interpellatã quũ Troeze
ne esset, absentẽ falso criminatur. Atrocitate crimi
nis consternatus Theseus, per internunciũ Hippo
lyto significari iubet, resciuisse patrẽ, quas loci op
portunitatẽ nactus, nouercæ insidias tetẽdisset. Ve
hebat tũ forte curru Hippolytus, q mulieris artẽ,
scelusq; agnoscẽs fractã apud patrem ab ea fidẽ ra
tus, doloris magnitudine turbatus, quũ iam minꝰ
sibi ac minus constaret habenęq; manibus excidis
sent, equis subito casu cõsternatis, distractus inte

Hippolyti & Phædræ interitus.

rijt. Hippolyti morte Athenas nũciata, Phędra &
ipsa sibi mortẽ consciuit. Fuerũt ex veteribus rerũ
scriptoribus, qui secundũ hanc duplicem cladem
Theseum Athenis eiectũ crederent. Quod idcirco
pro falso refellitur: quia Theseus ab Hercule vincu
lis liberatus Athenas venit: ac tũ demũ in eã exili
cladẽ incidit. Plutarchus autor est, scripsisse quos
dã cũ Iasone i Colchidẽ eũ nauigasse, & Meleagro

Nõ sine Theseo puerbiũ

affuisse in Calydonio apro cõficiendo: ob idq; ve
tus prouerbiũ inoleuisse, vt non sine Theseo dice
retur, quum præclarũ aliquod facinus virtute ho
minũ cõfectũ intelligi vellent, plerią; etiam eũ al
terum Herculem appellarent. Argiui quoq; ab eo
adiuti dicuntur in recipiẽdis eorũ corporibus, qui
ad Thebas sub Adrasto perierũt. Pyrithous ad hęc
qui in Lapithis regnabat, Thesei fama & celebrita
te impulsus experiri statuit, an is tãtus esset, quãtũ
totius Gręciæ ad se rumor detulisset. Igitur Thesei
boues, quę in Marathonis saltu custodiebantur, ꝑ
latrocinij speciẽ abegit. Quæ res trepide Athenas
nunciata Theseũ continuo ad iniuriam vlciscẽdã
Marathonẽ exciuit: nec Pyrithous eius declinauit
occursum. Hic ambo se vterq; alterũ sub primum

Congressus Thesei & Pyrithoi.

cõgressum intuiti, formęq; deinde præstãtiã & ma
gnitudinẽ animi mirati, post mutuã appellationẽ
dextrã iungunt, amicitiamq; inter se firmant, Pyri
thoo cognitionẽ & iudiciũ de bobus per iniuriam
abactis ipsi Theseo permittente, cui ille non solũ
rei æstimationẽ oẽm remisit, sed ad amicitiã tũ pri
mum initã perpetuo colendã est hortatus: qua iure
iurando sancita Pyrithous Theseum in Lapithas
multa comitate pertraxit. Hic hospitalibus mensis
cum Cẽtauris adhibitus, factũ est, vt illi in multũ
vini prouecti, Deidamiã Pyrithoi coniugẽ aliasq;

Lapitharũ bellũ.

Lapitharũ mulieres petulãtius attrectare sint ausi,
conatiq; ad stuprũ rapere. Id flagitiũ Lapithis ini
quo animo ferẽtibus, cõfestim media regia tumul
tuarium certamen oritur. Pulsi sunt itaq; iniuriæ
autores præcipua Thesei opera ac cum multaq; cęde
disiecti. Nec ita multo post a Lapithis bello petiti,
proprijs sunt finibus eiecti. Herodotus conflato cũ

Congressus Herculis & Thesei.

Cẽtauris bello auxilio Theseum superuenisse scri
bit: ac tum primum Herculem ab eo visum, fuisse
q; congressum ipsum vtriq; honori & voluptati.
Maior omnino fama est Theseum ab eo vinculis
liberatum. Quæ autem causa eum in id discrimen
adduxerit, hęc traditur. Quod Theseus post amici
tiam cum Pyrithoo initã quum iam quinquage
nariꝰ esset, Helenã (vt Hellanicꝰ prodidit) ex Spar
ta vno duntaxat Pyrithoo adiutus ad stuprum ra
puit. Quidam ab Ida & Lynceo raptã crediderũt:
sed apud eũ depositã. Plutarchus Spartã ambos ve

Helenæ raptus.

nisse scribit: Ibiq; Helenã chorũ quẽ Orthiã vocãt
in Dianæ templo exercentem intuitos, vi raptã in
Peloponesum asportasse: pactosq; inter se esse, vt
vter eã sortiretur, is esset alteri auxilio ad nouã con
iugem rapto comparandã, Theseus puellam sorti
tus, quia nondũ viro matura esset, apud Ethrã ma
trem occulte Aphidnis reliquit: peregre inde cum
Pyrithoo in Molossos profectus Aidonei regis fi
liã rapere conati sunt: cui pater Proserpinæ nomẽ

Pyrithoi interitus. Thesei carcer.

dederat, ab eo (credo) q mater Cereris fuisset nomẽ
sortita. Is vbi Pyrithoum vt raptorem adesse sen
sit, cani quem immani statura horrendoq; aspectu
in regia alebat, laniandum obiecit: (ferunt & illi
Cerberi nomen fuisse) Theseum custodiri iussit tã
tisper, dum de eo aliud statueretur. In hoc erat ille
discrimine, Athenis interim Mnesteꝰ Ornei filius,
nepos q; Erichthei populari administrationi infen
sus ciuitatis ocia noua seditione turbare est adortꝰ.
Sed maiores aliquanto bellorum motus a Tynda
ridis Helenæ fratribus instare. Hi e atticos fines pa
cate ingressi ab Atheniẽsibus primo petunt, vt so
ror a Theseo rapta sibi restitueretur, ipsum iniuriæ
autorẽ si vera sibi dicerent, iã meritas suorum scele
rum luisse pœnas. His responsum est, neq; puellã
Athenis esse, neq; Atheniensium quempiam scire
quo terrarũ fuerit abducta. Tũ illi ad iram & vltio
nem versi, quum ingẽtem vrbi terrorẽ iniecissent,
Academus qui vnus omnium eã Aphidnis apud
Ethram latere non ignorabat, ne ciuitas maius ali
quod adiret discrimẽ rẽ ad Castorẽ & Pollucem de

Academus.

fert: quapropter & viuo illi honores ab Tyndari
dis sunt habiti: & longe deinceps tempore quoties
Lacedæmonij Atticos fines hostiliter inuasere, ab

Academia.

Academia, ob vnius memoriam, omne ius bel
li abstinuerunt. Erat is locus haud procul Athenis,
quem Dicearchus ab Academo, q sub Tyndari
dis militauit, nominatum existimauit. Castor &
Pollux Aphidnas bello adorti oppidũ vi capiunt
diripiũtq;, sororemq; receptam cum Ethra Thesei
matre hostiliter abducta Spartam remittunt. Athe
nienses subito terrore belli perculsi Mnestei suasu
Tyndaridas intra mœnia accipiunt, Theseum vt

Castor. Pollux.

prædonem nefarium hostẽ iudicant. Castor & Pol
lux mysterijs initiati, vt Hercules a Pilio, sic ipsi ab
Aphidno quodã adoptati, tam clemẽter & pacate

Anaces.

omnia circa Athenas gessere, vt diuinos sint hono
res ab Atheniensibꝰ adepti, dictiq; Anaces, vel q a
gręci belli cessationem Anochã dicũt, aut a cura ci
uitatis ab omni iniuria seruatæ. Sunt qui ab astro
rum ascensu id illis nomen datum arbitrati sint.
Fuerãt hæc Tyndaridę in Attica adepti, atq; iã abũ
de vlti erant domesticam iniuriam, quũ Theseus
Herculis interuẽtu liberatur. Is eorum inscius, quę
Theseo & Pyrithoo accidissent, quum forte apud
Aidoneum in hospitio essent, incidissetq; interim
de illis sermo, deq; eorum latrocinio, Pyrithoũq; a
se occisum Aidoneus prędicaret, Theseum victũ
adhuc esse, audito viri fortis suiq; necessarij casu in
doluit vehementer Hercules: petijtq; ab Aidoneo,
vt meritũ hois suppliciũ sibi remitteret. Id rex quũ
haud grauate pręstitisset solutus est vinculis The

Thesei liberatio.

seus, & ab Hercule in patriam restitutus. Qui serua
toris sui haud immemor omnia sępta quæ suo no

mine fuerāt iā antea Athenis cōstructa pręter paucа Herculi (vt Philochorus scribit) cōsecrauit. Curā deinceps publicam per amicos recipere adortus, Mnesteo & alijs aduersæ factionis cōtra adnitentibus vrbe excedere coactus est, liberis in Chalchidē ad Elpenorē Calchodoōtis filiū pręmissis, ipse ad Lycomedē Scyriorū regē diuertit: cuius insidijs vita priuatus est, ex ingenti (vt dicitur) rupe præcipitatus: aut quia tāti viri pręsentiam ferre nō potuit, aut certe vt Mnesteo & alijs aduersæ factiōis viris, quibus ille formidini viuens erat, gratificaretur. Sunt qui per errorē, dū forte in secreto deambularet, inopinato lapsu p̄cipitatū dicant, eoq̧ casu exanimatū. Et hæc de Theseo q̄ verissime potui. Hercules qui illi vincula exemerat, quū iam per ea quę diximus, immortale esset nomen consecutus, Delphico oraculo monitus, vt in Lidiā colonos mitteret, omnes liberos quos ex Thespiadibus tulerat, cum Iolao in Coloniā transcripsit. Quod Athenis quinquaginta fuerint Thespio filię, quas ille haud ex vnius mulieris concubitu habuerit, Diodorus est autor. Cæterum quæ de his ille & earū cōceptu prodidit, non multum a fabulis distare merito creduntur. Nec eo inficias Heraclidarum gentem diu (vt alio deinceps loco dicetur) in Lydia regnum tenuisse: sed tā nūerosam ,pgeniē, qnquagīta nāq̧ ab eo tradunt ī Coloniā missi: neq̧ ip̄e ,p certo posuerint neq̧ temere asserta facile fidē iueniāt. Multa ad hęc de Iolai erroribꝰ sunt mēorię prodita, nauigasse eū in Sardiniā autores sunt qdā eiusq̧ īsulę partē quā tenuit, cultu & moribꝰ illius opera excultā, vrbe de suo nomine his locis condita, ad quam ędificijs exornādā Dędalū ex Sicilia fuerūt ab eo accersitum. Nec ita longo interiecto tempore ex Sardinia in Siciliā Iolaus transijt: vbi ob Herculis memoriam hospitaliter a Sicanis est acceptus. Multiq̧ interim ex eiꝰ comitatu locorū amœnitate pellecti cū Sicanis habitare maluerunt, q̄ cum eo in Gręciam reuerti. Hercules (vt de eius rebus dicere pgā) quū Megara dimissa Iolen Eurithi Oechaliæ regis filiā sibi vxorē poposcisset: quia pater de ea re consulturū se oraculum dixerat, non moram illam, sed repulsam īterp̄tatus, Eurithi boues ex Oechaliæ finibus abegit. Ad quas Iphiclus repetendas a patre Tirynthē missus, ex eminēti turre est Herculis iussu pręcipitatus. Ob eā cędem in grauissimum incidisse morbū creditur. Et q̄q̧ de more expiatus, quū nihilominus langueret, oraculo (vt tūc erant mortalium animi vana superstitione impliciti) monitus dicitur, fore vt non prius clade illa defungeretᵉ, q̄ iusto venditus foret precio, eaq̧ pecunia Iphicli liberis pro paterna cæde repensa esset. Oraculi p̄cepto vsus Hercules, vt pristinam reciperet valitudinem, sese venalem prębuit: seruiuitq̧ diu ignotus Omphale virgini, Iardanes eorū reginæ qui Męonij oli mox Lydij sunt nūcupati filiæ. Sed dū seruitutē seruiuit, Latrōes Cecropas noīatos Lydię finibꝰ īfestos parti punt parti Omphale victos ad supplicium tradidit. Oppressit & Syleum, qui mortales peregre exceptos seruili opere iuuitos adigebat. Itonas inde oppressit, & ipsos latrocinio infames, eorū vrbe funditus euersa. His præclare gestis tum demum agnitus confestim libertate donatus est: Omphaleq̧ ex eo facta grauida Lamonem filium peperit, quum ipse seruus aliquanto antea ex serua Cleolaū extulisset. Post hæc ex asia in Peloponesum reuersus, Augeā ob mercedē purgatæ aulæ nō redditam magis bello perculit, q̄ afflixit. Vna nāq̧ & ea perleui pugna cū Eliensibus cōmissa, infecta re ad Olenū diuertit. Cuius Hippolytam filiā Anaxio nuptam, quum forte publico conuiuio ab Euritione Cētauro raperetur, raptore fœde interfecto, puellam pręsenti iniuria vindicauit. Hinc Tirynthū reuersus, ab Euristeo in crimen deuocatus, tāq̧ ipsius capiti immineret, iussus vrbe discedere, cum Alcmena matre, & Ioalo in Pheneū Arcadiæ concessit. Nec ita mlto post quū resciuisset ex Elide pōpā in Isthmū Neptumeno mitti: cuꝰ Eurithus Augea dux esset, eum apud Cleonē sine vllo maiore certamine oppressit. Quo sublato Elienses bello repetiti sunt: qui breui post Augea in pugna amisso pacem petiere. Hercules regnum Phileo Augeæ regis a se perempti filio habendum permisit. Fuerat is pulsus a patre, q̄ arbiter ab eo & Hercule factus, pręmium illi reddēdum censuisset. Secundum hæc quæ sunt in Elide gesta, Hercules Hippocoonta ex Sparta deiecit, ob Lycimini Pheneorū regis hospitis sui necem, ab Hippocoontis filio perempti. Durum ancepsq̧ fuit illi cum Hippocoonte & liberis pręlium, quibus vna cum patre cadentibus, Tyndarum Castoris & Pollucis patrē captæ vrbi Hercules regem imposuit, quū priuatus antea fuisset. Nec ea victoria fuit Herculi incruēta, plerisq̧ viris insignibus, Herculiq̧ necessitate coniunctis in pugna amissis, ipse in Arcadiam ex Laconia reuersus, apud Aleum regem hospitaliter diuersatus, Augē eius filiam vitiatā pręgnantem reliquit. Quæ post Herculis digressum vtero prodita, nautis a patre, vt eam alto mari mergerent, tradita est. Sed tantisper dum ad mare ducitur doloribus repente obortis, quū per speciem curandi corporis paululū via diuertisset, puerum enixa inter folia dēsaq̧ virgulta occulit. Inde ad mare perducta præter spem seruata est. li quibus perdendę fluctibus filię negociū Aleus dederat, regiæ puellæ fortunam miserati eā perdere non sustinuerūt: sed Caribus inde soluētibus in alias procul terras asportandam tradunt. Pastores interim quū in ea forte loca, quibꝰ infans nuper erat editus, armēta in pascua cōpulissent, puerū conspicati, ad stabula deferūt. Fama est ceruā iacenti illi vbera præbuisse. Ipse inter pastores educatus Telephus est dictus. Quæ vox nihil sane est ab argumento fabulæ diuersa. Is autē adultus cum Delphos ad oraculū venisset, de matre consulturus, in mysiā nauigare est iussus. Ad Theutrantem itaq̧ ,pfectus, qui per id tēpus in ea terra regnabat, Augēq̧ Thelephi matrem a Caribus dono acceptā in regia habebat, certis indicijs a matre agnitus in summo honore fuit apud Theutrātem. Ducta deinceps Argiope eiꝰ filia in coniugē, successor est regni ab eo ascitus. Hercules post spartanū bellū quinquennio in Pheneo Arcadiæ fuit. Inde ex Arcadia pluribus sequentibus in Aetoliā secessit: vbi quū neq̧ legitima sibi ,ples esset: neq̧ vxor vlla, Deianiram Oenei filiā sibi matrimonio deuīxit. Fuerat Oenei regia haud multo antea domesticis cladibus cōcussa. Etenim Meleager Oenei filiꝰ, penes quē omnis fuit Calidonij apri perempti gloria, occisæ ferę exuuias Atalantæ puellæ Arcadicæ, in cuius amorē iuueniliter inciderat, dono obtulit. Erat puella Schinei filia: Cōuenerant ad id monstrū conficiendum multi viri illustres, & in his duo Meleagri auunculi Testij filij. Hi iniquo animo ferētes tantæ rei laudē peregrinæ fœminæ temere delatā, puellā in Arcadiā abeūtē insidijs excipiūt, exceptæ munus adimunt: eaq̧ iniuria Meleager cōmotus auūculos obtrūcat. Althea duorū fratrū morte iritata, diris execrationibꝰ deuouet natū: fuitq̧ eius mortis autor. Sūt qui fatali stipite illum cōsumptum tradūt: sed (quoquo modo cōsumptꝰ est) Althea, vbi suę in filium

Thesei mors.

Thespij soboles.

Errores Iolai.

Iphicli cædes.

Vēditur Hercules Quę i Lydia Hercules gesserit.

Eurithi cædes.

Hercules Tyndarū regem cōstituit.

Casus Auges puellæ.

Telephi casus.

Deianira

Althea sese suspendit.

lliũ sęuitiæ pœnitere cœpit, doloris ĩpatiẽs laqueo
collũ implicuit. Sub id igit tp̃s q̃ his cladib⁹ Oenei
regia est cõuulsa, Hippo⁹ Oleni⁹ Peribiã filiã ca-
pitali supplicio dãnatã Calidone necãdã miserat.
Oene⁹ Althea extincta, puellã sibi cõnubio deuin-
Tydeus. xit: ex qua mox illi Tydeus est nat⁹. Nec me p̃terit
fuisse, q̃ in lr̃as miserit, Tydeũ quũ rescisset ea q̃ de
Meleagro & Althea circa Calidonẽ euenere, dome
stica clade cõsternatũ patrios lares, patriãq; deser-
uisse, delatũq; fuga ad Adrastũ Argiuorũ regẽ, cui⁹
filiã inde vxorẽ duxerit. Sed quacũq; ille est matre
natus, ac quocũq; tẽpore, noua affinitate adductus
cum Polynice ad Thebas militauit. Hercules in
Oeni gratiam Acheloa amne plurifariam diducto
Acheloi Calidonium agrum sagaci corriuatione feracissi-
purgatio mum reddidit. Quo hominis commento apparet,
quęsitã Gręcis materiã, ea quę de Hercule & Arche
loo, eiusq; cornu prodita sunt, fabulandi. Sed ꝓpi⁹
vero est credere, eo merito Deianirã Herculi cõnu-
bio locatam, q̃ impetratæ affinitatis hostimentũ
id fuisse. Nec paccatus tantum iuuit ille Aetolorũ
opes: sed Thesprotis quoq; eius terrę accolis (epiro
tica ea gens est) bello illato Ephirã vrbẽ ademit,
Phileumq; occidit regẽ, cuius filia compressa, mox
Tlepolemus est illi natus. Nec ita longo interiecto
Tlepolemus. tẽpore ex Calidone cum Deianira & Hilo ex ea na
to profectus Hercules, quum forte ad Euenum flu-
uium venisset, Nessum Centaurũ circa ripã flumi-
nis versantem offendit. Erat is solitus vadandi flu
minis imperitos timidosq; traijcere: sed quum Cen
taurum dico, hominem equo sedentẽ intelligi vo-
lo, nõ mõstrum. Nessus puellæ quam vehebat stu
prãdæ cupidus, equi celeritate frętus, Deianiræ in
vlteriorem ripam deuectæ, vim afferre conatus est.
Nessi cædes. Hercules quia comminus congredi fluminis interuẽ
tu ꝓhibebatur Nessum procul sagitta cõfixit. Qui
vbi vim grassantis in se veneni sentire cœpit: Her
cule in Eueni traiectu occupato Deianiræ paucis
persuadet amatorium virus suo cruori inesse. Fore
vt si eo sanguine, quo Herculis sagitta esset illita,
mariti interior inungeretur tunica, si quãdo eã ma
ritus induisset nullam amplius esset puellã p̃ter eã
q̃ dedisset, amatur⁹. Credidit Deianira, & amans &
fœmina nil mali suspicans. Cõparat itaq; illa frau
dis inscia mõstratam opem priusq; arbiter adesset.
Hercules Deianira recepta apud Ceicum Trachiæ
in hospitio fuit. Philantum inde Dryopum regẽ,
quia Apollinis templum violasset, cum Meliensi-
bus adortus interfecit, Dryopibusq; extra patrios
Hercules fines electis, eorum agrum Meliensibus habendũ
Dryopas dedit. Interfecti regis filia post victoriam ab Her-
superat. cule compressa Antilochũ illi enixa est & ex Deia
Doriensium & nira post Hilum, Gleneam & Diopitem habuit.
Lapithæ Dryopes suis finibus pulsi, pars eorum in Eubœa
rũ bellũ. Carystum condidere: reliqui Euristei opibus adiu-
ti, qui Herculis multo prius factus erat hostis, Asi
nen, Hermionem, & Sionem in Peloponeso sibi
vrbes posuerunt. Orto deinde bello inter Dorien
ses & Lapithas, qui circa Olympum sedes habue-
runt: Doriensibus se socium Hercules conditione
obtulit, vt tertiam Doridis partẽ ab eis acciperet.
Cum Arcadib⁹ igitur, quos ille diu circa se habuit,
ad illud bellum profectus, Corono Lapitharum re
ge interfecto ipsam gentem bello victam ex ea ter
ra de qua per id tempus ambigebatur, migrare coe
git. Hoc itaq; bello defunctus, Cyonum ex pro-
uocatione ad Trachinam peremit. Vnde profect⁹
Ormenium regem, quia Astidamię filiæ sibi olim
nuptias denegasset, subito bello aggressus, pugna
victum vita spoliauit, puellaq; Astidamia pod-

tus ex ea Crisippum genuit. His demum gestis in
Euriti filios ob Ioles nuptias sibi olim denegatas, *Iole.*
in Oechaliam duxit exercitum. Atq; his bello sub-
actis puellam inde captiuã abduxit. Quum ergo in
Cineum montem venisset facturus ibi sacra, Lycã
ad vxorem Deianiram in Thracinam mittit, vt
inde vestem, qua in sacris vti consueuerat, sibi in
præsentem vsum afferret. Deianira per Lycam de *Lycas.*
Ioles pellicatu certior facta, iniquo tulit aĩo vllam
sibi fœminam ab Hercule in amore præferri. Vt
virũ igitur in se totũ verteret tunicam cõcreto Nes
si sanguine in hunc vsum asseruato, illinit. Eam re
rum omniũ ignarus Lycas in Cineum detulit. Vix *Lycas ab*
eam Hercules induerat, quum veneno cõtract⁹ in *Her. occi*
tolerandis cœpit doloribus torqueri. Perdurare tñ *ditur.*
tanti mali inscius. Serpere interim ad ima corpo- *Deianirę*
ris pestifera vis veneni, virusq; tabificum in perni *interitus.*
ciem grassari. Tum ille dolore victus Lycã primo *Oetę mõ*
interficit pestiferi muneris autorẽ rat⁹. Inde dimis- *tis situs.*
so exercitu in Thracinam deferri voluit. Vñ quum
Delphos de causa morbi & exitu sciscitatũ misisset
Deianira eorum sibi conscia que facta erant, verita
ne oraculo prodita vitæ simul, famæq; periculum
adiret, mortẽ suspẽdio præoccupauit. Oraculũ qđ
a Pythia est relatum, iussit Herculem cũ omni bel-
lico apparatu in Oetã montẽ deferri. Mõs is est ab
ortu solis in occasum porrectus a Thermopylis in
Ambraciũ vsq; sinum rectilineo tractu, a Parnas-
so ad Pindũ mõtanã scindens regionẽ, ad Thermo
pylas vergẽs, qua parte in præcipuã assurgit altitu
dinẽ. In summo igitur iugo pyra oraculi iussu con
structa est. Huic Hercules viuẽs sentiensq; ĩposit⁹,
quũ iã oẽm spem vitę abiecisset, facẽ admoueri ius *Herculis*
sit. Cæteris triste ministerium detrectantibus Phi- *interitus*
loctetes q̃ sagittas ab eo & arcũ dono acceperat, py
ræ ignem admouit. Et Hercules q̃ per ea quæ dixi-
mus immortale est nomen adẽptus, in hunc modũ
perijt. Tradunt quidã anno. XXX. vitæ eũ extin-
ctũ. Alij quibus libẽtius accedo, anno quinquage
simo. Cui vita defuncto Menetius Actoris filius
tauro, capro, & ariete cæsis primus annua in Opun
to instituit sacra. Mox Athenienses inter deos retu *ANNI*
lerunt: secutes inde cæteræ Græciæ aliarũq; gentiũ *MIV N-*
consensus. Inciderunt nouissima Herculis tempo- *D.I.*
ra in id decẽniũ qđ ab eo anno sumpsit principiũ,
q̃ quater millesimus fuit ab orbe condito. Quũ in
Assyria rex esset Lautenes vigesimussextus a Nino
in Aegypto Thuoris, Mycenis Euristeus, apud Sy
cionios Pelasgus, Priamus in Phrygia. Sanson vt
quidam volũt Herculi æqualis fuit: de quo priusq;
dicam, retro aliquãto Iudaicæ est historiæ series re
petenda. Barachus Iabini regno euerso, plures an-
nos præfuit: fuitq; interim Palæstinę status pacatis
simus. Verum cum eius morte fortuna mutata est.
Madianitæ cum Amalechitis & Arabibus finiti-
mis, fœdere inter se initio, subito bello Israelitas
adorti, prælio superant. Multi mortaliũ in ipsa pu
gna cęsi multi etiam capti, & in vincula cõiecti. In
de Iudęæ fines victor hostis ingressus, septẽ ferme
annos circumagendo ad singula loca exercitum,
ferro & igni vniuersam fere terram miserabiliter
vastauit. Israelitæ planitie locisq; bello infestis ab
initio relictis, in arduos montes & alt⁹ deuios cũ
imbelli turba concesserũt, locorũq; natura freti ex
torrẽ vitam agitare. Premebantur interim relicto
agrorũ cultu rei frumẽtarię oĩmq; rerũ inopia. Tũ
ad preces & vota cõuersi, veniã e cœlo implorãt.
Nec irrite preces fuerũt. Diuina nãq; ꝓuidẽtia, Ge- *Gedeon.*
deõ Effraimita Ioasi filius, iuuenis ad id tp̃s haud
multũ inter suos populares celebris, diuino (vt ip̃e

aiebat)instructus oraculo,repēte publicæ assertor
libertatis extitit.Fuerat is cūctātior ab initio ad cre
dendum,cum infirmæ adhuc ætati parum fidens,
tum ꝙ procul a suis abesset tribulibus . Sed quum
voces numinis iussaq; inter æquales celebraret, eo
rum hortatione & impulsu professus est se ducem
repetendæ ab hoste libertatis.Nec longa fuit in re
mora.X.milia armatorum illi præsto affuere, qui-
bus copijs iuuenis fretus,ad Iordanem fluuiū con
tendit,castrisq; in ripa communitis occasionem quæ
rere hostilium castrorū opportune inuadendi,quæ
haud procul inde erant.Cæterū reputans q̃ tenues
adessent vires ad rem tantā aggrediendā,minus q̄-
dem ac minus præsentibus opibus fidere. Cernere
ad hæc in suis haud dubia timoris,tacitæq; poenitē
tiæ signa.Enimuero quum res ad dimicationē spe-
ctaret, nec ipse meliore spe q̃ cæteri esset, placuit
vno duntaxat comite ad hostium castra proxime
speculatum accedere . Hic quum omnia circa hostē
Somniū neglecta inuenisset,custodijsq; destituta,plurimiq;
vino & epulis sepulti temere iacerēt, paucis adhuc
sera conuiuia trahentibus , ad vocem ex proximo
tabernaculo redditam aurem adiecit,vt omnia cer
tius exploraret.Hic ex quiescentibus vnus commi
litoni forte narrabat,vidisse se i somnis hordeaceū
panem per vniuersa castra cum tabernaculorū stra
ge prouolutum,impactumq; ijs locis quibus reges
tenderent,oia subita ruina disiecisse.Tum qui audi
uerat,videri sibi inquit per eam figuram regij exer
citus excidium significari.Panem hordeo cōfectū
rem despectissimam esse,vt Israelitæ inter morta-
les contemptissimi,vereri proinde se,ne aliqua in-
expectata clades ab ea gēte quę i proximo sit regijs
Gedeōis castris immineret.Eiusmodi tempestiua nō minus
stratage- q̃ vera interpretatione, Gedeon cōfirmat⁹ ad suos
ma. celeriter redit.Ibi ea quæ per se explorasset, primo
exponit:inde paucis copias hortatus , arma capere
iubet:sed vt multiplex terror hostib⁹ incuteretur,
neq; vno loco neq; armis solum,sed & facib⁹ & cla
more horrendo impetum in hostium tabernacula
fieri iubet.Multi igitur dextra faces quatientes,sini
stra cornua & lituos pro tubis inflantes,castra vno
tempore plurifariam inuadūt,hostem somno gra-
uatum strepitu & clamore excutiunt.Inde cum oia
collucerent flammis,terribiles sonitus, horrēdæq;
voces aures circumsonarēt, veluti in furorē versi,
arreptis temere armis in se ruūt.Pauci oino Iudæo
rum armis consumpti , plurimi præterea hostium
quia ex colluuione multarum gentium constabat
exercitus:neq; lingua , neq; signis multum inter se
noti,mutuis vulneribus occubuere.Tum disiectis
Gedeōis perditisq; hostium rebus,victor Gedeon exultansq̄
Inclyta q; iubet suos dispalanī militem ferro excipere,quo
victoria. contigit , vt ex copiosissimo nuper exercitu pauci
superfuerint Iosephus & Bibliaci libri tradunt ad
CXX.hominū milia nocte vna interfecta: Zebi-
num & Zarinum reges captos, prædam adhæc in-
gentem auri & argenti, preciosæq; vestis partā.Fuit
& ingens inuidia Gedeoni conflata a suis Tribuli-
bus:ꝙ re nō prius secum cōicata,tam arduū aggres
sus esset facinus graui se ingnominia affectos crede
re,ꝙ indigni ab eo iudicati essent: quibuscū publi
cam libertatem tuēdam censuisset, & iam res haud
procul a seditione aberat : verum edocti diuino id
non humano consilio factum , quieuere. Gedeon
Israelitis in pristinum rerum statum restitutis, sese
Abima- in ordinem redigere conatus est. Cæterum iussus
lechi cru- exercitū cum imperio obtinere,quadraginta dein-
delitas in ceps annos rerū summā feliciter administrauit. Eo
fratres. defuncto Abimalechus eius filius septuaginta fra-
tribus crudeliter interfectis(tot enim numero fuis-
se traduntur)vno Ioatha excepto , qui sceleri fuga
seruatus est,summum locum vi non suffragio (vt
pater olim) populive consensu occupat . Peruasit
sceleris huius fama vniuersam Iudæam,oēsq; Abi
malechū infanda cæde pollutū populariter odisse,
dirisq; execrationibus absentem insectari. Mira in
illum odia exarsere : nemo tñ coram scelus expro-
brare,expectare itaq; taciti diuinam vltionē . Nec
ita longo interiecto tempore , Sichemitæ eius prin
cipatum pertęsi,vrbe ac tribu eiiciūt.Hos ille haud
multo post agresti operi intentos adortus , portas
vrbis nequa pateret effugium primo occupat : qui
in agris erant ad vnum pene ferro trucidat:nec mi-
nor in vrbe cædes edita:in omnem sexum & ætatē
Abimalechi iussu est sæuitum.Siche excidio dedi-
ta est:verum vt ad posteros vindictę huius memo
ria maneret,in ea area,qua vrbs steterat: salem spar
gi pro tritico imperauit . Sichemitarum perfugæ,
medio tumultu ex agris in proximum se tēplum,
velut in Asylum quoddam cum liberis & vxori-
bus profugerant.Erat is locus satis natura munit⁹,
cingereq; tumultuario parabāt opere a Siche pro-
fugi: quum Abimalechus munientibus superue-
nit,ingentiq; lignorum strue circunsessos,fumo &
flāmarum æstu,crudelem in modum necauit . Sic
Sichemitarum gens cum ipsa vrbe Abimalechi sę
uitia extincta est . Habuit iam inde ille Israelitas
vnius excidio vrbis perculsos multo ad iniuriam
opportuniores, donec Thebeorum turrim oppu-
gnans,saxo superne ictus concidit.Ferunt acceptro
vulnere quum moribundus humi iaceret militem
rogasse:vt quod reliquū vitæ superesset,ferro hau-
riret,ne hō fortissimus muliebri manu necatus di- Abimale
ceret.Abimalecho Thola patruelis frater omniū chi inter-
consensu successit,qui tris & viginti annos iudicia itus.
rio nomine,quo cæteri,Iudaicę rei præfuit.Quo sa Thola.
ne tempore nihil in Palęstina terra dignum memo
ria gestum reperio.In demortui locū Iairus Galaa- Iarius.
dites,homo inter suos iustitia insigni ,oim suffra-
gio est subrogatus.Fuerunt huic virilis stirpis libe
ri triginta q̃ res illum multo venerabiliorem red-
didit hominibus suę gentis.Huius quoq; adminis-
stratio pacatissima fuit , atq; vno anno breuior q̃
Tholę fuerat . Sub id tempus, quo Iairus vita de-
cessit,Israelitarum pleriq; longo ocio affluentia-
q; rerum omniū a singularis veriq; Dei cultu alie
nati:Syriacos Sydoniosq; deos complexi, merito
in se cœleste numen irritarunt . Ortumq; est bellū
genti trans Iordanem ab Ammonitarum rege Phi
listęis in societatem belli assumptis,omnes Iudæi,
qui trās Iordanem sedes habuere,breui hostibus in
pręadam cessere. Tenuitq; seruitus illa annos duode
uiginti:quoad Iepetes hō impiger,& ipe Galaadites,
multis pcib⁹ fatigatius,Israelitis se libertatis recu
perandę ducem & autorem prebuit. Iam preterq̃ ꝙ
diu pars non parua gentis seruitio pręmebatur , nę
citeriores quidem accolę meliore spe esse ob assi-
duas hostium incursiones.Cōparatis igitur ad bel
lū copijs placuit priusq; arma mouerētur, legatos
ad Ammonitas & Philistęos mitti,qui res sub bel
li denunciatione repeterent , ꝙ nulla lacessiti iniu-
ria Iudęis,qui trans Iordanem accolunt,bellum in
tulissent:subitaq; vi belli oppressos iā plures annos
indigna seruitute premerent,nec p̄senti iniuria cō-
tēti iā & cis Iordanem armis hoies suæ gentis infe
stare coepissent. Ab hoste nō modo nō pacati q̄cq̄
est responsum: sed additū etiā Israelitas iniquę face
re,q ex ea terra,quā eorū maiores p iniuriā occupas
sent,non ad id tempus excessissent. Scire se ex hui-
timis

timis gentib⁹ plerasq; in hoc ipsum ꝯspirasse: vt si bona venia id impetrare nequeāt, vi et armis Israelitas cogāt alienis finibus facessere. Hęc quū domū legati retulissent: nec spes vlla liberandæ gētis nisi in armis sita esset, sacris rite operat⁹ Iepte i hostes mouit: quos vbi primū in conspectu habuit facta dimicandi copia ferociter conflixit. Nec dubia fuit

Iepte hostes superat.

victoria. Multi hostiū in pugna occubuere, sed aliquanto plures in fuga, quos Iudæ⁹ victor ad Ammonitā vsq; cū cæde persecutus est. Ammonitarū inde fines ingressus Iepte, aliquot eius gentis vrbes vi captas diruit: terram igni & ferro populatus est. Ita rebus pulchre gestis pacatoq; totius gentis statu: quū domū se reciperet, in luctuosam incidit calamitatē. Vouerat is ad bellum ꝓfecturus, si res prospere fluxissent, se quicquid domū reuerso primum occurrisset, Deo immolaturū. Cęterū ita accidit, vt filia, quā vnice diligebat, in patris cōplexū & oscula oīm prima sese gratulabundā effuderit, quā ne numen falleret suā filięq; lachrymabilē sortem lamentatus ad aram pro hostia immolauit. In

Iepte filiam immolat.

cidit haud multo post Iepte in grauissimā seditionem. Effraimitæ tribules eius ꝙ ad bellū non fuissent vocati, in eum hostiliter impetū fecere, grauē contumeliā questi: ꝙ & nobilissimæ simul victoriæ essent laude exclusi, simulq; opulentiore pręda fraudati: ob quā iram, seu inuidiā potius, ciuili est bello aliquādiu inter eos laboratū. Multa Iepte se purgando ab initio dixit, fecitq;: sed postquā neq; precibus, neq; obtestatione inuidiā vitare potuit, sensitq; nefariū certamen instare, ad pugnā proces-

Ciuile bellū inter Iudæos.

sit. Hic velut duę ciuiles acies, maiorib⁹ pene odijs q̄ viribus cōgressæ atrocissimū cōmisere pręlium. Iosephus autor est Effraimitas victos ad duo & quadraginta hominū milia vna acie amisisse: quorum opibus fractis stabilitus est Iepte principat⁹. Is sex deinceps annos iudiciariam exercuit potestatem. Huic defuncto Absanis Iudita omnium con-

Absanis.

sensu est subiectus. Apud alios Abessanus ꝓ Absanis traditur, Cui. LX. promiscuæ prolis liberi fuisse traduntur. Eusebius Hesebonem Iepte subijcit. Hesebonii Labdonē, quē negat in iudicū numerū ab alijs relatū. Nos sacros libros & Iosephū secuti, Abessani iudicationē cum Ieptana iunximus. Fuit itaq; Abessanus in ea potestate annos septem, quo sane tēpore nihil in Iudæa relatu dignū fieri contigit. Ahialon Zabulonius eam postmodū dignitatem est adeptus, quā obscura rerum memoria decē annos administrauit. Secut⁹ Abdon Effraimita & ipse maiorū sobole valde insignis. XL. virilis stirpis liberi huic & ex his nepotes. XXX. numero, Iudiciaria ipsius administratio octo habuit annos. Philistæi inde Iudæos armis victos. XL. annos tributarios habuere. Eius tributi postmodū pendēdi finem. Sanson vir fortissimus fecit, De quo adhuc tantisper dicere supersedebo, dum pauca de Herculis progenie, & quæ post illius mortē sunt in Grę cia gesta, his subnectuntur. Siquidem Heraclidæ paterno rogo digressi se ad Ceicum in Trachinā contulerunt; quanquā Hilus ex his, & alij maiores natu, haud dignari quantū sibi vndiq; inuidiæ imminere, ob ea quæ pater gesserat, in tutū cōcessere. Te-

Euristei duritia.

nebat per id tempus Euristeus, quē ob paternas inimicitias infestissimū sibi fore arbitrabantur, Mycenarū regnum. Is parum sibi tutū suisq; rebus, ratus ꝙ tam numerosa Herculis progenies patri superstes esset, quippe quæ si ꝓ ætatē adolevisset, redditura esset omnia sibi infestiora, statuit, dum per

Heraclidæ Trachinā deserunt.

ætatem iniuriæ opportunā haberet, Gręcię finib⁹ expellere. In Trachinā ad Ceicum mittit, qui nisi Heraclides & Arcades & quicūq; ex comitatu Herculis illic essent, cōfestim ejiceret, ei bellum indicerent. Verū Heraclidæ nisi loco facesserent, ne ad supplicium dederentur. Trachina digressi multas Gręciæ vrbes adiere, & in primis eas, in quibus scirent beneficii paternum aliquo modo collocatū suppliciter rogare, vt se intra mœnia acciperent, suo præsidio, si quādoq; & ipsi a patre suo viro fortissimo adiuti essent, ab Euristei iniuria ꝓtegerent. Verūenimuero fauore cū fortuna mutato, vndiq; exclusos soli omnium Athenienses ingenita humanitate intra fines acceperunt. Tricyrintho vrbe, q̄ Tetrapolis postmodū dicta est, ad inhabitandum cōcessa. Hac necessitate Heraclidæ adacti Asylum primi omnium constituisse dicuntur. Nec iram in Atheniensęs suam diu celauit Euristeus, sed haud multo postquam Heraclidæ ab his fuerant accepti Atticam hostiliter ingressus, oīa tumultus & pauoris impleuit. Heraclidæ ꝓprio periculo cōmoti: cæterū apparebat Atheniensibus sua causa bellū ab Euristeo ortū: Iolao duce cum Atticis præsidijs ad Marathonem (vt Strabo significare videtur) illi occurrunt. Hic commissa pugna Iolaus Euristeum

Heraclidæ Euristeum perimunt.

prælio superatum circa Cariam peremit. Periērūt ea dimicatione & Euristei filij. Heraclidę vno secūdo prelio defuncti, Peloponnesum inuadere statuūt. His circa Isthmū Atreus, qui Euristeo sublato Mycenarū regnum occuparat, cum valido exercitu occurrit. Hæserunt his locis bellici virorumq; conatus ob terrarum angustias: vbi ex prouocatione Atreus & Iolaus de summa rei certasse traduntur, pacti inter se: vt si Atreus pugnæ succubuisset Mycenarum regno Heraclidis cæderet, si Iolaum vinci contigisset, Tricyrinthum motis ex Isthmo castris pro victis abirent. Qualis fuerit pugnæ illi⁹ exitus: ij quos sequimur non tradunt, Lycimnius,

Argos cessit Heraclidis.

quod satis constat, cum filijs Herculis sub id tēpus Argis consedit, & qui Tricyrinthi ab initio belli subsederant, haud multis interiectis annis in Peloponnesum transiere. Alcmenam & ipsam Thebas demum reuersam ferunt, cui repēte ex hoīm oculis sublatæ diuini sint honores a Thebanis decreti. Fama est Tlepolemum Heraclidarum vnum ob

Tlepolemus.

Lycimnii cędem Argis excessisse, nauiq; in Rhodū delatū. tenebāt ea tēpestate insulā Græci, a Triopa to Phorbātis filio in coloniā ducti, quam cōmuni incolarū cōsilio in tris ille diuiserat partes, trib⁹ in singulis sua vrbibus conditis, Lyndo, Ialyso, & Camiro. Alij a filijs Cidippes & cercaphi, qui ex Thelechinibus vnus fuit, eas vrbes conditas prodiderunt, Thelechinumq; noībus appellatas. Totius deinde insulæ Tlepolemus Imperauit, militauitq; postremo cum Agamemnone ad Troiam. Nunc ad Palęstinas res Sansonemq; redeundū. De huius

Sansonis ortus.

conceptu mira sunt, quæ in sacris libris prodita reperio. Ex Manue Danitano tribuli is genitus, qui simul cum coniuge oraculo instructus, fore, vt virum fortissimum procrearent, vetiti sunt capillum puero recidere, sed vt fatalem alere, ab omniq; offensa custodire, nec potum puero præter aquam dare futurum, vt adulta ętate vnus omnium afflictis Israelitarum rebus ferret auxilium. Natus igitur puer. Parentes Sansonē dixere. Significat id nomē fortem & robustum. Procedēte deinde tēpore quū iam magna ex parte adoleuisset. Tamnā Philistęorum vrbē ad solēne sacrum profectus, virginē elegantis forma intuitus, confestim ad ei⁹ nuptias animum adiecit. Quas quum ęgre a parentibus impetraret, ꝙ puella Israelitici non esset sanguinis, ita accidit, vt quū dilectæ a se virginis sępe lares inuiseret:

Sanson leonem enecat.

feret: in ferocissimi leonis occursum inciderit, quē nō modo non declinauit, sed vltro belluā adort⁹, arctissimo brachiorū strāgulauit nexu. Cui⁹ victoriæ cōpos factus peremptā a se beluā ex publico in subiectā pertraxit syluā. Paucis deinceps diebus eo reuersus, vt proiectā inuiseret ferā, parum sibiipsi credēs tam violētum animal ab vno cōfici potuisse, hic rem mirā aiunt eius oculis oblatā, frequens apum examen in rabidi leonis faucibus fauos fabricare occœpisse. Celauit ille interim parentes de ijs, quæ inter eundum acciderāt, veritus (credo) ne periculo rei cōmoti se aut precibus, aut imperio, a puella sæpius visenda auerterēt. Cęterum quod de apibus & earum mellificatione contigit, obscuræ quæstionis materiā illi in posterum præbuit. Postremo impetratis puellæ nuptijs, qm̄ viri robur apud multos celebre erat: vt igitur medio nuptiarum apparatu suis ille fretus viribus in se facinus aliquod ederet inopinatū, affectationis prætextu

Sāsonis quæstio.

triginta lectissimos Sansoni iuuenes publice Philistæi dedere, qui nunquā ab eius latere abscederēt. His inter epularū iocularia ambiguā Sanson ꝓposuit q̄stionē, vt diceret, quonā mō euenire posset, vt res q̄ voracissima esset violenta pręterea & immitis, suauissimum ore pareret cibum: ad ea haud dubie alludens, quę in leone a se perēpto euenerāt, singulis se sindonas & quædā non spernenda munera daturum pollicetur, si vnus oīm septē dierū spatio quæstionis inuolucrum explicasset. Ancipiti duraq; interpretatione soliciti Philistæi iuuenes magis ingenij laudē, q̄ pręmium secuti, quum plura animo meditati nullam rei explicandæ rationē inuenissent, ex ea iuuentute quidam veteres puellæ proci: cum ipsius vxore occulte agunt, vt medijs ꝯplexibus noctu quid rei id esset a marito eliceret. Id illa quum post multas preces & puellares illecebras viro expressisset, rem ad procos defert. Mox se primo die frequenti conuiuio quæstio soluta est.

Amarissima Sansonis verba.

Ad eā vocem Sanson turbatus exclamasse fertur, nihil fœmina fallacius. Alij dixisse ferūt, nisi mea arassetis vitula, fuisset gryphus is vobis insolubilis. Quare soluta cū sponsoribus fide, iratus cōiugi in patriā ad suos abijt. Nec puella multo post procorū vni connubio cessit. Paucis inde diebus post nouas nuptias Sanson reuersus, quū prioris sponsæ cōgressu prohiberetur, vehemēter indoluit. Et quanquā patre alterā ei filiam deferente, irarum tamen plenus Tāna excessit, socero & Tanneis soceri causa infensus. Bibliaci libri & Iosephus tradūt.

Segetum incendiū

Vulpes facibus ad caudā ligatis in maturas Tanneorum segetes ab eo immissas, quarum vaga ancipitiq; fuga Philistæorum ager vno tēpore totus deflagrarit. Philistęi versa ī autores cladis ira, puellam quæ Sansoni fuerat matrimonio locata cum parētibus cōbussere. Inde quia multi ab eo in agris obiter oppressi dicebātur, infesto exercitu Iuditarū fines inuadunt. Concesserat interim Sanson ad locum quem Ethan nominabāt. Erat ibi pręrupti saxi specus, quem ille incolebat. Iuditæ inopinato bello territi legatos in castra mittunt postulatum, quod rei id esset, q̄ nulla a se iniuria affecti Philistæi suos hostiliter fines popularentur. Scire se tributum ad id tēpus sine fraude ipsi genti redditum, paratosq; Iuditas esse eorum imparata facere. Orare proinde ne in se sæuierint, quos ad obsequium tam promptos q̄ ad iniuriam opportunos haberent.

Sāson ad poenā deposcitur.

Responsum his est, nō esse cur Iuditæ pacem a Philistæis sperarēt vllam, nisi Sanson, qui totam gentem fœdissima clade affecisset, ad supplicium dederetur. Quod vnum si pręstaretur pacate se eorum finibus excessuros. Stultæ Iuditas facturos, si q̄ priuato cōsilio flagitiose cōmissa essent publico mallent exidio, quam autoris sanguine expiari. Irent & quod facturi essent, cito facerent. Nam quod ad se attineret decretum esse, si in autore culpæ nequeant, in vniuersa gente iniuriam vindicare. Periculo rei moti Israelitæ, tria armatorum milia ad Sansonem capiendum dedendumq; misere. Qui ad id missi fuerant, vbi ad specum venere, nihil Sanson recusasse fertur, quo minus se vinctum dederent, modo Israelitarum qui aderant omnem a se iniuriam abstinerent. Fideq; in id ipsum accepta reuinctis post terga manibus in hostium castra perducitur.

Sanson maxilla asini pugnat.

Vbi vero in conspectu stetit, abruptis repente vinculis, & ad vim conuersus, asini maxilla temere arrepta, quæ forte in proximo iacebat, ad mille hostium cæteris metu & trepidatione disiectis interfecit. Ipse turbatos hostes insecutus, ingenti siti oborta, quum eam diu tolerasset, in preces versus miraculo factum memorant, vt ex maxilla, qua in pugna fuerat vsus, potui suauissima manarit aqua in cuius rei argumentum ferūt ipsi loco ab re, quæ miraculo ibi facta est, nomen postea inditum. Iosephus hunc ipsum locum credidit maxillam nominatum. Sanson secundum hæc quæ diximus, ignoto habitu Gazam vrbem profectus, meretricium amorem secutus est. Verum siue id fuerit, siue quod magis credo, quodq; similius vero est: vt per se res hostium exploraret: quod postea plerique summi duces fecere, meritorio loco quum diuersaretur, ab hostibus est agnitus. Gazæi portis sub noctē clausis, præsidia circa illas sine tumultu disponunt, ne inuisus hostis intra mœnia deprehensus, beneficio noctis elaberetur. Occasionem igitur expectare: vt quieti & somno deditum obtruncarent.

Sanson portas Gazę vellit.

Sanson haud ignarus eorum quæ parabantur, priusquam maior vllus motus in vrbe oriretur, silentio ad portas tendit, easq; cardinibus auulsas, atq; humero impositas in iugum montis detulit, qui Hebroni imminet, atq; in clarissimi trophei modum sublimi loco statuit. His ille gestis, ferocia animi, viribusq; confisus, neq; patrijs legibus, neq; institutis tenere potuit amplius quin peregrinos ritus & mores amplexus breui exitum inuenit.

Sanson voluptate vincit.

Enimuero Dalidis meretricis consuetudinem secutus Gazam frequens adhibat, non sine vitæ periculo. Cæterū ex his quæ postmodum euenere intelligi potest (quod & sacri libri habēt) nefario eum amore ab initio allectum, in discrimen illud nuper memoratum incidisse, quum Gazæ agnitus est. Philistæorum principes, vbi exploratā habuerunt hoīs cum Dalide consuetudinem, quia aperta vi aggredi nō audebāt, cum Dalide occulte agunt, multis pollicitationib⁹ onerantes, vt quoquō modo posset eum suorū popularium iniuriæ redderet opportunū. Puella spe munerum impulsa, cupidaq; suis gratificari ciuib⁹, in fraudem versa multis illecebris inter cōplexus & oscula cubantē adorta, Sansonis brachia, pectus, ceruicē preter solitū mirari: inuictū robur extollere, sciscitariq; simul, an insuperabile illud esset, aut si superari possit, quæ tanta vis inueniri queat, cui ipse vict⁹ succūberet. Tum ille, si septenis (inquit) vitibus fuero reuinct⁹, fiam sane superabilis. Credidit puella, remq; ad principes secreto detulit. Iussa itaq; est quasi per lusum id experiri, paucis secretiore parte domus occlusis: q si res procederet, amicæ vinculis impeditū inuaderēt, vinctumq; in publicum traherēt. Vitigineis ergo (vt Iosephus scribit) nodis somno pressum puella adorta est. In fa-

cris

cris libris neruos eos ſeptenos fuiſſe proditur. Sed quibuſcunq; ille nexibus reuinctus eſt, Dalidis cla more experrectus, abruptis repente vinculis, ſeſe in pedes ſtatuit. Tum puella ludenti ſimilis, expe riri (inquit) volui an roganti mihi vera dixiſſes. Sed maiore (vt video) vi opus eſt, ſi quis vires iſtas domitas velit. Tu vero quid me tui aman tiſſimam de huiuſmodi recęlas? Quin age rogo, & ſi me amas, teq; a me amari nõ ignoras, dic quid ſit iſtud, quapropter inuictus habearis. Iterum precibus fatigatus Sanſon mendacio haud multũ diſſimili ludit amicam. Recentibus (inquit) funi bus opus fuit: vt immobilis viriumq; impos iace rem. Hoc ipſum quoq; inſidiatrix fruſtra experta eſt. Ac tum muliebriter queſta ſe ab eo iterum illuſam, querelis, & ficta lamentatione ægrum amore animum inceſſit. Tertio ludificatus eſt eam Sanſon ſeptem capitis capillos licio necti oporte re dictitans, clauoq; terræ affixo religari: vt validũ inuictumq; alioqui corpus ſiſteretur. Hic Dalida iam tertio irriſa velut huic a quo toties deciperetur, ludibrio eſſet, in ſpeciem ægritudinis componit ſeſe. Mœſto itaq; ac minus familiari vultu ſe illi de induſtria offerre. Tum iuuenis ille, & amoris im patiens, puellæ intemperiem haud vltra ferre va luit. Docetq; ſe materno vtero conſecratum, inoſ fenſaſq; vires in capillis eſſe, fuiſſeq; ob eam rem parentes oraculo monitos, ne nouaculã ferrum ve aliud tondendi cauſa paterentur ſuo capiti admo ueri, augeri cum ipſis crinibus vires ipſas, quæ niſi cum illis adimi non poſſent. Fecit res ipſa fidem puellæ, occaſionemq; adepta quieſcentis caput no uacula abraſit. Ita ille Philiſteis proditus lumini bus priuatur, reuinctiſq; poſt terga manibꝰ per in feſtum populum ad ludibrium traducitur. Mox paulo capillo fructificante quum ſolẽni die Phili ſtei publice epularẽtur, iuſſus eſt Sãſon in tricliniũ adduci, vt ludibrio eſſet ciuitati. Id ſecũ ille ægre ferens cuſtodẽ corporis rogat, vt orbitatis ſuæ mi ſertus, ſe feſſum ſtando aliquo acclinaret, vbi pau lulũ quieſceret. Duæ erant omnino columnæ, qui bus totũ erat conclaue illud, ſiue (vt quidã volũt) templum impoſitum. His ille admotus ſubito ita omnia concuſſit, vt inopinata ruina tria hominũ milia ſecum obruerit. Iſq; Sanſonis viri fortiſſimi exitꝰ fuit, quum annos viginti inter Iſraelitas prin cipatum tenuiſſet. Cæterum cunctantius hęc de eo ſcripſiſſem, niſi grauiſſimos (vt dixi) autores habe rem. Etenim ſi cætera illius geſta talia ſunt: vt non ita facile ſibi fidem inueniant, quæ de fatali coma traduntur, fabulis propinqua viderentur, niſi (vt credere par eſt) his numen interfuiſſe crediderit ali quis. Merito igitur hæc vt alia ad Dei Optimi Ma ximi prouidẽtiam referuntur. Cætera pleraq; ſunt: vt cum iis quę Hercules geſſit merito conferri poſ ſint. Vterq; fere a leonis interitu ſuam eſt gloriam auſpicatus: vterq; inuictus aduerſus plures reſtitit, tam hic q̃ ille mulieris opera periit: vnius fraude, alterius ſtultitia: vterq; vltro mortẽ oppetiit. San ſon orbitatis, Hercules doloris impatiẽs, & quod plus omnino miretur poſteritas: ęquales vt Hiero nymus affirmat inter ſe fuerunt. Euſebius Sanſo nem aliquanto iuniorem credidit. Sed vtcunq; res habet: Thebanum bellum, quod inter Ethεoclem eſt geſtum & Polynicem: in hæc tempora haud du bie incidit. Cæterum quia voluminis huius ma gnitudo ſui menſuram expleuit, ex eo quod huic proxime ſubiicitur, memorabilis rei explicatio auſpicatius ſumet exordium.

Sanſon Dalidã ludit.

Dalida Sanſoni capillos adimit.

Herculis & Sanſonis comparatio.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS PRIMAE LIBER VII.

ANNI MVNDI.

FVIT Annus ille quo Sanſon vita deceſſit, tertius ab orbe condito ac quadrageſimus ſupra quater milleſimum, ſi recte tempora digeſſit Euſebius, ab Herculis interitu tertius ac trigeſimus Tanteo in Aſſyria, qui vigeſimus ſeptimus a Nino fuit, regnãte Pelaſgo apud Sicyonios, in Aegypto Ammeneme, Mycenis Agamẽnone, vt Euſebiꝰ ſcribit, ſed Thieſte et Atreo potius crediderim, qui annos quinq; & ſexaginta regnaſſe dicunt. Etenim ſi tam pauci anni, inter Herculis & Sanſonis interitũ fuere, cuius rei ipſe autor eſt, quo pacto fieri potuit: vt Agamẽnon: cuius ductu ad Troiam militarũt filii eorũ, q Thebano bello interfuerunt, ſub Sãſonis exitũ regnũ Mycenis tenerẽt? præſertim cꝙ Hercules, q æqualis eiꝰ fuit, aut certe nõ multo natu maior, non modo nõ Iliacis, ſed ne Thebanis quidẽ rebꝰ interfuit? Cæterũ qñ in Thebani belli mẽtionẽ ſtilus ſua ſpõte recidit, de eo iã hinc pergã dicere. Quæ ſane explicano vt facilior ſit cognitu, aliquãto altiꝰ eſt belli cauſa repetẽda. Operæprecium eſt audire quibꝰ cladibꝰ, aliis ſup alias, oĩs Cadmi ſit ꝓgenies vſq; ad Etheoclem & Polynicẽ miſerabiliter afflicta, ſed q̃ i Cadmi filiabꝰ et nepotibꝰ euenere, alio ſunt a nobis loco memorata. Laius, q eiꝰ ꝓnepos fuit, ſi Herodotus verus eſt autor, Iocaſtã Creõtis filiã duxit vxorem, ex qua quũ nullã diu prolẽ habuiſſet, oraculũ adiit cõſulturus, an filios eſſet habiturus. Ferunt reſpõſum tuliſſe expedite ei ſine liberis eſſe: fore, vt ſi vnq; filiũ tolleret, ineuitabili fato ab eo obtruncaretur. Hoc Laius reſponſo inſtructꝰ, virilis ſtirpis infantẽ ex Iocaſta nõ multo poſt editũ, traiectis ferro pedibꝰ in ſolitudines abiici iuſſit. Credo puerũ traiectione pedũ ab eo inſignitũ, ne in eo vel miniſtri fraude ſeruato deciperetur. Apparet ab ea clade Oedipodis illi nomẽ poſtea datũ. Miniſtri q puerũ a patre perdẽdum acceperãt, Polybæ ſeruilis fortunæ mulieri furto alendũ tradiderunt. Hæc Diodorus. Papiniꝰ, ſi qs i hac parte poetis relinquit locꝰ, a Polybo eũ nõ Polyba nutritũ ſignificare videt. Procedẽte deĩde tẽpore Laius Delphos ad oraculũ iturus, in Phocide Oedipodi iam adulto, occurrit. Tum neuter alteri notꝰ viarum anguſtias vno tpe occupãt. Hic Laius iubet iuuenẽ ſibi via cedere, vehebat em̃ curru, ille cõtumaciter inſtans negat ſe id facturũ orta ob hæc inter eos rixa, Oedipus ſenem obtruncat. Quæ ſecundũ Laii interitũ de Sphynge vulgo tradunt, fabuloſa mihi ex omni pte vident. Monſtrum id fuiſſe aiunt, quod Thebani agri anguſtias obtinens, ambiguã peregre tranſeuntibus quæſtionẽ proponere ſit ſolitum, niſi aliquis malit credere hoĩem eum fuiſſe, cuius pernicioſo ingenio multi ad id tempus periclitati eſſent. Oedipus qm̃ ænigma ab Sphinge ꝓpoſitum vnus omniũ ſoluiſſet, diraq; illa infeſtatione Thebanum purgaſſet agrum, Iocaſtæ dicitur cõnubium adeptus. Scio ego Aethiopiã Sphyngem animal fuſco pilo mãmiſq; in pectore geminis alere: ꝓxime ad hoĩs effigiem accedẽs. Sunt qui tradant proprium huiꝰ eſſe, ſi hominẽ pręuiderit ſolo obtutu necare: cõtra ſi viſu pręuenta ſit, extingui. Sed quoquomodo

Thebanum bellum.

Cadmꝰ.

Laius.

Oedipus exponit.

Oedipus patrẽ obtruncat.

Sphynx.

Iocaſta Oedipo filio nubit.

Oedipus matris est nuptias sortitus (nam in re tam vetusta & fabulosa quod affirmem nihil habeo) plures ex ea liberos procreauit, virilis stirpis Etheoclem & Polynicem, Antigonam alterius sexus & Ismynem. Mares vbi per aetatem adoleuerunt, patri autores fuerunt vt ob domesticum dedecus sese domi contineret. Sunt qui scribant Oedipodē ipsum, vbi de paterna caede & matris concubitu per Tiresiam resciuit, consternatum animo sese luminibus priuasse, in abditissimasque aedium partes seipsum iniecisse. Patre e medio sublato, iuuenes inter se comparant, vt alternis annis imperarent, primaque regni sors Etheocli, qui maior erat natu, obtigit. Is regni anno circumacto, quum suas opes interim firmasset, sceptrum repetenti fratri non restituit. Polynices regni sorte fraudatus ad Adrastum Argiuorum regem confugit, ad quem per id quoque tempus & Tydeus venit patria profugus. His duobus hospitio acceptis certo oraculi monitu Adrastus filias hospitibus despondit, Argiam Polynici, Tydeo Deiphylem, probare ille a principio amborum indolem, miserarique fortunā, quod vterque regio fastigio eiectus, ad alienas opes confugisset. Adrastus ambobus bene sperare iussis, fore pollicetur, vt totis regni viribus connixus vtrunque suum restitueret in regnum, Polynicisque simul causam amplexus, priusquā arma mouerentur, Tydeum Thebas ad res ab Etheocle repetēdas ire iubet. Quae non modo non reddita sunt, sed cōtra ius gentiū Tydeo vis intētata est. Quinquaginta ex omni iuuentute lecti ab Etheocle missi sunt, qui illum ad Adrastum redeuntem in insidiis exciperent, exceptū obtruncarent. Verū Tydeus vt inuictus fuit animo in hostes conuersus, non solū fortiter restitit, sed iis qui secum primo congressi sunt, prostratis, caeteros in fugam actos turpiter disiecit. Sunt qui ad vnū interfectos dicant, praeter paucos qui cladis ignominiaeque acceptae nuncii domū abierunt. Tydeus Argos reuersus quid Thebis sit actū exponit, docetque simul Etheoclē nō modo res non reddere, sed sibi ad eas repetēdas misso hostiliter insidiatū: haec ait simulque recentissima ostendit caedis vestigia, qua aegre nuper fuerat reuulsus. His Adrastus cōmotus, quae ad bellū necessaria videri possunt, sedulo cōparat, adiungitque sibi belli socios, Capaneū, Hippomedontē, et Parthenopeū iuuenē impigrū, Aralaniae filiū. Censere multi et Amphiaraum vatē esse ad id bellū ducendū. Ab eo ignispiciī ratio primū tractata dicitur. Is futurorū peritus, quū ita euenturū prospiceret, vt si ad Thebas profisceretur, eo bello caderet, funestā sibi militiā vitabundus e medio excessit, tantisper in occulto futurus, donec Adrastū & alios ad bellū egressos audiret. Studio igitur requisitus quū nusquā existeret, essetque ea res sola impedimēto, quo minus in Etheoclem iretur, ab Eriphyle cōiuge aureo torque corrupta prodit, in publicū protractus ad bellū exire coactus. Fama est Amphiaraū mādasse Alcmeoni filio, vt post suū interitū Eriphylē, quae sui esset exitii causa, matrē interficeret. Diodorus autor est, torquem a Polynice illi datū, vt belli societatē viro persuaderet, eamque in disceptatione quadā inter Amphiaraū & Adrastū cuius ipsa erat soror, prius orta, amborū cōsensu arbitriū adeptā, secundū mariti causam iudicasse. Caeterū adiecisse ira iudiciū ratum videri, si is socius adiutorque belli foret, quod tum in Etheoclē moueretur, ac per ea Amphiaraū ab vxore proditū illius cędē filio imperasse. Quātae tū copiae Adrasto fuerint, autores quos sequimur nō tradunt. Fama est quum duces sitibundū circa Nemeem syluā traherēt exercitū, atque ex iis quidā explorandae aquationis causa nō nihil agmine aberrassent, in Ipsipylē Thoātis filiā Lemno ob patrē muliebri cōiuratiōe seruatū regno a suis eiectā, & apud Lycurgū Nemeorū regē tum forte famulatē incidisse. Erat cū ea regius puer, cui illa data erat, aut nutrix, aut custos. Caeterū dum Ipsipyle ducibus gratificatura ad fontem cōtendit, Archemorus (nā id nomen regio puero fuit) haerbido loco relictus subito serpētis incursu perit. Adduxit ea res nutricem in apertum apud regē discrimen. Sed ducum interuentu precibusque et autoritate lenita est Lycurgi ira, ob eximiosque & nouos honores ab toto exercitu filii sepulchro redditos, magna ex parte remissit dolor. Māsit id ludicrum ad posteros, Nemeique ludi appellati. Qui deinde sub Thebis fuerint bellorū conatus, in tam obscura rerū memoria haud quisquam facile dixerit. Illud inter plures cōuenit, duces ipsos, qui septem numero fuerūt, praeter Argiuorum multitudinem, quae fuit propemodū immensa, alios alio casu ab sumptos. Adrasto dumtaxat seruato, qui fugiēti similis Argos reuersus est. Capaneū murorum fastigia tenentē hostiū impulsu inde cū scalis deturbatū, ac vi multa lapidū superne obrutum, Amphiaraū hiatu terrae ab sorptū, Polynicē cū Etheocle singulari certamine cōgressum, mutuis confectū vulneribus occubuisse. Iam ad fabulā redeundū sit, si quae de illorū rogo poetę tradiderūt sequamur. Adrastus suorū corpora sepelire conatus, ab hostibus prohibitus est, victoque similis in Argiuos fines trepide se recepit. Sunt qui scribant, ab Atheniēsibus eum adiutū, caesorū corpora recepisse. Alii ab Atheniēsibus ipsis ea absentibus Argiuis operā perhumane nauatā memorāt. Nec res Thebana deinceps meliore statu fuit, ab eorum filiis, qui praesenti bello perierunt maiore aliquanto armorū apparatu post aliquot annos repetita. Sunt qui post Ilium euersum ad Thebas iterū bellatum scribāt, fuisseque illati belli praetextū Argiuis, quod Thebani cū caeteris Graecis ad Troiam non militassent. Sed quocunque Thebani tēpore in recētiorē illā cladē inciderunt, Alcmeonis Amphiarai filii ductu id bellū Thebanis illatū plures meminerunt. Hi, quod satis cōstat, ingenti praelio victi, quū neque vires, neque vllū ad se tuendū cōsiliū haberent amplius, Tiresiae vatis, a quo captandorū ex auibus auspiciorū ratio (vt ferunt) inuēta est, oraculū secuti, vrbē silētio noctis destituere. Thebani populariter vrbe egressi in eā Boeotiae partē cōcessere, quae Thilphosea dicta est. Thebae captae hostiliterque direptae. Fama tenet Daphnem Tiresiae filiam captā, Delphos a victoribus missam, quae a patre prius instituta, mox Delphico cōmercio prudentior facta, in summā diuinādi peritiam euaserit. Tiresias qui cum suis ciuibus in Thilphoseū agrum sub ipsum vrbis excidiū abierat, haud breui interiecto tēpore vita decessit. Eum Thebani ob creditā ingenii diuinitatē, magnifico (vt tum res erant) funere extulerunt. Mox sumptis aduersus Doriēses armis, praelio victos suis sedibus eiiciunt. Nec ita longo tpis interuallo eorū pars Athenas cōcessit. Qui in Dorida seu Dorira haud mul to post reuersi, in ea esse terra perseuerarunt. Nonnulli in Grineo habitarunt Quidā etiam in Euboea. Per hos casus iactati sunt Thebani postque ab Epigonis propriis sunt sedibus eiecti. Quae igitur circa Ilium gesta sunt, quaeque his aut aequalia fuerūt, aut certe nō multo antiquiora, maiore omnino fama sunt memoriae prodita, sed fabulis nihilominus inserta. De his igitur quo breuius dixero, eo fortasse verius. Nam si quis poetarū scripta

Adrastus rex. Tydeus plures vnus sternit. Ignispicium. Ipsipyle Thoātis filia. Nemei ludi. Adrasti fuga. Thebani bello reperitur. Tiresiae vatis exitus. Troianū bellum.

scripta temere secutus, longiorem de ea re sermonem instituat, etiam inuitus in aperta rerum mendacia incidat necesse est, qua labe nulla historię maior accidere potest. Omni igitur lōgiore sermone de huiusmodi rebus omisso, breuitas illa veritatis amica, qua in Thebanis rebus explicandis vsi sumus hic quoq; est nobis tenenda.

Paridis iudiciū.

Paridis igitur iudicio, quod vetustatis rerumq; naturalium peritissimi, longe aliter q̄ vulgus interpretatur ad Scænicos artifices & poetas relegato, causam capiendæ Helenæ: vnde tempestas illa bellorum Asiæ orta est, inueteratam grassandi in alienas fœminas licentiam Paridi extitisse crediderim. Nec multum a vero diuersa est coniectura illa, veterem iniuriā Hesiones Priami sororis, ex Ilio in Gręciam abductæ, recētioris postea rapinæ Troianis materiam prębuisse. Sed armis honestius: vt postea Græci fecerunt, ea res vindicanda fuit. Enixaq; Hesione fuerat iam antea ex Thelamone Teucrū, qui Troiano bello interfuit. Quæ sororis fortuna potuit veterem Priami iram lenire. Sed vetus exemplum videtur ille mihi secutus. Enimuero phœnices nulla lacessiti iniuria Io Inachi filiam ex Græcia asportarunt: mox Cretēses Europam ex Phœnice. Græci inde ex Colchide Medeam.

Io. Europa. Medea.

Cæterum quia huiusmodi rapinę aliis impune cessissent, inde Paris audacior factus, Helenę tum mulierum pulcherrimæ fama impulsus, velut aliud secutus negociū, in Peloponnesum nauigauit. Fama est Alexandrū qui idem fuit & Paris ī hospitio apud Menelaum fuisse, cuius matrimonio locata erat Helena, atq; in eadem domo vnum passa puerperium, ob inclytū Priami nomen, & quia tempestate illa nihil hospitali iure fuit mortalib⁹ sanctius, Menelaus, quum adhuc Paris apud se esset, peregre domo profecturus, regni hospitis curam demandat vxori. Atq; ita ea absente siue inuita, siue quod vulgus tenet, hospitis facie mulier capta, ex Sparte in Cranaam insulam cū Paride nauigauit. Vbi cum eo primū cōgressa, ipsi postea loco nomen dedit, vt insula sit iam inde Helenea appellata. Iacet hæc ante Boeotiæ littus circa Sunium promontorium.

Helena cū Paride nauigat.

Sed de Helenæ raptu multiplex est fama. Atq; poetica illa exclusa, cuius Homerus est autor, quæ tota fabularū inuolucro regitur. Herodotus, Dion Prusiensis, & Dares Phrygius, multo æquiore animo audiendi sunt: horum Herodotus, qui est eius opinionis autor, quæ proxime memorata est, negat Helenam ad Troiam peruenisse, sed Paridem quū Aegeum nauigaret, vi tempestatis cursu excussum in Aegyptiacum ait pelagus cū Helena delectū, nihilq; flatibus interea remittentibus, ostium Nili quod Canopicū vocant, subiisse. Fuit tum ibi ad Taricheas Herculi Phanū, quē locum seruili conditione viri ingressi, nulla abstrahi vi poterāt. Huc quū ex Paridis comitatu seruitia quędam profugissent, Herculis simulacro assidentes, violati hospitii, nefariæq; rapinæ, Paridem apud Barbaros sacerdotes criminantur, tenebat per id tempus Aegypti regnū Proteus, cuius pręfectus Thonis indignitate rei cōmotus, subito Memphim misit, qui Alexandri appulsum, & quæ illi exprobrarentur regi nunciarent, applicuisse nuper hominē Phrygii sanguinis, cū Graia muliere, quā ex Peloponneso iniuria asportatam secum insimularēt. Imperat Proteus hominē eum quisquis sit cōprehensum ad se duci, virū flagitiosum, extremoq; supplicio dignum arbitrat⁹, qui nihil hospitales Deos reueritus, alieno fuisset thoro insidiatus. Tonis Alexandrum cum Helena & iis, q̄ illa secū domo extulerat, haud multo post

Paridis et Helenæ discrimē in Aegypto.

Memphim sub custodia misit, hic rex sciscitatus ecquis homo esset, & vnde cū nauibus profect⁹, audita patria & Priami nomine pergit velut totius rei ignarus querere ecquænā ea esset mulier, quam secum veheret. Hic titubātem Paridem, ac minus constanter ad ea quæ de Helena quærebātur respōdentē, grauissimis Proteus verbis increpuit. Deos hominesq; testatus nisi hospitalia iura obstarent, nullam neq; patriæ, neq; parentis rationem se fuisse habiturum, quo minus meritum de eo sumeret supplicium, vt atrocissima vnius pœna documento esset mortalibus, ne latrocinio illicitos sibi quęrerent amores. Cęterum nolle ipsius quem merito odisset exemplū imitari, permissurum se hospitii causa, vt incolumis inde classem abduceret. Iret, & aliena coniuge, & rebus quas illa secū extulit apud se relictis, cōtestim tota Aegypto excederet. Quod nisi continuo facesseret, tam ducem ipsum seq; comites pro hostibus habiturū. Atq; ita ait euenisse, vt quandiu ad Troiam bellatum est, Helena fuerit apud Proteum. Hæc Herodotus ex Aegyptiorum prędicatione, de Helenæ in eam terrā appulsu. Homerus quoq; Helenam posteaquam in Græciā reuersa prędicantē inducit Nepenthe illud quod Telemacho propinabat, a Thonis coniuge dono accepisse, quando terra Aegyptus plurima eiusmodi mixta, partim bona, partim mala ferret medicamēta. Idem autor Alexandrum Sidonem venisse ait, quæ ab Aegypto non multum distat, celebratq; Sidoniarum opus puellarum, quas ille lata sulcans maria Ilium aduexisset. Sed his multum diuersa sunt quę Dion scribit. Iis Iliensibus persuadere conatus est, ne Ilium quidem a Græcis excisum, nec Helenam Menelao vnquam nupsisse, sed Paridi, quam quū multi ex terra Gręcia prouocarentur, & cum his Menelaus Agamemnonis frater, cum quo Clytæmnestra Helenæ soror nupta erat, indignitate rei, q̄ peregrinus homo Græciæ primorib⁹ prælatus in matrimonio esset, Atridarū impulsu Græci Priamo bellum intulerint. Eoq; fidem huic opinioni fieri, q̄ Castor & Pollux fratres Helenæ, qui eius connubii autores fuissent, ad Troiam non militauerint. Ita igitur Dion rem dirigit, vt Helenæ connubiū a Græcis per legatos dicat repetitū, qua nō reddita, quoniā legitime Paridi nupsisset, ex tota fere Græcia bellum sit Phrygiæ illatū.

Helena Menelao non nupsit vt quidam scribunt.

Primoq; ad Troiam appulsu Prothesilaum, qui omniū primus in littus euadere conatus esset, ab hostibus interfectum: mox Graios littore depulsos in Cherronesum retro nauigasse: atq; ita ex proximo, latrocinantium more potius q̄ bellantiū, maritima quædam Troianorum oppida populatos, postremo Iliacū littus ab his noctu repetitū, ac tum priusquā ex vrbe occurri potuisset, vallū nauibus obiectū. Multos inde (vt ille ait) bellorum casus vtriq; sunt experti. Sed Græcorū res multo deterior, qui post multa pericula & labores terra & aquis exhaustos nihil pręter littus fossa & vallo munitū, in Phrygia tenerēt. Est ad hæc in summa rerū oīm difficultate, seditione nōnunquā laboratū, vt ægre Nestoris Vlyssisq; autoritas vulgus a nauibus reuocarit, quū populariter in Gręciā abeundū censerēt. Acre deinceps preliū est (vt Dion ait) secutū. Græciq; ad naues cum multa sunt strage ab Hectore cōpulsi, multo maiorē cladē accepturi, nisi rem pene afflictā Achilles suo marte restituisset. Is Phryges trās Simoenta persecutus, & cū Hectore cōgressus grauiter ictus concidit. Cuius corpus quominus eo hostis potiretur, ægre duo Aiaces tenuerūt. Adeo Dion ab Homero omnia diuersa ꝓdidit fabulosa

Prothesilaus interficitur.

Hector Achillē īterficit.

haud

haud vno loco esse testatus, quæ ille de singulari
Paridis & Menelai pugna fuit carmine cõplexus,
de Aiacis & Hectoris prælio, Diomedis & Aneę,
& in vniuersum quæcunq; de Patroclo cecinit,
Achille igitur extincto, nocte quæ proxime secuta
est. Græci fortissimi ducis interitu, magnaq; suorũ
cæde perculsi, in Cherronesum retro abierunt, eo-
rum castris Troes potiti, magnam inibi prædam
diripiunt. Tabernacula incendunt, vallũ diruunt.
Erãtq; Iliensiũ res in hoc successu, quũ Amazones

Amazones Priamo subueniunt.

ex ponto, & ex Aethiopia Memnon suppetias Pria
mo venerunt: & Græci Pyrrho ex Scyro insula
accersito, & Philoctete ex lemno suas opes firmãt.
Instauratoq; exercitu Ilium ex Cherronoso repe-
tunt. Tum maiores (vt Dion ait) conflictus secu
ti, Antilochusq; & Aiax ab Hectore in pugna in-
terfecti Paris a Philoctete sagitta ictus, & Penthe
silea a Neoptolemo telo transfixa mortẽ occubuc
runt. Atq; ita opibus vtrinq; fœda clade accisis,
quũ multo maior hominum & rerum iactura esset
a Græcis facta q̃ a Phrygibus, fœdus vtrinq; ictũ,
vt Græci pro ea pecunia quã Priamus sibi dari po
stulabat, ob bellũ iniuria a Græcis illatũ, Mineruę
Iliacæ opus memorabile relinquerent. Vnde sum
pta est poetis materia, vt Troiam equo captã me-

Machina Troiani equi.

moriæ prodiderint. Ea moles hoc habuit. Achiui
Mineruæ Iliadi sacrum. Plinius, arietem bellicam
machinã Troianum equum fuisse existimat, cui⁹
inuentor fuit Epeus. In fœdere est diserte positũ, vt
Græci Priami genere Phrygiã obtinente nunquã
bello Asiam repeterent, neq; Troiani Peloponne-
sum aut Bœotiã, aut Creten, aut Ithacã Phthiãve,
aut Eubœam inuaderent. Fœdereq; in has cõditio
nes icto, Græci ob rem male gestã, seditiõe primo
agitati, diuersi domũ cõcesserunt. Cæterũ alij alios

Infelix Græcorũ exitus.

casus experti, oẽs fere ad vnum sunt periclitati. Tẽ
pestate quidã absumpti. Nonnulli & Agamẽnon
domestica fraude perierunt. Plures domo per con-
temptum exclusi, exilio solum verterunt, & in his

Menela⁹ in Aegyptum delatus.

Diomedes & Menelaus, qui quum in Aegytũ na-
uigasset, oĩa memorare sit solitus eius gentis sacer
dotibus, quæ Græci ad Troiam perpessi essent, ea-
dem ab illis per manus ad posteros tradita. Ex qui
bus hæc Prusiensis Dion se didicisse testatus est.
Priamus (vt idem autor scribit) feliciter cõsenuit.
Helenaq; post Paridis interitũ Deiphobo nupsit.
Nec multo post, quum iam Hector regnum a pa-

Aeneæ nauigatio.

tre accepisset, nec Aeneas quieturus videretur, nisi
in partem regni receptus, q; magnis Priami Polli-
citationibus fortiter Troiam defendisset, autor illi
fuit, vt sua pecunia & classe auctus quo vellet Co-
loniã deportaret. Sic Helenus & multi hoc ipsum
secuti, alij alio nauigarunt. Et hæc Dion multo
longiore q̃ nos fecimus sermone executus: vt qui
sit in Homeri mendacijs refutandis vehementer
occupatus. Verum neq; huius, neq; alterius cuiusq̃
fides maioris apud me erit vnquam momenti, q̃

Dares Phrygi⁹.

Phrygij Daretis: cuius historiam non tantum pro
bauit Nepos Cornelius, sed Crispo etiam Sallu-
stio in Romana historia plurimorũ iudicio haud
dubie principi, cognoscendam tradidit. Is Hele-

Verus Helenæ raptus.

nam scribit Menelai connubio vi abuctam a Pa-
ride, quem Priamus pater ad hoc ipsum in Græciã
misisset, vt quando Hesione per legatos repetita a
Thelamone non redderetur, aliquo Græcos incõ-
modo afficeret: eratq; tum forte Menelaus in Py-
lum ad Nestorem profectus. Erat & Helena viro
absente in Citheris insula, quæ paridis videndi cu
pida in eius conspectum venit, ibi vterq; alterius
forma capti templum Apollinis & Dianæ subie-
runt sacrorum causa, vnde nocte quæ proxime se-
cuta est eam in nauim receptam Paris auexit. Sunt
& aliquot cum ea mulieres ex ipsius comitatu ad
naues abductæ. Spoliatoq; Apollinis templo in
Phrygiam prospera nauigatione est reuersus. Con
iurat tota Græcia ob eam iniuriam in priamum &
filios. Septuaginta circiter viri illustres Agamẽ-
nonis ductu, cui ab initio delatum fuit imperium,
cum mille & amplius nauibus ad Troiam ex Au-
lide profecti sunt. Vbi naues Tenedum tenuere.
Diomedes & Vlysses Ilium ad res repetendas ire
sunt iussi. Interea Achilles Mysiam populatus est,
& Teutras qui in ea terra regnum obtinebat prelio

Teutras⁹.

victus, grauiterq; saucius Achilli s manu occubuis
set, nisi eum Thelephus, qui cum Achille erat, cly
peo protexisset. Fuerat Teutras ab Hercule Tele-

Teutras. Teleph⁹.

phi patre in regno constitutus, quo contigit, vt a
Teutrate non modo sit hospitio acceptus, sed ad
regni etiam successionem admissus. Nec mihi exci
dit quid supra de Telepho scripserim, quidve ab
alijs de eius vulnere fuerit memorię proditum, sed
Daretis hæc sunt. Sub idem fere tẽpus quo Achil
les ex Mesia cum præda Tenedũ reuersus est, Dio-
medes & Vlisses ex Ilio nunciant Helenam non
reddi. Etiam Græci erant in insula transmissuri,
quum Palamedes ex Eubœa superuenit cum tri

Palamedis consilium.

ginta nauibus, docuitq; multo tutius Græcis futu
rum, si noctu Troianum littus occuparent. Cæ
terum siue noctu siue interdiu classis eo appulsa
est, acri prælio sunt Græci ab Iliensibus in littore
excepti. Occubuitq; in ipso congressu Protesilaus,
qui omniũ ferocissime in aduersum hostem irru-
perat. Mox cruenta cædes secuta est, multisq;
vtrinq; amissis, ptracta est in plures horas anceps
dimicatio. Ad postremũ impressione ab Achil-
le facta, Troiani multa cum cæde in vrbem com
pelluntur. Ac tum demum Græci in terram egres

Patrocli & Merionis cędes.

si, per ocium naues & castra muniunt. Postridie
Hector in pugnam egressus, Patroclum interficit:
iacentiq; exuuias detrahit, inde Merionem haud
multo post ad terram deiectum, quum spoliare
esset adortus: a Mnesteo graue vulnus in femore
accepit. Sed non adeo est plaga vna retardatus,
quin ad naues vsq; Gręcos egit, intulissetq; ignem
nauibus, nisi Aiax Telamonius collato pede illi
us impetum fregisset. Ibi duo fortissimi duces inter
se agniti. Erat Aiax ex Hesione Priami sorore na

Aiax.

tus, vt plures dicunt, nam non desunt, qui (vt alio
loco demonstraui) Teucrum velint, donaruntq;
se inuicem militaribus donis, diremptoq; prælio
induciæ initæ sunt, vt qui in acie occubuerant,
per ocium sepelirentur. Interim non nihil inter
Græcos est seditione laboratum. Censebat Pala

Seditio inter Gręcos.

medes esse imperium Agamemnoni abrogandũ,
sibiq; tribuendum, quandoquidem multa com
mẽtus esset ad præsentis belli vsum, modum egre
diendi in hosticum, castrorum munitiones, tesse
ram militarem, circuitionem vigiliarum, & cum
his instruendi exercitus rationem. Estq; per hæc bi
duo cessatum, nisi forte rectius biennium pro bi
duo legatur apud Daretem. Agamemnon (quod
satis constat) exeuntibus inducijs, cum Achille,
Diomede, & Menelao, suos in aciẽ eduxit. Contra
Hector & Aeneas ex aduerso aciem instruunt. Cõ

Pugna acris.

fligitur totis viribus, caduntq; vtrinq; multi viri
fortes. Sed multo acrius est sequẽti die pugnatum
quo prælio Paris Menelai femur transfixit sagitta.
Oppressusq; esset in vestigio Alexander hostibus
pene circumuẽtus, nisi obiectus clypei Aenas illũ
protexisset, sed nox accensum diremit prælium,

animisq; per hæc ad pugnam irritatis, octoginta circiter dies assidue est acie dimicatum, innumeriq; interim viri ab vtraq; parte occubuerunt. Pacti sunt inde in tris annos inducias. Triennio circumacto opibus vtrinq; auctis, Hector & Troilus primi suos in pugnam educunt. Occurrunt his Agamemnon, Diomedes, & Menelaus. Huius diei pugnæ, quæ tam his q̃ illis cruenta fuit, adeo animi incaluerunt dimicandi studio, vt triginta deinceps dies sit hincinde in aciem descensum. Sed quum aliquato plures ex Troianis cecidissent, sex mensium induciæ sunt Iliēsibus datæ. Vario post hæc marte est sæpius conflictum. Hector interim vir fortissimus cum Achille congressus, eius femur cõ sauciat, ipse contra ab Achille letaliter percussus occubuit. Eoq; cadente Troiani in fugam versi cum fœdissima suorum strage in vrbem compelluntur. Duobus inde mensibus eos induciæ tenuerunt. Quo tempore Priamus magnifice Hectorem funerauit, ludosq; in eius memoriam ad sepulchrum instituit. In castris iterum mota inter Græcos seditione, abrogatum est Agamemnoni imperium, summa rei multitudinis suffragio in Palamedē collata, nec eam mutationem imperij Achilles probauit. Post inducias vtriuq; est in aciem descensum, primoq; conflictu Sarpedon Lycius Tlepolemum Rhodium & Tereum Admeti filium obtruncat. Secuti inde multi varijq; conatus. Circumacto interim anno ab Hectoris interitu, quum Hecube & filiæ inferias ad eius tumultum ferrent, quem illi extra vrbem Priamus extruxerat, Achilles, qui tum forte mœnibus obequitabat, Polyxenam intuitus, continuo eius forma captus, oculos & animum in virgine defixit. Fuit Polyxena (si vera Phrygius Dares prodidit) candido colore, procera statura, & longo teretiq; collo, oculis venustis, forma adeo eleganti, vt omnes quæ ea ætate fuerunt, longe anteiret puellas. Achilles amoris impatiēs seruum Phrygij sanguinis ad Hecubem mittit, qui virginem sibi in vxorem deposceret, ita fore pollicitus, vt ipse Thessaliq; continuo secessionem facerent. Nec dubium quin se abeunte confestim Troia obsidione solueretur. Defert Hecubę rem ad Priamum, qui factum ita probaturus videbatur, si post affinitatem vniuersus exercitus abiret, alioqui non videri sibi causam filię cuiquā iungendæ integro adhuc bello. Res citro vltroq; per internuncios iactata, Achillem ab omni armorum studio auerterat. Is iam antea Palamedis imperium pertæsus, soluendi belli autor erat. Palamedes ad pugnam egressus Deiphobum obtruncat, mox & Sarpedontem, quem ira in suos grassantem Paris intuitus sagitta transfixit, eoq; vulnere degrauatum, Troiani facto agmine telis obruunt. Palamede cadente Græci in fugam vertuntur. Fit cædes teterrima, aguntq; dispalatum hostē Troiani ad naues, His flammas inijciūt. Aiax quia Achilles prælio abstinebat, vnus classem tutatus est. Post Palamedis interitum Agamemnoni iterum summa rei permittitur. Is Achillem qui totus Polyxenæ nuptijs imminebat, & ob eam rem pugna pertinaciter abstinebat: per Vlyssem, Diomedem, & Nestorem obtestatur, ne Græcorum res in aperto discrimine destituat. Multis agit precibus vt Palamede iam e medio sublato, sua velit causa pugnam capessere. Sed neq; Agamemnonis precibus, neq; trium virorum illustrium præsentia ferox iuuenis flecti potuit, vt ad arma respiceret. Tū vero grauissimi fuere conflictus, duobusq; certaminibus Troili præcipua enituit virtus, qui Diomede & Agamemnone vulneratis, Græcorū phalanges iterum ad naues compulit. Cessatum inde ab armis per aliquot induciarū dies. Quo tēpore Achilles precibus exoratus, alieno ductu suos in aciem misit, cōsertoq; vtrinq; prælio, Troilus Myrmidones præ se agit ad naues cum strage multa. Intercesserunt his belli ferię, quibus exeuntibus, quū Troilus supramodum in Gręcos sæuiret, Achillē rei indignitate motū, in prælium traxit: medioq; certamine sauciat. Cæterum dum Achilles curatur Graiorū acies sæpius funditur, impellitur, pręceps ad litus agitur. Postremo Troilum curru media pugna excussum, ab achiuisq; circunuentū, Achilles iam a vulnere validior fact9, interimit. Quem iacentem spoliare adortus, a Mennone vulneratur. Hecuba in recentem luctum ob Troili mortē deuoluta. Achillem qui temere ad arma recurrerat, spe connubij in Timbræi Apollinis phanū ad colloquium traxit, vbi Paride alijsq; opportune ad insidias dispositis, Aeaciden incautū & cum eo Antilochum, qui comes illi venerat, suis trucidandos obiecit. Post Achillis cædē, Neoptolemus fili9 ex Scyro est accersitus. Ad cui9 accessum paterna sunt arma iuueni data, quæ vltro Aiaci delata pertinaciter recusauerat. Instauratur itaq; bellum, pugnaq; rursus placet, primoq; congressu Penthesilea Amazonum ductrix Pyrrhum vulnerat, mox ipsa ab eodem saucia concidit. Ad Amozonis casum metus ingens Troianos incessit, fœdaq; fuga secuta est. Tum demum fractis Iliēsium opibus, Aeneas Antenor & Polydamas Priamo petendæ pacis autores fiunt, quibus multa cum ignominia reiectis, Rex etsi iam grandis natu, cum Amphimacho bellum instaurat. Interim Aeneas & Antenor pacti cū Agamemnone & Graijs suā incolumitatē, per eam portā, quæ equinā habuit effigiem, siue caput duntaxat illud fuit: hostē noctu in vrbē induxere. Pyrrhus in regiam ab Antenore ductus Priamum obtrūcat. Polixena apud Aeneam nōnihil latuit: qua reperta parum abfuit, quin illi publica sit fides violata. Iussu sq; est confestim vrbe excedere. Puella Pyrrhi iussu ad Achillis est sepulchrum iugulata. Heleno & Cassandræ, qui semper pacis reddendæq; Helenæ autores fuerant, cōsensu omnium libertas restituta est. Est & his, qui cū Andromacha perditis rebus in Traciam Chersonesum concesserant. Et hæc Dares, quæ omnia eo sum verbosius secutus, quo vero mihi propiora visa sunt ijs, quæ cæteri rerū scriptores de bello ad Troiā gesto, propemodū fabulati sunt. Quod vero ad Ilij excidiū attinet, præter Græcos, quorū optimi quiq; id pro confesso tradunt, Liuius, & q in Romana historia celebre sunt nomen adepti, haud dubie fatentur, Ilio a Græcis exciso, Aeneam in Italiā venisse. De cuius digressu ex Troia, memorabiliq; in Latium appulsu, mox paulo dicā q̄ verissime potero. Fuit hic annus, quo Ilium est a Græcis Agamemnonis ductu excisum, quater millesimus ab orbe condito ac circiter duodetrigesimus (Neq; enim ad viuum reseco tēpora) a Nino rege qui Assyriorū regnum cōdidit sextus & octingentesimus. Ab Habraami ortu quartus & vigesimus supra octingentesimū: a Mosis natiuitate trecētesimus octau9: præcessit primā Olympiadē annos sex & quadringentos. Tenebat tum regnū in Assyria Tautanes, qui sextus & vigesimus rex fuit a Nino. Apud Sycionios Poliphides In Aegypto Thuoris. Apud Hebræos Labdon. Athenis Mnesteus, etsi hunc ad Troiā perijsse a quibusdā sit proditū, Alij in Melo mortē obiuisse aiunt, quum ex Troia reuerteretur,

Induciæ trium annorum.

Hectoris casus.

Polyxena ab Achille adamatur.

Deiphobus Sarpedō Palamedes occūbūt.

Achillis vulnus.

Troili casus.

Achilles & Antilochus interficiūt.

Penthesilea interficitur.

Proditur Iliū Græcis.

ANNI MVNDI. Tēporū supputatio.

cui Demophoon successit. Regnatumq; erat Athe-
nis ad id tẽpus, a Cecrope ad Troiæ excidiũ annos
tercentum septuaginta quinq;. In Lario Latinus
rex Fauni filius, vel (vt diligẽtiores scribunt) Her-
culis, per id tempus regnum obtinebat. Troia igi-
tur capta qui in Ilio fuerant, magna ex parte no-
cturna sunt cæde consumpti, plurimi tamen mor-
tales silentio noctis vrbe dilapsi, in pacatum abie
runt, qui varijs deinceps erroribus certas sibi sedes
Aeneas. quæsiuere. Horum Aeneas & Antenor maxime in
Antenor signes, cum ob nobilitatem generis præcipuamq;
animi virtutẽ, qua Troia incolumi inter suos prin
cipes fuere, tum ꝙ ambo clarissimarum vrbium
authores extiterunt. De his duplex est fama a Græ-
cis scriptoribus celebrata. Aiunt ex his quidã Achi
uos capto Ilio, omne ius belli ab his duobus absti
nuisse: & quia Græcos hospitio excepissent, qui ad
repetendam Helenam eo venerant, & ꝙ illius red-
dendæ soli omnium ab initio autores extitissent.
Alij quorum opinionem supra retuli, ob id serua-
tos meminerũt, ꝙ Ilium Graijs ꝓdidissent. Mneu-
cerates Xanthius Aeneæ causam prodẽdæ Troiæ
fuisse tradidit, ꝙ ab Alexãdro solenni sacro fuerit
eiectus, atq; ob id Ilio tradito Achiuorũ vnũ fieri
contigisse. Dionysius capto inquit Ilio siue equo
(vt Homerus autor est) siue Antenoridarũ ꝓditio
ne, quo apparet neutrũ proditionis infamia caruis
se. Verũ quoquo modo Troia capta est, Dionysi9
autor grauissimus (nisi quis malit poetas audire)
partẽ ciuiũ & auxiliariũ nõ paruã noctu ĩ somnis
Aeneæ ait oppressam, Aeneã cũ Iliensiũ manu, & ijs, qui
discessus ex Dardano & Ophrynio aderant, hostibus adhuc
ex Ilio. inferiora vrbis tenentibus, in arcẽ cõfugisse, in ea
sacra erant & pecuniarũ vis ingens. Inde Aeneas
multitudine fretus hostes arcẽ subeuntes primo re
pulit. Inde vbi vrbe ex omni parte capta diutius se
Aeneæ locũ tueri non posse vidit, ad sacra & congestã Ga
consiliũ. zam in tutũ asportandã animũ applicat, oẽm itaq;
imbellẽ multitudinẽ & cætera, quæ ad fugã impe
dimento esse poterãt, parte arcis ab hostib9 auersa,
silentio ad Idam præmittit, & cũ his ex robore iu-
uẽtutis plurimos, qui abeuntibus subsidio forent,
ipse cum lectissima virorũ manu hostẽ interim cir
ca arcem nocturno prælio fatigat. Cæterũ Neopto
lemo cũ suis vi murũ arcis subeũte, cæterisq; Graio
rum principibus summa ope in summum euade-
re nitentibus, Aeneas & qui cũ eo erant, priusquã
molimina arcis ab hostibus refrigerentur, via quæ
maxime ab eorum sensu fuit auersa, & ad montes
propinqua, digressi suos ad montes cõsecuti sunt.
Dionysius autor est Anchisam cum Creusa & libe
ris ab Aenea curru in tutum trãslatos, verum vbi
post ea Creusa extincta sit, aut quo casu, neq; ille
neq; eorũ quos sequimur tradidit quisquam. Nec
poetis temere accedo, qui negant eã fuisse coniugis
fugæ comitẽ. Dum igitur Græci sunt prædæ inten
ti, affatim est tẽporis Aeneæ datũ ad munitissima
Idæ loca occupanda, superuenerunt illuc nec mul
to post ex Dardano profugi: qui incensæ vrbis flã
mã per noctẽ cõspicari, rati quod erat, vrbẽ a Græ-
cis captã: relicto oppido, trepida fuga ad mõtes de
lati, in suorum popularium agmen inciderunt. Ex
Ophrynio quoq; et alijs circuniectis vrbibus pari
consternatione multi mortales exacti, sese Aeneæ
adiunxerunt. Fuit ab initio persuasum ijs, qui cum
ipso duce erant, fore vt Græcis domum abeũtibus
Ilium incolerẽt: sed multũ illi sunt spe sua decepti,
regiam nanq; vrbem Achiui aliaq; illi propinqua
loca hostiliter populari, ad eos quoq; expugnãdos
qui montana insederant loca, animum adijciunt.

Verum nõ ignari q; iniquiora oĩa sibi residuo bel
lo futura essent, ꝙ non vltima desperatio solum Quæ ac-
quæ ad omnia extrema audenda impellit huma- ciderint
nos animos, sed asperitas quoq; motum domãda post ca-
esset, caduceatorẽ mittunt, qui Aeneã & cũ eo oẽm ptũ Iliũ.
extorrem multitudinẽ hortaretur, ne nouo sese im
plicarent bello, ne Troianũ nomẽ ad internitionẽ
deductũ irent, quin patria & rebus amissis propriæ
saluti cõsulerent, amplexarentur occasionẽ impe-
trandæ pacis, quam si bellandi pertinacia præter-
mitterent, fore, vt non multo post neglectam fru-
stra desiderarent. Secundum hæc Aeneam cũ Achi
uis in colloquium venisse aiunt, & in has condi- Aeneæ
tiones pacis descensum, vt ipse cum extorri mul- pactio cũ
titudine & rebus, quas secum Ilio capto extulisset, Achiuis.
Troiano agro excederet, Achiui tutam illi nauiga-
tionem per omnes Graiorũ terras exhiberent. Atq;
fide in hæc data & accepta Phrygia profecturus
Aeneas, Ascanium (vt quidam autores sunt) nato
rum maximum cum profugorum parte, qui Phry
ges omnes fuere, ĩ Dascilitem agrum, vbi lacus est
Ascanius, ipsis locorum accolis id petentibus mi-
sit. Fuisse ibi Ascanius dicitur donec Scamandrus
Hectoris filius, & fratres ab Neoptolemo dimissi,
vel (vt alij tradũt) Heleni subsidio auitum regnũ
recuperarunt, cum hisq; summa ope adiutis Asca-
nium Ilium repetisse. Et hæc quidem de eo sunt
tradita. Aeneas cum cæteris filijs (nam quod So-
phocles facit, illum portis exeuntem, humerisq;
patrem habentem, poeticum est figmentum) clas-
se ad tempus instructa primum in Thraciam bre-
ui traiectu venit. Inde secundum Cherronesum,
quæ Pallene dicta est, Troiani præteruecti a Crusis Cherro-
barbaris hospitio accepti, in ea terra hyemarunt, nesus.
statueruntq; ibi templum Veneris. Inde ex Palle Errores
ne profecti in Delum sunt delati, ex Delo in Cy- Aeneæ.
thera, quæ Peloponneso adiacent, ex Cytheris in
Zacynthum, hinc in Ambracio sinu stationem ha
buere, vbi Ambrax Dexameni filius nepos Her-
culis per id tempus regnum obtinebat. Anchi-
ses Ambraciæ oram classe præteruectus Butroti
portum tenuit, Aeneas cum robustissimis iuue-
num bidui itinere Dodonem ad oraculum perue-
nisse fertur, atq; his locis Helenus ab eo repertus, Helenus.
apud quem dux ipse & comites in hospitio fuerũt,
consulto de sedibus oraculo, sacratisq; deo mune-
ribus, quæ multas post ætates durauere, classem
assecuti Ionio emenso eam Italiæ oram primo te-
nuerunt, quæ olim magna est Græcia appellata.
Fama est classis gubernatore vsum Aeneam Pa- Patro.
trone quodam Thurio, multosq; ex Epiro nauiga-
tionis illius vltro se comites illi adiunxisse, quo-
rum pleriq; Italia conspecta domum sint reuersi.
Patro cum Aenea esse perseuerauit, qui postea ha-
bitasse fertur in Aloncio Siciliæ. Troianorum qui
ex Aeneæ comitatu fuerunt, quidam Iapigias ar-
ces tenuerunt, alij Atheneum, qui primus in Italia
Aeneæ loc9 occurrit, Plures vero cũ ipso duce Au-
sonij maris orã emensi, ad Siculũ vsq; fretũ perue-
nere. Hic dubiũ cõsilio an vi Pelagi, cursu excussi
eam Siciliæ partẽ præteruecti sunt, quæ Drepana
nominat. Quibus terris in eos inciderũt, qui cum
Helymo & Aegesto aliquãto prius ex Troade pro
fecti, circa Cranisum fluuiũ posuerãt sibi sedes, cõ
cesso a Sicanis agro in Aegesti gratiã, qui ĩ ea insu-
la forte quadã fuerat a puero educatus. Maternum Vnde Ae
huius auum genere & opibus præpotẽtem Laome gest9 ori-
don ob dissidium quoddã cum omni virili stirpe undus.
occiderat, filias necare parum decorũ duxit, sed q;
id fœdũ arbitrari, tam reb9 suis formidolosum cre

dere

dere puellas ipsas sorum populariũ cuiquã nubere. Negociatoribus igitur Ilio profecturis dat procul inde asportandas. Vehebantur forte naui vna exteriores virgines, & adolescens quidã Phrygij sanguinis. Is vnius amore captus eam post suũ in Siciliam appulsum duxit vxorem, ex qua Aegestum tulit, qui parentibus vita functis Priami temporibus reditum in patriam impetrauit. Mox vero capto Ilio, iterum in Siciliam cum Helymo nauigauit, atq; aliquanto prius, q̃ eo sit Aeneas classe delatus, sedes (vt dixi) sibi et suis in ea terra fixerat. Hæc Dionysius cui nihil grauate accedo. Diuersa sunt omnino meoq; iudicio fabulosa, quæ de eo Latinorum quidam secuti sunt. Aegesto igitur et Helymo Aeneas occurrens, post mutuam gratulationem hospitaliter appellatus, non nihil eisdem est terris immoratus, fuitq; interim ambobus autor, vt vrbes duas vterq; sibi vnam conderent. Earum vna Aegesta est dicta, Helyma altera, vtraq; a conditoris nomine nomen adepta, qui populi, vt aliquanto citius coalescerẽt ex ea multitudine quã secum nauibus vehebat Aeneas, in vtranq; vrbẽ colonos ascripsit. Mox ex Sicilia Tyrrhenum nauigans primum Italiæ portũ tenuit, qui ab ipsius gubernatore ibi extincto Palinurus est dictus, simili casu est & Leucosia nuncupata a muliere Troiana Aeneæ pernecessaria. Misenus in Opicis a viro in eodem comitatu perillustri ibi defuncto nomen est adeptus. Postremo in agrum Laurentem Troiani egressi, quatuor a mari stadia vallum muniunt. Locus est Troia dicta, & hæc de Aeneæ in Italiam aduentu q̃ verissime potui: haud ignarus q̃ ab his diuersa de eo poeticis sint figmentis vulgata. Sed diligentissimi rerum scriptores pro verissimis videntur hæc secuti. Extiterunt plerisq; locis certissima nauigationis illius argumẽta, vrbes, donaria templis affixa. Sed in tanto vetustatis recessu non potuerunt non aliquid variare scriptores partim veri ignoratiõe, partim vt & ipsi noua aliqua afferre viderentur, per quæ eorum in inquirendo commendaretur industria. Neq; enim defuerunt, qui memoriæ proderent, non Aeneam Anchisæ filium, sed alium quẽdam ab eo diuersum in Italiã venisse. Alij Ascanium Aeneæ filium. Quidam Aeneam ipsum venisse aiũt, sed locatis in Latio copijs in Phrygiam remeasse, ab eoq; regnũ per manus Ascanio traditum. Decepti fortasse Homerico carmine, quo a Neptũno prædicitur futurum, vt Aeneas & posteri inter Troianos regnaturi essent. Imperitabit ait Teucris Aeneia virtus, & nati natorum & qui nascẽtur ab illis. Quasi vero non idẽ in Latio alibive procul ab Ilio euenire potuerit, vbi Troianorum conuentus aliquis futurus esset, vt ille inter suos vel in ignota terra regnum obtineret. Pari pene coniectura alij eum in Italiam venisse inficiati sunt, q̃ pluribus locis eius nomine sepulchra procul Italia ostenderentur: ignari credo vnum olim fuisse locum quo Heroum corpora sepelirentur. Cæterum peruetustum videtur eiusmodi monumenta ijs construi consuesse, a quibus populi, qui id præstarent, quoquo modo fuissent beneficio affecti. Quod in Aenea euenisse, haud dubie apparet, qui & in Phrygia Ascaniũ filium Dascilitensibus ducem reliquit, in Pallena vrbem cõdidit sui nominis, in Arcadia filiam matrimonio locauit, cõdendarum in Sicilia vrbium autor suis hospitibus fuit. Horum vero tumulus in Latio apud Numicum fuit, vbi situs esse dicitur, quo intelligi potest, quum non vno loco ostenderetur eius viri sepulchrum, id verissimum omnium credi oporte-re, quod supra id flumẽ fuit olim. Est & alia nõ minor coniectura, quia vltra Latij fines nulla Aeneæ monumẽto sint relicta. Quod Phryges in laurentẽ agrũ delati, haud vlterius sint euagati oraculo ascribunt, quod futurũ monstrarat, vt ibi stabiles mansurasq; sedes haberent, vbi fame adacti mensas absumere cogerentur, quod non multo post ipsum appulsum contigisse memorãt, vt paniceos orbes carnibus subiectos ex discumbentibus quidam panis inopia consumpserint, atq; tunc ab vno atq; altero exclamatum defunctos esse se iam fatali errore, quãdo eiusmodi mensas a vescentibus cõsumi contigisset, eamq; vocem fauore & assensu a circũstantibus exceptam. Sunt qui ex Aeneæ filijs vnũ oraculi mentionem intulisse dicant. Nec illud satis constat, vbi id responsum Troiani acceperint. Sunt qui Dodoneum fuisse arbitrentur, alij in Erithris Idæ tugurio, quod Sibylla incolebat puella fatidica atq; inde indigena, iussos aiunt Troas profugos ad occidentem Solem nauigare, donec in eũ ventum esse locum, quo mensas panis defectu consumere adigerentur. Id vbi accidisset, scirent iam adesse tempus finiendi erroris, seq; fatalem terram attigisse. Haud mihi excidit, q̃d poeta de Harpyiarum oraculo ad id pertinente fuerit carmine complexus. Sed nos poetas (vt non vno sum loco testatus) non sequimur. Fama est prodigiosum Scrophæ occursum augurium Troianis fecisse, ex eo condẽdæ vrbis sit locus illis demonstratus, eam prægnantem fuisse aiunt altaribusq; admotam sacrificantium manibus excussam, inde quatuor & viginti stadia procul a mari paruo tumulo consedisse, loco natura sane horrido ac perdifficili. Aeneas oraculi memor, cum paucis, qui forte aderãt. Scropham eminus est secutus, ne vestigio instans fatali via auerteret. Tum vero naturam loci contemplatus, quum nihil in eo perspiceret, quod ad sui cultum inuitaret, cõsilij anceps angebatur, nec in animum inducere poterat, tam importunas sedes fato demonstrari. Eratq; iamdudum in re vna deliberanda occupatus, deberet ne illic esse, an longius adhuc iret, quum ex proximo luco vox sine autore reddita est, quæ Troianos illic iubebat permanere. Pergerẽt modo ædificare, cætera fatis permitterent. Alij autores sunt deorum penarium effigiem hic Aeneæ per quietem obuersatam, quibus iussus sit locũ cõmunire, sed quæcunq; oraculi species ea fuit, constans fama est, Scropham postridie cũ numeroso fœtu quẽ noctu enixa fuerat repertã, fidẽ oraculo fecisse. Translatis igitur in eũ locũ castris Troes rapta vndiq; ad ædificandũ materia, tumulũ muniunt. Hic priusquã ea quę deinceps secuta sunt, exequar, pauca de Latij vetustate sunt a nobis hoc loco explicanda. Id soli spaciũ veteres Latium ab initio dixere, quod intra Tyberinã ripam & Circeios a mari ad montes modicis finib⁹ includebatur. Quo fortasse argumẽto adducti quidam Latium ob id nuncupatum arbitrati sunt, q̃ inter montes lateret. Vulgatior opinio est ab eo, q̃ Saturnus regno pulsus in ea terra latuisset, nomẽ ipsi terræ datũ. Hanc soli intercapedinẽ Siculi Barbari locorũ indigenæ (vt quidam scribunt) ab initio tenuerunt. Alij Siculos Ligurũ gentem fuisse arbitrati sunt, quos Aborigenes Oenotrorum progenies vetustis sedib⁹ expulerũt. Hi terrã deinceps ipsam vsq; ad Troianorum aduentũ tenuerunt. Quãquã aliæ quædã gentes alijs casib⁹ huc delatę ab Aboriginibus ipsis in partem soli fuerint receptę. Pelasgi primo, mox Arcades, inde Epij, & Pheneatæ, qui Herculis comites fuere. Propagati inde fines

Aduẽtus Aeneę in Siciliam.

Palinurus.

Misen⁹.

Troia Italiæ.

Aeneę sepulchrũ.

Troiani mẽsas comedunt.

Harpyię.

Scrophæ auguriũ.

Ostentũ Scrophę.

Latij fines.

Latij incolæ.

& ad Lirim fluuium promoti. Quo cōtigit vt alij ab alijs tradantur Latij incolæ. Plinius (quod miror) post Aborigenes, Pelasgos, Arcades, Siculos, inter Latij incolas retulit, quū omnium vetustissimi hi fuerint, si vera Græci scriptores in hac parte tradunt. Idem autor circa vetus confinium Aruncos et Rutulos Siculis subiecit, vltra Circeios, Volscos, Oscos, & Ausones. Nec illud omnino conuenit, quo primum tempore veteres regionis accolę

Latini.

Latini cœpti dici sint. Ab Latino albanorum rege nomen genti datum autores sunt quidam, sed multo plures a Lauiniæ patre, qui Troianos hospitio excepit. Orpheus id nomen vetustius esse haud dubie demonstrat, qui in Argonauticis ad Latinorū fines nauim Argo delatam est carmine testatus, quo apparet ab ipsa terra nomen genti non a regibus datum. Fuit ille ex Argonautis vnus, quorum filij postea ad Troiam militarunt. Præterquam igitur q terra ipsa nobilissimis est fluminib' irrigua præsertim Liri Tyberiq; quib' ad septentrionē & meridiem terminatur, omnium frugum præstantia præcipuaq; vbertate nulli est terrarum post habenda, fortissimarū etiam gentium oīmq; virtutū

Laus populi Romani.

genitrix manifesto po. Ro. Argumento, qui tantū omni genere virtutis cæteris gētib' præstitit, quātum imperij magnitudine. Antiquissima hominū memoria Ianus Saturnusq; in ea terra regnū tenuere: His Picus successit, Pico Faunus, Fauno Latin',

Reges Latij.

in cuius tempora Troianorū incidit appulsus. Hi igitur rerum omnium inopia adacti, quum nō ea solum quæ ad vrbem muniendam attinebant ex agris asportarent, sed prædā etiam ex proximo agerent, Latinus rex cum Aboriginibus ab vindicandam armis iniuriā ex improuiso affuit. Quidā scribunt bello quod illi cum Rutulis erat, omisso, oēm vim armorum in aduenas ab ipso rege subito conuersam. Verum siue domo, siue ex hostico mouerit, fama est, Latinum prælio victum pro non paruo negocio habuisse, Aeneā pace primo, mox affinitate sibi adiūgere. Est & alter sermo nō nihil ab

Cōgress' Aeneę & Latini.

eo diuersus. Quum diuersæ acies in conspectu starent Latinum regem gentis fiducia & armorū specie nihil ab ea, quia Græci viterentur, dissimili perculsum pugna abstinuisse. Enimuero temerarium censebat prius in discrimen pugnæ descendere, q̄ exploratum haberet, cum quibus mortalium res sibi futura esset. Credere præterea non nihil ad victoriam pertinere, si a tumultu & trepidatione exercitum reficeret, priusquam in prælium iretur. Interim vero cum paucis primorum in medium pro-

Iungitur Latinus Aeneæ.

gressus, aduenarum ducem ad colloquium vocat. Ibiq; Latinus edoct', quisnam vir esset Aeneas & vnde profectus quidve querēs in ea loca exiuisset, multū nobilitate generis, fortunaq; gētis, sed plus omnino ipsius ducis indole animoq; tam bello q̄ paci cōparato cōmotus, ad pacem cum eo iungendam animum adiecit. Apud quosdam reperio aciē vtrinq; immotā per diem stetisse, inde noctis interuentu castra eodem loco a Latino cōmunita, consilio in pugnam postridie reuertendi. Sed per quietē fuisse genio loci monitū bello abstinendū, expedire ipsi regi & Aboriginibus, aduenarū Ducē compellare, hospitio & omni necessitudine sibi adiungere. Eaq; nocturna specie Latinum mutato consilio, vbi prima luce in procinctu stetere acies, Aeneā amicis verbis compellasse, fideq; data et accepta in hospitium adducto, apud penates deos, vt domesticum fœdus publico adiungeretur Lauiniam fi-

Locatur Lauinia Aeneæ.

liam despondisse. Ea affinitas certā Troianis spem fecit erroris finiendi. Studio itaq; oppidū cōdunt, id Aeneas ab vxoris nomine Lauinium vocat. Ex nouo cōnubio breui infans virilis est stirpis ortus, puero q; a parentibus Ascanij nomen datum. Nec ita multo post Aborigenes & Troiani a Turno Rutulorum rege, cui Lauiniæ connubium ante Aeneæ aduentum pactū fuerat, bello sunt petiti. Ferebat ille iniquo animo aduenā hominē sibi in affinitate prælatum. Vtriusq; gentis ocia subito bello perturbat. Vincuntur primo congressu Rutuli, sed ea victoria ob Latinum acie amissum parum fuit Aboriginibus læta. Turnus domesticis opib'

Latini interitus.

vno aduerso prælio fractis, ad Mezentium Hetruscorum regem confugit: is iam ab initio nouæ vrbis origine offensus, & q rem Troianam plus nimio auctam videbat q̄ sibi & cæteris accolis tutū crederetur, nihil grauate cum Rutulis socia iunxit arma. Huiusmodi belli terrore perculsus Aeneas, vt Aboriginū studia ad maiora rerum pericula sibi cōsiliaret, arctiusq; inter se vtriusq; gētis animi coalescerēt, tam homines sui generis, q; veteres La-

Latinorū nomen.

tij accolas vno iubet nomine Latinos vocari. Quę res fecit vt Aborigenes iam inde neq; fide in regem, neq; charitate fuerint Troianis inferiores. Aeneas cum per hęc res suas firmiores reddidisset, etsi Hetruscorum tum opes florentissimæ erant ac tam validæ, vt a supero ad inferum mare longe lateq; pollerent, duarum tamen gentium concordia fretus, suos in aciem ducit. Hāc quoq; pugnā prospere Latini depugnarunt. Sed victoria nihilo quā antea lætior ob Aeneæ interitum. Incertum huma-

Aeneę interitus.

na vi an casu præceps actus, in Numico amne periisse credit'. Ibi certe situs est, eumq; indigetē Ioue proximi accolæ dixerunt. Auitum paternumq; regno puero Ascanio recenti patris memoria, matrisq; prudentia: & inter suos autoritate, ad puberem vsq; ætatem mansit incolume. Nam Hetruscorum opes adeo vna aduersa pugna considerāt, vt per se vix instare possent, non modo alienas lacessere. Interim Ascanius, dubium hic, an alter maior Creusa matre natus. Albam condidit. Sed siue qui in Latio natus est, siue ille, qui paternæ fugæ

Albæ cōditio.

fuit comes, autor extitit, inter oēs constat, affluente Lauinij multitudine Ascanij ductu coloniā post aliquot annos in Albanum mōtem ductā, vrbēq; inibi longo montis dorso valide munitā, Albāq; longam nominatā ab albæ suis augurio, situq; in longū porrecto. Hęc ferme Liuius Romanarū rerū autor grauissim'. Dionysius diuersam ab eo famā secutus fœdus ait inter Troianos & Latinos, postq̄ in colloquium ab ducibus ventum est, his cōditionibus ictum, vt agrum Troiani a Latino rege acciperent. XXX. stadia circunquaq; ab eo loco, quem munire cœperāt, ipsi regē aduersus Rutulos, cū quibus tum bellū erat, enixe iuuarent, nec tantum in præsentia, sed siquod etiā Latinis ortū aliūde postea bellū esset, cū auxiliarib' copijs vt socij adessent. In hæcq; obsidib' vtrinq; datis aliquādiu in Rutulos prospere bellatū, lateq; agro hostium populato, cū suis copijs ad nouē sese vrbē Aeneam recepisse, eāq; iam magna ex parte cōfectā, Aeneas in Latini gratiā ab eius filiæ nomine vrbem Lauiniū appellauit. Etsi ex Græcis scriptoribus quidā, a Selonij

Vnde Lauinium.

Deliorum regis filia id nomen vrbi datū arbitrati sint, & ipsa Lauinia dicta, quia fatidica esset a patre precib' impetrata cū Troianis in Italiā nauigarit. Sed quæ de vrbis noīe Romani scriptores tradunt probabiliora mihi vero videntur, vt Lauiniū sit dictū ab Latini filia, quæ vrbe iam propemodū absoluta Aeneæ matrimonio cessit. Regiam affinitatē priuatæ sunt necessitudines secutæ, mutua connubia leges

& sacra

& sacra vtriusq; gentis consociata, & vt omnia in

Aborigines & Troiani Latini dicuntur.

vnũ coalescerent, vna appellatione Latini omnes
nominati. Cõflauit interim noua affinitas, Aeneæ
& socero inuidiã. Turnusq; iuuenis ferocissimus
(erat is Amatæ quæ regi nupta erat consobrinus
frater) festinatũ filiæ connubium, generiq; ignobi
litatem parentibus exprobrando, conuiciũ iacere,
quiritareq; ira accẽsus (nam ignotum sibi hominẽ
prælatũ indigne ferebat) nouarũ rerum occasionẽ,
vt nuuo Lauinũ bello implicaret, vt Aeneam, quẽ
infense oderat, Latij finib⁹ expelleret. Nec belli cau
sa diu est desiderata, Rutulis qui per id tempus a re
ge defecerant, nouum Ducem quærẽtibus, Amata
Lauiniæ mater, quæ ab initio Aeneæ nuptias fue
rat auersata, Turnum ad res nouas, quod sua spon
te ille facturus erat, impellit: a Latino igitur ad Ru
tulos defecit. Nec tam vnius viri iactura regis ani
mum affecit, q̃ q; copiarum partẽ haud contẽnen
dam ille secũ traxerat. Repetũtur nihilominus acri
bello Rutuli ab Latino et Aenea, breuiq; Turno ca
dente ingenti prælio vincunt. Nec Latinus incruen
ta fuit victoria. Quippe qui & ipsi regẽ amiserunt.
Fuitq; annus ille, quo hoc euentu cũ Rutulis est pu
gnatum, quartus ab eo quo Troiani in Latium ve
nerãt. Triẽniu deinde postea bellum est a Rutulis
reparatum, Mezentio et Hetruscis in socios ascitis.
Tum haud procul a Lauinio acri prælio cõmisso,
fortunaq; adhuc neutro inclinante, acies noctis in
teruentu dirimuntur, fuitq; pugna diei huius extre

Aeneę interitus.

mum Aeneæ humanorũ operum. Incertum quo
casu fuerit absumptus. Nulli mortalium in terris
est visus amplius. Multis persuasum fuit proximo
fluuio submersum, vbi postea illi templum est cõ
ditum cum huiusmodi inscriptione. Patri diuo ter
restri, qui fluuij Numici vndas gubernat. Fuerunt
qui crederent templum ipsum aliquanto antea ab
Aenea in patris Anchisæ memoriã constitutum.
qui per annum antequã hæc gererentur vita in La

Ascani⁹ Euryleõ.

tio decesserat. Subijcit Dionysius post Aeneæ inte
ritum Euryleon ei⁹ filiũ, qui Ascanius mutato no
mine sit dictus, septimo ferme anno ab Ilij excidio
Latinorum regnũ accepisse: affluentibusq; Hetru
sco copijs intra Lauinij mœnia aliquandiu post pa
tris interitũ obsidionẽ tulisse. Inde pacis conditio
nibus frustra tẽtatis, cum præter multa toleratu in
digna, quæ a superbissimo hoste imperarentur vi
nium quoq;, quãtuncũq; Latinus ager ferret tributi
noie posceret, autorẽ suis Ascanium fuisse, vt oia
prius extrema experiri vellẽt, q̃ pacẽ tam ignomi
niosis cõditionib⁹ acciperent. Irent secũ in hostẽ,
essentq; simul memores, fortes & generosos viros,
aut honeste viuere oportere, aut honeste mortem
occũbere. Statuisse se experiri an Rutuli, qui toties
patris sui ductu fusi fugatiq; essent, quiq; imbelli
Hetruscorũ multitudine fræti, tũc tam superbe La
tino nomini insultarent, fortiores essent in bello,

Latinorũ victoria in Hetruscos.

aut feliciores facti, an cum ipso Duce Latinorum
fortuna mutata esset, ac cũ his illum noctu hostiũ
castra repente inuasisse, Lausoq; Mezentij filio cũ
stationarijs cæso, prius vallum irrupisse, q̃ ad eos,
qui in planitie sedebãt, peruenisset tumultus. Mox
flamma conspecta, terribiliq; clamore ad aures de
lato, nocturna fuga, sine signis, sine imperio, disie
ctas hostium copias, multos quidẽ primo tumul
tu oppressos, plures in fuga cæsos, alios locorum
ignaros in anfractus, & abruptas crepidines præci
pitatos. Tum vero Mezentius, qui cum parte co
piarum ex nocturna illa trepidatione se in editio
rem locũ receperat, audito filij interitu, exercituq;
magna ex parte amisso, caduceatorem Lauinium
ad petendam pacem mittit, quæ Ascanio autore,

Albæ cõditio.

identidem inter suos prædicãte parce vtẽdum esse
fortuna, Mezentio & Hetruscis data est. In Latio iã
inde omnia pacata fuisse tradunt, trigesimoq; dein
ceps anno Albam ab Ascanio conditam, eo consi
lio & euẽtu, quo a Liuio & alijs res prodita memo
riæ est. Hæcq; de Aeneæ in Italiam aduentu, & re
bus ab eo gestis duplici fama feruntur. Antenor &

Antenor

ipse pari clade, patria pulsus Illyrici lateris oram
prætereuectus in Euganeis consedit, atq; ea gente
cum suis sedibus pulsa Patauiũ condidit. Fuerunt
eius comites Heneti ex Paphlagonia profecti, vn
de postea regio ingens quæ inter Adriam iacet &
alpes, nomen est adepta, nihilo minorib⁹ auspicijs
q̃ Troiani qui cum Aenea venerant in Italiam de

Patauiũ. Veneti.

lati. Inde Romani oriundi, hinc Veneti, vterq; po
pulus ad splendorẽ & gloriam natus. Felix ille ma

Romanorũ & Venetorum origo.

gnitudine imperij & rerum gestarum gloria. Hic
diuturnitate imperandi, & iuris æquatione. Sed
populi vtriusq; origo, suo tam hæc, q̃ illa loco ex
plicabitur. Græcorũ quoq; quorundã post Ilium

Græcorũ errores.

euersum haud obscura fuerunt exila. Diomedis in
Italiã accessum insulæ ipsi terræ adiacẽtes ab eoq;

Diomedis & Vlyssis.

nominatæ haud dubie demonstrant, & in Apulia
Arpi ab eo conditi traduntur. Maiora adhuc, plu
raq; errorum Vlyssis testimonia, sed illa supra q̃
tuto tractari possint, fabulari sunt historiæ coniun
cta, vt quæ de Scylla & Sirenibus traduntur, qua
rum has meretricium fecisse quæstum, illam hospi
tes spoliare solitam Palæphatus est interpretatus.
Petilia in Brutijs Philoctetę traditur, & Idomenei
Cretẽsis loca quædã in Salentinis. Fuit & Cypria
Salamis Teucri opus, & circa Nili ostiũ Canobũ
Menalai illuc siue casu, siue consilio appulsi certũ
apud posteros extitit argumẽtum. Cæterum sub
id tempus quo Aeneas Troia profugus venit in
Latium, iudiciariæ rei summa primariumq; sacer
dotium erat penes Helium in Palæstina, vt Iose

Sacerdotium Iudæorũ.

phus scribit. Erat is ex Aaronis familia. Manse
rat sacerdotium aliquandiu in Eleazari stirpe, quã
dignitatem maior Helius multo hoc vetustior,
penes quem tunc erat sacrorum summa, ab Itha
maro Aaronis filio prognatus, primus familiæ di
gnitatem recuperauit. Is per manus sacerdotium
Phineæ tradidit, Phinees Helio, Helius Abieze
ro, Abiezerus Bozio, Bozius Ozio, Ozius mino
ri Helio. Huic duo filij erant Ofinius & Phinees
viri effrenata libidine auaritiaq; inexplebili. Quip

Filiorũ Helij flagitia.

pe qui neq; matronarum sacra adeuntium pudi
citiam tutam esse cuiquam sinerent, neq; donario
rum quicquam tam sanctum esse, quod sacrilegæ
manus non prophanarent. Conuerterant popu
li oculos in se duorum fratrum scelera: Sed patris
autoritas, summaq; potestas obstabat, nec erat qui
tantæ iniuriæ auderet se vindicem offerre. Taci
tus igitur tantorum scelerum exitum, diuinamq;
vltionem expectabat populus. Quæ quo tardior
esset, eo atrociorem futuram arbitrari. Prædi
xitq; id futurum Samuel fatidici spiritus adole

Samuel ꝓpheta.

scens aliquanto antea. Fuit is Helcanæ Leuitici
generis & Annæ filius, qui quum materno voto
apud tabernaculum sub Helio commoraretur, mi
raq; in adolescente probitas, vitęq; austeritas esset,
nonnunquam per quietem se vocari arbitratus,
ad pontificem occurrerat, quasi ad ministerium ali
quod accerseretur. Id quum sæpius accidisset, ius
sus est ab Helio sciscitari, quis is esset qui se toties
vocaret, iam pontificis animus ob ea, quæ toties
acciderant, haud liber omnino erat religione, tum
demum cœlestem eam vocem esse compertum

est. Eodemq; nocturno responso iussus est. Samuel Helio nunciare, ingentem Hebræo nomini ob scelera, quæ circa tabernaculum patrarẽtur, cladem instare. Cunctantius ille hæc ad pontificem detulit. Sed quia diuina se voce moneri arbitrabatur, detulit tamẽ. Nec ea res senem in filios minus indulgentẽ reddidit, aut iuuenum perdita ingenia in melius mutauit. Bellum interim a Philistæis ortum gentis ocia perturbat. Israelitæ & ipsi arma cũ parant.

Vincunt Iudæi a Philistęis.

Ad Aphecum primo est dimicatum, ceciderunt q; ea acie ad tria Hebræorum milia, cæteri in castra trepida fuit fuga compulsi. Nec ita multis interiectis diebus de summa rerum dimicaturi arcam fœderis ex Sylone in castra deferunt, remedium in extremis rebus a maioribus quæsitũ.

Arca fœderis bello amittitur.

Sed omnis religio aduerso numine inutilis et vana est. Triginta milibus Iudæorum vna acie interfectis, arca capta est inter hostilia spolia. Iosephus Palęstinos vocat, quos sacri libri Philistæos. Ego non video quid minus apte dici possit, q̃ Iudæos qui in Palęstina erãt, a Palęstinis victos dicere, nisi ipsos terræ indigenas, qui ab initio extirpari non potuerunt, ille Palæstinos vocet. Fama aduersæ pugnæ ad Sylonem perlata non minorem attulit luctum q̃ si eo ipso pręlio omne Iudaicum nomen, interisset. Augebat atrocitatem cladis sacri fœderis iactura. Vulgo prædicare venisse tẽpus, quo vetusto pietatis pignore numinis q; fauore ad hostes translatos, ois Israelis progenies cum ipso nomine extingueretur. Hic luctus animos occuparat, passimq; lamẽtationes & planctus exaudiri. Helius haud oraculi ignarus, vbi multo maiorem cladem vidit acceptam, q̃ ipse animo concipere potuisset, florentissimas copias vno pręlio deletas, duos filios occidione occisos, hostes arca fœderis potitos, quũ nihil iam superesset, cur lõgior vita proferri deberet amplius, voluntate numini solio excussus mortẽ obijt, quum octauum vitę ac nonagesimum annũ ageret, præfuissetq; summę rerum annos circiter quadraginta.

Helius sacerdos solio lapsꝰ moritur.

Iunioris Phinees vxor & ipsa eo die filiũ enixa perijt. Infantem Iocabothum, quę vox apud eam gentẽ inglori ũ significat, ab infelicissimo illius pugnæ euentu nominarunt.

Miraculũ in arca fœderi.

Philistæi arcam in Azotum vrbem delatam quum in speciẽ Trophei, in Dagonis templo (hũc enim vt Deum tota gens venerabatur) statuissent, miraculo euenisse aiũt vt postridie Dagonis statua sub arca quasi supplex reperta sit. Quę in pristinam basim restituta, iterum sequenti die eodem sit loco inuenta, quod quum tertio sæpiusq; euenisset, stupor maximus, tacitusq; suæ vanitatis pudor omnium animos defixit. Perstarẽ tamẽ cũ gentis odio, tum vana patriæ superstitionis persuasione rem diuinam ludibrio habere.

Philistæi plagis percutiũtur.

Etenim nullũ animal est ipso homine contumacius. Grauissima igitur vis morbi ciuitatẽ adorta est. Primũ soluta aluo, dysenterico cruciatu humana corpora torquebantur. Inde ventris profluuio exinanita miserabili tabe conficiebantur. Deuastabãt ad id passim mures Azotenũ agrũ, qđ malũ nõ minꝰ graue arboribꝰ segetibusq; accesserat, q̃ humanis corporibꝰ lues illa domestica. Quũ igit neq; modũ neq; finẽ malorũ vllũ inuenirent, ad duplicem cladẽ auertendã, Ascalonitis significant captiuam arcam se ad eos, si velint, translaturos, vt & ipsi eximiæ victoriæ, cuiꝰ participes fuissent, tropheũ monumentumq; clarissimũ penes se haberẽt. Nec ea grauate Ascalonitę susceperũt. Sed neq; his res meliꝰ vertit, q̃ Azotenis. Iactari Ascalunitæ multis cladibus ad vicinos transmisere. Sic fœderis arca per hostium ciuitates nusquam meliore euentu eorum, qui haberent aliquandiu in certa sede translata est: postremo metus & religio gentis animos incessit, consiliaq; mota sunt arcæ Israelitis restituendæ, fremere ciuitatum principes, impiumq; arbitrari, simulq; calamitosum vniuersæ genti & exitiale, q multas iam clades publicas & priuatas experti, in re sacra per iniuriam retinenda perseuerarẽt. Posse hominẽ ab homine resisti, Deo non posse, in cuius potestate sint omnia. Magno hæc assensu audiri. Etiam vulgo ablegãdam eam fremere, sed qua ratione id fieret, parum ijs, qui aderant, liquere poterat.

Impia Philistæi hominis concio.

Tum impie quidam orationem exorsus, suorum metum vt vanum arguere, multitudinemq; castigare, qui hebraicæ vanitatis instrumentum, quod hoim manus fabrefecerint, ipsaq; vetustas magna ex parte cõsumpserit, cœlestium cuiquã ita cordi esse crederent, vt innoxios populos, qui eam pręlio captã haberẽt, multiplici clade duxerit perdẽdos. Quod si qs deorũ, vel vnicus ille, quẽ gens ipsa sibi ab initio effinxit, eius sacram curã habuisset, potuisset rẽ ipsam vel media acie ab omni iniuria vindicare, nec pati sacrificulam gentẽ prælio superari, vt essent q pro sacrario ipso dimicarẽt. Sed si circa eã stratæ essent deletæq; hostiũ copiæ, si ipsa vexata primo, mox omni præsidio destituta, suorũ cruore pphanata, prophanis manibus disiecta, si cũ cætera præda a victore exercitu vrbibus illata, contẽptimq; in publico destituta. Quid est quod aliqs dubitaret, tã ludibrio rem ipsam esse superis, q̃ gens, quæ vanitatis instrumẽtum illud cõmenta esset, cæteris esset mortalibus? Sed hic, inquit aliquis, quid grauissimæ huiusmodi clades alia super aliã sibi volunt, quæ tot populos his paucis mensibus cũ hominũ frugũq; pernicie sunt peruagatę? Ego, si nunquã antea huiusmodi mala Palęstinã terrã attigissent, aut pro cõperto haberemus arca Iudæis reddita perpetuo cessura, censerẽ pro miraculo rem habendã, essemq; autor publici sceleris expiandi, oiaq; adhibenda, quibus tot populi religione soluerentur. Sed si clades istæ publicæ, & agrestes statæ quodãmodo sunt, & cũ tẽpestatibus recurrentes, maioresq; pestilẽtiæ morbiq; domi forisq; Philistæas vrbes sæpius vastarunt, si humana omnia ita sunt his casibꝰ obnoxia vt facilius timeri q̃ declinari possint. Quid naturæ opera, & quæ nulli ignota sunt, in prodigium & miracula vertitis? Verũenimuero tantũ abest, vt arcam ipsam aliquo modo reddendã censeam, q si vera sint etiã quæ isti aniliter fingũt, prius hęc nobis incõmoda perferenda putẽ, q̃ hostibus ea ratione gratificãdũ. Sed si vana res est, & nulli cœlestiũ curæ, quia nulla sit superum ira ex eo extimescenda, reddendam nullo modo dixerim. Si frugi & sacra, quia hostibus vtilis esse possit, multominus censeo restituẽdam. Et vt oẽs intelligãt, nos infandam gentem hostiliter odisse, eorum numẽ penes nos vel iratum esse malim, q̃ propitiandum illis restituere. Res in hunc modũ varie tactata est. Neq; erat cui placeret quicquam fieri, quod inuisæ gentis famæ rebusve expediret. Erantq; interea animi hominũ nihilo liberiores, ob ea quæ contra metũ religiõis fuerãt disputata. Tenuit igitur cõsultatio illa plures dies. Postremo eo decursum est, vt expiationibus quibusdam numen placarent, quinq; vrbium aurea simulachra conflarent, Azoti, Ascalonis, Gazæ, Gethi, & Acharonis, hæ enĩ præcipuæ tunc erant Philistæorũ vrbes, totidemq; annos & mures aureos.

Philistęorũ donaria ad placandum numen.

Hisq; super arcam pro ipsarum ciuitatum incolumitate locatis, sacrariũ in currum extollunt, huic boues iungunt nuperrime enixas, vt

fortuum

fortuum desiderio celerius ex publico abirēt. Then
sam in quadriuio statuunt, vt quaqua versum im-
petus cœpisset, integrum esset abire, quęsi in Israeli
tarum fines abijssent, tum aperte iudicarent certum
esse numen, atq; idipsum polens, cui hebraica sa-
cra curæ essent, seq; ob id sacrilegiū meritas expen-
disse pœnas crederēt, sin diuersæ ab illis abijssent,

Vaccarū ductu Arca fœderis restituitur.

pro cōperto habituri vanā esse totius gētis persua-
sionē, vanū metū, qui multorū animos incessisset
nec pestis quæ nobilimas vrbes ad id tempus po-
pulata esset ex arcę occupatiōe iraue numinis esset.
illata, sed aeris intēperie corruptoq; cœli tractu or-
ta. His in hūc modū comparatis Philistęorū princi
pes totius rei euentū expectātes, haud procul inde
silentio constitere. Mirum hic accidisse aiunt, quod
diuina prouidentia factum nemo nisi impius infi-
ciabitur: Boues a nullo actę, certo impetu in proxi-
mum Iuditarum vicū q̄ longissime a foetib⁹ auer-
sæ, concesserunt. Bethsamo fuit loco nomen. Erat
tum anni æstas, passimq; Israelitæ maturas segetes
demetebant. Hi procul boues a nullo actas intui-
ti, propius accedunt cognoscendi studio quid rei
esset. Mox fœderis arcā intuiti, miraculo defixi ali-
quandiu silentium tenuere. Insperato inde gaudio
nimiaq; lętitia obortis lachrymis, venerabūdi cur
rum quasi cælo demissum excipiunt. Fama receptę
arcę confestim per omnes Iudeæ fines euagat. Beth
samitani hic, vbi sacrarium receperant, boues ipsas
Deo immolant, multaq; hilaritate epulantur. Pale
stinorum munera velut prophana supra saxum eo
dem statuūt loco. Ipsi quia temere arcam attrectas-

Arca locatur in Cariathiarim.

sent, quia non essent ministerio initiati, graui sunt
pestilentia vexari, donec sacrarium in Cariacthia-
rim vrbem deportandum curatum. Vbi in Leuitæ
domo. XX. deinceps annos est religiose asseruatum.
Tādiu inde fuit apd' Cariacthiaritas q̄ū Philistæi
septem mēses habuissent. Erant igitur Israelitę, vt
siquando alias, ob eas clades quas adierant, diuinis
rebus vehementer addicti. Nullus enim populus
fuit vnq̄, aut in secūdis contumacior, aut in aduer-
sis obsequentior. Addiuuabatq; hunc animorum
affectū Samuelis innocens vita, futurorūq; diuina

Oratio Samuelis ad suos.

tio. Qui tempus venisse ratus, quo populum nō so
lum ad religionem, sed ad libertatem etiam repetē-
dam hortaretur, concione aduocata in hunc mo-
dum est suos affatus. Si cum arca fœderis viri Israe
litæ pax reddita nobis esset & libertas, superuacuū
fuisset me hodie ex hoc loco verba facere, qñ neq;
religionis admonēdi eratis: quippe quæ multo (vt
video) maiori vobis curæ est hoc tēpore q̄ aliqñ
antea fuerit, neq; pacis & ocij, si pace & ocio, qd' li-
bero esset hoīe dignū, frui liceret. Sed quum neutrū
adsit, in diesq; Philistęum hostem grauiorem ma-
giq; nostræ libertati infestum experiamur, nō vi-
deo quid minus nos deceat, q̄ in hoc ppetuo luctu,
muliebriq; lamentatione diutius versari. Satis sup
q; lachrymis indulsimus, & tum maxime, quum
vno die omne fere nostrę iuuētutis robur ad Aphe
cum vna acie amisimus. Quum victor hostis, nō
solum spolia, sed certissimum quoq; religionis pi-
gnus ipsumq; (vt sic dicam) numen, in quo totī⁹
gentis nostrę spes omnis ab initio fuit sita, secū ex-
tulit. Tum quia nihil reliquū erat, in quo spei qcq̄
repositum esset (apparebat enim domesticum & fa
miliare numen, cuius fauore semper stetimus, a no
bis alienatum) nemo vos lamentari vetuit. Licuit
tum omnibus libere suum dolorē effundere. Nūc
omnia dei benignitate mutata. Primo ira numinis
primores Philistæorum ciuitates ob manifestum
sacrilegium domi forisq; multiplici sunt clade va-
statæ. Agris dire populatis, perniciosissimus mor
bus ingentem in vrbibus fecit vastitatem. Omnis
militaris ætas consumpta est. Siqui adhuc super-
sunt, ægra corpora trahentes pro defunctis haben-
di sunt. Et has dudum pœnas exegit numen a sacri
legio hoste, quod ne non semper sui esset populi
memor, Philistęis inuitis apprimeq; dolentibus,

Loc⁹ a fauore numinis.

ad nos sponte redijt, vt per ipsius præsentiā intelli-
geremus, mitigatam esse cœlestem in nos iram. Sa-
tis pœnarum duabus cladibus expensum, defun-
ctos esse iam Hebræos publico periculo, exaudi-
tas populi preces, omnia in melius mutata, opor-
tereq; ob id in meliori spe esse, nec diffidere, quin
reducto numine omnia sint prospere euentura.
Atq; quum ita sit, nolo vos viri Israelitæ tam ine-
pte delirare, vt expectandum putetis cœlesti voce
(etsi maioribus nostris, vt fuit illorum pietas, quā
doq; accidisse proditum est) ad arma & vltionem
excitemur, aut humi iacentes manu attollamur.
Non ea viuitur hodie pietate, vt tam familiare nu
men sperare possimus. Satis prospera omnia de-
spondet, quando nobiscum mauult esse. Nullus
Deo propitio nisi sua culpa diu inultus iacuit. Ite
igitur, & si viri estis, si digni qui Mosis & aliorum
qui pro libertate tot pericula adierunt, vera proge-
nies credi possitis, si demum ij, quibus Deus opti-
mus presens propitiusq; adesse velit, libertatem
qua nihil homini videri debet pulchrius, quā olim
amissam maiores nostri tāta indole recuperarunt,
ab superbissimo hoste repetite. Nam quod ad vi-
ctoriam attinet, nihil reor facilius euenturum, q̄ vt
eos vincamus, quos numinis fauor afflictos, mul-

Locus ab hostiū calamitate.

tiplicíq; clade prostratos ac per hoc pene victos, &
vltioni obnoxios obtulit. Haud dubium est quin
hostis sua natura imbellis, multiplici clade fractus,
& ob ea que euenerūt, animo perculsus, quum pri-
mum in conspectu steterit, vinci possit. Quanquā

Peroratio.

spero futurum, vt ne præsentiam quidem nostram
laturus sit. Ite inquam, ac siquid aliquando ponde-
ris, aut fidei, in ijs quę diceremus, fuistis experti, cer
tam vobis proponite victoriam, de qua vos ambi
gere minime oportet, vel quia meo ductu, qui vos
nulla adhuc diuinatione fefelli, res gerenda est, vel
quod omnino plus est, quia propitium, vt siquan-
do alias, maximeq; amicum habemus cœleste nu-
mē. Mouit Samuelis oratio multitudinem. Sed ni-
hil ęque ac viri autoritas ob creditam sanctitatem
fatidicam naturam ad arma perpulit. Frequentes

Masphalon.

igitur in Masphalon vrbem conuenere. Natura si
tus dedit loco nomen. Idem Hebræa vox sonat,
quod deorsum spectans. Hic Samuel, ieiunio suis
indicto, statuit hostē expectare. Nam Philistęi au-
dito Israelitarum tumultu, rati quod erat, gentem

Hebræorum querelæ.

ad defectionem spectare, ad primos ipsorum mot⁹
opprimendos cōfestim affuere, qui cū ad Maspha-
lon castra fecissent, minacissimeq; arma intenderēt
perculsi Israelitę Samuelem intueri, mœsti ab eo
sciscitantur, quid opus sit facto: circumsederi iner-
mes ab armato hoste, nemini non liquere cladem
omnino ingentem esse adeundam, nec in aciē teme
re descendendum, nisi quis nuda suorum corpora,
irato hosti ferrumq; tenenti obijcienda duxerit, qd'
paulomin⁹ stultum sit, q̄ fuit prius tumultuari cœ
pisse, q̄ omnia essent ad bellum comparata. Metus
igitur & desperatio in ore omnium eminebat. Sa-
muel circuire multitudinem, hortariq; singulos, vt
bono essent animo, fore, vt sine suorum noxa pau
lopost Philistęorum copias cernerent in subiectis
campis prostratas, per quæ satis apparebat nullam
eum in humanis rebus spem repositam habere, sed
cœleste auxiliū pcepisse aio. Inter spem igit & me-
tū soliciti tātæ rei exitū Israelitæ expectabāt, quum

Philistæis in procinctu stantibus, lacessentibusq;
cum conuicio hostem, murosq; verbis inuasuros
se, nisi in æquum descenderent minitantibus, terra
primo horrende mota est, in patentemq; hiatum
subsedit. Fœda inde tonitrua fulguraq; Philistæo-
rum animos & ora perstringunt. Secuta inde pro-
cella ingens cum ventorum turbine, quæ tanta vi
afflauit aciem, vt huc & illud rotati milites, atq; in
præceps acti, sine imperio, sine ordinibus attoni-
ti exutiq; armis, neq; prælij, neq; fugæ compo-
tes passim disijcerentur. Tum vero Samuel: ite in-
quit, iam Philistæum cædi obnoxium habetis. Da
bunt ipsi hostes arma, cumulatam illi acceptæ ad
Aphecum cladis vicem rependite. Non tulerunt
Israelitarum eruptionem Philistęi sua sponte tur-
bari. Sed passim diffugientes suis armis, que teme-
re abiecerant, cum multa strage aguntur. Ad Cor-
reum vsq; cædes protracta est. Hic fugiendi Phili-
stæis, Hebręisq; sequendi fuit finis. Saxūq; Samuel
ibi statuit, vt in posterum extaret victoriæ illius
monumentum aliquot. Secutus deinceps hostium
vestigia multis insuper cladibus Philistæos affe-
cit. Quorum opibus supra modum accisis, omnē
terram a Gethanis finibus bello Iudæis ademptā,
quę ad Accaronem vsq; lōge lateq; patebat, victor
recepit. Philistæi post cladem ad Masphaton acce-
ptam diu nihil mouere sunt ausi. Veteribus igitur
cultoribus in receptos nuper agros reductis, restitu
taq; vniuersa gēte in libertatem, fecit Samuel om-
nibus potestatem in sua cuiq; ciuitate, vel in pecu-
liari foro, de quibus controuersia esset, inuicem di-
sceptandi. Quorum siqua essent, quæ per alios cō-
poni non possent, ipse quotannis per totius gentis
conuentus de his semel iudicabat. Quæ iudicandi
ratio, q̄diu per ætatem licuit, ab eo seruata est. Inde
senio confectus Iobeli & Abiæ filijs id munus in-
iunxit, partitaq; ꝓuincia, quo leuior vtriq; sua esset
iurisdictio, mandat vt in Bethleem vnus, alter
Bersabeę iudiciariam exerceret potestatem. Sed hi
diuersam a patre viam ingressi non solum iudicia
venditabant, sed suam quoq; libidinem ab aliena
pudicitia parum custodiebant. Ea districtus iniuria
populus, haud iuuenes aperte criminari, ne patris
aures offenderet, viri summa pietate & innocentia
Cæterum in eo silentio nemo erat, qui nō nouam
optaret regiminis formam. Conferentibus igitur
inter se consilia Hebręorum principibus, eo est de
cursum, vt creandi regis mentio inferretur, penes
quem esset pacis & armorū potestas. Quod vt ali-
quanto auspicatius fieret, cēsent Samuelem ei⁹ rei
non solum autorem faciendum, sed postulandū
etiam ab eo, vt ipse qui cæteros prudētia & sancti-
tate anteiret, vnum ex omni Israelitarum numero
legeret, cui vniuersa gens domi, militięq; pareret.
Ad Ramatham igitur vrbem, vbi ille erat, princi-
pes totius gentis frequentes conuenere. Quibus au
ditis miratus dicitur senex, que tam subita regis ha
bendi cupiditas populorum animos incessisset.
Scire se primo aspectu rem speciosam regnum vi-
deri, persuasumq; multis fuisse, nihil melius in hu-
manis esse viri vnius qui optimus esset imperio,
atq; ob id ipsum fortasse mortales ab initio regiū
nomen, vt optimum, vrbibus induxisse. Fœdissi-
mus tamen eius rei euentus, multisq; perniciosus
humanas gentes sui erroris admonuit, q̄ non mo-
do non tutum sit hominibus regem habere, sed ve
hemēter etiam calamitosum, quum nihil aliud sit
velle fortunis & capite periclitari, q̄ omniū que in
vita sunt, vnius arbitrio & potestati permittere. Vi
derent nc dum libertas tanta indole a maioribus
quęsita, pro qua Israelitæ toties dimicassent, ipsiq;
haud multis ante annis diuina magis quā humana
opera Philistæis receptam haberēt, surdescere cœ-
pisset, in perpetuam seruitutem inciderent. Et quia
ea consultatio maior omnino esset, q̄ vt hoīs inge
nio tam facile expediri posset: quippe cum futuro-
rum nulla certa sit mortalibus scientia, recte factu-
ros, tantisper noui regis creationem differri paterē
tur, donec a se aliquo modo, que de ea re esset numi
nis volūtas exploraret. Concessum est id illi haud
grauate. Tum ferunt intēpesta nocte Seni de sum-
ma rei solicito manifestū numen astitisse, ordineq;
p̄dixisse cuncta publica & priuata mala, quæ Israe
litæ sub regib⁹ essent adituri atq; cum his iussus ea
populo proponere. Qui si sententia deijci nō pos-
set, tum regem genti eum institueret, quem non te-
mere sibi, sed cœli prouidētia oblatum arbitraret.
Hec ex oraculo in publicum relata, quum haud ali
ter multitudinis studium inflammassent ad regem
petendum, q̄ si prospera omnia nunciarentur, con
stituto ad id quod petebatur die. Saluum Cissi filiū
Beniaminitam tribulem, qui a patre ad asinos, qui
forte grege aberrarāt, ꝑquitēdos missus, ad ipsum
Senem diuinationis fama diuerterat, primum Sa-
muel Israelitarum regem inunxit.

Miraculosa tempestas.

Iudæorū successus.

Samuelis filij a patre degenerāt.

Prima mentio creādi regis.

Samuelis sentētia de regno.

Saul⁹ primus Iudęorum rex.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS PRIMAE LIBER VIII.

EBRAEORVM REgnū Ius gb⁹ dixim⁹, auspicijs ē̄ i Palæstina ortū: Sed
vt est rerū humanarum vi
cissitudo quędam, ita cōti
git, vt sub id tempus, quo
regnū hoc, de quo loquor
est in Syria constitutū, aut
certe nō multo prius, in ea
parte Europe, q̄ Apiē pri-
mo, mox Pelasgia, nouissime Peloponesus est di
cta. Sycioniorum regnum esse desijt, quum annos
duos & sexaginta, supra octingentos esset illic re-
gnatum. Zeuxippus sextus ac vigesimus ab Egia-
leo, qui id regnum condidit, oīm postremus ibi est
rerum potitus, & in Italia Ascanius Albæ cōditor
Syluio Eneæ posthumo fratri moriens Albanū re
gnum tradidit. Quū Iulus, quem ad id temp⁹ pro-
crearat, pupillari adhuc eēt ætate. Fama est prægnā
tem Lauiniam post Eneę interitum, quum totius
rei summa ad Ascanium deuoluta esset, veritā ne-
quid apud priuignum sibi nouercale nomen offi-
ceret ad Tyrrheū se regij pecoris magistrū, quē pa-
tri fidissimum nouerat, contulisse, ab eoq; & tem-
pore partus, & post ipsum puerperium in occulto
habitam. Atq; ita accidisse, vt puer in syluis editus
Syluij sit nomen sortitus. Eam quum Aborigines
tumultuose requirerent, maiorq; in dies inuidia
Ascanio ex publico illo indigenarū desiderio ori-
retur, nec res procul a defectiōe esset: Tyrrheus ma-
turum iam tempus adesse ratus, Lauiniæ in publi-
cum producendæ, rem omnem fecit palam suis po
pularibus, sicq; iam inde vsq; ad Albæ conditio-
nem concordi animo Lauinia & Ascanius vna re-
gnum tenuerunt. Fuisse illa dicitur apud priuignū
materna veneratione. Dionysius autor est nihil ab
Ascanio de regno i morte cōstitutū, eoq; defuncto
ambigi cœptū, vter, Iul⁹ ei⁹ fili⁹, an Sylui⁹ regnū ca
pesseret. Popul⁹ dicit altercationē de ea re ortā suo.
arbitratu

Sycioniū regnū destruitur.

Ascani⁹.

Syuius.

Lauinia.

Tyrrhe⁹.

arbitratu sinluisse, vt penes Syluiū, qui præter splēdorem patris auita maternaq; memoria plurimum fauoris conciliabat, regij fastigij nomen & maiestas foret. Idem fauor adeo ad posteros valuit, vt cęteri reges, qui longa deinceps serie Albæ regnarunt, Syluij cognomen tulerint. Iulo & ipsi sacrorū potestas est quędam tributa, qua Iulia gens iam inde vsq; ad stirpis interitum functa est. Scio ex Romanis scriptoribus nonnullos persuasum habuisse puerum qui ex Lauinia & Aenea sit primo loco natus, Ascanij nomē tulisse, ex eoq; dubitatum sit, is ne Albam condiderit, qui in Latio est natus, an alius maior ex Creusa genitus, qui paternę fuit fugæ comes. Ego, etsi in re tam vetusta nihil temere affirmare ausim, ipsa tamen nominis ratio efficit, vt propiora vero credam, quę Dionysius de ea re prodidit, nisi aliquis in alterius Ascanij memoriā, quem in Phrygia a patre relictum autores sunt quidam, nomen id puero inditum existimet. Est enim alioqui vox ipsa Phrygia. Sed plures omnino tradunt Ascanium paterni exilij comitem in Italiā venisse. At quocūq; ille natus est loco, ac quacūq; matre, omnibus conuenire video, rem Albanam ab Ascanio, qui annos duodequadraginta regnauerat, per man⁹ Syluio traditam, a quo Syluij deince ps reges sint nominati. Per hæc tempora Lacedæmone regnari cœptū Eusebius demonstrat, primūq; Euristeū fuisse, qui regium sit ibi nomen adeptus. Nec de eo potest intelligi, cui duodecim stipēdia exoluit Hercules, quoniā si recte idē autor colligit: Herculis interitum Lacedæmonij regni pricipium circiter nonaginta præcessit annos. Hæc primo regni dignitas suffragio ne populi, an vi & opibus fuerit ab initio quæsita, parum compertum habeo. Verum enimuero videntur mihi Lacedæmonij præter cæteras gentes legitimam quandam regni formam, eamq; ipsam parū ciuibus formidolosam a principio instituisse. Quod quū ex alijs tū ex eo maxime colligitur, φ in funebri regū laudatiōe semp nouissimū vt olim optimū publicit⁹ (vt Herodotus scribit) laudarīt, & φ q recētissime creati essent, ciues quicūq; publice priuatim ve deberēt aliquid, alieno leuabant ære. Lege pręterea qui rex esset primus in expeditionē exibat, omniū vltim⁹ domū reuertebatur. Quibus haud dubie demōstratur, nullū in terris populū liberiora iura sub regib⁹ tenuisse vnq̄, cui futuro leges scripserit. Sed de Laconico' ciuitatis ritu plura sunt alio a nobis loco explicanda. Primum Pelopōnesiacū bellū in hæc tempora idem autor cōijcit. Sed cur ab ea gente fuerit illud Atheniensibus illatū, obscure nimis Trogus posuit, veteres tātū scribit offensas inter vtrāq; gentem intercessisse, sed quales illæ fuerint, haud diserte ponuntur. In quo illud non ab re fuerit demonstrasse: Trogum scribere a Doriensibus Atticæ terræ bellum illatū, quos eosdem esse qui & Pelopōnēses interpretatur. Quę nominis variatio ne quempiā legentibus pariat errorē, breuiter est a nobis enarranda. Satis constat fuisse olim, quicūq; intra Isthmum habitarunt, Aeoles nominatos: mox vero intra extraq;, pręter Athenienses cum Megarēsibus, & ipsos Parnasi accolas Dorienses: cæteras Pelopōnenso circūiectas gentes in Aeloici nominis appellationem abijsse. Mox vero Dores Heraclidas in Pelopōnēsum secuti, in ea terra esse perseuerarūt. Contigitq; ex perpetuo eius gentis cū Aeolibus incolatu, vt duæ gentes procedente tēpore in vnā coaluerint. Id rei argumento est, φ præter Arcades, quibus rara cū cæteris Peloponnēsibus fuere cōmercia, quicūq; itra Isthmū postea habitarūt, indifferēter sunt vtraq; lingua vsi: atq; ob eā rē nūc Aeoles nūc Doriēses dicti. Cōtra in Ionica, q̄ eadē fuit & Attica, euenit. Nā quū ab initio Iones Attici vocarent, ob colonias inde in Asiā missas, accidit, vt q in antiquis sedibus mā sere, attice loq sint dicti, cæteri in colonias trāscripti Ionice. Nec eo inficias (nā in re tā vetusta qs ꝓ certo audeat tale aliquid affirmare) fieri potuisse, quod ab belli ipsius rationē attinet, vt Doriēses cū Pelopōnēsib⁹ aduersus Athenas militarint. Quo sit factū vt a rerū scriptorib⁹ mō gēs hęc, modo illa bellū itulisse dicat. Sed qcūq; belli illi⁹ p̄textus fuit, ac cuiuscūq; ductu arma sunt Atheniēsib⁹ illata, illud inter oēs cōuenit, monitos oraculo Doriēses fuisse, potituros eos victoria, si Atheniēsiū regē nō interficerēt. Erat tū rex Athenis Codr⁹. Is quū sorte inuestigasset quale hostes oraculū Delphis accepissent, sciretq; futurū, vt hostis eo bello voti compos fieret, nisi ipse mortē occūberet: patriā, cui prima post deū humanę gētes debēt officia, sua morte tuendā arbitratus, militari habitu amict⁹, ne si nobilē se obtulisset, viuus in potestatē ab hoste redigeret, sarmentis seruilē in modū honustus hostiū castra ingreditur. Ibi gregario a milite, quem in remorantiū turba moto de industria iurgio vulnerauit, ferro est confossus. Regis cęde patefacta Dorienses sine ꝑlio Athenas obsidione leuarūt. Sic Atheniēses periculoso sunt bello volūtario regis interitu seruati. Is nouissim⁹ a Cecrope Athenis regnauit, habuitq; id regnum a primo exordio ad exitū annos quadringentos atq; supra hos septē & octoginta, si recte tēpora Eusebi⁹ colligit. Plerιq; Homeri ortū in id tempus incidisse autumāt, de quo tam varia a veteribus tradunt, vt cui potissimum accedas, haud facile decerni possit. Crates añ Heraclidarū descēsū Humerū genitū tradidit, qui fuit anno quarto circiter & septuagesimo post Ilij excidiū. Heratosthenes cētesimo anno post captum Iliū. Philocorus cētesimo atq; octogesimo. Apollodorus Atheniensis quadragesimo supra centesimū. Alij circa primam Olympiadē, quā quadringentesimo ferme anno post Troie excidiū celebratā authores sunt quidā: Sassius in primo annaliū annos C. & L X. postq̄ ad troiam est bellatū. Cornelius Nepos totidē annos ante Romā conditam. Miror & illud in dubiū trahi a quibusdā, fuerit ne is eadem qua & Hesiodus tēpestate, an diuerso ab eo tēpore vixerit. Ego, vt vtrū hic an ille maior natu fuerit, affirmare non ausim, ita ꝓ certo posuerim ambos eadem tempestate genitos, si Plutarchus verus est author, qui eos ex duob⁹ fratrib⁹ procreatos tradidit. Nec q̄ patria illi fuerit, satis (vt video) constitit, Smyrnei, Rhodij, Salaminij, Argiui, Chij. Colophonij, & Athenienses, varia illū cōtentione sibi vēdicare ꝑseuerarūt. Sed quocūq; fuit loco natus, quacumq; ætate, omniū (quod satis conuenit) poetarum fuit eminētissimus, cunctarumq; eloquentiæ partium origo. Crediderunt quidā magni ingenij esse illius virtutes, quoniam nulli imitabiles essent intellectu & ratione sequi. Vellem tā felix ingeniū in veritatis lucem nō in tenebras illorum tēporum incidisse, quam si ex Aristeo illo Procōnesio, quo præceptore vsus dicitur, aut alio haurire quoquomodo potuisset, nemo mortalium eā vtilius tractasset. Amazones & Cimmerij ꝑ hæc tempora varijs incursibus Asiam infestasse traduntur. Nec quatenus illorum motus processerint eius rei authores expediunt. In hoc erant tes aliarum est gentium statu, quum in Iudæa Saulus regium est nomen adeptus. Qui iam inde, ex quo inunct⁹ est (ea enim velut initiatio regię dignitatis fuit ab

Samuele

Syluij reges.
Iulia gēs
Primus Lacedæmoniorū rex.
Aeoles q fuerint.
Dores.
Attici. Iones.
Codri regis interitus.
Homeri ortus dubius.
Homeri laudes.
Saulus rex.

Samuele oraculi iuſſu inſtituta) optare nõ deſtitit
dari ſibi occaſionem regij nominis inter Hebræos
ob nouitatem adhuc contemptibilis, p̃claro ali-
quo facinore illuſtrandi. Quæ haud multo poſtq̃
rex fuerat declaratus, tã iuſta q̃ neceſſaria illi obla-
ta eſt. Naas Hammonitarũ rex Iſraelitas, qui trans
Iordanem accolebant, ſubito bello adortus, non
Naas rex ſolum victos ſuo imperio ſubegit, ſed vt ſubactis
omnẽ rebellandi materiam in perpetuum adime-
ret, tam bello captos q̃ in fidem receptos, dextro
oculo priuauit, vt ea corporis clade affecti, minus
vtiles deinceps bello redderentur, quoniam ſcutũ
commode amplius tractare non poſſent. Gerenda-
tũ rerũ ſerie tractus Naas patri terrore belli in Gala
Oculorũ priuatio. dinos Iabitas mouit, qui finitimorũ clade exterriti
ſeptẽ dierũ inducias his cõditionibus impetrarũt,
vt de ſumma rei conſulere liceret, peterentq; a ſuis
auxilia. Quæ ſi impetrata forent, non daretur ſibi
fraudi, ſi adhuc in armis eſſe mallent, ſin minus, de
ditionem facerent, q̃q̃ amariſſima ab hoſte condi
tione propoſita, vt quoquo modo recepti eſſent, al
tero lumine priuarentur. Iabitarũ legati ad Saulũ
regem miſſi, vbi ad conſpectum eius venerunt, re-
uerſus ille ex ruſtico (vt dicitur) opere. tũ forte do-
mũ ſe recipiebat, quo apparet q̃ humilis ab initio
fuerit in ea gente regia maieſtas, q̃q̃ apud Roma-
nos clariſſimi quoq; imperatores fuerint ab aratro
Verba legatorum ad Saulũ regem. accerſiti. Perfuſi lachrymis legati ſuppliciter poſtu
lant, vt afflictæ Iabitarum fortunæ mature opem
ferat, ſalutem nobiliſſimæ ciuitatis in paucorũ die
rũ diſcrimen deiectã eſſe, aut corpora crudeliſſimo
hoſti mutilanda tradi oportere, aut caput ferro
obijciendum, quorũ vtrũ miſerius foret, nondum
ijs, qui ea paſſuri eſſent, ſatis liqueret. Orare pro-
inde ne pateretur cognatam gentem ab immaniſ-
ſimo hoſte veluti pecora laniari, iam ſatis ſuperq;
malorũ exhauſtum, multos Hebraici ſanguinis po
pulos, p̃terq̃ q̃ alterius oculi clade eorũ viri de
formati eſſent, miſerabili ſeruitute preſſos iacere.
Videndũ ne ſi conſanguineæ gentis cura nulla ſit,
atroci incendio, quo alij cõflagraſſent, ipſi paulo-
poſt correpti arderent. Si inualeſcenti malo ſegni9
iretur obuiam, fore, vt Iordanem fluuium hoſtis
tranſgreſſus, citeriores terras, & quæ pacatiſſimæ ſi
bi viderentur, ferro & igni popularetur. Maturato
opus eſſe, ne propi9 peſtis illa ſerperet. Magna eſſe
in cæteris rebus temporum momenta, ſed in bellis
maxima. Hæc illi. Saulus partim fortuna gẽtis mo
tus partim periculo, quod cæteris Iudęorum gen-
tibus ab Hammonitis iminere putabatur, ſi illorũ
opes nimiũ creuiſſent, Iabitas bono iubet eſſe aio,
irent, vrbemq; in ſuum aduentum tueri pergerent,
fore, vt intra triduum cernerent omnem metum &
terrorẽ in hoſtẽ conuerſum. Relinquerent ſibi mo
do ducem, quem per viarũ compẽdia copiæ ſeque
rentur. Cætera mature ſe curaturum. Cũ his illi di-
miſſi ſunt. Ipſe aratorijs bobus, quos tum forte ha-
buit, ſuffraginũ neruos ſuccidit, propoſito edicto
fore vt quicunq; ſibi ad Iordanem eo die non p̃-
ſto adeſſent eadem a ſe qua boues illi clade affice-
rentur. Pœnæ metu ex vrbe & agris militari ætate
Atrox Sauli edictum. excita ad CCC. &. XXX. milia armatorum circa
regem vno die cõuenere. Amne ſub noctem ſupe-
rato pleno gradu eſt ad hoſtem maturatũ. Poſtero
die ſub ſolis ortum, quum iam Hammonitarum
caſtra in proſpectu eſſent, Saulus ita copias parti9
eſt: vt Hammonitas (fuerunt hi Arabes) vno tem-
pore tribus adoriretur locis. Hoſtes, etſi in re ſubi-
ta nihil tamen conſternati & ipſi quoq; in aciem
procedũt. Fit p̃lium, quo Iſraelitarum res ab ini-
tio animis & multitudine fuit ſuperior. Haud igit̃
magno certamine vincuntur Hammonitæ, ingẽs
cædes in acie edita, ſed in fuga aliquãto maior. Sau
lus non contentus acie viciſſe, nec q̃ interfecto re-
ge hoſtes apertam fugam feciſſent, confeſtim in
eam gentem præſenti clade perculſam, victorem
exercitum ducit. Hic Ammonitarũ rebus ferro &
igni acciſis, Iſraelita arma longe lateq; per hoſti-
cum cum præda & populatione circũegit Saulus,
quibus proſpere geſtis honuſtum præda exercitũ
domũ reduxit. Maior certe & ipſe factus, magiſq;
conſpicuus q̃ antea fuerat. Secundũ hanc victoriã
conuentu in Galgalã vniuerſæ genti indicto, Sau
lus iterum eſt a Smuele Iudæorum rex inunctus. Saul9 iterum inũgitur.
Enimuero multis vana viſa fuerat prior ea declara
tio, fuiſſentq; fortaſſe poſt victoriam & illi ad ſup-
plicium requiſiti, qui regem ludibrio habuerant,
niſi Saulus nondum ſtabilito regno ſeditionem
metuiſſet. Secunda hæc cerimonia regium nomen
non ſolum firmius reddidit, ſed inſignius quoq;
auguſtiuſq; Saulo futuriſq; regibus fecit. Nam mo
ſes, Ioſue & alij, qui ad id tempus exercitum du-
ctauerant, non reges, ſed duces fuerę. Saulus tribus
milibus militum ex omni iuuentute lectis, duo
milia penes ſe præſidij loco habuit, tertiam par-
tem cũ filio Ionatha miſit in Gabaam, vt ſuis po-
pularibus præſidio eſſent. Philiſtæi qui vrbem
ipſam cum Iudæis incolebant, arma illis ademe-
rant. Qui cum rege erant, haud procul Galgalis ſi-
bi caſtra fecerant, quod vbi Philiſtæis eſt nunciatũ Nouum Philiſtęorũ bellũ.
copias ſtudio contrahunt, Miror tantam armorũ
procellam aduerſus exiguam armatorum manum
exciri contigiſſe. Ioſephus autor eſt. CCC. peditũ
milia & ſexaginta equitum in Philiſtæis caſtris
fuiſſe, & cum his curruũ triginta milia. Sed credibi
le eſt id bellũ quod maturius erant illaturi hoſtes
iam antea inſtrui cœpiſſe, aut certe (nam in ſimili-
bus libera eſt coniectura) ob regem nuper Iſraeli-
tis creatum de ſumma rei apparebat certamen fu-
turum, atq; ob id accidiſſe, vt tantum virium vna
in vnum contulerit, quantum ad id tempus nunq̃
alias feciſſet. Nec Saulus in tanto rerum motu de-
ſedit. Quin & ipſe ad ornandum bellum conuer-
ſus vndiq; auxilia cõtrahit. Sed Philiſtæi, qui prio
res belli partes occuparant, omnium opinione ce-
lerius tumultuoſe circa vrbem magnam conſede-
rant. Quibus copijs inſpectis tanto ſunt terrore
perculſi, qui erant circa regem vt eorum pleriq; al
tiores ſpecus metu ſubierint, alij trans Iordanem
occulta fuga ſeſe proripuerint. Hunc ſuorum me-
tum quum Saulus maiorem eſſe cerneret, q̃ pro au Samuel a Saulo accercitur.
toritate ſiſti poſſet, mittit qui celeri curſu Samue-
li nunciarent, in quo diſcrimine Iſraelitica res
eſſet. Actum dicerent non modo de regno, ſed
de totius gentis ſtatu, niſi diuino res ſemel inclina
ta p̃ſidio ſiſteretur. Oratus itaq; primo quoq;
tempore ſuis adeſſet, quando omnis amoliendi
belli ſpes eſſet in ipſius aduentu ſibi & alijs repo-
ſita. Quantum igitur per ętatem locorumq; diſtan
tiam liceret maturaret laborantibus ſubuenire. Nã
quod ad ipſi9 acceſſum attineret perſuaſum ſibi &
omnibus eſſe, cum Samuele præſens propitiumq;
Hebræis cœli numen affuturum. Nec de ſua con-
ſtantia & fide dubitaret, conſtitutum habere ſe,
aut vi & armis Iſraeliticum nomen in ſuo ſtatu re
tinere, aut ſi id minus præſtari contingat, citius
mortem occumbere q̃ turpiter ſeruire. Samuel
trepidiſſimis excitus nũcijs, regem ſuorum verbis
hortatur, vt hoſti in aduentum ſuum reſiſteret.
adnixurum ſe, vt, ſupra ætatis vires intra pau-
cos

eos dies adesset, vnaq; de summa rei in castris am-
bo consultarent, pararet modo hostias, quas in aciẽ
descensuri immolarent. Comparat studio Saulus,
quæ ad sacrificium pertinebant. Sed quũ omnium

Samuelis ira.

spe tardius Samuel veniret, hostias aræ admouit,
sacroq; vix bene perpetrato allatum est Samuelem
adesse, a quo ille obuiã progressus increpitus dicit̃,
ꝙ se nõ expectato, rem diuinam facere maturasset,
nec cũ cuperet satisfacere, ac multa excusaret rex se-
nem flectere potuit amplius, quomin⁹ (vt erat tur
batus) recta qua venerat retro abierit. Saulus cõsi-
lĩ anceps cum filio & sexcentis, hisq; magna ex par
te inermibus in Galgala se recepit. Philistæi vbi p̃-
sidio hostem decessisse audiuere, tripertito Hebrę o
rum fines ingressi omnia terroris & populationis
complẽt. Et iam pars vna hostiũ ante regis oculos

Ionathæ facinus.

libere vagabatur, is cũ filio Ionatha & Achia qui
sacerdos erat, ex editiore loco agrorũ populationẽ
non sine dolore & lachrymis spectare. Ionathas re
gis filius doloris impatiens, vno duntaxat comite
speculatorio amictus habitu, hostium castra noctu
ingreditur, quæ munitissimo erant loco sita, & ob
id fortasse nullo maiore præsidio statione ve no-
cturna retẽta, eam occasionem ferox iuuenis nact⁹,
hostes passim somno & quieti deditos ferro adori-
tur: tetram cædem tacite in iacentes grassatus, per
multam noctem perpetrauit, quoad moriẽtium ge
mitus tumultum excitauit. Tum vero creditum ca
stra ab hoste teneri, simulq; p̃ceps fuga exorta est.
Ruebant impediti tenebris per æqua & iniqua cũ
pernicie multa Philistæi. Quorum trepidatione
Saulus per exploratores cognita, simul ac filium
abesse sensit, ratus (quod certe erat) illum hostium

Iudæorũ victoria

castra ingressum, capi arma iubet, subitoq; incursu
fugam & terrorem nouo clamore auget. Passim
igitur dispalati vsq; ad lucem cæsi sunt Philistæi.
Nec posteaq; lux affuit, ab his est persequendis ces-
satum. Rex veritus ne Philistæus a vano illo no-
ctis terrore aliquomodo respiraret, diris execratio-
nibus eorum capita deuouit, qui a persequẽdo ho-
ste desisterent, aut q̃diu lux teneret, cibum vllum
caperent. Quod patris edictum Ionathas per insci-
tiam trãgressus est: quippe qui in examen apum va
go cursu delatus, mellis fauũ cupide hausit. Saulus
postridie Deo aram constituit, ad quam victimas
pro victoria immolaret. Primumq; Achibotus sa
cerdos iussus est numen explorare, an feliciter eue-
nire vellet, ꝙ ad hostium castra diripienda rex du-
cere in animo haberet victorem exercitum. Nega-
re ille responsum vllũ dari, quod nunq̃ nisi irato
numĩe fere eueniret. Erant suspensi animi omniũ.
Cæterum vulgo suspicari ex militibus aliquẽ con
tra hesternam execrationem aliquid temere com-
misisse. Vna cuncti in eum inquirendum censere,
ac de sonte supplicium sumendum. Saul⁹ vt sæuo
crudoq; erat ingenio ne filio quidem suo parsurus
videbatur, si filius se piaculo astrinxisset. Operępre
tium est audire, quanta tũ eius gentis fuerit religio
atq; erga cœli numen obsequiũ. Dicitur, Ionathas
spõte fassus, se paternæ execrationis inscium fauo
mellis inediam leuasse. Sed q̃q; inquit rei ignora-
tio satis excusari posset, paratum esse se nihilomi-

Indoles ĩ Ionatha

nus vitam pro populi incolumitate effundere. Sa-
tis se in vita habere ꝙ patrem virum fortissimum,
& regem & bis hostium victorem viderit, & ꝙ he
sterno die suo ductu feliciter gesta res essent, persua
sum habere se, tum maxime expedire homini e vi-
ta migrare, quum per virtutem ea sit adeptus, qui-
bus non tam honesta mors, que semper speciosa
est, q̃ hominum inuidia metuenda esset. Nec Saul⁹
q̃q; filium cerneret alta indole præditum: minus
propterea sæuire, cæterũ vt res omnibus documen
to esset, ne regiũ imperiũ religionem ve in posterũ
negligerent, Ionatham aræ admotum pater ꝓ ho-

Exercit⁹ charitas ĩ Ionathã.

stia iugulari imperat. Tum vero multitudo, quę lo
cũ corona cinxera (nã ad. X. hoim milia in castra
cõfluxerant, posteaq; ad Galgala Saulus venerat)
sublato clamore haud laturos se vociferant, eum
per quem graui bello liberati essent, quãdo per in
scitiam deliquisse cõstaret, vita periclitari. Scire se
mortalium delicta, consilio nõ euẽtu æstimari so-
lere, ĩploraturos se polliciti pro ea culpa siqua sit a
numine veniam, vel si impetrari nõ possit pœnas
pro eo, qui sit de communi salute meritus, libenter
expẽsuros. Tale fuit tũ in vnũ Ionathã totius exer
citus studiũ. Piacularib⁹ hostijs aræ adhibitis, vbi
rite litatũ est, Saulus castris hostium direptis victo
rẽ exercitum domũ reduxit. Iosephus autor est eo
bello ad. LX. hostiũ milia occidione occisa. Sube-
git inde Saulus Hãmonitas Moabitasq; gentes (vt
tũ hominũ res erant) opulentissimas: vicit & Idu-
meos eorũq; reges tributarios fecit. Et iã Israelitarũ
res longe lateq; pollebant, quũ Samuel iterũ cum

Samuel Contra Amalechitas.

rege cõgressus docet. superesse adhuc integrũ Israe
litis bellũ, quod nefas sit non totis viribus exequi.
Nullã gentẽ Mosi in Palęstinã veniẽti infestiorem
fuisse q̃ Amalechitas, q Iudęos suis finibus non so
lum arcuissent, sed opportunitatẽ nacti, affecissent
etiã teterrima clade. Ob eamq; rẽ Mosen posteros
ad vltionem astrinxisse, mandasseq;, omnẽ gentis
memoriã, siqñ vlciscendi occasio data esset, abolẽ-
dã. Cæterũ nunq̃ videri maiorẽ a Deo optimo oc-
casionem genti datam q̃ tunc, quum Israelitarum
opes eo auctæ essent, vt nulla tam valida gens fo-
ret, quæ par illi futura crederetur. Impie proinde
eum facturum, nisi tã insignem iniuriã ab vna gen
te maioribus illatã, cuius vltio diuina magis volũ
tate q̃ humano consilio, in sua tempora dilata vi-
deri posset, pio iustoq; bello persequeretur. Nec ve
rendum esse, ne non omnia prospere cessura essent,
quę non minus pie q̃ iuste gerenda sint. Et qd' ad
victoriam attineret, siqua sibi futurorum prouidẽ
tia eẽt q̃ tota ex pietate penderet, haud dubitare se
quin pręsens numen volensq; gerendis rebus esset
affuturum. Hæc Samuelis denũciatio bellicosum

Amalechitæ bello petuntur.

natura regem facile perpulit, vt in Amalechitas
continuo mouerit. Copijs igitur instructis per oc-
culta ab initio loca duxit, vt incautum hostem ad
ortus commodius opprimeret. Multi mortales im
prouiso accessu per agros vagi, ac nihil minus q̃
bellum expectantes capti cæsiq; sunt. Inde hosti-
cus ager ferro & igni vastatus, nouissime vrbes, &
castella operibus & cuniculis captæ, excisæq; sunt:
Neq; sexus neq; ætas vllum in cæde fecit discri-
men, omnes ad vnum præter Agagum regem in-
terfecti. Ab huius cæde ob eximiam corporis pul-
chritudinem Saulus ferrum abstinuit. Samuel ca-
ptum pecus perdẽdum cum ipsis viris cẽsebat. Cę-
terum rex siue prædæ cupiditate captus, siue vt mi
litibus gratificaretur, quadrupedum vim ingen-
tem domum abduxit. Nulla vnq̃ lætior victo-
ria Hebræis contigisset, (nam a Canobico Nili
ostio vsq; ad erithræum signum perpetuo victo-
riæ cursu omnia Saulus armis subegerat) nisi di-

Saulus oraculo corripit̃.

ra quędam mandatorum obliuio ipsius animum
cepisset. Qui quoniam Amalechitarum regem ser-
uasset, quum tota alioqui gens perdenda esset, ca-
ptiuumq; gentis pecus auertisset, prophetæ prędi-
catione cognouit, quia parum rite numinis man-
data seruasset, fore, vt ipse non multopost regia
dignitate

dignitate priuaretur. Miror Iosephum tradidisse a Canobico ostio ad Erithræũ mare omnia Saulis ductu a Iudęis subacta, quum Canobicum ostium omnium Nili ostiorum sit vltimum Libyam versus. Quod si sic res quoq; gesta esset, nõ Arabes solũ sed Aegyptios quoq; q ad mare sunt Amalechitas appellatos accipi oporteret. Etsi tẽpestate illa, pars quæ nunc Aegypti maritima est, magna ex parte (qđ alio est loco memoratũ) sub aquis fuit. Multo itaq; vero propius illud, vt ad Pelusiacum ostium, quod Arabiæ omnium propinquissimum est, insignis alioqui victoria, nec vlterius ꝓcesserit, ꝑsertim qum in Amalechitas sit bellatũ nõ in Aegyptios. Saulus cœlestib⁹ minis exterrit⁹ primo factũ excusare conatus est, inde ab Samuele cõtendit, vt non prius a se abscedat, q̃ id scelus sciret expiatum. Id quum ille facturum negasset, sciebat enim litari nõ posse, iam retro abire cœperat, quũ pręcibus primo, inde vi senẽ Saulus remorari adortus, reluctantis palliũ temere discerpsit. Tum ille in regem conuersus: Sic tua inquit non multo post lacerabitur dignitas. Cæterum quo grauiora ille denunciabat, eo maioribus rex precibus contendebat, ne se consilij incertum, malorumq; expectatione confusum destitueret, Rogare obtestariq; vt sineret se exorari, imitareturq; in eo cœlestis numinis, cui gratissimus esset, naturam, ne pœnitentiam auersaretur. Fateri se peccasse, sed facti vehementer pœnitere. Nullũ se expiationis genus non aris adhibiturum, vt venia impetraretur. Hæc seni pudorem imposuerunt vlterius tẽdendi, vnaq; cum rege Galgalam concessit. Vbi prophetæ iussu Agagus rex occisus est. Inde peracto sacro, quum diuersi abijssent, Saulus Gabaam reuersus est Propheta in Ramatham vrbem, qui haud multis interiectis diebus oraculo monitus in Bethleem venit: Dauidemq; Iesse ortum regem inunxit.

Agagus rex occiditur.

Fuit Iesses Obedis filius ex Boosso & Ruthe geniti, quo apparet innocentiam, & pietatem in humanis, non opes & nobilitatem a superis probari. Iustitiam amat cœli numen, perpetuisq; auget incrementis: Quæ quo humiliore suscitatur loco, eo sublimiore collocatur. Ignobili auo natus diadema gessit, non malis artibus, sed cœli prouidentia quęsitum. Nec ipse tãtũ regio insigni potit⁹ est, sed filio deinceps, &. XX. ab eo procreatis longa serie gestandũ tradidit. Et qđ ad diuinã attinet prouidentiam, pascebat tum oues Dauid foris, quum Samuel ad Iessem venit, eius fratres, qui tum patri aderant sacrificio admoti sunt, vnusq; post alium a propheta repudiati. Cæteris itaq; reiectis Dauid in vrbem accersitur, quem Samuel confestim regia cerimonia inũxit.

Dauid inungitur rex,

Fertur Dauid flauo colore fuisse neq; ingrato aspectu, psalterij & hymnorum peritissim⁹: qua Saulus fama impulsus, quoniam iam inde, ex quo iram numinis incurrerat, malorum dæmonum incursu exterrebatur, edoctus hymnicis cantilenis posse terrores illos leuari, adolescentem ad se vocari iussit, omnium adhuc, quæ acta fuerant, ignarus. Miror nullam insidiarum suspitionẽ icidisse, q̃ neq; pater regis imperium expauerit. Sed quacũq; spe ille fretus, nihil (quod satis cõstat) Dauid cũctatus ad regem ꝓfectus est, cuius indolem animiq; promptitudinem Saulus miratus, militia inauctoratũ, multis militaribus donis insigniuit. Subsedit inde Dauid apud regem, quod per nuncios vt bona venia adolescentem penes se habere liceret, a patre ĩpetrauit. Nec multo post Philistæi rebellarunt, ingentiq; armorum apparatu Israelitarum fines inuaserunt. Nec rex multũ in mora fuit, sed in pigre primis hostiũ motib⁹ cum valido exercitu occurrit. Fecerant illi castra inter Sochonem & Azecham, Israelitæ iugum montis occupant, hostium capitibus imminens. Philistęi situs iniquitate animaduersa castra in tutiorẽ locũ haud procul inde trasferunt. Dirimebat bina castra tumulus quidam, hunc Philistæi generis vir quidam immani statura (Goliadi fuit illi nomen) insigni armorum habitu, cum pluribus occupat. Iosephus nisi parũ integre id in eo legitur, autor est, septenum pedum Philistæum quadrãte minus fuisse: quę proceritas ne nostra quidem tempestate sit in aliquo conspicua. Veriora itaq; mihi vidẽtur, quę in Bibliacis libris traduntur, senũ cubitorũ & palmi fuisse eius staturam, quę denos quadrante minus habuerit pedes, quum aliquanto prōceriore Orestes fuerit, si vera sunt q̃ Herodotus de eo memoriæ prodidit.

Goliadis magnitudo.

Sed quæcunq; fuit hominis magnitudo (fuit enim oĩno eximia) loricam quinũ miliũ siclorũ induit. Ferrum, qđ fuit hastæ pręfixum, Siclos appendisse traditur sexcentos, id est drachmas mille & ducentas. Conspicuo igitur ille loco constitutus, horrẽde inclamat. Israelitarum fortissimum sibi occurrere postulat. Parum prudenter Philistæos Iudęosq; facturos, si cum duorum ꝑlio periculo defungi possint, de summa rerum totis viribus, nõ sine alteri⁹ partis pernicie malint dimicare. Paratum esse se ea cõditione in pugnam descendere, vt si victus sit cedant perpetuo Philistęi Israelitis de regno. Sin contra qui secum cõgressus esset vinci contigisset, seruitutis iugum (vt siqñ alias) Iudęi acciperẽt. Tenuit ea prouocatio plures dies, non sine Hebręorum rubore, qui tacita confessione se eo genere pugnæ victos fateri. Dauid interim tribus fratribus circa regem commorantibus ex militiæ vacatione dabat apud patrem rei pecuariæ operam. Quum igit̃ bellum vna prouocatiõe staret, ita forte accidit, vt iussu patris ille cibarie fratrib⁹ ĩ castra tulerit. Qui quũ inter suos ibi versaretur, ecce interim Goliad ex solita statione conspectus Israelitarum fortissimum de more prouocat.

Goliadis prouocatio.

Ad cuius vocem quum mœstum silentium teneretur, Dauid eam gentis contumeliam haud ferendam ratus, apud fratres primo fassus est, cepisse se impetum aduersus monstrum illud hominis dimicãdi: qua voce a suis grauiter increpita: cæterum quum nihil familiari illa prędicatione præter stultitiæ & temeritatis notam lucrificaret, palam inter æquales iactare ausus est, quid animo agitaret. Quæ audax professio ad regem delata, etsi ætas, quæ adhuc infirma erat, nihil de se arduum sperari sinebat, adolescentem tamen ad se Saulus accersit. Erat enim (vt dixi) iam antea ei notus. Hic laudata ab eo indole, quum videretur rex nolle tanti discriminis certamen infirmæ adhuc ętati permittere, multa Dauid de diuina prouidentia prius locutus, quę quo libitum esset, suo victoriam nutu inclinaret, periculosa dein certamina quæ pene puer cum violentissimis bestijs obiuisset, ordine explicat.

David pugnam sibi deposcit.

Leonem inquit Rex inclyte adhuc pene puer, quia agnum ex illius ore eripuissem, in me sęuientem cauda arreptum humi primo afflixi: inde multa vi compressum ac debilitatum extinxi. Pari periculo vrsum ineuitabili occursu, haud minore animo q̃ Leonem prostraui. In quibus monstris conficiendis, haud ambigo, nisi cœli numen propitium habuissem, tam arduis certaminibus me imparem futurum fuisse. Cæterum tam bestia est hic, qui nos prouocat, q̃ illæ quas ego domui, fuere. In quo præter effigiẽ nihil cerno, quod hominis dięi possit. Pietatis expers, veriq; numinis

nis

nis contemptor. Ad quem perdendum non solum
me ratio hortatur, q̄ nolim hanc detrectatæ pugnę
notam nostræ genti perpetuo inustam, sed etiam
religionis vltio, quę iamdudum animo succlamat,
tollendam esse impiam ex terris belluam: que ne
coelum quidem, cui conuicium facit, mereat intue
ri, Miratus rex adolescentis ferociam, simulq; præ-
maturam in eo osculatus prudentiam, omnia ad
diuinam prouidentiam referens, facit illi dimican
di potestatem. Dauid repudiatis armis, quæ rex ad
certamen exeunti obtulit, funda & sparo instru-
ctus, in hostem vadit. Conuerterat id certamē duo-
rum exercituū in se oculos. Qui quo minus æquis
inter se viribus congressuri videbantur, eo minus
bona spe Israelitæ erant. Dispar inde animorum
affectus. Exultabāt lætitia Philistæi, certamq; recu
perandi regni vulgo spem fouebant. Ibat Goliad
in pugnam magna mole corporis robur spirans,
armis insigniter instructus, tam certaminum cupi
dus quam peritus. Contra tyrunculus & infirmo
adhuc corpore rei bellicæ ignarus, & quod præter
cætera Iudæos exanimabat, inermis, nihil in pu-
gnam nisi ferociam ferens, vt temeritas verius ap-
pelari posset quam audacia. Et iam ambo in con-
spectu erant, Goliad venientem hostem intuitus,
velut ad canis abigeatum fuste duntaxat instructū
horrende intonat. Nec Dauid immane corpus cla

Dauid Goliadē sternit.

moremue exhorruit, sed futuræ dimicationi inten
tus subita fundæ excussione lapidem in aduersum
hostem immittit, qui in mediam frontem violen-
ter incidens Goliadis caput ad cerebrum vsq; ape-
ruit. Ad quem ictum, quum ille magno corporis
& armorum fragore concidisset, ingens lætitia ex
metu, qui nuper omnium animos defixerat, Israe-
liticis castris oritur. Contra trepidatio ingens Phi-
listæos cœpit, qui pactorum immemores sine Im-
perio, sine signis effusa fuga passim diffugiunt. In
hostem sua sponte turbatum Saulus suos ex supe-
riore loco demittit. Quem apertis campis Hebræ-
us victor assecutus, cum fœda strage ad Ascalonis
vsq; mœnia præcipitem egit. XXX. Philistæorū
milia eo die cæsa traduntur, ac pene totidem vul-
nerata. Dauid Goliadis caput hastæ affixum in tro
phei speciem ante sacram aram statuit. Inde rex in-
ter puellares cantus innumerasq; acclamationes,
ob nouam victoriam est domum reuersus. Sed
quum multo maiore omnium studio fauoreq; &
in primis mulierum Dauid acciperetur: conuerte-
retq; ille in se, quacunq; iret, ob Goliadem singula
ri pugna prostratum, multitudinis oculos, tacita
primo inuidia subijt regis animum. Adolescentis
deinde vigorem præmaturamq; virtutem secum
reputans quæ parare solent gradum mortalibus
ad fastigium dignitatis, eius successus cœpit suspe-
ctos habere. Verum quia aut perdendus erat, aut
per speciem militiæ longe ablegandus, tutius con
silium honestiusq; visum, eum ad residuum belli
conficiendum mittere, eaq; potissimum illi loca
destinare, in quibus haud dubie casurus putaretur.
Interim vero factus certior, filiam illius amore de
perire, vehementerq; adolescentis connubium sibi
optare, puellæ nuptias Dauidi ea conditione de-

Saulus. Dauidi inuidet.

fert, si ducenta Philistæorum capita ante regium
solium statuisset. Ita demum futurum credere, vt
regiæ puellæ potiundæ studio, dum auide nimis
& ob id incaute in cædem rueret, subita aliqua
vi mortem obcumberet. Neque Dauid est con-
ditionem & imperium aspernatus, quin ab bellū
profectus paucis diebus cum ijs, qui dati fuerant
(sunt qui eum millenarium tradant a rege consti-
tum) Philistæum ad pugnam progressum fœde
trucidauit. Vnoq; prælio prospere defunctus, rela-
tis hostium capitibus, Micholis regiæ puellæ con-
nubio est potitus. Nec noua affinitas socerum ge-
nero, nec victoria benemerito duci regem pacatio-
rem reddidit. Sed vitæ regnoq; timens Saulus in
diem occulta perdendi adolescentis agitare consi-
lia. Sed fatum mutari non potuit, siquidem Saulus

Saul⁹ genero insidiatur.

diu animo fluctuatus, postremo eo decurrit, vt per
petrandæ cædis ministerium Ionathæ filio delega
uerit. Qui cum noua necessitudine, tum virtutum
studio, quibus iuuenis iuuenem mirabatur, ma-
gnum nefas ratus, hunc qui de publica Hebræorū
salute semel atq; iterum optime meritus esset, quē
pater ob egregiam virtutem sibi generum asciuis-
set, neci tradere, quod a patre de Dauide mandatū
haberet cum eo communicat, hortaturq; vt capita
les insidias, quæ in posterum diem pararentur, oc-
culte declinet, daturum se interim operam vt pa-
tris cubiculum per speciem salutationis ingressus
experiatur, an illius animum a consilio cædis reuo
care possit. Atq; cum his ab eo digressus posteaq̄
ad regem venit, in hunc modum est ille patrem af-
fatus. Scio pater te non ignorare haud alio delicti

Orō, Ionathę ad patrem.

genere maiores nostros, & quandiu in deserto fue-
runt, & postquam Palæstina terra potiti sunt, in
euidentiorem iram numinis incurrisse, grauioresq;
expendisse pœnas, quam quum cœlestis bene-
ficij immemores publice aut priuatim ingrati ex-
titissent. Quo apparet nihil eo vitio esse apud Deū
optimum detestabilius, qui velut præsentia nouit
omnia, quiq; æqua lance hominum opera expen-
dit: expensa iuste vindicat. Nec immerito, extin-
guit enim ingratitudo non solum iustitię fontem,
sed omnem etiam humanæ vitæ societatem. Ve-
rum quo fœdius id maiorеq; est vltione dignum,
eo longius abs te pater, omniq; regia domo abesse
oportere arbitror, qui quantum felicitate & fortu-
na cæteris mortalibus antecellis, tantum æquitate
præstare debes, & innocentia. Nec quæ dicam eo
tendunt, vt tuæ sim voluntati obuiam iturus.
Natorum est patris imperium audire, sed vt audi-
re ita etiam considerare qualia sint, quæ a patre fi-
lijs imperentur. Scio ego vel a prudentioribus vi-
ris ea interdum iniri consilia, vel quum ira aliusue
animi affectus plus æquo mentē agitat, quæ si ad
exitum perducantur, in autoris haud dubie caput
cum pernicie redundent: etenim haud vnus est hu
manæ mentis affectus, quibus perturbata ratione
nequeant homines quid rectum sit, quidue vtile
intelligere. Verumenimuero hæc tam multa, eo
tendunt, vt iterum ac sæpius pater tecum conside-
res, quale fuerit tuum hesternum illud de cæde ge-
neri tui imperium, quo nullum (pietas mea in te
pater facit, vt aperte quæ sentio dicam) esse potest
iniquius, nullum a tua dignitate magis alienum,
si quod suspicari fas est, felicitas adolescentis alta-
q; indoles tibi tuoq; regno suspecta est. Etenim
tātum abest, vt illum hoc nomine periclitari opor
teat, vt ob hæc eadem illius salus tibi & alijs mul-
to commendatior esse debeat. Quamquam quid
attinet hominis aut virtutem aut felicitatem com
mendare, que duo nisi tibi opportune affuissent,
non regno tantum, sed vita quoq; iam antea peri-
clitatus esses. Huius hymnici cantus te a dæmo-
num incursu seruarunt. Hic mentem simili causa
concussam miseroq; æstuantem in pristinum sta-
tum restituit, suaq; sede collocauit. Age nunc qua-

Conuersio.

lem ille non tibi solum sed Israelitis omnibus ade
mit ignominiam, quam turpe seruitutis iugum

(erat enim iã oculis admodum) sua virtute discussit. Insultabat capitibus nostris immanis hostis, multaq; probra in te, & in vniuersam gentem iacere, exprobrare alta voce nobis ignauiam, cladem & interitum minitari. Quis ergo vnus omnium

Repetitio cũ disiuncto.

cõmuni contumeliæ sese opposuit? Dauid. Quis audaci congressu immanem prostrauit hostẽ? Dauid. Quis Philistæum tibi trucidandum dedit? Dauid. Quis demum ad tuum solium ducenta hostiũ capita cõstituit? Dauid. Et in hunc qui te diro morbo seruauit, hostem sustulit, Philistæum prostrauit, tuum regnum stabiliuit, qui ob eximiam indolem gener est tibi nuper ascitus, sæuire potes pater?

Antitheton.

de huius cæde & interitu cogitare? Flexerunt malos dæmones huius cantus, te, quem a morte seruarunt, flectere non poterunt? Strauit hic inuictum hostem, vt ipse a suis sterneretur? Peperit Hebraico nomini ocium & quietem, vt ipse inter suos tutus esse non posset? Duxit filiam in vxorem tuam: vt velut hostia aris admoueretur, genialem thorũ suo imbueret cruore? Me miserum, quæ ingratitudo hæc? Quæ perfidia? Quod scelus? Quare te per omnia iura, quæ natos parentibus obstringunt, oro pater, atq; obtestor, ne regiam domum tam infanda cæde polluas, ne te progeniemq; tuam inexpiabili flagitio astringas.

Sentẽtia.

Magnum scelus, magna vltio sequatur necesse est. Quæ quo tardior est eo esse solet grauior. Nec te moueat quæso, ꝙ ille ob egregiam indolem sit hominibus charissimus, ꝙ successus ipsi maiores sunt, quã ab homine eius ætatis merito expectari possint. Nulli hæc magis quam mihi supecta esse deberẽt, qui a successionis spe nõ procul absum, tibi regni sedes stabilita est, que ne non tibi incolumis sit semper futura, non est cur dubites. Meum est id prospicere, meum cauere, ne tanta spe paterno regno deijciar: Sed satis mihi persuasum est, in diuina potestate esse regnorum iura, illius prouidentia hæc mortalibus dari, eiusdem potestate adimi. Quod si numini cordi est, vt hic quem suspectum tibi video, regnet, nulla humana consilia tanti sint, vt fatum inhibere possint. Quare mitte quæso huiusmodi consternationem: Noli in scelus prorumpere, teq; & tuos inexpiabili cæde contaminare. Quin, vt ab initio fecisti, iuuenem complexus, omnib9 modis orna, beneficentia & charitate foue, vt filium tuere. Ad quod ipsum te non mediocriter hortantur filiæ p̄ces & lachrymæ, quæ si tantum periculi sciret sponso, cuius cupidissima est, imminere, in luctu esset & lamentatione, hicq; nunc mecum ante tuos pedes obuoluta, cum fletu & eiulatu iaceret, supplicitérq; oraret, ne se dulcissimo connubio priuares, dimidiumq; vitæ adimeres, aut si omnino eum perdere placeret, in se quoq; pari atrocitate sæuires dulciorem fore sibi mortem cum illo cõiunctam, quam vitam suauissimo matrimonio fraudatam. Nec illa solum a te pater id precibus contendit, verum tuum regnum, tua dignitas, salus, liberi, omnis fortuna regia tibi hominis salutem commendat, te monet, orat, obtestatur, vt hunc non modo incolumen per te esse sinas: sed patria etiam charitate foueas, ornes, extollas, tibiq; omnibus necessitudinibus & officijs adiungere pergas. Quod si feceris, pro eo despondere ausim tuam salutem & dignitatem secundum eos, quos genuisti, libentius defensurum esse neminem.

Peroratio.

Hæc Ionathæ verba adeo regem mouisse dicuntur, vt continuo priore consilio repudiato, iureiurando affirmauerit, omnia per se genero tuta deinceps futura. Daturũ ad id se operam, vt breui ille cognosceret æque ac filium a se amari. Per Ionathã igitur Dauid socero reconciliatus, haud multis intercectis diebus aduersus Philistæos cum nouo exercitu mittitur.

Noua de Philistęis victoria.

Constans fama erat eam gentem in armis esse, fuitq; expeditio illa haud minus prospera quam prior fuerat. Victis hostibus Dauid in ingenti erat celebritate, recrudescere ob hoc ipsum regis odium & inuidia in generum: qui duo affectus iamdudum male dissimulati, præcipitem agebant senis animum. Accidit interim vt recenti dæmonum incursu exagitatus, subito sit ad eum Dauid accersitus. Qui ante regem constitutus, dum circa æstum mentis, diramq; exagitationem cantu operatur, parum abfuit, quin lancea quam tum Rex manu tenebat, sit iuuenis transfixus.

Saulus. Dauidi insidiat.

Concidisset haud dubie ad subitum ictum, nisi ille in hoc ipsum non minus intentus, quam in eam operam quæ interim præstabatur, contortam in se hastam agilitate corporis declinasset. Tum vero periculi magnitudine perculsus, ex regia se occulte ad vxorem proripuit, cuius opa (nam missi erant qui eius limina insiderẽt, ne noctu dilabi posset) auersa ædium parte, per fenestram dimissus ad Samuelem profectus est. Ad quem de regis perfidia & inexpiabili in se odio questus, iussus est bono animo esse. Scire se ipsius vitam Deo curæ esse. Cæterum ne in Rhamata ambo rege opprimerentur: hinc profecti in Gelboam contendunt. Nec multo post Saulus eo misit, qui Dauidem ad se traherent. Hi qui ad id missi fuerant, vbi ad Samuelis conspectum venere, diuino afflati spiritu, mandatorum regis obliti, propheticæ meditationi vacarunt, apud Samuelem desidentes. Mera hæc miracula sunt, sed quia Bibliacis libris, & a Iosepho in historijs relata reperio, impie facerem, si pro vanis silentio præterirem. Ferunt & qui secundo loco missi sunt quiq; deinceps tertio, eorum quæ iniuncta a rege essent, oblitos diuinationi incubuisse, Tum Saulus irarum plenus, eo cũ numeroso comitatu ex improuiso occurrit: vbi post Samuelem inspectum phanatico furore correptus, abiectis vestibus nudus toto est die cantum meditatus.

Saul9 nudus salit.

Dauid interim ratus nihilo ẽn se regem pacatiorem futurum, consilio cum Ionatha prius communicato, ne per speciem conuiuij cum socero congredi cogeretur, in arctioremq; locum coniectus magis esset iniuriæ obnoxius, secretum extra vrbem Ionathæ non ignotum petijt, tantisper ibi commoraturus, quoad per eum exploratũ haberet, quo Rex in se demum esset animo. Postridie igitur inito conuiuio vbi Saulus generum abesse sensit, cur Dauid non adesset percunctatur. Tũ Ionathas (ita enim inter eos conuenerat) a Tribulibus inquit suis ad solenne sacrum vocatus, meo p̄missu hinc profectus est. Tum rex absentem execratus, Ionatham intempestiui commeat9 autorẽ conuicio aggreditur: nunc spurcissimæ fœminæ filium, nunc patris proditorem appellans, inde ira ardens pauca subijcere volentem transfixisset hasta, nisi amicorum qui aderant subita consternatione perculsum protexissent.

Sauli ira in Ionatham.

Triclinio itaq; egressus vno duntaxat comite, lenta deambulatione, quasi corpus exerceret, ad Dauidis latebram progressus, famulo paululum post se relicto, cum eo in colloquium venit, omnia quæ in conuiuio acciderant, explicat atq; simul edocet, quantum illi a rege instaret periculi, hortatur vt fuga sibi salutem quærat. Nam quod ad se attineret, negat spem reliquam vllam esse paterni animi amplius leniendi, quum iam aperte apud eum in suspitionem venisset. Cum lachrymis igitur vterq; ab altero digressi, Ionathas

David ĩ exiliũ agitur.

si, Ionathas in urbem rediit, David ad Abimalechum sacerdotem celeri est cursu delatus. Fuit ab Abimalecho illius accessus primo suspectus, ꝙ sine ullo comitatu tam longum esset iter ingressus: David quasi ita facto opus esset, occultum regis negocium assimulat, sed quũ arma sibi poposcisset, nec apud Abimalechum ulla essent, eius monitu Goliadis lanceam, quam post victoriam Nobeæ, ubi ille sacerdotium administrabat, David solenni more dedicarat, ex sacro sustulit: pariq; festinatione ab eo digressus, Philistæorum fines transcendit. Agnitus inde in Getha urbe ad regemq; perduct9, nisi se furere simulasset, haud dubie regis iussu ad supplicium perductus esset.

David p stulto habetur.

Inde igitur pro stulto & amente impune dimissus, in Iudicarum terram reversus, speluncam, quæ haud multum ab Odolla oppido aberat, aliquandiu inhabitavit, eo fratres de eius statu per occultum nuncium certiores facti cum quadringentis necessariorum venere. Qua hominum manu fretus David in Moabitanos transiit, ab regeq; eius gentis impetravit: ut se & suos tandiu præsidio & ope tuendos susciperet, quoad tempestas illa, qua indigne premeretur, remitteret. Nec diu in Moabitis deinceps fuit: qn Gadis prophetæ voce Iudæam repetere iussus, presidiaria suorum cohorte septus, quacunq; iter faceret, vertebat in se ora hominum. Effecitq; ipsa rei novitas, ut res subito ad regem sit delata. Apparuit primo novarum rerum studio eum armis instructum, Iudææ urbes circuire.

Ferox Sauli denũciatio in Davidem.

Rex metu simul & ira percitus, pro militum concione pronunciavit, compertum habere se filium Iessæ nequissimum servum ad hostes desciuisse, novandarumq; rerum studio nonnullos ad arma convocasse, & iam latronum more per occulta regni loca, non sine populorum motu, evagari. Mirari se qua fiducia ille fretus in se hostilia moliretur. Cæterum quando qua vi Ionathæ filio, qui cum illo senserit, occurri oporteat privata esset consultatio, quo alii in se animo essent, id se periclitaturum est præfatus, an tam perditus sit aliquis & ingratus, qui suorum in universam gentem meritorum immemor, illum mallet quam se regnare. Etenim inquit, Davidis conatus eo haud dubie tendũt, ut aperto latrocinio, si fraude, nõ possit, regnũ occupet. Quare & orare vos & obtestari cogor, ne me regem de Hebraico nomine optime meritum, qui Israeliticam gentem longo servitio pressam, in antiquam libertatem, non tantum restitui, sed feci etiam, ut aliis quoq; gentibus imperaret, quiq; plures pene victorias ex hoste reportavi, quam annos regnaverim, ab temerario adolescente, & aliis perpaucis latrunculis cogitati sceleris sociis, minifesto latrocinio vexari patiamini. Nec vereor inquit, quin temerarii illi mot9 brevi discutiantur, modo vos qui adestis, in fide & officio esse velitis, nec regium nomen impune ab aliquo læsum iri arbitremini. Ite igitur inquit, & si quem nefarii illius consilii conscium nacti eritis, confestim ad me nomen delatum velitis. Semper quidem hostis formidolosus, sed tum maxime, quum domesticus est & familiaris. Quum ad ea ex tota concione nulla vox esset reddita, Docheus natione Syrus (regios is mulos agebat) se in Nobea urbe Davidem solum vidisse professus est: in Abimalechi domo diversantem, armisq; ab eo instructum, haud multo post urbe excessisse. Enimuero furere tum Rex, multaq; Abimalecho minari: quẽ haud multo post a se accersitum, quãquam omnẽ præsens invidiam sustineret; quum diceret rerum omniũ ignoratione accidisse, ꝙ ille hospitio apud se fuisset, Davidem ut ductorem & generum regis non ut hostem a se acceptum, arma præterea quæ ipse dedicasset, ex sacrario nec iubente se, nec quia fieri non poterat, adversum tendente, ab eodem refixa: apparebat, si ex æquo certatum esset, nihil Abimalecho ex ea re mali accidere debuisse. Verumenimuero rege nihilo secius sæviente: Abimalechus est ad supplicium ductus. Nec ob eam noxã in eum duntaxat est sævitum, sed trecenti cum eo extremo sunt supplicio affecti.

Abimalechus a Saulo interficit.

Nobeam ad hæc urbem pari sævitia incendit, civibus omnis ætatis & sexus ferro deditis.

Saulus Nobeã incendit.

Sed in nulla re fuit clades illa memorabilior, quam ꝙ in quinq; & octoginta (ut Bibliaci libri demonstrant) sapientia & divinatione illustres Abimalechi causa est animadversum.

Lxxxv. vatum cædes.

Abiatharus eius filius unus ex tanta cæde servatus ad Davidem confugit, Qui quum ex eo cognovisset, quæ circa Nobeam crudeliter Saulus egisset, in Abimalechi casum & urbis excidium familiariter lachrymas dedit. Abiatharum deinde hortatur, ut secum esse velit. Nec ita multo post trepide affertur Ceitas Hebræos a Philistæis vexari, eorumq; agrum magna ex parte ferro & igni fœdatum. Tum David oraculo monitus, ut cum ea manu quam circa se habuit in Philistæos contenderet, inopinato accessu hostem oppressit. Fuit aliquandiu Ceilæ David, eratq; interim ille Ceilitis mirifice charus ut is cuius essent interventu præsenti metu servati. Ea res certam spem regi fecit hominis in suam potestatem redigendi, Ceilamq; cum subitario exercitu profectus, incautum oppressisset, Nisi David de eius adventu factus certior aliquanto prius urbe cum suis excessisset, incertum metu ne intra mœnia deprehensus, fame aut alia vi ab rege fatigaretur, an ne Ceilitas nuper a se bello servatos novo implicaret piculo.

Ionathæ & Davidis fœd9.

Ceila digressus David Zyphim se contulit, ubi cum Ionatha secreto in colloquium venit. Ibi ambo inter se fœdus sanxerunt, ut uterq; pro alterius salute, quoad viverent, non minus q; pro sua laborarẽt. Nec multo postquam hic fuit David, Zyphei Nobeanorum excidio territi secreto regi nunciant, Davidẽ intra suos fines versari, paratos esse se, si copias admoveret, insessis locorum angustiis eum cum tota cohorte circumventum illi tradere. Laudati a Saulo Zyphei iussiq; præsentis in se fidei & studii gratiam vel cumulatissimam expectare, ipse paucis diebus se affuturum pollicetur. Et ne qua mora rei impedimento esset, quominus caperetur, expeditissimos milites præmittit, qui Zypheorum ductu omnia prius explorarent, hostemq; adepti aut caperent, aut si minus id possent circumventum, quoad ipse cum maioribus copiis adesset, distinerent. David suspicatus (quod erat) peti se Zypheorum insidiis relictis locorum angustiis, quas insederat, in petrã transiit. Est is locus in Maonis deserto.

Saulus Davidẽ obsidet.

Saulus fugientem insecutus eo prope ventum erat, ut hostẽ legitima obsidione clausum teneret, quum trepide affertur, Philistæos Iudæorum fines ingressos late agrum ferro & igni vastare. His Saulus nunciis excitus confestim copias ex petra adduxit. David obsidione solutus Engaddinas insedit fauces, tenebatq; se tuto loco, quum Rex pulsis hostibus cum tribus armatorum milibus Engaddum petiit ut Davidem opprimeret. Tendebatq; huc Rex pleno gradu, quum curandi corporis desiderio speluncam viæ proximam subiit. Hic in apertum vitæ discrimen incidit, nam quum maior omnino in

ea pateret recessus, quam fronte promitteretur, in abdıtissimam eius partem Dauid audito regis accessu cum tota se cohorte dimiserat. Ex opaco itaq; regem in speluncæ parte solum conspicatus, monitusq; a suis, vt hominem infensissimum subito incursu obtruncaret, negauit se id facturum quoniã nefas esset inunctum regem, & ob id sacrosanctũ interficere. Satis habuit infestissimo regi ostẽdere, potuisse se ꝑ occasionẽ ipsius cædem perpetrare, si ita libitum esset. Vestis laciniam desecuit, inde abeunte regem ex speluncę ore reuocatum admonuisse fertur, tactã nuper & vitæ & mortis eius sibi potestatem, cæterum incolumen maluisse se eum dimittere, quam vita priuare, haud obscuro argumẽto suæ in regem obseruantiæ. Atq; eiusmodi beneficio Saulus in præsens mitigatus, sine alio conatu inde decessit, data & accepta fide, vt nullæ vnquã iam inde insidiæ a rege Dauidi tenderentur, nec Dauid, si ad regnum aliquãdo peruenisset, vnquã ob paternas inimicitias regis progeniem vltione vlla insectaretur. Hæc Bibliaci libri habent. Hæc & Iosephus, qui illos secutus est. Ego vt libere dicã quod sentio, haud plane itelligo qua ratione id accidere potuerit, vt Rex incommitatus in profundã speluncam sese demiserit, vel si solus eo peruenit, quo tam leui vestigio ad eum Dauid obrepsit, vt in opaco & silentij loco veniens præsentiri nequiuerit, aut si falli rex potuit, quo modo sibi vestem recidi non animaduertit, aut pręsentis opportunitatis admonitus, cur Dauidem, & qui cum eo erant, vno loco inclusos non oppressit: vel si beneficio seruandum duxit, cur extorrem diutius vagari est passus, belloq; non multo post repetiuit. Ego vt dixi quemadmodum hæc facta sint haud plane perspicio, nisi aliquis pie credat vt ipsum cœli numẽ, in cuius potestate reges & eorum regna ab initio fuerunt, sua prouidentia ita euenire, voluerit, vt ꝑ hæc variorum casuum ludibria Dauidis iuuenta exerceretur.

Dauidis pietas in Saulum.

Sub id tempus, quo hæc gesta sunt: Samuel propheta vita decessit, quem Iudæi patrio more diu circa sepulchrum lamentati sunt. Ramathæ, vbi plurimum vitæ egit, situs est. Præfuit populo annos duodecim solus, posteaquam Saulus inunctus est, duodeuiginti Dauid post regis discessum Masphanorum montium fauces cum suis insedit.

Samuelis interitus.

Nec multo interiecto tempore Abigailem fœminam pudicitia & prudentia singulari Nabali Maonitæ viro inter suos populares ditissimo prius nuptam, duxit vxorem. Edixerat Dauid suis vt nequis in Nabalis greges & armenta, quæ in proximo saltu pascebantur, lactis aut carnis desiderio grassaretur, quanquam pari moderatione & in alios vterentur. Cæterum temporis interuallo misit ad Nabalẽ, qui iure humanitatis nescio quid ad vitæ vsum ab eo precario peterent. Nabal homo duro & agresti ingenio non solum non postulata fecit, sed in Dauidis quoq; fortunam cauillatus, an ex fugitiui hominis comitatu essent illi, qui ad se venissent, quæsiuit: qua Dauid contumelia irritatus, postridie ad illius stabula cum .CCC. profectus affecisset haud dubie res Nabalis insigni aliqua clade, nisi vxor verita (quod erat) eam verborum intemperiem haud viro gratuitam fore, Dauidi venienti cum multis muneribus occurrisset, & ad pedes obuoluta suppliciter vltionem deprecata esset, multum diuq; obtestata, ne pergeret porro ire, iustamq; iram in stultum hominem cum miseræ coniugis luctu & mœrore diffundere, iam ex ipsa appellatione nominis apparere, qui homo esset amentia, si ad stabula perueniretur, cum temulento viro multaq; (quod dicere pudeat) crapula sepulto, rem ei futuram pręndicere, quin remitteret potius eam sibi offensam, quæ vel ob id ipsum omnium infelicissima iudicanda esset fœmina, ꝙ tali esset viro coniuncta. Et si se dignam putaret, a qua munera accipienda essent, idenidem orare, ne ea quæ ipsa secum attulisset repudiaret. In quibus non rem, quæ sane sit tenuis inspiceret, sed dantis animum, qui munera quamuis modica satis apud gratos homines valeat commendare. Addit & lachrymas, quæ vel in paruis affectibus præsto mulieribus adsunt. Quibus Dauid motus acceptis muneribus pacatus retro abijt, mulieris prudentiam immodice miratus, & ꝙ de salute viri tam solicita esset pudicissimam haud inepte iudicans. Quare non multis inde interiectis diebus, quum Nabal vita decessisset, pro magno habuit negocio eam sibi matrimonio adiungere.

Abigalis prudẽtia.

Micholem quæ, illi prius nupserat, Saulus post apertas discordias alterius connubio locauerat.

Dauid Abigalẽ ducit vxorem.

Sub idem nuptiarum tempus Dauid regijs est armis repetitus. Quæ crebra animi mutatio haud dubie demonstrat inconstanti regem ingenio fuisse, & in omnes nimios affectus præcipiti. Et iam regia castra in ꝓximo erãt, quum Dauid noctu speculatorio habitu, vno duntaxat comite, hostium vallum latenter transgressus ad regium tabernaculum peruenit. Hic custodibus somno pressis regis lanceam & vrceum aquę, qui forte quiescentis capiti erat admotus tabernaculo extulit, vt per ea Saulus non ignoraret, se iterum Dauidis beneficio seruatũ. Imminebat mons Saulinis castris, cuius iugum Dauid hostium munitiones egressus per noctem occupat. Indeq; alta voce castrorum præfectum nomine inclamans somno excitauit. Tum roganti illi quisnam hominum esset, qui silenti nocte se nominatim appellasset, Dauid ego sum inquit, qui ad regis tabernaculum omnibus circa dormientibus nuper penetraui, potuissemq; si ita libitum esset, regem obtrũcare, sed eum seruare malui. Habeo inquit spolia quæ tabernaculo extuli, lanceam regis, & potoriũ vrceum. Quæ siquando a me repetita fuerint, libẽter restituam. Atq; cum his digressus ad suos, dum adhuc nox teneret, reuersus est.

Dauid Saulo iterũ ꝑcit.

Tumultuatum ob hæc confestim est in regijs castris, magnitudineq; periculi ꝑculsi, hostes stationarijs militibus obstrepunt, suppliciumq; & necem denunciant, quoniã quantum in eis esset ea nox regi omnium vltima fuisset. Cæterum rex non tam militaris culpæ quã hostilis clæmentię memor, sine cuiusquam supplicio inter suos fassus est se iterũ Dauidis beneficio viuere. Nimis inquit ingratus sim, ac propemodũ impius, si in pristino mihi odio perseuerandum putem. Omnia per me pacata iam inde erunt huic, cui vel fortuna vel diuina potius prouidentia toties in ei sit capitis potestas facta. Hæcq; locutus vasa iubet colligi retroq; vnde venerat, cum omnibus copijs abijt. Dauid quum regis animum toties mutandum sciret, tutius sibi fore ratus in pacatum cõcedere, cum sexcentis, quos tum forte circa se habuit, ad Achum Gethæ regem concessit. A quo Sicelechum vicum inhabitandum dono accepit. Eũ locum confirmato deinceps regno Dauid incredibili studio celebrare perseuerauit. Fuerat iam ibi menses quatuor, quum nouum interim bellum a Philistæis in Hebræos comparari auditum est, studioq; vndiq; auxiliares copiæ accersebantur. Iam & Achus qui in partib⁹ erat arma ad bellum comparabat.

Philistei in Hebręos bellũ comparant.

parabat. Ad qđ vt aliquanto instructior acce-
deret, nihil a præsenti expeditione alienum du
xit Dauidicam cohortem cum ipso duce secum
ad bellum trahere. Nec Dauid id Acho grauare
præstitit, cui ob recens in se beneficiū nihil de-
negatum volebat. Erat enim suorum temporū
nouitate, non solum in fidem ab eo acceptus,
sed in partem etiam agri cum suis receptus. Ra-
ro alias tantis opibus Philistæi bellum in Iu-
dæos compararunt. Saulus & ipse audito ho-
stium apparatu, quam diligentissime potuit,
suas mature partes firmauit. Erantq; iam in pro
pinquo hostes: quorum copias ex eminentiore
specula contemplatus, quum præter spem mul
to maiores illi visæ essent, quam vt tuto cum
his in aciæ congredi posset, incertus vtrum de
summa rerum prælio decerneret, an bellum po
tius trahendum sibi esset, humani consilij an-
ceps ad diuinam opem confugit, iubetq; sacer-
dotes numinis volūtatem sciscitari, quibus ne
gantibus vllum e cœlo fauorem adesse, maio-
re adhuc metu perculsus Saulus vehementer su
spicari cœpit, ne parum prospere id a se motū
esset bellum, atq; ob eam rem clades Hebræis
aliqua ingens eo esset loco adeunda. His ille ter
roribus agitatus in Endorem vrbem proximā,
cum duobus cominibus ignoto habitu ad anū
quandam se contulit. Constans fama erat eam
magicis carminibus animas ad colloquium ex
cire, & ex his, quæ futura essent, cognoscere. Ae-
gre ab ea impetrari potuit, vt ob regis edictum
artis experientiam daret vllam. Verum iureiu-
rando oīa ɔfirmata in occulto futura (haud em̄
gnara erat cui nouanda esset opera) iussaq; si fie
ri posset vt Samuelis animam eliceret, fassa est

Saul⁹ sagā consulit anum

se ignorare quis Samuel fuisset. Cæterum vix
bene motum erat carmen, quum imago quæ-
dam verenda, & quæ (vt ipsa prædicabat) quā
dam habuit diuinitatis speciem, ex improuiso
affuit. Tum ne rogatus quidem se Samuelem
esse fassus est, qui imperio numinis eo occurre-
re iussus esset, vt regi nunciet fore vt postridie
ipse cum liberis acie victus caderet, domesticū
q; regnum cum vita finiendum. Tali oraculo

Samuelis vmbra Saulo interitum vaticinatur.

perculsus Saulus concidit, diuq; sine voce se-
mianimis iacuit. Inde comitum precibus &
anus hortatione alleuatus, quum partim dolo
re, partim ieiunio quod per diem tolerarat pedi
bus consistere non posset, dicitur anus vitulum
vnum, quem domi saginauerat, occidisse, vt di
nis tanto hospite epulis cœnam instrueret. Iam
em̄ haud latebat amplius anū, quis esset his,
qui ad se ignoto habitu consulturus venerat.
Fuit illud constantiæ exemplum in muliere ra
rum, & ob id fortasse multum memorabile, q̄
etsi certo sciebat regi & liberis exitium immi-
nere, non tam mutatæ fortunæ, quam regiæ p-
sonæ, quæ adhuc in eo erat, habuit rationem.

Mulieris cōstantia

Sed quanta fuit ea humanitas & fides tanta vel
maior in rege ipso animi fortitudo & constan-
tia. Haud em̄ video quis regum vnqnam eo ani
mo fuerit, vt in ea castra redire esset ausus, vel
potius in eam aciem descendere, in qua se & li-
beros casuros oraculo compertū haberet. Sed
maluit fortissimus Rex cum tota stirpe interire,
quam florentissimas copias hosti trucidandas
relinquere. Cæterum dum Saulus de belli exi-
tu primo est solicitus, mox in Endorem contē-
dit. Dauidica cohors in Philistæis castris con-
spe-

specta in suspitionem venit, monitusq; Achus
parum ex dignitate gentis patrioq; instituto fie
ri, q̄ penes se Iudæos auxiliares haberet, qui et-
si transfugæ essent, haud propterea ob inuetera
tum gentis odium Philistæis velient quicquā
domi militiæve prospere euenire, quippe qui si
occasio detur, parati sint potius Philistæorū
fortunam euertere, quam præsidio vllo incolu-
men retinere. Quæ quum non minus fortasse
vere quam inuidiose dicerentur, mutato consi-
lio Achus Dauidem quasi ad præsidium regni
retroire iubet, satis dictitans habere se q̄ ad na-
uandam foris operam sibi præsto affuisset. Cæ
terum tantisper dum ille domo abfuit: Amale-
chitæ Gethei agri fines ingressi in Sicelechum
vicum impetū fecere, direptisq; & incensis do-
mibus omnem imbellem turbam hostiliter in
de asportarunt, & cum his duas dauidis con-
iuges: Achinoen quam ante regis filiam vxorē
duxerat ex vrbe Ehisare, & Abigaiiem, quę Na
balis fuerat. Tam improuiso malo confusus
Dauid, & quid maiori adhuc dolori erat, cum
ob acceptam cladem se in magna apud suos in
uidia esse intelligeret, consilij inops Abiatharū
sacerdotem iubet numinis voluntatem sciscis-
tari, instandum ne esset hostibus, an alio com-
migrandum: ex oraculo relatum est carpenda
protinus esse Amalechitarum vestigia. Tum
correptis armis iratum pleni in abeuntem ho-
stem e vestigio tendunt, alius alium hortatur,
vt adderēt gradum: nec pati id latrocinium diu
tius esse hostibus inultum. Et iam præcipiti cur
su ad Bosorem torrentem venerant. Hic quidā
ægre trahens membra repertus est, rogatusque
quisnam hominum esset quoue casu sic æger in
vasta solitudine erraret, ab Amalechitis respō-
dit, qui nuper Getheum agrum incursarunt, qa
in subitum languorem incidi, his sum locis re-
lictus: agmen enim assequi non potui, iam ter-
tium diem cibi inopia morboq; confectus. Pla
cuit hominem non solum seruare sed cibo etiā
reficere, vt locorum ignari ducem ad persequē
dos hostes haberent. Repetito deinde cursu A-
malechitas assecuti, quos prioris diei crapula
oneratos, & nihil minus interea, quam hostem
expectantes adorti, præter quadringentos, qui
camelorum celeritate in pacatum incolumes
abierunt, ad vnum reliquos obtruncant, a pri-
ma diei hora ad vesperam cædes distracta est.
Captiui cum omni præda recepti. Negare mili
tes, qui hostes secuti fuerant, eorum rationem
in diuidenda præda esse habendam, qui in ca-
stris remansissent. Contra tendere illi, qui fer-
me .CC. erant, nec passuri videbantur, quando
velut præsidio in castris fuissent se præda frau-
datū iri. Etiam res nō procul a seditiōe aberat,
quum Dauid pronunciauit prædam ex æquo
diuidendam, quoniam qui castra obtinuissent
& ipsi militare obiuissent munus. Mansitq; iā
inde mos ille in gente, vt quicquid esset expedi
tione quæsitum, æqua sorte cum stationarijs
militibus diuideretur. Sub id tempus, quo Da
uit recepta præda est Sicelechum reuersus (sunt
qui eodem die dicant) Saulus ad Gelboē mōtē
a Philistæis victus cum Ionatha Aminadabo
& Melchio filijs mortem occubuit incredibili
constantia dicitur adnixus: vt fatalem necessita
tem virtute superaret, nulla summi ducis stre-
nuiq; militis opera prætermissa in reparanda

dauidica cohors a Philistæis dimittitur.

Duarum Dauidis vxorū captiuitas.

Dauid Amalechitas insectatur.

Amalechitarū cædes.

Lex militaris.

Gelboe mons.

Saul⁹ cū filijs interficitr.

 acie

acie prælioq;, siqua omissum esset, fortiter instaurando. Cæterum hostium multitudine superante, qua cruentissimum fuit prælium multis vulneribus prius acceptis pugnam ferociter ciens occubuit. Cogitasse dicitur de morte sibi cõsciscenda, veritus ne viuus in hostium potestatem veniret. Verum quia impium ei visum est vitam violenter abrumpere, aut certe quod anim⁹ ad inferendum sibi vim defuerit, ab Amalechita quodam, ignaro quis esset, interficitur. Cæsæ sunt cum eo omnes Hebræorum copiæ, præter paucos, qui teterrimam cædem fuga euaserunt. Fama aduersæ pugnæ effecit, vt quicunq; trans Iordanem incolebant, mœnibus vrbium diffisi, cum coniugibus & liberis in deserta mõtium trepide concesserint. Philistæi præsenti victoria elati cadaueribus insultantes Regis & natorum corpora spolijs exuta Bethsanæ in eminentissima murorum parte patibulo suspendunt. Ea vrbs Scytopolis postea dicta est. Arma quæ Saulus tulerat, Afrothi publice sunt in templo consecrata. Iabeni iniquo animo ferentes Israelitarum regem cum liberis insepultũ pendere, noctis silentio Bethsanæ mœnibus insinuati, corpora inde furto sublata Iaben detulerunt, quæ more patrio cum fletu & lamentatione loco Galaaditanæ terræ optimo, quem segetem vocatum tradunt, septem dierum ieiunio ciuibus omnis ætatis & sexus indicto funerarunt. Regnauit Saulus annos circiter. XX. Periit biennio quam Samuel vita defunctus est omnia quæ ille euentura prædixerat, miserabili exitu expertus.

Saulus & filij vbi sepulti.

Aduersæ pugnę nuncius non fama solum est ad Dauidem perlatus, sed regiæ exuuiæ sunt ipsius oculis admotæ. Quibus visis ille in luctum & mœrorem versus vestes sibi p̃ nimio dolore lacerauit. Sed nullius æque ac Ionathæ est interitu affectus, quem sibi amicissimum suorum temporum nouitate fuerat in omnibus expertus. Regis memoriam tanta pietate est prosecutus, vt Amalechitam qui gloriabatur se regem sua manu interfecisse, coram confodi iusserit. Edidit epicedion & Ionathæ laudes, omnia carmine complex⁹. Hac ille fuit in hostem pietate.

Dauid Sauli deplorat interitum

Inde de summa rei solicitus haud diutius in Philistæis commoratus oraculi iussu cum vxoribus & tota cohorte in Hebronem transijt. Vbi a Iuditarum tribu rex consalutatus miro omnium consensu regni administrationem recepit. Abner interim homo impiger, & qui post regem primas sibi partes in regijs castris vendicare erat solitus, cum parte copiarum Iordanem transgressus autor extitit, vt cæteræ Israelitarum tribus Hisbosethum extincti regis filium superstitem regem salutarint.

Hisbosethus rex appellat̃

Ad hos motus comprimẽdos, priusquam Abneris opes inualescerent, Ioabus Seruia Dauidis sorore natus cum exercitu haud contemptibili est missus. Qui cum Abnere circa Gabaam prælio congressus, multa cæde superauit. Ferũt in Dauidico exercitu fuisse Asahelem Ioabi fratrem virum tanta pedum celeritate vt pernicissimos equos cursu fatigaret. Hic corporis agilitate suorum agmen prægressus, fugientium terga acrius infestare. Pugnabat forte vltimo loco Abner omnemq; hostium impetũ, vt sedatiore gradu sui in tutum abirent, fortiter sustinebat, sæpiusq; Asahelem ferocius inuectum monuit, vt parcius instaret, videretq; ne parum sibi tuta esset iuuenilis illa celeritas aduersus hastam validius intortam. Quæ quum contemptim ille audiret, iuueniliterq; insultaret Abner incautum transfixit.

Asahel interficitur

Videre milites cadentẽ, subitoq; viri casu perculsi ab hostium insectatione quieuere. Sed neq; stratus ille Ioabum fratrem a cursu remoratus est, quin siqui constiterant, eos repetito cursu hostium terga iubet secum ferire, nec prius destitit quam noctis interuentu eo loco vbi fuerat depræhensus, coactus sit castra communire. Id spatium Abneri datũ Iordanis per ocium vadandi, pacateq; in castra ad Hisbosethum cum his, qui aderant, abeundi. Per hæc Hebræorum opes velut in duas factiones scissæ, diu inter se intestino bello, alternisq; cladibus conflixere: Iordanisq; velut arbiter cõfiniumq; duorum regnorum factus.

Hebræorũ regnũ scindit̃.

Nec ita lõgo interiecto tempore, Abner a rege alienatus pro magno habuit negocio Dauidis animum sibi vel magna aliqua mercede conciliare. Causa mutati studij hæc tradit̃, quod Hisbosethus multo iniquiore animo quam hominis merita postularent, Abnerem consuetudine Resphæ paternæ olim pellicis teneri patiebatur, parumq; familiariter ob eam rem hominem accipere solebat. Nec ille dolorem suum tacitum tulit, minatus fore, vt breui Hisbosethus maiora sui regni momenta in Abnere, quam in seipso fuisse intelligeret.

Abner ab Hisbosetho alienat̃.

Per fidelissimos igitur nuncios a Dauide petijt ne quæ ad id tempus pro Hisbosetho gessisset, sibi in futurum fraudi essent, paratum esse se non sine magno regni emolumẽto ad eum transire, modo in eo futurus esset militiæ honore, quo se Saulus prior, mox Hisbosethus dignati essent. Daturum se operam, vt omnes trans Iordanẽ populi breui a rege alienarentur. Nec de militum studio dubitari oportere, quippe quid multo cupidius se quam Hisbosethum audirent. In hæc fide data & accepta primo autor extitit, vt Michol regis soror reposcenti Dauidi, quoniam bellica mercede puellę nuptias sibi ille quæsiuisset, a viro cui tum locata esset abduceretur, prioriq; restitueretur viro. Quod haud grauate Hisbosethus fecit. Etsi autores, quos sequimur, non dicunt, apparet tamen Abnerem per eas nuptias Dauidi populorum animos conciliare voluisse, quia proximũ ab hærede videretur regiæ filiæ connubio potiri, ob paternam memoriam, quæ omnibus æque grata esset. His gestis Abner occulta habuit consilia cum primoribus ciuitatum, vt regnum huic, qui a propheta rex inunctus esset, restitueretur. Impie a se & alijs fieri, qui aduerso numine regnum puero stabilire conarẽtur: Diuinæ voluntati cedendum esse, cui neq; humana consilia, atq; opes vllæ tuto obsisterent. Hęc concionabundus ille, non in vrbibus solum, sed in castris quoq; tempestiue disserendo, ciuitatum studia militaremq; fauorem a rege alienauit.

Abneris consilia ĩ Hisbosethum.

Etiam omnia ad defectionem spectabãt, quum ipse, vt in ea quę promitterentur, coram fidem daret & acciperet, ignoto habitu Hebronem ad Dauidẽ venit. Vbi omnibus inter se cõpositis multisq; pollicitationibus a rege oneratus, retro abibat. Tũ Ioabus veritus, ne ille sibi militiæ præfecturã eriperet, apud Dauidẽ, postquã inde digressus est, virũ insimulare est adortus, haud fidẽ illi temere habendã esse dictitãs, Nulla inquit Abneris cõsilia esse possunt, quod nõ

eadem

eadem sint tibi Dauid perniciosa. Vide proinde, ne tam subita animi mutatio certum aliqđ tibi tuoq; regno pariat excidium. Haec ille. Sed nec regem latuit, quo criminatio illa tenderet. Nullum enim vitium minus obscure laedit q̃ inuidia. Quum igitur appareret ea verba parũ fidem fecisse, Ioabus a Dauide egressus celerrimos iuuenes mittit, qui Abnerẽ iussu regis ex itinere reuocarent. Iam. XX. stadia ab vrbe erat ille emensus, quãdo est ad Dauidem redire iussus. Abner nihil mali suspicans retro statim flexit iter, eum venientem circa portam vrbis Ioabus excipit, per speciemq; colloquij in secretũ abductũ cum Abysao fratre incautum obtruncat, manifestaeq; caedis reus fratris necis vltionem sceleri praetendit. Sed occupati semel honoris ambitio malaq; cupido ad id flagitiũ hominẽ impulit. Abneris caedem adeo rex iniquo animo tulit, vt publice testatus sit, neq; se patratae caedis conscium fuisse, neq; illius autores impune a se id scelus laturos. Quos ad poenam cum tota domo requisiuisset, iussi illorum potentiam, quae plus aequo apud milites valebat, fuisset veritus. Quod potuit igitur quam magnificẽtissimo funeris aparatu corpus extulit. Et Abner vir fortissimus hoc quidem modo oppressus est.

Abner a Ioabo interficit.

Hisbosethus, quem ob mutuas cum illo offensas varie hominis mortẽ tulisse crediderim, potiusquam maiorẽ (vt quidã scribunt) inde dolorem ceperit, domesticis & ipse insidijs haud multo post exceptus perijt. Recchabus & Banas Rẽmonis filij rati eam caedem mire Dauidi placituram: meridianum regem adorti sine vllo maiore tumultu domi interficere. Persuasũ ab initio habuere, eius caedis autores nullius muneris genus gratius Dauidi futurũ, quam illius caput, qui nisi sublatus esset, apparebat Israelitarũ regnũ nullo mõ illi stabilitũ iri. Verũ longe aliter euenit. Nã Dauid per necessarij hoĩs capite inspecto, qđ percussores ad eũ detulerant, autores caedis multis est exe crationibus insectatus, q̃ se tã ambitioso ingenio iudicassent, vt regnãdi cupiditate tm̃ scelus pbare potuisset, p̃sertim cũ ipsi & caeteri mortales ex eo intelligere potuissent, q̃ inuisi apud se essent vel hostiũ interfectores, q̃ posteaq; Saulus media acie obtruncatus esset, quẽ semp infestum habuisset, qui eius ad se caput detulisset: q̃a se regẽ peremisse gloriaret, suo fuerit iussu interfect9. Q̃ si immitissimi regis mortẽ tã cupide esset vltus, qualẽ se esse oporteret in eo vlciscendo, a quo nunq̃ verbo aut facto fuisset laesus, cui9 amantissimã sororẽ haberet vxorẽ? Irent igit mentasq;, q̃ regiũ corpus violassent, luerent poenas, essentq; caeteris mortalibus documento ne regio sanguine se temere inquinarent. Dixit Dauid, ambosq; ad suppliciũ duci imperauit. Regiũ caput Abneris sepulchro iusto funere est illatũ. Hisbosethi caede per Iudęã vulgata ex oĩbus Israelitarũ tribub9 principes in Hebronẽ cõuenere, magnoq; oĩm consensu regnũ est Dauidi cõfirmatũ: mox caetera multitudo affuit. Iosephus autor est ad. CCC. duoq; deuiginti armatorũ milia circa regẽ recẽsa fuisse, qui eius imperata facturi sponte in vnũ conuenerãt. Triduũ per festas epulas mutuaq; conuiuia exactũ. Inde tantã vim hoĩm Dauid intuitus, vt ab aliq̃ egregio facinore regnũ auspicaret, Hierosolymã vrbẽ (vt tũ res hoĩm erãt) opulẽtissimã, tã graui q̃ inopinato ẽ bello adort9.

Hisbosethi caedes.

Pia Dauidis oratio.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO.
ENNEADIS PRIMAE
LIBER IX.

CLARISSIMA Vrbiũ oriẽtis Hierosolyma q̃s habuerit cõditores, parũ vt video cõstat, inter eos quos sequimur. Strabo, quẽ i Venetis reb9 placuit imitari, Mosen & gẽtis ducẽ & vrbis cõditorẽ credidit. Ceterũ neq; ille, qui fuerit Moses oĩno nouit, neq; si is fuisset quẽ ipse ait, ad eũ Hierosolymorũ origo esset referenda, si suae gentis vetustatẽ Iosephus nõ ignorauit. Nã neq; Aegyptius fuit Moses, vt Strabo est opinatus, neq; Isidis sacerdos: sed Palaestina terra oriundus vnde & caeteri Israelitae, licet in Aegypto ortus, duxq; Iudaicae gẽtis qui vt eã longo seruitio eximeret, per rubrũ mare & Arabiae deserta ad Iordanẽ vsq; fluuiũ traduxit. Sed fluuio nõdũ superato, qđ alterius ductu postea fieri cõtigit: Moses vita defunct9 est. Quibus haud dubie demonstrat, nullã in Palaestina vrbẽ a Mose cõdi potuisse, in quã ipse nũquã venerit, ac ne eo quidẽ viuo iure belli fuerit Iudaeorũ facta. Nec (vt video) ad ipsius successores vrbis aedificatio referri potest, si vera sunt, quae Iosephus scribit. Is autor est, qđ & diuinae tradunt literae, Palaestinos, qui & Cananei dicuntur, id oppidũ tenuisse per id tempus quo cis Iordanẽ ea gens vetustis est sedibus a Iudaeis pulsa. Quae nõ prius in Iudaeorũ potestatẽ venerit, q̃ Dauidis regis ductu quadragesimo anno ac quingẽtesimo ab ipso Israelitarũ in eam terrã ingressu expugnari contigit. Solymã vrbẽ appellatã ab initio idẽ autor credidit. Postea vero q̃ Dauid arcẽ cum vrbe iunxit, ac circũquaq; cõmuniuit, Hierosolyma dici coepta est, q̃ Hieron Hebraei munitionẽ vocent. Scio fuisse qui ad Solymos ex Lycia profectos loci originẽ referant. Verum quicunq; fuerint primi conditores (nam rei fama, quantũ ex eis quos vidimus colligo, in obscuro est) satis constat petroso loco minimeq; inuidioso id oppidũ esse situm, affatimq; intra moenia irriguo, arido foris & siticuloso. Ac quęcũq; ab initio fuit forma, eã Dauid oppugnare adort9, imas eius partes praeter oĩm opinionẽ primo impetu coepit. Tenebant tunc vrbẽ ipsam Iesubei Palaestini, qui maiore oppidi parte amissa in arcẽ ɔfugere. Erat illa ab vrbe modico interuallo discreta, situq; & opere valide munita. Huius expugnatio quũ perdifficilis videret, ad milites concitãdos edictũ pposuit Dauid, vt qui oĩm prim9 arcis munitiones transcendisset, is militiae p̃fecturã adipisceret. Quo p̃mio accensi aĩ, tanto ardore in aduersum motũ est itũ, vt q̃q̃ vndiq; vitae pericula oculis obuersarent, multiq; interim superne icti caderent, momẽto tñ tẽporis arx sit capta. Saraias Ioabi filius primus omnium murorum fastigiũ ascẽdit, ob eãq; rem praefecturae praemium tulit. Vrbem Dauid adeptus regiã sedẽ constituit, quũ annos circiter septem Hebrone regnasset. Nec ita multo post Hyram9 Ty

Hierosolymae cõditio dubia.

Palaestini q̃ sint. Hierosolyma vñ dicta.

Hierosolyma capitur.

 riorũ

riorum rex eius societatem per legatos petijt.
Qua inita grandē illi ex cedro materiam Hiero
solymam ad ędificandum misit,& cum eo opi
Dauid arcē vrbi iungit. fices lectissimos,quibus Dauid vsus sibi regiā
construxit,inde ad muniendum vrbem conuer
sus vniuersam mœnib⁹ cinxit,perpetuisq; mu
nitionibus cum arce coniunxit.Nec iam obscu
ra erant Dauidici regni incrementa.Quæ cum
omnino maiora essent quam vt vicinis accolis
tuta crederentur,multæ circuniectæ gentes ad
Israelitarum opes euertendas,quas in dies ma
gis aduersus se crescere arbitrabantur, commu
ni consilio bellum instruit.In quo ornādo tā
ta celeritate omnia acta sunt,vt pene prius illi
in regię vrbis conspectu metati sint,quam mo
Dauid hostes fugat. uisse crederentur.Dauid oraculi iussu cum his
copijs,quas tum forte circa se habuit,in Gigan
tea valle(id nomen fuit loco vrbi propinquo)
hostem adortus,fusum fugatumq; castris exuit.
Sed maior omnino fuga fuit quam cædes.Nec
multo post copijs triplo maioribus eodem lo
co hostes castra faciunt.Fuitq; his reparatū bel
lum nihilo prosperius.Insedit Dauid oraculo
monitus syluam, quæ secundum hostium ca
stra fuit,nec prius in eos consurgere est iussus,
quam subito ventorum afflatu arbores concus
sæ essent.Id ille oraculum secutus, vbi repente
sylua ventorum impulsu inhorruit,cum ingē
ti clamore in Palæstinos coortus,haud maiore
quam antea labore castris exutos ad Gazathe
nam vsq;,quæ in confinio fuit,multa cæde dis
palatos persecutus est.Duo secunda prælia om
nes circungentes & regna Dauidi pacatiora red
diderunt.Ipse interea haud religionis oblitus
vniuersum pro concione populum ita alloqui
tur,vt diceret:Nihil sibi mirum videri, q̄ Sau
lus vir alioqui fortissimus cum sua progenie
Dauidis cōcio ad populū. vno fuisset prælio extinctus,quippe qui iam in
de ex quo rerum in Iudæa potitus esset,vel reli
gionis contemptu,vel negligentia potius pas
sus esset pignus antiquæ pietatis, certissimum
q; argumentum numinis cum suis maioribus
familiariter versari,arcā fœderis,humili & sor
dido loco,sine cultu,sine veneratione,neglectā
iacere.Persuasum sibi esse quicquid rerū Israeli
tæ ad id tempus domi forisq; adepti essent, id
Dei Maximi voluntate & fauore quæsitum, ac
quandiu illi in officio pietatis permansissent,
omnia ipsi genti prospera fuisse. Contra vero
nunquam grauioribus esse casibus afflictos,
quam quum sacrorum cultum veramq; pietatē
contempsissent.Statuisse idcirco vrbem, quam
regni caput regiamq; sedem fieri placuisset: nō
armis solum,sed numinis præsidio communi
re,quando satis certum haberet frustra huma
nis opibus custodiri ciuitatem, cui non numi
nis præsentia præsideret.Cæterum haud vide
re se quid presentius induci possit,quam arcam
quæ testis esset fœderis a suis maioribus in de
serto initi. Irent igitur & quod sibi posterisq;
bene verteret,ex Cariacthiari vrbe sacrarium se
Arca Hierosolymam deportatur. cum Hierosolymam deportarēt.Fuerat arca iā
inde, ex quo miraculo eam Iudæi receperant,
apud Aminadabum virum multa pietate Inde
per leuitas & sacerdotes ad hoc ipsum ex tota
Iudæa accersitos, religiose sublata est: septem
Choris in hunc vsum constitutis cum cantu &
precibus ordine præeuntib⁹.Rex circa currum
quo sacrarium vehebatur frequens aderat,solē
ne ad Citharam tripudium cum plausu agens,

Dauid ab vxore carpitur. adeo religioni intentus,vt ab Michole sit vxo
re ei postea exprobratum, quod parum decore
inter sacerdotes & famulos qui circa aderant,
Dauidis pium responsum. verenda corporis nudasset, dum solenni salta
tioni nimium studeret.Cui respondens ille ni
hil turpe dixit euenire potuisse,in his quæ ad rē
diuinam attinerent.Nec credere se non semper
honeste fieri,quæ pietati & religioni darentur,
per quam ipsius patri & Israelitis omnib⁹ fuis
set dignitate prælatus. Idcirco cantaturum se,
atq; eadem de causa, quoties opus sit, libenter
saltaturum.Nec quia,aut vxori,aut famulis, ea
ridicula videantur,propterea se minus pietatis
munia obiturum.Arcam Dauid extra vrbem
primo locari iussit tacita quadam religione in
ductus, q̄ inter vehendum Ozas homo haud
ignobilis,dum forte circa currū nimis frequēs
versaretur,arcamq; contigisset, repente exani
matus esset,Veritus ob hoc,ne si ea vrbi teme
re inferretur,aliquam ipse numinis iram incur
reret, quando prophanæ dexteræ ministerium
nullum pateretur.Procedente deinde tempore,
quū ea res Obidæ rum vitam agenti,apud quē
deposita est,feliciter cessisset,eam in vrbem in
ducere cogitauit.Quæ vt sanctius asseruaretur,
consilium cœpit templi Deo Optimo con
struendi.Quod vt opere & donarijs esset quam
opulentissimum, totis regni viribus mate
riam comparabat.Cæterum consilio destitit
oraculo monitus,futurum id opus,vt pium ita
numini gratum,haud tamen placere ab eo con
Dauid ꝓhibetū tēplum cōdere. stitutum iri,quia humana se cæde ob bella quę
ad id tempus obiuerat,polluisset:rectius magis
q; pie filium,qui post eum regnaturus esset, id
templum extructurū dedicaturumq;. Accepit
id oraculum Dauid per Natham,qui cum Ga
tha & Asapha prophetica diuinatione claris tē
pestate illa illustratus est.Construendi igitur tē
pli cura deposita, ne ocio & desidia militaris
ætas corrumperetur, edoctus ad hæc verbis
Nathæ,oportere ꝓximos Iudeæ accolas armis
subigi,vt successoribus pacatius regnum trade
retur, vltro Dauid Philistæis bellum intulit.
Quib⁹ victis in Moabitas transijt.Hi ausi acie
dimicare duabus exercitus partibus vno præ
lio amissis pacem suppliciter petiere. Inde So
phenem ingressus(sic enim appellatur pars Sy
riæ Mesopotamię obuersa)Adrazarum regem
ingenti prælio superauit. Ferunt ea pugna ad
quinq; & viginti hostium milia occidione oc
cisa.Nec ita multo post Adadus Damascenorū
Rex audita aduersa Adrazari pugna,cum vali
do exercitu ad eum profectus ad reparandum
Hebraicæ victoriæ cursus. bellum perpulit.Tum vero iunctis copijs sec⁹
Euphratem nihilo meliore euentu quam antea
cū Israelitis congressi, viginti milibus hoim
amissis acie excessere. Apud quosdam reperio
haud vno prælio cū Adado debellatū, sed va
rio euentu sæpius fuisse dimicatū.Verū nouissi
mo prælio quod ad Euphratem sit cōmissum,
Damascenorū opes accisas,Quibus valide pro
fligatis Dauid castra Damascū admouit. Atq;
oībus,q ea parte Syriā incolūt, tributū īperat.
Aurea Adadi arma, arcumq; & pharetrā victor
Dauid ī Hierosolymā reuersus Deo Optimo
dedicat.Repertus inde bello est Adrazatus, Ba
Vasa ærea ante tēplū dedicata. chiaq; & Machonea vrbes ex eo captæ, vtrobi
q; ingens præda quæsita,& in ea argenti & auri
immēsum pōdus, æris quoq; vis tāta vt argēti
precium auriq; superarit,satis cōstat ex ea mate

ria vas

riavas illud insigne cōflatum, quod mare fuit a ca-
pacitate (vt arbitror) appellatum, pulchernmosq;
canitharos quos ante templum (vt suo explicabit
loco) Salomon dedicauit. Thous Emathenorum
rex Adrazari clade territus filium Adaram ad Da-
uidem cum amplissimis muneribus misit. Is claris
simam regi victoriam primo patris nomine gra-
tulatus rogauit, vt dona quae secum ab illo attulis-
set regiae supellectilis instrumenta benigne accipe
ret. Erant ea vasa aurea & in his argentea & aerea
quaedam antiqui operis. Summa deinceps eorum
quae postulaturus venerat, haec fuit, vt Thoum re-
gem Dauid sibi in socium & amicum asciseeret.
Et munera accepta sunt, & Ematheni cum rege in
societatem recepti. Atq; haec Dauid vna felici ex-
peditione gessit. Nec minus prospere in Idumea
per Abysaim Ioabi fratrem, interea aut certe non
multo post res gesta est, duodeuiginti milibus ho-
stium in praelio caesis. Bibliaci libri in Salinarum
valle caedem hanc Dauidis ductu editam significa
re videntur. Finitimis igitur regibus ac populis cir
cuniectis, partim bello domitis partim in foedus
& amicitiam receptis, ad res domi componendas
conuersus Abiatharum Abimalechi filium sacer-
dotum principem creauit: Rerum gestarum com-
Dauidis instituta. mentarios scribendos Iosaphato Achiludis filio
dedit: Sacrorum scribam constituit Saraiam: Mili-
tiae praefectum Ioabum, etsi alio Saraiam loco prę
fectum constitutum significare videntur ij, quos
sequimur, quia primus muros hostium transcen-
disset, filios circa se praesidio esse voluit: eratq; Da-
uid in his maxime occupatus, quum iudicio com-
perit Ionathę filium esse in Lodabaro vrbe: in quē
locum sub id tempus quo auus & pater vna acie
victi occubuerūt, fuerat, a nutrice delatus, excusus-
q; media illa trepidatione e muliercul ae manibus
crus fregisset, claudusq; ob eam cladem esset factus
Meritorum Ionathae patris in se haud immemor
Gratitudinis exēplum in Dauide. Dauid puerum ad se accersitum patria charitate
complectitur, omnia, quae patris auiq; antea fuis-
sent, libere possidere permittit. Adiecit & dignatio
nem praesenti liberalitati amplissimam, vt regio
is conuiuio perpetuo accumberet. In hoc Iudaicae
res erant statu, quum Ammonitarum iniuria iusto
in se bello Israelitas armauit. Eius gentis rex per id
tempus vita decesserat, regno adulescenti filio per
manus tradito. Ad hunc legatos Dauid misit, qui
dicerent, Israelitarum regem dolenter amici regis
interitum audiuisse. Sed quia eum hominem natū
non ignoraret: non tam illius casum sibi dolendū
censere, quam viri amicissimi memoriam pietate
& officio colendam. Quod suum studium ne filio
parum perspectum esset, pro magno negocio ha-
buisse se mittere qui cum illo veterem pacem no-
uo foedere renouarent, adulescentēq; vt in paterno
studio perstaret hortarentur. Quae res non magis
ad totius gentis ocium & quietem, quam ad regni
incolumitatem pertineret. Ad ea quae legati dixe-
rant, imprudens adulescens nihil respondit. Caete-
rum instructus ab ijs, quos secretiori consilio ad-
mouerat, sub legatorum persona suarum rerum
exploratores ad se missos inclamat, vt quum per
ocium omnia cognouerint, facilior ipsorum regi
in Ammonitas fieret accessus. Iure igitur se pro ho
Ammonitae Dauidis legatos violant. stibus eos habere posse, sed cum ignominia tantū
dimissurum. Haec ille, barbaeq; dimidium singulis
tonderi iussit, vestibusq; dimidiatis seminudos ad
Dauidem remisit. Mox iure gentium violato, quia
apparebat Iudaica arma, nisi regis morte principiū

vt ea expiaretur iniuria, haud multo post motum
iri, vndiq; Ammonitae partim foedere, partim im-
pendio matura contrahunt auxilia. Nam & ad Sy
rum Mesopotamiae regem mille talenta missa fuis
se constat, vt cum viginti milibus armatorum au-
xilium ferret. Missum & ad Maccheorum regem sti
pendium, & ad Bistoum duces fortissimos, qui &
ipsi in partes belli venirent. Ioabus in Ammoni-
tas a Dauide est missus. Tendebant auxiliares co-
piae remotius ab vrbe in loco cui Curio fuit nomē
Ammonitae ante portas vrbis castra fecerant, Israe
litae in medio consedere. Etiam omnia ad pugnā
spectabant, Ioabus Abisaem fratrem cum parte
copiarum Ammonitis in vrbem versis obiecit, ip
se in stipendiarios regis mouit: ea parte, qua plus
virium stetit, acrius est cōcursum, fuitq; pugna diu
anceps neutra acie pulsa. Demum eo, vnde ius ste-
tit, victoria inclinauit. Fusi sunt fugatiq; reges, ac
multa cum strage disiectę eorū copiae. Ammonitę Ammonitę & auxiliares praelio vincunt.
& qui ipsi minus obstinatis animis in acie steterāt,
ob paratum effugium conspecta suorum fuga, prę
cipiti cursu vrbem repetunt. Ioabus duplici prae-
lio victor, hostibusq; intra moenia compulsis, par
ta gloria contentus, victor exercitum in Iudaeam
reduxit. Nec multo post Ammonitae bellum repa
rant, Assyriorum rege Adadezero mercede condu
cto, qui. L X X X. milibus peditum & equitibus
mille fraetus, cum Ammonitis castra contulit. Da
uid haud ignarus eorum, quae apud hostes fierent:
ipse quoq; copias ad bellum contrahit. Et quia cū
validiore exercitu, ac prope inuicto res futura erat,
bello interesse voluit. Eius igitur ductu & auspi-
cijs trans Iordanē, vbi hostis obuius fuit, magno
praelio vtramq; gentem superauit. X L. milia pedi
tum & quingenti equites ex hostibus desiderati
sunt & quod praeclarum apud omnes gentes sem-
per fuit, vt Dux duci media acie occurreret, Soba-
chum Assyrij exercitus secundum regem longe ce- David Ammonitis & Assyrijs victis ducē Assyriū prosternit.
leberrimum Dauid letali vulnere prostrauit. Tum
demum magnae accessiones factae sunt Israelita-
rum rebus vna insigni victoria. Nam vbi in Me-
sopotamiam allatum est Adadezerum ingenti pę-
lio victum, dimidio copiarum vel vna acie amis-
so, multi qui trans Euphraten incolebant, in Daui
dis fidem concessere, munera amplissima dono re-
gi transmiserunt. Et iam hyems appetebat, cum vi
ctor exercitus in hyberna est dimissus. Rex ipse Hie
rosolymam concessit. Sub initium veris iussu re-
gis Ioabus in Ammonitas est profectus, vniuer-
sam gentem debellaturus. Interim Dauid vir alio-
qui inclyta iustitia in foedum libidinis crimen in-
cidit, atq; hoc ipsum eo foedius habitum, quo in-
nocentior fuerat ad id tempus ipsius vita maiorq;
inter suos autoritas. Mala libido non adulterij tan
tum perpetrādi, sed & parricidij fuit illi causa, quo
aperte intelligi potest nullam capitaliorem pe-
stem voluptate homini a natura datum. Quae
mortalium mentem non solum suo statu moueat,
diuersumq; a ratione trahat, sed ad foediora etiam
quam ipsa in se habeat sępe impellat scelera. Inam
bulabat forte rex solus in regiae domus coenaculo,
die in vesperum inclinante: quum in mulierem ex
cellēti forma se in caute lauantē cōiecit, oculos Ber Bersabea Vriae.
sabeae fuit illi nomen. Cuius pulchritudine captus,
accersitā ad se cupideq; cōpressam pgnantē haud
multo post reddidit. Verita illa, ne adulterij conui
cta (nā maritus per id tēpus cum Ioabo militabat)
patria lege puniretur: ex quo vterum se gestare sen
sit, regem rogare non destitit, vt famae suae viroq;
periculo

periculo iter obviam. Rex & ipse id crimen celari cupiebat. Vriam cum quo Bersabea nupta erat ex castris ad se venire iubet, eum a Ioabo dimissum postquam in vrbem venit rex familiari vultu accepit, ac coenæ parte donatum domum abire iubet, so re vt prostridie cognosceret, ad quid esset ex castris accersitus. Interim quia certo sciret amantissimæ coniugis eum desiderio teneri, iret & hylarem optatamque cum ea noctem ageret. Vrias militaris disciplinæ memor, siue patrati adulterij suspitione ductus, inter stationarios milites pernoctauit, Quod factum posteaquam rex compertũ habuit, ab eo secubitus causam requirit. Sic natura comparatum est vt qui taciti alicuius culpæ sunt sibi conscij, omnia in peius interpretentur. Respondisse dicitur haud strenui militis esse, cæteris circa signa excubantibus in mulieris complexibus iacere. Rex diuersum ab eo, quod gerebatur, negocium assimulans postero die ait se illum ad Ducem remissurum. Interim dat operam vt super cœnam Vriam largiore potu inuitatum, vbi iam plane vino incaluisset, in vxoris complexus a se dimitteret. Sed ille nihilo secius quam priore nocte ante regiã ianuã in statione perseuerauit. Huius constantia fueritne regi suspecta, haud facile dixerim, satis constat per literas Ioabo mãdatum, vt Vriam per tumultuariæ pugnæ speciem hostibus perdendum obijceret. Quæ ille iussa executus hominem manu promptũ ferocique ingenio cum paucis in hostem immisit. Quibus post certamen sub vrbis mœnibus iniectum ducis iussu ex improuiso subductis Vrias hostibus circumuentus mortem occubuit. Nec multi deinceps dies intercesserunt inter Vriæ casum & festinatas Bersabeæ & regis nuptias. Quæ post maternos menses apud illum enixa est filium. Tum Nathan, cui commercio numinis præcipua inerat futurorum scientia, ad regem ingressus huiusmodi loquendi schemate vsus dicitur. Priuatus homo nuper graui est inquit rex a diuite quodam iniuria affectus. Plurimi sunt huic ouium & capraturn greges, sunt & boum armenta. Pauper vxorem & liberos multa inopia sustinens ouiculam habuit vnã, familiæ delitias. Factum est vt quum vterque alteri in proximo habitaret, paratusque hospiti lautiorem cænam diues esset, ne quid ex suis septis eximeretur, pauperis agnam furto occidi iusserit, ex eaque cõuiuium struxit. Flagitium ingens Dauid exclamat insigniqùe animaduersione dignum, primum inquit omnium, inopi quadruplum deberi censeo, diuitem deinde extremo supplicio afficiendum. Tum propheta in regem sedato vultu conuersus: recte inquit iudicas, atque ista ratione tu quoque rex inclyte isto maiorique si maius vllum inueniri potest, dignus es supplicio. Nec tibi persuadeas Bersabeæ adulterium & viri parricidium cœleste numẽ latere. Ira inquit numinis, quam in te merito concitasti, iamdudum etsi domestici dedecoris Ignarus plecteris: alienam vxorem concupisti, concupitæ congressu flagitiose potitus es. Iam & natorum vnus tibi capitales molitur insidias, tuumque cubile nefaria libidine polluet, eoque tendit, vt te sublato regnum occupet. Tali oraculo perculsus Dauid in grandem luctum & mœrorem incidit. Iam aperte scelus fateri suum, lachrymisque & miserabili comploratione veniam precari. Agere porro illè facti pœnitentiam, quum prophetæ responso factus est certior, mitigatam precibus iram numinis. Fore vt capitalibus insidijs petitus, grauiterque vexatus, neque vita priuaretur, neque regno. His ille confirmatus, spem subita consternatione abiectã recepit. Nec ita multo post infans ex Bersabee illegitimo concubitu natus, quod futurum Nathan prædixerat, extinctus est. Priore sobole fato sublata Bersabea iterum grauida facta puerum peperit, quem Dauid prophetæ monitu Salomonem appellauit. Ioabus dum rex domi huiusmodi iactatur oraculis: Ammonitis longa obsidione omnimumque rerum inopia fractis haud procul aberat, quin Rabathenses inedia & siti confecti portas patefacerent. Id quum Ioabum non lateret, regi significauit, victoriam in manibus esse, honorificũ regio nomini futurum, si clarissimæ vrbis excidio interesset, vnde egregia victoriæ laus illi quærenda sit. Probauit Ioabi in se studium Dauid, Rabathamque continuo adequitauit. Sub cuius accessum vrbs dedita hostiliter direpta est. Præda ibi opulẽta parta, & in ea Ammonitarum regum corona talenti pondo gemmarum varietate distincta. Ea Dauid corona perpetuo iam inde vsus est. Cæteræ Ammonitarum vrbes vi captæ pari sunt clade affectæ. Florebatque per hæc Dauidis regnum, quũ ipse fauore numinis destitutus in acerbissimos luctus incidit, regia domo tragicis sceleribus conuulsa. Erant regi vno tempore filij quamplurimi. Ammon ex Achione matre natus: Eliab ex Abigaile, ex Machaa Toliani regis filia, Absalon: Adonias quem Agita peperit, Habital quem Sephatia: Ietras quem Aega: qui fere illi omnes nati sunt priusquam regno potitus esset. Mox ex vxoribus & concubinis Amnam procreauit, Ellunebam, Nathan, Salomonẽ, Iebarum, Heliebum, Falamnã, Phinnam, & Heliaphum. Et hos quidem omnes virilis stirpis. Sustulit & liberos alterius sexus, quarum Thamare ex eadem qua Absalon matre edita pulcherrima fuit facie. Virginis huius constuprandæ Ammonem mala libido cœpit. Erat is omnium filiorum natu maximus, qui vt commodius puella potiretur: simulata ægritudine velut graui morbo victus decubit. Impetrato deinceps a patre puellæ ministerio, solitudinem in cubiculo nactus virgini vim intulit. Puella in colluctatione multũ diuque vexata, quum lamentabunda se domum reciperet, in Absalonem fratrem incidit. Hic illa fletus causam requirenti, quæ ab Ammone fratre passa esset multis cum lachrymis exposuit. Vetat Absalon sororem amplius vocem emittere, domesticũ dedecus silentio tegendum dictitans, ne id flagitiũ in vulgi fabulam abiret. Ipse dolore ad tempus dissimulato biennio post in Basfore vrbe Ammoni percussores subornat, qui illum incautum frequenti conuiuio multis vulneribus confoderunt. Eam cædem Absalon idcirco procul domo perpetrandã censuit, ne patris oculos domestico parricidio fœdaret, contulitque se Absalon Gessur ad maternum auum vltum opibus florentem. Sed haud longo interiecto tempore Ioabo annitente permissu patris Hierosolymam redditi. Nec Dauid illum continuo reuersum videre sustinuit, veritus (vt credere par est) ne ad primum congressum Ammonis memoria subiret animum, dolorque rectu desceret: aut certe rem ipsam alijs documento esse voluit, ne se domestica cæde temere pollnerent. Erat interim ille nihilo minore inter suos veneratione aut gratia, quam pulchritudo corporis ei conciliabat. Nam procera fuit Absalon statura, forma eleganti & ad promerendam gratiam naturæ beneficio comparata. Mira sunt q Iosephus de eius cæsarie in historijs pdidit, tantam

Vriæ militare exẽplum.

Vriæ interitus.

Bersabea Dauidi iungitur.

Nathan Dauidi supplicium vaticinat.

Salomonis ortus

Ammonitarum excidiũ.

Dauidis corona

Ammo. Absalo. nis confli[ctus] [il]lio interficitur.

Absalo. nis cæsaries.

dit,tantam illius magnitudinem fuisse vt ducẽtis
siclis appenderet,qui quinas vt idẽ scribit cõficiãt
libras.Omnium igitur spe tardius ad patrem ad-
missus per internuncios & coram ab Ioabo Absa-
lon poscebat,vt sibi ad patrẽ aditum impetraret.
Quam operam quum parũ gnauiter ille praestitis-
set,Ioabi agrum Absalon maturis iam messibus
incendit.Qua Ioabus iniuria commotus ad Absa
lonem egressus,ab eo cum multa querela quęsisse
dicitur,qua sua culpa in segetes agrosq; suos hosti
liter grassatus esset.Cui ita occursum ferũt,voluis-
se se eum iniuria ad colloquium trahere,quem pre
cibus non potuisset.Caeterum vterq; ab altero di-
gressi Ioabus vbi ad regem venit enixe dedit ope-
ram,vt cum filio in gratiam rediret,Absalon in in

Absalõ patris re-gnũ ambit.

tegrum restitutus ad patris regnum occupandum
animum adiecit. Primo militaris exercitationis
prętextu in equis & curribus comparandis, multũ
studij adhibuit,inde occulto patris decreta infama
re,criminari & iudicia apud litigatores,vt iniqua,
& per gratiam prolata,iniuste ab eo factum dicti-
tans,q; fortunas ciuium viris parum prudentibus
credidisset.Si in suo arbitrio sit regnum iudicia &
instituta in melius mutaturum. His ille vocibus
multorum in se oculos tanquam in vnicum malo
rum omnium refugium verterat,& iam numerus
ingens mortalium eum haud dubie,si libera fuis-
sent suffragia,regnare voluisset.Quae studia malis
artibus comparata,postquam satis ad rem auden-
dam esse arbitrat' est,Regem adijt,habere se in ani-
mo inquit,si ipsius permissu liceat, in Hebronem
proficisci,vt sacra,quae pro sui restitutione vouis-
set,iampridem damnatus voti exolueret. Dauid
omnium quae pararentur ignarus,haud grauate fe
cit illi eundi potestatẽ.Multi ex omni Iudaea mor-

Absalõ rex creat.

tales eo confluxerunt,accersiti ad id sacrum,an offi
cij causa sua ipsi sponte venerint,parum compertũ
habeo.In hoc hominum conuentu mentione no-
ui regis creãdi a paucis,qui nefarij eius consilij par-
ticipes fuere,ex composito orta,leui momento im
pulsa multitudo Absalonẽ regnare iussit. Dauid
audita filij defectione,reputans animo non solum
regnum tam audaci incoepto,sed vitam quoq; suã
a filio per scelus & flagitium peti,sapientis esse viri
ratus & tẽpori & necessitati parere, Hierosolymis
nudis calcibus egressus per Oliuetum montẽ sexcẽ
tis fidelissimis stipatus,quorum opera iam inde ex
quo regnare coeperat libens fuerat vsus,aliaq; ciui
um multitudine exilio deuota, ad Iordanem flu-
uium iter intenderat.Et iam ad Choram locum vẽ
tum erat,vbi multis conuiciantium probris pro-
scindi coeptus est,& a Semeio quodam lapidibus
petitus.Fuerat huic Saulus rex pernecessarius,a re-
siduo itaq; odio illius multo acerbius quam caete-
ri fecissent,est is in Dauidem inuectus:nũc sangui
narium hominem,nunc scelerum autorem appel-
lat.Fuissent,ex his qui regis latera stipabant, viri
Semeianam illam verborum intemperiẽ,nisi Da
uid ab omni iniuria abstinuisset,affirmans tempo
rum esse rationem in primis habendam. Absalon

Absalõ Hierosolymã occupat.

vbi Hierosolymam venit, Architophelis suasu
(quo homine in occupando regno fuerat in pri-
mis vsus)vt omnem reconciliationis spem cum
patre suspensis populorum animis adimeret, ad
decem eius concubinas ingressus, paternum lectũ
detestabili concubitu polluit. Inde consultari coe
ptum de Dauide opprimendo, Achitophele petẽ-
te,vt sibi.X.milia armatorum darentur, fore, vt
his copijs vsus,paucis diebus aut senem in vrbem
captum adduceret,aut si capiendi non daretur oc-
casio,q; in aciem noler descenderet ad mortem ali
quo modo compelleret. Haerebat regi Chusius,
quẽ magnis pollicitationib' oneratũ Dauid Hie-
rosolymis reliquerat,vt simulata defectiõe, p eũ,
quae ibi agerentur, cognosceret. Hunc ab initio
professum se libenter ibi futurum vbi coeli numẽ,
regni columen,caputq; esse voluisset, tempestiua
satisfactione complexus Absalon secretioribus
consilijs admouit.Rogatus itaq; & ipse sententiã,

Architophelis & Chusij consilia sibi contraria.

quia magnum putabat Dauidi periculum immi-
nere,si prius quam suas alicubi opes firmasset, in-
opinato hostium accessu fuisset praeuentus: Achi-
tophelis sententiam vt subitam & praecipitem re-
futauit,testatus maiorem esse in Dauide rei milita-
ris peritiam,quam vt a tam paucis superari posset.
Quin ex toto regno potius inuictum armaret exer
citum,quem ipse in callidum hostem duceret. Fo-
re,vt vbicunq; eũ deprehendisset, corona & vallo
clauderet,atq; ita multis difficultatibus circuncess-
sum,aut deditum caperet,aut fame & siti confectũ
ad mortem compelleret. Probauit Absalon id con
silium.Ille vero per Sadochum & Abiatharum sa
cerdotes,qui filios promptissimos iuuenes occulte
circa vrbem ad hoc ipsum paratos habuerunt,mã-
dat id Dauidi nunciandum.Parum abfuit, quin il
li ab regis equitibus, ad eos procul vrbe conspe-
ctos retrahendum missis, fuerint intercepti. Agre-
stis mulierculae opera,quae in puteum ambos de-
misit, dum equites cursu praeteruehuntur seruati
sunt. Mox reperito cursu ad Dauidem mandata
perferunt,quem in citeriore adhuc ripa amnis se-
dentem adepti, omnia quae a parentibus occulte
per ancillam acceperant,ordine exponunt. Ea vbi
nunciata sunt.Dauid haud amplius cunctandum
ratus,trans Iordanem vado superat. Achitophel
indigne ferens Chusium sibi apud regem in sen-
tentia praelatum,ratus;ad haec futurum, vt Dauid

Achitophelis infelix exitus.

Absalonis desidia omni periculo defunctus, haud
multo post regnum recuperaret, ac tũ omnes qui
Absalonis coeptis ab initio fauissent,extrema om-
nia pati cogerentur, iumento sedens Gilonem se
contulit,hicq; eorum metu, quae sibi impendere

Dauidis copiae.

arbitrabat,laqueo vitam finiuit. Absalon copijs
ex omni cis Iordanem Iudęa contractis,in patrem
hostiliter mouit.Dauid & ipse fluuio superato in
Galaaditas delatus a Bergileo,Sypha,Machiro, &
alijs eius gentis longe principibus commeatu &
armis adiutus, venientem hostem nihil expauit,
quin tripertito illum aggredi adortus, partem co-
piaram vnam Ioabo dedit,alteram Abisai eius fra
tri, quae reliqua fuit Etheo Gethensi viro Impi-
gro data.Ipse ne hosti occurreret, duces & omnes,
qui praesidij causa illi apparebant, monendo hor-
tandoq; vt pugna abstineret,aegre obtinuerunt,tu
tius fore affirmantes, quocunq; euentu dimicare-
tur,eum in tuto esse. Nam si (quod euenire nol-
lent)parum prospere conflixissent, incolumi rege
apparebat facile bellũ posse instaurari.Qui si fuis-
set extinctus, nulla reliqua spes ex torribus melio-
ris fortunae esset amplius.Praefecerat copijs Absa-
lon Amasam Ioabi consobrinum.Hic Saruia erat
natus,ille Abigea duabus Dauidis sororibus.Iose
phus autor est Dauidem ducibus ad pugnam exe-
untibus solicite praecepisse, vt Absaloni in prae
lio parcerent, darentq; operam, quantum in ip-

Paternae pietatis exemplũ in Dauide.

sis esset, vt is extra periculum haberetur, haud
obscuro patriae pietatis in filios argumento, quo
intelligi potest nunquam tam grauiter a liberis
delinqui,quin ad flectẽdos parentũ animos, non
illis locũ paterna relinquat pietas, Ioabus ita suos
ad praeliũ

ad prælium instruxit, vt syluam a tergo haberent:
ob id (credere par est) ne insignis suorum paucitas
nimis fieret conspicua, adderetur q; ob id hostibus
animus ad se & suos circumueniendum, aut certe
ad insidias is locus est commodior visus. Nec ab-

Dux Iudæorum. acies.

salon cunctantius in Ioabũ aciem explicuit, raro
alias inter Hebræos tanto animorum ardore est di-
micatum. Regnum victoriæ præmium in medio
erat: his amissum recuperare volentibus, nitentib⁹
illis ne semel occupatũ amitterẽt. Horrere ad hæc
multi præsentis belli exitum, incerti quatenus vi-
ctor exercere statuisset victoriam: ita inter spem &
metum aliquandiu dimicatũ. Cæterum militaris
rei peritia longusq; bellãdi vsus Ioabo gradũ ad
victoriam fecit, Absaloni acie pulsi in proximas
syluas effusa fuga compulsi sunt, cõpulsos vrgẽt re-
gij duces, passimq; cũ multa cæde dispalatos agũt:
multi in fuga capti, sed multo plures cæsi. ad. XX.
milia hoĩm desiderata dicuntur. Absalon vbi res
perditas vidit, regiam mulam ascendens fugam
molitus est. Hic diuina potius prouidentia quam
casu accidisse crediderim, vt per compendia sylua-
rum fugiens, comantibus capillis auræ impulsu
huc & illuc temere disiectis, ramoq; paulo eminen-
tiore tenacius afflictis, quadrupede suo impetu lõ-
gius euecta, tenaci comarũ nodo sublimis pepen-
derit. Eum ex arbore luctantẽ gregarius miles in-
tuitus, inopinatũ hostis casum Ioabo nunciat, ad
quem perimendũ quum is, qui nunciarat, neq; pre-
cio neq; imperio compelli posset (sciebat eñ lon-
ge aliter a patre mandari) dux eo progressus iacu-

Absalõ interficit.

lo suspensum transfigit. Is q; fuis Absaloni exitus:
qui dum patrẽ regio solio deturbatũ ad interitum
persequitur: tam ..feliciter perijt, quam impie tale
fuerat facinus adortus. Moabini milites, quos suo
cursu dux ad locum cædis traxerat, in subiectã fo-
ueam Absalonis corpus demisere, tanta vi lapidũ
superiniecta, vt iusti tumuli ea coaceruatio præbue-
rit speciem. Chusius Absalonis interitum nuncia-
uit patri, quũ de victoria nõnihil antea resciuisset:

Dauidis' pietas in Absalonẽ extinctum.

quo nũcio pculsus adeo dolẽter se humi afflixit, vt
nullo grauiore casu potuerit amplius, nũc pugnis
sibi tundens pectora: nunc capillum sibi & barbã
vellens, extincti nomen flebiliter inuocat. Defor-
mata certe erat tam speciosæ victoriæ celebritas, ni-
si Ioabus occurrisset identidem eum admonens,
videret ne hostem lugendo eos qui in fide manse-
rant ex amicis hostes faceret, cupere milites operã
a se fortiter nauatam a rege, pro cuius regno & vi-
ta dimicassent, publice probari, non hostium in-
teritum lugeri. Quibus si vincere contigisset: ne-
mo inquit eorum, qui pro te hodie, Dauid, steterũt
superuicturus fuisset. Quin illud potius subeat ani-
mum, aut te cum tota domo, cum amicis & neces-
sarijs omnibus cadere potuisse: aut Absalonem,
qui victor hæc oĩa per scelus fuit crudeliter pditu-
rus. Ambo stare nullo modo potuissetis. Quod si
illum in tam nefario incœpto tibi superstitẽ opta-
bas, satius fuisset bello & auxilijs reiectis teipsum
inermẽ crudelissimo hosti cum omnibus tuis tru-
cidandum obijcere. Hæc ille non tempestiue ma-
gis quam vere locutus, a luctu & dolore facile re-

Dauid a luctu reuocatur.

uocauit. In publicumq; progressus Dauid victorẽ
exercitum ad se venientem, multis laudibus, mu-
tuaq; congratulatione excepit. Absalonis morte in-
ter suos vulgata, qui pugnæ superfuerunt metu cõ-
sternati, in vrbes quisq; suas diuersi abierunt. Nec
multo post proposito regis edicto, q ea res nulli
eorum, qui absalonis partes secuti essent, foret frau-
di, concessa insuper Amasæ militiæ præfectura, per

Dauid i regnũ restituitur.

omnium tribuum legatos Dauid in regnum resti-
tutus est. Pons Iordani est impositus, quo venien-
ti illi læta multitudo se obuiam effudit. Hic Seme-
ius qui probro & maledictis Dauidem ab initio
incesserat, ad eius pedes prouolutus veniam impe-
trauit. Occurrit & Memphibus squalore coopert⁹
apud regem falso insimulatus, q res nouas moli-
turus Hierosolymam Dauide eiecto concessisset,
verum posteaquam regem docuit fuisse se in sordi-
bus & luctu, quandiu de regno inter patrẽ esset &
filium disceptatum, dimidium bonorum quæ Da-
uid Sibæ, a quo falso fuerat ille defectionis insimu-
latus, habenda dederat, restitui velle se pronuncia-
uit. Ad quam vocem Memphibus, & hoc tibi in-
quit rex acceptum refero: Sibas totum habeat. Sat
enim superq; mecum præclare actum arbitror, q
te patrem & regem in pristinam video dignitatẽ
restitutum. Per faustas itaq; voces & fauores popu-

Noua seditio cõtra Dauidem.

li rex Galgala ingressus in nouam incidit seditio-
nem, reliquis tribubus Iuditas incusantib⁹, q am-
bitiose nimis ad Iordanem vsq; regi obuiam pro-
cessissent, illius fauorem & gratiam in aliorum in-
uidiam occupaturi. Aduersus hæc passim sibi obie-
cta Iuditæ ita occurrere, nihil cuiquam mirum vi-
deri oportere: si in regem tribulẽ suum præ cæteris
officiosi videri voluissent. Quod officium si præ-
termissum a se esset, merito accusandi sint, ponere
se in non mediocri gloria, q hominem sui corpo-
ris late regnantem viderent. Hæc magis vere quã
tempestiue in vulgus iactata ingentem irarum
æstum exciuere. Nactusque hanc seditionis cau-
sam Sibas quidam Bochari filius Beniaminæ tri-
bus: Ergo inquit Iuditarum Dauid radix est non
Israelitarum, prouidendum est inquit ne alij sine
rege sint. Vix hæc illi exciderant, quum signo repẽ-
te dato cæteris sine imperio abeuntibus Dauid cũ
hominibus suæ tribus Hierosolymam processit,
solicitudinis & curarum plenus. Nec multis inde
diebus interiectis, priusquam nouæ defectionis
vires inualescerent: Amasam ad nouum exerci-
tum contrahendum mittit, & quum id quoq; serũ
videretur, Ioabum cum his copijs, quæ ad manus
erant, ad nouos defectionis motus opprimendos
præmittit. Processerat Amasas ad Lucabaonem vi-
cum quadraginta stadia ab vrbe: vbi Ioabus eum

Ioabus Amasã interimit.

ad se venientem ferro incautum traiecit. Nemini
dubium fuit id Ioabum facinus perpetrasse, q ve-
ritus esset ne militum præfectura a se in illum Da-
uidis iussu transferretur. Fuit recens hoc Ioabo par-
ricidium multo maiori inuidiæ, quam olim fue-
rat, quum pari æmulatione Abnerem oppressit:
nam in illo fraternæ mortis vltio prætensa est, qd⁹
in ppinqui & necessarij hominis cæde euenire nõ
potuit. Nec Ioabus, secundum eam, cædem Luca-
baoni desedit, sed confestim in Sibam defectionis
autorem cum omnibus copijs profectus, in Abel-
macham vrbem metu compulit: compulsum val-
lo & militum corona cingit. Ceperat metus ingẽs
Abelmachitas, postquam arcta primi obsidione
cœperunt. Nec in manifesto ciuitatis discrimine li-
quebat: quid potissimum fieri oporteret, vt se præ-
senti periculo subtraherent. Hominem publicæ fi-
dei creditum sua sponte proditum nolebant, nec

Mulier e muro alloquitur Ioabum.

a Ioabo adhuc fuerat ad suppliciũ requisitus. Tum
mulier integra fama, indoleq; minime vulgari,
viam ad salutem inuenit, e muro hæc Ioabum ad
colloquium elicuit: quem in proximo stantem ita
dicitur affata. Persuasum omnibus, arbitror Ioa-
be vir fortissime, Reges & duces idcirco ab initio
Israelitas habere voluisse, vt publicę saluti, totiusq;
gentis

gentis incolumitati consulerent, omnemq; ex ter-
narum gentium iniuriam a suis propulsarent, non
vt in suas tribus populosq; nihil mali meritos ad
libitum seuirent. At nunc (vt video) ad id venim⁹
vt si Deo placet, nulla nostra publica priuata ve
culpa pro hostibus habeamur, etenim qua per deũ
veteri aut recenti noxa nos Abelmachitę meriti su
mus, vt ita hostiliter a vobis oppugnemur? quid
misera hęc ciuitas aduersus religionem commisit?
vt non solũ in bonorũ omnium, sed in vitę quoq;
discrimẽ veniremus? Liceat saltem dicere, quo no-
stro facto: quando ab omni culpa longe absumus,
hoc triste excidium nobis impendeat, vt (quod in
malis aliquod solamen sit) non desit in quem tãti
mali inuidiam conferre possimus. Ad ea Ioabus Si
beiana inquit ceruix totius ciuitatis luet exitium,
cum ei⁹ morte omni periculo Abelmachitę defun
gemini. Illius vitam petimus: ille nefarię huius de
fectionis autor ad pœnas deposcitur. Sit vnus cęte
ris documento nihil regũ maiestate læsa esse vspiã
priuato homini tutum. Apparuit vno homine su-
blato, atq; eo pene omnibus ad id tempus ignoto
periculum quod oculis erat omnium admotũ pro
pulsatum iri: Tum illa Ioabum rogat, tantisper ab
oppugnãda vrbe absisteret, quoad referri ad popu
lum de ea re posset. Habere se ꝑ comperto, si ciues
edocti sint, in quo vertatur totius rei discrimẽ, con
festim suis rebus cõsulturos, Tantũ illa precata est,
simul q; e muris in publicũ aduolat, Vbi circunfu
sam multitudinem docuit, Vnam oib⁹ ad salutem
patere viam, si fugitiuum hominem vnum dede-
rent, quem ob ea que in regem molitur diceretus, si
procul esset, studio ad supplicium requiri oporteret
Credere se nullũ caput magis execrabile iustiusq;
morti deuouẽdum, q; huius qui potestatem numi-
nis prouidẽtia, prophetę ministerio sacratam, non
magis temere q; impie incessere esset ausus. Irent: et
si crederent impijs omnia infesta esse diuina & hu-
mana, deuorum morti caput inermes tenenti arma
dederent. Stultum videri ac nefarium, si dum alte-
rius noxam tueare, te periculo obijcias. His impul
sa multitudo Sibam cõtinuo obtruncat. Caput ei⁹
e muris in hostium conspectum est proiectũ. Quo

Mulieris suasu Sibas interficitur.

viso Ioabus confestim iubet milites vasa colligere
solutaq; obsidione Hierosolymã ad regem reuer-
sus est. Israelitarum regno iterum Dauidi stabilito
dira fames Iudęam inuasit. Sicca torridaq; anni in-
temperies omnifariam fruges consumpserat, res in
religionem versa, regem impulit, vt sacerdotes &
prophetas iusserit aduertere, ne ita numinis ea pro-
uenirent. Responsum ab his est, iniuriam, quã Sau-
lus rex Gabaonitis contra maiorum fœdus intulis
set, luendam esse, nec eam cœli inclęmentiam prius
remissuram, q; nefarium scel⁹ publice vindicaret.
Gabaonitis ad se accersitis sciscitat⁹ rex est: quid fa-
cto opus esset, vt sibi ob iniuriam, quam ipsis Sau
lus res intulisset, satisfactum putarent, tum illi, si ex
eius progenie qui cladis illius autor fuisset, septena
sibi corpora dederẽtur. Dauidis igitur iussu septem
ex ea familia dediti sunt, quos illi in vltionem cla-

Septẽ ex Sauli familia a Gabaõitis necantur.

dis ab autore gentis acceptę crudeliter necarũt. Nec
ita multo post Philistęi, qui neq; bellum neq; pacẽ
ferre poterant, subito rebellãtes regia in se arma ex
ciuerunt. Ceterum modico negocio victos, Dauid
persequendi cupidus longius in hostes euectus vi-
tę discrimen adijt. Achimon vel (vt Bibliaci libri
habent) Iesbidenobus homo immani statura prę-

Immanis statura, Philistęi.

grandem vibrans hastam, in regem fecit impetum
Fecissetq; se voti compotem, nisi venientem Aby-
sais Ioabi frater intrepide excepisset, exceptum pro
spero magis q; cauto congressu telo confecisset. Da

Rex nesit in pręlio.

uidis periculo Israelitę commoui decretum tulerũt
ne qui rex esset, ad bellum exiret amplius. Philistęi
acie fusi & in Gazam vrbem compulsi, de reparan
do bello noua consilia agitabant. Sed tam prospe-
re q; sępe alias Israelitis in eam gentem haud mul-
to post bellatũ reperio, Sobochiq; i eo bello est vir
tus in primis illustrata, ob plerosq; immani ma-
gnitudine viros ab eo in acie confectos. Eiusmodi

Gigãtes.

homines ab enormi proceritate corporis ex Gigã-
tum genere sunt vulgo crediti. Parem laudem pro
ximo bello, quod haud longo interiecto tempore
est cum ea gente gestum: Ephan regis pernecessari⁹

Philistę⁹ mõstros⁹

est consecutus. Sammaę Ionathas filius ob prospe
ram pugnam in Philistęum, sex cubitorum magni
tudine, senos manibus articulos, totidemq; pedib⁹

Psalmi. Dauid.

habentem, & ipse in pręcipua fuit deinceps apud re
gem popularesq; suos gloria. Dauid omnibus cir-
ca gentibus pacatis religionis studia complexus,

Musica ĩstrumẽta

hymnos trimetros edidit, & cum his pentametros
versus plurimos, qui sabbatis festisq; diebus sacris
solennibus canerentur. verba carminibus comple
xa diserte quędam in sacris libris leguntur. Adiecit
his Decachordem Citharam & Nabla. xij. vocum.
Cymbala ad hęc ærea grandia quidem & lata. Pla-
cuit ad hæc omnem Israelitarum gentem censeri.
Ioabo & scribis negocio dato. Nouem mẽsiũ spa-
tio res acta est, ac pręter Beniaminam tribum &
Leuiticam quas numerari non contigit, in cętero

Iudæorũ numer⁹.

corpore vndecies cẽtum milia virorum, qui arma
ferre poterant, censa dicuntur. Quem numerum vt
parum credibilem cunctantius posuissem, nisi Io-
sephum autorem cum sacris libris haberem, cęte
rum quia in agendo censu Mosis institutum fuerat
pręterimissum, q; nõ viritim Deo siclum obtulisset

Piaculũ.

populus, expiandum id propheta proclamat, ma-
gnaq; clade populi luẽdum: quę vel fame publica,
vel hostium victoria, aut certe pestilentia esset ad-

Pestilentia ppli.

eunda. Dauid pestilentiam ne ipse extra periculi
aleam foret, optasse dicitur. Quo factum sit vt pau
cissimis diei vnius horis septuaginta hominũ mi-
lia consumpta dicantur. Qua suorum pernicie Da-
uid costernatus saccum induit, ieiunium agẽs mul
tis lachrymis humi sedens veniam est a Deo preca

Ara.

tus. Eaq; demũ impetrata iussus est oraculo in area
Ornę Iebusei altare constituere, ibiq; victimas im
molare. vetus opinio tenet hic loci Isaachum olim
ab Abraamo patre diuinę arę pro hostia admotũ.

Apparatus futuri templi.

Salomõ eodem loco post ea templum erexit, quod
vt magnificentissimo erigeretur apparatu, decem
milia talenta auri, centum argenti seposita, Dauid
habuisse dicitur: ferri preterea, æris & vasorum ad
ornatum templi immẽsum pondus, octoginta ho
minum milia lapidicinę admota, & ad materiam
omnifariam apportandam multitudo nihilo mi-
nor. Id opus secũdum religionem Dauid Salomo-
ni filio, quem sibi successorem, non solum huma-
no iudicio, sed oraculo etiam destinarat, in primis
demandasse dicitur, Estq; ille prius rex q; pater vi-
ta decederet declaratus. Etenim Dauid iam senio
defectus, ac tam morti propinquus vt medicorum
monitu ad effoetum viribus corpus calfaciendum
virguncule complexu noctu foueretur, comperis-
setq; Adoniam filium quarto loco natũ, celebrio-
ris conuiuij specie, cum plerisq; consilia de occu-

Solomõ rex creat.

pando regno agitasse, cuius conspirationis ne Ioa-
bus quidẽ esset expers. Nathanis prophetę verbis
monitus, vt filio prospiceret, quem numinis pro-
uidentia sciret regnaturum, impensissimis ad hęc
Bersabęq; matris precibus cum fletu mixtis perpul-

Ephesus. prodidit condiderunt: ibiq; Ionum regia ab ini-
tio constituta. Quidam Ephesum multo anti-
quiorem credidere, vt instauratio illa fuerit non
conditio. Cæterum neq; vrbs vna in ea ora ab Io-
nibus condita est: neq; vnius ductu ad ea loca, aut
semel ex Græcia demigratum. Nam & Miletos Ne
lei genere Filij opus creditur. Fama est Nestorem
Messenium & ex prijs multos cum Melantho Co-
dri patre Athenas concessisse, totamq; hanc gentē
cum Ionibus in Coloniam missam. Cydrelus eius
dem Codri filiꝰ verum nothus Miūtem in eadem
Ionicarū vrbiū cō ditores. terra condidit. Andropompus Lebedum Andre-
mon Pilius Colophonem. Epytus Nelei filiꝰ Prie
nen. Teum Nauchus idem Codri nothus, quāquā
Athamas prius loco originē dedisset: quapropter
Anacreon loci indigena eam Athamantida nuncu
pauit. Erythras Gnopus ex Bœotia. Phoceā Athe-
nienses Philogenis ductu. Clazomenas Paralus,
Chium Egertius, Samum Tymbrion, ac deinde
Patrocles, hæcq; fuerunt Ionum in Asia ciuitates,
quo contigit, vt & terra ipsa sit postea Ionica di-
cta, cuius extrema ora ob peninsulas multifariam
occursantes mille & DCC. ambitu stadiorum pa-
tet, cum recta linea, quę ab Epheso Smyrnā decur
rit. CCC. sit & XX. stadiorum nec amplius, & ali-
Vbi philosophię īcunabula. bi minor adhuc tractus, ab vno Caricorum mon-
tium Possidio sumente terra initium, in Phoceāq;
& Hermionicę orę terminū decurrēte. In hoc breui
terrę ambitu philosophię incunabula & ortus ex-
titere. Inde sublimia hominū ingenia, cœlum &
omnia naturę opera scrutari ausa, quorum memo-
ria suo cuiusq; loco est nobis reponēda. Iam vero
Carthago conditur. & Carthago Romani Imperij ęmula, per hæc tem-
pora in Libya est a Tyrijs condita, si recte tempora
digerit Eusebius. De huius vrbis origine ob loci
claritudinem altius aliquanto est nobis historia re
petenda. Tyrij (vt Trogus credidit) a Phœnicibus
oriundi, antiquis sedibus terrarum motu cōcussis,
patrio solo profecti, primo Assyrium stagnū, mox
& littus mari proximum tenuerunt, condita ibi vr
Sidon. be, quam a piscium vbertate Sidonem dixere. Si-
don piscis Phœnicum lingua est. Post multos de-
inceps annos ab Ascalonitarum rege Sidonij expu
gnati, nauibus Tyrum appulsi, nouam ibi vrbem
sub id tempus quo Troia a Gręcis est capta condi-
derūt. Varia deinde fortuna ciuitas iactata est. Diu
Tyrij Persicis armis vexati, suam tamē libertatem
tenuere. Et si bellorū magnitudine opibus exhau-
sti, pacate tamen agere, ociaq; fouere haud pœnitē-
da, eratq; ingens ipsa, ob ea quæ gesserat, fama in-
Serui Tyrios opprimunt. ter finitimos nihil obscura, quum inopinata seruo
rum conspiratio ciuitatem oppressit. Cuncti libe-
ræ fortunæ viri ad vnum cum virili stirpe periere:
serui oppido potiti, vxores & filias eorū quos per-
diderant, sibi matrimonio iungunt. Duo ex omni
ciuium numero, senex cum filio admodum puero,
ob mire clæmensq; imperium, serui opera occulte
seruati sunt. Hos ille quum ab nouæ ciuitatis ocu-
lis seposuisset, ita accidit, vt quum primum consi
lia de creando rege moueri cœpta sunt, is qui mitis
fuit in dominos, ad Stratonem (id seni nomē fuit)
totam rem detulerit: Comparatū. erat inter seruos,
vt qui eorum postridie nascentem solem primus
conspicatus esset, tanq; superis gratissimus rex con
salutaretur. Monet, hominem de se meritum Stra-
ton: instruitq; vt quum cæteri in ortum oculos in-
tendissent. Ipse contrario statu murorū fastigia quę
Senis cōsilium. aliquanto prius ab sole feriuntur prospiceret, id se-
nis consilium secutꝰ ille, primum solis radium re-
pente a tergo demonstrauit, cæteris in admiratio

nem versis ac sciscitantibus, cuius hominis id esset
cōmentū: nam seruile vt crederent, nō poterant in
animum inducere, coactus autorem prodere, de he
ro a se seruato confessus est. Tū vero apparuit quā-
tum libera ingenia seruilibus præstarent prudētia.
Vita itaq; Stratoni & filio concessa, quadam deo-
rum prouidentia sibi senem seruatum tali, regē cō- Tyri regnum in genus restitutum.
stituunt. Post cuius exitum filius regnauit. A quo
longo deinceps ordine est posteris regnum traditū
Id nefarium seruorum scelus multis mortalibꝰ exē
plo fuit, vt domesticas cauerent insidias. Alexāder Alexādri vltio in Tyriorū seruos.
Macedo, qui Tyrum longa obsidione cepit, non
tam præsentem temporis iacturam, q; nefariæ cæ-
dis memoriam pertæsus, velut antiquę Tyriorum
iniurię vltor, quicunq; bello superfuere crucibus,
quod seruile fuit suppliciū, ad vnum affixit, Stra-
tonis tantum progenie seruata, cui genti eiusdem
iussu summa est regni, vt antea pmissa. Insulanos
vt innoxios attribuit, vt seruili stirpe sublata no-
ua ciuitas ex ingenuis cōderetur. Cæterum ante ser-
uilem conspirationem pximo loco relatam, quū
Tyrij opibus & multitudine abundarent, missa in Vtica cōditur.
Libyam iuuentute Vticam condiderunt. Eodem
tempore aut certe non multo post Pigmalion a pa
tre regnum per magnus accepit. Fuit huic soror Eli Elisa.
sa, q̄ Sichæo auunculo (erat is homo prædiues atq;
Herculis sacerdos) virgo nupsit. Fuit id sacerdotiū
secūdus a rege honos, Sichæus qui haud ignarꝰ erat
solere diuitias esse exitio habentibus apud tyran-
nos, quicquid auri habuit, quicquid argenti, humi
condidit. Id factum incertis rumoribus iactabatur
etsi incertis multorū tamen in ore erat fabula. Erat Sichęus a Pigmalione īterficitur.
Fama impulsus Pigmalion spe potiundi auri oīs
humani iuris oblitus Sichæum auunculum insi-
dijs exceptum obtruncat. Dido (nam & hoc illi po
stea nomen fuit) dolore male dissimulato, fratrem
primo auersata aperte oderat: mox vbi se quoq; in
ter domesticas insidias destitutam nihilo tutiorem
fore cernebat, pacatiore vultu fratrem appellat, ac
velut in dies magis viri memoria obsolesceret do
lorem cautius supprimit, occultamq; interim mo-
litur fugam. Quæ vt tutior sibi contingeret, fratrē
noua arte aggreditur. Consiliū ait cepisse se in fra-
tris regiam migrandi, vt relictis Sichæi penaribus
vbi illius imagines & alia viri monumenta sępius
occurrerent, defuncti memoria animo facilius exci
deret. Audijt ille sororis verba non inuitus, cōfisus
aurum quod Sichæus antea possedisset, cum ea ad
se venturum. Elisa ministros migrationis a fratre
missos in naues cum ipsis opibus imponit proue- Elisę cōsiliū callidissimū.
ctaq; in altum compellit eos grandiora quędā ve-
lut pecuniæ inuolucra in mare deijcere. Tum plo-
rans ipsa virumq; flebili voce inuocans precatur,
vt suas opes debitas haberet inferias, q̄ exitij causa
extitissent. Tum vero ad ministros conuersa: Scio
(inquit) mihi a fratre insidias vitæq; periculū im-
minere, vos videte an extrema omnia pati velitis,
qui Sichæi opes, quarum causa nefarium ille com-
misit parricidiū, tyranni auaritiæ subtraxistis. Sup
plicij metu per hæc iniecto fugæ comites eos sibi
Elisa adiunxit. Affuerāt eadē nocte illi ex nobilissi
mo ordine q̄plurimi, q regis sæuitiā auersati de fu
ga iam antea cum ea consilia cōtulerāt. Primo igit̄ Elisæ fuga.
cursu in Cyprum delati, vbi Iouis sacerdos oracu-
li monitu cum vxore & liberis sese Elisę comitem
obtulit. Ea vero cōditione, vt sibi & posteris sacer
dotij honos perpetuus maneret. Sacerdotis postu-
latio pro haud dubio omine est ab Elisa & alijs ac-
cepta: inde ex insula in altum abituri, octoginta in
digenas puellas, quæ patrio more quæstum cor-

pore faciebãt circa littus, vt corripi iussit: quib⁹ cele
riter in nauē impositis præcipit cōtinuo pedē fieri.
Credibile est voluisse eam, siquãdo vrbem cõdere
cœpisset, vt procreãdę soboli paratũ haberet semi-
Cypriæ virgines.
nariũ. Et vet⁹ & Cypricũ fuit virgines, priusq̃ nu-
berẽt, prostitui: vt quæstu corporis dotalẽ sibi quę
rerẽt pecuniã. Pygmalion subito belli apparatu so
rorẽ persecutus maternis precib⁹ deorũq; minis
victus incœpto destitit. Canere ad hęc vates haud
impune eũ laturũ si vrbis, que oĩbus terris celebris
Dido in Libiã defertur.
futura esset, originẽ conaretur interpellare. Dido ex
Cypro Libycũ littus tenuit. Vbi merciũ cõmercio
quũ locorũ accolas ad se alliceret, facile impetrauit
vt tãtũ soli sibi & suis mercaretur, quãtũ corio pos
set bouis in orbẽ cõplecti. Cæterũ eo tenuissimas
in partes dissecto, maiorẽ omnino areã est cõplexa
q̃ ab initio poscere visa esset. Loco ipsi postea ab re
Byrsa.
Byrsę fuit nomen. Confluere deinde eo maior in-
dies accolarũ turba, dũ plures lucri studio venalia
hospitib⁹ deferũt. Vticenses & ipsi audito Tyriæ
classis appulsu legatos cũ munerib⁹ mittũt, qui ꝓ-
sperũ cõsanguineę genti gratularent̃ accessum, q̃q;
ad noua mœnia ĳs locis, quibus primũ cõsedissent
statuenda hortarentur. Iam & Aphros ipsos adue-
Ostẽtum Pœnis oblatũ. Carthago cõdit.
nas detinẽdi cupido ceperat. Miro igitur omniũ cõ
sensu (etenim instar erat vrbis effectũ:) Carthago
cõditur, annuo vectigali indigenis pro vrbis area
constituto: Hic terra iaciendis fundamentis primũ
aperta bubulum caput dicitur repertũ. Quod auspi
cium quum omnino displicuisset (est enim id ani-
mal etsi operosum perpetuo tamen seruitio sub-
iectum) haud multum inde diuerso loco terrã mo-
lientibus equi caput dicitur oblatum. Quo appa-
ruit bellicæ rei studĳs celebrem vrbem futuram.
Hic tum velut auspicatiorem locum nacti, ædifica
re incipiunt: breuiq; mortalium frequentia adeo ci
uitas creuit, vt neq; Elisam neq; comites præsen-
tis fortunæ pœniteret. Florebant assiduis successi-
Iarbas rex.
bus Tyriæ opes, quum Iarbas Maurusiorum rex
Pœnorum principibus ad se accersitis Elisam sub
belli denunciatione, nisi nuptiæ impetrarentur, si-
bi vxorem deposcit. Legati id reginæ nunciare ve
riti (sciebant enim eam ab omni connubio abhor
rere) punico cũ ea ingenio egere, vt dicerent posce-
re Iarbam, qui se & Aphros mansuetiores mores
perdoceret, sed neminem inueniri, qui ad Barba-
ros ferarum ritu viuentes transmitti velit. Tum ab
regina castigati, qui pro salute patrię, cui omnia de
berentur, asperiorem vitæ cultum, Barbarorumq;
commercium laturos se negarẽt: Abs te igitur, illi
inquiunt, hoc patriæ præstandum est Dido, tu no-
minatim ab Iarba non fera, sed cõiunx deposce-
ris, cui nisi satisfactum sit, haud dubium est quin
breui te tuamq; vrbem graui bello videas afflictã.
His illa difficultatibus circumuenta Sichæi nomẽ
inuocat cũ lachrymis, ituramq; se professa est, quo
sua nouęq; vrbis fata traherent. Spatio deinde ad
nuptias cõparandas sumpto, constitutaq; in parte
vrbis pyra, velut Sichæi manes in nouo cõnubio
exoratura, daturaq; ob id illi inferias, eodẽ loco ho
stias cædit. Inde gladium dextra tenens pyrã cõscẽ
Elisæ interitus.
dit, populũq; intuita ituram se ad virum, vt fuerat
ab initio pollicita, dixit. Hæcq; palã locuta se gla-
dio trãsfixit. Quãdiu Carthago incolumis mãsit, ꝓ
dea culta est. Hęc Trogus. Cęterũ non desunt, qui a
Carchedone vrbem ipsam conditam existimant.
Apianus alexandrinus Elisæ comitem Carche-
donem fuisse tradidit. Trogus præterea Carthagi-
nis originem multo recẽtiorem arbitrari videtur.
Quippe quę annos septuaginta nec amplius vrbis
Romæ originem præcesserit. Sed siue in hæc tẽpo-
ra siue in illa q̃ Eusebius posuit, cõditio ipsa cõfe-
Salomonis vitio
renda est satis constat vrbẽ nobilissimam huismo
di initia habuisse. Nunc ad res Palæstinas reuertit̃
stilus, quas Salomon post patris interitum, a iusta
vltione administrare exorsus, Adoniã primo qui
viuo adhuc patre de occupãdo regno cogitauerat,
interiecit, Baiana regĳ præsidĳ p̃fecto in eum im-
misso. Inde & Ioabũ duplicis parricidĳ reũ ad arã
quo se contulerat obtrũcari iussit, Abiatharo sacer
doti, qui cum Adonia cõspirarat, ob vetus (credo)
meritum veniam dedit. Is in Absalonia defectio-
ne in Dauidicis partibus fuerat, verũ ne recẽs noxa
inulta esset sacerdotio priuatum perpetuo exilio re
legauit, Sadocho in eius locũ subrogato. Semeium
ea conditione Hierosolymis esse iussit, vt torrentẽ
Cedron non trãscenderet. Qui triennio post quum
Gethũ iniussu regis proficisci ausus esset, capitali
Salomonis somnium.
est supplicio affectus. Plus alioqui fuit Salomõ cle
mentiæq; haud vulgaris. Ab his igitur actionibus
ad religionem conuersus, vrbe pręsidio cõmunita
in Hebronẽ, ꝓfectus mille oues ad arã, quæ ibi fuit,
immolat: nocte deinceps, quę proxime secuta est, ꝑ
quietẽ præsentia numinis moneri sibi visus est, vt
a se peteret, quæ in humanis maxime optanda arbi
traretur. Ferũt rectã mentem, sanũq; in decernendo
iudiciũ a Deo precatũ. Quod nõ modo se impetra
re sibi visus sit, sed affluentissimas etiã opes insuꝑ
promissas, perpetuũq; humanarũ rerũ successum.
Quibus ille somno excussus manifesta sapientiæ
pręsagio numẽ in primis veneratus. Hierosolymã
reuersus paucis diebus adeptæ nuꝑ sapiẽtiæ popu-
lo experientiã dedit. Venisse ad eũ dicunt̃ mulieres
duæ pari ignobilitate, sed prolis felicitate dispari.
Nã quũ in eodẽ domicilio agerẽt, essetq; vtraq; eo-
dẽ tp̃e marẽ enixa, ita forte accidit, vt altera altius
somno degrauata, hærentẽ vberibus filiũ somno-
lento extinxerit incubitu. Metu igitur supplicĳ, an
Duarum mulierũ lis.
alendi cupiditate incertũ, alteri qđ satis cõstat, quã
in proximo cubantẽ dormire senserat, furto filiũ
adimit, extinctũ quiescẽtis lateri leniter acclinat.
Vbi vero dies illuxit, deprehẽsa fraude vociferari
hæc, filiũq; sibi furto sublatũ arguere. Cõstãter illa
factũ negare, ac vna cõuiciũ illi facere, q̃ impudẽs
fœmina puero negligenter necato aliena, clade vel
let orbitatẽ, in quã sua socordia incidisset, euitare.
Mutuo igitur se cõuicio incessentes magnaq; voci-
feratiõe ad regis tribunal cõstitutę: posteaq̃; vtraq;
Salomonis iudicium.
satis cõstãter causam dixit, essetq; ob id iudiciũ con
iectura anceps, stabat circunfusa multitudo in pręs-
sentis iudicĳ euẽtũ suspẽsis animis erecta. Tũ rex
ex speculatoribus vni mãdat, vt puerũ in duas dis-
secet partes, vtraq; dimidium habitura. Visum est
hoc iudiciũ tũ primũ pręceps & temerariũ, elicuitq;
tacitũ risum populo: verũ reclamãte illa cui infans
fuerat subtractus, malle se viuũ puerũ alteri addici,
q̃ sibi dimidiatũ reddi: neq; interim quæ puerũ fur
to subtraxerat matri, decretũ nutu aut voce detre-
ctaret, cẽsuit rex huic infantẽ restitui, quã manife-
sto charitatis argumento matrẽ iudicauit, q̃ infan-
tẽ viuere maluisset, q̃ in alterius inuidiã pereptũ iri.
Vertit id iudiciũ populũ in stuporẽ, magnaq; ex eo
sapiẽtię fama regi cõciliata est. Nec res iudiciaria tã
tũ cœlestẽ illi⁹ mentẽ ostẽdere, sed oẽs philosophię
Salomonis monumẽta.
partes ab eodẽ copiosę pertractatæ. Enimuero gen
tilia cãtica quinq; milibus carminũ est cõplexus. Si
militudines quas græco verbo parabolas vocant,
miro sentẽtiarũ põdere cõscripsit. Disseruit ad hęc
de hærbis, plãtis, arborib⁹, de volucribus, piscib⁹,
& animãtibus, quæ terrã incolunt. Nihil pene fuit

in toto opere naturę, de quo non diserte & accurate, quũ opus esset disputaret. Cõmentus est & rationẽ vagoni dęmonũ carminibus quibusdam cogendorũ. Iosephus autor est vidisse se Eleazarũ quẽdã Hebraicę gentis hominẽ, ad eius sciẽtię experientiã dandã Vespasiano & filijs præsentibus frequẽtiq́ militũ corona, corpora quędã dęmonib⁹ isessa, im mundis spiritib⁹ eiectis liberasse. Subijcit, quia res maior visa est, q̃ vt temere credi posset, & curatiõis rationem. Admotus est (inquit) narib⁹ eius, q malo genio vexebatur, annulus inclusam habens sub gemma radicem ab ipso rege in hunc vsum demõstratã. Cui⁹ odore offensus ille cõfestim inde exclusus est. Adhibuit pręterea carmen ne infestũ nuper corpus ab eo repeteretur, quę res vt notior vidẽtib⁹ foret, calicẽ aquæ appositum ab erumpente spiritu Eleazar⁹ subuerti iussit. Quod quũ ille pcepta fecisset, secuta sit incredibilis admiratio, fidesq́ arti maior habita. Nullus vnq̃ in Iudęa tã longe lateq́ q̃ is imperauit. Ab Euphrate in Syriũ mare & Egyptiũ promoti sunt regni fines. Quę res facit, vt magis credibilia videant, quę ad ei⁹ equorũ & curruũ numero sunt memorię pdita, habuisse eũ, nisi forte i numero sit erratũ, biiugum equorum pręsepia quadraginta milia, expeditorũ ad pugnã. XII. milia. Eo vsq́ ad id tempus Hebraici regni opes creuerant. Erant circa Hierosolymã oia pacata: lateq́ (vt dixi) Palęstina res pollebat: quũ Salomon mãdatorum patris haud immemor, tẽplũ ab illo destinatũ fundare constituit. Ad quod opus celerius expediendũ, lignorũ materiã in Libano monte mature cędendã curauit. Nec tam operarũ deerãt, q̃ lignariæ fabricæ periti, qui ne lõgius quærendi essent, Hyras Sidoniorum rex per literas a Salomone requisitus optimos artifices pręstitit. Cui q̃diu opus tenuit, ex Iudęa quotãnis choros tritici. XX. milia dono misit Salomon, totidẽq́ Batorũ olei. Erat ea mensura duum & septuaginta sextariorum capax. XXX. hominũ milia cupressis cedrisq́ cædendis affabreq́ dolãdis sunt a rege in Libanum destinata, ita multitudine diuisa, vt per vices operarẽtur, vt quarto quoq́ mẽse in orbẽ ad opus reuocarent. Erat & alius maior numerus lapicidarũ octoginta miliũ: nec multo pauciores his, excisos exactosq́ lapides & aliam omnifariam materiã cõtrahebant. Templum ipsum quarto ex quo Salomõ anno regnare cœpit est inchoatũ. Fuit is ab eo quo populus ex Aegypto egressus est, quingentesimus secundus, a diluuio quadringentesimus supra millesimum, a mundi creatione centesimus secundus, ac ter millesimus. Latitudo tẽpli vicenũ cubitũ fuisse traditur: sexagenum longitudo: altitudo fornicę distincta centenũ ac vicenum. Inferioris stucturę materia ex candenti saxo. Vestibuli lõgitudo pari mẽsura cum fastigio templi. Amplitudo denum cubitorum. Cellæ vicene huic moli circumiectæ peruio inter se vsu, & in his aliæ superimpositæ. Tectorũ fere materia ex cedro, Cedrinæ trabes, cedrina concameratio, auroq́ illita: parietes interiori parte eadẽ materia & auro texit. Perstringere fulgor vndiq́ occurrẽs intuẽtiũ oculos. Est cedrus (quãdo de ea sæpius vno loco est dicẽdũ) arbor Phœniciæ familiaris, sed quæ minor dicitur. Est & altera maior, q̃ & ipsa in duo distinguitur genera: quæ floret infelix est, fructifera nunq̃ se vestit floribus. Durum & acutũ foliũ, & fructus myrti magnitudine. Ex ipsa arbore resina fluit laudatissima: restq́ materiæ ęternitas, atq́ ea de causa Deorum simulacra inde facti tari solita. Cedrinus fuit Apollo ille Sosian⁹ ex Seleucia adduct⁹. Est & alia tẽpli diuisio secuta, vt sanctior locus a reliquo tẽpli corpore muro distinguetetur. Ibi ianuę ex cedro varie sculptæ & vela prætẽsa purpura, cocco, bysso mollissima, florũ variatione intexta. Duo cherubicæ formę alati genij intus ex puro auro, quinũ cubitũ altitudo, alis ita occursantibus, vt quũ vterq́ ab altero aliquot cubita distarẽt, pene cõtigui viderent, earũq́ obiectu arcam fœderis obtegerent. Pauimẽtũ petalis aureis instratũ: Ianuæ vicenũ cubitum altitudine, & ipsæ auro coruscantes: & vt rẽ totã in arctũ cõferã, nihil intus fuit, nihil extra, qđ nõ puro auro fulgeret. Statuit & colũnas duas æneas ante vestibulũ duodeuicenum cubitorum celsitudine, ambituq́ duodenum, epistylia fusilia inq́ liliorũ speciem figurata, Hyras Tyrius Iudæo tamẽ patre ortus cõflauit. Fudit & vas æneũ tantę magnitudinis, vt ab re sit mare nominatũ. Diametri lõgitudo denũ cubitorũ, latus fusile digitorũ quatuor, op⁹ hemispherij speciẽ imitatũ, denis explicabat coronis: circũstabant craterẽ vituli. XII. quatuor diuersas mundi plagas terni singulas prospectãtes, eo statu a cratere auersi, vt in extremis clunibus tota moles recumberet. Fuit æneum illud trium milium Batorum capax. Quæ Bati fuerit mẽsura, loco haud multũ diuerso est significatũ. Additi & cãthari. X. pari ope & materia, quorũ bases quatuor erãt colũnis impositæ, animalia varie figurata pro basibus fuere. Deni ad hęc cãthari singuli quadragenis tenebãtur choris, quaternũ cubitũ altitudine, quinos dextera templi parte ad meridiẽ suis statuere basib⁹: læuũ lat⁹ qđ septentrionẽ spectat, totidẽ habuit cãtharos, paribus inter se spatijs digestos. Nec species in his solũ quęsita est, sed vsus quoq́, vt sacerdotibus tẽplum subituris lauacrũ exhiberent, cãthari aquã ad abluẽda hostiarũ interanea funderẽt. Fuit & altare æreũ denũ pedũ altitudine: longitudine duplo maiore. Multũ ad hęc mẽsarũ, & in his vna aurea, phialæ, & paterę aureę. X. milia. Argẽteę quadruplo maiore numero. Cãdelabra decẽ milia, & turibulorum vis ingens, atq́ hęc ex auro argẽtove fabrefacta, atq́ vno tẽpore dedicata. Sacerdotũ stolę ex bysso textę & zonę purpureę incredibili numero: leuiticę stolę, tubę, & nabla ad hymnorũ cãtũ ex electro tã copiose telata, vt numerũ diserte ponere sit rubori. Circa tẽplũ in prophano aula cũ multiplici porticu cõstructa, qua popul⁹ cõsisteret, quũ sacrorũ causa frequẽtissimus adesset. Septẽ annorũ spatio spe oim celerius est opus ad exitũ pductũ. Eodẽ arca fœderis continuo est illata, atq́ inter duos genios (vt ab ĩ de est supra demõstratũ) locata. Fertur miraculo datũ, q nebula leuiter effusa prospectum oim, q̃ in tẽplo erãt, subito pręripuerit, vt vix in pximo stãtes alius aliũ intuerent. Multi persuasum habuerũt cœli numẽ pręsens volẽsq́ solẽni dedicationi affuisse. Salomon ante soliũ stãs in hunc mõdũ pręfatus dicitur. Tuũ est (inquit) cœlũ supreme Deus: tua est terra, aqua, aer, ignis, & oia q̃ cœli circunflexu teguntur: scimus equidem, libenterq́ fatemur, vniuersum hoc tuę maiestatis esse domiciliũ: quę etsi tãta sit: quę neq́ his, neq́ vllis capiatur finibus: hoc tamen templũ breuioribus spatijs circũscriptum: quod tuo nomine erigendum curaui, tibi pie pureq́ perpetuũ dedico, vbi tuus popul⁹, ministri tui, preces tibi & vota persoluãt, tuumq́ numen rite propitient. Tu pater & rex omnium maxime pręsens quęso adsis, volensq́ pium hoc mun⁹ rite secundes, qui etsi vbiq́ sis, hunc tamen orationis locum sępius inuisas oro, atq́ pręsentius inhabites, velisq́ curam hanc & cultum religionis tuo populo interruptũ manere, regni opes, & iura au

[Marginal notes: Salomonis opes. — Batus. — Templi ædificatio. — ANNI MVNDI. — Tẽpli forma & apparatus. — Cedrus. — Cherubici genij. — Vas mare dictũ. — Cãthari decem. — Altare. — Mensæ. — Phialæ. — Pateræ. — Candelabra. — Turibula. — Stolæ. — Zonę. — Tubę. — Nabla. — Tẽpli dedicatio.]

geri. Et si pręsenti pietate aliquid meremur, da nūc cunctis pater clęmentissime da posteris mentem, vt pie tibi nteq; seruire cupiāt. Scio ego, nec fallor tam diu tuū numen nostris rebus affuturum, q̄ pietas hæc gentis vetusq; religionis ritus publica priuataq; cura manserit immotus. Quū ille hæc dixisset, prostratus in faciem numen veneratus est: in-

Holocaustum Salomonis

de in pedes erectus plures hostias multa veneratione obtulit. Tum quoq; multorū oculis mira species circa arā est oblata. Flāma cœlo leuiter delapsa totum lambenti similis pererrauit holocaustum, quo visu populus cōmotus, præsens numē adesse ratus, in terrā adorās procubuit. Peracto deinde sacro epulata est vniuersa gens circa tēplum, celebrataq; ibi loci quatuordecim dies Schœnophegia, q̄ stata gentis sacra in eos forte dies inciderāt. Secundum templi dedicationem erexit Salomon sibi & suis regiam, sumptu & apparatu incredibili, quam

Regia Salomonis

candenti saxo ab imis partibus eductam triplici intus materia cedro, argento, & auro excoluit. Id opus tredecim annorum spatio absoluit. In hoc quoq; opere conficiundo vehementer Hyræ re-

Hyra rex

gis est liberalitate adiutus: nec cedro tantum, sed auro quoq; & argento ad hoc ipsum Hierosolymam misso. Qua amici regis munificentia Salomon prouocatus, præter largam tritici, olei, & vini annonam, quam Sidonijs ex suo regno, medio temporis spatio transmisit, viginti Galileæ terræ vrbes Hyræ dono obtulit Tyro finitimas. Quibus ob sterilē situm repudiatis ab re postea terræ ipsi nomē datum, vt Gabalon sit dicta: quod sit Phœnicum lingua displicere. Autores fuerunt mutuæ huius amicitiæ Menander in Sidoniorū vetustate, & Dion in historijs. Addidit Salomon & turres Hierosolymorū mœnibus per interualla. Condidit & vrbes aliquot præclaras. Asotū, Magedonē, & Zazarū: a Pharaone postea Aegyptiorū rege, cuius filiā vxorē duxit, in Palęstinæ finibus excisam, quā dotis nomine receptā, ob bellorū oppor-

Pharaones quare

tunitatē restituit, valideq; cōmuniuit. Pharaones Iosephus idcirco dictos arbitratur, quia vox hæc apud Aegyptios regē significet: idq; in causa fuisse existimat, q; Herodot[9] Aegyptiacæ vetustatis scriptor diligētissimus, post Menē, qui Memphim cōdidit, trecentos triginta reges in Aegypto longa serie regnasse dixerit, proprijs interim nominib[9] suppressis, velut absurdū ratus vnum nomen perpetuo referre. Cæterum Nicaulę nomen post tam lōgum interuallum ab eo repertū: quoniā mulier virilis appellationis vocē indipisci nequiuerit: Pharaonis autem appellationem in eo qui Salomonis fuit socer, desijsse idem opinat[9] est. Nos quā de origine nominis sententiā haberemus, alio testati sumus loco: sed coniectura fuit illa, nō ratio. Statuit Salomon & alias vrbes magis locorum amœnitatem, q̄ vsum secutus: & in his vnā in superioris Syriæ solitudinibus loco puteis & fontibus irriguo,

Thadamutus. Palmyra

ipsi Thadamurū dixit, Græci scriptores postea Palmyrā nominarunt. Secundū hęc Salomon Cananeos Libani montis incolas, qui ad id tēpus nō paruerant, bello adortus ad Amathū vsq; vrbem armis domuit, subactosq; seruitio adegit, vt ex ea gēte nec aliunde longo tempore mancipia sint in Iudæā accersita. Nouissime in Erithræi sinus ora lo-

Indicum commercium.

cū quē Gaberī dixere haud procul ab Hellena vrbe, quę Beronice est postea dicta classem cōstruxit, naualis fabricæ opificibus ex Tyro accersitis. Cōparādarū nauiū causa illi fuit, vt ad indicū mare penetrarent negociatores a se cū suis dispensatoribus ad coemendas gemmas & aurum missi. CCCC. & amplius auri talēta prima nauigatione, q̄ quatuor fuit annorū, in Iudæā sunt relata. Huiusmodi nauigationis cōmercio Salomonis fama ad Sabā Ae-

Saba regina.

thiopiæ reginā fœminā studijs sapientiæ deditā delata, incensa mulier videndi regis cupiditate, cuius laudes constanti oīm prædicatione celebrarent, cū amplissimis muneribus magnoq; comitatu Hierosolymā venit. Excepit venientem Salomon, regali apparatu. Inde plures dies mutuo congressu multas & varias quęstiones sciscitādi gratia regi proponere perseuerauit. Sed quales illę fuerint autores quos sequimur, nō tradunt. Satis constat ad omnia sapiētissime occursum, stupentēq; reginā Salomonis fortunam laudasse, q; nō solū ad eorū fastigiū, q̄ cæteri mortales mirētur, peruenisset: sed eā quoq; sapiētiā, cui[9] ne hominis q̄dē mens sit capax esset vnus omniū cōsecutus. obtulit inde Saba auri & aromatū vim ingentē regi, & cū his immensi pretij gēmas. Ioseph[9] autor est plerosq; veterū persuasum habuisse Balsami arboris surculū ab eadē regina nī primū in Syriā delatū: quod pro falso refellitur, si Plinius verus est autor vni oīm terrarū Iudęæ Balsamū cōcessum. Vrbē deinceps regina per ociū contemplata est: pręcipueq; templū, attentissimūq; sacrorū cultum demirata. Abeuntē Salomō multis & amplis munerib[9] ornatā dimisit. Nisi libri & Iosephus hæc traderent, vix mihi persuaderi potuisset, vt Sabā ex Aethiopia potius q̄ ex Arabia profectam existimarē, quū ob id q; ex Erithręo sinu in Indiā nauigātibus felicis Arabiæ latus potissimū eremigatur, tum q; reginæ nomen in ea videri potest terra quæ situm: in qua Saba vrbs est & Sabæi populi. Ex indico igitur commercio præter aurum, elephanti, simię, paui in Syriam sunt delati: & quod omniū charissimū regi fuit pineum lignum diuersa omnino facie ab eo quod nostrū gignit cœlum, nitore insigni, cādidoq; colore, ex qua

Salomonis diuitiæ.

materia Citharæ sunt, & nabla ad sacrorū vsum fabrefacta. Eadem nauigatio ī causa fuit, vt breui Salomon sit auri ditissimus factus. Quo quū iā abūde potiretur, ducētas aureas hastas &, CCC. ex eadem materia scuta confecit. Quibus eam regię domus partem exornauit, quā syluā Libani a materię apparatu nominarat. Multi quidem reges fama & splendore nominis eius impulsi immēsa per legatos munera Hierosolymā misere. Quo factū, vt diuitijs supra modum affluentibus (vt est humana mēs in prosperis minus sui compos q̄ in aduersis)

Salomonis p̄uaricatio.

primo religionis negligentia illi orta est, mox & cōtemptus, quem peregrinarum cōiugum, concubinarumq; assidua cōsuetudo peperit. Fama est magnorum regum illustriumq; virorum filias. DCC. numero sibi matrimonio iunxisse: nec propterea minore libidine in pellicatu hęsit. CCC. in tā celebri connubio illi concubinę fuisse tradūtur, atq; ita muliebres illecebrę eius animū ab ea pietate, quā a patre hęreditariam acceperat, alienarūt, vt ne externos quidem deos, dum nimis ijs quarum amore tenebatur indulgeret, colere recusauerit. His ille fauore numinis destitutus, per prophetā fact[9] est certior fore, vt breui perpetuus ille felicitatis cursus interpollaretur, turbatoq; gentis statu reliquum vitę in cura & solicitudine transigeret, filioq; vbi ipse vita decessisset imperium maiore ex parte abrogaret. His vocibus ille admonitus consciusq; sibi eorum quę contra leges & religionem egisset (nam in eo quoq; haud mediocriter fuerat gentile institutum offensum, q; peregrinarum gentium sectatus esset nuptias)

nuptias) vehementer exterritus, haud multo post nouis sollicitari cœpit defectionibus. Adatus primi motus autor fuit. Erat is regia stirpe natus, & ex Idumea profugus, quum Ioabus eam terram Dauidis auspicijs deuastauit. Is in Aegyptum ad Pharaonem delatus promptitudine animi, cæterisq; virtutibus illi insinuatus, nobilissimã fœminam duxerat vxorem, cuius soror Pharaoni nupserat. Is Dauidis & Ioabi morte nunciata, nouandarum rerum cupidus, commeatum a rege petijt. Sed diu non impetrauit. Nouissime dimissus quum in Palæstinam venisset, omniaq; regnis præsidijs sibi ad res nouas obsepta cerneret, præsenti consilio destitutus, in Syriam transijt. Hic cum Rhaa quodam Adrazari, qui in Sophene regnabat, fugitiuo iunctus, latronumq; manu septus, Syriæ fines hostiliter ingressus, breui eius terræ regnum annis obtinuit. Vnde per occasionem Iudææ fines irrumpẽs Salomoni adhuc in humanis agenti, haud modicam regni partem infestam reddidit. Sed maior omnino motus a domestica defectione ortus Hieroboas Nabathi filius prophetæ oraculo fretus plures tribus solicitare est ausus, ad regnum Salomoni abrogandũ. Is a patre puer relictus, ob egregiam indolem indulgenter apud Salomonem primo habitus, mox murorũ structuræ est præfectus. In quo munere obeundo, quum haud modicam industriæ experientiã edidisset (qualis enim quisq; sit, magnarum rerum administratio demonstrat) Salomon virtutem in homine complexus, præfecturam amplissimam in tribum vnam ei decreuerat, cui ad capessendum honorem egresso Achias propheta ex Sylone venienti occurrit, eumq; post mutuam salutationem ex publico in secretum abductum, huiusmodi schemate in spem regni maximam erexit. Scidit ille sibi pallium in duodecim partes, inde data Hieroboæ optione, vt ex eo numero decem quas vellet eligeret, futurum denunciat: quia Salomon grauiter deliquisset, vt breui eius regnum non aliter quam pallium illud plurifariam scinderetur: quarum duæ duntaxat eius filio relinquerentur ob eximiam Dauidis pietatem. Cæterum Imperium ei numinis prouidentia cessurum. His ferox iuuenis fretus, quum primum ad exercitum venit, res nouas haud obscure moliri cœpit: conatus eo multitudinem impellere, vt imperio Salomoni abrogato in se rei summã transferrent. Sed fatale tempus nondum aderat. Noua hæc consilia ad regem delata, ingentem ei curam iniecerunt autoris tentatæ defectionis opprimendi. Hieroboas haud ignarus se in Iudæa tutum esse non posse amplius, in Aegyptum ad Sesachum regem transfugit: nec longo deinde tempore interiecto Salomon vita decessit, quum iam nonagenarius esset, quadragesimo sui regni anno. Potiti rerum sunt cum eo Laostenes in Assyria, apud Lacedæmonios Labotes, in Latio Alba Syluij Aeneæ filius, qui sexto ab Ascanio loco regnauit: Agialus Corinthi, & Athenis Agatus, Sadocho, Achia, & Salomite in Iudæa prophetica diuinatione claris. Sunt qui Homerum & Hesiodum in hæc tempora conferant. Thraces quoq; tempestate longe lateq; internum mare (vt sæpe alias) per id tempus tenuerunt.

Adatus Salomõ defectionib⁹ sollicitatur.

Hieroboas res nouas molitur.

Achiæ oraculũ.

Salomonis interitus.

Temporum supputatio.

FINIS ENNEADIS PRIMAE.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SECVNDAE PRAEFATIO.

MVLTVM diuq; in vmbra vetustatis p̃ ignotos & ambiguos recessus veritatẽ indagaui, q̃ (biblicis libris dũtaxat exceptis quib⁹ ob res sacras quas illi cõtinẽt, vulgo astipulant humanæ gẽtes) tam perplexo sinuosoq; fabularũ latebat inuolucro, vt ad eã indipiscendã, nõ solerti solũ indagine opus ab initio fuerit, sed audaci etiã conatu, vt ex poetarum scenis demũ reuulsa, ĩ historiarũ luce, mediaq; cauea, omni habitu & p̃sona detracta tuto locaret. Quod dum enixe facio, accidit mihi quod & illi, q atra tẽpestate ignoto mari deprehẽsus, vbi neq; siderib⁹ vti potest, neq; terræ vspiã occurrunt, ne q̃d locorũ ignoratiõe offendat, oĩs circa se fluctus conto & funiculis scrutatur. Sic ipse dum tenacissimo poetarũ cõplexu historiã assertur⁹ (etenim omni verborũ ornatu illis remisso, nudã ab eis veritatẽ reposcebã, qualẽ eos ab initio occupasse iudicare par sit) q̃m neq; dux mihi vllus, neq; veteris historię autor aliquis, cui⁹ præsidio aduocationeve fretus, cũ illis audaci⁹ manũ ꝯsererẽ, ꝓpria vi nixus, eo vsq; rem semel motã studio & cõstantia peregi: vt præter paucissima, q̃ historię fama icolumi tractari nõ potuerũt, cętera velut postliminio recepta in pristinũ sint a me statũ restituta, ita vt omni fabularũ caligine excussa, tuto ac sine rubore ordinẽ recipiant. Quæ vero deinceps scripturus sum, eo quidẽ magis simili molestia carebũt, q̃ ea ipsa ab grauissimis rerũ scriptorib⁹ sunt fere memoriæ ꝓdita: quorũ vestigijs insistẽs multo recti⁹, pleniusq; exequar institutũ hũc laborẽ. Addo his tẽporũ rationẽ, quã magis ꝑspicuã, & ob id relatu faciliorem reddet mihi noua apud Græcos Olypiadũ institutio, q̃ incidet (ni fallor) in primã secũdę hui⁹ Enneadis partẽ. Sequẽtur haud lõgo interuallo Romanorũ gesta a plurib⁹ tã vere q̃ copiose tractata, q̃ sua magnitudine reb⁹ aliarũ gentiũ perpetuo quodã nexu cohęrẽtia, nullo maiore sunt negocio in ordinẽ redigẽda, quibus ego velut nouis fretus auxilijs, tãto alacri⁹ ea q̃ sequunt aggrediar, quãto pręteriti incõmodi nõ immemor, secundũ hunc operis laborẽ cunctãtius adijssem, si quæ deinceps scribenda sunt, nihilo q̃ quæ scripsimus essent relatu faciliora. Cæterũ tantisper dum res cæterarũ gentium pandere se vltro incipient, nihil erit ab instituto opere alienum in Hebraicis commorari.

EIVSDEM ENNEADIS SECVNDAE LIBER I.

POST Salomonis regis interitum conuentus est vniuersæ genti ad Sycimin vrbem indict⁹, vbi populus libero suffragio diceret, quem vellet in duodecim trib⁹ regnum obtinere. Nec dubium erat quin Roboam qui eo venerat, ob auitam recentemq; patris memoriam, multo libentius q̃ nouum aliquem hominem dicturæ essent regem. Cæterum nõ idoneo tempore se in suorum postulata

Conuentus Israelitarum.

dupum & difficilem prębuit. Petitum publico erat
nomine vt aliquid de seruitio, quod sub eius patre
populus pergraue tulerat, Roboas remitteret: da-
retq; operam vt facili, moderataq; administratiōe
esset omnibus quā charissimus, oportere eos qui le-
gitime regnate tamari a suis, non metui. Nullum
regnorum præsidium firmius esse populorū chari-
tate & beneuolentia. Nemo erat qui nō hæc vt po-
stulata fuerant Roboam concessurū arbitraret, qui
etsi ne rata quidē habiturus esset, quæ ab initio pro
mitteret, ad consiliandā tamen benignitatis & cle-
mentiæ famam, nihil cuiquā hominū, nedum vni-
uersæ genti eo tempore negatum vellet. Vere lon-
ge alter euenit, nam quum triduum petijsset ad de
liberandum quid se populo præstare oporteret,
Roboæ consultatio.
confestim vox illa parum popularis auertit hoim
studia a præsenti rerum statu. Ipse senioribus con-
silio adhibitis domestice cōsultare cœpit, an quod
tam impudenter multitudo peteret, operæpreciū
esset id concedi. Nemo fuit ex maioribus natu, qui
nō senseurit, ad studium & fauorē populi in noua
administratione cōsiliandū, vltro oia multitudini
deferenda, ferocius iuniores & regis æquales qui se
Pessimū iuuenū consiliū.
cundū illos cōsilio fuerant admoti, identidē clami-
tare, vociferariq; lasciuire ocio & regum indulgen
tia populū, iret & se Salomonis filiū ostēderet. Da
uidis nepotē, quorum hic regnū ille religionē vni
uersæ gēti stabilisset, qui Israelitarū opes nomēq;
regiū longe lateq; virtute bellica & sapientia insi-
gni illustrassent. Denunciandū stultæ & temerarię
multitudini nō rem cū puero ei futurā, cui tam in-
solenter velut leges præscribere ausa esset: sed cum
fortissimo rege, & qui in regia fortuna natus, non
ignoraret, quibus artibus esset multitudo cōpescē-
da, et quod ad inuictū animū cōstantiamq; suā atti
neret, velle eos nō ignorare, plus vni suo digito ro
boris inesse, q̄ paternis lūbis lateribusq; fuisset, nō
esse proinde cur a se intelligētiorē, q̄ sub illo exper
ti essent, expectarēt administrationē, quin satis su-
perq; habituros, si i futuro rege nō aliquid acerbi⁹
offenderint. Quapropter Salomōis regimē, a cui⁹
memoria tātopere abhorrerēt, quod vt immite &
graue ambitiose insectarētur, ad vnū sint deside ra-
Stolidū Roboæ responsū
turi. Ferox iuuenis, quum quod optimū erat, maxi
meq; tēpori accōmodatū repudiasset ppl'm triduo
post, in hanc vnā expectationē erectū, tam tristi de
nunciatione ita affecit vt tēperare animi nequiue-
rint, quin a magna parte cōcionis sit reclamatū, ni-
hil sibi futurū amplius cū Dauidis progenie, habe
ret ipse aras, quas pater posuisset, non defuturū qui
inter Israelitas legitime vellet imperare. Tentauit
Roboas sæuientē multitudinē per Adorā quendā,
cuius opera in tributis exigendis pręcipue vtebat,
ad officiū & concordiā reuocare: quod non modo
nō obtinuit, sed Adoras leuibus verbis populi irā
castigare adortus, cōfestim fit lapidibus obrutus.
Cuius casu territus Roboas in currū trepide subla-
tus, irrequieto cursu Hierosolymā petijt, vbi Ben-
Israelitarū regnū scindit.
iaminn tantū & Iudicæ eum regē dixere, cæterę tri-
bus magno oim cōsensu Hieroboæ qui sub Salo-
monis exitū fauore pincipū fuerat ex Aegypto re-
uocatus, regnū detulere: atq; ita factū vt duo iam
inde in Iudæa reges fuerint, atq; ex vna quæ fuerat
sint velut duæ Israelitarū gētes factæ. Quæ gentis
diuisio incidit in quatermillesimū ac ducentesimū
ANNI MVNDI.
quintū mundanæ originis annū. Roboas delectu
ex duabus suis tribub⁹ accuratissime habito, ad cen
tum octoginta milia hominū instruxit ad bellum
vi regnū ex Hieroboa repetiturus. Fuissetq; id bel-
lum haud dubie cruentū (nihilo enim minoribus

erat odijs q̄ viribus gerendum) cæterū oraculo Ro
boas per Kameum prophetā monitus abstinendū
bello esse, eam populi defectionē ad diuinā proui-
dentiā referri oportere, neq; ei neq; hoim cuiquam
cui licere diuinæ voluntati repugnare, his ille desti
nato bello abstinuit. Hieroboas qui Sycimensi cō
uentu rex fuerat creatus, quum forte Schœnopha-
gia statū genus sacrū instaretur, veritus ne populus
religionis causa Hierosolymā frequēs adiret, ibiq;
plurimū dierū cōmercio a se alienaretur, duo vitu
lina specie simulachra ex auro conflauit. Horum Vituli aurei Hieroboæ.
vnum Bethele loco celebri, circa Danem, alterum
publice dedicauit, multitudineq; ad cōcionem vo
cata, ita de pietate & religione disseruit. Scio vos
nō ignorare viri Israelitæ, Deū cuius prouidentia
oia reguntur, vbiq; recte propitiari, nullūq; in ter- Oratio Hieroboæ.
ris esse locum in quo non ille adsit pie operātibus,
solennes preces & vota exaudiat, quod quū ita sit,
nō est cur vestrū quisquā Schœnophagiorū causa
quorū sacrū instat, Hierosolymā proficisci velit.
Homines tēplum illud statuerunt, nō cœlites. Ho-
minis voce dicari contigit, en & homo ipse (quod
dicere mihi liceat) non minus fortasse pius quā ille
fuit, nec minus innocens, nequid hoc nomine ab
hominibus nostri regni desideret, pro vno, quod
Hierosolymis est, duo velut tēpla vobis cōstitui,
aurea vituli effigie vtrobiq; dedicata, ad quas ve-
lut aras quasdā Deo Optimo sacra populus persol
uat. Adijciam sacrorū ministros Leuitas & sacerdo
tes, ne quid ad cultū religionis vobis desit. Hic illi
vitulū Deo mactabūt, & arietē vnū, quod Aaron
pontificū primus fecisse dicitur, atq; ita vobis post
hac tam incolumis q̄ antea manebit sacrorū ritus.
Cæteris totius gentis cōmodis, eius quē inter vos
legitime regnare voluistis, industria & diligentia
deseruiet. His verbis Hieroboas simul & autorita
te qua pollebat, traxit stultā multitudinē in senten
tiā, hinc misere genti sensim a vera religione auer-
sæ, oim malorum quæ postea secuta sunt, caput &
origo extitit. Instantibus igitur Schœnophagijs
Hieroboas Bethelem vrbem cōcessit, vbi ara ante
vitulū dedicata, ipse pontifex ad id creatus cū sacer
dotibus sacra inchoaturus astitit, erātq; iam hostię
altari admotæ, quum Iadan propheta quasi numi
nis caduceator affuit. Is regē coram affatus, primo Iadanis prophetę denūciatio.
sacra inhibet prophano ritu inchoari, quibus nisi
absistat, fore obnunciat, vt ex Dauitico genere ali-
quis sacerdotes ad aras ipsas quandoq; crudeliter
obtruncet, impiorumq; ossa super ipsum impium
cōburat. Quam oraculi speciē ne vanā arbitrarent
adijcit fore, vt mox ara illa sponte sua in duas scin-
deretur partes, vt quicquid esset illi congestū fœde
humi diffunderetur, nec oraculo fides defuit, quin
repente miraculū est oculis oblatum, ara in partes
duas abrupta, omnemq; sacrorum apparatū velut
Deo ingratū discussit. Secuta & alia admiratio. Re-
gis dextera quam in prophetam violenter inten-
derat subito languore obtorpuit, tabescereq; cœpe Hieroboę man⁹ tabescit.
rat, quū Iadan precibus regis fatigatus, pristinā illi
valetudinē ab numine impetrauit: mox comiter
inuitatus, ab regis & aliorū conuiuio velut ppha-
no abhorrēs pertinacissime abstinuit. Et iā Hiero-
solymā versus vnde venerat iter intēderat, quum
homo quidā grandis natu, qui & ipse ob creditam
diuinationem in summa erat apud regē veneratio-
ne. Tenebat se is in priuato, cæterū nunciantibus
filijs quæ sub Iadanis aduentu facta essent miracu
la, & quā festinato Iadan vrbe excessisset, cōfestim
mandat sibi asinum clitella insterni, in quem sub-
latus pleno gradu in abeuntem ire pergit, eūq; nec
procul

procul vrbe assecutus, sub ilice arbore quiescentē
inuenit: hic quū vterq; alterū salutasset, mirari se di
xit Betheleius senex, q homo ꝓpheta ad prophetā
nō diuertisset, cæterū oraculi iussu properasse se eū
ab instituto itinere reuocare, vt hospitali mēsæ ad-
moueret. Credidit Iadan, atq; vna in vrbē reuersus
Betheleij hospitis domicilium subijt, hic hospitali
mēsæ admotus, senis fraudē cōtinuo sensisse dicit,
subitoq; numinis afflatu fore prædicens vt paulo-
post, qm quæ agere iussus esset, parū rite peregisset,
inter eundum a leone laniaretur. Haud dubie ap-
paret ad eleuandā Iadanis fidē Betheleium senē in
vrbē eū retraxisse, vt si a se decipi cōtigisset, assertæ
diuinationis apud regē coargueret. Cæterū ita nu-
mini placuisse credere par est, vt Hieroboas rex &
alij præsenti metu leuati suæ impietatis aliquādo
meritas luerēt pœnas, discerptū a leone Iadanē Be
theleij hospitis filij iussu patris sepeliuerūt: ipse se-
nex ad eū metū discutiendū, qui regē & alios ob ea
quæ acciderāt incesserat (ficta eñ diuinatione ma-
gna ex parte prauā religionē induxerat) regē adijt.
Ad quē multa de Iadanis fide cauillatus, & a se eū
deceptū, & inde a belua laceratū denūciat, nec pro-
digij loco duci oportere, q aut ara in duas partes
scissa esset, aut ipsi⁹ dextra debilitata, lassitudinē eā
fuisse ex nimia victimarū attractatione, Arā rudi
adhuc materia nimiū rerum onus ferre nequiuisse.
His ille regis animū etsi religione & metu iādudū
occupatū, pronum tamen ad superstitionē, facile
perpulit, vt nihil de nouo ritu amplius mutaret.
Roboas interim omni (vt dixi) recuperandi regni
actione deposita, vt suarum partiū opes firmiores
redderet, plures cōdidit intra suos fines vrbes, Be-
thelem, Icam, Tecos, Bethsurā, Sochum, Odollā,
Nipam, Meresam, Zipham, Adorā. Iachim vero
Zetherā, Hellū, Nebronemq; instaurauit. Multiq;
mortales interim antiquæ pietatis desiderio, ab
Hieroboa Hierosolymā perfugerunt. Quo factū,
vt triēnio quo Roboas moderati⁹ regnauit, supra
modū res eius regni creuerint. Sed præsens rerum
successus, & effrenata libido, ipsum quoq; vt patrē
a vera pietate & iustitia diuersum abripuerūt. De-
uinxit is sibi duodeuiginti fœminas matrimonio,
& i his Machā, Absolone genitā, ex qua illi Abias
natus est, nec tam vario cōnubio coniūctus, pellici-
bus est triginta vsus, quo factū vt virilis stirpis fi-
lios octo & viginti extulerit, filias sexaginta. Sed
sic fere cōparatū est vbiq;, vt quales sunt principū
mores, tales fint & eorū q ab illis regūtur, Roboæ
vita malis libidinib⁹ profligata, mox cū eo cætera
multitudo in omne nephas & scelus abijt, neq; pie
tas, neq; rectū cuiquā curę esse amplius, libidine &
luxuria lasciuire: sed quo impudētius in omne fla-
gitiū ruebat ciuitas, eo celeri⁹ secuta est vltio. Sesa-
chus Aegyptiorū rex cū. LX. milibus equitū, pedi
tum quadringētis, currib⁹ ad bellū instructis mille
& ampli⁹, Roboæ regnū ingressus, primo occursu
vrbes Hierosolymæ circūiectas vi cepit, regiæ in-
de vrbi copias admouit. Tum rex & alij fauore nu
minis destituti, quū aliquādiu obsidionē tulissent,
demū fracti animo, omniq; spe futuri successus ab-
iecta, certis ꝯditionib⁹ hostē intra muros accipiūt.
Tum Sesachus fœdera aspernatus, oībus sacris the
sauris templum spoliat, regiæq; domus clypeos &
hastas aureas adimit. Miror Iosephum hunc dixis-
se, quē Herodotus Sesostrē appellat, quū ille, si re-
cte tēpora ab ijs quos sequimur digeruntur, aliquot
ætates Roboæ regnū præcessisset, verum quisquis
Sesachus fuit, ac quocunq; tēpore, nam id pro cer-
to haud ponere ausim: Roboas vt faciē cladis illi⁹

Iadan ꝓpheta a leone laniatur.

Cōditio plurimarū vrbiū.

Roboæ vita infelix.

Diripit tēplū & regia ab egyptijs.

domesticę resarciret, pro aureis hastis & clypeis pa
ri numero ære facta reposuit. Vixit inde plures an-
nos homo oībus ingrat⁹. Perijt annos nat⁹ octo &
quinquaginta quū septēdecim regnasset, multoq;
maiore parte tēporis iniurijs & infamiæ obnoxi⁹.
Potiti sunt rerum cū eo Thersippus Athenis, in
Achaia Primas quartus Corinthiorū rex, in Latio
Athis Syluius qui septimus Albæ ab Ascanio re-
gnauit, Lacedæmone Beristhus, Pirinthiades in
Assyria q trigesimus secūdus rex fuit a Nino. Inci-
dit Israelitici regni diuisio, quæ a Roboæ temerita
te, vt supra est a nobis demonstratū, ꝑfecta est, nisi
quis hāc quoq; vt cętera ad diuinā referat prouidē-
tiam, in eū annū qui supra quatermillesimū quin-
tus fuit ab orbe condito, ac ducentesimus. Abias
Roboæ successit, hunc paterni regni opibus Aegy
ptiaco bello fractis, & ætate nondū studijs bellicis
satis matura, sibi iniuriæ opportunū ratus Hiero-
boas, haud multo postquā pater vita decessit, terri
bili bellorū apparatu est adortus, suę impietatis fu
riæ hominē agebāt in omne scelus præcipitē: quip
pe qui præter Iadanis minacissimū respōsum per
Achiā quoq; prophetā, ad quē vxorē ignoto habi
tu de salute filij grauiter ęgrotātis Silonē sciscitatū
miserat, responsum inde erat, fore, qm a veri Dei
cultu deflexisset: vt grauissima vltio omnem eius
progeniē sequeretur. His terrificis prophetarum di
ctis non modo ille non aliquid ex præsenti impie
tate remisit, sed tam graui etiam q nephario bello
Iudaicum nomen implicuit. Si licet rerum scripto
ribus in his quæ dicuntur suam aliquando conie-
cturam interponere, videtur mihi Hieroboas non
tam religionis aut gentis odio (vt Iosephus existi-
mat) arma induisse, q vt Abia paterna sede depul-
so, diuisum nuper regnum iterū si victoria secuta
esset in vnum coalesceret: sed quancunq; ille infe-
rendi belli habuit causam, ad Amorreorū montē
cū octoginta milibus hominū tumultuose cōscen
dit. Nec Abias qui super ætatē sapere creditus est,
in re tā trepida desedit, quin delectu accuratissime
ex duobus tribubus habito cum. LX. millibus bel
latorum illi obuiam progressus, haud procul ab
hoste castra fecit, & iam acies pugnandi studio in
procinctu stabant, quum Abias ex edito quodam
loco manu & voce silentium dum pauca loquere-
tur ab hoste petijt. Quod vbi illi datū est, sic inter
vtranq; aciē stans locut⁹ dicitur. Nemo est, inquit,
vestrum viri Israelitæ, qui non aliquando audiue
rit regnū in omne Hebraicū nomē Dauidi nostræ
familiæ autori a Deo per prophetā concessum, nec
ipsi solum, sed ijs quoq; qui ab illo procreati essent
in multas ætates incolume mensurū, nec in animū
inducere possum, vos alieno furore ab antiqua reli
gione ita alienatos, vt nō adhuc persuasum habea
sis, nihil magis incassum mortales laborare, q di-
uinæ obsistere voluntati, quæ quo melius vobis
q cæteris gētib⁹ nota est, eo magis magisq; miror,
ecquænā obliuio, ne amentia dicā: vos viri Israeli
tæ q religioni & iustitię semper cōsultū voluistis,
eo die cepit quo Roboæ Salomonis filio, Dauidis
nepoti regnū abrogastis: nec video cur pauca ver-
ba q nō tam naturæ vitio, q ferocioris ætatis, vel
quorundā potius æqualiū stulta persuasione exci-
derant, maioris apud vos momēti esse debuissent,
q aut patris eius, aut aui in vniuersam gentē meri-
tum. Sed fuerit esto īprouidi viri intēpestiua actio
oīm malorū causa, nihil Dauidis sāctitas, nihil Sa
lomonis sapientia sit apud vos merita: dicite quæ
so quæ dira mentis caligo, quæ rerum omniū obli
uio animos subijt, vt impium regem secuti pro re-
ligione

ANNI MVNDI.

hieroboę contumacia.

Hieroboas Abiæ bellum infert.

Abię oratio ad hostes.

ligione superstitionē, pro pietate impium cultum, pro vero & singulari Deo, in cuius tutela maiores nostri semper fuere, dæmones sequeremini? O infelicem diem, o Sycimin execrabilem, tuq; crudelis Hieroboa, qui in tenebras inextricabiles decē nobilissimas tribus coniecisti, quas tanta indole in libertatem assertas Moses ad verum religionis cultū traduxit. Sed quid ego Israelitæ viri, magis vestrā q; omniū fortunā queror? Aut quem potius q; te accusem impie Hieroboa? qui non cōtentus, Israelis progeniem a vero cultu alienasse, vitulos pro Deo colendos posuisse, vanos lucos, vanasq; aras dæmonibus consecrasse, augustissimum Dei templum, aram pientissimam oraculo erectam, rite dedicatam, Arcam fœderis, ministros leuitas nefario bello petijsti, eo (quis ignorat?) cōsilio: vt quicquid veri cult⁹ veræq; pietatis in terris supersit, id prius ciuili cruore prophanatum penitus extinguas? Sed scelerum furiæ Hieroboam agunt Israelitæ viri, vos quæso pietatē respicite, vos ditum nefas inhibite, nec quia plures numero adestis, in eo spem victoriæ reponite, quasi nunquā fando auditum sit quoties maiores nostri præsidio numinis adiuti, pauci inermes ingentissimos profligarunt exercitus, hinc pietas inde iustitia nostrā muniit aciem, his ducibus conflicturi sumus, harū ductu dimicaturi, vos in quæ numina ituri sitis dum licet aduertite, in omni re tarda pernitētia est, sed in bello tardissima.

Peroratio.

Videbatur Abias huiusmodi verbis motum omnino aliquē apud hostes facturus, quū conspecti sunt qui ab Hieroboa missi fuerāt, vt Abiā a suis exclusum interciperent, quæ res ab Abianis præuisa confestim ijs materiā præbuit cū hoste cōcurrendi. Primoq; sacerdotib⁹ tubis canētibus pugnam capessunt, mota inde cętera acies, nec diu ancipiti est euentu dimicatū. Hieroboæ copiæ metu solutæ fugaq; disiectæ ingentē Abiæ victoriā reliquere.

Abiæ victoria.

Quinquaginta Hieroboanorū milia eo die desiderata dicūtur. Abias haud præsenti victoria cōtentus, in hosticū transijt, ibi plures vrbes vi captas diripuit, & in his Betuliā, quam cū circūiecta regione præsidio retinuit. Hieroboæ reb⁹ vno prælio, sed eo calamitosissimo fractis, Abias Samariā iam inde suis habuit armis obnoxiā, ei⁹ vita omnino breuis, triennio quo regnare cœpit ex humanis decessit, octo & triginta filijs promiscue prolis superstitibus relictis.

Abiæ mors.

Qua coniectura adducor Abiā haud tam iuuenē fuisse q; Iosephus scribit, quum a patre regnum accepit. Asas quem ille ex Macha genuit, in regnum successit. Cuius altero regni anno Hieroboas perijt.

hieroboę mors.

Nadab eius filius diræ superstitionis ritum cōplex⁹, tam impie q̄ pater res Samariæ administrauit. Nec felicius q̄ ille Palęstinis bellum intulit. Premebat ille Gebethum vrbem graui obsidione, quum Baasæ hospitis fraude altero sui regni anno perijt.

Baasa.

Baasa quidē rerū potit⁹ oēm Hieroboæ progeniē (quod ille in humanis adhuc agens ex oraculo futurum cognouerat) crudeliter extinxit. Melior alterius regni sors fuit, cuius opes Asæ ductu, & auspitijs, domi pietate, foris rebus prospere gestis maiorem in modū augeri contigit, æque ille religionis, belliceq; laudis studiosus, qui etsi nihil ex ipso sacrorum ritu veteriq; cerimonia exími prætermittive pateretur, quæ tamen ad rem bellicam attinebant, pari studio successuq; administrauit. Iosephus autor est habuisse illum in armis bellatorū quingenta. L. milia, quorū pars maxima scuto vterentur, cætera multitudo partim hastati, partim sagittarij.

Asæ potentia.

His Asas viribus fretus ad Morisam Iuditarū vrbē cū Zara Aethiopiæ rege, qui cum. CC. milibus peditum, decē equitū: vel vt diuinæ literæ habent, cū decies centū milibus bellatorum: &. CCC. currib⁹ Palæstinę fines ingressus, ad ea vsq; loca victor penetrauerat, intrepide conflixit: causam illati ab Aethiopibus belli nullā autores, quos sequimur, tradunt. Tantum memorāt Aethiopem ingenti prælio victum in Geratidem regionem vsq; ab victore Asa victricibusq; copijs cū multa cæde actum: ingens præda parta, argenti et auri vis maxima in hostium castris reperta, capti ad hæc cameli quāplurimi, exercitus cum opulēta præda domum reductus, ad cultū religionis Azariæ monitu aliquanto etiam intentius reuocatus.

Asa Aethiopem prælio superat.

Baasa qui neq; Hieroboa, neq; Hieroboæ filio impietate & sæuitia inferior fuit, nec Gimonis prædicatione melior factus, Ramatham vrbē. XL. stad. ab Hierosolymis cepit, captamq; ad destinatū hostem bello lacessendum valido præsidio firmauit. Nec Asas hos Baasæ motus claudis spectabat oculis (haud enim dubium erat quorsum ea vis tenderet) misit confestim legatos cum magno auri & argenti pōdere ad Benadabum Damascenum regē, qui antiquo fœdere cum eo renouato ad Baasæ fines bello incessendos hortarentur, quod ille cū nihil grauate fecisset, trepidissimis nuncijs Baasas reuocat⁹ (afferebatur enim Damascenis armis regni fines vastari, et iam vrbes in his nonnullas captas, & incensas esse) Ramathina munitione abstinuit.

Irriti Baasę conat⁹

Eo igitur digresso, Asas loci opportunitatem haud aspernatus inchoatum ab hoste opus ad exitum perduxit, Gabaa & Maspha haud procul inde cōstitutis. Quicuit iam inde Baasas, sed nihilo turior in ocio fuit. Creon domesticis insidijs exceptū obtruncat. Helan filius est illi surrogatus.

Baasæ cædes.

Hunc eo biennio quo regnare cœperat Zamarias equitū præfectus, quum apud dispensatorem suum cœnaret, paucis in eum equitibus immissis, improuiso oppressit: ac nequid ad occupandum regnū sibi moræ fieret: post regis cædem omnes ex Baasæ domo ad vnum sustulit, quod futurum Gimon ꝓpheta Baasę multo antea fuerat vaticinatus. Helanis cæde ad exercitū perlato, ingens militū animos indignatio cepit, Amariq; duce sibi constituto vlciscēdi sceleris studio, confestim motis castris in Zamariam regiæ cædis autorem tendunt. Erat tum ille Thersæ: qua sub primum copiarum accessum violenter capta, Zamarias ne viuus in militum potestatē veniret, seipsum cū regia domo cōcremauit, quū septē duntaxat dies regiū nomen obtinuisset.

Samaritanorum seditio.

Hic seditione inter milites orta, quum alij Themanem, alij Amarin regnare vellent, Themane militari seditone interfecto, Amaris est rex consalutat⁹: qui duodecim deinceps annos rerū est Samarię potitus.

Amaris rex.

Fuit is nihilo in populū mitior q̄ cæteri fuissent, sed pietati & religioni multo infestior. Ababus ei fili⁹ successit, qui paterna secut⁹ vestigia sup odiū pietatis, oībus probris se regiūq; nomē contaminauit.

Ababus.

Diuerso ab his rerū cursu omnia interim Heirorolymis florere, quietior rerum status, & ob Asæ māsuetissimā administrationē pietatisq; cultum multo felicior. Sed dum hæc in Iudæa fiunt, in Latio Capys octauus ab Ascanio Albæ regnū tenuit. Sunt (quod miror) qui Capuæ, quæ super Vulturnū amnē sita est, hunc autorē arbitrarentur quum multo plures cum qui fuit Aenæ comes autument. Liuius & Strabo a campestribus locis quibus sita est, vrbem appellatam significare videntur: Vulturnumq; ab initio dictam. Hetruscorū id oppidum non Albanorum alteriusve gētis fuisse. Alicarnaseus Dionysius, in ijs quæ varie sunt de

Capys Capuæ cōditor.

vrbis

vrbis origine prodita: vulgatū fuisse ait sermonē, Aeneæ filios post eius interitū inter se Latinorū regnum partitos, Ascaniumq; Albam & alia quædā oppida cōdidisse: Romū vero Capuā quā a proaui noīe sic appellauerit, & alterā ab eo cōditam quam Anchisten ab auo: tertiā a patre Aeneam vrbē, quē postea locū Ianiculū dixerint: nouissime Romam ipsam a se denominasse. Cæterū trāquillus (quod ad Capuæ nomē attinet) autor est: paucos ante mēses q̄ dictator Cæsar sit in curia interfectus, tabulā æneam veteri monumento circa Capuam repertā

Capys vaticinium.

in quo dicebatur Capys eius vrbis conditor sepultus: literis & verbis Græcis ita conscriptā, quando ossa Capys detecta essent, fore, vt ab Iulo ꝓgnat⁹ manu consanguineorum necaretur. Quæ si vera sunt qui nomen ipsum a cāpestri loco factum existimant: in manifesto fuisse errore videri possunt. Capys igitur Albanum regnum Capeto tradidit, quo sane tēpore Lacedæmone rex erat Agesilaus. Fuit & alius eodē nomine aliquod post ætates longe illustrior, cui⁹ gesta suo a nobis loco postea reddenda sunt. Phorbas per id quoq; tempus Athenis est rerum potitus, Corinthi Bacis, in Assyria Orphateus tertius a Nino & trigesimus, in Aegypto Nespherchercs. In Iudęa Asas altero et quadragesimo sui regni anno vita decessit, Iosaphat ex eo natus regnum a patre per manus accepit, quum haud

Achab⁹ rex. Iezabel.

multū antea Achabus Samariæ regnare cœpisset. Is Iezabelem Ionabalis Tyriorū regis filiā duxit vxorem, cuius suasu eo insaniæ processit, vt super vitulorum cultum, quem a maioribus acceperat, alienos etiam deos complexus, passus sit intra sui regni fines lucos illis & aras cum sacerdotibus con

Baal. Helias.

stitui, & in is Baalis templum quem Sidonij peculiariter colebant. Ad hunc igitur Helias ex Tresbite Galaaditidis terræ oppido venit, a quo est monitus, fore, vt ob præsentem impietatem, sideris ardore longaq; cœli intemperie, toto eius regno fruges cum omnibus animantibus absumerentur. Quibus ille minis quum nihil ab impio instituto absisteret, propheta Sareptā vrbem haud procul a Sidone contendit: vt quam longissime ab Achabi

Viduæ filius.

scelere abesset. Hic cibo a vidua muliere refectus eius filiū haud multopost morbo extinctū ad vitā reuocauit. Mox in grauissima cœli intemperie Helias a rege requisitus, repertusq; in Carmelo mōte, Achabo & multis mortalibus videntibus ad coarguendam alieni ritus stultitiam Dei maximi aræ admotam sine igni in holocausti speciem totā cœlesti flamma ad tempus delapsa concremauit. Populus rei miraculo perculsus sacerdotes quos alienis Dijs Achabus & vxor sacrarant, trucidauit. Tū vero impiæ Iezabelis iræ in Heliam exarsere, cui⁹

Heliæ fuga.

imperio ad supplicium requisit⁹, sese ille e medio proripuit, Bersabeamq; petijt (in Iuditarum finibus ea vrbs sita fuit) inde per deuia & ignotos saltus ad Sinam montē solus pertendit, inibi quum aliquandiu profundā speluncam incoluisset, cœlesti voce iussus est in Samariā redire. Ibiq; Hieum Mansi filium futurū regem inūgeret, & Heliseum Abeli indigenam sibi prophetā subrogaret. Ferūt in eum arātem pallio ab Helia iniecto, confestim ex ignaro & agresti diuino spiritu afflatū. Ipse vero posteaquā numinis imperiū peregit, haud mul

Heliæ exitus.

tum deinceps in humanis versatus, Heliseo vidente in cœlū est assumpt⁹. Sed priusquā hæc in eo euenerint cū Achabo rege iterū congressum significare videtur Iosephus, a quo monitus sit futurū, vt ipse cum tota progenie nō multo post graues esset pœnas expensurus, ob Nabothi cędē, quē Iezabel vxor sub falso crimine populo necandū obiecisset vt eius prædijs potiret. Tali oraculo Achabus consternatus saccum induit, humiq; miserabili modo

Achabus saccum induit.

afflictus veniā precari, qui cū aliquādiu in hoc luctu & mœrore fuisset, iterū prophetę voce est iussus bene sperare, nec ignorare meritam cędis vltionem ad posteros, non ad se peruenturā. His ille leuat⁹, haud multo interiecto tēpore, difficili est bello ab Adado Syriæ & Damasci rege petit⁹. Causā illati belli nō reperio, tantū Iosephus scribit lega

Adadus Samariā depopulatur.

tos ex Syria ad Achabū venisse, vxorē & omnē regiā supellectilē sibi dari postulātes, polliciti fore vt si ea impetrata forent, cōfestim ex Samariæ finibus Adadus excederet. Premebat iamdudū Achabus graui obsidione: vt se igit et suos præsenti bello leuaret, respondit se imperata facturū. Postridie vero quū ijdē legati affuissent, peterentq; fieri sibi potestatē secreta oīa perscrutandi, vt ex fide repræsentarentur oīa quæ dedita essent, cōmotus impu

Achabi concio.

dentiorib⁹ postulatis Achabus, eos ex vrbe eiecit, populū ad concionē vocauit: hic q̄ insolens hostis per legatos dari petijsset, exposuit, et q̄ ipse ꝓ suorū incolumitate dare ab initio non abnuisset. Cæterū redijsse ad se eosdē legatos, qui ad hoc missi essent, vt totā regiam ad libitum compilarent, quoniam si ita Deus velit, statutum habeat Syrus Samariæ regem, quē improuisi belli terroribus obnoxium sibi fecerit, non vxoribus modo, regiaq; gaza mulctare: sed nudum etiā statuere. At ne nō omnia me pro vestra salute velle arbitremini, vitā propriā nedū opes (modo sentiā vos ita velle) parat⁹ sum pro meorū incolumitate effundere. Ibo ego ac (si ita vobis cordi est) non regiā solū illi patefaciā, sed nudus in castra egressus crudelissimo hosti iugulū aperiendū dabo: scio & fateor nihil magis regē decere, quā suo sanguine (si sanguine opus sit) populum seruare. Sed vos hic corā quod in hac re mihi sit agendū dicite, quæso: nam quod ad me attinet nulla est fortuna tam miserabilis, nulla tam tristis & horrida, quam pro meorū salute non sim vltro libensq; subiturus. Cōmotus tam populari oratione superbisq; hostium postulatis populus, omnia prius sibi ferenda exclamat, quā conditiones pacis tam ignominiosæ acciperet, pergeret modo rex vrbem tueri, cōfidere se futurū: vt vel Deus, vel mortales ipsi aliquē calamitoso bello exitū inuenirēt. Conuersis igitur ab omni pacis studio ad arma, superuenit propheta victoriā per iuuenes principum portendi demonstrans. Achabus etsi minacissima hostium denunciatione admonebatur, ne temere pergeret vim pati velle, quū tam numeroso cingeretur exercitu, vt si singuli terræ glebulam mœnibus admoueant, momento tēporis videat murorū fastigia aduersis aggerib⁹ æquari, prophetæ tamen vocibus suorumq; cōsensu fretus, centū & triginta ex omni iuuētute lectos, ex propinquo iubet quæ in hostiū castris fierent diligenter explo

Adadus ꝓfligat.

rare, qui speculatū missi fuerant, stationarios milites vino & crapula prostratos ex improuiso opprimunt, cæterosq; cū cæde & tumultu in castra prosequuntur: fecit improuisa res, vt fœda sit fuga confestim inter hostes orta, quod quum Achabus in omnem occasionem intentus animaduertisset, copias quas in hunc vsum circa portas instructas habuit, continuo in Syrū sua sponte turbatū, cum clamore & crepitu immittit. Auxit ea res vanum hostium terrorem, fugaq; semel inclinata, haud

Adadus bellū reparat.

amplius sisti potuit. Syri castris exuti per æqua & iniqua cū multa strage aguntur. Adadus equi pernicitate seruatus est. Iosephus autor est duos & triginta

triginta cum eo principes ad id bellũ venisse, quibus iussis bellũ reparare, sub vernũ tẽpus aliquãto maiore rerum apparatu Adadus Samariæ fines ingressus, ad Aphecantẽ i aperta planitie castra fecit. Achabus & ipse pene inuictum habens exercitũ in æquũ descẽdit, metatusq; haud procul ab eo castra, etsi viribꝰ erat inferior, memoria tamẽ, ꝓximi belli, i spe q̃ maxima esse alicuiꝰ futuri successus. Fuit vtrinq; aliquot dies silentiũ. Septima demum luce Syrus oẽs copias in aciem educit, nec Achabus pugnam detrectauit: nã tum quoq; ꝓphetæ hortatione fratꝰ, nihil de victoria dubitauit. Magnis vtrinq; animis est concursum, pugnaq; diu anceps fuit, demum Syri multa vi pulsi, atq; i fugã acti, ad centum milia hominũ & amplius amisere. Ingens vis hoĩm q̃ media strage reuulsa, sese trepide in Aphesciam iniecerat, haud multo post murorũ ruina est oppressa. Adadus fide prius accepta, ad Achabum victorem venit, a quo supplicitet ad pedes prostrato, adorari se Samaritanus rex non est passus. Caeterum in currum prius sublatum honorifice appellauit, multisq; muneribꝰ donatum incolumẽ domũ remisit, qua beneficentia Syrus prouocatus, oĩa loca quæ sui maiores Israelitis bello ademerant, se Achabo redditurũ est pollicitus, & cum his Damascum vrbem clarissimã. Atq; hunc exitum habuit bellum, quod Syri Israelitis bis magno apparatu maioreq; tumultu intẽderãt. Fuit ea victoria Achabo minus læta, ob ea quę ex oraculo acceperat. Micheas ad eũ propheta venit, haud dubie affirmans, futurum, vt ab hoste infestissimo, quem ipse sua stultitia seruasset, aliquãdo interficeretur. Ea voce vehementer turbatus Achabus Micheam custodiri iussit, simulq; in Samariã futurorũ solicitꝰ, cum victore exercitu reuersus est. Et is tunc erat circa Samariam rerum status. Iosaphatus interim, & qui sub eo erant pietate & ocio florebant, destinauerat ille præter cætera iustitiæ documenta, quæ a principio sui regni posuerat, sacerdotes ex Hierosolymis circa vrbes quæ suo parebant imperio: vt patrias populo leges prædicarẽt, ad earumq; cultum hortarentur, quo pio instituto mire iustitia & ęquitas toto regno creuerat. Huius rei fama moti reges & circumiectæ gentes, vltro Iosaphati amicitiam per legatos poscere, multaq; & magna vndiq; illi congerebantur munera, sed neq; solers diuinorum cura, studiumq; a reliqua administratione regium auertit animum. Nullus vnquam Hebræorum regum, tot hominum milia habuit in armis. Iosephus autor est, nouies centum milia bellatorum sub eius signis militasse, sunt qui duodecies & amplius scribant. Hunc felicitatis cursum vnum duntaxat factum deformauit. Ioras eius filius Gotholiam Achabi filiam vxorem sibi desponserat, eaq; affinitate fretus Achabus ex Iosaphato petijt: vt socia secum arma aduersus Adadũ Syriæ regem iungeret, habere se in animo Ramothum vrbem in Galaaditide terra sitam, quam maiores sui tenuissent, nec sibi restitutam, ex Adado armis repetere, id Iosaphatus nihil grauate præstitit, pulchrum sibi & honorificum ratus, hominem suæ gentis, nouaq; affinitate sibi nuper deuinctum, aduersus externas gẽtes armis iuuare. Collatis itaq; castris, placuit priusq; in aciem descẽderetur (nam & Adadus cum quammaximis potuit copijs obuiam processerat) numinis voluntatem sciscitari. Habebat Achabus prophetarum penes se numerosum coetũ, quibus in medium accersitis, cum omnes victoriam portendi affirmarent, nihil eorum prædictio ni Iosaphatus credere, haud quidem ignarus, ob prauum sacrorum ritum, vanum esse omne illorum vaticinium, ab Achabo itaq; sciscitatur, an præter illos, quos circa se frequentes haberet, esset aliquis cui ob exploratam diuinationem maior fides haberi possit. Tum Micheas Achabi iussu e custodia eductus, de euentu pugnæ dicere iussus est. Is omnia ad priorem diuinationem referens, iterũ cecinit Achabum a Syro interfici oportere, eoq; bello haud dubie casurum ac futurum vt canes, quemadmodum Helias antea cecinisset, eius sanguinem lamberent: tum Sedechias prophetarum vnus (is magna erat apud Achabum existimatione) ad Micheæ diuinationem eleuandam, & vt regem præsenti metu leuaret. Nemo est inquit rex, qui non perspicue intelligat, si rem attendat, vana esse omnia quæ Micheas de tuo exitu confinxit, ait ille te præsenti bello interiturum, qui si verus sit vates, iam falsa fuerit Heliæ prædicatio: fore, vt tuum cruorem canes in Nabotheo agro lingerent, vt iustissimi olim viri linxissent, quem vxor tua occidendum populo tradidit: q̃ si hic cadendum sit, irrita sunt quæ de te propheta summus euentura vaticinatus est, verum vtri maior habenda sit fides, nemini dubium est. Sed egometipse experiar, si iusseris, quæ huic habenda sit fides. Constans fama est Hieroboæ dexteram, quæ vim prophetæ intulit, subito contabuisse: pulsabo inquit Micheam, ac si noxa inde vlla secuta fuerit, satis tibi & alijs erit exploratum, fidem eius dictis nullo modo defuturam. Hæc ille, simulq; regis permissu Micheam palma percussit. Cæterum quum id impune fecisset, metu Achabus liberatus, in aciem copiam eduxit, eius pugnæ exitus declarauit numinis prouidentia contigisse, vt nulla ex ea iniuria vlrio secuta sit, ne si aliter euenisset fatali exitio mora fieret. Erant regum animi, etsi præsenti metu leuati, haud tamen omnino liberi religione. Quare ita inter se comparãt, vt Iosaphatus stola cæterisq; regijs insignibus in acie staret, Achabus gregarij militis habitu pugnam cieret. Dicitur Adadus suis præcepisse, vt tota acie Achabum ad interitum requirerent, homo omnium ingratissimus, qui tanto studio mortem hominis optauerit, a quo tertio ante anno vitam dono accepisset. Potuerunt scio ego, præter Ramoti causam, media temporis intercapedine nouæ inter eos offensæ existere, etsi autores quibus curæ fuit hæc prodere non dicant, quid in causa fuerit quod vterq; alterum tam infense oderit, vt hic tegnum, ille vitam alterius peteret. Cõmisso igitur prælio, fatalis necessitas Achabum in eum locum pertraxit, vbi sagitta ab hoste immissa letiferum accepit vulnus. Traxit tamen aliquandiu pugnam, verum inclinante die, quum assiduo fluuio sanguinis consistere amplius non posset, aliquanto prius q̃ animam efflaret, pugna excessit, dein prælio i noctem extracto, vbi primũ Achabi casus rumoribus vulgatus est, Israelitæ fuga delapsi in pacatũ concesserunt. Regium corpus Samariæ est sepulchro datũ, mortui cruorẽ (quod multo antea Helias viderat) circa Isaram Samariæ fontem, vbi Achabi currus est abstersus, lampserunt canes. Continebatur Isara Nabothei agri finibus. Iosaphatus ex acie reuulsus Hierosolymam se trepide recepit, nec longo inde interiecto tempore, ab Hammonitis, qui Moabitas & Arabum auxilia suis viribus adiunxerant, bello est petitus. Tres ita gentes Iosaphad regnum hostiliter adortæ, & ad Asphaltidem vsq; lacum tumultuose progressæ, Gaddum lacui adiectum obsidione cingunt. Distat ab Hierosolymis locus stadijs trecentis

Syri iterũ prælio vincunt.

Micheas ꝓpheta.

Iosaphati eopiæ & opes.

Iosaphatus Achabo auxiliatur.

Micheas.

Sedechię facinus.

Achabi casus.

centis, pręcipua ibi palma, opobalsamiq́ue, vt Iose
phus ait, prouectus. Huiusmodi bellorū minis Iosa
phatus territus, ad diuinā opem homo sacrificulus
cōfugit, cuius iussu supplicatum est promiscue ab
omni sexu, & ætate. Helisei deinde voce factus cer
tior, victoriā de hoste sine prælio adesse, cōscripto
exercitu in Thecuæ desertis consedit, inde priusq̃
ad hostes veniretur, dira libido illorū animos cœ
pit in se hostiliter sæuiēdi, tātaq́ue cædes secuta, vt ex
numerosissimo nuper exercitu, q̃ paucissimi super
fuerint. Incidit in terrā illā stragem Iosaphat⁹, col
lectisq́ue per triduū spolijs, hostiūq́ue castris direptis,
Deo Optimo Maximo ob victoriā clarissimā sine
vlla suorum clade quæsitā gratulatus est, mansit
iam inde loco nomen vt laudum actionis sit val
lis nūcupata. Fuit inde rerum status circa Hieroso
lymam pacatissimus, binaq́ue Israelitarum regna
ob regum amicitiā, pacate inter se agentium, opi
bus & ocio floruerunt. Medio itaq́ue tēpore Ocho
zias Achabi filius qui nihilo patre erga religionē
melior fuit, quum Moabitæ subita defectione an
nuū tributū abnegassent (Iosephus tributi summā
explicat, trecentaq́ue ouiū milia ait intonsa dari soli
ta) medio belli apparatu graui scalarum lapsu de
bilitatus, quum modica spe vitam traheret, Acha
ronem misit, qui ex vano quodam eius gentis ora
culo sciscitarentur, an ex eo esset languore conuali
turus, ijs qui missi fuerāt Helias factus est obuius,
monuitq́ue impie facere Ochoziam, qui alienam su
perstitionem secutus, dæmonum sectaretur præsti
gias, irentq́ue & regi nunciarent futurū, vt non mul
to post vitam cum morte ꝯmutaret. Hic cōmotus
Ochozias, petijt quis esset is, a quo responsum ad
se tulissent, nescire se nomen illi confessi sunt, cæte
rum hirsutum corpus, scorteaq́ue præcinctum. Sen
sit tum Ochozias Heliam adesse, misitq́ue ad eū tri
bunū cum paucis, qui si venire ad se recusasset, vel
inuitū traherent. Repertus est propheta sedens in
monte, superbeq́ue & minaciter iussus ad regis con
spectū properare, miraculo accidisse aiunt, vt cœ
lesti flāma sit tribunus & qui cū eo erant continuo
absumptus, atq́ue similē cladem expertos qui secun
do deinceps loco a rege venerāt. Postremo mitius
appellat⁹ in vrbē venit, hic Ochoziā corā instruit
quæ de ipsi⁹ interitu cognouerat: actum demū vt
quidā tradūt Helias in humanis esse desijt, nec quo
casu ex hominū oculis fuerit sublatus, satis cōstat.
Similis quædam opinio tenuit de Enochis exi
tu, qui antiquior fuit diluuio mille & amplius
annis. Nec Ochosias multū deinceps superfuit, in
cuius locum Ioras frater regimen suscepit. Is bellū
in Moabitas ob gentis defectionē ornare adortus,
ad Iosaphatū misit, qui eū rogarent, vt socia secū
arma in Moabitas iungeret. Respōsum est, fore vt
nō solū Iosaphatus cū suis auxilijs præsto adesset,
sed Damascenū etiā regē in belli societatē traheret.
Cum his igitur copijs, quas in armis habuit, Ioras
Hierosolymā venit, quo Damascenus Rex cū suo
exercitu nō multo antea fuerat accersitus, hinc tres
reges cū tribus regijs exercitibus in hostē profecti,
& vt suus esset occultior accessus, per deserta iter in
tendūt, quib⁹ sane locis est nō nihil sitī laboratū.
Cæterū Helisei precibus (dederat is Heliç dū in hu
manis fuit operā) nullū malis aquatiōis incōmo
dum adijt exercitus. Moabitæ quia constās erat fa
ma, tres reges cum suis copijs appropinquare, præ
mittunt cōfestim qui montiū angustias insiderēt,
frāgerētq́ue hostiū conatus in ipsis regni finib⁹. Sed
dū hi facessunt imperata, cruentes forte aquas pro
ximo torrente intuiti, deletas hostiū copias intestī

Iosaphati in Hāmonitas miraculosa victoria.

Ochoziç casus.

Flamma exuritur tribunus Heliç iussu.

Ioras.

Tres Reges in Moabitas tēdunt.

na seditiōe rati, qualē ipsi casum haud multo pri⁹
fuerāt in Iudæa experti, id regi nunciandū curant,
simulq́ue ab eo petūt, vt liceret sibi ad hostiū spolia
legēda ꝯrendere. Quā temere nonciata res est, tam
stulte & a rege & ab alijs credita, ꝓmissumq́ue oībus
vt in prædā discurrerent, tum præsidio locorumq́ue
opportunitate relicta, incōposito agmine ad hostē
tendunt, anheloq́ue cursu in Israelitarū castra incidē
tes, velut in insidias prolapsi impetū primo inhi
bent, inde metu perculsi fugam capessunt. Modico
itaq́ue negocio fusi sunt, passimq́ue palantiū terga cæ
sa. Moabitanos deinde fines tripertito reges ingres
si, vniersam regionē ferro & igni populant, plures
ad hæc vrbes vi captæ direptæq́ue sunt, & incensæ,
quędā etiā ab imo excisę. Ad regiā vrbē postremo
copię admotæ, quæ longa obsidione fatigata, quū
haud procul ab eo esset vt vi caperet, tentauit Moa
bitanus rex cum quingentis fortibus viris per ho
stium stationes erūpere. Cæterū vi hostiū in vrbē
cōpulsus desperatione actus filiū maximū natu,
qui ad regni successionē alebatur, in fastigio muro
rum vnde ab hoste conspici posset, pro hostia ma
ctauit. Id spectaculū intuiti reges miseratione com
moti, admonitiq́ue insuper vnius nuper potentissi
mi regis exemplo, q̃ incerta sit oīs humanarū rerū
conditio, confestim obsidionem soluunt. Credibi
le est Iosaphatum & alios animaduersa hostis de
speratione, satius duxisse mitioribus conditionib⁹
pace illi reddita bellū cōponere, q̃ labore & pericu
lo hostē ad mortē ꝯpellere, sed quoquo modo pax
illi reddita est. Moabitanus hostis, ꝙ satis constat,
haud multo postq̃ filiū interemit leuatus est obsi
dione. Victores exercitus diuersi in suum quisq́ue re
gnum abierūt, nec ita diu postea Iosaphat⁹ vita de
cessit, quum iam sexagenarius esset, sextusq́ue a Da
uide Hierosolymis annos quinq́ue & XX. regnū te
nuisset, ipsi regiæ stirpis autori magnitudine ani
mi, gestarumq́ue rerū gloria & pietate perq̃ similis.
Ioras natorū maximus per manus ab eo regnū ac
cepit pacatissimū, florebātq́ue oīa in tota Iudęa ocio
& opulētia, quū Samaritanæ res sua spōte turbare
cœperūt genus statū. Ioras Achabi filius, qui post
patris interitū Samariæ tenuit regnū, venatū exi
turus ab Heliseo monit⁹ dicit, vt capitales caueret
insidias q̃ a Syro hoīe imminerent. Audijt ille do
miq́ue serenuit. Adadus rex q̃ in animo habebat illū
excipere insidijs, vbi propositæ cædis cōsilium ad
irritū cecidisse vidit, in paucos familiares quos ei⁹
cōsilij participes fecerat sæuire violētus rex, & iam
quęstioni eos admouerat, quū ex domesticis vnus
frementē admonuit, videret ne Heliseus propheta
homo futurorū non ignarus, & qui rebus Ioræ ve
hementer studeret, regē impendētis periculi admo
nuisset. Fecerūt ea verba apud Adadū fidem, conti
nuoq́ue ira in vnū deflexa, mittit qui Heliseum Do
thai agentē capitūad se perducerent. Equites qui ad
id missi sunt caligine illorū oculis offūsa, propheta
in Samariā ad Ioram pertraxit, obiecissetq́ue eos rex
suis trucidādos, nisi Heliseus inhibuisset, satis ha
bere se dictitans ꝙ Syri se in tutela numinis esse nō
ignorarent. Hospitaliter itaq́ue suasu eius habiti ad
Adadum incolumes remissi sunt. At neq́ue Achabi
antea beneficiū, neq́ue tunc Ioræ hospitalitas Syrū
pacatiorē reddere potuerūt, sed tam ingēti armorū
apparatu q̃ nunquā antea Samariā adortus, Iorā
intra mœnia cōpulsum graui cœpit obsidione fa
tigare, q̃ præter spem oīm longius distracta, tantā
rerum omniū in vrbe caritatē & inopiam peperit,
vt proditum sit memoriæ, caput asini octoginta
nummis argēnteis vænijsse. Ioras in summa rerū

Moabitarum clades.

Moabitarum rex filiū pro hostia mactat.

Heliseus Syros in Samariā ꝑtrahit.

Caput asini.lxxx. nummis vęnijt.

omnnium difficultate nihil adhuc fractus animo,
cæterum veritus ne fame ciues adacti, occulta cum
hoste sererēt colloquia, ipse circa muros solicite sta
tiones obibat, cū mulier quædā ꝓcul intuita flebi
li voce appellat, rogatq; suppliciter vt sui miserea
tur. Credidit primo Ioras multis alioqui curis di
stractus aliquid a se peti, quo longa inedia soluere
tur, ob idq; mulierculę occurrēs nihil esse in se testa
tur quod cuiquā opitulari possit. Appellat interim
illa nihilo secius regis fidem. Tum dicendi potesta
te facta, conuenerat inquit rex mihi cum vicina, vt

Mulieres fame filios comedunt.

quū iam longa fames omne dirum nefas suaderet,
filiū vtraq; suum sorte interficeremus, vt quod hu
ius afflictę vitæ adhuc superest, nefario diroq;(qm
meliore non licet) traheremus cibo. Occidi ego
prior vnicū quē habui filiū, partitaq; sum ex ęquo
cum illa corpus, nunc eo consumpto abnegat per
fida mulier se mecum tale aliquid pepigisse. Qua
re te per hæc mala quæ patior oro & obtestor, vt
pro imperio & potestate eam cōpellas ad hæc quæ
mihi ex pacto debētur rite persoluenda. Perculsus
Ioras rei Atrocitate vestē sibi conscidit præ nimio
dolore, inde ira accensus mittit qui Heliseum ob
truncarent, quippe qui securus nimis extrema suo
rum mala intueretur, nec in tam longa obsidione
cōsilio precibusve, regem aut ciuitatē iuuisset. Præ
sensit Heliseus, vt futurorum gnarus, percussoris
aduentum, monet itaq; discipulos quos circa se ha
buit, vt in ipso vestibulo domus regiū spiculatorē
paululū remorentur, certo scire se regē ad se confe
stim venturum, vt cædē inhiberet, estq; verborum
fides continuo secuta. Tum Ioras multū est coram
eo questus, q res suas in tanto rerū discrimine con
stitutas, nullo fauore numinis subleuasset. Tū He

Helisei vaticinium.

liseus bono inquit sis animo, cras quod minime
reris adeo rerum oim leuabitur annona, vt duob'
stet siclis hordei satum. Hic ex regijs amicis vnus,
erit id certe inquit, si tritico & hordeo pluerit. Erūt
hęc vt dixi, Heliseus ait, sed ea copia nihil ad te. Se
quente igitur nocte, tacita perturbatio primū ho
stium castra inuasit, inde cum tubarū clangor hor
rendusq; armorū fragor porro redditus multū ani
mos perculisset, consternati hostes ad regem cōcur
runt, nunciant vim hostium ingentē adesse, nimi
rum ex Aegypto aliundeve noua Iorę adsint auxi
lia, quibus fretus impetum in castra sit facturus,

Ioras obsidiōe leuatur.

hæc illi, simulq; vbi terrificus clamor tubarumq;
concentus appropinquare visus est, adeo regem &
alios turbauit, vt Syri nocturna occasione vsi, reli
ctis castris oim rerum opulentia refertis, trepide in
pacatū trans Iordanem concesserint. Inciderūt le
prosi quidā in castra nuper deserta, qui ex gentis in
stituto vrbe exclusi, quum nemo ante portas stan
tes in tam arcta iuuaret annona in castra trāsire cō
stituerant, vt cibū inde mendicarēt: hi cognita ho
stium fuga, omnia enim silentij & solitudinis ple
na occurrūt oculis, ad vrbē recurrūt, custodibusq;
præcipiūt, vt cōtinuo regi nunciēt, deserta esse ho
stium statiua. Nulla ab initio regi apparuit causa,
cur Syrus tam celeri desperatione obsidionē sol
uere debuisset, credere itaq; vulgo, Syrorū eā artē
esse, vt si temere ad prædam ex vrbe discurreretur,
oppidū subita vi caperēt. Placuit igitur nihil inex
plorato agere, missi sunt expeditissimi equites, ius
siq; ad Iordanē vsq; fluuium adequitare, postea ve
ro q̄ hi tuta omnia renunciarūt, discursum est in ca
stra ad prædam diripiendā. Iumentorū & curruū
numerus ingens captus, multum præterea auri &
argenti preciosæq; vestes, cęterum nihil æque fuit
oibus gratum ac frumenti copia, quæ supra modū
ingens in castris reperta est. Ea res in causa fuit, vt
eodem die quo hęc gesta sunt, duo hordei sata vno

Satū mēsurę gen'

siclo vænierint. Habuit satum mensuræ genus, vt
Iosephus scribit, modium vnum Italicū & dimidi
um eius. Cū cætera igitur prophetæ verbis respon
dissent, hesternus ille cauillator, qui temere fuerat
in prophetā inuectus, cū ante portā a rege constitu
tus esset, vt multitudinē sedatione gradu in castra
emitteret, ne cōferto præcipitiq; agmine minus
validi (vt solet) eliderentur, plurium simul irruen
tium vi pressus, violenterq; iactat' efflauit animā.
Adadus vbi in Damascū venit, nocturnę fugæ va
niq; pauoris cōscius, in languorē maximū incidit,
peperitq; languor (vt assolet) morbū, quo ille im
plicitus Azahelem ex aulicis quendā ad Heliseum
misit cū muneribus amplissimis, vt senē de valitu

Heliseus Adadū moriturū nunciat.

dinis exitu cōsuleret. Propheta peritutū regē dixit,
ac cum his in lachrymas prorupit. Miratus Azahel
prophetā flentē causam requisiuit, tum Heliseus,
dubiū impulsu numinis an vt diuinatione expe
rientiā daret aliquā, suiq; admirationis hostem in
suos pacatiorē haberet, cerno inquit te futurū Syrię
regem, miserabilēq; cladem nostræ genti allaturū.
His Azahel instruct', homo qui iam antea immo

Azahel Adadū iterimit.

dicos alebat spiritus, vbi domū venit regem mor
bo affectum laqueo extinxit, regnumq; absq; vllo
maiore certamine occupat. Erat Azahel vir impi
ger opibusq; & gratia secundū regem longe inter
Syros potentissimus, autor itaq; fuit plurium tem
plorum suis vrbibus Dasmasciq; in primis erigen
dorū, & cū his vnū quod Adadus instituerat, qua
propter vtriq; diuini sunt postea honores decreti,
& ambo pro dijs habiti. Samaritanæ interim res

Ioræ præuaricatio

aliquādiu in ocio fuere, Ioras qui Hierosolymis re
gnabat (enimuero duo eodē noie, vterq; suo regno
in Iudæa rerū tēpestate illa potiti sunt) Athalię cō
iugis cōsuetudine (fuerat hęc Achabi filia, sed plus
oino materna superstitiōe q; Iudaico ritu imbuta)
tantū a paterna pietate diuersus abijt, vt a domesti
corū cæde regnū auspicat', impiū alienigenāq; cul
tum ꝓ eo quē a maioribus acceperat, sit secutus: &
quod maioris oino fuit amentiæ, populū ad malo
rum dæmonū cultū vi cōpulit, quib' demū malis
coinquinat', in varias incidit clades. Idumei ab eo
primū defecere, rege interfecto qui i fide ipsi' erat,

Arabes Palæstinā populantur.

secuta & aliarū gētium defectio, nouissime Arabes
Palæstinā adorti omnē campestrē regionem ferro
& igni populati sunt, domo insuper direpta, vxo
res & liberi preter Ochoziam natu minimū qui fu
ga seruat' est, subito hostium incursu periere. Ipse
vētris profluuio diu cōflictatus (quæ oia ex Heliæ
epistola antea cognouerat) anno ex quo regnare

Ioræ interitus.

cœperat octauo infeliciter cōsumptus est. Eum ex
tinctū, neq; regio funere extulit populus, neq; ma
iorum sepulchro inferri est passus. Ochozias pater
ni regni gubernaculū accepit, quo Hierosolymis

Tyberini interitus.

imperāte Capetus in latio albanū regnū obtinuit,
& mox post eū Tyberin', qui in Albulæ fluminis
traiectu summersus nomen aquis ad posteros de
dit. Dionysi' autor est prælio circa amnē cōmisso,
regē in flumen pręcipitatū perijsse, nomenq; aquis
dedisse. In Aegypto Spinaces imperabat, Ophraa
tanos in Assyria: Athenis Mezades, Archelaus La
cedæmone, Corinthi Agesilaus. In altera Iudææ
parte Ioras Achabi filius iā antea regnabat, Is post
Adadi interitū hostili metu solutus, ad Ramothū

Ioras vulneratur.

vbi pater letali vulnere acie saucius excesserat. Sy
ris adimendū animū adiecit, Ingenti itaq; exercitu
cōparato magnis opibus vrbem expugnare cona
tus, dum forte circa muros incaute versatur, sagitta

ex vrbe

ex vrbe petitus, graue vulnus accepit, ad quod cu
randũ in Iezaelẽ vrbẽ ꝓximã decessit, Hieo Nansi
filio viro impigro cũ imperio i castris relicto. Erat
Hieus obsidioni cæterisq; rebus ita intẽtus, tã stre
nue tẽpestiueq; imperatorium obibat munus, vt a
nullo regis pręsentia desideraretur. Sed dum Ioras
diligẽter curatur, Heliseus vnũ ex discipulis Ramo
thum in castra misit, qui Hieum futurũ regẽ inun
geret. Erãt tum forte circa Hieum plerique ex princi
pibus castrorũ, siue officij causa, siue ad aliquid de
summa rei cõsultandũ vocati, quũ Helisei nũcius
ingressus secretũ ab eo petijt, atq; in proximũ cõcla

Hieus rex inungit. ue abductũ, Hiei caput oleo perfudit, testatus se ab
Heliseo missum, vt eum Samariæ regẽ inungeret:
fore, vt regnum sine vllo maiore motu obtineret,
atq; ex Heliæ prædicatiõe oẽm Achabi extingue
ret progeniẽ, in prophetarũ vltionẽ, quos Achab⁹
impie obtruncasset. Hæc ille cũ dixisset, confestim
retro abijt. Hieus vbi se consilio reddidit, rogatus
ab ijs qui proxime steterant, qua fiducia homo ille
in cuius ore manifesta emineret væcordia, eũ a re
seria abduxisset, Hieus & qs & vnde esset docuit,
inde cunctãter & cũ rubore quæ facta essent patefe
cit, ad quã vocẽ cõsensus & gratulatio ingens orta
est, quã occasionẽ Hieus secutus, primũ oĩm prin
cipes cõmouit, vt milites ad officiũ hortarentur si
mulq; ad Ioram extinguendũ ire pergit, nec iã pro
cul Iezraele erat, quũ agmen aduentare nunciant ij
qui in speculis stabãt, tum Ioras perculsus expedi
tissimũ equitẽ iussit venienti agmini occurrere, q ex
ꝓximo speculat⁹ amici essent an hostes, ad se celer
rime recurreret, is ab Hieo i occursu oppressus, ius
sus est agmẽ sequi, quod procul intuit⁹ speculator
ex edito exclamat, equitem post congressum agmi
ni sese agglomerasse, quod cũ in altero quoq;, qui
post illum est missus euenisset, cõtinuo Ioras cum
Ochozia rege Hierosolymorũ qui ibi forte erat in
currũ sublatus, q̃q̃ vulnere adhuc grauante, amẽti
similis Hieo occurrit, quẽ quũ procul amice cõpel
lasset nec contra quicq̃ pacate redderetur, sed vene
ficæ impudicæq; fœminę filius appellat⁹ in se im
petum fieri vidit, flexo repente curru fugã molitus

Ioras & Ochozias ab Hieo occiduntur. est. In eum habire volentẽ Hieus hastam cõtorsit,
sunt qui sagittã dicant, qua trãsfixus Ioras curruq;
deuolutus in poplitẽ cõcidit, animamq; continuo
efflauit, eius corpus in Nabothei agrũ volucribus
& feris est proiectum, vt vera essent quæ Helias
post Nabothei cędẽ, Hiezabelis nequissimę suasu
perpetratã, in Achabo et posteris euentura dixerat,
Ochosias & ipse sagitta ab Hieo vulneratus equi
pernicitate in Magedonẽ grauiter affectus aufugit,
vbi inter currendũ est ipse quoq; extinctus, quum
annum nec amplius octauo ab Dauide loco, Hie
resolymis regnasset. Accidit igitur vt duo Iudæo
rum regna vno tempore vtrunq; suo sini rege spo
liata. Post Iore cædem Hieus Iezraelem adequita
uit, vbi Hiezabel Ioræ mater erat, hæc morte filij
cõperta, ex alta turri exclamãs, Hieum venientem
conuicio excepit, nequissimũ mãcipium appellãs
nunc perfidum & impiũ, qui dominũ & regẽ vio
lare esset ausus. Hieus Eunuchis qui cũ Hiezabele

Hiezabelis interitus. erant imperauit, vt eam e turri præcipitarẽt, quam
ruentem, humiq; afflictã turma equitum ad id mis
sa, equorũ vngulis conculcatã, & obtritã pene ad
nihilũ redegit, ita vt quũ Hiei iussu eius corpus ad
sepulchrũ requireretur, nihil præter manũ reperiri
potuerit, cætera q̃ ex equorũ attritu superfuere, ca
nes subito laniatu cõsumpserunt. Ego vt in Nabo
thi agrũ abijceret ab Hieo corpus requisitũ credide
rim, potiusquã vt funere ornaret vllo, nisi in Ty
riorum regũ gratiã ex qua ille fuit familia, id factũ
aliquis arbitretur. Septuaginta Achabi filij i Sama
ria sub pedagogis adhuc erant, hi vno tẽpore Hiei

Achabi ꝓgenies extinguitur. iussu necati sunt. Eorũq; capita ante regiã ad specta
culũ coaceruata. Inde Hieus pro cõcione testat⁹ di
citur, eã cædẽ nulli esse mortaliũ ascribendã: Acha
bi impietatẽ in se suãq; domũ, cœli numẽ irritasse,
adesse vltionẽ sceleri, quũ impij regis, tũ eius cõiu
gis fœminæ teterrimæ, quã Helias diuino afflatus
spiritu aliquãdo affuturã dixerat. Nec Hieus adhuc
inimico sanguine expletus, oẽs Achabi toto regno
necessarios expulit, quin & Ochozie fratres (hi qui
dem Hieo in Samariã tẽdenti obiter occurrerãt) cõ
festim ad suppliciũ rapi imperauit. Cõuersus inde
ad superstitionẽ tollendã populo ad cõcionẽ voca

Sacerdotum Baalis cõuocatio per Hieum. to edicit, velle se Baali Deo, cui⁹ cultus ab Achabo
fuisset induct⁹, solẽnes venerationes reddere, accer
sendos proinde vndiq; sacerdotes eius religionis pe
ritos, ipsiusq; sacri antistites, vt rite celebriq; cõuen
tu oĩa fierẽt. Capitalẽ pœnã irrogat huic, qui ad di
ctam diẽ nõ affuisset. Multis igitur in Samariã con
fluentib⁹, vestẽ qua facturi erant sacra per põtificẽ
assignari iussit, voluit credo eo discrimie a reliqua
multitudine discerni, vt percussores sine alteri⁹ cla
de in eos tutius grassarentur, sic quoq; verit⁹ ne quis
piorũ illis temere mixtus periclitaret. Nam multi
quoq; qui in antiquo ritu religionis permanebãt,
in regiũ gratiã Baalicis sacerdotibus frequẽter mi
scebãtur. Sciscitatus ergo Hieus Ionadabũ virum
insigni pietate, quẽ eius cõsilij fecerat participẽ, an
piorũ quempiã eo cœtu mixtũ arbitraretur, cũ ne
gasset ille quenq̃ adesse, octingentos ex cõposito
armatos in eos aræ admotos misit, quibus impera
tum erat, ne vnum quidẽ incolumẽ abire paterentur,
nisi pro ijs qui seruari essent ipsi suis capitibus
vellent pœnã luere. A nullo igitur est ferrũ reuoca
tum, atq; vna sacerdotes ministriq; Baalici in suo

Sacerdotum Baalis cędes. vestigio obtrũcati sunt. Tẽplum Baalis quod erat
Samariæ incensum ac dirutũ, atq; hoc maxime mo
do praua religio a Sidonijs accepta, ab Hieo est sub
lata, cætera multitudo in antiqua religione regis
iussu permansit. Sed dum hæc Samariæ geruntur,
Athalia Ochoziæ mater, cæde Ioræ fratris, filijq;
vno pene tẽpore nũciata, mox grauiore adhuc nũ
cio de Hiezabelis matris, totiusq; familiæ crudeli
interitu certior facta, mulier sua natura ferox faci
norosoq; ingenio, tot domesticis cladibus alia sup
aliã irritata, regnũ vi occupat: ac quoscũq; ex Daui

Athalia oẽs regię stirpis occidi imperat. dis domo medio est tumultu adepta, vt oĩs familię
memoria aboleretur, occidi imperauit. Ioas Ocho
ziæ fili⁹ infans, ex regia sublat⁹, in Iosaphatæ ami
te domũ furto est delatus, vbi annos septẽ, quibus
Athalia regnũ administrauit, icredibili pietate est
nutritus. Erat Iosaphata Ochoziæ ex patre soror,
nupseratq; põtifici Ioiadæ. Is vt regnum puero re
cuperaret, paucissimis Centurionũ, q apud se Ioas
aleretur primo aperuit, inde fide data & accepta,
quid in animo haberet edocet, scire se ait fato Da
uidicæ stirpi Iudæ regnum plures ætates deberi,
statutum proinde habere quantum in se sit experi
ri, an paternum diadema possit puero recuperari,
neq; consiliũ aut vires ad id defuturas, tantum leui
tis & cæteris sacrorũ ministris qui foris essent sibi
cõuentis opus esse, qui vt ad certũ diẽ sacrorũ præ
textu in vrbẽ venirent, pontificia potestate se euo
caturũ dixit, ipsi regionatim pariter inter se mun⁹,
vndiq; sacrũ ordinẽ accerserẽt. Centuriones multis
pollicitationibus onerati, cæterũ odere & ipsi sua
sponte præsentẽ rerũ statũ, impigre eam nauarunt
operã. Affuerunt igitur paucis diebus tribuũ prin

dpes, et leuitarum plurimi, quib⁹ in tēplum appel
latis, Ioam primo in cōspectū dedit, simulq; demō

Ioas in regnū gentile restituitur.

strat quis esset quē oculis cernerēt, quo ve casu ser
uatus, quāta præterea cura apud se domi enutritus.
Subijt statim puero inspecto oim animos Dauidis
& aliorū ab eo regū memoria, nec præ nimia pieta
te lachrymis tēperare potuerūt. Ad breuē igit hor
tationē, subit⁹ est fauentiū clamor secutus, puerūq;
regnare iubentiū. Tū pontifex, bene habet inquit,
qñ vobis ita placet euenire, ite & per partes oēs tē
pli aditus præsidio tenete. Ipse puerū diadematū re
gio solio collocat, patefactoq; regū armamētario,
pri⁹ q̄ vll⁹ orirēt tumult⁹, suos armis istruit. Atha
lia trepidissimis nūcijs domo excita, cū ea armorū
manu stipata, quā forte ad manus habuit, tēplum
inuadit, vbi puerū diademate insignitū intuita, ve
stes sibi præ nimio dolore cōscidit, inde per mediū
præsidiū furibunda vadēs, tēplū irrupit, qui ꝓ por
tis stabāt excōposito facile cesserūt, inde mucroni
bus in eos conuersis qui post illā irrūpebant, haud
magno certamine a suis exclusam protinus ferro
obnoxiā habuere: tum pōtifex mādat suis eā vio

Athaliæ cædes.

lenter arripi, atq; in Cedronis valle abductā, ne tē
plū cęde violaret, iugulari. Ex sacro igit abstracta,
ad portā q̄ mularū dicta est, ferro icta corruit. Atha
liaq; in hūc modū extincta est. Ioiadas populū ad

Ioiadæ verba ad populū.

cōcionē vocat, hic a Dauiticæ gētis in omne Iudai
cum nomē meritis exorsus sanctitatē familiæ, pro
missumq; diuino oraculo nepotib⁹ regnū memo
rat, in Athaliā inde est inuectus quæ crudeliter re
gnū adepta, multo crudeli⁹ exercuisset, iure cæsam
pronunciat, verū legitimumq; ait populo regē re
stitutū, eum oēs intueri oportere, eū seruare, quē di
uina prouidentia magis q̄ humanū vllum seruas
set consiliū. Sacramento multitudinem adegit, ne
quenq; alium viuo puero in vrbe regnare pateret,
nec ab vllo eum violari, sed pro vnius salute & in
columitate, oēs labores & pericula adiret. Adiectū
etiam, ne leges vllæ præter eas quas Moses tulisset
deinceps obseruarentur. Ita ille cū populo egit, in

Baalis tēplum dirutum.

de Baalis phanum, quod Ioras Athalię suasu Hie
rosolymis erigi passus fuerat, a summo ad imum
est dirutū, Mathanq; loci sacerdos interfectus. Erat
tum Ioas quum regnū adeptus est annorū septem,
māsit tamē illi regnū incolume ad puberē ætatem
accuratissima Ioiadæ tutela, quo viuo cult⁹ quoq;
religionis præter cætera regi iam adulto fuit curæ.
Nec Hieus interim rex Samariæ multū pacatas ha
buit, Syri Azahele duce, qui late in eā gentē per id
tēpus imperabat, oēm trans Iordanē regionē ferro
& igni fœde vastauere. Nec eam iniuriā Hieus est
vltus, sed regni opibus per hæc turpiter afflictis
Ioacha filio superstite, anno sexto ac vigesimo ex
quo regnare cœperat, e vita migrauit. Hierosoly
mis Ioas vbi per ætatē regimen cepit, a piēṫissimo
opere administrationē auspicatus est, Salomonis
tēplo magnifico sumptu reparato, quod Athalia
& filius magna ex parte labefactauerant. Nec ita
multo post templi instaurationem, Ioiadas iam
æuo cōsumptus ex humanis decessit, qui Israelita
rum vnus post Mosen centum & triginta vixit an
nos. Post Ioiadæ mortē, tum demū Ioas quasi fræ
no & vinculis solutus, in ea vitia erupit, quę ad id
tēpus male dissimulauerat, alienas sacrorū cerimo
nias cū principibus ciuitatis amplexus, priori vitę
pioq; instituto longe diuersus abijt, prophetisq; in
dirā superstitionē, impiumq; cultū reclamātibus,
id scelus neq; regi, neq; cæteræ multitudini fore im

Zacharię mors.

punitū, quo monitu nō modo nō nefario ille absti
nuit cultu, sed Zachariā etiam Ioiadæ filiū virum
iustissimum, in templo obtruncari iussit, nec lento
deinceps gradu diuina abfuit vltio. Azahel Iudæ
fines ingressus Getheum agrum fœde populatus
est, eratq; ad Hierosolymā castra moturus, quum
Ioas sacris thesauris, regiaq; gaza exut⁹, pacē igno
miniose petitam vix magno auri pondere sibi a
Syro redemit, nec ita multo post quum in grauissi
mum incidisset morbum, longa ægritudine cōflic
tatus, eorum insidijs qui Zachariæ mortē iniquo
animo tulerant, anno sui regni septimo & quadra

Ioas interficit.

gesimo perijt. Nec eo extincto res Samariæ paca
tiores fuere, quin multo magis accisæ summaiori
busq; cladibus immersæ, Syrus perpetuus gentis
hostis plures vrbes Ioachani qui Hieu fuit filius pri
mo ademit. Inde eius copias victas occidione occi
dit, apparebatq; oīa breui in hostium potestatem

Ioachan pacem redemit.

concessura, quum pax Ioachani est reddita. Auro
ne bellum soluerit Ioachan, vt Ioas prius fecerat,
an tributū pendere sit pollicitus, parū liquido tra
ditur: illud satis constat, quiete ab externis armis
impetrata, breui res Samariæ in pristinā felicitatē
restitui contigisse, quibus pace & fortunis florenti
bus Ioachan humanæ necessitati concessit, quum
annos septemdecim rerum potitus esset. Qua sane
tempestate Diogenetus Athenis regnū obtinuit:
Eudemus Corinthi, Acrazapes trigesimus quint⁹
a Nino in Assyria, Sesonchoris in Aegypto, Albę
in Latio Agrippa & qui interim ei successit Sylui⁹
Romulus, qui vndecimus fuit ab Ascanio, hunc
quidā Remulū vocāt in quibus est Eusebius. Dio
nysius Alladiū scribit, quē tyrannico ait fuisse in
genio, & cū dijs inimicitias exercuisse, quippe qui
in deorū cōtemptū fulgura & tonitrua imitaretur,
quibus terroribus in sui admirationē verteret ho
minum mentes, coliq; vt Deus postularet, sed ve
ris fulminibus, imbriq; cœlesti, ac proximi lacus
inundatione, qui fuit penes illius regiam, cum tota
domo perijt, qua parte pellucēte lacu quum vndæ
paululū subsidūt, in imo vado locorū accolæ ædi
ficiorū vestigia se spectare opinantur. Astipulatur
vetustæ famæ Liuius, qui eū fulmine consumptū
tradidit. In hæc tempora Eusebius Lycurgū reijcit,

Qua Lycurgus ætate fuerit.

Timæus duos prodidit apud Spartiatas Lycurgos
diuerso tēpore claruisse, q̄q̄ duorū res gestę ad vnū
ob noīs celebritatē referātur. Quod si vera sunt, q̄
Timęus tradidit, vter hac tēpestate fuerit in dubiū
venire potest, nam quod ad legū latorē attinet pa
rum omnino constat, qua potissimū ætate fuerit.
Quidā & in his Aristoteles Iphiti eum tēporibus
fuisse memorant, Olympiacasq; cum eo ferias cele
brasse. Eratosthenes & Apollodorus antiquiorem
prima Olympiade arbitrati sunt. Plutarchus non
nullos credidisse ait visum ab eo Homerū, quē his
quoq; claruisse tēporibus prodiderunt quidā. Ipsa
temporū ratio in qua Eratostheni & Apollodoro
pene cōuenit cū Eusebio, effecit vt credā eū qui cū
Spartiatarū ciuitatē legib⁹ exoluit, reponendū esse
in hac tēpora, de quo ob Laconica instituta legesq;
memoratissimas haud absurdū sit paululū in eius
reb⁹ immorari, nec breuitatis interim obliti in eo
oīa cōsectabimur, historiā eñ non vitā scribimus.
Eo tamē libentius singula perstringā, quo magis
varie, q̄ ad ipsius peregrinationē attinent, obitū,

Lycurgi successus

legū lationē, ciuilesq; institutiones, tradita reperio.
Satis constat regnū a Polydecte fratre relictum ali
quādiu pro rege administrasse, mox vbi factus est
certior vterū gestare defuncti fratris vxorē, pueri, si
puer forte nasceret, tutorē dūtaxat egit, ei qui post
ea natus est, Charilao nomen fuit. Sed maior oīno

Charila⁹

erat Lycurgo autoritas quam tutoris esse soleat,
quę

quæ quo maior videbatur eo grauior iuidia est illi a
Leonida pueri auunculo, & alijs matris necessarijs
orta, illum sedulo ad populũ criminãtibus, velut
pupillaris tutelæ prætextu ambitiose quæreret, vt
fratris filio quoquo modo expuncto regnũ occu-
paret. Ea res causam illi præbuit diutius peregrinã
di, vt tandiu abesset quoad puer ad eã peruenisset
ætatẽ, qua per se hæreditariũ regis nomẽ tueri pos-
set. Igitur in Cretã primo nauigauit, vbi satis con-
stat cum ciuitatũ principibus cõgressum, multa ex
his didicisse, quæ in Laconicis institutis retulit. Ex
Creta in Asiam traiecit, hic cum forte Homeri poe
mata legisset, haud quidẽ pauca ex ea lectione hau-
sit, ad ciuilẽ vsum pertinentia. In Aegyptum inde
transijt. Aristocrates Spartiates in Indiã quoq; eũ
peruenisse ait & cum Gymnosophistis locutũ, Ly
biamq; & Hiberiã ab eo peragratã. Eratq; iã in ma
gno apud suos ciues desiderio, nã præter nomẽ re-
gium nihil erat in Charilao quod vtile esset ciuita-

Lycurgi ꝯsiliũ in constituenda ciuitate.

ti, cõtra in Lycurgo imperatoriũ ingeniũ & indu-
stria ad gratiã cõparata. Reuersus itaq; ciuitatis for
mam legibus ornare est adorsꝰ, ac priusq̃ tantũ sit
opus aggressus Delphos ad oraculũ cõcessit, vbi a
Pythia dijs charus, & deus potius q̃ homo iudica-
tus, accepto oraculo in quo erat, Annuere ijs, quæ
pararent, et vt optima Deũ ipsum probare, domũ
reuersus cũ paucis amicorũ primo, inde cũ optima
tibus q̃ in aĩo haberet secreto cõmunicat. Annuen
tibus cũctis, ne quis alioqui rei saluberrimæ se in-
festius obijceret. XXX. cõspirationis principes ar-
mati ex improuiso in forũ processere. Attulit noua
illa armatorũ species stuporẽ ciuitati, eorũ omniũ
quæ pararentur adhuc ignare, & Charilaus quoq;
in se ea moueri ratus, in ærariũ trepide cõfugit: sed
vbi quorsum illa tenderẽt certior est factus, vt po-
pulari mitiq; erat ingenio in publicum processit,
vltroq; suscepti operis se sociũ Lycurgo & alijs ob
tulit. Primũ igitur oĩm seniores cõstituti qui de re-
publica cũ regibꝰ qui duo sunt numero creari con-
sultarent, is ordo velut arbiter fuit, inter regiã pote
statẽ & vim multitudinis, ne aut hæc contumacia
sæuiret, aut imperio illi, octo & viginti seniores
(tot enĩ Aristoteles fuisse scripsit) duobus regibus
assidebant, ne nimiũ Dimocratia inualesceret pro-
uidentes, & rursus ne qui regnũ tenerẽt, tyrannicũ
quippiã molirentur: quæ hic ordo decreuisset cæte
ra multitudo, vt sciret necesse erat. Addita deinceps

Ephori id ẽ tribuni apud Lacedæmonios.

post multos annos Ephororũ potestas, huic pauco
rũ administrationi, q̃ græco verbo Oligarchia di-
citur, postea q̃ nimis visa est ferocessere, estq; quasi
frænum consilio illi iniectũ, accidit id centesimo a
Lycurgi interitu anno, quũ Theopõpus regnaret,
cui post primũ Ephorum creatũ, quũ ei ab vxore
exprobraretur, fore vt filijs humilius esset regnum
relicturus, q̃ a patre ipse accepisset, immo maius
inquit, atq; eo melius quo diuturnius alterũ ab oli
garchia institutum, agrorum diuisio, persuasit illi
multitudini, vt solũ omne Laconicũ in medio po
situm æquis in singulos portionibus diuideretur,
oportere ratus ciuẽ ciui ingenio & virtute, nõ luxu
& diuitijs præstare. Abijt igitur vniuersa terra in
sortiũ nouẽ & triginta milia. In nouẽ milia vrba-
nus ager, paganicꝰ & municipialis in triplo & am
plius maiorem numerũ, portio quælibet ea fuit, q̃
viro frumẽti medimnos LXX. fœminæ XII. an-
nuos ferret. Quo contigit, vt Lycurgus aliquo in-
teriecto tẽpore peregre forte reuersus, in Laconico
agro demessas segetes æqualibus aceruis intuitus,
subrisisse dicatur, atq; ad comites cõuersus dixisse,
videtisne, q̃ multorũ fratrum Laconicus videatur

ager? Habuit a principio in animo & res mobiles
diuidere, sed inuidiã veritus quæ inde imminebat
(plures enĩ videbant id ægre laturi) oẽm auri argẽ

Ferreus nũmus.

tiq; vsum e medio sustulit, ferreũq; nummũ indu-
xit percussitq; decussem, quẽ iussit minimi valere,
ac tum demũ oĩs furandi occasio sublata est. Igni-
tum ferrũ ex quo nummũ percussit aceto extinxit:
vt ad rem nullã amplius ob molliriem vtile redde
retur. Oẽs ad hoc artes vt inutiles vrbe eiecit, q̃q;
artifices ipsi sublato auri vsu sua sponte inde demi
granũt, quum ferrei nummi apud alios in vsu non
essent. Mox vero vt oẽm in ciuitate tolleret luxũ,

Publicꝰ cõuictus.

publica conuiuia instituit, vt diuites promiscue &
inopes vni adhiberentur ꝯuiuio, vnisq; vescerent
epulis. Ac ne lautorũ quisq̃ cœnatus in publicum
veniret, qui minꝰ cupide & hilariter vesceretur, vt
parũ frugi a proxime accũbentibus obiurgabatur,
quo plane instituto oĩs verꝰ e medio luxuria subla
ta est. Exarserunt ex ea re potentiorũ iræ, impetuq;
in eũ facto alter est illi oculus baculo excussus. Ly-
curgus iniuriã publice questus. Alcander qui vim
intulerat ad suppliciũ est ei deditꝰ, quẽ tantum ab-
fuit: vt aliquo incõmodo affecerit, vt penes se etiã
familiariter habuerit, reddideritq; eo contubernio
ex fluxo & molli, frugi & moderatũ. Optiletis Mi-

Optiletis Mineruę tẽplũ.

neruæ templũ in illius cladis monumentũ ab eo
erectũ fama est, q̃m Dores optili oculũ dicerẽt. Dia
scorides qui Laconicã rẽpublicã scripsit, Lycurgũ
baculo percussum memoriæ prodidit: cęterum ob
eam rem lumine ꝓpemodũ periclitatũ, atq; id Mi-
neruæ phanũ recuperatæ lucis non amissæ monu-
mentũ ad posteros fuisse: cautũ tamen ne Spartiatę
cum baculo amplius ad conuiuiũ intrarent. Is con
uiuandi ritus videtur mihi a Cretensibꝰ sumptus,

Phratriæ Philiæ.

qui eiusmodi conuiuia a viris phratrias dixerunt,
Lacones ipsi philias haud dubio publicæ amicitię
& humanitatis argumento, vel q̃ quasi phidicias
dicerẽt, q̃ ita cõuiuãdo Pheidoni id est parsimonię
assuescerẽt. Qui sacrificij aut venationis causa cõui
uio nõ occurrissent, ijs domi cœnare permittebat,
cætera multitudo aderat. Proditum memoriæ est
Agim regẽ Atheniensibꝰ victis in vrbẽ reuersum
quũ domi apud vxorẽ cœnaret, misisse qui portio-
nẽ suã ex publico peterẽt, nihilq; fuisse ab eo impe
tratũ, Ephoris dari prohibentibꝰ. Qua ille cõtume
lia instinctus, quia nihil ex hostiarũ carnibus, vt
moris fuit in publicũ misisset, ab eodẽ magistratu
publice mulctatus est. Frequentabãt pueri id cõui-
uiũ velut tẽperãtię oĩsq; ciuilis disciplinæ Gymna
siũ. Assuescere ibi vrbanis sermonibꝰ iocariq; co-
miter discebãt, ac sine scurrilitate cauillari. Nullas
Lycurgus leges scripto tulit, totũ ciuilis ĩstitutiõis
munus i ciuilẽ disciplinã reiecit. Fuit igit Rhetarũ
siue sanctionũ hęc vna. Ne scriptis vterent legibꝰ.

Legum capita.

Altera ne domorũ culmina præterq̃ securi, ostiaq;
serra fabrefacta haberẽt. Tertio sancitũ loco, ne idẽ
hostis sæpiꝰ bello peteret, ne crebro reluctãdo bel-
licosi fierẽt, sanctiões ipsas Rethas, quasi deorũ de
creta oraculaq; appellauit. Fuitq; id peculiare eorũ

Legũlatorum mos.

qui leges ciuitatibꝰ populisve ferrent, vt eas latas
ad aliquod numẽ referrẽt vti sanctiores haberent,
sic Lycurgus ad Apollinẽ retulit, sic Draco & Solõ
ad Mineruã, qui leges Atheniẽsibus tulere, Minos
multo illis antiquior in Creta ad Iouem. Trimegi
stus in Aegypto ad Mercurium. Zoaster in Bactris
ad Oromasim. Carondas Carthagini ad Saturnũ.
Zamolchis in Scythia ad Vestam, Numa Pompi
lius Romæ ad Egeriã. In Mose, nefas sit & impiũ
id fictũ credere, cuius legibus corã est numẽ astipu
latũ. In re vxoria haud tam pudicitię q̃ ꝓcreationi

 ob assiduã

perstitione sublata permisit cadauera in vrbe sepe
liri, tũ etiã circa templa sortiri monumẽta, nec viri
aut fœminæ nomen licebat cuiq; sepulchro inscri-
bere, nisi eorũ qui fortiter in bello perijssent, lugen
di tẽpus vndecim erat diebus finitũ. Nec ciuib⁹ pe
regrinari permissum ne alienos mores vrbi impor
tarẽt. Quin & peregre eo delati, nisi qui reipublicæ
vtiles essent, vrbe excludebantur. Thucydides est
autor, ne quid Laconicæ disciplinæ peregrinæ gẽ-
tes inhiberent, quod satis inhumane haud imme
rito aliquis dixerit. Plutarchus qđ propi⁹ vero est,
ne mutuo cõgressu noui sermões in vrbe orirent,
& ex his noua iudicia, dissonęq; voluntates, q̃ sunt
publicæ rei pniciosissimę. Et hęc in Laconica ciui-
tate instituenda Lycurgus, q scđm hęc Lacedæmo-
ne ꝓfecturus, velut Delphos petiturus vt oraculũ
sciscitaret, an rite illa apđ Spartiatas a se edita cẽse-
ret numẽ, satisve ad ciuitatis felicitatẽ pertinentia,
oẽm cũ regibus multitudinem iuramento adegit,
ne qđ ante suũ reditũ, ex ijs q̃ ad id tp̃s sanxisset mu
tari paterent, mox filiũ & necessarios cõplex⁹, quũ
Lycurgi exitus. delphis tẽ diuinã fecisset ne iusiurãdũ ciuitati remit
teret Cyrrhæ sibi mortẽ cõsciuit. Timæ⁹ & Aristo-
xenus eum in Creta insula defunctũ prodiderũt.

MARCI ANTONII COCCII SA-
BELLICI RAPSODIAE HISTO-
RIARVM AB ORBE CONDITO
ENNEADIS SECVNDAE
LIBER II.

AMbitiose nimis ne impie dicã
fecisse videri poterã, si dũ oĩm
gentiũ illustriũq; virorũ gesta
colligo tradoq; monumẽtis li
terarũ, ea q̃ Deus optim⁹ maxi
mus, ad cuius ꝓuidẽtiã oĩa, me
rito referuntur, p viros pietate
insignes operatus est miracu-
la, quia talium ratione humana infirmitas non ca-
piat, fiantq; ob id multis qui sapiẽtiores videri vo
lũt parũ probabilia, dissimulem, quasi vero illa di
gniora sint relatu, quæ Herodotus, Liuius, Diony
sius & cæteri rerũ scriptores olim secuti sunt portẽ
ta, cũ haud dubie malorũ dæmonũ illę insidię es-
sent, q̃; hæc q̃ ab summo & singulari Deo profecta
intelligunt: quẽ humani generis consensus tã vere
q̃; pie pollẽtẽ optimũ maximũq; confitet. Nec me
magis Polybij q hæc in historia nõ probat, q̃; mul
Polybij calũnia. torũ qui idẽ factitarunt, mouet autoritas, q̃; hunc
ipsum merito rideas, q suę ipsius cẽsurę oblit⁹ aut
certe historiæ necessitate ductus, in dæmonica illa
suorũ tẽporũ vanitate delirijsq; sit insigniter oc-
cupat⁹. Sed quid hoc attinet pręfari, quũ ex scripto
ribus haud infimi ordinis extiterint, q de huiusmo
di rebus in parte operis vnũ atq; alterũ caput inseri
pserint. Sequar itaq; & ipse meũ institutũ, ꝓpheta-
rũ diuinationes manifestaq; Dei opera, in Iosephi
historia, & in sacris libris tradita p partes relatur⁹,
quale pręditionis gen⁹ in Heliseo extitisse memo
rãt, qui quũ iã senio confectus esset morboq; graua
tus, vt nõ multo post vita migraturus putaretur.
Ioas q Samariæ regnũ a Ioachane patre acceperat,
ad eũ ingressus, quũ suam regniq; sui fortunam fa-
miliariter quereret, q Helisei tutelam sibi fatali ne
cessitate adẽptũ iri cerneret, vbertimq; interim fle-
ret eum flentẽ ꝓpheta pacis consolatus, primo hu-
manæ legi nec fas esse, nec posse iri obuiã ostendit,
natũ se ea cõditione, vt quãdoq; e vita egrederet:
inde p̃cipit ibi corã ab eo arcũ intẽdi ac se spectante
sagittas emitti, mirantibus cæteris quorsum illius
iussa tenderent, post tertiũ iactũ Ioas destitit, tũ ge-

scenti regi Heliseus, si sępius inquit arcũ tetẽdisses,
omne Syrũ nomẽ per te deleri potuit: nũc sic habe Helisei diuina
to, breui fore, vt ex ea gente sis sagittarũ, quas misi
sti, numero victorias æquaturus, recipiesq; ab ho- tio.
ste iter victo quicquid ille tuo olim patri bello ade-
mit. Hęc ille. Nec ita multo post vita decessit. Ioas
defunctũ honorificẽtissime extulit, & illud haud re
latu indignũ, qđ in eius sepulchro euenisse ꝓditũ
est, homo quidam a latronibus interfectus temere-
q; vt scelus lateret, in eius deiectus tumulũ, sepulti
corporis cõtactu, continuo est ad vitam reuocatus.
Ioas in spem certæ victoriæ erectus Syrũ bellum
iã ide ab Helisei morte aĩo meditat⁹, cognito Aza
helis regis exitu filiũ eius subita vi adortus, triplici Helisei
prælio vicit, victumq; intra Syriæ fines cõiecit, ex mors.
eoq; ter victo quicqd ex Samarię regno Azahel oc Motui su
cuparat, per otiũ recepit. Amasias qui Ioa patre de- scitatio.
functo Hierosolymis regnauit (sic enim accidit vt
duo eodẽ nomine reges vtrobiq; in Iudæa rerum
vno tempore potiti essent) a paternæ cędis vltione
regnum auspicatus, oẽs conspirationis olim in eũ
iturę ad pœnã requisitos capitali supplicio affecit,
horum liberos incolumes pręstitit. Mosaicę legis
haud immemor qua diserte cautũ erat, ne patris sce
lera filius lueret. Accuratissimũ inde habuit dele-
ctum, trecentisq; hoĩm milibus ab bellum conscri
ptis & vt præsens armorum apparatus terribilior
esset hosti, centum milia ex Samaritano regno sti-
pendio conduxit, etsi postea eorũ opera Amasias
non est vsus, stipendio illis remisso, propheta, qui Amasias
regi aderat, admonente, vt ab impio Samaritano- ad bellũ
rum cõmercio & societate suos abstineret. Externis ꝓficisci-
igitur auxilijs repudiatis, cum domestico exercitu tur.
in Moabitas Idumęos & Gabaonitas mouit, in-
gressusq; hostium fines cũ his acie conflixit, cruen
toq; pręlio vicit, ex victis decem milia cecidere, to-
tidem ferme capta. Inde late per hosticum effusus,
ingẽtem pręđam adeptus, ad Petram in Arabia ca-
stra fecit, & iam in aperto victoriæ cursu erat Ama
sia, quum stipendiarię Samaritanorum copiæ gra
ui se ignominia affectas rate, q velut parum ido- Samari-
nei milites ac per hoc indigni qui Iudaicarum in ca tani Iu-
stris militarent dimissi essent, in Amaziani regni fi dęos in-
nes pręsidio nudatos, facto impetu cæde & rapinis festant.
vsq; Bethorõ omnia turbauere. Nec victoria Ama
się feliciter cessit, qui pręsenti rerum successu elatus
ad patris ingeniũ, & mores recurrit, captiuos deos
quos ex Malachitana victoria reportarat, religiose
est complexus. Reclamare in eum propheta ac pręe-
ter impietatem demẽtię quoq; factum redarguere,
q eos deos coleret qui neq; cultores suos neq; se-
ipsos tueri potuissent, iniquo ille animo eiusmodi
voces ferre, perstare tamen in suscepta vanitate. Af
fuit itaq; vt sępe alias sceleris vltio, ad quam accele
randam ipse sibi viam inuenit, Amalechitana vi-
ctoria elatus ad Ioam Samarię regem scribit, esse si
bi in animo omne Iudaicũ nomen, quod maiorũ
culpa in duo regna abijsset, in vnũ, corp⁹ vt antea
vnire, velle: itaq; & iubere, vt cũ ipsis tribubus an
tiquo sese imperio subijceret. Quod si minus im-
pigre iussa faceret, sciret se non multo post vtriusq;
regni vindicem affuturum. Ceterum tãtum abfuit,
vt minacissima Amasię denunciatio Ioam aliquo
modo mouerit, vt per literas regem ipsum suę in-
firmitatis admonẽdũ duxerit. Libaniani cardui fa
bula tempestiue literis inserta, qui suę humanitatis
immemor cũ cedro affinitatem iungere esset ausus,
cui dũ sedulo studeret, subito quadrupedis ĩpetu De Car-
sit proculcat⁹. Instruxit ille nihilo seci⁹ bellũ, quẽ duo &
venientem intrepide Ioas excepit, sed prælio vix Cedro.

bene inito inopinat⁹ timor Amasiæ milites cepit
secuta deinceps turpis fuga, rex suorū pręsidio nu-
datus in hostiū potestatē venit, tum victor Ioas ca
pto extrema supplicia minitās, nisi se intra regiæ
vrbis mœnia duceret, admotis Hierosolymam ca
stris, dirutaq; murorū parte trecentorū cubitū spa-
tio, triūphanti similis Samaritan⁹ Rex vrbē ingres
sus, ante ciuitatis oculos Amasiā prę se captū egit.
Templo deinceps sacris thesauris spoliato, regiaq;
Amasiæ interitus.
magis direpta q; expoliata, mœstā & deformatā vt
bē mœstissimo reliquit regi. Amasias quū vitā ob
ignominiā & cladē acceptā indecore egisset, anno
sui regni vndetrigesimo domestica coniuratione
perijt, in cuius locū Ozias filius successit. Fuit Ama
Tēporū supputatio.
sias ab Dauide vndecim⁹, incidit q; clades illa in an
num eius regni quartūdecimū, q a Dauidis interi-
tu alter a quadragesimo ac ducentesimo fuit ann⁹:
potiti sunt cum eo regno, Telechus Lacedęmone,
Athenis Pheredus, Aristhemedes Corinthi, Albæ
in latio Romulus aliquādiu, & post eum Auētin⁹
Romuli filius, q vni ex collibus, quibus postea Ro
ma cōdita est, nomē dedit. Sēsecor in Aegypto Se-
rapis pater, q deinceps pro deo est in ea terra cultus,
vt Eusebius scribit. Osorthonq; ei successit. Cyprij
qq; p id tēpus maris imperiū obtinuere. Quidā rerū
scriptores his tpib⁹ aiunt Carthaginē cōditā. Nec
Ioas, vt ad res Syrias reuertat stilus, Hierosolymi
tanæ victoriæ sacrilegęq; rapinę diu superstes fuit,
Ioę mors
sed violati tēpli vix anno circunacto vita decessit,
regno Hieroboæ filio p manus tradito, is quicq d
terræ Hebræi ab initio ad Hemathon vsq;, qua par
te Iudęa ad aqlonē spectat, possederāt, & ad meri-
diē, ad Asphaltidē vsq; lacū, a Syris locorū accolis
bello victis recepit. Prædixerat id futurū Ionas ho
Ionas ꝓpheta.
mo vt tū multa diuinatione clarus, ita ad posteros
ob ea, quę in illo euenisse dicūtur, præcipua admi-
ratione. Sacri libri & Iosephus quē plurimū in He-
braica vetustate sequimur, cœlesti aiunt voce eum
aliquando iussum in Ninum vrbē proficisci, ibiq;
aperta prædicatione populo significare futurū, vt
breui Assyrij imperium amitterent, veritūq; ne ea
vox in se hoim odia verteret, periculumq; vitæ af-
ferret, longe diuersum iter ingressum Ioppē mariti
mā vrbē venisse, nauiq; inde auectum in Ciliciam
cursum intendisse, postea vero q; altū tenuit adeo
fœda est tempestate iactatus, vt nō procul abesset
quin maris magnitudine nauis victa, fluctibus ob
rueret: nautæ in religionē versi, ex vectoribus ali-
quē esse aiūt, qui infestum habeat numē, quiq; secū
occulto aliquo scelere cæteros in apertum vitæ tra
hat discrimen. Iā enim satis persuasum erat omni-
bus, tātā vim maris sine cœlesti ira cieri nō potuis-
se, quū nulli flarent venti. Tum siue sorte siue ipso
id petente Ionas a nautis in subiectos fluctus detur
Cæthus Ionæ.
batur, exceptusq; vastissimo Cęthi hiatu in ei⁹ aluo
triduo fuisse traditur, q si quis ab eiusmodi miracu
lis numinis ꝓuidentiā seiugat, merā sibi fabulam
narrari arbitretur, sed ita cordi fuisse illi credere pat
est in cuius potestate præsidioq; sunt oīa. Scio ego
Theologicæ disciplinę autores grauissimos, id my
stice factū interpretari, vt figura illa fuerit eorū quę.
postea in Christo Dei filio euenerūt qui triduo in
gremio fuit terræ, qd' suo postea loco explicabitur,
vt Ionas in beluæ vtero. Cæterū vbicūq; ille (nā
in Euxinū quidā aiunt delatū) est terris redditus, di
uinæ non ignarus prouidentiæ q̄ æque terris mari
q; polleat, iussa, q̄ nuper incassum detrectarat, ꝓpro
Oziæ gesta.
pere facessit. Fuerūt Hieroboę res gestę magnificæ
& amplæ, verū q Ozias (sunt q Azariā vocēt) I al-
tera Iudęę parte gessit, nihilo minore fama ferunt.

Philistæis bellū is primo intulit, Getiq; & Ianiam
vrbes de ea gēte cepit, captas diripuit, direptas mu-
ris nudauit, inde bella bellis serēdo, in Arabes Ae-
gypto finitimos arma trastulit. Hic victor lateq;
euagatus in Erithrei sinus ora oppidū summa ope
cōmuniuit, validoq; præsidio firmauit. pari succes
su Ammonitas subegit, subactisq; tributū impera
uit. Sicq; regni finibus Aegypto tenus propaga-
tis, Hierosolymā reuersus, vrbis mœnia vetustate
priorūq; regū incuria collapsa, valide instaurauit.
Constituit & aquæductus, & munitiones plerasq;
Arabum mōtibus oppositas. Habuit interim sub
signis florentissimas copias. CCCLXXX. homi-
nū milia in eius castris fuisse dicuntur omnium ar-
morū generibus optime instructa. Nec quū rei bel
licę studio teneretur, agrorū est cultū aspernat⁹, va
rieq; in eo delectat⁹ dicit ꝓcipueq; plārarū satione.
Sed tātā honorū affluentiā vanus deorū cultus fu-
nestauit. Perpetuus felicitatis cursus a vera pietate
eū auertit. In nulla fortuna minus homo sibi con-
stat q; in ea, quæ prosperrima sit. Magnæ itaq; illi
cū Azaria Pontifice & vniuerso sacerdotū ordine
de sacrorū ritu in tēplo altercationes fuere. Suntq;
prodigia interim tetra & obscœna eius oculis ob-
uersata, demū ore totoq; corpore lepra infecto, coa
ctus est patrio more, medio excedere, nec pro rege
Ozias lepra ificit.
deinceps multa egit, sed filio ad administrationem
admoto, priuatā vitā instituit. Per hęc tpa Phœni
Tēporū supputatio.
ces septimo maris imperiū tenuere, quū Aphrō in-
terim Athenis princeps esset, cui Tespie⁹ breui suc-
cessit, in Aegypto Tachelothis, Egenon Corinthi,
Albæ Auentinus, qui tertiusdecimus ab Ascanio
fuit, cuius mētio in priorē tēporum relationē inci-
dit. Tonoscon in Assyria rex erat, quē Græci & La-
tini scriptores Sardanapalū vocāt, fuit hic sextus a
Nino & trigesimus, postremus eorū, qui in ea terra
imperium habuere, mollis corruptaq; vita, vel fa-
tum potius regni in causa fuit, vt orta a Medis defe
ctione, plures vno tempore populi imperiū detra-
ctarint, atq; ita regnum multa indole quęsitū, ma-
iore quadā auctū, perdita vnius hominis luxuria,
Sardanapali vita.
supremaq; desidia est euersum. Abierat ille, omnis
humanæ vicis, & rerū volubilitatis oblitus, in tan
tā vitę mollitiem, vt iā grandis natu puellari mo-
re corpus fuco componeret, muliebri stolla molli-
ter amiciretur, suauissimos inferi potus, cibosq; p
oīa elemēta exquisitissimos, ne sua libidinib⁹, qb⁹
erat immersus, deessent alimēta, sollicita cōmet⁹ in
dagine. Per quæ eo ventum erat, vt alterno concu
bitu muliebria etiā pateret, pudore vsqueadeo pro
fligato vt post mortē, qua nihil egit ī vita pulchri⁹
eo vt creditur volente, hæc sint eius sepulchro in-
Sardanapali titulus.
scripta. Hæc habeo q̄ comedi, & quæ cū amore &
voluptate percepi. Cicero ita carmen digerit. Hæc
habui quæ edi, quæq; exaturata libido Hausit, at il
la iacent, multa & præclara relicta. Cæterū quia ne
mo tā perditis moribus fuit vnq̄, qui nō aliquan-
do mentem ad honestatis speciem reflexerit, in eo
Sardanapalus verecūde agere, q eā vitę turpitudi-
nē a populorū cōspectu remoueat, nec in apertū ꝓ-
dire vnq̄, nec interī pati quēq̄, ꝓter cubiculares eu-
nuchos, ad se venire. Repertus tn̄ vn⁹ Arbaces (alij
Arbacū vocāt) homo prōpto sagaciq; ingenio, q
Eunuchi ministerio ad eius ꝓsentiā admissus. Erat
is earū copiarū caput, quas Medi ad Nini vrbē re-
Belesi ꝓfecti cōsilium.
giā veteri instituto quotānis mittebāt. Erat & Bele
sus Babylonici præsidij præfectus, atq; e numero
sapientum, quos Magos illi vocant, vnus Mutuo
itaq; colloquio Arbaci familiaris factus: hic astro
rum peritia fretus, Medo suadere cœpit, vt men-
tem

tem & animū ad occupandum regnum adijceret, fu
turum pollicitus vt nō multo post fieret voti com
pos. His ille vocibus velut certo quodā impulsus
oraculo, dat operā vt Eunucho aurea phiala corrup
to, per speciem negocij ad regē admitteretur, quod
nulli antea, aut certe raro cuiq; fuerat cōcessum. Tū
vero regis vita ex proximo inspecta, magisq; ex
omni parte q̄ ferret rumor contaminata, confert

Arbacis facinus.

Arbaces cū Beleso consilium, vt vterq; in patriam
post annuā militiā reuersus, suos ad defectionē per
pelleret. Missione igitur ad tēpus impetrata, diuersi
abeunt. Interim & per fidelissimos nūcios Arabiæ
præfectum, muneribus conciliatū, magnis pollici-
tationibus in consiliorum socium accipiunt. An-

Arbacis & sociorū mot⁹.

no igitur exacto cum copiæ de more cōscriberent,
quod a minore Nino vt a principio dixi ad popu-
los in fide continendos fuerat institutū. Arbaces &
cōiurationis socij cū quadringentis milibus hoīm
in vnum castra conferunt, tū vero summa imperij
Arbaci delata, haud in occulto amplius defectionē

Sardanapalus Arbacem fugat.

habuere. Quo nuncio perculsus Sardanapalus late
bras primo circūspicere, inde subita animi fluctua
tione ad arma reuocatus, ex ijs gētibus quæ adhuc
in fide erant, tumultuariū haberi imperat delectū.
Appropinquantibus itaq; hostibus, Rex cum suo
exercitu stadia septuaginta a Nini vrbe, dimicatu-
rus occurrit. Hicq; cōmisso prælio, Arbaces, & qui
cū eo erant acie victi ad mōtes rediguntur, fuerunt
q; inde Sardanapalo duo alia cū hostibus secunda
prælia, & iā in certa spe victoriæ erat, quū ducentis
propositis talētis, q Belesi aut Arbacis caput ad se
deferret, nemo repertus est, q eos violare sustinue-
rit, tanto in regē odio omniū animi exarserāt. Eges-
rat interim triplici pugna victos hostes Sardanapa
lus ad Babylonicos vsq; mōtes, resq; propemodū
ad fugā spectabat. Sustinere tamen rem aperte incli
natā Belesus, atq; astrorū obseruatione victoriā to
ties victis polliceri. Rogare igitur vt suæ arti eā mo

Belesus astrorum peritus.

ram darent, astra & Deos omnia secūda portende-
re. His hortationibus duces & alij, loca q̄ semel oc-
cuparāt obtinere perseuerarūt. Interim ingētes Ba
ctrianorū copiç q̄ a Rege fuerāt accersitç dictç sunt
appropinquare. visum est Arbaci clam prodire il-
lis obuiam, ducesq; ad colloquiū vocatos, aut per
suadēdo in societatem belli trahere, aut si minus id
queat, priusq; regijs copijs iungerent armorum vi
ad id ipsum cōpellere. Sardanapalus oīm, quæ in-
terim apud hostes parabātur, ignarus (tot enim se-
cundis prælijs elatus, ad voluptatē, q̄ quoquo mō
intermissa, validius q̄ rudis & inexperta cedentib⁹
incumbit, velut ex longo interuallo cupide animū
reflexerat) hilare cōuiuatur, vinūq; militibus distri
buit. Hac hostiū negligētia per transfugam ad Me-

Vincitur Sardanapalus.

dum delata, mutato consilio regia castra inuadit,
hic structi paratiq; ad cçdem, milites inermes, vino
q; & ciborū crapula sepultos, more pecorū sternūt.
Pauor ingēs, & fuga totis castris orta, semisomnes
clamosa trepidatione agit, sine duce, sine imperio,
alij in ferrū ruere, alij per aduersa castrorū qua fu-
gā inclinassent per plana & abrupta abeūt p̄cipites
Rex castris exutus, cū ijs, q nocturnæ cædi superfue
re, in vrbē compulsus est, cuius animus multis iā
antea delitijs corruptus, ita ad primā cladem eamq;
magis sua negligentia, q̄ hostium virtute acceptā
concidit, vt copiarum, quæ supererāt, imperio Sa

Sardanapalus se desidiæ reddidit.

lameno vxoris fratri dato, ipse tuendæ vrbis p̄tex-
tu, pristinæ luxuriæ latebras cupide inuiserit. Cæte
rum aduersæ res, quç aliæ super alias paucis diebus
acciderunt, breuiorem illi voluptatem fecere. Nā

Strages.

& Salamenus haud multo post circa regiam vr-
bem bis acie victus concidit, quo sublato Assyrij
fœdissima fuga ad flumen præcipites aguntur,
paucis in vrbem trepide refugientibus, cætera mul
titudo flumine interclusa miserabili modo perijt.
Tanta ibi cædes edita, vt Euphrates toto die cruen
tus fluxerit. hæc Diodorus. Herodotus, cuius autori
tas plus omnino apud me valet, significare vide-
tur Tigrim flu. nō Euphratē Ninū vrbē alluere. In
gens ad hæc defectio secuta, plures gentes vbi regiā
fortunam palam inclinare senserunt, vltro ad Me-
dū defecere. Rex ipse in manifesto discrimine cōsti-
tutus, tris virilis stirpis liberos, & duas cum his fi-
lias virgines in Paphlagoniā, ad Cottū præfectorū
fidissimum misit cum magno auri pondere, vt si
dom⁹ regia excidium passa esset, possent pro veteri
fortuna apud hospitem in honore esse. Inde auxi-
lia ab his qui adhuc in fide erant vndiq; accersit, q̄-
uis longā obsidionē laturus vetusto oraculo fret-
tus, quo responsum erat, Ninum vrbem capi non
posse, nisi fluuius illi hostis fieret. Murorum igi-
tur fastigio (neq; enim arietes, alia ve bellica ma-
chinamenta ad disturbanda mœnia in vsu adhuc
erant) armorum omnifariam multitudine, rerum-
q; omniū copia, quæ regi superabat, obsidio bien-
nio distracta est. Tum vero fluuius assiduis imbri-
bus vltra modū auctus, quum non paruam vrbis
inundasset partem, eamq; ad vinginti stadia perpe

Sardanapali exit⁹

tua murorum ruina enudasset, ratus Sardanapalus
fatale tempus adesse, ne viuus in hostium potesta-
tem veniret, pyram in regia ingentem struxit, auro
huc argentoq; & omni prçciosa veste cōgestis, vxo
ribus ad hçc, eunuchis, & quicūq; illi charissimi fue
rant, subiecta face incendit seq; incensæ viuum de-

Anni mundi.

iecit. Morte regis nunciata confestim Medus vrbē
qua muri prociderant inuadit, quam nullo certami
ne ingressus. Rex consalutatus est. Fuit hic annus,
quo Assyriorum est regnum excisum, quater mille
simus ab orbe condito trecentesimus atq; octoge-
simus primus, prçcessit humanæ salutis primordiū
octingentos annos ac duodeuiginti. Herodotus si
gnificare videtur, post Assyriorum regnum a Me-
dis euersum, multo deinceps tempore nullū fuisse
Regem, singulas ciuitates populari imperio vsas,
absq; regibus fuisse, demum Ciaxarem insignem
iustitie virum a Medis regem constitutum, eumq;
cæteris gentibus in societatem alectis, omnium cō
sensu late Imperium obtinuisse, cuius deinceps po
steri sint rerum potiti ad Astyagem vsq;, quē Cy-
rus Persæq; regno & vita spoliarunt. Idem autor
est anno secūdo decimæ septimæ olympiadis Cia
xarem regem in Medis creatum, quo apparet cen-
tum & amplius annos ab Assyriorum regno euer-
so ad Medum inchoatum interfuisse. Ctesias Gni-
dius ex regum annalibus aliter texuit historiā. Vi-

Ciaxares Medorū rex.

xit is annos septēdecim apud Cyrum, eo bello ca-
ptus, quod ille aduersus Artaxersem fratrem ges-
sit. Ex regijs igitur annalibus, quibus Persarum res
gestæ ordine cōtinebant, ille in historijs prodidit.
Regno Assiriorū verso cōfestim Medos impio po
titos, Arbacēq; a quo Sardanapalus victus est, eius
gētis p imū iperij nomē tulisse, ab eo Mādanā filiū
regnū accepisse, cui Sarsomones postea successerit,

Medorū Reges.

huic Artecarmis, mox Arbianeis, post hūc Aristhe⁹
q cū Cadusijs grauissima gessit bella, vn̄ mutua
vtriusq; gētis odia ad posteros dura uere Aristheo
Arthapis, post hūc artiban⁹ regnauit, quē Astiba-
ras est secut⁹, is cū Sacis biēnio bellauit, ob Parthos
q a Medis ad eā gētē defecerāt. Erat rū Tarina Sacra
rū regia q̄ bellicis studijs magnū post se nomē reli-
qt. post Astibarā Apādas reḡ potit⁹ is Astiagis quē
vicit

vicit Cyrus fuit pater, puicq; Medorum vltimus
imperauit, sed hæc seruata rerum serie suo melius
explicabuntur loco. Cęterum ne longior postea de
Medis sit nobis sermo instituendus, pauca de terrę

Medię situs.

situ & moribus gētis sunt huc nūc subiicīēda. Iacet
Media longe fusa a Zagri nā situ, q Medica porta
dicitur, ad Caspias portas stadiorū quatuor milliū
& amplius lōgitudine. Parthia ab ortu finitur, qua
parte Cossei latrocinio īfames ardua tenēt loca, ha
bet a septemtrione Cadusios cū qua gente mutua
odia diu Medi vt dixi exercuere. Apolloniatide
quā veteres Sitacenam dixere ab austro clauditur.

Medeę et Iasonis gesta.

Trapiis & Armeniorū qbusdā ad occasum. A Me
do nomē illi datū plures credereq; fuit Medeę fili⁹.
Sunt qui Medū quū in ea terra regnaret, id mater
no noī tribuisse existimarēt. Fama est Iasonē post
diuortiū cum Medea in gratiā rediisse, & ex Gręcia
in Pontū cum valido exercitu secum Medea addu
cta nauigasse, cum eius interuētu Oetam graui bel
lo leuatum, inde in Armenios arma ab eo transla
ta, mox & in Medos, domitisq; iaie gentibus Iaso
nē in iis terris imperasse. Fuisse rei gestæ monumē
tū haud obscurū, q præter gentium & terrarum no
mina, quarū hāc ab Armeno Iasonis comite Thes
salici generis viro, illā a Medea, siue Medo ei⁹ filio
nominari contigit, Medea etiam vestis in ea gente
fuit, & Iasonius mons, aliaq; permulta quæ veteri
huic opinioni haud dubie astipulantur. Nec sum
immemor quę de Medeę & Iasonis exitu alio sum
loco secutus, ex Diodoro illa, recentiora ex Trogo
mutuatus. Sagittandi equitandiq; studium genti
pręcipuū ac pene peculiare. Peruetusta & regū ve

Medorū mores.

neratio. Tiara, pileus & manicatæ vestes ab his ad
Persas cum imperio fluxere. Propriū Medorum re
gum fuit plures vxores ducere, mox & in priuatos
translatum, vt minus septem habere non liceret.
Pulchrum & fœminæ multos habere viros, pau
ciores quinq; calamitatem arbitrari. Sterilis regio
qua ad septemtrionē obuersa est, quo fit vt ex ma
lis in hunc vsum execatis ac contusis massam cōfi
ciant, ex tostis Amygdalis panem, ex hęrbarum ra
dicibus vinum. Ferinis carnibus plurimum victi
tant. Et hæc de Medis quibus Arbaces peperit, vt
dixim⁹, imperium. Ille vt de eo adhuc pauca dicā,

Belesus Babylonis præfectus.

post Sardanapali interitum victoriam adept⁹, quū
bellorum sociis sua cuiq; reddere pręmia. Belesum
per quem fuerat omnia consecutus, Babylonis pręfectū declarauit. Is post captam Nini vrbem ab re

Belesi fraus.

gis Eunucho doctus vbi vis auri ingens lateret, q̄
Sardanapali fuerat, occulte id refossum, vt sol⁹ pos
sideret, ab Arbace petiit, vt Sardanapali cineres Ba
bylonē licet secū deferre, vouisse se medio belli tē
pore, quum fortuna adhuc anceps esset, vt si quan
do Assyriorū regia capta & incēsa se illius cineres
Babylonē trāslaturum, ibiq; monumentum regni
Assyriorum ab Arbace se adiutore excisi posteris
traditurum. Nec id grauate est impetratum, nā præ
tereāq; q Beleso nihil ob recentem meritorū memo
riā negare esset ausus, nulla suspitio inciderat, vt re
gia combusta, ex vetere regum gaza quicq; superes
set. Paratis igitur nauibus, vt fluuio cineres subue
herētur, auroq; in eas occulte imposito, res certo ad
Arbacē indicio delata est, qua fraude cōperta iudi

Grat⁹ Arbacis animus I Belesum.

ces ex principibus castrorum Beleso dedit, qui pe
culatus iudicarent, iudices eum furti conuictum ca
pitali supplicio damnarūt. Sed tantū abfuit, vt Ar
baces illi quicq; mali fecerit, vt capitali pœna re
missa, regium etiam aurum cum decreto antea ho
nore habere iusserit, Babylonemq; lætum dimise
rit, pro cōcione fassus, maiora esse Belesi erga se me
rita, q̄ vt pro tam parua offensa illi irasci debuerit.
Cōciliauit ea res Arbaci, nō solū clementiæ famā,
sed in noua adhuc administratiōe liberalitatis opi
nionē, qua neq; vtilior virtus, neq; decētior in sum
mo principe esse potest. Libet hic & par est, qn̄ Be

Magorū Instituta.

lesi causa in Magorum mentionē incidimus, pau
ca de illorū sapiētia & instituto iis q̄ adhuc dixim⁹,
subtexere. Fuerunt apud Babylonios Magi, quod
& in Aegypto sacerdotes ad deorū cultū instituti,
hi per omnem vitam philosophari, astrorum peri
tiā tenere, nunc auguriis, nunc carminibus sacris,
mala hominibus auertere, bono afficere. Augurna
insomnia prodigiaq; fida interpretatione explana
re. Nec foris instituebantur vt Græci, sed a parenti
bus disciplinam velut hæreditariam sortiri, pueri
domestice discebāt, qua perpetua cura, facilis seque
batur profectus, vna constansq; discendi ratio, nō
varia & anceps, qualis apud Græcos, vbi qui eam
tradere consueuerūt, varia de principiis, & rerū cau
sis, atq; inter se repugnantia differebant. Sed hi Mū
dum communi assensu æternū opinari, neq; prin
cipium habuisse, neq; finem habiturum, vniuerso
rum ordinem & ornatum diuina prouidentia con
stare. Cœlestia corpora non sua sponte, fortuitove
motu, sed lege quadā certoq; numinis iudicio mo
ueri. Astrorum cursum vetusta obseruatione per
scrutati, multa ex illorū inspectione mortalibus fu
tura vaticinari. Maximam vim planetis tribuere,
præsertim huic quem nostri Saturnum vocant, cla
rissimum Solem omnium arbitrari, & cui præci

Magorū scientia.

pua adesset virtus, Martem, Venerem, Mercurium
& Iouem præ cæteris obseruari, quoniā velut pro
prium cursum sortiti futura ostenderent, tanq; deo
rum interpretes. Quod ipsum vsqueadeo persua
sum habuerunt, vt quatuor illa astra vno nomi
ne Mercurios appellarent. Ventis præterea imbri
bus, æstu, cometis, solis, & lunæ defectu, terræ hia
tu, multis deniq; signis, salubria simul ac pernicio
sa prędicere. Imaginari adhęc alia sydera illis subie
cta, & ex his quędā nostro hemisphærio, alia sub
terraneo vagari, alternoq; singulorum ortu & occa
su, q̄ apud superos fierent, quęq; apud inferos signi
ficari. Pari adhęc cū Aegyptiis errore, duodecim si
bi deos finxerūt, quorū singulis mēsē vnū & vnū
in Zodiaco signum tribuere. Multa quidem regi
bus vētura vaticinabant, vt Alexādro victoriā cū
Dario dimicaturo, Nicanori deinceps, Seleuco, &
aliis Alexādri successorib⁹. Mox & Romanis Cęsa
rib⁹ nō pauca, quorū euētus non caruit fide. Nume
rāt pterea sidera quatuor & viginti extra zodiacū,
ad Boreā. XII. reliq̄ notiū polū versus, horū q̄ ap
pareāt ad viuos ptinere arbitrari, cętera ad eos, q vi
ra defuncti essent. Hęc illi & alias rerū ambages of
fuderūt mortaliū oculis, vt q̄ de annorū obserua
tiōe meminerūt quadragīta tria annorū milia a pri
ma suarū rerū memoria, ad Alexādri ascēsum col
ligēres, qđ īpudēti qdē mēdacio asserebāt, nisi ali
quis eā annorū rōnē mēstruā interpret, qualis apđ
Aegyptios fuit, vt supra est a nobis significatū. Sed

Arbaces Ninū vrbē diruit Assyriorū regni finis.

ad Arbacē redeo, q post victoriā reb⁹ i Assiria stre
nue cōstitutis, Ninū vrbē diruit, ciuib⁹ icolumita
te cōcessa, qcq d ex oī p̄da reliquū fuit, i Hecbatanā
Medię cōtulit, hūcq; exitū habuit Assyriorū regnū,
qđ a Nino ad Sardanapalū, lōgissima regū serie an
nos mille, vt Diodor⁹ scribit, & quadringētos ha
buit. Eusebi⁹ Belli tēpora cōplex⁹ (fuit & is i Assy
ria rex, maiorēq; Ninū p̄cessit) ānos qnq; supra mil
le & trecentos colligit. Nec de regū numero, vt vi
deo, iter scriptores cōuenit, quidā a Nino ad Sarda
napalum quinq; & triginta in ea terra regnasse pro
diderūt,

diderunt, alij triginta nec amplius posuere. Sed
Regnorũ collatio. quantacunq; fuit illa regum series, satis cõstat exci
dium imperij illius in ea tempora & annos incidis
se, qbus Thespius Ariphronis filius Athenis rerũ
potiebatur. Corinthi Egemnon. Albę i latio Auē
tinus, cuius supra bis mentio facta est. In Aegypto
Tachelotis. Heliseo in Iudæa, Iona & Amote pro
phetica diuinatione claris quũ Hieroboas interim
Samariæ. Ozias Hierosolymis regnũ obtinerent.
Successitq; haud multo post Hieroboę Zacharias
Sellus. filius, q sexto ab eo mēse, quo regnare cœperat, do
mesticis exceptus insidijs. Selli cuiusdã opa perijt.
Sellus velut regnũ parricidij sibi p̃mitũ proposuis
set, regis appellationē temere occupat: cęterũ haud
multis inde interiectis diebus a Manaene copiarũ
pręfecto q audita regis sui cæde, cum haud modico
exercitu, ex Tharso occurrerat, victus p̃lio interfici
tur. tũ Manaen rex creat̃, huic quũ cæteri impio pa
ruissent Thabraini soli omniũ veniēti portas clau
sere, id ille iniquo animo ferens: Thabraiu vrbem
infesta oppugnatione aggreditur, quã cũ breui ce
pisset hostiliter diripuit, & vt vnius ciuitatis exci
diũ alijs documento esset, ne qd tale in se auderent,
Phioial⁹. in oēm sexũ & ætatē ferrũ immisit. Phioialus huic
bellũ intulit, q post Sardanapalũ nõ imperiũ, qđ
nullũ vtiq; erat amplius, sed in Medicos reges con
tumax quãdã regni speciē obtinuit. Hæc Ioseph⁹.
Ego Arbacē & cęteros reges q eũ secuti sunt, p̃ p̃fe
ctos crediderĩ Assyriã administrasse, nec vllo mo
do passuros fuisse, Sardanapalo interfecto quẽpiã
regis nomē in ea terra obtinere. At siue reges, vt ab
illo dicunt̃, siue illi potius p̃fecti fuerũt, multæ ex
Iudęorũ clades. Assyria clades Iudaice genti haud vno tēpore sunt
illorũ ductu illatæ. Causam belli huius apđ Iose
Manaen. phũ nõ reperio. Manaē quũ Assyrij Tharsum vsq;
prędabũdi pcessissent, suis viribus diffisus pacē p̃
tio redemit, pactus in præsens mille argenti talēta,
ac totidē singulis deinceps annis in stipendiũ dan
da. Miret̃ fortasse aliquis (vt tenues tũc erant gētiũ
opes) tãtã argenti summã vnã Iudeę partē in per
petuum pacisci potuisse, sed Iosephus & bibliaci
libri id habent. Adijciũt adhæc quod adhuc magia
mirũ videri possit, Manaenem pollicitũ auxiliares
copias Assyrio mittere, qbus ille aduersus Medos
vteret̃. Nec Manaen diu supstes fuit, fato Samaria
Phaceias defunct⁹ Phaceię filio regnũ tradidit. Is eo biēnio
quo regnare cœperat domestica cõiuratione est op
pressus, a Phaceia, q eodē erat quo & Rex nomine.
tenuit regnũ parricidio q̃sitũ Phaceias, sed minus
in eo administrando felix, q̃ in occupando fuerat,
Phalasseris ductu Assyrij nouo Israelitas bello
adorti oēm Galaaditē terrã populatione vastarũt,
trans Iordanē quoq; longe lateq; regione vastata,
plurimi mortales sunt in p̃dã abducti. Incidit i hęc
Procas Rex. tēpora Procæ regnum, q quartusdecimus Albę ab
Ascanio regnauit. Eratq; rex interim Corinthi Ale
Macedonici regni origo. xãder. Alcmenes Lacedęmone. Athenis Agamne
stor. Osorthõ in Aegypto, quē Eusebius scribit ab
indigenis Herculē cognominatũ. Macedonia Cra
naus (p id em̃ tēpus ortũ est eius terræ regnũ) de cu
ius origine haud alienũ sit ab historia nunc primũ
quũ in eius mētionē incidim⁹ breuiter dicere. Fuit
regio ipsa olĩ modicis descripta finib⁹, & ab Ema
thionis noĩe, cui⁹ prima in ipsis locis virtutis expi
mēta, vt Trogus ait extiterũt Emathia nominata.
Pelasgi vna gēs illi ea tempestate fuit, Bœotiaq; re
gio dicta. Sunt q a Macedone Osyridis filio arbi
trētur Macedoniã deinceps nominatã, in regione
Pœoniæ, q̃ Macedoniæ deinde portio fuit, vt quis
dã tradũt. Apianus Pœoniã a Græcis nominatam
existimat, q̃ Pannonia deinceps dicta est, in Pœo
nia Telegon⁹ Astriopei q ad Troiam militauit pa
ter regnasse dicitur, in diuersa regionis ora Europ⁹ Cranaus
& ipse regnũ tenuit. Iinteriecto deinde tēpore Cra
naus, cuius nuper mensionē feci, regni nomen sta
biliuit. Is oraculi iussu cũ Græcorũ multitudine in
eã terrã venit, vbi cadentis imbris strepitu densa
q; caligine Capras ad oppidũ fugiētes secut⁹, Edys
sam vrbē improuiso accessu occupauit. Tũ oraculi
memor quo iussus fuerat capris ducibus sibi regnũ Aegea.
quæritare, vrbem ipsam Aegeã siue Aeglen nomi
nauit, caprasq; in prima acie quoties in pugnã de
scensum est, habere p̃seuerauerit. Midamane itaq;
& alijs, qui in his tũ locis regnabãt, finibus eius ter
rę pulsis, vn⁹ in oĩm locũ successit, tũ demũ popu
lis solius imperio assuescere coactis, legitimi regni
formã & quasi Macedoniæ corpus deliniauit, eo
vsq; rebus auctis, vt regiæ fortunæ neq; Cranaum
ipsum neq; posteros iã inde pœniterit. Perdicas
post eũ in ea terra regnauit, post quē lõga rerum se
ries, quorum suo loco noĩa reponēda sunt, ad Ale
xandrũ vsq; qui oriētē domuit, & ab eo ad Persen,
Macedoniæ fines qui vltim⁹ in ea terra rex fuit, ordinē secuta est. Ei⁹
regionis fines eo vsq; promoti sunt, vt centũ quin
quaginta sit cõplexa populos ab Ionio ad Aegeũ
extensa. A septentriõe Delmatiæ latus habet, My
siã superiorē, & Thraciæ partem. Ab occasu Ionio
pelago alluitur, a Dyrachio ad Elydnum fluuiũ, &
Epiroticas gentes, q̃ a meridie regionē attingũt. In
de iuxta Achaiã per Pindũ & Oetam mõtes linea
deducta, qua orientē solē spectat, a Beso fluuio ad
Maliacũ sinũ Aegęo perfunditur fluctu. Quod in
de supra est, Thracię ps obtinet. Sed dum Cranaus
macedonici regni iacit fundamēta, in Palęstina Iu
dęa Oseas Beeri filius, duodecim pphetarum pri Oseas.
mus diuinatiõe claruit. Cui pene ęqualis fuit Iohel Iohel.
Phatuelis, q alterũ in ordine locũ sibi vēdicat. Fuit Esaias.
& Abraamus hoc noĩe illustris. Sed Esaias sancti Phidon.
tate & eruditione lõge clarissimus, quippe q librũ
pphetica p̃dictione suo noĩe cõscriptũ reliqt. Phi
don quoq; Argiuus p hec tēpora prim⁹ apud suos
mensuras & pōdera inuenit. Hicq; tunc erat aliarũ
gentium status, quũ in latio Procas Numitore &
Amulio filijs superstibus fatalem mortem obijt.
Amulius, neq; ius gētiũ neq; fratris ętatē veritus,
Numitore quem regnare oportebat in ordinē reda Amuli⁹.
cto regnum occupat, nec contentus maiorem fra Numitorē priuat
trem regio nomine priuasse, vt spem quoq; illius regno.
in posterum recuperandi adimeret, Egestum filiũ,
sunt qui Lausum vocent, tum primum pubescen
tem infesso percussoribus saltu, quo adulescens ve
nabatur, insidijs exceptum obtruncat. Cædeq; ad
tempus dissimulata subornat, qui dicerent adole
scentem in latrones incidisse, & ab his interfectum
se opinari. Nec certe id mēdaciũ multum fidei fecit
apud Albanos, nemini non perspicue liquebat.
Amulij fraude Egestum perijsse, omniaq; eius con
silia eo tendere, vt fratrem, quem regia dignitate
spoliasset, orbitate conficeret. Nec vulgus hæc opi
nio fefellit, virili nanq; stirpe sublata, Rheam Syl
uiam & ipsam Numitore genitam, ne matri
monio locata domesticas vltorem aliquando si
bi pareret, vestalem virginem capit. Vetus & Ilia vestalis capit̃.
honorificum erat apud Albanos, virgines sum
mo loco natas deæ ministras legi. Latuitq; ob id
alios fortasse Amulij cõsilium. Numitorem fratrē
non latebat, dissimulat tamen dolorem suum,
multitudinis inuidiam veritus, quæ fortunam se
quebatur, secumq; orbitatem suam, domesticamq;
calamitatem dolebat. Quarto deinceps anno sub
eund

eunti Syluiæ Martis lucum, vt inde ad vsum sacro
rum pure aquaretur, vis puellæ illata est. Persua-
Ilia fit grauida.
sum quidam habuere ab procorum vno fuisse eã
compressam, qui illius nondum initiatæ amore ca
ptus, quum vltra diuturnũ affectum ferre non pos
set, incautæ fit insidiatus. Alij in Amulium id cri-
men conferunt, vt nõ tã puellæ forma motus, q̃ vt
in apertum vitæ discrimen vitiatam adduceret, ar
matũ sese illi obtulerit, incertum vt culpæ autor la
teret, an vt horridior occurrens ob metum iniuriæ
magis obnoxiam haberet. Sed multo plures com-
pressu Martis grauidam factã prodiderũt, dubium
ne vt hoc mendacio Romani populi originẽ augu
De Iliæ cõpressu non vna opinio.
stiorem facerent, an (vt tum erat hominũ opinio)
ita persuasum habuerint, qui hanc sunt opinionẽ
secuti. Prodigiosum solis deliquiũ, quod eo die est
factũ, in fabulæ argumentum adducunt, q̃ caligo
tenebræq; toto se cœlo intẽderint, ipsaq; imago q̃
cũ illa cõgressa est, sanctior, augustiorq; hũana sit il
li visa. Adnciũt eũ, quisquis fuit, puellã mœstã cõ-
solatũ prædixisse, gemellos eã vno partu daturam,
vetuitq; existimare hominis, sed dei congressu se
grauidam fore, vt quos vtero cõcepisset, clarissimi
essent inter homines futuri: ac cũ his ille nube ami-
ctus, sublimis sit visus per aerem deferri. Quid ho-
rum potissimum sequi oporteret veterum scripto-
rum quidã parũ exploratũ habuere, nunc indignũ
Veterũ opinio de Iliæ cõceptu.
ac pene impium rati, ad Deorum naturam, q̃ beata
& incorrupta sit, eã fraudẽ referre, nũc mediã quã-
dã inter Deũ & homines naturã esse arbitrati, qua
geniorum natio cõstaret, horumq; cum natalium
feminis cõgressu, Heroas procreari cõtigisse. Quo
apparet huius rei fidẽ, nec ꝓ vna eos cõtẽpsisse nec
talem visam, vt temere reciperetur. Marcus Varro
quũ neq; factũ affirmaret, neq; de suæ vrbis origi-
ne male opinari videri vellet, operęprecium id esse,
ciuitatibusq; conducibile testatus est, si etiã falsum
sit, suã originẽ ad deos referre, vt eo mõ humanus
anim⁹, velut diuinæ stirpis fiducia, res magnas au
dacius aggrederetur, fortiusq; gereret, ipsaq; securi-
tate transigeret felicius. Ego etsi video, q̃ in hmõi
rebus tradendis situ Christiani hois partes, diuũ ta
mẽ Aureliũ secutus, acerrimũ pietatis defensorẽ, in
medio hunc locum relinquo, quod eo libentius fa
cio, quia talis pene quæstio a nostris quoq; Theo-
logis iactata est, verũ Angeli, vt eorũ verbis vtar,
qui præuaricati dicuntur, cum hominũ mulierib⁹
cõcubuerint, vnde viri fortes, qui ab initio sunt gi
gãtes dicti, procreati sint. Sed id totũ idẽ Aurelius
ad Sethi filios alio loco retulit. Tarũtius homo ma
thematicæ disciplinæ Varronis ætate peritissimus
Romuli genesim intuitus, qđ ex his q̃ de illo erant
memoriæ ꝑdita, longa tẽporũ serie retro ad calcu
lũ reuocata. Varronis iussu est consecutus, constãti
asseueratiõe mõstrauit, primo anno secũdæ Olym
piadis Romulũ cõceptũ tertio & vigesimo die mẽ
sis decembris hora tertia, qua sol omnino defecit.
Natũ vero. XII. calendas octobris, qui vigesimus
Romuli cõceptio & ortus.
fuit septẽbris. Et hæc de Romuli origine a diligen-
tioribus prodita, q̃ ab ijs q̃ Eusebius collegit, pene
nihil discrepant. Cæterũ quia in Olympiadis mẽ-
tionẽ incidimus, fuit annus ille, q̃ prima est Olym
pias in Helide celebrata, trigesimus septimus supra
quater millesimũ ac quadringentesimũ mũdanæ
ANNI MVNDI.
originis. Ab Ilij excidio quadringentesimusquin-
tus. Alij huic numero vnũ adijciũt annum. ꝓcessit
q̃ vrbis originem, vt Plutarchus significare vide-
tur, tris annos & triginta. Humanæ vero salutis
septingentos septuaginta quatuor. Fuit idem an-
nus ab eo, q̃ primũ in Olympia stadiũ est ab Hercu
le dimẽsum, trigesim⁹ ac quadringentesim⁹. Quũ
interim Authomenes Corinthi regni omniũ nouis
simus rerũ potiretur. Athenis Aeschylus primariã
Authomenes.
potestatẽ exerceret, Cœnus in macedonia, in Aegy
pto Samnus. Quo tẽpore Aegyptij maris imperio
sunt potiti, Bochorisq; Dinaita iura dedit ipsi gẽ-
ti. In Iudæa Hierosolymis Azarias, cui nõ multo
post Ioathas successit, quo accidit, vt quidã scriptũ
reliquerint, in quib⁹ fuit Aphrican⁹ primã Olym
Olympiadis autor. Sphitus.
piadẽ, Ioathæ nõ Azariæ tẽpibus celebrari contigis
se. Et in Samaria regnũ Phaceias tenebat, cuius su-
pra mẽtio facta est. Primæ Olympiadis autor Sphi
tus fuit Praxonidis, siue Heronis filius, quo Chore
bus Heliensis agone victor fuit. Eusebius, Lydij re
gni principiũ eiusq; gẽtis regẽ Ardisiũ noiẽ, in an-
nos primę Olympiadis reponit. Herodotus Argo
nẽ ex Heraclidarũ gente primũ Sardibus regnasse
autor est, nouissimũ ex ea gente Cãdaulẽ, vterq;
ab Alceo Herculis filio fuit oriundus. Enimuero
multo añ Heraclidarũ tẽpora: si Herodot⁹ vera tra-
didit, in Lydia est regnatũ, vbi Lydus Athis filius,
Lydus.
qui ipsi terræ nomẽ dedit, multiq; deinceps ab eo
procreati, in his locis regnũ tenuerũt. His Heracli-
dæ successere, qui Iardana ancilla gẽiti oraculi mo
nitu, vt dixi, ab Hercule in eã sunt regionẽ missi,
vbi quingentos & amplius annos ab his procreati
regnũ tenuerũt. Candaules quo fuerit casu oppres-
sus, suo deinceps loco explicabimus. Fuerunt Lydi
Lydorũ instituta. Maones. Meones.
q̃ñ in eius gentis mentionẽ incidimus Maones ab
initio dicti, idq; Homeri testatur carmẽ, inde a recẽ
tioribus Meones sunt nuncupati, hi oim primi, vt
Herodotus scribit, aureũ argẽteũq; nũmũ ꝑcussere
primiq; Caupones & institores fuere. Sed morẽ hũc
recẽdus inductũ existimasse videt̃ Trogus, q̃ cum
bellacissim⁹ populus Cyro rebellasset, vi ad impe
rium retracti, adẽptis armis iussi sunt vulgo caupo
nari, ludicrasq; artes, & lenocinia exercere, quo acci
derit, vt gẽs olim potẽs, & manu strenua, præsenti
mollitie antiquã virtutẽ amiserit. Iidẽ Lydi tessera
rum & pilæ lusum, cæterorumq; ludorũ genera cõ
menti sunt. Plinius lanas sordibus inficere Lydo-
Lydorũ opes.
rum cõmẽtũ existimat, fusumq; & lanificiũ, linũ &
Timol⁹ seu Tmolus.
retia ab his quoq; inuẽta. In ea terra Pactolus ex Ti
molo defluẽs olim ramẽtis auri diues, vñ vet⁹ illa
regum gaza, celebresq; Crœsi opes, in cõtẽptũ etiã
Ioathas.
fortunæ philosophorum oculis subiectę. Timol⁹
in Hermũ lapsus, in quẽ & Hilus, q̃ postea Phry-
gius est dictus, in Phocaicũ mare vna mixti, vt He
rodotus prodidit, erumpunt. Nunc Palæstinæ res
ad se stilũ reuocãt. Ioathas cuius regnũ in primæ
Olympiadis annos, vt diximus, incidit, quum ali-
quanto priusq̃ Azarias pater fato defunct⁹ esset ad
ministrationi admotus, pręter ciuiliã opera multa
& varia, vrbis mœnia partim ab imo ad summũ
erexit, partim vetustate collapsa sumptuose instau
rauit. In tulit & Ammonitis bellũ, victisq; tribu-
tũ imperauit, vt cẽtũ sibi auri talenta quotãnis pen
derent. Et choros tritici decem millia, atq; hordei
totidẽ, aucto q; in hunc modũ regno, anno sexto de
Ioathę successus Acham⁹
cimo post patris interitum & ipse vita decessit, re-
gni administratione Achamo filio tradita, quidã
Poetę illustres. Ephori.
ꝓ Achamo Achazũ habent. Claruit in Iudæa Ioa
thæ tẽporib⁹ Amus propheta, in Pelopõneso Cy
nethon Lacedęmonius, q̃ Thelegoniã scripsit, Ca
melus qui Europã, & Archinus, q̃ Aetolicã & Itali
cã vastitatẽ. sunt q̃ Cyrenẽ, de cuius cõditione su-
pra est a nobis memoratũ, ꝓ hęc tpa a Thereis me-
morẽt cõditã. Spartiatę Ephoros habere cœperunt
quũ Theopõpus in ea ciuitate resideret. Fuit Epho-
rorũ potestas nihil ab ea dissimilis quã tribuni ple
bis

Vibis Romæ cõditio.

bis Romæ habuerunt. Atq; is tunc erat aliarum gẽtiũ status, quum Roma in Latio cõdita est, de cuius origine quo illustrius fuit in terris Romanũ nomẽ eo maior nobis de ea re instituẽdus esset sermo, nisi stili ab initio suscepti vbique habenda esset ratio. Cæterum ne res tanta in arctum conijciatur, ab Iliæ puerperio paulo altius res est repetenda, siquidem illa, siue genij (vt dixi) alicuius, siue mortalis poti⁹ compressu prægnans facta, vbi se vterũ

Iliæ & matris cõsiliũ.

ferre sensit, matris suasu, quam secretioris conceptus ab initio fecerat participem, simulata ægritudine in priuato sese tenuit, non minus ad religionem quã ad celãdum vterum pertinere rata, si polluto corpore sacris abstineret. Amulius siue criminis conscientia, siue alia suspitione motus, per fidum sibi medicum sciscitabundus inquirit, quæ vis ea morbi esset, quæ puellã tã diu a ministerio detineret. Verũ matre alijsq; arcanũ morbũ excusantibus, quẽ maribus prodi nefas esset, Amulius vxori mandat, vt puellam obseruet, tum vero per eam factus certior Rheam Iliã grauidã esse, nec iam abesse procul a partu, ne clam vtero solueret, custodes apponit, dum eã deferret ad populũ: multitudine inde ad concionẽ vocata, puellã, vt incestam, parentesq; velut incesti conscios accusat, iubetq; inibi pro concione causam dicere. Ad ea Numitor

Numitor pro filia trahit i iudiciũ.

nouã se audire fabulã præfatus, nihil habere se respõdit, qd' pro filia & suis posset dicere in nouo crimine, qd tum primũ sibi & domui suæ obijceret, poscit vt a filia & vxore discere liceat, quid probri id esset, tum vere si culpa adsit, liberũ se regi & populo iudiciũ de ea re permissurũ. Domũ Numitor reuersus oĩa, vt acta erant, cognoscit ex vxore, adijcit illa p̃ces atq; identidẽ obtestat, vt puellæ expectet partus, eã vnã rẽ facile declaraturã, an vera sint, q̃ filia de criminis autore euentura audiuisset. Persuasum illi ab initio fuisse, genium secum quendã nõ hominẽ congressum, a quo edocta esset, fore vt gemellos pareret, breuẽ eã morã futurã. Q; si deorũ aliquis eius culpę sit autor, Amulius & alij viderẽt q̃; pie facerẽt, qui eã rẽ atrociter vindicare adorti essent. Exoratus Numitor filiã custodiri iubet, inde in cõcionẽ reuersus, ordine exponit q̃cunq; domi cõperisset. Censet itaq; expectãdũ, donec puella soluta sit partu, vt q̃cquid id qd' sibi & alijs suspectũ esset, ex ipso puerperio cognosceret. Fremere Amulius, nec sani q̃cq; inesse eiusmodi postularis dicere & iã puellã quoquo modo p̃dere destinabat, quũ a custodib⁹ nunciat, geminos ex Ilia pueros natos.

Deprecatio Numitoris.

Tũ Numitor filiæ culpã deprecat, diuinũ id opus esse affirmat, scire se mortaliũ neminẽ sobolis numerũ p̃dicere potuisse, & iã tacita religio erat multitudini iniecta, Amulius muliebri id fraude factũ clamitabat, alterũ puerorũ medio illi nixu subiectũ, vt religio crimini p̃texeret. Agendũ esse lege in eã, q̃ polluta sit corpore, exclamat, dandũq; documẽtũ alijs, ne virginitatẽ, gẽtili sacro addictã, temere amitterent. Oĩs multitudo Regẽ ad vindictã pronũ secuta est. Publice itaq; Ilia damnat, vt virgis prius cæsa, necaret. Pueri q̃ ex ea nati essent in

Damnat Ilia.

profluentẽ abijcerent. Qui multa fide & celebritate hæc executi sunt, puellã aiunt post partũ asseruatam, q̃ Amulij filia q̃ æqualis erat Iliæ, atq; simul educata multis p̃cibus & lachrymis, sit suppliciũ a patre deprecata, diuq; postea eã in custodia habitã, donec Amulij cæde p̃petrata, a filijs soluta est. Ma-

Romul⁹ & Rem⁹ exponũtur.

ior tamẽ fama, Rheam Iliã posteaq; enixa sit, regis iussu necatã, gemellosq; ex ea editos ministris ab Amulio datos, vt in Tiberinũ, quindecim fere milia passuum ab Alba profluentẽ, proijcerent. Mirabitur, nec immerito, aliquis, quid fuerit q̃ tam p̃cul id ministeriũ Amulius ablegauerit, quũ ex obuio pueri nuper nati extingui potuissent, tenuis q̃dẽ lacuna, nedũ lacus, qui proximus Albæ erat, vel amplissimi fluminis in re tam facili instar habuisset. Ego quãdo licet rerũ scriptoribus suum in dubijs iudiciũ interponere, religione credo adductũ Amuliũ, ob ea, q̃ de Iliẹ cõceptu audiuerat, pueros haud ausum fuisse extinguere, sed aluo impositos in amnẽ exponi imperasse, vt in deorũ volũtate esset, an eos seruari vellent. Eadẽ res facit vt nõ grauate ijs accedã, qui Iliam post nixũ in custodia habitam scripsere, nisi suspicetur aliquis id familiæ dedecus Amuliũ procul ab oculis ciuitatis ablegãdũ cẽsuisse, fuisseq; id nõ publicũ, vt quidã arbitrati sunt, sed domesticũ iudiciũ. Verũ, vtcũq; res acta est, quum fluuius, qd' satis cõuenit, imbribus auct⁹ pleniore alueo flueret, ripaq; restagnantibus circa aquis haud quidẽ facile adiri posset, regij satellites necessitate coacti, in proximã alluuiã infantes abijciunt, nec ita multo post remittente fluminis impetu, aluus qua Gemelli impositi erant, lapidi impacta, eos in subiectũ cœnũ leniter effudit, hic illi terra volutatione vagientes Lupam ad flusum

Lupa infantibus præbet vbera.

traxere. Mirũ est qd' Romani & Græci scriptores hic tradũt, immitẽ alioqui ferã, hominiq; minime placabilem, vberã iacentibus leniter demisisse, abstersisseq; lingua fœdata iacentium corpora. Talia de Cyro rege & Telepho sunt memoriæ prodita, quorum, hic a Ceruã, ille a cane sit nutritus. Sed alterutrũ animal homini amicũ, & ob id fortasse minus mirum. Compellabant interim pastores regij stabuli, greges in pascua. Qui miraculo rei defixi, non nihil in vestigio se tenuerunt, aliosq; e proximo accersunt, velut parũ suis ipsi oculis crederent. Sublato dein clamore, in subiecta loca ad flumẽ vt beluã arcerent decurrunt, illa placide se attollẽns, iacenteis pueros pastoribus reliquit. Erat haud procul a ripa Tyberis lucus, cum fonte qui e concaua specu perenni manabat aqua, atq; inibi Lycæi Panos ara, quo Lupa gressum detorsit, fons ipse fuit palatij ædificijs propinquus, cum rei huius monumẽto ad posteros conspicuo. Lupæ simulachrũ erat ex ære, & duo ad vbera infantes, quali figura & materia visitur nostra quoq; tempestate Romæ in parte Capitolij in conseruatorũ vestibulo. Plutarchus non Lupam modo, sed & Martium picum alimenta pueris p̃buisse prodidit, quod in Semiramide etiam quæ in Assyria regnauit accidisse proditum est, vt infans a volucribus sit nutrita. Pastores sublatos inde pueros ad Faustulum regij pecoris magistrum deferunt, ordineq; a se visa exponũt. Erat nup̃ Faustulus ex Alba reuersus, vbi de Rheæ Iliæ partu audiuerat, & cum ijs forte in reditu, quibus exponendorum iniunctum erat negocium, aliquantulum viæ fecerat. Hæc Dionysius. Pluthar-chus ab ipso Faustulo expositos autor est. Sed cu-

Romul⁹ & Rem⁹ Faustulo dantur.

iuscunq; ministerio id fieri contigit, Faustulus, velut omnium ignarus, postulat sibi eos a pastorib⁹ dari, quod quum haud ægre impetrasset, domum reuersus, pueros in gremium vxoris tum mœstæ, ob extinctum nuper infantem quem enixa fuerat, ex improuiso effudit verbisq; consolatur, q̃ pro vno, quẽ amiserat, alumni duo essent reperti. Hortatur itaq; eos omni studio, & diligentia aleret, in quibus educandis, vt intentius p̃seueraret, omnia quæ pastores a se visa enarrabant, pro miraculo

Laurẽtia Faustuli vxor.

memorat. Liuius a Faustulo pueros sublatos tradidit, fuisseq; ait multis persuasum Laurentiam, quæ cum Faustulo nupta fuit, vulgato corpore Lupam

inter paſtores appellatam, fabulamq; inde ortam
videri poſſe, vt Lupa pueris vbera præbuiſſe cre-
datur. Gemellos Fauſtulus Romum & Remum vo
cat, a mamma, vt Plutarchus credidit, quam mitis
fera illis iacentibus ſiccandam adhibuit. Idem au-
tor eſt ambos Gabijs Fauſtuli diligentia Græcis li
Quales teris inſtitutos. Per quæ geniti & educati, vbi ado
ab initio leuit ætas, quum formæ præſtantia, & vigore ani-
Romul⁹ mi, inter paſtores longe eminerent, nō in ſtabulis
& Rem⁹. & circa greges vt cæteri ocio marceſcere, ſed ſaltus
& nemora venando circuire. Latrones inſectari,
prædam illis ademptam benigne inter ſuos par-
tiri, nonnunquam etiam orta inter regios paſtores
& eos, qui Numitoris erant, de paſcuis, vt aſſolet,
contentione, cum hi circa Auentinum, illi in regio
ne palatij ſtabula haberent, plerique ex ijs, q Numi-
toris iura tuebantur, media ſunt rixa vulnerati, ac
nouiſſime loco pulſi iniquo animo ignominiam
ferre. Cæterum nulli interim paſtorum, maiore in
uidia apud iniuria affectos quā gemini fratres emi
nebant. Quippe qui non vt cæteri in partibus eſſe
credebantur, ſed illorū ductu & audacia omnes cre
dere ſibi iniuriā fieri. His igitur inſidiari paſtores
quum Romulus Geninam ſacrorum cauſa profe-
ctus domo abeſſet, Remum ſubita excurſione la-
ceſſitum ad arma compellunt, ſenſimq; ad inſidia-
rum loca ſequendi ſtudio perductum, pene obru-
tum lapidibus capiunt. Elius Tubero, quem Liui⁹
& Plutarchus ſequuntur, cui & Dionyſius libens
Luperca- aſtipulatur, Lupercale ſacrum ait in palatio cele-
le ſacrū. brari ſolitū, ex Arcadia ab ijs, q Euandri comites
fuere in Latium delatum. Nec id modo ludicrum
teſtari eius gentis in hæc loca acceſſum, ſed & pala
tium ipſum, quod a Palanteo Arcadiæ, vnde illi
venerant, Palantium ab initio dici contigit, mox
& palatium. Iuuenes Lycæum Pana venerantes,
laſciuo curſu nudi in ſuorum conſpectu diſcurre-
bant, quæ ſacrorum ratio non integra tantum, ſed
aucta etiam religione ad poſteros tranſijt, adeo vt
qui ſummum gererent in vrbe magiſtratum, ſine
rubore ea de cauſa corpora nudarent. Appianus
& Plutarchus autores ſunt Antonium, qui poſtea
cū Auguſto & Lepido triumuir fuit cōſulem inter
Lupercos cucurriſſe. Nobiliſſimi iuuenes & ado-
leſcentes nudi per vrbem vagi, obuios cædebant
loris, quibus etiam pleræq; matronæ, de induſtria
occurrentes, ob receptam vulgo opinionē, quaſi
ea res ad fecunditatem attineret, palmas illis prębe
bant feriendas. Huic Ludicro erant tum forte iuue-
nes ipſi, vt ille ait, intenti, quum latrones ob iram
prædæ ſepius ademptæ, ceu paſtores illi potius vt
Dionyſio placet fuerunt (neq; enim obſcurū erat
id ſolenne) parati in incautos, armati in nudos, ex
improuiſo impetum faciunt. Hic cum media trepi
Rem⁹ ad datione ſe Romulus defendiſſet, Remus cum pau-
Amuliū cis temere in aduerſum cuneū inuectus, in hoſtiū
pducit. poteſtatem redactus Albam ad Amulium perdu-
citur. Hic inter prima crimina illi obijcitur, q Nu-
mitoris agrum eius ductu paſtores hoſtiliter infe-
ſtarent, ob eamq; rem dat Amulius captum iuuenē
fratri ad ſupplicium, cuius ea erat iniuria. Romul⁹
poſteaq; Remum fratrem captum audiuit, cum ea
paſtorum manu, quam tum forte circa ſe habuit,
abeūtes perſequi certus erat, vt eos priuſquā Albā
abirent curſu aſſequeretur. Sæuientem Fauſtulus
a tam præcipiti conſilio reuocat, reuocatum in ſe-
cretum abducit, hicq; veram originem, quam ob
immaturam ætatem antea in occulto habuerat,
ſolus ſoli ait. Conferunt itaq; inter ſe conſilia, vt ſi
mul Remum periculo eximerent, totamq; Numi-
toris domum ab Amulij iniuria vindicarent. Par-
titi inter ſe curas: Fauſtulus Albam properat, ne- Fauſtuli
quid in Remum temere ſtatueretur, Romulus pa- conſiliū.
ſtorum manu diuerſis itineribus ad vrbem miſſa,
ipſe eodem pleno gradu occurrit. Interea haud pro
cul aberat, quin Numitor ſciſcitando Remū agno
ſceret, nam & duos eſſe fratres audiuerat, & filiæ li-
niamenta in alterius ore intueri, ſeu igit ambiguæ
ſtirpis, ſeu potius pſentis fortunæ admonitus, ado
leſcenti in ſecretū adducto impunitatem pollicet,
ſi cum fratre & cæteris paſtoribus, in aſſerenda di-
gnitate ſibi auxilio adeſſent. Ad ea Remus quum
omnia reſpondiſſet, quæ prætenſæ ſpes ſalutis in
periculo conſtitutis ſuadere ſolet, Numitoris iuſſu
ſoluit, Romuloq; qui iam haud procul Alba abe-
rat, ſalutem fratris per fidiſſimum quendam nun-
ciat, quo ille lætus nuncio, pacate vt cæteri ignoto
habitu ad Numitorem, apud quem Remum eſſe ex
nūcio cognouerat, diuertit. Plutarchus cum paſto
rum manu & ſub fœni manipulo quaſi ſub ſignis
Romulū Albā veniſſe ait, ſed veriora mihi vident Romuli
quæ Dionyſius ſcribit. Is eo quo diximus modo, ad Albā
vrbem ait ab Romulo initam. Cæterum iam pri- acceſſus.
ma apud Numitorem conſilia agitari cœpta erāt,
quum parum abfuit quin Fauſtuli indicio ſint fra
tres proditi. Properauerat ille periculo rei motus
Albam venire, qui vt maiorem rei fidem Numi-
tori faceret, aluum, qua infantes fuerant expoſiti,
in hunc vſum aſſeruatam ſecū habens, circa portas
excuſſo pallio iuſſus eſt cuſtodibus prodere, quic-
quid id eſſet quod lateret ſub veſte. Erat tn̄ ibi for-
te miniſter ille, qui Amulij iuſſu pueros expoſuit,
agnouitq; continuo inſpectam aluum, atq; ob id
aliquid ineſſe fraudis ratus, Fauſtulum ad regem p Fauſtuli
ducendum cenſet, circunſiſtunt itaq; eum plures, diſcrimē
captūq; ad Amulium attrahūt. Hic veritus ne cru-
ciatibus fateri cogeretur, quæ in præſentia cælare
voluiſſet, omnia rite, vt acta erant, exponit, in vno
non minus tempeſtiue, quam feliciter mentitus,
q iuuenes pcul Alba inter paſtores eē affirmauit,
armentaq; cum his ſectari, non defuturam illis oc-
caſionem fugiendi ratus, aut obtrūcandi regis, ſi a
Numitore ad eum fuiſſent accerſiti & iam nego-
cium datum erat militibus vt Fauſtulum ſecuti,
ad ſe traherent, quicunq; ab eo monſtrati eſſent, ſi
ſponte venire nollent, quum re occulte ad Numi-
torem delata, mutua, inter auum & nepotes, iam
manifeſto indicio, facta eſt gratulatio. Complexuſ
q; eos ſenex cum lachrymis ad vltionem hortatur.
Armantur confeſtim a Numitore ſerui, & ex clien
tibus & amicis plerique, paſtores quoq; iamdudum,
vt iuſſi fuerant, diſſimulato negocio, diuerſis itine
ribus, in vrbem frequentes conuenerant. Huiuſ-
modi manu ambo fratres, in forum ſine maiore tu-
multu deuolant, regemq; a paucis defenſum obtrū
cant, arcem occupant, ne cæde regis tumultu orto
ab irata multitudine opprimerentur. Hæc Fabius Amulij
antiquiſſimus Romanorum annalium ſcriptor, cædes.
quem Dionyſius præ cæteris eſt ſecutus, q̄q; Plu-
tarchus nihil ab his diuerſa prodidit. Preſſius om-
nia Liuius, atq; eo fortaſſe cautius, nam ſi cuſtodes
circa portas fuere, non video qua ratione tam fa-
cilis fuerit paſtoribus in vrbem ingreſſus, occul-
ta arma habentibus, aut cur regij pecoris magiſter
cæteris ſuſpectior eſſe debuerit, quum longa con-
ſuetudine Albam commeandi, omnibus eſſet no-
tiſſimus. Alij nihil fabuloſum hiſtoriæ conuenire
rati, infantes duos nuper natos, fidiſſimarum mini Romuli
ſterio, Rheæ Iliæ medio nixu Numitoris conſilio & Remi
ſuppoſitos pdidere, eoſq; pro vero partu ab Amu educatio
lio

lio necatos,qui ex ea editi sunt alendos Faustulo
datos,qui quũ Amulij esset villicus, Filistini fra-
tris suasu,erat is quoq; pecoris & pastorũ Numito
ris magister,negociũ suscepit, Artricemq; vocatã
ferunt mulierem,quæ eos aluit.Nec interim negãt
Faustuli coniuge ob frequens adulteriũ,Lupã in-
ter pastores appellatã, vocisq; similitudine factũ,
vt fabula sibi in puerorum alimonia locũ inuene-
rit.Mox itaq; ab ineunte pueritia Gabijs institutos
& apud Faustuli Hospites literas & Musicẽ,græco
ritu,armorũq; tractationẽ edoctos,ad Faustulũ dei-
ceps cui⁹ crediti essent filij,sub pubertatis annos re
uersi,orta inter pastores cõtentione,qđ ita Numi-
tor ipse euenire voluit,vt causam haberet eos a re-
ge postulandi,Albam ad Amulium accersiti am-

Varia de Ro.&Re. educatione opinio.

bo venerint.Affuit excomposito Faustulus cũ ple
risq; amicorũ cognoscendi iudicij specie: cognitio
ne rei ad Numitorẽ delata,postea q̃ ille adolescen-
tes docuit qui essent,in Amuliũ armauit.& hæc ij il-
li,aut vera,aut certe vero similiora, de conditorũ
vrbis educatione,& Amulij cęde literis prodidere.
Verum vtcunq; res acta est,Numitor Amulio cæ-
so,populũ ad cõcionem vocat,scelera in se fratris,
nepotũ originẽ,vt geniti,vt educati essent, ordine
exponit:Amulium quia fratrem per iniuriã regno
spoliasset,vt Tyrãnũ,se autore cæsum:quæ cũ ille
breuiter disseruisset,iuuenes per mediã concionem
suorum agmine ingressi,Auum regẽ salutant. Cõ-
sensus ingens,& fauor vocũ consecutus,ratum illi
nomen & imperiũ fecere.Igitur Albana re auo per
missa,honoribusq; matri restitutis (Etenim Dio-
nysius & Plutarchus,viua adhuc Ilia Amuliũ pe-
rijsse scribunt)cupido eos cœpit vrbis hic conden-
dæ,vbi expositi & educati essent Dionysius id cõ-
siliũ existimat a Numitore ortũ,qui pulchrũ & vti

Cõsiliũ condendæ vrbis

le ratus,quoniã res Albana multitudine abunda-
ret,ad propagandũ nomen & gentẽ nepotibus per
suaserit,vt eã velut nouã ducerẽt Coloniã,Vrbẽq;
conderent. Apparebat in multitudine transcribẽ-
da,vires aduersæ factionis,nouæ coloniæ prætex-
tu,infirmiores fieri.Cæterũ siue propriũ id cõsiliũ
siue auitũ fuit:Iuuenes eius terræ charitate in qua
ambo fuerant educati,vt nouã vrbẽ statuerent, so
lum a Numitore accipiũt.Pecunias ad hæc, arma,
frumentũ,seruos,iumenta, multaq; alia destinato
operi necessaria.Ad tria hominũ milia ex Alba in

Ro.&Re. colonos ab auo accipiũt.

Coloniã conscripta,cæteris facultas concessa, eo si
vellent demigrãdi.Cũ hoc illi apparatu ab auo ꝓ-
fecti,quicunq; palatiũ & Saturniã incolebant,præ
senti multitudini iũgũt,diuisisq; inter se copijs,cõ
festim,quicquid hominũ fuit,velut i duas abijt fa
ctiones,inde & fratrũ discordia orta,nam parũ ab
initio cõuenit inter eos,quo potissimũ loco noua
statuerent mœnia.Pręferebat Romul⁹ palatij sedẽ
vt amborũ altricẽ,Remus triginta procul inde sta-
dia tumulũ ceperat Tyberi propinquũ, mansitq;
ipsi loco ab re nomẽ,Remoriaq; est dicta.Id anceps
consiliũ nõ nihil fatalẽ vrbis originẽ moratũ est.
Demũ eo est decursum,vt rẽ omnẽ materno auo ꝑ
mitterẽt,is vt deos consulerẽt autor ambobus fuit,
irent & vterq; suo tẽplo sedens eodẽ tẽpore captu-
rent auguria,atq; vtri meliores aues apparuissent,
is caperet locũ,nomẽq; vrbi daret. Sacris igitur,vt
rite omnia fierent,ꝑpetratis:Romul⁹ palatiũ, Auẽ

Ro.&Re. Auguriũ

tinũ Remus occupãt. Alij Remoriã ab eo insessam
credidere.Cæterũ siue hic locus illi,siue alius sit ca
ptus,sex cõtinuo vultures præpeti volatu sese Re-
mo offerunt,quibus lætus ille confestim Romulo
iubet augurium nunciari,eumq; ad se venire. Sed
dum forte res ad Romulũ perfertur, ecce. XII. illi
vultures occurrunt:tum orta inter duces cõtentio-
ne,quum hic auium numero,ille tempore regnum
ad se traheret,nec ætas vllum faceret inter eos discri
mẽ,vt hic pudore,aut ille alteri cederet, vtraq; mul
titudo regẽ suũ salutat ducẽ, Oritur ex altercatione
iurgium,ex iurgio certamen,animisq; ira accensis,
velut diuersæ inter se acies hostiliter confligunt:
ibi Remus media turba temere ictus concidit. Dio
nysius parũ integra fide Romulũ a principio egis-
se existimat,qui nullo adhuc captato augurio, re-
gni,cupidus miserit qui fratrem ad se accerserent,
velut continuo sibi aues augurium fecissent, quũ
Interim Remus,quas ipse obseruasset,ijs quia ad se
missi fuerant ostendisset aues,sed quum in palatiũ
venisset rogatus ab eo Romulus, ecquod tam cito
auguriũ obseruasset,aliquandiu incertus ille, quid
ad ea responderet,hęsitauerit, ac vix demum duo-
decim ostendisse vultures,qui post Remi accessum Rem⁹ interficit.
templũ fuerant ingressi,atq; ex ea fraude alt conten
tionẽ primo,inde prælium inter duces ortũ,quo sau Vulturis
cius Remus occubuerit.Verũenimuero quia augu natura.
rij euẽtus Romulo felix in causa fuit,iam inde Ro
mani id volucris genus potissimũ in augurijs ob-
seruare perseuerant,nisi forte alia eius obseruatio-
nis sit causa,q̃ innocentissimus sit omniũ animã-
tiũ Vultur,qui nihil attingit ex ijs quæ humano la
bore quæruntur,nullum animal interficit,solis ca-
daueribus pascitur,volucribus mortuis affinitatẽ
sentiens generis abstinet.Hinc credibile est Hercu
lem,vt Herodotus Ponticus scripsit, nullo magis
augurio,q̃ vulturis lætari solitum.Nec Remi dun
taxat morte sed multorum etiam cæde funestum
fuit id certamen,quo Faustulus & Philistinus fra- Faustuli
tres periere,dum pugnam dirempturi temere se ira & fratris
tæ multitudini ingerunt.Romulus in Remoria fra interit⁹.
trem sepelijt,ipse actorũ pœnitentia in desperatio-
nem adactus,sibi viã ad mortẽ inuenisset,nisi ami
corum,& In primis Laurentiæ nutricis interuentu
quæ illi assidendo nunc precibus instans,nunc ca-
stigatione in spem pristinã restituisset. Igitur cum
tribus circiter hominũ milibus qui pugnæ super-
fuerant,quum aliquanto maior ante numerus fuis
set,ad destinatũ opus se totum conuertit. Scio ego
ex veteribus rerum scriptoribus fuisse,qui scripse-
rint Remum quum in contemptũ fratris vallũ trã- Alia de
silijsset,cauillantem,fore,vt non minus facile tran morte
scẽderetur hostibus quã sibi vallum quod munie- Remi o-
rat frater, a Celere quodã,vel vt alij tradũt, Fabio pinio.
qui operi præsidebat rutro ictũ concidisse.Sed quo Celer.
cunq; casu perijt Romulus,fraternæ cædis suspitio Natalis
ne non caruit.Celer in Hetruriã secessit. Vnde Plu- dies vr-
tarchus factũ existimat,vt veloces a Romanis po- bis.
stea sint Celeres nuncupati. Cæterũ Romulus fra-
tris,& aliorũ cæde prius expiata,vrbẽ quadrata for
ma ad duodecimũ Calẽdas Maij postridie Palilia,
quẽ diẽ pastores ea tẽporũ superstitione solennẽ age
bant,sulco,qua fossa prius inde murus ducendus
fuit,bobus mare & fœmina ad aratrũ iunctis de-
scribit,eoq; aratri circunactu,ab vna ipsius instru-
menti parte,nomen vrbi datũ credidit Varro.Qđ Vñ Roma nominata.
vero ad propriũ nomen Attinet,Græci scriptores
in dubiũ trahunt,vnde Roma ipsa sit dicta,quo tẽ
pore,ac cuius ductu condita.Cephalon Gergethi⁹
autor vetustissimus secunda ætate post Iliũ captũ
vrbem conditam prodidit,ab Romoq; Aeneæ fi-
lio ei nomen inditum,nec Cephalon tantum, sed
Agathillus quoq; & Demagoras, vt Dionysius
scribit,eius fuerunt opinionis autores. Damastes
Ligeus & quidam alij Aeneam aiunt ex Molossis
in Italiam profectum,haud multo post Vlyssis ad

eandē terrā accessum, vrbemq; ab eo conditā, quæ
ducis iussu Roma sit dicta, ab Iliadum vna, cuius
suasu, Troianæ mulieres, longioris erroris tædio,
naues incenderint. Aristoles non Aeneam & Tro-
ianos eam classis iacturā in Latio fecisse arbitrat⁹
est, sed Achæos qui post Iliū euersum in eam Opi-
cæ terræ partē fuerint tempestate delati: quum plu-
res ex Phrygia in nauibus captiuas fœminas, quæ
veritæ ne si in Græciam venissent, pellicatus suspi
tione immitius a victorum vxoribus vexarentur,
classem concremarint, viriq; necessitate adacti vr-
bem sibi constituissent, eamq; ab vnius nomine,
quæ eius facinoris fuisset autor, nūcupauerint. Gal
lias qui Agathoclis res gestas scripsit, Troadum
vnam ex Aeneæ comitatu latino Aboriginum re-
gi nupsisse prodidit, duosq; ex ea filios genitos Re
mum & Romulum, qui vrbem a se conditam a no
mine matris dixerint. Xenagoras historiarum scri
ptor, ex Vlysse ait & Circe tris liberos procreatos,
Romulū, Antium, & Ardē, quorū singuli vrbes,
quas in Latio statuissent, de se nominarint. Dio-
nysius Chalcidensis a Romo inditum id nomē te-
status est, sed ab eo qui fuerit Ascanij filius, vel vt
alij scribunt Emathionis, vt alij Italici cui Leuctra
Latino genita nupserit. Quidā Græcā vocē secuti,
a belli robore id vrbi nomē datum affirmare sunt
ausi. Liuius & omnis Romanorū scriptorū turba,
haud dubie affirmat a Romulo, q ex Ilia est ortus,
genti nomē vrbiq; inditum. Perplexa hæc scripto
rum variatio, vt arbitror, effecit, vt ne tēpora qui-
dem, quibus Roma sit condita, antiquis rerum scri
ptoribus omnino constent. Fuit vetus quædā per-
suasio, vulgarisq;, vt Dionysius ait de ea re sermo,
Romulum & Remum Aeneæ filios post eius inte
ritum Romam, Capuam, vt alio est a me loco di-
ctum, cōdidisse, quam a Capi proauo nominarit,
alteram in Ianiculo a patre nuncupatam, Romam
inde de suo nomine nuncupasse, hancq; diu Alba-
norum regum temporibus desertā iacuisse. Tum
demum a Romulo & Remo vestali Ilia genitis, Al
banis colonos dantibus instauratam, quæ vulgo
celebrata, si vera sunt, instauratio fuit hæc, quam
Vetustas vrbis.
Liuius & alij originem vocant. Cæterum siquis ad
huc vetustiora sectetur, reperiet fortassis aliam lon
ge antiquiorē vrbis conditionem. Antiochus Sy-
racusanus vir inter veteres scriptores haud obscu-
ri nominis scriptum reliquit, venisse quendam ad
Morgetem regem, qui diceret se Roma profugum.
Regnauit Morgetes in terra Italica post Italum.
Fuerūt tū regionis fines a Tarento Neptunā vsq;.
Quo apparet aliquot ætates añ Aeneæ in italiā ac-
cessum, Romā in Latio fuisse. Sed lōgiore fortassis
sermone, q̄ stilus exigat, nos hæc de vrbis origine su
mus executi. Nunc satis cōstat cōditionē q̄ Roma
ni scriptores celebrant, quæq; Romulum Iliæ filiū
autorē habuit, in annum tertium septimæ Olym-
piadis incidisse, eo nanq; anno Antimachus Tei⁹
celebrat lunæ defectum, quem Plutarchus ait eo
die factum, quo vrbs condita est. Eusebius & ipse
idem tempus obseruat. Q. si recte ab his tempora
colliguntur, fuit annus ille quo Roma condita est,
ANNI MVNDI.
quater millesimus a mundi origine quadringente
simus atq; vndequinquagesimus. Ab Ilij excidio;
vt Dionysius scribit, trecentesimus ac vndetrigesi
mus. Ante Christi regis aduentum septingentesi-
mus quinquagesimus secundus. Idem autor in pri
mum annum septimæ Olympiadis conditionem
vrbis reposuit, in quo est trium annorum variatio.
Potiebaturq; tum rerum Athenis Caropus, in As-
syria Medidus tertio ab Arbace loco regnum obti
nebat, in Macedonia Tyrimas, Samus in Aegy-
pto, Hierosolymis Achamus. Is vt ad res Hebrai- Acham⁹
cas reuertat historia, diuersus a patris instituto, ex-
ternis aras dijs statuit, & vt per omnia impium cul
tum exerceret, filium pro hostia immolauit. Cui⁹
manibus haud multo post debitas expēdit pœnas, Acham⁹
bello a Rasino Syriæ & Phaceia Samariæ regibus impius.
illi orto. Hi, iuncta inter se societate, eum aliquan-
diu Hierosolymis arcta obsidione fatigarunt: vr-
bibus interim plerisq; ex eo captis, direptisq; & in-
censis, & in his Achilacha Enthreo mari adiecta,
quo antiquis cultoribus cæsis nouos Rasinus Rex
Syriorum induxit colonos. Vrbs regia, quum va-
lide munita esset, capi non potuit, cuius potiundæ
spe abiecta, hostes soluta obsidione, diuersi in suū
vterq; regnum abierunt. Tum Achamus suorum
scelerum furijs agitat⁹, in Phaceiam omnem vltio
nis iram detorsit. Valido itaq; exercitu ad bellum
instructo, Samaritani regni fines hostiliter adort⁹,
Phaceiam ad arma compulit: nec ita multi intercef
serunt dies, quibus cruenta acie Achamus ab hoste Vincitur
victus, Centum triginta hominum milibus amis- Acham⁹
sis, & in his filio iuuene impigro, quem Amasias magno
Phaceiani exercitus præfectus interfecit, trepide in prælio.
suum se regnum recepit. Nec Phaceias victoria est
negligenter vsus, sed hostem Hierosolimam pro-
secutus, omnia circa vrbem ferro est & igni popu-
latus: ingens vis hominum ab eo capta, & in Sa-
mariam abducta est. Cæterum Odidæ prophetæ
monitu Phaceias captiuos domum remisit. Nec
Achamus, licet victus, deinceps quieuit, sed repa-
rando bello intentus, in Assyriam a Tadaphasa-
rum regem misit, qui magnam cum eo pecuniam
paciscerentur, vt in societatem belli veniret. Nec
Assyrius postulata abnuit, ictoq; cum Achamanis
legatis fœdere Syriam hostiliter inuadit, agrum
populatur, Damascum expugnat, Rasinumq; in Damascus expugnat.
suam potestatem redactum obtruncat: inde Sama
riæ fines ingressus subita excursione ingentem
vim hominum in agris opprimit, captiuam mul-
titudinem cum Damascenis ad hoc ipsum serua-
tis, in superiorem Mediam transtulit. Achamus au Claudit.
rum quod cum Assyrio per legatos fuerat pactus dei tēplū
bona fide persoluit. Inde eo furoris processit, vt au
gustissimum Dei templum claudi iusserit inhibue
ritque sacra fieri. Per hæc ille scelera, quum annos
sexdecim regnasset, moriens Ezechiæ filio regnum
tradidit: quo tempore perijt & Phaceias, suorum
fraude oppressus, quum annos nouem Samariæ re
gnum obtinuisset: Ozias eius cædis fuit autor, cui
regnum parricidij pretium cessit, sed Phaceiæ ma-
nes nondum quieuerant, quum Ozias graui bello
a Salmanassare Assyriorum rege petitus victusq;
tributum illi pendere est coactus. Eusebius & Bi-
bliaci libri hoc rege significare videntur accidisse,
vt ex duodecim Israelitarum tribubus, multa ho-
minum milia in Medos sint translata. Cæterum
Iosephus Phaceia viuo eam cladem acceptam au-
tor est. Hic tunc erat in Iudæa rerum status, Romu Romul⁹
lus interim fossa & vallo vrbem cingere adortus, vrbē val
haud prius ab incepto quieuit opere, quam eam lo munit
munitionibus circumuallatam, ab omni externo
incursu, minisq; bellorum tutam reddidisset. Ve-
rum reputans animo ciuium concordiam pro mœ
nibus esse vrbibus, qua sublata nulla diu ciuitas
stare possit, incomptam & agrestem multitudi-
nem, certis velut legibus ciuilem in modum com
posuit. Aderāt ad tria peditum milia, ac supra hos
equites trecenti, quibus ad concionem vocatis in
hunc modum eos affatus dicitur. Nouam quidem
formam,

Oratio Romuli ad suos,

formam, expressamq; vrbis speciem cernitis, viri
fortissimi, quam vestræ manus fossa & vallo vali
de munitã reddiderunt. Sunt bæc quis ignorat? iu
firmæ & nascẽti ciuitati ad omnem vim & iniuriã
propulsandam, necessaria, sed maiore adhuc præ-
sidio opus est, qđ res nulla alia preter ciuiũ concor
diam præstare possit. Conspiratio adsit, & consen-
sus, quãuis pauci & inermes facile locum hunc tue
bimur. Discordia, ingens humanarũ rerum pestis,
in primis vitanda est, quam nuper experti, parum
abfuit quin, non vrbẽ dixerim, quæ vtiq; tum nul
la fuit, sed condendæ vrbis consilia, & rationẽ tol-
leremus. Horreo memoriã diri illius certaminis,
cupioq; si fieri possit in perpetuum aboleri: vel si
animo excidere non possit, sit saltem nobis docu-
mento, ad diram illã, maximeq; ciuitatibus inimi-
cam deinceps pestem fugiendã. Narrant mihi qui-
dam maiores natu, scite se plures Aboriginũ colo
nias, circa Latium, & alias quasdam procul Latio
sitas, quæ nõ solum optima principia habuissent,
sed ad inuidiam vsq; luxuriosa sortita essent incre
menta, domestica seditione deletas. Sed sic sane ha
bet, vt res paruæ concordia coalescunt, ita subli-
mes & arduæ discordia dilabunt. Quare vt tutiore
loco simus, & rem deorũ auspicio inchoatam tue-
ri & augere valeamus, auctãq; posteris tradere, ne-
cessarium duxi, vobis demonstrare, q̃ potissimum
ratio nobis ineunda sit, vt iuris & ęquitatis formã,
q̃ duo sunt ciuitatũ vincula, in nouam vrbem in-
ducamus. Siquidem haud vnam administrationis
formam vulgo receptam video, quidam vnius cõ
silio & ductu contenti, regium nomẽ in ciuitatem
induxere, alij optimatibus summa rerũ permissa,
paucorũ conspirationẽ vtilemq; consensum ciuili
administrationi expedire arbitrati sunt, nonnulli
multitudinis arbitrio rem totam permiserũt. Vos
vero quando deorũ benignitate eo ventũ est, vt si
non absolutã, qđ tam breui contingere nõ potuit,
omnino tamen aliquã ciuitatis speciem habeam⁹,
in medium consulite, quæ sit vobis regiminis for
ma inducenda. Nam quod ad me attinet, satis sup-
q; adeptus videor, q̧ me deducẽdæ coloniæ, vrbis-
q; condendæ ducẽ & autorem habere voluistis, &
q̧ auspicatissimo loco satisq;, vt apparet, opportu
no, eam vobis statui, statutãq; de meo nomine vo
bis ꝓbantib⁹ & ita euenire volẽtibus, nuncupaui.
Nunc satis immortalitati prouisum est cætera ve-
stro arbitrio permittenda existimaui. Etenim quã-
cunq; ciuitatis formã vobis optaueritis, siue pu-
blicã, siue priuatam personam gessero, pro omniũ
commodis, cœptorũq; operum incrementis, vel
quia ciuem oportet, vel q̧ ducẽ & regem decet pro
suis laborare, sciens volensq; excubabo. Huiusmo
di oratione aut certe non multum ab hac dissimili
Romulus ad suos vsus est, qđ materni aui consilio
factum credibile est, ad ferocissimæ multitudinis
inuidiam fugiendam: ne si illius iniussu regium
nomen vsurpasset, continuo inuidia inde, mox &
odium esset illi ortum. Haud dubium erat quin, tũ
genus ipsum, tum virtutem in eo secuti Romulũ
aut neminem alium regem essent habituri. Igitur
magno omnium consensu totius rei summa illi
permissa, sed non prius regium nomen recepit, q̃
multitudinis scitum augurio sit confirmatum. Si-
nistra cœli parte fulgur in dextrã discurrit quæ ob
seruatio etsi vana est, & a veræ pietatis cultu abhor
rens, operæprecium est tamen cognoscere, vnde ra
tio ipsa auguria captantibus orta sit, sinistri fulmi-
nis obseruandi. Dionysius autor est, augures eam
mundi partem qua sol & cæteri planetæ oriuntur
spectare solitos, omniaq; interim ad Septentrionẽ
& arcticum polum vergentia sinistra auguranti
bus fuisse. Nulli præterea dubium est eam mundi
partem nobis eminẽtissimam esse, & ob id multo
alijs potentiorem, vnde vana persuasio orta, signa
quæ inde mortalibus darentur, esse longe omniũ
efficacissima. Sunt tamen qui idcirco sinistra augu
ria meliora arbitrati sint, q̧ quæ nobis cœlum spe
ctantibus læua sint, ipsis hanc superis dextera. Cõ-
stat præterea Ascanio in Mesentium & Hetruscos
eruptionem facturo, sereno cœlo læua intonuisse,
quo ille augurio fretus, victoriã sui ingentem ade-
ptus: quæ causa esse potuit vt talis obseruatio inde
ad Romanos fluxerit. Nec ignoro videri posse
morem ipsum ex Hetrusca disciplina sumptum,
cuius Romulum haud ignarum fuisse crediderim,
quippe qui vrbem augurato condidit, nec regium
deinceps nomen, nisi augurio confirmatus recepe
rit. Enimuero satis constat ab ineunte pueritia cũ
Remo fratre Gabijs musicæ & literis institutum,
quo in maiore errore fuerunt, qui vtrunq; inter pa
stores adoleuisse arbitrati sunt. Per hæc ille regnũ
adeptus ciuitatem moribus & institis continuo cõ
ponere est adortus. Primo itaq; multitudinem in
treis velut ordines diuisit, Tribusq; ab ipsa, vt cre
do, partitione nominauit. Inde earum singulas in
denas diuisit partes, Curiæq; hæ nuncupatæ (tri-
ginta numero fuere,) secuta & alia Curiarum diui-
sio in Decurias, vnde & decuriones dicti, qui illis
præferũt. Tum ager in tot partes diuisus, quot Cu-
riæ numero erant, suæq; omnibus portiones tribu
tæ, tantum Rex ipse sibi terræ reliquit, quantũ ad
sacrorum vsum, templorumq; curã satis videretur.
His ita cõstitutis, omneis spectata virtute viros, &
quibus tum filij essent, pollerentq; inter alios opi-
bus, ab ignobili multitudine discretos, patres ap-
pellauit. Eorũ ꝓgenies Patricij deinceps dicti. Du-
bium patres iccirco dicti sint, quia alios ætate præ-
irent, an q̧ his tantũ filij essent: an honoris ea poti⁹
appellatio fuerit. Cæterum quæcunq; fuit eius no-
minis ratio, cẽtum ex hoc ordine lectis senatus est
constitutus. Liuius eam Romuli electionem fuisse
existimat, Dionysius vnum ait a Rege in ordinem
ascitum, cui quum ipse belli causa abesset, res vrba
na tuto credi posset, cæteros eius ꝓmissu legit mul-
titudo ipsa, vt singulæ tribus singulos terniones
darent. Triginta deinde Curiæ treis singulæ ex suo
corpore crearunt. Senatus is ordo dictus, vel a gra
ui ætate eorũ, qui tum primũ sunt in ordinem asci
ti, aut quia Latini veteres optimos quosq; solebãt
senes appellare. Nec illuc vt video multum cõue-
nit. Sunt qui huiusmodi viros ab initio patres cõ-
scriptos appellatos existiment, sed multo plures
ita interpretantur, vt cum recentior numerus a Pri
sco Tarquinio fuit huic adhibitus, conscripti dicti
sint. Alij cum Sabini a Tito Tatio sunt Romã tra-
ducti, & in senatum allecti, cõscriptorum patrum
appellationem primo vsurpatam arbitrantur. Cæ
terum vt vulgus ipsum agros liberius coleret, ne
vrbanis curis ab agresti opere sæpius auerteretur,
ita ordinum officia coaptauit, vt senatores & alij
qui in vrbe residerent, minorum in agris agentiũ
tutelam susciperent, eorumq; vrbana negocia sedu
lo curarent. Atq; in hunc modum patrocinia sunt
vrbe adhuc trecenti constituta. Ipse vero se impe-
rij insignibus quum cætero habitu, tum. XII. licto
ribus præcedentibus, augustiorem populo reddi-
dit. CCC. ex omni iuuentute lectis, quorũ denos
singulæ centuriæ dederunt. Hi circa regem armis
excubabant, celeresq; ab exequendi ministerij cele

Marginal notes (left column): Multiplex ciuitatis administratio. — Peroratio. — Romul⁹ Rex declaratur, — De augurij obseruatione.

Marginal notes (right column): Romul⁹ Gabijs institutus. — Tribus. — Curiæ. — Patres. — Patricij. — Senatus cõstituit. — Senatus; — Cur patres conscripti dicti. — Vnde patrocinia.

Celeres milites.

ritate, vel a Celere, qui præfectus est illis, sunt postea dicti. In fascium numero. XII. vultures, qui ei augurium fecerunt, videri potest Romulus secutus, nisi ab Hetruscis morem ipsum aliquis potius sumptum dixerit, quibus quũ. XII. populi essent, magistratumq; vnum cõmuni nomine crearent, singuli suum illi apparitorẽ dare consueuerũt. Sella Curulis, Trabea & alia Romanorũ regum insignia, inde haud dubie fuerunt. Sequuntur pauca legum capita, quãdo in longissima rerum serie haud

Leges a Romulo latæ.

omnia licet consectari. Mulier inquit viro legitime coniuncta, fortunarũ sacrorũq; omniũ socia illi esto, domusq; vt ille dominus, ita hæc dña: filia vt patri, ita defuncto viro hæres. Adulterij conuictã vir & cognati vt volent necanto. Si vinũ biberit domi, vt adulterã puniunto. Quo instituto videri põt apud Romanos morẽ inualuisse, vt quoties viri domũ se reciperent, filias & vxorem exci-

Osculi origo.

perẽt osculo: an (vt Porcius Cato prodidit) olerẽt temetũ, vt enĩ corruptionẽ insaniæ principium arbitrati sunt, ita corruptionis ebrietatẽ. Parentũ in liberos omne ius esto, relegandi, vendendi, occidẽdi. Si quis a patre venditus se in libertatẽ vẽdicarit iterũ ac tertio patri ius vendendi esto. Fuit id caput legis. CCC. deinceps anno in duodecim tabulis relatum. Mitigauit non nihil austerũ carmen Numa Pompilius, qui tulit nullũ patri amplius ius in filium oportere esse, vbi illius iussu duxerit vxorem. Secuta & alia instituta, nequis libera fortuna seden-

Quas artes Ro. ab initio exercuerint.

tariã artẽ exerceret. Militaris disciplina, & agricultura ciuibus permissa, vnde laudationis mos ille manauit ad posteros, bonus miles, bonusq; Colonus. Hæc ille, nec religionis immemor, tẽpla, aras, deorumq; simulachra cõstituit. Adiecit & dies fe-

Quæ sacra ab initio recepta.

stos, sacrificia, ferias, nũdinas, & alia pleræq; ad deorum cultũ pertinentia. Peregrina sacra, & ea in primis, quæ græcanico fierent ritu, vrbe exclusit, præter Herculea iam inde ab Euandri temporibus instituta. Alicarnasseus Dionysius. Varronẽ secutus LX. ait sacerdotes, qui publica sacra facerent, tributim, curiatimq; ab eo institutos, additos & his aruspices diuinationũ interpretes. Curiarum singulis suus genius cũ sacrorũ ministris datus, cõmunisq; omnibus Vesta & annus in decẽ menses digestus, quibus nemo nõ potest intelligere, fuisse Romulũ diuinarũ humanarũq; rerũ nõ imperitũ, nec ante Numæ regnũ, populũ Romanũ sine moribus & religione, vt pleriq; autumãt, mansisse. Sed dũ hæc a Romulo constituunt, multi mortales in nouã vrbem cõuenerant, ad qđ ipsum Romulus aliquando antea inter arcẽ & Capitoliũ, ipsi loco intermõtio nomen fuit, inter duo quærceta vmbrãti loco

Asylũ a Romulo cõstitutũ.

Asilum constituerat, huc serui, & qui domesticis erant iudicijs obnoxij, velut ad vnicũ libertatis & vitæ portum, certumq; profugiũ, ex circuniectis vrbib9 migrabãt, qui benigne accepti, & ad vrbẽ colendã oibus officijs inuitati, frequentiorẽ reddebãt in dies ciuitatẽ. Et iam res Romana adeo erat valida, vt neq; bello, neq; pace, finitimarũ vrbiũ vlla

Legati mittunt ad quærẽda cõnubia.

esset inferior. Sed magnitudo illa breuis, & intra hominis ætatẽ interitura, qñ neq; domi spes prolis vlla esset, neq; cũ finitimis conciliata haberent cõiugia. Consilio igitur patrũ circa finitimos populos mittit Romulus, qui affinitatẽ nouæ ciuitati, & societatẽ quærerent adijcerentq; nouitatẽ vrbis nõ oportere cuiq; sordescere, multa in terris esse, & in his vrbiũ origines, quæ modicis orta pricipijs (tu uent modo dij) in summũ virtute hoium & industria augeant. Certo scire se, qđ ad vtrũq; attineret, deos Romanę origini affuisse, virtutẽq; hoibus nõ defuturã: ne proinde grauarẽtur secũ genus & sanguinẽ miscere, ad quod, si nulla res alia hortetur, certe q̃a homines essent, atq; ijdem vicinorũ accolæ, inhumanũ sit sibi denegari, quod barbaris & ignotis sæpe sit datũ. Nusquã benigne legati auditi sunt in quibusdã etiã concilijs contemptim rogati, an & fœminis quoq; Asylũ aperuissent, ea tũ demũ digna cõnubia habituri. Tantũ hoim odia ab initio in Romanũ nomẽ exarsere, nõ tam (credo) homines, q̃ locũ aduersantiũ, quẽ maiora in dies videbant sortiri incrementa, q̃ sibi & posteris tutũ crederetur. Eã cõtumeliã Rex & alij passi, continuo ad vim animũ adiecere. Aegritudine itaq; animi ad tempus dissimulata, vt præsens consiliũ cõmodius celaret, nouũ in noua vrbe spectaculũ celebrare Romulus instituit, Neptumno equestri sacrũ Cõsualia id dixere. Persuasum pluribus scio,

Consualia.

eundẽ geniũ, Neptumnũ equestrẽ esse, & Consum. Verum Dionysius, ea ratione diuersos existimat, quia Neptumno terræ domitori, nusq; apud Græcos, aut Barbaros, ara erigeret, quũ Romæ interim subterranea Conso sacrata esset ara, fieri potuisse arbitratur, vt equorũ cursus, diesq; illi festi Neptũno fuerint sacri ab initio, mox quia occultũ de rapiendis virginibus consilium ad vota processisset, Cõso, qui arcanorũ esset deus, ara fuerit loco condita. Spectaculo igitur finitimis indicto, pręclaro, vt tũ res erãt, apparatu Romulus solẽnes celebrat ludos Multi mortales viri promiscue & fœminæ cum liberis, non magis ludorũ studio, q̃ vt nouã vrbẽ intuerentur, sub ipsos spectaculorũ dies, ex Cenina, Crustumino, Antẽnis, proximoq; Sabinæ tractu affuere, hospitaliter per domos inuitati, securi ludos & vrbẽ contẽplantur. & iam solenne ludicrũ ad exitũ spectabat, quum Romulus vti cõuenerat, purpurea veste, qua erat amictus, in sinum vt Plutarchus ait, collectas, suis ad rapiendas virgines dat

Signũ rapiẽdarũ virginũ.

signum. Confestim igitur facto in hospites impetu, turbato cœtu, tumult9 & fuga oritur. Virgines, vt quisq; in hanc aut in illam inciderat, sine discrimine rapiuntur. Raptæ nõ sine vexatione, & miserabili ploratu, vt a suorum complexib9 abstractę, domum abducuntur. Edictum erat vt in sequentẽ diem intactæ seruarentur. Tum quædam elegãtiore forma sunt patribus destinatæ. Fuit in his vna

Thalassius.

omnium pulcherrima, quæ quum a Thalassij globo traheretur multiq; interim sciscitarentur., cui eã adducerent, Thalassio ne qua vis puellæ inferretur identidem clamitatum. Factaq; ob id vox nuptialis, quoniã Thalassij nomẽ vnius pudicitiæ adiumento fuisset. Sextius Syllas Thalassiũ credit fuisse direptionis signum a Romulo datum. Iubas & pleriq; Græcorũ, ad lanificium, q̃ illi Thalassiam id vocẽt: eam attinere vocem arbitrati sunt, omnẽq; in nuptialibus sacris inde factũ. Quot numero

Quot virgines raptæ.

virgines raptæ fuerint parum cõuenit. Quidã triginta tantum fuisse prodiderunt, a quarum nominibus sint Curiæ deinceps nominatæ. Dionysius Iubam secutus sexcentas octoginta tria numero raptas prodidit. Valerius Antias quingentas & vigintiseptem, sed quantuscunq; fuit ille numerus, parum enim, vt video, inter autores liquet, ad quartumdecimum Calendas Septembris, quo die consualia celebrata sunt, est id facinus perpetratum, quarto mense ab eo, quo vrbs condi cœpta est, vt Fabius scripsit. Cnæus Gellius quem Dionysius sequitur, & quod multo est vero similius, non mẽse, sed anno conditæ vrbis quarto, Sabinas spectaculo raptas memoriæ prodidit.

MARCI

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO.

ENNEADIS SECVNDAE LIBER III.

Q VIBVS auſpicijs, & per q̄s vrbs Roma fuerit condita, quo præterea conſilio ſint cõditoribus ipſis cõnubia q̄ſita, maiore fortaſſis verborũ complexu, q̄ ſtilus requirebat, retuli proximo volumine. Iam hinc vt ea q̄ populus Roman⁹ ipſe domi, foriſq; geſſit, vt ab initio feci, cũ cæterarũ gentiũ rebus mixta, & inſerta, ſeruato tẽporũ ordine referam, operæpreciũ eſt originẽ vrbis, & ea q̄ origini proxima ſunt, cognoſcere. Nã vt in pictura, ex ipſa ſymmetria, facile totius operis tõ iudicatur, ita in ciuitatibus, earũ principia ſpectanda, cætera domeſtica in quibus eſt Liuius magnopere occupatus, niſi quæ maxime relatu digna videbunt, vt ad alia ſcribẽda ſupperat ſtilus, parcius exequar alioqui ſuſcepti operis magnitudo ſero ad exitum perducatur. Nunc vt propoſita ſtili varietas procedat, ad res Syriacas reuertit hiſtoriç explicatio, quç dũ proximo a me loco relata Romæ gerebant, Ezechiæ in meliorem ſtatum ſunt adminiſtratione reſtitutæ. Succeſſit is Achamo patri, a cuius impio inſtituto longe diuerſus, adminiſtrationem inde auſpicatus eſt, vt populo ad concionem vocato, publicæ præfatus ſit, nil mirum cuiquã videri oportere, q̄ tot clades duo Hebræorum regna, paucis annis adijſſent, patris & aliorũ impietatẽ, fauorẽ numinis a tota gente alienaſſe, ſublatum veterẽ ſacrorũ ritum, templũ auguſtiſſimũ prophanatũ, cerimonias interpollatas, ferias, a maioribus inſtitutas, celebrari veritas, haud dubie apparere eiuſmodi religionis contemptũ, nõ modo ipſis impietatis autoribus, ſed Iſraelitico etiam nomini, bella cędes, agrorum vaſtationes, captiuitatẽ, cæteraq; mala, a quibus vulgo mortales abhorrerent, continua malorũ ſerie importaſſe, nec eſſe cur meliora ſperari poſſent, niſi vetus pietas in vrbem, aliquot poſt annos reſtituta, priſtinũ ius reciplat. Velle ob id ſe, iubereq;, qđ ſibi ciuibuſq; ſuis, atq; vniuerſæ gẽti, bene feliciterq; verteret, templũ aperiri luſtrariq; veteri cerimonia, ſacerdotibus, miniſtris inſtrui, vt populus infando dæmonũ cultu excuſſo, priſtino inſtituto ſacrificaret, vetuſtas ferias patriumq; ſacrorũ ritum reciperet, quæ omnia vt rite, maiore q; conſenſu fierent (qm̃ Azimorũ dies inſtabant) conuentũ vniuerſæ genti Hieroſolymam indixit. Mittit & in Samariã ad cognatas tribus q ſuo nomine regem & cæteros ad antiquã pietatẽ inuitarent, vt proximis Azimorũ ferijs, ſiqua adhuc veteris inſtituti cura, ſuorumq; maiorum reuerentia, animos tangeret, frequentes Hieroſolymã conuenirent, vt totius gentis conſenſu, atq; ob id fortaſſe auſpicacius, vetus ſacrum inſtauraretur. Hæc ille. Verũ tantũ abfuit, vt qui ex Samaria accerſiti ſunt antiquũ ſolenne præſenti hortatione reſpexerint, vt legatos & prophetas, qui cum his miſſi erant, cõtra ius gentiũ violarint. Multi tamẽ mortales ex Zabulonia tribu Manaſſea & Iſacharia, magis priuato, q̄ publico cõſilio, ſuorũ perfidiã deteſtati, ſacrorũ die Hieroſolymã cõuenere. Vbi Ezechias patefacto purgatoq; tẽplo, ex Salomonis inſtituto ad arã maximã ſacrificauit. Populus p̱ dies Azimos in vrbe frequẽs fuit ſolẽnibus epulis, & ſacris occupatus. Vrbs deinceps tota, vanis eſt ſuperſtitionibus aſſerta, peregrina ſacra cũ dijs ſuis paſſim ſubuerſa. Hęc circa religionẽ operatus Ezechias, numinis fauore fret⁹, Philiſtæos a Gaza vrbe ad Gethũ bello domuit, Salmanaſari Aſſyriorũ regi tributũ, qđ pater fuerat ſolitus pendere, minaciſſima belli denunciatione repoſcenti, abnegare p̱ſeuerauit. Imminebat iccirco graue bellũ inde Ezechiæ. Cæterũ Aſſyrius oẽm armorũ impetũ, in Oſiam Samariæ regẽ in præſentia deflexit. Inferendi belli cauſa Salmanaſari fuit, q̄ Oſias ad Suſam Aegyptiorũ regẽ miſerat, q ab eo auxilia peterent ad nouũ bellũ inſtruendũ, qđ occulte in Aſſyriũ moliret. Samariæ itaq; fines Salmanaſar hoſtiliter adortus, quũ ferociter imperata facere Oſias recuſaſſet, primo cæde & incendio oĩa complet, Samariã vrbẽ oppugnat, fuitq; ea obſidio præter ſpem oĩm diuturna & laborioſa, Neq; em̃ Oſias ab initio credidit, tandiu Aſſyriũ in obſidione manſurũ, neq; Salmanaſar ſibi obſeſſum hoſtẽ tam pertinaciter reſtiturũ. Multo igit labore vtrinq; exhauſto Samaria triennio, q̄ obſideri cœpta eſt, capitur: nec Salmanaſar vt aſſoler, victoria contẽtus, tributũ tm̃ imperauit, ſed decẽ tribuũ multitudinẽ, cũ ipſo rege ſubactã bello, in Mediã & Perſidẽ traduxit. Sic Iſraelitæ ex Samariæ finibus ſublati ſunt anno nongenteſimo ſeptimo ac quadrageſimo, ex quo eorum maiores Aegypto egreſſi, eã terrã iure belli ſuã fecere: Poſt Hebraici regni diſſidũ anno ducenteſimo ac quadrageſimo, vt Ioſepho placet, alijs quinquageſimo ſupra ducenteſſimũ. Cuthei Perſæ: ſic em̃ a fluuio nuncupatos credidit Euſebius, in id ſolũ quod Iſraelitæ tenuerant, velut in Coloniã, a rege miſſi, Hi quũ gentiles deos ſecũ tranſtuliſſent, ita accidit, vt tetra peſtilẽtia affecti, quũ defungẽdi morbi nullum inuenirẽt remediũ, ad veri Dei cultũ cõuerſi, ſacerdotes a rege ex Iſraelitis, q in Mediã tranſlati fuerant, ſibi mitti, vnde ſacra diſcerent poſtularũt. Hebræi Cutheos dicunt, Græci Samaritas. Fuit ea gens reliquæ Iudææ affinis, dubia ſemper fide & ſtudio in vicinos accolas: quippe quos feliciter agitantes conſanguineos ſibi p̄dicare, vt a Ioſippo q Iſraelis fuit filius, oriundos. Cæterũ illorũ opibus aliquo caſu afflictis, negare vllã ſibi cũ ea gente neceſſitudinẽ eſſe. Eſaias ꝓpheratũ maximus per hęc tẽpora, quibus alterũ Iudaicæ gentis eſt regnũ ſublatũ: Hieroſolymis ſub Ezechia claruit. Aethiopes Sabahonis ductu, Bocchore armis victo, Aegyptum occuppant. Sed obſcura rei fama, preſſeq; nimium vt cætera ab Euſebio prodita. In Macedonia Perdicas tum rex erat, Athenis princeps Aeſimedes, & cum Meſſenijs Lacedæmonij bellum habebant. Fuerant Laconicæ virgines in Meſſeniorũ ſacrificio violatæ, eã Lacedęmonij iniuriã haud ferẽdã rati, bellũ in Meſſenios cõparãt, iurati inter ſe, nõ pri⁹ armis abſceſſuros, q̄ Meſſenã expugnaſſent. Fuit ea vrbs i Pelopõneſo Laconię ꝓpinqua, i ſinu maris locata, q ab ei⁹ noĩe Meſſeni⁹ eſt olim dict⁹. Obſidiõe igit in multos ãnos diſtracta, quũ iã decimo ãno Spartani domo abſuiſſent, varijſq; belli caſibus haud pauci, vt aſſoler, foris abſumerẽtur, frequenſq; delectus magis in dies vrbẽ multitudine exinaniret, nec quia viri abeſſent, ſpes interim vlla ſobolis domi ſupereſſer, nemini dubiũ erat q̄n ciuitas, duplici clade affecta, breui ad nihilũ eẽt redigenda. Trahere tñ illi obſidionẽ, vxores tã lõgã viduitatẽ p̱ę̄ſę, viros domũ rẽuocãt, criminari eorũ p̱tinaciã q̄ priuatę iiurię vlciſcẽdę ſtudio, ſe ipſos & patriã, tacita calamitate p̱derẽt: cogitarent aio, q̄ ſibi id bellũ magis eẽt q̄ hoſtib⁹ p̄nicioſũ. Illi itra mœnia incluſi, ſi aſſiduas clades ſentirent,

Exechiæ ſapientiſſimum edictum.

Inſtauratur ſacrorũ rit⁹ ab Ezechia.

Decẽ tribus i Mediam traducũtur.

Cuthei Perſę Samariam incolũt.

Eſaias.

Bellum Meſſeniorum.

Spartani ab vxoribus reuocantur.

quas bellorum casus ferre soleant, iuuentutē tamē
perpetua vxorum foecunditate reparari. Contra rē
Spartanam domi virorū absentia, foris bellicis ca
sibus in dies magis extenuari, fore vt si pergerent
diutius abesse, ciuitate viribus exhausta, non mo-
do nō inferre alijs bella Spartani possent amplius,
sed ne illata quidē propulsare. Irent & quādoq; po
steritati consulerent, satis superq; iræ datum, vidē-
dum esse, ne dum alieno excidio studeant, domesti
cū alant. Huiusmodi querelis moti, qui in obsidio
ne erant, etsi verissima ea esse satis sciebant, q̄ mu-
lierū q̄relis iactarent, sacramento tamē astricti, bel
lū omittere nō sunt ausi. Varijs itaq; curis ancipi-
tes, eo decurrunt, vt domū iuniores mitterent, qui
post iusiurandū, supplementi causā fuerant in ca-
stra acciti. His pmissum est, vt promiscue cū oībus
mulieribus cōcumberēt. Ab huiusmodi indiscre-

Vñ Parthenię.

ti cōcubitus nota Parthenias, q inde orti sunt, no-
minauere. Hi vbi adulti sunt, quum eorū nemini
certus adesset pater, nec futura bonorū successio ob
id cuiq; expectanda, trigesimo anno postq; id acci-
derat, Phalanto Araci filio duce, qui Spartanis ad
Messenē sedentibus autor fuerat, vt ad sobolē tol-
lendā iuuenes, qui sacramento nō tenebant, ad mu
lierū cōcubitū domū dimitterent, vt quē ortus au-
torem habuissent, fortunarū quoq; ducē haberent,
Lacedæmone profecti, ne matribus quidem saluta
tis, quarū adulterio iniquo animo ferebant se cōce
ptos, varijs casibus iactati, in Italiā delati sunt. Vbi
Tarentū, vt suo deinceps loco memorabit, instau-
rarunt. Hæc Trogus, qui Ephorū secutus videri po
test, nisi q̄ hic, nō ob stuprū virginibus illatū, bel
lum conflatū scripsit, sed q̄ Telochū Spartanorū
regem, sacrorū causa ad se profectum, Messenij in-
terfecissent. Præterea cū virginibus tm̄ Spartanis
iuuenibus permissum vt cōcumberēt, inde Parthe
nijs sit soboli nomē datū. Adijcit & aliā profectio-
nis causam. Q, posteaq; Messene capta est, qd' vn-
deuigesimo, vt Cyrtheus scripsit, anno, ab eo quo
obsideri cœperat, cōtigit, agrum ex hoste captum,
quū Spartani diuisissent, tum neq; agri portione

Parthenię in suos, ciues coniurant.

vlla, neq; honore Parthenias ipsos domū reuersi
Lacones dignati essent, duplici illi iniuria instru-
cti, cum Elotibus (erant hi serui apud Spartiatas)
in cæterum corpus ciuitatis coniurant. Signum p-
petrandæ cædis, fuit laconici pilei elatio: sed con-
iuratione paucorū indicio patefacta, quia multitu
do conspiratorum ingens dubiā factura videbat
victoriam, si vis tentata esset, seniorum suasu, ea
conditione, vrbe excesserunt, vt si nullam demū
terram adepti essent, in qua perpetuo consisterent,
in Laconiam reuersi, tertiam Messenij agri partem
sortirentur. Tum vero in Italiam delati, ab Achi-
uis bella cum Barbaris gerentibus, in armorum so
cietatem accepti, Tarētum adepti sunt. Hic sermo

De Parthenijs varia opinio.

verior mihi videt, quam quē Antiochus Syracu-
sanus de ea re prodidit, Spartanos ad Messeniū bel
lum ituros publice edixisse, vt qui reip. eo bello de
fuissent, pro seruis haberentur, quos illi Elotas di-
cerent, atq; ita accidisse, vt quicunq; longa belli in-
tercapedine domi orti sunt, īfames sint habiti, Par
theniæq; appellati. Iniquum videri potuisset eos
infames haberi, qui legitimo thoro orti essent, etsi
parentes bello nō interfuissent. Cæterum ipsum
nomen haud dubie demonstrat, Parthenias ita or-
tos, vt Ephorus & Trogus meminerint. Cætera
Antiochus ita disseruit, vt Parthenias diceret præ-
sentē fortunā haud ferendā ratos, cū Phalanto, quē
ipsi ducē sibi cōsciuissent, cōsiliū cepisse, vt in Hia-
cinthiorū celebritate, quū certamē in Amycleo ce-
lebraret, Phalantus pileū capiti imponeret, ac tū re
pente ad destinatā cædē discurrerēt, sed pconis vo-
ce perterriti, qui nescio quid inter spectandū, ma-
gistratuū nomine, Phalanto imperauit, proditā cō
iuratione rati, multa consternatione se se spectacu-
lo proripiunt, multi incerta fuga dilapsi in diuersa
abierunt, quidā metu hæsitantes, supplices in me-
diū processere, hi aliquādiu in custodia habiti, quo

Phalātus Partheniatum dux.

ad Phalantus Delphos, ad oraculum de Colonia
ducenda consulendū, mitteret. Pythiū carmen qd'
illi est redditum, hoc habuit. Satureum & pingue
solum tibi trado Tarenti, Incolere & late sedem p
Iapigas ædes. Atq; ita Phalantus & Partheniæ cū
eo profecti, a Barbaris & Cretensibus, qui ea Italię
loca incolebāt sunt hospitaliter accepti. Cretenses
ipi Minois comites fuerūt, qui rege in Sicilia amis
so, ex ipsa insula in Italiam transfretarunt: inde ve
ro eorum quidā, Adriæ ora peragrata, in Macedo-
niam delati, Bugei nominati sunt. Cæteri, qui in
Apulia subsedere, ab Iapige Dedali filio, quo du-

Iapiges vnde.

ce eam fuerant terrā adepti, Iapiges sunt dicti. Tarē
tum ab Heroe quodā nomē accepisse tradunt: sed
cur ita contigerit, Antiochus, cuius hæc sunt in ob
scuro reliquit. Latinorū quidam a Tara Neptuni fi
lio locum a principio munitū arbitrati sunt: inde
a Spartanis instauratum. Tarētinorū lusus & opu
lentia, in relatione rerum a Pyrrho rege in Italia ge
starum, explicabitur. Nec ipsa instauratio loci, hoc
loco referenda est: quippe quæ aliquanto recentior
fuit, quam vt in hæc tēpora reponi possit. Hic erat
alibi gentium status, quum Romulo ob raptas nu
per virgines, bellum est a finitimis ortum. Pleræq;

Bellū Sabinum.

Sabinæ ciuitates, ad quas ea potissimum iniuria p
tinebat, ad Tatiū Sabinorū regem confugerāt, ibi
multa de Romanorum iniuria questi, quum facile
impetratū esset, vt communi nomine res vindica-
retur, rexq; & alij præ ira & ardore id postulantium
segnius omnino mouerent, Ceninenses, Crustu-
mini, & Antemnates, quorū dolor maior erat, quā
qui dilationē vllam pati posset, suo nomine bellū
instruunt. Verum sic quoq;, quum socij parū impi
gre arma expedirent: Ceninenses magis cupide q̄
strenue in Romanū agrū irrupere. His effuse vagā-
tibus, Romulus cū suis fit obuius, certamineq; le-
ui iniecto fundit, fusosq; ac trepide palantes, ferro
ad vrbem agit. Sunt qui tradant hostium vallum,
subito accessu Romulū inuasisse, castrisq; hostem
exutū: Ceninā vsq; sequi perseuerasse, q̄ patentibus
portis Romanū adeptū, mixto agmine intra mœ-
nia irrupisse, Acrone rege qui cū valida manu oc-
currerat interfecto, quē secū cōgressum, vulnereq;
prostratū, Romulus vita & armis spoliauit. Liuius
in expeditione cæsum significare videt, sed quocū
q; ille loco concidit, Romulus vir factus magnifi-
cus, nec eorū q̄ strenue fecisset dissimulator, victo-
re exercitu domū reducto, spolia hosti detracta, in
Throphei speciem suspensa, p̄ se in Capitoliū tulit
Iouiq; Feretrio ad quærcū pastoribus sacrā dedica

Prima spolia opima.

uit. Dionysius autor est, purpura cū indutū, caputq;
laurea præcinctum, quadriiugo curru vrbi inue
ctum, expressamq; tum primum legitimi trium-
phi formam, quod miror a Liuio prætermissum.

Templū Feretrij Iouis

Romulus vbi in Capitolium venit, Feretrij Iouis
templum est metatus, adeo modicis finibus, vt
longitudo denos haberet pedes, amplitudine di-
midio minore. Huc opima spolia, post Romu-
lum, Cornelius Cossus ex Larte Tolumnio retu-
lit. Nouissime omnium Marcellus eodem loco
spolia duci Gallo detracta, dedicauit. Iuppiter Fe-
retrij cognomen est adeptus, vt quidam aiunt, a

ferendis

ferendis spolijs, in qua Dionysius fuit opinione,
Plutarchus a feriendo, quoniã Romulus percusso

Bellũ in Antemnates.

hoste, prima illa fuisset adeptus. Sed dum ea Romæ
aguntur, Antemnates, agrorum solitudinem na-
cti, Romanos fines incursant. Ad recentẽ huius tu-
multũ cõuersus Romulus legione raptim educta,
dispalatos hostes, nihilo maiore negocio, q̃ nuper
Ceninẽses, superat, Antẽnasq; capit. Dionysi⁹ vtrã
q; vrbẽ credidit vna expeditione captã. Secundũ re
centem hanc victoriã, Hersiliæ & captarũ precibus
Romulus fatigatus, Ceninenses & Antemnates cũ
cõiugibus & liberis, Romam traduxit: eoq; facili⁹
datum, q̃ satis perspicue apparebat, rem Romanã
talibus breui auctum iri incrementis. Propius ve-
ro est, quod alij tradunt, id consiliũ a Romulo ortũ

Hersilia Romuli vxor.

ipsumq; super ea re ad Hersiliam, & eius populares
longum sermonẽ habuisse. Nupsit Hersilia Ro-
mulo postquam rapta est, ex qua mox illi mulie
bris stirpis infans nata est, quæ a nascendi ordi-
ne Prima est nuncupata. Mares deinceps duo ex ea

Aolius & Abili⁹ Romuli filij.

dem procreati, Aollius & Abillius, sed in hoc quo
q;, vt in tam vetusta assolet memoria, variant auto
res. Fuerunt qui Hostilio claro viro, non Romulo,
Hersiliam nupsisse traderent, sed priori famæ plu-
res astipulantur. Crustumini, qui & ipsi bellum in
tulerant, sunt deinceps bello petiti, horum conat⁹
eo leuiores fuere, q̃ ad duplicem finitimorũ cladẽ
vehementer animi conciderant, hi quoq; primo
congressu victi, oppidum amisere: vnde frequen-
ter Romuli iussu est Romam migratũ. Coloni ex

Cenina. Antẽnæ. Crustuminum.

vrbe ad loca ipsa obtinenda missi. Cenina & An-
temnæ Græcorum vrbes fuere, inde Aborigenes
Siculos Barbaros eiecerunt, ipsi Oenotriorum,
qui ex Arcadia venerant, progenies. Crustuminũ
Sabinorum Colonis, multo ante Romam condi-
tã, deducta est. Clementiæ huius fama, qua Romu-
lus fuerat in hostes vsus, finitimis vrbibus vul
gata, multã mortalibus cupiditatẽ iniecit, Romã
sua sponte cõmigrandi: vt sub tam miti rege essent.
Ex Hetruria igitur & toto Latio pleriq;, velut in
nouam coloniã, cũ vxore & liberis transiuere, & in
his Cælius, vir Hetrusci sanguinis, a quo vni ex his
collibus, quos vrbs postea est complexa, nomẽ mã
sit. Sabini interim bellũ occulte instruxerant, nec
enim per iram aut cupiditatẽ quicquã vt antea ege
runt, sed ad opes gentis, quæ tũ ꝑualidæ erant, con
silium accessit, vt pene prius sit bellum illatũ, quã
moueri diceretur. Dionysius nihil credidit per dis-
simulationẽ actum, sed res more gentiũ prius repe
titas, Romulumq; ob famã imminẽtis belli, a Nu-
mitore frumẽto & armis adiutum. Cæterũ eo om-
nia Romanis ab initio grauiora fuerunt, q̃ sub ip-

Arx Tarpeia. Arx proditur Sabinis.

sum hostiũ accessum, arx Tarpeia his prodita est.
Fuit illa loco edito, e regione palatij in iugo collis,
qui Saturnius primo, mox Tarpeius, nouissime a
capite humano, ibi prodigiose inuento, Capitoli-
nus est dictus. Præerat tunc præsidio loci Sp. Tar-
peius, cuius filia, quum forte in subiecta loca aquã
di studio exiuisset, armilis capta, quibus sinistra Sa
binorum exculta erant brachia, arcis proditionem
cum Sabinis pacta est, si ea sibi ornamenta dono
traderent. Alij a Tatio rege auro corruptam credi-
dere: satis cõstat Sabinos noctu in arcem receptos,
puellamq; clypeis obruptam, incertum ne arx pro
ditione capta videretur, an vt documento posteris
esset, nihil vsquã proditori fidum esse oportere. Vi
dentur inquit Antigonus reges amare proditorẽ,
verum vbi prodidit, oderunt: sic qui veneno vtũ-
tur, probant vsum etsi nefariũ, ab re ipsa vt letifera
abhorrẽt. Est & alius sermo nõ nihil ab hoc diuer-
sus, decreto puellã, q̃ sinistris brachijs hostes gesta

Varia de proditione arcis opinio.

rent, pepigisse, vt Scutis Sabinos exutos, suis com-
modius trucidandos traderet, idq; suũ consiliũ, ꝑ
fidũ nunciũ, Romulo significandũ curasse: sed siue
eius fraude cui res tradita est, siue casu ille in hostiũ
potestatẽ venerit, sensisse hostẽ Tarpeiæ cõsiliũ, ac
tũ siue pactũ securus, siue ꝓ Romanis insimulat⁹
(nã id autores quos sequimur parũ perspicue tra-
dunt) arcẽ (qd' satis cõstat) Sabinus tenuit, puella-
q; vt ambiguæ fidei, Regis iussu necata. Hæc fama
etsi minus celebris: vero tamẽ propior est. Enimuero
si arx ab ea sponte fuisset prodita, nunq̃ Romulus
virginis memoriã in posterũ passus esset propaga
ri, vt ab eius casu Tarpeius deinceps collis diceret.
Iubas, Sulpitiũ Galbã secutus, scriptũ reliquit, Sp.
Tarpeiũ arcis præfectũ, proditionis postea accersi
tũ, capitaliq; supplicio damnatũ. Quę si vera sunt,
æquum sit credere arcẽ nõ hostiũ dolo, sed ꝓditio-
ne amissam, nec Tarpeiã tm̃, sed & patrẽ eius cõsilij
fuisse participẽ. Antigonus & pleriq; alij Tatio re-
ge natã Tarpeiã credidere, q̃ Romuli matrimonio
nupta Capitoliũ patri ex occasione prodiderit. Hæ
sunt q̃ de arcis proditione diligentiores memorãt.
Nã Simulus ne audiendus quidẽ, qui Celtis nõ Sa
binis Capitoliũ a Tarpeia proditũ scribere est au-
sus. Potuerunt illũ loci apellationes sui erroris ad-
monere. Satis quidẽ constat, Tarpeij nomen a Ro-
mulo, ad Superbi Tarquinij tpa, collẽ tenuisse, nisi a
prodigio ibi facto, Capitoliũ nominari cõtigisse.
Sed tam hæc, q̃ illa appellatio, Senonicũ bellũ plu
res annos præcessit. Romani dolore amissæ arcis,
postridie inter Palatiũ & Capitoliũ structa acie ste
tere, qui quum immoti aliquandiu mansissent nec
ab hoste quicq̃ moueret, recuperandi loci cupidi-
tate i aduersum collẽ agmẽ erexere. Sabini rei indi
gnitate cõmoti temere subeuntibus occurrunt. Fit
ꝑliũ iniquo Romanis loco. Principes vtrimq; pu-
gnã ciebant Hostius hinc cognomento Hostilius:
Metius inde Curtius, ambo præsentia & hortatio-
ne suorũ fortunã sustinẽt: Verũ vbi Hostius super

Romanorum fuga.

ne ictus cõcidit, cõfestim Romana acies inclinauit:
actaq; est cũ strage, & fœda fuga in subiectã vallẽ.
Nec hostis a tergo instans fugiẽtes patit a pauore
& fuga animũ colligere, quin ꝑpetuo cursu, ad por
tam vsq; palatij fusum agmen agũt Sabini. Tũ Ro
mulus, qa neq; minis, neq; hortatione, suos pote-
rat in prçliũ reuocare, sublatis ad cœlũ manibus,

Templũ Iouis statoris.

statori Ioui vouet templum, si turpem suorum fu-
gam sistat. Restiterunt demũ Romani, Curtiumq;
ex equo in prima acie ferociter exultantẽ, superbe-
q; conuicia & probra iacientẽ in Romanos, scire iã
hostes, aliud esse virgines latrocinio rapere, aliud
cũ viris fortibus pugnare. Rei indignitate accensi
primo loco submouẽt, ac pene precipitẽ in aduer-
sam vallem agunt, actũ tanta vi vrgent, vt pericu
li metu equum temere in proximam paludem im-
miserit. Perculsit Sabinorum animos tanti viri ca
sus: inde clamore sublato alta voragine obluctan
tem vocibus & hortatione iuuant. Suorum ille nu
tu & fauore, equiq; agilitate fretus, in aduersam
paludis partem incolumis euasit. Fuit ea res spectã
tibus miraculo, atq; ab re iam inde loco nomen

Lac⁹ Curtius.

mansit, vt sit Curtij lacus dictus. Est & altera cre-
brior fama, ab equite Curtio, qui pro patriæ inco-
lumitate se in subiectum terræ specũ precipitauit,
nomẽ loco inditũ. Prælio per hæc vtrinq; instau-
rato quũ ictibus & clamore omnia circunstreperẽt
essentq; vtrinq; animi præsenti certamine accensi,
Sabinæ mulieres, quarum causa erat bellũ confla-
tum, ex transuerso inuectæ, inter vtrãq; aciẽ medię
passis

passis crinibus,& veste lacera,cōstitere.Mox in preces & lachrymas irrūpentes,nunc ad hos nunc ad illos manus suppliciter intendūt.

Sabinarū pulchrū facinus.

Hinc patres,inde viros orant,ne vxorū,ne filiarū oculos infanda cæde polluant,flecterent animos,lenirent irā,ne parricidio infando,hi suos partus,illi nepotū progeniē violarent:si cōnubij & affinitatatis pœniteret, in se iras & arma verterent. Nos aiunt vobis odij, nos malorū oīm causa sumus.Satius sit nobis miseris hic corā mortē occūbere,vestraq; manu cadere,q̃ hinc patres, inde viros,mutuis se vulneribus cōficientes intueri.Mouerunt huiuscemodi lachrymæ,tempestiuaq; p̄ceps præsentiū animos:factoq; silentio,nō nihil immotæ acies exaduerso stetere,se mutuo intuentes.Inde Romulus Tatiusq; in mediū prodeunt,de pace acturi,qui nōnihil inter se collocuti,in has pacis cōditiones descendere,vt vtrūq; populū Romanos Sabinosq; pari iure regerent.

Pax īter Romanos & Sabinos

Et hæc fere sunt q̃ Liuius scripsit.Me aūt nihil pœniteret illorū esse opinionis,qui rē nō ita temere initā scribūt,sed medio ardore belli,coiuisse Sabinas raptas vnū in locū,ac tum ibi Hersiliæ cōsilio,

Hersilia.

quæ,vt supra est significatū,Romulo nupsit,vel vt alij aiunt,Hostilio.Quidā eam fœminā grandē natu fuisse arbitranť,Romæq; cum filia,q̃ inter cæteras virgines fuit rapta,materno affectu subsedisse.Nec de nomine multū conuenit.Dionysius eā scripsit Secullā appellatā,sed q̃cunq; fortuna fuit mulieri ac quocūq; noie,precipua,qđ satis cōstat, inter alias fuit celebritate.Huius consilio,inter Sabinas agitatū ferunt,virorū permissu,ad Tatiū Regē & parentes,aliquot fœminas ex suis popularibus mitterent,quæ suppliciter de pace cū his agerent,remq; ad Romulū & patres,de summa rerū cōsultantes,in curiā delatā,æque oībus pergratā fuisse,earūq; pietatē tempestiuāq; prudentiā a rege & alijs laudatā.Missas itaq; triginta numero matronas,a quarū nominibus sint totidē in vrbe Curiæ nominatæ.Varro de Curiarū nominibus, ab his omnino diuersa prodidit, eorū opinionē secutus,

Vñ Romanę curiæ.

qui nomina prius Curijs indita arbitranť,q̃ vllus legationis vsus in mulieribus extitisset.Quid q̧ in numero quoq; missarū parū inter autores cōuenit, quum nō triginta,vt diximus, sed quingentæ ad Tatiū missæ dicanť.In eo oībus conuenire video, bellū tertio anno,posteaq̃ bellari cœptū erat, mulierum interuentu,inter Romanos & Sabinos cōpositū,multosq; ob id meritū a Romulo & parentibus illis honores decretos.Locus in quē ad faciendam pacē vtrinq; coiuere,

Comitiū

Comitiū est dictū,& ne nō aliquid ea pace Sabinis datū videretur, cōparatū est,vt a Curibus Sabinis,vnde illi venerant,quicunq; Romæ essent,cōi appellatione Quirites dicerenť,

Quirites

pariq; iure Sabini & Romani vnā vrbē incolerent:Reges ipsi æqua potestate regnarent.Atq; secundū id fœdus,Romulus palatiū sibi regiam cœpit:Tati⁹ Capitoliū, qđ ab initio belli occuparat: Lacuq; exaggerato,in media cōualle forū statuere. An Sabini oēs qui ad bellū venerant, cum Tatio Romæ subsederint,parū cōpertū habeo.Illud diserte ponunt autores,habuisse Sabinorū regē in castris,qum Romanis bellū intulit.XX.peditū milia,& equites octingentos.Aucta per hæc multitudine,ciuitas in tris diuisa est partes easq; a numero tribus dixere:

Romanarū Tribuū nomina.

Ramnensem vnā,a Romulo: a Tatio alterā,Tatiensem: tertiā ab Asili luco Lucerem. Paribus inde auspicijs ambo quinq; annos rerū in vna vrbe potiti sunt,expeditione duntaxat vna in Camerenos suscepta,feliciterq; obita.Fuit Camerea Albanorū Colonia,vetusq; Aboriginū sedes, Loci incolæ sæpius ad causam dicendā vocari,quū iura detrectarēt,in se Romana irritarūt arma.Acieq; dimicare ausi,ac pugna vna victi,tertia agri parte mulctati sunt.Principio inde sexti anni Laurentinorū legati iniurias q̃stū,& ad res simul repetendas missi Romā venere.Ex Tatij familiaribus qdā latrocināti ū more,Laurētini agri fines ingressi,pecus inde abegerāt, obuiosq; nōnullos spoliarant. Censuit Romulus sontes ad suppliciū dādos, apđ Tatiū plus oīno suorū gratia,q̃ ius gētiū valuit,q nō solū postulata nō fecit,sed abeūtes etiā legatos a suis violari est passus.Sed sontiū pœnā Tatius in se vertit,q quū haud multo post Lauiniū ad solēne sacrū venisset,ipetu in eū facto,priuato cōsilio, ab ijs interficiť,quorū cognati fuerant a Tatianis violati.

Tati⁹ interficiť.

Tulit Tatij mortē Romulus minus ægre, q̃ laturus putabať,dubiū,infida regni societate, an q a iure cæsum existimauerit.Corp⁹ eius Romā delatū,regali exequiarū vt tū res erāt,apparatu funerauit,defunctoq; annuas statuit inferias. Imperio itaq; recepto,ad expiandā scelere ciuitatē autor extitit,vt qui Laurentinos legatos violassent, ad supplicium dederentur.Plutarchus religione id factū existimat,q̧ cum pestilentia vrbem inuasisset,credere vulgo,qm̄ violata in legatis iura non vindicarentur,eam cladē ciuitati deoꝝ ira illatā.

Dedūtur vtrinq; sontes.

Romuli exemplum Laurentini secuti,& ipsi regię cædis autores communi consilio dedunt. Eos Romæ causam dicere iussos,quū haud leuia afferrent, idēdē testati,regis iniuria se ad eius cædem compulsos a quo non solum non redditæ res essent, sed qui ad eas repetendas missi forent iure gentiū violato,cædi passus esset,Romulus crimine liberauit.

Romuli iudiciū. Bellū fidenatiū.

Atque per hæc fœdere inter Romam & Lauiniū renouato pax cum finitimis erat, cum Fidenatium iniuria Romanis armis negatū est quiescere.Rati illi nouę vrbis opes plus in dies crescere,q̃ sibi & cæteris accolis tutum putaretur, vt præsentem fortunæ cursum quoquo modo impedirēt bellum occupant, subita in Romanū agrū excursione facta. Hæc Liuius.Diuersam belli cām Dionysius secutus, scaphas ait frumento honustas,secđo Tyberij,Romā quū pestilentia laboraret missas Fidenates intercepisse,rebusq; vt moris fuit repetitis, nec redditis, Romulū iniuriæ autoribus bellū intulisse.Cæterū siue Fidenates priores arma intulerint, siue Romulo sint prius illata,Romulus cum suis copijs hosticum ingressus, haud longe a Fidenis castra locat: p̄sidioq; in castris relicto, pedites in insidijs locat, ipse cum parte equitum tumultuose portis hostiū obequitat.In signis equorum paucitas Fidenatib⁹ ad erumpendum fecit animum.

Fidenæ capiunť.

Portis itaq; repente patefactis cum impetu & clamore ī effusos equites inuehuntur.Romani leui,quemadmodum iussi fuerant,certamine iniecto,nunc pugnā detractādo,nunc redeūdo in prēliū sensim hostē ad insidiarum locū pertraxere. Tum pedites ex insidijs repente coorti,ex transuerso hostium manum cū fremitu & clamore inuadunt.Qui cū Romulo erāt, ipsi quoq; subito equorum circunactu,pugnā a fronte instaurant. Fidenates multiplici terrore perculsi, aliquanto affusiore cursu,quā nuper Romani egerant,vrbē repetunt. Instat victor eques, peditibus mixtus,passimq; fugientē sternunt, neq; hostibus prius fugiendi finis fuit,aut Romanis insequendi, q̃ mixto agmine vrbem irruperunt. Capto oppido,Fidenatibus arma abijcientibus venia data est, in autores belli capitaliter est animaduersum.Scripserūt quidā processisse Fidenates instructo agmine obuiā Romulo,cruentūq; p̄liū cōmissum, inde

victos

victos hostes cũ trepide vrbẽ repeterent, Romanũ
intra muros traxisse. Romulus victor certã agri par
tẽ veteribus incolis adẽptã, trecentis qui ad p̃sidiũ
vrbis relicti sunt, ex ęquo diuisit. Camerini & ipsi
tẽporũ occasione vsi (fuit em̃ annus ille vrbi pesti
lentior) colonis ex improuiso oppressis, q eo mis-
si fuerant, a Romanis defecere. Hanc quoq; iniuriã
Romulus haud multo post vlrus est. Captũ bello
oppidũ diripuit, principibusq; defectionis interfe
ctis Cameriã valido p̃sidio firmauit. Victor inde (Cameria diripit.)
triũphans vrbẽ est inuectus. Currũ æneũ quo ad id
vsus est dedicauit Vulcano, cũ titulo rerũ a se gesta
rũ, quas Græcis est literis, vt Dionysius scribit, cõ-
plexus. Nec diu victor exercitus quieuit. Veientes
Fidenatis belli cõtagione irritati, erant em̃ Fidena-
tes, vt Liuius existimat, Hetruscorũ cognati. Plu-
tarchus a Veientibus Fidenas vt suæ ditionis repe
titas ait, nec redditas, belli Romano inferendi eis
materiã præbuisse. Hæc illi. Verũ siquis inuidiam,
qua ab initio Romanũ nomẽ inter finitimos fla-
grauit, animo repuiet, alitũ in alijs p̃textũ causam
tamẽ oĩbus vnã fuisse reperiet, q̃ iniquo animo
ferrent, rẽ Romanã, supra q̃ tutũ esset accolis perpe
tuis successibus augeri, sed quãcunq; tũ illi causam
secuti sunt, vrbis munitissimæ situ, validaq; iuuen
tute freti, in Romanũ agrũ, Tyberim trangressi, im
petũ faciunt, abductaq; inde rapdim p̃da, in pacatũ
abeunt. Romulus ad arcendã populationẽ egressus
vbi hostẽ nullũ in agris inuenit, Tyberino fluuio
traiicit copias, inde nõ tã prædæ q̃ dimicationi in-
tentus, quadrato agmine Veios ire pergit. Veien-
tes pulchrius, & ad existimationẽ virtutis magis at
tinere rati, acie cũ hoste cõfligere, q̃ mœnibus in-
clusos vim arcere, appropinquãti Romulo obuiã
prodeunt. Fit præliũ. Cæterũ quo veterano milite
magis Romanus q̃ Hetruscus præstitit, eo minus
anceps fuit victoria. Fusi sunt Veientes, & ad vrbẽ
cũ cæde acti. Romulus, hostiũ agrũ ex parte popu-
latus: Romã victorẽ exercitum reduxit. Hetruscus
vna aduersa pugna fractus: Romã legatos ad petẽ-
dã pacẽ, haud multo post, misit. Cui parte agri adẽ-
pta, quæ Tyberi proxima est, in centũ annos sunt
induciæ datæ. Ex Liuio fere hæc, a quo Alicarna-
seus Dionysius longe abijt, vt plerũq; alias, diuer-
sus. Is circa Tyberim scribit haud p̃cul Fidenis pu
gnatũ, vbi Hetrusci ante Romuli aduentum castra
fecerant, primoq; cõgressu æquo marte dimicatũ,
sequenti p̃lio, arte viribus adhibita: Romulus post
suos iugũ proximi montis in insidijs tenuit; quæ
res in primis iuuit Romanã aciẽ. Enĩuero sequenti
die iterũ acie cõgressi, medio pugnæ ardore, qui in
insidijs steterant, ex improuiso hostẽ a tergo ador-
ti, haud dubiã fecere victoriã. Multi in p̃lio, sed plu
res in fuga absumpti, obiectu fluminis interclusi
Veientes p̃cipitante metu plerĩq; Tyberinũ amnẽ
temere ingressi, vi aquarũ vorticibusq; ad vnũ pro
pemodũ periere. Nec ita multis interiectis diebus,
reparatis belli viribus, eodẽ ferme loco pari euẽtu
dimicare ausi sunt Veiẽtes, ac tũ demũ castris exuti,
magnaq; copiarũ parte amissa, vltra flumẽ abiere.
Plutarchus & ipse duplicis pugnæ autor est, adij-
citq; ex hostib9 ad duo & viginti milia desiderata:
Romanorũ duo milia, qui priori prelio circa Fide-
nas cæsi fuerint. Siquidẽ hostes copijs abundãtes,
vno tẽpore in Romulũ qui a frõte pugnam ciebat,
& in eos q Fidenis irruperãt, aciẽ explicuere. Haud
absurdũ est credere: Romulũ ad noui belli famã Fi
denas suspectã vrbẽ, & q̃si futurã belli sedẽ supra
trecentos, quos ibi ad præsidiũ reliquerat, valido
firmasse p̃sidio. His Veientes cladibus fracti non
solũ in posterũ quieuere, sed parte agri, vt diximus
mulctati, qui septẽ pagi sunt deinceps dicti, quin-
quagintaq; obsidibus datis, inducias in centũ an-
nos datas suppliciter locoq; muneris a Romulo ac
cepere. Ipse vbi Romã venit tertio triũphauit. Et
hæc ille dũ in humanis fuit, domi forisq; gessit. Cæ
terũ ne plura deinceps gereret, quũ adhuc reipubli-
cæ idoneus esset, immatura mors effecit, de qua nõ
vna; vt video, inter scriptores est opinio. Sunt qui
tradant eũ, quũ forte ad Capræ paludẽ cõcionẽ ha-
beret, subita procella cũ nimbo orta e concionis
conspectu ablatũ nusq̃ in terris amplius extitisse.
Sed propiora vero sunt q̃ alij scribunt, a primori-
bus eũ interfectũ corporeq; in minutissima frusta
discecto, occulte sub vestibus, a singulis per partes
asportatũ. Quidã nouos ciues eius parricidij auto- (Varię de)
res fuisse memorant, mediaq; tẽpestate cædis occa (Romuli)
sionẽ arripuisse. Causæ odij, quo inter suos flagra- (cæde opi)
re cœpisset, variæ ferunt. Nonnulli q̃a iniussu pa- (niones.)
trũ obsides Veientibus restituisset, conflatã illi ab
eo ordine inuidiã arbitrant. Sunt qui dicunt ob ci-
ues latrocinij cõuictos, & ob id ex Tarpeia rupe p̃-
cipitatos, cãm cædis illi ab ignobilibus ortã. Alij
quia iudicia iam solus audiret, in multisq; apertã
exerceret tyrannidẽ. Ingens, qđ satis cõstat defun-
cti desiderij est cõtinuo secutũ, diuiniq; honores il
li habiti. Iulius cognomento Proculus pro concio
ne affirmauit, augustiore sibi habitu noctu occur-
risse Romuli simulachrũ, qui, quasi cœlo lapsus,
astans q̃dã sibi ad suos Quirites dedisset mandata.
Cõfestim venerabunda multitudo, vt vana tunc
erat hoĩm persuasio, deũ ipsum deoq; natũ Romu-
lũ saluere iubet. Habuit eius regnũ annos septẽ &
triginta. Perijt quinq; supra quinquaginta natus.
Plutarch9 vnũ illi9 regno annũ adijcit, admitq; vi
tæ vnũ. Diẽ quo ex humanis decessit, vulgi fugã
capratinasq; nonas dixere. Ipsum, siue a Quiriti-
bus, siue a lancea quã quirim dixere, siue martium
& bellicosum interpretarent: Quirinum appellari (Cur Ro-)
placuit. Mirũ est quod Dionysius scribit, tantum (mulus)
sub eo rem Romanã creuisse, vt ex modicis copijs, (Quirin9)
quas ab initio habuit, post eius mortem censa sint (dictus.)
confestim Romæ sex & quadraginta peditũ milia, (Tempo-)
equitũ paulominus q̃ mille. Per id tempus quo is (rũ suppu)
Romæ est rerũ potitus, regnauit Albæ aliquandiu (tatio.)
Numitor, in Macedonia Perdicas, Athenis Aesi-
medes, Elidicus & Hypomenes Medus cuius mẽ-
tio supra facta est in Medis, & post eum nouissimis
Romuli temporibus Sebich9. In Lydia, vt Eusebi9
digerit, Halyattes & Meles qui ei successit, & sub
Romuli exitũ Candaules, vnde Herodotus Lydo-
rum regum exorsus est historiam. Hunc Heraclida
rum vltimum Sardibus Tyrannũ fuisse memorat:
Mirsiq; non Melis filium. Habuit Candaules vxo
rem fœminam eleganti forma, vniceq; eã dilexit,
nec fructum secretæ consuetudinis satis volupruo
sum credere, nisi supra q̃ sanum virũ deceret, occul
tiores etiã corporis partes quas pudor & vestes ab
scondũt, cum Gyge Dascili filio, suorum satellitũ
vno, quo oĩm familiarissime vtebat, identidẽ lau-
daret. Demum tanquã res ipsa oculorũ indigeret
testimonio vt fidem inueniret, eo insanie proces-
sit, vt inuitum Gygẽ in secretiorem cubiculi partẽ
traxerit: vnde per ocium nudatam coniugem con-
templaret. Mulier rerum omnium inscia, nihil ta-
le suspicans, positis vestibus regium cubile ascẽsu
ra. Gygem sese occulte foras proripientem, non si- (Cãdaulis)
ne rubore est intuita. Turbata igitur animo præ ni (memora)
mioq; pudore confusa, in vltionem preceps abijs- (bile faci-)
set, nisi Candaules rem in lusum vertens, id sua (nus.)
opera

opera factũ affirmasset. Dissimulauit illa ad temp⁹
dolorẽ suũ, ne parũ viro morigerari videret: poste
ro die Gygẽ perfidũ nunciũ in secretũ accersit, ibi
turbato vultu hoĩem affata, aut tibi inquit moriẽ
dũ est Gyges, qui, qđ nefas fuit, spectare es ausus,
aut Cãdauli, qui id tibi flagitiũ ꝑsuasit. Vide pro
inde verũ malis in te, an in illo sceleris vltionẽ q̃ri,
sed illum potius plecti velis, quo extincto, ero ti
bi ego qđ & illi fui, regnũq; simul tibi præmio ad
ijciam. Tum Gyges siue imminẽti periculo mot⁹,
siue regni cupiditate, siue vtroq; pot⁹, ferro instru
ctus, eadem cubiculi parte, qua nuper, in insidijs lo
catus, nocte, quę proxime secuta est, regem somno
pressum obtruncat: simulq; eius thorũ & tyranni

Candaules a Gyge interficitur.

dẽ occupat. Excepit Gygẽ animorũ motus ingens:
Lydis imperiũ noui hominis detrectantibus. Cęte
rũ Delphicũ oraculũ Gygi regnũ stabiliuit. Memi
nit huius rei Archilocus Parius, visebãturq; apud
posteros Delphis donaria Gygiana appellata, quę
ille hoc nomine Appollini dedicauit. Herodotus
secundũ ea, quæ Mydas ibidẽ statuit, oĩm hæc vetu
stissima fuisse ait. Fuit Mydas Gordij filius, qui per
hæc tẽpora in Phrigia regnauit, idemq; ob diuitias
quas ingentes habuit, celebriore fama. Trogus &
Herodotus Mydæ meminerunt. Adijcit ille Alexã
drũ Macedonẽ, qui aliquot post ætates fuit: Gor

Gordij nodus.

dim vrbem in Phrygia expugnasse, vt fatalẽ Gor
dij nodũ exolueret, q̃m veteri oraculo constaret, re
gnum Asiæ huic deberi, qui iugalis lori inuolucrũ
illud soluisset. Fuit Romulo æqualis Ezechias A
chami filius, qui cũ imperiũ in duas reliquas Israe
litarũ tribus obtineret, acri bello a Sennacheribo
Assyriorũ rege est petitus. Autores quos sequimur
cãm belli huius nõ tradunt, sed tributũ iam antea
Assyrio negatũ, eã Hebræis nouorũ tẽporũ procel
lã concitasse credere par est. Fuisset eius exit⁹ belli
nihil Ezechię felicior, q̃ Osię & Samaritanis haud
m̃lto prius fuerat, nisi manifesto numinis auxilio
fuisset ille defensus. Enimuero cæteris regni vrbibus,
aut vi aut metu captis, quũ Hierosolymã Assyrius
victor castra admouisset, legati supplices ab vrbe
Ad Assyriũ venere, pacẽ orantes, quã si. CCC. argẽ
ti talẽta, & triginta auri in p̃sentia sibi penderent,
Sennacherib⁹ vltro polliceri, iureiurãdo affirmãs,
fore, vt cũ eã summã Iudæi ꝑsoluissent, pacat⁹ Hie

Ezechias bello p̃mititur.

rosolymitani regni finib⁹ excederet. Exoluit Eze
chias ex fide imperatã auri & argẽti summã, cæterũ
Assyrius verso in Aegyptios & Aethiopas bello,
partẽ copiarũ ad regiæ vrbis obsidionẽ cõtinuãdã
reliquit, velut multũ interesset, ꝑ se an ꝑ aliũ fieret
qđ nefas esset facere. Ezechias vbi vrbẽ nihilomi
nus obsideri vidit, legatiq; ab hostiũ ducib⁹ missi
nunciarent non esse cur ab Aegyptijs, aut Aethio
pibus auxilia expectaret, quorũ vtrãq; gẽtẽ subito
bello Sennacheribus implicuisset, stulte & regẽ ip
sum & cæteros facturos, si extrema omnia malint
experiri, quã deditionẽ facere, q̃ si tempestiue facta
esset, fore, vt aliquid ab ipsa victoris clementia spe
rarent: contra si vim experi mallent, ciuium & vr
bis præsens imminere excidium. Fractus animo
Ezechias, in preces & vota, quod vnum supererat

Esaiæ diuinatio.

remediũ, ꝯuersus saccũ induit: Esaiã rogat, qui san
ctitatis & diuinationis fama cæteros mortales an
teibat, vt precibus si fieri possit, præsens excidium
sibi & patriæ deprecetur, veniãq; impendentium
malorũ imploret. Huius oraculo Ezechias iussus
est in posterum sperare, numinis auxilium haud
suæ genti defuturum, quin breui fore, vt Israelitæ
tribus in Mediam & Persidem ablegatæ, postlimi
nio reuersæ Samariam & sedes pristinas incolerẽt.

Trahebatur itaq; obsidio, quum graui pestilentia
in Assyrijs castris repente orta, paucis diebus mor
taliũ vis ingẽs vita defuncta est. Nec ipsi regi mul
to ꝓsperiores in Aegypto res bellicæ fuere, sed Pe
lusiaca obsidiõe fatigat⁹, Tharacis Aethiopis, qui
in Aegypto tũ late imperitabat, terribili accessu,
ob ingẽtes quas trahebat copias, nũciato, cõtinuo
soluta obsidione in Iudæã est reuersus. Sedet Pelu

Pelusiũ.

sium Nilo qua parte Arabiã ab Aegypto discer
minat cõtiguũ, vñ & fluminis ostiũ nomẽ habet,
nec procul inde Casius mons & Ostracinæ locus
magni Pompeij sepulchro nobilitatus. Idumeæ fi
nes his se terris insinuant. Herodotus significare

Clades a muribus illata.

videt Arabũ regẽ nõ Assyriũ Pelusiaca obsidione
depulsum ꝓdigio facto in castris memorabili. Mu
res oĩbus neruis nocte vna & horis ĩprouiso incur
su abrosis, totũ pene exercitũ scutis & arcub⁹ spo
liarunt. Berosus qui Caldaicã scripsit historiã: Sen
nacheribi meminit, cuius arma tota sint Syria eua
gata, quo autore fretus Iosephus, conat Herodotũ
mẽdacij redarguere. Q; ille Arabũ & Assyriorũ re
gẽ Sẽnacheribũ, vt ei⁹ verbo vtar, Pelusiũ obsedis
se scripserit, Sethũq; Vulcani sacerdotẽ eũdẽ & Ae
gypti regẽ ab eo longa obsidione fatigatũ. Euenis
se inquit Herodotus, vt is militare studiũ asperna

Sẽnacheribi profligatio.

tus, oẽs Aegyptios bellatores agris, quos a priori
bus dono acceperant regibus, exuerit, ob idq; subi
ta illorũ defectione p̃senti tẽporũ nouitate destitu
tũ, in Vulcani tẽplo questũ p̃sentẽ rerũ fortunã, &
in somnis ei demonstratũ, fore, vt auxiliares opes
nõ deessent, iret, & cũ ijs copijs, quas intra mœnia
haberet in hostẽ sederet, ac tũ demũ nocturno mu
rium incursu id factũ, nimirũ ad dæmonũ p̃stigias
stulta gens, vñ hæc Herodotus didicit, referre ma
luit, q̃ ad veri Dei prouidentiã, cuius id fuit opus.
Sed tm̃ abfuit, vt gens ipsa lucẽ in re simili videret,
vt q̃cq̃d tenebrarũ est gẽtib⁹ ab initio effusum, ab
Aegyptiorũ vanitate cõstet esse profectũ. Reuersus
in Iudæã Sennacheribus, exercitũ quẽ ad Hieroso
lymæ obsidionem reliquerat pestilentia pœne cõ
sumptũ inuenit. Iosephus & sacri libri habent no
cte vna in his castris ad centũ octogintaquinq; mi
lia hoim perijsse. His si quis prouidentiã excludat,
qđ impiũ sit facere, haud dubie pro mendacio hæc
repudiet: p̃sertim tantã hoim stragẽ in vnã noctẽ
coaceruatam. Erit itaq; similis vero, dum Assyrius
ad Pelusiũ sedet, altera esse castra, quæ ad Hieroso
lymã hostis reliquerat, tot milibus funerum vasta
ta, nisi aliquis binis castris, post Aegyptiacã expe
ditionẽ in vnũ collatis, ingentẽ vim hoim existi

Sẽnacherib⁹ interficitur a filijs.

met vnius noctis spatio dira ꝑnicie cõsumptã. Sẽ
nacherib⁹ præsenti clade consternatus in Assyriã
abijt: vbi haud longo interiecto tẽpore a Seleustro
& Adramelecho filijs est interfectus. Ezechias ho
stili terrore liberatus, nihil qđ ad diuinos honores
attineret, prętermisit, Deo Optimo maximo gratu
latus q̃ se & suos, manifesta prouidentia præsenti
periculo seruasset: multus itaq; ac frequẽs circa aras
esse: natusq; est ei post Assyriũ bellũ filius, quem
Manassem vocauit, eũ nasciturũ quum Esaias præ
dixisset: nec rex oĩno fidem haberet, petere a se si
gnũ ꝓpheta postulauit. Tũ Ezechias petisse dicit,
vt vmbra solis. X. gradus retro, vnde venerat abi
ret: qđ quũ post Esaiæ pręceps fieri cõtigisset, solu
tus rex lãguore corporis, quo aliquãdiu fuerat im
plicitus, attentiore cultu, maioreq; pietate, sacra in
staurauit. Iosephus per hæc tp̃a Assyriũ imperium
a Medis euersum credidit. Cæterum nos Græcos
scriptores, & Eusebium in primis secuti, eius regni
excidiũ loco multum diuerso duximus reponẽdũ.

Non

Anceps de Assyriorū regib⁹ sententia.

Non possum nō mirari quid sit ꝙ ad hunc locū idē autor, & bibliaci libri, Assyriorum tantas regum opes fuisse dicant, quum iam inde a Sardanapali interitu reges in Assyria esse desierint. Suspicari libet aut Medorum regū eos præfectos fuisse, quos hi Assyriȩ reges idcirco arbitrati sunt: quia ex ea terra velut Syriæ propinqua minæ illȩ bellorū Iudeȩ finibus intendebantur, aut certe locorum vicinitatē secuti Medicæ terrȩ reges Assyrios arbitrati sunt, quando vtranq; terram Medi imperio obtinerēt. Id ego vt audacius affirmē, cōiectura haud inepta adducor, ꝙ captiuȩ israelitarum tribus quas Assyrio bello captas Iosephus tradidit, in Medos translatæ sunt, nō in Assyriā. Cæterum siue rex siue prȩfectus fuit, Baladus q Senacheribo successit (nā filijs parricidio pollutis regnare non contigit) ex Babylōe legatos ad Ezechiā cū muneribus misit, qui societatem & amicitiam ab eo peterent. Id rex magnificum sibi & ad regni existimationem pertinere ratus, Baladi amicitiā cupide est cōplexus: esseq;

Esaiæ vaticinatio

in spe proinde optima regem in pristinā fortunā restituēdi, quum Esaiȩ verbis increpitus, ꝙ temere cum ea gente societatem & fœdus iunxisset, quȩ hebræo nomini semper fuisset infesta: nec quietura prius esset, ꝙ̃ oēm Israelis progeniem, ad interitū & memoriæ obliuionē perduxisset. Verum ageret modo, sciretq; in fatis esse, fore vt qñq; ipsius liberi cum oī regia gaza captiui Babylonem abducerentur, fierentq; ipsius nepotes ab ea gente eunuchi, Assyrioruq; regi turpiter seruirent. Habuit ea res iā inde quoad vixit Ezechiæ animum sollicitudini & mœrori obnoxium. cui postmodum defuncto Manasses filius sub id tēpus, quo Romulus decessit vita, in regnum successit: quibus sit ille iactatus casib⁹, suo postea loco explicabitur. In hæc tēpora Eusebius reponit pugnā illā memorabilē, quȩ de Tyria argolicæ terræ portione, inter Argiuos est & Lacedȩmonios depugnata. Herodotus Tarquinij superbi tēporibus id accidisse significare videtur. Quæ tēporū variatio ducētos ferme ānos colligit. Tot enim interfuere a Romuli exitu, ad primos superbi Tarquinij annos, qui vltimus omnium Romæ regnum tenuit. Sed quocūq; tpe id fieri contigit,

Vetustiatarum institutum.

satis constat, Spartiatas post Lycurgi institutū, quum oīm fere Græcorū pessime ad id tempus vixissent: iā inde vita in melius mutata, cum in alijs, tum in re militari, bellicaq; gloria, oēs qui Peloponesum, cæterasq; terras illi proximas incolerent, lōge prȩcelluisse.

Arcades.

Domestica itaq; virtute freti, primo Arcades suis sedib⁹ vi pellere sunt adorti. Enimuero nulla vis animi minus ab iniuria distat ꝙ̃ fortitudo. Difficile est eo moderate vti, in quo nō tā legibus ꝙ̃ vi agēdum est, vt princeps videaris. Colebāt Arcades mediā ferme Peloponesum, montana plurimū illis mediterraneaq; regio, hi cæteros Græcos vetustate prȩstare credūtur. Præter cætera generis monumēta, quæ vt fabulosa prætereo, Dionysius autor est Arcades grȩcorū primos, Ionio superato, in Italiā colonos misisse:

Oenotr⁹ & Peucetius.

hinc Oenotrū fama est cū Aboriginibus decē & septem ætates ante Iliū excisum, cū Peucetio fratre, classe in Italiā deuectum. Fuit is iunioris Lycaonis filius, quintus a Pheroneo, qui primus oīm in Pelopōneso regnasse dicitur. Nec Maro vetustatis peritissimus frustra Oenotrios viros vetusta admodum memoria Italiam tenuisse ꝓdidit, ꝙ̃ꝗ poetico res ipsa testimonio non eget, quæ historiæ fide vtitur. hinc & Dardan⁹ autor in Samothraciam primo, mox in Phrygiam aduectus. Habuere Arcades fertilia pecori pascua, equis præsertim & asinis equarum suppositorib⁹, id certe genus excelluit Arcadicū.

Arcadiæ situs & montes.

Drymodis olim regio mox & Pelasgis dicta. Montes in ea celeberrimi, Pholoe, Cyllene, Lycæus, Menal⁹, Artemisius, Parthenius, Lampheus, & Nonacris:

Alexandri venenum.

ex cuius rupe aqua manat gelidissima in speciem roris collecta, mortifera est potantibus nullū nō vasis genus fatiscit vi pestifera liquoris. Eo veneni genere vt Plutarch⁹ scribit, Alexāder orientis domitor, ab Iolla sublatus creditur, equi vngula, quādo alia nulla teneri potest materia in Assyriā vsq;, vbi ille perijt, delato.

Audi oraculi ludibrium.

Rē pecuariā plurimū, locorū commoditate Arcades exercuerūt. Id genus hoīm oraculi ambage decepti Spartiatȩ lacessere sunt bello adorti, & in primis Tegeatas: qm̄ ex Delphis fuerat relatū, fore vt Spartiatæ Tegeatē cāpū fune metirentur. Instructi itaq; nō armis solū, sed & vinculis, tanq̄ ad indubitatā dimicationis aleā, Lacedæmonij in pugnā processere: sed vt sunt hoīm spes sȩpe irritȩ, congressi Tegeatibus Spartani, primo ꝓlio victi suis ipsi compedibus vincti, hostilem cāpū, vt Pythia vaticinata est, metiti sunt. Herodot⁹ autor est vincula, quibus vincti Spartiatȩ fuerāt ad suā vsq; ætatem, vt gestȩ rei monumēto essent, in Aleæ Mineruæ tēplo pepēdisse. Multi inde varijq; fuerūt Lacedȩmoniorū in Tegeatas conat⁹: nec tantū irriti, sed ipsis etiā belli autoribus pudēdi. Iterū Spartani Delphos sciscitatū mittūt, qua potissimū via ingressi, valent hostem subigere, ex oraculo tum demum didicere, fore, vt nō prius voti cōpotes fierent, ꝙ̃ Orestis ossibus, quæ Tegeȩ sepulta essent, potirent. Pythiū carmē (nā operæpreciū est cognoscere, qbus dȩmonū ambagibus fuerit ea tēpestate humanū gen⁹ implicitū) apposui. Hic duo flant venti vi peruehemente coacti. Forma hostis formȩ & plagȩ superindita plaga. Hic Agamēnonides terra oīparente tenet. Quo tu sublato Tegeæ sperabere victor.

Recēs oraculum.

Tali verborum ꝑplexitate ambigentes Spartani, quū Pythiȩ mētē auderet nemo interpretari, Lyches homo inter suos populares equestri militia functus, carminis inuolucrū vnus oīm explicuisse dicitur, casu an sagaci coniectura non traditur. Erant tum forte Spartani cum Tegeatib⁹ inducias in annuum tp̄s pacti, ob casq; bellorū ferias, mutuum erat vtriusq; ad alteros cōmercium. Tegeā Lyches ꝓfectus, quum ad ferrariā forte officinā venisset, intētiusq; ferrū malleis subiectū dū cuditur miraretur, inq̄t opifex ille, qui id cādēs versabat, magis mirareris amice Lacon, si oculis intuitus nuꝑ esses septē cubitorū cadauer, quod his paucis diebus est hoc loco refossum, id ego nō sine admiratione intuitus, ne herois manes, cuiuscunq; id cadauer esset, offenderētur, eodē cōditorio clausi, sepulchro diligēter instaurato. Tactus Lyches oraculi memoria, confestim suspicatus hūc esse locū, de quo Pythiȩ carmē tam ꝑplexe loqueretur, duos illos ventos alternis spirantes, ferrarios folles esse camino applicitos, Malleum & incudem formas hostium in se obuersas, ferrū quod interim cuderetur plagam illis inditā. Cōiectura igit̄ haud inepta frȩtus, Lacedæmonē reuersus, qd Tegeȩ cōpertum haberet in consultationem defert. Damnatur itaq; ficti criminis ad hoc ip̄m Spartiatarū vir⁹, q Tegeā in exiliū iret, datisq; huic negociū ex oraculi ꝓcepto Orestis ossa Lacedȩmonē occulte deportādi. Is, vbi Tegeā venit, velut inibi vitā exilio actur⁹, eā domus partē cōducit, ī qua fuerat cadauer refossum, ossibusq; ꝓ ociū Lacedȩmonē translatis.

Spartani Orestis ossib⁹ potiuntur.

Spartiatæ potiti bellū instaurāt: victores deinceps multis ꝓelijs magnā Pelopōnesi partē sue ditiōis fecere: mox Tyriā cāpū Argolico agro adimere adorti, vt Ma-

liacę terrę applicarent, graue cum Argiuis certamē adiere. vtrius q; igitur rē armis sibi vendicare parātibus, ita est inter eos cōparatū vt trecēti ab vtraq; parte dimicarēt, atq; vtris vincere contigisset loci possessio cederet. Copias inde ꝓcul abducunt, vt neutri suis succūbētibus opē interim ferre possent, fœdus ve turbare. CCC. igitur ab vtrisq; relicti inter se cōfligunt, fit prælium atrox, & quale pro patria dimicantibus haud initi solū, sed trāsigi etiā oportuit. Tātum q; aiorū pertinacia valuit, vt cruenta dimicatio sit in serū diei ꝑtracta, cęterisq; cadētibus, Argiuorū duo Crominꝰ & Alcenor superstites fuere, ac super hos Lacon vnus Otriades. Is simulata morte, an noctis sit beneficio seruatus parū liq̄do traditꝰ. Argiuis vt victoribus pugna digressis Otriades spoliatis hostium cadauerībꝰ suo noie hic vbi pugnatū erat tropheū erigit. Herodotꝰ ī castra ab eo spolia sub noctē relata significare videtur. Postridie vtriq; instructa acie affuere. Argiui ꝙ suorū plures pugnę superfuissent victoriā ad se trahere. Spartani penes suū bellatorē id decus esse argumētātes, ꝙ Argiuis fugatis solus locū obtinuisset, spoliaq; ex hostibus vt victor legisset, & qđ victorū propriū sit, Tropheū suo nomine statuisset. Ex altercatione pugna orta est, qua Argiui victi Tyriæ possessione cesserunt. Attulit ea clades tantā victis indignationē, vt legē sanxerint, vt tonsis capitibꝰ viri nō prius capillū alerēt, nec mulieres aurū gestarēt, ꝙ Tyriā recuperassent. Lacedemonij & ipsi cōtra faciunt, vt iam inde comari agerent, quū ad id tēpus tonsi fuissent. Otriades q viuus prælio superfuerat, negauit tot viris fortibus, quos socios in pugna habuisset, amissis, oportere se viuere amplius. Hic itaq; vbi fuerat dimicatū, parta suis ciuibus victoria sibi mortē cōsciuit, & ad Tyriā in hūc maxime modū pugnatū reperio. Chares p id tēpꝰ late mare obtinuerūt: & Spartani quos Phalāto duce diximus Lacedæmone ꝑfectos, in Italiā delati, Tarentū instaurarūt. Archias corinthiꝰ Syracusas in Sicilia condidit. Is quoq; vt fuit eius seculi stultitia, oraculū secutus, cū Achęorū manu quorū Teneatæ magna pars fuit Zeneos (agri fuit Corinthiaci vicus, vbi Oedipus dicitur a Polibo nutritus) in Siciliā cursū tenuit, Chersicrate ex Heraclidarū gēte in Corcyrā, cū parte copiarū, in nouā coloniam priꝰ misso, q Liburnis inde eiectis insulā obtinuit, que rū Scherea dicebaẗ. Archias dorięsibꝰ infortunæ societatē circa Zephyriū assumptis, ī insulā delatꝰ Syracusas cōdidit. Syracusanorū opes tātū ꝓcedēte tpe creuere, vt cū Carthaginiēsiū ducibꝰ sępe ī Sicilia ꝓspere dimicarīt, magnosq; Pœnorū Atheniensiūq; exercitus deleuerint. De apparatu & opulentia vrbis in punicis & Romanis rebus referendis lōgior sermo instituet. Conditæ eodē tpe Catina & Naxus, in eadē insula, vt Eusebius colligit. Strabo Catinā Naxiorum opus credidit. Naxum a Chalcidensibus Theocle duce, post Ilij excidium conditū, simul & Doriēses Megarā in eodē insulæ tractu statuisse, quum prius Hibla diceretur. Sub id tēpus Miscellus q cū Archia oraculū de cōdēda vrbe Delphis accepit: Iapigibus, vt Ephorus prodidit, inde electis, Crotonē in Italia cōdidit. Fuerūt Crotoniatæ & ipsi satis ab initio bellicæ rei studiosi, sed plꝰ oīno athletici certaminis, vt vno tpe septē eiꝰ ciuitatis viri Olympico stadio vicerint, vulgatūq; sit prouerbiū, Crotoniatū extremū cæterorū esse græcorū optimū. In hos annos incidit & Nicomediæ conditio, quā in Astaceno sinu Nicomedes Bithyniæ rex antiquissimus cōdidit. oēs eiꝰ terræ reges olim Nicomedes dicti: vt Ptolemæi q in Aegypto postea regnarūt. Miror Eusebiū persuasū habuisse Nicomediā prius Asiacū nominari contigisse. Strabo diuersam ab ea Asiacū existimat: cuiꝰ cōditores Megarēses fuerint. His vrbiū originibꝰ Hierophila Sibylla ęqualis fuit, quæ & Samia est a loco cognominata, Varro in libris, quos de rebꝰ diuinis ad Cæsarē scripsit, si vera Lactātius ꝓdidit: decē huius ordinis fœminas relatu dignas iudicauit. Vnā Persidē q̄ oim vetustissima fuerit, cuiꝰ Nicanor meminerit, qui res ab Alexādro gestas scripsit. Libycā alterā quā in Lamię proœmio celebrauit Euripides. Secuta deinceps Delphica. Mox Cumea, cuius Neuius in bello punico, Piso in annalibus, & Chrysippus in libro de rebus diuinis meminerūt. Quintā Apollodorus Erithręus ciuē ait fuisse suā, quæ Graijs ad Troiā tendētibus, Ilij sit excidiū vaticinata: Homerūq; dixerit mendacia scripturū. Sexto Samiā loco reponūt. Celebre eius nomē in Samiorū annalibus Eratosthenes fuisse prodidit: ꝓpior illi Amaltea nomine, vel vt alij tradūt, Demophile, quæ Cumis habitauit, Hęc nisi malus dæmon verius fuit, ad Tarquiniū regem libros, in quibus erant Romana fata, attulit. Fuit & Hellespōtia Troiano agro nata Heracliti Pontici relatu celebris. Nonā Phrygiā & ipsam generis Hellespontiacę subijcit Varro. Nouissimā Tyburtē noīe Albuneā dixit: cuius simulachrū sit post in Aniene reptū: negat Piniꝰ id Sibyllæ fuisse: Albuneā (credo) diuersam a Sibylla ratus. Multa fatidicæ fœminæ verissimo oraculo vētura cecinere: & in his aliqua de Christi aduentu, quæ manifesta deinceps fide sunt comprobata. certissimusq; rerū demonstrauit euētus: non frustra Aegyptios existimasse mulieri diuinū spiritū appropinquare. Sed illarū oracula suo cōmodius loco sunt referenda: nūc temporum ordo postulat, vt ab externis rebus ad Romanæ vrbis incrementa fiat reditus: vbi Numa Pōpilius ex Curibus Sabinis accersitus, Romulo in regnum successit. Diu anceps certamen tenuit ciuitatē, vtriꝰ gentis regē creari oporteret: Sabinis quia post Tatij mortē ab Romulo diu regnatū esset, sui corporis regē fieri oportere cēsentibus, Romanis cōtra nitētibus, peregrinūq; hoīem vulgo aspernantibus, in varijs voluntatibus oēs regē volebant libertatis dulcedinē nōdū experti. Incessit interim timor aīos patrū, ne quis subitꝰ bellorū motus vrbem sine capite, exercitū sine duce, repente adoriretur. Toto ita q; ordine in .X. decurias diuiso, p vices rēpublicā annuo spatio in orbem administrarūt, regia insignia habebat is penes quē totius rei erat summa, id tempus Interregnū est dictū, atq; ide receptū, vt electis etiā regibus ea tēporis intercapedo, q; ciuitas sine summo magistratu esset, Interregnū diceret: Interrex vero is q interea reipu. ꝑsideret. Annoq; p hæc circūacto negabat ppłus se id regiminis genus diutius laturū, exaudiri palam voces cētum sibi reges pro vno impositos, ni tyranni verius dicēdi essent q; reges: tollendum id regimen, aut vi excutiendū seruitutis iugū. Is populi fremitꝰ curā iniecit partibꝰ ꝑsentis administratiōis finiēdę, q vt gratiā apđ multitudinē inirent, vltro illi deferunt, qđ paulo post amissuri videbanẗ vt ipsi quē vellēt sibi regē iuberēt, eorū iussum ita demū ratū fore, si pr̄es autores facti essent: q̄ res adeo popularis omnibus visa est, vt ne grā & obsequio victi viderenẗ, partibus pmiserit, vt ipsi legerēt quē Romę regnare vellēt. Cęterū quia neutra duarū factionū, q̄ ī senatu erāt, alteri cessura videbaẗ: neq; Sabini Romanū regem fieri, neq; Romani Sabinū, qui tum in curia sederet, laturi essent, vt præsens cetamen tolleretur, eo

decursum

Spartanorū & Argiuorū pugna de Tyria

Lex Argiuorū pro Tyria.

Tarenti Instauratio Archias.

Syracusarum conditio.

Megara olim Hibla.

Crotonis conditio.

Nicomedia.

Sibyllarū noia.

Numa Pōpilius

Interregnū qđ sit.

decursum est, vt externũ hoiem legerẽt, qui specta-
ta virtute dignus iudicaretur qui in tanta ciuitate re-
Numa. gnaret. Erat tũ in Curibus Sabinis Numa Põpili⁹,
Põponis filius, homo insigni iustitia sapiẽtiaq́ lõ
ge maiore, q́ rudi illo seculo indigenę homini, & i
solo patrio agẽti contingere debuisset. Quæ res ve
terum scriptorum quosdã in manifestũ traxit erro
rẽ: vt qui disciplinę similitudinẽ secuti, Pythagorę
eum dedisse operã arbitrati sint, qd' ipsum quũ dili
gentiorum consensus, tũ tẽporũ ratio pro falso re-
darguit. Enimuero preterq́ q Liuius, Dionysius, &
Plutarch⁹ diuersi ab illis abeũt, Croto quidẽ ipsa
Pythagoræ seculũ vbi Pythagoras postea philosophat⁹ est, anno ter-
tio decimę septimæ Olympiadis cõdita est: qui in
primos annos Numę incidit, vt Eusebius colligit.
Pythagoras vero circa quinquagesimã Olympia-
dem in ea Italię parte, q̃ magna est Græcia nũcupa
ta, studijs philosophię claruit: qd' tpis interuallum
annos habet cẽtum sexaginta & amplius: quo sane
tẽpore, Serui⁹ Tullus, q Romanorũ regũ vltimus
pene fuit, regno potitus est. Celebrẽ igit̃ viri famã
p̃res secuti, magno consensu eũ regem creãt. Missi
ex primoribus senat⁹, q cõfestim eũ Romã accerse-
rẽt: hi vbi ad eũ venere, qd' ipsi populoq́ Ro. bene
verteret, nũciãt, cõi ordinũ cõsensu regẽ creatũ, se
ad dimissos, vt in vrbẽ ad regnũ capessendum, si
ita libeat, vocarent. Multũ diuq́ recusasse fertur re-
gnũ vltro delatũ adire, haud ignarus rarum in pu-
blica administratione locũ innocẽtiæ relinqui: pa-
tris tñ superũq́ hortatiõe & autoritate vict⁹, ex Cu
rib⁹ Romã ꝓfectus est. Fuit eius viri expectatio ni-
Numa rex inaugurat. hilo minor, q́ iustitiæ fama esset. Postea q́ vrbem
ingressus est, vt erat tũ hoim religio, primũ oim in
augurari placuit. In arce itaq́ ad meridiẽ versus cõ
sedit: augurq́ illi læuus astitit, baculũ hñs enodẽ,
aduncũ (Lituũ eũ dixere) dextera regis caput tene-
bat: tũ templũ certis finibus imaginatus, Iuppiter
inqt si fas est hunc Numã Põpiliũ, cuius ego caput
teneo, regẽ Romę esse certa des p̃cor nobis signa, in
tra eos fines quos aio & oculis cõcepi. Scd'm hec il
le verbis peregit, q̃ signa mitti vellet: qbus cõspe-
ctis Numa de tẽplo descendit. Tũ rex ab vniuersa
multitudine cõsalutatus, ciuitatẽ armis assuetã, ve
lut iterũ cõdere adortus est. De Numæ disciplina
haud vna, vt dixi, fuit hoim opinio, q veriora secu
ti videntur, ad tetricã Sabinorũ disciplinã id refe-
rũt: de quorũ vetustate varia sunt lr̃arũ monumẽtis
ad posteros ꝓdita. Dionysius i Reatina se ait histo-
ria legisse, Aborigenes eã terrã, vbi Cures vrbs po
stea fuit, olim tenuisse, & a Fabidio ex idigena puel
la & genio quodã nato, id oppidũ cõditum: Cures-
Cures vrbs vñ dicta. q ab eo, cuius filius sit creditus, noiasse: vel a cuspi
de vt alij opinati sunt, quã Sabini Curim dicerent.
Zenodotus Trœzenius Vmbrię idigenas in Reati
no agro habitasse credidit: vnde a Pelasgis eiectos
eã terrã tenuisse, ait, in qua Cures postea fuere, seq́
Vñ Sabini. pro Vmbris Sabinos noiasse. Porcius Cato id no-
mẽ ad Sabinũ quẽdã & ipsum Sago seu Pistio ter-
rę genio procreatũ retulit, tenuisseq́ ab initio eam
gentem Testrinam vicum Amiterno propinquũ:
mox in Reatinũ agrũ irrupisse, Cotinisq́ vrbe bel-
lo capta Aboriginibus in ea terra cõsedisse, paulatĩ
postea colonis i ꝓxima loca missis, ita illorũ fines
propagari contigisse: vt ab Occasu. CC. quadragĩ
ta stadia, nec amplius a Tyrrheno littore distarent:
totidẽq́ ac decẽ amplius ab Adriaco ad ortũ. Est &
alius vulgatus de his sermo: Lacedæmoniorũ ma-
nũ per id tẽpus, quo Lycurgus eorũ ciuitatẽ legib⁹
& institutis munire est aggressus, seditione orta, sb
ijs qui legũ seueritatẽ parũ ęquo aio ferre poterant,

Laconia, excessisse, diuq́ postea varijs casibus agi-
tati, Lacones vouisse dicuntur, se in ea terra in quã
primũ egressi essent, si per indigenas liceret, perpe-
tuo mansuros. Nouissime in Pomerinis cãpis quo
demũ delati sunt Feroniæ tẽplũ cõdidisse, noie ab Feronię tẽplum.
ęquorea latione facto: mox eorum quosdã cũ Sabi
nis habitasse: lõgoq́ cõmercio factũ, vt pleraq́ Sa
binorũ instituta sint Laconicis q́ simillima, belli-
ca studia, victus tenuitas, sanctitasq́ ac seueritas pe
ne eadem. Curibus itaq́ Numa natus, patriam
primo disciplinam, mox ingenium secutus, san- Numæ
ctitatem vitæ in solitudine auxit. Duxerat is vita.
vxorem Tatiam vnicam Titi Tatij, qui cũ Romu-
lo regnauit: a soceroq́ sæpius Romã accersitus, in
suo instituto permansit, sine cura & anxietate vlla,
sacros deorũ lucos, prataq́ virẽtia, ꝓcul ab oi ciuili
ambitione frequẽs inuisere: ꝓ quę genij cuiusdã cõ
merciũ familiareq́ cõgressum adeptus, diuinarum
est rerũ ꝑitissimus fact⁹. auxit eã opinionẽ posteaq́
Romã venit, q quũ mane nihil domi obsoniorũ
habuisset, vesperi incredibilẽ cœnę apparatũ, eisdẽ
illis, quos mane induxerat, apposuisset. Quibus in
terpretari volebat se suaq́ familiari deæ, quã Aege Aegeriæ
riã vocarẽt, curæ esse. Verũ qua rõne id fieri conti- congressus.
gerit, illi viderint, qui hoc persuasum habuerũt. Mi
hi vero qñ liberũ est cuiq́ in his, quę nõ multũ a fa
bulis distant, q̃cũq́ velit sentire, haud multo ꝓpio
ra vero vidẽtur hæc, q̃ de Numa & Aegeria vulgo
tradũtur, q́ q̃ de Endymione & Luna, Cephalo &
Aurora, a poetis sunt tradita. Sed cõmentũ id Nu-
mæ fuit potius, qui familiare sibi numen finxerit:
vt preferocẽ populũ, ad pacis & iustitiæ cultũ a rei
bellicæ studijs auerteret: sanctioraq́ instituta crede
rentur, siqua essent numinis cõsilio in hoies profe-
cta, q́ quę a mortali aliquo in quo haud tantũ esset
autoritatis, quod & Minos in Creta, & Lycurgus
Minoem imitatus, ac pleriq́ alij, vt alio est loco de
monstratũ, fecisse creduntur. Nec multũ vt video
inter autores constat, Aegeria Musarũ vna fuerit
an Nympha quedam ab his diuersa. At siue hoc si-
ue illud fuit, eius congressu, vt multis persuasum
est, religione & iustitia quibus beatissimæ ciuita- Iani templum cõditur.
tes fiũt, Numa rex ciuitatẽ instruere ꝑseuerauit. Ia-
num in ima parte Argileti fecit, pacis & belli iudi- Ter Ian⁹ clausus.
cẽ: vt quũ ciuitas in armis esset, pateret id templum
rursus ea pacata clauderetur. Locũ hunc ipse clau-
sit, vt per id ciuib⁹ & finitimis futurę pacis studiũ i
diceret. Cæterũ Hostilius confestim Numa defun-
cto id apuit: nec ampli⁹ q́ bis deinceps est clausum
Marco Attilio, & Tito Manlio cõsulib⁹ iterũ post
primũ bellũ punicũ perfectum. Tertioq́ Augusto
principe terra mariq́ pace parta. Hinc ciuilia eum
opera auspicatum propius vero est: cui⁹ est opinio
nis Liuius, q́ qd' Plutarchus & Dionysius scribũt,
qui inter nouissima eius opera Ianũ reposuerint: tũ
quia huic Genio principia Romani ascripsere, & q
perpetuæ pacis argumenta, primo oculis ciuitatis
quæ ad cultum religionis erat traducenda, obserua
ri debuerunt. Hęc pacis initia, secuta inde est agri,
quẽ Romulus possederat, distributio, qua inopes p̃
senti egestate leuati: nam ijs tantum Numa diuise-
rat. Inde finitimis populis in amicitiam & societa Annorũ
tem allectis, tẽpa cõstituit. Annũ ad cursum lunæ in ratio di-
XII, digessit mẽses, quum Romulus ex decem an- uersa.
tea cõstituisset: mutatoq́ mẽsium ordine Marti⁹, q
ineũtẽ inchoabat annũ, duob⁹ Ianuario & Februa
rio prælatis, tertius in ordine est factus. Nec Romu
lus nouo exẽplo ea mensium paucitate videtur mi
hi vsus, quũ lõge minorem numerũ barbarorũ &
græcorũ quidam iam antea habuissent. Arcades, si

Plutarchus verus est autor quatuor mensib⁹ annũ
finiuere, sexto Acarnanes, quidã alij tribus. Aegy-
ptij & ipsi mẽstruo anno vsi dicũtur. Quia igit ad
Numæ annus. eũ annũ quẽ Numa constituebat, tricenos dies sin-
gulis mẽsibus luna nõ explebat: deerantq; dies ali
quot solido anno, qui solstitiali circũagitur orbe,
mẽsibus interponendis ita dispẽsauit, vt quarto &
vigesimo quoq; anno, qđ Macrobi⁹ accuratissime
Fasti dies colligit, ad metã candẽ solis, vñ orsi essent, plenia
oim annorũ spatijs dies cõgruerẽt. Fastos deinceps
dies fecit & nefastos, qbus nihil cũ populo agi po-
terãt. Flaminẽ vnũ Ioui creauit, q Dialis est dictus:
eũ insigni veste curuliq; sella excoluit. Duos dein-
ceps adiecit Flamines, Marti vnũ, alterũ Quirino.
Plutarchus a Romulo Flamines Ioui & Marti nõ
a Numa creatos arbitratus est. Hos ab insigni, qđ
Vñ fla- capite gestabãt, quasi Filamines dictos existimant
mines di qdã: alij a pileis, qsi pilamines. Cæterũ infula, q̃ il-
cti. lorũ capitib⁹ seder, q flãma, vt Dionysius scribit,
est dicta, his verius q̃ vox alia, nomẽ fecit. Vestæ
virgines legit. Sacerdotiũ Alba oriũdũ Gigania &
Berenia pri mo cæpte: mox totidẽ additæ Camilla
& Tarpea, huic nũero Seruius Tullus duas nouissi
me adiecit. Hæ. X. primos ãnos sacrorũ ritũ pdisce
bãt, totidẽ deinde operabantur sacris tertio decen-
nio, rudes & nup captas istituebãt. Postea vero si
qua nubere voluisset, fas erat alterutrũ mallet seq.
Cæterũ qñ serũ cõnubiũ secutis male vertit, vul-
go est in religione pseueratũ. Salariũ his Numa ex
publico cõstituit. Perpetua virginitate interi alijs-
q; cerimonijs venerabiles fecit. Siqua incesti cõui-
cta esset, ante ora ciuiũ mœsto silẽtio efferebat: vi-
uaq; circa Collinã portã in subterraneũ specũ de-
missa, tellureq; supingesta necari. Id supplicij gen⁹
Quæ sa- fuerit tũ primũ delinquẽtib⁹ irrogatũ, an i eã postea
cra vesta q̃ primo icesti dãnata est, haud facile dixeri. Quid, p̃
les obser ter ppetuũ ignẽ custodirẽt, autores q̃s seqmur, pa-
uarent. rũ explicãt: vn⁹ oim Dionysius partẽ sacrorũ, quę
Dardanus ex Samothracia in Phrygiã vexit: & ex
Ilio Aeneas in italiã, fuisse suspicari videt Adijciũt
& Palladiũ, qđ Metellus põtifex ex flagrãti ęde nõ
sine oculorũ clade eripuit: sed quũ cętera i occulto
sint, q; sacrat⁹ ignis custodiret, haud ambigit qsq̃.
Is si vestaliũ incuria extinctus esset, custos flagro a
põtifice maxio adhibebat. Multa alioqui in vesta-
lib⁹ sanctitas, quippe q̃ fortuito occursu supplicio
sontẽ eximerẽt. Vestę ædes quã Tellurẽ vulgo in-
terpretari, pene sphærica fuit forma constituta, ad
imas Palatij ptes, quę regio est Capitolio obuersa.
Gradiuo Marti. XII. sacrauit Salios: hi mẽse qui ab
eo nomẽ tracit, plures dies celebrib⁹ locis vrbis, so
lẽne ducebãt tripudiũ, tunica versicolori tegmine
puniceo distincto amicti, Trabeã id genus vestis
Dionysius vocat, æneo balteo, & gladio succincti,
dextera lãceã virgãve gestabãt, lęua Thraciam ex
ære peltã. Romani id Ancile vocãt, altioribus pi-
leis, & in conũ exeũtibus, capita insigniebãt. Nihil
ab his diuersos fuisse, Dionysius opinat⁹ est, quos
Græci Curetas dixere. Romani suos a solẽni salta-
tione Salios noiatũ t: nã q; a Salo Mãtineo, aut Sa-
Salij & Curetes similes. mothrace viro sint dicti, qđ quidã suspicati sunt,
eã Plutarchus opinionẽ vt vanã repudiauit. Idem
nũc Agonales, nũc Collini dicti. Quæ de Saliorũ
ancilib⁹ Gręci & Latini scriptores memorãt, haud
multũ a fabula distare creduntur. Peltã vnã æneã,
ad cuius similitudinem vndecim alias regis iussu
Mamurius mira arte fabrefecit, in Numæ regia re-
pertam: quia eam nemo intulisset, e cœlo in sæuiẽ-
tis pestis remedium delapsam vulgo crediderunt.
Nec minus fabulosum, q; alij eam leuiter aiunt e
cœlo labentem in Numæ regis manus concidisse,
ac tum miranda quędã fata vrbi per eam importa Ancilio-
ri Aegeriæ oraculo cognitum. Qua religione ani- rũ ratio.
mis iniecta, ingens cura Numam & patres incessit,
cœlestis illius perpetuo asseruandæ: quæ res effecit
vt plures inter se similes, multa sint arte fabrefactę
ne quæ fatalis fuit, humana fraude interciperet. Põ
tifex est deinceps ab eo creatus Martius Marci fili⁹,
vir patricius, cuius potestati oia sacrorũ iura subie-
cit. Quibus hostijs, quibus diebus, ad quæ tẽpla sa-
cra fieri oporteret formula edocuit. Si põtifex a refe
ctione pontis est dictus, vt Varroni & alijs placuis Vnde põ
se video, quia pons a tum nullus vtiq; fuit, qui refici tifex.
potuerit (cõstat enim post Numæ tẽpora ab Anco
Martio pontem primo Tyberi impositum) diuer-
sa appellatione ab initio vocatum credere par est.
Nec me præterit fuisse, qui a vetustissima sacrorũ
ratione quæ ad pontes fierent, id nomen ab initio
factum crederent, quę opinio pari ratiõe refellitur.
Interiecti sunt tot sacris ordinibus Feciales: his ea Feciales.
est cura tradita, vt Romani nullum iniuste bellum
inferrent cuiq̃. Gnæus Gellius annaliũ scriptor, id
ab Ardeatibus prodidit acceptum. Alij ab Equicu
lorum gente arbitrati sunt. Satis cõstat Numã bel-
lum Fidenatibus indictum ob excursiões in Ro-
manum agrum factas, ne non omnia rite fierent fe
ciale ius & collegium postremo constituisse. Hi si-
qua per iniuriam Romanis adempta essent, res ab-
latas ab hoste repetebant: quę si non redditę essent,
bellum cõposito ad id carmine indicebãt. Pari po-
testate sontes res iuste repetẽtibus ad suppliciũ da
bant, legatorum iniurias vindicabant: hi quæ pia
in fœderibus essent tueri, sancire pacẽ: eãdẽ si min⁹
legitime pacta esset, irritam habere: siquid Impera-
tor aut exercitus contra publicum iusiurandum de
liquisset, scel⁹ expiare. Et hæc Numa multa religio
ne sanxit, quæ omnia vt rite fierent, Regiam sibi
Vestæ proximam condidit, vt commodius rerum
sacrarum speculationi immineret. Adijciũtur quę-
dam fabulari historiæ similia. Faunum & Picũ ab Faun⁹ &
eo in Auentini parte magica ope captos, quũ mõs Picus.
pomœrio esset tempestate illa exclusus, vt fuit sem
per. At si qui fuere, malos fuisse dæmones affirma-
re æquum fit, qui se ea forma illi vinciẽdos obtule
rint, vt superstitiosum regem, cum numeroso po-
pulo densissimis errorũ tenebris immergerent. Nã
quid magis alienum a pietate credi potest, q̃ numẽ
aliquod magicis posse artib⁹ violari, aut q; dæmo
nes ipsi monstrasse traduntur e cœlo Iouẽ elici, aut
fulmina ab eo impetrari, impetrata cæparum crini
bus & menadibus pisciculis expiari: quo nomine
Elicio Ioui in eo colle, receptæ vanitatis argumen
to, ara condita est. Quæ sequuntur maiore excusa-
tione digna, q; numẽ adoraturos circumagi opor-
tere docuit, dijs nõ libandum vino ex vitibus non
putatis, neq; sacra vlla nisi farina adhiberetur per-
petranda. Adiecit & Dijs Manibus sacra cum Libi
tinæ ara siue Proserpina ea fuerit, vt multis persua
sum est, siue Venus. Puerum trimo minorem luge Lugendi
ri vetuit, neq; natu grãdiorem plures, menses lugẽ ratio.
dum censuit, q̃ vixisset annos. Tempus lõgissimi
luctus in. X. menses extendit. His sacris ciuilibusq;
institutis ciuitate instructa, tãta rerum animorũq;
facta est mutatio, vt pristinus ille vigor Martius,
quem rudis populus sub Romulo imbiberat, in re
ligionem & iustitiam versus, multo ab ea quæ ab
initio præcepta fuerat, diuersam vitæ iniuerit ratio
nem. Omnia de pietate & religione erat sermo: du
plex omnino hominũ animis hærebat cultus: sa-
crorũ hic, ille agrorũ, quos certis finibus vt melius
omnia

omnia ciuibus cõstarent, rex terminauit: Termino æde & ara positus, qui pacis esset & iustitiæ arbiter.

Romanę vrbis, religio.

Talis rerũ status nõ solũ ad mores valuit, sed ad tutelã etiã ciuitatis. Finitimi qui nõ vrbẽ, sed castra in medio posita ad solicitandam propinquarũ gentium pacẽ ab initio arbitrabant: ob idq; Romanũ nomen infense oderant, in eã deducti sunt verecũdiam: vt sacrificulam vrbem, non aliter q̃ templũ quoddã violare nefas existimarẽt. Rex ipse ita ex sola religione pẽdere, vt hostiũ accessu temere nũciato, subridẽs responderit. At ego sacrifico. Fuit & illud ingenij longe in posterum ꝓspicientis, quũ nouæ ciuitatis corpus velut in duas abiret factiones: quoniã Sabini alij, alij Romani noiarentur: ne qua ex ea re discordia oriri posset, populũ in diuersa distribuit collegia. Tibicinum, artificum, architectorũ, infectorũ, sutorũ coriariorũ, fabrorũ, figulorũ,

Collegiorum institutio.

& ex variarũ artiũ opificibus contractis vnũ oim nouissimũ, sua singulis sacra, veneratiõesq; dijs reddendas distribuit. Consociari per hæc diuersarum gentiũ animi, mutuo inter se studio & beneuolentia coaluere. Talis fuit ciuitas, quã Numa moribus multiplicíq; sacrorum cultu instituit, quum tris & quadraginta regnasset annos, iam octogenarius vita decessit.

De Numę liberis.

De liberis eius & vxoribus variant omnino rerũ scriptores. Fuerunt qui vnam illi Tatiã nupsisse tradant: ex qua mox illi Põpilia orta: quatuor pręterea virilis stirpis liberi, Pinus, Calp⁹ Mamercus, & quẽ Pomponẽ nominauit: vnde Põponij fuerint, Pinarij, Calpurnij, & Mamerci. Plures id totum pro mendacio rejciunt, indubitato vnius familiæ argumento, q̄ Pinaria domus iã inde ab Herculis in Italiã aduẽtu aliquot ætates ante vrbem conditã sub Euandro circa Palatiũ celebris fuit. Nec Põpiliam, de qua inter omnes cõuenit, ex Tatia, sed ex Lucretia quam regnum adeptus sibi matrimonio iunxit quidã, genitam dixere, ea Martio nupsit, qui in noui regis creatione suffragijs a Tullo Hostilio superatus, sibi mortem consciuit. Cæterum rem a patre infeliciter tentatam Ancus Martius vno duntaxat rege interiecto, omnium ordinum studio est & fauore consecutus.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SECVNDAE LIBER IIII.

Regnorũ collatio.

NVma rem Ro. tenẽte Athenis Absander mox & Erixias qui ei successit, rerum potiti sunt, quib⁹ tẽporibus, mutata regiminis forma, nouẽ sunt principes in ea vrbe annua potestate constituti, q reipublicæ præsiderent. In Macedonia Argeus regnum tenuit: huic Perdicas pater moriens ostenderat locum, quo se & posteros, reges vita defunctos condi oporteret, præfatus tam diu regnum in gente mãsurum, quoad Macedonũ regũ ibi corpora cõderentur: eaq; superstitione multis persuasum scio, extinctam in Alexandro stirpem, quia sepulchri locum mutauerit. Fuit itaq; his ęqualis Gyges in Lydia, in Phrygibus Mydas Gordij filius, qui tauri sanguine epoto extinct⁹ est. In Aegypto Merres, Aethiops Dinastes.

Manasses.

Manasses Ezechiæ filius in Palæstina, qui a patre Hierosolymorum regnum accepit: is neglecto patriæ religionis ritu a maioribus tradito, templum prophanauit: sacerdotes ad hæc, & qui in antiqua adhuc pietate perstabãt, crudeliter insectatus, impium scelus, turpi seruitute expiauit: quippe qui medio sui furoris cursu, Assyrijs armis petitus maiore regni parte hostiliter populata, ipse dolo captus, multa cũ ignominia apud hostem aliquãdiu fuit, tum palam testatus se meritas suæ impietatis poenas luere poenitentiam egit, fauoreq; numinis gemitu & lachrymis reuocato, ab hoste impetrauit, vt in paternum regnum remitteretur.

Manasses capit.

Fuit clades illa regi & alijs documento, nihil nisi præsens numen adsit, esse homini in vita tutũ.

Mutat vitam Manasses.

Mutata igitur vitæ ratione omnem operam & studium in religione collocauit: veteri sacrorum ritu instaurato, ex Mosis instituto sacris operabatur. Populus regis studium secutus, nihil cedebat illi pietate. Nec his operibus contentus, muros vrbis & turres, maiore aliquãto apparatu, q̃ ab initio fuissent, refecit: firmauitq; haud vno loco pręsidia: egitq; reliquum vitæ prosperrimo rerum cursu, incolumi pacatoq; regno. qnq; annos & quinquaginta rex fuit, moriẽs Ammoni filio regiminis habenas tradidit.

Cõditio plurium vrbium.

Per hæc tempora Gelas in Sicilia condita est, & in Pamphilia Phaselis. Herodotus Phaselim, Rhodum, Gnidum, & Halicarnassum Doricas esse ciuitates credidit. Est & Cyzicus in Propontide, a Thessalis, & circa Thraciũ Bosphorũ in ora Asiæ Chalcedon a Megarẽsibus ædificata, loco satis importuno: ob idq; Apollinis oraculo, cõditores ipsi cæci iudicari sunt. Halicarnasseus Dionysius Leostratum per hæc tempora Athenis regnasse significat: quibus Hostilius Romæ rex est creatus. Cæterũ Eusebius Oligarchiam ait hoc tẽpore Athenis inductam, de qua in fronte huius voluminis est memoratum.

Viri illustres.

Hipponax Ephesius autor carminis, & Nicepsos Mathematicus per idẽ tempus claruere. Glaucus Chi⁹ his ęqualis fuit, aliqd ex eo nois adeptus, q̄ ferri glutitiũ, vt Eusebius scribit, cõment⁹ sit. Fuit & Scythes Lyd⁹ Aristotelis testimonio ad posteros isignis, qui diuerso ipe æs cõflare docuit: etsi Theophrastus Delã phrygiũ hoiem eius rei credidit autorem. Lesbij hac tẽpestate maris sunt iperium adepti, Caribus adẽptum: quod semel quęsitũ annos octo & sexaginta obtinuere.

Tullus Hostili⁹.

Talis erat alibi rerũ stat⁹, quũ Romę populus Tullũ Hostiliũ regnare iussit: habuit is auũ Hostiliũ, q sub arce a Sabinis capta, quum princeps pugnam cieret, ict⁹ occubuit. Ex Medulia ille, quam ab Albanis conditã Romul⁹ fecit coloniã, ꝑ id tẽpus quo vrbs ipsa cõdebatur Romã venit: duxitq; vxorem Seruiliam Sabinarũ vnã, nobili loco ortã, quæ legationis ad patres qui arcẽ tenebant, mittendæ cæteris popularibus fuit autor. Ex Seruilia igit & Hostilio Tulli regis est pater ortus. Ipse feroci vir ingenio, nec minus q̃ Romulus bellicoso, ætas ad hæc auitaq; gloria animum ad bellica studia excitabat. Optare igitur noui alicuius belli sibi occasionem dari, indignum ratus ciuitatem ocio senescere. Cæterum cũ nouandis rebus materia quęretur, pene vltro se obtulit: interim vero agrum, quem Romulus primo, mox & Numa possederat, egenis ciuib⁹ diuisit: qđ ad animorum conciliationem non parum valuit. Est & Coeliũ collẽ muro cõplexus, vbi regiã sibi q̃ lucus frequẽti⁹ coleret optauit sedẽ.

Origo Albani belli.

Belli causa ex finitimorũ inuidia Romano orta est: petit id vitiũ semꝑ sublimia, vt ignis: estq; vt vere dicitur, cęcũ: q̃ppe quũ alienos nitit successus corrũpere, in suã sępe cladẽ pręceps ruit. Regnabat Albę C. Ciuili⁹, sunt q Cęliũ scribãt, alij Cetiũ. Ferebat is iniq̃ aio rẽ Romanã in dies augeri: q quũ impar iuidię esset, nec satis posset vitio tẽperare, discordię causam inter cognatas vrbes quęritãs, Albanorũ egẽtissimis & in primis facinorosis, autor extitit, vt Romanos

fines latrocinio infestarēt, impunitatē facti pollici
tꝰ. Romani & ipsi tali iiuria instructi, inuicē ex Al
bano agro prędā agere, latronū etiā qbusdā interfe
ctis. Eā ferēdi belli occasionē Ciuiliꝰ nactꝰ, populū
ad cōcionē vocat: Romanorū vim ī Albanos, atro
citate verborū auget. quos vt faciliꝰ ad vltionē im
pelleret, saucios quosdā ex his q fuerūt in agris in
tercepti, in cōspectū dedit: magno qdē aiorū motu
res audita est, sed nihil prius moueri placuit, ꝙ ab
Romanis repetitę res essent. Missi itaq; ad hoc ipm

Legati Albani. Hostiliꝫ ars in legatis decipiēdis.

legati Romā. Tullꝰ haud ignarus ad qd venissent,
cōfestim ire iubet Albā, q & ipsi res priꝰ ibi, ꝙ Ro
mę rñsum vllū Albanis daret, publice reposcerēt:
ipse interi comiter eos, q ad se venerāt, cōplexus re
gio cōuiuio adhibet, quo per varias voluptates di
stracto ab negocio de industria remorat. Qui Albā
ire iussi fuerāt interi mādata peragūt. Certū habuit
Hostiliꝰ fore, vt Albani res nō redderēt. Sicq; p̄sen
tis belli culpā penes eos fore, q priꝰ postulata nō fe
cissent. In fœdere qd' Romulus cū Albanis sanxit,
diserte fuerat exp̄ssum, vt neutra ciuitatū bellū in
choaret, atq; vtra se lęsam aliqn̄ q̄reret, ab iniuriæ
autoribꝰ iusta reciper. Quod si nō redderent, rū ne
cessario ruptis fœderibꝰ indiceret bellū. Ne igitur
priores Ro. res nō reddidisse viderent, fierētq; ob id
ipm Albanis obnoxij, cōuiuij specie legatos tādiu
est rex Rōanꝰ Ludificatꝰ quoad sui res Albę repetis
se credi potuerūt, bellūq; nō reddētibꝰ idixisse. Tū
legatis dicēdi potestate facta, inde exorsi sunt, vt in
uitos dicerēt se ea afferre, q̄ Regi & populo Roma
no minus essent placitura, res repetitū se venisse, ac
ni reddant bellū indicere iussos. Tū Tullꝰ, ite inqt,
regiq; vestro renūciate Ro. regē deos facere testes,

Ro. Regis denūciatio.

orareq;, vt vter prior populꝰ alteriꝰ legatos asperna
tꝰ dimiserit, i eū oēs iminētis belli clades verterent.
Resq; ad bellū iā haud dubie spectabant, paraban
turq; vtrinq; arma summa ope, miserabilisq; inter
cognatos futura erat dimicatio. Ab Troia Laui
niū, ex Lauinio Alba, ab Albanis regibus vrbis cō
ditores oriundi. Leniit belli atrocitatē mitior rerū
exitus, neq; enim acie est dimicatū, sed paucis vtrin
q; amissis, ex duabꝰ vna facta est ciuitas. Occupāt
Albani bellum facere, eductisq; copijs quadragin
ta ab vrbe stadia castra locāt. Locꝰ vbi primū Alba
nus cōsedit Ciuilia seu Cęlia ēst fossa dicta. Vetu
stas cum re nomen aboleuit. Romani & ipsi haud

Fossa Ciuilia. Morit Ciuilius.

procul inde locum castris cepere, actiq; sunt ali
quot dies vtrinq; sine p̄lio: Morit interim Ciuiliꝰ:
fuitq; eiꝰ mors eo mirabilior, ꝙ neq; morbo est ex
tinctꝰ, neq; veneno neq; alteriꝰ iniurię signo i eius
corpore existēte. Persuasum scio multis ita numi
nis eū interijsse, ꝙ autor ab initio fuisset belli inter
cognatas vrbes ferendi. Nō defuerunt q per aduer
sæ factationis viros, eū nocturna vi necatū interp̄
tarent: qdā mœrore & anxietate confectū arbitrati
sunt, ꝙ parū ꝓspere res Albana a se mota videret.

Metius Suffetiꝰ.

In demortui locū Albani Metiū Suffetiū dictato
rē creāt, virū neq; bello idoneū, neq; pacis firmum
custodē. Tullus Ciuilij morte ferocior factus, p̄ter
hostiū vallū ducens in Albanū agrū castra trāstu
lit, ea res hostē coegit locū castris mutare. Sublatis
signis, Romani agminis vestigia secutus, in proxi

Fidenatium consilium.

mo Hostilianis castris loco cōsedit. Fidenates inte
rea & Veientes inter se occulta consilia agitabant,
vtriusq; exercitus per occasionē pdēdi. Insidiarum
rō talis erat, vt vbi hi Romanos Albanosq; acie cō
gressos sensissent (coiuerant em̄ Fidenas, eratq; in
de via in castra triū horarū) tā victū exercitum, ꝙ
victorē inuaderent: tū vero vtrisq; victis victori
busq; occidione cæsis, castra diriperēt, ipsiq; iter se
rerū potirentur. Cæterum Ciuilio non litante pu
gna i plures est dies distracta. Interim Fidenatis ho
spitis lr̄is de duorū populorū proditiōe certior fa
ctus, tā hostiū ꝙ proprio periculo motus, misitq
Hostilio dicerēt, colloquio opus esse priusq; in pu
gnā descenderēt. Ambo igitur in vnū cōgressi, ita
Metius Romanū est regē affatꝰ. Res inquit Tulle ꝑ
iniuriā ablatæ, atq; a vobis vt compertum habeo
repetitæ, nec redditę, regē nostrū Ciuiliū nuꝑ ad ar

Verba Metij ad Hostiliū.

ma cōpulerunt: nec vereor, quin eadem ipse quoq;
prę te feras belli causam: sed si vera magis ꝙ specio
sa dictu fari libet, imperij cupido vtrosq; ad arma
stimulat: q̄ vera ne sint an falsa illi rectius iudica
būt, qui belli huius autores extitere. Ego vt te arbi
tror non ignorare, inchoatū bellum suscepi, in' de
mortui ducis locū substitutꝰ. Et quia viribꝰ, auxi
lijs, cōmeatu abūdamus, bellū semel susceptū, stu
dio exequi certus eram: fuitq; vt vere dicam, mihi
animus ab initio acie cōfligere, vt de summa rei in
ter vtrūq; populū armis decerneret. Cęterū multis
varijsq; ꝓdigijs territus, vel in primis ꝙ de euentu
rei maxime solicitus eram, extis sæpius aræ admo
tis nūq; litare potui, pręlio abstinui: nec interim de
sperabā fieri posse, vt aliqua pacis mentio inci de
ret, verbaq; de ea te inde primo mouerentur, vnde
minus pia staret causa. Etenim quid magis impiū,

Iusta Suffetij exprobratio.

detestabiliusq; committi potuit, ꝙ parentem vrbē
a filia oppugnari? vrbis vestrę Alba est mater vos
Tulle Albani coloni, quibus siue vincere contige
rit, siue victi eritis, fortuna enim non mutat cau
sam, inexpiabili scelere polluemini. Oportuit pro
inde istinc primū de pace sermonē iferri, iniuriarū
q; satisfactionē proficisci, vt grati in eos videremi
ni, qbꝰ oia debetis: sed eo humana temeritas ꝓces
sit, vt vis nō iura in bello spectentur: nec q d deceat
curat quisq;, sed quid libeat: neq; procul vt video
abest quin scelꝰ pro pietate habeatur, latrociniū ꝓ
iustitia. Expectabā ego etsi frustra, expectaui rū vt
vnde oportuit prima cōponendę pacis mentio mo
ueret, quū per Fidenatē hospitem resciui inter suos
populares & Veientes inita esse consilia, vt quū
audiuerint nos prælio cōgressos, alteramq; aciem
profligatam, tum victorē exercitū, victūq; recētes
adorti, fessos trucident, atq; ita tpis momēto Alba
num Romanūq; nomē teterrima strage extinguāt.
Hæc ille. Quibus vt maior fides fieret, literas ad se

Rectum Metij cōsilium.

ex Fidenis missas regi recitari iussit: mox iterū exor
sus, Perieramus inquit Tulle, nisi vtriusq; populi
alteriusve fortuna permisisset: vt nefaria vicinarū
vrbiū cōsilia satis opportunæ ad nos delata essent
Nūc quis res nrę curę sunt dijs, vt video: age & hic
corā inter nos de pace agamꝰ: Aut si pręsenti liber
tate nō cōtēti sumꝰ, in dubiāq; impꝫij seruitijq; aleā,
siue fato, siue æmulatione ruimus, ineamus viam
aliquā, qua sine maiore clade, vtri nostrū alteris im
perēt, decernamus, prudētes viros imitati, qui i an
cipiti cōsilio, tutiora malūt. Siqua p̄terea incōmo
da adeūda sint, minus noxia eligūt. Hæc Albanus
dictator. Ad ea Tullus: neq; mihi inquit Suffeti, ne

Hostilij oratio ad Metium.

q; meorū cuiq; dubiū fuit: qn pessimo detestabiliq;
exemplo in vos arma indueremus, si sponte & nō
iniuria a nobis profecta contigisset id fieri, ꝙq; sic
quoq; pudor quidā tacitaq;, vt sic dicā, religio ma
nus ab initio deuinxerat: vt in pugnam & cædē nō
prius iremus, ꝙ deorū volūtatē in eo exploratam
haberemus: q quoties consulti sunt, p̄liū ab his inf
re ꝓhibiti sumus. Nec duorū interi populorū p̄fi
dia nō nobis spectata fuit: de qua & ipse nō multo
antea quędā ꝑ amicos cognouerā, cupiebāq; ob id
maxime pręsens bellū sine maiore clade dissolui.
Verū

Verũenimuero indignũ arbitrabar eos,quibus iu
sta prius negata essent, quasi minus iniuriã vlcisci
possent:priorẽ de pace sermonẽ inferre, ratus id ad
eos pertinere, q bellũ priores occupassent, quocirca in
eo nihil habeo,quod te maiorẽ in modũ accusem,
discordiæ huius autor fuit Ciuilius. Is prior arma
intulit,idem meritas sui sceleris expendit pœnas
Tollatur(qñ id certamẽ neq; dij neq; homines pro
bant)ois veterũ offensarũ recordatio,nec tñ Suffe
ti quæramus,qua ratione præsens odiũ & certamẽ
finiam⁹:sed quonã modo ois futuri belli in poste-
rũ materia tollat,puidendũ arbitror: nã qđ ad fu-
turã cõcordiã attinet: satis firmã pacẽ habituri esse
mus,si vos Albani nostræ fortunæ & successibus
nõ inuideretis,sed decori potius & ornamẽto duce
retis:q ij qui a vobis oriũdi sint,rei bellicæ gloria
& religione, lõge inter finitimos polleãt, neq; eñ
quod sciam in re vlla a vobis lęsi estis, cur vos Ro
manis iratos esse oporteat:sed idcirco odistis,quia
in maiore fama & celebritate sumus. Quæ quum
vera sint,vt Romanus semp Albanũ suspectũ ha-
beat,necesse est:caueatq; vt hostem:eoq; intentius,
quo satis cõstat nihil esse efficacius ad nocendũ, q
occultũ inimicũ:neq; amic⁹ fieri potest, q inuidet,
vnũ Suffeti praui huius affectus remediũ fore arbi
tror:vt quę in alijs hoies mirãtur, ne inuidię stimu
li subeant, sua ducãt nõ aliena, quod ipsum facile
eueniet,si Albani populariter,aut eorum plurimi
Romã in cõmunẽ fortunarũ possessionẽ demigrẽt,
id fœdus,hæc societas,& certa & perpetua erit, vel
si hæc minus placent,in id discrimẽ,quod de sum-
ma imperij ppositũ descẽdendũ,Hęc eñ vna aut
nulla alia,ad stabilẽ & mãsurã pacẽ, via relicta est:
nam fœderũ & pacis conditiones neq; firmæ sunt
neq; diuturnæ:vbi plus inuidia valet q ratio, plus
odium q iura. Aut vt igit̃ opus est, aut voluntate,
ne officium deserat.Petijt Suffeti⁹: vt ad primores

Peroratio.

Albanorũ qui aderãt, de Tulli postulatis breuiter
referre liceret: req; ab oibus reiecta,quũ de certami
nis ratione inter duces agitaretur, Tullus a quãpau
cissimis dimicandũ censebat, ipseq; animo & viri
bus fretus,paratus erat pro patria in omne armorũ
certamen descendere: Suffetiũ hortatus vt ipse idẽ
faceret, æquum esse dictitans valdeq; honorificũ,
duces & imperatores ipsos,de suorũ commodis di
sceptare:nec deerant illustriũ virorũ exempla,qui-
bus ille Albanũ in sentẽtiã traheret. Verũ probare
ea Suffetius,rem tamen maiorem arbitrari, q quæ
duobus viris cõmittenda esset:pluribus opus esse
prædicabat,qui in tam arduã dimicationẽ,pro pa-
tria descenderẽt. Vt terni igitur vtrinq; cõcurrerẽt
visum est: vel q is numerus in omni re perfectus

Tergemini.

haberet,vel quod propius vero est,quia Tergemi
ni fratres in vtrisq; castris essent, viri fortissimi, &
ad omne facin⁹ parati. Erãt hi ex duabus Sedinij
Albani filiabus vno partu nati:earũ altera Romæ

Horatij. Curiatij.

Horatio:altera Curiatio Albæ nupserat: vterq; pa
rens fœcundum vxoris puerperiũ, vt sibi patriæq;
prosperum,diligenti cura educauerat.Scio mirum
videri posse ac fabulę proximum legentibus,vno
tẽpore duabus propinquis vrbibus, imo castris,
Tergeminos fratres repertos. Sed rei huius Diony
sius & Liuius sunt autores:astipulaturq; his Plini⁹
Trogus autor grauissimus septenos pdidit in Ae-
gypto natos. Iam & illud memoriæ proditum est
mulierem in Peloponneso quatergeminos enixã:
& extremis Augusti principis temporibus,Faustã
e plebe fœminam Hostiæ vno nixu geminos ma-
res, totidemq; alteri⁹ sexus peperisse liberos. Cum
tergeminis dux vterq; suis egit, vt pro patria vel-
lent dimicare: monstrantes nullum esse maius in
humanis vinculum, nullam maiorem necessitudi
nem,q quæ mortalib⁹ cũ patria est:ibi libertas,ibi
imperium futurum docent, vnde victoria statuta
esset. Nec multa opus fuit hortatione: vtriq; enim
cupiditate laudis,seu patriæ charitate seu vtraq; re
potius per se omne parati erant discrimen adire:ni
hil ergo recusantibus,tempus & locus pugnæ capi
tur. Priusquã igitur cõfligerent, fœdus inter reges
his legibus est ictum, vt cui⁹ populi bellatores eo
certamine vicissent: is alteri ex fœdere imperaret.

Feriendi fœderis ratio.

Fœdera alia alijs legibus fiebãt.Cęterũ vna feriẽdi
ratio fuit oibus,qui vni⁹ præfationis nouit carmẽ
oim nouit. Liui⁹ fœderis hui⁹ vt vetustissimi for-
mam diserte posuit:cuius non vim solum, sed &
verba,ne qd variet, visum est referre.Fœcialis iqe
Tullũ regẽ ita rogauit. Iubes ne me rex cũ patre pa
trato ppli Albani fœdus ferire? Iubẽte rege sagmi
na inquit,te rex posco.Rex ait purã tollito.Fecialis
ex arce graminis hærbã purã attulit.Postea regem
interrogauit.Rex facis ne me regiũ nunciũ ppliq;
Ro.Quiritiũ vasa comitesq; meos? respondit rex.
Quod sine fraude mea ppliq; Ro. Quiritiũ fiat,fa-
cio.Erat tũ Fecialis.M.Valerius, patrẽ patratũ Sp.
Fusiũ fecit, verbena caput capillosq; tãgẽs, fiebat
pater patrat⁹ ad iusiurandũ patrandũ,id est sanciẽ-
dũ fœdus, multisq; id verbis peragit, q lõgo effa-
ta carmine,haud operæpciũ est referre:legib⁹ dein
recitatis.Audi inqt Iuppiter,audi pater patrate po-
puli Albani, audi tu ppls Albanus, vt illa palam
prima, postrema ve ex illis tabulis cerave recitata
sunt, sine dolo malo vtiq; ea hic hodie rectissime
intellecta sunt.Illis legibus populus Ro.prior nõ
deficiet,si prior defecerit publico cõsilio,dolo ma-
lo,tu illo die Iuppiter populũ Ro. sic ferito:vt ego
hodie hunc porcum feriam. Vbi id dixit, porcum
silice percussit.Eodẽ carmine pater patratus Alba-
nus & ipse vsus est. Fœdereq; in hunc modũ icto,

Tergemini in pugnam descendũt.

tergemini sumptis armis in æquũ descẽdũt, vtriq;
suos pugnatores eũteis hortant,ac spargũt florib⁹
fœlices ire iubẽt, fortiter p patria,p penatib⁹, pro
ciuib⁹ dimicare, quibus hortationibus suopte in-
genio feroces iuuenes,ferociores adhuc facti, inter
duas pcedunt acies. Cõsederãt pro castris, aduersi
exercit⁹,nõ tam præsentis pugnæ periculo, q cura
libertatis,q in discrimine erat, soliciti. Videbãt in
paucorũ virtute fortunã vtriusq; populi sitã.Erecti
igitur suspensiq;, In spectaculum minime gratum
oculos defigunt. Illi vbi in vnũ coiuere:vnã qua-
tuor circiter soli stadia fuerant in medio relicta,cũ
lachrymis,priusquã cõcurrerent,sese cõplexi,mise
rabile spectaculũ suorũ oculis prębuere.Ex misera
tione indignatio orta, & fremit⁹ in reges, qui quũ
alia ratione potuissent, cõsanguineas in se dexteras
cõmisissent. Hæcq spectabãt. Iuuenes ipsi ferociter
cõgressi aliquandiu,erant eñ armis oppido instru
cti, corporib⁹ nondũ violatis ancipitẽ pugnã tra-

Tergeminorũ pugna.

xere. Tum demũ arctius dimicãtes, Horatiorũ ma-
ximus natu, letali circa inguẽ vulnere accepto con
cidit, viderunt sui eũ cadentẽ, perculitq; casus ipse
Romanorũ animos.Cõtra Albani clamore & læti
tia exultare. Tum vero Horatiorũ alter eo aduolãs
breuiorẽ fecit eam hostib⁹ lætitiã:quippe q iacenti
fratri incubantẽ adhuc Curiatiũ adortus, repetitis
ictibus,gladioq; in iugulũ defixo prostrauit. Tum
ęquata iterũ fortuna par metus spesq; vtrinq; erat.
Nulla vnq; dimicatio plures est in paucis vices ex
perta.Restans nãq; Horatijs aduersa aura cũ alteri⁹
casu,quicquid spei ad id Romani aluerant,depressit,
per interscapilium huic Curiati⁹ gladiũ in viscera

adegerat, quum ipse secto poplite vix vestigio con
sisteret. Tum cęteri Albani intacti adhuc Romanũ
circũsistunt, suorũ fauore & hortatione cõnixi: hic
Horatius, q̃ impar duob⁹ erat, priusquã a tergo cir

Horatij vnius cõsilium.

cũueniretur, vt pugnã segregaret, capessit fugã. Ro
manis mœstũ erat silentiũ, & iam aliquantũ spatij
ab eo loco, vbi pugnatũ erat, fuerat Horatius emẽ
sus, quũ repẽte & pręter spem oĩm in hostes, q̃ pari
bus pene interuallis sequebant̃, ɔuersus, q̃ ꝓxim⁹
aderat magno aĩo venietem excipit, ac dũ Albani
alteri inclamãt, vt mature ferret opẽ fratri, iam Ho
ratius cæso hoste aĩo & viribus maior reliquũ pe
rebat. Tum ex isperato clamor & qualis ex subito
successu oriri solet Romanũ adiuuat militem, qui
pari successu pręlio defunct⁹, tertiũ Curiatiũ obtrũ
cat. Liuius primo cõgressu duos ait Horatios cõci
disse, tribus Curiatijs vulneratis, ibiq̃ simulata fu
ga, qui Horatiorũ reliqu⁹ fuit, pugnam secreuisse.
Curiatiosq̃ paribus interuallis sequẽtes adortus,
duos priores, priusquã vterq̃ alteri opẽ ferre posset
vnũ post alterũ, subitario cõgressu, duobus ictib⁹
confecisse. Tertiũ inde peritũ, fessum cursu grauiq̃
vulnere affectum, in quẽ his verbis sit Romanus
vsus, duos inquit Curiatios meorũ fratrũ manib⁹
dedi, iam tertiũ, vt Romanus Albano imperet, da
bo. Ac cũ his vibrato gladio hostẽ vix arma susti
nentẽ obtrũcarit, spoliaritq̃ iacentẽ. Romani quo
res ꝓpior fuerat periculo, eo maiore gaudio elati,
Horatiũ multa gratulatione, multisq̃ laudibus ac
cipiunt. Inde vtriq̃ ad sepeliendos suos nequaquã
parib⁹ animis vertunt̃, hi lætitia gestiẽtes, quia im
perio aucti: illi quũ liberi nuꝑ fuissẽt, alienę ditiõis

Horatiorũ et Curiatiorũ sepulchra.

facti, mœrore & tristitia affecti. Sepulchra quoq̃ ſ
q̃ loco ceciderat, extitere. Horatiorũ duo pene con
tigua, propius Albã. Curiatiorũ Romã versus lo
cis inter se vt victi occubuerãt distãtib⁹. Priusquã
inde exercit⁹ diuersi abierint, percũ Metio qd Ro
manus rex imperaret, respõsum est, vt iuuẽtutẽ in
armis haberet, fore vt si cũ Veiẽtib⁹ bellãdũ esset,
illorũ opera vteret̃. Secundũ hæc vtrinq̃ domũ est
concessum. Ibat Horatius trigemina spolia præ se
gerẽs, cui soror virgo, quę Curiatiorũ vni despon
sa erat, in cõferta multitudine circa Capenã portã
obuia facta est, cognitoq̃ paludamẽto, quod spon

Horatij facinus.

so in futuras nuptias ipsa dono miserat, flebili la
mentatione crines soluit, virũ identidẽ noĩe appel
lans. Mouit ferocẽ iuuenẽ intempestiua puellæ cõ
ploratio (Dionysius autor est, stulritiæ exprobra
tione simul & sæuitiæ iuuenem iritatum) stricto
gladio (quod satis cõstat) puellã increpãs trãsfixit.
Sic ea inquit quæcũq̃ Romanũ lugebit hostẽ. Vi
sum id facinus patrib⁹ & plebi atrox. Cæterũ recẽs
meritũ leuabat inuidiã. Raptus tamẽ in ius est ma
nifesti parricidij reus. Rex ne tam tristis ingratiq̃ iu
dicij autor esset, populo ad cõcionẽ vocato, duũui
ros creauit, qui perduellionẽ Horatio iudicarent.

Lex duũuirorũ.

Lex erat duumuiri perduellionẽ Horatio iudicẽt, si
a duũuiris ꝓuocarit, ꝓuocatione ad pplm certato,
si vincent caput obnubito, infelici arbori reste su
spẽdito, intra vel extra pomœriũ verberato. Duũ
uiri secundũ horrẽdi huius carminis formã creati,
laqueũ reo inijci præcipiũt. Tum Horatius Tullo
autore ad populũ inquit ꝓuoco. Ibi magn⁹ aĩorũ
motus extitit. Vulgo credere ingrati populi ad po
steros exemplũ futurũ, si virũ de repu. optime me
ritum, qui non solum libertatis publicæ tuendæ
autor fuisset: sed imperij etiã augendi, fortuiti par
ricidij crimine, cuius materia magis oblata, q̃ quę
sita esset, necaret. Nemo erat cui non recens pugna
illa tergeminorũ, recensq̃ meritũ animo obuersa
retur. Valuit & Horatij patris orbitas miserabilisq̃

Horatij patris deprecatio.

deprecatio ad misericordiam: clamitabat senex cui
primã iram eius iniuriæ natura & lex tribuisset, se
filiam iure cæsam iudicare, ni ita esset, se patrio iu
re fuisse in filiũ animaduersurũ. Addere his preces
& lachrymas, ne se quẽ nuper egregia stirpe clarũ
cõspexissent, in miserabilẽ orbitatẽ, perpetuumq̃
luctũ conijcerẽt. Nunc ille hæc precari, nunc filiũ
cõplexus, Curiatiorũ spolia ostendere, quærereq̃ a
circũfusa multitudine, possent ne eũ sub furca vin
ctum spectare inter verbera & cruciat⁹, quẽ paulo
ante triũ hostiũ spolijs isignitũ, ouãteq̃ vidissent.

Horati⁹ absoluit̃.

Valuit patris miserabilis cõploratio, sed plus oĩno
egregia viri indoles, animusq̃ in omni periculo
par, ita vt eum populus oĩbus suffragijs absolue
rit. Sed vt manifesta cędes aliquo lueretur piaculo.
Horatio est patri imperatũ, vt filiũ publica pecu
nia expiaret. Dionysius id negociũ põtificibus da
tum prodidit, is duas ait extructas esse aras: Iunoni
vnam, cui ius sororiũ curæ esset. Iano alteram, ad
quas Curiatiorum & Horatię nuper interfectę sint
manes vocati, certaq̃ sacrificia deinceps facta, po
stremo Horatium sub iugo missum, cuius forma
ea fuit: vt duo recta tigilla defixa starent, tertiumq̃
superne duob⁹ illis transuersum imponeret̃. Id sæ
pius refectũ, ad suã vsq̃ ætatem durasse Liuius est

Sororiũ tigillũ.

autor: sororiũq̃ tigillũ noĩatum. Fuit is loc⁹ in via
quę a Carinis deorsum in Cyprium ducebat vicũ.
Tigillum (vt Dionysius demonstrat) duobus ad
uersis parietibus erat fultum, quũ ab initio lignea
fuissent sustẽtacula. Expiatoria ibi sacra annua cõ
stituta, Horatiæq̃ genti tradita. Puellæ vbi icta cõ
cidit quadrato est saxo sepulchrum cõmunitum.
Angularis petra fuit, supra quã tergeminorũ spo
lia i foro pepẽdere. Horatię pilę ad posteros nomẽ

Lex triũ natorũ.

habuit. Lex insuꝑ lata, vt quibus trini liberi essent
vsq̃ ad pubertatis annos pro his ex publico alimẽ
ta darentur. Et hæc post Tergeminorum pugnam
sunt Romæ acta. Albani indigne ferentes, q̃ publi
ca fortuna tribus esset militibus cõmissa: nunc Me
tij stultitiam, nunc temeritatẽ criminãdo, oẽm cul
pam acceptæ cladis in vnũ conferre, quæ res vanũ
hoĩs facile mutauit ingeniũ: vt icti nuper fœderis
oblitus, quia recta cõsilia parũ prospere fluxissent,
scelere & flagitio quęreret, quo pacto suorũ studia
sibi cõciliaret. Vt nuper igit̃ in bello pacẽ, ita nunc
bellũ in pace q̃ritabat. Verũ quũ plus aĩorũ inesse

Metij verum consilium.

suis q̃ viriũ cerneret, ad bellũ ex edicto gerendum
Fidenates & Veientes occulte impellit. Ipse Tulli
imperiũ secutus, aduersus Romanas legiones viri
bus ex occasione vsurũ pollicetur. Albanorũ defe
ctione Fidenates freti, Veientibus in societatem
belli assumptis, a Romanis deficiũt. Dionysi⁹ scri
bit eos Romã ad causam proditionis, quã Albano
bello moliti essent, dicendã accersitos, nõ modo id
iudiciũ detrectasse, sed aperta etiam defectione cõ

Vbi Tullus castra fecerit.

sternatos arma induisse. Tullus domesticas arma
uit copias, & socias ex Alba accersiuit. Venerunt
inde auxilia adeo instructa: vt ab Ro. rege laudat⁹
sit Metius, cõsiliorũq̃ secretorũ particeps factus.
Rex castra ad Tyberis & Anienis confluentẽ fecit.
Hic Metius diuturnæ potestati assuetus, nã triẽnio
rei Albanæ Tulli permissu præfuerat, præterq̃ q̃
suorũ populariũ iratos aĩos lenire cupiebat, idignũ
etiã ratus summũ Albanorũ magistratũ cuiusquã
imperio subiacere, occulte ad hostes mittit, qui eos
adhuc incertos, quo in se aĩo Albanus esset, ad pu
gnã hortaret̃, pollicitus fore vt quũ prœliũ conser
tum esset, subita defectiõe Romanas legiones præ
sidijs destitutas ipsis obijceret trucidandas. Cen
turionibus

turionibus deinde & ordinũ ductorib⁹ in secretũ
abductis, occasionẽ adesse docet, recuperãdæ liber
tates, abolẽdæq; ignominiæ, qua nõ minus impie
q̃ ingrate, recẽs colonia suã affecisset Metropolim:
verũ nolle se prius suũ cuiq; consiliũ patere, q̃ ex
ploratũ haberet, quo ipsi ad pristinã libertatẽ recu
perandã essent aio. Tũ vero approbãtib⁹ cunctis,
fideq; silẽtij iureiurando ab oĩbus accepta, Metius
cætera exequit, ac simul q̃d ipse paret, q̃d velit etiã
per eos fieri edocet, ne tñ re subita animi titubarẽt.
Hostes postridie in aciem descendere, dextrum cor
nu Veientes tenuerunt secus Tyberim, leuũ Fide-
nates ad mõtes extensum. Tullus aduersus Hetru-
scos Romanã explicat aciẽ, Albanos Fidenatibus

Albanorum defectio.

obijcit. Initur præliũ. Cæterũ Albano haud plus
ab initio animi fuit quã fidei, neq; suo stabat vesti
gio, neq; apene deficiebat, sed sensim ad montes
auxilia subtrahit, inde vbi tumulis successit fluctuãs
animo: nam in re adhuc dubia consiliũ regi suum
volebat, alia iginit atq; alia assimulando, quo for-
tuna inclinaret, expectabat. Mirari id primum Ro-
mani, q̃ propiore loco steterãt: mox vbi latera nu-
dari cœperũt, Albanis ad montes succedẽtibus per
celerrimum equitem regi nunciãt, Albanos ad ho
stes deficere. Tullus in re trepida Marti. XII. vouit
Salios: pallorique & pauori suam vtriq; ædem: cla-
raq; voce equitem increpans, vt hostis facile exau
diret, suo iussu ait Albanos id facere, nihil trepida-
tione opus esse: fore, vt Albani ceu imperatũ esset
paulo post hostem a tergo circũuenirent. Ea vox
nam Tullus eo confestim occurrerat: Fidenatibus
suspitionẽ iniecit, ne ab Albano decepti interclu-

Romanorum victoria.

derentur. Fit itaq; ab ea parte fuga. Fugientem ho-
stem rex cum suis nõ nihil insecutus, vbi ita disie-

Veientiũ cædes.

ctos ordines vidit, vt in prælium redire non pos-
sent: in Veientiũ cornu, vbi acrior erat pugna oẽm
imperũ vertit, hac quoq; parte hostes perculsi, abie
ctis armis in proximum amnem cæci ruunt, multi
aquarũ impetu victi periere, plures tamẽ extrema
ripa inter fugæ pugnæq; consilium oppressi. Alba
nus vbi Fidenatem fusum vidit, vt & ipse non ni-
hil egisse videretur, equitem in fugientem hostem
ex iugis q̃ insederat immisit, mox copijs in planũ
deductis. Tullo victoriã gratulatur. Cõtra rex Ro-
manus, ira ad tempus dissimulata, benigne Me-
tiũ alloquitur, quod vtrisq; bene vertat, inquit, ite
Albani & vestra castra nostris iungite. Dionysius
ait maiorẽ partẽ noctis Tullum in Veientium ca-
stris quæ ceperat fuisse, ibiq; ex captiuis oĩa explo-
ratiora de Albanorũ proditione facta, cuius prin-
ceps & autor Metius fuisset. Tum Romam noctu
cum rei indicibus & paucis suorum regem adequi
tasse, vocatoq; in curiã senatu de Albanæ perfidiæ
vltione inter patres consultatũ variatumq; non ni

Decretũ diruendę Albæ.

hil opinionibus. Demum in sententiam regis fre-
quenter itum: vt Alba dirueret, parceretur ciuib⁹,
suppliciũ de Metio sumeretur, ipse pari celeritate
in castra reuersus: distabãt Fidenæ ab vrbe quinq;
milia passuum. Hic priusquã illucesceret. M. Hora
tium qui Curiatios vicit, cũ Centurijs aliquot pe-
ditum, maiore tamen equitatu Albam misit, qui
pacate vrbem ingressus, vbi ciues in potestatẽ rede
gisset, oppidum a fundamentis dirueret, parceret
templis, multitudinem omnem Romam traduce-
ret ipse vbi illuxit, cætero exercitu ad concionem
vocato, Albanis præconis voce iussis propius tri-
bunal accedere, extremam concionem excomposi
to cessit armis, datum erat præterea centurionibus
negociũ vt inter agendũ quod agere iussi essent na
uiter facesserent tum silentio indicto ita rex Roma

nus infit, Si vllo vnquam prælio accidit, vt dijs im
mortalibus gratias Romani ageretis, hesternum

Tulli oratio ad exercitum.

illud certe fuit, quo haud cũ hoste solum vobis di-
micatũ est, sed cũ sociorũ etiã perfidia, q̃ eo magis
periculosa fuit, quo minus præuisa: nulla em̃ pestis
efficacior est ad nocẽdum, quã familiaris & dome-
sticus inimicus. Qui enim ex professo sunt hostes,
hos facile cauemus: occulta vis, & quæ amicitię cu
niculis immissa, ex improuiso erumpit, formida-
bilis & perniciosa est. Nã ne quid vos lateat, haud
imperiũ illud fuit meũ externũ: vt Albani ad mon
tes cederent, dixi meo id iussu fieri, ne vos socio-
rum defectiõe cognita, prælio auerteremini. Neq;
culpæ huius multos esse conscios arbitror, nã quæ
multis credita sunt, diutiùs in occulto esse non pos
sunt. Metius illius dux itineris fuit. Meti⁹ defectio-
nis autor. Metius publici fœderis ruptor. Audeant
vel maiora alij, ni suo Metius supplicio posteris
erit documento, sacrata fœdera violari non opor-
tere. Mouisset ille facile concionem suorum fidem
implorãs, nisi vibratis vndiq; a Romano gladijs,
Albani, qui ad arma respicere cœperãt, metu coer-
citi cessissent. Centuriones vt iussi erant clamitan-
tem Metium circunsistunt. Tum rex, quod felix in
quit faustumq; mihi, Populoq; Romano ac vobis
sit, viri Albani decretum est ex duabus ciuitatibus

Tulli denũciatio.

vnam facere, ex Alba oẽm multitudinẽ Romæ col
locare, præter pristinas sedes nihil vobis adimitur
ciuitatem plebi damus, primores in patriciatum le
gimus. Neq; est cur de veteri patria soliciti sitis
amplius, missi sunt ante lucem cum. M. Horatio
qui omnia tecta publica & priuata præter sacras
ædes diruerẽt, haud igitur Roma aut nulla alia est
vobis patria habenda: discite necessitati parere, cui
ne dij quidẽ immortales repugnant. Quanq; nulli
mirum videri debet, q̃ res Albana in duos olim di
uisa populos, aliquãdo in vnum redeat. Ingemuit
ad hæc Albana pubes, cæterũ armis vndiq; septa
silentium tenuit. Tum vero Tullus in Metiũ con-
uersus, si fidem Meti & iura seruare posses, ea a me
disciplina tibi viuo satis abunde erat adhibita, sed
animi morbus insanabilis est, nec ingenia natura
praua vllis proficiunt exẽplis: quod quũ ita sit, do
ceas vt æquum est tuo supplicio cæteros mortales
esse sacra fœdera sanctius custodienda, quæ tu non
minus impie, quã perfide violare es ausus. Faxim
ne præsens supplicij genus diuersum sit ab inge-
nio isto, & mente, quam inter Romanum Fidena-

Metij supplicium.

temq; populũ ancipitem gessisti. Sic Tullus, dua-
busq; quadrigis admotis distenni corpus in earũ
currus alligat, mox in diuersum ab aurigis conci-
tæ, corpus fœde lacerum distraxere. Auertit a tam
horrendo spectaculo oculos, pressaq; pauore stetit
multitudo aliquãdiu immota, nec mirum: fuit em̃
id suppliciũ humanarũ legum parũ, vt sic dicã, me
mor. Centuriones deinceps & qui eius consilij par
ticipes fuere capitali sunt, vt Dionysi⁹ scribit, sup-

Diruitur Alba.

plicio affecti. Alba interim incensa & euersa est. In
qua diruenda, neq; tumultus fuit, neq; pauor, qua-
lis captarum solet esse vrbium, quũ vi hostes intra
mœnia irrumpũt: sed inopinatũ malũ animo silẽ-
lẽtio defixerat, mœror & insignis tristitia in ore &
oculis oĩm eminebat, & in primis obliuio quædã
oĩm quæ agenda essent subierat ciuiũ mẽtes, haud
em̃ q̃ asportãda crederẽt, quæq; relinquẽda in subi
to stupore expedire poterẽt. Pars domorũ postib⁹
hærere, pars errabundi cum gemitu atria lustrare,
vt quæ scirent haud multo post interitura, & iam
equitum clamor migrare iubentiũ instabat, exau-
dirique fragor tectorũ in ima partis vrbis procũben
tium.

tium, Tum quisq; pro se curribus & iumētis, quæ potest, quæq; ad man⁹ fuere raptim extulit, & quū continēu pene agmine abirent, publicā priuatāq; fortunam miserantes, alius alium cum lachrymis intueri. Vrbs ciuib⁹ exhausta solo æquata est, quadringentesimo ferme anno, ex quo ab Ascanio est condita. Alicarnasseus Dionysius quingentos minus tredecim stetisse annos, vno atq; altero loco significare videtur, triginta in Latio Coloniarum

Roma augetur.

matrem. Albæ excidio Roma aucta est, duplicatusq; ciuium numerus: Cœlius mons quo Laxius incoleretur vrbi additur, vbi vt alio significatū est loco. Tullus sibi regiā cepit, Albani genere & opi-

Familiæ nobiles ex alba.

bus illustres in patres leguntur, Iulij, Seruilij, Geganij, Curiacij, Clœtij adduntur a nonnullis Metilij, & Quintilij. Fecit Tullus curiā quæ ab autore est Hostilia nominata. Legit & decem turmas equitum ex Albanis, veteres legiones suppleuit, nouas conscripsit, auctaq; his viribus ciuitate, Fidenates bello sequenti anno sunt a Tullio repetiti. Et quia a nullo finitimorū auxilia impetrarēt, mercenario milite vsi, sub Romanorum accessum vrbe egredi, acieq; sunt ausi dimicare: fusi fugatiq; in oppidum trepide compelluntur. Secuta inde deditio est

Fidenatū deditio.

quibus Tullus voluit conditionibus. Principes defectionis vltimo sunt supplicio affecti, cæteris seruata est libertas, nec ex veteri forma ciuitatis est quicquā illis ademptū, Romamq; Tullus reuersus secundum triumphum egit, siquidem primum de his & Veientibus simul victis egerat. Nouū deinceps bellum ab Sabinis ortum, cuius causa hæc tra-

Feroniȩ phanū.

ditur. Colebant Feroniæ Phanum communi iure Latini Sabiniq;, hanc Persephonen quidā dicunt, alij Iunonē: hic frequenti mercatu Romani mercatores pecunijs prius ademptis, a Sabinorum quibusdam sunt in vincula cōiecti. Cæterum quū res

Sabinorum responsio.

hinc repeterētur, nō modo non æqui quicquam responsum inde est, sed exprobratū etiā, haud ignaros esse Romanos, qui tum res repeterent, fugitiuorum multos ex Sabinia cū herili pecunia in Asylū quod Romulus aperuisset, confugisse, nec dominis repetentibus restitutos, humanæ igitur facturos eos, si æquo animo ferāt, pro veteri iniuria sibi recentem illam, etsi multo leuiorem, repensum iri, nisi forte extra hominū aleā soli haberi velint, vt quæ ipsi nihil lacessiti in alios fecerint, iniquū ducant sibi fieri. His vtrinq; obiectis nec purgatis, res ad arma spectare cœpit: nec ita multo post Sabini quibusdā Hetruscorū, partim gratia, partim mercede domo excitis, ad syluā Malitiosam cū Romanis conflixere. Fuit ibi pugna atrox, verum copijs nuper auctis, vtroq; genere pugnæ facta est res Ro-

Vincunt Sabini.

mana superior. Perierunt multi in acie ex Sabinis, multiq; in fuga cæsi. Hæc Liuius, a quo dissentire pudeat Dionisius ancipiti ibi marte ait dimicatum, præliumq; noctis interuentu diremptum. Clade præterea vtrinq; illata & accepta, diuersos domum abijsse exercitus in reliquum anni quieturos. Principio vero alterius anni, Ad Hereonem vrbem aliquanto maiore belli conatu est dimicatum, centum septem stadijs ab vrbe Roma. Hic quoq; dubio marte, Tullum Saturno & Rheæ so-

Tulli regis votū.

lēnes ludos, qui diu postea celebrati sint, duplicēq; saliorum numerum, gradiuo marti vouisse. Ac tū demum Romanos victoriæ compotes factos, hostiumq; castra expugnata, vastataq; regione Tullū Romam reuersum tertio triumphasse, haud facile dixerim, fuerit ne locus hic quem Dionysius (nam is autor est eorum quæ vltimo loco retuli) Hereonem vocat, quem alij Fretum dicunt Tyberi pro-

pinquum. Nec ita multo post Sabinis Romanos fines contra pacē, quam precibus a Tullo redemerant, incessentibus, non tam suis viribus fretis, q̄ q; eo bello socios habituros se Latinos sperabant: enimuero ea quoq; gens bellū cū Romanis habitura putabatur. Tullus bello quod instabat in aliud

Nouum Sabinorū bellū.

tempus dilato, pactisq; cum Latino nomine inducijs, in Sabinos se totum cōuertit, ac tum demum ad Maleficā syluā, quam vnā Liuius pugnam celebrat, ancipiti marte per multas horas dimicatum: Sabinosq; inclināte iam die victos, & ab equitib⁹ qui ad eos insequendos sunt a rege missi, cum multa cæde disiectos, atq; eorū agrū late populatū. Et

Prodigium.

iam ob hæc, quæ bello gesserat, Hostilij ingēs erat fama, magnaq; viri gloria, quum Romam nunciatum est: in Albano monte lapidibus pluisse. Ad eam rem ex proximo cognoscendam missi quidā domum renunciarunt, non solum quæ fama vulgata essent vidisse, sed vocem etiā ex vicino luco sibi redditam videri, qua Albani præciperētur patrio ritu sacra facere, quæ suo cultu cum ipsa patria excidissent. Id prodigiū causa fuit, vt Nouendiale

Nouēdialis sacri origo.

sit sacrū publice constitutum, dubium oraculo vocis ex luco redditæ, an aruspicum decreto, religio ipsa (quod satis constat) in multas ætates extitit: vt quoties tale esset prodigiū nunciatū, nouē dierum feriæ celebrarentur. Nec cū Latinis pax deinceps longa fuit, qui iam inde ex quo Alba, quæ fuerat Latij caput, excisa est, aperte oderant Romanos, verum plures annos mutuis potius odijs est certatū, q̄ armis, quintodecimo demū anno ab Albæ exci-

Triginta Albanorum coloniæ.

dio Tullus legatos ad. XXX. Latinorū vrbes misit, quæ Albanæ fuerant Coloniæ, qui illis significarēt, æquū videri Romano regi, vt qn̄ Alba, quæ fuerat ipsarū vrbiū mater, Romanis armis cessisset: ipse quoq; quæ eius ditionis fuerāt, Romanorum iussa facerēt. Romani regis postulata, publico gentis consilio, in Ferentino oppido iactata, non solū non assensu aliquo audita sunt, sed ingenti etiam

Latinum bellum.

fremitu bellū in Romanos, si quicquā inde moueretur, decretū duobus ad id ducibus creatis, Anco Publicio Corano, et Sp. Vecilio Lanuuino. Fuit inde bellum quinq; annos sed mite quidem, quippe quum nullæ vrbes interim, aut captæ, aut direptæ sint, neq; in extremā dimicationem vsquam descēsum, sed subitis excursionibus veteri more vtriq; alteros infestarent, circūactæq; nōnihil interim a bellicoso rege copiæ: Meduliaq; ad officium retracta, quum iam a Romuli temporibus Romanorū facta ad Latinos desciuisset. Grauis interea pestilentia domi militiæq; inualuerat, multiq; vtrobiq; vulgo moriebātur: tum demum Numæ pax & religio cœpta est vulgo ad deorū iram placandā desi-

Hostilij interitus.

derari, ad quę ipse quoq; rex repente cōuersus, quū occulta quædā elicio Ioui faceret sacra, quia nihil his ab eo ageretur, non solū nō spem vllam cœlestem impetrauit, sed solicidi numinis ira ictus fulmine cū tota domo cōflagrauit. Id tum vulgo est creditū, verum scio multis, quod propius vero est, persuasum fuisse, eū humana fraude perijsse, Martijq; Anci qui post eum rex fuit insidijs oppressum vt quum procelloso die rex domi sacra faceret, sit ille regiam cum paucis ingressus, ibiq; hostilio cū vxore & liberis interfecto domum incenderit. Regnauit Tullus annos duos & triginta, vir bellica virtute inter paucos memorabilis. Post eius mor-

Ancus Martius rex creat.

tem populus Ancum Martium regem creauit. Patres autores facti creatum probarūt. Sic Liuius. At mirum est q̄ in oībus fere Dionysius ab eo dissentiat, quippe qui quū multis alijs tum hoc loco lon

ge ab

ge ab eo diuerſus, regem Ancum ait a ſenatu crea-
tum, eamq; creationem ratam populum habuiſſe,
Fuitis Numæ regis ex Põpilia, quæ Martio pon-
tifici nupſit, nepos. Sed dũ Romæ hoſtilius regnũ
indipiſcitur, Argeus (cuius ſupra mentio eſt facta)
Tempo- & poſt hunc Philippus, qui ei ſucceſſit, regnum in
rum ſup- Macedonia obtinuit. In Media Phaartes. Ardis,
putatio. Gygis, qui Candaulem occidit, filius in Lydia,
Hammon in Iudæa, qui anno ſecundo ſui regnĩ
domeſtica coniuratione oppreſſus perijt. Fuerunt
qui duodecimo regni anno, non tertio, eum pe-
rijſſe traderent. Huic Ioſias ſucceſſit. De hoc deq;
Pſammetico, qui per id tẽpus in Aegypto regna-
uit, loco haud multum diuerſo memorabitur. Vi-
xere cum his Archilocus Lacedæmonius, & Si-
monides: vt quidam ſcribũt. Lyrici hic carminis,
Zeleuc9. ille Iambici autor, Ariſtoxenus Muſicus, Zeleu-
Alij Za- cus, qui Locrẽſib9 leges ſcripſiſſe dicit, & Alcmæ-
leucus. on vt Euſebius ait. Cæterũ Crotoniates ne is fue-
rit qui primus (ſi vera Laertius tradit) de naturæ ra
tione, et animę immortalitate ſcripſit, an alius pro
certo non auſim ponere. Satis ſcio, cum his viuere
non potuiſſe, etſi fuit, vt ille prodidit. Pythagoræ
diſcipulus. In hæc quoq; tempora Cypſeli Corin-
thij principatus incidit, a quo Demarathus priſci
Tarquinij pater Corintho pulſus, in Hetruriam
eſt naui delatus. Phalaris Aſtipalenſis & ipſe ty-
Phalaris rannidem aliquanto antea Agrigenti in Sicilia
ſæuitia. occupata, cuius inſuetæ crudelitatis memoria ad-
huc durat, æneum is taurum ſontibus in eo inclu-
ſis admouebat igni, vt recepto æſtu mugitus me-
dio cruciatu, non gemitus exaudirentur, vnius in-
genitæ ſæuitiæ exemplo vere laudabilis, q Peril-
lum Athenienſem neſandi illius operis autorem
oĩm primũ tali ſupplicio affecit, vel ex tali ſuppli
cio dignũ iudicans, q niſi ſæuo carnificiq; fuiſſet
ingenio, eã machinã ad hoĩm cruciatus cõmentus
eſſet nunquam. Extant & literarum monumenta
epiſtolæq; ad Paurolã filiũ, & alios pleroſq; Laco
nica breuitate cõſcriptę. Ipſe ſubito incuſu populi
Byzãtiũ. perijt. Reponit Euſebius in id tẽpus Byzantij cõdi
tionẽ, autoręq; Pauſaniam nominat. Id oppidum
in ora Thraciæ eſt, circa Boſphorũ: de quo plura
alio deinceps loco ſunt a nobis dicenda. Lampſa-
Lãpſacũ. cum in Helleſponto huic æquale proditur, ſed pro
pius vero eſt, eam inſtaurationem fuiſſe. Plinius
Adraſtia Adraſtiam id oppidũ ab Homero appellatũ exiſti
mat. Strabo regionẽ nõ oppidũ poetã nominaſſe
arbitratur, nomẽq; ab Adraſto, qui primus Neme
ſis templũ cõdidit, ipſi loco datũ, quẽ Mileſij colo
ni tenuerunt. Pari ratione refellũtur, quæ de Abde
Abdera. ra condita idem Euſebius ſcribit. Adiacet Helle-
ſponto in ora thraciæ, eam ipſe autor Lampſaco
æqualem exiſtimat. Cæterum Pomponius & Iu-
lius Solinus, ab Diomedis Thracum regis ſorore
conditam meminere: vnde ſit & nomen ſortita.
Selinũtis Quæ ſi vera ſunt, temporũ ratio Euſebio conſtare
cõdirio. non potuit. Idem ille Selinuntẽ in Sicilia his tem-
poribus cõditã autor eſt, cuius cõditores Megaren
Ioſias. ſes fuere. Nunc Ioſiæ geſta, cuius regnum Hoſtilia
no aliqua ex parte æquale fuit, ſunt ordine referen
da. Mira ſunt quæ de præmatura eius pietate Ioſe-
phus in hiſtorijs prodidit. XII. annos natũ omnẽ
vanũ ſacrorũ cultum edicto ſuſtuliſſe ait, ſubuer-
tiſſe lucos, populũ ad antiquã religionem reuocaſ
ſe, templũ ab eo inſtauratum, ad quod donarijs ex-
colendum principes viros Palæſtinę gentis multi
fariam adhortanis ſit. Erat ipſe interim alijs exem-
plo, ne quis a vera religione aciem deflecteret, eoq;
intentius id præſtare, quo ex Holoa Salomi fœmi

na prophetica ſpiritu cognouerat, ingens ab exter-
nis armis populo imminere diſcrimen, ob maio-
rum impietatem, gentilemq; cultum ab his abdi-
catum, quod ſcelus, totius gẽtis captiuitate puden-
doq; ſeruitio eſſet expiandum. Omnibus itaq; va-
nis ſuperſtitionibus ſublatis, frequẽtiſſimo Iudai-
cæ gentis conuentu, azimorum ferias Hieroſoly-
mis celebrauit. Agnos promiſcue & hædos. CCC.
milia numero ad paſchale ſacrum peragendũ po-
pulo diuiſit, boues in holocauſtũ ad tria milia. Flo
rebat itaq; Iudæorũ regnum opibus & religione,
quũ Romæ Ancus Martius regnare cœpit. Fuitq;
annus ille quo hic eſt rerũ potitus, trigeſimæ quin ANNI
tæ Olympiadis ſecudus: vt Dionyſius ſcribit: Eu MVN-
ſebius vltimum quartę & trigeſimæ fuiſſe ait, qui DI.
ab orbe condito ſexageſimus fuit ſupra quingen
teſimũ ac quater milleſimũ. Is priuſquã ex admini
ſtratione quicquam egiſſet, multitudine in concio
nem aduocata. Miretur (inquit) fortaſſe aliqs Qui Oratio
rites, quid ſit quod grauem peſtilentiam ciuitas do Anci re
mi militiæq; pluribus ſit annis perpeſſa, cæterum gis ad po
ſiquis contra reputet q̃ neglectus iacuit omnis ſa pulum.
crorum ritus, toto Hoſtilij regno, deſinet require
re, vnde lues hæc tetra, tot funera, tam diuturnus
luctus, miſerã hanc vrbem deformarint. Hæc enĩ
ſunt deorũ tela, his armis hominũ ſcelera vlciſcun
tur, fame, ſiti, peſtilentia, alluuionibus, cęteriſq; di
ris tempeſtatibus, quibus arcẽdis, non bellica ſtu
dia, non hoſtiũ exuuiæ, non laureati currus, ſed pie
tas, iuſtitia, religio. Non vi & iniuria humanæ res,
ſed æquitate creſcunt. An dubiũ eſt cuiquã regna,
& quicquid opum in terris, in deorũ poteſtate eſſe,
qui niſi propitij ſint, oẽs noſtri conatus, omnia cõ
ſilia, vana & irrita ſint. At pulchrum eſt, dicet ali
quis, imperium auxiſſe, reddidiſſeq; Romanũ no
men illuſtrius, magiſq; inter finitimos venerabile.
Ego vel minimã ciuiũ cladẽ, hac de cauſa acceptã,
cum tota iſta laude non cõfero, atq; ita perſuaſum
habeo, vt nullus ſit firmior ſtatus, nullum præſi
dium tutius, hominũ beneuolentia, qua reges & re
gna ipſa tutius q̃ armis muniuntur. Nihil enim
huic ſtabile aut manſurum eſſe poteſt diu, qui mul
tis ſit formidoloſus. Et ne extrema ſequamur exẽ
pla, vter ſtatus temporum huic ciuitati vtilior aut
tutior fuit, peſtilens hic morbiſq; & ægritudinib9
obnoxius, quo pene plures ciues periere, quam ho
die ſuperſint: quo Dijs & hoĩbus huic vrbi iratis,
bella belli ſerendo, non die, nõ noctu a cæde & fu
rore bellico reſpirauit ciuitas, quum agri interim
ſquallidi & inculti iacerent, vrbs ſolitudine defor
mata: an ille qui ſub Numa fuit rege? quo nullę in
ſidiæ, nulli metus aderant: agrorum nitor frequẽs
ciuitas, certa pax tranquillaq;, quum finitimi non
ſolũ nõ odiſſe Romanum nomẽ, ſed quaſi religio
ſum quoddam templum hanc vrbem venerari.
Nota eſt vox illa Numę, ſecurioris illi9 vitę teſtis,
nunciato hoſtium acceſſu. Aſt ego (inquit) ſacrifi
co. Sciebat rex optimus, aut ita certe perſuaſum ha
buit, Dijs in quorũ poteſtate ſunt reges, & omnia
quæ regum ſunt, propitijs, nullas hominũ minas
timeri oportere. Quod ſi ſuperum fauor, tutela, Adhorta
præſidiũ, ſunt quæ res hoĩm, populos regna, tuen tio.
tur, augent, ſeruant, agite Quirites & ſacra bellicis
ſtudijs intermiſſa, ſolenneſq; cerimonias, vt ab
initio inſtitutæ ſunt, Dijs immortalibus rite pera
gamus: his mœnia, ciues, lares, omniaq; ſacra pro
phanaq; tuenda permittamus. Illi nos noſtraq; vt
antea fecere, ab omni domeſtica externaq; clade
tuebuntur. Iidem ſalubritatem dabunt, copiam,
ſucceſſum, non odia, nõ inſidiæ, diſceptationeſve
vllæ

vllæ ciuitatẽ hanc semper solicitã habebebũt, aut si qua aderunt, dij ad victoriã viam inuenient. Nec vobis Quirites, quum ad religionem inuito, ita inter hostias & aras manus reuincio, vt ad arma, siquando necessitas cogat, vos respicere prohibeã. Scio ego satis rem Romanam armis profecisse, sed multo plus religiõe: quod quum ita sit, in animo est quicquid cerimoniarũ Tulli regis temporibus intercidit, id ipsum diligenti cura instaurare, vt sciant finitimi cæteriq; mortales, Romanos eos esse, qui suæ sint originis non immemores. Marte genitus fuit conditor vrbis huius, fuit tamen ab Rhea Ilia vestali: hæc ab Aenea mortalium pientissimo orianda. Nec vereor quin prospera oia hic futura sint, vbi religio humanas opes tuebit, opes ipsæ religionem. Hæc quũ Ancus magno omniũ consensu perorasset, pontifices ad se vocauit, ab his commentarios de rebus sacris acceptos diligẽter excripsit, in publicoq; cognoscere volentibus proposuit, in partem fori tum primum locati sunt verum quia nondum tabulæ æneæ erant in vsu, in quernis excidendos rex curauit. Liuius in albo celatos credidit. Sacris per hæc in pristinũ statũ restitutis, ociosam multitudinem Ancus in agros diuisit, laudareq; palam diligenter agricolam, segnem & inertem corripere. Persuasum fuit ab initio omnibus populis Latini nominis cæterisq; finitimis, fore, vt is qui ab eiusmodi cura regnum auspicatus esset, auito exẽplo inter aras & sacella cõsenesceret, qua persuasione adducti, quia fœdus cum Tullo ictum habebant: belli causam Latini quærere. occultis latrocinijs Romanos fines infestabant, nõnunquã etiã aperta vi asportabant inde prædã. Cæterũ quũ res repeterentur, negabãt publico consilio ea fieri: nec cum sontes ad supplicium deposcerẽtur, se fœdere vllo teneri interpretabantur, quoniam Tullo, cum quo id ictum esset vita defuncto, nihil amplius eo nomine tenerent. Mediũ erat in Anco ingeniũ, & pacis studiosum: etsi necessitas tulisset a re bellica nihil abhorrens. Is superbo Latinorũ responso, patientiam tentari suam ratus, tentatamq;, nisi ad arma fugeret, haud multopost contemptui futuram, fœciali iure ab Equiculorũ gẽte accepto, vt rite bellũ indiceretur (Dionisius ab Ardeatibus id sumptũ videtur existimare) Latinis bellum indixit. Repetendarum rerum, bellíq; indicendi ratio talis fuit. Legatus vbi ad eorum fines, vnde iniuria orta erat, venisset, operto capite laneo velamine. Audi (inquit) Iuppiter, audite fines, ac cuius sint populi nominat: Audiat fas. Ego publicus sum Po. Ro. nuncius, iuste pieq; legat⁹ venio. Peragit deinceps postulata. Inde Iouẽ testem facit. Si ego iniuste impieq; illos homines, illasq; res dedier Po. Ro. exposco: nũquã me patriæ compotẽ esse sinas. Hæc quũ fines transcenderet, quum aliquis occurreret, quum portas vrbis ingrederetur, hæc vbi forum ingressus esset. Tũ si quos poposcisset, non dediti essent, tribus & triginta dieb⁹, tot enĩ solẽnes erãt, peractis ita bellum indicebat. Audi Iuppiter & Iuno: Quirine & Dij cœlestes, terrestresq;, vosq; iferni Dij: ego vos testor populum, ac tum quis esset nominabat iniustum esse, neq; ius persoluere: sed de his rebus in patria maiores natu consulemus, quo pacto ius nostrum adipiscamur. Tum eo Romam reuerso de bello in curia consultabatur: quod si vt pium iustumq; decretũ esset: fœcialis hastã ferro præfixã ex sanguine arbore præustam habens, ad eorum fines, quibus erat bellum indicendũ, reuersus, trib⁹ nec minus, puberibus præsentibus dicebat. Quod populi Priscorũ Latinorũ homines ve prisci Latini Po. Ro. Quiritũ vim fecerũt. deliquerunt q; Po. Ro. Quiritũ bellũ cũ priscis Latinis iussit esse, Senatus ve Po. Ro. Quiritu, censuit, cõsensit, cõsciuit: vt bellũ cũ priscis Latinis heret: ob eã rem ego populusq; Ro. Populo priscorũ Latinorũ, hominibusq; priscis Latinis, bellum indico, facioq;. Idq; vbi dixisset hastã in eorũ fines contorquebat. Hæc tum indicendi belli ratio legitima fuit, in qua explicanda: Liuij verba ex annalibus, vti credo, ab eo accepta, ne quid ex veteri formula variaretur, placuit vsurpare, quod de alio loco, haud multum ab hoc diuerso, feci: ne quid ex veteri præscripto deperiret. Cum exercitu igitur Latinorũ fines ingressus Ancus Politorium gentis vrbẽ vi cepit. Dionysius autor est: certis conditionibus oppidum Romano deditum. Inde Ancus cæterorum regum exemplũ secutus, omnem multitudinem Romam traduxit, Auentinumq; inhabitandũ his dedit: vt quemadmodũ Sabini Capitoliũ, Albani Cœliũ, ita recens multitudo vacuum ad id tẽpus collem frequẽtem redderet. Sequenti anno Politorium bello repetitum, miserant prisci Latini eo nouos colonos. Cæterum vt receptũ ne sæpius rebellandi materiam Latinis exhiberet, incendit Martius rex atq; diruit. Mox tota belli moles in Meduliam versa, quam aliquandiu antea oppugnatam, prius vi Latini occuparant q; Romanus subsidio affuisset. Tum ibi vrbe valide firmata Latini in aperto castra fecerãt. Pugnatum itaq; hic est aliquoties dubio marte, variaq; fuit vtrinq; victoria. Postremo omnibus copijs connixus Ancus, hostem ingenti prælio vicit, Telleneq; vrbem expugnatã, vt nõ multo antea Politoriũ, omni humano cultu exhaustam reddidit. Ijs q Romã migrare iussi sunt, sedes, ad Murciæ ædem datæ, Ianiculum etiam, ne locus vrbi imminens arx hostium quadoq; fieret. Tum vero pons Tyberi sublicius, vt quidam scribũt, ad perpetuum vsum impositus. Quarto deinceps anno ab eo, quo Latini id oppidum expugnarunt: Ancus bello Meduliam recepit. Tenebant hostes & Fidenas, quas a Romanis triennio ante humano cultu exhaustas, colonis eo missis subito insederãt, eam rem Ancus haud ferendam ratus, Latinis armorum vi loco deiectis vrbem diruit, bis deinde cum Latinis acie dimicatum, dubio marte prius, altero mox prælio victi Latini in castra reuersi sunt, nec postea, nisi excursionibus vtrinq; factis est hincinde bellatum. Miror Dionysium haud multo postquam prospere cum Latinis pugnatũ est, Fidenas iterum captas tradidisse, nec video quæ defectio euersa vrbe tam cito sequi potuerit. Cæterum siue sola fuit Anci in Fidenates expeditio, siue vt ille ait duplex: Fidenati bello rex defunctus, in Sabinos mouit, qui & ipsi rupto fœdere cum Tullo rege prius icto: eam Romani agri partem populati fuerant, in qua proximum fuit illis rũpere. Nihil igitur minus expectantes, q̃ improuisum regis occursum castra modico præsidio munita habebant: in prædam & populationem temere effusi, aperte vagabantur, qua hostium negligentia ad regem perlata. L. Tarquinio, de quo haud multo post habendus est sermo, cum omni equitatu in populatores misso, ipse cum expedita legione, ad hostium castra contendit, potitusq; his est, sine vllo maiore certamine. Sabini per agros sparsi, prædæq; intenti, vbi ab Romanis equitibus viderunt in se impetum fieri, confestim in castra sunt cõfugere conati, quæ postea q̃ ab hoste teneri senserũt: fugã in propinquos montes, multa cõsternatione, capessunt.

Ad eos

Perora-tio.

Latinorũ iniuriæ.

Bellorũ cerimo-niæ.

Belli in-dicendi forma.

Polito-rium ab Anco ca-pitur.

Medulia

Tellene.

Põs sub-licius.

Sabini castris exuun-tur.

Ad eos persequẽdos expeditum militem Martius
Sabinorũ cædes.
immittit: qui fessos assecutus, præter paucos, qui
locorum opportunitate seruati sunt: cæteri ad vnũ
sunt occidione occisi. Sabini hac vna clade fracti,
Romam legatos misere, qui de pace agerent: quæ
eo facilius est impetrata: quia bellũ cũ Latinis nõ-
dum profligatum Romani habebant. Veientes ve
lut de industria ad Romanum nomen defatigan-
dum, finitimi in orbem bella aduersus vnum po-
pulum suscepere: biennio postquam, cum Sabi-
nis ita est bellatum, Romanũ agrum subita occur-
sione infestare cœperunt: inde quia in animo habe
bant, eam agri partem, quam Romulus suis maio-
ribus ademerat, armis vindicare: Tyberi superato
ad Fidenas, veterem belli sedem, castra muniunt.
Ancus expeditis cohortibus, & equitum vna in
hostem eductis, primo vagas excursiões inhibuit:
Triumphat Ancus de Veientibus.
inde acie dimicare ausum, non solum egregie su-
perauit: sed castris etiã Tuscũ exutũ, cum multa cæ
de disiecit: ob eamq; victoriam triumphum egit.
Nec post hanc cladem Veientes quieuere: sed bel-
lo accuratius quã antea instructo, eodem loco ite-
rum cum Romano rege confligunt. Recentioris
Tarquinius.
hui⁹ pugnæ euent⁹ nihilo fuit Hetrusco felicior q̃
antea fuerat. Eminuitq; eo prælio in primis Tar-
quinij virtus, quem alis equitum Ancus præfece-
rat. Fuerat illi nomẽ ab initio Lucomoni, habuitq;
Demarathum patrem: qui Cypseli tyrãnidem ab
Corintho fugiens, in Hetruriam naui delatus, Tar
quinijs vxorem duxit: fœminam nobili loco ortã:
ex qua mox illi virilis stirpis liberi orti Lucumo
Lucumo
& Aruns. Lucumo superfuit patri omnium bono
rum hæres: quum Aruntis, qui aliquanto antea quã
pater vita defunctus est: grauida esset vxor relicta:
quæ quum vterum ferre ignoraretur, factum est
vt puer, qui ex ea postea natus est, quia bonorum
expers ab æuo relictus est: ob pauperiem Egerius
Egerius.
sit dictus. Lucumo: qui nihilo inferiores diuitijs ge
rebat animos: quum Tanaquilem fœminam sum
mo loco natam, matrimonio sibi iũctam haberet:
nec interim Hetrusci quia peregrinæ esset stirpis,
publice priuatimve honore vllo afficerent: vxo-
ris hortatu & omniũ necessitudinum oblitæ, mo-
do virum honoratum cerneret, consiliũ cepit mi-
grandi Romam: vbi in noua ciuitate facile locus
ad nobilitatem parandam virtuti pateret. Subla-
tis itaq; rebus Tarquinijs profectus, quum ad Iani
culum venisset: fuit tum is collis Hetruscorum Ro
Prodigium.
manorumq; confinium: prodigium est ingens illi
oblatum. Aquila leuiter cœlo demissa, pileum in
curru cum vxore sedenti abstulit. Dein sublimis
supra carpentum præpetem librans volatum, ve-
lut sui ministerij conscia, sedentis capiti oblatum
restituit. Accepit id Auguriũ læta Tanaquil, eius-
modi artis non imperita (fuit id studium Hetru-
scis peculiare) virum itaq; complexa, magna &
sublimia sperare iubet: auem auspicatissimam in
ipso hominis vertice auspiciũ fecisse. Igitur haud
vana spe pleni, in vrbem ingressi, Lucumo Tar-
Caia Cecilia.
quinij est cognomen adeptus: vxor Caia Cecilia
nuncupata: manifesto erroris eorum augmento,
qui Romanas mulieres sine prænomine fuisse per-
suasum habuere: in quibus Possidonius fuit. Nec
multum deinde temporis intercessit: per amicos
Tarquinij successus.
quos benigno sibi alloquio, multaq; comitate cõ
ciliauerat, Ro. regi insinuatus: liberaliter dextereq;
officia circa illum obeundo, eo gratia & familiari-
tate breui processit: vt secretioribus consilijs mili-
tiæ domiq; adhibitus, præter equitum præfectu-
ram, tutor sit postea filiorum ab rege relictus, &

Tarquinij successus tales fuerunt. Martio nouum
bellum est a Volscis post Veientes bis victos or-
tum, prædonibus eius gentis Romanos fines infe-
stantibus. Circumegit aliquandiu per hosticum
copias Ancus multum interim prædæ trahens: in-
de hostem Velitras compulsum, suppliciterq; pa-
Volsci vincunt.
cem petentẽ, his legibus obsidione soluit: vt quan
ti damna ab eorum hominibus illata Romanus
rex æstimasset, publice soluerentur: sontesq; dede-
rentur a supplicium. Neq; pacatis Volscis diu Ro-
mana arma quieuere. Sabinorũ quidam ad id tem
pus non fuerant Romani populi vires experti: la-
trocinijs primo, mox lucro allecti, apertis excursio
nibus Ancum vrbe exciuere: qui cum primo acces
su vallum propius Sabina castra iecisset, hostem
ad pugnam elicuit: nec magnum ibi negociũ fuit:
fusi, ac fugati sunt castrisq; omnis opulẽtiæ refertis
Sabini exuti, & hæc nouissima fuit Anci regis ex-
peditio. Vrbanæ eius actiones neq; ipsæ memora
tu indignæ: præter Auentinum & Ianiculum, quę
primus Romanorum regum loca inhabitari iussit
sublicium pontem Tyberi imposuit: hunc quia
pontifices (qua potissimũ religione adducti haud
Anci Martij opera.
facile dixerim) reficere consueissent, ab ea re nomẽ
accepisse traduntur. Carcerem ad terrorem crescen
tis in dies audaciæ, foro propinquum extruxit. Fe-
retrij Iouis ædem ampliauit, fossa Quiritium ma-
gnum vrbis munimentum planioribus locis eius
dem fuit opus. Imperij demum finibus ad mare
propagatis, Hostiam vrbem inter mare & Tybe-
rini fluminis cubitum condidit: & circa vrbem
ipsam salinas constituit: parteq; mari auersa, non
nihil fines ampliati: Mesia sylua Veiẽtibus adem-
pta. Hisq; domi & militiæ gestis, nullo regũ, qui
prius posteriusve fuerunt celebritate & gloria in-
ferior, quarto & vigesimo sui regni anno, fato pe-
Anci interitus.
rijt. Sed dum Romæ ille rex fuit, Necho, qui Psam-
metici maioris fuit pater, terrifico belli apparatu,
ex Aegypto in Medos & Assyrios profectus, ad
Euphratem propemodum processerat. Illati belli
causam Iosephus nullam aliam, præter regni cupi
ditatem, fuisse ait. Quum igitur per Medinatium
fines ductaret Necho, Iosias in Assyrij gratiam,
aut certe quia parum sibi tutum arbitrabatur nu-
merosum exercitum intra Syriæ fines tam ociose
vagari, ab instituto itinere Nechonem conatus est
auertere, amicum se non hostem Iosiæ venisse Ne
cho prædicabat, bellumq; se non Syriæ Palæsti-
næ, se Medis & Assyrijs inferre. Hortatur Iosiam,
vt iniuria nulla lacessit⁹, ne pergeret se nouo bello
implicare, nec arma in alios comparata in se ver-
teret, integrum cuiq; esse bellum excitare: finire
autem victoris esse non victi. Hæc ille. Iosias ni-
hilo secius contra tendere, & iam aciem in Necho-
nem instruebat, quum volitans ab vno cornu ad
alterum, vt suos ad pugnam hortaretur, sagitta te-
mere ex aduerso immissa, letale accepit vulnus. Id
rei impedimento fuit, quo minus sit vtrinq; con-
cursum, nam priusquam signa canerent, inopina-
to regis casu Palæstini territi acie excesserunt. Ipse
Iosiæ interitus.
Hierosolymam relatus paucis diebus dolore vul-
neris moritur, quum annos vnum & triginta rex
Hieremias.
fuisset. Hieremias propheta eius interitum misera-
bili carmine lamentatus est, diuinoq; afflatus nu-
mine teterrimam cladem, quæ vrbi instabat, po-
Ezechiel
puliq; captiuitatem prædixit, quæ Ezechiel & ipse
prophetico impulsus spiritu, ventura vaticinatus
est: ambo quidem sacerdotes, sed Hieremias diuti⁹
in vrbe versatus, quippe qui a tertiodecimo Iosia-
ci regni anno, ad id tempus, quo populus Baby-

lonem captiuus migrauit, Hierosolymis esse perseuerauit. Iosiæ Ioachumus filius successit. Hunc Necho ex Medica expeditione reuersus ad se in castra accersitum in vincula coniecit: Eliachinum eius fratrem, qui Ioachimus & ipse dici maluit: Hierosolymitano regno præfecit, annuo ei tributo imperato. Ioachimum vinctum secum in Aegyptum abduxit, vbi mœrore confectus, breui vita decessit. Tris menses regno potitus est. Miratur Eusebius hæc ita esse tradita, quando Nechonem hunc, in sacris libris Pharaonem legeret appellatum, de quo nomine longior alibi a nobis habitus est sermo. Nunc illud adijciam, Nechonē hunc ab Herodoto, quem sequimur, non Nechaonem, vt quidam scribunt, vocari, quem a Sabacho ait Aethiopum rege interfectum, filiumq; in Syriam aufugisse, quum adhuc pene puer esset, indeq; a Saitanis Aegyptijs reductum, vnum ex duodecim regibus qui vno tempore in Aegypto fuerunt, creari contigisse, post Tethonis regis interitum. Mira sunt & a fide multum abhorrentia, quæ hoc loco Herodotus de Aegyptiorum vetustate refert, a Minere rege, qui primus in ea terra rex fuit, ad Sethonem ipsum, qui fuit Vulcani sacerdos, idemq; & rex, progenies hominum trecentas intercurrisse, atq; vnam & quadraginta, quæ vndecim milia annorum haberent trecentosq; & sexanginta, vt centum anni tris contineant progenies. Quo temporis interuallo bis solem prædicent occidisse, vbi nunc oritur, totidemq; vbi occidit oriri contigisse. Hæc tum Herodoto Aegyptij sacerdotes persuasere, grande ei cœnaculum monstrantes, vbi CCC. quadragintaquinq; colossi longa serie stabant, neq; nomine, neq; rebus gestis discreti, quo apparet commentum illud gentis fuisse, ad arguendam vetustatem suam, cuius vsq; ad ridicula mendacia fuit ostentatrix. Post Sethonem igitur duodecim reges creati, sanctissimo fœdere ab initio inter se pacti, ne sibi alius alij insidiarentur, sicq; fida cōspiratione Aegyptum administrarent, interim oraculo cognitum est, vt is qui ferrea phiala in Vulcani esset templo libaturus, solus Aegypti regnum obtineret: nec longo deinde tempore interiecto, quum forte in Vulcani æde solenni sacro reges omnes starēt de more libaturi, Antistes templi numero aberrans singulis, præterquam Psamnietico, qui vltimo loco steterat, phialam obtulit, qua ille necessitate adactus, detracta sibi galea, libauit, ferebat tum ipse vt cæteri reges galeam, eaq; re animaduersa, confestim oraculi memoria circunstantium animos subijt, ratiq; id consilio factum, dignum Psamnieticum iudicarūt, qui morte mulctaretur: cęterum cum id casu contigisse cognitum est, pręcipua regni parte exutum, in palustrem Aegypti partem relegarunt cæteri reges ea lege, vt reliqua Aegypto abstineret. Eam ignominiam ęgre tulit Psamnieticus, secretaq; consilia agitabat, vt præsentem contumeliam vlcisceretur. Ex Latonæ interim oraculo, quod in Buti vrbe omnium verissimum apud Aegyptios habebatur, relatum est fore, vt æreis viris auxiliantibus quandoq; vsus, qui e mari affuturi essent, se Psamnieticus in summam dignitatem vindicaret: nec multū deinceps temporis processit, quum Iones Caribus mixtis prædandi studio maria lustrantes, vi tempestatis voluntario cursu excussi, Aegyptum tenuerunt. Vnus interim indigenarum eos in littus egressos cōspicatus, nouitate rei commotus, trepide Psamnietico nunciat, æreos homines adesse: cataphractum militem Aegyptij ad id tempus nunquam viderant. Sensit ille fatale tempus adesse, cōfestimq; inito cum Ionibus & socijs fœdere, multis pollicitationibus in destinati belli partes traxit, hisq; copijs fretus Psamnieticus facile reges a quibus fuerat relegatus e medio sustulit, totiusq; gentis vnus est ditionem adeptus. Durauit ab his principijs initum cum ea gēte commercium. Aegyptiacæq; res notiores sunt Græcis factæ. Quo credo contigit, vt Herodotus res eius gentis ab Psamnietico potissimum sit scribere exorsus, velut notiore fama perceptas: cum vetustiora sparsim esset executus. Nos quoq; eius vestigia secuti, nihil post Israelitarum ex ea terra egressum in Aegyptiacis sumus rebus cōmorati. Extiterunt ad posteros Psamnietici monumenta pleraq;, & eorum aliqua cum cæteris regibus, priusquam esset in exilium actus, cōmunia, vt Labyrinthus supra stagnum Myrios vrbem versus, quę crocodillorum est dicta, in quo sex milia domiciliorum fuisse traduntur: Pyramidesq; in lateribus maiore admiratione dignæ, quā Ephesiæ Dianæ templum. Nec stagnum Myrios humano opere factum minus conspicuum. Fuit id Labyrintho proximum circuitu trium miliū & sexcentorum stadiorum, ab Aquilone in austrum porrectum, quinquaginta passuum altitudine, in quo medio duæ Pyramides quinquaginta passus aquis extantes, pari mensura in imum vadum depressæ. Passus senis pedibus constat quaternis cubitis. Pex sexdecim digitis. Sex mensium spacio, Nili corriuatione repletum id stagnum. Regnauitq; Psamnieticus annos quatuor & quinquaginta. Herodotus decem annos huic numero ademit. Oppugnauit is vnde triginta annos Azotum Syriæ vrbē, ac postremo expugnauit: nulla vnquā vrbs longiorem, quod memoriæ proditum sit, tulit obsidionem. Necho auito nomine appellatus Psamnietico successit, qui & Necepsos est ab alijs dictus, fuerit ne hic mathematicus ille illustris, cuius Plinius meminit, an alius ab eo diuersus, haud facile dixerim. Fuerunt reges cum M. Anco præter Psamnieticum & Iosiam, quorum gesta longiore executi sumus sermone, in Macedonia Philippus Arei filius, qui aliquot ætates eum præcessit, qui magni fuit Alexandri pater. Sadiactes in Lydia quem quum duodecim regnasset annos, Aliattes successit. In Media Cyaxares, & Periander Cypseli filius Corinthi rerum potitus est. Fuit Aliattes hostis Cyaxari primo, mox affinitate illi est iunctus. Belli inter eos gesti origo fuisse traditur, quod seditione inter pecuarios Scythas orta, manus ingens eorum, patrio solo pulsa, in Mediā concessit. Hos Cyaxares benigne complexus, etsi supplices ad se venissent, familiariter affari tradetq; illis Medicos pueros arcu & sermone instituēdos. Interiecto deinde tempore, quum Scythæ assidue venatum irent, ac ferę semper aliquid afferrēt, contigit tamen quandoq; vt nihil domum tulerint, quos sine venatione reuersos intuitus Cyaxares, vt ingenio fuit iracundo, multis eos probris insectatus est, quam illi cōtumeliam haud ferendam rati, ex pueris quos instituebant vnum trucidatum in dissectæ feræ speciem regi obtulerunt: celeriq; deinde fuga in Lydiam ad Aliattem perfugerunt. Eos Cyaxari reposcenti: nam Rex & alij qui conuiuio interfuere, ex humanis carnibus ferinas rati gustauerant, quum Aliattes eos tradere recusasset, bellum inter Medos Lydosq; conflatum est, quinq; annos vario euentu vtrinq; bellatum: dimicatumq; est etiam nonnunquam noctu atrociter. Sexto deinceps anno collatis signis, quum neutro

Marginalia: Ioachimi captiuitas. — Aegypti fabulosa vetustas. — Psamnietici facinus. — Latonæ oraculū. — Iones in Aegyptū appulerunt. — Labyrinthus. — Myrios stagnum. — Passus. — Pes. — Longissima obsidio. — Necepsos. — Regnorū collatio. — Aliattes. — Cyaxares. — Scytharū facinus.

neutro adhuc acies inclinasset, contigit vt repentino solis deliquio nox ex die sit facta. Quam lucis mutationem, aliquot ante annos Thales Milesius, de quo non multo post dicam, Ionibus prædixerat futuram. Tenebrarum igitur interuentu, pugna dirempta est, animisq; ad pacem inclinantibus, fœdus futuramq; amicitiam affinitate sanxerunt: Arsena Aliattis filia Astyagi Cyaxaris filio connubio locata. In fœdere sanciendo, vetusto gentis instituto, memorabile illud seruatum, vt brachia circa humeros ferientes, vterq; alterius sanguinem lambserint. Post Medicum bellum Cimmerios Aliattes Asia expulit: Smyrnã vi cepit, & Clazomenas bello inuasit, vnde euentu frustratus infecta re abijt. Sed hæc obscuriore fama ad posteros prodita. Illustrius bellum quod a patre acceptum cũ Milesijs gessit. Gerendæ rei ratio non nihil a cætero bellandi vsu diuersa fuisse traditur. Enimuero Aliattes velut statis expeditionibus, vbi fruges adoleuissent, hostibus instare. Tum vero ad fistularum cantum, fidiumq; ac tibiæ hosticum ingressus, Milesij agri arbores & sata populari: campestrium tectorum & cæterarum rerum iniuria pertinaciter abstinere. Quinquennio sic bellatum, quo temporis spacio Milesij semel atq; iterũ acie sunt victi, in Limineto prius, mox in Meandri campis, duodecimo belli anno ineunte (nam ab Aliattis patre sex annos Milesij fuerant prius vexati) quũ forte incensis de more segetibus, Assesiæ Mineruę phanum deflagrasset, nec ita multo post reductis domum copijs Aliattes in grauem morbum incidisset: Delphos misit, q de valetudinis euentu oraculũ consulerent. Negauit vates Pythia se vllum daturam responsum, nisi Assesiæ Mineruæ prius templum Aliattes instaurasset: qui huiusmodi necessitate districtus, Miletum ad Thrasibulum (is tum Milesiorum erat tyrannus) misit, qui cum eo tantisper inducias paciscerentur donec Mineruæ templum reficeretur. Thrasibulus qui de legatorum aduentu nonnihil antea factus erat certior, quicquid tritici in vrbe fuit, in publicum deferri, tanquam venale imperauit, nec emptorem inuenirent, ciues & ipsi iussu velut omnia affluerent in aperto cõuiuari. Ficta hæc opulentiæ species legatorum oculis præter opinionem oblata, causam Aliatti prębuit soluendi cum Milesijs belli, quum post tot fœdas populationes nullo rei frumentariæ incommodo affecti putarentur. Neq; pax solum Milesijs reddita, sed societas est etiã ab Aliatte cum Thrasibulo inita. Ferunt hunc quandoq; a Periandro per fidelissimum internuncium rogatum, quo pacto posset sibi Corinthiorum principatum stabilire, nihil nuncio respõdisse, sed sequi iussisse se extra vrbem, ibiq; quum agri segetem præteriens, altiores spicas baculo decussisset, hominem recta Corinthum abire imperauit. Hæc posteaquam Periandro renunciata sunt, causam illi præbuere, vt principibus ciuitatis, alijs alia vi interfectis, Tyrãnidem sibi in posterum firmauerit. Miror hunc Periandrum in eorum numero, quos Græcia sapientes appellauit, quorundam iudicio relatum, qui & Lysiden vxorem (alij Melissam scribunt) in pellicis gratiam interfecisse dicatur, & vt Aristippus prodidit, sciens volensq; cum Cratea matre concubuit, filium relegauit, & Corcyrensium natos, quantum in se fuit, Aliatti excæcandos præbuit. Cæterum quam infesta illi omnia fuerint, sub extremum vitæ tempus, ipse commentitio sepulturæ genere declarauit, quippe qui veritus ne insepultus iaceret, duobus robustis militibus occulte mandasse dicitur, vt via quadam noctu ingressi, qui primus hominum eis occurrisset, ferro obtruncarent, ac quam occultissime quirent corpus humi conderent. Mox quatuor seorsum missi qui duos illos nocturnis exceptos insidijs interficerent, interfectos humarẽt, secuti qui hos quatuor ex improuiso peremerunt, horum quoq; percussores pari fraude a pluribus oppressi, omniaq; nocte vna, inæqualibus interuallis gesta, ipse primis duobus se ignotum obtulit, a quibus ferro exceptus perijt, ignobiliterq; ex sententia est humatus. Eodem tyrannidem tenente memorabilis ille Arion incidit casus, vt scribit Herodotus. Fuit Arion nulli eorum qui ea tempestate fidibus canebant, fama & celebritate secundus, in Lesbo natus, patria Methymneus, docuitq; primus omnium Corinthi Dithyrambum. Cæterum quum diu apud Periandrum fuisset, cupido animum iniecit videndæ Italiæ, vbi magna cum gratia versatus, posteaquam grandem sibi pecuniam quæsiuit, Corinthiorum nauigium conduxit in Achaiam rediturus, haud temere alijs ob aurum quod secum vehebat ausus se credere. Nullus enim grauior homini comes in solitudine, nulla res viatoribus infestior, quippe quæ ex hospitibus hostes pariat, & inter notos percussorem inueniat. Vbi igitur in altum euectus est, nautasq; suis rebus inhiare, capitaliaq; de se consilia agitare vidit, vltro illis omne aurum obtulit: tantum mortem deprecatus, quod ipsum non modo non persuasit, sed confestim in subiectos fluctus desilire iussus est, aut sibi manum inferre. Tum ille his malis circumuentus, cum lachrymis rogare pergit, vt priusquam id fieret, se elegantiore cultu amictum, paululum canentem audirent. Id quum haud grauate impetrasset, super foros stans Orthrium exorsus est carmen, nec diutius moratus, vt erat insigniter cultus, ipsamq; Cytharam tenens in mare dissiluit. Mirum hic accidisse ferunt, vt cadens a Delphino sit exceptus, & in Tænarum Laconiæ promontorium perpetuo cursu delatus, indeq; pedestri itinere Corinthum ad Periandrum venisse. Hic quum ordine quæ acciderant ab eo exponerentur, nullãq; apud Tyrannum facerent fidem, tantisper in custodia est habitus, donec Corinthij nauteæ appulerunt, qui ad Periandrum venire iussi, de Italiæ statu primum appellati, mox mentione de Arione iniecta. Ecquid haberent ne quid de eo rogati certi aliquid dicerẽt, feliciter hominem agere inquiunt, multaq; celebritate Italicis vrbibus florere, incolumem a se Tarenti relictum, tum ad alterius partis mendacium arguendum, iussus est Arion eo habitu quo fuerat seruatus in conspectum venire, quo viso conuicti sceleris nautæ, nihil inficiari sunt ausi. Herodotus ingens in Tænaro ex ære donarium constitutum, Arionemq; Delphino sedentem, rei alioqui parum credibilis monumentum, ad suam vsq; ętatem durasse ait. Sed neq; Herodoti autoritas, nec quia Lesbij & Corinthij constanti asseueratione veteri famæ astipularentur, apud me tanti fuisset vnquam, vt rem quæ multo sit fabulæ quam veritati propior, temere essem referre ausus, nisi Mecœnas Flauianus, & Flauius Alphius, Pliniusq; & Gellius, hos secuti, memoriæ prodidissent, Augusti Cęsaris temporibus, pauperis cuiusdam filium ex Baijs Puteolos literariũ ludum frequentantẽ, citro vltroq; tota Lucrini intercãpedine plures annos a Delphino gestatum. Circa Hipponem Aphricæ

Deliquium solis sub Aliatte.

Fœdus antiquo more.

Ad tibiarũ cantũ Aliattes exibat in hostem.

Mineruę phanũ.

Trasibuli tyrãni consiliũ.

Trasibuli facinꝰ.

Periãdri interitus.

Arionis casus.

Arion a Delphino excipitur.

Mira de delphini & hois cõmemoratio.

alium ex hominũ manibus vescentem, quãquam id ipsum minus mirum, & a Flauiano eius terræ proconsule vnguento perfusum memorant. Et ab Egeside proditum ait Plinius, in Ialiso Rhodiorum vrbe Hermiam puerum Delphinum longa consuetudine per fluctus equitantem, subita procella demersum. Idemq; & Naupacti accidisse, a Theophrasto est literarum monumentis datum. Quæ multa & varia de Delphino testimonia faciunt, vt si non omnino lectoris fidem ad hæc credenda astringam, non indigna tamen existimem quæ circa tuborem ad me referri deberent. Et hæc de Arione sunt memoriæ prodita. Claruerunt per

Hieremias. Sophonias. Olda. Draco. Thales.

id tempus in Syria Palęstina Hieremias, cuius mẽtio est nuper facta, & Sophonias haud obscura diuinatione, & cum his Olda mulier prophetica. Draco qui leges Atheniensibus ante Solonem scripsit. Thales Milesius Examij filius, qui Græcorum primus physicem tractauit, materno genere a Cadmo oriundus, omnium primus sapiens vocatus. Callimachus autor est cœlestem vrsam ab eo obseruatam. Figuratur id sydus septem stellis, in quarũ vna ex duabus posterioribus caudæ mundum verti Erachones, & Higinius Erachonem secutus, credidit. Idem solis defectum primus deprehendit, atq; eum qui in Medici belli tempora incidit, vt supra significatum est, aliquãto prius futurum dixisse fertur, eundem solem arbitratus est Lunæ proportione multo maiorẽ: conuersiones cœli, & de animorum immortalitate, vt quidam prodiderunt, primus omnium disseruit. Mundum animal esse credidit, ac dæmonibus plenum. Anni tempora eiusq; vices obseruauit. Id temporis spatium in. CCCLXV. dies partitus est, Aegyptiorum disciplinam secutus, cuius gentis sacerdotibus, qui ijdem sunt apud illos, qui & sapientes, vt operam daret in Aegyptum nauigauit. Terpan

Terpander musicus. Boristhenes.

der Musicus his æquali fuit, qui primus carmen ad Lyre concentum accommodauit. Milesij per hæc tempora Boristhenem condiderunt: quæ eadem est & Olbia nuncupata, a fluminis ostio distantem stadia intra continentem ducenta. Miror Herodotum, in longissimo de Boristhene fluuio sermone, nullam oppidi huius mentionem fecisse. Hunc post Histrum omnium Europæ fluminum idem autor maximum arbitratus est, & ab Aquilone per Scythiam incertis, vt Nilũ in Aphrica, fontibus fluere. Pascua circa ripas lætissima, pręcipueq; pecoribus accommodata, in ponticum erumpit mare, circa hostia vis salis ingens concre

Antacei:

scit, Antaceorumq; piscium captura ibi frequẽs vnde & salsamenta, quia ossibus id piscis genus careat, laudatissima, tanta fluuij perspicuitas, vt inter cęteros amnes, liquidius fluat, quadraginta dierum nauigatione cognitus. Sinope aliquando

Sinope.

post Boristhenem in Ponto condita est, fluuiali trium dierum nauigatione a Phasidis ostio, & in ora Macedoniæ quæ Ionio obuersa est Epidamnꝰ

Epidamnus.

Corcyrensium id opus: Dyrrachium inde omnis causa dici contigit, sed vetustiora sunt omnino, quæ Appianus de Epidamno, & Ioue qui nomen propinquo mari dedit memoriæ prodidit. Est & Dodonei oraculi origo his tpibꝰ interiecta,

De Dodonei oraculi origine.

de quo fabulosa mihi videntur quæ eius loci antistites prædicare soliti dicuntur, geminas fusci coloris columbas ex Aegypto vno tempore deuolasse, quarum in Aphricam vna, altera in Epirum processerit, hæcq; fago sidens humana voce sit locuta, ibiq; loci, Iouis oraculũ condi oportere, seq; interpretem futurã dixerit, fore, vt quicquid inde mortales didicissent, fato eueniret. Pari prædicatione quæ in Lybiam delata est Ammonis Iouis oraculum constituit. Hæc qualia mihi viderentur proxime testatus sum nisi aliquis, nec inepte, nõ columbas illas, sed malos fuisse dæmones dixerit, qui volucrum specie Aphricæ & Europæ vno sint tempore insidiati, vt miseros mortalium animos, multis alioqui tenebris immersos, quibusdam adhuc maioribus, minusq; extricabilibus immergerent. Cæterum minus a fide abhorrent, quæ ab Aegyptijs Herodotus ait se didicisse, celebri sermone a maioribus traditum, mulieres duas, quæ Thebis sacerdotio fungerentur, a Phœnicibus inde deuectas, quarum vna sit in Aphricam ab his delata, in Epirum altera, oraculumq; ab vtraq; hic, vbi primum quiescere sit datum, multa religione constitutum. Et hæc fere in Martij Anci tempora inciderunt, nisi hæc q̃ de duobus oraculis tradũtur, multo vetustiora habenda sint: quum ne autores quidem desint: qui Aeneam quum in Ambraciam venisset, terrestri itinere, ad Dodonæi Iouis oraculũ venisse scribant. Anco regi fatali necessitate subla

Anci regis exitꝰ.

to, L. Tarquinius in regnum successit. Is omnium primus regnum ambitiose petijsse dicitur, composita ad id oratione, qua est ad populum vsus, duobus Anci filijs tum pubescere incipientibus, quibus tutor relictus a patre, sub comitiorum tempus nequid illorum præsentia sibi officeret, venatum ablegauit. Summa eius orationis quam pro con

Tarquinij oratio.

cione habuit, fuit hæc, vt diceret neminẽ indignari oportere, ꝙ Romæ peregrini generis homo regnum peteret, haud enim rem se nouam affectare, quando Tatius olim non peregrinus modo, sed hostis quoq; Romani nominis factus rex esset, & Numa Pompilius, qui ne Romam quidem viderat, vltro ex Curibus Sabinis fuisset in regnum accersitus. Se vero, ex quo sui iuris fieri contigisset, Romam cum coniuge & fortunis omnibus vltro commigrasse, præcipuam vitæ partem, qua ciuilibus homines funguntur officijs, Romæ egisse: domi forisq; sub duce & magistro haud pœnitendo, domesticis militaribusq; institutis imbutũ & edoctum. Et quod sine inuidia liceret dicere obsequio in regem a se cum ciuibus omnibus certatum, cũ ipso rege beneficijs & liberalitate in ciues. Hæc il

Tarquinius Rex creatur.

lum etsi ambitiose, vere tamen memorantem, populus regnare iussit. Ipse regnum assecutꝰ, bellum cum Apiolanis primum gessit. Fuit hæc ciuitas ex priscis Latinis haud ignobilis. Belli causa inde orta, ꝙ quum cæteri Latini, tum omnium maxime Apiolani, post Anci interitum latrocinio & excursionibus Ro. agrum infestauerant. Bis itaq; suorũ auxilijs freti, cum Tarquinio acie confligere ausi, toties prælio victi intra mœnia compelluntur, inrequieta deinceps oppugnatione fatigati, vrbem tueri ad vltimum nequiuere, quam vi captã hostiliterq; direptam victor Romanus incendit, ac funditus diruit, oppidanorum qui bello idonei fuerunt pauci superstites, traditis armis cum reliqua præda veniere, vxores & liberi in seruitutem ab

Crustumerij.

ducti. Inde in Crustumerios rex duxit, qui sub Anci regis interitum, cœperant cum Latinis sentire. Suis itaq; viribus diffisi Ro. portas aperuere, recepta vrbe Tarquinius paucis qui fuerãt defectionis autores in exilium actis, cæteræ dedit multitudini veniam. Adiecit his recẽtes colonos, ne qua in posterum veteribꝰ nouarum rerum occasio relinque

Nomentani.

retur. Nomentani qui in eadẽ causa fuerunt, & ipsi

veniam

Collatini. veniam precibus impetrarunt. Collatini in aciem descendere ausi, insigni clade accepta, trepide intra moenia refugerunt. Mox arcta obsidione pressi, cum nulla a socijs mitterentur auxilia, dedere se coacti sunt. Tarquinius tam clementer in hos, quã in Crustumerios & Nomentanos vsus est victoria, deditis arma adimit, pecuniam imperat, fratris filium Egetium nomine perpetua potestate vrbi præficit, qui a præfectura Collatinus est postea cognominatus, quæ in familia appellatio perpetuo mãsit. Hoc rerum successu Tarquinius elatus, Corniculum Latinorum vrbem, vt tum res Latij erãt, valde opulentam oppugnat. Cæterum priusquã moenibus copiæ admouerẽtur, oppidanos ad colloquium vocatos, Rex ad Romanam amicitiam hortatur: sed quum nihil inde pacatum redderetur totis viribus vrbẽ aggressus est, multum diuq; hic laboratum, Corniculanis fortiter resistentibus: Romani contra prædæ cupiditate accensi, vi muros transcendere summa ope cõtendunt. Fuit itaq; obsidio longa & laboriosa, demum fessis hostibus, omniq; auxiliorũ spe abiecta, quum varie sentire coepissent, erant qui hostem quibuscunq; conditionibus intra moenia accipiendum censerent, alij trahendum bellum, durandumq; dicere, quoad vita superesset, patriam penatesq; tuendos: quæ animorum dissensio quum pristinam illam tuendæ

Corniculum capitur. vrbis conspirationem soluisset, nec res procul abesset a seditione, Romani subita vi vrbem occupant, pauci ex puberibus viui in potestatem venere, cæteri pugnando fere ad vnum occidione occisi sunt, vrbs direpta & incensa, imbellis multitudo in seruitutem abducta. Latini vnius vrbis excidio commoti, tanto animorum consensu, quanto ad id tempus nunquam alias, bellum instruunt, Romanumq; agrum ingressi, partem illius optimam foede populantur, ingenti simul præda inde abducta. Occurrit eo Tarquinius trepidis nuncijs excitus, cũ expedito exercitu, hosteq; in Romano agro non reperto (abierant enim honusti præda in pacatum) vlciscendæ cladis cupidus, in hosticũ transijt vagaq; populatione effusus, parem hostibus cladem, paucis diebus rependit. Mutuis deinceps excursionibus Romanus Latinusq; vterq; alterum incessere, donec prælio haud procul Fidenis commisso, Latini victi castris exuti sunt. Tum victorem Tarquinius exercitum aliquandiu circumegit, Latinosq; moenibus clausos territare, hic demum Latinorum pleriq; populi, vicinorum excidio perculsi, de imperio recipiendo cõsilia agitare.

Latinorũ opes semifractę. Etiam Fidenates, Camerij, & alia quædam oppidula, vltro Romanis armis cesserant. Latini veriti ne ad alios populos serperet ea animorum inclinatio, atq; ita omne Latium Romano populo subijceretur, suis opibus diffisi, ad alienas confugiunt, Sabinosq; & quinq; Hetruscorum vrbes, in societatem belli asciscunt, ipsi totis viribus connixi, cum valido armorum apparatu Romanos fines irrumpunt: Tarquinius omnem vim belli in Latinos flexit, castraq; castris contulit. Hic plures dies, quũ vtriq; alteros timerent, de summa belli haud decernere ausi, leuia inter se prælia, per occasionem alterius partis obibant. Demum accensis vtrinq; animis ad pugnam totis viribus est ab vtraq; parte concursum. Fuit prælium per diem atrox, neutro tamen adhuc fortuna inclinante, interuentu noctis est oppressum. Postero die, vbi primum illuxit, Tarquinius in conspectu hostium aciem in procinctu habuit, vt pugnæ cupidis faceret dimicandi copiam. Cæterum Latinis prælium detrectantibus, Rex per ocium spolia legit, suosq; sepulturæ dedit, postridieq; eius diei auxiliares Hetruscorum copiæ in hostium castra venere. Quibus Latini freti, iterum in æquum descendunt. Nec Romanus, quanquam hostium vires auctas cerneret, certamine abstinuit. Atrox ab initio concursus fuit, pugnaq; diu anceps, inde vero a sinistro cornu Romana legio parum fortiter Hetruscis resistebat, quum re ad Tarquinium, qui dextero cornu pugnam ciebat, trepide delata, iussis qui aderant locum strenue tueri, cum ala vna equitum, robustissimorumq; peditum parte subsidijs subtracta, paulum post aciem circumuectus, in Hetruscã cohortem quam maximo potuit impetu est inuectus, turbauit improuisa res hostium animos, mox & pedites, qui pulsi erant in pugnam reuersi, momento temporis, Hætruscis in medio cæsis, dexterum Latinorum cornu fudere, secuta deinde & ab altera parte fuga. Tarquinius, vbi hostem turbatum, illiusq; spem omnem in pedibus repositam vidit, celeri cursu ad inimica castra contendit, quibus priusquam Hetruscus a pauore se reciperet potitus est. Cædes haud vno loco edita, & qui in castris erant, qua cuiq; proximum fuit, in subiecta loca dilapsi, & ab Romanis equitibus excepti, passim trucidantur. Alij ex acie digressi, pauidiq; in castrorum munitiones incidentes, pene prius cæsi sunt, quam castra ab hoste teneri animaduerterint. Ita duobus malis metu & pauore circumuẽti, post teterrimam cædem, abiectis armis, se suppliciter dedunt. Tarquinius, præter captiuos, quos sub corona vendidit, cæteram prædam militi diripiendam dedit: inde cum victore exercitu Latinorum oppida oppugnatum ire pergit. Latini recenti clade fracti omnes ad vnum Romanis armis cessere, a quibus perfugas, & mancipia in agris capta Tarquinius recepit. Cæterum nec stipẽdiarij, nec vectigales facti, sed in amicitiã populi Romani societatemq; recepti. Rex victor Romam reuersus, de Latinis triumphauit. Nec diu Ro. arma quieuere. Sabini suorum consiliorũ conscij, societatisq; cum Latinis initæ, rati ita futurum vt Ro. qui cum ea gente iam bellum profligatum haberent, in se omnem vim armorũ verterent, bellum inferre occupant, vt in Ro. agro, potiusquam in suo armis disceptaretur, nec multo post acriter cum his est dimicatum, fuitq; certamẽ ipsum perdium, atq; anceps, primisq; se tenebris intendentibus pugna dirempta est. nec Ro. Sabinive plures dies aliquid dinceps mouere, neq; obsidentes ipsi, neq; ab vllo obsessi silentium vtriq; intra vallum tenuerunt. Demum nullum maius certamen experti, domum reuersi sunt, vt maioribus viribus per ocium comparatis, de summa rerum inter se dimicarent. Liuius ob inopinatam vim belli prius ait hostem Anienem superasse, quam illis obuiam iri potuerit, ibiq; dubio marte pugnatum, reductisq; Sabinorum copijs in castra, Tarquiniũ Romam reuersum, suas vires nouo equite, qua parte rem Romanam laborare senserat, firmaturum. Hic quum ad veteres centurias quas Romulus scripserat, alias addere statuisset, suoq; nomine insignire, id quia inaugurato Romulus fecerat, negat Actius Nauius clarus ea tempestate Augur, nisi secundis auibus, posse centurijs ipsis addi quicquam, aut adimi, tum rex ægre ferens se ab intempestiua religione interpellari, ad fidem artis eleuandam, age inquit Acti etsi potes quamprimum mihi expe-

Atrox certamen.

Latinorũ cædes.

Latinorũ deditio.

Sabinorũ bellum.

Actius Nauius. Augur.

 dias,

dias, an inaugurato fieri possit, quod animo concepi, quum ille rei ipsi, quancunque animo voluisset, aues addicere renunciasset. Ast ego (rex ait) animo agitabam, cotem hanc nouacula discindere. Cæterum an vera suæ aues denuncient, tute ipse experire. Incredibile est, quod ibi euenisse aiunt cotem tonsorio cultro haud cunctanter a Nauio discissam, quę res effecit, vt tanta iam inde au-

Auspiciorum superstitio.

toritas arti accesserit, vt nihil publice domi forisue nisi auspicato fieret: concilia populi, exercitus vocari, quicquid publici negocij inchoandum erat, nisi aues admisissent, solueretur. Statua Nauij eodem loco, quo res acta est, velato fuit capite in comitio ad leuam Curiæ, cum cote, vt eius miraculi extaret monumentum. Rex ne contra religionem tenderet, de equitum centurijs nihil mutauit, veteri numero tantum alterum adiecit, vt mille & ducenti equites in tribus centurijs essent, sub ijsdem nominibus quibus priores fuerant appellati. Liuius Ramnenses, Luceres, & Tatienses vocatos scribit: Dionysius non centurias sed tribus, quæ tres ab initio fuerunt, his nominibus vocatas existimat. Hac copiarum parte Tarquinius auctus in hostem redijt, iam enim Sabini Hetruscorum freti auxilijs bina castra circa Anienem fe-

Anien fluuius.

cerant. Est is fluuius ex quadraginta amnibus qui Tyberi miscentur, post Naren maximus, in Trebulanis oritur montibus. Strabo quod miror, ex Alba per Marsos primo fluere dixit. Cæterum concitatus ac passim confragosus prater vicum Varronis, Tybur vsque progressus, præcipiti casu in Cataractam deijcitur, vnde cum strepitu & ruina excussus, potiusquam emersus, per cautes & saxa nõ nihil fatigatus, aliquandiu per æquiora etiam loca impacatus ruit, sedato mox alueo, ac vbique fere nauigabilis, Tyberi, haud procul Fidenis, infunditur. Anius Hetruscorum rex id fluuio nomen dedisse fertur, quum prius Parensius diceretur. Is filiam a latronibus interceptam, quum eo vsque secutus recipere nequiuisset, doloris impatiens vltro se in amnem præcipitans perijt. Binis itaque castris paruumque inter se distantibus, circa Anienem, vt dixi metati erant hostes. Tarquinius locum superio-

Tarquinij strata gema.

re ripa castris cepit paulo eminentiorem. Hic priusquam cum hoste confligeret, arte aliqua opus esse ratus, vt hostem, quo numero militum erat inferior, ingenio superaret, ad terrorem illi incutiendum, ingentem vim lignorum incensam, secundo fluuio, paulo ante lucem in scaphis & ratibus ad hunc vsum quæsitis dimisit. Quæ sublicijs eius pontis impactæ, quem Sabini a tergo habebant, vt commeatum ex pacato acciperent, confestim superimpositas phalangas corripuit. Miraculo fuit primo antelucana illa flamma Sabinis. Mox vbi pontem deflagrare animaduerterunt, multi ex proximis castris ad restinguẽdum ignem temere decurrunt. Inuadit ilico Romanus structa acie hostium vallum haud vno loco, vt qui in aduersa erant castrorum parte, subita oppugnatione occupati: lateri, quod erat in flumen obuersum, quodque magna fuit ex parte militibus nudatum, ob concursum ad amnem factum, opitulari nequi-

Sabinorũ clades.

rent. Modico igitur negocio Tarquinius castris est potitus, cædes & consternatio ingens secuta, multi metu in flumen temere ruentes, aquarum impetu superati perierunt. Sed vix bene castra quę citra flumen hostes fuerant metati, per hæc capta fuerant, quum aduersa parte fluminis exauditus est eorum clamor, qui per noctem scaphis amnem traiecerant, vt Hetruscorum castra, quę erant vltra Anienem, eodem tempore inuaderent, nam & illi improuiso accessu, pene prius castrorum munitiones irruperunt, quam adesse putarentur. Ita bina hostium castra vno tempore Rom. est adeptus. Ferunt Sabinorum scuta secundo Aniene, inde Tyberino fluuio ad vrbem delata, prius pene quam nunciari posset, insignem victoriam fecisse, præda ingens parta, quam cum captiuorum multitudine Romam Tarquinius misit, hostem persecuturus.

Spolia cremantur.

Spolia hostium, quæ noctu, pro põtis credo deflagratione, fuerant Vulcano vota, in vnum congesta incendit. Liuius autor est, Sabinos post eam cladem reparatis viribus, iterum acie congressos, ac tum quoque prælio victos quieuisse, Collatiamque tum demum illis adẽptam. Dionysius præterquã quod eam vrbem iam ante Romanorum factam prodidit, Sabinos ait castris ad Anienem exutos inducias in sex annos impetrasse, quibus domitis Hetrusci, totius gentis nomine, bellum in Romanos instruxerint publico decreto edictum, vt qui eam militiam detrectasset, extra corpus Tusci nominis haberetur, copias educunt, Tyberique traiecto ad Fidenas castra muniunt, vrbem proditione capiũt,

Fidenæ occupantur ab Hetruscis.

magnaque colonorum parte, qui diuersæ erant factionis, inde abducta, validoque præsidio ad custodiam loci relicto, in Romanum excurrunt agrum: nec inde multum in hostico fuere, sed flumine traiecto honustus prẹda exercitus in pacatum abijt. Tarquinius acceptæ cladis vltionem accelerans, domesticis externisque copijs contracto exercitu, bipertito in hostem mouit: Egerio cum auxiliaribus Latinis ad Fidenas oppugnandas relicto, ipse cum cętero exercitu Veietanum ingressus agrum, omnia hostili populatione fœdauit. Interim qui Fidenis prẹsidio erãt, auxilijs ex Hetruria occulte acceptis,

Egerius castris exuitur.

in Egerij castra impetũ faciunt, q̃ parũ attente custodita, primo impetu capiunt: inde dispalatos milites, qui pabulatum exiuerant adorti, multam passim cædem edidere. Sed quam hic res male gesta est, tam feliciter circa Veios prouincia Tarquinij ductu est administrata, qui cum omnibus fere Hetruriæ copijs, ꝓspere dimicauit, inde late agros populatus, Agyllaque nõnihil oppugnata (apud Dio-

Agylla nũc Cere

nysium Acyllam reperio, fuit id oppidum Cere deinceps nominatum) hic aliquandiu statiua habita. Cæterum quum frustra ob loci situm res mota esset, copijs citra Tyberim reductis, Fidenas laborioso certamine recepit. Fidenatiũ qui fuerant defectionis autores, alij cæsi virgis, securi subiecti sunt, alij in exilium acti, vrbs ipsa præsidio firmata est. Vltimum Tarquinio bellũ cum Hetruscis

Heretum vicus.

ad Heretũ fuit, est is vicus Sabini agri Tyberi propinquus, hic illi castra fecerant in spem adducti, fore, vt quando induciarũ tẽpus exijsset, cõmuni nomine Sabini secum rem in Ro. gererent. Verũ longe aliter euenit: nam cõmuni consilio Sabinorum nulli ob recentẽ acceptarũ cladium memoriã, bellum suscipere sunt ausi. Plerique sponte sua in Hetruscorum castra venere, quibus illi freti, quia nõ nihil eiusmodi auxilijs suas vires auctas videbãt, cũ Ro. legionibus, quæ regis ductu præsto affuere, manus cõferũt, fuitque ea pugna nihilo illis prosperior, quam priores illæ duæ fuerant, multumque famæ Ro. regi ex ea victoria accessit. Patres vt triumphans in vrbem rediret decreuerunt. Ipse nec diu Romæ commoratus, in hostes recenti clade perculsos duxit. Tum vero omne Hetruscum nomen, dãnatis armis toties infeliciter motis, maiores natu mittunt

tu miserunt, vt pacem quibuscunq; legibus possent cum Ro. rege componerent. Tarquinius solam confessionem principatus ab eis petijt, libertatem pristinaq; iura seruaturum se pollicitus: interim & suorum popularium animos explorarent, an caput & arcem imperij Ro. dici vellent. Tum si ea res impetrata foret, futurum, vt caetera conuenirent, cum his dimissi legati, qui haud multo post cum principatus insignibus affuere. Insignia quae illi ad regem attulerunt haec dicuntur. Corona aurea. Sella eburnea. Sceptrum habens in summa cuspide aquilam, Tunica purpurea. Fuerunt qui &. XII, secures, quae deinceps reges & consules qui post illos secuti sunt, praecesserunt, inde sumptas crederent. Strabo praeter caetera insignia ab Hetruscis accepta adijcit & tubas. Tarquinius inuidiam declinans eorum vsum non prius recepit, q; de ea re patres autores facti sint: Ea omnia ornamenta summi in vrbe magistratus, corona tantũ & picta toga ademptis, post exactos reges vsurparunt. Nouissimum bellum Tarquinius cum Sabinis gessit, quoniam eos qui cum Hetruscis ad Heretum militassent Ro. deditos noluissent, quum ad suppliciũ requirerentur. Vtrinq; igitur bello summa ope instructo, Sabini Anienem transgressi, in Ro. agrũ tumultuose irrumpunt, lateq; effusi caedis & populationis omnia complent. Occurrit eo Tarquinius ex vrbe excitis nec procul ab hostium vallo concedit, abstinuitq; tandiu a dimicatione, donec caeterae copiae ex vrbe affuissent tum vero in aequũ descendit, pugnaeq; hostibus copiam fecit, nec Sab. certamen detrectauere, ferocia & militum numero nihilo Romanis inferiores. Inito praelio, haud minore ardore & vi animorum in acie perstitere, q; manus a principio conseruerant, donec conspecta a tergo noua acie, ne in medio caederentur, ad fugã inclinarunt. Fuerant pedites mixto equite per noctẽ in insidijs ad hoc ipsum locati, q ardore pugnae subito ex insidijs coorti, tantum terroris hostibus iniecere, vt continuo fugam fecerint. Multi igitur in acie, sed in fuga multo plures interfecti: capti etiam q̃ plurimi, vt ex opulẽto nuper exercitu pauci in proximas vrbes effugerint, castra ab ijs, qui ad presidium relicti fuerant, perditis rebus Ro. dedita sunt. Repararunt haud multo post Sabini afflictas opes, copijsq; in vnum contractis, castra in aperto metati sunt. Nec Ro. rex qui ad hos nouos conatus opprimendos occurrerat, quum hostem ad certamen prouocasset, elicere potuit, vt in aequũ descẽderet, leuia quędam prelia, eaq; tumultuaria, vt inter pabulatores, per aliquot dies commissa. Tarquinius longioris morae impatiens vijs circa castra insessis, omnẽ pabulandi occasionem, alteriusve commeatus importandi, hostibus ademit. Senserunt illi continuo famem, paucisq; diebus rerum omnium inopia adacti, silentio noctis, pluuioq; & strepenti coelo, per loca deuia stationibus auersa tantum arma habentes in pacatum abiere. Ita bellum in quintum annum distractum, postremo nõ per partes, vt antea, sed omne Sabinum nomen, delectu ex omni ętate, quae arma ferre potuit, accuratissime habita, in extremum pugnae discrimen descendit. Qua latinorum Hetruscorumq; auxilijs fretus longe superior Ro. fuit: ea demũ acie totius gentis opes ita prorsus concidere, vt Tarquinio sequenti anno eorum fines ingresso, minaciterq; denuncianti nisi in aciem descenderent, vrbes oppugnaturum sese: vniuersum nomẽ Sabinum, vt Hetrusci fecerant, per legatos deditionem fecerit. Iisdem quibus illi legibus sunt Sabini in foedus & amicitiam accepti. Illud modo expressum vt Romae caput esset imperij, & haec sunt quae Tarquinius bello gessit: quorum praecipuam partem miror a Liuio pretermissam. Nec domestica multo illis inferiora: ab initio enim regni centum in patres legit, qui minorum gentium sunt deinde appellati: sic. CCC. numero senatores esse coeperunt, quum ad id tempus. CC. necamplius fuissent, duas vestales priori numero adiecit. Persuasum scio fuisse quibusdam, supplicium quo vestales incesti conuictę affici consueuerunt, vt circa Collinã portam viuae terram subirent, ab eodem rege excogitatum: Pinariamq; primam omnium eo regnante sic necatam. Circa forum tabernas & officinas ad ornatum simul & vsum instruxit, muros vrbis rudi prius materia eductos, grandioribus saxis ad regulam formatis, primus moliri est adortus. Cloacae quibus aquae subterraneis fornicibus in Tyberim laberentur eiusdem opus fuisse creduntur, magnitudo operis ex eo, quod dicam, facile potest intelligi. C. Aquilius autor est Cloacarum repurgationem mille postea talentis a censoribus locatam. Extruxit & Circum maximum qui inter palatium panditur & Auentinum, cementitijs sedilibus circa aream aedificatis, quũ antea sub ligneis tabernaculis arida tectis arundine spectare moris esset. Liuius locum Circi tum primum designatum credidit, spectatumq; ab initio ex furcis spectacula duodenos pedes a terra sustinentibus. Circi area tria & dimidium in longitudinem habuit stadia, latitudo eius quaternum fuit iugerum, id soli spatium tribus lateribus porticus paululum repandae claudebant. CL. milium spectatorum capaces. Templum quod rex Ioui, Iunoni, & Palladi bello Sabino vouerat, in Tarpeio colle extruendum destinauit, Liuius soli Ioui votum existimat. Fundamenta igitur circunscripsit Tarquinius, qui q; regno excidit, pene ad exitũ perduxit. Mox eiectis regibus a Puluillo est consule dedicatum. Praeterea medio eius regni tempore magnũ in regia factum est prodigium. Alebatur infans ex Ocrisia Corniculana foemina, nobili loco nata: sed tum vi bellica apud Tanaquilidem serua. Fuit illa Tullio Corniculano regij generis viro matrimonio locata. Is Corniculi excidio fortiter pro patria dimicans mortem occubuerat, cuius vxor pregnans cum caeteris popularibus Romam est in seruitutem abducta. Quam ob elegantem formam, eximiamq; prudentiam Tanaquilis liberaliter penes se habuit, puerum ex ea natum indulgenter alere instituit, cui patris erat nomen inditum. Accidit igitur, vt medijs crepundijs dormiẽtis pueri visum sit caput ardere. Tum qui forte aderãt subita & noua repercussi, trepide aquã ex proximo deposcunt, flammã extincturi. Vetat id Tanaquilis fieri, spectatrixq; flammę circa caput leniter pascentis silentio astitit: donec illa cum somno remittente infans spõte est sua experrectus. Tanaquilis remotis arbitris regi prodigiũ interpretatur: scire inquit te Tarquini oportet, puerum hunc, quẽ domi humili cultu educamus, dubijs rebus nostris lumen, domuiq; afflictę presidiũ aliquãdo futurũ: decet proinde ga expedit, vt materiam hanc publici priuatiq; decoris pręcipua diligentia nutriamus, facileq; illi viã ad futura fata nostra queramus indulgentia. Assensit his Tarquinius, iam antea in seipso augurandi prudentiam, quę erat in coniuge, expertus, coeptusq; est puer iam inde regio cultu educari. Ipse vbi p

Marginal notes: Hetrusci Rõanis de imperio cedũt. Insignia imperij tusci. — Sabinũ bellum. — Targnij stratagema. — Cedunt Sabini Romãis. — Senatores aucti. — Prima vestaliũ necata. — Circ⁹ maximus. — Prodigiũ i Seruio Tullo ĩfante. — Tanaquilidis prudentia.

ætatem adoleuit, tantum indole præstantiaq; ingenij domi militiæq; profecit, vt filiam Tarquinius ei vltro desponderit, ac tum demum vt filium cõplexꝰ, eius opera in publicis negocijs sic domi, militiæq; vsus. Ob hęc ille in tanto erat honore apud patres & plæbem, vt nemini dubium esset Tarquiniũ non tam generum sibi q̃ successorem quęsiuisse. Angere id duos Anci filios, qui pręter q̃ q̄ iam antea iniquo animo ferebant, aduenam hominem post patris interitum regnũ Romę obtinuisse, perspicue futurum videbant. vt nisi regijs cõsilijs iretur obuiam, paulo post Seruius, ex serua natus, regnum occuparet. Inuidia igitur pudorq; Martiorũ exagitabat animos, si virili stirpe Anci regis incolumi, regnum, quod ille tenuisset, nõ aduenis modo, sed quod indignius adhuc esset, seruis ex serua natis occupandum pateret. Primo itaq; regem falsis adorti criminibus ad populum insimulant, tanq̃ Actianę cędis conscium. Fuerat Actius Nauius (quod populus moleste tulerat) incerto autore per id tempus interfectus, quam illi materiam nacti, ꝑ homines suæ factionis plębis animos in Tarquinium iritabãt, velut superbissimus rex pati nequisset Actij famã in ore omniũ esse, quippe qui eius conatibus religione iniecta aliquando augurandi prudentia obstitisset, in argumentum cędis iussu regis perpetratę illud pretendere, q̄ tanti viri mors silentio obliterata esset. Parũ abfuit quin plębs eiusmodi criminibus incensa regem in forum descendentem, pro polluto & impio abegerit. Cęterum tempestiua generi purgatio, veritasq; lucis amica, non solum restinxit pręsenti inuidię: sed falsam etiã opinionẽ, de ea re conceptam, animis vulgi discussit. Tulit Tarquinius ciuili animo eam iniuriam, nec tantũ eius motus autoribus dedit veniam, sed in veteri etiam familiaritate & cõsuetudine, ob patris memoriã perseuerauit. Illi vero nihilo propterea pacatiores facti, triennio q̃ hęc acciderant, duos suę factionis viros occulte subornãt, qui agresti habitu rusticanis ambo ferramentis accincti, tanq̃ ab intermisso opere nuper auersi, in regiam altercantes irrũpunt, hic mutuo se cõuicio incessantes, fidẽq; regis implorãtes, multitudinis in se oculos vertũt: tum vero ad regem vocati, iussiq; inuicem dicere, vnus rem ex cõposito orditur, in quem dicẽtem quum totus rex auersus esset, alter elatã securim in eius caput deiecit, teloq; in cadẽtis vulnere relicto ambo sese foras ejciunt. Alij moribundum regem cũ clamore excipiũt: Lictores regis percussores e uestigio assecuti, ad supplicium retrahunt. Fit concursus vndiq; ingens in regiam, Tanaquilis in subita trepidatione salubri cõsilio vsa, regiã claudi iubet, arbitros ejcit, ac tãq̃ in spe superuicturi regis, q̃ ad curationẽ vulneris necessaria videri poterant, studio cõparat: inde Seruio in secretum abducto, moribundum senem ostendit, dexteramq; iuuenis tenens multis precibus obtestatur, ne soceri mortem inultam socrumq; inimicis ludibrio esse patiatur: inter hęc illa clamore multitudinis excita quæ haud amplius sustineri poterat, ex superiore parte domus qua via illi noua subiecta erat populum affata iubet ciues bono animo esse, viuere regem ait, atq; ex subita mentis alienatione concidisse eũ violento ictu. Cæterũ vulnus quod accepit, haud quidem letale esse, cruore absterso omnia salubria videri, esse se in spe haud dubia, vt paucis diebus ipsũ periculo seruatum viderent. Interim iubere eum Tulli dicto populum audientem esse, ipsum pro rege ius dicturum quo ad vulnus curaretur. Seruius igitur socrus consilium secutus, cũ trabea & lictoribus in publicum processit, regiaq; sedens sella quedã decernere, alia velut regem de his domi consulturus, in aliud tempus differre. Atq; ita plures dies Tarquinij vita assimulata, quũ ille e uestigio post acceptum vulnus expirasset, per speciem alterius vicis fungẽdæ suas Tullius opes firmauit, tum demum morte regis palam facta, firmo pręsidio munitus, primus omnium iniussu populi, voluntate patrum regnauit, de percussoribus sumptũ est supplicium. Anci filij vbi regem viuere creditum est, cernerentq; Seruij opes eas esse, vt ipsi tuto in vrbe esse non possent, Pomeriam exulatum abierunt. Regnauit Tarquinius, quod Liuius & Dionysius scribũt, annos duodequadraginta. Eusebius quinq; & quadraginta prodidit.

Crimina tur Tarquinius ad populum.

Obtruncat Targnius Tanaquilis calliditas.

Seruius Tullius rex creat.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SECVNDAE LIBER V.

VEtustum Iudeorum regnũ per hęc tempora varijs cõuulsum cladibus penę fundituꝰ interijt. Fuit tum forte Babyloniorũ princeps (sacri libri regẽ fuisse aiunt) Nabuchdonosor, homo acri, ingenio, & ad belliũ magis q̃ ad ocium comparato. Mouerat is in Nechonẽ Aegypti regem sub quo tum Syria tota erat, confederatq; ad Circamen vrbẽ Euphrati proximã: quo Necho cũ valido occurrit exercitu, vt primis illius conatibꝰ obsisteret, & in regni finibꝰ potiusq̃ in visceribꝰ bellaret. Cõmisso igitur inter eos prælio Necho magna exercitus parte amissa, pugna excessit: Nabuchdonosor victor omnem Syriam ad Pelusium vsq;, præter Iudeam armis subegit. Hæc Iosephus. Verum cur terra ipsa Assyrius omne ius belli abstinuerit, quũ Nechonis beneficio, Heliachimus in Iudęa regnaret, haud quidem intelligo. Quarto deinceps anno q̃ hęc gesta sunt, qui Heliachimi fuit regni octauꝰ, Iudæi ab Assyrio graui sunt bello petiti. Rex suis viribus diffisus annuum tributum pactus, se periculo exemit. Cęterum distulit ille cladem quæ sibi regnoq; suo instabat, vitare tamen non potuit. Is enim tertium tributum pependerat, cum rumoribus noui belli frętus: quod Necho in assyriũ struere ferebatur, contra icti fœderis iura tributum non reddidit. Reclamare Hieremias propheta, qui diuino afflatus spiritu ventura omnia videbat vt præsentia, incassum Aegyptiacas opes spectari, fore breui, vt assyrijs armis ciuitas ingenti clade afficeretur. Audiri hæc vulgo: sed nemo illi fidem habere. Quidam etiam ex salubri alioqui prædicatione, seni inuidiam facere, tanq̃ excidium regi patriæq; ominanti: arreptusq; in iudiciũ, parum abfuit quin extremo sit supplicio deditus. Seniorum autoritas plus omnino valuit, q̃ vulgi odium, solutus vinculis haud multo post librũ in tẽplo recitauit, quo oĩa que regi, vrbi, tẽplo, mala imminebãt, fuerat cõplexus. Hũc quũ Heliachimꝰ postea legisset, nec iræ tẽperaret, suis manibꝰ cõcerpsit cõcerptũ flãmis iniecit,

Aceps Historiæ relatio.

Heliachimus rex.

Hieremiæ diuinatio.

iniecit, ac tum demum prophetam ad supplicium requisiuit, cui sese ille mature subtraxerat. Nec ita multo post affuit Assyrius, quem rex Hieremiæ prædictionem veritus, renouato fœdere intra mœnia accepit. Tum Nabuchdonosor Iudaicæ perfidiæ exemplum secutus, fœdus nuper ictum pro irrito habuit, omnem florem iuuentutis cum ipso rege militibus immissis, gladio confecit, Corpus extra muros insepultum abiecit. Demum regis filio, qui eodem fuit quo pater nomine, regni administratione permissa, triginta hominum milibus ex omni multitudine Hierosolyma secum abductis, exercitum in Assyriam reduxit. Sed ne iuueni quidem diu regnum incolume mansit: parum tutum ratus Nabuchdonosor, eum in Syria regnare, cuius patrem insepultum abiecisset, Tertio post mense quo Babylonem venerat, nouum exercitum sub præfectis in palæstinam misit, tum nouo terrore perculsus, inopsque consilij Ioachimus iunior, ne recentiore aliqua clade ciuitatem hostis afficeret, vltro in eius fidem concessit. Ille vt pollicitus erat vrbem, pacate est ingressus, mox regis iussa executus, Ioachimum cum patre & necessarijs omnibus preter Sedechiam eius patruum, quem regem constituit, Babylonem traduxit. Iussi cum his migrare opifices, & quicunque militiæ idonei essent. Mansit Sedechias annis octo in fœdere: inde homo sua sponte leuis, paucorum consilium secutus, ab Assyrijs ad Aegyptios defecit, Hieremia Hierosolymis, & Ezechiele, qui tum Babyloni cum alijs sequebat, vrbis & regni excidium predicantibus. Babylonius hostis Sedechiæ perfidiam vlturus, cum quam maximo exercitu Syriam ingressus, præcipuam regni partem ferro & igni populatus est. Etiam castra Hierosolymis admouerat, quum de Aegyptiorum aduētu trepide allatum est. Assyrius soluta obsidione hosti obuiam processit, quē prælio superatum Siriæ finibus expulit. Persuasum habuit Sedechias, & qui illi in Hieremiæ inuidiam adulabantur, hostem ad obsidionem non rediturum, quem quum propheta non multo post affuturum affirmaret, ridereturque interim, vt mendax, periculo quod instabat substracturus se quando publicæ saluti consilio prodesse non poterat, vrbem egressus Anathotum, que patria illi fuit (distabat is locus stadia viginti ab Hierosolymis) iter intenderat. Cæterum ex itinere in vrbem retractus, in custodia & vinculis est habitus. Cœpta est interim vrbs iterum obsideri, hæsitque hostis mœnibus duodeuiginti menses, premebantque duo importuni hostes ciuitatem, fames, & pestilentia, Hieremiasque e carcere identidem prędicare, vt hostium fide implorata, pacatum intra mœnia Assyrium acciperent, ne vana pertinacia, omnia sacra & prophana simul perderentur. quibus vocibus offensi ciues, cum a rege ad supplicium postulatum, carcere educunt, eductum in cœnoso immergunt lacu, vsque propemodum ad fauces, vt longiore cruciatu distenderent, fuitque ibi quoad iussu regis refossus inde est, Aethiopis cuiusdam ministerio, Sedechiæ gratissimi. Oppugnabatur vrbs interim aggeribus, bellicisque machinis, resque per regios prefectos impigre gerebatur: Rex ipse in Reblata Syriæ vrbe erat. Demum post multos, hincinde labores exhaustos, vrbs nocte capta est. Sedechias vbi hostem intra mœnia esse sensit, ab eoque iam templum teneri, cum vxoribus, liberis, & amicorum plerisque intempestæ noctis beneficio vsus, clandestine vrbem egres

Nabuchdonosor Hierosolymas capit.

Hierosolyma iterū desolatur.

Hieremias ī custodia habetur.

Hieremias ī lacū mergitur.

Hierosolymæ capiuntur.

sus, in deserta loca occultam intendit fugam. Hostiū duces Sedechiæ fuga per dedititios cognita, expeditos equites vbi primum illuxit, ad eum e vestigio persequendum misere. Et iam aliquid confecerat itineris, sperabatque fore, vt cum suis in pacatum abiret, quum aduentantium fremitus ex proqinquo redditus, non regem solum, sed quicunque regiæ fugæ se comites destinarant, subito metu perculit. Fit repente circa Sedechiam fuga, alijsque alio trepide dilabentibus, Rex cum liberis & vxoribus capitur. Inde ad regem perductus ingratitudinis & perfidiæ primo increpitus, quod regnū suo beneficio adeptus, ad hostes contra fœdus & iura defecisset, mox vt ditum secum spectaculum ferret, iussit victor Assyrius filios & amicos coram interfici. Ipsum iniectis catenis luminibus priuauit, Babylonemque ad perpetuos cruciatus dimisit. Operæprecium est cognoscere, quod diuersa significatione idem prędicarint duo clarissimi prophetæ, hæc quæ in Sedechia euenerunt. Scripserat Hieremias fore, vt Babylonem ille captiuus perduceretur. Ezechiel cætera vt Hieremias vaticinari: inficiari tamen eum Babylonem visurum. Viderat propheticus ille spiritus multo antea, fore vt perduceretur, verum luminibus priuatus, hic perductum iri non ignorat: sed orbitatem suppressit. Atque hūc exitū habuit regnū, tanta indole in Dauidica gēte ab initio locatū, in qua a Dauide, qui princeps stirpis fuit: ad Sedechiā, vnus & viginti longa serie in Palęstina reges fuerūt. Habuitque id regnū annos quadringētos duosque & quadraginta: vel vt alij colligunt septem & quadraginta: apud Iosephum duplo maiorem numerum redactum reperio. Victor hostis, nobilissimam vrbem omni sacro prophanoque cultu spoliatam, augustissimoque templo direpto & incenso, a fundamentis diruit, captiua multitudo omnis sexus & ætatis Assyrium secuta, Babylonem migrauit. Nec Palęstinæ res deinceps, & si presenti clade afflictæ, sine motu diutius fuere. Præfecerat Nabuchdonosor ipsi terrę Godoliam Aichami filium, qui sparsam per deserta multitudinem, ad locorum cultum omni officio & lenitate reuocauit, breuique contigerat, vt satis frequens ager vicatim colleretur. Tenebantque adhuc Iudæi oppida quædam, cœperantque pręsenti ocio a pristinis cladibus respirare, quum Godolias in conuiuio, iam vino grauis, ab Ismaele, & octo, qui cum eo conspirarant, interficitur. a Iudæi inopinato casu cōsternati veriti ne ob patratam Godolię cędem ab Assyrio ad suppliciū deposcerentur: Autor enim culpę confestim ad Bachalim Hammonitarum regem perfugerat: Hieremiam consulūt quid in re ancipiti fieri oporteret. Principes gentis censebant in Aegyptum trāscēdum. Hieremias ex oraculo monuisse fertur, vt in patrio permanerent solo: futurum vt Assyrius non multo post tota Eegypto potiretur, ipsique alieni sceleris pœnas luerent. Visus est his Hieremias parum credibilia canere, eiusque vocem aspernati, sublatis rebus quæ asportari potuerunt, Palęstinas egressi populariter in Aegyptum demigrant: Hieremia & Barucho eius discipulo in exilium abductis. Nec ita multo post Assyrius in Syriam venit, qui in vltionem patratæ cędis, si qui mortalium in Palęstina adhuc erant, Babylonem traduxit: reddiditque per hęc Iudęam omni humano cultu desolatam. Acciditque recentior hęc clades, quinto ferme anno post Hierosolymam excisam, Atque in hūc maxime modum, duę reliquę Iudęorū

Capitur Sedechias.

Quot annos regnatum sit Hierosolymis.

Profectio Iudeorū in Aegyptum.

tribus: annos circiter centum & triginta post Israelitas ex Samaria sublatos in Mesopotamiam sunt traductæ. Incidit Palæstini regni excidium, vrbis

ANNI MVNDI.

dico & templi euersio, in annum quartum septimę & quadragresimæ Olympiadis, qui a mundi origine supra quatermillesimum sexcentesimus vndecimus fuit. A decessu populi ex Aegypto sexagesimus secundus supra millesimum, si Iosephus recte colligit tempora. Ab templi ædificatione trecētesimus ac.LXX. ante annū humanæ salutis quingentesimus nonus. Eratq; per id tempus rex in Ae-

Apries.

gypto Apries, quem Taphrem Iosephus, Eusebius Vaphrem nominat. Fuitq; Sanni etici iunioris, siue Sannis, nam vtrumq; nomen reperio: filius, qui in Aethiopas bellum instruxit, vlturus reor trāsfugium ducentorum milium homnum, qui ex

Fugitiua ex Aegypto profectio.

Aegypto in eam terram populariter migrarunt. Herodotus & Plinius fugitiuæ huius profectionis meminerunt. Ad Apriem hunc Iudęi post Godoliæ cædem in Aegyptum perfugere. Is Sydonijs bellum intulit, & cum Tyrijs nauali prælio dimicauit. Nouissime in pręlio in Cyreneos infeliciter commisso, magna ab eo pars Aegypti defecit. Ad quos motus sedādos Amasis missus tumultuario militariq; fauore rex est creatus. Sed dę Amasi suo

Tēporū collatio.

postea loco est dicendum. Regnauit cum Aprie in Medis Cyaxares qui fuit Astyagis pater, Is præter bellum quod cum Aliatte Lydorū rege gessit, vt proximo est volumine memoratum, in Assyrios quoq;, qui a Medis defecerant, bellasse dicitur, Ninumq; vrbem clarissimam ab eo vi captam Eusebius scribit, ae funditus excisam. Regnauit in Macedonia per id tempus Europius Philippi filius, qui infans a patre relictus, a Macedonibus in aciem,

Illyrij infantis ductu vincunt.

quum adhuc in cunis esset, est delatus, cum Illyrijs acie dimicaturis. Siquidem pugna vna cum ea gente parum prospere commissa, vt necessitas in acie permanendi omnibus imponeretur: puerum vt dixi, medijs crepundijs in procinctu statuerant. Persuasum ad id vulgo erat Macedonas vincere non posse, nisi regijs auspicijs dimicarēt, nec defuit opinioni euentus. Recentiore prælio tanto Macedones animorum ardore certasse dicuntur, vt momēto tēporis Illyrijs strage afflictis gloriari sint priori certamine non virtutem sibi bellicam, sed ducē defuisse. Fuerūt his æquales Stesichorus Lyrici carminis autor: Pittacus Mityleneus Hyrradij filius, sapientis nomen inter paucos adeptus: Duris eum Thracem fuisse arbitratus est, is cum Alcæi fratribus Melanchrum Lesbi insulæ tyrānum profligauit, quem insectatus est suo carmine Alcęus, sed eo bello quod Mitylenei de Achilitidis agro cū Atheniensibus habuere: Pittacus imperator factus, singulari certamine cum Phrynone Atheniensiū duce congressus. Erat is valido corpore, quippe qui Pancratiastes & Olympionices fuit: vicit tamē vires corporis animi prudentia: Rete habuisse fertur

Pittacus Phrynonē rete superat.

Pittacus sub clypeo occultum, quo medio certamine hostem minus ad tales insidias cautum, subito iactu implicitum peremit. Ex ea pugna exemplum retianæ pugnę in arenam manassem memorant, rei vsq; ad Romani senatus sugillationem theatralibus spectaculis vsurpatæ. Administrauit ille deinceps temp. decem annos, quam pluribus institutis ornatam sponte restituit. Alcęus, & Sappho mulier his sunt temporibus interiecti, vterq; Les-

Sapphus pręcipitatio.

bius, & poeticis studijs clarus. Sed Sappho, si vera sunt que Herodotus de fratre eius Caraxo prodidit, aliquanto recentior, vt in Amasis tempora eius musa inciderit, cuius filium Cambyses vicit. Phaontem Lesbium amauit impatienter, vt carmen, quod eius nomine circunfertur, clare demōstrat. Ex Leucadia rupe quæ amores sedare credita est, in subiectum mare, vt Menander scripsit, dedit se pręcipitem. Claruit cum his Solon Salaminus & ipse, sapientis appellatione clarus. Tenebant per id tempus Megarenses Salaminem insulam: de cuius possessione Athenienses diu cum Megarensibus pene ad internicionem armis discreptauerāt, cœperatq; ob id capitale esse, si quis Athenis de vendicanda insula legem ferre ausus esset: Solon occultam ingressus viam, simulata insania compositum domi de ea re carmen, cœno oblitus ad concitandos ciuium animos publice recitat. Fuitq; carminis principium. Ipse quidem præco chara Salamine relicta, Aduenio & cantus concio nostra tulit. Mox cætera executus ciuitatem perpulit, vt abrogata lege, insulam armis repetendam iusserit. Ad quod bellum Solon dux declaratus est. Hic duplex est fama. Sunt qui tradant Megarenses qui insulam tenebant per transfugam a Solone ad id missum, monitos nobilissimas Atheniensium matronas, solennem Choream in Goliade, patrio ritu, Cereri celebrare. Facilis futura eis rapina, omni virili cœtu inde excluso. Megarenses in spem pręde erecti, nauim conscendunt quos procul intuitus Solon, impuberes adolescentes, muliebri cultu ferrum sub vestibus habentes, Choream in littore, vt mulierum speciē applicantibus pręberent, agere imperat. Qui simulac classem attigissent, ferro occupatam, in suorum aduentum vi tenerent. Atq; ita Megarenses, spe pręde, in littus egressos in Atheniensium potestatem venisse, quorum nauibus hostes vsi, insulam subito incursu occupauerint. Altera fama est æque celebris, oraculi monitu Solonem cum

Solonis consiliū.

quingentis Atheniensium in insulam noctu nauigasse, in insidijsq; post promotorium, quod ad Eubœam spectat, sedisse, Megarenses incertis rumoribus exciri, hostes haud procul abesse, speculatoriam pręmittunt nauim. Eam Solōn in potestatem redactam, Megarico ornatu lectissimis iuuenū dedit: qui, quasi vani rumores fuissent, paccati pro Megarensibus vrbem annauigarent. Ipse terrestri itinere mœnia adortus, in se quicquid hominum in vrbe fuit subito exciuit, ita hostibus terrestri pręlio intentis, qui in naui erāt improuiso appulsu vrbem occupant. Attulit ea res multum splendoris Soloni, cęterum Megarensibus insulę obsessioni adhuc incumbentibus, post multas & varias vtriusq; ciuitatis clades, apud Spartiatas iudicio est vtrinq; certatum, in quo maior adhuc gloria Soloni quęsita est. Fertur in Salamine vendicanda Homeri testimonio vsus. Poetę carmen fuit. Bissenis Salamine Aiax cum nauibus ibat: Cecropidū quo castra loco posuere phalanges. Phileum pręterea & Erysacem Aiacis filios ciuitate ab Atheniensibus donatos, & ab his insulam dono acceptā, & illud additum q; Salaminij Atheniensium morem secuti, defunctos cum humi conderent ad occidentem non ad orientem vt Megarenses ora verterent. Pythium preter cętera oraculum Atheniensium cām fuuisse fertur: cuius voce Ionica Salamis appellata est. Secundum id iudiciū pretor creatus est Solon cū ferendarum legū potestate, in quibus cōscribendis Epimenidis Phestij opa vsus dicitur, q ex Creta per id tēpus ad piacula quędā sacrorū expianda ab Atheniensibus accersitus, a Solone fuerat in amicitiā

Salamis ab Atheniensib9 occupat.

Mos humādi diuersus.

Epimenidis sonus.

amicitiam receptus. Hunc quidam sapientum nu-
mero adijciunt. Mirum est quod de eius somno me
moriæ prodiderunt quidam: septem & quinqua-
ginta annos in spelunca quadam sopore pressum
iacuisse, tum demum excitatum quum in apertum
exiuisset faciem rerum circa se tam breui mutatam
stupuisse, videri namq; sibi paululum dormiuisse,
admirationis itaq; plenus domum diuertit, vbi
vix a maiore fratre qui iam senex erat sit agnitus.
Eius rei fama Græciam peruagata vt superis cha-
rissimus in multa deinceps veneratione fuit. In-
ter cætera diuinationis eius oracula, illud memo-
riæ est proditum, Munichiam locum Athenis mu
nitissimum diu contemplatus, dixisse fertur, incre-
dibili rerum futurarum cæcitate mortales teneri,
certo scire se Athenienses fuisse locum ipsum den-
tibus dituturos, si prospicerēt quanta inde mala in

Thaletis diuinatio.

posterum ciuitati imminerent. Simili quodam pr
sagio Thaletem Milesium adductum ferunt, qui
in parte Milesij agri admodum ignobili humari
voluit: quoniam ibi Milesiorum forum aliquan-
do esset futurum. Epimenides expiata vrbe in Cre
tam reuersus est, vbi quatuor & quinquaginta su-
pra centum annos natus vita decessit, vt Colopho
nius scripsit. Cretenses trecētum vixisse annos pr
dicabant. Solon omnium primum alieni æris ta-
bulas decreto rescidit, ne cui deinceps liceret in ne-
xum fœnerari: quidam non sorte sed fœnore leua-
tos inopes prodiderunt, ea tabularum abolitio Si-

Sisachia.

sachia nominata est. Draconis decreta quędam (tā
is Atheniensibus leges aliquanto prius scripserat)
ob pœnarum magnitudinem censuit abroganda.
Omnibus fere legibus quas ille tulit pœna erat
morte definita, vt ocij & desidiæ conuicti, capite
plecterentur. Qui olera fructusve alieno prædio
sublegissent, eodem quo & parricidæ supplicio pu
nirētur. Præscripti huius atrocitate magno postea
consensu excepta Demadis oratoria clarissimi vox
est, quæ Draconis leges sanguine notatas dixit.
Ipse Dracon rogatus ad quid omnia indifferenter

Draconis leges sanguine notatæ.

delicta capitali animaduersione vindicanda exi-
stimasset, ita occurrisse fertur, minora flagitia a se
morte digna iudicari, maioribus sceleribus idcirco
nullum atrocius supplicium a se irrogatum, quia
haud maius morte vllum reperire potuisset. Ciui-

Solonis censura.

tatem deinceps Solon censu, estimatione in ordi-
nes distribuit. In primo ij fuere, quibus quingen-
torum Medimnum esset census. Secundo dein lo-
co ascripti, qui trecentis censi forent, equosq; alere
possent. Tertius equorum onere adempto, pari cen
su æstimatus. Et ex his fere ordinibus magistratus

Attende legem.

creati, qui infra fuerunt mercenarij nuncupati. Cō-
cionis habendæ, iudicandiq; munia, cæteris exclu-
si magistratibus obibant, quam ciuilem cōstitutio
nem videtur mihi Romæ Seruius Tullius, magna
ex parte, imitatus. Consilium in Ariopago ex an-
nuis magistratibus constituit: instituti huius Dra-
conem authorem prodiderunt quidam. Secūdum
hæc, quæ dixi, vt omnem Solon ciuilis discordiæ
occasionem in futurum tolleret, ne temeraria mul-
titudo incertis (vt solet) flatibus iudicia turbaret,
ex quatuor tribubus quæ Athenis erant, quadrin-
gentos legit viros ex singulis centum, his permis-
sum, vt quæ Ariopagitæ decreuissent, si æqua visa
forent, probarent: si minus essent placita, pari pote
state rescinderent. Atq; ita, velut duabus anchoris
nixus, aduersus omnes fluctus immobilis man-
surus ciuitatis status videri potuit. Parricidij affe-

Legū capita.

ctatæ atq; tyrannidis damnari, ne magistratum cape
rent lege vetuit, nec hos solum ab honorum peti-
tione exclusit: sed eum quoq;, qui orta in ciuitate se
ditione, neutram partium secutus esset, mali ciuis
esse ratus, quum proprias rationes in tuto colloca-
rit, nulla communi cura sollicitudineve teneri. Ha
buit nec min⁹ admirationis illud, vt fœminæ quę
viros parum ad rem veneream idoneos sortitæ
essent, vnum, quem vellent, ex mariti propinquis
impune admitterent. Pecuniarias dotes e medio su
stulit, vt pauca vestimenta, & vasa quædam paruo
empta, paterna domo ferret mulier, testatus conu-
gij societatem, non precio, sed natorum charitate
iungi oportere. Ne in defunctos vita maledicta ia-
cerentur. Siquis in sacro, aut in iudicio, ciui conui-
cium fecisset, quinq; drachmis mulctaretur. Legan-
dæ pecuniæ cæterarumq; rerum facultatem testari
volentibus permissum, quum primus patrio insti
tuto in familia esse debere censerētur, quæ amicitia
propinquitati pręlata est, & gratia necessitati, in co
cautum ne dementia subdolave persuasione fie-
ret. Ploratus & lamentationes in alieno funere su-
stulit. Nec subsidia alimentave vlla filius patri de
beret, a quo non arte esset aliqua ad vsum vitæ in-
stitutus. Qui illegitimo essent thoro procreati, neu
parentes alerent. Enimuero qui meretricio non ab
stinet congressu, is perbelle demōstrat, se non libe
rorum procreationi sed voluptati studere, seq;
ipsum mercede priuat. Mœchum in adulterio de-
præhensum, impune necari voluit. Qui vim inge-
nuæ virgini attulisset, decem drachmis mulctari.
Iua vendendæ filiæ sororisve sustulit, nisi virgi-
nis adhuc in stupro deprehensæ. Qui Isthmia vicis-
set, centum drachmas: qui Olympia, quingentas
premium ferret. Qui lupum vinctum attulisset,
quinq; Drachmas ex publico acciperet: qui Lupā,
drachmam vnam: hoc pecoris, illud bonis preciū.
Vetus fuit Atheniensium hanc belluam auidius se
ctari, quippe quæ æque sit pecuariæ rei & agrorum
cultui infesta. Ex omni genere frugum mel & cæ-
ram extra Atticos fines asportari permisit. Nul-
lum ciuitate donari, nisi opificem qui cum tota do
mo se Athenas contulisset, aut perpetuo exilio na-
tali solo pulsum. Hæc illius insigniora legum ca-
pita, quę sum eo studiosius executus, q ex his ve-
lut ex primario quodam fonte, manarunt leges,

Fons Romanarū legum.

quibus postea Romani vsi sunt. Cæterum operæ-
precium est legentibus cognoscere, quę fuerint ma
gnarum vrbium ab initio leges & instituta, quæ
aut pręmium proponunt, aut puniunt, quibus vin
culis ciuitates ipsæ, vt Solon pręclare scripsit, con-

In tabulis incisæ leges.

tinētur. Idem suas leges ligneis tabulis, quas Axia
nas dixere, notatas in centum annos sanciendas cu
rauit, haud ignarus fore, vt his ciuitas longa tem-
poris intercapedine assueta, in perpetuum deinceps
sanciret. Herodotus in decem annos. Atticis legi-

Solon in Aegyptū nauigat. Soli.

bus cautum prodidit. Sed vt omnia sanctius cu-
stodirentur, in Solonis verba Senatus populusq;
in foro ad lapidem iurauit, ipse ad omnes discep-
tationes declinādas, quæ praua legum interpre-
tatione in dies magis oriebantur, in Aegyptum
nauigauit, multumq; ibi dedit operam eius gen-
tis sacerdotibus. Inde in Cyprum delatus Phi-
locypro regulo autor extitit, vt vrbem Epenam
in Cilicia, a Demophoonte Thesei filio olim
conditam ampliaret in opportunioremq; trans-
ferret locum, quod ille secutus in autoris me-
moriam Solos deinceps dixit. Congressus est

Thaletis cōmētū.

& cum Thalete Milesio, apud quem de re
vxoria, deq; liberis orto sermone, quum vtrum
q; vltra modum probaret Solon, mirareturq; Tha
letem eū esse qui nunq; procreatiōi operā dedisset,

rem

rē ille cōmētus est haud memoratu indignam. Hominem subornauit, qui se Athenis illis ipsis dieb⁹
Miletū applicuisse diceret, inde de ciuitatis statu appellatus, omnia ibi florere diceret, vnum dūtaxat
sub id temp⁹, quo inde soluisset, lugubrem casum accidisse, ꝙ clarissimi viri filius vnicus, cuius pater
peregrinari diceretur, adolescens pręclaræ indolis fato cōsumptus esset: cuius funus tota ciuitas magno esset luctu prosecuta. Tū demum de patris nomine rogatus, excidisse id sibi diceret, quod si subijceretur, posse se facile reminisci. Postridie igit quū
frequenti foro, ābo de more inambularent, obtulit se ille ex composito. Hic ad primam funeris mentionem quum Solonis animum perculisset, moxq;
fabulæ ꝓgressu hospes ille eo peruenisset, vt tantū patris nomen reticeret, cætera haud dubiæ filij interitum Soloni nunciarent, quum iam amenti similis ipse suum nomen subiecisset, atq; id ipsum esse
nauta affirmasset, doloris magnitudine victus, per

Fœdū in Solone spectaculum.

sonę simul suæ, atq; loci oblitus, sese humi affligit, capillumq; & barbam vlulatu alternis manibus cōuellit, mugitu eiulatuq; totum complet forum.
Omnis multitudo fœditate rei confestim in eum vnum conuersa est. Thales vanæ illius cōflictationis conscius, aliquandiu passus est hospitem insana illa muliebriq; lamētatione debacchari. Postremo afflictum humo leniter attollens, sis inquit bono animo Solon, viuit filius tuus. At volui te non
ignorare ad quid insaniæ liberorum amor parentes adigat, & ꝗ non inepte faciant, qui hæc animorum vincula, quum honeste possint effugiant. Fuit

Crœsus. Tellus.

deinceps Solon nō nihil apud Crœsum ab eo Sardis accersitus, ibiq; regios intuitus thesauros, rogatus e: quem mortalium felicissimum, aut quem
Crœso feliciorem arbitraretur, Tellū inquit Atheniensem virum optimum, qq; optimos quū haberet filios, fortiter pro patria dimicans, occubuit. Iniquo id Crœsus tulit animo, atq; iterum sciscitatus
quem inquit secundum Tellum istum cuius fortunam tantis opibus prætulisti, beatissimum hominum iudicas? Cleobem respondit & Bythonem
fratres egregio mutuoq; inter se amore, pietateq;
in matrem insigni, cuius currum quum boues iumentaq; deessent, æquatis iugo ceruicibus ad Iunonis templum pertraxere, quod pientissimum spectaculum quum totius in se multitudinis oculos

Cleobis. Bython.

vertisset, essetq; mater omnium voce felix iudicata, ipsi post sacra epulati media noctis quiete ambo animam exhalassent. Crœsus adhæc ira incensus, ergo me inquit negas in beatis & felicibus habēdum? Tum Solon, nulla inquit rex, vt arbitror,
miranda res est, quæ fortunæ subiacet, nec qui eam possidet a me vnq; felix iudicabitur. Sapientes viri eum felicem arbitrari solent, cui optatissimus vitæ exitus contigit. Nec multo plura deinceps locutus, Sardibus discessit. Nec abeuntem Crœsus vllo
est honore prosecutus. Erat tum ibi Aesopus fabularis historiæ autor, qui quum in magna esset apud
regem dignatione, molesteq; ferret Solonem inhonoratum mitti, monuisse eum dicitur regum consuetudine aut minime, aut ꝗ placidissime vti oportere. Cui ab eo ita est occursum, immo Hercule aut
minime, vt ais, aut ꝗ optime. Athenas reuersus ciuitatem graui seditione turbatam inuenit. Erant
tres in ea celebres factiones, quarum vnius prin-

Pisistrati via ad Tyrannidem.

ceps fuit Pisistratus homo, callido ingenio dominandiq; cupidissimo, qui vt ad principatum, quē
animo conceperat commodiorem sibi faceret gradum inopum causam aduersus diuites suscepit
tuendam. Nouissime quasi ab hominibus aduersę
factionis insidijs exceptus, curru in publicum delatus, vulnera populo ostentat, quæ ipse sibi intulerat, ibiq; multa questus, ꝙ ob suum in plebe subleuanda studium capitalibus petitus esset insidijs,
nec homines aduersæ factionis insidiari desituros, ꝗdiu ipse de multitudinis commodo cogitaret. Cōmendare igitur salutem suam populo, pro quo capitales subijsset simultates, certo scire se nisi aliquo publico præsidio staret, breui futurum, vt inimicorum fraude opprimeretur, nihil minus affirmans tutum homini, ꝗ inter eos viuere qui & nocere possint, & velint. His ille facile obtinuit, vt circa se præsidij causa, L. armatos haberet viros. Hi ab
ipso armorum genere Corynephori sunt nomina-

Pisistrat⁹ Tyrannidem occupat.

ti, ea Pisistrato materia data est tyrannidis sibi stabiliendę. Ferūt Solonem diu multumq; obstitisse,
ꝗꝗ iam grandis natu, ne viro dominandi cupido latus armis communirent. Fugere alios Pisistrati
artem, se autem perspicue cernere, ꝗ perniciosa ille libertatiq; inimica animo agitaret consilia. Publice hæc Solon in Pisistratum, quæ postea est carmine complexus. Aspicite in linguam, & blandi fallentia cunctos Verba viri, qui nos vulpinis passibus ambit. Permissum Pisistrato est vt non solum
Corynephoros publice decretos haberet, sed si maiore adhuc opus ei esset præsidio, ad libitum sibi
compararet. Huiusmodi ille occasione fretus arcem armis occupat, apertamq; exercet tyrānidem.
Fit cōtinue ab Alcmeonidis fuga, qui diuersæ erāt
factionis. Solon clare vociferari, esse libertatem
armis repetendam, facilius dictitans potuisse adolescentem tyrannidem opprimi, sed multo pulcri⁹
fore adultam restingui. Quum his ille parum omnino proficeret, ex publico domum reuersus, in
Angiportu arma quęcunq; domi habuit, ordine disposuit: deos hominesq; testatus, nihil a se, quod
ad ciuium libertatem attineret, prætermissum. Mo-

Pisistrati leges.

nitus ab amicis fore, nisi vrbe excederet, vt Pisistrati iussu interficeretur, in ea esse perseuerauit, rogatusq;, qua fretus vi in sententia permaneret, senectute inquit audacior fio. Cæterum tantum abfuit, vt Pisistratus illi aliquo modo nocuerit, vt in
summo etiam honore sit ab eo habitus. Nec in ea
re solum popularem præ se animum tulit Tyrannus, sed & leges quas Solon tulerat, magna ex parte custodiuit, nouas aliquot adiecit. vt qui oculos
in bello amisisset publice aleretur, etsi Heraclides
pōticus hanc quoq; ad Solonem non Pisistratum
retulit. Ipse vt Ephesius Phamias prodidit minus
biennio post libertatem tyrannidem oppressam
superfuit, vt alij multo longius. Aristo. fabulosum existimat sermonem a maioribus de eius cinere vulgatum, qui ipsius iussu sit circa Salaminem
dissipatus. Vixere cum Solone & alij sapientiæ no-

Bias Prieneus.

men adempti & in his Bias Prieneus Teutami filius, qui Messenias redemis puellas, parentibusq;
adiecta dote restituit ob idq; Messenij Tripodem
illi in mari a piscatoribus repertum: inscriptumq;
sapienti: vt viro ea appellatione digno publice
miserunt. Eum Bias repudiatum Apollini, quia solus is sapiens esset, mittendum censuit. Huius fræti consilio Prienei, ab Halyatte Lydorum rege
tritici aceruos mentiti, quod Milesios alij fecisse
aiunt, pacem impetrarunt. Biantis commentum
fuisse aiunt, vt sub legatorum a rege accessum, arenarum cumuli tritico cooperti, in publico cōstruerentur, vt laxitate annonæ Prienei diutius bellum
laturi viderētur. Ipse iam grandis natu, cum pro
hospite causam dixisset, ceruice in nepotis sinum
reclinata, expirauit. Inter multa & varia eius viri

Apophtheg

Apophthegmata illa vulgo memorãtur. Indignũ
hominem non esse ob diuitias laudandum. Quic-
quid boni in vita contingat, ad Deum referri opor
Cleobolus Lindius. tere. Fuit & Cleobolus Lindius Euagoræ filius illi
æqualis. Duris Carem eum fuisse ait. Ad tria milia
carminum scripsit. Extant huius quoq; aliqua sa-
piẽter dicta, breuibusq; sententijs complexa, in qui
bus est illud. Auditor potius quam multiloquus,
magis studiosus quam indoct⁹. Scripsit & celebre
Epigrãma illud in Mydam regem, & alterum de
ratione anni multo ingeniosius, quod ad Homerũ
quidam referunt. Est vnus genitor, nati bona pi-
gnora bis sex: Triginta cuiq; natæ sed dispare for-
ma. Hæ niueæ aspectu, nigræq; coloribus illæ: At-
q; immortales omnes moriuntur ad vnam. Extat
eius epistola ad Solonem, qua illum, occupata a Pi
sistrato patria, ad Lindum incolẽdam inuitat. Ae-
Chilon Lacedæmonius. qualis his Chilon Lacedæmonius, Demageti fili⁹,
cuius tria illa aureis literis complexa, in Delphici
Apollinis templo insigniter scripta dicuntur. Co-
gnosce teipsum. Lis & æs alienum comites mise-
riæ. Ne q̃d nimis. Nec me latet q̃d de primo Apoph
thegmate alij opinati sint. periit Chilon immo-
dica lætitia, quum filiũ Olympiæ coronatum, in
complexibus teneret. Quo haud dubie apparet, fa
cilius esse præcipere, quam quæ præcepta sint ser-
Anacharsis Scythar. uare. Quidam Anacharsim Scytham in sapientũ
numerũ reposuere. Fuit is Caduidi regis frater. Ex-
tat eius epistola ad Crœsum regẽ in hanc sententiã
scripta. Lydorum rex in Græciam veni: Græcorũ
studia & instituta percepturus: auro autem nihil
egeo, satisq; est mihi, si melior ad Scythas, doctior-
q; reuertar. Pergam tamen ad te Sardis, cupiens me
tibi familiarem & amicum fieri. Sunt qui figura-
lis rotæ & Anchoræ inuentum ad hunc referant. Pli
nius hanc ad Tyrrhenos refert: Figulinam artem
Mison ad Chorebum Atheniensem. Mison Cheneus Stri
Cheneus monis filius, an in sapientum ordinem venerit, du
Pherecides Syr⁹. bitatum (vt video) est. Anacharsis rogatus, quem
se sapientiorem putaret: Cheneum Misonẽ respõ-
dit. Illustrior omnino Pherecides Syrus, Badis fi-
lius, his temporibus interiectus. Extat ipsius ad
Thaletem epistola. Mira quidem sunt ac citra fidẽ
referenda, quæ Græci scriptores de eo memoriæ p-
diderunt. Ferunt eum Samio littore deambulantẽ,
nauim plenis velis currentem intuitum, post pau-
lulum mergendam prædixisse, nec defuisse verbis
fidem, obruptamq; fluctibus quum adhuc in con-
spectu esset. Perilaum Messenium hospitem suum
monuisse fertur, vt cum tota familia a patria absce
Pherecidis exit⁹. deret, paucisq; inde diebus Messenam captam ab
hostibus crudeliterq; vexatam. Primus de animorũ
immortalitate ex eo sermo profectus est, vt quidã
existimãt. Nec vnus est de huius exitu rumor. Sũt
qui e Corycio monte vltro dicant præcipitatum,
Delicq; sepultum esse ferunt, alij Phthiriasi consum
ptũ. Hermippus autor est mandasse se ab Epheso
homine in Magnesiorum finibus institui, vt Ephe
sij cum Magnesijs postridie acie dimicarent (erat
tum forte inter ambas ciuitates conflatum bellũ)
perijsseq; vt victoriam adepti, suum ibi corpus tu-
mularent, atq; ita accidisse, vt post victoriam ab
Ephesijs eo quo fuerat loco exanimis repertus, q̃
honorificentissime sit sepultus. Si Pythagoras eũ
vt fertur ægrotum vidit, his procul dubio est æqua
lis habendus. Cæterum Andron Ephesius duos ce
lebrat. Pherecides hunc Astrorum, illum Theolo-
gicæ disciplinæ peritum: cuius studiosus fuerit Py
thagoras: sed his aliquanto recentior, vt Eusebius
colligit. Solis defectio in hæc tempora incidit, quã

Milesius Thales multo ante præuidit, futuramq;
Anaximander prædixit gentibus. Fuit is Thaletis **Anaximander.**
discipulus & ipse Milesius, Praxiadis filius, qui his
temporibus interiectus, primus omnium posuit
rerum principium & elementum, idq; immensum
& infinitum, nullo aeris & aquæ posito discrimi-
ne. Illius partes immutari, totum ipsum immuta-
bile esse. Terram medio loco in centri speciem con
sistere. Lunam globosam esse splendoremq; & lu-
men a Sole mutuari. Solem nil aliud esse, quã pu-
rum ignẽ, nec terra magnitudine inferiorem. Gno-
monis commentum ad hunc referunt, quem reper
tum Lacedæmone publico statuit loco. Solis con-
uersiones & æquinoctia, vt Phauorinus prodidit,
primus obseruauit, terræ & maris ambitum descri
psit. Et q̃d ad astrorum, cœlestiumq; motuum sciẽ
tiam attinet: Zodiaci circulorumq; typum animo
cõceptum, ex materia fabrefecit, multo adhuc plu-
ra inuestigaturus si longior ad opera naturæ explo
randa illi contigisset ætas, interijt sexagenarius. In
cidit Solis deliquium cuius nuper mẽtio facta est,
in annũ vltimum septimæ Olympiadis, ac quadra
gesimæ, quo fere decennio Isthmia sunt Melicertæ
primum celebrata. Eorum origo multo antea est a
nobis explicata. Pythia & ipsa tum quoque, vt a-
pud Eusebium reperio, cœpta sunt celebrari. Pari
ferme interuallo Nemæi ludi post eos, qui in Ar-
chemori funere fuerant primo instituti, ab Argi-
uis magno sunt Græciæ conuentu acti. Cæterum
id ludicrum in septimum Seruij Tulli annum in-
cidit, cuius gesta iam hinc erant mihi explicanda,
nisi paucarum vrbium conditio, & Iudaicarum re
rum quædam, ne temporum præuerteretur ratio,
prius essent referenda. Perinthus sub id tempus, **Perinth⁹**
quo hæc quæ diximus gesta sunt, in proponride **Heraclea**
est condita. Mox Thraciæ Metropolis fuit. Est He- **Camarina.**
raclea post multas ætates dicta. Marmoreum ibi
Theatrum inter rara hominum opera celebratum. **Massiliæ**
Camarina in Sycilia a Syracusanis, & a Phocensi- **cõditio.**
bus in ora Galliæ Massilia. Trogus autor est clas-
sem eius gentis latini littoris oram legẽtem Tybe
rinum ostium ingressam, amicitiamq; cum Roma
nis iunxisse, quum Priscus Tarquinius adhuc Ro-
mæ regnaret. Phocenses Tyrrheniæ Liguriæq; orã
præteruecti, inter feram Gallorum gentem & Li-
gures, vrbem condiderunt, haud procul ab Roda-
ni ostijs, remotiore sinu, velut angulo quodã ma-
ris. Celebre deinceps studium eius ciuitatis in Ro-
manos, ferunt Massilienses Roma a Senonibus ca
pta, publico luctu prosecutos amicæ ciuitatis cla-
dem, aurumq; in medium collatum, vt certum põ
dus ad se redimendum Romanis expleretur. Sola
Gallicarum vrbium, cum punicis temporibus in
Gallia Italiaq; bellatum est, in perpetua fide man-
sit, quin & ciuilibus bellis in veteri studio prope
ad excidium perseuerauit. Apparatus vrbis mores
q; ciuitatis suo loco explicabuntur. Et hic quidem
erat humanarum rerum in Europa status, quum
in Mesopotamia maiora quædam in tribus pueris
extiterunt naturæ opera. Legerat sibi Nabuchdo- **Triũ puerorũ miraculum.**
nosor, ex omni Palæstinæ prædæ multitudine,
pueros eleganti forma, quos eunuchos fecit (id fu-
turum C. ante anno vox prophetica demonstra-
uit) instituebantur illi regis iussu liberalibus disci
plinis, quibus Chaldæi plurimum vtuntur, profe-
ceranq; in eo genere pueri regia stirpe procreati,
Ananias, Misael & Azarias, quos gentili voce As-
syrius, Sydrachum, Misachum, & Abdenagonem
dixit. Iosephus pro Azaria Danielem habet, quem
mutato nomine ait Baltasarem nominatum. Erãt

o hi ob

hi ob ingenij altitudinem, præmaturūq; profectū,
regi præ cæteris charissimi, alebanturq; regalibus
epulis. Dubiū est, sapientiæ dogmate an sponte ad
id animū adiecerint: satis constat, omniū animan-
tium carnibus repudiatis, legumina oleraq; esita-
re aliquādiu pseuerasse, vnde postea Pythagoricū
dogma ortum videri possit, si verum est, qđ vul-
go video persuasum, Pythagoricæ sectę viuos car
nibus abstinuisse, cum Chaldæis Pythagoras cer-
te congressus est. Accidit interim vt Nabuchdo-
nosor miram per quietem intuitus speciem, volu-
crem idoli repente experrect⁹ amiserit formā, Chal
dæosq; percōtatus, an fieri posset, vt ea quæ in som
nis sibi imago obuersata esset, in memoriam reuo
cetur, negātibus cunctis humanū id opus esse, qm̄
cōiectare hominū sit, nō diuinare, instat rex insolē
tius extiumq; breuiter sapientibus cōminatur, ni-
si id oraculū sibi expedirent, vix nocte vna ad id
cōminiscendū data iminebatq; haud dubia mors
omnibus, & in his tribus adolescentibus eiusdem
sapientiæ affectatoribus, tū per noctē soliciti, ad di
uinā opē cōfugiunt, gentile numē supplices orāt,
vt si sua si maiorum pietate mererentur, qualis illa
regij somni fuisset adumbratio: sibi ante lucem de
monstraretur. Audijt Deus puerorum preces. Ac
vbi primum illuxit, Daniel aditum ad regē sibi pe
tijt, multūq; prius attestatus ne fraudi esset alijs q
supra humanas vires sapere nequiuissent. Cogitan
ti tibi inquit rex, qui hominū in terris rerū potitu-
ri essent, talis per quietē est visio oblata, vt statuā
cerneres supra modū proceram, cuius caput aureū
esset, humeri & brachia argentea, ex ære venter &
femora, crura & pedes ferrei. Mox saxum ingens,
iugo montis repente auulsum, in statuam procu-
buit, cuius impulsu prostrata & attrita imago, in
puluerem abijt ventorq; flatu dissipatū, saxum adeo
creuit, vt totam sua magnitudine terram occupa-
ret. Imaginis huius hæc ratio fuit. Caput statuæ As
syrium inquit regnū demōstrat. Brachia & humeri
duos reges qui hoc euersuri erant imperium. Horū
alter æramento similis, ab occidente destruet id re-
gnum, quod ipsum ferreū postea excipiet, tenebit-
q; late omnia. Cætera q̄ ille executus est, consulto
Iosephus a se silentio ait pretermissa, qm̄ præterita
scriberet nō futura, cūq; obscure nimis & pplexe
illa quoq; quæ ad statuam attinerent, ab eo videri
possunt relata. Sed si in talibus coniectura scripto-
ribus licet vti videtur mihi, aureū illud caput As-
syrium regnum significasse, quod primū omniū
fuit in terris cōstitutū. Argentea brachia, Arbaces
medus & Cyrus, quorū Assyrio sublato imperio
Medicū ille regnum constituit, hic Persicū. Ven-
ter & femora ænea Alexandrum Macedonē qui ru
bicundo fuit colore, is ab occasu profectus orientē
subegit, cuius regnum post eius mortem a successo
ribus, quos per femora possis intelligere, est scissum
per ferreos pedes haud inepte Romanos aliquis in
terpretabitur, qui magis adhuc occidui quam Ma-
cedones fuere, Macedonūq; opibus euersis late o-
mnibus terris sunt dominati. At quæcunq; conie-
cturæ illius fuit ratio, ea enī vt dixi parum perspi-
cue traditur, satis constat, ob eam rem, Danielem
& alios in magna iam inde apud regem admiratio
ne fuisse, sed parum fida sunt principum studia, eo
rumq; fauor facile mutabilis. Sunt pretera summę
fortunæ ingenia laudis & gloriæ cupida, quale tū
in Babylonio rege fuit, qui sibi ex auro statuam
sexegenum cubitorum celebri hominum conuē-
tu dedicaturus, edictum proposuit, vt ad tubæ &
symphoniæ concentum humi procumbentes, sta-

Nabuchdonosoris somnium.

Somnij species.

Nocturnæ visionis interpretatio.

Aurea Nabuchdonosoris statua

Tres pueri flamma seruati.

tuam adorarent. Hebræi adolescentes impium fa-
cinus auersati, satis scire gentili lege scriptum, So-
lum Deum adorabis, procumbere noluerunt. Ho-
rum audacia rex commotus, præcipitari iubet vin
ctos adolescentes in fornacem ad hunc vsum accē
sam. Rex mira hic accidisse traditur, innoxias tres
pueri flammas experti, medioq; camino impune
commorati, hymnū Deo seruatori cecinerūt. Cui⁹
rei miraculo, tam impiū sit dicere, numen nō inter
fuisse, quam delirum fuerit literarū monumentis
id tradere, nisi ita factū crederemus. Iosephus Bero
sum secutus duos Babylonis ait reges vno nomi-
ne appellatos, patrē qui Ieconiā cū vxore & liberis
sponte deditum, in Assyriam traduxit, quiq; Sede-
chiam cōstituit regē & Iuniorē alterū, qui huic suc
cessit, a quo Sedechias excæcatus est, Hierosolyma
q; excidio dedita, cuius Megasthenes i quarto rerū
Indicarū meminit. Fueruntq; eius gesta multo ma
iora Herculanis, si vera sunt quæ ille scripsit, quip
pe qui Libyen & Hiberiam vastauerit, Tyrum triē
nio obsederit, vt Theophrastus in Phœnicū pro-
didit historia. Sed miror ea Iosephum credidisse;
nam vt nihil de Hercule dicam, cui ridiculum sit
Nabuchdonosorem omnibus pene gentibus præ
terquam Iudæis ignotum comparare, haud video
quo pacto tam longa expeditio in obliuionē vene
rit, vt nullius sit literarū monumētis illustrata. Suc
cessit vt idem autor scribit Iuniori illi, qui auream
sibi statuam conflauit, Amilmadapacus, qui Ieco-
niā soluit, atq; in magno habuit honore. Is Egres-
sario filio regnum per manus tradidit cui Labosor
dachus successit, quē Cyrus expugnauit. Labosor-
dacho Nabor. Hic LIX. anno post Nabuchdono
soris Iunioris mortem, regno potitus est. Cæterū
sub id tempus quo Hebræorum pueri ex camino
ignis seruati sunt, Romæ Seruius Tullus iniussu
populi regnum cepit, de cuius ortu & incrementis
super ea, quæ in Tarquinij rebus explicandis scri-
psimus, abunde multa Dionysius pdidit fabulo-
sa etiam quædam vt mihi videtur, sunt quæ de ge-
nitali membro repente orto super regiam aram,
quod Ocrisia Seruij mater prima omnium viderit,
eoq; prodigio rex motus, in ipso conclaui mulierē
nuptiali cultu clauserit, atq; ita a Vulcano alioue
domestico genio sit Ocrisia pgnans facta. Sed hæc
opinio, vt longius a fide distat, ita minus celebra-
ta: satis constat, qđ ad eius incremēta attinet, sit mi
nore indoie q̄ fauore domi militiæq; versatū, quip
pe qui priore bello Sabino, ob strenuam inter equi
tes nauatam operam, fortitudinis præmia primus
a rege acceperit. Rursus altero bello, pugna ad Ere-
tum cum eadem gente commissa, corona donatus
est quum. XX. ferme esset annos natus. Auxiliorū
deinceps latini nominis dux factus mirifice rē Ro
manā iuuit, eo bello quo omne Hetruscum nomē
Romano cessit imperio. Per hæc ille regi insinuat⁹
nihilo inferior ciuilibus officijs repertus, breui ad
patriciatū traductus, quum duæ regi filiæ essent, ea
rum alterā duxit vxorem, ac iam inde publica ne-
gocia, quibus socer morbo primo, mox senio con
fectus, impar esset, domi forisq; egregie administra
uit, adeo omnia tempestiue executus, vt regis præ-
sentia in nulla re desideraretur. Tarquinio igitur
per eum modum, quo diximus, sublato, priusquā
mors eius palam facta esset, percussoribus suppli-
cio affectis, Martios parricidij accersitos, absentes
perpetuo damnauit exilio, bonaq; publicauit, fir-
matis interim opibus, vt regiæ stirpis curator, cu-
stosq; reipublicæ, regia obibat munera. Ferre id in
digne patres, & iam cōsilia inter se agitare, vt quū
in curiā

Duo Nabuchdonosores.

Seruij Tullij ortus.

Seruij successus

Oro Serui Tulli. in curiam Seruius venisset, cogerent illum se in ordinem redigere. Tullus quum hæc, quæ mouebantur, resciuisset, plebis animos sibi concilandos ratus, si dignitatem retinere vellet, multitudine ad cōcionem vocata, duobusq; Tarquinijs pueris iuxta pulpitum locatis, ita ad populum verba fecit. Multiplex & varia necessitudo hortatur me quirites, ad hos paruulos Tarquinij vestri nuper regis nepotes, omni officio & pietate cum tota domo tuendos. Ille me patre orbum, qui fortiter pro suis dimicans ciuibus occubuit, patria simul & fortunis, priusquam nascerer, priuatum, nudum, egenū excipiens inter liberos suos regio culmi educauit. Ille me domi militiæq; ornatum vestro suffragio ad amplissimum ordinem traduxit, in generum asciuit, vt filium coluit, amareq; perseuerauit. Ille demum capitales expertus insidias, priusquam vita decederet, horū mihi salutem credidit, vxorem, filias, omnemq; familiam præsenti clade consternatam multis precibus commendauit. Ecquis me virum, quirites, aut in Deos pium, aut in homines iustum existimet? si regios manes, quibus tantam debeo gratiam, tam pio officio frustrarer? si hos miserabiles pueros paterno auitoq; præsidio priuatos, si Tarquinij coniugem, si filias, si totam domum, vnde tanta in me manauit pietas, inimicorum sæuitiæ vexandam relinquerem? dignus ipse qui multo fœdiora paterer, si fidem meam in tanta necessitudine negligerem. Quin siqua potius horum illi adhuc cura est, sentiat me virum bonum, gratū memorem: sentiat me talem, qualem ipse ab initio in se & suos esse voluit. Dignus hac pietate, digni nepotes, quibus ob aui memoriam tota opituletur ciuitas. Ille Romano imperio Latinos subegit, ille Hetruscos, & Sabinos, ille finitimos omnes, qui Romanum nomen ad id tempus oderant, bello domuit, domitos vestrū accipere imperiū inuitos coegit. Tarquini⁹ vrbē publicis excoluit operib⁹.

Repetitio. Tarquini⁹ ciuitatis ordines auxit, ornauit. Horum vos meminisse oportet qrites, hæc fama, & officio celebrare, ne meritorū memoria sit a vobis cū Tarquinio sepulta. Agite quæso vestroq; fauore & præsidio hos miserabiles pupillos protegite, vt non Seruius, sed Romanus Po. his tutor videatur relictus. Haud enim vnius patrocinium æque illos ac vestrum tuebitur auxilium quirites. Cæterum hæc ego coactus sum pro cōcione a vobis precari: Quoniam, vt audio, plerique in vnum conspirarunt, vt imperium hoc in alios transferant, eo videlicet cōsilio, vt me & omnem Tarquinij domum inimicorum sæuitiæ, omniq; iniuriæ contumeliæq; obijciant, sed imperium hoc vestrum est, quirites, in quo decernendo velim vobis succurrat, quos ego labores, quæ discrimina pro vestris commodis, p huius imperij incrementis, & domi & militiæ vestro adierim. Pro quibus siqua mihi debetur gratia eam his pueris relatam velitis quæso. Non enim vt mihi ipsi imperium pararem, quo nemo est me vno indignior, sed vt Tarquinij nepotibus præsidio essem, reipublicæ sum admotus. Quare vos, p afflictam miserorum fortunam, per auitos manes deosq; omnes oro & obtestor, quirites, ne hos pueros fidem vestram implorantes (satis implorant quos ante pedes vestros supplices videtis, licet per ætatem fari nequeant) in tanto discrimine deseratis, ne vestro præsidio destituti, auito simul imperio, vitaq; periclitentur. His Seruius, simulq; pecuniam ad leuamen alieni æris, legisq; promulgatio-

Peroratio. nem pollicitus, ne quis ob debitum vinciretur amplius, rem indignā fieri testatus ob æs alienū eos ciues propria libertate priuari, qui publicam armis tuerentur, addita & census ratio in certum modū distribuenda, quo fieret, vt bellorū onera in diuites ab inopibus verterentur. Et qd' ad studiū conciliandum oīm potentissimū fuit, agrorū, qui a paucis possiderentur, diuisione proposita, plebi mirifice insinuatus cōcionē dimisit. Mox nominib⁹ receptis, mensisq; in foro positis, pecuniā quæ debebatur creditorū singulis repræsentari iussit, proposito inde edicto vt publico agro qui eum tenerent intra certū tempus decederent. Parabat ad hæc po- Seruij largitio.
pulares quasdam leges scribere, non nullas etiā a Romulo & numa latas, temporisq; interuallo propemodū antiquatas, in vsum reuocare, quum senatus suam per hæc ratus solui potentiā, non vt pri⁹ de imperio illi abrogando consilia agitare. apparebat em̄ si in suffragiū itū esset, fore, vt ob recentem gratiā haud dubie populus eū iuberet regnare. Visum igitur silentio rē obliterare, patiq; eum iniussu populi regnū qd' furatus esset tenere, haud ignari, quum fauor ille remittere cœpisset, quādo nihil Patrū cōsilium.
sit populari aura leuius, & ad omnia momēta mutabilius, fore nunc vt multitudo, libertatis suæ admonita, regnum neq; lege, neq; suffragio vsurpatum, sua spōte ab eo repeteret. Sensit Tullus quorsum pertinax illud curiæ silentium tenderet, mox & ipse in suas artes conuersus, rumores tota vrbe dissipādos curat, patricios Tullo insidiari, fore, vt breui illorum fraude opprimeretur, ni eorum consilijs iretur obuiam. Vbi hanc ille famam in ore multorum esse sensit, tum sordida amictus veste Ocrisia matre, Tanaquille vxore, Tarquinijsq; pueris comitāribus in forum mœstus descendit. Perculit multitudinem nouus ille comitatus, insuetusq; Tulli habitus, confestimque concursus ingens est ad eum factus, sciscitantibusq; alijs alios, satin saluæ res essent, quid ita mœstus rex esset? quid domesticus ille sibi comitatus vellet? Ipse mœstus silentio pulpitum ascendens, ita ad populum infit. Fui ego ad hunc diem quirites de Tarquinij nepotibus solicitus, ne quid grauius illi ab inimicis paterentur, nunc de propria salute mihi cogitandum Oro Seruij ad populum.
est, metusq; ingens cepit, ne pro meo in vos studio & liberalitate, tetra clades & ignominia sit paulo post mihi adeunda. Satis compertum habeo, capitales mihi insidias pari, esseq; in caput meum a patricijs non paucis coniuratum. Nec si ab eis quæri possit, qd tam mihi infesti sint, aliud, vt reor, obijcere possint quā q grauiter & indigne ferant, me eum in vos esse, qui iam antea fui, quiq; si per eos liceat esse cupio. Eminent in tanto iratum æstu sceleratorum odia, q non permiserim eos in fortunas & libertatem vestram ad libitum grassari. Accedit his eorum dolor, qui agrum, vestro sanguine quæsitum, peculari, non minus dolent a me vobis diuisum, quā si proprijs fortunis spoliati essent. Sunt & alij qui succenseant, q ex censu cogēdi sint tributum conferre, legibusq; deinceps æquiorib⁹ assuescere. Quibus stimulis adacti, consilia inter se vt audio, agitant, vt exules in vrbem restituant, atq; in Anci filios regnum conferant, qui Tarquiniū vestrū regem optimū quirites interfecere, qui sceleris sui conscij, quia iudicio non affuerunt, exilio damnastis, aqua & igni interdixistis, bona ademistis. Hi nunc si in vrbem reducantur, quæ tum mihi mala, quæ Tarquinijs pueris, quæ vniuersæ familiæ futura sint, etsi nō dixerim, intelligere tamē potestis Quirites, nullū cōtumeliæ, sæuitiæ, crudelitatis genus inexpertum relinquent, non ætatis, non sexus discrimen habebunt vllum, ferro, flamma,

cæde omnia fœdabunt. Alium super alios strage
cumulabunt, distrahent, illudent afflictæ domui,
insultabunt vestris capitibus, q̃ tam diu passi sitis
nos incolumes esse. Q. si tanta inuidia digni sum⁹
placetq; vobis quirites Martios ad nostrũ exitium
reuocari, vt Tarquinij nepotibus mecum cæsis Re
ges creentur, feremus æquo animo quamcunque
fortunam vos ipsi feceritis, sed per omnes vos oro
deos quirites, si quid apud vos Tarquinij memo-
ria valet, si quid meum studium, pietas, obseruan-
tia mereri potest, obtestor, vt quæ vestra sit in hoc
vno sententia, sine cunctatione aperiatis: vt si alij
digniores hoc honore videant̃, hi pueri cũ Tarqui
nia stirpe procul hinc, ne inimicis ludibrio sint,
facessant. Nam de me ipse aliquid fortasse genero-
sius statuam. Satis enim ad virtutem & bonam fa
mam vixi. Accipite fasces & regia insignia, dateq;
si placet patricijs, ego in nulla re molestus ero vo-

Peroratio.

bis præsens. Hæc eo dicente & iam discessum mo-
liente, coortus est clamor, precesq; lachrymis per-
mixtæ rogantium, vt in administratione perseue-
raret, nec cuiusquam insidias vereretur, saluo & in
columi Romano populo. Illata deinceps ex com-
posito est a paucis mentio vt rex crearetur, secutusq;
consensus ingens poscẽtium, vt in suffragia mit

Seruius Rex declaratur.

terentur. Hic ille ne occasio diu expectata e mani-
bus laberetur, quum populo gratias egisset, comi-
tia in certum diem edixit, quibus Rex omnib⁹ fere
suffragijs est postea declaratus. Hæc Dionysius. At
Liuius, cui libentius in hac parte accedo, autor est,
Hetruscum bellũ gestum, censumq; ciuitatis prius
ab eo descriptum, aliaq; vrbana opera absoluta, q̃
regẽ fieri consigisset, nec Martiorũ rediñ cum veri
tũ in concionẽ descendisse, sed Tarquinij iuuenis
verba, qui dicebatur sæpius iactare, Tullum iniuſ-
su populi regnare. Verum siue hæc, siue illa causa
fuit, quæ eum populi animum periclitari coegit,
Rex declaratus super bellum quod cum Hetruscis
ꝓspere gessit, leges de iniurijs & negocijs tulit. Ad-

Viminalis & Quirinalis colles.

didit & alias his haud min⁹ populares. Viminalẽ
& Quirinalẽ colles vrbi adiecit, ac tum demũ Po-
mœrium vrbis est maxime ampliatũ, septem colli
bus eo cõplexis, ipseq; in exquilijs habitauit, vt ce-
lebrior fieret locus, vrbem in quatuor velut regio
nes partitus, vnam Palatinã nominauit, Suburba
nam alterã, Tertiã Collinam, reliquã Exquilinam
omniũ nouissime institutam. Dionysius verũ vr-
bis ambitum, qui Pomœrio continebatur, haud
multo maiorem Athenarum circuitu fuisse credi-
dit, atqui si quis circumiecta ædificia, & a forma vr-
bica nihil dissidentia cõplexus Pomœrio applicet,
longe maiorẽ circũscribat aream. Plinius Pomœ-

Pomœrij ambitus.

rij ambitum Vespasianis imperatoribus. XIII. mi
lia passuum & CC. habuisse autor est, septẽ intra se
inclusis collibus in. XIIII. regiones distinctũ, Mil
le & amplius vicos, Portas quatuor & triginta ha-
buisse, ad quas paribus spatijs viæ decurrerẽt, ab au
rea columna, quę in foro Romano fuit. Enimuero
si quis tectorũ extrema cũ prætorijs castris animo
cõcepisset. LXX. milium passuum & amplius fuit
circuitus ille habiturus. Compitalia deinceps con-
stituit Tullus, mox omni agro in Pagos diuiso,
quatuor & triginta tribus factas Dionysius exi-
stimat. Mihi vero numerus tribuum non videtur
ab initio is fuisse, quem ille ait, sed procedente tem
pore auctus. Pagos ad hæc, concauas rupes, specus,

Pagi qd essent.

& profugia q̃dã agrestiũ a Romanis appellatos ar
bitrat⁹ est, & in ijs annua sacra Paganalia dici cõti-

Census ꝯstitutio

gisse. Subiecit his operibus aliud longe vtilius pa-
cis opus, sed ad rem militarem vtilissimũ, vt quem

admodum Numa sacrorum, diuiniq; iuris, fuisset
autor, ita ipse omniũ ciuitatis discriminũ. Res eo
spectabat, vt belli pacisq; munia, non viritim, vt
antea sed pro pecuniarum habitu fierent. In classes
igitur & centurias, omnem ciuium multitudinem
partitus est. Quorum ordinum ratio fuit, vt ij quo-

Classiũ ordo.

rum res centũ milibus æris censerent̃, in prima clas
se essent, quæ centurias habuit octoginta, pari nu-
mero Iuniorum seniorumq;, vt hi ad vrbis custo-
diam præsto essent, Iuuenes foris bella gererent.

Arma classium.

Arma vtrisq; imperata, Galea, Clypeus, Lorica,
Ocreæ. Et hæc quæ corpus regerent. In hostes, ha-
sta & gladius. Additæ huic classi duę Fabrum cen-
turiæ, qui in bellum machinas ferrent, & ob id
inermes Altera classis est. XX. facta est centurijs,
quarum census ab quinque & septuaginta milli-
bus, ad centum milia extendebatur. Arma illis,
Scutum, Galea. Ocreæ, Lorica dumtaxat adempta.
Tela in hostes, eadem. Idem ætatis discrimẽ. Tertij
ordinis census in quinquaginta milia descendit,
totidem centuriæ, nec in armis quicquam præter
Ocreas variatum. Par centuriarum numerus Quar
tæ classis census adhuc minor, quippe qui a quin-
quaginta milibus in summam dimidio minorem
contraheret̃, nihil his datũ præter hastã & verutũ.
Triginta centuriæ quintã expleuere classem, fundã
his & lapides missiles ferre in pugnam iussum est,
& in his Accensi, Cornicines, & Tibicines, in tris
cẽturias distributi. XI. milibus est hæc classis æsti-
mata. Minor deinceps census reliquã habuit mul-
titudinẽ, cui ob inopiã, militiæ munus, tributũq;
Tullus remisit. Et hæc fuit prima census æstima-
tio, per eos ipsos qui possiderent, ab initio facta.
Adacti simul ciues iuramento singuliq; sua bona
æstimare, qbus parẽtibus orti essent, quos filios ha
berẽt, cuius ipsi ætatis, cui⁹ vxores libericq;, q̃ illorũ
nomina, quo vrbis loco, aut quo regionis pago
domiciliũ haberent, ꝓposita ijs q fallerẽt pœna, vt
adẽptis bonis ipsi verberibus cæsi venderent̃. Pe-

Equitũ ordines.

ditum numero in hũc modũ distributo ex primori
bus ciuitatis nouos scripsit equitũ ordines, vt cum
ijs, quæ fuerant sub Romulo inauguratæ, q̃q; illis
postea a Tarquinio additæ, duodeuiginti essent cẽ-
turiæ, dena milia æris singulis ad emendos equos
data ex publico, & ad eos alendos duo milia in an
num constituta, viduæ equitibus attributæ, quæ
annuam pecuniam penderent. Fuerunt equitum
peditumq; centuriæ centum nonagintatres, quib⁹
in ferendis suffragijs, sua omnibus ordinibus ser-
uata est dignitas: vt qui plurimi censi essent, maio
raq; bellorum onera sustinerent (nam ita cõpatũ a
Seruio erat, vt nõ viritim, vt antea, sed pro census
æstimatione singuli tributa penderent) hi primo
loco suffragia inirent. Cæterum habuit prima clas-
sis octoginta peditum centurias, inibantq; cũ his
eqtes suffragia, qd' Dionysius demõstrat, vt octo
& nonaginta centuriæ primo loco in suffragiũ vo-
carent̃. Excedebat hic numer⁹ dimidiũ suffragiorũ
quo factũ est, vt quoties his suffragãtibus cõuenis-
set, pro decreto haberetur quicquid id esset, quapro

Suffragiorũ ratio

pter missus esset populus in suffragia. Si hic qd' ra-
ro accidere solebat variatum esset, secundæ classis
centuriæ vocari, atq; aliæ deinceps ordine, ita vt fe
re nunquã esset ad extremũ ordinem ꝑuenire, sicq;
Tulli regis prudentia comparatũ, vt ordines in eo
paria facerent, vt ijs qui maiora sustinerẽt onera, id
commodi suffragijs reponeretur, quibus licet ne-
mo exclusus videret̃, vis tamẽ omnis penes eqtes
& primæ classis centurias esset constituta, in quorũ
potestate fuit creare quos vellẽt magistratus, sanci
re leges,

Quæ comitijs decernerẽt.

re leges bella indicere, quorũ triũ poteſtas ab initio fuit popl'o. hic ſuffragiorũ ordo haud ad vltimũ ſeruatus, Liui⁹ & Dionyſius ſunt autores, nec qualis deinde ratio fuerit vſurpata expediunt. Tullus perfecto cenſu edixit, vt pedites equiteſq; ſuis quiſq;

Primum luſtrum conditũ.

ordinibus prima luce ſibi in cãpo qui poſtea Martius cognominatus eſt, armati adeſſent, vincula & mortem cõminatus ſiquis dicto minus audiens eſſet, inſtructũ ibi exercitũ Serui⁹ recognouit, luſtrauitq; Oue Sue Tauro: Dionyſius pro Sue Hircum ſcripſit, id Romani conditũ luſtrũ dixere, quia cenſendi ſit tum finis factus, cenſa ſunt octoginta ciuiũ milia, Fabius pictor virorũ qui arma ferre poterant eũ fuiſſe numerũ ꝓdidit. Libertos ad hæc quicunq; tum Romæ fuere vrbanis tribubus inſertos

Libertini vrbanis tribubus inſerti.

reipublicæ ciuiliũq; rerũ participes eſſe voluit. Habuit rex ſuper ea re grauiſſimã apud patricios orationẽ, quos id factũ ægre ferre audiuerat, ꝓfatus mirari ſe eos qui putarẽt liberũ a ſeruo natura nõ fortuna diſtare, quiq; ciuitate indignos eos arbitrarentur, quos ob ſpectatã fidẽ & virtutem libertate dignos iudicaſſent, quin melius ciuitati cõſulerent, & quẽ improbũ putarent in ea fortuna habere perſeuerarent, quẽ vero merito manumiſſum crederẽt ne ciuili vſu vitaq; fraudarũ velient. Fuit ea regis admonitio vt vera ita ad p̃ſentem inuidiã leniẽdã

Seruij cõſiliũ.

accõmodata: reputans deinde Tulius quãta ad poſteros illorũ fama peruenifſet, qui aliquod inſigne opus in terris reliquiſſent, Amphyctionis filij Heleni exemplũ ſecutus, qui in terra Græcia Amphyctionicũ cõuẽtũ inſtituit, legibus, ꝑter proprias cuiuſq; vrbis, conſtitutis, quæ omnibus cõmunes eſſent, vt his cõiunctius inter ſe amicabiliuſq; agerẽt qui mos poſtea in Aſiam tranſlatus, cãm Ionibus prębuit, Epheſiæ Dianæ templũ magnificentiſſimo apparatu conſtruendi, & Doribus in Epitropio Apolinis. Ad iungendos igitur ſibi Romano q; nomini Latinorũ animos, autor extitit vniuerſo Latio, vt cum Romanis templũ Dianæ in Auẽtino extruerent, ea tacita erat confeſſio, ſummã & caput imperij Romæ eſſe, Nundinarũ celebritatiſq; ad eũ locũ habendæ, quas leges ænea baſi inſcri-

Dianæ tẽplũ in Auẽtino

pſit. Dionyſius autor eſt ad ætatẽ vſq; ſuã eam perdutaſſe, literarũ figuris inſculptam, quibus vetus Græcia olim fuit vſa, manifeſto veteris perſuaſionis argumẽto, Romanos a principio Græcis fuiſſe literis vſos. Exciderat iam animo finitimis omnis de imperio contẽtio. Acquieſcebant iam præſenti fortunæ, vt vbi plus eſſet viriũ, ibi decus & dignitatẽ conſiſtere paterent: quum parum abfuit quin mortaliũ hunc conſenſum fatalis quædã occaſio abruperit. Bos in Sabinis per id tempus apud Antroniũ quendã nata eſt, miranda ſpecie magnitudi neq; enormi, Bouis cornua diu poſtea in eius templi veſtibulo, vt miraculo poſteris eſſent, pependere. Cecinerãt vates ibi fore imperium, vnde his eſſet ciuis, qui eã Dianæ immolaſſet. Peruenerat forte rumor huius carminis ad eius phani antiſtitem, quũ Antronius, Bouẽ pręſe Romã agens, ad Dia-

Fatalis bos.

næ aram immolaturus ſtatuit. Tum ſacerdos præcipuã Bouis magnitudinẽ mirat⁹, nec fatidicæ ſortis immemor confeſtim inclamat, quid tu inquit hoſpes impurus Dianæ ſacrificium paras facere? quin viuo prius perfunderis fluuio ſublecta valle nequid excuſes, fluit Tyberis. Sabinus religione tactus, rite enim fieri volebat omnia, vt oraculo euentus reſponderet, extemplo ad Tyberinum deſcendit amnem. Arripit interim antiſtes oblatam occaſionẽ, ac tantiſper dũ ille it, ꝓpere reditq;, Dianæ Bouem immolat. Fuit ea res Tullo & ciuibus mire grata, q Sabinum hominẽ ſacerdos ludificatus, eam fati neſcitatẽ ad Romanos traxiſſet. Extruxit Tulius duo Fortunę tẽpla, in foro Boario vnũ, alterũ ſecus Tyberim, quã virilẽ fortunã cognominauit. Et hæc fere ſunt ciuilia Tulli opera. Bellum diuturnũ aduerſus Hetruſcos geſſit, Dionyſius annos viginti eo rege cum Tuſcis bellatum ſcribit, tertioq; interim de ea gente triumpharũ. Poſtremo Veientes, Cerites, & Tarquinienſes, a quibus orta erat defectio, agro mulctati ſunt, bellumq; cũ tota Hetruria compoſitũ. Ipſe per hæc immortale nomen adeptus, domeſtica conſpiratione perijt. Locauerat L. & Arunti Tarquinijs ab auo relictis duas Seruius filias, vt iuuenes duplici affinitate deuinctos, minus in repub. adminiſtanda haberet infeſtos. Scio ego Liuium & cæteros Romanos ſcriptores ꝑter L. Piſonem perſuaſum habuiſſe, eos priſci

L. & Aruns Tarquinij cuius filij fuerint.

Tarquinij fuiſſe filios, & non nepotes, ſed ſi octogenarius Tarquini⁹ perijt, eratq; Tanaquilis quinq; annis minor, vt Dionyſi⁹ haud inepte colligit, oportuiſſet non pueros eos fuiſſe, quũ pater fuit interfectus, etiã ſi quinquagenaria peperiſſet Tanaqlis, quod raro accidit, ſed iam porro adultos, quippe quorũ minor quinq; & viginti annos natus eſſe potuit. Nec credibile eſt Tanaquilidem filios iam adultæ ætatis, paterni regni ſucceſſione fraudatos voluiſſe, vt genero gradus fieret ad dignitatẽ, ꝓſertim quũ ne maior quidem natu Tarquiniorũ Tullus eſſe potuiſſet, ſi ex Tanaquilide illi nati eſſent. Cęterũ oportuiſſet L. Tarquiniũ, ſi æqualis Seruio fuiſſet, iam ſeptuagenariũ eſſe, quum eũ regno deiecit, nonagenariũ quum ipſe regno cum filijs eſt eiectus, quo ſane tempore cõſtat ad Ardeam militaſſe, & aliquot poſt annos ad Regilum lacum ingenti prę lio victum, acie exceſſiſſe, qđ per ætatem omnino fieri nequiuiſſet. Contra omnes affirmãt Ab priſco Tarquinio pueros admodum eos relictos. Nec multo plus quadrat illis ratio, qui ex altera coniuge eos nouiſſimis Tarquinij tẽporibus, ortos opinati ſunt. Nam nõ defuerunt, qui id quoq; traderent, Etat ille quum perijt octogenarius, fuiſſent nuptiæ illæ (quis non videt) intempeſtiuę nimis, hominiſq; demẽtis, qui iam decrepitus pro creationi dare voluerit operam. Sed haud ignarus erat rex alioqui prudentiſſimus poſſe humanas leges a regibus, quorum magna eſſet in terris poteſtas, ſolui, naturę non poſſe, ꝙq; ne liberis quidem tam nudus erat, quum duas ex Tanaquilide haberet filias, vt prolis cupiditate huic, cum qua cõiunctiſſime vixerit, ſuperducere voluerit vxorem. Sed qui hæc prodere ſunt auſi, leui potius coniectura, q; cuiuſquã teſtimonio adducti, id ſecuti ſunt. Propiora igitur vero, quæ L. Piſo & Dionyſius Piſonem ſecutus, memoriæ prodiderunt, fuiſſe L. Tarquinium & Aruntem, non ex priſco Tarquinio, quod fieri nõ potuit, ſed ex Tarqnij filio genitos, qui aliquanto priuſquam pater, vita deceſſit. His igitur quocunq; patre genitis, duæ Tulliæ matri-

Duę Tulliæ duobus Tarquinijs iunctæ.

monio locatæ erant cõnubiaq; vtriuſq; ætatis gradu comparata, vt maior Tullia L. Tarquinio, qui maior natu erat nupſerit, altera minor Arunti, ſorſq; ita tulerat, vt in his quos ætas conſociaſſet, parũ ingenia cõuenirent. Ferox maior Tarquinius, miti ingenio cõiugem fuerat ſortitus. Contra Aruns probus ipſe, improbã fœminã, & ad omne ſcelus pręferocem. Huius naturam violentam, ocioq; inimicam, manſuetudo viri & obſequium in regem frangere. Lucius, ne quid in ſenem moliretur, pietate coniugis teneri. Angi ob eã rẽ ferox Tullia, & qa in Arunte ſolicitando nullum videbat ſibi locum

relictum, tota in Tarquinium versa, cum vere dignum prędicare, qui regia stirpe ortus crederetur, inuehi nec secius in maiorem Tulliam, quod talem virum nacta, in tanta occupandi regni occasione cessaret. At siue Tragicum scelus fortuna Romanæ regiæ per hæc instruere voluerit, siue quod magis credif, humana id fraude accidit, paucis diebus maior Tullia & Aruns coniuges pene funeribus sublati, sceleratis nuptiis domum vacuam fecere. Tum vero duo praua ingenia, magis non prohibente id cōnubium rege, quam probante, malis initiis, peiore euentu, matrimonio coiuere. Nec longa deinceps mora fuit, Tullia virum stimulante, atque identidem querente, non defuisse sibi cui nupta diceret, nec cum quo tacita seruiret, illud se ab initio suspirare non desiisse, vt eum quandoque virum sortita esset, qui regno se dignum arbitraretur: meminisse eum oportere, quibus esset maioribus procreatus, qui ab Hercule oriundi, Corinthique diu dictatoriam potestatem obtinuissent: auus Tarquinius recentissima memoria Hetruria profectus, Romę regnum fuisset adeptus, multaque gloria in eo consenuisset. Adesse pręter domesticum decus quæsitas opes multorum studia concitata, & quod futuro sit regi maxime necessarium, audax & callidum ingenium, corpus validum, regiam in ore maiestatem, quæ omnia si te minus mouent, moueat, saltem ipsa naturæ necessitas, quæ non patitur te diutius fatalem Seruii exitum expectare, iam propemodum quinquagenarius es, nunquam multum famæ, aut glorię reportauit, qui senex regnare cœpit, quæ per Deum, quæ ætas est, quæ mortis secura esse possit? Quod quum incertum sit, quantum tibi vitæ adhuc supersit adnitendum est, ne tua inertia regia appellatione frauderis, ad quam fortuna & natura tibi iter ab initio patefecerunt. Quod si hoc tibi expectandum arbitraris, quid duplici parricidio opus fuit, aut quid diis & Tullo regi inuisi hic viuimus, quin ambo hinc Tarquinios, aut Corinthum facessimus, ignobilem vtrobique vitam honestius, quam in hac luce hominum acturi? His mulieribus stimulis Tarquinius adactus, occulta cœpit in Tullum cōsilia agitare. Etiam ex vtroque ordine plerisque partim criminibus, partim pecunia in sententiam abductis, aperte regnum a Tullo repetebat, spectabatque res ad vim apertam, quum Tullus pro magno habuit negocio in curia Tarquinium pręuenire, ibique ab eo coram sciscitatus, ecquonam iure putaret a se regnum repetendum longaque erat oratione disceptandum, ni Tullus, petita a patribus venia eam cognitionem ad populum detulisset. Parum abfuit quin post Tulli orationem Tarquinius sit pro concione a populo discerptus: quo factum est, vt ille aliquandiu se in priuato tenuerit, mox recentibus Tulliæ stimulis exagitatus, quia aperta consilia parum processerant, occulta cum hominibus suæ factionis quos in curia habebat iniit, tentatamque per vxorem cum socero recōciliationem, haud facile impetrauit. Pudere regem, ac pene impium credere cum filia & genero apertas gerere inimicitias. Nactus deinceps Tarquinius occasionem, posteaquam exhaustam populo ciuitatem vidit, passim enim in agris cum fructus colligebantur, cum lictoribus regalique habitu repente in forum processit: inde curiam ingressus, per pręconem iubet patres ad se vocari. Iam ex composito multi eius ordinis in proximo steterant, vt præsto illi adessent, stetit & altera manus ferro sub vestibus accincta. Hic Tarquinius Regio solio adnixus, acerbam in Seruium orationem orsus, perfidiam eius & impudentiam incusabat, quod Seruius seruā natus, tutoris specie, auito se regno spoliasset, quod non suffragio, vt cæteri reges, sed ambitiosa largitione alienum regnum occupasset, inde in eius acta inuectus, censum ab eo excogitatum crimini dabat, quod in patres, quos infense oderat agrorum possessione deiectos, onera etiam bellorum inclinasset. Inuidiosæ huic orationi superuenit Tullus, trepide domo excitus, Tarquiniumque regia sella sedentem innixus, procul exclamat, quis inquit tibi homo scelestissime habitum istum induere permisit, aut qua fiducia me viuo senatum in curiam vocare es ausus? Tum ille haud minore audacia, Tua Tulle inquit impudentia, qui ne liber quidem, nō erubuisti regnum hoc mihi ab auo relictum occupare. His Seruius adhuc magis irritatus impetu in eum fertur, quem Tarquinius intrepide exceptum, non solum repulit, sed medium etiam complexum sublatumque e curia in inferiores partes, per gradus deiecit. Dionysius per crepidines quæ in concionarium ferebant, pręcipitatum prodidit. Aegre rex ac prope exanguis sublatus inde, quum a regio comitatu domum reduceretur, ab iis qui a Tarquinio post illum immissi sunt, in summa Cyprii vici parte est occisus. Non pœnitet me Liuii & aliorum sententiæ esse, qui Tullię admonitu id factum arbitrantur carpento quod satis cōstat in forum delata, prima virum e curia accersitum regem salutauit, iussaque e publico ob tumultum, qui ortus erat, facessere, quum in Exquilias abiret, ibi enim erat regia, in summo Cyprio vico vbi Dianium postea fuit dextra currum flectere volenti pauidus auriga inhibuit habenas: erat namque arctior vicus, vt nisi per stratum Seruii corpus euadere non posset: quærenti Tulliæ quid in mora esset, cæsum patris cadauer ostendit, tum illa arreptum, quod ad pedes habuit, scabellum, in aurigam violenter intorsit, alta voce increpans quid non vltra tenderet. Ad quam vocem non minus ille quam ad plagam conterritus, per iacentis stragem mulas & carpentum egit. Mansit inde tanti sceleris monumentum, vt vicus, vnde illa paternæ cædis vestigia domum retulit, sceleris, siue, vt alii scribunt, impius sit dictus. Talisque fuit Tulli exitus, qui vno duntaxat excepto, quod maiore quadam ambitione, quam cæteri reges, ad regni fastigium peruenerat, quippe qui nonnihil iniussu populi rerum potitus fuit, regnumque a plebe immoderata largitione mercatus est, cætera ita per quatuor & quadraginta annos rem Romanam administrauit, tandiu enim rex fuit (etsi librariorum incuria Dionysius & Eusebius aliquid varient) vt optimo cuique regum perdifficilis futura fuerit æmulatio. Accessit eius gloriæ, quod cum eo iustum & mite occidit imperium, qui cum talis esset, in animo tamen habuisse dicitur, liberare patriam, formamque reipub. qualis postea secuta est inducere, ni optimis consiliis domesticum scelus interuenisset. Per id tempus igitur quo Tullus rerum est Romæ potitus, Cyrus Cambysis filius Astyage auo qui Medorum rex erat, sublato, summam imperii ad Medos pertraxit. Fuit Astyages Cyaxaris filius, ex quo Mandane est filia orta, hæc per quietem patri visa est micturiens regiam vrbem cum tota Asia inundare. Rex edoctus a somniorum coniectoribus, quid nocturna illa portenderet species, apparebat enim puerum ex ea nasciturum, qui Medorum totiusque Asiæ regnum obtineret, futurorum solicitus puellam viro maturam, vt procul domo oblegaret, Cambysi, quem clara in Persis familia eorum acceperat, matrimonio locauit. Nec ita multo postquam eam nuptui dedit, noua rursus imago illi in somnis oblata est,

media

Minor Tullia maiori Tarquinio iungitur.

Attende ferocem hortationem.

Tarqnius a Tullo regnū repetit.

Reconciliatio Tulli & Tarqnii.

Tarquinii facinus

Tullus interficitur.

Inauditū scelus Tulliæ.

Vicus impius.

Astygis insomnium.

Mādane Cambysi nubit.

media Astyages quiete imaginat⁹ est, vitem se cer-
nere e filiæ genitalibus natã, quæ omnẽ inumbra
ret Asiam, quum hæc quoq; eodem tenderet, quo
prior visio, vt interpretabãtur vates, ex Persis præ
gnãtem filiam (iam enim fama acceperat eam vte-
rum ferre) Astyages in Mediam accersit, & q̃a par-
tui propinqua erat, custodiã apposuit, nequa fraus
fieret, inde puerum ex ea natum Harpago Medorũ
fidissimo necãdũ tradidit, ille misericordia motus,
cæterũ quia orbus esset filijs Astyages, & iam gran
dis natu, veritus ne post eius mortem, si regnum
ad filiam peruenisset, ipse ob patratam pueri cæ-
dem ad supplicium raperetur, Mitridati Astyagis

Exponi-tur Cyr⁹ Spaco.

bubulco, montium & syluarum gnaro, ad se accer
sito, puerum abijciendum dedit, suppliciũ & mor-
tem regis iussu, ni facinus perpetraret, interminat⁹
Fuit pastori vxor Spaco noie, Medica vox est, q̃ lati
ne canis iterp̃tari possit. Hæc forte eo die quo vir in
vrbẽ fuerat accersitus, puerũ mortuũ enixa est. Tũ
ad eã Mitridates reuers⁹ qđ sibi ab Harpago mun⁹
esset iniũctũ, & q̃ de puero mãdata haberet, ordine
exponit, q̃q; ex Harpagi famulo audiuisset, q tantis
per dum vrbe egreditur fuerat sibi comes, ex Man-
dane regis filia & Cambyse puerum natum. His
mulier perculsa infantem sibi mõstrari petijt, quẽ
auro & purpura obuolutũ, proceritatẽ ad hæc ele-
gantemq; formam intuita, ad mariti genua cum la
chrymis prouoluta, ne puerum perdat suppliciter
precatur. Auersatus ille primo coniugis preces,
fore prędicabat, vt non multo post ab Harpago
mitterentur, qui an rite mandata peregisset explo-
rarent: inde edoctus posse puerum, quẽ ipsa eo die
enixa esset, pro regio exponi, nec ægre se laturam,

Exponit alius pro Cyro.

filium insepultum iacere ferisq; laniandum dari,
modo regiam stirpem pro sua aleret, persuasus ille
quem perdendum acceperat vxori relicto, suum in
eodẽ cultu, eodemq; alueo quo erat Cyrus (sic eñ
postea est nuncupatus) abijciendus, exposuit, tri-
duo post in vrbem reuersus, nunciat Harpago mã
datum rite a se peractũ, mitteret, si ita videretur, q
puerum extinctum coram inspicerent, reliquisse se
tantisper pastorem ad custodiam corporis, donec
aliquis eo rem exploratum mitteret. Ducti sunt in
rem prępsentem Harpagi satellites, qui omnia certa
renunciarent, quibus sylua abeũtibus, Mitridates
filium sepelijt, subditinũq; pro suo alere perseuera
uit. Cyrus puer deinceps est ob nutricis nomẽ nũ-

Cyrus.

cupatus, locusq; fabulæ datus, vt canẽ illi vbera in
syluis admouisse memorent. & Astyagis conatus
in fatali necessitate discutienda per hæc irriti fuere.
Etenim quicquid necesse est euenire, id ipsum eue-
niat necesse est. Cyrus vero iam puer factus, & ab
æqualium cœtu rex per lusum creatus, Artebaris fi

Cyri pueri facin⁹.

lium (erat is in Medis celebris, Astyagiq; perquã fa
miliaris) quia imperata parum nauiter fecisset, mi-
nistris qui sibi aderant imperat, vt eum captũ mul
tis verberibus afficiant. Eam contumeliã puer ini-
quo animo ferens, ex pago vbi id ludicrum fiebat,
in vrbem ad patrẽ venit, ibiq; multũ de regij pasto
ris filio questus (nondum enim erat illi Cyro no
men) q̃ eius iussu multa cũ indignitate flagris ad-
motus, pene ad necem cæsus esset. Tulit eam iniu-
riam parũ ciuiliter Artebares, filiumq; ad conspe-
ctũ regis perductũ nudari iubet, tergaq; vibicibus
fœda multis querimonijs ostentat. Vltionem po-

Trahitur Cyr⁹ ad Astyagis conspectũ.

scere, eã sibi cõtumeliã ab Bubulci filio illatã, qui
si id impune tulerit, iã breui fore, vt nullus pudor
violandæ ingenuitatis sit seruis amplius, & merce
narijs. Mouit eius rei indignitas Astyagem, confe-
stimq; Mitridatẽ ad se cũ puero vocari iubet, qui cũ
ad regis prępsentiam intrepidus stetisset, rogatus an
recte sibi visus esset facere, q̃ ingenuũ puerũ, illu-
strisq; viri filiũ, tam insigniter verberasset: Crearũt
me inquit ęquales mei Astyages nuper regẽ, vt po
testatem æque in omnes exercerem, erãtq; interim
cæteri dicto obedientes, hic vnus contumax impe
riũ aspernabatur, ludibrioq; regis nomẽ habebat:
Hunc ego dignũ iudicaui verberibus, vt mulctatũ
metu in officio continerẽ. Q, si quid in eo admisi
quapropter meritus sim pœnas, p̃sto adsum quas-
cunq; iusseris expendere. Demiratus Astiages pue-
ri constantiã, diu sine voce in eius vultu defixus ste
tit, subijtq; nepotis memoria, liacq; liniamenta in
eius ore propemodum agnoscere: Cõpetebat æta-
ti expositionis tempus. Tum perculsus animo, vt
sine arbitris rem totã cognosceret, iubet Artebarẽ
abire præfatus fore sibi curæ eius iniuriæ vltionẽ,
Cyrum ipsum velut ad supplicium duci intro iu-
bet, ipse in bubulcum conuersus, vnde puerum ha
buisset sciscitatur, ille ex se genitũ respondit, esse si
bi vxorẽ, quæ eum infantẽ enixa apud se esset. Tũ
monitus parum prudenter facere, q̃ per tormenta
& cruciatus malit sibi verum extorqueri, quã spõ-
te patefacere, cõterritus ille metu, & ad pedes regis

Agnosci tur Cyr⁹.

cum lachrymis prostratus veniã precat, ordine de-
inde cuncta, vt acta erant a principio, exponit. Tũ
Astyages ira in Harpagum deflexa, eũ ad se vocatũ
rogat, ecquid peremisset ne puerũ ex filia natũ, quẽ
a se necandũ accepisset. Hic quia Bubulcus aderat,
nec poterat Harpagus ire inficias Non potui, inq̃t,
pro mea in te, & tuos obseruantia nepotis carnifex
esse, dedi tamẽ nihilo secius huic puerũ extinguen-
dũ, de cuius morte vt certior fierem, misi ex dome-
sticis fidissimos quosdã, q expositũ infantẽ mor-
tuũq; viderẽt. Rex ira ad tẽpus dissimulata, quãdo
inquit ita accidit, vt pręter sententiã & imperium
meũ puer seruatus sit, dijs gratulãdũ est. Paro itaq;
illis, pro insperata nepotis salute, sacra facere. Qui-
bus ipse adsis volo, est eñ intus, da operã vt & fi-
lius tuus cũ illo sit frequens. Adhibebo pręterea
hodie multos festis epulis, aderis tu quoq; ex cõsue
tudine cũ alijs. Lętus Harpag⁹, nihil mali suspicãs,
vbi circa regẽ omnia pacata offendit, & filiũ qui
vnic⁹ sibi erat, cõtinuo in regiã misit. Hunc Astya
ges iugulatum, mẽbratimq; dissectum partim tor-
reri imperat, partim elixari, inde frequenti cõuiuio
pro ouilla carne Harpago inferri iussit. Quibus

Crudelissimum Astyagis facinus.

ille epulis expletus, rogatus a rege an suauius vnq̃
epulatus esset, negassetq; Harpagus contigisse sibi
vnq̃ tã suauiter vesci, caput pueri, manusq;, & pe-
des illi obtulit, ac simul ait. Hę tibi ex lauta ista cœ
na reliquiæ sunt Harpage. Tu vero dic rogo, nosti
cuius feræ carnem comederis? Tum Harpagus, vt
inuicto erat animo, pręsentiq; in aduersis consilio,
noui inquit rex, ac quando ita tibi placuisse video,
nõ potest mihi hæc cœna non suauis esse. Pueri ca-
put, & cęteras q̃squillas humatur⁹ secũ detulit. Hac
q; vltione Astiages vltus est Harpagum. Ipse a ma
gis sciscitatus, ecquid futurũ arbitrarentur, puerũ
quem ipsi in Medis regnaturum dixissent, pręter
sententiam suam seruatum, verum ita euenisse, vt
inter pueros per lusum fuisset rex creatus. Affirmã
tibus his videri sibi puerum fatali necessitate re-

Astyages Cyrũ alloquit.

gnãdi per ea defunctum, gauisus rex Cyrum ad se
accersitum ita aloquitur, Quũ ego inquit fili, ob
nocturnã quãdã visionis speciẽ, te ex Mãdane filia
natũ necare statuissem, tuo tñ ipsius fato seruat⁹, vt

Cyrus in Persas mittitur.

viuas volo & opto. Te in Persas cũ his, q̃bus te de
ducẽdũ dedero, vt parẽtes agnoscas tuos ire iubeo.
Ibi Cambyses est, & Mandane filia qui te procrea-

runt, maiore fortuna ambo, quã is sit, quem tu falso patrem rebare, ac cum his procul puerum ablegauit. Et hoc de Cyro sciptores quos sequimur. Cæterum haud plane perspicio, quid fuerit q tantopere futurum Cyri successum Astyages horreret. Ego quod ab Herodoto miror prętermissum, non tam nepotis successionem, q; persicum nomen crediderim Astyagem abominatum, ne ea gens per eum quem regnaturum viderat in quiete, Medis imperium adimeret, quod ita demum accidit, vt ille ab initio veritus est. Nam vbi Cyrus per ætatẽ adoleuit, esset q; vi corporis animiq; promptitudine in Persis clarissimus, Harpagus iniuriæ rege acceptæ haud immemor, cum plerisq; Medorum principibus, quibus Astyagem inuisum sciebat consilium iniit, vt Cyro in Mediã accersito, ipm Astyagem iam grauem omnibus, regno deijceret. Literas quas ad Cyrum Harpagus dedit, vt occultiores esset, exenterato lepori insertas, fidissimus seru⁹ in Persidem detulit: præceptum huic erat, vt leporẽ Cyro suis manibus daret, moneretq; vt remotis quid mun⁹ sibi vellet cognosceret arbitris. Harpagi literæ in hunc sensum scriptæ erant, Cyre Cambysis fili, quẽ dij respiciunt, nunq; em̃ aliter seruatus esses, vlciscere auum Astyagem, tuæ necis autorem, perdidit em̃ ille te quantum in se fuit, licet dij non permiserint, sed quam rex ipse fuit tuæ vitæ infestus, tam ego mitis & salutaris, qui te nõ vt iussus eram occidi, sed exponendum Bubulco dedi. Cætera quæ in te puero seruando euenerint non ignoras, vt opinor, nec qualia ipse ab Astyage, ob te seruatum, sum postea passus. Nunc si me audis, iam breui illius regno potieris, vbi Persas ad defectionem impuleris in Medos ducito, tum siue ego, siue ex ducibus alius fuerit cum exercitu tibi obuiã missus, ita em̃ inter nos comparatũ est, ab Astyage qui est omnibus iam grauissimus, ad te cum copijs trãsibit, atq; ita fiet, vt sine vllo maiore certamine, Medorũ imperio potiaris. Tu tanquã omnia hic tibi parata sint, cætera ad expeditionem attinentia studio exequere. His Cyrus instructus haud in tanta occasione desedit, sed libello, quem ipse domi composuerat, in Persarum concilio recitato, se totius Persici nominis ducem ab auo designatum affingit, Mox edicto imperat, vt cum singulis falcibus frequentes in certum sibi diem adessent. Hæc Herodotus. Trogus per quietem Cyrum ait monitum, vt qui primus omnium sibi mane occurrisset, eum assumeret coeptorum comitem. Sybaremq; Persici generis quendam ex ergastulo ei oblatũ, atq; illi ademptis vinculis secum Persopolim duxisse, vbi pro concione edixit, vt omnes cum securibus sibi adessent. Venerunt igitur, vti iussi fuerãt vna Arteatæ, Persæ, Pasargatæ, Meraphij, Masij. Sed Parsagatæ omnium præstantissimi, in quibus Achemenidarum cognatio fuit, vnde Persarum reges oriundi. Alij Persæ sunt Panthelei, Derusiæi, Carmanij, atq; omnes aratores. Alij rem pecuariã exercent, Dai, Mardi, Dropici, Sagartij. Cæterum quando ad hoc venimus, vt de Persis longior habendus esset sermo, nihil a nostro erit alienum instituto, si de situ regionis, deq; moribus gentis qď in aliarum quoq; gentium relatione fecimus, perpauca subijciam. Habet Persarum terra ad septentrionem Medos, secus lineam quę per Parcoatram montem ducitur, Susianam ab occasu solis, ab ortu Carmaniam, Meridiana plaga sinu, qui ab ipsa quam alluit terra, Persicus nominatur, magna sui parte perfunditur. Id terræ nomen a Persæ Iouis & Danaes filio accepisse creditur, a quo & Persupolis

Harpagi literæ lepori inclusæ.

Cyri edictum.

Persarũ gentes.

totius gentis caput. Coelũ Persæ Iouem credidere, Solemq; in primis olim venerati sunt, quem Mitram dicunt. Colunt & Lunam, Venerem, Ignem, & Tellurẽ, non aras, non statuas habuere, sed sub dio, excelsoq; loco sacra operari, cũ imp̃cationib⁹ coronatã hostiã ad arã statuentes, nihil præter hostiæ aiam superis dandũ existimare. quorũdam tamen in ea gente extra focis imponere moris fuit. In flumine Persæ non lauantur, nec micturiunt, nec cadauer inijciunt, Reges creant ex vna familia. Qui regi nõ paruerit, capite & brachio amputatis, insepultus proijcitur. Vxores ducunt multas, aluntq; propagãdæ sobolis gratia pellices q̃plurimas. Reges prēmia pponunt ijs qui vno anno plures procrearint filios: q creati sunt, ante quartũ annũ ad cõspectum patris, gentili instituto, nõ producuntur. Nuptiæ verno æquinoctio celebrantr. Spõsus malum, aut cameli medullã, nec super hæc aliud quicq; coenatus thalamum ingreditur. A quinto anno, ad quartũ & vigesimum discunt equitare, iaculari, sagittare, & in primis vera loqui. Disciplinarũ magistris continẽtissimis vtuntur, qui fabulas, Deorũ laudes virorũq; illustriũ complexas, cũ cantu, interdũ voce tantũ, ad vitæ institutionẽ referũt: æris sonitu vocati vnum in locum ad hæc discenda pertendunt. Ratio ab his deposcitur eorum, quæ pueri audierunt, vocem interim, latus & spiritum eorũ exercentes, decursione vtuntur, duce sibi, quem sequantur, ex principum filijs aliquo ad id lecto. Cãpus quem decurrant, vt minimum, triginta habet stadia. Ad ęstum & frigus perferendũ, torrentiũ trãsitu exercentur, in armis & madidis vestibus perdurant, pascunt, rusticantur. Fructibus, Therminitho, Glandibus, Piris agrestibus, vescuntur. Quotidianus cibus, post cursum cæterasq; corporis agitationes, panis durissimus, Cardamum & Salis granũ assæ carnes indifferenter & elixæ. Aqua potus. Venantur missilibus telis, ex equo arcu & sagittis vsi vtuntur & funda, ante meridiem arbores serunt, radices effodiunt, arma fabricantur, aut lino & retib⁹ student. Pueri auro exornantur, & in primis delitijs Pyropus est illis lapis. A vigesimo anno ad quinquagesimum militant. Forensem vsum non norunt. Neque vendunt quicquam neque emũt. Cetra in Rhombi speciem ad bellum instruuntur. ac præter Pharethram, Sagarim, & Sicas, habent & Pileum turritum Squamosum gestant circa pectus thoracem. Principes anaxiridem triplum habent, & tunicam manicatã, ad genua demissam, intus cãdida fultura, exterior pars colore infecta. Amictũ æstate purpureum, hyeme varium, Tiaras Magorũ infulis similes. Vulgus duplici muniunt tunica, ad media vsq; crura demissa, circũ caput Sindonij veli volumẽ ingens. Lecti & poculorum ornatus ex auro & argento. De rebus maximis non nisi medio potu consultant, eam demum consultationẽ firmiorẽ rati, q̃ q a sobrijs sit inita. Noti inter se & æquales, osculo se in occursu excipiunt. Qui humiliore fortuna sunt, venientẽ adorant. Solo sepeliunt corpora, cæra oblinentes. Magos insepultos abijciunt auibus laniandos. Hi cum matribus instituto quodam peculiari coeunt. At ritus moresq; Persarũ tales vt alij scribunt olim fuere. Adijcit his pauca Herodotus, haud memoratu indigna, vt ridere corã rege, aut spuere nefas duxerint, & flagitiosum. Græcos ab his rideri, quibus persuasum esset, deos ex hominibus ortos. Qui semel deliquerit, ne regi quidem licuit non occidere. Quicqd nefas esset facere, idem & dicere nefarium arbitrari. Spuere aut meiere in flumen turpe ac fœdũ haberi,

Persis vñ dicta.

Persarũ mores.

Persarũ ĩstitutio.

Magorũ ritus.

turpius

turpius creditũ debere, sed omniũ turpissimũ mẽti
ri. Cadauera non prius humare q̃ a canibus, aut ali
te traherent, & qđ indecorũ cęterarũ sit gentiũ opi
nione, parẽtes inopia adacti vulgo filias prostitue
Cyri edictum. bant. Q̃q̃ Babyloniorũ id esset ꝓpriũ. Cyrus igit
vbi Persas, quos vndiq; ad se edicto accersiuerat, ad
esse vidit, imperat his, vt locũ .xx. circiter stadiorũ
vepribus spinisq; obsitũ, vnius diei opera purga
tũ sibi redderẽt, inde diurno opere fessis ꝑcipit, vt
postridie sibi laui adessent, ipse ex paternis iterum
gregibus vim pecorũ ingentẽ occidit, & cũ his bo
ues plurimos, vt opipare tot hoim milia, vno tpe,
prãderent. Tũ epulis eo tẽpestiue cõgestis, quo ma
nus illa ingens ex imperio coitura erat, larga vini
copia, ciborũq; elegantia passim discũbentibus ap
posita, multo luxu & hilaritate pars diei nõ parua
acta est. Vbi vero abunde epulati sunt, in cõcionẽ
Cyrꝰ eos vocat, ac primũ oim rogat, vtra opa sua
uior animis fuisset, hesterna illa, q̃ inter vepres &
spinas, in arcta locorũ feritate, ægre cõsumpta esset,
an recentior, quã virenti prato, multa cũ volupta
te, pauloãte exegissent. Quũ magnũ esse inter vtrã
q; discrimẽ, tota concio reclamasset, vt tñ præsens
Concio Cyri ad suos. hæc haberet voluptatis, quãtũ ærũnarũ prior illa
habuisset. Recte inquit Cyrus iudicatis, sed aduerti
te viri Persæ, q̃ vtraq; cõditio sic vestris rebus non
dissimilis, siquidẽ volentibus vobis honesta sequi
& mecũ audere q̃ viros fortes decent, eadẽ longeq;
maiora cõmoda adsunt, si minus, ærumnæ nihilo
hesternis illis inferiores nos posterosq; nostros per
petuo prement, Medorũ iniuriæ, superbæq; domi
nationi obnoxios: quin agite potius, & me ducem
secuti quẽ ad hæc ipsum dii ab aurea iniuria serua
runt, vt mihi meisq; popularibus nõ solũ seruitu
tis iugum adimerem, sed ademptũ etiã superbissi
mis Medis imponerem, arma sumite, bellum prę
occupate, vi & audacia libertatẽ a Medo reposcite.
Nemo nisi sua culpa diu seruiuit, viri fortis est, aut
pulchre viuere, aut pulchre mori: q̃q̃ nihil est qđ
de victoria dubitemus. Nam p̃terq; q᷑ virorũ mul
titudine abundamus. Medorum principes vt mihi
scribitur, plerique ob Astyagis superbissimũ impe
riũ, nostras opes subita transitione iuuabunt. Cele
Peroratio. ritate opus est, vt non prius Astyages Persas defe
cisse sciat, q̃ bellum inde sibi illatũ sentiat. Me du
cem habebitis, cui priusquã nascerer dii hanc victo
riã imperiũq; portẽderũt. Quũ hæc ille perorasset,
miro omniũ consensu defectio secuta, bellumq; in
Medos decretũ. Astyages interim certior factus de
his q̃ a Cyro parabant, eũ ad se per nuncium accer
siuit. Cui Cyrus respondisse dicitur, se non mul
to post Astyagi affuturum, ac fortasse citius q̃ ipse
vellet. Tum Medus quũ iam bellũ haud dubie in
staret, exercitum accuratissimo delectu contrahit:
veterumq; iniuriarũ oblitus, Harpagũ virum for
tissimum ei præfecit: atq; ita paucis interiectis die
bus, Persæ Mediq; cõgressi, ignobili multitudine
Vincunt Medi. Persis ad cædem obiecta, Harpagꝰ cum delecta ho
minũ manu, ad Cyrum transijt. Medi qui in aciem
descenderunt magna ex parte cæsi pauci turpiter
disiecti, ad regem peruenere. Nec Astyages animũ
ad eã cladem remisit, cæterum multa Cyro mini
tans, primo Magos, quorũ suasu eũ adhuc puerũ di
miserat, patibulo affixit, oẽm ætatẽ ad bellum ar
mat: qua incomposita multitudine fretus, venienti
Cyro processit obuiam. Fuitq; secunda hæc pugna
Capitur Astyages. nihilo Medis felicior, quippe qui non solum victi
sunt, sed Astyages quoq; captus, in hostium pote
statem venit. Insultare illi Harpagus, multaq; corã
exprobrare, & in primis nefariã cœnã, qua sibi fi
lium epulandum apposuisset. Miratus Astyages
hominis fiduciã, eũ rogat, an ipsius opera Cyrus
rebellasset: quum sua non alterius dixisset, Stultissi
mum eum iniustissimũq; Astyages appellauit, &
q᷑ alij nõ sibi regnũ cõparasset, quodq; suis popu
laribus, nihil tale meritis, non solum imperiũ, sed
libertatem etiam ademisset. atq; hoc maximo mo
do Cyrus Medorũ regnũ euertit, anno (vt Trogus
meminit) ab eo, quo Arbaces Assyriorũ regnũ su ANNI
stulit, trecentesimo & quinquagesimo, qui quater MVN
millesimus fuit ab orbe condito, sexcentesimus ac DI.
quadragesimus, quũ Romæ interim Seruius Tul
lius rerũ potiretur. In Macedonia Alcetas, Crœsus
in Lydia, in Aegypto Amasis, quorum illi Cyrus,
huic Cambyses eius filius postea regnũ ademere.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO. ENNEADIS SECVNDAE LIBER VI.

ASTYAGE & Medis bel
lo victis, vrbes & populi ple
riq;, qui ad id tempus tributũ
ipsi gẽti pepẽderãt, suã cũ Me
dico regno cõditionẽ mutatã
rati, Cyri imperiũ ab initio de
trectare cœperũt. Quæ res illi
multorũ deinceps bellorũ prę
buit materiã, ipse in Persidẽ reuersus, Astyagẽ auũ Cyri clementia.
regno spoliatũ nullo maiore incommodo affecit,
sed quoad vixit, penes se in honore habuit, mitior
ipse in hostẽ, q̃ ille in nepotẽ fuisset, Sybarẽ, quẽ p
q̃ etẽ admonitus, sibi gerẽdarũ rerũ sociũ assum
pserat, ob ꝓsperũ rerũ euentũ Persis pręfecit, soro
re illi prius cõnubio locata, inde i Babylonios mo
uit. Erat tũ ibi rex Labyrinthus noie, qui late inter Labyrinthus rex.
Assyrios opibus pollebat, fuit is Nitocris reginæ
filius, vt Herodotus prodidit, q̃ vt in eius vrbis ve
tustate referenda, antea fuit a me significatũ, varijs
Babylonẽ operibus excoluit. Euphratemq; iunxit
ponte, vt peruius esset vsus ciuitatis, qua flumine
antea dirempta, nauigijs ab vtraq; ripa ad alterã tra
ijciendæ multitudinis mos fuerat. De magnitudie
& apparatu vrbis, quum Semiramidis gesta ex
ponerentur, abunde, vt arbitror, memorauimus.
Iosephus Barbara, vt solet, voce nõ Labyrinthũ,
vt Herodotus, sed Baltasarem ait a Cyro expugna
tum. Verum quocunq; ille fuit nomine. Cyrus do
mo profectus quum ad Gyndem amnem peruenis
set, qui in Mantienis ortus montibus, per Darda
neos in Tygrim elabitur: Tygris Opim vrbem p̃
teriens, rubro mari infunditur: erat Gyndes nulla
sui parte vadabilis, & ob id nauigio traijciendus.
Experiri interea Cyrus siqua flumen tranari pos
set, quo accidit, vt ex sacratis Phœbo equis, vnus
violentis vorticibus arreptus, vna sit cũ equite ab
sorptus. tulit eam rem Cyrus iniquo animo, expe
ditio neq; intermissa, totum exercitum ad fluuium
ipsum in riuos diducendum admouit, atq; ita pau
cis diebus in centum octoginta alueos cortiuatũ,
mulieribus, quod se facturum iurauerat, reddidit Gyndes a Cyro cortiuat.
vadabilem, ipse in hunc modum fluminis iniuriã
vltus, Babylonem progredit. Nec Assyrij ad bel
lum imparati erant, vt qui iam multo antea Persa
rum accessum fuerant prestolati. Vbi primũ igitur
Cyrus circa vrbẽ consedit. Assyrij mœnibus egres Assyrij in vrbẽ compellunt.
si, acieq; confligere ausi, victi cũ multa strage sunt
ad vrbẽ fugati. Longa deinceps fuit obsidio, q̃ Ba
bylonij, vt in vrbe munitissima, omniq; commeatuũ
genere referta, ferociter contemnere, futurũ rati, vt
hostis

hostis longa obsidione fatigatus,& ad desperatio-
nẽ cõpulsus sponte obsidionẽ solueret. Sed longe
aliter euenit,ac illi ꝑsuasum habuere,Cyrꝰ haud in
ocio esse,sed mẽte & oculis iuestigare,qua potissi-
mũ via,in vrbẽ irrũperet.Demũ siue ipse sibi ex-
plorãdo,siue alius id mõstrarit(parũ em̃ id cõstat)
in vrbe expugnãda tali est cõsilio vsus. Bipertito
copias mœnibꝰ admouit,& qua pte Euphrates vr
bi infundit,quaq; inde egredit. Edictũq; est Persis,
vt instructi patiq; starent,occasionẽ oppientes, vt
quũ fluuij decremẽta sensissent,atq; circa riuos tra-
nabilẽ factũ,eũ repẽte igressi in vrbẽ euaderẽt.Cy-
rus ipse cũ multitudine minus valida ad lacũ cõtẽ-
dit,in quẽ olim Nitogris regina Euphratẽ corriua
uit,cũ fluuio põtẽ iposuit.Huiꝰ itaq; alueo ꝯfestim
repurgato,repente oẽm aquarũ vim in eũ detorsit.
Expugnatur. Babylõ. Agebãt forte diẽ illũ solẽnẽ Assyrij,erãtq; choreis
& epulis intẽti,oĩm rerũ securi, quũ alueo aquarũ
defectu exinanito,Persæ, priusq; res ab vllo ani-
maduersa sit,vrbẽ haud vno loco irrupere. Hero-
dotꝰ autor est,potuisse eo die Cyri exercitũ deleri,si
Assyriꝰ explorato hostiũ igressu,portulis q̃ ad flu-
uiũ ducũt subito obseratis, riparũ fastigia occupas
set,vnde Persas fluuio & ripa inclusos,& ob id ad
oẽm iniuriã obnoxios, telis & lapidibus superne
obtriuisset.Sed ciuiũ neligentia,quę quũ cæteris re
bus,tũ in bello multis perniciosa fuit,factũ est, vt
prius sint Persæ oppido potiti,q̃ qui in vrbe erãt
se expugnari cẽserint.Mira quidẽ & pene a fide ab-
horrentia sunt,quæ Herodotus de Assyriorũ regũ
Artabus opulentia tradidit.Artabum argenti plenã quoti-
Medimnus. die ab ijs,qui pro regibus tributũ postea exegere,
fisco inferri solitã,fuisseq; id mensuræ genus Atti-
Chœnix co Medimno capacius,Medimnum tribus imple-
ri Chœnicibꝰ,Chœnicẽ octo & quadraginta Cya-
this,qua mensura colligitur, quantũ argenti pon-
dus singulis diebus tributi nomine regibus pende
retur.Nec illuc minꝰ memorabile, eosdẽ habuisse
reges ad foeturã sexdecim equarũ milia.Raro in As
syria (vt pauca de terra dicã) pluit,quicquid in ea
frumenti prouenit fluminis irrigatione parat,non
Assyriæ feracitas. sua sponte vt in Aegypto,sed accolarũ ingenio &
labore diffusi,tanta alioqui vbertas vt ducena vul
go,& vbi eximiæ ferax est,trecentena messe redũ-
det tellus quaternũ digitoꝝ latitudine tritici & hor
dei folia.Sesami & Milij proceritatẽ instar arborũ
attolli;quæ oĩa sibi explorata quũ eam terrã perlu
strasset,cunctantius tamẽ Herodotus memoranda
censuit,velut parũ credibilia,ijs qui ea nõ viderint
talia proderent.Palmis vescunt.Ex quibus mel &
vinũ conficiũt.Fluuialibus nauigijs vtunt,in spe-
ciẽ clypei orbiculatis,non puppi,non prora discre
Mira Euphratis nauigatio. tis q̃ super Assyrios in Armenia salicibus texunt,
crudo corio exteriore parte obducto, duo plurimũ
illa dolijs palmacei vini honusta,scd'o fluuio con
tis agunt,qui vbi Babylonẽ venere,exposita mer-
ce nauim dissoluũt,coriaq; cõplicata in asinũ, quẽ
ad hoc ipsum aduexere imponunt, præ nimio em̃
impetu aduerso Euphrates fluuio nauigari nõ po
test.Inde vbi in Armeniã rediere,recentiora cõfici
unt,eodẽ argumento superinducto, quo apparet
Euphratis omnis. coriorũ magis, q̃ lignorũ ꝑsidio Euphratẽ naui-
gari.Oritur fluuius in Periarde monte maioris Ar
Assyriorum ritꝰ. meniæ;haud procul a Tygridis fonte,ꝑ Assyriã in-
de & Babylonẽ lapsus,i rubrũ mare euoluit.Ami-
ciunt Assyrij (qñ ad hoc ventũ est,vt de eius gen-
tis ritu & moribus loqueremur)duabus tunicis, li
nea vna ad pedes demissa,altera linea breui,candi-
daq; stola his supiniecta.calceos pedibus inducũt,
quales Thebanæ soleæ fuerunt.Alunt comas mi-

traq; redimunt,vnguẽtis delibuti in publicũ exeũt
annulũ signatoriũ singuli habent,& sceptrũ afta-
bre factũ, cui malum, aut rosa, aut liliũ, aut aliud
simile sit iposítũ,sine insigni aliquo id gestare in-
decorũ & turpe creditum .Ex legibus quibꝰ ea gẽs
vsa dicitur,ea mihi res memorabilis visa est, ꝙ vir
gines iam maturæ viro,in publicũ productæ, sin-
gulis annis ijs vænales proponebãtur,qui vxores Nubẽdi
ducere vellent,dabanturq; primo venũ formosissi modus.
mæ quæq;:quibus minus spectata erat forma, &
quas nõ modo non quisq; sibi mercatutus fuisset,
sed ne gratis quidem alioqui ducturus, ea pecunia
q̃ fuerat pulchrioribus venditis in publicũ reda-
cta,cõnubio locabant.Herodotus autor est, hunc
olim morẽ in Venetis Illyrico finitimis seruatum,
idq; fama se cõpertũ habuisse.Ego tenuerit ne mox
ille gentis aliquãdo,haud multo plus q̃ ille comp
tum habeo,tantũ affirmare possum. Venetijs cuiꝰ
vrbis opes hodie terra, mariq; insigniter pollent,
inter præclara ciuitatis instituta,virgines furto cõ-
ceptas,& ad limẽ pietatis expositas, ex publico ad Piꝰ mos
nubiles vsq; annos,in operto, sub tetrica discipli- in Venetis.
na institui,quæ sunt elegantiore forma, quoniam
sint ingenue institutæ, aut sine dote matrimonio
locari,ijs præsertim qui periculo aliquo,aut graui
morbo seruati,votorũ dãnati,eas sibi in vxores de
poscunt. Alij pudicitiã secuti,aut formã, sine dote
ipsas sibi virgines iungunt,modo ij sint qui libe-
raliter quas duxerint habituri existiment,aut si ni-
hil horũ sit,minus graui dote nubunt q̃ forma præ
stant,q̃ si facie fuerint parũ liberali, etsi pari disci-
plina institutæ. Altera Babyloniorũ lex,quo vtili
or eo magis memorabilis,quũ nullus ab initio in
his esset medicorũ vsus,lege ferunt cõparatum, vt
qui ægrotare cœpissent,eos de morbo consulerẽt, Medẽdi
qui idem languoris genus passi essent, medicamq; vsus.
ad id leuandũ opẽ aliquã experti. Apud alios scri-
ptum reperio, in publicũ ægrotos deferri solitos,
legeq; cautũ,vt qui aliquãdo egrotassent,male affe
ctos circuirent, docerentq; singulos, qua ipsi ope
potissimũ adiuti,aliquãdo morbo defuncti essent.
Eorum sepulchra in melle,funebris luctus qui &
Aegyptijs,qui cũ vxore noctu congressus est,nihil
prius vterq; tangit,quã lotus fuerit.Fuere in his fa
miliæ quædã,nulla re alia nisi piscibus victitãtes, Piscium
quos ad solẽ arefactos,pistillisq; tusos,ex eaq; ma- esus.
teria asseruata,vndiq; respersa,offas cõficiebãt, tor
rebantq; eas in vsum panis ad ignem . Herodotus
Babylonijs victis in Massagetas Cyrum mouisse
ait,vbi cũ vniuerso exercitu perijt. Trogus & alij
in Crœsum Lydiæ regem,omnem belli impetum
ex Assyria cõuersum prodidere. Successit Crœsus
Allatti,cuius haud vno est loco mentio a nobis fa
cta,tantæq; vni opes contigere, quantæ regũ oĩm
q tũ in terris essent nulli,quippe q ex cõgestis opi- Crœsi diuitiæ.
bus adeo pependit, vt Solonẽ a se inhonoratum
dimiserit,ꝙ mortalium felicissimus non fuisset ab
eo iudicatus.Sed post Solonis obitum experiri cõ-
tigit,nullã in auro esse felicitatẽ, neq; in terris esse
mortalibus fidũ quicquã,pręter virtutẽ,q̃ per oẽm
vitã sola sit hoĩ stabilis, & mansura Fuerunt Crœ-
so filij duo,mutus quidẽ vnus,& ob id ipsum por-
ro inutilis, vocalis alter,atq; inter æquales omi iu-
re princeps,cui Atys erat nomen .Viderat pater ꝑ Atys.
quietẽ fore,vt is ferrea traiectus cuspide occumbe- Adrastꝰ
ret,qua insomnij figura territus Crœsus, neq; rem Gordij
bellicam tractare passus est amplius,neq; arma do filius.
mi habere.Venit interim Sardis Adrastus Gordij
regis filius, nepos Midæ , ex Phrygia , qui quum
imprudens fratrem occidisset,a patre eiectus ,pater
nam

nam cũ Crœso amicitiã secutus, in Lydiam extorris sese contulit. Hic fraterna cæde a rege expiatus, hospitio filijq; contubernio est adhibitus. Nec ita multo post Mysijs opem a Crœso aduersus Aprũ qui circa Olympũ Mysię omnia fœde populabat implorantibus, patre pene inuito ad eũ perimẽdũ Atys cũ Adrasto est profectus, qui a rege custos est illi & comes datus. vbi vero ad Olympũ peruenere, pluresq; simul beluã ĩdagine repertã feriẽdi studio circũsistere, vrgente fato ita accidit, vt telũ, qđ Adrastus parũ caute in aprũ miserat, ex tergo feræ in Atym violenter excussum medium transfixerit. Adrastus vbi ad Crœsum venit, post supplicẽ satisfactionẽ sese regi vltro supra filiũ mactãdũ obtulit. Cæterũ venia dignus a Crœso iudicatus, seipsum sup Atys bustũ ferro traiecit. Biẽnio q̃ hæc in Lydia euenere, Astyages a Cyro est victus, q̃ res in gentẽ Crœso solicitudinẽ iniecit Persicæ potentię priusq; nimiũ inualesceret occurrendi. Sed affinitas q̃ Crœso cũ Astyage fuit, causa videtur extitisse illi arma in Persas induendi. Verũ quacunq; re impulsus, nihil temere mouendũ ratus, deorũ mẽtes sciscitari primo statuit, an feliciter sibi esset euenturũ, qđ in Persas bellũ moliretur. Misit Crœsus vno tẽpore ad Hãmonẽ Iouẽ in Aphricã, Delphos, Dodonã, Amphiaraũ, ac Trophoniũ, & ad Brãchidas Milesiæ oræ. Sed vt omniũ fidẽ melius exploraret, sequereturq; qđ verissimũ oĩm esset expertus, alijs alio dimissis, cæterũ omnibus pręcepit, vt obseruato die, quẽ certũ vnũ singulis constituit, q d ipse domi ageret, numẽ cõsulerent. ferunt eo die, quo Pythiam Delphis consulẽdã censuit, testudinẽ pariter & agnũ concisos in aheno coxisse. Atq; hoc inde carmẽ relatũ. Noui ego quis numerus sabuli, mẽsuraq; ponti. Mutũ percipio, fantis nihil audio vocẽ. Venit ad hos sensus nidor testitudinis acris. Quæ simul agnina coquitur cũ carne lebete. Cui super est stratus stratũ cui desuper est æs. Hæc quũ Crœsus legisset, parũq; ex alijs locis vera essent responsa ad se delata. Delphicũ oraculũ oĩm verissimũ iudicauit, facturusq; inibi sacrificia, tria pecorũ milia immolauit, m̃ aureorũ vasorũ, & vestiũ in ignem cõiecit, vt centũ septẽdecim lateres aurei cõflati inde sint, & in templo repositi. Leo aureus. X. talentorũ inter cætera donaria dedicatus ab eo est, duæ pateræ, aurea vna, ad dexterã tẽpli locata: ad læuã altera ex argẽto sexcentatũ amphoratũ. Aquiminaria duo, & ipsa vtraq; materia. Tale fuit tunc Crœsi in fauore numinũ sibi ɔciliãdo studiũ. Cæterũ q̃ de belli euẽtu accepit oracula, hoc feræ habuere, vt diceret, fore, vt si Crœsus bellũ Persis intulisset, magnũ regnũ euerteret, quod ille exitiũ hostiũ, nõ suũ arbitratus, ingenti studio in Cyrũ arma cõparauit. Misit interim ad Athenięses & Lacedæmonios, hos Doricæ gentis in terra Græcia, illos Ionicæ longe principes. Dores a Doro Hellenis filio fuerũt, etenim quũ ab initio altera gens Pelasgica diceretur, altera Hellanica, hæc nunq; solũ mutauit, illa sub Deucalione Phthiodis orã in Thessalia colluit sub Doro, quæ ad ossam & Olympũ iacet, inde q; a Cadmæis electa, in Pindo locum tenuit quẽ Macedonũ dixere. Rursus in Dryopem migrauit, atq; ita Peloponnesum ingressa, Dorica est demũ cognominata. Exercebatq; per id tẽpus, quo Crœsus in Gręciã legatos misit, Pysistratus Athenis tyrannidẽ, cuius pater quũ forte in Olympia spectaret, tale illi prodigiũ accidit, ahenũ cũ carne foculo impositũ, igni nondũ accenso, tanto repente æstu ferbuit, vt aqua vsq; quaq; efflueret, qđ ostentũ intuitus Lacedęmonius Chilon, q forte aderat, suasisse dicitur, ne fœcundã duceret vxorẽ, aut si quã duxisset, ejceret: filiũq; si quẽ haberet, abdicaret. Hippocrates nõ persuasus Pysistratũ tulit, q Nisca ex Megarensibus capta, alijsq; præclaris operibus ciuitati insinuatus ea arte, quã supra memorauimus, ad populũ vsus arcem occupauit. Eiectusq; est ille haud multo post a Megadis & Licurgi principiũ aduersæ factionis viris, priusquã tyrannidẽ stabilire potuisset: orta inde inter libertatis assertores discordia, Megades pactis cũ Pysistrato filiæ nuptijs, eũ in vrbẽ restituit. Phya muliere pręgrãdi statura nouo schemate ornata, & in currũ imposita, quæ per vrbẽ circunuecta pro Minerua Pysistratũ restituẽdũ clamitabat, ludibriũ vel barbaris gentibus pudendũ, nõ modo ciuitati sapientiæ studijs principi olim futuræ. Pysistratus in vrbem reuersus, Megadis filiã vxorẽ duxit, cũ qua quoniã parũ legitime coiret ne ex ea filios procrearet, erant illi adolescentes liberi ab Alcmeone oriundi, puella, flagitiũ viri ad matrẽ primo, mox per eã ad patrẽ detulit, quæ domestica iniuria Megadẽ ad nouã discordiã in ciuitate serendã adegit: eoq; milites in Pysistratũ cõcitãte, verit9 tyrãnus ne aliqs subit9 in se fieret impetus, vrbe cũ filijs excessit, annoq; pene circũacto, Thebanis & Argiuis opẽ ferẽtib9, & cũ his Liedamo Naxio Marathonẽ Pysistrat9 occupauit. Mox Atheniẽses q obuiã ꝓcesserant ex iprouiso adort9, fudit, fugauitq;: atq; ita tertio post prosperã vnam pugnã terũ potitus est Athenis. In hoc tum statu res Atheniensium erant, quũ ad eos ex Lydia legati venerunt. Erant Lacedæmonij & ipsi longo cũ Tegeatibus bello impliciti, etsi iam Horestis ossa, quod diuerso est loco significatum, oraculo adepti, in spe certa victoriæ erant. Legati quod iussi fuerant, Lacedæmoniorũ societatẽ ad bellũ petierẽ quã rex sibi adiungere oraculo erat monitus. Eam haud grauate Lacedæmonij concessere, cũ propter regis celebritatẽ, tũ q a olim ab eo fuerant auro donati, ad quod emendum Sardis publico nomine miserant, Thoracem ex ea materia Apollini dedicaturi. Addiderunt & donũ, æneã regi paterẽ triginta amphorarum capacem, quam legati a Samijs capti, ad regem non tulerunt. Crœsus Lacedæmoniorum amicitia frætus, sed multo magis oraculo, exercitum in Cappadocas qui tum Cyri imperio parebant, summa ope comparat. Fertur Crœsus a Sãdane Lydi generis homine, longeq; in futurum prospiciente monitus, ne quid temere moueret in eam gentem, cui aqua potui esset, & vestis scortea, ex quibus victis nulla expectari possent præmia (siquidem nihil ante Crœsum victum fuit Persis in vita lautum aut elegans) contra videret ne si Lydorũ gaza semel foret hostibus delibata, sibi suisq; dirum festinaret exitium. Audijt hæc Crœsus, cętẽrum belli cupiditate incensus secutusq; Pythium carmen pro vanis repudiauit, quasi igitur Astyagis vltor (is enim fuit illi pręiextus belli) ad Halim fluuium copias admouit. Dirimebat is Lydum imperium a Medico, qui in Armeniæ mõtibus ortus, per Phrygas & Manrienos mox inter Cappadoces & Paphlagonas lapsus in Euxinum deuoluitur. Crœsus Halim ponte copias traiecit. fama est fuisse in illis castris Thaletem Milesium, qui quum nusquam fluuius foret vadabilis, nec vllus adhuc esset pontis vsus, quum sinistrũ amnẽ castra haberent, fossam a fluuio militari opere in dexteram duxit, castra a tergo amplexus, in eamq; fluuio repente immisso, mediũ alueum inter aditum foueæ & exitũ penitus exaruisse. Alij adeo extenuatum ferunt, vt facile citro vltroq;

vel

Marginal notes (left column): Aper Olympius. — Adrasti interitus. — Pithiæ vaticinium. — Crœsi donaria. — Pelasgi. Hellenes Dores. — Prodigium.

Marginal notes (right column): Pysistratus sępi9 eiectus. — Phya. — Sãdanes — Halis fluuius.

Crœsus Halin extenuat.

vel pedib⁹ vadari potuerit. Copijs igitur, siue ponte, siue (vt alij ferũt) vado traiectis, Crœsus ad Pteriam Cappadociæ locũ munitissimũ, haud procul Sinope, castra fecit.

Cappadoces Syri.

Syri Cappadoces a Græcis dicebant, fuerantq; re vera Syri priusq̃ Persæ imperitarent. Sunt qui Cappadociã, q̃ a Cappadoce flumine, vt Plinius scribit, nomẽ sortita est, minorem Armeniã vocẽt, in quibus videt mihi Ptolemæ⁹ esse, Alij Armeniæ partẽ arbitrati sunt. Cyrus & ipse cũ valido exercitu haud multo postea affuit, positisq; in conspectu hostiũ castris, leuibus primo

Lydi & Persæ cõgrediuntur.

prælijs Lydorũ vires explorare, inde vtrinq; in pugnã totis virib⁹ descensum, & ad extremũ diei multa hincinde cæde cõmissa, dubio est marte dimicatũ, prælium interuentu noctis diremptũ. Crœsus dicitur a suis incusatus, q̃ cũ multo maiorib⁹ copijs quã ipse haberet confligere esset ausus, cuius inuidiæ admonitus, sine vllo maiore prælio Sardis copias reduxit, eo consilio, vt ab Amasi Aegyptiorũ rege, cũ quo ictum fœdus habebat, auxiliares copias accerseret, & a Labyneto Babyloniorũ tyranno. sic em̃ Herodotus rẽ digerit, quasi prius sit Crœsus victus q̃ Babylon a Cyro expugnata. Trogus Babylonijs laborãtibus, Crœsum subsidio venisse scribit: ac tum ibi prælio victũ, de suo iam regno solicitũ, in Lydiam refugisse, sicq; accidisse, vt Babylone capta, Persæ bellũ in Lydiã auerterint. Misit Crœsus & in Pelopõnesum ad Lacedæmonios, inde quoq; vt a socijs arma accersitũ, quũ interim

Prodigium circa Sardis.

vis Colubrorũ ingens, in suburbanis Sardiũ locis repẽte extitit, eos equi in pascua dimissi passim deuorarũt, quo prodigio rex cõmotus ad cõiectores Thelmisses misit, qui de ea re sciscitaret. Responsum est externũ exercitũ affuturum, qui indigenas subigeret. Terræ filiũ colubrũ esse, equum hostẽ & aduenã. Cyrus post Crœsi digressum, vbi eũ partitũ ad tp̃s copias audiuit, & velut in hiberna dimisisse, opportunũ credidit priusq̃ aliunde hosti auxilia mitterent copiæq; in vnũ contrahi possent, improuiso accessu Lydiam inuadere. Raptim itaq; ad hostẽ ducẽs, tanta est celeritate vsus, vt pene prius

Subita Cyri in Crœsum expeditio.

in conspectũ venerit, quã ab Pteria mouisse diceretur. Crœsus inopinato malo perculsus, quia longũ erat aliunde copias expectare, Lydos in præliũ producit. Nulla gens ea tẽpestate tota Asia promptior ad pugnã fuit neq; æquitandi hastæve tractandæ agilitate melior. Concursum est in campo, qui vrbi præiacet, planitiẽ ipsam plures rigant amnes, atq; maximus horũ Hermus, qui ex monte Didymete Marti sacro decurrẽs, p̃ter phociã oppidũ mari īfunditur. Cyrus vbi hostẽ ad pugnã egressum vidit, Harpagi Medi consilio vsus, aduersus Lydum equitatũ, cui Persicus haud dubie impar erat, vim camelorũ ingentẽ in fronte collocauit, his peditẽ subiecit, post pedites equitatũ oẽm stare iussit. Cõflixere vtrimq; acies, primoq; concursu pene decretum est. Nam Lydorũ equi, insueto camelorũ odore aspectuq; territi, confestim in fugam versi sunt, qua re animaduersa Lydi ad pedes desiliunt, impigreq; vibrato ferro Persarũ peditẽ comin⁹ excipiũt stetereq; magis animo q̃ viribus, dubiãq; aliquan

Vincit. Crœsus.

diu pedestrẽ pugnã fecere. Demũ pluribus ab vtraq; parte cæsis, fusi fugatiq; paucitate sua Lydi intra mœnia se trepide recipiũt. Scd'm hanc vnã pugnã Crœsus iterũ ad Lacedæmonios misit, qui etsi tũ forte cũ Argiuis de Tyriæ possessione certabant, vt ex Eusebij sententia diuerso est loco explicatũ, censuerunt tamen ferendã & amico & socio regi opem. Etiam copiæ studio instruebantur, quum Lacedæmonẽ allatũ est, regiam vrbẽ a Cyro expugnatã, Crœsumq; viuũ in hostiũ potestatẽ venisse Quartodecimo namq; die, ex quo Sardiani oppugnari cœperant, proposito a rege præmio huic, q primus muros transcendisset, atq; vrbs interim capi nequiuisset, Mardus quidã cui Hyrocades nomen erat, a parte arcis, qua nullũ fuit præsidiũ ob loci arduitatẽ, cõspicatus forte militẽ ex arce descẽdentẽ, vt galeã inde deuolutã reciperet, cũ plensq; per crepedines & abrupta saxa vrbi insinuatus arcem occupauit, vrbs ipsa hostiliter direpta. Fama

Capitur Sardiana arx.

est, Thelmisses olim prædixisse Sardis inexpugnabiles futuras, quacunq; versum Meles rex, qui primus in ea vrbe regnauit, Leontem filiũ ex pellice genitũ circunferret, ob idq; puerũ circunquaq; ductũ, præterquã circa arcẽ, qua vrbs locorũ difficultate insuperabilis tum illi visa est. Sardibus captis, Crœsi filius qui mutus, vt dixi, erat (alter in Olympij apri venatione perierat) ex hostibus quendã media captæ vrbis trepidatione Crœsum a tergo inuadentẽ intuitus (ignotus hosti rex erat, nec ipse moriẽdi cupidus ferrũ sciens declinasset) patris periculo motus, exclamasse dicitur. Homo ne Crœ

Crœsi filius ex muto fit vocalis.

sum perimas, atq; hęc ille primo effatus vocalis deinceps fuisse fert. Herodot⁹ autor ẽ. Crœso olim de clade filij solicito, quærentiq; per omnia remediũ an id naturę viriũ corrigi posset, ac de ea re oraculũ consulenti, tale ei carmen a Pythia redditum. Lyde gen⁹ rex multorũ valde inscie Crœse, Ne cura nati exoptatã audisse loquentis Intra ędes vocem, sine qua ponor tibi longe. Ille die q̃m primũ infelice loquetur. Qua Pythiæ voce nihil ambigue ea q̃ postea in puero euenerunt, sunt regi demonstrata. Ipse ad Cyrũ perductus, atq; ingenti pyræ, vt viu⁹ cremaret, impositus, ter alta voce dicitur Solonẽ inuocasse. Subierat extremis rebus aĩm, q̃ ille felicẽ in vita dixerat neminẽ. Tũ Cyri iussu interrogatus, qd ea vox ter repetita sibi vellet, q̃ ipse olim de fortunæ variatione, veraq; felicitate, a Solone viro

Crœsi Pyra.

sapientissimo audiuisset, exposuit. Per q̃ Cyrus humanæ ĩbecillitatis admonit⁹, iussit Crœsum igne ab suis seruari. Cæterũ flamma vehemens pyram inuaserat, vt satagentibus Persis, appareret prius regem peniturũ, q̃ humana ope vincto succurri potuisset. Imber repẽte e cœlo deiectus ignẽ, q ad perniciem inualuerat, oppressit. Crœsus per hæc seruatus, vbi ante Cyri pedes est constitutus, rogatus ab eo ecquisnã hominũ ei p̃suasisset, vt sibi bellũ inferret, respondisse fertur. Ego inquit Cyre id feci tuo prospero, meo infelici fato, Græcorum deô autore, qui me ad bellum tibi inferendũ impulit. Neq; enim est quisquam tã demens, qui sine magno autore bellũ paci audeat preferre, quũ in pace filij parentes, in bello, parẽtes filios sepeliant. Cæterũ

Crœsi cõstantia.

vt hæc fierent dęmon in causa fuit. Cyrus hoĩs sermonẽ constantiamq; demiratus, vincula illi adimi iussit, iuxtaq; se locatũ monentem audijt, ne pateretur Persas Sardiana præda nimium ditescere, fore vt qui natura contumaces essent, in longe maiorẽ insolentiã abirent, minusq; obsequẽtes ad militaria munera obeunda fierent. qua admonitione Cyrus cõmotus, ad omnes portas vrbis p̃sidia apposuit, pręfatus edicto, velle se ex omni pręda decimã Ioui voto seruari, quo noĩe multũ est illi manubiarum q̃situm. Crœsus deinceps ab eo precatus est, vt liceret sibi Delphos mittere, qui vincula q̃bus solutus esset Apollini suo nomine dedicaret,

Crœsi vincula.

rogaretq; numen, an ij qui præcipua in deos essent veneratione, talibus afficerentur præmijs. Pythia huic, qui cum vinculis est missus, respondisse dicitur, quod fatale foret, ne ipsi quidem Deo effugere fas

Heraclidarum gente occidit, crimẽ luere, nec quod
Pythię responsum.
ad oraculum attineret, habere eum cur Phœbum
mẽdacij argueret, diserte illius verbis fuisse expres-
sum, euersurũ Lydiæ regem, si bellum Persis intu-
lisset, magnum imperium, oportuisse Crœsum, ni-
si cæca regnandi cupiditate ductus, temere bellum
facere occupasset, iterum sciscitari, vtrum duorum
regnorum, quæ in futuri belli aleam itura essent, ex-
cidium maneret. Hæc Pythia, quibus palam est fa-
ctum, falsa oraculi interpretatione, Crœsum sibi
suoq; regno exitium peperisse, quum quatuorde-
Crœsus superstes Cyro.
cim interim regnasset annos, fuitq; deinceps ipse
apud Cyrum in summo honore, cui in Massagetis
cæso superfuit, nam siue priusq; hæc in Lydia gesta
sunt, siue postea est Babylõ expugnata (etenim di-
uerse id autores tradunt) satis constat, ampliandi re-
gni cupiditate Cyrum vltro Massagetas, Scythicã
gentem, trans Araxem fluuium ad ortum sitam
bello petijsse. Est Araxes vt prodiderunt quidam
maior Istro, sunt & qui minorem tradant. Insulę
in eo frequentes. Lesbo sua magnitudine pares, qui
eas accollunt æstate radicibus vescuntur, quas pas-
sim effodiunt, arborum fructus in hibernum vitæ
vsum asseruant: sunt & in his arbores, cuius fructus
in ignem coniecti, vt vinum propius assidentes
ebrios reddunt, quod amentiæ genus ad tripu-
dium impellit ita affectos, & ad intempestiuam cã-
Araxes.
tilenam. Oritur Araxes in Mantienis, vbi & Gyn-
des, quem Cyrus Babylonica expeditione in
multas dissecuit partes, sexageno ore in paludes
euoluitur. Accolunt hæc loca, qui crudis victitant
piscibus, marinorumq; vitulorum pellibus ami-
ciuntur, paludibus deinceps Araxes emersus, per-
petuo cursu in Caspium mare elabitur. Caspium
Caspiũ mare.
per se late panditur, nec cum alio miscetur mari, ei⁹
longitudo quindecim diebus enauigatur, latitudo
paulo plus dimidio. Hæc Herodotus, cui Græco-
rum pleriq; temere accedunt. Plinius cui ob Ro-
mana signa latius gestata exploratiora hæc omnia
fuere, in longe diuersa fuit sententia. Distat Ca-
spius sinus Pontico. ccclxxv. millibus passuum.
Nec de Araxis ortu, vt video, inter eos conuenit,
quos sequimur, ille in Mantienis nasci, nec procul
a Gyndis fontibus prodidit. Hic in Eniochis mõti-
bus quos alij Coraxios dixere, ortum habere opi-
natus est, sex millibus passuum ab Euphratis fon-
tibus. Mussi vel vt alij tradunt, Cyro amne auctũ,
in Caspium pelagus elabi. Habet id mare, qua ad
vesperum vergit, Caucasum montem prætentum
summę altitudinis, variarum gentium incolatu ce-
lebrem, & in his quædam quæ pecorum ritu in pro-
patulo coeant. Qua vero sinus ad Auroram pro-
tenditur, planities illa ingens præiacet, quam Mas-
sagetæ incolebant, cui tum genti Cyrus, siue deo-
rum fretus fauore, quo puer seruatus videri vole-
bat, siue specie insomnij bis per quietem auo ob-
uersata, que Asiæ illi imperium portendebat, pro-
speroq; gestarum rerum cursu elatus, bellum infere-
Thomyris Regina.
bar. Erat per id tempus Massagetarum Thomy-
ris Regina, quæ cum filio a viro relicta, late in eam
gẽtem imperium obtinebat. Misit Cyrus qui eam
sibi in coniugem deposceret, illa non se sed regnũ
a Cyro peti interpretata, accessum propinquanti in-
terdicit, qui vbi dolus non processit, aperte bellũ
ostendit, & iam ad Araxem venerat, copiasq; pon-
te traijcere parabat, quum his consilijs occupato
Caducetor a Thomyre superuenit, multa regine
noie obtestatus, ne pergeret nõ lacessitus Massage-
tis bellũ inferre, sineretq; sua fortuna Thomyrim
vti. Quod si oia potiusq; pacẽ mallet, staretq; sentẽ-
tia ferro cũ ea decernere, paratã esse Thomyrim ad
vtrũq;, aut intra suos fines venientẽ excipere, aut si
ipse ita malit, se cũ suis copijs Cyri fines trãscensu-
rã, vt de summa belli vel vno prælio decernerẽt, itã-
tũ verbo significaret, vtrũ euenire mallet, pugnãdi
copiã, neq; hic, neq; illic defuturã. Ea re in consulta-
Crœsi sententia.
tionẽ delata cęteris hostẽ in pacato excipiẽdũ cẽsen-
tib⁹, Crœsus vn⁹ oim fortunę volubilitatẽ suo exẽ-
plo demõstrãs, regẽ hortari vt porro ire pgeret, alie-
nam terrã potiusq; suã belli sedẽ factur⁹. qm si, qd'
nollet, itra regni fines vinci cõtigisset, nil aliud vi-
deretur eo cõsilio quæsitũ, q; victoribus Massage-
tis Persarũ regnũ p man⁹ tradere, quod nullo mõ
accideret, si in hostico etiã parũ prospere pugnẽt,
flumina, mõtes, saltus vel modicis p̃sidijs retẽti, sa-
tis ad omnes hostiũ conat⁹ frãgẽdos futuri essent,
& qd' oim maxie spectari oporteret, turpe & igno-
miniosum videri inuictũ regẽ mulieris pugnã de-
trectare: iret p inde, ibiq; armis cõfligeret, vbi pri-
mũ hostis venisset obuiã. Hęc Crœsus monere, in-
de cõsiliũ adijcit, quo hostis sine maiore certamine
vincerẽt. Audio inqt Cyre Massagetes ois lautio-
ris vitæ esse expres, quũ castra trãs Araxẽ feceris, fue-
ritq; ppinqu⁹ hostis quasi subito metu pculsus, ca-
stra cũ oĩ cõmeatu imbelliq; multitudĩe relinq̃, ipse
fugienti similis retro abi, tecũq; oẽ robur copiarũ
ad fluuiũ, recurre. Video nisi fallor, futurũ, vt ho-
stes in insuetã rerũ opulẽtiã, ciborũq; copiã incidẽ-
res, paulo post vino crapulaq; sepulti, tibi veluti
pecora ad cædẽ dedantur. Cyrus Crœsi cõsiliũ am-
plexus, Reginæ nũciari iuber, se illi breui affuturũ,
ipse secũ reputãs q̃ dubij essent bellorũ exitus. Cã-
bysem filiũ priusq; copias traijceret cõplex⁹, in Per-
sidẽ cũ Crœso remisit, cõmẽdata filio siqd sibi acci-
deret captiui regis dignitate. Araxe deinde trãsmis-
Cyri somnium.
so nocte q̃ proxime secuta est, Cyrus per qetẽ ima-
ginat⁹ est se Dariũ Histaspis filiũ maximũ natu cer-
nere, duas in humeris alas habẽtẽ, quarũ vna Asiã,
altera Europã inumbraret. Erat Histaspi Aristime-
ni filio ex liberis Darius natu maximus, q tũ, vigin-
ti annos natus, in Perside fuerat a patre relictus His-
taspẽ Cyrus somno expectus, suspẽsusq; noctur-
na specie, remotis arbitris affatus, se certo deorum
monitu cõptũ habere ait, a Dario ipsius filio sibi,
suoq; regno insidias parari. Iret ipse domũ, daretq;
enixe operã, vt quũ Massagetis victis in regnũ redi-
uisset, sibi filiũ sisteret. Interim in officio cotineret.
Hæc ille fatorũ ignarus. Cæterũ imago illa peritu-
rũ Cyrũ ea expeditione mõstrauit, regnũq; ad Da-
riũ haud multo post puentũ, qd' breuissimo Cãby-
sis regno interiecto accidit. Progressus inde Cyrus
diei vnius itinere ab Araxe castra fecit, ibiq; appro-
pinquãte hoste, oibus ex cõposito paratis, cũ expe-
dita multitudine ad fluuiũ secessit. Affuit interim
Thomyris filius cũ tertia copiarũ parte, ad tentan-
das hostiũ vires missus. Is cęsa Persarũ multitudĩe
quę in castris fuerat relicta, ingẽti prędã potitus, cõ-
festim in vinũ & epulas cõuersus, ad multã noctẽ
traxit cõuiuiũ, iã vino graues passim ĩ somnũ ver-
tuntur Massagetę. Cyrus interim structo agmine af-
fuit, tetraq; hostiũ est cędes edita, quidã semisõnes
capti, & ĩ his Spargapises Thomyris filius. Illa ve-
ro cognito filij & aliorũ casu, misso ad Cyrũ cadu-
ceatore, dolũ illi exprobrauit, q nõ bellica virtute,
Massagetarum strages.
sed veneno filiũ vicisset: iret, & p̃senti victoria cõtẽ-
tus restituto sibi filio Massagetarũ finib⁹ excederet,
q̃ nisi mature fierẽt, solẽ testari, futurũ, vt virũ cruo-
ris auidũ ad satietatẽ in suorũ volutaret sanguine.
Spargapisis facin⁹.
Cyrus mulieris verba aspernatus, nihilo secius in-
stare, Spargapises interim ebrietate expectus a Cy-

ro periit, vt vincula adimi sibi iuberet, satis fore, si
se sub custodiã haberet. Cõcessit rex illi id haud gra
uate, solutusq; ferox iuuẽis, sibi ex improuiso mor
tem consciuit. Trogus pugnando eum periisse ait.
Cæterum quocunq; casu mortem obiit, haud vna
deinceps fama secuta est. Trogus Thomyrim audi
ta filii morte, simulata fuga Cyrum ad montium
angustias traxisset ait, ibiq; Persas suis artibus ca
ptos, ad vnum cum rege trucidasse, vt miraculo sic
datum, q ex ducẽtis hominum milibus, nemo qui
Persarũ strages.
eam cladem nunciaret, sit repertus. Herodotus in
aperto dimicatum scribit, commissumq; vtrinq; tã
acre prælium q̃tum inter Barbaros nunq; alias, pri
moq; sagittis certatum, mox lanceis, nouissime col
lato pede pugionibus, magnamq; exercitus partem
cum Cyro telis occubuisse. Illud ambobus conue
nit. Cyri caput in vtrem humani cruoris plenum
Thomyrim demisisse, inde superbe insultantem
identidem dixisse. Expleas te Cyre qui cruorem tã
Massagetarũ ritus
topere sitisti. Sunt Massagetę, quando tam multa
de ea gente diximus, vestitu & victu Scythis perq;
simile, quo fit vt Scythæ a plerisq; credantur, ex
equis pugnant, & pedibus, vtroq; pugnæ genere
pene inuicti sagittis hasta, sangari, sic enim ferrum
quo vulgo accincti sunt dicitur. Auro in baltheis
& capitis ornatu vtuntur, aureos thoraces equorũ
pectoribus inducuntur. Ex auro fræna & phaleras
conficiunt, æreas cuspides hastis præfigũt, ære pha
retras muniunt. Ferri & argenti nullus apud eos
vsus, singuli vxorem ducunt, eaq; communiter
vtuntur, idq; Scytharum soli faciunt, si Scythæ ha
bendi sunt. Quoties aliquis mulieris libidine capi
tur, suspensa ad currum pharetra cum ea sine pudo
re concumbit. Terminus vitæ nullus genti pręfini
tus. Vbi quis admodum consenuit eum propin
qui & necessarii, in vnum coeuntes, cum aliquot
ouibus immolant, atq; ita humanis carnibus ouil
la mixtis vescuntur. Id genus mortis apud eos bea
tissimum. Languore extinctos non edunt, damni
loco id ducentes sepeliũt. Nihil omnino serunt, pe
coribus victitant & piscibus, quos Araxes abunde
suppeditat. Lac plurimum potant. Ex diis vnum so
lem venerãtur: soli equum mactant pernicissimo
scilicet syderi animal velocissimum. Et ipse quidẽ
Cyrus sic periit anno ex quo regnare cœperat trige
simo, vir cum per cætera memorabilis, tum in vi
ctoria, supra q̃ dici possit, mitis. Quo magis mirũ
est, Thomyrim illi cruoris sitĩ exprobrasse. Astya
gem auum victor seruauit, sic Crœsum, sic Baby
loniis bello victis dedit veniã, sic Iudęis qui Baby
loni ea tempestate seruiebãt, in Palęstinã abeundi
potestatem fecit, quod in Danielis gratiam id geu
si datum videri potest. Quem ob creditam sancti
tatem, Babylone capta præcipuo apud se in hono
re habuit Cyrus. Iosephus & Eusebi⁹ autores sunt,
haud multo prius q̃ Cyrus Assyriorũ opes fregit,
prodigium in Baltasaris regia ingẽs apparuisse, ver
Baltasaris visio. Danielis interpretatio.
teratis vasa Hierosolymitano templo sublata in
prophanum vsum, quod cæteri reges sacrilegium
auersati, ea in sacro reposuerãt. Tũ vero accidisse,
vt spectãte rege, manus ex aduerso pariete sit orta,
q̃ hec pauca exscripserit: Mane, Techel, Phares, q̃ vt
Iosephus interpretatur, numerum, pondus, & frag
mentum, significent. Hæc magi vndiq; a rege ac
cersiti quum interpretari nequissent, vnus omniũ
Daniel regis ac regni propinquum excidium, per
ea verba significari demonstrauit. Quoniam cœli
numen, cuius prouidentia omnia fierent, annos re
gis dinumerans, appendensq; illius vitam & re
gnum, Medis ac Persis frangens distribueret quæ
tristis denunciatio, etsi Assyrium vehementer affe
cit, haud propterea minus gratiæ ab eo veridicus
vates reportauit, sed regi cæterisq; multo venera
bilior est fact⁹. Miror Iosephũ persuasũ habuisse,
vno tempore a Cyro & Dario Babylonẽ captã, &
quod pene ridiculum est Astyagis filium fuisse ait,
de Medico genere ortum. Legerat credo ab vtroq;
eam vrbem obsidione expugnatam, que res eum
in manifestum traxit errorem. Cæterum Trogus &
Herodotus haud dubie demonstrant Darium Hi
staspis filiũ, qui vno Cãbyse interiecto, Cyro suc
cessit, rerũ in Perside potitum, ipsumq; Persam nõ
Medũ fuisse, neq; Astyagẽ aut Cyrũ viculo necessi
tudinis vllo attigisse. Obsedit is quoq; Babylonẽ
vrbẽ & expugnauit, sed tpe oĩno diuerso, cui si ve
ra Iosephus scribit, adeo Daniel familiaris fuit, vt
vni⁹ cõsilio nutuq; regii thesauri, ac pene tota re
gni moles ministrarẽt, sed siue Cyro ille, siue Da
rio amicus fuit, q iam grãdem natu sub altero fuis
se oportet, tam aduersa Babyloniorum principũ
flagrauit inuidia, vt quum virum perspecta sancti
tate aliter criminari non possent, eius vitæ sint no
uo calumnię genere insidiati. Compertum his erat
Danielem tertio quoq; die, in secretum concedere,
nec publico vllo priuatove negocio ita iterpellari,
vt de piennissimo orandi instituto aliquid remitte
ret. Igitur excõposito ad regem deferunt, principi
bus & populo videri triginta dierũ ferias vniuer
sę gentu debere indici, quibus neq; humana, neq; di
uina curare liceret cuiq;, ac si qs eas minus diligen
ter obseruasset, is maiestatis reus, leonibus lanian
dus obiiceretur. Rex ignarus eorum quæ paraban
tur, autor fuit feriarum populo indicendarum. Tũ
cæteris quiescentibus Daniel nihilo secius diuinis
tertio post die operatur, neq; loco, neq; tempore, vt
res occultari posset immutato. Hic aduersa Satrapũ Parcunt Leones Danieli
factio coorta, locũ ad criminãdum nacti Danielis
cõtumaciam ad regem deferunt. Damnatur ergo,
magisq; nõ repugnante q̃ iubente rege trahitur ad
supplicium. Iosephus impune eum per noctẽ fuis
se in Leonum cauea scripsit, Diuinę literę plurium
dierũ spatio versatum inter feras sine offensa, me
minerunt. Fuit regi ea res admirationi, ascribebat
q; id diuinæ prouidentiæ, q pręter omnium opi Prophãi laniãtur a leõib⁹.
nionem leones fame sæuientes, vni hominum plu
res dies parsissent. Cauilari interim ęmuli, nec pro
uidentia id fieri dictitabant, sed q leones sagina ex
pleti hominem fastidirent. Poscere proinde, vt ie
iunis iterum obiiceretur. Tum rex, & hoc quidem
periclitari iuuat, modo vos prius experiamini, an
illorum satietas sit vobis similiter parsura, nũ leo
nibus affatim exaturatis, eorum quosdam in caueã
obtrudi imperat, quibus nihilo propterea fuit mi
tior leonũ feritas, sed fœde laniati palam oĩbus fe
cere Danielẽ miraculo seruatũ. Atq; ob eã rẽ mira
bilior q̃ antea, chariorq; fuit regi. Huius op⁹ fuisse
creditur Mausoleũ in Ecbatanis Mediæ vetustũ, fa
cie tñ ad posteros recẽti quo Medorũ reges defun
cti, ad Vespasiani vsq; tp̃a cõdi cõsueuere. Inter cæ
tera diuinatiõis eius monumẽta, illud ab Iosepho
proditur indubitato creditæ sanctitatis argumẽto,
& ob id certe memoratu dignissimũ. Subito quo
dã horrendoq; motu terræ, quũ forte Susis esset, in
publico dep̃hẽsus, in faciẽ concidit, cęterisq; diffu
giẽtibus, visus est sibi arcana quadã vi in pedes sta
tui, vocẽq; audire qua iuberetur ea spectare, q̃ mul
ta humanarũ rerũ perturbatione essent in terris futu Danielis visio.
ra. Tũc cõspicatus dicit arietẽ magnitudine imma
ni, plurima cornua habẽtẽ, atq; oĩm eminẽtissimũ
quod extremo agnatũ esset loco, inde ab occidente
sole

ſole Hircum per aerem delatum ſibi intueri viſus
qui arietem altero capitis impulſu proſtratũ cõcul
caſſet, mox ex hirci frõte eminens cornu productũ,
quatuorq; illi cornua agnata, in quatuor mũdi pla
gas ſua ſponte obuerſa, & in his vnum perexiguũ,
quod dum oriretur reddita ſit vox ex proximo, id
olim Dei tẽplũ cõcrematurũ, trienniocq; ſacra inhi-
biturum. Quę omnia illi diuino impulſus ſpiritu,
Danielis interpretatio ita ſit phaſma illud interpretat⁹, vt ꝑ arietẽ Perſarũ
regnum ſibi figuratum diceret. Per cornua eos re-
ges qui ibi rerum potituri eſſent. Praecipum illud
videri ſibi eorũ aliquẽ ſignificatũ iri: qui in ea ter-
ra latiſſime eſſet regnaturus, ampliſſimaſq; habitu
rus opes. Per Hircũ ducẽ ex Gaecia affuturum, q po
tentiſſimũ regnum duplici ꝑlio frangeret. Procerũ
illud cornu, futurã potentiam portendere, quę poſt
victoriam ſecutura eſſet. Minora cornua in contra
rias mundi partes ſpectantia, magni regis ſuceſſo-
res, qui quęſitã bello terrã quaq; verſum inter ſe
partiti, regnum habituri eſſent. Corniculumq; illis
agnatum ex poſteris vnũ interpretatus, qui Hiero-
ſolymitanum violaret templũ, diuinaſq; cerimo-
nias in certũ tolleret tẽpus. In qua figura explican-
da, videt̃ vnũ ꝓphetæ defuiſſe, ꝙ & regum noĩa q̃
nõdũ in terris erãt nõ diſerte poſuit, cætera tñ ſigni
ficãter repræſentata, q̃ſi ad id tẽpus illa eadẽ facta
eſſent. Figurauit Aries Achemanidarũ regnũ Cor-
nua reges, quorũ Darius opulentiſſimus, præcelſo
cornu, eoq; extremo demonſtratus. Hunc Macedo
Alexander altero armorũ concurſu proſtrauit. Erat
Hircus ille, q a Graio more barbã alebat. Cornua
in diuerſum tendentia, ſucceſſores qui imperiũ in-
ter ſe diuiſere, quibus prognatus Antioch⁹ cogno
mento Epiphanes, inſtauratum prophanauit tem-
plũ. Id Iudęi a Cyro, vt dixi, ĩ Syriã remiſſi primo
ſuſcitare conati ſunt, altari ad tempus ibidẽ erecto.
Ioſephus id primo Cyri anno cõtigiſſe memorat,
qui ſeptuageſimus ab eo fuerit, quo Hebræi ex Pa-
læſtina Babylonem migrare coacti ſunt. Euſebius
primum Cyri annũ trigeſimũ Hebraicæ captiuita
tis fuiſſe temporũ ſupputatione demonſtrat. Cy-
rus deinde vixit annos triginta. Cambyſes, qui illi
ſucceſſit, annos ſeptẽ & mẽſes quinq;. Sic anni col-
liguntur ab templi excidio octo & ſexaginta. Cam
byſe ſublato Magi fratres ſeptem ſunt menſibus
Perſarũ regno potiti. Quibus interfectis Darius re
gnauit, cui⁹ altero, ex quo regnare cœpit anno Zo-
robabelis ductu, vt ſuo poſtea loco eſt dicendum,
opus quod ſub Cyro fuerat inchoatum, diuq; inter
miſſum, tũ demum repetitũ eſt, ac produci cœptũ.
Eſaiæ vaticiniũ. Inciderat forte Cyrus in Eſaiæ libros, quos ille du
cẽteſimo añ, & amplius anno ſcripſerat. Fuitq; in
his, Volo Cyrũ, quẽ multarũ & magnarũ gẽtiũ re-
gẽ conſtitui. populũ meũ ad propria remittere, ibi
q; mihi tẽplũ iterum ſuſcitari. Qua ille diuinatione
cõmotus, per oẽm Aſiã ſcripſit, ita edicto pręfatus,
Quoniã me maximus orbis terrarũ De⁹ regem cõ
ſtituit, credo hũc eſſe quẽ genus Iſrael adorat. Is em̃
meũ multo antea q̃ natus eſſem per prophetã pre-
dixit nomẽ, quonã modo ipſius tẽplũ in Iudæa ſu
ſcitatur⁹ eſſem. tñ ille edicto teſtatus, principibus
gentis ad ſe vocatis pronunciauit ſe poteſtatẽ illis
facere, & Iudęis oĩbus qui in Aſſyria eſſent, cũ libe
ris & vxoribus in Palęſtinã redeundi: hortatur ad-
hęc vt vrbẽ & tẽplũ reſtituãt, quod vt cõmodius
fieret, ad Aſſyrię Phœniciæq; pręſides ſcribit, & ad
circũiectas gẽtes miſit. qui illis pręciperent, vti au-
ro, argento, iumentis, frumento, Hebræos ad id
opus iuuarent, quæ ne vana aliquis exiſtimet, Cy-
ri epiſtolam, de ea re ad Aſſyriæ principes datam
quã Ioſephus in hiſtorijs inſeruit, breui lubuit cõ-
Cyri lĩæ de tẽpli inſtauratione. plexu explicare. Rex Cyrus Syſymo & Satrabanę
ſalutem. Iudęos terram noſtram habitãtes, qui vo
luerũt in patriam redire permiſi, Ciuitatem inſtau-
rare, & in ea Dei templũ iterum ędificare, miſi Mi
thridatem mearum pecuniarum cuſtodem, & Zo-
robabelem Iudęorum principem, vt templum a
fundamentis reſtituant, cuius altitudo cubitorum
ſit ſexagenum, pari latitudine. Triplicẽ adhæc mu-
rum lapidea materia eaq; perpolita circũducant, vt
vnum linea ex ipſius prouinciæ arboribus. Erigãt
& altare in quo deo ſacrificent. Reſtitui illis & va-
ſa, que Nabuchdonoſor inde olim ſuſtulerat, nu-
mero tria milia & cẽtum amplius: in quibus diſer-
te apud Ioſephum refrigeratoria ponuntur, & liba
toria. Situlæ, Pateræ aureæ, argenteæq; & mille in-
ſuper capaciora vaſa, materia incõfeſſa. Cõceſſi ad-
hæc inquit eis honores, quibus eorum maiores vſi
ſunt. Pro iumentis, vino, oleo, drachmas, quinq;
milia & quingẽtas. Triticeæ ſimilæ Artabos vigi-
tiquinq; milia. & quingentos, quæ de Samariæ tri
butis iuſſi illis repræſentari. Ipſi Moſaico ritu pro
regis ſalute, & perſici regni incolumitate faciant.
Si qui hęc violare auſi fuerint, eorum bona publi-
cari volo, ipſos crucis patibulo affigi, & ille in hãc
ſententiam ſcripſit. In quo mecũ reputando illud
ſubit admiratione dignũ, Zorobabelem vtriuſq;
ex Aſſyria migrationis ductorem fieri contigiſſe,
quũ anni circiter quadraginta, a priore illa que ſub
Cyro facta eſt, ad Darianam recentiorem, cuius hic
Redit⁹ Iudæorũ in Palæſtinam. quoq; ductor fuiſſe traditur, interfuiſſent. Iudęi qđ
ad priorem reditum attinet, inſperatam redeundi
occaſionẽ nacti, ſtudio in Palæſtinam remigrarũt.
Duo & quadraginta milia quadringẽti ſexaginta
in patriã ſunt reuerſi, cætera multitudo, locorũ cõ-
ſuetudine capta, pæcipua pars Babyloni vbi nata
erat & coaluerat, ſubſidere maluit. Cuthei, hærebat
gens ipſa Palęſtinæ finibus, erantq; a Medis oriun
di, vt alio eſt loco ſignificatum, & cum his alij fini-
timi, multa apud prouinciarũ præſides tacita con-
ſpiratione criminando, & eos qui operibus præe-
rant, ambiãdo, tãdiu rem diſtulerũt, vt quũ Cyrus
in Maſſagetis perijt, templi fundamenta tantum ia
cta eſſent, tũ eo ſublato, enixe data eſt ab eis opera
vt prouinciæ & operũ pręfecti, ad Cãbyſem Cyri
filiũ ſcriberẽt, ſeditioſum eſſe genus hoim Iudęos,
vicinis accolis infeſtos, ac dominandi cupidos. ni-
mirum fore, vt vrbe & tẽplo inſtauratis, haud mul
to poſt rebellaturi eſſent, oĩa loca Syriæ facturi Per
ſicis regib⁹ infeſta. His criminationibus Cãbyſes
impulſus, hõ pręter cõtemptum religionis, ſtulto
& veſano ingenio, Iudęis opus reſcripto interdi-
xit. Atq; ita cõtigit, vt ad Darij vſq; tẽpora interru-
Tẽpli inſtauratio ptũ opus mãſerit, tũ vero cæteris quaſi poſtlimi-
nio in Syriã reuerſis, magnoq; Darij fauore tẽplũ
eſt ex integro reſtitutũ. Clari interim ꝓphetica vo-
ce fuere in ea gente, Aggeus, & Zacharias, & cũ his
Zorobabel regia ſtirpe ortus, & Salathiel, qui duo
Hebraici nois pricipes per id tẽpus fuere. Vixere cũ
his viri ingenio illuſtres Eugamon Cyreneus qui
Anaximenes. Theogoniã ſcripſit, Anaximenes Mileſius Anaxi
mandri & Parmenidis diſcipulus, Is primus aera
initiũ rerũ, & infinitũ arbitrat⁹ eſt, ſyderaq; non ſu
pra terrã, ſed circa moueri dixit. Hũc Apollodorus
eo anno natũ prodidit, quo Crœſus regno excidit.
ipſe dum noctu intentius ſydera contemplatur, in
Zenophanes Colophonius. ſubiectam foueã, q̃ in atrio domus fuit, lapſus pe-
rijt. Fuit huic æqualis Zenophanes Colophonius
Orthomenis filius, qui in Homerũ & Heſiodũ ob
ea, quę de dijs fabulati fuerãt, Iambos ſcripſit, qua-

tuor opinatus est rerum omnium esse elementa, in
finitos mundos, nec variabiles, de Deo ita statuit,
vt simul in eo esset mens, prudentia, & æternitas:
primusq; omnium dixit, omne qđ fieret corrupti-
bile esse. In hunc quidam reijciunt illud æsopicū,
tyranno aut minime, aut suauissime cōgrediendū.
Sunt qui Sthesicorum, Simonidem, & Chilonem
Lacedæmonium, in hæc tempora reponant, Sociō
Zenophanem Anaximandro credidit æqualem.
Aesopus Aesopus fabularis historiæ scriptor per hæc quoq;
tempora est Delphis præcipitatus, anno post (si Eu
sebius recte colligit) quo Agon Gymnicus Pana-
thenaicus est primo Athenis celebratus, Delphicū
q; templum iterū flagrauit. In hos annos reijciunt,
& quę nos rerum serie tracti, de Crœso & Cyro lō-
giore sermonem explicauimus. Miror Eusebium
scribere per id tempus ab Harpago in Ionas bella-
tum, fuit is multi nominis apud Cyrum, quum eā
gentem per caduceatores a Cyro solicitatā, nō bel
lo petitam scripserit Herodotus. sed hæc quoquo
modo gesta sunt, in extrema Seruij Tulli tempora,
Tarquinius superbus. vt dixi, inciderunt, quo fœde sublato, Tarquinius
cui superbo deinceps cognomen fuit, vi regnum
obtinuit. Is Romę postrem⁹ regnauit, superbi ap-
pellationem inde adeptus, q; socerum insepultum
abiecit, Romulum dictitans & ipsum sepulchro ca
ruisse: conuersus inde in cędem, quicunq; ex primo
ribus Tulli rebus fauisse credebātur, aūt vnum est
omnes crudeliter insectatus, alios vt eorum bonis
Tarquinij sæuitia. poriretur in quodcunq; crimen deuocare, suborna
tis qui qualibet de causa reos facerent, que accusan
di licentia multis causam prębuit, priusq; in pericu
lum deuocarentur, soli exilio vertendi, ordineq;
amplissimo per hęc exinanito, alios in curiam le-
git & eos in primis, quos satis obnoxios se habitu-
rum intelligebat. Alij autores sunt, nullum in inter
fectorum locum surrogatum, vt curia insigni pau-
citate adhuc contemptior fieret. Ratus deinceps re-
gnum eisdem quibus quęsitum erat artibus obti-
nēdum, corpus armorum circundedit præsidio, sic
q; terribilior factus omni instituto priorum regū
sublato, capitalia iudicia solus exercebat, solus quę
ex regni potius q̃ ciuitatis vsu essent, decernebat.
Difficiles ad eū aditus, implacabilis vultus, in au-
diendo & respondēdo nihilo mitior, vt iam tyrāni
dem ex professo exerceret, fœdera, bellum, inducias
pacem, non vt cæteri reges publice sanciebat, sed
domesticis consilijs iungere ac dirimere, & quo tu-
tior domi esset, externa sibi gentes studio & arte cō
ciliabat, in primisq; Latinos, cum quibus non con
Octaui⁹ Tusculanus. tentus societatem & hospitium iunxisse, filiā Octa
uio Mamilio Tusculano, viro ea tempestate Lati-
ni nominis longe principi, matrimonio locauit, q̃
celebri affinitate multa illius regno toto Latio au-
toritas accessit. Erat Octauius cum opibus, tum ve
tustate generis pręcęteris insignis, vt qui a Telego
no Vlyssis & Cyrces filio putaret oriūdus. Bellū
igit Sabinis illatur⁹ Tarqni⁹ qa, fœd⁹ qđ cū Tul-
lo Seruio pcusserant post eius mortē fecerāt irritū
principibus latini nominis ad lucum Ferentine,
vbi celebre forum erat, vt cum his de ratione bel-
li consultaret, in certum diem conuentum indixit.
Affuere frequentes illi prima luce, Tarquinius in
mora fuit, nec prius eo venit, q̃ sol iam propemo-
dum occideret. Tulerant eam cunctationem satis
ciuiliter alij, vnus omnium Herdonius Aricinus
Herdonius Aricinus. homo vehementi ingenio, & a Mamilio in re Lati
na administranda multum dissentiens, & ob gene
rum ipsi regi parum amicus, locum ad criminan-
dum nactus, multa de Tarquinij superbia, velut in

concione locutus, merito pdicabat eū a Romanis
superbum cognominari, quippe qui non conten-
tus ciues suos turpi seruitio adegisse, iam & Lati-
nos socios vnum in locum accersitos audeat lu-
dificari. Tentari haud dubiæ totius gentis patien-
tiam, vt si obnoxios iniuriæ habere cœperit, mox
iugo premat. Sed satis (inquit) feliciter tristi Roma
norū fortuna admonemur, quatenus eius amicitię
sit credendum, qui cum inter suos legitime negare
possit, Tyrānus malit esse, omniq; iure sublato,
miseros ciues exilijs, cæde, rapinis, persequat. Abi-
turos secum si audiant, domum, neq; magis diem
cōcilij seruaturos, q̃ is qui indixerat, seruasset. Hęc
& alia Herdonio ferociter concionanti superuenit
Tarquinius, q a suis monitus, vt se purgaret, q; tan Tarqnij purgatio
diu fuisset in mora, vbi in cōciōis conspectu stetit,
ægre se tulisse pfatus est, q; arbiter inter patrē & fi-
lium molesta disceptatione factus, dū studio nitit
vtrunq; alteri recōciliare, indigna mora socios &
amicos, quorū cōmodis semper cōsulnī voluisset,
frustratus videri posset, cæterū qn̄ exacto, iā die eo
ventū esset, postridie acturū se, que cum ipsis agere
constituisset, ferunt ne id qdē tacitū tulisse Herdo-
niū sed regi piā causam excusanti, subiecisse, nullā
esse breuiorē cognitionē, q̃ quę inter patrē vertere
tur & filiū denunciari vno verbo potuisse, paren-
dū esse patri, quod ni fieret, infortuniū esset filius
habiturus. que cū ille corā iactasset, æquius q̃ sup-
bissima ipsius natura pateretur Rex Romanus tu-
lit. Cæterum cōfestim ad hominis necē animū ad-
iecit, sub noctēq; ex Turni seruis vnū per Aricinos
hoies aduersę factiōis corrupit, vt magnā vim gla
diorū, In domū, qua Herdonius diuersabat, occul-
te inferre sineret, qua illata Tarquinius priusq; illu
cesceret, Latinorū principibus ad se vocatis, cōster Tarqnij
nato vultu, quo facile oīs simulatio sustinetur, di- ars in per
uina se ait prouidentia hesterna luce domi retarda- dendo
tū. Cōpertum se habere ab Turno sibi, & principi Herdo-
bus Latinorū, capitales insidias imminere, vt Lati nio.
norū imperiū solus teneat, cōsilium fuisse heri me
& vos, vbi de re agi cœptū esset, vna inuadēdi, dila
tā tamē esse cædē quia cōsilij autor quē maxime pe
tebat non affuisset. Inde insectationē illā in absen-
tem ortam, q; inopinata mora ægre ferret tantam e
manibus elabi occasionē, haud dubie affuturū eū
cum coniuratorū manu, vbi primū cōsilium inijs
sent. Dici sibi ingentem gladiorum numerum esse
ad eū occulte congestum, quare facile sciri posse, ve
ra ne illa, an falsa essent. Iturum se confestim eo si
ipsi secum ire velint, vt rem presentem speculent,
ac si ita facto opus sit, vindicem affuturum. Facino
rosum hominis ingeniū, hesternaq; illa verborū
intemperies effecit, vt res credita sit. Eunt igitur va
na oia nisi repertis armis habituri. Vbi vero eo vē
tum est, circunsistūt Turnum somno excitatum cu
stodes. comprehensisq; deinde seruis, qui vim pa-
rabant, gladij ex nō vna diuersorij parte in apertū
proferuntur, quibus conspectis nulli res dubia vi-
sa est. Turnus catenis iniectis, tumultuose in conci
liū trahitur, ibi armis in medio positis, tam atrox
inuidia est illi orta, vt indicta causa dānatus, ad ca-
put aquæ Ferētinæ crate superne iniecta, saxisq; cō
gestis necatus sit. Dionysius autor est, in voraginē
quādam, viuumq; adhuc sub terra demissum. Ta- Herdonius crudeliter necatur.
lis fuit Herdonij exitus. Sed haud mihi vna illa le-
uis concio, tam ei obfuisse videtur, q̃ vetus simul-
tas cū Octauio Tarquinij genero, quodq; eo stāte
apparebat Latinum nomen haud ita facile Tarqui-
nij postulatis acquieturū. Verum quęcūq; fuit eius
necis causa, satis cōstat eū iniuria dānatum. Tarqui
nius s

nius Latinis in consiliũ reuocatis, collaudauit eos,
ꝙ hominem seditiosum, & res nouas molientem
merito supplicio affecissent, inde dicere exorsus,
potuisse se ait cum Latinis vetusto iure agere, vt ij s
qui ab Albanis oriũdi essent, oẽs eo fœdere tenerẽ-
tur, quod inter Hostilium regẽ, & Albanos olim
fuit ictum, quũ tres Horatij cũ tribus Curiatijs de
principatu vtriusq; vrbis, inter se dimicarunt, tum
ꝙ a maioribus discere potuissent, omnem rem Al-
banam, cũ suis colonis Romani factam esse impe-
rij, sed quia vtrisq; expediret, vt vetus illud fœdus
renouaretur, postulare, hortariq; Latinos, vt fortu-
Fœdꝰ cũ Latinis re nouatur. nã Romani populi magis sociam vellent, q̃ infe-
stam experiri: id satius genti tutiusq; futurũ, q̃ agro
rum vastationes, & excidia vrbium, que Anco &
Tarquinio auo regibus perpessi Latini essent, sæ-
pius velle pati. Hæc ille, quibus facile obtinuit, vt
in ea, quæ petebantur, fœdus recẽs feriretur, q̃q; cõ
fessio illa esset alterius iuris Latium fieri, Mamilio
cæterisq; principibus gentis, cum rege sentientibꝰ,
haud quisq; ausus est se aperte inuidiæ dissentien-
do obijcere. Admonebat singulos propriæ salutis
recẽs Herdonij casus. Dionysiꝰ ait Tarquiniũ Lati
norũ ducẽ eo concilio creatum, eo iure quo Tarqui
nius eius auus olim fuerat: ipse priusq; concilium
dimitteret edixit, vt certo die Latinorum iuuẽtus si
bi ad Lucum Ferentinæ armis instructa, ex fœdere
adesset. Misit Tarquinius ad Hernicos, & Volscos,
qui ab ipsis gẽtibꝰ societatẽ Ro. Po. peteret. Omne
Hernicũ nomẽ in fœdus & amicitiã venit. Ex Vol
scis Ecetrani tantũ, & Antiates. Tum Tarquinius
vt ea populorũ concordia, aliquo sanctiore, perpe-
tuoq; fœdere, stabilis & mansura esset, autor extitit,
vt in Albano monte cõmune Ro. Po. socijsq; Io-
Latinę feriæ. uis templum conderetur, quo annuæ feriæ oĩbus
populis indicerentur, ibiq; extorum partem singu-
li libarẽt, atq; ex immolata hostia singuli suã quis-
q; partẽ acciperẽt. Septem & quadraginta vrbes tũ
primum eius sacri sunt participes factæ. Latinæ fe
riæ nũcupatæ. Dubium quia eas Latini celebrarẽt,
an ꝙ Iupiter ipse est Latialis dictus. Romanus pe-
nes quem rei principatus erat, taurum ibi pro oĩbꝰ
sacrificabat, cuius cæsi, singuli populi, postq; liba-
ta erant exta, sibi partem deposcere. Tot populorũ
societate fretꝰ Tarquiniꝰ, Latinorũ copias vbi pri-
mũ affuere, Romãis miscuit, dimidiatosq; vtriusq;
gẽtis manipulos, ita iunxit, vt ex vno duos faceret,
ex duobꝰ vnũ, q̃bus ita permixtis centuriones im-
posuit, sic Romanum Latinũq; magis fidum habi
turus, inde in Sabinos profectus, eorũ agrum est la
Sabini bello vincuntur te populatus, belloq;, secunda vna pugna, cum ea
gẽte profligato, in Pometinos duxit, q tũ Suessam
vrbẽ incolebãt. pollebat tũ maxime diuitijs hoim
q; multitudine is populꝰ inter finitimos, eratq; ob
id circũiectis vrbibus grauis. Obijciebant illis ra-
pinę & latrocinia q̃dã, repetitęq; ab his res erãt, qui
nõ solũ nõ postulata fecerant, sed probra etiã cõtu-
macissimo respõso adiecerãt. Tarquinius Pmoeti
nos obuiã ꝓgressos ꝓlio vicit, victosq; cum cæde
Bellũ Pometinis infertur. multa intra mœnia cõpulit, cõpulsos fossa & val-
lo circundedit. Tenuit aliquãdiu obsidio, cęterũ vi
capti q in armis erant ad vnũ obtruncati, vrbs dire-
pta, quadringenta argẽti talẽta e manubijs collata
in ædificationem tẽpli, quod ab auo Ioui in capito
lio fundare ãio cõceperat, Tarquinius seposuit. hęc
argenti summa est operi decreta, si Dionysiꝰ verus
est autor, Liuius quadraginta talenta fuisse scribit.
Habebat adhuc Romanꝰ castra ad Suessam quum
trepide eo affertur, Sabinos bipertito Romanum
agrum ingressos prędas populabundos agere. Tar
quinius pręsidio ad Suessam cum omni præda re-
licto, ipse cum expeditissimis copijs ad hostem ire
pergit: fecerant illi bina castra ad fidenas, vna pro-
pius Romam, altera ad Heretum: vbi ad hostes vẽ-
tum est Tarquinius medio spatio quod inter ipsa
castra fuit metatus est, sed aliquanto propius eos
qui ad Heretum consederant. Sabinorum duces
multitudine fręti consilia inter se conferunt, de prę
lio cum hoste committendo, placuitq; per noctem
ijs qui circa Fidenas erant significari, vt postridie
de summa rei dimicaturi adessent. Romanus inter-
cepto cum literis nuncio, bene gerendæ rei occasio
nem nactus, maiorem copiarum partem mandat,
viam que Fidenas ferebat, occulte insidere, ac quũ
hostem pugna occupatum vidissent, subito incur-
su fatigatum adorirentur: ipse vbi primum illuxit,
cum cæteris copijs ad hostium vallũ progressus, in
eorum conspectu aciem explicat, pugnæq; copiam
facit. Sabini contempta Romanorũ paucitate, rati
ad hæc alterum exercitum medio certamini super- Duo Sabini exercitꝰ vno die subacti.
uenturum, confestim in equum descendũt, pugna-
tum nonnihil est ancipiti marte: inde vbi qui a
Tarquinio noctu missi fuerant a tergo circũuenti,
se hostibus ex improuiso obtulerunt, cognitaq;
sunt Romana arma, ferro repente abiecto Sabini
fugam capessunt: verum vndiq; circunuecti, per-
paucis ægre dilapsis, cæteri in medio cęduntur, aut
suppliciter sese dedentes ad vincula sunt reseruati,
capta deinde castra omnis opulentiæ plena. Tar-
quinius, re ex vna parte prospere gesta, ad eos qui
circa Fidenas erant, priusq; acceptę ad Heretum cla
dis eo nuncij peruenirent, victorem exercitum du
cit, & iam illi vallũ egressi ad altera suorum castra
structis ordinibus contendebant, quum conspecto
repente hoste, suorumq; capitibus hastarum cus-
pidibus affixis, collapsi animo, in pręceps & lachry
mas versi, pacem per legatos petunt his conditio-
nibus, vt Romano imperio subiecti tributum pen
derent, Liuius quod miror nullam Sabini huius
belli mẽtionem fecit. Tarquinius Suessam copias
reduxit. Ex Suessa Romam paulo post concessum.
Multæ deinceps fuere ipsius regis in Volscos expe
ditiones, sed illæ perbreues & tumultuariæ, sępius
q; prede ex hostico abductæ, cesserantq; illi omnia
ex sententia, quum in diutumum finitimæ vrbis
bellum incidit vrbs erat centum stadia ab Roma
distans, via qua Pręneste itur, Gabios id oppidum
dixere, ab Albanis vt pleraq; alia in Latio condi- Gabini bellũ Romanis inferunt.
tum. Gabini a profugis Pometia qui ibi erant Ro-
manisq; exulibus impulsi, monstrantibus Tarqui
nium ob ciuium odia, si vno victus esset prælio, fa
cile posse regno detrudi. miserant eo & Volsci lega-
tos, ad fœdus & amicitiam aduersus Romanos iun-
gendam, nulla ipsi iniuria lacessiti bellum Roma-
nis indixere. Erant tum Gabini inter Latinos opi-
bus & viris secundum Romanos longe principes,
quo cõtigit, vt Tarquinius Gabios obsidere ador-
tus, inde cum ignominia & cęde repulsus, sępeq; tu
multuarijs pręlijs cum hoste congressus, ad vrbem
vsq; turpiter sit fugatus, interdum, vt variæ sunt
bellorum vices, Gabinos victos Romanus intra
muros clausit, eratq; id bellum varijs casibus in se-
ptimum annum distractum, quum Tarquinius ar-
te, haud quidem Romana: hostes adortus, quod vi
& armis nõ quiuerat, fraude ẽ eorũ oppido potitꝰ.
Bello igitur velut deposito, vrbana opera multo Gabinũ bellũ deponitur.
studio celebrat, his die noctuq; sedulo incumbit,
bellumq; per hęc depositum videri voleba, quum.

Sextus eius filius excomposito Gabios transfugit,
vbi in concione patris superbiam insectatus, mul-
taq; de eius iniuria amarissime locutus, ab alijs in
suos sæuitiã flexisse querebatur, natorumq; iamdu
dum tædere eum cœpisse, vt quam in curia fecit so
litudinem, domi quoq; faceret, ne ex stirpe quidem
aliquem post se incolumen relinquat. Elapsum se
Targnij fraus. inter ipsius tela & gladios, vt nusq; iã tutus sit sibi
nisi apud hostes locus. Cæterum quod ad ipsius re
gis consilium attineret, scirent Gabini bellum sibi
integrũ superesse, quod ab eo depositũ videretur,
artem eam esse, vt incautos postea per occasionem
inuadat, q si apud eos locus nõ sit, circuiturũ se o-
mne Latiũ Volscosq; deinceps & Equos, atq; Her-
nicos, donec ad eos veniret, qui liberos ab impijs
patrum supplicijs possint & velint tueri, vnum il-
lud adijcere, futurũ se Gabinis si sua opera vti ve-
lint ad res in Tarquinium gerendas momentum
haud quidem exiguum. Quibus illi verbis capti,
iuuenem consolantes circunsistunt, hortãturq;, vt
Gabijs malit esse, secumq; bellum in Ro. instaura-
re. Vetant adhæc mirari si qualis in ciues & socios
fuisset Tarquinius, talis postremo & in filios esse
cœperit, at cõfidere omnes breui fore, vt ipsius du
ctu tota belli moles a suis mœnibus depulsa in Ro
mani nominis Tarquinijq; regis exitium vertere-
tur. Huiusmodi spe fræti ad arma temere Gabini
recurrũt, Romanumq; deinceps agrum Sexti ductu
ingressi, opulẽtã inde prędam auertunt, quam Sex-
tus large partiendo, ferociterq; Romanis instan-
do eo processit, vt magno Gabinorum consensu
dux sit belli declaratus. Tum aliquot prælijs inter
Gabios & vrbem prospere commissis, quũ omnia
excomposito fierent, vt maior illi inter Gabinos
fides haberetur, crederentq; vulgo, omnium quæ
pararentur ignari, quia toties res prospere fluxisset,
dono deum sibi Tarquiniũ missum, essetq; per hęc
Tarquinij ars. ille omnibus ita charus, vt eius opes nihilo mino-
res Gabijs essent, q̃ patris Romæ, iam satis virium
sibi ad oẽs conatus adesse ratus, ex fidissimis vnũ
Romam ad patrem misit, qui ab eo sciscitaretur,
quãdo dij ita euenire voluissent, vt iam omnia Ga
bijs posset, quid se iam vellet facere. nihil ad ea Tar
quinius respõdit sed in hortũ qui in regia erat deli
berãti similis transijt. Ibi rex nuncio qui sequi ius-
sus erat responsum expectante, tacitus inambu-
lans baculo papauerum capita decutiebat, atq; ita
longiore mora fessum a se nũcium dimisit, qui vbi
Gabios venit Sexto nunciat, quibus ipse verbis ad
regem vsus esset, cæterum siue odio in filium, siue
innata superbia nullum sibi respõsum dedisse. Sed
citro (inquit) vltroq; ociose inambulans hortensis
hærbæ capita diuerberauit, meq; post longã morã
fessum stando, sine verbo a se dimisit. Sensit conti
nuo iuuenis paternis artibus instruct⁹, quid per ea
rex fieri vellet. Gabinorum primores, alios popu-
lum criminando & in his Petronem Antistium ci
uitatis lõge principem, alios sua ipsos inuidia ob
noxios, interemit. Nõnulli palã occisi, occulte alij,
in quibus minus speciosa fuit necis causa. Multi in
exilium acti, quorum ęque ac perẽptorũ bona mul
Exẽplũ Targnij Coritho translatitium. titudini data, vt omnis malorum sensus, prędę dul
cedine admitteret, atq; ita ciuitatis consilio sensim
sublato, Res Gabina in Tarquinij potestatẽ cõces-
sit. Scio mirũ videri, quę tã prę matura fuerit in Sex
to prudẽtia, vt eas patris ambages ad Gabinorum
principũ cædẽ pertinere senserit. Verũ enimuero,
vetus fuit illud, neq; in Tarquinia gente ortũ exẽ-
plũ, & vt illo aliud vetustius, ita ipsi familię non
ignotũ, Corintho Tarquinij oriundi, vbi Perian-
der tyrãnidem exercuit, is quũ Thrasibulũ Milesiũ
perfidum nuncium cõsuluisset, qua arte, qua vi, si-
bi principatũ stabilire posset, nullum dicitur ab eo
responsum datum, sed in agrum triticeæ segetis
egressum, eminentiores spicas baculo decussisse, at-
q; ita Periandrũ tacite instructum, capitibus ciuita
tis cęde & exilio sublatis, tyrannidem obtinuisse.
Corintho pulsus Demarathus Prisci Tarquinij pa
ter, vnde & exẽplũ ipsum translatitiũ. Tarquinius
Gabios per hunc modũ adeptus, p̃ter spẽ omniũ,
nihil ciuibus abstulit, nulla pecunia mulctauit, qn
etiam, vt suis legibus viuerent, permisit, sociosq;
Po. Ro. Ascripsit, opportunitatẽ vrbis secutus, quę
rebus dubijs magno sibi & suis adiumento futura
videret his legibus quibus & Sabini iam antea re-
cepti, Clypeo ligneo cui bubulum fuit coriũ indu
ctum, leges ipse priscis sunt literis conscriptæ, in tẽ
ploq; Iouis Prisci asseruatæ. Liuius Gabijs captis
existimat cũ Equorũ gente fœdus a Targnio ictũ,
& cum Tuscis renouatũ, Rebus igitur circa vrbem
pacatis, Romanus rex ad vrbana opera conuersus,
primum omniũ, Iouis, Iunonis & Mineruæ tẽplũ **Tẽplum**
Sabino bello ab auo votũ, in parte Tarpeij collis **Capitolini**
pręcelsa & scopulosa, asperitate loci prius castiga- **Iouis.**
ta, fundare est adortus, sed quũ de more aream inau
gurare statuisset, essetq; huius spatij ambit⁹, sacella
quædam vetustissimi operis cõplex⁹, quę quia ex-
auguranda erant, vt omni religionis metu subla-
to, opifices demoliri possent, ferunt vt tunc malo-
rum dęmonũ erãt illusiones, cætera numina Ioui, **Termin⁹**
deabusq; augurio cessisse, solum terminũ (addunt **& Iuuẽta**
quidam & Iuuẽtã) sua sede moueri nequiuisse. At-
q; ipsa re in omen stabilis mansuriq; imperij acce-
pta, sacellum media parte templi immotum postea
mansisse. Sed siue tum primũ, siue aliquãto antea
cœperunt fundamenta aperiri, maius quoddam est
operantibus prodigiũ oblatũ. Humanũ caput recẽ
ti tabo ab ijs, qui in ima parte operabantur, est inuẽ
tum. Tarquinius (nemo enim nõ id prodigiosum
putauit) domesticos vates consulit, hi oẽm eius di
sciplinæ laudem ad Hetruscos referentes, regẽ per-
tulerunt vt in Hetruriam sciscitatum mitteret, nec
multum abfuit, vt qui ad id missi sunt, callida au-
guris percũtatione decepti, fatalem necessitatẽ per
inscitiam alio auerterint. Sic enim, vt video, vani-
tatis illius cultores persuasum habuere, vt nisi, qui
a Tarquinio venerãt, ab auguris filio prius moniti
fuissent, vt quoquomõ a patre interrogati essent,
in Tarpeio, aut in Tarpeij parte prodigium factũ
semper responderent, futurum fuisse, vt principat⁹
qui prodigio portenderetur, alio callida senis stipu
latione, transferret. Sed vbi Romanos capi nõ pos
se Hetruscus vidit, tũ sine alia ambage docuit, fore
vt ibi arx imperij, caputq; rerũ esset, vbi id ostentũ **Capito-**
apparuisset, ac iã inde locus ex Tarpeio Capitoliũ **lium.**
est dici cœptum. Liuius autor est tãtam templi mo
lem fuisse, vt Pometinæ manubiæ, quę producen-
do ad culmen operi fuerant destinatæ, fundamen-
tis sint iaciendis consumptę, videriq; ob eam rem,
propiora vero, quę Fabius pictor, q̃ quę Calphur-
nius Piso, de ea argenti summa tradidit, quorum
hic. XL. milium pondo, ille talẽtorum quadragin
ta fuit autor, Dionysius medium secutus quadrin-
genta, vt alio est loco significatum, talẽta fuisse ar-
bitratus est. Nec templo tantũ instruendo ciuitatẽ
exercuit Targni⁹, sed & foros in Circo fecit & Cloa **Tarqui-**
cam maximam purgamentorum receptaculum, **nij opera**
qui dũ his valide inter⁹ esset, Anus ignota facie ad
eum,

Sibyllini & fatales libri.

eum, nouē habens libros, venit, rogauitq; an mercari eos vellet, diuina in his oracula esse dictitans. Verum nimis amplum precium deposcere visa, tanquā ætate desipiens, a rege derisa est. Tum illa tris in proximū ignem cōiecit libros, rursus inde regem percūctatur an sex reliquos eodē vellet precio emere. Hic Tarquinio adhuc magis ridēte tris alios pari ratione cōsumpsit. Postremo quū ad reliquos emendos nihilo minore summa inuitaret, hortareturq; regē ne tantā e manibus emitteret occasionē, demiratus ille muliérculæ cōstantiā, auguribus adhibitis, libros mercatus est. Anus vbi e conspectu regis abijt, nulli hominū amplius visa est, creditū vulgo Sibyllarū vnā fuisse, & ob eā rem libri ipsi Sibyllini nūcupati, adhibitiq; viri duo, qui eos inspicerent, quorū alter, M. Attilius, qm̄ illos temere vulgasset, bubulo corio insutus, regis iussu est in mare proiectus. Asseruati sunt deinceps sub tēplo capitolini Iouis, arca lapidea, nec aliter adiri inspiciq; cōsueuere, q̄ quū ciuitas seditiōe iactaretur, aut terra aliqua bellorū clades incidisset, ꝓdigium ve inexpiabile alioqui esset factū. Permansere Sibyllina illa oracula vsq; ad bellum Marsicum, per id tempus Capitolio, siue casu, siue humana fraude, vt creditur, incēso, libri vna cum templo deflagrarunt, qui deinceps in vsu fuere parum vera appellatione sunt Sibyllini nuncupati, sed ex Italiæ vrbibus quædā publica cura conquisita, alia ex Erithris cæterisq; Asiæ vrbibus quorū paucissima Sibyllarum fuere. Nec ita multo post accidit vt duo

Prodigiū in domo Tarquinij.

Tarquinij filij Delphos sint a patre missi, ob prodigiū quod domi apparuerat, anguis lignea colūna subito dilapsus ingentē fugā in regia domo fecerat. Dionysius ait Aquilas in palma, quæ regia incubabat, nidum habuisse, vbi illis absentibus implumes pulli, subito vulturū incursu, discerpti sint. Verū siue hoc, siue illud accidit, Rex futurorū solicitus, filios ad Delphicū misit oraculū, his Roma proficiscentibus, ludibrium potius q̄ comes

Brutus.

additus est Iunius Brutus, qui stupore & amentia ad tempus simulata, salutē sibi patriæq; libertatē peperit. Nam quū nobili esset loco natus, attingeretq; regē consanguinitate: Erat enim Tarquiniȩ filius, vt Dionysius scribit, Prisco Tarquinio genitæ, alij eam superbi regis sororē prodiderunt, Bruti pater Iunius fuit, ab vno ex Aeneæ comitibus oriundus. Is cum maiore filio claræ indolis a Tarquinio interfectus, Brutū admodū adolescentē reliquerat, qui domestica clade territus, longe diuersum ab eo quo erat, sibi finxerat ingenium, vnde ille a stupore quē effinxerat, Bruti cognomen adeptus. Is igitur quum regij iuuenes sua Apollini do

Bruti donū Apollini datū.

na attulissent, aurum corneo baculo, quē ad id affabre excauauerat, inclusum, tacita sui ingenij ambage deo obtulit, quum lignū interim dedisse crederetur, tum mandata patris duo fratres executi, futurorum, vt fit, soliciti Pythiam consulunt, quis natorum post Tarquinium patrem esset Romȩ regnaturus. Vox ex intimo specu reddita est, eum qui primus osculum matri daret, Romæ imperiū habiturum. Oraculo decepti Tarquinij iuuenes inter se comparāt, vt vteri eorū, postquā domū venissent, prius mater occurreret, is eam oscularetur. Erāt Tarquinio regi tres virilis stirpis filij. Titus, Aruns, & Sextus, placuit duobus qui aderāt rem silentio occultari, vt Sextus qui domi relictus erat, expers imperij esset. Hæc illi. Brutus lōge aliter rem interpre

Brutus osculat⁹ terram.

tatus, velut aliquid pede offendisset, in faciē procidens osculo terram contigit. Mater omnium terra est. Sub id igitur tempus quo illi Delphis sunt do

mum reuersi, bellum in Ardeates Tarquinius parabat, Rutuli gens, vt tum res Latij erant, opibus

Bellū Ardeate.

præpotēs, diu in publicis operib⁹ Romæ instruendis a rege habiti, fabrile ministerium grauati, aperte cœperant imperium detrectare. Conatus est Tarquinius prædæ cupidus primo impetu, Ardeam capere, quo consilio destitutus vrbem obsidione cinxit, & quia bellum magis erat longum quam acre, facile ex his castris dabantur commeatus, sed primoribus faciliores, quam militibus. Celebrabant inter se regij iuuenes cum æqualibus cōuiuia, ociumq; mutuis comessationibus terebant. Accidit itaq;, vt nobilium iuuentute apud Sextum Tarquinium cœnante, & in his Collatino Egerij filio, sermo de re vxoria sit illatus, hic vero quū quisq; suam studio vxorem probaret, sic enim comparatum est, vt hominum plurimi plus omnino deferant vxoribus quam par est, minusq; de his male suspicētur, cōtra oīa in viro sint illis suspecta. Cer

Certamē de re vxoria.

tamine accensi iuuenes quum nemo alij laude cederet, quid inquit Collatinus verbis opus est, breuis via ad vrbem ducit, paucis horis, si periclitari iuuat, constare poterit, quæ sit oīm optima, agite, accitatis equis Romā profecti, ipsi nostrarū ingenia qualia sint improuiso accessu oculis exploremus, id cuiq; spectatissimum erit vitæ argumentum in sua quod inopinato occurrerit. Nec mora deiceps fuit (incaluerant eñ vino) vna Romam iter intendunt, vbi regijs nuribus in conuiuio & luxu inter æquales repertis Collatiā primis sese tenebris intē dētibus abeunt, vbi Lucretiā nō epulis & choreis, sed lanæ deditam inter lucubrātes ancillas medijs ædibus sedentē inueniūt. Tum illa præ cūctis laudata. Collatinus regios iuuenes comiter inuitat, mox inde digressi, ī castra ad altā noctē se recipiūt. Ceperat interim Sextū Tarquiniū libido Lucretiæ stuprandæ, cuius nō minus spectata castitas, quam forma accendebat. Paucis itaq; diebus intercectis, vno duntaxat comite Collatiam venit, vbi a Lucretia & alijs, nihil tale suspicantibus, est benigne acceptus, ac post cœnam in hospitale cubiculum adductus, postea vero quam intempesta nocte oīa silentio plena erant, cæterosq; dormire Tarquini⁹ sensit, ad Lucretiam stricto ferro ingreditur, tum lȩ

Lucretiæ stuprum.

ua manu eius pectori imposita, tace (inquit) Lucretia, Sextus Tarquinius sum, morieris si vocē emiseris, ferrum in manu est. Inde illam vt in re subita somnoq; nuper excitatam, atq; oīa pauentem leniter affatus, amorē fateri suum, orare miscereq; precibus minas. Cæterum vbi precibus septam pudicitiam animumq; præsenti periculo expugnari nō posse vidit, ad metū dedec⁹ adiecit. Locabo (inq̄t) apud te ferro traiectam iugulatū seruum, vt in sordido credaris adulterio necata. Quibus minis exterrita illa, vt infamiȩ suspitionem effugeret, expugnari se passa est. Abijt inde Tarquini⁹ ferox, ignarus qualem cladem victrix libido mox sibi, & suis esset allatura. Lucretia vbi primum illuxit, nunciū ad patrem Tricipitinum Romā misit. Erat tum is præfectus vrbis, mittit & in castra ad Collatinum, vt cū singulis amicis subito Collatiā veniant, maturato opus esse, rem atrocē domi accidisse. Affuit Sp. Lucretius pater, & cum eo P. Valerius Volesi filius, cum Collatino Iunius Brutus ex Ardea venit. Mœsta solaq; sedebat in cubiculo Lucretia, quȩ

Lucretia ad suos.

venientes intuita, obortis repēte lachrymis, in fletum ꝓrupit, ac quærēti viro, satin ne saluȩ res essēt, minime (inq̄t) Collatine, q̄d eñ salui ꝓfligata pudicitia potest mulieri esse? alieni viri vestigia tuū fœdarūt lectū. Cæterū corp⁹ violatū est, aius culpa

vacat. Vos quæso date fidē, rem adultero haud im
pune futurā. Sextus Tarquinius est, qui hostis pro
hospite, ꝓxima nocte huc venit, gaudiūq; hinc pe
stiferū mihi sibiq;, si viri estis, abstulit. Dant illi or
dine dextrā, cōsulanturq; ægrā, culpā in autorē in
iuriæ ab ea auertētes, mentē dicere nō corpus pec-
care, nemini nō liquere vnde cōsiliū abfuerit, inde
procul culpā abesse. Vos (inquit illa) videritis qd
huius sceleris autori debeatur. Ego etsi sum mihi
pudici animi cōscia, corpus tamē quia fuit iniuriæ
obnoxiū, supplicio nō libero, nec Lucretię exēplo
Lucretiæ interitus. impudica viuet vlla amplius, ac cū hisc ultro, quē in
hūc vsum sub veste occultū habuit, repēte educto,
priusquā ab his qui aderāt inhiberi potuisset, ī cor
defigit, prolapsaq; in vultus moribunda cōcidit.
Cōclamāt ad eius casum, vir collatinus, & Tricipi
tinus pater. Brutus cultrū ex vulnere eductū tenēs,
per hunc (inquit) castissimū ante regiā iniuriā san-
guinem iuro, vosq; dij cœlestes testes facio, me L.
Tarquiniū cū filijs & scelerata cōiuge, ferro, igni,
ac quacunq; vi possim persecuturū, nec eū aut aliū
quēquam Romæ post hac regnare passurū. Collati
nus deinceps & alij luctu repente in irā verso, idē
ordine iurant, mirati intra se vnde nouum illud in
Bruto ingenium repente extitisset. Mox eum ad vl
tionē vocantē ducē secuti, Lucretiæ corpus ex do-
mo in publicū deferunt, fit statim ex toto oppido
ad videndū concursus: ibi vero quū quisq; pro se
de nefaria vi & scelere Tarquinij quereretur, & in
primis Brutus castigator lachrymarū circūfusam
moueret multitudinem, hortari quod viros quod
Romanos deceret, arma secū in tyrannos talia au-
sos caperent. Concurrit ad arma ferox iuuentus,
vltro ad oīa parata, placuit portas præsidio teneri.
ne quid in castra nūciari posset. Cætera multitudo
duces est Romā secuta. Fecit armatorū agmen pa-
uorem & tumultū in vrbe, sub primū ingressum.
Primores inde ciuitatis, primo in agmine cōspecti
spectātibus primo admirationi fuere, mox vbi res
cognita est, haud minor Romę, q̄ Collatiæ, motus
secutus est. Curritur ergo ex oībus ciuitatis locis, in fo
rum. Pręco populū ad Tribunū Celerum, quē ma
gistratum tum forte Brutus gerebat, vocauit. Ad
Bruti verba ad populum. quem ille vehemēti est oratione vsus, haud eo in-
genio, quod ad id tempus fuerat simulatum, sed
summo viro digna, qui se ciuesq; suos cū ipsa pa-
tria in libertatem asserere tum primum aggredere
tur. Brutus pauca de se qui ad id tēpus stultitiam si
mulasset, præfatus primum de vi & libidine Tar-
quinij iuuenis, deq; infando Lucretiæ stupro, mise
rabiliq; cęde, atq; Tricipitini patris orbitate que-
stus, Tarquinij deinceps patris scelera exorsus, cū
multa oīm indignatione, Seruij regis optimi, bo-
norum cædē, fortunarū direptiones, exilia, diutur-
num plebis seruitium in Cloacis demersæ, aliaq;
publica & priuata incommoda, qualia ciuitates sę
uissimo seruitio pressę pati soleāt, ordine explicat.
Adijcit his impiæ Tulliæ currū per cadauer patris
actum. Quibus multitudinē præsentē rerū statum
iam antea pertęsam facile impulit, vt imperium re
gi abrogarit, ipsumq; Tarquinium cum vxore &
Tarquinio abrogatur imperium. liberis exulare iusserit, ipse cum lectis iuuenibus,
Tricipitino in vrbe ad præsidium relicto, in castra
ad concitandum in Tarquinios exercitum est pro
fectus. Tullia medio tumultu, inter diras quacunq;
iret execrationes, domo profugit. Hæc Liuius. Sed
multo similiora vero sunt, quæ Dionysius, anti-
Aliter res narratur. quissimū rerū Romanarū scriptorē Fabiū secutus
ait. Lucretiā vim a Sexto Tarquinio passam, vbi
primum illuxit, ex Collatia curru in vrbē ad patrē
deuectā, erat enim ille vrbis præfectus, ibiq; ad eius
pedes multis lachrymis obuolutā, vim Tarquinij
miserabili modo cōquestā, plerisq; nobilium, qui
officij causa forte aderant, vel ad id vocatis, quod
fieri potuit, spectantibus, se ferro traiecisse. Ad cu-
ius casum atrox orta sit animorum indignatio. Su
peruenisse iam inde ea extincta Collatinū & Iuniū
Brutum a Lucretia per nunciū ab initio accersitos,
qui circa portas P. Valerio misso ex vrbe, vt Lucre
tiæ mortē viro nunciaret, occurrerant, ac tum Bru
tū breui de se prępatione vsum, ad vltionē cæteros
perpulisse, cōiuratumq; a paucis primo in Tyran-
norū exitiū, positisq; circa portas custodijs, ne qd
regi significari posset, cōsultatū inter eos de forma
ciuitatis īstituēda. Inde Tricipitino Interrege crea-
to, Brutum longissima ad pp̄lm oratione vsum,
autorē fuisse, vt regnum Tarquinio adimeretur.
Ego vt non libēter Liuio accedo, qui ait vno tem-
pore Lucretię necessarios ex diuersis locis Collatiā
venisse, quum castra multo inde remotiora essent,
q̄ Roma, q̄q; haud scio an patri Tricipitino, quia
præfectus vrbis esset, licuerit priuata causa vrbe
abesse, ita a Dionysio dissentio, qui tot cōsultatio-
nes tam longā gerēdæ rei morā interposuit. Quin
potius mira celeritate oīa acta crediderim, præser-
tim quū Bruti & aliorū cōsilia, si minimū in tēpo-
re fuisset offensum, facile regis interuētu opprimi
potuissent. Verū quoquo modo res acta est, Bru-
tus (quod inter oēs ꝯuenit) imperio regi abrogato
cū paucis cōtendit in castra, vnde quia iam nūcius
eo de ijs q̄ Romæ acta erant peruenerat, perculsus
Tarquinius ad cōprimendū motū Romā profectus
erat, declinauit Brutus regis occursum, accidit q; vt
vno tempore hic Romam, ille ad exercitum vene-
rint. Sed multum dispari effectu, Tarquinio clau-
sæ sunt portę vrbis atq; exiliū indictū, milites libe
ratorē suum studio summo & fauore exceperunt.
Tarquinij filij e castris eiecti, reliqui in Hetruriam
patrem secuti sunt. Sextus patris iram veritus Ga-
bios, velut in peculiare regnum, exul abijt.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SECVNDAE LIBER VII.

EXCIDIT Tarquinius re-
gno, āno quinto & vigesimo
ex quo Romę fuerat rerum po ANNI
titus. Fuitq; annus ille ab eo MVN-
quo in vrbe cœptū erat regna DI.
ri, supra ducentesimū quartus
& quadragesimus. Ab mun-
di origine vndeoctogesimus
supra sexcentesimum ac quatermillesimū. Regna-
runtq; cum Tarquinio in Macedonia Aminthas Aminthas.
Alcetæ filius, qui adeo validus fuit corpore, vt in
Olympico stadio haud vnum certaminis genus
vno tempore obiuerit, in Aegypto Amasis, qui Amasis rex.
Aprij successit. Is ab Aprie missus ad comprimen-
dos Aegyptiorum motus, qui post pugnā in Cy-
reneos infeliciter commissam a rege defecerant, tu
multuario rex est fauore declaratus. Misit Apries
qui eum ad se vinctum ducerent, quibus Amasis
se iamdudum dare operam dixit, vt præsto regi
adisset. Comparabat enim aperte in eum bellum,
nec longior deinde mora fuit, cōtractis vtrinq; co
pijs, circa Mēphim vrbem castra cōtulere, ibiq; in-
genti prœlio cōmisso Apries victus in Amasis po-
testatem

testatem viuus venit, abductusq; in Sain vrbem,
vbi victor Amasis sibi regiam optauit sedem, in
summo est honore ab eo habitus. Indignabantur
interim Aegyptij, post adeptum regnum Amasi
parere, ꝙ nimis humili esset loco natus, & ob id
indignus qui tot populis, tot gẽtibus simul impe
raret. Ille ad hęc non vi, sed arte animos leniendos
ratus, auream peluim quam habuit, quaq; regij cõ
uiuę se lauare consueuerant, occulte in idoli speciẽ
conflauit, eamq; in publico locatã Rex veneratus,
& cætera multitudo regem secuta pari veneratio
ne dignata est. Et iam maior in dies religio erat cir
ca id simulachrum, quum Rex primoribus gentis
cæteraq; multitudine ad concionem vocata. Ecce
veneramini inquit viri Aegyptij simulachrum, ex
ea materia factum, ex qua nuper constitit peluis
illa, quam ad sordidissimos vsus nuper subiectã
habuistis. Facies credo rei quæ mutata est, in causa

Amasis apophthegma.

fuit, cur dignitas mutaretur: nam materia eadem
est. Sic quæso & in me facite. Fui fateor priuatus
quandoq;, nunc vero rex sum, reddire suos hono
res regiæ personæ, regale fastigium reddat me vo
bis venerabilem, si pristina fortuna nõ potest, qui
sim nunc, non qui fuerim spectate, stulte facit qui
parum speciosa recordari mauult, quã formosa &
pulchra intueri. Tali ille argumento vsus, Aegy
ptios in sententiam adduxit, vt æquum censerent,
pręsenti imperio parere. Huius quoq; est adagium
illud, a suis aliquando monitus, parum regium si
bi videri, ꝙ ad tam apertã desciscerer nequitiam.

Adagiũ eiusdem.

Nam Amasis, vt faceto erat ingenio, scurram in
ter conuiuas imitabatur, ita occurrisse dicitur, fran
gi arcum aut porro inutilem fieri, si nunquam retẽ
deretur, ita in se et alijs grauia onera ferẽtibus euen
turum, vt nisi animus iocis festinaq; procacitate re
mitteretur, ad ea q̃ serio agenda essent, fieret inuti
lis. Inter varia eius regni opera, ex solido saxo do
mum ante Mineruæ templum, in Sai vrbe cõstitu
tam reperio, cuius rectum exteriore parte vnius &
viginti fuerit cubitorum, quatuordecim latitudo,
octo sublimitas, in qua mole ex lapidicinis, quæ
iuxta Mẽphim fuere, in Sain vsq; traducenda duo
decim hominum milia triennium consumpsere.

Quot milia vrbiũ in Aegypto.

Mirum est, quod Herodotus scribit, viginti milia
vrbium in Aegypto ab Amasi rege habitata. Hu

Lex amasis.

ius lex illa fuit vt singuli hominum apud prouin
ciarum præsides, suæ vitę rationẽ cogerent redde
re: vnde vict⁹ cuiq; quęreretur, ac q̃ id mõstrare nõ
potuisset, capitali afficeretur supplicio. Talis lex in
ter alias Solonis Athenis quoq; diu obseruata. Idẽ
Amasis primus oĩm, Cyprum bello raptam tribu
tariam fecit, qui quum tanta nominis celebritate
felicitateq; rex degeret, quanta Aegyptiorum regũ
nullus antea, bello est a Cãbyse Cyri filio petitus.
Illati belli causam eam fuisse ferunt, ꝙ filiam illi
Aegyptius rex matrimonio iungere noluit. Fertur
Cambyses ad eas nuptias petendas impulsus, ab
Oculario medico, qui inuitus ab Amasi fuerat in
Persas missus, quum præstantissimũ medicorũ ab
Aegyptio rege Cãbyses requisiuisset. Videbat ille
ita futurũ, vt aut filia ab Amasi nõ daretur, belliũq;
ex ea re illi ex Perside oriretur, aut si data esset, breui
senex natæ desiderio conficeretur. Amasis rem ali
ter interpretatus, quia futurũ arbitrari, vt Camby
ses filiã in pellicẽ potiusquã in coniugẽ esset habi
turus, aliã nubilem Aprijs filiã, eleganti facie puel

Cur Cãbyses bellũ Amasi itulerit

lam pro filia misit. Eratq; iam vana specie elusa cę
ca libido, nisi puella Amasis filia vocata, se non
Amasi, sed Aprie rege natã cõfessa esset, qua Cam
byses cõtumelia ɔmotus, bellũ Amasi intulit. Hic

sermo inter Persas celebrior. Aegyptij Cãbysem
sui sanguinis arbitrari ex Aprijs filia cuius modo
mentio facta est genitũ prædicabãt. Cęterũ Persici
ritus ignari Aegyptij temere acquiescebant vanæ
opinioni, neq; em apud Persas regnũ obtinere po
terat, q̃ non legitimo esset thoro natus, si non desit
q̃ cõiugio ꝓcreat⁹ regnare possit, ꝙ in Cãbyse cer
te euenisset, quũ haud vnicus patri esset fili⁹ sed fra
ter Merges iis erat (alij Merdes habent) ex Cassan
dane genitus, quę Cyro legitime nupsit, patriq; su
perfuit. Sunt qui tradãt Cãbysem Cassandane ma
tri assidẽtem, quũ animaduertisset eã cum Perside
quadã muliere familiariter queri, ꝙ sibi pulchram
Cyro prolẽ enixæ Aegypriaca ab eo in amore an
cilla præferretur, sponte ei pollicitũ, si quando per
ætatẽ adoleuisset, seq; summa in Aegypto essent
ima redditurũ, idq; eũ postea secutũ, belli causam
cũ Amasi quæsiuisse. Cãbyses igitur in Aegyptũ
moturus, ad Arabiæ regẽ misit, vt per eas terræ an
gustias, q̃ inter Aegyptũ sunt mare & Erithræũ,
liceret pacate exercitũ in Aegyptum transmittere,
cuius rei ille non solũ potestatem fecit, sed fœdus
quoq; i idipsum cũ Persarũ legatis sanxit. Arabib⁹

Fœderis ratio apud Arabes.

hæc sanciẽdi fœderis ratio fuit. Manũ acuto lapide
secus maiores digitos feriebãt interiore parte, inde
flocco ex eorum vestimento, qui id faciunt, desum
pto, septem lapides in medio cõstitutos cruore in
ungũt, Dionysium & Vraniam quos solos Deos
arbitrant̃ vocantes. Magna eius Arabici soli pars
quæ a Phœnice ad Gaditis Palæstinæ vrbis mon
tes & ab Ieniso rursus quod est Arabum, ad Serbo
nitidis lacum Casio monti propinquũ, trium cir
citer dierum itinere, siticulosa & arida est. Id Cam
byses, quum exploratum habuisset, camelinis vtri
bus aquam ad totius exercitus vsum detulit. Hoc
propius vero est, q̃ quod quidam prodiderũt, Co
rym Arabiæ flumen, ab Cambise, tribus canalib⁹
ex crudo corio factis. XII. dierũ spacio (tantũdem
inde fluuius distat) in cisternas quas his locis effo
derat corriuatum. Et ille per hos labores exercitum

Psamnietus.

in Aegyptum duxit. Psamniet⁹ Amasis filius (nã
senex pater ante Cambysis accessum medio belli
apparatu vita decesserat) castra ad Pelusium ha
bebat, nec procul inde Persæ consederunt, acie, si
pugnæ copia facta esset, continuo dimicaturi. Ca
res & Græci auxiliares, qui in Psamnieti castris
erant, Phani viro illustri infensi, qui ab Amasi ad
Cambysem transfugerat, perpuleratq; ad bellum

ægyptij Phanis filios immolant.

maturandum, in eius filios inter duas acies in pro
cinctu astantes, supra craterem, vnum post alterum
in victimarum speciem mactant. Puerilem inde
cruorem permixtum vino priusquam manus con
sereretur, circũferunt. Acre deinceps prælium com
mitti͂, multisq; vtrinq; cadentibus anceps aliquã
diu mars fuit. Ad postremũ fusi fugatiq; Aegyptij
insignẽ Persis victoriã reliquere. Herodot⁹ autor
est spectasse se his locis eorum ossa, qui acie illa
occubuere, vtraq; ab alteris discreta, animaduer
samq; a se & ijs, qui secum aderant, rem memoratu
dignã, ꝙ Persarũ capita adeo fragilia essent, vt vel
calculo perfringerentur, cõtra q̃ Aegyptiorũ fuisse di

Capita ægyptiorum duriora Persicis.

cebant, tam solida, vt ne lapidis quidẽ ictu temere
cõminuerent̃, cõpertũ ex his habuisse, Aegyptiorũ
caluarias quia ab initio ea gens raderet̃, & ad solẽ
obduresceret, diuti⁹ cœlesti iniuriæ restitisse, cõtra
in Persis euenire, qui pileis mitrisq; tegerẽt capita.
Cambyses victoriã secutus Mẽphim castra admo
uit, nec longior postea fuit obsidio, paucis diebus
Persæ vrbẽ deditam cum rege tenuerũt. Cyrenei,
Barcei, & Aphri, Aegyptiorũ opib⁹ fractis, & ipsi

Cambysis Imperiū accipere. Excidit regno Psam-
nietus sexto mense ex quo illud a patre acceperat,
quidam falso anno pro mensibus accepere. Caete-
rum illi nō libraria fide solū, sed autoritate quoq;
& ratione repelluntur, Herodotus autor est, Ama-
sim qui illi regnum tradidit, sub id fere tempus,
quo Cambyses in Aegyptum mouerat fato defun
ctum, nec Aegyptijs vno aduerso praelio fractis,
maiores vlli eius gentis conatus extitere, sed bellū
Memphim compulsum breui obsidione profliga
tum. Et Aegyptij per hunc maxime modum re-
gnum amisere. In quo reputatio illa subijt animū,
quodam fato regibus inimico esse factum, vt pau-
Quatuor regna euersa. cissimis annis quatuor illustria sublata sint regna,
sic medi primo, mox & Lydi a Cyro victi regnare
desierunt, sic Tarquinij Roma eiecti, sic Psamniet9
victus regnum & libertatem amisit. Is Cambysis
iussu cū omnibus eius gentis primoribus in subur
bano loco cōstitutus, memorabile doloris edidit
exemplum, missa est eius filia seruili habitu cū ple
Filia Psā nieti. risq; nobilium puellarum aquatum, vt in sordido
ministerio a patre conspecta, super caeteras calami
tates maiore adhuc dolore cōficeretur, quae vbi in
suorū conspectū venere mutuo aspectu miserabi-
lis inter virgines parētesq; orta est cōploratio, vn9
oīm Psamnietus filiā intuit9, Immoto stetisse vul
tu dicitur. Inde filius ad suppliciū cū plerisq; aequa
Psamnieti constātia. lium missus, cęterorū fletu & lamētatione, ex ipsi9
ɔspectu abstractus, pari vultus constantia dicitur
prosecutus. Accidit interim vt in amicorū quendā
oculos coniecerit, qui ex praeclara nuper fortuna,
multisq; diuitijs pene nud9 circuibat milites, cibū
mendicās. Tum vero neq; lachrymis tēperauit am
plius, neq; aperta lamentatione abstinuit. Has intē
pestiuas lachrymas Cambyses demiratus (aderāt
enim qui oīa illi quae fiebant nūciarent) misit qui
ab Samnieto sciscitarer, quid esset, q́ quū liberorū
calamitatē tam pulchre pertulisset, vt ne lachrymā
quidē in eorū malis emiserit, cōtra, ad vnius men-
Sānieti responsum. dici aspectū in fletum protupisset. Cui aiunt ab eo
responsum, vt diceret domestica mala multo ma-
iora fuisse, q̃ vt a se fleri possent, amici fortunam di
gnā sibi visam, quā fletu & lachrymis, quādo ali-
ter opem ferre non posset, prosequeref. Croesus &
alij primores, qui cū Cambyse erant, ad eā vocem
proprię fortunae admoniti nequiuerūt & ipsi fletu
abstinere, tetigitq; subita cōmiseratio victoris ani-
mum, vt cōfestim miserit, qui Samnieti filio parci
iuberēt, sed serū fuit imperiū, perierat adolescens,
quū nuncius a rege affuit. Ipsum regē, quod pręsta
re potuit, nō solū seruatū voluit, sed penes se quoq;
Sānieti interit9. in honore habuit donec res nouas molientē, tauri-
no sanguine epoto, ad mortē cōpulit. Fama est ha-
buisse in animo Cambysem, priusquā hostilē in se
animū gerere cōperisset, eū Aegypto praeficere: nā
& Inari Aphri, & Pausisti Amyrthei filijs in dedi-
tionē receptis, regnum restituit. in Amasis cadauer
inexpiabilis odij dedit exēplū, id refossum, ac ver-
beribus caesum, praeter patriū morem cōcremauit,
Cur Aegyptij & Persę cadauera non comburunt. q̄q; haud Aegyptijs tantū id moris fuit, vt huma-
na corpora nō cōburerēt: quia ignē deum quendā
arbitrarenf, ob idq; humana carne flammā violare
nefas ducerēt, sed Persis quoq;, qui belluā quandā
animatā ignem existimabant, quae qcquid adepta
esset deuoraret, idē exaturata moreretur. Aegypto
domita Cābyses triplex bellū animo destinauit.
Nauale vnum aduersus Carthaginiēses. Pedestre
alterū in Ammonios. Tertiū i Macrobios Aethio
pas, qui Aphricam ad australe mare incolunt. Sed
priusquam in hos aliquid moueret, statuit legatos
ad eorū regē mittere, vt legationis specie itinerum
rationē, & opes gentis specularētur, quae Solis mē
sa apud eos esse diceretur. Ferunt pratū suburbanis Mensa solis.
fuisse locis, quo oīm quadrupedum carnes asse no
ctu magistratuū cura inferrētur, eoq; vbi primum
illuxit, vulgo ciues occurrere, hilariterq; epulari,
persuasum indigenis fuisse aiunt, terrę felicitate ibi
alimenta assidue reponi. Ad hos igitur legati cum
muneribus missi, Icthiophagis ducib9 ex Elephan
tina vrbe ascitis, qui Aethiopicā ob mutua vtrius-
q; gentis cōmercia callebant linguā. Fuerunt dona
quae regi tulerūt, Purpureū amiculū, Aureus tor- Munera Cābysis
quis, Armellae, Alabastrū vnguenti, & phoenicei ad Aethiopum regem.
vini cadus. Sunt Aethiopes ipsi ad quos tum lega
ti missi sunt, si vera Herodotus prodidit, oīm ho-
minum maximi ac pulcherrimi, diuersoq; ritu a cę
teris mortalibus viuentes, tum id in alijs seruant, Aethiopum formae & ritus.
rum in creando rege, quē vtiq; pręcipua statura, va
lidoq; corpore ex omni numero eligunt. Ad hunc
igitur quū legati venissent, exposuissentq; se a Cā-
byse Persarū rege missos, vt cū eo amicitiā & ho-
spitiū iūgerēt, attulisse ad haec se ad eū dona quędā
quae idcirco illae prae caeteris mittēda existimasset,
q́ ipse eorū vsu maxime caperetur. Haec illi. Caete-
rum legatorū accessus nihilo secius fuit regi & alijs
suspectus. Responsum proinde his parū pacate, li-
bereq; exprobratū, parū iuste facere Cābysem, qui
nulla lacessitus iniuria, alienū regnū inuadere mo
liretur. Quod vt tutius fieret, legationis praetextu
misisset, qui vniuersam regionem explorarent. Ve
rum feliciter Persis euenire, q́ Dij eam Aethiopi-
bus mentem non dederint, vt aliena appeterent,
quae si data esset, breui experturus fuisset, an Ae-
thiopes ij sint, quibus temere sit bellū inferendū.
Interim vero priusquam aliquid temere moueret,
suas identidem metiretur vires, & quum arcum
quē a se intendi cernerēt, vtiliter tractasset, tū de vi
Aethiopib9 inferēda cogitare inciperet. Haec ille Aethiopū vires.
effatus, robustissimum arcum valide curuauit, le-
gatisq; Cambysi deferendum obtulit. Inde pur-
pureum amiculum tractans, quid esset rogauit, ac
qua id ratione infectum, Icthiophagi purpurae ra-
tionem exponunt, idq; hominum commentum
esse demonstrant. Dolosi inquit ille homines, do-
losa & vestimenta. Mox de torili auro, & armillis
sciscitatus, vbi in regio ornatu ea esse audiuit, ri-
sisse dicitur. Gloriatusq; est q́ ex eadem materia Aurea vincula captiuorum.
apud se captiuorum essent vincula, nec ita multo
post ad carcerem perduxit, vbi sontes aureis erant
compedibus, & catenis ligati. Est enim in ea gente
aes rarum ac maxime preciosum, nihil itaq; eorum
quae attulerant pręter vinum laudatum, sed quum
alia atq; alia quaerendo eo peruenisset Aethiops,
vt a legatis pręter alia multa triticeum panē Persis
in vsu esse didicisset, totiusq; gētis vitā anno octo-
gesimo plurimum terminari, miratus dicitur cur
tandiu viuerent ij qui stercore vescerentur. Vi- Longioris vitae Aethiopes.
uunt Macrobij Aethiopes vulgo annos centum
& viginti. Plinius longioris est autor vitae, in vi-
treis vasis sepeliunt cadauera. Legatis in Aegy-
ptum reuersis, Cambyses haud multum dein-
ceps morat9 in Aethiopas mouit, Carthaginiēsiū
bello in aliud tēpus dilato, Phoenicibus, qui vltro
in fidem venerant, in progeniem suam bellare re-
cusantibus. Omnis nauticus apparatus phoeni-
tius ferme erat. Nec Rhodij & alij qui aderant
tanti interim esse, vt Tyrijs prouinciam detrectan
tibus punicum obire possent bellum: ipse sine ma
iore aliquo cōmeatu pene praeceps, cum omnibus
copijs profectus, auxiliaribus Graecis Memphi ad
praesidium

Thebæ Aegyptiacæ.

præsidium relictis, Thebas processit. Nec multum distant a fabulari historia, quæ de hac vrbe Græci scriptores, & Latinorum quidam scripsere, quod centum portas habuerit: id enim Homericum carmen testatur, quidam pensile totum oppidum fuisse adiiciunt, ita vt numerosi exercitus nihil ciuitate sentiente a regibus vrbe educerentur, flumen mediam vrbem intersecat. Diodorus Busyridem autorem memorat. Ambitus vrbis centum traditur & quadraginta stadiorum. Nec ea mihi videntur exequenda, quæ de Memnonis colosso ibi referuntur, etsi Strabo autor diligentissimus quæ de eius crepitu, non concentu, vt vulgo est persuasum, comperta se habuisse memorat. Semel in ea vrbe pluisse dicitur, anno quo Samnitus ad Pelusium est a Cambyse victus. Hinc Cambyses quinquaginta milia lectorum peditum in Ammonios misit, ad sacra & prophana eius gentis diripienda, & vt Iouis oraculum apud eam gentem incenderent. Ipse parum mentis compos reliquum copiarum præceps in hostem rapuit. Vix quintam partem itineris exercitus confecerat, quũ commeatus defecere, & iam maligne terra pabulum præbebat, pergere tamen porro ire demens imperator, ac quandiu miles potuit radicibus & herba vesci perseuerauit, vbi vero ad sabulum peruenere, omnia nimirum simul desiderari cœpta, diraq; fames militem inuasit. Hic res infanda accidit, vt Persæ inedia adacti, decimum quemq; sorte ductum vulgo mandere occœperint, quo atroci casu territus Cambyses, magna militum iactura interim facta per Thebas Memphim rediit. Et Aethiopica expeditio hunc exitum habuit. Qui in Ammonios missi fuerant, in septimo die quã Thebis profecti sunt, ad Oasim vrbem peruenere. inde per arenosam vastitatem repetito itinere, nusquã amplius in hominum conspectum venere. Nam neq; ad Ammonios peruentum est, neq; ex tanto numero retro quisquã est reuersus. Ferunt ab Ammoniis postea celebratum sermonem peruenisse eos ad medium fere arenarum spacium. Tum illis prandentibus violentum austrum repẽte coortũ, ingẽtibusq; arenæ cumulis superingestis, ad vnũ e conspectu sublatos. Cambyses duplici clade affectus, omnem male gestæ rei iram in Aegyptios effudit, eius gentis sacerdotibus interfectis, & Api boue ferro violato. Erat Apis ex boue alioqui sterili genitus, psuasum habuit Aegyptiorũ vanitas, eam fulgure ictã fieri grauidã, eoq; cõceptu Apim nasci, quẽ Epaphum dixere, erat illi candor quadratæ figuræ in fronte, in tergo aquilæ effigies, insignis cãtharus in palato, niger cætera. Inde in suos Cambyses sæuire cœpit: Merdimq;, siue Mergidẽ (vt Trogus ait) primo occidit, erat is illi ex ambobus parentibus frater, qui quum arcum ex Aethiopia missum cæteris validius intendisset, liuore motus Cambyses in Persas remisit, inde per quietem visus est nuncius adesse, qui diceret Mergidem solio sedere regio, qua ille visione consternatus, confestim Prexaspem hominum fidissimum in Persidem ad eum interimendum misit. Quidam Susis interfectum prodidere. Alii media venatione. Nõ nulli in rubrum mare præcipitatum. Nec vno parricidio contentus, aliud non minus fœdum continuo adiecit. Erãt illi tres sorores, quarum natu maxima, primo illi nupsit, huius amore captus, quum palam pro vxore primo habere dubitasset. Persarũ iudices rogauit, an lex vlla foret, quæ permitteret sororem fratri nubere. Cæterum illi tam prudẽter q; vere respondisse dicuntur, se legem nullam inuenire, quæ fieri permitteret, at scire se alteram esse legem, qua Persarum regi licitũ esset agere quicquid vellet, eoq; legis prætextu Cambyses Atossam sororẽ sibi matrimonio iunxit. Inde aliam duxit minorem natu Meroen, vt quidam aiunt, nomine, nam qui ipsius Cambysis matrem Meroen vocatam existimãt, Herodoti autoritate refellũtur, qui Cassabane ex Acheminidarũ gente Cãbysem, nõ Meroe genitũ, prodidit. Nec vetus Aegyptiorum opinio illos a mẽdacii suspicione vindicat, q̃ Aegyptiaca eum fœmina natum credidere, quũ ipsi quoq; in manifesto fuerint errore. Enimuero si pellice ille ortus fuisset, quia apud Persas legitimo thoro nati imperiũ, si adsint, obtinere soleant, ad Mergidem Cyri regnũ, nõ ad Cambysem peruenisset. Sed quocunq; fuit nomine, quæ secundo loco nupsit, eũ in Aegyptũ comitata est. Hanc Cãbyses, quia Mergidis fratris sibi parricidiũ exprobrasset, ictu calcis interemit. Tradunt quidã canis leonisq; catulos ab eo ɔmissos, aliquandiu inter se certasse, mox leonculo superante, alterũ canem fratri auxilio accurrisse, atq; ita duorum assultu leonẽ superatum. Ad quod spectaculũ puella fleuisse fertur, rogataq; a Cãbyse, vnde illæ intẽpestiuæ lachrymæ, respondisse aiunt, Mergidis fratris memoriã subiisse animũ, cui nullus in morte affuisset vltor, ob eã Græci a Cãbyse interfectã memorant, alius tamẽ apud Aegyptios (vt Herodotus scribit) de eius morte fuit sermo. In cœna quũ forte lactucã ederet, folia eam discerpsisse aiunt, inde virũ rogasse, vtrum densa ne an discerpta pulchrior lactuca visa esset, quũ densa ille respondisset, illud Meroe subiecerit, (si Meroe fuit illi nomen) hanc tu imitatus es, qui Cyri domũ parricidio conuulsam reddidisti. Ad quæ Cambises ira percitus, eam prægnantẽ humi afflixit, qua vi abortu edito vita defuncta est. Per hæc ille in suos debacchatus, cũ in dies amẽtior fieret (ferũt enim ab ineunte ætate sacro eum morbo conflictatũ, nunquã postea satis animo ɔualuisse) Prexaspis quem maxime diligebat filium sagitta transfixit, & quod crudelius fuit, tam diro spectaculo patrem adhibuit, in cuius inuidiã adolescentem occidit, quoniam ab ipso Prexaspes rogatus, qualis a Persis haberet, per cætera optimus respondisset, nisi q; aliquando auidius vino indulgeret. Nec ita multis interiectis diebus ex Persarum primoribus quosdã in caput humi defodit, est & Crœsum interficere conatus, q; leniter ab eo moneretur, ne in suos populares temere sæuiret. Sed quum ab his quibus cædes mandata erat Crœsus impetrasset, vt tantisper ferro abstinerẽt, donec regis ira deferbuisset, tum si in cõsilio perstaret, peragerẽt mãdata: cæterum remittente ira, Crœsus seruatus est. Sed dum per hæc ille in Aegypto insanit: Magi fratres, quorum alter a Cambyse curator rerum fuerat relictus, de occupando regno cõsilia ineunt, resciuerãt hi de Mergidis nece, q̃ inter paucos adhuc erat vulgata. Magorum minor Mergidi erat ætate & liniamentis perquã similis, & quod ad rem assimulandam non parum valuit, fuit & Mago Mergidi nomẽ. Hunc maior frater regio solio pro Mergide Cyri iam mortuo collocat, mittitq; in omnes gentes, præcipueq; in Aegyptum caduceatores, ad exercitũ, quẽ Cambysi sciebat infensum, vt abrogato illi imperio, Mergidi Cyri filio parerent, erat tum Cambyses in Acathanis Syriæ, qui ratus vera esse quæ de fratre efferebantur, parũ abfuit quin Prexaspem occiderit, cui fratris cædẽ demandarat, velut minus dicto obediens fuisset. Cæterum sciscitãdo eo peruenit, vt Magorũ fratrũ eã intelligeret fraudẽ

Bellũ in Ammonios.

Persarũ fames ingens.

Milites arenis sũmersi.

Apis bos.

Cãbyses fratrẽ interficit.

Iudicum responsum ad Cambysem.

Cãbyses sororem occidit.

Magi fratres occupant Persarum regnum.

yet fraudem esse, Tum irarum æstu feruens, equum
conscensurus vt in Persidem raptim duceret, vagi
na gladius excidit, strictaq; ferri acie femur saucia-
uit, Fuerat ei in Buti vrbe oraculum redditum, fu-
turum, vt in Acatharanis moreretur. Cæterum
quia & in media Acathani erant, vbi omnis re-
gia custodiebatur gaza, ibi senio se confectum vi-
ta decessurum, ad id tempus persuasum habuit.
Sed cum audiuisset Acathanos eam quoq; Syriæ
Cãbysis moriturí ad suos oratio.
gentem nominari, hoc inquit loco fatale est Cam-
bysem Cyri filium mori. Moxq; Persarum pri-
moribus ad se vocatis in hũc modum est eos allo-
cutus. Cogor viri Persæ nunc demum vobis aperi
re, quod semper alioqui occultũ habui, oblata est
mihi per quietem, quum in Aegypto essemus, no-
cturna species quę me ad nefarium scelus impulit,
visus fuit mihi nuncius astare, qui diceret regium
solium a Mergide teneri. Ego domesticarum rerũ
solicit⁹, nec ignarus q̃ res lubrica sit regnum, quod
haud pauci mortales appetunt, misi qui fratrem
meum Mergidem interficeret, eum tacus mihi nec
alium per quietem insidiatorem demonstrari. Pa-
ruit dicto Prexaspes, cui id parricidium patrãdum
dedi, ipse a me ex Aegypto in Persidẽ missus, ipse
fraternæ cædis minister fuit, ipse hominẽ suis ma-
nibus sepeijt, optimusq; perpetratæ cædis esse po
test testis, Verum quisquis ille dęmonum fuit, aliũ
mihi Mergidem in somnis ostenderat. Magorum
fratrum minorem natu, a quo compertum habeo
regale solium teneri. O facin⁹ indignũ humanãq;
rerum caliginem, me ne fratrem amantissimum oc
cidere, dum vanas viro insidias: aut regiam stirpẽ
dum timeo, seruis ad regnum occupãdum aditum
facere oportuit: o me miserũ & infelicem, qui Cy-
ri domum suo præsidio spoliarã, infimo cuiq; in-
uadendã reliqui. Sed quid ego viri Persæ hæc que
ror, quũ talia sint, vt mutari non possint: quin au-
dite quæso, ad quę ego vita exiens vos hortandos
duxi, per solem & si quid in cœlo sanctius est, vos
oro, & obtestor viri fortissimi, ne vestra discordia
pariamini regnũ tãta indole quæsitum, ad Medos
relabi, ne iugum quod Cyrus pater meus Medis &
alijs gentibus imposuit, in vestras recidat ceruices,
iterũq; alieno imperio subijciamini, & Persæ qui
iam multos annos tributa a Medis, totaq; fere Asia
exegerunt, seruitio adacti tributarij fiant. Satius
fuisset nunquam imperandi dulcedinem degustas
se, quã degustata turpiter priuari. Quin agite & re
gnum fraude occupatum constanti conspiratione
reposcite, exercitus penes vos erit, virib⁹, experien
tia, gratia longe magos præstatis, intelligant scele
rati fratres Cambyse etiam defuncto regnum tur-
piter quæsitum, turpius relinqui oportere, quę vo
bis facientibus tellus precor vberius pariat, fœtu-
ra pecorum crescat, augeatur soboles, perpetuaq;
maneat libertas. Contra, vltionem aspernãtibus,
moriens omnia dira imprecor. Posteaquã Camby
ses ita perorauit, miserabilis comploratio est a cir-
cunstãtibus orta, nec ipse multo post superfuit, do
Cãbysis interit⁹.
lore vulneris victus, paucis diebus expirauit, quũ
octo propemodum annos regnasset. Tenuerũt de-
inceps regnum Magi fratres menses septem. Cæte
rum paucorum coniuratione oppressi perierunt.
Enimuero haud res a principio facile credita est, vt
Magus pro Mergide Cyri filio regnaret. Nec Pre-
xaspes qui eum occiderat, post Cambysis interitũ
libenter inuisum crimen vulgabat, ne tam nepha-
riæ cædis vnus apud Persas inuidiam sustineret.
Ambiguis igitur principũ animis, vltio in id tem
pus distracta est. Tum demum Othanes qui coniu
ratorum vnus fuit, factus pro Phœdimam filiam
quę cum Mago cubabat, certior, (nam ad eum nul
li alioqui patebat accessus) eum auribus carere, id
vt exploraret pater illi per internuncium manda-
rat. Cyrus enim dum regnaret Mago haud leui
quadam de causa aures præciderat. Sic Herodotus.
Trogus id a Cambyse factum prodidit. Hoc itaq;
indicio ille proditus. Othanes vbi exploratum
habuit non esse Cyri filium, qui regnum occupas-
set, veraq; fuisse ratus, quæ Cambyses de cæde fra-
tris moriens fuerat confessus, re cum paucis com-
municata, consilium inter se conferunt, de Mago
& fratre trucidandis. Nec rem aperte sunt tentare
ausi, quum armorum præsidia veriti, quibus illi
erant septi, tum q; omni genere liberalitatis ma
gna in se studia consiliarant. Sex igitur rem ab ini
tio mouere cœperũt, quibus Darius ex Perside vir
Coniura tur ĩ Magos.
clarus opportune superuenit, qui coniurationis so
cius assumptus, negare rem aliquo modo differen-
dam, per præsidia ipsa in regiam ad Magos pacate
penetrandum, certo scire se milites Persarum pri-
moribus reuerentia cessuros, ac si quis circa cubicu
li ianuam obsisteret, eo obtrũcato celeriter ad Ma-
gos irrumpendũ. Et iam cõueniebat inter oẽs rem
Prexaspes e turri volens præcipitatur.
maturandam esse, quum allatum est Prexaspem se
ex alta turri præcipitasse, qui magnis pollicitatio-
nibus, interiecto etiam metu nisi id faceret, fuerat
a Magis inductus, vt ex alta turri populũ alloque-
retur, ibiq; Mergidem Cyri filium esse diceret qui
regnaret, fuisse se a Cãbyse iussum, vt de eius cæde
mẽtiret, id quũ ille se facturũ recepisset, ꝓductusq;
est ad hoc ipsum in conspectũ populi, a Cyri me-
moria eiusq; meritis ĩ Persas exorsus, ad Cãbysem
descendit, a quo sibi Mergidis fratris cædes fuisset
iniuncta, inuitumq; se Mergidem necasse testatus,
non Cyri filium esse qui regnaret, sed Magorum
alterum, ac quum hæc alta voce dixisset se in caput
ex summa turri pręcipitauit. Hæc fama coniuratos
iam ad Magi cædem egressos ita turbauit, vt con
silij inopes, eorum alij tantum facinus differendũ
Magi opprimuntur.
dicerent, alij exequendam illico rem conderent,
interim augurio confirmati, septẽ enim accipitres
duos vultures aperto cœlo insectati disiecerãt, por
ro ire perstiterunt. Per stationes igitur (facile enim
euntib⁹ multitudo cessit) ad intimam ianuam ve-
nere, ibi Eunuchorum quosdam, vlterius ire pro-
hibentes, repente obtruncant: sensẽre id magi, qui
forte inter se de Prexaspis casu consultabant, confe
stimq; tumultu excitati, hic arcum, ille lãceam ade-
ptus occurrunt: tum consertis manibus, qui telum
habuit duos ex coniuratis consauciauit. Alter, cui
arcus erat, quia post congressum inutilis fuit, in
proximũ se proripuit cubiculum fores occlusurus
Darius & Gobrias, qui ex cõiuratis vnus fuit, vna
Gobrias. Darius.
cum eo locum irrumpunt. Tum Gobrias cum ma
go complexus, speculantem Darium qua potissi-
mum parte Magum, sine Gobriæ clade, ferro traij-
ceret, quid cunctaris exclamat: eius morã increpãs,
huic quũ Darius respondisset, ne pro hoste amicũ
interimeret, vel ꝓ vtrunq; inquit ille gladiũ adige.
Tum Darius vibrato ferro, Gobria incolumi, Ma
gum ꝓstrauit. Interfectis capita adimũt, duobusq;
saucijs ad arcis præsidiũ relictis, cæteri cũ tumultu
& vociferatione in publicũ prodeunt, fuit res ipsa
æque oĩbus grata: nam post Prexaspis casum, satis
inter omnes constabat, Magum non Cyri filiũ im
perare. Cæteri Magorum qui eo tumultu obuij fue
runt, ad vnũ sunt oẽs obtruncati. Tumultuq; dein
ceps sedato, principum consultatio aliquot dies te
nuit, deberent ne popularẽ administrationẽ indu-
cere

Democratia.

cere,an regiam,vt antea Qui Democratiā proba-
uit Cābysis insolentiā ante oculos ponebat,adijce
te & illud,nihil mortalibus minus tutum, q̄ vniꝰ
libidini salutē & fortunas multorū subijcere, qui
si sit natura optimus licentia tamen & rerum oim
affluentia, vanaq; persuasione tyrānicos imbibat
spiritus,fiatq; in dies insolentior, nec tantū singu-
lis hoim, sed vrbibus quoq; & populis pernicio-
sus,& quod oīm esset maxime detestabile, inuidet
rex inquit optimo cuiq;,nec inuidet solum,sed ca-
pitali insectatur odio, quū formidolosa sit regibꝰ
priuata virtus,atq; ob eā rem magnopere inuisa.
Adijciebat,& alias regū iniurias,cædes,stupra, ra-
pinas,exilia, quorū nihil bonis accidit,quū multi
tudo dominatur,quæ administrationis ratio, quū
ob alia multa, tum ob id præcipue optabilis esset,
q̄ ius arctissimū ciuitatis vinculum,oībus exeque
tur.Hæc fuit Othanis sententia. Megabyzus cōtra
nihil populari multitudine insipientiꝰ dicere:quip
pe qui tyrannū fugerent, in plebis intēperiē inci-
derent:enīuero si quid rex tyrānusve faciat,id intel
ligens facit:plebis autē propriū esse,nihil intellige
re.Hæc & alia in eadē sententia Megabyzus quum
disseruisset,laudaretq; paucorū administrationem
Darius tertio loco sententiā dixit, qui tribus stati-
bus propositis,vt optime populus,optime pauci,

Monarchia.

optime vnus imperaret:multo vnius imperiū pr̨
clarissimū iudicauit,nihil melius affirmans vnius
viri imperio,q̄ optimꝰ sit,cui multa in hanc sentē-
tiam afferenti, cæteri quatuor assenserunt. Cœptū

Creādi regis ratio.

est igit̄ inter eos de regis creatione agitari,primoq;
priuilegia quædā Othani(siue Ortani vt Trogus
ait)& eius familiæ decreta, qui in sortē regni vltro
venire noluit. Sex reliqui ita inter se comparant,
vt mane equis sedentes suburbanis adequitarent,
ac cuius equus primus ante solis ortum(nam id
præcipuum est apud Persas numen) hinnitum
dedisset,rex a cæteris salutaretur. Trogus inter eos
conuenisse ait,vt in regiam conuenirent, sed vbi-
cunq; res acta est,satis constat, Orbarem equorum
Darij domitorem, hominem callido ingenio, hic

Darius fraude rex creatur.

quo mane adequitandum fuit , equam noctu ad
coitum herili equo subiecisse. Quo contigit, vt
principibus eo appropinquantibus, cōfestim Da-
rij equus ad amatæ equæ desideriū,hinnitum emi-
serit. Secutum & alterum a cœlo signum,q̄ illico
(vt Herodotus scribit)superne tonuit, quibus si-
gnis commoti,equis ad terram desiliūt:Dariumq;
venerati regem consalutant. Populus principum
electionem secutus, ratum illi regnum fauore &
assensu fecere, atq; in hunc maxime modum Da-
rius Histaspis filius est Persarū regnum adeptus.
Sed dum in Aegypto ea,quæ diximus a Cambyse

Polycrates.

gererentur: Polycratis Samij principatus res Græ-
ciæ varie sollicitabat. Fuit is Eacis filius, qui Samū
insulam armis occupatam, cum Pantagnoto & Si
losonte fratribus primo tenuit: mox horum vno
interfecto,alteroq; in exilium acto, solus tyranni-

Polycratis tyrāni felicitas.

dem exercuit.Res huius tam celeri cursu creuere,vt
vnius Polycratis felicitas,tota Græcia & Ionia ce-
lebri prædicatione extolleretur. Nihil ille tam ar-
duum moliebatur,aut tam difficile,in quo nō for-
tuna eius votis responderet. Aderāt Polycrati cen
tum biremes,& in his sagittarij mille,quibus opi-
bus fretus , vtranq; Aegei maris oram cum interie
ctis insulis suæ iniurį reddidit obnoxiam,eo fidu
ciæ prouectꝰ vt vulgo prædicaret, se magis ijs gra
tificari,quibus adempta restitueret,q̄ quibus nihil
ademisset.Vicit interim & Lesbios nauali prælio,
qui aduersus eum opem Milesijs laturi venerant.
Eos captos Polycrates fossam, qua Mileti mœnia
cingere fuerat adortꝰ, fodere adegit.Nō latuit Ama
sim regē hoc Polycratis luxuriosum incrementū,
fuit ille rex,vt dixi,Aegypti,& Psammeni pater, fa
toq; sub id tempus, quo Cābyses Aegypto bellū
intulit,vita decessit: eratq; illi cum tyranno vetus
amicitia, quā mutuis inter se officijs muneribusq;,
nihil obscure celebrabant. Tum Amasis perpetua

Amasis rex.

& inoffensa Polycratis felicitate cōmotus , ratusq;
vt in humano corpore valitudinē, sic fortunæ cur
sum nihil interruptum periculosum esse mortali-
bus,ad Polycratem scripsit,non placere sibi illum
prosperrimæ fortun̨ in principis amicissimi rebꝰ
perpetuum tenorē, nescio quā numinis inuidiā in

Prosper̨ fortunæ cursus periculosus

posterū metuēti, optabilius sibi videri,per varias
fortunæ vices mortalia traduci,cæterū ad laxandū
secundarū rerū cursum, arbitrari se nō ab re futurū,
si Polycrates se re aliqua,ex ijs q̄ charissimæ essent,
sponte spoliaret, cuius desiderio animū afficeret.
Hæc quia vera visa sunt,prætera ne amicissimi re

Polycratis fortuna in annulo.

gis autoritatē contēnere videretur, biremi in aliū
euectus:Smaragdū, vt Herodotꝰ scribit,vt Piniꝰ,
Sardonychē annulo inclusum putans se ea iactura
ab omni fortunæ inuidia redimere, in medios flu-
ctus deiecit, nec longa deinceps fuit mora, quinto
post die ne diuturnū illud desideriū esset, piscator
prægrandē picem Policrati dono obtulit, in quo
exenterādo repertū coqui annulū cū lætitia ad po-
lycratē deferunt,quod ille diuinitꝰ fieri ratus, rē vt
acta erat Amasi literis significauit.Tum rex secum
reputās insidiantis fortunæ vices, ratus haud fieri
posse,vt qui semper feliciter vixisset,felicē sortire-

Amasis remisit amicitiā Polycrati.

tur exitum,quasi exploratū haberet,fore, vt teterri
ma aliqua clades eum in posterum maneret,in Sa-
mum caduceatorem misit,qui cum eo iura veteris
amicitį solueret,testatꝰ se id facere ne hospitis cau
sa postmodum in aduersis doleret, quo nihil meo
iudicio minus humanæ potuit fieri, tanquā ex for
tuna amici qųrēdi sint: humanior quidē vox illa
Periādri, infelicibꝰ amicis is esto qui & felicibꝰ:ex-
horruit Amasis alienū excidiū, quum interim do-
mesticum postibꝰ hæreret.Haud enim multo post
Polycratis rebus cui amicitiā remiserat, adhuc flo
rentibus,Psamnierus eius filius regno excidit. Po-
tuisset ille paterna amicitia incolumi Polycratis
opibus iuuari,quas ille vltro Cābysi obtulit, qua
draginta instructis ad bellū triremibus,sub id tem
pus quo in Aegyptum mouit, in auxilium missis,
at neq; in Psammieti odium,aut in Cambysis gra-
tiam, vt Herodotus credidit,sed vt Samiorū multi

Samiorū defectio.

tudine, quæ suo erat principatui infesta, insulā le-
uaret. Senserūt Samij se procul domo de industria
ablegari, progessiq; in Carpathium vsq; mare, de
summa rei cōsilio inter se inito, retro cursum flexe
re. Alij ex Aegypto aufugisse memorāt,domūq; re
uersos Polycratē maritimo prælio superasse, inde
in litus egressos, pedestriq; pugna vna male habi
tos Lacedæmonem nauigasse. Fuerant Samij ali-
quādo auxilio Lacedæmonijs aduersus Messenios,
ac præter vetus Samiorū meritum, erant Spartiat̨
Polycrati infensi, q̄ craterem quem Crœso per le-
gatos destinauerāt, & thoracem ab Amasi rege ad

Amasis thorax.

se missum, ille olim intercepisset, erat thorax ille li
neus,cæterū frequētibus animaliū figuris, & auro
lanaq; versicolore intextus,in eo venationes mul-
tæ,quarū singulæ trecenas sexagenasq; bestiolas
haberent. Alter eius regis thorax in Lyndo fuit,in
templo Mineruæ,cuius singula fila trecenis sexage
nis filis constitisse. Mutianus ter consul tradidit.
Concitarunt ad bellū Lacedæmonij Chorinthios

Inimicitiæ inter Corinthios & Samios.

qui & ipsi Samios oderant, ob trecẽtos Corcyreos pueros qui a Periandro ad Alyattem in Lydiã missi, a Samiis fuerant intercepti, Corcyrensibusq; restituti. Ablegandorum puerorum causa Periãdro ex Corcyrensium iniuria est orta, qui Lycophronẽ eius filium occidissent. Instructa igitur classe Lacedæmonii cũ Samiorũ profugis, & Corinthiorum appẽdicibus, Samum obsedere, factaq; ex oppido eruptione, aliquandiu anceps pugna fuit. Demum Samiis in vrbem refugiẽtibus, fuisset eo die captũ

Samos oppugnatur.

oppidum, si cętera Archiam & Lycopẽ multitudo secuta esset, duo illi hostibus commixti vrbis mœnia irrupere, atq; a suis exclusi mortẽ oppetiuere. Lacedæmonii quadragesimo die, ex quo Samum venerant, quum parum assidendo proficerent, soluta obsidione in Peloponnesum abiere. Fuerunt qui crederent adulterina aureæ monetæ specie Lacedæmonios corruptos præmature bellũ soluisse, eam Tyrãni iussu percussam ferunt, vt plumbeus esset nũmus, inducta aurea superficie, & hęc prima

Sami insulæ descriptio.

Dorum in Asiam expeditio fuit. Est Samos in ora Ioniæ inter Miletũ & Chium. CCC. stadiorũ ambitu circũnauigata. Plinius duplo & amplius maiorem prodidit, Parthenias olim dicta, dum Cares eam inhabitarent, mox Adryssa, inde Anthemusa, Melamphylus, Cyparissia, vino parũ felix, cætera tam ferax, vt lac gallinaceum ferre Græco prouerbio diceretur, tribus fluminibꝰ irrigata, Imbraso, Chesio, & Bethe fontibus, Eucarto & Leucothea, monte vno insigni Gergetio, bis Iones huc Coloniam deduxere, & ex Ithaca & Cephalenia aliquando cultores missi. Samii exules post infelicem vnã expeditionem a Lacedæmoniis destituti, primo in

Siphnos insula.

Siphnum insulam nauigarũt, missaq; triremium vna ad Siphnios, postularũ vt pecuniam sibi aliquã mutuo cõcederent. Erant Siphnii ea tẽpestate auro & argẽto finitimorũ ditissimi, quæ duo inibi metalla vulgo fodiebant, quod Samii nõ impetrãtes Siphniũ sunt agrũ populati, mox & insulanis prælio victis centũ talenta expressere. Fuerãt Siphnii iam antea oraculo moniti, vt rubentẽ legatum cauerent, quod tum demũ de Samia triremi quę ad

Samiorũ errores.

petendã pecuniã est missa, Pythiam sensisse est cognitum, quæ vt in cæteris nauibus olim mos fuit rubrica oblita. Samii Cydoniã postea cõdiderunt in Creta, quum ad Zacinthios inde summouẽdos eo nauigassent. Eusebius autor est, Dicęarchiam in Tyrrheni maris ora a Samiis conditam, ab his de quibus nunc habetur sermo, an aliis, haud facile dixerim, & is casibus iactati sunt, qui Polycratis tyrannide sunt Samo insula deiecti. Pari iniuria sed

Pythagoræ profectio.

euentu meliore Pythagoras, relicta Samo, in Italiã nauigauit. Fuit is Mnesarchi annulorũ sculptoris filius, vt Hermippus prodidit: circa Crotonem diuersatus, ibiq; velut nouũ sapientię dogma, quod Italicum est dictum, instituit, sectatores ab autore ipso Pythagorici, id illi nomen Aristippus inditum prodidit a Deo, q nihilo minus Pythio vera loqueretur. Fabulosum putant eum idcirco necari animalia vetuisse, quia nobiscũ ius animæ cõmune habere arbitraretur, sed vt mortales facilioribus cibis assuescerent, in quibus parandis igni aliove maiore apparatu non esset opus. Aquã vt biberẽt, velut inde valitudo corporis maiusq; existeret ingenii acumen. Sunt vulgo nota quæ de animarum erroribꝰ solitus sit prædicare. Aristoxenus põdera & mẽsuras ab eo Gręciæ inuectas prodidit. Gelliꝰ Palamedẽ horum autorẽ meminit. Phidonem alii.

Pythagoræ inuẽtꝰ.

Hesperum & Luciferũ idem esse sidus primus Pythagoras deprehendisse fertur. Nec vnus de eius morte sermo est. Fuerunt qui eius domũ a Crotoniatis ob tyrannidis suspitionẽ incensam crederẽt ipsum cũ. XL. philosophię sectatoribꝰ vrbe egressum persequẽtibus iugulum nudasse, atq; ita cum plerisq; suorũ interfectum. Alii non publico cõsilio id factũ meminerunt, sed discipuli fraude, quia cum cæteris non fuisset a Pythagora admissus. Dicæarchus Metaponti in museo incensa domo se tenuisse ait: ibiq; inedia confectũ. Hermippus bello periisse tradidit, quod inter Agrigentinos & Syracusanos sit gestum. Ipse diu peregrinatus cum Caldæis est congressus, & cum Epimenide Cretensi, Pherecidi historico adolescens operam dedit, quorum vterq;, si vera Eusebius colligit, superbi Tarquinii tẽporibus claruit. Ipse Polycrates, cuiꝰ Tyrannidẽ Pythagoras fugit, haud multo prius quã Cãbyses proditione periit, ab Orœtæ Lydiæ præfecto fraude captus. Causa quę Orœtẽ ad Polycratis necem impulerit, varie proditur. Mitrobatã scripserunt quidã, vnũ ex Cambysis ducibus eũ in iurgio vt ignauũ corripuisse, q Samũ insulã suę prouinciæ finitimã, occupare ad id tẽpus nesciuisset, quã homo priuatæ antea fortunæ, paucissimis septus latronibus iampridẽ tyrãnide pressam obtineret, hisq; vocibus illum accensum ad eã sibi contumeliã demendã, Polycratẽ quoquo modo interficere statuisset. Fuerũt qui caduceatorẽ dicerent ab Orœte Samũ missum, & a Polycrate maiore quodam negocio occupato negligẽter auditũ, ob idq; Barbarũ se contẽni ratũ, de tyrãno in suã potestatẽ redigẽdo cõsilium cepisse, quod vt cõmodiꝰ perficeret, tali ferũt eũ arte vsum, vt occulte ad Polycratem miserit, qui suo noĩe illi significaret, cõpertũ

Orœtis ars in Polycrate capiendo.

habere se Cãbysem in suos crudeliter seuientem, se quoq; interficere constituisse, & iam veteri sene ex Aegypto profecti essent, qui de cæde sua mandata haberẽt. Statuisse proinde se cum magno regii auri põdere in Samũ trãsfugere, modo illiꝰ partẽ ad vitam honeste agendã sibi polliceret, hortari proĩde vt ipse ad id aurũ accipiendũ iret, ad quod prius inspiciendũ ex fidissimis aliquẽ Magnesiã mitteret, vt pecuniæ magnitudine cognita, ne tantã e manibus prętermitteret occasionẽ. Erat Polycrates natura auri cupidissimus, verũ vsus aliquãto cupidiorẽ fecerat. Iã enĩ ad maris imperiũ obtinendũ animũ adiecerat: quippe q post Minoẽ primus regũ fuerat pelago potitꝰ. Nihil igit fraudis inesse ratus, nullã enĩ a se iniuriã in Orœtẽ profectã sciebat: quare insidias caueri oportuisset. Et iam oĩbus Cãbysis nota erat sæuitia, quæ fidem in primis rei fecit. Misit itaq; Meandriũ scribã suũ, de cuius aduentu Orœtes certior factus, octo scrinia minutis lapidibꝰ plena superficie auro adæquata, Meandrio spectanda subiecit. Tum vero res credita est, ipseq; Polycrates cũ paucis in quibus fuit Democedes Crotoniates, medicus ea tẽpestate clarus, in cõtinentẽ traiecit. Fertur domo pfecturꝰ, identidẽ a filia monitus ne iret, precibusq; illius propemodũ retentus. Fue-

Polycratis filię insomniũ.

rat puella sibi visa in quiete sublimẽ patrẽ videre, quẽ lauaret Iupiter: Sol vero vngeret. Cæterũ neq; preces filiæ, neq; lachrymæ imminens fatũ rũpere potuerunt, quin auri cupiditate ductus Magnesiam cõtendit. Est vrbs ipsa ad Męandri caput, vt Herodotus scribit. Liuius id flumen in summa Celenarũ arce ortũ habere credidit, inde media vrbe dilapsum per Carras primo, deĩde Ionas inter Prienem & miletũ pelago infundi. Hic Orœtes Polycratem in potestate redactum patibulo affixit, atq; ita verissimum filiæ insomnium expertus, quippe cœlesti imbre perfusus a Ioue lotus est, & a Sole

Polycratis exitus.

exudante

exudante mẽbris abdomine inunctus. Et Polycra-
tes hunc exitum habuit, quam amasis ex nimio re-
rum successu fuerat diu antea suspicatꝰ. Nec Orœ-
tes multo post Polycratis manibus meritas exol-
uit pœnas, quippe post Cambysis mortẽ, quũ in
Magorũ nouitatibus nihil rem Persicam iuuisset,
Mirobatẽq; & filiũ, a Dario in prouinciã missos,
interfecisset, iratꝰ ille, ratusq; vbi cõsilio locꝰ sit, ibi
nihil vi agi oportere, Bageũ ex fidissimis vnũ mi-
sit, cũ literis, ad milites q erãt in ꝓuincia, vt præfe-
ctum obtruncarẽt. Hi Darij imperiũ secuti, Orœtẽ
ex improuiso adorti, pro cõcione fœde trucidarũt.
Orœtis cædes. Fuit Polycrati æqualis multaq; familiaritate iun-
ctus Anacreon Teius Lyricorũ autor, & Hippicus
carminum scriptor, & in Hebræis Iesus Iosedechi
filius, & Zorobabel totius princeps gẽtis: & cũ his
prophetarũ nouissimi Zacharias, Aggeus, & Mala-
Tẽpli reparatio. chias, quibus diuinatione florentibus, Zorobabe-
lis ductu tẽplum est Hierosolymis instauratũ, cuiꝰ
intermissi operis recens reparatio in secundũ Darij
regis annũ incidit, quadriẽnioq; est ad summũ per
Darij cõiuges. ductũ. Darius Persarũ regnum adeptus, primum
oĩm duas Cyri filias Atossam, quæ Cambysi nu-
pserat, & Aristonã virginẽ sibi matrimonio iũxit,
ne ex Cyri domo regium fastigiũ oĩno sublatum
videretur. Duxit & Parmym Mergidis filiã & aliã
insuper natã ex Orthane, qui ex percussoribꝰ vnus
fuit. Herodotus autor est, his legibus q̃ sunt futuro
regi ab imperij assertoribꝰ præscriptę, illud diserte
expressum, vt vxorẽ ex alia familia, q̃ eorũ qui in
Magos cõiurassẽt regi habere nõ liceret, vt his, quo-
ties vellẽt ad reges pateret aditꝰ. His necessitudini-
bus Darius firmatꝰ, omne regnũ in quatuor &.xx.
partitꝰ est ꝓuincias, quibꝰ tributũ inscripsit, id vt
Tributa Persici regni. nouũ, ita regi inuidiosum fuit, vt vulgo Cyrus a
Persis pater, Cãbyses dñs, Darius institor vocaret.
Fuit summa annui tributi, ex tot gentibus exacti,
si vera sunt quę Herodotus scribit. XIIII. miliũ ta-
lentorũ auri, argenti quingentorũ & sexaginta. Ba-
bylonica ea talenta fuere, quorũ singula appende-
bant Euboicas libras septuaginta, quo facile po-
test intelligi, quantũ id argẽti pondus fuerit. Gẽtes
quæ tributũ pependere, octo circiter & sexaginta,
quatuor & viginti vt supra est significatum Satra-
pijs cõplexæ. Supra id auri & argenti põdus, dabãt
Aethiopes certũ puerorũ numerũ, Arabes thura,
Colchi & qui Caucasum incolunt, promiscue pue-
ros & puellas. Hæ Dario opes quæsitæ erant, quũ
secũ ꝯsilia agitare cœpit, ad quod potissimũ facinꝰ
Democedes medicus. aim adijceret, vnde perpetuũ sibi & suis bellicę rei
decus quæreret. Etiam varia voluranti, Atossę cõ-
iugis cõsiliũ superuenit. Fuerat hæc ab Democede
medico curata, qui cũ Polycrate ab Orœte captus,
post illius cædẽ cũ cætera familia fuerat in Persidẽ
missus. Hic quũ Darium pedis luxatione laboran-
tem, vt. VII. cõtinuos dies, totidẽq; noctes insom-
nes egisset, feliciter dolore leuasset, aureis compedi-
bus donatus, in multo honore haberi cœperat. Is
Atossæ cum viri tum propria corporis curatione
insinuatus, regiæ coniugi persuasit, vt Dariũ hor-
taretur ad bellum Græcię inferendũ, ratus ita fore,
vt si rex ad id animũ adiecisset, vt ipse ad eius terrę
statum speculandũ missus in patriã, cuius miro de-
siderio tenebatur, transfugeret. Huius impulsu A-
tossa virũ aggressa, Darij animũ varie versatũ eo
Democedes a Dario missus. perpulit, vt ad Græciã inuadendã mentẽ adiecerit,
q̃q; Scythicũ bellum animo moliretur. Vt prius
igitur q̃ arma mouerẽtur, terræ situ & mores gen-
tis exploraret, statuit ex suis quosdã mittere, q oĩa
prius diligẽter specularentur, quibus Democedes

Atossa adnitente, vt gentis & locorũ peritissimus,
Dux potius quã comes est datus. Democedes diu
inter Græcos versatus, primo ab Aeginetis talen-
to conductus, mox ab Atheniensibus minis centũ
nouissime a Polycrate duobus talentis in Samum
accersitus, cũ eo in Persarũ potestatẽ venerat. Qui
igitur a Dario missi sunt, primo in Phœniciã cum
Democede venerunt: digressi inde duabus trirẽmi-
bus & oneraria vna, oramq; Græciæ circumuecti,
Tarentum appulerunt: ibi Persæ pro exploratori-
bus aliquandiu in custodia habiti, interim Demo- Democedes ad suos perfugit.
cedes crotonem ad suos abijt, quo Persę haud mul-
to post dimissi cum nauibus secuti, quum vi cape-
re, & ad naues trahere conarentur, violati sunt,
onerariaq; naue spoliati. Sed quum inde in Syriã
nauigarent, circa Iapigiam capti, a Tarentino
quodam Gillo redempti, in Phœniciam ad suos
incolumes abierunt. Hiq; primi ex Asia in Græciã
speculandi causa traiecerunt. Inter hæc Græciæ in-
uadendæ consilia, Darius Solisontem Polycratis Dariꝰ Solisontem in Samũ restituit.
fratrem, a quo, cum priuatus adhuc esset, cum Cam-
byse amiculo vno fuerat donatus, in Samum resti-
tuit, deiecto inde Menandro, qui Polycratis scriba
fuerat, post quam Tyranni cædem arcem occupa-
uerat, Orthani qui vnus coniuratorum fuit ea pro-
uincia a rege iniuncta: sed quãto hic apud Darium
in honore fuit, tanto peiore fortuna Intaphernes,
quem in Magis opprimendis rex socium habuit,
is a cubiculi custode ad regem ingredi prohibitus,
quum ei nasum & aures abscidisset, cum tota fami-
lia & necessarijs est ad supplicium raptus. Intapher-
nis vxor ad regias fores cum lachrymis & eiulatio-
ne prostrata, fidem & clementiam regis implora-
bat. Darius misericordia motus, ad eam misit, qui
illi potestatem faceret vnius quem ex clarissimis
vellet, sibi deposcendi: pollicitus fore vitam dona-
turum quem ex omnibus nominasset. Tum vero
præter spem omnium, quum sibi fratrem restitui Mulier fratrẽ viro et filijs præfert.
poposcisset, iussa est a rege dicere, quid esset quod
in tali discrimine viro & filijs fratris salutem præ-
tulisset, respondisse fertur, posse se cõnubio spolia-
tam, si libeat, alteri in posterum nubere, & ex eo
per ætatem adhuc parere, ita vt virum & liberos
esset breui habitura; recuperandi fratris, parentibꝰ
iam senio cõfectis, nullam spem sibi reliquam fie-
ri. Qua virili potius quam muliebri voce rex per-
motus, non solum fratrem, sed ex filijs etiam maxi-
mum natu restituendũ censuit. Sed dum circa regẽ
hæc ita acta sunt, Babylonij interea, rebus oĩbus Babylonij a Dario desciunt.
prius ad bellum cõparatis, a Dario defecerunt, ex
omni mulierũ numero, vnam sibi quisq; delegit
maxime optatã: cæteras (matribus duntaxat eiectis)
ne tam impio parricidio se polluerent, in publicũ
productas, populariter necarũt. Id aggressi facinus
ne nimia multitudo tolerandæ obsidioni grauis
esset. Darius copijs ad bellũ mature instructis, Ba-
bylonem obsidione cingit. Assyrij oẽs Persarum
conatus aspernati, in ipsis murorũ fastigijs tripu-
dia agentes, probra in hostes iacere, futurũ prædi-
cantes, vt tum Babylone potirentur, quum mula Mula parit.
pullum enixa esset. Tenuit inde obsidio annum &
menses circiter septem: octauo igitur mẽse, Zopy-
ri Megabyzi filij mula, ex ijs quę frumẽtũ in castra
cõuehebãt, forte enixa est. Nascitur mulus ex equa
& asino: contra qui asina & equo gignũtur, hinnu-
los veteres dixere: obseruatum ex duabus speciebꝰ
tertiam procreari, neutri duarum similem: nec tale
genus ad procreationẽ esse vtile. In Romanis anna-
libus haud vno est loco proditũ, mulam peperisse:
& Theophrastus autor est, in Cappadocia vulgo

id animal parere. Sed quia vulgo persuasum est,
per eum modũ generata, naturæ vitio, sterilia esse,
res tum prodigij est loco accepta. Zopyrus rea do
Zopyri facinus, mesticis ad se delata sortum intueri voluit. Subijt
vox iterum a Babylonijs iactata, tum Persas vrbẽ
capturos, quũ tale aĩal peperisset. Fatale igit̃ tẽpus
adesse ratus, vt præcipuã tãti op is a rege gratiã re-
portaret, nasum & aures, fœdũ sibi in modũ præci
dit: comã resecuit, inscripsitqꝫ multis tergum vibi
cibus: inde ad Darium ingressus, perculsum ea viri
clade, autoremqꝫ & causam requirentẽ, docet eã nõ
alienam iniuriã esse, sed manũ semet sibi intulisse:
hortaturqꝫ simul vti suum audiret consiliũ, perpe-
trasse se id facinus, vt veri transfugij fides hostibus
fieret: iturũ se in vrbẽ: daturumqꝫ operã vt Assyrij
ad pugnã egrederẽtur: ipse interim inutiles copias
de industria trucidandas circa mœnia obijceret, do
nec re sæpius bene gesta esset ad se imperiũ delatũ:
tum emissis in pugnã hostibꝰ aduersa parte vrbis
patefacturũ suis portã, qua in vrbẽ irrũpant: daret
modo rex operã, vt res tota silẽtio tegeretur, totũqꝫ
mendaciũ pro vero affingeret. Doluit Darius tãti
viri vicẽ: probauit tamen eius in se studiũ & consi
liũ, pollicitusqꝫ est nullã se occasionẽ, vt negociũ
Zopyrꝰ ad hostes trãsfugit. ad optatũ perduceretur exitũ, prætermissurũ. Zo-
pyrus trunco corpore, cruoreqꝫ respersus, in vrbẽ
abijt, significauitqꝫ quis esset: multaqꝫ de Darij in se
iniuria questꝰ, multa illi simul minatꝰ, magno est
studio ab hostibus acceptus: haud eñ obscurũ erat
illius nomẽ inter Persas. Triplici deinceps prælio
ex cõposito victor, qbꝰ ad septẽ Darianorũ milia
occidione occisa sunt: dux & murorum custos ma
gno oim consensu declaratur: tum demum copijs
haud vno loco mœnibus ex composito admotis,
cæteris in præsens certamen occupatis, per Cissias
Capitur Babylõ. Zopyrus portas suos in vrbẽ accepit: atqꝫ in hunc
modum Babylon est a Persis iterum capta. Darius
muros vrbis magna ex parte demolitꝰ, portasqꝫ
diruit: tribus deinde milibus ciuitatis principibꝰ,
vnde orta videri potuit defectio, patibulo affixis,
cæteræ multitudini veniã dedit. Adiecit & fœmi-
narũ quinquaginta circiter milia, in supplementũ
sexus: has aliunde accersitas, pro cuiusqꝫ dignitate
& fortuna, ciuibus matrimonio locauit. Zopyrus
regis & oim iudicio Persarũ post Cyrũ præstãtissi
mus iudicatus. Celebris inde fuit Darij vox sępius
ex eo audita, maluisse Zopyrũ sibi in integrũ resti
tui, q̃ viginti Babylones bello quæsitas. Post hãc
Darij victoriã, Iudæi qui ad id tẽpus Babyloni fue
rant, Zorobabelis ductu in Palęstinã sunt reuersi.
Fertur Darius post Magorũ cædẽ qui. VII. mensi-
bus, & non tribus annis, vt quidã scribunt, regnũ
Darius vouit tẽpli restitutionem. tenuere, quum de futuri regis creatione inter impe
rij assertores agi cœpisset, Deo Optimo vouisse
si regnũ indipisceretur, futurũ, vt eius tẽplum Hie-
rosolymis restitueret. Cęterũ sub id tẽpus & Zoro
babel ad Darium est in Assyriã profectus: cui iam
inde a priuata fortuna fuerat admodũ familiaris.
Rex venientẽ inter fidissimos cubiculi ministros
habuit. Accidit interim vt oẽs subditarũ gentium
præfectos, regio Darius conuiuio acceperit: cẽtum
XXVII. prouinciarũ magistratus vni cœnæ adhi
bitos scribit Iosephus: hic frequenti accubitu illa-
tam a rege quæstionem: quid horum maxime pol
Quęstio. lens crederetur: vinum, an rex, an mulier, an veri-
tas. Hic qui primꝰ sententiã dixit, vinum sibi oim
potentissimũ videri sensuit, qꝫ vertat fallatqꝫ oim
Vini opera, mentes: Reges infantes effingat, seruos iuxta, ac li-
beros audentiores reddat, humiles æquet potenti-
bus, animorum vertat habitus, ærumnis cooper-

tos leuet, mœrorem excutiat, alieni æris obliuionẽ
inducat: ita eos animet, qui id debent, vt non mise
riam comitem habere, sed omnium se beatissimos
putent: nihil interim vile loquantur: magistratus
& reges contemnat, amicitiæ iura soluat, inimicos
armet, sodalitia iura perrumpat, & quod omnium
maxime miserabile sit, eorum obliuionẽ inducat,
quæ nuperrime homo egerit: sed illud adhuc mira
bilius, mortem quam omnes reformidant, qui vi-
no incaluit, negligat, ac contẽnat. Pro rege q deinn-
cepsdixit, tali est sermone vsus, vt diceret nihil esse Regis excellentia.
in terris potestate ac vi regia maiꝰ: cuiꝰ imperio no
bilissimũ aĩal homo pareat: q populos & ignotas
gẽtes armis subigat, nec quicq̃ esse in terris sanctiꝰ,
potẽtius, inuiolabiliꝰ rege: hæc vna potestas alieno
quũ velit, periculo bella trãsigit, mõtes diruit, val
les æquat, maria quo libet ĩducit, inducta expellit,
flumia cursu detorquet, solo adęquat turres & mœ
nia, victũ perdat, seruet perituros, mors & vita ho
minũ ĩ vniꝰ ptãte sit: huic serui, agrestes, oppidici,
boni æque ac mali operãtur: & quũ voluptatibus
cũctis delitijsqꝫ perfruãtur reges, vt tutiꝰ dormiãt,
firmo custodiuntur præsidio: quod quũ ita sit, nihil
diceret ĩ terris regio fastigio maius esse aut beatius.
Hos pro vino & rege sic locutus, Zorobabel his
verbis excepisse traditur, fassus magnã vini vim
esse, sed regis maiorẽ: verũ si qs recte singula meti- Mulieris vis.
retur, mulieris lõge maximã: quippe q̃ reges ipsos
quibus cæteri subiacẽt mortales, pariãt & educẽt:
hæc ipm vini repertorẽ edidit: & vt sileã prima vi
tę alimẽta, quæ viri merito accepta referũt: nõne
illius immẽsa vis est, qꝫ cũ cæteris inuiti seruiamꝰ,
huic vni satagimus seruire: aurum & diuitias huic
quærimꝰ: hæc leges dat viris, præscribit, iubet, ve-
tat. Hæc virorũ oculos & mẽtis aspectum defigit,
huic vni oĩa vltro damꝰ, vltro indulgemus, paren
tes & cęteras necessitudines ob hãc vnã linquimꝰ.
An fando auditũ est nunquã, summos reges & He
roas puellari forma captos, seruisse: legesqꝫ his a vir
ginibus datas, flagra intẽtata, muliebres habitꝰ in-
ductos, collũ redimiculis ornatũ? Vidi ego inquit
quod fas sit dicere, Apamã Rabezaci filiã, regi tan-
tũ opũ dño alapas incutere, diadema illius capiti
adẽptũ sibi imponere: cõtra regẽ ipm mœrore an-
gi, suppliciterqꝫ iratæ satisfacientẽ. Et hæc Zoroba
bel de muliebri vi verissime executꝰ, cõuersis in se
oĩbus, ꝓ vero pauca hæc subiecit. Habẽt se hęc, vt
diximꝰ, rex optime: cæterũ si vero cõparentr̃, friuo- Veri efficacia.
la sunt hæc quidẽ & mutila. Eñuero terra maxima
est, cœlũ immẽsum & mobile: suntqꝫ Dei maximi
hęc opa, isqꝫ verꝰ & iustꝰ, imo ipsa veritas, imorta-
lis et ęternꝰ: huiꝰ nutu potestateqꝫ oĩa regunt̃: quod
ęquũ quodqꝫ piũ est respicit, impietatẽ odit & scele
ra: ille æqua lãce hæc oĩa expẽdit, repẽditqꝫ vt qsqꝫ
meritꝰ est, vel præmia vel supplicia. Ac ꝑ hũc mo-
dũ sermone ad cœleste numẽ deflexo, suscepti voti
Dariũ admonuit. Laudata ęque ab oĩbus Zoroba
belis prudẽtia, sed a rege maxime, q surgẽs, hoiem
cõplexus, macte ingr esto Zorobabel, tua istarũ re
rum oim prudẽtia, age nunc & q̃ tibi fieri velis po
stula dignꝰ sane, cui nihil qsquã negatũ velit. Tũ
ille neqꝫ argẽtũ mihi rex ingr posco, neqꝫ aurũ, sed
tẽpli restitutionẽ abs te Deo ꝓmissam, & vasa quę
Cyrus reddere destinauerat. Annuit Darius, Satra-
pisqꝫ & Toparchis scripsit, vt Zorobabelem dedu- Darij in Iudæos indulgẽtia.
cerent, & ad Syriæ præsides mandata dedit, vti Iu-
dæos, qui ex Babylone in Palæstinã reuersi essent,
liberos esse sinerent, immunemqꝫ terrã haberẽt, vi
cos q a finitimis tenerent̃ restituẽdos curarẽt, ad tẽ
pli refectionẽ cedrinã ex libano materiã submini-
strarent,

ſtrarent,& quod oim maximum ac propemodũ ci
tra fidẽ Ioſephus ſcribit, quadraginta talẽtorũ mi
lia in id opus cõtulit. Zorobabel a rege dimiſſus
Babylonẽ venit,hic quũ tribules ſuos,q ibi adhuc
erãt, docuiſſet, quæ a Dario impetrata forẽt, facile
perpulit, vt populariter inde abſceſſerint: virorũ
numerũ, qui tum demũ in Palæſtinã remigrarũt,
apud Ioſephũ cõfuſum reperio. Mulieres cũ imbel
li multitudine. XL. milia fuiſſe traduntur. Ad Ty-
bianũ & Cymbalorũ cantũ,lætũ agmen Zoroba-
bele Salatiielis duce ab Dauide oriũdo in Syriam
venit, Ieſu ſacerdotũ principe. Tum demũ inter-
Conſummatio tẽpli. miſſum tẽpli opus,iterũ produci eſt cœptũ,& quãq
Samaritis multa interim criminantibus querenti-
buſq arcẽ finitimorũ ceruicibus nõ templũ impo
ni, Siſimioq & Zarabacene Syriæ & Phœniciæ
præfectis apud Dariũ per literas opus interpellan
tibus,Darij tamẽ reſcripto, ſeptimo demum anno
ab eo quo iterum cœptum erat ædificari,opus con
ſummari contigit:in quo dedicando veteri more
multa populi lætitia eſt ſacrificatũ. Non poſſum
non mirari ſi quadraginta talentorũ milia Darius
reſtituẽdo operi impendit,recentẽ templi faciẽ, ab
ea quæ olim fuerat tã diuerſam fuiſſe, vt Ioſephus
ſcribit,qui diu ſacerdotes ait cum lamẽtatione ve-
tuſtiorem templi apparatum,deſideraſſe. Satis cõ-
ſtat quarto circiter & quadrageſimo anno ab eo,
quo Cyri permiſſu templum a fundamẽtis inſtau-
rari cœperat, opus ad exitum perductũ,qui annus
ſextus fuit Dariani regni, qui incidit in ſecundum
annum ſextæ & ſexageſimæ Olympiadis. Darius
anno quo Tarquinius ex vrbe Ro. eiectus eſt, aut
certe eo qui eſt proxime ſecutus in Perſide regnare
cœpit qui octogeſimus fuit ſupra ſexcenteſimũ ac
ANNI MVNDI. quatermilleſimũ a prima mundi origine. Neq enĩ
Euſebio accedo,qui Tarquinij regno ãnos quinq
dedit & triginta,ſecutus credo Dionyſiũ qui octo-
geſima Olympiade Tarquinium regno excidiſſe
prodidit. Sed Liuius & cæteri,quos ſequor,quinq
dũtaxat & viginti annos illi dederũt:quo numero
colligitur annos ducẽtos & quadraginta quatuor
Romã ſub regibus fuiſſe, quæ parta vt dixi liberta
te,mutata regiminis forma, pro regibus conſules
Primi cõſules Ro. habere cœpit. Suntq primi omnium centuriatis
comitijs L. Iunius Brutus & Tarquinius Collati-
nus creati. Id nomen vel ab eo,q patres in curia de
repu.cõſulerent,ab initio ea poteſtas ſortita eſt,aut
q maiores cõſulere dixerunt, quod poſteri iudica-
re, vt per eã vocẽ magiſtratus poteſtas qualis eſſet
intelligeret. His oĩa inſignia retẽta quæ fuerant &
regũ,præter coronæ togæq palmetæ vſum. Cæte
rum veriti ne in noua libertate ægre laturus eſſet
populus,ſi ambo faſces retinuiſſent,per quos mul
tiplicat⁹ videri poterat terror, inter ſe cõparant vt
alternis mẽſib⁹,hos duorũ alter haberet. Brut⁹ qui
non acrior vindex libertatis fuit, quã deinceps cu
ſtos Collatino cedẽte prior id inſigne eſt adept⁹.
Dionyſius ſecures tantũ alteri conſuli ademptas
ſcribit,alioqui. XII. miniſtros eũ præcedere ſolitos,
Brutus ad ſtabiliendã libertatẽ conuerſus ciues ſa-
cramẽto adegit,vt neq Taquinios, neq mortaliũ
quẽpiã amplius Romæ regnare paterent,& vt ma
iores adhuc opes curiæ accederẽt. Senatorũ numerũ
Tarquinij iniuria extenuatũ in trecentorũ ſummã
expleuit, & ne i re vlla regis præſentia deſideraret,
Rex ſacrorum. Manius Papyri⁹ Rex ſacrificulus eſt creatus,qui ea
ſacra perpetraret,q̃ reges facere cõſueſſent. Id ſacer
dotiũ põtifici ſubiecere,ne quid regiũ nomẽ recen
ti libertati officeret. Exaudiri interim voces, Colla
tini nomẽ inſectãtiũ,qui qm̃ Tarquinij cognomẽ
ferret,inuiſus erat multitudini,nomẽ itaq nõ mo-
res hoĩs pertẽſi,neq probare,neq tutũ libertati cre
dere,Tarquinios nimiũ regno aſſueſcere. Regnaſſe
Priſcũ Tarquiniũ Romæ, mox vno Tullo interie
cto ſuperbũ vi regnum occupaſſe,iam eo pulſo ad
hominem eius familiæ imperiũ deuolutũ, neſcire
Tarquinios priuatos agere. Quum eiuſmodi vo-
ces ad Brutũ delatæ eſſet,plebẽ eiuſmodi ſuſpicio
nis ſolicitatã, ad cõcionem vocat, ibiq iureiuran-
do prius recitato, populũ docet, nihil Romæ eſſe,
vnde libertati periculum immineret, & iam ſe eni
xe dare operam,ne quid relinquatur,quod illi for-
midoloſum eſſe poſſit, inuitum ſe hominis cauſa
dicere,quod ne dicturus quidem fuiſſet, niſi patriæ
charitas pluris apud ſe valeret,quam cæteræ neceſſi
tudines. Perſuaſum eſſe Po.Ro. libertatem haud ſi
bi in tuto eſſe, ſi regium genus non ſolum impe-
rio,ſed ſi in vrbe reſiduũ cernat. Hũc tu Tarquini
Collatine metum ciuitati adimas quæſo, meminit — Bruti verba ad Collatinum.
Po.Ro.faceturq te reges eieciſſe, cumula beneficiũ
tuũ in hanc vrbẽ, nomẽ ipm̃, quod vnũ in te aios
offendit, hinc eijce, res tuas tibi libenter reddit po-
pulus, ac ſi qua deſunt me autore munifice auge-
bit. Tu hinc amicus faceſſe,ciueſq tuos vana forſi-
tan ſuſpitione libera, nemini non perſuaſum eſt,
cum Tarquinia gente hinc regnum abiturũ. Quũ
hęc Brutus dixiſſet,primores ciuitatis,& in his Sp.
Lucretius Collatinũ pro ſe dicere parantem circun — Collatinus i exiliũ abijt.
fuſi,varijs hortationibus flexerũt, vt primo ſe ma
giſtratu abdicarit: inde rebus Lauinium trãſlatis,
vltro ciuitate exceſſerit,Brutus confeſtim ad popu
lum tulit, vt oẽs Tarquiniæ gentis exules eſſent.
Inde ex Seruij formula cẽturiatis comitijs,ſibi Va-
lerium collegã creauit. Dionyſius, quod vero eſt
propius, vt ex ijs quæ poſtea ſecuta ſunt ſuſpectus
Collatinus eſſe cœperit, aliquanto poſtea vrbe ex
ceſſiſſe exiſtimat, quippe q & de bonis Tarquinio
reſtituẽdis ſupplicioq de cõiuratis ſumẽdo aperte
a collega diſſenſerit. Etenim Tarquinius Latinorũ
animos fruſtra ab initio periclitat⁹ Romã miſit, q — Tarquinij poſtulata.
a Senatu peterẽt,vt priuato ſibi in vrbẽ redire lice-
ret,paratum eſſe ſe patribus & populo adminiſtra
tionis ſuæ rationẽ reddere,vel ſi id nõ daret,poſtu
larent, vt ſibi bona redderẽtur, ne cũ liberis ex tan
ta nuper fortuna mẽdicare cogeretur. Audiri legati
qui ab eo venerãt, oẽmq ſpem reditus primo abij
cere iuſſi ſunt,neq eius rei,quãdo oĩa fruſtra moue
rentur,amplius mentionẽ facere,de bonorũ reſtitu
tione certatum eſt ſententijs inter conſules, Bruto
identidem reclamante,dari regibus anſam imo in
ſtrumentum & neruos, ad populũ Romanũ bello
inſectandum. Corrupturos eos,ſi bona reciperent
principes populorũ muneribus, vt ſuos ad bellũ
in Romanos concitẽt,contra Collatinus iniquum
cenſebat priuatum Tarquiniũ priuatis rebus ſpo-
liatũ iri, velut aliud in eo eijciendo ciuitas quæſiſ-
ſet, q̃ vt ſe in libertatem vindicaret:tanta animo-
rum varietate res ad populũ delata eſt, vt vix vno
plures fuerint qui ſuffragio res reddendas cenſue-
rint. Sed dum hæc tranſiguntur,legati, vt ab iuue-
nibus Tarquinijs iuſſi fuerant,nobiliũ adoleſcen-
tium pleroſq conuenerãt. Cœperat illos præſentis
ſtatus pœnitere,quũ liberi⁹ viuere aſſueti, æquatũ
ſibi ius cum infimo quoq iniquo animo ferrent.
Facile igitur eo perducti, vt conſilia cum legatis,
qui alia atq alia aſſimulando in vrbe de induſtria
morabuntur, de Tarquinijs noctu per proditionẽ
recipiendis conferrent. Et iam apud Aquilios cœ-
nati, legatis petentibus, literas ad regios iuuenes,
vt certiora omnia eſſent, conſcribunt. Erant eius

Coniuratio nobilium.

coniurationis conscij duo Iunij T. & Tiberius Bru
ti consulis filij magno fortunæ ludibrio, vt vnde
nuper libertas Po. Rom. affulsisset, in eadem do-
mo reperti essent, qui eam euertere conarentur M.
& Manlius Gellij, ex Bruti sorore geniti. Liuius
Gelliorum nominibus suppressis, Vitellios subij-
cit, quorum soror Brutorum iuuenum esset mater,
fuerunt & Aquilij duo, quibus Collatinus auuncu
lus erat. Coniurati, submotis arbitris, hæc inter se
moliebantur, quæ res effecit vt Aquiliorum ser-
uus, nihi sani inesse suspicatus, q̄ adolescētes prin-
cipes ciuitatis, occulta traherēt colloquia, post clau

Vindicius.

sum ostium obseruabundus steterit, atq; ibi quum
de proditione quędam auribus percepisset, maiora
rei argumenta sunt oculis oblata, per rimas intuēs,
conspicatus est literas ad Tarquinios obsignātes.
Tum illa oīa certa adesse ratus, nō ad ꝯsules, ne illi
ad domesticū scelus opprimendū, oē in se suppli-
cium verterēt: sed P. Valeriū & ipsum libertatis au
torē, licet per id tp̄s priuatū, quasi aliud negocium

Literæ a Valerio interceptæ.

secutus, rem oēm noctu detulit. Ille periculo rei cō
motus, data seruo fide futuræ securitatis, prima lu-
ce, cū magna clientū manu ad legatos & literas in-
tercipiendas, in Aquiliorū ædes irrūpit: quibus nō
sine ingenti, vt Plutarchus scribit, cōtentione po-
tit⁹, rem ad cōsules, qui iam in forum descenderāt,
affert. Hic resignatis literis, vbi proditio palā facta
est, cōiurati in vincula cōiecti sunt: de legatis nō ni
hil est dubitatū: plus tamen valuit ius gentium, q̄
præsens criminis inuidia, bona regis diripienda
sunt populo data, vt oēm cū eo & filijs spem pacis
in posterū amitteret: Tarquiniorū ager circa Tybe
rim Marti cōsecratus est. Desecta seges cū stramēto
(quia religiosum fuit in humanū vsum vertere) in
fluuiū deiecta, medio Tyberis alueo, vadosis obhę
sit locis. Tenuis æstuo anni tēpore fluebat amnis:
accidit ꝓpterea vt limo aliaq; materia eodē teme-

Insula transtyberina.

re cōiecta, insula paulatim sit facta, quæ nostra tem
pestate, vetustis operibus, nōnullis etiā recentibus
conspicua, in trāstyberinā regionē, duobus ponti-
bus ex vrbe trāsmittit. Alij, quod fabulosum mihi
videtur, id postea accidisse arbitrati sunt, quū Tar-
quinia quędā vestalis agrū huic finitimum publi-
ce reliquisset. Direptis bonis, agroq; Marti dicato,
sontes ad suppliciū sunt perducti, at primi oīm cō-
sulis filij, quorū preces lachrymasq;, sed magis for
tunā patris populus miseratus, amborū vitam pa-
ratus erat patris merito cōdonare. Perstare Brutus

Brut⁹ de filijs supplicium sumit.

nullo patrio affectu in ore eminente, filiosq; ad pa-
lum deligatos de more cædi iubet. Cōuerterant illi
multitudinis in se oculos, sed plures omnino con-
sulis vultum, in medio filiorū cruciatu, velut men
te alienatum cum stupore intueri, & illi ita virgis
cæsi, securi percussi sunt. Iam nemini dubiū erat,
quin tali præiudicio cæteri quoq; securibus confe
stim subijciendi essent: verū vbi Aquilij ad tribu-
nal producti sunt, ad Collatini pedes procubue-
runt. Tum Brutus eos ad suppliciū arripi iubet, ni

Collatinus pro Aquilijs intercedit.

si causam vellent dicere. Edicit Collatinus vt tan-
tisper suppliciū lictores differant, dum pauca cum
Collega loqueretur. Tum ille summotis arbitris,
Brutum rogare obtestariq; cœpit, vti sibi Aquilio
rum supplicium remitteret, in nulla re alia se mole
stum futurum repromittens, admonere interdū vt
videret, ne dum de sontibus sumeret supplicium,
aliquem in ciuitate motum concitaret: addit & pro
sororis filijs lachrymas, quæ cum nihil Collegam
de sententia mouissent, quando inquit Brute, neq;
Collegæ tui preces te mouent, neq; admonitiones
yllæ, iam ego potestate quæ mihi tecum cōmunis
est, Aquilios fratres supplicio eximo. Plutarchus
sumpto de filijs supplicio, Brutū ex publico cessis-
se scribit: mox vero quum Aquilij auunculi fauo-
re fræti suppliciū euaderēt, Valeriū in eos manum
iniecisse, clamoreq; multitudinis Brutum ad tribu
nal reuocatum suffragio populi damnandos per-
misisse. Veriora tamen mihi vidētur, quæ Diony-
sius scribit, vt Collatino vlnionem interpellante,
Brutus excandescens, continuo populum ad con-
cionem vocauerit: hicq; primoribus patrum iuxta
se locatis, huiusmodi sit in Collegā oratione vsus.

Oratio Bruti ad populū.

Vellem equidem Quirites Tarquinium Collati-
num, quem mihi Collegam in tuenda libertate de
distis, de omnibus quæ in vsum reipublicę essent,
quod futurum ab initio speraui, mecū sentiret, ty-
rānosq; quos ciuitate eiecistis, exules iudicastis: nō
sermone solum, sed opera etiā, vt par erat, insecta-
retur, bellumq; aduersus eos cum suis ciuibus gere
ret. Cæterū quando vt video, non propinquitate
solum sanguinis, sed studio & voluntate Tarqui-
nius cōiunctissimus est: nam & de eorū reductione
mentionem inferre est ausus, quasi parū perspicue
liqueret quæ reipublicæ pestis pararetur, si is in vr
bem receptus esset, q crudelissimū in ciues exercuit
imperium: nihil enim difficilius dediscitur, quam

Pecunia neruus belli.

regem agere: trāseo q̄ bellorum neruos, pecuniam
infestissimo hosti restituendam censuit: & quasi ar
ma quibus Romanū imperiū persequeretur, quan
tum in se fuit, restituit. Nunc quoniam si Deo pla-
cet, impune licebit in libertatem, pro tyrannis, cō-
iurare, proditionis conuictos supplicio subtrahit.
Sed ne nō oīa vobis nota sint Quirites: dicam bre
uiter quid sit, cur Aquilios & coniurationis socios
ad supplicium deposcam, vt per ea, quæ dixero,
intelligere possitis, in quod discrimen vestram li-
bertatem paucorum temeritas adduxerit. Conue-
nerant in Aquiliorum domum scelestissimi qui-
dam ciues, in quib⁹ filij mei ambo fuere: hi cōsilio
cum tyrannorū legatis inito, de Tarquinijs per bo
norum cædem reducendis, literas ad tyrannos pro
pria manu notatas, dederant: actum erat, quis non
videt, de libertate vestra Quirites: actum de publi
ca salute, nisi numinis cuiusdam, huic ciuitati pro-
culdubio amici, prouidētia factū esset: vt per Aqui
liorum seruū, ad P. Valeriū primo, inde per eū res
ad nos mutare delata esset. Literis publice recitatis,
filios meos sceleris cōuictos, duplici iure, extremo
affeci supplicio: neq; passus sum meorū causa publi
cū decretū, vestrūq; iusiurādū infirmari, videbā q;
q̄ indigne facerē, perniciosoq; exēplo peccarē, si pu
blicę charitati, priuatā prætulissem. Nemo nō per

Iura oībus necessitudinibus prętesenda.

me post hac leges & iura oībus necessitudinib⁹ prę
tulerit. Parabā, quod reliquū erat, de cæteris suppli
ciū sumere, quū pro Aquilijs ad tribunal ꝯstitutis,
bonus collega meus intercessit. Iam si Collatini
cognatis inoscit, vt ius oībus æquetur alijs quoq;
ignoscat necesse est, vos videte Quirites, an iusiu-
randū, cui se tota ciuitas astrinxit, an publicas leges
priuato cōsulis studio antiquari velitis. Illud cer-
to scio, fore, vt Collatinus sui periurij dijs quos ho
minum cōsilia latere nō possunt, meritas quādoq;
luat pœnas. Cæterū qñ apertū ciuitatis hostē nō cō
sulē agit, vestro mulctādū suffragio subijciā. Etem
quorsum Quirites sententiam illam in curia ab eo
dictā, quū pecuniā regib⁹ restituendā cēsuit, tetēdis
se arbitramini? quo nūc præsentes eripiēdorū son
tiū conat⁹? nisi vt libertati, quā vobis inuidet, insi
diatores pssimos, regib⁹ in vrbē reditū domesticis
& externis opibus paret. Ego Collatine, q meis li-
beris nō peperci, sororis tuæ filijs parcā? q corpus
illud

illud apud nos habes apud hostes aiuz, q patrie pro
ditores seruas vt libertatis custodē iterficias? at im
abest vt eorū, q petisti, qcq̄ factur⁹ sim, vt tibi ma
gistratū istū abrogē, iubeāq; hunc facessere, ne talia

Peroratio.

in posterū moliri possis, q an rata esse velitis, dabo
vobis nūc calculos Quirites, vt cōtinuo in suffra
gium mittā, vnū illud prefatus, aut Collatinū vos
hodie aut Brutū habituros. Quum ita Brut⁹ perorasset,
Collatinus, Ira & dolore stimulātib⁹, collegę pro
ditorē insidiatorēq; Brutū appellat, q se insontem
nec tale quicq̄ meritum, iraę multitudini dignitatem
suā & fortunas criminādo obiecisset. Vocifera
ri hęc ille, fortunāq; suā lamētari, quū ppl'o calculos
petente Sp. Lucretius tempestiua hortatione inter

Collatinus abit i exilium.

fatus a Collatino obtinuit, vt qn̄ aperta immineret
ignominia, priusq; populus iret in suffragia, se ma
gistratu abdicarit, rebusq; Lauinium translatis, vr
be cesserit. Cui abeunti Brutus author extitit, vt
XX. ex publico talenta sint data, ipseq; ex suo quin
q; adiecit. Hęc Dionisius, qui vt libere dicam quod
sentio, diligētius oia de origine vrbis, q Liui⁹ & cę
teri, explorata mihi habuisse videtur. Brutus Colla

Vindicij nomē & vidicta.

tino eiecto, ne solus regnare velle crederetur, confe
sti P. Valeriū, quē in asserēda libertate sociū habue
rat, centuriatis comitijs sibi collegā creauit, magi
stratuq; ab eo initio, de cęteris ꝯiuratis suppliciū est
sumptum. Vindici libertas, & pecunia ex Erario
data, primusq; vindicta liberatus, ciuitate donatus
est. Quidam vindictę nomen ab illo ductum exi
stimāt, quia ei vindici vel, vt alij tradunt, vindicio
fuerit nomen. ipse, qd' satis constat, Centinēsis fuit,
māsitq; ex eo mos, vt q ita liberati essent, i ciuitatē
accepti viderentur. Tū Diony si⁹ cētū in senatū asci
tos existimat, numerūq; trecentorum expletum bo
na regis direpta, Martiq; agrum, vt dixi, cōsecratū,
qui equis, iuuenibusq; se ad bellicas artes exercenti
bus, stadij vsum deinceps prębuit. Tarquinius, vbi
hęc quę Romę acta erant cognouit, haud dolore tā
tum spei ad irritum cadētis, sed ira etiam odioq; ac
census, nihil amplius dissimulandum rat⁹, bellum
aperte mollit in Romanos, Vrbes Hetrurię circūi
re, supplexq; obtestari, ne se Hetrusco sāguine oriū
dum ex tanto nup regno, cū trib⁹ filijs vxore ac ro
ta domo extorrē esse paterentur, fuisse alios ex He
truria & Sabinia, Romā in regnū accersitos, se i ipa
vrbe natū, regnūq; augentē, nefaria paucorum con
spiratiōe pulsum, quorū, q a nemo vn⁹ satis regno
dign⁹ sit visus, ptitos eē inter se dignitatē, sua bōa
ne qs ei⁹ esset sceleris exps, diripienda data esse po
pulo, ferrēt p deos sibi opē, patriā suūq; regnū repo
scenti, induerēt arma, secū suas legiones toties a Ro
manis cęsas agrūq; olim adēptū vltū irent. Mouit

Targni⁹ bellū Ro. infert.

Veiētes ver⁹ amissi agri dolor, Targniēses nomē &
cognatio regis, pulchrum putabāt, vt homines sui
gn̄is Romę regnarēt, duo itaq; ppl'i Targtiū secuti
in Romanum agrum tumultuose irrūpūt. Consu
les audito hostium accessu, & ipsi nō expectato vt
Tyberim trāsirēt, cū lectissimo exercitu ad Iunium
pratū illis obuiā procedūt. Liuius ad Arsiā syluā,
Plutarchus sacris vtrosq; lucis consedisse scribit,

Arsia Sylua Atrox pugna.

Quorū Arsius hic, ille Esnius sit dictus. Initū est
eqstre p̄liū, quo quū neutra ps alteri cessisset, pede
stris inde pugna grauior fuit, regebat dexterum Ro
manorū cornu P. Valerius, quod Veiētib⁹ erat op
positū, in sinistro Brutus pcurabat, cui ex aduerso
steterāt Targniēsiū copię, & i his Targnij filij quo
rū Aruns manu prōptissimus, nō nihil aciē pręgres
sus, pbrosis verbis Brutū cōpellans, ad singulare
certamē puocat. Eā cōtumeliā Brutus haud feren
dā ratus, ex aduerso equum concitat, quem veniētē

Aruns inuitus, deos regum vltores iuocat, totisq;
in hostē efferē virib⁹. Infestis itaq; hastis congressi.

Brutus & Aruns diuersi cōcidunt.

vterq; alterum per scutum & thoracem traiecit, eq
grauı repcussu auersi, tā hic, q ille moribundū eqtē
effudit. Tū demū clamore vtriq; sublato, pedestris
pugna secuta est. Liuius mutuo intuitu se duces cō
spicatos, temere aduersos vtrinq; in se equos conci
tasse ait, quibus cadētibus equestre sit p̄liū initum.
Nouissimā pugnā peditū fuisse, tantoq; animorū
ardore dimicatū, vt varia sit victoria certamen dirē
ptū. Pulso Ro. cornu, post consulis casum a Tarqui
niēsibus sinistra pte, Veiētibus dextera Valerij du
ctu fugatis, ita vt vtriq; lęuo cornu sint victi, dexte
ro vicerint. Cęterū nocte q̄ Proxime secuta est tāt⁹
terror hostes cepit, vt irrito incœpto pro victis Tar
quiniēses Veientesq;, tacito agmine domū diuersi
adierint. Fama est nocte illa quę pugnæ successit,
ex propinqua sylua (Liuius Arsiam, vt dixi vo
cat. Dionysius Herois Horatij sacrum id nemus
fuisse ait) ingentem vocem redditam, siue huius
fuerit siue Fauni, Syluanive, vno plus Hetrusco

Oraculū.

rum prælio occubuisse, Romanos acie vincere:
quo prodigio territi hostes pro victis cesserint. Ro
mani de summa rerū solicitı, præsenti omine fir
mati, vbi primum illuxit, spolia legunt. Valerius
triumphans Romam redijt, primusq; quadrijugo
curru est vrbem, vt Plutarchus prodidit, inuectus.

Funebris laudatio.

Collegę funus, quanto maximo potuit apparatu
extulit, laudauitq; pro concione. Primus ne Va
lerius morem hunc funebris laudationis apud Ro
manos induxerit, haud facile dixerim. Athenien
ses, vt Dionysius credidit, Medicis temporibus fu
nebri primum sunt laudatione vsi: quę tempora
ijs, quibus hęc Romæ contigerunt, aliquanto sunt
recentiora. Anaximenes tamē ad Solonem id' retu
lit institutum. Matronæ Brutum vt patrem per an
num luxere. Persuasum Ro. habuerunt, vt Plutar
chus scribit, haud rem tantam Romulum in cōndē
da vrbe gessisse, quantam in asserēda libertate Bru
tus in eaq; stabilienda gesserat. Nullam ex eo viri

Iunia gens.

lem stirpem relictā Diony si⁹ credidit, ea coniectu
ra ductus, q quum Brut⁹ patricius esset, qui longo
deinceps tempore id cognomē Romæ tulerūt, ple
bei fuerint: sed Dionysij rō i hoc, meo iudicio leuis
quando vt in quibusdam alijs euenire potuerit, vt
familia aut fortuna, aut voluntate ex patriciatu ad
plebē transierit. Valerio cōsuli post Collegę mortē
ingēs est inuidia cum atroci crimine orta, & q sibi
Collegā non subito surrogasset, & q in Velia ędi
ficare cœpisset. Erat is locus pręrupt⁹ Romano im
minens foro, quasi ergo regnum affectaret, vulgo
eum suspectū habere, odisseq; infense oēs: quā ppl'i
suspicionē posteaq; Valeri⁹ p amicos resciuit, mul
titudine ad concionem vocata: inde ita exorsus est,
vt Collegæ sui Bruti fortunā laudaret, qui priusq;

Verba valerij ad populū.

gloria, quæ illi parta erat, in inuidiam verteretur,
pulchre mortē occubuisset, se infelicem appellare,
qui ad inuidiam reseruatus ex liberatore patriæ ad
Aglios & Vitellios recidisset. Nulla ne ergo Qui
rites inquit, tam spectata apud vos fides erit vnq̄,
quæ nō suspitiōi sit & infamiæ subiecta? Ergo Va
lerius ille infestissimus hostis regum, in ea vrbe re
gnum affectare cœpit: quam vt liberam videret, se
cum paucis tātę inuidię obijcere nō dubitauit? Ego
vnq̄ credere potuissem, si in arce habitarem, ciuib⁹
suspectus vt essem meis? Tam leui ne momento,
mea apud vos pendet fides, vt vbi sim potiusq; q
sim spectari oporteat? Non obstabunt publicę
libertati Valerij ædes Quirites: tuta erit per me vo
bis Velia: nec ego parietes demoliar solum, sed

ipsa quoq; ædificia in imo colle statuam: habita-
būt in Velia illi quibus melius q̄ valerio creditur
liberas. Ita ille pro concione locutus, parietibus
ad imum disiectis, in infimo cliuo, vbi publicus
postea vicus fuit domus iterum est illi constructa.

Valerius demolit ędes suas

Hec Liuius. Leui amicorum admonitione Vale-
rius impulsus, vt Plutarchus ait, domum quam in
habitabat diruit: ac interim dum aliam in imo lo-
co statuit alienas inhabitauit ædes: domus illi a po
pulo publice erecta est. Secundum hæc comitijs ha
bitis Sp. Lucretium sibi Collegam Valerius sub-
rogauit: quo paucis diebus defuncto, populi suffra
gio M. Horatium illi substituit: his popularibus fa
ctis omni repente inuidia excussa, iucundus esse
omnibus cœpit: quam opinionem, vt omni erga
ciues officio augeret, summissis populo fascibus in
concionem venit, qui mos postea apud Romanos

Publicolę cognomen.

tenuit. Ipse per hæc Publicolæ cognomē adeptus
CLX. quatuor priori senatorum numero adiecit.
Alij vero a Bruto, vt meminimus, id factum pro-
didere. Leges ad hæc plerasq; tulit: quibus prouo-
catio a consulibus ad populum est permissa, vt ca-
pitale esset huic qui iniussu populi magistratum
caperet, ciuium vectigalia tollerentur. quo conti-
git, vt vulgo promptiores ad quæstus & opifi-
cia sint homines facti. Scio a Romulo ita ab initio
sancitum, vt qui Ro. essent, sedentariam artem nul
lam exercerent: sed militiæ tantum & agriculturæ

Sedētaria ars.

omnem operam impenderent. Addidit & alio ca-
pite, vt qui tyrannidem affectasset, impune occide
retur: nefas deinceps ratus, pub. pecuniam priuatæ
domui inferri, Saturni templum Aerarium consti
tuit. Populo, vt duos questores crearet permisit.
Creati P. Veturius & M. Minutius. Scio fuisse qui

Primi q̄stores.

scriberent questores sub regibus esse cœpisse.
CXXX. milia tum primum in ærarium illata, tri-
butoq; orphanis & viduis remisso. & hæc Valerius,
vt Plutarchus & Liuius scribit, priusq; Sp. Lucre-
tium sibi Collegam subrogasset: in cuius demor-
tui locum M. Horatius, vt dixi, est ei Collega datus
Is Capitolij dedicationem sortitus, vbi Idibus Se-
ptembris ante templum dedicaturus stetit (etenim
opus iam confectum erat) fraude, vt creditur, Col-
legæ qui eū quoq; titulum cæteris honoribus cu-

Capitolij consecratio.

mulari voluisset, a M. Valerio consulis fratre, quū
iam postes teneret, monitus est, ne pergeret funesta
domo id agere, filiū in castris perijsse. Tum ille, in
certum, quia non crediderit an ea potius fuerit con-
stantia, vt a pio opere nequiuerit auerti: ite inquit,
& cadauer efferte: nam ego luctum istum & fletum
nō admitto: sicq; carmen quod ab initio orsus erat,
executus, templum dedicauit. Id opus superbus
Tarquinius, quum ab auo Sabino fuisset bello vo
tum, extruxit: eoq; in exilium acto sors illius dedi-
candi Horatio consuli obtigit. Bis postea consecra
ri contigit, a Catulo semel, quum priore ciuili bel-
lo incendio consumptum Sylla instaurasset. Iterū
a Domitiano principe quum Vitellianis tempori
bus incensum, Vespasian⁹, pater primo sumptuo
sissime reparasset: Inde pari clade absumptū priusq;
sacrari contigisset, tertio est refectum: annoq; per
hæc quæ diximus, circumacto P. Valerius iterū et
T. Lucretius sunt consules facti. Dionysius M. Ho-
ratium secundo assertę libertatis anno Valerio col

P. Valerius T. Lucreti⁹, Cōsules.

legam datum scribit, in eo a Liuio & alijs diuersus,
ꝙ hic tertio post exactos reges anno Romā a Por-
sena obsessam, illi altero non tertio existimant.
Cęterū siue hoc siue illo, quod magis credo, id an-
no est gestum, Tarquinius, quod inter omnes con-
uenit, vbi ad Arsiam syluā parū prospere est ab He
truscis pugnatum, ad Porsenam Clusij regem sup

Verba Tarqnij ad Porsenam.

plex se contulit. Hic multa de fortuna sua questus,
ꝙ ex opulentissimo regno, nefaria cōiuratione eie-
ctus, cum filijs inops & extorris exularet, identidē
precatus ne pręsentem iniuriam inultam esse pate-
retur, parum quidem tutum ipsi, cęterisq; regibus
futurum prędicans, si ejciendorum regum exem
plum populorū aīos insedisset, esse libertatem na
tura homini gratissimam: que quū semel delibera-
ta sit, nisi cū vita illi extorqueri nō possit: peritura
inter homines discrimina, regiumq; fastigiū quo
nihil sit in terris pulchrius, nisi q̄ta vi eam ciuita-
tes expetant, tanta reges ipsi contentione regna
tueantur. Huiusmodi preces hortationesq; Porse-
na secutus pręterea pulchrum ratus hominem He-
trusci sanguinis Romæ regnum obtinere, se vltro-
rē promisit, fore pollicitus, vt si fieri non posset vt
in regnum restitueretur, pro quo esset omnia factu
rus, daturus saltem operam, vt Romanos, si bona
venia non queat vi ad res æqua æstimatione red-
dendas compelleret: quorum cum neutrum per le-
gatos, ad id Romam missos, imperasset, decreto bel
lum Romanis intulit. Cōmunicauerant interim
Romani in Ianiculo locū: imminet is collis vrbi:
etsi Tyberi ab ea disertus, eumq; præsidio obtine-
re placuit, apparebat primos hostium conatus ea
parte irrupturos. Subijt terror ingens patres, ne Ro
mana plębs belli metu perculsa. Tarquinios in vr
bem acciperet: quod ne accideret, omnia illi blan-
dimēta per id tēpus dedere, primū oīm annonę est
cura habita. Alij in Volscos ad frumentum com-

Indulgētia patrū in plebē.

parandum missi, alij Cumas, salis quoq; vendendi
arbitrium cuiq; datum, quum ad id tempus publi-
ce cariusq; venisset. Portorijs tributoq; plębs libe-
rata. Hæc patrum indugētia per opportuna fuit ad
multitudinem in officio continendam, vt in credi

Coclitis facinus.

bili conspiratiōe summi minimiq;, ea temporum
nouitate, pari studio libertatem defenderint. Et iā
hostes aderant, deiectoq; ex Ianiculo pręsidio, parū
abfuit quin improuiso accessu per sublicium pon-
tem, qui tunc vnus erat Tyberi impositus, in vrbē
euaserint. Horatius cui ex eo ꝙ oculū iam antea in
bello amiserat, Coclitis erat cognomen, pōtē præsi
dio obtinebat, is hostem ex Ianiculo decurrētem,
trepidamq; suorum turbam arma ordinesq; relin-
quentē intuitus primo proximum quemq; præhē-
sare, & a fuga cōuertere conatus est, alta voce testa-
tus, frustra eos ī vrbē abire, quā relicto pōte hostis
haud dubie esset occupatur⁹. Vociferari hęc ille, mi
nasq; precibus miscere. Verum vbi parū se profice
re sensit, rēq; semel inclinatam sisti vrbis nō posse
vidit, prima parte pōtis insessa, irruentē hostē forti
ter excepit: duo viri fortes cū eo māserere Sp. Larti⁹
& T. Herminius. Ipse trucē oculi aciē circunferens,
obiecto scuto Hetruscum hostem tā diu sustinuit,
quoad pōtē pene rescisso, periculi socios inturū abi
re iussit. Tū fragor abrupti pōtis a tergo exauditus,
alacritasq; perfecti operis irā hostibus accendit, ob
tinere ille nihilo secius locum semel insessum regū
q; seruitia Hetruscos vocare qui alienę ptāri addi-
cti, alterius Libertatem oppugnatum venissent. Ea
demū cōtumelia hostes adacti, plures vno tpe in
Coclitē tela cōijciunt, vt vi loco deturbatū in subie
ctū flumē pręcipitarēt. Tū ille satis tuta omnia a ter
go sciēs, oēq; ab vrbe periculū abesse, fluminis ge-
niū p̄catus vt se propitio exciperet alueo, ī Tyberim
cū totis armis desiliuit. Et vt plus admirationis fa-
ma hęcq; fidei esset ad posteros habitura per den-
sa hostium tela in vlteriorem ripā incolumis eua-
sit. Dionysius vltra flumē iusta acie dimicatū scri-
bit:

bit: Valeriumq; consulem pluribus vulneribus affectum acie excessisse, ac tum demum rem Ro. pertē inclinasse, Hetruscūq; mixto agmine in vrbem irrupturum fuisse, nisi Coclitis virtus ferocissimos hostium conatus pertinaci fregisset statu. Et hoc tum facinus est a Coclite editum. eum altero lumine adempto Cyclopem dixere quidam: mox delapsa loquendi consuetudine Coclem dici contigit, quāq; Coclitem plures scripserint. Nec tantam ciuitas virtutem reliquit inhonoratam. Statuam illi in foro posuit, tantumq; dedit agri possidendum quātum die vno circunarare potuit. Accessit huic publicę gratitudini & priuata, quisq; sua se fraudans alimonia ex domesticis copijs aliquid ei, in summa inopia, contulit ad victum: ipse incessu debilitatus ob vulnera eo prelio accepta, etsi omnibus charissimus, omnis militaris ciuilisq; muneris vixit inde immunis.

Romanorū gratitudo in Coclitē.

Porsena vbi primi conatus irriti fluxere, ad obsidendam vrbem conuersus, Ianiculum præsidijs firmat: mox circa Tyberim castra fecit: cuius alueum, nauibus vndiq; accitis, custodiri placuit: ne quid annonæ in vrbem furto posset noctu subuehi, qua nauigiorum occasione Tuscus hostis vsus omnem citra flumen regionem crebris excursionibus adeo reddidit ciuitati infestam, vt omne pecus intra mœnia compulsum, fœtore & strage inedia morientium grauiorem redderet Romanis obsidionem: nec metu magis id accidere q̄ consilio, vt hostes licētiosius effusi quandoq; insidijs caperentur: in quam vnam Valerius occasionem erectus, pastoribus edicit, vt exquilina porta quę maxime erat hostibus aduersa, pecus in pascua propellant, resciuerunt id continuo hostes transfugarum indicio, multiq; maioris spe prædę flumen trāsiuere, qui eruptione pluribus locis ex vrbe vno tempore facta in medio fœde hostes cęsi haud temere amplius trans Tyberim euagari sunt ausi. Obsidio erat tamen, multiq; ob inualescentē famem ad hostes quotidie transfugiebant, nec dubitabat Porsena, quin sedendo vrbem vel fame esset expugnaturus, sed in graui annona multi, vt dixi ex vrbe ad hostes transibant, apparebatq; haud dubiæ si ciuitas non aliquo casu pręsenti obsidione leuata esset, fore, vt fame domita, breui vellet nollet ad deditionem compelleretur. Eratq; res Romana in hoc statu, quum C. Mutius cui Cordo ab initio cognomen fuit: patricij generis adolescens, senatū adijt, docuitq; esse sibi in animo, in hostium castra transire, rem si Deus presenti voto annuat, patriæ & ciuibus non inutilem ausuro, noluisse de ea re eos celare, ne aut eundo pro transfuga in vrbem retraheretur, aut si parum prospere id consilium fluxisset, ne deessent qui talis sui in patriam animi testimonium ad populum exiberent. Hec ille cunctisq; probantibus, bonisq; omnibus euntem prosequentibus, curia est dimissus. Ipse habitu tusco sermoneq; pręditus, quem puer a nutrice didicerat, ad hostes occulte transijt: ibi quum ad Regis tribunal venisset, vt militum vnus multitudini mixtus proxime constitit, regium scribam stipendium militibus numerantem ferro adortus, priusq; aliquis opem ferre potuerit, pro rege obtrūcat. Liuius Porsenam in eodem tribunali fuisse scribit. Dionysius solum scribam sedentem a Mutio conspectum, qui ex splendore cultus percussorem rerum omniū ignarum in errorem traxerit. Enimuero Mutius ne se proderet quis rex esset, rogare nō est ausus. Cruento igitur mucrone per mediam turbam vadens fugam molitus est, multis tamen circunstantibus ad Porsenę cōspectū captus metuendus magis q̄ metuēs perducitur, tū rogatus qs esset, & qua impulsus causa tanti fuisset facinus adortus, Romanus sum inquit, meq; ciues Mutiū vocāt, hostis hostē occidere volui, nec minus est animi ad mortē q̄ ad cædē fuit: facere & pati fortia Romanū est, nec vnus in te Porsena hūc aīm gessi, magnus est quidē nostrę iuuentutis numerus, q in tuū caput mecū cōiurarūt, eodē discrimine parati, aut te hostē patriæ eximere, aut vt ipse feci frustrati euentu, mortē occumbere, vnus post aliū in te quoquo modo grassaturi aderunt, non acie tecum Romani dimicabunt, tua solius vita petitur proinde ad hoc te discrimen si iuuat accingas, hostemq; credas tibi vbiq; affuturum cum singulis tibi vni res erit. His ille minis conterritus, simulq; ira insensus ignem ad supplicium admoueri iubet: ni continuo dicat, q̄ insidiarū essent ambages illę. Tū Mutius, vt scias inquit rex q̄ vile sit ijs corpus, qui se patriæ deuouerunt, nihil inuitus hoc faciam, nam & manus, quæ ictu aberrauit, det pœnas necesse est. Hæc ille. Simulq; foculo ad sacrificium accēso, dexteram iniecit, quam quū, velut nihil ea ad se clades pertineret imoto ore concremaret, rei miraculo Porsena attonitus, sede sua exiluit, iuuenēq; ab altaribus amoueri iussum pacatiore vultu alloquitur. Abi inquit hinc, in te magis hostilia, q̄ in me ausus, macte tua ista virtute, si miles nunc meus, non hostis esses. Cæterum sis licet ea ausus, quibus merito in te quilibet sęuiret, haud patiar tamen tātā indolem suo præmio fraudari, liberū te inuiolatumq; abire permitto. Tum Mutius. Quando inquit Rex, tali in me clementia fuisti, est apud te, vt video, virtuti honos, iam beneficio a me feres: quod neq; minæ neq; cruciatus vlli exprimere potuissent. CCC. Romanæ iuuētutis principes coniurauimus, vt in te occulte grassaremur, ipse omnium primus sorte ductus affui, aderunt mox alij suo quisq; tēpore, quoad fortuna te ad cędem opportunū dederit. Hęc fere Liuius. Dionysius arte vsum ait Mutium aliquanto maiore, vt quasi mortem reformidans ad Tribunal regis destitutus, vltro fassus sit, Porsenę se occulta quędā si vitam polliceretur dicturum, quę magnopere ad eius salutē pertinerent, ac tum demū dicere iussum, specioso mēdacij gñe ita hostis aīm versasse, vt cōtinuo ille de bello cum Romanis soluendo cōsiliū iniuerit. Videntur haec quę Liuius & cæteri Romanarum rerū scriptores de Mutio tradunt, haud multum ab ijs diuersa, quæ Agatharchides Samius de Agesilao Themistoclis fratre scripsit, qui Mardonium pro Xerxe in Persicis castris interfecit: melior tamē in Sceuola euētus quia pax secuta: de qua deliberante rege quū quęreretur interim ratio, qua Rex iā inde tutus esse posset, alijq; alia partim inepta, partim vana in medium afferrent. Aruns Porsenæ filius, nō expectato vt sententiā rogaret, aut vnam dixit ad salutē viā superesse, quā paucis esset demōstraturus, aut nullam monstrari posse aliam, si cōfestim ex hostibus Romanos sibi pater amicos faceret, qua voce velut oraculo quodam Porsena permotus, legatos continuo Romam miserit, qui hæc a Romanis sunt postulare iussi: vt Tarquinium & filios reciperent, q̄q; nemini dubium erat, id nullo modo impetratum iri. Inde si id non daretur, vt bona illis redderent, postremo vt agro decederent olim Hetruscis circa flumen adempto, quod vnum vt bello se soluerent Romani a se imperrari permiserūt. Iussi sunt deinde obsides dare in ea q̄ promitterent, priusq; pręsidiū Ianiculo deducerent. Quidam autores sunt: Legatos cum Mutio Romam venisse, Alij eū iam antea dimissum castris secutos.

Mutij Sceuolæ consiliū.

Mutij facinus.

Mutij cōstantia.

Agesilai facinus.

custos. Inter omnes conuenit. Mutij virtutē a patribus honoratā, datūq; illi trans Tyberim agrū, quæ Mutia sunt prata deinceps appellata: ipsi quoq; ob cladem dexteræ manus Sceuolæ est cognomen inditū, nā quum ferrū illi restitueretur, læua accepisse manu dicit. Græci sceuū sinistrū vocāt. De obsidibus inde varia fama est, dubiū Clœlia duce, an Valeria Publicolę filia deceptis custodibus Romanę virgines Tyberim trāsnauerint. Ferunt ab ĳs impetrasse, quorum custodiæ creditę erāt, vt liceret ire ad flumen se lotū, rogasseq; vt tantisper ab intētione oculorū abstinerent, dū positis vestib⁹ se fluuiali aqua abluerēt, ne nudę cōspicerent. Atq; ita Clœliæ hortatu in vlteriorē ripam nādo euasisse. Cui⁹ rei fides apud eos erit, qui hæc legerint. Nam quod ad rei magnitudinem attinet, vix crediderim, tantā vim fluminis puellarū agmē supare potuisse. Illud si in talibus cōiectura vti fas est, a fide min⁹ abhorrebit, incidisse eas in fluuiatile aliquod nauigium, vicinę castris ripę alligatū: nā his vulgo, vt dixim⁹ vsi sunt hostes, ea obsidione, ad excursiones in aduersam regionem faciēdas, quā illæ occasione adeptæ, ad suos occulte traiecerint. Enuero quoquo modo res acta est. Clœliæ equestris statua publice posita est, quo argumēto adducti quidam, equo eā fluuio trāsuectam falso prodiderunt, nā si ita accidisset, vna seruata esset, non omnis obsidū coet⁹. Liuius Clœliæ id datum credidit. Plinius & Plutarch⁹ Valerię P. Valerĳ, qui tū cōsul erat, filiæ. Dionysius, qui rē vt cętera larius exequitur, ad Clœliā & ipse inclinat, repetitasq; obsides scribit ab Hetruscis, sub noui belli denūciatione, nisi ab Romano consule in castra reducerentur. Atq; ita Valeriū cōsulem, ad obsides reducēdas in castra profectū. Cuius aduentu explorato, latinorum equitū alā a Mamilio, Tarquinĳ impulsu, missam, qui venirēt cōsulem & virgines anteq; venirent in castra, oppriment, velut certa ex eo pignora habiturus esset Tarquinius, eorū quę a Romanis peterētur. Sed aliquāto prius Cōsul cū virginibus affuit, q; ventur⁹ putaret. Erat q; iā ventū ad ipsas Hetruscorū munitiões, quū equites, q ad insidias mittebant, venierī b⁹ occurrūt. Tū ibi quoq; vis a Latinis ictata, fuissentq; Valerius & comites violati, nisi Aruns Porsenæ filius cū Hetruscorū equitū globo, presto affuisset. Id facinus adeo iniquo animo tulisse Porsena dicitur, vt cōfestim Tarquiniū, cū filiis, & generoauxiliisq; Latinis, excedere iusserit castris. Ipse Clœlię indolem miratus optionem virgini dedit, vt ex maribus quos obsides acceperat, certum sibi deligeret numerum, fore, vt quos illa sibi dari poposcisset, eis ea domū remitteret: impuberes adolescentes perĳsse dicitur, & q; ætas illa virginali pudori conueniēs esset, & alienæ iniurię magis obnoxia. Donata ad hęc equo phaleris ornato, quod in causa esse potuit, vt equestris sit illi Romę statua cōstituta, in summa via sacra fuit virgo insidēs equo. Porsena eiectis Tarquinĳs non pacē solū, sed amicitiam quoq; cum Romanis initam, vt omni officĳ genere cōfirmaret, castra omni genere cōmeatuū referta, Romanis habenda reliquit. Miror Liuium dubitare, quid esset, q; bona Porsenæ hostiliter vēdi dicerent, q res a tā pacato digressu abhorrere videretur. Ego vetustæ illius liberalitatis monumentū id fuisse crediderim, vt eo mō, quo ea a q̄storib⁹ post regis dicessum vendita sunt, grata apud posteros memoria talis sit suctio inter cætera vrbis solēnia celebrata: tantum enim abest, vt Hetruscorū ab vrbe discessus hostilis fuerit, q; statua sit deinceps Porsenæ iuxta curiam publice constituta.

Mutia prata. Sceuola vnde. — Clœliæ equestris statua. — Tarqinĳ castris eĳciuntur. — Cur bōa Porsenæ vendi dicerentur.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS SECVNDAE LIBER VIII.

HVnc exitum habuit bellum, quod Porsena Rex, libertate adhuc recenti, Romanis minacissime intulerat. Nullo vnq̄ tempore tot fortitudinis exempla vno bello extiterunt. Mansit libertas Ro. Po. incolumis priuata magis q̄ publica virtute. Erat q; tū hic rerum Romanarum status, quum Darius bellum Scythis intulit: Hi quū olim Cimmeriam gentem bello persequerentur, Asiā ingressi, terram Medicam multis affecere cladibus, dubium, consilio an via aberrantes. Tenuerunt Cimmerĳ loca circa Meotim, lateq; olim eorum opes in his locis claruerunt, manifesto veteris potentatus argumento, q; Cimmerius mons, & sinus qui Meoridis ostium continet ab ipsa gente nomē sit sortitum. Idem Scythę qui Cimmerios insectati in Mediam peruenere, bellicæ rei studio, octo & viginti annos domo abfuere. Interim diuturna virorū absentia Scythicæ mulieres cum seruis congressę, numerosam ex his sobolem genuere, quę iuuentus vbi per ætatem adoleuit, Scythis longa expeditione reuersis, profundam fossam a Tauricis mōtibus ad paludem obiecerunt, veriti ne parentibus ob vulgatum adulterium interfectis, ipsi luminibus priuati, seruire cogerentur. Scythæ passim rē pecuariam exercentes, ne lac furarentur, vulgo seruitia luminibus priuabant. Periculi itaq; atrocitate admonita seruilis illa manus, dominos longa militia reuersos, fossa venientibus obiecta, fortiter excipiūt. Primo itaq; irrumpere sunt conati, sed quū multa irrita p̄lia fecissent, nec via ad seruile illd ag men subigendum pateret aliqua, essentq; interim consiliorum inopes, vnus ex omni multitudine rem indignam fieri exclamar, nec mirum si bellando nil ipsi proficerent, se mortalium solos, quum ad plectendos seruos venissent, armis vsos, quum flagro res transigi potuisset, id vnum telum mancipĳs formidolosum esse, cætera vt in fusera æperna ri, haud dubium esse, si fustibus & loro accincti in aciem processissent, fore, vt illi suæ paternęq; conditionis admoniti, confestim terga verterent, placuit multis iam laboribus exhaustis, id quoq; experiri, arcu & sagittis positis flagra, quibus equos agebant, in seruos ituri corripiunt, quæ minaciter vibrando in vallum decurrunt. res mira hic facta dicitur, sed a natura nihil abhorrens, qui intrepidi contra ferri aciem steterant, loti & fustium aspectu territi, herilibus cesserunt minis, atq; per hunc maximi modum Scythę in patriā reuersi sunt. Miror Pompeium Trogum scribere, Scythas cum Aegyptĳs, diu de vetustate certare ausos, vt nos i primo Rapsodię huius libro scripsimus, cæterum si vera sunt, quæ de his Herod. prodidit, ipsius gentis confessiõe: sunt oim mortalia Scythę pene recētissimi, quū a Targitao ex Ioue & Borysthenis filia orto, qui ipsam terram ad id tēpus desertam, primus tenuisset, mille ad Darĳ accessum anni, nec amplius intercurrisse dicerent. Nec minus a fide abhorret, q̄ de puella indigena, ab Hercule in Scythia cōpressa traduntur, vnde Agathyrsus, Gelonus, & Scythas orti sint. Herodotus eorum opinioni accedit, qui Scythas pecuarios, quū a Massagetis bello vexarē

tur

Cimmerĳ. — Scythæ bellū in seruos. — Serui flagris subdendi. — Serui Scytharū flagris supe rantur. — Scytharū vetustas. — Agaryrsus Gelonus.

tur, transmisso Araxe in Cimmeriam venisse tradunt, etenim regio, quam postea Scythæ tenuerũt

Scythas. Cimmeriorũ monumẽta.

Cimmeriorum fuisse dicitur, qua illi domestica seditione afflicti, Scythis ingruentibus, terrę possessione cesserint. Cimmeriorum monumenta, preter illa quę statim in principio huius libri sunt a me memorata, Cimmerij muri, & portoria Cimmeria, diu in ea terra extitere. Scythicam gentem multis fuisse inter se nomitibus, varioq; viuendiq; ritu discretam, alio est loco significatum, multitudo tanta, vt fama sit, Arantem eius terræ regem quum hominum quibus imperaret numerum scire voluisset, edicto præcepisse, vt singuli Scytharum indigenæ, singulas sagittarum cuspides, vnum in locũ conijcerent, essetq; capitale, siquis intra certum tempus non id fecisset, tantãq; æris vim ex ea re in vnũ coaceruatam, vt ahenum sexcentarũ amphorarum

Ahenũ ex cuspidibus factum. Fõs amarus.

capax sit tali materia conflatum, idq; in Eximpeo inter Borysthenem & Lipanum flumina locatum, vnde fons in Hipanim defluit, amaritudine adeo insigni, vt confestim infusus, amnem reddat potui inhabilem. & Darius hanc belli in Scythas comparãdi causam prę se tulit. Artabanus Darij frater Scytharum inopiam abhorrens, multum diuq; regem monuisse dicitur, ne id hominum genus bello adoriretur, vnde nulla prædæ emolumenta essent expectanda, maiusq; periculum maneret eos, qui bellum inferant si res minus feliciter fluxissent q̃ victoriæ fructus, si prospere omnia euenirent. Prædicare hæc ille cæterum rex nihil eorum persuasus, bellum haud secius comparat, in quo instruendo

Oebazi filiorũ cędes.

Oebazus, cui tres filij erant, Darij familiaritate fretus, ab eo petijt, vt ex tribus liberis, vnum sibi domi relinqueret, cui Rex omen credo auersatus, sedato vultu, velut nihil ea re offensus, imo omnes inquit tibi Oebaze relinquam, simulq; in medium productos obtruncari iussit in conspectu patris. Inde Susis profectus, ad Thracium Bosphorum numerosum traxit exercitum. Hic os pontici maris in

Bosphori Thracij angustię Põti descriptio.

angustias quatuor stadiorum contractum in propontidem Euxinum exonerat, anguste fluens cẽtũ & viginti stadiorum longitudine, propontis ad quingenta patet stadia, longitudo eius pene triplo maior, tum demum mare iterum angustijs exceptũ in Aegęum transmittitur, hic quoq; septem stadiorum Euripus Europam ab Asia dirimit. Darius ex Bosphoro in Cianeas trãsmisit insulas, Euxini maris vastitatem contemplaturus, cuius longissima nauigatio est a Bosphoro ad Phasidis ostia nouem dierum, & octo noctium cursu. Conficit iusta velificatione nauis longiore die milia passuum septuaginta, nocte. X. minus. quę mensura tria milia habet & trecenta stadia, vt q̃ longissima pontici maris sit nauigatio, quę quadringẽta habet & duodecim milia passuum. Circuitus ponti, vt Polybio

Meotidis exaggeratio.

placet, duo & viginti stadiorum milia continet, Meotis palus, que circuitu octo milium stadiorum patet, dextra læuaq; fluminibus repletur, in pontũq; per Cimmerium Bosphorum defluit. Polybius futurum credidit, vt assidua fluminum exaggeratione, Meotis palus & Euxinum mare, quod & põticum dicitur, aliquando vadosum fieret, quod in Meoti sua tempestate propemodum euenisset, quũ nullibi stagnantes aquę, plus quinq; vlnis, aut vbi plurimum septem vado distarent, ob idq; maiora nauigia paludem ipsam non ferre, sed vadorum incrementa minus in ponto sentiri ob aquarum multitudinem, esse tamen vnius diei a terra arenarum tumulos, quos fluenta Istri materia in altum propulsa faciant, quatenus fluuialis aquę impetus procul littoribus durat indubitato exaggeratiõis, quam ilic futuram dixit, argumento. Adijcit illud quod ad institutam demonstrationem pertinet, q̃ quanto Meotis ponto dulcior est, tanto põtus ipse nostro mari minus amarus. Fuit quod ad Bosphori nomen attinet, circa ponti ostium, in hora Asiæ locus, quem incolę bouem dixere, vbi primum Io

Põs Bosphoro imposit⁹.

Inachi filia constitisse traditur in fabulis. Omniũ igitur primus, quod sciam, has maris angustias Darius ponte iunxit, cum Mandrocles Samius posuit Ipse Ionibus Istrum cum classe sexcentarum nauium annauigare, pontemq; fluuio imponere, ac sibi prestolari iussis, terrestrẽ exercitum, in quo septingenta milia equitum peditumq; fuisse dicuntur, in Europã ponte trasmisit. Iones interim, Aeoles & Hellesponti, qui classem ducebant Cianeas pretereuecti, ad Istri ostia nauigarunt, subuectiq; aduerso fluuio, duorum dierum itinere, ad eum locũ, vbi primo amnis scinditur, incipitq; Ister appellari, nam super id diuortium Danubium accolæ vo-

Danubi⁹.

cant, vt fuerat eis imperatum, põtem statuerunt, nauibus arctissimo nexu inter se compactis, Rex & ipse tantisper aliquid terrarum emensus, ad Tearũ

Ister. Tear⁹ fluuius.

fluuium consederat, vbi triduo statiua habuit. Clarus mirabili ortu Tearus, fontibus duodequadraginta ex eadem petra manantibus, cęterum salubrib⁹ aquis clarior, quę scabiem variosq; curare credantur morbos. Fluit Tearus in Contadestum. Cõtadestus in Agrianem, Agrianes in Hebrum, Hebrus in mare, iuxta vrbem Anum. Erexit Cippum Darius ad Teari fontes, quem ita inscripsit, Teari amnis capita, optimam aquam, pulcherrimamq; continent, ad ea peruenit exercitum ducens aduersus Scythas, vir optimus atq; pulcherrimus cunctorum hominum Darius Hystaspis filius, Persarum

Artiscus fluuius.

Cæteræq; continentis Rex: mouit inde Darius castra ad Artiscum amnem, qui per Odrises fluit, vbi milites, eius edicto, singuli vnum in locum lapides singulos cõgessetunt. Mansere in posterum ex eo facto acerui lapidum ingentes, quos militaris turba circa flumen statuit. Rex inde ad Istrum tendens Gethas Thracum fortissimos subegit. Ijdem

Thracũ insania.

Thraces quum tonat, si vera Herodotus scribit, sagittas in cœlum excutiunt, superis minitantes. His imperio subactis, Persarum signa sunt ad Istrum fluuium admota, quo vbi ventum, confestim ponte iamdudum ad id parato, copiæ in hosticum sunt transmissæ. Pontẽ Iones obtinere iussi, quod vt fieret, Coes Mitylenæorũ prefectus Darium monuit siquidem Rex traductis copijs in animo habuit, soluto ponte naues dimittere. Statione igitur ad fluuium relicta, Scythicum est solum ingressus. Mari-

Europei Scythæ.

tima Scytharum ora, ab Istro ad Borysthenem decem dierum patet itinere tantundem a Borysthene ad Meotim paludem, a mari ad Melanchlenos, qui maxime sunt mediterranei. XX. dierum est iter, vt ducenta in singulos dies supputentur stadia. Habuit itaq; Europea Scythia quaq; versum quatuor stadiorum milia, peculiari appellatione Scythæ dicti & Tauri, qui his circa Chersonnesum iungũtur, in ora sunt supra hos Agathyrsi, inde Neuri, mox Androphagi, postremiq; maxieq; mari auersi Melãchleni. Scythæ ad primos Persarũ motus, in-

Cõsultatio Scytharum.

genti hostium apparatu territi, de administrãdi belli ratione inter se cõsilia cõferũt, octo Reges de summa rerum consultaturi vnũ in locũ coiuere, hi vbi per nuncios facti sunt certiores, Bosphorũ primo, mox Istrũ a Persis superatũ, qui Istro finitimi erãt, eundũ obuiam censere, nec periculo cedendũ, nã pspicue patere, q̃ tẽderent hostiũ cõsilia, decretũ Persis esse

sis esse, suo imperio Scythiam, & omnem Europã adiũgere, posseq́; id ex eo intelligi, q Bosphoro superato omnes gentes quę inde ad Istrum iacent, armis subegissent, quum pacati alioqui potuissent per eas terras ducere. Sed nihil non sui iuris post se relinqui passi sunt, omnibus terris imperare volẽtes. Eruntq́; nihilo meliore cõditione, siqui nos relinquendos existiment, nec enim nobis, magis q̃ cæteris Scythis imminent persica arma. Vniuersæ genti vult Darius frenum imponere, aut hic resistẽdum est, fortiterq́; pro libertate dimicandũ aut quocunq́; recessu deprehensi, per partes pereundum. Nulli enim dubium est, pluriũ gẽtium viribus in vnum contractis, haud parum ad res gerendas momẽtum affuturum. Cõtra solutis & in partes abeũtibus seruiturẽ aut mortẽ imminere. Sunt quidem Scythę, velut in eadem naui, nec multũ refert puppis ne an prora obruatur: vos vero decernite vtrũ satius arbitremini, hic nobiscum resistere, an tam diu periculo abesse, donec incendium hoc, quo ardere cœpimus, omnia late corripiat. In ijs quæ vitari non possunt, fortiora consilia cautis sunt, & timidis pręferenda. Turpe est vinci, sed fugere, vt tardi⁹ vincaris, multo turpius. Hæc Scythæ maris accolę qui nominatim bello petebantur. Geloni, Budini, & Sauromathæ, alacri animo auxilia polliceri. Cõ-

Dissensio inter Scythas

tra Agathyrsus, Neurus, Androphagus, & cum his Taurorũ & Melanchlenorum Reges, stulte se facturos fremere, si bellũ quod sua iniuria alij in se concitassent, ipsi cum periculo exciperent. Maiores eorũ qui auxilia implorarent, nihil lacessitos Medicã terram longo bello vexatã armis subegisse. Verũ enimuero sua ipsos victoria vsos, neq́; prędę, neq́; celebritatis illius cęteros Scythas fecisse participes, dignum arbitrantes vt soli imperarent, qui bellorũ onera sustinuissent recte quidem vbi labor, ibi premium: potiti itaq́; sunt imperio, quod ipsi sibi quæsiuere. Nunc quando Persas deus aliquis ad vltionẽ excitet: quid est, inqt, cur eos quos iperij & honorum expertes facere periculorum socios habere velint? aut qui ab inferendæ iniuriæ cõsilio abfuerunt nunc ne illata vindicetur, sua corpora obijciant? Potuisse eos debuisseq́; auxilia impetrare, si Medi nulla prius iniuria lacessiti, Scythiã armis inuaderent, aut si nõ vnũ nominatim populum bello peterent. Verum quia neutrum fieret, irent, & q cõflandi belli autores fuissent, ipsi periculo suo cõflatum propulsarẽt. nam quod ad se attineret, quieturos se tam diu professi sunt, donec Medicis armis lacessiti essent, tutius fore affirmantes bellum iuste propulsare, q̃ vltro per iniuriam inferre. Scythæ tot gentium societate destituti, quia acie congredi non audebant, multitudine bifariam diuisa q longissime ab hoste recesserunt pabulis prius corruptis obstrusisq́; passim puteis, vnde locorum

Scytharũ consilia i administrando. bello.

incolę aquari erant soliti. Sauromathæ iussi sunt, si eo Persarum impetus inclinassent, secundum Meotim ad Tanaim flumen cõcedere, qui si eo vsq́; secuti essent, cum cæteri e vestigio instarent, carpendoq́; ac lacessendo omnia eunti redderent infesta. Inde Budini, & Geloni, per auersa loca insinuati, vnius diei itinere propius hostem accederent, cui sensim cedendo in eorum fines bellum traherent qui repudiata societatẽ se periculo subtraxerant, vt vel inuiti Persarũ accessu arma induere cogerẽtur, ipsiq́; bello per hæc alibi incenso in suos fines deflecterent: nulla interim bene gerendæ rei occasio-

Sytharũ ars.

ne prętermissa. Scythę in hunc modum bellum partiti, currus, quibus filios & vxores extulerant, cum pecoribus iam antea procul ablegarant, dato pastoribus mandato, vt semper ad Aquilonem tẽderẽt. Ipsi triũ dierum itinere ab Istro Persis occurrunt, hic vnius diei spatio ab hostium castris metati, omnia circum germina corrumpunt. Persæ vbi Scythicum equitatum in conspectu habuerunt, confestim in eum impetum fecere. Cessit ille ex cõposito, Darianosq́; sequendi cupidos, a rectiore via ad Tanaim detorquet. Tum cedendo instandoq́; plures sunt dies consumpti, demum Tanai ab vtrisq́; superato, labitur is ex Riphęis montibus in Meotim, omnis Sauromatharum regio sine memorabili vllo prælio tumultuosius lustratur, in Budinorum inde agrum Scythæ hostem traxere, vbi aliquot Budinorum gentis oppida que vtiq́; lignea erant, combusta sunt a Persis. Ex Budinica regione in solitudinem septem dierum est ventum, supra quam Tyssagetæ Scythę incolũt: quatuor inde flumia in Meotim decurrũt, Licus, Hoar⁹ Tanais, cuius mõmentio facta est, & Cyrges. Darius vbi in solitudi-

Errores Scytharũ & Medorum.

nem est ventum cursum inhibuit, castraq́; ad Hoarum metatus plures ibi dies statiua habuit, octo interim vrbes pari inter se spatio distantes condere adortus, imperfectas reliquit. Flexit inde ad occasum Medus. Scythę & ipsi per solitudinem circunuecti in Melãchlęnos primo, vt ab initio constituerant, mox in Androphagorum fines, ceu vi compulsi, hostem inducunt, duobusq́; populis per hæc turbatis, in Neuridem abeũt, Neuri & ipsi consternati fugam faciunt, & iam ad Agathyrsos Scythæ de industria cursum intenderant, quum caduceatore pręmisso vetiti sunt ab Agathyrsis suos fines ingredi, futurum si porro ire tenderent, vt pro hostibus haberentur. Hæc simul nunciari iubent, simul & ipsi ad suos fines insedendos populariter occurrunt. Ferox illa denunciatio effecit, vt Melanchlæni, Androphagi, Neuri, & cęteri Scythæ Aquilonẽ versus, in solitudinem concesserint. Tum Darius

Darij postulasũ.

sequendi tædio, equitem ad Idanthyrsum Regem Agathyrsorum misit: vt gentis illa ludificatione belli posthabita, eum ab acie dimicandum hortaretur, vt vel vno prælio decerni posset, vtrum Persæ Scythęq́; vtrisq́; alteris virtute præstarent, vel si bellica virtute cederet, quia confligere non auderet, dona sibi vt victori, & domino mitteret, seq́; suo imperio subijceret. Ad ea Agathyrsus respondit, Scy-

Scytharũ respõsũ. Sepulchra Scytharum.

thas neq́; oppida, neq́; certa prædia habere, pro quibus pugnare cogerentur, sepulchra se maiorum religiose tueri, pro quib⁹, ne violarẽtur, nullũ essent certamen detrectaturi. Quod vero se victorem & dominum diceret, vt Darius sileret edixit, nullum restatus se pręter Iouem dominum habere. Fama legationis huius inter Scythas vulgata, cunctis seruitutem auersantibus, maiores solito iræ animis exarsere. Odio itaq́; reges incensi, ad Persicum nomen extinguendum animum adijciunt. Mittunt primo qui in colloquium cum Ionibus pontis custodibus venirẽt, siqua eos inducere possent, vt soluta statione inde abirent, erantq́; fere Scythæ equestribus prælijs superiores, commeatumq́; per occasionem sępe hostibus adimebant, sed Persicum peditatum non sustinebant. Eratq́; res vna Persis magno adiumento, q Scythici equi, asinorum voce & aspectu territi, ab incursu auertebantur. Scythica tellus, neq́; asinũ gignit ob frigora, neq́; mulũ. Cœperant iam Darianæ copię rerum oĩm inopiã sentire, successuq́; temporis remittentemagis in dies, ac magis militum frangebantur animi: senserunt id hostes, mul-

Dõa Scytharũ Dario missa

toq́; ferocius instare, & vt terrorem hosti augerent caduceatorem ad Darium mittũt, qui illi Ranam, Murem, & Auem, cum quinq́; sagittis dono attulit

tulit. Darius insueta munera miratus sciscitatus est
ab eo qui venerat, quid Scytharum reges sibi cum
eiusmodi muneribus vellent. Mandatum sibi re-
spondit tantum donũ afferre, nec quicquã aliud fa
ri, aut responsum expectare. Interpretabatur Darius
ea deditionis argumenta esse, Gobryes vnus ex ijs
qui Magorum regnum sustulere, alio tendere sibi
dona videri dixit, quam Rex & alij traherent. Vide
retur ne tacita cauillatio ea potius esset, obscuraq; de
nunciatio, quod nisi Persæ vt mures subierint terram,
aut vt volucres, per aerem deferantur, vel vt ranæ
subter aquas stagna & flumina tranarint, fore vt
paucissimis diebus, sagittis conficiãtur. Turbauit
callida Gobryis interpretatio regis animũ, cæte-
rum ceu in possessione victoriæ esset, spem & læti-
tiam simulare. Scythæ interim qui ad põtem missi
fuerant, eo monendo hortandoq; Ionas impulere
vt vbi septuaginta dies prætermisissent, quibus in sta
tione permanere iussi fuerant, confestim se inde
abituros sint polliciti. Reges ipsi copijs in vnũ cõ-
tractis i Persarũ cõspectũ instructa acie stetere: Pro
siluit interim lepus in medium, quum Scythæ asse
quendi studio clamorem extulissent, rogauit Da-
rius quid hostium ille sibi tumultus vellet, verum
vbi causam didicit, ad eos quos secretorum omni-
um participes facere consueuerat conuersus: Iam
nos inquit, vt video contemptui hostibus sumus.
Tum Gobryes gentis inopia Dario proposita, &
quod iam Persæ Scythis vilescere cœpissent, identidẽ
monebat, vt priusquã aut hostes ad Istrum tende-
rent, aut Iones dierum numero exacto pontem sol
uerent, accensis de more ignibus imbelliq; multi-
tudine in speciem relicta, quam celerrime se cum
robore copiatum ad fluuium reciperet. Secutus id
consilium Darius, vbi primum nox affuit simulat
se per noctem velle cum hoste confligere, mandat
itaq; vt infirmior multitudo castris præsidio sit, igni
bus passim accensis, asinisq; vallo alligatis, qui ab
euntium vt sit desiderio, clamore vocis & strepitu
omnia cõpleterent, cum cæteris copijs silentio no-
ctis profectus, Istrũ versus iter intẽdit. Vbi vero il-
luxit, qui in castris relicti fuerant, postquã se prodi
tos senserunt, manus in hostes tendere, veniã preca
ri. Scythæ Persarum fuga ex his cognita, per cõpen
dia viatum hostem secuti, quum vtriq; ab alte-
ris aberrassent, multo prius Scythæ quã Dariani ad
Istrum peruenere. Tum Iones iterum hortati, vt
quum dierum numerus exactus esset, qui eis fuerat
a rege constitutus, ne pergerent in statione esse, abi
rent inde potius ad suos incolumes, Dijs pariter &
Scythis salutem debituri. Darium qui antea eorũ
Rex fuerat, ita a se affectum, vt in nullos hominũ
expeditionẽ facturus esset amplius. Milciades Athe-
niensis qui in Thracia Chersonneso longe prin-
ceps erat, censebat soluẽdum esse pontem, auctorq;
erat Ionibus sese in libertatem vindicandi. Contra
Histiæus Milesius Darij indulgentia, eos qui ad-
erant longe opibus & autoritate inter suos pollere
affirmabat, eo autem sublato, futurũ vt in ordinẽ
redigerentur. Præsertim quum singulæ ciuitates,
nullius postea principatum potentiãve laturæ es-
sent amplius. Parum itaq; prudenter facere eos aie
bat, qui Darium seruatum nollent, se in ea senten-
tia esse: vt Scythis valere iussis, Darij reditum expe
ctarent, stultum esse credere tantum exercitum ita
funditus deleri potuisse, vt non aliquis saltem fu
ga ad fluuium delatus, Regis & aliorum interitum
nũciasset, quin Scytharum eam artem esse, qui Per-
sarum cladem mentiri, se inde quia aperta vi non
possent, vano excuterent terrore. Probarunt cæte-
ri duces Histiæi sententiã. Vnũ Aristagoras Elco-
dux illius sententiæ adiecit, vt ad sagittæ iactum
pontẽ ab Scythica ripa soluerent, ne si hostes vim
parassent, telorum multitudine obtupti, pontem
amitterent, placuitq; hæc quoq; sententia. Tum Hi
stiæus verba facere iussus, pontẽ Iones rescissuros
dixit, & iam sese operi accingere, ipsi interim darẽt
operam, vt Persarum nullus per occasionem eua-
deret, ad vnumq; si fieri posset, obtruncarent. Hæc
Histiæus, ponsq; vna ceptus est rescindi, quod in-
tuiti Scythæ Ionibus laudatis continuo inde abie-
runt. Fefellitq; res vna Scythas, quod Darius per obser-
uata retro vestigia ad Istrum contendebat, quũ lõ-
ge aliter hostes euenturum arbitrarentur futurum ra-
ti quia pabula passim corrupta essent, vt Darius
auersa parte regionis, quæ intacta adhuc esset, flu-
uium repeteret, quo contigit, vt Dariani sine ali-
qua maiore offensa, noctu ad naues venerint: ibi
Rex quum præter spem pontem solutum offendis
set, prorsus animo concidit, veritus ne Iones se re
licto procul abijssent. Erat tum forte apud Dariũ
Aegyptius quidam, omnium qui ea tempestate
fuerunt vocalissimus, hunc rex supra ripam flumi
nis stantem, Histiæum Milesium vocare imperat,
ad quam vocem ille & alij exciti, Darium cum ex-
ercitu adesse coniectantes, illico naues ad traijcien
das copias admouerunt, ponteq; iterum refecto si-
ne maiore tumultu exercitus in pacatum abijt. Di-
cunt Scythæ iã inde Iones hominũ ignauissimos
prędicare soliti, regumq; mancipia appellare domi
norum amantissima. Darius per Thraciam ducẽs
ad Sethum Chersonnesi peruenit, inde in Asiam.
Nam transgressus non paruam copiarum partem
in Europa cũ Megabyzo viro impigro reliqt. Tã
tum Dari⁹ Megabyzo huic tribuere est solitus, vt
cum punicum malum forte aperiret, eiusq; frater
Artabanus rogasset an tantum virorum sibi dari
vellet, quantum ibi acinorum esset, quin tot Mega
byzos inquit potius, quã totam Græciã bello do-
muisse. Huius quoq; memorabilis vox illa apud
Hellespontios fertur, quæ Chalcedonios cæcos ap
pellauit, quod sterili & importuno loco vrbem condi
dissent, quũ ante oculos opportunissimũ habuis
sent, quem vtiq; Byzantij post septemdecim an-
nos muniuere. Strabo, Appollinis eam fuisse vocẽ
vno atq; altero loco prodidit. Et memorabilis il-
la Darij regis in Scythas expeditio hunc habuit exi
tum. Nunc temporum ratio ad Cyrenaicorũ res
deuocat stilum, quarum explicatio vt magis per-
spicua sit, quæ eius vrbis origini fuerunt proxima,
aliquanto altius sunt nobis repetenda. Erat per id
tẽpus, quo Therei ab oraculo iussi sunt in Aphricã
nauigare, Insulæ Rex Grynius a Thera Polynicis
abnepote, qui nomen insulæ dedit, oriundus. Te-
nuit hic aliquandiu Spartiatarum ciuitatem, Euri-
sthenis filijs Aristodemo & Proclio tutor relictus
Accidit per id tempus, vt Myniæ Argonautarum
progenies, ex Lemno ab Acharis eiecti, quia Athe-
niensium fœminas ex Braurone prędati essent, in
Trigeto consederent, ibiq; accensis ignibus, missi
ex Lacedæmone sunt qui ab eis sciscitarentur, qui
hominum essent, aut qua fiducia in alieno solo tã
ociose consedissent. Responsum hic est, Argonau-
tarum se progeniem esse. Lemno insula ab Achęis
eiectos, nouas sedes quærere. Tum Spartiatæ, quia
Castor & Pollux ex Argonautis fuissent, per eosq;
cognatio quædam sibi cum ea gente intercederet,
in ciuitatem Minyas accepere. Hic illi quum vxo-
res duxissent, essentq; adorti res nouas moliri & ap
te regnũ affectare, in vincula coniecti digni sunt

Gobryis callida interpretatio

Darij cõsilium recto abeundi.

Darius noctu Istrũ versus abire cõtendit.

Milciades Atheniensis. Histiæus. Milesius

Darius. Istri pontẽ superat. Megabyzus.

Chalcedonij cæci.

Grynius

†Bauronæ.

Minyæ ex Lẽno eijciunt.

Minyas Lacedæmonij accipiunt.

morte iudicati. Sed moris fuit apud Spartanos no-
ctu sontes supplicio afficere. Tempus ad id idoneū
expectabat. Interim sub primas tenebras, eorum vxo-
res, per gratiam, qua plurimū poterant, erant enim fe-
re principū ciuitatis filiæ, quæ illis nupserant, car-
cerem ingressæ, mutatis vestibus viros e custodia
pro mulieribus emiserunt. Ea manus, quū ad Tai-
getum iterū consedisset, essentque ob eam rem Spar-
tani nihilo illis placatiores, Theras Euristhenis fi-
lijs iam adultis, quum regni consuetudine captus,
nullius esset imperiū laturus, a Lacedæmonijs im-
petrauit: vt Minyas in Coloniam abducere liceret,
eos tribus inde auectos triremibus, in sex partes di
uisit, in oppidaque a se cōdita, velut in Colonias di-
stribuit: vrbes quas ad hoc ipsum statuit, fuere Le-
preū, Macistū, Thryce, Pyrgus, Epiū & Nudiū. Ip-
se cum cætera multitudine in insulam nauigauit,
quam a suo nomine Thereā nominauit, ea olim
Calista nuncupata est, tenebant tunc eam Phœni-
ces, ab ijs oriundi, qui cū Cadmo ad Europā inqui-
rendam, aliquot ante ætates missi fuerant. Vnā igi-
tur duæ gentes insulā deinceps tenuerunt. Cæterū
quod ad Cyrenarū vetustatē attinet. Græci qui ora
culi monitu in Libyem nauigarunt, cū domestica
discordia, tum externis armis, multū diuque sunt ia-
ctati. Nā qui sub altero Batto in eam terrā profecti
sunt. (fuit is primi Batti nepos & Arcesilai filius,
alij tertiū hunc Battū dixere) quū Pœnos locorū ac
colas (neque enim Cyrenaicus ager præsenti multitudi
ni suffecturus videbatur) veteri possessione expel-
lerent, eorū plerique se Aprij Aegyptiorū regi dedi-
derunt, in quorū gratiā exercitū ille in Cyrenæos
cōparauit pugnatu est vtrinque atrox prœliū ad Ira-
sira locū, deletæque fere sunt Aprianæ copiæ, quam
ob cladem Aegyptij, vt alio est loco memoratū,
ab Aprie defecerunt. Huius Batti filius fuit Arcesi-
laus iunior, qui fratribus seditione pulsis, solus re-
gnū tenuit. Illi extorres oppidū in parte Aphricæ
condiderunt. Barce nomē vrbi fuit. Concitabātque
interim Pœnos, vt a Cyrenæis deficerent. Arcesi-
laus defectionis autoribus bellum intulit, eosque ad
orientales Pœnos fugientes, ad Leuconē vsque est p-
secutus: Hic prœlio victus septem hoim milia ami-
sit, ac post eā cladem, quum in morbū incidisset, a
Leargo fratre medio languore necatus est. Necem
viri Erixo vlta est, quæ haud multo post Learchū
interfecit. Successit itaque regno Battus pedibus clau
dicans, quo rege Cyrenæi Delphos sciscitatum mi
serunt, quid facto opus esset, vt domestica discor-
dia defungerentur: iussi ex Mantinea oppido De-
monactē virum suorum populariū optimū, domesti
carū rerū arbitrum & moderatorē accersere, qui ad
hoc ipsum quum in Aphricam nauigasset, Cyre-
naicū agrū in treis diuisit partes, mox vero Arce-
silaus, eo Batto natus qui æger fuit pedibus, vbi re
gnum est adeptus, negauit se pro ratis habiturum,
q Demonax Mantineus Cyrenis statuisset, seditio-
neque denuo orta, Arcesilaus regno pulsus, in Samū
aufugit. Mater eius Ferotima in Cyprum delata, ad
Euelthonē Salaminiū regē se contulit, quē quum
mulier assiduis fatigaret precibus, vt se & filium in
regnum restitueret, impetraretque omnia, præter exer-
citū, ad bellum opportuna, arma, frumētū, vestes,
aurum: illaque, vt is quoque daretur, minus verecūdæ
quam fœminā deceat efflagitaret. Euelthon fusum au-
reū ac colū aureo penso inuolutam ei dono misit.
Hic quoque Ferotima, quum exercitus mentionē in
tulisset, tū ille eiusmodi rebus melius quam exercitu di
xit fœminas donari. Nec ita multo post Arcesilaus
Samiorū auxilijs fretus, regnū recuperauit: ibi cū

Mulierū facinus.

Thereā q primo tenuerit. Battus secundus.

Barces cōditio.

Demonax oraculo arbiter constitutus.

Ferotima fuso aureo & pēso donatur.

cæteros ciues tum sui exilij autores atrociter inse-
ctatus, in Aglomati turre clausos, quo illi se tene-
bant, circuniecta vndique materia concremauit. Su-
bijt inde oraculi memoria, quo vetitus erat ne si
quādo fornacē amphorarū plenā inuenisset, eā in-
cenderet, qd' si fieri cōtigisset, caueret ne circunfluū
ingrederet: veritus itaque, ne si Cyrenis esse perseue-
raret, a ciuibus obtruncaretur, ad Alizirim Barcęo
rū regem socerū suū se contulit. Eum Barcęi quidā
Cyrenæis exulibus mixti in foro adorti cum Aly-
zin socero obtruncarunt. Ferotima q vicariā filij
administrationē Cyrenis habebat, audita eius cæ-
de in Aegyptū aufugit, ad Ariandē ipsi terræ a Cā
byse primo, mox a Dario præfectū. Fuit is post Da
rij iussu interfectus, tum vero quū Ferotima in Ae-
gyptū extorris venit, gratia & autoritate florebat.
Is igitur per id tempus quo Darius in Scythas bel-
lauit, Ferotimæ precibus fatigatus, terrestres naua
lesque copias, aduersus Cyrenæos & Barcęos instru
xit, misso prius Barcen caduceatore quæsitum, qs
Arcesilai percussor fuisset, cui quum superbe respō
sum esset, Barcæos communi consilio Arcesilaum
interfecisse, eam belli causam Ariādes adeptus, cū
Ferotima exercitum in Aphricam misit. Hic geren
dæ rei prætextus fuit. Cæterum exercitus, vt Hero-
dotus suspicari videtur, ad Pœnos persici imperij
contemptores, bello subigendos mittebatur (quæ
Lybicæ gentes, & qui earum mores, ritusque essent,
alibi abunde est significatum) illud præter multo-
rum opinionem Herodotus in rebus Libycis scri-
bit, Pœnos Aphrycæ esse indigenas, quum a Phœ
nicibus, qui aduenæ haud dubiæ fuerunt, id nomē
deductum plerique veterum tradant. Qui ab Arian-
de missi fuerant, vbi Barcen venere, in vrbem ire
iubent, qui Arcesilai interfectores ad supplicium
deposcerent, his ne ad colloquiū quidē admissis,
oppidum obsidione cingunt. Fuit expugnatio illa
longior, quam Persæ ab initio putarant, nec magis lō-
ga fuit quam laboriosa. Multi varijque obsidentium co
natus, ijdemque omnes irriti. Iam & cuniculo mœni
bus insinuati, in vrbem Persæ euasissent, nisi fer-
rarij fabri opera huic quoque Persarū conatui itum
esset a Barcæis obuiam. Fertur subterraneum opus
ita ab eo deprehensum, circuntulit æreum scutum
intra muros, identidē pauimento vrbis admouēs,
nec sonitus quicquā interim edebatur, vbi vero ad
telluris ventū est inanitatē, tum scutum super ictū
insonuit, ita Barcæi e diuerso fodientes Persas ope
ri intentos facile oppressere. Tenuit nouē menses
& amplius obsidio. Interea Amasis terrestriū co-
piarū præfectus, vbi se parū aperta vi pficere vidit:
dolo Barcæos adortus, latā fossam nocturnoque ope-
re depressit, lignisque fragilibus superstratis humū
ingessit, redditque solo cætero æquabilē: inde vbi
primū illuxit, Barcæos ad colloquiū vocauit, nec
illi grauare, quæ postularent, audiuere, quippe qui
honesta aliqua conditione, arcta se obsidione leua
ri malebant, quam in horam periclitari. Tum ibi Ama
sis quasi morā pertæsus, in certas pacis leges descē-
dit, quæ vt inuiolabiles viderent fœdus ex compo
sito supra fossam sanciri iussit, carmine in hanc sen
tentiam cōposito: vt quamdiu tellus illa qua ictū esset
fœdus stetisset, neutri alteris vim inferrent. Barcæi
nihil fraudis inesse suspicari, Persis portas aperue-
re, qui tantisper cōmorati, dū fossæ superficies dirij-
ceretur, mox quasi fœdere soluti, in vrbem hostili
ter irrumpunt, qui conscij cædis Arcesilai fuerant,
Ferotimæ iussu, circa murorū ambitū, sudibus af
fixi crudeliter periere. Abscidit & eorū mulieribus
mamillas, abscissasque in publico affixit. Cæteri Bar
cæi, præter

Attende oraculū.

Ariādes Aegypti præfectus.

Barces oppugnatio.

Modus deprehēdendi cuniculi.

Amasis præfecti dolus.

Barceorum clades.

cæi, præter Battiadas, quibus vrbs permissa est, hostibus predæ fuerunt. Tentarunt Persæ duces Cyrenas opprimere, audissentq; fortassis Cyrenei improuiso bello territi, nihilo minorē q̃ Barcæi cladem, nisi primæ oppugnationi Ariandis edictum superuenisset, exercitū in Aegyptū reuocantis. Soluta itaq; repente obsidione, multi a pœnis latrocinio excepti perierunt, Pherotima nec ipsa feliciter vita excessit, vt em̄ inexpectatę existunt inuidiosæq; deorū vltiones, viuens vermibus cōputruit.

Ferotima vermibus viuens cōputruit.

Hicq; tū rerū status erat alibi gentiū, quū nō multo prius posteriusve q̃ hæc, q̃ diximus: in Scythia Aphricaq; gesta sunt, Porsena Ro. bello omisso, ne nō aliqd egisse videret̃, filiū Aruntē cū dimidio copiarū Aricā oppugnatū misit.

Bellum Aricinū.

Perculit res subita Aricinos. Accersitis inde Antio ac Tusculo prius, mox & Cumis auxilijs, sociorūvi ribus aucti Aricini altero obsidionis anno acie decertare sunt ausi. Nequiuerunt Latini primā Hetruscorū oppressionē ferre, solutisq; ordinibus hostē violēter inuectū Cumanæ cohortes ferociter exceperūt, exceptūq; cū clamore & strepitu circunsistunt, ad quem successum cæteri in pugnam redeuntes Hetruscumvndiq; circūuētū, in medio pugnare cogūt. Cadēte deinde Arunte regis filio Tusci fugā circunspectare incipiūt, secuta inde cædes ingens, multi in prelio cæsi, plures media strage dilapsi, Romā fuga delati sunt, vbi hospitaliter accepti, benigneq; curati domum Romanæ hospitalitatis nunq̃ abierunt, quidam etiam Romæ hospitum caritate subsederunt, quibus locus in vrbe ad habitandū datus est.

Aruntis interit⁹.

Tuscus vicus ab re ipsa postea est nuncupatus.

Tuscus vicus.

Nec multo postq; hæc circa Aricā sunt gesta, P. Valerio & Sp. Lucretio Romæ consulibus, legati, vt Liuius scribit, a Porsena ad patres venerunt, petentes vt Targnij in vrbē reciperent̃, missiq; ob eā rē sunt in Hetruriā, qui regē ipsum publico noīe rogarent, ne pergeret a Po. Ro. q nihil alioqui ei⁹ denegatū vellet, ea petere, q̃ incolumi libertate prestari nō possent: iā semel in aīm Romanos induxisse in libertate nō in regno esse, hospitibus potius q̃ tyrānis vrbē patefacere. Pateret̃ pinde eius rei memoriam obliterari, ne in noua amicitia mutuaq; liberalitate, ea vna de causa solicitarent̃ animi. Nam qđ ad Ro. Po. attineret, decretū semel esse, idq; omniū animis fixum manere: vt is dies, qui finem in ea vrbe libertati faceret, idē ciuibus tectisq; nouissimus futurus esset. Orare proinde vt si Romam saluā esse vellet, liberā esse pateret̃.

Verba legatorum Rom. ad Porsenā.

Sic illi Rex tum demum verecundia victus benigne respondit. Se nihil iam inde eadē petēdo Romanorū animos solicitaturum, quando constitutum haberent, reges non recipere, nec Tarquinios vana spe quæ nulla in se esset diutius frustraturum. Alium sibi, siue bello, siue quieti locum quærerent Tarquinij, nec pacem suā cū Po. Ro. quæ magis in dies coalesceret, impedirent, hisq; amicis dictis amiciora facta adiecit, Veientano agro obsidibusq; Po. Ro. restitutis ac tum demum Tarquinius senex ad Mamiliū generum suum Tusculum abijt. Ita Liuius. Cæterum Dionysius ob insidias, quas Valerio consuli & virginibus instruxerat, quū circa vrbē Porsena adhuc esset, cum filijs & Mamilio genero castris Tarquinium abire iussum prodidit, quod eo videtur vero propius: q̃ Tusculani quorum inibi longe princeps Mamilius erat, enixe Aricinos aduersus Hetruscos iuuerunt.

Marcus Valerius Pu. Posthumius Cōsules.

Quinto deinceps assertæ libertatis anno: M. Valerio & P. Posthumio consulibus prospere in Sabinos ad Anienem pugnatum est. Sustulerant hi animū ad recentē Romanorū contumeliam, q̃ Hetruscis opibus oppugnati, vt se obsidione soluerent, obsides dare coacti essent Veientanoq; agro cessissent: suarū itaq; gladium obliti, Romanum agrum latrocinijs Sabini infestare. Verum tm̄ abfuit, vt res solenni more repetitas reddiderint, vt maiore etiam audacia, ad Anienem amnem progressi, aperte Romanum agrum vastare adorti sint. Valerius Romanis equitibus in prædatores missis, hostes cum multa cæde vltra flumen repulit. Secutus inde alter consul cum robore copiarum. Erantq; vtrorumq; castra fluuio dirempta, q tum modicis fluebat aquis, vt solet estiuis mensibus, quo accidit, vt aluei tenuitate contempta, pleraq; tumultuaria prelia sint in ipso fluuio, inter equites commissa, cadebantq; vtrinq; non pauci. Postremo Valerius amne superato, cum hoste continuo conflixit, degrauabaturq; Sabinorum multitudine sinistrum Romanorū cornu, quū Posthumius, quia cum cetero exercitu, non tam cito laborantibus adesse potuit, dum grauis armatura vado trajcitur, Sp. Lucretiū qui priore anno consul fuerat, cum equitibus dextrum Sabinorum cornu circunsistere iubet, quibus ex aduerso illatis, Sabinorum acies confestim inclinauit.

Sabini circa Aniené vincuntur.

Multi in acie periere, sed multo plures in fuga obtruncati essent, nisi nox quæ opportune fugientibus superuenit, dispalatos texisset. Consules, hostium castris potiti, ambo de Sabinis triumpharunt. Dionysius autor est locum in Palatio ad inhabitandum Valerio datum, domūq; publico sumptu erectam, cuius fores solæ omniū Romæ in exteriorē partē aperirentur.

Fores valerianæ.

Repararunt aliquanto accuratius bellū in sequentem annum Sabini virorū paucitate rati, ducisq; defectu, parū, prospere superiore anno ad Anienem pugnatum. Et vt Ro. omnia terribiliora essent, Sextum Tarquinij filium sibi ducē legunt, cuius muneribus ciuitatū principes corrupti, suis popularibus autores fuerunt, belli accuratius reparandi. In hoc Sabinorū res erant motu, quum ex Regilo eorum vrbe Ap. siue T. Diony. scribit, Clausi⁹ (Claudio ei postea cognomē fuit) cum magna cliētum manu se Romam contulit.

Ap. clausius Romā venit

Viri qui arma ferre poterant ad quinq; milia eum secuti, multum is diuq; obstiterat in publico Sabinorum concilio, ne in Ro. amplius bellaretur, quo certamine Sabini nominis principes accensi, proditionis Clausium accersendum censuerunt, eoq; periculo cōmotus homo ingenti spiritu, magnaq; inter suos autoritate, cedere patria maluit, quā sui capitis iudicium ijs, quibuscū ex equo vixerat, subijcere. Fuit perinde Claudij accessus omnibus Romæ gratus. Ciuitas omnibus qui cum eo venerant, & ager trans Anienem datus. Ipse in patriciatus adductus, breui in principū dignationē venit. Nec Sabini bellū diutius distulere, estq; adeo festinatum, vt priusq; consules vrbe copias eduxerint, tumultuose circa Fidenas consederint. Sex. Tarqui. penes quē erat totius rei summa cum robore copiarū castra in aperto locat, quod reliquū viriū fuit sub tecto Fidenis agere, vt sedē ipsam & arcem belli presidio obtineren. Nec ita multo post P. Valer. & T. Lucret. qui tū cōsules erant, vrbe demū profecti, haud procul hostium castris diuersi consedere.

T. Lucretius & P. Valerius cōsules.

Sextus diffusus Sabinorū viribus, qui toties victi a Ro. essent, qa in apertam dimicationem descendere non audebat, arte Romanū capere est adortus, Valerij castra quæ proximiore erant loco, noctu inuadere constituit, & iā salas machinasq; trangressorias occulte ad id parauerat, miseratq; ad eos, qui Fidenis erant, vt in oēm occasionē extra vrbem parati starent, vt si ex

Attende quid Sextus Targnius pa ret.

Lucretianis castris milites ad opem suis ferendam
egrederentur, insidijs exciperent. Atrulisset impro-
uisa res aliquam omnino Ro. trepidationem, sed
vbi ex transfuga, quid ab hoste pararetur Valerius
didicit, & pabulatores in agris excepti faterentur
vim scalarum ingentem apud suos parari, Consul
Centurionibus edicit, vt noctu instructi, paratiq;
starent, hostemq; vallum temere transgressum fer-
ro exciperent. Monet & collegam, vt ipse quoq; in
armis sit, ac vbi clamor ex suis castris per noctem
esset redditus, loca insideret, quæ Fidenas ducunt,
hostemq; in insidias lapsum cæderet. Sextus vbi
gerendæ rei tempus adesse credidit, silentio noctis
ad Valerij castra ducit. Hic quum nullæ ex compo
sito stationes essent circa vallum, repleta cõfestim
fossa, haud vno loco Sabini in Romana castra
euadunt, opprimunt primos Rom. sine maiore vl
lo tumultu, ac quandiu res tegi potuit, silentio ex-
ceptos obtruncant. Clamore deinde sublato per-

Sabinorũ cędes.

culsos, variecq; turbatos, passim inuadunt. Sabini
abiectis armis per æqua & iniqua ruunt, instat Ro
manus victor, omniaq; strage complet: Lucretius
& ipse audito clamore fugientibus equitem obie-
cit, tredecim Sabinorum milia & quingenti ea no
cte cæsi traduntur, quatuor milia & .CC. capti. Ca-
stris hostium consules potiti sunt, Fidenæ & ipsæ
non multo post cum præsidio receptę, Fidenatiũ,
qui defectionis autores fuerant, virgis cæsi, securi-
q; percussi sunt, cæteris venia data, pars tantũ agri
his adempta, inter eos diuidenda, qui ad præsidiũ
vrbis relinquerentur. Consules Rom. reuersi de Sa
binis triumpharunt. Liuius fœdatum Sabinum
agrum populatione scribit, Sabinosq; prælio vi-
ctos, locum (quod miror) tempus, consilium, euen

Valerius publico sumptu funerat.

tum supprimit. Sequenti anno P. Valerius Roma.
ciuitatis longe princeps, tam paup decessit, vt quũ
funeri sumptus deesset, publica sit pecunia elatus.
Luxere eum matronæ, vt Brutum, auro & pur-
pura per annum abstinentes. Sabini hoc quoq; an
no in Rom. agrum infesto agmine irruperunt, ac
quo minus eorum accessus expectabatur, ob supe-
rioris anni cladem ad Fidenas acceptam, eo maio-
rẽ attulit trepidationẽ, ad muros vsq; vrbis cũ mul
ta agrestium & vrbanorum cęde est hostis inuect⁹.

Agrippa Meneni⁹ P. Posthumius cõsules.

Erant eo anno consules, Agrippa Menenius & P.
Posthumius, quorum is eam contumeliam haud
ferendam ratus, cum incompta multitudine ad
arcendam populationem egressus, Sabinos excõ-
posito cedentes parum caute secutus, in insidias in
cidit. Magna ibi Rom. cædes edita, qui ex ea trepi-
datione in colem euasere, ab hoste sunt per noctẽ
obsidione tentati. Acceptæ cladis nuncius tristitiã
& solicitudinem attulit ciuitati, Tota nocte in vr-
be vigilatum. Vbi vero dies illuxit, alter consul cũ
robore copiarum ad suos obsidione leuãdos pre-
propere occurrit. Sabini explorato consulis acces-
su subductis stationibus ouantes ob rem bene ge-
stam, multamq; præ se prędam agentes, in pacatũ

Sabinorũ insolẽtia.

concessere. Prospera vna expeditione elati Sabini,
legatos Romam mittunt, qui de Tarquinijs in vr-
bem recipiendis primo agerent, iuberent deinde
Romanos principatu, quem sibi impudenter arro
gassent, facessere. Accendit patrum animos supra
dolorem acceptæ cladis tam insolens Sabinorum
legatio. Responsum est, irent legati, hæcq; domũ
referrent, nisi rei gestæ pœnitentia Sabini positis
continuo armis Rom. populo satisfacerent, breui
futurum, vt non de agrorum vastatione, sed de re-
tinendis vrbibus propriaq; salute anxij solicitiq;
essent. Vtrorumq; animis per hæc ad bellum accẽ-

sis, ad Heretrum Sabinorum vicum, Romani con-
sules consedere, ibi & Sabini eodem pene tempo-

Ad Heretũ castra metata.

re vallum iaciunt, præstabantq; aliquanto multi-
tudine, quæ res nihil Rom. a pugna deterruit, quin

Ostentũ.

ostento confirmatus primus in aciem processit. Fe
runt militares hastas ad altam noctem pertinaci-
ter ardere visas, nec quum omnia consumat flam-
ma, ex his tum quicquam esse detritum. Fuit ea res
miraculo spectantibus, ac vulgo in prodigium ver
sa, ac velut deorum aliquo victoriam pollicente,
consules signum pugnæ proposuerunt. Sabini
quũ recenti successu elati, tum virorum freti mul-
titudine, & ipsi in æquum descendunt. Posthumi⁹
qui sinistrum cornu procurabat, ad abolendam in
famiam cladis, illis ipsis diebus sua temeritate ac-

Vincit Ro.

ceptæ, multa vi connixus, dextrum Sabinorum
cornu perpulit, quod vbi ij qui cum Menenio in al
tera parte erant, senserunt, multum maiore ferocia
inuecti, ipsi quoq; hostium fugam fecere. Tum
eques mediam aciem lateribus nudatam inuadere
iussus, absq; vllo maiore negocio, in dubitatam fe-
cit victoriam. Victor miles hostem secutus, priusq;
a præsenti pauore animum reciperet, castris exuit,
locorum peritia & nox quæ iam instabat, Sabinis
adiumento fuit, quo minus passim cæderẽtur: Cõ-
sules postridie lectis hostium spolijs, Rom. sunt re-
uersi. Patres Menenio triumphum decreuere, & vt
Posthumius ouans in vrbẽ ingrederetur. Fuit oua-

Ouatio qualis esset.

tio minor quidam triumphus, ac tum primum, vt
Macer Licinius scripsit, a patribus repertus, eoq; a
legitimo distabat triumpho, q dux ipse non cur-
ru sed pedibus, vt Diony. ait, vt alij equo vrbem
inuehebatur. Nec picta, aureiue claui veste aut tra-
bea, sed peculiari consulum, ducumq; insignibus
instruebatur. Corona & sceptrum omnino diuer-
sum, cætera quæ & legitime triumphanti, omnia
adesse. Prior lapsus in excursu magnus & puden-
dus, in causa fuit vt Posthumio, quãq; præ cæteris
ad Heretum strenue pugnasset, ouatio sit decreta,
non triumphus vt collegæ. Hæcq; in Sabinos Me
nenio, & Posthumio consulibus gesta sunt. Liuius
quod merito aliquis miretur, id totum silentio prę
termisit, qui autor est, hoc anno Pometiam & Co-
ram latinas colonias, ad Auruncos defecisse, bel-
lũq; ob hoc ipsum cũ ea gente initum, fusoq; Au-
rũcorum exercitu, qui se consulibus eorum fines

Pometia capitur.

scandentibus obruerat, bellum Pometiam com-
pulsum, ingentemq; hic quoq; hostium cædem edi

Sp. Cassius & Opiter vergini⁹ cons.

tam. Sæuitum & in obsides ob gentis perfidiam
qui. CCC. numero fuere. Secuti deinde consules.
Sp. Cassius & Opiter Verginius Sp. in Sabinos pro-
fectus, ad Cyritorum vrbem vno prælio .X. milia
hostium & trecentos cecidit, tribus milibus circi-
ter captis, qua postremo clade Sabini perculsi, lega
tos primum ad consules, mox ad senatum misere,
suppliciter pacem petentes, quæ his conditioni-
bus est genti data vt frumentum exercitui darent,
quantum consul iussisset, & argenti certum pond⁹
quod prædæ nomine militibus diuideretur, iuge-
rum ad hæc consiti agri decem milia. Spu. trium-
phans in vrbem redijt. Vix credi possit, quam Li-
uius a Dionysio omnib⁹ fere locis abeat diuersus.
Ille Sabini belli prorsus mentione suppressa. Sp.
Cassium ait Pometiam obsidere adortum, subita
hostium incursione, vineis, incensis alijsq; bellicis
operibus disiectis, cum cęde a mœnibus repulsum
ipsumq; grauiter vulneratum. Nec ita multis inter
iectis diebus tantisper dum vulnera curarentur, ac
curatiore belli apparatu arma iterum Pometiæ il-
lata, bellicisq; operibus refectis, quum haud procul
abesset,

abesset, vt miles iam in vrbem euaderet, factam
esse ab hoste deditionem. Sæuitum nihilominus
in deditos, quam si vi capti essent, principes defe-
ctionis securi percussos, Colonos sub corona ven-
ditos, oppidum dirutum, Agrum vænui datum,
triumphatumq; ab vtroq; consule. Hæc Liuius. Cę-
terum Dionysius, Pometina oppugnatione silen-
tio prętermissa, omniq; Aurunci belli mentione,
Verginium subita vi Cameriam, quæ a Rom. defe-
cerat, adortum expugnasse ait, vrbemq; direptam,
autores defectionis supplicio affectos, cæteram
multitudinem venditam, oppidum euersum. Tā-
ta in rebus vnius anni explicandis duorum est va-
rietas. Sequens annus Posthumium Comminium

Posthumius. Comminius. Tit⁹ Largius consules Seruilis coniuratio.

& T. Largium consules habuit compertum est his
consulibus quadraginta Latinorum populos, Ma
milio Octauio concitante, in Rom. coniurasse, &
cum Sabinis parum certa pax erat, q̄ cum Sabino-
rum iuuentute, scorta per Lasciuiam ludorum die-
bus rapiente, rixa ac prope pręlium fuerat commis
sum. Ea res in causa fuit, vt creandi Dictatoris mē-
tio sit primum illata. Erat itaq; ciuitas de euētu no-
ui belli solicita, quum indicio est ad consules dela-
tum, seruos quam plurimos in perniciem ciuitatis
coniurasse, vt vrbe pluribus locis noctu incensa,
ipsi altiora ciuitatis loca occuparent. Consules cō-
festim portas vrbis claudi iubent, pręsidijsq; ad op
portuna loca dispositis, quæstioneq; de coniuratis
habita, conuictos sceleris, varijs cruciatibus affe-
ctos, ex Tarpeio saxo pręcipitarunt. Liuius autor
est, ex veteribus scriptoribus quosdam prodidisse,
hoc anno, ob nouos finitimorum motus T. Largi
um Dictatorem creatum, & Sp. Cassium magistrū
equitum, nouiq; magistratus metu Sabinos pcul-
sos, Romam legatos ad petendam pacem misisse,
nec de pace conuenire potuisse, quia persoluere re-
cusassent Sabini, quod Ro. in nouo, bello instruen
do impenderant. tacitis tamen velut inducijs quie
tum annum fuisse. Dionysius nulla dictatoriæ po
testatis mentione facta, prędecēntis anni consulib⁹

Sulpiti⁹. Camerinus M. Manlius consules

Sulpitium Camerinum, & M. Manlium con-
sules statim subijcit. His nihil dignum memoria
actum scribit Liuius. Contra ille Fidenates ait, ac-
citis a Sexto Tarquinio militibus, Rom. præsidio,
& qui cum Rom. sentiebant, ex improuiso oppres
sis, arcem occupasse, ac secundum eam defectionē
a Manlio consule Fidenatium agrum vastatum,
murisq; Rom. castra admota, hinc porro auxilia a
Latinis petita, agitatumq; in publico Latinorum
conuentu, de societate & fœdere cum populo Ro.
soluendo, quod vbi obtineri non potuit, eo a Ma-
milio & alijs, qui Tarqinio fauebant, decursum vt
legati Romam de recipiendis Tarquinijs mitteren
tur. Tum vero Tarquinium & Octauium generū
ratos, nullum per ea quę acta essent, maius bellum
in Rom. concitari, Latinorum principibus in suas
vrbes dilabentibus, multitudinem ad pacem po-
tius quam ad arma inclinaturam, alia via ingres-
sos, pecunia & Largitione sibi reditum In vrbem
conficere adortos, & quia constans fama erat Ro.
ciues fœneratorum iniuria in dies magis degraua-
ri, multosq; e numero ciuium consumptis bonis
adiudicari creditoribus, alienariq; ob id indies ma
gis studia vulgi a patribus, Latini generis quosdā
a Tarquinio Rom. missos, qui parua primo pecu-

Coniuratio populi & seruorū in vrbe.

nia ad quosdam fœnore leuandos oblata, multo
maiore promissa, si Tarquinijs Rom. reditus confi
ceretur: plures e plebe viros pollicitationibus one
ratos, eos videlicet qui maxime obærati erant, q q;
nisi mutato ciuitatis statu, stare non poterant, per-
pulerunt, vt cōiuratione inter se inita, altiora loca
vrbis noctu occuparent, editoq; inde repente cla-
more, serui (nam huius quoq; fortunæ plurimi par
ticipes consiliorum facti erant) in priuato domi-
nos obtruncarent, ac secundum eam cædem, prin-
cipum opibus direptis portas tyrannis aperirent.
Huius rei indicio ad Sulpitium consulem, qui in
vrbe erat, delato, dato prius Latinis, qui per eos for
te dies Rom. venerant, responso, Tarquinios non
recipi, tali ipse consilio in coniuratione opprimen

Modus opprimē dę coniurationis.

da, ne maior aliqs in vrbe motus oriretur, est vsus:
ad collegam misit, qui ad Fidenas castra habebat,
vt cum parte copiarum proxima nocte Rom. veni
ret, Patricij cum clientibus loca supra forum occul
te occuparent insiderentq; ex equitibus plurimi ar
mis accinti, omnes fori aditus. Inde cum indici-
bus egit, erant hi ex vrbe Laurento P. & M. Tarqui
nij, hi cum capita cōiuratorum essent, terrificis deo
rum minis sæpius per quietem moniti, vt flagitio
so incepto absisterent, rem ad consulem detulerūt,
cum his itaq; Sulpitius egit, vt principes coniura-
tionis, ac fidissimos quosq;, per speciem colloquij,
in forum noctu vocarent, quasi per solitudinem
fori, & silentium noctis ad rem gerendam tutius
inde signum daturi. Consules vbi primum illuxit,
populo ad concionem vocato, in forum descende
re, ibiq; productis coniurationis indicibus, reos
sceleris conuictos eo quo steterant loco (nam vbi
noctu forum fuerant ingressi, insessis vndiq; exiti-
bus, ibi ad lucem permanere coacti fuerant) vlti-
mo supplicio affecerunt, indices publico decreto
ciuitate sunt donati, decem milia ad hæc drachma-
rum argenti, vicenaq; publici agri iugera vtriq; da
ta, proposito edicto, ne q̄ in rempublicam coniura
tum esset, cuiquam fraudi foret, satis habere rempu
blicam, q̄ coniuratorum capitibus interfectis, in
tuto libertas esset. Locus deinceps cædis expiatus,
sacraq; & ludi in triduum constituti, ob seruatam a
periculo ciuitatem, quam celebritate Manlius cur
ru excussus, paucis diebus expirauit, Sulpitius in re
liquum anni rempublicam solus administrauit.
Hæc Manlio Sulpitioq; consulibus gesta, Liuius
silentio prætereijt. contra Dionysius longiore est
sermone executus. C. Vetusius deinde, & T. Ebu-

C. Vetusius T. Ebutius cōsules.

tius, consules facti. Apud Dionysium P. Veturiū
pro C. Vetusio, nec T. sed P. Ebutium scriptum re
perio. Vetusius, siue Veturius ille fuit, ad Fidenas
obsidendas egressus, hostilem agrum fœde popu-
latus, vallo & fossa vrbem circundedit. Fidenates
ijs auxilijs freti quę Sextus Tarquinius miserat, in
aperto castra ponere sunt ausi. Inde acie congressi,
victi, vt sæpe alias, cum multa cęde sunt Intra mœ
nia deiecti. Crustumeriam hoc anno captam Liui⁹
scribit, Pręnesteq; ad Rom. desciuisse, & cum Lati-
nis tum demum ad Regillū lacum, Aulo Posthu-
mio Dictatore, & T. Ebutio magistro equitū, pro-
spero marte dimicatum. Dionysius T. Largium &
Q. Clœlium Vetusio & Ebutio subijcit, vt Largi-
us cum parte copiarum, ad Fidenarum obsidionē
continuandam accesserit, ac fame domitos ad dedi
tionem compulerit, ibiq; defectionis autoribus ca
pitali supplicio affectis, dimidium agri Fidenati-
bus ademptū, atq; ijs diuisum qui ad pręsidium vr
bis sunt relicti, tum demum Fidenis captis, frequē
tissimo Latinorum conuentu proscissam illorum

Defectio Latinorū XXIIII. populi ī Ro. coniurant.

perfidiam, qui quietem bello preferentes dum Ro.
amicitiæ studerent Fidenates socios fortissimos,
in miserabilem cladem coniecissent. Hic atroci in-
uidia pacis autoribus orta, Tarquinio & Octauio
cum tota factione adnitentibus, decretum aduer-

 sus Ro.

sus Rom̃.bellum. Populi qui vno tempore in id
conspiratunt fuere, Ardeates, Arcini, Violani, Bu-
bentani, Comi, Varientani, Gabini, Laurentes, La
uini, Labicani, Lanuuini, Nomentani, Moreani,
Prænestini, Pedani, Corcotulati, Satricani, Sca-
ptenij, Setini, Tiburtini, Tusculatu, Telenni, Teli
nij, & Velicerni, vt tantum ex his ad bellum instru
Quæ belli causa sit p̃tẽsa. endum legeretur quantum visum esset Sexto Tar-
quinio & Octauio Mamilio, quibus imperium co
piarum, belliq; administrandi summa publico de-
creto est delata. Cæterum ne non omnia rite fieri
putarentur, legatos Rom̃. mittunt, qui senatui &
populo denunciarent, Rom̃.in Latinorum conci-
lio accusari, q̃ Hettusco bello non solum Arici-
nos vt socios non iuuissent, sed hostes etiam in vr-
bem acceptos hospitio & opibus fouissent, nisi id
crimen diluerent, Latinorumq; se subijcerent iudi-
cio: decretum esse, omni necessitudine Rom̃. nomi
ni remissa, rem ipsam vltione persequi. Haud du-
bie apparebat Rom̃.tam ignominiosam cognitio
nem non recepturos, quippe qui omnium Latino
rum principes diutissime fuissent, parum pristinæ
dignitatis memores credi potuissent, si in eo conci
lio, vbi plures hostes quam iudices essent habituri,
cum Aricinis ignobili popello, de dignitate disce
ptarent. Nec ea opinio fefellit Latinos Rom̃. omni
verborum disceptatione reiecta se ab bellum, qđ
haud dubie instabat, summa ope comparant. Dio-
nysius quia plebs alieno ære degrauata militiam
detrectabat, ingentem curam patrum animos in-
cessisse ait, qua ratione militaris ætas, ea tempo-
rum nouitate in officio contineri posset, discepta-
tumq; sententijs inter M. Valerium, & Appium
Claudium in senatu de alieno ære remittendo, eo
tandem decursum vt ad plebis terrorem, quãdo a
consulibus ad populum prouocatio fieret, magi-
stratus aliquis crearetur, ab cuius imperio nulla es-
Primus Dictator set prouocatio, ac tum primum T. Largium Dicta
torem creatum, nomenq; id ei inditum a Dictandi
quę vellet potestate, siue a dicendo potius, quia nõ
populi suffragio creari contigisset, sed ab vno esset
dictus, qui tum summum in vrbe imperium habe
ret. Neq; enim potestas, alioqui formidolosa, pa-
rumq; a tyrannide distans, inuidioso fuit nomine
oneranda. Hunc creandi Dictatoris morem videri
possunt Rom̃.a Græcis accepisse, quibus vt Teo-
phrastus tradidit in libris, quos de regno scripsit,
Esymnetæ. in certum tempus sibi tyrannos, quos Esymnetas
dixerunt, legere moris fuit, & Mytilenei Pittacum
aduersus exules, simili potestate creasse traduntur.
Macer Licinius ab Albanis, & morẽ ipsum, & no-
men ad Rom̃.fluxisse arbitratus est, quippe qui re-
gia stirpe post Numitorem sublata, sibi annuum
magistratum crearunt eximia potestate, quem Di-
ctatorem dixere. Dictator igitur Sp. Cassium ma-
gistrum equitum dixit. Sumptis deinde fascibus,
vt in medium processit, vnica nouaq; magistrat⁹
species terribilis ciuitati visa est, propositoq; edi-
cto vt omnes sua liberorumq; ac coniugum nomi
Census ciuium. na confestim darent. C. quinquaginta milia ciuiũ
capita ac septingenta promiscue, omnis sexus &
ætatis, in censum retulit. Inde mares, qui per ætatẽ
militare poterant quadrifariam partitus, vnam ex
lectissimis militibus partem circa se esse voluit, al-
teri Cloelium pręfecit, quem habuit collegam in
consulatu, tertiam Spurio Cassio ductãdam dedit,
quæ reliqua fuit cum Spu. Largio fratre suo reli-
quit ad pręsidium vrbis. Mox vrbe digressus, triper
tito ea parte, qua hostes occursuri putabantur,
est metatus. Erant Sextus Tarquinius & Octauius
Tusculi fœderatarum vrbium copias expectantes,
pręmissiq; erant, qui Rom̃.agrum subita excursio-
ne infestarent, in hos Cloelius cum parte equitum, [Fũdunt Latini.]
expeditoq; peditatu missus, modico negocio fudit,
multis quidem interfectis, alijs super hos non pau
cis captis, si qui vulnerati fuerant obligatis vulne-
ribus perhumaneq; a Dictatore appellati, hospita-
literq; habiti, Tusculum sunt remissi, quæ res in
causa fuit, vt soluto hostium exercitu, in annũ pa-
ctæ sint cum Latinis induciæ. Dictator Largius re- [Dictatura qui nõ abierint.]
ductis copijs magistratu se abdicauit, quæ verecũ-
dia potestatis vltro deponendæ quadringentis fer
me annis, vsq; ad L. Syllæ tempora, in posteris ser-
uata est. Ille primus perpetuam induit dictaturam,
nullo finiendi honoris pręstituto tempore, sed ip-
se quoq; etsi sero, deposuit tamen C. Cæsar dictatu
ram semel receptam, nõ nisi cum morte deposuit,
quo accidit vt salutaris magistratus & in extremis
reip. remedijs quæsitus, infamis & execrabilis sit fa
ctus. Sic enim comparatum est, vt potestas & im-
peria, quibus pulchre vtimur, pulchra & vtilia cre
dantur. Contra odio & detestatione digna, vbi in
perniciem multorum, & exitium vertuntur. Secuti
consules Sempronius Atratinus & M. Minutius, [Sempronius Atratinus M. Minutius cõsules.]
quorum nominibus suppressis Liuius sine vllo
horum, quæ Dionysius ordine executus est, men-
tione, Auli Posthumij Dictaturam, a quo Latini
ad Regillum lacum victi sunt, cum T. Ebutij & C.
Vetusij consulatu iunxit. Minutio igitur & Atrati
no consulibus, etsi cum Latinis annuæ erant indu
ciæ, quia haud dubie apparebat, illis exeuntibus,
bellum atrocissimum vtrinq; futurum, publico de
creto mulieribus permissum, vt quæ Latini gene-
ris Rom̃.matrimonio Locatæ essent, quęq; Quiri-
tij sanguinis in Latio apud viros agerent si quę suo
rum desiderio tenerentur, domum remigrandi, du
bium, mutuo ne odio gentis, vt omnis e medio ne
cessitudo tolleretur, an ne commercia vlla, affinita
tis specie, dubiæ adhuc libertati, ea temporum no-
uitate obesse possent. Satis constat Latinarum duas
tantum repertas, quæ Romæ belli tempore esse no
luerunt, quum Rom̃. interim fere omnes ad suos [Ro. genius.]
sint reuersæ, quo intelligi potest, quantum ab ini-
tio suauis fuerit incolentibus ipsius vrbis genius. [Aedes Saturni dedicata.]
Aedes Saturni in eo cliuo, qui ex foro in Capito-
lium ducit, eo anno a Posthumio Comminio pa-
trum decreto est dedicata, eam Tarquinius qui re-
gno excidit, locasse creditur. Alij a T. Largio qui su
periore anno consul fuerat, locatam prodiderunt.
Exeuntibus inducijs, quum Latini studio arma
comparare dicerentur, quo acrius certamen instare
putabatur, eo maior cura patrum animos incessere
vt totis ciuitatis viribus connixi, tot populorum
opes non sustinerent solum: sed in perpetuum etiã
frangerent. Cæterum quia in tam ancipiti rerum
motu Dictatore opus esse videbatur, T. Verginius [T. Vergini⁹ Mallius Posthumius cũsules.]
Mallium Posthumiũ collegam suum (hi enim
consules eo anno erant) Dictatorem dixit. Post-
humius, T. Ebutium magistrũ equitum sibi opta-
uit. Et Latinorum duces cum valido exercitu ad
Regillum Lacum munito loco consederant, eratq; [Posthumius Dictator.]
constans fama, frumento & armis Latinos ab An-
tiatibus & a reliquis Volscis auxilia expectare.
His rumoribus Dictator commotus, priusquã ex
ternis viribus Latinorũ opes, quæ per se satis erãt
Roma. formidolosæ, augerentur, accuratissimo de
lectu habito, ad hostes contendit. Hic vbi Latinos
in conspectu habuit, castra ex aduerso fecit. Secutus
T. Verginius cum altero exercitu, qui aliquanto
eminentiore loco consedit, ita vt dextra læuaq; Ro
mani

mani ſedentes,omnem occaſionem in Romanum
agrum irrumpēdi,ab initio hoſti ademerint.Ebu-
tius interim cum parte equitum Dictatoris iuſſu
ſaltum a tergo,qua commeatus in caſtra hoſtium
portabantur, noctu circumuectus occupat, vnde
quum a Sexto Tarquinio,qui eo occurrerat depel-
li nequiuiſſet,conſtituit Dictator ſedendo vires ho
ſtium frangere.Sed quum ex nuncijs hoſtium & li
teris,quæ interim fuerant interceptæ, Poſthumius
didiciſſet,Volſcorum validiſſimas cohortes pau-
ciſſimis diebus,Latinis auxilio affuturas,tum veri
tus,nec cum longe maiore exercitu ſibi dimicādū
eſſet,priuſquam Volſci adeſſent,ſtatuit acie confli
gere.Liuius omnia celerius acta ſcribit, vt Latino-
rum agmen in tuſculano agro fuerit Romanis ob-
uium,ibiq; vulgato rumore Tarquinios in eo ex-
ercitu eſſe,prę nimio odio ſuſtineri Romanum mi
litem nequiuiſſe,quin ſubito manum confereret.
Latinorum acies in læuo cornu Sextum Tarqui-
nium habuit,in dextro Octauium Mamilium, in
Latinæ medio T.alter Tarquinij filius, vbi Romani exu-
aciei diſ- les erant,procurabat.Equites & in cornibus, & in
poſitio. media acie,tripartito inſtructi ſteterūt. Poſthumi⁹
Ebutium magiſtrum equitum Mamilio obiecit,
Sexto Tarquinio Verginium conſulem, ipſe me-
diam tenuit aciem T.Tarquinio & exulibus occur
ſurus.Romani qui in procinctu ſtetere,ad quatuor
& viginti milia peditum fuere,equites ad duo mi-
lia . Latinorum peditum quadraginta ferme mi-
lia,tria equitū.Circuire Latini duces aciem, ſuoſq;
ad pugnam fortiter capeſſendam hortabantur,ad-
dere & præceps,vt vincere in animum inducerēt,
neq; vires,neq; duces,neq; fortia exempla in prçlio
defutura.Poſthumius paucitatem ſuorum intelli-
gēs maiore hortatione opus eſſe ratus,ſenatorij or-
dinis quicunq; aderant , quiq; ordinem in caſtris
ducebant,iuxta ſe locatis, priuſquam in aciem ſit
deſcenſum,ita ſuos pro concione affatus dicitur.
Oratio Dij immortales in quorum poteſtate ſunt omnia
Poſthu- auſpicijs,extis, diuinatione,nobis victoriam pol-
mij. licentur viri fortiſſimi, quanquam ſi nulla etiam
ſigna adeſſent,quia pro patria,pro penatibus, pro
templis,aris & libertate dimicamus, felicem pu-
gnæ exitum expectari oportebat. Norunt iamdu-
dum ſuperi noſtram & Latinorum cauſam,perfidi
illi,iniuſti,ingrati, qui contra fœdus & amicitiam
noſtram,oppugnant,cognatum populum,beneq;
de ſe meritum armis laceſſunt, quæ iniuria, quo
maior eſt,eo maiores, dijs ipſis, nobiſq; vt ſpero,
Sentētia. dabunt pœnas.Differuntur interdum, vt maiora
acerbioraq; ſint,debita ſupplicia. Cæterum opor-
tet nos viri fortiſſimi, nihilo ſecius adniti, vt vi-
ctoriam ex hac acie reportemus . Fauent enim dij
pietati,fauent iuſtitiæ,ſed huic quæ non imbecil-
lis,non ignaua ſit, neq; enim illi ſponte proiectū
erigunt,ceſſantemve in vltionem ſuſcitant,ſed in
acie ſtantem,pia & honeſta tuentem iuuant, ſuoq;
protegunt numine. Habetis igitur, vt dixi, quum
deos propitios, tum multa alia, quæ victoriam
ſperare iubent,etenim omnes qui in acie ſtamus,
inter nos noti ſumus, eiſdem legibus, eiſdem ſa-
cris aſſueti,idem mos,eadem diſciplina.Nemo hic
adeſt cuius virtutis non adſint teſtes: hic & lauda-
tores plurimi.Contra,illi ignoti inuicem,tyrones,
nuper ad arma compulſi,non ipſi ducibus non du
ces ipſis adhuc ſatis noti ac ſi rei bellicæ non exper
tes: ijdem tamen vinci potius quam vincere aſſue-
ti.Præterea commune periculum neceſſitatem no
bis imponit ſtrenue dimicandi : vt libertas, pena-
tes,liberi,coniuges,neceſſitudines omnes, ſint no
bis icolumes,vt nos ipſi ſalui eſſe poſſumus: quo
rum vita ex hac vna pendet pugna.Proponite quę
ſo ante oculos,quali ſit victoria vſurus,hic qui ty-
rannus maluit inter ſuos eſſe, quam rex.Qui ciuita Anticul⁹.
tem in qua natus erat & educatus, tot cædibus,exi-
lijs,incendijs,direptionibus,deformauit,preſſit,af-
flixit.Malo vos animo concipere hæc, quam fan-
do ominari,quæ mala luce illa,qua ſeruitutis iugū
recipere coacta eſſet,miserę ciuitati euentura eſſent
Optandum tum quidem omnibus foret, vt terra
ſubito hiatu ciues & mœnia vna cum ciuibus ab-
ſorberet,aut cœleſti flamma omnia cremarentur.
Sed ſpero cum deorum præſidio,tum virtute ve-
ſtra viri fortiſſimi factum iri, vt talia non ſint no-
bis timenda,quin læti potius atq; hoſtium ſpolijs
honuſti ex hac acie in vrbem ſtabilita libertate abi
turi ſitis.Nec poſtremo vos moueat,ꝙ hoſtes nu-
mero prçſtent,audacia & virtute,ad victoriam,nō
numero opus eſt. Addeq; ꝙ plures inuiti arma ſunt Sentētia.
capere coacti,ſciuntq; ſe non ſibi , ſed Tarquinio
pugnare,quo credibile eſt omnes,non tam aciem
hanc quam ex aduerſo vident oppoſitā, quam fu-
gam circunſpicere,ſed fac ſtudium quoq; vincendi
adeſſe.dicite quæſo an ne ſando aliquando auditū
eſt,numeroſos exercitus a quāpauciſſimis ſupera-
ri contigiſſe: virtus ferrum in hoſtem vibrat, non
dextera,hæc vim infert,hæc vulnerat,hæc ordines
ſoluit,ſolutos in fugam vertit,ſi hanc in aciem co
mitem,ſi ducem habueritis,viri fortes, vicim⁹. Ite
igitur & ſpem pulchram,pulchrorum operum du
cem in prælium ferte, veſtraq; dextera libertatem
ſtabilite,patriam ſeruate,parentes, vxores , liberos
protegite. Ad quod ipſum non tantum gloria, & Perora-
ęmulatio,ſed neceſſitas quoq; ob periculum quod tio.
omnibus æque inſtat, vehementer hortatur, & im Pugna
pellit.Hac ille oratione vſus, concionem in ſuos acris.
ordines dimiſit,nec ita multo poſt canentibus ſi-
gnis,vtrinq; eſt concurſum,a leui armatura primo
pugna inita,mox equites conflixere: Latinis, quia
equitatu præſtarent,ea parte prælio defungi feſti-
nantibus,contra Rom.ſumma ope nitentibus, vt
audaci congreſſu hoſtium ferociam frangerent.Fit
itaq; acre prælium,hinc fiducia,inde neceſſitate,ad
uerſas acies comittentibus.Macer Licinius, & Li-
uius eum ſecutus Tarquinium ſuperbum pugnæ
interfuiſſe prodiderūt,qui in Poſthumium Dicta-
torem media acie verſantem temere inuectus,a la-
tere ictus,ægre ſuorum occurſu ſit in tutum rece-
ptus.Dionyſius quia rex iam nonagenarius eſſet,
negat id fieri potuiſſe.At Ebutius,quod ſatis con- Octauij
ſtat,læuo cornu in Mamilium impetum dedit,nec & Eburij
veniens ille hoſtem fefellit, ſed euntem intuitus, cōgreſſ⁹.
in eum confeſtim Tuſculanus dux equum conci-
tat.Romanus Octauium percuſſit, quem modice
vulneratum,ſui in medium accepere,Ebutio bra-
chium eſt traiectum,cuius dolore,cum telum tene
re non poſſet,pugna exceſſit.Octauius nihil vulne
re deterritus in pugnam reuerſus,vbi ſuos percul-
ſos vidit,Rom.exulum cohortem,cui T. Targni⁹
prçerat,acceſſit.Liuius L.non T.prenomen vſur-
par,Is quia maiore pugnabat ira , ſubdito occurſu
ea parte pugnam reſtituit,tum ibi M.Valerius Pu
blicolæ frater,gloriæ cupiditate accenſus, vt cuius
familiæ eiecti reges decus eſſent , eiuſdem cæſi
quoque forent , Tarquinium iuuenem pugnam
ferociter clentem , infeſto petit ſpiculo . Decli-
nauit ille paululum Roma . temere inuectum ,
inde ex tranſuerſo adortus, letali vulnere tranſ-

 figit.

Marci Valerij casus.

figit. Defluxit ille currente adhuc equo ad terram, armis super corpus labētibus. Sensit Posthumius tanti viri casum, cæterum intuitus ea parte gradū a suis referri, termq; ad fugam spectare, lectissimam cohortem, quam pręsidij causa circa se habebat, eo statim iubet occurrere, imparq; simul, vt quē suo tum fugientem viderint pro hoste habeant. Ita ancipiti metu, Rom. in pugnam conuersi, auctiq; cohorte vna, quę tum primum nouis viribus p̄lium inibat, exules cædunt. Hic quoq; recentior inter duces pugna orta, Octauius exulum cohortem a Dictatore circunuectam conspicatus, aliquot ex subsidiarijs manipulis secum in primam aciem traxerat, quem armis & veste insignem T. Herminius legatus, fortiter adortus, multo maiore vi, quam nuper magister equitum feriens, vno ictu per lat⁹ traiectum peremit, ipse dum exanimem spoliat,

Octauij Mamilij interitus

veruto vel, vt Dionysius ait, gladio pcussus, haud multo postquā victoria relatus est in castra, media curatione expirauit. Cœperat iam pedestris acies haud vno loco laborare, qum Posthumi⁹ ad equites aduolat, iubetq; vt fesso iam pedite, ad terram desilientes, pugnam capessant, paruere illi confestim dicto, equisq; post se relictis in hostem procurunt, parmasq; pro antesignanis obijciunt. Horū accessu restitutum est pedestre prælium, tum multo ferocius pro se quisq; pugnat, ducesq; vtrinq; instare, nunc hortando, nunc militaria munera obeundo, suas partes iuuare. Tum ibi Sextus Tarquinius, Rom. equitum globo circunuēctus fortiter,

Sextus Tarqni⁹ interficit

vt Dionysius ait, dimicans occubuit. Liuius Gabijs eum perijsse scribit. Tarquinio cadente hostes perculsi cessere primo, mox inclinante fortuna, aperta fit fuga, equites receptis equis instant, fugientibus, instat & tota peditum acies, passimq; Latini cæsi, quum Roma. tergo hærentem, ad vallum traxissent, proposito a Dictatore pręmio huic qui primus secundusq; hostium vallum transcendisset, priusquam Latini a pauore & fuga se reciperent, castris exuti sunt, nec minor hic cædes quam in fuga est edita, ex tribus & quadraginta Latinorum milibus vix quarta pars pugnæ superfuit. Miraculo fuit, q medio certamine equites duo, forma & statura augustiore humana, Posthumij & aliorum oculis fint in acie obuersati, Latinorum equitatum propellentes, ijdemq; post Latinorum fugā inclinante iam die, Rom. visi, militari habitu, tanquam pugna nuper egressi, equorum sudorem abstergentes, abluentesq; equos ad aquarum scaturiginem, secus ædem Vestæ lacum facientem, ex hisq; primo auditum, Latinorum pubem ad Regillum lacum eo die cæsam. Inde quia ex oculis euanuissent, nec requisiti vspiam extarent, vulgo est creditum, Castorē & Pollucem eos fuisse, qui rem Rom. acie iuuissent. Cæterum siue species illa, quæ in pugna conspecta est, in causa fuit, siue quod equitum opera precipua in eo prælio enituit, satis constat, Posthumium prælio illius die Castoribus ædem vouisse, quæ supra Rom. forum postea fuit

Lacus Iuturnæ.

extructa, iuxta fontem ipsum, qui Iuturnę est dict⁹, vbi idibus quinnlibus, quo die prospere in Latinos pugnari contigit, publice iam inde quotannis est sacrificatum. Quo sacro perpetrato, transuectio equitum de more sequebatur, vt equites olearum ramos coronati, purpureisq; subtegminis punicei togis amicti (Trabeas id vestimenti genus veteres dixere) a templo Martis, quod extra pomœrium fuit, digressi, per forum ante ciuitatis ora multo fauore & lætitia pręteruehebantur. Sed institutum illud omnino recentius, adeoq; populare, vt

Castoris & Pollucis tēplū.

Quid Trabea.

Maximi cognomen Fabiorum familiæ intulerit, vt quidam tradunt. Postridie quam pugnatum erat, quum Posthumius pro concione de pręmijs agere cœpisset, ecce tumultuoso affertur nuncio, recentem hostium exercitum aduentare. Erant hi Volsci qui, vt Latinis se iungerent, domo profecti, omnium adhuc rerum ignari in proximo consederant. Verum vbi ex ijs, qui cæde dilapsi fuerāt,

Aduent⁹ Volscorum.

res Latinorum perditas audiuere, consultare cœperunt, pergerent ne porro ire ad Rom. castra, vt recētes fessos, integri vulneratos adorirentur, an retro confestim abirent. Fuit & alia sententia, quę tutior visa est, & specie quidem honestior, re tamē fœdissima, vt in castra mitterent, qui Dictatori victoriā gratularentur, dicerentq; Volscos auxilia Rom. ferentes in proximo castra habere, ipsi interim oīa circunspicerent, ac si Romanorum res ex proxima dimicatione ita accisæ viderentur, vt tuto belli fortuna tentari posset, eundum esse in aciem, si minus, nouas ex domo copias accersendas. Volscorum legati, vbi in castra venere, fraudis conuicti, parum abfuit quin violati sint, iussu tamen Dictatoris dimissi: expediebatq; se Romanus ad pugnā in sequētem diem. Volsci nocte quæ diem legationis secuta est, quam maximo potuerunt silentio, in pacatū abierunt. Posthumius de fuga hostium certior factus, Romam victorem exercitum reduxit. Triumphans vrbem ingressus est, quinq; milia hostium & quingentos pręter cæteram pręam præ se agēs. Et hæc in Latio domi forisq; a Rom. gesta post Hetruscum bellum ad Regillanā vsq; pugnam, quo temporis sapatio, anni circiter septem interfuerūt.

Volscorū fuga.

Interim vero (nam in id tempus incidit Darij regis celebris illa in Scythas expeditio) Megabyzus qui in Europa fuit cum exercitu relict⁹, Perinthios ex Hellespontijs bello subegit, quanquam iam antea Perinthiorum opes fuerant a Pæonibus accisę. Pæones ad Strimona Thraciæ fluuium olim sedes habuere, fueratq; iam semel atq; iterum inter eos ex prouocatione dimicatum, eratq; vir viro congressus, equus equo, canis cani, duobusq; certaminib⁹ Perinthij victores, postremo ociosi pæanaq; carmen canentes, subito hostium incursu oppressi, pene ad vnum perierunt. Tum quia inualidæ erāt Perinthiorum vires, facile Perinthus est a Megabyzo subacta. Longe deinde ac late sunt Persica arma per Thraciam euagata, multęq; interim gentes iugum accepere, siquidem iussus erat Megabyzus totam Thraciam armis subigere. Fuit gens ipsa secūdum Indos omnium maxima, minimeq; expugnabilis, vt Herodotus credidit, si ipsis gentibus de summa rei conuenisset. varia illis nomina, cæterum mores fere ijdem omnibus, pręterquam Gethis & Thrausis. Gethę se non mori persuasum habuere, sed ad Salmoxim dæmonem quēdam, post fatum migrare. Horum fuit sagittas in cœlum mittere, quum tonitrua fierent, aut fulguraret. Thrausis circa suorum natalia id moris fuit, vt infantem in lucem editum propinqui circunsederent, comploraréntq; nascentis sortem, recensentes quibus periculis & ęrumnis homo nasceretur. Contra fato defunctos, per lusum & læticiam sepulchro inferrent, omnibus eum miserijs liberatum arbitrantes & ob eam rem perpetuam felicitatē adeptū. Fuerūt pręter hos Thrachū quidam, supra Crestones habitantes, quorū propriū fuit plures habere vxores, ac quæ omnium maxime a viro dilecta esset, eam supra defunctum iugulari, dariq; id vulgo felicitati & honori. Contra quæ superstites fuissent, calamitatis & dedecoris loco vitam agitabant. Cæteri.

Getharū mores.

Thrausorū mores

Crestonum mores.

Thraces

Thraces filios veteri instituto palam venditare,
nec virgines a parẽtibus & ꝓpinquis asseruari faci
lis virorũ cum his congressus. Vxorum pudicitiã
solicitius custodiunt, emuntq; a parentibus fronte
notis insignitas, generosum id iudicatur. Ignobili
tatis argumentum sine his esse, ociari, ex rapto vi-
uere pro re honesta haberi. Contra agros colere ꝓ
Thracũ reliquorũ mores — despicatissima. Atq; hi olim Thracum mores pre-
cipue insignes. Martem vulgo, Liberum, Dianam,
& Mercurium religiose colere, perq; eum solum iu
rare sui generis autorem arbitrati. Eorum quidam
maxime ad Aquilonem reposti Sigynnæ nomine
pusillos dicuntur equos habere, hirsutos, curruí
magis quam hominum gestationi idoneos. Sed
dum Megabyzi ductu Darianæ copiæ Thraciam
Pigres & Maryes fratres. — obtinent. Pigres & Maryes fratres Pæoniæ gentis
ad regem qui Sardibus in Lydia consederat, vene-
re, sororẽ eleganti forma secum habentes. Erant hi
tyrannidis cupidi, & vt viam se Dario insinuandi
inuenirent, obseruato regis in suburbana loca ac-
cessu, sororem mittunt aquatum. Trahebat puella
equum brachio alligatum, vrnamq; capiti baiulãs
inter eundum pensum ex collo trahebat. Miratus
rex puellæ formam, sed plus omnino peregrinum
habitum, quippe qui neq; Medicus esset, neq; Lyd⁹
misit qui eam ad se ducerent, tum interroganti re-
gi, quænam mulier esset, & vnde, fratres in eam oc
casionem iandudum intenti, sororem esse aiunt, se
Pæones esse. Tum sciscitanti regi ecquinam homi
num essent Pæones, Strymonis flu. qui haud pro-
cul Hellesponto flueret, accolas eos esse responde-
runt, fuisseq; Teucrorum coloniam: iussi deinde di
cere an mulieres ibi omnes ita operosę essent, quũ
sic rem habere dixissent, mandat Darius per literas
Mulieres Pæoniæ operosæ — Megabyzo, vt Pæonas armis subigeret, sub-
actosq; cum vxoribus, & liberis ad se in Asiã mit-
tendos curaret. Senserunt Pæones Persica in se ar-
ma moueri, occurreruntq; ferociter ad Hellespon-
tum, vt locorum angustiis insessis, cum Darianis
ex loci opportunitate dimicarent. Megabyzus ex-
plorato hostium consilio, procul a mari per supe-
riora loca ducẽs, in eorum oppida pręsidiis spolia
ta, ex improuiso impetum fecit, nulloq; negocio
occupat. Ea clade perculsi Pæones (domo em̃ abe-
rant) soluto exercitu, passim quisq; ad sua dilapsi,
Pæones bello subigũt. — iugum accepere. Ita Pæones deditī, Pæople, & qui
ad Prasiadem paludem incolebant, sunt in Asiam
traducti. Dicuntur mortales plurimi intra paludẽ
agere, pensilia habitantes tuguria, filiosq; adhuc
paruulos pede vno alligari, ne casu aliquo lapsi pa
lustri voragine periclitantur, vulgo piscibus victi
tant, quorum facilis ibi captura, Mitumq; equis &
subiugalibus pisces in pabulum prębere dicuntur.
Darij legati in Macedoniã missi — Misit deinde Megabyzus septem Persas in Mace-
doniam ad Amyntham regem, qui terram & aquã
Dario peterent, dedit eam Amynthas, hospitali-
terq; legati ab eo inultati. Vbi vero in multum vi
ni prouecti sunt, laudarunt Persæ regis liberalita-
tem, magnificumq; epularum apparatum vnum
regali cœnæ deesse pręclicantes, quod vulgo Persi
cæ gentes facerent vt & fœminæ conuiuiis inter-
fuissent. Ibi Amynthas patrio more excusato, con-
tra eos cœnantes ex domesticis forma & ætate exi-
mias collocauit. Tum illi vt propius admouerent
postularunt Vbi in eo quoq; indultum est, impu-
denterq; admotas attrectare sunt ausi, ira simul &
indignatio subiit senis animum, sed Darii poten-
tiam veritus, dolorem suum & dedecus dissimula-
uit. Contra furebat animo Alexander filius, iraq;
æstuare ferox adolescens, fœdasseq; continuo cæ-
de hospitales mensas, nisi patris veritus præsen-
tiam, quem ab eo flagitio abhorrere sciebat, iræ tẽ-
perandum putasset. Demum ad multam noctem
sene in cubiculum ablegato, pollicitus Alexander
legatis mulierum concubitum, petit ab eis vt tan-
tisper darent illis veniam, dum irent lotum corpo
ra, interim si ita videretur, subirent ipsi hospitalia
cubicula, daturum se operam, vt non multo post
puellæ cuiq; sua ordine adessent. quod quum illi
iam vino graues fecisset, muliebri cultu adolescen
tes ferro succincti, ad eos ingressi, Alexandri iussu
persas obtruncant, nec maiori animo domesticam
contumeliam Alexander vltus est, quã postea pru — Legati Alexandri opera Interficiuntur.
dentia & sagacitate patratam cædem occultauit, so
rore etiam sua Gygea Bubari matrimonio locata,
qui ad inquirendum legatorum casum in Macedo
niam venerat. Megabyzus post Pæonas victos in
Asiam ad regẽ profectus est, cuius consilio Histięũ
Milesiũ virũ prompto & sagaci ingenio, qa Myr
cinum opportuno ad bellum loco ad Strymonẽ
ædificaret, per speciem colloquii. Sardis accersi-
tum inde penes se habuit testatus rem preciosissi-
mam esse, amicum solertem & bene consulentem.
Nec ita multum deinceps moratus Astreo secum
abducto ex Lydia Susa Darius reuersus est, Arta-
pherne fratre pręfecto Sardibus relicto, oræ autem
maritimæ Othane, cuius patrem Sysannem, quia
pecunia corruptus parum integre iudisset, Camby
ses interemit, interemptoq; corium detraxit, detra-
ctum in lora concidit, quibus tribunal quo ille se-
dens officio aberrauerat intendit, ibidemq; Otha- — Othanis tribunal.
nem filium sedere imperauit, identidem admonẽs
vti memoria teneret ex quo tribunali ius diceret. Is
Othanes Byzantios & Chalcedonios cepit, & in
Troade Antandrum: mox classe a Lesbiis accepta
Lennum & Himbrum a Pelasgis ea tempestate ha
bitatas Dario subegit. Sed quum Othanes hæc ge-
reret, Ioniæ terræ status, qui plures annos non sen
serat externa arma, in atrocissimos belli casus, exci
diumq; miserabile incidit. Fuerant aliquãto prius
Milesiorum res domestica seditione concussæ, erãt
Milesii & ipsi Iones. Postremo malorum quæ in- — Iones. Milesii.
uicem perpessi fuerant satietate capti, Parios dome
sticarum contentionum arbitros Milesii fecerunt.
Hi quum Miletum venissent, omniaq; ruinis op-
pleta cernerent, campestrem regionem perlustrare
se velle pronunciarunt. ibi siqua pędia nitidiore — Pariorũ sapiens iudiciũ.
cultu oculis occurrebant, eorum qui possiderent
nomina perscribere, mox in vrbem reuersi, popu-
loq; ad concionem vocato, vrbem his ministran-
dam commisere, quorum fundos optime cultos in
uenissent, pręfati videri sibi eos ita publica vt sua
curaturos. Cæteri quorum res incultę repertę sunt,
quia seditionum studiosi propria neglexissent, me
lioribus paterent. Atq; in hunc modum Parii
Milesiorum ciuitatem, vtili ad ciuilem vitam in-
stituendam exemplo, composuisse dicuntur. Vene
rant igitur, quod ad primos Ioniæ motus attinet,
per id tempus Miletum ex Naxo insula ciuitatis
principes a plebe eiecti, hiq; ab Aristagora Histiæi
qui Susis apud Darium agebat, consobrino preci-
bus contendere tractabat tunc is rem Milesiam
pro Histiæo, ut se Milesiorum opibus in patriam
restitueret. Aristagoras futurum ratus, vt si suo be- — Aristagoras Naxii belli consiliator.
neficio Naxios domum restitui contigisset, ipse
Naxiorum opibus ad libitum potiretur, circun-
spicere cœpit animo, qua potissimum ratione illis
reditum conficeret. Nec Milesiorum opes eas esse
arbitrari, quę Naxiis tuto opponi possent, qui
pręter longas naues, quæ multæ numero essent,

octo haberent scuratorũ milia, ad Artaphernẽ Da-
rij fratrem in Lydiam profectus, Cycladũ insularũ
vnã Naxum pecunijs esse & seruitijs egregie opu
lentã docet. Addit insulam ipsam esse Ioniæ pro-
pinquam. Videri proinde sibi quando Cycladum
nulla adhuc sub Dario esset, non ab re futurum, si
ad eam subigendam, reducendorum exulum prę-
textu naues mitterentur. Certo scire se Parum &
Andrum insulas, quæ cum Naxijs sentirent, Persi
cis opibus simul concessuras, quæ res ad Euboeam
insulam, haud Cipro multo inferiorem occupan-
dam, viam patefaceret. Maius omnino id negociũ
Artapherni visum, quã quod iniussu regis moue-
re debuisset. cæterum Darij literis confirmatus ad
quem de noua expeditione scripsit, ducẽtas naues
Persico Ionicoq; apparatu, Megabate duce, ex A-
Ducũ dis chemenidarũ gente, Artaphernes in Naxios instru
cordia p- xit. Is Aristagorã expeditionis duce accepto Chiũ
niciosa. applicuit velut mox inde in Hellespontum factu-
rus vela, sed re ipsa primis aquilonibus in Naxum
transmissurus. Hic contentione inter Aristagoram
& Megabatẽ de principatu orta, quum dux Persa
Scylacem Mindium ob nauim parum diligenter
noctu in statione asseruatam, vinxisset, vinculaq;
ei Aristagoras ademisset, iratus Megabates occulte
misit, qui Naxijs eorum quæ pararẽtur, consilium
explicaret. Cuius periculi Naxij admoniti, confe-
stim omnia ex agris in vrbem comportarunt, op-
pidoq; ad tempus valide cõmunito, quatuor men
sium obsidionem facile pertulerunt. Attulit vul-
go ea res multum inuidiæ Aristagoræ, vt vanæ ex
peditionis autori, sed atrocius illi odium est a mili
tibus ortum, vbi promissum ab initio stipendiũ
non est eis redditum, eratq; ille per hæc vehemen-
ter de se Milesiaq; procuratione solicitus, quum p
opportune ab Histięo, qui Susis erat, occulte est ad
defectionem impulsus. Videbat ille omnem sibi
spem in Ioniam redeundi pręcisam, nisi ipsius ter-
ræ statum mutari contigisset, ad quem componen-
Histiæus dum sua opera opus esset. Vt sibi igitur hac vna,
serui ca- qua patebat, via reditum conficeret, seruorum fide
put in- lissimo caput abrasit, pauca deinde verba quibus
scribit. ad defectionem Aristagoram hortabatur, cum si-
gnificanter impressit, habuitq; nuncium tandiu pe
nes se, donec capillus altiusculæ renatus, latentib⁹
notis tuto in viam dari iussus est. Tum domestici
negocij pretextu ad Aristagoram mittit, tantũ ver
bis monitum vt quum in Ioniam venisset ab Ari
stagora peteret, vti sibi capillum detonderet. Ari-
stagoras cognita per hæc Histięi voluntate, nouã-
datum rerum occasionem, velut diuinitus oblatã,
libens arripuit, seditiosissimi cuiusq; cetu ad se vo-
cato, cum his primo de Milesiorũ defectione egit:
variatum est nonnihil sententijs, at posteaquã res
decreta est primum omniũ placuit regem classem
occupari, quæ nuper ex Naxo reducta, Miunti ad-
huc erat. Iagoras eo missus est a quo classiarijs duci
bus inopinato accessu oppressis, facile Aristagoras
cæteris est copijs potitus. Tum ille ne sibi sed suis
defecisse videretur, reipublicæ formam Mileti pri-
mo constituit, vt assertæ libertatis studio Milesij
operam sibi diligentius nauarent. Autor deinceps
fuit cæteris Ioniæ ciuitatibus, vt tyrannis per par-
tes eiectis, sese in libertatem vindicarent. incredibi
le dictu est, quanto successu res breui acta sit: quicũ
q; in tota Ionia tum tyranni erant, paucis diebus
alij alio casu, aut cæsi, aut in exilium pulsi sunt, &
Coes. in his Coes Mytileneus, qui multitudinis incursu
est lapidibus, obrutus, reductoq; per hæc in singu-
las ciuitates reipublicæ forma, annuisq; magistrati

bus creatis, Aristagoras ratus magna aliqua opus
esse societate Lacedęmonẽ nauigauit. Erat tum rex
Cleomenes Anaxandridæ filius, quoniam fratrũ
maximus natu esset, etsi parum alioqui cõpos mẽ
tis haberetur, regnabat tamẽ. Dorileus eius frater, Dorile⁹
qui ingenio longe præstabat, ægre ferens stolidũ qbus sit
fratris ingenium sibi in administratione prælatũ, casib⁹ ia-
Lacedæmone excessit, colonisq; secum abductis, ctatus.
in Aphricam nauigauit, vbi apud amnem Cyni-
pem locum totius Aphricæ pulcherrimum cõmu-
niuit. Triennio post a Macis & Carthaginiensibus
eiectus, in Pelopõnesum nauigauit: hic Anticaris
Elonij consilio vsus, oraculi volũtateq; prius explo
rata, in Siciliam nauigauit, Italiæq; orã legens Cro
toniatis auxilium tulit aduersus Telyem Sybari-
tarum regem: In Siciliam deinde aucta classe dela-
tus, consilio Heracleæ apud Erycem condendæ, q̃
regio Heraclidarum esse diceretur, verum a Phœ-
nicibus & Egestanis superatus occubuit. Eurileõ,
qui se illi comitem in Italia dederat, quiq; infelici
illi pugnæ superfuit, Minoam Selinuntiorum co-
loniam occupauit, Monarchiaq; Pythagorę subla
ta, ipse Selinuntis tyrannidem inuasit. Aristago-
ras vbi Spartam venit Cleomenem allocuturus, Tabula
ęream secum, vt dicitur, habuit tabellam in qua to Aristago
tius terrę erat ãbitus incisus, mare & flumina circũ ræ.
quaq; errantia, ipse in hunc modum regem affatus Oro Ari
dicitur. Miraberis fortasse Cleomenes, quo consi- stagoræ
lio vel necessitate potius adductus, ex Ionio, per tã ad Cleo-
vasta maria, huc venerim, sed haud ab re fuit id face menem.
re. Ionum progeniem pro libera seruam esse quũ
nobis ipsis dedecus dolorq; maximus est, tum ve-
ro vobis Lacedæmonijs, eoq; maior, quo cæteros in
terra Græcia fama, & virtute antecellitis. Qđ quũ
ita sit, eripite nunc quæso Iones consanguineos ve
stros a seruitute, quod præstare (adsit modo volun
tas) facile potestis. Neq; enim Barbari, quibus ser-
uire cogimur, strenui sunt, quum vos contra, virtu
te rei bellicæ pręcipium situs nomen adepti. habẽt
illi quod ad bellum attinet, arcus, breuia spicula,
longas brachas, longasq; capitibus cristas, ac per
hoc captu faciliores. Arma, quis non videt? si quis
vestraria respiciciat, contemptu ac pene risu digna.
Est ad hæc tantum ijs quibus illi imperant, diuitia
rum, quantum haud cæteris vniuersis. Aurum, ar-
gentũ, æs, variæ preciosæq; vestes, iumenta, mãci-
pia, quibus omnibus, velitis modo, haud dubie
potiemini. Sunt Ionibus affines Lydi, qui terram
incolunt, tum aliarum rerum, tum argenti & auri
feracissimam: his Phryges adiacent ad auroram, pe
corum copia, & terræ vbertate, omnium quos
noui beatissimi: Vicini Cappadoces, quos nos
Syros appellamus, mox Cilices huius maris ac-
colæ, in quo Cyprus est quę annuum pẽdit Dario
tributum. Attingunt Cilices Armenij & ipsi rei
pecuariæ supra modum abundantes. Sequuntur
Matieni, quorum terræ Cyssia est confinis, in qua
Coaspes est fluuius, hic Susa sunt, vbi Darij regia,
Persici thesauri, commõstrareq; ille interim hæc
omnia ex tabellæ figuratione. Hanc vobis vrbem
capere si obtigerit, iam cum ipso Ioue opibus vos
Lacedæmonij certetis licet. Nec pro Messenij agri,
quod sæpe fecistis, angustia vobis est bellandum,
neque pro Archadiæ pascuis, Argiuique agri
sterilitate, vbi nihil auri est, nihil argenti, ni-
hil prędæ, periculi vero multum, merito Spar
tani post hac imprudentes haberi poterunt, si
potiundæ Asiæ occasione oblata, aliud quip
piam, quum nihil sit in terris opulentius, opta- Perora-
bunt. Quum Aristagoras hæc dixisset, Cleome- tio.
nes

nes triduũ petijt ad respondendũ. Tertio deinceps die hospitem ad se vocatum Cleomenes percõtat, quot dierum iter ab Ionio mari esset ad Darij regiã. Tum ille, vt vere ita parum accurate trium mensium respondit. Tam procul ergo domo, Cleomenes ait Lacedęmonios abducendos putasti Milesie hospes, ausus insuper eam victoriã facilem appellare, quę per tam longa terrarũ spatia sit quærẽdaꝗ tam procul terminanda, vt si in fidem recipiendæ tot gentes essent, nõ debellandę, vix ætas hominis tanto suffectura esset negocio? Quare ab hinc cum temerario isto cõsilio, ac priusquã sol occidat procul hinc facesse. Nec alio Aristagorã verbo Cleomenes dignatus, domũ abijt. Ille cum grandi pecunia domi promissa, precibusq; insuper adhibitis, regis aĩm fatigasset, nec flectere potuisset, ex Sparta infecta re Athenas nuper tyrannide liberatas nauigauit. Siquidẽ Hipparcho Pisistrati filio & Hippię tyranni fratre in Panathenaica pompa, Aristogitone & Harmodio apud Leucoriũ Phanũ interfecto, Hippiasq; aliq̃to infestius Alcmeonidas & alios exules, qui per eam cædẽ reditũ in vrbẽ tentarant, insectaret, Alcmeonidę Lypsindrio super Pæoniã cõmunito, ab Amphictionibus, erat id amplissimũ Græciæ conciliũ, templũ Delphis ædificandũ cõduxerunt, vt ex ea reu berior sibi materia pararet novanũ rerũ in Pisistratidas moliendarũ. Extruxerunt tum illi templũ, multoq; sumptuosius, q̃ pacti essent, ex pario lapide interiora templi contexerũt. Hoc itaq; prętextu Alcmeonidę circa Delphos sedentes. Pythiã pecunia corruperunt, vt quoties viri Spartiatæ eo venirent, siue publice, siue priuatim, oraculũ consulturi, Athenas illis proponeret liberandas. Qua demũ voce Lacedæmonij cõmoti Anchimoliũ Asteris cum exercitu mittunt ad Pisistratidas Athenis eijciendos, tametsi Spartani nominis veteres hospites, antiquiora tamen habenda rati diuina iura q̃ humana. Anchimoli⁹ copias ad Phalerũ exposuit. Erat is locus haud procul Athenis, inter Pyreum & Alimusiũ. Miserant interim Thessali mille equites cum Cinea rege viro Comeo auxilio Pisistratidis, qui suis sociorũq; viribus freti, Phalereorũ planitie in hunc vsum purgata, equitatu repente immisso, Spartiatas cum multa cæde ad naues compulerunt, eorũ duce Anchimolio obtruncato. Nec ita multo post Lacedæmonij, reparato exercitu, cũ Cleomene Anaxandridæ filio, terrestri itinere, in Atticã venere, quibus quũ Thessalus equitatus ferociter occurrisset, primo congressu disiectus est: pauci ex teterrima illa cæde in Thessaliã abierunt. Cleomenes ad vrbem progressus, vna cũ his, qui tyrannidẽ infensæ oderant, Pisistratidas intra pelasgicum murũ redactos obsedit, neq; Spartiatæ eos oĩno eijcere, quippe q cibo erant & potu optime instructi. Tenuit itaq; obsidio aliquot dies, Spartanis inde abeuntibus interceptisq; Pisistratidarũ liberis, qui procul domo occulte ablegabant, ne quid crudelius in suos statueretur, pacti sunt cum libertatis assertoribus, vt filijs receptis, intra quinq; dies ex Attica excederent. Athenis igitur Pisistratidæ digressi in Sigæũ, quod est supra Scamandrũ, concesserunt, quũ sex & triginta annos Athenis rerũ potiti essent, ipsi ex Pylo a Neseo oriundi. Et hoc quidem modo tunc Athenæ a tyrannis liberatę fuerant. Cæterũ quib⁹ deinceps casibus ipsa iactata sit ciuitas, post Pisistratidarũ tyrannidẽ sublatam, ad Aristagorę aduẽtum haud quidem alienũ erit ab historia explicare. Sed motus illi rerum, ex Clisthenis & Isagoræ in Rep. administrãda ęmulatione orti videri possunt.

Aristagoras Athenas proficiscit.

Alcmeonidę Delphicũ tẽplũ ædificant.

Lace. vincũtur ab Athen.

Pisistratidæ Athenis eijciũtur.

Clisthenes vir Alcmeonides maternũ auũ habuit Clisthenẽ Sycionis tyrãnũ, qui ob suum in Argiuos odium quibuscum diuturnum gessit bellum, vt Homeri carmina tolleret, quia Argiui eiuẽ suũ pdicarẽt, oĩa poematũ certamina Sycione sustulit. Quin & Adrastũ cui⁹ monumẽtũ in ipso erat foro cõstitutũ, ãnuaq; veneratiõe cõsecratũ, inde pellere adortus (fuerat eñ & ipse Argiuus) q̃a oraculo id facere phibebat, Menalippi Thebani corp⁹, q Mecistem Adrasti fratrem occidit, & Tydeum eius generum a Thebanis impetratũ, Sycioni intulit, eiq; Phanum & annua sacra quæ Adrasto reddi consuessent, instituit: ita euenturũ arbitratus, vt Adrasti geni⁹ Menalippi odio ex Sycione migraret. Reliquus Clisthenis in Argiuos conatus, in Tribuũ mutatione extitit, quas ne eadem nomina cum cæteris Doriensibus haberent, ridiculis appellationibus insigniuit, vt Hyatæ, Oneatę, Chireatæ, a Sue, Asino, & Porco dicerentur. Hocq; animo Sycionius Clisthenes in Argiuos fuit, quem Atheniensis Clisthenes ejus nepos, in Tribuum mutatione imitatus videtur, qui Athenis ex quatuor tribub⁹ tot enim tunc erant numero, decem instituit, clarisq; cognominibus, quod vnum fuit ab auito instituto diuersum, insignes fecit, vnde illi tanta cum populo gratia inita est, vt multo iam Isagora potẽtior in rep. haberetur. Ferre id Isagoras iniquo animo, studioq; æmulationis accensus, ad Clisthenis opes euertẽdas, ad Cleomenẽ Lacedæmonium misit, qui iam inde ex quo Pisistratidas obsedit, ad ei⁹ vxorem ventitasse dicebatur, ab eoq; multis precibus contendit, vt Clisthenẽ Athenis eijceret, quãdo Athenienses, ob recens eius, in Pisistratidis expugnandis, meritum nihil illi denegatum vellent. Paucis itaq; diebus Clisthenes vrbe pellit, affuitq; nihilo secius Cleomenes cũ Spartiatarũ manu, tũ ibi senatũ soluere aggressus, tumultu ab ea re in ciuitate orto, cũ suis trepide est in arcem compulsus. Fide deinde data & accepta, triduo postquam obsideri cœperãt, Spartiatæ ignominiose ex Attica cũ Cleomene abscesserunt. qui cũ Isagora Cleomenẽ secuti arcẽ occuparãt, partim in ea recipienda interfecti sunt, partim ad suppliciũ seruati, vltro mortẽ oppetiuere. Athenienses Clisthene in vrbẽ reuocato, cũ septingentis familijs militarib⁹ quas Cleomenes & Isagoras vrbe ablegauerant, Lacedæmoniũ opes veriti, ad Artaphernẽ Darij fratrẽ, in Lydium mittunt, qui Persarum societatem publico Atheniensium nomine peterent. Percontatus Artaphernes qui hominum Athenienses essent & quam terram incolerent, vbi, qui, & vnde essent audiuit, ea conditione societam illis detulit, si terrã & aquam Dario tradidissent, Artaphernis postulata quum legati, iungendæ societatis studio, non recusassent, vbi Athenas reuersi sunt, grauiter sunt increpati, quando vulgo interpretarentur terram & aquam tradere haud aliud esse, quam alienæ ditionis fieri. Nec Cleomenes multo postquam legati reuersi sunt, cum nouo exercitu Atticam ingressus Eleusinem inuasit, vim sibi ab Atheniensibus intentatam vindicaturus, quanquam iam antea eius animum cupido incesserat, Isagoram Athenis tyrannum constituendi. Populabantur interim Chalcidenses & ipsi Atticæ fines, qua iniuria in aliud tempus dilata, Athenienses omnem impetum belli in Spartiatas vertere, egressiq; ad Eleusinẽ, quum aduersæ acies iam in procinctu starent, Corinthij qui cũ Lacedæmonijs erant, subita eorũ quæ fierent pœnitẽtia adducti, in pugnam se nolle ire professi sunt. Idẽ & Demarathus Aristonis filius

Clisthenis Sycionii odiũ in Argiuos.

Clisthenes Atheniensis vrbe pellitur.

Terrã & aquã tradere.

Cleomenes Athenienses bello repetit.

nis filius fecit, Spartiatarum & ipse rex tum cæteri
socij vbi Corinthios cõmilitiũ detrectare viderũt,
nec regibus inter ipsos de summa rei satis cõuenire
ex Eleusine in pacatũ abierunt, Cleomenes & ipse
infecta re ex hostico cessit. Lacedæmonij intempe-
stiua Cleomenis & Demarathi dissensione offensi
ne talis postea discordia reipb. officeret, lege sanxe
re ne post id tẽpus ambo reges ad vnũ proficisce-
rentur bellũ. Nec Athen. hostibus Attica digressis
quierunt: sed Bœotios & Chalcidenses adorti, qui
medio ardore belli Atticos fines fuerant populati.
Bœotios citra Euripũ, Chalcidenses vltra vno die
prælio superant tum quatuor colonorũ milibus in
insula constitutis, plurimos vtriusq; gentis capti-
uos Athenas perduxere. Siquidẽ Athenienses quã-
diu sub tyrannis fuere, Græcorũ omniũ ignauissi-
mi existimabant̃ mox in libertatẽ asserti multo o-
mniũ p̃stantissimi extitere, manifesto documento
fortius sibi q̃ cæteris ipsos mortales dimicare. The
bani Bœotiorũ cladem vindicare volentes oracu-
lum de ratione belli consulũt, iussiq; proximos in
societatem vocare, nõ defuit qui Aeginitas ab ora
culo socios demonstrati interpretaret̃, q̃a Aegina
& Thebæ Asopi filiæ fuisse dicerent̃. Erant ad hæc
Aeginitis veteres cũ Atheniensibus inimicitiæ, ꝙ
quum Epidaurij Oleaginã ab Atheniensibus ma-
teriã petijssent ad duo simulacra, q̃ ab oraculo ob
agri sterilitatẽ consecrare iussi fuerant erigenda (in
sola Attica nam olea fuisse traditur) ob eã rem, ne-
scio quid annui tributi, cum Atheniensibus pacti.
Verum q̃a procedẽte tẽpore ab Aeginitis delubra
illa furto fuerant ablata, sublata pensionis causa,
tributum haud reddendũ amplius censuerũt. Athe
nienses eam iniuriã minime ferendã rati simula-
cra ab Aeginitis repetunt. sunt qui tradant nauim
ad id vnã publice missam, cui Aeginitæ facile ces-
serint, cæterum adortos qui eo venerant statuas in
de auellere, subito furore perculsos, mutuis se vul-
neribus confecisse. Aeginitæ plures Atheniensiũ
naues ob id ipsum ad se missas memorabant, Ar-
giuorumq; interuentu, qui sibi auxilio venissent,
deletis Atheniensibus, vnũ cladi superfuisse. Verũ
siue vnius siue pluriũ nauiũ classis hostiliter ibi cõ
sumpta est, qui acceptæ cladis nuncius Athenas ve
nit, ob fœminarũ incursum, de suo casu sciscitari
contendẽtiũ, vestimentorũ fibulis cõsauciatus pe-
rijt, ob idq; Doricæ vestis vsus mulieribus iam in
de publico decreto adẽptus, permissumq; vt lineã
tantum gestarent, quæ nullis esset fibulis prædita.
Aeginitæ igitur veteris adhuc odij memores haud
grauate Thebanorũ societatẽ secuti, in Athenien-
ses arma induerunt, iunctisq; vna copijs Atticos
sunt fines populati, nec fortassis eã iniuriã impune
tulissent, nisi moniti Athenienses oraculo, vt tri-
ginta annos ab Aeginitis abstinerẽt, in aliud tẽpus
vltionẽ distulissent, q̃q̃ sic quoq; vix ire tẽperatũ
esset, nisi noui Lacedæmoniorũ motus interuenis-
sent. Siquidẽ hi Pythiæ fraude deprehensa, Hip-
piam Pisistrati filiũ, quẽ Athenis deiecerant, ex Si-
gæo Hellesponti reuocasse dicebantur, vt in pristi-
nũ restituerẽt principatũ. Cæterũ vbi rex frequenti
sociorũ cõuentu Lacedæmone cõsultari cœpta est,
Pythiæq; fraude accidisse diceretur, vt Pisistratidæ
Lacedæmoniorũ opibus principatu excidissent,
æquum videri, vt qui hospites & amici, nihilq; ta-
le meriti, ea clade affecti essent, per quos id vulnus
accepissent, per eosdem sanarent̃. Verũẽnuero so-
ciorum consensu ad eã rem auxilijsq; opus esse di-
ctitabãt, vt omnia ex dignitate fierẽt. Neq; clamor
vllus ad ea quæ postulabant̃, neq; assensus est secu
tus, sed morsum potius silentiũ, donec Sosicles q
dam Corinthius rei indignitate motus, omnia prius
fieri posse præfatus est, q̃ vt Spartani Peloponesia-
cis persuaderent, tyrannos in liberis vrbibus con-
stituendos esse, oppugnandãve alienã libertatem,
vt vnius libidini populus seruiret. Q. si rem pul-
chram venustamq; tyrãnidẽ arbitrarent̃, oportuis-
se Spartanos prius exemplũ id inducere, vt veteri
forma reipublicæ sublata, suis vltro ceruicibus ser
uitutis iugum imponerent, inde alios ad id ipsum
hortari: tũ vero inhumane agere, vt cũ ipsi præ cæ-
teris mortalibus suam libertatẽ studiose tueantur,
alienã gratis conẽtur euertere, ob id fortasse venia
digni, ꝙ q̃ pestilens res esset seruitus, non essent ad
huc experti, at Corinthios, qui vtriusq; status haud
ignari essent, longe aliter sentire. Inde a duplicis
oraculi monitu, quo omnia mala, quę ex Eetionis
stirpe passuri erant Corinthij, exorsus, vt malo ciui
tatis fato paucorũ stultitia Cipselus infans serua-
tus esset, vnde etiã puero nomẽ inditum fuerit, q̃a
in Cipsela frumentaria mensura infans latuisset.
Executus inde qua vi ille patriã inuasisset, quibus
rapinis & sceleribus deformasset, quæ mox sub Pe
riandro eius filio ciuitas passa esset, qui Trasibuli
consilium secutus crudelior patre extitisset, experiẽ
tiam rerũ omnium magistrã eã esse dictitans, quæ
Corinthios ab eo consilio nõ solum deterreret, sed
cogeret etiã a Spartiatis precibus & obtestatione
contendere, ne pergerent alienę libertati insultare,
vt tyranno iter ad principatum facerent, quo nihil
esset miseris mortalibus infestius, nihil magis ini-
micum, vel si in consilio perstarent, scirent Corin-
thios eius sceleris expertes futuros, qui si tueri nobi
lissimæ ciuitatis libertatẽ nequirẽt, saltẽ ne impie
oppugnasse dicerent̃. Multis sociorum Sosiclem
secutis, conuentus ille impune est solutus, Hippias
q; omni recuperandæ tyrannidis spe deiectus, in
Asiam reuersus, ad Artaphernem se contulit, apud
quem Athenienses assidue criminãdo, eo Barbarũ
impulit, vt Athenas miserit, qui publicæ de tyran
nis in vrbem recipiẽdis suo nomine agerent, si in
Darij amicitia permanere vellent. Athenienses o-
mnia prius se pati male responderunt, q̃ tyranni-
dis iugum semel excussum recipere, erantq; ob hęc
res ipsius ciuitatis parum quietæ, quum Milesius
Aristagoras ex Lacedæmone in Atticã nauigauit,
qui eadem quæ & apud Cleomenem de Asia Per-
sicoq; bello memorans, vno etiam adiecto ꝙ Mi-
lesij Atheniensiũ coloni essent, digniq; ob id vt ab
omni externa iniuria eorum præsidio regerent̃, eo
triginta Atheniensium milia perpulit, quũ vnum
Cleomenem nequiuisset, vt viginti nauium clas-
sis sit Ionibus auxilio decreta.

Lacedæmoniorum decretum.

In sola Attica olim Olea.

Nuncius a mulieribus oppressus.

Concio Sosiclis Corinthij.

Aristagoras Athenienses in belli societatem trahit.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO. ENNEADIS SECVNDAE LIBER IX.

ATHENIENSIVM So-
cietatem adeptus Aristagoras,
cõtinuo ex Attica in Ioniam
transmisit, qui vbi Miletum
venit, Pęones, qui in Phrygiã
erant Darij iussu traducti, ad
transfugiũ solicitauit, pollici-
tus fore, vt Ionibus iuuantib⁹
in pristinas sedes restituerent̃. Tanti viri autoritatẽ
Pæones secuti, populariter ad mare primo, mox in
Chium transmisere. Medicus equitatus ad eos re-
trahendos missus, quum fugientium vestigia ad
mare

Pæones in pristinas sedes p̃fugiũt.

mare tenuisset, edoctus Pęonas in chium transisse, eo misit qui transfugas in Phrygiam Artaphernis iussu reuocaret. Illi vero omne Persarum imperiũ aspernari, ex Chio in Lesbum traiecere. Mox inde a Lesbijs Doriscum deportati, terrestri se itinere in Pęoniam receperunt. Nec ita multo post Atheniẽses cum viginti nauibus ad Aristagoram venere, & cum his quinq; Erethriorum triremes. Fuerant olim Erethrienses a Milesijs aduersus Chalcidẽses adiuti, cuius rei memores parem in libello gratiam a se veteribus socijs relatam voluerũt. Aristagoras vbi eiusmodi copiæ a socijs affuere, Charapinũ fratrem, & Hermophantum Milesium, cum classiario rum manu in Lydiã misit: hi pter Caistrum amnẽ iter ingressi, qua Ephesij locorum gnari ducebant, per Tmolum Sardis puenere. Oritur Caisterin cui⁹ mentionem sermo incidit, in Cilbianis montibus pluribusq; fluminibus auctus, sub Pionio monte Ephesum alluit. Improuisa res efficit, vt peneprius Iones & socij oppidum occuparint, q̃ adesse dicerentur. Artaphernes subito tumultu consternatus, cum metu & trepidatiõe sese in arcẽ recepit. Iones iniecta domibus flamma, que plurimum arudinacea materia constabant, totam vrbem incendio cõsumpserunt, Persæ oppidanis mixti forũ occupant id Pactolus amnis interfluebat, que manus non solum se tueri, sed in hostem quoq; erũpere ausa, metum Ionibus iniecit ibi diutius commorandi. Et ex finitimis plurimi mortales Sardis Artaphernis edicto cõfluebãt, quare veriti ne ab hostib⁹ intercepti temerarij icepti pœnas luerẽt, in Tmolũ prio, mox inde in pacatũ cõcesserunt. Vix inde Iones profecti erant, quum qui citra Halim fluuium incolunt, Sardiana clade trepide nũciata, subsidio affuerunt, abeuntesq; hostem e vestigio secuti, prius Ephesum ventum est, q̃ præcepta semel fuga assequi potuerint, ibiq; conserto pręlio Iones & socij victi, cum multa sunt, cæde in vrbem coniecti. Ceciderant in ea pugna plerinq; viri fortes, & in his Eualcides Eretriorum dux Simonidis carmine celebrat⁹. Et tum quidem ita est ad Ephesum dimicatum. Athenienses post vnam aduersam pugnam, q̃q; Aristagora & socijs multa hortatione & lachrymis frustra retinere conantibus, in Atticam profecti sunt. Iones pręter spem ab Atheniensibus destituti, & si multum ad eam defectionem animi conciderant, desperatione adacti bellum summa ope comparant, Hellespontumq; hostiliter ingressi Byzantiũ aliasq; circuniectas vrbes in suam potestatem redigũt: inde ad leuam conuersi, magnam Cariæ partem in societatem belli asciscunt. Cyprij deinceps omnes, præter Amathusios, a Persis defecere, quos Onesil⁹ defectionis autor & Cyprij iam obsidione fatigabant, quũ Sardianæ cladis nuncius est Susa ad Darium perlatus, tum fremẽs ille, frendensq;, q̃ ab Ionibus & Atheniensibus vrbs Lydiæ nobilissima latrocinio vastata esset: Ecquinã¹ hominum Athenienses essent rogauit, verum vbi & qui illi essent, & quam terræ regionem colerẽt audiuit, sagitta in coelum excussa, Iuppiter inquit, da mihi precor, vt Athenienses vnde profecta est in me iniuria, aliquando vlciscar, atq; hæc fatus ministro, qui forte aderat, pręcepit, vt quotidie apposita sibi cœna, ter illud diceret: Dari sis Atheniensium memor. inde Histieum ad se accersitum, que in Lydia & Ionia facta essent, ordine edocet, mirari se vehementer dictitans, q̃ Aristagoras ipsius procurator, defectionis autor diceretur, nec persuaderi sibi posse Aristagoram sua sponte tantum facinus esse ausum, videret ipse quid sibi suspicandum relinqueretur: Nam quod ad ipsam belli molem attineret, nemini dubium esse, quin res tãta multo maiore indiguerit impulsore, q̃ vt ab Aristagora moueretur. Hic Histięus vt pręsenti erat cõsilio, ita accurate constanterq; se purgauit: vt non modo ab ea culpa abesse crederetur, sed sua etiam absentia motum illum accidisse persuaserit, pollicitus si in Ioniam mitteretur, fore, vt non prius vestem exueret q̃ totam gentem ad imperium retraheret. Darius hominis autoritatem secutus, Erat enim Histięus non Milesiorum solũ, sed totius etiam Ioniæ lõge princeps, accepta ab eo fide, vt compositis in prouincia rebus confestim ad se rediret, potestatem illi fecit in Ioniam abeundi. Sed dum is a rege dimittitur: Artybius Persarũ dux, cũ Phœnicia classe, ex Cilicia in Cyprum, ad Amathusios obsidione leuandos transijt. Cyprij audito hostium aduentu in Ioniam miserant, ad auxilia inde accersenda, quibus benigne impetratis, auxiliares Ionum naues Cyprij Phœnicibus opposuerunt, ipsi in Salaminijs campis aduersus Persas in aciem descendere. Erat Artybio equus bellacissimus, quippe qui primo pugnæ congressu, in hostium laniatum assurgeret, morsu, calcibus, impulsu, late stragem facere assuetus. Id quum Onesilus resciuisset, ad satellitũ vnũ, cuius opera in pugna quia militaris rei peritissim⁹ esset, valdeq; manu promptus, præcipue vtebatur, aut Artibium inquit petas necesse est ad primum eius occursum, aut equum hunc quem ita in pręlio sæuire aiunt: partiamur opus est inter nos pugnæ huius laborem, vt prælio feliciter defungamur, tu vide ferum an hominem petere malis, vtram partem mihi reliqueris, eã fortiter capessam, nã quod ad pręsens consilium attinet, constitui cum Artybio manum conserere. Rex cum rege potius cõcurrat: ille ait, ac famulus famulo, vt siue victor, siue quod nolim victus, Onesilus fuerit, alterutrã fortunam honestius experiatur. nec equi ferociam pertimescas inquit, dabo ipse operã, vt nõ modo regi, sed ne mortalium cuiq; obesse possit amplius. Nec magna deinceps mora fuit, signis canẽtibus vtrinq; ferociter est concursum. Iones nauali certamine egregie vicerunt, in qua pugna obeunda Samiorũ precipua fuit virtus. Dispari in terra est euentu dimicatum: nã vbi primũ aduersę conflixerũt acies, ipsiq; duces obuij manum cõseruere, Onesili minister nalide, vt fuerat pollicitus, Artybij equo anteriores pedes, in regis scutũ piectos: falcis ictu recidit, supra quẽ cadentem cum totis armis Artybius corruit, eratq; Cypria res sine dubio superior, quũ subita Stesenoris Cariorum tyranni, & Salaminiorum defectione concidit. Destituti Cyprij suis ipsorum viribus, fusi primo sunt mox strage multa passim disiecti. Perit itaq; Onesilus, & Soliorum rex Aristo Cyprius Philocypri filius, eius qui cum Solone hospitium iberit, ab eoq; est carmine celebratus. Onesili caput Amathusij supra portam vrbis suspenderunt, in quod demũ exinanitum apũ examen ingressum fanis refersit: ob eamq; rem loci incolæ oraculo moniti sepeliuerũt. Onesiloq; quotannis vt Heroi sacra instituerunt. Cypriarum vrbium Sole omnium nouissima a Persis recepta est. Insulani quum per annum liberi fuissent, denuo in seruitutem relabuntur. Iones sociorum opibus in insula afflictis, cursum subito in patriã auertũt, vbi nihilo illis melior erat fortuna. Otanes & alij Persarum duces, vbi Iones, qui Sardis incenderant in Ephesum compulerant, vrbium oppugnatiões inter se pertiti, Daurises Hellespontum sortitus (erat is Dari gener) Dardanum cepit, Abysum, Lã-

a psacum

Caister flu. Iones Sardis occupant.

Vincunt Iones ad Ephesũ.

Eualcides.

Ephesiorũ gesta.

Darij pręceptum.

Histięus in Ioniã reuertit.

Artibij equ⁹ bellacissim⁹

Onesili caput.

Ioniæ vrbes bello affliguntur.

psacum, & Peson, singulos singulis diebus. Cui a Peso ad vrbem Parion contendenti, nuncius allatus est, Cares a Persis ad Ionas defecisse, conuersoq; ab Hellesponto in Cariam ductu, ad Marsiā amnē primo castra fecit. Fluit ex Hidriade regione, Meandro immixtus nomen amittit. nec ita multo post eodem loco cum hostibus conflixit: pugnarunt eo die Cares fortissime, sed paucitate magis ꝙ hostiū virtute superati, ad decem milia hominum amiserunt, nec Persis incruenta victoria obtigit, duobus milibus in pugna amissis. Receperunt se Cares ad Labrydem in militaris Iouis templum, consultantes, dederunt ne se Persis, an Asiam penatus relinquerent. cæterum hæc agitantibus Milesij & socij subsidio superuenere, id omni consultatione reiecta iterum se prælio accingunt, fuitq; pugna hæc nihilo Ionibus felicior, ꝙ prior illa ad Marsiam fuisset, multisq; Milesiorum cadentibus, cæteri fuga dilapsi, alij alio abierunt. Nec Cares, ꝙꝙ bis acie victi, minus ferociter in armis esse perseuerauerunt: quippe qui vbi vrbes suas a Persis inuasum iri, per exploratores cognouerunt, via que in Milassa ferebat in insidijs consederunt, in quas noctu Persę imprudenter delapsi (nihil enim minus ꝙ insidias ab eo hoste timere, quem semel atq; iterum paucis diebus vicissent, sed nulla res in libello perniciosior ꝙ nimia securitas) obtruncati sunt cum Daurise duce & Myrse Gygis filio. Hymeasq & ipse aliam Darij filiam in vxorē duxerat, in Propōridem conuersus Cyen cepit & Mysiam: mox Daurisis & exercitu expeditione in Cares cognita, ex Propontide in Hellespontum transijt, subegitq; Aeoles omnes, qui Illiandem oram incolebant. Subegit & Gergithas, qui a priscis Teucris relicti fuerant in ea terra, quam ad id tempus incolebant: hisq; rebus prospere gestis, morbo in Troade perijt. Artaphernes & Orthanes omnem vi; bello in Ionas verterant, eius gentis Clazomenas primo moxq; ex Aeolibus Cumam vi ceperunt, turbatoq; per hæc concussorum etiam Ioniæ statu: Aristagoras, qui fax eius fuerat belli, vbi omnia in peius ruere vidit, nec fortunam sisti posse amplius, cum Milesiorum principibus de fuga agitare cœpit, vt relicta vrbe in Thraciam populariter abirent, in patriam remigraturi, si malorum procella illa, quę tunc omnia quatiebat, aliquando remisisset. Variatum non nihil est sententijs inter eos, qui de colonia consultabant, alijs alio eam deducendam suadentibus, perualuitq; Aristagoræ votum, vt Mircinū Traciæ, quod a Dario Histiæus dono acceperat, occuparēt. Pythagora igitur viro inter Milesios consilio & strenuitate claro ad vrbis custodiā cum robore futuris relicto, ipse cum voluntarijs in Thraciam nauigauit: vbi haud multo post cū suis est a Thracibus interfectus, talemq; Aristagoras sortitus est exitum. Receperat se interim Sardis Artaphernes, venitq; eo Histiæus, qui magnis itinerib⁹ ex Susis in Ioniam festinabat, tum ibi ab Artapherne interrogatus, Ecquis hominum Ionas ad defectionem impulisset, negaretq; Histiæus se id scire, sic habet inquit Artaphernes (Iam enim compertum habebat noui illius motus eum autorem fuisse) hunc tu calceum consuisti: Aristagorasq; sibi induit. Negare factum Histiæus cæterum timens sibi ab Artapherne, proxima nocte fuga ad mare se proripuit: in Chiumq; primo transmisit, vbi in vinculis tandiu est asseruatus, quoad satis compertum Chijs est a Dario eum perfugisse. Ibi quoq; familiariter rogatus, cur Ioniæ statum in apertum discrimen coniecisset, compertum habuisse se respondit Darium in animo habere: Phœnicas totam Ioniam quasi in colonias habitatum traducere, ipsosq; totius oræ accolas, ad illorum sedes obtinendas mittere: quod mendacium satis valuit ad inuidiam in præsentia leniendā. Inde Chio profectus dat Histiæus Hermippo cuidam literas ad Persas, qui Sardibus erāt, cum quibus fuerat de proditiōe locutus. Hermippus ad Artaphernem eas detulit, ille omnibus que agebantur cognitis, iubet Hermippum eas reddere, quibus Histiæus mandauerat, & quæ vicissim illi respondissent ad se deferre. Ita rebus palam factis Artaphernes Persarum plurimos supplicio affecit. Histiæus a Milesijs non receptus (cœperant enim iam libertatem gustare) in Lesbū nauigauit, a quibus octo triremibus sumptis Byzantium concessit, ibi locorū opportunitate fretus nauigia e ponto per Bosphorum prodeuntia, partim opprimere, partim voluntaria sibi adiungere. Sed dum Histięus suas circa Byzantium firmat opes, Persæ terra mariq; Miletum obsidione cingunt, visum est socijs opem Milesijs ferre, omissoq; omni terrestris auxilij apparatu, qua belli parte plurimū Persicæ opes pollebant, trecentarum sexaginta trium nauium classem ornant, quum pene duplo maior esset hostibus. Erant Phœnices, qui Persis militabant, Cyprij, Cilices, & Aegyptij, Milesiorum auxiliares erant Prienses, Chij, Erithræi, Phocenses, Lesbij, qui Aeoles erant, & Samij ad Ladam insulam, quæ Mileto obiacet, est concursum, Milesijs cornu quod ad auroram erat obuersum, claudentibus: alterum Samijs cum nauibus sexaginta. Barbari ducesq; verin, ne si classes concurrissent, aliqua insignis clades sibi adeunda esset, pugna in præsentia abstinuerunt, per tyrannos inde qui ab Aristagora fuerant eiecti, singulorum animos, ad eam populorum conspirationem soluendam, tentare incipiunt, proposita omniū, quæ gesta essent, impunitate & obliuione, contra virginū raptus, natorum stupra, seruitutem, cædes in armis perseuerantibus denunciantes. Siue igitur minacissima hæc denunciatio fuerit, siue Dionysij Phocensis superbum in socios imperium (haud enim id facile quisq; dixerit) ita accidit, vt conspiratione illa paucis diebus soluta, nullius imperium exaudiretur amplius: Tum Samij lucrifaciendam impunitatem rati, persuaderi sibi passi sunt, vt a socijs deficerent. Itaq; vbi Phœnices in hostes adnauigare cœperunt, Ionesq; & ipsi naues in cornua digestas produxere, vix bene prælium consertum est, quum Samij sublatis velis in altum abiere, decem eorum naues quorū Trierarchi haud passi Samiū nomē talis perfidię nota perpetuo insigniri, in pugna perstitere, qb⁹ postea publico Samiorū decreto datū est, vt est ipsorum nomina ac maiorū lapide inscriberentur. Lesbij & ipsi Samiorum defectione animaduersa, ea parte fugam capessunt: inde alij atq; alij turpiter dilabuntur, soli omnium Chij locum fortiter retinuere, qui ab hostium multitudine circumuenti, vagam potius ꝙ statariam pugnam sustinuere. Demum captis[?] ex hoste nauibus, & ex suis plurimum amissis, Chium versus fugam intendunt. Horum quidam, quum semilaceras haberent naues, sequente e uestigio hoste, ad Michalen fugientes littoribus sponte impacti, in terram egrediuntur. Inde quum pedestri itinere domum irent, ab Ephesijs qui latrones eos arbitrati, hostiliter inuaserant: prius oppressi sunt, ꝙ agniti. Dionysius Phocensis in Siciliam nauigauit, vbi aliquandiu piraticam exercuit. Persæ Ionū opibus per mare disiectis, ad Miletum oppugnandam

Margin notes (left column): Marsias flu. — Cares prælio superantur. — Persæ insidijs excepti cęduntur. — Aristagoras in Thraciā transijt. Aristagoræ exitus. — Histiæi mendacium.

Margin notes (right column): Miletos obsidet. Ionū maritimę opes. — Soluitur Ionū conspiratio. — Soluūtur maritimæ Ionū opes. — Miletos capitur.

dam totis viribus vertitur, omniq; tormentorum genere muris admoto, sexto post primum Aristagoræ motum anno: Dariani ab arce oppidum tenuerunt, vrbs direpta est, qui cædi superfuerunt, Susa perducti sunt. Hos Darius nullo maiore supplicio affectos, in Ampa vrbe collocauit, quæ ad Tygrim posita est, qua flu. in rubrum mare labitur. Athenienses tam moleste Milesiorum cladem tulerunt, vt vniuersum theatrum illachrymasse dicatur, quum Milesia Phrynici direptio acta est, ob idq; autor ipse mille drachmis, vt Callisthenes prodidit, est mulctatus, quia velut domesticum vulnus refricuisset.

Sybaritę ingrati i Milesios

Contra Sybaritæ, qui Laon & Cydron incolebãt, haud parem Milesijs excidium passis gratiam retulerunt, qui Sybari a Crotoniatis direpta, quum Milesij puberes in argum ẽtum doloris, ob mutuum hospitium, sibi capita rasissent, ipsi in tanto Milesiorum malo, nullum tristitiæ indiciũ prębuerunt. Samij (nam vulgo displicebãt quæ Aeaces dux classis fecerat) & cum his Milesij, qui cadente patria effugere potuerunt, in Siciliam cursum tenuerunt. Hi quum Locros appulissent, ab Anaxilao Rhegynorum tyranno persuasi, Zanclam bellatoribus vacuam occuparunt. Obsidebant tunc

Zancla.

Zanclei cum Scythe monarcha suo Siculorum vrbem, qui inopinato patriæ casu perculsi, Hippocratem Gele tyrannum, in auxilium vocant. Vrbem inde Samijs adimere conari, perseuerantia & studio vincissent, nisi medio gerendarum rerum cursu a Tyranno proditi: non modo victoria excidissent Zanclei, sed eorum etiam principibus in vincula coniectis, obsidionem soluere coacti essent. Græci

Gręci Zãcla' potiũtur.

dimidio prædæ (sic enim cum eo pacti fuerant) Hippocrati dato, vrbe potiti sunt. Histiæus Milesiorũ clade nunciata, cũ his nauibus, quas babuit, ex Byzantio Chium nauigauit, insulanosq; vim primo parantes, mox & prælio congressos vicit, cladesq; hæc recens priori cladi adiecta est. Ex mullis Ionum nauali pugna ad Miletum commissa, plures q̃ ex Chijs prælio, alijsq; casibus perierunt. Fuerant ea mala illis aliquanto antea euidentioribus quibusdam signis demonstrata. Ex centum iuuenibus, quos Delphos ex choro miserant, duo incolumes in insulam reuersi fuerant, cæteris pestilẽtia consumptis. Et literarij ludi tectum repente collapsum, centum viginti pueros, subita ruina, oppressit, vno duntaxat eo casu seruato. Histięus ex Chio Thasum transmisit, quam quum obsidere cœpisset, audita hostium ex Mileto profectione, ad reliquas Ioniæ vrbes expugnandas in Lesbum transijt, Lesbijs ipsius copias formidantibus, in ꝓuinciam Arthanis trãsijt, vt ex Mysorum agro frumenta raperet. Hic cum suis in terram egressus, cum Harpago viro Persa, qui his locis opulentum ductabat exercitum, apud Malina (id enim eius terræ nomen erat) pręlio commisso, magna exercitus parte cæsa, viuus in hostium potestatem venit. Fama est vitæ cupiditate Histiæum adductum, quũ ignotus a Persa quodam media acie confodiendus

Histiæus cruci affigitur.

esset, Histiæum se esse alta voce proclamasse, atq; ita seruatus, vbi Sardis perductus est, ab Artapherne est in crucem sublatus, capite illi prius adempto quod Susa ad Darium missum, rex honorifice sepeliuit. Quo facto multi persuasum habuerunt fuisse Darium ob vetus in se meritum ei veniam daturum, si viuus eo perductus esset. Sicq; Histiæus quoq; perijt. Nauales Persarum copiæ, quæ circa Miletum in statione erant, sequenti anno omnes fere insulas Ioniæ adiacentes: partim vi, partim voluntate Dario subegere: Chium, Lesbum, Tenedũ vi captas euerricularunt. Euerriculatio talis fuit.

Euerriculatio.

Viri manus sibi mutuo tenentes: quasi restem vnã texuere, qua ab Aquilonari littore ad meridianum extensa, totam latentes incolas venando insulam peragrauere. Sunt Persæ & Hiadum vrbibus quibusdam poti: in easq; nihilo secius q̃ in cæteras sæuitum.

Hjades.

Nam quod ad Ionas attinet, mares execti sunt, lectissimæ virgines ad regem missæ, Templa subiecto igni concremata. Atq; in hunc maxime modum tertio Iones in seruitutem sunt redacti: bis olim a Lydis, mox ob defectionem a Dario factam.

Ionũ seruitutes.

Maritimæ copiæ ex Ionia cum nauibus profectæ, quia dextera ora iam antea Persicis fuerat armis subacta, omnem bellorum vim in læuum latus deflexere. Erant in eo tractu, Perinthus, Sylembria, & Byzantium, loca prę cæteris illustria, horum Byzantij, Phœniciæ classis appulsu non expectato, in interiora Euxini concessere. vbi Messambriam condiderunt,

Byzantij Messambriam cõdunt.

Phœnices maritimis vrbibus incensis, Proconesum, & Artacem capiũt, captasq; pari clade afficiunt: inde in Chersonesum reuersi, cæteras vrbes, quibus primo accessu abstinuerant, subuertunt, soli Cyziceni, qui iam antea sub Persis erant, eius cladis expertes fuere, & Cardiani qui subigi nequiuere. Horum per id tempus tyrannus erat Milciades Cimonis filius, nepos Stesagoræ qui a Milciade Cipseseli filio, eius terrę imperium acceperat.

Miliciades.

Milciades ille maior a Dolonchis Thracibus inuitatus. vt in Chersonesum duceret coloniam, pertæsus Pisistrati tyrannidem, cũ voluntaria suorum manu Athenis profectus, quẽ Dolonchi locum ad inhabitandum dedere, tenuit: quod illi facere fuerant oraculo iussi, quum de euẽtu belli, quod cum Absinthijs habebant, solicit Delphos consultum misissent.

Dolõchi.

Pythia ita Dolonchos monuit, vt domum abeuntes inde sibi coloniæ in suam terram ducendæ autorem sumerent, vbi primo hospitaliter inuitati essent. Accidit igit vt Athenis peregre transeuntes, a Milciade in hospitium adducti sint. Vbi ergo in eam terram venit, ad arcendos Absinthiorum aliarumq; gẽtium incursus, Thraciam Chersonesum, ab extrema Isthmi ora, ad alteram, sex & triginta stadiorum spacio, mœnibus cõmuniuit. Is quum forte Lampsacenis bellum intulisset, insidijs capt⁹, terribili Crœsi regis ad Lampsacenos denunciatione est dimissus. Caducеator qui a Crœso venerat, vbi Lampsacum venit: his dicitur verbis vsus (erat Milciades ipsi regi charissimus) Nisi Milciadem Lampsaceni viri missum feceritis, denuncio vobis futurum, vt a Crœso in morem pini exteramini. Hic quũ Lampsaceni inter se quęrerent, & quid esset quod rex se vt pinum diceret extriturum, vix tandem quidam grandis natu docuit, naturam eius arboris esse, vt

Exterere vt pinũ.

semel excisæ nulla amplius subnascatur soboles, sed radicibus intereat, quod illi excidium veriti, cõfestim Milciadi vincula ademere: Atq; ita ille Crœsi est beneficio seruatus: Reliquit hic moriens Stesagoræ filio Cimonis germani fratris e matre regnũ durante deinceps cum Lampsacenis bello, Stesagoras apud curiam, a quodam qui trãsfugæ nomine ad eum venerat, securi percussus perijt, Successit huic Milciades frater, quẽ Pisistratide ex Athenis cum triremi miserant in Chersonesum ad res fratris repetendas. Ad hunc magnus est Chersonesitarum concursus factus ad Stesagore casum cum eo deplorandum, quibus in vincula cõiectis, ipse tota Chersoneso potitus est, cõductisq; auxiliarijs

filiam Oloris Thraciæ regis duxit uxorem. At nihilo secius ipse quoq; grauibus est casibus iactatus, tertio anno ex quo Chersonesum occupauerat, Scytharum metu, qui Dariano bello iritati, hucusq; processerãt, ex ea terra profugit, Scythisq; digressis a Doloncis triennio priusq; cæteris curis implicaretur, fuerat reductus. Is quia eius sententiæ autor fuit, vt Iones pontem qui Istro fuerat impositus, Dario excluso dissoluerent, Persicas opes veritus, vbi Phœnices Tenedum venisse sensit, cum quinq; triremibus, quas preciosissimis rebus refer serat, ex Cardia Athenas cursum intendit, sed dum Negritem sinum transmissa Chersoneso nauigaret, a Phœnicia classe circunuentus ægre cum quatuor triremibus in imbrum, ex imbro Athenas euasit, quinta in qua erat Metiochus filius maximus natu, non ex Oloris filia, sed alia vxore procreatus, capta est, quem ad Darium missum tantũ abfuit vt ob patris perfidiam rex aliquo malo affecerit, vt domo etiam & fortunis amplissimis in Persis collocarit. Sed q̃q; in Dario mite, vt apparet, fuerit ingenium, vix tamẽ tam in eo ornãdo naturã secutum crediderim, q̃ vt in bello, quod in Athenienses aio moliebatur, tam iuuenis animum q̃ patris, ad rem opportunius gerendam, beneficio occuparet. Atq; hactenus per hæc in Ionas est sæuitum, quorum qui tantis cladibus superfuere, vectigales facti ad tempus quieuere. Sed dum hæc a Persis in Ionia & Hellesponto gesta sunt, aut certe non multo prius, nam ex instituta rerum explicatione, Romana plurimum externis sunt a nobis preferenda, triennio postq̃ ad Regillum lacum pugnatum est, neq; pax certa, neq; bellum, vt Liuius scribit, cum Latinis fuit. Dionysius post cladem ibi acceptam, quum adhuc Posthumius dictator esset, legatos ait ex toto Latio Romam venisse, veniam implorantes, suppliciterq; in curiam petitũ, ne Senatus Populusq; Romanus, ob vnum defectionis crimen, cuius causa penes ciuitatum principes esset, qui suos populares inuitos ad arma cõpulissent, Latinum nomen ad internicionem dederent, quin cognitionis originisq; suæ memores, in societatem & amicitiam deditos reciperẽt. Aut si cum victa gente tam æquis conditionibus non videretur agendum darẽt ipsi quas vellent leges, nullas quidẽ tã duras, & difficiles daturi, quas nõ Latini libẽter bello prælaturi essent. Hæc quæ illos cum fletu, ad pedes Dictatoris obuolutos, multum diuq; precatos, quibus emollita senatus ira, pleriq; patrum præ nimia misericordia lachrymas dederint. Tum vero haud vnam in curia sententiam dictam, T. Largium, qui priori anno Dictator fuerat, pacis veniæq; dandæ autorem fuisse, & vt parce præsenti fortuna Po. Ro. vteretur, vt vnius viri, sic ciuitatis ornamentum esse dictitantem, non corrumpi rebus prosperis, sed moderate suos ferre successus, felicitates hominum per se inuidiosas esse, sed tum multo magis, si miseris & afflictis acerbæ sint, & contumeliosæ. Meminisse adhæc oportere nil minus tutum esse volentibus imperare, q̃ arma adhuc tenentem in extremam necessitatem & desperationem adducere, instandum vestigiis maiorum, qui magnum victoriæ fructum in elementia posuerunt: Id argumento esse q; hostium quos vicissent, alios ciuitate donassent, fœdere alios, & hospitio sibi publice & priuatim iunxissent, idq; non in Latinis modo, quos sæpius vicerant, sed Hetruscis quoq;, & Sabinis sedulo factitassent: Debere ad hæc imperium quod stabile mansurum q; sit, beneuolentia potius, q̃ vi & armis muniri, cuius ratio tota in fide & consensu parere volentium sita esset, non in terrore, & sæuitia. Stultum esse ab eo fidem expectare cui libertatem, qua nihil est homini natura charius, ademeris: quare beneficio non sæuitia, societate non seruitio, studio non metu, censere Latinos ad officiũ reuocandos, quando nulla re homo homini facilius, q̃ æquitate copuletur, qua sublata neq; fœdus, neq; societas vlla diuturna esse posset. Accessere huic sententiæ plurimi patrum. Seruius tamen Sulpitius vnum adiiciebat, vt in fœdere renouando dimidium agri Latinis adimeretur, in quem Romani coloni mitterentur indigenis mixti, velut in vnum corpus Latini Romaniq; coalescerent, sic pax Romano firmior certiorq; futura. Secuta Spurii Cassii sententia longe atrocissima, quæ censebat vrbes funditus euertendas autores defectionis ad supplicium deposcendos, cæteram multitudinem Romam traducendam, imitandos conditores vrbis, qui ne Albæ quidem, vnde se oriundos sciebant, quia insanabili esset in se animo pepercissent, esse inuidiam vitium incurabile, & quod plus omnino, q̃ tolerari possit, suis affectibus indulgeat, augeriq; cum alieno successu, nec nisi clade alterius luctuve remitti, nec vllo modo expectandum, vt Latini desinant Romanis inuidere, quibus quo magis res vrbis huius florebunt inquit, eo validius illis suspectæ erunt & inuisæ. Bellaq; bellis ferendo, si aliter non queant, vanis bellorum terroribus Romanum nomen semper solicitum, suspensumq; inter bellum & pacem habebunt. Hæc spurio fremente. Dictator & maior pars senatus mitissimam viam ingressi, legatos in curiam reuocatos perhumane benigneq; affari, pacem se daturos polliciti sunt: si quam primum captiuis, & transfugis Romam missis, Romanos exules suis finibus pellerent. Quod quum sedulo illi fecissent, ex veteri formula fœdus est cum ipsa gẽte renouatũ, anno quartodecimo, ex quo reges habere Romani desierant, tum demum Tarquinius Latio eiectus, quum iam nonagenarius esset, Cumas ad Aristodemum Tyrannum se contulit, vbi regno, patria, opibus priuatus, necessitudinum omnium inops paucis diebus fato decessit. Liuius triennio, vt dixi, postq̃ ad Regillum lacum cum Latinis est pugnatum, neq; bellum, neq; pacem, cum ipsa gente fuisse scribit, quo temporis spatio, Aulo Sempronio & M. Minutio consulibus, ædes sit Saturno dedicata, trahitq; in dubium tempora, annalium scriptoribus parum perspicue ea digerentibus, illud interim pro certo ponere ausus Ap. Claudio & P. Seruilio consulibus, qui annus, vt ipse colligit, quartus a Regillana fuit pugna Tarquinium Cumis mortuum, haud inficiatus fuisse quosdam qui Aulo Posthumio & T. Virginio, quorum anno cum Latinis sit pugnatum, Appium Claudium & Seruilium subiecissent, quibus Consulibus Tarquinii mors Romã sit nunciata. Eodem anno Signia colonia, quam Tarquinius deduxerat, suppleto colonorum numero, iterum deducta est. Romæ tribus vna & triginta factæ Idibus Maii ædes Mercurii dedicata. Volsci cum quibus Latino bello nec pax fuerat, nec armis disceptatum, quia tamen ex confesso in Romanos exercitum comparauerant, bello sunt a consulibus petiti. Cæterum inopinata re perculsi, CCC. principum filios, a Cora & Pometia obsides consulibus dederunt, quibus Romam reuersis,

Milciades Athenas profugit. Metiochus capitur.

Regillus lacus. Latinorũ legati ad Romã. Populũ.

T. Largii verba ad senatũ.

Sp. Cassii sententia atrocissima.

Fœdus cũ latinis renouatũ. Tarqnii interitus.

Aedes mercurii.

uerſis,vix paucis interiectis diebus,bellum occul
te reparant.Hernicis in ſocietatem aſſumptis,lega
tos ad ſolicitãdos Latinorũ aĩos paſſim dimittũt.
Latini poſt cladem ad Regillum lacum acceptam
non ſolum arma,ſed eos quoq;, qui ſe ad ea recipiẽ
da hortarentur,vehementer odiſſe,eaq; ira effecit,
vt Volſcorum legatos iniectis vinculis Romam,
cum indicio eorum quæ a Volſcis pararentur,ad
conſules & ſenatum miſerint. Id adeo fuit patri-
bus gratum,vt captiuorum ſex milia ad Regillum
lacum capta, Latini nominis vrbibus remiſerint,
actum demum de fœdere cum ipſa gente renouã-
do quod ad id tempus fuerat negatum, vt Liuius
ait,ad magiſtratus reiecerint. Gaudere tum Latini
facto,coronamq; auream dono Ioui in Capitoliũ

Latinum fœdus renouatur.

miſerunt.Venit cum legatis multitudo ingens eo-
rum qui Romæ ſeruiuerant, gratulaturi ijs, apud
quos fuerant,ꝙ liberaliter habiti ab his eſſent, hu-
maneq; in ſua calamitate culti, iunguntq; ob eam
rem hoſpitium inter ſe & amicitiam: factumq; his
mutuis officijs,vt nunq̃ Latinum nomẽ fuerit Ro.
imperio cõiunctius. Inſtabat q; nihilo ſecius Vol-
ſcum bellum,quum grauis Romæ ob æs alienum

Diſcordia ciuilis ob æs alienum.

orta eſt inter ciues diſcordia. Fremebat plebs, ꝙ
ipſa foris pro libertate dimicaret, domi fœnerato-
rum iniuria circumuenta,fortunis & libertate ſpo-
liaretur, tutam ſe magis inter hoſtes, q̃ inter ciues
in ſuum tergum ſæuientes,eſſe multos ſui ordinis
creditoribus addictos, in dieſq; plures addici,apud
quos nexis multo miſerior ſit vita, q̃ ſi in hoſtiũ
manus incidiſſent. Actum de libertate plebis eſſe,
niſi præſenti iniuriæ iretur obuiam. Hanc inuidiã
ſua ſponte gliſcentem, miſerabilis vnius fortuna
maiorem in modum auxit, magno natu quidam,
ſqualida veſte, fœdoq; habitu, corporis pallore &
macie inſigni,ſe repente in forum proiecit, ad hũc
viſendum multorum factus eſt concurſus. Effera-
uerat prolixior barba & capilli oris effigiem, verũ
quia ordinem duxerat, aduerſaſq; cicatrices hone-
ſtorum aliquot prælionum teſtes oſtentaret, plu-
ribus noſcitãtibus,vnde habitus ille tetraq; defor-
mitas, circunfuſa multitudo ſciſcitabatur. Tum
ille duo ſe detriginta ſtipendia feciſſe teſtatus,mul
taq; pro publica libertate pericula adiuiſſe, quo-
rum plurimæ toto corpore cicatrices teſtes eſſent,
Sabino bello fructibus & pecore ab hoſte direi-
ptis villaq; incenſa, ob tributum iniquo ſuo tem-
pore imperatum,æs alienum feciſſe,idq; ſemel con
flatum perpetuis vſuris paterno ſe agro primum
exuiſſe, mox & auito,inde fortunis alijs,poſtremo
ad corpus velut tabem quandam perueniſſe,ductũ
ſe a creditore cum duobus filijs, non in ſeruitu-
tem,ſed in ergaſtulum & carnificinam ſæuiſſimã.
Oſtentare tergum recentibus verberibus fœdum,
multiſq; cum lachrymis Quiritium fidem,aduer-
ſus ea quæ indigne pateretur,implorabat. Ad hęc
viſa auditaq;,tanta animorum indignatio orta eſt,
vt toto foro primum tumultuatum ſit, clamor in-
de & trepidatio totam vrbem peruaſit, vincti ſo-

Seditio ciuilis.

lutiq; in publicum ſe proripiunt,nullo deeſt loco-
volũtari⁹ ſeditiõis comes,diſcurritur paſſim totis
vijs,nec ſine periculo patrum, qui tum forte in fo-
ro erant, a quibus violandis concita multitudo
haud abſtinuiſſet,ni propere conſules Ap. Clau-

Ap. Claudi⁹. P. Seruilius cõſules.

dius & P. Seruilius opportune ad ſeditionem op-
primendam occurriſſent. Tum in eos multitu-
do omnis conuerſa, vincula & ſordes corporis
oſtentare, ibiq; ſuam quiſq; militiam exprobran
tes querere an miſeri id ciues meriti eſſent. Irent
& ſenatum in curiam vocarent,ſe conſilij arbitros
moderatoreſq; futuros. Pauci admodũ patrum,qui
tum forte in foro erant,in curiã coiuere, cæteri me-
tu ſe in priuato tenebant. Verũ quum nihil per in-
frequẽtiam tranſigi poſſet,obſtrepere multitudo,
de induſtriaq; id fieri,impediendæ rei cauſa,patres
non adeſſe,miſerias ſuas ludibrio ſenatui eſſe. Iam
& conſules haud dubie tergiuerſari, vt ea actio in-
grata patribus, longeq; odioſa interiecta mora di-
ſcuteret. Sæuire itaq; multitudo nec procul abeſſe,
quin cõſularis poteſtas violaretur: tũ demũ pericu
lo rei, ne diſcordia ad cædem prorumperet, frequẽ-
tior curia facta eſt. Hic nõ modo inter patres,ſed in
ter conſules ipſos parum conueniebat. Appius ho
mo violento ingenio motũ illũ vaniſſimũ cõpri-
mi oportere arbitrabatur, vno atq; altero ad ſuppli
ciũ arrepto,cæterã multitudinẽ quieturã. Seruilius
iratos animos, lenib⁹ remedijs flecti, magis q̃ vi
frangi tutius putabat. Afferunt interim tumultuo-
ſo nũcio Latini equites Volſcos infeſto exercitu ad
vrbem venire. Is nũcius lõge aliter patres, ac ple-
bem affecit,gaudebat hæc pręſenti terrore, deoſq;
ſuperbiæ patrũ vltores adeſſe clamitabat. Hortabã
turq; alius alium,ne darent nomina,ſatius cum cæ
teris,q̃ ſolos perituros. Patres contra ancipiti ma-
lo detenti,de ſalute ſua,deq; ſumma rei vehemẽter
eſſe ſoliciti, adeo ſeditio ex vna ciuitate duas fece-
rat. Hic quũ nihil præ nimia trepidatione expediri
poſſet,Seruilius cui ingeniũ mitius, magiſq; popu
lare fuit,hortatu patrũ in cõcionẽ prodijt,oſtendit-
q; circunfuſæ multitudini cauſam plebis curæ pa-
tribus eſſe, iamdudum de eius cõmodis delibera-
bundos ſedere,cæterum interueniſſe pręſenti cõſul
tationi,quæ ad partem ciuiũ pertineret, maiorem
alterã de vniuerſa Repub. nec quum hoſtes haud
procul a mœnibus eſſent,negocium bello præuer
ti vllum debere,nec ſi res dilationem patiatur, ho-
neſtum plebi eſſe,niſi mercede prius accepta, nol-
le pro patria militare,neq; patribus decorum vide
ri,metu & neceſſitate ſuorum ciuium fortunis, nõ
voluntate conſuluiſſe,concioni deinde addidit fi-
dem edicto, quo ne quis ciuem Romanum vin-
ctum, aut clauſum teneret, imperauit, quo minus
edendi nominis apud conſulem poteſtas fieret.

Sedatur diſcordia autoritate Seruilij

Neu quis bona militis,dum in caſtris eſſet,poſſide
ret,aut vẽderet,nec liberos nepoteſve eius moraretur.
tur. Ad id nouum edictum ex tota vrbe fact⁹ eſt ad
conſulem concurſus, vis nexorũ ingens ex priua-
to ſe proripientium in publicum proceſſit,magno
q; omnium ſtudio conſul legiones in hoſtem du-
xit. Tentarũt Volſci Romana caſtra,an ob ſeditio-
nem nuper motam, tranſitio aliqua ad ſe fieret.
(Enimuero Romanæ diſcordiæ fiducia bellum ea
gẽs reparauerat,ſatis cõſtãti fama priuſq̃ vlla aper
ta ſeditio erupiſſet,plebẽ a patribus alienatã) ſenſe
runt vigiles hoſtiũ acceſſum, cõclamatumq; eſt in
caſtris ad arma. Volſci vbi id ſibi inceptum irritũ
ceſſit,reliquã partẽ noctis quieti dederunt,poſtero
die,vbi primũ illuxit, Romanũ vallũ ferociter in-
uadunt. Continuit parumper ſuos Seruilius, vbi
vero ſenſit ſignum ab omnibus efflagitari, militẽ
auidum certaminis in hoſtem emiſit. Volſci ad pri

Volſci acie vincuntur.

mum congreſſum fuſi,fugatiq;, ſe trepide in caſtra
receperunt, quibus poſtea metu relictis cum omni
præda Romanus potitus eſt, inde ad Sueſſam Po-
metiam Romana caſtra admota,quæ paucis dieb⁹
capta,prædæ militibus ceſſit. Cæterum dum foris
hęc a Seruilio geruntur,Appius cõſul, vt Volſco-
rum ſupplicium alijs documento eſſet, ne datis ob

Obſidũ ccc. cædes.

ſidibus fœdera violare amplius auderẽt, trecentos
eius gẽtis obſides in foro ſecuri percuſſit. Mecetra-

s iij ni Volſci

ni Volsci Pometina clade territi Seruiliũ Romam
decedentem adeunt, pacem implorant, pax illis ex
senatus consulto data, ager tamen adeptus. Sabini
& ipsi non nihil terroris iniecere, subita in Roma-
nũ agrũ incursione. Tumultus fuit is verius q̃ bel
lũ, nam noctu trepide nunciatum est Sabinos per
Ro. agrum ingressos, late omnia vastare circa Anie
nem, simulq; Aulus Posthumius (Liui⁹ Aurelium
pro Aulo scribit, fuerat is Latino bello Dictator)
cum toto equitatu est in hostem missus. Secut⁹ Ser
uilius consul, cum robore copiarum. Sabinorum
perq; pauci sunt in agris reperti, plures quidem ci-
bo & vino graues in villis oppressi, cæteri Roma-
norum occursum veriti in pacatum trepide abie-
runt. Res tanta est celeritate confecta, vt nocte vna
auditum sit & finitum bellum Sabinũ. Dionysius
maiore quadam vi & quasi iusta acie in Sabinos di
micatum scribit. Postridie, ne belli aliquando ma-
teria deesset, legati Arunci senatum adiere, bellum
ni agro Mecetrani sadempto decederetur, indictu-
ri. Auruncus exercitus cum legatis domo profect⁹,
circa Ariciam eodem die conspectus, tantã ciuitati
trepidationẽ incussit, vt ne legatis quidem pacate
responderi potuerit. Infesto itaq; agmine in Aurũ
cos itum, nec procul Aricia collatis signis, prospe-
ra pugna debellatũ est. Ciues paucis diebus toties
victores consulis promissa expectabant. Appius
cũ insita superbia, tum gloriam bello partam inui
dens collegæ, primo ne triumphus ei decerneretur
autor fuit inde vt eius fidẽ irritã faceret, ius asperri-
me de creditis pecunijs dicere. Etiã qui nexi fuerant
reddebantur creditorib⁹, nectebantᷓ alij, tum vero
vndiq; ad Seruiliũ concursus fieri, ab eoq; auxiliũ
implorabat ciuitas, rogare obtestariq;, ne ciues suæ
fidei creditos fœneratorũ crudelitati proderet, sed
fidem plebi datam exolueret. Audire ille preces, cæ
terum patrũ cõspirationẽ veritus, tergiuersati, ita
medius inter vtrunq; ordinẽ agens neutrius gratiã
reportauit. Patres mollẽ cõsulem & ambitiosum,
plebs perfidũ arbitrari, eoq; odij ciuitas euecta est
(Appium enim iã antea oderat) vt orta inter cõsu-
les ipsos cõtẽtione, vter Mercurij ædẽ dedicaret (si-
quidẽ hoc anno secũdũ quosdã dedicata est) patres
q; ad plebẽ id decretũ reiecissent, additumq; esset, vt
cui populus eã dedicationẽ demandasset, is vrbisq;
annonę pręesset, mercatorumq; collegiũ institue-
ret. Populus consulibus posthabitis M. Lectorio
primipili centurioni, ad vtriusq; consulis ignomi-
niã, honorẽ demandarit. Per hæcq; iã anno circum
acto Appius & Seruilius magistratu abiere. Secuti
consules Aulus Verginius & T. Vetusius. Princi-
pio huius anni plebs vno cum patribus certamine
ferocior facta, incerta quales habitura esset consu-
les pars in Exquilijs, pars in Auentino, nocturnos
celebrat cœtus, de ea re quũ consules ad patres retu
lissent, totus ordo in eos inuectus, ipsorum culpa
id accidere vociferatur, solutũ esse deiectumq; cor-
pus reipub. consulum ignauia, vnũ virum plusq;
consulẽ in republi. superiore anno fuisse Ap. Clau
diũ, qui eiusmodi cœtus momento tẽporis discus-
surus fuerit. His vocibus male habiti cõsules, quũ
quæsiuissent, quid patres fieri vellent, decernunt,
quando perspicue appareret multitudinẽ ocio la-
sciuire, vt q̃ acerbissimũ habeant delectum. Dimis
so senatu consules tribunal ascendunt, citantq; no
minatim iuniores, quũ ad nomẽ nemo responde-
ret, negaretq; circũfusa multitudo plebẽ decipi pos
se amplius, nũq; militẽ vnũ habituros nisi ciuibus
promissa soluerentᷓ, quia haud dubiũ si vis tentata
esset, fœdũ certamẽ mouebatur priusq; vltima con

Diuersi bellorũ motus.

Appij Claudij i collegã inuidia.

Seruilius patrũ, & plebis odiũ incurrit.

Aulus Verginius. T. Vetusius consules.

sules experirentur, in curiã reuersi, iterũ consulunt
patres, idẽtidẽ testati ingentẽ seditionẽ excitari, si
vi agẽdũ sit. Tum ferocissimus quisq; patrũ ad eo-
rũ sellas progressi, magistratu abire iubent, si impe
rio vti nescirent, aut metu nõ auderent. Tũ illi, quã
do vobis ita euenire placet, parati sum⁹ omnia ex-
periri patres, q̃q; ęquũ esset, vt qui intra parietes cu
riæ tã ferociter loquũtur adessent, pręsentis inuidię
aut socij aut spectatores. Cũ hisq; in forum reuersi,
quendam de industria qui forte in proximo stete-
rãt, citari iubent, qui quũ tacitus staret, eiq; ne vio-
lari posset plurimi circunsisterent, Lictorẽ cõsules
ad eum mittunt, quo repulso indignũ facinus fieri
clamitãtes, qui patrũ forte aderãt, ex superiore loco
deuolant, vt lictori auxilio essent. Tũ impetu a li-
ctore in eos verso, discerpti a multitudine fuissent,
nisi cõsulũ intercursu sedata fuisset rixa. Consuli-
bus iterũ in curiã reuersis, senatus tumultuose vo-
catur, postulantibusq; ijs, qui pulsati erant, quęstio
nẽ, ibi cõsules tumultũ & vociferationẽ senatui ex
probrantes, q nihil plus sanitatis in curia, q̃ in fo-
ro esset, sententiã ordine rogare cœperũt. P. Vergi-
nius primus sentẽtiã dixit. Censuit is eorũ habẽdã
rationẽ, qui P. Seruilij fidẽ secuti, Volsco, Sabino,
& Arũco bello rẽpub. iuuissent. T. Largius haud tẽ
pus adesse dicebat, quo merita tantũ exoluerentᷓ, to
tam plebẽ alieno ære laborare, haud enim discor-
diã semel motã sisti posse, nisi vna omnibus cõsu
latur, quia si alia sit aliorũ futura conditio, accenda
tur magis seditio. Ap. Claudius immitis, & semper
plebi maxime infestus, lasciuire magis multitudi-
nem q̃ sæuire pręfatus, ex prouocatione id malum
natum dicere, ridere plebem minas consulum, ve-
tius q̃ imperium. Irent & Dictatorem crearent, a
quo prouocatio non esset, tum huius si quis peri-
clitari velit lictorem violare audeat, quũ sciat ius
de tergo vitaq; sua esse penes eum cuius maiestatẽ
violarit. In hac sententiarum varietate etsi ferox
nimis & horrida Appij sententia videbatur, quę o-
mnia in vi reponebat, verum quia Volsci & Equi
in armis erant, vt Latini nunciabãt, & Sabini iam
bellum erant illaturi, quod ex Crustumeria nũcia-
batur, tot tantisq; difficultatibus circũuenti patres,
consulibus mandant, vt Dictatorem creent, popu-
lari, mansuetoq; ingenio, ne in subita terribilis per
se magistratus creatione aliquis maior motus orire
tur. Cõsules M. Valeriũ Publicolę fratrẽ Dictatorẽ
dixere. Is proposito edicto, nihil fere a Seruiliano
illo superioris anni diuerso (erat ad hæc Valerio-
rum nomen, & ob eiectos tyrannos, primumq; cõ
sulatum satis populare, plebiq; minime formido-
losum) iuniores citati, omni omisso certamine, no
men confestim dedere, decem legiones conscriptę,
quantus ad id tempus nullus antea exercitus, nec
bellum dilationem patiebatur: iam Latini nunciã
tes suum ab Equis agrum vastari, petebant a sena-
tu, vt aut ipsi legiones mitterent, aut permitterent
Latinos per se suos fines tueri. Vetusius (nam non
placebat Latinos arma retractare) cũ parte copiarũ
in hostes primo missus, qui suo accessu populatio-
nem inhibuit, cessere. Equi in altiora montium, ma-
gis locorũ natura q̃ armis freti. Verginius in Vol
scos profectus vastatione agrorũ hostes in aciẽ ex-
ciuit. Qui cũ multitudine abundarent, contẽptim
iniuere pugnam: Cõsul defixis pilis iussit suos im
motos stare, vbi vero hostis ad manus venisset,
vibrarent gladios. Intulerunt se igitur Volsci Ro-
manis, velut metu stupẽtib⁹, mox vero impressiõe
ex aduerso facta, gladijsq; circa ora micãtib⁹, territi,
tanq̃ in insidias præcipitati, terga vertunt, vbi
ne ad

Fœdum certamẽ.

Tres sententiæ dictæ in senatu.

Marcus Valerius Dictator

Volsci acie vincuntur.

ne ad fugam quidem satis vires suppetebãt, quum temerario pcursu nuper inuecti corpora fatigassẽt. Fusos igitur Romanus agit, ægreq; fugã moliẽtes facile adeptus, in eorũ castra agmine pene mixto irrũpit. Quibus potitus, pergit abeuntis agminis terga carpere, multaq; fugientiũ agentiũq; pertinacia, Velitras vtrũq; agmẽ vno tpe puenit, quo cõtigit, vt Volsci Romaniq; simul vrbẽ sint ingressi.

Capiunt Velitræ.

Tum cædes ibi promiscue oĩs sexus & ætatis edita pauci seruati, qui abiectis armis veniã petiere. Hęc in Volscis gerebantur, quũ Valerius Dictator Sabinos acie vicit. Equite repente immisso, turbauit primo hostium aciẽ, inde cornua late producẽtes, priusquã a pauore animos reciperent, pedites mediam aciem, ordinibus parũ ibi apte coeuntibus, inuadũt, inde facilis victoria secuta, fusis hostibus Dictator castris potitus est. Romã deinceps reuersus de Sabinis iterũ triũphauit. Locus ipsi ac posteris in circo ad spectandũ publice datus. Veliternus ager Volscis ademptus est, Coloniq; Velitras missi.

Sabini a Dictatore prælio superantur.

Bellũ cum equis qui se montibus tenebãt adhuc integrũ erat, fuitq; ea mora militi suspecta, velut de industria bellum traheretur, vt priusquã Romam initũ esset, Dictator se potestate abdicaret, eiusq; promissa irrita vt priore anno Seruilij cõsulis, caderẽt. Perpulerunt itaq; consulẽ huiusmodi querelis, vt nõ sine periculo in aduersos montes agmẽ temere ducerent. Hostiũ ignauia effecit, vt res stulte nimis & præcipitanter mota, feliciter cesserit. Territi Romanorum audacia Equi, castris, quæ arduo munitissimoq; loco habebant, turpiter relictis, in subiectas valles pro victis abierunt. Fuit victoria eo lætior, quo minus expectata, prædaq; affatim in castris quæsitũ, sicq; triplici bello ciuitas defuncta, tota in domesticorũ certaminũ euentũ sese erexit.

Equi vincuntur.

Verumenuero fœneratorũ gratia adeo præualuit, vt quũ Valerius in curia de nexis retulisset, quę prima post reditum fuit illi actio, ostendissetq; quid sibi fieri placeret, reijciente eam senatu relationẽ, se magistratu abdicauerit, testatus se ciues, qui ex sua fide ad eã diem pependissent, haud spe vana frustraturum amplius, videre tamẽ, sua velut ea q̃ oculis videntur, fore, vt nõ multo post optarent patres, vt tales plebs Romana haberet patronos, qualẽ ipsi concordię autorẽ in curia repudiassent. Nam quod ad se attineret, pace foris parta non esse cur in Dictatura amplius permaneret, priuatus potiusquã Dictator seditioni interfuturus. Eum curia egressum frequens plebs fauore est & laudibus domũ prosecuta.

Valerij in senatu oratio.

Satis constabat, quia fidem publicam exoluere nõ posset, se Dictatura abdicasse. Vix crediderim pro concione eum, quod Dionysius scribit, accusasse patrum perfidiam, questumq; multum de eo ordine, quia septuagenarius esset, excusata corporis imbecillitate, magistratu abijsse. Fuisset id quidem imminenti seditioni, vt citius in apertum erumperet, gradum facere, subdereq; plebeio furori faces. Verecundior abdicatio illa, quã Liuius celebrat, multoq; ad multitudinem in officio continendam, salubrior.

Valerius se Dictatura abdicat.

Patres veriti ne demisso exercitu, occulta rursus consilia, coniurationes aliqua fierent, consulibus mandant, in quorum verba miles iurauerat, vt per causam renouati in Equis belli, legiones vrbe educant. Nec plebem latuit quorsum tenderẽt senatus consilia. Cõfestim ad vim conuersi animi, primoq; inter milites agitatum de consulum cæde & sacramento milites soluerentur, tantum tunc apud omnes valebat sacramenti metus. Docta deinde multitudo religionem non solui scelere, Sicinio duce viro ad id tempus ignobili iniussu consulum in montem tria milia passuum ab vrbe, qui fuit postea sacer dictus frequenti agmine secessit.

Noua populi seditio.

Dionysius cui libenter accedo autor est, legionibus extra vrbem (vt iussi erant consules) ductis, castrisq; bifariam factis secessionem vtrinq; Sicinij ductu factam. Fuit hic annus ab vrbe condita ducentesimus ac sexagesimus, ab eo vero, quo libertas parta erat sextusdecimus. Hic igitur cõmunito ad tempus loco, pacatæ legiones, nihil præter quæ ad victum erãt necessaria ex proximo sumentes, plures sese dies tenuerunt.

Secedit plebs in sacrum montẽ.

Mutuus interim pauor ciuitatem agitabat. Timebant patres residem in vrbe multitudinem, contra inermis turba a suis destituta, iratũ ordinem vehementer formidabat, omnia incerti mutuiq; terroris plena, nec facile senatus expedire poterat, qua potissimum via ingressus, præsenti malo iret obuiam, eratq; suspectior lõgior mora, ne si ciuili seditioni hostes interuenissent, de summa rei periclitandum esset, nam & Volsci & Hernici in armis esse dicebantur, & Sabini, ne quis terror deesset, ipsi quoq; minaciter bellũ ostentabãt. Nulla igitur, nisi in ciuium cõcordia, reliqua spes erat. Eam per æqua & iniqua in ciuitatem reuocandam patres rati, Meneniũ Agrippã siue Mẽniũ, vt Plutarchus scribit, virũ multa facundia, & quia plebeis ortum natalibus, multitudini non mediocriter charum, in castra, de recõsiliatione acturum, mittunt.

Menenius.

Is vbi eo venit, stetitq; in medio dicturus fabulari narratione, eaq; perbreui, ita multitudinis animos versauit, vt continuo ad pacem inclinauerit. Sermonis illius summa hæc fuisse traditur. Cõspirasse olim in ventrem cætera membra corporis quum non omnia in vnum vt postea consentirẽt. Enimuero ocium illi & voluptatem inuidebant, indignũq; arbitrati, se omnia vitæ ministeria obire, eum solum in medio quiescere, ciborumq; voluptate perfrui ambulare pedes, operari manus, audire aures, oculos videre, olfacere nares, linguã loqui, dẽtes cibum subigere, vnum ventrẽ esse in toto corpore, qui nihil nisi voluptatẽ sentiret, cõspiratũ ob id cæteris partibus in hunc vnum, ne ipsius desiderijs occurrerent, ne manus cibũ darent, ne os datum acciperet dentesve cõficerent, factumq; hac ira, vt dum ventrẽ inedia domare cõtendunt, mẽbra ipsa sint cũ eo extrema tabe cõsumpta, ac tum demũ apparuisse, vẽtris quoq; haud segne in alendo corpore esse ministerium, quippe qui suggerẽs vitalem in oẽs venas sanguinẽ alat ipse potius cætera mẽbra, q̃ ab eis alatur.

Menenij fabulare exemplũ

Atq; huiusmodi illũ similitudine vsum, plebis iram in patres, qui domi residerent, præsentẽq; seditionẽ, fabulose illi cõparando, ita multitudinẽ flexisse fertur, vt facilis secuta sit recõciliatio: tum primũ plebi datũ est, vt suũ haberet magistratũ, qui sacrosanctus esset, cui auxilij Latio aduersus consules foret. Disertẽq; expressum, ne patrũ cuiquã eũ magistratũ capere liceret. Ita Tribuni duo primũ creati, C. Licinius, & L. Albinus, qui tres sibi collegas cooptarũt, quorũ vnus Sicinius seditionis autor fuit, qui duo reliqui fuerint parum conuenit. Et hæc breuiter Liuius vt cætera.

C. Licinius, L. Albinus primi tribu. pleb.

Dionysius varijs inter patres sententijs certatum scribit, esset ne plebs ad concordiam reuocãda, an qui secessissent pro exulibus habẽdi, atq; ex Latio & oppidis circumiectis accersendi qui vrbẽ incolerent, seruiq; libertate donãdi, quibus in bello vterẽtur, quod fieri oportere Appius Claudius in primis censuisset, homo vehemens & qui cum M. Valerio, non solum sententia, sed conuicio etiam in senatu disceptauit, hoc superbiam Appio

 factionẽq;

factionemq; exprobrāte, Valeriæ genti illo ambi-
tionē tyrannicumq; studiū. Dictā & a Menenio ait
primo loco sententiam, quam cum ferociores pa-
trum (erat enim pacis autor) minus probarent,
Sp. Caf- Sp. Cassij & Posthumij Cominij cōsulum, qui per
si⁹ Post- secessionem magistratum iniuere, denunciatione
humius territi tandem quieuere. Siquidem consules inter-
Comi- fati, in summo reipublicæ periculo, quādo plures
nius con in fœneratorum granam turbatores pacis essent,
sules. appellaturos se de republica seniores tantum, in
eorumq; sententiam passuros senatusconsultum
fieri. Atq; ita quiescentibus cæteris Menenij sentē-
tiam tenuisse, missos in castra ipsum sententiæ au-
torem Menenium, M. Valerium, P. Seruilium, Q.
Posthumium Tubertum, T. Ebutiū, Seruium Sul
pi. Au. Posthumiū & Aulū Verginiū, oēs præter
vnum consulares, vbi quū legati leniter audax fa-
cinus multitudini exprobrarent, contra qui plebis
causam tueri, oēm discordiæ culpā in patrū super-
biā, & fęuitiā reijcerent, Menenij fabula, tēpestiue
adhibita, aīos ad pacem inclinasse, nec duos tum
primū Tribunos, sed quinq; numero creatos L. Iu
nium cognomēto Brutū, C. Siciniū Bellutū, C. &
Sacrata P. Licinios, & C. Iusilium Riuganū, ac sacrata lege
lex. magistratū inuiolabilē factū. Legis formula talis
ad posteros est tradita. Tribunū inuitū tanq̄ vnū
e multis nemo vllum cogito agere, neq; verbera-
to, neq; alteri vt verberet imperato, neq; occidito,
neq; occidi iubeto. Si quis horū aliquid fecerit, im-
pius execrabilisq; esto, bonaq; eius publicantor ad
sacra Cereris, & qui aliquē hæc agētium occiderit,
cædis expiatus esto. Iuratum inde in præscriptū le-
gis, araq; vbi castra fuerunt Ioui metū soluenti ere
cta, ibiq; sacra peracta sunt, quæ res loco postea no
Quare sa men dedit, vt mons sacer diceretur. Hæc Dionysi⁹
cer mōs. tanto longiore q̄ Liuius sermone, vt si verbosum
vnius stilum mihi sequendū proposuissem, nunq̄
vel sero institutū opus ad exitū perduceretur. Ciui
tatis statu in hunc modū pacato, delectu a consuli-
bus habito, Posthumi⁹, collega ad vrbis præsidiū
relicto, in Volscos legiones duxit, Antiatibusq;
Volscis leui prælio fugatis, Longulamq; cōpulsis
oppido breui potitus est. Mox Mucamitē (Diony-
sius Polum scribit) ex eadē gente vi cepit, tum Co
riolos consul magna vi est oppugnare adort⁹, erat
Coriola- in his castris Cn. Martius patricio genere iuuenis,
nus vnde valideq; manus promptus, cui Coriolano, ab præ
dictus. claro facinore in oppugnatione illa edito, postea
cognomē fuit. Eratq; is forte eo die in statione, quū
Volscæ legiones ex improuiso cōspectæ, tumultū
in castris exiuere. Is cætero exercitu ad excipiendū
hostē conuerso, cum ijs, quos secum in statione ha
buit, non solum eruptionem ex oppido factam su
stinuit, sed pulsos etiam vi hostes, porroq; ad vrbē
fugatos, persecutus per patentem portam ferox in-
Corioli tra mœnia irrupit, cędeq; in proximo edita, ignem
capiunt. temere arreptū, in recta pomœrio cōtigua cōtorsit
quæ res hostib⁹ terrorē, Romanis fiduciā auxit. Fu
mus procul cōspectus clamorq; ex vrbe redditus,
speciē socijs præbuit, capti ab Romano oppidi, ita
vno tēpore Antiates & Volsci perculsi aīo, fugati
sunt, atq; oppidū captū. Dionysius Martij operam
non minus clarā in acie eo die, q̄ in expugnādo op
pido fuisse ait, quippe qui Coriolis captis, ipse ad
consulē gestæ rei nūcius aduolarit, petieritq; eum
sibi locū dari, qua maxime hostes impressionē fa-
cturi viderētur, factumq; vt in mediā hostiū legio
nem perrūpens, circunuētusq; magna suorū strage
maiore hostiū, tam diu in orbē pugnauerit, quoad
milites partim pudore, partim minis cōsulis victi,
in hostē ruentes, refractis cuneo ordinib⁹, sese Mar
tio iunxerint, ac tum demū hostes, non solū gradu
summotos, sed multa cæde strageq; passim edita
fugatos. Cōsul postridie Martiū ꝓ ꝯcione laudatū
falerato equo donauit, & ex captiui·, quos ipse le-
gisset, decem numero adiecit, & magnū argēti pon
dus, lectasq; ex omni præda primitias, & hæc cōsul
illi magno circunfusæ multitudinis fauore & con
sensu detulit, cui Martius quū gratias egisset, equū
in vsum belli accipere se dixit, et ex captiuis vnum Martij li-
priuatū hospitē, vt liberū dimitteret ad suos, cæte beralitas
ris muneribus abstinuit. Conciliauit ea liberalitas
apud milites maiorē adhuc fauorē Martio. Volsci
bis acie victi, aliquot oppidis eo bello amissis,
quieuere: fœdus deiceps cū Latinis ictum est, vt Li
uius & Dionysius scribunt, nec mihi excidit, quod Fœd⁹ cū
loco haud multū hinc diuerso scripsimus, post pu- Latinis te
gnam ad regillū lacū cōmissam, fœdus cū Latinis nouatū.
renouatū, cuius rei est Dionysi⁹ autor, Liuius hui⁹
tantū meminit, ille vtrunq; posuit. Cuius fœderis
forma hæc fuerit. Romanis atq; oībus Latinis vrbi
bus inter pax esto, donec cœlum terraq; eundē ha- Fœderis
bebunt statum, neq; bellū inferentibus vllis tutos formula.
transitus præbento, bellumq; gerētibus opem ipsi
ferunto totis viribus, spoliorumq; & prædę de ho
stibus cōmunibus vtrinq; æquā sortiuntor partē,
priuatorūq; contractuū iudicia intra decē dies con
ficiuntor. His fœderibus nihil addi adimiq; liceat,
nisi Romanis oībus Latinisq; aliquid addendum
adimendūq; videbitur. Hæcq; fœdera Romani La
tiniq; tunc inter se sanxerunt. Alter consul Cassius,
dum foris hæc geruntur, ædem Cereris, Liberi, & Cereris
Proserpinæ quæ supra circū constituta est, dedica- Liberi
uit. Eā ædem Dionysius, qui est hui⁹ dedicationis Proserpi
autor, a Posthumio Latino bello votā, memoriæ næ ædes.
ꝓdidit, nec ita multo post adijcit, Latinis ferijs diē
vnum in plebeæ reconciliationis memoriā addi-
tum, quum duo antea omnino fuissent. Quorum
vnum Priscus Tarquinius sacrū sanxit, ob Hetru-
scos a se bello victos. Alterum ipse popul⁹ regib⁹
ciuitate eiectis, ob assertā libertatē. Meneni⁹ Agrip
pa q publicæ recōciliationis autor fuit, hoc quoq;
anno mortuus est, re domestica tam tenui, vt sum- Menenij
ptus funeri deesset, extulit eum plebs sextantibus mors.
in capita collatis. Miror Dionysium scribere eum
consulem vita decessisse, triumpho nuper de Sabi-
nis acto. Liuius Cassio & Cominio consulibus T.
Geganium & P. Minutium statim subijcit, omni
interim Sabini belli mētione suppressa, nec quod
eam fidem adhuc magis eleuat, ipse qui rei huius Menenij
est autor, quis illi fuerit collega expedit: & ne non Interitus.
semper idem aliquid a Liuio diuersum proderet,
quod ad plebis stipem in Menenij funus collatam
attinet, autor est, patrum decreto, Menenianas exe-
quias publica impensa instructas, plebem vero,
eam pecuniam, quam in hoc ipsum contulerat, nō
recepisse, sed Menenij filijs in patris memoriam
dono datam voluisse. Habuit, quo satis constat,
sequens annus T. Geganium & P. Minutium con T. Gega-
sules, secutaq; est horum fasces annonæ inopia in- nius P.
gens, quia per secessionē plebis, quæ i æquinoctiū Minuti⁹
autūni incidit, agri minus culti fuerant, frumentū cōsules.
primo ex Hetruria aduectū aliqua ex parte vrbicā
leuauit famē. Missi erant q & in ora Cāpaniæ, & in
Opicis circa Cumas frumentū coemerent, Chalci-
denses & Cumei vrbem ipsam condiderunt, vt Cumarū
diuerso est a nobis loco proditum. Dionysius Ere conditores.
thrienses conditores tradidit, quippe qui procedē-
te tempore sint a Gallis & Cumeis eiecti. Mirum
est, quod idem autor scribit, sub id fere tēpus quo
Tarquinius

Tarquinius regno excidit. Cumas a Daunijs, Vmbris, & alijs circũiectis gentibus, tantis opibus oppugnatas, vt quingenta peditũ milia duodeuiginti equitũ vno ipe Barbari in armis habuerint, accidisseq; interim prodigiũ memorabile, ꝙ vulturn⁹ & Clanis amnes hostiũ castra præterlabẽtes, retro flexerint cursum: eoq; miraculo Cumanos in spem bene gerẽdæ rei erectos, in pugnã egredi ausos, fractosq; locorũ opportunitate immẽsum profligasse exercitũ. Nec ita multo post Aristodem⁹ Aristocratis filius cũ duobus milibus Cumanorũ in Latiũ (vt ille ait) ad Aricinorũ subsidiũ, qui ab Arunte Porsenæ filio obsidebantur, publico Cumanorũ decreto venit, prælioq; circa Ariciã cum Hetruscis conserto, Aruntẽ interfecit, disiectisq; Tuscorũ copijs, postea q̃ domũ venit, primorib⁹ ciuitatis, in quorũ manibus erat res Cumana, in curia obtruncatis dominatũ occupauit, multitudineq; duabus tyrãnicis largitionibus, agri alieniq; æris diuisione, delinita, nobiliũ liberos in agros relegauit, ciuibus arma ademit, corruptaq; muliebrib⁹ illecebris iuuẽtute, stabilitã his artibus tyrannidẽ plures annos obtinuit. Nouissime ab optimatiũ sobole, q̃ in agris adoleuerat, nocteq; vna cũ tota domo oppressus perijt. Sed hæc postea. Anno eius principatus quartodecimo, quũ fama et opibus floreret, Romani frumentatores Cumas venere. Ibi ab Roma exules, q eo Tarq̃niũ secuti fuerãt, ad iniuriã coorti probris primo legatos incessunt, inde quũ Aristodemus appellaretur, negarentq; Ro. se in mandatis habere, vt de publico negocio vspiã disceptarent, postea q̃ tyrannũ rem ad exules trahere apparuit, nec rem procul ab iniuria abesse, nauibus cũ pecunia relictis, noctu quũ iam nihil obscure custodiri cœpissent, in pacatũ concessere. Liuius frumentũ, quod ibi fuerat coemptũ, ab Aristodemo, pro Tarquinij bonis quorũ ipse hæres esset, retentũ scribit. Nec qui in Pomentinũ agrũ frumentatũ ierant, hospitali⁹ sunt a Volscis accepti, parũ abfuit quin pro exploratoribus sint capti. Fuerant & in Siciliã missi P. Valerius & L. Geganius, qui triticũ inde emerẽt, hi tẽpestate iactati i insula hyemarũt: eratq; tum Gelo Siciliæ tyrãnus, & nõ Dionysius maior, vt Macer Licinius prodidit. Enimuero Dionysius octogesimo post anno Syracusis regnauit. Gelonis permissu Romani libere in Sicilia frumẽtari, ad quinquaginta milia modiorũ tritici, cuius partem haud modicã dono a tyrãno acceperant, quũ iam T. Geganius & M. Minutius consulatũ iniuissent, Romã adduxerũt. Nec fames timenda erat ampli⁹, si benigne patres annonã populo remisissent. Cæterũ deliberãte senatu, quãtũ ex eo plebi dari oporteret, pleriq; patrũ, & in his Coriolan⁹, venisse tps censebãt, quo Tribunatus necessitate patricijs expressus, aliquanto maiore vi a plebe repeteret. Fame domandã multitudinẽ, quã ipsa sua stultitia fecisset, nisi tribunitiã potestatẽ patribus remitteret. cur ego, inquit Martius, plebeios in vrbe magistratus videor: ego q Tarquiniũ nõ tuli, Siciniũ ferãt: secedat nũc, auocet plebẽ, patet i sacrũ montẽ via, rapiãt si possunt ex agris frumenta, quos steriles & incultos reddidere, vtãtur annona, quã ipsi suo fauore fecerũt. Potuisset fortasse in tanta fame plebs adigi, vt relaxandæ annonæ cõditionib⁹ primo se magistratu spoliaret, sed ferox nimis ea patribus sententia est visa, & vt ferox ita ad ciuitatis concordiam parũ idonea. Verũenimuero ipsa rei mẽtio ita multitudinẽ offendit, vt vulgo fremerent, se velut hostes fame peti, fraudariq; peregrina annona, nisi Gn. eo Martio & superbissimo cuiq; patrũ Tribunos dedãtur, nouũ plebi carnificẽ ortũ, nouum tyrannũ, cui aut seruiendũ sit, aut inedia pereundũ. Fecisset impetũ multitudo in eũ curia exeuntẽ, ni peropportune Tribuni plebis ei diẽ dixissent, tum vero suppressa oim ira, vbi apparuit factã esse multitudinẽ eius vitæ & mortis dominã. Paruifaciebat primo Martius Tribunorũ minas, auxilij nõ pœnæ ius Tribunitiæ potestati datũ prædicabat, plebis eũ magistratũ esse nõ patriciorũ. Hęc ille. Verũ adeo infense i id iudiciũ plebs est coorta, vt perspicue appareret, patres fortissimi vni⁹ viri pœna defungi oportere. Restiterunt igiť aliquãdiu aduersa inuidia, totius ordinis op.b⁹ in discutiẽdo cõcilio vsi, quod vbi parũ id processit, i preces versi, a plebe suppliciter petere, vt vnius viri sibi vitã cõdonarent. Ipse quũ nihilominus sæuientẽ videret plebem, ad diẽ nõ affuit, absensq; dãnatus, Antium in Volscos abijt exulatum. Hæcq; de Martij exilio Liuius. Cæterũ odium Martij in plebẽ inde Dionysius exordiũ habuisse scribit, ꝙ in petitione consulatus vir ingentis spiritus passus fuerat repulsam, secũdumq; eam in annonæ causa insectationẽ vim a tribunis iiii curia egresso intentatam, ægreq; patriciorum incursu ab eo viatorem repulsum. Longus deinceps sermo de Martij damnatione trahitur Tribunitijs Senatorijsq; contentionibus refertus, Tribunis patres ad populum criminantibus, ꝙ Velitras (nam Velitræ & Orba coloniæ eo anno patrum decreto ductæ fuerant) plebis partem ablegassent, vt Veliterno cœlo, cuius pestilens aura eo ipso anno omnes fere loci indigenas extinxisset, miseri ciues illuc missi, extinguerentur, & ꝙ populum annona fraudarent, vt multitudinem fame adactam, Tribunitia potestate sublata, in pristinam seruitutem redigerent, Martium præ cæteris insectando, ꝙ in Tribunitiam potestatem, vniuersamq; plebem superbe fuisset inuectus, consulibus aduersa inuidia resistentibus, mitissimisq; actionibus iratam plebem lenientibus, recriminantibusq; Tribunos, vt superbos & insolentes, qui non paterentur integrum esse patribus, in curia quod de republica sentirent loqui, negantibus senatusconsultum vllum factum, vt horrea populo clauderentur, rem ipsam tantum in consultationem venisse. Cæterum quia liberius sententiæ cœptæ dici essent in curia Tribunitio furore discussam, paratum esse senatum omnia plebi, quæ honesta & vtilia essent, vltro exhibere, modo beneficij loco collata, non vi Tribunitia expressa credi vellent. Perseuerasse deinceps ait Tribunos nihilo secius Coriolanum ad populum vexare, ibiq; pro concione, aliquanto contumacius quam antea in plebem & Tribunos Martiũ cooortũ, eorũ iussu ad suppliciũ arreptum, consulũ tamẽ interuẽtu iterũ seruatũ, sed post Trinundinũ, diem illi dictã, certatumq; inter patres sentẽtijs, vtrũ patricij capitis iudiciũ plebi permitterẽt, Appio Claudio reclamãte seruitutis iugum per speciem Tribunitiæ potestatis haud accipiendũ, contra, M. Valerio ad concordiam retinendã, & liberam eius iudicij potestatem ppl̃o permittẽdã cẽsente, idẽtidẽq; illud affirmãte, vel ob id ipm vnũ, ꝙ sibi alieni capitis potestas facta esset, plebẽ suæ iræ moderaturã, Martij p̃terea ornamẽta oĩbus nota, pudorẽ haud dubie multitudini impositura, qequã de eo viro durius statuẽdi. Atq; ita demũ re populo permissa, vbi iudicij dies affuit, multitudine in vrbẽ coeũte, Martiũ intrepida oratione vsum, suaq; in Po. Ro. merita simul & vulnera, quæ pro patria accepisset, militariaq; ornamenta, vario animorũ motu pro cõcione ostendisse,

Prodigium.

Aristodemus Cumis tyrãnidẽ occupat.

Interitus Aristodemi.

Gelo Tyrannus.

Coriolani sententia aduersus trib. potestatẽ

Coriolano dies dicitur.

Coriolanus i exiliũ abit.

Quæ Dionysius de Martij iudicio.

disse, secundūq; eam actionē a Tribunis accusatū, nec solū quia in plebē fuisset inuectus, atq; in plebis magistratū, q ad inuidiā illi faciendā Tribunitiis actionibus sępe fuerat iactatū, sed q tyrannidē quoq; affectasset, quod ex eo intelligi posset, quia prædā ex Antiati agro ipsius ductu captā, non in ærarium tetulisset, sed inter eius expeditionis socios partitus esset, vt eiusmodi illecebris, satellitū sibi manu consiliata: cōmodius ad nefariū scelus aspiraret, atq; ea re quia credita est magis multitudinis iram accensam, tum non centuriatis comitiis, quæ ex Seruii Tulli præscripto fiebāt, in quibus primæ classis, quæ ex ditissimo quoq; constabat, plurimū suffragia valebant, sed tributis comitiis, quæ ne fierent diu multumq; consules obstitissent, ex vna & viginti Tribubus, quibus tum dati sunt calculi, nouem præsentē Martium absoluisse, cæterarū suffragiis perpetuo exilio dānatum. Hæc Dionysius & Plutarchus, quo magis miror Liuiū tradidisse Martium, quia ad diē iudicii nō affuisset, absentē dānari contigisse. Nec satis intelligo, quid Dionysius autor alioqui grauissimus secutus, crediderit, hoc primū iudiciū ex prouocatione ad populū delatū, q si post partam libertatem adiecisset accederē illi haud grauate, sed excidit illi credo (nam nō legisse quod scripserat absurdum est dicere) Hostillo rege Marcū Horatiū perduellionis reum a duūuiris ad populū prouocatione certasse, ab eoq; absolutū. Martii dānatio vehementi dolore patres affecit, cū ob tanti viri exiliū, tum quia gradū tribunitiæ potestati factū videbant, ad vexandā deinceps tristibus iudiciis nobilitatē. Ipse Martius domū reuersus vxorē & matrē muliebriter lamētantes consolatur inde ambas ad liberos & domū concordi animo tuendā hortatus, nemine salutato, Antium in Volscos exulatū abiit, vbi Actii (erat is Volsci nominis longe princeps) hospitiū adeptus breui illi ob hostilē animū, quē in patriā gerebat, insinuatus est Martius. Conferūt itaq; inter se cōsilia de bello

Martius et Actius Tullius bellum quęritāt.

in Romanos excitādo. Verū quia fieri nō poterat, vt vulgus temere arma toties infeliciter tētata assumeret, arte opus esse rati, vt q sua spōte multitudo factura nō videbat, iiuria & vi aliqua externa faceret, sedulo belli seminariū quæritabāt, in quo reperiendo, haud multū necesse fuit elaborare, breuis facilisq; via est q ducit ad flagitiū et scelus. Parabant

Ludi Plebeii.

Ludi Circenses.

ex instauratione tum forte Romæ magni ludi. Valerius nunc Plebeios, nunc Circenses eos varie nominauit. Lactātius Circēses fuisse prodidit. Dionysius eos ab Aulo Postumio Latino bello vocatos autor est. Ludorū pompa ex Capitolio per forū in circū maximū mittebat. Rerū apparatus talis fuisse traditur. Equitū filii, quibus ætas apta esset pompę equis sedētes, quiq; pedibus stipendia facturi erāt, suis alis centuriisq; discreti præcedebant, vt exteris gentibus ostenderet qualis quantaq; iuuētutis indoles in spem ciuitatis interim subolesceret, hos aurigæ sequebantur, quadrigæ bigæq; & equi desultorii. Mox Athletæ leuiorū grauiumq; certaminū, pudenda tantū velati, cæterū corpus nudi, cursu, Palęstra, cęstibus certaturi. Saltatorū deinceps chori, virorū primus, alter pubescere incipientium, postremus puerorū. Ordine deide tibicines subsequi, ytres & tibiolas inflantes. Citarœdiq; lyras septichordes eburneas, & quæ Barbita nuncupata sunt habentes. Saltatorū cultus, tunicæ puniceæ cingulis æreis strictæ, enses lateribus pēdentes. Tela breuiora viris. Galeæ æreæ, cristis insignes, pennisq; excultæ. Prębant chori viri singuli saltationis & tripudii modum præmonstrātes, bellicos motus, atq; vehementes, proceleumaticis & rythmis imitantes. Enoplia saltatio i his vsurpata, quæ & Pyrrhica nuncupata est, a Pallade, vt creditur, reperta. Alii Curetes eius saltationis autores arbitrati sunt. Enoplios choros. Satyriscorū coetus e vestigio sequebatur. Erant in Sylenos & Satyros figurati, cauillabundo motu, ridicula in magnis imitantes.

Pyrhica siue Enoplia saltatio.

Satyrisci.

Atq; hūc demū ordinē tibicines alii & citharœdi, vario sequebantur cōcentu. Ibant inde qui passim thura et aromata thuribulis adolebāt, multaq; odorum fragrantia. Deorū simulachra auro argentoq; cælata, virorū humeris ferebant. Tū demū Thensam summi vrbis magistratus, magna oīm ordinū caterua, religiose sequebantur. Talis Circensium ludorū fuit pōpa, quos tum instaurari contigit, q quidā e plebe homo T. Larinus siue Tyberius Arinius, vt alii scribunt, per quietē a Ioue erat monitus, vt cōsulibus nūciaret, nō placuisse sibi proximorū Circensiū pręsultorē, instare vrbi periculū ingens, nisi darent operā, vt sibi ludi ex integro fierent. Id ille imperiū, quū forte detrectasset, veritus ne si fidem non fecisset, pro ludibrio abiret in ora hoim. Ita accidit, vt paucis diebus quibus species illa fuerat homini noctu oblata, filium nulla euidentiore morbi causa amiserit. Ac tum iterū simili oraculo interrogatus, an satis magnā haberet spreti numinis mercedem, cęterū quū rem adhuc in occulto haberet, subita est corporis debilitate afflictus. Tum demum propinquorum consilio vsus, lectica primo in forum ad consules, mox per illos in curiam delatus, vbi quæ per quietem fuerat iussus dicere, ordine exposuit, miraculo accidisse aiunt, vt in pedes erectus, domum incolumis abierit. Sed malorum dæmonum aliquis Atinio in somnis affuit, qui futurum intelligens, vt paucis diebus ille filiū amitteret, ipseq; aliquanto breuius graui esset morbo defunctus, vbi scilicet a se affligi desiisset hanc fallēdi ansam nactus, vt Ro. Po. in maiores adhuc tenebras coniiceret, ridiculum illud ludorum schema, oculis cæcę multitudinis offudit. Potuit et Arinius langorem corporis ad tempus simulare, vt fidem magistratibus faceret. Verū quoquo modo id accidit (res enim dęmonica, aut humana fraude nō caruit) præsultorem, quod satis constat, interpretati sunt seruū, qui ab Antronio cognomento maximo. Circensium die, priusquam pompa mitteretur, fuerat per eiulatus, & dira omina sub furca cæsus. Hoc itaq; prætextu, quū ludi Romæ ex instauratione fierent, multi mortaliū ex circumiectis oppidis, totoq; Latio (omnia enim tum pacata erant) in vrbem spectandi studio conuenerant, & in his Volscorum plurimi, Tulliū Actium siue Amphidium, vt Plutarchus prodidit, secuti. Hic ille, vt domi conuenerat, priusquā ludi cōmitterent ad cōsules venit (Dionysius subornatū ab eo ait, qui secreti fide a cōsulibus accepta, falsum indicē detulerit) Tullius cōsulibus additis, esse ait quod secreto cū eis de repu. agere velit. Erant tum cōsules C. Iulius & P. Pinarius, viri magis vrbano ocio, q reip. tractandæ idonei, hos ille remotis arbitris docet, ingentem Volscorū manū spectandi studio Romā confluxisse, vereri se, quando mobilia nimis essent ipsius gētis igenia, ne ciuitate spectaculo occupata, aliquod indignum facinus, vt Sabini paucis ante annis, qui scorta rapere conati essent, perpetrare aggrederētur. Non igitur q aliquid sciret admissum criminatum se suos venisse, sed cautum ne admitti possit. Nam quod ad se attineret, statuisse vt procul ab omni culpa abesset, confestim se domum abire, cætera ipsi prospicerēt, atq; hæc locutus continuo

T. Larinus. Tyberi Atinius

Dæmonum præstigię.

Præsultor.

C. Iulius. P. Pinarius consules.

vrbe

vrbe excessit. Dionysius per aliũ, vt dixi, rem dela
tam prodidit, quasi coniuratũ a Volscis esset, vt no
ctu vrbẽ inuaderent, monitos consules ait, vt peri
culũ cauerent, quod indiciũ, quo atroci⁹ videri, ma
ioremq; ob id necessitatẽ Romanis iponebat quæ
stionis in Volscos, ne tantũ scelus impune abiret,
exercendæ, eo mihi veriora videri, quæ Liuius se
quitur, q̄ leuioris est indicij autor. Cæterũ siue hoc

Vocili vrbe ejiciuntur.

idicio, siue alio res est ad ↄsules delata, decreto p̄rm
in publicũ missi sunt, qui Volscos iuberẽt ante no
ctẽ vrbe excedere, ingens turbatio primo Volscis
incidit, audita præconis voce, multaq; trepidatiõe
ad res suas ex hospitijs repetendas, discurrunt. Inde
vrbẽ egressis, cõfestim indignatio eiũ animis orta
est, q̄ veluti impij spectaculo summoti essent, au
xitq; multitudinis irã Actij⁹, q̄ suos longo agmine
abeuntes, ad caput Ferentinũ excipiens, multa de
p̄senti Romanorũ iniuria q̄stus, nulla dixit Volscũ
nomen maiore cõtumelia affici potuisse, quã q̄ ve
lut impij sacro hoim cœtu electi, oibus ciuibus fi
nitimisq; populis, trepida, tumultuosaq; profectio
ne, spectaculo fuissent. Cõiuges & liberos per ora
hoim præcipiti festinatione traductos. Quid eos su
spicari oportuit, quibus præconis vox audita sit,
aut qui agmine proficiscentes viderint, aut profe
ctis obuij fuerint? an aliud existimaturos, q̄ nos in
fando aliquo pollutos esse scelere, qui si spectacu
lo interfuissemus, ludi pure cõmitti nequiuissent?
ob idq; piorum sede cœtuq; summotos? Triũpha
tum, quis nõ videt? hodie de nobis Romæ est, sed
quantacunq; est hæc iniuria (est eñi oino ingens)
i illi⁹ autores, si vin estis, rescidet, & in eã vrbẽ, in
qua si vno mãsissem⁹ die pereundũ oibus fuisset.
Iam aperte illi nobis per hæc bellũ indixerũt, bel
lum vt spero, ipsis funestũ & calamitosum, si tam
fortiter hanc iniuriã vlcisci volueritis, q̄ iniuste cõ

Actij verbis Volsci accenduntur.

tumeliose q; illata est. His Actij verbis, multitudi
ne adhuc magis incensa, iratis animis, in suos q̄sq;
populos digressi, ingentẽ animorũ motum fecere,
nec adeo multis interiectis diebus, magno totius
gentis cõuentu de iniuria relatũ, ad quã vlciscendã
quũ animi inclinarent, quia in bienniũ pactæ fue
rant cũ Romanis induciæ, erant qui tantisper expe
ctandũ putarent, quoad eanũ tẽpus exijsset, alij satis
iustã dicere sibi materiã rebellandi ab Romano da
tam. tum in varijs sententijs autore Tullio visum
est. Martiũ consilio admoueri, qui vbi in cõspectu
stetit, iussusq; de ratione belli dicere quid sentiret,

Martij verba in Volscorum consilio.

multa prius cũ præfatione veniæ, de suo exilio, de
iniuria inimicorũ, de patriæ erga se ingratitudine
questus, vbi iustam in Ro. odij & iræ quã præ se fe
rebat causam adesse ostendit, præclare testatus est,
non eam sibi patriã videri amplius, quæ se digni
tate repulsum, domo, liberis, vxore, oibusq; necef
situdinibus priuatũ exsortẽ eiecisset, sed quæ eiectũ
vt ciuẽ cõplexa esset, gratoq; hospitio foueret. Hæc
primo effatus, cætera in eũ est modũ executus, vt di
ceret, nihil in bellicis cõsultationibus tam sibi ne
cessariũ videri, q̄ vt qui de re bellica consultẽt, quũ
suas, tum eorũ, quos futuros sibi hostes destinent,
priusquã arma induant vires diligenter pensitẽt,
quũ ex vtraq; reputatione, certa ac recta orirẽtur cõ
silia, in agendis rebus cautior administratio, adde
re etiã fiduciã ijs qui sunt suarũ viriũ conscij, mox
illud admonere, nullius gentis opes magis q̄ Vol
scorũ Romano formidolosas esse, si in vnũ cõspi
rarent, cõnixiq; populi oẽs bellũ indicerẽt, de quo
inferendo, q̄n quid sentiret corã dicere iussus esset,
eã sibi esse sententiã, vt primũ oim bellũ rite indi
ceretur, quando bella parũ iuste illata, raro feliciter

administrarẽtur, quare vt nõ solũ viribus, sed cau
sa etiã præstarent: illud identidẽ admonere, horta

Martij hortatio ad Volscos.

riq;, vt pie arma induerent, quod ipsum qua ratiõe
fieri oporteret, se demonstraturũ pollici⁹ subiun
xit, obtinere Romanos vrbes Volscorũ & oppida
quædã, quæ Volsci iuris fuissent, ea per caduceato
rem repetenda, tum si res nõ redderent, bellũ legiti
me indicendũ, quod vt feliciter gereretur, nullã di
cebat Volsco nomini occasionẽ maiorẽ a dijs dari
potuisse, quãdo Romæ eo anno consules essent rei
militaris expertes, magis vrbano ocio, q̄ cornibus
& lituis assueti, & quod idubitatã polliceret victo
riam, rem Ro. intestina laborare discordia, qua nul
la efficacior esset pestis, ad populorum opes soluẽ
das. Odisse plebẽ patres, odio contra haberi, adesse
malorũ oim faces Tribunos Pl. qui militarẽ ætatẽ
assiduis concionibus in optimates irritarent, qui
ociũ pro labore, contumaciã pro militia suaderet,
vt in tanta nuper ciuitate nihil sane esset, quod ho
stes ipsi formidare possent. Non imperiũ, non or
dinem, nõ vererẽ disciplinã. Disiectam fractamq;
iacere rempu. sine consilio, sine præsidio vllo, ma
gis fama nominis quã viribus fultã. Sumerent igi
tur arma, eam temporis opportunitatem cõplexi,
bellum capesserẽt, hostem desidem, tribunitijsq;
actionibus vacantẽ, ferro, flamma, cæde perseque
rẽtur, occasionẽ ipsam bene gerendarũ rerũ matrẽ
secuti, cætera ducibus Dijsq; permitterẽt. Hæc quũ
Martius dixisset, vniuersum consilium probauit,
missiq; sunt legãti Romã ad res repetendas, & quia
haud dubie apparebat, nihil impetratum iri, occul
te interim Volsci bellũ, quã maxima vi possunt,

Bellum Volsci cõparãt.

cõparant: quod vbi renunciatum est postulata nõ
præstari, continuo ostenderunt, summa rei totius
Martio & Tullio permissa est. Hic Marti⁹ vt prius
quã Romæ legiones conscriberentur, præclarũ ali
quod ederet facinus, interim dum Volsci cætera ad
bellum expediunt, cum subitariorũ manu, qui spe
prædæ nõdũ inauctorati ducẽ ipsum secuti sunt, in

Primi mot⁹ Coriolani.

Ro. agrum ex improuiso erupit, Tullius cũ altera
manu i Latinos mittit vt ab omni auxilio Roma
nis ferendo sociorum studia auerteret. Quo res mi
nus prouisa fuit, eo plures sunt i agris oppressi, vil
læ & stabula incensa, fruges corruptæ, suntq; ple
beiorũ prædia eiusmodi clade affecta, patriciorum
prædia ad mouendã, vt Liuius ait, inter ordines di
scordiã, ne aliquo modo miles violaret, in primis
edixit Martius. Ego priuatũ in eo affectum ducem
ipsum secutũ citius crediderim, etsi hostium excur
sione in vrbẽ nunciata, vbi cõpertũ est patriciorũ

Discordia ciuitatis.

res ab hoste nõ violari, pene recens orta sit seditio,
plebe criminante eorum sibi bellum consilio pa
trum, quia vtiq; aliter suam in plebem iram nequi
rent effundere. Ducem suarum partium, cum exte
ro exercitu, in suos agros immisisse. Negabãt itaq;
tueri se velle, siquid Rom. ab hostium iniuria reli
quum adhuc esset, detrectabantq; ob id vulgo mi
litiam, qua discordia vsus Martius, præda per ociũ
abducta, Romanis finibus excessit. Tullius & ipse
sub id tempus, grauem ex Latinis prædam repor
tauit. Nec multum inde Martius cunctatus collega
ad præsidium vrbium cum parte copiarũ relicto,

Coriolani expeditio.

ipse cum reliquo exercitu profect⁹, Circeios cepit,
vbi Romani Coloni erant veterib⁹ incolis permi
xti. Liui⁹ Romanos inde Colonos eiectos ait. Dio
nysius retentos videtur significare. Id vbi Ro. Lati
ni nunciarũt, permissum est eis vt arma caperẽt, &
noui consules Sp. Nautius & Sextus Furius, ipsi
quoq; Romæ exercitum cõscripsere, præmissis qui
nocturnis luminib⁹, interdiu fumo ex altis speculis
futuros

futuros hostiũ motus significarẽt. Martius Circeis
profectus, in Latinam viam trãsuersis tramitibus
trãsgressus, Satricũ de Latinis cepit, Longulã, mox
Polustiã, Coriolos & Nouellã, Lauiniũ deinceps,
Corbionẽ, Vitelã, Trebiũ, Labicos, Pedũ, postre-
mo Romã a Pedo ducẽs, ad Cluillas fossas, quinq;
milia passuũ ab vrbe castra posuit, vnde populato
ribus in circuniectos agros missis, quicquid priore
incursu fuerat intactũ, tum demũ fœde populatus
est. Dionysius qui oĩa longiore exequit sermone,
secundũ Circeios Tolerinos ex Latinis vi captos
ꝓdidit, ac direptos, mox & Bolanos, qui bis Vol-
scos Martio absente a mœnib⁹ cũ cæde repulerant.
Hos insidijs exceptos, cũ strage & trepidatiõe mul
ta ad vrbẽ insecut⁹, priusquã portę claudi possent,
mixto agmine oppidũ irrupit. Boloni in seruitutẽ
acti. Prȩda oĩs militi cõcessa est. Labicani & ipsi ob
sidione fatigati deditionẽ fecere, pari successu Pela
ni quoq; subacti. Secuta deinde Corbiniensiũ, &
Corolia-ni success-sus. Coriolanorũ voluntaria deditio, postremo Bolis
& Lauinio deditis, castra ad quintũ lapidẽ Romã
admota, ad locũ cui Cluillę fossæ erat nomẽ. Libra
Ciuilia an Cluilla fossa. riorũ credo inscitia accidit, vt Cluillã fossam apud
plures sit legere, quũ Ciuiliã Liuium & alios scri-
psisse similius vero sit. Satis cõstat, locũ pari ab vr
be intercapedine, a C. Ciuilio Albanorũ dictatore
olim munitũ, qui ꝙ ibi prima aduersus Ro. castra
fecisset. Ciuiliæ fossæ nomẽ aliquot ætates tenuit.
Castris igitur ꝓpius admotis, ingens est in vrbe tu
multus secutus. Concitabant tribuni multitudinẽ
in patres, velut præsentiũ malorũ autores, vixq; tẽ
peratũ fuisset iræ, nisi cõis excidij metus, cõcitatos
aĩos cõtinuisset, instare patres, vt præter delectum,
quẽ consules habuerãt, ex tota ciuitate oĩs generis
& ætatis miles conscriberet, plebs oĩa mallet ꝗ bel
lum. His senatus difficultatib⁹ cõstitutus, legatos
ad Martiũ de pace misit, quinq; ex primoribus pa-
trum in castra iuere, & in his M. Minutius, qui vbi
Oratio M. Minutij ad Martiũ. ad Martij conspectũ ventũ est, cæterorũ consensu
in hunc modũ ad eũ verba fecit. Nemo Coriolane
Tribunorũ & Romanę plebis in te iniuriã nouit,
qui tuo in eũ ordinẽ stomacho, iręq; nõ facile igno
scat, natura oĩbus insitum est, vt huic a quo sis insi
gniter læsus, quũ possis quoquo modo eidem no-
ceas. Cęterũ illud vulgo mirant̃ oẽs, tuũq; factũ cri
minãtur, ꝙ nimia vlciscẽdi cupitate, amicos iuxta
& inimicos, eodẽ loco habẽdos duxeris, nec min⁹
hostiliter petas quib⁹ semper charissimus fuisti, ꝗ
qui te iniuria & clade affecerũt, diuina & humana
cõfundẽs. Quæso Marti patiẽter audias, si quid de
te liberius dicã, meus in tę priuatus amor, & legati
nomen, quo fungor, faciunt vt audacius agam, ꝗ
locus hic, aut tẽpus postulet, sed tu vide quæso, ꝗ
ingrate ne impie dicã, egeris, qui ab vno ciuitatis
ordine eiectus, ac toto quidẽ, vniuersam patriã sis
oppugnare adort⁹, nam vt de alijs sileã quib⁹ tua
dignitas, tua salus semper fuit curæ, quid pro te se-
natus, tua illa temporis nouitate nõ fecit? A te vim
tribunitiã bis repulit, tecum vestẽ mutauit, in iudi
cium descẽdit, suffragijs interfuit, pro te humiliter
supplicauit, vicit tribunitius furor, etsi non multo
plures reperti sunt, qui te eijcerent, ꝗ qui ciuitate re
tinerent mœrore & tristitia affecti sumus nõ aliter
ꝗ si vniuersus ordo tecũ dãnat⁹ esset, dãnatum vi
Romæ retinere, ne maior in ciuitate discordia mo-
ueretur nõ sumus ausi. Tu vero quasi oĩs ordo, se-
Articul⁹. xus ætas, in te perdendo cõspirasset, vrbem hostili
ter adortus, muros, tecta, lares sacra oĩa & ꝓphana
crudeliter oppugnas, non deos, non hoĩes veritus,
nõ matrẽ, vxorem, liberos, ac totam domum respi
ciens, non cæteros necessarios, qui per te in perpe-
tuo sunt luctu & mœrore, qui siue viceris, siue vi-
ctus sis, omnino miseri futuri sunt. An non in mẽ
tem venit, quum huc copias admouisti quam ter-
ram oppugnatũ venires? quæ te genuit, aluit, edu-
cauit, in qua tot sacra templa, tot aræ, tanta pietas,
tanta religio: ꝙ si non senatus, non patrũ reueren-
tia, non tot tribus, quot pro te steterũt, suoq; suffra Sentẽtia.
gio seruare conatæ sunt, ad deorũ saltẽ maiestas, &
vltio mouere debuit, quę quo tardior est, eo ad sup
plicium vehemẽtior referendũ, ꝗꝙ per deũ quęso,
qua spe fretus Coriolane, quo cõsilio, qua ope Ro.
nominis excidiũ animo proposuisti? an quia Vol
scis & Equis legionibus imperes? Quid si non cõ-
pertum haberes, quoties Ro. longe minore nume-
ro hos ipsos fuderint, fugarint, occidioni dederint,
eorũ agros populati sint? oppida vi ceperint? diri-
puerint? incenderint? Cesserunt tibi Orcei, Corio-
li, ergo & vrbs Roma cessura est? Labicani supera-
ti sunt & Tolerini, ergo martius ille populus, & ad
hunc diem inuictus superabitur? Sed cæca ira est,
ira mentẽ præcipitat, non sic profecto non sic eue-
niet, domestica discordia fretus, quia nusquã Ro.
tibi obuius fuit. Volscorũ signa tuto adhuc circun
tulisti, iã plebs vniuersusq; populus, præsenti cla- Antitheton.
de, indignitateq; rei mot⁹, domesticorũ certaminũ
oblitus, ad arma respicit, i aciẽ educi postulat. Hoc
ipso loco haud multo post acie erit tibi decertandũ
qualis sit pugnę exitus futurus, vel ex hoc quod di
cam, potes itelligere. Stabit inuicta acies aduersus
sæpe victos, plurimi in paucos, hinc Romanus, in
de Volscus, pro penatibus hic, pro liberis, pro pa-
tria dimicans, ille prædæ & populationis studio,
læsus hinc animus & irarũ plenus, timidus inde, &
iniuriarũ cõsciẽtia fluctuãs. Habebit Volsca acies
Martiũ vnũ ducẽ fateor egregiũ, habebit Ro. Vale
rios, Appios, Posthumios, Sulpitios, & alios, con
silio & prudẽtia nihil inferiores. Sed fac oĩa æqua-
tum iri, dubiũq; esse pugnæ exitũ, vtrum vincere,
an vinci sit tibi minus optabile haud facile dixe- Dilẽma.
rim. Si victus acie excesseris, omnẽ male gestæ rei
in te culpam Volsci reijcient, te pacis suiq; ocij tur
batorem, sparsi sanguinis, afflictarumq; fortuna-
rum autorẽ dicẽt, oẽm acceptæ cladis irã in te vnũ
effundent, distrahẽt, laniabunt, aut certe cõponen-
di belli studio, te tuis ad suppliciũ dabunt. Nec tui
interim tutiore loco erunt, reposcet illos Po. Ro. ad
pœnã et suppliciũ, extinguet matrẽ, vxorẽ, liberos
cũ tota domo, vt vtiius familiæ calamitas, sit po-
steris documẽto, ne quis temere amplius in patriã
arma induat. Nec victoria (vt oĩa prospera in acie
eueniant) minus tibi funesta erit, minus exitiosa et
detestabilis, quãdo cadente patria, qui tibi clarissi-
mi sunt stare non possint, nec tu magis tutus apud
hostes futurus sis, quippe cui si non verbis, animo
quidẽ plurimi infesti erunt, inuidebunt primores
laudẽ, criminabuntur etiã apud suos, vt suspectũ
& tyrannidis cupidũ, dabis nihilominus pœnas:
ꝗꝙ si hoc quoq; periculo lõge absis, odiũ & inui-
diam vitare nõ poteris, quacũq; ibis tacitis execra-
tionibus, te patriæ hostem, te tuorũ carnificem vo
cabunt, viri simul ac fœminæ insectabuntur, ode-
rint vt impium & sceleratum fugient, occurrẽt ani Amplificatio.
mo furiæ tuorũ scelerum, terrebit patrię imago, pe
remptorũ vmbræ, quę nõ die, nõ noctu, re quiesce
re sinent. Iuxta mors, vitaq; grauis, quando supe-
ris inferisq; inuisus, nec finire vitã, vt cuperes, da-
bitur, nec viuere, vt voles. Sed tu Marti mala hæc
longius prospice, & dum potes effuge (potes enim
modo velis) senatus nos ad te misit, vt te i vrbem
reuocemus

reuocemus, quo te oẽs ciuitatis ordines, ois sexus,
ois ætas reuocat, te patriæ, parẽti, vxori, liberis re-
stituũt. Detulissemus tibi plebiscitũ, cũ senatuscõ
sulto, quo tibi in posterũ caueetur, ne fraudi sit tibi
eorũ quicquã q̃ exul gessisti, adduntur & præmia,
pudor obstitit, quo minus ea declararẽtur, ne metu
potiusquã gratia decreta viderẽtur. Tu Marti caue
netantã prætermittas occasionẽ, ne agas quicquã
pertinaciter. Est eñ hui⁹ vitij, vt dicitur, comes, so
licitudo. Memineris præterea esse humanarũ rerũ
vicẽ, nullisq; minus q̃ prosperis diutius stare da-
tum, quare dum fortuna adhuc tecũ est, dum te pa-
tria reuocat, in suũq; gremiũ recipere parata est, dũ
te vniuersus populus suis humeris reportat, pristi-
næ dignitati restituit, noua ornamenta adijcit, vin
ce te ipsum, irã frena, hostilem animũ moue, patere
te ex hoste ciuem fieri, ex exule senatorẽ, ex hostiũ
duce ciuitatis principẽ, teipsum dum potes hostib⁹
subtrahe, hãc vnã illis fiduciã adime, & vt breuiter
dicam, dum tibi integrũ est, pacẽ amplectere, nẽ si

Peroratio.

nunc respuas, postea optatã frustra requiras. Hanc
Minutij orationẽ ita Martius excepit, vt diceret se

Verba Coriolani ad legatos.

& Minutio præsenti, & collegis viris ornatissimis
q̃ amicissimũ esse, quippe qui suis rebus aduersis
ex omni patricio senatorioq; ordine, cõsilio, sentẽ-
tia, intercessione, sibi præcipue opitulati essent, de-
bere itaq; se in tales viros eum esse, qui nisi ingrat⁹
sit, oia illorũ causa sit facturus. Cæterũ post illos,
neq; ordinẽ vllum, neq; ciuẽ esse, cui quicq; præter
odiũ deberet. Nam tãtum inquit minuti abest vt
fortunã meam, aliquo modo a patribus defensam
existimẽ, vt quicquid mali mihi in hoc exilio acci-
dit, vni ordini pene acceptũ referã, q me optimatiũ
partes pertinaciter tuentẽ, dum senat⁹ totiusq; no-
bilitatis inuidiam sustinerẽ, stultæ multitudini, fu-
roriq; tribunitio vexandũ obiecere, obiectũ in exi-
lium agi passi sint, velut vnius perniciosi ciuis exi-
lio, ciuitatis discordia defuncturi: nec est credo, qui
possit mihi crimen vllum obijcere, quo merito vi
dear hac clade & ignominia affectus, vosq; optimi
testes adestis, meorũ in patriã meritorũ, iam inde
ab eo tpe, quo iuuenis aduersus eiectos nuper Tar
quinios pro libertate est dimicatũ, qua acie quoniã
ciuẽ seruaui, hostẽ peremi, locũ obtinui, ciuica sum
corona donatus. Transeo quę secuta sunt, quę quo
maiora fuerunt, oimq; iudicio pluris æstimata, eo
iustior ira hæc videtur, iustiorq; causa, talia i ingra
tissimos ciues audendi. Nec conditiones q̃ a vobis
deferũtur hæ sunt, quę tutiorẽ mihi vitã apud vos
in posterũ pollicẽatur: haud eñ video, quo pacto,
is qui ex professo hostis fuerit, in ea vrbe tutus futu
rus sit, in qua ciuis, miles, senator, optimatiũ liber-
tatisq; acerrim⁹ defensor, oia infesta & inimica ha
buit. At vos honestũ nomen impio facto astruen-
tes, nũ me patriæ, parentibus, cæterisq; necessitudi-
nibus restituitis, sed plebi hostiã adducitis, vt meo
vnius sanguine tota belli huius expietur inuidia.
Quanq̃ si oia mihi in tuto sint, adsitq; De⁹ aliquis
mihi futuræ vitæ sponsor, qua fronte, quibus ver
bis, quo prætextu Volscum nomen, de me optime
meritũ, medio belli cursu destituã? tam me hercu-
le perfidus impiusq; essem, q̃ si patriã, quũ ciuis

Antithetum.

eram tam hostiliter vt nunc petijssem. Illa me ex ci
ue hostẽ fecit, ex senatore exulẽ. Volsci ex hoste ci-
uem, ex exule imperatorẽ, ab ijs igitur, quibus oia
debeo, pacem postulate, cũ his inducias paciscimi-
ni, in quorũ potestate et tutela Martius est. Bellorũ
onera pro amplissimis ipsorũ in me meritis libẽs,
vt imperator, obeunda suscepi, cæterarũ rerum ar-
bitrium penes illos esse volui, cõtent⁹ per hæc quę
gerũtur, illis eorũ quę in me cõtulere beneficia, ali
quã referre gratiã. Nec speciosum patriæ nomen,
quod identidẽ iactatis, plus me q̃ res ipsa mouerit;
Nam si recta æstimatione hæc pẽsanda sunt, dicite
vtra potius patria habẽda est, quæ eiecit & abdica
uit, an quę eiectũ & abdicatum complexa est? quæ
pro pręmijs pericula intulit, an q̃ pro iniurijs orna
uit, & ad imperij fastigiũ extulit? Colũt me Volsci,
nec colunt tantũ, sed imperio etiã meo acquiescũt.
Pro his nisi ingratus sim, me stare oportet, pro his
bellare, moriq; etiã si opus sit. Horũ terra mihi pa-
tria, hi ciues, hic domus mihi, hic mater, vxor, libe-
ri, penates, vbi salus, vbi hoim gratia, vbi velut tu
tissimo portu quiescere datũ est: hæcq; nõ grate so-
lum, sed pie etiã a me prædicari arbitror, dijsq; vltio
riarũ vltoribus, me ad hoc bellũ impulsum. Scio
ego, ac plane fateor, quibus auspicibus planeq; iu-
uantibus oia adhuc nobis, Volscoq; nomini pro-
spera euenere, nec quæ futura sunt minus feliciter
casura spero. Nihil eñ fit nõ feliciter: quod Deo a-
spice fit. Verũ ne vobis oẽm spem pacis præcisam,
arbitremini, vna ad præsens bellũ soluẽdũ vobis
via relicta est, si vrbibus, & agro quẽ Volscis ade-
mistis vltra Romanus cesserit, ad quod ipsum con
sultãdũ, triginta vobis dies statuo, quibus submo
tis hinc castris per Latinorũ fines circũagã copias,
mox nisi res fuerint Volscis restitutę maiore viriũ
apparatu vrbem arctius oppugnaturus adero. Atq;
huiusmodi minaci denũciatione legatis a se dimis
sis, Martius sublatis signis, ad cęteras Latinorũ vr
bes oppugnandas cõuersus, tum demũ Pugulam,
Satricũ, vt Dionysius scribit, inde Ecethrã, Coriã,
Tusculũ, & Albietas cepit, domitiq; cũ his Mugila
ni, & Coriolani. Per hæcq; XXX. diebus consum

Coriolani processus.

ptis Romã reuersus, castra ad quartũ lapidem, via,
qua Tusculũ itur, est metatus. Quo decẽ ab vrbe le
gati illi præsto affuerunt. Cæterũ quũ hi nullũ pa-
catius a Martio responsum accepissent, pontifices
& oẽs qui sacros honores in vrbe gerebant, cũ suis

Sacerdotum legatio.

insignibus supplicatũ in castra venerunt, adeo vi-
gor ille Martius omniũ animis exciderat, aut quod
Dionysius credit, veroq; similius est, quia sibylli-
no carmine, aliove oraculo Po. Ro. sit vetitus acie
confligere. Sed intestina discordia in primis obsti-
tit, quo minus Romani eam iniuriã sint armis vlti.
Legatorũ sanctitas religioq; Martij oculis obuersa
ta, nihilo q̃ ciuiũ dignitas fuit ad pacem efficatior.
Erat proinde ciuitas in luctu & mœrore, mulieres
præsenti periculo perculsæ, templa agminibus cõ
plerant. Deorũq; simulachris cũ lachrymis obuo-
lutæ, pacem precabantur, ceperatq; interim Capi-
tolini Iouis templũ maiestate loci, præcipuaq; am
plitudine cœtum muliebrem, multo q̃ cætera tem

Valeria Publicolæ soror.

pla ampliorẽ, eratq; ibi Valeria Publicolæ soror,
fœmina singulari prudentia, hæc cæteras matro-
nas hortata est, vt Veturiã Coriolani matrem, &
Volumniã vxorẽ vna oẽs adirẽt (Plutarchus Ver-
giliam pro volumnia scripsit.) easq; precib⁹ com-
pellerent, vt in castra ad Martiũ contenderent, vr-
bis excidiũ deprecaturæ, id quũ facile persuasisset,
confestim eius ductu est ad Coriolani ædes itum,
Valeria pro cunctis dicere exorsa, sermone ad præ
sentem fortunam accomodato, multis lachrymis
vtranq; precata est, vt veterũ Sabinarũ exemplũ
secutæ in castra ad Martiũ irent, flexisse tum filias
parentes in acie stantes, & coniuges armatos viros
nimirũ si & Volũnia fœmina pudicissima, illi cha
ra sit, filij charissimi, accessuras his maternas pre-
ces, quas certo sciret plus apud filiũ, q̃ oẽs necessitu
dines valituras. Darent hoc patriæ ciuibusq; suis,

nequid in publica clade auertenda humanæ opis prætermissum videretur. Assensa his Veturia miserabilem adiecit sermonẽ, multũ de publica et priuata fortuna cõquesta, inde cũ nuru & duobus nepotibus, quorũ maior vndecim erat annos natus, alter crepundijs nuper egressus, paucisq; ex omni matronarũ numero secum assumptis, in Volscorũ castra est profecta. Vix coetus ille coeperat vallo appropinquare, quum Coriolano nunciatur frequẽs mulierũ agmen adesse, mox ex familiaribus quidã nisi me oculi, inquit, frustrantur, mater tibi Coriolane adest, & cũ ea vxor Volumnia ac liberi. Tum ille amens ab sede cõsternatus pergit matri ire obuiam, iussis lictoribus, vbi ad conspectũ venissent fasces submittere (peculiare fuit Romanorũ magistratuum, vt fasces ad eorũ occursum demitterent, qui dignitate anteirent) vbi itaq; illa cominus stetit, Marti⁹ parũ imperij memor, cum lachrymis in maternos se cõplexus effudit. Veturia vero iam grandis natu, longoq; mœrore confecta, inter prima filij oscula deficiens ad terrã defluxit, quæ dum muliebri opera reficitur, cõuersus ad vxorem Martius, eius dextra apprehensa, ipsius pudicitiã & fidem laudauit, q̃ iam quartũ annum se exule, apud matrẽ & liberos constanter esse perseuerasset. Admotis deinde ad oscula filijs perfusus lachrymis, matrẽ repetit, eamq; iam refectã humoq; alleuatã, ad quid venisset coram fari iubet. Liuius autor est. Veturiã sub primũ congressum, filium ad oscula & complexum non admisisse, sed quasi illi iratam quæsiuisse, mater ne ad filiũ, an captiua ad hostem producta esset, inde in lamentationẽ & miserabilẽ querelam egressa, In hoc ergo inquit infelix mater tandiu vitã traxi, vt filiũ primo exulem, mox et patriæ hostem viderẽ? Tu ne hanc terrã fili quæ te genuit, aluit, instituit, tam crudeliter vexare potuisti? nec quũ patrios fines hostiliter trãscendebas, illud animo, quãuis infesto, protinus occurrit, ibi mater mea, ibi coniunx, ibi liberi sunt, ibi domus & penates, totq; necessitudinũ imago oẽm cõtinuo fregit iram? teq; impio cõsilio auertit? Ergo nisi ego peperissem Roma nõ hodie oppugnaretur? nisi filiũ haberem in libera ciuitate mori cõtigisset? Sed ego nec quod tibi turpius sit, aut mihi miseri⁹ pati possum amplius, nec diu sum in his malis futura, de ijs videris qui ex te procreati sunt, quos si pergis hostilia agere, aut immatura mors, aut longa seruitus manet. His paucis eã in tanta cõsternatione vsam, libẽtius crediderim, q̃ longissimos vtrinq; sermones habitos, orationesq; inter Martium & matrem, vt Dionysius autor est, disceptatum. Sed siue hoc, siue illo modo lenita fuerit eius ira. Martius matris dextram tenens, Vicisti inquit mater, victoria tua est, patriæ quidẽ felix, mihi vero, funesta. Inde paululum cum suis seorsum locutus, eos in vrbem dimisit, Ipse postridie Romanis finibus copias abduxit, nec ita multo post Antij ob soluti belli inuidiam, multitudinis incursu lapidibus est obrutus, alij ferro trucidatum scribunt. Fabius pictor Romanarum rerum autor longe antiquissimus, eum in exilio consenuisse prodidit, hancq; sæpe exacta iam ætate ab eo vocem vsurpatã, multo miserius sibi seni exiliũ esse, quã iuueni fuisset, sed vtcunq; perijt, fuit Martius rei bellicæ oĩm, qui sua tempestate fuerunt, peritissimus, ab omni vitiorũ foeditate abhorrẽs: verũ quia nõ vni oĩa natura dedit, nec mortali semini perfect⁹ gignitur quisquã, pertinaci nimis fuit ingenio, minimeq; exorabili, quod naturæ vitium eo hominẽ indomita contentione traxit, vt exul primo, inde patriæ hostis fuerit. Fuit alioqui, præter cæteras virtutes, plus æquo iustitiæ tenax, est em̃ in mediocritate virtus, non in extremo & quasi fastigio quodam sita, quæ quo magis a medio recedit, eo opinione hominũ fit vitio propior. Quæ res summorũ interdũ virorũ fortunas vt Martij euertit. Sed fama ingens illum post mortem secuta est, domesticumq; & externũ in eius memoria ornanda studium. Volsci honorificẽtissime funerarunt. Matronæ vt Brutum & Publicolã Romę per annum luxerunt, nec muliebribus suus honor defuit, templũ muliebri fortunę patrum decreto, vt rei gestæ monumentũ esset, est erectum, vbi matronæ calendis Decẽbribus, quo die bellũ fuerat solutũ, rite sacrificarent. Valeria q̃ muliebris legationis autor fuerat, prima sacerdotiũ tẽpli adepta est. Scio vulgo persuasum semel atq; iterũ simulachrum Deæ foemineum coetum allocutũ, sed quæ nobis sit de huiusmodi dæmonũ pręstigijs sententia, haud vno Rapsodię huius est loco memoratũ.

Veturia & volũnia in castra proficiscunt.

Coriolani & matris congressus.

Coriolani erga matrem pietas & mors.

Coriolani indoles.

Muliebris fortunæ tẽplũ & alloquiũ.

FINIS ENNEADIS SECVNDAE.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO IN ENNEADEM TERTIAM PRAEFATIO.

EO VSQVE nostra hęc historiarũ processit series, vt nõ res gestæ vni⁹ alteriusve gẽtis, vt antea, sed totius orbis, vno sint tẽpore explicandæ. Nã pręter Romanorũ gesta, passim deinceps memoranda, quę per se satis superq; stilum onerare potuerũt, ecce iam & quæ Medi in terra Græcia, quæ Græci rursus aduersus illos, ac postea ipsi inter se gessere, vno propemodũ complexu, sunt nobis referenda. His hærebunt res Macedonũ in Europa prius gestæ, mox maiore parte Asiæ, & in Libya etiam quędam valido armorũ conatu, sed fortuna & successu multo validiore. Quæ materia tam late patet, q̃ eius olim regni fines patuerunt, tam varia est & multiplex, quam opes illæ tanta indole quæsitæ, in multos abiere principatus & regna. Nec punicę res interim, Palæstinæq;, aut crebri Gallorũ motus modicæ erunt instituti operis appendices, vt dubium sit, ne tam ingens humanarum rerum congeries stilum obruat, aut stilo, quod non minus timeri oporteat, tenebras nimia varietate inducat, quod vitium ne sequatur, dabo enixe operam, vt optimos videar pictores imitatus, qui dum diuersos rerum actus, quibusdam velut interuallis figurant, quum imaginum paucitas patitur, integra reddunt corpora. Contra sicubi turba laboratur, præter ea quæ in fronte statuuntur, in ceteris satis habent, si caput, humeri, pedes, aliaq; pateãt extrema, plura alioqui, vt in conferto agmine, vel arte, vel necessitate, occultantes. Sic nos in densissima historiarũ sylua, quæ maxime visa fuerint relatu digna, vt omni sint ex parte insignia, curabimus cætera breuiore stilo complecti, ita exequemur, vt si non omnia consilia, tamen personarum, fortunæ varietates, & rerum exitus omnino intelligi possint. Quod ipsum tantum abest, vt nouo a nobis exemplo factum videri possit, vt clarissimi

Similitudo pictoris.

etiam

etiam rerum scriptores, in vnius populi gentisve
historia occupati, idem haud vno loco fecerint. Ce
terum illi rationem secuti videri possunt, nos non
rationem solum, verum & necessitatem, cui nemo
nisi stultus, repugnat, & ob id fortasse maiore excu
satione digni. Nunc ad ea redeo, quæ deinceps di-
cenda sunt. Offeruntq; se in primis res in ora Ioniæ,
& apud Marathonem in Græcia, sub id tempus ge
stæ, quo vrbs est Roma a Coriolano obsessa.

EIVSDEM ENNEADIS TERTIAE. LIBER I.

Mardonius. MARDONIVS Gobriæ fi-
lius, erat huic nupta Darij filia
& ob id regi charissimus, alte-
ro ab eo anno, quo Ioniæ sta-
tus omnib⁹ circa domitis, fue
rat ab Artapherne pacatus, in
Ciliciam sub vernum tempus
cum validissimo venit exerci
tu: hinc terrestribus copijs sub duce in Hellespon-
Mardonij transitus in Europam. tum missis, ipse classe ad tempus instructa. Asiæ
oram prætervectus, in Ioniam peruenit: ex Ionia
in Hellespontum, qua exercitu in Europam trans-
misso. Erethriensibus bellum Atheniensibusq; no
minatim intulit. Hi enim sub primos Ioniæ mo-
tus, Sardis in Lydia captas cum Milesijs cremarunt,
hic gerendæ rei prætextus illi fuit, quum decreto
vniuersæ Græciæ bellum inferret, siquidem Tha-
sios Barbarus classe adortus, a terra Macedonas,
vtrosq; ab initio subegit, quo regendarum rerum
principio nulli dubium fuit, Mardoniũ in animo
habuisse, quascũq; posset Græcarum vrbiũ, bello
subigere. Ex Thaso classis ad Achantum processit.
Vnde mox profecta violento Aquilonis flatu dis-
lecta est, circaq; Athon montẽ, in macedoniæ ora,
qua mare maxime est importuosum, fœde ꝯflicta
Naufragium. ta. CCC. naues vi maris absumptæ sunt, & cũ his
supra viginti hominum milia, quorum plures me
dijs fluctibus natandi inscitia sunt absorpti, alios
cautibus & scopulis allidens vnda, circa littora ex-
tinxit, siqui montem tenuere, a feris laniati sunt.
Excurrit Athos a planitie in mare. LXXV. milia
passuum, radicis ambitus centum quinquaginta
milia colligit. Oppidum in eius vertice fuit Acro-
thon. Xerxes non muro post, atrocissimi huius ca
sus memoria territus, montem continẽti terræ ade-
Abscissꝰ Athos a cõtinẽti. mit, mille et quingentorum passuum Isthmo mili
tari opere effosso, per quem postea est Athos enaui
gatus. Staficrates, qui fuit magni Alexandri tem-
poribus, mõstrasse illi dicitur, posse montẽ ipsum
in humanam effigiem figurari, fuitq; ad id operã
suam pollicitus, vt læua Miriandron teneret vrbẽ,
decem milium videlicet hominũ capacem, dextra
redundantissimos fluminis spargeret latices. Plu-
tarchus, quod miror, ad Thraciam nõ Macedoniã
Athon pertinere credidit, & Mardonius hac est cla
de ab initio affectus. Est & altera clades haud mul-
to post secuta, nam dum Macedonas armis insecta
tur, subito hostium incursu, ingens est Persarum
Persarũ cædes. cædes edita, & ipse dux grauiter vulneratus. Sed
ferox iuuenis non prius destitit incœpto, quam
omnem Macedoniæ oram ad deditionem compu
lit. Ipse ob duplicem cladem vna expeditione acce
ptam, omnibus propemodum inuisus, exercitum
in Asiam reportauit. Darius sequenti anno Tha-
sijs, quia res nouas moliri diceretur, naues ademit,
nudauitq; eorũ vrbem mœnibus. Phœnices Tha-
Thasus. sum condiderunt, vnusq; ex cõditoribus dedit vr-
bi nomen. Erant Thasij, ob metallorum diuitias,
quæ apud illos passim effodiũtur, inter insulanos
nihil obscuri. Darius inde in Græciam misit, qui si-
bi peterent terram & aquam, ab ijs qui insulas &
omnem continentis oram tenebant. Pauci omni-
no postulata fecere, & in his Aeginetæ, quam cri-
minandi occasionem Athenienses nacti, Lacedæ-
monẽ mittunt, qui apud Cleomenẽ regem Aegi-
nitas accusarent. Rex Aeginam nauigauit, in auto-
res defectionis animaduersurus, quos capere pro-
hibitus, plures ibi dies altercando frustra consum-
psit. Demarathus interea (erat & ipse Lacedæmo-
niorum rex) absentem Cleomenem (parum enim Demarathus.
ambobus conueniebat in republica administran-
da) assiduis concionibus, vt rerum nouarum cupi
dum ad populum criminatur, quæ res Cleomenẽ
veteris iniuriæ memorem adhuc magis ad vltio-
nem accendit. Sic & in Attica expeditiõe Demara
thi discordia omnem ipsius in Athenienses cona-
tum reddidit irritum Leuthichidem igitur occulte
Cleomenes instruit, vt Demarathũ ad populũ insi
mulet, q non Aristonis, a quo tanquam a patre re-
gnũ acceperat, esset filius, productisq; in mediũ te-
stibus, qui olim, quũ Ephori essent, ex Aristone re
ge audiuisse se aiebãt, puerum quem dudum vxor
enixa diceretur, quia ante decimum mensem natus
videretur, non esse ex se genitum. Placuit, et si satis
constat septimo quoq; mense mulieres parere, pu-
blice oraculum de ea re sciscitari. Qui Delphos ob
id publice missi fuerant, conueniens testimonio
oraculum retulere, continuoq; est regnum Dema- Demaratho regnũ abrogatur.
ratho abrogatum. Ille præsenti ignominia offen-
sus, ad Darium in Asiam nauigauit, vbi benigne
acceptus, vrbibus & agro est a rege donatus. Leu-
thichides in eius locũ est surrogatus, qui meritas
absenti exoluit pœnas, Pharsalica expeditione ho
stium pecunia corruptus, atq; in iudicium arreptꝰ,
e Sparta Tegeam profugit, vbi procedente tempo
re mortem obijt. Cleomenes Damaratho eiecto,
cum Leuthichide bellum in Aeginitas instruxit,
sed eo nondum illato, insulani decem nobilissi-
mos defectionis autores vinctos Cleomeni dede-
re, qui apud Athenienses Aeginitarum inimicissi-
mos in custodia sunt habiti. Cleomenes quum ob
Demarathum eiectum, populi odium incurrisset,
constans fama erat Periallam virginum quæ Del- Perialla.
phis fatidicæ erant antistitem ab eo corruptam,
Spartanosq; ea fraude deceptos regnum Demara-
tho abrogasse, multitudinem veritus in Archadiã
concessit, vbi quum rebus nouis studere diceretur,
publico decreto Lacedæmonem reuocatus, in pri-
stinam est dignitatem restitutus. Nec ita multo
post in apertam inuasit insaniam, obuiosq; pas-
sim verberare regio sceptro ob eamq; rem a dome
sticis in ligneas soleas coniectus, quum a seruo gla
dium impetrasset, se totum a suris incipiẽs ad ven-
trem dissecuit, & ille infelicem hunc vitæ exitum Cleomenis infelix exitꝰ.
est adeptus, quem multi ad ipsius impietatem refe
rebant, q Pythiam aduersus Demarathum corru-
pisset. Alij q Attico bello Eleusinæ Cereris tem-
plum populatus esset. Quidam q Argiuos ad Se-
piam victos, in luco haud procul Tyrintho, quo
se receperant (erat locus Argo sacer) arida materia
circumiecta concremasset. Lacedæmonij arbitrati
sunt eam insaniam ab vini temulẽtia ortam, quã
ille ex Scytharum consuetudine traxisset. Scytæ
post bellum a Dario illatum, Spartam legatos mi
sere, vt fœdere inter se inito, illi per Põtum ingres- Leuthichides.
si, hi ab Epheso copias in Darium & Medos iunge
rent. Aeginitæ post Cleomenis interitũ a Lacedæ-

moniis petierunt, vt viros quos vltro dedissent,
essentq; apud Atheniēses depositi, aut sibi restitue-
rent, aut ex Atheniēsium custodia, qui Aeginiticū
nomen infeuse oderāt, eximerent. Eam depositio-
nem a rege factam ab initio Spartiatæ iniquo ani-
mo tulerāt, & iam erant qui Leuthichidem ipsum
Aeginitis dedendum censerent. Ceterum ita demū
comparatum est, vt Leuthichides Athenas iret, Ae
ginitas ab Atheniēsibus recepturus, quos illis red-
dituros se negātibus, quia quos duo reges depo-
suissent, haud æquum esset vni restituere, cum Leu
thichides Glauci Epicidis filii Spartiatarum opti-
mi, vt fama fuit, exemplo illato, qui quum ingen-
tem pecuniam a Milesio hospite depositi nomine
accepisset, eamq; an filiis restitueret Apollinē Del-
phis rogasset, cum tota domo breui extinctus esset,
vnius familiæ insigni clade, Athenienses ad depo
situm restituendum adducere conatus est. Verum
quum hac quoq; via parum profecisset, infecta re
Leuthichides & Aeginitæ diuersi abierunt. Tum
vero Aeginitæ ira adacti: biremem quā Athenien
ses a memorabili illa Thesei in Cretā expeditione
quotannis Delum mittebāt, circa Suniū promon-
torium intercipiunt, Atheniensiumq; primores in
suorū vltionē in vincula coniiciunt. Athenienses
supra vetus odiū recenti adacti iniuria, nihil diffe-
rendū rati, cum. LXX. nauibus, quarū. XX. Corin
thii dederāt, qui tum amici erant, Aeginā bello pe-
tunt. Iuuit rem Atticā Nicodromi transfugiū. Erat
is inter Aeginitas homo multi nōis, vrbēq; Athe-
niensibus prodere fuerat pollicitus. Et iam veteris
vrbis partē cum hoībus suæ factionis occuparat.
Quod si Athenienses ad præstitutū diē affuissent,
sine vllo maiore negocio potuit Aegina capi. Cæ
terū Nicodromus sociorū accessu destitutꝰ, cū mo
dica suorū manu, ex insula transfugit. Septingenti
eius factionis viri in Aeginitarū potestatē redacti
extremo sunt supplicio affecti, & in his vnus, qui
cū sacros Cereris postes teneret, abscissis manibus
tractus est ad suppliciū, quo scelere, vt creditum est
Aeginitę polluti cōsternatiq;, nulla prius expiatio
ne adhibita, pari nauiū numero cū Atheniensibus
congressi, prælio fusi sunt. Nec ad eā cladē illi ani-
mū demisere, sed ad reparandā classem studio con
uersi, repente ab Argiuis, a quibus ante fuerāt adiu
ti, destituūtur. Suis itaq; viribus freti, Athenienses
incōpositos adoriuntur, prælioq; superāt quatuor
eorū nauibus, cū suis turmis in potestatē redactis.
Erat per hæc bellum iam antea inter Aeginitas &
Atheniēses cōtractū, quū Darius Hippiæ, aliorūq;
Pisistratidarū hortatu, multo maiore, q̄ antea co-
natu, bellū in Atheniēses instruxit, abrogatoq; ob
rem superiore anno male gestā Mardonio copiarū
imperio, Datim Medum & Artaphernē Artapher
nis fratris filiū bello præfecit. Hi in Ciliciā primo
duxere, ex Cilicia Hippagogis, cęterisq; nauigiorū
generibus in quibus triremes sexcētæ numero fue
re, exercitus Ioniæ oram præteruectus, Samum te-
nuit. Inde inter Icarii insulas, vt Athon declinaret,
classis circūacta. Naxū insulā metu a cultoribus re
lictam occupat. Delii & ipsi relicta insula in Tenū
perfugerāt, sed tantū abfuit, q; natalem Apollinis
terrā violari passus sit Datis, vt Deliis per caducea
torem domū redire iussis, ipse. CCC. turis libras,
super aram Phœbo sacrā adoleuerit. Est Delos Cy
cladū media, Apollinis tēplo, mercatuq; olim insi
gnis. Aristoteles, quoniā repente mediis fluctibus
emersisset, id ei nomen datū existimauit. Eglosthe
nes Cynthiam dixit. Alii Orthigiam, Asteriam, La
giam, Certham, Mydiam, Cynethum, quidam &

Cur glaucus cū tota domo perierit.

Athenienses bellū Aeginitis inferunt.

Dariꝰ reparat bellū in Gręcos.

Delos insula.

Pyrpilem, quia ibi prius sit ignis repertus. Quinq;
milium passuū ambitu patet Cynthio monte assur
gens. Nefas ibi olim canes alere, aut mortuos hu-
mare. In Rheena, quæ illi ad quatuor stadia adia-
cet, Deliorū sepulchra fuere. Naxus duodeuiginti
milia passuum inde abest, nam huius quoq; men-
tio nuper facta est. Eam Strongilen dixere. Dion
Dionysiada a vinearum fertilitate. Callipolim nō
nulli & Ciciliam minorem dixere. Eius circuitus
quinq; habet & septuaginta milia passuum. Medis
igitur Delo proficiscentibus, insula subito motu
terræ concussa est, quod ad id tēpus (vt Herodotus
scribit) nunquā antea acciderat. Quo magis mira-
ri possis Plinium autorem esse, ad Marci Varronis
vsq; ætatem, eam insulā immotam mansisse. Per
eum motū mala, quæ Græciæ impendebant, vide
ri possunt demonstrata, quando plures quidē sub
Dario, Xerxe, & Artaxerxe regibꝰ, sit terra ipsa cla-
des experta, quā. XX. aliis ante eos ætatibꝰ fuisset.
Erant ipsa regum nomina satis per se formidolo-
sa. Est enī Darius coercitor interpretatus, bellator
Xerxes, Artaxerxes non bellator solum, sed ma-
gnus bellator. Datis itaq; & Artaphernes reliquas
circumuecti insulas partim vi, partim metu subige
re, & iam in Erethrienses cursum intenderant, quū
illi eorum quę ab initio egissent conscientia, despe
rata venia, parant sese tueri, quatuor milibus auxi
liariorum ab Atheniensibus acceptis. Fuit Ere-
thria in Eubœa insula olim Melanis vocitata, &
Arotria, vt Strabo significat. Veteres Erethriensiū
opes columna, quæ in Dianæ amarinthiæ templo
fuit, testata est. Andrii, Tenii, Chii, aliiq; insulani
circumiecti, eorum ditionis fuere. Post Chalcidem
quæ cum originis vetustate tum opportunitate lo
ci, ab initio fuit insulæ metropolis. Erethria sem-
per in secundis habita. Eius conditores varie tra-
duntur, sunt qui ab Erethria, quæ e Macysto Tri-
phyallica descēdit, profectam arbitrentur. Alii ex
Atheniensis oræ Erethria, quæ deinceps forum
fuit. Eubœa insula, quando ad eius partes expli-
candas venimus, Bœotiæ obuersa iacet. Ab Atti-
ca in Thessaliam modico euripo discreta, nusquā
amplius. LX. milibus passuum pandens latera, nec
minus. XX. cōtrahens. Patet ambitu. CCCLXV.
milium passuum. Multæ præter iam dictas fuerūt
in ea insula vrbes, & in his Carystos marmore in-
signis. Insula olim Chalcodotis dicta est, vt Epho
rus & Aristides meminerunt, vt Callidemus Chal
cis, ære ibi primum reperto. Dicta & Abantia &
vulgo a poetis Asopis. Eubœa ab heroicę indolis
matrona, vel vt Strabo suspicatus est, ab antro in
littore Aula bouis dicto, vbi Io Epaphum enixa
creditur. Erethrienses etsi auxilia ab Atheniensibꝰ
implorauerant, terribili hostium fama perculsi, de
vrbe relinquenda priusquam obsidione cingeren
tur, cōsilia agitare cœperunt. Quod vbi Athenien
ses resciuere, confestim in Oropum transgressi, sa-
lutem sibi quęsierunt. Nec ita multo post Persæ in
Eubœam delati, Erethriā obsidione cingunt. Ere-
thrienses, quia consilium a principio initum de re
linquenda vrbe non placuit, ad sese tuendos totis
viribus vertuntur, septem dies sine intermissione
oppugnati, multiq; mortales interim intra extraq;
occubuerūt. Septima demū luce, Euphabi & Phlia
gri Erethriensium proditione vrbs capta, direpta,
& incensa est omni multitudine in seruitutem ab-
ducta. Nec multo post Erethriam captam, Medi in
Atticam Hippię ductu transgressi, in Marathoniis
campis concedere. Eodem Athenienses & ipsi ad
vim arcendam processerunt decē sibi ducibus con
stitutis

Naxus.

Darius, Xerxes. Artaxerxes qd significēt.

Erethriēsiū opes.

Eubœæ circuitꝰ. Vnde Eubœa.

Erethria capitur a Persis.

Marathonii cāpi.

ſtitutis, in quibus Milciades fuit Cymonis filius,
qui ex Cherſonneſo, eo triēnio per hoſtes elapſus,
Athenas venerat. Miſerant & Philippidē quendā
ad Lacedæmonios auxilia imploratū, cui per Arca
Pan. diam tendenti, Dæmon quidam obuius fuit, Pan
fuiſſe creditur, hortatuſq; eſt vt iuberet Athenien-
ſes forti animo eſſe, affuturum illis in bello deo-
rum vnū aliquem, proponerent ſibi omnia ſecun
da. Philippidæ fides habita eſt, eoq; oraculo Athe-
nienſium animi ſunt nō mediocriter ad res geren-
das confirmati, ita vt ne expectatis quidē Lacedæ-
monijs, qui ſe paucis diebus affuturos promiſerāt,
acie ſint cū hoſte congreſſi. Hic priuſquā prælium
iniretur, Plateenſes quos Athenienſes olim aduer
ſus Thebanos defenderant, in fidemq; receperant,
veteris beneficij memores, peropportune auxilio
venerunt. Variæ interim erant ducum ſententiæ,
pars hoſtiū multitudinē veriti, prælio abſtinendū
ſenſebant. Milciades & alij cū eo pleriq; fortunam
Milciadis virt⁹ ad Marathonem. tentandā arbitrari. Cæterū quum ſententiarum di
uerſitate nihil decerni poſſet. Callimachum Pole-
marchū Mileiades adort⁹ eſt, erat is tum belli prin-
ceps. Hunc hortatur ne bellū trahi patiatur, cernere
ſe haud dubie, futurū, vt in tāta ducum diſcordia,
paulopoſt non deeſſent, qui rem Atticā hoſtibus
proderent, dijs autoribus victoriāq; portēdentib⁹
præſentem gerendæ rei arriperet occaſionē. Nulli
dubiū eſſe quin ſi Athenienſes ea acie vincerēt, fo-
re, vt iam inde Græciæ principatū obtinerent. His
illealijſq; hortationibus, quum Callimachum in
ſentētiā traxiſſet, ſuffragijs ſuperior factus, vbi ſui
imperij dies affuit, nam in orbem imperabant, co-
pias in aciem eduxit, quæ ab eo ita inſtructæ ſunt,
vt Polemarchus dextrum cornu teneret, ſiniſtrum
Plateenſes, oē robur in cornibus fuit, media acies
paucis conferta ſtetit ordinibus, tum Græci ita in-
ſtructi, in hoſtem decurrunt, erāt inter vtranq; aciē
octo nec amplius ſtadia. Mirari primo Barbari
Græci p̄ pauci cū Perſis cōfligunt. Græcorum audaciā, inſanire arbitrabatur, qui tam
pauci cum immenſo exercitu concurrere auderent.
nam ad ſexcenta hominum milia, vt Trogus ſcri-
bit, aduerſa acie inde ſtabant, quum decem milia
Athenīēſes eſſent, Plateenſes auxiliares mille, fuit-
q; ſic quoq; pugna aliquādiu anceps, hinc virtute,
inde numero ſuperant, viceruntq; Barbari media
acie, vt Herodotus meminit, qua Perſæ & Sacæ
eam perrumpentes in mediterranea fuſum hoſtem
egere. Contra vtroq; cornu Athenienſes Plateen-
ſeſq; proſpere dimicarunt, Mediſq; vtrinq; pulſis
cornua cōtrahunt. Tum omnis impetus in Perſas
Perſarū cædes. Sacaſq;, qui mediam aciem auerterent, conuerſus
eſt. Hi Gręcis vtrinq; vrgentibus cum multa cæde
ſunt ad naues compulſi. CC. milia Barbarorum
eo prælio cæſa Trogus, quod miror, ſcribit, quum
Herodotus ſex milia &. CCC. occubuiſſe memo-
ret, ex Athenienſibus duos & nonaginta ſupra cen
tum nec amplius. Occubuit in eo Perſarum nume
ro Hippias Piſiſtrati filius, eius belli concitator. Is
Hippiæ viſum. nocte quæ diem pugnæ præceſſerat, per quietem
ſibi viſus fuerat cum matre concūbere, & vbi dies
pugnæ illuxit, dens illi in littore ſtanti vehemen-
tiore tuſſi excuſſus, (erat enim iam grandis natu)
quum in arenam decidiſſet, diligenti cura requiſit⁹
inueniri non potuit. Tam ſtrenue prelio ab oībus
eſt dimicatum, vt qui primā ex ea acie laudē repor
tarit, difficile fuerit iudicare. Geſtæ nomen rei glo-
Milciadis glīa. ria penes Milciadem fuit. Themiſtoclem quoq; ad
huc adoleſcentem illius diei pugna ſtrenue obita
Cynegyri facin⁹. cœpit illuſtrare. Perijt Callemachus Polemarchus,
& ex ducib⁹ Steſileus & Cynegyrus Euphorionis

filius, qui quum Medos ad mare egiſſet, nauim ho
ſtibus honuſtā intuitus, vt eam ad cædē remorare-
tur, dexteram manū iniecit, qua bipennis ictu reci-
ſa, ſiniſtra eam apprehendit, ea quoq; pari clade
amiſſa, mordicus triremē tenuit. Tāta in vno tum
virtus fuit, vt nō cęde multa fatigatus, nō vtriuſq;
manus clade victus, in morē rabidæ feræ dentibus
dimicare ſit conatus. Atq; hoc quidem euētu eſt ad
Marathonem pugnatū. Barbari nauibus inde ſub
ductis, Suniū promontoriū & Phalerū, vbi Athe-
nienſium nauale erat circūuecti, in Aſiam abierūt.
Mirū eſt, quod de Epizelo Cuphagore filio, viro Epizeli cæcitas.
Athenienſi, memoriæ eſt proditū. Is quū in Mara-
thonia acie ſtaret, ſine vllius humanę iniuriæ inter
uētu, repēte luminib⁹ eſt captus, memorare ſolitus
dicitur, virū procero corpore, cuius mentū oēm ſi-
bi clypeum inumbraret, media pugna occurriſſe,
mox eam latuam ſe prætergreſſam eſſe proſtratūq;
a ſe hoſtem qui proxime ſteterat, ac ſecundum eam
cædem continuo luminibus priuari contigiſſe. In
cidit memorabilis hæc pugna in alterum annum ANNI
Olympiadis ſeptuageſimæ ſecundæ, q quater mil MVN-
leſimus fuit ac ſeptingenteſimus nonus a mundi DI.
origine, poſtquā Roma condita eſt bis centeſimus
ac ſexageſimus quintus, quo triennio Coriolanus
& Hippias Piſiſtrati filius patriam vterq; ſuam ex
ternis oppugnauit armis. Obtinebatq; interim Ma
cedoniæ regnum Alexander Amynthæ filius, præ
ceſſit hic aliquot ætates alterum Alexandrū, qui in
eadē gente magnus eſt cognominatus. Inciderūtq;
in hæc tempora Hellanicus hiſtoriarum ſcriptor, Hellanicus.
Heraclitus Epheſius cognomento Scotinus, cuius Heraclitus.
libros Crates dixiſſe fertur Delio aliquo indigere
natatore ne illis obrueretur. Librum Theologicū Epheſi⁹.
in Epheſiæ Dianæ templo poſuit, obſcurius vt cre
ditur de induſtria conſcriptum, vt ſoli eruditi lege
rent. Cuncta ex igne fieri arbitratus eſt, & in idem
elementum oīa reſolui. Mundum animatū eſſe dæ
monumq; oīa plena. Xenophanis fuit auditor vt
Solon memoriæ prodidit. Quidam autores ſunt,
ab ineunte ætate inueſtigandæ naturæ deditum,
ſua ipſi⁹ induſtria profeciſſe. Laertius autor eſt, He
ſiodum ab eo inſtitutum, Zenophanem, & Heca-
teū, ſi quæ vera ſunt, aut retrahi ī hæc tēpora opor-
tet, quæ de Pythagora & Zenophane alio loco, Li
uium & Dionyſium ſecuti expoſuimus, aut hæc
oīno ſunt illis præferenda, quanq; non video qua
ratione Heraclitus his potuerit æqualis eſſe, quum
Pythagoras, quem iuniorē credi oportet, quia eius
fuit auditor, vix ad hæc tēpora q̄ poſuit Euſebius,
peruenerit. Sed vtcunq; ſe res habent, Euſebius De Democritus.
mocritum & Anaxagorā Heraclito credidit æqua
les, quorum hic Clazomenius mentem primus Anaxagoras.
omnium materiæ adiecit, animantium procrea-
tionem ad humorē et calorem referens. Huius vox
illa, audito filiorum obitu, ſciebam me eos morta
les genuiſſe. Abderites alter, etſi quidam Mileſium
fecere, cū Anaxagora congreſſus, quanq; ætate mi
nor, Leucippi, cui dedit operam, dogma ſecutus, ad
atomorum concretionē oīa retulit. Conſtans fama
eſt ſemetipſum luminib⁹ priuaſſe, vt oīa altius cō-
templaretur. Laberi⁹ aliam ſubiecit cauſam radijs
inquit ſolis aciem effodit luminis, malis bene eſſe
ne videret ciuibus. Fuit his æqualis Aeſchylus qui
primus apud Gręcos Tragœdiam illuſtrauit, & hi
tum viri illuſtres in terra Græcia fuere. Datis & Ar
taphernes vbi Aſiam tenuere, Erethrienſes capti-
uos Suſa ad Dariū perduxere, quos nullo maiore
incōmodo affectos, in Ciſſiæ regionis ſtagno col-
locauit, Stadia circiter. CC. a Suſis. Haud procul

Pute⁹ mirabilis.

inde puteus natura supra quam credi possit mirabili, si vera tradit Herodotus. Dimidiato vtre ac sirulæ loco ad ciconiam alligato, liquor inde haustus in oleum, bitumen, & salē concrescit. Post Persarũ digressum Alcmemonidæ Athenis sunt proditionis accersiti, ꝙ parmã, hostibus adhuc in proximo agentibus, procul ostēdissent, velut id signũ ex composito esset datum, sed id crimen eo est facilius discussum, ꝙ ea familia semper fuerat tyrannis infesta. Alcmeon qui primus eam illustrauit familiam Crœsi liberalitate ditior est factus. Cõsueuerat is sponte sua regis legatos, qui Delphos cum donarijs mittebantur, comiter accipere, acceptosq; magnifice tractare, quę hominis hospitalitate permot⁹ Crœsus, eum in Lydiam accersiuit. Hic facta illi potestate vt tantũ auri ex suis thesauris sibi sumeret, quantũ vno ferre posset cõplexu, prægrandem tunicam induit, eaq; in sinum complicata, laxioribusq; coturnis calceatus, vbi ad thesauros est ingressus, in aceruum auri procumbēs, cothurnos primo, inde sinum diuitijs refersit, coma deinceps ramento obuoluta faucibusq; auro refertis, vix sese traducens, in apertum cuicunq; rei similior quã homini processit. Eum Crœsus intuit⁹, hilari vultu cachinnoq; ad se receptum, omnia habere permisit.

Crœsi liberalitas in Alcmeonē.

Alcmeonis auaritia.

Milciades, post Marathonicã pugnam, ab Atheniensibus petijt vt sibi septuaginta naues darent, futurum pollicitus vt quicunq; in eam expeditionem exirent breui multa honusti præda domum reuerterētur. Classe igitur publice instructa Parios subita est oppugnatione adortus. Causa belli Parijs illati ea prętensa est, ꝙ naui vna cum Medis ad Marathonem militassent, sed priuatũ odium Milciades secutus creditur, ꝙ a Lysagora Pario, sub id tempus, quo Medica arma circa Chersonnesum vagabantur, ex ea terra pulsus est. Est Paros Cicladum vna inter Delum & Naxum marmore nobilis, Platea olim, postea Minois nuncupata. Tenuit obsidio sex & viginti dies Parijs muro se tenentibus. Milciades noctu maceriem muro proximam transcendens, legiferæ Cereris septum ingressus, subitoq; religionis horrore perculsus, quum in prophanum recurrerit, femur cõcussit. Eaq; clade affectu spe potiundæ insulæ deiectus, Athenas redijt. Eratq; tum ille in ore omnium multæq; inuidiæ obnixius, ab Xantippoq; Ariphonis ad populum accusatus, ꝙ ciuitatē Paria expeditione circumscripsisset, verum femore magis in dies tabescēte, causam per se dicere non potuit, per amicos defensus: quibus & Lemnum Pelasgis ademptã, & Marathoniam pugnam allegantibus, impetratum est ne capitis damnaretur. Quinquaginta talentis ea culpa æstimata, ipse paucis diebus, putrescente femore, vita decessit. Multam Cymon filius exoluit.

Milciades Parios oppugnat.

Milciadis mors

Lemnũ quod ad Milciadis meritũ attinet, Achæi ex attica ab Atheniensibus eiecti occuparunt, qua illi iniuria adacti, ex Baurone Atheniensium mulieres Dianę sacra patrio ritu celebrantes plurimas rapuere, quarũ concubitu, frequens soboles orta, quæ quũ adolere cœpisset, materna nobilitate superbientes quum ijs qui legitimo nati essent thoro auderent insultare, appareretq; ita futurũ, vt quum primum per ætatē licuisset insula potirētur. Achæi veriti ne legitime nati quandoq; spurijs seruirent, Atticas mulieres cũ omni virili stirpe obtruncãt, qua infanda cæde veteriq; Lemniadum memoria quæ viros oēs vna nocte cum Thoante, vt Herodotus ait, sustulerant, prouerbio est receptũ, vt fœda & tetra scelera, Lemniaca dicerentur. Achæi ob id facinus pestilentia, terræq; sterilitate diu vexati, Delphico sunt oraculo moniti, vt ad Deorũ pacē impetrãdã, satisfacerēt Atheniensib⁹. Qui quũ ad hoc ipsum Athenas misissent, Lemnũq; illi sibi dari postulassent id se facturos Achæi recusarũt. Post aliquot deinceps annos Milciades ex Chersonneso Ethesijs in Lemnum delatus Achęos inde migrare coegit. Hephestinēses vltro paruere. Alyrinæi primo recusãtes, quũ obsidionē nõnihil tulissent, veriti ne maiorē aliquã adirent belli cladē, deditionē fecere. Atq; ita cõtigit, vt Milciadis ductu, quod in damnatione illi profuit, Athenienses Lemno sine potiti.

Lēnos.

Scelera Lēniaca.

Darius postquã ad Marathonem a suis infeliciter est pugnatum, multo Atheniensibus quam antea infestior factus, totius Asiæ viribus bellum instaurabat, nauibus, equis, millitibus frumento, imperatis. Et iam trienniũ in eo ornando consumpserat, quum Agyptij, qui a Cambyse fuerant subacti, ab eo defecere, super veterem Atheniensis belli curam, & alteram Aegyptiacæ defectionis recentem, maiorem quandam filiorum discordia iniecit. Erant Dario liberi tres ex priore coniuge Gobryis filia, quos priusquam regnare cœpisset, ex ea tulerat, horumq; maximus natu erat Artabazanes ex Atossa Cyri filia, quam regnum adeptus sibi matrimonio iunxit, quatuor, eratq; Xerxes primo loco natus. Quum igitur appareret eum regno successurum, qui ad bellum mitteretur, Xerxes & Artabazanes ambire cœperunt, & de regni prærogatiua inter se disceptare. Hoc patrium morem celebrante, quia primo natus esset loco, & ob eam rem successionem regni ad se trahente. Atossam matrē altero Cyro procreatam, & ꝙ Dario iam rege non priuato, vt Artabazanes fuisset natus, vmbra auiti nominis popularēq; matris nomen, & quia regia fortuna esset ortus, quod vt pro se allegaret Demarathus Lacedæmonius monuisse dicitur, hæc Xerxis causam iuuerunt, vt a patre successor sit regni declaratus. Cæterum quum iam fere omnia essent ab bellum comparata, altero Aegyptiacę defectionis anno Dari⁹ vita decessit. Anno sui regni sexto ac trigesimo. Trogus id de regno certamē post Darij obitum inter fratres ortum arbitratur, totiusq; rei arbitrium ad Artaphernem patruum ab vtroq; delatum, atq; ita domestico iudicio Xerxem Arthemeni, vt ille scribit, non Artabazani prælatũ, tantaq; amborum moderatione disceptatũ, vt nec victor insultauerit fratri, nec victus oderit, quin dubio adhuc iudicio inuicem sibi munera miserint, iucundaq; inter se conuiuia celebrarint, tanto moderatius tunc fratres amplissima inter se regna diuidebant, quã nunc exigua patrimonia partiantur.

Dari⁹ bellum reparat.

Filiorũ Darij cõtentio.

Filiorũ Darij laudabile certamē.

Nũc, priusquã Xerxis gesta exequamur, quæ apud cæteras gentes interim domi forisq; gesta sunt, ordine sunt referenda. Estq; relatio prima Romanarũ rerum, quæ Coriolano hoste sublato, cõfestim meliores esse cœperunt. Volscos paucis diebus, post Coriolani interitum, in Romanũ agrum reuersos grauis est seditio adorta. Equis haud amplius Actij Tullij imperiũ ferentibus, ex altercatione funestũ præliũ est inter eos ortum, quam occasionē Romani consules qui in proximo castra habebãt adepti, nam Martio abeũte cõfestim bina castra in aperto fecerãt, binos hostiũ exercitus pernicioso certamine occupatos deleuere. Hæc Liuius Dionysius deleri potuisse affirmat, sed consulũ negligentia hostes mutua clade affectos, sine maiore offensa diuersos abijsse. Secuti deinde consules C. Aquilius, & T. Sicinius, viri bellicoso ingenio, & ad res gerendas magis quã superioris anni cõsules idonio. Initio huius anni res ab Hernicis per legatos repetitæ,

Volscorum & Equorum seditio.

C. Aquilius T. Sicinius cõsules.

tite, q Volsco bello Romanos fines, contra fœdus
cũ Tarquinio rege ictũ, latrociniis infestassent, ad
ea Hernici quum negarent, regibus sublatis, sibi
vllum fuisse cũ Romano po. fœdus, priuatoq; cõsi
lio, non publico dicerent homines suę gẽtis Ro. a-
grũ violasse, nec ob id res redderent, sortiti cõsules
inter se pꝛouincias, Aqlius in Hernicos profect⁹ est
cũ tertia parte copiarũ (nã gẽs ipsa in armis erat) Si
cinio Volsci euenere, cui par exercitus est datus, re-
liqua iuuentus. T. Largio pꝛęfecto Vrbis relicta est,
vt suburbanã regionẽ absentibus cõsulibus ab in
cursu hostiũ tueretur. Aquilius in pręnestino agro
Hernicis occurrit, iustoq; pręlio vtrinq; est concur
sum. Ferẽtarii lapidibus, sagittis, iaculis, præliũ ini
uere, inde turmatim equites equitibus cõcurrerũt,
pedestris deinceps pugna fuit, atq; anceps diu certa
men, & iam dextro cornu cœperat Romana acies la
borare, quũ Aquilius ex subsidiariis militibus le-
ctissimos in primã aciẽ eduxit, inde paulatim sau-
cios intra ordines recepit, quod fieri Hernicus con-
spicatus, ratus id fugæ initiũ esse, multo acrius con

Acre prę lium.

nixus Romanũ vrgebat cornu. Verum vbi præter
spẽ resistere aĩaduertit, segnius ciebat pugnam, fa-
ciebat tamen nihilominus Romanis negocium in
gens, quũ cõsul equites cohortatus in hostem im-
misit, horum incursu dextera hostium acies pulsa
est, nec ita multo post & sinistrũ latus fugatum, cæ
tera multitudo lateribus nudata, & ipsa fugam fe-
cit, Romani fugientes hostes ad castra cum multa

Hernici acie vincuntur.

sunt cæde persecuti. Iam & hostium vallum erant
oppugnare adorti, quum consul veritus ne subita
hostiũ eruptione fortuna victoriã variaret, cani ius
sit receptui. Castra noctu ab hoste relicta postridie
Romani diripuere. Progressus inde consul in Her-
nicum agrum, omnia fœda populatione vastauit,
& hæc Aquilius, quod miror Liuiũ vno duntaxat

Alterũ in Veliterno pꝛliũ.

verbo, Hernicos acie victos significasse, sed magis
mirum q ab altero consule Sicinio æque ait mar-
te cũ Volscis dimicatũ. Dionysius autor est, in Ve-
literno agro cum Tulio. Actio iusto cruentoq; pręlio concursum. Sed quũ ob collium asperitatẽ pa-
rum locus equestri pugnæ esset habilis, Romanos
equites se eius pugnæ spectatores haud fieri passos
a consule petiisse, vt relictis equis liceret sibi pede-
strem pugnam capessere, qui a Sicinio laudati, per

Alterũ in Veliterno pꝛliũ.

ardua collium a latere & a tergo dexterum hostiũ
cornu adorti, pene totum trucidarũt, inde facta ab
hoste fuga, circa vallum castrorum atrocius certa-
men initum, Ibiq; Actium Tullium fortiter dimi-
cantem, pluribus vulneribus acceptis, mortem oc
cubuisse. Ac tũ demum paucis fuga dilapsis, qui cæ
di supererãt, abiectis armis suppliciter veniam pe-
tiisse. Ob rem vtrobiq; bene gestam supplicatum
est Romæ, Siciniusq; triũphans vrbẽ est ingressus.
Aquilio, quia victoriam minoris momenti repor-
tasset, minor est triumphus decretus qui idẽ fuit &

Minor triũphus. Sp. Cassius Procul⁹ Verginius Conss.

ouatio. Sequẽs annus Sp. Cassiũ & Proculum Ver
giniũ consules habuit. Verginius in Equos duxit,
qui mœnibus inclusi agros incursati passi sunt. Ro
manus consul haud præda contentus, agros fœda
populatione vastauit. Cassius cui Hernici cũ Vol-
scis forte euenerũt, Volscorũ fines ingressus quæ-
cunq; sunt in agris reperta multiplici clade afflixit,
gentẽ ipsam ad deditionẽ cõpulit Hernici & ipsi a
Volscis destituti pacẽ petiere. Legati qui ad Sena-
tum venere iussi sunt ad Cassium consulẽ ire, ipse
videret, quo iure ex dignitate Populi Romani Her
nici in fidem recipiendi essent. Cassius triumphum
petiit, quasi præclarã obtinuisset prouinciã, impe-
tratũq; nõ sine inuidia egit. Inde quia fœdus cum
Hernicis eo iure, in quo cũ latinis fuerat olim ictũ,
percussit, parta est illi adhuc maior apud patres in-
uidia. Nec tantũ quia æquatũ ius amicitiæ Herni-
cis videbãt cum Latinis Romanorũ cognatis, q̃; q
ager, qui in fœdere Hernicis ademptus erat, plebi
& Latinis diuidere se velle pronũciauit, adiicere se
huic muneri aliquantulũ publici agri, quem priua
tim possideri criminabatur. Solicitabat patrũ ani-
mos ea consulis largitio, nec tantũ priuato incom-
modo mouebãtur, q̃; q aperte apparebat immode
rate Cassium multitudini indulgere, nihilq; obscu
re illi per hæc gradum fieri ad tyrannidẽ occupan-

Agraria lex.

dam. Promulgauit nihilominus agrariã legẽ Cas-
sius, multa deinceps ætates magnis Ro. ciuitatis cer
taminibus agitatam. Resistit Verginius perniciosę
legi, nec tota quidem plebe aduersante, quæ sua
sponte fastidire cœperat munus in socios vulgatũ.
Iactari interim voces ab ipso consule, inuidiæ ple
næ, pestilens collegæ munus esse, laturos agros iis
qui acciperent seruitutis iugũ, fieri eo munere viã
ad tyrannidẽ, quid attinuisset agrorum diuisionẽ
in Latinos vulgari, Hernicis tertiam adempti agri
partem restitui, nisi vt hæ gentes pro Coriolano.

Consulũ altercatio.

Sp. Cassium ducem haberent. Hæc ille palam præ
dicabat, tãto audientiũ assensu, vt iam popularior
ipse dissuasor legis, q̃; autor haberetur. Vterq; di-
uerso studio plebi indulgebat, profitebatur Vergi
nius passurum se assignari agros, dum Romano tã
tum ciui assignarentur. Cassius in Agraria diuisio-
ne ambitiosus, vt alio sibi munere plebem recon-
ciliaret, iubebat pro Siculo frumento pecuniã acce
ptam ciuibus restitui, id quoq; plebs nõ minus q̃;
certã regni mercedẽ auersabatur. Senatus interim
de ea re in curia cõsulebatur. Nam Cassius vbi Ro-

Varię patrum sententiæ.

boleius Tri. ple. publice est præfatus, paratũ se ple
bi demõstrare, quid fraudis in re esset, ipsasq; con-
sulũ altercationes tẽpestiua intercessione diremit,
simulato corporis languore publico abstinebat.
Duæ itaq; sententiæ in senatu dictę, Appii Claudii
vna, quę censebat cognosci quantum publici agri
a priuatis teneretur, atq; idipsum iterum publicari,
cõsignari neq; ciuibus neq; sociis agrum placebat.
Altera fuit Auli Sẽpronii, is ciuibus ad concordiã
in ciuitate retinendã agrum diuidendũ censuit. La
tinis, Hernicisve eam largitionẽ fieri haud equidẽ
placebat, secũdũq; hanc sententiã. x. viri creati, qui
publicum agrum recognoscerẽt, ciuibusq; recogni
tum assignarent. Annoq; per hęc circũacto, Fabius

Sp. Cassius damnatur.

Cæso & L. Valerius q̃stores, Sp. Cassio magistratu
abeũti, diem perduellionis dixere. Dãnatus popu-
li iudicio ex Tarpeia est rupe, vt Dyonisius scribit
præcipitatus. Ea enim erat tum Romanis morti dã
natorum patrio more animaduersio. Sunt qui pa-
trem eius supplicii autorem ferant, qui cognita do
mi causa filium de more verberatũ necarit. Eius pe
culium quoquo modo periit, Cereri est consecratũ
signũq; ex eo ęre factum cũ huiusmodi inscriptio-
ne, Ex cassia familia datum. Moris fuit statuis ęneis
inscribi, cuius pecuniæ essent primitiæ, quæ deę cõ
secrarẽtur. Erant qui Cassii liberos interficiẽdos cẽ-

Liberorũ impunitas.

serent, quæ sentẽtia atrox nimis & in futurum suo
exẽplo parum ciuitati vtilis, reiecta est: quin libe-
rari placuit adolescentes, neq; exilio, neq; vlla insi-
gni nota mulctatum iri, qui mos deinceps est Ro-
mæ seruatus, vt liberi nullis parentũ sceleribus te-
nerentur, siue tyranni patres essent, siue parricidii
proditionisve conuicti. Cornelius Sylla eum mo-
rem primus sustulit, proscriptorũ filiis petendorũ
honorum facultate adempta. Contra Græci, velut
neq; probos ex improbis gigni, neq; ex probis im-

probos natura pateretur, tyrannis genitos cum pa
rentibus tollendos censure, & Sp. Cassius vir cōsu-
laris sic periit. Cæterū pœnituit populū haud mul
to post Cassiani iudicij, subibat multitudinis aīm
agrariæ legis dulcedo, cuius spes videbatur cū mor
te viri adempta, criminari Tribunum, qui eā actio-
nē impediuisset. Criminari cōsules, qui .x. viros ad
agrorū assignationē nō creassent. Patres vt multitu
dinis aīm a præsenti cogitatione auerterent, iubent
consules in Veientes, Volscos & Equos copias cō
scribere, nec delectus haberi potuisset prohibētibꝰ
Tribunis, nisi iniecta mentio esset creandi dictato
ris. Cessere tū tribuni, habitoq; delectu, Q. Fabius

Q. Fabiꝰ & Seruilius Cornelius cōsules.

in Volscos & Equos duxit. Seruilius Corne. nā hi
duo eo anno consules fuere, in Veientes Cornelius
Veientanum agrum prædatus captiuos inde abdu
ctos Veientibus pacē petētibꝰ restituit, induciasq;
in annū dedit. Fabius Equorū fines populatus in
Volscos trāsgressus, quum hic quoq; effuse Roma-
na arma vagarētur visum est Volscis incautos ag-
gredi, ab Antioq; auxilia accersunt. Fabius explo-
ratis hostium consilijs, confestim militē ad signa-
reuocat, quo accidit, vt egressi ad pugnam Volsci,
vbi hostem præsenti dimicationi intentum, sub
signis stare viderunt, priusq; signa canerent, fugā
occupauerint. Romani fugientes insecuti, alios ca-
piunt, quosdam in fuga obtruncant. Pleriq; præci
piti cursu in arduum collē abierūt, qui paucis inde
diebus quum iam inedia conficerentur, dediderūt
sese. Prædam Fabius consul vendidit, in publicūq;
redegit, que res inuisum nomen Fabium multitu-
dini fecit. Patres sequēti anno obtinuerunt, vt Cæ
so Fabius cum. L. Aemylio consul crearetur. Equi
& volsci in armis erant, sortitiq; ob id consu-
les inter se prouincias. Fabius Latinis Hernicisq;
cum suo exercitu præsidio fuit. Aemylius in Vol-
scos profectus, haud procul Antio cum hoste acie
dimicauit. Fuit ea pugna Romano secūda. Volscos
acie fusos in castra compulit, vnde repente eruptio
ne facta, non solum est a vallo reiectus, sed aliquā-
to etiam maiore cæde, q̄ intulerat, affectus, suos
trepide in castra recepit. Diffisus inde ob aceptam
cladem loco quem tenebat, noctu silentio profe-
ctus, ad Longula castra communiuit, quo hostes ꝓ
gressi, quum Romanos in pugnam elicere nequi-
rent, aliq̄diu obsidione fatigarunt, donec cohorti-
bus ab altero consule in auxilium missis, Volscos
vallū subire ausos, Romani in subiectos cāpos ꝑci
pites egere. Atq; inde factū vt iam Aemyliani mili
tes, non minus q̄ hostes, in aperto pabularent. Et
hæc ad id tēpus foris gesta. Romæ eo anno Castoris

Castoris ædes dedicatur.

ædes Idibus quintilibus dedicata est a P. Posthu-
mio Latino bello vota. Eius filius duumuir ad id
creatus dedicauit. Appetebat iam comitiorum tē-
pus. Aemylius ob rem male gestam Romam ad co
mitia habenda ire noluit. Fabius alter cōsul est, ad
id reuersus, creatiq; sunt consules M. Fabius Cæso
nis frater & L. Valerius, Marci filius, is qui Cassiū
ter consulem accusauit. Eo anno Oppia vestalis in

Oppia vestalis damnat.

cesti damnata est. Tribunis delectū impedientibꝰ,
consules extra vrbem sellas posuere, vbi nulla erat
Tribunis potestas. Ibiq; siqui ad nomina non re-
spondissent, confestim captis rerum agrestium pi-
gnoribus, mulctabant, quo factum, vt Tribunis
opitulari nequeuntibus, cōscriptæ sint legiones. Fa-
bius vt superiore āno frater socijs Ro. po. præsidio
est relictus. Valeriꝰ in Volscos & Equos profectus
Post aliquot leuia certamina, nam & ipsi castra in
aperto habebāt, totis viribus est vtrinq; cōcursum.
Atrox pugna fuit, fortunaq; neutro adhuc inclinan

te, prælium est diremptum. Parum alioqui pugna
ad posteros memorabilis fuit. Percrebuit rumor
Romanum militem de industria segnius congres-
sum, ꝙ nollet patribꝰ, quos ob agrariam legē ode-
rat, gratificari. C. Tullius, vt Dionysius ait, & Q.
Fabius sequenti anno consules facti, ab his nihil
dignum memoria gestum, nisi ꝙ ex Veientano a-
gro quo copias eduxere, post effusam populatio-
nem aliquid prædæ reportarunt. Sed bello foris in
dies inualescente, Cæso Fabius & Sp. Furius Con-

Cæso Fabiꝰ & Sp. Furiꝰ cōsules.

sules fiunt. Equi Artonam Latinam vrbem vali-
de oppugnabant, & Veientes cum agrorum popu
latione vagari, se vrbem oppugnaturos minaciter
iactabant. P. Licinius Tribu. ple. venisse tempus ra
tus agrariæ legis præsenti necessitate patribus ex-
primendæ delectum impedire est adortus. Fuerunt
illi impedimento collegæ, quo minus in suscepto
negocio perseuerauerit. Appius Claudius primus
omnium patres admonuit, posse tribunitiam pote
statem suis viribus labefactari, darēt deinceps ope
ram, vt semper e collegio aliquem ordini amicum
redderent satis futuram vnius intercessionem ad
omnes Tribunitios motus coercendos. Scriptis ita
q; legionibus Fabius in Veientes duxit, in Equos
Spurius, cui omnia feliciter in prouincia euenere,
hostibus nihil congredi ausis. Contra Fabio maiꝰ
cū ciuibus negociū, q̄ cum Hetruscis fuit. Nā quū
ita cōsul suos instruxisset, vt equite tantū in hostes
misso aduersam aciē fudisset, fusum territūq; Hetru
scum miles sequi noluit, nec ꝓcibus consulis, neq;
minis compelli potuit, vt gradum acceleraret, quū
periculū immineret, ne Tuscus in equitē cōuersus
fortunā variaret. Mœsto itaq; silētio vultuq; cōtu-
maciæ pleno signa referūt, ipsum cōsulē & equites,
qui strenuā illi operā nauauerāt, tacite execrantes.
Erat miles Cæsoni in primis iratus ob Cassij dāna
tionē, cuiꝰ ille autor fuerat. Nec cōsul cuiuspiā sup
plicio, id flagitiū vindicauit, vt documentū poste-
ris esset Reipu. nūq; tali discrimine deserēdæ. Adeo
claro ingenio viris citius ars defuit, qua ciuē rege-
rent, q̄ qua hostes superarēt. Haud igitur tam belli
gloria aucta, q̄ militū odio exacerbato Romam re-
diit. Hoc anno quo militū perfidia est in Veientes
parū prospere bellatum, Xerxes vt Dionysius col
ligit, in Græciā venit de cuius memorabili expedi-
tiōe sequenti volumine dicam. Idē autor est exerci
tū noctu iniussu consulis Romā rediisse, q̄ res ingē
tē ciuitati trepidationem incussit. Patres totius or-
dinis viribus cōnixi, proximis comitijs obtinuere,
vt in gēte Fabia cōsulatus maneret, M. Fabio. Cnę.
Mallio in sequētē annū cōsulibus creatis his quoq;
in delectu habendo, T. Pontificius Trib. plebis ab

Cōsules.

initio impedimento fuit, sed vnius actio facile col
legarum intercessione est discussa. Patres omni ge
nere comitatis tribunos appellando (quam viam
ad soluendos eius potestatis conatus Apius Clau
dius, vt supra memoratum est, primus omnium
monstrauerat) facile obtinuerunt, vt cōtra vnū pu
blici commodi remoratorem, reliqui Tribuni sen
tirent, quorū ille consensu fractus, actione destitit.
Conscriptæ itaq; a consulibus legiones ad Hetru-
scū bellū. Cōcitauerāt enim Veientes Hetruriæ po
pulos ad arma, apud omnes testari inuictas Po. Ro.

Veientiū verba in publico concilio.

vires futuras fuisse, nisi discordia quæ magnatum
vrbiū opibꝰ quo minꝰ æternæ sint, semper obfuit,
illis interuenisset, laboratum inter eos prius dome
stica seditione, iam odia in perniciem totius popu
li in apertū erupisse, itum sæpe obuiā gliscēti ma-
lo, nunc patrum modestia, nunc patientia plebis.
Iā ex vna duas factas esse ciuitates, alios magistratꝰ
plebi,

plebi,alios patricijs esse, quod extremũ Ro. nomi-
ni excidiũ esset allaturũ, desijsse militẽ signa in acie
obseruare, Ducibus parere, iã enim in Equis prius,
mox ea pugna, quam secum extremo loco pugnas
sent, rem Romanam ab ipso milite ex confesso pro
ditam. Hortari igitur monereq;, ne eam occasionẽ
desererent, ostenderent tantum bellum, cætera spõ
te sua fata deosq; gesturos. Conciuit ea spes Hetru-
scorum multos, vt iunctis copijs cum Veiente in
aperto castra fecerint. Iam Ro. Consules & ipsi
haud procul ab hoste consederant, recenti tamen
militum perfidia territi, suos intra vallum conti-
nebant, nec hostem præteribat quid in mora esset,
cur Ro. in aciem non descenderent, coq; ferocius

Tuscorũ conuicia in Ro.

cunctantibus instabat, & nouitatem generis expro
brans & domesticum furorem. Minari etiam se val
lum rescissurum nisi sibi pugnæ copia fieret. Au-
dire ea miles, non sine tacito pudore, accendeban-
tur quotidiano conuicio ad vltionem animi, gli-
scebatq; eo magis pugnæ libido, quo impensius
consules a prælio abhorrere. Id enim illi præ se
ferebant, fore rati, vt tempus militum iras leniret,
animosq; ad sanitatem retraheret: credebãt ad hęc,
vt quo minus fieret militibus pugnandi copia, eo
maius dimicandi desiderium in assiduo conuicio
oriretur. Nec spes eos fefellit, nam quum hostes
superbe insolenterq; circa vallum in dies magis
obstreperent, milites in prætorium frequentes con
uenere, poscunt pugnam, postulant vt signum de
tur. Consules vt maiorem adhuc aderent animis
cupiditatem, rem de industria aliud atq; aliud
causantes trahebant. Donec Tusci iam vallo oc-
cursantes, maioraq; adhuc probra ingerentes, adeo
acerbos vltionis animis subdiderunt stimulos, vt
nisi continuo signum pugnæ propositum esset, si-
ne imperio milites fuerint in hostes erupturi. Petijt
tamen Fabius consul a militibus, vt in se singuli
iurarent, non nisi victores ex acie redituros. Iurati
atq; omnium primus M. Flauoleius cẽturio, arma
capiunt, eunt in pugnã irarum speiq; pleni, nec He
trusci certamen detrectant. Concursum est ingen-
tibus vtrinq; animis, sed Romanis multo maiore
ira & indignatione. Pepulit sinistrum hostium cor
nu Manlius, qui dextrum Romanorum procura-
bat, haud multo postq; pugnari est coeptum. Ma-
ius omnino fuit negocium in sinistra parte in qua

Cõsulis fratris interitus.

erat Fabius consulis frater, legatorum vnus, hac
parte miles hostium multitudine degrauatus, cum
multa cæde circumuentus est. Fabius fortiter dimi-
cans lancea, vt Dionysius, vt Liuius gladio traie-
ctus occubuit. Ad tam clari strenuiq; viri casum
ingens terror Romanis incidit. Et iam res ad fu-
gam spectare coeperat, quum Fabius consul, qui
mediam aciem tenebat, eo trepide exitus occurrit.
Tum milites in pugnam reuocans, ante Fabij iacẽ-
tis corp⁹ obiecto clypeo vociferari. Hoc est inquit
milites, quod omnes ad vnum iurastis, non nisi vi-
ctores in castra vos hodie redituros? adeo ignauis-
simum hostem magis timetis, q̃ Iouem & Martẽ,

Cæsonis egregiũ facinus.

per quos iurati estis? Aderat Cæso Fabius qui prio
re anno consul fuerat Is totis viribus connixus in
hostem consulis operam iuuabat, i[illegible] vt eo die gẽs
Fabia, reconciliato militum fauore, ingentem ex
ea acie gloriam reportarit. Consulis præsentia pu-
gna ibi non solum instaurata est, sed pulsi etiã sunt
cum cæde & strage hostes. Eratq; res Romana hac
parte superior quum subito affertur, Manlium al-
terum consulem hostes agentem, graui vulnere ac
cepto pugna excessisse, cepisseq; ob eã rem metum
& torporem milites, vt iam res non procul a fuga
abesset. Consul Fabius cum cohortibus aliquot
laborantibus auxilio affuit, cuius hortatu vehemẽ
tiq; castigatione acies restituta est, hostisq; suo im-
petu auersus. Superuenit & Manlius qui obligato
vulnere se suis conspiciendum reddidit, quo con-
tigit, vt ab vtroq; cornu demum pulsus sit hostis.
Miserant interim Hetrusci, vtpote qui multitudi-
ne abundarent, Romana castra oppugnatum. Su-
stinuerunt vim ex improuiso illatam aliq̃diu Tria
rij, qui ad castrorum pręsidium remanserant, hosti
bus tamen vndiq; irrumpentibus, circa prętorium
conglobati, acrem pugnam ciebant. Tum Man-
lius, hostium acie profligata, ad opem suis feren-
dam castra repetit, obiectoq; ad omnes portas mi-
lite, hostibus viam clauserat. Varij fuerunt illorum
procursus, hac atq; illac erumpere conantium. Ve-
rum vbi omnia irrita viderunt, desperatione ada
cti, consulem ipsum in prima acie stantem cuneo
inuadunt. hic ille iterum ictus in vulnus abijt, eo
cadente magnus terror Romanos inuasit, totisq;
castris pro victis ab Hetrusco aguntur, foretq; ad
extrema ventum, nisi legatus exanime corpus con
sulis tolli iussisset, atq; ita via ad erumpendum ho-
stibus data, consternatum agmen castris egressum,
in alterum consulem incidit, ibiq; Tusci fusi fuga-
tiq; sunt & ad vnum fere in medio cæsi. Dionysius
Romanum Vallum ait non prius ab hoste trans-
censum, q̃ Manlius multis vulneribus confossus
concidisset, retentaq; in aduentum alterius consu-
lis castra ab Hetrusco, nec antea recipi contigisse,
q̃ de industria in vnum duntaxat latus omni Ro-
mana vi inclinante, datus sit hostibus exitus, inde
periculo castris depulso, in aciem consulem redijs-
se, atq; iam in serum diei prælium diremptum: nec re
alia Romanum superiorem fuisse, nisi quia nocte
quæ proxime secuta est, Hetrusci relictis castris in
tutum concessere. Habuit eo die Romana acies, si
idem autor vera tradidit, cum Latinorum & Her-
nicorum appendicibus bellatorum. XL. M. fuit o-
mnino victoria nobilis, sed duobus illustribus vi
ris amissis, parum Romanis læta. Fabius, quod
omni triumpho fuit pulchri⁹, ob collegę & fratris
interitum triumphare noluit, vtrunq; extulit hono
rificentissime, publiceq; laudauit. Anno deinde
nondum exacto, magistratu se abdicauit, ne in reli
quum anni solus consulatum gereret. Proximis
comitijs consules creati Cn. Fabius, & T. Vergi-

Cõsules.

nius. Fabius in curia retulit, quando spes concor
diæ inter ordines, præter spem omnium nuper af-
fulsisset, dandam esse operam, vt in dies magis coa
lesceret, recte proinde patres facturos, si suum mu-
nus facere occuparent, vt agrum ex hoste captum
populo diuidendum darent. Reiecta est Fabij re-
latio, vt ambitiosa nimis. Erant qui interpretaren-
tur nimia gloria familiæ Fabium luxuriare. Vter-
q; consul inde ad bellum profectus. Fabius Cæso
in Equos duxit, qui tum Latinorum fines infesta
bant. Ibi late per hosticum euagatus, honustum
agresti pręda militem Romam reduxit. Veientes
& ipsi intra muros post cladem eo anno acceptam
se tenebant. Horum regionem Verginius ingres-
sus: quum militem temere prædatum misisset, su-
bita hostium eruptione deletus fuisset exercitus,
nisi Sicinius legatus cum globo peditum, quos
circa se habuit, hostium vim ad vesperum su-
stinuisset, mox inclinante die in proximum col-
lem Romanus concessit, vbi est per aliquot dies
ab hoste obsessus. Et iam longa inedia miles con-
fect⁹, de honesta morte obeũda deliberabat, cęterũ
Cęsonis alteri⁹ cõsulis interuẽtu, obsidio discussa ẽ.

Consules

Veiẽtes bellũ i latrociniũ vertunt.

Consules castris in equuni delatis, per ocium oẽm
Veientanũ agrũ prędati sunt, nec multis deinceps
diebus intertectis Romã cum exercitibꝰ abiere. Ve
iẽtes vbi Romanas legiones suis finibus digressas
videre, sumptis armis Romanum agrũ incursant,
& qm apertis virbus nõ audebãt, latrocinãtiũ mo
re per occasionẽ rẽ gerere sunt adorti. Quoties Ro
manæ legiones adesse dicerent tenebãt sese mœni
bus, rursus illis abeũtibꝰ, Romanũ agrũ tumultuo
se inuadebãt. Veneratq; res iã in formã latrocinij,
eoq; difficilior videri ꝓuincia, quia in cęterorũ bel
lorũ occupatiõe, neq; tuto omitti poterat, neq; hosti
bus de summa rei certare recusantibus decerni assi
duusq; Veiẽs hostis magis ꝙ grauis cõtumelijsq; sę

Fabia gẽs Veiens sibi bellũ deposcit.

pius ꝙ periculo insultãs ciuitatẽ solicitã habebat.
Tũ vero gẽs Fabia senatũ adijt. Cõsul ꝓ tota gente
loquit. Assiduo magis inqt. P. cõscripti vt scitis ꝙ
magno Veiẽtanũ bellũ indiget pręsidio, vos si pla
cet, alia bella obeũda suscipite, Veiẽtẽ hostẽ Fabijs
sustinẽdũ date. Id bellũ domesticis opibus priuato
sumptu gerẽdũ deposcimus, autores sumus, tutam
tibi Romani nois maiestatẽ futuram. Vacet ciuitas
hac vna belli parte tributo, vacet militia. Gratię in
gẽtes consuli actæ, belluq; cũ Veiente vni familiæ
decernit. Ipse curia egressus, comitãte Fabiorũ ag
mine, quod i vestibulo steterat Senatuscõsultũ ex
pectãs, vbi domum venit, oĩbus edixit, vt postero
die armati adessent. Peruasit statim, vt fit, totã vr
bẽ rumor Fabios totiꝰ ciuitatis onus in se vertisse.
Veiẽs bellum in priuatã curã, in priuata arma ver
sum, si altera ab ea sit in vrbe familia, eo robore ea
q; virorũ indole, facile & ipsi sibi Volscũ deposcãt
bellũ, posseq; Romano po. pacẽ agẽte finitimas do
mari gẽtes. Postridie Fabij vt imperatum erat circa
consulẽ freqoẽtes cõuenere. Paludatꝰ ille in vesti
bulo domus stans, suæ gẽtis instructum agmẽ lætꝰ
inspicit. Inde motis signis per preces & pia vota ci
uiũ vrbe egrediunt. Ire fortes, ire felices iubẽt, cõsu
latus cæterosq; honores pro ea in Rẽpu. ꝓpietate in

Fabij CCC. sex ad bellũ exeunt.

futurũ expectare. Hęc Liuius. Sed nemo est ita rerũ
humanarũ ignarus, qui nõ a fide abhorrere sentiat.
CCC. & sex viros, tot enĩ, vt inter oẽs cõstat, Fabij
fuere, temere Veientibus obiectos, quos Romanæ
legiones ægre nuper sustinebãt. Veriora igit sunt
quę Dionysius prodidit, quaternũ miliũ hominũ
agmen, ex amicis & cliẽtibus, a Fabia gẽte cõflatũ,
nec Cæsonis cõsulis ductu ad Cremerã itũ, sed M.
Fabij qui superiore anno consul fuerat. Consulem
ipsum, quod vero ꝓpitius est, publico exercitu Fa
biorũ agmen secutũ, nec prius ab Cremera abscés
sisse, ꝙ ibi pręsidiũ extrema ripa fluminis duplici

Cremera

fossa & vallo, vt receptaculũ Fabijs esset, militari
sit opere munitũ, ipsi loco Cremerę quod & fluuio
fuit nomẽ, atq; spe oĩm celerius perfecto, consul in
auersam Veientani agri partẽ legionibus repente
abductis, multam inde prædã Romam egit. Fabij
suam legionẽ ita sunt partiti, vt quarta pars castel
lo pręsidio esset. Varie & ex occasiõe Veientanum

Cõsules.

agrum populare adorti, breui oĩa hosti ita infesta
reddiderũt, vt nõ procul ab obsidiõe res Hetrusca
esse videret. Securi interim consules L. Aemylius,
& C. Seruilius, hyemeq; per hæc circũacta sub prin
cipium veris quoniã constans fama esset Veien
tes ex cæteris Hetruriæ populis auxilia impetrasse,
vt præsidium ad Cremeram expugnarent, Aemy
lius in Veiẽtes ducere iussus est, cum quo Cæso Fa
bius qui priore anno consul fuerat, vrbe est egres
sus. Is a patribus petierat, vt liceret sibi cum cęteris
gentilibus suis Veientano bello interesse. In Vol
scos C. Seruilius alter cõsul profectus est. Sunt ad

hæc quatuor legiones Seruilio Furio datæ, quas in
Equos duceret, Romanæ duæ, totidem Latini Her

Res in Equos ꝓspere gestæ.

niciq; nois. Is prospere prouinciã gessit vnoq; ꝓlio
Equos auertit, eorũq; agrũ per ociũ populatus est.
Cũ Volscis maiꝰ fuit Seruilio negociũ, quibꝰ acie
congressis, post longum certamen agmẽ immotũ
stetit, nec vllũ deinceps memorabile pręliũ cũ ho
ste fuit. Aemylius postridiæ ꝙ in hostiũ conspectũ
venit, suos in aciẽ eduxit, nec Hetrusci pugnã detre
ctarũt. Fecerant & ipsi in aperto castra, conflictum
vtrinq; est admodũ ferociter. Cæterũ dextrũ Tusco
rũ cornu equitũ opera primo est pulsum: mox & lę
uũ in fugã versum: media postremo acies disiecta,
castra q̃ ad saxa rubra erant, per noctem & integrũ

Veientes castris exuuntur.

diẽ sine requie oppugnata, demũ ab hoste iã labo
re & vulneribus fesso, sequẽti nocte deserta Roma
nus victor occupat. Pręda ingens parta est, quam
benigne cõsul militibus diuisit. Liuius cõpulsum
in castra hostẽ pacẽ petijsse ait. Cęterũ siue tãtũ acie
victi, siue castris etiã exuti hostes pacẽ petierint, his
Aemylius in fœdere partẽ agri ademit, ipse, ne ob
sidibus quidẽ in fidẽ eorũ quę promitterent, acce
ptis, ex hostico copias abduxit, iussus collegæ ferre
opẽ, qui integrũ adhuc bellũ in Volscis habebat.
Fremere interim cæteri Hetruriæ populi, ꝙ Veien
tes sua sponte cũ Romano bellũ soluissent, quũ to
tã ipsi Hetruriã nuper in societatẽ belli traxissent.
Irẽt igit & pacẽ quã ipsi sua sponte cõposuissent,
aliquo modo turbarẽt peterẽt, si cętera deessent, vt
pręsidiũ ab Cremera abducerent (qd' Romani haud
temere facturi credebant, atq; ita nõ defuturã rebel
lãdi occasionẽ. Nec id consiliũ fefellit Hetruscum:
etenim Fabijs recusantibus id facere, nisi publice
iussi essent, paucis diebus violata pace ad arma re
currũt. Erat igit bellũ vt prius cũ Veienti populo,
nec incursiões solũ fieri, sed collatis etiã aliquoties
signis, æquo est marte dimicatũ. Sæpeq; etiam gẽs
vna populi Romani, ex opulẽtissima, vt tũ res erãt,

Fabiorũ virtus.

Hetruscorũ ciuitate victoriã tulit. Addere eiusmo
di successus Fabijs audaciã: cõtra ferre id iniquo ani

Cõsules.

mo Hetruscus, vehementerq; indignari, a tã paucis
vinci. Et iã C. Horatius & T. Menenius cõsulatum
iniuerãt, duxeratq; Horatiꝰ in Volscos binas legio
nes, quũ Menenius, cui Hetruria prouincia euene
rat, segnius se ad bellũ expediẽs, tam diu Romę mo
ratꝰ est, tã tarde egressus, vt Fabij interim in hostiũ
insidias præcipitati, ad vnũ perierint. De illorũ ca
su duplex omnino est sermo. Fuerunt qui traderẽt
profectos castris Fabios ad gentilitiũ sacrũ Romæ

Fabiorũ casus.

paragẽdũ, ab hoste, qui eorum profectionẽ explo
ratã habuisset, insidijs exceptos, fordeq; obtrũcatos
Sed fama hæc minus celebris, & sane a fide abhor
rẽs, vt medio belli ardore, iniussu patrũ, Fabij sacro
rũ causa sub signis Romã relicto ꝓsidio, abire fue
rint ausi, multo illud ad fidẽ aptiꝰ qd' plures scriptũ
reliquerũt, crescẽte assiduis successibꝰ Fabiorũ auda
cia, Hetruscorũ subsidia ad agrorũ populationẽ ar
cẽdã missa, sæpiꝰ simulato metu ab vrbe refugisse,
eaq; ludificatiõe Fabijs ꝑsuasum fuisse, nullo tẽpo
te locove sua arma ab hoste sustineri posse am
plius, peperitq; ea persuasio contemptũ & negligẽ
tiam, adeo vt pecora de industria ex oppido, haud
procul ab Cremera in pabulum propulsa intuiti,
ꝙq; rara hostium apparerent arma, inexplorato
velut ad certam prędam decurrerint, effusoq; dein
ceps cursu insidiarum locum prætervectos, dum

Fabij ab hostibus circumueniuntur.

passim dispalatum pecus tumultuose agunt, a frõte
a tergo a lateribus cum clamore ab hostibus fuisse
circumuentos, quæ improuisa vis Fabiorum ani
mos perculerit, coeuntesq; in arctum suam pauci
tatem

tarem insigniorẽ fecerint. Hic pauci plurimorum
impetu in perpessi, in omnes partes pugnã exequa-
re conati sunt, superante tamen hostium multitu-
dine, quum telis obruerentur, facto impetu per con
fertum armatorum agmen fecerunt ferro sibi viã,
densoq; cuneo in collem leniter editum fessi prælio
euasere. Ibiq; quũ animũ a præsenti consternatio-
ne paulum recepissent, non solum locum fortiter
tuebantur, sed subeuntem etiam hostem procul di-
stinebant, vicissetq; auxilio loci paucitas, ni iugo
circummissus Veiens verticem collis tenuisset, ac
superior factus, in subiectum, & obnoxium ictis
Fabiorũ bus hostem, ex superiore loco impetum dedisset.
cædes. Tum vero ad vnum cæsi sunt Fabij. sed haud inul
ti periere. Dionysius autor est, medijs cadauerum
aceruis Fabios se niti pseuerasse, quoad ferri acies
facta sit illis inutilis, dentibus inde, & ferina qua-
dam rabie ab eis dimicatum, ita vt nõ prius hosti
vincere contigerit, q̃ tertia pars Hetruscorum circa
Fabios occubuerit. Itum Inde ad præsidium expu-
gnandum, ibi quoq; nihilo prosperior Romanis
fortuna fuit, cæsis qui ad custodiam relicti fuerant,
Castellum in hostium potestatem venit. Proxi-
mum fabulæ est, quod quidam aiunt, ex tam nu-
De super merosa nuper gente vnum duntaxat superstis-
stitibus. tem fuisse, eaq; sola stirpe Fabiam gentem, maxi-
mum populo Romano dubijs olim rebus futu-
rum auxilium, reparari contigisse. Dionysius ex
tribus fratribus Cæsone, Marco, & Quintio, qui se
ptem continuos consulatus gessere, filium prope
puberem Marci relictum prodidit. Nec aliã ex his
sobolem superstitem fuisse. Et quia in illustrissi-
ma totius gentis domo (quũ alioqui multę essent)
vnus duntaxat relictus diceretur, idcirco factum
suspicatur, vt qui rem non altius perpenderint, de
vniuersa gente id proditum falso arbitrati sint. Ne
mo est ita rerum alioqui imperitus, qui non videat
haud fieri potuisse, in tanta militaris ętatis multi-
tudine, quin plures, cum pueros, tum in cunis ad-
huc iacentes, domi relictos, qui velut vber semina
rium genti alioqui interituræ, fuerint. Sed dubiæ
rei fides sit apud eos, q talia tradiderũt, illud quod
ad temporum rationem attinet, non possum non
mirari: Eusebium ita tempora digerere, vt Fabij ad
Cremeram quatuor annis prius cæsi videantur, q̃
Darius vita decesserit, cuius interitus in annum pri
Quo tpe mum incidit septuagesimæ tertiæ Olympiadis:
cęsi Fabij Quũ Dionysi⁹ a C. Horatio & T. Menenio, quib⁹
consulibus ea clades est ad Cremerã accepta, quin-
ta & septuagesima Olympiade honorem initum
scripserit. Liuius, post Fabios cęsos: hos ait consu-
les factos, confestimq; a Menenio in hostes itum, a
Veientes quo parum prospere sit respublica aduersus Hetru
Ianiculũ scũ administrata: quo contigit, vt duplici victoria
occupãt. elati, Ianiculum occuparint. Dionysius Meneniũ
scribit omnia segnius ad bellum comparasse, nec
ita multo anteq; Fabij cæsi sint, triginta stadia a
pręsidio castra muniuisse, venisseq; ob id in suspi-
tionem eum, quum posset, quia inuideret vtiq; Fa
biorum gloriæ, quum castellum oppugnaretur, la
borantibus ferre opem noluisse. Nec multo salu-
brior dux fuit in suo exercitu tuendo: nam quum
iniquo sibi loco, per imprudentiam, metatus esset
castra, nec corrigere errorem voluisset, occasionem
hosti dedit ex superiore loco insultãdi, tum sic quo
q; prelio temere commisso, pluribus sua stultitia
amissis, castra retinere non potuit. Tot clades vna
super aliam Romam allatæ, ingentem ciuitati me
tum attulere. Hostis triplici victoria ferox, ad sex
decim stadia ab vrbe in ianiculo castra posuit. Af-
fuit nec multo post Horatius consul ex Volscis re-
uocatus, pugnatumq; est ad ædem Spei æquo mar
te & mox paulo ad Collinam portam, adeo Ve-
iens bellum per id tempus vrbi institit. Hic quum
nõ nihil res Romana melior fuisset, audaciorem fe-
cit id certamen militẽ, ad cætera p̃lia prosperius ob
eunda. Obtinebat tamen Veiens nihilo secius Ia-
niculũ, quũ Aulus Verginius & Sp. Seruilius con Aul⁹ Ver
sulatum iniuere. Abstinebat Hetruscus acie, in Ro- gini⁹ Sp.
manum tamen agrum passim, velut ex arce effusus Seruilius
impetum dabat, non pecora vsq; tuta, non agrestes consules
esse poterãt, nec effuse vagãdi prius illi finis fuit, q̃
eadem arte, qua Fabij, captus cum multa cæde in ca
stra est reiectus. Seruilius præsenti hostium con-
sternatione fretus, Tyberi superato sub Ianiculo
castra communiuit. Postero die luce orta, fa-
ctus hesterno successu ferox, cæterum rei frumen-
tariæ inopia in dies magis inualescente, necessita-
te potius q; consilio, celeritatẽ saluti pręferens, in
aduersum collem aciem erexit. Fuisset ab Hetrusco
Ro. miles fœda strage obtritus, multoq; maior cæ-
des esset eo die accepta, q̃ pridie fuerat hosti illa-
ta, ni alterius consulis interuentu, exercitum loco-
rum iniquitate cladi obnoxium, seruari contigis-
set. Dionysius autor est, communi consilio consu-
les binam aciem aduersum montem erexisse, satis
constat Hetruscos in medio cæsos castraq; noctu
ab eis metu relicta. Sed victoria haud vsq adeo lę-
ta. Plurimi viri fortes in pugna, velut parum ex
æquo commissa, occubuerunt. Veientibus Ianicu- Tusc⁹ Ia
lo submotis, laxior annona redijt, frumento ex Cã niculo
pania aduecto. Trib. Pl. Q. Cossidius, & T. Gemi pellitur.
nius diem Menenio dixere. Inuidiæ illi erat, præsi-
dium ad Cremerã amissum, quum ipsius castra in
proximo essent, nec laborãtibus subuenisset. Iuuit
illum summopere optimatũ factio, pro eo nõ mi-
nus, q̃ p Coriolano, totius ordinis viribus cõnixa
sed multo magis Agrippæ patris recens memoria,
quo factũ, vt quũ capitis in eum anquisitum esset,
duum milium æris damnato mulctam Trib. Pl. in Menenij
scripserint. Nec ipse diutius iudicio superfuit, ho- mulcta.
mo ingenuus spiritus ignominię dolore confectus,
paucis diebus expirauit. Pœnituit plebem Mene-
niani iudicij, nihilo tamen secius Sp. Seruilius vbi
cõsulatu abijt, & ipse a L. Cæditio & T. Statio Tri-
buni plebis maiestatis est accersitus. Erant iam cõ-
sules C. Nautius & P. Valerius, neq; is vt Mene-
nius, suis aut patrum precibus, sed multa fiducia
innocentiæ, Tribunitios impetus tulit. Dabatur il C. Nau-
li crimini, q temere in hostem ad Ianiculũ aciem tius & P.
erexisset, multiq; ob id ipsum viri fortes eo pręlio Valerius
occubuissent. Vbi igitur dies affuit, intrepide an- consules.
te Tribunos constitutus, de sua primo, mox de to- Seruilij
tius ordinis causa ita disseruit, Si me (inquit) Qui- concio.
rites (aderat enim vt in tali iudicio ingens populi
multitudo) ita in iudicium vocari voluistis, vt pu
gnæ ad Ianiculũ commissæ hic corã rationem red-
derẽ, sumq; vobis iudicib⁹, nõ inimicis, in hac cau
sa vsurus, facile me vobis demonstraturum spero,
nihil a me esse factum, quod merito rep̃hendi pos-
sit. Sin ad damnationem & præiudicium arripui-
stis, quia nihil proderit ea dicere, quæ ad innocen-
tiæ defensionem attinẽt: Agite nunc, & prius q̃ de
re dicere incipiam, accipite hoc corp⁹, ipsumq; sup
plicio quantumlibet atroci, afficite. Verũenĩuero
nutus & fauor vester Quirites hortatur me, ad ea
exequenda, quę ad causam hanc pertinent. Dicam
igitur vestro consensu fretus, sumamq; inde prin
cipium dicendi: vnde vos audire necesse est. Ne-
mo est vestrum, vt arbitror Quirites, qui non satis
intelligat

intelligat, quo statu reipub. ego & vir fortissimus P. Verginius consulatum inijuerimus. Hostes Ianiculum tenebant, in vrbe seditio ac fames erat, duæ teterrimæ ciuitatum pestes, suburbanus ager hostium incursationibus infestus, res domi forisq; fractæ. Quare illa prima, vt maxime necessaria, cura fuit, reconciliatis ordinibus, hostem ex ceruicibus ciuitatis depelleremus. Contigit igitur, vt pri⁹ ab effusa euagatione hostis coercit⁹ sit, inde a meis castris, que inuadere fuerat ausus cum cæde teterrima repulsus, oppugnatus postremo castrisq; exutus. Nunc hoc ipsum q̄ hostes vici datur crimini, negant temere aciem in aduersum montem dirigi oportuisse, quo accidit, vt multi viri fortes ab hoste, locorum opportunitate freto, occubuerint, quasi vero deorum aliquem sponsorem cæteri duces habere consueuerint, quũ in certaminis discrimen descẽdũt, vt eorũ, qui pro salute patriæ hostibus obijciantur, casurus sit nemo quod ipsum, quia fieri nõ põt, stultũ est, quis nõ videt? desiderare. Addo q̄ magnæ magnis semper obeunt periculis res. Nec mihi primo in hostem eunti, hæc militum iactura accidit, quia neq; æquo loco, neq; paribus cum hoste viribus sit concursum, quasi fando, nunq̃ auditũ sit, fuisse ex nostris ducibus plerosq; qui aduersus longe maiores copias conflixerint, iniquo loco dimicarint, omnia extrema spe victoriæ tentarint, vicerunt illi. s. sed nũq̃ vel raro sine cruore, vulneribus, & cæde multorum vincere cõtigit. Possem ego referre quibus locis & qui ducum sint eiusmodi casus experti, in quibus non tam consilium, q̃ felicem exitum vos Quirites secuti, supplicationes, triumphos, multaq; ornamenta decreuistis: Transeo eos, qui ob hoc ipsum fuerunt etiam victi, nulla tamẽ eos in vrbem reuersos, publica aut priuata attigit ignominia, sed nolo ea cõditione videri, vt si ignominiam, aut supplicium meritus sum, deprecer, siue enim Quirites, consiliũ meum siue fortunam spectetis, tã hanc q̃ illud probetis necesse est. Audacter nimis in hostem, & temere, vt isti aiunt, nec sine multorum discrimine, In aduersum Ianiculum aciẽ erexi: sed aut hæc, aut nulla alia (quod sciã) via, ad victoriam patebat. Siquidẽ aliter vinci hostis nõ potuit, meq; in primis vt patriã obsidione liberarẽ, periculo obieci, vincere volui, idq; q̃ magno animo cõcepi, tã prospero euentu fortuna probauit. Nemo erat vestrum Quirites, qui hoste Ianiculum tenente, non optaret eam ignominiã & cladem, quoquo modo e ciuitatis oculis sublatũ iri. Neq; alati nobis milites erant, qui in Hetruscum superne mitterentur, neq; tãta montis moles suffodi, aut complanari potuit, vt ex æquo cõgrederemur. Audacia & promptitudine opus fuit, vt In aduersum iugum euaderem⁹, nisi forte expectandum fuit, vt nobis in plano sedentibus, sua sponte æternus populi Romani hostis, nostrarum cladium misertus victoria cederet, quod tam vanum fuisset, q̃ stultum expectare. Habetis credo, quæ fuerit nostri consilij ratio, cui si cætera desint patrocinia, ipsa cui nemo repugnat, necessitas, ab omni reprehensione & inuidia vindicat. Cæterum, quando ita comparatum est, vt rerum exitus non consilia spectentur. Quod hominis cõsilium, siue audax, siue temerarium dicere velitis, feliciorem vnq̃ habuit exitum? Hostem submouimus, cecidimus, castris exuim⁹, Ianiculũ recepimus, vrbem obsidione liberauimus, liberatæ annonam restituimus. Sed magna militũ cæde steterit ea victoria, adhuc etiam maiore statura, nisi collegatus subsidio affuisset. Recte quidem, nam nisi illum mihi affuturum putassem, tam arduã prouinciam fortassis non adijssem, mutuis auxilijs stant ordines, acies, exercitus, nullusq; militaris conatus non plurium consensu, & velut conspiratione quadam constat. Vellem ego, quod ad militũ iacturã attinet, eos a vobis Quirites me milites accepisse, qui ne in acie quidẽ violari potuissent. Sed si tales fuere, vt nõ magis inferre possent, q̃ accipere vulnera, quid mihi eorum cædes, magis q̃ ipsorũ fortĩ ascribit? præsertim quũ tã ipse medio sim p̃lio versatus, q̃ quis eorũ, qui in prælio occubuerũt. Sed inuidia simul & odiũ i me Tribunos armarũt, hi duo affectus non patiuntur eos æqua discernere, aut si discernũt omnino dissimulant: inuidia ceca est, nec aliud nouit q̃ felicitatem insectari, improbant, accusant, criminãtur, quæ si facta nõ sint ob hoc ipm quia facta nõ essent, diẽ alicui dicẽdũ existimarent.

Inuidia cæca est.

Sed vos Quirites nõ decet vestros duces paucorũ arbitrio vexare, nam si eos, qui remp. feliciter administrant, supplicio dignos arbitramini, quid ijs fieri oportebit, qui sua ignauia, aut stultitia clade aliqua affecerint? Nunc quia nõ magis Tribunorum inuidia, q̃ odium mihi obstat, pauca de illorum in me ira Quirites dicam, ne origo & fons accusationis huius lateat quenq̃. Quia in agraria largitione vestris commodis in meo consulatu aduersatus videor, ingens est mihi odium apud vos conflatũ, at ipse hic coram libere dicam, quod in curia dicere soleo, nec vobis multum expedit aliter loquentem audire: parum modeste facitis Quirites, qui alienũ furorem secuti, a senatu & optimatibus, quorũ est suo arbitrio vniuersæ ciuitati consulere, per insectationem & fœdum certamen, beneficium obtinere contenditis, quasi beneficia nõ volũtaria esse oporteat: quum quæ vltro dantur, huic qui dat dulciora sint, & accipientibus firmiora, q̃ si fuerint vi aut metu expressa. Id vos minime aduertentes, velut mare alienis flatibus agitati, nullum in ciuitate ocium, nullam quietem esse sinitis, quo fit vt non tã pax rebus nostris, q̃ bella expediãt: bellãdo ẽm crescunt ciuitatis opes, pace, & ocio, & domestica discordia soluunt. Quod si cætera senatus decreta salubria ducitis, reipublicæq; necessaria, cur non & hoc ipsum, vt alia arbitramini? Sin ipsum ordinẽ nihil opportune sentire putatis, cur id consilium non tãdem ex vrbe tollitis, ac vos ipsi consulitis, decernitis, imperatis, omniaq; ad libitum geritis? Sed paulatim video ipsum ordinẽ dissoluitis, modo vnum ex illustrissimis, modo alium tribunitiæ Iniuriæ subijciẽtes. Quanto satius fuisset in vniuersum semel ordinẽ inuehi: vt quod iãpridem vester animus parturit, aliqñ pareret? Nec vos horũ malorũ causa estis, sed illi qui vos suo furore agũt, impellunt, p̃cipitant: quippe qui neq; alios norunt regere neq; ipsi regi volunt, quorum temeritate nauis hæc, in qua omnes sumus, diu antea naufragiũ fecisset, nisi aliorum prudentia iam latus acclinans erigi contigisset. Hæc vobis Quirites siue auditu iucunda sint, siue molesta, tam audacter, q̃ vere a me dicenda existimaui, satius ratus in libertate mori, q̃ ad alienam voluptatem loquentem salutem adipisci. Profuit libera oratio innocentiæ testis & fiduciæ. Cæterum Verginius collega in iudicium productus, omnem victoriæ laudem cum reo participans, quicquid adhuc minarum a Tribunis impendebat, suo testimonio discussit. Trib⁹ in suffragium vocatæ, ad vnam omnes absoluere. Post certamen hoc domesticum, continuo aliud recẽs est a Veijs exortũ. Sabini ob ea, quæ nuper Veientibus feliciter euenerãt, cum Hetrusco arma iunxerãt. P. Valerius

Peroratio. Absoluitur Seruilius

Valerius ad id bellũ missus, noctu copijs ad hostẽ perductis, Sabinorũ castra, quæ in cõspectu sociæ ciuitatis erant, primo aggreditur: pugnatũq; nõ nihil in ipso munitionum aditu, perpaucis Romano manipulis temere occursantibus. Obtinuerũt nihilominus Romani vallũ, cædesq; ingẽs totis castris edita est. Multi præcipiti fuga in Veientium castra profugerunt, quæ haud procul inde erant, vno fere tempore Sabinus Romanusq; illorũ portis incidere. Hic maior omnino labor: nam & qui in illis castris erãt, cũ Sabinis iuncti, nõ solũ vallũ tueri adorti sunt, sed in apertũ erũpentes, ferociter manum conserunt. Aderat ex proxima vrbe altera manus, clamoribus in auxiliũ excita: iustoq; prælio pugnabatur, quum Ro. eques a consule in Hetruscũ missus, apertã fecit fugam: ita duo exercitus, duæq; potentissimæ gentes, eadem hora (vt Liuius scribit) debellatæ sunt. Dionysi⁹ autor est, per reliquũ diei & sequentẽ noctẽ Hetrusca fuisse castra oppugnata. Postridieq; sub lucem a Veientibus relicta, Romanum occupasse. Consul benigne prædã militibus partitus, vbi hostẽ intra mœnia se tenere vidit, nec spes vlla interim fieret pugnãdi amplius in Sabinos transgressus, late omnẽ eorum regionẽ prædatus est. Ita cum victore exercitu prædaq; onusto Romam reuersus, decreto patrum triũphauit. Erãt tum Volsci quoq; & Equi in armis, castraq; in Latino fuerãt agro metati, quẽ magna etiã ex parte populatione fœdarãt. Eos Latini assumptis Hernicis, sine Romano aut duce, aut exercitu castris exuere, castrẽsiq; præda potiti sunt. Dionysius per id tẽpus ait, vtriusq; gentis copias cum P. Valerio cõtra Sabinos & Veientes stetisse C. Nautius, quod satis cõstat, in Volscos missus, omnẽ eorum regionẽ segete iam in agris flauescente passim corrupta terroris & populationis compleuit. Habuit sequẽs annus C. Maniliũ & L. Furium consules. Manilio Veientes prouincia euenere, qui bello inclusi, vbi a cæteris Hetruriæ populis auxilia impetrare nequiuerũt, pacem suppliciter petiere. in. XL. annos induciæ petentibus datæ, frumẽto in exercitus alimoniã, & stipendio imperato. Manilio Romã venienti, pro curuli triũpho, quẽ petebat, ouatio, qui pedestris fuit, vt Dionysius interpretatur triũphus, a patrib⁹ est decretus. His consulibus censa sunt Romæ centum tria milia ciuiũ. Consules proximo loco fuerũt L. Aemylius Mamercus & T. Iulius Vopiscus, siue Opiter Verginius, vt Liuius scribit. Hoc anno Genutius Trip. quũ de lege agraria, consulibus impedientibus, nihil obtinere potuisset, Manilio, & Furio, prioris anni cõsulibus, diẽ dixit. Crimini illis datum, ꝙ decẽuiros ad agros diuidẽdos patrum decreto non creassent. Certi erant patres, rei indignitate moti, pro duorũ cõsulariũ dignitate, aduersus tribunũ vnum, totius ordinis opibus certare, & iã frequens patriciorũ manus in forum descẽderat, tribunitiam actionem impeditura, quum repente in forum affertur, Genutium domi mortuũ inuentũ. Perculit inopinatus casus multitudinẽ, ita vt momento temporis dilapsa sit foro, sed Tribunos præcipuus pauor inuasit, collegæ exitu admoniti ꝗ parum præsidij sacratis legib⁹ inesset. Habetur igitur a consulibus delectus: Tribunis nihil impedientibus. Ferre id iniquo animo plebs, tribunitiãq; potestatem cum Genutio sepultam fremere. Eundum obuiam præsenti iniuriæ, nec ad nomen cuipiã respondendũ: mutuis itaq; hortationibus accẽsi, stat nomen nolle dare, mittitur interim in Voleronem quendã, qui in conspectu stans ad nomen non responderat, lictor. Negare is se militẽ fieri oportere, quoniam ordinem duxisset. Hic tribuni appellati cũ nihil auxilio adessent: prouoco inquit Volero ad populum. Cæterũ quum nihilo secius a lictoribus traheretur, virgasq; in se expediri cerneret, præualẽs ipse corpore, adiutusq; ab ijs, qui proxime steterant, lictores a se repulit: tũ vero consules ad vim cohibendã e tribunali decurrẽtes, concitata multitudine, facile experti sunt, parum tutam esse sine viribus maiestatẽ. Violatis lictoribus, facibus disiectis, e foro in curiam cõpellũtur, incerti, quatenus Volero esset victoriam exerciturus. Consulitur super ea consternatione senatus, questiq; sunt consules suam iniuriam. Multæ ferociter sententiæ efferuente ira dictæ, vicere tamen seniores patrum, qui ab omni certamine abhorrebant. Hi sedandã quoquo modo discordiã, non vltione augendã censuere L. interim Pinarius, & P. Furius consulatũ iniuere. Eo anno matronæ plurimæ abortum enixæ cõfestim exanimatæ sunt: Vrbiniaq; vestalis incesti conuicta, viua est defossa. Plebs Voleronem cõplexa Tribunum proximis comitijs creauit. Tulit ille ciuiliter priuatam iniuriã. nec (quod omnium erat expectatio) quicq; grauius statuit in prioris anni consules, ꝙ prouocationi non cessissent. Rogationem tulit ad populũ, vt plebeij magistratus Tributis comitijs crearẽtur. rem specie minime atrocem, sed quæ patricijs potestatẽ per clientũ suffragia quẽ vellent Tribunum creandi, adimebat. Gellius autor est, Lælium Felicem eo libro, quem ad Q. Mutium scripsit, tria comitiorum genera Romæ olim vsurpata prodidisse, Curiata quũ ex generibus hominum suffragiũ ferretur, nomẽq; ideo rei datum, ꝙ curiatim per lictorẽ calarentur. Cẽturiata, quum ex censu & ætate fieret, quorũ ratio abunde alio est loco telata, cæterum vt illa per lictorẽ, ita hæc per comicinem calari solita. Tributa reliquũ genus appellatũ, ex regionibus et locis conflata. Restiterunt summa ope patres, eam actionẽ per ceteros tribunos impedientes. Plebs & ipsa, haud suorum commodorum oblita: Voleronem sequẽti anno tribunum refecit, apparebatq; extremum certamen cum plebe instare, quod veriti patres ipsi quoq; violentum infestumq; multitudini consulem Ap. Claudium dedere, cui T. Quintius est collega datus. De turbulenta horum administratione, suo postea loco memorabitur. Proxim⁹ liber ea quæ Xerxes rex Persarum in Athenienses, & totam pene Græciam gessit (in hæc enim tempora inciderunt) ordine explicabit.

Veientes et Sabini vincunt.

C. Manilius L. Furius consules.

L. Aemylius Mamercus. T. Iulius Vopisc⁹ cõsules.

Genuti⁹

Trib. domi interficitur.

Volero nouæ seditionis autor.

L. Pinari⁹ P. Furius consules.

Vrbinia.

Tributa. Comitia

Curiata.

Centuriata.

Tributa.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS TERTIAE. LIBER II.

DVPLEX bellum velut hæreditariũ Xerxes a patre accepit. Aegypriacũ, quod tãta celeritate confecit, vt de eo nihil ab ijs rerũ scriptorib⁹, quos sequimur, sit proditũ memoriæ. Europeũ alterũ aduersus Athenienses, & magnã Græciæ partẽ, tã diuerso euẽtu ab priore illo administratũ, vt dubiũ sit vtrũ maior in eo inferẽdo terror fuerit, an illato ludibriũ. Bellum ipsum etsi magna ex parte fuerat a patre instructũ summa ope ornare perseuerauit, multis ad id exequendũ ambitiosum sua spõte regẽ impellẽtib⁹, & in his Mardonio iuuene im-

Xerxis bella.

pigro, rerūq; nouarum cupido, ex Gobrye & Darij
sorore genito. Solicitabant & Alebādæ Thessaliæ
reges Persarū in Europā accessum, & Pisistratidæ
Atheniensiū exules. Iis ille stimulis enixus aliquā
to bellū inferre adortus, quum altero a Darij mor-
te anno Aegyptiū inchoasset, miraq; celeritate con
fecisset, cōfestim illi Europeū subiecit, q̃q; in eo cō
parando quadrienniū consumpserit. Cæterū ne te-
mere a se initum videretur, frequēti suorum conci-
lio multa de se magnifice præfatus, quid in animo
haberet ostēdit: cæteris vero assentiētibus, ab Arta
bano patruo monitus dicitur, ne Mardonij & alio-
rum vanitatē secutus, Græcos fortissimū genus ho
minum, vt imbelles contēneret, monuisse olim se
Dariū patrem eius, ne Scythis bellum inferret, quā
do ex ea gente maius periculū immineret q̃ futuræ
prædæ spes vlla sperari posset. Euētum expeditio-
nis illius plane ostendisse, conducibilius regi fuis-
se, fratrem audire, q̃ temerariū aliorum consilium.
Quod, ne ipsum quoq; Xerxē talis postea pœnitē-
tia subiret, idēridem monebat, vt iterum atq; iterū
seipsum rex cōsuleret, quando recta cōsultatio ma-
ximum deliberanti esset lucrum. Quod si fortuna
etiam consiliū superasset, quia bene consultū esset,
leuiora fierent aduersa. Vides inquit, vt prægrādia
animalia eminētioraq; loca sepius q̃ humilia e cœ
lo feriātur: Deusq; sublimia & ardua deprimat, nec
quicq̃ patiatur in terris diutius insolescere. Res
haud dubie properādo errorem pariunt. Nec quia
innumeris imperes gentibus, alienas opes conte-
mnas, sæpe immēsi etiam exercitus ab exiguis co-
pijs superati sunt, quod his paucis annis ad Mara-
thonem accidit, vbi sexcenta hominū milia vnius
populi viribus cessere. Nolim in tanta re inchoan-
da fando mali aliquid ominari: verū paratus sum
cum Mardonio sponsione atrocissima certare, vt
ducat ipse quantas velit copias in Græciam, ac si
inde victor redierit, tum ego cum filijs extremo af-
fici supplicio non recusabo: si victus, ipse cum suis
capite puniatur. Ita fore, vt Mardonius suo pericu
lo sentiat, aduersus quales viros Xerxi bellū per-
suadere contenderit. Iniquo animo tulit Xerxes
ominosam Artabani sententiam, fuissetq; eius ius
su continuo ad supplicium raptus, nisi necessitu-
do & maiestas homini obstitisset. Fuerat is Darij
frater, notauitq; tum illū ignominia vt futuræ ex-
peditionis comitem repudiauerit, præfatus fore,
vt sine tali comite, destinatum bellum conficeret,
stare sententiam eos vlcisci a quibus Persæ pri-
mum iniuria affecti essent, propositum esse aut agē
di certamen, aut patiendi, aut omnia Persarum sub
Græcis, aut quæ eorum essent sub Persis futura.
Nullum esse inimicitiarum medium, nec de euen-
tu belli se nimium solicitari, quando se in eos bel-
laturum sciret, quos Pelops Phryx Persarum ser-
uus ita olim subegisset, vt ad sua vsq; tempora, &
regio ipsorum non patria, & regionis incolæ co-
gnomen ab eo tulerint. Sic Xerxes in Artabanum
patruum stomachatus, vbi se domum recepit, alia
atq; alia pensitando, eo propemodum peruenit, vt
Artabani sentētia non amplius displiceret, & iam
de belli cura deponenda secum agitabat, quum
somno pressus, per quietem moneri sibi visus est,
esse bellum exequendum, & rursus altero insom-
nio oleagina corona præcinctum sibi caput vide-
ri, cuius oleæ ramis vniuersa occuparetur terra.
Iam et Artabanus quoq; multis minis per noctem
ab incerto dæmone territus, ne pergeret destina-
tum bellum impedire, regi reconciliatus bellan-
dum censebat. Per hæc Xerxes adhuc magis in bel
lum incensus, ratus numen etiam propitium ad id
gerendum sibi affuturum, Athon mōtem a copijs
naualibus, quæ ad Eleuntem Chersonnesi in sta-
tione erant, in Isthmo a continente præcidi impe-
rat, opus maioris ostentationis q̃ vsus. Quinq; vr-
bes cum suo monte sunt a continenti ora rescissæ,
Dion, Olophyros, Acrothoon, Thyssus, Cleone.
Euripus Classiariorum opera factus duarum trire-
mium capax: commeatibus præterea ad mare pari
studio deportatis, ipse a Critallis Cappadocię (huc
enim edictum erat, vt vniuersæ copiæ conueni-
rent) Sardis versus mouit. Haly deinceps fluuio
transmisso per Phrygiam Celenas duxit, vbi Mæ-
andri fontes oriuntur. Fabulari videtur mihi He-
rodotus, qui hic Sileni Marsiæ pellem, in vtris spe
ciem suspensam, sua ait tempestate fuisse, quæ ab
Apolline illi detracta diceretur. Nec minus mi-
rum: etsi vero propius, quod de Pythio Atygis fi-
lio memorat. Habitabat his homo Celenis. Xer-
xem & omnem eius exercitum ob diuitiarum af-
fluentiam hospitio accepit. Miratus rex hominis li
beralitatē, sciscitatus est, ecquis hic Pythius esset,
vbi Celenium esse, mortaliumq; omnium secun-
dum se ditissimum haberi cognouit pro magno
habuit negocio, talem virum appellare. erat enim
iam inde, a Dariana illa in Scythiam expeditione,
pluribus notus. Dederatq; tunc ille regi auream
platanum dono, & vitem auream. Xerxes homi-
nem ad se accersitum, ecquātum pecuniarum pos-
sideret interrogauit: cui ille, haud te inquit celabo
regum maxime, neq; dissimulare fas est. Posteaq̃
accepi te celerrime ad mare venturum, volens tibi
ad bellum pecuniam dare, subducta mearum pecu
niarum ratione, comperi mihi esse argenti bis mil
le talenta: auri vero quadragies centum milia, nū-
mum daricorum septem milibus minus, quæ om
nia ad vsum belli huius do tibi Xerxes dono: nam
mihi victus ex mancipijs & agricolis abūde suppe
tit. Hæc ille. Cui hilari vultu Xerxes. Ego (inquit)
Lyde hospes, ex quo Persidem egressus sum, nemi-
nem adhuc sum nactus, qui in meum exercitū tali
sit hospitalitate vsus, tantūq; auri vltro dono obtu
lerit. Ob quæ vicissim ego te meum facio hospitē,
& ne ad ista quadragies cētena milia aliquid desit,
septem milia aureorū nummū tibi ex meo nume-
rari iubeo. Tu hæc & cætera quæ ad hunc diē posse
disti libere habeto, talemq; te semper geras hortor,
neq; enim vnq̃ pœnitebit te, tuæ in regem libera-
litatis. Celenis inde Xerxes digressus, Colossas ve-
nit, vbi Lycus amnis hiatū terræ subiēs occulitur,
rursusq; post quinq; stadia in apertum euadēs Mę̄a
dro infunditur. Inde ad Cydra oppidum promota
sunt castra, vbi Cippꝰ a Crœso erectꝰ Lydiæ Phry
giæq; fines disterminās. Hinc per Lydiam ducens:
Callerabum pretergressus, vbi ex myrica & tritico
conficiēdi mellis ratio tenebatur, Sardis versus ad
dexteram flectens, in pulcherrimā Platanum inci-
dit, cuius specie delectatus, aureo monili donauit,
eamq; perpetuo tuendam iussit. Sequēti deinde die
Sardis venit: vnde caduceatores in Gręciam misit,
qui terram sibi & aquam peterēt ab omnibus eius
gētis ciuitatibus, præterq̃ a Lacedęmonijs, & Athe
niensibus, a qbus caduceatores olim ad hoc ipsum
missi, in puteos proiecti fuerant. Mandat adhæc cir
ca Abydum & Seston, qua vtrūq; littus ab altero
septem distat stadia, vt pons Euripo imponeretur,
quē iam iūctum subita dissoluit vis pelagi. Quod
quum Xerxi nunciatum esset, indigne ferens, trecē
ta Hellesponto iussit verbera infligi, compedesq;
in imum vadum demitti. Fama est missum ab eo
qui &

Graij belli impulsores. — Artabani consilium. — In celeritate error. — Xerxis indignatio in Artabanum. — Pelops Persarū seruus. — Xerxis somnia. — Athos a continēte abscinditur. — Męandri fontes. — Marsiæ pellis. — Pythij Celenij diuitiæ. — Lycus amnis. — Platanus aureo monili ornatur. — Xerxes verbera infligit Hellesponto.

qui & stigmata Hellesponto inureret. Satis cõstar
eiusdẽ imperio colaphos mari incussos, barbaraq;
voce increpitum, q̄ Xerxem nihil de eo male meri
tum lęsisset, verũ fore vellet noller, vt ab rege ipso
pedibus transiretur, merito ei vt doloso & amaro
flumini a nullo sacrificari. Et Xerxes in hunc mo-
dum sæuiit in Hellespontũ, manifesto barbaræ va
nitatis argumẽto. Qui pontem fabricati fuerãt ex-
Pons mari imponitur.
tremo sunt supplicio affecti. Pons duplex inde ma
ri impositus, sexcẽtis septuaginta quatuor triremi-
bus biremibusq; tenaci nodo connexis, codices in-
de lignorum in latitudinem ratis adæquati, naui-
busq; instrati sunt, superneq; connexi, mox & ma-
teria congesta munitis vtrinq; lateribus, ne iumen
ta & equi maris aspectu exterrerentur, hyemeq; per
hæc exacta ineunte vere, cum toto exercitu ad ma-
Eclipsis sol.
re descensurus, magno est ostento territus. Sol sere
no coelo sese repẽte subtraxit, noxq; terris inducta
est. Sciscitatus rex Magos de prodigij ratione, ad
Græcos pertinere responderunt, quorum id numẽ
esset, vt Luna Persarum, defecturum haud dubie
Græciæ terræ statum. His rex confirmatus, quum
iam ex Lydia moturus esset, Pythius hospes ab eo
precatus est, vt ex quinq; liberis qui Medica signa
sequerentur, maximum natu sibi relinqueret, qui
se iam grauem ætate in re domestica administran-
da iuuaret. Tulit id Xerxes iniquo animo, omen
vt credere par est, auersatus: Pythioq; amarissimis
verbis increpito, q̄ extra tot mortalium sortem, fi-
lium sibi ponere esset ausus, pręsertim quum rex &
regis liberi præsenti essent bello affuturi, quem si-
Pythij filius dissectus.
bi pater depoposcerat, in duas partes dissectum, di-
midium hoc ad dexteram viæ, reliquum ad lęuam
statui iussit, exercitumq; per hominẽ ita dimidia-
tum traduxit. Sardibus digressum duplex Persanĩ
Ordo copiarum.
equitum ordo duplex & peditum sequebatur, ipse
curru sedebat, cui Nysei equi erant iuncti. Est Medi
cæ regionis campus ingens, vbi prægrandes ale-
Currus Ioui sacer.
bantur equi. Præibatq; regium currum venerabi-
lior alter Ioui sacer quem octo equi cãdore insigni
trahebant. Post Persicos ordines reliquus promi-
scue exercitus agebatur. Primo ad Caicum flumen
ventum: inde per Thebarum campum, & Antan-
drum in Iliensem terram descendit, vbi sub Idæ ra
dicibus exercitum pernoctantem grauis e coelo tẽ-
pestas est adorta, ita crebro fulminum casu, vt ple-
Scamander epot⁹
riq; exanimati sint, inde ad Scamandrum rex pro-
cessit qui impares potantibus Medis aquas habuit.
Est Scamander qui & Xanthus, vt Plato demon-
strat, ex Ida oritur Iliumq; præterlapsus Hellespon
to apud Sigæum infunditur, nec Simoenti misce-
tur vt quidam falso arbitrantur. Xerxes Ilium ascẽ
dit, vt Priami vrbem inuiseret, immolauitq; Iliacę
Mille boues imolar Xerxes.
Mineruæ boues mille: Ilio digressus, præter Rhe-
thion iter ad mare intẽdit. Inde per Ophymum &
Dardanum in Abydenos descendit campos. Erexe
rant illi Abydeni aliquanto antea prætorium, ex
candido lapide, loco paulo editiore. Vnde & mare
nauibus coopertum, totamq; planitiem bellatorũ
multitudine oppletam rex contemplatus, & se feli
cem testatus est, & lachrymas in tam lætum specta
culum dedit. Aderat tum forte illi Artabanus pa-
truus, qui vbi & ipse est belli autor factus: pristina
ignominiæ nota abolita. Graiæ expeditionis co-
Xerxis lachrymæ.
mes a rege ductus. Is intempestiuas Xerxis miratus
lachrymas, duos (inquit) rex diuersos animi affe-
ctus præ te fers vno tẽpore, gaudium quum te ve-
re beatissimum prædicas, tristitiamq; & mœrorem
il lachrymãs, nisi lachrymæ illæ, præ nimio, vt fit,
gaudio manant. Reputabã (rex inquit) mecum, q̄
breue sit humanæ vitæ spatiũ, sub ijtq; nostræ sor-
tis miseratio, q̄ tot hominum milia, quod subie-
cta oculis habemus, ante centesimum annum sint
ad vnũ interitura. At miserabiliora his in vita pa-
Artabani sermo
timur (inquit Artabanus) q̄ in tam breui etiam vi
ta, nemo adeo felix extitit, cui non sæpius subierit
animo moriendi voluntas. Calamitates & morbi
crebro vitam perturbant, efficiuntq; vt quum bre-
uis sit, nimis tamen lõga multis videatur: estq; ob
id mors optatissimũ tristioris vitæ perfugium, sed
quia dulci quodam rerum gustu hãc natura resper
sit: fit certe vt minus illa homini videatur optabi-
lis. Hic Xerxes, vera sunt ista quæ prędicas Artaba
ne, sed age nunc, & quia iucunda in manibus habe
mus, nulla tristium fiat mentio. Illud potius dicas
velim, nisi nocturna te species illa a proposito re-
uocasset, poeniteret te hodie suscepti belli, quum
tantum rerum apparatum habeas oculis subiectũ?
Poeniteret inquit, ac nescio quonam modo in dies
magis pertimesco, ne grauem aliquẽ hoc bello sæ-
uientis fortunæ experiamur impetũ, duoq; me ma
gnopere terrent, & q̄ scio nullum esse portum, qui
tam numerosæ classis sit capax, q̄ si sit in anchoris
standum, coelum & aquæ formidandæ sint nec ter
ra vlla nobis petenda, quæ tam validum possit ale
re exercitum, quo fit vt præter bellorum casus qui
incerti & varij sunt, fames magnorum exercituum
teterrima pestis sit timenda. At vir ita demũ opti-
mus est, qui deliberando, quæ accidere possunt, prę
uidet, præuisa ponderat & metitur, ac q̄ in his so-
lers sit, tam in illis gerendis audax & inuictus. Secũ
dum eũ sermonẽ plura Xerxes subiecit, quæ metũ
eleuabant: Summa tamen ea fuit, vt diceret satius
esse omnia alacriter aggressum, dimidium ærum-
narum pati, q̄ omnia præsumpto metu, etiã si pro
spera sint, solicitudine corrumpere. Nec illud Arta
banus obtinuit, vt Ionum opera Xerxes eo bello
nollet vti: quippe qui ob veterem cum Græcis co-
Traijcit exercit⁹.
gnationem, merito suspecti essent. Nec ita multo
post exercitus Hellespontum duplici ponte supera
uit. Eo qui in Bosphorum spectabat, equites & pe-
ditatus omnis traductus: altero ad meridiem verso
iumenta cum impedimentis. Verum priusq; Hel-
lespontus sit superari coeptus, mane Xerxes soli sa
crificans vota suscepit, si sine aliqua maiore clade
Europam subigere contigisset. Peracto sacro aureũ
craterem in mare proiecit, & cum eo Acinacem (est
is Persicus ensis) dubium, Soli an Hellesponto, q̄
pristini facti poeniteret. Septem dies & totidem no
ctes sine intermissione in trãsmittendo exercitu cõ
Prodigia regi oblata.
sumpti. Tertium regi, & qui cum eo in Europã sunt
transgressi, cõfestim est prodigiũ oblatũ, quo recte
coniectãtibus prospici potuit, qualis futurus esset
eius belli exitus. Equa leporẽ est enixa, animal fu-
gacissimum, & quum Sardib⁹ adhuc esset Xerxes,
mula est mulum enixa ambiguis genitalibus prę-
ditum. vtrumq; ostentum Xerxes iuxta aspernat⁹:
pergit exercitũ porro agere, ducebatq; terrestreis co
Melane epotus.
pias per Thraciã Chersonnesum, vbi Melane flu.
qui & Niger dici potuit, aquãtibus non suffecit co
pijs, transmisso amne, ad sinum cui id flumẽ dedit
nomen, Medus iter flexit, vbi vero in Dorisci cam
pum ventum est, locus haud inhabilis visus est ad
Xerxis copiæ.
recensendas copias. Exercitu itaq; per partes recen-
so, habuit terrestris apparatus Myriades cẽtum se-
ptuaginta, qui numerus habet decies septies centũ
armatorum milia, estq; summæ autor Herodotus,
Trogus decies centena milia fuisse prodidit. Erant
sub signis Persæ. Cephenes olim a Græcis dicti, a
se ipsis Artei, Perseus Danaes filius, siue Perses Per-

seo & Andromeda genitus, vt quidã scribunt, ipsi genti postea nomen dedit.

Gẽtium et ducum nomina.

Erant & Medi, Hircani, Assyrij, quos Græci Syros dixerunt, & cũ his Chaldæi, Bactrij, Sacæ Scythicum genus Indi, Arij, Parthi, Chorasmij, Sogdij, Dadicæ, Pactyes, Vtij, Myci, Paricani, Arabes, Aethiopes, Pœni, Paphlagones, Lygies, Macieni, Mariandyni olim: mox a Lydo Atyis filio nomẽ adepti, Mysi, Bithyni ex Thracia profecti, Strymonijq;, Cappadoces, Phryges olim quum Europei Macedonum accolæ fuere, Bryges dicti, Lydi & ipsi Meones olim a flu. nuncupati, Minye, Moschi, Tibareni, Mocrones, Mosynœci, Colchi, Alarodij, Aspires, & cum his Insulanæ gentes, ex rubro mari. & hi terrestria sequebãtur signa, erantq; singulis gentibus sui duces. Copiarum tamen omnium imperium penes Mardonium fuit Gobryæ filium, & duos Xerxis patrueles Tritantechmen Artabani, qui bellum ab initio inhibuerat, et Smerdomenem Othanis filium.

Triremes.

Triremes fuere mille. CCC. & amplius. In quibus Phœnices erant. Cyprij, Cilices, Pamphilij, Lycij, a Lyco Pandionis filio: Dares, Asiatici, Cares, Iones, Aeoles, & Hellespõtij. Nauium imperium habuit Prexaspes, Aspathemis, Megabizus, Megabatis, Achemenes, & Arabignes Darij filij. Aderãt & sui duces singulis classibus, qui horum imperio parebant,

Arthemisia.

& in his Arthemisia Lygadamis filia. Paternum illi genus ex Alycamasso, ex Creta maternũ. Mausolo nupsit, quo vita defuncto, quum pupillari filium ætate ex eo aleret, ne accersita quidem, quinq; naues ad bellum optime instruxit. Nullius ducum, neq; consiliũ, neq; in prælio opera fuit illustrior. Xerxes vbi terra mariq; copias recognouit, immẽsa rerum opulentia exultans, Demarathum regem, qui Lacedæmone eiectus exul ad Darium venerat percontatus est, an tota Græcia esset tanti, vt tuto eam vim hominum expectaret. Ille medio belli apparatu Lacedæmonem ad magistratus literas dederat, quibus significabat, quanta belli moles Græciæ immineret. Cæterum Demarathus vt occultius res tanta ad suos perferretur, tabellæ Græcis literis notatæ ceram superinduxit, a Xerxe igitur rogatus, vt vere fortassis ita parum opportune de suorum virtute locutus, vehementer regis animum offendit.

Demarachi verba ad Xerxẽ

Summa eius sermonis hoc de Græcis ad regem habuit, vt diceret Græciã semper paupertatis fuisse alumnam, hospitẽq; virtutis, quam a seuera disciplina sibi ab initio asciuisset. Conflicturos, vt de suis ciuibus loqueretur: Spartiatas mille, si non sint plures, aduersus omnem Medorum exercitum, atq; id patria lege facturos, quæ iuberet aut vincere, aut mortem occumbere. Ex Dorisco Xerxes profectus: Samothraces prætergressus muros,

Lysus amnis defecit vt Scamander Pysirium stagnum.

ad Lysum amnẽ venit, cuius aquæ & ipsæ frequenti aquatione defecerunt. Post Lysum præter Maroneam & Abderam ad Pysirũ Medus processit, hic iumentis duntaxat potantibus, sexaginta stadiorum stagnum exaruit. Per Thraciam inde progressus, post Pieres dextrum Pangeum habens, ad Strymonem fluuiũ peruenit, vbi albis equis Magi patrio ritu litauere. Mox ad locum est ventũ vbi Strymon erat põtibus iunctus. Erat hic locus quẽ nouem Hedonorum vias accolæ dixerũt, totidem ibi pueros virginesq; indigenas viuos Magi defodere, dirum ritum & execrabilem, cæterum Persarum genti peculiarem viuos humare. A Strymone per Bisaltiam ductus ad Acanthũ consedit exercitus,

Artachees.

vbi Xerxes Artachæem amisit virum genere Achemenidam, cui quatuor digiti fuere ad quinq; regiorum cubitorum lõgitudinem. Vniuersus defuncto exercitus tumulum congessit. Ex Dorisco ad hęc loca instructus processerat exercitus, inde locorum difficultatibus tripertito ductari cœpit.

Tripertito duxit Xerxes.

Mardonius & Massises secundum mare classem secuti sunt: Techaes & Gergis remotissimum a mari iter ingressi, inter vtrosq; Xerxes suum egit agmẽ. Naualis exercitus postq; a rege discessit, perfossam ad Athon nauigauit, prætereuectusq; Amphelon & Toroneum promontoria ex Sitoniæ ora, & mox ex Pallena, quæ & Phlegra olim dicta est,

Pallena.

commilitium accepit: Crosseam oram Thermeo sinui cõterminam perstringens, qua Axius mari infunditur: constitit hic classis iussa regem expectare. Ipse ex Acantho profectus, per Peneium agrum & Crestonicum iter faciens, super Chidorũ amnem Leones, nullo alioqui homine aut iumento violato, in Camelos qui commeatum portabãt impetum dedere. Sunt his locis Leones multi, sunt et agrestes boues vastis cornibus.

Vbi leones in Europa.

Leonum terminus est Nestus flu. & Achelous, qui per Acarnaniam fluit, si vera scribit Herodotus, vltra Acheloum ad occasum in Europa indigenam leonem vidit nemo, neq; vltra Nestum ad ortum. Xerxes vbi Thermam venit, vnde & Thermæus sinus, substitit inter Botrietidem & Macedonicum agrum. In his

Echidorus epotus.

quoq; locis Echidorus amnis Xerxianis copijs impar fuit aquantibus. Rex a Therma Sidonia sedens naui ad Penei ostium visendum nauigauit. Labitur Peneus in mare inter Olympum & Ossam mõtes angusto meatu.

Tempe. Thessaliæ situs.

Tempe eam intercapedinem vocant. Tradunt Thessaliam, quia continuis sit montibus circundata lacum fuisse olim, priusq; Peneus exitum sit adeptus. Sed vehementi ne aliquo motu terræ id acciderit, quod ipsi indigenæ persuasum habuisse videri possunt, qui duorum mõtium dissidium ad Neptumnum motorem terræ referebant. An Herculis (quod quidã scribunt) alteriusve mortalis id opus credi oporteat, non habeo dicere. Xerxes locum contemplatus retro ad exercitum abijt. Vbi præsto illi affuerunt legati, quos a principio miserat in Græciam.

Populi q terram et aquã hostibus dedere.

Populi qui per terram & aquam legatis deditam imperium accepere, fuerunt, Thessali, Dolopes, Aemenses, Perrhebei, Locri, Magnetes, Melienses, Achæi, Phthiotæ. Thebani, cæteriq; Bœotij præter Thespienses & Plateenses, qui cum Græcis aduersus barbaros percusserant fœdus. In fœdere ita erat expressum, vt quicũq; Græci, nulla necessitate adacti, sese Medis dedidissent, eorum decimus quisq;, rebus Græciæ bene cõstitutis, sacer deo esset. Athenas & Spartam non miserat Xerxes, quoniam a Dario patre olim missos in profundissimum puteum præcipites egerant, iubẽtes inde eos terram Regi & aquam quærere. Spartani quum post legatorum necem deorum iram incurrissent, nec aliquo modo lætiora exta obuenirent, publico decreto statuerũt, suorum sanguine barbaro satisfacere, repertiq; sunt

Spartanis & Bulis.

duo Spartanis, & Bulis, qui se pro patria vltro morti deuouerunt. Mirum est quod de amborum constantia Herodotus scribit, in maritimam Asiæ orã

Verba p libertate.

appulsos, vt inde Susa ad regem irent, pœnas pro Spartanis omnibus & supplicium expensuri, quũ ab Hydarne regis præfecto, hospitio accepti: ad persarum imperium recipiendum hortarentur, respondisse dicuntur, Hydarnem non intelligere, quid suauitatis haberet libertas, quam si aliquando delibasset, suasurum Spartanis fuisse, vt non solum hasta, quod facerent, sed securi etiam pro ea dimicarent: inde in Persidem profecti, ne adigi quidem potuere vt regem Persico more adorarent,

quin ambo

quin ambo contumaciæ & fiduciæ pleni ad eius conspectũ constituti, se ad suppliciũ & pœnas, pro legatis lacedęmone peremptis, publice exoluendas, venisse testati sunt. Digni quorũ memoria ad posteros duret, sitq; æuis omnibus mansura. Negauit Barbarus se Spartiatarum exemplum imitaturum, per quos ius esset gentium violatum, atq; ita eos intactos a se dimisit.

Xerxes deditos non recepit.

Nec Græcia tantam bellorũ procellã clausis, vt dici solet, excepit oculis, quin Athenienses qui præ cæteris proximi inuidiæ erant, fama eorum quæ pararentur ab initio perculsi, Delphos de futuro statu ciuitatis consultum miserant. Minacissimum oraculum primo loco redditum, adeo ciuitatem exterruit, vt rursus legati sint Delphos missi, cum olearum palmis veniam imploraturi. His Aristonice Pythia pluribus carminibus respõdit, in quibus hæc fuere. Iuppiter e ligno muris tritonida donat. Qui soli iuleti tibi sint natisq; saluti.

Oraculũ Pythiæ.

Id oraculũ, quum alij aliter interpretarẽtur, Themistocles Neoclis filius, numẽ significare ostẽdit salutẽ ciuiũ in nauibus esse. Ornandã pro mœnibus classem, in ea Atheniensium salutem cõtineri. Tenuit ille huiusmodi interpretatione, vt oẽs naues quæ ad Aeginlticũ erant bellũ decretæ, in hos casus instruerẽtur. Placuit interea mittere, q in Medorũ castra penetrarẽt (venerat iam in Lydiã Xerxes) hostiũ copias exploraturi.

Exploratores dimissi.

Hi deprehẽsi, nõ modo non supplicio sunt aliquo affecti, sed oĩa oculis lustrare iussi sunt, incolumesq; dimissi. Adeo Xerxes suis opibus confisus, in certa spe victoriæ erat, vt ne hostes quidem eas latere voluerit. Miserunt Athenienses Argos, miserũt & in Siciliã ad Gelonẽ tyrannũ Dinomenis filiũ, in Cretã quoq; et in Corcyram missi sunt legati. Argiui odiũ suum in Lacedæmonios prætẽdentes, cũ quibus vetus erat certamen conflatũ, publice cõfessi sunt malle se a Barbaro sibi imperari, ꝗ Lacedæmonijs cedere, ꝗꝗ iã antea haud obscuri rumores erãt, Argiuos cũ Xerxe fœdus occulte ictum habere, veterẽ cum Persis consanguinitatẽ secutos, quũ a Perse oriundi dicerentur, qui Persei Danaes & Andromedæ Cephei fuit filius.

Argiui Persarũ cõsanguinei.

Gelon.

Gelon ad quẽ legati in Siciliam venerãt satelles fuit Hippocratis, qui Cleandri Patarei fuit frater, septem annos Cleander Gelæ Tyrannidem exercuit. Hic igitur bellis quib⁹ Hippocrates, post mortẽ fratris, Zãcleos & Leontinos superauit, magnumq; cum Syracusanis bellũ gessit, Gelon quia strenuã tyranno vbiq; operam nauasset, præfecturã equitũ primo adeptus in qua administrãda adeo Hippocratis opes auxit, vt pter Syracusanos, quos ad Elorũ amnẽ prælio superatos Corinthij, Corcyreiq;, a conditione liberarũt, vt Camerinã, quæ ipsorum fuit, Hippocrati traderẽt, cæteras circũiectas vrbes vi & armis tyranno subegerint.

Hippocrates.

Gelõ adeptus Tyrannidẽ.

Sed Hippocrate ante Hiblã cadẽte, huius liberis tutor relictus ad se Gelon principatũ traxit. Nec ita multo post, per Syracusanos exules a plebe eiectos, ab eoq; restitutos, Syracusis est potitus. Tum vero Gelę principatu Hieroni fratri permisso, ipse iam inde Syracusis fuit, quam vrbẽ magnopere auctã reddidit. Geloos & Camerinos euersis eorum vrbibus, Syracusis traduxit. Megarensiũ deinceps locupletissimos quosq;, qui vltro ei bellũ intulerãt, ad deditionem cõpulit. Ad hunc Gelonẽ Lacedæmoniorũ & Atheniensiũ legati venere, societatẽ & auxilia aduersus Xerxem petituri. Gelon etsi eo bello, quod haud multũ antea in Egestanos & Carthaginienses gesserat, nulla a Græcis auxilia impetrarat, ea tamẽ cõditione ducentas triremes, cum viginti milibus armatorũ est ad bellum pollicitus, si sibi maritimi vel terrestris exercitus imperiũ detulissent, idq; legatis aduersantibus, prædicãtibusq; milite non duce Græcos indigere, renidẽs Gelon, vos inquit Gręci habetis qui apud vos imperẽt, at qui imperantibus pareãt non habetis. Ite igitur hinc retro vestris ciuitatibus renũciaturi, ver ex anno illis exaruisse, & ex Sicilia hæc a Gelone relata. Putarunt quidam negata a Gelone auxilia, ob bellũ, quod ei cũ Carthaginiensibus, & alijs plerisq; populis instabat, a Terillo Himerensi conflatũ.

Gelonis adagium in atheñ. & Lacedæ. Siculorum opes.

Qui tyrãnide eiectus a Terone Agrigẽtinorũ principe ex Phœnicibus, & Pœnis, & alia gentium colluuione, ad. CCC. hominum milia cõtraxerat, duce Amilchare Annonis filio Carthaginiẽsiũ, vt Herodot⁹ ait, rege, fuisseq; Gelonem eo die victorẽ in Sicilia victo Amilchare, quo & Gręci ad Salaminẽ aduersus Xerxem dimicatũ t. Erat Amilchar Carthaginiẽsi patre natus, matre Syracusana.

Amilchar.

Mirũ q d' de eo rerũ scriptores memoriæ prodiderunt, eum acie victum, e conspectu ablatum, nec usq; gentium viuum, aut mortuum extitisse amplius. Carthaginienses memorare soliti dicuntur, prælio a prima luce ad crepusculum noctis extracto, quum Amilchar tum forte sacrificaret, accẽsa pyra, vbi suorum fugam inclinare vidit, se viuum in eam iniecisse. Corcyrei se opẽ Græciæ laturos polliciti. LX. triremes ad bellũ instruxere, quæ circa Tænaron sedẽtes, Salaminię pugnæ non interfuerũt, noluerint ne adesse Xerxianas opes veriti, an per Ethesias, vt ipsi postea prædicare soliti sunt, nequiuerint, haud quispiã in re tam vetusta facile dixerit. Nec Cretenses auxilio fuere, exprobrata illis ab oraculo velut ignauia ꝙ cæteras gentes tueri aggrederẽtur, Minoem regẽ suum vlcisci nequiuissent. Obsedere enim Cretẽses Camicum quinquẽnio in Sicilia, vnde cum infecta re abscessissent, Italiæq; oram nauigarẽt, tempestate disiecti, vbi fractis nauibus spem in Cretam abeũdi sibi omnino adẽptam viderunt, mutato nomine se pro Cretibus Iapyges & Mesapios vocitãtes Hiriam condiderũt.

Cretẽses q in Italia sederunt.

Thessali quia non vulgo probarentur quæ Elenadæ per se non publico consilio mouissent, pro Græcia ab initio sentire crediti ad. x. hominum milia, duce Themistocle Neoclis filio, ad præsidium Thessaliæ impetrarunt. Insederantq; angustias inter Ossam & Olympum, quum ab Alexandro Amynthæ filio certiores facti, cum numeroso, & ob id inuicto exercitu Xerxẽ ad Hellespontum venisse, veriti ne hostium multitudine proculcarentur Græci, ad naues reuersi ad Isthmũ Corinthiacum sese receperunt. Horum discessus fecit, vt & Thessali aperte ad medos defecerint. Græcis ex Thessalia in Isthmum reuersis, magno ibi cõuentu consultatum, decretumq;, vt Thermopylarum angustias præsidio obtinerent, classisq; ad Artemisium stationem haberet.

Thermopylarum descriptio.

Est is locus haud procul Chalcidico freto, inter Sciathum insulam & cõtinentẽ Magnesiæ oram. Breuis ibi traiectus, Thermopilisq; vicinus. Quod ad Thermopylas attinet aditus in Græciam arctissimus, vt quibusdã in locis vix ad vehiculum agendũ sufficiat. Quod montis ad Hesperum vergit, inaccessum, & præalti præcipitij vsq; ad Oetham montem. Quod vix ad auroram vergit vadoso mari excipitur, in eo ingressu fuerunt calida lauacra, ollas locorum indigenæ vocitabant, ab aquarum feruore, desuper ara Herculi extructa. Ad os ingressus murum Phocenses Thessalorum metu exædificarunt. Super quem Pylæ: id est, portæ erant, quæ res nomen loco attulit, vt ab aquarum ibi scatentium tepore, & Phocaicis. portis sint Thermopylæ nũcupatæ. Murum vetustate

v iij collapsum

collapsum Græci ad tēpus resarserunt. Ad hūc igit̄ locū insidēdum, ex Isthmo digressi sunt Græci, ibi
Græcarū nauium fuga.
Xerxē in Pieria esse cōpertū habuere, & classis eodē tēpore est ad Artemisiū admota. Ex Therma. X. velocissimæ regis naues Sciathum versum cursum tenuerūt. Has plenis velis ad se venientes procul conspicatæ, tres speculatoriæ Græcorū naues cōfestim fugā fecere. Has Barbari insecuti Aegineticā primo oppresserunt, mox & Troezeniā. Attica circa Penei ostiū littorib⁹ impacta p̄ tēpe, q in ea erāt & Thessaliā dilapsi in Atticā se receperūt. Hostiū accessus ex Sciatho nocturna flāma ijs q ad Artemisiū stabant, significatus, tātū illis terrorē iniecit, vt conti nuo relicta statione ad Euboicū euripū sese receperint. Nec ita multo post cętera classis in orā Magnesię venit, manserūtq; barbaro huc vsq; nauales terrestresq; copiæ incolumes, quū ducēta quadraginta hominū milia in nauibus essent, sub terrestrib⁹ signis decies septies cētū milia. Mox alia Herodo
Xerxis copiæ.
tus supputatione vsus, ex omni genere hoim, qui
Xerxes pulcherrimus.
Xerxē ad Sæpiadē Thermopylas secuti sunt, colligit Myriades quingentas viginti octo, & ampli⁹ q̄ ratio habet bis ac quinquagies cētū octoginta tria milia hominū. Mirū est qđ idē autor prodidit, in tāto mortaliū numero, Xerxe cuius in 101 cētena milia hoim fuit imperiū prestantiore forma, proceriore ve statura fuisse neminē Nauales regis copiæ pristina statione digressæ, terræ Magnæsiæ orā tenuerūt Primę nauiū littoribus applicitæ, alię in anchoris stetere ad octauū vsq; ordinē in altum progressæ, quieteq; ibi pernoctatū, sub diluculū ex sereno cœlo, & trāquillo quū mare efferuescere cœpisset, atrox est tēpestas naues adorta, secutus inde violentus subsolani flatus, qui a matutino æquinoctio spirās, præter naues quæ subductis subito
Tēpestas
anchoris in altum abierunt, cæteras atroci cōflictatione vexatas, mutuo primo concursu propinquis mox scopulis disiectas fœde lacerauit. Amissarum nauiū numerū qui minimū posuere, haud quadringentis pauciores fuisse meminerūt, virorū supra q̄ dici possit vis ingēs absumpta, triduū tēpestas tenuit, quarto demū die, quū remittēte vēto, strati ia
Pagase.
cuissent fluctus, Magnesiæ promōtoriū circūuecta
Hercules relictus.
classis, in sinū qui ad Pagasen pertinet, rectū tenuit cursum. In ea ora Hercules, quum ex Argo naui a
Aphere.
quatū exiuisset, ab Iasone & Minyis relict⁹ credit̄.
XV.
Aphere locus ex ipsa re dictus Hæc Herodot⁹. Stra
Xerxis naues intercipiuntur.
bo non, quia Hercules ibi fuerit relictus, sed ꝙ argonautę ex eo litiore in pōtū dimissi sunt, nomen loco inditū prodidit, Herculēq; plures in Bithynia ob casum Hylę, subsedisse memorāt. In eo appulsu quindecim Xerxianę naues a Græcis captę quas Sandonices præfectus Aeolides agebat. Is quū a cętera classe procul aberrasset, Græcos ad Artemisiū stantes cōspicatus, nā eo Græci, post hostiū classem tēpestate disiectam, ex freto Euboico redierāt, suos ratus Sandonices se videre, in Græcas naues temere cursum deflexit. Ad Apherē Medica erat classis. Xerxes per Thessaliā iter faciēs, magnitudine exercitus Honocū amnē ad vadū exiccauit. Per Achaiam inde in Melienses venit, in Trachin r sq; cāpis consedit, Thermopylis proximus. Græci qui locorū angustias insederant ad quatuor milia fuere & octingenti, præerat q; his Leonides Spartanus, qui vigesimus erat ab Hercule. Et iam aduentante Xerxe, cęteri metu perculsi, abeūdū inde cēsebār Isthmumq; pręsidio obtinendum, solus Leonides in statione permanendum contendebat, Græciæ salutem in eo vnico præsidio sitam esse affirmās. Accessit interim Medus eques ad Thermopylas explorādas, & quo pręsidio locus teneretur ex proximo cognoscendū. Accidit forte vt Spartani, qui tū in statione stabant, sint ab eo tantum conspecti, cæteris intra murum agētibus, qui in aperto stabant, pars gymnasticum ludum exercebant, pars sibi capillos comebant. Hęc ille speculatus, contempta paucitate, quę oculis occurrerat, nunciat regi quæ viderit. Mi
Thermopylarum pręsidiū.
rari Xerxes hominū audaciā, nec cōiectare poterat quam spem tam pauci alerent. Tum Demarathus, hæc sunt inquit rex, quę circa Hellespontum de hominum virtute prædicaui, nuncq; iterū prædico lōge grauius, q̄ pro numero hominum credi possit, video his locorum angustijs tibi & tuis instare certamen. Nam ꝙ capillum sibi comunt, non ea gentis mollities est, vt cultū in re seria quærāt, sed Spar
Laced. capillum comunt.
tiatarum peculiare, vt quū animæ periculum adituri sint, tum sibi capillum componant. Ridere Xerxes Demarathū, vt vanū, ac ratus fore, vt Græci inde sua sponte facesserent, quatuor dies pugna abstinuit. Cęterum quinto die haud vltra expectandum ratus, Medos & Cissios in eos immisit. Hi conserto prælio, quum nihil proficerent, nec Græcos gradu submouerēt, quin caderent ex ipsis q̄ plurimi, nec procul abesset quin in fugā verterentur, Persæ prælium iniuerunt. Clara erat Græcorum pugna, sed
Biduo ad Thermopylas dimicatū.
Lacedæmoniorum multo clarior, qui perite inter imperitos insigniter pugnabāt, conferti cedere, inde repente aduersis pectoribus hostium agmina excipiētes, proximos prosternebant. Fertur Xerxes quum pugnæ spectator adesset, ter e solio resiliuisse suorum periculo commotus. Die itaq; vno per irritum certamen, cruentum alioqui Barbaris valdeq; funestum consumpto, postridie Persæ iterum prælium inituri adsunt, rati fore, vt Græci, labore fessi, vulneribusq; graues, pugna abstinerent. Verū vbi compositius aliquanto, ac ferocius q̄ antea ad pugnam sese expedire visi sunt, appareretq; nil
Epialtis indiciū.
ibi præter ignominiam, lucri fieri, sine maiore vllo certamine Persę castra repetunt. Obtinebant valide locum Gręci, nisi Epialtes Trachinius regem cōsilij inopem docuisset, occultum esse tramitem qui per iuga montium Thermopylas duceret. Quę res omnem Græcorum spem, consiliumq; propulsandi hostis haud dubie fregit. Is se Persas per montes circūducturum pollicitus, cum Hidarne & ijs quos a rege Hidarnes accepit Asopum amnem transgressus, iter tota nocte fecit, a dextra Oetheos montes, lęuaq; Trachiniorum terram habens. Sub exortū solis in cacumen montis euasit, vbi mille Phocensium erant, ad præsidium locati. Subitus hostium accessus (nam arborum densitate pręuideri non potuerunt) perculit Phocenses, ita vt ne tentato quidem certamine præsidio cesserint. Iā Persæ ex summo montis vertice rapidi decurrebant quum Megistias vates extis de more inspectis, indicauit mortem ijs qui ad Thermopylas erant imminere, transfugę etiam notum fecere, Persas montes circuire, iā
Thermopylarum pręsidiū circunuenitur.
& speculatores tertio loco id significabant: cęteris itaq; metu dilabentibus, Leonidas cum Spartanis, Thespiensibus & Thebanis, quos obsidum loco retinuit, pręsidio locum obtinere perseuerauit. Fertur dux ipse de aliorum salute solicitus, alios hor
Leonidæ facinus.
tatus, ve dum liceret, in paccatum abirent, sibi non licere creditam ab omni Gręcia stationem turpiter deserere, quin aut retento loco sibi deinceps honeste viuendum esse, aut in vestigio cadēdum pro salute patrię. Scio quibusdam persuasum fuisse, cum certo moriendi consilio præsidium retinuisse, vt

suo

suo periculo interitū qui patriæ imminebat, depelleret. Fuerat sub initium belli ex Delphis oraculū

Oraculū.

Lacedæmonem allatū, aut vrbē ipsam aut regem proximo bello interiturum. Pythium carmen fuit. Vobis ampliuagæ colunt qui mœnia Spartæ, Aut vrbs clara dabit Persa victore ruinā, Aut si nō erit hoc oriundus ab Hercule quidā. Flebitur extinct⁹ rex in Lacedæmonis ora. Xerxes sub exortū solis, tempore quo Epialtes dixerat, obseruato, in hostē mouit. Leonidas & qui cum eo erant in apertum egressi, pugnam capessunt. Atrox ibi certamen initum, Persis sese præ nimio dimicādi studio vrgentibus, adeo vt nonnulli in subiectū mare præcipitati sint. Spartani lāceis primo, mox his fractis hostem gladijs excipiunt. Fit cædes ingens, multis vtrinq; cadētibus. Tantum absuit vt Spartani eo die ob paucitatem remissius dimicarint, vt longi⁹ quam antea a muro venientem hostem exceperint.

Leonidæ interit⁹.

Leonidas igitur, fortiter dimicans qua maxime prælium exarcerat, mortē occubuit. Perierunt & ex Persis inibi plerīq; viri illustres, & in his duo Xerxis fratres, Abrocomes & Hiperantes, qui super Leonidæ cadauer dimicantes, alius super alium concidere, adeo vehemēti Lacedæmoniorū Persarumq; conflictu, vt ter hostibus in fugam versis, Spartani Leonidæ corpus subtraxerint. Fecerūtq; deinceps tam diu ambiguum certamen, quoad Epialtes & alij a tergo affuerunt. Tum in tramurū recepti, tumulū qui in proximo forte fuit, occupāt. Hic Thebani, priusquā instaurarētur prælium, testati se Thebanos esse, inuitosq; militare, transitionem fecere. Cæteri ad vltimū dimicantes, eo quo circumuenti sunt loco occubuerunt, quorū deinceps Spartanus maxime celebratur. Is quū a Trachinia quodam audiuisset, tantā vim sagittarū spargi a Barbaris in prælio, vt solis cōspectus adimeretur, nec illud inquit inutile erit, sub vmbra, non in sole, pugnabimus. Trogus autor est Leonidam post aliorum digressum suos hortatum, vt ea postremo virtute pugnarent, quæ maxime Spartano esset digna nomine, ne fortius mansisse q̄ dimicasse viderentur, nec expectandū vt ab hoste circumuenirentur, sed in castra hostium erumpendū, atq; ita, quando nihil facilius q̄ honestū persuadeatur, morti, quę instabat deuoti ad hostiū castra cōtenderint. Sicq; vasta cæde a principio noctis vsq; ad magnā partem sequētis diei, velut inter inertia pecora euagatos, inter quingentas cæsorum cateruas Leonidam, & alios pulchre mortē occubuisse. Sed mihi propiora vero videntur ea quæ priore sunt loco relata, quorū est Herodotus autor. Amphyctiones Græciæ hoc carmine memoriam eorum, qui ad Thermopylas dimicarunt, insigniandā curarunt. Terdecies centum hic certarunt milibus olim. E Peloponneso bis modo mille viri. Ex omni Spartanorum numero Eurytus & Aristodemus feruntur, ob extremam lippitudinem e castris a Leonida remissi, sed de Aristodemo non vnus fuit sermo, quo modo sit domum reuersus. Tertius qui cladis nuncius redijt, tāto fuit apud suos opprobrio, vt ignominiarum impatiens sibi vim intulerit. Xerxes Thermopylis potitus, Demarathi consilium in Sparta subigenda requisiuit, fuissetq; eo vsus, nisi Achemenes Xerxis frater a proposito auertisset, identidem prædicans perfidos esse Græcos, & qui aut fortunato inuideant, aut meliorem oderint, nullam proinde fidem genti habendam, accedere se Achemeni consilio Xerxes dixit, cæterum non esse cur Demaratho eo nomine conuicium fieri deberet, solere ciuem ciui inuidere, hospite vero ergo hospitē prospera fortunna vtentē nihil beneuolentius esse, rectiusq; cōsulere: abstinendū proinde ab eiusmodi insectatione esse, nec Demarathum fidū hospitē in perfidiæ crimen deuocandū. Hæc ille.

Thermopylæ expugnantur.

Spartani dictum.

Lacedæmoniorū virtus.

Achemenis consilium.

Verū Achemenes haud interim vana prædicabat, iam enī Demarathus, vt dixi, occultioribˀ tabulis superinducta cera, q̄ in Perside parabantur Ephoris significauerat. Ambiguā tabularū rationē Gorgo Leonidæ vxor magistratibus noua specie literē tibus demōstrauit. Et hæc quidē sic ad Thermopylas gesta dicitur. Græcorum naues q̄. CC. numero vnaq; & septuaginta, & cū his nouē penticōteri, ad Artemisiū interim stabant, eratq; oim imperiū penes Euribadē Lacedæmoniū. Athenienses etsi numero nauiū peritiaq; rei maritimæ priores sibi partes alioqui vendicabāt, quia tamen spes oīs retinendę libertatis in cōcordia sita erat (etenī intestina seditio tāto deterior est bello, quanto bellū ipm deteri⁹ est pace) ne qua discordia ob eā rem moueret, passi sunt classis imperiū apud externū hoīem manere. Medo igitur & Apheta appellēte cōsultatū est inter Græcos de fuga, Chalsidenses Euribadē obsecrant ne classem subduceret, priusq; vxores & liberos periculo subtraxissent. Scire se confestim ipsis abeuntibus, totā Eubœam Barbaro prędæ cōcessurā. Id illi ab Euribade quū impetrare nequissent Themistocli Atheniensi octoginta occulte talēta pollicentur, si ibi Græcos in certū tēpus remoraretur. Præerat Themistocles Atticæ classi, etsi omnia alioqui erāt, vt dixi, sub Euribade Chalsidēsi. Igitur pecunia Euribade & Adimāto Corinthiorū duce a Themistocle corruptis, in eadē statione est perseueratū. Barbari vbi Apheras venere, audito quā pximo loco essent hostiū naues (ad octoginta stadia Artemisiū inde aberat) vt Græcos intercipērēt CC. triremes ex oī numero delectas, extra Sciathū circūagunt, iuxta Capharea & Geretū promontoria, ad Euripū, ne Eubœā hostes circumuecti ab hoste cernerētur. His nauibus dimissis, quia interclusso Euripo, oīs spes fugæ Græcis videbat adēpta, in, sequentē diē signū ab ijs, qui missi fuerant, expectabat cætera classis quæ ad Apheras stabat, eīāq; interim recēsendis nauibus occupati classiū præfecti, quū Scyllias Sicyonius, qui inter hostiū classiarios erat, oim qui ea tēpestate fuerūt vrinator optimus, ad Græcos transfugit. Ab Apheris ad Artemisium octoginta stadia sub aquis natasse traditur, res fabulę q̄ fidei propior. Herodotus, quod min⁹ a vero abhorret, nauigio eū delatū existimat. Sed fiducia arbitror sub aquis in tutū euadēdi, si necessitas coegisset. Is quę apud hostes pararent ordine exposuit, quot naues circūagi iussæ essēt, Euripiq; angustias insidere, q̄ & valide concussa fuisset nuper hostiū classis, placuit, priusq̄ illę q̄ circūmissę fuerāt, adessent, fortunā experiri, aggrediq; classem ad Apheras stantē, dum nihil minus q̄ hostē expectaret. Barbari Græcarū nauiū paucitatem aspernati, patefacto aditu, Græcos temere inuectos in mediū accipiunt, illi puppibus repente obuersis pugnam intrepide capessunt, trigintaq; Xerxianas naues a fronte excipiunt, fuit certamē hostibˀ grauius oino q̄ animo conceperant, cæterū prælio in plures horas extenso, quū nunc hi, nūc illi superiores essent interuētu noctis pugna dirēpta est. Dēsus himber, cum magno cœli fragore, crebrisq; fulminibus nocte, quæ secuta est, vtranq; classem solicitā habuit. Triremes interim, quæ insulam circuibant, eadem tempestate disiectæ, incurulis Eubœæ petris allisę, nocte perierunt. Postridie quā ad Apheras nauale prælium fuerat cōmissum, quinquaginta Atticæ

Demarathi tabulæ.

Consiliū ad intercipiendos Græcos.

Scyllias vrinator

Naualis pugna.

Biduo Græci æquo marte dimicant.

naues superuenere, quib⁹ aucti Græcorum animi,
iam & speculatoriæ naues nunciabāt. CC. illas ho
stium, quæ vt Euripum insiderent ab Aphetis sol-
uerant, circa Eubœæ littora proxima tēpestate ab-
sumptas, in Ciliciū naues ex improuiso impetū de
dere, quibus corruptis priusquā maius prælιū con
sereretur, nox vtrāq; classem ab altera diremit. Ter
tio deinceps die Xerxianæ classis duces iniquo ani
mo ferentes, tot milia nauiū a tam paucis vexari,
nō expectato, vt a Græcis quicquā moueretur, ipsi
sua sponte in altū euecti, patefactis cornibus, quū
lunata specie classis in procinctu staret, ex aduerso
Gręci ī pugnā processerūt, magnis vtrinq; animis
aduersæ naues cōflixere, fuitq; pugna atrox per re-
liquū diē, Barbaris multitudine in prælio stantib⁹,
nam vbi primū pugna iniecta est, ijs qui principes
manū cōseruerant cedēdi facultas adēpta est, multi
tudine a tergo ingruente. Multi interim Græco-
rum cadebant, sed Barbarorum multo plures: cer-
tamine itaq; in serum diei distracto, neutroq; ad
huc fortuna inclinante, diuersi in suam vtriq; sta-
tionem abierunt, fuit tamen res Persica eo die me-
lior, q᷑ quinq; Græcæ triremes ab Aegypriaca clas
se circūuentæ cum suis turpis in hostiū manus ve-
nere, Atticæ naues ad hæc plus dimidio concussæ,
multisq; hominū vulneribus male affectę, quę res
iis causa fuit, vt cōtinuo cœptū sit agitari de classe
in interiora Græcię reducēda. Superuenit his incō-
modis & alius atrocior nuncius, Leonidā & Spar-
tanos ad Thermopylas cęsos, hostē viarum augu-
stijs potiri. Tum Vero Græci nil amplius cunctan
dum rati e vestigio ex Artemisio soluunt, Themi-
stocles in litus egressus, in his locis vnde hostem,
si ad Artemisium venisset, aquaturū certo sciebat,
hæc in lapidibus scripsit. Viri Iones haud iuste fa-
citis q᷑ aduersus patres vestros militaris, & Græciā
in seruitutem redigitis, sed quod pręcipuum fuerit
stare a nobis, sin hoc facere nō potestis, saltē nunc
sitis in medio, quod & facite, & Cares vt ipsi idem
faciant obsecrate. Quod si horū neutrū licet agere,
vt maiore sitis necessitate obstricti, quā vt vobis
integrū sit commilitiū mutare, in re saltem gerēda
dum pugnā cōferimus imbellius agite, memores
vos a nobis oriundos esse, & inimicitiarum nobis
cū Barbaro a vobis principiū extitisse. Videt mihi
Themistocles ambiguo hæc consilio scripsisse, vt
si literæ Barbarū laterent, misericordia flecteret Io
nas, traheretq; in partes: si minus, suspecti fierēt re-
gi, ac propterea minus illi vtiles in pugna, quorū
non esset opera vsurus. Xerxes vbi Thermopyla-
rum est angustijs potitus, primum oīm eos qui in
pugna ceciderāt sepeliendos curauit, q ad viginti
milia fuisse dicuntur. Horum mille ferme insepul-
tos, vti casu occubuerant, iacere permisit, cæteros
in altissimam foueam ad hunc vsum occulte exca-
uatam, demitti imperat, terramq; studio cōplanari
classiarijs deinceps per præconem potestatem fecit
loci adeundi, vt sciri posset quem exercitū habuis-
set temerarius Græcorū conatus. Leonidæ regis ca
dauer capite prius adēpto cruci pręnimio odio affi
xit, frequenter ex Histiæa (nam eo classis processe-
rat, postquā ex Artemisio Græci profecti sunt) ad
Thermopylas itum, visendæ rei studio. Interim re
gi nunciatur Græciā occupatum esse in Olympia-
co Agone spectando. Hic quum Xerxis filius Tri-
tantechines interrogasset, ecquod id pręmium esset
quo Græci tam alieno tempore allecti, satis certa-
minibus vacarēt, vbi oleaginā coronā, victorem
præmiū ferre didicit, in Mardonium conuersus ex
clamauit, Proh quibus viris Mardoni nos bellum

Themistoclis ars.

Xerxis cōsilium in regēda suorum clade.

inferre voluisti, qui non certamen pecuniariū agi-
tant, sed virtutis. Thessali interim ita in Phocēses
accensi, ob varias clades, quibus haud vno tempo
re fuerant ab his affecti, nam tria milia Thessalorū
circa Parnasum, sexcenti Phocensium gypsati no-
cte vna cōsecerant, & rursus eiusdē gentis equita-
tum insidijs exceptum male perdiderāt, postremo
cum tota Thessalia ad Barbaros defecisset, soli ipsi
Græcię studiū secuti, in partibus mansere, his itaq;
stimulis agitati Thessali autores Xerxi fuerunt, vt
per Doridē, quę media inter Phocenses iacet & Me
lienses, duceret, futurum rati, vt illorū res, Barbaro
rum multitude, breui obruerentur. Abstinuit Per-
sa ab omni Doriensium iniuria, enimuero occul-
te cū rege seruiebāt. Phocensiū pauci capti, quippe
qui ante hostiū accessum, partim Parnasi iuga inse
derant, partim ad Ozolas Locros profugere. Eorū
ager incursatus, fœdaq; vastatione affectus. Vrbes
Thessalis hortantibus direptæ & incensæ, ita vt ne
sacris quidem ædibus sit tēperatum. Drimonem,
Charadrā, Grochū, Tethroniū, Amplucea. Neonē
Triteas, aliasq; plerasq; vrbes hostilis flāma ꝯsum
psit Phocensiū quosdā per mōtana insecuti hostes
ceperunt, & cum his mulieres etiam aliquot, quæ
stupro supra modum vexatæ periere. Vbi ad Pe
nopeas est ventum, bipertito Barbarus ducendū
ratus, ipse cum dimidio copiarum Athenas versus
flexit. Cæteræ copiæ sub ducibus Parnasum dexte
rum habentes, ad templum quod Delphis erat diri
piendū, processerunt, Panopeorū oppido Daulio-
rumq; & alijs quibusdā Phocensiū locis obiter in-
censis: horū expeditio eo tēdebat, vt direpto quod
Delphis erat tēplo, omnē regi pecuniam repræsen
tarent. Delphij ad famam appropinquantis hostis
territi, sacros thesauros, siue oraculo moniti sunt
ne quid mutarent, quū ab initio in aīo habuissent,
eos humi cōdere, siue religione freti, cuius Babari
postremo admoniri futurum sperabāt, vt nefario
sacrilegio abstinerent, fugā molientes in aperto re
linqunt. Ipsi Parnasi vertices transgressi, ad Cory
cum antrum quidū, alij ad Amphissam Locridem
cōtendere, plures cū liberis & vxoribus in Achaiā
cōcesserant. LX. circiter viri cū vate vno ī oppido
remāsere. Vbi eo Barbari peruenerūt, magna tum
rerum miracula sunt eorū oculis oblata. Nunquā
mali dæmones, quorū haud dubie fuit domiciliū
illud, maiorē hominū capturam sibi oblatā videre
quā quū ea tempestare, Xerxem & totum orbē quē
ille secum trahebat, nouæ licebat superstitioni ad-
dicere. Duo igitur scopuli ex Parnasi vertice repen
te concussi, in subiectos hostes deuoluti, multos
subeuntium obtriuere. Fulmina ad hęc de cœlo cū
fragore deiecta, & sacra arma sua sponte e penetra-
libus mota, vociferatioq; ex proximo Mineruæ tē
plo exaudita, subitam Barbaris consternationem
iniecit, vt præcipites se inde quasi furore perciti
per decliuia montis eiecerint, in quos Delphij saxa
& tela torquentes, stragē ediderunt insignē. Hisq;
phasmatū ambagibus tēplū inuiolatū māsit. Tro
gus quatuor milia hoīm Delphos venisse ait, quæ
manus tota sit fulminibus fœdaq; tēpestate cōsum
pta, ac tum demū palam factū, quāto maior offen-
sa est Deorū q̃ hominū, tanto præsentiorē pœnā
grauioremq; sequi oportere. Sed dum hæc circa Par-
nasum geruntur Græci qui non paruā spem in Pe
loponnesiacis armis repositam habebant, vbi eos
Isthmū munire audiuere, vt cætera Græcia exclusa
suā duntaxat terrā tuerētur, consiliorū dubij, tantis-
per Atheniensium rogatu ad Salaminem subsisti-
tere, dum illi rebus suis cōsulerent. Proposito itaq;
edicto

Phocensium facinus.

Vrbes Phocensium dirutæ.

Miracula circa delphos.

edicto, vt quo qui sq; posset vxores & liberos emit
terent, Trœzenē quidā, alij Aeginam nonnulli Sa
laminē nauibus auexerūt. Plutarchus autor est, ca

Canis Xātippi.

nem Xantippi qui Periclis fuit pater, in littore reli
ctum, quū abeuntis domini desideriū ferre nō pos
set, triremem secutū Salaminem vsq; nando perue
nisse, ibiq; longa maris iactatione confectum, expi
rasse. Cæterū his ita se habentibus, tantus Græcarū
nauiū numerus Salaminē confluxit, vt trecentarū

Atheñ. naues.

quinquaginta octo sit paucis diebus ibi classis ex
pleta. Aeschylus centū octoginta Atticas naues in
ijs fuisse prodidit. Xerxianas mille, nec amplius,
Plutarchus, quod miror a tota Græcia Athenienses
destitutos ad Salaminē suis duntaxat viribus stetisse
se significat. Sed nos Herodotum libentius sequi
mur. Euribades igitur & alij cōsultare, quo potissi
mum loco cū hoste nauale prælium conferrerēt. Erāt
qui dicerent, circa Isthmū potiusquā apud Salami
nem, quia si hic vincerent, nulla spes subsidij, adess
set Salamine obsessis, ibi vero ob Peloponnēsi sitū
omnia tutiora. Tenebat adhuc ea consultatio, quū
trepide nūciatur, Barbarū Atticā terrā ingressum,
omnia circa Athenas ferro & igni vastare. Xerxes
castris Athenas admotis vrbē multitudine exhau
stam occupauit. Arcis oppugnatio aliquandiu vi
ctoriam remorata est. Plerique infimi ordinis, qui ob
inopiam effugere non potuerūt, ligneo vello eam
munierunt, oraculū quod Delphis fuerat relatum

Xerxes Athenas capit.

secuti, breui tamen Xerxes ea vi potitus, quicunq;
intus fuere obtruncatis, templū cum ipsa arce diri
puit, & incendit. Et hæc quarto circiter mense eue
nere, ex quo Xerxes Hellesponto copias traiecit.
Quibus Salaminē nunciatis, consternati duces fu
gam per se quisq; moliri, tēpestiua tamen Themi
stoclis ad Euribadem hortatione factū, vt illic ho
stem expectare sint ausi. Ferūt Themistoclem mul
ta in eam sententiā disserentē, vt si classis inde pro
ficisceretur, actum videri de totius Græciæ salute,
ab Adimantho Corinthorū duce interpellatum,
qui indignū diceret, vt in tāto negocio is audiret,
qui sine patria esset, alludens scilicet ad præsentem
Athenarū fortunā. In quem Themistocles feroci
ter inuectus, & solū & vrbē multo firmiorē Athe
niensibus q; Corinthijs esse testatus est, quū ducen
tæ ferme naues instructæ starent, quas Græcorum
nemo posset ꝓpellere. Sequenti igitur die sub ortū

Terræ motus.

solis mare & terra horrēde mota est. Iam & ad Pha
lerum Barbara classis erat, ibi rex per Mardonium
classiariorū ducum sententiā de futuro certamine
sciscitatus, cęteris confligendū esse cēsentibus, sola

Arthemisię vtilis oratio.

Arthemisia regina in hunc modū dicitur locuta.
Ego inquit Mardoni neq; prælijs q̄ circa Euboeam
gessimus, fui omnium ignauissima, neq; minima
ab initio ad bellū contuli, quæ cū sim talis, æquū
existimaui ea quæ in rem Persarum esse sentio, hic
coram fari. Itaq; hoc primū suadeo, vt rex nauali
prælio, si fieri potest, abstineat, nec cū is nauale præ
lium depugnet, qui tanto cæteris viris in mari præ
stant quantum vos viri præstatis nobis mulieri
bus. Enimuero quid quæso attinet venire in discri
men naualis pugnæ? Athenæ Medorū sunt, qua
rum gratia bellum hoc hortū videri potest, nonne
& reliqui Græci (nemo em̄ regi obstabat) qui illi⁹
sese opibus opposuere, tam celeriter obtriti sunt,
quā temere arma induerūt? Persica res in possessio
ne est victoriæ, nunc audi in quo res hostium statu
sint. Si nostra hic classis esse perseuerabit, Rexq; ter
restribus copijs in Peloponnesum ire perget, con
sensus hic Gręcorū soluatur necesse est, si vno tem
pore Athenienses hic & Peloponnēses illic rebus
consultum volent suis. Cæteri auxiliares in suas
quisq; vrbes, ne liberis & fortunis domi pericliten
tur, dilapsi abibunt. Addo q; ne commeatus quis
dem affatim hostibus adsunt, quibus diutius clas
sem alere possint. Quare nisi res præcipitetur, plu
ra quidem indubitatā pollicentur victoriam, con
tra, qui rei maritimæ fortunā experiri malunt, vi
deant ne res naualis male gesta, terrestribus sit co
pijs exitio. Metuo & illud, quod sępe euenire solet,
ne bonis quidem dominis mali sint serui, vt malis
boni, & nunc quidem inquit, quum Xerxes regū
omniū sit optimus, serui sint mali: quippe qui quū
plurimi simus, vel ignauia, vel perfidia fit, vt hac
belli parte, non magis Xerxes timendus sit, q̄ eum
timere oporteat. Tam libera oratio ciuilius q̄ con
sueuerat, est a Xerxe Mardonio referente excepta,
laudataq; reginæ indoles, aliorū tamen cōsensum
secut⁹ signū pugnę proposuit, ipseq; spectator ads
esse cōstituit. Procedebant interim Isthmū versus
terrestres regis copiæ. Insederātq; has Peloponne
si angustias, quę inter Ioniū sunt & Aegeum. Lace
dæmonij, ac plerique alij, eius terræ populi, duce Cle
ombroto, Leonidę, qui ad Thermopylas perijt, fra
tre: valido muro a mari ad mare, irrequieto opere
deducto. Et iam certi erāt vi inde hostē arcere, q̄q;
Peloponnensium quidā cū Medis sentire crederen

Quæ gētes Peloponnesū incolerēt.

tur, nec enim gens vna terram ipsam ea tempestate
incolebat, sed septem in ea censebantur gentes. In
digenæ duæ Arcades & Cyaurij. Et vna Achaica,
quæ nunquā Peloponneso excessit, quanq; sedem
quādoq; mutauerit. Aduenæ quatuor, Dorienses,
Aetoli, Dryopes, & Lemnij. Hæc gētium varietas,
varia alebat studia, vt non vna tum voluntas esset
in Græciæ libertate tuenda. Nec his quoq; multū
conueniebat, qui ad Salaminem stabant, de statio
ne asseruanda, Corinthijs & alijs plerisq; vbi audi
tum est Persas Isthmum versus ire, reclamantibus
indignā rem ab Euribade fieri, qui dum Athenien
ses audiat, Peloponnesum patiatur sine præsidio
esse. Noua igitur disceptatio inter Græcos orta est,

Themistoclis cōsilium.

iterumq; de re consultari cœptum, ibi Peloponne
siacis obtinentibus, vt loco decederetur, Themisto
cles per Siciniū filiorū pedagogū, hostibus consi
lium Gręcorum noctu deferendū curat, ac velut re
bus Græciæ iam perditis Xerxi gratificari vellet,
suo nomine iubet Barbarū monere, vt priusquā
inde Gręci dilaberentur, pugnæ locum occuparet.
futurū haud dubie, vt quicquid Græcorū adhuc in
partibus esset, paruo negocio opprimeret. Propera
to opus esse, ne si quæ sua sponte sese offerret, occa
sio negligeretur, mox paulo quum frustra id fieret
requirēda esset. Hæc Sicinius Themistoclis nomi
ne ad hostem detulit, quibus eo maior fides est ha
bita, quo in maiore res Gręciæ discrimine sitę erāt.
Psyttaleam igitur insulā & Ceon Cynosuram &

Persarū conatus circa Salaminē.

quicquid freti interiacet Munitia tenus, et alia circa
Salaminē loca, noctu hostes occupant, ne qua Græ
cis pateret effugiū, & hæc occulte, multoq; silentio
veriti ne si hostis se circūueniri sensisset, priusquā
illucesceret, noctis vmbra vsus fugam occuparet.
Sed hęc oīa, aliquanto priusquā facta sint, oraculo
fuerāt prædicta, haud obscura significatione eorū,

Oraculū delphicū

quæ in pugna erant euentura. Carmen Delphis re
latum hoc habuit. Auricomę postquā Dianæ litto
ra iungent Nauales pontes cū littorib⁹ Cynosurę
Spe stolida fortes & Athenas Marte subegit. Com
pescet iuuenē mitissima pœna superbū, Mihi hinc
tum furijs sibi cedere cuncta putantem. Nam mi
scebitur æs æri mars sanguine pontum Inficiet,
Graijs tum libera tēpora reddet. Saturno genitus,
simul

simul & victoria pollẽs, & hæc sub initiũ belli ex
Delphico illo dæmonũ sacrario fuerant Athenien
Aristides sibus relata. Aristides interim, qui Atheniensium
optimus habebatur, ex Salamine, quo per Themi-
stoclẽ & alios eius factionis viros Athenis eiectus
se contulerat, ad Themistoclẽ venit, ratus tali tẽpo
re reip. priuatas inimicitias publicæ saluti postha-
bendas, Themistocli nunciat circunuentos esse a
Xerxianis Græcos, dimicandum esse fortiter, aut si
Græci nõ viri sint turpiter moriendũ. Probat The
mistocles Aristidis officiũ, hortaturq;, vt quæ de
hostium consiliis ad se detulisset, Euribadi & cæte-
ris ducibus nunciaret, maiorem inquit illi fidem
tibi habebunt hæc dicẽti, q̃ mihi, qui iam dudum
Græci se ad pugnã expediũt hic manẽdi sum autor, quod quum Aristides fecis-
set pugnandi necessitate imposita omnes a fuga ad
prælium animum conuertunt. Dubius adhuc con
sensus erat, non omnibus Atheniensi viro fidem
habentibus, quũ Teniorum naui transfuga eadem
nunciante, nulli amplius dubium fuit, quin vbi
primũ illuxisset, de summa rei, deq; vita esset cum
hoste dimicandum. Themistocles vehementi ora-
tione vsus, suos ad virtutem hortatur. Fama est
Euphrantide vate iubente tris Barbaros adolescen
tes Sandanes regis sororis filios, Omestiæ Diony
sio immolasse. Inde animis ad pugnam deuotis,
naues Græci soluunt. CCC. & octoginta numero
fuisse dicuntur. In hos mouentes continuo Barba-
ri, ex aduerso cursum intendunt. Atheniensibus
Phœnices occurrunt, Iones cõtra Lacedæmonios
Quo ordine classes instructæ. stetere, qui id cornu tenebant, quod ad aurorã erat
obuersum. Atheniensium triremis initium pugnę
fecit, Aeginitæ a se ortum postea memorare sunt
soliti. Græci gratum seruantes, præliumq; non mi
nore ratione, quã animo capessentes, magnum ab
initio Barbaris, temere incõsulteq; ruẽtibus, nego
cium iniecere. Nec vtrisq; idem anim⁹, nec par stu-
dium. Græci fortunas, libertatem, vitam ipsam, in
aperto discrimine sitam videbant. Nullũ erat me-
dium, aut vincendum sibi esse arbitrari, aut caden
Arthemisiæ virt⁹. dum. Contra Barbari de aliena gloria, & imperio
dimicantes, magis numero q̃ viribus freti, cõfuse
& incõstanter præliũ ciebãt, quo accidit, vt primo
concursu res Graia superior esse cœperit. Eorũ qui
a Xerxe eo die steterũt Arthemisia regina neq; for-
tius, neq; cõstantius pugnauit quisquã. Regis vox
post obitam pugnã audita est, fuisse eo die sibi vi-
ros fœminas, fœminas viros. Satis constat medio
ardore pugnæ, Calyndensium triremẽ ab Arthe-
misia depressam, dubium, casu an cõsilio, feliciter
illi cessit q̃ nemo Calyndẽsium seruatus est qui ad
regem accusator extiterit: quo igitur longius extra
Persarũ clades. hebatur prælium, eo plures regiarum nauiũ corrũ
pi a Græcis aut capi. Etiam multæ aut captæ aut
depressę erãt, quum fuga cœpta est fieri. Tum mul-
to maior clades regiæ classi incidit, dum Barbaræ
naues cæcæ ruunt, seq; mutuo affligunt concursu.
Quib⁹ depressis nulla superesse Barbaris salus nan
di imperitis. Contra Græci aut ad proximas suorũ
naues, aut ad littora euadebant brachiorum cru-
rumq; solerti iactatione. Inclinabat iam vt dixi res
Iones ꝓditionis insimulãtur. Persica, quum Phœnices corruptis nauibus ad re-
gem cõtendũt, Ionas proditionis insimulatus. Cę-
terum ita accidit, vt tantisper dum illi genti inui-
diam faciunt, Ionica triremis Atticam vnam insi-
gni certamine vicerit, quo spectaculo Rex ira in
Phœnices accensus (erat enim supra modum mœ
stus) extremo eos affecit supplicio, hęc adiiciẽs. Sic
perire oportere imbelles, qui meliores insimulant.
Et ipsi quidem Phœnices ita regis iussu interfecti
sunt. Trogus autor est, Iones, vt moniti fuerãt, ab
Atheniensibus se prælio subtraxisse, quorum defe
ctione regia sit classis victa, Barbaris acie dilaben-
tibus ad Phalerũ fuga inclinauit. Aeginitę, Salami
nio freto infesso, fugiẽtes excipiebant. Plures tamẽ
Phalerũ vnde soluerãt, peruenere, & in his Arthe-
misia, cui fugiẽti infesto cursu institit Atheniensiũ
Trietarchus: indigne ferebãt Atheniẽses fœminas
quoq; in se arma induisse, decẽq; milia dragmarũ
præmiũ proposuere, qui eã viuã cepisset. Aristides
qui ante initã pugnã Salaminẽ se receperat, ipse ea
parte rem Graiã pro virib⁹ iuuit. Plerisq; Atheniẽ-
siũ qui ad Salaminiũ stabãt secũ assumptis, i Psyt-
taleã transiit, subitoq; accessu Barbaros oppressit,
qui in statione ibi erãt. Atq; in hũc maxime modũ
cõstat ad Salaminẽ a Græcis in Medos nauali præ-
lio dimicatũ. Xerxes vbi res suas mari afflictas vi-
dit, veritus ne Ionũ aliquis a Gręcis subornat⁹, ad
soluẽdos pontes in Hellespontũ nauigaret, ipseq;
in Europa deprehẽsus vita periclitaretur, fugã me-
ditatus, turpissimo consilio nouũ schema astruxit, Xerxes fugam meditatur.
aggerẽq; aggredit in Salaminẽ deducere, in quem
vsum mandat Phœnicũ onerarias cõnecti, constã-
tiam eã alii credere, cæterũ Mardonius quẽ nõ late-
bat regis ignauia, ad fugã rem spectare arbitratus,
regi suadere est adortus, quod ille sua erat spõte fa-
cturus, vt. CCC. milibus lectorũ hoim secum reli-
ctis, ipse ne quos regni motus aduersi belli fama cõ
citaret, ex Europa cũ cæteris copiis in Asiam transi
ret. Sciebat Mardonius ingens odiũ sibi apud regẽ
& alios conflatum, q̃ eius belli autor fuisset, satius
ducens aut Græciam subigere, aut magnum opus
aggressus, si minus conficeret, honeste mortẽ occũ
bere. Xerxes in Persidem misit, qui aduersam pu-
gnam nunciaret, tanta pernicitate Persæ vsi dicun
tur in rebus subito nunciandis, vt nihil in huma- Cursorũ pernicitas.
nis transcurreret celerius, id negociũ ita est ab ipsis
excogitatum, vt quod dietum itinere via consta-
ret, tot viri ad cursum exercitati, paribus interual-
lis, locati starent, hicq; per manus, alius alii, literas
tradentes, irrequieto cursu suum conficiebant spa
tiũ. Apud Grecos fascẽ cursores per vices ferre per-
seuerabant. Herodotus autor est eam equorũ apud
Persas cursitationem, Angartion vocatam. Prior
nuncius quo significabatur Athenas a rege captas
Susa perlatus, tantum lætitiæ omnibus attulit, vt Nunciorũ diuersitas.
viæ myrto stratæ, odoramenta multa passim ado-
lerẽt. Salamiæ cladis recẽtior nunci⁹ adeo oim ani
mos affecit, vt vulgo vestes laniarent, vociferatio
neq; & eiulatu irrequieto publicũ testarentur dolo
rem, Mardonium vulgo execrantes, qui eius belli
fuisset autor, non tam de classe, q̃ de rege soliciti.
Xerxes Mardonii consiliũ cupide cõplexus, atq; eo
cupidius, q̃ Arthemisia præsenti cõsultationi ad-
mota idẽ sentire visa est. Eã rex Ephesum dimisit,
cũ liberis suis, & Hermotino Perdusiẽsi eunucho-
rum sibi gratissimo, Hic Pœniũ Chiũ mangonẽ, a
quo puer ipse fuerat exectus, in vltionem iniuriæ
quatuor liberos coegit testibus priuare, atq; ipsum Eunuchi vltio.
iam grandẽ natu filiis castrandũ dedit, adeo inter-
dum vltio, etsi sera, multo tamẽ grauior acerbior-
q; iniuriã sequitur. Nocte quæ diem pugnæ secuta
est, præfecti nauium ex Phalero soluere sunt iussi,
celeriq; cursu in Hellespontũ ire, vt i aduentũ vsq;
regis præsidio pontib⁹ essent, ne qua Græcorũ ope
ra interim soluerent: Gręci abeũtẽ classem Andro
tenus secuti. Themistocles in Hellespontũ eundũ
censebat, pontesq; abrũpendos subita vi Euriba-
des cõtra, satis in præsentia Græcos habere aiebat,
si præsenti bello seruarẽtur, nec inuitum hostẽ re-
tinendum

tinendum, quippe qui cum pugnandi necessitate ferocior factus esset, periculũ esse, ne Græciam magna ex parte afflictã ad interitũ perduceret. Assentiri huic sententiæ Peloponnesiaci duces, Athenienses contra continuandum cursu arbitrari, ac si socij ire recusarent, suis viribus egregium facinus tentandum. Hic Themistocles humanæ vitæ casus secum reputans, vt suum dum liceret apud Xerxem

Themistoclis nũcius ad Xerxem

meritum collocaret, ad quem tutum sibi pateret effugium, si se casus aliquis præsertimq; ciuium inuidia, quandoq; patria eiecisset, quod non multo post præsaga mens futurũ præuiderat, autor Atheniensibus fuit haud vlterius sequẽdi. Siciniũ deinde ad regem occulte mittit, qui eum doceret quæ Athenienses de persequenda classe, pontibusq; soluendis, consilia agitarent. Igitur q̃ maximo posset silentio properandum ad pontem, si incolumis cuperet in regnum abire. Hic non vnus de Xerxis in

Xerxis reditus.

Asiam reditu celebratur sermo, quidam, in quibus est Trogus, accepto Themistoclis nũcio, cõfestim sese fugæ expediuisse aiunt, relictoq; ducibus exercitu, ipsum magnis itineribus ad Hellespontum contendisse, vbi quum marinis tempestatibus solutos pontes offendisset, piscatoria scapha Hellespontũ traiecerit, magno fortunæ ludibrio, vt is paruo sordidoq; lateret nauigio, quem nuper vix totũ mare ceperat, omniq; seruorũ careret ministerio, cui9 exercit9 ꝓpter multitudinẽ terræ & aquis graues essent, fluminaq; aquantibus nõ sufficerẽt. Herodotus Mardoniũ ait cum lectissima parte copiarum in Thessalia relictum, inde regem ægre trahere cepisse reliquũ exercitũ, laboratumq; interea tanta cõmeatuũ inopia, vt ne ab herbarũ quidẽ radicibus, folijsue arborum, ac corticibus miles abstineret. Ex inedia, vt assolet, pestilentia exercitum inuasit, corporaq; duplici clade affecta, passim efflabant animã, bestijs volucribusq; cadauerum saginam sequentibus. Ad postremum quia pontes soluti essent, aiunt exercitũ nauibus Hellesponto traiectũ. Est & alius de ea re sermo, Xerxẽ Athenis cũ exercitu profectũ, ad oram vsq; sup Strymoas peruenisse, ibi vero copijs Hiderni relictis quas ad Hellespontũ perduceret, ipsum Phœnissa exceptũ naui, cursum in Asiam tetẽdisse, ac tum fœda tẽpestate

discrimẽ Xerxis et comitũ.

coorta in discrimen vitæ adductũ, qui quũ a rectore nauis quæsiuisset, an spes salutis superesset vlla vectorib9, nullã præter vnã, ab eo respõsum, si vectorum multitudine leuaretur nauis. Erãt plurimi nobiles cũ eo viri, tum rex suos hortat9 est, vt siquã sui curam haberent, suo in mare desultu nauem exonerarent, quæ quũ dixisset, illos rege adorato cõfestim e naui in fluctus desilijsse. Idem quũ alij non pauci fecissent leuata naui rex incolumis Asiam tenuit. Tum ibi gubernatorẽ nauis, quia regis aiam seruasset aurea corona donauit, donatũq; ob eorũ iacturam qui in subiectum mare sese naui deiecerant, capite mulctauit. Sed postrema hæc fama minus celebris. Verum quoquo modo ille in Asiam reuersus est, fugienti similis Græciam reliquit. Fuitq; hic annus, quo est ad Salaminẽ pugna-

ANNI MVNDI.

tum quintæ & septuagesimæ Olympiadis primus, si recte tẽpora digerit Eusebius, idem vigesimus primus supra quatermillesimũ ac septingẽtesimũ a mundi origine, ab Roma condita ducentesimus sextus, siue quintus, vt alij colligunt, ac septuagesimus, quo magis miror Eusebium tradidisse. X. ferme annos post Fabiorũ cædẽ a Xerxe in Græciam descensum. Quum Dionysius autor sit illã Fabiorum cladem in eos annos incidisse, quibus Medi Xerxis ductu Græciã bello inuaserũt. Nepos Cornelius quarto anno, postquam ad Salaminẽ nauali prælio est dimicatum, Fabios ad Cremeram cæsos prodit. Græci post Xerxis discessum, Andrum insulam obsedere. Primi ex insulanis Andrij recusarunt poscẽti Themistocli pecunias in stipendiũ dare. Cui alleganti Athenienses ire illuc duobus magnis numinibus impulsos, suadela & necessitate, alij vi dicunt & necessitate, duo apud se quoq; magna esse numina Andrij respõdisse dicunt. Inopiã

Duo Andriorum dij.

& impossibilitatẽ, quibus Dijs obnoxij pecuniam daturi non essent. Fuit in Themistocle ingeniũ supra quã dici possit versatile, & ad Apophthegmata illa quæ in ciuilis vitæ partem reponuntur extẽporale, quod a pueris præceptorẽ non latuit, cuius

Themistoclis ingenium.

vox memoriæ prodita est, nihil paruum se cernere in puero, sed eum magnũ aliquid, siue bonũ, siue malum futurũ augurari. Stesimbrotus eum Anaxagoræ studiosum fuisse prodidit. Fertur & Melisso Samio operam dedisse. Mnesiphilus eum Phrearij auditorem fuisse arbitratus est, qui neq; orator fuit, neq; phisicus, sed quandã rerum gerendarum prudentiam & cognitionẽ docuit. Fuit Themistocles splẽdoris & gloriæ supra cæteros mortales cupidissimus. Huius vox illa, quã Pindarus est in Artemisij prælio secutus, initium vincendi esse fiduciam. Neq; illud minus vrbane colligebat, anteire filium suum cæteros Græcos potentia, Græcis Athe-

Initium vincendi fiducia.

nienses imperare, se Atheniensibus, sibi cõiugem, coniugi filiũ. Filias matrimonio locare volentib9 magis virũ sine pecunijs, q̃ pecunias sine viro quærere oportere præcipiebat. Andrij ex cõtumacissimo responso aliquandiu sunt obsidione fatigati. Est

Andrus.

Andrus Cycladũ vna, trium et nonaginta milium passuum circuitu. Myrsilus Cauron primo, mox & Antandron dixit. Callimachus Lassiã. Alij Nonagrã, Hydrusam, Epagrim. Græci vbi Andrũ expugnare nequeunt, Carystio agro populato (nam hi quoq; ad Medos defecerãt) Salaminem rediere. Hec votis rite solutis Isthmũ nauigarũt, præcipuũ ibi præmiũ daturi Græcorũ meritissimo, qui rem ꝑsenti bello oim optime gessisset. Ibi quũ primo loco singuli principes singulos calculos haberẽt,

Præcipuus honor Themistoclis.

in secũdo Themistocles multo superior fuit. Obstitit haud dubie liuor, quo min9 id iudiciũ sequerẽt. Themistocles ex eo cõuentu Spartã venit, vbi honorificẽtissime est accept9, inde proficiscentẽ, quod nulli hospitiũ ad id tẽpus fuerat datũ, multi ad Tegeaticos vsq; fines persecuti sunt. Identidem Athenas reuersus ab ignobili quodã iurgio exceptus, q̃

Themistoclis & Seriphij hois iurgium.

non ipsi sed Atheniẽsibus eũ honorẽ Spartani exhibuissent, ita occurrisse fertur, res sic habet vt ais, neq; ego si Belbelinitanus forẽ, sic a Spartanis honoratus essem, neq; tu si etiam Atheniensis. Sic Herodotus quem in his libens sequor. Plutarchus Seriphium eum hominem fuisse ait, a quo cõuicio lacessitus, q̃ eum Athenarum celebritas, non virtus illustrasset, ita responderit, vera sunt hæc inquit hospes, at si ego Seriphi essem natus, neq; ignobilis forem, neq; si tu Athenis, clarus fuisses vnquã. Hæc Græci post regis fugam. Artabazus cũ. LX. milib9 hominum quos a Mardonio accepit Potideam & Olynthum obsedit, tenebant eam vrbem Bottici e sinu thermeo a Macedonib9 eiecti. Hos obsidione captos ac in paludem deiectos Artabazus trucidauit. Trogus Olynthum ait a Mardonio captam, nõ ab Artabazo, vt scribit Herodotus. Potideam

Barbarorũ clades

quum tris menses obsedissent Barbari, postremo maris æstu inde depulsi, in Pallenem concesserũt, plus dimidio copiarum amisso, qui maris alluuioni superfuere, a Potideatis ferro excepti, ad vnum

interfecti

interfecti funt. Artabazus fecũdum hanc fuorum
cladem in Theffaliam ad Mardonium qui in ea ter
ra hybernabat, fe recepit. Claffis regia ex Hellefpõ
to in Samũ trãfmifit, ibiq; hybernauit. Erãt trecen
te numero naues confentæ fi Ioniam a defectione
continerent. Græcorũ triremes. C. ac decẽ in Aegi-
nam fub initio veris cõuenerãt. Cęterũ iuxta Græ
ci Barbariq; ex Mardonij motibus pendebãt. Qua
lis illi⁹ fortuna in adminiftrãdo bello futura effet,
talia & rerum in mari gerendarum cõfilia vtrinq;
emerfura. Erat Aeginæ Græca claffis, Dux Leuthi-
chides ab Hercule oriundus. Athenienfiũ dux erat
Xantippus Ariphronis filius. Hic illis fedentibus
legati ex Ionia fuperuenere, rogãtes, vt Ionas pro-
geniem fuam feruitute liberarent. Vix multis pre-
cibus tenuerunt, vt Delum vfq; claffis proceffertit,
vlteriore nauigatione abftinuerunt, cætera rati ad
Ioniæ oram vergentia hoftium præfidijs teneri.
Sed iuxta Græci Barbaros, Barbari Græcos formi

Mutuus Græcorũ et barbarorũ metus.

dabãt, neutri nifi per occafionem fua ftatione mo-
turi. Sic mutuus timor vtrofq; rebus gerendis ali-
quandiu abftinuit. Mardonius interea Alexandrũ
Amynthæ filiũ, cuius fororẽ Gigeã fibi matrimo-
nio iunxerat, Athenas mifit, vt fi fieri poffet Athe-
nienfes traheret in Medorũ partes, ita futurum ra-
tus, vt fi focietatis fpecie a cætera Gręcia Athenien
fes abduxiffet, haud multo poft terra mariq; victor
exifteret. Fuerunt Macedonũ reges a Perdica oriun

Macedonũ regnũ oritur.

di. Is cum Aeropo & Gauane fratribus ex Argis
profugus, Cæterum a Themeno oriundus in Illy-
ricum primo, inde in Macedoniã transgreffi, mer-
cenariam operam eius terræ regi locauere, alendis
equis vnus & bobus alter, tertius pecorib⁹ pafcen

Perdicæ omen.

dis. Accidit autẽ, vt dum panis a Perdica coquere-
tur, duplex fieret, id quũ femel atq; iterũ effet ani-
maduerfum, rex prodigiũ auerfatus, domo fratres
expulit, quib⁹ emeritã mercedẽ pofcẽtibus, radios
folis per fumariũ infertos, fe illis mercedis loco da
re refpondit, ibi folẽ enfe circunfcriptũ fe Perdicas
accipere dixit, hauftuq; patentis finus velut cõple-
xum fe ferre prædicans abijt, erat is fratrũ minim⁹.
Rex fecum reputans quorfum omen illud tẽderet.
equites in eos abeũtes immifit, vt affecuti obtrun-
carent. Verũ fic accidit, vt amne ab eis tranfmiffo,
fubito pleno alueo fluxerit, ita vt qui veftigio here
bant, tumidũ nequiuerint amnẽ trãfnare, per hęcq;
illi periculo feruati, in diuerfam Macedonię plagã
trãfgreffi prope hortos habitarũt, qui Mydæ Gor-
dio geniti fuiffe dicebãtur. Genuit Perdicas qui re-

Macedonũ regũ fucceffio

gnum condidit, de cuius fucceffu alio eft a me loco
memoratũ, Argeum, Argeus Philippũ, Philippus
Aeropum, Aeropus Alcetam, Alcetas Amynthã,
Amynthas Alexandrũ, qui Athenas eft a Mardo-
nio miffus. Is ob vetus cũ Athenięfibus hofpitiũ
multis hortationibus egit, vehementerq; eft adni-
xus eos in regis focietatẽ & amicitiã trahere. Ade-
rant forte Lacedæmoniorũ legati, hi multũ diuq;
funt Athenienfes hortati, ne fe totãq; fecũ Græciã
funefta focietate perditũ irent, meminiffe eos opor
tere, bellũ quod vniuerfam Græciã peruaferit ipfo
tum caufa fufceptũ, nec Barbaris effe fidẽ vllã ha-
bendã, qb⁹ neq; fidũ, neq; fanctũ effet quicq;. Nec
multo plus Alexãdro, quia Athenienfiũ fit hofpes

Refponfũ Athenięfium ad Alexãdrum.

credẽdũ, q tyrãn⁹ tyrãno operã natatã velit. Athe
nienfes deide funt locuti, fumma oĩm q̃ renũciari
voluerũt fuit hæc, vt dicerẽt quãdiu fol eodẽ itine
re mearet, neq; amicitiã ne focietatẽ fibi cũ Barba-
ro futurã. Poftremo et ipfe monit⁹, ne deiceps talia
fuafurus Athenas veniret, ne hofpes ab hofpita ci-
uitate, q̃ nollet, alieno odio pateret. Cũ his Alexã-

a.

dro dimiffo, Lacedęmonios hortati funt, vt quãdo
iam ver appeteret, nec dubiũ effet, quin poft Ale-
xãdri reditũ cõfeftim Mardonius in Atticã moue-
ret, vt cõtractis copijs fecũ in Bœotiã irent, vbi ad
hoftẽ procul diftinendũ primas belli partes ĩ alie-
na terra occuparãt. Id Athenienfiũ confilium tunc
erat, quum Mardonius auditis, quæ Alexander ex
Athenis tulerat, nihil amplius moratus cũ oĩbus
copijs per Bœotiã Atticos fines ingreffus Athenas

Athenæ iterum a Barbaris occupantur.

iterũ occupauit, decimo menfe ab eo quo Xerxes
eas ceperat. Ex Athenis Barbar⁹ Salaminẽ mifit ad
Athenienfes, qui eo populariter migrauerãt, Muri
chidem quendam Hellefpontium, cũ his fere man
datis, quæ nuper Alexander Athenas tulerat, ratus
quoniã armis fubacta effet Attica, Athenienfium
ferociã magna ex parte remififfe, eoq; rerum oĩm
defperatione adductos, vt iam de pace cogitare in-
ciperent. Is vbi in fenatu expofuit, quæ effent Mar
donij poftulata, Lycidafq; vnus e fenatoribus fen-
tentiam dixiffet, videri fibi de ea re effe ad populũ
referendum, corruptus ne pecunijs a Barbaro, an
metu incertum: verum adeo iniquis animis ea fen

Atheñ. vltio in Lycidã.

tentia excepta eft, vt multitudo facto in Lycidam
impetu, lapidibus obruerit, nec virorum tantũ ea
vltio fuit, quin & mulieres ipfæ, in Lycidæ domũ
tuentes, vxorẽ & liberos lapidarunt. Sub id tẽpus
Athenienfes Lacedæmonẽ ad Ephoros miferunt,
qui fe proditos ab eis quererent. Lacedæmoniorũ
hortatu, honeftiffimas ab hofte cõditiones fibi nu
per oblatas repudiaffe, vt cõmuni Græciæ cõfenfu
libertatẽ tuerentur. Iam primũ oĩm neq; eos quod
fe facturos receperant militẽ mififfe, vt primis ho-

Querelæ Atheñ. ad Lacedæmones.

ftium motibus in Bœotia occurreretur, neq; vbi
hoftis Atticã effet ingreffus, afflictas res Athenien
fium refpicere. Quare viderent, ne Athenienfes fo
ciorũ perfidia ac vi hoftiũ coacti cogerentur fidem
cum re mutare, abiectifq; armis dare aditũ Barba-
ris ad reliquã Græciam fubigẽdam. Ephori vbi le
gatorum poftulata audiuere, in aliquod dies refpõ
fum diftulere. Perfuafum pleriq; habuere fuiffe
Ephoris animũ negandi auxilia, verũ tantifper ex
pectatione decreti legatos ludificari, donec murus
ad Ifthmũ qui iam ad exitũ fpectabat, cõficeretur.
Cæterũ Chilei fententia palam in curia prædicãtis
cernere fe excidiũ Græciæ pararari, fi Athenienfes
ad hoftes deficerẽt, quinq; milia hoim cõtinuo cũ
Paufania ad bellũ mifere. Erat is patruelis frater &
tutor Philiftarchi Leonidæ filij. Cleombrotus Pau
faniæ pater haud multo antea vita deceſſerat. Spar
tanis Ifthmũ verfus ire maturantibus Argiui con-
feftim ad Mardonium mittunt, qui illi nunciarent
Lacedæmoniorũ iuuentutẽ ire Athenienfibus au-
xilio, ipfe confiliũ ad eos acceffu prohibendos ma
ture adhiberet. Turbatus eo nuncio Mardonius,
quia Attica regio parũ erat equitabilis, cæterum fi
vinci cõtigiffet, neq; ad euadendum nifi per angu-

Athenæ diruũtur & cremãtur.

ftias habilis. Athenis incẽfis ac dirutis, retro ĩ Bœo
tiam abijt, vbi & Thebę vrbs amica, & regio equi
tatui idonea erat. Hic Mardonius iuxta Afopũ am
nem ab Erythris, fecundũ Lyfias agrumq; Plateen
fem caftra extendit, ita vt in frontibus dena effent
ftadia nec amplius, eaq; in hunc modum difpofita
valide cõmuniuit. Herodotus autor eft audiuiffe
fe ex Therfandro Orchomenio, viro fpectatę fidei
qui iam grandis natu memorare effet folitus non
multo priufquã fit ad plateas dimicatũ, Thebis fe

Audi prę fagiũ Medi cuiufdam.

conuiuio interfuiffe, quod Mardonius & quinqua
ginta honoratiffimi Perfarũ celebrabant, cũ totidẽ
Thebanis, ac tum ex Barbaro quodam qui proxi-
me accubuerat audiuiffe, futurũ, vt paucis dieb⁹ ex

ijs Perfis

ŋs Persis, qui cœnæ adhibiti essent, quicq; in castris
agerēt, q̄ paucissimi superessent, ac cū his vberrim
lachrymas effudisse, eūdemq; a se admonitū, vide-
ret an expediret id Mardonio significare, ita occur
risse. Hospes quicqd euenire oporter, id homini in-
euitabile est. Nam ne credibilia quidem dicenti,
quum fatalis necessitas instat, vlla haberetur fides
multi quidē Persarū quū id sciamus, Mardoniū tñ
necessitate coacti sequimur. Est hoc in hoībus acer
bissimū, eū qui multū per se sapiat, minime potērē
eē. In ea castra q̄ Mardoni⁹ in Bœotia fecerat, oīm
Phocen- auxiliarium nouissimi Phocenses mille venerunt.
sium fa- Hos Mardonij iussu in aperto stātes Persicus equi-
cinus. tatus ex improuiso circūsteterit, percrebuit interim
rumor totis castris, iussos Phocenses ab equitatu
iaculis confodi. Tū vero illi periculi magnitudine
cōmoti, quum ad pulchrū se certamen expedirent,
appareretq; haud multos mortē obituros, sponte
cessit eques, ipsiq; a Mardonio appellati vt strenui
& fortes viri iussi sunt bene sperare, futurū, vt si in
fide perstarent, neq; se, neq; regē beneficijs vincerēt
Lacedæmonij q Pausania duce Atheniensibus au-
xilio missi sunt, nonnihil circa Isthmum substite-
re, quoad eo cæteri Peloponenses copias quisq;
suas misere. Inde ad Eleusinem castra faciunt, quo
Athenienses ex Salamine trajcientes, iunctis, co-
pijs ad Erythras in Bœotia consederunt. Hi cer-
tiores facti Mardoniū ad Asopū castra habere, con
festim & ipsi eo progressi, in conspectu hostiū sub
Citheronis radicibus muniūt castra. Persicus equi
Græci ad tatus in eos statim est missus, Græci ab initio pu-
Cithero- gna abstinuerūt, in quos q̄q; probra multa a bar-
nē castra baris iacerent, abstinuere tamē congressu. Adequi-
faciunt tabat in fronte Masistus vir apud Persas inclytus
Masisti Nyseo equo sedens, habebantq; Megarēses ea pre,
casus. qua Medicus equitatus impetum dederat, stationē
Hi quum aliquandiu fortiter restitissent, hostium
tñ impressione degrauati ad Pausaniā mittunt, su-
stinere se adhuc hostē, verū nisi recens miles subsi-
dio adsit, fore, vt nō multo post victi statione dece
derent. CCC. Athenienses, Megarensibus iam fes-
sis successere sagittariorū manu secū assumpta, tū
pugna ibidē instaurata, Masisti equus insigni ar-
duitate sagitta percussus, vehemēti calcitratu sesso
rem excussit. Circunsistunt Masistum cadentē Græ
ci, multisq; vulnerib⁹ petitus ob aureū thoracē ali
quādiu violari nō patuit. Oculo demū pcusso col-
lapsus interijt. Atrox ibi pugna orta supra iacentis
corpus, cruentūq; vtrinq; prælium victoriā aliquan
diu ancipitē fecit. Postremo Græci Masisti corpore
potiti sunt Tanti viri interitus adeo fuit barbaris
luctuosus, vt se, equos, iumenta, more patrio tonū
derint. Græci secundū hanc pugnā audaciores facti
ex Erythrys ad Plateas vt commodius inde aqua-
renē castra transferunt, inibiq; ad Gargaphiū fontē
vallū proferunt. Lacedæmonij dextrū latus tenue
Copiarū re, læuū Athenienses. Summa copiarū omniū tā le
numer⁹. uis q̄ grauis armaturæ, centū & octo milia ac ducē
tos habuit. Mardonius Persas Lacedæmonijs obie
cit, Atheniensibus Bœotios, Locros, Melienses,
Thessalos, & mille Phocenses. Barbaroꝝ copiæ cū
Græcorū appendicibus, numerū trecentorū quin-
quaginta miliū expleuere. Fuisset a principio con-
Egesistra cursum, nisi Egesistratus Eleus aruspex Mardoniū
tus. nouisset, nihil se læta exta inspicere. Erat Egesistra-
tus Lacedæmonijs infensus, q ab eis olim captus
cōiectusq; in ligneas soleas sibi vt euaderet calca-
neū amputare est coactus, sed exercitū in Lacedæ-
monios odiū ei in exitiū vertit. Enimuero mox in
Zacyntho captū Lacedæmonij extremo supplicio
affecerunt. Decē igit dies sine vllo memorabili p̄-
lio transiere, vbi vero vndecimus illuxit, Mardo-
nius cū Artabazo de summa rerū in colloquiū ve-
nit. Ibi Artabazi sententia erat, vt copijs Thebas
reductis, qñ frumēto & pecunijs abundarent, p̄lio
abstinerent, dareturq; interim opera, vt consensus
ille Græcorū solueretur, ciuitatū principibus pecu-
nia corruptis. Id senore & Thebanorum plerīq;
qui rei consultandæ fuerant admoti. Audire Ar-
tabazū & alios Mardonius longioris tñ moræ im
patiēs, p̄suasum em̄ habebat, se exercitū longe me-
liorē q̄ Græcos habere. Cernebat p̄terea suas opes
in dies deteriores fieri, Græcorū transfugijs produ
ctis itaq; Græcis & alijs in concionē, rogauit an es- Persarū
set qui sciret oraculū vllū extare, quo significaret consulta
Persas in Græcia perituros, ad quā vocē quum par tio.
tim rerū ignoratione, partim metu silentiū tenuis
sent, at nihil est, vt video, inquit, qd' vereri debea-
mus, nā qd' in fatis esse aiunt, si a Persis delphicū tē
plū diriperet, tū forte, vt gens ipsa in Græcia peri-
ret, enixe est a nobis cautū, ne huic fato essemus ob
noxij. Id ille. Herodotus tale oraculū nō Persis red
ditū fuisse ait, sed Illyrijs & Encheleorū copijs. Si-
gnū itaq; Mardonius dari iussit, vt sequēti die sub
lucis exortū sese p̄lio expedirēt. Alexander sileno'o
noctis Atheniēsiū stationē adequitās, certamē de
summa rei instare ducib⁹ occulte significauit. Hor
tatusq; est, vt fortiter dimicarent, scirentq; Mardo-
niū cōtra auspicia dimicaturū. Athenienses duces
rē ad Pausaniā deferūt, ab eis petijt, vt qñ Atheñ.
iā inde a Marathonia pugna Persicis essent virib⁹
assueti in dextrū cornu trāsirēt, ipse aduersus Thes
salos, & cætera hostiū auxilia operā nauaturus. Id
Atheñ. nihil grauate p̄stiterūt, quippe q nisi pudor Atheñ.
obstitisset, sua sponte fuissent id a Pausania petitu facinus.
ri. Bœotij sub lucē cōspicati cornua ab hoste muta
ta, statim id Mardonio significant, tū Persa & ipse
conat⁹ est ordines mutare, sed quū rursus apud ho
stes id fieri vidisset, caduceatorē Mardoni⁹ ad Pau-
saniā misit, ipsi duci Spartanisq; ignauiam expro-
brās, q quū Græcorū fortissimi haberi vellēt, p̄icu
lo in Atheniēn. ablegato, ipsi, nō nisi ex tutiore lo
co, essent manū cōserturi. Cæterū egregie Pausaniā Mardo-
factutū, si pari bellatorū numero de summa rei se- nij cōui-
cum velit pugnā decernere. Caduceatori nullū est ciū in La
redditū respōsum, quo Mardoni⁹ ferocior factus, cedæmo
subito equitē in hostē misit, vtebat barbarus sagit nios.
tarijs equitibus, q incredibili telorū multitudine Garga-
in Spartanos missa, cōtinuo Gargaphiū fontē, ad phi⁹ fōs.
quē illi stationē habebāt, cōfudere obstruxeruntq;, Asopus
ex eo fonte vniuersus pene exercitus aquabat. Ex flu.
Asopo amne ob sagittiferos eqtes nō licebat. Græ
ci hmōi difficultate detenti, iter se cōsilia agitabāt,
de castris in Asopi insulā transferēdis, si eo die Mar
donius pugnæ copiā nō fecisset. Labit Asopus ex
Citherone, atq; in subiectos cāpos egressus, diuor-
tia facit, rursusq; intercapedine triū stadiorū, iterū
in vnū coit, huic insulæ nomē est Oeroe, quā Aso
pi filiā indigenæ fuisse aiunt, hūc locū castris occu
pare sed'a noctis vigilia Græci in alo habebāt, atq;
inde partē copiarū ad seruitia ex Citherone recipiē
da mittere, q̄ frumētatū ierant, insessaq; erant ab ho
stiū equitatu. Prælio itaq; sub noctē remisso Lace- Græci ad
dæmonij, vt quā longissime equitē effugerēt, ad Ci Cithero-
theronis radices concessere. Athenienses secuti hu- nē conce
miliora loca tenuere. Sociorū plurimi ordinibus dunt.
desertis, alij alio diuersi abierunt. Attulit ea res Pau Instant
saniæ multū solicitudinis. Mardonius vbi primū Græcis
illuxit, hostiū fuga animaduersa, Persas Asopo flu Persæ.
mine transmisso Græcorū vestigijs iubet insistere,

reliquę copiæ sublatis signis sine ordine, sine imperio viam ingressæ, ducem sequuntur. Pausanias vbi Persicum equitatum cum fremitu aduentare vidit, ad Atheñ. mittit, qui nunciaret vltimum instare certamen, eam lucem aut perpetuam Græciæ libertatem, aut seruitutem allaturam, proditos esse se a socijs, duorum proinde populorũ viribus standum, properarent secum copias iungere, quando iam aduersus se equestre prælium initum esset, aut si ipsi diuerso certamine occupati, subsidio adesse non possent, saltem ad vim equitum arcendam sagittarios ad se mitterent. Enimuero tanta sagittarũ vis in Spartanos primo hostium accessu est immissa, vt præter alios multos, qui dum se pugnæ expediunt consauciati sunt, Callicrates quo præstantior ad id bellum ex tota Græcia venerat nemo, Pausaniæ sacrificanti astans sagitta ictus concidit. Fertur moriens dixisse, non dolore sibi, q̃ pro Græciæ libertate periret, sed q̃ nihil manu vsus, nullaq; eo prælio adhuc nauata opera, deficeret. Athenienses parati erant ad socios euadere, quum subito & ipsi prælio deprehensi, in vestigio pugnare coacti sunt. Diremptæ erant Græcorum acies, nec locorũ iniquitate inter se conspicuę, ita Lacedæmonij tria & L. milia numero cum Tegeatibus ad prælium cõuersi, cum equite manum conserunt, pugnandiq; peritia Medicum equitatum lanceis prosternunt. Mardonius ea parte qua pugnam ciebat, magnum Lacedæmonijs negocium attulit, qui quandiu superfuit, per se nõ solum restitit, sed Lacedæmoniorum etiam plurimos acie prostrauit. Postea vero q̃ dux ipse, ab Arimnesto Lacedæmone saxo caput saucius concidit, & mille lectorum equitum qui circa illum strenue dimicabant, labore & vulneribus occubuerunt, cætera multitudo subito terga vertit, sed quo illis fuga impeditior, locorum difficultate fuit, eo maior fugientium est cædes edita. Et hæc circa Lacedæmonios acciderunt, cum Boeotijs & cæteris auxiliaribus acre certamen Atheniensibus fuit, cruentoq; marte, & aliquandiu ancipiti euentu est vtrinq; pugnatum, cæterum hac quoq; parte fortuna belli nihilo fuit hostibus felicior. Fusi fugatiq; Boeotij, Thessaliq;, & alij qui a barbaris steterant, Thebas versus fugam inclinant, Castra quæ Mardonius operose muniuerat, aliquandiu sunt a barbaris retenta. Omnis fere multitudo, vbi res perditas viderat, eo flexerat cursum. Postremo hæc quoq; capta, omnisq; opulentiæ referta Græcis ad prædam concessere. Teterrima ibi hominum cædes edita, tãtaq; cupiditate ferrum in hostes euagatum, vt ex triginta myriadibus exceptis ijs cum quibus Artabazus aufugit, ne tria quidem milia hominum superfuerint. Trogus quod diuersum est ab ijs, quæ Herodotus scribit, Mardonium ait viuum ex acie excessisse, castrisq; victores Græcos sine certamine potitos. Plurium opera eo est bello celebrata. Lacedæmoniorũ tamen prima fuit laus, qui hostilem equitatum fuderant. Atheniensium virtus secundo loco celebrata est. Et in his Sophones Eutychidis maxime illustratus. Is ferream anchoram in acie circumtulit, qua in hostes proiecta plurimos a fuga remorat⁹ est. Vt stabilior esset pugna, omnis præda Pausaniæ iussu est vnum in locum coaceruata. Crateres, Phialæ, Lebetes, Mensæ, Torques, Acinaces, lecti, & alia ornamẽta ex auro & argento stupori fuerunt spectantibus. Decimæ sepositæ, ex qua pecunia tripodes sunt Delphico Apollini dati, Iuppiter æneus. X. cubitorum in Olympia dedicatus, & ex eadem materia Neptunus in Isthmo septenum cubitorum. Cætera præda ex æquo diuisa. Secundum eam victoriam Græci communi nomine Ioui sacrificaturi Pythij monitu vt purum ignem sacris adhiberent, Delphos Euchidam Plateensem misere, vt inde ignem ad peragenda sacra deportaret. mirum est quod de ei⁹ celeritate Plutharcus & Plinius tradũt, vno die eũ ne in mora esset, ignem ex Delphis Plateas attulisse, mille stadia emẽsum, atq; Græcis salutatis igniq; reddito ad terram concidisse, nec ita multo post nimia lassitudine expirasse. Ferunt peractis sacris Pausaniam iussisse Persarum pistores & coquos sibi cœnam vt Mardonio assueuerant opipare instructam parare, cuius splendore insuetoq; luxu primorum confestim iussisse & Laconicam cœnam inferri, Græcorumq; ducibus eo accersitis videtis ne viri fortes dixisse, quam manifesta Medi laborẽt amentia, qui cum tam laute cœnent Græcos parcissime victitantes subigere conati sint? Herodotus memoriæ prodidit procedente tempore ex Plateensi agro vbi fuerant hostium castra, humanum caput relatum nullam habens suturam, sed ex vno solidum osse, maxillam ad hæc inuentam indiscretis dentibus, sed os vnum fuisse pro dentibus. Sunt q̃ & quinum cubitorum eisdem locis ossa quædam reperta. Thebani deinde bello petiti, qui cum Medis in acie steterant, eorum ager populatione vastatus. Eminebant inter suos populares præcipua inuidia Timegenides & Attaginus, Thebanorum longe principes, fuerantq; hi ab initio ad supplicium requisiti, cæterum procedente obsidione, Timegenides autor fuit ad populum, vt ipse & cæteri qui ad supplicium deposcebantur, Græcis dederentur, modo ciuitas præsenti solueretur bello, ratus fore, vt nulla atrociore pœna, sed pecunia duntaxat mulctarentur. Thebani defectionis autorib⁹ deditis, bello soluuntur. Attaginus priusquam deditio vlla fieret solum voluntario exilio vertit. Ei⁹ liberi ad Pausaniæ conspectum constituti, vt pro patre pœnas luerent, eos Spartanus dux dimisit incolumes, negans pueros Medicarum partium, sed puerorum parentes adiutores fuisse. Qui dediti fuerant Corinthi Pausanias securi percussit. Artabaz⁹ cum his copijs quibus acie excesserat magnis itineribus per Thessaliam & Macedoniam in Thraciã peruenit, nauigijsq; Bizantij paratis in Asiam traiecit, passim socios cum fugeret ludificatus, quasi a Mardonio qui cum reliquis copijs paulopost affuturus esset, ipse ad negocium in Thracia obeundũ properaret. Eodem die quo est ad Plateas dimicatũ ad Mychalem quoq; in ora Ioniæ ingens victoria a Græcis parta est. cõsederat Græcorum classis Leuthichida Lacedæmonio duce in Delo. Samiorum legati inde Græcos occulte accersunt, polliciti fore, vt regiam classem quę erat Sami si eo annauigarẽt nullo maiore negocio opprimerent. Cæterum nihil æque dux Lacedæmonius secutus creditur quã Euthichidis qui inter legatos erat nomen. Barbari audito Græcorum accessu quia a prælio abhorrebant ad continẽtem oram quæ Michalæ prætenta est, naues contraxere, valido præsidio freti quod ad oram Ioniæ tuendam his erat locis sub Tigrane omnium Persarum specie & statura eminentissimo. LX. peditum milia naues huc subductas vallo muniunt. Græci vbi Samum venere, hoste illic non reperto inter se consultant, petant ne Hellespontum, an retro pacato mari abirent. Neutrum placuit, sed recta visum est ad Michalam procedere, quo naues hostium concesserãt. Omnibus itaq; ad pugnam diligenter instructis classeq; infesto littori appulsa, vbi barbarum terrestri pugnæ paratum

Callicratis interitus.

Acris pugna.

Mardonij interit⁹.

Persarũ fuga.

Castrẽsis cædes.

Sophones.

Pretiosa Persarũ spolia.

Euchidæ celeritas.

Cœna Persica.

Caput sine sutura

Thebani supplicio afficiuntur.

nũ videre, Leuthichidis hortatu Græci in litus de
siliũt, Persæ priusquam prælium iniretur, Samios
suum cõmilitium secutos armis exuunt, rati id qđ
erat Græcos ab eis ex Delo ad ea loca accersitos.
Milesios per speciem insidendorum a tergo inne-
rum procul inde ablegant. Nam & ipsi in defectio
nis suspitionem ac proditionis venerant. Mox te-
studine ex Gerris facta sese stipant, Græci contra
animorum robore connixi, in hostẽ ita instructũ
impetum faciunt, quibus ad pugnam euntibus per
vniuersum exercitum subito manauit rumor qđ
caduceum supra fluctum apparuisset Mardonij ex-
ercitum cum ipso duce ad Plateas deletum. Ea fa-
ma quoquo modo illuc delata est (merito enim
miraculi locum obtinet, quãquam, Plateis dilicu-
lo sit pugnatum ad Mychalam vesperi) multo ad
id certamen capessendum Græcos ferociores red-
didit. Fuit & illud memorabile, qđ vtrobiq; apud

Pugna terrestris ad Mychalam.

Cereris templum est eo die dimicatum, duplex qđ
victoria parta, Plateensi agro, & apud Michalam
eius deæ erat templum. Athenienses per litus &
planiciem alterum cornu tenebant, per confragosa
loca & mõtes Lacedæmonij. Qui dum circumagũ-
tur Athenienses interim acre prælium ciebant. Per-
sæ quoad sibi gerra mansere, pulchre se tuentes, ni
hilo erant hoste inferiores. Athenienses autem cu-
neo mutuaq; hortatione innixi, testudinem infrin
gunt. Restiterunt sic quoq; aliquãdiu Persæ demũ
solutis ordinibus conati sunt sese intra munitio-
nes recipere. Quibus Athenienses Corinthij & Si-

Græcorũ victoria.

cionij mixto agmine vna irrumpunt. Vbi igitur
murus captus est tum demum barbari pugnæ im-
memores fugam capessunt. Persæ soli omnium
pugnam extrahere, etsi ad paucos redacti, quum La
cedęmoniorum manus per montes circumacta pu
gnam ægre sustinentibus superuenit. Tum in me-
dio Persæ trucidantur, caduntq; Mardontes vir cla
rus, & Tigranes dux pedestrium copiarum. Nec vi
ctoria Græcis incruenta obtigit, multi acie perie-
runt, & in his Sicyoniorum dux Perilaus. Samij
vbi prælium initum videre, continuo arreptis ar-
mis temere iacentibus Græcis suppetias tulere. Se

Persæ Ionia deijciuntur.

quuntur cæteri Iones & in primis Milesij, qui ad
mõtanos tramites insidendos missi. Persas ex acie
fugientes, velut insidijs exceptos passim obtrũcãt
Atq; per hæc quæ dixi Ionia iterum a Persis defe-
cit. Græci plurimis barbarorũ partim in acie, par-
tim in fuga cæsis, hostium naues igni consumpse-
re, prædaq; in suas congesta retro Samum abierũt.
Inde in Hellespontum vela faciunt soluendorum
pontium consilio, quos vbi disiectos viderunt, La-
cedæmonijs in Peloponnesum abeuntibus, Athe-
nienses Xantipo duce Sestum in Chersonneso op
pugnant, obsidio illa tam diu tenuit, vt qui obsi-
dione tenebantur, lectorum funibus elixis vescerẽ
tur, omnium demum rerum inopia adacti deserto
Chersonnesi muro Persæ noctu cum Artaycle &

Athenienses Chersonneso potiunt.

Oebazaro ducibus fugã capessunt, vbi vero dies
illuxit Chersonnesitæ e turribus rem Atheniensi-
bus indicant portasq; patefaciunt. Oebazarum in
Thraciam fuga delatum, Absynthij Plestoro indi
genę deo ritu suo immolarunt. Artaicles cum filio
super Egos fluenta captus, Seston est retractus, vbi
circa Hellespontum qua Xerxes ponte copias tra-
iecerat, filio ante oculos lapidibus obruto, ipsum
Xantipus dux tribus tigillis humi defixis suspen-

Persarũ supplicia.

dit. Nec aliud memoria dignum gestum est foris
eo anno. Athenienses in Atticam reuersi sunt, quũ
alias secum pecunias portantes, tum vero Helle-
spontiacorum pontium instrumenta, quæ Sesti

erant, vt rei gestæ ad posteros monumentum es-
sent deorum templis illaturi.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS TERTIAE LIBER III.

ERAT Græcia graui defun-
cta bello, quum Romæ intesti
næ discordiæ fasces maximæ,
vt siquando alias, inter patres
& plebem exarserant, hinc cõ-
sulibus inde Tribunis Repu.
corpus in partes distrahẽtibus
erantq; hoc anno quo id malũ
validius incubuit, App. Claudius & T. Quintius
consules. His magistratum ineuntibus, Volero &
C. Lectorius Volerone vehementior militari glo-
ria præferoces, legem de Tributis comitijs assiduis
concionibus celebrantes ciuitatem in apertum cer
tamen traxere. Sed maius omnino fuit consulib⁹
negocium cum Lectorio, qui quum de nulla re fre-
quentius quam de lege loqueretur, nihil interim a
consulum insectatione abstinebat, Appium super
bissimamq; eius filiam comminando, eum non con
sulem a patribus sed carnificem ad vexandam ple
bem datũ clamitabat. Erat in eo rudis lingua, nec
publicis disceptationibus assueta. Deficiente itaq;
oratione. quoniam inquit quirites haud facile lo-
quor quæ vellem, paucis vos moneo vt crastina
die adsitis, aut enim hic in conspectu vestro mo-
riar, aut legem perferam. Occupant Tribuni tem- Vrbana
plum postero die, circunsistunt consules eorum seditio.
actus impedituri cum nobilium caterua. Hic con-
sulibus petentibus, vt sibi pauca de repu. ante legis
lationem pro concione loqui liceret, facta a Tri-
bunis & populo dicẽdi potestate, Quintius molli
populariq; oratione ita flexerat plebiorum ani-
mos, vt multo plures legem abrogaturi si conti-
nuo itum esset in suffragia, quam probaturi vide-
rentur. Securus inde Appij sermo tam a Quintij cõ
cione diuersus, vt vix ille tantum fauoris nobiliũ
causæ conciliarit, quantum hic odij & inuidiæ, qp
pe quia plebis ignobilitate exorsus eo descẽderit,
vt tribunatum rem perniciosam ciuitati diceret, so
lere affirmans ex bonis seminibus felicem vberẽq; Inuisa
prouenire frugem, ex malis autem malam & per- Appij cõ
niciosam, tribunatũ ex secessione plebis & discor- cio.
dia ortum, præter temeritatem & violentiam eum
magistratum habere non posse. Verum illud mul-
to iniquius ferendum, vt ij quibus neq; aræ essent,
neq; foci, leges ciuitati præscriberent. Quæ auditu
grauia adeo tribunos irritarunt, vt Lectorius confe
stim Appium iusserit e concione abire, qui quum
minus pareret, missus est in eum tribuni minister,
quem quum lictores contemptim repulissent, Le-
ctorius cum parata hominum manu eo violenter
occurrit, maiestatem vindicaturus, restitit tamen
Appius nobilium globo stipatus. Liuius in priua
tos quosdam viatorem a tribuno missum scribit,
qui iussi templo facessere non paruissent. Verum
negante Appio ius vllum tribuno esse in patricios
ministrum a Lectorio in ipsum cõsulem missum,
contra, a consule lictorem in tribunum. Qui haud
dubie violatus esset nisi tota concio atrociter pro
suo esset magistratu coorta. Et iam ex tota ciuita-
te fiebat concursus in forum, fuissetq; nõ sine cruo-
re certatum, nisi Quintius dato consularibus viris
negocio, vt collegam e foro abducerent, ipse nunc
sæuientẽ plebẽ leniendo, nunc tribunos rogando,

vt concilium dimitterent, darentq; iræ spatiũ, non ius suum illis tempus ademptutum, sed gerendæ rei additurũ consiliũ, futuros patres in populi potestate, consules in patrũ, funestã ciuitati pressit seditionẽ. Aegre lenita est a Quintio multitudo, sed multo ægrius cõsul alter a patribus. Dionysius autor est, Quintio suadente cõcessisse Lectoriũ vt de latione legis senatus arbitrio staretur. Ac tum P. Valerij sentẽtia ad tollendã discordiã permissum, vt Tribus in suffragia mitterent, reclamãte Appio deos hoiesq; testãte ꝑ metũ ꝓdi rẽpu. ac deseri. Nõ cõsulẽ senatui, sed senatũ cõsuli deesse. Grauiores accipi leges q̃ in sacro monte paucis ante annis acceptæ fuissent. Cæterũ patribus a certamine abhorrentibus, petentibusq; ab eo vt tantã cõsularẽ maiestatẽ esse vellet, q̃ta in concordi ciuitate esse posset, nedũ tribuni consulesq; omnia ad se traherent, nihil publici iuris i medio relinqueret. Appius cõsensu patrũ victus q̃euit. Lexq; sine vlla maiore altercatione plata est. Cœperũtq; nũ primũ Tribuni & Aediles sine auspicijs, sine religione tribunitijs comitijs creari. Calpurnius Piso tres priori numero tribunos tũ additos prodidit, ac quinq; tantum

Prima comitia tribunitia.

creatos scripsit, quo apparet duos a principio Tribunos creari solitos, Quod Dionysij opinioni repugnat. Liuius Pisoni astipulatur. Volsci & Equi discordia ciuitatis freti, in Romano agro castra fecerant, quẽ late populati expectabant an vlla fieret a plebe secessio. Cæterum sublata discordia continuo hostes retro abierunt. Consules delectu habito Appius in Volscos, in Equos Quintius duxere, dispari fortuna vsi, vterq; suo ingenio similia expertus. Oderat Appius exercitũ suũ, residuoq; ciuilis certaminis odio militẽ vexabat, odere qui in exercitu erãt ducẽ, segniterq;, ociose, cõtumaciter oia agere, nõ metus cuiq;, nõ pudor obstabat. Si agmẽ consul properare iussisset, tardius incedebat: si ope-

Supbia Claudij in exercitu vexando.

ris spectator adesset, rem sponte motã remittebãt, execrabantur abeuntẽ. irascebatur inuictus ille animus nec cũ militibus aliq d agebat amplius. Corruptũ a cẽturionibus exercitũ dictitans, eosq; cauillans Tribunos plebis & Volerones appellabat. Volsci q horũ nihil ignorabãt, vehemẽter pugnare cupiebãt, rati Appiũ acie cõgressum, nihilo vtiliorẽ habiturũ militẽ q̃ in Hetruria Fabi⁹ habuisset. Sed multo ille infestior fuit Appio, quã Fabio olim Haud em̃ hic vt in Veijs vincere noluit, sed qđ atrocius violẽtiusq; fuit, se vinci est passus. In aciẽ ꝓductus victo fusoq; similis, turpiter castra repetens nõ prius restitit q̃ hostiũ signa castrorũ munitionib⁹ inferri vidit. Dionysius autor est, potuisse eo die Romanũ exercitũ deleri, nisi hostis verit⁹

Exercit⁹ cõtumacia in Claudiũ cõsulem.

esset, ne in insidias ꝑcipitaret. nã verã esse eã fugã, credebat nemo, q̃n pene priusq; man⁹ cõsereret, inclinasset. Necessitas vim militi expressit hostẽ a vallo repellendi, appatuitq; tñ eo die castra capi noluisse, cætera de industria in consulis odium acta. Fremebat Appius, desertoresq; patrio more punire adortus, concionẽ aduocari iubet. Legati Tribuniq; circunfusi orant, ne imperiũ cuius vis in obediendiũ consensu sita esset, tam alieno tẽpore experiri vellet. Negabat miles se ad concionem iturum postulabatq; palam, vt ex Volsco agro castra mouerẽtur, magnam cladem acceptam, sed maiorem omnino instare nisi fusus fugatusq; exercitus in pacatum abduceretur. Appius in sequentem diem iter pronunciari iubet. Postridie prima luce signo profectionis edito, agmen castris egressum porro ire cœperat, quũ repente hostis extremos adortus trepidationem & tumultum iniecit. Qui terror ad primos perlatus signa & ordines turbauit, mox & fuga orta, tũ vrgente hoste per corporũ armorũq; stragem milites elapsi, non prius fugiendi finem fecere, q̃ hostes insequendi. Collectis demũ ex dissipato cursu militibus cõsul in pacato castra posuit. Ibi atrociter in desertores inuectus, vbi signa, vbi arma essent fremens requirebat. Nec vltionem di-

Claudi⁹ i milites animaduertit.

stulit, signiferos centuriones & duplarios virgis cæsos securi percussit. Ex cætera multitudine decimũ quẽq; pari affecit supplicio. Cõtra in Equis beneficijs est inter ducem & exercitum certatum. Quinti⁹ natura mitis, exemploq; collegæ adhuc mitior factus, benigno moderatoq; imperio sibi militẽ ad omnia deuotissimum reddidit. Qua ducis exerci-

Mutuũ ducis & exercitus studium.

tusq; concordia perculsus hostis, agrũ vastari passus est. Præda ingẽs in agris parta militiq; data, ob quę tum duci tum propter ducẽ patribus placatior redijt exercitus, sibi parentem, alteri exercitui dñm nõ ducem a senatu datum dictitans. Turbulentior

Valerius & Aemylius consules.

inde annus secutus L. Valerio & Tito Aemylio cõsulibus. Publium pro Lucio, & pro Tyto Tyberiũ apud Dionysiũ legere est. Lex agraria reuocauit ordines in certamẽ. Appium iudicium ciuitatẽ in diuersa studia accendit. Stabat Appius priuatus pro possessoribus cõtra agrariã legẽ non minus tribunitios conatus infringens, quã si tum consul esset. Quam hominis audaciã M Duillius & C. Siccius Trib. plebis iniquo animo ferentes, ei diem dixerunt. Capita accusationis fuere, ꝙ plebẽ ludibrio haberet, excitaretq; in vrbe seditionem. Et ꝙ contra sacras leges Tribuno manum intulisset, essetq; ipsius culpa in Volscis male dimicatum. Nullus vnq̃ reus magis tribunos & plebem contempsit.

Appij Claudij cõtumacia & mors.

Adeo vt ne patrum quidem hortationibus perpelli potuerit, vt reus vestem de more mutaret, aut rogando prehensaret quẽq̃. Semel omnino cãm dixit, non timido vt reus, sed accusatorio spiritu, tantaq; constantia vt non minus plebi formidabilis tunc esset, q̃ quum consul fuit. Ipse priusquam iudicij dies adesset morbo decessit. Defuncti laudationem, quam frustra impedire tribuni adorti fuerant, multitudo tam libenter audiuit quam viui accusationem, exequiasq; frequẽs celebrauit. Dionysius autor est a filio adolescente pro rostris eum laudatum, Appiumq; sibi mortem consciuisse credidit. q̃q̃ necessarij eum morbo extinctum dicerent, vt minus esset eius exitus infamis. Post hæc Valerius ad Equicum bellum profectus, Aemylius in Sabinos, nam & hi ciuili Romanorum discordia freti, in Romanum agrum hostiliter irruperant. Tenebant se Sabini in oppidis, estque libere eorum ager a consule igni & ferro fœdatus. Traxit clades illa Sabinos in apertum, vt prędatoribus occursantes prælium ex occasione committere sint ausi, ancipitiq; prælio digressi, postri die in tutum abierãt. Id satis visum consuli, atq; pro victo relinquens hostem, Romã decessit. Valerius in Equis aliquot leuiora prælia cum hoste fecit, compulsumq; intra vallum quum oppugnare adortus esset, fœda tẽpestas cœlo deiecta ab opere deterruit. Est res prodigij loco accepta, ꝙ reductis in castra legionibus serena & tranquilla dies ex obscura & turbulenta subito est facta. Castra igitur velut aliquo numine defensa, iterum oppugnare consul non est ausus. Reliqua vis belli in agrorum populatione fuit. Secuti deinde consules T. Numirius & Au. Verginius.

T. Numit. Au. Vergini. cõsules.

Principio huius anni grauis ob legem Agrariam impendebat seditio, haud multo post in perniciẽ ciuitatis eruptura, quum ex villarum fumo & agrestium fuga hostes, appropinquare est cognitum.

Erant

Eranthi Volſci, qui conſulum acceſſu non expe-
ctato, in pacatum confeſtim abierunt. Nec ita mul
tis interiectis diebus Numitius Antium aduerſus
Volſcos eſt profectus, Verginius in Equos, qui nō
auſi aperte congredi, inſidias circa ſyluas qua con-
ſul ducturus videbatur, occulte diſponunt. Nec la
tuit Romanos hoſtium conſilium, paratuſq; & in-
ſtructus pugnæ ſubijt conſul ſyluas, ibi Equorum
cæde edita incolumis miles in apertum euaſit. Li-
uius rem ait in diſcrimen temeritate conſulis addu
ctam, militiſq; virtute reſtitutam. Equi quod ſatis
conſtat ea clade fracti, pro victis iam inde prælio
abſtinuerunt. In Volſcis fuſi primo congreſſu ho-
ſtes, in Antium vrbem compulſi, id oppidum in
Res in Volſcis geſtæ. Volſcis opulētiſſimum Numitius oppugnare nō
eſt auſus. Ager populatione vaſtatus & Cœno op-
pidum ex Antiatibus captū. Sed dum hæc in Vol-
ſcis geruntur, Sabini conſulum exercituumq; ab-
ſentiam nacti ad vrbem vſq; populabundi proceſ
ſerunt. In hos ambo conſules omnem vim belli
vlſciſcendi ſtudio vertunt, paucisq; diebus multo
maiorem Sabini quam intuliſſent cladem accepe-
runt. Reliqua parte anni ab externis armis quies
fuit. Creati in ſequentem annum cōſules P. Quin-
P. Quintius Q. Seruilius conſules. rius & Q. Seruilius. Sabini in cruſtuminos cāpos
ſubita populatione effuſi, villis circa Anienem in
cenſis ad vrbem vſq; Romanum agrum incurſa-
runt, prędā hominum pecudūq; ingentem ex ipſis
prope mœnibus egerunt. Quos Seruilius infeſto
exercitu inſecutus, equis locis adipiſci non potuit,
iram acceptæ cladis in agros vertit, in quibus ni-
hil bello reliquit intactum, prædaq; multiplici ca-
pta Romam redijt. Nec minus proſpere in Volſcis
Quintius bellum adminiſtrauit. Primo collatis
ſignis cum hoſte conflixit, qui Volſcis auxiliarib⁹
in ſocietatem belli aſſumptis multitudine abunda
bat, ad meridiem vſq; equo marte dimicatum. con
ſul adductis in dextrum cornu, vbi ſuos hoſtium
multitudine degrauari ſenſit, ſubſidiarijs equiti-
bus, ibi ad terram deſiliens. vt cęteri idem facerent
hortatur. Felici deinde mendacio alterum cornu
hoſtium fuſum fugatumq; inclamat, iuuarent ipſi
altera parte victoriam, & cum his impreſſione fa-
cta cōfeſtim hoſtem loco ſubmouit. In quos haud
dubie turbatos equitem reſumptis equis immiſit.
Inde celeri curſu veræq; fugæ nuncius in alterum
latus deuolat, vbi ſua pręſentia nuncioq; inchoatę
victorię ſuos ita erexit, vt momento temporis hac
quoq; parte perculſi hoſtes fugam fecerint. Nec cō
Acie funduntur Equi. ſul cedentibus nimium inſtandum putauit verit⁹
ne ſi redintegratum fuiſſet prælium, ſui vulneri-
bus & labore feſſi vincerentur. Paucis inde diebus
velut induciæ vtrinq; fuerunt. Interim hoſtis ſup-
plementis ex vtraq; gente accerſitis, ſuas opes ſtu-
dio auxit, ferociorq; ex eo factus, tertia noctis vigi
lia Romana eſt caſtra oppugnare adortus. Quin-
tius ſedato tumultu qui ſub primum hoſtium ac-
Quintij ſtratagema. ceſſum inciderat. cohortem iubet ante vallum in-
ſtructam ſtare, ibiq; cornicines tibicineſq; equis ſe
dentes per reliquum noctis canere. Id tempus in ca
ſtris quieti datum. Interim vero equorum hinnit⁹
concentuſq; tubarum & lituorum tanquam Ro.
iamiam in prælium erupturo hoſtem ſolicitum
habuit. Vbi autem illuxit, Quintius militem ſatia
tum ſumno in pręlium mittit, miſſus feſſum ho-
ſtem ſtando, peruigilioq; noctis affectum primo
impetu fudit. Collis erat quidam medio fere ſpa-
tio inter bina caſtra, huc ſe perculſi hoſtes trepide
receperunt. Quintius ſuorum impetum ſiſtit, ne ſi
fortuna victoriam variaſſet, temere feciſſe credere-
tur: q; iniquo loco paucos aduerſus plures pugna-
re coegiſſet. Militibus tamē reclamantibus inſtan-
dumq; perculſo hoſti dictitantibus, quum & equi-
tes affirmarent ſe ante ſigna ituros reintegrato cla-
more piliſq; humi defixis, vt leuior eſſet aſcenſus
in aduerſum collem ſubeunt. Hoſtes effuſis ad pri-
mum impetum miſſilibus ſaxa pedibus obiacen-
tia in Ro. ſubeuntes deuoluunt. Obrutum eſt rui-
na quadam ſiniſtrum cornu Quintio, & iam prę-
ceps pernicioſaq; fuga inſtabat, quum conſul teme
ritatem & ignauiam militi exprobrando, metum
pudore excuſſit. Reſiſtunt itaq; obſtinatis animis,
inde auſi inferre gradum ſublato clamore commo
uent, aciem connixiq; vna exuperant loci iniqui-
tatem. Euaſerāt propemodum primi in ſummum
cliui iugum, quum hoſtes fuga dilapſi, per ipſa col
lis decliuia pręcipites abeunt. Plurium fuga ad ca-
ſtra inclinauit, victor Romanus veſtigio hærens
cædebat fugientium terga, ita vt vno pene agmi-
ne fugientes ſequenteſq; caſtris inciderint. Captaq;
ſunt eo pauore caſtra: qui ex acie effugerant Antiū
ſunt fuga delati, ad quod haud multopoſt ſunt Ro-
mana ſigna admota. Oppido conſul paucis die-
bus voluntaria deditione eſt potitus. Ob pręclare
geſta, ſenatus illi obuiam proceſſit, triumphumq;
detulit. Et res Ro. in hoc erat ſtatu, in Paleſtina nil
Dario rege pręter ea quę ſunt alio loco memorata Eſdrę memoria.
relatu dignum accidit. Septimo Xerxis anno, ſi re-
cte Ioſephus digerit tempora, Eſdras inter homi-
nes Hebraici ſanguinis adhuc in Aſſyria agentes
prudentiſſimus, quippe qui Moſaicas leges vel ho
minum incuria vel iniuria temporum propemo-
dum deperditas, quia omnia memoria teneret, lite
rarum monumentis reſtituit. Ob celebrem ſapien
tiæ & ſanctitatis famam regi non ignotus facile
ab eo impetrauit, vt ex Babylone populares ſuos
ſecum migrare volentes in Palęſtinam deduceret. Xerxis epiſtola ad Eſdrā
literarum quas Xerxes ad illum dedit hæc fuit for
ma. Rex regum Xerxes, Eſdræ ſacerdoti diuinæq;
legis interpreti ſalutem. Ad noſtram clementiam
attinere credidi, vt ſi qui Iudęorum qui adhuc in
Aſſyria agunt Hieroſolymam inuiſere velint, his
viſendi poteſtatem facerem, ſic mihi ſeptēq; meis
conciliarijs viſum, vt ire volentes ritu gentis & ex
lege dona Iſraelitarum Deo ferant, quę ego & ami
ci vouimus, quicquid pręterea auri et argenti in ter
ra Aſſyria deo dicatum inueniri poteſt, id omne
Hieroſolymam ad ſacrorum miniſteria deportēt:
ac quicquid ipſe ex vtraq; materia conflare volue-
ris, id tibi tuiſq; fratribus liceat. Sacra vaſa que ti-
bi tradita ſunt, illic ſtatuas, ac ſi quid in mentem
venerit, quod fieri oportere credas, in id pecuniam
ex regijs theſauris tibi dari iuſſimus, ſcripſiq; cu-
ſtodibus pecuniarum Syriæ & Phœniciæ, vt dili-
gentiam adhibeant ad omnia Eſdræ ſacerdotis di
uinarumq; legum interpretis deſideria. Nequa in-
ſuper me nepoteſq; meos cœleſtis vltio ſequatur.
Centum tritici modios deo ex lege dari pręcipio.
Nec a ſacerdotibus, Leuitis, cantoribus, miniſtris,
ianitoribus, ſcribis ſacri templi, tributum exigi vo
lo. Tuq; Eſdras da operam, vt diuinæ leges per
eos, quos tu ad hoc ipſum conſtitueris tota Syria
& Phœnicia vulgentur diſcendæq; ignaris tradan
tur, vt ſi quis tuæ gentis ſui dei legem fuerit tranſ
greſſus, rite puniatur, tuoq; cognoſcentis arbitrio,
aut morte aut pecunia plectatur. Vale. Hæc tum
Xerxes. Eſdras regis epiſtola inter ſuos vulgata
multos Hebraici generis ad Hieroſolymam viſen

dam

Tēpli supellex.

dam pellexit. Secuti sunt eum sacerdotes & leuitæ plurimi, ipse cum magna manu Euphrate trāsmis-
so in Palæstinam venit. Temploq; intulit vasa argentea talentorum centum, Aurea talentorum vi-
ginti: Ærea duodecim, Et hæc cum regis tum Hebræorum Babylonem incolentium donaria fuere.
post Esdræ reditum delata sunt sacerdotum quorūdam & leuitarum nomina, qui ex vxoribus alienigenis contra legis præscriptum liberos procreassent. Vulgo igitur ad expiādum scelus secuta sunt diuortia. Cautumq; ne deinceps quispiam tali se flagitio obstringeret. Nec Esdras diu superstes fuit.

Neemias.

Quo Neemias nihilo pietate in suos fuit inferior. Is quum Xerxis pincerna esset, miserando suorum statu commotus, qui ludibrio finitimis esse dicerē-
tur: quoniam vrbem mœnibus nudam incolerent essentq; ob eam rem omnium iniurijs obnoxij, eximia pietate a rege contendit, facileq; impetrauit, vt non modo liceret sibi vrbem Hierosolymam muris cingere, sed pecuniam etiam ex regijs thesauris quanta ad id opus satis esset, accipere. Cum his a rege dimissus Babylonem venit, inde non parua suorum popularium manu stipatus, Hierosolymā petijt, populoq; ad concionem vocato, docuit primo quæ a Xerxe Persarum rege impetrasset. Multitudinem inde ad murorum ædificationem hortat⁹ vbi commune studium esse vidit, dimenso murorum spatio, æquis portionibus conficiendum opus, vicatim populo regionatimq; diuisit. Affuitq; incepto operi confestim finitimorum liuor. Sed quum metu regis destinato operi ire obuiam nequirent, occulte in cœmentarios opifices cæteramq; multitudinem operibus intentam, latrocinantium more grassari, obtruncare improuiso accessu alios, alios vulnerare, rapere instrumenta, cætera disturbare, tantusq; ex ea re metus cæterorum animos incesserat, vt haud procul abesset, quin opus desperatione intermitteretur. Percrebuerat ad hęc rumor subornatos a finitimis esse, qui Neemiam ex occasione obtruncarent. Quibus ille insidijs instinctus latus custodib⁹ muniuit, auctorq; fuit suis vt ferro accincti muros molirentur. Dispo-
suit præterea circa vrbem ad quingentos passus, speculas vnde latronum accessus classico significa-
retur. Et ille per hos labores .xij. annorum spatio vrbem valido muro cinctam reddidit. Inciditque operis consummatio in annum, vt Iosephus ait, xxviij. Xerxiani regni. Sed duo faciūt vt Iosepho, qui horum est autor, nō temere accedam, & q; Xerxes .xx. non amplius regnauit annos, vt Eusebius colligit, & hæc quæ ille de Esdra & Neemia prodidit, Eusebius idem autor in Artaxerxis qui Persarum regnum post Xerxem tenuit reponenda credidit. Sed siue hoc siue illo rege hæc acta sunt, nam autores quos sequimur in diuersum trahunt, Neemias post murorum ædificationem enixe dedit operam, vt multitudine, quæ in agris vicatim agebat, in vrbem traducta, frequentius Hierosolyma colerentur. Et hæc tum in Palestina, in Græcia vero posteaquam mari terraq; feliciter est a Græcis in Medos bellatum, cessatumq; ab armis, Athenienses præmijs belli rerumq; gestarum gloria aucti, vrbem a Medis dirutam instaurare agressi sunt. Qui murorum circuitum multo ampliorem eo qui antea fuerat complexi, suspecti esse cœperunt Lacedæmonijs, succurrebat illud animis, quo processura esset munita ciuitas, & cui tale incrementū excidium & ruina dedissent. Venerunt itaq; eo Lacedæmoniorum legati publico nomine nunciantes, nihil operæprecium fieri, q; Athenienses munimenta hostibus receptaculumq; futuri tutius belli extruerent. Sensit Themistocles, senserunt alij spei vrbis inuideri, responsum est ituros ex Athenis Lacedæmonem qui cum ipsis de re consultarēt. Sicq;
Spartanis dimissis hortatur suos Themistocles, vt maturarent opus perficere. Ipse deinde aliquot interiectis diebus in legationem proficiscitur, intereundumq; nunc valetudine simulata, nunc collegarum cunctationem excusans spatium perficiendo operi quærebat. Nunciatur interim Spartanis opus ab Atheniensibus studio maturari. Mittunturq; ob eam rem iterum legati an vera essent, quæ dicerentur coram inspectum, Themistocles magistratibus scribit, vt legatos secundo loco missos vincirent, & velut pignus nequid in se grauius statueretur in custodia haberent, pro cōcione deinde aperuit quod actum esset, Athenas docet valide munitas esse, posse iam Athenienses non solum armis, sed mœnibus etiam illatū bellum sustinere. Castigat deinceps ipsorum ambitionem qui sociorum imbecillitate potentiam sibi quęrerent. Hæc ille audacius effatus, nec enim iniuriam ab his veteri, quorum sciebat legatos iamdudum in suonī potestate esse. Mox incolumis dimissus velut Lacedæmone triumphata, multo honore a suis est ciuibus acceptus. Sed quum per hæc Themistocles maior esset factus, quam libera ciuitas diutius latura esset, Ostracismo est Athenis eiectus. Moris fuit Atheniensibus eorum aliquem, qui opibus & potentia superbirent, essentq; ob aliquid insigne animi vitium ciuibus graues, multitudinis suffragio in .X. annos procul Athenis ablegare. Tulit eam ignominiam parum ciuiliter Themistocles, qui quum Argis esset consilia agitare cœpit, de Gręcia barbaris prodenda. Inde recens occasio hominib⁹ aduersę factionis data ipsius ad populum criminādi, facile obtinuerunt, vt publice Argos irent qui eum caperent, ad suppliciumq; Athenās deportarent. Præsensit se ad pœnam requiri Themistocles aufugitq; primo in Corcyram, mox inde ad Admetum Molossorum regem. Postremo in Asiam naui delatus ad Xerxem se contulit. Vt Ephorus Dinon & Clitarchus scripsere, vt Thucydides & Charon Lampsacenus ad Artaxerxem eius filium. Cum rege igitur congressus iussusq; de rebus Græciæ disserere respondisse fertur, peristromatis esse hominum sermones perquam similes, quæ quum collecta sint & conuoluta, nullam rerum perfectū exprimant formam: quum vero extensa & explicita omnia fiant conspicua. Rex eiusmodi adagio delectatus, ab eo quæsiuit quantum temporis spatiū sibi posceret, ad rem ipsam sermone demonstrandam, annum sibi dari petijt, id ille tempus credidit vt quidam arbitrantur satis sibi ad Persicum sermonem condiscendum. Tum Xerxes siue eius fili⁹ ille fuit, in panem vinum & obsonium treis dono vrbes ei detulit Magnesiam, Lampsacum, & Miuntem. Neanthes & Phanius duas alias adijciunt Percotum & Palesephim ad vestitum & supellectilē. Huiusmodi regis liberalitate, quum iam opibus & gratia Themistocles floreret, essetq; laute structa sibi & suis cœna, accubarentq; cum eo vxor & liberi, ad eos conuersus perieramus inquit filij nisi perijssemus. Vexabat interim Atheniensium classis

Ars Themistoclis in fallēdis Lacedęmo.

Exilium Themistoclis. Ostracismus.

Themistoclis verba de sermonis natura.

Tres vrbes Themistocli datæ.

Ciliciæ

Ciliciæ oram & Cyproi Cymonis ductu, lateq;
patebat toto mari ipsius vrbis imperium, & iam
Aegyptius Atticis opibus fræta ad defectionem
spectabat. Rex his hostium successibus motus, ad
Themistoclem mitit, qui suo nomine eum mone
ret, vt quando ingẽteis copias in Græcos armasset,
sese præsentem ad expeditionem accingeret, pro
Themi- missaq; de bello Græciæ inferendo exolueret. Eo
stoclis nuncio accepto dubium caritate patriæ ne suo du
exitus. ctu Græcia violaretur, an quia promissa præstare
Pausa- non posset, taurino sanguine Magnesiæ epoto, an
niæ pro- noquinto & sexagesimo perijt. Nec Pausaniæ exi
ditio. tus multo felicior fuit. Quem Græcia Medico
defuncta bello ducem ad Persicas opes mari infe
standas delegit. Is pro ducatu regnum affectans,
proditionis præmium cum hoste regiæ puellæ nu
ptias paciscitur. Cui vt aliquo modo ab initio gra
tificatus videretur, captiuorum vim ingentem gra
tis restituit. Scripsit præterea ad ipsum Xerxem vt
quoscunq; deinceps in Persidem misisset eos inter
ficeret, ne cuiusquam indicio amborum secreta
proderentur. Præerat tunc Atheniensium classi
Aristides belli socius. is Pausaniæ conatibus ob
uiam eundo maturiusq; consulendo, nefaria eius
proditionis consilia discussit. Inuisa erat ad id
vulgo Pausaniæ superbia, simul & auaritia, quæ
summi alioqui ducis vitia vehementer Græcorũ
studia a Lacedæmonijs alienarunt. Iracunde, aspe
re, & contumeliose rogare respondereq;. Contra,
Aristidis æquitatem Aristide, & in Cymone facilitatem so
equitas. cij complexi, mirifice Atheniensibus fauebant.
Cymõis Demũ eo processere studia, vt Chij, Samij, Lesbij,
facilitas. cum Aristide egerint, vt sociorum causam suscipe
ret. Secuti deinceps alij quorum consensu imperiũ
est ad Athenienses delatum. Pausanias vt Trogus
scribit, a suis capitali est supplicio damnatus. Mira
Aristidis videri possunt quæ de Aristidis æquitate memoriç
æquitas. sunt prodita, laudare solitus dicitur eum reipubli.
statum, in qua primus optimatium esset locus. Fue
runt in eo constantia, modestia, & æquitas, quç vir
tutes Themistoclis vitijs haud mediocriter repu
vita The gnabant. Erat ille callidus, leuis, & temerarius, qua
misto- animorum dissimilitudine, grauissimæ inter eos
clis. contentiones in republica extiterunt. Sicq; Aristi
des ipse quandoq; testatus, Atheniensium ciuitatẽ
nunquam quieturam, nisi se & Themistocle subla
tis. Videtur mihi vir ille virtutem (quod vnum
homo potest) in deo studiose imitatus. Nam quũ
maiestas illa ęterna immortalitate, potestate, & vir
tute, omnibus longe præstet, pars vna nobis in eo
Aristidis imitabilis relicta est. Virtutis itaq; studio tantum
virtutes profecit, vt iustus sit vulgo cognominatus: ob eã
& exiliũ. causam ab Atheniensibus in exilium actus, quia
non posset æquis auribus ambitiosa ciuitas audire
eum vbiq; iustum prædicari. Ferunt publice dixis
se, posse se honestius veriusq; sua inopia gloriari,
quam immensis opibus quas possideret, Calliam
Atheniensium ditissimum. Complures inueniri,
qui fortunas suas in turpes vsus collocarent, qui
paupertatem generose ferrent perquam paucos es
se, nec paupertatem cuiquam nisi inuitis esse inde
coram. Perijt itaq; tam pauper, vt domestico sum
ptu funerari nequiuerit. Eius filiæ paternæ virtu
tis causa publico ære sunt matrimonio locatæ. Cy
Cymon. mon, qui cum Aristide Atticæ classi præfuit, Mil
ciadis cuius nomen Marathonia est pugna illustra
tum, fuit filius, a pueris stultus & insolens, cęterum
procedente tempore, cum pater in vinculis expiras

set, vt corpus sepulturæ redderetur, se defuncti lo
co vinciri est passus. Accessit huic pietati facilitas Cymõis
vitæ & liberalitas tanta, vt agros & pomaria ami munifi-
cis communia peregrinisq; fecerit, mandaueritq;. centia.
assectatoribus suis sumptuosius cultis, vt quisquis
ciuium grãdis natu ac vestis indiguus sibi obuius
fuisset, ad commutandam vestem comiter inuita
rent. Vnde ea liberalitatis est ei fama conciliata, vt
Critias, qui vnus postea ex triginta tyrannis fuit,
Scopadum diuinas sit sibi optare solitus, victo
rias Agesilai, & Cymonis liberalitatem. Atq; ille,
quum talis esset moribus, imperio sociorum con
sensu circa Bizantium recepto, in Persas qui Eronẽ
circa Strymonem flu. tenebant primo nauigauit,
Infestabant barbari vicinas Græcorum colonias,
classe in Thraciam appulsa, hostem in prælio vi
ctum in vrbem compulit, circumiectam inde regio
nem adeo populationibus vastauit, vt Butes præ
sidij præfectus fame inopiaq; rerum omnium ad
actus vrbem incenderit, opibusq; rogo impositus,
sese cum amicorum plerisq; superinsecerit. Eronẽ
Athenienses nouos colonos misere, Scyrum dein
de insulam Dolopibus loco eiectis Cymon sub
egit, vnde Thesei ossa sepulchro multa cura inqui Thesei
sito, triremi vna Athenas deportauit, in cuius rei ossa.
memoriam tum primum constitutum est Poeticũ
certamen, in quo Aeschylus a Sophocle victus ex
Athenis in Siciliam nauigauit, voluntarij exilij
causa ibiq; vita defunctus apud Gelam situs est.
Cymon ex Atticis turmis triremes suppleuit, eoq;
breui contigit, vt assidua rei maritimæ exercitatio
ne, cæteris domestico ocio deditis, soli Athenien Quibus
ses Græcorum fortissimi maximeq; opulenti eua rebus cre
serint, ita vt non admirationi solum, sed terrori uerint
etiam finitimis essent. Accidit q; vt plerique eorum Atheniẽ
qui socij fuerant Atheniensium vectigales sint fa ses.
cti. Ipse opes regis terra mariq; proximo bello fra
ctas opportune adortus, omnem Asiam ab Ionia
vsq; ad Pamphiliam Persicis præsidijs liberauit.
Nec ita multo post Gnidum vbi Cymon classem
habebat, affertur, magno regis exercitu ingentiq;
classe Pamphiliam obsideri. Quod vbi ille com
pertum habuit, cupiens maritimæ aditum oræ,
quæ intra Chelidonias iacet hostibus, precludere
cum ducentis triremibus ad celeritatem & cursum
affabre constructis, in Phaselitas primo nauigauit, Phaseli-
horum agri etsi Græci erant, verum, quia ad defe tæ.
ctionem perpelli nequiuerant, primo vastati sunt.
dein signa sunt ad vrbem admota. Chij qui cum
Atheniensibus militabant, veterem cum Phaseli
tis amicitiam secuti, Cymonem leniendo, literasq;
sagittis alligatas ad hostes iaciendo, ea victos con
ditione in partes traxere, vt. X. talenta Cymoni da
rent, & in barbaros commilitium facerent. Pergit
inde Cymon in hostes iræ, cum quo Titraustes re
giæ classis præfectus, vt Ephorus prodidit, prælio
congredi non ausus, ad Eurimedontem fluuium
secessit, pugnam dilaturus in Cypriæ Phœnicięq;
classis aduentum, quas in horam expectabat. Nec
hostium consilium latuit Atticum ducem, qui vt
auxiliares naues cætera classe excluderet, ad Euri Eurime-
medontis ostium contendit, Hic barbarus ne in don flu-
uitus manum conferere cogeretur, intra flumen uius.
naues adigit, quibus cedentibus quũ Atticę naues
ptinacius instarẽt, indignitate rei cõmotus Titrau
stes, cõfestim ex fuga pugnã capessit, Phanodemus
sexcẽtas naues Persis affuisse pdidit. CCC. Epho
rus & qnquagita. Cæterũ nil tãtis opib⁹ dignũ est

eo prælio gestum, pugna vix bene conserta, bar-
barus pro victo classem proximis ripis impegit,
ac qua cuiq; proximum fuit in amica castra, quæ
haud procul aberant a flumine, turpi se fuga prori-
puit. Præerat terrestribus copijs Ferendaces, vt
Ephorus prodidit, vt Callistenes Ariomandes Go
briæ filius. Ducentæ naues cum ingenti homi-

Cymonis naualis victoria.

num multitudine a Cymone captæ, præter alias
multas quę partim suppressæ sunt, partim dextra
læuaq; ripa allisæ. Qui in castris erant suorum re-
bus iam perditis ad naues descendũt. Cymon aciẽ
in procinctu stantem intuitus, aliquandiu delibe-
rabundus stetit, an terrestri pugnæ classiarios naua
li prælio fessos crederet. Ad quod facinus cum sua
ipsius audacia, tum militum alacritate impulsus,
statim dat signum ad erumpendum. hic celerius
quam credi possit ordinibus explicitis, clamorem
Græci tollunt, simulq; in hostem decurrunt, Nec

terrestris eiusdem successus

barbari pugnam detrectauere. Fit atrox prælium,
multi Gręcorum atq; iidem fortissimi primo con-
gressu perierunt. Cæterum virtute & audacia ho-
stem ad extremum fundunt, fusumq; castris multę
opulentiæ refertis exuunt. Duplex his locis erectũ
est a Cymone tropheum, Salaminio & Plateensi
neutrum inferius. Conuersus inde dux ad octogin
ta Phœnicum naues opprimendas, quę barbaro
affuturæ dicebantur, ad Hydropem quo eas appu-
lisse cognouerat, priusquam res Persicas accisas
cognoscerent, celeri cursu ire pergit, his ex Hydro-
pe altum tenentibus, atq; ignaris eorum, quæ ad

Recens Cymõis victoria.

Eurimedontem facta fuerant, victrix classis ex im
prouiso obuiam facta tantum terrorem iniecit, vt
momento temporis hostis cum multa cæde in Gręcorum potestatem venerit. Multiplex hæc clades
tantum Persarum regno terrorem incussit, vt rex
in vulgatissimas illas pacis conditiones descende-
rit, quibus diserte expressum est, vt ad equi cursum
intra Cyaneos et Chelidones fines Medus se Graio
mari abstineret, ne longa naui rostrata ve nauiga-
ret Graium mare idcirco (vt arbitror) est in fœdere
positum, quia a Thracio Bosphoro cui proximi
sunt Cyanei scopuli, in Pamphiliam, totam ma-
ris oram plurimum Græcanicæ accolebant gen-
tes, Aeoles, Iones, Dores. Quod vero ad equi cur-
sum attinet, parum, vt ingenue dicam, mihi con-
stat, quantum nos spatij per eum cursum accipere
oporteat, nisi ad stadij mensuram totum hoc ali-
quis referat. Callisthenes non illa pacis fœdera ait
fuisse, sed regem tot cladibus perculsum haud au-
sum esse amplius latius vagari. Cratherus in con-
ditionibus pacis ea diserte credidit expressa. Satis
cõstat pacis aram ob id ipsum Athenis postea de-
dicatam. Cymon in Atticam reuersus partem vr-
bici muri quandam proprio sumptu extruxit. Aca
demiam que ad id tempus fuerat aquarum indiga,
fontibus irriguam reddidit. Interea Persæ q Cher-
sonnesum adhuc tenebant, Thracum auxilio fræ-
ti terra decedere noluerunt, Cymon cum paucis tri
remibus huc missus haud multo postquam in pro
uinciam venit, cum hoste maritimo prælio congres
sus, quatuor Atticis frætus tredecim eorum naues
cepit, barbarisq; tota Chersonneso pulsis, omnem
eam terram cum Crissea & Thasia ora Atheniensi-
bus subiecit, Inde tot rebus terra marique gestis,

Inuidia felicium rerũ alũna.

Athenas reuersus, inuidiam felicium rerum alum-
nam vitare non potuit. Periclis diuersum in repu.
studium primo offendit, mox & vetus sororis ince
stum probro esse cœpit. Sic enim comparatum est,
vt hominum vitia cum ipsa laude illustrentur. Cũ
sorore Elpinica adolescens ille strupum fecisse cre-
debatur. Quod tum demum fuit in ore omnium.
Habebatur ad hæc Lacedæmoniorum studiosus,
q illud vsurpare esset solitus, At Spartani nõ tales.
Postremo exilij quo damnatus est, causa inde illi
orta est, quod quum motus terræ ingens Spartæ

Terræ motus Lacedæmonem diruit.

accidisset, quem Anaximander Milesius futurum
Lacedęmonijs prędixerat, cõuulsisq; Taigeti mon-
tis lateribus atq; in subiectam vrbem effusis, quin
que duntaxat domibus exceptis, cætera ædificia
publica & priuata subita fuissent ruina depressa,
magnus rapiendarum rerum studio ex propin-
quis vrbibus eo factus est mortalium concursus,
fore arbitrantium, vt in tanta animorum conster-
natione impune omnia rapere liceret. Cymon
Atheniensibus author extitit pręsidij Lacedæmo-
nem mittendi contra finitimorum rapinas, ipseq;
pręsidij dux est in Laconiam missus. Procedente
deinde tempore, quum Athenienses suppetias eis-
dem aduersus Messenios tulissent, soli omnium so
ciorum tanquam nouarum rerum cupidi, a Spar-
tanis militia abdicati sunt, qua illi ignominia in-

Cymõis exilium.

structi, omnem iram suam in Cymonem Lacedæ-
moniorũ amicũ flexere, Ostracismoque damna-
tum in. X. annos de more relegarunt. Messenij quã
do in eorum mentionem incidimus, longo bello
domiti, de quo alio est a me loco memoratum,
octoginta circiter annos sub Lacedæmonijs fuere.
Sub quibus omnia mala passi quę captæ ciuitates
perpeti solent, desperatione melioris fortunæ a
Lacedæmonijs defecerant. Hi oraculo moniti, vt
ex Athenensibus ad id bellum ducem sibi quęre-

Cythe9 poeta.

rent, Cyrtheus poeta claudus ipsis per legatos id
petentibus est in contemptum datus, Lacedæmo-
nij huius ductu triplici pręlio a Messenijs fusi, in
eam desperationem venere, vt in supplementum
copiarum seruos militiæ ascripserint, interfecto-
rum matrimonia victoribus polliciti, vt quum
se non solum ciuium numero, sed dignitati etiam
successuros scirent, fortius bellicam ciuitati ope-
ram nauarent. Iam eo sedendo processerat despe-
ratio, vt de exercitu Lacedæmonem reducendo,
reges ipsi inter se consilia agitarent, ne si super cę-
teras clades recentior aliqua accidisset, rem Spar-
tanam pertinacius bellando perditum irent. Sol-

Cyrthei poetę carmen. Audi qđ Cyrthei carmẽ p fecerit.

uissent illi obsidionem, ni Cyrtheus interuenis-
set, qui composita a se carmina pro concione reci-
tasset. Quibus ille hortamenta virtutis, Damno-
rum solaria, Belli consilia complexus, tantum mi
litibus ardorem iniecit, vt nõ tam de salute quam
de sepultura soliciti, tesserulis brachio alligatis,
quibus sua parentumque nomina continerentur,
vt si tum quoque infeliciter fuisset dimicatum, om
nesque extremus belli casus absumpsisset, confu-
sis alioqui facierum liniamentis ea inter se ratio-
ne discreti iacerent reges ipsi vbi animatum vide-
re exercitum in pugnam procedunt. Nec Messenij
prælium detrectant, tantaq; animorum ferocia est
vtrinq; concursum, vt raro vnquam crudelius fue
rit pręlium, fuit tñ apud Lacedæmonios victoria.
Sed hec aliquanto antea gesta fuerant, mox tempo
ris interuallo, Messenij tertio in Athenienses bellũ
reparauere, ad quod transigendum Lacedæmonij
inter cęteros auxiliares ex Attica quoq; copias ac-
cersiuere, Athenienses qui in castris velut parum fi
di socij dimissi fuerant, eam in Cymone iniuriam
Ostracismo, vt dixi, vlti sũt. Aberat is exilij causa,
quum Lacedæmonij Delphos a Phocensibus libe
raturi in Tanagra metati sunt, quibus Athenien-
ses

Cymōis modesti-a. ses dimicationi instructi occurrunt, venit eo Cy-
mon Atticas opes adiututus, tum ibi ab homini-
bus diuersæ factionis in suspitionem proditionis
adductus, iussusq; castris abire, arma quibus in pu-
gna vti consueuerat suis tribulibus reliquit, eosq;
vt fortiter pro patria dimicarent, discedens hortat⁹
est. Eius sermo tanti fuit, vt quum centum ex vna
tribu essent, nemo ex acie viuus discesserit. Victi
ibi Athenienses, quum sub vernum tempus Lace-
dæmoniorum exercitus in Atticam venturus dice-
Cymon ab exilio reuocat. retur, Cymonem ab exilio reuocarunt. Fama eius
reditus omnes belli minas discussit, veritus inde
ne iuuentus Attica bellis assueta domestico ocio la-
Prodigia. sciuiens, bellum aliquot ciuile concitaret. CC. in-
struxit naues aduersus Phœnices & Cyprios qui
in fide regis adhuc erant, prodigiū illi paulo prius
quam e portu solueret, tale est oblatum: per quietē
imaginatus est se canem cernere sibi allatrantem,
quæ confusa id carmen voce ederet. I mihi teq;
meis catulis facturus amicum. alterum, quum libe-
ro sacrificaret sacerdos victimæ exta sine capite il-
li ostendit formicarum concursus est ad sanguinē
victimæ concretum repente factus, ad pedes ducis
tabum congerentium. etsi haud ambigue consta-
bat vtrumq; ad vitæ discrimen pertinere, veritus
ne recens ciuium odium incurreret, q in tanto rei
bellicæ apparatu, erectam expectatione ciuitatem
destitueret, in altum soluit, primum itaq; omnium
LX. nauibus in Aegyptū transmissis, ipse cursum
in hostes intendit, quibus obuius factus regiam
classem in quam Phœnissæ & Ciliciæ naues erant
Recens Cymonis successus. validæ profligauit. Inde maritimas vrbes victor
adortus, haud magno negocio subegit. Victoriæ
deinceps cursum secutus in Aegyptum vertit o-
mnem belli molem. Nihil humile amplius inui-
ctus ille agitabat animus, sed in spes amplissimas
sese attollens, semifracto Persarum imperio molie-
batur exitium. Subibant ad hæc acriores stimuli
ducis animum, q fama erat Themistoclem tantū
apud regem gratia & autoritate florere, vt bellum
quod tum ille in Græcos summa opere parabat,
Themistocli vt imperatori optimo administran-
dum destinasse diceretur. Quidam persuasum ha-
buere, eam Themistocli fuisse causam mortis sibi
consciscendæ, q insuperabilem Cymonis virtutē
crediderit, nec ob eam rem præstiturum se regi, quę
ab initio recepisset: cæterū siue sub id tempus quo
ad Eurimedontem Cymon maritimo terrestriq;
prælio Persas vicit, iussus est Themistocles se bel-
lo accingere, siue quum hæc circa Phœniciam &
Cyprum gesta sunt, satis constat, taurini quod dixi-
mus sanguinis haustu vitro vitam finiuisse. Cy-
mon post tot res feliciter gestas classe in Cyprum
delatus ad Hammonis Iouis oraculum misit ne-
scio quid sciscitatum. Sed qui missi eo fuerāt ab ip-
so templi aditu repulsi, retro abire iussi sunt, moni-
Oraculū ti non esse cur de Cymone qui apud se ageret soli-
citi essent amplius: in Cyprum igitur reuersi vbi
eum extinctum audiuere, diem obitus cum oraculi
prædictione conferentes, haud dubie senserunt eū
Cymonis interitus. tum vita defunctum, quum id responsum ab Hā-
mone accepissent. Perijt Cymon quum Cyprum
obsideret, mortis causa haud vna traditur, morbo
eum absumptum quidam prodiderunt, alij vulne-
ris dolore quod circa oppidum acceperat, aiunt ex-
tinctum. eius interitus tam diu in occulto fuit, do-
nec classis cum nauali exercitu domum sit reducta.
Et hæc procul domo ab Atheniensibus iam inde
ex quo ad Plateas & Mychalen prospere est in Per-
sas dimicatum ad Themistoclis vsq; & Cymonis
interitum. Hæc etsi aliquot post annos gesta sunt,
quam vt in hunc locum omnia reponi debuerint,
vt tamen in vniuersum de Cymone sermo habere-
tur, in arctum contraximus, tantum alibi admoni-
turi, quo queq; loco memorari debuerint. Clarue-
runt his temporibus Diagoras phisicus, cognomē Diagoras.
to impius. Sublatam his prouidētiam, ac quum in Sa-
mothraciam venisset, ibiq; imperitiæ a quodam
appellatus, q deos esse inficiaretur, tolleretq; non
minus inscite quam impie prouidentiam, quum
tot vno loco votiuæ tabellæ testarentur hominū
vota extremis rebus a dijs exaudita, renidens ille re-
spondisse dicitur. Sic est vt ais, sed qui votis iam
nūcupatis naufragium fecerint, in albo nō referū-
tur. Fuit & Sophocles Atheniensis tragœdiarum Sophocles.
scriptor horum equalis, qui ad centesimum vsq;
annum vixit. Euripides & ipse tragico cothurno Euripides.
clarus ac tam vterq; alteri par, vt in dispari dicendi
via vter sit melior adhuc inter plures quæratur.
Fuit his Herodotus Alicarnasseus interiectus, qui Herodotus.
quum historiam quam candido tereteq; filo scri- Pindarus.
psit Athenis recitasset, publice sunt ei honores ha-
biti. Vixit cum his Pindarus Cadmeis Thebis na-
tus, Lyrici carminis autor, quem Flaccus neminī
credidit imitabilem. Eius memoriæ Alexander
Macedonum rex qui magnus est cognominatus,
Thebas directurus ædium & familiæ incolumita-
tem donauit. Zeusis Heracleotes pictor eadem tē- Zeusis
pestate claruit, qui cum vuas tam veris similes ex- pictor.
pressisset, vt aues deceptę ad puerum eas tenentem
aduolasset, velut operi iratus tabulam deleuit tā-
tum causatus, q non tam in fruge explicanda natu-
ram esset imitatus, quam in deliniendo puero pro-
cul aberrasset, argumento haud inepto, q nisi ita
haberet, aues hominis imagine deterritæ temera- Saxi casum
rio incursu abstinuissent. Per hæc quoq; tempora
decidit ingens e cœlo saxum, cuius casum Anaxa- Anaxagoras p-
goras Clazomenius cœlestium rerum scientia, prę-
dixerat. Cecidit interdiu ad Aegos Thraciæ fluuiū dixit.
vehiculi magnitudine, colore adusto. Est id prodi- ANNI
gium factum altero, vt Plinius scribit, anno, vt Eu- MVNDI.
sebius vltimo octauæ & septuagesimę Olympia-
dis. Qui a mūdi origine supra q̄tet millesimū ac se Xerxis
ptingentesimū sextus & trigesimus fuit. Vrbis Ro- exitus.
mæ ducētesimus ac nonagesimus. Xerxiani regni
nouissimus. Trogus autor est eum, ob res in Grę-
cia infeliciter gestas, adeo inter suos euiluisse, vt Ar-
tabanus spem nactus occupandi regni septem fi-
lijs stipatus eum in regia trucidauerit. Sed haud mi-
hi multum euiluisse videtur, qui dignus tot percus-
soribus est habitus. Obstabant Xerxis filij Artaba-
ni conatibus, hos vt compos voti fieret, dolo per-
dere adortus. Securiorq; de Artaxerxe puero, Xerxē
patrem (nam autores cædis adhuc in occulto erāt)
a Dario maiore natu, vt maturius regnaret, interfe-
ctum persuadet, armatq; per hęc Artaxerxem in fra-
trem, eoq; media quiete interfecto, Artabanus ti-
mens Artaxerxis, qui vnus supererat, apertum cer-
tamen, capitales illi molitur insidias. Assumit itaq;
in consilij societatem Baccabassum quendam, qui
præsenti rerum statu contentus, rem omnem ad
Artaxerxem defert, docetq; insuper patrem ab Ar-
tabano & filijs interfectum, fratremq; falsa cædis
suspitione peremptum. Postremo quæ ab ipso cæ-
dis autore pararentur ordine explicat. Artaxerxes Artaxerxis facin⁹.
natorum Artabani gregem veritus, noui belli in-
ferēdi specie ingentē cōtrahit exercitū. Tū ibi, tāq;
copias recogniturus, armis tectus in mediū processit.
Artabanūq; familiariter cōpellās, seq; breuiorē ha-
bere loricā quam vt sine tædio gestari posset, quæ-
stus,

ſtus, vellem inquit tuam mecum cõmutare. Patuit Artabanus, confeſtimq; ſuã ibi coram exuit, rex hominem iniuriæ opportunum ferro tranſfigit, filioſq; ſimul vinciri imperat, ſicq; ſtrenuus adoleſcens, paternam cædem fratriſq; parricidium, & capitales Artabani inſidias vltus eſt vno tempore. Idem autor ſignificare videtur, occupatum fuiſſe ab Artabano regnum, ac ſeptem menſes poſſeſſum. In Artaxerxis tempora Euſebius reponit, quę ego de Eſdra & Neemia Ioſephum ſecutus haud multum diuerſo loco ſcripſi, cui ſi quis inconſideratius accedat, ea quæ ad Eurimedõtem a Cymone ſunt in Perſas geſta, haud in Xerxianum regnum ſed in hoc potius quod illi fuit proximum, incidiſſe fateatur neceſſe eſt. Et res humanæ ſic alibi gentium habebant, quum Romę poſt Antium captum

T. Aemilius Q. Fabius conſules

T. Aemilius & Q. Fabius cõſulatum iniuere, eratq; is Fabius ille qui vnus extinctæ ad Cremeram ſuperfuerat genti. Aemilius qui priore cõſulatu ſumma ope Agrariæ legi fauerat, in ſpem maximã adduxit tribunos & plebem, legis eo anno exequendæ, inſtabatq; certamen ingens, niſi Fabij alterius conſulis autoritate ita comparatum eſſet, vt in Antium nuper captum coloni ſcriberentur, ibiq; agrũ volentibus triumuiri ad id creati metirentur. Peperit vt fit faſtidium copia, paucíq; omnino nomina dedere, quo contigit, vt & Volſci nominis coloni numerum explerent. Fabius in Equos duxit, quibus pacem petentibus reddidit, eam ipſi haud multo poſtquam impetrata eſt temere violatũt ſubita excurſione facta in Latinũ agrum. In Sabinis quo

Sp. Poſthumius. Q. Seruilius conſules.

Aemilius cum exercitu exierat, nihil memoria dignum fieri contigit. Habuit ſequẽs annus Sp. Poſthumiũ & Q. Seruiliũ conſules. Seruilius in Equos miſſus, exercitum morbo implicatum, quia inutilis bello eſſet, in Latinorum finibus ſine expeditione vlla memorabili tenuit. Dionyſius paruam eã

T. Fabiꝰ T. Quintius conſules.

manum fuiſſe ſcribit, & ad ſociorum pſidium non in Equos comparatam, nec vllum eo anno exercitum Romæ conſcriptum, incertum, religione aliqua, an morbo prohibente. Sp. Poſthumius templum fidei in Capitolio dedicauit T. Fabius & T. Quintius conſules ſecuti. Fabio Equorum prouincia data, Quintio vt regioni hoſtibus propinquæ pręſidio eſſet. Fabius legatos ad Equos miſit, qui in eorum concilio dicerent ſe armata dextra bellũ afferre, quam pacatam illis antea prębuerat, quorũ perfidia id fieret deos teſtes eſſe, mox & vltores fore, verum ſi Equos facti peniteret, mallentq; Rom. pacatos quam hoſtes habere fore vt tutus illis ad Rom. clemẽtiam toties expertam pateret receptus. Sin periurio gauderent, dijs vltoribus geſturum ſe bellum, quod Rom. P. ſibi adminiſtrandum dediſſet. Parum abfuit quin legati in Equorum cõcilio violati ſint. Dionyſius autor eſt, Fabium nondũ conſulem publico nomine ad Equos miſſum, qui violaſſe fœdera dicebantur. Et quod latrocinia Equorum quidam in Rom. exercerent, quodq; Antiates exules recepiſſent. Alter conſul, vbi legati retulerunt nihil eorum fieri quæ poſtularentur, ex vrbe Roma ad id bellum profectus, iunctis cum Fabio copijs autor fuit vt ſtructa acie confeſtim ad hoſtem irent. Cœperat iam dies inclinare, quum Ro. ante hoſtium vallum ſtetit, facturus illis pugnandi copiam. Tum equorum vnus inclamans. oſtentare hoc eſt inquit Rom. non pugnam ciere, in eminentem noctem ſtruitis aciem, longiore ſpatio opus eſt, vt prælium quod inſtat decernamus. Ite & vbi craſtrinus dies illuxit, in planum deſcẽdite. Fiet vobis ne timete pugnandi copia. His vocibꝰ irritatus miles, in caſtra redijt, longam venire noctem arbitratus, quæ moram pugnæ facturæ eſſet, Poſtero die aliquanto prius Romana acies in apertum proceſſit, nec Equi prælium detractauere. Ferox fuit vtrorumq; cõgreſſus, diuq; ancipiti eſt marte dimicatum. Liuius, poſt longum certamen hoſtem acie victum in ſuos fines dilapſum, ſcribit, Dionyſius fortuna adhuc neutro inclinante, ſignũ hinc inde receptui datum. Aliquotq; deinceps tumultuaria prælia, per alterius partis occaſionem commiſſa. Poſtremo partem hoſtium occulte per montes in Rom. agrum irrupiſſe, pręda q; haud mediocri inde abducta, incolumem in caſtra reuerſam idq; cum ſemel atq; iterum hoſtis impune feciſſet ferebant eam ignominiam ægerrime conſules.

Equorũ ferocia.

Exploratis itaq; hoſtium itineribus, agmen præda honuſtum inſidijs excepit Fabius, exceptumq; nõ ſolũ præda exuit, ſed magna etiam ex parte cæſum multifariam diſiecit. Ea demũ clades in cauſa fuit, vt relictis caſtris Equi in ſuos fines pro victis abierint. Nec inde aduerſus eam gentem eo anno eſt memorabile aliquid geſtum. Romanus victor in hoſtico euagatus, vbi nuſquam obuium hoſtem habuit, multa præda ſecum abducta, prouincia deceſſit. Luſtrum Quintius conſul condidit, cenſaq; ſunt ciuium capita. C. viginti quatuor milia. CC. quatuordecim præter orbos & orbas. Anno qui deinceps ſecutꝰ eſt, cõſules fuere Sp. Furius Fuſcus, & Aulus Poſthumius, apud quoſdam Poſthumiũ Albũ ſcriptũ reperio. Etiã Equi in armis erãt, auxiliaribuſq; ab Ecetrano copijs acceptis, bellum ſumma ope inſtruebãt. Venerat & Antiũ colonia in ſuſpitionem tanquam a Rom. defectura, Antiatum principes Romam accerſiti, rogati in curia a conſulibus, ita ambigue ad omnia reſponderunt, vt ſuſpectiores quã venerant abierint. Bello itaq; haud dubie impendente Sp. Furius in Equos legiones ducere eſt iuſſus. Hoſtes in Hernicorum agro inuenit, late omnia incurſantes. Ignarus conſul quantum copiarum apud hoſtes eſſet, longe numero inferior pugnam temere commiſit: primo itaq; congreſſu pulſus ſe trepide in caſtra recepit, nec ea pugna eſt Romanus periculo defunctus quin ſequenti nocte & die qui proxime ſecutus eſt, caſtra circũſeſſa ſunt ab hoſte, atq; acriter oppugnata. Hernici Romam nunciarunt conſulem prælio victum, cũ ſuo exercitu ab hoſte circũſederi. Dionyſius leuiora quædã prælia ait ab initio commiſſa, mox vero caſtris a Rom. conſule muniriore loco factis, qa ſub id tempus auxilia non parua hoſtibus superueniſſent, ita accidiſſe, vt Furius conſul hoſtium ſit multitudine circũſeſſus. Nec ab Hernicis, ſed equitibus, niſi forte illi quoq; Hernici fuerint, quos Furius conſul per hoſtium ſtationes miſerit, vt in quo ſtatu res eſſent Romam nunciarent. Ingentẽ ciuitati terrorem incuſſit clades prælio accepta, ſed longe maius periculum quod obſeſſis imminebat Patres T. Quintium proconſulari poteſtate cum ſubitario milite quem Latini & Hernici darent: ita enim tum repentina appellabant auxilia, ſubſidio conſuli ire iubent, alterum conſulem nouas interim legiones Romæ conſcribere. Equi etſi caſtra oppugnabant, multitudine tamen freti, miſerant, qui Rom. agrum incurſarent, eo credo conſilio, vt recenti terrore iniecto, Romanum a ſubſidio ſuis ferendo diſtinerent. Conſul P. Valerio ad pſidium vrbis relicto, ipſe ad arcendã populationẽ occurrit Vigiliæ circa portas ſtationeſq; diſpoſitæ. Nihil itaq; curæ & ſolicitudinis ab vrbem remittebatur, quum Furius conſul, qa principio ſe in caſtris tenuerat,

Equi inſidijs excipiunt.

Sp. Furiꝰ Fuſcus, Aulus Poſthumius cõſules.

Victus acie Furius ab hoſte obſidetur.

T. Quintij procõſularis poteſtas.

tenuerat. Decumana porta in hostes vallo hærentes ex improuiso eruptione facta, turbauit fuditq;, quum fusos persequi posset abstinuit, veritus ne qua interim ab hoste qui multitudine abundabat, fieret in castra impetus P. Furius consulis frater q legatus erat in castris successu exultans, studioq; sequendi nimium a suis digressus, cum duabus cohortibus q̃ cum illo circumuentæ sunt, pugnando occubuit. Liuius solius Furij cadentis meminit. Circumuenti fratris nuncio consul in pugnam reuocatus, amẽti similis in hostem irruit, ibi pugna parum feliciter instaurata, graui vulnere accepto ægre est suorum occursu seruatus. Recens consulis casus addidit hostibus audaciam, Ro. ademit, adeo vt vix castra tuerentur, affuit interim Quintius, Equosq; vallum ferociter oppugnantes improuiso accessu turbauit, nec qui in castris erant vbi subsidij clamor est exaudit⁹, in ocio fuere, sed eruptione repente facta, victoriã magna ex parte iuuerunt. Multi quidem hostium in medio occidione occisi sunt, multo adhuc plures casuri, nisi mature fugã occupassent. Interea & Posthumius manum illam q̃ in Ro. agrũ irruperat opportuno loco adortus, fœda fuga dissipauit. Cæterũ hostes in vnum coeuntes, quum cõsternato agmine abirent, in Quintiũ ab leuata obsidione redeuntẽ incidunt, a quo subita pugna excepti longe maiorem quam intulerant, cladem accepere. Valerius Antias mille & CCC. Ro. in Hernicis desideratos ꝑdidit. Hostiũ ad quatuor milia & sexcentos cum ijs qui a Posthumio fuerant in Ro. agro oppressi. Cœlum hoc anno visum est ardere, sunt & alia portenta oculis hominum obuersata, quibus auertendis in triduum sunt feriæ indictę. Comitia inde habita. Creati cõsules, L. Ebutius & P. Seruilius. Horum annus pestilens fuit a calendis septembribus terra vis morbi primo boum equarumq; armenta corripuit, inde ouium caprarumq; greges, pastores deinceps & cæteros agrestes attigit. Postremo vrbem ingressa, Liuius pecus populationis terrore intra mœnia compulsum, multãq; stabulentiũ quadrupedũ colluuionẽ prodidit humana corpora insolito fœtore infecisse, ac ꝑter cæteram multitudinẽ, q̃ tanta fuit, vt vulgo cadauera in Tyberim proijcerẽtur, quartam Senatorum partem morbo consumptam, & cum his consules ipos. Domestica hęc clades in certam spem Volscos & Equos traxit Romanorum principatus per occasionem euertendi, icto itaq; inter se fœdere, sociorum opes affligere sunt primo loco adorti, vt his fractis cõmodius rem Romanã satis per se accisam, funditus perderent. Primo igitũ omnium Hernicum & Latinum agrum ferro & igni populantur. Hernici Legati eam cladem Romã nunciarunt, auxilium implorãtes, responsum est Romanã ciuitatẽ morbo affectã iacere, ipsi Hernici cũ Latinis in præsentia res suas tuerentur. Quod si quies vlla ab deorũ ira ciuitati daretur, tum fore vt sociorum fortunæ Po. Ro. curæ essent, vt antea. Dimissi legati, pro tristi nuncio, tristiorem referunt nec facile succurrebat, quibus viribus eũ hostẽ sustinere possent, quẽ Ro. præsidio fulti vix superiore anno ferre potuissẽt. Nec Equi Volsciq; diu in Hernico morati, Romanos fines inuadunt: inde ꝑ omnia cultu desolata ad tertium lapidem consedere. Iam Ebutius consul diem obiuerat. Seruili⁹ eius collega exigua spe trahebat animam. Iuuentus militaris morbo confecta iacebat, vigillarum mun⁹, qui per ætatem & inoffensam valetudinem poterant, per se obibant. Circuitio Aediliũ plebis erat, ad eos consularis maiestas venerat. Omnia humano præsidio deserta, vtium affectæ ciuitati profuit, q̃ prædonũ mens magis quam hostium, tum Equis & Volscis fuit, qui potiundæ vrbis spe abiecta, a ducibus postularunt, vt ex ea vastitate se cõfestim in ea loca abducerent, vnde prædæ aliquid agi posset. Sublatis itaq; signis i Labicanos Tusculanosq; colles transiere. Hernici interea Latiniq;, non misericordia tantum, sed pudore etiam commoti, si nullam obsessis socijs ea temporũ iniquitate tulissent opem, cunctis copijs Romã vsq; processere, hosteq; non reperto abeuntium vestigijs insistunt. Accidit vt ex Tusculano in Albanam vallem descẽdẽtib⁹ Latinus Hernicusq; fuerit hostibus obuius, ibi prælio confestim inito, parum felix sua fides socijs fuit victi magnaq; cum cæde profligati in sua quisq; oppida abierunt. Seruilius interim moritur, Dionysius quum vrbis adhuc obsideretur extinctum eum prodidit. Defuncti cum eo & alij plerıq; illustres. Supplicatum est omnibus templis, matres passim stratæ crinibus templa verrebant, cœlestiũ iratum veniam pacemq; exposcentes. Interea grauiore anni tẽpore acto, corpora morbis defuncta, salubriora esse cœperunt. Redijt cum salubritate ipsa reip. cura P. Valerius interrex L. Lucretium & T. Veturium consules creat. Iam satis valida ciuitate, vt non solum arcere posset bellum, sed vltro etiam inferre, nunciant Hernici suum ab hostibus agrũ infestari, responsum est non defuturum auxilium. Veturius in Volscos missus ad bellum vltro inferendum. Tricipitinus populationibus arcendis ex sociorum finibus est oppositus. Veturi⁹ sub accessum cum hoste propere pugnauit. Volscorum manus ingens Lucretium in Hernicis sedentem fefellit, per Prænestinos montes in Sabinum agrum transgressa. Sabinos late deprędati, in Tusculanũ agrum deflexere. Terror hostium ad vrbem vsq; ꝑuenit. Ipsi late peruagati, quum præda graues soluto agmine abirent. in Lucretium incidunt, qui eorũ itineribus exploratis, prælio intentus, ex improuiso sese illis obiulit, ibi fusi fugatiq; hostes, & in arctissimam vallem deiecti, ad vnum fere occidione occisi sunt. x. milia. cccclxx. in pugna fugaq; cecidisse dicuntur. Mille. ccl. capti. Liuius etsi tanto numero non omnino accedit, cædem tamen adeo insignem a Romanis eo die editã existimat, vt Volscũ sit nomen ibi propemodum deletum. Ambo deinceps consules Equorum Volscorumq; agros ferro & igni vastarunt. Quibus cladibus vtraq; gens affecta, iterum in apertum certamen descendunt. Hic pari fortuna hostes vsi iterum funduntur, fusiq; ac fugati exuuntur castris. Sed dum hæc foris gerebantur, C. Terentillus Tribu. Publi. legem promulgauit de quinqueuiris creandis, qui certis legibus consularem potestatem (videbatur enim vulgo multis immodica) cõhiberent. Dionysius vt. X. viri crearentur scripsit, qui leges de publico & priuato iure conscriptas in foro ponerẽt. nimis libera, vt dixi, habebatur consulum maiestas, regioq; iuri quam populari potestati ꝓpior. Quintus Fabius pręfectus vrbis acerbe in eam actionem inuectus, Terentillum aperte criminari, q̃ præsidio consulum spoliatam Rempu. inuasisset, appellareq; Tribunorum collegium, atq; identidem admonere, vt cogitarent potestatem illam in singulorum auxilium, non in totius ciuitatis perniciem ab initio quæsitam, seque plebis Tribunos, non hostes patrum creatos. Orare proinde obtestariq;, ne desertam rempublicam a collega vexati paterentur, agerent cum eo, vt rem integram in aduentum consulum differret, ne mitius Volsci Equiq;

Marginal notes:

Furij consulis frater interficitur.

Hostes cædunt.

Prodigia.

L. Ebuti⁹ P. Seruilius cõsules.

Volscorũ cõspiratio.

Roma obsidet.

Latini & Hernici rẽ Romanã tuent.

L. Lucretius. T. Veturius consules.

Volsci vincunt.

Tribunitia. Terẽtillã actio.

Equiq; perpetui Ro. nominis hostes egisse, quã Tribunus plebis videretur, Pepercisse illos affectæ ciuitati superiore anno, quã magistratuũ presidio destitutã Tribunorũ vnus hostiliter vexaret. Egerũt Tribuni cũ Terentillo, vt eã actionẽ in consulũ reditum differret, quibus haud multo post domũ reuersis, Lucretius de Volscis & Equis triumphauit. Collegæ datũ vt ouans sine militibus vrbẽ intraret P. Volumnius & Seruius Sulpitius sequenti anno consules fuere. Coelũ ardere est visum, & terra horrẽde est mota, Bouẽ ad id locutã, & carnẽ pluisse proditũ est, eã vis auiũ volitando diripuit, qđ ex eo imbre intercidit, p aliquot dies ita iacuisse ferunt, vt nihil odor colorve mutauerit. Sibyllini libri a duũuiris aditi, piculũ ciuitati ex alienigenarũ cõuẽtu instare dixerũt: neq́ in summa loca ipetus fieret, cædesq; inde sequeret, fugiendã ob id seditionẽ, quæ imminentis mali origo & causa futura esset. Fremebant Tribuni ac fraude patrũ vanã fingi religionẽ a duũuiris, quo minus lex perferri posset. Iã assiduis eorũ criminationibus res haud procul seditione aberat, quũ vt idẽ bellorũ orbis in singulos annos volueretur ab Hernicis nunciatur, Volscos & Equos bellũ accuratius solito instruere, Antiũ caput belli esse, cuius coloni ad aptã defectionẽ spectarẽt. Cauillabant Tribuni, fabulamq; eã esse dictitabãt, vt plebs quoquo modo vrbe ablegaret, fingi nouos hostes, & pśertim ex his gentibus quarũ opes superiore anno pene in ppetuũ cõcidissent Antiates Colonos fidelissimos in defectionis crimen deuocati. Autores igitur erant singulis, ne nomẽ consulibus delectũ habere parantibus darent, & iam totius collegij cõsensu plebs detrectabat militiã, patres contra legẽ impediebant, eorũq; iuniores his fere certaminibus intererant. Cõsules & maiores natu ne in tãta colluuione rerũ maiestatẽ suã temere contumelijs offerrent, cõsulto abstinebant. Sed omniũ qui a patribus stabant, Cæso Quintij Cincinnati filius, maxime erat plebi & tribunis infestus, iuuenis, prẹter nobilitatẽ generis, magnitudine etiã corporis & viribus pollẽs. Adiecerat his multa bellorũ decora, par viribus facundia, vt nemo lingua manuve promptior in tota ciuitate haberet. Talis igitur omnes plebis impetus tribunitiasq; procellas vnus sustinebat. Hoc duce sæpe Tribuni pulsi foro, alij quibus obuius fuisset, partim discerptis vestibus seminudi domũ abibant, partim seruiliter mulctabant. Huic tã ferociter insultanti Au. Verginius Trib. pl. capitis diem dixit. Tantũ absuit vt futuro iudicio territus, incepto destiterit, vt legi, siqñ alias, tũ maxime aduersaretur, plebẽq; & Tribunos ferocius exagitaret. Patiebat Verginius reũ ruere, vt maiores plebis irę in eũ exardescerẽt. Tũ demũ Tribunus, Ecquid, inquit, sentitis Quirites, Cæsonẽ ciuẽ & legẽ quã cupitis vos habere nõ posse? Sed quid legẽ q́ror? cõmuni ille libertati obstat, iam superbissimos reges fastu & arrogantia superat, nũ vobis expectandũ, vt is consul fiat quẽ priuatũ ferre nõ potestis? Hæc ille, Aderantq; iam multi qui se pulsatos ab eo dicerẽt, Tribunũq; ad rem peragendã incitabant. Apparebat plebem cupide Cæsonem damnaturam, quum iudicij die appropinquante Quintius pater, & cum eo propinqui multi & necessarij principes ciuitatis passim singulos præhensabant, orabantq; ne tantam ex ciuitate indolem extorrem eijcerent. Memorabant hi Quintiæ gentis merita in Rempublicã, ipsiusq; Cæsonis egregia facinora, ptim in expeditionibus, partim in prælio edita. Excusabant feruorem & audaciam, ætatem dicere illi omnia adẽpturam, quæ in eo vulgo displicerent, virijsq; senescentibus venturam cum annis maturitatem. Hæc alij. Quintius pater ter consul, filij duntaxat culpã deprecari parce filium laudabat, ne inuidiam cumularet, quin illud orare, vt si quid in quempiam Cæso iuueniliter deliquisset, eam sibi offensam cõdonarent, ne se iam senio confectum suauissimi filij presidio spoliarent. Quintij preces varie affecerunt ciuium animos, alij eas auersari, vel verecundia, vel metu, alij audire quidem, sed queri ac minitari, q aut ipsi aut propinquorum aliqui a Cæsone pulsati essent, aliave contumelia affecti. Sed nihil ęque reo obfuit, ac Marci Volscij accusatio. Fuerat is aliquot ante annos Trib. pl. qui testimoniũ detulit, paulo postquam pestilentia Romæ remisisset, incidisse se in iuuentutem noctu circa suburrã grassantem, ibi rixa ex illorum iniuria orta fratrem suum maiorem natu, qui nondum recte a morbo conualuisset, pugno ictum a Cæsone, semianimẽ concidisse, interq; manus domum relatum, cui hominis offensæ paucis fuisset ille diebus superstes, nec sibi rem per superiorum annorum consules exequi licuisse. Id facinus adeo atrox multitudini visum, vt concitatis animis ægre temperatum sit, quin impetu populi fuerit reus pro cõcione discerptus. Estq; Liuius horum autor Dionysius Voluscio non Volscio illi nomẽ fuisse prodidit, eumq; Tribunum plebis, nõ priuatum fuisse significare videtur, quum testimonium in Cæsonem dixit, in foroq; non in suburra, Voluscij fratrem a Cæsone percussum, nec tantum fratrem mortuum, sed se quoq; pro mortuo relictum. Eaq; P. Seruilio, & L. Ebuno consulibus, pestilentia tum late in ciuitatẽ grassante, accidisse. Adeo duo clarissimi scriptores in re minime obscura diuersi abeunt. Adijcit Dionysius, accusationem, ad id tempus dilatam, quia apud Ebutium & Seruilium, qui non multo postquam hæc acciderant morbo vita decesserant: Cæso reus fieri non potuisset, nec apud Veturiũ & Lucretium, qui externis bellis occupati in vrbe non fuissent. Verginius Volscij testimonio adhuc magis irritans, iubet Cæsonem arripi, & ad diem iudicij in vinculis seruari, ibi magna altercatio orta, ac post longam disceptationem patrum interuentu X. vades Tribuno dari, qui pro eo, nisi ad diem Iudicij reum sisterent, certam soluerent æris summã, interim Cæso liber esset, ipse Vadibus datis sequẽti nocte iussu cõsulum in Tuscos exulatum abijt, Iudicij die, etsi reus non adesset, tribus in suffragiũ a Verginio nihilo secius missæ, cupide absentem damnarũt. Liuius appellatis Tribunis, nullum de ea re suffragium latum scribit. Pecunia a patre acerbe exacta, vt omnibus bonis diuenditis, aliquandiu Quintius trans Tyberim tenui contentus prædio vixerit. Nec cum Cæsone sublata sunt patrum & plebis certamina, quin quoties Tribuni de lege agerent, toties nobilium manus facto impetu concionem disturbare, iidem illi legis remoratores quiescentibus Tribunis blande plebem appellare comitatemq; eximiam præ se ferre in singulos, per hæcq; anno circunacto consules facti sunt Appius Claudius Appij filius, & P. Valerius Publicola. Perseuerabant interim suo studio patricij, plebem omni comitate affectantes, vt Tribunitijs eam concionibus auerterent. Contra Tribuni illos ad plebem criminando varie suspectos reddere. Illatæ ab eisdem in curiam literæ, quibus significabatur coniurationem inter patricios, aduersus plebem & Tribunos initam, Cæsonem Coriolani exemplo hostium copias ad vrbem admoturum, patriciorũ manum

Marginal notes:

P. Volũnius Seruius Sulpitius cõsules.

Prodigia.

Cæso Quintij filius.

Dies Cæsoni dicitur.

Quintij patris modestia.

Volscij accusatio.

Historiæ variatio.

Dãnatur absens Cæso.

Cõsules.

Tribunorũ q̃rela.

manum in Tribunos & principes plebis noctu grassaturam, negare quæstionem super ea re decerni posse, quando eorum, qui in curia essent pleriq; eiusconiurationis participes essent, & ob eam rem nullam in se quæstionem decreturi, nec vt sibi suspectis fidem haberi, poscere tamen, vt præsenti malo quam primum ab ijs, qui possent, iretur obuiam: celeritate opus esse, velox periculum instare, dilationemq; securitatis in subitis rebus semper fuisse intempestiuam. Liuius nihil literarum meminit, nec ait Tribunos hæc in curia, sed in concione questos. Dionysius, qui prioris est opinionis autor, hos Tribunitios sermones a Claudio consule exceptos prodidit, qui ita præfatus sit, vt dixerit rerum omnium de quibus sermo habēdus est, originem primasq; causas spectari oportere, quales eas esse contingat, tales de his sermones haberi necesse esse. Neminem quiritium esse, qui sciret quo animo Tribuni plebis tulerint omnes actiones suas superiore anno incassum susceptas, qui non idem intelligat omnia eos molituros, qui plebem armare in Senatum & patricios possint. Inde quæsitū a Verginio & alijs ecquis eas literas attulisset, aut a quo redditæ dicerentur, per quæ ridiculum Tribunorum mendacium insectatus, omnem ordini intentatam calumniam, vt vanam discussit. Erant nihilominus ordinum animi ad certamen accensi: Volsci interea, & Equi, quod vnum per se discordiam sedare potuit, in armis esse dicebantur.

Capitoliū occupatur.

Accessit repente & alius timor. Exules seruiq; ad quatuor milia, Appio Herdonio duce Capitoliū et arcē noctu occupauere. Erat is Sabini generis, nec obscuris ortus natalibus, dubiū, vt ipse tyrannidem exerceret, an vt Romano principatu sublato, in Sabinos caput & arcem imperij transferri vellet. Cędes in arce per noctē edita, & ad arma repente conclamatum.

Nocturnus vrbis metus.

Consternata multitudo regi non poterat, hostes in arce esse dicebantur. Cæterum qui essent & quantus numerus sciri non poterat. Solicita ciuitas reliquum noctis in stationibus disponendis, opportunisq; locis præsidio firmandis egit. Vbi vero illuxit, qui hominum arcem, & quo duce occupassent, vulgo constitit. Herdonius ex Capitolio seruitia ad libertatem vocabat, qui vt ipse clare prædicabat, miserrimi cuiusq; causam suscepisset, vt exules iniuria pulsos in patriam reduceret. Serui igitur domi, & hostes foris timebantur, ne Volsci & Equi, quorum in Romanos odia nulli ad id tempus ignota erant, aut cæteri finitimi, qui & ipsi Romanos insense oderant, præsentem occasionem nacti, magno reipublicæ periculo, parte ciuitatis capta, legiones portis admouerent. Hæcq; tunc erant hominum cogitationes, hi metus animos exagitabant. Interea tantus furor Tribunos tenuit, vt non id bellum esse contenderent, sed vanam belli imaginem ad auertendos a legislatione plebis animos, patriciorum

Tribunorū proteruitas.

hospites clientesq; arcem insedisse, quippe qui perlata lege, sua sponte essent inde abituri, concilium inde perferendæ legi cogebāt, plebe ab armis auersa. Quod vbi in curiam est perlatū: Tribunorum suasu deponi arma, relictisq; stationibus in concilium iri. P. Valerius, collega senatum habente, ex curia se proripuit, in templumq; deuolat ad Tribunos, vbi vero in conspectum venit. Quid hoc

Valerij vehemēs actio.

est Tribuni? procul exclamat, estis ne Appij Herdonij ductu hanc rempublicam euersuri? Tam felix ille fuit in vobis corrumpendis, qui seruitia ex arce clamans, corrumpere non potuit? Hostes ceruicibus vestris imminēt, & vos ab armis ad ferendas leges plebem auocatis. Inde ad multitudinem conuersus, si vos neq; vrbis huius Quirites, neq; vestri cura tangit vlla, at Deos vestros ab hostibus captos respicite: Dij præsides huius vrbis obsidentur, seruorum arma publicos premūt penates: Vos concionabūdis Tribuni ociose velut oīa pacata sint assideatis, & hęc sane ciuitatis forma dicēda est? ingens vis hostiū non solū in vrbe est, sed in arce quæ foro imminet, vos comitia celebratis, senatus vt in re dubia in curia sententiam dicit, hic ciues suffragium ineunt. Nonne statim oportuit, quicquid patrum, plebis, hominumq; in tota vrbe est, in Capitoliū currere, augustissimumq; ciuitatis templū ab sceleris armis vindicare? Tu inquit Ro-

Valerij precatio.

mule parens vrbis eam precor da tuæ stirpi mentem, qua tu olim hunc ipsum locum auro Sabinis proditum recepisti, vt nos progenies tua eadē via qua tuus olim exercitus ingressi locū obtineamus. En ego consul quantum mortali licet tua secutus vestigia, ibo obuiam periculo, ac quantum humana virtus valebit, ne diutius hostis arce potiatur, efficiam. Summa eius orationis fuit vt diceret se arma capere, vocare ad auxilium patriæ ferendum quicunq; rempublicā saluam esse vellet. Ac si quis rem impediret, se cōsularis imperij, Tribunitiæ potestatis, sacratum legum oblitū, eum in capitolio, in foro, in sacro, & prophanō pro hoste habiturū, ausurum se in Tribunos, si tribuni in mora essent, quod princeps suæ familiæ in reges ausus diceretur. Nec multum profuit tam vehemens oratio, tenuit per diem certamē, ita vt neq; lex sit lata, neq; consul ire potuerit in Capitolium. Cessere sub noctem Tribuni consulum arma veriti, nec patres præsentem occasionem omisere, qui se circulis inserendo, per noctem conati sunt plebis animos flectere, præsentis periculi, pietatisq; in Deos identidem admonentes. Interim Tusculum affertur Romanam arcem, & Capitolium ab hostibus teneri, ciuitatemq; intestina seditione laborare. Erat tum ibi L. Mamlius Dictator, is suis autor fuit, ne expectarent dum ab vrbe Roma auxilium legati petitum venirent, nūquam maiorem occasionem Romani nomis demerendi Tusculano affuturā. Pla-

Tusculanorū auxilia.

cuit auxilium mitti, conscribitur iuuentus, arma dantur, Romam prima luce itur. Præbuit agmen procul conspectū hostium speciem, Volsci Equiq; venire primo crediti sunt, vbi vero qui essent cognitum est, in vrbem accepti in forum sub signis descendere. Valerius collega ad portarum præsidia relicto, ipse in foro aciem instruit, pollicitus Capitolio recuperato, vbi demōstrasset quid fraudis in lege esset, se consilium plebi non impediturum. Tum Tribunis nequaquam reclamantibus, multitudo consulem secuta est. In capitolinum cliuum acies dirigitur, adiungitur Tusculana legio, certare inter se ciues, socijq; vtris recuperatæ arcis laus deberetur, trepidare qui in arce erant, nec tam viribus quam loco confidere. In hos signa inferri iubet valerius, & iam qui primo loco pugnabāt in vestibulum templi irruperant, quum consul ipse inter primores prælium ciens superne ictus

Valerius consul cadit.

concidit P. Volumnius vir consularis cadentem conspicatus, dat suis negocium, vt corpus & mortem consulis obtegant. Ipse in eius locum succedens, suos ad pugnam hortatur, tanto ardore, impetuq; res gesta est, vt prius miles vicerit, quam se sine duce pugnare senserit. Pleriq; exulum sua ipsi cæde templum fœdauere, quidam viui capti. Herdonius telorum multitudine obrutus, fortiter pugnando occubuit. Atq; in hunc maxime mo-

dum capitolium recuperari contigit. De captiuis
sumptum est supplicium, Tusculani vt socij fide-
lissimi laudati, Capitolium primo purgatum est,
inde ob cædem in eo commissam lustratum. In P.
Valerij locum, L. Quintius Cincinnatus Cæsonis
pater est surrogatus. Dionysius autor est, agresti
operi intentum ab ijs qui dignitatem nunciatum
venerant, repertum, eo q; purpuram cæteraq; con-
sularia insignia delata. Consul salutatus paululũ
se tenuisse dicitur, mox pauca hæc locutus. Ergo
inquit agellus hic nõ seritura me hoc anno: vehe-
menter vereor annuus victus defuturus sit nobis.
Liuius tum id accidisse ait, quum Dictator creatus
est. Sed quocunq; tempore id contigit, satis constat
virtutem ea tẽpestate hominibus ornamento fuis-
se, non diuitias: nec paupertas tunc fuit cuiquã de-
decori, nisi huic qui eam fortiter ferre non posset.
Perculit Cincinnati dignitas plebem suarum iniu
riarũ consciã, nam præter q iratũ se consulẽ habi-
turam videbat, hominis virtus vulgo formidolo
sa erat multitudini. Accedebat & patrum fauor,
tresq; liberi quorum nemo magnitudine animi
erat Cæsone inferior. Ille vero vt magistratũ inijt,
primis cõcionib9 nihilo acerbior est visus in plebe
coercenda, quam in castigando senatu, qui plures
annos passus esset Tribunos immodica lingua va
nisq; criminibus in foro regnare. Inde in Aulum
Verginium inuectus eum non minus hostem pa-
triæ quam Herdonium fuisse prædicabat, castiga-
batq; consulum patientiam, qui non prius in eum
quam in exules qui capitolium tenebãt, impetum
fecissent. Pudere ad hæc q quum exules, seruiq; Ca
pitolium augustissimum vrbis templum tenerẽt,
prius Tusculi quam Romæ essent sumpta arma.
At si plebeiorum aliquis domum suam ab armata
familia obsessam nunciasset, continuo Aulus Ver
ginius subueniendum sensuisset, at quum cella Io
uis seruilibus teneretur armis, non censuit. Et quũ
ille cæteriq; Tribuni tales essent, vt sacrosancti ha
beri vellent, per quos Dij ipsi neq; sacri, neq; san-
cti haberentur, & quod indignius adhuc esset, diui
nis humanisq; sceleribus polluti, legem se laturos
prædicarent, q̃ si se consule perferretur, tum omni-
bus videri vellet, eo peius die cũ republica actum
quo ipse consul creatus esset, quam quo Valerius
in vestibulo Capitolij periisset. Sed tam inquit in
animo habeo Quirites in Volscos legiones, & in
Equos ducere: nescio enim quonam fato bellando
magis quam quum pacati sumus propitios habe-
mus Deos. Edico igitur vt qui in Valerij verba
pro Capitolio recipiendo iurastis, cras ad Regillũ
lacum mihi adsitis omnes. Conati sunt primum
Tribuni soluere militem religione, idẽtidem præ-
dicãtes Quintium tum priuatum fuisse, quum mi-
lites in Valerij verba iurassent, eoq; mortuo exerci
tum non teneri sacramento. Hæc illi, sed milites
haud se propterea soluebant, haud enim tunc erat
quæ postea secuta est religionis negligentia. Ter-
rebat præter cętera populum ferox Quintij denun
ciatio, fore, vt quandiu ipse consul esset, procul do
mo habiturus esset exercitum. Nec se populum ad
comitia vocaturum, creandorum consulum cau-
sa, Dictatore opus esse, vt aliquando respu. dome-
sticis seditionibus concussa sisti posset. Huiusmo-
di minæ adeo Tribunos fregere, vt polliciti sint
se in autoritate patrum futuros, modo ne exerci-
tus domo abduceretur. Est itaq; inter senatum &
Tribunos ipsos comparatum, vt eo anno neq;
de lege ageretur, neq; cõsules legiones aliquo edu-
cerent. Ocium ab omni vrbico externoq; certami-

Cincinnatus fit consul.

Quintij denũciatio.

Fracti tribuni consulibus cedunt.

ne in reliquum anni fuit. Plebs eosdem Tribunos
reficit, quo exemplo patres irritati, Quintium para
bant consulem reficere, nisi grauissima ipsius casti
gatione moniti, alienum ab eius ordinis dignitate
esse, peccare alterius exemplo, præsenti consilio ab
stitissent. Consules itaq; creati Q. Fabius iterum,
& L. Cornelius Maluginensis. Cœperant Tribuni
solicitare plebem, quum Romam allatum est, Vol
scorum legiones circa Antium esse. Cœperat ea co
lonia iam antea Romanis suspecta esse. Aegre a
Tribunis obtineri potuit, vt bellum præuerti pate
rentur. Conscriptæ ad bellum legiones Latini Her
niciq; duas militum partes de more ad bellum de-
derunt. Volscorum prouincia Fabio data, Corne-
lius ad præsidium vrbis remansit. Hostis ab Ro-
mano vt in pugnam descenderet, compelli non
potuit. Tum consul tripartito castra adortus hostẽ
vallo deturbat: Castris inde exutum ac dissipatũ,
aperto cecidit campo: deletus foret exercitus ni fu-
gientes proxima sylua peropportune texisset. Sed
dum hæc ad Antium geruntur, Equi interim præ-
misso iuuentutis robore, noctu Tusculanam ar-
cem occupant. Reliquus exercitus haud procul op
pido constitit, vt subsidio suis esset. Tusculanæ ar
cis nuncius Romam primo, & ab Roma Antium
in castra perlatus, haud aliter Romanos affecit, quã
si iterum ab hoste captum esset Capitolium. Adeo
Tusculanorum in Romana arce recuperanda re-
cens vigebat meritum. Et quia relata gratia opus
erat: confestim consul legiones Tusculum admo-
uit. Dionysius Fabium scribit vrbem egressum
huc primum venisse, hostemq; procul Romanas
legiones conspicatum, sponte priusquam signa
admouerentur, deseruisse arcem. Non defuerunt
qui hostium præsidium aliquandiu obsessum scri-
berẽt, hicq; incolumitatem pacti arce postremo ab-
scesserint. Liuius plures hic menses bellatum exi-
stimat parte copiarum a consule Tusculanis data,
vt ea parte qua oppidum spectat arcem oppugna-
rent, ipsum interim consulem hostium castra op-
pugnasse, nec prius Equum arce depulsum quam
fames ad deditionem compulisset. Atq; ita deditos
sub iugum missos, quos domum abeuntes Roma
nus ad Algidum consecutus obtruncauerit. Dio-
nysius recepta arce ait Fabium exploratis hostium
itineribus noctu rapto agmine in Algedonem, sic
ipse Algidum vocat, venisse, ibiq; improuiso ac-
cessu hostem fusum, multaq; cum cæde disiectum,
ac secundum eam victoriam ad Ecetranam itum
vrbem Volscorum ea tempestate illustrissimam,
ibiq; aliquot dies prouocatus hostis quum ad pu-
gnam exciri nequiuisset, agrum fœde populatum,
prædamq; in eo partam benigne militibus diui-
sam. Alterum consulem, quia aperte Antium de-
fecisset, in Volscos qui erant circa Coloniam inue-
ctum, quibus obuiam prodeuntibus, atrox fit præ
lium cum Romano commissum: ad vltimum vi-
ctos hostes, in Antium compulsos, quos cum ag-
gere & fossa Cornelius claudere esset adortus, ite-
rum congredi ausos nihilo meliore euentu dimi-
casse, quin fusos, seq; intra mœnia recipientes Ro-
manum e vestigio secutum, admotisq; muro sca-
lis vi oppidum captum, omne aurum, argentum,
& æs, aliamq; preciosam prædam a consule in pu-
blicum relatam, principes Coloniæ cæsos secu-
rive percussos, atq; his gestis vtrunq; consulem
Romam reuersum. Liuius autor est, post Equos
qui præsidio Tusculanæ arcis decesserant in Algi-
do cæsos, Cornelium cum exercitu eo ab Roma
venisse, atq; ita consules ambo Equorum fines &
Volscorũ

Tusculana arx occupatur.

Equi in Algido cedunt.

Volscorum ingressi, vtranq; regionem late incursarint: nec præterit Liuium fuisse quosdam ex ipso scriptorum numero, qui in hunc annum, quod & ipse Dionysium secutus feci, Antiatium defectionem reiecerint. Cæterum absentibus consulibus Au. Cornelius, & Seruilius quæstores, M. Volscio q; haud dubie falsus in Cæsonē fuisset testis, diem dixere, constabat enim neq; Volscij fratrem, vbi semel morbo decubuisset, conualuisse amplius, nec per id tempus in quod testis crimen reiecerat, Cæsonem Romæ fuisse, sed circa signa frequentem, & sine commeatu vllo mansisse. Tribuni in mora erāt, qui prius populū in suffragia ire vetabant, quam lex lata esset, in consulum aductum vtraq; res extracta, quibus reuersis quia Tributa comitia instabant, Tribuni non tam de lege soliciti, quam vt quarto reficerentur, Volscianum iudicium de industria omiserunt. Consules summa ope resistebant, ne ijdem Tribuni fierent in sequentem annum, victoria tamen apud plebem & Tribunos fuit. Eodem anno pax petētibus Equis est data, lustrumq; decimum conditum, censa ciuium capita centum trigintaduo milia. CCCC. XIX. Sequens annus consules habuit Lu. Minutium, & C. Nautium. Apud quosdam L. pro C. legere est. Impediebant consules legem, Tribuni ex aduerso Volscianum iudicium, eratq; maior omnino autoritas in nouis quæstoribus M. Valerio Valerij filio, & Quintio Capitolino, qui ter consul fuerat. Verginius & cæteri Tribuni duos menses cōsulibus assignarunt ad legem inspiciundam, vt populum docerēt, quid in ea occultæ esset fraudis. Et res domi in hoc statu erant, quum foris ab Equis renatum est bellum, consederant hi Gracchio duce in Latinorum finib[us] primo, agrum inde Tusculanum cum præda & populatione incursarunt, & iam prædacea opulentia honusti in Algido castra fecerant, venerunt eo ex vrbe legati sociorum iniuriam querentes repetentesq; res ex fœdere nuper icto. Gracchus successu rerum elatus, Indigne inquit, facitis vos Romani iustam vltionem prohibituri, quasi nefas sit Equos a Tusculanis, a quibus prius læsi sunt iniuriarum pœnas exigere, præsertim quum nihil diserte sit socijs in fœdere cautum. Si quid igitur vos læsi estis reddentur res Romano vt postulatis, sin aliorum causa pœnas exacturi venistis nullus de his erit vobis mecum sermo. Sed ista ad hanc arborem loquimini. Imminebat fagus, siue, vt Liuius ait, quercus prætorio. Tum ex legatis vnus, & hæc quidem sacra arbor audiat, ac quicquid Deorum vbiq; hominumq; est, violata a vobis iura quæ nos iusta vltione exequemur. Post legatorum reditum Patres Minutium ad hostes in Algidum ire iubent, alterum consulem Equorum fines populari. Impedissent tum quoq;, vt sæpe alias Tribuni delectū, nisi Equico bello alius recens ex Sabinis superuenisset terror. Sabini ad vrbem vsq; prædabundi venere, qua clade & ignominia plebs consternata Tribunis frustra retinentibus arma induit. Duo exercitus conscripti, Naucius in Sabinos est missus. Castris ad Eretum positis, fuit is Sabinorum vicus Tyberi propinquus, crebris incursionibus hisq; plurimum nocturnis tantam in Sabino agro fecit vastitatem, vt præ cladis huius magnitudine, Romani agri viderentur intacti. Alteri consuli in gerendo bello, neq; virtus, neq; fortuna affuit. Nam vbi in hostium conspectu fecit castra, nulla adhuc clade accepta sese vt victus castrorum munitionibus tenebat, qui vanus metus vbi est ab hoste animaduersus, ferocius instare cœpit, noctęq; castra oppugnare aggressus, quæ quia capere nō potuit, vallo postero die circunsedit, Dionysius in conualle quadam Romanum ab hoste clausum autor est. Cæterum siue metu & ignauia, siue locorum iniquitate fuit exercitus obsidione cinctus, tanta ciuitatem trepidatio inuasit, obsidionis nuncio Romam perlato, quanta si vrbem ipsam hostes obsiderent. Alterum consulem confestim Romam venire iubent, in quo quum in tanto discrimine parum præsidij fore crederetur, Dictatoreq; opus esse qui rem propemodum lapsam restitueret, L. Quintius Cincinnatus Dictator omnium consensu dicitur. Colebat is trans Tyberim quaternum iugerum prata. Quintia deinceps nuncupata. Huc cum mandatis patrum legati vt eum in vrbem deducerent, venere. Constat agresti operi intento sub primum legatorum accessum, a Racilia coniuge togam ex proximo tugurio depromptam, abstersumq; toto corpore puluerem. Nauis illi publice parata, Tyberiq; transuectum tres filij venientem primo, mox propinqui & necessarij, inde patres cæteraq; multitudo gratulabunda excipit. Vigiliarum sequenti nocte in vrbe, postridie quum ante lucem in forum venisset, L. Tarquiniū magistrum equitum dixit, cum quo in cōcionem progressus iustitium indixit, vetuitq; priuatæ rei quicquam in vrbe agi, edicit inde vt quicunq; per ætatem & valetudinem militare possent, cum cibarijs quinq; dierum, vallisq; duodenis sibi ante noctem in campo Martio adessent. Ibi sub noctem composito agmine, Dictator legiones, Tarquini[us] equitatum vrbe educunt, multa vbiq; alacritas, alius alium hortari, vt gradum adderet, celeraret, dum nox esset, vt ante lucem ad hostem veniri posset, tertium iam diem consulem & legiones obsideri. Quid nox, quid dies ferat, haud plane sciri posse, paruo temporis momento maximarum rerum momenta verti, media ferme nocte ad hostes ventum. Dictator equo eorum castra circumuectus circuitum et formam contemplatur. Hicq; per Tribunos sarcinas vnum in locum a militibus cōijci imperat, inde silētio in suos ordines omnes rediere, tum agmen circunquaq; extensum hostes circundedit, mox vbi signum audiuere, omnes clamore subito vti iussi fuerant, vallum iaciunt. Voces vndiq; aures ferientes hostes territant, Romanis spem & audaciam afferunt. Negat consul morandum esse, iam enim clamore ipso non modo suorum aduentum sed prælium quoq; ab altera parte initum significari, qui igitur in castris erant, sumptis armis hostem pugna lacessunt. Equi exteriore parte opus prohibere cœperant, quum eruptione ab Romanis repente facta, veriti ne per media castra obsessi ad suos euaderent, introrsum conuersi, pugnam cum Minutio in lucem extrahere. Fossa interim & vallo circundari a Quintianis inuaduntur copijs. Hic ancipiti malo deprehensi, ab armis ad preces versi, nunc Dictatorem, nunc consulem orant, ne in cæde & strage hominum, victoriam reponerent. Necessitate igitur coacti in has conditiones descendunt, vt Gracchum Cloelium ducem, principesq; gentis, Dictatori vinctos traderent, Corbione oppido decederent, ipsiq; inermes sub iugum missi abirent. Tribus hastis iugum fiebat, duabus humi defixis, superq; eas vna transuersa deligata. Huiusmodi ignominia hostes a Dictatore dimissi. Prædam Quintius castrensem suo dedit militi habendam, vetuitq; consularem exercitum ex ea quicquam attingere, indignū

Dies Volscio dicitur.

Cōsules.

Audi superbum hostium responsum.

Consul cingitur obsidione.

Quintij edictum.

Quintij stratagema.

Sub iugū mittunt Equi.

prædicans, vt præda ex eo hoste potiretur, cuius ipse propemodum præda fuisset. Inde consulem affatus: tu inquit Minuti donec consularem animum habere incipias, legatus in castris eris. Tantum abfuit, vt Minuti⁹ aut milites ignominia notati id ægrius tulerint, vt & abeuntem Romam patronum salutarint, coronamq; ex auro dono decreuerint.

Quintij triũphus

Ipse triumphans Romam ingressus est, egitq; Equorum principes ante currum, signaq; militaria hostibus adempta. Epulæ militibus currum sequentibus passim tota vrbe appositæ, multaq; iularitate discumbentium eius diei pompa traducta est. Abdicasset se Quintius confestim magistratu, nisi M. Volscij comitia tenuissent, ne Tribuni impedire id iudicium possent, in dictatura perseuerauit.

Dãnatur Volsci⁹.

Damnatus Volscius Lanuuium exulatum abijt, tum & ipse sponte sese magistratu abdicauit. XVI. Dictaturæ die, quum in sex menses tum magistratum accepisset. Q. Fabius Minutio successor in Algidum missus. Mirum est quod de

Quintij temperãtia.

Quintij continentia Dionysius prodidit, selecta ex omni prȩda quȩdam manubiarũ nomine, haud quidem attigit. Et quum necessarij & propinqui plura pollicerentur, vt in vrbe permaneret, continuo vbi potestate abijt, in agrum quẽ colebat, sese recepit, paupertate magis quam diuitijs cõtentus. Nautius consul & ipse in Sabinis ad Heretum cũ hoste feliciter pugnauit, hostilem agrum aliquãto antea ferro & igni fuerat populatus.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS TERTIAE, LIBER IIII.

CONSVLES secuti Q. Minutius, & M. Horatius, quidã C. pro Marco scripsere. Incidit horũ administratio in annum primum octogesimȩ primæ Olympiadis, qui quintus fuit & quadragesimus, supra septuagesimum, ac quater millesimum ab mundi origine, a Roma condita nonagesimus septimus, ac ducentesimus.

ANNI MVNDI.

Tribuni principio anni huius, ob legem sæpius tentatam, cœperant domestica ocia turbare, quum agrestes fuga in vrbem delati, multa trepidatione nunciant, inter Fidenas & Crustumeriam, a Sabinis omnia obtineri. Decernunt patres vt exercitum Consules ad bellum conscribant. Tribuni delectum impediũt, negocium nullum bellicum passuri, nisi lex Terẽtilla de iure ciuibus æquando, prius lata esset, attingi, vincebaturq; consulare imperium cõsensu Tribunorum, quum recentioribus nuncijs affertur Romano præsidio ad Corbionem cæso, Equos in armis esse. Liuius ab Equis priusquam a Sabinis, rem hoc anno motam prodidit. Tribuni recentioris belli terrore perculsi delectum remittunt, prius tamen pacti, vt decem deinceps Tribuni crearen-

Decem Tribuni.

tur, rati suam paucitatem ludibrio patribus esse, ac tum primum decem creari cœpti, anno a primis Tribunis sexto ac trigesimo. Consules delectu habito in hostes profecti sunt. Dionysius (nam eorum quæ adhuc diximus, Liuius est autor) Tribunis delectum impedientibus, imperum ait cepisse patres, belli per se clientibus & amicis fratos excipiendi, cuius sententiæ erat L. Quinius autor, ac tum priusquam hæc extrema remedia quererentur. C. Horatium consulem cum senioribus patrum ante suggestum locatũ, Tribunos & multitudinem sic ait affatum.

C. Hora. oratio.

Pulchrum Vergini opus, longeq; laudabile, tu tuiq; collegæ ad hunc diem peregistis, plebem a Senatu, & quasi discerpto corpore, membra a capite auulsistis, ac quantum in vobis est perditum itis oĩa hæc bona, quæ partim a maioribus sunt nobis relicta, partim nosipsi bellando quæsiuimus. Cæterum nos non sine dimicatione hæc dimittere certi sumus, sed vna cum patriam seruare volentibus, decreuimus arma capere. Ibimus igitur in certamen nos patricij spem bonam secuti ducem, honestius ibi, si vincere non contingat, perituri, quam si hic sedendo patriam, liberos, penates, nosipsos prodiderimus. Enimuero, si quis Deus pie facta respicit, si fortuna vrbis huius nondum hæc mœnia reliquit: certe est aliquid quod speremus, sin aliquod inimicũ numen Romanæ vrbi aduersabitur, sitq; tacita quædam inuidia quæ nihil in terris diu felix esse patiatur, si nulla res alia, certe vna cadentes solabitur, q̃ in patria tuenda, neq; voluntas nobis, neq; studium defuit, eritq; exitus ipse omnium pulcherrimus, quia pro patria, pro libertate, pro penatibus, pro liberis, pro ijs quæ hominibus charissima sunt, mortem oppetiuerimus. Vos interea fidi generosiq; vrbis præsides, hic concionabundi sedebitis, fœminarum more verbis altercantes, quibus neq; vita, si vicerimus honesta, neq; si victi sumus tuta esse poterit, nisi forte spem illã frigidam alitis, fore vt patricio ordine extincto, hostes mitiores habituri sitis. Quippe qui omni certamine omisso, vobis principatum, cæteraq; habenda relinquant, quæ vos cum recte sentiebatis, ipsis bellando ademistis, adimendoq; trophea & monumenta perpetua inimicitiarum statuistis. Sed quid ego plebem ob-

Amara exprobratio.

iurgo, quæ sua sponte nunquam fuit mala? Cur non te potius & alios Vergini? Quorum quum nihil sit humile in republica, eam tamen hostibus præsidia auferendo prodistis, pro quibus vltricem pœnam a Dijs expectare, illi quidem puniũt, quæ homines nequeũt, etsi ab hominibus est etiã vltio expectanda, quorũ manus in patriam armastis. Vestra enim discordia fræti hostes, iam licentiose hodie Romano nomini insultant. Aderunt illi post patriciorum cladem, hãcq; vrbẽ aut fame domitã aut vi captam diripient, mares fœminasq; promiscue trucidabũt, nõ sexu, nõ ętate vlla abstinebũt, non Romanorũ quorũ imperare proprium est, sed Barbarorũ crudelissima exẽpla secuti, ne vestigia quidem vrbis huius vlla in terris relinquẽt, vt Romanum nil ad posteros sit nisi fama, totis viribus curabunt. Vtinam sim falsus vates, Video excidium ingens patriæ imminere, vos qui hæc nõ videtis, siue potius videre dissimulatis, pergite vt cœpistis, concionem aduocate, nouas inferte leges, dum Patricij, dum Senatus, deuotum se eunt pro patria, cui tu Vergini, & alij Tribuni, magis inimici estis, quam Sabini & Equi, qui nunc nostra populãtur, ac nescio amplius etiã magisq; perniciosi. Illi vtiq; ex professo hostes, vos noĩe ciues, et ciuiũ custodes, re autem plusquam hostes qui finitimis vndiq; in perniciem vrbis huius ruentibus, ciuibus arma ademistis.

Peroratio.

Tota multitudo mota est huiusmodi Consulis oratione, sed maior omnino animorum motus inde ortus, q̃ maiores natu patricij ordinis, qui in conspectu stabant, tacite ad ea quæ dicebãtur, collachrymarũt, tum ciuium inclinationẽ veritus Verginius mitiore sermone vsus, precat⁹ est, vt si in præsentia de lege trãsigi nollẽt,

hoc

hoc saltem darent plebi, vt Tributis comitijs decẽ Tribuni crearentur, quod vno Appio Claudio repugnante, est a patribus necessitate magis quã voluntate, expressum. Verum ea cõditione, vt eorum qui tunc essent in sequentem annum nullus reficeretur.

Concordia ordinum.

Post tributa comitia Minutius est in Sabinos profectus, hostemq; nusquam in agris adept⁹, regionẽ populatus est. Horatius cui Equi prouincia euenerant, non solum Corbione, sed Hortana quoq;, siue, vt Dionysius ait, Britone de Latinis capta, in Aigido hostem inuenit. Ibi praelio commisso Equi victi sunt. Corbionis mœnia Romanus victor a fundamentis diruit. Et haec domi militiaeq; eo anno gesta. Qui proxime secutus est Consules habuit, M. Valerium, & Sp. Verginium.

Cõsules.

Lex de Auendino.

Ab externis armis ocium fuit ciuitati. Lex de Auentino publicando lata est, quum pleriq; furto multa in eo occupassent. Datae omnibus areae in eo aedificare volentibus. Fuerat prius modica sui parte cultus, patet collis ambitu duodecim stadiorum. Sed quum de lege huiuscemodi ageretur, Icilius & caeteri Tribuni ad Consules ministrum miserunt, petentes vt de Auentino referrent ad patres, impulsus Tribunitius viator ab vno eorum, qui consuli apparebant, procul reiectus, ita parcitus Icilius lictorem arripuit e rupe praecipitaturus, vltusq; esset illico maiestatem, nisi Tribuni hominis vitam precibus patrum condonassent. Tentatum praeterea a Tribunorum collegio, vt Senatum sibi in curiam vocare liceret, quum Consulum ad eam diem potestas fuisset, illi duntaxat patres accersere, nec e curia abire licebat, nisi consulum alter pronunciasset, abire si placet, nõ amplius vos moramur patres conscripti.

Consulũ fuit vocare Senatum.

Et vt consularis fuit potestatis patres morari, ita Tribunitiae concionem populi tenere, quandiu voluisset, ac quum libitum esset voce soluere. Refecti deinceps ijdem Tribuni, T. Romilio, & C. Veturio consulibus, qui quum praeter caetera, legem celebrarent, opportune nunciatum est, Tusculanum agrum ab Equis vastari.

Cõsules.

Pergrata ea res fuit patribus, qui velut in orbem statum reipublicę variari non ignorabant, vt bello concors ciuitas esset, in pace seditiosa, augeriq; rempublicam armis, ocio deteriorem fieri. Recens Tusculanorum meritum effecit, vt Tribuni auxilium remorari non sint ausi. Ambo itaq; Consules ad id bellum exiuere, hostemq; in Tusculano adepti, & ad pugnam extractum, cum magna cęde fuderũt, fugarũtq;, quatuor milia Equorũ & amplius desiderata. Praeda ingens quaesita est, ac vẽdita, praedaceae pecuniae ob inopiã in aerariũ repositae. Quae materia criminandorum ad plebem consulum Tribunis est oblata. Nec ita multo post Sp. Tarpeio & Aulo Eternio siue Termenio consulibus dies Romilio dicta a C. Claudio Cicerone, & Veturio ab L. Alieno aedile. Romilius decem milibus aeris, & Veturius duodecim sunt damnati. Dionysius significare videtur a Siccio Trib. pl. diem Romilio dictam, & a L. aedile Veturio, quia Equico bello Siccius cum tota cohorte in apertum mortis discrimen ire iniquo eorum imperio iussus esset. Datum praeterea crimini, q̃ ijdem consules cum nobilium manu in Tribunos impetum fecissent, per eosq; magistratum qui sacrosanctus esset, violari contigisset. Tarpeius & Termenius consules damnare aiebant posse consulares viros, & principes Senatus, legem tamen Tribunos ferre non posse. Tum Tribuni Terentilla lege abiecta, quae iam consenuerat (Dionysius eam latam existimare videtur, aestimatamq; per eam mulctae summam, binis bobus siue ouibus triginta, & quod non solis consulibus, vt antea, sed caeteris quoq; magistratibus, aduersus suam potestatem delinquentes punire liceret) cum patribus agunt, vt veteribus certaminibus positis, si plebeiae leges displicerent, ex patribus & plebe creari paterentur, qui leges & ea quae ad aequandam libertatem attinerent, ciuitati conscriberent.

Lex Terentilla.

Romilius qui haud multo antea damnatus fuerat, sententiam in Senatu dixit, aequissima sibi videri Tribunorum postulata, habuitq; super ea re popularem orationem, quapropter non solum laudatus est a Tribunis, sed a Siccio & collegis remissa est ei mulcta, quam homo constanti ingenio a se nihilo secius solutam voluit, nequid dicendo ambiuisse crederetur. Ita de legibus populo aequandis inter ordines conuenit. Missi in Graeciam qui praeclaras Solonis leges, aliarumq; illustrium ciuitatum mores & instituta conscriberẽt.

Solonis leges.

Legati ad hoc ipsum missi. Sp. Posthumius Albus. P. Sulpicius Camerinus & Aulus Manlius. Pro. P. apud Dionysium Seruium reperio. Fuitq; reliquum anni tempus ab externis armis, & omni domestica seditione quietũ. Sed annus qui secutus est aliquanto quietior, P. Curiatio & Sexto Quintilio cõsulibus.

Cõsules. Pestilentia & fames.

Caeterum duo grandia mala vrbem inuaserunt, fames & pestilentia omnium memoriae ad id tempus traditarum maxima, vrbs funeribus exhausta, & agri hominum pecorũq; strage pene desolati. Quintilius consul mortuus est, cui Sp. Furius est surrogatus, mortuus Augur vnus, & tres Tribuni plebis, Flamen vnus Quirinalis. Interim legatis ex Graecia reuersis, Consulibus L. Menenio & P. Siccio noua scribendarum legum cura ciuitatem inuasit.

Cõsules.

Placuit Decemuiros sine prouocatione creari, nec alium eo anno esse in vrbe magistratum, aliquandiu controuersia tenuit, deberent ne ex vtroq; ordine legi, an ex patricio tantum, postremo concessum, vt ex patribus duntaxat crearentur. Centuriatis comitijs creati sunt Appius Claudius & T. Genutius, qui fuerant aliquando consules designati. P. Sestius, Sp. Posthumius, P. Sulpitius siue (vt alij habent) Seruius, & Aulus Manlius, qui leges ex Graecia detulerãt T. Romili⁹, C. Iulius T. Veturi⁹ & P. Horati⁹.

Decẽuiri ad cõscribendas leges.

Sicq; publicę administrationis ratio a cõsulibus ad Decẽuiros translata est, vt olim a regibus ad Consules. Fuitq; hic annus trecentesimus secundus ab vrbe condita, qui primus fuit octogesimae secundae Olympiadis in quae tempora Anaxagorae interitũ reijcit Cęsariensis Eusebius, Ephesij Heracliti studia, & Esdrae acta, quorum supra meminimus. Fuerunt praeter hos ea tẽpestate illustres Empedocles Agrigentinus, & Parmenides Eleates Physicae vterq; disciplinae sectator. Hic Zenophanis & vt alij tradunt Anaximãdri: ille Anaxagorae primum, mox & Pythagorae auditor.

Empedocles Agrigẽtinus. Parmenides. Eleates.

Parmenides primus omnium globosam esse terram dixit & in medio sitam, duoq; elementa ignem & humum, hunc opificis, illam materiae ferre vicem. Hominum generationem ex sole ortam, inter animam & mentem nullum esse discrimen. Idem primus animaduertisse fertur luciferum & vesperum eundem esse. Etsi alij ad Pythagoram id referunt. Fuit & Empedocles Medicus & orator, vt Satyrus scripsit. Varia & miranda de eius interitu traduntur. Hippobotus Aetnam eum conscendisse scripsit, naturam, vt arbitror, loci exploraturum, ac sese in craterem ipsum coniecisse, argumento alterius crepidae ductus, quam ferream fuisse memoriç proditum est, & in supercilio crateris repertam.

Sed Pausanias huic famæ non accedit. Solem igneam massam dixit, Lunam habere disci similitudinem. Et vt Pythagoræ discipulum agnoscas, se aliquando puellam fuisse affirmabat, arborem, auem, atque piscem. Fuit his æqualis Zeno Citticus Stoicæ disciplinæ longe princeps. Duo posuit principia, Deum & materiam, vnumque Deum nō plures. Eiusdem illud, non si magnus eris continuo & bonus, sed si bonus & magnus quidem. Idem satius lapide pedibus quam lingua. Octauo & nonagesimo ætatis anno, quum forte schola egressus digitum offendisset, sibi manum intulit. Fuit & Zeno Eleates Dialecticæ repertor. Is vt Satyrus in Epitome prodidit, Nearchum tyrannum deijcere adortus, in coniuratione deprehensus, quum quæstioni fuisset adhibitus, omnes tyranni amicos & coniuratiouis socios nominauit. Quibus supplicio affectis, a Nearcho interrogatus quæstionem exercente, an plures supplicio afficiendi essent, tu solus inquit patriæ pernicies. Simulās inde se velle quędam secreto dicere, aurem illi dentibus, vt alij dicunt nasum lacerauit. Mox abscissa sibi dentibus lingua in eius sinum conspuit. Vixere cum his Pherecides Syrus historiarum scriptor. Crannus & Plato veteris comœdiæ autores. Aristarchus Tragicus. Et hi quidem per id tempus, quo Decemuiri leges Romanis scripsere, ingenij laude claruerunt. Incidit duodecimus Artaxerxis annus in hęc tēpora, quo vt Iosephus scribit, ille Vasthim vxorem quia ad conuiuium vocata adesse noluisset, patrio more repudiauit, superducta illi Hestere puella Hebraici sanguinis, quam est Babylone accersitam, inter quadringentas pellices ab initio adamauerat. Erat per id tempus regi charissimus Aman Amalechita genere, inrercideratque ea gens Hebraicis armis, obtulerat que rex Amanem secundum se vulgo adorandum, omnes itaque illum æque ac regem venerari, vno duntaxat dempto Mardocheo Hesteres auunculo. Is gentili instituto vnum deum adorandum prædicabat, nec vllam Amani, aut mortalium cuiquam venerationem exhibendam. Erat Mardocheus in Artaxerxis familiaribus, iam inde ex quo Eunuchorum quorundam coniurationem per Hesteren regi detulit. Cæterum magis valuit Amanis odium recens, Mardochei gratia. In cuius inuidiam multa milia talentorum Aman regi pollicitus, multisque criminibus omnem Hebraicam gentem insectatus, quod contumax hominum esset genus, superstitiosum, cæterisque mortalibus inimicum, facile obtinuit, vt ad omnes prouinciarum pręsides ab India ad Aethiopiam regis nomine literæ de Iudæorum cæde darentur. Nec latuit editum regis Mardocheum, qui sacco indutus squaloreque coopertus regis aulam, nulli tamen exauditus, ambibat. Peruenit auunculi luctus ad Hesteren haud multo post. Quæ quū doloris causam per Eunuchos rescivisset, ad regem ausa est duabus comitata ancillis præuenire, quum capitale esset alioqui siquis eum nisi accersitus adiret. Periculo tamen quod vniuersæ genti instabat commota Hestere, propriæ salutis oblita, intempestiue sese regi obtulit, quam ille venientem quum parum familiari vultu procul esset intuitus, consestim illa tam pudore quam metu confusa, ad eius pedes iacuit intermortua. Commotus puellæ casu Artaxerxes, humo iacentem subleuat, atque in gremio receptam iubet bono animo esse, diceret, siquid esset quod magnopere a se impetratū vellet, tū puella vix sibi satis reddita, maior est inquit rex dolor meus, quā vt paucis a me verbis explicari possit, suppliciter oro, vt cum isto Amane viro clarissimo apud me cras prandere velis. Annuit ille, seque cum amico ex condicto affuturum est pollicitus. Nocte vero quæ media fuit, quod Deo credas cordi fuisse, rex mādat sibi ratiocinarium regiorum actuum afferri, ac quum forte alia quædam requirerentur, ecce illud occurrit quo Mardochei indicio Rex capitalibus fuerat insidijs seruatus. Tum Rex ad dispensatores conuersus Ecquid fuerit ne Mardocheo coniurationis indici pro regia beneficētia aliquid datum, requirit. Quum nihil præter conuictum illi respondissent, iubet Artaxerxes Amanen ad se per noctem accersiri, vt cum eo consultaret, quo potissimum præmio prosequendus is esset, cui salus sua in tanto discrimine curæ fuisset. Aman sententiam dicere iussus sensuti (neque enim cui homini num ea consultatio expediret exploratum habuit) vitum insigni equo sedētem purpura & aureo torque ornatum, per vrbem ab vno ex regijs purpuratis circumuehi oportere, qui præcedens clara voce testaretur, tale decus eos manere, quos Rex publice honoratos vellet. Tum ille, recte ais inquit, tuque quo nemo est mihi amicior Mardocheum sub ista pompa quam proposuisti, vbi primum illuxerit, Susianis conspicuum ostendito. Nihil minus expectatum & quod magis ipsius animum afficeret audire potuit Aman, quippe qui crucem domi paratam habebat ad Mardochei supplicium, Verum quia regis imperium detrectare nō est ausus, Mardocheum in publicum insigni ornatu protrahit. Ludibrio ille se esse Amani ab initio arbitratus est. Cæterum vbi omnia serio agi animaduertit, audiuitque Artaxerxis iussu fieri, omni squalore absterso, bene sperare incipit. Erat tamen nihilo secius de suorum salute vehemēter solicitus. Quāta in Mardocheo lætitia erat, tantus in Amane dolor & mœstitia. Qui ita animo affectus quum se domum recepisset, haud multo post per Eunuchū ab Hestere ex condicto ad conuiuiū accersitur, iam qui ad eius domum venerat sublimē crucem intuitus, ab domestico seruo sciscitatus, in cuius supplicium id insigne patibulū esset fabrefactum, Mardocheum inquir herus noster fuit huic cruci affixurus, nisi rex aliter de eo statuisset. Hoc Amanis consilio Hestere instructa, cæterum iussa a rege in conuiuio petere siquid vellet, fidēs iam illa suę est gentis interitum deprecata, inde in Amanem inuecta crudeliter eū fecisse testata est, qui gētem pio cultui addictam, nulli nocuā, nulli infestā, in apertū vitæ discrimē conatus esset adducere. Turbatus Artaxerxes Hesteres postulatis in proximos hortos concesserat, interim Aman haud ignarus quantū inuidiæ apud Hesteren sustineret, reginę insinuatus vt eorū q in Iudæos molit⁹ erat veniā precaret, vim Hestere inferre parātis potiusquā supplicare volētis, speciē regi ierit cōclaue subeunti prębuit, cōfestimque ob id ad suppliciū raptus, cū tota domo extremo est supplicio affectus. Ipse eadem cruce quā Mardocheo parauerat, pepēdit. Tum Rex Amane sublato tempestiuis Hesteres & Mardochei precibus fatigat⁹, edictū in Iudæos propositū reuocari iussit. Literæ ad prouinciarum præsides (nam dies cædi destinatus nondū aderat) ex Hesteres sentētia datæ, quæ præter alia multa quibus Rex salutem gentis Dinastis & prouinciarum præsidibus magnopere cōmendauit, insertum habuere. Nos autem a pessimo mortalium (quum interim de Amane loqueretur) Iudæos neci destinatos in nulla penitus culpa deprehendimus, contra iustis vtentes legibus

Marginalia: Zeno Citticus. — Zeno Eleates. — Constantiæ exemplum. — Pherecides Syr⁹. — Crannus Comic⁹. — Aristarchus Tragicus. — Artaxerxes. — Hestere. — Hesteres facinus. — Amanis sentētia. — Mardocheus. — Hesteres preces. — Seruātur Iudęi Hesteres precibus. — Aman crucifigitur.

legibus, filios altissimi maximi semperq; viuentis dei esse, cuius beneficio & patribus nostris & nobis regnum est traditum, & ad hunc diem ab omni offensa seruatum. Quare literas quas ille nostro nomine ad vos dederat, nullum habere pondus scitote. Caetera Iosephus suis est commentarijs cō plexus. Dies qui Iudaeorum fuerat neci destinatus. XII. fuit mensis duodecimi qui ab Hebraeis Adar, Distrios a Macedonibus dicebatur. Fuit lux illa iam inde Iudaeis in monumentum rei omni tempore celebris. Fuit & Artaxerxis edicto caeteris gentibus, sub Persarum imperio tunc agentibus. Iosepus autor est Amanis liberos ab Hestere ad supplicium requisitos, eiusq; iussu cruci affixos, quingentos praeterea eorum qui ex confesso Iudaeis aduersati fuerāt, & in prouincijs supra sex & septuaginta milia a Iudaeis caesa. Praeter haec quae adhuc scripsimus in Iudaicis rebus nihil relatu dignum reperio, vsq; ad iunioris Artaxerxis regnum qui ex huius sorore est natus. Eusebius autor est ad haec vsq; tempora Hebraicam historiam ex gētis annalibus sua serie depromptam. Caetera que Bibliacis continentur libris ex Iosepho Aphricano & Machabeorum volumine ait excerpta. Quod eo mihi verius videtur, quia & Iosephus quoq; secūdum haec quae de Hestere prodidit ad magni vsq; Alexandri tempora in breuissimum caput contrahit historiā.

Hebraicę historiae defectus.

Fuitq; talis per id tempus Iudaeorum status. Decēuiri qui ad condendas leges Romae creati fuerant, decimo die ius singuli in orbem dicebant. XII. fasces praecedebant eum cuius erat iurisdictio, caeteris singuli accensi, mira in iudicando aequitas, moderatio adhaec tanta, vt quum sine prouocatione creati essent, accidissetq; interim vt in domo P. Sestij fuerit cadauer tefossum, C. Iulius Decemuir in re tam atroci q̃ manifesta, Sestio collegae suo diē dixerit. Decessitq; ille suo iure, in re cuius ipse alio qui legitimus erat iudex. Qui quantum de vi magistratus abstulit, tantum Ro. populi adiecit libertati esse in ore omnium id iuris exemplum, nec minus vulgo probari, q̃ si ex oraculo fuerit aliquo de promptum. Summa interim expectatio erat legū, quas Decemuiri promulgaturi. X. tabulis aeneis cō plexas, in apertum retulere, Populumq; ad concionem vocatum, quod faustum felixq; ciuibus ipsis, Romanoq; nomini esset, ire iubent, singulaq; legum capita per ocium scrutari, se quantum hominum ingenia praestare potuissent, credere satis aequatum ius omnibus. Caeterum plura vniuersam ciuitatem q̃ paucos videre, cognoscerent ipsi conferrentq; simul omnia, siqua addēda minuendave essent, eas demum Popu. Ro. leges habiturum, quas ipse suo suffragio latas vo luisset. Nec ita multis interiectis diebus quum vulgo omnia probarentur, Centuriatis comitijs Decem tabularum leges sunt perlatae. Inde quū annui imperij exiguum quid temporis ad comitia superesset, vocato super ea re Senatu, placuit quando aliqua etiam desiderantur ad Romani iuris corpus explendum, vt in sequentem annum idem magistratus crearetur. Praetextus eius potestatis in vrbe retinendae hic fuit, caeterum videntur, mihi patres aliud omnino secuti, quod & Dionysius praeclare est suspicatus, vt Tribunitia potestas, si fieri posset, ex vrbe in perpetuum tolleretur, magna hominum ambitio sub ipsum comitiorum tempus extitit. Principes ciuitatis sine pudore obuios pręhēsare, monere, precari, sed omniū maxime Appius Claudius multitudinem ambibat, nec satis discerni poterat, an inter Decemuiros qui comitia habituri erant, an inter cādidatos esset, propior interdum petendo magistratui q̃ gerendo, patres criminari, inter Duillios & Icilios viros Tribunitios, volitabat, per quos plebi insinuabatur. Nec collegae interim ea clausis oculis spectare, nihil sinceri in Appio arbitrantes nemo erat qui tantam comitatem in tam nota superbia gratuitam existimaret, & q; sponte se in ordinem redigeret, non tam magistratu abire properāris, q̃ ad eum continuandum viam quaerentis vulgo arbitrabantur. Vt perditam igitur in homine ambitionem mollirent, habendorum comitiorum illi munus iniungunt. Dionysius nullo modo eū ausurū fuisse ait in sequentem annum petere, nisi plebs ad id eum hortata esset, ac pene inuitū impulisset. Sed quocunq; studio ad petendum venit, Decemuir magno omnium consensu primo est loco relatus. Creati inde M. Cornelius Maluginēsis, M. Sergius, L. Minunus, Q. Fabius, Vibulanus, M. Rabuleius, T. Antonius, & tres plebeij, Q. siue vt alij habent, T. Petilius, Caeso Duillius & Sp. Oppius. Appius deposita quam ad id tempus finxerat persona, alterius anni magistratum auspicatus, idibus maij mēsis sacrificaturus cum collegis foedus percussit, vt in nulla sibi re Decemuiri aduersarentur, obtinerentq; perpetuum imperium, neminemq; ad illud admitterent. Quotidie igitur remotis arbitris coibant, ibi prauis Appij consilijs instructi, quae secreto inter se destinassent in occulto habebant. Rari ad eos aditus patebant, difficiles in sermone, nec in decernendo mites, aderantq; iam Maiae idus, is em̄ dies solennis erat ineundis magistratibus, tū quando prius singuli in orbem fasces habere cōsuessent ingenti lictorum turba, vt singulis. XII. apparerent in publicum processere, centum viginti lictores forum impleuerunt, quo magis insueta res est ciuium oculis oblata, eo formidolosior fuit, magisq; terrifica. Siquidem eiectis regibus Valerius cui Publicolae fuit postea cognomen, autor extitit, vt sine securibus fasces essent consulibus praeterq; ad bellum aut in prouinciā profecturis, quū sub regib9 vno cum virgis fasce complexae essent. Cepit metus ingens ciuitatem, deploratamq; vulgo credere libertatem. Decem reges pro vno quē maiores sui expulissent sibi ortos mussitabant. Paulatim terror a patricijs in humiliores versus. Nam nobilium multi eius conspirationis ob eam causam, quam alio loco retuli, haud inscij fuere. Conniuere itaq; nobilitas illis in plebem saeuientibus. In hanc crudeliter libidinoseq; consulebatur, plerici interfecti, alij in exilium acti, nec in viros tantum saeuire, sed matronarum etiam pudicitiae, virginibusq; vis intendebatur. Eiusmodi contumelias plerice declinantes, in Latinos & Hernicos cū tota domo migrauere, & quod maiori terrori acciderat, non solum omnis prouocatio sublata erat, sed ne intermissio quidem vlla in prouocantis auxilium aderat. ob Decemuirorum consensum, si libera vox cuiq; incidisset, confestim in eius tergum & ceruicem virgę & secures expediebantur. Anno per haec circunacto, plebes proxima comitia optare. Iam enim duae reliquae tabulae conscriptae dicebantur. Exijt interim opinio sine autore, ictum inter Decemuiros foedus, ne comitia in sequentem annum haberent, quin Decemuiratum ipsi obtinerent perpetuum, quae fama eo maiorem intulit terrorem, q; nulla interim quum iam tempus appeteret, comitiorū mentio fiebat, & iam De-

Exēplū ī Decemuiris.

Leges. X. tabularū.

Patrū cō filiū ad tollēdos tribunos Appij ambitio.

Coniuratio decēuirorum.

Terror9 decēuiris

Decēuiralis sęuitia

Populi metus.

cemuiri qui tribunitios viros (quia id populare habebatur) circa se ab initio ostentauerant, patriciorum iuuenibus septi ius dicebant. Multi partim virgis, partim securibus cædebantur, & ne gratuita esset crudelitas, bonorum direptio damnatorum supplicium sequebatur. Quo sordido quęstu nobilium iuuentus corrupta, hi enim Decemuirorum latera stipabant, non solum pręsenti iniuriæ non ire obuiam, sed aperte etiam fateri, malle se pręsentem paucorum licentiam, q̃ omnium libertatem. Præterierant Maiæ idus, nec magistratu vllo surrogato, & Decemuiri patrio iure priuati, cęterum neq; animis neq; insignibus ad magistratũ inhibendum imminuti, cõsueto lictorum strepitu in publicum prodeunt. Oritur interim bellum a Sabinis, facta in Romanum agrum excursione, frętiq; Romana discordia castra ad Eretum muniunt. Dionysius ad Regillum vrbem scribit. XVII. milibus passuum ab vrbe prope Tyberim sitam. Decemuiri inter plebis & patrum odia destituti consilia conferunt, quid fieri oporteat, nec satis adhuc liquebat quid facto opus esset. Magna dubitatio inciderat vtrum arma darent inimicæ plebi, an tyrannica fieret conscriptio: Patres, an plebes, an neutri fierent futuri delectus autores. In his eorum consultatio difficultatibus hærebat, quum diuersa parte nunciatur Equos Tusculano agro foede populato, castra ad Algidum vrbem habere. Tum vero necessitate coacti citare iubent patres in curiam, de ratione dupiicis belli consultaturi, haud ignari quanta sibi inuidiæ imineret procella, q̃ sua culpa agri ab hoste per ocium vastarentur. Certo igitur consilio resistendi, siquis imperium sibi abrogare conaretur, atq; ad aliorum terrorem grauiter vindicandi, senatum accersunt. Vox præconis patres ad Decemuiros citantis in foro audita admirationem attulit. Desierant illi diu antea Senatum vocare, suo arbitrio omnia administrantes. Gratias hostibus habendas vulgo prædicabant, qui in causa fuissent vt pristinæ administrationis vestigium aliquod in vrbe resideret. Insignis Senatorum paucitas in curia conspecta turbauit vehementer Decemuiros, sui odio arbitrantes eos in curiam non venisse. Dimissi qui domesticatim eos citarent, caperentq; pignora nisi præsto sibi adessent, sciscitarenturq; consulro ne publico abstinerent, an maiore aliquo negocio impediti conuenire non possent. Verum vbi renunciatum est multo maximam Senatus partẽ in agris esse, lætius id acceperę q̃ si dicti essent imperium detrectare. Ex agris ergo accersiti vbi frequentes in curiam coiuere, post Appij Claudij relationem patres iussi dicere sententiam, M. Horatius Barbat⁹ & L. Valerius Publicolæ nepos, filius ei⁹ Valerij q in Capitolio recuperãdo Cõsul perijt, tumultum excitasse dicuntur, qui petentes vt de rep. libere liceret dicere, prohibiti a Decemuiris ad populum se prodituros denunciarunt, nunc Tarquinios nunc sæuissimos tyrannos Appium & collegas appellantes, identidem monendo viderent ne prohibendo Senatores quo minus que de rep. sentiant libere in curia dicerent, experirentur quanto fortior dolor sit in propria libertate vindicanda, q̃ i iniusta dominatione contra libertatis assertores retinenda. de Sabino eos bello referre tã q̃ non maius domi Po. Ro. bellum sustineret, q̃ qui æquandi iuris essent creati nullum non iuris modo sed ne libertatis quidem reliquissent in ciuitate vestigium. Hæc & alia multo atrociora nunc Horatio nunc Valerio in Decemuiros pro

Priuati Decẽuiri pergunt repu. administrare.

Bellũ duplex orit Romæ.

Accersit Senat⁹ in curiam.

Discordia incuria.

clamantibus, cum nec illi interim modum iræ inuenirent, C. Claudius Appij Decemuiri patruus multis precibus est Appium obtestatus, vt Romanæ libertatis societatisq; ciuilis potius q̃ foederis cum collegis nefarie icti, vellet esse memor. Multo magis id se ipsius causa q̃ reipu. orare. Quippe quæ si a volentibus nequeat, ab inuidis sit ius suum repetitura. Nemini dubium esse, inuitis ciuibus velle dominari, rẽ tyrãnicam esse, nõ dẽ volentib⁹ Aristocraticã. Reijceret ergo discrimẽ cõtinuãdi magistratus in discussionẽ populi, cẽturiatisq; comitijs experiretur, vellet ne populus ira eue nire, vt præsenti potestate Appius & eius collegæ diutius fungerentur. Nec si quod illicitum foed⁹ cũ collegis ictum haberet, de eo vi & armis retinendo se teneri arbitraret, quando seruare sit impiũ & crudele, quia contra patriam, idem vero soluere pium & salubre. Fauere deos iustis conspirationib⁹, turpibus & nefarijs iratos esse. Quare tantisper dum liceret erratum corrigeret, fatereturq; siquid deliquisset, quando natura ira comparatum esset, vt confessis & deprecantibus irati animi facile mitescerent. Sæpe se Appium ipsum admonere voluisse, semperq; ab ei⁹ ianua vt ignotũ & sordidum contumeliose exclusum, cæterum tempus & iocum ferre omnia pulchra & vtilia loqui, quæ et si fero fortasse dicerentur, satius tamen ducere se ea tum demum dici, ac coram denunciari q̃ nunq̃. Summa eius orationis fuit, vt diceret se plura dicturum fuisse, sed satis illa esse, si deus aliquis eius mentem in meliora flecteret consilia. Contra si in mala & perniciosa, tam ea quæ dicta essent q̃ quæ adhuc dici poterant superuacua fore, & inutilia. Adiecit & illud, ex magno certamine magnas iras excitari, horrere, se ne ex tam foeda altercatione foedior sequeretur exitus. Enimuero Appio & cæteris prohibẽtib⁹ quẽq̃ loq nisi de eo q̃d ad pręsentẽ relationẽ attineret, videri sibi nullũ Senatus cõsultũ fieri oportere. His Appij verbis quibus postremo est loco vsus, nulli dubium fuit eiusmodi sententia priuatos eos iudicari. Cui facile accessere Quintius Cincinatus & T. Quintius Capitolinus. L. Lucretius atq; alij patrum ætate principes & autoritate. Dicta & alia sententia, quæ iubebat patres coire ad prodendum interregem: labenteq; iã aperte Decẽuirorũ causa, L. Cornelius Maluginẽsis Cornelij Decemuiri frater belli curam simulãs, hinc patres castigabat, qui alieno tempore ferrẽt discordias, inde Decemuiros admonebat, futurũ, vt peccata sotis repu. rationem redditurĩ essent in annũ ne creati essent, an donec leges quas scripsissent perlatæ forent, interea placere sibi pronunciauir, præsentem belli curam cæteris rebus præuerti, quando non rebus tempora sed res temporibus seruirent. Quum pars patrum pedibus in eã sententiam iret, Valerius & Horatius ferocius coorti aperte vociferari, nisi liceat sibi libere de repu. dicere, dicturos se ad populum quæ in curia fari prohiberentur. Contra Appius ferociter minitãs satius eis futurum aiebat, nullam nisi de eo quod in consultationem venisset vocẽ emittere, in Valerium negantẽ priuatos senatori obstare posse quo minus sententiam diceret, iratus lictorem misit. Tum illo Quiritium fidem e limine curiæ implorãte, L. Cornelius Appiũ cõplexus obtestatus est, vt Valerio dicendi potestatem faceret, qua concessa quum ille nullã amplius vocem misisset, Decemuiri propositum tenuere. Dionysius autor est, post tumultũ Appium satis popularem orationẽ habuisse, se & collegas noluisse cohibere Senatorũ quẽq̃ quo minus

C. Claudij admonitio.

Cornelij Maluginẽsis sententia.

Appij & collegarũ purgatio.

nus libere loqueretur, q̄ vellet, sed Valerij & quorunda petulentiā, q̄ prius ad iniuriam dicendam processissent, q̄ dicere rogati essent. Quod ad magistratus continuationem attineret, paratum se & collegas fore, populo rationem reddere eorum que acta essent, quando non in annum eam potestatē accepissent a populo, sed donec omnem constituissent legumlationem. Igitur quę mente cōcepissent perfectis, futurum, vt ipse & alij sponte, potestate abituri essent. Multi Senatorū ordinis Tribunitiæ potestatis odio malebant Decemuiros sponte magistratu abire, quam inuidiose ad id deponendum compelli. Haud enim tāto consularis imperij desiderio tenebantur, quam plebei magistratus quem infense oderant, abolendi studio & cupiditate. Silē-

Decēuiri delectū habent.

tio igitur patrum Decēuiri delectum habuere. Cæterum quia maius propemodum certamen domi quam foris instare videbatur, Appium violento ingenio virum, & ob id ad vrbanos motus cōprimēdos magis accōmodatū, in vrbe relinquēdū statuere. Bellū in Sabinos gerendū, M. Rabuleius & Q. Peulius cum toidem collegis suscipiunt. Marcus Cornelius cum L. Minutio & Cesone Duillio & L. Sargio in Algidum aduersus Equos duxit exercitum. Sp. Oppius Claudio ad vrbem præsidio obtinendam adiutor datus. Domi forisq; res Decēuiris infeliciter cessere, militibus quod ad bellum attinet vtrobiq; fugatis, ipsis ne quid ductu auspicijsve eorum quos oderant prospere fieret, ita euenire volētibus. Fusi Romani exercitus & a Sabinis ad Eretū & in Algido ab Equis, ab Ereto noctu fugam milites moliti inter Fidenas & Crustumeriā edito loco castra muniuere, natura loci valloq; magis quā virtute freti, ab hoste qui fuerat e vestigio secutus se tutabantur. In Algido non solū se vinci acie passi sunt, sed castris etiam exuti Tusculum cōcessere.

Decēuiri bellū inter se partiūtur.

Ro. vtraq; prouincia vincuntur.

Fama rei in vtraq; prouincia male gestę tātum ciuitati terrorem attulit, vt patres Decemuiralis odij obliti vrbem attente custodiēdam censerent, quiq; per ętatem arma ferre possent, frequentes circa muros excubarent, pro portisq; stationes haberēt. Supplementum Tusculum mitti placuit, vt inde Decēuiri digressi militem sub dio haberent, qui circa Fidenas erant supplemento ex vrbe accepto castra in hosticum promouerent. Ad hanc duplicem cladē duo nefanda scelera a Decēuiris addita, L. Siccio viro fortissimo in Sabinis iterfecto, qui legati nomine in ea castra missus ab Appio fuerat: depugnauerat is pręlia centū viginti, si Dionysius vera prodidit, quū annos. XL. militasset. Quinq; & . XL. acceperat vulnera, omniaq; aduerso pectore, a tergo nullum, quatuordecim coronis quęrnis donatus, Obsidionalibus tribus, octo castrensibus, octoginta torquibus aureis, armilis centum sexaginta, duodeuiginti hastis, Phaleris quinq; & viginti, quarū nouem ex prouocatione fuerat adeptus: talis itaq; existens quū in vrbe prius, inde in castris, qua specie honoris ab Appio non multo prius fuerat missus, ad hoc ipsum vt a collegis quoq; modo tolleretur, colloquia haberet de secessione facienda, filius ne hic fuerit eius Siccij qui author fuit primę secessionis in sacrum montem a plebe factę, haud pcerto ausim affirmare. Nec illum ipsū et si tempora constare possint, fuisse dixerim, quum diuerso hic fuerit prenomine ab illo. Cęterum quisquis fuit ia suspectus Appio & collegis speculatiōis pretextu castris ablegatus, negocio ijs qui cum eo missi sunt occulte dato, centum eos fuisse Dionysius scribit, vt eum opportuno loco adorti obtruncarent, peregerūt & illi facinus. Sed acer bellicisq; casibus assue-

Siccij cędes.

tus, haud inultus perijt, quippe qui vbi in se impetum fieri vidit, ex equo desiliens valide se tuendo aliquādiu restitit. Postremo quindecim circa se peremptis telorum multitudine obrutus cōcidit, qui superarant tumultuose in castra nunciant Siccium cum suis in insidias præcipitatum, cumq; cum quibusdam ab hoste circūuentum perijsse. Credita primo res est, verum vbi ij, qui ad locum insidiarum missi sunt, ad eos qui ciciderant sepeliendos, Siccium iacentem intuiti, haud quidem ab hoste spoliatum, cæterisq; ex aduerso prostratis hostiū neq; cadauer vllum neq; abeuntium vestigia extarent, a suis eum interfectum pędicātes in castra retulere, Romam cadauer relaturi, nisi Decēuiri publica impensa castrensi funere extulissent. Sepultus igitur ingenti militum mœstitia, pessima Decēuirorum in vulgus fama.

Funera in castris Siccius.

Alterum ab Appio flagitium Romę editū, vn̄ maior secutus est motus. Cœperat eū libido plebeiæ virginis viliādę, erat puellę pater, L. Verginius qui honestum in his castris ordinem ducebat, quę Equis circa Algidum fuerant opposita. Homo seuerioris vitæ, sectiq; exēpli, & qui vxore suis moribus instituta, dabat operam, vt & liberi sancte instituerentur. Desponderat ille filiam, L. Icilio viro tribunitio, hanc Appius pretio corrūpere adortus, postquam pudore pudicitiaq; omnia vidit suę libidini occlusa, animum ad nouam adiecit fraudem, negocio redigendæ in seruitutem puellæ M. Claudio clienti suo dato, quem ab initio monuit ne ijs in iudicio cederet, qui postularēt sibi ius dari puellæ in libertatem vindicandæ. Persuasum habuit Appius locum, sibi quia abesset pater ad iniuriam relictum.

Nefariū Appij cōsilium.

Claudius alienę libidinis minister puellę in forum venienti, ibi enim ludi literarum in tabernis erant, manum inijcit, seruæq; suæ filiam ipsamq; seruam appellans, sed domum sequi iubet. Obstupuit primo puella, inde clamitans nutricis lateri hęrebat, quam cunctantem minaciter ille obiurgat, vixq; abstractutus videbatur. Fit eo concursus ad vocem anus, Quiritum fidem implorantis. Confestim Verginij patris, & sponsi Icilij popularia nomina circunstantis, turbę fauorem puellę conciliant. Et iam a vi tuta erat quum ille ad eos, qui pro puella stabant, turbato vultu cōuersus, Iure hic inquit Quirites opus est non altercatione, puellam in ius voco, quem euntem autoribus ijs qui aderāt illa secuta est. Vbi, ad Appij tribunal ventum est, tum assertor fabulam iudici nō ignotam excōposito peragit, puellam apud se ex serua natam furtoq; trāslatam inde in Verginij domum, illiq; pro filia a Numitoria cōiuge suppositam. Id se manifesto indicio compertū habere, probaturūq; vel ipso Verginio iudice, ad quem maior pars eius cognitionis attineret. Interim æquū esse, vt ancilla dominum sequatur.

Vis Virginię īfertur.

Contra puellę aduocati, quando pater reipu. causa abesset, iniquum arbitrari virginem auxilio patria destitutam periclitari. Postulare igitur ius & potestatem retinendę puellę in libertate quoad res cognosceretur, ne si vindiciæ contra libertatem darentur, adulta virgo prius fama quam libertate periclitaretur. Appius placere sibi patrem accersiri pronunciat, interea assertorem iuris sui iacturam facere non oportere, quin eam continuo abduceret, sisteretq; rursus in aduentum eius, qui pater esse diceretur. Nemo non eorū q aderāt iniquitatē sensit decreti. Quod legi quā ipe tulerat haud dubie erat cōtrariū. Peropportune pusq̄ ide abduceret, P. Numitorius puellæ auūculus, & sponsus Icilius superueniūt. Dat ambobus via i cōferta multitudine ad Appij tribunal, fecitq; suo

Appij decretum.

aduentu

aduentu spẽ Icilius iniuriæ resisti posse, recentem
adhuc tribunatum spirans. Lictor decreuisse ait De
cemuirum, Iciliumq; vociferantem submouet. Tũ

Icilij spõ si ferocia.

animus per se ferox iniuriæ atrocitate accensus vo-
cem continere non potuit, ferro hinc ait submouẽ-
dus sum Appi, vt tacitum feras quod celari optas.
Virginem ego hanc mihi nuptã ducturus sum ha-
biturusq; pudicam, conuoca proinde quicquid li-
ctorum tibi & collegis apparet, virgas & secures in
me expediri iube, Icilij sponsa extra patrium limẽ
non manebit. Nec si duo Romanæ libertatis pro-
fugia prouocationem, & Tribunitiam potestatem
euerteritis, est idcirco in coniuges, & liberos no-
stros regnum vestræ libidini datum. Sæuite in ter-
gum & ceruices nostras, pudicitia saltẽ in tuto sit.
Si huc quæ mihi desponsa est vim afferri videro,
ego fidem Quiritũ qui adsunt pro coniuge, Vergi-
nius militũ pro filia, implorabimus. Nec tu decre
tũ istud, vnq; sine cæde nostra tecũ feres. Tu Appi
tecũ considera quousq; pgrediare. Verginius post
q; Romam venerit ipse de filia videbit, me quod
ad istas vindictas attinet, sponsæ libertatẽ tueri pa
rantem, citius vita deseret q; fides. Appius quando
haud dubium concitata multitudine instabat cer-
tamen, enimuero lictores Icilium circunstabant,
haud vltra minas progressus, non sponsam ab Ici-
lio defendi testatus est, sed locum seditioni ab eo

Recens Appij decretum.

quæri, verum se illi omnem discordiæ materiam
eo die adempturum, nec tunc dicturum ius, modo
sciret Icilius non id sibi dari, sed libertati, & Vergi-
nio absenti, qui puellæ pater diceretur. Inde a Clau
dio coram petijt, vt decederet iure suo vindicariq;
puellam in posterũ diem pateretur. Quod nisi Ver
ginius mature iudicio occurreret, haud sibi con-
stantiam in decernendo defuturam. Puellæ necessa
rij tam breui tempore ad iniuriam concesso Vergi-
nium ex castris per impigros iuuenes fratrem Icilij,
& Numitorij filium accersunt. Hi citatis equis in
quo discrimine filiæ libertas esset in castra illi nun-
ciatum abiere, plebs suã Icilio operam despondit,
quum adhuc frequẽs esset forum, quibus ille obor
tis lachrymis, pergratum est inquit mihi Quirites
studium vestrum, cras quæso adeste, tum si opus
fuerit, vtar ego vestra opera, propinqui pro puella
despondentes eam domum reduxerũt. Appius pa-
rumper immoratus ne eius rei causa sedisse videre
tur, domum se recepit, inde ad collegas scribit ne
Verginio darent commeatum, qui ne quid in ca-
stris moliri possit custodiri iubeant. Ille vero ve-
nia domum abeundi sub primam faceni impetra-
ta, auersis itineribus ne retrahi posset multum viæ
confecerat, quum Appij literæ sunt in castra delatæ.

Verginij rediť ad vrbem.
Preces Verginij & Icilij.

Vbi igitur Romam venit prima luce quũ frequẽs
ciuitas in iudicij euentum erecta in foro staret, Ver
ginius sordida veste reorum more amictus, cum fi
lia & aliquot matronis eã comitantibus, magnaq;
ciuium aduocatione in publicum venit. Ibi ille sin
gulos circuire, prẹhensareq; atq; orare vt sibi pro
patria, pro ciuibus assidue in acie stanti in vnicæ fi
liæ periculo adessent. Quid sibi quid alijs profutu-
rum, qui circa signa frequentes essent, patriamq; ar
mis tuerentur, si incolumi vrbe liberi sui ea domi
patiantur, quæ ciuitate vi capta patienda essent?
Hæc ille concionabundus forum circuibat. Nec
multum his diuersa Icilius, muliebris ad id comi-
tatus tacito fletu plus omnino q̃; virilis vox mul-
titudinem mouebat. Conscendit interim Appius
tribunal, ibiq; pauca Verginiæ assertore querente,
q; pridie per ambitionem sibi ius dictum nõ esset,
iterum prioris diei postulata decurrens, est inquit
mihi ancilla paterna, cui prægnanti & familiarita-
te notæ Numitoria vxor Verginij persuasit, vt in-
fantem cuiuscunq; sexus enixa esset, sibi occulte tra

Claudij mẽdaciũ

deret, seq; abortum emisisse mentiretur, quod cum
illa siue pretio, siue gratia fecisset, puellam subditi-
tiam a quintodecimo inde anno apud Verginium
pro filia educatam. Verginius non a serua sed ab

Verginij defensio.

ingenua potius fuisse vxorem suam prolem susce
pturam, si ita facto opus fuisset dicere. Nec fœmi-
nam sed marem, & q; maiora adhuc essent veræ
stirpis argumenta, plerasq; adesse mulieres quæ
grauidam per id tempus vidisse Numitoriam suã
meminerunt, affuisseq; illi medio puerperio. Et
quod omnium maxime indubitabile esset, aluisse
eam nonnihil suis vberibus puellam, quod eue-
nire nequiuisset nisi nuper fuisset enixa. Hæc ille,
quando vxore defuncta aliud verius afferri nõ po-
tuit. Appius vero sua natura parum valens sensu,
præsentiq; potestate amentior factus, tumido ani-
mo & impotentibus stimulis amoris exagitatus,
nec quæ dicerentur aduertens, nec dicenda multũ
considerans, repente interfatus, Ego inquit Vergi-
ni, & vos quirites qui adestis, haud nunc primum
vti res hæc habeat audio, sed longe antea q̃; hunc
magistratum adijssem, pater Claudij huius, qui ma
iorum vestigia secutus, q̃; diu vixit in familiæ no-
stræ patrocinctu mansit, moriẽs hunc puerum mi

Flagitiosa calumnia.

hi tuendum reliquit, dum igitur sub nostra adhuc
tutela esset, indicio comperi quemadmodum Nu-
mitoria Verginij coniunx puellam hanc a Clau-
dij adhuc pueri serua occulte acceptam sibi subdi
disset, verum id negocium me tunc attingere non
putaui necessarium, satius fore ratus, vt hic postq̃;
per ætatem adoluisset ipse suo in hac re arbitrio
vteretur, abducere, ne ancillam vellet suam an alto
ribus vel pretio, vel gratia condonare. Nunc ni-
hil minus, q̃; rei eius procurandi Claudius ipse puel
lam ad Tribunal statuit sibi indicio compertum
dicens, hanc ex domestica serua natam. Ego ne
quid temere fecisse viderer, expectandum duxi tan
tisper dum res inter ipsos aliquo modo compo-

Appij decretum.

neretur. Cæterum quia nihil, vt video, illis con-
uenit, testor ego & decerno Claudium esse puellæ
dominum, fuitq; tale Appij Decemuiri decretum,
si Dionysius verus est autor. Liuius quale fuerit

Ferox Appij denũciatio.

velut varie traditum non posuit. Post decretum
submoueri turbam iubet Appius minaciter de-
nuncians, expedire ijs quorum res illa nihil inter
erat: aut domum abire, aut pacatum forum redde
re. Conuersusq; ad Claudium, tu inquit tutus,
vel per mediam concionem mancipium abduci-
to, secures duodecim ne quam vim reformides
erunt tibi comites. Fletus & comploratio ingens
ad tam crudelem vocem exorta est. Multi sibi pe
ctora, & frontem pulsabant præ nimio dolore,
stupore alij metuq; defixi vestigio hærebant. Tum
Verginius in tanto malo destitutus, consilium in-
ijt, sibi quidem ærumnosum, sed præclarum alio-
qui & forti viro dignum, ad Appium mitiore vul
tu conuersus, ignosce inquit precor Appi, si patrio
dolori indulgens intemperantius aliquid dixi, ac
sinas quæso priusquam puella abducatur, me eam
alloqui, vt solus cum sola congressus aliquid dicã
aut audiam, quod & meum & illius dolorẽ leniat.
Liuius quasi nutricem percontaturus secretum pe-
tijsse Verginium scribit. Data ab Appio venia, se-

Virginiꝰ filiã cultro trãsfigit.

ducit ille filiã ad tabernas quibꝰ postea Nouis no
mẽ fuit. Ibi puellã paterno affectu cõplexã lachry
mis pfundẽs, fortẽq; cũ miseri pr̃is, cũ filiæ q̃stꝰ, su
pmo osculo cõplexuq; a se solutã arrepto ex Lanio

nia mẽsa

nia mensa cultro, hoc vno inquit quo possum mo
do, filia te in libertatẽ vindico, ferrũq; deinde per
puellæ pectus exegit. Conuersusq; ad Appiũ te in
quit Appi, tuumq; caput hoc cruore consecro. Cla
more ad rem tam atrocẽ exorto, excussus solio Ap
pius Verginium capi iubet, ille ferro sibi viam fa
ciens iuuenum multitudine stipatus ad portas con
tendit, ibiq; equo ad id parato: cum Icilij fratre, &

Verginij reditꝰ in castra.

Numitorio iuuene a quibus fuerat priori die acces
situs irrequieto cursu abijt in castra, quo apparet,
Verginium ab initio habuisse in animo id agere, si
per Appij inclemẽtiã non licuisset filiam in liberta
te retinere. Icilius & Numitorius Verginiæ corpus
sublatum circunfusæ multitudini ostentãt, Appij
iniuriam, infelicem puellæ sortem, patris necessita
tẽ deplorant, exaudiri etiam matronarum quæ puel
lam in forum comitatæ fuerant, miserabiles quere
læ, ꝙ tam iniqua conditio procreandorum libero
rũ esset, tam indigna muliebria pudicitiæ præmia,
sed Icilij vox plena Tribunitiæ potestatis erat, pa
triæq; libertatis memor. Appius Icilium arripi iu
bet, Cæterum quum lictoribus via ad eum non da
retur, per confertam multitudinem ipse furens, ad
eum capiendum ire pergit. Erant circa Icilium Ho

Valerij & Horatij ĩ X. viros motus.

ratius & Valerius, qui audito Verginię casu spe eo
rum, quę secuta sunt, in forum tanq̃ ad signum ali
quid bellicum deuolarunt. Hi repulsis lictoribus
priuatum Appium esse dictitabant, non oportere
inuitum ciuem priuati dicto obedientem esse. Tũ
ibi Icilio dimisso, Valerium & Horatium Decem
uiri iussu lictores inuadunt. Atrox rixa oritur. Fran
guntur a multitudine fasces. Appius in Vulcani tẽ
plum compulsus, populum ad concionem voca
bat. Erat id templum in parte Romani fori, eo Va
lerius & Horatius intrepide decurrunt. Ibi cum to
ta concio populares viros audiret, Decemuiro fari
volenti obstreperet, Appius propriæ salutis solici
tus, in propinquam domum, obuoluto capite, sese
recepit. Dionysius, quod non multum diuersum
est, in diuersam fori partem Valerium & Horatiũ
totam secum concionem traxisse ait, veritumq;

Appij fuga.

Appium multitudinis consensum, ex publico ces
sisse. Oppius, vt collegæ auxilio esset, in forum tu
multuose irrupit. Verum vbi fractum imperium
vidit, trepidus patres in curiã vocari iubet. Ibi spe
finiendæ potestatis per senatum facta seditio com
pressa est. Missi in castra nuncij, que in Vecilio mõ
te erant, ex patricio ordine iuniores, qui mature De
cemuiros monerent, vt a militari seditione castra
custodirẽt, in quibus Verginij accessus iam omnia
turbauerat, ille vbi eo venit, mœsto vultu cruentũ
habens cultrum, quo filiam trãsfixerat, mœstitiam
& lachrymas viri, habitumq; insuetum mirari, qui
eum transeuntem viderant, partim sciscitandi stu
dio, quid nouę rei accidisset, partim ab eo vocati e
vestigio in cõcionẽ secuti sunt, tum ibi ille lachry
mãs, qd̓ actũ Romę esset ordine exponit, multa de
Appij in se crudelitate questus, deq; eiꝰ in filiã libi

Verginij cõcio ad milites.

dine, percurrit inde exilia, rapinas, cędes, & alia in
fanda Decemuiratus in miseros ciues flagitia. Que
quo fœdiora essent eo maiori ope milites niti opor
tere, ne diutius ea velut venalitia mancipia paterẽ
tur, postremo eo flexit orationis imperum, vt dice
ret rem indignam fieri pro gloria & imperio, Ro
manam iuuentutem foris dimicare, domi. X. priua
tis hominibꝰ turpiter seruire. Exegisse patres suos
ex vrbe Roma Tarquinium, quia filij iuuenis libi
do in Lucretiam immoderatior fuisset, at non satis
ijs qui regnum furati essent, lasciuire in libera cor
pora, nisi in seruitutem quoq; redigerent. Nec pete

re se, vt suam iniuriam vltum irent, quam etsi pa
rum humane, fortiter tamen ipse per se esset vltus.
Nec se domi habere amplius, quod tali esset pericu
lo obnoxium ipsi vxoribus liberisq; suis prospice
rent: q̃q̃ si non aliud ad nefariam tyrannidem tol
lendam animos incitaret, libertatem tanti sibi vi
deri, vt si ij essent, qui videri vellẽt, deniq; suis ma
ioribus, tum quum arma in manibus essent, eam
vi repeterent, ab ijs qui neq; modum, neq; mensu
ram suæ dominandi libidini facerent cõsensu opꝰ
esse, consilium & vires se vindicare volẽtibus nõ
defuturas. Hæc Verginio dicenti, a circunfusa mul

Peroratio.

titudine succlamatum, nec illius dolori, nec suæ li
bertati se defuturos, & iam superuenerãt, qui ex vr
be nunciabant, Appiũ pene discerptum a multitu
dine, ex vrbe, in exilium abijsse, quo nuncio multi
tudo ferocior facta, ad defectionem aperte inclinat.
Tentarunt per noctem Decemuiri Verginium in
prætorium accersitum in vincula conijcere, statim
q; ad seditionem opprimendam in hostes mouere.
Centuriones qui circa illum, ob idipsum credo ne
violaretur, pernoctarãt, haud ire permiserunt. Vbi
vero illuxit paululum inter milites addubitatum,
an sacra signa reuellerent, saluaq; religione duces,
in quorũ verba iurassent, liceret deserere. Sed Ver
ginio demonstrante Decemuiros post annuum tẽ
pus priuatos fuisse, nullaq; lege comparatum, vt

Milites X. viros deserunt.

qui priuati forent quempiam sacramento adige
rent, discusso metu confestim reuellunt. Decemui
ris alijs alio occursantibus, blandeq; appellãtibus
singulos, nullo responso reddito, castris profecti,
Romam versus iter intendunt, tacitoq; agmine vr
bem ingressi Auentinum occupant. Hic se sine cu

Auentinum occupant.

iusq̃ iniuria tenentes, plebem ad repetẽdam liber
tatem inuitãt. Appius sibi sui sceleris conscius do
mi se tenebat. Sp. Oppius vbi legiões pacate Auẽ
tinum insedere, senatum in curiã vocauit, ibi varię
sententiæ in vtranq; partem dictæ, nam non dee
rant qui in desertores vltimam pœnam statuerẽt.
Sed rectius consulentes tres legatos ad exercitum
decernunt; qui a multitudine quærerent, cuius
iussu signa deseruissent, aut quid sibi volentes,
auerso ab hostibus bello, patriam obsedissent.
Tres consulares missi, C. Iulius, P. Sulpitius
Sp. Tarpeius, quibus quia non tam deerat, quid
responderi posset, q̃ qui respondere vellet, se
præcipuæ inuidiæ offerente nemine, tantum suc
clamatum est, vt, L. Valerius & M. Horatius
ad se mitterentur. His se daturos responsum. Di
missis legatis admonet Verginius, aliquo capite
opus esse, enimuero in re parua paulo ante hæsi
tatum dicebat, quid in maiori negocio esset fu
turum: Placere sibi Decemuiros creari qui sum
mæ rei præessent, militariq; honore Tribunos mi
litum appellari. Assensum est ab omnibus Vergi
ginio. Cæterum quum talis honor ei in primis de
ferretur: Vestris inquit meisq; melioribus rebꝰ, ista
de me iudicia commilitones reseruate, acerbus filię
casus haud patitur quicq̃ mihi hoc tempore iucun
dum esse. Nec vobis expedit in hac rerũ perturba
tione ducem habere, qui proximus sit inuidiæ, si
quis vsus mei est capietur, is nihilominus ex me
priuato. Tũ vero. X. Tribuni creati. Nec qui in Sa
binis erant duce Icilio qui eo se contulerat minus
sunt interea tumultuati, in quibꝰ castris ille nõ mi

X. tribunitij militibꝰ creantur.

nores motus exciuerat, q̃ Verginius in altero exer
citu. Idẽ igitur vbi audiuit quæ in Auentino acta
essent, autor suis extitit, vt & ipsi priusq̃ copię iun
gerentur. X. Tribunos crearent, nec ita mul
to post hę quoq; legiones in Auentinum venere.

Duobus

Duobus ibi exercitibus iunctis, datum. XX. Tribunis negocium, vt ex suo numero duos crearent, qui totius rei summæ præessent. M. Oppius & Sextus Manilius creati. Patres interea, quum de summa rerum soliciti essent, quotidie in curiam, temporisq; magis altercationibus tererent q; decretis, patrum plerisq; Appij libidinem, cædem Siccij dedecora militiæ Decemuiris exprobrantibus, censentibusq; Valeriũ & Horatium in Auentinum mittendos, illis se ituros negãtibus, nisi Decemuiri potestate abijssent, Decemuiris querentibus se in ordinem redigi, priusq; leges, quarũ causa creati essent, perferrẽtur. Qui in Auentino erant per M. Duillũ, qui Tribunus plebis fuerat, certiores facti irritis altercatiõibus senatũ quotidie transigi, eoq; affirmãte non prius patres animum ad remp. pacandã aduersuros, q; vrbem desertam viderent, continuo ex Auẽtino Nomentana viã profecti, in sacro mõte castra locauere, suorum patrum modestiam imitati, qui veteri secessiõe haud quicq; iniurij fuissent. Secuta cætera plebs exercitum, nemo qui per ætatẽ ire poterat retrectans. Secutæ coniuges, liberiq; miserabiliter querentes, cui miseri relinquerentur in ea vrbe in qua neq; pudicitia cuiq; neq; libertas tuta esset. Reddidit frequens secessio vrbem insigni vastitate desolatam. Nemo in foro erat præter paucos seniorum, Horatius & Valerius in curia clamitantes, ecquid vltra expectatis patres conscripti aiebant, an nisi Decemuiri sua sponte cesserint, passuri estis omnia huius vrbis ruere, & ad excidiũ perduci? Vbi autem est istud imperium Decemuiri, quod amplexum tenetis, an parietibus vrbis iura dicturi estis? Nõ pudet maiorem propemodum lictorum numerum, q; togatorum, in foro cõspici? quid quæso facturi sitis, si hostis ad vrbem veniat? aut si plebs tata se vobis ludibrio esse, armis sua iura repetat? occasu ne vrbis hoc finituri estis imperium? Atqui aut plebs tollenda est, aut Tribuni plebis habendi. Citius nos patricijs magistratibus carituri sumus, q; plebs suis. Nec mirum si ipsius sunt magistratus tam cupidi, nos in causa sumus, qui imperijs temperare nequimus, quominus illi auxilij egeant. Quum hæc magno senatus assensu in curia iactarentur: Decẽuiri promũciãt se in patrũ potestate futuros. Illud orant vt sibi ab irata plebe caueretur, ne suo sanguine patriciorũ supplicijs assuesceret. Tum Valerius & Horatius in sacrũ montem missi ad plebẽ quibus eis videretur conditionibus reuocandã, tãtũ iussi ab ira multitudinis vt Decẽuiris præcauerẽt. Magna ambo lætitia sunt in castra accepti. Nã hi oĩm soli Decẽuiris pro plebe aduersa inuidia ab initio restiterãt, ob idq; venientib⁹ gratiæ actæ. Quærẽtibus legatis ecquenã essent plebis postulata, Icilius publicis actionibus ob Tribunatũ antea gestum, assuetus, pro vniuersa multitudine iussus est verba facere. Summa eorum que petebantur hæc fuit: vt tribunitia potestas & prouocatio quæ ante Decẽuiros creatos fuerat plebi restitueretur, vt nulli præterea fraudi esset, q; milites iniussu ducum castris abscessissent conspirassentq; ad repetendam libertatem. Postremo, vt Decẽuiri sibi ad supplicium dederentur, quos viuos se igni imposituros minabantur. Quod ad Tribunos & prouocationẽ spectat, æqua (inquiunt legati) postulatis Quirites, & que vltro deferẽda fuerint, etiã non petentibus, libertati enim præsidia petitis, sed q; hoc mite & moderatum, tam atrox postulatum illud de Decemuiris fuit. Cæterum vestræ iræ ignoscendum magis, q; indulgendum ducimus. Quippe qui crudelitatis odio in crudelitatem ruitis, ac pene priusq; in pristinam libertatem restituti sitis, superbe & imperiose sæuire vultis. Verũ enimuero, si odio & vindictæ studetur, a supplicijs Romana ciuitas quiescet nunq;, nunc patribus in plebem sæuientibus, nunc in patres plebe. Sed nunc vobis Quirites scuto magis op⁹ est, q; gladio. Satis quod ad Decemuiros attinet humiliatur, qui in ordinem redactus æquo iure in ciuitate viuit. Quum magistratibus vestris & legibus recuperatis, penes vos erunt iudicia, de capite & fortunis cuiusq;, vt quæq; causa erit, statuetis, nũc restituta libertas satis videri debet. Permissum legatis est, vt agerẽt que vellent, qui Romam reuersi in curia exponunt, quæ a plebe peterentur, tunc cæteris Decemuiris quum præter opinionem nulla sui supplicij fieret mẽtio, potestate abire nihil abnuẽtibus, Appius qui præcipua inter alios flagrabat inuidia, quantum mihi & collegis immineat mali, tã aperte video inquit, q; ea q̃ oculis vidẽtur, tamdiu aduersus nos certamẽ differtur, donec arma aduersarijs tradũtur, sed quicquid est euenturum, id euenire necesse est: dandus est inuidiæ sanguis, quod etsi futurum video, nihil tamen moror, quin magistratu abeam. Factum senatusconsultum, vt Decemuiri primo quoq; tẽpore potestate abirent, nec fraudi esset cuiq; militũ plebis secessio. Nec ita multo post dimisso senatu, Decemuiri prodeunt in concionem, seq; abdicant magistratu, ingenti lætitia populi. Plurimi ciuiũ concordia ciuitatis læti legatos id nunciãtes in castra comitati sunt, vbi mutuæ gratulationes & magnæ fuere, q; libertas & concordia ciuibus restituta esset. Ibi legati pro concione, quod bonum faustũ & felix ipsis & reip. esset, transire inde multitudinẽ in Auentinum iubent, illicq; Tribunos creare, affuturum ibi præsto Pontificem Maximum, qui felici loco, & vbi initia libertatis inchoata essent, comitia haberet. Assensi vna oẽs mira alacritate signa conuellunt, vrbemq; ingressi longo agmine in Auentinum venere. Ibi pontifice comitia habente Aulum Verginium, L. Icilium, P. Numitorium Verginiæ auunculum, C. Sicinium, M. Duillium, C. Aponium, M. Titinium, Ap. Iulium, M. Pomponium & C. Oppium Tribunos creant. Quorum magistratu inito, L. Icilius plebẽ rogauit, & plebs rogata iussit, vt nulli fraudi esset secessio p eos dies facta. M. Duillius & ipse rogationem tulit de consulibus creandis, a quibus prouocatio esset, vt antea ad populum. In pratis flaminijs ea omnia acta, postea circo flaminio loco nomen mansit. Per Interregem inde creati consules, L. Valerius & M. Horatius, qui confestim consulatum iniuere. Horum prima actio popularis, nec sine offensa patrũ fuit, legem Cẽturiatis comitijs tulere, vt quod plebs iussisset, vniuersus populus teneretur, quasi ad id tempus parum liqueret, tenerentur ne patres plebiscitis, qua lege acerrimum est telum Tribunitijs rogationibus datum. Altera lege sanxerunt, vt qui Tribunis plebis, ædilibus, iudicibus, nocuisset eius caput Ioui esset sacrum, familia ad ædem Cereris liberi liberæq; venderentur. Dubitatum est consulibus quoq; & prætoribus, qui eisdem auspicijs quibus consules crearentur, cautum ea lege esset, necne, Iudicem consulem appellari interpretabantur quidam, siquidem consulere idem olim fuit, quod & iudicare. Quæ sane interpretatio, ideo nõ vulgo probata est: quia cõsul, vt Liuius scribit, ea tempestate prætor est appellatus, non iudex. M. Duillius Tribun⁹ plebem inde rogauit, atq; idipsum plebs sciuit, vt capitale esset huic, qui plebem sine Tribunis reliquisset, quiq; magistratum sine prouocatione

Secedunt legiones in mõtẽ sacrum.

Decẽuiri in ordinẽ rediguntur.

Plebis postulata.

Legatorum verba ad exercitũ.

Decẽuiri abeũt magistratu.

Legiões Auẽtinũ repetunt.

Cõsules. Leges plures.

catione creasset. His rogationibus legibusq; vt in
uitis, ita non aduersantibus patricijs, plebe aduer-
sus omnem nobilium iniuriam munita, Tribuni
iu tum maturumq; rati, Appium & collegas in iu-
dicium rapere, Verginius primus diē Appio Clau
dio dixit, qui nobilium caterua stipatus quum in
forum venisset, redintegrata est statim inuisae pote
statis memoria. Tum Verginius. Oratio inquit re-
bus dubijs Quirites inuenta est, nunc crimē quod
Appio obijcitur nullo indiget verborum appara-
tu. Omnia tibi Appi quae impie nefarieq; per bien
nium gessisti, sponte remitto, ab vno nisi te crimi-
ne vindices, ꝙ contra leges, quas tu ipse tulisti, iu
dicio filiae meae a futute cōtra libertatē vindicias
dederis, in vincula duci te iubeo. Hic flagitij cōui-
ctus Appius tribunos appellat, etsi nullā in eorū
auxilio spem repositam habebat: nullo itaq; morā
faciente, arreptus a viatore, prouoco inquit ad po-
pulum, caeterum vox libertatis ex eius ore audita,
qui contra libertatem ipsam illis ipsis diebus vin-
dicias dederat, mouit neminem. Implorabat nihi-
lo secius Appius fidem populi Rom. maiorū meri
ta domi militiaeq; memorans, suum infelix in coae
quandis Popu. Rom. legibus studium, quibus ma
nentibus contra illarum praescriptum in carcerem
truderetur. Poscere se vt iudicium populi Romani
liceret experiri, non ita inuidiam se extimescere, vt
in clementia & aequitate suorum ciuium nihil spei
repositum haberet. Quod si causa nondum dicta
in vincula raperetur, iterum se Tribunos appella-
re, monereq;, ne quos mores oderint, imitentur, ꝙ
si Tribuni conspiratione inter se inita appellati,
auxilio esse nollent, ad populum se prouocare, le-
gesq; de prouocatione nuper latas implorare. Cui
plebeio & humili praesidium in legibus fore si Ap
pio non adsit, se caeteris documēto futurum, vtrū
dominatio an libertas sit nouis legibus firmata,
an inani literarum notatione prouocatio aduer-
sus magistratuum iniuriam ostentata. Et haec ille.
Contra Verginius Appij scelera in Romanam ple
bem ordine decurrens, infandum filiae iudicium
ante oculos ciuium ponere, quam ex amplexu pa-
tris raptam Claudio cubiculi sui ministro condo-
nasset, armassetq; patris dexteram, quia aliter occur
ri iniuriae non potuit, in filiam, sponsum virginis
& auunculum magis interpellato stupro, quam ce
de motus in carcerem duci iusserit, quem ipsae Ro-
manae plebis domicilium appellare esset solitus.
Prouocaret proinde iterum ac saepius, quando ip-
se totidem ac saepius iudicem ei daret, ꝙ contra li-
bertatem a seruitute vindicias dedisset. Per haec Ap
pius non sine magno animorum motu, ob viri ce
lebritatem, in carcerem coniectus est, ita vt sua ple-
bi libertas iam nimia videretur. Interea ab Herni-
cis & Latinis legati Romam venere, publice gratu
latum, ꝙ plebs cum patribus in gratiam redijsset,
tuleruntq; eo nomine in Capitolium coronam Io
ui auream dono. Ex eisdem cognitum Volscos &
Equos studio bellū instruere. iam & Sabini quoq;
in armis erant. Iussi itaq; consules inter se prouin-
cias sortiri. Horatio Sabini sorte obtigerunt, Vol-
sci & Equi Valerio. Nullus vnquam delectus in
vrbem tam voluntarius fuit. Enimuero haud iu-
niores tantum vt moris erat, sed emeriti quoq; vl-
tro in vtriusq; consulis gratiam nomina dedere.
Appius priusquam dies iudicij adesset, omni auxi-
lij spe praecisa sibi mortem consciuit. Pleriq; opi-
nati sunt Tribunorū iussu eum in carcere laqueo
necatum. Secundum Appij interitum Sp. Oppius
a P. Numitorio est reus factus. Crimini datum, ꝙ

Verginius diē Appio dicit.

Appij prouocatio ad populum.

Conijcitur Appius in carcerē.

Appius se interficit.

in vrbe fuisset dum vindiciae iniustae a collega di-
cerentur, nec praesens iniuriae isset obuiam. Plus ta
men facta iniuria quam non prohibita reo obfuit.
Testis affuit, qui septem & viginti fecerat stipēdia,
octiesq; extra ordinem donatus militaribus donis
in conspectu populi stetit, inde veste scissa tergum
virgis lacerum ostendit, nullum recusare suppli-
cium dictitans, si reus ipse causam afferre posset,
cur Romanum ciuem ea iniuria affecerit. Oppius
& ipse in vincula ductus ante iudicij diem vita de-
cessit. Claudij Oppijq; bona in publicum redacta.
Horum exemplo territi collegae vltro exilij causa
solum vertenīt. Bona ipsorum publicata M. Clau-
dius assertor Verginiae damnatus, vltimam Vergi
nio remittente poenam, Tybur in exilium abijt.
Tot illustrium virorum supplicia metum patrib9
ingentem iniecerunt. Eratq; iam Tribunitium no-
men illis non minus formidolosum, quam nuper
plebi decemuirale fuerat, quum M. Duillius nec diē
dici cuiquam nec quemquam eo anno amplius in
carcerem duci se passurum pronūciauit. Ea Tribu-
ni moderatio metum patribus dempsit, eademq;
consulum inuidiam auxit, ꝙ prius poenarum satie
tas inimicos cepisset, quam consules, nec patricius
magistratus eorum licentiae iuisset obuiam. Et rei-
pub. statum in hunc modum placari contigit. Va-
lerius cōsul ad bellum profectus in Algido Equos
& Volscos exercitibus iunctis castra habentes in-
uenit. Nisi Romanus a principio pugna abstinuis
set, periculum fuit, ne praelio succumberet, quum
multo plures hostes essent, & in Romanos ea noui
tate temporum infelicibusq; Decemuirorum expe
ditionibus fortiores facti. Metatus igitur Valerius
mille passus ab hoste, quum Equi Volsciq; in con
spectu stantes, pugnae copiam fecissent, consulto
pugna abstinuit, nec quum multa ab hoste iaceren
tur in Romanos probra, vlla est e castris vox reddi
ta. Mox vbi ex vtroq; genere hostium maiorē par-
tem praedatum missam Valerius sensit, ad eorum
vallum progressus, parem illis terrorem reddidit,
instructaq; acie hostem ad pugnam prouocauit, q
in castris erant absentium virium conscientia di-
micare non sunt ausi, creuitq; ex ea re Romanis ani
mus. Verum quum per totum diem in acie stetis-
sent, nocti demum cessere. Qui interdiu obsessi fue
rant, trepidissimis nuncijs vndiq; praedatores ad si-
gna reuocant. Recursum igitur ex proximis locis
in castra, qui longius abierant inueniri non potue-
re. Vbi postero die illuxit, Valerius copijs in pro-
cinctu stantibus sese hosti ostentat, vbi vero nihil
inde moueri vidit, signa vallo inferri iubet. Ho-
stes indignitate rei commoti, ꝙ duo nuper victo-
res exercitus, a victis oppugnarentur, plusquam in
vallo spei, quam in virtute & armis reponerent, &
ipsi accepto a ducibus signo, in apertū euadere ni-
tuntur. Valerius, priusquam integra illis acies con
staret, signa intulit, sicq; nondum omnes castris
egressos adortus facile turbauit. Cessere itaq; ad pri
mum clamorem, nondum explicitis ordinibus.
Increpabant suorum ignauiam duces, Algidensis-
q; victoriae admonebant, & ꝙ illis ipsis diebus Ro
manum quem fugerent, intra vallum obsessum,
ad pugnam elicere nequiuissent. Huiusmodi casti-
gatione redintegrata pugna, consul diuersa parte
iubet suos memores esse, illo primum die Roma.
militem liberum, pro libera patria pugnare. Sibi
tum demum vincere, non Decemuiris, nō Appio
duce, sed Valerio consule dimicari, ostenderent per
ducem non per militem stetisse, ꝙ eodem anno
non esset, vt saepe alias, feliciter in Equos & Vol-

Oppij interitus.

Consul pugna abstinet.

Pugnatur in Equos.

Instauratur pugna.

sationem non probassent. Omnis vt iussa erat iu-
uentus affuit, ipsi milites iussu consulum sibi cen-
turiones deligunt, singulis cohortibus bini senato
res praepositi, tanta celeritate omnia acta dicuntur,
vt signa publica quae mane fuerant a questoribus
aerario deprompta, quarta diei hora sint ex campo
profecta. mansit eo die exercitus ad decimum lapi-
dem, postridie in hostium cõspectũ venit, castraq;
sunt ad Corbionẽ oppidum collata. Triduo post
in pugnam vtrinq; descensum, ita Romanos irritã
te, desperata hostibus venia ꝙ toties rebellassent
bene pugnandi necessitatem imponente. Imperij

Acre prę lium.

summa fuit penes Quintium, concedente collega.
Is dextrum cornu in acie tenuit, Alter consul sini-
strum, Media acies Posthumio Albo legato data.
P. Sulpitium alterum legatum equitibus praefece-
re, ab eo cornu cui Quintius praeerat egregie Ro-
man⁹ pugnauit, Volscis exaduerso nihil resistenti
bus P. Sulpitius cum toto equitatu per mediam
hostium aciem perrumpens, pedestri praelio nũdũ
defunctus in equestrem incidit. Ibi iussi equites ho

Equitũ virtus.

stilem equitatum spiculis obruunt, strageq; equo-
rum edita facile propulsant: conuersi inde in pedi-
tem omissam pugnam repetunt, & quem subito in
cursu turbarant, nunc turbatum passim disijciunt,
mittuntq; simul nuncios rei bene gestae ad vtrũq;
consulem. Rex hostium vbiq; iam laborare coepe-
rant, Romanis felici nuncio fortius connixis, aper
te inclinarunt, in media acie primo victi hostes ꝗ
Romanus equitatus Sulpitij ductu perruperat. Si-
nistrum inde cornu a Quintio pulsum, in dextro
plurimum laboris fuit: ibi alter consul aetate ferox
iniquius ferens vbiq; melius quam apud se pugna
ri, arreptum signum coniecit in hostes, cuius reci-
piendi studio miles fortiter inuectus, hostẽ & ipse
gradu submouit. Tum consules gratulatione co-
pias contrahentes in castra militem immisere, qui-
bus nullo maiore negocio captis exercitum pręter
res amissas quas recuperari contigit, hostilis etiam

Consulũ verecun dia.

prædae compotem factum reduxere. Consulibus
patres etiam non petentibus triumphum decreue-
re. Spreti honoris aut non sperati causa difficilis di
ctu est. Liuius in longo temporis interuallo conie-
ctura vsus, credere se ait pudorem Quintio & colle
gae obstitisse, quo minus pro dimidia parte peterẽt
triumphum, quum Valerio & Horatio quorum
vterq; ex diuerso hoste victoriam deportasset, de-
negatum a senatu non ignorarent. Accidit per id
tempus vt Aricini & Ardeates quum de ambiguo
agro diutius disceptassent, multis inuicem caedib⁹
fessi iudicium ambiguę rei ad po. Rom̃. detulerint,
qui quum ad causam orãdam vtrinq; processissent,

Scaptij testimo- nium.

cõcilio populi a magistratib⁹ dato, P. Scaptius ho
mo grandis natu praefatus se nõ passurum Po. Ro.
in re seria decipi, docuit agrum de quo ambigeret,
Coriolanorum finium, seq; prima fere stipendia fa
ciente Coriolis captis populi Romani esse factum.
Mirari se quonam more Ardeates & Aricini cuius
agri ius nunquam re Coriolana incolumi vsurpas
sent, eundem se a populo Romano quem pro do-
mino iudicem fecerint, intercepturos sperarent. In
dignati consules, palamq; nullam Scaptio deliro
seni fidem habendam censent, nõ tantum po. Ro.
intercepto agro rerum quęsitum iri, quantum infa
miae & dedecoris, si id soli sibi addiceret. Quando-
quidem famae ac fidei damna maiora omnino es-
sent, quam in praesentia aestimari possent. Haec cõ-
sulibus frustra praedicantibus, tribus in suffragiũ

Iudiciũ po. Ro.

missae ambiguam soli partem po. Rom̃. adiudica-
runt. Id iudicium foedius turpiusq; patribus quam
Aricinis & Ardeatibus visum. Iniuerunt inde con
sulatum, M. Minutius & P. Curiarius. Dionysius

Cõsules. Tribu. rogatio- nes.

C. Quintium pro Curiario posuit. Fuitq; hic ann⁹
domi forisq; Ro. Po. infestus. C. Camelei⁹ Tri. ple.
rogationem promulgauit, de cõnubio patrum &
plebis, vt mixtis per id ordinibus facilius coalesce
ret ciuitatis cõcordia: abhorrere patres, seq; omnia
prius perpessuros praedicabant, quam vt suus cum
plebe confunderetur sanguis. Eratq; talis promul-
gatio patribus satis inuisa, quum nouem Tribuno
rum altera longe adhuc inuisior repente extitit, vt
seu plebeium vellet populus seu patricium creare
posset consulem. Credere vulgo patres consularẽ
dignitatem, si lex perlata esset, non vulgari solum,
sed ad plebem omnino translatum iri. Fuit itaq;
pergratum audire Ardeates ob interuersi agri iniu
riam ad defectionem spectare, finesq; Romani agri
a Veientibus infestari repararéq; Volscos & Equos
vires ad bellum, ob communitam Verruginem.
Tum Cameleius minaciter consulibus denunciat,
fore, vt se viuo nunquam delectum essent habitu-
ri, nisi prius quae a se & a collegijs promulgata es-
sent, plebs sciuisset. Contra consules rei indignita-
te accensi, in curia vociferari actum esse de concor-
dia ciuitatis, aut patres tollendos esse, aut Tribu-
nos, quorum stimulis plebs exagitata, per aequa &
iniqua rueret. Reminiscerentur qui in curia essent
ꝗ a patrib⁹ maiestatẽ accepissent, ꝗ ipsi filijs essent

Querelae consulũ.

relicturi. Verumenimuero, vt non omnia Tribu-
nitius furor cõfunderet, eas demum leges promul-
garet, quibus omnia diuina & humana turbarent
iura, promiscua connubia quaeri, vt ferarum ritu
patrum plebisq; vulgentur concubitus, ne sciri
possit cuius sanguinis, quorum sacrorum sit futu-
ra progenies dimidia plebis dimidia patrum, nec
ipsa quidem secum concors. Et nequa indignatio-
nis causa deesset, eo Camelej & Icilij insolẽtia eua
sisset, vt iam & consulatum se adepturos sperarent,
quoniam, si deo placeret, regię maiestatis imperiũ,
ad sordidissimũ quęq; deuolui oporteret, ꝙ milites
sibi prius sit moriendum, quam tantum dedecus
& ignominiam ferrent. Aperte itaq; praedicabant
exterminandos tribunos esse, eundumq; eorum te-
meritati totius ordinis viribus obuiam. Ausus est
inquit Cameleius in curia iactare, nisi suas leges vi
cti patres acceperint, se delectũ impediturũ. Quid
aliud est hoc, quam minitari, se patriam velle ho-
stibus prodere? quid animorum putatis patres cõ-
scripti eam vocem Volscis & Equis allaturam? nõ
ne Cameleio duce sperent se Capitolium & arcem
posse capere? Quid animi ergo vobis sit, quid con
silij in hoc malo abolẽdo incompertum habem⁹.
Satis quod ad nos attinet ambo parati sumus, si or
dinis cõsensus adsit, prius in scelus ciuium, quam

Camelej Trib. pl. oratio ad populũ.

in hostem totius potestatis vires experiri. Consuli-
bus haec in curia clamantibus, Cameleius frequen-
ti populi concione, haud multo post pro legibus
in hunc modum disseruit. Quantum vos omni
tempore superbissimus patriciorũ ordo fastidiue-
rit, quum ex multis alijs cognoscere potuistis Qui
rites, tum vel maxime ex ijs legum promulgatio-
nibus, quae ad aequitatem & concordiam spectant.
Fremit curia, stupit, minat, ꝙ cõnubiũ petimus, ꝙ
consulatum reposcimus, nec mirum, pro ludibrio
semper habuerunt, aegreq; se ferre perbelle confes-
si sunt, ꝙ in eadem vrbe, & intra eadem moenia vi
uimus, nunc omni cõsortio & dignitate dejiciunt.
Sed vos Quirites cognoscite quęso, quid habeant
huiusmodi rogationes, & an tales sint, vt ferro pe-
tendi simus, quod se consules facturos comminan

tur,quasi hostilia moliamur.Connubiũ altera lex
petit,quam ipse promulgaui,sed quid hoc inaudi-
tum est,quum id externis dari soleat? Nos ciuita-
tem,quod maius,est ijs aliquando dedimus,qui &
hostes prius,& mox bello a nobis capti sunt. Alte-
ra nihil noui fertur,sed qđ totius populi est a pau-
cis repetitur,vt quibus velit populus Ro. honores
deferat.Quid quęso hoc est? quid inquam,cur cœ-
lum terram & omnia confundant? cur modo in cu
ria sit in me pene impetus factus? affirmentq́; se sa-
crosanctam potestatem violaturos? an quia libe-
rum po.suffragium detur,vt quibus velit publi-
cos honores mandet? quasi omnem plebeio ho-
mini viam ad maiorem dignitatem,etiam si dign⁹
sit,præclusam esse oporteat,nec vrbs hæc stare pos
sit amplius,sitq́; de imperio,de dignitate actum,si
e plebe aliquis consul fiat. Ecquid sentitis Quiri-
tes,in quanto contemptu sitis,quam omnia vestra
sordeant,superbissimo huic ordini,qui vitalis hu-
ius auræ,æthereæq́; lucis,si queat,si sui iuris sit, o-
mnino reddat expertes? Qđ viuimus, ꝙ spiram⁹,
ꝙ hominũ faciem habemus , indignantur. Nunc
quoq́; si dijs placet dicere audebunt,nefas,esse ple-
beium consulem fieri,at licet excludamur,ea scim⁹
quæ & peregrini,omnes consules in regum locũ
Externi reges. successere, nec hodie in his maiestatis quicquam
est,quod non illis fuerit, Sed nunquam ne fando
auditum est,Numam Pompilium,non modo nõ
patricium,sed ne ciuem quidem fuisse? verum ex
Sabinis po.iussu ascitus,patribus autoribus in hac
vrbe regnauit.L.Tarquinius non modo non Ro-
manæ,sed ne Italicæ quidem gentis, viuis Anci
Martij liberis,rex est factus.Quid Seruius Tullus,
qui ne libera quidem matre natus, nonne & ipse
virtute sua regnum tenuit? Tatius Sabin⁹ nõ per-
egrinus solum, sed & hostis fuit,regniq́; particeps
est a Romulo factus. Quid igitur plebei consulis
nunc tantopere pœniteat,quum maiores nostri ad
uenas reges non fastidiuerint? & ne nõ semper vir
tuti hæc vrbs pateret,regibus eiectis Claudia gens
in ciuitatem ascita,est in patriciatum cooptata,fiet
aliquis ex peregrino patricius, ex patricio consul,
Romanus ciuis si ex plebe sit fieri non poterit? an
non fieri potest,vt qui plebeio sanguine sit ortus,
sit hic idem vir fortis & strenuus,pace,belloq́; bo-
nus,Numæ,L.Tarquinio & Seruio similis? vel si
ne talis sit quidem,non potius salubriusq́; guber-
naculo reip.admouendus,quam Decemuiri illi,q
Magistratus noui. patricij fuerunt,omnium mortalium pessimi? At
nemo (dicet aliquis) plebeius post exactos reges
consul fuit,quid postea? an nihil quod nondum
fuerit,institui fas est præsertim in nouo populo,in
quo multa quidem,quæ nondum fieri cœperunt,
vt fiant tamen necesse est? Neq́; pontifex,neq́; au-
gur fuit Romulo rege,a Numa deinde creati sunt:
rursus hoc regnum tenente,nullus in ciuitate cen-
sus,nullum classium centuriarumq́; discrimen.Ser
uio Tullo hęc quoq́; facta sunt.Consules nulli fue
rant ante eiectos reges, his exactis esse cœperunt.
Trib.ple.Aediles alijq́; magistratus,& ipsi,neq́; vr
bi,neq́; libertati æquales Decemuiri , hoc decẽnio
scribendarum legum causa creati sunt,atq́; e ciuita
te sublati.Nec est quisquam ita rerum humanarũ
expers,qui non intelligat in vrbe æternum condi
ta,& in immensum crescente,nouos mores, noua
instituta oriri. Ipsum connubium,quod alterius
rogationis est,Decemuiri pessimi hominum,pessi
mo exemplo,in ordinibus discreuere. Enimuero
quæ maior vlla contumelia insigniorve plebi fie
ri potuit,quam velut contaminatam ciuitatis par

tem, connubio indignam existimari? Quid aliud
est cauere ne affinitatibus misceamur,quam nos in
tra eadem mœnia relegare? Sed quæ est hæc nobi-
litas,quam contaminatum iri nolunt, quam ple-
riq́; ex Albanis & Sabinis oriundi, non genere,nõ
sanguine,sed per cooptationẽ inter patres habẽt?
connubium patrum & plebis tollunt,cur non cõ-
ferunt,ne sit connubium diuitibus & pauperibus,
ne patricio plebeius sit vicinus,ne eadem via am-
bulet,in eodem sit cõuiuio,in eodem foro, duasq́;
ciuitates ex vna faciunt? Quæ est hæc ordinum cõ
fusio,si plebeiam patricius ducat vxorẽ,aut plebe-
ius patriciam? Nihil certe iuris mutatur, liberi pa-
trem sequuntur, nec nos quum eorum connubia
petimus,aliud petitum putamus, quam vt in nu-
mero hominum simus,in numero ciuium. Nec pa
tricij,tusi in nostram contumeliam certare iuuet,
quicquam in hoc habent quod iure negare conten
dant.Postremo meminisse oportuit,summum im
perium totius po.esse non patriciorum,eiectisq́; re
gibus libertatem non illis solũ sed omnibus quæ-
sitam.Deberet licere po.Rom. quam vellent legẽ
iubere,at vbi primum rogatio aliqua promulgata
est,statim delectus pro pœna indicitur. Sacramen-
to iuniores adiguntur, minæ plebem circunstre-
punt,vis intentatur.Sed iam illi iterum ac sæpius
experti sunt,quam parum ipsorum minę aduersus
vestrum consensum valeant Quirites,nec nunc li
cet multa minentur,certamen erit vllum , animos
vestros sæpe illi tentabunt,vires experientur nun-
quam. Itaq́; hoc consules sciant,siue vera,siue fal-
sa sint bella quæ celebrant, habituros exercitum
paratum,si reddito plebi connubio, vnam ciuita-
tem patres fecerint,ordinesq́; mutua consanguini-
tate coalescere patiẽtur,si viris fortibus & strenuis
e plebe ad consulatum aditus fiat. Quæ si negare
perseuerabunt,multiplicent bella rumoribus, ne-
mo Tribunis autoribus nomen dabit, nemo ar-
ma capiet,nemo dimicabit pro superbis dominis,
quibuscum neq́; in rep.communis honos: neq́; in Peroratio.
priuata,societas futura sit.Post hanc Camelij actio
nem,quum consules in forum venissent,orta inter
eos & Tribunos altercatione,e collegio vno con-
sulem interrogante,quid esset cur plebeium consu
lem fieri non liceret? Quia auspicia,inquit alter cõ
sulum,plebeij non habent. Ad eam vocem adeo
iræ exarserunt, ꝙ quasi dijs inuisi auspicari posse
negarentur,multitudine calculos petente,quia ap-
parebat vtramq́; legem vno tempore perlatum iri,
rati patres alterum de consulatu antiquari posse,de Lex de
connubio consenserunt.Qua lege perlata, quum cõnubio
Cameleius in ingenti celebritate & fauore esset: ei⁹
enim rogationis autor fuerat,cęteri Tribuni æmu
latione accensi,nouum certamen pro lege sua pa-
tribus intendunt,tum crescente in dies noui belli
fama,nec delectus haberi posset,appareretq́; aut ci-
uibus,aut hostibus de victoria cedendum esse.C.
Claudij sententia vi & armis tollendos Tribunos
censebat.Contra Quintij, Cincinnati, Capitolini
a cæde abhorrebant. Cæterum quum diu anceps Trib. mi
consultatio tenuisset,eo T.Genutij sententia decur. litum cõ
sum est, vt Tribuni militum consulari potestate sulari po
promiscue ex patribus & plebe crearentur,de con- testate.
sulibus interim creandis nihil mutaretur. Acquie-
uere huic sententiæ plebs & Tribuni,indictisq́; ad
hoc ipsum comitijs,quum ex vtroq́; ordine plures
petiuissent,præter omnium spem Patricios tantũ
populus creauit,contentus ꝙ plebeiorum ratio ha
bita esset.Creati igitur tres tribuni consulari pote-
state,Aulus Sempronius Atratinus,L.Attilius lõ-
gus &

gus & T.Cecilius Sicelus,anno.CCC.decimo quã
Roma condita erat.Dionysius in annum tertium
ANNI quartæ & octogesimæ Olympiadis incidisse hæc
MVN- autor est,qui quater millesimus ac septingentesi-
DI. mus fuit nonusq; & quinquagesimus ab mũdi ori
gine.Eusebius in annum primum tertiæ & octo-
gesimæ Olimpiadis magistratus huius initia rej-
cit,manifesto librariorum errore,qui pro militari-
bus Tribunis plebeios posuerunt.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS TERTIAE LIBER V.

TOT QVIDEM modis pu
blicę administrationis formã,
paucis annis, apud Romanos
variari cõtigit,sed ne Tribuni
tia quidem illa potestas recẽs
instituta lõgius processit, tres
illi, qui omnium primi eum
honorẽ adiere,quia vitio crea
ti putarentur,tertio mense quam rempu. admini-
strare cœperant,augurum decreto se magistratu ab
dicarunt.Tenuit aliquot dies ordinum contentio,
patribus consules creari volentibus,contra Tribu
nis eundem in ciuitate magistratum retinere conã
tibus.Cæterum obtinuerunt illi,vt consularia co-
Cõsules. mitia haberentur,quibus consules declarati sunt,
L.Sempronius Atratinus & L.Papyrius Mugila
nus. Hoc anno fœdus cum Ardeatibus est reno-
uatum,quod vnum argumẽto fuit ad posteros eos
consules fuisse,quum in annalibus priscis,& libris
magistratuum alioqui non essent. Liuius Liciniũ
Macrum scripsisse ait in linteis libris,qui ad Mone
tæ reperti sunt,eorundem consulum nomina rela-
ta:Dionysius in annalibus digesta, sed ita vt plu-
res eos præfectos quam consules traderent. Causa
fœderis cum Ardeatibus renouandi,agri abiudica
tio fuit,quem sub defectionis denunciatione, nisi
restitueret,per legatos illi repetentes moniti fuerãt
a patribus suum tempus expectare,daturos se ope-
ram,vt Ardeates suæ in po.Rom.fidei & constan-
tiæ non pœniteret.Fuit annus ille alioqui domi fo
risq; pacatus:Qui illum proxime est secutus,consu
les habuit M.Geganium Macerinũ & T.Quintiũ
Cõsules. Capitolinum. Primi in vrbe Censores his cõsuli-
bus creati:mentione primum in senatu facta, ma-
gistratu opus esse,cui scribarum ministerium, ta-
bularum cura,censendi formula subijceretur. Res
parua a principio,sed quæ procedẽte tẽpore mul-
to maiora,quam ab initio credibile fuerit, habuit
incremẽta. Tanta mox dignatio secuta est, tantaq;
autoritas,vt omnis morum ciuilisq; disciplinæ ra-
Primi cẽ tio,Censorum esset,regimen adhæc senatus, equi-
sores. tum,centuriarum,omne decoris & ignominiæ di-
scrimen,horum priuata publicaq; loca recognosce
re, vectigalia po.Rom. suo arbitrio locare.Primi
itaq; omnium creati Sempronius & Papyrius, quo
rum consulatus ambigue vt dixi traditur. Fuitq;
hic annus,qui primos habuit cẽsores,trecẽtesimus
ab vrbe condita ac.XII.Domi forisq; ocium erat,
cæterum ne non semper aliqua bellandi causa ad-
Discor- esset,legati ab Ardea Romam venere, auxilium &
diæ ori- opẽ afflictis Ardeatiũ rebus implorãtes.Diuersa fa
go. ctionum studia,quæ multis vrbibus exitio fuere,
eruntq; semper,ipsius vrbis opes in apertum discri
men adduxerant.Contentio ex re parua orta, pene
ad excidium creuit.Petebant puellam indigenam
plebeia familia ortam adolescentes duo in vxorẽ,
nobilis vnus,alter plebeius.Hic puellæ tutoribus
fretus,ille matris fauore,quæ honestissimo matri-
monio filiam locatum iri volebat.Cognitione in Discor-
forum delata,secundum matris arbitrium iudica- dia.
tur.Tutores de iniuria decreti palam questi, cum Ardea-
plebeiorum manu vi ex domo matris virginem tium ob
rapiunt. In hos accensus ira iuuenis optimatium puellæ
multitudine septus,impetum facit. Fit prælium, nuptias.
plebs vrbe eiecta locum mœnibus proximum oc-
cupat,nobilium prædia hostiliter populatur. Ve-
nere interim his auxilio Volsci Ciuilio duce, qui-
bus freti exules vrbem vallo cingere adoriuntur.
Erantq; in aperto discrimine res nobilium sitæ,
quum eorum legati Romam auxilium imploratũ
venere. M.Geganius consul cum exercitu eo profe
ctus,Equos exulesq; noctu vallo & fossa cingit, tẽ-
taruntq; circunsessi equis conditionibus inde abi-
re,quibus responsum est,oportere victos conditio
nes accipere non ferre. Quia igitur nulli dubium
erat q; sine ignominia abire non poterant,ferro co
nati sunt sibi viam facere.Cæterum prelio parum
caute inito,quum passim cæderentur, in præceps
versi veniam implorant, armisq; & Ciuilio duce Volsco-
traditis,sub iugum missi sunt. Eos Tusculani per rum de-
suos fines transeuntes ex improuiso adorti,ad vnũ ditio.
peremere.Geganius,seditionis autoribus securi p-
cussis,ocium ciuitati restituit. Ipse triumphans in
vrbem redijt,Ciuilio & hostium spolijs ante currũ
latis.Consules inde fuerunt M.Fabius Vibulanus Cõsules.
& posthumius Ebutius Cornicem,qui quum pax
domi forisq; esset,vt celebri monumento aliquo
gestæ rei annum suum insignem facerent,agrũ in-
fami iudicio populi paucis ante annis Ardeatibus
interceptum,Coloniæ eo mittendæ prætextu resti
tuerunt.Satis quidem fuit pacatus hic annus, vt di
xi,sed qui sequutus est adhuc pacatior,C.Furio Pa
cilio & M.Papyrio consulibus,quæsita tamen do Cõsules.
mi discordia,a Petilio Tribuno plebis agrariæ le-
gis mentione iniecta,nulla tamen secuta. Excepit
hanc ciuilis status quietem, turbulentior Proculi
Geganij Macerini & L.Menenij Lanati annus, fa-
me,seditione, libertatis pericula insignis. Primo
annonæ caritas vrbem inuasit, dubium, deserto
agrorum cultu,an cœlo frugibus aduerso, vtrũq;
enim traditur L.Minutius est annonæ prefectus: is Minutius
publica frumentatione parum felix:nã præter He- annonæ
truscos,vnde aliquid omnino est frumẽti aduectũ, pfectus.
sed quod in leuanda annona nullum fecerit mo-
mentum, apud cæteros finitimos, neq; precium
valuit,neq; gratia,vt laboranti ciuitati opem fer-
rent.Fame igitur inualescente,ad eam rerum despe
rationem est ventum,vt quidam e plebe longio-
res vitæ cruciatus veriti, obuoluto capite sese in
Tyberim præcipitarint, tanta tum fames ciuitatẽ
inuaserat.Tum Sp.Melius ex equestri ordine ho- Sp.Melij
mo,vt res vrbis erant,prædiues,rem specie vtilem largitio.
sed libertati precipue inimicam est aggressus.Eme
rat hic per clientes & hospites pene quicquid fru-
menti fuerat ex Hetrutia aduectum, emptumq;
multitudini gratis in grauissima annona distri-
buit.Conciliauit ea largitio homini tantum fauo-
ris,vt quacunq; incederet frequens circa illum ci-
uium multitudo conspiceretur, futurum consula-
tum haud dubio consensu repromittens. Interea
rem malo exemplo motam,peiore cõsilio exequi-
tur.Enimuero vt est animus hominis inexplebilis
in ijs quæ præsens fortuna spondet,ad altiora &
prohibita mentem adiecit.Quoniam igitur consu

latus erat patribus nõ ſine certamine extorquẽdus
de regno agitare cœpit. Creantur interim conſules
T. Quintius Capitolinus & Agrippa Menenius,
ad hos & patres Minutius detulit, ſe manifeſto in-
dicio cõpertum habere, in Sp. Melij domo ſecreta
cõſilia agitari, ingentẽ vim armorũ eo collatã, cor
ruptos ex Tribunis quoſdã, qui ad prodendã liber
tatem cũ Melio conſpirent, occurrendũ periculo,
quãdo res propemodũ ſero in curiam perlata eſſet,
ne poſtea temeritatis argueretur. Tũ quia a conſu-
libus prouocatio erat, viſum eſt ad id malũ oppri-
mẽdũ, Dictatore opus eſſe. Quinti9 Cincinat9 di-
ctus eſt. Is Seruiliũ Halã magiſtrum eqtũ dixit. Po
ſtero die diſpoſitis ꝑ opportuna loca pſidijs, in fo-
Dictator rũ Dictator deſcendit. Stetit multitudo inſcia mira
culo rei defixa, occulteq; inter ſe quęrere, quid rei ac
cidiſſet, quapropter ciuitas Dictatore indigeret.
Vnus Melius & qui conſiliorũ eius erãt nõ ignari,
ſatis ſcire in ſe vim illam imperij quæſitam. Expe-
ctare tamẽ taciti euentũ rei. Poſtq̃ igitur Dictator
reſedit, magiſtrũ equitũ mittit, qui Sp. Meliũ ad ſe
vocet. Pauidus ille primo quærere, quid vellet Di
ctator, vbi vero dicendam eſſe cauſam audiuit, di-
luendũq; crimen quod eſſet a Minutio ad patres
delatum, ſe in cateruam ſuorum recipere conatus
eſt, eum tergiuerſantem apparitor magiſtri equitũ
iuſſu inuadit, quo a circunſtantibus repulſo ipſe
Melius fugiens fidem Quiritum implorat, conſpi
ratũ in ſe clamitans a patribus, ꝙ a Romanæ plebi
benigne feciſſet, ferrẽt opẽ, ne ſinerent ſe inſontẽ in
uidia opprimi. Hæc illum vociferantẽ Hala magi
ſter equitum aſſecutus obtruncat. Ipſe peracta cæ-
de, nobilium multitudine ſtipatus, ad Dictatorem
Sp. Meli- reuerſus, Melium a ſe, quia parere noluiſſet, interfe
us interfi ctum nũciat: Macte inquit Dictator tua Seruili vir
citur. tute eſto, repu. liberata. Conſternatã inde multitu-
dinem, ad cõcionẽ vocari iuſſit. Ibi cauſa Melianæ
cædis expoſita, qui etſi nũquã de regno cogitaſſet,
iure tamẽ cæſus videri poterat, ꝙ Dictatori nõ obe
diens fuiſſet. Percurrit inde filiorũ Bruti. Sp. Caſſij
& aliorũ exempla, qui aliqd cõtra libertatẽ moliti
eſſent, debuiſſe dicens illorũ exitũ documento eſſe
Melio, temerario homini, ne ſemodio farris ſpera-
ret ſuorũ ciuũ libertatẽ a ſe emptũ iri. Quaſi vero il
le po. qui ſenatorem concoquere non poſſet, fru-
mentariũ equitem regem laturus eſſet. Placata per
hæc multitudine, Quęſtores iuſſi ſunt Spurij bona
vendere, pecuniãq; inde exactam in publicum re-
digere. Domus diruta, monumentum nefariæ ſpei
Aequi- oppreſſæ vt eſſet area Aequimelium appellatum
meliũ. L. Minutius boue aurato, vt alij tradunt, ſtatua ex-
tra portam trigeminam eſt donatus. Tribuni ple-
bis queſti ſunt Melij mortem ad plebem, Seruiliũ
& Minutium accuſantes, quorum hic indemnatũ
obtrũcaſſet, ille falſum homini intendiſſet crimẽ,
de quo (ſi rerum ſcriptoribus coniectura in ſimili-
bus vti licet) non poſſum non vehementer ſuſpi-
cari, ſic enim Melius tunc oppreſſus, ſic Minutius
Tribunus, ſic Sp. Caſſius quia plebi gratificati eſ-
ſent, fraude patrum potiuſquam vero crimine pe-
riere. Immodica ſane fuerunt patrum odia in eum
ordinem, propter quem ad interitum inſectati ſint
quicunq; benigne ei feciſſent, ſiquidem Tribunis
ire obuiam nequeuntibus aut certe nolentibus, ſæ
pius ab eiſdem plebs circunſcripta videri poteſt, vt
in eo, ꝙ augurum denunciatione, Tribunos mili-
tum vitio creatos videri voluerunt, tertio menſe
poſtquam magiſtratũ iniuerant, vt per eam abdi-
cationis ſpeciem tacitus fieret ad Cõſules reditus,
& ſi minaciſſima Tribunorum denunciatione ſe
Melianã cędẽ vlturos prędicantiũ, ſit factum, vt ad
plebẽ leniendã paſſi ſint patres ſequenti anno Tri Trib. mi
bunos militũ creari. Proximis igit̃ comitijs creati litum.
ſunt, L. Quintius Cincinnati filius, M. Aemilius &
L. Iulius. Eratq; iam magiſtratus ab his initus, quũ
Fidenæ Romanorum colonia ad Lartem Tolum-
nium Veientium regem defecere. Sed maius oĩno
ſcelus eſt huic additum, legati, qui ab vrbe eo vene-
rant, noui conſilij cauſam ſciſcitaturi, Tolumnij Rom. le-
ſunt iuſſu interfecti, fuerunt qui regẽ ſceleris abſol- gati in-
uerent, ꝙ in proſpero teſſerarũ iactu vox eius per- terficiũt.
peram ſit excepta. Cæterum ſiue errore ſiue conſul
to cęſi ſunt, qui publico nomine Fidenas venerãt,
fuerunt, C. Fulcinius, Clœlius Tullius, Sp. Antius
& L. Roſcius, quibus Romæ poſt cædẽ ſtatuæ ſunt
pro roſtris poſitæ. Inſtabat igitur atrox cum Fide-
natibus & Veientibus bellum, a tam fœda cauſa
ortum, cuius adminiſtrandi ratio vt maiore con-
cordia iniretur, Conſules pro Tribunis creati ſunt Cõſules.
M. Geganius Macerinus, & L. Sergius Fidenas, ab
ipſo bello, vt credere par eſt, cognomen adeptus.
Is cum Larte citra Anienem proſpere pugnauit,
obtigitq; victoria illa Romanis haud incruẽta, ma
iorq; fuit dolor ciuitatis ex ciuibus ea pugna amiſ-
ſis, quam ex fuſis hoſtibus lætitia. Eſtq; ob id iuſſu
patrum Mamercus Aemilius Dictator creatus. Is Dictator
Quintium Cincinnati filium magiſtrum equitũ
dixit. Nec mora deinceps fuit, copijs quibus con-
ſul fuerat vſus ſupplemento expletis, colles trans
Anienem, qui inter fluuium ſurgunt & Fidenas,
caſtris occupat. Veientes non multo poſt Phaliſco
rum auxilijs aucti, caſtra in aperto locant. Prius in-
tra mœnia ſe tenebant. Mamercus caſtris ad con-
fluentem tranſlatis (haud enim procul inde Anio
& Tyberis coeunt) vtramq; ripam vallo ample-
ctitur. Poſtridie aciem in hoſtium conſpectu expli
cat, nullam pugnæ moram facturus. Variæ e ad-
uerſo fuerunt ſententiæ. Veientes in trahendo bel
lo plus ſpei habebant, Phaliſci contra diuturnam
militiam grauiter ferebant: Tolumnius etſi Veien
tium ſentiam magis probabat, veritus tamen ne a
ſocijs deſtitueretur, ſignum pugnæ in ſequentem
diem propoſuit. Poſtera luce aliquanto prius Ro-
mani in æquum deſcendere, mox Hetruſci & ipſi
in apertum prodeunt: eorum acies ita inſtructa ſte-
tit, vt dextrum cornu Veientes tuerentur, læuum
Phaliſci, medij Fidenates ſteterũt. Dictator ſe Pha-
liſcis oppoſuit. Veientibus Capitolinus legatus
eſt obiectus. Magiſter equitum, L. Quintius ante
mediam aciem cum equitatu in Fidenates ſtetit.
Principio equites a Romanis in hoſtes miſſi, hi pri
mi omniũ conflixere. Secuta deinde pedeſtris pu-
na, quę ex omni parte proſpera Romanis fuit. Neu Diuerſa-
tra parte Hetruſcæ legiones, Romanorum imperũ rũ aciẽrũ
ſuſtinuere. Equites maxime reſiſtebant qua parte cõflictus.
Tolumnius omniũ ferociſſime pugnam ciebat,
trahebatq; certamen. Hunc conſpicatus Au. Cor-
nelius Coſſus Tribunus militum, idemq; longe
fortiſſimus, equeſtrem aciem quocunq; ſe intende
rat turbantem, Nimirum hic eſt inquit, ruptor ille
humani fœderis, violatorq; iuris gentium, qui nõ
contentus duorum populorum pacem violaſſe, le
gatos, quod nulli vnquam barbarorum fecere, in-
terfici iuſſit. Iam ego hunc inferias legatorum ma-
nibus dabo, ſi Dij quicquã ſancti in terris eſſe vo-
lũt: hæc ille, calcaribuſq; equo ſubditis, infeſta cuſ-
pide in aduerſum fertur hoſtem, quem bellatore
equo deiectũ, haſtaq; innixũ vt in pedes aſſurgeret, Lartis in
vmbone impulſum reſupinat, ferroq; ſępius repe- teritus.
titũ obtrũcat, ſpoliatq; dein victor exangue corp9,
iacentiq;

iacentiq; caput adimit,adēptū hastæ affigit, osten-
tatq; hostibus.Tusci equites q diu anceps fecerant
certamē,subito casu regis perculsi fugā capessunt.
Instat Roman⁹ fugiētibus,& ad castra,vsq; cū stra
ge & cæde multa persequit.Eodē tēpore circa Ro-
mana castra pari est euētu dimicatū, quæ medio ar
dore pugnæ lectæ aliquot cohortes Tolūnij iussu
inuaserant.Triarij principali porta dextra Vibula
ni legati ductu eruptione repente facta, nō minus
trepida fuga,quā in acie fecerāt, Hetruscos a vallo
repulsos,cū multa cæde auerterūt.Cossus cū equita
tu Tyberi transmisso,Veiētanū agrū p̄datus,ingē-
tē vim hoim atq; oīfariā quadrupedū ad vrbē egit.
Dictator triūphans Romā ingressus est,vnus oīm
oculos in se a curru Dictatoris auertit Au.Corneli⁹
opima spolia post Romulū portans, feretrio Ioui
dedicaturus.Ea solenni more,vbi in Capitoliū ve
nit,templo intulit.Cæterū q̄a opima spolia a ma-
ioribus ea nuncupata satis constat, quæ dux duci
detraxisset,nec dux nisi is cuius auspicijs rex gererē
tur appellari consuessent,videri possunt haud rite
ea opima dici,q̄ Tribunus militū, non Dictator,
non Consul,aliusve magistratus cuius auspicia es
sent,Ioui dedicasset.Liuius oēs ante se autores Tri-

Scriptorū error.

bunū militū Corneliū scripsisse memorat, quos
ita erroris redarguit,q̄ aliquando ex Augusto prin
cipe audiuisset.in feretrij Iouis templo,qd' instau-
rationis causa pōtifex subijsset,legisse se in lintheo
thorace.Corneliū Cossum Consulē opima spolia
post Romulū dedicasse,acceditq; libens autor huic
fidei,argumento adductus haud inepto, q̄ paucis
ille annis, vt quidam habuerunt annales, Consul
fuit,Tribunus militum consulari potestate,& ma-
gister equitum,vt non Mamerci dictatura,quę his
est tēporibus interiecta, sint Larti spolia detracta,
sed Cornelio aut consule, aut quod magis placet,
Consulari potestate Tribuno. Cæterum vtcunq;
habet,contigit ea spolia dedicari,si Mamerco dicta
tore Cossus Lartem regem peremit , anno ab eo
quo Romulus prima sacrauerat spolia tertiodeci-
mo,ac trecentesimo,Fuerunt post Hetruscos & Fi-

Cōsules.

denates victos,Consules,M.Cornelius Maluginē
sis & L.Papynus,qui Veiētem & Phaliscum agrū
ingressi,hoste nusquā reperto,agresti præda contē
ti,domū copias reduxere.Hoc anno dies Minutio

Minutio dies dicit

dicta est a Sp.Melio Trib.plebis,Melij publice p-

Cōsules.

empti pernecessario,& rogatio ab eodē ad populū
lata de Seruilij bonis publicādis,q̄ illorū vi ac ca-
lumnia Melius fuisset oppressus.Hominis autori-
tas fecit,vt omnia ad populū fuerint leuiora .Eñi-
uero,ingrauescens morbus , & crebri motus terræ
maiori tum curæ erant.Obsecratum est a populo
duumuiris pręeuntibus . Pestilentior inde annus
fuit,L.Verginio & Claudio Iulio consulibus, tan-
taq; vbique vastitas crebris funeribus est secura,vt
Veientes,& Fidenates Anienem transgressi, haud
procul a Collina porta consederint. Non minus
igitur in vrbe quam in agris trepidatum . Nocte
quæ proxime secura est,Verginus Consul Aulum
Seruilium Priscū,alij Structum scripsere,Dictatorē

Dictator

dixit.Ipse Ebutium Eluium magistrū equitū sibi
consciuit.Vbi primum illuxit Dictatoris iussu o-
mnis militaris ætas,extra portam Collinam, circa
signa frequens affuit.Id hostes conspicati in altio-
ra se loca recipere conati sunt.Dictator euestigio se
cutus,quum cedentibus molestius hæreret,secum
conferre signa compulit,breuiq; p̄lælio fudit. He-
truscis legionibus Fidenas compulsis , oppidum
vallo circundedit. Tenuitq; aliquandiu obsidio,
vrbs situ & mœnib⁹ munita scalis capi nō potuit,
nec fame domari ob vim tritici eo conuectam.Cu
niculo igit̄ Roman⁹ in arcē est admissus. Hetruscis

Fidenæ capiunt̄.

Fidenatibusq; ad imas partes vrbis tuendas inten-
tis,clamor ex superiore loco redditus,captā vrbē si

Græcorū discordia.

gnificauit.Hæc foris domiq; eo anno gesta C. Fu-
rius & P.Acilius & M.Geganius censores villam
publicā in campo Martio probauerunt, ibiq; cen-
sus populi est primo actus.Atq; is tūc erat rerū Ro-
manarū status .Græcia interim,etsi ab externis ar-
mis erat ociū,se ipsam tamen domesticis vexare cœ
perat discordijs.Iam eñ ex quo Medicis fuit terro-
ribus defuncta,in diuersa populorū studia æmula
tione accensa,eovsq; mutuis offensis processere,vt
animis non minus infestis in se bellarint,q̄ in bar
baros aliquot ante annis fecerant.Enimuero Athe
nienses Messenia expeditione(est eñ res hic aliquā
to altius repetenda)a Lacedæmonijs,soli omnium
sociorum,non sine ignominiæ suspicione dimissi,
Cymone,vt alio scripsimus loco,in exiliū acto(ha
bebatur Lacedæmoniorū studiosus) societatē sol-
uerunt,quā cū ea ciuitate iam inde a Medicis tēpo-
ribus contractam habuere, iniuerunt cum Argiuis
Spartiatarum hostibus nouam , estq; inter vtrosq;
ictum aduersus Thessalos fœdus.Interim Messenij
serui intra Ithomē a Lacedæmonijs obsidebantur.
Id enim bellum in decimum est annū distractū,do
nec conditione sunt accepti, vt tota Peloponneso
migrarent,nunquā in eam terrā reuersuri.Erāt hi a
veteribus Messenijs captiuis oriundi & ipsi quidē
serui,Messenijq; appellati.Hos cum filijs & vxori-
bus Peloponneso migrare iussos , in Lacedæmo-
niorū inuidiā Atheniēses in Naupacto collocarūt
quam vrbē a Locris Ozolis infessam haud multo
prius Atheniēses ceperāt,sed hæc aliquāto postea.
Accesserunt ad ea odia q̄ inuicē conflata erāt, q̄ Me
garenses a Corinthijs prælio de finibus inito supe
rati,ad Athenienses defecerunt,quum antea Lace-
dæmoniorum socij fuissent,tenueruntq; Atheniē-
ses Megara,ingentesq; ibi extruxere muros , vnde

Corinthiorum odiū in Atheñ.

primum Corinthiorū odium in Athenienses exar
sit.Florebāt per hæc nihilo secius Atheniēsiū opes
longeq; rei maritimæ gloria pollebant, qua fama
impulsus Inarus rex Libyorum,qui Aegypto fini
timi habitant,Erat is Psamnetici filius, quum nō
paruam Aegypti partem ab Artaxerxe alienasset,
Atheniēses,qui cū Cymone duce classem circa Cy
prum habebant,in societatem traxit.Hi nihil iam
humile aīo agitantes,Inari societate frę̨ti,in Aegy
ptum relicta Cypro transmittunt,aduersoq; Nilo
in mediterranea insinuati ,duabus Mēphidis par-
tibus breui potiuntur.Pars tertia albus murus no-
minata,Persis Medisq; tuentibus capi non potuit.
Cæterum ea expeditio infeliciter Atheniensibus
cessit,vt suo postea loco explicabitur.Fuit sex circi
ter annos in Aegypto,& circa Libyam Attica clas
sis.Interea in Græcia Corinthij & Epidaurij qui
partim odio,partim a Lacedæmonijs,qui Atheniē
sibus inuidebāt irritati aperte Atheniensiū hostes
facti,eos ad Haliā prælio congressos vicere.Fuit ea
lætitia Corinthijs & socijs haud diuturna , quibus
haud multo post ad Cerryphaleam nauali prælio
victis,acceptæ nuper cladis Athenienses vicem re
pēderūt.Et ne nō semp̄ nouarū rerū materia adesset,

Atheniēsiū classis Memphis parte potit̄.

bello cum Aeginitis orto,Atheniēses totis virib⁹,
tum suis,tum sociorum connixi,duce Socrate Stri
bi filio,iterum cum Peloponnensibus nauali præ
lio congressi,hostes egregie superant , septuaginta
eorū nauibus captis , ipsi victoriam adepti Aegi-

Aeginitīs cū bellū.

nam obsidione cingunt,quā Corinthij & Epidau-
rij eximere obsidione cupientes , trecentos Aegi-

nam præsidio miserunt. Ipsi in Megaricũ agrum
transgressi, rati Athenienses duobus exercitibus ab-
sentibus haud pares sibi futuros, ad sociorum iniu
riam inhibendã. Enimuero valida classis tũ Aegi-
nam cum exercitu circunsedebat, alteraq; omnino
maior iampridẽ in Aegypto erat. Athenienses My
ronidam, cũ veteranorum & iuniorum manu Me-
garam miserunt. Is cum Corinthijs æquo marte
certauit, quibus abeũtibus Athenienses Tropheũ,
vt prælio superiores, hic vbi fuerat dimicatum ere
xere. Corinthij a senibus qui domi remanserant cõ
uicio excepti, ad eam ignominiam abolendam in
hosticum duodecimo post die reuersi, contra Athe
niensium tropheum, & ipsi suum statuere conati
sunt. In eos præsenti operi intentos Athenienses,
qui nondum præsidio abscesserant, impetum fece
re, prælioq; conserto, haud dubio marte superant.
Corithij vincunt. Corinthij fuga dispalati, alij alio tendunt, pars vna
præcipiti metu in prædium Megarensis agricolæ
compulsa, quia prægrandi erat fossa locus vndiq;
cinctus fugã q; inde expedire nequiuerũt, ab Athe-
niẽsibus qui eo ocurrerant lapidibus sunt ad vnũ
obruti. Per hæc tempora Athenienses longos cœ-
Phalerũ. Pyreũ. perunt muros struere, hunc Phalerum, illum Py-
ræa versus. Hi duo Athenarũ port⁹ fuere. Phocẽses
tũ in armis erant aduersus Dores, qui Bion Cytu-
riõ & Erineõ tenebant. Cæterũ quũ ex his oppidis
vi vnũ Phocenses cœpissent, Lacedæmonij Nico
mede duce Cleombroti filio, cum suis sociorumq;
copijs (ad vndecim milia armatorũ fuere) in Pho-
censes proficiscunt, vrbeq; per deditionẽ recepta,
ambigui qua domũ redirent, nã per Geraniã & an
gustias Megaricas haud tutũ patebat iter, locis o-
mnibus Atheniẽsiũ p̃sidio infessis, apud Bœotios
subsistere, cõsideraturi qua potissimũ via domũ re
uerterent. Eã Atheniẽses morã suspectã habuerũt,
veriti ne suæ democratiæ a Lacedæmonijs insidiæ
pararent. Nã rumor erat Atheniẽsiũ quorũdã sua
su, qui populari erant administrationi infensi, in
Bœotijs subsedisse gerendæ, rei occasionẽ expectã
tes. Plutarchus vt Delphos a Phocensibus libera-
rent, ad Tanagrã Lacedæmonios sedisse prodidit,
in hos populariter Athenienses egressi, vt cũ socio
rum appendicibus ad quatuordecim armatorum
milia essent, p̃lioq; ad Tanagrã Bœotiæ cõmisso,
Vincunt Atheniẽses. magna vtrinq; cæde superantur. Victores Lacedæ-
monij per Geraniã & Isthmũ domũ reuersi sunt.
Nec diu Athenienses etsi victi armis abstinuerũt.
Vincunt Bœotij. Sed sexagesimo ab eo, quo ita pugnatum erat die,
exercitum in Bœotios duxerunt, ibiq; Myronidæ
ductu Bœotios prælio superant, omniq; eorum
terra a Phocide potiũtur, Tanagrensiumq; muros
diruunt. Nec ita multo post & Aeginitæ per dedi-
tionẽ recepti ab eisdem muro nudati sunt, factiq;
vectigales. Athenienses Aegynitico bello perfun-
cti, Peloponensi orã classe circũuecti, Tolmida du
ce, Lacedæmoniorum nauale incendunt. Chalcidẽ
Corinthiorum oppidum occupant. Sicyoniosq; in
terrã egressi prælio fundunt. Sed dum hæc in terra
Græcia geritur, Athenienses & socij qui Aegyptũ
ingressi fuerant, varijs sunt bellorum casibus affli-
cti. Miserat ab initio Artaxerxes Lacedæmona Me
gabazum virum Persam, cum ingenti pecunia, vt
Pelopõnenses ad bellum Atheniensibus inferen-
dũ pecunia induceret, quo impetrato, apparebat
Megabazus Aegipto potitur. statim futurum, vt exercitum & classem ex Aegy-
pto reuocarent. Sed quum id consilium non pro-
cessisset, pecunia incassum absumpta, misit rex Me
gabazum Zopyri filium, cum ingenti exercitu in
Aegyptum, qui breui postquam eo venit Aegy-
ptios & socios terrestri prælio vicit, Græcosq; ex
Memphi electos, in Prosopi insula conclusit vbi
annum & dimidium obsessos, auersis alio aquis,
vt iam carinæ nauium in sicco sederent, ad postre-
mũ quũ insula magna iam ex parte continẽs facta
esset, oppressit. Pauci ex tãto exercitu peragrata Ly-
bia Cyrenas peruenere, ita res Græcorũ in Aegy-
pto, sexto postquam eo transmissum erat anno,
afflictæ conciderunt. Aegyptus, Græcis ex ipsa ter
ra sublatis, præter Amyrteum in paludibus regnã
tem (is locorũ difficultate vi nulla subigi potuit)
a Persis accepta est. Inarum, qui defectionis fuerat
autor, per proditionem captum, Persæ cruci affixe
re. Sub id tempus, quo hæc gesta sunt quinquagin
ta Atheniensium & sociorum naues in supplemẽ- Atheniẽ. clades.
tum missæ, ignaræ eorum quæ in Aegypto facta
erant, Mendesium vnum ex Nili ostijs ingressæ, in
apertum discrimen inciderunt, Persico peditatu a
terra, & a tergo Phœnicum classe circumuentæ, pau
cæ media trepidatione dilapsæ in altum euasere,
cæteræ in fluminis alueo partim sunt ab hostibus
depressæ, partim igni absumptæ. Huncq; exitum
habuit Atheniensium audax illa in Aegyptum ex
peditio. Cætera quæ ad Peloponnesiacum vsque
bellum, in terra Græcia sunt postea secuta, breuiter
sunt a nobis exponenda. Athenienses haud multo
postquam hæc sunt circa Libyam & Aegyptum
gesta, in Thessaliam pro Oreste & Ethecratide eius
filio, ex ea terra pulsis, copias instruxerunt. Atticus
exercitus Thessaliæ fines ingressus Pharsalum ob
sidione adortus, expugnare non potuit, atq; ita in-
fecta re est domum reuersus. Periclem Xantippi fi-
lium cum mille militibus, & centum triremium
classe, in Peloponnesum Athenienses misere. Fuit
Pericles tristiore vultu, multaq; seueritate, capiteq; Periclis habitus.
enormi proceritate, eius statuas ad id vitium occul
tandum, opifices eius ætatis galeatas plurimum fi
gurare cõsueuerũt, vna semp̃ via in vrbe vsus dici
tur, quæ in forum ducebat, nunquam foris præter-
quam semel in nuptiarum officio cœnauit. Vetus Eloquẽtia.
comœdia vim dicendi tantam in eo fuisse testatur,
vt corruscationes effundere, ciere tonitrua, horren- Liberalitas.
dum in lingua fulmen gerere putaretur. Verum cũ
talis esset, adeo de suæ orationis euentu fuit solici-
tus, vt pulpitum ascensurus, semper vota faceret.
Ex suis prædijs macerias sustulit, vt ad fructus in-
de percipiendos omnibus pateret aditus, Anaxa-
goræ credo, cui operam dedit, exemplum secutus,
qui animi magnificentia, diuinoq; vt Plutarchus
scribit, furore percitus agrum pecoribus cõpascuũ
reliquit. Is iam antea, præter alia multa, quæ egre-
gie pro patria gesserat, mille Athenienses colonos
in Thracia collocauerat Chersonneso, vallo & ag-
gere ab vno littore ad alterum circa Isthmum ad
barbarorũ motus inhibendos, operose producto.
In Pelopõnesum igit̃ aduectus, haud maritima dũ
taxat est loca populat⁹, sed in mediterranea quoq;
transgressus, alios metu intra mœnia compulit, Sy
cionios qui venientem prælio exceperunt in Ne-
mea fudit, vbi & tropheum ex fuso hoste monumẽ
tum victoriæ statuit, hicq; supplemẽto accepto in
continentis oram Peloponneso oppositam naui-
gauit. Acheloiq; ostia prætereuectus, Acarnaniam
excursionibus vastauit. Illud pene incredibile &
ob id ipsum, vt arbitror, memorabile, quod in tã
longa expedtione contigit, quum opulentam ille
ageret classem, siue fortuna ducis, siue prudentia
sic factum, nullum aduersum casum Athenien-
sium quisquam est interea expertus. Secũdum hæc
q̃ a Pericle gesta sunt, quũ triẽnale interim fœdus,
quod

quod cum Lacedæmonijs Athenienses ictum habebant, exijsset, in quinq; proximos annos est renouatũ, in qđ tẽpus incidit vltima illa Cymonis expeditio, de qua iterũ est supra memoratum. Nec ita multo post Lacedæmonij bellũ, qđ sacrũ est appellatũ, susceperũtq;, tẽploq;, qđ Delphis fuit, potiti, ipsius loci custodiã indigenis tradiderũt, qbus inde digressis, Athenienses cũ exercitu eo ꝓfecti Delphis eiectis, templum, Phocensibus habendũ tradidere. Interiecto deinde tempore Bœotiorum quidam ab Atheniẽsibus defecerunt, ad quos recipiendos Tolmidas, Tolmei filius, cum exercitu est missus. Is Orchomenios & Cheroneos armis adortus, Cheroniam vi cepit, impositoq; in ea præsidio, quum Athenienses in Atticam abirent, Orchomenij Euboici exules, & Locri, impetu repente in Phocenses facto, partim obtruncant, partim captos ea conditione restituunt, vt Athenienses iam in de tota Bœotia abstinerent. Tum populis velut contagione quadam ad defectionem inclinatis, Eubœa quoq; haud multo post ab Atheniensibus defecit, quo Pericles cum classe & exercitu missus, vix insulã attigerat, quũ eo affertur Megarenses cæso Atheniensiũ ꝓsidio, cũ Corinthijs & Epidaurijs societatem iniuisse, & Peloponnenses Atticæ imminere, quo metu Pericles perculsus, cõtinuo est domũ reuersus. Corinthij & socij nihilo secius Atticã adorti, ad Eleusinã vsq; populabundi processere, quib⁹ digressis iterũ Pericles in Eubœã transmisit, subegitq;. Secundũ hæc q̃ dixi Achaia & Pisea restitutis Athenienses cũ Spartiatis fœdus in triginta annos percussere. Sexto deinceps anno quã id fœdus est ictum, bello inter Samios & Milesios ob Prienẽ orto, Milesij longe viribus inferiores Athenas miserunt. Fuerunt & Samiorũ quidã, qui præsenti rerum statu non contenti Milesijs persuaserunt, vt Athenienses perpellerent ad trãjciendum in Samũ, qđ quũ illi facile recepissent, quadraginta nauibus ad id instructis, popularẽ in Samo statum cõstituerũt. Obsidibus inde assumptis, quos in Lẽno deposuerunt, præsidioq; insulæ imposito, in Atticã exercitũ cũ classe deportarũt. Atheniẽsibus insula digressis, Samiorũ ꝓfugi societate iuncta cũ Pisuthuo Histapsi filio, q Sardibus ꝑerat, cũ septingentis auxiliarib⁹ noctu Samũ transmiserũt, multitudinisq; victores facti, furto obsides ex Lemno receperunt, quibus receptis aperte Samij rebellarunt. Atheniensium præsidiũ in insula oppressum Pissuthuo tradiderunt, mox bello in Millesios reparando intenti, Bizantios in societatẽ assumũt. Qđ vbi Athenienses accepere, cũ. LX. nauibus Samum repetunt, quarum sexdecim non sunt vsi, partim in Cariam missis ad impediendas Phœnicũ naues, partim in Chiũ & Lesbũ, ad accersenda auxilia. Quatuor igitur &. XL. naues Pericle Xantippi duce aduersus. LXX. Samias ex Mileto redeũtes, prospere pugnarunt. Quadraginta inde nauibus in supplementum domo missis, Quinq; & viginti ex Chio & Lesbo auxiliaribus Samum Pericles ingressus, pedestri prælio insulanos vicit cinxitq; vrbem obsidione, mox audito Phœniciæ classis accessu, cum. LX. nauibus processit illi obuiam. Interea Samij eruptione ex vrbe facta, castraq; parum munita adorti, speculatorias naues corrũpunt, quæ deinceps dimicandi studio obuia venere prælio superant. Sicq; castris & portu potiti, plures dies citro vltroq; commeatus Samiorũ arbitrio importati sunt. Pericle reuerso, classeq; domesticis sociorumq; nauibus aucta, leue vnum prælium fecerunt Samij, quo haud dubie superati, arctioreq; obsidione pressi, nono demũ mense, q̃ circumsederi cœperant, deditionem his conditionibus fecere, vt nauibus & obsidibus traditis muros demolirẽtur persoluerentq; pecuniã certis pensionib⁹, quãta præsenti bello fuisset insumpta. Bizantij & ipsi Samiorum casu territi, imperata vt antea se facturos sunt polliciti. Et hæc in Græcia, terra mariq; gesta a Medicis temporibus ad Peloponnesiacũ vsq; bellum, de quo tantũmodo incipiã hinc scribere.

Sacrum bellũ, cir̃ca Delphos.

Samij vectigales fiunt.

Inciderunt in hæc tempora viri ingenio clari præter eos, quorũ proxima relatione mentio facta est, qui & eadẽ tẽpestate vixerunt, Prothagoras Abderites sophistarũ ingeniosissimus, qui leges scripsit Thurijs in ora Italiæ, vt Ponticus Heraclides ꝓdidit. Huius est illud, summa rei obscuritas & hoĩs vita breuis. Idẽ de dijs ita scribere est exorsus. An dij sint, statuere quidem nequeo. Ob idq; eius libri publice sunt Athenis combusti. Ipse vt impius ciuitate pulsus. Cœperat & Socratis nomen illustre esse, qui primus Ethicen inuexit, sapientissimus inde mortaliũ Apollinis oraculo iudicatus, etsi quidã id dubie tradunt, constanti vir ingenio inuictaq;, vt Phauorinus tradidit, sentẽtia. Quod secutus Timõ in syllis vafrum oratorem variumq; & subbaticum appellauit. Vnicũ bonũ scientiã dixit, vnicũq; malum ignorantiam. Diuitias & nobilitatem generis nihil in se honestatis habere. Huncq; proxime ad deũ accedere, qui minimis indigeat. Eiusdẽ ea vox celebris, scire se vnũ, ꝙ nihil sciret. Impietatis accersitus, & ꝙ assectatores corrumperet suos, cicutæ succum extremi loco supplicij hausit. Fuit & Aristophanes his interiectus, veteris comœdiæ scriptor, Socratiq;, vt eius carmẽ declarat, supramodum infestus. Gorgias Empedoclis discipulus, qui centũ & nouẽ vixit annos, adeo multa memoriter tenuit, vt extẽporali quacunq; de re proposita vteretur disertatione, faceretq; ob id ipsum cuiq; volẽti sui rogandi copiã. Primus Athenis publice Rhetoricen docuit, tam locupleti mercede, vt ex solido auro sibi statuã Delphis dedicarit. Vixerunt cum eo eadem disciplina clari Hippias Aelius, Prodic⁹ Chius, & Trasimacus Chalcedonius, Alcimadas Eleates, Antiphon qui primus orationem scripsit, Polycrates a quo est oratio in Socratem edita, & Lysias q pro eo scripsit. Hi etsi vna vixerũt, fuerũt tamẽ aliquãto minores natu. Fuit his æqualis Phidias Atheniẽsis, diuerso lapidis gñe clarus. Olympium Iouem affabre ex ebore & auro fecit, id opus nemo est postea æmulatus, huius fuit pręclara illa Athenis minerua, ex ebore facta, alteraq; ex ære, tãtę pulchritudinis vt a forma sit illi cognomẽ datũ. Plinius circa octogesimam tertiam Olympiadem floruisse autor est, anno fere. CCC. ab vrbe cõdita: Potuit tamen vlterius vixisse, vt quem Eusebius in sextam & octogesimã rejciat Olympiadẽ. Fuit idẽ Periclis Atheniẽsis studiosissimus, quẽ insigniter figurauit, hastã super oculos in amaxona tendẽtẽ, credo vt capitis vitium celaret, accusatus ꝙ aurũ publicũ ita operi applicuisset, vt sine sensu posset interuerti, in carcerem coniectus, morbo, siue vt alij tradunt, veneno perijt. Fuerunt eius æmuli, eadẽq; tẽpestate clari, Alcamenes, Critias Nestocles, & Negleas. Et hi quidẽ viri in terra Græcia tũ maxime floruerunt. Romæ interim post Fidenas captas, & villã in cãpo a Censoribus probatã, q Cõsules fuerint parũ inter autores constat. Macer Licinius Iuliũ & Verginiũ, qui priore anno consulatũ gessere, in sequentẽ annũ refectos arbitrat⁹ est. Valerius Antias & Q. Tubero, M. Maniliũ, Q. Sulpitium scripserunt. Ab alijs Tribuni cõsulari potestate traditi.

Prothagoras.

Socrates

Aristophanes.

Gorgias Leõtin⁹.

Viri illustres.

Cõsules.

tium stragem, fortissimorum militum globo ni-
xus, in altera castra quæ nondum capta erant, cur-
Dictato- sum extulit. Eo dictator omnes copias admouit.
tis facin⁹ Fuitq; certamē nihilo segnius q̃ in acie fuerat. Hic
Posthumi⁹ intra hostiū munitiões signū iecisse di-
cit, & a Cōsule diuersa parte id factū memorant, ac
tum demum recipiendorū signorū studio Roma-
nis in ferrum ruentibus, vbi vallum haud vno lo
co cœptū est rescindi, hostes abiectis armis suppli-
ces veniā implorant. Captis castris præter nobiles
cætera multitudo sub corona vænijt. Res latinis
Hernicisq; recognoscentibus redditæ. Cæterā p̃dā
Dictator sub corona vendidit. Inde cōsule castris
p̃posito, ipse triūphans Romā redijt, seq; dictatura
post triumphum abdicauit. Rei preclare alioqui ge
stæ memoriam tristiorem, scriptorum quidam ie-
Cōtra A. cere, in quibus Gellius, Cornelium credo nepotē
Gellium secutus, author fuit, filium ab eo in castris securi p
cussum, q̃ ferox adolescēs iniussu patris, cuius erat
imperium, per occasionem bene pugnandi, pręsi-
dio decessisset. Quibus Liuius ex confesso non acce
dit, argumento adductus, q̃ Malliana imperia nō
Posthumiana vt seuera vulgo fuerint celebrata,
adijcit Mallium ex ea re imperiosi postea cogno-
men tulisse, quum Posthumius nulla alioqui nota
esset insignitus. Sed quoquo modo res habet (tradi
tur enim omnino anceps) incidit Posthumij dicta
tura in annum. XXIIII. ac trecentesimum vrbis
Romæ, si Gellius recte colligit, quo sane tempore
bellum illud celebre est in Græcia ortum, quod Pe
loponnesiacum est appellatum. Et Carthaginen-
ses, vt Liuius scribit, graues Romani nominis ho-
stes futuri, tum primum in Siciliam, per insulano-
rum seditiones, exercitum trāsmisere C. Iulius Cō-
sul Posthumio Dictatore & collega absentibus,
Aedes Aedem Apollinis dedicauit. Sequenti anno L. Pa-
Apolli- pyrio Crasso, & L. Iulio Consulibus induciæ an-
nis. norum octo Equis datæ, quum fœdus ab ea alio-
Cōsules. qui gente esset a senatu petitum. Lex de mulctarū
æstimatione ad populū perlata, Consules eā tule-
re L. Sergius Fidenas iterum & Hostius Lucretius
Tricipitinus consules inde creati. Quorum annus
nulla re domi forisue gesta insignis fuit. Hos secuti
Cōsules. Aulus Cornelius Cossus & T. Quintius Pœnus.
Veientes in Romanū agrum excursiones fecere, q-
bus Fidenatium quidam immixti fuisse dicebant.
Quæstione super ea re habita, eorū nōnulli Hostiā
relegati, quoniam cur Fidenis per eos dies abfuis-
Pestilen- sent parum constitit. Additiq; noui coloni veteri-
tia. bus. Mira eo anno siccitate laboratum, vt non cœ-
lestes modo aquæ defuerint, sed terra ingenito hu-
more pene amisso, vix ad perennes fluuios suffice-
ret. Exaruerunt torridi fontes, pecorūq; siti morien
tium passim strages edita, pleraq; scabie absumpta
vulgatiq; attactu in homines morbi, primoq; in
agrestes & seruitia, mox & ciuitatē corripuit terra
lues, orta ex ea clade multiplex sup̃stitio, ita vt nō
minus animi affecti essent quā corpora. Passim o-
mnibus sacellis vicisq; p̃egrina & insueta sacra fie-
ri, multiq; sacrificuli tota vrbe existere. Id patres in
digne ferentes, negocium ædilibus dedere, vt dili-
genter aduerterent, ne alio vllo in vrbe ritu, quam
patrio sacra fierent. Meminit præter Liuium cladis
huius & morbi, quę ea tempestate acciderunt, Thu
cydides Peloponnesiaci belli autor, ad quod p̃ par
tes explicandum hinc, qui locus erat iam antea de-
stinatus, exordiat. Corcyrensium & Corinthiorū
discordia, vt idem autor prodidit, Græciam ad id
bellum armauit. Sed vt vna hæc intestinæ illius
discordiæ fuit causa, ita meo iudicio non sola. Eū

uero æmulatio primo mox odiū Lacedæmonios Pelopō-
& Athenienses in perpetuum traxit certamen, ita nesiacū
vt Græcia non prius quiescere potuerit, quam alte bellum.
rius populi qđ postremo accidit, opes interierint.
Resederat quādoq; bellum induciarū fœderumq;
prætextu, cæterum odia mutari nequiuerunt. Cau-
sa quā Thucydides celebrat, hæc traditur. Est Epi-
dannus vrbs in ora Macedoniæ sita, qua terra Ipsa
Ionio alluitur, nomen illi Appianus ab Epidāno Epidan⁹
quodam Barbarorum rege impositum arbitratus Dyrachi
est, qui vrbem condidit. Huius e filia nepos Dyra- um.
chus portum vrbi adiecit, quem Dyrachiū a se no-
minari iussit. Qua libentius voce Rom. sunt postea
vsi, omninosum Epidāni nomē auersati. Dirach⁹
bellum cū fratribus gerens, forte ita accidit, vt Her
culem ex Hispania redeūtem in belli societatē ascl
uerit, agri portionem cū eo pactus, quo cōtigit, vt
Dyrachini famam huius rei secuti, telluris suæ in-
colam fuisse Herculē vulgo prædicare consueue-
rint. Ferunt ea pugna, quæ est inter Herculē & ho-
stes cōmissa, Ioniū Dyrachi filium ab Herculę per
errorē interfectū, eiusq; exangue corpus in mare p̃-
lectū, vñ sit postea pelago cognomē datū, Ioniūq; Ionium
appellatū. Procedente tēpore Bryges ex Phrygia mare.
delati vrbē tenuerunt. Dein Tabulantij a Polyphe
mi filio nuncupati. Illyricū id genus hominū. Li-
burni & ipsi eiusdē gentis Tabulantios eiecere. Hi
celeritate nauium vsi, quę ab gente sunt postea Li- Liburni-
burnicæ appellatæ, proxima loca latrocinijs infesta cę naues.
bant. Corcyrenses, quorū opes tum plurimum in
mari pollebant, Liburnis bello pulsis Tabulātios
Corcyrensibus colonis, Phalij Corinthij ductu,
admixtis restituere. Ex eoq; factū, vt Gręca sit vrbs
credita, nam Corcyrenses Corinthiorū coloni fue-
re. Creuerunt haud mediocriter temporum spatio
Epidannensium opes, celebritate & fortunis, cæte
rum domesticis seditionibus agitati, post multas
& varias clades, principes ciuitatis a plebe eiecti,
ad barbaros confugere. Quorum opibus fræti, ter-
ra mariq; Epidanneos grauiter infestabant. Qui in
vrbe erant ad Corcyrenses mittunt, orantes vt ad-
uersus barbaros & exules ferrent sibi opem, a qui-
bus quū nihil impetrare potuissent, Delphici ora-
culi monitu Corinthū, vnde iussi fuerant sibi ducē
& subsidium quærere, legatos mittunt. Corinthij
vltionē polliciti tū quia æquū putabant opitula-
ri ijs, qui nō minus sui quā Corcyrensium coloni,
ob ipsum coloniæ ducem viderentur, tum in ipso
rū Corcyrensiū inuidiā, quos infense oderant, nā
quū a se oriūdi essent, ingrate nimis secū ad tp̃s agi
tabāt, q nō solū nō debitos parēti & metropoli suę
redderēt honores, sed qđ inhumanū erat & impiū
ludibrio haberent. Erant tū Corcyrei Græcorū di-
tissimi, nauticæq; rei gloria ob Phæaces qui iam
antea insulam tenuerunt, præcipue illustres. Corin
thij Epidannum præsidia miserunt, ac præter suos
Ambraciotarum & Leucadiorum plerosq;, eundi
eo habitatum facta ire volentibus potestate. Præsi
dium, quod ex Corintho venerat, Appolloniam
primo tenuit, inde ne mari interciperetur, pedestri,
itinere Epidannū adijt. Corcyrēses coloniā Corin Corcy-
thij deditā ægre ferentes, cū valida classe eo ire cōtē rei.
dunt. Iubētq; exules recipi, qui post præsidiū a Co
rinthijs missum Corcyram supplices iuerant sibi
opem implorantes. Sed quū imperata minime fie-
rent, Corcyrenses Illyricis in societatem assumptis Corcyrei
quadraginta nauiū classe vrbē terra mariq; hostili Epidānū
ter circundant, facta hostibus potestate impune ab obsidēt
eundi, si intra certum diē præsidio decessissent. Co
rinthij vbi nūciatū est, præsidiū suū, & Epidānios
terra &

terra & aquis oppugnari, Messenijs, Megarensibus
Trœzenijs, & alijs plerisq; iuuātibus validam in-
struunt classem. Affuerunt interim Corcyrensium
legati, qui multis precibus egerunt, ne Corynthij
authores essent, vt inter cognatas vrbes armis di-
sceptaretur. Cognitionem & arbitrium præsentis
causæ quibuslibet Peloponensium, nihil grauate
permissuros. Orare obtestariq; vt itidem ipsi face-
rent, nec temere ad arma currerent, quibus inter co
gnatos populos dimicari non minus impiū esset
quā calamitosum. Corinthij haud iudicium detre-
ctabant, verum poscere, vt Corcyrenses & barba-
ri, priusquam res cognoscerentur, soluerent obsi-
dionem. Alioqui parum æqua postulari, vt dum
Epidannenses suæ fidei crediti, præsidiariæq; cum
illis copiæ, mari & terra prærnerentur, ipsi ociosa
secuti iudicia cæteras belli partes omitterent, pare-
rentq; inerti contentione, suos ad Epidannum
periclitari. Corcyrenses post irritam altercationē
infecta re domū abierunt. Corinthij caduceatore
præmisso, qui bellum Corcyreis indiceret, ipsi con
testim cū quinq; & septuaginta nauibus, duobusq;

Corinthiorum classis.

milibus militum portu profecti Epidannum ver-
sus cursum intendunt. Classis vniuersæ præfecti
erant Aristeus Callicrates & Thimanor Thiman-
tis filius. Militibus Archerimus & Isarchidas Isar-
chi filius imperabant. In Anactonæ terræ litus
primo classis delata est, vbi templum Apollinis
in faucibus sinus Ambraci, eo Corcyrensium Ca-
duceator venit denuncians, ne in classem & exerci-
tum, quem circa Epidanum haberent, vltra naui-
garent, q si pergerent porro ire, futurum, vt iam
inde pro hostibus haberentur. Verum quum hinc

Corcyrēses Corinthios vincunt.

quoq; nihil pacati redderetur, Corcyrenses octo-
ginta nauibus instructis, sup quinquaginta illas,
quæ in obsidione erant (tot enim tum naues illis
fuere) obuiam Corinthijs eunt, pugnaq; nauali cō
missa egregie vincunt. xv. hostium nauibus corru
ptis. Eodem die contigit, vt qui Epidanni erant ea
conditione deditionē fecerint, vt Corinthij in vin
culis haberent, donec victores de his aliud statuis-
sent, auxiliares vero venderentur. Scd'm hanc pro
speram pugnā Corcyrenses in Leucymna suæ ter-
ræ pmonitorio Tropheū statuere. Corinthios cu-
stodiri iubent, reliquos ad vnum obtruncant. In
quo videntur Corcyrenses non tam veteris neces-
situdinis rationem habuisse, quam vt eo exemplo
Græciæ populos a Corinthiorum societate aliena
rent, si scirent sibi de vita dimicandum, quum inte
rim ij, pro quibus bella adirentur essent extra peri-
culi sortem. Erant Leucadij Corinthiorum coloni,
proinde eorū terram Corcyrenses adorti hostiliter
populantur, Cyllenēq; Heliensium natale incen
dunt, his irati, q inter Corinthiorum auxiliares ve
nerant se nuper oppugnatū. Pari pene clade affecti

Corinthiorum bellicus apparatus.

sociorū plerią; alij donec æstate vertente Corinthij
castra in Actio posuerunt, & circa Chimeriū Thes-
protidis, vt Leucada tutarētur. Corcyrenses & ipsi
Leucymna consederunt, donec æstas per hæc acta
est. Sequenti anno Corinthij classem quam vali-
dissimā instruunt, ex totaq; Peloponneso auxilia
accersunt, cuius bellici apparatus fama Corcyren-
ses territi, sua interesse rati, vt ex Græciæ popu-
lis aliquem in societatem traherent, Athenas lega
tos mittunt. Quod vbi est Corinthi auditū, mittūt
& ipsi ad Athenienses, qui eos præsentis societatis
& fœderis admonerent, ne nouos socios veteribus

Oratio. Corcyrēsium.

& cū quibus ictū fœdus haberēt, in tanto belli di-
scrimine præferrent. Concione itaq; populi aduo-
cata. Corcyrenses in hūc modū sunt locuti: Aequū
est viri Athenienses, vt qui externa velut nunc ip-
si facimus implorant auxilia, si neq; meritū vllū,
neq; societas sibi cū ijs intercedat, a quibus aliquid
impetratū volunt, doceant primū ea que petuntur
fore ijs vnde implorant cōducibilia, aut saltem mi
nime calamitosa, vel si cætera defuerint, parē offi-
cio gratiā nō defuturā. Horū si nihil demon auc-
rint, haud iniquo animo ferre debebūt, si q e vo-
luissent impetrare nequiuerint. Qd' cū ita it, nos
Corcyrenses horū singula pbatun, ad vestrā socie
tatē petendā venimus, sed oim primū, illud nobis
durū & perdifficile est q qui nunq; hactenus cuius
piā voluntarij socij fuimus, ne cui alienā societatē
secuti bellū inferre cogeremur, atq; iniurij esse, nūc
graui bello obnoxij, omnisq; fœderis & amicitiæ
inopes, ad alienā societatē orandā venire coacti su
mus. Quo fit vt qd' prudētiæ prius dari potuit, nol
le cū exteris societate inita, opibus & fama periclita
ri, id nunc imprudētiæ detur, & infirmitati, q sup-
plices aliena petamus. Cōpescuimus, qd' ad rē atti-
net, per nosmet hoc anno. Corinthios nobis bellū
inferentes, verū vbi totā Græciam, vt nō vanis ad
nos rumoribus multifariā affertur, in partes belli
pertraxerunt, persuasumq; nobis est, nostras opes
longe impares Græciæ futuras pro magno nego-
cio habuimus, vndecūq; implorare nobis auxilia,
venia vtiq; digni, si qd' opinionis errore inepte fe-
cimus, nunc necessitate corrigamus. Nec dubiū est
viri Athenienses, quin ostensuri simus hāc nostrā *Iusta parendi rō.*
societatē honestā vobis fore, multisq; de causis vti
lē, primū q ppulsantibus iniuriā, nō inferētibus,
opitulamini, deinde, q eos in socios recipiendo,
qbus pcipuū imminet periculū, æternę memoriæ
bnficiū apud Corcyreos collocabitis, q quū, scd'm
vestras opes in mari polleant, considerate quæ ma
ior occasio vestri successus, quęve hostibus tristior
esse potuit, quā eā potentiā quam ipsi vobis, quū
magna aliqui pecunia, tum totius gentis gratia q̄si
tam optaretis, eam nunc vltro vestræ ciuitati obla
tum iri, citra periculum, citra sumptum recipien-
dam, multam apud alios laudem, apud eos, quos
protexeritis, gratiam indelebilē allaturam, vobis
splendorem & incrementum, quæ commoda per-
paucis vnquam in noua societate iungenda cōtin-
gere consueuerunt. Nunquā viri Athenienses vel
raro accidit, vt qui belli societatē peterent, præsta-
rent ipsi non minus præsidij & ornamenti q̄ acci-
perēt. Q. si quis bellū vobis in quo vtiles esse pos
simus non imminere arbitrat, is profecto fallitur
opinione, nec intelligit Lacedæmonios, vel metu
vestri, vel inuidia & æmulatione, ad bellū specta-
re. Corinthiosq; ex professo inimicos occupando
viam ad vos inuadendos affectare. Quod quum
ita sit, vestræ sunt partes viri Athenienses eos præ
uenire, nobisq; in societatem receptis, vestras opes
aduersus illorum insidias firmare. Dicant fortasse
Corinthij iniuste vos Atheninses facturos, q nos *Refutatio.*
suos colonos in socios recipiatis. Sed dicant illi ita
demum fore, vt ipsi a sua honorentur colonia,
quum illa ab ipsis, vt optimis parētibus, amari, si-
biq; bene fieri senserit. Contra nihil mirari oporte
re, si sui coloni desciscant & aduersentur, si ea potis
simum ratione a se missos arbitrentur, vt seruiant,
ijs, q metropoli relinquunt, quū ex æquo viuere
debeant. Nā q Corinthij in nos iniurij sint, nemo
est qui nō perspicue intelligat, quippe qui citati in
iudicium de Epidamnio bello maluerunt obiecta
refellere, quam iure & æquitate disceptare. Q. si in
nos progeniem suam tam superbe & contumelio-
se agunt, quid ęteros expectare oporteat facile per
cipi

cipi poteſt. Nec eſt cur fœdus, quod cum Lacedæmonijs ictū habetis, violatū a vobis dici poſſit, ſi in veſtros ſocios aſciſcamur, neutrorum enim ſocij ſum⁹, ſicq; in ipſo fœdere diſerte exp̄ſſum, ſi qua Græcorū ciuitatū pręterq̄ ſociarū alterutri partiū hærere voluerit, ad vtram voluerit liceat accedere. Enimuero indignum videri poſſit, ſi Lacedæmonijs & Corinthijs liceat ex ſocijs vrbibus Græcię, & ex ijs, quæ veſtræ ſunt ditionis, claſſem inſtruere, vobis noua ſocietate ab ijs qui hæc faciant interdici. Nunq̄ præterea vobis inimici fuimus viri Athenienſes, qui in tanto diſcrimine repudiemur, nec ſi repulſi ſimus Corinthij & Lacedęmonij vobis minus inſenſi erunt. Adde ꝙ eorum opes

Neceſſitas. noſtrarum acceſſione longe maiores fient. Contra ſi recipiamur, ex veſtris ſocijs & auxiliarib⁹ hac de cauſa claſſem inſtruentes, tantum fere virium illis detraxeritis, q̄tū ad nos tutādos fuerit a vobis cōparatum. Quare quum plures, vt ab initio oſtēdi, cōmoditates ex noſtra vobis oſtendantur ſocietate, fides (nihil enim fœdus violatur) claſſis, qua neglecta nihil ſit vobis damnoſius, gratia tāto a vobis cumulatior expectanda, q̄to nunc proximiores periculo ſumus, & vt iterum dicā, ne fœdera viri Athenięſes vos noſtra ſocietate deterreāt, quæ pręterq̄ ꝙ nihil prohibent vos id facere, haud tn̄ a vobis, tam religione q̄ metu, cuſtodita p̄dicabuntur, ſicq; ex eo occulti hoſtes lōge ferociores, multoq; audacius vobis inſultabunt. Demum ſic habete, præter inſulæ quam tenemus opportunitatem, quæ & in Siciliam, & in Italiam Græcis dat, & adimit curſum, ex tribus validis claſſibus, quas Græcia inſtruit, quarum vna veſtra eſt, noſtra altera, tertia Corinthiorum, ſi duas in vnum coire patiemini, vt Corinthij, quod nolim, nos victos ſibi iungāt, cū Corcyreis & Pelopōnēſibus nauale geretis bellum. At nobis receptis, plus nauium habebitis, quibus fiet, vt non tam vobis hoſtes, q̄ vos illis poſthac formidoloſi ſitis. Hęc quū Corcyrēſes

Peroratio. peroraſſent, Corinthiorū vn⁹ cōtra huiuſmodi eſt oratione vſus.

Corinthiorū oratio. Si Corcyrei de ſe recipiēdis tantum verba feciſſent, viri Athenienſes, ſatis habuiſſem id monſtrare, cur recipiendi nō eſſent. Verum quia & illud adiecerunt, bellum a nobis ſibi iniuſte illatū, neceſſario de vtroq; nobis dicendum apud vos eſt. Percurram inde alia, quæ ad cauſam pertinent, ita vt & quæ nos poſtulamus facilius intelligatis, q̄ æqua ſint & vobis vtilia, contra q̄ iniqua & pernicioſa, quæ a Corcyrenſibus petuntur. Modeſtiæ ſtudio aiunt ſe nullorum vnq̄ ſocietatem recepiſſe, quaſi vero neſciamus, non virtutis, ſed celandi latrocinij ſtudio, id ab eis fieri, ꝙ cum nullis hominum ſocietatē vnq̄ iunxerint. Quippe q ſui ſceleris conſcij, neminē habere voluerūt, aut ſociū, aut teſtē, a quo poſſent humanitatis & officij admoneri. Eſt enim illorū vrbs ita ſita, vt nulli rei ſit magis, q inferēdę iniuriæ, idonea. Adde incolarū mores, q omniū pene mortaliū cōgreſſu abſtinēt, illuc ꝙ peregre appulſis ſæui & immanes nullorū ſocij eſſe voluerūt, nō vt alienæ iniuriæ eſſent expertes, ſed vt ſine arbitris iniuriam facerēt, licētioſiuſq; in quos vellēt graſſarenē, vt quum id ipſum latuiſſet plura adipiſcerentur, atq; eorū quæ adepti eſſent, pudere nō poſſet. Quod ſi hi viri eſſent q videri volūt, virtutē & mores ſuos exteris licebat gentibus oſtētare, iuſta dando & accipiendo. Verū neq; erga alios, neq; erga nos, tales ad hunc diē extiterūt, qui quū ſint coloni noſtri, quū ſemper alias in nos ſuperbi fuerūt & contumaces, tū hoc tp̄e bellū nobiſcū gerūt, aiūtq; non ideo ſe a nobis in Coloniā trāſcripros, vt acciperēt iniuriā, qbus inulcem reſpondemus, ne nos quidē iccirco eos miſiſſe, vt ab eis iniu-

Iuſta illati belli cauſa. riā acciperem⁹, ſed nos vt p̄ſides colerēt, & honorē quē nobis aliæ Colonię pręſtāt, ipſi quoq; p̄ſtarēt, ꝙ quū oim̄ ſoli nos inuiſos habeant, ſintq; in nos hoſtili aīo, quid habent cur queri poſſint, ſi bello a nobis petantur, quos ſine cauſa etiā petitos oportuiſſet noſtræ iracundiæ cedere? Cæterum diuitijs fræti, quæ qua ſint illis rōne quæſitę diximus, quū plura alia in nos impie egerunt, tum ꝙ Epidanū quę noſtrę ditiōis eſt, quū bello vexaretur, tueri noluerunt, rurſus vbi noſtro pręſidio teneri ſenſerūt, hoſtiliter eā occuparūt, viq; occupatā tenēt. Ne cōtenti illic peccaſſe huc venerunt, a vobis iniuſtam petētes ſocietatē, quin tū potius vos ſocios ſibi aſciſcere debuiſſent, quum procul a periculo aberāt, & nō poſtq̄ nobis iniuria illata eſt, ipſiq; aperte periclitantur, nec (quādo vos nullius eorū potētię participes fuiſtis) nunc ipſis veſtras opes impertiatis, & qui procul ab eorū ſcelere abfuiſtis, cōtractę culpę participes habeamini. Iā intelligitis, credo, quo ęquitatis greſſu vos procedere oporteat, nec non illi q̄ violente & auare fecerint. Nunc ne iure quidē hos a vobis ſocios recipi poſſe oſtendā. Nam quū in fœdere dicitur, licere cuilibet aſcriptarū ciuitatū ad vtros velit ſe conferre, non ita dicitur, vt id fiat in perniciem alterius partis, nec vt auxilium imploret aduerſus illā, a qua defecerit, aut vt ijs a quibus recipitur, bellum pro pace afferat, id quod vobis, ſi eos audiueritis, eueniet. Enimuero nō his tātū auxiliares, ſed pro ſocijs nobis hoſtes efficiemini, neceſſe nanq; eſt, ſi ab eis ſteteritis, vtroſq; iuxta vlciſcamur. Pręſtabit igitur, aut non in partibus eſſe, aut ſi eſſe volueritis, pro his potius ſtare quibuſcum fœdus ſanctiſſime ictum habetis, ijs repudiatis, qui et ſi non hoſtes, amici tamen vobis nunq̄ fuerunt.

Argumentum a ſimili. Nec vos tam nouo, q̄ peſſimo exemplo eos, qui ab altera parte defecere, in ſocios recipite. Quoniā quum Samij a vobis deficerent, publicoq; Pelopōnenſium concilio quæreretur, an ſubſidiū eſſet illis mittēdū, ſoli oim̄ nos Corinthij ſentētiā diximus, non eſſe prohibendum a ſuis puniendis quēpiā, qđ vt ipſi itidē ſentiatis poſtulamus. Iam ſi ita demum receptum fuerit, vt qui delinquendo a ſuis defecerint, ab alijs defendantur, haud dubie veſtri quoq; qui non pauciores ſunt, ad nos aliquando confugient, ſic inductum a vobis exemplum, non minus in ſuos autores q̄ cæteros recidet, & hæc quæ de noſtro iure, ſecundum Græciæ leges vobis monſtranda duximus. Supereſt igitur, vt veſtri hortandi, repoſcendæq; gratiæ ſtudio, tantū a vobis petamus, quod vos nobis reddere ęquū eſt. Nā quum aduerſus Aeginitas medio bello liburnicarū inopia laboraretis, XX. naues vobis nos Corinthij conceſſimus. Ob id igitur, & ꝙ Pelopōnenſes nobis autoribus Samios non iuuerunt, tantum a vobis impetrare debemus, vt non ſolum non hoſtibus auxilio ſitis, ſed bellico etiam apparatu nr̄as opes enixe iuuetis. Sic enim recte viuitur, ſi gratia & officio mortales inter ſe certent. Nec qa magnā ad ſocietatem claſſem pollicentur, propterea audiēdi ſunt Corcyrenſes, non afficere iniuria pares, firma eſt potentia, & nunc ſane tēpus eſt, quo qui auxilio ſit, amicus merito habeatur, qui vero aduerſatur, inimicus. Nunc iterum atq; iterū precamur, ne Corcyrenſes nobis inuitis ſocios vobis conſciſcatis, nec eos de nobis male meritos tueamini, qđ ipſum a vobis præſtari oportet, quū propter alia multa, tum vt rebus veſtris optime conſulatis.

Peroratio. Corinthij & ipſi tali ſecundum Corcyrēſes vſi ſunt

A oratione

oratione. Cęterū Athenięses, priorē causam cōplexi, ita cū Corcyrēsibus fœdus inituere, vt vtriq; alteris auxilio essent si hostium classis Athenas, aut Corcyrā admoueretur, neutri alioqui tenerentē ad bellū cuipiā inferēdum præstare subsidia. Nec ita multo post Athenienses decem naues Corcyrēsib⁹ auxilio misere, ducib⁹ Lacedæmonio Cymonis filio, Diothimo Scrobichi, & Prothea Epiclis, quib⁹ mādatū est, vt cū Corinthijs pugnā nullā cōmitterēt, nisi aduersus Corcyram nauigantibus. Et hæ naues Corcyrā profectæ sunt. Corinthij Atheniensiū societate destituti, nihilo tamē secius cū cētum

Corithiorū classis.

quinquaginta nauibus, in quibus Heliorum erāt, Leucadiorū, Megarēsium, Anactoriorū auxilia, in Corcyrēses mouerunt. Præfecti eius classis Xenoclides Eurydis filius cū quatuor collegis. In Leucadem primo naues couere. Inde classis profecta ad Chimerium in ora Thesprotidis consedit. Est autē ibi portus, & super eū vrbs a mari distans, in palustribus sita, noīe Ephire, iuxta quā exit in mare palus Acherusia, cognomē habēs a flumine Acherōte, q per Thesprotidē Cestrineq; fluit disterminās, medioq; tractu Chimeriū est promōtoriū. Corcyrenses audito hostiū accessu, centū & decē naues expediunt, Mityade, Esimide, & Euribato ducibus.

Ephire. Acherusia. Corcyrēsiū classis

Sederuntq; hi ad Syboram desertū portū Thesprotidos. Ibi oībus ad pugnā instructis, Corinthij triū dierum cibarijs sumptis, noctu a Chimerio soluunt pugnandi cōsilio, vbi primum hostem in cōspectu habuissent. Sub diluculum Corcyreę naues appropinquātem hostiū classem intuitæ, sine mora exaduerso in altū tēdūt, atq; ita mutuo se cōspectatæ, continuo ad pugnā naues & arma expediūt. In dextro Corcyrensium cornu Atticæ naues fuerunt. Alterum Corcyrenses tenebant. Quibus Megarenses & Ambraciēses in dextro hostium cornu stetere, in medio socij assumpti. Læuum latus Corinthij ipsi ptexere, vt cū Atheniēsibus cōcurrerēt. Vbi igitur vtrinq; sublata sunt signa confligūt aduersę classes, vtrinq; sagittarij & iaculatores aderāt fuitq; proinde prælium atrox, consertis nauibus stataria erat pugna, nec ob confertam multitudinē vlla poterat insignis eruptio fieri aut irruptio. Magis itaq; animo & robore, q; scientia dimicabatur. Plurimus vbiq; erat tumultus, ambiguūq; certamen, in quo Atticæ naues eam operam socijs nauabant, vt non solū qua obiecti erant hostem distinerent, sed sicubi suos satagere vidissent, subito occursu laborantibus adessent, suaq; præsentia erigerent, prælio, vt iussæ erant pertinaciter abstinebant. Interim dextrum cornu Corinthijs labare cœpit, qua Megarenses pugnabant, breuiq; Corcyrensibus obnixe trudentibus, ea parte fuga inclinauit.

Acre certamen.

Instant fugientibus Corcyrenses ac. XX. nauibus pertinaci cursu ad littus vsq; persequuntur. Nauibusq; egressi hostium castra incendunt, pecunias & alia multa diripiunt. Et iam ex vna parte Corcyrenses egregie vicerāt, quum ab altero cornu Corinthij meliore euentu dimicantes, haud dubie victoriam sunt assecuti. Nam posteaq;. XX. illæ naues, quæ fuerant hostem secutæ, longius a suis euectæ latus vnum nudarunt, Corcyrenses continuo cœperunt sua paucitate laborare, quod vbi sunt Athenięses intuiti, nihil occulte suppetias eūt abstinebant tamen congressu, nec diutius anceps fuit prælium, iam aperta fieri fuga cœpta erat. Corinthij haud aliter q; conferto prælio sustineri poterant, tum præfecti nauium nequid contra publica iussa facerent, cum Corcyrensibus cessere, multi in ea fuga cæsi. Corcyrensiumq; plures naues partim corruptæ sunt, partim demersæ, quarum scaphas remulco Corinthij suis religatas attrahentes in stationem vsq; victum hostem egere, ad sua deinde naufragia cæsosq; reuersi. His actis Corinthij suorū clade adhuc magis irritati, iterū in hostem aciē, pugnandi studio, dirigunt. Corcyrenses veriti ne in suam oram hostilis classis irrumperet, receptas ex recenti trepidatione naues contra instruunt, adsunt & Atticæ subsidio, erantq; etiā sub noctē vtrinq; cōflicturi, quū Corinthij. XX. Atheniensium nauibus ex alto conspectis, remos inhibuerunt. Athenięses veriti, quod iam acciderat, ne paucitate nauiū Corcyrēses impares Corinthijs essēt, nec suæ q; decē numero erāt tanti forent, vt socios tueri possent. XX. naues tum demum subsidio miserant. Mirari primo Corcyrenses, quid esset q; Corinthij sese pugnę subtraherent. Enimuero illi in altum euaserāt, adeo vt Atticas naues cōspicere nequirent appropinquātes. Demum vbi sociam classem adesse ex specula nunciatū est, tū quia & ipsi quoq; parum exploratū habebant, socij essent, an hostes, retro abierunt. Iam enim noctis tenebræ incēdebātur, quum Corinthij Corcyrēsesq; in suas vtriq; stationes cesserunt. Postridie vbi primū illuxit Corcyrenses. XXX. Atticis nauibus freti, haud procul ab hostium statione in procinctu stetere. Confestim Corinthij & ipsi in apertum euecti, in mota steterunt classe, noua veriti auxilia, miseruntq; ad Atticos duces caduceatorem, qui diceret, eos iniuste facere, qui inhiberent Corinthios colonos suos rebelles punire, nec sinerent se quo vellent nauigare, belli materiam per ea ferentes, nemini dubium esse, quin cōtra fœdus apte, qđ secū sancitum haberent, talia fierent. Ad ea Athenienses, neq; bellum incipimus viri Corinthij, neq; rūpim⁹ fœdera, nec est cur vestra vota in aliquo remoremur, si alio q; Corcyram cursum intenderitis. Ab ea insula, initæ societatis gratia, quantum in nobis erit, omnem iniuriā arcere parati sumus. Corinthij his auditis, discedere statuerunt, erectoq; apud Sybotem in cōtinenti tropheo, domum concesserunt. Corcyrenses & ipsi in insula Sybotis e regione suū tropheū statuunt, veluti victores, tam hi q; illi sibi victoriā trahentes. Corinthij vicisse se prędicabāt, q; ad noctem vsq; victores fuissent, naufragiaq; plurima, mortuosq; receperint, captiuorū non minus mille haberent, nauibus circiter. LXX. depressis, Corcyrei quia dextrum cornu hostiū fudissent, incensaq; eorum castra essent, & q; pro victis sequenti die Corinthij pugna abstinuissent. Quibus cedētibus ipsi per ocium spolia legissent. Domum Corinthij nauigantes Anactorium, quod sibi cum Corcyrensibus commune erat intercipiunt. Ex Anactorio in Achaiam transmittunt. Hic Corcyrensium octingenti veniere. Ducenti nobiliores in custodia sunt habiti. Dataq; opera est, vt per eos aliquo modo Corcyra Corinthij potirentur. Athenienses & ipsi non multo post in Atticam reuersi sunt. Hæc fuit expeditio illa, quæ in Athenienses Peloponnesiacum excitauit bellum, quoniā cōtra Corinthios in acie pro Corcyrēsibus stetissent. Et iā aperta vtrinq; odia imminebāt, nullū tamen adhuc bellū erat, quū Athenienses veriti, ne ex socijs & vectigalib⁹ vrbibus, Corinthiorum instinctu, aliqua a se alienaretur, Potideatis qui ad Isthmum Pallenes incolunt, imperant, vt obsidibus sibi datis, murum demolirentur, qua & Pallenen Potidea spectaret. Hi etsi socij erant tamen & Corinthiorum coloni, & ob eam rem non immerito post Corcyrensem pugnam naualem Atheniensibus suspecti, nec ipsi

Corithiorū fuga. Corcyrēsium clades. Atheniēsiū classis. Ad Sybotē duplex tropheū. Potideatæ.

obscu-

obscure præ se ferebant odium in Athenienses.
Perdicas.
Erat & Perdicas Alexandri filius Macedonum Rex
Atheniẽsium hostis factus, quum iam antea ami-
cus fuisset. Inimicitiarum causa illi extitit, q Athe-
nienses societatem iniuissent cum Philippo fratre,
Philipp9 & Darda fratres.
& Darda aduersus se bellum cõiter gerẽtibus. Mi-
serat igitur Perdicas Lacedæmonem ad concitan-
dum in Athenienses bellum, & Corinthios sibi cõ
ciliauit, spe Potideæ ab Atheniensibus alienandæ.
Solicitauit ad hæc Chalcidẽses qui Chersonne-
sum incolebant, & Bottieos Perdicas ad defectio
nem. Quibus Athenienses instructi ad opprimen
da sociorum consilia, triginta naues mittunt in
oram Thraciæ Archestrato Leucomedis filio du-
ce. Potideenses ab Atheniensibus per legatos pe-
tierunt, nequid noui aduersus se statueretur. Mi-
serunt & occulto Lacedemonem sciscitatum, an
missuri essent auxilia, si ab Atheniensibus defice-
rent, quibus benigne promissis, facta insuper spe,
siquid Athenienses in eos armorum molirentur,
fore, vt continuo Spartani Atticam popularen-
tur, Potideatę Bottiei & Chalcidenses coniurati ab
Defectio Potideæ & aliarũ vrbium.
Atheniensibus vno tempore deficiunt, quum
Attica classis in Thraciam nondum applicuisset.
Chalcidenses maritimis vrbibus relictis, partim
Olynthum Perdica authore, partim in Mygdo-
niam migrarunt, quæ est ad Bolbem paludem,
quam ipsis profugis incolendam Perdicas tradidit
quoad debellatum esset cum Atheniensibus. Po-
stea q̃ Attica classis in oram Macedonię venit, au
dita vrbium defectione in Philippi & Dardæ par-
tibus mãsit, donec maiores domo copiæ adessent,
& vt sociorũ viribus adiuti, eos qui defecerãt faci
lius ad imperium traherẽt. Corinthij & ipsi ad duo
milia cum Aristeo Adimanti filio præsidium Poti
deensibus misere. Affertur interim nũcius Athenas
de Potideæ & aliarum vrbium defectione, conti-
nuoq; duo milia militũ & quadraginta naues Cal-
liæ Calliadis filio expediũtur, qui quum in prouin
ciã venisset, iam Archestratus cũ priore classe Ther
Recẽtior classis Attica.
ma fuerat potitus, Pydnãq; oppugnabat. Fuit recẽ
tior classis aliq̃diu circa Pydnã. Interea Athenien-
ses Perdica sibi reconciliato, Philippi & Dardę par
tibus relictis, societatem cum eo iungunt, inde in
Potideenses mouerunt, tria peditum milia erant
& cum his sexcenti Macedonũ equites. Potideẽses
audito hostiũ accessu, cum Aristeo & Peloponne-
siacis militib9 ante Olynthũ muniũt castra, aderãt
q; & sociorum copiæ, quorũ consensu summa to-
ti9 imperij Aristeo datur, affuit & Perdicę equitat9,
qui non multo post reconciliationem ab Atheniẽ
sibus defecit. Callias vbi ad Isthmũ classem admo
uit hostẽ sese ad pugnã parantẽ cõspicatus, & ipse
exaduerso aciem instruit. Ariste9 ea pte qua pugna
uit haud dubiam fecit victoriã, fusis fugatisq; hosti
bus, alterum cornu qua Potideenses dimicabant
Atheniensibus cessit, id vsq; ad muros Isthmi fuga
nim Atticus victor egit. Hic ab insequẽdo hoste de
stitit, vbi suorum res perditas vidit ab altera parte.
Aristeus Potideam cum ijs, quos circa se habuit cõ
cessit. Aberat Potidea ab Olyntho vbi pugna com
missa est, ad stad. sexaginta. Atheniẽses tropheũ hic
vbi dimicatum est statuũt, perierunt ex Potideen-
sibus trecenti, Attici generis dimidio minus & in
Callias cęditur.
his Callias dux. Nec ita multa post Athenienses du
ce Phormione, Asopij filio, mille & sexcentos mi-
sere, qui Pallenen muro cinxere. Interim Potidea
obnixe oppugnari cœpta erat ab ijs q ad Olynthũ
prospere dimicarãt, & quum nulla vi hostes arceri
possent, sed in tuẽdis mœnibus spes dũtaxat sita es-
set, Aristeus autor suis extitit, vt vento & mari ob-
seruatis, cæteri in pacatũ abirent, vt per rẽ frumẽta
riã posset obsidio diutius tolerari, ipse cum quin-
quaginta suorũ & Potideẽsiũ iuuẽtute, vrbi p̃sidio
remaneret, qd' quũ suis persuadere nequisset, vt si-
ne illi9 ductu p̃sidio decederẽt, deceptis Athenien-
siũ custodibus vrbe egressus, ad Chalcidẽses se cõ-
tulit. Obsidebatur interea nihilo segnius Potidea,
Potidea obsidet.
id q; Corinthij ægerrime ferebant, cum multorum igi
tur populorũ legatis Lacedæmonẽ miserunt q alij
alijs criminibus inuidiam Atheniẽsibus facerent.
Post Megarẽses Corinthij ita locuti dicuntur, vt cõ
memoratis Atheniensium in se & socios iniurijs,
Lacedęmonios accusarint, qui autores fuissent, vt
nequid in Atheniẽses ad id tẽpus statueretur, cum
interim sociorum alij a se alienati essent, alij in ser-
uitutem redacti, non maiore culpa eorum, qui eos
libertate priuassent, q̃ qui priuari passi essent, soli
Græcorum Lacedæmonij, non vim vi, sed cuncta-
Corĩthij Atheniẽ. laudant.
tione iniuriam repellerent, hostiumq; viribus nõ
quum orirentur, sed quum maxime auctæ essent
irent obuiã. Laudare Atheniẽses, vt viros, ad exco-
gitandum veloces, & ad ea quæ excogitata essent
celeriter exequenda, q maiora hominum opinio
ne pericula obirent, & in rebus duris optime spe-
sperãtes, qbus siquid præter spẽ fluxisset, id ipsum
continuo spe noua repararent, ob eamq; rem, eos
solos pariter habere & sperare, quæ destinauerint,
impigros, bellicosos, non victores, nõ victos ociũ
agentes, vt si quis eo ingenio Athenienses iudica-
ret, vt neq; ipsi ocium pati possent, neq; alios quie-
scere paterent, ille quidem haud opinione erraret.
Contra Lacedęmonios pigros, cessatores, sibi ipsis
diffidentes, ocij & quietis, nõ bellorum studiosos,
Lacedæmonios accusant.
non imperij, non gloriæ cupidos. At si viri essent,
ea gloria & celebritate qua censeri vellent, quam
a suis maioribus accepissent, si Peloponnesi prin-
cipes haberi, ab inerti somno & desidia expgiscerẽ
tur. Potideatis, qui eorum fidem secuti ab Atheniẽ
sibus defecerant, extremis eorum rebus, si pudor si
in fidem receptorum cura vlla esset, mature opem
ferrent: nec expectarent, vt illorum excidio cæteri
socij deterriti, fœdus & iusiurandum aspernati, suis
rebus matura defectione consulerent. Esse fœdifra
gos, non qui coacti fœdera violarent, sed qui eos
destituendo, ad id facinus compellerent. Qd' si per
gerent ociosis oculis, suorum iniurias & clades spe
ctare, breui futurum affirmabant, vt hominum stu
dia eo inclinarent, vnde auxilia & opes, pro socio-
rũ salute & cõmodis perpetuo excubarent. Quum
hæc Corinthij in sociorum conuentu nihil ambi-
gue questi essent, Atheniensium legati, qui tum
forte alia de causa Lacedæmonem venerant, quia
magnus erat animorum motus secutus, videban-
turq; Lacedæmonij multum ob eam orationem ad
bellum ituri, etsi nihil, quod de ea re disceptarent,
in mandatis habebant, petierunt tamen, quia vide
batur non ab re futurum, ad leuandam suorum in
uidiam, vt liceret pro concione populi verba face
re. Tum facta dicendi potestate, multa ibi primũ
Verba Atheñ. legatorum ad Lacedæmonios.
de Atheniensium virtute, deq; studio ciuitatis in
vniuersam Gręciam, magnifice sunt locuti, quum
multis deinde verbis, quo iure quæsitum sibi esset
imperium, ostendissent, quantaq; æquitate & cle-
mẽtia a se ad id tp̃s sociæ & vectigales vrbes, habi
tæ essent, eo institutam orationem flexere, vt dice
rent, ita comparatum esse, vt nullum præsens
imperium tam clemens esse possit, quod hominũ
animi non grauiter ferant. Haud proinde mirum
videri oportere, si nõ desinẽq Atheniẽsiũ imperiũ,

vt durum & immite, aut insimulent, aut falsa psuasiõe oderint, monere itaq; Lacedęmonios, atq; idẽtidem obtestari ne vanis Corinthiorũ criminibus fidem adhiberent: sed dũ res adhuc integra esset boni consulerent, alioqui se deos fœderũ testes inuocare testariq; Athenięses eatenus bellum propulsaturos, quatenus a Lacedæmonijs fuisset illatum. Quum in hanc sententiam illi multa disseruissent, rem inter Spartanos ipsos, submotis vtrinq; arbitris, agitari placuit. Archidamus rex nihil temere agẽdum censebat, incertum dicere, quonam bellũ euasurum esset, abundare Athenienses socijs, nauibus, pecunijs, esse bello exercitatissimos, posse bellum inchoari vel ab imbellibus, inchoatum deponere nõ nisi victoris esse, quæ si spectanda etiã non essent, standum sibi viden maiorum vestigijs, qui cunctantius ac cautius, de rebus dubijs deliberare consuessent. Esse cunctationem grauitatis & prudẽtiæ matrẽ, qua nixi maiores sui, neq; prosperis reb⁹ magnopere superbirent, neq; aduersis frangerentur: quippe qui ob modestiam bellaces essent, cui⁹ virtutis verecundia esset particeps, verecundiæ animi præstantia, essentq; ob id illi circunspecti quãdo satis scirent indoctorum esse leges contemnere Summa autem sentẽtię quã dixit, hæc fuit vt diceret mittendũ esse ad Athenienses, de Potidea, deq;

Peroratio.

alijs postulatum, bellũq; interim parandũ, de quo inferendo, si illi ęqua facere recusassent, tum demũ iure decerni posse. Talia Archidamum dicentem Stendaides Ephorus contraria sententia excepit. Is arrogantissimam Atheniensium orationẽ criminatus, oẽm consultationem reijciebat, idẽtidem testatus, consultare eos oportere, qui læsuri sunt an iniuriam inferant, non læsos, quorũ est illatã vlcisci nisi ludibrio esse velint, nec differendam vltionẽ in eos dixit, a quibus nihil dilata esset iniuria. Sed dijs ducibus bellum inferendum ijs, qui sua spõte iniuriam fecissent. Quibus ille vsus, populũ ad suffragia vocauit. Clamore Lacedæmonij, vt alio est loco demonstratum, nõ calculis suffragiũ ferebãt. Tum vero per discessionem placuit disquirere, an populo rupta viderentur ab Atheniensibus fœdera. Iussit Ephorus (qui ea erat apud Lacedęmonios

Ephorus qui esset.

potestate, qua apud Ro. Tribun⁹ plebis) vt omnes quibus Athenienses iniuste fecisse viderẽtur, in certum, quem ipse ostenderat, locum discederent, quo

Oraculũ.

quum maxima pars populi cõcessisset, pro decreto acceptum, Athenienses bello persequendos. Miserunt inde Delphos Lacedæmonij, qui de futuri belli euentu sciscitarent, responsum est penes eos demum victoriã futurã, qui pro viribus bellassent, se quidẽ vocatum & inuocatum auxilio affuturũ. Tum rursus accitis socijs statuerũt Lacedæmonij, nõ nisi illorum decreto bellũ inferre. In eo cõuẽtu iterum Corinthij lõga oratione sunt socios hortari ad bellum capessendũ, oẽm ignauiam & socordiã aio excutiendã prędicantes, oia adesse que victoriã pollicerentur. Tum vero inito suffragio frequentes ciuitates bellum decreuere. Legati deinceps a Lacedæmone Athenas missi, qui bellum Atheniẽsibus indicerent, nisi postulata facerent, quorum

Piaculũ. Gylonis facinus.

primum erat vt tollerẽt dei piaculum, id vero tale fuit. Cylon quidam, erat is Atheniensis genere, duxeratq; Theagenis Megarensium Tyrãni filiã vxorem, oraculo fretus, quo monitus est vt die qui Ioui esset præcipue festus, arcem ad tyrannidem sibi cõparandã occuparet. Olympiorũ diem significari interpretatus, tota Græcia celebri sacro intenta, cum ea hominum manu, quam a socero acceperat, Athenarum occupauit arcem, obsessus ibi, post lõgam famem, cum fratre, socijs & hostib⁹ deceptis, fugam fecit. Cæteri duce destituti, omniumq; rerũ inopia confecti, in templum profugere, vbi alij fame expirarunt, alij partim abstracti aris, alij circa aras ipsas præ nimia ira & odio trucidati sunt, quo accidit, vt percussores impij habiti sint, nec ipsi solum, sed eorum quoq; progenies. Id impietatis scelus Lacedæmonij expiari iubebant, quod nisi sublata illorum progeniæ (quod olim factum erat) apparebat fieri non posse. Cæterum quia Pericles Atheniensis materno genere tali erat sceleri affinis, eum piaculi prætextu Athenis eiectum iri Lacedæmonij voluissent, vt clarissimo duce excluso, tutius in Athenienses bellum gesturi essent. Id postulatum Athenienses perbelle eluserunt, Lacedæmonios admonentes vt & ipsi piaculum ex tænaro tollerent, vbi Lacedæmonij fugitiuos supplices ex Neptuni templo abstractos fœde trucidarũt

Lacedæmoniorũ piaculũ.

quapropter opinati sunt ingentem illum motum terræ, cum magno suæ vrbis excidio, factum. Tollerent & alterum Chalcedoniæ Palladis, ex cuius æde Pausanias rex iam fame confectus est ad supplicium extractus. Postulatum præterea a Spartanis, vt Athenienses decretum antiquarẽt, quo portubus & foro Megarensibus in Attica interdixerãt. Tres nouissime legati affuerunt, denũciantes ea demum ratione Athenienses pacem habituros, si Potidea abstinerent, si quoscunq; Græcorum suæ ditionis fecissent, in pristinam libertatem restituerẽt. Tum variantibus sententijs, Pericles ita sententiã dixit, vt monstraret, Lacedæmonios si ea omnia quæ publice postulassent, ab Atheniẽsibus præstarentur, alia adhuc iniquiora petituros, quibus non

Periclis cõcio ad populũ.

solum Athenienses in ordinem redigendi essent, sed postremi etiam Græcorum omnium fierent. Et quia iniqua peterẽtur, multoq; iniquiora deinceps petenda essent, eorum nihil futuri belli metu dandum censere. Decurrit inde eo vt Pelopõnensium opes non ita formidabiles esse ostenderet, quemadmodum vulgo haberentur, quando eorum quisq; libentius sibi, q̃ in commune consuleret, nemine opinante sua vnius negligentia Rempub. perditũ iri. Idq; quũ singuli facerent, ita euenire, vt oẽs cõe bonum negligerent. Quæq; si sedulo curam adhiberent, inopes tñ pecuniarum, quæ bellorum nerui essent, sibi Pelopõnenses videri nauticæ rei vulgo expertes, & ob diutinum ocium terrestribus bellis parum assueti. Contra vtraq; re Athenienses ob assiduam militiam, iam inde a Medicis temporib⁹ abundare, accedere maris imperium quæ omnino res magna esset, & quasi in cõtinẽte res Atticæ bello affligerẽtur, omnia ad vitam necessaria Atheniensibus nihilominus affutura. Cæterum tantum abesse, vt suburbanorum locorũ populationẽ multi faciendam existimaret, vt dicere auderet recte facturos Athenięses, si omnia circa vrbẽ ipsi sua spõte popularentur, ne quid impedimẽto esset quo minus Lacedæmonij intelligerent, summo ardore & studio eos illatũ bellũ capessere. Videri itaq; sibi

Respõsũ Atheniẽ.

respondendum, antiquari ab Atheniensibus decretum de Megarensium cõmercio, si Lacedæmonij non interdicant vsu suæ vrbis peregrinis, restitui, & ciuitatibus libertatẽ si ipsi Peloponnesiacas vrbes suis non Laconicis institutis administrari patiantur, paratos esse præterea Athenięses de his omnibus iudicio disceptare, qui si iudicio arceãtur, bellum quidem haud moturi sint, & vt non moturi, ita aliunde illatum fortiter excepturi. Hæc iusta & ex Attici nominis dignitate omnibus visa, atq; in hanc sententiã factũ est decretũ, responsumq; ex

Periclis

Periclis sententia legatis. Nec deinceps legatio vl-
la amplius missa, sed quũ ad id tẽpus discordib⁹ ci
uitatibus commercia tenuissent, tum demum nihil
pacati est in medio relictum, vtrinq; bellari cœptũ
quartodecimo anno, ex quo tricẽnalia icta fuerant
Thebani inter eos fœdera. Thebani qui a Lacedæmonijs sta
Plateas bãt, primas belli partes adierunt, quorũ. CCC. Pla
occupãt. teas vrbẽ Atheniẽsium sociã, silẽtio noctis ingres-
si forum cum clamore occupant. Plateẽses somno
exciti, ignari qui hominũ essent, a quibus teneren-
tur, nec quãtus hostium numerus, vbi Thebanos
esse cognitũ est, paululũ quieuere, quasi nihil motu
ri, animaduersa interim per eos, qui in colloquium
venerant, hostium paucitate, subrutis domorum
parietibus, in vnum plures coiuere, indeq; curribus
alijsq; offensaculis per vias tacite dispositis, cum
clamore in Thebanos irrumpunt. Illi subita re per
culsi in vnum conglobati, aliq̃diu pugnã sustine-
re. Verũ vbi vndiq; tela in eos conijci cœpta sunt,
clamore & vlulatu fœminarum, aures circunsonã
Thebani tibus consternati animo Thebani ex foro dilabun
Plateisq; tur, quidam murorum fastigijs sunt præcipitati,
duntur. alij viarum ignari, in angiportis oppressi. Porta
qua fuerant ingressi ad primum clamorem clausa
est spiculo pro vecte ferrea traiecto, pauci refracta
portarũ vna incolumes abierunt. Plurimi quũ sese
in ædificium mœnibus proximum iniecissent, tra
ditis armis, deditionẽ fecere. Appropinquabãt inte
rim cæteræ Thebanorum copiæ, quæ domo profe-
ctæ erant, vt ijs qui Plateas occupatum præcesse-
rant, subsidio adessent, si cõsiliũ minus successisset.
Distabãt Thebæ a Plateis stad. LXX. Cæterũ nox
pluuia, & Asopi, qui multus fluebat, vadatio adeo
venientes remorata est, vt nõdũ ad vrbem ventũ
esset, quũ illi de suorũ casu audiuerunt. Deliberan-
tibus an Plateensem agrum in suorũ vltionem ho
stiliter irrumperent, an Plateas oppugnarẽt, super-
uenit ex oppido caduceator, qui Thebanos iniuste
facere dixit, ꝙ fœdere adhuc stante adorti essent suã
vrbẽ occupare, monere ne quid in agris violarent,
a quibus nisi abstinerent, fore, vt eos quos noctu
cepissent, ad vnum trucidarent. Thebani suorũ ra-
tione habita, Plateensium finibus pacati excessere.
Tum in agros ex vrbe concursum, raptimq; oĩa in
tra muros comportata, captiuiq; cẽtum & octogin
ta numero, cum Eurymacho duce ad vnum interfi
ciunt, nec ita multo post Athenienses, exercitu eo
misso, vim frumenti maximã Plateensibus impor
tarunt, imbelliq; multitudine inde abducta, vrbẽ
præsidio muniuere. Et hæc apud Plateas ab initio
gesta, per quæ ruptis fœderibus Lacedæmonij &
Bellici Athenienses suis sociorumq; opibus studio bellũ
vtrinq; cõparãt. Hi in Corcyrã mittunt Cephaleniã, Acar-
apparat⁹. naniam, Zacynthũ, quæsitũ, an hæ vrbes in amici
tia mansuræ essent, quibus secum sentientibus, ap
parebat Atheniẽses cõmodius circa Pelopõnesum
bellaturos. Spartani in Italiã & Siciliã miserũt, vt
per eos qui I partibus futuri essent classis instruere-
tur, certumq; argenti pondus expediretur, ad vsum
belli. Multa sub id tempus oracula hominũ mẽtes
varijs ambagibus implicuere, multaq; insuper pro
digia hincinde nũciata, metum augebant. Enimue
ro Delus parũ ante tremuit, prius semper immota
Græcorũ memoria. Sed q̃d alij de eius insulæ mo-
tu memoriæ ꝓdiderint quũ res a Medis in Græcia
gestæ a nobis explicarentur, scripsimus. Erant inte
rim oĩm studia in Lacedæmonios ꝓpẽsiora, ꝙ libe
Lacedæ- rãdę Græcię titulũ speciosum, & popularẽ bello ꝓ-
moniorũ tẽderẽt. Fuere itaq; i Lacedæmonioꝝ partib⁹ Pelo-
socij. põnẽses omnes, præter Argiuos & Achęos, q̃q̃ hi

vtrisq; amici erant, soli Pellenenses ex Achæis ab
initio a Spartanis stetere, mox vniuersum nomen
Achaicum, extra Isthmum, Megarenses, Phocẽses,
Locri, Bœotij, Ambraciotæ, Leucadij, Anactorij.
Ex quibus classem præbuere Corinthij, Megaren-
ses, Sycionij, Pellenenses, Helij & Ambraciotæ, &
Leucadij: Equitatum Bœotij, Phocenses & Locri:
peditem cæteræ ciuitates Atheniensibus affuere
Chij, Lesbij, Plateenses, Messenij qui erant in Nau- Atheniẽ.
pacto. Acarnanum pleriq;, Corcyrẽses, Zacynthij, socij.
& in his Caria quæ ad mare sita est. Dores Caribus
finitimi. Ionia, Hellespontus, Thraciæ loca, & in-
sulæ quecunq; supra Peloponnesum & Cretam ad
ortum iacent. Melo & Thera exceptis. Ex his na-
ues præbuere Chij, Lesbij, & Corcyrenses. Cæteri
pedestres copias & pecuniam. Hiq; socij atq; vtro-
rumq; belli apparatus fuere. Lacedæmonij igitur in
Athenienses motui edicunt, vt ex omnibus so-
cijs ciuitatibus copiæ ad certum diem circa Istmũ
conuenirent, quo quum ad tempus exercitus affuis
set, Archidamus rex ita est socios affatus, vt doce-
ret suos, immo moneret, ne plus spei in multitudi-
ne q̃ in virtute repositum haberent, quin animo
proponerent, fore, vt cum acerrimo hoste res sibi
futura esset, opus itaq; esse ordine & consensu maxi
mo in prælijs obeundis, præter cætera nihil timi-
de agendũ, sed vt prompti paratiq; essent pro Græ
ciæ libertate dimicare. Fore sibi & alijs iam inde eã
fortunarum conditionem, quam ipsi sibi in præ-
lio quæsissent. Irent ac bellum inituri existimarẽt,
toti⁹ Græciæ oculos & vota in suis esse defixa dex
teris. Darent operam, ne quumpiam & iusti cau-
sam suscepissent, propugnatorũ ignauia male de-
fensa videretur. Hac ille vsus hortatiõe, ex Isthmo
mouit caduceatore Athenas præmisso, an Athe-
niẽnses audito hostium accessu humilius aliquid
sentirent. Cæterum eo in vrbem non admisso, sed
finibus iusso ante noctem excedere, vbi nihil pa-
catius in castra est renũciatum, Archidamus in At-
ticam ire pergit. Athenis interim ex Periclis auto- Periclis
ritate omnia ex agris intra muros comportata, mi prudẽtia.
gratumq; inde vulgo in vrbem, pecus, & iumen-
ta in Eubœam, & alias insulas missa, nec terrestri
prælio confligendum censuit tuendum esse maris
principatum, ad quem defendendum trecentas tri-
remes adesse docuit, quæ recte agi possent, vnde tri
ginta armatorum milia, & pecuniarum affatim.
Reliquit & illud testatum apud populum, si agri
sui ab hoste non violarentur, quod futurum suspi-
cabatur, vt se ciuitati suspectum redderent, velle se
tum omnia quæcunq; intacta essent pro publicis
haberi. Reddidit agrestium frequens commigratio
vrbem suo incolatu frequẽtiorẽ. Lõge enim lıceat
ꝙ Athenarum muri euagabantur, vt eorũ ambit⁹
sexaginta contineret stadia, quũ dimidiũ tantum
custodiretur. Sub id tempus quo Peloponnẽses cir
ca Isthmũ coiuere, Thebani Plateensem agrum fœ
de populati sunt, eoq; infensi⁹ irę indultũ, quo ma
ior in eos Thebanorũ ira exarserat, ꝙ illi captiuos
contra iusiurandum peremissent. Negare tamẽ Pla
teenses iusiurandum vllum a se præstitũ, aut inco-
lumitatem illis conditione aliqua promissam. Ar-
chidamus primo ad Oenonen venit. Est id oppidũ
in Atticæ & Eubœæ finibus, eratq; valide muni-
tum, hic plures dies statiua Peloponnenses habue
re, non sine Archidami inuidia, qui quasi Atheniẽ Oenone
sibus faueret, suspectus esse cœperat socijs, qui vt il oppidũ.
lis gratificaretur segnius bellum administraret. Po
stremo soluta obsidione frumentis iam mature-
scentibus Atticos est fines Archidamus ingressus.

Hic Eleusina & campum Thriasion hostes populati, per Cecropiam, Aegaleo dextro, ad Acharnas vsq;, maximum Atticę oppidum, secundum Athenas peruenere. Distabāt Acharnę ab Athenis stad. sexaginta. Hic quum castra Archidamus fecisset, effusicq; non agrum solum Acharnis circumiectū, sed suburbana etiam Athenarum prædia ante oculos ciuitatis vastaret, ferox iuuentus iniquo animo ferre se intra mœnia teneri, dum res suæ interim hostibus prædæ cederent.

Attica vastatur.

Flagrare ob eam rem Pericles multo odio, eumq; maledictis tanq̄ præsentiū malorum autorem insectari continuere nihilominus ille suos, nec publicæ saluti vanas insectationes præferre. Ne omnia tamen obstinatius fierēt, equites in Bœotium equitatum emisit, qui pulsi, aliquot etiā in pugna amissis, se trepide in vrbem recepere. Bœotij equites, postridie q̄ equestre prælium fuerat, Tropheum hic vbi atticum equitatū fuderant, erexerunt, late inde populatio illa euagata, inter Parnethū & Bridessum montes.

Funditur Atticus equitat⁹.

Interea cētum Atticę naues ducibus Carcino Xenotimi, Prothea Epiclis, & Socrate Antigenis filio ad bellum instructæ, in Pelopōnesum cursum tenuere, disponunt ad hæc terra mariq; præsidia, mille tallentis in eorum præmium sepositis, qui optime tandem de repu. meriti iudicarentur, & alia seorsum pecunia in præsentis belli vsum irroganda. Hostes deficiēte commeatu per Bœotiā vastatis Oroporum finibus domum reuersi, confestim, ꝙ Peloponnesum sunt ingressi, in sua quisq; oppida abierunt.

Attica classis.

Classis Attica Peloponnesi oram circumacta, Methonem in Laconia terra a dorta est, muris parum munitam & præsidio vacuam. Cæterum Brassidæ Spartani Thelidis filij subito accessu qui per medios Athenienses cum centum militibus in oppidum irrupit, vrbs seruata est. Auxerāt Atticam classem quinquaginta Corcyrensiū triremes. Athenienses Methone digressi, Phiam Elidem tenuere, vbi quum biduo hostium agrum multa clade affecissent, pugnatumq; non nihil esset cum Elijs, qui ad arcendā populationem, per valles insinuati ad mare descēderāt, orta repente tempestate qui in proximo erār, conscensis nauibus, Piscis promōtorio ægre superato, portū q in Phia est sunt ingressi. Messenij & alij quidā longius mari prædādi studio euecti, quia in subita trepidatione, facultas ad naues recurrēdi adēpta est, terrestri itinere progressi Phiam expugnārūt, hic in naues recepti, quia magna Eliorū manus arcēdę populationis studio, eo occurrerat, alia passim loca improuiso accessu infestare perseuerarūt. Per id tēpus Atheniēses triginta alias naues miserūt, q̄ Eubœā tuerentur. Cleopompo duce Cliniæ filio, Is terram ingressus, maritima hostiū loca vi adortus, Tranium capit. Inde apud Alopē, Locros, q au xilio venerāt, prælio superat. Eadē æstate Atheniēses Aeginitas cum liberis, & vxoribus e suis sedib⁹ eiecerūt, exprobrata eius belli culpa, & Colonia in Peloponnesum missa. Lacedæmonij in Atheniensium inuidiā Thyreā cū suo agro extorribus colendam tradidere. Diuidit Thyreatis ager Laconiam terrā ab Argiua, ad mare vsq; pertingens.

Lacedæmonij Aeginitis dāt sedes.

Hoc anno qui fuit primus Pelopōnesiaci belli legitime inchoati, sol secundū meridiem defecit, nonnullis interniteētibus stellis. Per id quoq; tēpus Athenienses per Nymphodorum Abderitem tentarūt sibi Sytalcē Therei filium Odrisarū regē cōciliare. Thucydides autor est, hunc Thereū nulla necessitudine attigisse Thereū illum, qui Procnen Pandionis filiā duxit vxorem, neq; ambos ex eadem Thracis extitisse, quū vetustior ille Dauliā, quę terrę Phocidos fuit, incoluisset, tunc a Thracibus habitatæ.

Therei duo.

Cupide igitur Sytalcis societatem Athenienses sunt cōplexi, rati fore, vt per eum Perdicā quoq; Macedonū Regē in partes traherent, quod haud multo post contigit. Attica classis ex Phia digressa, Solion Corinthiorum oppidum expugnauit, Palensibusq; Acarnanum incolendum Athenienses tradiderūt. Astactū vi captum, Euarcho tyrāno inde eiecto, in societatem recepere. Sunt & Cephalenia inde citra certamē potiti. Sita est ea insula citra Acarnaniam Leucadem versus, quatuor olim ciuitatibus prędita. Palēsibus, Cranijs, Sameis, & Pronneis, ęstateq; per hęc circūacta classis in Attiam cursum tetēdit.

Cephalenia.

Vertente deinceps autūno Athenienses, Pericle duce, in Megarēsem agrum populariter irrumpunt. Accidit tum forte, vt Attica Megaricam orā classis præteruceheret, quæ cognita suorum expeditione ad litus deflexit, auxitq; ea parte hostium cladem. Mox ineunte hyeme Euarchus Acarnan. L. Corinthiorum nauibus mille & quingentis militibus septus, Astactum recepit, cæteris inde Acarnanibus ad defectionem frustra solicitatis, in Cephaleniam transmiserunt, vbi in Craniorum oram, spe deditionis egressi, insulanorum insidijs excepti compluribus amissis in altum abierunt. Eadē hyeme Athenienses Bustum veteri instituto ijs publice fecerunt, qui pręsenti bello perijssent, ad quorum memoriam laudandam Pericles Xantippi filius delectus est. Is longiore vsus oratione, ab eleganti Athenarum situ exorsus, instituta ciuitatis, mores, studia, ordine executus eorum laudes intulit, qui ꝓ tali patria fortiter bellādo occubuissent, eos felices beatosq; dictitans, quibus perpetuū virtutis monumētū esset, ante suorū ciuiū oculos publice cōstitutū. In quo non magis ipsi siti essent, q̄ sempiterna ipsorū gloria. Cæterū illustriū virorū totā terrā sepulchrū merito dici posse, neq; enim domesticorū saxorū inscriptionē, defunctorū virtutē solū testari, sed si nulla etiā existeret, in exteras gentes virorū fortium memoriā extēdi, magisq; apud aīm cuiusq;, q̄ apud vrnā hospitari. Laudauit deinceps parentū fortunā, qui tales patrię liberos procreassent, felices vel ex eo appellās, ꝙ merito oībus natorū interitu clariores, magisq; venerabiles facti essent, præsertim quum in affecta ætate, in qua nō magis lucrari oblectamento esset q̄ venerari. Hortatus æquales ac iuniores ad virtutem imitandam fugiendamq; ignauiam, quę contumeliæ perpetua esset comes. Vxores inde eorū, qui perierāt, laudib⁹ extulit, ꝙ suo non essent sexu infirmiores, sed pudicitię tenaces. Postremo gratę ciuitati sua est laus reddita, ꝙ pręter funeris monumentum, perēptorum liberis ad pubertatis vsq; annos alimenta decreuisset, vt talibus pręmijs cæteri allecti, pace bello, terra, mariq; studerent patriam demereri.

Bustum fortium. Pericles fortes laudat.

Atheniēsiū gratitudo.

Et hæc fere primo Peloponnesiaci belli anno domi forisq; gesta. Ineunte alterius anni ęstate, Peloponnēses, eiusdē Archidami ductu Atticam inuadentes, pari clade, qua superiore anno, eam peruagati sunt. Coorta interim grauis pestilentia, eam ex Aethiopia primo egressam, Aegyptū, q̄ illi proxima est, mox & Libyā corripuisse memorant. In Lemnum inde & loca finitima, demū Athenas transgressam. Credere ab initio Athenienses puteos hostium fraude veneno corruptos. Vulgato morbo tāta funerum frequentia secuta est, quanta nunq̄ antea hominum memoria. Primo acris feruor capitis salubria inuadebat corpora, suffusio deinde ruboris, adustioq; in oculis existere, statim linga introrsum cum faucibus sanguinolenta visebatur, arctior inde

Pestilentia inaudita.

Genus morbi in auditum.

spūs,

ſpiritus,& cum fœtido halitu meabat,mox ſternu-
tatio raucitaſq; prorumpebat,nec diu poſt labor in
pectus,cũ vehementi tuſſi deſcendebat,& quũ pręcordijs
hæſiſſet,ea grauiter cruciabat, ſequebantur
Apocatharſes. guttæ fellis & humoris, q̃ a medicis dicuntur Apo
catharſes,& ipſe cum ingenti cruciatu,pleriſq; ina-
nis ſingultus incedere,acrem ſpaſmum cientes.Ex
terius interim corpus,neq; feruidum tactu,neq; pal
lidum, ſed ſubrubrum, fuſcũ, minutis puſtulis ac
papulis ſcatens.Interius autem ita ardebat,vt neq;
perquã tenuia veſtimenta,aut ſindones,neq; aliud
quippiam q̃; nuditatẽ ferre poſſet.Iucundiſſimum
erat in gelidam aquam ſe ipſos immergere,quo cõ
tigit vt pleriq; incuſtoditi in altiſſimos ſe puteos
deiecerint,inexhauſta ſiti adacti,quanquã perinde
erat nimis ac parce bibere,neq; ſomnis interim vl-
la ve membrorum quies aderat, neq; morbo inua-
leſcẽte membrorum langor vllus ſentiebatur,ſed
corpus opinione hominum par morbo reſiſtebat.
Plurimi intra ſeptimũ & nonum diem, vitalibus
ardore exuſtis, necabantur, adhuc aliquid roboris
habentes,nec ſi quis diſcrimen illud dierum euaſiſ
ſet,continuo pro ſeruato haberi,nonnullis pereun
tibus,vtero,vi graſſantis morbi,acriter conuulſo,
languoreq; ex ipſo profluuio inducto peruagaba-
tur vniuerſum corpus terra lues,a qua alioqui per-
niciſſima ſi quis euaſiſſet, quanta vis eius eſſet
membrorũ detrimenta demonſtrabant,ad veren-
da manuumq; & pedum extrema morbi violẽtia
prorumpebat, quibus amiſſis nonnulli ſeruaban-
tur,quidam & oculis poſtremo capti ſunt,nonnul
los morbo ſeruatos, omnium ferme rerum cepit
obliuio, vt ſui quidam ipſorum obliuiſcerentur.
Illud quidẽ memorabile, q; quum multa corpora
inſepulta iacerent,alites quadrupedeſq; ea non at-
tigerint, aut ſi quæ id temere feciſſent ſimul perie-
re,manifeſto argumento maleficij & veneni,quod
in morbo fuit.Accidit & aliud non minus mirum
& inſolens,quod vni proficiebat,officiebat alteri,
quo euenit, vt quum per incuriã multi perijſſent,
alij nõ pauci nimis diligenti curatione ſint abſum
pti, vulgari morbus miniſterio, ita vt multæ do-
mus vacuæ factæ ſint,pleriq; in vijs deſtituti expi-
rabant, circa fontes & puteos multi aquæ deſide-
rio ſemineces volutari, & hæc Athenis. Liuius
anno poſtquam Au.Poſthumius dictator Voſcos
& Equos vicit, cuius dictatura incidit in primos
Peloponneſiaci belli annos, vt Gellius colligit,
teterrimo morbo, qui & ipſe attractu vulgaretur,
Romæ laboratum prodidit. Cæterum hoc gene-
re, an diuerſo, neq; ipſe explicat, neq; quid ego ſu-
per ea re affirmare poſſim, habeo. Thucydides
autor eſt, eam cladem Poloponneſum non atti-
giſſe. Duplici ergo malo Athenienſes vno tem-
pore impliciti, domi foriſq; laborare, dum enim
in vrbe vulgo morerentur, Peloponnenſes late
Atticam populabantur. Athenienſes, vt priore
anno, ſic media hac clade, centum triremibus in-
ſtructis, hoſtium terram inuaſere, Chijs & Leſbijs
cum nauibus quinquaginta comitantibus, profe-
ctus eſt cum claſſe Pericles, penes quem totius fuit
belli ſumma, quum adhuc hoſtes in Attica eſſent.
Primo itaq; Epidaurẽſem agrum populatus eſt,
Epidaurus. Fuit & Epidaurus oppugnatione tẽtata, inde Trœ
zeniam oram Helladem & Hermionidem pari cla
de affecit, Praſias in Laconia agro prius vaſtato vi
cepit, & diripuit. Domum inde claſſis reducta,
quum iam hoſtis Atticę finibus exceſſiſſet. Tenuit
itaq; morbus quandiu Peloponneſiacus exercitus
in Attica fuit,claſſiſq; domo abfuit. Eadem æſta-
te qua Pericles Peloponneſiaca fuerat expeditione
vſus,altera claſſis Angone Niciæ & Cleopompo
Cliniæ ducibus in Thracia contra Chalcidenſes,
qui eam terram incolebant, & Potideatas, qui ad-
huc obſidebãtur,profecta eſt. Erant in ea quatuor
milia militum,& equites. CCC. Vbi nauium præ
fecti Thraciam tenuere, Potideam machinis cum
exercitu admotis expugnare ſunt adorti. Sed neq;
conatus hic,neq; recentior vllus apparatus proceſ-
ſit interueniente morbo, quo paucis diebus ſunt
mille & amplius conſumpti, ſic infecta re claſſis
domum eſt reuerſa, relictis ad obſidionem Poti-
deæ copijs,quæ ibi ab initio fuerant. Athenienſes
morbo & agrorum populatione affecti, damnato
bello,animos ad pacem inclinant,& vt Pericle in-
uito ita non renitente ob metum populi. Legati, Pericles
qui de pace agerent, Lacedæmona ſunt miſſi, qui odio ha-
quum re infecta domum veniſſent, tum palam betur.
vulgi odio in Periclem exarſere, palam incuſaba-
tur, q; pernicioſi belli autor extitiſſet, illi omnem
cladem domi foriſq; acceptam referre. Cernens
ille præſentem rerum ſtatum multitudini nõ pla-
cere, ciuium iram leniturus in medium proceſſit,
ac pro concione fari exorſus, incidiſſe ſe teſtatus eſt
in multitudinis odium, neq; nouum ſibi, neq; in-
expectatum, quippe qui iam multo antea præui-
diſſet,dixiſſetq; etiam ita euenturum, vt ſi quid pręter
ſpem eo bello accidiſſet, omnem publicæ pri-
uatæq; cladis culpam penes ſe futuram. Sed vide-
rent ipſi cui viro iraſcerentur, qui, quod ſine arro-
gantia diceretur, prudentia non vulgari, conſilio,
continentia, & quod omnium maximum eſſet,
charitate & ſtudio erga patriam, nulli Athenienſiũ
eſſet ſecundus, quum nõ omnium præuidere eſſet,
quæ in rempublicam forent, ac ſi qui viderent me
tu q; aut gratia dicere nollẽt, perinde eſſe ac ſi neſci-
rent. Nec ſatis eſſe etiam in futurum proſpicere, ni-
ſi quæ præuiſa eſſent dicendi facultate perſuaſibi-
lia fierent. Quæ virtutes ſi pecuniarum cupidita-
te vincerentur, non ſolum non vtiles reipublicæ
forent, ſed funeſtæ etiam, valdeq; pernicioſę. Qui-
bus vitijs ſi quis liber eſſet, naturaq; & ſtudio eas
eſſet virtutes conſecutus, quas ipſe ad id tempus
inoffenſe coluiſſet, ipſeq; Athenienſis populus
in ſe probare eſſet ſolitus, merito is ſuis ciuibus nõ
iniucundus haberetur, quod quum adeo verum
eſſet, mirari ſe aiebat quid eſſet, q; ita in ſe ciuitas
odijs ſæuiret. Viderent igitur, ne priuatæ cladis
dolor pluris apud eos, quam publica commoda
valerent. Neq; vſque adeo dolendum, quia Atti-
cus ager bis hoſtem tuliſſet, imperio maris incolu-
mi, quod neceſſario finiendum erat, ſi bellum de-
clinare voluiſſent. Stultum præterea eſſe perſua-
ſum habere, bellicis temporibus nullos aduerſos
caſus ferendos. Enimuero vt diuitiæ alumnæ pa-
cis eſſent, ita bellorum clades & inexpectatæ cala-
mitates. Oportere iandudum Peloponnenſes
ipſos qui maritima incolerent belli pœnitere, ſi
priuata damna publicæ dignitati præferrent: quip
pe qui tantum abeſſet, vt de pace cogitarent, vt ne
petitam quidem eſſent hoſtibus conceſſuri. Nec
quia cladem domi accepiſſent, id bello potius quã
Deorum iræ referendum. Cætera talia eſſe, vt ſi
vnquam alias bellãdum cenſuiſſet, tum præcipue
conſtanterq; cenſeret, vel in primis, q; imperij cau-
ſa id bellum ſuſceptum eſſet, quod vt aſſumere in-
uidioſum ſit, ita deponere haud periculo careat.
Nec dolori aut odio cedendum, quando vtrunq;
ſubire oporteret eos, qui alijs vellẽt imperare. Hac
ille hortatiõe vſus, qua erecti Athenienſiũ animi,

omni mentione pacis exclusa, aliquanto impensius susceptum bellum instaurare sunt adorti.

MARCI ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS TERTIAE, LIBER VI.

POTVIT Pericles a metu ciuitatem ad belli studium reuocare, offensam effugere nō potuit, residua multitudinis ira pecunijs mulctatus, aliquādiu publi. administratione abstinuit. Cæterū haud multo post magno omnium consensu in eam restitutus, paucis diebus vita decessit, altero Peloponnesiaci belli nondum anno circumacto, qua æstate Lacedæmonij cum centum triremium classe sunt Zacynthum ingressi, sedet insula cōtra Elidem, erantq; Zacynthij Achæorum qui intra Isthmum sedes habuerunt coloni, sed Atheniensium socij eo bello facti. In terram igitur hostes egressi, quum insulanos ad seditionem compellere nequiuissent, agro hostiliter violato, retro abierunt, & ne non omnia ad Atticas opes euertendas Lacedæmonij experirentur, sub eius estatis exitum legatos ad Artaxerxem in Asiam miserunt, qui ab eo societatem & pecuniam in vsum belli peterent, & vt iter per Thraciam facientes, Sitalcem tentarent, an ab Atheniensium abduci posset societate. Erat cum his Aristeus Corinthius, Timagoras Tegeates, & Pollis Argius suo nomine ad regem iturus, quos Hellesponto in Asiam traiecturos Sadocus Sitalce filius Atheniensium legatorum qui tum forte in Thracia erant suasu, oppressit, vinctosq; Athenas misit. Fuerat Sadocus iam antea ab Atheniesibus in ciuitatem ascitus, gratificariq; ob eam rem illis plus quam socium deceret. Legati in Atticam adducti, publico Atheniensium decreto interfecti sunt, & in foueas deiecti, sicq; Athenienses suorum sunt cædem vlti. quos in onerarijs nauibus captos sub initium belli Lacedæmonij necarant, insepultosq; abiecerant. In Ambracia quoq; ab ijs, qui in partibus erant, nonnihil est interea bellatum. Fuit in eo terræ tractu circa Isthmum, qui & ipse Ambracius dicitur, vrbs vetusta Argos, quam Amphilocus Amphiarai filius ex Ilio reuersus condidit, eam Argiui & Barbari locorum indigenæ aliquot ætatibus tenuere. Procedente deinde tempore Ambratiotæ Gręcis vrbe eiectis soli mœnibus potiti sunt, Amphilochij ad Acarnanes se contulerunt, quorum & Atheniensium opibus freti amissam olim vrbem receperunt. Odere iam inde se inuicem ob ea quæ acciderant, Argiui & Ambraciotæ, qui vt amissam vrbem iterum sibi vendicarent, sub id tempus, quo Legati sunt Athenis interfecti, ex Ciconum gente alijsq; circumiectis Barbaris, auxilia contraxerant, quibus subnixi quum aliquandiu vrbem frustra oppugnassent, omnem Amphilochium agrum ferro sunt & igni populati, æstateq; per hæc circumacta, quum iam hyems appeteret, viginti Atheniensium naues Phormione duce Peloponnesum prętereuectæ, circa Crisseum sinum sibi stationem delegerūt, quod facere iussæ fuerant, ne qua hostium nauis Corinthum cursum tenderet, aut inde alio abire posset, sex aliæ in Cariam Lyciamq; ad pecuniam exigendam profectæ, quarum dux Melesander in Lyciæ continentem egressus, prælioq; a locorum incolis exceptus, cum magna suorum parte obtruncatus est. Sub id tempus Potideatę, qui ab initio belli ad eam diem obsidionem pertulerant, quum nullam spem in Peloponnensium auxilijs haberent amplius, neq; enim illorum in Atticam terram expeditionibus laxamenti quicquam ab attenta Atheniensium obsidione senserant, fame insuper & rerum omnium inopia adeo cōfecti, vt quidam mutuo se depasti dicerentur, his se conditionibus dediderunt, vt viri cum singulis vestimentis, mulieres binis, certaq; ad viaticum pecunia egressi, vrbē Atheniensibus relinquerent. Emissi itaq; ex fide incolumes, in Chalcidis regionem abierunt. Nec duces reprehensione caruerūt, q; priuata non publica autoritate quicquam super ea re pacti cum hoste essent. Cæterum lōgioris obsidionis tædio adacti, quippe quæ ad duo talentorum milia decoxerat Atheniensibus, nihil minus qui bellum diutius trahi malebant. Potideam ex Athenis missi sunt, qui vrbem incolerent. Tertio deinceps belli anno ineunte vere Peloponnenses, Attica expeditione omissa, Plateas in Bœotia, Archidami Lacedæmoniorum regis ductu, subito bello adorti, quum castris haud procul vrbe communitis agrorum populationi imminerent, Plateensium legati ad Archidamum venere denunciantes, parum ex Lacedæmoniorum dignitate fieri, q; nulla ipsi iniuria lacessiti, in Thebanorum gratiam eam vrbem armis circunsedissent, quam Pausanias & eorum patres, qui Medos illis ipsis locis vicerant, liberam ciuibus restituissent. Iussi vt ab Atheniensium societate discederent, nec in partibus essent amplius, si a se & socijs hostilia pati nollent, quum ad id deliberandum aliquot dies legati petijssent, dum Athenas mitterent, vbi inde responsum est Athenienses auxilio affuturos interim cauerent ipsi, ne quid ex fœdere mutarent, placuit ex muris responsum dari, omnia prius pati male Plateenses, quam fœdus quod cum Atheniensibus haberent violaturi essent, præsertim quum liberi & vxores in Atheniensium potestate manerent. Ad ea Peloponnenses irati, primo agrum populati sunt: inde vrbem corona cingunt, valloq; circundant, ne quis eorū, qui inclusi mœnibus essent, euadere in apertum posset, materiaq; ex proximo Cytherone comportata aggerem aduersus vrbis muros erigunt. Plateenses & ipsi ea parte lateribus domesticaq; materia corijs pallijsq; contra missilia prætexentes, altius educunt, inde cuniculo ad hostium operas insinuati, humum occulte subtrahere, mirari primo milites operarij, quid esset q; tantum congestæ materiæ explere opus nequiuisset, illudebantq; per hæc Plateenses hostē, nec exiguum illi interea negocium facere, cæterum diffisi suæ paucitati, alium interiori parte murum lunari specie excitant, vt si exteriorem postremo tueri nequiuissent paratum haberent profugium, vnde se tutius tuerentur, machinas præterea ex aggere, ad disturbandos muros propius admotas, quum valide oppidani discussissent, igni periti sunt, tota aggeris materia in proximam murorum fossam a militibus deuolta, atq; subito incensa, tantum flammarum excitauit, quātum ad id tempus hominū opera, quod proditū esset, nunquā. Fumo primū mox æstu Plateenses coacti, ea parte muros destituere. Nec dubiū fuit cuiquam, si ventus quē affuturum ab initio Peloponnenses spectauerant, sub id tempus spirasset, vrbē ipsam incēdio correptā nō capi

solum

Periclis interitus.

Laced. legati interficiūtur.

Argos.

Amphilochiū.

Phormio Atticæ classis dux.

Melesandri interitus.

Potideatæ deduntur.

Plateensium verba ad Lacedæ.

Lacedæ. opera circa Plateas.

Incendium.

folum, fed deleri etiam eodie potuiffe. Verum
non modo non affuit, fed quod prodigij loco ha-
beri potuit fubitus e cœlo imber, cum fragore &
ftrepitu deiectus glifcentem in horas ignem reftin
xit. Hac quoq; fpe fruftrati Peloponnenfes parte
vna exercitus domum dimiffa, oppidum muro
circundant, foffa ab vtraq; parte deducta, relicto
ad murorum cuftodiam cum Thebanis præfidio.
Sub arcturi exortum quod reliquum erat ibi co-
piarum in Peloponnefum abijt. Quadringenti
Plateenfes, cum octoginta Athenienfibus, & cen
tum decem fœminis cætera turba ab initio fuerat
Athenas miffa, obfidionem deinceps tulere. Cæ-
terum dum hæc circa Plateas geruntur, duo milia
Athenienfium cum fociorum appendicibus, Xe-
nophonte Euripidis duce in Thracia, aduerfus
Olynthios, ante Spartolum Bottieæ regionis
oppidum, dubio euentu dimicatunt, inde vbi ex
Olyntho noua præfidia Thracibus affuerunt,
Athenienfes compofito agmine in p[illegible]atum abire
conati funt, inceffentemq; a tergo, & a lateribus ho
ftem aliquandiu fuftinuerunt. Poftremo in fu-
gam acti, quadringentis & amplius amiffis, Poti-
deam infigni clade affecti reperunt. Ambraciotæ
per id tempus Lacedæmonijs perfuaferunt, vt claf
fem ex focijs ad bellum inftructam, fibi mitte-
rent, ftatuiffe fe Acarnanes ab Athenienfibus alie-
nare, quibus adductis fore, vt Zacyntho & Cepha
lenia, nullo maiore negocio potirentur. Prius
Peloponnefiaca claffis in alteram Criffei finus
oram tranffretauit, quam Phormio, qui erat circa
Naupactum cum viginti nauib⁹ vllum hoftium
motum fentire potuiffet. Ibi Cnenius Corinthio-
rum dux, nauibus relictis, per Ifthmum ad hoftem
iter fecit. Ambraciotæ Leucadij & Anactorij præ-
fto illi affuere, & cum his Chaones & Thefprotæ
fine regibus agentes, Moloffi, Oreftæ, & a Perdi-
ca auxilia occulte miffa. His fretus auxilijs Cne-
nius Corinthius Acarnanum fines ingreffus,
Stratum præcipuam eius gentis vrbem inuafit.
Tenere fe muris Acarnanes tantis hoftium viri-
bus impares, nec Phormio auxilio adeffe iuffus,
Naupactum relinquere eft aufus, veritus ne fe ab-
fente ab hofte occuparetur. Tripertito Cnenius
Stratum verfus mouerat, erantq; Caones dextro
latere, qui fua ferocitate fræti, priufquam caftra fa-
cerent experiri ftatuerunt, an vrbem primo accef-
fu poffent irrumpere. Clamore igitur fublato,
quum ad vrbem incompofiti accederent, Straten-
fes fubita eruptione ex oppido facta, velut in infi-
dias lapfos, modico negocio fundunt fugantq;,
a longiore infectatione paucitati fuæ diffifi abfti-
nuerunt. Chaones fuga ad fuos delati, aliquam
omnino trepidationem attulere, eaq; turbano cau
fam præbuit eodem quo proceffera͂t loco, ftatiua
habendi. Noctu Cnenius ad Anapum amnem
octoginta ftadijs a Strato diftantem fe recepit, vbi
claffem expectare conftituit, quæ per eos dies, qui-
bus ad Stratum male fuerat pugnatu͂, in Criffei fi-
nus anguftijs, cum Phormione conflixit. Habe-
bat Phormio naues viginti cum hoftium feptem
effent & quadraginta, valuit in eo conflictu plus
virtus quam numerus, fufi fugatiq; Peloponnen-
fes duodecim nauibus amiffis Patras & Dimem
fefe turpi fuga receperunt. Culpati funt nauium
præfecti, ꝙ fui tyrocinij immemores veteranæ
Athenienfium claffi, claffiarios rei maritimæ ru-
des certamine obiecissent. Decernuntur igitur
plures in fupplementum naues, qua fama Phor-
mio perculfus Athenas cum nuncio victoriæ mit
tit, qui populum doceret, maiore nauium numero
opus effe fi hoftium conatibus iri obuiam velint.
Viginti itaq; naues Athenis in fupplementum
decretæ, paucis diebus ad Phormionem venere,
quibus iuffus eft in Cretam contra Cydoniatas
traijcere, quos Nicias Gortinius Athenienfium
amicus facile fubigi poffe affirmabat, fi in infu-
lam tranfmitteretur. Phormio vbi in Cretam ve-
nit Cydonienfem agrum populatus ob aduerfam
tempeftatem plures ibi dies eft commoratus. Pe-
loponnenfes interea claffem maiorem in modum
aucta iterum in Acarnanes mouent, & iam Phor-
mio ex Creta reuerfus exteriorem Molycriti pro-
montorij partem viginti nauibus infederat. Eft
Molycritum ad os Criffei finus Peloponnefo ad
feptem ftadia propinquum, tantum nec amplius
patet ibi fretum. Hoftes & ipfi Chaicum, quod
Molycrito ex aduerfo refpondet, cum feptem & fe
ptuaginta nauibus fubiere, nec interim, aut hi an-
guftias egredi, aut illi occupare audebant, vtriq;
alteros formidantes. Poftremo Peloponnenfium
duces fua multitudine fræti, pudore etiam affecti,
ꝙ quum multo maiorem ipfi haberent claffem,
cum hofte congredi non auderent, iterum mari co͂
fligere ftatuunt. Cæterum fuorum animos, vna
infelici pugna collapfos tempeftiua oratione eri-
gunt, culpa eius cladis in ducum temeritatem reie-
cta, ꝙ claffem no͂ ad præliu͂, fed ad traijciendu͂ exer-
citum co͂paratam, hofti rei maritimę affueto, ex im
prouifo obieciffent. Alio tunc longeq; diuerfo ap-
paratu dimicandu͂, alijs ducibus, alio co͂filio. Nec
quia hoftes effent rei maritimæ periti, ꝓpterea for
midandi effent, quippe qui fua fponte perculfi, me
tu quieta͂ ftatione͂ in proximo habere͂t, artem citra
præfentia͂ animi inter agendu͂ paru͂ prodeffe. Metu͂
memoria͂ excutere, efficereq;, vt in medio periculo
nihil valeat artificium. Magnæ igitur illoru͂ expe-
rientiæ, magna͂ audaciam opponi oportere, quæ fi
pugnæ affutura effet viciffe Peloponnenfes, quod
en͂ priore pugna ducu͂ temeritate pactum effet, fu-
turu͂, vt ipfi qui tum rei fummæ præeffent co͂filio,
maturitate, experientia, corrigere͂t. Præfenti igitur
effent animo gubernatorefq; & cæteri nautę fuum
quifq; munus exequeretur, no͂ locu͂, no͂ ordine͂ defe
re͂tes, cætera quę ad victoria͂ pertinere͂t duces ipfos
mature oi͂a prouifuros, quippe qui audaces & ftre-
nuos præmio profecuturi effent, timidos & defer-
tores ignominia & fupplicio affecturi. Huiufmo-
di verbis Peloponnenfiu͂ duces fuos ad pugna͂ co͂-
citatunt. Phormio diuerfarum viriu͂ non ignarus,
eaq; fama fuorum animos labare fentiens, con-
cione aduocata, mirari fe vehementerq; indignari
teftatus eft, ꝙ animaduerteret eos qui nuper victi
effent: quum nihilo interim meliores fieri co͂tigif-
fet, tantopere a victoribus timeri, vt non tam qui
effent ij, cu͂ quibus iteru͂ confligendu͂ effet, q͂ quo
apparatu in præliu͂ procederent intuerentur, quafi
vero paratum co͂pertum haberent, nulla͂ tam nume
rofam Peloponnenfiu͂ claffem occurfura͂, qua͂ vel
minima Athenienfium quod fæpe accidiffet, no͂ fa
cile effet fuperatura: quin remitufcerentur potius,
non nauiu͂ carinas, non remos, non amplustra, fed
animoru͂ robur, dextræ pro͂ptitudinem in prælio
valere. Habeant illi inquit lignoru͂ multu͂, multu͂
celoru͂, modo plus animi fit & virtutis apud Athe
nienfes. Vnum illud a fe edici, ne in arctu͂ fe redigi
paterentur, in quo multitudo haud dubie effet præ
ualitura, qui nauiu͂ agilitate freti eo ordine quo in
procinctu ftetiffent fignu͂ obferuare͂t. Se ab initio
& poft contractu͂ præliu͂ monftraturu͂, quid facto
opus

Extinguitur.

Ambraciotaru͂ confiliu͂.

Corinthioru͂ expeditio in Acarnanes.

Expeditio in Cydoniatas

Molycritum.

Peloponnefiacorum ducu͂ adhortatio.

Oratio Phormionis ad fuos.

opus esset. Irent igitur, & quando neq; sibi vires, neq; consilium defuturum esset, animo proponerent, fore, vt eo die aut Athenienses Lacedæmonijs, aut illi Atheniensibus maris possessione perpetuo cederent. His suos Phormio hortatus, quum animaduertisset hostium classem ex sua statione mouisse, & iam alterum cornu Naupactum versus inclinare, veritus ne oppidum sine præsidio, ab hoste interciperetur, dextrum litus secus terram legere occœpit. Hostes Atticam classem eo progressam intuiti, vt iam vndiq; inuadi posset, clamore repente sublato, cornibusq; patefactis procurrunt, vndecim Atticæ quæ præcesserant metu in altum euasere, cæteræ ab hoste circunuentæ partim captæ, partim corruptæ sunt. Reliquę naues, quæ hostem fuga præuerterant, Naupactum adeptæ, obuersis repente proris prope Apollinis templum ad pugnam, si hostis eo annauigasset, sese interim expediebant. Harum vna quæ segnius fugam præceperat, vbi in conspectum suorum venit paululum circumacta Leucadiam vnam quæ proxime sequebatur ex transuerso inuecta vehementi impulsu depressit, qui inopinatus casus Peloponnenses, iam Pæana canentes, non mediocriter turbauit. Inde tumultuose connixi, vt portum tenerent, locorum inscitia, in breuia naues adegere. Quam insperatam hostium colluctationem Athenienses intuiti, confestim portum egressi, multa trepidatione implicitos ferociter inuadunt. Continuo fuga secuta est, & qui nuper vicerant, vi qui in pristinam stationem, sex nauibus amissis, turpi se fuga corripuerunt. Vtriq; suum statuerunt Tropheum. Athenienses circa Naupactum, vnde hostem non depulerant solum, sed porro etiam fugarant. Peloponnēses in Achaico promōtorio, ob naues quas sub initiū pugnæ circa litus oppresserant, & æstas illa per hęc exacta est, Cnenius & Brasidas Pelopōnensium duces Pyreum, Megarensibus id suadentibus, inopinato accessu occupare statuunt, nec enī præsidio vllo tenebatur, nec locus alioqui humano erat opere munitus, ex Corintho nautæ, cū singulis remis, sunt Megaram pedibus ire iussi, inde ex Nysea Megarēsium nauali. XL. nauibus in mare deductis, noctu Athenas versus tacito cursu contendunt. Cæterum neq; vētus illis affuit, ipsiq; circa promontorium, quod Salaminem respicit, sua sponte conmorati, tribus Atheniēsium nauibus, quæ ibi ad Megarensium incursus arcendos forte stationem habebant, ex improuiso oppressis, Salaminem cursum deflexere, vnde nocturna flamma Atheniensibus est significatum, hostes aduentare, continuo & multa cum trepidatione est ad arma conclamatum, nauesq; præpropere in portum tumultuose deductas voluntaria iuuentus conscendit, præsidio inde ad Pyreum relicto Salaminem ire contendunt. Hostes vbi suum accessum patefactum senserunt, & ex Athenis præsidia adesse, suis viribus diffisi, Salaminem peruagati, tribusq; nauibus, quæ ad Budorū erant abductis, Nysiā reuersi sunt. Pyreū iam inde Athenięses intentius custodiuere claustris ad introitū oppositis. Sub id tēpus quo hæc in Grecia gesta sunt, Sytalces Odryses Terei filius bellū Perdicæ Macedonum regi intulit, illati belli prætextus illi fuit, q̄ sua opera Atheniēsibus recōciliatus, Philippum fratrem Amynthæ filium, vt fuerat pollicitus, in regnum ad id tempus non receperat, intulit & Chalsidensibus, qui Thraciam incolunt, ita enim ex fœdere Atheniensibus promiserat, vt eam gentem bello adoriretur. Cum Philippo igitur Amynthę filio, & omnibus Thracum gentibus quæ inter Aemum montem incolunt & Rhodopen, Hellesponto & Euxino tenus, ad Istrum vsq; fluuium, & Strimonem rursus amnem, qui in Scomio monte ortus regnum ad septentrionem terminat, & qua Oscius amnis ex inculto monte Rhodope vicino oritur, vnde Nestus & Hebrus defluunt, qui ad occasum id regnum ambiunt. Quibus finibus lōge lateq; Thracia euagata decem dierum itinere ab Abderis ad Istrum patet, tantundemq; a Bizantio ad Leeos qui supra Strymonem fluuium incolunt. Ex hac itaq; terra, quum ingentem, Sytalces coegisset exercitum in Macedoniam per fines sui regni est ingressus. Thucydides autor est, habuisse eum sub signis ad centū quinquaginta hominum milia, quorum tertia pars equitatu constaret. Primo igitur Sytalces loca, quæ philippi fuerant, recepit. Inde Ebdomenes Gortynia, Atlanta, & alia quædam oppida, ob Amynthæ amicitiam, cuius Philippus erat filius, vltro in fidem venere. Europum expugnare non potuit. In reliquam inde Macedoniam ingressus Botticā, Pieriā, Mygdoniā, quæ regio trans Axiū Strymone tenus discurrit, Grestoniam & Anthemuntem populatus est. Nec ita multo post Sytalces Chalcidica, terra & Bottiea vastatis, a Seuthe Spardoci filio patrueli fratre, cui Perdicas occulte Stratonices sororis nuptias ob hoc ipsum cum grandi pecunia promiserat, persuasus, hyemeq; insuper ineunte in regnum cum exercitu est reuersus, vno duntaxat iniecto, potiusquam gesto cum Macedonibus prælio, qui quum pauci multitudine obtuerentur, facile cesserunt. Et hæc a Sitalce in Macedonas & Chalsidenses gesta. Phormio & qui cum eo erant ad Naupactum, eadem hyeme, cum cohorte vna Messeniorum, alteraq; classiariorum in Acamaniæ mediterranea hostiliter eruperunt, hic ex Strato, Corontis alijsq; oppidis ambiguæ fidei ciuibus eiectis, Oenadas solos omnium Acarnanum hostes hibernis pluuijs eorum terrā Acheloo restagnante, inuadere nequiuere. Oritur Achelous in Pindo monte, inde per Dolopiam currens Artos Amphilocos primu, moxq; super Acarnanum campum superne Stratō vrbem, Oeniadasq; interfuit, mariq; postremo miscetur. Eam terram Alcmeon Amphiarai filius, vt loco non multum diuerso est memoratum, post matrem interfectam tenuit, estq; terra ipsa ab Acarnane eius filio nomen adepta. Inde Phormio ad prima veris signa, est cum classe Athenas reuersus, exacto iam tertio Peloponnesiaci belli anno, in quod triennium incidisse mihi videtur, vt supra testatus sum, siccitas illa insignis, quæ Au. Cornelio Cosso, & Quintio Pœno Romanis consulibus in terra Italia Liuius laboratum scribit. Biennio Postquam Posthumius dictator Equos & Volscos ad Algidum, ingēti prælio superauit, in quo bello filium, quia contra imperium in hostem dimicasset, ab eo interfectum fama ad posteros manauit. Annus igitur qui eam cœli intemperiem secutus est C. Seruiliū Halam, & L. Papyrium Mugilanum Ro. consules habuit. Bellum Veientibus his cōsulibus indictū, q̄ priusquam inducię exijssent, quas ad Nomentū & Fidenas victi suppliciter petierant, rebellassent. Bellum ipsum gessere non consules, sed Tribuni militum consulari potestate in sequentem annum creati, T. Quintius Pœnus, C. Furius Marti⁹ Posthumius, & Au. Corneli⁹ Cossus, qui ad vrbis præsidiū est relictus, tres ad bellū profecti, quū his nihil in re bellica administranda cōueniret, sed diuersum singuli tenderēt, viam hostibus ad victoriam

Phormionis peroratio.

Atheñ. vincuntur.

Laced. & socij vincuntur.

Sytalcis expeditio ī Macedoniā.

Achelous fluuius.

Vñ Acarnania dicta.

Cōsules.

Tri. con. potestate

Ro. vincuntur.

riam fecere. Fusæ ibi fugatæq; Roma. legiones, & quod turpius adhuc fuit, castris sunt ab Hetruscis exutæ, manifesto documento parum vtiliter rem bellicam multiplici imperio administrari. Ferre id ægre ciuitas; vincere non vinci assueta, odisseq; Tribunos ignominiæ autores. Placuit itaq; confestim dictatorem dici. Au. Cornelius, qui in Vrbe erat, Mamercum Aemilium dixit, a quo ipse magister est equitum ascitus. Iactare interea Veiẽtes suã victoriam, totaq; Hetruria missi, qui populos ad defectionem solicitarent. Nulli Hetruscorum suas res integras cum dubia Veientium fortuna publice iunxere. Voluntarios quidem plures, prædæ cupidos, bene gestæ rei fama temere ad id bellum traxit. Soli omnium Fidenates ciuitas ad rebellandũ nata, colonis, quos eo biennio acceperãt, fœde trucidatis, velut bellũ nõ nisi a scelere inchoari oportuisset, ad Veientes defecere. Fidenas locum ad rem gerendã belli sedem hostes legunt, eo itaq; Veientes, Tyberi traiecto, omnem bellicum apparatum cõtulere. Ro. interea, vbi post aduersæ pugnæ nuncium haud mediocriter fuerat trepidatum, nouus delectus habitus, & ante Collinam portam castra fuerant locata, armati in muris dispositi, iustitium in foro, Tabernæq; dictatoris edicto clausæ. Nec prius metus ille est discussus, quã dictator pro concione ciuitatem increpuit, quæ Veientẽ septies victum, & Fidenas pene sæpius captas q̃ oppugnatas, ob vnam aduersam pugnã, quę magis ducum discordia, q̃ aut exercitus ignauia, aut virtute hostium, male pugnata esset, ita animum abiecisset, vt nũ memor esset eosdem Ro. eosdem hostes, qui per tot annos fuissent, eosdẽ animos, easdem corporum vires, eadem tela gerere. Se quoq; eundẽ dictatorem Mamercum Aemiliũ esse, qui Veiẽtium & Fidenatium exercitus, adiunctis etiã Phaliscis, ad Nomentũ aliquãdo vicisset. Eundem magistrũ equitũ Au. Cornelium qui Tribunus militum Tolumniũ Veientiũ regem, in duorum exercituũ conspectu peremisset, peremptũ spoliasset, spolia Feretrij Iouis templo intulisset. Secum itaq; triumphos esse, opima spolia, victoriã. Cum hostibus, Legatorũ, scelus contra ius gentiũ interfectorũ, Colonorũ cędẽ, inducias & violata fœdera, quin irẽt, & alacri animo arma caperent, certo scire se gaudium illud, ex ignominia Ro. exercitus, perbreue hostibus futurum, intellecturumq; populum Ro. quãto de rep. melius sint meriti, qui se tertio dictatorem dixerint, q̃ qui ob adẽptum censuræ regnum secundæ suæ dictaturæ labem imposuissent. Tantũ Mamercus pro concione affatus, inde ad hostem egressus, castra citra Fidenas locat, dextra montibus, læua Tyberi amne septus. T. Quintius Pœnus legatus, cum expedita militũ manu, montes est circuire iussus, occulteq; iugum quod hostibus a tergo imminebat capere. Ipse vbi postero die illuxit tantisper cunctatus, dum exploratum haberet iugum a Quintio infessum, magistrum equitũ ad se accersitum, iubet cum toto equitatu intentum signũ expectare, quando in hostem impetum fieri oporteret. Tum eo accepto, regiæ pugnæ memor, optimi domi, Romuliq; ac Iouis Feretrij pugnam capesseret. Hæc præcepit, simulq; pedestrem aciem pleno gradu in hostem concitat, confligunt ingenti animo inter se legiones: Ro. odio plenus impium Fidenatem appellat, Veientem prædonem induciarumq; ruptorem, perfidos socios, & imbelles hostes clamitans, dictisq; simul odium suum & iram explet. Eratq; haud dubie a primo congessu res Ro. superior, quum ex Fidenarum portis noua erupit acies,

Dictator

Fidenatium defectio,

Hortatio Mamerci ad populum.

qualem ad id tempus Ro. nemo viderat, ignibus instructa multitudo, phanatico cursu concitata, ardentibus collucens facibus, velut amens in præliũ ruebat. Exterruit non nihil Ro. militem insueta pugnæ facies. Tum dictator magistro equitum dat signum, & Quintius e montibus accitus a tergo hostem cum clamore inuadit, ipseq; ante alios in sinistrum cornu deuolans, vbi maior ad nouam flammarum speciem ingruerat terror, irrumpens militem inter pugnæ fugæq; consilium ancipitem longe increpat. Fumo inquit milites velut apes victi loco ceditis, non ferro extinguitis hos ignes, nõ faces ipsas hostibus ademptas in eorum perniciẽ vertitis, suisq; flammis sceleratam vrbem conficitis, quin ite & Romani nominis vestræq; virtutis memores, ipsam aciem impellite, impulsam prosternite: Fidenas quas nullo beneficio placare potuistis, funditus delere. Hoc legatorum manes, vestrorumq; cædes Colonorum, vastati fines a vobis milites contendunt, pieq; efflagitant. Ad hæc dictatoris verba acies commota, faces partim ab hoste emissas, partim vi manibus extortas corripiunt, breuiq; vtraq; acies armatur igni, fumus passim sublatus, puluisq; fumo mixtus omnium rerum prospectum adimit. Huc Romanus eques temere inuectus, frænis equo, ad liberiorem cursum, magistri equitum iussu detractis, stragem dedit hostium ingẽtem. Auditus interim aduersa parte clamor: nam & Quintius dictatoris signo accersitus aderat, vtrãq; aciem perculit. Mamercus suorũ esse clamorẽ illũ clamitans, qui a tergo hostẽ a se circũuenire iussi essent, crescit ab Romanis animus, atq; multo fortius hostẽ degrauãt. Contra Hetrusci qui Romanã vim a fronte iãdudũ vix ferre poterant: vbi a tergo se circũueniri sentiunt, abiectis armis, quia ad montes Quintianos iter fugæ nõ patebat, fluuiũ petunt: Fidenates per suorũ castra cursum ad vrbem intendũt, passimq; ab Romano equite, qui e vestigio aderat, cædũtur: multaq; cũ strage ad vrbem refugiũt. Veientes quorũ fuga ad fluuiũ inclinauerat, partim in ripis fluminis oppressi, partim Tyberim trãsnare adorti, medijs aquis, vel lassitudine nimia, vel armorum onere periere. Fidenates hostẽ secum ad vrbẽ traxere: adeoq; mixto agmine portis inciderũt: vt vna ciuis, hostisq; vrbẽ irruperit. Tum Romanus repente muros occupat: indeq; capti oppidi sublato signo, dictatorẽ, qui castra hostium iam erat ingressus, ad vrbẽ cũ toto exercitu exciuere. Romanus Fidenis potitus, consternatam multitudinẽ, in arcẽq; se recipere conãtẽ, passim obtruncat: nec prius cædẽdi est finis factus, q̃ abiectis armis Fidenates, nihil præter vitã petẽtes, dedunt. Vrbem & castra dictator suis diripiẽda dedit. Postridieq; triũphans reduxit victorem exercitum, castrensi vrbicaq; præda opulentũ, iussoq; magistro equitum se prius abdicare, ipse dictaturã deposuit, sextodecimo die ab eo quo magistratũ iiuerat, quidam annaliũ scriptores classib[9] ad Fidenas pugnatum tradiderunt, cui fidei haud libenter Liuius accedit, fluuialis aluei angustia repugnãte, nisi forte nauigia aliqua tum ibi Romano præsto affuissent, q̃ hostiũ fugã impedire voluerint, sicq; ob id ipsum nõ nihil circa flumen certatum. Tribuni consulari potestate sequenti anno fuere, Au. Sẽpronius Atratinus, L. Quintius Cincinnatus, L. Horatius Barbatus. Veientibus viginti annorũ, Equis trium, quũ pluriũ perijssent, inducię datæ. Et hæc fere triennio ab Romanis domi forisq; gesta, cui tẽporis spatio respondent, aut certe non multũ diuersa sunt, quæ a quarto Pelopõnesiaci belli anno, vsq; ad principium

Phanatica acies.

Mamerci castigatio.

Fuga hostium.

Fidenæ capiunt.

Tribu. cõptant.

pium ſeptimi, in terra Græcia geſta hinc ordine ex
plicabuntur. Peloponnenſes Archidami regis du-
ctu, ſub initium quarti anni Atticã ingreſſi, vt ſæ-
pe alias, iate eam terram populati ſunt. Et Leſbos
tota præter Metymnam, ab Athenienſibus defe-
cit: quadraginta Anicæ naues, quæ in expedito
erant, vt Peloponneſi oram populatũ irent, in Leſ
bum curſum contendere, Cleippide Hodinij filio
duce. Is Mitylenęos bis ad pugnam exire auſos, in
vrbem cõpulit: inde caſtris duplici muro cõmuni-
tis, inhibitoq; maris vſu, Cleippides hoſtem obſi-
dione fatigat. Interea altera Athenienſium claſſis
Aſopio Phormionis duce in Peloponneſum pro-
fecta, maritimã Laconiæ oram diripuit. Parte dein
ceps nauium Athenas remiſſa, ipſe cum cętera claſ
ſe Naupactum profectus Acarnanum auxilijs ad
ſe accitis, bellum Oeniadibus intulit, Acheloum
nauibus inuectus, pedeſtri exercitu regionẽ popu-
latus eſt: inde pedite dimiſſo in Leucadiam nauiga
uit, atq; dum forte in Noricum ſe recepit, ab loco-
rum accolis, mutuo ſibi auxiliantibus, cum parte
exercitus eſt interfectus. Et hæc in Peloponneſo &
Acarnaniæ ora. Interim Mitylenæi legati in Pelo
ponneſum venere, ſocietatẽ a Lacedæmonijs petẽ
tes, & vt in ſocios reciperentur: quod ante bellũ in
Græcia ortũ impetrare nequiuerant. Concilio illis
in templo Olympij Iouis dato (nam ita forte acci-
dit vt Olympiorum diebus eo venerint) agone
rite celebrato, placuit frequenti Peloponneſium
conuentu eos audiri. Ibi legati dicere exorſi: inde
initium ſumpſere, vt initæ cum Athenienſibus
amicitiæ cauſa repetita, quæ magis neceſſaria quã
voluntaria fuiſſet, eos criminati ſint q; præter pau
cos ſociorum, cęteros ad vnum ſibi ſtipẽdiarios fe
ciſſent. Quæſiuiſſe ſemper ſe occaſionem, prius ab
eis deficiẽdi, quam ſe quoq; vt cæteros in ſeruitutẽ
redigerẽt. Ad quod ipſum haud dubie Atheniẽſiũ
ſuperbia iam inde a prima ſocietate inita, aſpirare
non deſtitiſſet. Cæterum dum eorum vires non
vſq; adeo inualuiſſent, vt omnino a ſe formidandę
eſſent, militaſſe Mitylenæos cum illis, dum nulla
adhuc violandæ ſocietatis cauſa ſatis neceſſaria ad
eſſe videretur: neq; enim ignari eramus mutuũ me
tum ad ſocios in fide cõtinendos arctiſſimum eſſe
vinculum, quum neuter populorum alteri audeat
vim inferre. Verũenimuero cæteris ſocijs ſubactis
quum eorum vires validiores factæ eſſent, quã no
bis & cæteris tutum videretur, tum ad vos deſciſce
re conati ſumus: ſed a vobis, quia fœdere non lice
bat, non fuimus recepti. Vbi vero de Gręciæ liber
tate cœptum eſt diſceptari, ſatius duximus vobi-
ſcum communem libertatem tueri, quam in no-
ſtram & aliorũ perniciem, Athenienſiũ opes iuua
re: quod quũ ita ſit, iterũ veſtram ſocietatẽ petituri
publico huc nomine venimus, orantes ne indigni
habeamur, qui a vobis ſocij nominemur, veſtroq;
præſidio ab Athenienſiũ iniuria perpetuo tuti ſi-
mus: quod facile fieri poſſe arbitramur, ſi terra ma-
riq; Atticã terrã inuaſeritis, cogentur illi vel inuiti
claſſem reuocare, ſi vrbẽ tueri volẽt. Nec Leſbij ſer
uati modicã rebus veſtris faciẽt acceſſionẽ, quippe
qui ea parte belli opes veſtras præcipue iuuabunt,
qua hoſtes ipſi plurimũ pollere exiſtimãtur. Suſci
pite nos igitur viri Peloponnẽſes, nec in noſtram
aliorumq; perniciẽ patiamini nos Athenienſibus
prædæ eſſe, reueriti tẽplũ hoc Iouis Auguſtiſſimũ,
in quo fidẽ veſtrã imploramus, reueriti & inuidiã,
quæ vos in poſterũ manebit, ſi ſpe quæ de vobis
eſt, ſi pſidio ſupplices fruſtratos dimiſeritis. Quin
ij potius eſſe quos & Græci vos eſſe cenſent, & qua
les noſtra fortuna deſiderat & optat. Quæ aut in ve
ſtra fide quieſcat oportet, aut nullo alterius gentis
pręſidio ſit incolumis futura. Hæc quũ Leſbij pero
raſſent, magno oĩm conſenſu in ſocios ſunt aſciti.
Qui vt obſidione leuarentur, Lacedæmonij decre-
ta in Athenienſes terra mariq; expeditione, confe-
ſtim ad Iſthmum bello inſtructi venere. Contra ſo
cij oĩa cunctantius agere, legendis fructibus per id
tẽpus occupati. Athenienſes nihil eorũ ignari, quę
apud hoſtes fiebant, ad oſtentandas ciuitatis opes,
centũ naues ad bellũ parauere, quas Pyreo eductas
circa Iſthmũ in hoſtiũ conſpectũ dedere: ſignifica-
uereq; eo apparatu nihil eſſe quod a mari vanas ho
ſtium minas formidarẽt. Cęterũ quadraginta naui
bus, Laconicã orã diuerſa parte populari, quo ter-
rore Lacedæmonij plures dies, ſocios ad Iſthmum
fruſtra præſtolati, domeſticis exciti nuncijs retro
abierũt. Athenienſes ſub hoſtium diſceſſum cum
ſuo apparatu nauium & ipſi domum abierunt.
Thucydides autor eſt, Atheniẽſes hoc bello ducen
tas & quinquaginta naues, vno tẽpore inſtructas
habuiſſe. Mitylenæi interea indigne ferẽtes, q; Me
tymnæi cũ cæteris Leſbijs, non ſecũ ſentirent, a ter
ra, quũ ipſi interim a mari obſiderent, bellũ intule
re: tẽtata vrbs eſt, quæ quũ expugnari nequiuiſſet,
ſuis circa oppidis præſidio firmatis, retro re infe-
cta cõceſſere. Ea hoſtiũ licentia effecit, vt Athenien
ſes ad Mitylenenſiũ vires coercendas, in Leſbum
mille milites cũ Pachete Epicuri filio miſerint, qui
in inſulam delati Mitylenem duplici muro qua
mediterranea inſulæ ſpectabat, continuo cinxere,
caſtellis aliquot per opportuna loca diſpoſitis.
Appetebat interea eius anni hyems, quum publi-
ca pecunia deficiẽte, Atheniẽſes coacti ſunt tũ pri-
mum tributũ cõferre. CC. q; ex vrbe talẽta coacta.
Plateenſes & ipſis diu a Lacedæmonijs & Bœotijs
obſeſſi, quum omnifariam cõmeatu iam arctiſſi-
me laborare cœpiſſent, ducenti & amplius pluuia
nocte per muros hoſtiũ trãſgreſſi, Athenas incolu-
mes euaſerunt. Qui in vrbe remãſere, multitudine
leuati obſidionẽ ferre perſeuerarũt. Lacedæmonij
interea veriti, ne Mitylenæi longa oppugnatione
feſſi, ad deditionẽ cõpellerẽtur, ſub hyemis exitum
Salethũ Lacedæmoniũ in Leſbũ miſerunt: qui per
torrentis alueũ, qua hoſtiũ munitiones continuari
nequiuerant, Mitylenem ingreſſus, principes ciui-
tatis affatus, docuit quadraginta naues ex Pelopon
neſo, haud multo poſt illis auxilio affuturas. Lace-
dæmonios ad hęc ſtudio parare, vt cum ſociorum
appẽdicibus, ſub initiũ veris, Atticã popularẽtur.
Salethi Acceſſus peropportunꝰ fuit ad Mytilenęos
in obſidione continendos: nec ſpes futuri præſidij
eos fefellit: nam & promiſſæ naues ſub principiũ
æſtatis, quæ annum quintũ belli, quod interea ge-
rebatur, inchoabat, in Leſbum venerunt, & Lace-
dæmonij cũ ſocijs, Pauſaniæ Plaſtianactis filij du-
ctu, qui adhuc pupillus erat, Atticam terrã ingreſ-
ſi, quicquid ad id tempus refruticauerat, priori-
buſve expeditionibus fuerat intactum, ferro exe-
merũt. Suntq; tam diu in hoſtico commorati, dum
ex Leſbo aliquid, poſt ſuorum illuc appulſum, no
ui nunciaretur, nihil veriti futurum, vt Mitylenæi
ſuorũ acceſſu, terra mariq; obſidione ſoluerentur.
Cęterũ quũ nihil inde plures dies nunciatũ eſſet, &
iam cibaria ad tẽpus comparata deficerent, Atticæ
finibus excedere ſunt coacti. Mitylenæi interim re
rum omnium inopia adacti, quia claſſis ex Pelo-
ponneſo haud tam cito affuit, Athenienſes in vr-
bem accepere. Septimo poſt die, quam deditio fa-
cta erat, Alcidas claſſis præfectus, ad Enibarum

Leſbus ab Athenienſibꝰ defecit.

Leſbiorũ oratio.

Atheñ. claſſis.

Lacedæ. Mitylenæis ſuppetias eunt.

Erythreæ

Erythreæ cum socijs appulit: ibi a Theutraplo Heleo & Ionum exulibus monitus, vt aut Mitylenē subito a mari inuaderet, aut Cumam in Aeolide aliamve Ioniæ vrbem occuparet, quod peropportunũ foret ad eius gentis ciuitates, quæ vulgo mœnibus carerent, ab Atheniensibus alienādas, nihil eorum persuasus, retro in Peloponnesum fugienti similis abijt. Paches Atheniensium dux, Mitylene recepta, Salethum Lacedæmonium, & principes defectionis Athenas misit. Salethus publico decreto capite mulctatus est. De Mitylenæis, postquam est ad populum relatum, præ nimia in eos ira multitudo non eos tantum qui missi fuerant, sed Mitylenæos puberes ad vnum obtruncandos censuit: missaq; est ad hoc ipsum triremis ad Pachetem cum publico decreto, vt mulieribus & pueris in seruitutem redactis, Mitylenæos omnes interficeret. Subit ciuitatem statim tam atrocis decreti pœnitentia: quod vbi ijs qui Mitylenæos seruatos volebant, est animaduersum, eorũ legatis suppliciter rogantibus, qui post deditionem factam Athenas venerant: placuit iterum populũ ad concionem vocari. Tum ibi Cleon, qui vltionis autor erat, multa de leuitate populi questus, q̃ in re seria, & quæ ad ciuitatis statũ maxime pertineret, tam facile ab paucis, & qui linguã in questu, oĩaq; venalia haberent circunscribi se, vtiliq; reipublicę proposito auerti paterētur: rem indignam fieri clamitans, ciuitatem imperandi cupidam, sermonis lenocinia libentius, quam quod verum esset audire, oportere oratores qui dicendo oblectarent, in cęteris rebus eloquentiæ vires exercere, non vbi ciuitas paululum demulsa incredibilem faceret iacturam, censere se Mitylenęos, qui nulla ab Atheniensibus affecti iniuria ad hostes desciuissent, morte ad vnum mulctandos, cum vt vltio ipsa in posterum documento esset socijs, ne temere talia molirentur, tum quia hostili animo illi semper in Atticum nomen fuissent, siquidem ægritudines corporum & languores a medicis facile curari, ingenitis animorum affectib⁹ solam mortem mederi. Quũ multa Cleon in hanc sententiam disseruisset, Diodotus in cōcionē progessus. Ego inquit viri Athenienses, neq; eos accusandos puto, qui iterũ de Mitylenęis ad vos relatum voluere, neq; illos aliquo modo laudandos, qui maximis de rebus sæpius consultari vetant, quando duo sint consultationibus maxime cōtraria, celeritas & ira, quarum hæc parum scire quicquam fieri vult, illa temere & inconsiderate omnia præcipitat. Ineptus quidem & amens ille, qui fieri posse putat, vt de re aliqua recta ineatur consultatio, nisi quid sit illud de quo agitur, prius intelligat: quod si quis aliter quã cunctando disceptandoq; fieri posse arbitratur, meo iudicio opinione fallitur. Hęc sane cognitio, quo magis necessaria est, eo indignius illorũ calumnia ferenda, qui corruptelæ nomen vtilissimæ discussioni imponũt, quasi non liceat ciui de republica quũ opus sit, pro concione quæ sentiat libere dicere, sitq; aut Cleon, aut quiuis alius vnus, in arduis rebus decernendis, non plures audiendi. Sed sicuit semper viri Athenienses, licebitq; in libera ciuitate, optimeq; instituta, quæ e republica sint proferre, quod quum ita sit, neq; ego pro Mitylenæis dicturus huc hodie processi, neq; quenquam accusaturus, sed vt ea dicam quæ & ad vestram dignitatē & ad imperij salutem attineant. Vos vero nō quia Cleonis oratio ad iustitiam sit propensior, ob vestram quæ est nunc in Mitylenæos iram, quæ dixero minus vtilia arbitremini viri Athenienses, haud enim in præsentia de iure disceptamus, sed vtrum Mitylenæos occidere reipublicæ conducat cognoscimus. Est (quis nescit) in multis ciuitatibus, non modo huiuscemodi criminibus, sed longe etiam minoribus mors pœna constituta. Spe tamen solicitati homines periculũ adeunt, neq; quisquam periclitari vnquam ausus est, qui non scelus sibi processurum arbitretur: neq; vnquam ciuitas ab imperio vllo, aut regno defecit, quæ non crederet se tantum virium habituram, vt aut superior futura esset, aut illi a quo defecit omnino par virib⁹. Ingenitum a naturali est omnibus priuatim & publice delinquere, nec vlla lex tanti est, quæ etsi per omnia sit itum supplicia, hoc ipsum inhibere possit. Nempe huic necessitas præbet audaciam, illi auaricia & cupiditas. Impetu homines, quisq; suo insanabili ac potentiore, q̃ vt frænari possit, in discrimen adducũtur, sed omniũ maxime officiunt spes & cupiditas, hæc dux, illa comes, hæc insidiarum vitandarum immemor, illa prosperitatis & successus ostentatrix, quo fit vt incerta præmia potentiora sint pœnis, quæ subiectæ sunt oculis. Accedit his fortuna, quæ nihilominus ad cōcitandos mortalium animos valet, quippe quæ nōnunq̃ ciuitates, tantoq; ciuitates ipsas facilius, quanto maius est de libertate, de principatu, de imperio, quam de minoribus fortunis ad omnē animorum motũ irritamentũ. Postremo impossibile est immo dementis credere, quoties humana mens ad aliquid agēdũ immoderato aliquo affectu rapitur, vlla vi legum ꝓhiberi, aliave difficultate. Quod quũ ita sit, neq; oportet vos de Mitylenæis, quia a vestro imperio defecerint, quicquã grauius statuere, neq; ad desperationem cæteros, qui simili via peccarũt, tanquã pœnitere non liceat, impellere. Quin ignoscite potius, vt qui sociorum ad hostes transiuere, vbi veniam haud sibi desperandã viderint, hinc cogitare incipiant quonam modo in fidem vestrã redire valeant, parati victoribus omnem belli impensam reddere, tributaq; in posterum persoluere, per quæ iampridem sumus hostibus pares: q̃ si populos longa obsidione captos, nimia vlciscendi cupiditate extinxerimus, qui nobis pecuniam ad bellicos vsus in posterum ministrēt, erunt perquã pauci, deeruntq; pecuniæ ad bellorum vsum, quo præsidio adempto, haud quidē intelligo, quo alio certiore reip. corpus stare possit amplius. Quapropter non tanquã iudices debemus exacte de sontibus supplicium sumere, sed considerare quemadmodum ex ciuitatibus moderatius mulctatis nobis pecunia suppeditari possit, nec populos legum seueritate, sed operum sedulitate, virtuteq; & innocentia in fide continere. Oportet enim non valde plectere liberos, q̃ rebellarunt, sed ne rebellandi occasionem habeant, diligēter custodire. Nulla re facilius quam benignitate studia conciliantur, nec conciliata cōmodius q̃ innocentia retinentur. Nec si alienata sint efficacius quicquã reuocat, quã spes clementiæ. Et vt paucis, quod sentio, dicam, multo vtilius arbitror ad imperij incolumitatem, nos iniuriam accipere nō inuitos, q̃ eos qui ita delinquunt occidere, pręsertim cum periculũ sit ne nobis vltra modũ sęuientibus, quicquid adhuc sociorũ est, crudelitatis odio hostile fiat, ad quam iacturam euitandã, ite viri Athenienses, ac cōfestim quę per temeritatem & iram in socios, sua sponte deditos, crudeliter decreuistis, vestro suffragio mutate, de principibus defectionis, quos Paches misit, per ocium consulaturi: Mitylenē habitari patiamini. Erit id vobis quũ conducibile, tum hostibus ipsis

Decretũ in Mitylenæos.

Oratio Diodoti.

Attēde q̃ recte colligat.

formidolosum. Quisquis enim mature sibi consu
lit, is contra hostes plus pollet, quam qui temera-
ria feritate in facinus prorumpit. Tali Diodorus
est ad populum oratione vsus, qua multitudo ve-
hementer mota & in suffragium missa, prius decre
tum mitiori inducto antiquauit. Continuo igitur
publice altera triremis est instructa, quæ irrequie-
to cursu cum recentiore decreto in Lesbum tende-
ret, periculum erat ne nimis sero mitteretur, prior
enim cum mandato cædis vno ferme die ac nocte
vna præcesserat: Mitylenæi legati qui Athenis erāt
veriti ne triremis quę pub. mittebatur, ad priorem
insequendam parum nauiter celeraret, aut aliquo,
vt fit, casu suo cursu excussa parum mature in Les-
bum veniret, alteram ipsi suo nomine instruunt,

Legato-
rum pru-
dentia.

magnisq; pollicitis remiges onerant, Identidem
obtestati, vt vnius ciuitatis saluti consulerent: vi-
no itaq; & hordeaceo pane in nauē imposito, qui
priuatim mittebantur, irrequieto cursu vsi sunt,
vt dum alij dormirent aut cibū caperent panē vi-
no & oleo maceratum esitantes, interim non de-
essent qui nauim remis agerent. Satisq; feliciter Mi
tylenæis cessit, q; decreto cædis iam lecto, altera læ
tioris nunciŋ Pacheti iam sese ad cædem expedien-
ti superuenerit. Adeo Mitylenæi propius periculo
fuere. Qui Athenas ab initio missi fuerant, capita-
li sunt supplicio affecti. Naues Mitylenæis adem-
ptæ, & muri vrbis disiecti, omnisq; Lesbiorum ter
ra præterquam Mitylenæorum vectigalis facta.

Minoa
insula.

Et in Lesbo res ita gestæ sunt. Eadem æstate Mi-
noa insula, quæ ante Megara fuit, quæq; a Mega-
rensib⁹ præsidio tenebatur, a Nicia Nicerati filio
expugnata est. Athenienses ea postea vsi sunt, ad
præsentiēdos hostium motus. Sub id tempus Pla-
teenses quoq; omnium rerum inopia domiti, vr-
bem vltro Lacedæmonijs dedidere, iudices se eos
habituros professi, qui de noxijs, si ita videretur,
suppliciū sumerent, ijdē indemnatum neminē oc-
ciderent, ita conditione recepti, haud multo post
ad eorum conspectum constituti, qui ex Lacedæ-
mone missi fuerāt, vt Plateensium causam cogno
scerent, rogati hoc tantum an quicquam de Lacedę
monijs & socijs eo bello bene meriti essent. Tali
iudicū petitione perculsi, apparebat enim quoquo
modo ad ea responderetur periculum instare, petie
runt vt longiore sibi liceret vti oratione, factaq; di
cendi potestate, Lacon Amnesti filius cui publicū
erat cum Lacedæmonijs hospicium, cum Antima
cho Asopali in medium progressus, tali est ad iudi

Oratio
Plateēsiū
ad Lace-
dæmo-
nios.

ces oratione vsus. Vestram Lacedæmonij fidem se
cuti, nuper deditionem fecimus, haud quidem rati
tale subeundum esse nobis iudicium, sed ciuilius
aliquid apud vos, non alios iudices, de iure disce-
ptandum, nunc haud immerito veremur, ne opi-
nione decepti, certamen nobis de vita, & non reb⁹
sit subeundum, vosq; non ad iudicādum ex æquo,
sed vindicandum potius quodcunq; crimen The-
bani in Plateenses, quos odio plusquam hostili
prosequuntur, ad libitum cōfinxerint. Neq; enim
accusatio vlla, quam refellere possimus, proposita
est nobis, sed ad paucissima verba iussi sumus re-
spondere, quo vno nihil nostræ causæ magis po-
test esse contrarium, vndiq; igitur ancipiti metu cō
stituti, tutius arbitramur, aliquid dicendo pericli-
tari, quam per silentium ad hostium libitum dam
natum iri, & si perdifficile & arduum fore arbitra-
mur, vt quæ a nobis in præsentia dicantur, studio
sitis & fauore excepturi, non quia hoc tantum cri-
mini detur, q; nostra merita sint vestrorum socio-
rum meritis inferiora, sed ne in aliorum gratiam
iudicium iam peractum subeamus. Cæterum quo
cunq; in nos animo sitis, qui iandudū de capite &
salute nostra iudicaturi estis, quid tutis aduersus
Thebanorum simultatem, quid in vos, quid cæte
ros Græcos habeamus, ordine explicabimus, & vt
ab ijs ordiar, quibus primum respondere iussi su-

Dilēma
optimū.

mus, nūquid hoc bello, de Lacedæmonijs socijsve
aliquid benemeriti simus, dicimus, vt si hostes ro
gamur, nullā vobis iniuriam fecisse, q; nullo vos
beneficio affecerimus, sin vt amici, vos potius de-
liquisse, qui nobis vltro bellum intulistis, non su
mus in hoc bello de vobis meriti, nam hoc solum
nobis obijci potest, at Medicis temporibus certe
fuimus, quum Bœotiorum soli pro vestra Lacedæ
monij, & totius Græcię libertate, & ad Arthemisiū
primo, mox & in nostro agro Pausania duce stre-
nue pugnauimus. Fuimus & tunc aliquid meriti,
quum vobis horrendo illo motu terræ, quo vestra
vrbs corruit, perculsis, facta in Ithomen mancipio
rum fuga, tertiam militaris ætatis partem auxilio
misimus. Et tales quidem in vos & alios antea, fui-
mus, proq; viribus operam nauauimus. At su-

Transla-
tio culpę

mus postea hostes facti, fatemur, sed culpa penes
vos est Lacedæmonij, qui fidem vestram aduersus
Thebanorum iniuriam implorantes recipere no-
luistis, fuistisq; nobis autores vt ad Athenienses
qui propinquiores essent, confugeremus. Illorum
igitur societatem amplexi, in partibus fuimus, ni-
hil interim vobis aut sociorum cuiquam iniurij.
Nec crimini dandum puto q; ab Atheniensibus
vestro iussu deficere noluimus, quippe quos pro-
dere nō perfidum solum, sed pene impium fuisse,
quum illi nos a vobis repudiatos, non solū in so-
cios accepissent, sed ciuitate etiā donatos cōtra The
banorū iniuriā, quantū in se fuit, ad hunc diem ar-
mis, pręsidio, cōmeatu, protexerint. Quod si bellū
accusari oportet, vos Lacedęmonij & Athenienses
in culpa estis, qui furoris huius duces fuistis, nō so-
cij, qui iure fœderis alterutros secuti sunt. Thebani
vero quum alias multas iniurias nobis intulerūt,
tum vero postremam hanc, quæ vt nostis, horum
causa est, quæ patimur. Illi enim quū fœderū tēpo
re, solēniq; die, vrbē nostram occupassent, merito
sunt a nobis supplicio affecti, quod & leges & iura
gentium permittunt, vt qui in suā suæq; vrbis per
niciem grassetur, vt hostis puniatur, quod factū si
nostra cæde expiandū arbitremini, nō iura, non le
ges, sed societatē & vsum, quē ex illorū cōmilitio
percipitis, intuiti parū quidē religiose facitis, qui
non æquo & honesto, sed vestro affectui & cōmo-
do inseruitis. Nec si Thebani nunc vobis vtiles vi
dentur, sunt propterea de vobis magis meriti, quā
olim nos fuimus, quū medicis temporibus, pro ve
stra & totius Græciæ salute, contra Barbaros, pro
quibus illi stabant, vobiscū arma tulimus. Fuim⁹
hoc bello in partibus fatemur, sed cum Atheniēsi
bus fuimus, quibuscū vos olim cōmunem liberta
tem aduersus Barbaros defendistis. Nunc de prin-
cipatu disceptatis, at illi non Gręcos, sed Barbaros
complexi, non de gloria, non de principatu, sed de
libertate, immo de vita, nobiscum dimicarūt. Cō
siderate præterea vos a pluribus Græcorum probi
tatis exemplar, & virtutis æstimari, qui si de nobis
q; fidi gratiq; socij in Athenienses fuerimus atro-
cius aliquid statuetis (haud enim occulte causam
hanc iudicabitis) ne postea iudicium vestrum nō
probet, q; de nobis bonis viris ipsi meliores tuleri
tis, indignumq; vulgo arbitrentur Plateas a vo-
bis hostiliter delatas, quas patres vestri perpetuo
virtutis suæ argumento, in tripode Delphico in-

scripserant

scripserant. O miseram & infelicem Plateensium sortem, perituri fuimus Medicis temporibus, si Barbari vicissent, & nunc apud vos viri Lacedæmonij, in eorũ gratiã periclitamur, cõtra quos tum Græciam defendimus, & qui supra vires tum Græcorum studiosi fuimus, nunc abiecti, deserti, inhonorati, ante inimicorũ conspectum iacemus. Non amici, non socij nobis adsunt, veriti ne vos quidẽ Lacedæmonij, vnica spes nostra, parũ mites in nos futuri sitis. Quos per sociales deos, quibus auspicibus vobiscum olim arma tulimus, per antiquum

Efficacissima deprecatio.

Plateensiũ in vos & oẽm Greciã, studiũ precamur, vt nostrorum malorum misereamini, ne Thebanorum in nos odium secuti, indigna morte afficiatis. Videndũ etiã vobis est, ne vos dedecus & infamia ingens in posterũ maneat, q vestros olim socios, amicos, auxiliares, nunc demũ non voluntate, sed necessitate hostes factos, crudeliter occideritis. in promptu est nostra corpora extremis pœnis dum inimicorum oculi nostro cruore pascantur afficere, at infamiã abolere arduũ & difficile. Illud præterea considerate, venisse nos sponte in fidem nõ vi coactos viri Lacedæmonij, quos ita deditos ritus Græciæ occidi vetat. Respicite & vestrorum patrum sepulchra, quos a Medis, in quorum acie Thebani steterant, interẽptos, in nostraq terra sitos, quotannis publice quum alijs inferijs, tum fructuum primitijs, pioq vestimentorũ apparatu, honoramus. Pausanias dux vester eos hic, vt in amico solo, & amicos sepelijt. Quod si nobis indigne peremptis Plateensis ager Thebanis adijciatur, qd aliud erit, quã maiorum manes annuo honore in perpetuum spoliare? in terra hostili, & apud ipsos interfectores inhonoratos relinquere? solũq i quo Græci liberati sunt, in seruitutẽ redigere? delubra Deum per quos illi victoriã adepti sunt deserere? Rem profecto impiam, & a vestra iustitia & pietate porro alienam: Græciæ instituris, progenitorũ memoria, beneficijs nostris, haud dubie indignã, vt alieni odij gratia, a nihil læsis crudeliter occidamur, digni quibus vltro veniam daretis, si aliquid etiam deliquissemus, non qualia sed quales passuri simus animo reputantes. Tales vos quidẽ in nos esse oportuit. Cæterum quãdo necessitas cogit, per omnes Græciæ deos, per omnia sacra publica & priuata, per vestrorum patrum sepulchra, per eorum manes, quos rite semper venerati sumus, precamur, obtestamurq vos viri Lacedæmonij, vt in tanto discrimine nobis propitij sitis, ne amicissimos vestros Thebanis iimicissimis ad supplicium dedatis, reueriti hunc diem, quo præclarissime olim Medos & Thebanos ipsos, vestrorũ patrum ductu & auspicijs, his locis debellauimus. Et quoniam viros tali discrimine constitutos: vt necessarium, ita tristissimũ dicendi finem facere oporteret, iam loqui desinentes, adhuc loquimur, obtestamurq Plateenses, se vrbẽq suã, non Thebanis, sed vobis Lacedæmonijs tradidisse, vestram fidem secuti, vt auxilio sitis imploramus, aut si ea quæ iusta sunt, nobis concedenda non putatis, vestræ fidei erit, nos in eum locum vnde vltro processimus restituere, vt integrum sit nobis, de vita & fortunis postremo consultare. Id sane magis ex vestra dignitate fiet, qui publicæ libertatis assertores prædicari vultis & estis, quam si vestrum nomen & autoritatem secuti. Thebanis propter vos nobis inimicis ad supplicium tradamur. Hæcq Plateenses.

Peroratio.

Thebãorum recriminatio.

Thebani veriti ne vehementi illa oratione Lacedæmonij ab vltione abstinerent, petierunt vt sibi quoque ad ea, quæ Plateenses dixissent, liceret respondere. Qui venia impetrata, eorum vnus ita est exorsus vt diceret, potuisse sine maiore disceptatione iudicium illud transigi, si Plateenses ad interrogata respondissent. Verum quia longiore vsi essent sermone, quo multa mentiendo, vt a scelere & flagitio abesse putarentur, in Thebanos omniũ malorũ culpam reiecissent, necessitatem sibi imposuisse, partim negandi ea quæ ab illis essent dicta, partim etiam coarguendi. Cætera deinceps ita est ordine executus, vt primæ discordiæ culpam apud Plateenses fuisse ostẽderet, qui a Thebanis ad Athenienses, nulla iniuria, nisi quia suis conditoribus parere nolle in animum induxerant, ante Medorum aduentum defecissent, atq idipsum in causa fuisse, q illi contra Medos tulerunt arma, quia cum Atheniensibus militarẽt, non q Lacedæmonijs gratificarentur, nec q tum Thebani cum cætera Græcia non sensissent publico consilio, sed nõnullorũ fraude, qui tum rem Thebanã oppressam tenebant, accidisse, nec Pausaniam ducem, & alios id prætermisse, qui vel paucorum morte eam culpã post victoriam expiassent. Nec quia festo die vrbẽ suam occupatam a Thebanis arguerent, dignos propterea fuisse, quibus venia daretur, quasi merito nefariam illam cædem edidissent. Quippe quũ neq ad cædem, neq ad bonorum direptionem, tum Thebana cohors Plateas occupasset, argumẽto id fuisse, q occupata vrbe neminem violassent, contenti Plateẽses in Bœotiorum corpus redactũ iri eos, qui quũ tales fuissent: Plateẽses tamẽ in fidẽ receptos, impie excarnificati essent. Sed licuisse illis per Lacedæmonios incolumes esse, si in partibus esse voluissent, maluisse tamen omni scelere contaminatos, cum Atheniensibus periclitari, quã cum Lacedæmonijs Græcie libertatem tueri: indignos qui audirentur, dum prisca decora, si qua extiterũt, tam insolenter memorarent, quæ vt fortibus & iustis præsidio esse debent, ita scelestis & impijs supplicio & detrimento, neq hostiũ querelas, pluris q̃ sociorum apud Lacedæmonios valere oportere, qui multo grauiora q̃ illi passi essent, Thebanorum iuuẽtute illorum perfidia & scelere trucidata, quorum parentes in Cheronia, ad Lacedæmonios Bœotiam traherent, mortem oppetijssent, partim filijs orbati, iam inde ab cæde illa nefaria, inopem desolatamq vitam agere perseuerassent. Sepulchra præterea eorum qui Medico bello perijssent, quæ cæde primo cognatorum, mox nefario bello violassent, non modo non aliquid illis deprecari putandum esse, sed stare etiam contra, q tot virorũ fortiũ vmbras inde præsenti iniuria & impietate excitassent. Postremo haud quidem eos manus in pugna protendisse, sed ex pacto subijsse iudicium. Quæ quum ita se haberẽt, orare & ipsi obtestariq Lacedæmonios, vt lege iudicarent, misererenturq sociorũ, qui tot indigna a Plateẽsibus passi essent, ostenderẽt Lacedæmonios rerum non verborum proponere certamina, quæ iusta & æqua essent, breui sermone esse contenta, comptis modulatisq sermonibus flagitia velari. Quod si cæteri mortales, Laconicum morẽ secuti, totã cognitionẽ in arctũ contraherent, breuiterq rogarent, nemo quidẽ in turpibus rebus composito, fucatoq sermone vteretur, sed iure staretur, contentumq iustitia ageret humanum genus, quod soli hoim Lacedæmonij sapientissime facerẽt. Quũ his Thebani Plateensiũ verba excepissent, Lacedæmonij præsentẽ irã, magis q̃ vetus meritũ secuti, iterũ Plateenses percontati an de se essent quicquam eo bello meriti, ad quæ quũ illi nihil responderent, inde abductos ad

Refutatio.

Peroratio.

vnum, quum .CC. numero eſſent, iuſſerunt interfici. Athenienſes qui vna obſidionem pertulerant in ſeruitutẽ redacti ſunt. Thebani vrbem Megarẽſibus domo pulſis habitandã conceſſere, reſtitutis Plateenſium exulibus, qui ſecum ab initio ſenſerant. [Plateenſes a Lacedæ. interficiũtur.] Cæterũ vertente anno a fundamentis totam diruerunt, agerq; publicatus eſt. Sed dum hæc ad Plateas geſta ſunt, Corcyrenſes domeſtica ſeditione iactati, Peloponneſiacã claſſem Atticamq; Corcyram vno pene tempore exciuere, optimatibus ad Lacedæmonios & Corinthios rem trahentibus plebeijs ad Athenienſes. Dimicatum erat ſæpius inter ordines in vrbe vario euentu, poſtremo Nicoſtrati Athenienſiũ ducis interuentu qui ex Naupacto cũ duodecim nauibus maturius affuit, optimatiũ opes fractæ, nec ita multo poſt quinquaginta e Peloponneſo naues, Alcidę ductu, Corcyrã appulerunt, cum quibus duodecim Atticæ & corcyrenſes tumultuoſe dimicarunt, inclinaſſetq; iterũ fortuna ad optimates, niſi ſexaginta Athenienſiũ naues continuo ſubſecutę eſſent, quas Eurimedon præfectus ex Attica celeri curſu Corcyrã perducere fuerat iuſſus. Alcidas Atticarũ nauiũ numerum veritus, quam occultiſſime potuit, per Leucadium Iſthmũ nauibus in contrariũ littus traductis, ipſe cum cæteris copijs terreſtri itinere ſe in Polopõneſum recepit. [Corcyrẽſium nobiliũ infelix exitus.] Nobiliũ Corcyrenſiũ factione Lacedæmoniorũ pręſidio deſtituta, in Iunonis templũ plerique conceſſerunt, vnde quidã ſunt ad ſuppliciũ vi extracti, nõnulli inibi ſibi mortem conſciuere, quidam mutuis ſe vulneribus peremerunt. Plebeius enſis ita eſt in eum ordinem euagatus, vt impune creditores ſint a quibuſdam debitoribus interfecti, paterq; filiũ obtruncarit. Alij obſtructo liberi patris delubro necati ſunt, eſtq; eo res fœdior viſa, q ad id tempus nulla Gręcarũ vrbium ciuili fuerat ſeditione iactata. Peruaſit procedẽte tempore id malum vniuerſam Græciam, vt ciuitates fere omnes in diuerſas factiones abiuerint, quo accidit, vt qui opibus & nobilitate pollerent, optimates ſint vocati, reliqua multitudo plebis nomen fuerit ſortita. Et Corcyrenſes his ſunt caſibus per id tempus iactati. Nec Eurymedon diutius ibi cõmoratus, ſed ſuæ factionis opibus firmatis, in Atticam cum claſſe eſt reuerſus. Poſt cuius diſceſſum Corcyrenſes exules, q medio tumultu dilapſi mortem effugerant, captis muris qui in cõtinenti erãt, inde egreſſi ſæpius prædam ex inſula agebant. Erant hi circiter quingenti, quorum aſſiduæ incurſiones, famem haud multo poſt ijs, qui in vrbe agitabant, ingentem attulere. Miſerunt exules ipſi Lacedæmonem & Corinthum auxilia imploratum, iam enim in ſpem venerant recuperãdę vrbis. [Facinus Corcyrẽſium exulum.] Sed quum nihil impetrare potuiſſent, proprijs viribus fræti, ſexcenti numero, incenſis nauibus, quibus vſi fuerant, vt omni euadendi ſpe adempta, cogerẽtur vel inuiti ſtrenue inſulam obtinere, Hiſtonem montem occupant, ibiq; muro inſtructo, ex occaſione vrbanam multitudinem aſſiduis incurſibus infeſtabant. In hocq; erant res Corcyrenſium ſtatu, quum Athenienſes, ſub exitũ eius eſtatis .XX. naues in Siciliã miſerunt, Lachete & Choriada ducibus, [Siculorũ diſcordia] Syracuſani & Leontini contractum inter ſe bellum habebant. Fauebant Syracuſanis præter Camarinenſes, quæcunq; Dorici nominis in ea terra ciuitates erant. Leontinis Camarina & Chalcidicæ omnes vrbes, quæ eædem erant & Ionicæ, ſuppetias ferebant. Rhegini vtpote cognati Leontinis ipſis, qui ad Atheniẽſes miſerãt auxilia in Syracuſanos poſtulatũ, de quorum iniuria querebãtur, q & terræ & maris vſu ab illis prohiberentur. Athenienſes pro vetuſta neceſſitudine, quia Leontini Iones eſſent, naues ad id bellum inſtruxere. Hæc palam ſecuti. Cæterum ſperabãt fore, vt quandiu illic Atticæ naues eſſent, Sicula frumentatio Lacedæmonijs inhiberetur. Putabant ad hæc poſſe fieri, vt inſulæ nobiliſſimæ poſſeſſionem præſentis belli occaſione aliquo modo ſuis rebus adiugerent. Rhegium igitur primo Atticæ naues appulſæ, bellumq; ibi gerere ſocijs iunctæ. Hyeme quæ ſecuta eſt peſtilentia Athenis orta, per annum deinceps nihil remittens, ciuitatis opes vehementer afflixit, mota eſt pręterea pleriſq; Græciæ locis terra. Qui in Siciliam acceſſerunt cũ Rheginis Aeoli inſulam inuaſerũt. [Lipara. Aeoli inſula.] Ex ijs Liparei, Gnidiorum coloni, Liparam incolebant: inde in proximas eſt inſulas tranſmiſſum, Strongylam, Didymam, & Hieram. [Strongyle. Didyme Hiera.] Perſuaſum habuit vetuſtas in Hiera officinam Vulcani fuiſſe, q ibi vtiq; noctu ignes exiſterent, interdiu fumus velut ex camino quodam redderetur. Erant tunc earum accolæ Syracuſanorum ſocij, ob idq; Athenienſes & Rhegini eorum agrum hoſtiliter ſunt populati, ſed ad deditionem compelli nequiuerunt. Ac quintus præſentis belli annus per hæc exactus eſt. Crebri terrarum motus, ſub initium ſequentis anni, Lacedæmonios qui cum ſocijs ad Iſthmum proceſſerant, quo minus in Atticã erũperent, ab inſtituta expeditione auerterũt. Et in Eubœa circa Orobias partẽ terræ & vrbis cum pernicie multorum, ſubitus pelagi æſtus inundauit. Ad Athlantam quoq; inſulam apud Locros ſimilis alluuio facta eſt, quę ſine motu terræ haud quidem accidere potuiſſe creduntur. [Alluuio terræ.] In Sicilia Chariada Athenienſium duce a Syracuſanis in pugna interfecto: Laches penes quem vnum erat nauium poteſtas, Milas Meſſenijs ademit, duabus ibi hoſtium cohortibus oppreſſis. Inde & Mamertinos obſidibus acceptis in fidem recepit. Altera Athenienſium claſſis nauium triginta in Peloponneſum eadem æſtate domo profecta eſt. Duce Demoſthene Aluſtenis filio, & Procle Theodori, ſexagintaq; aliæ ſeorſum in Melũ inſulam, quæ imperiũ detrectabat. [Demoſthenes dux.] Præerat huic claſſi Nicias Nicerati filius. Melij agro hoſtiliter vaſtato ad imperiũ retrahi nequiuerunt. [Oropus.] Nicias in Oropũ, quod eſt contra inſulã, tranſmiſit. Vnde pedeſtri itinere Tanagrã Bœotiorũ vrbem repẽte eſt adortus. Et Athenienſes ex vrbe, qui bello idonei erãt, Niciæ ex cõpoſito affuerũt. Ante Tanagram cum hoſte dimicatum. Tanagrẽſibus, & Thebanis qui cum illis erant prælio victis, vaſtato agro vrbi circuniecto Nicias, cæteris Athenas euntibus claſſiarios ad naues recepit, qui quum & Locridis oram pari clade affeciſſent, in Atticam ſunt reuerſi. Per id tempus Lacedæmonij Heracleam in Trachinia Coloniam poſuerunt, loco & ad præſentis belli vſum idoneo, & in Thraciam irrumpere volentibus non minus opportuno. [Heraclea] Aberat a Thermopylis locus ſtad. circiter quadraginta, dimidiũ ſtadij a mari. Cæterũ dum circa Melum Nicias rem gerit, Altera Athenienſium claſſis Procle & Demoſthene ducibus, Peloponneſi oram circunuecta, cum Acarnanum appendicibus Leucadios eſt adorta. Incurſatus ager, & Apollinis templum violatum. Anceps inde conſultatio tenuit Acarnanibus ſuadentibus, vt Leucadem muro cingerent, cinctam obſidione expugnarent: [Leucas.] Contra Meſſenijs hortantibus, vt Aetolos inuaderent, gentem plurimũ vicatim agentẽ, quibus victis oĩs Epirus facile eſſet Atticis rebus acceſſura. His Demoſthenes aſſenſus

a Leucade

a Leucade profectus, cum omnibus copijs in Solion nauigauit, ibi Acarnanibus, quia Leucadem duces oppugnare noluissent, commilitium detrectantibus, cũ Cephalenijs Messenijsq; & parte vna classiariorum, Aetolis bellum est a ducibus illatũ. Profecti ex Oenone Locridis primo in Nemeei

Hesiodi mors.

Iouis templo statiua habuere. Hic Hesiodum poetam ab locorum incolis peremptũ fama est. Demosthenes inde profectus Potidianam primo, mox

Aetolorũ vrbes.

Corylion & Tichion expugnat. Egitiũ inde occupat, ab incolis metu destitutum. Hic Aetoli ex tumulis decurrentes, leui genere pugnę Athenienses tam diu destituerunt, nunc cedendo nunc prælium minitãdo, quoad sagittarij, telis exhausti inermes redderentur. Tum facto in eos impetu, fessos magnaq; ex parte inermes adoriuntur. Fœda ibi fuga

Athenienses vincũtur.

orta est, alij alio dilapsi, passim ab hostibus vtpote locorum ignari, interfecti, qui cædi superfuerunt, ægre ad Oenidem Locridis, vnde ab initio ꝓfecti fuerant, euaserunt. Perierunt cũ ex alijs multi, tum ex Atheniensibus centum. XX. & alter ex ducibus Procles. Nec multo post Athenięses cũ nauibus in Atticam sunt reuocati. Demosthenes male gestæ rei cõscientia Naupacti subsedit. Laches, qui cum nauibus in Sicilia erat, quum Locros, qui sunt in extrema Italiæ ora, subito illuc accessu inuasisset, ad pugnam egressos egregie superauit, Peripolio ex ea gente oppido ad Halecem fluuiũ vi capto. Aetoli interea per legatos a Lacedæmonijs & Corinthijs, aduersus Naupactum & Athenienses tria armatorum milia impetrarunt, multi quoq; ex socijs sunt his additi, quo exercitu apud Delphos coacto, in hostes Eurylocho Lacedæmonio duce, per Locros Ozolas ad Naupactum est itum. Aetoli & ipsi pręsto affuerũt. Ager ibi primo vastatus cum suburbanis locis. Molytiũ inde, quod Atheniẽsiũ erat vi captum. Demosthenes ægre ab Acarnani-

Demosthenes.

bus, ob suũ ab Leucade discessum impetrauit, vt Naupacto subuenirent, mille hoĩm præsidio inde naui aduecto, vrbs seruata est. Nec Eurylochus ibi diu commoratus, vbi oppidum præsidiaria Acarnanum manu initum cognouit, soluta obsidione

Calidon & Pleuron.

ad Calidona & Pleuronem, aliaq; Aetolię loca opprimenda concessit. Vnde Ambraciorum suasu, ad Argos Amphilochium oppugnandum, nulla adhuc re præclare gesta transijt. Appetebat iam hyems, dum hęc in Aetolia & Acarnania gerebantur. Laches qui in Sicilia erat, cũ socijs Nisam expugnare conatus est. Tenebatur Niseorum arx Syracusano præsidio. Cæterum oppidum cum arce ægregie defensum, & in Athenienses sese ad naues recipientes impetus ex vrbe factus. Turba fit pri-

Atheniẽsiũ fuga.

mo, inde palam fuga facta est, & in ea pleriq; occidione occisi. Ibiq; re male gesta Athenięses in orã Locridis egressi. CCC. circiter Locrenses ad arcendam populationẽ temere occursantes, ad Caicinũ amnẽ cepere. Delus insula hoc anno ab Athenien-

Audi De li expiationem.

sibus expiata: expiationis ratio talis inita, vt cadauera ex tota insula refossa, in Rheniam sint asportata, constitutumq; vt iam inde nemo ibi nasceretur moreretur ve, sed vt quæ nixu laborare cœpissent, ac quoquo modo perituri, in eam insulã deportarentur. Est Rhenia adeo Delo propinqua, vt Poly-

Rhenia.

crates Samiorum tyrannus vtranq; alteri cathena aliquãdo iunxerit. Mansit in Delo lustrale sacrum quod Athenięses cũ circumiectis insulanis quinto quoq; anno deinceps celebrarunt. Tenebat adhuc hyems, quum Ambracij aliquanto prius quã Eu-

Olpæ occupãtur.

rylochus Amphilochiam ingressi: Olpas occuparunt, imminebantq; Argiorum finibus, quum viginti Atheniensium naues ex Peloponnesiaca accercitæ, & Demosthenes cum ducentis Messenijs subsidio affuere. Tum Euryloch⁹ ex Proschio Aetoliæ cum Ambracijs ad Olpas castra contulit. Eo & Athenienses & socij venere, ac paucis diebus vtrinq; cessatum, inde totis viribus acie congressi, Argij in sinistro cornu pulsi, & ad vrbem fugati. Vicit Demosthenes Eurylochum dextro latere, arte magis quam viribus, cohorte vna in insidijs locata, quæ Peloponnenses, qui numero longe præstabant, a tergo adorta turbauit primo, mox fortuna semel inclinata, non solum ab ijs qui Amphilochios ad vrbem egerant, nõ est restituta, sed qui modo vicerant ad fugam inclinauit. Perijt acie Eurylochus ac plurimi cum eo, cætera multitudo passim cæsa, quæ Olpas se trepide recepit. Demosthenes facta Mantineis & ex Peloponneso auxiliaribus quibusdam ex Olpis abeundi potestate, ipse per exploratores factus certior Ambraciorum manum ingentem venire suis auxilio, confestim mittit, qui vias occuparent qua illi venturi credebantur. Cæteros in armis esse iubet, vt si opus esset con-

Ambraciotæ ad Olpas cęduntur.

tinuo signa sequerentur. Interim Mantinei per speciem legendorum olerum paululũ ab oppido progressi passimq; dispalari, apertam defectionem prę se ferre. Percussit ea res Ambraciorum animos, qui haud ignari se ad cædem & supplicia destitui, subito & ipsi se ex oppido ducibus frustra reuocantib⁹ promunt. Tetra ibi colluctatio orta, quum confuso agmine abire conarentur, ducenti circiter agniti interfecti sunt, multo plures in Agridem, quę conterminia erat, præcipiti fuga sunt delati. Demosthenes præmissis, vt dixi, qui itinera insiderent, ipse primo noctis crepusculo ad hostes profectus est, qui circa tumulos Idomenes noctu substiterant, ignari adhuc eorum quæ ad Olpas gesta fuerant, Hos incautos sub lucem adortus, modico negocio profligauit. Multi semisomnes ibidem oppressi, sed multo plures ab ijs qui insidijs erant excepti perierunt. Potuisset Ambracia duplici clade affecta expugnari, si post cędẽ confestim eo itum esset. Verum Athenienses, erectis duplicis victoriæ tro-

Duplex Atheniẽsium tropheum.

pheis, Naupactum Demosthenes, cęteræ naues in Peloponnesum cursum tenuerũt. Et hæc satis prospere in Ambracios & Peloponnenses gesta. In Sicilia Athenienses ex Himera vbi hybernabant, subito insulanorum incursu in naues compulsi, ad Aetoliæ insulã primo appulerunt, ibi Pythodorũ Lachetis successorem inuenerunt, præcesserat is cũ paucis nauibus, nec ita multo post cũ maiore classe Sophoclem collegam expectaturus. Eo anno Athenienses a socijs persuasi, sexaginta nauium classem ad Siciliense bellum cõpararunt, quo tempore ꝓluuium ignis ex Aetna, quantũ raro antea

Aetnę ꝓluuium.

vllum memoria hominum, manault, corrupitq; aliquantulum Carinẽsis solis Aetnæ radicibus adie[illegible]i, ter ad summum violẽta illa vis ignium ad id tempus extitisse dicitur, ex quo Sicilia a Græcis cœperat habitari. Exijtq; cum his sextus Peloponnesiaci belli annus. Quo sane tempore Romæ Tri-

Tri. con. pote.

buni consulari potestate erant, C. Crassus, Neuius Rutilius, T. Sergius Fidenas, & Sextus Iulius Tullus, qui sequenti anno creati sunt ab eo quo induciæ in viginti annos Veientibus sunt datæ. Au. Sempronio, vt supra memoratum est, L. Quintio & L. Horatio Tribunis. Hoc igitur anno Tribuni

Tribunorũ plebis querelæ.

plebis multa assiduis concionibus ad multitudinem questi, ꝙ nemo adhuc plebeius Tribunus cõsulari potestate creatus esset, vetantes plebem mirari, ꝙ nemo esset amplius, qui pro eius cõmodis

excubaret, eo quidem laborē & periculum ab hominibus impendi, vnde emolumentum sperent & honorem. Oīa mortales aggressuros, si magnis conatibus magna proponantur præmia, nec magnos animos, nisi magnis honoribus fieri. Desinerent igitur sperare futurum, vt prius plebei a patribus desinant contemni, quam ipsi sese contemnere desijssent. Nam qua, per Deum, maiore cōtumelia seipsam plebs afficere potuisset, quam q̄ tot annos neminem sui corporis dignum crediderit, cui eum magistratum daret, ad quem lex aditum non negasset, vt multi e plebe viri, domi militieq; spectati, ambitioso plebis suffragio sugillati ac repulsi, nobilium superbiæ risui fuerint? Abijciendam spem omnem futuri patrocinij nisi quandoq; experti fuerint, an ex plebe sit aliquis, qui sua virtute consularis potestatis pondus titulumq; merito ferre possit. His tribunitijs querelis accēsa multitudo, haud obscure præ se ferebat, fore, vt proximis comitijs competitores sui corporis esset patricijs prælatura, quod ne euenire posset, patres studio cauerunt, facto senatusconsulto, vt consularia comitia in sequentem annum haberētur. Creatiq;

Cōsules.

sunt consules, Au. Sempronius & Q. Fabius Vibulanus. Hoc anno Vulturnus vrbs Hetruscorū, quæ Capua est postea dicta, a Samnitibus capta est. Fuerant hi in societatem agrorum ab veteribus colonis quos bello fugauerant accepti. Erant illi Hetrusci sanguinis. Eos itaq; festi diei epulis & vino graues, Samnites cæde adorti, vrbe potiti sunt. Origo vrbis cum ratione nominis alio est Rapsodiæ huius loco a nobis relata. Latini & Hernici, post creatos consules, trepide nunciarunt Volscos in armis esse, adeoq; in apparando bello occupatos, vt plane appareret, tum demum experturos, vtrum hi essent, qui virtute, patientia, disciplina militari cum populo Romano possent ex æquo cōtendere, an perpetuo potius illis imperio cedendū esset. Aulus Sempronius est ad id bellum missus, is fortuna ciuitatis fretus, exercituq; vincere assueto, temere prælium ingressus, non ordinibus firmata acie, non equitibus suo loco dispositis, incaute omnia & negligenter executus, facile fuisset ab hoste superatus, nisi Sexti Tempanij virtus, fortuna aperte inclināte, rei propemodū perditæ subuenisset. Qui cum magna voce exclamasset, vt equites qui Romanam rem eo die incolumem vellent, equis desilirent, iam enim res ad fugam spectabat, nisi inquit hæc cohors hostium ferociam sistat, cædes ingens hic hodie accipienda est, meam cuspidē pro vexillo sequimini, iuxta Romani Volsciq; sciāt neq; vobis equitibus equites pares vllos esse, neq; pedites peditibus. Omnes turmales equites haud aliter Tempanij hortationem, quam consulis imperium secuti, obiectis parmis, in eam pugnæ partem ruunt, qua suos præcipue degrauari sentiunt, quacūq; eunt cum cæde & ruina hostem auertunt. Et iam ex omni fere parte prælium restitutum erat, quum Volsci, vt iussi fuerant, ex composito dant per mediam aciem equitibus viam, vt quum longius a suis processissent, exclusos trucidarēt. Quod vbi fieri contigit, Tempaniusq; & alij in aperto discrimine esse viderentur, consul, & qui in prima acie pugnam sciebant, suorum periculo commoti cæci in hostem ruunt. Contra sustinēt Volsci fortiter totas legiones, nec minus introrsum, qua equites vi perrumpere conātur. Erat itaq; vtrobiq; prælium ingens. Cæterum Tempanius quum perrumpere densos hostes sæpius conatus esset, nec ad suos reditus pateret, cum non adeo multis in proximū

Vulturnus.

Tēpanij indoles.

tumulum euasit, vbi in orbem dimicans sese Romanus tuebatur, nec alibi ante noctem finis pugnæ fuit. Consul quandiu lux affuit hostem nihilo remisso certamine tenuit, nox incertos diremit, tam ancipitis pugnæ euentu, vt noctu Romani & Volsci pro victis in proximos montes, desertis castris, diuersi abierint. Tumulus ad mediā noctem vsq; ab hoste circunsessus. Cæterū Volsci nunciata suorum fuga res suas diurna pugna perditas rati, inde per noctem abscesserunt. Tempanius insidias veritus, ad lucem vsq; suos immotos tenuit, mox cū paucis proxima loca speculatus, vbi ex saucijs hostium fugam cognouit, lætus suos ex summo colle ad ima deuocat, inde quum Romana castra præter spem deserta inuenisset, stetit aliquandiu stupore defixus. Postremo ignarus quo se cōsul recepisset, qua breuissimum illi fuit Romam cum suis iter intendit. Iam ad vrbem nuncij peruenerant, infeliciter a consule pugnatum, perijsse equites, aliamq; multitudinem cæsam, castra simul amissa, quæ res luctum simul & metum attulit ciuitati ingentem. Et iam Fabius consul circa portas stationes disponebat, quum equitum agmen procul conspectum appropinquantis hostis speciem præbuit, tumultuatumq; in vrbe est, quoad qui essent sit cognitū. Tum vero læti rumores ciuitatē peruasere, saluos equites adesse, mulieres, quæ nuper mœstæ domi sedebant, sui decoris præ nimia lætitia oblitæ, in publicum deuolant, seq; in suorum complexum cum lachrymis effundūt. Arripuisset Tribunus plebis Sempronium vt reum, in iudiciū, qui nō multo post cum exercitu affuit, nisi aliquanto prius Tēpanius, pro collegio appellat⁹, vt diceret cuius culpa esset recens clades accepta (nam rumor erat consulis temeritate Romanum exercitum victum) sermone satis rudi, cæterum moderationis & verecūdiæ pleno, dixisset, non militis de imperatore æstimationē esse, sed populi Romani, qui Sempronio & alijs suffragia imperium demandasset. Verum quæ ipse vidisset, audiuissetq; se libenter dicturum Au. Sempronium a se conspectū, dum suos in prima acie hortaretur, ferociterq; prēliū cieret, interim se cū equitū manu in medios hostes perrupisse, exclusumq; a suis, post varios conatus, in proximū collem euasisse, credere se a consule prēliū in noctē distractum, quod ex ipso strepitu & clamore percipere potuisset, se postridie in castra reuersum, ea deserta inuenisse, verisimile videri, post anceps prælium, consulē muniriorem locum aliquē castris cepisse, quo se exercitumq; graui prælio affectū seruaret, tantū se affirmare posse, res hostiū nō minus q̄ Romanas eo prælio accisas, quando ab illis quoq; noctu castra relicta essent, pugnaq; digressi, pro victis in pacatum abijssent. Tēpanij testimonio Tribuni instructi, omnē a Sempronio irā in tribunos militum consulari potestate, qui non multo antea in Hetruria, sua discordia victi fuerant, auerterunt. Quorum M. Posthumium decem milibus grauis æris damnarūt. T. Quintio tum ipsius, tum patris merita ad populum adiumento fuerūt, quo minus damnaretur. Infamis Sempronij cōsulatus in causa fuit, vt patres sequenti anno tribunos militum consulari potestate creari iusserint. Creati sunt L. Manlius Capitolinus, Q. Antonius Merenda, & L. Papyrius Mugilanus, nec ita multo post L. Hortensius Tribu. ple. Au. Sempronio consuli prioris anni diē dixit, quē quū quatuor e collegio tribunorum orarēt ne imperatorē vexaret suū, ī quo nihil præter aduersam belli fortunam reprehēdi posset, ad eos Hortensius cōuersus, si reum perago inquit

Anceps prælij euētus.

Tempanij testimoniū in cōsulem.

Tri. con. pote.

Sempronio dies dicitur.

num crepturi ius suũ populo Romano estis, quũ
illi iudicium populi neq; tollere se velle, neq; pos-
se respondissent, sed si preces suæ reo, quẽ patris lo
co haberẽt, nihil profuturæ essent, mutaturos se cũ
eo vestem. Tum Hortensius, nõ videbit plebs Ro-
mana Sempronij causa tribunos suos sordidatos,
nihil reum moror, quando hoc est imperio conse-
cutus, vt tam charus suis esset militibus. Fuit placa
bile Hortensij ingenium, plæbi & patribus nõ mi-
nus gratũ, quã tribunorũ quatuor in Sempronium
pietas. Nec volsci diu quieuere, ambiguã victoriã
p sua amplexi, proximo anno C. Fabio Vibulano
& T. Quintio Capitolino consulibus bellum repa
Cõsules. rare ausi. Fab ı ductu, cui ea prouincia euenerat, le-
ui prælio fusi sunt, nec aliud memoria dignum eo
anno foris gestum. Consul ouans, vrbem ingres-
sus est. Inter tribunos plebis & patres eodem anno
est non nihil certatum, tribunis petentibus, vt qñ
de questorũ numero augendo mentio iniecta esset.
fuissentq; ad id tempus duo tantum ex patricio or-
dine creari soliti, iam inde & ex plebe crearent, res
per altercationes eo deducta est, vt patres de augen
do numero actionem omiserint. Exceperunt omis-
sam tribuni, nec eam solũ, sed turbulentiores alias
agrariæ diuisiõis, tribunisq; per hæc quietam allo-
qui ciuitatem exagitantibus, pars anni interregno
exacta est. Creati inde tribuni consulari potestate,
quum patres consules maluissent, & de questoribꝰ
creandis, ad arbitrium populi ex alterutro ordine,
vt de tribunis militum plebi concessum, & si ap-
parebat haud dubie ambitione patrum plebeium
neminem creatum iri, vt in tribunitijs ad id tem-
Tri. cõ. pus comitijs euenerat, tribuni pro consulibus crea
Po. ti L. Quintius Cincinnatus, Sextus Furius Medulli
nus, Martius Mãliꝰ, & Au. Sempronius. Questores
& si ex illustrioribꝰ plebeis quidam petijssent, atq;
ijdẽ tribunorũ eius anni pernecessarij, patricij tamẽ
oẽs creati. Tribuni plebis eam repulsam ægre fe-
rentes, omnẽ irã in Sempronium detorsere, quẽ ob
Dãnatio. Volscum bellũ male administratum, populo dam
Au. Sem nãdum obiecere. Duo reo obfuere, & Au. Sempro
pronij. nius patruelis eius, qui in questorijs comitijs habẽ-
Posthu- dis, fraude vsus dicebatur, quo minus plebei crea-
mia ve- rentur, & quod Sempronius ipse Agrarijs Tribu-
stalis am norum actionibus fortiter obstiterat. XV. igit mi-
pliatur. libus æris est ob pristinam belli noxam damnatꝰ.
Posthumia vestalis eodem anno de ĩcesto causam
dixit. Elegãtior cultus & longe amœnior, quã ve-
stalem deceret, ĩuidiæ illi fuit. Eam ampliatam Põ
tifices pro collegio absoluerunt. Iussa est a ponti fi-
ce maximo abstinere iocis, & vt sancte potiusquã
scite se coleret. Et hæc fere quadriennio domi fo-
risq; a Romanis gesta. In Sicilia interea septimo Pe
loponnesiaci belli anno ineunte, sex Syracusano-
rum naues, totidemq; Locrensium Messanam op-
pidanorũ opera occupant. Athenienses continuo
se Rhegium receperunt, vt sociæ ciuitati præsidio
essent, & Peloponnenses Atticam terram Agidis
regis ductu, vt alias populatione fœdarunt. Ceterũ
Athenienses, nihilo secius. XL. naues, quas ad bel-
lum instruxerant, Eurimedonte & Sophocle duci-
bus in Siciliam misere. Qui cum Laconicam oram
prætenueherentur, & si Corcyram cursum intende-
rant, vbi Lacedæmoniorum naues esse acceperant,
aduersa iactati tempestate, accursu excussi, Pylum
oppidum vetustissimum, tumultuario opere mu-
niuere. Distabat locus a Sparte stad. circiter qua-
Vbi Py- draginta, fueratq; in Messenij agri parte. De-
lus fuerit. mosthenes cui mandatum erat, vt ijs nauibus
præesset, quæ circa Peloponnesum agerent, loci
vsum ad Laconicos fines infestandos primus ostẽ
dit. Pylo itaq; a continentis ora sex dierum opera
munito, Demosthenes ipse cum quinq; nauibꝰ est
ad præsidium loci relictus. Erat tũ Agis rex in Atti
ca, qui de ijs quæ ad Pylum fiebant factus certior,
continuo cũ omnibus copijs eo profectus est, reuo-
catis ex Corcyra nauibus, vt oppidum terra mariq;
adoriretur. Peloponnensium classis per Leucadiũ
Isthmũ traiecta, latuit Atheniẽses duces, qui adhuc
Zacynthi erant, ad quos subito reuocãdos, duabus
nauibus missis, ipse ad hostium vires in suorũ ad
uentum sustinendas cum quadringẽtis Messenijs,
quos præter classiarios secum habebat, omnia ter-
ra mariq; mature comparat. Ratusq; a mari plus si-
bi negotij cum hoste futurum, cum sexaginta circi-
ter Atheniensium, angustias supra portum occu-
pat. Ibiq; suos hortatus, vt natura loci freti, secum
fortiter resisterent, hostes & a terra, & a mari ingruẽ
tes intrepidus excipit. Plures omnino a mari cona
tus extiterũt, perijtq; Brasidas, vnus ex Trierarchis,
naui munitionibus ipsis ferocius appulsa. triduo
oppugnati Athenienses, quibus omnia a continẽ-
te ob locorum asperitatem tutiora erãt. Affuere in-
terim auxilio sexaginta naues ex Zacyntho reuo-
catæ, hic duces, vbi ad pugnam Lacedæmonios, q
Stactariam siue Stactiram, vt quidam habent, insu
lam portui prætentam occuparant, elicere nequiue Vincunt
runt, postridie in eorum naues impetu repente fa- Lacedæ-
cto, quinq; illis triremes ademerunt, quum vacuas monij.
alias in altum trahere adorti essent, Lacedæmonij a
terra ad littus occursantes prohibuerunt. Atheniẽ-
ses quinq; hostium nauibꝰ potiti, cæteris disiectis,
ad Lacedæmonios qui in insula erant obsidendos
conuertuntur, quibus ne quid furto importaretur,
assidue duæ Atticæ triremes insulam explorabun-
dæ circuibãt. Etiã nulli dubiũ erat, quin rerum om
niũ inopia illi, qui in insula obsidebant, in hostiũ
potestatẽ breui cõcessuri essent. Tũ Lacedæmonij q
erant circa Pylũ, & eorum magistratus qui ex vrbe
ad hoc ipsum in castra occurrerant, suorum pericu
lo commoti, cum Atheniensibus in colloquiũ ve-
nere, vt tãtisper inter se inducias paciscerentur, dũ
legatos de pace acturos Athenas mitterent, nec id
Athenienses grauate concesserunt, pacti vt quãdiu
induciæ tenerent, qui circa Pylum sedebant nihil
suum præsidium infestarent, neq; ipsi Lacedæmo-
nios, qui obsidione tenebantur, vt victus illis, &
potus sub custodia ministraretur. Cæterum ne fur-
to inde in proximum littus abirẽt, naues ꝗ̄ fuerant
in littus subductæ, Lacedæmonij vsq; in legatorũ
reditũ Atheniensibus tradiderunt. Legati qui Athe
nas iuerant, multa præter morẽ gentis, de vanitate
fortunæ in sanctiore Atheniensiũ concilio locuti,
ad pacẽ inter se & veterem societatẽ renouandã hor
tati, eo processerant, vt ne cõditiones quidẽ, quæ tũ
ab Atheniensibus pponebantur aspernarent, quũ
Cleon Cleonen filius homo, inter Atheniẽses tum
maxime popularis, qui primꝰ inter agẽdum voci-
ferari, femur percutere, & discurrere pulpito cœpit, Cleõ ora
legatos ad populũ reijciens, vt cum eo de pace age- tor.
rent, si quid sani attulissent, causa extitit, vt illi siue
noluerint, siue non potuerint, infecta re in castra
ad suos redierint. Nec Athenienses reposcentibus
Lacedæmonijs naues restituere voluerunt, eos cri-
minantes, q in suorum munitiones induciarũ tem
pore impetũ fecissent, Tota igitur belli moles huc
incubuit. Lacedæmonijs Atticũ præsidiũ, qđ mu-
nitionibꝰ erat inclusum, die noctuq; fatigãtibꝰ. Cõ
tra, Atheniensibus assidua circa insulã statione La-
conas interceptos, nequa dilabantur, attentius ob-

seruantibus. Interea, Syracusani Locrensibus, qui
Rheginis infensi erant, ad id hortātibus, duodeui-
ginti Atticas naues, que Rhegij ad præsidiũ stabāt
freti angustias obtinentes, inuadere constituunt.
Erant Syracusanis suæ socioruq; naues. XXX. nu
mero, cum his illi in Athenienses profecti, in ipso
freto, sub occasum solis prælium conseruere. Vicit
attica classis & si numero inferior. Siculi turpi fu-
Syracusani vincũtur. ga disiecti, in Peloridem oram iterum coiuere, na-
uib⁹ ad Messanam vna, & circa Rhegiũ altera amis
sis. Locrenses post naualem pugnam ꝓ victis Rhe
gino agro abscessere. nec victor Atheniēsis interim
quieuit, sed Syracusanos Messanā se recipiētes, ter-
ritando, lacessendoq; (trahebantur eñ funib⁹ secus
littus siculæ naues) tota ora infestos habuere, inde
Camarinam contēderunt, quam per Arcaiam quē-
dam Syracusanis ꝓditum iri indicio cognouerāt.
Et Mamertini populariter Naxum adorti primo
agrum populantur, inde oppidum oppugnare ag-
gressi a Naxijs mōtanorũ auxilio fractis, eruptione
ex oppido repente facta, cum multa cæde fusi fuga
tiq;, ad mille hoim amisere. Secundũ eam cladē Sy
racusani, & socij classem a Messana abduxerũt, quā
occasionem Leontini & Athenienses adepti, terra
mariq; oppidum sunt oppugnatione adorti. Leon
tini qui a terra rem gerebant, subita Mamertinorũ
eruptione victi, aperte fugam circunspectare, suo
sociorumq; periculo commoti, Athenienses e na-
Mamertini vincũtur. uibus in littus desiliũt, Mamertinosq; successu exul
tantes primo sistunt, inde in fugam versos trepide
in vrbem compellunt. Sed dum hęc in Sicilia gerũ
tur, circa Pylum qui in insula erant ad postremum
inedia confecti essent, nisi libertate seruis proposi-
ta, noctu secundo vento, quidam ex proximo lit-
tore paruis nauigijs eo non nihil esculenti inuexis-
Vrinatorũ facin⁹. sent. Sed res ipsa haud diu latuit Atheniēses, quod
fieri quum attentiore statione inhibuissent, vrina-
tores in insulam missi, qui sub aquas nando vtres
cum papauere mellito, & cānabis semine contuso
subactoq;, funiculis traherent. Tenuit obsidio il-
la dies ferme septuaginta, pòstremo Cleon, qui tur-
bandæ pacis autor, fuerat, prouincia expugnandæ
insulæ in Niciæ inuidiam cum quo apertas in re-
pub. administranda exercebat simultates, sibi de-
sumpta, Demosthene ad id negotium sibi collega
assumpto, occulte insulam ingressus, atq; ea parte
Lacedæ. opprimũtur. qua syluosa erat incensa, Lacedæmonios vndiq; ar
mis circunuentos, Epitida & Hippagreto ducibus
cum centum & amplius in pugna interfectis, cete-
ros deditos Athenas captiuos perduxit, qui nume-
ro paulominus trecenti fuere. Res intra. XX. dies
acta, quod negotium Cleon Athenis profecturus
maiore euentu quā fide, futurum populo repromi-
serat. Peloponnenses spe Pyli recipiendi abiecta,
soluta obsidione domum concessere, & Pylũ Athe
nienses per ocium, opere & armis adhuc ualidius
firmarunt, quo ex Naupacto quoq; Messenij, suos
velut in patriam miserunt. Eadem æstate. LXX.
Atheniensium naues, quæ circa Pylum fuerāt, Ni-
ciæ ductu, circa Corinthiacum sinum, Soligiam ca
stellum intra terram adortæ, capere nequiuerunt,
vtrinq; circa oppidum varie pugnatum, demum
Athenienses lectis hostium spolijs, se ad naues pau
cissimis prælio amissis receperunt, inde digressi
Crommioris Corinthiorum oppidi agrum po-
pulati, in quo Methonem inter Epidaurum &
Atheñ. Methonē muniũt. Trœzenem sitam occupant, muroq; circundant,
pręsidioq; ibi ad Trœzenios & Epidaurios infe-
standos imposito, in Atticam cursum tenue-
runt.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS TERTIAE LIBER VII.

EXIERAT iam eī⁹ āni æstas,
quũ Eurymedō, & Sophocles
e Pylo in insulā, quo primum
cursum intēderāt, cũ classe sũt
ꝓfecti, q Corcyrā aduecti, in
oppidanorũ gratiā exules, q
Isthonē montē insederāt, subi
to adorti, ea cōditiōe in fidem
receperāt, vt traditis armis in Ptychia insula, tādiu
sub custodia essent, quoad Atheniēsis populus de
exulib⁹, quod fieri placeret, suffragio decreuisset, in Corcyrēsiũ exulũ deditio.
terim fides violari videref, si qs inde moliretur, fu-
gā. Corcyrēses veriti⁹ ne quid Athenis miti⁹ de exu
libus statueref, subornāt qui eos occulte adirent,
ibiq; velut hospitali iure impulsi, monerēt, vt fuga
sibi salutem quærerēt, compertũ habere se Athenis
larũ suffragiũ, vt exules q in Ptychia insula sub cu
stodia essent, Corcyrēsib⁹ ad suppliciũ, dederentur.
Res in tanta animorũ consternatione credita est, na
uigiũq; temere adepti, quũ custodia elapsi, naui in
altũ abijssent, ab ijs qui ad hoc ipsum præmissi fue
rant intercepti, ab Atheniensiũ ducibus nullo alio
ex vrbe decreto expectato, Corcyrēsi populo quia
fidē violassent, ad necem dedũtur, ædificio quodā
inclusi, ad inimicorum libitum, sub custodia non
singuli, sed deni, vicenive ad supplicium educti,
cum multa exprobratione fœde trucidati sunt, præ
ter paucos qui vel cruoris satietate, vel quia nō tan
ta inuidia, vt cæteri eminebant, sine custodia intus Corcyrēses exules necātur.
relicti, ædificium priusq; animaduerteret quisq;
interiore parte occluserunt, inde Atheniēsium fidē
frustra implorantes, in se maiora adhuc multitudi-
nis odia irritarunt, tum consenso ab ijs qui ad eorũ
cædē missi sunt, custodiæ fastigio, tegulis atq; alijs
omnifariam telis superne deiectis, velut ruina qua
dam obruti sunt. Eorum quidam ne viui caperen-
tur, spicula & sagittas in se missas iugulo admoue-
runt. Alij restibus, quas ex suis vestibus fecerant,
suspendio mortem præoccuparunt. Atq; hunc
Corcyrensium discordiæ exitum habuerunt.
Atheniensium classis, post exulum cædem, con-
tinuo in Siciliam abijt, & qui ad Naupactum præ-
sidio erant iunctis Acarnanibus, Anactorium Co
rinthiorum oppidum, in Ambracij sinus ora occu
parunt. Hoc anno qui septimus Peloponne- Historiæ variatio.
siaci belli fuit, Artaxerxes Xerxis filius, vt Thucy-
dides scribit, vita decessit. Eusebius anno ferme
vigesimo, post id accidisse ait, tam in re non igno-
bili duo clarissimi inter se scriptores variant, qui-
bus ne in ipsa quidem Heracliæ conditione, mul-
tum vt video, conuenit, quum octo circiter annos
ille prius quā hic, eam a Lacedæmonijs conditam
sit autor. Eusebius in hęc tempora Bacchilidē poe-
tam reponit, & Thucydidem Atheniensem, quem
in historijs sequimur, Eupolidem & Aristophanē
veteris comœdiæ autores. Celebrat & Platonis or-
tum quem in primos Peloponnesiaci belli annos
ait incidisse. Cuius octauo ineunte anno Mityle-
næi & Lesbij exules, Rheteũ quod Athenienses te-
nebant, ex improuiso occuparũt, nec ita multo post
illæsum restituerũt. Inde Antandrum proditione
obtinuere. Noui huius mot⁹ exulibus Lesbijs præ-
textus fuit, earum vrbiũ in libertatē vindicandarũ,
quarum incolæ Mitylenæi essent, sed Antandri
potius

potius opportunitatem secuti, id fecisse creduntur. Ida sylua oppido imminebat, materiaq; ad naualē fabricam inexpedito erat, vt classe ibi istructa Lesbum insulam, vnde Atheniensium armis fuerant eiecti, ex occasione infestarent. Hęcq; illi studio moliri. Athenienses interim maioribus rebus intenti LX. nauium classe, duce Nicia Nicerati filio Cythera isulam Laconicæ oræ Maleam versus opposită subito appulsu inuaseruut, Scandeāq; vrbem in ea maritimam, sine vllo maiore certamine occupant. Cursu deinde auersi ad ea insulæ loca quæ contra Maleæ promontorium iacent, Cythereos prælio victos deditosq; ea conditione, vt citra caput mulctarentur, quia Lacedæmonij essent, alio transtulerunt. Præsidioq; Cytheris & Scādeæ imposito, circa Asinam & Helos in terram egressi, septem dies sunt in hostico cum populatione euagati. Nec impune, cohorte vna leuis armaturæ amissa, quę prædandi studio incautius progressa in hostiū manus incidit. Nec ita multis iteriectis diebus, Nicias Epidaurium agrum magna clade affecit, vnde in Thyream transgressus, terram inter Argiuos & Lacedæmonios ambigui olim iuris, & quā aliquando bello quæsitam Lacedæmonij Aeginitis incolendam dederant, veteris meriti hostimentum, ꝙ ipsi horrendo motu terræ concussi præcipue fuerant adiuti ab illis. Aeginitæ relicto metu hostiū, muro quē ad mare instruxerant, editiorem partem vrbis retinere constituunt, non nisi ex occasiōe quippiā moturi. Vrbs Thyrea sine maiore negotio capta diripitur, direptaq; incenditur. His per hunc modū gestis, Nicias & collegæ classem domū reduxerūt. In Sicilia per id tempus inducijs inter Gelenses & Camarinos primo initis, mox conuentu omnibus Siciliæ populis in Gelam indicto, Hermocrate Syracusano ad pacem cohortante, bellum communi cōsensu soluitur, rebusq; inter se compositis, pax secuta est, insulæ statu terra & mari pacato, Attica classis, cum ipsis ducibus domū est dimissa. Qui vbi Athenas venerunt. Pythodorus & Sophocles exilio sunt mulctati, Eurimedon pecunia: insimulati ꝙ per eos stetisset, quo minus Sicilia Atheniensib⁹ subigeretur, quippe qui muneribus corrupti, insula abscessissent. Quæ publica animaduersio palam fecit, quo consilio Atheniēses in Siciliam sub prætextu societatis classē ab initio misissent. Eadē æstate Athenienses Megaram proditiōe ceperunt, principes ciuitatis veriti ne exules a populo in vrbem reducerentur, quum iam eius rei mētio mota esset, vt gratiam apud Athenienses præoccuparent, eos in vrbem acceperunt. Nec illi vrbe solum potiti sunt, sed & Nysea, vbi nauale erat Lacedæmoniorum, inde præsidio eiecto, occurrit eo trepidis nuncijs excitus Brasias Lacedæmonius cum aliquot millibus hominum. Bœotij & ipsi præsto affuere, auxilium ijs qui Nyseam obtinebant, laturi. Cæterum vbi præsidio decessum videre, omniaq; ab Atheniensibus teneri frustra, tentatis Megarensium animis, acie decertare constituunt. Athenienses q sub ipsum hostium accessum, structa acie, iuxta Myseā constiterant, vbi hostem ad pręlium sese expedire vident, intrepide manum conserunt. Fuit equestrę prælium per aliquot horas, in quo quum neuter equitatus alteri cederet, vtriq; se ad suos recepere, neutro adhuc fortuna iclināte, stetit pedestris acies vtrinq; per diem immota neutris prelium inchoare ausis. Atheniensibus inde in Nyseam abeuntibus, Brasias in pristinam stationem rediit. Megarēsium exulum necessarij, portas Brasiæ nocte quę secuta est aperuerunt. Qui intra mœnia receptus,

Cythera.

Thyrea, capitur.

Atheñ. Megarā occupāt.

Lecedęmonij Megarā recipiūt.

Laconū serui sublati.

principibus ciuitatis pro concione appellatis, compositisq; Megarensium rebus, in Peloponesum reuersus est, exercitum inde in Thraciam deportaturus. Res mira accidit apud Lacedæmonios, i eo exercitu comparando, vbi publice est edictum, vt seruitia quæ eo bello de republica sibi merita viderētur sese ab alijs secernerent, hi ad duo milia numero dicuntur, qui quum coronati, velut libertate donati deorum templa obiuissent, media luce substracti sunt, nec cognitum postea aut auditum, quo genere mortis fuerint extincti. Thucydides eos publico consilio necatos credidit, quod seruitiorum manus ingens, post Pylum captam, cœperat vulgo ciuibus esse suspecta, ne quid ea temporum nouitate aduersus rem publicam molirentur. Megarensium Principes qui Atticæ rei studiosi habebantur, ab exulibus sibi timentes, sponte ciuitate cesserūt. At centum & amplius, qui fide accepta in vrbē reuersi sunt ab exulibus & cæteris aduersę factiōis, sunt ferro dediti, Sub id tempus Demodecus & Aristides qui erant cum nauibus in Hellesponto, Mitylenæis exulibus prelio victis, Antandrum recepere. Horum collega Lamachus cum. X. nauibus in pontum per id tempus penetrauerat. Ceterum Calecem fluuium qui perfluit Heracliensem agrum temere ingressus, impetu aquarum superne ructium classem amisit: ipse cum suis pedestri itinere, ꝑ Bithyniā Chalcedonem venit, Megarensiū coloniā. Brasidas interim Lacedæmonius, cum mille & septingentis militibus, per Heracleam Trachinię, & Thessaliam, & radices Olympi, q Macedoniæ est, & in Thessaliam obuersus, in Thraciā penetrauit, ad Atheniensium res in ea terra solicitādas. Nec ille sua spe frustratus, breui pleraq; loca partim voluntaria deditione, partim metu, Atheniensibus ademit. Brasidæ & Lacedæmoniorū cōsiliū eo spectabat, vt Athenienses qui Pylum & Cythera præsidio tenebant, a Peloponēsium rebus nouo bello auerterent. Primum itaq; oim Acanthū & Stagyrū vtranq; Andriorum coloniam, ab Atheniensium societate auertit. Hęc ille sub æstatis exitū in Thracia. Interim Athenienses facta sibi per Bœoticos quosdam spe (Orchomenij erāt olim Miniei dicti, in Crisseo sinu) Cheronę & Syphanū parti ꝓditione, partim voluntate occupādarū, Demosthenē ex Naupacto cū nauib⁹ reuocant, classemq; ex improuiso iubent Syphas appellere, & Hippocratem ex Athenis terrestri itinere eodem copias educere. Affuit aliquāto prior Demosthenes, cuius appulsu cōfestim tota est Bœtia tumultuatum. Proditio neq; interim patefacta, Hippocrates cōsilio destitutus, tumultuario opere Apollinis cognamento Delij tēplum communiuit. ibiq; pręsidio relicto, ipse extra Bœotiam, in Oropiæ finibus fecit castra. Bœotij ambigentes an extra fines cum Hippocrate manum consererent, Pagundæ Thebani oratione cōfirmati, quum iam dies inclinaret, in hostem structa acie ire contendunt. Erant Bœotij duodeuiginti milia, & in his mille equites peltati. Tenebāt dextrum cornu Thebani. Mediam aciem Aliartij. Coronei & Copenses sinistrum latus curabāt. Thespienses, Tanagrei, & Orchomenij equites vtrinq; claudebant aciem. Erant Athenienses graui armatura, nihilo hostibus inferiores, quippe qui ad septem millia in acie steterāt legitime instructi. Cætera multitudo longe minor, ac pene inermis. Hippocrates conflicturos milites obeundo ita hortari, vt diceret, breuem esse oportere ducis orationē apud strenuos milites, immo superuacuam etiam, verū in memoriam redigere se nō iubere, vt nemo suorum

Chalcedon.

Acāthus Stagyr⁹.

Bœotiorū acies.

Hippocratis hortatio.

suorũ arbitraretur nefas esse. in aliena terra a se periculum propulsare, quin scirent potius omnem belli summam verti in eius pugnę discrimine, futurumq; si Bœotij eo prelio vincerentur, vti Lacedæmonij auxiliari equitatu exuti, impares Atheniensibus deinceps forent. Adnitendum igitur, vt vna pugna, alienam sibi terram quærerent, suam periculo liberarent, atq; ita efficere, vt vere gloriari possent, quod patriam inter Gręcas vrbes imperio & virtute longe principem haberent, digni suis maioribus qui Myronida duce, eadem gente ad Oenophita superata, totam Bœotiam aliquãdo domuerunt. Hæc Hippocrates hortabundus, ad medium pene exercitum in procinctu stantem peruenerat, quum Bœotij Pagundæ hortatu ex superiore loco infesti decurrunt. Athenienses & ipsi intrepide cursu in hostem feruntur.

Atheñ. success⁹.

Confligitur magnis vtrinq; animis acrisq; pugna oritur, ita consertis manibus, vt sese vmbonibus propellerent. Pepulerũt Athenienses sinistrum Bœotiorum cornu, vbi Thespięses pugnam ciebatur, qui loco submoti ad suos in aduersum cornu cursum intẽdunt, qua parte Athenienses a Thebanis victi, iam palam turbari cœperant, quin & a læua parte, qua nuper vicerant, duabus equitum turmis a Pagũda immissis, vt suis laborãtibus auxilio essent, tumulo circunactis, exim prouisoq; conspectis, ea quoq; parte nouus est terror repente iniectus.

Atheñ. fugiunt.

Athenienses sua spõte perculsi in fugam vertuntur, atq; alij alio, quo suo quisq; vel metu, vel spe trahebatur dilapsi, partim Oropum, partim Delum, alij ad mare fugam intendũt, hi, pręter littus sunt Athenas reuersi. sed nihil æque ac nox victis dispalatisq; profuit. Postridie qui in Delum se receperant, Caduceatorem ad hostẽ mittunt postulatum, vt more patrio sibi cadauera eorum, qui in pugna cecidissent, restituerent. Negant Bœotij id se facturos, nisi ipsi prius excederent pręsidio, quod loco sacro impij impie statuissẽt. Atheniensibus id facere recusantibus, paucis diebus cũ toto exercitu ex Peloponnensium appendicibus præsidium Bœotij expugnant. Erat magna ex parte murus viribus & lignis constructus, telluręq; vt in tumultuario opere interiecta. ad hunc ipsum flãmis conficiendum talem Bœotij sunt machinam commenti.

Bœotiorũ consiliũ in Delo oppido expugnando.

Procerissimam antennam in tybiæ speciem excauant, ferreis exterius annulis affabre compactam, in summo lebetem catenis appendunt, ferreoq; super illum ad insufflandum rostro hanc curribus inuectam, vbi munitionibus admouere, grãdibus antennæ follibus ea parte admotis, quæ maxime fuit hostibus auersa, flatum cient, qui acriter actus in ahenum sulphure pruna & pice refertum, ingẽtem conciuit flammam, corripuit illico ignis aridam materiem, qui quum iam late inualesceret Athenienses perculsi metu fugam capessunt, multi ferro oppressi, ducenti ferme capti sunt, cętera multitudo conscensis nauibus, quæ in hunc vsum in proximo stabant, Athenas cursum cõtendunt.

Variæ Atheñ. clades.

Perierunt Atheniensium grauis armaturę in pugna ad mille & amplius, & in his Hippocrates dux, cęterę multitudinis ingens numerus, Bœotiorum paulominus quam quingenti, & quid sępe euenire solet, vt clades cladi hęreat, Demosthenes spe ad Syphas frustratus, quum in agrum Sycionium milites pędatum exposuisset, subito Sycioniorum occursu pędatores excepti, cũ cęde multa sunt ad naues reiecti.

Varię Atheniẽ. clades.

In Thraciam quoq; per id tempus Brasidas Lacedęmonius Amphipolitanis Atheniensium colonis, ad Strymonem amnem bellũ intulit.

Amphipolis cõditores.

Eum locum olim Aristagoras Milesius parum auspicato munire adortus, ab Edonibus electus, in cœpto frustratus est, mox procedẽte tempore, Athenienses eo. X. milia colonorum misere, quibus a Thracum gente ad Drauescum interfectis, post aliquot annos, Agnonis Niciæ filij ductu, iterum coloni eo missi, vrbem condidere. Amphipolim Brasidas proditionis spe noctu adortus, primo pontẽ occupat, quo flumen transgressus, Amphipolitanos prius quam Atheniensium naues adessent ad deditionem compulit. Amphipolitanorum defectionẽ secutę sunt aliæ plerę q; ciuitates circa Athõsitę, Thysus, Cleone, Acroathos, Olofixus, & Bisaltricæ gẽtes, Crestonicę, & Edonum nonnulli vicatim agentes.

Defectio plurium vrbium ab Atheniẽsibus.

Thoronam inde Brasidas proditione occupat. Vnde Atheniensium pręsidium electũ ad Lechitum vrbẽ maritimam in angustijs Isthmi Thracię Chersõnesi se recepit. Tẽtauit Brasidas edicto ex Lechito Athenienses eijcere, testatus id oppidũ Chalcidẽsiũ esse, q a Lacedęmonijs starent. Cæterum Atheniensib⁹ in pręsidio perseuerãtibus, biduo postquã Thoronam receperat, Lechitum adortus, turri lignea ingẽtiq; machina ad ignẽ concitandum admotis, quum Athenienses ea parte & ipsi multas aquę amphoras saxaq; ligneis turribus imposuissent, turris vna onere depressa, cũ multa circunstantium clade repẽte corruit, quo fragore & sonitu territi, qui diuersa parte murum tenebant, rati oppidum ea parte ab hoste captũ, munitionibus relictis, fugam ad mare intendũt. Id Lacon Dux præter spẽ intuitus, illatis signis, subito oppidum irrupit, obtruncatq; passim obuios, & in alios fuga dispalatos militẽ immittit. Qui ad mare cursum occuparant, nauibus que ibi ad idipsum paratę erant conscensis, in Pallenẽ delati sunt. Eratq; iã octau⁹ pręsentis belli annus circũactus, quum Lacedæmonij & Athenienses varijs cladibus affecti, inducias suo sociorũq; nomine sunt inter se pacti, vt rebus citro vltroq; p legatos & caduceatores iactatis, aliqua soluendi belli iniretur ratio. Sed tantisper dũ de inducijs transigitur Scyone ab Atheniensibus ad Brasidam defecit.

Scyone. Pallene.

Prædicabant Scyonæi se ex Pelopõneso oriundos esse, suosq; maiores, quum a Troia reuersi eã Pallenes oram nauigarent, tempestate deiectos quo forte loco cõsedissent mœnia quæ ipsi haberent statuisse. Trahere itaq; Atheniẽses ad se Scyonæos, quod dicerẽt eos ineũtibus inducijs ad Lacedæmonios defecisse. Hi cõtra nouos sibi socios vendicare, nec pati illos Atheniensibus ad supplicium dedi. Fit itaq; Athenis decretum de Scyone in Cleonis sentẽtiam, vt armis ea ciuitas ad imperiũ retraheretur, & iam naues ad idipsum expediebantur, quum & Menda ciuitas in Pallene Erithreorũ colonia ad Lacedęmonios defecit. Mendesiorum defectione Athenienses adhuc magis irrati, classem ad vltionem studio ornant, rati nullis se amplius teneri inducijs. Brasidas liberos & omnem imbellem multitudinem Scyonensium & Mendesiorum in Olynthum Chalcidicam sub pręsidio traduxit, Atheniensium impetum fortiter excepturus, eratq; non parua expectatio noui belli, Interim Brasidas & Perdicas, qui iampridem in partibus erant, ad Lyncium aduersus Arribeum, qui cum Perdica iam antea contractum bellum habebat, equestri prælio primo, mox & pedestri feliciter dimicant. Habebat Perdicas in animo Arribei oppida inuadere, nec pati victoriæ cursum frigescere, quum repente allatum est Illyrios, quos ille sibi auxilio in horam expectabat, cum Arribeo sentire, iunctisq; cum eo copijs breui affuturos. Qui circa Perdicam fuere, metu perculsi

in suas

in suas vrbes dilapsi, noctu castra deseruerũt. Brasidas quadrato agmine in pacatum abire cõsiluit, leui armatura in medium accepta, ipse cum lectissima trecẽtorum milium cohorte cogere agmen, vt Barbaros qui propinquare dicebantur fortius exciperet. Circuire ille suos hortariq;, ne animum ad

Brasidę hortatio.

Barbarorum nomen remitterent, nec quia cum nouo hoste res futura esset difficilius animo proponerent certamen, quando Barbarorum pleriq; fuissent, quos illis ipsis diebus duplici pugna superassent, esseq; eius gentis ingenia primo congressu ferocia, & ad perterrẽdum hostem clamore & minis vanissima, sed quæ mox conserto prœlio elanguescerent. Accedere illud, quod Lacedęmonios propria virtute, non sociorum pręsentia strenuos, & inuictos esse oporteret, meminisseq; maiores suos nullo alio modo nisi vincendo potentiã adeptos. Hæc ille suis subijcere, simulq; Barbaros iam horrifico in se clamore ruentes excipit. Instare illi ferociter ac ferrum intentare, Brasidas cum suis obeundo agmen, non solum vim arcere, sed itineris etiã aliquid interim cõficere. Vbi vero ad geminos colles ventum est, per quorum fauces erat euadendũ, eosq; ab hoste teneri Brasidas cognouit, trecentos illos quos circa se habebat, celeri cursu in eos, qui alterum iugum insederant, mittit, quorum feroci occursu, Barbaris tumulo deiectis, saltus cæteris ad euadendum est pacatior factus. Tum vero hostiũ impetu in horas magis magisq; remittente, incolumis Lacon in pacatum decessit. Peloponnensiacus miles Perdicanis infensus, a quibus medio fuerat periculo destitutus, passim iumenta, & desertorum vasa diripuit. Quę res effecit, vt Perdicas iam inde enixe operam dederit, vt Athenienses secum redirẽt in gratiã. Brasidas ex Macedonia reuersus, quũ Teronam venisset, Mendam ab hostibus receptã offendit. Athenienses enim cum classe nauiũ quinquaginta, Nicia & Nicostrato ducibus, post suum in Pallenem appulsum, Mendam, magis oppidanorum Peloponnesiaciq; præsidij discordia, quã vi receptam hostiliter diripuerant, ægre a ciuium cæde fuerat temperatum, autoribus defectionis supplicio affectis, cęteris est Mendesijs venia data. Arcem quæ adhuc ab hoste tenebatur Athenienses muro a mari ad mare (erat enim in isthmo posita) deducto, omni subsidio excluserunt, ibiq; copiarum parte ad pręsidium relicta, in Scyonios Nicias & Nicostratus mouere. Hi primo accessu ab hoste circa muros prœlio excepti strenue vicerunt, erectoq; inibi tropheo castra locant. Per eos dies

Perdicas Atheñ. iũgitur.

Perdicas fœdus cum Atheniensibus sanxit, Brasidæ odio a Lacedæmonijs alienatus, cui ab atticis ducibus est negocium datum, ne per Thessaliam transire pateretur Isthagoram Laconem, quem fama erat ex Lacedæmone cum nouis copijs profectum, vt se cum Brasida iungeret. Athenienses Scyone muro conclusa, impositoq; præsidio Athenas cum classe, appetente iam hyeme, reuersi sunt. Apud Argos æstate qua hæc gesta sunt, templum Iunonis Chrysidis sacerdotis incuria deflagrauit.

Iunonis tẽplum.

Fuit id templum omnium, quę olim in Gręcia ea tempestate erant, vetustate nobilissimum. Romæ interea, aut certe non multo prius posteriusve, tribuni consulari potestate fuerunt, Sp. Nautius, P. Lucretius Tricipitinus, & Menenius Agrippa, cognomento Lanatus, his rempub. domi administrãtibus (nam res foris pacatæ erant) serui urbem incendere destinarunt, ciuitateq; præsenti clade occupata Capitolium & arcem inuadere. Cõiuratione ad tribunos indicio delata, sumptũ est de sontibus supplicium. Libertas & dena milia grauis æris, quæ tum diuitiæ habebantur, indicibus data. Ab Tusculo inde legati nunciarunt, quum iam Tribuni consulares essent, L. Sergius Fidenas, M. Papyrius Mugilanus & Claudius Seruilius Labicanus.

Trib. cõ. po.

Trib. cõ. pot.

quorum fides iam antea ciuitati suspecta fuerat, quod dicerentur cum Veientanis occulta consilia communicare, aperte arma cepisse, & cum Equorũ exercitu Tusculanum agrũ populatos, castra in Algido fecisse. Bellũ est Labicanis idictũ, decretũq; vt duo Tribuni ad bellum exirent, tertius ad præsidium vrbis remaneret. Quod negocium quum ęque omnes vt ignobile fastidirent, ambitioseq; bellicam prouinciam singuli ad se traherent, nec alius alij cessurus videretur, tum Q. Seruilius Seruilij pater, qñ inquit vos neq; ordinis, hui[9], neq; reipublicę vlla mouet verecũdia, filius meus vrbi extra sortem

Seruilij prudẽtia.

pręerit, vtinam illi qui tam ambitiose bellum appetũt, id cõcordius consideratiusq; quam cupiunt administrent. Quasi diuinasset Seruilius, sic accidit, vt Sergius & Papyrius ad hostem profecti, certamen secum ex vrbe delatum nõ solũ non remiserint, vbi est bellũ administrari cœptũ, sed pertinacior vterq; factus, imperiũ ad se trahere, vterq; suũ cõsilij, suã sñiam priorẽ velle: donec legatis eam animorũ intẽperiẽ castigãtib[9] inter eos cõparatũ est, vt alternis diebus imperitarent, quod vbi Romam nunciatum est, Q. Seruilius, homo magna

Tribunorũ discordia.

experientia, precatus dicitur deos, ne pręsens tribunorum discordia funestior esset patrię, quam ad Veios non multo antea fuisset. Tum velut clade haud dubia imminẽte filium monuit, vt militem scriberet, quem ad futuros casus paratissimum haberet. Nec falsus ille vates fuit. Enimuero, L. Sergij ductu Romanæ legiones hostium castris, metum illis de industria simulantibus, temere admotę, subita eruptione facta cum strage & ruina per decliuia montis primo actę, fœda deinde fuga ac multa

Vincunt Romanę legiones.

cæde in castra compulsę. Vix eo die a vallo hostis est repulsus. Postridie vero vbi primum castra sunt iterũ oppugnari cœpta, turpi fuga sunt a milite destituta. Tribuni legatiq; Tusculum cum iis, qui circa signa steterant, concesserunt, cætera multitudo dissipata, quo suus quenq; metus tulit, alij alio fuga abierunt. Tam fœdæ cladis nuncius, vt antea expectatus, haud perinde ciuitatem affecit, ac si quis tumultus est ex ea re ortus. Seruilij Tribuni iussu per minores est magistratus compressus, quo sedato patrum decreto Seruilius Tribunus Dictatorem dicere iussus, Q. Seruilium patrem suum vi-

Dictator.

rum, cuius prudentia varijs reipublicæ tempestatibus fuerat ciuitas semper feliciter vsu, dixit, a quo ipse magister equitum est dictus. Quidam Seruiliũ Halam magistrum equitum tradidere. Hostes ob rem bene gestam negligentius prælium iniuerũt. Dictator eorum antesignanos equite immisso primo fudit, inde legionum signa inferri iussit, quod quum segnius fieret, ab eo signifer est ferro confossus, nec hostes Romani militis impetum tulere, fusi fugatiq; sunt, eorum castra direpta, legiones; inde Labicos admotæ, quo Equorum pars magna

Equorũ fuga & cędes.

confugerat. Hic oppidum corona cinctum, scalisq; muro admotis, haud multo maiore negocio quam acie hostes victi fuerant, captum diripitur. Dictator exercitu Romam reducto, octauo die quam magistratum iniuerat, potestate abijt. Coloni mille & quingẽti Labicos missi. Biẽnio inde foris pax fuit. Priore ãno Agrippa Menenio Lanato, Lucretio Tricipitino & Sp. Rutilio Crasso Tribunis. Sequẽti M. Papyrio, Sp. Nautio & Au. Sẽpronio,

Agrariæ leges. nio, Domi agrariæ legis autores, Sp. Mecili⁹ & Me-
nilius Tribuni plebis recens patribus certamen in-
iecere, promulgata lege vt quicquid agrorum vbi-
q; quæsitum esset, id populo diuideretur, quam le-
gem si plebs sciuisset omnes nobilium fortunæ in
publicum redigebantur. Cæterum sex Tribunorũ
intercessione, quos senatus Ap. Claudij senato-
rum natu minimi monitu subornatos, Tribuni-
tijs actionibus obiecit (erat ille legum latoris Ap-
pij nepos) qui domestico consilio in curiã delato,
autor fuit, vt cæteri Tribuni blande a principibus
patrum appellati, rem suam intercessione discusse-
rint. Iactati sunt proinde Tribuni in concione po-
puli ab autoribus legis, plebisq; proditores appel-
lati, nobilium satellites. Fuisset deinceps cum Ve-
ientibus bellatum, P. Cornelio Cosso, M. Valerio
Potito, Q. Cincinato, Gn. Martio & Q. Fabio Vi-
bulano tribunis consulari potestate, nisi Tyberis
inundatio, qui super ripas effusus, cum multa vil-
larum clade per agros euagatus, Senatui decernẽdi
eo anno belli religionem iniecisset. Ab Equis ex-
Trib. cõs. potestate cursiones in Labicanum agrum factæ, & oppidum
nouis colonis ademptum. Volas sequenti anno co-
lonia missa est, Tribunis consulari potestate, Gn.
Cornelio Cosso, L. Valerio Potito, Q. Fabio Vi-
bulano, & M. Posthumio Regillensi. Hi bellum in
Volscos gessere, vt suo postea loco memorabitur.
Nunc ne res Græciæ nimium interpollentur,
sineq; propterea longe retro repetendæ, eo recurrat
historiæ explicatio. Athenienses, decimo Pelopõ-
nesiaci belli anno, veteres incolas ex Delo insula
exegerunt, eos parum castos rati ad ea sacra peragẽ-
Delij insula eijciuntur. da. Qui inde eiecti sunt Ramytteum in Asia tenue-
runt. Sub id tempus Attica classis. XXX. nauium,
Cleonis ductu, in Thraciam missa, Scyonem iam
antea receptam primo applicuit. Ibi Cleon certior
factus Thoronam modico præsidio teneri, agere-
q; inde procul Brasidam cum robore copiarum,
in Colophoniorum portum, parum a Thorona
distantem, nauigauit, inde. X. nauibus missis quæ
portum occuparent, si per occasionem liceret clas-
siarij in vrbem irrumperent, ipse cum pedestribus
copijs auersa parte Thoronam adortus, munitio-
nes, quas Brasidas circa veterem murum excitarat,
subito inuasit. Passitelidas Lacedæmonius, qui v-
bi præsidio erat, ad tuendum locum ferociter occur-
rit, ibiq; prælio initio, data est classiarijs occasio v-
Cleon Thoronã vi cæpit. bis a portu occupandæ. Tum Passitelidas ancipiti
metu constitutus, in vrbem se recipere conatus, ir-
rumpentibus per refractum murum Atheniensi-
bus, atq; a tergo vrgentibus, & qui iam vrbem a
portu ceperant a fronte occursantibus præsidiarij
& Thoronorum multi in medio cæsi sunt. Lacon
viuus est captus. Oppidanorum captiuam multitu-
dinem victor hostis in seruitutem redegit. Hæc
Cleon in Thracia, quum Pheax Herasistrati filius,
cum duobus collegis ab Atheniensibus pro lega-
to in Italiam & Siciliam est missus. Leontini post
Atticæ classis digressum domestica fuerant seditio-
Siculorũ discordiæ. ne iactari. Plebs in animo habebat Leontinũ agrũ
viritim diuidere, quod optimates veriti, accitis Sy-
racusanis plebem ex vrbe expulerant. Extorris mul-
titudo passim errans varie est distracta. Multi Syra-
cusas contendere. Alij in Agris sine duce, sine con-
silio vagari. Optimatum pleriq; ea iniuria offensi
(nam non omnes plebem eiectam volebant) in
Aldon & Phoces, Leontini agri loca, ex vrbe demi-
grarunt, ad quos plebeiorum concursus vndiq; in-
gens est factus, atq; ex his locis extorris manus vr-
bem infestare. Is Leontinorũ motus causam Athe-
niensibus præbuit in Siciliam mittendi, qui cum
veteribus socijs agerẽt, vt sumptis armis, quoquo
modo possent, Leontinos a Syracusanorum potẽ-
tia liberarẽt. Pheax itaq; ad id missus, Camarineos
& Agrigentinos ad res nouas solicitauit, hortatus
est & Catinenses in reditu, & Bricinianos. Habuit Italiæ ciuitates ab
& cum ciuitatibus Italiæ quibusdam sermonem Athenĩs tẽ-
de societate cum Atheniensibus iungenda. Et hæc tantur.
Pheax in Sicilia & Italia. Cleon interim Thorona
recepta nauigauit Amphipolim versus. Stagyrum
q; Andriorum coloniam subito adortus, expugna-
re non potuit. Expugnauit tamen Galesios haud
procul inde, Thasiorum colonos. Mox ad Perdicã
mittit, & ad Pollem Adamantorum regem vt ipse
quoq; cum Thracibus mercede conductis ad se ve-
niret. Ipse Eione subsedit sociorum aduentum op-
periẽs. Brasidas quum hæc ab hostibus parari resci-
uisset, Cerdylum, qui locus est trans Argiliorum
flumen, haud procul ab Amphipoli, occupat, inde
attente obseruans, quæ in Amphipolim a Cleone
pararentur. Habebat Brasidas penes se ad mille pe-
ditum, totidemq; Amphipoli ad præsidium cum
Clearida reliquerat. Grauari interim Athenienses
Cleonis cunctationem, quippe qui inuiti ab initio Cleonis consiliũ.
fuerant eum secuti. Quod sentiens ille statuit Am-
phipolim tentare, priusq; socij adessent, copijsq; ex
Eione eductis collem Amphipoli eminentem oc-
cupat, inde per ocium situm vrbis contemplari.
Brasidas, quem nulli hostium motus latebant, &
ipse occulte vrbem ingressus, vbi Athenienses vi-
dit negligentius consistere, ac pene solutis ordini-
bus in vrbis admiratione defixos stare, eos su-
bita eruptione inuadere constituit, suorumq; con-
cione aduocata, ita est milites allocutus. Quoniam Orõ Brasidæ ad milites.
viri Peloponnenses in ea terra nati estis, quæ sua
virtute semper fuit libera, estisq; (quum Dores si-
tis) contra Iones dimicaturi, cum quibus prælio
congressi semper vicistis, satis duxi sine alia horta-
tione vobis, quid in animo habeam, aperire. Iam-
dudum meditor in ociosum hostem impetum fa-
cere, quippe qui quantum coniectura assequor, cõ-
temptu nostri, quos non putat ad pugnam proces-
suros, locum conscendit, & nunc ad spectaculum
conuersus nullo ordine securus agit. Hæc hostium
errata si quis diligenter obseruat, ex illisq; occasio-
nem arripit, rẽ gerit plerumq; feliciter: atq; hęc belli
furta sæpius honestissimam victoriam pariũt, per
quæ aliquis hostem ludificatus summo amicos af-
ficit commodo, hostes ignominia & detrimento.
His demum gradibus sæpius q̃ aperta vi vincitur.
Dum ergo imparati sunt, dum abeundi potius q̃
manendi, quantũ cõijcere videor, est illis animus,
dũ anceps adhuc cõsiliũ, priusq; certi aliqd statuãt,
cũ ijs quos mecũ duxi, improuisus odoriar, ac quã-
tũ admiti potero, in medium eorum perrumpã ag-
men. Tu Clearida, vbi impressionem factam vide-
tis, patefactis repente portis, cum Amphipolitanis
in eos nostra impressione turbatos impetũ facias,
annitereq; vt q̃primũ te turbato agmini misceas,
sic enim futurum spero, vt subito terrore perculsi
ad fugam inclinent, multo enim terribiliores sunt
hostibus, qui pugnæ interueniunt, q̃ ij cũ quibus
iamdudum prælium sit consertum. Et quod ad te
Clarida attinet, fac (vt Spartiatã virum decet) ho-
die inuicto animo dimices. Vos Amphipolitani
existimate id demũ esse bene pugnare, si quis vin-
cere in animũ inducat, ignominiam reformidet, du-
ci pareat hodiernoq; die alterum futurum arbitra-
mini, vt aut perpetuo liberi sitis, si egregie dimica-
bitis, Lacedæmoniorumq; socij vocemini: aut vi-

ẽti

ſti Athenienſium ſerui,duriore etiã quã antea con
ditione,cæteriſq; Græcis quominus liberi fiant im
pedimento futuri.Sed cur nõ ſtrenui eſſe debeatis,
quũ ſciatis quantis de rebus ſit hodie futurũ certa-
men?Ipſe vt de me pauca dicam,facile oſtendam,
non melius poſſe me extra prælium meos ad rem
bene gerendam hortari,quam inter hoſtes vbi ge-
Peroratio. renda res eſt fortiter verſari.His ille ſuos hortatus.
Cæterũ dũ circa portas milites ad erũpendũ diſpo-
Cleonis consiliũ. nit.Cleon qui vrbẽ oculis ſubiectã habebat, ſuſpi
catus ex ijs quæ in vrbe cũ trepidatione parabant,
hoſtes ſe ad ſubitã eruptionẽ expedire,quia in aio
habebat,nõ prius in certamẽ deſcẽdere,ꝗ̃ Perdicas
& cętera auxilia adeſſent,iubet ſuos ſtatim vaſa col
ligere,atq; Eionẽ proficiſci,& iã ſiniſtrũ cornu iter
intẽderat,quũ id ſegnius Cleon fieri cõſpicatus cõ
tinuo & dextrũ explicat,qua re aĩaduerſa,nihil am
plius cunctatus Braſidas occultiore via in hoſtem
inuectus,mediũ Athenienſium agmẽ,ſua ſponte
turbatum,cũ clamore inuadit.Reſtitere nonnihil
Athenienſes dũ ſeſe ad fugam expedire nequeunt.
Interim & Clearidas diuerſa parte cum ſuis illatus
non ſolum terrorem auxit,ſed apertam etiam fecit
fugam. Ibi Braſidas ferocius in hoſtes inuectus
ſaucius concidit, qui a ſuis ſubtractus in vrbem
Atheñ. delatus eſt,profuit ea res nihil Athenienſibus,neq;
vincunt. enim ipſi cadẽtem ſenſerunt,neq; hoſtes duce ſpo-
Braſidas liati ab inchoata victoria deſtitere,quin ſortius in
moritur. ſtando Athenienſes cũ multa cæde ad Eionẽ vſq;
ſunt perſecuti,quo pauci incolumes euaſere.Cæte-
ri partim cæſi,& in his Cleõ cuius imperium erat,
partim capti ſunt.Senſit Braſidas adhuc ſpirans ſe
viciſſe,nec ibi multo poſt dolore vulneris expira-
uit,ſecum quæſitæ victoriæ gaudium ferens, cui
Amphipolitani haud monumentum ſolum, ſed
vt Heroi phanum etiam dedicarunt, coloniaq; ip-
ſius nomini inſcripta, omni Agnionis,qui colo-
nos deduxerat,memoria abolita. Cecidere eo die
ex Athenienſibus ſexcenti,ex hoſtibus ſeptem nec
amplius.Haud eñ fuit iuſtum prælium,ſed alteri⁹
partis fuga. Scd'm eam cladẽ Athenienſiũ claſſis
in Atticam reuerſa eſt,& nongenti Lacædæmonij
qui in ſupplementũ ex Pelopõneſo miſſi Heracleã
proceſſerant,audita pugna ad Amphipolim com-
miſſa,tentarunt per Theſſaliã tranſire in Thraciã,
ſuntq; ad Pierium vſq; Theſſalię montẽ progreſſi,
ibi a Theſſalis vlterius ire prohibiti, in Pelopon-
neſum retro abierũt.Atheniẽſes duplici clade pau-
cis menſibus affecti ad Delum vna,& recentiore al
tera ad Amphipolim,belliq; diuturnitate feſſi,ali-
quãto propenſius quã antea ad pacem inclinarũt.
Lacedæmonios autẽ iam inde a Pylo & Cytheris
amiſſis pacis cupido inceſſerat.Inſtabat ad hæc in-
duciarum exitus,quas cum Argiuis in triginta an-
Atheñ. nos pactas habebant,quibus hoſtibus ſuper Atti-
& Lace- cum bellum accedentibus, vehementer dubitare
dæ.fœd⁹ ne impares vtriſq; futuri eſſent.Animis itaq; vtriq;
ad concordiam inclinantibus, reliquũ hyemis il-
lius poſthabita omni rei bellicæ cura,ſoluendi bel
li eſt ſtudio impenſum.Rebus citro vltroq; iacta-
tis,ita demum inter eos comparatũ,vt Atheniẽſes
& Lacedęmonij captiuos,& loca bello capta, vtri-
q; alteris reſtituentes,in L.annos fœdus ſancirent,
& ſocietatẽ inter ſe firmarent.Eſtq; id fœdus ſecuti
decimo anno Peloponneſiaci belli exacto, fuitq;
deinceps pax inter eos ſuſpecta,parumq; fida ſocie
tas,Corinthijs & ſociorũ quibuſdã oia turbantib⁹
donec decimo poſt anno ad arma ex profeſſo vtriq;
rediere.Nã Corinthij ægre ferẽtes,ꝙ Anactoriũ &
loca,ꝗ̃ bello amiſiſſent,nõ eſſent a ſe recepta,ꝙ in
ſocietate ineũda tm̃ Lacedæmoniorũ mẽtio,nõ ſo
Corinthiorũ & ciorũ facta eſſet,velut Peloponneſi regnũ Spartia-
tæ affectarent,eos apud cæteros Pelopõneſiacę ter
Argiuorũ fœd⁹. ræ pplos criminari, inuitareq; ad fœdus ſecũ,& cũ
Argiuis ſanciendũ,qđ quũ ipſi feciſſent, q̃dã ciui-
tates nec adeo multę,Corinthiorum ſtudium ſecu
tæ,Argiuis ſe iunxere,& in his Mantinei,qui Lace
dæmonijs inuitis,quædam in Arcadia occuparãt.
futurum rati,vt compoſita cum Athenienſibus pa
ce,ſtatim Lacedæmonij eſſent ea armis vindicaturi
Nec illi fruſtra ea timere,ſiquidem Spartiatæ æſta
te illa,quæ ſecuta eſt, Pliſtoanacte Pauſaniæ filio
duce,in Arcadiam irruperunt,Parrhaſijs operam la-
turi,qui Mantineis obnoxij domeſtica ſeditione la
borabant,exciſuri ad hæc murum,quem Mantinei
in Cypſelis ſtruxerant.Cæterum vtrunq; ex ſentẽ-
tia adepti,haud multo poſt ſeſe domum recepere.
Inde cum Lacedæmonij ſocietatem cum Bœotijs
iniuiſſent,excluſis Athenienſibus, quod ex fœde-
re fieri non licebat,Athenienſes Alcibiadis,Clinię
filij,adhuc adoleſcentis perſuaſu,fœdus in centum
annos cum Argiuis,Mantineis, & Eleis percuſſe-
runt.Inde orto inter Argiuos & Epidaurios bello,
ob hoſtiam ab his ad Pythij Apollinis ſacra, de
more,non redditam,aliquot vtrorumq; in alteros,
expeditiones,ſed obſcuræ parumq; memorabiles
extitere.vt circa Nemeam ex alterius partis occa-
ſione prælio commiſſo.vbi ex Phliaſijs,qui cum
Corinthijs militabant,& Corinthij pro Epidaurijs
pleriq; occubuere. Et a Corinthijs Argiuorum
multi eodem loco interfecti.Inde quum duo exer-
citus haud procul Lacedæmone in procinctu ſta-
rent,hinc Lacedæmonij Agidis regis ductu,Arca- Agis rex
des,Bœotij,Corinthij,Sicyonij,Palenſes,Phliaſij,
& Megarenſes,inde Argiui Mãtinei & Elei,Athe-
nienſes in horam expectabantur, eſſentq; aduerſæ
acies inter ſe concurſuræ: ducibus in colloquium
progreſſis,in quatuor menſes inducias pepigere.
Fuit ea res Agidi inuidiæ,ꝙ bene pugnandi occa-
ſione prætermiſſa,inducias,ne ſocijs quidem de re
tanta appellatis,cum hoſte temere feciſſet.Nec Tra
ſylo Argiuorum duci minor,ex eodem fœdere,in-
uidia a ſuis conflata eſt,parum abfuit quin ob eam
noxam,lapidibus ſit ſuorum incurſu interfectus.
Sub acceſſum igitur Athenienſium,quia inducias
ſemel initas violare noluerunt,Orchomenios bel
lo in alium hoſtẽ auerſo, Argiui oppugnare ſunt
adorti,quos nullo maiore negocio in partes traxe-
re.Erant iam & Tegeatæ defecturi,niſi Lacedæmo
nij pręſto affuiſſent,qui non ambiguos tantum ſo
cios,opportuno acceſſu tenuere, ſed in Mantineũ
agrum hoſtiliter ingreſſi lateq; terram populari,
ante Phanum Herculis metati ſunt caſtra, qua
ſociorum clade exciti Argiui,cum Mantineis &
Eleis & Athenienſibus, haud procul ab hoſte loco
edito cõſedere,haud cunctantius in aciem deſcen
ſuri,ſi pugnæ copia ab hoſte fieret.Agis qui multa
inter ſuos inuidia flagrabat ob inducias cum Argi
uis initas, indigus conſilij, iandudum quid fieri
oporteret,deliberabat:& ad infamiam diluendam
Iniuiſſet ante ſociorum acceſſum prælium, niſi ve
terani vnius vocem e concione emiſſam exce piſ-
ſet, meditari Agidem quonam modo malum ma-
lo adderet,qua voce, velut omine quodam terri-
tus,continuo copias ex hoſtium conſpectu abdu-
xit.Poſtridie Argiui cum ſocijs hoſtem ſecuti, eo- Lacedæ.
rum veſtigijs inſtare:quos vbi Lacedæmonij ſen- ad cantũ
ſerunt,& ipſi ſeſe ad prælium expediunt:ſocijſque tibiarũ
tumultuoſius in pugnam ruentibus,ipſi cunctan- eunt in
tius & ad cantum tibiarum, tibicines enim inter. prælium.

ipsos pleriq; lege interpositi erant, non rei diuinæ
gratia, sed vt sedate per modulationẽ incederent,
ne si inconsulte progrederentur in pugnam, ordo
agminis perturbaretur. Pulsum primo sinistrum
Lacedæmoniorum cornu a Mantineis qui in dex-
tro suorum rem curabant, & ad Agidem victor ho
stis peruenerat, q mediũ agmẽ tenebat, cũ ille. CCC.
vsus equitibus, non solum rem ea parte inclinatã
restituit, sed hostem etiã multa strage pepulit. Le-
uum inde hostiũ cornu vbi Athenienses erant mul
ta vi adortus, haud multo maiore negocio fudit.
Ceciderunt ex Argiuis & socijs ad mille & ducenti.
Lacedęmonij, lectis hostiũ spolijs, tropheoq; ibi
Carnea sacra. constituto, domũ concesserũt. Carnea celebraturi:
quam occasionem Athenienses, Elei, & Mantinei
amplexi, Epidaurum expugnant, expugnatũ mœ-
nibus cingũt, ibiq; Iunonis templũ in arcis vsum
cõmuniũt, p̃sidioq; imposito, Athenienses in Atti
cã sese recipiunt. Et hæc per æstatem gesta. Hyeme
Lacedæ. & Argi. fœdus. deinde appetente, Lacedæmonij & Argiui in quin
quaginta annos fœdus & societatem iniuere, capti
uis prius inter se restitutis, locisq; bello captis. Estq;
diserte in fœdere expressum, ne Atheniensiũ lega-
tio, Caduceatorve, ab illis audiretur, nisi hi prius
quicquid in Peloponneso tenerent dominis resti-
tuissent. Mantinei & ipsi cum Lacedæmonijs fœd⁹
percussere. Miserũt & ad Perdicã cõmuni nomine,
qui eum in fœdus reuocarent. Athenienses iussi ex
Epidauro præsidiũ abducere, tãquam nihil id gra-
ue præstituri, per Gymnici Agonis speciem, cæte-
ris, qui ibi vna erant, exclusis, locum retinere perse
uerarunt. Eratq; hic Græcarum rerum status, quũ
quartusdecimus ab eo, quo bellum inter Spartia-
tas & Athenienses fuerat inchoatũ, est circunactus
annus. Romæ per id tẽpus. Gn. Cornelius Cossus
& collegæ, quos supra memoraui, Tribuni erant
consulari potestate, aut certe non multo prius
fuerant posteave futuri erant. Horum Posthumius
Volę oppidum. exercitum in Equos duxit, fractaq; paucis leuiori-
bus prælijs hostium ferocia, in Volas vrbem vi ir-
rupit: is primo conatu prædam militi fore pronun
ciauit, mox capto oppido, ne quid a victore exerci-
tu tangeretur, certamine in suos verso, pertinaciter
obstitit. Alienauit ea res militum animos ab ipso
duce. Inde collegis eum in vrbem ad Tribunitias
discordias coercendas reuocantibus, in concione
vox eius audita est, malum militibus denunciãtis,
nisi a seditione quiescerent. Hæc M. Sextio Tribu-
no pl. occasio oblata est Posthumij absentis ad ple
bem criminandi, sed maior omnino in castris vl-
tio secuta est, orto inter milites fremitu, quum for-
te ad tumultuantem quendam lictor missus ab ijs
qui proxime steterant violaretur, P. Sestius quæ-
stor eo occurrit, is saxo ictus quũ turba excederet,
Posthumius homo væcordi ingenio, cæterum vio
lata maiestate adhuc magis irritatus, quũ ad suppli
cium quosdam rapuisset, vexarentq; interim licto
Dux ab ercitu lapidatur. res & centuriones multitudinem, eo militaris indi
gnatio euasit, vt ducem ipsum lapidibus obrueret.
Id atrox facinus postquam est Romam nunciatũ,
Tribunis militum quæstionem de morte collegæ
decernẽtibus, contra plebeijs Tribunis aduersanti
bus, nouum inter ordines, de comitijs, ortum est
certamen quo factum vt res ad Interregnum redie
Cõsules. rit, obtinuerunt tamen patres, vt consules eo anno
fierent, creatiq; Au. Cornellius Cossus, & L. Furius
Medullinus. Posthumianæ cædis quæstio, volen-
te, plebe consulibus permissa, estq; paucorum sup-
plicio, qui sibi mortem consciuere, res transacta.
Furius legiones in Hernicos duxit, hosteq; non re-
perto, Ferentinum, vbi Volsci esse dicebantur, pro
gressus, oppidum priore nocte destitutum, sine cer
tamine occupat. Ager Hernicis datus. Licinius Tri
bunus plebis sequenti anno, Q. Fabio Ambusto,
& C. Furio Pesilio consulibus, gentile negocium Cõsules.
aggressus, agrarijs actionibus cœperat vrbanum
ocium vexare, quum pestilentia magis minax quã
perniciosa, ciuitatem inuasit. Tum vero animis ci-
uium, eo metu a foro ad se & suos curandos auersis
Tribunitia vis sua spõte paulatim remisit. Fames
inde secuta est, quę sequentem annum P. Atratino
& C. Nautio Rutilio consulibus tristiorem reddi- Cõsules.
dit. Missi circa omnes populos legati, qui publice
frumentum coemerent. Nullibi frumentatio infe-
stior Romano fuit, quam apud Samnites, qui tum
Capuam & Cumas tenebant. Ab his Romani pro Cõsules.
hibiti commercio, Siculam frumentationem secu
ti, consuetam vrbi annonam restituerũt. Erat iam
periculo ciuitas defuncta, quum Martio Aemylio,
& P. Valerio Potito consulibus, Equi in armis es-
se dicebãtur, multis Volsci nominis priuatim sup
petias ferentibus, & iam in Hernicum Latinumq;
agrum descenderant, quum Valerium consulem
delectum habentem, Menenius Trib. ple. agrariæ
legis lator, impedire est adortus. Ex iunioribus ne-
mo citatus respondebat, Tribunitio auxilio fræ-
tus, quum repente affertur Caruentanam arcem ab
hoste occupatã, ea res Menenio inuidiæ fuit, & tri-
buni, qui in gratiam patrum sus erant sponte inter
cessuri, audaciores facti Menenio obuiã iuere. Du- Ira exercitus i Valerium.
ctus itaq; exercitus continuo est ad hostem, qui sub
primum consulis accessum loco decessit: quicquid
ibi prædę est quæsitum, Valerius rebus venditis
Quæstores iussit in ærarium reponere, quo facto
exercitum sua sponte iratum, in se dux ipse iratiorẽ
reddidit. Nec obscure præ se tulit studium suum
miles, qui illum ouantem in vrbem secutus, iocu-
laribus carminibus, non ducem, sed Menenium
Tribunum passim celebraret. Ea re instructi patres
veriti, ne si tribuni consulari potestate in sequentẽ
annum crearẽtur, Menenius locum obtineret, pro
magno negocio habuerunt, consularia comitia de
cernere, quibus postea cõsules creati sunt, Gn. Cor- Cõsules.
nelius Cossus & L. Furius Medullinus. Nunquam
alias plebs ægrius tulit Tribunitia comitia non si
bi credita, nec iram diu dissimulauit suam quę pro
ximis comitijs quęstorijs, treis e plebe q̃stores crea
uit, quum Patricij ad id tempus creari consuescent.
Qui e plebe primum creati sunt fuere, Quintius Primi
Siluius, P. Elius & P. Pipius, patriciorũ vni Clau- e plebe
dio Fabio Ambusto loco ad dignitatẽ relicto. Eo. Quæsto
successu Trib. ple. erecti, magnum consulibus & se res.
natui negocium intendebant, summa ope annixi,
vt in sequentem annum Tribunitia comitia habe
rentur: nemini dubium erat, plebem præsenti certa
mine irritatam, maiorem Tribunorum partem
sui corporis relaturam, eratq; plebis causa tribuno
rum violentia superior, quum subito nuncij affure-
re, hostes cæso præsidio Caruentanam arcem iterũ
occupasse. Tribuni ferocius coorti, omnem spem
habendi delectus consulibus adimunt, nisi prius
senatusconsultum fieret, vti Tribuni consulari po
testate in sequentem annum crearentur, quod ip-
sum ea est conditione concessum, vt nemini eorũ,
qui tum tribunus plebis esset, proximis comitijs
petere liceret. Senatusconsulto in eam sententiam
facto: consules, delectu habito, ad bellum ambo
sunt profecti, an alter Romæ ad habenda comitia
substiterit, parum perspicue traditum satis constat,
post multos conatus, hostem ex Caruentana arce
deijci

deijci nequiuisse, atq; insecta te inde exercitū abdu
ctum, receptā tamen Verruginē populationesq; in
Equis & Volscis factas, multūq; ex hoste prȩde Ro
mam abactū. Romæ interim cōtra oīm expectatio
Tri.cō. po. nem patricij omnes creati sunt Tribuni consulari
potestate, C. Iulius Tullus, Gn. Cornelius Cossus,
C. Seruili⁹ Hala, Fremere tū id alij Tribuni ac frau
de patrū id factum prædicabant, ꝙ plebei locū nō
tenuissent, quippe qui operam dedissent, vt sordis
simi dignitatibus admixtis peterent, quorū tȩdio
multitudo fraudis ignata in patricios sua inclinas
set suffragia. Et iam Volsci & Equi in armis erant,
longeq; maiore ꝗ superioribus annis apparatu, si
ue Verrugine priore āno in Volscis amissa irritari,
siue successu Caruētanæ arcis retentȩ, bellū instrue
re. Placebat Senatui in tanta belli expectatione di
ctatorē dici. Contra Iulius & Cornelius negare se
id laturos. Patres Tribunos plebis appellant, qui
pro potestate cogerent Tribunos militum Dicta
torē dicere, quando, eo insolentiæ processissent, vt
Tribunorū ironia. Senatus dicto haud obedientes essent. Letari eius
modi certamine Tribuni, negareq; in se esse auxilij
quicquā, qui non in ciuium, nō deniq; in hominū
numero haberent. Cæterū tantū se animaduersu
ros, nequa senatuscōsulta essent irrita, citra id vnū
se nihil intestinæ patriciorū discordiȩ intercessuros:
sed quum neq; modum neq; finem præsenti alter
cationi collegæ facerent, Seruilius Hala assurgens
pronunciauit, quandiu res quæ instabat dilationē
Dictator pati visa esset, expectasse se, vt Iulius & Cornelius
collegæ sui officij admoniti, in senatus autoritatē
redirent. Verū quia neq; id facerent, neq; periculū
belli morā vllā ferret amplius, futurū, vt ipse pro
xima nocte dictatorē diceret, nisi sponte ipsi patrū
voluntati accederent. Seruilij denunciatione victi
collegæ, de dictatore dicendo inter se conuenere.
Cornelius ab Hala Seruilio dictator est dictus, ip
seq; ab eo magister equitū. Hi ad bellum profecti,
vno atq; eo facili prȩlio, hostibus ad Antiū cæsis,
quo omnes duarū gentiū vires coiuerant, minori
Trib.mi. quidē certamine, quā ab initio fuerat persuasum,
victoriam sunt adepti. Volscus inde ager ferro &
igni vastatus, expugnatūq; oppidum ad lacum Fu
cinū, in eoq; tria hominum milia capta. Dictator
Volscis intra mœnia compulsis, felicitate maiore
quā gloria, in vrbem reuersus, sese magistratu ab
dicauit. Creati sequenti anno Tribuni militum,
L. Furius Medullinus, C. Valerius Potitus, Gn. Fa
bius Vibulanus, C. Seruilius Hala, patricij omnes
plebeis eadē qua priore anno arte exclusis. Hoc an
Ro.modestia. no quia induciæ cū Veientibus exierant, ad res de
more repetendas feciales ex vrbe Veios missi sunt,
Trib.cō. po. rogantibusq; Veientanis ne res repetitas vellent,
tantisperq; omne ius belli a se abstinerent, donec
res Veientium, quæ intestina seditione parū quie
tæ essent, componerent, passi sunt patres id a se im
petrari. Tantū abfuit, vt ex alieno incōmodo, nūc
ab Romanis occasio vlla peteretur, estq; per id tem
pus præsidium Verrugine a Volscis cæsum, nec
ita multo post & Veiens bellum motum, duobus
Cornelius, Gn. & P. COSS. tum cōsulari potestate
Tribunis, & cum his Fabio Ambusto & L. Vale
rio Potito. Legati ab vrbe Veios missi res de mo
re repetitum, a Veientibus facessere, finibusq; sta
tim excedere sunt iussi, nisi eorū exemplo, qui sub
Tolumnio fuissent rege cȩsi, vellent & ipsi pœnas
dare. Tulere superbum Veientium responsum pa
tres perinde ægre ac debuerunt, confestimq; decer
nunt, vt, Tribuni militum ad populum referant
de bello Veientibus inferendo, grauari iuuentus
multiplici bello vno tempore implicari, satis cre
dere sibi negocij esse cum Volscis & Equis, cū qui
bus ad id tempus debellari non contigisset. Auge
re multitudinis indignationem Tribuni plebis as
siduam patribus militiam exprobrando, veterano
rum corporibus enudatis cicatrices & stipendia nu
merando, quærendo ecquid iam integri in militū
corporibus esset ad noua vulnera accipienda, qd
sanguinis superesset, qui pro republica dari posset,
rogando. His actionibus illi quum plebis animū
auerterent a nouo bello suscipiendo, visum est tri
bunis militum in Volscum agrum exercitum du
cere. Gn. Cornelius Romæ relictus, cæteri Tribuni
ad bellum profecti, quia hostis se muris teneret, ap
pareretq; haud vsquam Volscum se prælio com
missurum, tripertito ad deuastandos fines discesse
re. Valerius Antiatem agrum populari est adort⁹,
Egitranum Cornelius. Quacūq; duces ipsi incesse
re late villarū tecta & agri vastati. Fabius interim
Anxur oppugnare, Terracinæ est id oppidum in Anxur.
de nominatum, vrbs Latij prona in paludes, qua
parte quatuor cohortes a Fabio cum Claudio Ser
uilio Hala circummissæ, quum tumulum vrbi im
minentem ex improuiso occupassent, auersa parte
Fabius cum terrifico clamore, cæteras mœnibus
copias admouit. Oppidani improuisa re perculsi
dum velut stupore pressi segnius muros occupāt,
locum Romanis dedere admouēdi scalas. Anceps
inde certamen fuit. Postremo Romanis murum te
nentibus, vbi edictum est a Fabio, vt nequis præ
ter armatos violaretur, retinendæ vrbis spe iamdu
dum abiecta hostes arma abijciunt, quorū ad duo
milia & quingenti viui sunt capti, a cætera præda
militem Fabius abstinuit, donec collegæ adessent, Teracina diripitur.
qui vbi eo copias adduxerunt, oppidum veteri for
tuna opulentum tres exercitus diripuere. Ea impe
ratorum benignitas plebem patribus reconcilia
uit, auditumq; quod maxime militari fuit ætati ac
ceptum, fore, vt deinceps stipendium miles ex pu
blico acciperet, quum de suo quisq; ad id tempus
militari functus esset munere. Nihil vnquam tā
to gaudio est a multitudine exceptum, cōcursumq;
est ad curiam, præhensatæq; exeuntium manus,
magnoq; studio veri patres appellati, neminem vi
uorum esse, qui pro tam munifica patria, donec qc
quam virium superesset, suo esset corpori aut san
guini parsurus. Fremere in ea ordinum lætitia Tri
buni plebis, negareq; tam lȩtum partibus vniuer
sis fore, quantum a principio videretur, id consiliū
multo salubrius specie, quam re & exitu futurum:
haud esse prædicabant vnde ea pecunia in stipen
dium conflari posset, nisi tributum populo indice
retur. Ex alieno igitur id patres militibus largitu
ros. Nec si cæteri ita euenire paterentur, passuri id
essent illi, quibus iam emerita sint stipēdia, iniquo
animo laturi, meliore conditione alios militare, ꝗ
ipsi olim militassent, & qui in sua stipendia impen
sas fecerint, tum demum in aliena facere cogeren
tur. Hac tribuni denunciatione mouerunt aliquā
omnino plebis partem. Postremo tributo indicto
edixerunt Tribuni futuros se auxilio ijs, qui in mi
litare stipēdium tributum soluere recusassent. Cæ
terum petendi initio a patribus facto, qui pro se
quisq; enixi æs graue ex censu in medium contule
runt, adhuc enim signati argenti vsus nullus erat
Romæ, dederunt operam vt ditissimi quiq; amico
rum ex plebe itidem ipsi facerent. Deferebanturq;
iam aperte currus ære onusti in ærarium, quod vbi Pricipiū pendēdi tributi.
magno militaris ȩtatis fauore fieri animaduersum
est, populare studium cæteri secuti, vulgo Tribuni

tium auxilium repudiarunt. Atq; sic accidit, vt vi-
ginti annoꝝ spatio Athenis & Romę cœptũ sit tri
butũ pendi in militare stipendiũ, casuq;, nõ exem-
plo, vtrobiq; id factum, quãdo nulla ad id tempus
inter ipsas ciuitates essent mortalium cõmercia, vt
hæc illius, aut huius illa videri possit exemplum
secuta. Tum demum, bello Veientibus indicto ex-
ercitus magna ex parte voluntarius Veios est edu-
Trib. cõ. ctus. erant tũ consulari potestate Tributu, T. Quin
po. tius Capitolinus, Quintius Cincinnatꝰ, Claudius
Iulius Tullus, Aulus Manlius, L. Furius Medulli-
nus, M. Aemilius Mamercus. Ab his primo Veij
obsideri cœpti. Fuitq; ea oppugnatio sequenti an-
no segnior, exercitu ad Volscũ bellum inde auer-
so. Tribunos consulares is annus habuit Claudiũ
Valerium Potitum, M. Sergium Fidenatẽ, P. Cor-
Trib. cõ. nelium Maluginensem, Gn. Cornelium Cossum,
potest. Claudium Fabium Ambustum, Spurium Nautiã
Rutilium. Horũ ductu & auspicio inter Eceiram &
Ferentinũ prospere in Volscos Romanus exercitꝰ
dimicauit, inde Artena Volscorum vrbs est oppu
gnari cœpta, vnde hostes eruptione repente facta,
prælio victi, quum in vrbem compellerent, secũ
Romanos mixto agmine intra muros traxere. Fuit
militibus captum oppidum prædæ. Arx quo se
plurimi receperant aliquot dies circunsessa, serui
cuiusdam proditione capta est. Proditori præter li
bertatẽ duarum familiarum bona in præmium da
ta. Ipse Seruius Romanus vocitatus. Duces oppi-
Veienta- do & arce dirutis, omnem armorũ impetum in Ve
na obsi- ios verterunt. Et hæc Romæ a Posthumiana cæde
dio. ad primam Veiorum obsidionẽ domi militiaq;
gesta, in quæ tempora incidisse crediderim, ea quæ
a quatuordecimo Peloponnesiaci belli anno, vsq;
ad vigesimum quartum, intra extraq; Græciã, ab
Atheniensibus sunt terra mariq; gesta. Enimuero
Argiuo- Lacedæmonij eodem anno, quo cũ Argiuis socie-
rũ motꝰ. tatem iniuerunt, quum ipsi Gymnico agone cele-
brando forte essent occupati, Oligarchia, id est pau
corum potẽtia ab Argiua est plebe sublata, iudica
runt Lacedæmonij, qui non multo post auxilio no
bilibus venerant, iniurios esse eos, qui vrbe Oli-
garchiam eiecissent, quo metu perculsa multitudo
pro magno habuit negocio, societatem cum Athe
niensibus nuper abruptam, resarcire, muro ab vr-
be ad mare tumultuario opere deducto, ne Athe-
niensium auxilijs excludi possent. Murum Lacedæ
monij opere adhuc imperfecto, quum haud multo
post Agidis ductu bellum Argiuis intulissent, ca-
ptum diruere. Hysiam inde Argiui agri oppidum
vi captum, omnibus ingenuis prius interfectis, di-
ripuerunt. Argiui & ipsi, Lacedæmonijs abeũtibꝰ,
quia Phliasij suos exules hospitio fouerent, eorum
agrum ferro & igni populati sunt. Athenienses in-
terim, comparato in Chalcidenses Thraces exerci-
tu, Niciæ ductu Perdica, quia cum Lacedæmonijs
sentire videbatur, a Macedonia excluso, belli nego
cium haud cõtemptibile intendunt, & Alcibiades
cum viginti nauibus Argos trajciens. CCC. Argi
uos, qui in suspitionem venerant, q cum exulibus
sentirent secum abductos, in insulis quæ Atheniẽ
sibus parebant, sub custodia collocauit. Triginta
Melij ob præterea nauibus Melum insulam Athenienses
sidentur. adorti, Melios, quia imperata facere recusarẽt, mu
ro claudunt. Erant Melij Lacedæmoniorũ coloni
qui Pylum præsidio tenebant, ex Laconico agro
prædam latrocinio auertentes, ob id q Lacedæmo-
nij fœdus, quod cum Atheniensibus habebant,
haud violandum putarunt. Cæterum edictum est
vt sociorum quicunq; vellent prædam ex Athe-
niensium finibus agerent. Corinthij cæteris quie-
scentibus, priuatarum dissensionum causa, soli o-
mnium cum Atheniensibus bellum gerebant. Hi
Melios interim obsidione domitos deditosq;, præ Meliorũ
ter imbellem multitudinem quam ad seruitutis excidiũ.
ignominiam seruarunt, ad vnum omnes ferro cõ-
ficiunt, Colonis Melum ex Attica missis. Erantq;
per hæc Atheniensium res in assiduo motu, cum
subigendæ Siciliæ cupido, quæ diu antea eius po-
puli animum incesserat, ad classem multo maxi-
mam, quam vlla vnquam alia ex Attica ad bellũ
egressa esset, in Siculos ornandam adegit. De Sici- Siciliæ in
lia abunde satis alio a me loco dictum arbitrarer, colæ.
nisi Thucydides de vetustate insulæ omnino ab
alijs diuersa quædam secutus videretur. Is autor
est eam octo dierum nauigatione patere, & qua ad
Italiam obuersa iacet stad. circiter viginti a con-
tinente discretam. Cyclopes & Lestrigones ait ab
initio eam tenuisse, quod autem id genus hominũ
fuerit, aut vnde profectum, quove demum abierit
parum sibi fuisse compertum. Cæterum Sicanos Sicani.
post ea monstra hominum, terram ipsam tenuisse
arbitratur, qui ab insulanis indigenæ sint falso cre
diti, quãdo Hispani fuerint, & a Sicanio Hispaniæ
fluuio dicti (scio ego esse qui a Sicori potius dixe-
rint) hiq; insulam qua ad occasum obuersa iacet,
passim coluerunt. Procedente deinde tempore, Troiani.
Troianos post Ilij excidium eo appulsos, in Si-
canorum finibus concedisse, Elymosque nomina Elymi.
tos, eorum vrbes Erycem & Egestam. Accesserunt
his Phocenses accolæ, qui a Troia reuersi, & in Ly
biam tempestate delati, ex ea terra in Siciliam trãsi
uere. Siculi inde ex Italia ab Opicis pulsi in eãdem Siculi.
insulam ratibus, vt fertur, traiecerũt. Hi Sicanis prę
lio superatis, atq; in occiduam oram & meridiem
depulsis, reliquum insulæ occupantes, consecuti
sunt vt pro Sicania Sicilia diceretur, tenueruntq;
terram ipsam annis ferme trecentis, ante Græcorũ
in Siciliam aduentum. Phœnices permulti nego- Phœni-
ciorum causa loca ad Aquilonem vergentia inse- ces.
derunt. Post vero Gręcorum aduentum, Motyam,
Soloentem, & Panormum loca Elymis finitima
habitarunt. Chalcidenses ex Eubœa Græcorum
primi in insulam transmisere, Theoclis ductu. Is
Naxum condidit. Vno deinceps anno interiecto
Archias ab Hercule oriundus, cum Corinthiorum Corin-
manu, Siculis eo loco eiectis, Syracusas duxit colo thij.
niam, & Chalcidenses qui cum Theocle venerant,
septimo post Syracusas a Corinthijs habitatas an-
no Leontinos, eadem Siculorum gente his sedibꝰ
depulsa, coluerunt, mox & Catinã adepti. Per idẽ
ferme tempus Lampis ex Attica cum Megarensibꝰ Lampis.
in Siciliam delatus, apud Pantaicum flumen pri-
mo consedit, inde cum Chalcidensibus aliquãdiu
Leontinos coluit. Ab illis vero exactus, colonisq;
in Tapso collocatis vita decessit. Hi Hyblone rege
Siculo, qui regionem obtulerat, duce, Megaras te- Hybla.
nuerunt, suntq; Hyblei dicti. Sed illi centum post Hyblei.
annis quam locum habitare cœperunt Selinuntẽ
condiderunt. Antiphemus inde e Rhodo profectꝰ,
& Entimus e Creta, suam iterq; coloniam ducens,
Gelam condiderunt anno quinto & quadragesi- Gelẽ.
mo quam Syracusæ cœperant inhabitari, nomi-
ne ipsi vrbi a proximo flumine imposito. Qui lo-
cum ipsum prius tenuerunt Lyndij dicebantur, Su
spicari libet quod miror Thucydidem nõ dixisse,
Rhodios ipsos, qui cum Antiphemo venerunt:
fuisse Lyndios illos, qui ea loca tenuerunt, quippe
qui aliquanto prius quam Gelam cum Cretensibꝰ
tenuerint, in his locis cõsedissent, vt a Lyndo Rho-
dia vrbe

dia vrbe essent Lyndij nominati, sed quicunque mortales Lindij fuerunt, Gelenses centum circiter annos post vrbem ad Gelam fluuium conditam

Agregas

Agregantem coluerunt, oppidum & ipsum a proximo flumine nominatum, autoribus sibi delectis Aristono, & Pistolo.

Zancla.

Zanclam inter initia latrones ex Cumis Opicis quę in Campania sunt, profecti habuerunt, inde cum Chalcidensibus ex Euboea digressis, Periere & Cratamene ducibus, quorum Chalcidensis hic, ille Cumeus, colere perseuerunt. Siculi vrbē Zanclam a falcis specie dixerūt. Acre & Casmenæ a Syracusanis sunt habitatę. Cōditæ hæ nonaginta annos post Syracusas, septuaginta illæ. Quadringenta post Casmenas annos

Camerina.

Camerina ab eisdem Syracusanis condita. Atq; huiusmodi gentes Barbaræ Græcæq; Siciliam ab initio coluere, cuius insulæ sibi vindicādæ, quum mira tenerentur Athenienses cupiditate, auxilij Chalcidensibus ferendi prętextu, præcipue Egestanis, quorum legati aderant, suppliciter opem petentes contra Selennutios qui bellum eis ob finium discordiam intulerant, accitisque in partes Syracusanis, terra mariq; infestabāt, ita vt parum a legitima obsidione distarent. Legati igitur, repetita pristini foederis memoria, si Leontinos Syracusani, & caeteros Ionas, qui in insula essent, suis sedibus pellerēt totius insulæ possessionem adepti, confestim auxilia Doribus in Peloponnesum aduersus Atheniēses mitterent.

Atheñ. ab Egestanis accersunt.

Dicere adhæc esse Egestanis affatim pecuniarum ad eius belli, quod instaret, sumptum perferendum. His Athenienses permoti, Vt cætera consulto fieri viderentur, legatos in Siciliam miserunt, ad Egestanorum res inspiciendas, videndūq; tantum illis pecuniarum ad bellum esset, quantū eorum oratores prædicarent. Et legati ob hæc ex Athenis in Siciliam missi. Lacedæmonij interim Corinthijs gratificati, Argiuum agrum cum socijs ingressi magna ex parte ferro & igni foedarūt. Qua sociorum clade Athenienses commoti, triginta nauium in Peloponnesum classem misere, sexcētosq; ad pugnam instructos, qui cum Argiuis coniuncti eorum exules ex Orneis deiecerunt, vbi a Lacedęmonijs ad hoc ipsum vt Argiuos infestarent, fuerant locati. Diruto itaq; oppido Argiui sese domū receperunt. Athenienses ex Peloponneso profecti, domestico Macedonicoq; exulum equitatu vsi, Perdicæ fines hostiliter incursabant. Exieratq; iam sextusdecimus Peloponnesiaci belli annus, quum legati ex Sicilia reuersi sexaginta talenta argēti nō signati in menstruum totidem nauium stipendiū,

Legatorum Athe. ex Sicilia reditus.

ab Egestanis attulerunt. Tum pro concione quicquid argenti ipsi secum tulissent in medium protulerunt, apud Egestanos in templis & in ærario argenti pondus esse immensum quum populu affirmassent, confestim naues sexaginta ad id bellum sunt decretæ, Nicia Nicerati, Alcibiade Cliniæ, & Lamacho Xenophontis filio ducibus, qui cōtra Selenuntios Egestanis auxilio essent, ac si quid prospere in bello contigisset: Leōtinos in sua sede collocarent, aliaq; transigerent in Sicilia, quæ suæ reipublice profutura arbitrarentur.

Lamachi pauptas.

Erat Lamachus adeo pauper, vt quoties eum Athenienses ducem creassent, aliquantulum pecuniæ ad pallium ei & crepidas comparādas decerni necesse fuerit. Ditior Alcibiades, medium in eo ingeniū Aegyptiacæq; terræ comparatum, quæ quum saluberrima ferat medicamenta, fert & perniciosissima venena. Sed

Nicias.

Nicias ditissimus, multaq; ob diuitias & res preclare gestas apud suos celebritate, pacis semper suasor vt Pericles dum vixit belli. Ipse talis omnino, qualem se in publico prædicare solebat, illud Agamēnonis semper in ore habens, vitæ nostræ turbam præsidem sortiti sumus, multitudini proculdubio seruire cogimur. Gratia & liberalitate omnes superauit, tantaq; religione præditus, vt seruum libertate donauerit, quia Baccho esset similis, & agrum magna pecunia emptū Delio Appollini dedicauit

Libertatis ratio.

Nemo ab eo ferme quicquam petijt vnquam, qđ non facile impetrarit. Nec minus ijs donare a quibus mala aliqua timeret, quam gratis & bene meritis. Primus in senatum ventitabat, omniū postremus abibat. Quum talis itaq; Nicias esset, & iam de classe confestim expedienda agitaretur, huiusmodi pro cōcione habuit orationem.

Niciæ oratio.

Etsi de classe ad bellum ornanda acturi huc hodie conuenistis viri Athenienses, tanquā in Siciliam omnino nauigari oporteat, mihi tamen adhuc considerandū videtur, satius sit necne in alienam terram, eamq; opulentissimam, nullo ipsi bello lacessiti pro Egestanis, foederum desertoribus traijcere, ne breui tumultuariaq; cōsultatione temere parum notis credendo, rempu. in aliquod maioris belli discremen adducamus. Equidem quod ad me attinet ego ex hac re, vt video, honore afficior, & meo ipsius corpori minime omnium timeo. Cæterum boni ciuis esse arbitror corpori & fortunis suis prospicere, sed multo melioris, dare operam vt quantum in se sit, respublica in tuto collocetur sitq; omni tempore incolumis. Ego quēadmodum nunquam adduci potui, vt quæstus, aut dignitatis meæ causa, aliqđ dicerem, quod non idem vtile reipublice putarem, ita in prę sentia viri Atheñ. quæ optima esse sentio dicam, qui si tātum hoc suadeam, vt quæ ea nobis adsunt tueamur, nec quæ certa sunt pro incertis periclitemur, infirma fortassis nostra videri possit oratio. Sed neq; tempestiue hæc a nobis moueri arbitror, neq; ad obtinendum quę volumus facilia esse que contenditis, hoc ipsum vt intelligatis efficiā. Equidem illud primum dicam, videri vos mihi quærere, quonam modo, quum hic multos hostes habeamus, alios adhuc nouos aliunde contrahere possimus, quasi foedera, quæ nobis sunt cum Lacedæmonijs, diutius sint māsura, & nō iā ex oī parte labefactata, vt nihil illos, ad arma instruenda, nisi occasionē expectare credibile sit. Qui si qđ, qđ nolim, in Sicilia, nobis aduersi accidat, ferocius q̃ antea, in nos coorti, fractas debilitatasq; ciuitatis vires, eo odio, quo I nos semp̱ fuere penit⁹ extinguāt. Sed quo illi, eorūq; socij nostris sunt rebus infestiores, eo magis nobis est cōsiderādū, ne alienū iperiū affectādo, hoc qđ maiorū virtute q̃ situ est, in apiū discrimē adducam⁹, nec aliena prius sequamur, q̃ nostra stabiliuerim⁹. Etenī p̱ deū qđ attinet Egestanis nr̄orū foederū olim desertoribus, opē polliceri, quū Chalcidēses in Thracia, tot annos nobis rebelles, ad iperiū retrahere nequeam⁹: nec qđ' isti p̄dicāt illud timēdū, ne Syracusani q̄sito sibi Siciliæ iperio, enixe sint Dores in Pelopōneso cōtra nos adiuturi, q p̄terq; q nobis minime infensi sunt, nolint etiā Lacedæmonioꝝ potētiā nimiū augeri, ne nostris reb⁹ euersis, suas postea adorianꝑ. Quin illud poti⁹ vidēdū, ne siqđ detrimēti eo bello accepe rim⁹, cōtinuo p̱ cōtēptū nostri, cū alijs huc Græcis, ad Atticas opes euertēdas, pri⁹ a nobis irritati, trāsmittāt. Enī vero, quo res hūanæ magis inter se distāt, minusq; notæ sunt, eo certe admirabiliores videri solēt. Cōtra expertæ ac quoquo mō tractabiliores factæ, multum opinione hominum vilescūt

Sētētia.

Timent nunc Syracusani consociare cum Lacedæmonijs & cæteris Doribus fortunas suas, nomen

 scilicet

scilicet vrbis huius veriti, at nobiscum sæpius cō-
gressi, nostrisq; certaminibus assueti, nū timebūt?
Stultæ quidem faciunt illi qui per breue ocium ci-
uitati bello & pestilentia affectæ, inuident: quippe
quæ multiplici clade exhausta, aliquid sibi laxamē
ti dari postulat, vt ad hoc bellum, quod nobis a to
ta Peloponneso, Macedonia & Thracia impēdet,
fortior exurgat. Nec quorundam cupiditas spectā-
da, qui adipiscendi imperij cupidi, & vt in domesti
co apparatu nihil pensi habent, quam periculoso
rempu. bello implicēt, modo ipsi vestram classem
quęstuariam, vestros ducent exercitus. Sicilienses
quantum ad nos pertinet, suis finibus contenti, ni
hil nobis terra marive iniurij sunt nec si cupiditas
imperandi animos stimulet, status illius insulæ a
nobis, tam alieno tempore, est tentandus. Respon-
dendum proinde Egestanis censeo (quod & nos se
niores quibus maior prudentia adest sentire opor-
tet) vt bellum, quod sine Atheniensibus a princi-
pio cum Selenuntijs contraxerunt, id ipsi per se dis
soluant. Ac tu quęstor, si te eum existumas, qui me
rito geras curam ciuitatis, quando reipublice pluri
mum intersit, da operam, vt de integro, priusquā
soluatur concio, ciues de Siciliensi expeditione
maturius consulātur, quisquis enim ciuitati male
consultæ medens fuit, is demum merito creditus
est de repu. optime meritus, volens vero, licet nihil
Peroratio. profuerit, nihil male meruit. Hæc Nicias, cui quū
optimi quiq;, & in primis seniores essent assensi,
Alcibiades, qui iam antea in repu. administranda,
a Nicia dissentire cœperat, etsi longe minor natu,
tum etiam pro concione, vt ciuis parum frugi, &
imperij cupidus oblique carptus, ita illū perorantē
Orō Alcibiadis. excepit. Imperatorem me esse oportere existimo vi
ri Athenięses, hinc enim exordiri mihi necesse est,
quando Nicias prius locutus, me sua oratione am-
bitiosum ciuem subnotauit. Dixi me dignum im-
perio, quoniam hæc, propter quæ inter homines
celebre sum nomen adeptus, mihi & meis maiori-
bus splendorem afferunt, patriæ decus & emolu-
mentum. Quippe meo hoc vitæ instituto effeci, vt
tota Græcia Olympiorum spectatrix, iampridem
validissimas Atheniensium opes existimet, quas
longo bello fractas, ad nihilum propemodum re-
dactas vulgo arbitrarentur. Enimuero cum septē
ad id certamen curribus accessi, cum quot ad hunc
diem priuatus nemo, extitiq; celebri agone altero
quartoq; loco victor, quæ & honorifica quidem
sunt, & ad potentiæ faciunt opinionem. Hæc ma-
gnificentiæ opera, & alia per quæ sum celebritatē
adeptus, natura (haud me fallit) sunt ciuibus inui-
diosa, apud hospites, & exteras gentes specimen &
ornamentum. Nec meo iudicio improbe facit, qui
priuatis sumptibus non seipsum modo, sed & pa-
triam nititur illustrare. Nec si quis talis sit hocque
splendore præditus, inepte fecerit, si quo maiores
alit spiritus, eo se cæteris præstare opinabitur. Nec
me fugit huiusmodi homines, & quicunque inter
alios dignitate eminent, inuisos fuisse semper ijs,
cum quibus ex ęquo antea vixere. Sed id suo dum-
taxat æuo. Cæterum eosdem id posteritati reliquis
se, vt multi se eorum cognatos fuisse glorientur.
Alijq; ex eadem patria vnde illi ortum duxissent.
Alcibiadis insinuatio. Quorum ego æmulus, & ob hoc ipsum priuatim
illustris, animaduertite quæso an ciue vllo deteri*
versor in repu. Etenim Peloponnēsium viribus
meo studio & opera contractis Lacedæmonios nu
per ad Mantineam compuli de omni suo statu di-
micare. Quod licet fortuna ea acie pro illis steterit,
ita tamen affecti inde discesserunt, vt nihil mouere
amplius sint ausi. & hæc satis adolescēs patriæ præ
stiti, vt minus de hac ætate dubitare possitis. Verū
quādiu p̄senti autoritate in integram ætatem ado-
lesco, & Nicias tēp. recte administrare videtur, vti
mini viri Atheñ. vtroq;, vt cōmodius visum fuerit.
Quod vero ad Siculū bellū attinet, nullo pacto ve
strum decretū mutandū existimo, nec quia aduer-
sus multas sit gentes bellandū, hoc quēpiā mouere
debet. Sunt quidē Siculi nulli rei minus quā bello Siculi
assueti, cęterū seditiosi suiq; cōmodi studiosiores q̃ belli rō.
publici, inuidentesq; inuicē atq; eo Syracusani ma
iori inuidiæ expositi, quo opibus cæteros antecel-
lunt. Sunt præterea Barbari plerique, qui Syracusa-
nū nomē insense oderūt, qui nostræ vrbis celebri-
tatē secuti, nō solū nō ab illis stabunt, sed subita de
fectione nobiscū arma iungēt. Erimus itaq; opib*,
auxilijs, peritia bellandi meliores, quo fiet, vt & re
bus Syracusanorū fractis, facile simus in ea insula
nobis imperiū q̃situri, quo q̃sito tm̄ iā inde aberit,
vt Peloponensiū opes sint nobis amplius formi-
dandæ: vt hi quoq; breui sint nostro imperio acces
suri. Cōsideratæ viri Athenienses qua indole, qui-
bus artibus, maiores nostri hoc sibi imperiū q̃siue
re, quæsitū nobis per manus tradiderūt, ocione &
desidia, an solertia potius & audacia, terra mariq;
bellando? sic illi Medū vtroq; marte victum, tota
Græcia expulerunt, sic expulso, classe circa insulas,
& in orā Ioniæ missa, gloriā & imperiū huic vrbi
peperere. Illorū sunt vestigia nobis sequēda, illorū
exēplo opes huius vrbis augēdæ. Necesse est eos, q
alijs imperent, ne in discrimē adducant, sua sponte
insidiari alijs, ne alienis insidijs locum relinquant.
Effugiendū ciuitatis ocium, quo vt cæteræ res, ita
militaris disciplina consenescit. Nec Niciam audi
te, qui a iunioribus ad seniores, parum vtili exem-
plo, publicā consultationē relegauit, qui maiorū
institutum seruate, quo iuuenes cum senibus con-
sultantes, rem Atheniensem in eū statum extulerūt
quem vos pari ratione propagate, existimātes neu
tram ætatatem sine altera satis ad incrementa ciui-
tatis valituram, simulq; & inbecillum & mediocrē
plane absolutum esse, maximeq; pollere, quū pro-
miscue plura iuncta sint, & inter se connexa. Ad
summam sic sentio, nihil tam cito destrui, quam ci
uitatem negociosam, in ociū mutatā, in qua secu-
rissime agunt, qui rerum statu, siue bono, siue ma-
lo, contenti, ocium & desidiam malunt, quā me-
liora studia tueri. Hanc Alcibiadis orationem, Ege Peroratio.
stani & Leontini exules, postea introducti, multis
precibus, & lachrymis exceperunt, obsecrare illi, Egestanorū &
obtestariq;, ne se & socios in tanto discrimine dese Leontinorū preces.
rerent, moueruntq; eorum preceps ciuitatem, satis
per se ad bellum inclinatā. Quod quum haud du-
biæ appareret, decretum tolli non posse, tum Ni-
cias. Quoniam placet vt video, viri Athenienses, Nicię admonitio.
bellum semel decretum exequi, Naues, arma, com
meatus, stipendium & alia ad vsum belli necessa-
ria, vobis expedienda sunt, & quia cum potentissi-
mis populis nobis res futura est, qui omnibus ijs,
quæ dixi, magnopere abundant, videndum est, vt
ita instructi hinc proficiscamur, vt pares hostibus
illic esse possimus, atq; diutius in ipsa insula com-
morari, quæ omnia eo studiosius sunt paranda,
quo expeditio hęc locorum distātia erit difficilior,
præsertim quum ibi præter paucissimos qui ob
veterem nobiscum cognationem fortassis in parti
bus erunt, cæteri insulani sint ad vnum hostes fu-
turi. Nec in tam longa nauigatione, quæ vix qua-
tuor hybernorum mensium spatio recte conficia-
tur, amici sunt nobis, aut socij, vnde commeatus

& auxilia

& auxilia sperari possint. Magno itaq; rerum appa
ratu opus est, ac multo maiore, quã aliquis animo
cõceperit. Centũ triremes, vt simus pares hostib⁹,
sunt a vobis comparandæ, & in his quinq; armato
rũ milia Attici nominis, stipendiũ & commeatus
in plures menses, ne horũ defectũ vestri duces, inde
abire coacti, speculatũ illuc iuisse, nõ bellatũ dican
tur. Talibus Nicias vsus salubria monere, quę etsi
dura vulgo videbantur: tanta tamẽ Siculi belli cu
piditas animos incesserat, vt magno ciuitatis con
sensu, centum triremes, cæteriq; apparatus, in Ni
ciæ sint sententiam decreti, permissumq; est duci
bus, vt in ornanda classe, totoq; bello administran
do, suo arbitrio vterentur, atq; ea agerent, quæ ipsi
e repu. fore existimarent. Sed dum hæc studio expe

Hermæ trocati.

diuntur, omnes Mercurij, qui Athenis erant (erant
enim quam plurimi) nocte incerto autore truncati
sunt. Vulgo persuasum est eam rem ad eius profe
ctionis augurium pertinere. Alij nouandarum re
rum, soluendiq; popularis status, omen id esse in
terpretabant. Proposita sunt indici præmia & im
punitas promissa, siquis eius flagitij conscius, rem
ad magistratum detulisset. Seruorũ quorũdam in
dicio constitit, solere noctu multos adolescentes,

Alcibiadis petulantia.

& in his Alcibiadem ipsum, per vrbem lasciuo di
cursu in statuas grassari, etsi de Hermarum trunca
tione nihil alioqui compertum haberent. Adijcere
his mysteria ab eisdem pollui. Negare Alcibiades,
ac de his, prius quam in prouinciã proficisceret se
iudicio staturum polliceri, verum quia omnia ad
bellum opportuna erãt in procinctu, aderantq; Ar
giuorum auxilia, & ex Mãnineis multi Alcibiadis
nomen secuti, cæterum veriti eius aduersarij, ne si
in iudicium arreptus esset Alcibiades, plebs quæ
studiose illi obsequebatur ob eius discrimen mili
tiam detrectaret, Argiuiq; & Mantinei domum re
tro abirent, accusationem in aliud tempus distule

Validissima Atheniensiũ classis.

re. Eratq; iam dimidium æstatis, quum classis ex
Pyreo profecta est omnium ad id tempus vnius
Græciæ vrbis longe ornatissima, ad quam visen
dam, non tota solum ciuitas, promiscue omnis
vtriusq; sexus ætas sese studio effudit, sed peregri
na etiam multitudo, ad id spectaculum Athenas
confluxit. Centum numero triremes Atticæ portu
egressæ sunt, Chiorumq; & Lesbyorum quinqua
ginta, præter onerariarum numerum ingentem,
quæ commeatus vehebant. Votis itaq; nuncupa
tis, duces ex Pyreo profecti, in altum abierunt. Sy
racusis interim futuri belli fama, varijs rumoribus

Anceps Syracusanorũ cõsultatio.

recepta, inter Athenagoram & Hermocratem sen
tentijs est pro concione disceptatum, hoc bellum
ingens instare denunciãte suadenteq; vt in Sicilia
confestim populorum animi noua societate junge
rentur, in Peloponnesum ad Lacedæmonios &
Corinthios mitteretur, qui aut auxilia in Siciliam
mitterent, aut Atticam bello infestarent. Mittẽdũ
& in Italiam, qui in maritimas vrbes fœdere Syra
cusanis iungerent, & in Aphricam ad Carthaginiẽ
ses, quibus Atheniensium opes, ob rei maritimæ
studium, iam antea suspectę erant: armandam con
festim iuuentutem, atque instructa classe hostibus
quum adhuc Ionium nauigarent, occurrendum.
Contra Athenagoras, belli famam eleuando. Her
mocratis sententiam vt vanam redarguere, popu
lumq; identidem monere, ne pateretur ad paucos
potentiores, e quibus Hermocrates esset, Syracusa
næ rei summam volui: quin magistratibus omnia
permitterent, illos quæ in rem fore arbitrarentur,
mature prouisuros. Atq; secundum hanc Athena
goræ concionẽ magistratus interfati, pronunciarũt
totius rei curam penes se fore, non esse cur priuatus
quispiã rei bellicę nimium satageret, quo ad Athe
niensium consilia omnino nota essent. Daturos
se operam, vt si cum illis bellum futurum sit, matu
re eorum conatibus iretur obuiam. Cæterum dũ
Syracusani per hæc segniter tempus terunt, Athe
nienses interea, socijq; Corcyram classem appule

Atticæ classis in Corcyrã appuls⁹.

runt. Hinc tripertito digressi quia nullus erat por
tus tot nauium capax, præmissis q; speculatorijs na
uibus, ad explorandum insulæ statum, & quæ ciui
tates consilia agitarent, Italiam primo tenuerunt.

Atticæ classis in Italiã appulsus.

Erant præter naues ad bellum instructas onerariæ
triginta, quæ commeatum & cętera exercitui neces
saria portabant. Centum alia nauigia onerarias se
quebantur, & aliæ præterea permultæ naues clas
sem lucri causa comitabãtur. Armatorum qui bel
lo instructi erant, quinq; milia fuisse, nec amplius
Thucydides scribit. Circa Tarentum igitur & Iapi
giam primo appulsis, omniũ rerum commercio,
præterquam aquatione & stationibus est eis inter
dictum. Quãquam Locrenses & Tarentini, ne hæc
ipsa quidem concesserint. Rhegini soli omnium ex
tra muros rerum venalium mercatum præbuere.
Hicq; subductis nauibus tandiu castra sunt in litto
re habita, donec speculatoriæ naues renunciarunt,
præter q nullibi pacati quicquam inuenissent, exi
guam apud Egestanos se pecuniam vidisse, quam
ingentem se repræsentaturos fuerant ab initio pol
liciti, credere se summum triginta ibi argenti talen
ta vidisse nec amplius, tum vero duplici spe frustra
ti duces, vehementer animos abiecere, nam neque
Rheginos, quod futurum ab initio credidere, ad so
cietatem belli trahere potuerunt, & sociorum pecu
niæ multo spe minores repertæ erant a speculatori

Egestanorũ ars.

bus, quam esse dicerentur. Nec ab Egestanis haud
aliter quam Nicias a principio suspicatus erat fru
strario contigit, etenim illi, vt legatos qui ex Athe
nis, quemadmodum diximus, missi fuerant, ingen
tis thesauri specie fallerent, Erycinæ Veneris dona
ria primo illorũ oculis subiecere. Inde a finitimis
circa oppidis Phœniciũ & Græcorũ corrogata po
cula argentea simul & aurea, in conuiuijs pro suis
circuntulere. Quo aspectu decepti legati, vbi Athe
nas venerunt, Egestanorũ opes nihilo eorũ p̄dica
tione inferiores affirmare sunt ausi. Consilia itaq;
Atticarũ nauium duces inter se cõferunt. Nicias ni
hil tentandũ insulæ statum censebat, tantum in Se
linuntem nauigandũ, ad qđ precipue missi essent,

Niciæ cõsilium.

& si Egestani toti exercitui stipendium numerarẽt,
ibi de rebus agendis cõsultarẽt. Sin minus, peterẽt
vt LX. nauibus quas sibi mitti poposcissent, ciba
ria prę starent, atq; ibi Selinuntios illis vel vi, vel
volũtate recõciliarent. Atq; ita alijs ciuitatibus adi
tis, vbi Atheniensiũ opes ostentassent, fidemq; so
cijs soluissent, sine alio motu domũ reuerterent, ni
si forte interim Leontinis aliqd ex occasione grati
ficari possent, aut Siculorũ ciuitatũ aliqua, in Athe
niensiũ societatẽ, sua spõte inclinasset. Alioqui nõ
videri sibi diutius in insula commorandũ, vbi ni
hil præter ignominiam lucrifacturi essent. Contra

Alcibiadis sentẽtia.

Alcibiades turpe sibi & collegis ducere, ciuitatem
& socios tanta expectatione frustrari, præsertim
quum tam valida classis, quanta ad id tempus nul
la alia, suo esset ductu ex Attica profecta. Quin cir
ca ciuitates mittendum, qui suum in Siciliam nun
ciarent accessum, simulq; ad defectionem solicita
rent, præ cæterisq; Mamertinos tentãdos, quibus

Lamachi sentẽtia.

in societatem adductis, portũ stationẽq; capacissi
simam essent ad res gerendas habituri. Lamachus
Syracusas eundum dictabat, atq; ibi dum res eorũ

imparatæ essent, pro portis dimicandum, futura omnia Syracusanis subito accessu terribiliora, quod in ipsis bello assuetis haud postea esset euenturum Accedere ad id, quod Syracusis aut captis, aut obsidione laborantibus cæterę ciuitates facilius essent ad defectionem inclinaturæ. Hæc Lamachus, nec interim ab Alcibiadis sentẽtia omnino discrepans, quam omnes demum secuti, vt fortuna tentaretur, duo ex ducibus cũ . LX . nauibus in insulã traijciũt collega cũ cætero exercitu circa Rhegium relicto. Ibi a Naxijs in vrbẽ accepti, Catinã cõtendũt a Catinensibus exclusi, Syracusas versus decẽ nauibus p̃missis, quæ magnũ portũ ingressæ. Leõtinis, qui Syracusis erant, nunciarẽt Athenienses, suæ ciuitatis vltores, adesse, qui Leontinos societatis & cognationis iure in suas sedes restituerent. Explorarent interim, an Syracusani naues vllas ad vsum belli adhuc in mare deduxissent. Credere ad hæc futurũ, vt Leontini qui in vrbe erant sub classis accessum confestim ad se transirent. Interim Catinenses Alcibiadis oratione adducti, Atheniẽsiũ societatem recepere, & ex Rhegio cæteræ copiæ eo accitæ sunt, ibique castra communita. Classis inde Syracusas progressa, vbi nihil nauium in portu stare exploratum est, Camarinam deflexit. Hic Camarinenses appellari ad societatem perlici nequiuerunt, re itaq; infecta Catinam se duces recepẽrũt, aliquot militibus leuis armaturæ amissis, qui in Camarinensem agrum spe prædæ egressi, a Syracusanis equitibus fuerant intercepti. Sub id tempus Alcibiades ad dicendam causam domum reuocatus publica ad id naui in Siciliã missa, quę reum Athenas deportaret, Dabatur ei crimini, q̃ mysteria polluisset, violassetq; noctu Hermas Athenis ille siue calumniæ metu, siue intẽtati criminis sibi consciꝰ,

Alcibiadis exilium.

priuata naui vsus, ex Sicilia in Italiam, mox inde in Peloponẽsum exul abijt quem absentem Athenienses, quia iudicium deseruisset, capite condemnarũt, iussi sacerdotes illum collegiatim, vt impiũ execrari, omnes præter Cereris sacerdotes deuouere, ab his responsum est, orare suum esse, & nõ deuouere & execrari. Post Alcibiadis digressum, cæteri duces Egestam cum parte nauium progressi, triginta ab socijs talenta in stipendium accepere, direptis obiter Hyccaris, Siracusani agri vico, tentata est & Hybla in Salentino agro, nec expugnari potuit, exieratq; per hæc eius anni æstas, & iam hyems appetebat, Athenienses interim duces, accersitis ad se sociorum auxilijs, Syracusas inuadere constituunt. Contra Syracusani, qui iam inde ex quo classis Attica est in Siciliam appulsa, suas opes firmare non destiterant, non solum satis virium ad vrbem tuendam arbitrari, sed de sua in hostes profectione cõsilia domi agitabant. Nec ita multo post per Catinẽsem hominem, ab ipsis ducibus ad hoc ipsum missum, fit spes illis, si copias Catinam admouissent, fore, vt Catinenses, Atheniensium nauibus incensis, Syracusanos intra mœnia acciperent, ipsiq; Athenienses qui extra vrbem metarentur, classe & commeatu exuti, facile ad vnum delerentur. Res temere credita populariter Syracusanos Catinam exciuit, nec procul ab vrbe consederant. Nicias & Lamachus audito hostium accessu, omnibus copijs in naues celeriter impositis, Syracusas versus cursum intendũt. Qđ vbi Syracusanis nunciatũ est, cõsternato agmine, ad opem patriæ ferendã retro abierũt. Atheniẽses interim magnũ Syracusarũ portũ ante Olympiciũ ingressi, castra p̃ ociũ ꝯmuniũt. Postridie duces ipsi copias in cõspectũ hostiũ dedere, si pugnæ copia fieret, acie decertaturi. Nec Syracusani pugnã detrectarũt, iam enĩ qui Catinam cõtenderant, cursu in vrbem venerant.

Syracusani ad prœliũ exeũt.

Hortatus est suos Nicias, vbi certamen instare vidit, vetuitque suos obliuisci, qui ipsi essent, & in qua terra dimicaturi, virtute opus esse vt patriam aliquando inuiserent, magno itaq; animo tã hi, quam illi pugnã ineunt: Syracusani pro patria, illi ne patriæ aspectu perpetuo carerent dimicaturi. Leuis armatura inijt certamen, mox totis viribus cõflictũ. Eratq; anceps ab initio dimicatio, plures vtrinq; cadere, quũ fœda interim tẽpestas cœlo orta est, tonitrua & fulgura magno aeris fragore Syracusanos, velut prodigio territos p̃senti certamine auertunt, facta tũ impressio est in eos sua sponte cedentes, secutaq; esset cędes ingens, nisi Syracusani equites extremũ agmen obequitantes, suos protexissent.

Syracusanorũ fuga.

Occubuere tamen ex Syracusanis & socijs. CCC. & sexaginta, ex Atheniensibus circiter quinquaginta. Nicias & Lamachꝰ quia jam hyemis instabat, copijs in naues impositis, Catinã & Naxũ vtrobiq; hyematuri abierunt, rati fore, vt post prosperã vnã, cũ Syracusanis pugnam, ex Siculis vrbibus aliquæ vltro deficerent, Laborare præterea cœperant rei frumentariæ inopia, nec pecunia in vsum stipendij aderat, indigebãt ad hæc equitibus, vt Syracusanis ea parte belli pares futuri essent. Hos, hybernorũ tp̃e, ex Attica petierunt, vt nouo vere Syracusas iterũ tentarent. Consilia cõferebãt Syracusani & ipsi post pugnã, vbi pro concione edocti sunt, non expedire rei bellicæ, q̃ a pluribus imperaretur, quando nihil æque pluriũ ac ducũ, quibus tũ ciuitas vtebař, confusum imperiũ ipsis in acie obfuisset.

Syracusani Hermocrati imperiũ demãdãt

Hermocratẽ Hermonis filiũ virũ, quũ cæteris rebus agendis nulli Siculorũ secũdum, tũ bellicis expertę strenuitatis, imperatorem creant, quum quinq; antea duces fuissent. Mittunt ad hæc in Peloponnesum ad Lacdæmonios postulatũ, vt vel domestico bello Athenienses implicarent, Atticamq; armis inuaderent, aut in Siciliã sibi suppetias mitterent. Sed dum hæc Syracusis aguntur, Nicias & Lamachus Messanã proditione recepissent, nisi res ab Alcibiade in exiliũ abeunte fuisset Syracusanæ factionis hominibus patefacta. Miserant & Euphemum, q legati nomine Camarinenses, si fieri posset, in partes traheret, qđ vbi Syracusis auditũ est confestim eo Hermocrates est profectus, qui ita est ciuitatem pro concione allocutus.

Orõ Hermocratis ad Camarinenses.

Nõ ideo ad vos venimus viri Camarinenses, q̃ timeamus ne p̃senti Atheniensium exercitu terreamini, sed ob id potius, ne priusquã nos audiuissetis, illorũ, qui ad hoc ipsum missi sunt, verbis induceremini. Venerunt Athenienses in Siciliam, nequid vos lateat, non vt Leontinos, velut ipsi prę se ferunt, reducant, sed vt nos nostris abducant sedibus, nec credibile est fore, vt hic in suis vrbibus ciues collocent, quos pluribus locis locatos eiecere, aut eos Leontinorum libertatis curam gerere, quia Chalcidenses, sint, qui Chalcidenses, a quibus hi oriundi sunt, in seruitutem redegerunt, sed quo prætextu illa obtinent, hæc quoque obtinere conabantur. Nam quum ab Ionibus socijs duces constituti essent, ad Medum ex tota Græcia, & Ioniæ ora eijciendum, Medo communibus auxilijs eiecto, pro eo imperare cœperunt, neque Athenienses pro Græcorum, aut Græci ipsi pro sua ipsorũ libertate, Barbaro restiterũt, sed vt hæc illis q̃ facta est aliqñ fieret in seruitio versura. Verũ sint licet Atheniẽses rep̃hẽsione digni, haud tñ ad id venimꝰ, vt eos rep̃hẽderemꝰ, est enĩ eorũ in cognatas gẽtes subigẽdas iniuria iã antea vobis nõ ignota:

Quin

Quin vos potius Camarinenses viri reprehendendi estis, qui quum Græcarum vrbium exempla habeatis, quæ ab illis Seruitio premuntur, neq; vestram libertatem defenditis, neq; sophismata quæ vobis afferuntur propulsanda putatis, quin reminiscimini potius, vos non Ionas, qui libertatis iacturam iam pro nihilo habent, sed Dores esse liberos liberaq; Peloponneso oriundos, hanc terram maiorum virtute quęsitam, virtute seruaturos, nec prius eam amissuros, quam sit vita ipsa cū libertate adempta, quasi parum notæ sint omnibus Atheniēsium artes, qui occultiorem viam ingressi, alios a nobis pollicitanonibus alienare sunt adorti, alios societatis specie ad se pellicere. Nec aduertitur a quibusdam, qualis vicinorum opibus euersis, suarum futura sit rerum fortuna, multum quidem opinione fallitur, qui non se Atheniensibus, sed Syracusanū esse hostem existimat, putatq; pro aliena patria piclitari nō oportere, quin verius ille ratiocinabit, q dū pro mea pugnabit patria, nō p mea magis q; pro sua ipsius se pugnare arbitrabit. Cogitet hic idē Athenienses nō vlcisci velle vllā Syracusanorū iniuriā, q̄ vtiq; nulla est, sed eo prętextu vobiscū cōfirmare amicitiā, vt p Dores quos natura oderūt, Doricas euertāt opes. Verū siqs aut inuidet nobis, aut nos metuit (inuidiæ em̄ ac timori obnoxij sunt potētiores) cupiatq; ob id ipm Syracusas clade aliqua affectū iri, vt ipse tutius deinceps degat, hic ea animo cōcepit, q̄ nō sunt hūanæ potestatis: nemo em̄ in suo arbitrio habuit vnquā, votū pariter & fortunā. Equidē oportuit vos viri Camarinēses q Siculorū oīm nobis ppinquissimi estis, quiq; scd'm nos piclitatuti, hęc pspicere, & ad hoc incēdiū, qd' totā est Siciliā puasuru, vestra spōte restinguēdū occurrere, Syracusanosq; ad cōmunē libertatē tuēdā, cōsilio & opibus iuuare. Nūc p ijs quæ vos præstare oportuit, verērē cū Atheniēsibus societatē causati, in panibus esse, vt video, recusatis. Sed ea societas ad id credo est olim a vobis inita, vt non ea aduersus amicos & cognatos vestros vteremini, sed in hostes potius, si qui vobis futuri hostes fuissent, vosq; Atheniensibus auxilio essetis, quādo illis iniuria alicunde illata esset. Nūc quantum vos deceat in tali causa, illorum societatem complecti, Rheginorum modestia haud dubie demōstrat, qui cum Chalcidenses sint, in Leontinis cognatis suis restituendis, ad quod illi se venisse videri volunt, ne consilia quidem non

Enthimema.

modo arma cum Atheniēsibus iunxere. Hoc illi, quū causam specie honestam, minimeq; suspectam haberent. Ergo Rhegini, qui Iones sunt, pro Ionibus stare noluerunt, Dorica gens contra Dores, nulla necessitate coacta, stare non recusabit: & qui ex cōfesso hostes semper fuere, socijs & cognatis nō dubitabit præferre. Nec Atticarum opum ea vis est, quæ Siculis vna conspirantibus, aliquo modo pertimescenda sit, quin contemnenda potius. En nos Syracusani, nullius ope adiuti, & ad omnia magis quam ad bellum parati, Catinam vsq; nuper profecti, vt cum illis acie dimicaremus, statione decedere coegimus. Mox audita illorum fuga, veriti ne quod erat, nostra absentia fræti ad Syracusas opprimendas irent, incomposito agmine reuersi, cū hostem in procinctu stantem circa vrbis nostræ mœnia adepti, maiore animo quam consilio cum eo conflixinus. Cessimus non illi, sed prodigiosę tempestati, nec ipsi duces præ se obscure tulerunt, quid in posterum sperarēt. Quippe qui secundum pugnam illam, confestim in Naxum, & loca sibi tutiora, cum classe abierunt, suis, quis dubitat: viribus diffisi. Quid fore putandū est, si vos, si cæteri Siculi nobiscū cōem libertatē tuebimini, si ex Peloponneso, vt speramus, nobis auxilia aderunt: Spero equidem fore, vt qui tanto strepitu nuper alienā terrā inuaserunt, de sua paulopost soliciti dimicare cogant. Neq; vos, qa neutris accesseritis, satis vestræ famæ & saluti cautū arbitremini, tanquā vtrorūq; socios esse liceat: nō em̄, vt iure illud, ita facto par est. Etem̄ qd aliud id erit, quā quos tueri debebas, medio piculo reliquisse, nec phibuisse, qui vicerint, ne iniurij fierent: Sed quāto satius fuerit cū cognatis cōmune cōmodū tuendo periclitari si periclitandū sit, aut Athenienses amicos ab inchoata iniuria abstinere: Summa igitur eorū oīm, quæ Syracusani a vobis petunt, Camarinenses viri, hæc est, ne Ionibus perpetuis Dorici nominis hostibus, Dores ipsi a vobis Doribus intempestiua defectione prodantur, qui si ab Atheniensibus superentur, vestra causa superati videri potuerunt, sed victoriæ laus erit penes illos, qui & præmium ferent, non eos qui victoriam administrabunt: si victoria nostra fuerit, pœnas ijs merito luetis, quibus & periculorū authores fuistis. Considerandū proinde vobis est, atq; hic eligendū, certam sine periculo seruitutem sequi velitis, si inde steteritis, an cum periculo nobiscum libertatem tueri, Syracusanorum in vtraq; fortuna amicissimi futuri. Huiusmodi Hermocratis orationē, Euphemus Atheniensis haud paucioribus excepit verbis, repetitaq; altius causa, veteris Atheniensium certaminis, cū ijs Doribus qui in Peloponneso erant, inde vti necessitate iureq; Iones a se imperio subacti essent, q Medicis temporibus, nō solum a se, vnde oriundi essent, ad Barbaros defecissent, sed Metropolim etiā suā oppugnatū venissent, postremo eo sermonē deflexit, vt ostēderet Atheniēses i Siciliā trāsmisisse, non imperandi consilio quū ne tam longa quidem nauigatio, locorūq; distantia id pati videret: sed vt Siculos seruitio, qd' illis a Syracusanis immineret, eximerent. Summa eius orationis fuit, qua Camarinenses rogabantur, vt in pristina societate permanerent, nec interim negare esse ciuitates & insulas, quibus Athenienses imperarent, sed iccirco illos id facere, ne alius sibi posset imperare. Verum quo plura tuenda haberent, eo ad maiora facinora obeunda vel inuitos cogi. Viderent ipsi ne auxilia quæ sua sponte accersiuissent, si per contemptum vanāq; suspitionem insula excedere paterent, frustra essent postea requisituri. Quin aliorū studiū secuti, se veteres socios & auxiliares amplectarent, darētq; secū operā, vt Syracusani, a qbus nō imenito sibi timerēt, quādoq; formidolosi esse desinerēt. Quū plura Euphemus in hāc sentētiā dixisset, visum est vtrisq; in psentia respōdere, daturos operā Camarinēses, vt vtrorūq; societas, qtū in se esset, inuiolata custodiret. Cæterū necessitudinis verecūdia adducti, auxiliares eqtes Syracusas misere, idq; occulte, ne qd Athenienses offenderēt, ad quos per hyemē pleraq; Siciliæ oppida vltro defecere, q̄dā etiā metu in partes traxerūt. Quo successu Attici duces elati, in Aphricam ad Carthaginēses mittere ausi sunt, qui eos aduersus Syracusanos in societatem asciscerēt, & in Italiam ad eas vrbes, quæ in Tyrrhenum situ pelagus obuersę, missi q societatē postularent. Nec Syracusani (nā magnū sibi pro mœnibus patriæ certamē videbant cum Atheniensibus instare) minori interim studio suas opes firmarunt, & iā eorū legati a Corinthijs benigne accepti Lacedæmonē venerāt, vbi Alciabidis oratione (qui eam vrbem sibi exilij sedem delegerat,

Dilēma.

Peroratio.
Euphemi orō.

rat,fueratq; ob id præsenti consultationi admot⁹)
magnopere Spartiatarum animi ad reparandum
bellum sunt commoti.Ibi ille multa prius de se lo
cutus,q quandiu pro patria stare licuisset, vt verū
& fortem hostem decuit,arma in lacedęmonios tu
lisset. Verum vbi paucorum potentia odioq; , q
populare præ se studium ferret,essetq; tyrannis in
festus,populumq; hortaretur,ne imperitanti cuiq;
exagitandum se subijceret,patria pulsus exulare co
geretur,mutato studio nihil impie facturum se ar-
bitrari,si ad eorum vsum qui se eiectum hospitio
excepissent,omnia sua consilia,omnem rei milita
ris experientiam,accommodaret.Nec etiam vide-
re oportere se quicquam contra patriam agere,quę
[Atheñ. cōsiliū.] vtiq; patria non esset amplius.Tum vero Atheniē
sium consilio de Sicilia occupanda patefacto, qua
in potestate redacta,Italiam subigere Athenienses
destinassent,mox & Carthaginem,postremo Bar-
barorum viribus freti Peloponnesum terra mari-
q; inuadere,sicq; futurum vt late intra extraq; Græ
ciam imperarent.Quæ quum ita se haberent,cense
re,hortariq; vt continuo in Siciliam auxilia mitte-
rent,Athenienses q; domestico interim implicarēt
bello.Eūdum obuiam primis illorum conatibus
ne si quum eorum opes nimium inualuissent, ve
sero,ita incassum,itum obuiam videretur. Moue-
runt Alcibiadis verba Lacedæmonios ad vtranq;
prouinciam excipiendam,sua ad id sponte inclina
tos.Fitq; publicum decretum vt Gylippus Clean-
[Bellorū apparat⁹] driæ filius,cum auxiliaribus copijs,Syracusas iret.
Edictum adhæc, vt naues a socijs ad traijciendas
copias expedirentur. Atheniēses & ipsi pecuniam
in stipendium misere,& equites qui a ducibus fue-
rant requisiti.Atq; cum hæc fierent, decimus septi-
mus ab eo annus exijt,quo Athenienses & Lacedæ
monij bellare inter se cœperant.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS TERTIAE LIBER VIII.

[Atheñ. expeditiones.] VERNVM erat anni tēpus
quū Nicias & Lamachus Me-
garēsem agrum populati, Hy
bleos & Thermesseos clade af
fecerunt , Centoripis oppido
proditione recepto . Sūtq; per
eos dies trecenta argenti talen
ta ex Athenis,ad alendam clas
sem ipsis ducibus delata,& equites circiter trecenti
& in Peloponneso aliquot leues expeditiones fue-
re inter Argiuos & Lacedæmonios,sed illæ quidē
parum memorabiles,in Sicilia maiores vtrinq; re
rum conatus interim extitere . Attici duces classe
Syracusas delati Thapsum peninsulam vrbi pro-
pinquam,occupant,inde ex improuiso & Epipo-
las locum præruptum,& Syracusis imminentem.
[Syracusę obsidēt.] Eo Diomilius Syracusanus cum sexcētis ex omni
iuuētute lectis occurrit,tumultuarioq; prælio ictus
cum trecentis perijt,cæteris intra vrbem trepide cō
pulsis.Postridie, quum Athenienses in acie ante
vrbē stetissent,postquam nemo obuiam exijt, ad
Epipolas muniendas conuersi , in summa earum
crepidine castellum erigunt. Nec iam multo post
Egestani & Naxij equites in castra venerunt,ita ve
cum Atticis non multo antea appulsis sexcenti &
amplius equites in castris essent. Multi varijq; dein
ceps fuere circa vrbē conatus,Syracusanis vallum
hostib⁹ ab vrbe per paludē cū fossa & aggere obij-
cere volentibus,Athenienses cōtra ab Epipolis ad
Thapsum vrbē omni præsidio excludere,quo cer-
tamine Lamachus Atticorū ducū alter concidit,& [Lamachi interit⁹.]
Syracusanorū multo plures q̃ Atheniēsiū.Cæterū
magno interim portu a classe occupato,Syracusa-
nisq; in vrbē reiectis Nicias duplici muro eos ab
Epipolis ad mare clausit, aquarū ductu iam antea
interrupto . Gylippus interea ad Leucadem pro-
gressus,audita Syracusanorū obsidione,desperans
socijs subueniri posse amplius , quos vtiq; muro
vndiq; ab hoste vallatos constans fama erat,in Ita
liam cursum deflexit,illic ciuitates aliquas ad bel-
lum solicitaturus,& vt ibi in omnē occasionē ere-
ctus præsto esset. Verum fœda inter eundū tempe-
state iactatus,ac carinis nauiū magna ex parte con-
cussis, Tarentū subuectus est. Nauiū paucitas effe-
cit, vt auditum Gylippi accessum aspernatus sit
Nicias. Thuriā inde Gylippus progressus,quū ni- [Gylippi]
hil ibi persuadere potuisset, Italiæ orā classe circui- [in Italiā]
bat. Atticus dux qui iam in spe certa victoriæ erat, [appuls⁹.]
nam commeatus,quum ex alijs locis,tum ex Italia
affatim in castra vehebant,vnde & triremes quas-
dam auxiliares acceperat , & Siculorū pleriq;, qui
dubia fide ad id tempus fuerant, iam aperte Athe-
niensium rebus fauebant. Dum Nicias Syracusis
assidet,Lacedæmonij magnā Argiui agri partē su-
bita incursione vastant,qua sociorum clade Athe
nienses perciti triginta naues ad belli vsum com-
paratas,auxilio Argiuis ire iubent,per quæ fœdus
quod cū Lacedæmonijs ictū habebant, est violatū
prius nunq; ne Argiuorū quidē nouorū sociorum
crebris precibus adduci potuerunt, vt in Laconicā
oram irrumperent,tum vero sociorum iniuria irri
tati in Epidauriū agrū ingressi, late omnia circa Hi
meram & Prasias ferro & igni populati sunt. Gy-
lippus interea refectis nauibus quū Locros ex Ta-
rento annauigasset,certior ibi factus non ita Syra-
cusas ab hoste circuncessas, vt per Epipolarū partē
qui vellent, vrbem ingredi non possent, auxiliari
manu inde & alijs socijs collecta,ex Locris freto in
insulā euasit,mox Himerā delat⁹,auctis hic copijs
ex ijs qui adhuc in fide erant,ad tria armatorū mi-
lia contraxit,tum vero nauibus in terram subdu-
ctis ipse terrestri itinere Syracusas iter intendit. Pre
uertit illius accessum Consilus Corinthiacæ clas-
sis p̄fectus,qui quū ex Leucade in Siciliā,celeri cur-
su venisset,Syracusanos offendit oī spe Pelopōne
siaci auxilij abiecta,de pace quoquo modo cū Ni-
cia sanciēda cōsultātes. Ab eo itaq; cōfirmati , edo-
ctiq; Gylippū,cū valido p̄sidio,paucis diebus affu
turū,vrbē cōstantius tueri p̄seuerarūt . Nec Lacon
multo post affuit. Atheniēses,etsi murū ad octo fer
me stadia,ab Epipolis ad mare eduxerant,quia ali-
quot adhuc locis erat interruptū opus, qđ in tanta
celeritate ex oī parte haud cōsummari potuerat,cō
spicati Gylippū aduersus se aciē dirigere,& Syracu
sanos eruptioni eminere,ancipiti metu p̄culsi,sese [Gylippi]
p̄lio expediūt. Tū Lacō caduceatorē ad hostes mit- [edictū.]
tit,q his diceret,si insula intra q̄nq; dies velint exce
dere,passurū se eos tutos inde abire . Cæterū nullo
ab Atheniēsibus respōso dato,cōfestim acie cōfli-
xisset nisi Syracusanos vna aduersa pugna fractos
inultos sensisset ad p̄liū exire . Erga ab Nicia qui
structā aciē an̄ muro habebat,nihil mouebat,verti
cē,noīe Tēmenitē statiuis occupat , Postridie Gy-
lippus muro copias admouit,manu vna suorū ad
Labdacū vbi Atheniensiū p̄sidiū erat,p̄missa . Ni-
cias,loco cū p̄sidiarijs militib⁹ amisso,obtinuit tñ
nihilo seci⁹ murū,hēbatq; i aīo Plemyriū p̄mōto- [Plemyriū promōtoriū]
riū,magno Syracusanorū portui accubās,ope cōi-
re,vt fauces port⁹ i p̄tāte hēret. Enuero Nicias post
Gylippi

Gylippi accessum, parum terrestribus prælijs fidēs,
ad classem continuo ornandam animum adiecit.
Muro itaq; triplici præsidio firmato, Plemyrium
occupat. Gylippus & ipse intra Epipolas murum
struxerat, vt hostium munitionibus exclusis, vrbs
circunquaq; obsideri non posset. Hinc quum sæ-
pius suos in aciem educeret, immotiq; Atheniēses
sub muro starent, eos inuadere constituit, cōserto-
q; inter vtrumq; murum prælio, Athenienses egre
giæ vicerunt. Paucis inde diebus interiectis, maio-
ribus est animis vtrinq; dimicatum, sinistrumque
Atheniensium cornu hostium equitatus pepulit.
Opus præterea a Gylippo inchoatum Ambrachiē
sium & Corinthiorum interuentu, omnium opi-
nione celerius est ad exitum perductum. Erantq; iā
Syracusanorum res ac sociorum, terra mariq; Atti
cis nihilo inferiores, inualescebantq; in dies illorū
vires, ita vt Athenienses, licet nomine obsiderent,
Niciæ ꝓuidentia. re ipsa haud multū distarent ab obsessis, q̄ Nicias
animo cōsiderans, per literas Atheniēsibus signifi
cauit, futurū, vt nisi breui terrestres maritimęq; co-
piæ summa ope augerent, si diutius in obsidione
perseueratū esset, ingens in Sicilia clades acciperet.
Hæc ille suis, magis vera & vtilia q̄ auditu iucun-
da scribens, petebat vt & sibi e renibus laboranti
succederetur. Niciæ literis publice recitatis, omnia
in eius sententiam sunt ad bellum decreta. Succes-
sor tātum negatus. Duo legatorū nomine illi dari,
Atheniēsiū apparatus. q in re administrāda ægri ducis onera leuarēt. Nec
ita multo post Eurymedō alter legatorū, cū centū
& viginti talentis argēti, & nauibus decē in Siciliā
venit, collegā dixit suū Demosthenē ad delectū q̄
diligentissime habendū, in Attica a se relictū, qui
cū cæteris copijs, haud multo post esset affuturus.
Miserunt Athenienses, qui viginti nauiū classe o-
mnem Peloponnesi orā attenta circūirent statione
nequa ex Lacedæmone Corinthove auxilia in Sici
liā mitterentur. Cōtra Lacedæmonij ac Corinthij
sociæq; ciuitates, auditis quæ post Gylippi in Sici
liā appulsum, circa Syracusas euenerant, in pristi-
nam spem restituti, summa ope classem terrestresq;
copias, ad bellū instruunt. Nec Sicilia tantū curæ
erat quin ob rupta ab Atheniensibus fœdera, qui
Epidaurios Prassianosq; fines incursarant, dome-
sticum etiā bellū studio moliunt: & vt aliquo insi-
Decelea. gni detrimento hostē primo motu afficerent, De-
celeā Alcibiadis consilio in Attica, militari opere,
occupare constituunt. Cæterū dum naues, arma, cō
meatus expediunt, annus ille exijt, qui Pelopōne-
siaci belli duodeuigesimus fuit. Sequētis anni prin
cipio Lacedæmonij socijq; Atticam terrā ingressi,
subita populatione fœdarunt, inde Deceleā cōmu-
nire adorti, irrequieto opere, tantū paucis diebus
murorū excitarunt, vt ab Athenis iam id opus cō-
spici posset. Erat locus is peropportunus ad Atticā
terrā infestandā ab Athenis centū viginti stadia di
stans, tantūdē Bœotia. Moliti id præsidiū Lacedę.
Agidis ductu. Interea auxilia sunt ex Peloponneso
in Siciliam missa. Hi mille & sexcenti numero erāt
Naues quinq; & viginti. Horū plurimi Spartiatæ.
Cæteri Corinthij & Bœotij. Atheniēses & ipsi De-
mosthenē nihilo minus in Siciliā miserunt, cū na-
uibus quinq; & LX. in quibus, ex veteri formula,
mille erant & ducenti Attici generis, & cū his insu
lanorum appendices: iusserunt & Charidē cū alte-
ra classe q̄ triginta erat nauiū Pelopōneso insinua
tū, ab Argiuis petere, vt iure initæ nuꝑ societatis,
rē Atticā in aperto discrimine iuuarēt, explerentq;
eius classis remigiū, q̄ ad hoc ipsum instruebat, vt
Laconicā orā infestaret. Hæc in Græcia vtrinq; pa-
rabant, quū Syracusani in Sicilia, Gylippi & Her-
mocratis hortatu, classem lōge opulētissimā cōpa-
rāt. Qꝗ & ipsi iandudū, ob secūda prælia, q̄ in terris
gesserāt, mari fortunā experiri cupiebant. Stabāt in
maiori portu quinq; & triginta naues bello instru
ctæ & aliquanto maior numerus in minori, vbi
erant Syracusanorū naualia. Sed angustiæ magni
portus ab Atheniensibus circa Plemyriū fuerant
insessæ, ea q̄ res impedimēto futura videbat, quo
minus Syracusanæ naues in vnū coire possent. Mā
dat Gylippus, vt sui, vno tpe, intus extraq; Plemy
riū inuadant, nitāturq; vel inuitis hostibus, perrū-
pere, ipse interim milites, diuersa parte instructos
habuit, cōtractoq; iam circa portū certamine, vbi
Atheniēses vna naualis pugnæ cura occupatos vi
dit ōis alterius discriminis securos, cū ijs quos ad
hoc ipsum paratos habuit, Plemyriū adortus, mo-
mēto tēporis p̄sidium, qđ in eo erat, expugnat. Sed
quā id negociū feliciter cessit, tam Syracusanis na-
ualis pugna fuit infelix. Nā quū res satis ab initio
successisset, perrumperentq; extrariæ naues, inuitis
hostibus, in portum, dū nimiū celerant, dū tumul-
tuose aguntur, in internas naues impactæ, ordinē
turbare cœperūt, trepidatio inde orta est, qua aīad-
uersa, in hostē sua sponte turbatū Atticæ naues de Syracusanę naues
currunt, facileq; fugā fecerunt, decē Syracusanæ na deprimūtur.
ues cū ipsis turmis sunt depressæ. Sunt tamē & ple
riq; capti. Atq; ita contigit, vt vno prælio vtriq; vi
cerint, vtiq; sint, Tropheū erexerūt Athenienses in
littore circa castra, in Plemyrio hostes. Sed Athe-
niensium clades maior, ingens pecunia publica &
priuata, cū omni fere bellico apparatu, in eum fue-
rat locū velut ærariū cōgesta, quibus omnibus est
eo die hostis potitus. At nihil eque Atheniensibus
obfuit quā q Syracusanis iam angustias portus te
nentibus, sine certamine cōmeatus in castra haud
subuehi poterant. Leuiora inde prælia per æstatē cir
ca portū cōmissa, & insidiæ citro vltroq; factæ, vt
in tāta hostiū propinquitate euenire oportuit. Pro
cul vrbe etiā aliquid gestū. Enimuero patefacto por-
tu Agatharchus ex Syracusis cū duodecim nauib⁹
profectus, aliquot Atheniensiū in alto adeptus op
pressit, & in his vnā, q̄ stipendiū vehebat in castra,
& in ora Caulonię materiā ingentē, quā ad naualē
vsum ibi Atheniēses cōpararāt, subiecto igni cor-
rupit. Mox viginti Atticis nauib⁹ in Megarico tra
ctu obuius factus, suarū celeritate fretus, vna dūta
xat naui ab hostibus intercepta, cū cæteris in tutū
abijt. Tētarūt iterim Atheniēses, rescindere ligneā
cathenā, qua Syracusani minorē portū occluserāt,
oneraria vna turrita ac loricata expugnationi ad-
mota. Verū suo conatu frustrati, incœpto abstinue
rūt. Demosthenes interea, quū ex Attica in Siciliā tē
deret, Epidaurēsem orā & Laconicā cū Charide est
populatus, locoq; inibi in Isthmi speciē cōmunito
p̄sidiū ad hostilē terrā infestādā imposuit. Ex Pelo
ponneso dein ꝓficiscit, in Corcyrā Charide domū
dimisso, trāsmissur⁹. Decelea interim muro ꝯclusa,
p̄sidioq; insessa, multo graui⁹ res Atheniēsiū, vici-
no assiduoq; hoste affligi cœperāt. Maior itaq; pars
agri cultu deserta est, breuiter viginti seruitiorū mi
lia ad ꝓpinquū hostē transiuere. Pecora ad hæc in
arctū cōpulsa inedia cōficiebant, nec cōmeat⁹ nisi
per difficiliora loca, dispendioq; viarum, in vr-
bem comportari poterant. Venerant interea Athe
nas Machærophori mille ex Thracia mercede con Machęrophori.
ducti, quos grauati impensa Atheniēses naui do-
mū deportādos curauere, dato huic qui vehebat ne
gocio, vt siqua obiter occasio daret, eos in hostiū
fines ad prædam immitteret. Incursatus itaq; ab his
est primo

est primo Tanagreus ager, mox in Bœotiam dela-
ti, Michalesum ex improuiso occupatam diripue-
runt, ciuibus omnis sexus & ætatis ferro deditis.
Erantq; in cæde & præda Barbari occupati, quum
Theban⁹ superuenit equitatus, quos ex improuiso
adortus multa cum cæde ad littus egit. Et hæc tum
Thraces in Bœotia. Demosthenes ex Peloponne-
so profectus, quum Corcyram versus, cursum in-
tendisset, in Siciliam prima tempestate soluturus,
non nihil, dum classis remigium explet, circa Za-
cynthum, Cephaleniam aliasque circumiectas in-
sulas, nauigatione intermissa subsedit. Sed dum
his locis commoratur, de præsidio ad Plemyrium
amisso cognouit. Tum vero maioribus opus esse
copijs ratus, vt hostium vires, quæ in dies circa Sy-
racusas inualescebant, sustineri possent, Eurymе-
donti collegæ, quem ibi ex Sicilia redeuntem ob-
uium habuit autor fuit, vt in Corcyrã nauigaret,
daretq; operam, vt quindecim Corcyrei naues ex-
plerent. Sed dum hæc illi studio properant, Syracu-
sanorum interim legati ex socijs Siciliæ ciuitatib⁹,
quas præsenti successu in spem victoriæ erexerant,
ad duo milia auxiliariorũ & CCC. cõtraxerant, q
quum Syracusas versus iter facerent a Centoripi-
nis, Niciæ rogatu, insidiose excepti, cum octingen
tis sociorũ cæsi sunt, cętera multitudo disiecta, alij
alia Syracusas deuenere. Miserunt & Camarinen-
ses & Geloi Syracusanis auxilia, & iam tota pene
insula, præter Agrigentinos, qui nondũ erant in
partibus, a Syracusanis ex confesso stabant: Demo
sthenes interim & Eurymedon, cũ instructa classe
transmisso Ionio Iapigiam Italiæ promontoriũ,
tenuere. Hic quoq; circa Cleradas Iapigiæ insulas,
ab Arta regulo, a Metapontinis, quo postea appu-
lerunt, Thurinisq; iaculatorum manum impetra-
rant. Sed dum militẽ Attici duces extrema Italia cõ
scribunt, tres & triginta Atticæ naues Dyphilo du
ce, cum viginti Peloponnesiacis quibus Polyban
tes Corynthius præerat, inter Naupactum & Euri
neũ Achaiæ locũ, in speciẽ lunæ curuatũ, acri præ-
lio cõflixere. Adeoq; est dubio euentu dimicatũ, vt
victoriã vtrinq; ad se trahẽtes, hi atq; illi Tropheũ
aduersis stationibus erexerint. Syracusani audito
nouæ classis accessu, q̃ ex Italia in Siciliã traiectura
ferebaẽ, statuunt, priusquã Atticę opes terra mariq;
nouis supplemẽtis augerẽt, iterũ fortunã experiri,
placuitq; Gylippũ vt antea rẽ a terra gerere, nauesq;
in portu decertare, vtrobiq; acriter incertaq; vi-
ctoria dimicatum. Cæterũ eo Atheniensiũ res dete
rior fuit, q duæ eorũ naues periere. Sequẽti die Sy-
racusani quietẽ tenuerũt. Nicias ratus hostes haud
diutius quieturos, onerarias ante triremiũ stationẽ,
certo inter se spatio, collocat, vt per ea interualla es
set triremibus ab hoste victis, in tutũ recursus. Bi-
duo igiẽ postq; pugnatũ erat, octoginta Siculæ tri-
remes, cũ quinq; & septuaginta Atticis, pugnã cõ-
seruere. Hoc quoq; p̃liũ aliquãto acrius priore fuit,
magisq; Atheniẽsibus calamitosum, quorũ septẽ
triremes medijs sunt fluctib⁹ depressæ, rostraq; plu
rimarũ validissimo cõflictu detrita. Syracusani ob
rem bene gestã, Tropheũ circa littus statuere. Fuis-
set oĩno maior clades eo die ab Atheniẽsibus acce-
pta, nisi suæ onerariæ victos protexissent, q̃ duas
Syracusanas ferocius inuectas, delphinis in hunc
vsum pẽdentib⁹ fregere, vnãq; p̃terea cũ toto remi
gio interceptã tenuerũt. Erãtq; res Atticę ad Syracu
sas in hoc statu, quũ Demosthenes & Eurymedõ,
cũ tribus & septuaginta nauibus, in qbus erant ad
quinq; milia armatorũ, portũ tenuere. Perculit ter-
rificus hostiũ apparatus Syracusanos, qbus persua

Demosthenis consiliũ.

Auxiliares Syra. cædunẽ.

Naualis pugna ad naupactum.

Acris pugna naualis.

Demosthenis & Eurimedõtis accessus.

sum fuit Atheniẽses Decelea a Lacedæmonijs ca-
pta, qa nõ procul ab obsidiõe abessent, haudquaq;
tm̃ copiarũ amplius in Siciliã missuros. Demosthe
nes, dũ se terribilẽ scit esse hostibus, oia tẽtanda ra-
tus, agro vrbi circũiecto prius populato, an in vr-
bẽ aliqua vi irrũpi posset experiri cõstituit, Nicia
cũ parte copiarũ in castris relicto, deceptis Syracu-
sanorũ custodib⁹, per Epipolas ingressus, hostium
murũ, quẽ post Gylippi accessum struxerãt, noctur
no accessu occupat. Erat munitioni huic triplex p̃si
diũ impositũ, fuderãtq; Atheniẽses improuisa vi
primę stationis hostes, verum vbi ad Bœotios vẽ
tũ est, his fortius resistẽtib⁹, quũ Atheniẽses, velut
parta victoria, incautius ruerẽt, mutata subito for-
tuna est, iniectusq; terror, & velut amẽtia q̃dã Athe
niensiũ animis oborta, vt ne se quidẽ inuicẽ agno-
scerẽt verterẽtq; in seipsos ferrũ, & qđ magis mirũ
videri possit, luna p noxerat. Primo trepidatio or-
ta, inde metus, ex metu fuga, multaq; strages hoim
in Epipolarũ egressu, ob locorũ angustias secuta.
Multi ad hęc q nuperrime cũ Demosthene venerãt
locorũ ignari castris aberrãtes, per agros errabũdi,
ab Syracusanis eqtibus vbi primũ illuxit, ferro ex
cepti periere. Magna cędes edita, armorũq; vis in-
gens amissa, quæ per montiũ decliuia milites præ-
cipiti fuga acti, vt se magis ad cursum expedirent
passim abiecerant. Syracusani tã insperato succes-
su elati, non solũ in spem retinendæ vrbis venere,
sed iam & externa curare paulatim occœperunt,
missis ex vrbe cum Sicano præfecto quindecim tri
remibus, qui Agrigentum, vbi seditio erat inter ci
ues orta, occuparet, & Gylippus terrestri itinere vr
bes circuire cœpit, vt vndiq; auxilia cõtraheret. Cõ
ferre inter se interim consilia Nicias & collegę: De
mosthenes suo conatu frustratus, confestim obsi-
dionẽ soluendam censebat, abeundũq; in Atticã,
nec incassum assidendum Syracusis, quum nihil
præter militum iacturam, publicæq; pecuniæ dis-
pendium, lucrifieret: nec Eurymedon multum ab
eo diuersa sentiebat. Nicias etsi a collegis vtilia af-
ferri non ignorabat, infamiam tamẽ veritus, ne pe
cunia corrupti duces obsidione abscessisse crederẽ-
tur, qđ tum quoq; in castris iactari inter milites cõ
pertum habebat, durandum adhuc dicere, eoq; im-
pensius id facere, q occulte a Syracusanorum qui-
busdam, qui Atticæ rei ab initio fauerant, certior p
literas fiebat, fore, vt breui Syracusæ caperentur si
in obsidione perseueraretur. Interea Gylippo cum
validissima auxiliariorum manu Syracusas reuer-
so, cum cerneret hostium opes in dies augeri, vt iã
periculum esset ne diutius cũctando, sibi, quum vel
let, integrum non esset inde abire, collegis assiden-
tibus, pertinaciãq; & moram exprobrantibus, Ni-
cias edicit, vt occulte militibus denunciandum cu
rent, vt sese quam occultissime ad discessum compa
rent. Interim (erat tum forte plena luna) defecto sy
deris lumine, vt fit terra solis aspectum adimente,
adeo res noua, rudi adhuc seculo, Niciam & alios
turbauit, vt dux ipse rem velut ominosam auersa
tus, pronunciauerit, se non prius inde abscessurũ,
quando ita a vatibus esset monitus, quam ter nouẽ
dies a prodigio processissent. Mirum videri possit
Niciæ in media Græcia nato, rem hodie vulgo no
tam, adeo stupori fuisse. Satis quidem constat inter
uentu terræ, lunæ deliquium fieri. Cæterum Ana-
xagoras, qui non multo antea fuerat, qua ratione
id accideret, primus omnium demonstrarat. Sed ra
tionem illam non multum adhuc vulgari contige
rat, Græcis vulgo ea studia, q̃ sese naturæ indagãde
applicarent, vt impia aduersantibus, quo noie Pro
thagoras

Atheñ. clades ad Epipolas.

Lunæ defectus.

Philosophi pulsi

thagoras fuerat Athenis pulsus,& ipse Anaxago-
ras cuius mõ memini in vincula deiectus. At Pla-
to ꝓcedẽte tempore,nõ solũ ea re nõ est territus,sed
autor etiam Dioni fuit,vt nihil tale in luna verit⁹,
in Siciliam ad Dionysij Tyrannidem euertendam
nauigaret. Perseuerant̃ itaq; in obsidione. Interea
Syracusani,quos nihil eorum quę ab hoste parabã
tur p̃teribat,audaciores facti,hostem terra mariq; fe
rocius lacessunt,iam in id vnum erecti,vt quoquo
modo possent: Athenienses a fuga remorarent̃,cir-
ca muros non nihil primo tumultuose certatũ,vbi

Nauale bellum. Eurymedõtis casus.

Atheniẽsium eqtes fusi,ad. XXX. eorũ sunt ab ho
ste intercepti. Postridie sex & septuaginta Syracusa
norum naues,cum octoginta sex Atticis in portu
conflixerunt. Curabat Eurymedon in dextro cor-
nu,is Siculas naues circunuenire conatus,quũ in-
cautius alam panderet,ꝓpiusq; terram accederet,a
Syracusanis in mediam aciem prorumpentibus a
suis est exclusus,ibiq; a multis vnus circunuentus,
cum tota naui qua portus maxime profundus erat
deprimitur. Quæ ducem ipsum fuerant secutæ tu-
multuose disiectas metu Syracusani ad litus com-
peilunt. Affuitq; mox Gylippus, vt hostem in ter-
ram euadentem,ferro exciperet. Tyrrheni auxilia-
res facto in Laconẽ impetu toto littore egerũt, affe-
cta nihilo seci⁹ res Attica est eo die,duæq; deuigin-
ti naues ab Siculis propugnatoribus captæ. Quo
successu Syracusani freti,vt cæteram hostium clas-
sem cremarent,onerariam vnam sarmẽtis refertam
subiecta flamma secũdo in hostes vẽto immittũt.
Athenienses eiusmodi certaminũ non ignari,ma-
chinamentis mature adhibitis,eã ne classi impingi
posset,procul distinuere. Adorti sunt ĩde aliud ma-
ius opus Syracusani,animo reputantes qualis exi-
stimatio suam ciuitatem maneret,nõ apud Gręcos
modo,qui euersis Atheniensium opibus in liber-
tatẽ asserebant̃,sed apud alias etiam gẽtes, q̃ tm̃ ex
exercitũ,tãtã classem,non sustinuissent solũ,sed pe
nitus etiã deleuissent,vt hostẽ magis obnoxiũ ha-

Occludũt portũ Syracusani.

berẽt,angustias magni portus,q̃ ad octo ferme sta-
dia patebãt,triremium onerariarũq; catena, ancho
ris fundãtibus,occludũt. Perculit ea res vehẽmẽter
Atheniensiũ aĩos,cæterũ Nicias,vt erat p̃senti con
silio,abductis ex sup̃iore muro pręsidijs, quicquid
vbiq; viriũ fuit in castra cõtrahit. Inde q̃ celerrime
potest ad centũ &. X. naues, sagittarijs,alijsq; ꝓpu-
gnatoribus,instruit,certus totis opib⁹ in portu de
pugnare,haud quidẽ ignarus ita fore,vt si victor
extitisset,tuti⁹ obsidionem solueret tota Sicilia in
columis,sin vinci contigisset,relicta classe in aliq̃
barbararũ vrbiũ,sociarum ve ciuitatum, pedestri
agmine cõtenderet. Oibus itaq; ad pugnã cõpara
tis,cum suos cerneret tot aduersis pręlijs fractos,ita
ꝓ cõcione eos allocutus dicit̃. Certamẽ inquit mi-

Oro Niciæ ad suos.

lites,qd' nobis instar,oibus cõmune est,vbi de sua
quisq; salute ac patria,nõ minus q̃ hostes ipsi labo
ramus,q si vincim⁹,licebit cuiq; nostrũ suã inuise-
re ciuitatem,domũ,parentes,cõiuges,liberos ac cæ
tera q̃ hoib⁹ sunt charissima,quare nolim vos ab-
iecto esse animo,vt eos q bellicis casib⁹ ĩsueti, vel
ad minimã cladẽ,oẽm spem futuri successus turpi-
ter abijciũt,quin meminisse oportet vos viri Athe
niẽses,socijq; fidelissimi,q multa iam bella experti
estis, inopinatos esse bellorum euẽtus, ancipitẽq;
fortunã,necesseq; esse,& facere & pati fortia,q sibi
victoriam ꝓponit. Sed qd' ad p̃sens certamẽ atti-
net,oia nobis victoriã pollicent̃,classis igẽs aduer
sus oẽs hostium artes,quãtũ nunq̃ alias valide in-
structa,lectissimiq; & rei maritimæ sciẽtissimi e na
uibus pugnabũt,& cũ his sagittarij q̃plurimi, ma-
nicæ ferreæ ad conserendã pugnã,& qd' oĩm maxi
me ꝓderit ad victoriã,fortuna nobis bene pugnã-
di necessitatẽ imponit,aut em̃ vincẽdũ est,aut si vi
cti sim⁹,oĩs spes salutis abijciẽda. Sed cur vinci de-
beam⁹,virtute,numero,experiẽtia,hoste sup̃iores?
qui Siculos,qui Pelopõnẽses ipsos,ac cæteras gen
tes rei maritimæ studio lõge antecellimus. Propo-
nite animo viri fortissimi,atq; existimare,classem,
q̃ hodie pugnatura est,parẽtes vestros,liberos,vxo
res,domum,penates,totãq; patriã secũ ferre,talẽq;
fortunã illis futurã,qualem vos ipsi,aut virtute ve
stra,aut ignauia feceritis. Sed nihil ęque ac necessi-
tas hortatur nos strenue dimicare,si quidem nõ mi
nus vitæ,quã fortunatum propositum est nobis
certamẽ: In quo annitendum est,vt aut eam cũ lau-
de tueamur,aut si cadendum sit,non inulti perijsse
videamur. Nã seruitus,que media ab aliquo opta-
ri possit,forti viro multo formidolosior quã mors
esse debet. Nihil illa homini fœdius,quippe quę
probri sit & calamitatis plena. Sic fatus Nicias,iu-
bet suos naues conscẽdere. Syracusani socijq; intui
ti quæ ab hoste pararentur,cõfestim & ipsi sese pu-

Niciæ ꝓ oratio. Oro Gylippi ad suos.

gnæ accingunt. Quos Gylippus ita est pro concio
ne hortatus. Quæ præclare ad hunc diem terra ma-
riq; gessimus,omnibus sunt vobis nota viri Syra-
cusani,& vos socij fortissimi. Nunc vnum vt vi-
detis adhuc nobis certamen restat,idq; omniũ spe-
ciosissimũ,quo documentum, vt spero, dabimus
omnibus gentibus,ne posthac temere aliam terrã
audeant infestare,vt nuper Athenienses fecere, qui
suorum libertati prius insidiati,eo insolentie pro-
uecti sunt,vt Siciliam primo,inde Peloponnesum
vi subigere sint adorti. At deorum benignitate ve-
straq; virtute, effectum est,vt non solum furor &
amentia illa,qua freti huc nauigare sunt ausi,pror
sus cõciderit,sed iam aliquoties terra mariq; victi,
ita ipsorum opes sint afflicte ita animi debilitati,
vt de propria salute soliciti,iamdudum quæritẽt,
qua via tutius sese hinc proripiant, & nunc,quia
occultã moliri fugam nequeunt,vt per nostras erũ
pant statiões,in naues laceras,ac male refertas,clas
siarios & remiges vinci assuetos,& ob eam rem in
uitos imponunt,qui fugæ magis cupidi quã pu-
gnæ,qua prætereuchi potius q̃ inuehi possint secũ
meditantur. Sed sic certe habet vt qui animum su-
pra vires gerunt,ij si vel modica clade afficiantur,
opinione decepti,infra dignitatem sese abijciũt &
prosternunt. Expediunt sese ad pugnam Athenien
ses,non spe vincendi,sed quia nulla alia est ad effu
gium via relicta,nec tam vim inferre,q̃ vitare cu-
piẽtes: satis superq; habituri,si medio tumultu,per
occasionem in apertũ mare elabi possint. Sed quo
illi hoc stultius contendunt,eo fortius nobis anni-
tendum,nequa illis aditus fiat ad erumpendum.
Quin cæcos & amẽtes ĩ pugnã rẽũtes nauib⁹,q̃s ro-
bustiores & instructiores habetis,excipite exceptos
p̃tim medijs aquis mergite,partim ferro trucidate,
nemo qui fieri possit publicæ cladis nuncius hinc
abeat,inimicissimi illi vobis sunt,ac non solũ ad
vos in seruitutem redigendos huc venisse existi-
mandi,sed si vincere contigisset,vt vobiscũ paren
tes,liberos,vxores contrucidarent, vt colonis huc
a se mittendis terram hanc vacuã redderẽt. Nec q̃a
naues illas in procinctu habeant,meliore eos spe
esse arbitremini,quippe qui non tam suo nauium
apparatu,quã fortunæ temeritati confisi, velut ita
euenire oporteat,vt medio certamine,casu aliquo
quia virtute nequeãt,eripiẽdi sint. Sed vobis dãda
est opa,nõ solũ ne vincãt,nã ne ipsi quidẽ hoc spe
rãt,sed ne qua ꝑ occasionẽ elabi possint. Pulchrum

ꝑfecto certamen hodie nobis ꝓponit̃,& rarissima
ꝓliorũ occasio,vt ex aduersa fortuna(aduersam di
co si eos opprimere non det̃)minimũ nobis dam-
ni sit futurũ,ex prospera laudis plurimum & lucri.
Erit q; vtroq; casu penes nos victoriæ laus,seu Sici
cilia ꝓ victis abierint,seu(qđ spero)ferro aliove
Peroratio. casu nostra opa periclitabunt̃. Tali hortatiõe suos
ad bene pugnandũ accẽdit Gylippus, continuoq;
Syracusani & socij nauibus conscensis ferociter in
prælium eunt. Etiam Athenienses ex sua statio-
ne mouerant,processerãtq; ad catenã,quę in fauci-
bus portus erat,eãq; rescindere adorti, a Syracusa-
Pugna atrox. nis,qui ex aduerso mouerant, atroci prę lio excipiũ
tur. Ibi & in angustijs ipsis,& intra portum atrox
pugna inita,nunq; ad id tp̃s alicubi gentiũ,qđ me-
moriæ proditũ esset,tam infestæ inter se concurre-
rũt classes,nec maioribus odijs hi de vita,illi de pa-
tria,liberis, fortunis, dimicabãt. Hinc Demosthe-
nes Menãder & Euthydemus duces præliũ ciebãt,
Inde Sicanꝰ Agatharchꝰ & Pythes. Stabat in vtroq;
litore instructa peditũ acies, vt clamore & p̃sentia
suis fauerẽt. Ingratũ spectaculũ & anceps, vtrarũq;
copiarũ in se oculos & mentẽ verterat. Stabãt tã hi
q̃ illi ad oẽs suorũ successus clamorem & plausum
extollentes. Contra cladem turpemq; suorũ fugam
mœsti & cum gemitu spectabãt, ita vt ad oẽs casus
nihilo minores hinc,q̃ in prę lio aĩorũ motus exi-
sterent. Multiq; vt affecti erant,aut suis innuebant,
aut vultu motuq; corpis significare quid fieri vel-
lent,qđ ve factũ ꝓbarent. Resonare interim cœlũ,
mare,littus,varijs clamoribus, adeo vt q in prę lio
erant,magis viderent,q̃ ad ea q agenda essent ducũ
& Trierarchorũ iussa audirent. Rari interea fieri de-
cursus in tam arcto maris spatio. pugnabat vtrinq;
par fere numerus. Hęrebant itaq; aduersæ classes,
Vltima naualis pugna. eratq; pugna illa terrestri statariçq; q̃ maritimæ si-
milior. Estq; aliquãdiu ancipiti marte dimicatum.
Tũ demũ Atheniensiũ fortuna,nõ casu,sed hostiũ
virtute iclinare coacta est. Cũ fragore & strage mul
ta in suã stationẽ Atticę naues compulsæ. Ad quẽ
casum Atheniensiũ animi penitus cõcidere. Tum
Demosthenes Niciam hortatur,vt continuo inde
abscederent, tentarentq; sub euroram eruptionẽ e
portu,quũ LX. adhuc naues integrę essent,vel si id
minus procederet,terrestri itinere abirent. Placuit
Demosthenis consilium. Sed nautis super alia ad-
uersa prę lia vltimo certamine collapsis, negantibꝰ
se tentaturos amplius nauticæ rei fortunam quam
toties infeliciter fuissent experti,constituunt duces
proxima nocte terrestri via proficisci. Quod suspi-
catus Hermocrates,autor erat vt saltus & fluminũ
vada præsidijs insiderentur. Multitudo quum diur
no prę lio affecta,tum sacris Herculis quæ tum for-
te instabant operata,eam expeditionem abnuebat.
Misit itaq; Hermocrates vt moram hostibus inne-
cteret,ex equitibus quosdã,qui Atticis castris silen
tio noctis adequitantes,velut ab hominibus ami-
cæ factionis missi,Niciæ nunciarent, ne ea nocte
castra moueret,passim itinera ab hoste circunsessa,
vt exercitum insidijs exceptum trucidaret. Ea res
effecit,vt in tertium sit diem profectio dilata. Inte-
rim Syracusani facto in Atticas naues impetu,mo
dico certamine, partim sua statione abstractas se-
cum protraxerunt, partim subiecto igni incensas
concremarunt. Inde ad opportuna loca insidẽda
conuersi,omnia studio moliuntur ad hostium fu-
gam impediendã. Nicias suos hortatus, vt qua-
cunq; iturі essent,propriam salutem in cuiusq; dex-
tra esse sitam meminissent,tertio die quã pugnatũ
erat,instructis copijs est profectus. Ipse cum vetera
no exercitu,ĩpedimẽtisq; prçire in medio acceptis,
Atheñ. tristis discessus. Demosthenes cum suis copijs cogebat agmen,ad
quadraginta milia hominum fuere,quæ cum ipsis
ducibus sunt ex castris profecta. Nihil in tantis ma
lis acerbius ad eam diem Athenienses viderant,q̃
quum digressuri cernebant suorum cadauera inse-
pulta iacere,fratrem,aut sodalem,vulneribus affe-
ctum cum fletu obtestantem , ne se trucidandum
crudelissimis hostibus relinquerent, ferisq; & vo-
lucribus laniandum,gemitus & miserabiles lamẽ-
tatiões passim exaudiri,sed suum cuiq; periculum
in primis animo obuersari. Ad vada Anapis am-
Anapis fluuius. nis abeunti agmini primo hostis occurrit, quo re-
pulso quadraginta circiter stadia exercitus eo die
confecit. Postridie quum dimidio minus confecis-
sent,aperta sunt planitie metati , inde opportune
aquaturi,nam exploratum habebant per siticulo-
sa loca esse nonnihil iter faciendum. Lepas interim
locus arduus & prærupus,qua ducturus erat Ni-
cias,insessus fuerat ab hoste, tumultuarioq; opere
munitus. Eo postridie Athenienses progressi,quũ
post irritum certamen multisq; vulneribus affecti
loco potiti nequiuissent,in eadem castra vnde ma-
ne profecti fuerant rediere. Motis sequenti die ca-
stris,cum Gylippo & Syracusanis qui ex improui-
so se obtulerant dimicare coacti,non sine multo-
rum cęde,laborioso sunt p̃lio defuncti. Hic Nicias
quum cerneret omnia sibi p̃clusa,quacunq; iter in-
tenderet,statuit,quãdo quo volebat ire nõ poterit,
eo quo posset raptim agmen ducere. Pluribus itaq;
ignibus per castra incensis,ad mare iter silẽti agmi
ne cõuertit, per Camarinenses Geleosq; & cæteras
infestas ciuitates,quando per amicas & socias non
daret̃,euasurus. Niciani ordinem asseruãtes ad ma-
re peruenerunt,Demosthenium agmen quum iter
negligentius teneret a suis aberrauit. Qui igit̃ præ-
cesserant Elorina via ad Gybarim fluuium perue-
nere,inde hostium præsidio repulso,traiectoq; am
ne ad Eutineũ fluuium ꝓcesserũt. Et iam ad centũ
quinquagita stadia Nicias cõfecerat,quũ hostes,ex
ploratis abeuntiũ itineribus,vestigia secuti primo
Demosthenicos sistunt,certamine repente iniecto,
nec cominus Syracusani pugnabant,quippe q stul
tum putabãt cũ ijs statariã pugnã cõserere,q vitam
desperassent. Sed per arcta locorũ,& ex occasiõe in-
cessentes,fessum agmẽ ac noctẽ remorati sunt,Gy-
lippus & Syracusani caduceatorem misere,qui de-
nunciaret si qui insulanorum ad se transire vellẽt,
fore,vt libertas illis incolumis maneret, transiuere
nõnulli,nec adeo multi,mox vita cæteris promissa
omniũ animi ad se dedendos inclinarunt. Qui igi
tur cum Demosthene erãt ad sex milia numero,de-
ditione facta,ademptis armis in vrbem missi sunt.
Inde Gylippus & socij Niciam ad Eutineum asse-
cuti,per caduceatorem illi nũciari iubẽt,Demosthe
nem cum suis deditum Syracusas missum, nec his
Demosthenis deditio. Nicias temere credidit. Vbi vero per celerrimos eq
tes id exploratũ habuit,pacisci cum hostibus est co
natus,vt mitterent se tutum ex insula cũ toto exer-
citu, pollicitus fore, vt Athenienses Syracusanis
persoluerent quicquid pecuniarum in id bellũ im-
pedissent,daturumq; se in id obsides,qua conditio
ne ab hoste reiecta,porro tendere perseuerauit. As-
sultare interim hostes,nec omnino congredi, do-
nec ad Asinarũ flumẽ est ventũ,ibi agmen traijciẽ-
di fluminis studio sua sponte turbatũ,ferocius ho
stes adorti,citra vltraq; fluuialibus ripis insessis,
disiectos Athenienses,ac sese inculcãtes passim tru
cidant. Hic se Nicias perditis rebus Gylippo dedi-
Niciæ deditio. dit. Tum pręceptum est,vt a cæde abstineretur,ex

hac manu

hac manu haud perinde multi sunt Syracusas ab-
ducti: quos vtiq; nō agmine vt pri⁹, sed passim de-
ditos alij alio captiuos trāsmisissent. Qui ad duces
perducti sunt, cū cæteris, qui antea deditionē fece-
rant, in Lithotomias velut in tutiorē sunt custodiā
coniecti, fuereq; ibi septuaginta dies, aquæ interim
acetabulo, ac duplo panis in singulos dies singulis
dato. Ad septē milia fuisse tradunt, qui loci angu-
stia, fame, siti, pedoreq;, magna sunt interim ex par
te consumpti, donec pręter Athenienses cæteri publi
ce venditi sunt. Nicias & Demosthenes Gylippo
Niciæ & inuito, qui eos Lacedæmonē deportare cupiebat, a
Demo- Syracusanis necati sunt. Cædis hui⁹ Thucydides
sthenis i- autor est qđ Philistum etiā scripsisse Plutarch⁹ p-
teritus. didit. Cōtra, Timæus a Syracusanis interfectos infi
ciatus est. Atq; hunc exitū habuit nobilissimus ille
Atheniēsiū in Siciliā apparatus, quæ, clades iā an-
no in autūnum vergēte, vt Thucydides significa-
re videt, accepta est. Plutarch⁹ quarto & vigesimo
die eius mensis Niciā captū scribit, quē Syracusa-
ni Carniū dixerunt, Athenienses Megagithmonē,
qui idem sit, vt ipse arbitratur, qui & apud Roma-
nos Maius. Fuitq; annus ille a mundi origine ter-
ANNI tius atq; octogesimus supra quater milesimum ac
MVN- septingētesimum, vrbis Romæ quadragesimus se
DI. cundus ac trecentesimus, si Eusebius vera scribit, q
quartodecimo Peloponnesiaci belli anno, eam cla
dem in Sicilia acceptā memorat. Thucydides gra-
uissimus eius historiæ autor. XIX. ex quo id bellū
est in terra Græcia ortum, victum Niciā memoriæ
Tēporū prodidit. Fuit idem tertius nonagesimæ Olympia
supputa- dis annus, si eūdem sequimur Eusebium. Quum
tio. interim in Persis Darius decimus a maiore Cyro
regnaret, cognomento Nothus. Etenim post Arta
xerxem, cuius interitus est alio a nobis loco in hi-
storijs relatus, secundus Xerxes duos regnauit mē
ses, inde Sogdianus octo, post Darius, cuius nunc
mentio facta est, regnum accepit, quo rege Aegy-
ptus a Persis defecit, vbi Amartheus Saitic⁹ regnū
cepit: in Macedonia adhuc Perdicas regnabat, tri-
bus ferme annis priusq; cœpti sint Veij a Romanis
obsideri. Trogus autor est Demosthenē, priusq; in
hostiū potestatē venisset, sibi mortem consciuisse,
Thucydides cuius autoritas maior apud me est, q;
cuiusq; alterius, conatum esse ait sibi vim inferre,
Nūci⁹ ac sed cum Nicia a Syracusanis interfectum: Estq; id
ceptæ cla bellum pene biennio confectū. Athenis postea q;
dis. terra hæc clades nunciata est, vix ab initio omnia
deleta credi potuit, ne ijs quidem, si qui euaserant,
omnino fides habita. Mox vero vbi ita esse consti-
tit, tū demū pauor ingēs, & stupor ciuitatē inuasit.
Eniuero vulgo credere de imperio deq; salute oīm
actū, duplicatas hostiū vires, & p Græcis q vix an-
tea sustineri poterāt, Siculos nouos hostes accessu-
ros, eosdēq;, ob præsentem rerū successum, præfe-
roces. Breui futurū, vt terra mariq; afflicta ciuitas,
Græcis, externisq; opibus circumsederet, nec hostes
prius quieturos, q; imperio euerso, vrbē & nomen
vrbis, cum ipsa memoria delerēt. Accedere ad prę-
sentem metum, q neq; naues vllæ, neq; exercitus,
neq; iuuentus, neq; pecunia ad bellum superessent,
dolore simul, atq; vna tam infelicis belli autores
odisse, irasci & ariolis, qui prospera denunciassent.
Et Athenienses ad tam tristem nūcium in hunc lu-
ctū inciderant. Verum spes, quę ne in extremis qui
dem rebus se mortalibus subtrahit, haud passa est
ciuitatem diuti⁹ iacere, quin dolore simul & metu
abiectis animi ad classem continuo reparādam, so-
ciosq; in fide continēdos eriguntur. Cōtrahūt itaq;
per hyemē materiam ad naues ædificandas, & cir-
ca socios mittūt, q attēte ꝓuiderēt, ne qua defectio
inde oriret, hortarēturq; ad bellū reparādū. Hæc illi.
Lacedæmonij, q in certā spem victorię venerāt, ne
quā interea occasionē pętermitterēt, enixius dāt ope
rā, vt sub vernū tp̄s tanto belli apparatu quāto nū
q; antea, hostē recēti clade cōsternatū adorirentur.
Cētū itaq; triremes socijs indicūt, q indubitatā spē
victorię fouentes, multo propensiores facti erant,
ad omnia belli munia subeūda. Erat toti⁹ rei sum-
ma penes Agidē, qui per id tp̄s Deceleæ in Attica
erat. Is Ciciliensi victoria elatus in Melineū sinum
classe aduect⁹, omnē Oetheorū regionē incursauit,
& Thessalos sibi antea suspectos, pecunia impera-
ta, dare etiā obsides coegit, autorq; extitit, classis in
vernum tēpus comparandæ, nec ita multis interie-
ctis diebus, Eubœi ab Atheniensibus defecere, le-
gatis ad Agidem eo noīe Deceleā missis. Secuti Les Defectio
bij. Mox & Chij & Erithrei clandestine defectionē insulano
moliebantur. Sed dū legati ad hoc ipsum in Pelo- rum ab
ponnesum eunt, redeuntq;, ꝓsidiarięq; naues a La- Athenī.
cedæmonijs & socijs expectant, Athenienses certio
res facti de ijs, quæ a Chijs pararent, confestim vnū
e magistratibus eo mittunt, cuius accessu Chij ter-
riti, septem naues ex veteri formula instruere iussi,
immatura adhuc re imperiū detrectare non sunt au
si. Sub id tempus Alcamenes Lacedæmonius cum,
XX. nauibus, ex Cencreis nauali Corinthiaco ꝓfe-
ctus, vt in Chium tenderet, totidem Atheniēsium
naues obuias habuit, q̄ ad hoc ipsum instructę sta-
bant ne Peloponnesiacæ in Ionię oram, aut Helle
spontū possent ad solicitandos sociorū aīos, profi
cisci. Excussus ob id cursu Alcamenes Cencreas re- Bis Alca
dijt, paucisq; interiectis diebus iterum in altum de- menes fu
uect⁹, septem & triginta Atheniensium (tot enim gatur.
ad eam diem summa ope reparauerant) procul con
spicatus, Hostiū metu, retro in Pyreum Epidauricę
terræ portum fugam declinauit. Hicq; ab ijs, qui fu
gientem fuerant persecuti, in terramq; euaserant, tu
multuario est prælio interfectus. Athenienses ali-
quot hostium nauib⁹ corruptis, vt cætera classe po
tirent, propinquam portui insulam occupāt. Auer
tisset ea res vt parum ꝓspere mota Lacædemonio-
rum animos ab Ionica expeditiōe, nisi Alcibiades
per Ephororū vnū, cuius hospitio vtebatur, obti-
nuisset, vt ipse cum Chalcideo ad Chium recipien
dam cū quinq; nauibus mitteretur, quod assecutus,
omnes naues quas inter eundem obuias habuit, de Alcibia-
industria oppressit, ne quis suum scire posset acces- des ad
sum, hæ naues primo Corycū tenuere, vbi Chio- bellū mit
rum quidam defectionis autores fuerant, cum Alci titur.
biade & Chalcideo collocuti, iubēt eos ad vrbem Chij rece
nauigare, vbi multis nouitate rei attonitis, Alci- ptus.
biadeq; & collega affirmantibus, plurimas mox
naues præsidio affuturas, autores fuerunt vt conti-
nuo ab Atheniensibus descitum sit. Chio igitur re
cepta pari persuasione Clazomenios ad defectionē
impellunt. Aperta Chiorum alienatio ingentem
attulit Atheniensibus mœrorem, fore arbitranti-
bus, vt cæteri socij, qui in fide adhuc erant, nisi eo- Mille ta-
rum motibus iretur obuiam, vnius illustris insulæ lenta
exemplo, ad hostes vnus post alium deficerēt. Itaq; Athenī.
mille talenta, quæ ad extremos rerum casus sepos
ta ad eam diem habuere, ad pręsentem vsum belli,
abrogata lege quæ vetabat id fieri, decernūt. Chijs
auxiliaribus in vincula coniectis: Strombichidem
cum octo nauibus in Ioniam mittunt, vt cætero-
rum consilia, si qua mota essent, præueniret impro
uiso accessu. Samum primo Strombichides tenuit,
inde Teium delatus, socios vt in fide manerēt hor
tatus est. Accidit vt quum Atticæ naues adhuc Teij

essent, Chalcideus & Alcibiades, cum tribus &.
XX. nauibus eo cursum intenderint. Strombichi-
des factus certior de hostium aduentu, portu repen
te egressus, in altum abijt, intuitusque hostium clas-
sem numero validiorem, in Samum celeri cursu
contendit, superuenit haud multo post Trasyclea
ex Athenis cum duodenis nauibus, quibus iam du
dum Sami agentibus, Alcibiades improuiso acces
su Miletum ab Atheniensium imperio alienauit.
Strombichides & Trasyclea hostem euestigio secu
ti, a Milesijs exclusi Ladam insulam Mileto adia-
centem subiere. Et vt est fortunæ impetus tenax, q̄
vt in prosperis rebus, ita & aduersis pertinacius,
aut tollit, aut deprimit, secundum Milesiorum alie
nationem societas inter Lacedæmonios & Thissa-
phernem Darij regis prætorem his est conditioni-
bus inita, vt quæcunque gentes populi ve Persarum
olim fuissent, regiæ ditionis essent, tributumque, vt
antea penderent. Rex communiter & Lacedæmo-
nij, socijque, nequid pecuniarum aliudve quippiā ad
Athenienses perueniret, armis ꝓhiberēt. Bellū Rex
Lacedæmonijque ac socij cum his cōmuni nomine
gererent. Si quis ab alterutris defecisset, is Persarū
Lacedæmoniorūque cōis esset hostis. Quod Rex La-
cedæmonijque ac socij, neutri sine alteris bellū solue
rēt. Scd'm id fœdus Chij cū decē triremib⁹ ab Aene-
a ꝓgressi Atheniensiū socios ad defectionē solici
tāt, auditoque regij exercitus aduentu, ad templū Io-
uis classem appellūt, vnde sexdecim Atheniensiū
naues cōspicati, cū quibus Diomedon post Trasy
clram ex Athenis venerat, in fugam dilapsi Teium
tenuerunt, quatuor nauibus sine remigio amissis,
nec ita multo post Labedum & Eras Atheniensib⁹
adimunt. Sed aliquāto prius quā hæc in ora Ioniæ
gererent, septē & viginti Atheniēsium naues circa
Leucadiā, Gylippum ex Sicilia redeuntē eximpro-
uiso adortæ pene in discrimen adduxerunt. Erant
illi septēdecim naues, quib⁹ Lacon diffisus, sese fu-
ga proripuit, vnaque dūtaxat amissa, cum cætera clas
se Corinthiacū tenuit portum. Atque per eos dies di-
uersa Polopōnesi parte, Atticæ naues, q̄ Alcmenis
classem in Pyreum compulerāt, ex ꝓximoque com-
pulsam, aliquādiu obsidione fatigarāt, subita sunt
hostium eruptiōe oppssē, & ex his quatuor captæ.
Laconicæ q̄ ad id ipsum obsidionē pertulerāt, Atticis
dilectis Cencreas Chorinthiacum nauale concesse
runt, Astyochoque sibi nauarcho ex Lacedæmone
accepto, in Ioniā cursum contēderūt. Interim Dio
medon ex Samo profectus quo decreto cursum in-
tēderat, cū Teijs egit de imperio recipiēdo. & Eras
oppugnatione tentauit. Sed vtrunque inceptū fuit
illi irritum. Samij interea ducētis nobilibus cæsis
quingentisque in exiliū actis, popularē administra-
tionē inducūt. Atheniensib⁹ sese nouo adiūgūt fœ
dere, vt iam inde liberi essent, nō stipēdiarij. Chij &
ipsi præ cæteris Atheniēsium rebus infesti Methy-
mnā primo, mox Mitylenem ad defectionem im-
pulere. Sed Mitylenem Diomedon & Leon, qui cū
decē nauibus per eos dies ex Athenis in prouinciā
venerant, postridie quinque & viginti nauibus in
Lesbum eximprouiso appulsi, facto in vrbem im-
petu ad imperiū retraxere. Methymna & ipsa pri-
mo accessu recepta, eiecto inde Astyocho, qui dum
cætera classis ad Cencreas ornaret, in Ioniam cum
tribus nauibus venerat. Pacata Lesbo Athenien-
siū duces Clazomeniorū castellū, quod illi in con-
tinentis ora ædificauerant, vi capiūt ac diruūt, Cla-
zomenijs in suas sedes restitutis. Eadē æstate Athe-
nienses Panormum Milesiæ oræ locum oppugna
re adorti, Chalcideū Lacedæmonium temere occur
santem opprimunt. Sidussa interea & Peliū insu-
læ Chio adiectę, & Boolossum, atque alia quędā cir
ca Chium oppida, a Diomedonte sunt in officio re
tenta. Chiæ ad hæc naues in portu oppugnatę sunt,
ipsique Chij ad Boolossum fusi. Ager præterea opti-
me cultus ferro & igni est ab Attica classe vastatus.
Quibus cladibus alijs super alias ad id tēps affecti,
iam de Atheniensium imperio recipiēdo Chij cōsi-
lia agitabāt, vel inuitis etiā defectiōis autorib⁹, ver
gebatque iā in autumnū æstas, quum mille & quin-
genti sunt Athenis in naues impositi, classisque octo
& quadraginta nauium Phlynico & Onomocle &
Scyronida ducibus. In Samū primo naues appul-
sæ, inde ad Milenū obsidēdā duces ꝓfecti. Hic sub
primū in terrā egressum acri prælio ab hoste exce-
pti, varia est victoria certatū, Argiui auxiliares in si
nistro cornu a Milesijs victi ac trecēti ferme nume-
ro interfecti. Vicerunt Athenienses in dextro Arta
pherne fuso cum mercenario milite, & Doribus ex
Peloponneso Chalcideum secutis. Vertuntur in-
de Athenienses ad vrbem obsidione cingendam.
Habebant duces in animo eā vallo a cōtinēte ex-
cludere, quum repente affertur quinquaginta quoque
hostium naues appropinquare, in quibus due & vi
ginti Siculæ essent. Erat classis hui⁹ præfectus The-
ramenes Lacedæmonius, cui publice mandatum
erat, vt cum Aristochio classem iungeret. Is in Elcū
insulam, quæ Mileto præiacet, primo appulit, ibi
edoctus Athenienses ad Miletum stare, in Thicu-
sam Milesiæ oræ locum transmisit, vbi de pugna
ad Miletum commissa factus per Alcibiadem cer-
tior, qui in acie pro Milesijs steterat, monitusque ab
eo maturato opus esse, ne si Miletus vallo cingere-
tur, laboranti vrbi succurri non posset amplius, ad
pugnam animum adiecit: quod vbi est Athenien-
sibus nunciatum, cæteris prælium expectantibus,
Phrynicus autor fuit in Samum concedendi, ac tā-
diu a pugna abstinendi, quo ad omnes Athenien-
sium naues in vnum coiuissent. Huc vbi conces-
sum est Argiui auxiliates ira acceptæ cladis in Pe-
loponnesum abierunt. Postridie hostis affuit dimi
cationi intentus, qui Attica classe ad Miletum non
reperta, Lasum vi cepit ac diripuit. Athenienses
sub initium hyemis cum triginta nauibus domo
profecti, Stombichide Charamio & Euchemone
ducibus, Samum venere, vbi numero nauium ita
aucto, vt inuicta videretur classis, iterum Miletum
inuadere constituunt, parte nauium in Chium mis
sa. Ita igitur est inter duces comparatum, vt q prius
classi præfuissent, Miletum obsiderent, Strombichi
des & collegæ in Chium nauigarent. Neque Astyo-
chus Peloponnesiacæ dux classis qui in Chio erat,
interim in ocio fuit, sed viginti nauibus in expedi-
tionem missis, quarum decem Chię fuerunt, insu-
las Clazomenijs obiacētes Malathusam, Pelam &
Drymusam diripuit. Inde nouæ defectionis spe a
Lesbijs facta, quum a Chijs quas petierat naues ad
eam expeditionem impetrare nequiuisset, iratus so
cijs inde proficiscitur, vt Milesijs auxilio esset, & iā
Atticæ naues que ex Samo in Chium mouerant
Corycum fuerant prętervectæ, quum treis Chias
forte inspiciunt, inspectas sectari incipiūt, orta in-
terim tempestate, Chijs portū subeūtibus, tres At-
ticę, q̄ ad eas insequēdas immissę ferocius instabāt,
vi pelagi in Chiorū mœnibus impactę, cū classia-
rijs partim cæsis partim captis in hostiū potestatē
venere. Cæterę naues cursu excussę Phœnicuntem
Minanti portum subiere. Sub id tempus Hippo-
crates Lacedæmonius cum duodecim nauib⁹, qua
rum decē erāt Thurinorum, Gnidum cursu tenuit:
iam enim

Lacedæmo. & Darij societas.

Gylippi fuga.

Atheñ. Lesbū recipiunt.

Chiorū clades.

Vari⁹ Atheniē. & hostiū conatus.

ſa em̃ ipſa quoq; ad Thiſſaphernem defecerat, fue-
rãtq; Gnidŋ haud multo prius ab Athenienſib⁹ op
pugnati. Auxilioq; ex Trepio Gnidię orę ꝓmõto-
rio, vbi ſtationarię naues erant, accepto, ſeruari cõ-
tigit. Attici duces ꝗ Phœnicunte ſubita tempeſtate
Phœnic⁹ Delphinus.
ſubierant, quũ primũ mare ꝓſtratũ iacuit, Chium
ꝓgreſſi, Delphinũ locũ Chiæ vrbi ꝓpinquum, fa-
riſq; a terra munitũ, loci opportunitatẽ ſecuti, clau
ſerũt. Chŋ varie iã antea bello, tũ vero domeſticis
diſcordŋs agitati, quũ ſibi mutuo ſuſpecti, arma ca
pere nõ auderent, ad Aſtyochũ, qui Mileti erat, au-
xilia imploratũ mittunt. Audire ille Chiorũ poſtu
lata, cæterũ reſidua adhuc ira, ob claſſem iam antea
ab ipſis nõ impetratã, nihil illorũ periculo moue-
Aſtyoch⁹ apud Lacedæ. crimiat.
ri, ea res materiam præbuit Aſtyochi æmulis illius
apud Lacedæmonios per literas criminandi, ꝙ ſo-
ciorũ cõtemptu rẽpublicã ꝓderet: quo factum, vt
duodecim ex Lacedæmone in prouinciã ſint miſ-
ſi, qui ſi ita videretur, illi imperiũ abrogarent, ſum
mãq; rei Antiſtheni ꝑmitterẽt, qui cum legatis in
Ioniam fuerat miſſus, claſſem habens ſeptem & vi
ginti nauium. Hic claſſe ad Meleum appulſa, tri-
buſq; ex decem Athenienſium triremibus quæ ibi
forte erant captis, verit⁹ ne ſuus acceſſus Atticis du
cibus, qui Sami hybernabant, ab ŋs, qui fuga dila-
pſi fuerãt præſentiretur, i Cretam curſum deſorſit,
ex Creta Caunum Cariæ tenuit, inde ſuis, qui Mile
ti erant, ſuum ſignificat aduentum, monetq; vt Ca
num vſq; cum tota claſſe adnauigarent, vt tutius
Miletum proficiſceretur. Aſtyochus Chiorum pre
cibus fatigatus, laborantibus ſocŋs ſubuenire in
animo habebat, eratq; in horam Chiũ verſus mo-
turus, quũ de Antiſthenis aduentu factus certior,
Chia expeditione poſthabita, ſuis prodire obuiam
ſtatuit, haud ignarus, fore, vt aucta nouo ſupplemẽ
to claſſe, Athenienſium opes vbiq; ſuis impares fu
Cauns. Cos Meropis.
turę eſſent. Caunum igitur profectus Con Mero-
pidem expoſitis in terram prętervehendo copŋs ca
ptum diripuit. Ex Co in Gnidon Lacon tranſmiſſu
rus, ex inſulanis comperit viginti Athenienſium
naues haud procul inde abeſſe. Enimuero Atheniẽ
ſium duces facti certiores de Antiſthenis aduentu,
Charmilo negotium dederant, vt circa Symam &
Rhodum venientem obſeruaret, atq; inſidŋs exce-
ptum, ſi fieri poſſet, opprimeret. Stabat dux Attic⁹
ad Symam in eam occaſionem erectus, Aſtyochus
nubilo ac pene pluuio cœlo ad Symã adnauiga-
uit, diſiectaq; fluctibus claſſe, ſiniſtrum nauiũ cor-
nu primo in conſpectum venit, quæ cum paulo
minus viginti eſſent, ratus Charmilus eas eſſe ad
quas intercipiendas fuerat miſſus, in hoſtem haud
Athẽn. ſeptẽ naues amittũt.
cunctanter inuectus, tris earum momento tempo-
ris opprimit, conſpicatus inde alias in ſe tendẽtes,
priuſquã vndiq; circumueniretur fugam occupat,
ſed conſertæ ſemel pugnę non prius ſe ſubducere
valuit, quã ſeptem Atticę ſint ab hoſte interceptæ.
Ipſe cũ cætera claſſe Teuglŭſſam primo, inde Ali-
carnaſſum tenuuit. Aſtyochus erecto ad Symã tro-
pheo, in Gnidum reuerſus, duabus claſſibus iun-
ctis, maritimiſq; Lacedæmoniorum viribus vnũ
in locum contractis, vt quatuor iam & nonaginta
naues eſſent, cum Thiſſapherne Laconici duces in
Turbat fœd⁹ Darŋ & Lacedæ.
colloquium venere, de ſumma rei cum eo delibe-
raturi. Ibi Lacedæmoniorum illuſtres plærīq; præ
ſenti conſultationi admoti, & in his Lichas quidã;
homo magno ingenio, ſermonem intulit. Videri
ſibi fœdus, quod a Chalcideo prius, mox a Thera
mene, cum Dario rege fuiſſet ictum, haud recte in
vtroq; expreſſum, vt quicquid progenitores regis
aliquando habuiſſent, ea omnia Perſicis regibus

poſt victoriam paterent, qua formula inſulæ om-
nes Aegęi maris, Theſſalia, Locri, & aliæ plerẹq;
gentes Bœotia tenus eſſent iterum in ſeruitutẽ con
ceſſuræ. Cenſere igitur nouum fœdus ineundum,
quo diſerte inſulis Græciæ finitimis caueretur, nec
prius pari claſſem regio ſtipendio inauctorari, quã
fœdus in eam ſententiam renouaretur. His Lacedæ
moniorum poſtulatis turbatus Thiſſapernes, infe-
cta re, ex Gnido abŋt, Lacedæmonŋ cum tota claſ-
ſe Rhodum conceſſere, inſulaq; ab Athenienſibus
alienata, ſubductis nauibus, octoginta ibi dies fue-
re. Alcibiades interea qui ob adulterium cum Agi-
dis regis vxore commiſſum, ſe Lacedæmonŋs in-
uiſum eſſe non ignorabat, adeo vt ab Agide ab-
ſens perfidiæ inſimulatus, ex Lacedæmone literas
Alcibiades a Lacedæ. alienatur.
ad Aſtyochum de ſua nece publice datas comper-
tum haberet, Thiſſapherni aſſidens, Barbaro per-
ſuadere cœpit, vt ſociorum claſſi non tam largum
ſtipendium daret, monſtrata illi ratione, cur opor-
teret id fieri, inde monuit ne afflictam Atheniẽſiũ
fortunam tam hoſtiliter premeret, quando parum
Alcibiadis ꝑſuaſio.
regŋs opibus expediret, res illorum penitus extin-
gui. Enimuero ꝗdiu Lacedæmonŋ & Atheniẽſes,
inter ſe de Græciæ principatu diſceptarent, fore aie
bat, vt alterum duorum populorũ ꝗ minus virib⁹
polleret, ſuis fœderibus ſemper haberet obnoxiũ,
& quaſi miniſtrum rerum in Græcia gerendarum,
multoq; commodiorem Athenienſium ſocietatẽ
regi, quã Lacedæmoniorum fore, quũ illi nõ de ſua
tantũ, ſed de totius Græciæ libertate dimicent, nec
laturi eſſent Grẹcorum quẽpiã ſeruire, vbi victoriã
adepti eſſent, ſcire ſe ꝑterea Lacedæmonios imperŋ
in terra potius ꝗ̃ mari propagandi eſſe cupidos, fu-
turum qñ q; vt ſibi Ioniæ orã, inuito rege, vidicatu
ri eſſent. Contra Athenienſes rei naualis magis ſtu
dioſos eſſe, nec libertati vt illos fauere, quod ſtu-
diũ ſemꝑ fuit regibus inimicũ. Hæc ille, & alia ſub
ŋciẽdo eo perpulit Thiſſaphernis animum, vt a pri
ſtina belli intentione auerſus, pronior ꝓpemodũ
in Athenienſes, quã Spartiatas eſſet. Quod vbi At
tici duces qui Sami erant reſciuerunt, milites ad Al
cibiadem, qui Mileti erat, occulte mittunt, quẽ pro-
Alcibiadis poſtulata.
miſſo in patriam reditu hortarentur, ad Thiſſapher
nẽ ab hoſtibus alienandũ. Alcibiades redeundi cu-
pidus amicitiam regis & Thiſſaphernis polliceri, ſi
ipſe in patriam reſtitueretur, & ſi populari ſtatu e ci
uitate ſublato, Oligarchia induceret. Obſtitit Phry
nicus Atticorum ducum vnus Alcibiadis volun-
tati, vnde poſtea tantum eſt illi inuidiæ cõflatum,
vt ac ſi cum hoſtib⁹ ſentiret, publica ſit adminiſtra
tione ſubmotus. Et Pyſander Athenas eſt miſſus,
qui ad populum de Alcibiadis poſtulatis ferret.
Hic quoq; multi obnixe obſtiterunt, & in primis
Alcibiadis inimici, qui haud dubie videbant eo in
ciuitatem reſtituto, ſe incolumes eſſe non poſſe. Ce
lebrate igitur illi dãnationis cãm, ꝙ myſteria pol-
luiſſet. Quapropter vt impius iudicatus, ciuitate
fuiſſet eiectus, diris etiam imprecationibus inter
poſitis, ſi quis illi reditum in patriam confeciſſet.
Hec & alia illis vociferãtibus, Pyſander obtinuit,
vt veteris adminiſtrationis forma ſublata, Alci-
biades i patriam reuocaret, initetq; cũ rege ſocie-
tas, ad quod ipſum decernendũ duo vident popu-
lum induxiſſe, afflictus reipublicæ ſtatus, ꝗ pſenti
calamitate defungi non poſſe videretur, niſi exter-
nis fuiſſet opibus adiutus. Cupiditas adhæc ſtipen
dŋ, quod ad claſſem alẽdam a rege ex fœdere ꝓmit
tebat. Pyſandro igit & decem collegis permiſſum,
vt quod e republica fore arbitrarent, in prouinciã
profecti agerent, poſt quorum in Samum appul-

ſum, confeſtim Phrynico & Scyronidi claſſis eſt
imperium ademptum. Diomedon & Leon, quibꝰ
ſumma rei nauticæ permiſſa eſt, in Rhodum claſſe
delati, & in littus ſubito egreſſi, Rhodios qui ad ar-
cendam populationem ſubito occurrerant, egre-
gie ſuperant. Nec Lacedæmonij multum timeban
tur, qui ſubductis nauibus, auerſa parte inſulæ hy-
bernabant. Sub id tempus Pædaritꝰ & Chij Athe-
nienſium præſidiū, qđ ad Delphiniū erat, adorti,
parte nauiū adempta, oībus potiti eſſent, niſi ſuis
laborantibꝰ mature Attici duces, iam Rhodo reuer
ſi, auxilio affuiſſent, prælioq́ʒ ſubito acceſſu cōtra-
cto, Pædaritus leraliter occubuit. Chij cum cæde
multa in vrbem compulſi, multo arctius q̄ antea
ſunt obſideri cœpti. Pyſander interea & decē lega-
ti ad Thiſſaphernem profecti, cū eo de fœdere actu
ri. Hic ille, quū ab Athenienſibus, vt tota Ionia &
inſulis Ioniæ adiacentibus abſtinerent, poſtulaſ-
ſet, aliaſq́ʒ præter ſpem nihilo æquiores propoſuiſ-
ſet conditiones, infecta re Samū legati cōceſſerunt.
Nec Barbarus multo poſt numerato claſſiarijs ſti-
pendio fœdus cum Lacedæmonijs, in Lychæ ſentē
tiam renouauit. Sed dum hæc in Ioniæ ora gerun-

Thiſſaphernes renouat fœdꝰ cū Lacedæmo.

tur, Bœotij interim Oropum occupāt, Athenienſiū
præſidio quod in oppido erat prodito. Fuit Oro-
pum in Eretria Bœotiæ proxima, ad quid retinē-
dū Bœotij in Rhodum ad Lacedæmonios miſſit,
orantes, vt in oram Bœotiæ ad ſe tuendos venirēt,
Audire Lacedæmonij horum poſtulata, ſed Chio-
rum periculo magis mouebantur. Rhodo itaq́ʒ pfe-
cti Miletum tenuere, & quia ſine prælio apparebat
Chijs ſuccurri non poſſe, reliquum hyemis Mileti
exegerunt, circumactuſq́ʒ eſt interim vigeſimus ab
eo annus, quo Athenienſes & Lacedæmonij inter
ſe armis diſceptare cœperāt. Principio ſequētis an-
ni, Chij cum ſex & triginta ſuis nauibus, & ſociorū
duodecim (Aſtyochū enim expectare longū erat)
cum Athenienſiū claſſe, quæ ad Delphinū erat, cō-
greſſi incerta victoria ad noctem dimicarunt, neu-

Abydus.

troq́ʒ fortuna inclinante, pugna dirēpta eſt, & Aby
dus, Mileſiorū colonia in Helleſpōto ab Athenié-
ſibus ad Pharnabazū regis præfectum defecit, & bi-
duo poſt Lampſacus. Occurrit eo Strombichides
ex Chio cum nauibus quatuor & viginti, Lampſa-
cūq́ʒ primo occurſu recepit, nullos enim Lampſace
ni habebant muros. Abydenis inde nequicquā op
pugnatis Seſtum, quæ ex Abydi regione in Cher-
ſonneſo eſt, petijt, vt vrbi & toti oræ præſidio eſ-
ſet. Pyſander iterea Athenas reuerſus, Antiphone
(quo nemo ad id tempus capitales cauſas melius
egerat) & Theramene adiutoribus autor fuit, pro-
mulgandæ legis de populari ſtatu antiquando,
quinq́ʒ ciuitatis præſides lecti, qui centum legerent,
quorum ſingulis ternos ſibi legere permiſſum eſt,
atq; ita quadringenti, veteri ſenatu abolito, curiam
ingreſſi, de ſumma rei conſultare cœperunt. In ho-

Oligarchia Athenis inducta.

rum poteſtate erat, quum libitum eſſet: quinq́ʒ mi-
lia ciuium ad rerum diſcuſſionem vocare, ſicq́ʒ cen
teſimo ferme anno, q̄ Athenienſes tyrannide libe
rati fuerant, populari adminiſtratione ſublata, Oli
garchiā, q̄ paucorum potentia dici pōt, induxere.
Miſerūt illi ad Agidem regem, qui Deceleæ erat, tā
q̄ de pace cum eo acturi, id ille euenire arbitratus,
q́ʒ ciuitas diſcordia laboraret, nullo dato Athenien
ſibus reſponſo, nouo exercitu domo acceſito, ex
Decelea Athenas deſcendit, ratus ita futurum, vt
aliquis in ciuitate motus ſuo acceſſu fieret, ſed vbi
præter ſpem oīa quieta vidit, ſuorūq́ʒ nonnulli, qui
ferocius muros ſubierant ſubita ſunt equitum eru
ptione oppreſſi, negotio infecto, Deceleā cōceſſit,

li quibus reſpublica permiſſa eſt illud primū oīm
ſuſceperūt, vt ex oībus Atticæ ditionis locis, po-
pularis adminiſtratio tolleretur, inducto paucorum
principatu, q̄ res, quū alibi, tū Sami, magni motus
fuit cauſa, qua ſeditione Hyperbolus oīm Atheniē

Militaris ſeditio.

ſiū ea tēpeſtate neqſſimꝰ, quiq́ʒ Oſtraciſmo vltimꝰ
oīm fuerat damnatus, perijt. Nec milites iā eorum
metꝰ q rēpublicā capeſſerāt, q̄ hoſtes in officio cō-
tinebāt. Enimuero Lacedæmonij, qui Mileti erant,
pugnā efflagitātes, Aſtyochū inſimulabant, q́ʒ per
inertiam rempublicā pderet, qppe qui neq́ʒ, quum
claſſe ſuperior eſſet, cum Athenienſibus antea cō-
flixiſſet, neq́ʒ tunc quum hoſtes ſeditiōe laborarēt,
Atticam claſſem inuaderet. His vocibus Aſtyo-
chus commotus, haud vltra differendum ratus, cū
centū & duodecim nauiū claſſe, ex Michale ad ho-
ſtem proficiſcitur. Athenienſes in Glaucis Micha-
les erant cum duabus & octoginta nauibus, qui au
dito hoſtium apparatu, ne inferiores numero con-
grederentur. Samum conceſſerunt, Strombichidis
ex Helleſponto aduentum opperientes. Affuitq́ʒ il
le biduo poſt. Tum vero cētū & octo nauium claſ-
ſe expleta, Miletum Attici duces adnauigarunt,
ibiq́ʒ facta hoſtibus pugnandi copia, quum diu in
cōſpectu vrbis in procinctu naues habuiſſent, elice
re ad pugnam nequiuerunt. Nec ita multis interie-
ctis diebus Byzantium ad hoſtes defecit, quo quū

Byzātiū ab Atheniē. defecit.

ad opprimenda Byzantiorum conſilia, aliquot At
ticæ naues, celeri curſu, ex Samo affuiſſent, ciuitate
iam alienata, tumultuariū præliū cum hoſte, neq́ʒ
nauium numero, neq́ʒ euentu memorabile, cōmi-
ſerunt. Thraſybulus, qui militari ad Samū ſeditio-
ne, Diomedonn & collegæ imperio abrogato, fue
rat dux claſſis declaratus (ſuperauit is vocis magni-
tudine omnes Athenienſes ſua tempeſtate) autor

Alcibiades ab exilio reuocatur.

fuit, vt militari ſuffragio Alcibiades ab exilio reuo
caret, accerſituſq́ʒ ex Mileto Samū venit, vbi mul-
ta prius de ſuo infortunio queſtus, oratiōe adeo ad
præſentem ſtatum temporum accommodata vſus
eſt, ſpe militibus facta popularis ſtatus recipien-
di, cum Oligarchiæ iampridem pœnitere cœpiſſet,
vt confeſtim vni totius rei ſumma ſit permiſſa. Re-
dijt haud multo poſt Alcibiades ad Thiſſaphernē,
Athenienſium permiſſu, velut eum a Lacedæmo-
nijs abducturꝰ, quæ res effecit, vt barbarus adhuc
ſuſpectior ſocijs eſſe cœperit, & Aſtyochus maiore
inuidia flagrare cœpit apud ſocios, quod pecunia
corruptus reipublicæ curam abieciſſet, Barbaroq́ʒ
vt ex ſatellitibus vnus obſequeretur. Quum hæc paſ
ſim miles fremeret, illeq́ʒ iratæ multitudini ſeſe ob
tuliſſet, parum abfuit quin militum incurſu ſit vio
latus, nec diu poſtea Mindarus ex Lacedæmone ſuc
ceſſor illi datus, & ex Athenis ſub id tempus legati

Militum ira in Oligarchiā.

Samum ab Oligarchiæ autoribus, ad leniendos
militum animos, qui nouo ciuitatis regimini erāt
infenſi, venerant. hi pro concione diſcerpti eſſent,
niſi Alcibiades ex Thiſſapherne reuerſus, ſæuien-
tem multitudinem ita oratione circumegiſſet, vt
non ſolum a cæde reuocarit, ſed præſenti etiam cō-
ſilio auerterit. Pluribus frementibus Athenas con
feſtim cum tota claſſe eum dum ad Oligarchiam
tollendam, docuit ille ſi tam alieno tempore pro-
uincia abſcederent, haud dubie futurum, vt hoſtes
continuo Ionia & Helleſponto potirentur. Fuit
id conſilium Athenienſibus ſalutare, ad ſocios in
fide continendos, quo poſtea vulgo Alcibiades iu
dicatus eſt rem Atticam ſua prudentia ſeruaſſe. Iuſ
ſi igit legati, domū renūciare, placere exercitui, vt
quadrigētis viris adminiſtratiōe ſublata, quiq́ʒ mi
libꝰ ciuium priſtina regiminis forma reſtituerentur.

Thiſſaphernes

Classis regia.

Thissaphernes per eos dies ex Mileto ad Phoenicem classem, quę ad Spendum stabat (centum quadraginta naues esse dicebantur) est profectus. Perculit nouę classis fama Atheniensium animos, qui in Samo erant, vehemẽter hi soliciti esse, vulgoq; arbitrari futurum, vt si ea nauium multitudo Peloponnesiacæ classi iungeretur, breui maris possessione pellerentur. Hunc suorum metum leuaturus Alcibiades, cum tredecim nauibus, Thissapherñẽ est secutus, militibus repromittens daturum se operam, vt aut barbaram classem Atticæ iungeret, aut si id minus posset, fa[c]turum vt Peloponnensibus nullo modo iungeretur. Fuerunt qui dicerent Alcibiadem non tam fiducia gratiæ qua apud Thissaphernem polleret id pollicitum, quã q; plane sciebat, eum nolle Lacedæmoniorum opes nimium auctum iri, quum nemini non perspicue liqueret, eiusmodi classis accessione breui Lacedæmonios fuisse maris imperium habituros. Erantq; tum in Ionia res Atticæ in hoc statu, quum Athenis Oligarchiæ legati domũ reuersi, maligne se ab exercitu acceptos nunciant, & quæ ab Alcibiade & militibus mãdata ad ipsum ordinẽ haberent, exponũt.

Militum mãdata.

Erãt Oligarchiæ principes Theramenes & Aristocrates, fauebant his Phrynicus, Aristarchus Pisander, & plerique alij opibus & autoritate illustres, qui paucorum potentiæ studebant. Hi Alcibiadis potentiã veriti, quę maior ex Samo nunciabatur, quã oim fuisset expectatio, & militare odium, consilia inter se conferũt, de legatis Lacedæmonẽ mittẽdis, ad pacẽ, quibus possent ꝯditionibus, transigendã. Phrynicus & Antiphon eo missi sunt, qui infecta re domũ reuersi, murum circa Pireum struere sunt adorti, vt portum in potestate haberent.

Pyrei munitio.

Statutum enim ab initio habuere, nolle pręsenti dignitati cedere. Tum vero orta in vrbe seditione, inchoatum opus demoliri coacti sunt. Et iam de ordinũ reconciliatione agebatur, coiueratq; ad hoc ipsum ciuitatis consilium in Dionysij ædem, quũ tumultuose affertur, duas & quadraginta hostiũ naues, ex Megaris in Salaminem cursum tenere. Eo nũcio consternata multitudo in portum decurrit, cõscensisq; tumultuose nauibus, quæ tum forte in Pyreo erãt, alijsq; trepide deductis, aliquanto inde tumultuosius in hostem soluitur. Cõsederat Agisandrias hostilis classis præfectus ad Oropũ, cui postridie inde profecto sex & triginta Atticæ naues temere obijciuntur, præerat illis Tymocrates, qui siue rei nauticæ ignarus esset, siue nautas parũ dicto obsequẽtes haberet, nihil, quod satis constat, prudenter supra Erithriensem portum cum hoste conflixit, vix bene fuerat prælium initum, quũ Athenienses sua sponte ob domesticam seditionẽ turbari, fugam capessunt, ad litusq; deinde compulsi, passim cum multa strage aguntur, duabus & viginti Atticis nauibus Peloponnenses cũ remige sunt potiti, hicq; vbi pugna cõmissa est tropheum statuere.

Atheñ. clades ad Oropũ.

Secuta & alia clades, q; secundum eam pugnã Eubœa tota, præter Oreum, ab Atheniensibus ad hostes defecit. Aduersæ pugnæ nuncius tantum terrorem attulit ciuitati, quantum ne Siciliensis quidem clades olim nunciata. Nam tum procul res gesta est, aberantq; procul hostes, & aliquod naues instructæ aderant, conueniręq; tum perbelle ordinibus ciuitatis. Hoc vero tempore in ipsis pene oculis ciuiũ disiecta classe, ingẽs vis hominũ desiderata est, nec naues illę in portu, nec iuuentus ad tuendã vrbem reliqua aderat, ac si qui erãt ob seditionẽ oĩa prius quã pręsentem statum ciuitatis malle, exercitus cũ classe qui afflictæ ciuitati auxilio esse poterat, longissime aberat. Terroris igitur erãt & ploratus oĩa in vrbe plena, actum de re rep. actum de ciuiũ salute vulgo arbitrari.

Atheñ. metus.

Nemo non paulo post affuturũ hostem putabat, qui vrbẽ domi forisq; concussam caperet, captam ac direptam funditus deleret, nec vanus fuisset metus, si hostis vti victoria sciuisset, sed quum eo tẽpore, tum sæpe alias Lacedæmonij vtiles Atheniẽsibus hostes fuere, quippe qui multum inter se moribus differrent, impigri Athenienses & manu prompti, cunctabundi illi, & in gubernãda classe formidolosi. Cessatum itaq; peropportune ab hoste, dataq; est Atheniensibus, aliquot nauium propere instruendarum, facultas. Concilio inde populi aduocato, Oligarchia antiquata, quinq; milibus ciuium est reipublicæ liberũ suffragium restitutum. Decretum vt Alcibiades, & qui cum eo exulassent, in ciuitatem reuocarentur.

Tollitur Oligarchia.

Oligarchiarum exilia.

Pisander & Alexides Oligarchia sublata Deceleam ad hostes, cum suis concessere, veriti, ne reddenda esset sibi ratio eorum, quæ dum paucorum potẽtia in vrbe fuit, contra multitudinẽ flagiriose egissent. Aristarchus & ipse simili metu perculsus, vt aliquid hostibus suo auxilio gratificaretur, ad Oenonen contendens (erat is murus quem Athenienses in Bœotiæ finibus præsidio obtinebãt) autor suis fuit, vt Bœotijs locum restituerent. Dum hæc in Attica geruntur, Mindarus Peloponnesiacæ classis dux, in Hellespontum cum tribus & septuaginta nauibus profectus, aduersa tempestate cursu discussus, Chium tenuit. Quo nuncio Trasylus ex Samo exitus, cum quinq; & quinquaginta nauibus e vestigio est secutus, ne hostis per occasionem, sociarum vrbium aliquam ad defectionem compelleret. Is vbi Lesbum venit, certior factus, hostem Chium diuertisse, consilio acie dimicandi ad eum cum septuaginta septem nauibus ire pergit. Nam dum in Lesbo fuit, aliquot Atticæ naues super eas, quas secum habebat, eo venerant.

Mindar⁹.

Mindarus haud ignarus eorum, quæ ab hoste pararentur, sublatis velis, Lesbo ad læuam procul relicta, in Hellespontum abijt, Sigæumq; primo tenuit. Erant apud Sextum duodeuiginti Atheniensium naues, quæ vbi ex ignibus passim ex speculis circa littora sublatis, hostem adesse cognouerunt, Eleuntem, priusquam illu[x]scesseret, petere statuerunt, vt patentiore pelago hostem euitarẽt, & iam cursum in Chersonnesum intenderant, quum sub lucem hostem in conspectu habuere, tum fugam e vestigio capessentes i Lemnum plerę q; incolumes effugerunt, quatuor postremæ sunt in cursu circunuentæ, vna circa Prothesilai delubrum cum ipsis propugnatoribus impacta, duæ vacuæ oppressæ, quæ reliqua fuit ante Imbrum concremata est.

Atheñ. fuga.

Mindarus sex & octoginta nauibus fretus Eleuntem oppugnauit, indeq; irrito consilio digressus, eodem die Abydum petijt, Atticæ classis duces in Lesbo ad Eretum stabant, audito hostium in Hellespontũ ingressu, relicta loci oppugnatiõe, suis celeri cursu suppetias iuere, duabusq; Peloponnesiacis obiter oppressis, Eleum postridie appulsi, suorum naues quæ hostium metu nuper disiectæ fuerant, eo accersunt. Mox quinq; diebus in pugnæ apparatu consumptis, in hunc modum conflixere.

Naualis pugna.

Legebat Attica classis Sestianam oram in cornua digesta, cui Peloponnenses ex Abydo pugnandi studio obuiã processere. Tum vero sese ex aduerso intuiti sine mora naues in pugnã expediunt. Lacedæmonij ex ora Asiæ ab Abydo ad Dardanum octo &

ſexaginta nauium aciem explicuere, quarũ dextrũ cornu Syracuſani tenebãt, læuũ Mindarus. Athenienſes ab Europa inter Idacum & Arriana, cum ſex & octoginta ex aduerſo conſtitere. In ſiniſtro cornu Traſylus procurabat. In dextero Traſybulus. Pulſum ab initio eſt dextrum Athenienſium cornu, a ſiniſtro Peloponnenſium, & ad terram compulſum circa Canis ſepulchrum. Id Hecubæ Priami fuiſſe fama ferebatur, q̃ his in locis, Græcorum iniuria, poſt euerſum Ilium occubuerit. Traſylus diuerſa parte, non ſolum Syracuſanos fudit, ſed & Lacedæmonios, qui nuper vicerant, ad Pydij fluminis oſtia & Abydum deiecit, vndeuiginti nauibus ademptis. Nec Athenienſibus claſſis eo prælio incolumis manſit, cuius quindecim ſunt naues deſideratæ. Ea victoria Athenienſium animos erexit in ſpem futuri ſucceſſus, haud enim parum præſenti certamine effectũ credere, ꝙ aliquando vinci deſijſſent. Nuncius bene geſtæ rei Athenas perlatus ciuitatẽ tot cladibus alijs ſuper alias, domeſticaꝗ ſeditione attonitam, nõ nihil in ſpem priſtinæ fortunæ reuocauit. Quarto deinceps a pugna die Athenienſes ex Sexto Cyzicum, quę ad hoſtes defecerat, petierunt, octoꝗ hoſtium inter eundum nauibus circa Priapum oppreſſis, quæ ex Byzantio eo proceſſerant, Cyzicenos ad imperium retrahunt, retractis pecuniam in ſtipendium imperant. Mindarus receptis nauibus, quas amiſerat ad Eleũtem. Subductiſꝗ cum tota claſſe in Eubœam nauigauit. Per id tempus Alcibiades ex Cauno & Phaſelide cum tredecim nauibus Samum reuerſus, ſua opera factum ſignificans, quo minus Phœnicum claſſis Peloponneſiacæ iungeretur. Thiſſaphernemꝗ ab hoſte ſua arte alienatum, vt in Athenienſes ille propenſior, quam in Lacedæmonios eſſet, inſtructiſꝗ ſuper eas quas habebat decem nauibus, ab Alicarnaſſeis ingentem pecuniam exegit, muroꝗ vrbem clauſit, conſtitutiſꝗ in ea magiſtratibus, ſub autumnum Samum eſt reuerſus. Et Thiſſaphernes ex Aſpendo in Ioniam ſe recepit, Peloponnenſibus quam antea iratior, ꝙ Antandrum regiæ ditionis oppidum occupaſſent. Erat Arſacus Thiſſaphernis præfectus, is quum Delios qui ab Athenienſibus eiecti Adramytum tenebant, ſocietatis ſpecie in expeditionem eductos, quo in eos odio incitatus nõ habeo dicere, dũ forte militari more cibum caperent, armatorum manu ex improuiſo circunceſſos ad vnum confixit. Vicinorum clade Antandrij conſternati, ſubita a rege defectione, Lacedæmonios ad ſe vocatos in vrbem accepere. Thiſſaphernes ſecum animo reputans, quorſum noui Peloponnenſiũ motus tenderent, qui haud multo ante ex Gnido & Mileto regia præſidia eieciſſent, in Helleſpontum tranſire ſtatuit, a ſocijs coram petiturus, quo conſilio contra fœdus Antangrum occupaſſent. Eratꝗ Thiſſaphernes adhuc in Ionia, quando Timochares cum aliquot in prouinciam nauibus eſt miſſus, is cum Liſandride Lacedæmonio parum proſpere conflixit, vbi pugnatum ſit Xenophon, quem in hac Rapſodiæ parte ſequimur, non explicat. Etiam ineunte hyeme Dorieus ex Rhodo cum quatuordecim nauibus in Helleſpõtum profectus eſt, quem procul venientem Athenienſium ſpeculator intuitus, dat ducibus ſignum, ad quod illi exciti, cum triremibus viginti venienti hoſti pergunt ire obuiam. Dorieus curſum ad terram deflexit. Fugientem Athenienſes ferociter inſecuti, terreſtri naualiꝗ prælio circa Rhœteum fruſtra iniecto, infecta re ad exercitum retro abierunt. Mindarus, ſacrificio Iliacę Mineruę prius facto, claſſe in mare deducta, Dorieo ire obuiam parat, ne paucitate nauium ab hoſte opprimeretur. Excipiunt eum prælio circa Abydum Athenienſes, tenuitꝗ dimicatio aliquãdiu anceps. Poſtremo Attice claſſis altero iam cornu inclinante, captiſꝗ nonnullis ex ea parte nauibus, res ad fugam ſpectabat, quando Alcibiades quaſi cœlo miſſus, cum duodeuiginti nauibus in conſpectum venit. Secutus is Dorici veſtigia, quem Ioniæ oram prætervectum in Helleſpontum contendere acceperat, ex Coo profectus, vt ſuis auxilio eſſet, maturo occurſu non ſolum pugnam reſtituit, ſed hoſtes Abydum vſꝗ fugatos, pro nauibus e littore dimicare coegit. Intererat prælio Pharnabazus regis præfectus, qui dum laborãtes ſocios nimio ſtudio protegit, in altos maris fluctus (ex equo enim dimicabat) ingreſſus, hoſtem propellebat. Sunt tamen Athenienſes vacuis nauibus triginta potiri, & ijs quas ipſi ab initio amiſerant. Victrix claſſis Seſtum eſt reducta, præter quadraginta naues, aliæ alio, profectas ad tributa extra Helleſpontum exigenda. Traſylus Athenas nauigauit recentioris victoriæ nuncius, militeſꝗ et naues in ſupplementũ petiturus. Paucis inde diebus quibus ad Abydum eſt Ita, vt dixi, ab Athenienſibus feliciter dimicatũ: Thiſſaphernes in Helleſpontum venit, ad quem Alcibiades triremi vna cum muneribꝰ delatus, quæ ipſe ex ſpolijs hoſtium legerat, ab eo captus Sardis eſt in cuſtodiam miſſus. Criminari Barbarum Lacedæmonij apud regem, ꝙ in Alcibiadis gratiã plus rei Atticæ quã ſocijs in adminiſtrando bello faueret. Ad quos de ſe rumores infirmandos Thiſſaphernes, omni hoſpitali iure poſthabito, Alcibiadẽ cuſtodiri iuſſit. Fuit ille Sardibus dies circiter triginta, vnde deceptis cuſtodibus, cum Mantitheo quodam equis ad fugam vſus, Clazomenas noctu aufugit. Ibi Thiſſapherni iratus, vt Barbarum Dario & ſocijs magis ſuſpectum redderet, ipſius iuſſu ſe e cuſtodia miſſum prædicabat. Athenienſes interim, q̃ ad Seſtum ſtabant, audito Mindari cum triremibus ſexaginta ad ſe acceſſu in Cardiã profugerant, quo Alcibiades ex Clazomenis cũ triremibꝰ quinꝗ eſt profectus. Edoctus ibi Mindarũ & Pharnabaſum cũ claſſe ad Cyzicon ſtare, cũ peditũ manu Seſtum contendit, inde in hoſtẽ iturus. Affuit illi cætera ad pugnam expedienti Traſybulus, cum nauibus viginti ex Thaſo, qui ad exigendũ circa inſulas tributum fuerat profectus: atꝗ ita forte accidit, vt eodẽ tempore Theramenes cum totidem triremibus in Macedonia ſit reuerſus, quo cõtigit, vt breui octoginta Atticæ in vnũ naues coiuerint. Noctu igitur in hoſtẽ profecti, poſtero die ſub tempus prandij. Proconneſum Attici duces appulerunt: ibi certiores facti, Pharnabazum & Mindarũ ad Cyzicon, cũ ſuis copijs ſtare, Alcibiades milites pro concione allocutus, quanto ſtipẽdij inopia, reiꝗ frumẽtarię, res Attica laboraret, palã exponit. Eſſe proinde ait, aut prælio cũ hoſte dimicãdũ aut ꝓuincia decedendũ. Cæterũ videre ſe ita fore, vt quum primũ ea decederetur, oĩa eſſent in hoſtiũ poteſtatẽ ꝯceſſura. Annitendũ proĩde, vt ſiquãdo alias, ea maxime pugna oſtẽderẽt eos eſſe Athenienſes, qui nõ minore animi promptitudine, aduerſis rebus, q̃ ꝓſperis & ſcirent, & poſſent dimicare. Terreſtri prælio naualiꝗ certandum eſſe ait. Irent atꝗ alterutro marte experirẽtur, quantũ virtꝰ, vel aduerſus fortunã valere poſſit. Exẽplũ bene pugnãdi duces ipſos militibus

Canis ſepulchrũ.

Atheñ. victoria.

Adramytanorum cædes.

Atheñ. victoria.

Pharnabazi facinus.

Capitur Alcibiades.

Euadit.

Alcibiadis hortatio ad ſuos.

tibus præbituros. His verbis vbi suos hortatus Alcibiades, peropportune accidit, vt ad faliendos hostes hymber mixta grãdine, sub id tempus, quo ex Proconneso profecta est Attica classis, repente sit e cœlo missus, mox vbi in Cyzici conspectum ventum est, tranquilla fulserit serenitas. Hic Alcibiades cum quadraginta nauibus progressus, cæteram classem pone sequi iubet, quem venientem Lacedæmonij inuiti, paucitate nauium contempta, quod ita ille futurum viderat, subito naues cõscendunt, contenduntq; hosti ire obuiam, sed vix bene initum erat certamen, quum cęteram classem Peloponnenses conspicati, in fugam vertuntur. Instat dux Atticus, hostemq; ad littus deiectum a tergo premit. Ibi Mindarus & Pharnabazus cum omni peditatu in extremum littus decurrunt, vt classiarijs essent auxilio. Alcibiades vno prælio defunctus, ferociter terrestrem pugnam ciet, militibusq; in littus desilire iussis, acerrime manum conserit, estq; dubio marte hic tandiu pugnatum, donec Mindaro cadente Pharnabazus fuga equo abreptus, haud dubiam hosti victoriam reliquit. Multi pugna occubuerunt, multi quoq; in fuga capti, nauium quę sexaginta numero fuere, ne vna quidẽ potuit effugere. Syracusani suas incẽderunt, cæteris Athenienses sunt facile potiti. Cyziceni a Pharnabaso & Peloponnensibus destituti, deditionem fecere, quibus pecunia mulctatis, Alcibiades in Proconnesum est reuersus, ex Proconneso in Perinthum & Selymbriam, acceptaq; a Selymbrijs pecunia, qui exercitum in vrbem non acceperant, in Chalcedonios, vt Xenophon scribit, profect⁹ est. Plutarchus autor est, Pharnabazum haud multo post reparato exercitu, iterum cum Atticis ducibus conflixisse, nihiloq; meliore euentu, ab eo pugnatum, quam nuper ad Cyzicum fuerat, Alcibiademq; pulso hoste Abydenum agrum incursasse, vnde captiuorum vis ingens sit abducta. Cæterum illud in ea expeditione pietatis exemplum est ab Alcibiade editũ, q; sacerdotes captos, ad vnum omnes sine precio dimisit, ne a sacrorum cultu interim dum in vinculis essent, auerterentur. Actum demum Calcedonem, vt ille ait, est Alcibiades adortus, qui quum indicio cognouisset omnem imbellem multitudinem, cum preciosa supellectile, a Chalcedonijs ante suum accessum, apud Bithynos depositam, parte exercitus circa vrbem relicta, ipse cæteram classem in Bithynos agit, caduceatore ad eos præmisso, qui bellum ipsi genti indiceret, nisi Chalcedoniorum res quas penes se habere dicerentur, sibi confestim traderent. Bithyni minacissima denunciatione territi, haud imperata abnuere sunt ausi, quo contigit, vt per hæc ille hostium rebus sit potitus. Chalcedonem inde repetitam, ea parte, qua vrbs mari obuersa est, obsidione fatigabat. Pharnabazus nouam interim apud Antandrum classem ædificare adortus, Syracusanis ad id opus adhibitis, assidua hortatione instabat. Nec Chalcedon interea animo exciderat, quam graui obsidione pressam, vnã spem sui præsidij fouere certo sciebat. Nouo itaq; exercitu tumultuose comparato, ad socios obsidione eximendos ire pergit. Nec Alcibiades vbi hostem pugnæ instructum vidit, prælium detrectauit, vno itaq; tpe Pharnabazus certamen inijt, & Hippocrates vrbis præfectus ex composito cum suis, subitam eruptionem fecit. Vtrobiq; res ab Alcibiade est feliciter gesta. Hippocrate in vrbem, cum multa strage compulso, Pharnabazus victus, prælio excedere est coactus. Alcibiades præsenti victoria fretus, parte nauium ad obsidionem relicta, Hellespontum ad pecuniam in stipendium exigendam reuersus, quum Selymbriæ proditione occupandæ facta spes esset, signum maturius aliquanto, quam conuenerat, proditores extulere. Tum ille veritus, ne patefacta proditione tanta e manibus occasio elaberetur, cum triginta tantum ad vrbem successit, dum cæteri arma capiunt, cum his audacissimus imperator, & viginti alijs, qui vrbem per patentem portam irrumpenti superuenerant, Selymbriam occupat. Oppidani tumultu exciti, postquam hostem in vrbe esse cognitum est, consternati ad arma currunt. Et iam ex aduerso aciem instruebant in paucos ituri, quum Alcibiades suæ fortunę confisus, nouo fiduciæ exemplo, caduceatorem ad Selymbria nos in conspectu aciem explicantes mittit, qui tuba silentio facto, Alcibiadis nomine, denũciat, ne prius quicq̃ mouerent, quã eũ pauca dicere volentem, audiuissent. Qua voce haud aliter omnes Selymbrianorum conatus conciderunt, quã si tum omnes Atticæ copiæ in procinctu stetissent. Tanta tum vnius hominis erat apud hostes admiratio, maior meo iudicio, quam Cæsaris postea apud Pompeianos fuit, cui paruo nauigio sedẽti, C. Cassius cum nauibus aliquot rostratis cessit. Ille aperto mari vectus in tutum, si hostis minus obediens fuisset, fuga sese periculo subtraxisset. Hunc hostili muro cum paucis inclusum cadere haud dubie oportuit, nisi fortia audenti fortior fortuna indulsisset. Circumegit ille hostes fando, tam diuq; ab eorum, quæ fiebãt, sensu Selymbrianorum animos auertit, quoad ex improuiso totus in vrbem exercitus irrupit. Tum ancipiti pauore perculsi, in preces versi, Alcibiadis fidem implorant. Dedit dux Atticus petẽtibus veniam, iussiq; sunt Thraces, qui frequentes in castris erant, ab omni iniuria abstinere. Nec multo post Alcibiades, exacta a deditis pecunia, Chalcedonem reuersus est, quæ eo absente deditionem fecerat. His quoq; mulcta ob defectionẽ irrogata, fœdus cum Pharnabazo Attici duces sanxerunt. Vt oppida, agri, fines eius prouinciæ Atticis armis inuiolati manerent, pateretq; per ea loca Atheniensium legatis ad regem aditus. Eratq; per hæc pacata circa Hellespontum Atheniensium prouincia. Agis rex interea, qui Deceleæ erat, Athenas copias admouit, eratq; tum in vrbe Trasylus, is cum armata iuuentute circa Lyceum Gymnasium venienti obuiam prodijt, nullam dimicationis moram facturus, qua hostium audacia territus Lacon, copias in editiora subduxit loca, quibusdam etiã moratorũ amissis, qui ab leui Atheniensiũ armatura circumuenti, ferro occubuere. Atheniẽses multiplici successu rerũ audaciores facti, quinquaginta ad bellum triremes decernunt, & in his armatos mille ac centum equites. Agis parum prodesse ratus Athenienses a terra obsideri, nisi commeatus, qui mari in vrbẽ subuehebantur, intercluderẽtur, autor fuit, vt ex Megarensibus, & alijs socijs vrbibus, triremes quindecim expedirẽtur, cum quibus Clearchus Bizantium est missus, vt Bosphoranas angustias obtineret. Treis harũ, interceperunt Atticæ naues, quæ Hellesponti fauces obseruabant, reliquę suo cursu auersæ Abydum tenuerunt, & ex Abydo repetito cursu Bizantiũ peruenere. Actum demum vigesimus primus huius belli annus est exactus. Incidit hic annus, vt Xenophon scribit, in tertiam ac nonagesimam Olympiadem, quo sane tempore violentus maioris Dionysij principatus in Sicilia est circa Syracusas ortus. Huius rei autor

Alcibiadis stratagema.

Mindari casus.

Pietatis exẽplũ.

Atheñ. successus

Chalcedonis obsidio.

Alcibiadis victoria.

Alcibiadis audax facinus.

Alcibiades.

Chalcedonis deditio.

Agidis consiliũ.

autor est Eusebius. Nepos Cornelius in id tempus accidisse prodidit, quo triginta tyranni Athenis constituti, quod sex circiter annis postea accidit, quæ opinio nihil Eusebio repugnat. Tenuit ille Tyrannidem nouem annos, potuit quidem fieri, vt violenta illa administratio non nihil antea orta, in ea tempora descenderit. Cornelius Tacitus belli scientissimum air Dionisium fuisse ac manu promptum, minime libidinosum, neque auri neque alterius rei, præterquam dominationis cupidum, fuisseque ob eam rem crudelissimum. Cœpit regnare ille, eo anno, qui quartus ac nonagesimus fuit, supra quater millesimum septingentesimum-

ANNI MVNDI.

que ab orbe condito, qui erat vrbis Romæ septimus circiter ac tricesimus supra trecentesimum. Regnabatque ea tempestate Orestes, qui Perdicæ successit, in Macedonia. In Persis Darius secundus. Iudas Elisaphari filius Pontifex erat maximus in Iudæa. Plerique in hos annos reijciunt, quæ de Hestere alio sunt loco a nobis memorata: & in Italia Veij a Romanis obsideri cœpti. Aestate igitur huius anni ineunte, qui Peloponnesiaci belli altera vigesimo fuit. Trasyllus cum nauibus ad bel-

Trasyll expeditio.

lum nouissime decretis, ex Attica profectus, in Samum cursum tetendit, inde Pigeiam summa ope oppugnare adortus, quum ferocius hostem vrgeret, Milesij auxiliares cum Pigelensibus in Atticos milites leuis armaturæ impetum fecere. Res subita terrorem Atheniensibus iniecit, factaque initio fuga, cæterum scutatis auxilio subeuntibus, hostem temere inuectum excipiunt, exceptum multa cæde persequuntur: ducentis hostium scutis dux Atticus potitus, Tropheum erexit. Notium inde admota est classis, mox & Colophonem, cesserunt Colophonij venienti Trasylo, noctèque superueniente Athenienses in Lydiam transmiserūt commeatus inopia, ibique pluribus vicis incensis, multaque pecunia capta, motralium est vix ingēs in prædam abducta. Athenienses paucis quidem amissis, quos sparsos prædæque intentos Barbari oppresserant equites a Stage viro Persa immissi, qui ea præsidio obtinebat loca, ad naues compulsi Ephesum petiit. Huc Thissaphernes, audito hostium accessu, vndique auxiliares contrahit copias, ipsosque Athenienses prælio exceptos, bis superat: ad Elos primo, mox & ad Coresum: vtrobique Barbarus victoriæ Tropheum statuit. Syracusani & Sylenuntij qui prælio interfuere, ab Ephesinis, ob operam strenue nauatam, magnis sunt muneribus donati, data præterea ciuitas ijs, qui vrbem incolere voluerunt.

Trasyli gesta.

Trasylus re infeliciter his locis gesta, ex Epheso Notium petijt, & ex Notio Lesbum. Ibi quum Methymneo portu sederet, quinque & viginti Syracusanorum naues ex Epheso Lesbiam oram legentes intuitus, classe in hostem repente immissa, certamine nondum iniecto in fugam auertit. Quatuor ex his naues captæ, quarum captiuos Trasylus Athenas deportari iussit, qui in lapidicinas coniecti, haud multo post custodibus deceptis Deceleam perfugerunt. Alcibiades per id tempus, Lampsacum, ne hyberna omnino ociosa essent, militari communiuit opere: infestabat ex proximo Abydum, quo Phanabazus occurrere ausus, centum & amplius equitibus amissis, victus acie aufugit. Secundum eam prosperā pugnam veterani milites, qui sub Alcibiade erant, Trasylianos, quod ad id tempus vt ignauos fuerant auersati, quia sæpius victi essent, post rem strenue ad Abidum gestā amice complexi, in continentem oram Asiæ cum præda & populatione effusi, duplici clade afflixerūt oēm hostium regionem. Per id tempus Lacedæmonij Helotas, qui ex Malea in Coryphasium transfugerant, sub conditione receptos dimisere. Et Heraclienses ab Achæis, a quibus in ciuili administratione dissentiebant, Oætheis sunt hostibus proditi, eorumque septingenti occidione occisi a Dario Persarum rege. Hoc quoque anno Medi defecisse dicuntur, breuique, vt Xenophon prodidit, ad imperium reuocati.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS TERTIAE LIBER IX.

ITA RES Græciæ incerta adhuc victoria fluctuabant, quū Romani Veios perpeti obsidione adorti, quū antea semel atque iterum esset intermissa, vt oia domi forisque cōmodius gererentur, octo Tribunos consulari potestate, quot nunquā alias, suffragio crearint. Fuerūt qui creati sunt, Aemilius Mamercus, Valerius Potitus, Ap. Claudi⁹, Quintilius Varus, Iulius Rullus, Marcus Posthumius Albinus, & Furius Camillus, penes quē ois Veientanæ vrbis captæ laus postea fuit. Veientes contra veteri magistratu ex vrbe sublato, regē sibi creant, qui & bello & pace Veiētanam rem suo arbitrio administraret. Regium nomē adeo cæteros Hetruriæ populos offendit, vt vel ob id vnum negata sint vbique Veientibus auxilia, totiusque gentis conuentu decretum, vt quandiu Veij sub rege essent, nulla publica priuatave iuuarētur ope. Augere Romani interea vires suas, castraque studio munire, velut vno tpe, si necessitas coegisset, vtrinque in hostes dimicaturi, hybernaculaque tum primum sibi milites struxere. Habebant in animo Tribuni militū obsidionē haud quidem vt antea, intermittere, sed sub pellibus hyemare. Dedit ea res Tri. pl. materiam domesticæ quietis turbandæ. Fremere illi pro concione, non destitisse se deos hominesque testari, insuetā illam patrum munificentiā, quod sua sponte æs in stipendium decreuissent, haud plebi gratuitā fore, nunquā sibi dubiū fuisse id donū occulto aliquo veneno illitū, ablegari a patribus militiæ prætextu perpetuo ab vrbe iuuentutē, immo relegari potius, quod nō reges ab initio, nō consules, nō dictatores, nō ipsi demū pub. libertatis hostes decemuiri fecissent. Cæterū merito illa euenire quando ne in tāta quidē militariū Tribunorū turba, plebeiorū cuiquā patuisset ad honorē locus, quod si vel vnum sui corporis haberēt milites Tribunū in castris, auxilio illum militibus futurū, ne insueta molestaque militia grauarentur, sub tecto forent cum vxoribus ac liberis, inuiserentque alia desideria qui seruili more, pcul a foro, a comitijs, ab omnique ciuitatis conspectu tenerentur. Talia Tribunis vociferantibus, Appius Claudius, qui a collegis in vrbe fuerat relictus, vir non solum lingua promptus, sed iam inde a prima iuuenta Tribunitijs certaminibus assuetus, pro concione ira est plebem, & Tribunos allocutus. Potuerunt, video Quirites multi iam antea dubitare vestra ne causa Tribuni plebis an sua potius, quietam ciuitatem, seditionibus & discordijs perpetuo exagitarent. Nunc vero nemo est qui non aperte videat, quo præceps illorum inuidia, quo solicita hæc tendat ambitio, quod

Tri. con. pote.

Veientanus rex.

Hybernacula militū prima.

Tribuni tiæ querelæ.

Oratio Appij Claudij.

quod ipſum, quia ſit dubitari deſitum, vobis Quirites, & propterea vos Reipublicæ gratulor, etenim per deum, quando illi vnquam in veſtra aliqua iniuria, ſiqua alicunde in vos profecta videri poteſt, tanto dolore, & ira excanduerunt, quando magis offenſi & concitati, quam cum certa vobis militantibus præmia propoſita viderũt? Sed quid cum illos credітis magis timuiſſe, aut hodie ægrius ferre, quam ordinum concordiam? cuius ſoluendæ proprium & peculiare Tribunitiæ poteſtatis exiſtimant improbos artifices imitari, q in omni opere aliquid deſiderant, in quo corrigendo ſui ſit vſus neceſſarius, ita ipſi aliquid ægri ſemper in ciuitate eſſe cupiunt, ad cuius curationem Tribunitia poteſtas adhibeatur. Sed vos Tribuni dicite vtrum defenditis plebem, an impugnatis? Opitulamini militibus, an inuidetis? niſi forte id dicitis, quicquid patres agant, id vobis diſplicere, ſiue pro plebe ſit illud, ſiue contra plebem: ac quẽadmodum domini vetant, cæteros quicquam rei cum ſuis ſeruis contrahere, ita vos patribus omni plebis commercio interdicitis, vt ne comitate quidem munificentiave aliqua in eum ordinem vti liceat. At quanto melius, ſi quid in vobis ciuilis ſit modeſtiæ, ſiquid humanitatis, huic patrum faueretis comitati, militeſq; ad obſequium hortaremini, vt perpetua hominum cõcordia, imperium vrbis huius & opes coaleſcerẽt. Nam quod ad collegarum conſilium attinet, vt hyemem obſidionem continuare velint, nec inde infecta re abſcedendum putauerint, id ego non vtile tantum, ſed neceſſarium etiam fuiſſe exiſtimo, quippe qui vallo, foſſa, caſtellis, ita omnia circa Veios diſpoſuerint, vt hoſtes, omni externo auxilio excluſi, poſtremo ad deditionem faciendam, velint, nolint, compellendi ſint. Quod ſi obſidio interpolletur, nemini dubium eſt, quin auxilijs & commeatu, Veientes per ocium adiuti, ſi non ſuis, alienis saltẽ opib⁹ æternum ſtaturi ſint. Nec quia oppugnatio ſit longiuſcula, is propterea labor pertimeſcendus quin illud animo agitandum, totam olim Græciã ob fœminæ vnius rapinam decem annos Ilium oppugnaſſe. Veientes qui ſepties rebellarunt, qui Rom. agrum toties populati ſunt, noſtras legiones Fidenis trucidarunt, qui populi Ro. legatos, quia res de more repetitum iuiſſent, pene obtruncarũt, anteaq; Fidenis obtruncãdorũ autores fuerunt, impune a Romanis tot iniurias ferẽt? Quanquã quid attinet hoc dicere. Negabatis nuper æra militibus danda, quia nunquã data eſſent, quonã modo igitur indignandum ijs eſt, quibus tantũ eſt cõmodi adiectũ, tantũ emolumenti, ſi laboris etiã aliquid adijciatur? vt em̃ opera ſine quæſtu eſt natura grauis, ita ſumptus ſine opera. Labor em̃ & voluptas diſſimillima ſunt, hoc vno emolumenti vinculo nectuntur. Patiatur igitur æquo animo miles paulũ domo abeſſe, cui impenſa grauis eſſe non poteſt amplius. An ſi eos ad calculũ reſp. vocet, non merito dicere poſſit, poſtquã annuũ ſtipendiũ habes, annuã militiã exhibeto? Sed ego inuit⁹ in hac parte immoror: ſic enim agunt fortaſſe, qui mercenario vtuntur milite, nos cũ ciuibus agimus, ac velut cum patria nobiſcũ agendũ cenſemus, aut em̃ bellum ſuſcipi non oportuit, aut pro dignitate populi Ro. ſuſceptũ perfici, ad quod ipſum nos iniuriæ acceptæ, armorum apparatus, dignitas & amplitudo patriæ, gentis odium, hortantur, concitãt, impellunt. Dignũ erat hac militaris virtutis fama, qua inter finitimos pollemus, hybernæ etiam militię aſſueſcere, nec peregrinas aues imitari, quę ſub æſtatis exitum, cõtinuo receſſum circunſpicere occipiunt. An ita erit, vt qui feras venantur hyeme niues & frigora tollerent in ſyluis, Romana iuuentus pro patria ſub pellibus eſſe nõ poſſit? aut tam effœminata ſunt noſtrorum corpora, adeo molles animi, vt hyemẽ vnam perferre non queant? Nec dubium eſt, quin ſi illi audiant veſtram hanc nefariam actionem, ad vnum deteſtaturi ſint, velut ſuę inertiæ & deſidiæ teſtem, meminerintq; poteſtatẽ iſtam maiores ſuos, ſub dio, non in vmbra creauiſſe: quin autores eſtis potius finiendi belli, exẽpliq; Roma. conſtantiæ finitimis exhibendi, vt omnes intelligant nullũ alium belli finem Romanos noſſe, quam victoriã, neq; impetu magis quã perſeuerantia bellare? quæ omni genere militię eſt vtilis, ſed in obſidendis vrbibus nõ vtilis ſolum, ſed & neceſſaria, expugnant humanas opes, vis armorũ, fames, ſitis: tempus vero non expugnat ſolum, ſed atterit penitus & euertit. Quod vt eueniat in Veijs ſane neceſſe eſt, niſi auxilio hoſtibus Trib. pl. erũt. Romeq; præſidia inuenerint Veiẽtes, quæ nequicquã ab Hetruſcis queſiuerũt. Erat per hæc Appius nihilo tribunis inferior, quin maxima pars ciuium cum eo ſentire, quum clades interim apud Veios accepta, eum quod nemo ſperaſſet, longe ſuperiorem reddidit, fecitq; ordinũ concordiã maiorem, & ad Veios pertinacius obſidendos animos vehemẽtius inflãmauit. Erat iam agger, vineæq; tantũ coniunctæ mœnibus, cæterũ dum bellica opera interdiu diligentius fierent, quã noctu aſſeruarentur, ſubita hoſtium eruptione ſunt igni abſumpta. Perierunt pleriq; improuiſo incendio, ſed multo plures circa incenſa opera temere coeũtes, hoſtile ferrum confecit. Id vbi Romæ auditum eſt, cura & metus ingens patres inceſſit, ne qua ex re male geſta in caſtris oriretur ſeditio, ac Tribuni plebis eam occaſionem nacti, inſolentius inſtarent, perſuaderentq; plebi, exercitum ex Veijs reuocandum. Hæc tum cura hęrebat patribus, quum repente quibus equeſter cenſus erat, curiam ingreſſi, ſe ſuis equis ſtipendia facturos profeſſi ſunt, quod ſtudium plebs ſecuta, pedeſtrem operam & ipſa ad bellum gratuitam pollicetur, affirmantes, ſi Veios ducti ſint, fore, vt non prius inde abſcederent, quam vrbs ipſa caperetur. Tanta ad hoc recens equitum & plebis ſtudium, Senatui & patribus orta eſt lætitia, vt nõ per vnum aliquem agendas eſſe multitudini gratias cenſuerint, ſed pro ſe quiſq;, ex ſuperiore loco, ad eos, qui in Comitio ſtabant, voce manibuſq; ſignificabant, felicem vrbem inui ſtamq;, & æternam præſenti concordia futuram. Laudabant Equeſtrem ordinem, laudabant plebem, diem ipſum velut Romanæ vrbi feliciſſimum laudibus extollere, victam fateri ſenatus benignitatem: manabant interim patribus pleriſq;, præ nimia lætitia, lachrymæ. Senatus inde in curiam reuocatus decreuit, vt per magiſtratus gratiæ ordinibus agerentur, ſignificareturq; Senatũ, pietatis & ſtudij illius in patriam memorem futurum. Interea placere peditibus ſtipendia procedere, & Equitibus certam pecuniam aſſignari, quo contigit, vt tum primum equites publicum merere cœperint ſtipendiũ, voluntarius inde exercitus conſcriptus. Veioſq; perductus eſt, qui nõ ſolũ opera q̃ interrupta erant reparauit, ſed recentia etiam alia, incredibili celeritate conſtituit. Habuit ſequens annus Tibunos militũ, Seruiliũ Halam, Q. Seruiliũ, P. Verginiũ, Q. Sulpitium, Au. Manilium, & M. Sergium. His tota ciuitate Veientano bello incũbentibus, pręſidiũ quod Anxuri erat, quũ negligẽtius vrbem

Dictũ de hirundinibus.

Peroratio.

Clades ad Veios accepta.

Publica gratulatio.

Tri. con. pot.

vrbem asseruaret, a Volscis est oppressum, vrbsq; Romanis colonis pulsis, ab hoste recepta. Nec Veijs interim melius res gesta, Romanis ducibus, in republica administranda, discordibus, nouum a Capenatibus & Phaliscis superuenit bellũ. Duo populi, quum post Veios essent periculo proximi, iunctis copijs in eam partem, qua M. Sergius curabat, ex improuiso impetum fecere. Intulit inopinatus illorum accessus terrorem Romanis ingentem, totam Hetruriam adesse ratis, eademq; opinio Veientes ex vrbe exciuit, & iam ancipiti prælio Romana castra oppugnabantur, nec Sergiani in alterutram partem arma transferentes, satis Veientem intra muros compellere poterant, neq; Capenatem & Phaliscum foris sustinere, vna retinendi loci spes erat, si cæteræ legiones præsto affuissent. Nec Verginius, quo discrimine res essent ignorabat, in cuius castra trepidissime allatum erat, iam aliquot castella ab hostibus expugnata, teneriq; duplici prælio Sergianos, quibus nisi mature subueniretur, periculum esse ne ad vnum in medio cæderentur. Erat Verginius Sergio iam antea priuato odio infensus, habuit itaq; tantum copias in procinctu, affirmans missurum se ad collegam, si auxilio indigeret. Sergius priuati odij magis memor quam patriæ, vinci ab hoste maluit quam inuisum ciuem vincere. Dum hic igitur neq; auxilio ire curat, neq; ille vt eat postulat, magna pars militum in medio cæsa est. Alijs in maiora castra fuga delati. Sergius cum altera manu Romam contendit. Ibi in senatu (nam & Verginius Romam accersitus est) inter se duces altercati, culpã acceptæ cladis vterq; in alterum rejciebant, incessebantq; se conuicio, donec patrum autoritate ipsi & collegæ sese magistratu abdicarunt. Noui Tribuni inde creati, Valerius Potitus, M. Furius Camillus, Aemilius Mamercus, Cornelius Cossus, Fabius Ambustus, & L. Iullius Tullus, qui octobribus caleñ. magistratum iniuere, quum idus Decembres, ad eum ineundum solennes essent. His Tribunis ad Capenam & Palerios bellatum, & vt Anxur reciperetur, in Volscos itum, quum nihilo segnius interim Veij obsiderentur. Certatum etiam nonnihil domi inter ordines, contraq; Treboniam legem, patrum studijs, qui labefactari legem cupiebant. Claudius Lacerius & Marcus Acutius a cæteris Tribunis cooptati sunt, quum suffragio populi Tribunorum numerum ex præscripto legis augeri oportuisset. Publius Curatius, Marcus Metilius, & Marcus Minutius, qui eos in gratiam patrũ inuita plebe, cooptauerant, quũ multo odio apud multitudinem flagrarent, vt odium a se in patriciorum aliquem auerterent, Sergium & Verginiũ quorum culpa, priore anno, erat infeliciter ad Veios pugnatum, in iudicium arreptos, iratæ plebi reos obiecerũt. Denis milibus æris ambo damnati sunt. Promulgant ad hęc Tribuni plebis agrariam legem, tributumq; conferri prohibent. Gliscereq; per hæc domestica discordia, quum Tribuni militum inter se prouincias partiti, alius alio profecti sunt. M. Aemilius, & Quin. Fabius Veios sortiti, Castellaq; superiore anno amissa recipiunt. Recepta præsidijs firmant. Marcus Furius Camillus in Phaliscos duxit, Cornelius in Capenatem agrum, vbi quum hostes nunquam occurrissent, vastati sunt agri, villæ incensæ, prædaq; opulenta vtrinq; abacta. Valerius cui Volsci prouincia euenerant, quum Anxur primo impetu capere non potuisset, fossa & vallo cinxit. Turbare omnia interim Tribuni plebis, tributum conferri vetando,

Tribunorũ discordia.

Tri. con. pote.

Sergij & Verginij dãnatio.

& miles foris stipendium poscebat, nec res procul a seditione aberat. Hortari ad hæc Trib. pleb. multitudinem, vt honores non Sergijs & Verginijs ignauissimis hominibus demandarent, sed viris potius sui corporis. Quam multos credrent e plebe esse, qui vtilius reipublicæ admoueri possent, quam quiuis patriciorum, qui nihil secum præter superbiam in prouinciam ferrent? Quibus suasionibus adeo commota plebs est, vt P. Licinium e plebe proximis comitijs Tribunum creauerit, cæteri patricij fuere, Pu. Manilius, Pu. Titinius, P. Metius, Furius Medullinus, Popilius Volsco. Ea res, q vnus e plebe inter Tribunos militum locum obtinuisset, in causa fuit, vt de tributo, quod ante conferri vetuerãt, Tribuni remiserint. Anxur interim receptum est. Fuitq; annus ille insignis gelida & niuosa hyeme, adeo vt innauigabilis sit Tyberis factus, Licinius ita moderate Tribunatum gessit, strenueq; rempublicam administrauit, vt sequenti anno præter M. Veturium, qui ex patricijs vnus dignitatem obtinuit, cæteri plebei Tribuni relati sint, M. Pomponius, Gn. Duillius, P. Volero, Gn. Genutius, & L. Atilius. Fuit annus ille pestilens, atq; ad vim morbi auertendam Sibyllini libri a duumuiris sunt aditi, quorum iussu lectisternia tum primum Romæ facta, tribus lectis quam opulentissimo potuerunt apparatu, stratis. Apollini & Latonæ vno, Altero Dianæ & Herculi, Tertio Mercurio & Neptuno, hos enim tum dæmones, cæca vetustas, vt Deos venerari. Ad Veios interim aduersus Phaliscos & Capenates & Veientes, qui vt antea, in castra erumpere sunt ausi, magna hostium cæde est feliciter dimicatum. Terrifico illi accessu castra oppugnare aggressi, adduxissent, haud dubie rem Romanam, ea parte, qua impetum fecerant, in aliquod discrimen, nisi Sergij & Verginij damnatio, documento Tribunis fuisset, suis mature subueniẽdi. Adductis itaq; ad hostem legionibus, qua plurimum periculi erat, cum multa strage & cæde a Romano vallo reiecerunt. Perierunt Capenatium multi, circa castrorum munitiones: sed multo plures, qui in Romanos populatores inciderunt. Veientes & ipsi, pro portis, quum in vrbem compellerentur, nihilo minore sunt strage affecti. Hæc foris, Romæ interea iniquo animo nobilitas ferre, summum imperiũ, non modo cum plebe vulgatum, sed proximo biennio propemodum ademptum, cum honoratissimo quoq; sui ordinis egere, vt e proximis comitijs peterent, quo contigit, vt tantorum nominum prętereundi verecundia, patricios omnes plebs crearit, Valerium Potitum, Quin. Valerium Maximũ, Furium Medullinum Fidenatem, & Sulpitium Camerinum. Hoc anno nihil est ad Veios memorabile gestum. Ex Capenate agro & Phalisco præda tantum abducta. Multa interim prodigia facta dicebantur, sed omnium præcipue religioni miraculoq; fuit ciuitati, q lacus in Albano nemore, nullis cœlestibus aquis auctus, repente in altitudinem creuit insolitam. Missi confestim Delphos Cossus Licinius, Valerius Potitus & Fabius Ambustus, sciscitatum ab oraculo quid ea res portenderet. Dum hi in Græciam nauigant, propriorum est fatorum interpres Romanis oblatus, audita vox est Veientani senis cauillantis, dum forte stationarij milites vtrinq; se, vt fit, conuicio incesserent, tum fore, vt Romani Veijs potirentur quum Albani lacus aqua corriuaretur. Id velut temere iactatum, primo milites aspernari, mox vbi res inter plures celebrata est, cupido animos incessit,

Discordia ciuilis.

Tri. con. pot.

Tri. con. pot.

Lectisternia pria.

Hostiũ strages ad Veios

Tri. con. pot.

Prodigia

Albanꝰ lacus.

sciscitandi

ſciſcitandi ecquis ſenex ille eſſet, qui eas de Albano lacu effunderet ambages. Vbi augurem eum eſſe ex quodam cognouiſſet, de priuati portenti procuratione, ſi vacaret, hominum ſe conſulere velle cauſatus eſt miles quidam, quod quum ille haud grauate præſtitiſſet, ſecretioris colloquij ſpecie ambo inermes longius a ſuis proceſſere. Tum vero Romanus præualidus corpore ſenẽ nihil tale ſuſpicantẽ adortus, medium arripit, hoſtibuſq; magis tumultuantibus, quam mature auxilio ſubeuntibus, ſublimem in caſtra detulit. Ad imperatores primo perductus, inde ab his Romam. Tum ibi coactum dicere, quæ de Albuno lacu ſponte docuiſſet. Deos inquit meę vrbi iratos fuiſſe ſatis ſcio illo die, quo mihi eam mentem dederunt, vt fatale excidium patriæ proderem. Cæterum quæ diuino inſtinctus ſpiritu in apertum retuli, ea quin dicta ſint, iam efficere nequeo. Nunc vereor, ne celando quæ dij vulgari velint, maius adhuc nefas contrahatur. Scio ego, fatalibus Hetruſcorum libris augurumq; diſciplina contineri, quado Albanus lacus abundaſſet, tum ſi qua rite emitteretur, fore, vt vos Romani de Veientibus victoria potiremini, antequam id fiat, deos Veientium mœnia haud vnquam deſerturos. Læti patres eam rem audiuere, quæ tamen deriuatio adhibenda eſſet, vt rite facta videretur, ſoliciti requirebant. Nec omnimoda auguri, vt hoſti, fides eſt habita, viſum itaq; legatorum ex Delphis reditum expectare. Anno interea circumacto Tribuni conſulari poteſtate creantur, Iulius Tullus, Furius Medullinus, Sergius Fidenas, Aurelius Poſthumius, Cornelius Maluginenſis, & Aulus Manilius. His tribunis Tarquinienſes repente hoſtes facti, occaſionem vnã ſecuti, ꝙ Romanos multiplici bello occupatos cernerent, in Romanum agrum prædabundi irruperunt, nec illis res, impune ceſſit, quin Lucius Iulius & Aurelius Poſthumius, eos præda honuſtos, cum voluntariorum manu (delectus, Tribunis impedientibus, haberi non potuit) per Ceritanum agrum, obliquis tramitibus, abeuntes adorti, præda exuerunt, ſubitoq; terrore diſſipatos paſſim obtruncarunt. Subid tempus legati ſunt ex Græcia reuerſi. Pythium carmen, quod illi ſecum detulere, id fuit. Romane aquam Albanam caue lacu contineri. Caue in mare manare, ſuo flumine ſinas emiſſam agros irrigare, diſſipatamq; riuis extingues, tum inſiſte audax hoſtium muris, memor quam per tot annos obſides vrbem, ex ea tibi ijs quæ nunc panduntur fatis victoriam datam, bello perfecto donum amplum victor ad meã templa portato, ſacraq; patria, quorum omiſſa cura eſt, inſtaurata vt aſſolet facito. Maior tum fides Hetruſco habita eſt, ipſeq; ingens diuinitatis opinione eſſe apud Romanos cœpit. Sed nulli non hodie, in hac luce qua viuitur liquere poteſt, malos dæmones hæc vtrobiq; reſpondenda inter ſe compoſuiſſe, ad eum populum, qui maximus erat in terris non multo poſt futurus, perpetuis tenebris immergendum: & vt vaniſſimæ arti maior fides eſſet, ſimul vt profaniſſimo illi maiorum dæmonum domicilio ad humani generis perniciem Delphis conſtituto, maior poſtea religio accederet. Cornelius & Poſthumius Tribuni, Albanum prodigium curare ſunt iuſſi, mox vt auſpicia de integro repeterentur, & quia ſacrificia in Albano monte parum rite facta magiſtratibus conſtabat. Tribunis eius anni ſeſe abdicare iuſſis, interregnum eſt initum.

Facinus Ro. militis.

Fatalis deriuatio Albani lacus.

Tri. con. pot.

Oraculũ Delphicum.

Albani prodigij procuratio.

Poſtremo Publius Licinius Caluus prærogatiua Tribunus conſulari poteſtate creatur. Is ætate pro concione excuſata, ꝙ vires corporis iam effœtæ eſſent, ſenſus oculorum & aurium hebetes, memoria labaret, vigor animi obtuſior factus, a populo petijt, vt id beneficium in filium, a ſe militari diſciplina, omnibuſq; ciuilibus officijs inſtitutum, conferrent, quod vbi ſeni eſt, nouo exemplo, datum, refecti omnes ex eo collegio Lucius Titinius, Pu. Menenius, Gn. Genutius, Lucius Racilius: horum Titinius & Genutius in Phaliſcos & Capenates miſſi, in hoſtium incidias præcipitarunt. Genutius honeſta morte ante ſigna occubuit. Titinius collectis in editum collem, ex præſenti trepidatione, militibus aciẽ reſtituit. Sed confligere cum hoſte non eſt auſus. Nuncius acceptæ cladis Veios in caſtra perlatus tantũ terrorẽ intulit (Rumor erat Romanis ducibus cum exercitu cæſis, Phaliſcos & Capenates ad oppugnanda caſtra contendere) vt vix miles in caſtris ducum ſit imperio retentus, ſed maior omnino metus ciuitatem inuaſit, quum ſuper cladem in Phaliſcis acceptam, caſtra quoq; ab hoſte oppugnari dicerentur. Iam ludi Latinæq; feriæ inſtauratæ erant, & aqua ex Albano lacu rite emiſſa. Tum quia fatale excidium Veijs inſtabat, ciuitas ad conſuetum malorum remedium conuerſa, Mar. Furium Camillum dictatorem creauit. Is magiſtrum equitum, Pu. Cornelium Scipionem dixit, confeſtim quaſi noui ducis præſentiretur felicitas, omnia in vrbe mutata, alia ſpecies, alius hominum animus, fortunaq; ciuitatis alia videri. Habito itaq; Romæ accuratiſſimo delectu, cui habendo Latini Hernicíq; ſponte acceſſere, votaq; Matutæ matri æde ſi res proſpere euenirent (eam & Leuchoteam vocatã, Plutarchus autor eſt) ad bellũ dictator proficiſcitur. Nec ita multo poſt cum Phaliſcis & Capenatibus, in Nepetino agro, ſigna contulit, hoſteſq; acie victos caſtris exuit. Secundum eam victoriam exercitum Veios admouit, quibus præſidio & munitionibus firmatis excurſionibus, quæ vtrinq; ex occaſione fiebant, inhibitis cuniculum in hoſtium arcem agere eſt adortus, quod opus, irrequieto totius exercitus labore, per vices die noctuq; operãtis, vbi ad exitum ſpectare vidit Roman⁹ ĩperator, cerneretq; victoriã in manibus eſſe nequa inuidia, ex tã opulentæ vrbis præda, a patribus, aut ab exercitu maneret, ad ſenatum ſcripſit, ecce iam Deorum benignitate, ſuoq; conſilio eo ventum, vt niſi caſus aliquis inopinatus interueniret, breui Veijs potiretur, ipſi viderent, quid de Veientana præda ſtatuendum cenſerent. Tenuit non nihil ea conſultatio, eſtq; in curia inter Appium Claudium, & Licinium ſententia diſceptatum, quorum hic captam vrbem militibus diripiendam cenſebat. Damnare ille contra tam prodigam largitionem. Vicit Licinij ſententia, edictumq; eſt, vt qui Veientanæ prædæ vellent participes fieri, in caſtra ad dictatorem irent. Tum Camillus decreto patrum ex vrbe accepto, conſpicatus ad hæc multitudinem ingentem, quæ breui in caſtra ſpe prędæ confluxerat, auſpicato egreſſus militi vt arma capiat edicit, Apollinẽq; precatus, vt præſens volenſq; ſibi & ſuis adeſſet, ex totius prædæ ſumma decimam illi vouit, Corona inde armatorũ hoſtilẽ vrbem vallat, vt Hetruſcus circunquaq; prelio occupatus, Romanorũ eruptionẽ ex cuniculo minus præſentiret. Mirari Veientes, rerum omnium ignari, quid eſſet, ꝙ quum tot dies

Genutij interit⁹.

Camill⁹ dictator.

Matuta.

Cuniculus in Veios.

Romanus se intra vallum tenuisset, tum demum ita ferociter exortus, vrbem subijsset. Haud igitur tantam sibi cladem instare suspicari, impigre arma capiunt, in muros& & stationes discurrunt. Interea cuniculus delectis militibus plenus in æde Iunonis quæ in arce erat repente armatos effudit, qui propugnatores terrifico clamore circa muros adorti, passim trucidant, alij portarum clausiris vi subita refractis, suos in vrbem accipiunt. Tenuit aliquandiu certamen, seruis mulieribusq; superne tegulas, in subiectos milites, deuoluentibus. Postremo, oppidanis muro deiectis, & iam vndiq; hostib⁹ sese portis inferêtibus, nec vna mutorum parte transmissis, tetra est ciuium cædes edita, ignisq; ad terrorem augendum domibus iniectus. Fuissetq; maior omnino vis hominum cæsa, nisi pugna pluribus locis sua sponte remittente, Camillus parci inermibus imperasset. Ferunt

Attende Camilli precationem. eum direptam vrbem, ex arce, prædamq; maiorem opinione intuitum, obortis lachrymis Deos precatum, vt si maior fortuna populi Romani videretur, quam quę fine clade aliqua posset corrigi, quicquid incommodi ex ea Inuidia Romano nomini immineret, id totum in suum caput verterent, secundumq; eam precationem offenso pede concidisse. Quod omen ad ipsius exilium pertinuisse postea creditum est. Adijciunt aliud, magis

Facinus vix credibile. a fide abhorrens, quod vix referre essem ausus, nisi a Liuio & Plutarcho autoribus grauissimis proditum viderem: Romanos ex cuniculo erupturos, aruspicis vocem audiuisse, regem admonentis, qui in arce sacrificabat, eum populum illo die victorem futurum, cuius imperator exta, quæ ipsi in manibus haberent, prosecuisset, ac tum templi pauimêto repente diffracto milites in apertum emersisse, exta q; hostibus adempta ad Camillum prosecanda detulisse. Egesta ex tota vrbe pręda, cum Camillus Deorum etiam statuas inde amoliri imperasset, aliud ibi miraculum extitisse memorant:

Miraculũ fide vacans. sed id fabulæ simillimum, Dictatore cæsa Iunoni hostia Rogante, an vellet dea propitia Romanis esse, annuens volensq; Romam se transferri sineret, locutum simulachrum respondisse, velle id se, asserereq;. Hæc Plutarchus. Ego libentius Liuio accedo, qui haud simulachrũ locutum scribit, sed quum ab amolientium vno, per iocum rogaretur, an Romam ire vellet, annuisse sita circunstantibus conclamatum, atq; inde fabulæ adiectum, quasi vox simulacro esset edita. Id Romam delatum in Auentino statuerunt vbi Iunoni reginæ

Iunonis reginæ têplum. templum est postea consecratum. Et Veij, vrbs Hetruriæ nobilissima, in hunc modum capti sunt, decennio postquã a Romanis oppugnari cœperant. Attulit ea victoria incredibilem ciuitati lætitiam, quatriduo circa sacras ædes supplicatum. Camillus quatuor equis albis, quod imperatorum nulli antea contigerat, vectus vrbem triumphans ingressus est. Tota ciuitas venienti obuiã effusa est. Ipse dedicata Matutæ æde, & altera Iunoni reginæ redemptoribus locata, dictatura se abdicauit. Nepos Cornelius, eadem tempestate Veios captos prodit, qua triginta sunt tyranni Athenis præfati, quę

Temporum collatio. Atheniẽsium clades, si ille têpora recte digerit, in septimum & quadragesimum supra trecentesimũ Romanæ vrbis incidit: in quæ tempora Græcarum rerum series, per ea quæ Xenophon Thucydidi subiecit, nobis prius subtexenda est sexto retro anno repetenda, quam ad Ro. res gestas recurrat stilus. Alcibiades igitur post fœdus cum Pharnabazo ictum, quod non nihil labefactatũ videri potuit, ob Abydenam pugnam, Byzantium to-

Byzantium. tis copijs petijt. Sedet id contra Chalcidonem in ora Thraciæ, modico freto ab Asia discretum. Huc classe admota, munitionibus oppidũ circunsedit. Præerat vrbi Clearchus Lacedæmonius, cum sociorum manu haud contemptibili. Is vbi obsidionem in longum trahi vidit, præsentibus copijs diffisus, vt maiora ad tuendam vrbem præsidia cõtraheret, rebus in vrbe constitutis, Pharnabazum adijt, cum quo egit, vt militibus, qui ad præsidium eius vrbis erant, stipendium solueret, & vt naues in Hellesponti ora ad præsidium relictas, accerseret. Interea Lycurgus & Anaxilaus, magis seruandæ vrbis causa, quam vt suis rebus consulerent,

Alcibiadis strategema. Byzantiũ Alcibiadi tradiderunt. Pridie quam in vrbem receptus sit, ex confesso Hellespontum versus, cum tota classe ex conspectu vrbis abijt. Interea, cõsilij consciij, rumores in vrbe dissipant, classem Atticam in Ioniam abire, ob seditionem ibi motã res credita est, vbi vero nox affuit, cursum retro Alcibiades conuertit, nauibus ad vrbem, quam maximo potuit silentio, admotis. Ipse cum parte copiarum, per portas quæ in Thraciam ducunt, a proditoribus receptus, forum occupat. Peloponnenses Bœotij & Megarenses qui præsidio erant ad primum tumultum exciti, circa portum & in vrbe, non nihil prælio hostem fatigant: verum vbi res perditãs vident, nec spem superesse vllam retinendæ vrbis, fuga sibi salutem quęrunt. Xenophon in forum tantum ait decursum abijs qui in præsidio erant, cæterum vbi omnia ab hostibus teneri visa sunt, abiectis armis deditionem fieri contigisse. At quoquo modo res acta est, Alci-

Potitur Alcibiades Byzãtio. biades vt antea fuerat pollicitus, recepta vrbe nulla clade affecit, q̃ res postea Anaxilao & Lycurgo qui Byzantium prodiderãt, apud Lacedæmonios saluti fuit, vbi quum causam dicerent, fertur Anaxilaus constanter affirmasse, nihil a se turpe factũ, q patriam fame ad interitum affectam seruare voluisset: nam quum Byzantium omni re frumentaria a præsidiarijs militibus consumpta, obsideretur, cerneretq; ciues suos inedia consumptum iri,

Anaxilai adagiũ. operam dedisse vt omnium fortuna incolumi, prę senti prælio sui defungerentur ciues, Lacedæmoniorum exemplum secutus, quibus semper maximæ curæ fuit, quacunq; ratione liceret, ciuitatem seruare. Quo tempestiuo adagio omnis inuidia, quæ ex ea proditione adhuc reliqua erat, est ab Anaxilao discussa. Sub vernum huius anni tempus Cyrus est a rege in prouinciã missus, qui mari rimo bello præesset. Is vbi ad mare descêdit petijt a Pharnabazo sibi Atheniẽsium legatos dari, qui apud illum aliquandiu fuerant, vt per eum in Persidem ad Darium regem irent, aut si nollet tradere cõtinuo missos faceret, nam post fœdus cum Pharnabazo ictum, Atheniensium & Argiuorum legati in Bithyniam venerant, vt inde ad regem tuto proficiscerẽtur. Hos ne legationis nomine reb⁹ gerendis pro exploratoribus adessent, inde ablegare Pharnabazus efeiussus, qui per Aribarzanẽ quendam in Chium Mysiæ deducti, in tutũ retro abierunt. Alcibiades post Byzantium receptum in Atticam cum viginti nauibus profectus est, captiuos plurimos habens, & spolijs hostium classem magnifice instruxit, in quibus supra ducenta captiuarum nauium rostra fuisse dicuntur. Habuisse traditur & Chrysogonum quendam in naui, modulatorem ea tempestate egregium, ad cuius concêtum

nautæ

nautæ remorum pulsum coaptare iussi, suauem quandam harmoniæ speciem representabant. Duris Samius purpureis velis prætoriam nauem Pyreum Athenarum portum ingressam memoriæ prodidit: Xenophon quem sequimur, nihil horũ meminit, neq; Theopompus, neq; Ephorus, vt Plutarchus scribit, qui hæc ipsa parum vero similia arbitratur. Portum itaq; ingressus, non prius in terram descendit, quam Euryptolemũ & familiarium alios sibi adesse cõspicatus est. Tota interim ciuitas, videndi hominis studio ad portum effusa est, omnium ille oculos, tot casibus iactatus, multisq; victorijs clarus in se verterat. Cuncti illum intueri, studio complecti, osculaq; & dexteram iungere cupiebant. Senes qui præ nimia frequentia eum tangere non poterant, procul stantes, minoribus natu euntem ostendere, manare præ nimio affectu intuentibus lachrymæ palam prædicantibus illum inimicorum inuidia pulsum, rem ciuitati calamitosam, q; si gerendis rebus Siculo bello interfuisset, vix dira illa clades fuisset ad Syracusas accepta. Esse id argumento, q; rem Atticam, iam maris imperio pene spoliatam, in pristinam fortunam sua virtute restituisset. Hæc vulgo iactari. Ipse ingenti multitudine stipatus, in forum venit: vbi pauca de suo exilio pro concione questus, omnia quæ extorris perpessus esset, in fatum & fortunam suam reijciens, de rebus a se gestis, deq; vniuerso prouinciæ statu, accuratissime disseruit. Tanto omnium assensu auditus est, tantoq; ciuium fauore, vt continuo sit ei, rerum omnium terra mariq; gerendarum, potestas & imperium decretum, omnibus prius bonis restitutis, dirisq; imprecationibus, quibus absens deuotus fuerat, sublatis. Auxit illius famam q; mysteriorum pompam, post Deceleam a Lacedæmonijs occupatam, ad Eleusim mitti desitam, ante ipsas hostium statiões incolumi ciuitate traduxit. Id quum alijs, tum ipsi Duci, adeo præclarum facinus est visum, vt iam inde iactare auderet, ductare se exercitum inuictum. Nec ita multo post quum magnus ad eum inopum fieret concursus, velut ab eo genere hominum, ad rempublicam occupandam inuitaretur, cœpit eius longior mora vulgo suspecta esse: quare pro magno negocio homines aduersæ factionis habuerunt, efficere vt instructa classe continuo in prouinciam ablegaretur. Cum centum igitur nauibus magnisq; copijs Athenis profectus, Andrum primo applicuit, ibiq; Lacedæmonijs, qui præsidio loci erant, prælio victis, in Samum traiecit. Festinatus ex Andro digressus suspectiorem adhuc reddidit Alcibiadis fidem, velut consulto Andrum expugnare noluisset. Miserant interea Lacedæmonij Lysandrum Aristocliti filium, cum imperio classis, in Ioniam qui ex Rhodo quo primum appulit, in Con insulam cum septuaginta nauibus traiecit, & mox inde Miletum classem adduxit, ex Mileto Sardis ad Cyrum contendit, cum quo multa de belli ratione locutus, Thissaphernis segnitiem incusare, Cyri promptitudinem affirmans perutilem bello futuram, nihil vereri se, fore, vt si large stipendium classi persolueretur, breui cum hoste debellaretur. Tum ibi Cyrus secum quingentis in prouinciam talentis venisse dixit, verum paratum esse se, quando ita a patre iussus esset id facere, vel regiam sedem, quæ ex auro constaret & argento, si opus esset, in vsum belli conflare. Hic lætus Lysander, stipendioq; in mensem vnũ accepto, ad mare reuersus, nonaginta nauib⁹ ad Ephesum subductis, tãdiu ibi esse statuit, donec

Alcibiadis in patriam reditus.

Atheñ. studiũ in Alcibiadem.

Alcibiadi decernitur imperium.

Digress⁹ Alcibiadis.

Lysãder Lacedæmonius.

Cyri studiũ in re bellica.

tota classis ad bellum habilior fieret. Interim Alcibiades stipendij inopia in Cariam proficiscitur, Antiocho quodam rei maritimæ non imperito, cum nauibus ad Notium relicto, quem identidem monuit, ne se absente ad hostem nauigaret: ille vt sunt hominum quorundam ingenia ad contumaciam prona, velut id facere esset iussus, cũ duab⁹ triremibus ad ipsas vsq; proras nauium, quę in Ephesino portu stabant, inuectus, conuicio hostem irritare, quem in altum abeuntem Lysander cum aliquot est nauibus insecutus, reliquam Atheniensium classem succurere festinantem, sine imperio, sine consilio temere progressam, aperto mari excipit, exceptam ac prælio profligatam, quindecim ex ea naues, cũ totis turmis, oppressit. Alcibiades nuncijs acceptę cladis excitus, celeri cursu Samum venit, quo naues in altum disiectæ velut in pacatũ concesserant, inde abolendæ ignominiæ cupidus cum tota classe Ephesum profectus in conspectu hostium naues in procinctu habuit, nullã pugnæ moram facturus, si pugnandi copia ab hostibus facta esset. Lysander ratus fortunam, cum prospera sit, nõ esse multis casibus fatigandã, recẽti victoria cõtentus, quia numero nauium aliquanto esset hostibus inferior, certamine abstinuit. Nec ita multis interiectis dieb⁹, Thrasibulus Thrasonis filius, vir domi æque ac militiæ clarus, cæterum Alcibiadi infestus Athenas reuersus, ducẽ ipsum ad populũ criminari, Ephesinæ cladis culpam in eum referẽs, q; homini temerario & imperito, cum tot interim præclari adessent viri, moderandam classem reliquisset, ipseq; exigendę pecuniæ prætextu, in Cariã concessisset, vt cũ pallacibus quas in ea terra plurimas haberet, libidinẽ & ocia velut pacato reip. statu mollissimus imperator ageret. Corruptum esse exercitum ducis exemplo, actumq; de rep. nisi continuo illi succederetur. Multitudo his criminibus accensa, Alcibiadi absenti imperiũ abrogauit, ducibus qui Sami erãt, tandiu classem administrare iussis, quoad nouus imperator i prouinciã mitteretur. Alcibiades timens sibi in ordinẽ redacto, cũ ijs nauibus, militibusq;, quos seorsum a publicis rationib⁹ alebat, in Chersonnesum abijt. Xenophõ vnam habuisse triremem scribit, ibi vrbes quæ sine rege essent, ex proximo infestans multiplici prędа militem ditauit. Atheniẽses imperio Alcibiadi adempto, Cononem cũ viginti nauibus in supplementũ classis, cuius imperiũ obtineret, Samũ miserunt. Isq; tum circa Ioniã erat rerum status. Carthaginienses interea, qui in Sicilia erant, Agrigẽtinos fame domitos ad deditionem cõpulerunt. Erat q; hic quartus & vigesimus Peloponnesiaci belli annus quo Callicratidas Lysandro est successor dat⁹. Huic venienti Lysander dixisse fertur, se classem ei ita instructã tradere, vt maris imperium in Lacedemoniorũ potestate esset. Cuius inani iactantia Callicratidas offensus respondit: vt sibi ad sinistrã Sami circumageret classem, fore, vt si maris imperiũ in suis manib⁹ esset, hostes metu pressi, nihil ex sua statione mouerent. Tum illę naues inquit nõ meo Callicratida verũ sub tuo sunt imperio: ac tantum effatus in Peloponnesum abijt. Nec tantũ hoc Lysandro signũ maleuoli apparuit ingenij, sed quicquid etiã argẽti in stipendiũ classis a Cyro accepti supererat, Sardis ad eũ remisit, ne Callicratidas eo postea vti posset, quo ille ab initio coactus est in Lydiam ire, vt a Cyro pecuniã peteret. Ferunt ad illius ianuã stantẽ petijsse regij iuuenis colloquiũ, cui quũ dicerentur, nõ esse potanti Cyro ociũ audire quempiã, tum secum Callicratidas, homo excelso

Quindecim Atheniẽ. naues Lysãder opprimit.

Abrogat Alcibiadi imperium.

Callicratidæ consilium.

animo,inique ferens regium fastum,multa ijs ma-
la imprecat' dicitur, qui Persicis opib' alecti, tam
turpiter Græciam,societatis specie, Barbaris apud
quos nihil boni præter aurũ esset, irridendã obie-
cissent, deos testatus quãprimũ Spartã venisset eni
xe operã daturum se, vt Græci in pristinam gratiã
redirent, vt perpetuo terrori Barbaris essent. Atq;
ita Cyri cõgressu sępius frustra petito,sine pecunia
ad naues redijt,Lacedæmonẽ missis qui inde pecu-
niam in stipendiũ peterẽt.Ipse Milesios pro cõcio-
ne hortatus est, vt tantisper dum ex Peloponneso
stipendiũ mitteretur, vellẽt argentũ in præsentem
vsum conferre,præstiterunt id Milesij haud graua
te,atq; ita Callicratidas stipẽdio classiarijs reddito,
cũ centũ &.XL.nauib',tam enĩ validã classem ille
post suũ in prouinciã accessum conflauerat, in Les
bum cõcessit:ibi Metymnã,quæ Atheniensiũ præ
sidio tenebatur,quũ ad voluntariã deditionẽ com
pellere nequiuisset, vi adortus expugnauit, expu-
gnatã militib' diripiendã dedit. Metymneis liber

Conon a Lacedæ. vincitur.

tatẽ restituit,atq; eodẽ die Cononem Atticæ classis
ducẽ auxilio venientẽ,alio mari fugatũ, in Mityle
nẽ cõpulit. Cęterũ Lesbijs hortantibus,ante portũ
iterũ confligere ausus.XXX.vacuis nauibus amis
sis(nam turmæ in proximũ littus euaserant)iterũ
victus,se cũ reliqua parte nauiũ, trepide in vrbem
recepit,quibus in tutum subductis, ne ab hostibus
abstraherentur, vrbẽ summa ope tueri parat. Calli
cratidas portũ numerosa classe insidet, Cononem
obsidione fatigaturus, inde alio ex Chio accersito
exercitu,terra mariq; Atticũ hostem oppugnat. Co
non magnitudine periculi motus,haud ignar' ob

Conon obsidione cingitur.

sidionem diu sustineri nõ posse,quũ vnde tantam
vim hominũ aleret,vrbs vna non haberet:ne igi-
tur cum tota classe in hostiũ potestatẽ veniret,duas
occulte triremes,lectissimo remigio,instruit. Hæ
circa meridiẽ,per hostiũ stationẽ,remis & velo ce-
lerrime præteruectæ,hostibus frustra tumultuanti
bus,in apertũ euasere. Tum qui in anchoris stabãt
oras repẽte abrũpunt, cursuq; celerrimo Atticas se
cutæ naues, illæ ex cõposito diuersæ inuicẽ abiue-
rant,in pelagus vna,altera Hellespontum versus,
quæ altum tenuerat,sub occasum solis ab insequẽ
tibus capta est. Altera ex Chersonneso,quo fuga de
lata est, in Atticã cladis & obsidionis nũcia perue-
nit. Ibi Athenienses inuicto animo, classem omni
publica & priuata ope cõparant: delectum habent
ex omni ætate & fortuna, adeoq; oĩa mature acta,
vt triginta dierũ spacio, centũ & decem triremes
ad bellũ processerint. Cæterũ dum mature hæc oĩa
expediuntur. Diomedon ex Atticis ducibus vnus
cum.XII.nauibus Cononi,siqua posset,opem la-
turus, in conspectũ hostiũ venit,in quem parte na
uium a Callicratida celeriter immissa, decẽ Atticæ
in hostium potestatem venere,duabus cũ ipso du-
ce ægerrime dilapsis. Coiuerãt interea circa Samũ
ad naues. XL.quo contigit, vt classe iam ex Attica
appulsa,cõtinuo sit ĩ hostes itũ. Callicratidas audi
to Atheniensiũ accessu quinquaginta nauibus cũ
Etheonico ad obsidionẽ relictis, ad Maleam pro-
montoriũ Mitylene proximũ,cũ.CXX.nauium
classe concessit. Ita euenit, vt eodem die Athenien

Argynussæ.

ses ex Samo ad Argynussas venerint. Sunt Argy-
nussæ ante Lesbum in Maleæ conspectu, inde dux
Lacon intuitus sub noctẽ ignes, factusq; certior ho
stium eos esse,irruisset eadẽ nocte in Atticam clas-
sem, nisi pluuia & tonitruis , strepente coelo, ve-
lut prodigio quodam absterritus abstinuisset. Vbi
vero primum illuxit, acie dimicaturus Argynus-
sas ire contendit, Athenienses hostes intuiti ex ad-
uerso statim erigunt aciem. Aristocrates cum quin
decim nauibus ad læuam præibat, succedere illi
Diomedon pari numero,Diomedonn Pericles hę
rebat. Erãtq; in his quas Pericles agebat Samariæ
& aliæ auxiliares naues. Dextrum cornu Proto-
machus princeps procurabat,post illũ Trasylus,
post Trasylum Lysias, mox Aristogones, nihilq;
in his ordine aut numero variatum. Callicratidas

Callicratidæ responsum & mors.

dexter inuectus,ab Hermone Megarensi,cum quo
classem gubernabat,monitus,vt sine prælio abscę
deret, quando maior omnino classis esset Attica,
quam Laconica(erant Atheniensium naues centũ
quinquaginta)respondisse dicitur, Spartam se ca-
dẽte nihilo deteriorem futuram,at fugere sibi tur-
pissimum esse. Pugnatum ab initio est conserto
vtrinq; agmine:mox sparsim singulę singulis plu
resve consertæ,prælium acriter ciere:Callicratidas
naui excussus medijs fluctibus occubuit. Perijt &
Protomachus,alijq; plures viri illustres. Nec La-
cedæmonijs socijsq;, amisso duce, diu acies mansit

Lacedæ. ad Argynussas vincunt.

incolumis,quin eo cadente, confestim fuga secuta
est,totaq; classis fœde disiecta,fugientium quidam
in Chium contenderunt cursum: Alij in Phocæam
sunt fuga delati. Naues circiter septuaginta in A-
theniensium potestatem venere. Habebant in ani
mo Attici duces, hostes, qui ex acie fugerant, cum
parte nauium insectari, reliqua classe ad Theoni-
cum , qui circa Mitylenem sedebat , opprimen-
dum relicta,sed ventus cum tempestate ortus inui
tos tandiu Argynussis tenuit, quoad Theonicus,
suorum clade audita, suppresso tantisper nuncio,
donec classem in Chiũ misisset, ipse in littus exiẽs,
terrestri itinere,cum ijs copijs,quæ circa vrbem se-
debant, incensis castris Metymnam decessit. Co-
non sub ipsum hostium digressum,deductis repẽ-
te nauibus,suis obuiam proficiscitur. Ibi mutua
duces gratulatione iuncti, Metymnã primo naui-
gant,inde in Chium,vbi quum nihil omnino agi
potuisset in Samũ victrix est classis reducta. Theo
nicus & qui in Lesbo erant,famem & alia incom-
moda perpessi in Chio hyemarunt, quibus hyber
nis annus quintus belli Peloponnesiaci ac vigesi-
mus est peractus. Sub initium veris ex Chio Pelo-
ponenses & socij Ephesum petierunt, vnde Lace-
dęmonem missi sunt, qui nominatim Lysandrum
classis ducem poscerent. Miserat & Cyrus, qui hoc
ipsum Lacedæmonijs imperaret. Negare quidã eũ
mitti debere, versutum hois ingeniũ, & supra quã
dici posset ambitiosum auersati. Obtinuerũt tamẽ
viri eius factionis, vt legati noĩe cũ imperio ad ex-

Lysander.

ercitũ mitteretur. Erat Lysander callido, vt fertur,
varioq; ingenio: quippe qui ab Hercule oriundus
quũ ei diceretur, progeniẽ Herculis res magnas vt
autorẽ generis virtute non fraude obire oporteret:
ita occurrere sit solitus, esse sibi,ne leonis pellẽ vt
Hercules semper attingeret, vulpinã insuendam,
dicere præterea pueros astragalis, viros iureiurãdo
fallere. Vbi itaq; Ephesum venit, Theonicum in
Chium misit, vt quicquid suarũ nauium ibi esset,
aut sociorũ alibi ad bellum instrueretur. Ipse inter
ea Sardis ad Cyrum proficiscitur. Cui veniẽti Bar
barus nouum imperiũ familiariter gratulatus,nõ
solum stipendiũ in ipsius gratiam, se benigne solu
turum pollicetur, sed si pecuniæ desint aureũ se so-
lium dissecturũ, ne quid ad rem mature gerendam

Cyrus.

ipsi duci deesset. Hic est Cyrus ille, cuius institutio
nem Xenophon, quem in Peloponesiaca historia
post Thucydidem secuti sumus, pluribus est libris
cõplexus: qui vt arctiori fœdere Darium Lacedæ-
monijs & Lysandro iungeret, in Persidẽ profectus
est.

est. Lysander qui iam antea ad exercitum redierat, ex Caria in Ceraunium sinum: & inde Rhodum progressus est. Atheniẽses interim ex Samo in Chium traiecere, ex Chio Ephesum delati, hostiũ fines late populati sunt. Nec ita multis interiectis diebus, Lysander ex Rhodo in Hellespontũ reuersus, Lampsa-

Lãpsacus vrbs.

cum vrbẽ Atheniẽsium sociã subito accessu expugnauit, ac diripuit. Erant tunc Athẽienses in Eleunte cũ nauibus paulo minus ducentis: huc Lampsacenę cladis nuncio trepide allato, cõtinuo ad Egos

Egos fluuius.

amnẽ classem promouere. Est is Thraciæ fluuius, haud procul Lampsaco in Hellespontũ decurrens. Inde profecti in cõspectu hostiũ postridie classem in procinctu habuerũt, de summa rei dimicaturi si pugnæ copia facta esset, aut vt timoris confessionẽ exprimerent hostibus, si certamen detrectarent. Lysander cõsulto se in portu tenuit nullã bene gerendæ rei occasionẽ prætermissurus. Tydeus Menander & Adimãthus, quorum erat classis imperium, ad Egos stationem reuersi, loco, neq; a maris iactatione, neq; ab hostium incursu satis tuto, ad terrestrem frumentationẽ minime idoneo, se tenebant.

Alcibiadis officiũ circa suos.

Eam ducum inscitiam ægre ferens Alcibiades, qui in Chersonneso erat, siue imperatoriæ disciplinæ ostentandæ gratia, siue quod similius vero est, charitate patriæ abductus, terrestri itinere ad naues venit: vbi periculo quod vndiq; instabat ducibus demonstrato, hortatus est vt continuo inde digressi Sestum concederent, fore, vt non minus opportuno loco sederent, oĩbus hostium motibus occursuri & ab omni maris iniuria hostiliq; incursu tutiore. Hic siue duces Alcibiadis fidẽ suspectam haberent, siue ꝙ nollent videri imperandi peritia illi cedere, cũ conuicio & minus exceptũ, castris ejciunt. Fuit siue stultitia ducum illa, siue pertinacia, non ipsis sed patrię exitio. Enimuero paucis interiectis diebus, Lysander vbi satis exploratum habuit, solute & sine imperio Athenienses ex castris, quæ in

Atheñ. classis ad Egos deletur.

ripa fluminis fecerãt, ĩ terrã dilabi, facto in Atticã classem ex ĩprouiso impetu, sine difficili vllo certamine, totã ferme classem, triaq; hoĩm milia & amplius, oppressit. Cætera multitudo, quo suꝯ queq; impetus tulit, in mediterranea loca, cum cõsternatione & pauore dilapsa est. Conon media trepidatione dilapsus, vbi res porro perditas vidit, cum octo nauibus in Cyprum ad Euagorã aufugit, incertũ, cõsciẽtia rei male gestę, an quia de salute pa-

Paralos.

triæ desperasset. Paralos nauis Athenas acceptæ cladis nuncia festinauit. Vtebantur eo nauigij genere Athenienses, ad reos ex prouincia in vrbem deportandos. Ipsa Pyreum noctu ingressa, tantam attulit trepidationem, vt ex portu per longos muros clamore & fletu hominum, id stationariim nunciantium, funestæ cladis nuncius sit in vrbem perlatus, tum cõploratio passim orta, omnis sexus & ætatis multitudinẽ in publicum traxit: ibi per noctem nihil a fletu & lamentatione cessatũ. Nec tantum dolor eorum, qui amissi erãt, quantum patriæ periculum animos incessere. Actum de imperio, actum de libertate affirmabant. Nihil amplius superesse, quod spem ciuitatis aleret, non classis, non exercitus, non militaris ætas, non pecuniæ, omnia vno tempore fortunam ademisse, obsidionem, famem, atq; oĩa mala, quæ victis & obsessis adeunda sunt, sibi ante oculos proponere. Nulli dubiũ erat hostem haud multo post affuturum, qui expugnata vrbe in omnem sexum & ętatem, sine discrimine sæuiret, muros disturbaret, Atticum nomen deleret. Hæc illi medio dolore augurari. Nec cura interea exciderat custodiendæ vrbis, stationes in muris & circa portas disponunt: aliaq; præsidia studio parabant, ne ad primum hostium accessum, prædæ forent. Vulgo arbitrari Lysandrum cum victrici classe affuturum, nec eos opinio fefellit. Enimuero Lacon dux Theopompo Milesio Lacedæmonem misso, qui nunciaret victoriam, cum ducẽtis rostratis nauibus ex Lampsaco profectus,

Lacedæ. successus

in Lesbum primo contendit: ibiq; Mitylenis receptis Theonicum cum decem nauibus ad recipiendas vrbes, quæ in fide Atheniensium adhuc erant, in Thraciam mittit: ipse receptis omnibus insulis & vrbibus Aegei & Ioniæ oræ, quæ Atheniensium fuerant, præter Samum, cum vniuersa classe in Atticam delatus, Pyreum insedit. Eodem tempore terrestres Lacedæmoniorum copiæ & sociorum ad vrbem admotæ, circa Academiam castra muniunt. Tum demum Athenienses vrbe terra mariq; obsessa, quum neq; suis opibus stare possent amplius, neq; alienis iuuarentur, spem illam humananã rerũ perpetuã comitẽ, quã tot annis, tot aduersis casibus, pertinaciter aluerant, quando vltima cogeret necessitas abiecerunt: ratiq; vnum ad salutem consilium superesse, si quum imperare nõ possent, melioribus parerent: primo experiendum putarunt, an honestis vllis conditionibus bellum soluere daretur, vt maris imperio relicto ipsi Lacedæmoniorum socij fierent, Pyreaq; tantum haberent. Legati qui ad hoc in castra venerant, ab Agide Lacedæmonem sunt ire iussi: inde cum multa indignitate ab Ephoris sunt in castra, & ex castris, infecta re, in vrbem dimissi. Pertulerunt inde Atheniẽ. aliquandiu obsidionem. Mox vbi com-

Atheñ. pacem orant.

meatu rerum omniumq; copia deficiente, multitudo famem haud ferre potuit amplius, multi enim inedia absumebantur, decem legatos & in his Theramenem ad Agidem mittunt: his pacis, quibuscunq; cõditionibus, componendæ permissa facultas. Hi Lacedæmonem iterum ire iussi, vbi quæ mandata publice haberent auditum est, frequenti sociorum conuentu, quibus legibus accipiendi Athenienses essent, est consultari cœptum. Corinthijs, Thebanis & alijs sociorum censentibus delendas Athenas esse, passuros se id negare Lacedæmonij, vt alterum Græciæ lumen suo ductu extingueretur, indignum prædicãtes eum populum exitio dare, aut seruitio adigere, qui in magnis Græcię periculis, princeps in tuenda communi libertate fuisset. Mitius itaq; agere placuit, hisq; conditionibus de pace actum, vt duodecim naues nec amplius Athenienses haberent, longos muros a portu ad vrbem diruerent, exulesq; & transfugas Lacedæmonijs & socijs redderent, toto ma-

Leges Atheñ. datæ.

ris imperio abstinerent. His legibus bellum soluere humanius Lacedæmonijs visum est, quam Barbaros mores imitari, qui omnem victoriæ fructum in vltione & sæuitia reponunt. Legatos Athenas redeuntes multitudo fame confecta, ad portas sciscitabunda excipit. Iam nihil magis animi optabant quam pacem, eam quæcunq; data esset pro magno munere amplexuri. Theramenes populo in publicum vocato, quibus ipse & collegæ conditionibus pacem transegissent, pro concione exponit. Ibi vero, non quia animo grata

Quãdiu rerum potiti sunt Atheñ.

pax esset, sed ꝙ omnino necessaria, recepta est. Ac tum demum Athenienses maris imperio cesserunt anno, ex quo rerum potiti fuerant, duo (vt Alicarnasseus Dionysius colligit) de septuagesimo, qui septimus ac vigesimus Peloponnesiaci belli fuit. Lysander receptis transfugis, murisq; ad tybiarum cantum dirutis, naues omnes præter duo-

decim Atheniensibus ademit, fuitq; populo autor vt triginta sibi deligerent, qui ciuitatem administrarent, quod vt facerent, in ipsis conditionibus pacis diserte scriptum, Trogus & Plutarchus significare videntur. Xenophon postea id factum tradidit. Cæterum qui vrbi prælati sunt, tribus Satellitum milibus ad corporum custodiam delectis, ex confesso non multo post tyrannidem exercuere. Sed quum ijdem cernerent se viuo Alcibiade, diu stare non posse, cum Lacedæmonijs egerunt, vt ad Pharnabazum scriberent, res Græciæ nunquam quieturas, nisi Alcibiades e medio tolleretur. Ille vero vbi Atheniensium opes fractas vidit, ex Thracia in Persidem ire ad regem statuit, suum eo accessum haud minus regi gratum fore arbitratus, quam Themistoclis olim fuisset Xerxi. Thraces impetu in eum habeuntem facto (erat enim fama magnum auri pondus secum ferre) omnia rapiunt: quibus amissis, ægre Barbarorum manus effugit. A Pharnabazo igitur hospitaliter acceptus tam diu apud eum in Phrygia fuit, donec ille publicis Lacedæmoniorum & Lysandri literis, qui iam in Ioniam redierat, ad eius necem impulsus est. Missi qui virum ipsum interficerent, Mageus & Susani tres & cum his spiculatorum manus. Erat tum forte Alcibiades apud Timandram scortum: sed tanta de virtute hominis erat opinio, vt ij, quibus cædes demandata erat, haud ferro sint ausi domum, in qua erat, inuadere. Subiecto itaq; prius igne, omnes circa ædes viasq; armis insederant. Tum ille subita re consternatus, facto vestium globo, in subiectum ignē desiliuit. Inde per Barbaros stricto gladio vadens, non nihil se ferro rutatus est. Postremo multis spiculis confixus, semimudus vt erat, concidit. Talisq; fuit Alcibiadis exitus, viri ingenio facili, & ad hominū gratiam sibi conciliandam magis quam retinendam, comparato, eoq; tam vario, vt Cameleonris naturam habere diceretur, quod animal in omnes colores præterquam in albedinem transfigurari creditur, tanta interdum facilitate vsus, vt eam comitem habere vulgo prædicaretur: natura præterea ambitiosa, & quæ a flagitio & scelere haud abhorreret. Ferunt Thimonem Atheniensem, qui in humani est generis odium euectus, huic puero ex occursu blandiri solitum: rogatumq; aliquando, cur tam blande vnum exciperet, quum omnium alioqui commercium fugeret, respōdisse dicitur, cernere se futurum, vt quum primum ille per ætatem adoleuisset, ciuitatis statum haud dubie euerteret, esset q; ob eam rem sibi non iniucundum. Lysander, rebus circa Athenas constitutis in Ioniam reuersus, ne quid reliquum faceret Samum classem admouit. Samij, Athenis subactis quum nihil animo occurreret vnde auxilium sperare possent, cum Lysandro pacti sunt, vt cum singulis vestimentis liceret oppido & insula incolumes abire, quibus libere missis, vrbs direpta est, atq; ita ciuibus & fortunis spoliata, nobilibus, qui in exiliū fuerāt acti, est ab Lysandro restituta. Ipse suorum fama et imperio propagato, quū vbiq; omnia pacata essent, tota Ioniæ ora cū Thracia & Hellesponto, enauigata, Aeginensibus ad hæc Melijs & Sycionijs in suas sedes restitutis, qui Atheniensium iniuria eiecti ad id tempus extorres fuerant, iterū Athenas reuersus est, ac tum demum muros ab eo dirutos quidā prodiderunt, nauesq; Atheniensibus adēptas. Ex Athenis Lacedæmonē profectus, ornamenta captarū nauiū, & aureas coronas, aliaq; amplissima munera, quę a ciuitatibus

Alcibiadis interitus.

Cameleontis color.

Thimonis præsagium.

Samos diripitur.

& insulis victor dono acceperat, præ se tulit, pecuniam ad id ingentem. Xenophon quadringenta se ptuaginta argenti talenta fuisse prodidit. Plutarchus autor est, ante suum reditum, per Gylippum qui in Sicilia paucis ante annis Athenienses vicerat: domum ab Lysandro missam, qui sacculos haud resignare ausus, ne confusus signis manifesti peculatus couinceretur, latera dissuit, atq; ex singulis parte aliqua adempta, rursus diligentia resarsit. Id furtum præter chirographum, quo significabatur quantū pecuniarū in singulis esset, serui quoq; indicio est proditū. Prædicabat ille flagitij cōscius sub herili recto plurimas noctuas cubare: siquidē Athenienses per id tempus noctuæ figura pecuniam obsignabant: ob id credo, quia id volucre Mineruæ esset sacrum. Constituit sibi sceleris conscius Gylippus voluntarium exilium. Difficilis inde consultatio tenuit, an argentum illud in vrbem admitteretur, indignantibus multis, veterem solui disciplinam, quum ad id tempus ferreo esset nummo Spartiatarum ciuitas vsa, quod verus nec tantum Laconicum Plutarchus credidit, quoniam plerią; mortales ferreis ab initio vericulis vterentur, id est Obelis, qui Oboli postea mutata litera sint nuncupati. Lysandri amicis annitentibus pecunia publice recepta est, capitaliq; lege cautum, si quis aurum argentumue priuato possideret. Lysandro ob res in bello pręclare gestas certatim Gręciæ vrbes exquisitissimos honores decreuere, a quibusdam aræ illi, vt Deo cuidam erectę, quod Græcorum nulli antea contigerat, vt Duris memoriæ prodidit, Pæana eidem decantantibus. Ipse vt res a se gestæ literarum monumētis complexæ, ad posteros manarent, Chærilum poetā penes se, omnibus suis expeditionibus habuit. Scripserunt certatim & Antimachus Colophonius, & Niceratus Heracleotes Lysandria poemata: etsi Antimachus suum postea carmen deleuit, Lysandro iratus, q; Niceratum quem emulabatur aurea corona donasset. Fuit Lysander, vt de eius morib⁹ hoc quoq; loco dicā, ingenio ambitioso admodum & iracundo, superbia supra quam ab homine, in libera ciuitate nato, ferri posset, quo recte Lacedæmonius Etheocles dixisse creditus est, bene actum cum terra Græcia, q; duos Lysandros non genuisset. Theophrastus de Alcibiade hoc ipsum ab Archestrato dictum memoriæ prodidit. Successu igitur gestarumq; rerum magnitudine elatus, quum rem Spartanam foris crudeliter & auare in socios administraret, a Pharnabazo regis præfecto, cui iniurius esse cœperat, ad Ephoros est per literas accusatus. Erat ille ex omnibus regis præfectis præcipuo Lacedæmonijs studio & charitate coniunctus. Miserunt Ephori Lysandro Scytalam, qua iussus est Lacedæmonem venire. Eo libelli genere Spartiatæ, quum quid ad suos imperatores occultius scribi vellent vti consueuere. Duo ligna teretia æquis portionibus in hunc vsum adhibebant. Pars altera apud magistratus in vrbe haberi. Reliquam ad bellum secum duces deferebant. Vbi vero arcanum aliquid significari oportuisset, tum chartam in lori speciem resectam, lignoq; circunuolutam, ex transuerso notabant: ea postremo explicita, vera pene singula, literarumq; figuræ pleræq; confundebantur, adeo vt nisi perquam simili fuisset ligno implicita, nulla legendi superesset facultas. Scytala Lysander accepta, vehementer sibi timere cœpit, habuitq; pro magno negocio cū Pharnabazo in colloquium venire, egitq; cum eo vt de se quam honorificentissime posset, ad magistratus

Gylippi peculat⁹.

Noctuæ Antheñ.

Obeli. Vñ oboli dicti.

Lysandri honores.

Chæril⁹.

Lysandri mores.

Scytala quid sit.

stratus scriberet. Pharnabazus versutum hominē
Literę dolosæ.
versutia eludendum ratus, velut omnium ignarus, haud grauate id se præstaturum respondit, binisq; literis in secreto scriptis, vnis ex Lysandri sententia, alteris criminationum plenis, priores illas Lysandro dat legendas, quibus receptis criminatorias occulte subiecit, easq; prælectis obsignatas Lysandro domum referendas dedit, nec ille prius se a Barbaro elusum cognouit, q̃ literæ a se magistratibus redditæ, publice recitatæ sunt. Quum igitur per hęc ille iratos haberet Ephoros, nec reges multo placabiliores, per speciem voti belli tēpore suscepti, ad Hammonē Iouē profectus est. Interea Lacedæmonij in insulis & vrbibus oīa, quę ille tyrānice instituerat, mutāda cēsuerūt. Sed hæc aliquāto postea euenere. Cæterū eo anno quo Athenienses imperare desierunt, Darius rex vita decessit. Et
Dionysij maioris pater.
Dionysius tyrannus principatu excidit. Fuit ille Hermocratis filius, illius credo qui fuit Hermonis. Is vt Thucydides scribit, Siculo bello, sub id tēpus quo Nicias in Siciliā applicuit, copiarum est imperator a Syracusanis declaratus. Plutarchus Hermocratis filiam ait Dionysio nupsisse, quæ quum ille tyrannide nondum stabilita, principatu excidisset, vt proxime est significatum, frequēti inimicorum coitu vexata, sibi manū intulit. Dionysiꝰ in regnū restitutus, grauia cum Pœnis bella in Sicilia gessit, victusq; ingenti p̄lio a Carthaginiēsibus, Imilchonis ductu, Gelā & Camarinā amisit. Nec ita multo post Leōtini, qui plures annos Syracusis fuerāt, ea temporum nouitate vsi, ex vrbe occulte profecti, in veterem patriā populariter remigrarūt. Sed quū multa Imilcho pręlia prospere ī Sicilia fecisset, esset q; res punica in manifesto victoriæ cursu, tetra vis morbi exercitum inuasit, ita vt breui omnibus copijs pestilentia absumptis, pro victo Pœnus imperator ex Sicilia aufugerit. Ipse Carthaginē veniēs, multo luctu & mœrore ciuitatis exceptus, culpam acceptæ cladis in deos retulit, qui p̄clarā Carthaginiensibus victoriā inuidissent. Se vnū doloris sui leuamē habere, q; nulla ex teterrima illa strage, gloria ad hostem peruenisset, durum esse quoquo mō
Imilcho sibi mortem consciuit.
vinci & affligi, sed a cœlestibus multo leuius q̃ a mortalibus. Vbi igitur domum venit Imilcho, domesticis ostio exclusis, sibi mortem consciuit. Admonet me tātæ vrbis celebritas quantæ Carthago postea fuit vt Punicarū rerū serie altiꝰ repetita, breuiter quę ante hæc tēpora sint a Carthaginiensibus gesta, vnum in locum conferam: eritq; eo breuior relatio, q̊, obscurior est earū rerū memoria, q̃ a Carthagine cōdita ad Dionysij ætatē processere. Cæterū de eius vrbis origine diuersa parte historiarum longiorem traximus sermonem. Procedente, deinde tēpore, varijs discordiarū casibꝰ ciuitas agitata,
Dira sacrificādi rō apud Carthag.
quū superuenisset domestico malo dira pestilētia, cruēta sacrorū religiōe, p remedio vsi humanas immolare hostias cœperūt. Pueri & infantes, p victimis adhibebātur aris, q̃ ætas, vel supbissimis hostibus solet miserabilis videri. Eorum itaq; cruore veniā orabant, pro quorū salute cætere mactabantur hostiæ. Teterrimos eius ciuitatis conatus, exterarū gentium primi Siculi excepere: quod vno atq; altero Rapsodiæ huius loco est a nobis in transcursu memoratum. Machei ductu primo Pœni in Siciliam traiecere, magnaq; ipsius insulæ parte suis armis domita, fortuna, vt fit medio victoriæ cursu
Macheus cū exercitu fit exul
destituti, re male gesta, bellum in Sarditiam translatū est. Hic quoq; magno p̄lio victi: nec parua exercitus parte amissa, qui cladi superfuere, cū ipso duce ob rē vtrobiq; male gestā, exules iudicati sunt.

Milites ea ignominia commoti, legatos Carthaginē mittūt, qui conficerēt sibi reditum in patriā, adderent & minas, fore, vt milites armati patriā repeterent, si pacati prohiberentur. Sed neq; p̄cibus venia impetrata est, neq; minis. Tum milites ira accēsi, naues conscendunt, Aphricaq; celeri cursu repetita Carthaginem obsidione cingunt, idētidem testati per se nō stetisse, quin vt ciues, nō vt hostes in patriam reuerterentur, breui fore vt ipsa ciuitas intelligeret, non sibi virtutem in bello, sed fortunam defuisse. Tenuit inde aliquandiu obsidio illa, quo tempore Cartalo Machei ducis filius, ex Tyro reuersus, quo publice fuerat missus, ad decimas Siciliensis prædæ Herculi soluendas, quū præter castra iter faceret a patre accersitus, publicæ religionis munus dixit se obire male, q̃ priuato officio fungi. Tulit superbum filij responsum Macheꝰ iniquo animo, religionem tamen reueritꝰ, vim illi inferre non est ausus. Nec ita multis interiectis diebus, Cartalo commeatu in castra magistratibus impetrato, cum purpura & insulis cęteroq; sacerdotij ornatu ad patrem venit. Macheus filio in secretiorem locum abducto, oportuit ne te inquit nefandissimum caput, cum huiusmodi insignibꝰ ad exulem patrem, & in funesta castra venire mihi & mi-
Machei facinus ī filium.
litibus meis præsentem fortunam exprobaturum? Verum quia tu nihil in patre præter nomen exulis agnoscis: ego quoq; non patrio affectu sed imperatoria & hostili vite exceptum vlciscar, vt sis cæteris mortalibus documento, ne quis postea miseris parentibus, tam petulanter insultare audeat. Hæc ait: filiumq; in altam crucem cum ipsis insignibus in conspectu ciuium sustulit. Vrbe deinde vi potitus, belli necessitate pro concione excusata, multa de suo suorumq; militum ignominioso exilio questus, deq; suarum contemptu victoriam, affectis iniuriæ autoribus supplicio, cæteris ciuibus se veniam dare pronunciauit. Po-
Machei cædes. Mago.
stremo affectati regni accusatus, debitas patriæ & filij manibus exoluit pœnas. Mago illi imperator successit, qui Pœnorum ducum primus militarem disciplinam instituit. Idem cum vires ciuitatis bellandi studio & disciplina firmasset, duobus filijs Hasdrubale & Amilchare superstitibus, vita decessit. Hi paternæ virtutis æmuli, magno ciuitatis consensu, militare imperium obtinuere. His ducibus Sardinia bello repetita est & aduersus Aphros, multorum annorum vectigal pro solo vrbis repetentes nonnihil bellatum, postremo inde victoria stetit, vnde & causa melior, victi Carthaginienses pecunię solutione non armis bel-
Hasdrubal perit. Amilchar imperat.
lū finiuere. Hasdrubal Sardoo bello ictꝰ graui vulnere perijt, imperio Amilchari fratri tradito, eius interitum dictaturæ vndecim quatuor triūphi, quos ille gesserat, nobiliorem fecere. Siculi Carthaginiēsiū opes, cum ipso duce concidisse rati, Leonida Lacedæmonio in insulam accersito, bellum Carthaginiēsibus intulerunt. Graue exin negociū Pœnis ex Sicilia ortum, variaq; victoria sępius dimicatū: quo certamīe Carthaginiēsibꝰ occupatis, Legati ab
Darij mā data.
Dario Persarū rege superuenerūt, edicto humanas hostias immolare prohibētes, & caninā carnē esitare quū veteri ritu Carthaginiēses tā obscœno cibo vescerētur. Edictum etiā ne mortuorū corpora cremarent, sed humi conderent. Postulare & auxilia aduersus Græcos, quibus ille paulopost erat bellū illaturꝰ, in quo ornādo vita defunctꝰ est: Xerxes eiꝰ filius postea intulit. Negarunt regi auxilia Carthaginiēses ob Siculū bellū, quo erant impliciti, cætera iussa se facturos polliciti sunt, ne p oia cōtuma-

ces viderentur. Perijt interea Amilchar Siciliensi
bello, tribus filijs, Imilchone, Annone, & Gisgo-
ne relictis. Parem liberorum numerũ Hasdrubal,
Hãnibal, qui in Sardinia Perijt, extulerat, Hannibalem, Has
Sapho. drubalem, & Sapho. Horum ductu & auspicijs res
punica, domi forisq;, inde administrata est. Bellum
his ducibus Mauritaniæ illatum, & cum Numidis
aliquãdiu est armis disceptatum. Aphri quoq; bel
lo victi, compulsi sunt in perpetuum pro patrio so
lo stipendium Carthaginiensibus remittere. Ciues
interea insignem ducum multitudinẽ pertæsi, præ
sertim quum penes vnam familiam, non armorũ
solum, sed iudiciorum etiam potestas esset, suæ li-
Cẽtũ iu- bertatis admoniti, centum ex senatorum numero
dices. creant iudices, qui a ducibus bello reuersis, gestarũ
rationem exigerent, vt eo metu domesticas leges
& iura respicerent, forisq; moderatius imperio vte-
Imilcho. rentur. Et Carthaginenses in hunc modum suorũ
imperia cohibenda arbitrati sunt. Imilcho in Has-
drubalis patris locum ad Siculum bellum tempo-
ris interuallo repetitum, quum iam Dionysius Sy
racusis Tyrannidem obtineret, est missus, qui rebꝰ
ibi præclare gestis vniuersum exercitum, vt supra
est significatum, pestilentia amisit: cuius acerbissi-
mi casus affectu Carthaginem reuersus manum si-
bi intulit. Dionysius igitur Pœnis Sicilia pulsis,
Dionysij totius insulæ imperio per ocium potitus est: cæte-
potentia. rum ne florentissimus exercitus, quo in domesticis
bellis fuerat vsus, desidia & ocio corrumperetur, co
pias in Italiam freto traiecit: primoq; Græcos ador
tus est, qui vrbes habebant in extrema Italiæ parte
Siciliam versus: simulq; cæteros Græcos late terrã
Italiam ea tempestate incolentes destinat sibi ho-
stes. Enimuero præter oram ad Ionium mare & Sa
lentinum obuersam, quæ ab ipso gentium incola-
tu, magna est olim Græcia dicta: iam omne Brutio
rum littus, Lucaniæ, Campaniæ, Latij, Hetruriæ, ci
Magna tra vtraq; Apennini iuga vsq; ad Adriã & Padum:
Græcia. addo Vmbriã, Sabiniã, aut soli Græci tenebãt, aut
Barbaris pmixti Oenotrij. Aborigenes Archẽ, Ar-
cades, Epri, Chalcidenses Græcæ fuerunt gẽtes. Ap
parebat itaq; totã Italiam eo bello motũ iri, quod
rum Dionysius sua, vel potentia, vel amentia po-
tius adductus Græcis inferebat. De cuius euẽtu priꝰ
q̃ dicam, vna memorabilis inter magnæ Græciæ
populos pugna, quę ætatem vnam & amplius hęc
tẽpora præcesserat, prius referenda est. Fuerãt olim
Croto- Metapontini Sybaritæ & Crotoniatæ cõmuni no
niatæ. mine, alios suæ gentis populos Italiæ finibus pel-
lere adorti, Syrimq; vrbem ex hostibꝰ vi captam,
quum forte diriperent, quinquaginta iuuenes Mi-
neruę simulachrum amplexos, sacerdotemq; ipsiꝰ
deæ suis ornamentis velatum, inter sacras aras im-
Metapõ- pie peremerunt. Pestilentia inde Crotoniatæ & Me
tini. tapontini aliquãdiu laborarunt, donec Delphico
oraculo iussi sunt interfectorũ manes ipsumq; nu-
Syris. mẽ muneribus placare. Ferunt Syrim vrbem Tro-
ianorum oppidum fuisse: idq; argumento adijciũt,
q̃ Pallas hic religiose coleretur. Crotoniatæ pestilẽ
tia defuncti, bellũ Locrẽsibus inferunt, qui Syrina
obsidione hostibus suppetias tulissent: quo metu
Locrenses territi, externis auxilijs opus esse rati, a
Lacedæmonijs, cũ quibus pacẽ iã antea pactã habe
bant, supplices opem implorant. Spartiatæ lõgin-
quã militiã detrectantes, a Castore & Polluce iubẽt
Castor. legatos auxilium implorare: id omẽ Locrenses secu
Pollux. ti Castorũ tẽplũ ingressi, rẽ ibi diuinã faciunt, pul-
uinariaq; in naui ambobus componunt, velut pro
Locrẽsiũ pitiatos secum veherẽt. Vbi vero domum vẽtum
victoria. est. XV. M. Locrẽsiũ, cum Rheginorũ appendicibꝰ,
aduersus. CXX. Crotoniatũ milia, ad Sacram flu-
uium congressa, nõ tam aliqua vincendi spe, q̃ cer-
to moriendi consilio si vincere nequissent, tãto aio
rũ ardore cõflixerunt, vt dum honeste mori cupiũt
egregie vicerint: nec vlla æque res, ac desperatio ꝑ
fuit ad victoriã. Fertur Aquila Locrẽsiũ aciẽ q̃diu
pugnatum est, circunuolasse: duoq; paludati iuue-
nes albis equis sedentes, ab vtroq; cornu, pro Lo-
crẽsibus dimicare visi, qui parta victoria cõfestim
euanuerint. Auxit admirationem rei huius nũcij ce Celerri-
leritas, quę tanta fuit, vt eodẽ die, quo in Italia pu- mꝰ victo
gnatum est, tam insignis victorię fama Lacedæmo riæ nũciꝰ
nem, Corinthum, & Athenas peruenerit. Memine-
runt miraculi huius Græci & Latini autores. Diuq;
geminæ aræ Castoris & Pollucis in extrema flumi
nis ripa, gestæ rei monumẽtum durauere. Celebra Adagiũ.
tum inde inter Græcos prouerbium. Verius rebus
ad Sacram gestis. Nec post id tempus vlla armorũ
cura fuit Crotoniatis amplius. Odisse vulgo quod
semel infeliciter mouerant, abijsseq; breui vetus
illud bellicæ disciplinæ studium in ocium & luxu
riam, nisi haud multo post Pythagoras interuenis
set, qui professione sapientiæ, assiduis iuuenum cœ
tibus philosophiam æmulantium vrbem in pristi
nam celebritatem & famam restituit. Et Crotonia-
tarũ opes sic conciderunt, pari pene celeritate, qua
ipsi Sybaritarũ potentiã iam antea euerterãt. Fuit
enĩ Sybaris ab Achiuis condita, Crotonis enĩ ori-
go alio quidem est loco a nobis relata. Sybaritę vr Cratis &
bem inter Cratidem, & Sybaridem flumina habue Sybaris
runt: vtriusq; amnis natura longe inter se diuersa. fluuij.
Constat equos ex Sybaride potantes cõfestim ster
nutamẽto exagitari, ob eãq; offensam, pecus ab eiꝰ
aque haustu de industria arceri. Cratis suis vndis
immersos, candidos & flauos efficit, multisq; mor-
bis medetur. Sybaritæ igitur tantum armorum stu
dio floruere, vt quatuor finitimas texerint gentes, Sybarita
vrbibus quinq; & viginti imperio subactis, quo rũ copię.
contigit, vt. ccc. armatorum milia, aduersus Cro-
toniatas, vno tempore ad bellum instruxerint, sed
tantam rerum felicitatem luxuria & voluptas euer
tere, ita vt septuaginta dierum spatio, opibus ipsiꝰ
populi afflictis, captam vrbem Crotoniatę immis
so flumine immerserint. Sed hæc multo prius gesta
sunt. Dionysius qui in Italiam copias traiecerat,
Locris captis, in Crotoniatas omnem belli molem
verterat. Restiterunt hi præter opinionem omniũ
multo fortius tunc armis vsi quum pauci essent, q̃
quũ tot milia olim aduersus Locrenses dimicarũt,
tantum sobria paupertas contra diuitiarũ insolen-
tiã sæpe valuit, insperataq; victoria est sperata cer-
tior. Dionysio præsenti bello occupato Gallorum Senones.
Senonum qui paucis ante mensibus vrbem Romã
ceperant, legati superuenerunt, ipsius tyrãni amici-
tiam & societatem postulantes. Sed dum in Græca
rum gentium rebus explicandis nimiũ immoror,
factũ est, vt præter stili institutum, Romanæ histo
rię relatio, que pręcedere alioqui debuit, tantum sit
repetenda, q̃tum a captis Veijs ad Senonicum bel
lum tẽporis interfuit, etsi paucissimorũ fuit annorũ
intercapedo illa. Et ne semel repetita externarũ re-
rũ intercursu interpoletur, paululum adhuc procul
Italia rerũ hæc euagabitur relatio: nã quod ad Dio
nysiũ attinet, quũ eius conatus Crotone tenus inua
luissent, nouũ bellũ ex Aphrica ortũ in insulam re-
uocauit. Carthaginiẽses post cladem Imilchone du
ce acceptam, reparatis viribus Siciliam Hannonis
ductu petiuerunt, de quo hostiũ apparatu quũ Dio Suniato-
nysius pręter rumores, Suniatoris viri aphri literis ris suppli
fieret certior (erat is Hannonis inimicus lõge alioq cium.

opibus

opibus inter Pœnos præpotens) codicillos quos
ille ad Dionysium dederat deprehensos Hãno Car
thagině misit, quibus publicæ recitatis, Suniator
capite damnatus, cautumq; lege est, ne Pœnorum
quispiam Græcas deinceps literas disceret, nec cum
hoste quidem sine arbitro loqueretur. Dionysius,
quem non Sicilia tota non Italia capiebat, pluribꝰ

Dionysij opes.

postea prælijs fractus, suorũ insidijs interijt. Plutar
chus autor est habuisse eũ, ad belli vsum, triremes
quadringentas, decem milia equitum, peditum vi
ginti, & supra hęc stipatorũ decem milia. Sic quoq;
adeo meticulose vixit, vt quum omniũ mortaliũ

Dionysij metus.

metueret isidias, pigmẽtariũ accerseret, qui sibi no
uaculam non admittenti capillũ candenti adureret
carbone. Sunt qui filiarum ministerio in tonden-
do vti solitum scribant, sed tandiu in hunc vsum
admissas, quoad per ætatem virum appetere nõ po
tuissent. Metum & violentiam adamantina appel-
labat vincula, seq; adamantinis vinculis principa-
tum filio relicturum prædicans, sed hæc quæ Dio-
nysio nunc traduntur, aliquãto postea contigerũt,
q̃ sint triginta tyranni ex Athenis exacti. Enimue-
ro illi stiparorum multitudine irati quum in aper
tam tyrannidem euasissent, multi libertatis nõ im-

Tyranni Athẽ.

memores, metuq; perculsi, voluntarium sibi exiliũ
consciuere, fauere interim Lacedæmonij tyrannis,
& Lysander in primis, qui fuerat præsentis status
autor. Edictoq; vetant quempiam ex Athenis pro-
ficisci, profectumq; Græciæ vrbibus priuato pu-

Thebanorũ edictũ pro Athẽ.

blicove hospitio iuuari. Thebani cõtra iniquo ani
mo ferentes, ciuitatem clarissimam triginta tyran-
norum sæuitia lacerari, & quod adhuc iniquius vi-
deri, Lacedæmonios esse ius iniuriæ autores, qui li-
berãdæ Græciæ titulum bello prætulissent, edicũt,
vt capitale esset, siquis Bœotiorum Atheniensem
extorrem non hospitio & omni ope iuuisset: vul-
go igitur ex Attica in Bœotiam ab exulibꝰ conces-
sum, eratq; in his Thrasybulꝰ homo acri ingenio
ac tyrãnidi infesto. Huiꝰ ductu quadringẽti Athen.
exules Thebis profecti Philam primo occupãt, in-
de & Pyreũ, multaq; interim prælia vtrinq; depu-
gnata. Tyranni ex munichia velut ex arce in exu-
les faciebant impetum, sępiusq; victi q̃ victores
prælio discedebant. Sed nihil tyrannorum ferociã
magis frãgebat, q̃ occulta ciuitatis studia, quę pro
Thrasibulo & exulibꝰ haud dubie stabant, ex occa
sione in tyrannos eruptura. Mittũt itaq; illi Lace-
dæmonem auxilia imploratum, redierat tum forte
ex Hãmonis oraculo Lysander, qui suis autor ciui-
bus fuit, vt laborantibus tyrannis mature auxiliũ
ferrẽt: decernuntur tyrannis, inter quos celebritate
& odio Critias & Theramenes eminebant, centũ
ad vsum belli talẽta, Lysandroq; negocium datur,
vt eos liberaret obsidione. Spartanorũ reges quũ
inuidia, tum metu, ne Lysander tyrannis in pristi-
num statum restitutis, vt Athenis, ita alibi, pauco-
rum principatum induceret, fieretq; per hæc ipse
omnino potentior, q̃ tutum esset ciuitati, inter se
componunt, vt ex duobus, Pausanias cum Lysan-
dro ad id bellum proficisceretur. Susceptæ militiæ
prætextus fuit, vt tyrannis auxilium ferret. Cæterũ
vbi enixe Pausanias operam dedit, vt Atheniensi-
bus inter se reconciliatis, sedataq; discordia, res ad
popularem statum retraheretur, omnis laus subla-
tæ tyrannidis penes vnum fuit Thrasybulum, cu-
ius ductu ex Bœotia factus erat in tyrannos impe-
tus. Aegre tulit Lysander tãtam sibi e manibus oc-
casionem extortam, sed multo ęgrius populꝰ, vbi
non longo interiecto tempore Athenã Lacedęmo
nijs defecere. Peperit res ipsa Pausaniæ odium in-
gens, Lysandro autoritatem. Erat interim bellum

Pausanię opa tolluntur. Tyrãni.

in Ionia cũ Persis, fueratq; ab initio eo missus Der

Dercylides.

cylides cũ exercitu. Enimuero Lacedæmonij Athe
niensium rebus euersis, ad Asiæ imperium animũ
adiecerant. Is in prouinciam delatus, vbi rẽ sibi cũ
duobus præfectis regis futuram vidit, Thissapher-
ne & Pharnabazo, pro magno habuit negocio, cũ
Thisapherne in colloquium venire, quẽ hortando
monendoq; perpulit, vt data sibi in stipendium pe
cunia ab armis discederet, ipse in Pharnabazũ qui
Phrygię pręerat vertit omnem vim belli. Crimina
ri ille apud regem Thissaphernis flagitium, q dum
Lacedæmonijs obsequeretur, regias opes proderet,
velut parum fuisset venientem hostem non repel-
lere, datam ab eo etiam pecuniam qua Græcorum
classis & exercitus aleretur, quasi multum interes-
set, terra an mari potius regiæ opes periclitarentur,
indignum scelus admitti, q bellum redimeretur
pretio non armis. His ille querelis regem a Thissa

Conon.

pherne alienatum hortatus est, vt Cononem Athe
niensem qui tum in Cypro erat naualis belli ducẽ
legeret, id Artaxerxes non solum fecit, sed quin-
genta etiam talenta, ad instruendam classem, illi in
prouinciam misit: Lacedæmonij & ipsi ex Aegy-
pto, cuius terræ rex ex professo erat Artaxerxis ini-
micus, centum triremes ad vsum belli, magnamq;

Dercylidis gesta.

vim tritici accepere. Dercylides interea aduersus
Pharnabazũ aliqua omnino gessit, quę Xenophõ
lõgiore filo historiæ est executus, sed illa haud mul
tum alioqui mirabilia. Cæterum quia nouo duce
aduersus Cononẽ opus esse videbatur, & qui tanto
bellorum apparatui merito pręesset, postulantibus
socijs, Agesilaus est ad id bellũ missus. Tenuit non
nihil oraculi anceps responsum Lacedęmoniorum
consultationem, erat ex Delphis relatum, fore, vt

Agesilaꝰ.

tum Spartani imperij finis adesset, cũ regium clau-
dicasset imperium. Erat Agesilaus pede claudus.
Ad postremum satius vsum est, regem incessu, q̃
imperio regnum claudicare. Agesilaum ducem eli
gunt, qui Agide fratre mortuo rex magno fuerat cõ
sensu creatus, posthabito Leuthichida, qui quum
Agidis filius creditus esset, fama tamen eum Alci-
biadis adulterio ortum, quod ille per id tempus
quo Lacedæmone fuit, cum Thimea Agidis re-
gis coniuge commisisset. Agesilaus igitur petijsse
dicitur, vt tria Spartanorum milia sibi darentur,
sex sociorum, fore, vt in Asiam transgressus, aut
regem ad pacem compelleret, aut tantum illi ne-
gocij in ea prouincia innecteret, vt nullus Persici
belli sensus ad Græcos perueniret. Lysander præ-
terea qui ab initio Agesilao fauerat, ad Ioniæ ciui
tates scripsit, quæ sua a rege defectione belli cau-
sa extiterant, vt nominatim Agesilaum a Lace-
dæmonijs belli ducem poscerent, ad quod ipsum
legati ex Asia Lacedæmonem missi, facile impe-
trarunt, vt Agesilaus in Asiam cum exercitu mit-
teretur. Ipse vero inter triginta consiliarios Ly

Lysandri Lacedæ. ambitio.

sandrũ sibi dari petijt, q vbi in Asiam est ventum,
omnium in se oculos conuertit: Lysandrum mira
ri omnes, Lysandrum intueri, alebatq; per hæc am
bitiosa hominis natura, personæ oblita quam ge-
rebat, maiorẽ in dies insolẽtiã. Spectare primo effrę
natã viri ambitionẽ Agesilaus, verũ vbi maiorem
sibi imperij partẽ vendicare vidit, ac iam non pro
cul esse, vt in ordinem ab eo redigeretur, quũ alia
alijs militaria munera demandaret, Lysandrum
diuidundis carnibus præfectum designauit. In
de ad Ionas conuersus, ite inquit & meum carniũ
sectorem

sectorem colite. Lysander præsenti iniuria instructus, ab Agesilao quæsiuisse dicitur, nũ recte sibi facere videretur, q sic amicos minores redderet. Cui ille, recte (inquit) me si velint maiores fieri. Nec diu postea Lysander in prouincia mansit, sed domum ignominiose nauigauit. Perijt Thissaphernes qui adhuc Asiæ præerat ab Agesilao nuper in ꝓuinciã appulso, vt tantisper a rebus gerendis abstineret, quo ad ipse in Persas ad regem mitteret, certo scire se, ita futurum vt rex permissurus esset Græcas ciuitates: quæ in Asia essent, suis legibus degere, pactæ ad hoc ipsum in tris menses induciæ, quibus Thissapherni datum est spatium ad exercitum bello instruendum, nouarumq; copiarum ab rege petendi. Agesilaus & si post initas inducias confestim sensit, quæ a Barbaro pararentur, sanctum tamen habuit iusiurandum, quo constantiæ exemplo magnam Asiæ partem Spartano nomini deuotissimam reddidit, contra ob perfidiam Barbaro infestam. Confirmatis itaq; per ocium partibus, Thissaphernes caduceatorem misit, qui Agesilao nunciaret, vt nisi paucorum dierum spatio Asia & Ionia excederet, vindicaturus esset armis prouinciam.

Thissaphernis consiliũ.

Subridens Agesilaus, refer inquit Thissapherni, me ei non paruam gratiam habere, quod deos Græcis propitios, priusq; bellari cœptum esset, sibi iratos suo periurio reddidisset. Inde simulata in Cariam expeditione, iussisq; vrbibus commeatum cõparare, quum omnes hostium vires callida belli simulatione eo deflexisset, ipse in Phrygiam repente impetum auertit: sociorumq; copijs in itinere assumptis, multas hostium vrbes improuiso accessu vi cepit, captas diripuit. Ditatus est breui vniuersus exercitus, multiplici hostium præda, & equitatus frequens quæsitus, quum ab initio nullus esset. Exercitu dein Ephesum reducto, omnes copias militari meditatione exercuit, forum interea armis equisq; venalibus plenum, Aerarij fabri, Coriarij, Fullones certatim bellica parabant arma, ita vt vere a quibusdam vrbs ipsa per id tempus sit martis officina nuncupata. Vbi vero gerendarum rerum tempus affuit, Epheso Agesilaus profectus, in Sardianum agrum per ardua loca irrupit, triduoq; cum multa præda per hosticum euagatus, quarto die regium equitatum, haud procul Pactolo amne, obuium habuit, ibi in Peloponnesiacos prædatores Barbari equites immissi, nonnullos vt dispalati & incauti vagabantur, obtrũcant. Agesilaus suorum periculo commotus, equitibus mandat suis, vt peditis suppetias eant, quos cum fremitu propinquantes Persę cõspicati, vndiq; & ipsi turmatim coeunt validius hostẽ excepturi: eã conferẽdæ pugnę occasionem Agesilaus arripiens, omne robur pedi tum in prælium trahit, quibus maxime auxilijs cernebat hostem carere. Enimuero Thissaphernes veritus, ne in Cariam eo anno Lacon dux, vt antea in Phrygiam erumperet, omnem regium peditatum in eam prouinciam ablegauerat. Restiterunt Persæ quãdiu illis, cum equite certamen fuit, vbi vero a fronte, & a lateribus Peloponnesiaca phalange vrgeri cœpti sunt, turbati fugam capessunt.

Agesilai consiliũ.

Multi in proximum flumen irruere Græci Pactolum transgressi castra, que in aduersa ripa Barbari statuerant, diripiunt, inde in Sardianum agrum effusi, ferro & igni fœdant nobilissimam regionem. Sardibus interim Lacon adequitans, præconis voce pronunciari iubet, si qui libertatis egeãt, vt ad se tanquam ad socium, & libertatis assertorem transirent. Si qui Asiæ imperium sibi vendicarent in apertum egressi id secum armis decernerent. Postremo cum nihil ex vrbe moueretur vlterius ire pergit, omnia terroris & prædæ complẽs.

Agesilai stratagema.

Hæc vbi Artaxerxi, qui iampridem in Persis regnabat, nunciata sunt, Mastum in prouinciam misit, qui Thissaphernem, vt omnium maiorum autorem, interficeret. Fauerat ille Lacedæmonijs, quibus erat Artaxerxes non parua de causa, iam antea infensus. Is a patre Dario regni hæres relictus, quũ Cyrum fratrem, cui pater legauerat Lydiæ præfecturã, & omnes ciuitates ad mare iacentes, aduersus se res nouas moliri resciuisset, domum accersitum aliquãdiu in aureis habuit compedibus, priuassetq; eum vita, nisi precibus matris Artaxerxes victus, data venia, vinculis eum liberasset. Cyrus, ea iniuria adhuc magis accensus, in suam præfecturam reuersus, bellum ex ꝓfesso in fratrem instruit, Lacedæmonijs, qui aduersus Athenienses fuerant ab eo adiuti, velut ignari in quem bellum instrueretur, publice ei auxilia miserunt, sperantes ita fore, vt apud Cyrum gratiam inirent, & si aduersa Cyri fortuna fuisset, ignorationis simulatione non defuturum veniæ patrocinium. Congressi itaq; prælio fratres, forte & manus inter se conseruerunt Artaxerxes a Cyro vulnerat⁹, celeritate equi seruatus est. Cyrus a regia cohorte circumuentus, fortiter dimicans concidit, cuius morte regnum est Artaxerxi stabilitum. Græci qui pro Cyro in acie steterant (fuerunt enim ad decem milia) egregie ea parte vicerãt, qua fuerat ab eis pugna cõserta. Verum amisso duce, ea audacia fuere, vt per impacatas gentes & Barbaras nationes, longissima itinerum spatia emensi, ad suos fines incolumes reuersi. Et hæc Trogus longiore quidem sermone. Plutarchus id bellum executus, Cunaci loco nomẽ fuisse ait, vbi pugnatum sit, qui sexaginta stadia a Babylone distet, ad decẽ stadiorũ milia a mari remot⁹, vnde Cyrus cum exercitu mouerat, quadraginta hominum milia Artaxerxẽ in aciem eduxisse, variaq; a Dinone & Ctesia eius belli scriptoribus tradi, & in primis de morte Cyri Dinonem scripsisse ait, occiso a Cyro Artaxerxe quodam Cadusiorum duce qui fuerat illi obui⁹, mox illum ad Artaxerxẽ fratrẽ per confertos hostes irrupisse, eumq; vulnerato equo, ad terram deiecisse, suorumq; subito accursu in equum a Teribazo impositum, altero impetu a Cyro deiectum, tum factum, vt telis certatim a stipatoribus regis in Cyrum coniectis, multis ille vulneribus transfixus mortem occubuerit. Ctesias, Artaxerxe duce interfecto regem petitum a Cyro prodidit, eumq; spiculo vulneratum ad terram deiecisse, tum vero eum sublatum cum paucis in proximum se tumulum recepisse. Interim vero quum Cyrus ea parte, qua pugnabat, hostes territos cum cæde ageret, ita accidisse, vt tyara sit illi capite excussa, & iam cognitus a multis pro rege adoraretur, Metrodotem vero contra hasta eius tempus secundum oculum transfixisse, ac tum demum fluuio sanguinis debilitatum præcisaq; poplitis vena concidisse. Vix eius casus a Cauno quodam regi nunciatus credi potuit. Misit vbi eius corpus iacere dicebatur, qui omnia diligentius explorarent. Ipse vero labore & æstu affectus, quum sitim amplius ferre non posset, ac parum abesset quin aquæ desiderio expiraret, a Caunorum quodam aqua illi oblata est, in sordido vtre coinquinata, quam tanta cupiditate hausit, quum octo corylæ essent, vt iureiurando affirmarit, se nunq̃ in vita suauius bibisse, ac tum

Cyri iunioris casus.

Altera opinio de Cyri nece.

Aqua regi oblata

demum

demum Cyri caput delatum. Perisse eo prælio aiũt
quidam ex ijs, qui cũ Cyro steterãt ad nouem mi-
lia hominum, quorum sint capita Artaxerxi repre-
sentata, Persarum viginti milia. Cyri interfectores
magnis a rege muneribus affectos, Parysatis am-
borum mater alios alia fraude aggressa, exquisitissi-
mis postea supplicijs necauit. Carem qui poplitem
percusserat, decem dies varijs cruciatibus affectum,
mox effossis luminib⁹, æreq; liquefacto aurib⁹ in-
fuso, necari iussit. Metrodorem (is enim primus cir
ca oculum vulnus infixit) duabus clausit scaphis,
ita cõpactis vt caput & crura duntaxat extarent, ad
solem inde obuolutum melle cibari iussit & lacte,
vt inuitus etiam comesse potareq; cogeretur, fiebat
eo muscarum concursus ingens, earumq; examina
ora oculos & crura incessere, hæ enim partes exta-
bant, erantq; eisdem liquoribus delibutæ, excre-
menta corporis, vtpote ex dulci materia, scaphis
excepta vermes procreabant, quibus vestes pri-
mo, mox corpus ita est corrosum, vt nuda ossa cũ
stupore spectantium cernerentur. Atq; ita Metro-
dores decimo die miserabili cruciatu perijt. Nouis-
sime Maniesatẽ Eunuchum qui iacenti Cyro caput
& manũ recidit in suã potestatẽ redactũ pelle enu-
dari iussit, ipsumq; tribus palis affixum euaricari fe
cit, atq; per hæc percussorum supplicia Cyri manes
euagari, postremo quieuere. Fuerũt qui traderẽt Clear
chũ a Lacedæmonijs Cyro adiutorem datum cum
duodecim milibus Græcorũ, ac deditione facta in
Statire Artaxerxis cõiugis potestatẽ venisse, eiusq;
iussu necatũ dissipatumq; cinerẽ a vẽtis, milites cæ
sis ducibus a canib⁹ & volucrib⁹ laniatos. Sed Plu
tarchus his haud facile accedit, testatus Græcos per
tam longa terrarũ spatia in pacatum reduces venis
se. Atq; per hæc Artaxerxes a Lacedæmonijs aliena
tus, iam inde in eorum inuidiã Atheniensib⁹ classe
& pecunia fauit, quoad illi nõ parua ex parte pristi-
nã gloriam receperunt. Artaxerxes regno potitus,
vnam postea expeditionem in Cadusios, eãq; infe-
liciter egit, cum triginta milibus peditum, & mille
eqtib⁹ hostiũ regionẽ ingressus, in tantã rerũ oim
incidit inopiã, ob regiõis sterilitatẽ, vt assũptis eqs
& iumẽtis oib⁹, caput asini sexaginta vẽderet dra-
chmis. Teribazi opera, cũ duobus eius gẽtis regi-
bus composita pace, pedibus in pacatum abijt, tan
ta celeritate vt vrgente rerũ inopia ille, qui duode-
cim milibus talentorũ ornari cõsueuerat, oĩs Persi
cæ luxuriæ oblitus, ad .cc. stadia per ardua & abru-
pta loca quotie con ficeret, donec se in regnum rece
pit. Sed de Artaxerxe hactenus. Post Thissaphernis
interitum Persarum opes in Lydia, & Ionia multo
maiore, q̃ antea sunt clade affectæ. Agesilaus ma-
gnis auctus successibus, late est victoriam execut⁹.
Sed que deinceps ille gessit, alio sunt a nobis loco
referenda. Nunc Romanarum rerum explicatio, a
Veientanę vrbis excidio, repetatur necesse est. Ca-
ptis Veijs, pax est Volcis & Equis petentibus data,
magis vt ciuitas longo defessa bello, aliquãdo qui-
esceret, q̃ q̃ ppetui Ro. nois hostes ita meriti essent.
Camillus autor fuit, vt decima Veientanę prædæ
quã pro victoria vouerat, Apollini persolueretur.
Pontificum decreto edictum, vt quicunq; ex ea, prę
da attigisset, se domũq; suam solueret religione, de
cimã partem eorum, que bello capta essent, ad do-
num Apollini mittendum, in pub. conferret. Auer
tit ea res multitudinis studium a Camilio, mate-
riamq; postea præbuit inimicis, illius ad populum
criminandi. Tribuni consulari potestate, post
Veios captos fuere, duo Publij Cornelij Cossus
& Scipio. M. Valerius, Fabius ambustus, Furius
Medullinus, Q. Seruilius. Hi prouincias sortiti, Ca
penates Valerius & Seruili⁹ sunt adepti. Duo Cor-
nelij Phaliscos. Nulli horum in oppugnãdis vrbi
bus conatus extiterũt, sed vtriusq; populi est ager
populatus neq; felix arbor fuit vspiã, que non vio
lata fuerit a Romanis, que clades adeo Capenates
fregit, vt pro amplissimo sint munere pacem com-
plexi. Reliqui erant hostes Phalisci, quum Rome
agitari cœptum, vt colonia ex patribus & plebe
Veios mitteretur, T. Sicinius Tribu. ple. eius ro-
gationis ad populum ferendæ erat autor. Resiste-
re patres summa ope, testariq; rem Romano nomi-
ni perniciosam moueri, vix vnam ciuitatem a per-
petua discordia vindicari posse, quid si duo velut
populi, duæq; vrbes locis & mœnibus inter se di-
stantes, fierent futurum, vt paulo post Ro. popu-
lus, velut ex duabus diuersis arcibus in se hostiliter
concurreret. Sæuire ob hæc multitudo, sed multo
magis decimarum dolor inhærere, ad quam inui-
diam eximendam, Pontifices Camillo iussu patrũ
adhibito, omnem Veientanam prædam cum mu-
ris & agro æstimarunt, quanti. s. incolumes adhuc
Veij æstimari potuissent, tantumq; est pecuniarũ
ex publico depromptum, vt decimam. rerum om-
nium partem exæquaret. Interea noua cura inces-
serat, vnde tantum auri ex ea pecunia pararetur, vt
satis esse posset, ad donum Apollini conflandum.
Matronæ sua sponte quicquid auri in ornatum ha
buere, ad sacri muneris vsum in medium contu-
lere, pro qua opportuna munificentia est eis datũ,
vt plaustro ad sacra ludosq; veherentur, festis ve-
ro diebus ac profestis, carpẽto alioqui vti possent,
pecuniæ nihilo secius pro auro singulis datę. Hæc
Liuius. Plutarchus non carpenti vsum, sed vt in
funere mulieres laudarentur, datum scribit, quum
ad id tempus honor ille viris solum dari esset soli-
tus. Aureus crater conflatus, qui Delphos portare-
tur. Sequens annus consulari potestate Tribu. ha-
buit. M. Furium Camillum, Furium Medullinum,
Claudium Aemylium, Valerium Publicolam,
Sp. Posthumium, & P. Cornelium Phaliscum. Bel
lum Camillo euenit, ad cuius aduentum Phalisci
locorum asperitate freti, mille passus ab vrbe ca-
stra locant. Camillus castris multa nocte motis
duce regionum peritissimo vsus, prima luce loco
aliquanto superiore, sese hostibus ostendit. Quæ
res inopinata tantum Phaliscis pauorem iniecit,
vt pręcipites, & cum multa strage rerum in vrbem
abierint. Romanus hostium castris potit⁹, prædam
omnem in publicum redegit. Indignari miles se p̃
da. fraudari, mirari tamẽ ipsius ducis virtutẽ. Obsi-
deri inde Phalisci cœpti sunt, fuissetq; obsidio illa
nihilo veientana breuior cum omnibus ad tolerã-
dam obsidionem abundarent hostes, frumento, ar
mis, iuuenture, situ vrbis natura & opere munitis-
simo fortuna & ipsa imperatoris virtus, breuem
ad victoriam viam inuenere, erudiebat tum Phali
scorum liberos, veteri Græcorum instituto, litera-
tor quidam, siue ille eruditione pręcellebat, vt Li-
uio placuisse video, qui principum tantum filios
proditos fuisse ait. Consueuerat is, quum omnia
circa pacata essent, puerorum cœtum ante vrbem,
lusu & ambulatione exercere, quo more nihil post
illatum bellum remisso, pueros longo sermone
procul ab vrbe ductos, ad stationes vsq; hostium
incautos traxit. Inde ad ducis tabernaculum per
ductus, Phaliscos inquit tibi trãdimus, Roma-
ne imperator, nam pueri, quos ad te perduxi, prin
cipum sunt filij, in quorum potestate res Phali-
sca est. Quæ vbi Camillus audiuit, Neq; ad im-
peratorem

Pœna pcussorũ Cyri.

Cadusiana expeditio. Fames inaudita.

Decima prędę Apollini datur.

Veios anmigrandum.

Aestimatio Veiorum.

Matronarũ liberalitas.

Tri. cõs. po.

Produntur Phaliscorũ liberi.

peratorẽ ait tui similẽ neq; populũ, scelestus ipse cũ scelesto munere venisti, sunt certe belli sicut pacis iura, que nos Romani non minus iuste quã fortiter, colere dedicimus: Arma quidem gerimus, sed non aduersus eam ætatẽ, cui captis vrbibus parcit. Patres bello persequimur qui iniusta aduersus nos arma induerũt, eos tu quantũ in te fuit nouo scelere vicisti, ego Romanis artibus, virtute, opere, armis malo vincere. Denudatum inde manibusq; a tergo reuinctis, pueris in vrbem reducendum tradidit. Additæ & virgę, quibus ꝓditorem verberãtes domũ agerẽt, q vbi vrbem sunt ingressi, factus est ad id spectaculum populi concursus ingẽs, mutatisq; repente animis, qui Veientanum nuper excidium maluissent q̃ Capenatium pacem, subito ad ditionẽ inclinant. Legati qui vrbem dederent ad Camillum primo, inde ab eo Romã missi. Hi vbi in curiam venere, ita locuti dicuntur. Victoria patres conscripti, cui neq; Deus neq; mortalium quisq; inuideat, a vobis vestroq; imperatore parta est. Victi nos vrbemq; nostram dedimus, satius sub vestro imperio, q̃ nostris legibus victuri: duo quidem salutaria peperit hoc bellum mortalibus exempla, ꝙ vos Romani potiorem fidem ĩ armis, q̃ victoriam habuistis, nos vestra virtute prouocati, vltro victoriam detulimus, ite & quãdo Phalisci sub vestra ditione sunt mittite, qui arma, obsides, qui vrbem patentibus portis accipiant. satis certi sumus nunquã fore, vt aut vos nostræ fidei, aut vestri imperij Phaliscos pœniteat. Et Phalisci in hũc modũ dediti dicuntur. Camillus imperata in stipẽdium eius anni pecunia deditis, triumphans Romam reuersus est, multo adhuc maiore virtutis admiratione, quã quum de Veijs triumphauit. L. Valerius, Au. Manlius, & L. Sergius qui aureum craterem Delphos deferebant, a Liparensium piratis, circa Siculum fretum intercepti, Liparas ꝑducti sunt. Gerebat tum Thimasitheus summum in ea insula magistratum. Is quum aurum (erat enim octo talẽtorum crater) velut publico lotrocinio quæsitum, ex æquo Liparensibus de more diuidi oporteret, vir Romanis quã suis similior, multo religionis metu multitudini prius iniecto autor extitit, vt legari cum dono Apollini destinato minerẽtur. Addidit & naues que Romanis eũtibus ꝓsidio essent, quo factum vt legatis Romam reuersis societas sit cum Liparensibus inita, donaq; Thimasitheo missa. Cum Equorũ gente eodẽ anno, Sp. Posthumi⁹, & Aemyli⁹ Tri. Militum prius dubio euẽtu pugnarunt, mox altero prælio fusis hostibus, Aemilio ad Verruginis præsidium relicto, Posthumius hostiũ fines cum exercitu ingressus late omnia populari, sed quum recenti victoria ferox negligẽtius, vt fit ageret agmen, subito hostium incursu in propinquos colles cũ toto exercitu est cõpulsus. Ibi castigata militum ignauia, ꝙ ab eo hoste quẽ illi ipsis dieb⁹ leui prælio fudissent, ipsi turpiter fusi essent, tantum pro concione stantibus iniecit pudorẽ, vt confestim exclamatum sit, vt ad hostium castra ducerentur que in plano erant, nullũ se suppliciũ recusaturos, si prius inde abscederent, quã ea vi cepissent. Laudata suorũ ferocia, iubet Posthumi⁹ eos curare corpa, & vt quarta vigilia circa signa frequẽtes adsint. Insederant hostes viam, quę Verruginẽ ducebat, veriti ne fuga Ro. territus euaderet. Ibi per noctem quia luna pernox erat, magno ardore animorum est vtrinq; dimicatum. Audiuere clamorẽ qui Verrugini erant, rati Romana castra oppugnari, Aemylio nequicq; reuocante, minasq; precibus miscente consternato agmine Tusculũ cõcesserũt.

Phaliscorũ verba ad senatum.

Votũ Apollini destinatũ a Liparẽsibus intercipiũ.

Rumor inde Romã perlatus, deletum esse in Equis Romanorum exercitum. Tenuit certamen noctu initum ad lucem vsq;, tum Posthumius promissa a militibus repetens, tantum precibus & hortatione dimicantibus virium iniecit, vt non vltra Romana acies ab hoste sustineri potuerit, fusi sunt ac passim cæsi hostes, sicq; haud multo postq; ciuitas solicitis fuerat nuncijs in nouæ cladis expectationem excita, Laureatæ a Posthumio literæ victoriæ indices Romam sunt allatæ. Sequenti anno quum plebs rogationis agrariæ autores eosdem Tribunos refecisset, patres & ipsi in plebis inuidiam, vt consules magistratus ipsi ordini inuisus crearẽtur, enixe curauerunt, atq; ita quintodecimo postq; Cõsules creari desierant anno, L. Lucretius Flauius, & Sulpitius Camerinus consules creati sunt. Lucretius in Equos profectus, qui Viteliam coloniã in suo agro expugnauerant hostes prelio congressos egregie superauit. Romæ Aulus Verginius, & Q. Pomponius qui biennio ante fuerant Tribuni militum, iratæ multitudini sunt a Trib. Pl. obiecti, quia patribus gratificantes tribunitiæ rogationi acrius restitissent, Senatu & consulibus frustra opẽ ferẽtibus, denis milibus æris ambo damnati sunt. Huiusmodi victoria Tribuni plebis elati, diem indicunt ferendæ legi, coloniæ Veios mittende. Tũ Camillo autore Senatus cum vniuersa nobilitate suis tribubus mixti cum lachrymis orare, ne veterẽ patriam augurio conditam, omnium circa populorum victricem, in qua tot templa, tot deorum aræ essent, in qua cineres & vmbræ maiorũ sepulti, relinqui paterentur, vrbem nuper captam, dirutam, deorũq; & hominũ consensu damnatã secuti, quid enim magis impium fieri posse crederẽt, quã populum Romanum exulem, & extorrem a patrio solo, a dijs penatibus in hostilem vrbem agere, eoq; rẽ adducere, vt melius fuisset nõ capi Veios? Nec ĩcassum tot virorũ nobiliũ ꝓces, & lachrymæ effusæ. Trib⁹ ĩ suffragia missæ plures leges antiquarunt. Fuit ea res adeo patribus grata, vt postero die factum sit senatusconsultum, vt Veientani agri septena iugera plebi diuiderentur, nec vt patrum familiæ tantum, sed filiorum etiam ratio haberetur, vellẽtq; in eam spem ciues liberos tollere. Creati deinde consules L. Valerius Potitus, & M. Mãlius cui postea Capitolino cognomen fuit. Hoc anno magni ludi facti sunt, qui fuerant Veientano bello voti, & ædes Iunonis a Camillo eodem bello vota magna matronarum frequentia dedicata est: In Algido quoq; a consulibus Equi pręlio victi sunt. Valerioq; triumphus decretus, qui hostibus terrore perculsis diutius cędendo institisset. Manlio vt ouans vrbem ingrederetur datum. Bellum Volsiniensibus & Salapinatibus indictum, ꝙ iunctis exercitibus in Romanum agrum ciuitate morbo implicita, hostiliter irrupissent, & M. Cornelius eodẽ anno in C. Iulij censoris demortui locũ suffect⁹ est Id quia eo lustro Roma a Gallis postea capta est religioni fuit, vt iam inde in demortui censoris locũ quisq; sufficeretur. Consulibus morbo implicitis, fuerat enim nimia siccitate atq; insolito æstu annus ille Romanæ vrbi pestilens, per interregẽ Tribuni cõsulari potestate creati, L. Lucretius, Seruius Sulpitius, M. Aemylius, L. Furius, Claudius Aemylius, & Furius Agrippa. Quorum Lucretius & Aemylius Volsiniensem sunt prouinciam sortiri. Salapinatem Furius Agrippa & Sulpitius: cum Volsiniensibus leui prælio debellatum, ad octo milia hostium a Romano equitatu interclusa, abiectis armis deditionẽ fecere. Romana deinceps arma per

Ro. victoria.

Lrę laureatę.

Cõsules.

Cõsules.

Iunonis ædes.

Volsiniẽses. Salapinates.

Tri. cõs. pot.

Volsiniensem

Volsiniensem agrum libere euagata, quod hosti bus multiplici clade affectis pacē suppliciter petē tibus in viginti annos sunt induciæ datæ, his con ditionibus, vt rebus Romano populo redditis, sti pendium militibus anni illius exhiberent. Salapi nates ab initio se intra mœnia tenuerunt, territi Volsiniensium clade. Fœdatus eorum ager. Nihil præterea in ea prouincia dignum memoria fieri cō tigit. Hæc anno illo foris gesta. Romæ, M. Cedici⁹
Vox nūcia aduētus Gallorum. plebeius homo tribunorum collegio cōsulari po testate renunciauit se noua via supra ædem Vestæ, vbi sacellum postea fuit, silentio noctis vocem hu mana clariorem audiuisse, quæ iuberet magistrati bus nunciari Gallos aduentare. Autoris humilitas effecit, vt spreto oraculo, ipse autor ludibrio sit ha bitus, neq; etiam Galli adhuc qui hominū essent, satis erant Romanis noti. Cæterum ingruentibus
Camilli exilium. fatis, non solum non res credita est, sed Camillus quem Romanus populus imminenti tempestati tuto obijcere potuisset, a L. Apuleio tribuno ple bis, ob Veientanam prædam (dicebatur enī æneas portas domi habere, quas inde compilasset) in iu dicium arreptus, quum nihil præsidij contra vim Tribunitiam sibi in ciuibus esse cerneret, vltro in exilium abijt deos precatus, vt si innoxio sibi ea iniuria fieret, non multo post sui desiderium ingra tæ ciuitati faceret, absens quindecim milibus gra uis æris est damnatus. Nec ita multo post, quasi ei⁹ preces cœlo auditæ essent, a Gallis Roma capta est, quæ res in primis memorabilis quartæ dabit Ra psodiæ huius enneadi exordium. Fuerunt his tem
Viri illustres. poribus interiecti viri ingenio clari, Euripides & Sophocles Athenis ambo geniti, cothurnoq; insi gnes. Obijt diem Sophocles per id tempus, quo Lysander Lacedæmonius Athenas obsidione pres sit. Ferunt illum per quietem a quodam dæmone monitum, vt veniam vati suo daret, pateretur q; il lius funus celebrari, qui vbi Sophoclem Tragicū extinctum indicio comperit, tam diu Atheniensi bus inducias vltro dedit quoad extra vrbē patrio more sit ille funeratus. Euripides in Macedonia pe rijt quum apud Archelaum esset, Arbei vatis frau de a canibus discerptus traditur, alij a mulieribus, quum ad Craterum regi charissimum intempesta nocte tenderet. Cœpit per id tempus & Isocrates cognosci, quem in rhetorica arte præcipienda Ari stoteles postea ambitiose est æmulatus, nota illius vox turpe videri Aristotelem silere, Isocrate lo quente. Democriti obitus, & Socratis damna tio in hæc tempora a nonnullis reijciun tur. Regnabat per id tempus in Persis Artaxerxes. In Macedonia Ore stes, Archelaus, Pausanias & Amynthas, vnus post alium paucissimis an nis regnum te nuerunt.

FINIS ENNEADIS III.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, IN ENNEADEM QVARTAM PRAEFATIO.

SOLICItarunt pleræq; gentes Romana arma, nō nullæ etiam diu exercue runt: Soli omnium Galli feroci & inuicto alioqui populo, supra quam dici possit, terribiles extitere. Id natura gentis in ferrū præceps, an casus captæ Vr bis fecerit, haud facile di xerim. post captam vrbem, quod satis constat, ad omnes Gallorum motus, non Romæ solum vt in cæteris bellis, sed tota etiam Italia semp est tumul tuatum: habuisseq; Romani dicuntur, quum iam eorum opes longe lateq; pollerent, aurum in hos bellorum casus sanctius repositum: & in militari Galli præ
bus vacationibus dandis: semper Gallici tumult⁹ ter cæte
excipi consueuerunt. Nec vanus talis metus, cum ras gētes
nulla vnquam gente Romanus populus intra ex Rōanis
traq; Italiam, maiore hominū strage, maioribusq; formido
ducum & exercituum periculis bellauit. Tradunt losi.
Romanarum rerum scriptores quidam, centū Gal lorum milia aliquando vna acie cæsa, quo appa ret indomita bello ingenia, scire tantum vincere, aut mori. Nulla itaq; gens Italiæ formidolosior, nulla maiores ipsi terræ intulit clades. Certarunt Romani cum finitimis populis de principatu, cū Carthaginiensibus de imperio, cum Gallis de vita semper quoad nouissimia temporibus a C. Cæsare qui postea dictator fuit, multis cladibus fracti, iun gum accepere. Quo sæpius deinceps excusso factū est, vt Augusto principe alijsq; Cæsaribus, q post illum sunt rerum potiti, crebro in se Romana arma irritarint. Fuerantq; illi tales. Cæterum nullus ab initio hostis Romanis contemptior, credo quia nō dum notus, nam & oraculo denunciatum bellum nihil terrori fuit, & legati in Hetruriam missi, con tra ius gentium in eos per contemptum dimicare sunt ausi: Qua iniuria accidit, vt Clusina obsidio ne omissa: paucis diebus Romam occuparint: de qua re prius quam nouus instituatur sermo, de Gal liarum situ, & eius gentis moribus breuissima præ curret explicatio.

EIVSDEM ENNEADIS QVARTAE LIBER PRIMVS.

PATET Transalpina Gal Galliarū
lia (fuit enim altera citra alpes situs.
quæ hodie Italiæ finibus con tinetur) inter Gallicum mare internum & Oceanum, a Rhe no & alpibus ad Pyreneos mō tes extensa. Possidonius min⁹ tribus stadiorum milibus in ter vtrunq; mare patere arbitratus est. Pyreneis iu gis ad occasum includitur, ad Septentrionem & Boream Gallico Britannicoq; oceano, ad Orientē solem Rhenus illi paribus pene spatijs, ex Alpibus in Oceanum, quibus Pyreneum iugum ex interno mari ad externum procurrit. Qua meridiē spectat Narbonense illi prætenditur pelagus. Circuitus terræ huius a nullo (quod sciam) diserte ponitur.

Galliarũ diuisio. Comata. Brachata

Plures eorũ hoc in duas Gallias partiti, lam & Gebẽna mõtibus interiectis, q̃ ad Oceanũ obuersa est, a cultu credo capillorũ Comatã dixere: australẽ a gẽtili habitu Brachatã. Huius lõgitudo ab Aphiodisio, qui in Pyrenei parte fluit, ad Varum flu. CCLXXVII. miliũ passuũ prodit a quibusdã, latitudo dimidio & amplius minor. CC. & XXV. miliũ totius terræ ambitus. Comatæ spatiũ a Rheno ad Pyreneũ Agrippa. CCCCXX. milibus dimensus est, a Brachatæ finibus ad Oceanũ. CCCXIII. Trãquillus tricies & bis centũ milibus passuũ ambarũ circuitũ patere arbitratus est. Sed is Rhodano Narbonensem nõ interno pelago terminat, quo fit, vt pro certo eã mensurã ponere nõ sim ausus. Sequit & alia partitio qua Comata in tria abijt populorũ gña, nobilibus inter se distincta fluminib⁹, vt a Scalde ad Sequanã Belgica sit dicta, mox Celtica, ab eo ad Garunnã, q̃ eadẽ est & Lugdunẽsis, inde ad Pyrenei excursum Aquitanica, olim Aremorica vocitata. Nec multũ ab hac qua sum vsus, Ptolemæus diuersam posuit partitionẽ, q omnẽ Celtarũ terrã in Aquitanicã diuisit, Lugdunẽsem, Belgicã, & Narbonẽsem. Celtæ a Græcis Galli nuncupant a Celto, vt Appianus credidit Polyphemi filio. Cæsar Dictator oĩs Gallicicas gentes lingua, legibus, & institutis inter se differre autor est, multa tñ multis cõmunia, vt factiones exercere, q non solum in ciuitatibus & pagis, sed in singulis pene familijs vulgo reperiant, vt q ingenio & opibus polleant inter se de principatu contendãt, vt cũcta suo potius quã alterius arbitrio fiant, qđ vt gentilicia vetus esse, nec temere institutũ vult videri; vt tuta plebs esset a potẽtiorũ iniuria, nusquã gentiũ plebs alioqui contẽptior, quippe q̃ olim seruitij pene loco haberet, oĩs publici cõsilij expers, plerīq tributorũ, aut alieni æris magnitudine grauati, vulgo soliti se nobilioribus addicere, vt a cæterorũ iniuria tutiores essent, oĩa in eos iura, vt in seruos habituris. Duo hoĩm genera in pręcipuo honore esse, equites & Druides. Alij Bardos & Vaties Druidibus adijciunt. Quorũ hi naturaliũ rerũ causis dediti essent inuestigandis, illi laudationibus & poeticis rebus. Cæsar vno noĩe omnes Druidas vocat. Hi sacrificia curare publica & priuata, religiones interpretari, adolescẽtes disciplinis instituere, quorum cœtibus præcipue venerari. Iidem de cæde, de finibus, cæterisq̃ cõtrouersijs cognoscere, pœnas constituere. Siquis siue publicã, siue priuatã personã gerens decreto nõ stetisset, sacrificijs interdicere, quæ pcipua sit in gente aĩaduersio. Druides oẽm hoĩm congressum & sermonẽ declinare, ne contagione pollueren̄t, his perẽtibus neq̃ ius dici cuiq̃ potuis, neq̃ honos vllus public⁹ cõmunicari. Vn⁹ omnibus pręesse, cui in vniuersum ordinẽ summa erat potestas. In huius defuncti velut antistitis locũ alius suffragio surrogaba̅t. cogeba̅t hotũ concilũ certo anni tempore in Carnutũ finibus. Est is locus Galliarũ fere medius, cõtrouersiasq̃ ex vniuersa gente eo delatas suo cõponebãt decreto. Vulgo postea receptũ id institutũ, sed ex Britannia trãslatũ. A bellicis rebus Druides aberant, neq̃ ad tributũ cogeban̄t, multa milia versuum ediscere necesse erat, q tali se disciplinę tradidisset, ita vt pleriq̃ annos. XX. in ea comparanda morarent: neq̃ fas erat quippiã ad eam cognitionẽ pertinẽs literis commendare, q ad memoriæ cultum, & scientiæ autoritatẽ putabatur pertinere: in cæteris Græcæ ea tempestate literæ Gallis in vsu fuere. Credere illi animas non interire, sed in alia transire corpora, atq̃ metu mortis ita sublato audaciores in periculis fieri. multa de sideribus disputabant, de mundi & terrarum magnitudine, de rerum natura, & deorum potestate. Mundum ipsum æternum, ignem & aquam vicissim præualere. Alterum genus equites. Hi cæterorum ordinum religiosissimi, verum grauī morbo affecti, aut in periculis constituti pro salute humanam hostiam mactabant, Druidum ministerio adiuti. Alij simulachra habebãt immanij magnitudine viminibus contexta, eaque viuis corporibus plena circumiecto igni absumebantur. Supplicia eorum qui latrocinij alteriusve noxæ cõuicti essent, Dijs gratissima arbitrari. Mercurius in præcipua veneratione esse, quem omnium artium inuentorem prædicabant, viarum & itinerum ducem, & ad quæstum faciendum plurimum prodesse. Marti in pugnam ituri quicquid cepissent prouictoria vouebant, visebanturq̃ ob eam rem in plerisq̃ Galliæ vrbibus ingentes tumuli bellicis spolijs constructi, siquis ex præda aliquid fraudasset grauī supplicio id scelus vindicabant. Se ex Dite procreatos persuasum habuere, ob idq̃ initium festorum dierum ab ea nocte capere, quæ festam lucem præcessisset, rati noctem illi sacram esse. Liberos ad conspectum suum, non prius venire patiebantur, quam per ætatem adoleuissent, vt militaria iam obire possent munia, turpissimum arbitrãtes filium adhuc puerum patri assistere. Viri quantas ab vxore pecunias dotis nomine accepissent, tãtundẽ domesticatum fortunarum æqua æstimatione cum dote cõferre. Quidquid inde fructuum perciperetur id diligenter asseruari, eiusq̃ esse qui superstes alteri fuisset. Viri in vxores sicut in liberos vitæ & necis potestatem habuere, siqua venefícij conuicta esset a propinquis mariti igni sæuisq̃ cruciatibus necari. In funere omnia quæ viuis charissima fuissent, cremare cum defunctis, animalia etiam ipsa. Nec multum antea quam C. Cęsar eam terram debellasset clientes & seruitia funebri rogo inferebantur. Ciuitates quæ optime institutæ erãt, hæc habuisse dicuntur. Si quis de repu. a finitimis fama compertum haberet, id ad magistratus deferebat, quædam suo arbitrio occultare, cætera pro cõcione palam facere. De repu. nisi in publicis concilijs loqui nemini licebat. Qui in concilium vltim⁹ veniebat necabatur. Qui tumultuatus esset tantũ vestium publicus minister ei recidebat, vt reliquæ vestis partes inutiles redderentur. Hirsutis sagulis vulgo vti scisso pro tunica amictu, qui vix nates itegeret dimidias. Comas studio nutriebãt, corpora genti proceriora & vulgo candida, prælongi itaq̃ gladij demisiq̃ in vsu esse, hastas alij, alij iaculum in prælium ferre, arcubus vti nonnulli, nec adeo multi, paucissimi fundis aut fuste. Humi vulgo corpora ad quietem sternere. Strabonis ætate stramentis sedentes cœtitabant. Lacte & suilla carne vescuntur. Sues in ea gente proceritate eximia agrestiq̃ feritate, vt non minus quam ab luporum incursu ignotis ab earum gregibus immineat periculum. Domicilia ex pluteis & cratibus in testudinis speciem. Ferox omnibus ingenium, ingenita simplicitas, plus virium quam consilij in bella afferunt, maius bellorum quam agri studium. Gẽtile & vetus aureos torques ex collo suspendere. Mira fœminarum fœcunditas, vt. CCC. & amplis⁹ armatorum milia gens vna Belgica ad bellũ olim mitteret. Nec illud recẽs manibus & lacertis armillas inducere. Vestes auro pictas gestare. Victoria supra quam dici possit læta vincentibus. Victis stupor. Humana capita ex equinis ceruicibus suspendere ex prælio reuersi. Cæterum Romanorum cõmercio

Gallorũ ordines.

Druidũ autoritas

Carnutes.

Disciplina Druidum.

Dirus sacrificãdi ritus.

Ciuiles Gallorũ mores.

mercio multa mutari cōtigit, tempus inde omnia
in meli⁹ vertit. Ex ipsa itaq; terra numerosi sæpe
exercitus, alpibus asperitate domita, in circūpadanos
sese fuderunt campos, quo cōtigit, vt quicquid ter-
ræ inter Apœninū & Alpes iacet, vsq; ad Adriam,
pter Venetū latus, ab ipsius gentis incolatu, postea
Cisalpina sit Gallia nuncupata. Eam terrā Tusci &

Padi ortus.

circa Apœninū Vmbri olim tenuerunt. Padus me
diam pene regionē irrigat, in gremio Vesuli mon-
tis ortus, in quē nobilissimi Italię lacus exonerant
Verbanus, Larius, Sebinus, Eupolis, & Benacus.
Ex his Ticinus, Abdua, Ollius, Lambrus & Min-
cius, oēs Padi accolę. Ipse septē ostijs in Adriā euol
uitur. Exprimit regio tota theatralē formā, Alpib⁹
& Apœnino velut in cornua reductis, cui p scæna
sit Adria. Ex Celtica, q̄ ad comatā pertinet, Gallo-

Primus Gallorū transitus in italiā.

rū primi, vt Liuius existimat, Belloueso duce Al-
pes transcēdere. Accidit forte, vt per id tēpus, quo
Priscus Tarquinius Romæ regnū obtinebat, tam
frequēs & populosa fuerit Gallia, vt abundās mul

Ambigatus.

titudo vix regi posse videret, ad quā sua mole exo
nerādam, Ambigatus q tū late regnū in ea terra ob
tinebat, duos sororis filios Belloueusum & Sigoue-
sum cū magnis exercitibus nouas sibi terras q̄rere
iusserit: illi puincias inter se partiti, Hercinios sal-
tus Sigouesus sortitus est, Bellouesus Italiā. Is Bi-
turiges, Aruernos, Senones, Heduos, Ambarros,
Carnutes & Aulercos secum traxit. Tot ferox dux
gentibus septus, quum ad Alpes venisset, velut re-
ligione iniecta, q videret iuga mōtium æquata cœ
lo, & ad id tempus nulli peruia, pręterquā Herculi,
si vera sunt quæ de eo feruntur, consilium captare
cœpit, quonam modo in alium velut orbem cum
tam numeroso transcenderet exercitu: ibi fama af-
fertur aduenas quærentes agrum ab Saluiorum

Massilienses.

gente oppugnari. Erant hi Massilienses ex Phoci-
cide nauibus profecti, id omen Galli ad suam for-
tunam pertinere rati, Græcis enixe opitulantur, vt
locum in quem primum egressi essent, obtinerent,
ibi postea ab eadem gente Massilia posita est. Gal-
li per Taurinos saltusq; Iuliæ alpis in Italiam trā-
gressi, Tuscis haud procul Ticino amne prælio fu-
sis, in eo quo victores consederant loco, vrbem cō
didere omen secuti, q agrum Insubrium appellari
senserant, quo Pagum nomine Hedui qui in Bel-
louesi comitatu erant, in Gallia tenuissent, vrbem

Mediolanum.

ipsam Mediolanum dixere, ob id credo, q Auler-
ci, qui & ipsi eius expeditionis socij fuerant, vrbē
eodem nomine in Belgica habuerunt. Secuti inde
diuerso tempore alij post alios, Cenomani, Libui:
Saluij, Boij, Ligures, iterum Senones, aliæq; ferocis

Veneti.

simæ gentes, vt iam præter Venetos, qui amœnis-
simum Italiæ latus incolunt, quicquid terræ inter
Alpes & Padū late patet, Transalpinæ gentes ob-
tinerent. Polybius Venetos Adriæ accolas, etsi Pa
phlagonum esse gentem non ignorat, moribus ta
men & ornatu corporis Venetis Gallis oceani ac-
colis videri sibi ait perquam similes. Ego totam
hanc oram Vmbrorum ab initio fuisse crediderim
quum propter illud, q gens ipsa omnium quæ in
Italia sunt a Græcis antiquissima existimatur, tum
quia CCC. illorum oppida Tusci debellasse dicun
tur. Cæterum quicunq; mortalium ab initio eam
terram tenuerunt, satis constat, citra vltraq; padum
Tuscos & cum his Vmbrorum gentem, a Gallis
ea tempestate eiectam, qui tantum telluris adepti,
vt abunde victum suppeditaret, diu se intra Apœ-
nini iuga tenuerūt, vicatim, vt idem autor scribit,
habitantes, simpliciore victu contenti, carnibus
vesci, substrato gramine accumbentes, magis rei
bellicæ, quam agriculturæ studiosi, liberalium ar-
tium disciplinas vulgo aspernati, auro, req; pecua-
ria diuitias ostentantes, maximum gentis studium
in amicitijs comparandis, ita quisq; inter suos po-
pulares præcipua pollebat autoritate, qui multa
præditus esset factione. Talisq; tum fuit eius gētis

Senonū fines.

cultus, & in primis Senonū, qui ab Vfente fluuio
ad Athesim fines habuere. Iidem primi omnium

Ab Arūte accersiti Senones.

Apœnino superato, Clusium Tuscorum vrbem
oppugnare sunt adorti. Fama est, eam gentē a Clu-
sino Arunte ad id bellum allectam. Is Lucumoni
iratus, q vxorem suam corrupisset, eam iniuriam
quum in adolescentem opibus præpotentem vl-
cisci non posset ad Gallorū opes confugit, quos vt
facilius ad id bellum concitaret, fruges indigenas
Hetruriæ secum attulit, vinum id fuisse ferunt, &
& aridas ficus. Exciti ne tum Galli sint ex togata
Gallia, an ex Transalpina illa, dubiū videri potest.
Vix ego priuatæ fortunæ cuiquam per Alpes iter
& ignota loca patuisse crediderim ad Trāsalpinos
Gallos, cum qua gente nulla erant adhuc nostris
hominibus commercia. Nec tā procul accersendi
fuissent hostes, quum alij plerīq; eiusdem gētis po-
puli, circa padū late regionem incolerent, qui non
minus idonei vltores, locorum vicinitate, quam
illi, qui trans Alpes accersebantur, esse potuissent.
Sed vndecunq; tum Senones profecti sunt, etenim
ducentesimo ferme anno post eos qui cum Bello-
ueso Alpes transierant, omnium recentissimi in Ci
salpinam Galliam venisse traduntur. Hi subito

Clusini a Ro. auxiliū petunt.

Clusium bello adorti, late agrum populantur. Clu
sini periculo rei perculsi, etsi nullam cū Romanis
ad id tempus societatem habebant, Romam tamē
legatos ad auxilia contra Barbaros petenda, confe
stim mittūt, nullum suum in Romanos beneficiū
allegantes, nisi q veientes consanguineos suos ad
uersus Ro. po. nullis opibus iuuissent. auxilia nega
ta sunt, missi tñ tres legati, M. Fabij ambusti filij.

Legatio Rom. ad Gallos.

Plutarchus tris ex Fabia gente missos ait, in quib⁹
fuerit, Q. Fabius Ambustus. Hi senatus & Po. Ro.
nomine cum Gallis egerunt, ne socios & amicos
Romanorū, a quibus ipsi nulla prius essent iniuria
affecti, oppugnarent. Oportere Romanos, nisi ar-
mis absisteret, Clusinos ex fœdere tueri. Cæterum
male Gallos nouam gentē pace quā armis sibi co
gnitū iri ad ea Galli respondisse dicuntur, se tum
primū Romanū nomē audiuisse, fortes tamen vi-
ros credere ad quorū opes Clusini confugissent: &
quoniā legatione potius quā armis, secum ab ini-
tio egissent, se pacem quæ offerretur, nō aspernari,
si parte agri, quem latius Clusini possiderent quā
colerent, egentibus Gallis cederent, alioqui pacē
impetrari non posse. Ibiq; corā Romanis sibi res-
ponderi postulāt, vt si æqua negarent, ipsis spectā
tibus in hostē dimicarent, vt domū reuersi suis re-
nunciarent, quantū Galli bellica virtute cæteros
mortales anteirent. Romani insolenti ostētatione
offensi a Gallis quærunt, ecquidnā rei in Hetruria
esset Gallis: quum in armis se ius ferre ferociter re-
spondissent, omniaq; virorum fortium esse, accen
sis vtrinq; animis ad arma discurritur, mox certa-
mine iniecto legati, qui ex vrbe venerāt, vt & ipsi
quid Romana virtus valeret in armis corā ostende
rent, aduerso patriæ fato contra ius gentiū in Gal-
los arma capiunt. Ante Hetruscorū signa tres Fa-
bij ferocissimi iuuenes pugnam ciere, quorū Q. Fa
bius extra aciē equo vectus Gallorū ducē insigniter
pugnantē adortus hasta transfixit, inde quū iacen-
tis spolia legeret, forte agnitus, Gallos iusta in Ro-
manos accēdit ira. Is fama totis castris Romanos,

violato iure gentiũ, in se arma induisse: a multis cõ
clamatũ, vt cõfestim soluta obsidione, Romã tẽde-
Vicit tamẽ seniorũ sententia, vt Romã mitterent,
Gallorũ postulata. qui legatos ad suppliciũ deposcerẽt. Aequa Galli
postulare, sed plus apud patres nobilitatis ãbitio,
q̃ æqtas valuit. Verũ ne qua inuidia senatũ ex ea
re in posterũ maneret, placuit Gallorum postulata
ad populũ deferri. Plebs & ipsa ambitiõe corrupta,
nõ modo nõ dedendos censuit, sed in sequentẽ an-
nũ Fabios iuris violatores cõsulari potestate Tri-
bunos creauit. Qua cõtumelia Galli instructi, bel-
lũ propalã minitantes ad suos abiere. cũ tribus Fa-
Trib. cõ. pot. bijs creati sunt Tribuni, Q. Sulpitius longus, Q.
Seruilius, P. Seruilius Maluginensis. Erat tñ sum-
ma rei penes Fabios, quorum temeritate bellũ erat
contractũ. Cæterũ nihilo accuratiore delectu vsi,
quã si a finitimorũ populorũ aliquo bellũ intende-
retur, famã formidolosi hostis apud multitudinẽ
eleuabant, & qđ fatali necessitate accidisse videri
potest, ne Dictator quidẽ imminenti est periculo
obiectus, sæpius iit minore rerũ expectatione dici
solitus. Galli postq̃ ex vrbe Roma renunciarunt,
non solũ reos nõ reddi, sed ipsos etiã autores iniu-
riæ duces ad bellũ creatos, ira accẽsi, cuius gens ip-
sa impatiens est, reuulsis signis in Romanos oẽm
vim belli auertũt. Cõsternatæ vrbes quacunq̃ irẽt
ad arma cõcurrũt. Cõtra illi denunciãt Romã se pe-
tere. Clusini primi oĩm id Romã nunciarũt, mox
ex alijs quoq̃ vrbibus trepidissimi nũcij, alij super
Galli ad vrbẽ accedant. alios, Barbaros oĩa late prosternentes, ad vrbẽ tu-
multuose accedere. Tanta fuit hostiũ celeritas, vt
vix ad vndecimum lapidem iri obuiam potuerit.
Huc Tribuni cũ tumultuario exercitu (ad quadra-
ginta armatorum milia fuisse dicuntur) profecti,
hostem circa Aliam, omnia late vastantem offen-
Alia flu. dunt. Labitur is fluuius ex Crustuminijs montibꝰ
nec multo infra viam Tyberi miscetur, ibi Roma-
ni duces, neq̃ militari consilio, neq̃ diuina ope vsi,
loco nondum castris capto, vt esset, quo se miles a
trepidatione reciperet, aciem temere instruunt, cor-
nibus adeo late extensis, ne ab hoste circumuenīri
possent, vt vix ordines ipsi inter se circa medium
cohærerent. Fuit forte dexter tumulus, quem sub
sidio insideri placuit. Complebant interim Galli
omnia clamoribus horrendoq̃, vt mos est gentis,
Brennus vlulatu. Brennus hostium regulus conspicatus Ro
manorum paucitatem, insidias primo timuit, ve-
lut de industria tam pauci in cõspectum venissent,
& vbi pugna conserta esset, in se & suos a lateribus
impetus fieret, in ancipiti consilio subsidiarios, q
tumulum tenebant, statuit inuadere, quibus loco
depulsis apparebat ita futurum, vt aperta planicie
res gerenda esset, facilisq̃ victoria futura, quando
ipse multitudine & hominum ferocia longe præ-
staret. Adeo tum ratio non modo fortuna pro Gal
lis stabat. Contra pauor & fugæ impetus Romano
rum animos occuparat, tantaq̃ rerum omnium
obliuio, vt motis in præsidiarios signis, confestim
Ro. metꝰ & fuga. vndiq̃ facta sit fuga. Circa tumulum nonnihil pu
gnatum, cæterum clamore & a fronte & a lateribus
reddito, inde quoq̃ discessum, in pugna, quæ vtiq̃
nulla fuit, quam paucissimi periere. Dextrum Ro-
manorum cornu ad montes, quos proximos ha-
buit, fugam inclinauit. Fuitq̃ ea res saluti fugienti
bus, q̃ Galli locorum ignari haud longius dispa-
latos insectari sunt ausi, & hi per locorum deuia
Ro. clades ad Aliã accepta. Romam abierunt. Contra qui in sinistra acie loca-
ti fuerant, ad Tyberim compulsi, Barbaris irruen-
tibus, magna ex parte circa ripas periere. Multi te-
mere fluuiũ ingressi, vt erant armis impediti, vor-

ticibus sunt absorpti. Plures omnino natandi pe-
ritia Veios pertenderunt. Vix Galli credere pote-
rant, se tam cito vicisse. Stare itaq̃ velut pauore de-
fixi, insidiasq̃ adhuc timere. Verum vbi tuta oĩa vi-
derunt, passim cæsorum spolia legere incipiunt, ar-
morum cumulis vt mox est gentis coaceruatis Ro
mã iter intendunt, quo haud multo ante Solis oc-
casum peruenere. Multi persuasum habuere, si ex
acie fugientes Galli secuti essent, facile eo die vrbe
capta potuisse Romanũ nomen deleri. Hęc Liuius. Variatio historiæ.
Plutarchus, cui libẽtius accedo, tertio a pugna die
Barbaros Romã peruenisse ait. Galli equites cursu ad
vrbem progressi, quum neq̃ clausas portas offen-
dissent, neq̃ in his stationes vllas, rei miraculo cõ-
moti, solitudinem vrbis suis renunciant, ibi quoq̃
hostiles insidias formidãtes, quia iam nox aderat,
ignari quæ essent Romanorũ consilia, inter vrbẽ
& Tyberim consedere. Romani ad primã aduersæ Ro. metꝰ.
pugnæ famã, quicunq̃ Veios aliove fuga conten-
derant pro amissis habuere. Vna itaq̃ viui ac mor-
tui complorati sunt. Clamor & metus ingens con-
tinuo ciuitatem inuasit. Sed publicus pauor priua-
ti doloris sensum auertit. Vbi circa mœnia conspe
ctus est hostis, exaudiri per noctem vlulatus, terrifi
ciq̃ Barbarorũ sonitus, circa muros turmatim va-
gantium, & quia in tanta animorum consternatio
ne nulla spes erat retinendæ vrbis, placuit senatũ
cum iuuentute militari, Capitoliũ & arcem occu- Cõsiliũ retinẽdi Capitolij.
pare, frumento & armis eo collatis, indeq̃ Roma-
num nomen tueri. Sacerdotes & Flamines eodẽ cũ
sacris contenderunt. Triumphales senes cum im-
belli turba, in vrbe remanserunt, velut cum patria,
si patria casura esset, interituri. Hortari hi cum la-
chrymis iuuenes Capitolium scandentes, deos &
vrbem cõmendare, quæ trecẽtos sexaginta annos
omnibus bellis victrix fuisset. Cætera multitudo,
nam onerare nolebant arcem nimia turba, vt diu-
tius obsidio tolerari posset, ex vrbe auersa ab hosti
bus regione passim effusa, continenti agmine Iani
culum petijt. Inde pars per agros dilapsi, nam Ty-
beris hostium incursum arcebat, pars in finitima
oppida concessere, suam quisq̃ spem, sua consilia
publicis deploratis secutus Flamen & vestales vir
gines, maxima sacrorum parte in doliolis sub ter-
rã defossa, cætera inter se onera partiri, extra vrbem
deferunt. Et iam sublicium pontẽ transgressæ vir-
gines Ianiculum laboriose subibant. Eas L. Albi-
nus homo plebeius procul conspicatus, religione
tactus, q̃ sacerdotes & Romana sacra pedibus irent Pietatis exẽplũ ĩ Albino.
ipse cum vxore & liberis plaustro veheretur, suis
ad terram depositis, Vestales ipsas cũ sacris in cur-
rum sustulit, sublatasq̃ Cere, quo ille iter intende-
rat, deuexit. Et Liuius in hunc ferme modũ fugã &
consternationẽ illã digerit. Ego haud sane video
quonam modo id accidere potuerit, si sub solis oc-
casum eodem die, quo pugnatum erat. Galli ad vr-
bem venerint, postridieq̃ capta est, vt sine vlla ho
stium insectatione, onerosa multitudo sit ex vrbe
egressa. Veriora mihi videnť, quæ Plutarchus scri
bit, triduo post pugnã Gallos affuisse, qđ spatium
fuerit territæ ciuitati & ad muniendũ Capitolium
p̃sidio, & ad imbellem multitudinem procul vrbe
ablegandã. Senes qui in vrbe remanserãt, obstina
to moriendi animo, eo quo olim habitu quisq̃ tri- Seniores p̃ patria se deuouent.
umphasset, in suarum ædiũ atrijs triumphali sella,
sub hostiũ ingressum, consedisse dicunť. Sunt qui
tradant sese pro patria & q̃ritibus deuouisse, q̃bus
M. Fabius Pontifex Maximus præfatus sit carmẽ.
Galli per Collinam portam ingressi, recta in forũ
contendere. Ibi oculos ad templa & arcem circun-
ferentes,

ferentes,quā solam armatis teneri videbant, reli-
cto hic præsidio,ne quis in se impetus fieret, cæte-
ra multitudo in prædā dilapsa est. Mirari primo
clausis plebeiorum domibus, nobiliū tantū atria
patere. Maior itaq; cūctatio tenuit aperta quā clau-
sa inuadendi,ne qua fraude incauti exciperentur, in
de viros in sellis sedentes intuiti, ac præter ornatū
corporis,habitū quoq; humano angustiorē admi-
rantes,nouitate,rei defixi,sedentiū maiestatem cō
templantur. Inde quum ad eos velut deorū simula
chra obuersi starent, M.Papyrius Galli sibi barbā
demulcentis eburneo scipione caput percussit,qua
ille iniuria irritatus, sedentem ferro oppressit. Tū
ab vno cæde orta cęteri in suis sunt sellis trucidati.
Euagatū inde ferrū per ignobilē multitudinē, nā
multi, vt alio est loco significatū,in vrbe ex imbel
li humiliq; plebe remanserant. His sine discrimine
ferro absumptis aut præcipitatis,domus passim di
reptæ,flammaq; tectis iniecta est. Atq; in hunc ma
xime modū Roma est a Gallis capta. Quā cladē fu-
turam Heraclitus Ponticus prædixit,qui priusquā
vrbs ipsa caperetur,vita decessit. Verba ex eius cō-
mentarijs Plutarchus refert, Roma inquit Græca
vrbs,quæ iacet ad magnum mare, ab exercitu vl-
tra Hyperboreos montes aduentante capietur.
Sed fabulosus Heraclitus,ait Plutarchus ,qui il-
la de magno mari & Hyperboreis cōfinxit, maior
inquit omnino fides Aristoteli habenda,qui & ip-
se Romā a Celtis capiendā prædixit,& a Lucio ser-
uandā. qđ ad Camillū referendum sit,velut M.Lu
cius Camillus sit,non Furius nominatus. Cæterū
nemo ignorat Lucium post Marcū Romanos vsur
pare non consuesse, quum nemo duo prænomina
sortiretur,nisi forte ad M. Valeriū alluserit oracu-
lū,qui Camilli magister fuit equitū. Sed si Eusebi⁹
recte tempora digerit,cū capta est Roma, aut non-
dū natus erat Aristoteles aut certe infans fuit. An-
nus ille quo Roma a Celtis capta est, vt Liuius &
Plutarchus scribit,sexagesimus fuit ab eius condi
tione ac trecentesimus. Plinius quatuor huic nu-
mero annos adijcit. Fuitq; idem a mundi origine,
octingentesimus decimus supra quater millesimū
Olympiadis septimæ ac nonagesimæ secundus,
quo anno Amynthas vndeuigesimus in Macedo-
nū gentē regnū cepit. Capta vrbe nullus erat dies q
non aliquid hostilis sæuitiæ afferret ijs qui in ar-
ce erant spectaculum, obuersariq; cædes, rapinæ,
incendia,cadentiū domorum ruinę miserorum ci-
uium oculis. Erant interea peiore conditione, quā
qui procul aberant,q̄ patriæ excidiū & suorū sup-
plicia spectare,quæ mala alij tantū fama percipie-
bant. Nec vis illa,quæ maior omnino ab hoste or
ta est,vbi arce potiri non est datum,obstinatos ani
mos frangere potuit,quin tot malis obruti, ferrū
quod in manibus erat,velut vnicam spem vitæ in
tueri,mētem de industria a tot cladium sensu auer-
tere. Galli vbi vident nihil,ad ea quæ fierent , Ro-
manorū ferociam remitti,viq; opus esse,si arce po
tiri velint,structa in foro acie dant signum ad Ca-
pitolium inuadendū, sublatoq; eximprouiso cla-
more, facta testudine aduersum collem subeunt.
Romani præsidio ad omnes aditus opposito, sub-
euntes medio cliuo excipiunt, exceptosq; ex supe-
riore loco cum strage & ruina ad ima detrudunt.
Fuit primus ille Gallis vltimusq; conatus Capito
lij aperta vi oppugnandi. Eratq; nihilo segnior ob
sidio. Frumento interea,quod in vrbe fuit , incen-
dijs corrupto, quum commeatus inopiam Galli
sentire cepissent,diuiso exercitu,partem copiarum
ad Capitolij obsidionem relinquunt,cæteris in fi-

Heracliti & Aristotelis oraculum.

ANNI MVNDI.

Galli a Capitolio pellūtur.

nitimos agros dilapsis, forte ex ijs qui in ea expedi
tione erant pars non parua Ardeā peruenere , erat
ibi Camillus luctu & mœrore publico magis quā
suo casu affectus, identidem requirens, vbinam vi
ri illi essent,qui secum Veios & Phalerios cepissent
quiq; fortius semper,quā felicius pugnare consue-
sent. Igitur audito hostium accessu, vbi Ardeates
pauidos de summa rei consultare sensit, vltro se il-
lorum concioni intulit,quum ad eā diem tali con-
gressu pertinaciter abstinuisset, turpe credo ratus
peregrinum hominē in aliena ciuitate nimis curio
sum esse. Vbi vero pro concione stetit, Nemo in-
quit vestrum existimet Ardeates veteres hospites,
& iam ciues mei in aduersa fortuna facti , me præ-
sentis conditionis meæ oblitū,huc processisse, sed
hoc quod instat periculū me velut vnū ex Ardeati
bus,impellit ac cogit,siquid in me præsidij sit, id
ad salutē cōmunē conferre. Quando enim pro vo-
stris tantis in me meritis gratiam vobis referā,si in
tāta opportunitate cessauero? aut vbi erit vsus mei
apud vos,si in bello non fuerit? hac arte in patria
steti,& inuictū bello ingrata ciuitas togatū eiecit.
Vobis nunc Ardeates fortuna oblata est,multis &
magnis Ro.po. in vos beneficijs,ea quæ sint,haud
dicam,quādo vt gratam decet ciuitatē,semper me
mineritis,gratiæ cumulatius referendæ, & decus
vestræ vrbi ex communi hoste acquirendi. Sunt
Galli qui incomposito agmine aduentare dicunt,
amplo quidem corpore,sed non minus, vt audio,
ad labores infirmo,ferociaq; magis stulta, quā vt
cauto sit hosti formidāda. Afferuntq; ob eā rē plus
terroris,quā virium in certamen. Argumento cla-
des esse potest. Ad Aliam nostrorū ducū stultitia tu
multuaria illis victoria contigit,Romā patentib⁹
portis cepere. Verum vbi Capitoliū tentare sunt
ausi,a paucis tanta inde ign... minia & strage sunt
repulsi, vt vix arcem amplius spectare audeant,
nō modo oppugnare: atq; iam inde obsidionis tæ
dio digressi,ad insidias & cædem opportuni , per
agros temere vagantur, cibo vinoq; sub noctem
distenti,prope aquarū riuos,sine munimento,sine
stationibus,passim ferarum ritu sternuntur. Et nūc
ob ea quæ prospere gesserunt , magis etiam solito
incauti. Quare si vrbem vestrā,si fines tueri in ani-
mo habetis,nec passuri estis totū Latiū Galliā fieri:
vbi nox aderit,cum armis frequentes adeste,me se
quimini,ad cædē potius quam ad prælium,nisi ho
stes velut pecora vobis trucidandos dedero, non
recuso eundem mearum rerum apud vox exitum
esse,qui antea Romæ fuit. Nullus erat qui non per
suasum haberet,Camillum consilio & felicitate o-
mnes alios ea tempestate duces longe antecellere.
Magno itaq; studio concione dimissa,curatisq; cor
poribus,Ardeates arma capiunt,ad primum classi
cum intenti,quo edito primo noctis silentio circa
portas Camillo affuerunt. Ille vbi per explorato
res compertū habuit,vbi hostes essent,tacito agmi
ne hostibus insinuatus,somno multaque crapula
grauatos,subito clamore inuadit tum cædes non
prælium fuit. Corpora soluta somno passim cædū
tur. Extremi pauore exciti semisomnesq; capessunt
fugam. Horum pleriq; in Antiatem agrum per no
ctem delati,vbi illuxit,oppidanorum incursu cir-
cumuenti,fœde & ipsi obtruncantur , equites Ar-
deatium a Camillo in fugiētes & dispalatos missi,
passim diuersa parte opprimunt. In Veienti quoq;
agro per eos dies Tuscorum cædes ingens est edita
quos adeo nihil Romanæ cladis miserebat, vt & fi
nes etiam captæ vrbis, interim quum a Gallis te-
nerentur,hostiliter irrumperent,& Veios quo se Ro

Oratio Camilli ad Ardeates.

Peroratio.

Gallorū cædes.

mani ex acie receperant oppugnare conati sint. Cæterum qui ibi erant, Hetruscos præ se prædã agentes conspicati, primo sui miseratio incessit, q ab iis etiam bello premerentur, a quibus vt bellum propulsarẽt, in eam calamitatẽ incidissent, indignitas inde simul & ira animos ad vltionẽ accendunt, factusq; esset statim in eos impetus, nisi Cedітius centurio vltionẽ in noctẽ differendam censuisset. Camillus vnus defuit, cætera eodem ordine & euentu gesta. Capta noctu Hetruscorum castra, tetraq; in illis cædes edita. Inde alia Tuscorũ manus circa Salinas sequenti die cæsa est. Circũsedere interea Galli Capitoliũ, in vnum præcipue opus intenti, ne quis hostium ex arce euaderet. Erat Fabiæ genti in Quirinali colle anniuersariũ sacrum constitutum, cuius rite peragendi quũ status dies forte adesset,

Caii Fabii pietas

C. Fabius ne gentile sacrum intermitteretur, Gabino ritu amictus, per medias hostium stationes, sacra manibus ferens, nihil ad illorum clamores & minas territus, in collem euasit. Peracto sacro eodem vultu & constantia in Capitolium est incolumis reuersus, incertum, Gallis miraculo rei attonitis, an religione motis, cuius gens ipsa haudquaquã negligens esset. Eratq; hic rerum status Romæ, Veiis interim Romanorũ animi quũ ob ea q prospera fiebant, tum quia ex agris ac toto Latio, magnus eo fiebat voluntariorũ concursus, in dies gliscebant, vulgoque voces iactari, adesse tempus patriæ ab hoste reperendæ. Nec erat quisquam, qui non Camilli ductu, & auspiciis rem Romanã in pristinum statum restitui posse arbitraretur, si imperii summa ei delata esset. Aperte igitur postulabant, vt ex Ardea Veios accerseretur, quod quũ inter omnes cõueniret, placuit tamen de ea re senatum prius, qui in Capitolio erat, consulere. Pontius

Cominii facinus.

Cominius impiger iuuenis, se iturum est pollicitus, is quia per hostium stationes, sine periculo ad suos euadere non poterat, suberino cortici incubans, secundo Tyberi ad proxima delatus, qua præruptis est rupibus munitus collis, per saxorũ crepidinẽ in Capitoliũ obrepsit. Ibi decreto patrum accepto, vt

Camillus Dictator

Camillus, cẽturiatis comitiis, ab exilio reuocatus, Dictator diceretur: Pontius eadẽ via, qua venerat, Tyberi traiecto, Veios reuersus est. Ibi lata lex est, Camillusq; ex Ardea Veios accersitus, ac Dictator dictus. Sed dum hæc foris agunt, Capitoliũ a Gallis pene captũ est, qui seu vestigio notato, qua nuncius ascenderat, seu scãsili loco sua sponte animaduerso, ad Carmentis saxum nocte sublustri præmisso qui inermis viã exploraret, alterna ope subnixi per manus sibi arma tradentes, subleuantesq; se inuicem, trahentesq; alii alios, tanto silentio in summũ euasere, vt non custodes modo, sed canes etiã, solicitũ altoqui animal, fefellerint.

Anseres Capitolini.

Anseres falli nequiuerunt, quos Iunoni sacros, in summa etiam rerum inopia, religioni fuit occidere. Est enim Ales ipsa pauidæ naturæ, acerrimiq; auditus, horum clãgore M. Manlius excitus, fuerat is triennio ante cõsul, vir bello egregius, arreptis armis, cæteros ad arma conciuit. Cæterũ dum alii magis trepidant, quã arma expediunt, ipse Gallũ qui in summo constiterat, adortus vmbone deturbat, cuius impulsu q proximi steterant, facile, vt in procliui, prosternuntur. Secuta inde cæterorum strages, qui cautibus hærebant, brachiis & manibus dissectis, variaq; per cætera trucidari, præcipites alii super alios ad ima decidũt. Atq; ita auspicatissimo aliтis cantu, vniusq; Manlii virtute, Capitolium seruari contigit. Ea res seruatori ipsi cognomen dedit, vt Capitolinus sit iam inde dictus. Vniuersi, qui in capitolio erant, singuli selibram farris, & quartarium vini, suo quisq; se victu fraudans, ad Manlii ædes congessere, argumento caritatis memorabili, si rerum inopiam quæ tum fuit consideret aliquis. Hæc Mãlio data.

Ciuium gratitudo i Mãlium.

Nocturnũ vigilem, qui ea parte, qua Barbarus ascenderat, muros negligentius custodiuerat, Sulpicius tribunus militum saxo deiecit. Attentiores deinceps custodiæ vtrinq; fuere, Gallis oĩa præsidio tenentibus, ne quis Capitolium ingredi exireve posset, Romanis ob recens periculum arcẽ & Capitolium multo diligentius asseruantibus,

Galli fame & pestilentia laborãt.

Iam fames, ex longa obsidione, Romanos inuaserat. In hostium castris haud solum frumenti inopia sentiri, sed & grauis pestilentia, æstus & torridũ recenti incendio solum, quorum intolerantissima gens est humori & frigoribus assueta, Gallorũ corpora languore affecerat, inde morbo sensim vulgato, passim expirabant, tantaq; vis hominũ breui absumpta est, vt humandi tædio, plura corpora in vnum coaceruata concremarent, quæ res ad posteros nomen loco dedit, vt Gallica sint busta nuncupata.

Gallica busta.

Nec multo post hostes Romanis i certos dies petentibus inducias dedere. Interim colloquia vtrinq; haberi cœpta, hic quum famẽ, vt fit, Galli obsessis exprobrarent, & ob id ad deditionem hortarentur, fama tenet ad eam opinionem auertendã, panem pluribus locis ex Capitolio in hostes deiectum, sed iam neq; id malum dissimulari poterat amplius itaq; dum Dictator delectum habet, dum copiæ ad bellum in vnum contrahuntur, cæteraq; necessaria, per se Camillus, & per L. Valerium magistrum equitum ad prælium comparat.

Consilia de dedendo Capitolio.

Capitolii præsidium, etsi cætera mala constanter tulerat, longa inedia cõfectum, quum infirma corpora armorum pondere obruerentur, nec auxilia alicunde adesse cernerent, vel redimi vel dedi se quacunq; pactione decreuit: nam & Galli iactabant interdũ fieri posse, vt tolerabili mercede obsidionem soluerent. Tum Tribunis militum a senatu datum est negocium, vt cum hoste rem suo arbitrio transigerent. Colloquio inde inter Brennum Regulum & P. Sulpitiũ Tribunũ militũ habito, ita inter se pacti sunt, vt mille pondo auri se populus Romanus redimeret, Brennus vrbe & Romano agro decederet cum exercitu. Fama est præsenti indignitati aliã Gallos adiecisse, iniquis ponderibus in mediũ prolatis. Sulpitioq; ea recusante, superadditum his gladium, auditamq; intolerandam Romanis vocem, Ve victis, sed cœlesti prouidentia factum, vt Romanum nomen ea perpetui dedecoris nota non sit inustum, vt gens quę late erat imperatura, auro seruiliter redimeretur. Nam dum per altercationem tempus teritur, priusquam aurum sit appensum, Camillus affuit, tum auro eius iussu e medio sublato, vt Galli se ad prælium expediant edicitur, quibus pactos esse se aurum prædicantibus, stariq; fœderibus oportere, nullũ Dictatoris iniussu fœdus aut pactionem a minore magistratu ait fieri potuisse, quin vltimo se certamini accingerent, fore, vt si ea pugna ipsis feliciter cederet, auro & arce potirentur.

Camilli interuẽtus.

Ipse ad suos conuersus, armis non auro patriam recuperare iubet. Deorum templa, Liberos, Vxores, Patrium solum spectarent. Omnia illa aut virtute vindicanda, aut cum ipsis fortiter & honeste cadendum. Inde inter semiruta tecta, vt locus quisq; erat ad pugnandum vtilis, acie disposita, cum irato hoste confligit. Hic haud maiore momẽto, quam ad Alliam vicerant, Galli prælio victi sunt. Vrbe inde egressi Gabina via ad octauum lapidẽ atrociore sunt pugna afflicti. Castra capta,

cædes

cædes adeo omnia obtinuit, vt ne nuncius quidē tantæ cladis superfuerit. Hæc Liuius, a quo nō multum diuersa Plutarchus tradidit. Polybius Gallos ait ab obsidione vrbis, domestico bello auersos, quia Veneti, Adriatici maris accolæ, eorū fines infestarent fœdere cum Romanis percusso restitutaq; vrbi libertate, domū abijsse. Quidam etiam autores sunt, aurū quod Gallis fuerat appensum, post aliquot annos Romam relatum. Plinius id a Camillo in Capitolio dedicatum autor est, quod M. Crassus aliquot post ætates sit furatus. Camillus in vrbem triumphans reuersus est, inter militares iocos Romulus, ac parens patriæ, alterq; vrbis conditor appellatus. Et Roma ipsa per hunc modum est a Gallis recepta. Instare tum acrius Tribuni plebis, agereq; cum plebe, vt quando vrbs incendio esset & ruinis deformata, populariter Veios migraretur. Eaq; causa fuit vt Camillus a patribus rogatus, ne titubantem remp. incerto relinqueret statu, haud tam cito se magistratu abdicarit. Fuit itaq; in primis autor, vt templa confestim expiarentur, quæ hostis prophanasset, cum Ceritibus, quia Romana sacra tutati essent, hospitium iungeretur. Ludi Capitolino Ioui fierent, ob arcem & Capitoliū seruatum. Templum Allocutio, seu vt Plutarchus scribit, famæ, in noua via, vbi M. Cedirius fuerat silentio noctis oraculo monitus Gallos aduentare locari iussit. Aurum hosti ademptum sub sella Iouis, in Capitolio dedicauit. Q; si quis ab hoste id receptum interpretetur, iam perbelle Romanos auro redemptos fateatur necesse est: Quod miror obscure, & perplexe a Liuio traditum. Sed q; illis ceptum erat appendi, inde Dictatoris iussu e medio sublatum, asseruatumq; in euentum pugnæ, tutius fuerit opinari. Nec ita multo post Tribunis legē, de vrbe deferenda, agitantibus, senatu prosequente Dictator in concionem descendit. Ibi vero frequenti populo, in hunc modum est fari exorsus.

Aurū a Gallis receptum.

Allocutij tēplū.

Adeo acerbæ mihi sunt Quirites cum Tribunis plebis contentiones, vt in tristissimo illo exilij mei tempore, nullum præter hoc vnum inuenerim solatium, q; ab huiusmodi certaminibus procul abessem, a quibus vsqueadeo animus abhorret, vt non senatusconsulto, non populi iussu, in patriam rediturus fuerim, nisi acerbissimus vrbis casus, me ad reditum compulisset. Etenim vt patria in sua sede maneret, non vt ego in vrbe essem, agebatur, quum plebiscito reuocabar. Et nunc libenter quiescerem, nisi hæc quoq; pro patria recens dimicatio subeunda esset, cui deesse turpe semper & nefarium duxi. Sed vos dicite: quid opus fuit hanc vrbem, tanto periculo, tantaq; cura & solicitudine ex hostibus recipere, si receptam deserturi fuimus? aut cur Capitolium præsidio retinere placuit si retentum & defensum destituendū a nobis erat? an sic erit, vt plus vastitatis sint secundæ res vestræ huic vrbi facturæ, quam aduersæ fecerint? Quod si non natale solum, non parentum sepulchra, nō lares ipsi, apud quos nati sumus, & educati moueant, certe felicissimus vrbis genius mouere debet. Enimuero si quis monumenta vrbis huius diligenter consideret, plures in ea victorias & triumphos, quam annos, a prima eius conditione reperiet. Fuit quidem semper Romani nominis comes fortuna, fueruntq; huic vrbi, quum semper alias præsentes dij & beneuoli, tum hoc tempore, quo ciuitatis rebus ducum culpa afflictis, vrbeq; metu & pauore relicta, ne Capitolium a Gallis caperetur prouiderint, deceptaq; humana diligentia, sacratā alitem falli non permiserint. Pari prouidentia accidisse videri potest, q; senatu, q; ciuibus, se turpiter auro redimentibus, opportune vestræ affuerint legiones, q; hostis in vrbe prius, mox ad vndecimū lapidem sit cæsus, per quæ & decus quod amissum erat, & patria nobis restituta est. Quid quod ne hęc deorum sedes a Gallis caperetur, eorum iam antea moniti fuimus oraculo, satis cauere potuimus, nisi mentes hominum, ad futura pericula prospiciēda & cæcæ & amentes fuissent. Ecquid sentitis quirites, quā ingrati in illos simus, quā in patriā impij, qui vrbem augurio conditam, superis carissimam, omnium circa gentium haud dubie victricem, vbi Romulus Marte genitus, atq; ipse inter deos relat⁹, vbi tot reges, tot duces, tanta virorum spectata est indoles, velut prophanam & damnatam deserimus? quam dispar est hoc consilium, quam diuersum a Fabij adolescentis pietate? Vos in ea deorū benignitate seruata, publicas cerimonias deserere conamini. Nec est cur quisquam ex Veijs, si illuc migratum sit, Flamines huc & augures sacrorum causa mittendos existimet, quum pleraq; nisi cum ciuitate stare non possint. Videte quęso quantum a maioribus diuersi abierimus, illi nobis in albano monte, & Lauinio sacra facienda tradiderunt, quia ea in vrbem transferre religioni fuit, nos quæ æqualia sint huic vrbi, & quæ priusquam condere tur nata, sine piaculo destituenda arbitramur. Sed de sacrorum ratione & templis loquimur. Quid vestales, quibus vna illa sedes sacrata est, vnde nulla vnquam causa, præter excidium captæ vrbis amouere potuit? Quid Dialis Flamen, cui vel vnam noctem extra vrbem manere nefas est? Quid alia, quæ in hac vrbe auspicato aguntur, & omnia fere intra Pomœrium, comitia curiata, quæ rem militarem continerent, Comitia centuriata, quibus consules creatis, cui obliuioni, cui negligentiæ hæc dātur? Vbi auspicato fient, nisi vbi fieri cōsueuerūt? Veiosne hæc transferentur? aut populus ob eam rem toties dulcissimæ patriæ bustum non sine dolore & lachrymis inuisurus, huc reuocabitur? Sed res ipsa (dicet aliquis) cogit nos id facere. Vrbs incendijs & ruinis deleta est, integram & sartam petimus, nec inops multitudo noua vexanda est ædificatione. Verum migratio hæc, vrbe adhuc incolumi, a vobis Tribunis mota est. Sed videte quantū inter meam sententiam & vestram intersit. Scio vos ita arbitrari, si prius hinc migrandum non fuerit, nunc quia hæc clades accepta sit, migrari oportere. Ego contra, etiam si tunc non hic manendum fuisset, nunc quia omnia strata sint ruinis, nego patriam esse relinquendam. Nec id quisquam miretur, nisi prius quale sit audiuerit, quippe tunc quum victoria nobis causa fuit Veios migrandi, discessus ille nobis & posteris fuisset gloriosus, nunc migratio nobis misera & turpis, Gallis celebris & inclyta. Non enim victam vrbem victores perijsse, sed victi patriam reliquisse iudicabimur. & Romam Galli euertere valuisse credentur, Romani restituere non potuisse. Quid præterea fiat, si nouus Gallorum exercitus, fama nostræ profectionis suis sedibus excitus, desertam vrbem occupet? Quod si Volsci aut Equi perpetui hostes id faciant, velitis ne eos Romanos, vos Veientes nuncupari? & hæc dedecora pati potius parati estis, quam iterum ædificare, quasi vllum possit domiciliū humilius hodio fieri, quā casa illa conditoris nostri, quæ adhuc extat? aut non in casis pastorū ritu satius sit habitare, quē tur

Oro Camilli ad populū.

Laus vrbis a genio & felicitate.

Argumētū a maiori.

piter in exilio,& alieno solo viuere? Maiores no-
stri,quum nihil præter syluas & pascua his locis es
sent,tantam vrbem breui condiderunt,nos Capi-
tolio & arce incolumi,incolumibus tẽplis instau-
rare piget? & quod singuli facturi fuimus,si ædes
nostræ casu aliquo deflagrassent,id in publico in-
cendio facere recusamus? Quid tandem,si casu aut
fraude aliqua,incendium sit Veijs ortum,quod fie
ri possit,vt vento flamma late euagata,magnam
vrbis partem absumat,Fidenas inde aut Gabios
sedes transferemus? adeo nihil nos tenet patrium
solum,nec terra hæc,quam matrem appellamus,
sed in tignis & parietibus omnis caritas & spes no
stra sita est? Fateor equidem Quirites,quandiu
patria absfui,quoties illius imago subibat mentẽ,
Capitolium,& cæteri colles,forum,campi,Tybe-
ris,& hoc cœlum,sub quo natus & educatus eram
succurrebat animo,non poteram non eorum ad-
monitu nouum quoddam desiderium sentire. Hęc
eadẽ moueant vos quirites,horũ caritate in patria
& natali sede potius maneatis,quam quũ temere
relicta fuerit,frustra requiratis. Merito dij hominesq́;
consenserunt in vrbe his locis statuenda. Saluberri
mi colles,Ager feracissimus,Flumen ad res mariti
mas subuehendas idoneũ,Situs ab omni externæ
classis periculo immunis,Vrbs media Italia,& ob
id ad rerum incrementa habilior. Est hic quintus
& sexagesimus supra trecentesimum Romanæ vr-
bis annus,& quis vnquam populorum non eorũ
dico qui finitimi sunt,sed qui sunt etiam intra ex
traq́; Italiam,tam luxuriosa sensit incremẽta? pro-
ximo lustro.CLII.milia ciuium censa sunt. Trans-
eo duces,exercitus,victorias,triumphos,qui pene
plures sunt numero,q̃ anni vrbis. Qđ quũ ita sit,
q(malũ)ratio est,felicia expertis,velle ignota expe
riri? Poterit fateor,virtus vestra alio transferri,at
fortuna loci nõ poterit. An fando auditũ est nunq̃
arcẽ oim gentiũ fore hic,vbi humanum fuit olim
caput inuentum? Iam res ipsa,ne cui vestrũ dubiũ
sit,huic colli,qui nobis imminet,nomen dedit.
Quid immobilis terminus,quid ancile cœlo de-
missum? quæ omnia deos propitios manentibus
pollicent. Quibus aduersis nõ modo nõ humana
augẽtur,sed siqua quæsita sunt in peius dilabunt.
Perora- Moueat quidẽ ratio multitudinẽ Camillo perorã-
tio. te,sed religio multo magis. Eam animorũ inclina
Omen. tionẽ omen confirmauit: Reuertentibus tũ forte ex
p̃sidio quodã cohortibus,centurionũ vnus,vbi in
partẽ fori ventũ est,ad signiferũ exclamans,Statue
inquit signũ,hic optime manebimus,Qua voce
exaudita,& senatus ex curia egressus se omen acci-
pere dixit,& popul⁹ qui in cõcione stabat,magno
Instaura cõsensu confirmauit. Antiquata deinde lege,vrbs
tur Rom. studio cœpta est instaurari,regula publice præbi-
ta,saxorũ,materiæq́; cædendæ,vnde quisq́; vellet
ius factum,prædibus acceptis fore,vt eo anno qui
cunq́; hæc ex publico accepisset,ædificia perficeret.
Viarum ratio nulla habita,quin in vacuo vt cuiq́;
libitũ est ædificantibus,ita accidit,vt postea vrbis
forma,occupatæ magis quã diuisæ,fuerit similis.
Atq́; in hunc modũ vrbs a Gallis recepta,Camilli
p̃suasu instaurata est. Q. Fabius qui legatus in Gal
los contra ius gentiũ dimicauerat,vbi primũ ma-
gistratu abijt,a C. Marico Tri.ple. in iudicium ar-
reptus,peropportuna morte est iudicio subtractus
Maior deinceps rerũ successus secutus,vt vrbis ve-
luti a stirpibus latius feraciusq́; renatæ. Etiam anno
p̃ hos motus circũacto,Camillus q rogatu patrũ
tandiu in Dictatura perseuerauerat,quoad status
reipub. sisteretur,vltro potestate abijt. Creati inde
Tribuni militum cõsulari potestate,Au. Valerius Tri.cõs.
publicola,L. Verginius,P. Cornelius,Au. Mãlius, pot.
L. Aemylius,L. Posthumius. Hi leges duodecim
tabularũ & quasdã ipsorũ regũ conquisitas,in pu-
blicũ redigendas curauerunt,& circa religionẽ nõ
nihil eorũ cura versata est. Diem ad decimũquintũ
calendas sextiles,duplici clade insignem,& q̃ ad
Cremerã Fabij eo die olim cæsi essent,& ad Aliam
fluuiũ,cũ exitio vrbis,cum Gallis infeliciter dimi-
catum,atrũ & infaustũ habendum censuere,Alien
semq́; vocarunt. Decretũ vt eo die nihil publice
priuatimve ageret. Et quia Sulpicius Tribun⁹ po-
stridie idus quintiles non litasset,placuit postridia Atri po-
nos dies,qui calendas,idus & nonas sequerentur, stridiani
pari ratione atros haberi. Heraclitus Hesiodum re- dies.
darguit,q̃ dierum faustos alios,alios infames infe Fausti &
licesq́; ponere esset ausus,velut nõ oim dierũ vna infausti
esset natura,sed casus fecit credo,q̃ interuallo an- dies.
norum & ad Leuctras & ad Geraestum,quarto die
eius mensis,qui apud Athenienses Hecatonueon
dicebatur,duæ clarissimæ victoriæ sunt illis quæsi
tæ,quæ libertatem Græcię pepererunt. Vno eodẽ-
q́; die ad Michalen & Plateas Persæ sunt a Græcis
superati. Septimo Vedromionis mensis die,Thar-
galionis regis duces in Granico,& Thimeleon Co
rinthius in Sicilia Carthaginiẽses vicit. Fueruntq́;
hi menses Gręcis felices. Contra Metagemnion in
felix,septimo die cuius ad Cranonem Græci cæsi
sunt,& diu postea eadem luce ad Cheroneam,a
Philippo Macedonum rege victi. Sed talia non
dierum natura,sed casu accidere,ex ijs,quæ con
traria ratione afferuntur facile potest intelligi.
Enimuero,eo die quo Romanus exercitus,Cæ
pionis ductu,a Cymbris deletus est,certa an-
norum intercapedine a Lucullo Tigranes & Ar-
menij sunt magno prælio victi,& Attalus Rex,
& Pompeius Magnus natali suo vterque perijt.
Quo apparet non inscite Græco carmine esse pro-
ditum,ipsam diem mortalibus nunc matrem esse,
nunc nouercam,eandem luctum & lætitiam,vi
tam & interitum afferre. Nec res Romana post re
ceptam a Gallis vrbem diutius quieuit,Volscis
hinc,inde Hetruscis,minaci bello imminentibus.
Fama erat omne Hetruscum nomen,ad Pha-
num Vulturnæ,in Romanos coniurasse. Sed ma-
iora Latinis & Hernicis terror ferebatur,qui quũ
centum prope annos in fide mansissent,pręsentem
Romanæ vrbis fortunam aspernati,ad defectio-
nem spectabant. Nulli dubium erat,Roma-
num nomen,non hostibus solum,sed & socijs ob
ea,quæ acciderant,vile & contemptibile factum.
Ciuitas multiplici terrore concussa ad consuetum
remedium confugit. Camillus dictator magi- Camill⁹
strum equitum Claudium Seruilium Halam di- Dictator
xit,delectu inde accuratissime habito,partem vnã
exercitus in conspectu vrbis castra habere impera
uit,vt patriæ præsidio esset,alteram circa Veios
Hetruscorum motibus obiecit,ipse cum cætero
exercitu in Volscos profectus est. Erant hostium
castra ad Metium,haud procul a Lanuuio,qui audi
to Camilli nomine,tantum terroris præcepere,
vt congestis arboribus castra,ne Romanus muni
mentis insinuari posset,circundederint. Camillus
igni in oppositam materiam iniecto,tantũ Vol-
sco metum iniecit,vbi fumus & crepitus flamma-
rum in viridem materiã grassantiũ,ad sensum pue
nit,vt minore negocio hostiũ vallum,q̃ septũ ip-
sum incensum transcenderit miles. Præda exerci-
tui concessa est. Dictator Volscam regionem po- Volsci
pulatus,septuagesimo demum anno,q̃ bellari cœ dedunt.
ptum

Equi caſtris exuuntur. Hetruſci.

prũ erat, totã gentẽ ad deditionẽ compulit. Victor inde exercitus in Equos ductus, qui & ipſi ſumma ope bellũ comparabant, eorũ copijs ad Bolã repertis, caſtra quæ ante vrbem valide cõmunita erant, inde Bolas ipſas primo impetu cepit. Eratq; in hoc victoriæ curſu res Romana in Equis, quum Hetruſci qui in armis erant, Sutrium ſociã Po. Ro. vrbẽ tumultuoſe ſunt oppugnare adorti, quorũ legati, quum Romã opem imploratũ veniſſent, Senat⁹ ad Camillum ſcripſit, vt ſi reipub. commodo fieri poſſet, laborantibus ſocijs ſubueniret. Interea Sutrini, aſſidua oppugnatione, quã Tuſcus abundante multitudine, ne per noctes quidem remiſerat, paucitate potius quã viribus victi ea, conditione vrbem dedunt, vt ipſi cũ vxoribus & liberis, ſingula veſtimenta habentes, liberi mitterentur. In id agmen haud multũ ab vrbe progreſſum, Camill⁹ cũ exercitu incidit, motus miſerabili ſociorũ aſpectu, orationeq; principũ, ſubitam deditionem, ſua paucitate, cum fletu excuſantium. Parcere iubet Lachrymis, fore, vt ea clades breui in hoſtium perniciem verteretur. Hæc ille, ſimul ſarcinas in mediũ conijci imperat. Ibiq; præſidio cũ Sutrinis relicto, ipſe cum expedito exercitu ad vrbẽ contendit, vbi omnia improuiſa & negligentia ſoluta, ſine præſidio, ſine ſtationibus, haud aliter quã ipſe animo præceperat, inuenit. Igitur pene prius Romanus, patentibus portis in oppidũ irrupit, quã ab hoſte

Sutrium vno die amiſſum & receptum.

adeſſe ſentiretur, magnoq; Tuſcorũ cæde edita, Sutrium Camillus, eodẽ die quo fuerat amiſſum, recepit. Fuiſſet atrocius certamen accenſum, clauſis portis, & hoſtibus vltima deſperatione adactis, niſi Rom. Dictator pacem inermibus, præconis voce edixiſſet. Salutis igitur ſpe prætenſa, dedunt ſeſe abiectis armis hoſtes, quibus in cuſtodiã traditis, oppidum Camillus inuiolatum ſocijs reſtituit. Ipſe trium bellorum victor, triumphans in vrbem reuerſus eſt, inſigni captiuorum multitudine ante currum acta, quibus ſub haſta venditis, tantũ inde eſt pecuniarũ exactũ, vt perſoluto matronis auro, qđ in medium Gallico bello contulerant, tres aureæ pateræ inde factæ ſint, cum Camilli inſcriptione, atq; in Capitolio dicatæ. Phaliſcis & Capenatibus, qui medio belli tempore Romã transfugerãt, ciuitas data eſt, & ager aſſignatus: & ex Veijs Romam, ſiqui vacua tecta ibi nacti ad id tempus eſſe perſeuerarãt, capitalis ſupplicij mulcta, niſi ſtatim inde abſceſſiſſent indicta, ad vnũ remigrarũt. Augeri itaq; in dies vrbana multitudo, & vrbs nouis

Roma intra annũ inſtaurata.

ædificijs inſtaurari, tantoq; ſtudio properatũ opus, vt intra annũ Roma ex integro ſteterit. Secuti inde Tribuni conſulari poteſtate, Quintius Cincinnatus, Seruilius Fidenas, Iulius Tullius, Aquili⁹ Coruus, Lucretius Tricipitinus, & Sulpitius Rufus. Equorũ agri ab reſiduo bellorũ odio, & ne qua rebellandi materia adeſſet. vaſtati ſunt. Hoc anno alter exercitus, in Hetruſcos miſſus, Cortuoſam & Contenebrã vrbes, vi ex hoſte cepit. Direpta hæc Illa direpta & incenſa. Eodẽ anno Capitoliũ qua-

Capitoliũ quadrato ſaxo ſubſtruitur.

drato eſt ſaxo ſubſtructum, opus vel in ea rerum opulentia, quæ poſtea ſecuta eſt, conſpicuum: & Tribuni plebis agrariæ legis autores, ſe profiteri. Pontini agri diuiſione, poſt Volſcorum res a Camillo acciſas, multitudini propoſita. Sed plebs ſiue contemptu rei, ſiue religione præſentem Tribunorum illecebrã aſpernata eſt. Etenim, vt auſpicia renouarent, res ad Interregnum redijt. Creati ſunt poſt aliquot Interreges, Tribuni Militũ, L. Papyrius. Gn. Sergius, L. Aemylius, Licinius Meneni⁹,

Martis ædes.

& Valerius Publicola. Aedes Martis hoc anno dicata eſt, quæ Senonico fuit bello vota. Sunt & veteri numero quatuor tribus additæ, Stellatina, Sabbatina, Pometina, & Narnienſis. Atq; ita quinq; & triginta deinceps fuerunt, quũ minor omnino ad id tẽpus numerus fuiſſet. Tũ de Hernico & Latino bello nonnihil agitatũ, eoq; maiore ciuitatis cura, q̃ & Hetruria in armis eſſe dicebatur. Sed res in ſequentem annũ dilata, quo Camillus Tribunus cõſulari poteſtate eſt creatus. Collegæ illi dati Cornelius Maluginẽſis, Seruilius Fidenas, Quintius Cincinnatus, Horati⁹ Puluillus, & Publius Valeri⁹. Principio anni ciuitas ab Hetruſco bello in Antiates

Tri. cõſ. pot.

auerſa, agreſtiũ agmen, ex pontino agro metu depulſum, Romã confugit: nunciare hi palam Antiates bellum ſumma ope inſtruere, iuuentutemq; a Latinorũ populis ad id bellũ miſſam. Senatus & Tribuni militũ in Camillũ verſi, iã de eo dictatore dicendo agitabant: ille vero confuſus aio, quũ ordinis ampliſſimi & collegarũ in ſe ornando conſenſum cerneret, gratias primo egit, q̃ tãtũ ſibi tribuerent, quãtũ ipſe nec meritus eſſet nec poſtularet, docuit id bellũ plus minarũ quã periculi habere: Cæterũ vt nihil timendi, ita nõ omnino contemnendi ſe autorẽ futurũ, partituſq; curas belli cũ collegis, vt Seruilius cũ exercitu circa vrbẽ ſederet, ſi quid Latini haud Hernici mouerent: alterũ exercitũ ex ſenioribus, & ijs qui primario delectu aliqd excuſaſſent cur militare non poſſent, T. Quintius ſcriberet, cũ quo mœnibus vrbis præſideret: L. Horatius arma, tela, frumentũ ad bellũ expediret: Seruius Sulpitius religioni, comitijs & legibus p̃eſſet.

Dictator Bellũ in Antiates

Ipſe cum Lucio Valerio ad bellũ profectus, M. Furio ſibi adiecto quẽ profeſſus eſt pro Dictatore ſibi futurũ, ac ſe illi pro magiſtro equitũ. Geſtire præ nimia lætitia patres, ac palam iactare nihil Dictatore opus fore amplius, ſi ita concordes inter ſe magiſtratus, tam libẽti animo parere poſſent quã imperare. Camillus cũ exercitu ad Satricũ primo conſedit, quo Antiates nõ ſolũ Volſcos ſed ex latinis & Hernicis, ingentẽ vim hominũ cõtraxerãt. Nouus hoſtis veteri additus, haud mediocriter perculit Romanorũ animos, mox cũ Camillo aciẽ inſtructi centuriones renunciaſſent, turbatas eſſe militum mentes, ſegniterq; ab his arma capi, auditaſq; voces ſingulis Romanorũ aduerſis centũ hoſtiũ rẽ prælio futurã, vix inermẽ tantã multitudinẽ, nõ mõ armis inſtructã poſſe a tã paucis ſuſtineri. Tũ Camill⁹ equũ aſcẽdẽs inter ordines ſublimis vect⁹

Camilli hortatio

q̃ triſtitia inqt milites hæc eſt? q̃ inſolita cũctatio? hoſtẽ an ducẽ an vos ipſos ignoratis? etenĩ hoſtis qd aliud eſt q̃ ppetua veſtræ gloriæ materia? Vos cõtra nõ illi eſtis q meo ductu Veios, q Phalerios cepiſtis? Qui Gallos ferociſſimos hoſtes in vrbe capta cecidiſtis? q hos ipſos Volſcos, Equos, & Hetruſcos victos prim deditos, prim vi captos ſub haſta vẽdidiſtis? An me q a nõ Dictator ſim, ſed Tribu. militũ aliũ putatis ab eo, cui⁹ ductu tot p̃clara facinora geſſiſtis? Sed ego neq; in vos maxima ĩperia deſidero, neq; vos ĩ me q̃cq; p̃ter me ip̃m ĩtueri decet. Nõ dictatoria dignitate opus eſt, ſed cõſilio, ſtrenuitate & prudẽtia, q̃ oĩa ſcio me, nec fallor, in hoc bellũ afferre. Q, ſi eũdẽ me eſſe videtis, quẽ in alijs bellis vidiſtis, ſupeſt vt nõ alio euẽtu vos hodie dimicaturos arbitremini, q̃ ad hũc diẽ meo ductu & auſpicio dimicaſtis. Cõcurrite igitur ſimul in hoſtes, & qđ quiſq; didicit ac cõſueuit, faciat. Hæc Camillus cũ tota acie, tũ an ſigna hortabũd⁹ fati. Inde dato ſigno equo deſiliẽs, p̃ximũ ſigniferũ ſecũ in hoſtẽ rapit. Ibi milites ducẽ iã ætate grauẽ, vadẽtẽ ĩtuiti pudore affecti, & ipi ſublato clamore ĩ hoſtẽ p̃currũt.

Immiſſum

Immissum ferunt Camilli iussu signum in aduer-
sam aciem, eoq; repetendo antesignanos accensos.
Antiates primo cõgressu pulsi terrorẽ ad subsidia-
rios pertulerunt, aduersa parte acies non solũ con-
stabat hosti, sed sinistrũ etiã Romanorũ cornu, qua
parte Valerius procurabat, degrauatum haud du-
bie fudisset, nisi eo Camillus in æquũ iterũ sublat⁹
celeriter aduolasset, qui a milite conspectus sua præ
sentia & hortatione inclinatã aciẽ confestim restu-
Fundũt hostes.
tuit. Exprobrare cedentibus metũ, hostemq; altera
parte fusum ostẽtabat, per quæ Romanus ferocior
factus tanto ardore in aciem rediit, vt momento tẽ
poris, ea quoq; parte pulsus sit hostis. Erat itaq; fu-
sum agmẽ, quum subitus imber ingenti procella
e cœlo deiectus magis victoriam quã prælium dire-
mit, signoq; receptui dato, nox secuta est. Hernici &
Latini quia primi conatus parũ prospere cessissent,
relictis castris diuersi domũ concessere. Volsci vbi
se ab eorũ auxiliis quorũ fiducia rebellauerãt desti
Camill⁹ Satricũ oppugnat.
tutos videre, Satricũ sedem belli petierunt. Camil-
lus eo cum exercitu profectus, oppidũ agere & ope
ribus est oppugnare adortus. Cæterum posteaquã
nihil ab hoste moueri vidit, metu id fieri rat⁹ suos
ad scalas mœnibus admouendas hortatur, nõ esse
ibi vt ad Veios diutius sedendũ dictitans: Milites
sublato clamore muros subeunt, admotisq; repen-
te scalis, non aliter quam si a nullo tenerentur, in
summum euasere: qua ferocia Volsci adhuc magis
territi, abiectis armis sese suppliciter dedunt. Et iã
Romanus victor Antio, vnde bellum erat ortum,
imminebat: de cuius oppugnatione Camillus, Se-
natum consulturus Romam concessit, collega in
castris relicto, quum legati a Nepete & Sutrio su-
peruenerũt, auxiliũ aduersus Hetruscorũ arma im-
plorãtes. Censuit Senatus Antiati obsidione omis-
sa, bellum continuo in Hetruriam verti, vt Quin-
tius & Horatius in Volscos irent, Camillus & Va-
lerius Sutrium ducerent legiones. Vbi eo Romani
duces venere, iam Hetrusci parte vrbis capta, Sutri
nos intra mœnia oppugnabant. Tueri tamen illi
interiectis viis oppidi angulũ. Camill⁹ vbi i q̃to so
ciorum res periculo essent animaduertit, ea parte
qua oppidum ab hoste tenebatur Valeriũ corona
muros cingere imperat, scalasq; vt mœnibus ad-
moueant edicit, non tam spe vrbis ea parte recupe-
randæ, quod haud fieri posse videbatur, quam vt
ab intestino certamine externo occupatos auerte-
ret, sibiq; spatium daretur in oppidum sine alia ar
morum disceptatione intrandi, atq; vtrũ ex senten
tia cessit. Romanis cohortibus in vrbẽ admissis, He
trusci ancipiti prælio perculsi, ne in medio cæderẽ-
tur portarũ vna quæ nondũ fuerat a Romanis in-
Hetruscorũ cædes.
sessa, conferto agmine foras erumpũt. Multi ibi dũ
sese ad fugam expediũt, & inde ad noctẽ per agros
sparsi, occidione sunt a Valerianis occisi. Multi
quoq; & a Furianis in vrbe vbi semel manum cõ-
seruere in vestigio occubuerunt. Camillus Sutriũ
receptum oppidanis vt antea restituit. Inde Nepe-
te sunt legiones adductæ quod deditione traditũ
totum hostes habebant. Erat haud dubie Nepesina
oppugnatio longe difficilior Sutrina. Nam præ-
terquam q; hostes toto oppido potiti erant, factio
vna ciuium quæ autor dedende vrbis fuerat, pro
Hetruscis stabat. Camillus nunciari iubet, vt Ne-
pesini ab Hetruscis discederent, & fidem quã a Ro-
manis implorassent, præstarent responsum est, op
pidum non in sua, sed Hetruscorum potestate esse,
eorum præsidio muros & portas teneri. Tum Ro-
manus imperator, agro vrbi circumiecto fœde po-
pulato, ingentem sarmentorum vim in fossas deie

cit, vt facilior daretur militi ad muros accessus. Sca
les deinde mœnibus admotis, oppidum vi cepit.
Nepesinis Romanus victor veniam dedit, Hetru-
scos armatos inermesq; ad vnum cæde confecit, ip
si quoq; defectionis autores securi sunt percussi,
Nepete expugnatur.
Ab innoxia turba, nõ solum ab iniuria temperatũ,
vt dixi, sed vrbs quoq; & fortunæ restitutæ sunt.
Camillus & Valerius duabus sociis vrbibus ab
hoste paucis diebus receptis, præsidioq; Nepete re
licto, victorem exercitum ingenti gloria domũ re-
duxere. Res inde ab Hetruscis & Latinis repetitæ,
Latinorum excusatio.
ab vtraq; gente quæsitum, quid esset q; biennio mi
litem ex veteri formula non dedissent, responsum
est, nequiuisse iuuentutem domestico bello oc-
cupatam foras ablegare, negatum præterea publi-
co cousilio id factum, q; Latinorum quidã & Her-
nicorũ in Volscis castris militassent, qui siqui fue-
runt, abunde pœnas suæ temeritatis luissent, quip-
pe quorũ nemo domũ incolumis remeasset. Nõ tã
sociorũ causa q̃ haud dubie suspecta erat, quã tẽpus
patribus persuasit, vt vltionẽ in aliud tempus dif-
ferrent. Sequenti anno, Au. Manlio, P. Cornelio,
duobus Quintiis, T. & L. Capitolinis, & Papyrio
Cursore Tribunis, graue bellũ a Volscis instabat,
Latinorũ defectione atq; Hernicorũ accedente, &
Manlii Capitolini insolẽtia.
domi ingens erat seditio orta. M. Manlius patri-
cio genere ortus, qui Gallos ex Capitolio depule-
rat, eius præclari facinoris laude tumidus, præsen-
temq; gestarum rerum gloriam Camillo inuidens,
primo victorias comparando a Camillo nunquã
recuperari potuisse dictitabat, si non a se Capitoliũ
defensum esset. Gallos præterea inter aurum acci-
piendum, & spem pacis incautos velut insidiis ab
eo oppressos, se ex Capitolio ex arce iam capta de-
iecisse. Iam enim meritum suum oim animis exci-
disse, solum Camillũ in vrbe gratia & autoritate
florere, solũ exercitus ductare, cui non satis esset Ro
manas legiones subiici, nisi & collegæ, qui parib⁹
auspiciis & eodem suffragio creati essent, pro mini
stris ab eo haberent. Nec interim Senatui parcere
qui Camillum complexus cæteros viros fortissi-
mos inhonoratos vellet. Quibus ille nõ contẽtus,
primus patriciorũ popularis factus, cum Tribunis
plebis cõsilia cõferre ad agrarias leges, & ad æs alie
nũ, quando supra modum inualuisset, discutiendũ
concitare, seq; autorẽ ad omnia audenda polliceba
tur. His motibus perculsi patres, enĩuero Mãli⁹ hõ
vehementi ingenio summoq; loco natus, multũ p
Dictator
hæc seditionis concitaturus putabat. Præterea q̃a
graue bellũ foris impẽdebat, Dictatorẽ dicẽdũ cen
suere. Au. Cornelius Cossus est dictus, q magistrũ
equitũ, T. Quintiũ Capitolinũ dixit. Dictator etsi
maius sibi in vrbe certamẽ, quã foris propositũ vi
debat, tñ seu triũphi cupiditate, seu quia existima-
bat foris statũ reipub. prius sisti oportere, delectu
habito in Pontinũ agrũ legiones duxit. Coiuerat
eo magnus quidẽ Volscorũ numerus, sed maior
Dictatoris strategema.
adhuc Latinorũ & Hernicorũ, & ex Circẽsibus co-
lonis nonnulli Veliternisq; aderant. Dictator postri
die quã in hostiũ cõspectũ venit, auspicato castris
egressus, iubet militẽ ante pedes pila statuere, gla-
dioque dextram armare, nec de more procurrere,
sed incurrentem hostem cum impetu illatum,
vbi cominus excepissent, tum gladios in eum
vibrare. Ipse Quintius equitem intentum habe
ret, atq; vbi pugnam consertam vidisset, no-
uum hostibus terrorem adderet, ordinesq; subi-
to incursu turbaret. Iuuit ducis consiliũ rẽ Roma-
nã, ipsum ducem fortuna, nam pedites equitesq;
haud aliter ac iussi erãt pugnam capessunt. Hostes
suo

suo numero freti, nihil secum in prælium præter temeritatem ferentes, cum clamore in Romanam aciem telis temere coniectis irruunt. Vbi vero gladios circa ora & oculos micare vident, haud aliter ꝗ in insidias præcipitati, Romanorũ ardorẽ ferre nequeũt. Impulsa itaq; statim acies, vt deinde ab equite illata, minus ac minus constare sibi cœperunt, mox fuga semel inclinata passim disiecti cum multa strage, qua suus quẽq; aut metus aut impetus tulit, in pacatum abierunt. Eorũ castra capta ac direpta sunt, omnisq; præda, præter libera corpora, militi concessa. Circenses coloni & Veliterni inter captiuos cogniti, Romã a Dictatore missi, vtrinque sui populi defectionẽ indicauere, apparebatq; iussu eos patres bellum duabus ciuitatibus inferri, eratq; in eam expectationẽ Dictator erectus, quum seditio, quæ Romæ in dies gliscebat, victorem exercitum domũ reuocauit.

Vrbana seditio.

Nam super alia multa Manlij atrocia dicta factaq; quum centurionẽ pecuniæ adictum e foro abduci vidisset, cum suorum caterua impetu facto, creditoribus manum iniecit. Inde in patrum auaritiam & superbiã inuectus, frustra a se Capitolium seruatũ prædicabat, si ciuem suũ in neruos & in vincula, velut bello captum impune trahi pateretur. Hæc ille & alia acerba, in totius ordinis inuidiam locutus, rem simul palam creditori persoluit, solutumq; alieno ære domũ dimisit. Precari ille forensi turbæ immixtus, deosq; & homines obtestari, vt Marco Manlio, suæ libertatis assertori, gratiam pro tanta in se liberalitate, vel cumulatissimam relatã vellent, ipsius opera se lucẽ, furũ atq; ora ciuiũ videre, omnia parentum beneficia se ab illo habere, quicquid sibi cum patria, cum penatibus, publici & priuati iuris esset, id se cum vno homine semper habiturum. Magnum inde plebis studium est Manlio conciliatum, sed maius a patribus odium. Ipse præceps in popularẽ aurã, fundũ, quem in Veienti possederat, præconi subiecit, testatus quãdiu ex priuatis fortunis superesset aliquid, haud passurum se suorum ciuium quẽpiã in neruos & vincula a creditoribus abduci. Iam frequens plebs Manlium adire, quam ille vniuersæ nobilitati in dies magis, tam veris quam falsis criminibus reddebat infestam. Aurum quod pro Capitolij redemptione in medium fuerat collatum, a patribus interuersum insimulans, vt qui populũ capto ex hoste agro fraudassent, fraudarent & auro. Potuisse ea auri summa plebem alieno ære liberari. Sed cessisse rem ipsam, vt cætera publica in paucorum prædã.

Mãlij calũnia in patres.

Daturum tamẽ se operã diligenter inuestigando, vt quo esset loco id aurum suppressum intelligeret, eoq; reperto ad leuandam ciuium inopiam, non ad luxuriam paucorũ alendã, respu. vteretur. His erecta vocibus plebs, per æqua & iniqua secutura videbatur suorum commodorũ autorẽ, ad quos motus opprimendos, Dictator accersitus, vbi euocato in curiam Senatu, omnium animos satis est periclitatus, patrum multitudine stipatus in forum descendit, inde sella in comitio posita,

Dictator Manliũ accersit.

viatorem ad Manlium misit, qui testatus certamẽ ingens adesse, cum multitudine suorum ad Tribunal venit. Hinc patres, inde plebs suum ducem intuentes, velut in acie diuersi consistere. Tum silentio facto, Audio inquit Cornelius factã abs te Manli spem ciuitati, ex thesauris Gallicis, quos patres occultent, æs alienum persolui posse, cui rei tantum abest, vt sim ipse aliquo modo impedimento futurus, vt te contra adhorter, immo iubeam, vti Romanam plebem, ista ratione, liberes, & hos publicis thesauris incubantes, ex nefaria præda indicio euoluas, quod nisi facias, siue quia ipse in parte prædæ sis, siue ꝙ vanum indicium est, in vincula te abduci iubeo, nec diutius patiar te vana spe multitudinem sollicitare. Ad ea Manlius pauca præfatus, quibus testatus est, haud se ab initio latuisse. Dictatorem aduersus se, non ad vsum belli, a patribus creatũ, & iam omisso bello, quod erat ad hoc ipsum simulatum, in M. Manlium & Romanam plebem impetum fieri.

Ferox Manlij responsũ.

At mirari se cur inuidia ex eo sibi quæreretur, ꝙ ciuiũ patrociniũ suscepisset, & ꝙ latus suum plebeiorum multitudo cingeret. Inde ad Dictatorẽ conuersus, tuũ est inquit Aule Corneli, vestrũ patres conscripti, quũ velitis facile hunc comitatũ mihi adimere, intercedendo pro vestris ciuibus, prohibendo iudicatos abduci, vestro ære inopes subleuãdo, alienas necessitates suo quisq; beneficio sustinendo, sortẽ aliquã de capite adimisse, aut quod vsuris supernumeratum est tollire, sic enim non magis mea quam cuiuspiam vestrũ spectabilis erit turba. Verum enimuero, siquis quærat qd sit, ꝙ solus nunc meorũ ciuiũ curã agã, nõ multo plus qd' respondeã habeo, ꝗ si qs me roget, cur Capitoliũ solus defenderim, arcẽq; seruauerim, & tũ oibus quã potui opẽ tuli, & nunc singulis ferã. Qd' aũt ad Gallicos thesauros attinet, rẽ suapte natura facilẽ, istæc fecit pcontatio difficilẽ. Cur enim quæritis qd' scitis? cur qd' in sinu vestro est excuti ab alio iubetis? nõ ego vt vestrã prædã indicẽ, sed vos potius cogendi estis, vt in medium proferatis. Tum iterũ iussus oibus ambagibus missis indiciũ peragere, aut fateri scelus insimulati falso criminis Senatus, quum negaret se arbitrio inimicorũ locuturum,

Mãlius ĩ carcerem truditur.

in vincula dictatoris iussu est ductus, Iouẽ & cæteros deos testatus, rem indignam fieri, seruatorem patriæ, quia Romanæ plebi gratificaretur, in catenas & vincula abduci, neq; oculi multitudinis, neq; aures, eam indignitatem ferre potuerunt. Cæterum Dictatoria maiestas effecit, vt neq; Tribuni plebis neq; plebs ipsa, attollere sit ausa frontem, aut hiscere. Satis constat Manlio in carcerem coniecto, magnam partem plebis vestem mutauisse, multos etiam barbam & capillum, vt in domestico luctu, promisisse, obuersatamq; in vestibulo carceris multitudinem ingentem, dum dictator de hostibus victis inuidiosum triumphum egit, vulgo exauditæ etiam voces de ciue non de hostibus Dictatorem triumphare, Vnum defuisse, vt, M. Manlius ante currum duceretur. Et iam res haud procul erat a seditione. Tentarunt patres plebis iram lenire, colonia Satricum proposita sed nulli dubium erat, ea illecebra Manlium periclitari. Repudiata proinde vulgo est ea Senatus munificentia. Abijt interim Cornelius magistratu. Tũ Manliani palam plebis patientiam increpare, quæ ciuem suorum commodorum studiosissimum, nec alia de causa patribus offensum, quam ꝙ inopum ciuium suscepisset patrocinium, inter fures & latrones in vinculis iacere pateretur. Sic Sp. Cassium, sic Mãlium perijsse, quia plebi gratificati essent. Desituros tot infelicium virorum exemplo, qui opibus & ingenio pollerent, ingratæ multitudini patrocinari amplius, cum nihil aliud esset multitudinẽ ad se beneficio trahere, quã funebrẽ comitatũ suis exequijs parare. Talibus querelis multitudo accensa, aperte se carcerem refracturam minitari, nisi Manlius vinculis eximeretur, quod ne fieret veriti patres, Senatusconsulto eum liberarunt. Tum vero non modo nõ seditio suppressa est, sed dux seditioni restitutus.

Liberat Manlius

Venerant per eos dies legati e Latinis & Hernicis Romã

cis Romam, & cum his Veliterni & Circenses, pur
gaturi se a Volsci belli suspitione, & vt capti ciues
sibi redderentur, in quos ipsi patrijs legibus ani-
maduerterent. Responsum est illis, vt confestim à
conspectu & oculis Romani populi facesserent, ne
si negligentius id fieret, parum eos ius legationis
tegeret. Comitia inde habita; quum iam Manliana
Trib. cō. po. seditio recrudesceret. Creati Tribuni consulari po-
testate, Cornelius Maluginēsis, Valerius Potitus,
Furius Camillus, Seruius Sulpiti⁹, Papyrius Cras-
sus, Quintius Cincinnatus. Peropportune princi-
pio anni huius quies ab externis armis fuit. Domi
Manlius carceris iniuria irritatus, & q̄ a dictatore
nihil in se atrocius pro potestate saeuitum esset, ad-
huc ferocior factus, multitudinem in patres dome-
sticis concionibus concitabat, aut omnibus audē-
dum semel aliquid esse affirmans, aut omnia singu
lis patienda. Irent & aliquando reminiscerentur se
liberos esse, & in libera ciuitate natos, non manci-
pia nobilium, aequandas Dictaturas, aequandos
consulatus esse, vt caput attollere Romana plebs
posset. Adessent sibi quum primū de pecunijs ius
dici coeptum esset, sequerentur se siue ducem nomi
ne, siue maiore imperij appellatione nominare vel
lent; suam felicitatem plebs aduersus patriciorum
Recentes Manlij motus. superbiam, suo ductu experiretur. Fore vt minore
negocio imponerent qui patribus imperaret, quā
imperantibus resisterent. Fuerunt ea tempestate q
crederent coeptum etiam apud illum de regno agi-
tari, sed quatenus id consilium processerit non tra-
ditur. Nec patres rem tantā ociosis oculis specta-
bant, quin fremebat curia, saeuiebatq; animis, atq;
vna Dictatoris clementiam incusabant patres,
qui cū vnius ciuis morte intestino bello rē publicā
liberare potuisset, vinculis & carcere id scelus vin-
dicādum putasset, quum perniciosissimi ciuis cruo
re multo tutius potuisset. Iussi itaq; Tribuni mili-
tum diligenter aduertere, ne ex tam nefario scelere
maius aliquot respublica caperet detrimētum. Tū,
M. Menenius & Q. Publius Tribuni plebis, non
patrum aut plebis maiore vllo certamine opus est,
inquiunt, ciuitatis haec vltio erit. Affectari regni
Manlium accersere velle se pronunciant. Nullum
crimen Romanae ciuitati esse magis inuisum, suis
Manlium viribus oneratum haud dubie cassurū,
nec multitudinem pro eo certamen vllum subitu-
ram, si ex plebe accusatores contra patricium stare
viderit, quin ad primam inuisi criminis mentionē
regium nomen auersata suę fauebit libertati. Patri
Tri. ple. Manlio diē dicūt. bus id probantibus, diem Tribuni Manlio dicūt,
mirum primo fuit populo, q̄ nemo cum eo ne fra
tres quidem vestem mutarint. Apparatur magno
consensu totius ordinis iudicium constaturum.
Vbi vero dies affuit quid precipue illi sit obiectū
Liuius haud diserte posuit. Caeterum atrocissimū
eius accusationis caput fuisse, vel ex eo credere par
est, q̄ non tam tempus quam locus impedimento
fuerit, quo minus statim damnaretur. Quadringen
Mālij defensio. tos circiter ciues produxit in medium, quos credi-
toribus addictos gratuita pecunia nexu liberaue-
rat. Protulit & triginta spolia caesorum hostium,
militaria dona. XL. ab imperatoribus accepta, in
quibus duae fuerunt Murales coronae, octo Ciui-
cae. Producti sunt & ciues ab hoste seruati, & in his
C. Seruilius, absens q̄ magisterio equitum fungere
tur, quae belli decora cum magnifica Manlius ora-
tione dicendo exequasset, pectus nudauit, multis ci
catricibus bello acceptis insigne, inde Capitolium
intuitus, Iouem aliosq; deos, qui loco praesidebāt,
in fortunarum suarum auxilium deuocat, precatus

vt quam sibi mētem, quum hostes ex arce depulsi
dedissent, ad salutem populi Romani, eandem ipsi
ciuitati in suo discrimine darent. Postremo singu-
los obtestari, vt suffragium de se laturi, Capitoliū
& arcem spectarent. Prioris vitae merita, & oratio
ad id composita in causa fuerunt, vt Tribuni non
ausi sint, Romanas tribus in campum Martiū ad
suffragium vocare, vnde Capitolium & arcem in
conspectu haberent, veriti ne tam recentis meriti
memoria praesenti iudicio obstaret, sed productā
die populum in Petelinum lucum extra frumenta-
riam portam aduocauere, ibi ciuium oculis locorū Vbi Mālius damnatus.
facie liberatis plus crimen valuit, quam meritum:
Damnatus Manlius populi suffragio, ex Capitoli
na rupe praecipitatus est, atq; sic accidit, vt idem lo Mālij dānatio.
cus in vno homine gloriae eximiae fuerit, & extre-
mi supplicij monumentum, vnaq; foeda regnandi
cupiditas, quod caeteris mortalibus documento es-
se possit, tanti fuit, vt multa praeclara alioqui eius-
dem gesta, non ingrata solum sed inuisa etiam ad
populum extiterint. Quidam duumuiros capita-
les ad id creatos tradiderunt, qui in Manlium per-
duellionis accersitum anquisiuerint. Sunt notae
mortuo adiectae. Cautum ne patricius in Capito-
lio aut in arce habitaret amplius, nec in Manlia
gente quisquam Marci prenomen ferret. Et haec do
mi forisq; post receptam vrbem a Romanis gesta.
Secuta inde pestilentia & fames, qui annus duplici
malo insignis, Tribunos consulari potestate ha- Tri. cōs. po.
buit, L. Valerium, Aulum Manlium, Seruium Sul
pitium, L. Lucretium, L. Aemilium, & M. Trebo-
nium. Hi magisterio inito, bellum in Volscos ad
Romanum nomen exercendum natos, parare sunt
iussi. Destinati noui hostes Veliterni & Circenses
Coloni. Exercitus ob pestilentiam eo anno educi
non potuit. Coloni interea non solum non id tem
pus in deprecanda culpa consumpsere, sed turbato
ribus pacis multitudinē irritantibus, ausi sunt etiā
Romanum agrum incursare. Sequenti itaq; anno,
Sp. & L. Papyrij noui tribuni consulari potestate, Tri. cōs. po.
Velitras ad bellum sunt profecti, quatuor collegis
Cornelio Maluginensi, Q. Seruilio, C. Sulpitio &
L. Aemylio ad vrbis praesidium relictis, siquid ex
Hetruria moueretur, nam inde quoq; belli minae
impendebant ad Velitras cum maior Praenestino-
rum numerus quā colonorū esset, a Tribunis felici
ter est dimicatum. Oppugnatione vrbis quia ar-
duum videbatur opus, consulto Romanus victor
abstinuit. Bellū Praenestinis est indictum, quia Ve
literni s hostibus auxilia misissent. Hi cum Volscis
coniuncti sequenti anno Satricū populi Romani
Coloniā expugnarunt, foedeq; in colonos victo-
riā exercuere. Romani eā rem aegre passi, M. Furiū
Camillū Tribunū cōsulari potestate crearunt. Col Tri. cōs. po.
legae illi aditi, Au. & L. Posthumij, L. Furius, Fabi⁹
Ambustus & L. Lucretius. Bellum Volscum Ca-
millo extra ordinem decretum, cui forte L. Furius
collega in magisterio adiutor est datus. Erat iam se
nio confectus Camillus, vt ciuilia haud iam mul-
tum obiret officia, vegetum tamen ingenium in
viuido pectore vigebat, cum quatuor legionibus
ad Satricū profectus, tantā vim hostium ibi offen- Hostiū ingēs numerus.
dit, vt Volsci suis virib⁹ freti, vltro aciē in Roma-
norum cōspectu explicauerint, nullā dimicationi
moram facturi. Tenuit Camillus suos intra vallū,
nihil motur⁹ priusquā oīa per ocium explorasset.
Creuit inde, vt fit, hostibus audacia, p̄ximeq; vallū
accedentes, cōuicia & probra in Romanum iacere:
Aegre id miles ferre, sed multo egrius, L. Furius
Tribunus. Instigare itaq; milites, eleuareq; Camil-
li autoritatē

li autoritatem, cunctatorem ex acerrimo bellato-
Detrahit Camillo a collega
re factum prędicabat, ætatemq; incusabat, cum cor
poribus viuere animos, & deflorescere dictitans,
eum qui primo impetu vrbes capere esset solitus,
intra vallum iam timidum & inertem quiescere,
militemq; pugnare cupientem cohibere. Sed illum
satis vitæ, satis gloriæ habere, nec attinere vires ci
uitatis, quæ immortalis futura esset, cum vno mor
tali corpore consenescere. His ille quum tota in se
castra conuertisset, militibus pugnam poscentib⁹,
Nequeo inquit Camille militum impetum ferre
amplius, intoleranda hostium superbia, cunctan-
tibus nobis in horas contumeliosius insultant, ce
de vnus omnibus, & patere te vinci cõsilio vt ma-
Camilli sapiẽs p̱missio.
turius bello vincas. Ad ea Camillus, scio inquit q̃
diu meis solius auspicijs publicis exercitibus præ-
fui, eo euentu fuisse in hostes bellatum, vt neq; me
neq; mei consilij populum Romanum pœnituerit
vnq̃. Nunc video me collegam habere, qui non so
lum imperij sit particeps, sed flore etiã ætatis lõge
præstet. Nã qđ ad milites attinet consueui ego sem
per regere meos exercitus, non regi. Nunc tuũ im-
perium impedire nequeo, age tu quod e republica
futurũ putas, dij quod feceris feliciter euenire velit,
faxintq; ne postea hoc nostrum consiliũ satius fuis
se credatur. Proponitur itaq; signũ pugnæ. Furi⁹ q
certaminis erat autor primã aciẽ instruit, Camillus
subsidijs ordines & castra valida statione firmat,
ipse editum locum spectator pugnæ in omnẽ euen
tũ intẽtus conscẽdit. Hostis primo congressu dolo
nõ metu pedẽ retulit, aliquot lectissimis cohortib⁹
ad subitam eruptionẽ intra castrorũ vallũ relictis.
Instat Furius hosti sua sponte fuso donec eo pertra
ctus est, vt iam hostili esset eruptioni valde obno-
xius. Tum Volscis in pugnam versis, nouoq; ab
erũpentibus terrore superiniecto, supina valle Ro-
mana acies p̃ceps agebat, milesq; ancipiti terrore p
culsus, oĩs decoris & pristinę ferocię immemor, pas
Reparat Ro. acies a Camillo.
sim terga dabat, castraq; effuso cursu repetebat. Tũ
Camillus ab ijs qui proxime steterãt repẽte in equũ
sublatus subsidijs raptim oppositis fugientibus se
se obijcit. Hæc est inq̃t clamitãs pugna illa milites
quã tãto studio nup̱ a vestris ducib⁹ efflagitastis?
Quem hominum preter vos ipsos accusabitis? Ve
stra illa temeritas vestra ignauia est. Ductu Furij in
pugnam iuistis, nunc Camilli reductu pugnam
instaurate, eius deniq; auspicijs vt sæpe alias vin-
cite. Quid frustra vallum & castra petitis? illa vos
nisi victores non recipient. Clamat simul ille hęc,
vnaq; ad signa decurrẽs, aciẽ vbi plus laboris erat
reparat. Tanti ducis p̃sentia ac p̱iculo moti milites,
vbi signa circũagi cœperũt, & ipsi alacri animo in
hostem conuersi, præliũ instaurant. Furius ad equi
tem missus rẽ ex altera parte iuuat, identidem suos
Exuunt Rõ. Volscos castris.
precatus, vt sibi eius diei ignominiam demerent.
Tũ relictis equis, qua parte plurimũ pedestris acies
grauabatur, insignes armis sese equites miserunt.
Pari studio duces milites q; cõnixi, hostem gradu
submouent, summotum egregie fundunt, fusum
sparsumq; multa cæde conficiunt. Demum ca-
ptis castris si qui eo confugerant, itidem vt in acie
& fuga cæsi. Quum in recẽsendis captiuis Tu-
sculanorum quidam agniti essent, ab alijs secreti
ad Tribunos p̱ducti sunt. Hi rogati quum se pu-
blico consilio militare dixissent, Tusculaniq; &
ipsi defecisse viderentur, tam propinqui mœnib⁹
belli Camillus metu permotus, cum captiuis colle
ga in castris relicto, Romam concessit. Senatus Tu
sculanos bello persequendos censuit. Eaq; prouin
cia vt antea Volscorum, Camillo extra sortem de-
cernitur. Petijt ille vt ex collegis vnum adiutorem
sibi ad id bellum darent. Permissum est, vt quem Humani ratis exẽplum in Camillo.
ex toto collegio vellet, sibi assumeret. Tum contra
spem omnium, L. Furium optauit. Qua animi mo
deratione ingentem sibi peperit gloriam, & colle-
gæ infamiam leuauit. Nec bellum cum Tuscula-
nis fuit, omnibus circa Thusculum pacatissime re
pertis, Camillus præsentem rerum statum foris mi
ratus castris ante vrbem positis Tusculi mœnia in
greditur, omnia intus exploraturus. Hic artifices
suis operibus intentos conspicatus, ludosq; litera-
rios puerorum cœtibus obstrepere, atq; alios alia
munia per ocium obeuntes, vt nihil ficti esse crede
retur, rei miraculo commotus Tusculanum Sena-
tum ad se vocari iubet. Ibiq; paucis affatus, Soli in
quit omnium ad hunc diem inuenistis Tusculani,
quibus artibus vos & fortunas vestras a Romano
rum ira tueremini. Ite Romam ad Senatũ, æstima-
bunt patres vtrum plus pœnę delinquendo, an ve
niæ delicta corrigendo meriti sitis. Neq; quod ad
me attinet, publici beneficij vobis materiam adi-
mo, deprecandi sit potestas vobis volo. Euentum
vestris precibus quem volent ipsi dabunt. Vbi Ro
mam ab his itũ est, mœstos in vestibulo curiæ stã-
tes patres intuiti, misericordia mouit ordinem mi-
tius q̃ meriti essent agendi, comiter igitur appella
ti quid sibi poscerent dicere iussi sunt. Ibi eorũ Di Oratio Tusculani dictatoris.
ctator nescire Tusculanos causam dixit, cur sibi
bellum a Po. Ro. indictum illatumq; esset. Illud
non ignorare a se & suis haud alio habitu Romanis
legionibus itũ obuiam, q̃ quo tunc in curia cõspi-
cerentur. Nec processuros vnq̃ tractaturosve Tu-
sculanos arma, nisi prius a Romanis iussi essent. A-
gere itaq; se gratias Dictatori absenti & exercitui, q
non magis auribus q̃ oculis credidissent. Summa
eius orationis fuit, vt diceret pacem quam inuiola
tam præstitissent Tusculanos a Senatu & Po. Ro.
precari, auerterent bellum vbi hostes essent, se
non nisi inermes Romanas vires experturos, si eas
necesse esset experiri. Eam Tusculanis omnib⁹ mẽ-
tem esse, quam deos precari vt tam felicem facerẽt
q̃ pia esset. Tantũ tempestiua illa satisfactio patrũ
animos flexit, vt non solum pax sit precãtibus red
dita, sed haud multo post Tusculani omnes ciuita-
te donati sint. Legionibus a Tusculo Romam redu
ctis, Camillus virtute imperatoria & felicitate insi Tri. cõs. po.
gnis magistratu abijt. Tribuni consulari potestate
secuti, L. & P. Valerij, C. Sergius, Licini⁹ Meneni⁹,
P. Papyrius & Cornelius Maluginensis. Tribunis
plebis delectum hoc anno ob æs alienum impediẽ
tibus, Prænestinis qui iam antea arma intenderant
occasio data est, vt comparato exercitu ad Collinã
portam vsq; processerint, ingens in vrbe trepida-
tio fuit, concursumq; est in muros & ad portas. Tũ
ciuitas a seditione ab bellum conuersa Dictatorem
T. Quintium Cincinnatum dixit, a quo Aulus Sẽ-
pronius Atratinus magister equitum est creat⁹. Di- Dictator Cincinnatus.
ctatoris nomine vix bene audito hostes confestim
ab vrbe recessere, & plebs ad danda nomina Dicta
tori obsequentior fuit. Dum igitur Romæ exercit⁹
conscribitur hostes ad Aliam fluuium castra muni
uere, inter se iactantes operæp̃ciũ esse cũ castris lo-
cum a se potissimum capi, qui Romanæ ciuitati in
signi clade funestus esset. Fore, vt Romani si eo ac
cederent, nihilo meliore euentu pugnaturi essent q̃
antea cum Gallis pugnarant. Romani contra certo
scire vbicunq; Latinum hostem adipiscerentur, eũ-
dem pugnæ exitum futurum, qui ad Regillũ olim
lacum fuerat. Qua pugna Latini fracti centum pro
pe ãnos Romano imperio paruissent. Irritauit loc⁹

militum animos,ad Senonicæ cladis infamiam re
Ad Alliã Ro. & hostes cõsederunt.
centi victoria delendã,his vtrinq; animis ad Alliã
diuersi exercitus consedere. Tum Dictator Præne-
stinorum aciem pugnæ instructam intuitus, vides
inquit Aule Semproni,quonam modo hostes for-
tuna loci magis q̃ viribus freti parati sint acie di-
micare;at tu non spe vana vt illi,sed armis & vir-
tute fretus mediam aciem equitibus inuade .Ego
cum legionibus adero,hostesq; ab equite turbaros
pedestri prælio occupabo .Precatus inde deos fœ-
derum testes,vt propitij adessent,Magistro equitũ
Fũdũtur acie Prænestini.
immisso signa inferri iuber.Non equitem præne-
stini,nõ peditem sustinuere.Primo impetu clamo
re soluti hostium ordines fugam circũspectare cœ-
perũt,mox sub Dictatoris accessum, pedestri præ-
lio iniecto aperta fuga, fit fusi disiectiq; hostes præ
ter sua castra præcipiti cursu deferuntur,nec prius a
fuga & pauore cessatum, q̃ Præneste ante oculos
habuerunt.Erat extra vrbem locus quem iam an-
tea ad arcendas populationes communiuerãt.Hũc
hostes ad Dictatoris vsq; accessum tenuerunt.Qui
vbi e uestigio secutus affuit,non minore animorũ
consternatione,q̃ ex acie deiecti in vrbem concesse
re.Dictator circumlatis primo signis,octo oppida,
quæ Prænestinæ ditionis erant,vi subegit . Mox
Præneste bello repetitum , id non vi sed deditione
est receptum.Quintius dictator clarissimam victo
riam viginti dierum spatio adeptus,Romã rediens
triumphauit.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER II.

ANNI MVNDI.
FVit annus ille quo Prænestini
sunt in deditionem recepti,cẽ-
tesimæ Olympiadis vltimus.
Mundanæ originis supra octi-
gentesimum,ac quater millesi
mum , quartus & vigesimus.
Ab vrbe condita vndeoctoge
simus supra trecẽtesimũ . Post
vrbem a Gallis receptam si tempora Eusebio con-
stant,quintusdecimus.Liuius pauciores ponit an-
nos.Sed quantacunq; fuit illa temporum intercape
do,in exiguum hunc annorum orbem incidisse vi
deri possunt, quæ a Lacedæmonijs in Ionia atq;
Græcia,a Thissaphernis morte gesta sunt, vsq; ad
ea tempora quibus Spartanæ opes pluribus prælijs
accisæ,imperium amiserunt. Sed de his prius q̃ di-
cam instituti operis ratio exigit,vt viri ingenio cla
Viri illustres.
ri,qui per hæc tempora fuerant, breui relatione po
nãtur.Enimuero tempestate illa latius fluere cœpe
runt vberrima illa ingeniorum flumina,quæ So-
cratico fonte corriuata,Græciã primo,mox & alias
passim terras late inundarunt. Fuitq; horum vnus
Xenophon.
Xenophon Athenis ortus,ille dico Platonis æmu
lus,cuius ferunt illud esse,q̃q̃ alij ad Anaxagoram
id referant,vt nunciato filij interitu,sciebam dixe-
rit me eum mortalem genuisse. Ephorus memoriæ
prodidit eius filiũ,Agesilai ductu , in ea pugna pe-
rijsse quæ ad Mantineã cõmissa est, in qua Epami-
nõdas Thebanus occubuit,auditoq; eius casu,quũ
ipse forte coronatus sacrificaret , fuisse enim in pri-
mis dicitur sacrorum studiosus,ad tam tristem nũ-
ciũ coronã deiecisse,rursus vbi eũ mortẽ strenue op
petiuisse cognouit,capiti coronã restituerit.Cũ Cy
ro Darij filio,cuius vitam scripsit, priore anno q̃
Socrates dãnatus est,Sardibus cõgressus dicitur.So
cratis vitam , mores & disciplinam enixe retulit.
Scripsit ad volumina quadraginta , tanta eloquij
suauitate,vt musa sit Attica appellatus.Socraticus
Aeschines.
& Aeschines & idẽ Atheniẽsis,miræ indolis a pue-
ro,laboriũq; patientissimus,adeo pceptoris studio-
sus,vt nunq; ab eo discederet.vnde Socratis vox il
la memorabilis.Solus Aeschines nouit Socratem
honorare.Fuit & ipse eloquentiæ studiosus,ac De
mosthenis æmulus,cũ minore Dionysio plurimũ
vixit.Dialogos scripsit,nec adeo multos . Fuit his
Aristippus.
æqualis Aristippus Cyrenaicus,eodem ortus fon-
te sed a Socratis parsimonia tã diuersus , vt in phi-
losophorum nullo maius sibi patrocinium inue-
nerit voluptas,cui illud prætexuit,non vinci a vo-
luptatibus optimũ esse,nõ autẽ voluptatibus absti
nere.Extãt & alia eius apophthegmata, quibus col
ligitur,quãtũ fuerit per oĩa voluptati addict⁹, quã
a principio vitæ mortalibus natura conciliari affir
mabat.Proinde finem a sapientibus statui oporte-
re,esseq; eã omnino bonã,etiã si a turpissimis profi
ciscatur:dum̃ ꝑterea dolore,familiarius lætari: pstã
tioresq; esse corporũ q̃ aĩorũ voluptates , vt lãgo-
res deteriores. Nihil natura turpe,aut iustũ,aut ho-
nestum,sed lege & consuetudine .Per hæc ille volu
ptatem amplexus,negabat tamen oportere sapien
tẽ semper in voluptate versari,naturalium inqui-
sitionem reijcere,q ea diceret manifeste deprehen-
di non posse.Logicen ob eius rei vsum libẽtius tra
ctabat,ipseq; in Dionysij aula diu multũq; versa-
tus,& cum Aeschine nõnihil simultat⁹ est. Attica
Doricaq; lingua Dialogos scripsit,& libros tris,q
bus Lybicam est historiam complexus.Grandis ex
eo familia deinceps orta,adeo plures semper extite
rũt,q voluptati fauerẽt.Cyrenaici illi noĩati,quorũ
alij Aegesiaci sunt dicti,alij Annicerij,alij Theodo
rij.Quidã etiam Erectrici. Clarum inter Socraticos
Phædon. Eliaci.
est & Eliensis Phædonis nomen,& ipse suum dog
ma condidit.Huius successores,Plistanus, Menede
m⁹ & Asclepiades,Eliaci ab authoris patria nomi
Euclides.
nari.Clarus & Euclides Megarensis,vnde megari-
ca familia,mox Eristici,postremo Dialectici nun-
cupati,quoniam ita scriberent,vt interrogare & re
spondere viderentur, a Dionysio Carthaginiensi
sic primum appellari. Fuitq; hic quoq; ex Socratis
Eubulides.
assectatoribus vnus,a quo Eubulides Milesius So-
ritem,Caluum. Inuolutum,Ceratẽ,& alios in Dia
lectica Griphos commentus dicitur. Idẽ Aristoteli
Diodor⁹ Cronus.
infestus,cuius errata sic quædã corrigere adortus.
Sed eo aliquãto iunior. Dedit Eubulidi operã Dio
Stilpo Megarensis.
dorus cognomento Cronus,qui quum apud Pto-
lemæum Soterẽ Dialecticum sophisma a Stilpone
propositum soluere nequiuisset, vitam mœrore fi-
niuit.Fuit quidem Stilpo ex Euclidis successorib⁹,
qui tantum eos cum quibus vixit celebritate supe-
rauit, vt totam Græciam in sui admirationem ver
terit.Nota vox eius in Atheniensem ignobilem &
intempestiue dicacem,quum ex omnibus locis fa
ctus esset concursus ad eum videndum,q tum pri-
mum Stilpo Athenas venisset, mirãtur ait omnes
te o Stilpo , vt beluam quandam , imo vero in-
quit non tanq̃ beluam , sed tanq̃ verum homi-
nem. Demetrius Antigoni, qui expugnator vr-
bium est dictus,quum multa sui milites Megaren
sibus diripuissent,fama & scientia hominis addu-
ctus,Stilponen ad se vocatum rogauit , an quicq̃
ei milites ademissent: Nihil quidem respondit, nã
Zeno. Aristoteles.
eorum nemo sapientiam diripere potuit. Ipse iam
confectus senio , hausto de industria veneno,vt ci
tius extingueret,vita decessit,huic Zeno & Aristo

teles

teles operam dedisse traduntur, sed hi aliquanto re-
centiores. Crito adhæc & Simon Athenienses So-
Crito.
cratici fuerunt, quorum ille cum quatuor liberis de-
Cebes.
dit operam Socrati, dedit & Glaucon idē Athenis
natus, Simias & Cebes Thebani, Menedemus Eri-
Plato.
thriensis qui periturus septem diebus cibo absti-
nuit. Omnium tamen longe celeberrimus Plato
paterno genere a Codro oriundus, & mater genus
suum ad Solonē, qui leges Atheniensibus scripsit,
referebat. Duo is statuit principia deum & materiā:
Deum nunc mentem, nunc causam appellauit: Mū
dum vnum, eumq; genitum. Ideas in rerum na-
tura, velut exemplaria, permanere arbitratus est.
Omnium Græcorum primus de immortalitate ani
mæ scripsit, tam late per omnes philosophiæ par-
tes euagatus, vt merito sit sapientiæ Antistes no-
minatus. Octogenarius perijt, anno primo centesi
mæ octauæ Olympiadis. In Academia extra Athe
nas situs est, vbi plurimum philosophatus, vnde
& qui ab eo fuerunt, Academici sunt nuncupati.
Antisthenes.
Vixit cum eo celebri fama Antisthenes Cyni-
cæ disciplinæ autor, Gorgiæ primo, mox & Socra-
tis auditor. Huius est illud, ita inuidum consumi
inuidia, vt ferrū rubigine. Et tum ciuitates omni-
no interituras, quum boni ab improbis nequirent
discerni, malleq; se insania q̄ voluptate corripi. Ex
tant præter hæc multa ab eo & sapienter dicta, &
ingeniose quædam responsa. hunc Socraticorum
vnum Theopōpus maxime probauit, a Thimone
ingeiosus est nugator dictus. In hæc tempora in
cidisse crediderim, Zeusidem Heracleotem, & Par-
rhasium Ephesiū qui prima penicilli rudimēta cir-
ca quintā & nonagesimā Olympiadē posuisse tra-
duntur. Proditū memoriæ est, aues specie vuatū de
Zeusis.
Parrhasius
ceptas ad vuatū racemos aduolasse, quos Zeusis
figurauerat, quarū iudicio tumens, quū lintheū a
Parrhasio pictum, vt verū amoueri iussisset, inge-
nuo pudore concessit æmulo palmam. Pari inge-
nuitate puerum vuas tenentem deleuit, ad quarum
conspectum iterum deceptę volucres occurrissent,
eo argumento offensus, q̄ si viuere puer ab auibus
Lacedæ. gesta.
creditus esset, ad eam illecebrā nunq̄ aduolassent.
Sed Lacedæmoniorum gesta historiam ad se reuo-
cant: Hi post Thissaphernis interitum, perijt is Ar
taxerxis, vt diximus, iussu, Agesilao duce aliquan-
to maiore q̄ antea successu Persicas opes circa Io-
niam fregerūt. Tum vero Tithraustes Thissapher-
nis successor cum Agesilao agere cœpit, vt Asiæ
ciuitatibus libero iure in medio relictis bellum
vtrinq; solueretur: ad ea Spartanus dux, nunq̄ se
prouincia discessurū respondit, nisi cōditiones, quę
proponerētur, Lacedæmonij probassent. Hæc ille,
nec secius interea bellum q̄ accuratissime pōt com
parat, centū triremiū classe instructa, magnoq; ter-
restrium copiarū apparatu, in Pharnabazū omnē
belli impetum conuertit. Pisandrū vxoris fratrem
rei nauticæ præfecit. Ipse cū robore copiarū Phry-
giam ingressus, terrore & populationibus omnia
Tithraustes.
complet. Tithraustes interea Agesilaū rat⁹ ex Asia
haud temere excessurum, q̄ cerneret opes regias in
dies maiore detrimento affici, vt Lacedæmonios
domestico bello implicaret, Timocratem Rhodiū
in Græciam cum auro misit, qui ciuitatum princi-
pes corrumperet, vt per eos populis a Lacedæmo-
niorum societate alienatis, aliquis belli motus il-
lis existeret, nec Barbarus frustratus est cōsilio. Ple
riq; auro capti sunt, & in his Androclides & Alle-
Defectio Græcorū a Lacedę.
xidorus Thebani, Timolaus Corinthius, & Cilon
Argiuus, alijq; in alijs vrbibus autoritate & opibus
longe principes. Hi Lacedæmonios apud suos cri-
minati, facile populorum studia ab illorum socie-
tate alienarunt. Cæterum quum nihil propterea
Lacedæmonij moturi viderentur, alia ingressi via,
Locros Opuntios subornant, vt Phocensibus cir-
ca Etesinium regionem negocium inijcerent, rati
fore, vt Phocenses confestim in Locridem irrum-
perent, vnde postea turbandarum rerum occasio sa
tis honesta Thebanis oriretur. Et hi quidem talia
ad statum Græciæ turbandum commenti sunt, nec
eos opinio fefellit. Phocenses ad primos Locrensiū
motus, illorum fines ingressi, multo maiora dam-
Locrēses. Phocēses
na, q̄ illata essent, hostiliter rependunt. Eam occa-
sionem amplexus Androclides, Thebanos facile
perpulit, vt Locrensibus auxilio essent. Erat enim
Locris socia & confœderata cum Bœotijs. Theba-
ni comparato exercitu Phocidem inuadunt, lateq;
terram omnem hostiliter populantur, qua subita
clade Phocenses costernati, Lacedæmonem lega-
tos mittunt, de Thebanorum iniuria questum, au-
xiliaq; aduersus Bœotiorum iniuriam imploratū.
Hi vbi Lacedæmonem venere, multa de Locrorū
in se temeritate, sed plura omnino de Thebanorū
iniuria, apud Ephoros questi, vt plane demonstra-
rent vim primo a Locrensibus intentatam, remq;
ex cōposito motā, vt ad arma veniretur, posseq; eā
fraudē a Thebanis videri ortā, qui nulla ipsi iniu-
ria lacessiti, temere arma induissent. Lacedæmonij
qui erant iam antea Thebanis & Corinthijs irati,
q̄ ob Asiaticarum manubiarum partem sibi dene
gatam, soli omnium sociorum milites in Asiam
cum Agesilao non misissent, & q̄ Thebani Athe
nienses exules, contra edictum, non solum recepis-
sent, sed circa Pyreum ad tyrannidem Critię & alio
rum expugnandam iuuissent, infidam vtrorumq;
societatem iudicandam censent. Faciebant hos
animos illis Agesilai in Asia successus, & q̄ in
terra Græcia nullo alio per id tempus bello occu
pati essent. Mittunt itaq; Lysandrum in Phocidē,
vt socijs præsidio esset, circaq; Aliarthum copias
contraheret, ex Phocensibus, Oethæis, Heracleo-
tis & alijs finitimis: Pausanias interim ex Lacedæ
mone & cętera Peloponēso conscriberet exercitū.
Lysander ad bellū egreditur
Hoc in hunc modum bellum comparabāt. Thebani
vbi ad arma rem spectare vident, rati in se potissi-
mum illa comparari, vtpote qui omniū proximi
inuidiæ essent, Athenas mittunt, qui ciuitatem
ipsam in societatem belli traherent. Legati qui eo
missi sunt, in cōcionē ppli pducti, Thebanorū stu
dio in Athenienses, quum tyrannide premerentur,
prius commemorato, vnde Lacedæmoniorum in
se odium originem habuisset, tempus venisse aiūt,
gratiæ ab amica ciuitate repetendæ. Nam q̄ a La-
Oratio Thebanorū ad Aheniē.
cedæmonijs bello peterentur, nullam eos causam
inferendi belli, præter vnam habere, q̄ Thebani
adiutores se præbuissent ijs qui Tyrannidem quā
ipsi in ea ciuitate constituerant, euertere adorti es-
sent, quæ iniuria, non solum Athenienses attigis-
set, sed per totam fuisset Græciam latenter surre-
ptura: nisi Lysandri eorum ducis consilio itum es-
set obuiam. Quod tyrannicum rudimentum, si-
mul & auaritia superbiaq; ipsi ciuitati ingenita a-
deo populorum studia alienasset, vt nunq̄ Pelopō
nesiaco bello tam populare fuerit Lacedæmonio
rum nomen, q̄ omnibus tunc detestabile esset & in
uisum. Scirent itaq; adesse tempus non solū grati-
ficandi amicæ vrbi sed pristinæ etiā dignitatis per
occasionem omnē recuperandæ. Stetisse priore bel
lo Lacedæmonios, non suis sed alienis opibus, sen
sisseq; cū illis totā Peloponēsum in totam Gręciā,
plures insulas, & cū his Syracusanos terra & mari

potentiſſimos: Perſas præterea affatim ſtipendiũ miniſtraſſe, vt ne ad ingentiſſimos quidem exercitus alendo pecunia deeſſe potuerit, iam omnia illa eſſe mutata, nec Lacedæmoniis eorũ quicq̃ habere amplius, præter ſuperbiam & auaritiam, quarũ illa cum ipſa vrbe nata eſſet, hęc in perniciẽ ciuitatis ſemel recepta, adeo inualuiſſet, vt iam ſoli omniũ publica & priuata haberent venalia. Contra affuturos Athenienſibus ſi in fœdus venirent, Thebanos, Corinthios, Argiuos, & per hos maximã Græciæ partẽ, quibus viribus fræti, haud dubiæ Gręcię principatum breui recuperaturi eſſent, viderẽt ipſi vtrã ſocietatẽ magis ſequi vellent. Thebanorum, quos in aduerſis rebus amiciſſimos experti eſſent, an eorũ, qui non contenti imperiũ euertiſſe, iam & Atticũ nomẽ ſęuiſſimis Tyrãnis conficiendũ obiecerant. Vnũ ſcirẽt, nullũ vnq̃ tempus, nullã occaſionem maiorẽ dari poſſe, ſeſe in priſtinũ ſtatũ reſtituendi, quã ſi vel metu, vel deſperatione prætermitterent, viderẽt ne ſũe requiſituri eſſent, quũ aut nulla daretur amplius, vel ſiqua dari poſſet, haud q̃dem talis, quæ præſenti aliquo modo eſſet cõparabilis. Veteris beneficij memoria, ſpeſq; rei bene gerendæ Athenienſes perpulit, vt ſoluta cum Lacedæmonijs ſocietate, Thebanis auxilia polliciti ſint. Trogus autor eſt, Athenienſes, Cononis interuentu, ſua ſponte a Lacedæmonijs defeciſſe, aliquanto antea q̃ in Bœotia ſit bellatum. Cæterum quoquo modo defectio illa ſecuta eſt, Pauſanias haud multo poſtq̃ Lyſander in Phocidem venerat, cũ exercitu ſecutus, Bœotiam eſt tumultuoſe ingreſſus. Trahebat ille ſecũ ex tota Pelopõneſo præterq̃ ex Corintho copias. Lyſander interea ex Phocide profectus, Orchomenios in fidem recepit, & Lebediam diripuit, inde literis ad Pauſaniam datis, vt ſecum circa Aliarthum copias iungeret, ipſe ſub occaſum ſolis, vbi caſtra collaturi erant, in Aliarthi conſpectu conſedit. Thebani cognito hoſtium cõſilio, ex Lyſandri literis a ſpeculatoribus interceptis, vrbe Athenienſibus qui auxilio venerant relicta, ipſi, cũ omni ætate militari, ad Aliarthum aliquanto prius q̃ hoſtis, venerũt, atq; oppidum ingreſſi in omnes occaſiones erecti, hoſtem expectabant. Hæc Plutarchus. Xenophon ſignificare videtur Lyſandrum prius Aliarthum veniſſe, fuiſſeq; Aliarthios ad deditionem compulſurum, niſi Thebanorum pauci, qui in vrbe erant quo minus dederentur autores fuiſſent. Sicq; infectare Lyſandrum in colle vrbi proximo, ſub noctem caſtra muniuiſſe, noctuq; Thebanorũ agmẽ ab Aliarthijs intra mœnia acceptum poſtridię quũ Lyſander ad multũ diei Pauſaniam expectaſſet, longioris morę impatiens aciẽ ex tumulo explicat, muroſq; vt miles ſubeat edicit. Thebani, qui multitudine abundabãt, miſſis q̃ extremum hoſtium agmen circa Ciſſuſam fontem adorirentur, cęteri ad erumpendum ſeſe expediũt. Mirum eſt quod de natura huius fontis ſcribũt quidã, vini colorem lucido aſpectu in eo videri. Eſſeq; liquorem ipſum potu dulciſſimum, vnde forte datus ſit locus fabulæ Bacchũ nuper natũ in eo fontea nutricibus lotũ. Locorum indigenæ mõſtrabãt haud procul inde Rhadamãti ſepulchrum: Alcmenamq; his locis humatam prædicabant, quæ poſt Amphitryonis interitũ, Rhadamãto nupſerit. Thebani qui cum Aliarthijs circa portas inſtructi ſteterant vbi a tergo iniectum certamen ſenſerunt conſpicati adhæc Lyſandrũ in prima acie ad muros tẽdentem, eruptione repente facta ducẽ ipſum, & qui circa illũ ſteterãt, in primis obtruncãt, cætera acies Lyſandri caſu exterrita, conata eſt i altiores tumulos euadere, cæterũ Thebani & Aliarthij a tergo & a lateribus agmẽ degrauãtes plurimos interficiũt. Multi tamẽ fuga delapſi, in tutiora loca trepide euaſerunt. Affuit nec multo poſt Pauſanias, qui difficile opus ratus, Lyſandri corpus ſub ipſis pene mœnibus deiectum, inuitis hoſtibus, recipere, etſi veterani ad pugnam & vltionem hortabantur, pactus tamẽ cũ hoſte eſt, vt cæſorum corporibus receptis ipſe exercitum ex Bœotia abduceret. Fuit res illi inuidiæ apud ſuos, quippe qui vbi domum venit, ab Ephoris eſt ad populũ iactatus, datũq; crimini, ꝙ ad Aliarthum ſero venerit, quæ mora exceptæ cladis haud dubie cauſa extitiſſet, & ꝙ contra vrbis dignitatem cæſorum corpora fuga nõ bello recepiſſet. Augere præſentem inuidiã Athenienſiũ alienatio, quibus ipſe in Lyſandri odiũ ſeruitutis iugum ademiſſet. Ille etſi rex tãtæ tñ inuidiæ quũ impar futurus eſſet, Tegeã in exiliũ cõceſſit, vbi poſtea fato perijt. Xenophõ talis eſt exilij autor, Plutarchus in fanũ ait Mineruæ confugiſſe, vbi ſupplex vitam egerit. Lyſandri mortem eo grauius Lacedæmonij tulere, ꝙ eo ſublato cognita eſt domeſtica paupertas, generos qui defuncti filias ob inopiam repudiaſſent acerbe cõdẽnarũt, ꝙ viuũ diuitem arbitrati coluiſſent, defuncti memoriam ac fane iuſti cõtẽnerẽt. Sed dũ hæc in Græcia gerũtur, Ageſilaꝰ Phrygiam ingreſſus, pleraſq; vrbes partim voluntaria deditione, Pharnabazo ademit, Otymq; Paphlagonũ regẽ a Perſis alienatũ in belli ſocietatem recepit, a quo auxiliari equitatu accepto, haud multo poſt, in Daſcylium duxit. Erat ibi Pharnabazi regia, ager vrbi circuniectus ferax, & villis frequẽs. His locis Ageſilaus hyemauit. Quo ſane tp̃e pabulatores procul a caſtris errãtes, a Pharnabazo ſunt inſidijs excepti. His ille cum duobus falcatis curribus, & quadringentis equitibus ex improuiſo ſeſe obtulit: primo itaq; aſpectu territi frumentatores, fuga diſpalati, in caſtra refugerunt, centum circiter amiſſis, qui in vnũ collecti, cõtra eã equitũ alã manũ cõſerere fuerãt auſi. Nec multis interiectis diebus, quum Pharnabazus ad magnam villã caſtra haberet (Diſtabat is locus ab Ageſilai caſtris ad cẽtũ ſexaginta ſtadia) Spitridates primis ſe tenebris intendentibus, cum parte copiarum ab Ageſilao in Pharnabazum eſt miſſus, qui ſub diluculũ hoſtium munimenta adortus, tantam trepidationem iniecit ad primum clamorem, vt cũctis metu diſiectis, caſtra omnis opulentiæ referta, ad prædã ſint relicta. Paphlagonũ equitatus, cum Spitridate per hoſticum euagatus, multos mortales captiuos ad Ageſilaum abduxerũt. Hic Pharnabazus multiplici clade fractus, pro magno habuit negocio, cum Ageſilao in colloquiũ venire, quo impetrato, egit cum eo, vt victor Lacon ingentem pecuniam acciperet, ipſe priſtinum principatum obtineret, eſſetq; Lacedæmonijs deinceps amicus ac ſocius. Eratq; iã haud dubie Ageſilaus in clariſſimæ victorię curſu, meditabaturq; animo iam cæteras gentes, quæ ad orientem Artaxerxi parebãt, bello inuadere, quum publico Lacedæmoniorum decreto eſt in Græciã reuocatus, vt patriæ opem ferret. Iam enim Thebani & Athenienſes Pelopõneſum ingreſſi, Laconiæ imminebant, & Corinthij Argiuiq; ex profeſſo hoſtes erant. Fuit is nuncius Ageſilao grauis, ſed ſocijs, quorũ ſpes ex vnius virtute viri pendebat, adhuc grauior. Haud multum inde in prouincia fuit Ageſilaus, ſed traiecto confeſtim Helleſponto, per mediterranea qua Xerxes olim, tanta celeritate copias egit, vt iter, qđ ille anno ferme confecerat, hic trigita dierũ ſpatio ſit emẽſus. Ex Macedonia Theſſaliam

Marginal notes: Peroratio. — Thebanorũ facinus. — Ciſſuſæ fontis natura. — Lyſander ad Aliarthiũ interficitur. — Pauſaniæ interitus. — Pharnabazus vĩcitur. — Ageſilai ꝓperatio

saliã ingressum agmen Larissei, Cranonij, Scotẽses,
& Pharsali qui cũ Bœotijs fœdus pcusserãt, a ter-
go carpere occœperũt, e vestigioq; instãdo totis vi
ribus remorari conati sunt. Ductare interim Lacõ
dux quadratum agmẽ, equitum ala vna q̃ in frõte
erat p̃sidij causa secũdũ extremos ordines hostib⁹ re
sistebat. Hic Lacõ quũ cerneret hostiũ audaciã sua
patiẽtia augeri, misso i Thessalos equitatu cõtinuo
fecit fugã, mox Pharsalorũ Polimarcho cadẽte, tã-
tus est omnibus metus iniectus, vt fuga semel in-
clinata, non prius fusum agmen substiterit, q̃ ad
Anthraciũ & Nantheriũ sit ventum. Visa est Agesi
lao præsens victoria eo pulchrior q̃ equestri p̃lio
Thessalos vicisset, q eo pugnæ genere cęterarũ gen

Thessali equites.

tiũ peritissimi haberẽtur. Etenim Thessali ad Peliũ
habitãtes, mortalium primi ex equo pugnasse tra-

Conon.

dũtur. Iã inde exercitus victor per pacata montiũ,
ad Bœotiorũ fines pcessit. Hic Agesilao sedẽti nũ-
ciatur Lacedæmonios ad Gnydũ nauali p̃lio supe-
ratos, occubuisseq; Pysandrum classis præfectum.
Conõ qui Pharnabazi persuasu fuerat ab Artaxer-
xe classi præfectus, intentus in omnem bene geren
dæ rei occasionem, post Agesilai digressum, cũ clas
seq; accuratissime instructa, ad Pysandri stationẽ,
certãdi studio, accessit. Sed Conõ nõ tã Persis q̃ pa-
triæ studebat, ac quẽadmodũ accisis Atheniẽsiũ re-
b⁹, amissi fuerat impij autor, ita recupati si recupera
ri cõtigisset, videri dicique cupiebat, patriãq; vĩcẽdo
recipe, quã victus aliquot an annos amiserat. Eoq;
speciosiorẽ victoriã aio cõcipere, q̃ alienis viribus
patriæ tantũ vinceret. Pysander præterq̃ q̃ Agesi-
lai erat necessarius, vt alio est loco significatũ, tanti
etiã ducis cupiebat æmulus videri. Enixe igit̃ oĩa
facere, ne splendore rerũ ab illo gestarũ decederet.
Sũmo proinde studio & ipse classem ad præliũ pa-
rauerat, ne possessione maris hosti decessum videre
tur. Circa Gnydũ igitur classes prelio cõgressæ, etsi
Pysander nauiũ numero pręstabat, quia sociarũ vr
biũ naues, quæ in sinistro cornu dimicabãt, statim

Lacedæmonij vincuntur.

territæ acie cesserunt, Lacedæmoniorum fortuna
haud multo postq̃ pugna inita est cœpit deterior
esse, auxiliariũ nauiũ fuga, qua animaduersa, q circ-
ca Pysandrum dimicabant, cõtinuo & ipsi proras
ad littora detorquẽt, nauibusq; terræ impactis, qua
cuiq; proximũ est, in pacatum abeũt. Pysander eo
quo a principio steterat in hostẽ aio pugnã fortiter
ciẽs, multitudine circũuẽtus occubuit. Tulit aduer
sæ pugnę casum permoleste Agesila⁹, vbi vero au
diuit maiorẽ exercitus partẽ incolumẽ esse, p̃sentẽ

Pysãder cadit.

cladem leuius ferendã ratus, porro in Græciã duce-
re pergit. Cæterum Bœotiæ finibus propinquans
quum omnia ab hoste occlusa tenerẽtur, ad pugnã
sese expedit. A Cephiso Lacedæmonij in aciem pro
cessere. Thebani ab Helicone. Agesilaus dextro cor
nu rẽ curabat, Lęuo Orchomenij Thebani his obie
cti sunt, Lacedæmonijs Athenienses. Distabant in
structæ acies ad tria inter se stadia: quũ a dextro La-
cedęmoniorũ cornu est procursum: fuerunt hi do-
mestici Agesilai milites, quibus Euripides pręerat,
& cũ his Iones, Aeoles, & Hellespõtij. Hi vix ad te-
li iactũ appropinquarãt quũ q ex aduerso steterãt,
in fugã vertũtur, ad Heliconẽ succedẽtes, ac primi

Fortunæ varietas.

omniũ Argiui, qui Atheniensibus iuncti steterãt.
Ibi milites præ nimia gestientes lætitia Agesilaũ,
vt victorẽ, coronãt, interea aduersa parte nũciatur,
Thebanos Orchomenijs cæsis, circa impedimẽta
versari, in his diripiẽdis præcipue occupatos: Age-
silaus eo acie conuersa Thebanã phalangẽ inuadit
iandudũ sua sponte turbatã, vbi sociorũ ad Helico
nẽ audiuerat decessum, cœperatq; iã ipsa quoq; eo
paulatim se subducere. Hic Agesila⁹ quũ facile ter-

Agesilai victoria.

ga cædere potuisset, a fronte & a lateribus hostẽ in-
uadit, ibi Thebani pugnandi necessitate imposita,
subito in hostẽ conuersi fortiter pugnam ciẽt. Mul
ti vtrinq; mortales ferro occubuerũt. Clamor null⁹
erat, nec tamen silentiũ, sed mors, qualẽ ira simul &
pugna ederet. Euaserũt Thebanorũ plurimi in He-
liconẽ, cæteri medio conatu occidione occisi sunt.
Sicq; parta victoria, Agesilaus saucius ad suos rela
tus est. Confugerant ad octoginta hostium in tem-

Pietas in tẽplum.

plum Apollinis, quod vbi Agesilaus per equites
exploratum habuit, misit qui sine offensa eos inde
emitterent, atq; vsq; in pacatum comitarentur, ve-
ritus ne militum temeritate, locus cęde pollueretur.
Iacebant vbi pugna cõmissa est promiscue cadaue
ra, defracti clypei, euaginati enses, nõ nulli etiã in
manibus iacentium, quidã ipsis vulneribus infixi,
solũ passim cruore perfusum, quibus in locis Age-
silaus postridie tropheum cõstituit. Sed Thebani,
per inducias, suorum cadauera sepeliũt pars victo-
ris exercitus, Gylli ductu, in Locridem irrupere, vil

Gylli expeditio.

læ ab his direptæ, prædaq; ingẽs ex agris abducta
est, Locri hostem pręda honustum, sub noctem per
montium compendia insinuari eximprouiso ado
riuntur, subitaq; incursatione territando, iter inter-
cludere enituntur, Deuoluentes interim per locorũ
decliuia cæca tela in subiectum agmen, multiq; ex
Lacedæmonijs cadebãt. Concidit & Gyllus agmi-
nis præfectus, ac nisi ex Agesilai castris, quo tumul
tuose nocturni illius certaminis nũcius est perlat⁹,
auxilia affuissent, ad vnũ locorũ iniquitate perijs-
sent. Nec ita multo post dimissis sociorum copijs,
Agesilaus Lacedęmonem cũ exercitu est reuersus.
Trogus ita rem digerit, vt ad Gnydum prius inse-
liciter sit pugnatum q̃ Agesila⁹ ex Asia decesserit:
Cononq; præsenti victoria fretus, cum classe regia
Athenas nauigarit, vbi suis ciuib⁹ autor fuit, vt ex
cusso Lacedæmoniorum metu, ad pristinam digni
tatem animum erigerent, ac tum demum Athe-
nienses sui iuris facti. Cononis ductu, aliquot loca
in deditionem receperint, fuisseq; initium illud ait
principatus in Græcia recuperandi. Ortam deinde
vberiorem rebellandi materiã, q̃ Thebani Epami
nondę ductu, pro socijs hostes sint Lacedæmonio-
rum facti, tum demũ iunctis viribus ad Aliarthũ
dimicari contigisse, qua tumultuaria pugna Lysan
der occubuisset Pausaniamq; Lacedęmoniorum re
gem, proditionis accusatum in exilium exactum.
Postremo Peloponnesum a Thebanis & Atheniẽ
sibus bello petitam, vexatamq; hostiliter Laconiæ
oram ac tum demũ difficultate illa temporum La-
cedæmonios adactos, Agesilaum in Gręciam reuo
casse. Hæc ille, Cęterum vtcunq; res acta est, Conõ
post Agesilai ex Asia profectionem Laconiæ fines
classe populatus est, inde Athenas profectus, miro
ciuitatis gaudio acceptus est, is vt mira erat charita
te in patriã, plus tristitię cepit ex incensa & diruta
vrbis facie, q̃ q̃ sua esset opera liberata. Fuitq; illud
fortunæ ludibrium memorabile, vt eadem vrbs q̃
olim Persarum manu deflagrasset captiuis eiusdẽ
gentis manibus fuerit restituta, & mox a Lacedæ-

Athenæ bis hostiũ manibus restitutæ.

monijs excisa, Laconicis spolijs resarta, veterem re
cepit formam & apparatum. Enimuero grandem
Conon pecuniam, Gnydia victoria quæsitam, in
eius instaurationem contulit. Nec Agesilaus post-
q̃ in Peloponnesum venit, diu in ocio fuit. Multi

Agesilai gesta in Peloponneso.

citro vltroq; bellorum motus, tam Lacedæmonio
rum, q̃ hostium, in ea terra extiterunt, sub id tem-
pus quo ille Asiam reliquit. Eos Xenophon lon-
giore exequitur sermone, sed pleraq; eorum indi-

gna mihi videntur, quæ nos a maiore rerũ explica
tione remorari debuerint, qualis fuit pugna illa
magno vtrinq; apparatu, circa Nemeam gesta, quã
depugnatam quum Dercyliades Agesilao ex Asia
venienti nunciasset, octo Lacedæmoniorum perijs
se dixit, ex hostibus aliquanto plures. Nec multo
relatu digniora, quæ deinceps gesta sunt Lacedæ-
monem reuerso, quæ de industria nobis in arctissi
mum sermonem conferuntur. Agesilaus ægre fe-
rens Argiuos sibi Corinthum vindicare, eorum
agrum populatus Corinthiorum transgressus an-
gustias, muros Lacheum vsq; protensos, armis oc
cupauit. Peloponnesoq; per hæc æternæ iniuriæ pa
tefacta, Pyreũ copias admouit Colebatur frequẽs
a Corinthijs locus, quo cum populariter illi occur-
suri dicerentur, præda procul abducta, domum co-
pias reduxit, nec multo post Achæis suppetias tulit
aduersus Acarnanum gentem, quos prælio victos
haud prius infestare destitit, q̃ abiectis armis, ad pa
cem suppliciter petendam compulit. Erãt tres Græ
corum in hoc statu circa Peloponesum. Interea in
Asia Pharnabazus & Conon, Lacedæmoniorum
opibus antea ad Gnydum fractis, ex multis insulis
vrbibusq; Ioniæ & Hellesponti Laconum præsi-
dia eijciunt. Statuq; locorum omnium ad arbitriũ
constituto, pacataq; per hæc prouincia, Pharnaba-
zus Conone cum triginta nauium classe circa Se-
stum relicto, ipse pedestri itinere in suam se præfe-
cturam recepit. Erat tum forte Dercyllides in Aby-
do, is vetus suorum in Hellespõtios & insulanos
studium commemorans, q; Lacedæmoniorum o-
pera, nefario seruitio olim liberati essent, eo perpu
Sestos & lit Abydenos, vt sumptis armis, cum eo Sestum
Abydus. contenderint. Est id oppidum contra Abydum in
Asia, septem stadiorum spatio ab Europa direm-
ptum, alij octo tradunt. Sestij & ipsi vetus Lacedæ
moniorum studium secuti, Dercylidem benigne
accipiunt (aberat tum forte Conõ cum classe) Phar
nabazus ad Sestios & Abydenos misit, qui mina-
citer denunciaret, nisi Lacedæmonios ad certum
diem eiecissent, fore, vt cum nouo exercitu ipse bre
ui ad vtrorumq; excidium: in Hellespontum reuer
teretur, Barbari minas duæ ciuitates aspernatę mul
to impẽsius Laconibus student. Pharnabazus, etsi
vltionis cupidus, hyemis tamen magnitudine im-
peditus, in vernum tempus bellum distulit. Agit
interim cum Conone, vt nouis Lacedæmoniorũ
motib⁹ sese circa Sestum obijceret arceretq; hostes
a nauigatione. Contineret cæteras vrbes in fide, in
suum vsq; aduentum, sub initium veris pollici-
tus se valido cum exercitu affuturũ. Iam enim mul
to maiora barbarus animo conceperat q̃ vt in Hel
lesponti angustijs classem esset habiturus. Nec eam
quam de se fecerat expectationem Pharnabazus fe
fellit, quin ineunte vere nauibus & exercitu ad ex-
peditionem instructis, cum Conone in Melum in-
sulã nauigauit, recto inde cursu in Peloponnesum
delatus, omnẽ Laconiæ oram populatione foeda-
uit. Hinc in Cythera trãslatus Phoenicuntem ador
tus, Cythereos colonos inde expulit, oppidisq; mi
litari opere & præsidio firmatis, in Isthmum trans-
misit, sollicitatisq; locorum accolis Coryneos ad
bellum Spartiatis inferendum induxit, pecunia in
stipendium relicta. Et hæc ille in Lacedæmonios
egit, vt a rebus Asiæ illorũ consilia auerteret, mox
Conone cum parte nauiũ dimisso, ipse in Asiã exer
Cononis citum deportauit. Conõ suis autor fuit, vt longos
gesta & muros, & quas Lacedæmonij circa Pyreum disiece
Lacedæ. rant munitiones reficerent, ad quod opus non so-
lũ classe, sed pecunia etiam regia, in Lacedæmonio
rũ inuidiã est adiutus. Iuuerũt Athenienses & Græ-
corũ nõnulli, Boeotij, Corithij & qui ex professo La
conicum nomen oderant. His Atheniensium suc-
cessibus commoti Lacedæmonij Alcidem ad Arta
xerxem miserunt, qui cum rege pacẽ componeret.
Enimuero Atticæ opes, in dies aliena inuidia cre-
scentes merito formidolosæ esse coeperant, tanto
præsertim finitimarum gentium externarumq; stu
dio & consensu fultæ: Athenienses veriti ne res suæ
renascẽtes medio cursu regio fauore destituerentur,
Cononẽ cum alijs legatis in Asiã mittunt, Theba-
ni & Corinthij suos & ipsi legatos misere, quorum
interuentu pax, quæ cum Spartiatis aliquanto pri⁹
mota erat, protinus est discussa. Lacedæmonij ea cõ
ditione pacem poscere, vt insulæ & maritimæ vr-
bes, liberi iuris essent, neq; rex in eas exercitus duce
ret, neq; aut ipsi aut Athenienses, principatum inter
Græcos haberent. Athenienses veriti ne ea condi-
tione, Imbrum, Scytum, & Lemnũ dimittere coge
rentur, quas insulas ab initio possederant, Theba-
ni quoq; nollæ Boeotiæ principatum sibi adem-
ptum iri, alia proinde atq; alia criminando pacem
turbauere, quæ duorum populorum intemperies
Tiribazum tum Ioniæ præfectum, multo propen Tiribaz⁹.
siorem in Lacedæmonios reddidit, fuissetq; eis rex
per illum breui amicus factus, nisi Strutas in eius
locũ, haud multo post successisset, homo laconi-
co nomini, ob Agesilai gesta, sua spõte infensus.
Is Athenienses arctius cõplexus, spem oẽm pacis
Lacedæmonijs ademit, qua desperatione adiecta.
Tribonem Lacedæmonij cum classe in Ioniam mi
serunt. Is ex Epheso profectus in Mæãdri campos Strutas.
tumultuose irrupit. Strutas, eo citato agmine occur
rens, pugnam conseruit, fuitq; ab initio atrox præ-
lium. Cæterum Tribone cadente, Laconica phalãx
cum multa cęde disiecta est. Spartiatæ secundum
eam cladem, Ecdicum in prouinciam miserunt cũ Ecdicus.
octo nauibus, cui mandatum est, vt reliquias Tri-
boniani exercitus, per socias vrbes dispersas colli-
geret, nouum militem ex socijs legeret, stipendiove
conduceret, augeretq; classem, in primisq; prospice
ret, ne Athenienses per speciẽ popularis status tuen
di, Rhodum occuparent. Imminebãt plebei nobili
bus, discordiaq; in dies gliscente, vehemẽter dubi-
tare, ne Oligarchia sublata, populare regimẽ indu- Atheniẽ.
ceretur, Quod vt fieret Athenienses, Democratiæ Demo-
sua natura studiosi, enixius curabant. Ecdicus Gny cratię stu
dum processerat, ibi suorum paucitati diffisus, diosi.
quũ Rhodum non auderet traijcere, frustraq; nobi-
lium factio ab eo auxilium imploraret, Ecdici igna
uiam & metum pertæsi Lacedęmonij, abrogato il-
li imperio, Teleutiam cum duodecim triremibus
ad bellum miserunt, qui septem & viginti nauib⁹
fretus, quum ex Gnydo Rhodũ traijceret, in Philo
cratem Atheniẽsem incidit, qui octo instructas ad
bellũ naues in Cyprũ ad Euagorã ducebat. Habe-
bat Cyprius Tyrannus cũ Artaxerxe bellũ iã antea
consertum, cui etsi Athenienses amici erant, Eua
goram tamen publice iuuandum censuerunt. Fue- Lacedæ.
rat ille ab Atheniensibus iam antea ciuitate dona- Oligar-
tus, sed meritum adhuc maius, q; Cononem fra- chiæ faue
ctis Atheniensium opibus hospitio acceperat, au- bant.
torq; fuerat (quod Plutarchus scribit) vt iuncta cũ
rege societate, afflictę patriæ subueniret. Naues
quas Philocrates ducebat, ad vnam Teleutias op-
pressit, mox in Rhodum trãsgressus, Oligarchiam
ad tempus stabiliuit, confirmatoq; ex sententia
Rhodiorum statu, in prouinciã abijt. Athenienses
iniquo animo ferentes, q; Lacedæmonij non solũ
non mari temperarent, sed latius etiam pollere coe
pissent.

pissent. Trasybulum cum quadraginta triremi-
bus, ad Rhodiorum Oligarchiam euertendam ire
iubent. Ille vbi exploratū habuit Lacedæmonio-
rum opes adeo circa Rhodum pollere, vt tuto illi
occurrere non posset, cursu in Hellespontum de-
flexo, Amidochum Odrisarum regem, & Seuthim
qui in ora Thraciæ late imperitabat, inter se armis
disceptantes, vtrunq; alteri suo interuentu paca-
uit, mox Byzantium ire pergit, paucorumq; po-
tentia ibi sublata, populare regimen induxit. Re-
mēso inde Hellesponto, totam pene Lesbum, quæ
iam pridem Lacedæmonijs studebat, ad Athenien
sium fidem retraxit, Thirimaco qui tum Methy-
mnæ pręsidio erat, cū plerisq; alijs pręlio iterfectis.
Trasybuli interit⁹ Rhodum inde Trasybulus ire contēdit, qui vbi ad
Eurymedontē venit, Aspendiorū incursu cum nō
parua militū parte est oppressus. Iphicrates in eius
locum ad regimen classis, cū octo nauibus in pro-
uinciā venit, milleq; & ducēris militibus in copia-
rum supplementū, cū his ille in Chersonesum de-
latus Anaxibiū Lacedæmoniū prælio victū inter
fecit. Sub id tēpus magni circa Aeginā Athenien-
sium & Lacedæmoniorum conatus extitere. His
tuentibus Aeginitas, illis terra & mari obsidenti-
bus. Sæpius circa insulam vario est euentu dimica
tum, & in ipso quoq; litore aliquando cōcursum.
Postremo Atheniēses Aeginitica obsidione fessi,
intuiti ad hæc Lacedæmoniorum opes eousq; au-
ctas, vt octoginta nauiū classem alerent, lateq; ma
ri Laconicum nomen polleret, pacē quā nō multo
antea turbarant, desiderare cœperūt. Pereopportu-
ne igitur Tiribazi edictū in Gręciā est delatū place
re Artaxerxi regi, vt Græci inter se pacē agerent, &
oībus Ioniæ & Hellesponti vrbib⁹ insulisq;, vtro
rumq; popolorū præsidijs abductis, vt illæ libere
viuerent, præter Syrū, Imbrum, & Lemnū, quę vt
ab initio fuerant, Atheniensium essent, ac si qui
ab armis intra certum tempus, non abscederent, hi
regis & Græcorum omniū hostes haberentur. Mi-
nacissima hæc denūciatio, Gręcis oībus longa ma
Atheñ. Lacedæ. pacātur, lorum serie fessis, soluendi belli necessitatē impo-
suit. Incidita; pax illa in eum annū, quo Roma, vt
Trogus ait, a Gallis capta est. Sed Lacedæmonij
haud diu postea i ocio fuere, quin pro socijs primo
mox pro se ipsis arma sunt induere coacti: ex Thra
cia Chersonneso ad eos iam dudū pacate agentes,
Apolloniatarū aliarūq; ciuitatū legati nunciarunt
eius terræ statū & quietē assiduis Olynthiorū iniu
rijs turbari: per quos nō liceret finitimis ocio frui,
Noua belli materia. suisq; viuere legibus. Periculū imminere, ne inte-
stinæ Chersonesitarū discordiæ breui in eā terram
facerēt Macedonū armis aditū, & iam quasdā ciui-
tates hostiliter tentari, haud dubie futurum, vt nisi
mature eo præsidiū mitteret, tota Thraciæ ora, aut
Macedonū, aut alterius gētis esset iugū acceptura.
Lacedæmonij etsi diutino bello fessi, liberius quie
uissent, sociorū tamen periculo cōmoti, Phœbidē
cum duobus milibus armatorū in prouinciā ire iu
bent, vt sopita ciuitatū discordia, ordinaret totius
terræ statū. Pelopōneso digressus Lacon per Bœo-
tiam ductabat, laborabantq; tum forte Thebani
domestica seditione, corpusq; ciuitatis in medio re
lictum diuersæ factiones distrahebant, hinc Leon-
tidas, Archias & Philippus, inde Ismenias, qui La-
conici erat nominis ex professo inimic⁹: quo factū
vt & Phœbides, qui tum forte secus Thebas ducta
Lacedæ. Thebanā arcem occupāt bat copias, ab Ismenia contumelia quadam sit in-
signi affectus. Qua ille iniuria accensus, Leontidæ
suasu, Cadmiam Thebanā occupauit arcē. Plutar-
chus eam Phynidā appellat. publicoq; Lacedæmo
niorum consilio id factum arbitratur. Xenophon
rem vulgo displicuisse ait. Cæterum quoquo mo-
do id fieri contigit, Thebana arx Laconico præsi-
dio retenta est. Ismenias, Pelopidas & alij multi di
uersæ factionis extorres sunt eiecti. Thebana res
Spartiatarum amicis permissa, creatiq; ex his Pole
marchi. Nec Lacedæmonijs interea excidit Cherso
nesitarum cura, quin Teleuciam, cum altero exerci
tu in destinatam prouinciā mittunt. Erat is Agesi-
lai frater, qui vbi in Thraciā venit, duplici prælio
ab Olynthijs victus, haud procul ab illorum vrbe Teleutias interficitur.
pugnans cecidit. Qui cū eo erant, ducis morte con-
sternati, alij in alias vrbes fuga deuenere. Agesipo
lis, qui cum Agesilao rex erat, in Olynthios post-
ea exercitum duxit, cui Amynthas Macedonię rex
& Derdas certatim auxilia miserunt. Gessit ille
omnino aliqua in Olynthios, Toronemq; recepit,
sed multo adhuc plura gesturus, nisi breui fatali
morte perijsset. Postremo Polybiades ad id bellū
ꝓfectus adeo multi cladibus Olynthios affecit, vt
ad pacem per legatos petendā, non multo postquā
in Thraciam venenerat, adegerit. Rebus in Cherso
neso vix bene compositis, Pelopidas cum paucis Pelopidas Thebas occupat.
libertatis assertoribus, noctu Thebas ingressus, Po
lemarcis interfectis, cū magna ciuitatis lætitia est
exceptus, confestimq; cum Charone vindicandæ
in libertatem Bœotiæ dux factus, arcem ab vrbe
muro & propugnaculis intersepsit, ne ab ijs qui in
Cadmia erāt, aliqua in vrbem posset fieri eruptio.
Pelopidæ reditu & Polemarchorum cæde Lacedæ
monem nunciata, Cleombrotum Spartiatæ cū ex
ercitu in Bœotiā mittunt, vt Cadmiā obtinētibus
auxilio esset. Hic ad Thespias castra communiuit.
eratq; forte i his castris Gobrias, homo apud Lace-
dæmonios infamia notatus, facinorosus alioqui,
et audax. Hic Cleombroto absente cum summū in
castris imperiū obtineret, Pelopidæ opera, a nego-
ciatore quodā pecunia corruptus, vt Pyreum inua
deret, Thebanorū præsidio destitutū, suadēs ita fo-
re, vt Athenienses Thebanis irati, qui parū diligē-
ter locum suę fidei creditū asseruassent, Lacedæmo
nijs fauerēt, hęc Gobrię negociator persuadere ius-
sus est, cæterū Pelopidas certo futurū videbat, vt
Atheniēses tecenti Lacedæmoniorum iniuria irri- Pelopidæ ars.
tati, cōfestim rem Thebanā iuuarēt, quod alioqui
ob pacem, quam regis iussu cū Lacedæmonijs pa-
ctam habebāt, minime facturi crederent. Nec euē-
tus rei defuit. Gobrias cum militū manu Atticam
hostiliter ingressus, etsi Pyreum aggredi nō est au-
sus, materiā tamen Atheniensibus rebellandi præ-
buit, eoq; infestius est ad arma recursum, ꝙ id faci-
nus quū res reperitæ essent, nō fuerat publice in au
torē iniuriæ vindicatū. Igitur nouorū hostiū acces
sione Agesilaus in Bœotiā ad bellum missus est,
cōtinuerunt se Thebani Agesilai metu, sed eo do-
mum decedente, Phynidas in Thespiacis castris
relictus tumultuario cum Thebanis prælio com-
misso, infeliciter dimicans cecidit. Quæ Agesilaū Duplex Lacedæ. clades.
in castra haud multo post reuocauit clades: The-
spiei interea castra tutati fuerant, alia deinceps cla-
des secuta, victiq; iterū Lacedæmonij in illis ipsis
locis nihilo minori dāno, quam antea sunt affecti.
Nec in Bœotia solū infeliciter tū illi agere, quin
& Athenienses Thebanorū rogatu, Timothei du-
ctu LX. triremes ad Peloponnesiacā oram populā
dam miserāt. Nicolochus pari fere nauium nume-
ro est Atticæ classi obiectus. qui paucis diebus in-
teriectis haud procul Corcyra ingenti prælio a Ti-
motheo victus, partem classis haud paruam ami-
sit. Erātq; iam Timotheo naues circiter octoginta,

recepissentq; breui Athenienses maris imperium, nisi stipendij inopia adacti, pacem cum Lacedemoniis componere coacti essent, quæ diuturna esse nõ potuit, querentibus Zacynthijs se a Timotheo hostilia pati, nec modum illi, neq; modestiam adesse in Lacedæmoniorum socijs assidua iniuria vexandis. Iam & Corcyram Atheniensium factam esse, foreq;, vt & aliæ insulæ breui fierent. His insulanorum querelis Lacedæmonij commoti, Mnasippũ cum valida classe Corcyram ire iubent. Nec enim parum interesse Dionysij sentiebant, cuius ipsi socij erant, si ex insulæ possessione Athenienses deijcerentur. Corcyrei vbi suos vident fines a Mnasippo hostiliter vastari, qui Atheniensium rebus fauebant, in Atticam auxilia imploratum mittunt: Sthesicleus cõtinuo, cum sexcentis armatis, occulte Corcyreis suppetias ferre est iussus, q haud multo postquã in insulam venit, sexaginta Corcyreorum nauibus quã occultissime instructis, Lacedæmonios nauali prælio fudit, fusosq; tota insula dispulit interfecto media pugna Mnasippo classis præfecto. Secuta inde certior pax inter Atheniẽses & Lacedęmonios, his ɔditionibus, vt vtriq; oĩbus insulis & vrbibus præsidia deducerent, in cæteris cõuenire ambabus ciuitatibus, anceps de Cadmia disceptatio aliquan diu pacem remorata est. Affirmare Lacedæmonij se nunquã ex Cadmia præsidiũ deducturos, nisi Thebani liberas Bœotiæ ciuitates prius dimitterent, cupere se opus a principio inchoatũ perficere, vt Græcia tota suo beneficio libera esset. Hęc illi nũciant, mãdantq; simul Cleombroto, qui in Phocide erat, vt in Thebanos iterum exercitum duceret, nec ab illis hostiliter vexandis desisteret, donec Bœotia principatũ deposuissent, Cleombrotus. XII. Thebanorũ nauib⁹ inter eundum oppressis, in Leuctris consedit Thespiacæ regionis, ibi graui prælio cõmisso victi Lacedæmonij ad. CCCC. periere. Enituit eo certamine Epaminõdæ virtus & Pelopidæ, qui sacram cohortẽ agebant. Aristoteles iccirco sacrã appellatã existimat, q amator, diuinus amicus sit dictus, quasi nefario inter se amore tenerent, qui huic ordini fuerũt ascripti: quã opinionẽ vox illa Philippi regis postea restrata est, q quũ aliquot post annis q̃ hęc gesta sunt, cohortẽ ad tẽpus inuictã, ad Cheroniã strauisset, hostium cadauera ex aduerso iacentia cõspicatus. Dij perdant inquit q tales viros vel facere vel pati turpia suspicantur. Nec satis liquet quãto numero cõstiterit cohors illa. Ephorus quingẽtos cohortẽ habere credidit. Septingẽtos Callisthenes, quidã alij & in his Polybius nonaginta, nec amplius. Post Leuctricã pugnã, Thebani audẽtiores facti sua primũ loca recipiũt, discordia inde inter Mãtineos & Tegeatos orta, Lacedęmonijs Mãtineos oppugnãtibus, missoq; ad id bellũ Agesilao, data est Thebanis occasio in Pelopõnesum penetrãdi, qui a Mãtineis accersiti decemq; talẽtis in stipendiũ acceptis, haud multo postquã Agesilaus hyemis magnitudine coactus fuerat domũ copias reducere, tumultuose Arcadiã intrauere. Nec ita multis interiectis diebus Arcadibus qui s Mantineis stabãt, in societatem assumptis, Laconiam inuadunt. Ibi circa Eurotam & Amyclas, cum direptione & incẽdio villarum euagati, Cynthiũ concessere. Erat iam anni bruma, appetebatq; tẽpus magistratus apud Thebanos finiendi, aut proinde decedendum erat prouincia, & domum ad comitia abeundum, aut contra patrias leges exercitum & prouinciam retinere oportebat. Cæteris itaq; Thebanis ducibus domũ abeuntibus, Pelopidas & Epaminondas in Peloponneso cum exercitu remansere. Cupiebant credo inchoatum bellũ ad exitũ perducere, ne ea laus ad alios perueniret. Nec socij sunt eorum ducatum aspernati, quin maiore quã antea studio, circa illos coeuntes, breui ɔtigit, vt ad septuaginta armatorũ milia sub signis haberent, quorum vix. XII. pars erant Thebani. His copijs ambo freti, iterũ Laconiam ingressi, traiecto Eurota optimam Laconici agri partẽ vsq; ad mare populãtur, multis interim Spartiatarũ locis, partim vi, partim voluntaria deditione, in fidẽ acceptis, & in his Messana, ad quã incolendã, Lacedæm. eiectis, veteres vrbis incolas reuocarũt. Et iam tota sub vno erat imperio Arcadia, maioreq; Peloponnesi parte a Lacedæmonijs alienata, innatũ & familiare ciuitatibus malũ, Pelopidã & Epaminondã in discrimen adduxit ambo rei capitis facti, q quatuor mẽses vltra præscriptũ legis exercitũ retinuissent, domũ decedere sunt coacti, ne absentes dãnarentur. Pelopidas prior in iudiciũ arreptus, is vt natura erat iracũdior, magna sicophantiæ iactatione, & inuicto animo causam dixit. Epaminondas ratus tolerantiã in rebus ciuilibus magnã esse fortitudinis partẽ, ciuiliore animi inimicorũ iniuriã tulit. Amborũ merita pluris ad populũ valuerunt, q̃ vnica offensa, vterq; absolutus est: nec longo postea interiecto tẽpore, Thebani, Epaminondæ ductu, in Peloponnesum sunt reuersi, Arcadibus inde auxilium petẽtibus, quibus bello repetitis, Archidamus Lacedæmoniorum rex Castellũ primo ademerat, prælioq; sub Epaminondæ accessu acrius commisso, Archidamus vulneratur, qui quũ suos metu palantes passim interfici vidisset, per pręconem suos ad sepulturam depoposcit: erat id signũ apud Græcos victoriæ hostibus concessæ. Ea confessione contenti Thebani cæde temperarunt. Fuerunt inde plures dies, velut belli ferię, quibus tenentibus, aut certe non multo prius posteriusve, Pelopidas in Thessaliam cum exercitu missus Alexandrũ Phereum, is Polydoro Iasonis fratre, qui aliquãdiu principatu in Thessalos fuerat potitus, oppresso Tyrannidẽ occupauit. Nec cõtentus ferro ciuitatẽ, & alia pleraq; oppida subegisse, iam & finitimos cœperat infestare. Thebani Thessalorũ precibus fatigati, exercitũ & ducẽ ad nouos tyranni conatus euertẽdos, delegare. Primo itaq; in Thessaliam accessu, Larissam Pelopidas cepit: qua clade Alexander fractus operam dedit, vt Pelopidam sibi conciliaret, qui ea conditione Tyrãno pacatus est, vt Alexãder iam inde inter Thessalos iustũ ageret principẽ. Sed crudelitas & auaritia q̃ duo illi vitia erant ingenita, Pelopidæ amicitiã ne ɔtubernio quidẽ patiebant coalescere, quare timens Alexãder cũ paucis satellitiũ aufugit. Pelopidas Thessalorũ rebus in tuto cõstitutis, vt in Peloponnesum transiret, ex Thessalia erat decessurus, quũ orta inter Ptolemæũ Aloritẽ, & Alexandrum Amynthæ filiũ (Amynthas enim vita decesserat) discordia, Pelopidas arbiter factus ita res cõposuit, vt ab Alexandro triginta obsides acceptos, & in his Philippum fratrem, qui magni Alexãdri fuit pater, secum Thebas duxerit. Hic ille creditur Epaminondæ cõsuetudine, ea militaris disciplinæ rudimenta imbibisse, quibus postea oẽs suæ ætatis reges antecelluit. Reuocarunt inde Thessalorũ querelę Pelopidam aduersus infestas Tyrãni opes profectusq; est eo dux sine exercitu, ratus fieri posse, vt sua autoritate Alexandrum ab iniuria reuocaret: quod vbi aliter euenire sensit, copijs in Thessalia contractis, quũ Tyrannũ persecuturus esset, in Macedoniã atrox Ptolemæi facinus auertit, qui

subita

Marginal notes:

Pax inter Atheñ. et Lacedæ,

Pax certior inter Atheñ. et Lacedæ.

Lacedæ. ad Leuctra vincuntur.

Sagra Thebanorum cohors,

Thebani in Peloponnesũ transeũt.

Pelopidas & Epaminõdas.

Epaminondas Archidamũ ꝑlio superat.

Pelopidę gesta aduers⁹ Alexandrũ Phereũ.

ſubita vi Alexandrum adortus interfecerat, regnumq; armis occuparat. Ptolemæus Pelopidæ acceſſu territus, pacate obuiam venienti prodijt, reiectaq; in Alexandrũ cædis cauſa, pollicitus eſt ſe Philippo & fratribus regnũ cuſtoditurũ, in fidẽ cuius rei Philoxenum filiũ, & quinquaginta alios obſides, principum filios Thebas Pelopidæ iuſſu miſit: rebuſq; in Macedonia cõpoſitis, Pelopidas in Theſſaliã cum paucis reuerſus, ab Alexam Phereorum tyranno, qui cum exercitu accuratiſſime inſtructo ex improuiſo fuit illi obuius, capitur: quo nuncio Thebas delato, confeſtim decretum eſt, vt Epaminondas cum exercitu ex Peloponneſo in Theſſaliam iret, interim altera manus ex Bœotia præmiſſa, cum Tyranni copijs temere congreſſa, ignominioſe ex Theſſalia pellitur. Affuit nec multo poſt Epaminondas, qui leniter ab initio cum Tyranno egit, veritus ne ille ſuarum rerum deſperatione adactus, vt natura erat ſæuiſſimus, in Pelopidam vinctum aliquid crudele ſtatueret. Celebris in tota Græcia erat Alexandri crudelitas, quippe qui viuos homines humare diceretur, alios aprorũ pellibus vrſorumve contectos, venaticis canibus pro feris laniandos obijcere. Fertur & haſtam conſecraſſe, corona ſuperimpoſita, qua poliphranem auunculum traiecerat. Sed quum tam fero eſſet ingenio, Epaminondæ tamen virtutem & felicitatẽ veritus, vltro illi Pelopidam reſtituit, inducijs in certum tempus cum eo pactis. Pelopidas Thebas reuerſus publice ad Artaxerxem eſt miſſus, apud quem in magno honore fuit, ob ea quę de eius virtute in Perſis fama ferebãtur. Mox Perſica legatione defunctus, vt Pherei Alexandri in ſe perfidiam vlciſceretur, facile obtinuit: vt ad Theſſaliam ſeruitio liberãdam, cum exercitu aduerſus Tyrannũ mitteretur. Erãt tum Thebani nec adeo multi qui cum eo militabant, plures omnino Theſſali: quod vbi Alexãder exploratum habuit, cũ lectiſſimis copijs ad tumulos præaltos (Canis capita ab indigenis dicuntur) venienti hoſti ferociter occurrit, pulſoq; hoſtium equitatu, in ſubiectis cãpis pedeſtre præliũ cõmiſit. Cæterũ Pelopidas quacũq; ibat, indubitatã faciebat victoriã, hoſtiumq; phalangib⁹ loco ſummotis, quũ multitudine fretus adhuc hoſtis in acie ſtaret, eũ procul Pelopidas intuitus clamore & cõuicio per aduerſos cuneos infeſtos petit ſpiculo. Declinauit ille territus venietis occurſum atq; in confertũ agmẽ ſeſe trepide recepit, qui circa illũ ſteterant Pelopidam ferociter inuectũ vndiq; adorti, multiſq; vulneribus cõficiunt. Conati ſunt nõnihil Theſſali circũuentũ ducẽ periculo eximere, ſed prius q̃; ſubueniri potuiſſet, cum vis hoſtiũ telis obruit. Vicere tamẽ acie Thebani & ſocij, cæſaq; ſunt ad triũ hoſtiũ milia. Fuit tam inſignis victoria minus læta, ob clariſſimi ducis interitũ. Lamentati eum Thebani, lamẽtati & Theſſali. Sunt oĩbus honorib⁹ extinctũ proſecuti, quib⁹ ſummi duces funerari cõſueuere qui æque ſuis chariſſimi fuere. Milites audito eius caſu, non thoracibus ſibi detractis, nõ vulneribus obligatis, in cũ quo cõciderat locũ coiuerunt. Tonſis inde equis vinſq;, eo die quo ille cõciderat cibo abſtinuerũt. Laudat⁹ etiã p cõcione frequẽti Theſſalorũ cõuentu, reſtitutęq; libertatis autor appellatus. Et Pelopidas tum certe perijt, quũ mori illi fuit potiſſimũ obeũda. Patria ſuo beneficio liberata, ipſe pro amicorũ libertate fortiter dimicans, quum iam victoriam ſua virtute partam cerneret, honeſta morte occubuit. Nec Thebani vltionem diſtulerunt. Diogetono cum ſeptem milibus peditum & .CCC. equitibus in Alexandrum miſſo, cuius opibus iam antea acciſis, facile adegit, vt iureiurando pollicitus ſit, ſe deinceps in Thebanorum autoritate futurum, atq; per hæc bello ſolutus, coniugis fraude, haud longo interiecto tempore perijt. Nupſit illi Thebe mulier Iaſone genita, qui vno Polydoro interiecto, ante Alexandrum in Theſſalis princeps fuerat. Mira ſunt quæ de formidoloſa illius vita ſunt memoriæ prodita. Ferunt nunquam cum cum vxore cõgreſſum, niſi prius a ſatellite fuiſſet excuſſa, ne ferrum ſub veſte inferret cubiculo, eius lectum modico ponte peruiũ fuiſſe, quo ſublato velut arx quædam ab omni inſidiantium tutus eſſet incurſu. Diſtulit ille quidem exitium quod ab vxore imminebat, ſed tollere non potuit, tribus fratribus Ethiſiphone, Pitalo, & Lycophrone, ad cum dormientẽ inductis, quum iuuenes iacentem inuadere non auderent, minata dicitur Thebe, niſi cum cõfeſtim obtruncarent, excitaturam ſe illum clamore, ſicq; ſibi & fratribus vno tempore exitio futuram. Qua illi voce perculſi, opus inter ſe partiti, hic caput, ille pedes, ne in percuſſorem conſurgeret, inuadunt, Tertius ferro confecit. Hic Tyrannorum primus fraude coniugis perijt, vt Plutarchus exiſtimat. Eius corpus peſſundatum a Phereis laniatui volucribus & feris eſt proiectum. Sed hæc quæ ad tyranni cædem attinent ſunt aliquanto poſtea ſecuta. Lacedæmonij qui Archidami ductu in Peloponneſo victi fuerant, haud quidem diu poſtea quieuere, quin reparatis viribus in expeditionem profecti vrbem nullo maiore præſidio munitam relinquunt. Quod vbi Epaminondas habuit exploratum, Lacedæmonis ſubita vi capiendæ ſpem cepit. Noctis igitur ſilentio, ſpei plenus, tacito agmine, hoſtilem vrbem petijt. Præſenſerunt ſenes, ad illius cuſtodiam relicti fuerãt, hoſtiũ aduentum, confeſtimq; conclamatum eſt ad arma, & cum trepidatione ad tuẽdos vrbis aditus diſcurſum, non ætas, non ſexus obſtitit cuiquã quo minus ad patriam, pro viribus tuendam populariter concurreretur, mixto agmine in ipſis portarum anguſtijs ſeſe hoſtibus obijciunt. Fit ibi pugna atrox numero longe diſpari, ſtabant hinc circiter centum ſenes, pueris & mulieribus mixti, manus bello alioqui inutilis: inde quindecim hoſtiũ milia, hos patriæ charitas, liberi, coniuges, penates hortantur: & in primis ipſa neceſſitas, quam præſens periculum imponebat. Illos numerus & gloriæ cupiditas accendit: maius proinde quam pro Spartiatarum numero credi poſſit, commiſſum eſt certamen: fuitq; per multas horas anceps, quoad ſub lucem Ageſilaus cũ exercitu affuit. Tum metu ceſſit hoſtis, prælioq; ſoluto, in pacatum ſine alio maiore conatu abijſſet, niſi ſub Spartani hoſtis aduentum, certamine repente iniecto, loco quo fuerat deprehenſus, manum conſerere coactus eſſet. Fuitq; ad vltimum, Epaminondæ virtute, res Thebana ſuperior. Ille fortiſſimi, non ducis ſolum, ſed militis e iam officio functus, grauiter vulneratur: cuius caſu Thebanis eſt metus iniectus, Lacedæmonijs audacia creuit, atq; ita fortuna neutro adhuc inclinante prælium dirimitur: nec Epaminondas multum poſtea ſuperfuit: ſed dolore accepti vulneris expirauit. Fertur priuſquam vita excedret, a ſuis requiſiuiſſe, an hoſtes, ſe cadente, ſuo eſſent ſcuto potiti. Quod vbi ſeruatum audiuit, & ad eius conſpectum delatum exoſculatus eſt, quaſi ſuorum laborum ſocium teſtatuſq; vultu & verbis præſentem lætitiam, continuo animã efflauit. Et Epaminondas vir fortiſſimus

Pelopidas capit.

Alexandri crudelitas.

Pelopidas Epaminõdæ reſtituit.

Pelopidæ interitus.

Honores Pelopidæ mortuo exhibiti.

Thebe vxor Alexandri.

Alexandri Pherei meticuloſa vita.

Alexãdri cædes.

Spartanorũ virtus in patria tuenda.

Epaminõdæ interitus.

mus sic perijt, in quo Trogum sequimur. Quidam alij autores sunt, eam pugnam qua Epaminondas letale accepit vulnus, ad Mantineam commissam, cui opinioni M. Tullius astipulatur. Sed vbicunq; est certatum humanorum operum fuit illi vltimum Concidit cum Epaminonda omnis Thebanorum gloria. Eo quidem sublato, adeo patriæ vires retro abierunt, vt non tam summum ducem res Thebana amisisse, quam cum illo interijsse videtur. Fuit autem dubium, ciuis ne melior an dux fuisset, quippe qui imperium sibi nunquam, sed patriæ quæsiuit, & pecuniæ tam parũ cupidus, vt sumptus funeri defuerit. Gloriæ quoq; haud cupidior, quam pecuniæ, quippe cui imperia recusanti, ciuitatis studio ingesta sunt: honoresq; ita gessit, vt ornamentum non sibi, sed suis ciuibus indipisceretur. Accessit literarum studium & doctrina ingens, vt multis miraculo fuerit, vnde tam insignis rei militaris scientia, homini ad rem literariam & liberales artes nato affuisset. Thebani vt ante illũ nihil memorabile gesserant, ita eo extincto, omnẽ militarem gloriã amisere. Qualis clades Lacedæmonios quoq; & Athenienses fere eodem tempore attigit. Etenim amisso cui emulari possent, ocio & desidia oĩs militaris virtus intercidit. Atheniẽses qui classem & exercitum diutissime aluerant, militatis rei obliuio paulatim cepit, spectaculis & scænæ dediti poetas pro ducib⁹ mirari cœperũt, Gymnasia pro castris frequẽtare, publicis vectigalibus in scænicos lusus versis. Nec Lacedæmonij, Agesilao iam decrepito, præclarum vllum facinus gessere. Vt cum Epaminonda, Agesilao, & Conone, qui extremi trium illustrium ciuitatum duces fuere, omnis Græcorum gloria defloruisse videatur. Fuit quod ad Agesilaum attinet, omni bellica vrbanaq; virtute Græcorum longe princeps sua tempestate. Etenimuero præterea quæ bello gessit, incredibilia relatu videri possunt, quæ de eius iustitia & sanctitate referuntur. Nemo vnquam toto ipsius principatu ab eo spoliatus dicitur. Dicere solebat optimi imperatoris esse non se, sed exercitum ditare, verissimumq; regis officium quam plurimos beneficio afficere. Pulchrum hostiũ mœnia expugnare, sed multo pulchrius fœdas voluptates continere, nec Deos magis casta templa, quam iusta mortaliũ opera delectare. Neq; ille prædicauit hæc tantum, sed & præstitit: quo contigit, vt iam grandis natu vita defunctus, non minus tamẽ desiderium sui ciuibus reliquerit, quam si florenti ætate, medioq; bellorum cursu, violento aliquo casu, fuisset extinctus. Quo autem vitæ anno decesserit incompertum habeo. Plutarchus autor est, iam octogenarium a Theone (ni fallor) rege (ille enim regis nomen suppressit) pollicitationibus amplissimis ad bellum, quod in Artaxerxem Barbarus comparabat, accersitum quo cum nauigasset, Aegyptijs gratiam relaturus, quorum opibus res Spartana Asiatico fuerat bello adiuta, abnegato sibi ab rege copiarum imperio, tanta spe destitutus, noua animo captare cœperat cõsilia, quum subito externi milites, mox Aegyptij a rege defecerunt, eoq; motu cõsternatus Theon, in Sydonem Phœnices aufugit. Eusebius eum in Arabiam profectũ scribit. Aegyptij seditione turbati, duos vno tempore reges delegerunt, quorum hic Spartani erat nominis inimicus, multo propensior ille in ipsius ciuitatis amicitiam, atq; ob id ipsum Agesilai consilio & opera adiutus, pulso hoste facile est regno potitus. Et hęc a Græcis terra marique, vario bellorum euentu, gesta ad Macedonum vsq; tempora. Quibus Philippus Amyntæ filius primo est Græciam armis adortus, mox Alexander huius filius, qui veterem armorum gloriam victis & imperium abstulit, quo Athenienses Græcorum primi annos octo & sexaginta fuerant potiti. Mox Lacedæmonij annos ferme triginta. Thebani omnium nouissimi paucos annos, quoad ipsorum vrbs capta ab Alexandro est ac direpta, sed hæc aliquanto postea gesta sunt. Nunc quæ Romani in terra Italia, post Prænestinum bellum, domi forisq; gesserint, ordine exequemur. Pręneste bello capta, creauit populus proximis comitijs, ex vtroq; ordine pari numero, Tribunos cõsulari potestate, Patritios, C. & P. Manlios, & L. Iulium: Plebeios, C. Sextilium, M. Albinum, & L. Antistium. Volsci prouincia extra sortem, quia gratia præirẽt, duobus Manlijs data, qui in hostem profecti, cum cohortes inexplorato pabulatum misissent: nec ita multo post falsus in castra nuncius venisset, quem hostes occulte subornauerãt, circũuentas a Volscis præsidiarias cohortes in aperto discrimine esse, nisi mature subueniretur: erat enim is qui ea nunciabat Latinus, non Romanus, temere duces castris egressi: vt suis suppetias irent, in insidias pręcipitantur. Ibi dum magis virtute militum, ꝗ cõsilio se tutantur, Romana castra, quæ in planitie erant, diuersa sunt parte ab hoste oppugnata, ægreq; ab ijs qui sine duce, sine stationibus relicti fuerant, defensa. Ea trepidatio Romam perlata, adeo ciuitatẽ perculit, vt de dictatore dicẽdo iam in curia mẽtio facta esset: sed vbi oĩa ex Volscis quietiora afferebantur, placuit duces & exercitum Romam reuocari: fuissentq; foris res in reliquum anni admodum quietæ, nisi Prænestini Latinorum populis ad res nouas concitatis rebellassent. Nec is motus quidem tanti fuit vt Romanum ex vrbe ante principium alterius anni exciuerit. Creatis inde consulari potestate Tribunis, SP. Furio, Qu. Seruilio, Licinio Menenio, P. Clœlio, M. Horatio, & L. Geganio, seditio ob æs alienum ingens est domi orta: ad quod cognoscẽdum sunt censores creati, id malum adeo inualuerat, vt nullo modo ferri posset amplius. Interim Volscis Romanos fines incessentibus, Trib. ple. delectum impedimento vi patribus expressere, vt tributum quoad esset cum hoste debellatũ, nemo daret: nec de pecunia credita ius diceretur cuiquam: eoq; laxamento plebi dato, nulla est delectui mora amplius facta. Bipertito Romani duces in Volscũ hostẽ duxere. Qu. Seruilius & Spu. Furius, & M. Horatius dextrorsum secus mare atq; Antium. Q. Seruilius & M. Geganius læua ad montes Ecetranos versus Neutra parte hostis obuius Romanis fuit, omnis proinde vltionis ira in agros versa est. Vtrobiq; exustæ villæ, frugiferæq; arbores cęsæ, ne satis quidem in spem frugum relictis, sed aut defectis, aut de industria attritis. Vis præterea ingens pecorum in prædã acta est. Atq; hæc foris eo anno gesta. Maiores inde belli apparatus extitere, consularis potestatis magisterium capessentibus, L. Aemilio, P. Valerio, C. Veturio, Seruio Sulpitio, & duobus L. & C. Cincinnatis. Volsci & Latini, victis legionibus, castra ad Satricum fecerant: triplexq; ob eum motum conscriptus est exercitus. Vnus quidem validissimus quem ad Satricum Pu. Valerius & L. Aemili⁹ duxere. Alter qui præsidio vrbi esset. Vltimus vt si quis casus tulisset subito hostibus obijceretur. Romani duces ad Satricũ progressi hostẽ instructa acie inuenerũt: nec ipsi cunctantius suos ad pugnã producunt, ingentibus vtrinq; animis erat iã initũ præliũ, quũ hymber ingẽti procella effusus

Margin notes:
Epaminondæ laudes.
Agesila⁹
Agesila⁹ in Aegyptũ accersitur.
Tri. con. pot.
Tri. con. pot.
Tri. con. pot.

Latini & Volsci ad Satricum vincuntur.

effusus pugnam diremit. Postridie pari ardore, eodem loco, concursum: restiteruntque in primis Latini Romanæ militiæ assueti: postremo Romanus eques magno impetu in aduersam aciem inuectus, tantū ordines turbauit, turbatos miles acrius instādo fudit. Magna deinde cædes edita. Castra capta direptaque. Eques Satricū, quod ad duo milia passuū distabat, fugientes cum multa cæde est persecutus.

Discordia Latinorū & Volscorum.

Latini & Volsci huc cōpulsi, veriti ne vallo circumsessi ad deditionē compellerētur, oppido proxima nocte relicto, Antium effuso agmine abierunt: Romanus e vestigio secutus, obsidione, quia nihil ad ipsam paratū haberet, abstinuit: discordia deinde hostium Romanis victoriā cōfecit. Antiates multis cladibus afflicti pacem malebant. Contra Latini noua rebelione feroces bellum suadere. Nec ad vnam aduersam pugnam animos frangi oportere. Sed vbi hortando monendoque nihil se proficere senserunt, ex Antio se proripientes, Satricum occuparunt, ignique tectis, in Antiatium inuidiam, a quibus destitutos se querebantur, repente iniecto, omnia sacra et prophana hostiliter concremarunt. Inde concitati Tusculū, quia ea sola ciuitas in Romanorum fide adhuc erat, patētibus portis irrumpunt.

Latini Tusculū occupāt.

Tusculani re subita cōsternati, sub primū tumultum in arcem confugerūt: inde Romam missi, qui Senatui & populo nunciarent, in quāto Tusculana res discrimine sita esset, nisi subito subueniretur, L. Quintius & Seruius Sulpitius, cū iusto exercitu, extēplo Tusculū ire iussi, sub quorū aduentu qui in arce erant, alacri clamore subito in hostē decurrunt.

Tusculū recipitur

Romanus diuersa parte maiore impetu & ardore muros adortus, portarum molimina momento temporis refringit. Latini ancipiti metu victi, ne eruptione quidem tentata, in medio ad vnū cæsi sunt. Tusculo in hunc modū recepto, ac socijs restituto, domū victor exercitus concessit. Ea Latinorum clades effecit (nam res Volscorum iam antea conciderāt) vt pax foris perquam opportune sit secuta. Romæ enim ita potētiorum opes, ob æs alienū creuerant, vt in plebe nemo esset, qui nō modo nō ad tribunatū militum, quia iam patriciorum factus videbatur, sed ne ad plebeios quidem magistratus petendos caput attolleret amplius. Accidit interea modica res in præsens, sed quæ ingētem patribus ab eo ordine procellā exciuit.

Q̃ certamē Fabij filiæ excitarint.

Erant Fabio Ambusto filiæ duæ, quarum maior Seruio Sulpitio, tum consulari potestate tribuno nupserat: Licinio Stoloni altera: illustri quidem viro, sed plebei generis. Erat forte minor Fabia apud sororem, tēpusque cū ea, vt fit, sermonibus terebat. Accidit interea vt lictores, qui magistratū præcedebant, ostium tribuni se domum recipientis, virgis de more percusserint, quo sonitu exterrita minor Fabia, consuetudinis ignara, ludibrio fuit sorori, vrbanarumque rerū rudis iudicata. Subdidit ea res acris stimulos muliebris animo, confusaque recenti morsu, quum sese domum reciperet, puellam pater tristiorem solito cōspicatus. Satin saluæ res essent sciscitatur. Tegere illa mœroris causam, vt parum piam in sororem, & in maritum nihil honorificam. Haud enim tam pudor, quam inuidia & plebeiæ fortunæ contemptus, mulieris animum exagitabat. Cæterum Fabius, multa comitate instando effecit, vt fassa sit filia, doloris sui causam. Quod ipsa in plebeia esset domo collocata, quam neque honor neque gratia intraret. Ambustus filiam leniter consolatus, bono esse animo iubet, fore, vt propediē eosdem domi honores, quos & apud sororem videret. Cum genero deinde Stolone & L. Sextio strenuo adolescēte consilium cepit, vt Tribunatum illi peterent, proponerentque plebi populares rogationes, quibus fortunæ & opes inter ordines æquarētur. Ambo proximis comitijs Tribuni plebis creati leges promulgant, vt ad æs alienum leuandū, quicquid esset vsuris annumeratum de capite deduceretur, quicquid superesset triennio æquis solueretur pensionibus, ne quis plus quingenta agri iugera possideret, ne Tribunorum militum comitia fierēt amplius, & vt alter ex plebe cōsul deinceps crearetur.

Rogationes tribunitiæ.

Leges graues, & quæ sine ingenti certamine obtineri non poterant. Nec patres tantam rerum molē sunt aspernati, quin ad vetus remedium conuersi ex Tribunorum collegio aliquot sibi intercessores comparant. Hi nec populum ad suffragium vocari, nec quicquā solēne fieri sunt passi. Tū Sextius bene habet inquit quando intercessione agendum est, hoc ipso telo tuebitur plebem. Agite dum comitia indicite Tribunis militum creandis, faxo vt vox ista, quam in nostrorum collegarum ore nūc tam libenter auditis, paulo post nō multum sit vobis placitura. Nec Sextij minæ irritæ fuerunt. Comitia nulla præter ædilium & tribunorum plebis sunt eo anno habita. Sextius & Licinius tribuni in sequētem annum refecti. Tenuitque ea magistratuū solitudo per quinquēnium, plebe eosdē tribunos semper reficiente, tribunis ipsis comitia impedientibus. Bella interim optime quieuerunt. Postremo Veliterni Tusculum sunt oppugnare adorti: inde Romam missi, qui sibi veteribus socijs, ciuitateque recens donatis auxiliū implorarent. Tum demum tribunis (pudor enim negando auxilio obstitit) remittentibus, comitia sunt per interregem habita. Creati tribuni consulari potestate, L. Furius, Au. Manlius, Seruius Sulpitius, Seruius Cornelius, Au. & C. Valerij, cōscripto exercitu non solum hostis est a Tusculo repulsus, sed compulsus etiam intra sua mœnia, & in reliquum anni obsessus.

Tri. con. pot.

Tenebat adhuc obsidio, quū noui tribuni militū creati sunt Q. Seruilius, C. Valerius, M. Aulus, M. Cornelius, Qu. Quintius, M. Fabius: nec ab his est quicquā memorabile ad Velitras gestum. Domi Sextius & Licinius octauum iam tribuni refecti, Ambusto fauente, qui se legum suasorem est professus, et ex collegio tribunorum plures cum plebe sentire, ferociores facti, tantum non fortunam plebis iterum experiri, quod exercitus in vrbem expectabatur.

Tri. ple. patricios incusant.

Interim patricios in cōcione stantes assiduis altercationibus incessebant. Rogabant coram, num ipsi, qui tot annos æquissimarum legum lationem remorarentur, iniquū aliquid fieri putarent, si quū bina iugera plebi diuiderētur quingenta possiderent: parumque abesset, quin vnus trecentorū ciuiū possideret portionē. An præterea placeret fœnore circūuentam multitudinē potius adduci in neruos et supplicia, quam sorte creditoribus dissolui, repleriq́ue nobiliū domos ciuibus vinctis, seu mancipijs bello captis: vt vbicunque patricius habitet, ibi sit & priuatus carcer. Hæc quum illi maiore audientium, quam sua indignatione dicerent, patricios metus incessit, ne in se impetus a multitudine fieret. Tribunitiæ erat concionis summa hæc, vt nisi cōsul alter ex plebe crearetur, futurū nunquā, vt patricij finem facerēt per occasionē in plebē grassandi: hęc quū in dies maiore assensu audirētur, adijciunt ad aliā rogationē, vt Decēuiri crearent ad peragēda sacra: quorū quinque plebei essent. Anno interea circumacto, Licinius & Sextius, tribuni plebis reficiuntur. Creantur & noui Tribuni militum, T. Quintius, Ser. Cornelius, Ser. Sulpitius, Sp. Seruilius, L. Papyrius, & L. Veturius

turius. Eratq; iam ventum ad vltimam de legibus dimicationẽ, quũ Senatus atq; totus ordo, magno tribunorum apparatu exterriti, Camillũ Dictatorem creant, tantum abfuit vt is magistratus latores ipsos legum perculerit, vt maiore quodam animo accẽsi, plebis causam arctius amplexi, assiduis cõcionibus fouerent. Interim Camillus re neutro inclinata, dictatura abijt, siue quia vitio creatus esset, vt quidam credidere, seu ꝙ Tribuni ad plebẽ tulere, idq; plebs sciuerat, vt si M. Furius Camillus quid pro dictatore egisset, quingentũ milium æris mulcta esset. Sed prior causa similior vero est, quid enim attinuisset in eo nouum Dictatorem creare (nam id paulo post fecerunt) quod metu transigere Camillus non esset ausus, quum pari exemplo ille quoq; indicta mulcta absterreri potuisset? Camilli loco P. Mãlius Dictator dictus. Is C. Liciniũ de plebe virum magistrum equitum creauit: vnde a patribus illi inuidia orta est: & iam ne Dictator quidem multũ futuræ rogationi obstabat: nec partes quo se verterent amplius, aut quid consilij caperent satis perspicere. Tum patriciorum causa plane inclinante, Ap. Claudius Crassus Decẽuiri nepos, magis indignatione & ira, quã ꝙ spem aliquam haberet dicendo posse plebem a suis cõmodis auertere, in concionem progressus, ita ad multitudinem verba fecit. Etsi certo scio ita futurum Quirites, vt mihi hodie obijciatur: quod & sæpe alias nostræ familię, quæ nihil ab initio antiquius in hac ciuitate habuit, quam patrum maiestatẽ tueri, hęreditariũ studium gentileq; mihi & alijs Claudijs esse, plebis commodis aduersari, quorũ alterũ haud inficior, nostros maiores & qui ab illis procreati sunt, enixe operam dedisse, vt quantum in se esset, eius ordinis maiestas semper augeretur, in quẽ gens Claudia fuisset ab initio ascita. Alterum pro me maioribusq; meis contendere audeo, nihil nos dixisse aut fecisse vnquam, quod contra vestrũ fuerit cõmodum Quirites, nisi forte quæ pro vniuersa repu. sint, plebs velut a cætero corpore ciuitatis disiuncta, sibi inutilia existimet. Quod si, vt par est, reipu. commoda vestra Quirites ducitis: iam iterũ dicam me & meos, neq; priuatos, neq; in magistratu fecisse aliquid, quod etsi præter voluntatẽ vestrius ordinis fuerit, nõ idem tamẽ & vtile dici potuerit. Quanquã si Claudiæ familiæ non essem vnus, nec patricio ortus sanguine, sed duobus tantũ ingenuis in hac ciuitate natus, deberem ne ego ferre, quũ in libera ciuitate sciam me viuere L. illum Sextium & C. Licinium perpetuos, si dijs placet, tribunos, tantum perditæ audaciæ nouem annis quibus regnant assumpsisse, vt liberã suffragiorũ potestatẽ adimant. Cõditione inquiunt patiemur nos decimum tribunos refici: vt oĩa legũ capita suffragio sciturĩ scitis, ꝙ si partẽ ꝑ cuiusq; cõmodo cõplexuri estis, non est cur nos reficiatis: quid aliud est quæso hoc dicere, ꝗ quod petũt alij, nos adeo fastidimus vt sine mercede accipere nõ libeat? Sed quod tãdẽ est hoc meritũ? quæ merces? qua plebs debeat hos tandiu tribunos habere? vt rogationes inquit nostras seu placeant, seu displiceãt, seu vtiles sint, seu inutiles, cõiunctim accipiatis. Sed vos Tarquinij verius quã tribuni, putate me vnũ ex media cõcione ciuẽ succlamare, bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubriores nobis arbitramur, antiquare alias vt de fœnore & agris, quod ad oẽs pertinet, vobis rogantibus, postquã ita placet, statuat quæ velit populus. Illud vero portenti ne fiat vt L. Sextius & hic C. Licinius consules fiãt. Etenim quid aliud per Deum est dicere, aut omnia accipite, aut nihil fero, quã huic quẽ fames vrgeat vitalẽ cibum apponere, contraq; mortiferum alterum adhibere, neutrumq; pari sine altero eũ attingere? Quod si libera esset hæc ciuitas, tota concio ad tam indignam cõditionem reclamasset. Abite hinc cũ vestris rogationibus perpetuoq; tribunatu. Quid si vos duo non tuleritis, quod cõmodum sit nobis accipere, nemo erit postea qui ferat illud? Verum enimuero siquis patricius Quirites, siquis quod adhuc inuidiosius est apud illos nomẽ, Claudius pro concione diceret, aut totum accipite, aut nihil fero, quis vestrum tam superbam vocem ferret? Adeo rem nunquam potius spectabitis, quam rei autorem? atq; vt nihil sit magistratus ille dicturus vnquam quod non secundis auribus audituri sitis? cõtra quodcunq; patriciorum aliquis dixerit, velut perniciosum & detestabile auersari? Est quidem sermo hic parum ciuilis: sed dicã tamen Quirites quod sentio, qualis rogatio hæc est, quam a vobis nolunt antiquari. Alterum ex plebe consulem creatum iri volo. Quid aliud rogat hic, quam vt vobis etiam inuitis aliquis consul in republica fiat? Hoccine vt si ex plebe vnus petierit: etsi indignissimus, inuitus populus sit hunc consulem habiturus. Et hoc quæso est libertate vti? hoc libera te suffragia habere? Quid illud? alterum ex plebe creare necesse sit, vtrunq; ex patricijs præterire. Ecquænam hæc societas est? parum ne videri oporteat, si in partem eius venis, quod nihil ad te attinebat, nisi totum traxeris? Timeo inquit ne si duos patricios creari liceat, neminem creetis plebeium: quod nil aliud sit dicere, quam necessitatem creandi etiam quem nolueritis vobis impono. Quod si cætera vobis integra constabunt, beneficium vestrũ pereat necesse est, si plebeius vnus petierit: quippe qui dicere possit se lege non suffragio populi cõsulem factum, quomodo vobis honores extorqueant, quærunt: qua ratione peccãt ex occasione magis quã virtute, summũ imperiũ vulgari malunt. Nemo ista ratione tam sordidus erit in plebe, cui non facilior via relinquatur ad dignitatem illã inuadendã, quã nobis & filijs nostris. Siquidẽ nos ne quũ volueritis quidem creare poteritis, isti etiã si nolitis creandi sint. Quod si nemo rei indignitatẽ specter, quia ad hoĩes pertineat, at mouere debebit religio Deorũ, quæ in primis est spectanda. Auspicijs hæc vrbs condita est: auspicijs, bello, pace, domi, militiæq; ad hunc diem administrata: at penes quos ab initio fuerint auspicia, vos Quirites non ignoratis. Ac si quis ignorat inde discat, ꝙ plebeius nullus magistratus auspicio creatur. Contra patribus adeo auspicia propria sunt, vt non solum quos creat patricius magistratus auspicio creet, sed interregem, & sine populi suffragio, per auspicia creare sit huic ordini datum. Eludant licet illi hæc, quid si pulli non pascentur, si tardius cauea exierint, quid si mus, si auis occinuerit? parua sunt hæc. Sed per hæc qualiacunq; sunt, maiores nostri hanc rempublicam, ex parua & humili maximam fecere. Nunc si Deo placet, omne maiorum institutum abolere in animo est, omnia sacra & prophana confundere, vt Sextius & Licinius in vrbe regnent: quia pecunias alienas, quia agros dono daturi sunt: tanta est ex alienis fortunis prædandi dulcedo: nec venit in mentem, altera lege vastas solitudines in agris factum iri, pellendo finibus dominos, altera fidem abrogari, cum qua omnis humana societas tollatur necesse est. Quibus nemo non intelligit antiquandas esse rogationes istas, quæ contra ordinum dignitatem,

contra

Dictator

Appij Claudij Crassi cõcio.

Attende Claudij vim.

Antithetum.

Repetitio.

contra religionē, cōtra publicū commodum, con-
tra æquitatem, ipsamq; ciuium societatē proponū-
tur. Sed vos quicquid facitis Quirites bene euenire
Perora- & cupio et opto. Valuit Claudij oratio, vt tempus
tio. rogationibus sit adhuc nonnihil prorogatum. De-
cimum inde Tribuni refecti sunt Sextius & Lici-
nius. Decemuiri sacrorum creati. Quinq; ex plebe
cæteri patricij: eoq; gradu iam via facta ad consula-
tum videbatur. Cæterum plebs præsenti victoria
contenta, facile passa est, proximis comitijs Tribu-
Tri. con. nos militum consulari potestate creati. Creati sunt
pot. Au. & M. Cornelij, M. Geganius, P. Mālius, L. Ve-
turius & P. valerius. Tenebat adhuc Veliterna ob-
sidio, quū repente Gallici belli fama illata, ingen-
tem pristinæ cladis memoria tulit ciuitati terrorē:
Dictator ea res causa fuit, vt M. Furius Camillus quintum
dictator sit dictus. Is T. Quintium Pœnum magi-
Gallorū strum equitum dixit: obscura inde fama eorū quæ
tumult⁹. in Gallos gesta sint, ad posteros manauit. Clau-
dius Quadrigarius circa Anienem fluuium cum
Gallis eo anno dimicatum in annalibus prodidit:
inclytamq; in ponte pugnam fuisse, qua T. Man-
lius Gallum, cum quo manum ex prouocatione
conseruit, in duorum exercituum cōspectu perem-
ptum, aureo torque spoliauit. Plures tamen quib⁹
Liuius accedit, decimo post anno id accidisse aiūt.
Satis constat in Albano agro Camillo dictatore
prospere cum ea gente hoc anno dimicatum, mul-
taq; Gallorū milia in acie cæsa, Alij dispalati Apu-
liam petiere. Fuerint ne ex his illi, quos ad Diony-
sium maiorem societatē in Romanos petitum ve-
nisse est supra memoratum, quum Crotonem ty-
rannus obsideret, an ex illis potius qui Romam ce-
pere, dubitarem pro certo ponere nisi ex supputa-
tione temporum, qua Eusebius vtitur, perspicue
liqueret Dionysium minorem aliquanto antea re-
gnare cœpisse, quā Galli secundo sint a Camillo
victi. Cæterum a capta vrbe, ad hanc pugnam an-
ni circiter viginti interfuere. Polybius trigesimo
ab vrbe capta anno Gallos iterū in Romanos mo-
uisse autor est: sed quocunq; est loco & tempore pu-
gnatum, Camillus triūphans in vrbem redijt. Nec
ita multis interiectis dieb⁹, Dictator & vniuersus
ordo, tribunorum consensu, certamineq; seuientis
populi victi, leges ferri, & consularia comitia ex
formula rogationis haberi passi sunt. Creatusq;
Cōsul ex primus ex plebe Consul L. Sextius, cuius creatio-
plebe. nis, quia patres se autores futuros negabant, tanta
est perturbatio orta, vt tertio a patribus plebs seces-
sura fuerit, nisi per Dictatorem discordia sedata
esset. Ex illius igitur autoritate senatus se autorem
nouo consuli præstitit, permissumq; est patribus a
plebe, vt ex suo corpore magistratum crearent, qui
ius in vrbe diceret. Sed quum ob ciuitatis concor-
diam, ludos maximos faciendos senatus censuis-
Aediles. set, vt dies vnus triduo adijceretur, Aedilibus ple-
bis id munus recusantibus conclamatum a iuueni-
bus patritijs est, sed id Deorum immortalium cau-
sa libenter facturos, si ædiles fierent. Actæ illis gra-
tiæ, factumq; senatusconsultum, vt Dictator qui
comitia habebat, duos ædiles ex patribus popu-
lum rogaret, atq; ita factum, vt Sp. Furius Camil-
Prætor. lus Marci filius prim⁹ prætor sit creatus. Gn. Quin-
tius Capitolinus & Pu. Cornelius Scipio ædiles,
quos vt prætorem curuli cella & prætexta instrui
Cōsules. placuit. Sextio primo e plebe consuli, L. Aemilius
Mamercus collega est datus, ac tum demū tribuni
cōsulari potestate anno sexto & XL. ex quo is ma-
gistratus fuerat inductus, creari desierunt.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER III.

NOVVS in plebe consulatus
prætura & curulis Aedilitas,
magistratus ipsi tum demum
nati, fecerunt annum hunc ci-
uitati insignem. Qui quadrin-
gentesimus circiter fuit ab vr-
be cōdita, obscura alioqui me-
moria, patribus de industria
famam de Gallis occultantibus, qui per Apuliam
fuga dissipati, in vnum coire dicebantur, & Herni-
ci ad defectionem spectare, ne plebeio cōsule insi-
gne aliquid eo anno gereretur. Domi proinde fo-
risq; ocium fuit. Tantū tribuni plebis pro concio-
ne fremere, indignum facinus admitti, ꝗ pro vno
curuli magistratu plebi cōmunicato, duos sibi cu-
rules nobilitas assumpsisset Imposuit ea res pudo-
rem patribus, ne ex suo corpore curules ędiles crea-
ri vellent: sed alternis annis plebeios ad eū honorē
admitti primo passi sunt, mox & promiscuū fieri. Cōsules.
Pestilens annus secutus, L. Genutio & Q. Seruilio
Cōsulibus. Illustres viri pleriq; defuncti, & in his Camilli
M. Furius Camillus, cuius mors, etsi grandis natu Interitus.
perijt, acerba tamen fuit ciuitati, quippe vnicus sua
tēpestate īperator, & in omni fortuna Romanorū
oīm longe princeps, pace belloq; ante exilium cla-
rus, sed clarior in exilio factus. Qui ad auxiliū pa-
triæ reuocatus incredibili virtute, se & patriā resti-
tuit. Pari deinceps gloria quinq; &c. XXX. annos
vixit. Dignus qui secundus a Romulo vrbis cōdi-
tor fuerit appellatus. Exijt ea pestilētia in sequentē
annū quo T. Sulpiti⁹ Pœnus & C. Licinius Stolo
cōsules fuere. Tertium hoc anno lectisterniū fuit, Cōsules.
post vrbē conditā, & inter cætera Deorum placa-
mina scænici ludi primū celebrati, res ab initio ni- Primi scę-
dis sine carmine, vlla ve carminis imitatione, Lu- nici ludi.
diones tantū ex Hetruria accersiti, ad tibicinis mo-
dulos saltantes, haud indecoros more Tusco redde-
bant motus, imitari hos primo Romana iuuētus,
inconditis inter se carminibus iocularia fundētes:
nec motus interim absoni a voce: mox diligenti
vsurpatione eo processit vsus, vt vernaculi eius rei
artifices: quia nihil iam a Tuscis ludionibus dista- Vnde Hi-
rent. Histriones appellati sint: quia Hetrusca voce striones
hister ludio vocaretur. Hi deinceps nō incōditū & dicti.
rude carmen, alternisq; vt a principio iactatū vsur-
parunt, quod fescenino fuit simile: sed modulatas
Satyras, descripto ad tibicinē cantu, decoroq; mo-
tu peragebāt. Liuius Andronic⁹ ab Satyris digres-
sus fabulā argumento fecit, factāq; quū sæpi⁹ egis-
set, obtusa demū frequēti vsu voce, puerum qui ca-
neret ante tibicinē statuit: inde vt ad tibicinis lanis
Histriones canerēt, receptū. Vbi igitur res a risu &
soluto ioco auocari cœpta est, ludoq; in artē paula-
tim vertente, iuuētus fabularū actu histrionibus re-
licto, veteri instituto, ridicula versibus intexta in-
ter se iactabant: vnde exodia fabulis potissimum
Attellanicis coinserta extiterunt. Id ludo ab Oscis Attella-
acceptū, tenuit postea iuuētus, nec Histrionib⁹ at- næ.
tingere permissum, quo factū, vt Atellanarū acto- Exodia
res ne tribu quidē mouerētur, vnaq; cū cæteris mi- Atellana-
litarent, perinde ac Histriones nō essent. Res a mo- rum.
dico & sano principio orta, sed quę ad insanā rerū
opulentiā sit postea perducta. Medio taliū ludorū
spectaculo, quū forte Tyberis Circū maximū inun-

dasset, ingens ciuitatem terror inuasit. Creditum vulgo, vt vana tum fuit eius tēporis superstitio, deos placamina repudiare. Eratq; ciuitas in cōquirendis piaculis supra modū occupata, quum C. Genutius & L. Aemilius consules sunt facti.

Cōsules, Dictator

Quū igiť vulgo morbi corpora afficerēt, Dictator figēdi claui gratia dictus est L. Mālius cognomēto imperiosus: repertū erat memoria, clauo aliquādo a Dictatore fixo pestilētiā in vrbe sedatā.

Claui fixio.

Sed figēdi claui ratio aliunde sumpta, quū perraræ ea tēpestate literæ essent, lex scripta fuit, vt qui prętor maximus in vrbe esset, idibus septēbris clauum figeret, vt nota illa velut annorū esset. Lex ipsa iccirco in Mineruę tēplo creditur dicata: quia numerus ipsius sit Deæ inuentū. Fixus est clauus dextero lateri in æde Iouis, qua parte Mineruæ templū proximū illi fuit. Primū id consules factitarunt, ad Dictatores inde est id munus translatū: quia maius esset imperium, potestq; ex hoc ipso intelligi, Prætoris appellatione consularē etiam & Dictatoriam dignitatem veteres accepisse.

Prætoris appellatio.

Volsciniis in templo Nortiæ Deæ Hetruscę clauos annorum indices figi solitos tradit Cincius. Manlius Dictator fixo clauo, Hernici belli causa, velut ad id exequendum, non ad religionem creatus esset, acerbum habere delectū cœpit. Cæterū Tribuni plebis in eum ferociter coorti incœpto absterruerūt. Fuit ea res in causa, vt sequēti anno Q. Seruilio Hala & L. Genutio consulibꝰ dies illi sita M. Pomponio dicta.

Manlio imperioso dies dicitur.

Inuisa erat vulgo hominis natura vt in libera ciuitate, dabaturq; illi crimini præterquam ꝙ in acerbissimo delectu iuuenū corpora nomen dare recusantiū, nudari cædiq; fecisset, ꝙ filiū iuuenē nullius probri compertum, nisi ꝙ tardior lingua esset, ꝓcul vrbe, domo, penatibus, ac luce hominum in agris haberet. Muta animalia alere suos fœtus ac fouere, siquid ex sua progenie parū prospere natū sit, at Hercule L. Mālium malum malo augere, tarditatem ingenij premere: ac si quid naturalis vigoris filio insit, id agresti vita hoīem superbissimum extinguere. Mouit quidem alios id crimen, verum tantū abfuit, vt filio sit ille aliquo modo gratificatꝰ, ꝙ iuuenis ægre ferens, patrem sua causa a Tribuno plebis vexari, vt oēs dij hoīesq; scirent, se patri in periculo nō defuturū, consiliū capit pietate magis q̄ ciuili exēplo probabile, cultro succinctus, omnibus inscijs sub lucem Romam abijt, & a porta Pomponij Tribuni domum petit, ibi ianitorem appellat, nūciariq; Tribuno iubet T. Manlium Lucij filium ad ianuā stare, qui eius colloquium peteret.

Mālij Iuuenis facinus.

Confestim iuuenis introductus, tanquā patri iratus aliquid occulti in reum criminis afferret, salute redita & accepta, iuuenis secretum a Tribuno petit, esse ait quæ remotis arbitris velit cum eo agere. Cōfestim oībus abire iussis incautum ille Tribunum stricto cultro inuadit, atq; iacenti incubans, nisi inquit in ea verba quę voluero iuraueris, te a patris accusanōe destiturum, ego te hic Pomponi iacentē transfigam. Ad ea pauidus tribunus, nam quid faceret, inerme erat corpus, & strato cubans, atq; ob id iniuriæ obnoxium, cernere ad hæc ferrū, & iuuenem stolide ferocem sibi imminere, periculo adactus, in Mālij iuuenis verba iurat, cui dimisso præstitit tribunus fidē, quam coactus dederat. Plus enim apud eū valuit filij pietas, q̄ rei Manlij inuisa oībus superbia. Fuit ea res iuueni apud populū honori: nam quū eo anno tribuni militū in legionibꝰ creādi suffragio essent (īperatores antea eos creare cōsueuerāt, Rufulosq; vocabant) factū est, vt secundum inter alios Manlius iuuenis locum obtinuerit. Specus ingens hoc anno medio foro vasto repēte hiatu patuit, incertū, motu terræ, seu vi aliqua occultiore. Ea vorago quū multo terrę ingestu expleri nequiuisset, canebant vates id quo plurimū Ro. nomen posset ipsi loco dicandū, si rem Romanā incolumē vellent.

Curtius lacus.

Quærebatur & quid esset illud, quo plus Po. Ro. posset, quū M. Cursius iuuenis militari virtute nobilis, castigata hoīm inscitia, viris armisq; Romanos præcipue pollere ostendit, equo inde sedens, nunc Capitoliū & alia templa intuens, nunc manus ad deos infernos porrigēs, pro patriæ incolumitate se deuouet, nec maius vllum carmen effatus, cum bellatore equo armatus sese in subiectum deiecit specum.

Curtij equitis facinus.

Dona & fruges desuper a multitudine virorum promiscue & mulierum congestæ. Estq; Lacus ipse Curtius ab hoc vt quidam crediderunt appellatus, in qua Liuius fuit sententia, potius quā ab antiquo illo T. Tatij equite, qui vi hostium in lacum impulsus equo ad suos enatauit. Bellum sub id tempus est Hernicis indictū, a quibus res repetitæ fuerant nec redditæ. L. Genutius consul ad id bellum missus. Erat ciuitas tota in expectationem erecta, quo euentu Genutius primus e plebe consul suis esset auspicijs bellaturus. Sed casus ita forte tulit, vt in insidias præcipitatus, fusis legionibus ipse sit ab hoste interfectus: qua clade Romam nunciata, fremere patres omnibus locis, iret modo plebs, & contra auspicia consulē ex suo corpore crearet.

L. Genutius cōsul interficiť

Potuisse honores patribus plebiscito adimi, at dijs vim inferri nequiuisse. Vltos esse eos suū numen, sua auspicia, quę vt primū contracta essent ab eo a quo tangi nefas fuerat, deletū cum suo duce Romanum exercitum. His vocibus, vt tum stulta erat hominum persuasio, curia & forum personabant. Seruilius consul iussu patrū Dictatorem Appium Claudiū dixit. Is iustitio indicto delectum habuit.

Dictator

Cæterum priusquā legiones in Hernicos venissent, C. Sulpitij legati ductu res per occasionē in hostes est egregie gesta. Siquidem Hernicus pręsenti successu elatus contēptim ad Romana castra oppugnāda processit. Hic Sulpitij hortatu, milites ira & indignatione accēsi, subita ex castris eruptione, non tantū vim procul distinuerūt: sed terrore etiā hostibus iniecto, factū est, vt turbaris ordinibus Hernici sese in castra receperint. Dictatoris deinde aduentu nouus exercitus veteri iungitur: duplicatisq; viribus, dictator laudata Seruilij virtute, exercitum sese ad vltionem expedire iubet. Hernici & ipsi interea auctis copijs octo quadragenarias cohortes ex omni flore iuuentutis conscribunt: quæ seorsum a cætero exercitu in acie starent, vt magis cōspicua esset Phalanx, & ob id hosti formidolosior. Ad duo milia passuum Romana castra ab Hernicis distabāt. Media planitie collatis signis, haud multo post est cōcursum. Tentarunt sępe Romani equites hostiū aciē perrumpere, conatus ibi illis irritus cessit, dictatoris iussu ad terram desilientes, in primā aciē prouolant. Nec horū impetus sustineri potuisset, nisi extraordinariæ hostium cohortes, suis laborātibus mature subuenissent. Atrox ibi certamen ortū, stabantq; cæteræ copiæ velut pręlij immunes, in Romanos equites pedestrē pugnā cientes, & in Hernicas cohortes ex aduerso obiectas oculos defixæ. Multi quidem cadere, sed plures omnino vulnerari. Fuitq; diu pugna anceps: postremo fusi hostes, et in castra cōpulsi. A castrorū oppugnatione Romanus, noctis interuētu, abstinuit. Postridie castra ab hoste deserta, saucijs relictis, diffusum palatūq; agmen per agros diuersum in suas vrbes abijt. Nec Romanis incolu-

Grauis cū Hernicis dimicatio.

mis acies mãsit, quarta pene militum parte amissa
Cõsules. L. Sulpitius & C. Licinius Caluus cõsules sequenti
anno exercitũ in Hernicos duxere: nec hoste vspiã
reperto Ferentinum vrbem vi ceperunt. Inde re-
deũtibus Tyburtes portas vrbis clausere. Ea causa
fuit, vt & Tyburti populo sit bellũ indictum. Eo
anno Galli ad tertiũ lapidẽ salaria via proxime vr
Dictator bem accessere. Dictator T. Quintius Pœnus est di
ctus, oẽsq; iuniores sacramẽto adacti. Hostes vltra
Anienem castra fecerant: eratq; pons medius inter
Gallus In vtraq; munimenta: eũ vacuũ Gallus ingenti statu
genti sta- ra occupat: altaq; voce fortissimũ prouocat Roma-
tura. norũ ad singulare certamen, vt ex talis pugnæ euẽ
tu intelligi posset vtra gens melior bello esset. Silẽ
tium aliquãdiu inter Romanos fuit, quũ & abnue
re certamen erubescerent: nec temere quisquã præ-
cipuã periculi sortẽ peteret. Tum T. Manlius, L. fi-
lius, qui patrẽ a Tribunitia vexatione memorabi-
li pietatis exẽplo defenderat, a Dictatore petijt, vt
sibi cũ hoste tamférociter insultante liceret dimica
re, pollicitus fore, vt eo certamine ostenderet, se ve
re ex ea familia ortũ, quæ Gallorũ agmẽ ex Capito
lina deiecit rupe. Macte ĩquit Dictator Manli esto
tua ista in patrẽ & patriã pietate: perge, Romanũq;
nomen dijs auxiliaribus inuictũ præsta. Cũ his di-
missus, scuto & Hispanico gladio accinctus in ho-
stem ire pergit. Excipit Gallus Romanũ venientẽ
cũ derisu exerta in despectũ, vt mos est gentis, lin-
gua. Cõgressi haud pari habitu. Erat Gallus hostis
eximia magnitudine, versicolori veste amictus,
pictisq; & auro cælatis fulgebat armis. Romano
media statura in armis magis habilis, q̃ decora spe
cies, nõ cantus, vt illi, nõ verborũ strepit9, vanaq;
armorũ vibratio: sed pectus tacitæ iræ plenũ. Erãt
duorũ exercituũ lumina in vnũ ad id certamẽ defi-
xa. Gallus scuto læuaq; in Romanũ proiecta cæsim
gladiũ, cum ingenti sonitu, in eum deiecit. Contra
Manlius ille mucrone surrepto, cum imum scutũ scuto per-
Gallum culisset, hosti insinuatus, ventrẽ atq; inguina, vno
strenit. atq; altero hausit ictu. Gallumq; quantus erat, mo-
ribundũ ingenti spatio porrexit, iacentẽ aureo tor-
que spoliat, quẽ cruore respersum collo circunde-
dit suo. Inuasit pauor Gallos inopinata clade atto
nitos, Romani cõtra alacres ab sua statione suũ mi
litem cũ lætitia & gratulatione excipiunt. Inter io-
Torqua- cularia militũ carmina Torquati cognomen audi
ti cogno tum, victori ipsi & posteris deinceps mãsit. Dicta-
men. tor coronã illi aureã dono dedit, eumq; pro cõcio-
ne laudauit. Tanta ex eius pugnæ euentu Barbaris
trepidatio orta est, vt sequẽti nocte, relictis castris,
in Tyburtẽ agrum cõcesserint. Ibiq; cũ Tyburtib9
societate inita, cõmeatuq; adiuti, in Campaniam
transiuere. Nec id fœdus impune a Romano Ty-
Cõsules. burtes tulere. C. Petilius Balbus sequenti anno in
eos exercitũ duxit. Consul alter M. Fabius in Her-
nicos profectus est. Galli Tyburtiũ oppugnatione
ex Campania reuersi, Labicanũ agrum fœde popu
lantur. Inde in Tusculanũ & in Albanũ transgres-
si, pari clade proculcant. Is terror Romam perlatus
Dictatoris creandi materiam præbuit, Q. Seruili9
Dictator Hala creatus est, qui magnos ludos vouit, si præ-
sens bellum prospere cessisset. Consularem inde
exercitum aduersus Tyburtes vt antea bellare iu-
bet, ipse cum omni militari iuuentute quam sacra
mento adegerat, in conspectu vrbis haud procul
a Collina porta, cũ Gallis qui effusa populatione
Romam venerant, confligit. Locus in quo est præ
lium consertum, multo promptiorem in pugnam
Romanũ reddidit. Habebat miles patriã ante ocu-
los, vxores, natos, parentes, & oĩa pro quibus mor

tales libenter vitã paciscũtur. Connixus itaq; totis
viribus Romanus miles, aliquanto facilius solito
Gallũ fudit, fusum cõsularis exercitus, qui circa Ti
bur sedebat, ferro exceptũ deleuisset, nisi Tyburtes Galli vin
suorum periculo cõmoti, auxilio fuissent. Fuit ali- cuntur.
quandiu graue prælũ, postremo hi simul, Galliq;
Tybur cõpelluntur: Fabius consul interea prospe
re in Hernicos depugnauit. Petilius ob Gallos &
Tyburtes a se victos, triumphãs in vrbem redijt.
Fabio alteri consuli minor triumphus datus, vt
ouans Romã ingrederetur. Dictator omni gestarũ
rerum honore consulibus remisso, se dictatura ab-
dicauit. Ridere interea Tyburtes Petilium, q̃ pro
prælio inter paucos ante portas suę vrbis commis
so, triumphum sibi decerni passus esset. Sed breui
fore, vt vana illa lætitia fieret Romanis funesta.
Hæc illi coram. Sequenti deinceps anno M. Popi-
lio Lenate, & Gn. Manlio consulibus, silentio no- Cõsules.
ctis, infecto Romam agmine petiere. Fuit noctur-
na illa trepidatio ciuibus terrori, conclamatum re-
pente est ad arma, nec somno exciti satis scire qui
hostes, aut vnde essent. Vbi vero illuxit, atq; Ty-
burtes eos esse constitit, ipsorum paucitate cõtem-
pta, duabus consules portis, cum armata iuuentute
egressi, modico negocio in medio hostilem exerci
tum cecidissent, nisi ad primum clamorẽ per agros
delapsi Tyburtes domum abijssent. Sub id tẽpus
Tarquinienses maiore agrorum q̃ vrbis tumultu,
Romanos fines ea parte, qua Hetruriæ adiacent po
pulati sunt. Quibus C. Plautius consul iussu popu Cõsules.
li bellum indixit. C. Fabio eius collegæ in Herni-
cos prouincia data. Occupat interea Gallici belli
fama ciuium animos peropportuneq; pax Latinis
data est, milesq; ab his ex veteri formula acceptus.
Quibus fræti auxilijs, minore animorum motu
Romani audiuerunt Præneste Gallos venisse, atq;
inde Pedum progressos. C. Sulpitius dictator est C. Sulpi-
dictus, qui cum robore duorum consulatium exer tius di-
cituum in Gallos profectus, vbi hostes in conspe- ctator.
ctu habuit, locum castris cepit. Neq; hi vllam præ-
lio moram fecere. Dictator etsi suos satis ad pugnã
animatos videbat, abstinere tamen congressu, bel
lumq; de industria trahebat, ratus oĩa tẽpus hosti
deteriora facturũ. Aegre ferre præsentem morã Ro
manus miles, Sulpitiumq; vt timidũ, sermonibus
carpebat. Criminari simul patres, qui per dictatorẽ
bellum geri maluissent, ac per eum, qui victoriam
e cœlo in sinum deuolaturam putaret. Iactati pri-
mo sunt hi sermones in stationib9, vt fit, inter pau
cos, mox in principijs ac prætorio, postremo per
Seruiũ Tulliũ totius exercitus nomine oratio habi
ta ad dictatorẽ cũ multa querela militũ, ægre feren
tium, se vt fœminas intra vallũ teneri, vt ludibrio
essent hostibus, præsertim cũ nulla culpa, nusquã
re male gesta, tam insigni ignominia afficerentur.
Summa illius orationis fuit, vt dicerent milites, ni
si in aciem educerẽtur, futurũ vt relictis castris, do- Ro. mili-
mum citato agmine abirent, aut sine cuiusquã im- litum fe-
perio in hostem ex occasione dimicarent. Dictator rocia.
quia rem bonã, etsi parũ probabili exemplo, fieri
censebat, ne negando magis irritaret milites ad ali
quod insuetum facinus audẽdum, daturũ se, quod
tanto studio efflagitarent, pollicetur, quod vt cele-
rius præstaretur, subitus casus cõpulit, nã cõcione
nondũ dimissa, milites qui pro vallo stationẽ age-
bant, conspicati iumenta in conspectu pascentia a
Gallis abigi, duo Romani milites subito occursu
prædã ademerũt, in eos Galli quũ saxa cõiecissent,
pcursum est a Romana statione, inde alijs atq; alijs
auxilio subeuntibus, haud procul iusto prælio res

aberat. Centuriones suo interuentu pugnam inhibuere. Confirmata est eo casu apud dictatorē Tullij fides, tum demū pugna in sequentē diem proposita, rem nouā ad fallendos hostes dictator comminiscitur, mulis strata detrahi iubet, binis centunculis tantū relictis, in his agasones sedentes capitis armis instructi, cū centū lectis equitibus, ita vt mille ferme numero essent, supra castra in montes noctu abire iussi, ibiq; occulte sedere, donec ad consurgendum signum accepissent. Ipse vbi illuxit, ad radices montium aciem extēdit, vt aduersis montibus cōfligeret hostis.

Dictatoris stratagema.

Haud credere poterant Galli duces Romanū in equum descensurū. Verum vbi id fieri senserant, & ipsi, certaminis cupidi, in pugnā ruunt. Estq; pene prius concursum, q̃ signum a ducibus daretur. Inuasit Gallus multo acrius dextrū Romanorū cornu, nec ea vis sustineri poterat, nisi dictator ea parte spectator pugnæ hortatorq; suis affuisset. Appellare quosdam anxius dux, increpare alios, vt in castris feroces, in pugna timidos & imbelles, audire miles dictatoris conuicia, tātusq; inde pudor animos subijt, vt mente ab omni memoria periculi alienata, cæci ruerent in hostiū tela.

Pugna atrox.

Turbauit ea Romanorum vecordia primo hostē, eques deinde immissus turbatum auertit. Dictator vbi ab vna parte labentem Gallum vidit, signa in læuum cornu subito conuertit, simulq; ijs qui post montes latebant signum dedit: tum vero postquam inde quoq; nouus est clamor redditus, tendereq; ad Gallorum castra, obliquo monte, subitum agmen visum est, metu ne ab illis excluderetur turbatus hostis eodem cursum intendit, obiecit se his M. Valeri⁹ magister equitū, qui profligato dextro hostium cornu, ad illorum munimenta adequitarat. Romani igitur equitis occursu, Galli ad montes fugam auertunt. Ingens inde sedes secuta, multi etiam in syluis cæca fuga errātes, ab ijs qui secundum montes lauerāt sunt oppressi.

Gallorū fuga.

Post M. Furiū Camillū, nemo de Gallis iustiorē, q̃ Sulpitius triūphum egit. A consulibus eodē anno vario est euētu pugnatū: Hernici a Fabio victi prælio subactiq; sunt. Contra Plautius incaute ac proinde parū feliciter in Tarquinienses pugnauit. Nec tantū cladis in acie acceptū, q̃ q̃ Tarquinienses Romanorum odio. CCCVII. milites captos victimarū more iugularunt.

Tarquinienses captiuos iugulant.

Vastati sunt & Romani agri eodē anno Priuernatiū primo, mox Veliternorū incursione. Ludi, quot Camillus vouerat, facti, & lex de ambitu a C. Petilio tribuno plebis patribus autoribus, tum primū ad populū lata. Phalisci sequenti anno & ipsi hostes facti, quia cū Tarquiniēsibus eorum iuuētus militasset. Ea prouincia Cneo Manlio sorte euenit. C. Martius eius collega in Priuernatem agrum duxit, longa pace intactū. Ibiq; miles breui præda expletus, ad Priuernū est vrbē adductus. Priuernatibus in vrbem prælio reiectis, quū iam scalę mœnibus admouerētur, deditio ab oppidanis facta est. Triumphauit Martius de Priuernatib⁹.

Priuernū capitur.

Ab altero consule, nihil memoria dignū fieri contigit, nisi q̃ in illi⁹ castris lex tributim de vigesima illorum qui manumitterentur, lata est. Eius legis abrogandæ, quia haud paruū inde vectigal inopi ærario quærebatur, autores fuere tribuni plebis, nec tā re q̃ exemplo moti, capite sanxerūt, ne quis postea tali de causa populū seuocaret, prohibitumq; in castris iam inde legem sanciri vllam. C. Licini⁹ stolo hoc anno decē milib⁹ dānatus, ex præscripto legis, quā ipse tulerat, quoniā mille soli iugera cum filio possideret.

C. Licinius stolo dānatur.

Secuti inde consules M. Fabius Ambustus, & M. Popilius Lenas. Hic in Tyburtes prospere rem gessit. Alterum cōsulem Phalisci & Tarquinienses prima pugna fuderunt Romanis falsa specie & velut phanatica, deceptis. Sacerdotes hostium cum facibus incensis, furiali incessu, anguiū nodos intendentes, militem spectaculo insueto turbauerunt. Inde vbi a consule & Tribunis cœptum est in vanum illum metum reclamari, q̃ puerorum more talia expauescerent, pudore affecti milites ferociter in hostes vertuntur, atq; in ea ipsa, quæ nuper extimuerant, velut amentes ruunt. Ibi hostili ludibrio confestim discusso, in armatos cuneos sese inferunt. Fuitq; tantus Romanorum in prælium impetus, vt ne armato quidem non modo inermi hoste sustineri potuerint, fusa acie castris Romanus victor cum multa præda potitus est. Concitauit hæc Phaliscorum & Tarquiniensium clades omne Hetruscum nomen in Romanos, atq; duobus populis ducibus, ad Salina vsq; prædabundus hostis processit. Aduersus hunc terrorem M. Rutilius primus e plebe dictator est dictus. Qui C. Plantium & ipsum plebei sanguinis, magistrum equitum dixit.

Rutilius primus e plebe dictator.

Ferre id iniquo animo patre, indignantes non consulatum modo, sed dictaturam etiā in promiscuo esse, nihil itaq; illi decernere, vt irrita dictatura flueret, ea iniuria populus instructus, maiore quam vllo antea studio omnia ad bellum necessaria detulit: parato itaq; exercitu Rutilius in hostem contendit, exercituq; ratibus Tyberim traiecto, populatoribus multifariam oppressis ex improuiso castra hostiū adortus, vi cepit. Octo milia hostium capta Romam duxit, ac sine patrū autoritate, populi iussu, triumphauit. Atq; ita contigit, vt Rutilius qui primus e plebe est dictator creatus, idem primus inuitis patribus legitimum de hoste triumphū egerit, fuitq; annus ille quadringentesimus ab vrbe condita, post vrbem a Gallis receptam quintus, vt Liuius scribit, & quadragesimus.

Rutilius primus iniussu patrū triumphat.

Quo anno duo patricij, quanquam Tribunis reclamantibus creati sunt consules Sulpitius Potitus, & M. Valerius Publicola. Sed dum hæc in Italia geruntur, Ochus Artaxerxis filius in Persis regnum obtinebat.

Ochus.

Perijt Artaxerxes iam nonagenarius, quum duos & sexaginta, vt Plutarchus scribit, regnasset annos, vt Eusebius quadraginta: in cuius tempora quidam reijciunt, quæ de Hestere puella a nobis alio sunt loco prodita. Plutarchus qui eius vitā accuratissime scripsit, nullam fecit Hesteres mentionem. Fuit Ochus omnium, qui in Perside regnarunt crudelissimus. Is Apodasmo Iudæorum capta, loci accolas in Hyrcaniam translatos, circa Caspium mare collocauit. Sidonem euertit, & Nectanebone rege in Aethiopiam pulso, Aegyptum suo adiunxit imperio. Regnabat & Philippus Amynthæ filius in Macedonia, in Sicilia iunior Dionysius, qui Dionis consilio, cuius opera in administrando principatu nonnihil est vsus, Platonem in Siciliam accersiuit. Cui venienti vittatam nauim misit obuiam, mox in littus delatum, quadrigis excepit albis.

Plato ingenti honore a Dionysio excipitur.

Hunc Dionis impulsu quum impensius audire cœpisset, paucisq; post diebus præco de more illi perpetuum principatum alta voce precaretur, non desines inquit nobis has diras imprecari? Percrebuit inde rumor, fore, vt Platonis suasu Dioni aut sororis eius Aristomachæ filijs relicto principatu, Dionysius Athenas nauigaret, vt ibi sub Platone magistro in Academia priuatus ageret. Hos rumores Dionis æmuli dissipandos curant, vt maior illi inuidia inde conflaretur. Hi autem sub id tempus, quo Plato per literas accerse-

batur

batur, pro magno negocio habuerunt, vt Philistius qui a Dionysio patre fuerat relegatus, ab exilio reuocaretur, vt haberent quem Platoni apud Dionysium opponerēt. Philisti igitur & aliorum criminaoonibus primo Dion in suspicionem ductus, quia ad Carthaginiensium præfectos libellū dedisset, vt non nisi se præsente cum Dionysio de pace agerent, eius epistola ad Dionysium perlata

Dionis exilium.

cōfestim Dionem in Italiā deportari iussit. Quod vbi palam est factum, tristitia & moeror ciuitatem inuasit, sed maior regiam ipsam, erat Dion Tyranno pernecessarius. Nam & soror Aristomacha seniori Dionysio nupserat. Erat iunior Dionysius ex Daride Locrensi altera coniuge natus, duxisset idem in coniugē Sophrosinā ex Aristomacha ortam. Dionysius ad præsentem inuidiam leuandam perbreuem peregrinationē a Dione suscepta prædicabat, nec multo post illū suis affuturū, mox potestatem fecit Dionis necessarijs, ex ei⁹ bonis quantuncunq; pecuniarum vellent ad eum transmittendi, vt vbicunq; esset laute, & pro pristina fortuna vitam ageret. Breui postea Platonem quoq; nihil inuitum ex Sicilia dimisit, pollicitus fore, vt intra annum Dionem reuocaret. Nec ita longo interiecto tempore Archita & alij Pythagorici, qui in terra Italia erant, a Dionysio fatigati, vt

Archita & Pythagorici.

Platoni pesuaderent vti ad se veniret, futurum repromittens, vt eo audito, Dionem in Siciliam reuocaret. Misit & ipse hoc nomine Archidamum cum triremibus, quibus Platonē quam honorificentissime in Siciliam deferret. Ea causa Platoni fuit tertio in insulam nauigādi. Nam maiore Dionysio qui fuit Hermocratis filius primo in insulam nauigauit, insulam & aetneum craterem inspe-

Platonis casus.

cturus, cæterum cum sæuissimo principe congressus, quia tyrannidem vituperaret, parum abfuit, quin ab eo sit interfectus, a Dione exoratus & Aristomene Polidi Lacedæmonio, qui publice legatus Syracusas venerat, ea cōditione tradidit vt pro seruo venderet, Aeginę venditus est, & ab Annice ri Cyrenaico viginti minis redemptus, quidam triginta prodiderūt. Eius itaq; aduentus æque Dionysio Syracusanisq; lætissimus fuit, obtulitq; tyrannus illi pergrandem dono pecuniam, quam

Aristippi dictū.

quum Plato accipere recusasset, Aristippus dixisse fertur, tuto liberalis est, & munificus Dionysius, qui enim pluribus indiget pauca tribuit, Platoni, qui nihil accipit, multa exhibet. Primo igitur satis familiariter congressi sunt, mox sermone de Dionis restitutione iniecto acerbius inter eos disceptari cœptum. Secuta & conuicia, celare tamē omnia

Helycon Cyzicenus.

tyrannus. Accidit interea vt Helycon Cyzicenus vnus ex Platonis ęqualibus deliquium solis prædixerit, quare a Dionysio, argenti est talento donatus. Tum Aristippus, ego quoq; inquit habeo quod diuinem, rogatus vt diceret. Prædico inquit breui fore, vt Dionysius & Plato ex amicis inimici fiant. Ac sic certe accidit. Bonis enim Dionis a tyranno venditis, Plato eius satellitibus ad cædē est obiectus, quorum stationi proximū est illi domicilium datum. Oderant illi Platonem, quia credebatur Dionysio suadere, vt dimissa custodia priuatus ageret. Eratq; per hæc Plato in aperto vitæ discrimine constitutus, quum ab Archita & Pythagoricis legati affuere Platonem a Dionysio repetentes, cuius salutis ipsi obsides fuissent. Atq; ita Plato est a tyranni sęuitia seruatus. Dion iam inde animum ad Dionysium bello persequēdum adiecit, cuius consilij Platonem expertem habuit, vel quia iam grandis natu esset, vel potius ꝙ hospitalia iura, quæ illi cum tyranno intercedebant, haud violaturus crederetur. Speusippus ex Platonis sorore ortus qui cum auunculo Syracusis versatus, rerum omnium statum per se diligenter explorauerat, quantum in Dionem propensa esset ciuitas, & in quanta expectatione ipsius reditus foret cum castris Platonicis se illi fautorem præbuit. Dion interim per alios, vt res occultior esset, mili-

Dion militem cōparat.

tem ad bellum conquirere. Adiunxerunt se sponte illi Eudemus Cyprius, ad quem morientem librū de anima Plato dedit, & Timonides Leucadi⁹. Ex Zacinthijs quoq; octingenti in re bellica exercitatissimi. Erat Syracusanorum exulum manus ingens supra mille numero, ex quibus vix quinq; & viginti allici potuerunt, vt se expeditionis illius comites professi sint, veriti alij Dionysij potentiam, cui .CCC. aderant triremes, decem milia equitum bis totidē pedites, damnare ob id multi Dionis incœptum, velut præ nimia in tyrannum ira desipientis. Ille accuratissima oratione vsus confirmauit nonnihil suorum animos. Cæterum in Siciliam transmissurus, quum luna pleno luceret orbe, repente obtenebrata est. Id prodigium, velut infaustum, socijs aduersantibus, Dion, Milcha-

Prodigia sub Dionis accessum.

vate in medium producto, ostendit deliquium lunæ natura fieri. Verum si quid mali res ipsa portenderet, id totum ad tyranni exitium pertinere, ꝙ principatus ille qui in omnibus gentibus clarissimus obductis velut tenebris esset inuoluendus. Nec solum id signum Dionysij cladem præcessit, sed mare etiam, quod Syracusanam arcem alluit, dulces & potu suaues per diē vnū habuisse aquas dicitur. Sues sine auribus nati. Et aquila de cœlo lapsa iaculum satellitis abreptum in sublime detulit. Quæ prodigia ad ipsius principatus euersionem attinere plerique vatum cecinerunt, fore affirmantes, vt tyrannica illa temporū asperitas, amarissimusq; rerū status mitesceret, auresq; ciuiū a crudelissimo imperio auerterent, tollerentur vis regia Iouis nutu, cui aquila esset sacra. Militibus in naues impositis, quum tertiodecimo die Dion

Dion tempestate iactatur.

in Siciliam venisset, essetq; haud multo post in terram descensurus, tempestate repente orta in altum est euectus, ibi ingenti procella cum periculo iactatus, postremo ad maioris Syrtis capita, cum tota classe est delatus. Nec ita multo post, austro ex insperato flare incipiente, plenis in Siciliam velis est reuectus. Ante Minoam primo in ancoris stetit, erat id oppidum Carthaginiensium Synabus, qui locum præsidio obtinebat, ignarus qui hominum hi essent, arcere milites a littore primo conatus est. Cæterum oppidanis in fugam versis, mixto agmine Dionani vrbem irrumpunt. Ibi duces inter se cogniti, erat enim Synabus peruetus Dionis hospes, nemine violato, vrbs Synabo restituta est. Ibi quod bene gerendæ rei spem omnibus attulit, cognitum est Dionysium in Italiam, cum octoginta nauibus transmisisse. Maturatum itaq; Syracusas, omnibus auxiliaribus id petentibus. Equites qui Ecnomum incolebant, eunti se Dioni vltro adiunxere, inde & Geloi. Dimocra-

Siciliæ mot⁹ sub Dionis aduentū.

tes, cui Dionysius sororem suam Aretam locauerat matrimonio (fuerat Areta Dionis coniunx) audito hostium aduentu, ad Dionysium expeditissimum nuncium cum literis mittit, qui quum in Italiam traiecisset, atq; Cauloniam ad Dionysium tendit, labore victus paululum se quieti dedit, interim lupus odorem carnis secutus, quam

Dionis felicitas in tabellario.

ille ab hospite quodā inter eundum dono acceptā sacculo incluserat, dormienti loculum cum carne

 & literis

& literis abſtulit. Experrectus tabellarius quum aliquandiu literas fruſtra requiſiuiſſet, veritus ad tyrannum accedere, ex itinere aduerſus in exilium abijt. Atq; ita accidit, vt Dionyſius quæ in Sicilia fiebant tardius reſciuerit. Camarinei interea ſe Dioni agglomerant, & agreſtis Syracuſanorum multitudo ingens. Dimocrates, qui præſidio vrbis erat, cum Leontinis Epipolas ab initio occuparat, a quibus deſtitutus ſe in vrbem recepit. Erantq; iam circa Dionem ad quinq; armatorum milia, qui poſtridie quam Epipolarum præſidio Dimocrates deceſſerat, Syracuſas progreſſus, ingēti fauore & lætitia in portis ab omnibus excipitur, mox in tyranni familiares factus eſt impetus. Dimocrates quum in ſubita defectione in arcem recurrere nequiuiſſet, conſcenſo confeſtim equo, fuga ſibi ſalutem quęſiuit. Atq; ita anno octauo & quadrageſimo quam ſub tyrannis eſſe cœperant, vetus eſt Syracuſanis libertas reſtituta. Quacunq; Dion commeabat, a multitudine ſpargebatur floribus, ipſe pro concione ciues ad libertatem tuendam hortatus, muro arcem a terra circunſepſit, quo ſeptimo die Dionyſius claſſe aduectus eſt. Fecit ille ab initio ſpem tyrannidis deponendæ, ſuiq; in ordinem redigendi, petijtq; proinde a Dione vt aliquos ex ſuis ad ſe mitteret in arcem, cum quibus de pace certi aliquid poſſet tranſigi. Eos miſſos Dionyſius in carcerem conijcit, atq; vna Barbaros milites in murum arci obductum repente immiſit, continuo ibi pugna conſerta eſt, Dionq; tragula vulneratus, multi varijq; fuerunt vtrinq; conatus, ad poſtremum ex Dionianis quatuor & ſeptuaginta cæſis, Barbari cum aliquanto maiore cæde ſunt in arcem compulſi. Affuit interea Philiſtus ex Italia cum auxiliari claſſe, quo oppreſſo ac crudeliter necato, deſperatis rebus tentauit tyrannus certa conditione arcem relinquere. Cæterum Syracuſani rati fore vt eum viuum caperent, nullas tyrani admittebant conditiones, ibi Dionyſius arce Polycrati tradita, ipſe ſecunda tempeſtate in Italiam nauigauit. Interim populare ſtudium, quo nihil in humanis rebus eſt mutabilius, a Dione in alios inclinauit, creanturq; præfecti quinq; & viginti, qui rei Syracuſanæ pręeſſent. Milites qui cum Dione venerant, tentati primo, an precio ab eo alienari poſſent: vbi in fide perſtare, nec facile mutari poſſe viſi ſunt, hoſtiliter Syracuſani in eos coorti ad vnum obtruncaſſent, niſi Dion in hos caſus paratus, cum ſuorum globo, diſcuſſa multitudine, vrbe exceſſiſſet. Bis conſerto prælio dimicatū, in vrbe primo, mox extra muros atq; vtrobiq; Syracuſani victi. Dion cum auxiliariorum manu in Leontinos contendit, vbi multa apud ſocios queſtus de ſuorum ciuium iniuria, tam diu ibi fuit, donec in vrbem ſit precibus reuocatus. Eo enim abſente, quum Syracuſani Nicipſium ex Italia a Dionyſio miſſum, vt arci commeatum importaret, nauali prælio victum, quatuorq; nauibus prius ademptis, in arcem compuliſſent, ea victoria elati, intempeſtiua conuiuia, velut nullus in vrbe hoſtis eſſet, inter ſe agere, libertatis propriæ ſalutiſq; immemores. Ea hoſtium negligentia animaduerſa: Nicipſius Barbaris militibus repente immiſſis, murum quem Dion arci obiecerat ſubita vi demolitus, vrbem tumultuoſa cæde & rapina inuadit multi paſſim obtruncati, quidam etiam viui in arcem abducti, creſcebatq; in dies ferocia hoſtibus: erantq; Syracuſani in luctu & mœrore, quum eorum conditio longe deterior eſſet, quam eorum qui bello capti ſunt, cædes, incendia, direptiones ante oculos fieri, quibus malis quum minime ab ijs iretur obuiam, qui reipublicæ præerant, tum demum Dionis pręſentia cœpta eſt deſiderari, placuitq; Leontinos, vbi erat, legatos ſuppliciter mitti, qui illi publico nomine ſatiſfacerent, orarentq; vt laboranti patriæ ſuccurreret, quod tantum abfuit vt facere recuſarit, vt milites quos ex Peloponneſo ſecum deduxerat, qui oīa prius malle, quam Syracuſanis hominum ingratiſſimis ſuam operam impartire, hortatus ſit ad id obſequium. Atq; ita ille in patriam reuocatus, primo congreſſu Nicipſium & Barbaros cum multa cæde in arcem conijcit. Exin arcem nocte quæ ſecuta eſt, iterum circunſepſit. Fuitq; id opus non minori ciuibus admirationi, quam hoſti, imperium proinde terra mariq; ei publice delatum, nec diu poſtea Dionyſij filius deſperatis rebus, arce Dioni tradita, cum matre & ſororibus & triremibus quindecim, regia gaza honuſtis ad patrem nauigauit. Dion Areta coniuge Ariſtomacha filioq; Hipparino ſeu Areteo, vt Timeus ſcripſit cum arce receptis, ea Syracuſanis tradita, ipſe in paternā domū cum ſuis reuerſus, ciuilem vitam inſtituit. Quæ modeſtia maiorem etiam illi famam non ſolum inter ſuos, ſed tota etiam Græcia magnaq; Italiæ parte peperit. Dedit inde Dion operam, vt pręſens ciuitatis ſtatus optime ſtabiliretur, quo æquiore animo tulit Heraclidis cædem, quem collegam ſeditioſum in republica fuerat ſortitus. Ipſe haud multo antequam interfectus ſit, in domeſticum luctum incidit, filius pubertatis annos ingreſſus, puerili quadam iracundia, ſponte præcipitatus perijt. Vtraq; clades terribili fuerat illi oſtento præmonſtrata, ſedebat forte cogitabundus in cubiculo ſolus, primis ſe tenebris intendentibus, quum repente ſtrepitus ingens, in ea parte ædium, quæ erat contra cubiculum, aures perculit. Tum ille in maligna luce intuitus, viſum eſt ipſi mulieri ſpecie ſimulachrum, ſtatura enormi, nihil a tragico cultu diuerſum, ſcopis pauimentum verrere, quo aſpectu perculſus, amicis ad ſe vocatis, iuſſit eos ſecum pernoctare, ne id phaſma iterum ſibi per noctem obuerſaretur. Nec multi inde dies interceſſerunt, quum ipſe Calippi Athenienſis fraude, quem in Sicula expeditione ſocium habuerat, & a Zacynthijs eſt militibus domi interfectus. Nec Calippus hominum nequiſſimus (merito enim Athenæ dictæ ſunt olim, vt bonorum optimos, ita peſſimos malorum ferre homines) Dioni multum ſuperſtes fuit, qui tota Sicilia eiectus, Rhegij quem locum occupauerat, eodem ferro, quo Dionem peremerat, a ſuis trāſfixus perijt. Poſt Dionis interitum, manſit nonnihil libertas incolumis Syracuſanis. Cæterum Siculis ciuitatibus varie a Syracuſana re alienatis, alijs alio caſu afflictis, Dionyſius mercenario milite vſus, decimo demū anno quam principatu exciderat Syracuſas adortus, iterum in ſeruitutem redigit. Quos ille quum multo crudelius vt ab exilio reuerſus, quam ante premeret, nobiliſſimi quiq; vrbe dilapſi, ad Icetem Leontinorum principem ſupplices confugiunt, eumq; ſibi ducem aduerſus tyrannum eligunt. Punica interim claſſis Siciliā appellitur, quo terrore perculſi Siculi Corinthum mittunt, qui inde auxilia implorarent. Corinthij Timoleontem ducem, & copias in Syracuſanorum gratiam comparant. Erant Syracuſani Corinthiorum coloni: ſed dum Timoleon ſe ad profectionē comparat, Icetes interea qui ad tyrannidē occupandam animum adiecerat, ſocietate cum Carthaginienſibus occulte inita, quos

auxiliares

Dion Syracuſas gredit.

Philiſti infelix exitus.

Diona Syracuſanis pellitur.

Dion reuocatur.

Arx Dioni dedit.

Dionis modeſtia.

Oſtentū phaſma Dioni oblatū.

Dion interficit.

Athenarum ſoboles.

Dionyſius principatū recuperat.

auxiliares ſe habiturum ſperabat in Dionyſij prin
cipatu euertendo, per literas Corinthios a præſen-
ti expeditione conatur auertere, multum pericull
adituros ſignificans, ſi in Siciliã claſſe tranſmitte-
rent: Carthaginienſibus omnia circa inſulam late
obtinentibus, Dediſſe præterea ſe operam, vt ſociꝫ
ciuitates aduerſus Punicas opes tyranno iungeren
tur. Hæc ille, quibus tantum abfuit vt Corinthij a
præſenti expeditione terreri potuerint, vt maiore,
Timoleõ Corīthi⁹. q̃ antea, ſtudio, rebus ad bellum paratis, Timo-
leon confeſtim in Siciliam tranſmittere ſit iuſſus.
Icetes interea Dionyſium prælio victum in inſu-
la obſidebat, lubebatq; Carthaginienſes bono a-
nimo eſſe, affirmans fore, vt tyranno ante Corin-
thiorum acceſſum ſublato, inter ſe inſulam parti-
rentur. Carthaginienſes & ipſi legatos Timoleoni
miſerunt obuiam, qui illum hortarentur, vt remiſ
ſis Corinthum nauibus, ipſe ſe Iceti ſocium adiũ-
geret, qui iam in poſſeſſione eſſet victoriæ. Beni-
gne audire omnia Timoleon, ſed nihilo ſecius ex
Rheginio littore Taurominium tranſlatus, vbi Si
ciliam tenuit, mille ſtipatus militibus, quos ſecũ
ex Peloponneſo aduexerat, ab Andronico Tauro
miniorum principe benigne acceptus, apud illum
non nihil ſe tenuit dum omnia ab bellum neceſſa-
ria expedit. Affuerunt interim Carthaginienſium
legati, qui ex triremi Andronicum affati, minaci-
ter vrbis euerſionem denunciant, q eã Corinthijs
Andronicus. patefeciſſet. Idq; quum geſtu etiam manus ſignifi-
carent, eam ſæpius verſando, ſubridens Androni-
cus: videte, inquit, niſi hinc ſtatim in altum abieri
tis, ne iſta reſupinatio in veſtram nauim incidat.
Fuit alioqui Andronicus homo in Siculis, tem-
peſtate illa, longe iuſtiſſimus, ac Timei, qui hiſto-
riam ſcripſit, pater. Potitus eſt inde Timoleon An
Timoleõis ſucceſſus. drano oppido. CCCXL. ſtadia a taurominio. Erãt
vulgo omnibus Siculis ſuſpecti Græcorum duces,
ob Calippi Athenienſis, & Pharnacis Lacedæmo-
nij perfidiam, qui poſt Dionis cædem Siculis ſua-
ſerant, vt ſub tyranno malent agere, q̃ ſuis legi-
bus viuere. Excludebantur ob eam rem Corinthij
paſſim ab inſulanis. Andranitæ diuerſis factioni-
bus agitati, vno tempore Icetem alij acceſſuerant,
alij Timoleonem, quo cõtigit, vt Corinthius dux
Icetem, qui cum quinq; milibus hominum ante
Andranum metabatur, improuiſo acceſſu adortus,
caſtris exuerit, ac tum Andranitæ fortunam ſecuti,
Timoleonem in vrbem accepere. Fuit ea victoria
ad res gerendas Corinthijs peropportuna, ſiqui-
dem, paucis diebus, multarũ vrbium legati ad Ti-
moleonem venere, amicitiam & ſocietatem polli
centes. Quædam etiam vrbes ſeſe agrũq; ſpõte de-
Dionyſius. Corynthũ mittitur. diderunt, quin & Mamercus Cataniæ tyrannus cũ
Corinthijs ſocietatem inijt: Tum Dionyſius eam
animorum inclinationem ſecutus, quum iam Ice-
tem deſpicatum haberet, ad Timoleonem mittit,
qui illi & Corinthijs, ſe, arcem, & omnem regiam
fortunam dederent, nec Timoleon tantam præter-
miſit occaſionem, quadringentos cum Euclide &
Telemacho Corinthijs miſit qui arcem a tyranno
reciperent, in qua recepta præter regiam ſupelle-
ctilem, quæ immenſi fuit precij, tantam vim ar-
morum repertam ferunt, vt LX. hominum milia
ad bellum inde commode inſtruerentur. Diony-
ſius præter arma, vim etiam equorum ingentem
& milites Timoleoni tradidit, ipſe ſumptis pecu-
nijs, cum paucis neceſſariorum, clam Icete qui vr-
bem obtinebat, ad Timoleonem nauigauit. Ille ty
rannum cum vna naui & modicis pecunijs, Corin

thum tranſmiſit. Quo Græcorum multi, illius vi-
dendi ſtudio, nauigarunt. Alij priſtinæ fortunæ ce
lebritatem, alij priuatum odium ſecuti, vt veterem
ſuperbiam priuato exprobrarent. Multi fortunæ
volubilitatem in eo intuiti dolebãt, humanarum
rerum fragillitatem ſecum reputantes, quæ quo ma
iores eſſent, eo ſua mole grauius ruerent. Ille vero
quaſi ſui oblitus, nunc in vnguentaria ſedebat ta-
berna, nũc miſcere ſe mulierculis, & cauponulas fre
quentare, vt iam vulgo potator diceretur. Interdũ
& muſicos in vijs docebat, enixeq; dabat operam,
vt per contentionem theatrales cantus, & harmo-
nias ſuauiores redderet. Id credo ſecuti quidã ſcri-
pſerunt, ludum etiam habuiſſe, vnde vox illa me-
morabilis ipſius Dionyſij ſit audita, ſe ex tanto
nuper principatu deiectum, idcirco ad pueros inſti
tuendos potiſſimum mẽtem adieciſſe, vt in aduer-
ſa fortuna haberet quibus poſſet imperare. Roga-
tus præterea per contẽptum a quodam, ecquid ex
Platonis conſuetudine fuiſſet adeptus: an parum ti
bi inquit adepti videmur, quum præſentem fortu-
nam tam fortiter feramus? Multa huiuſmodi acu-
te dicta ab eo feruntur, quæ dubium faciunt, eſſet
ne ſordidum ingenium in cauſa, q omnem priſti-
næ perſonæ dignitatem tam breui exuiſſet, an diſ-
ſimulatio potius animi, ex ſpe recuperandi adhuc
regni pendentis. Ipſe in tyrannide ampliſſima na-
tus, decem annos, anteq̃ a Dione pulſus ſit, te-
nuit principatum, & duodecim poſt Dionis interi Dionyſij caſus aduerſi.
tum. Quo temporis ſpatio nunq̃ fere bellicis fuit
curis liber. Nec tantum incommoda hæc illle in
tyrannide perpeſſus, quæ communia ſunt omni-
bus regna obtinentibus, ſed filiarum virginum,
ſororis ac coniugis hoſtium libidinibus proſtitu-
ta corpora, atq; in mari cum filijs pubeſcere inci-
pientibus immerſa: quæ reputatio ſatis demon-
ſtrat, q̃ infelix res ſit violentus principatus, recteq;
ſenſiſſe veteres poetas, qui tyrannos fecere amico-
rum non auri inopia perire, quod Periander ille
Corinthius ſecutus, frequenter in ore habuiſſe tra-
ditur beneuolentia regem non armis munitum eſ
ſe oportere. Diogenes Cynicus, qui tum Corin-
thi erat, cum Dionyſio congreſſus, ita primum ho
minem affatus dicitur: viuis inquit Dionyſi, tanq̃
vitæ indignus: Plato priuſq̃ Corinthum ille depor
tatus eſſet, vita deceſſerat. Timoleon L. dierum ſpa
tio, q̃ in inſulam traiecerat, Syracuſana arce poti-
tus, quum Andrani adhuc eſſet, parum abfuit quin
inter ſacrificandum ſit Icetis fraude oppreſſus. Erat
Icetes Syracuſis, arcemq; terra & mari varijs cona-
tibus oppugnabat. Inde longiorem moram per-
tæſus Magonem Carthaginiẽſem velut in partem
victoriæ Syracuſas cum opulenta claſſe pertraxit.
Pœnus cum cẽtum quadraginta nauibus portum
ingreſſus, petente Icete, caſtra in vrbe poſuit, ac tũ
demum Carthaginiẽſes Syracuſis potiti ſunt, quũ
ad id tẽpus multa ob id ipſum bella in Sicilia geſ-
ſiſſent. Timoleon interea lintribus per vadoſa ſta
gna immiſſis, occulte ſuis, qui ĩ arce erãt, cõmeatũ
ex Catania ſuggerebat, qđ fieri vbi Mago & Icetes
exploratum habuere. Cataniam ſtatuunt ex impro
uiſo occupare, lectoq; ex omni exercitu militum ro
bore, cũ magna parte claſſis Syracuſis ꝓficiſcunt.
Nec fefellit Corinthios, qui in arce erant, hoſtiũ di-
ſceſſus. Neõ præſidij ꝓfectus, vbi vrbẽ Punico mili Corīthij Acradinam occupant.
te exhauſtam vidit, ac ſi qui relicti erãt eos negligẽ
ter agere, facta ex arce eruptione incautum hoſtem
aggreditur, multaq; cæde paſſim edita Acradinam,
locum ſecũdum arcem Syracuſis munitiſſimũ, oc-

H iiij cupat,

cupat, vbi immensa vis tritici asseruabatur. Eum
locum Neon irrequieto opere communitum præ-
sidio firmat. Mago & Icetes trepidissimis nuncijs
reuocati, vbi Acradinam amissam audiuere, nego
cio infecto Syracusas reuersi sunt. Interea duo mi-
lia militum ex Peloponneso in Siciliam transfre-
tauere, tanta maris tranquillitate, vt nauigijs seden
tes natantis equos habenis traxerint. Timoleō hoc
copiarum supplemento fretus, Messana primo po-
titus est, inde structa acie Syracusas ire pergit, fortu
na magisq; viribus fidēs, quum quatuor milia mi-
litum nec amplius sub signis haberet, contra Ma-
go ad quadraginta hominum milia secum addu-
xisset. Vbi in conspectu hostiū Corinthij stetere,
colloquiaq; inter eos & stipendiarios milites habe
Magonis stulticia. rentur, magna suspicio Magonem incessit, ne sibi
insidiæ ab Icete tenderent. Eo itaq; inuito atq; idē-
tidem precāte, vt vrbem secum tueri perseueraret,
monstrante adhęc quanto ipsi viribus & commea
tu præstarent, fore vt hostes breui rerum omnium
inopia adacti, non arce solum, sed tota insula exce-
derent, hæc & alia Icete frustra prædicante Mago
classe cum toto exercitu subducta in Libyam abijt:
Perseuerauit Icetes nihilo secius in retinenda vrbe.
Cæterum Timoleon haud vna parte vrbem ador-
tus, sine vllo maiore certamine, Syracusis est po-
titus. Tum ille nihil nobilissimo arcis apparatu vt
Dion commotus, per præconem Syracusanos ad
tyrannorum sedem euertendam euocat, qua fundi
tus diruta, vt omnis tyrannorum memoria abole
retur, eorum sepulchra, domum, regiam, demolit⁹
est. Populare inde regimen induxit Timoleon, &
forum instruxit. Et quia tyrannorum sæuitia, va-
rijq; bellorum casus, magnam fecerant in vrbe va
stitatem, volentibus Syracusanis Timoleon Co-
rinthum scripsit, vt si ita videretur, nouam Syracu
sas coloniam mitterent. Corinthij, vt alio est a me
loco demōstratum, vrbem ipsam condidere, doce-
re adhæc Timoleon, cur ita facto opus esset, pericu
lum esse affirmans, ne si parum tempestiue nouis
colonis ciuium numerus augeretur, vrbs in tan-
ta solitudine prædæ Carthaginiensibus esset, quip
pe qui dicerētur Magonis ducis corpus, qui mor-
tem sibi consciuisset, ob relictæ vrbis iram in crux
cem sustulisse, studioq; nouam classem parare, vt
sub vernum tempus insulam repeterent. Corinthij
colonis ex tota Græcia & Asia allectis, decem mi-
lia numero Syracusas habitatum transcripsere. Ti-
moleon & ipse interim ex Sicilia & Italia, & loci
opportunitate liberalitateq; sua contraxerat, vt iā
ad quadraginta hominum milia vrbem incole-
rent. Nec Syracusana libertate contentus Timo-
leon, cæteros Sicilię tyrannos bello adortus, Icetē
armorum metu compulit, vt arcem demolitus in
Leontinis priuatus ageret. Alijs deinceps multis, se
cundum Icetem in potestatem redactis, ac Corin-
thum missis, Sicilia tyrannide liberata, ad vrbem
legibus formandam animum adiecit, qua media
cura Carthaginienses cum septuaginta milibus ho
minum. CC. triremibus ad bellum instructis, &
mille nauibus Siciliam repetunt. Præerant classi
Bomilchar & Hasdrubal missi eo consilio, vt ex
tota Sicilia Græcos eijcerent. Is Carthaginiensium
apparatus, adeo Syracusanorum animos fregit, vt
demētem Timoleonem putarent, qui cum quinq;
milibus peditum, & mille equitibus statuisset ho-
stibus occurrere. Profectus tamen ille cum ijs co-
Crinisi⁹ fluuius. pijs ad Crinisium amnem quo sciebat hostem ven
turum, octonis peruenit castris, quum igitur tu-

mulum ascendissent, vnde hostium castra primo
conspici potuere, multis apium hærbam ferentib⁹ Omē in Apio.
occurrunt. Terruit id omen milites: Apio sepul-
chra coronari sciebant, vnde adagium illud fre- Adagiū.
quens inter Græcos, incurabilem valetudinem A-
pio indigere. Timoleon longe aliter interpretatus,
Coronas suis ante victoriam oblatas dixit, in Isth-
mijs enim victores Apio coronabantur. Postri-
die Carthaginienses Crinisium superare ador-
ti, iam currus & scutatorum vim ingentem tra-
iecerant, cum Timoleon priusq; totus exercitus
fluuium superaret, equitem immisit, ipse cum pha-
lange peditum e vestigio secutus, hostem ferociter
inuadit. Sustinuere Carthaginienses ab initio Græ
corum impetum. Cæterum vbi gladijs res geri cœ Tēpestas sæua.
pta est, subito ex montibus stupenda tonitrua so-
nuere, fulguraq; cœlo cadentia pugnantium strin
xere oculos, inde imber vento permixtus a verti-
ce Græcis illatus, Carthaginiensium ora occupat.
Etiam præ nimio cœli strepitu ducum imperium
exaudiri non poterat. Degrauari interim imbribus
vestes, arcusq; & cætera instrumenta inutilia fieri.
Sed nil æque Pœnorum animos turbauit, q̄ q̄ trā
seuntium studio refractis Crinisij aggeribus, vor-
ticosus & violentus amnis cœpit omnia circa lo-
ca inundare, vt iam alijs alij auxilio esse non pos-
sent. Postremo lectissima cohors a Timoleone in
hostem sua sponte turbatum immittitur, tum ve-
ro Carthaginiensium multitudo cœno & aquis Carthagi niēsium fuga.
fœde colluctata, in fugam auertitur. Multi in ipsa
planitie sunt oppressi, alij vi aquarum & flumi-
nis vorticibus absorpti periere. Decem Barba
rorum milia eo prælio desiderata, & in his tria
Carthaginiensium opibus & dignitate inter suos
longe principum. Nullo ad id tempus prælio
Carthaginienses tot viros vna pugna amiserant,
nam cæteris bellis mercenario milite plurimum
vsi fuerant, vincereq; non vinci consuerant. Ca- Ingens præda.
stris Timoleon potitus, quinq; milia hostium ce-
pit, mille thoraces, scutorum decem milia, auriq;
& argenti maius omnino pondus q̄ pro numero
hostium credi possit. Punica spolia Corinthum
missa solenniq; titulo dedicata. Quoniam Corin
thij atq; Timoleon imperator Græcos in Sicilia e
Carthaginiēsium manibus liberarunt, Dijsq; mu
nera suspenderunt. Timoleon Syracusas reuersus
mille milites qui ab eo ante initum certamen di-
scesserant, ante occasum solis Syracusis iussit exce
dere, atq; tota Sicilia facessere. Icetes & Mamer-
cus Cataniæ tyrannus insignem victoriam Timo
leoni inuidentes, societate cum Carthaginiensi-
bus occulte inita impulsores fuere, vt non mul-
to post Gysgonem cum. LXX. nauibus in Sici-
liam miserint. Ac tum primum Carthaginienses
Græco sunt milite vsi, circa Messanam primi ho-
stiū motus extitere, vbi trecēti Timoleonis milites
periere. Congressus inde est Icetes cum Timoleo-
ne ad Damiriam flumen, milleq; militibus amissis
ex acie aufugit. Nec ita longo interiecto tempore Recēs Timoleōis victoria.
quum Timoleō aduersus Leontinos mouisset, Ice
tem cum filio Eutimo captū capitali supplicio af-
fecit. Fama est Eutimū ob verbum in Corinthios
temere iactatum, q̄ pro concione dixisset, si Co-
rinthiæ mulieres domo egrederentur nihil mole-
stum fore, nihil timendum, eaq; cōtumelia materiā
Timoleoni præbuisse vt capitaliter in Eutimum
animaduerterit. Adeo molestius contumeliā q̄ de-
trimentum ferunt mortalium quidā, verba q̄ fa-
cta, quū pl⁹ certe odij sit i maledictis q̄ vitij. Iceris
vxor

vxor filiæ & ipsæ Syracusis damnatæ Icetinæ crudelitatis vix integrum hostimentũ, siquidem Dionis vxorem & Arsiomacham sororem filiũq; adhuc puerum Icetes in mari viuos merserat.

Icetes supplicio afficitur.

Icete cum tota domo sublato in Mamercum mota sunt castra, qui iuxta Cataniam prælio victus, & intra mœnia compulsus, duo hominum milia amisit.

Mamercus vincitur.

Tyrannus vna aduersa pugna fractus in Italiam ad Lucanos nauigauit, eos in Timoleonem excitaturus. Interea Timoleon Catania recepta, in Hipponem Messanę tyrannum vertit omnem bellimpetum. Quem cum ipsa vrbe, paucis diebus, in suam potestatem redegit. Captus est ibi & Mamercus, qui ex Lucania in insulam redierat. Is ad Timoleonem perductus, quum pro se dicere esset exorsus, militesq; illi obstreperent, dolore & ira percitus, abiecto pallio, caput in subsellia, velut ibi moriturus, impegit. Sed ab ea vi reuocatus, paucis diebus, eo quo cæteri prædones affectus est supplicio.

Mamerci tyranni exitus.

Tyrannisq; per hæc tota Sicilia extirpatis, insulam non solum libertate insignem, sed cultu etiam frequentiorem, dux Corinthius reddidit, per quæ nomen immortalitatis adeptus, a summis viris Agesilao, Epaminonda & Pelopida magnopere collebatur, qui adhuc in humanis agebant, quum a Timoleone hæc in Sicilia facta dicũtur. Affuit illi talia gerenti dexter quidam genius, vt quanto Epaminondas & Agesilaus labore & difficultate gloriam fuerunt assecuti, tanta Timoleon in clarissimis rebus gerendis felicitate, secundaq; fortuna sit vsus. Ipse vxore in Siciliam accersita domoq; numini consecrata, in amœnissimo agro, quem a Syracusanis dono accepit, reliquum vitæ egit, neq; enim ciuili inuidiæ se obtulit amplius, quod ambitiosi quidam duces facere noluerunt, qui post clarissimas res gestas in ciuili multitudine versari, quiá honoribus modum statuere nequiuerunt, naufragium in portu fecere.

Timoleõis exitus.

Syracusani defunctum magnifico funere extulerunt. Super alios honores, huiusmodi præconium in eius funere editum. Populus Syracusanus Timoleonem Timodĳ filium ducentis minis funerauit, ac per omne æuum Musica Equestria & Gymnastica eius honoris gratia instituit certamina, quoniam profligatis eiectisq; Siciliæ tyrannis, Barbarisq; debellatis, leges Siculis edidit. Et Sicilia in hunc modum pacata aliqũdiu quieuit.

Honores Timoleoni decreti.

Florebant interim clarissimi in Græcia oratores, Demosthenes Atheniensis, Aeschines eius æmulus, Hiperides, Demades, & alĳ Atticæ eloquentiæ longe principes, vixere vna.

Oratores

Sed procul Athenis, Diogenes Cranĳ Corinthisci longæuus incola, Cynicæ disciplinæ cultor. Huius illud est, Turba ingens, sed viri pauci: Omniumq; malorum arx cupiditas. Extant & alia ab eo acute dicta, quæ numero exequi alienum sita proposita stili breuitate. Nonaginta vixit annos, viditq; Alexandrum ducem iam robustum, de cuius patre Philippo Amynthæ filio ordo temporum exigit vt dicamus, sed Romana adhuc illis præferenda.

Diogenes.

Post Rutilĳ plebei hominis dictaturam C. Sulpitio Pocito, & M. Valerio Publicola patricĳs consulibus creatis, nono anno q̃ lex lata erat vt alter ex plebe cõsul crearetur, nihil eo anno foris relatione dignũ fieri contigit, nisi q̃ ex Tyburtibus Empulium est captum.

Cõsules.

Empuliũ

Maius omnino certamen consulibus in vrbe fuit cum plebe annitentibus, vt integer consulatus iam inde in nobilitate esset. Exulcerarit credo Patricĳ animum, q̃ contra præscriptũ legis ambo sui sanguinis consules eo anno creati essent. Contra plebs fremere regesq; ac decemuiros, & si quod tristius imperĳ nomen animo occurreret, citius latura videbatur, q̃ magistratum duorum ciuium virtute quęsitum, vniuerso ordini per ignauiam extorqueri. Sæuire tribuni assiduis concionibus. Descensum alienis vtrinq; animis in campum, atq; per irritas altercationes, quum plures dies comitiales exĳssent, postremo Tribuni consulum pertinacia victi, clamitantes actum de libertate esse, vrbem captam & oppressam patriciorum regno, cum magna parte plebis sese ex campo proripuerunt.

Discordia ciuitatis.

Sequuntur nihilo secius inceptum consules, atq; ea ciuium infrequẽtia, quæ aderat, comitia perficiunt, creanturq; iterum ambo patricĳ consules M. Furius Ambustus & T. Quintius. Quidam M. Popilium pro T. Quintio scripsere.

Cõsules.

Tyburtes eo anno victi deditionem fecere, Sassula ex his vrbe prius capta, triũphatumq; de ea ciuitate est. Fuitq; victoria illa mitis, magis in Tarquinienses sæuitum, qui acie victi, quotquot viui capti sunt, p̃ter. CCCLVIII. nobiles, qui Romam missi sunt, cæteri ad vnum trucidati. Nec mitior propterea factus est populus in eos, quibus armatus miles pepercerat, in foro virgis cæsi, ad vnum securi sunt percussi. Idq; pro Romanis in Tarquiniensium foro immolatis, est pœnæ hostibus repensum.

Targniẽses Romę in foro cędunrur.

Fœdus eo anno cũ Samnitibus, qui ad hoc ipsum legatos Romam miserant, est ictum. Creati deinde consules patricĳ sanguinis C. Sulpitius Poticus & Marcus Valerius Publicola, bellum & a Ceritibus instabat, qui Tarquiniensium consanguineorum cæde permoti, bellum studio instruebant, & Latinorum legati nunciabant Volscos in armis esse, suisq; finibus imminere. Profecti consules in prouinciam Valerius in Volscos contendit, qui vbi ex Sulpitĳ literis cognitum est maius, q̃ opinio esset bellum ab Hetruscis imminere, Ceritesq; cum Tarquiniensibus sentire, Romam consul reuocatus iussu patrum T. Manlium L. Filium dictatorem dixit. Manlius consulari exercitu contentus, bellum Ceritibus indixit, qui vbi se hostiliter peti viderunt, subita pœnitentia adducti Romam legatos mittũt, eius culpæ pœnam deprecaturos. Legati a patribus ad populum reiecti, multum pro concione obtestati sunt, vt pro veteri sua pietate in Vestam & cæteros Romanos deos quos Senonico bello, ab omni externa iniuria, pientissimo hospitio seruassent, ne præsentem noxam vltionem persequerentur. Tarquinienses scelestissimos homines quum infestũ agmen per Ceritem agrum ducerẽt, traxisse secum vi potiusq; voluntate suam iuuentutem, iam omnes pœnitere facti, posceréq; suppliciter veniam, paratos esse se dissoluere q̃ticunq; ea iniuria æstimaretur, respicerent vetus meritum potiusq; præsentem culpam, paterenturq; suo beneficio esse incolume Romanorum sacrorum vetus receptaculum: darent eã veniam Vestali religioni & dĳs, quos Cerites non solum seruassent, sed religiose etiam & caste coluissent. Valuit plus vetus meritum apud Romanos, q̃ præsens causa, veteris beneficĳ potiusq; præsentis iniuriæ memores. Data est pax Ceritibus, & induciæ in centum annos. In Phaliscos inde itum, q̃ in eadem causa erant, hostes ibi nusq; reperti, ager fœda populatione vastatus. Nec in Hetruria aliud est eo anno gestũ; legionibus Romam reductis turres & muri instaurati, Apollinisq; ædes dedicata est. Longum deinde

certamen

certamen plebis & patrum, consularia comitia ad vndecimum interregnum protraxit, Tribunis Licinia lege innixis, contra patribus totum potius cõsulatum tollere paratis, q̃ promiscuum habituris. Postremo Tribuni obtinuerunt, vt C. Martius Rutilius e plebe cum P. Valerio Publicola sit Consul factus. His consulibus ad fœnebrem causam leuandam quinqueuiri Mensarij creati sunt, qui a pecuniæ dispensatione appellati, suo arbitrio æs alienum ex publico dissoluerent, quæ res inueteratam vrbanæ discordiæ materiam prorsus e ciuitate sustulit.

Cõsules, Quinqueuiri Mensarij.

Exierant iam consules in prouinciam, quum ex Hetruria trepide nunciatur duodecim eius gentis populos in Romanum nomen coniurasse. Patres senatusconsultum ad consules in castra miserunt, vt statim Dictatorem dicerent, C. Iulius est dictus, & totis omnia quieta fuere: Dictator Romam reuersus comitia consularia habuit. Suntq; duo patricij consules creati, C. Sulpitius Potitus, & T. Quinnius Pœnus. Ambo copias in hostes duxere, hicq; Phaliscos, ille Tarquinienses petijt. Agri late vtrobiq; vastati, quum ipsi mœnibus inclusi tenerentur. Fractisq; ea clade animis pacem petiere, quam legatis Romam missis in quadraginta annos impetrarunt.

Dictator Cõsules,

M. Fabius inde Dictator est creatus, vt Tribunis Liciniæ legis assectoribus resisteret, sed plus lex valuit q̃ dictatoria maiestas. M. Popilius Lenas ex plebe cum L. Cornelio Scipione est consul cratus. Popilio, Galli prouincia extra sortem, collega infirmo, est data.

Cõsules.

Erant Galli in Latino agro. Consul cum quatuor legionibus in hostem iturus patribus autor fuit, vt ad nouos casus alterum in vrbe exercitum subito cõscriberent, vbi hostis in conspectu fuit, Popilius, nisi eorum viribus prius exploratis, certus erat omni certamine abstinere. Mandat itaq; castris locum communiri. Galli Romana signa procul intuiti, nullam prælio moram facturi instructa acie se Romanis ostentant, vbi nihil inde moueri vident, rati id metu fieri, militem operi intentum tumultuose inuadunt. Opus nihil eorum incursu est remissum. Principes & hastati Gallum temere subeuntem facile, velut ex superiore loco submouent. Iacere interim vallum, & fossam ducere triarij, mox vero Galli multis telis onerati velut vltimo conatu in castra euasuri, in aduersos Romanorum ordines connixi, castrorum munimenta subeunt. Tum Romanus & ipse maiore impetu inuectus præcipitem egit hostẽ ad imũ collẽ vbi maior hostiũ moles Romanis obstitit, abũdabat enim Gallus multitudine, Consulq; eo cõgressu humerum sauciatus, paulisper acie excessit. Fuitq; interim lentior pugna, mox obligato vulnere in prælium reuersus, procul ad suos exclamat, quid statis milites? non cum Volscis & Hetruscis vobis res est, quem victum armis ex hoste socium tibi asciscas, a tali hoste hauriendus est sanguis, aut dandus. Egistis hostem supina valle præcipitem, super strata corpora dimicantis, complete eadem strage campos, qua tumulos repletis. Nolite expectare dum ex nostro abeãt conspectu, cõsertum prælium virtute decernite. His hortationibus connixus miles, hostium manipulos perrumpit, ordinibus inde confusis, cum strage & cæde multa totis campis Gallos dissipat. Albana arx illis profugium fuit. Consul, quia vulnere grauabatur, a longiore insectatione abstinuit. Castra hostium victor diripienda dedit militibus. Inde Romam est exercitus reductus. Triumphus dilatus quoad Popilius a vulnere conualuisset.

Gallorũ impetus,

Gallorũ cædes,

Secuti consules, L. Furius Camillus & Ap. Claudius Crassus. Qui priusq; magistratum inirent, Popilius de Gallis triumphauit. Galli ex Albana arce excurrentes, & Græca classis in Antiatis Laurentinique tractus oram ex alto inuecta, præsentem annum fecere insignem. Maritimi prædones cum Gallis congressi, incerta victoria, sese ad naues receperunt.

Cõsules.

Concilium frequens Latinorum ad lucum Ferentinæ habitum, vbi Romanis auxilia de more postulantibus, responsum est, desinerent tandem ijs imperare, quorum auxilijs indigerent Latinos pro sua libertate potiusq̃ pro alieno imperio bella obituros. Subita Latinorum defectio eo Romanis terribilior fuit, q duo externa bella satis, sua magnitudine, ciuitatem per id tempus solicitam haberent. Tum vero quia aut proprijs viribus standum erat, aut bello succũbendum, accuratissimus in vrbe & totis agris est delectus habitus. Suntq; decem legiones conscriptæ, quaternum milium & ducenum peditum, equitum trecentorum. Appius Claudius medio belli apparatu vita decessit, incumbebatq; totum onus reipu. Camillo alteri consuli, qui duabus legionibus ad vrbis præsidium relictis, cæteras copias cum L. Pinario prætore partitus, eum maritimam oram aduersus Græcos tutari iubet, prædonesq; procul littoribus arcere. Ipse ad hostem eo consilio proficiscitur, vt vago pabulatorum incursu inhibito facile hostem, qui in horam ex rapto viueret, assidendo domaret.

Latini a Romani deficiũt.

Et Galli in conspectu erant, quum ex his vnus magnitudine corporis & armis insignis, hastam & scutum quatiens, ex Romanis, qui secum bellum decernat, vnum aliquem alta voce prouocat. Erat in castris, M. Valerius Tribunus militum adolescens, qui T. Manlij exẽplum imitatus, explorata consulis voluntate, instructus armis in Gallum contendit: mirum est qđ in ea pugna accidisse aiunt, coruum Romani militis in certamen euntis galeam insedisse. Tribunus velut omen cœlo demissum lætus accepit, precatusq; est numen, vt quicunq; deorum esset, præsentem sibi pugnam secundaret, Fuit deinceps miraculo, q illico consertis manibus, ales aleuans se rostro & alijs aduersum hostem non prius infestare destitit, q̃ Gallus talli prodigio territus, oculosq; simul & mentem turbatus, ferro sit a Valerio prostratus.

Gallorũ vagi excursus.

Valerij cũ Gallo certamẽ.

Fuerant vtrinq; quietæ stationes, cæterum Galli suum bellatorem cadentem conspicati, haud passi iacentis corpus diripi, in Valerium spolia detrahentem decurrunt. Deuolãt eo & Romani milites, aliquanto celerius, committiturq; atrox prælium. Stationarij primo occurrunt. Mox leuis armatura. Postremo totæ vtrinq; legiones in pugnam ruunt. Adiuuat Romana vires consul sua præsentia & hortatione, iubetq; militem in pugnam fortiter ire, ac deorum omen sequi, ibiq; Gallorum cateruas prosternerent, vbi eorum ducem Romanus strauisset miles. Fuit id certamẽ acre ac diu anceps, inter eos qui ab initio concurrerant. Verum vbi Romana acies eo incubuit, omnis Gallorum multitudo, priusq; ad iactum teli veniretur, fugam arripuit: per Volscos & phalernum agrum dissipati, i Apuliã & oram superi maris abierunt. Consul Tribunum pro concione laudatum, decem bobus & corona aurea donauit, mansitq; illi ab eius victoriæ euentu auxiliariq; alite, Coruini cognomen, estq; ea appellatio in posteros propagata. Iunxit inde consul castra cum prætore aduersus Græcos,

Coruini cognomen.

Græcos, qui de industria bellum trahentes, pu-
gna abstinebant, dixitq; absens patrum iussu, T.
Dictator Manlium Torquatum ad consularia comitia habē
Coruini da dictatorem. Quibus consules creati sunt, M. Va
cōs. ætas. lerius Coruinus, quum tris & viginti natus esset
annos, & M. Popilius Lenas. Camillus interim ni-
hil cum Græcis memorabile gessit, qui quum ali-
quandiu in Latini litoris ora sine prælio versati
essent, aqua deficiente, in altum abierunt. Qui Græ
corum fuerint, qui tum Latium classe sunt infesta-
re adorti, pro certo non ponit Liuius, Siculos tamē
fuisse suspicatur, atq; ab eius terræ tyrannis clas-
sem Instructam. Sed Timoleonis ductu & auspi-
cijs, per hæc tempora Sicilia tyrannide liberata est,
vt Plutarchus videtur significare. Pestilentia non
nihil est Romæ laboratum, & cum Carthaginien-
sium legatis fœdus ictum, ocium domi forisq; fuit.
Sequenti anno, T. Manlio Torquato, & C. Plau-
tio consulibus cum Volscis inde bellum fuit, quū
Cōsules. iam consules essent Valerius Coruinus iterum &
C. Petilius, nunciabatur Antiates legatos Latium
circuire, ad concitandum in Romanos bellum.
Coruinus ad Satricum cum exercitu proficiscitur:
quo Antiates & alij Volsci, præparatis ad id tem-
pus copijs, occurrunt. Nulla itaq; dimicandi mora
facta est. Volsci, ferocior ad rebellandum gens q̄
ad bella obeunda modico negocio victi, Satricum
fuga repetunt. Cingit oppidum Romanus victor,
scalisq; circa muros admotis, deditio facta est: qua-
tuor armatorum milia cum imbelli multitudine
dediti, eos ante currum vinctos triumphans con-
Cōsules. sul egit. Secuti consules, M. Fabius Dorsuo, &
Seruius Sulpitius Camerinus, quo anno Aurū-
cum bellum ab repentina est incursione cœptum,
metusq; ciuitatem incessit, ne totius Latini nomi-
nis consensu, Aurunci arma induissent. Ob id, L.
Furius Camillus, filius credo illius qui Gallos vr
Dictator be expulit, aut eidem arctissima cognatione pro-
pinquus, dictator est dictus. Romanæ legiones in
Auruncos confestim ductæ, ibiq; prædonum ani-
Iunonis mi magisq; hostium reperti, descensum tamen in
monetæ aciem Dictatorq; Iunoni monetæ ædem vouit, si
templū. victor acie discessisset. Tum damnatus voti, vbi
Romam venit, autor patribus fuit, vt duumui-
ri crearentur ad eam ædem in capitolio erigendā,
vbi fuerant Manlij Capitolini ædes, annoq; se-
quenti q̄ vota fuerat, dedicata est. Consules dicta-
toris exercitu ad bellum vsi, Soram de Volscis vi
ceperunt: habuit annus qui secutus est, C. Martiū
Rutilium, & T. Manlium Torquatum consules.
prodigiū in Albano lapidibus pluit, & nox interdiu visa
est intendi, feriæ proinde indictæ, dictatorq; ad id
creatus P. Valerius Publicola, nec tantum a Ro-
manis tribubus supplicatum, sed a finitimis etiā
Cōsules. populis. Iudicia eo anno po. in fœneratores facta,
quibus est ab ædilibus dies dicta. Ortū inde bel-
lum cum Sānitibus est, M. Valerio Coruino, & C.
Cornelio Cosso consulibus, gente tum opibus &
armis valida. Quod bellum aliud grauius cum
Pyrrho rege, mox & cum Pœnis grauissimum pe
Sānites. perit. Samnites a Sabinis oriundos esse Græco-
rum quidam arbitrati sunt, & ob eam causam Sa
bellos diminuata voce nuncupatos. Ferunt Sabi-
nos cum difficile bellum aduersus Vmbros ge-
rerent omnia eo anno nata, si vincere daretur,
voluisse, cuius voti haud multo post damnati, na-
ta partim sacrificarunt, pueros Marti consecrasse
Opici. contenti, adultos in coloniam misere. Hi in Opi-
corum agro, veteribus inde incolis bello eiectis, si
bi sedes quæsiuere, quorum opes adeo deinceps
creuerūt, vt. lxxx. milia peditum, & viij. equitum,
aliquando ad bellum instruxerint. Fuerunt qui
scriberent Lacones cum his postea habitasse, alij
Pithanas fuisse volunt, atq; Tarentinis oriundos.
Nulla Italiæ gens diutius Ro. vires exercuit. Fe-
rox genus hominum, & ad bellandum natura
comparatum. L. Sylla dictator postremo gen- Sāniniū
tem ipsam deleuit, quos prælio victos, ac fere ad exitium.
vnum interfectos, ad quatuor milia, vt quidam
tradunt, per deditionem recepta in campo Martio
ad Ouilia militibus ad cædem immissis triduo iu-
gulauit, fassus nunq; Romanum populum pacem
habiturum, donec Samniticum per se nomen cō
sisteret, cui, fortuna belli pepercisset, eos proscri-
ptione insectatus ad vnum pene sustulit. Eius gē- Samni-
tis vrbes fuere Bouianum, Esernia, Panna, Telesia, tiū vrbes
& alliæ plereq; vicatim constitutæ, quæ oēs aliæ Samni-
alio casu interiere, tantum Venusia & Beneuen- tium mo
tum nostra tempestate eius gentis vrbes extant. res.
Veterem Samnitium morem fuisse tradunt, vt
decem quotannis virgines, forma & virtute exi-
mia, ex omni virginum numero legerentur, quæ
totidem optimis adolescentibus matrimonio lo-
carentur, nec in affinitate iungenda cuiq; rei, pręter
q̄ virtutis ratio habita, vt optima optimo locaret,
ea lege, q̄ si quis vitę institutum in peius mutasset,
publice connubio priuaretur, qua ignominia nul- Sidicini.
la esse poterat grauior. Florebant itaq; per id tēpus Samniti-
Sānitiū opes, erātq; ipsi Romanorū socij, quū Sidi ci belli
cinis qui Theanum habuerūt, magis quia plus po causa.
terant, q̄ q̄ iustā vllā haberent belli causam, arma
intulerunt. Sidicini Campanis sese iungunt, qui in
ter finitimos & ipsi maxime pollebant. Hi ocij &
lux⁹ magisq; rei bellicæ studiosi, in Sidicinio agro
haud magno negocio victi, oēm belli mollem in
se vertunt. Sānites omissis Sidicinis Capuam fini-
timorum arcem, vnde maior spes prædæ, & gloria
maior ostendebatur, ferociter inuadunt. Tifata, col
les Capuæ imminentes primo occupāt, inde qua-
drato agmine vrbem petunt. Campani hostem in
planitiem digressum prælio excipiunt, sed nihilo
prosperior fuit ea Cāpanis pugna, q̄ Sidicinis fue-
rat, victi magnaq; cum strage in vrbē deiecti, Ro-
mam legatos mittunt, qui auxilium ab inuicta ci
uitate peterent. Hi in curiam introducti, in hunc Orō Cā-
maxime modum locuti dicuntur. Campanus po panorū
pulus nos huc miserunt patres conscripti, perpe- ad sena-
tuam a vobis amicitiam, præsensq; auxilium pe- tum.
titum. Eam si secundis rebus nostris petissemus,
vt facilius, ita infirmiore vinculo contrahi po-
tuisset. Etenim memores nos æquo fœdere in ve
stram amicitiam venisse, amici tantum fuissemus,
non vt nunc, si recipiamur, vestro beneficio obno
xij, qui nisi ingrati erimus, colamus perpetuo neces
se est Romanum nomen, q̄ in dubijs rebus nostris,
vestra ope adiuti simus, vestris armis, vestra vir-
tute defensi. Neq; vos mouere debet, q̄ Samnites
prius in fœdus venerint. Haud enim in id est ea
societas inita, vt non liceat vobis alios asciscere,
quum libitum fuerit, fuit equidem eritq; semper
vt reor, vobis iusta causa eorum recipiendi, qui ve
stram vltro appeterent amicitiam. Sumus nos
Campani: etsi afflictus rerum status prohibet nos
quicq; de nobis magnifice loqui, & vrbis ampli-
tudine, & agri vbertate, nullis Italorum prætelq;
vobis secundi, qui si in amicitiam recipiamur, quā
tæ rebus vestris accessioni futuri simus, facile est cō
siderare. Volsci & Equi æterni Romani no-
minis hostes, quum nos a tergo esse viderint,
desinent tandem vestra arma solicitare, vel siquid
temere

temere mouebūt,facilior de his victoria sequetur,
quū in medio bellare coacti, velint nolint cadant
necesse est, illisq; subactis in Cāpaniā vsq; omnia
pacate Romani obtinebūt. Acerbum est & miserū
quod fortuna nos fateri cogit, eo hodie res nostræ
sitæ sunt loco patres conscripti, vt posthac aut vo
bis amici futuri simus, aut inimici. Vestrarum par-
tium, si vestro beneficio seruemur. Hostes si victi
capiamur, nec tutum erit vestris rebus, Samnitium
opibus totam Campaniam accedere. Aequum est
præterea omnibus vestram misericordiam implo
rare P. conscripti, sed illis pcipue, qui vt ab alijs in-
iuriam auerterent, bellum in se verterūt, q̄q; pro Si
dicinis verbo, pro nobis armis pugnauimus. Nul-
li nō perspicuum erat Sāniciū latrocinium, postea
q̄ Sidicinorum opes deflagrassent, ad nos, qui fini
timi eramus, peruenturū, & non tam nostra iniu-
ria irritati vltionem quærunt, q̄ oblatam occasio-
nem cupide complexi, nostris fortunis imminent.
Nam quæ tam infesta est hæc in nos Samnitium
ira, quam noster sanguis duplici clade diffusus ex-
plere nequiuerit? Adde agrorum populationem
prædas hominum atq; pecudum actas, villarū in-
cendia, omniaq; ferro & igni vastata. At his ira ex-
pleri non potuit, quæ vtiq; nulla est, cupiditas eos
ad nostram vrbem oppugnandam impulit, aut vr
bem pulcherrimam delere volunt, aut certe possi-
dere. Sed vos potius Romani, vestro beneficio, eā
vobis vrbem vendicate, q̄ illos suo maleficio ha-
bere patiamini. Scio equidem me hæc apud eos lo-
qui q nulla iusta recusent bella, verū affirmare au-
deo, si tantum auxilia ostenderitis, bello nihil op⁹
fore. Haud enim supra nos ascendit Samnitium su
perbia, vmbra vestri auxilij tuti proculdubio eri-
mus, quicquid iam inde fortunarum Cāpanis fue-
rit, vobis acceptum relaturi, imo id ipsum totum
vestrum existimaturi, vobis Campanus ager arabi
tur, vobis frequentabitur Capua, tanta venera-
tione vos prosequemur, quanta gratæ ciuitates, at-
q; optime institutæ, cōditores suos, parentes, Deos
ipsos, terrarum vspiam prosequūtur. Annuite par
tres cōscripti, inuictumq; numē vestrū, ac nutū no
bis exhibere, liceat nobis sperare per vos Capuam
incolumē futuram. Qua putatis frequētia, quibus
hominib⁹, nos huc totam ciuitatem dimisisse? qui
bus votis, quibus lachrymis, ex ciuium complexi-
bus digressos? & nunc qua solicitudine suspēsam,
& erectam ciuitatem stare, hanc vnā viam quæ ab
vrbe Capuam ducit, die noctuq; intuentem? Incer
tum habeo quid iubeatis nos illis renunciare, tan-
tum affirmare possum, alterum responsum salutē,
victoriam, ac per hoc lætitiam ingentem allaturū:
alterum ominari horreo quid ferat. Proinde aut ve
stris futuris socijs & amicis, aut de ijs, qui nulli vs-
q̄ paulopost futuri sint, consulite. Summotis ex cu
Perora-tio. ria legatis, etsi multi nobilissimæ vrbi subuenien-
dum censebant, plus tamen fœdus & societas va-
luit, q̄ mortalium preces. Responsum est dolere, pa
tribus Campanorum vicem, dignosq; censere qui
bus humanæ opes opitularentur. Verum fœdus,
quod sibi cum Samnitibus intercederet, prohibe-
re, aliquid se moliri, quod cōtra iura societatis esset.
Verū vt scirēt aliqd a se īpetratū, missuros se in ca-
stra ad Sānites, q publico noīe hortarent̄ eos, vt ar-
mis absisterent. Tum legatorū princeps, quādo fœ
dere prohibemini patres conscripti, vt aliena defē-
datis nos quod facere iussi sumus, Capuam vrbē,
agrum, omnia diuina & humana vobis dedimus,
vestręq; ditioni subiecimus. Iam vero nihil est, qd
vos a vestris rebus tuendis remorari debeat. Quic

quid posthac nos Campani patiemur, vobis dedi- Cāpanorū dedi-
ti, vestręq; fidei passuri sumus. Mouit Campanorū
infortuniū patres, vt ea ciuitas, a qua nuper reliquę tio.
gentes auxilia implorassent, in id discrimen incidis
set, vt pro propria salute libertatem abijcerent. Cā
panis itaq; in deditionem receptis, continuo lega-
ti in Samnitium castra sunt missi, qui deditionem
a Campanis factam exponerent, peterentq; pro mu
tua amicitia, quam Senatus populusq; Romanus
inoffensam manere vellet, vt Campanis parcerēt,
armisq; omnino abstinerent. Romanorū postula-
tis non solum non est obtemperatū, sed confestim
legatis spectantibus cohortes prædatum in Cam-
panum agrum ire iussæ sunt. Quibus Romā nun-
ciatis, res a Samnitibus repetitæ sunt, quæ quia nō Bellū Sā
redderentur bellum ipsi genti iussu populi est indi nitibus ī
ctum. Consules cum duobus exercitibus ab vrbe dicitur.
profecti, in Samnium Cornelius, Valerius in Cā-
paniam diuersi abierunt. Samnitium legiones Va
lerio obuiā progressæ, vbi Romana castra in con-
spectu habuerunt, certatim prælium deposcebant,
nihilo meliore fortuna affirmantes Romanum Cā
panis opem laturum, q̄ Campanus Sidicinis tulis
set. Distulit tantisper Valerius certamen donec le-
uioribus prælijs vires sit hostiū expertus, inde suos Valerij
paucis hortatus, ne nouum hostem nouumq; bellū Coruini
extimescerent, quin quanto longius ab vrbe Ro- oratio ad
ma pararentur hostes, tanto minus formidabiles milites.
putarent, quippe qui neq; rei bellicę multum as-
sueti essent, naturaq; locorū minus feroces gignerē
tur. Nec quia Sidicinos & Campanos vicissent, es-
se eam victoriam multi faciendam, quū magis fru-
gum Campana tellus, q̄ bellatorū esset ferax. Quā-
q̄ si bellicosi etiam fuissent duo populi alius post
alium victi, eam propterea victoriam haud talem
esse, vt cum rebus a populo Romano gestis, aliquo
modo comparari posset. Succurreret animo, quot
gentes, quot populos, in Sabinia, Hetruria, Latio
Romani domuissent. Quid Sabinis cautius? Quid
opulentius Hetruscis? Latinis coniūctius? Feroci⁹
Volscis? Hernicis bellacius? Rebellius Equis? tot-
tamen & tales populos Romana virtus non solum
domuisset, sed ita etiam fregisset, vt iampridē pro-
victis & prostratis iacerent. Et vt aliæ gentes silerē
tur, quid Gallis terribilius Romano nomini fuit
vnq̄? Cæterum illi ipsi iam toties victi, toties cæsi
essent, vt iam nihil eo esset hoste despicatius, nihil
æque omnibus vilius. Irent & quum suæ, tum ma
iorum virtutis memores, prælium capesserent, atq;
illud simul spectarent, cuius ductu & auspicijs pu-
gnaturi essent. Eius scilicet a quo ferocissimū Gal-
lorum ducem singulari certamine prostratum vi-
dissent, qui ex ea familia esset procreatus, quę tyran
nis ex vrbe electis, patriæ libertatem quæsiuisset,
vnde populares leges popularia cognomina, quæ
decemuirorum impotentem dominatum fortiter
oppugnasset, quæ ab initio ciuitatis nihil plebis
patrocinio habuit antiqui⁹. Habere plebem nihil,
quod patribus inuideat, libertatem & magistratus
omnibus æquatos. Si patria igitur chara esset, si il-
lius decus & ornamentum, si propagandi imperij
cupido animum tangeret, irent & dijs bene iuuan-
tibus, de nouo hoste secum nouum triumphum Perora-
quærerent. Popularis Valerij adhortatio ita grata tio.
fuit militibus, vt raro alias maiore sit alacritate
in nouum hostem itum. Prælium pari spe, pariq;
sui fiducia vtrinq; commissum. Augebant ani-
mum Samnitibus res ante gestæ, & duplex victo
ria paucis ante diebus quæsita. Romanis quadrin
gentorum annorum decora, æqualisq; conditę vr-
bi vincē

bi vincendi tenor. Sed quibus animis sit concur-
sum pugna diu anceps facile demonstrauit: acie
neutro inclinãte aliquot horas dimicatum est. Tũ
consul immisso equite, prima hostium signa tur-
bare conatus est, quod vbi parum processit, nostrũ
inquit pedites illud opus non equitum est, pertum
penda vi est illa hostium acies, quæ hastarum den-
sitate horret: ite fortes quacunq; vestrum ducem eũ
tem videritis. Hæc consul simulq; iussis equitibus
in cornua discurrere, primus omnium in cõfertissi
mum hostium irruit agmen, & cum quo primum
gradum contulit obtruncato, suo exemplo alios
in pugnam accendit. Ciere milites dextra lævaque
memorabilem pugnam, stabant tamen hostes ni-
hilo secius sua vi obnixi, & quãquã multi inde ca-
derent, locum tamen obtinebant, eratq; strages in
gens edita circa illorum signa, nulla tamen adhuc
fuga, adeo sola morte vinci destinauerant animis
Inclinabat iam dies, & iam hostibus multa lassitu
dine, non ita vt antea constabat acies, tum Roma-
nus ira accensus, renouato clamore, in aduersos cu
neos facit impetum, quo impulsu tum primum pe
dẽ hostis referre coactus est. Secuta inde fuga, qua
disiecti ordines passim cum multa cæde tota plani
tie aguntur. Nec multi superfuissent, nisi nox vi-
ctoriam non prælium diremisset. Fatebantur Ro-
mani sibi nunquam rem fuisse cum pertinaciore
hoste. Samnites & ipsi rogati, quæ causa tam obsti
natam aciem prælio auertisset, oculos Romanorũ
aiebant sibi ardere visos. Væsanos vultus & ora
rabie quadam contorta, & quasi furentia perferre
nequiuisse, inde plus terroris, quam ex ferri acie or-
tum. eum non solum euentu pugnæ, sed nocturna
etiam fuga confessi sunt. Consul sequenti die va-
cuis castris potitus est, quo omnis campanorũ tur-
ba gratulabunda ad consulem venit. Sed quam fe
liciter in Campania res gesta est, tam in Samnio pe
riculo, & ignominiæ proxima fuit: Duxerat Cor-
nelius cõsul incaute exercitum in saltum caua val
le peruium, & ab hoste vndiq; iam antea infessum,
nec prius Samnitem capiti imminentem aduertit,
quã eo vsq; processum erat, vt in tutum signa am-
plius referri non possent. Dum igitur Samnites tã-
tisper in mora sunt, conferuntq; inter se, qua ratio-
ne in subiectum hostem explicent aciẽ, P. Decius
tribunus militum, saxosum iugi verticem intui-
tus hostium stationibus imminentem, præruptũ,
& aditu difficilem armatis militibus, leuiter tamẽ
instructis, haud inaccessum, Vides ne tu inquit Au
le Corneli verrucam illam, quæ hosti imminet?
in ea salus nostra sita est, si eam impigre capimus,
vnius legionis hastatos mihi deposco, cum quib⁹
si summum iugum insedero, incolumis licet hinc
cum exercitu euadas. Neq; enim hostis nobis sub-
iectus, quicquam in nos, sine sua pernicie, mouere
poterit. Nox deinceps, aut fortuna populi Roma-
ni, aut nostra virtus illinc expediet. Collaudatus a
consule Decius, per auersa loca montis insinuat⁹,
prius locum tenuit, quam ab hoste sit conspectus.
Tum Samnitibus nouitate rei stupentibus, nec se
interim mouere ausis, consul per ocium copias in
æquiorem locum, extra saltum, educit. Verterunt
hostes omnem iram in eos, qui bene gerendæ rei
occasionem e manibus extorserant. Cæterum dum
in medium consuitant, an collem obsiderent, an
data via in vallem digressos adorirentur, nox ad-
huc consilij incertos oppressit. Miratus Decius ho-
stium ignauiam qui interdiu se vallo circuire po-
tuissent, sub vesperam gregali sagulo amictus, la-
tenter speculatus est, quibus locis hostes præsidia

Pugna atrox.

Valerij cõsulis virtus.

Væsania Rom. in prælio.

Decij tribuni cõsilium.

Decij virtute seruatur exercitus.

locassent, inde dispositis per opportuna loca custo
dijs, nequid ab illis interim mutaretur, secunda vi
gilia noctis, quo tempore mortales somno altissi-
mo premuntur, per sopitas hostium custodias, co-
hors, Decij ductu, silentio abibat, quum iacentiũ
vigilum scuto ab vno militum temere offenso,
quia hostis falli amplius non poterat, clamor a mi
litibus ex composito tollitur, qui repente sublatus
Samnites somno torpidos subito pauore exani-
mat. Incerti hostes an ciues essent, qui ita ruerent,
an a consule capta essent castra, an qui in iugo erãt
erupissent, dum tumultuantur magisquam arma
expediunt, datus est Decio & alijs locus ad euaden-
dum per vigilum cædem. Sicq; contigit, vt vnius
viri consilio & audacia, Romanus sit exercitus ser-
uatus, præsidium, per quod salus parta erat, incolu
me ad consulem venerit. Decius quum noctu in
castra venire potuisset, vt magis cõspicuus esset re-
ditus, autor fuit socijs, vt lucem, loco castris proxi-
mo, expectarent, postea vero quam illuxit, præmis
so in castra, qui seruatum præsidium nunciaret,
pauloq; post affuturum, ipse per multas passim gra
tulationes, & laudes militares, cũ tota cohorte ad
prætorium tetendit. Ibi quum consul Decij laudes
pro cõcione esset exorsus, ille interfatus docuit pos
se paucis horis cum hoste debellari, si dum castella
tim sparsi per tumulos a nocturna illa trepidatio-
ne adhuc essent sine stationibus, sine imperio, sine
præsidio vllo plerisq; errarent, raptim ad eos legio-
nes ducerentur. Placuit Cornelio id consilium. Ca
piuntur edicto eius arma, itur pleno in hostem gra
du, quem sparsum ac temere vagantem consul ad-
ortus, quum neq; arma capere, neq; in ordines coi-
re spatium daretur, trepide Samnites in castra com
pelluntur, stationibusq; vt in re subita turbatis, Ro
manus victor intra vallum perrumpit. Castris ca-
ptis multi absentes cessere, cædes ingens intra extra
q; edita est, ad triginta milia hostium in eo exerci-
tu fuere, quorum pars longe maxima desiderata est
Consul insigni victoria potitus, concione iterum
aduocata, peragit Decij laudes, cumulatiore etiam
testimonio recentioris consilij, cum alijs militari-
bus donis, auream illi coronam, centum boues, at-
q; in his album auratis cornibus donat habere Sin
gulis militibus, qui cum eo fuerant, duplex frumẽ-
tum accipere, binos in præsentia boues binasq; tu
nicas. Milites eam consulis gratitudinem clamore
approbantes, coronam gramineam, discussę obsi-
dionis argumentum, Decio imposuere. Altera co-
rona eiusdem honoris index a suo est præsidio illi
imposita, quia ipsius consilio & virtute ab hoste
obsessi, per illorum stationes, incolumes in Roma
na castra venissent. Ipse centum boues a consule
datos militibus expeditionis illius socijs dono de
dit. Sed dum hæc fauore, & militari assensu in Cor-
nelianis castris aguntur, Valerius trepidis ab Sues-
sula nuncijs accitus, q eo Samnites omnem mili-
tarem iuuẽtutem exciuissent, vt de summa rei iterũ
dimicarent, postquam citato agmine ad hostem
venit contractiorem cepit locum castris. Nec Sam
nites in mora fuerunt. Structa acie in Romanorum
conspectu, nullam pugnæ moram facturi, consi-
stunt: qui vbi nihil in Valerianis castris moueri vi
dent, contemplari ad hæc breuem castrorum ambi
tum, fremere vna replendas esse fossas, ac rescisso
vallo in castra perrumpendum. Castigare Samni-
tium duces suorum temeritatem, quin hostem fa-
me domandum censere, quando expeditus miles
in paucos dies secũ cibaria attulisset, interim alios
castris assidere, reliquum copiarum frumentatum

Decius cum suis in tutum euadit.

Vincunt hostes Decij cõsilio.

Multiplices honores Decio congesti.

in agros exire. Valerius qui in omnem erat occasionem intentus, vbi leuatum vidit hostium numerum, & stationes infrequentiores, paucis suos hortatus in hostium castra ex improuiso impetum fecit, quibus haud magno negocio captis, duabus legionibus ad illorum præsidium relictis, in frumentatores præmisso equite, qui celeriter exploraret, qua illi parte vagarentur, subito cursu contendit, maior omnino cædes in agris, quam in castris edita, tantaq; vis hominum vtrobiq; deleta, vt ad XL. milia scutorū, & CLXX. signa militaria sint ad consulem relata, tam insignis victoria & Phaliscos, cum quibus induciæ erant, ad fœdus petendum compulit: & Latinos, qui exercitum in Romanos comparatū habebant, in Pelignos auertit. Carthaginiēses quoq; legatos cū corona aurea. XXV. pondo Romam miserunt, qui patribus & po. Ro. eam victoriam gratularentur. Consules ambo de Samnitibus triumpharunt. Campani prærerea & Suessani a patribus petierunt, vt præsidia aduersus Samnitium excursiones in suas vrbes mitterent, quod quum facile impetrassent, agri amœnitas, & ciuitatis luxus, iam inde parum disciplinæ militari vtilis, milites ita deliniuit, vt cōiuratio inita sit inter milites Capuæ vi occupandæ, vt Campani suo ipsi exemplo opprimerentur, quo veteres inde colonos expulissent: & iam atrox instabat facinus, quum Martius Rutilius & Q. Seruilius sunt consules facti. Rutilius, cui Campana prouincia euenerat, postquam ad exercitum venit, comperitq; per Tribunos militum quę consilia essent, hybernorū tempore, inter milites inita, nec rem procul a seditione abesse, facta spe futurorum in sequentem annum hybernorū, ex suis præsidijs milites in castra traduxit, inde seditiosam multitudinem exonerare adortus, alios alia de causa domum ablegare cœpit, & in primis coniurationis capita, nec res ab initio animaduersa. Verum vbi qui missi fuerant a patribus, & altero consule retinebantur, nec in castra patere illis reditum viderunt, perculsi milites, qui eius fuerant consilij conscij, ne causam Romæ dicere cogerētur, atq; iudicium subire, secessione facta, primo inter Laurulas & mare haud procul Anxure, munito colle cōsederunt. Fuitq; cohors vna hæc vnde secessio orta, inde alijs atq; alijs eo accedentibus, tantus est numerus confectus, vt sub longæ Albæ iugo castra fecerint. Quærebat interim dux aliquis aut imperator in tanto motu, qui quum in castris nemo idoneus reperiret, T. Quinnum qui ob vulnus bello acceptum inutilis factus in Tusculano agro villicabatur, noctu oppressum in castra pertraxerunt, ibi capitalibus minis nisi iniunctum munus reciperet perterritum, ducem constituere. Nec mora deinceps fuit, rapto agmine Romam tendunt, irrupissentq; primo accessu in vrbē, ni Valerium Coruinum in se dictatorem creatum cum exercitu appropinquare audiuissent, ad octauum lapidem Appia via consederunt, nec ita multo post dictator affuit, & iam stabant aduersæ inter se acies, quum signorum aspectus & memoria patriæ militum iram permulsit. Nondum erat Romanus miles ciuili sanguini assuetus. Hic Dictator rēpestiua ad pacē vsus hortatione, ac T. Quintio appellato, vt pacis potiusquam pugnæ se autorem suis exhiberet, quod ille sua etiam sponte facturus, quum dictatoris autoritate permotus fecisset, illorum permissu in medium processit, seq; & milites suos dictatoris fidei permisit. identidem eum obtestatus, vt miserorum ciuium susciperet causam, nihil petens vt sibi caueretur, quando ipse omni culpa procul abesset, militibus cauendum dicere, ne apud patres aut populum ea secessio cuiquam fraudi esset. Dictator iussis omnibus bono animo esse, citato equo Romam deuectus, patrib' autoribus in luco Petillini ad populum tulit, ne cui ea noxa fraudi postea esset, ne serio iocove secessio illa cuiquam postea exprobraretur, ne nomina ipsorum militum delerentur, nisi ipsis volentib'. Additum ipsi legi ne qui tribunus militum in castris fuisset, deinceps ordinem duceret. Id propter P. Salonium factum prodiderunt, qui alternis annis nunc Tribunus fuerat, nunc primus centurio, quem primipilū dixere. Ita sacrata lege res abolita est. Liuius autor est, in qbusdā annalib' pditū, comitijs illis L. Genutium Trib. pleb. ad populū tulisse, ne cuiquam fœnerare liceret. Item ne quis eūdem magistratum intra decem annos caperet, Ne duos magistratus vno anno gereret. Vti liceret ambos consules plebeios creari. Alij non dictatorem ad id creatum dixerunt, sed per cōsulem rem omnē actam, Romæq; non foris eam secessionem fieri cōtigisse. Nec in T. Quintij villa, sed in C. Manlij domo ducem quæsitum. Inde ad quartum lapidem profectos consedisse, nec a ducibus concordiæ mētionem motam, sed ipsos exercitus, vbi exaduerso stetere, subita sceleris pœnitentia adactos, cum lachrymis sese inuicem complexos. Atq; ita auersis a pugna animis de concordia agi cœptum. Adeo parū fides constitit ijs, qui eam rē memoriæ prodiderunt. Latini & Priuernates ciuili discordia, freti Norbam & Setiam, Romanas colonias, subita incursione populati sunt. Isq; tunc erat rerum Romanarum status, quum Philippus Amynthæ filius, qui Alexādro fratre sublato, matris Euridices fraude, tutorem regni aliqandiu pro rege egit. Supererat enim ex Perdica fratre, q pari fraude perierat, adhuc virilis stirpis soboles. Cæterum bellis vndiq; imminentibus, quum serum videretur maturā pueri ætatem expectare, compulsus a populo Philippus regium nomen suscepit. Concitauit ille ab initio haud paruam de se expectationem, quum ipsa ingenij alacritate, & ad res gerendas promptitudine, tum quia vates iam antea prædixerant, vt vno ex Amynthæ filijs regnante, florentissimus Macedonum futurus esset status. Principio igitur regni, quum hinc cædes fratrum, inde hostium Macedoniæ rebus imminentium multitudo, iuuenilem animum vehementer solicitum haberent, accedebat his inopia rerum omnium, ob regnum assiduis exhaustum bellis, quum tot curis bellicis, q̄ vndiq; impendebant, impar futurus esset, alias interposita pactione exoluit, alias redemit pretio, omnia agressus, quibus trepidos militum animos confirmaret, sui contemptum hostibus demeret. Fuit itaq; primum illi certamen cum Atheniensibus quibus per insidias victis, grauioris belli metu, sine pretio captiuos reddidit. Bellum inde in Illyrios transtulit, multisq; hostium milibus in acie cæsis, Larissam vrbem nobilissimam cepit, mox Thessaliam, vt meliore equitatu exercitum instrueret, nihil minus quam bellum metuentem inuasit, qua sine maiore certamine in potestatem redacta, vnum corpus equitum pedestriumq; copiarum inuicti conflauit exercitus. Duxitq; sub id tempus, quo hęc illi prospere euenere, Olympiadem Neoptolemei regis Molossorum filiam in vxorem, Arisba altore virginis ac patruele, nuptias conciliāte. Cæterum quum maiores ob hæc ille in horas aleret spiritus, non contentus bellum propulsare posse a suis finibus, quietos vltro lacessebat. Me-

thonam

Rom. victoria.

Cōsules.

Militum secessio.

Militib' publice venia data.

Primus Cēturio olim Primipilus.

Variatio historiæ.

Philippi regis gesta.

Atheñ. vincunt.

Olympias.

Philipp⁹ Rex altero oculo priuatur.

Philip. tēperantia.

Græcarū vrbium discordiæ.

thonā itaq; vrbem oppugnare adortus, sagitta in prætereūtem ex oppido cōiecta, dextrum illi oculum excussit. Qua clade neq; segnior est ad bellum factus, nec aduersus hostes iracundior, vt paucis inde diebus veniam precantibus dederit, in quos deditos non moderatum solum sed mitem etiam se præbuit. Critobolus medicus eius vulneris curatione magnam est Famam adeptus ꝙ extracta ex regis oculo sagitta, citra oris deformitatem, curasset luminis orbitatem. Græciæ deinceps ciuitates vberem bellicoso regi gerendarum rerum materiā præbuere, quæ dum singulæ alijs capiunt imperare, omnes imperium amisere. Mutuis enim inter se bellis exhaustæ, dum adhuc in suum exitium ruūt Macedonica arma in sua viscera adegerūt, quibus oppressæ fœdum seruitiū seruire coactæ sunt. Philippus harum libertati velut ex proxima insidiat⁹ specula, mutua populorum certamina ab initio aluit, minus potentibus auxilando, mox victos victoresq; vna adortus facile subegit. Fueruntq; Thebani malorum omnium causa, qui rerum nouissime in terra Græcia potiti, victos armis Lacedæmonios & Phocenses, velut parua supplicia cædibus & rapinis luissent, in communi Græcorum concilio superbe accusarunt. Lacedæmonijs crimini datum, ꝙ Thebanam arcem induciarum tempore occupassent. Phocensibus ꝙ essent Bœotiam depopulati. & Thebani hæc illis crimina intendere, velut post arma, & varias cædes vtrinq; illatas & acceptas, locus esset legibus in medio relictus. Vtriq; victorum arbitrio tanta sunt pecunia damnati, vt

Phocensium Sacrilegiū.

quum Phocenses agris, liberis, & coniugibus priuarētur, desperatione adacti, Philomene quodam duce, Delphici Appollinis templum, tāquam deo irati, auro & pecunia spoliarint, mercenario deinceps milite cōducto, bellum Thebanis intulerint. Peperit id scelus maiorem Thebanis inuidiam, q Phocenses sua iniuria ad id sacrilegium coegissent quam ipsis sceleris autoribus. Primo igitur congressu Philomenes Phocensium dux Thebanos prælio victos castris exuit. Idem altero certamine ictus concidit. In huius locum Phocenses Oenomaum ducem creauere. Thebani de euentu belli solliciti Philippum ex Macedonia cum exercitu accersunt, atq; ita se externo imperio subiecere, qui id in Græcis tantopere aduersabantur. Philippus velut sacrilegij non Thebanorum vltor militem

Phocen. cædes.

lauro coronatum in aciem producit. Phocenses Apollinis fronde territi, tanquam manifestum numen exaduerso staret, abiectis armis fugam capessunt, pœnasq; violatæ religionis sanguine & multa strage vno tempore expendunt. Incredibile est quantam ea victoria Macedonijs, apud externas etiam gentes, virtutis famam conciliauerit. Illum vt stulta erat hominum superstitio sacrilegij vltorem prædicabant, vnum eius sceleris vindicem repertum, quod humanum genus expiare debuisset.

Philipp⁹ Græciæ vrbes diripuit.

Habetur itaq; Deo proximus per quem numinis maiestas vindicata esset. Atheniēses audito pugnę euentu, veriti ne Macedonum arma in Gręciam penetraretur, Thermopylarum angustias, vt olim aduersus Persas occupant. Philippus interea nihilo in socios pacatiore fuit, quam in eos quos vicerat, animo, ciuitates, quarum pauloante Dux fuerat, & quæ illi victoriam fuerant gratulatæ, hostiliter adhortus, non solum captas diripuit, sed coniuges etiam & liberos omnium sub corona vendidit, nō deorum templa veritus, non aras, non deos penates publicos priuatosve, quos vt hospes non hostis ab initio subierat, vt non tam pietatis vltor extitisse quam impie delinquendi occasionem quęsiuisse videretur: ad quam infamiam abolendam, haud multo post per oēs gentes misit qui nobilissimos architectos magna mercede accerserent, ꝙ animo destinasset, muros, templa, ac fama clarissimis quibusq; ciuitatibus in integrum restituere, quædā etiam ab imo excitare. Opifices qui opera redempturi conuenerant, vana expectatione decepti, tacito digressu, ne vim paterentur alij alio abierunt. Trogus autor est, Cappadocum gentem ab eo deinceps subactam, sed quæ causa sit bello prætensa non posuit. Olynthijs quod satis constat idcirco bellum intulit, ꝙ duos Philippi fratres ex nouerca genitos, quos ille velut regni æmulos ad cædem requirebat, publico hospitio tutati essent, atq; ob eam causam vrbem Thraciæ nobilissimam vi captam diripuit, direptam crudeliter excidit. Fratres in potestatem redactos extremo affecit supplicio.

Olynthi excidiū.

Alexandri ortus.

Philippi felicitas.

Herostratus incendit dianę templū.

Sub id tempus crediderim ab eo & Potideam captam, quæ in eodem tractu fuit, contigitq; vt vno die Potideam sit ipse adeptus, & Alexandrum sibi ex Olympiade natum acceperit, Illyriosq; a Parmenione suarum copiarum duce prælio fusos, & in Olympio stadio ipsius equus victor extiterit, adeo fortuna illi in multis vno tempore arrisit. Alexander circa sextiles idus natus dicitur, quo die Ephesiæ Dianæ templum deflagrauit. Id Herostratus incēdit, vt scelere atrocissimo sibi famā cōciliaret, qui quū eam sacrilegio causam prętendisset, parum absuit, quin publico edicto ex hominum memoria exciderit. Macedo tot successibus elatus, nequid inuiolatum hominibus relinqueret, mare instructis ad id nauibus latrocinio infestare est adortus, sed fœdius illud, ꝙ a duobus Thraciæ regulis de regno inter se disceptantibus, arbiter accersitus, cum exercitu vt ad hostes profectus, vtrūq; regno spoliauit. Nec ita multo post cum Atheniensibus satis æquis conditionibus pacem sanxit. Tum vero æmulatione quadam ex tota Græcia ad eum legationes confluere, & in his Thessali & Bœotij precati, vt Phocenses aduersus quos se ducem ab initio professus esset, recenti bello persequeretur. Tanto tum Phocensium odio Bœotiorum animi exarserant, vt suarum cladium obliti perire mallent, quam eorum, quos infensissime oderant, incolumitatē pati. Contra Phocensium legati adhibitis Lacedæmonijs & Atheniēsibus bellum deprecati sunt, cuius dilationem tum tertio a Macedone redemerunt.

Græcorum nota.

Fœdum & indignum spectaculū, totam Græciam viribus & dignitate omnium nuper terrarū principem, regumq; & gentium mulctarum victricem, nonnullarum etiam vrbium dominam, alienis sedibus excubantem, in alterius ope omnem spem belli & quietis repositam habere. Nec Philippus tantā potiundæ Græciæ occasionem est aspernatus, quin vtrisq; seorsum dat responsum.

Philipp⁹ Græcos circumuenit.

Phocēsibus & ijs qui pro ea gente precabantur, se iniuria temperaturum pollicetur, Bœotijs in ipsorum gratiam arma recepturum, vtrosq; sacramento adegit vt quæ secum responsa ferrent, in occulto haberēt. Mandat interea nihil parari, vt commodius bellū dissimularetur ipse non multopost Græciā incautam adortus, Phocenses primo in deditionem receptos, adeo crudeliter affecit, vt non liberi parentibus, non vxores viris, non coniuges maritis, nō deorum simulacra templis relinquerentur.

Phocensiū excidium & mœror.

Incredibile relatu est qua sæuitia captiuos populos victor Barbarus, huc atq; illuc trāsferendo, vexauerit. Nec interim comploratio vlla exaudiri, nec pauidus discursus erat vllus, sed tacitus mœror hærebat

animis, qui affectus cum ipsa dissimulatione crescit, eoque validius vrget, quo altius deprimitur, nūc veteres penates, nunc tecta, quibus ipsi geniti erāt, liberosque genuerant desiderantes, nunc vicem suā dolentes, quòd in eam diem vixissent: nunc natorum sortes miserantes quòd fæuo tempore nati essent. Campania gens tota est Macedonia distributa. Dardanos inde cæterosque finitimos armis domitos Macedo subegit. Postremo in suos conuersus Arisbā per quem Olympiadis nuptias fuerat adeptus, regno spoliare est adortus. Erat is Epirotarū rex & patruelis frater Olympiadis, & Alexandri qui in Italia bellum gessit. Alexandrum igitur Olympiadis nomine in Macedoniam accersitum, ad stupri consuetudinem impulit, quem postea vinginti annos natum, regno Arisbæ erepto, infanda stupri mercede donauit, in vtroque turpis & iniurius, quippe qui nec in sene cognationis iura seruauit cui sine causa regnum ademit, & eū cui dedit, prius impudicum fecit quam regem. Ex præda inde vrbiū a se direptarum considerans quam opulenta res esset Grecia, quantum manubiarum ex ea armis victa posset expectari, vniuersæ genti bellum inferre statuit. Bizantium maritimam vrbem ostio pōtici maris, quem Bosphorum vocant, quoniam sibi portas clausisset, subita obsidiōe cingit. Trog⁹ præter ea quæ de ipsius vrbis origene alio sunt loco prodita, a Pausania Spartano conditam, septēque deinceps annos possessam autor est, procedente deinde tempore varie nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium armis defensam. Incertus rerum status in causa fuit, vt neutri eam sibi ex toto vendicare sint ausi. Fueruntque per hæc Bizantij ad id tempus, velut in medio positi, suam libertatem tutati. Quum Byzantina obsidio in longum traheretur, nec Philippus haberet vnde exercitū vni vrbi assidentem aleret, maris latrocinio aliquandiu stipendij inopiam leuauit, centum septuaginta nauibus merce onustis, aut hostiliter direptis, aut ne vexarentur ad libitum expilatis. Cæterum quū copijs abundaret, ne omnis virium conatus longa obsidione torpesceret, aliquot Chersonnesi vrbes cum parte copiarum in suam potestatem redegit. Erat per id tempus rex Scytharum Macheas, qui cū ab Istri accolis premeretur, auxilium a Philippo per Apollonienses petijt, promissa per legatos regni adoptione. Hostium interim decessu leuatus bello Macheas, Macedonas qui in auxilium missi fuerant retro abire iussit, ac Philippo nunciare, neque se eius auxilium petijsse, neque adoptionem cuiquam mandasse, neque Scythas Macedonibus egere vltoribus neque incolumi filio sibi hæredem defuturum. Philippus ad Scytham misit, qui eum rogaret, vt in stipendium tam longæ obsidionis aliquid sibi pecuniarum mitteret, præsertim quum eos quos in Scythiam misisset, ne viatico quidem, non modo stipendio esset prosecutus. Ille regionis & cœli sterilitatem caussatus, nullas ait sibi opes esse, quibus regem expleat, turpiusque putare paruo defungi quam totum abnuere. Scythas virtute animi & duritia corporis, non opibus censeri. Philippus perbelle se rideri ratus, soluta Byzantij obsidione Scythicū aggreditur bellum, præmissis legatis, qui barbaro nunciarent, se ob Byzantinam obsidionem statuam vouisse Herculi, venire se vt eam in ostio Istri dedicaret, regi & Scythis omnibus amicum: Macheas statuam sibi mitti iubet, pollicitus fore, vt non solum eam dedicandam curaret, sed daturum etiam operam, vt impostertum illa incolumis maneret. Exercitum in suos fines induci vetat, quòd si se inuito statuisset, fore, vt non multo post ipsius digressum eandē euerteret. Animisque per hæc vtrinque irritatis, committitur prælium, quo quum virtute & animo præstarent Scythæ, Macedonis tamē astu victi, ad XXIII. puerorū & fœminarū, & cum his vim pecorū ingentem amisere, & in his XX. equarum milia quæ alebantur ad sobolem propagandam. Triballi, qui ad Istrum habitant, Macedonibus præda onustis ferociter occurunt, negantque Macedones per suos fines trāsituros, nisi tam opulentæ prædæ fierent participes, hinc iurgium primo, mox prælium ortum, in quo ita grauiter est Philippus vulneratus, vt per eius femur telum adactum, equum, in quo sedebat, vno vulnere confecerit. Macedones regis casu consternati prædam amisere, ita Scythica spolia velut deuota Macedonibus pene luctuosa fuerunt. Philippus in regnū reuersus bellum diu dissimulatum Athēniensib⁹ intulit. Thebani rati id incendium Atheniensibus victis ad se breui peruenturum socios se Atheniensibus iungunt. Hæ duæ ciuitates vniuersam Græciam legationibus fatigant, monent, hortantur, vt commune illud incendium secum restinguerent. Valuit publica charitas apud quosdam quòd socias sibi partes susceperunt, sed multo plures metus ad Philippum traxit. Postremo de summa rei ad Cheroniam dimicatum, vbi Athenienses & Thebani pristinæ virtutis memores, fortiter dimicando occubuere. Quippe qui aduersis vulneribus loca quæ a ducibus tuenda acceperant, cadentes suis corporibus obtexerunt. Illa demum pugna vniuersæ Græciæ libertatem ademit. Mirum qua arte Philippus præsentem lætitiam texerit, neque solita sacra eo die fecisse dicitur, neque de more conuiuatus, non coronas non vnguenta sumpsisse, ne risisse quidem, & quantum assimulare potuit, ita vicit, vt victorem sentiret nemo, nec se regem Græciæ appellari voluit, sed ducem. demum ita inter suorum lætitiam & hostium dolorem temperauit, vt neque victorib⁹ assultare sit visus, neque victis insultare. Atheniensibus quos infestissimos habuit captiuos gratis restituit, & peremptorum corpora sepulturæ reddidit. Alexandrum filium, quem iam inde a Byzantina obsidione duodeuiginti annos natum in castra accersiuerat, vt prima militiæ rudimenta apud se deponeret, & qui primus in sacram Thebanorum cohortem irruperat, Athenas cum Antipatro misit, qui cum ea ciuitate pacem iungeret. Contra Thebanorum captiuos non solum non dimisit, sed interfectorum etiam corpora vendidit, principes ciuitatis alios percussit, alios in exilium egit, bonaque omnium occupauit, exulibus ad tercentum numero restitutis, quibus ciuitatis administrationē permisit, apud quos, quum quinque ciuitatis assertores postularentur, quòd per iniuriam se in exilium egissent, eius constantiæ fuerunt, vt omnes se autores faterentur, contenderentque melius cum republica tūc actum, quum illi damnati essent, quā quum in vrbe restituti. Mira hominum constantia, de iudicibus vitæ necisque suæ, ingenue quod sentirent indicasse, & quòd libertatem, quam viribus vindicare non possent, lingua vsurparent. Miror Philippū ea in Thebanos sæuitia vsum, & quòd non plus vetus hospitium apud eum, quam præsens iniuria valuerit. Triennio Philippus puer Thebis fuerat, atque ex Epaminondæ consuetudine ea consecutus creditur, per quæ postea tantus imperator extitit. Ipse Græcie rebus compositis, vniuersæ gentis cōcilium Corinthum aduocauit, vbi pacem legesque singulis Græciæ ciuitatibus, pro cuiusque meritis statuit,

Arisba.

Philipp⁹ flagitia in propinquos.

Philipp⁹ Bizantiū obsedit.

Macheas Scytharū rex.

Eluditur Philipp⁹ a Scytha rū rege.

Philipp⁹ Scythas prælio superat.

Philipp⁹ vulneratur.

Græcorū virtus.

Philipp⁹ Græcos subigit.

Prima in Alexandro militiæ rudimenta.

Thebanorū cōstantia.

ſtatuit, concilliumq; omnium veluti ſenatum vnũ delegit. Soli Lacedæmonij legem & legis autorem contempſerunt. Auxilia inde ex tota Græcia conſcripta, ſiue oppugnante aliquo manu illa iuuandus eſſet, ſiue ipſo duce alicui bellum inferendum. Nec dubium erat ferocißimum regem, rebus proſpere fluentibus, maiora animo concipientem, tantas opes in Perſas comparare. Ad.CC. milia peditum ſcribebantur, equitum quindecim milia, citra Macedoniæ opes, ex ea auxiliorum formula. Etiã Parmenionem, Amyntham, & Attalum in Aſiam præmittere parabat, cogebanturq; ſub vernum tẽpus ad Aſiaticum bellum ex tota Græcia auxillares copiæ, quum ipſe Olympiade, ob ſuſpitionem ſtupri, vt quidam tradiderunt, expulſa, Cleopatrã Attali filiam, vt Trogus ſcribit, vt Plutarchus Attali ſorore genitã, matrimonio ſibi iunctã, medio nuptiarum apparatu, a Pauſania nobiliſſimo adoleſcẽte interfectus eſt, dieſq; lætitiæ deſtinatus, luctu eſt & mœrore regij funeris fœdatus. Cauſam cædis inde ortam ferunt, q ab Attalo Cleopatræ auunculo Pauſanias conſtupratus, & ab eo per cõtemptum plurium conuiuarum libidini, vt vile ſcortum, ſubiectus eſſet, quapropter pro ludibrio in ora omnium abiuerat, ſæpius apud regem tam inſignem contumeliam fruſtra queſtus, quũ cerneret etiam tantum abeſſe, vt ob eam rem Attalus quicquam eſſet incommodi aditurus, vt ducatum etiam nuperrime a rege accepiſſet, omnem irã in Philippum vertit, atq; vltionem quam ab aduerſario non potuit ab eo vt ab iniquo iudice audax adoleſcens exegit. Multi perſuaſum habuere Pauſaniam ab Olympiade miſſum, nec Alexandro ignaro. Satis conſtat Olympiadem percuſſori fugienti equos præparatos habuiſſe, & mox Pauſaniæ in crucem ſublato (nam ad ſuppliciũ eſt poſt cædem retractus) aureã coronam noctu impoſitam, qđ facere Alexandro filio ſuperſtite, præter ipſum, qui vltor timebatur, alius quidem nemo fuiſſet auſus.

Philippi regis interitus Pauſaniæ ignominia.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER IIII.

PHILIPPVS Amynthæ filius qui Macedonum opes in tantum auxit, vt iam merito Perſis formidoloſæ eſſent, in hũc modũ perijt. Romani autẽ per id tẽpus aut certe non multo prius poſteriuſve C. Plautio iterum & L. Aemylio Mamerco conſulibus, Priuernatibus bellum indixere: quia Norbam & Setiam colonias eſſent, vt diximus, populati. Volſci quoq; ad Satricum caſtra cõmuniuerant. Plautius cui ea prouincia ſorte euenerat, Priuernatibus prælio victis, eorum vrbem vi cœpit, captæ præſidium impoſuit. In Antiates deinde mouit, qui ad Satricum caſtra fecerant, dubio hic marte dimicatum, præliumq; priuſquam fortuna alterutro inclinaſſet ſubita tempeſtas diremit. Tetra cedes vtrinq; fuit. Parabant ſe Romani nihilo ſecius ad pugnam in ſequentem diem. Contra Antiates præſenti clade territi, nocte quæ eſt diem illum ſecuta, relictis caſtris in pacatum noctis ſilẽtio abierunt: magna vis armorum, quum inter cadauera cæſorum, tum in caſtris quæſita, conſul duplici prælio victor omnem hoſtium regionem ad mare vſq; populatus eſt. Aemylius Sabellicum agrum ingreſſus, quum nuſquam hoſtis occurreret, late omnia prædatus, cum multa populatione circum agebat exercitum. Samnites qui Sabelli a Græcis dicuntur, agreſti illa clade perculſi, pacem per legatos orant, Conſul eos ad ſenatum reiecit. Samnitium poſtulata fuerunt, vt pax ſibi redderetur, ſi ita patribus placeret, & vt Sidicini belli exequendi ius ſibi remitteretur, quando illi perpetui ſibi hoſtes eſſent, nec Romanorum amici eorumve ditionis facti adhuc eſſent. Conſultus de his ſenatus cenſuit reddendum Samnitibus fœdus ſecundum eorum poſtulata. Reſponſumq; legatis eſt per populum Rom. non ſteriſſe, quin priſtinum inter ſe fœdus perpetuum eſſet & inuiolabile. Nec quum belli ſua culpa contracti Samnitem pœniteret, obſtari quo minus amicitia recõcilietur. qđ ad Sidicinos attineret, nihil intercedi quo minus Sãnitibus pacis & belli liberũ eſſet arbitriũ. Fœdere iterũ icto, poſtq̃ Roman⁹ exercit⁹ inde abduct⁹ eſt ãnuo ſtipendio frumentoq; in trium menſium alimoniam accepto. Ita enim fuerat conſul pactus, ob id inducias hoſtibus datas, quo ad per legatos de pace ageretur. Sãnites Romano bello ſoluti, confeſtim Sidicinos noua obſidione repetunt, qui quum ſuis viribus ſtare non poſſent eſſetq; haud procul vt iam hoſtis eorum vrbe potiretur, tum demum dedentes ſeſe a Romanis auxillum implorant: ea deditio vt ſera vltimaq; neceſſitate expreſſa, a Romanis non eſt recepta. Sidicini ſpe Romani præſidij abiecta, ad Latinos qui iã dudum in armis erãt, confugiunt. Latini Sidicinos complexi, confeſtim legiones tranſmittunt in Samnium, iungunt ſe ijs Campani ſuæ in Samnites iræ magis quam Romani beneficij memores. Fœdatus eſt Samniticus ager populationibus, ac ſæpius etiam certatum, quibus prælijs etſi ſuperiores fere Latini fuerant, ne ſæpius dimicandum eſſet haud inuiti ex hoſtico exceſſere. Legati ab Samnitibus Romam miſſi, qui quererentur ea ſe Romanorum fœderatos pati, quæ ne hoſtes quidem antea paſſi eſſent. Satis Romanos habere, q de Sidicinis & Campanis victoriam ſibi eripuiſſent, abſtinerent ſaltem ea iniuria, Samniticum nomen ne ignauiſſimis populis laceſſendum dederent: Arcerent Latinos & Campanos qui Romanæ ditionis eſſent Samnitium finibus, vel coercerent potius armis, ſi minus imperio parerent. Reſponſum eſt Campanos vellent nollent quieturos, in Latino fœdere nihil poſitum eſſe, vt cum quibus velint bellare non poſſint. Id reſponſum Campanos a Romanis metu alienauit, & Latinos ad apertam defectionem ferociores reddidit. Principes ipſius gentis per ſpe-

Cõſules.

Sabelli.

Fœdus Sãnitib⁹ redditur.

Sidicini Latinoꝝ ſunt.

Sãnitũ querelæ.

ciem belli in Samnites comparandi consilia inter se cõferentes Romanum bellum agitare, accedereq; his consultationibus Campani recenóssimi beneficij immemores. Cæterum vt res Romana commodius oppugnaretur, placebat Samnites prius debellare. Huiusmodi consilia indicio Romam delata, haud legiómo comitiorum tempore expectato

Cõsules. confestim noui creantur consules T. Manlius Torquatus & P. Decius Mus. Hoc anno Alexãder Epiri rex magni Alexandri auunculus in Italiam classe appulit: Causa accessus & eius belli euentus, loco haud multum diuerso explicabitur. Romani etsi defectio Latinorum nulli erat dubia, Decem tamen eius gentis principes Romam accersunt, velut de Samnitico bello cum his acturi, sed vt corã potius cognoscerent, quæ illi animo consilia agitarent. Fuere in his L. Annius Setinus, & L. Numitius Circensis Latinorum prætores, ambo ex Romanis colonijs, qui præter Velitras, ipsam Romanam coloniam, Volscos etiam ad bellum conciuerant. Annius priusquam Romam ventũ sit, multa in Latinorum concilio ferociter locutus, autor fuit suis, vt a Romanis peteretur, si in fœdere vellent Latinos permanere, vt alter consul iam in de Latini nominis crearetur, & par senatorum nu-

Annij oratio. merus ex eadem gente, vt ex æquo Latini cum Romanis viuerent. Monstrare interea nullum vnquã fuisse tempus, quo Latini vetus seruitutis iugum facilius excutere potuissent, quam tunc, quum Campanos, Sidicinos, & Volscos secum haberent, florerentq; Latium quum opibus, tum militari iuuentute. Stulte quidem & segniter nimis facturos Latinos si non sibi libertatem vindicarent, quam illi taciti concederent. Negata iam antea ex fœdere auxilia, tacitum tulisse Romanos, intulisse arma suis auspicijs Latinos finitimis, nec ab illis bello interdictum. Receptos in fidẽ Sidicinos, Cãpanos alienatos, Samnites multis cladibus affectos, nec ab Roma motum esse quicquam, vnde putarent esse eam Romanorum modestiam, nisi ex conscientia suarum virium: Satis compertum se habere, Samnitibus eorum fidem implorantibus, haud fateri ausos, Latium sub Romano esse imperio. Iturum se, si ita omnibus videretur, atq; communi Latinorũ nomine ea se a senatu & po. Ro. non minori animo postulaturum, quam ibi in suorum conspectu postulanda censuisset. Magno quidem assensu & fauore Annius auditus est, iussusq; ea Romæ agere ac dicere, quæ ex Latini nominis dignitate fideq; ipsius essent. Vbi igitur in Capitolio stetit, ibi ei datus est Latinis Senatus, ac T. Manlius consul ab

Latinorũ postulata. his peteret, ne Latini bello Samnites incesserent, Tempus erat inquit Annius T. Manli & patres cõscripti, iam nihil vos pro imperio nobiscum agere, cum Latium armis & viris potens videretis, Sãnites a nobis victos, Sidicinos nostræ ditionis factos, quũ Campani & Volsci nobiscum sint, quũ vestræ etiam coloniæ Latinorum imperium vestro prætulerint. Nunc quoniam vos regno finem non imponitis, poterat Latium seipsum armis in libertatem asserere, sed ne non aliquid consanguinitati a nobis datum puteris, visum est quando vires ipsæ æquatæ sunt æquas vobis conditiones pacis afferre, vt consul alter ex Latio creetur, alter etiam senatus ex æquo vtrinq; constituatur, fiatq; ex duobus populis vnus, vna respu. & quod vtrisq; bene vertat, sit sane hæc patria, omnes Romani

vocemur. Tanta animorum indignatione, impruđenóssima est Annij vox audita, vt Manlius consul iureiurando affirmauerit, si tanta patres dementia caperet, vt a Setino homine senatus leges acciperet, cum ferro se in curiam venturum, atq; ibi quẽcunq; Latinum offendisset hostiliter interfecturũ. Exprobrata igitur Latinis perfidia, acceptorũq; beneficiorum obliuione, confestim iussi sunt curia excedere. Annius quum & ipse concitato animo tumultuose se e vestibulo templi proriperet, lubrici tare scalarum lapsus, ita grauiter saxum ceruice offendit, vt sopitus sit. Alij exanimatum dixere, qd' omen ad eius belli euentum pertinere est visum. Nec id reticuit consul curia egressus, prędicans se Latinorum legiones ita prostraturum, vt iacentẽ legatum videret, quæ vox a populo excepta, tantũ ardoris animis iniecit, vt contra ius gentium legati violandi fuerint, nisi a consule missi essent, qui il los extra fines prosequerent. Bellũ magno ordinũ cõsensu in Latinos decretũ. Cõsules duobus exercitibus conscriptis, per Marsos & Pelignos in Sãniũ profecti, adiuncto Samnitium exercitu, sed Capuã quo iam Latini & socij conuenerant, castra locant. Ibi vtriq; consuli eadem per quietem obuersata species, viri statura angustiore humana habituque maiore decentis, ex vna acie imperatorem dijs manibus, ex altera exercitum deberi, vtrius exercitus imperator se super hostium cateruas deuouisset, eius populi victoriam fore. Conferunt inter se consules nocturnum illud oraculum victimasq; vterq; cædit ad iram deum auerruncandam. Hic cum aruspicum responsa concepta animo religioni respõderent, inter se comparant, vt vtrius cornu prius inclinasset, sese pro patria deuoueret. Cæterum ne voluntariæ mortis causa ignoraretur, essetq; proinde ducis interitus militibus terrori, Legatos & Centuriones occulte consilij huius faciunt participes, & quia cum Latinis res futura esset, gente, lingua, moribus, armorum genere, Romanæ perquam simili edictum est, ne quis extra ordinem in hostem dimicaret. Forte accidit vt inter cæteros turmarum præfectos, qui omnia circa explorare iussi erant, T. Mãlius consulis filius cum suis turmalibus ad tumulum castris hostium imminentem processerit. Is vbi ad iactum teli in hostium cõspectu stetit, estq; ab hominibus diuersæ stationis agnitus (vulgo enim viri illustres inter se noti erant) Genutius Metius Tusculanus vir inter suos genere & militia clarus paululum a statione progressus ecquid ca uilla bundus ait, eo ne consilio huc Manli venisti, vt vna Romana turma aduersus Latinos & socios confligeres: Quid consules interea: Quid consulares exercitus agent: Aderunt inquit Mãlius consules non multo post, aderitq; cum his Iuppiter ipse, vltor fœderis a vobis violati, & si ad Regillum lacum ad satietatem vestram maiores nostri pugnauere, hic quoq; efficiemus ne acies vobis & collata nobiscum signa, multo plus sint cordi futura quam tum fuerint. Ad ea Genutius vis quãdo dies ista expectanda est, qua tanto conatu exercitus moueatis, vt mecum interim congressus experiamur quantum Latinus Romano, Romanusue Latino virtute præstet: vt ex vnius breuis pugnæ euentu decernatur, quale sit copiarum omnium futurum certamen: Ibi Manlius seu ira impulsus, seu quia pudebat certamen detrectare, consularis imperij oblitus, præceps in certamen ruit,

Annij Setini casus.

Bellũ Latinis indicitur.

Oraculũ.

Manlij filius contra imperium pugnat.

ruit, equitibus cæteris velut ad ſpectaculum ſum-
moris, aduerſi ambo in ſe concitant equos, & quū
infeſtis cuſpidibus concurriſſent, Manlij cuſpis
ſuper galeam hoſtis elapſa eſt, Metij trans ceruicē
equi, inde ſubito equorum circunactu infeſtius cō-
greſſi. Manlius inter aures Metiani equi ſpiculū de
fixit, ibi ſaucius equus, quum anterioribus pedib⁹
arrectis, iactatione capitis ſæuiret, Metium ad terrā
excuſſit quem parma cuſpide innixum, dum in pe-
des a graui caſu conatur aſſurgere, Manlius a iugu-
Manlius victor in caſtra reuertitur. lo percuſſum, vt per coſtas ferrum emineret, terræ
affixit. Legit inde iacentis ſpolia, multaq; ſuorū
lætitia in caſtra eſt ad patrem reuerſus, ignarus in-
terim imminentis fati, parumq; neglecti imperij
memor. Poſtquam igitur eſt ad prætoriū vētum,
vt omnes inquit iuuenes ſcirent Manlij pater, me
vere tuam eſſe progeniem, equeſtria hęc ad te ſpo
lia retuli, ex cæſo hoſte capta. Conſul filium auer
ſatus confeſtim concionem aduocari iubet, quæ
vbi frequens ante prætorium ſtetit, Tum ille, quā-
do inquit T. Manli neq; conſulare imperium, neq;
Manlius in filium capitaliter aīaduertit. patriam maieſtatem reueritus, aduerſus noſtrum
edictum extra ordinem pugnaſti, quantum in te
fuit, ſoluiſti diſciplinam militarem, qua Romana
res ad hunc diem ſtetit: adduxiſti me certe in eam
neceſſitatem, vt aut reipub. me obliuiſci oporteat,
aut (quod ſatius erit) ingenitæ charitatis in filiū,
triſte exemplum, ſed noſtræ ciuitati in poſterum ſa
lubre, erimus. Ego morte tua ſanciendum conſu
lare imperium cenſeo, nec ſi quid in te noſtri ſan-
guinis eſt, recuſabis, quin militaris diſciplina, quæ
per te ſoluta eſt, tua in integrum pœna reſtituatur.
Tantum ille effatus lictor inquit deliga ad palum
Defixit omnium animos pauore ſæuum imperiū,
non aliter quam ſi in ſe virgæ & ſecures expediren
tur. Metu proinde magis quam modeſtia tota con
cio quieuit, tenuitq; mœſtum illud ſilentium, quo
Inperia Māliana ad ſanguis reciſa ceruice fuſus eſt. Tum libera cō
ploratio coorta, lamentari vulgo infeliciſſimam
iuuenis ſortem, patremq; autorem ſupplicij vt im-
pium execrari. Corpus Manlij milites, rogo ex-
tra vallum inſtructo, quanta funeris celebritate fie
ri potuit, concremarunt. Manliana imperia, quia il
le tam ſeuere in filium animaduertiſſet, non tantū
in præſens tempus, ſed ad poſteros horrenda, tri-
ſtiorisq; exempli extitere. Fuit deinceps pugna,
Ordines aciei. quæ cum hoſte commiſſa eſt, ciuili bello ſimilis,
adeo omnia præter animos Romanis Latinisq; in
acie conformia fuere, in prima acie haſtati erant,
quindecim manipulis inter ſe parum diſtantibus,
& in his leuis armaturæ milites, qui haſtas tantum
Antepillani. habebant & geſa. Principes inde poſt hos locati
robuſtioris ætatis. Hi ſcutati omnes, inſignibusq;
armis inſtructi. Erat id. XXX. manipulorū agmē
Antepilanos appellabant. Poſtremo loco quin-
decim ordines locati erant. Habebat ordo ſexcē-
tos milites & duos centuriones. Vnuſquiſq; ordo
in tris diuiſus erat partes, quarum vnamquanque
Pricipes Triarij. primumpilum vocabant. Haſtati igitur omnium
primi pugnam inibant, qui ſi hoſtem profligare
nequiſſent medijs ordinum interuallis retro abeū-
tes inter principes ſe recipiebant. Erat tum princi-
pum certamen, quos haſtati nuper pugna egreſſi ſe
quebantur. Triarij ſub vexillis conſidentes ſini-
ſtro crure porrecto ſtabant, ſcuta innixa humeris,
haſtas ſurrecta cuſpide in terra fixas tenebant, ve-
lut vallo quodam ſepta inhorreret acies, ſi apud

principes parum proſpere dimicatum eſſet, a pri
ma acie ad Triarios retro abibant, inde prouer
bium vulgo percrebuit, quum in re aliqua labora
retur: Res ad Triarios redijt. Triarij conſurgentes Adagiū.
haſtatis & principibus inter ordinum interualla re
ceptis, denſo agmine hoſti occurrebant, terrori
erat noua repēte acies oculis oblata, ac cæteris mul
to horridior. Habuit vexillum, quando eo veni
mus, vt eius rei mentio nuper ſit facta. CLXXX-
III. milites, Ordo vero ſexcentos. vtpote, qui Vexillū.
tria haberet vexilla. Legio ea tempeſtate qua hæc Ordo.
geſta ſunt quina hominum milia, quum a princi- Legio.
pio quaterna habuiſſet. Poſtremo ex ſenis milibus
& amplius facta eſt. Et Romana acies ita ſtetit ad-
uerſus hoſtem eo die inſtructa, neq; a Latinis qui
tum hoſtes erant quicquam variatum, vt non ve-
xilla cum vexillis ſolum, ſed haſtati cum haſtatis
concurrerent, principes cum principibus, centurio
nes cum centurionibus. Haud procul radicibus
Veſuuij prælium commiſſum: Eſt is mons in Cā- Veſuui⁹
pania, mari incubans, vitifer, memorabili incen- mons.
dio inſignis. Manlius dexterum cornu, læuum
Decius tenuit. Primo concurſu pari eſt ardore di
micatum, milites hoſtium impetu degrauati, ſe ad
principes receperunt. Decius conſul ad Mar. Va
lerium conuerſus, Deorum (inquit) Valeri auxi-
lio res Romana indiget. Age nunc Rom̄. Po. Ponti
fex præfare carmen, quo me pro legionibus deuo-
ueam: pontifex illi prætextam togam primo indu
xit, inde velato capite manu ſubter togam ad men Decius
tum exerta, ſuper haſtas pedibus ſubiectas ſtantem ſe deuo-
dicere iubet ſane pater, Mars, Quirine, Bellona, uet.
Lares, Diui, Nouēſiles & indigetes, Diui quorū eſt Votiua
poteſtas noſtrorum, hoſtiumq;, Dij manes, vos prę verba.
cor, veneror, veniam peto, vti Populi Rom̄. Qui-
ritium vim victoriam proſpereris, hoſtesq; popu-
li Roma. terrore, formidine ac morte afficiatis. Ego
ſicut verbis nuncupaui, ita pro republica Quiri-
tium, legiones, auxiliaq; hoſtium mecum dijs ma-
nibus deuoueo. Hæc ita precatus lictores ire ad
collegam iubet, ac nunciare ſe iam deuotum eſſe,
quod credo ideo factum ne caſu aliquo ille quoq;
ſe deuoueret, atq; ita exercitus ducibus ſpoliatus
maius aliquod diſcrimen adiret, ipſe Gabino ritu
cinctus armat⁹ in equum inſiluit, ſeque in medios
hoſtes immiſit & Latinis & Romanis longe augu
ſtior humano, & quaſi cœlo demiſſus repente Turbat
apparuit, ita omnis terror pauorque cum illo hoſtium
in hoſtes delatus, Latinorum ſigna primo tur- acies.
bauit, mox tota acies perculſa, quacunque ille
equi impetu ferebatur, haud ſecus quam peſti-
fero aliquo ſidere icti hoſtes pauitabant. Ad
poſtremum eo cadente conſternatæ Latinorum
cohortes fugam ea parte fecerunt. Non poſ- Vanæ ſu
ſum hoc loco, qđ ſæpe alias feci, non mirari illius perſtitio
ſeculi amentiam, ꝙ in re tam ſeria non cerne- nis ex-
rent viri illi digni alioqui, qui media ambulaſ probra-
ſent luce, hæc malorum dæmonum ludibria, tio.
vt de Decio nil dicam, qui charitate patriæ ad-
ductus, aut laudis cupiditate ſe hoſtibus perimē-
dum obtulit, vtrumque enim excuſari poteſt:
Quid alij? an tantum delirare oportuit, vt cre
derent eum, qui ſe dæmonibus ſolenni preca-
tione addixiſſet, eundem potuiſſe alios ſecum de-
uouere, vt eo cadente, neceſſe fuerit & eos cadere, in
quos nullum ius haberet? Quia occaſione recepta
ne legiones quidem armare opus fuerit, neq; ferro

decertare, si quantumuis magno prælio Romani, vel vno milite amisso, defungi potuissent. Sed hic aliquis. Satis constat Decij decursu turbatos esse hostium ordines. Turbati sunt fateor, sed non ita fugati, vt signa desererent, quod Liuius demonstrat. Nec in Decio præter ferrum quicquam timere potuerunt, quippe quem deuotum nesciebant, quanquam si id quoq; sciri potuisset, religionis opinio, non vis dæmonum aliqua obsuisset. Neq; enim licet cuiquam deuouere, quod non proprij sit iuris, quando ista ratione facile ab vno quouis hominum potuerit humanũ genus exterminari. In quo illud adhuc magis destabile fuit, ꝙ consuli ex diræ superstitionis instituto, vt Liuius scribit, liceret non se tantum, sed quemuis ex suo exercitu,

Quid si deuotus seruetur.

cum legionibus hostium deuouere. Qui si casu aliquo seruatus esset, tum signum septem pedes altũ, aut maius in terram defodi oportuisse, piacularẽq; ibi hostiam mactari, vbi signum esset defossum, Romanum magistratum eo descendere nefas fuisse. Qui sese deuouisset vt Decius, ni mori contigisset, neq; publicum sacrum pure faceret amplius. Cæterum terrorem & fugam illam Romana virt⁹, vt sæpe alias, fecit, quæ iam antea hostibus haud ignota, non potuit non esse formidolosa. Illud potius crediderim, malum aliquem genium, Consules nocturna specie deceptos, ad id facinus impulisse, vt maior cædes ex ea deuotionis forma oriretur,

Mãlij pietas in collegam.

& vt non solum Decius sed Decij etiam filius sic periret, dignus vterq; quorum famam omnis celebret posteritas, ꝙ pro patria vitam abiecissent. Mãlius audito collegæ interitu, lachrymis temperare non potuit. Verum quia diuersa parte pugna instaurata nunciabatur, paululum addubitauit, an Triarijs ad consurgendum signum daret, ratus tamen conducibilius id subsidium ad extremum certamen seruare, accensos a nouissima acie ante signa procedere imperauit. Id Latini cõspicati, Trianos non accensos eos esse rati, statim & ipsi Triarios in primã aciem producunt, qui quum aliquãdiu inani pugna seipsos fatigassent, perfregissentq; hastas, aut ferrum hebetassent, pulsis ad extremam aciem Romanis, quũ se prælio defunctos Latini arbitrabantur, Romani exercitus Triarij, signo a consule accepto, recentes in fatigatum hostem impetum faciunt, armorum fulgor & acies eximprouiso coorta hostem percellit, perturbantq; hostiũ principia, ora hastis ferientes, cæsoq; primo viro-

Latinorũ strages.

rum robore per alios manipulos velut inermes vadunt intacti, tantaq; strage disiecti sunt hostium cunei, vt vix quarta pars hostilis exercitus superfuerit. Iuuere non nihil Samnites Romanam aciẽ, qui sub radicibus montis ad terrorem hostium steterant instructi. Latini ex fuga se Minturnas recepere, prima victoriæ laus penes ipsos duces, fuit, quorum Decius se deuouerat, Mãlius ita strenue fuerat in acie versatus, vt Latini & Romani aperta prædicatione post pugnam testati sint, vtrius partis T. Manlius dux fuisset, eam haud dubie vincere oportuisse. Decij corpus postridie coopertum telis inter hostium cumulos repertum, collega, quã ornatissimo potuit apparatu, funerauit. Exibat Lauinio Milonius prætor cum magnis Latinorum copijs vt suis auxilio iret, quum nuncius acceptæ cladis est eo perlatus, tum ille dixisse, fertur, pro parua via magna est merces Romanis soluenda. Quidam autores fuere, Samnites & ipsos, post commissum prælium, Romanis affuisse paucis inde dieb⁹, Numisij imperatoris sui ductu vno delectu habito, nihilo minore exercitu Latini ad Trifanum inter Sinuessam & Minturnas Romano consuli occurrunt, ibi prius quam locus castris caperetur, sarcinis in medium coniectis, recens prælium est commissum, quo adeo res hostium sunt accisæ, vt Latini nominis ciuitates vltro sese dediderint. Eam deditionem Campani secuti sunt. Vtriq; agro mulctati Latinus ager & Phalernus, qui Campani populi fuerat, vsq; ad Vulturnum flumen Romanæ

Cãpani & Latini agro mulctãtur.

est plebi diuisus. In Latio bina iugera, tria in Phalerno, quia longius distaret, singulis data. Latinorum Laurentes & equites Campani, quia a Romanis non desciuissent, extra noxam fuere, renouatumq; cum Laurentinis antiquum fœdus, atque ita institutum, vt quotannis renouaretur. Campanis equitibus ciuitas data. Manlio Romam veniẽti seniores tantum obuiam processere: iuuentus ipsa, quia filium occidisset, & tunc quidem, & in omni vita tantum virum est postea auersata. Cum Antiatibus qui in Hostiensem agrum excursiones fecerant, bellatum est non nihil post Torquati reditum L. Papyrij Crassi dictatoris ductu, sed nihil interea gestum quod memoria fuerit dignum. Consules secuti, T. Aemylius Mamercus & P. Phi-

Cõsules.

lo. Hi Latinos dolore amissi agri ad rebellandum impulsos, prius acie victos castris exuerunt, sed dũ Philo, cuius ductu & auspicijs fuerat pugnatum, cæteros Latinos recepit in fidem, Aemylius Pedũ oppugnat. Tuebantur Pedanos Prænestini, Tyburtes & Veliterni, aderant illis ex Lauinio quoq; & Antio auxilia, his prælio victis dum ad Pedum & alias socias hostium vrbes circunagit exercitum audito collegæ triũpho, ipse quoq; Romam cupiditate laudis, infecta prouincia, decessit. Negantibus triumphum patribus nisi Pedum vi captum, aut deditum esset, adeo Aemylius est a patribus alienatus, vt in reliquum tempus anni, nõ minus fuerit nobilitati infestus, quam Philo, qui plebei⁹ erat. Nec contentus illa insectatione, quum ob Latij motum dictator dicendus esset, Aemylius, cuius tum fasces erant, Philonẽ collegam suum dictatorem dixit, pactus credo cum eo prius, vt populares leges, quæ postea latæ sunt, dictator ferret. Legum quæ latæ sunt vno capite sancitum, vt plebiscita omnes ciuitatis ordines tenerent. Altero vt legum

Leges populares.

quæ centuriatis comitijs ferrentur prius patres autores fierent quam populus in suffragia mitteret, Postremo vt censorum alter ex plebe crearetur. Persuasum fuit patribus maiorem domi cladem eo anno, ob inuisas leges, acceptam, quam foris bellica esset opera quæsitum. Erantq; iam consu-

Cõsules.

les L. Furius Camillus & C. Neuius. Latini qui ita adempti sibi agri omnia prius ferre poterant, quam ocium & quietem, in nouandarum rerum erant occasionem erecti. Oppugnabantq; iam consules Pedum, quod in Aemylij contemptum patres, non solum captum, sed etiam euersum volebant. Tyburtes & Prænestini suppetias Pedanis tulere, diuersa parte Aricini Lanuuini Veliterni & Antiates ad Asturam fluuium castra fecerãt, quos Neuius eximprouiso adortus fudit. Camillus interea, facta ex Pedo subita eruptione atq; exercitus parte in fugã ĩclinata laboriose aliquãdiu hostẽ sustinuit, inde instaurato prælio non solũ aduersam aciem perculit, sed oppidum etiam admotis scalis vi cepit. Nec tñ eã victoriã prius qeuere cõsules, ꝗ̃ vniuersũ Latiũ ꝑtim vi, ꝑtim volũtaria deditione, subegerint. Pręsidijs inde oppidatim relictis ambo Romã reuersi, magno oĩm ɔsensu, de Latinis triũphanunt.

pharunt. Additus triumpho perrarus ea tempesta-
te honos, vt statuæ equestres sint illis in foro po-
sitæ. Inde Camillo de Latij statu referente, ne Lati-
ni nouis assidue defectionibus populum Romanũ
solicitum haberent, aut penitus tollendos censere
aut quod satius videretur, in ciuitatem asciscendos
quando id demum firmissimum esset imperium,
quo subiecti gauderent populi. Decreuerunt pa-
tres, vt pro meritis cuiusq; ciuitatis, illis suum be-
neficium impertiretur: Lanuuinis itaq; ciuitas da-
ta est, suaq; illis sacra reddita, vt ædes lucusq; Sospi
Iuno So- tæ Iunonis Lanuuio municipio & Romanis com-
spita. munis haberetur. Aricini, Nomentani, Pedani eo-
Latij sta- dem iure quo Lanuuini in ciuitatem asciti. Tuscu-
tus con- lanis seruata ciuitas, quam antea adepti fuerant. Ve
stituitur. literni, quoniam sæpius rebellassent, grauius mul-
ctati, eorum muri disiecti. Senatus Romam abdu-
ctus, iussusq; trans Tyberim habitare. Quibus ca-
stigatio esset ad mille passus cis Tyberim. Qui de-
prehensus fuisset, tam diu in vinculis haberetur,
donec mulctam persoluisset. In senatorum agrum
noui sunt coloni ex vrbe missi: Antiatibus ciuitas
data est, naues ademptæ, mariq; interdictum. Ty-
burtibus & Prænestinis ager ex parte ademptus,
nec tantum ob recens crimen, sed quia populi Ro-
mani odio cum Gallis gente efferatissima, socia
iunxissent arma. Cæteris Latinis connubia, com-
mercia, & concilia inter se adempta. Campanis
equitibus Fundanis & Formianis ciuitas sine suf-
fragio data, Cumanos & Suessulanos eiusdem iu-
ris cuius Capuam esse placuit. Antiatium naues
quædam sunt in nauale subductæ, aliæ incensæ,
quarum rostris suggestum est in foro excultum. id
Rostra. templum rostra ob eam rem dixerunt. Latij rebus
Cõsules. in hunc modum constitutis, iam pacate Romani
agebant, quum C. Sulpitio Longo & P. Elio con-
sulibus bellum inter Sedicinos & Auruncos est or
tum. Aurunci quia a T. Manlio fuerant in deditio
nem accepti, auxilium ab Roma petiuere. Iussi con
sules Auruncis opem ferre, qui prius quam eo ve-
nissent cum exercitu, nunciatum est Auruncos, reli
cta patria populariter profectos, Suessam muniuis
Aurũca se: quæ res fuit in causa, vt iam inde sit Suessa Au-
Suessa. runca dicta. Veterem Auruncam quam illi relique
re, Sidicini funditus deleuerant. Senatus consulib⁹
iratus, q; Auruncis sero opem tulissent, Dictatorẽ
dici iussit. Claudius Regiliensis ab his dictus, reli-
gione ab auguribus iniecta, q; vitio creatus esset, se
Minutia magistratu abdicauit. Eo anno Minutia vestalis vi
vestalis ua sub terram ad portam Collinam dextra via est
viua de- defossa. Scelerato campo nnmen loco factum. Fuit
foditur. idem annus apud Romanos insignis, q; P. Philo-
Prætor nem primum e plebe prætorem habuit, Consuli-
plebeius bus inde L. Papyrio Crasso, & Cæsone Duellio cũ
Ausonum gente bellum fuit. Cales oppidum Au-
sones tenebant, iunxerantq; cum Sidicinis arma,
vterq; populus vno læui prælio est a Romanis, fu-
sus. Cæterum, quando Sidicini adeo infesto erant
in Romanos animo, placuit id bellum non inter-
mitti. Interim M. Valerius Coruinus & M. Attili⁹
Regulus consules fiunt, dataq; Sidicinorum pro-
uincia extra sortem Coruino, qui victore exercitu
a veteribus consulibus accepto Cales duxit, ibi
hostes prælio congredi ausos egregie vicit, inde
Cales oppugnat. Tantus erat militum ardor, vt sca
lis muro admotis per æqua & iniqua conarentur
in arduum euadere, sed consuli res difficilior visa,
quam vt temere milites in apertum vitæ discrimẽ
adirent, tantisper abstinendum censuit, donec vi-
neæ & turres muro admouerentur. Interea M. Fa-
bius Romani sanguinis, qui ab Ausonibus captus Fabius
in vrbe custodiebatur, ruptis vinculis ex muro ho vinculis
stium se reste dimisit. Is ad consulis præsentiam cõ liberatur
stitutus, autor illi fuit, vt Calenos vino & epulis fe
sto die sopitos, repente adoriretur. quo facto haud
maiore eit certamine oppidum captum, quam Ca-
leni acie fuissent nuper victi. Calibus captis ac dire
ptis consul Romam redijt, Calenumq; triumphũ Cales ca-
egit. Inde ambo consules in Sidicinos duxere, qui piuntur.
priusquam Roma proficiscerentur, Dictatorem di Dictator
xere ad comitia consularia habenda L. Aemylium
Mamercum. Creati proximis comitijs consules T.
Veturius & Sp. Posthumius. Gerebant interea bel
lum Coruinus & collega aduersus Sidicinos, sed
dum illi foris agunt Romę triumuiri creati sunt ad
Coloniam Cales deducendam, nec ita multo post
noui consules Sidicino bello adhuc residuo a vete
ribus exercitum acceperunt, qui Sidicinos fines in
gressi, quum late omnia popularentur, rumor per-
crebuit Samnites a Sidicinis ad arma conciti, quæ
res effecit, vt consules autoritate patrum P. Corne
lium Rufinum dictatorem dixerint. Qui vitio crea
tus se magistratu abdicauit. Creati sequenti anno
consules L. Cornelius iterum & Gn. Domitius. Hi
Gallici belli fama ciuitate perculsa, dictatorem di-
xere M. Papyrium Crassum. Et iam dictator cœpe-
rat summa cura delectum habere, quum exploratο
res ad id missi, omnia ex Gallia pacata retulerunt.
Samnium interea suspectum Romanis erat, eaq; su
spitio in causa fuit, vt Romanus exercitus non sit Alexan.
hoc anno ex Samnio abductus: Samnites Alexan Epirẽsis.
dri Epyrensis bellum in Lucaniam traxit, ibi duo
populi aduersus regem excursionem a Pesto faciẽ-
tem acie conflixerunt. Fuitq; ea pugna Alexander
superior, victorq; pacem cum Romanis fecit. Sic
Liuius. Ego, quia nihil hostile in Romanos rex ege
rit, fœdus id fuisse potius crediderim. Tribus Me-
tia & Scaptia hoc anno veteribus additæ, & Acer- Tribus
ranis ciuitas sine suffragio data. Infamis inde an- nouæ.
nus secutus M. Claudio Marcello & T. Valerio
Flacco siue Potito, vt alij scripserunt, consulibus,
quum multi ex primoribus patrum simili morbo
& euentu mortui essent, ancilla quædam ad Q. Fa
bium Maximum ædilem Curulem venit causam-
q; eius cladis prodituram se professa est, si fides sibi
daretur, id indicium apud dominos haud futurum
sibi noxæ. Fabius re ad consules delata, a consuli-
bus ad senatum, fide, consensu ordinis, indici data,
patefactum est muliebri fraude eam cladem accide
re, multas esse quæ in virorum perniciem coque-
rent venena, ac si secum eant, fore, vt multæ vene Romanę
ficio occupatæ deprehenderentur. Missi qui ancil- veneficę.
lam sequerentur. Hi quasdam medicamenta co
quentes, apud alias recondita inueniunt: Qui-
bus in forum delatis, vigintique numero ma-
tronis, apud quas id pharmaci genus fuerat de-
prehensum, publice accersitis, & in his Cor-
nelia & Seruilia patriciæ gentis, quæ quum sa-
lubria esse contenderent, ab coniurante indice
bibere iussæ, spatio ad colloquendum sumpto,
inter se locutæ, id haurire statuunt: medicamen
to in conspectu populi epoto ad vnam interiere. Veneficę
Inde ad. CLXX. eiusdem sceleris conuictæ, puniunt
capitali sunt supplicio affectæ. Atrocitas rei,
quia ad eam diem in nullam fuerat veneficij
inquisitum, prodigij est loco habita, ve-
lut alienatis furore mentibus id flagitium per-
petrari contigisset. Dictator creatus figen-
di claui

Claui fixio. di claui gratia, ꝙ eo olim piaculo mens plebis dis-
cordia alienata compos sui demũ facta, & ad con-
cordiam reuocata esset. Clauũ Gn. Quintilius Mi-
neruæ postibus affixit. Consules postea fuere, L.
Cõsules. Papyrius Crassus iterũ & L. Plautius Venox. Sub
initiũ huius anni a Volscis Sidicinis & Lucanis le-
gati Romam venerũt, Romani populi fidẽ implo
rantes, dedentesq; se & sua, vt ab Samnitiũ iniuria
defenderentur. Secundũ eam deditionẽ iussi sunt
Samnites per legatos ab deditorũ finibus abstine-
re. Obtemperatum est a Samnitibus, nõ quia pacẽ
vellent, sed quod ad bellum res eorũ nondum erãt
instructæ. Priuernates interea Fundanis in socios
ascitis, Romana in se arma vertunt. Qui Vitruuij
Fundani ductu Setinum agrum, Norbanũ, & Co-
ranũ effusa populatione vastarunt. Hos Papyrius
consul vix explicata acie fusos castris exuit, exutos
Priuernum compulit. Plautius alter consul Priuer
natem agrum late populatus, in Fundanũ transijt:
Fundani Romano fines trãscendenti supplices oc
currunt, orantq; ne a sua ciuitate exigerent pœnas
eorum, quæ Vitruuius homo facinorosus cũ pau-
cis suæ factionis, priuato, non publico consilio, in
socios populi Romani fecisset. Eam culpam pro-
Fũdanorũ deprecatio. cul a Fundana ciuitate abesse. Priuerni esse Po. Ro.
hostes, ibi inuestigandos, armisq; persequendos,
non Fundis, ibi Vitruuium & alios Vitruuij simi-
les, belli sedẽ habere. Scelestissimos homines quo-
quo modo oppressos, suæ demum perfidię pœnas
expendere oportere, vt sibi non patriæ deliquisse
viderentur. Fundanis pacẽ esse, beneficiũq; Ro. po.
ꝙ ciuitate donati essent, grata memoria tenere. Ro
manorũ esse vrbem, agrum, ipsorum corpora, con
iugum, liberorũq; suorum, ipsi viderent an inson-
tem ciuitatẽ, paucorum ciuium scelere, maiore ali-
qua velint clade affectam, vnum scire se, nullam si
bi iniuriam tam acerbã inferri posse, quæ publicũ
sit studium ciuitatis a Romanis alienatura. Lauda-
ti sunt a consule Fundani, iussiq; bene sperare, ipse
Romã scripsit, Fundis omnia se pacata inuenisse,
Priuernum inde belli impetum auertit. Quidam
autores sunt, priusquam consul pacem Fundis red
didisset, in capita cõiurationis esse animaduersum,
trecentosq; & quinquaginta ex coniuratis Romã
missos, eamq; deditionẽ patres non recepisse, quia
plebeio sanguine Fundanus populus præsenti vel
let supplicio defungi. Obsidebant Priuernum duo
consulares exercitus, quum consulũ alter inde Ro-
mam ad habẽda comitia est vocatus: crebrescebat
Cõsules. in dies Gallici belli fama, quo contigit, vt noui cõ
sules L. Aemylius Mamercus & Gn. Plautius iussi
sint confestim inire magistratum, partiriq; inter se
prouincias. Mamercus, cui Gallicum bellum sorte
obtigit, decreto patrum nouum conscripsit exerci
tum. Opifices & sellularij, genus hominũ patum
alioqui militiæ assuetum, inaurotati, adeo nõ sem
per eius gentis motus non Romanis formidolosi
fuere. Processit consul Veios vsq;, inde intentius
explorans qua parte esset hosti occursurus. Cæterũ
quum quieta omnia ex Gallia nunciarentur, oĩs
priuernũ captum muris nudatur. vis belli Priuernum conuersa est, oppidum paucis
diebus captum, murisq; nudatum. Vitruuius ibi ca
ptus Romæ capitali est supplicio affect⁹. Eius ædes
quæ in Palatio fuere diruendas censuit senatus, bo
naq; obscuro genio cuidam qui Semoni Iani no-
mine aduersus Quirini ædem colebatur, consecra-
uit. Hoc anno, siue, vt plures aiunt, eo qui proxime
præcessit, equorum carceres in circo sunt constitu-
ti. Plautius de Priuernatibus triumphũ egit. Mox
vero quum Priuernatium causa in curia cognosce

tur, legatorum vnus a quodam infestissimo sena-
tore rogatus, ecquidnã Priuernates meriti essent?
respondisse fertur, quod & illi qui se dignos liber-
tate censerent. Tum a consule rogatus, quid si vo- Responsum Priuernatis.
bis poenam remittimus, qualis a vobis pax expe-
ctanda est? Perpetua inquit & fidelis, si bonam de-
deritis: si malam, haud diuturna. Apparuit vt libe-
re ita vere id dictum, quando pax nusquam fida, ni
si vbi fuerit voluntaria: vbi sit seruitus, fidem spe-
rari non oportere. Atq; ita ex autoritate consulis, la
tum est ad populum, vt ciuitas priuernatibus dare
tur. P. deinde Plautio Proculo & P. Cornelio Sca-
pula consulibus nihil memorabile est domi forisq;
ve gestum, nisi ꝙ visceratio populo data est a M. Visceratio q̃d sit
Flauio in funere matris. Sunt qui conuiuium fuisse
interpretentur. Ego scio hodie in quibusdam locis
Romæ circuniectis, veteri instituto corbes suillæ
carnis aut bubulæ, in æquales partes concisæ, ostia
tim circunferri, ibiq; dispensatores singulis do-
mibus frustum carnis vnum, indefuncti alicuius
memoriam inferre. Adijciunt interdum siligineũ
panem & vini sextarium. Palæpolitani Samnitiũ
societate fræti hostiliter interim Campanũ Faler-
numq; agrum inuasere. Fuit Palæpolis haud pro- Palæpolis.
cul Neapoli, eadẽ gens vtranq; vrbẽ habebat Cu-
mæis oriunda, Cumani ipsi a Chalcidensibus fue-
runt & Cumæis ex Euboea insula profectis. Res pa
trio more a Palæpolitanis repetitæ, non modo nõ
redditę sunt, sed legati etiam qui ad id missi fuerãt,
minacissimũ a Græcis tulere responsum. Erant tũc
consules, L. Cornelius Lentulus & P. Philo: Pale Cõsules.
polis ꝓuincia Philoni euenit. Cornelius cũ cætero
exercitu missus est, qui Samnites obseruaret, quorũ
societas iam dudum parum fida haberi cœperat, &
iam rumor erat magistratuum iussu in Samnio ac-
curatissimũ delectũ haberi, Fundanosq; & Priuer-
nates ad defectionẽ solicitari. Mittunt proinde in
Samniũ, qui motus ipsius gentis ex ꝓximo cogno
scerẽt, haud quidẽ Samnites laturi videbant, ꝙ Ro
mani Fregellas oppidũ Sãnitici agri occupassent.
& quũ Romanus legatus cognitionem de ea re ni-
hil grauate Populũ Romanũ ad socios delaturũ di
ceret, ad ea Samnitium duces, quin inquiunt in Cã Sãnitiũ respõsũ.
pano agro potius armis non verbis, rem ipsam de
cernamus. Proinde inter Capuam & Suessulam
vtrinq; velut ex condito cõferamus castra ferro de-
creturi, vtrum Romani an Samnites Italiam impe
rio regant. Romani ad ea tñ responderunt, ituros
se quo sui imperatores nõ quo hostes ducerent, ac
cũ his digressi apertũ cũ Samnitibus bellũ domũ
renũciant. Philo interea castris inter Neapolim &
Palępolim locum ceperat, ademptoq; hostibus cõ
mercio, vtranq; vrbem ancipiti bello premebat:
Cornelius in castris dictatorem dicere iussus, M. Dictator
Claudiũ Marcellum dixit, qui magistratu se abdi-
care est iussus, quia diceret vitio creatus. Criminari
rem Tributi plebis, fraudeq; eam calumniam re-
ligionis iniectam a patribus pędicare, quia Dicta
tor plebeius esset. Haud quidem videre se, quid vi-
tij inesse potuisset, ꝙ consul noctis silentio de mo-
re Dictatorẽ dixisset, nec extare qui eũ sedentẽ vide
rit, aut dicentẽ audire potuerit, qui auspicia dirime
ret, nec si quid vitij in castris consuli euenerit augu
res id scrire potuisse, quum ille nec publice, nec pri
uatim scripsisset aliquid. Obtinuerunt tamen pa-
tres, vt res ad interregnum rediret, ac tum demum
quartodecimo interregno creati sunt consules L. Cõsules.
Aemylius & C. Petilius. Hoc anno Alexander Epi
ri rex est in Lucania interfectus. Accitus ille in
Italiam a Tarentinis Dodonei oraculi sortibus
iussus

Alexan. Epirotæ gesta.

iussus erat Acherusiam cauere, Pandosiãq; vrbem.
Ibi fatis eius terminum dari. Hæc illi causa fuit in
Italiam maturius transmittendi, vt procul esset a
Pandosia Epiri vrbe, & Acherõte eiusdem fluuio,
quem ex Molosside fluentem in inferna stagna ac-
cipit Thesprotius sinus. Cæterum fatali necessitati
humana prouidentia non repugnat, ruiturq; sæpi⁹
fugiendo in ipsa facta. Vicerat sæpe acie Alexander
Brutios & Lucanos, ceperatq; vi Heracleam & Cõ
sentiam ex Lucanis & Brutijs, Sipontum & Eriniã
aliasq; Messapiorum & Lucanorum vrbes. CCC.
interim illustribus familijs in Epirum pro obsidi-
bus missis. Interea tris haud procul Pandosia vr-
be tumulos ad Lucanos & Brutios fines infestan-
dos cõmuniuerat, atq; inde quaq; versum hostes in
festabat. Assidui etiam imbres adeo interiacentib⁹
campis inundauerant, vt exercitu trifariam inter-
cluso, nulli alijs ferre auxiliũ possent. Eam occasio-
nẽ amplexi hostes. Alexandro opem suis ferre ne-
queunt, duo præsidia expugnant, inde ducẽ ipsum
magna copiarum parte exutum obsidione cingũt.
Erant ex Lucanis exulibus circa Alexandrum circi
ter ducenti, hi pacto occulte cum suis reditu, regem
se aut viuum aut mortuum, in eorum potestatem
daturos pollicentur. Interim rex ipse magnum faci
nus ausus per medios hostes cũ delecta manu erũ-
pit, ducemq; Lucanorum cõminus congressum ob
truncat, contrahensq; suos in vnum, denso globo
ad amnem peruenit, cuius pontem vis aquarũ nõ
multo antea discusserat. Hic quum incerto vado
transitum meditaretur, miles labore fessus nomen
fluminis regi abominandũ forte protulit, iure in-
clamans Acheron nominaris, q̃ vox auribus exce-

Acherõ i Italia & Epiro. Alexan. Epirotæ interitus

pta, ingentẽ regi dubitationẽ iniecit, an fluuiũ trãsi
ret. Eũ ita cunctantẽ Sotinius minister admonet,
Lucanos q̃rere locũ insidijs, quos vbi ille respiciẽs
in se ruere animaduertit, exerto gladio in fluuium
desiluit: iã equus eũ in aduersa pene ripa statuerat,
quũ Lucanorũ vnus veruto transfixit. Eum laben
tem aquarũ impetus hærente hasta in hostiũ præsi
dia exanimẽ traxit. Ibi fæda corporis laceratio fa-
cta, medioq; præciso partẽ Consentiã misere, alte-
rã ad ludibriũ seruatã, quũ saxis & iaculis diutius
incessissent, postremo mulierculæ condonarũt, q̃
vt virũ & liberos qui captiui apud hostes erant re-
ciperet, cremati corporis ossa Metapontũ ad hostes
trãsmisit, vnde ad vxorẽ Cleopatrã sunt & Olym
piadẽ sororẽ missa. Erat hæc magni Alexandri ma
ter, qui eodẽ anno, quo auunculus in Italia perijt,
ipse vt Liuius scribit in Aegypto Alexandriã con-
didit. Curtius post dariũ bis victũ id accidisse ait.
Est igitur proprius hic locus, vt q̃ ille magno in
terra Græcia successu, etsi illa sunt prius gesta, inde
multo maiore in Asia & toto oriente gessit, ordine
referent. Sed gerẽdarũ rerũ magnitudo quãta olim

Alexan. magni i- doles.

futura esset, in eo adhuc puero argumẽta extiterũt,
quippe qui clarissimis Philippi patris rebus inter
æquales haud obscure doleret, fassus nihil sibi & il
lis gerendũ qd' ad laudẽ ptineret a patre relictũ iri,
quũ interim nullã voluptatũ illecebrã sed tantum
pugnas arderet, gloriã cõcupisceret. Rogat⁹ aliquã
do ab æqualium vno, an in Olympico agone li-
bens decertaret, libenter quidem respondit, si me-
cum ibi reges certaturi essent. Quum forte Philip-
po absente Persarum legati in Macedoniam venis
sent, accepit eos Alexander viriliter hospitio, nec
alium interim cum his sermonem habuisse fertur,
quam de Persici regni statu, de itinerum longitudi
ne, & situ locorũ, quæ res in causa fuit, vt quũ neq;
humile quicquã, neq; puerile sciscitaret, altissimũ
ingeniũ Persæ in puero demirati, Philippi grauita
tẽ & prudentiã, priusquã cũ eo congressi essent sint
reueriti. Emerat Philonic⁹ Thessalus equũ Philip-
po ferocissimũ. XIII. talentis, quẽ sua ferocia intra-

Equus Alexan.

ctabilẽ, primus oim Alexander ascendit, sponsio-
ne prius cũ patre facta, fore, vt quẽ alij tractare non
auderẽt, ipse breui mansuetiorẽ redderet. Obserua
uerat equũ sua vmbra exterreri. Statuit itaq; adole-
scens eum ad solẽ conuersum, inde iubã leniter de-
mulcens cũ quadrupes proflatu & capitis quassa-
tione adhuc sæuiret, reiecta paulatim chlamyde,
illum repente conscendit. Sed quũ multa peruica-
tia conscensus tractari nõ posset, cuperetq; præceps
abire, effusis in collũ habenis adactisq; calcaribus
ingenti clamore concitat in cursum. Ibi quã longa

Philippi verba de Alexan. Aristoteles.

planities vltro citroq; ad satietatẽ exagitatũ, Philip
po & alijs stupentibus, mitiorẽ reddidit. Tum pa-
ter eũ amplexus, I fili inquit, & aliud tibi regnũ
quæras, nam te Macedonia nõ capit. Cęterũ quum
bellicoso esset ingenio, haud tamen scientiã & libe
rales artes est aspernatus, nota est vox eius ad Ari-
stotelẽ, cupere se magis singulari disciplina q̃ p̃stãte
p̃stare, q̃ in Aristotele, quo vsus est p̃ceptore, adeo
mirabat̃, vt eũ non minus se amare q̃ patrẽ sæpius
p̃dicaret. Homeri Illiadẽ rei militaris viaticũ voca
bat. Per hęc & alia ingenij ęvirtutis argumẽta adul

Alex. rex

tus, Philippo eo modo quo diximus extincto, vi-
ginti iam annos natus regnum adeptus, quia varij
animorum motus ab initio regni extiterant, qui-
busdam de recuperanda libertate occulta consilia
agitantibus, alijs militiã finire cupientibus, non-
nulli etiã facem regalibus nuptijs accensam, in re-
gnum rogis cõuersam ferebant ægerrime, graui ad
exercitũ concione vsus, primum omnium militẽ
in spem maximam erexit, inde rerum omnium im
munitate præterquã militiæ Macedonibus data,
prudentiæ sibi opinionẽ & benignitatis ingentẽ
conciliauit, vt vulgo pędicarent corpus hominis
in rege mutatum non virtutem. Inde paternam cæ
dem vltus: incertũ, pietatem secutus, an ne parrici-
dij, quod rumor erat, videretur conscius, quicunq;
cædis illius fuerunt participes victimarũ more ad
eius sepulchrum iugulari fecit. Lincistarum fratri
vni duntaxat pepercit, ob adepti nuper regni au-
spicium, ab eo enim primo fuerat Rex salutatus.
Ex Macedonia non multo post in Peloponnesum

Dux Gręcię Alex. Triballi. Demosthenis mendacium.

profectus, Corinthi exemplo patris Dux Græciæ
declaratur, mox vt Asiaticum bellum a patre in-
choatum facilius exequeret̃, in Triballos mouit:
ne post se gentẽ vllam Macedonum rebus infestã
relinqueret. Sedes habuit ea gens ad Istrum, cuius
regem Syrmium, quum pręlio vicisset, premeretq;
eam terram armis, repente ex Græcia affertur The-
banos, Athenienses, & Lacedæmonios ad Persas
defecisse, Demosthenem clarum Athenis oratorẽ
& qui Philippi patris rebus semper fuerat infestus
auro a Persis corruptum autorẽ fuisse tam subitæ
defectionis. Qui pręter eloquentiam qua plurimũ
polleret, mendacio vsus diceretur, q̃ in concione
quendam produxisset, qui affirmaret interfuisse se
prælio quo Alexãder in Triballis perijsset, se quo
q; vulneratum diceret, esse Macedonum copias ibi
occidione occisas. Plutarchus nunc puerum, nunc
adolescentem, inter agendum a Demosthene in cõ
temptum appellatum scribit. Alexander ad primũ
defectionis nuncium citato agmine in Græciã con
tendit, medio transcursu Thessalos hortatus, vt in
fide permanerent, maternæ necessitudinis cũ ipsa
gente ob Aeacidarũ genus admonitos. Athenien-
ses audito regis accessu per legatos veniam precan-
tur,

tur,quibus grauiter increpitis remisit bellum. Ale
xander inde Thebas adortus, venia cum libertate
proposita, Phœnicem & Prothitem inquietioris
status autores sibi ad supplicium dari poscebat.
Thebani contra conditionem aspernati Philotam
& Antipatrum Alexandro charissimos iubebant
sibi ad supplicium dari,vnaq; Græciæ ciuitates ad
libertatem hortabantur . Alexander ita accensus
suos ad pugnam instruit,nec Thebani etsi nume-
ro pauciores congressu abstinuerunt.Atrocius ab
his quam pro numero dimicatum,magnumq; ho
stibus negocium iniecerant,sed a Lacedæmonijs q
arcem præsidio adhuc tenebant,a tergo circunuen
ti,sunt in medio cæsi,vrbs inde capta est,Phocen-
ses,Orchomenij,& Plateenses Alexandri partes se

Thebæ capiunť. Diruũť Thebæ.

cuti,Thebanorũ superbiam,& vetera ciuitatis sce-
lera in scænis celebrata,in medium afferentes,faci-
le consecuti sunt,vt Alexander de eius vrbis exci-
dio deliberans,militi diruendam dederit,præter sa
cerdotes,& Pyndari poetæ stirpem,& paucos.Ma-
cedonum hospites,dissuasoresq; defectionis , cete-
ram multitudinem sub corona vendidit . Ad tri-
ginta milia numero venijsse dicuntur.Diripuerũt.

Timocliæ facinus.

Thraces Timocliæ matronæ clarissimæ domum,
ipsiq; per vim stuptum intulerant.Tum Thrachũ
Dux eam seorsum accersitam rogat,vbi domosti-
cum aurum occuluisset , demonstraturam se locũ
illa,si secum eat in hortos, vbi multum auri deie-
ctum esset,pollicetur.Barbarus auri cupidus eo se
confestim duci imperat,quo,vbi ventum est , ille-
que puteo incubans (is enim locus ab illa fue-
rat demonstratus) quum intentius imas partes
oculorum acie scrutaretur,a tergo impulsus in ca-
put pessum corruit.Timoclia multis superne lapi-
dibus coniectis,priusquam subueniri potuisset,stu
pri iniuriam vlta est.Thraces,dolore amissi ducis,
Timocliam atrociter vexatam,velut ad certũ sup-
plicium ad regis conspectum statuũt. Hic ille mu-
lieris aspectu permotus,quærit quænam sit fœmi
na? Tum illa sororem se fuisse ait Theagenis , qui
in Cheronia imperator,structa aduersus Philippũ
acie pro Græciæ libertate occubuisset , inuictum

Alexan. clemẽtia in Timocliã.

mulieris animum,clarumq; facinus miratus Ale-
xander,eam cum filijs in libertatem restituit. Athe
nienses etsi cum Alexandro nuper fœdus sanciue-
rant,Thebanorum excidium adeo iniquo animo
tulerunt,vt mysteria quæ rite per eos dies erant ce-
lebranda sint prætermissa,ac si qui Thebanorum
confugerant,contra regis edictum,comiter & hu-
mane accepti sunt.Sed tantum abfuit vt eo nomi-

Alexan. clemẽtiã in Athenienses.

ne Alexandrum infestiorem habuerint,vt eius per
missu iam inde Athenienses res Græciæ publice
curare cœperint,estq; regiæ huius clementiæ Plu-
tarchus autor.Trogus ita Alexandrum ea contu-
macia offensum scribit,vt Atheniensibus iterum
bellum indixerit,quod illi suppliciter deprecati,ea
conditione veniam impetrauerint, vt defectionis
duces & oratores dederentur,atq; in eo a rege tem-
peratum,vt Ducibus in exilium actis, oratores in
ciuitate sint retenti.Exules ad Darium profecti,nõ
paruum momentum rebus Persicis attulerũt.Græ
ciæ rebus in hunc modum compositis,Alexander
solenni Græcorum conuentu aduersus Persas est
imperator declaratus.Hic miratus ille q͏ inter plu-
rimos philosophos,qui officij causa sibi præsto af

Diogenis & Alexã. congressus.

fuissent,Sinopensis Diogenes nõ adesset,pro ma-
gno habuit negocio eum conuenire . Diuersabať
ille iã grandis natu in Cranio Corinthi , quo quũ
Alexãder venisset,eũ inuenit ad solẽ apricãtẽ.Dio
genes tã celebrẽ comitatũ ad se venire intuitus,pau
lulũ resedit,mox rege familiariter salutato,quũ ab
eo rogareť,an cuiusq; esset rei indigus, paululũ in-
quit te vestigio facesse,ne solẽ mihi adimas,ridẽti-
bus qui cũ Alexandro erant,stultã Diogenis secu-
ritatẽ,q͏ regiã maiestatẽ nihil veritus loco sibi ce-
dere iussisset,conuersus ille ad suos , Ego profecto
inquit nisi Alexander sim,libenter esse vellẽ Dio-
genes.Cõsultur⁹ Delphicũ oraculũ,quũ a Pythia
sub primũ accessum inuictus appellatus esset , eo
fretus omine,nihil vlterius sciscitatus,ad exercitũ
redijt.Multa dicunť illi in Persas proficiscenti pro-
digia oblata,in quibus illud maxime fuit memora
bile,q͏ Orphei statua q̃ ex cupresso Libethris fuit, *Statua*
sub ipsius accessum multo manauit sudore,quo ꝓ *Orphei.*
digio cæteris exterritis,Alexander bene sibi sperã-
dũ dixit,fore interpretatus,vt ea expeditio multũ
laboris esset poetis,& cæteris rerũ scriptoribus alla
tura.Quantas ille secũ copias ad id bellũ traxerit, *Copiæ.*
variæ,vt video,tradiť: qui minimũ dicunt trigin-
ta peditũ milia & quinq; equitũ in Asiã traducta
memorãt,qui plurimũ,quadraginta peditũ milia,
equitũ quadraginta.cæterũ quantuscunq; ille fuit
armorũ apparatus,nã ob tantã belli molẽ nõ po-
tuit nõ minificus esse,adeo certã spem victoriæ se-
cũ tulit,vt triginta dierũ cibaria,si vera Aristobo-
lus tradidit, & septuaginta duntaxat in stipendiũ
talenta Macedo habuerit,quũ in Asiã transmisit.
Nauim cõscensurus alijs amicorũ alia tradidit,por
toria,villas, prædia ,quibusdã etiã oppida distri-
buit.Perdicas ab eo sciscitatus,ecquid regi superes-
set? spes inquit. Tũ ille hæc & nobis cõmilitonib⁹
cõis est,atq; cũ his prædiũ sibi assignatũ restituit.
Hellesponto copijs traiecto, Ilium ascendit Miner
uæ sacrificaturus: ibi quũ circa Achillis statuã vn- *Achillis*
guento delibutus de more cucurrisset,felicẽ illũ ap *statua.*
pellauit qui fidũ in vita amicũ ,mortuus Homerũ *Alexan.*
sortitus esset vatẽ suarũ rerũ præconẽ . Rogatus cũ *verba.*
vrbẽ circuiret , an Paridis Citharã vellet videre,
Achillis inquit mallẽ,qua fortissimorũ hoĩm can-
tauit gesta. Ilio cũ exercitu digressus,ad Granicum
amnẽ habuit hostẽ obuiũ. Est Granicus Phrygiæ *Granic⁹.*
fluuius qui magna ex parte per Adrastiæ campos,
in q̃bus est pugnatũ,decurrens inter Esapũ & Pria
pũ Hellespõto funditť.Fuit Priapus oppidũ ad ma *Priapus.*
re & portus, Milesij qui Abydũ & Proconesum te
nuerũt cõdidisse creduntť.Obsederant itaq; Daria-
ni præfecti aduersam fluminis ripã,cũ maximo co
piarũ apparatu,quũ profunditate fluminis,tũ ripa
rũ asperitate freti.Alexãder suos intuitus periculo *Alexan.*
loci deterritos,cũ septẽdecim equitũ ordinibus flu *virtus.*
uiũ ingressus,ꝑ sagittas & tela ex aduerso cõiecta,
aquarũ impetu laboriose ꝑdomito,in vlteriorẽ ri-
pã ad hostẽ euasit,ibi Persæ,ne spatio quidẽ ad co
gendos ordines Macedonibus dato in egressos ho
stes superne decurrunt. Erat Alexander quũ pelta, *Pugna*
tum galeæ pulchritudine insignis , duabus candi- *ad Granicum flu.*
dissimis pennis vtrinq; assurgentibus ,Spitridates *Alexan.*
illum & Thrisaces Dariani duces vno tempore in *periculũ.*
uadunt . Macedo eorum altero declinato , Thrisa-
cẽ petit,q͏ thorace munit⁹ diffracta Alexãdri hasta
violari nõ potuit.Spitridates ex obliquo inuectus
Alexãdrũ in aliud certamẽ intentũ,nã,hasta diffra-
cta gladiũ cõtinuo strinxerat,supra galeã percutit,
tantaq; vi est bipennis adacta, vt altera ala defracta
ipsa galea pene cesserit ictui perstrictaq; sit ferro cæ
saries,& iam in alterũ vulnus Barbarus surrexerat,
quum medius a Clyto transfigitur , Alexander & *Clytus.*
ipse nihilo segnius suo prælio defungiť , Thrisace
letali vulnere ad terram deiecto . Eratq; per hæc iã
equestre prælium constitutũ,quũ Macedonũ pha-
lanx

lanx traiecto amne pugnam ingressa, confestim fu
gam fecit. Græci q regis stipendia faciebãt, ꝓximũ
tumulũ occupãt, vñ Alexãdri fide implorata sese
tueri conati sunt. Eos Rex nõ modo nõ recepit, sed
oĩm primus per aduersum tumulũ furẽti similis in
uectus in mediũ agmẽ irrupit, quo certamine Bu
cephalas, vt quidã scribũt, equus ꝑ ilia traiectus cõ
cidit, qui eo loco steterant ad vnũ occidione occisi
sunt. Sexcenta milia Persarũ eo ꝑlio fugata scribit
Trogus. Sed tot hominũ miliũ Dariũ postea secu
ta Plutarchus ꝑdidit, viginti ꝑeditũ milia quod sa
tis constat, & duo equitũ cęsa dicunt quũ ex Mace
Macedonum victoria. donibus quatuor dũtaxat & triginta cecidissent, &
in his nouẽ pedites quibus toudẽ statuas Lysippi
opus Alexãder eo loco constituit, misitq; quũ aliis
Spolia ĩ Græciã missa. Græcorũ hostiũ exuuias, tũ Atheniẽsibus clypeos
trecẽtos, qbus dedicãdis id carmẽ adhiberetur. Ale
xãder Philippi & Græci absq; Lacedæmoniis hæc
ex incolis Asiæ Barbaris Pateras adhæc preciosiq;
apparatus alia multa eo ꝑlio quæsita, ad Olympia
dẽ matrẽ trãsmisit habẽda. Attulit ea victoria ma
gnũ Alexãdri rebus monumẽtũ: post vnã felicem
pugnam Macedo Sardibus est potitus. Erat is loc⁹
caput maritimi Barbarorũ imperii. Miletum inde
& Alicarnassum vi occupat, cætera voluntaria est
Tab., fatales. deditione adeptus. Fuit Lyco amni pons ad Xan
thiorum oppidũ impositus, in quo æneæ tabulæ
fuisse dicebantur, in quibus incisæ erant literæ, Per
sarum imperium a Gręcis olim euersum iri. Tabel
læ cum ponte excussæ aliquanto antea q̃ ad Grani
cum pugnatũ sit, in amnis alueum conciderant. In
Marsias. Lycus & Cap. flu. terfluit Lycus Celenas proximo monte ortus, Mar
sias tãdiu nuncupatus quoad ipsi vrbi infusus, per
eam euoluitur. Mox inde egressus quum iã maiori
bus aquis auctus fluere incipit, Lycus nominatur,
liquid⁹ fluit, eiusq; color placido mari similis. Stra
bo Cadmum ait montem appellari. vnde Lycus la
bitur, & alterũ Cadmũ noĩe in eodẽ mõte ortũ, plu
rimũ sub terra fluere. Lycũ ipsum & Captũ in Męã
drum vno ferme loco cadere, non procul a Laodi
cea. Tabularum fama Alexander permotus, quum
aliquãdiu dubius stetisset, in quam potissimũ par
tem flecteret victoriæ cursum, ad dexteram conuer
sus, omnẽ oram maritimam a Lydia vsq; in Phœ
niciam, mira celeritate subegit: inde Phrygia ad le
uã modico negocio recepta, sola Celenarum arx in
mora fuit, in qua recipienda quũ plures essent dies
consumpti, in ea castra affertur, Alexãdrũ Lincista
rum Antipatri quem Macedoniæ præfecerat, gene
rum suo regno insidiari, quo nuncio cõmotus Ale
xander aliquãdiu dubius fuit, an de eo supplicium
sumeret: at veritus neq; in Macedonia motus se
Gordiũ. queretur, in vinculis habere tutius visum est. Ce
lenis inde receptis Gordiũ vrbem quam Sãgarius
amnis interfluit, non tã prædæ spem vllã q̃ oracu
lum secutus inuasit. Distat id oppidũ paribus spa
tiis a Põtico & Cilicio mari, qua parte est angustis
sima Asiæ inter duo maria intercapedo, & veluti
Vbi Asia angustissima. isthmus quidam, in eo fuit Gordii Midæ patris iu
gũ cũ fatali nodo. Vetus erat oraculum, fore, vt qui
Nodus Gordii. eum nodũ soluisset, is Asię imperio potiretur. Vr
be capta, Alexander tẽplũ Iouis ingressus, vbi lora
menta illa cũ iugo asseruabant, impatiens longio
ris moræ victor ferocissimus nodum gladio circũ
cidit, quoad occultiora capita intrinsecus solubilia
sint facta, atq; ita vel elusit oraculi sortem vel im
pleuit. Erãtq; iam res Macedonum in aperto victo
riæ cursu, quũ Darius tam multis Alexandri succes
sibus aliis super alios perculsus omni præfectorũ
administratione reiecta, quando eorũ pluribus in
bello cura, omnibus fortuna defuisset, suo ductu &
auspiciis iam inde rem gerere constituit. Fuit is Da
Darius. rius haud ab eo oriundus, qui post Cambysis impe
rium sublatis magis Persarum est regno potitus.
Artaxerxes eñ qui fuit Darii illius nepos, quiq; de
regno cum Cyro fratre disceptauit, ex cẽtum quin
decim vxoribus & pellicibus plures habuit filios,
quorũ tres iusto erãt matrimonio nati, Dari⁹, Aria
rathes, & Ochus. Darius maximus natu præter Per
sarũ morem, vbi nisi cũ morte regis imperium nõ
mutatur, a patre adhuc viuo regio est fastigio collo
L. filii ab Artaxerxe interfecti. catus. Cæterum ille post insuetum paternę pietatis
exemplũ, cum. L. fratribus quos cogitati sceleris so
cios sibi asciuerat, capitales patri insidias instruit.
Nec causa minus scelesta, q̃ consilium q Astasiam
Vñ Darius ort⁹. paternarum pellicum vnam insigni forma ab eo
non impetrasset, interficiendi patris consilium ce
perat incestus filius. Cæterum, sceleris conuictus,
cum fratribus nefariæ coniurationis consciis, co
gnati parricidii pœnas, diis paternæ maiestatis vl
toribus, dedit. Interfectæ cum his vxores & liberi,
ne vestigium tãti sceleris extaret vllum. Ochus igi
tur in regnum successit, qui domesticas insidias ve
ritus, cognatorum sanguine & strage regiã domũ
fœdauit, atq; per hæc omni suspicione liberat⁹ bel
lum Armeniis intulit. Erat in his castris Codoma
Codomanus. nus homo manu prõptus. Is ex ꝓuocatione in ꝑu
gnam magno cum fauore progressus, cæso hoste
suis victoriam attulit, Persarũq; laudẽ senescẽtem
in pristinã gloriã restituit. Id pręclarum facinus O
cho materiam præbuit Codomani Armeniæ præ
ficiendi, eo deinceps extincto magno omnium cõ
sensu ex præfecto Persarum est Rex declaratus, Da
riiq; nomẽ, ne quid regiæ maiestati deesset, est ei da
tum. Hic igitur, Macedonum bello petitus, quum
eorum vires in dies magis augerentur, priusq; incẽ
diũ in regni viscera penetraret, hostium conatibus
occurrendum ratus, accuratissimum ex toto regno
habuit delectum. Sexcenta hominum milia sub ei⁹
signis fuisse Plutarchus scribit. Curtius totum fere
orientem ait ad arma concitatum. Copias Xerxis
exẽplo. X. milium hominum loco ad tempus para
to in Mesopotamiæ campis Darius est dimensus,
Darii Copiæ. qui cum iactabundus a Caudemo Atheniensi (erat
is Alexandri iussu Athenis deiectus) quæsiuisset,
an talis exercitus satis ei videretur ad Macedonum
opes perferendas, tũ ille magis vere q̃ opportune
docuit non in auro & in multitudine, sed in virtu
te militum consistere victoriam. Aperuit inde du
ram & seueram Macedonũ militiam, peritiamq; &
virtutem in prælio. Hortari proinde vt id aurum
ad fortiorem militem ex Græcia conducẽdum Da
rius conuerteret. Cuius verba non aliter q̃ omen
quoddam infaustum Barbarus auersatus, etsi miti
Caudeus ad supplicium rapit. alioqui tractabiliq; erat ingenio, iussit tamen ho
minem ad suppliciũ corripi. Rapior inquit ille ad
mortem vtilia suadens, sed video mortis meæ vl
torem paratum. Tu quidem licentia regni subito
mutatus, documentum eris posteris, vt qui magnę
se fortunæ permiserint naturam primo suam dedi
scant. Sera deinde pœnitentia subiit regem, veraq;
eum prædicasse confessus, sepeliri iussit, Timoclẽ
q; Mentoris filium iuuenem impigrum perigrinis
Insomnia regis. milinbus præfecit. Suis inde cum copiis profecto,
ipsa imminentium malorum species duplici est il
li insomnio reprę sentata. Macedonica phalanx pri
mo illi igne depasci visa est, vt Plutarchus memo
rat. Curti⁹ castra ipsa magno fulgore colucere regẽ
imaginatũ ꝓdidit, & mox paulo Alexãder ad se ad
duci visus est sibi ministrare, ea amictus stola qua

K ipse

ipse vti consuesset,quū regi seruiret. In eadem figu
ra variat itidē Curtius,qui Dariū ait per quietē vi-
disse Alexādrū ad se adduci eo habitu quo ipse rex
salutatus fuerat,equo deinde per Babylonem ve-
ctum,ac cum ipso equo repente ex oculis abductū.
fuit,haud dubie diuinatio illa p̄sagiētis animi.Cæ-
terū pestis regū teterrima adulatio effecit,vt non so
lū nō incœpto destiterit rex,sed maiore etiam fidu
cia in hostē ire sit ausus, cōiectoribus totū schema

Adulatio regū pestis.

alio,q̄ sentiebant,deflectentibus.Adijciūt & aliud
omen,Darium,quū primū regnare cœpit, Persicā
acinacis vaginā mutari iussisse in eā formam, qua
Græci tempestate illa vtebātur,ac tum,Chaldęorū
plures vaticinatos,futurum,vt Persarū imperiū ad
eos transiret,quorū rex esset vaginā imitatus. Ipse
tamē vna spe plen⁹ ad Euphratē castra mouit,erat-

Regij comitatus forma.

q; regiū agmen interea ita instructū, vt ignis quē
Persæ sacrū & æternum arbitrabantur,argenteis al
taribus præferretur.Magi trecenti & sexaginta qn-
q; puniceis amiculis velati sequerētur, pari nume-
ro dierū, quos apud illos annus habuit.Iouis inde
currum trahebant equi eximij candoris, his solis e-
qui hærebant insigni magnitudine, aurateq; vestes
erant & virgæ aureæ ijs,qui illorum sedebant dor-
so,nec procul inde vehicula decē auro & argēto cæ
lara,quib⁹.XII.gentiū hærebat equitatus varijs ar
mis instructus,proximi ibant Barbarico cultu lon
ge cōspicui.X.milia numero,qui immortales, sed
aliter persica linga nuncupati,aurei torques mani-
catæq; vestes,quum auro,tum gemmis distinctæ,
quindecim milia modico inde interuallo, mulie-
bri magis cultu,q̄ armis cōspicui,cognati regis ap
pellari,mox Doriphoræ his hærebant regiam ve-
stē induere assueti,hi regis currū præibāt,quē deo⸗
ex auro ornabant simulacra,aureū iugū interniten
tibus gemmis,duo hinc aurei genij surgebāt,aurea
in medio Aquila alas pandenti similis. Purpureis
Darius tunicis amiciebatur, albo distinctis, palla
superiniecta cū accipitribus aureis, se inuicē rostro

Regius amictus.

incessentibus aurea zona cinctus, acinace inde su-
spenso,cui gemmea erat vagina.Caput cærulea fa-
scia obuoluit ū,albo distincta. Post currū. X. milia
hastatorum, hastæq; argento excultæ,& spicula au
ro præfixa.Ducenti ferme propinquorū dextera læ
uaq; regi adequitabāt,claudebātq; id agmē.XXX.
milia peditum,ac secūdū agmen.CCC.regij equi.
Inde stadij interuallo,Sisingābin Darij matrē ve-
hebat currus eximie instructus,& alter mox proxi-
mus regiā coniugē. Cætera mulierum turba equis
sedebat.Darij liberi cum nutricibus, & spadonum
multitudine sequebantur,& cum his.CCCLX.re-
giæ pellices & ipsæ regali cultu amictæ.Post sexcē

Pellicū numer⁹.

ti muli,& cameli.CCC. numero,cum regia pecu-
nia,sagittariorū præsidio sequente, propinquorū
amicorūq; coniuges,p̄xime ibant,lixarum & calo
nū greges,leuisq; armaturæ extremum cogebat ag-
men.Et Darius tali in Macedonē processit appara-
tu,quem aliquis Persicæ luxuriæ ignatus,non exer
citū illū ad bellū exeuntem,sed amœnissimi alicu-
ius secessus comitatum credere potuerit.Omnia in
Macedone diuersa,p̄ auro ferrū, p̄ cultu squallor,
per ocio solertia,& facere & pati magna tam rex q̄
milites parati.Sed dū Euphratē Darius copias trā̄s
mittit,Alexander interea Paphlagonia & Cappa-

Alexā. exercitus. Ciliciæ situs.

docia receptis,Ciliciā petit.Est Cilicia asperi & pręrupti mōtis circuitu p̄terq̄ a mari inclusa p̄petu⁹ iu
gorū ambit⁹ in duo cornua reductus, theatri pene
formā exprimit.Littus inter vtrūq; extēsum p̄ scæ
na esset,nisi in vastū curuaret̄ sinū̄ capestris regio,
crebris amnib⁹ planiciē distinguētib⁹,& i his Pyr-
ham⁹ & Cydnus, Coricum hic nem⁹ croceo foetu

Corycū nemus.

olim memorabile,tres angusti ad eū aditus, quib⁹
modico pręsidio insessis tuta est regni ab omi hosti
li incursu.Erat tū Ciliciæ p̄fectus Arsanes q audito
Alexādri accessu oia ferro & igni in agris absum-
psit,vt in vasta regione hostē cōmeatus inopia fa-
tigaret.Sed multo tutior futura erat prouīcia,si an-
gustias quib⁹ Macedo intratur⁹ erat,valido p̄sidio
insedisset,qđ bellorū inscitia,aut certe timio me-
tu p̄culsus,ac p̄inde consilij inops Barbarus nō fe
cit.Arsanes paucis in mōtiū angustijs, quas pylas

Pylæ Ciliciæ.

vocāt,relictis ipse ad populandā terrā oēm suarū
viriū conatū vertit,tanq; totius rei summa in ea si
ta esset,si nihil hosti ad pręda relinqueretur.Cęterū
qui in pręsidio erant se ad cædē destitutos rati ne ap
propinquantē quidē hostē tulerūt, in nulla re ma-
gis Alexāder suam miratus est felicitatē, postq; lo-
ci naturā īspexit,iter angustū vix quatuor armato
rum capax,dorsum mōtis viæ præruptæ & accliue
multis intercurrentibus riuis imminet, quo fit vt
paucissimi multa hominū milia nō remorari solū,
sed lapidib⁹ etiā superne deuolutis obruere potue-
rint.Macedo angustijs potitus,copias Tharsum ad
mouit.Et iā Persæ adorti erāt vrbem incendio ab-
sumere,sed Parmenionis interuētu ad hoc ipsum
inhibendum cum expeditissima manu missi fuga-
tis hostibus Tharsenses præsenti sunt clade seruati

Tharsus vrbs. Cydnus flu.

Tharsum Cydnus Mediā interfluit,in Tauro mon
te haud procul ab ipsa vrbe ortus, atq; in cilicium
mare apud Rhegma stagnū euoluit̄.Cāpestri est lo
co Tharsus sita,Argiuorū opus,qui Io Inachi filiā
quærentes,cū Triptolemo his locis consedisse dicū
tur.Erat tū anni æstas,quū hostibus inde deiectis,
Alexāder sudore & æstu fessus,lucido aquarū nito-
re,placidoq; fluminis allapsu inuitatus,positis ve-
stibus in conspectu agminis nudatum corpus ge-
lidissimis mersit aquis, pulchrū in duce exēplum
ratus leui & parabili cultu corporis esse contētum.

Aegritudo Alexan.

Mirum hic accidisse aiūt,subito horrore natāris mē
bra diriguisse,palloremq; secutum toto propemo-
dū corpore vitali calore destituto,expiranti similē
ministri nec satis compotem mentis in tabernacu
lum deferunt,mœror & luctus ingens inuasit vni-
uersum exercitum, dolere simul ac miserari regem
omni ætate & memoria clarissimum medio victo-
riæ cursu, non bellico casu sed lauacro lucida-
rum aquarum molissimo extinctum iri, sed suum
fortuna alumnū, quem ad immortalem nominis
extulerat haud passa est diutius iacere. Vbi vis illa
grassantis morbi paululum remisit, cœpit ipse si
bi constare,medicos ad subitam curationem vrge
re,Enimuero Darius iam quinq; dierū itinere abe-
rat Satius igitur ratus strenue mori, q̄ tardius con-
ualescere necessitatem medicis imposuit curatio-
nis pręcipitandę.Id eo amici grauius ferebant,q̄ fa
ma erat Darium mille talenta interfectori propo-
suisse, neq; medicis pręceps quicq̄ placebat, ne si
pręter spem aliquid euenisset in crimen verteretur,
insontesq; pro sontibus ad supplicium raperentur.

Philipp⁹ medicus.

Vnus in his erat Philippus Acarnam,qui Alexan-
dri adhuc pueri curam a patre creditā habuerat. Is
pollicitus est se operā daturū,vt potione vna con-
tinuo rex morbo leuaretur.Iubet eam Alexāder su
bito parari,arma enim & acies pene in conspectu
esse,& aduentantis hostis fremitus aures circumso
nare.Interea Alexādro libellus a Parmenione red-
ditur,in eo erat scriptum,vt rex sibi a Philippo me
dico caueret,quem sciret a Dario mille auri talētis,
sororisq; aut filiæ cōnubio corruptum. Cōmotus
Alexāder aliquandiu secum anceps deliberauit,an

Philippi

Philippi curationē repudiaret, īde fati⁹ rat⁹, alieno
scelere q̄ suo metu, ī lecto ab hoste opprimi, Par-
Alexan. egregiū facinus.
meniōis epistola puluino subdita medicū expectat,
quo demū admisso, lęua manu libellū tenēs, pocu
lū intrepide hausit, inde ad Philippū respiciēs dat
illi epistolā cognoscēdā, in quo cū magis signa ex-
cādescēris, q̄ exterriti extitissent, oī suspitione eie-
cta, lætus rex ac spei plenus dat medico dexterā, si
dij inquit Philippe pmisissent, quo meū in te aīm
experiri velles, hoc certe non alio modo expertum
voluisses. Nec dubiū mihi fuit quin si prius hanc
epistolā legisses, minime passus esses bibi a me obī
iectā suspitionē hoc quod dilueras. Nunc video te
nō minus de tua fide q̄ de mea salute esse solicitū.
Cæterū dū ille hęc loquitur vis medicaminis inte-
rius recepta, ita corp⁹ afflixit, vt pene facta sit fides
Parmenionis indicio nā itercepta voce, aīus vna de
ficere visus est. Instare Philippus fomētis, ac nūc ci
bi nūc vini odore, illū excitabat, medicamēto dein-
de in venas diffuso, sensim toto corpore est salubri
tas recepta, ita vt triduo ille in suorū cōspectū vene
rit. Spectare Macedōes nō min⁹ libēter Philippū, q̄
regē, illi⁹ dexterā osculari gratularique simul oēs. Da
ri⁹ fact⁹ certior hostē grauissimo morbo decubisse,
& vt in gratiā augeri solēt, q̄ grata regib⁹ credunt,
Darius in Ciliciā pperat.
quū modica spe vitā trahere diceret, vt Macedones
intra Ciliciæ angustias opprimeret, quinque dierum
spatio Euphrate superato, in eā terrā ire pergit. Erat
in Persicis transfuga quidā Macedo noīe Amyn-
thas, is vbi Alexādrū cōualuisse allatū est, & iā sese
pugnæ cōparare, Dariū monuit, ne ita ad hostē pro
peraret, nec pergeret velle in Ciliciæ angustijs dimi
care, vbi locorū natura oīa hostib⁹ meliora fierēt,
cāporū vastitate opus esse vt hostis persicis virib⁹
vinceret. Probabat id cōsiliū Darius, sed vereri se
dicebat, ne Alexāder & hostes inde effugerent. Mit
te inquit Macedo istud timere, Alexāder si recte eū
noui nō modo nō fugā molit, sed certū etiā habeo,
ita fore, vt cūctāti tibi sit haud multo post cū oībus
copijs affutur⁹. Dari⁹ Macedonis verba aspernat⁹,
Alexan. Solos vrbē occupauerat.
nihilo secius in Ciliciā ire pergit. Occupauerat in
terea Alexāder Solos vrbē, atque p̄sidio imposi-
to ludos pro salute sua votos Aesculapio & Miner
uæ fecit, eo Parmenio præmissus ad explorādos lo
corū situs venit, q angustijs per quas ad Issum vr-
bē penetrandum erat, milite insessis, vrbē ipsam a
Persis relictā p̄sidio munluerat, ad Issum proinde
castra trāsfert, a quo sinus Ciliciæ oræ vastissimus
nomē obtinuit, eratque Parmenio autor, vt ibi Ale-
xāder Dariū operiretur, futuras dictitās auxilio Ma
cedonib⁹ regionis angustias, aduersum tantā vim
hominū quātā secum hostis trahere dicebatur. Et
iā Darius erat Ciliciā ingressus, quū Euthimocles
qui a Pharnabazo Græcos milites acceperat, regē
vt antea Amynthas monuit, ne inuictū alioq exer
citū in arctū cōijceret, qui retro cōuersus in Meso-
Euthimoclis consilium.
potomiæ cāpis hostē operiretur, vbi Macedonum
paucitas circūueniri a plurib⁹ posset. Non tā regi
q̄ purpuratis ea sententia displicebat, criminarique
Euthimoclis & Gręcorū qui cū eo erāt apud Dariū
fidē. Corruptos eos dicere ab Alexādro vt Persarū
victoriam quoquo modo possent remorarētur. Cē
sebant proinde Græcorum phalāgē cum ipso duce
statuendā in medio, atque ab vniuerso exercitu telis
cōfigendā. Negat Darius se id scelus admissurum,
vt milites suā fidē securos tam fœde trucidaret, ne-
minē affirmās stolidū cōsiliū capite luere oporte-
re. Inde vbi Alexandrū in Cilicia commorari sen-
sit fractos esse dicebat ferocissimos Macedonū spiri
tus, atque ipsi⁹ ducis vigorē cū ipso morbo extinctū,

Porro igitur copias admoturus, pecuniā Damasci
cum preciosissimis rebus deponi iussit, Matre, vxo
re & cæteris domesticis more patrio sequentibus.
Ita sane accidit vt eodē tēpore Alexander ab Isso
ad fauces quibus Syria aditur peruenerit, & Darius
Cōgress⁹ Darij & Alexan.
ad eum locum quem Amanicas pylas vocant, ad
mouerit copias. Habuit Barbarus ab initio persua
sum, Alexādrum congressum suum declinare, quę
res materiā illi prębuit, vt postridie quū Macedo-
nes angustias teneret, sese illi in conspectum dede-
rit, cuius subitus accessus non nihil turbauit Mace
donū copias, qui magis itineri q̄ pugnæ parati, ar-
ma extemplo expedire coacti sunt. Tum primū fe-
Alexādri solicitudo.
runt Alexandri fiduciam in solicitudinē versam,
vbi tempus adesse vidit, quo vnius pugnę euentu,
palā fieri oportebat, fuisset ne fortuna sibi per tot
successus insidiata, an se tuendū perpetuo suscepis-
set, omnia itaque intentius curare. Interfluebat Pyr-
Darij Stratagema.
rhamus amnis vtranque aciē, misitque Darius vigin-
ti milia sagittariorum, qui fluuio superato hostem
pugnę intentum a tergo adorirentur, aut si fieri pos
set circūacto ad montes hostibus imminentes ag-
mine subiectam hostium aciē superne inuaderent,
ac præcipitem darēt. Cæterum ignauia eorum, qui
bus id negociū est datum, salubre regis consilium
fecit irritum. Ipse sic structa acie stetit. Dextrum cor
nu Nabarzanes tenuit, cum equitatu & viginti sa-
Persica acies.
gittariorum milibus, eratque Timocles cum Græcis
militibus triginta milibus numero. Validissima
hæc copiarum pars, est Macedonicæ phalangi op-
posita. In læuo cornu Aristomedes Thessalus pro
curabat, cum viginti milibus peditum ex pugnacis-
simis gentibus. Ipsi regi ab eodem cornu dimicatu
ro tria milia lectorum equitum & triginta peditū
inhærebant. Hyrcani inde & Medi equites, & sex
milia iaculatorum, funditorumque eos pręcedebāt.
Ingens præterea multitudo stabat matrem & cæte
ros regis necessarios, velut armorum vallo cōple-
xa, eratque regia acies a iugis montium ad mare extē
sa. Alexander Phalangem, qua nihil erat apud Ma
cedonas validius, in fronte constituit. Dexterū cor
Macedonū acies.
nu Nicanor Parmenionis filius tuebatur, huic pro
ximi stabant Conon, Perdicas, Meleager, Neopto-
lemus, Amynthas, sui quisque agminis duces. In læ
uo quod ad mare pertinebat, Crater⁹ & Parmenio
sunt curare iussi. Equites ab vtroque cornu locati, an
te aciem cōstituit funditores sagittarijs mixtos, ius
sit & Cretenses ante agmen ire leui armatura instru
ctos. Parmenioni imperat vt quātum possit cornu
ad mare extendat, recedatque a montibus, quos ho-
stes, quia a rege præmissi fuerant, iamdudum inci-
derant, sed illi Agrianorum aspectu, quos Alexan-
der eis, re antea prouisa, opposuit, confestim fuga-
ti disiectique sunt, atque itaque contigit, vt pene priusque
consertum sit prælium, Macedonum cornu sit me
tu qui a tergo imminebat, liberatum. Vbi igitur
ad teli iactum propinquæ sibi acies stetere, Alexan
Alexā. adhortatio.
der in primam aciem concurrens, Macedones gesta
rum rerum futuræque gloriæ admonere, futurum, vt
ea pugna, si prospere pugnata esset, omnium gen-
tium imperio potirentur. Græcos veterum ipsius
gentis iniuriarum & q totiens Persici reges alienam
libertatem oppugnatum venissent. Illyricis & Thra
cibus rapinæ & Latrocinijs assuetis, fulgētes in ad-
uersa acie vestes, aurum, aliaque præciosa prædæ ex-
posita ostendit, tempus adesse ait, quo ex inopibus
& egenis, si viri sint, diuites & clari fierent, siue in
patriam redire velint, siue captarum regionū amœ
nitate perfrui, non defuturam illis facultatē vtro-
bique laute viuendi. Et vt cuiusque erat gentis anim⁹,

dones muris tenaciter hærebant, iam Macedonicę classis interuentu nauium multitudo superabat. Contra Tyrij Harpagonibus, suspensisq; rigno falcibus hostes supra modum infestabãt. Sed nulla re magis hostes conficere, q̃ feruida arena superne in eos deiecta, & quũ multa incassum certamina exhausta essent, tædio longioris moræ, consilia agitare cœpit Macedo, obsidionis soluendæ. Cæterum tam infecta re discedere, q̃ frustra Tyrijs hærere regem pudebat, æstuabatq; interim ira, quum circa

Marinũ phasma.

molẽ mari impositã subitũ ostentũ extitit, bellua inusitatæ magnitudinis dorso sese attollens, crebroq; pulsu pelagus euerrẽs, ab aggere ad vrbẽ contendit. Fuit id prodigium vtrisq; non ingratũ sed Tyrijs tãta inde fiducia orta, vt nauibus, si quę supererãt, decertare sint ausi. Hie victi, & intra portum compulsi, maiorem nauium partem amisere. Biduo post atrocior oppugnatio est Tyrios adorta, totis viribꝰ Macedo cõnixus, vi in vrbẽ irrupit,

Tyrus vi capitur.

tantaq; insulanorum pertinacia interea est dimicatum, vt sex milia propugnatorũ circa muros interfecta dicantur. Alexander (nullius opera magis eo certamine enituit) ex turri nauibus imposita adeo ardenter in hostes dimicauit, vt pleriq; hostium telis, gladio, vmbone, e mœnibus ab eo sint præcipites deiecti. Sæuitum sine discrimine in Ty-

Tyriorũ excidiũ.

rios. Fuitq; illud præcipue admirationi, q̃ armatorum nemo ad deorũ opem confugit, nec ex ciuitate irato hosti obiecta superfuisset quisquã, nisi Sydonij, qui in castris militabãt, cognationis necessitudine adducti (vtrinq; eñ ab Agenore erãt) nauibus celeriter admotis, plurimos furto subtraxissent quindecim milia seruata ab his dicuntur, quo intelligi potest quam opulenta tum fuerit Tyrus, vnde tantus mortalium numerus furto sit victori hosti subtractus. Satis cõst , duo milia, quibus ira pepercerat, regis iussu circa littora crucibus affixa. Carthaginiensiũ legatis in vrbe deprehẽsis veniã dedit, addita belli denunciatione, quod præsentiũ rerũ necessitas moraretur. Vrbs septimo mẽse quã oppugnari cœperat capta est, atq; incendio cõsumpta. Post Tyri excidiũ literæ iterum a Dario sunt

Darij literæ ad Alexan.

Alexandro redditæ, quibus eũ hortabatur, vt filia Satipne sibi matrimonio cõiuncta, dotis nomine acciperet q̃cquid intra Hellespontũ & Halim gentium ac terrarũ esset: q̃ si oblatæ conditioni minus acquiesceret, sciret variabilem esse fortunam, nec postrema primis semper respondere, q̃ si nulla fortunæ inuidia timenda esset, illud saltem cogitaret, non semper in Ciliciæ angustijs rem inter se futuram: transeundum Euphratem esse, Tygrim, Araxem, & Hidaspem magna sui regni munimẽta, veniendũ in apertos campos, vbi suæ paucitatis Macedonẽ pœnitere oporteat. Accedere ad hæc q̃ tantum sibi terrarũ superesset, vt senescendũ sit prius Macedoni, q̃ vel pacatus eã obire posset. Alexãder ijs, qui literas attulerãt, Darium aliena promittere

Alexan. responsũ ad Dariũ

respõdit, quando ea quæ dotis nomine dare se velle polliceretur, alius iam pridem belli iure teneret. Nec esse aliud id agere, q̃ victos velle victoribus leges dare, quod inauditũ ad id tẽpus esset, sed tanti belli eam sibi exiguam mercedẽ videri. Persepolim caput regni, & vltimi orientis oram, suo imperio destinasse. Satis scire quocunq; Darius fugiturus esset eodẽ esse se peruenturũ. Postremo desineret sibi flumina iactare, cui ne maria quidẽ obstare potuissent. Cum Darij nuncijs a se dimissis Macedo, Cilicia Socrati tradita, Phœnicia Philotę, Andromacho Syria Cele cognominata, Ephestione cũ classe præmisso Gazam copias admouit. Sed dũ suo ductu hæc Alexander gereret, eius prætores pari felicitate regiones plurimas inuasere. Chalas Paphlagoniam, Lycaoniã Antigonꝰ, Balacrus, Idarne Darij prætore superato, duo milia militum cepit, & Amphoterus & Egylogus centum sexaginta nauium classem, inter Achaiam & Asiam, in suã potestatem redegerunt. Inde Tenedũ occupãt aliquandiu obsessam, vbi Pharnabazus Darij præfectus est captus, nec ita multo post & Aristonicus Medimeorũ Tyrannus, qui ad Pharnabazum cũ aliquot nauibus veniebat, in Macedonũ potestatẽ venit, receperunt & Mitylenem Alexandri duces: quã Persæ præsidio obtinebant.

Prefectorũ Alex. successus

Darius desperata pace ad reparandum exercitum animum intendit Besso Bactrianorũ duce, cum ingẽti exercitu, Babylonem accersito, qui ab initio ferocia gentis & perfidia, quasi regnum affectaret, cœpit Dario esse suspectus. Sunt Bactræ bellicosissimi & a Persico luxu abhorrentes, nec a Scythica feritate multum diuersi, vtpote ab ea gente oriundi.

Bactrianorũ ferocia.

Nec Alexãder interea satis scire, quod consiliũ regi esset, aut quo tenderet, mira enim fide secreta Persis celare moris fuit, quippe quibus vetus disciplina silentium capitis periculo sanxerat. Nullum probrum grauius quam linguæ apud eos vindicatur, grauissimo supplicio dignos arbitrati, quibus graue esset tacere quod homini facillimũ natura voluisset.

Silentiũ Persarũ.

Ergo oim ignarus Gazam oppugnare adortꝰ, cuniculũ, ad vrbem agere constituit, & vt hostium animos ab omni sensu auerteret, turres iussit mœnibus admoueri. Cæterum arena rotarum lapsus retardãte, quum multi supernæ vulnerarentur, dedit Macedo signũ receptui. Postridie oppidũ corona cingit, maiusq; circa mœnia initum erat certamen, quum coruus superuolans, cæspite siue gleba quadã superne demissa, Alexãdri humerũ percussit, inde turre bitumine oblita sedẽs, implicitis tenaci materia alis captus est. Plutarchus in quodam machinamẽto sedisse ait, ibiq; funium nodo implicitum hæsisse. Id intuitus Aristander vates fore dixit, vt vrbs breui caperetur, verum periculum esse, ne rex eo die vulnus aliquod acciperet. Cessit Alexander aliquandiu suorũ precibus fatigatus, quod hostes cõspicati, rati id ducis metu euenire, portis repẽte patefactis in hostem erumpunt. Macedo etsi sua sponte certamen magna ex parte remiserat, vbi plus æquo se degrauari sensit, retro conuersus pugnam fortiter instaurat, eoq; tumultu in prælium reuocatus, parum absuit, quin a quodam sit Arabe oppressus, qui pro transfuga ad eum venerat, cuius ictu declinato, ratus se fatali periculo defunctum, aciem cum impetu irrupit. Ibi sagitta per loricam adacta altius vulneratur.

Vulneratur Alexander.

Philippus medicus telũ humero detraxit, obligato deinde vulnere, dum in prælio adhue obdurat, tantum sanguinis ex nimia corporis iactatione, aut nihil sentienti illi, aut certe dissimulanti, est effusum, vt subita membrorum & corporis defectione, subnixo genu ad terrã defluxerit. Cadens ab ijs qui proxime steterãt, exceptus est, tacitaq; mœstitia in tabernaculum delatꝰ, Bœotis, q vrbi præerat, Iosephus Abishasim vocat, Macedonẽ extinctum ratus ouãti similis est in vrbem reuersus. Cæterũ Alexãder paululum vulnere leuatus, aggere aduersus hostiũ mœnia extructo, ea cuniculis haud vno loco subruere adortus.

Gaza capitur.

Erant omnia interiora vrbis Macedonum telis obnoxia, & murus cuniculis multifariã dirutus, late ruinam traxit, qua Alexander inter primos irrumpens, alterum vulnus accepit, crure saxi ictu cõsauciato. Sæuitum est non minus q̃ Tyri in captam

multitudinem, cæsaq; Persarum & Arabum circiter decem milia. Bœotis capta vrbe ingentem circa se reddidit hominũ stragem, viuusq; e media cæde abstractus, contumaci vultu, ad conspectum irati, regis constitit. Offendit ea constantia victoris animum, vt iusta ira in rabiem exierit, traiecto itaq; per talos loro, curru alligatum, citatis equis crudeliter per vrbem distraxit, Achillis exemplũ, a quo prognatus esset, imitari se dictitans. Et Gaza in hunc modum capta est, vrbs in Iudææ finibus (inde vsq; in Antilibanum Iudæam Strabo ait appellatam) sterili & arenosa regione vt ad mare posita, regum pecunia illuc belli tempore delata nomen loco fecit: vt quidam meminerunt. Ex Gaza Alexander Hierosolymam infesto agmine petijt, vt Iosephus scribit, qui ab Hestere Iudaica puella, Artaxerxis connubio illustrata, ad Alexandri tempora gentilem intermisit historiam, vnum interim memorabile secutus quod Iunioris Artaxerxis tempore contigit. Regnauit is vno Ocho interiecto, ante Darium ab Alexandro victum. Orta inter Iesum & Ioannem, Heliasibi filios, Hierosolymis de pontificatu discordia, Iesus a fratre & in templo interfectus, quod scelus in Iudæa nunquam antea acciderat. Vagosus Artaxerxis præfectus Ioannem violati parricidio templi reum, capitali supplicio affecit. Iaddus inde patris est sacerdotium adeptus. Erat huic frater Manasses. Hos quoq; cum domesticum malum inuasisset, neq; pudor, neq; infelix patris ac patrui exitus obstitit, quominus inter se de dignitate, si non vi, æmulatione saltem cõtenderent, eoq; certamine accensus Manasses, Isacham Sinabalthi Samariæ præfecti filiam duxit vxorem, socerisq; potentia fretus, futurum arbitrabatur, vt dignitatem vel inuito fratre obtineret. Cæterum tantum abfuit vt noua affinitas illi adiumento fuerit, vt a sacris sit populi consensu tanquam impius repulsus, quia alienigenam duxisset vxorem. Ea Manasses iniuria instructus ad socerum contendit, qui Iaddo & populo iratus in omnem vltionis occasionem erat intentus. Vincitur interea Darius in Cilicia, quo accidit, vt sub primum Alexandri in Phœniciam accessum, ille cum octo milibus armatorum in Macedonum castra venerit. Misit Alexander, quum Tyrum obsideret, Hierosolymam ad Iaddum põtificem, vt commeatum & auxiliares copias in castra mitteret. Responsum est Iudæos sacrata fide teneri, vt viuo Dario nulli, præterquam ipsi vni, seruirent. Minatus est Alexander, Tyro capta, hostiliter se copias Hierosolymis admoturum, distulit tamen non nihil eam vltionem, tantisper dum Gaza caperetur. Inde vero citato agmine eo ire pergit. Ingens metus ciuitatem inuaserat, augebatq; præsentem curam duarum nobilissimarum vrbium excidium. Nemo erat cui non persuasum esset, futurum, vt superbissimus hostis vrbem quoquo modo captam excidio daret, aut certe Sinabalthi impulsu cædẽ in ea ingentem ederet. Mœror igitur & luctus omnium animos occupat. Interim Iaddus diuino oraculo, per quietem, visus est sibi moneri, vt festa fronde ciuitatem ornaret, sacerdotumq; multitudine in candida veste extra vbem producta, ipse pontificali habitu cultus venienti regi iret obuiam. Cum sacerdotibus igitur & frequenti populo Iaddus vrbe egressus, regem certamini intentum, ad locum quem Saphin indigenæ dicunt, Latini Scopulum, obuium habuit. Ibi Alexander candidatorum cœtum intuitus, & in his antistites cum bissinis stolis, Hictarchum ad hęc Iacinthina & aurea stola amictum, supra caput Cydarim cum lamina aurea in qua erat inscriptum Dei nomen, subita religione perculsus, solus rex illum adijt, supplexq; Dei nomen ac numen adorauit, ipsumq; pontificẽ veneratus est. Stabant stupore defixi Syriæ reges, & qui ex Phœnicibus velut ad certam prædã fuerant Macedonẽ secuti, venerabundũ regem mirari malefico carmine eum mente alienatum credere. Cæterum nemo erat qui eum palã rogare auderet, vnde subita illa mentis alienatio, ineptaq; superstitio icessisset animũ. Parmenio vt erat regi familiaritate coniunctus, postremo perconatꝰ dicit̃, quid rei accidisset, ꝙ hostiũ principẽ tam inepte adorauerit. Tum ille, nõ sacerdotẽ, sed Deum cuius hoc sacerdotiũ est, sum veneratus inquit, quippe quũ in Macedonia adhuc essem, dũ mecũ cogitarẽ, qua vi, quo cõsilio Asiã subigerẽ, simili habitu species mihi per quietẽ obuersata est, q̃ præcepit me fortiter Asiã inuadere, fore, vt suo ductu, Persarũ opes euerterẽ. Tetigit itaq; religio animũ, vbi primum põtifex in cõspectũ venit. Nec dubiũ est quin Deꝰ fuerit, cuiꝰ olim imaginẽ tali habitu media quiete cõcepi, cuius prouidẽtia puto hæc oĩa euenire. Cũ his ille Iaddum & alios secutus, Hierosolymã pacatus adijt, atq; tẽplum ingressus, iudaico ritu Deo sacrificauit. Prolatus inde illi est Danielis liber, in quo scriptũ erat, futurũ, vt Græcorũ rex olim Persarũ regnũ euerteret, vehementer gauisus se eũ esse interpretatus est. Iaddũ proinde & sacerdotes amplissimis donauit muneribus, cõcessitq; petentibꝰ vt proprijs vterent̃ legibus, tributũq; in septẽ annos remisit, pollicitus quando Babylone potitus esset, ꝑmissurũ Iudęis q illic esse dicerent̃, vt & ipsi suis legibus viuerẽt. Manasses & qui cũ eo Sanabalthi opibus freti, aliud sibi templũ in Samaria circa Gazarim montẽ constituerant, Macedonis studio in Iaddum deterriti haud multo post patrium cultũ recepere. Mansitq; Iudæis is rerum status incolumis ad Alexandri interitum, quæ sub eius successoribus deinceps pertulerunt suo postea loco dicetur. Alexãder Hierosolymis digressus Aegyptũ petijt. Est Aegyptiacæ terrę locus cui Alexandri castra nomẽ inde mansit, hic septimis castris postquã est a Gaza profectus Macedo cõsedit. Aegyptij venientẽ magno studio acceperunt, nã præterquã ꝙ gens ipsa sua natura est nouarũ rerum cupida, Persarum opes tum infense oderant, ꝙ auare nimis superbeq; sibi imperatum credebãt, ipse primo Pelusium venit, vbi maiore copiarũ parte relicta. Nilo subuectus Mẽphim nauigauit. Erat ibi Astaces Darij prætor, is subita Aegyptiorũ defectione perculsus, octoginta talenta, omnemq; regiã supellectilem Macedoni tradidit. Ex Memphi inde ad interiora Aegypti progressus, rebusq; totius gẽtis ita compositis, vt nihil ex patrio instituto sit ab eo mutatũ, Hãmonis Iouis adeundi cupido animum incessit. Credebat eñ, aut certe credi volebat, se Ioue nõ Philippo genitũ. Dubium, quia humanarũ rerũ fastigiũ transgressus, augustior mortalibus eo mendacio videri cupiebat, an quia Draco Olympiadi dormiẽti visus aliquãdo accubare, quo visu Philippus eiꝰ cõgressum iam inde declinasse creditur, eam vt veneficã auersatus, aut certe religione contactus, genium se vidisse arbitratus, qui vxoris consuetudine teneretur. Cæterum illa satis vrbane filium vanitatis huius admonuit, eum per literas precata, ne pergeret in se Iunonem irritare, matrem Iouis pellicem mentitus. Sed quæcunq; illũ ratio mouit, neq; memoria cladis in ipsis olim locis

Crudelitatis exẽplum in Alexan.

Discordia Hierosolymis de põtificatu orta.

Iaddus et sacerdotes procedunt obuiã Alexandro.

Deꝰ visꝰ Alexan.

Alexan. liberalitas in Iudæos.

Alexan. ægypto potitur.

Alex. Hãmonẽ Iouẽ adijt.

æquo animo feram, Alexander bonum animũ ha-
bere iubet, ac bene de se sperare, inde tabernaculo
egressus tris aras in Pyrrhami fluminis ripa consti
tuit, Ioui, Herculi, & Mineruæ, corporaq; cæsorum
sepeliri iubet, permisitq; reginę, vt quos ex suis vel
let patrio more funeraret. Plutarchus autor est Ale
xãdrũ acie egressum, Darij tabernaculũ subijsse, qđ
sane fieri potuit, vt diuersus a matre & sorore Da-
rius tenderet, ibiq; quum omnia auro & argẽto col
lucerent, Persicam opulentiam aspernatus, hocci-
ne dixerit imperare fuit? inde balneum inquit Da-
rij subeamus, immo tuũ Alexãder respondit ex fa-
miliaribus vnus, victi enim bona victoris fiunt.
Nec Alexander diu ibi cõmoratus, Syriã petijt. In-
terea Parmenio Damascũ p̃missus, vrbe (pditione
recepta regia est pecunia potitus. Multo opulen-
tior hic q̃ in castris præda quæsita est. Tradidit Cur
tius audito Parmenionis accessu, conatos persas
Fuisse aurum ex vrbe in tutum transferre, cæterum
hostium interuentu gestantium agmen metu &
pauore disiectum, per vias aurum & pecuniæ fi-
scos effusos iacuisse, vt milites auro honusti precio
sissima quædam temere occurrentia, vt vilia fasti-
dirent septem milium iumentorum onera portan
tium, atq; hominum. XXX. milia Damasci capta.
Satrapum coniuges ac liberi multi, & in his Ochi
qui ante Dariũ regnauerat, vxor atq; filiæ, tres nu-
mero adhuc virgines. Capta est & Barsane vxor
Memnonis, & ipsa mulier eleganti forma, quam
vt Aristobolus scribit, Alexander Parmenionis
impulsu compressit, fuit Memnon multi nominis
apud Darium, qui sub initiũ Dariani belli perierat
a cæterarũ cõgressu pertinacissime Alexander absti
nuit, tantũ dicere solitus Persicas puellas dolores
esse oculorum, fuit nec multum alioqui rei venereę
dedit⁹, quippe q ad Parmẽionẽ scripserit, i sopore
& coitu se mortalitatẽ intelligere. Fuit & cibi tẽpe-
rantissimus, quod ex ea epistola, quã dedit ad Adã,
quã Cariæ reginã designauerat, potuit intelligi. Mi
serat illa ad regẽ, quũ obsonia quædã, tũ optimos
coquos, quorũ ministerio vteretur, quibus repu-
diatis meliores se habere est professus quos a pueris
Leonidas pedagogus sibi comparasset vt ad pran-
dium antelucano itinere vteretur, moderatiore
prandio ad cœnã. Duo talẽtorũ milia signatæ pecu
niæ in parte prædæ reperta. Argẽti præterea immẽ-
sum podus. Darius magnis itineribus, cũ quatuor
milibus Græcorũ, modicoq; suorum comitatu, ad
Euphratem delatus, fluuio superato ad Alexandrũ
epistolam dedit superbe scriptam, qua petebat vt
accepta quantacunq; vellet pecunia, sibi matrem,
vxorem, & liberos restitueret ipse si saperet, amic⁹
sibi sociusq; ex Asia excederet, aut si saniora nõ ad-
mitteret consilia, secum æquo marte contenderet,
nihil magis Alexandrum offendit, q̃ q Alexandri
nomen non Regis Darius in epistola posuisset, re-
scripsit tamen, docuitq; a Persis primo ortam belli
causam, qui sæpius in Græciam, ad alienam liber-
tatem oppugnãdam transmisissent, & patrem suũ
Philippum, quum eam iniuriam vlcisci statuisset
ipsius fraude, qui illi percussorẽ subornasset, perijs-
se. Sibi quoq; capitales insidias, pari fraude instru-
ctas, mille talentis medico promissis, quo nihil tur
pius dici posset, licitari hostiũ capita, quũ arma tene
ret. Sed dijs inquit, scelerũ vltoribus fretus, iã ma-
gnã Asiæ partẽ subegi, teq; iusto p̃lio victũ castris
& exercitu exui, & nũc (licet minime meritus) si ad
me supplex veneris, omnes necessitudines tuas a
me gratis accipies, vincere enim, & victis consule-
re satis didici. Dabo adhęc fidem te impune ad me
venturum, ne metus tuis commodis obstet. Postre
mo illud tibi succurrat, quoties posthac ad me scri
pseris, te non ad regem tantum, sed ad tuum regẽ
scribere. Thersippo ad Darium cum huiusmodi li-
teris misso, confestim Alexander in Phœnicem de
scendit, Biblumq; primo deditione recepit, inde
Sydonem: obtinebat tum regnum inter Sydones
Strato Darij amicus. Is quia deditio ab oppidanis
facta est, indignus ab Alexãdro habitus cui regnũ
restitueretur. Ephestioni permissum, vt quem Sy-
donij regno dignum arbitrarentur, ex illorum sen-
tentia regem declararet. Erant Ephestioni hospites
Dariarorum quidam, hi oblatum vltro regnum
pertinaciter recusarunt, prædicantes id fastigium
patrio more non recipi, nisi ab ijs, qui regia essent
stirpe procreati. Laudati iuuenes ab Ephestione, q
magnitudine animi spernerent ea, quæ per ignem
& ferrum cæteri mortales peterent, iussi sunt cum
alijs bonis circũspicere, qui omnium optime esset
id nomẽ inter Sydonios laturus, tum demum mul
tis ambientibus, res ad Abdolominum quendam
longa cognatione regiæ stirpi annexum, est dela-
ta. Incolebat is ab omni armorum strepitu remo-
tus suburbanũ hortulum, multa parsimonia, quo
contigit, vt agresti operi intentus sit rex consalu-
tatus, illudi se ab ijs, qui ad id missi fuerant, ratus,
non sine cunctatione regis nomen & insignia re-
cepit. Cæterum multis eius inopiam & sordes cri-
minantibus, ad Alexandrum perductis, haud in-
quit Macedo viri indoles famæ generis repugnat.
Videndum est inquit, quo animo inopiam tuleris.
tum ille, vtinam Alexãder sic regnũ ferre possim.
Hæ manus satis ad victum fuere, nihil habenti ni-
hil defuit. Eo sermone Alexander delectatus, non
solum Stratonis supellectilem ad regiam instruen
dam detulit, sed ex Persica etiam præda dono quæ
dam habere dedit, regionemq; vrbi circuniectam
eius ditioni subiecit. Sed dum hæc in Phœnice ge-
runtur, Amynthas qui ab Alexandro ad Darium
transfugerat, Persicis opibus ad Pyrrhamum fra-
ctis, haud magis huic, ad quem venerat, fidus, q̃
illi, quem deseruerat, cũ fortuna fidem mutandam
ratus, ex fuga Tripolim delatus, in Cyprum cum
quatuor milibus transmisit, & ex Cypro in Aegy-
ptum, consilio eius terræ per occasionem occupã-
dæ. Pelusium igitur primo occupat, dein Mem-
phim copias admouit. Interim Aegyptij gens no-
uandis rebus aptior q̃ gerendis, nouo motu con-
sternati ad Persica præsidia delenda Amynthæ du
ctu decurrunt. Fit præliũ, Persæq; eo certamine vi
cti intra vrbem compelluntur. Inde iterum acie
congressi adeo egregie vicerunt, vt Amynthas, &
qui cum eo erant, ad vnum omnes sint occidio-
ne occisi. Tentarunt Darij duces, ex Pyrrhamica
acie in Paphlagoniam fuga delati, Lydiam recu-
perare, copijs partim secum ductis partim ex proxi
mo quæsitis. Sed horum fortuna nihilo melior
fuit, q̃ regis in Cilicia fuerat, triplici prælio ab An
tigono Lydiæ prætore victi, cum multa cæde pro-
uincia cesserunt, & ne non vbiq; Persicæ opes af-
fligerentur, per eosdem dies Macedonicæ classis
præfectus Aristo, qui ad Hellesponti oram recupe-
randam fuerat missus, nauali prælio vicit, eius na-
uibus, partim captis, partim medio pelago de-
pressis. Pharnabazus Darianæ classis diuersa par-
te præfectus, præsidio in Chium insulam introdu-
cto, Andrum primo, inde Syphenũ aliasq; plureis
insulas occupat. Nec Gręcia in tanto rerum motu
quieuit. Agis Lacedęmoniorum rex octo milibus
militum receptis, qui post prælium in Cilicia cõ

Contemptor deliciarũ Alexan.

Pręda ingens Damasci quæsita.

Memnõ.

Alexã. tẽperantia.

Darij literę ad Alexan.

Alexan. respõsũ.

Alexan. Biblum & Sydonẽ capit.

Verba Abdolomini ad Alexan.

Amynthæ conatus.

Vincunt terra & mari Persæ.

locis acceptæ (cōſtabat enim quinquaginta hoīm milia, a Cambiſe ad Hammonē ſpoliandū missa, arenarum cumulis obruta periſſe) neq; alia multa quæ proponebantur incommoda, ab inſtituto itinere auertere potuerunt. Prædicabant Aegyptij ſteriles arenas iacere, quas vbi ſolis vapor accendiſſet intolerabili æſtu veſtigia exurerent, nec tantum cum ardore ſyderis colluctandum, ſed cum tenaciſſimo ſabulo, cuius altitudo greſſum moraretur, addere his aquarum inopiam, quos aliquanto maiora veris prædicantes, haud aliter, q̃ ſi omnia vana dicerentur, Macedo aſpernatus eſt. Secundo itaq; amne cum quibus voluit ad Mariotidē paludem deſcendit, vbi Cyrenenſiū legati cum muneribus illi affuerunt. His benigne appellatis, amicitiaq; cum ea gente inita, deſtinatum iter exequitur. Viſus ab initio tolerabilis labor, nondum vaſtis ſolitudinibus aditis, verum vbi ſterilis & moriente terra immenſi arenarum campi patuerunt, haud ſecus q̃ profundū mare ingreſſi, terrā oculis requirebant, non arbor, non culti ſoli veſtigium vllum occurrebat. Et iam defectu aquæ laborare cœperant, quum cœlo repente nubibus obducto, denſus ad terram imber eſt deiectus. Profuit cœleſtis aqua non ſolum ad leuandā ſitim, ſed æſtus quoq; tolerabilior factus, arenaq; hauſto humore firmiorem greſſum præbebat, quandam odoris fragrantiam exhalans: dicuntur & corui volatu ſuo quum duces arenarum vaſtitate aberraſſent, iter oſtēdiſſe præpeti volatu. Quarto demum die ad templum peruentum eſt. Denſum ibi nemus, multiq; fontes dulcibus aquis ſyluam abluunt, & vt Curtius ſcribit, mira ibi tēperies, verno tēpori perquā ſimilis, Hammonij terram incolunt, quibus ad meridiem Troglodita adiacēt. Sunt Troglodite Aethiopes, qui ad Arabiam & rubrum mare extēduntur. Altera Aetiopia ad occidentem ſolem Hammonijs propinqua. Septentrionem verſus Naſamones, gens Syrtibus vicina, nauigiorum ſpolijs queſtuoſa littora obſident, nauigiaq; maris æſtu deſtituta notis ſibi vadis occupant. Cætera ad Aegyptum & auroram arenarum obtinent ſolitudines. Hammonij medium nemus, pro arce, triplici muro circundatū habuere, munitionū intima habuit tyrānorū regia. Alterā huic circumiectā regis cōiuges pellicesq; tenebāt cū filijs. Poſtremā illā atq; extimā ſatellites & qui regib⁹ militabāt. Ignobilis multitudo ſparſim toto nemore habitabāt. Res mira eſt qđ de Hāmonis fonte hic traditur, mane tepidis fluere aquis, meridie frigidiſſimis, die in veſperū inclināte incaleſcere, poſt mediam noctē æſtuare, deinde a media nocte ad lucē feruorē illū remittit. Q̄d apud Hāmonios pro deo colebať, haud ea fortuna videri, qua Iouē Greci & aliæ gētes figurabāt. Vmbilico ſimilis fuit, ſmaragdo & gēmis cōpactus. Hunc quū reſpōſum petebāt ſacerdotes nauigio aurato, multis hincinde argēteis pateris pendētibus geſtabant. Poſt matronę & virgines inconditū carmen patrio more canētes, ſic numen ꝓpitiari ratę ſequebātur. Sacerdos igitur maxim⁹ natu, Alexādrū venientē intuit⁹ filiū appellat, id nomē illi Iouē patrē reddere affirmās. Tum rex humanæ ſortis oblitus, id accipere & cognoſcere, reſpondit, & vt erat carmen in aſſentationē iam antea cōpoſitū, quū inde cōſuleretur, an ſibi orbis imperiū deſtinaret, terrarum oīm gentiumq; eum rectorem fore reſpondit. Poſtremo ſciſcitatus an patris percuſſores ad vnū pœnas dediſſent, negauit antiſtes ipſius patrē eſſe violabilem. Cæterum qui Philippum regem occidiſſent, abunde pœnas ſui ſceleris luiſſe. Fuerunt qui ſcriberent templi antiſtitem, quum Alexandrū Græce ſalutare voluiſſet, filiūq; appellare, Pædios Barbare pro Pędion dixiſſe, quam ille vocem pro oraculo ſit complexus, tanquam Iouis filius eſſet appellatus, ſed vtcunq; res acta eſt, ipſe quod ſatis conſtat, ſacerdotes muneribus ampliſſimis proſecutus, templū donarijs ditauit. Inde ex oraculo reuerſus, vrbem inter Mareotim paludem, & mare, octoginta ſtadiorum aream complexus condidit, eamq; a ſuo nomine Alexandriā nominauit. Plutarchus prius q̃ ad oraculū iuerit, vrbē ab eo conditam ſcribit, atq; de ea condenda animo ſecum agitanti viſum fuiſſe per quietem, ſenem quēdam veneranda canitie aſtare, qui hos verſus ex Homeri odyſſea caneret. Præterea vndiſono quædā iacet inſula ponto, Quā Pharon appellāt Aegyptia littora cōtra. Pharus quæ tunc inſula erat, paululū ſupra Canopicū oſtium, cōtinens poſtea facta eſt. Ex eo loco Alexander Iſthmum cōtemplatus, qui in ſpeciem coronæ quaq; verſum æquis ſpatijs excurreret, loci opportunitatē intuitus, ibidem fundare vrbem eſt adortus. Eam Dinocrates architectus, memorabili ingenio metat⁹ eſt, quindecim miliū paſſuum laxitate inſerta, ad effigiem Macedonicæ chlamydis orbe gyrato, laſciniofam dextra leuaq; anguloſo procurſu. Ferūt ad vrbis figurationem, quum terra alba deeſſet, in nigri campi planicie farinam fuiſſe pro ſulco inſperſam, ad quam diripiēdam quum plurimæ aduolaſſent aues, cæteris male augurantibus, augures feracitatem & opulentiā vrbis, quæ plurimos eſſet mortales alitura, auſpicatiſſimo auiū volatu, portendi interpretati ſunt. Dum autem vrbs cōditur, cepit impetus regem in Aethiopiam penetrandi. Sed quia grauior belli cura inſtabat, Eſquilo Rhodio, & Peuceſte Macedone, cū quatuor milibus hoīm, vniuerſæ Aegypto præſidere iuſſis, ad reſiduū Dariani belli tranſigendum conuertitur. Fuit hic annus, quo Alexandria condita eſt, quater milleſimus ab orbe cōdito, primuſq; & ſeptuageſimus ſupra octingenteſimum, Olympiadis vero centeſimæ ad duodecimæ annus terti⁹. Quo anno Alexāder Epirota hui⁹ auunculus, in Lucania, vt ſupra eſt ſignificatum, perijt. Quum interim Romæ conſules eſſent, C. Petilius & L. Papyrius. Hi vt in Romanis reb⁹ quæ exteras præcedūt, nonnihil immoremur, patrum decreto Samnitibus, quia ſuperbe Romanorum legatis reſpondiſſent, armaq; iam ex cōfeſſo inſtruerent. Fregellas repetituri, bellum intulere. Sabellicus ager primo populatus eſt, & tria ex ea gente oppida in poteſtatem recepta, Alliſæ, Callinfæ & Ruffrium. Appuli et Lucani, qui neq; hoſtes, neq; ſocij ad id tēpus fuerāt, in fœdus & amicitiam populi Romani vltro venerunt. Neapolitani & Palæpolitani, qui iam pridem a Publio Philone obſidebantur, quū non pauca indigna a Samnitibus & Nolanis præſidiarijs paterentur, haud multū diuerſa ab ijs, quæ pati ſolent qui bello capti ſunt, Nymphidij ductu & Chariali, Samnitibus per expeditionis ſpeciem vrbe ablegatis, Romanum præſidium intra mœnia accepere. Receptis Græcorū vrbib⁹ triumphus Philoni decretus eſt, cui duo noui honores contigerunt, & q̄ ei conſulatu defuncto imperiū eſt prorogatū, & q̄ iam acto honore triūpharit, quod Romanorū nulli fuerat ad id tempus datum. Vix fuerant Romani Palæpolitano bello defuncti, quum recēs aliud eſt illis item a Græcis in diuerſa Italiæ parte exortū. Tarentini a quibus ex Neapoli & Palæpoli implorata fuerant auxilia, vbi Romanorum fidē ſecutos audiuere, accuſata ſociorū inconſtantia

Alexan. felicitas.

Hammonij.

Traglodita.

Aethiopes.

Naſamones.

Fons Hāmonius.

Hammoniorum deus.

Alexan. Iouis fil⁹ vocatur.

Alexandriæ contidio.

Oraculū.

Dinocrates architectus.

Alexandriæ figura.

ANNI MVNDI.

Cōſules.

Neapolis.

Palæpolis.

Philonis honores.

Tarētini.

stantia, qui imploratis a se auxilijs deditionem fe-
cissent, odio in Romanos & ira flagrare incipiunt.
Horrãtur igitur Samnites, vt forti animo bellum
sustineant, auxilia promittentes, subornant & Lu-
canorum quosdam, qui ipsi inter se multari vir-
gis in media suorum concione quererentur, iussu
se Romani consulis fœde cæsos, ꝙ in Romana ca-
stra ingredi ausi essent: ad id mendacium, nam cre-
dita res est, tanta animorum mutatio est facta, vt
confestim missi sint, qui cum Samnitibus societa-

Lucanorum defectio.

tem renouarent. Subita res, vt neq; causam satis cõ
spicuam, ita ne fidei quidem multũ habebat. Coa-
cti a Samnitibus obsides dare, & præsidia in arces
& munitiora loca accipere: præcipitante ira nihil
recusatum est. Nec ita multo post fraus apparuit,
autoribus defectionis Tarentum profectis, sed
amissa sui potestate nihil supererat nisi vt frustra

Lucaniæ situs.

consilij pœniteret. Sunt Lucani medij inter Picen-
tes & Brutios ad inferum mare, a Samnitibus orti,
eorum oppidum Pestum ad mare cum portu Græ
ci Possidoniam dixere. Et gens ipsa suo periculo a
Romanis defecit. Romæ interea quum ingenuus
adolescens, ob paternum æs alienum Papyrio suis
set addictus, essetq; ille insigni forma, ætateq; ad-

Papyrij libido.

huc iniuriæ obnoxia, mala libido Papyrium ce-
pit stupri adolescentulo inferendi. Tum velut ex
flore ætatis aduẽtitium crediti fructum perceptu-
rus incesto semone nexum compellat, qui quum
flagitium auribus non admitteret, nec minis quæ
secundo loco adhibitæ sunt moueretur, magis in-
genuitatis suæ quam præsentis fortunæ memor,
Papyrij iussu nudatus multis afficitur verberibus:
ille vbi primum potuit se in publicum proripuit,
ibi in concione libidinem & sæuitiam fœnerato-
ris questus, adeo multitudinem, quum misericor-
dia, tum rei fœditate commouit, vt cum tumultu
& clamore sit in curiam concursum, ibi impotens
iniuria plus valuit, quam fœneratorum conspira-
tio. Iussi sunt consules ad populum ferre, popu-
lusq; id sciuit, vt Romanus ciuis nisi noxam me-
ruisset, donec pœnam lueret, nemo in vinculis ha

Nexorũ solutio.

beretur. Atq; ita nexi soluti sunt, cautumq; ne in
posterum necteretur quispiam. Eodem anno Ve-
stini & ipsi se Samnitibus iunxere. Populus etsi ap
parebat bellum cum Marsis Pelignis & Maruci-
nis habendum, si Vestini armis incesserentur, bel-
lum tamen aduersus eam gentem iussit, in quo ma
ior Romanæ ciuitatis animus, quam consilium ex
titit, sed euentus docuit fortunam fortes iuuare. Ve
stinos Iunius Brutus sortitus est, & Furius Camil-

Cõsules.

lus (hi duo tunc erant consules) Samnium. Exerci-
tus vtroq; ducti prohibitiq; hostes tuendorum fi-
nium studio copias iungere, sed vis morbi Camil
lum bello subtraxit: iussus itaq; dictatorem dicere,

Dictator

L. Papyrium clarissimũ ea tẽpestate virum dixit, a
quo Quin. Fabius Maximus Rutilianus magister
equitum est dictus, vir nobilis rebus eo magistratu
gestis, discordia tamen quã cum dictatore exercuit
adhuc nobilior. Brutus in Vestinis hostem agrorũ
populatione in prælium euocatum acie fudit, fu-
sumq; castris exuit. Mox vrbes oppugnare ador-
tus, Catinam & Cingiliam ex ea gente vi captas
militi diripiendas dedit. In Samnio res in acie pro
spere cessit, sed victoriam imperatorum discordia
fœdauit. Repetiturus ex vrbe auspicia Papyrius,
magistro equitum denunciat, vt intra castrorũ val
lum se teneat, nec cum hoste manum se absente, ali
quo modo conserat. Fabius post dictatoris digres-
sum, quũ per exploratores cognouisset, oia perin-
de soluta apud hostes, qui ad Imbrinium sedebãt,
acsi in Samnio nemo Romanus esset, spem bene
gerendæ rei secutus, ferox iuuenis, structo exercitu

Sãnitiũ cædes.

ad hostẽ cõtendit: ibi ea pugnę fortuna fuit, vt quũ
nõ dux militi, neq; miles duci defuisset, ad viginti
milia hostiũ sint cæsa. Quidam autores fuerũt, bis
dictatore absente in Samnites prospere dimicatũ,
in quibusdã annalibus rem totam silentio præter-
missam scribit Liuius. Vbi literæ ad senatũ de rebꝰ

Dictatoris ira in Fabium.

ꝓspere gestis perlatæ sunt, Dictator quia cõtra suũ
imperium dimicatum esset, & ꝙ non ad se aliquid
magister equitũ de ea victoria scripsisset, cæteris
eo nuncio lætis, ipse irarum plenus curia sese prori
pit, mox ex vrbe i castra ꝓfectus, nemini dubiũ fe
cit, quin Mãlij exẽplum secutus, ad Fabij suppliciũ
potius q̃ ad bellũ ꝓperaret. Fuit id Fabio saluti ꝙ
ante Papyrij accessum per nũcios ad hoc ipsum cõ
currere iussos, factus erat certior, quo ĩ se animo di-
ctator repeteret castra: cõcione aduocata Fabius fi-
dem militũ aduersus dictatoris iniuriã ĩplorat, te-

Implorat militum fidẽ Fabius.

status non tam ira neglecti imperij, q̃ꝫ inuidia sibi
præreptæ laudis Papyriũ vltionis cupidũ ad exer-
citũ venire, amentẽ inuidia, alienæq; virtuti iratũ.
Haud dubie dolere ꝙ victoria ad hostes nõ trãsfer
ri possit, vt se & alios eius laudis participes, maio-
re inuidia vrgeret, Papyriũ iram spreti imperij prę
se ferre, tanquã non eadẽ mente pugnari vetuisset,
qua pugnatã doleret. Nec dubium esse quin haud
multo pacatior tribunis & cẽturionibus, q̃ sibi in
castra venturus sit. Sed quia inuidia vt ignis sum-
ma peteret, in se velut ducem cõsilij sæuire, suũ ca-
put & vitam petere: qua extincta, nihilominus in
plures sæuiturus esset. Adessent proinde in sua cau
sa oĩm libertati, nec dubium esse, quin si in tuen-
da victoria eundẽ ille militũ consensum in castris
offenderit, qui in pugna fuit, futurũ, vt animum in
mitiorẽ sententiã inclinaret. Postremoq; se vitam
fortunasq; suas illorũ fidei virtutiq; permittere. Ex
tota cõcione clamor redditꝰ est, atq; vox hortantiũ
vt bono aĩo esset, nec Romanis legionibus saluis
vim ab vllo reformidaret. Affuit nec multo post
dictator, qui concione aduocata, Fabium ad tribu
nal citari iussit. Facto inde silentio. Quæro inquit
de te Qu. Fabi, quũ summũ sit dictatoris imperiũ,
pareantq; illi consules. Prætores, cęteriq; vrbis no
stræ magistratus, an & magistrum equitũ eiusdẽ di
cto obediẽtem esse oporteat? illud etiã interrogo:
expediuerit ne turbatis auspitijs in hostem ire? an
illa more maiorũ ex vrbe repetere? Simul & illud
dicas, potuerit ne magister equitũ ea religione esse
liber, q̃ dictatori obstitit? Quin illud quoq; respõ
deas, an ego hinc abiens vetuerim te ne quit me ab
sente in hostem moueres? an lacessitus etiam ne in
aciem descenderes? Quod meum aspernatus im-
perium, incertis aupicijs, turbata religione, contra
militarem morem, contra patrium institutum cũ
hoste cõfligere es ausus. Hæc respondeas volo, ex-
tra caue vocẽ mittas, tu lictor interim accede huc,
& virgas expedi. Fabius quando aduersus ea nihil
respondere poterat, ꝙ accusator idem & iudex ca-

Dictator Fabiũ capi iubet.

pitis sederet, cæterum vitam sibi eripi posse affir-
mabat, gestarum rerum gloriam non posse, & quũ
per hæc parum purgaret quin accusaret potius, re-
dintegrata ira Papyrius illum spoliari iubet, vir-
gasq; & secures adhiberi. Fabius fidem militum
implorat, lictoribusq; vestem lacerantibus, ad

Militaris motus.

Triarios tumultuantes sese recipit. Inde tota cõcio
ne clamor oritur, alibi minæ, alibi preces exaudiri
legati dictatoris sellam circunstantes, irã lenire co-
nati quum nihil proficerent, vt in sequẽtem diem
vltionẽ differret obtestari, ne iritata ꝯcione maior
seditio

seditio oriretur. Sæuire nihil secius Dictator: Fa-
biumq; ad se retrahi imperabat. Cessisset illius per-
tinaciæ victus exercitus, nisi peropportune mox
interuenisset, cuius beneficio Fabius ex periculo
subtractus, e castris Romam abijt, ibi autoritate
patris, qui ter consul & Dictator fuerat, Senatu in
curiam vocato, multa de dictatoris sæuitia in se,
& crudelitate dicere exorsus, quum extra curiam
exauditus est clamor lictorum multitudinem sum
mouentium, iam enim dictator aderat, qui Fabij
discessu audito, cum expeditissimo equitatu abeun
tem fuerat insecutus. Tum in curia iterata conten-
tione comprehendi Fabium Papyrius iubet. Hic
primoribus patrum & Senatu vniuerso deprecan
tibus, quum ferox dictatoris animus nihilo secius
sæuiret, tum Fabius pater. Quando inquit Papy-
ri, neq; Senatus autoritas neq; ætas mea, ac filij vir
tus te mitigare possunt, Tribunos plebis appello
prouocoq; ad populum, videbo an prouocationi
cessurus sis, cui rex Romanus Tullius Hostilius
cessit. Itum inde ex curia in concionem, ibi multa
Fabius de dictatoris superbia ad populum que-
stus, nunc Quintij Cincinnati dictatoris in L. Mi-
nutium clementiam celebrare, nunc Camilli in
Furium magistrum equitum mansuetudinẽ, quę-
rere interdum & quid tandem plus filius passurus
fuisset, si exercitum amisisset, si fusus, fugatus, ca-
stris exutus esset, quo vltra dictatoris violẽtia fuis-
set processura, quam vt eum verberatum necaret,
quod supplicium inuito exercitu, inuito senatu,
populo non probante, superbissimus dictator vi-
ctori intenderet? Hæc ille multis lachrymis dicti-
tans, Deum atq; hominum fidem implorare. Sta-
batq; iam Senatus maiestas & fauor multitudinis
Tribunitiumq; auxilium pro Fabio: contra rei mi
litaris disciplina & dictatoris imperium, non ali-
ter quam numen quoddam ad id tempus inuiola-
bile gratiæ obstabant. Accedebant Manliana im-
peria, & Bruti qui vrbem liberauit, exemplum fu-
turum, vt disciplina militari per gratiam soluta,
non miles centurionis, non centurio Tribuni, nõ
Tribunus legati, non legatus consulis, non magi-
ster equitum dictatoris amplius pareret imperio.
Non imperatorum edicta, non auspicia obserua-
rentur, vagi & sine commeatu milites in pacato &
in hostico errarent, signa desererent, non conueni-
rent ad edictum, iniussu ducum pugnarent, non or
dines seruarent, non signa, non locum retinerent,
cæca & fortuita pro solenni & sacrata militaris di
sciplina haberetur. Hæc Papyrius quum non mi-
nus vere quam ferociter iactaret, stuperẽtq; Tribu-
ni, in preces populus repente cõuersus est. Iam Fa-
bius iuuenis & pater contentionis obliti, ad dicta-
toris genua procumbentes, iram & supplicium de
precari. Tum dictator silẽtio facto. Bene habet in-
quit Quirites. Vicit disciplina militaris. Vicit im-
perij maiestas. Non noxæ eximitur Q. Fabius qui
cõtra dictatoris imperium dimicauit, sed criminis
damnatus donatur Po. Ro. Tribunitiæ potestati,
precarium nõ Tribunitium auxilium ferenti. Vi-
ue Q. Fabij felicior hoc ciuitatis consensu quã vi-
ctoria, in qua paulo ante exultabas, id facinꝰ ausus
cuius ne pater quidem si dictator fuisset veniã da-
turus fuerit, mecum vt voles in gratiã redibis. Ro-
manæ ciuitati cui vitam debes, nihil post hac ma-
ius præstare poteris, quam si hic dies satis tibi do-
cumenti dederit, vt tam domi, quam foris legiti-
ma imperia pati possis. Atq; cum his Fabius iussus
nihil iam inde pro magisterio agere, a Papyrio di-
missus, a tristi nuper certamine ingens lætitia secu
ta est. Senatus & Tribuni plebis Fabio gratulari,
foro decedentem summis sunt laudibus prosecuti.
Per eos dies frumentatores Romani exercitus in
Samnio ab hostibus circunuenti quum subueniri
potuisset, quia legati Fabij exemplo deterriti nihil
mouere sunt ausi, cæsi sunt ad vnum, quæ clades
dictatoris inuidiam auxit haud mediocriter apud
milites qui sua sponte illum inuisum habebant, ꝙ
implacabilis Quinto Fabio fuisset, & ꝙ veniam
quam militibus negasset Popu. Rom. deinceps de
derat. Nec prius dictator sensit quanto inter suos
odio flagraret, quam iusto prælio cum hoste com-
misso, miles non solum vincere noluit, sed multis
vulneribus acceptis pene victus in castra reuersus
est. Dictator dissimulata iniuria, saucios obeundo
alios comiter appellando, breui sibi militaria stu-
dia reconciliauit, ita vt vna animi militum & cor-
pora sanata sint. Circumactæ inde per hosticum
cum multa præda legiones, quoad varijs cladibus
Samnites subacti, pacem a dictatore petierunt, sin-
gula militibus vestimẽta & annuum stipendium
pacti, inducias in annum impetrauere. Dictator
Romam reuersus de Samnitibus triumphauit. Cæ
terum priusquam magistratu abiret comitijs habi
tis consules creauit Claudium Sulpitium Longũ
& Aemilium Ceritanum, alij Aulum scripsere.
Nec Samnites diu quieuere, sed non multo post
quam Romanæ legiones Samnio sunt abductæ,
Appulis in societatem belli ascitis rebellarunt.
Sunt Appuli ad Ionium mare siti, terram ipsam
Daunij & Peucetij Appuli tenuerunt, a Pilumni
filio Daunios esse quidam crediderunt. Alij a Dio
medis socero. Siticulosa & campestris regio a Se-
ptentrione Ferentanorum habet terram ad mare
consertam. Ad meridiem Calabriæ contigua est.
In Apuliam igitur Aemilius consul cum exercitu
est missus. Fuerunt qui scriberent Appulos non
tam armis petitos a Romanis, quam Samnitium
iniuria defensos: Sulpitius alter consul in Samniũ
profectus, late hostium regionem vastauit. Romæ
per id tempus nocturnus terror ciuitatem somno
excussit. Conclamatum est ad arma ac tumultuatũ,
velut omnia hostibus plena essent. Vbi vero illu-
xit, neq; terroris vllus autor, neq; causa compara-
rauit. Tusculani eodem anno Flauia rogatione ad
populum sunt vexati. Tulerat ille vt quando ea ci
uitas Priuernatibus & Veliternis in bello fauis-
set, puberibus cæsis, liberi & coniuges sub corona
venirent. Quo periculo Tusculani perculsi, cum
coniugibus & liberis Romam populariter vene-
re. Sordidati Romanas tribus cum lachrymis cir-
cuire, valuitq; plus misericordia, quam causa. Oẽs
tribus rogationem antiquarunt præter Polliam,
quo accidit vt multas post ætates raro quisquam
Polliæ tribus candidatus Papyriam tribum, quæ
ad Tusculanos attinebat, ĩ suffragijs tulerit. Adeo
iniuriæ dolor tenacius hæret mortalibus quam
beneficij memoria. Habuit sequens annus consu-
les Qu. Fabium & Lu. Fuluium, instabatq; graue
cum Samnitibus bellum. Fama erat conduxisse
eos ex finitimis vim hominum ingentem. Aulus
Cornelius Aruina est dictator creatus, qui delectu
accuratissime habito in hostem contendit. Tan-
tum absuit vt Samnites Romanũ exercitum suos
fines ingressum, vt antea effugerint, vt multitudi-
ne freti, vltro ad Romana castra venerint nullam
dimicationi moram facturi, fuissentq; castra oppu
gnare ausi, quia Romanus intra munitiones se te-
nebat, nisi nox interfuisset. Dictator multis igni-
bus circa vallũ accensis silenti nocte castris profe-
ctus

Marginalia: Fabius Romam profugit. — Fabiꝰ pater ad populũ prouocat. — Donatur Fabius Po. Ro. — Ira militum i Papyrium. — Cõsules. — Appuli. — Nocturnꝰ terror. — Cõsules. — Dictator

ctus est, ne cogeret iniquo loco dimicare, nec tacit⁹ Romanorũ digressus hostem fefelit, quin Samniticus equitatus extremũ agmen adeptus, tumultuoso certamine iniecto remoratur abeuntes, inde sub lucẽ peditũ robur affuit, ibi quũ ne castra quidem Romanus metari posset, in Samnitẽ conuersus pugnam cõserit.

Pertinax pugna.

A quinta diei hora ad octauam adeo ancipiti marte est dimicatũ, vt aduersæ iter se acies suo vtraq; gradu obnixę starẽt, mult⁹ iterim cruor fusus, tantumq; laboris exhaustum, vt militi vires, vis sua ferro, ducibus consilium deesset. Interim Samniticus equitatus in Romanorũ impedimẽta ex improuiso impetũ facit hos prædę intẽtos M. Fabius magister equitũ Dictatoris iussu tumultuose adortus cũ multa cęde & strage dissipat, pedestrem inde aciem alis paululũ circunductis a tergo inuadit, tantumq; hostibus terrorem iniecit, vt illico ordines turbari sint aciesq; illis fluctuare cœperit. Tum dictator manu & voce suis significare, vt fortius instarent, se vexilla equitum & parmas cernere dictitans: ibi redintegrata pugna periculi & vulnerum milites obliti, in aduersam aciem irruunt, refractisq; hostiũ cuneis, cædes ingens & fuga edita est, sed maior aliquanto vbi fuga inclinare cœpit, equitibus dispalatos obequitantibus. Adeo Samnitium opes ea pugna conciderũt, vt dãnatis armis Brutulũ & Papyriũ rupti fœderis autores cũ omni præda primis excursionibus parta, per legatos Romã Sãnites miserint.

Sãnitiũ clades.

Captiuos & q̃ ex præda agnita sunt recepit Ro. Po. Cæterarum rerum deditio irrita fuit.

Sãnitiũ deditio.

Dictator Romã reuersus de Samnitibus triumphauit. Fuerunt qui id bellum a consulibus gestũ proderent, dictatoremq; Romæ creatum vt ludis præsideret, q̃ Plautius prætor morbo implicitus non posset. At siue consules, siue dictator Sãnites vicerit, hic annus eũ præcessit, quo Romanę legiones ad Caudinas furcas a Sãnitibus sunt sub iugum missæ, quam cladem Macedonũ rebus, quæ præcipuam sequentis libri partem obtinebunt, ordine subijciemus.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARUM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER V.

IMMINEBAT iam totus Dario Alexander, quum hæc quæ diximus in Italia gerebãtur, eratq; velut ad vltimũ certamen Macedo profectus, quã do ex Syria affert, Andromachum, eius prouinciæ præfectum, viuum a Samaritis concrematum, ad cuius interitum vindicandum Alexander profectus, defectionis autores capitali affecit supplicio.

Samaritarũ motus.

Menon qui postea Samariæ est præsidere iussus Aristonichum & Chrysolaum Medimeorum tyrannos suis popularibus necandos tradidit. Contriuit inde Alexander nõnihil tẽporis in Græciæ & Syriæ rebus ordinandis. Atheniẽsibus quod illi fuerant per legatos precati, captiuos restituit: Rhodios et Chios leuauit quo grauabant præsidio: Mitylenæis ob egregiã in se fidẽ, pecuniam quã in bello impenderant, & obsides restituit. Cyprios reges a quibus in Tyro expugnanda fuerat adiutus, magnis est honoribus prosecut⁹. Misit & Amphoteron cũ classe ad Cretam liberandã, quæ magna ipsius parte adhuc Persarum & Parthorũ armis tenebatur, & vt mare piratarum latrocinio purgaret. Postremo aureo cratere cum pateris triginta Tyrio Herculi dono missis, iter ad Euphratem militibus pronunciat. Interea Darius circa Babylonem exercitum pene dimidio maiorẽ quã in Cilicia habuerat, studio contraxerat, maiore etiam cura in eo instruendo quam antea adhibita, equitibus & equis ferrea tegumenta, ferreis laminis inter se certa serie connexis, qui priore pugna tantum iaculis fuerant vsi, gladios & scuta adiecit.

RecẽsDarij apparatus.

Maior equitũ numerus factus, ducẽtiq; falcati currus ad hostium terrorem instructi.

Falcati currus.

Ex summo themone præfixę ferro eminebãt hastę, a iugo vtrinq; terni gladiorum mucrones, e rotis plura spicula surrecta in aduersum stabant. Aliæ deinde falces subnixæ rotarum orbibus hærebant. Aliæ demissæ ad terram, vt quicquid curribus quadrigarum impulsu actis obuium fuisset, fœde trucidarent. Exercitu in hunc modum instructo Darius Babylone proficiscitur, cui dexter Tygris fluebat, læuus Euphrates. Obtexerat ingens agmen Mesopotamiæ campos. Regionis natura & fluuiorum ratio alio est nobis loco relata. Etiam haud procul hostis habesse dicebatur, quum Darius Satropacem & Mazeum cum aliquot hominum milibus ad Euphratem præmisit, qui Macedonem transitu fluminis arcerent, omnemq; citeriorem regionem popularẽtur, vt si demum coacti essent cedere, Macedonicus exercitus in deserta & vasta regione fame conficeretur. Ipse cum cætero exercitu ad Arbellam vicum processit, vbi præcipua sarcinarum parte cum commeatu relicta, Lycum quinq; dierũ spacio ponte superauit, inde ad Brumellum alterũ amnem, octoginta ab Lygo stadia, cum omnibus copijs consedit.

Vbi Darius cõsederit.

Regionis natura idonea visa est ad explicandas copias, ac si qua tellus vepribus vestita esset, omnia solo æquari iussit, ne non vbiq; libero campo concurreretur. Alexander etsi non poterat non mirari tantum copiarũ Dario esset, quãtum fama ferebatur, omnis tamẽ periculi contemptor vndecimis castris ad Euphratem venit, cui Dariani duces metu perculsi facile cesserunt. Tum Macedo fluuium ponte transgressus, paucorumq; dierum quiete militibus data, in hostem ire pergit, atq; ita quarto die præter Arbellam ducens, haud procul ab hoste Tygrim fluuium, vt Curtius scribit, superauit.

Tygris fluuius.

Est Tygris omnium orientis plagæ fluuiorum natura violẽtissimus, quippe qui a sua celeritate sit nomen sortitus, Sagittam Persæ Tygrim vocant. Ibi equite ad impetum fluminis mitigandum superiore parte constituto, & infra vadum velut altera ala ad eos qui impetu aquarum raperentur excipiẽdos, submissa, ipse primus inter pedites armis supra caput impositis, in vlteriorem ripam euasit. Fœda inde colluctatio medio alueo coorta est, quum lubrica saxa vestigium fallerent, potuissetq; exercitus facile deleri, si hostis Macedonem ægre fluuio emergentem subito inuasisset. Sed fortuna expeditionis illius comes vetuit Darium talem occasionem perspicere. Aberant vt dixi non multũ Macedones a Darianis castris, quũ Satropaces mille lectos equites secum habens in eorum conspectum explorabundus venit.

Superat Alexan. Tygrim.

Misit in eum Alexander Aristonem Peonum equitum præfectum, prælioq; repente conserto, Persæ amisso duce fugam capessunt. Macedo quum biduo in ripa fluminis statiua habuisset, in sequentem diem iter pronunciari imperat. Accidit interim vt circa primam noctis vigiliam luna repente defecerit, nitoreq; sideris obtenebrato, velut sanguineis

Deliquium lunę.

neis maculis ſit illius facies fœdata. Religio & metus ingens Macedonum animos inuaſit, vulgo fremere ſtulte fieri, ꝙ tot milia fortiſſimorum hominum temerarij iuuenis conatus ſequerentur, iam Macedonia & patre abdicatis, cœlum ab eo vanis cogitationibus affectari, iam amnes, ſydera, deos ipſos, eius improbiſſimis votis obſtare, ſe tamen nihilo ſecius in vltimas terras traduci per vulnera & mortes, & iam prælium inſtare, quo non vt ad Granicum cum tumultuario exercitu, nō vt in Cilicia in anguſtijs montium & fluuiorum ſibi dimicandum ſit, ſed cum toto orbe terrarum, pauciſſimos de vita certaturos. Exaudiri paſſim huiuſmodi querelæ, nec res procul a ſeditione aberat.

Sedicio in Alex.

Alexander eo motu turbatus, Aegyptiacos vates in cōcionem produxit, qui lunaris deliquij ratione patefacta affirmare ſunt auſi, id ſydus ſępe alias Perſarum regibus cladem portendiſſe, qua prædicatione priſtina militibus audacia reſtituta eſt. Nihil enim tam facile multitudinem regit quam ſuperſtitio. Sæua alioqui, impotens, mutabilis, vbi religio aliqua animum inceſſit, melius vatibus quam ducibus paret. Nec Alexander diutius moratus, ſecunda noctis vigilia motis caſtris in hoſtē ducit, Cordieos ad læuam montes habens. Interim ex Darij literis quæ interceptæ fuerant, cognouit Macedo Græcos qui in caſtris erant, ab hoſte ad ſe interficiendum magna mercede ſolicitari. Recitaſſet illas pro concione Alexander, nihil de beneuolentia militum dubitans, niſi a Parmenione fuiſſet monitus, parum caute fieri ꝙ militum aures eiuſmodi promiſſis imbuerentur. Etiam hoſtis ad centum ſexaginta ſtadia adeſſe dicebatur,

Statyræ reginę interitus.

quum Alexandro nunciatur Statyram Darij vxorem, quæ agmen ſequebatur, continui itineris labore, animiq; ægritudine extinctam. Plutarchus dolore partus ait inter ſocrus & filiarum manus expiraſſe. Emiſit lachrymas ferox alioqui iuuenis ad eum nuncium, atq; ad tabernaculum in quo defunctæ erat corpus reuerſus, familiariter cum matre Darij acerbum reginæ caſum deplorauit. Inde Siſingamberm & filias conſolatus, magnificentiſſimo rerum apparatu eam funerauit. Semel Alexander eam viderat poſtridie quam in Cilicia dimicatum eſt, eiuſq; excellentem formam intuitus, non libidini ſed gloriæ materiam in ea ſibi quæſitam exiſtimauit. Dignus qui nunc quoq; talis manſuetudinis & continentiæ fuerat fructum.

Tyrotes Darij Eunuchus.

Tyrotes ſiue vt alij ſcribunt Tyreus ex intimis eunuchis vnus, deceptis cuſtodibus in Darij caſtra penetrauit. Is coniugis mortem nūciauit regi. Credere ille primo quia ſtuprum pati noluiſſet ab hoſte interfectam. Vbi vero victoris lachrymas, & funeris pompam audiuit, alia confeſtim animo orta eſt ſuſpicio ne captiuæ conſuetudine ſuperbiſſimus hoſtis ſe priuatum doleret. Tabernaculum itaq; ingreſſu tormenta expediri iubet, quibus adhibitis Tyrotem ſibi fateri imperat, fuiſſet ne coniunx ſua dum vixit ab Alexandro compreſſa. Ille intrepide quæſtioni oblatus deos teſtari inuocareq;, reginam vſq; ad exitum vitæ caſte & ſancte apud victorem habitam, tum demum facta fide, diu velato capite, manibus ad os reductis, amantiſſimæ coniugis fleuit interitum.

Darij lachrymæ.

Inde manantibus adhuc lachrymis manus ad cœlum tollens, deos patrios precatus dicitur, vt ſibi regnum ſtabilirent, vel ſi cadere neceſſe eſſet, hoſtem ipſum, qui tanta in ſuos vſus eſſet pietate, ſibi in regnum ſuccedere paterentur.

Darij preces.

Miſit inde decem legatos in caſtra qui cum eo de pace agerent, atq; omnem terram quæ intra Helleſpontum iacet & Euphratem cum filia deſponderent, haberetq; Ochum filium obſidem omnium quæ promitterentur, orare ad hæc, vt triginta, auri talentis ſibi matrem & filias virgines reſtitueret, reſpiceret etſi iuuenis humanę vitæ fragilitatem, vel ſuæ coniugis acerbiſſimo caſu monitus, quæ florentiſſima eſſet ætate nuper extincta. Illud etiam cogitaret, facilius quædam vincere homines quam tueri, ac multo plura mortalium manus rapere quam continerent. Hæc illi dicere iuſſi atq; identidem teſtari, nihil æque Darium ſubegiſſe, vt tertio pacem peteret, quā ipſius Alexandri iuſtitiam & continentiam, quibus virtutibus ſuarum pudicitia & dignitas tam inter hoſtes quam ſi apud ſe fuiſſent, incolumis prædicaretur.

Pax a Dario petit.

Alexander legatis iuſſis concilio cedere, quid primores ſuorum cenſerent ſciſcitari cœpit. Cæteris tacentibus Parmenio cenſuit, vt captiui accepto auro reſtituerentur, nec videri ſibi pacem quæ ampliſſimis offerretur conditionibus repudiandā Macedoniamq; potius quam Bactra & Indos reſpici oportere. Tum Alexander ſi ego pecuniam mallem quam gloriā, eſſem Parmenionis perquā ſimilis, nunc magis mei quā illius memor de paupertate ſecurus oſtendam me regem eſſe non mercatorem. Nihil vænale apud me ſit inquit, captiuos honeſtius dono quam precio reſtituam ſi reſtituendi ſint. Inde legatis iterum introductis, ite ait, & Dario renunciate, nullum apud hoſtem eſſe gratiarum locum, ſuperuacuumq; fuiſſe mihi agere gratias, ꝙ humane & comiter penes me habuerim matrem & cæteros, non id noſtræ amicitiæ quæ nulla eſt, ſed meæ potius naturæ debet.

Ferox Alexā. reſpōſum.

Neq; eñ in fœminas & pueros, ſed in eos arma gerimus qui mecum certare poſſunt & volunt. Nam quod ad pacem attinet, deliberarem forſitan an eam hoſti redderem ſi fieri poſſet, vt Dari⁹ bona fide mecum in gratiam rediret. Quod autem fieri non poſſit, vel ex eo exploratū habeo, ꝙ nunc milites per literas ad defectionem, nūc amicos ad capitales mihi inſidias inſtruendas, pecunia ſolicitat, quare ad internitionē non vt legitimus hoſtis, ſed vt percuſſor & veneficus eſt ferro & igni perſequendus. Prętera qd attinet mihi polliceri, quæ ſunt vltra Euphratem, quum ego non ea ſolum, ſed quæ citra quoq; ſunt armis obtineam: aut filiā mihi deſpondere, quam ipſe ſit ſeruorum vni matrimonio locaturus? Ite inquam, & illi nunciate, quæ ad hunc diem amiſit, & quæ nunc quoq; habet, præmia belli eſſe, & iam tēpus inſtare, quo fortuna ſit ambobus ſuos regni fines decretura, nec me arbitretur eo conſilio Aſiam petijſſe, vt ab alijs leges acciperē, ſed vt darē. Si inferior & non par Darius mihi eſſe poſſet, impetraret forſitā quod optat, ſed neq; cœlum duos ſoles habet, vel quia ferre non poſſit, aut quia nolit: neq; tellus ſaluo eius ſtatu duo ſumma habere poteſt regna. Proinde aut deditionem hodie, aut pugnam in craſtinum paret, nec aliam ſibi quam expertus eſt polliceatur fortunam. Legatis hæc renunciare iuſſis, ipſe imbelli multitudine cū impedimentis & modico præſidio in caſtris relicta, in hoſtem cōtendit. Darius audito Macedonū acceſſu, ſuis vt ad extremum certamen ſe expediāt, edicit, cupiebat quando multitudine abundabat, aperta planitie dimicare. Acies inde ita inſtructa, vt Bactriani equites mille in læuo cornu ſtarēt, & cum his Dahæ Aracoſij, quos centum falcati currus ſequebantur. Proximus quadrigis ſtetit Beſſus cum octo milibus equitum, qui & ipſi Bactriani, Maſſagetæ, aliarumq; gētium plurimi. Perſas inde

Darij acies.

L cum

cum Sogdianis Ariobarzanes & Oriobates ductabant. Præesse his & Orsines, suum genus ad priscũ Cyrum referens. Quinquaginta falcati currus his attributi. Bradates inde cum Caspianis Indis & Accolis rubri maris, claudebant agmen, quinquaginta aliæ quadrigæ pari ratione instructæ. Qui minorem incolunt Armeniam, Babylonij, Medi, Phryges, Cathaones & Parthi extremo cornu subsedere, Atq; in hunc modum sinistra acies esta Dario instructa. Alterius cornu maioris Armeniæ gentes Caddusij, Cappadoces, & Syri in fronte cõstiterunt, quibus quinquaginta falcati currus hærebant. Summa copiarum omniũ equitum quinq; & quadraginta milia, vt Curtius scribit, peditum ducenta milia. Trogus centum milia equitum, peditum quadraginta in ea acie stetisse prodidit. Tantum enim copiarum Darius ad bellum reparauit, vt ille autor est. Plutarchus decies centum milia in prælium producta credidit, cui propemodum accedit Curtius, qui exercitum pene duplo maiorem eo, qui in Cilicia fuerat, a Dario reparatum diuerso testatur loco: vt merito suspicari possis, parum sibi Curtium constare, qui copiarum numerum in acie locatarum adeo extenuat, nisi aliquis dixerit, parum integre locum ad posteros custoditum, vt dextero Darij cornu eam Curtius summam, non toti aciei tribuerit. Atq; ita ille instructus in hostẽ processit. Cæterum dum Darius prælio se comparat, subitus interim pauor Macedonum animos occupat. Cœli fulgor æstiuo tempore ardenti simi lis intermittentis ignis præbuit speciem. Quo suorum metu animaduerso, tumulum Alexander occupat, quem Mazeus audito hostium accessu reliquerat, atq; ibi per noctẽ quiete & hortatione sune militum animi instaurati. Plutarchus autor est, Parmenionem & alios Alexandri amicos conspicatos quicquid soli inter Nyphatem & Gordieorum montes iacet, hostium ignibus collucere, quũ inde etiam velut pelagi longius resonantis grauis fremitus redderetur, animo reputantes, quanta certaminis moles cum tam numeroso hoste instaret, Alexandro suadere ausos: vt noctu confligeret, ne terribilis & immensa illa hostium acies militum oculis obijceretur, quibus vulgatum illud ferocissimus rex responderit. Ego vero inquit victoriam furari nolo, illud latrocinantiũ est, non fortium virorum legitimeq; bellantiũ, malo me fortunæ pœniteat q̃ victoriæ pudeat. Inde somni & quietis impatiens curarum æstu fluctuabat animus, nunc ex summo tumulo in dextrum cornu oculũ intendere, nunc in læuũ deflectere aciem. Postremo longo peruigilio fessus sub lucẽ in tam altũ est soporẽ resolutus: vt iam ducibus signũ expectantibus, iniecta sit suspitio, quid esset q̃ preter morẽ cunctãtius in conspectũ veniret. Demũ hilari vultu, & quasi manifesto victoriæ præsagio in eius ore prominẽte tabernaculo egressus, suos ad pugnã hortatus, ita aciẽ instruxit: vt in dextro cornu Clytus, Philotas, & cæteri præfecti equitum ordine cõsisterent, post illos Macedonica Phalanx staret, post Phalangem Argyraspides, quibus Nicanor Parmenionis filius præerat: subsidio his esset, Cenos Orestes, & Lycestæ: Peregrinũ inde agmen sequi, cuius Amynthas erat princeps. Aderant Philagus & Balatros nuper in societatẽ asciti, & ipsi quidẽ moderatores. Læuũ cornu Parmenio & Craterus obtinere sunt iussi cũ Peloponẽsiũ Acheorũ & Locrensiũ equitatu, hos Thessali equites claudebãt: Philippus dux cũ acie peditũ equitibus claudebatur, & hæc sinistri cornu prima fuit acies, quę ne circumueniri ab hoste posset valida manu cinxit, nec cornua recta fronte, vt solent, sunt præsidijs firmata: sed auersa a suis facie hincinde stetere: altera velut acie longo ordine producta, vt si Barbarus multitudine fretus circuire suos aggressus esset, vtrinq; aduersam in se haberet aciem, a lateribus Agriani in hunc modum stare, a tergo Illiyrici cum Thracibus militibus mercede conductis, atq; ita eo die Macedonum acies constitit. Præceptũ inde est: vt falcatos currus ex aduerso immissos patefactis ordinibus transmitterent, inde in circumactu ex obliquo quadrigas suffoderent: vel si taciti hostes currus amisissent, ipsi equos clamore territarent. Impedimenta cum captiuis & modico præsidio post aciem munitiore colle constituit, dat inde negocium ipsis ducibus, nam præ nimio strepitu imperium exaudiri non poterat, vt circumeundo aciem equites docerent, indicio compertum esse, murices ferreos ad equorum vngulas suffodiendas certa camporũ parte, qua Macedonicus equitatus procursurus videbatur, leniter sub terra esse ab hoste conditos, locus oĩbus cõmonstratus: vt certis erat metis ab hoste notatus, vt facilius a suis id insidiarum genus declinaretur: ijdem iussi per partes militem hortari: vt Granici fluminis, vt Ciliciæ, Syriæ, Aegypti, aliarumq; victoriarũ memor, acriter dimicaret sterneretq; hostem toties victum, sciretq; illius diei victoriam, totum orbem Macedonibus & socijs in prædam daturam. His illi hortationibus & alijs similibus, quæ in tali discrimine adhiberi solent: vt præceptum erat agmẽ circuire. Alexander in dextro cornu erat. Darius ex aduerso læuum procurabat, qui sublimis curru hostium paucitate contempta, venisse diem prædicabat, quo Persæ ignominiam ad Granicũ, & in Cilicia acceptã abolerent. Longo inde sermone vsus quo omnia complexus est, quæ ad victoriam pertinere videbantur. Per patrios inquit deos, æternumq; ignem vos precor viri Persæ, per Cyri memoriam, qui tanta indole nobis hoc regnum peperit, ab vltimo dedecore hodie nomen gentẽq; Persarum vindicate, & quam gloriam a maioribus accepistis posteris relinquite, in vestra dextra libertatem, opes, spem futuri temporis geritis, cõtemptu non metu mors effugitur: ite viri fortes, & mecum aciẽ ingressi pro patria, pro liberis, pro vobis ipsis fortiter dimicate, nam quod ad me attinet vos moneo & hortor, vt vestrũ regem in prælio imitemini, siue ille fortitudinis, siue ignauiæ fuerit exemplum. Nec ille pluribus affatus, vbi Alexandrum vidit obliquasse agmen ne in murices incederet, tum & ipse repente auersum ab eodem loco equitatum in hostem immittit. Falcati currus cum impetu & fragore in equites impacti, dextra læuaq; stragem primo conflictu insignem ediderunt, turbatiq; sunt ordines, dum illos vt iussi erant per aciem transmittunt, auxerunt hunc metum Scythæ & Caucasij equites a Mazeo immissi ad Macedonum impedimenta diripienda. Quod fieri intuitus Parmenio Alexando confestim nunciare iubet, hostes impedimentorum direptioni imminere, cui ille. I, & Parmenioni nuncia, oportere nos hodie acie vincere, vt illa & quæ hostium sunt habere possimus. Interea qui missi erant disiecto præsidio tumulum occupant, captiuos soluunt: multi captiuorum soluti circa Sisingambim circunfusi stabant, vicisse Darium prædicantes, Macedonibus cæsis suos in prædam discurrisse (persuasum fuit is quando sui eo irrupissent hostem acie profligatum) illa vero etsi multi hortarentur, vt bono esset animo, immobilis & sine voce

Bellatorum numerus.

Macedonum pauor.

Alexan. verbũ.

Macedonũ acies.

Murices.

Adhortatio Alexãdri ad suos.

Darij adhortatio ad suos.

Sisingãbis constantia.

voce nullum lætitiæ signum præ se ferens stabat, siue quia rem tantam non temere crederet, siue q fortunam post tot clades arridere incipientem irritare non fuerit ausa: adeo vt quid mallet eam intuentibus incertum fuerit. Occurrit eo Amyntas præfectus equitum incertum sua sponte, an Alexandri iussu, sed quum Scytharum impetum ferre nequisset, sese ad regem recepit, magis amissorum impedimentorum testis q; vindex. Missus inde eo Aretes dux astatorũ, quos Sarissophoros vocabant. Interea currus qui primo concursu equites turbauerãt in Phalangem illati, dextera læuaq; suffossis equis, multa aurigarum ruina distrahuntur. Pauci ad extremam aciem peruenere. Ibi fœda strages editur, iacebant passim membra humi effusa. Quædam adhuc palpitantia, alia vt suo habitu obriguerant, aut gladium, aut parmam tenentia. Aretes Scytharum duce interfecto grauiter hosti instabat. Is recenti Bactrianorum equitum occursu, quos Darius suis auxilio miserat pene obtritus est, multisq; amissis in aciem refugit. Tum Persæ clamore sublato in hostem quasi vbiq; profligatũ incurrunt. Instare suis Alexander ac territos castigare, præliũq; sua præsentia haud vno loco instaurabat. Nouissime conspicatus læuum hostium cornu rarescere, quod Bactrianorũ equitum discessu acciderat, q Scythis auxilio ad impedimenta missi fuerant, in eam partem Macedo grauiter inuectus perijsset haud dubie a suis exclus⁹, ni Agriani equites in Persas eum circunuenire adortos, effusis repente habenis impetum fecissent. Hi subita vi degrauati, Macedonico agmine quod cum rege interclusum vndiq; premebant omisso, in Agrianos impetũ vertere conati sunt, & Bactriani qui ad impedimenta vt suis auxilio essent occurrerant, sese ad signa recipiebant, cæterum consertis agminib⁹ non patuit illis reditus. Et iã reges ambo vno globo dimicabant, curru Darius, Alexander equo. Ibi atrox vtrinq; certamen accẽsum. Pulchrum quisq; putabat in sui regis cõspectu cadere. Fertur aquila supra Alexandri caput pene immotis alis aliquandiu pependisse, quo augurio Aristander vates confirmatus, candida vt erat veste amictus coronam suis intendẽs, victoriæ nuncium adesse exclamat. Ea voce Macedones alacrius conniti, per æqua & iniqua ruere. Tum ibi auriga qui ante Darium sedebat, hasta transfixus concidit. Persæ iuxta ac Macedones regem occubuisse crediderũt. Hi alacri clamore sublato prælium instaurant, planctus inde & vlulatus repente ortus aciem æquo adhuc marte dimicantem ita perterruit, vt momento temporis secuta sit fuga. Qua inspecta deseritur Darij currus ab ijs qui circa illum pugnam obibant. Tum ille stricto acynace dubitasse dicitur, an fugæ dedecus honesta morte vitaret, cæterũ eminens curru, quia nondum vbiq; aperta erat fuga, suos deserere erubuit, sed res semel inclinata sisti nõ potuit ampli⁹. Nam alijs super alios se pugnæ subtrahentibus, solutis ordinibus, via ad cædem & ruinam est hostibus facta, ac tum demum Darius rebus perditis, & ipse in fugam auertitur. Cędit victor Macedo fugientium terga, ademeratq; interim omnem periculorum prospectum densissimus puluis, vt auriũ sensus multo habilior esset quam oculorum ad hostem persequendum. Ceciderat iam per longa spatia Alexander fugientium agmen, quum trepidus illi a Parmenione nuncius affuit, læuũ cornu multitudine hostiũ ita degrauari, vt nisi confestim auxilio adesset, resisti non posset amplius. Infremuit ferox ille, eripi q; sibi occasionem assequendi regis questus, anceps, suis ne auxilium ferret, an fugientium terga premeret, ad postremum victoriam sequebatur, quum in altero hostium cornu rei male gestæ fama, & fuga regis nunciata, ita Mazeum & alios perculit, vt cõfestim ea quoq; parte pugna remiserit. Mirari primo Parmenio quid esset q; hostis sua sponte a prælio discederet. Verum ratus nõ sine causa id fieri, ad suos conuersus. Ecquid videtis inquit milites, hos qui modo tam ferociter pugnam ciebant pedem territos referre? nimirũ Alexander diuersa parte iam dudum fusum hostem insequitur, & nos hic segnes stamus? Ite & nobilissimam victoriam pro viribus iuuare. Sustinere Mazeus hostem, ac primo lento gradu agmen prælio subtrahere conatus est. Nec Parmenio nimis effuso cursu instabat timens insidias, haud enim resciuerat quatenus diuersa parte Alexãder prælio esset functus. Tum vero Thessalis peropportune tela inhibentibus, Mazeus citato gradu suo agmine Babylonem contendit. Darius ad Lycum de rescindendo ponte agitasse dicitur, sed non ignarus quantum hominum secum in fugam traheret, qui ad vnum perituri videbantur, si superandi fluminis fuisset facultas adempta, intactum post se reliquit, malle se dictitans sequenti hosti iter dare, quã suis fugientibus præcipere, inde instaurato cursu media fere nocte ad Arbelam deuenit. Alij interim alios casus sortiti, & quo suus quemq; impetus traxit, eo fuga inclinauit: multi cæsi, alij ad riuos & flumina delati, æstu & siti confecti, nimio humore hausto exanimati sunt. Alexander ad Lycum progressus quum pontem fugientium turba oppletum offendisset, tantum hostibus terrorem subito accessu iniecit, vt multi ex ripis, quidam alij ex ipso ponte cum totis armis in rapidum amnem desiliuerint, ibiq; impetu aquarum & armorum pondere depressi, altis sunt gurgitibus absorpti: & iã mox instabat, Alexanderq; ex Lyco estu & labore fessus ad suos reuertebatur de læuo cornu ob ea quæ nunciata fuerant adhuc solicitus, quum interim equites a Parmenione missi, ab ea quoq; parte victoriam nunciant. Sed magnum interea rex adijt periculum, iam enim parta victoria exiguam manum & incompositam trahenti, repente hostiũ agmen fuit obuium, ibi nouo certamine iniecto, quum hostium dux infesto cursu in Alexandrum deferretur, ab eo est hasta transfixus, ea res auxilio fuit Macedoni. Barbari qui numero & ferocia superiores erant, duce spoliati, cunctantius prælium obire cœperunt, inde tenebris sese intendentibus fuga dilapsi, hosti victoriã reliquere. Atq; hunc exitum habuit pugna illa memorabilis in Aturiæ campis trans Lycum, iuxta Gaugamelam vicum commissa, qua Darius victus imperium amisit. Periere eo die Persarum quadraginta milia, quorum numer⁹ iniri potuit. Macedonũ paulominus CCC. desiderati. Vicitq; eo die Alexander magis virtute q̃ fortuna, magis consilio quam loco, ob idq; victoria ipsa multo speciosissima est visa. Darius qui vt dixi media fere nocte Arbelam venerat, quo & amicorum pauci regis vestigia secuti, & militum manus ingens venerat, suos proconcione affatus, docet videre se breui futurum, vt victor hostis omnia voluntaria deditione occuparet. Cæterum laturum se æquiore animo inexhaustam Macedonum famem Persica gaza expleri, quam celeri cursu victoriam sequi, relicturumq; ob id se omnia quæ adessent, aurum, pellices, & omnem preciosam supellectilem, vt quum ijs, quæ sibi oneri potius ad res gerendas quam emolumento

Side notes (left column): Disijciũtur falcari currus. — Persarũ successus — Cõgress⁹ regum. — Aristander vates — Darij fuga.

Side notes (right column): Mazei fuga. — Persarũ clades ad Lycum. — Cæsorũ numerus — Darij prudentia.

lumento fuissent, sese hostis immersisset, a pristina virtute degeneraret. Expedire sibi iterea intacta sui regni loca adire, vbi bellum ex integro repararet, edoctus iam ferro tutius quam auro bella administrari. His ille quum suorum animo erexisset, haud multum ibi cunctatus, ne hostium interuentu opprimeretur, cum ea manu quam habuit in Mediam iter intendit.

Darij ex Arbela digressus

Nec ita multo post Arbela Alexandro traditur: vbi preter opulentissimam totius exercitus prædam, regia supellex cum quatuor milibus talentorum regi est præsentata. Nec diu ibi statiua habita, ob morbum qui vulgari cœperat. Profectus inde Macedo per loca ducens Arabiæ propinqua, odorum fertilitate & pascuis insignia Memnium venit, cauerna ibi est cum fonte bituminis, ex qua materia Babylonis mœnia magna fuerant ex parte interlita. Ducebat ex Memnio Babylonem Alexander, quum ex insperato Mazeus, qui ex acie fugerat cũ filijs illi occurrit, ac seipsum vrbemq; victori dedidit.

Alexan. Babylone potit.

Fuit ea deditio Alexãdro admodũ grata, ꝙ regia vrbe, q̃ laboriosa alioqui obsidione fuerat expugnanda, primo potitus esset accessu. Mazeum igitur & filios complexus, vrbem quadrato agmine ingressus est. Tota ciuitas videndi ducis studio, obuiam venienti effusa est. Multitudo ob id ipsum muros occuparat. Bogophanes arcis & regiæ pecuniæ custos, ne studio erga Macedonem a Mazeo vinceretur, viam, qua rex vrbem initurus erat, floribus & coronis insterni iussit, argenteis altaribus ab vtraq; parte constitutis, miram odorum fragrantiam spirantibus. Præibant Magi patrium carmen canentes, post Chaldæi, inde opifices cum organis & fidibus sui generis regum laudes canere soliti. Præibat & Babylonicus equitatus, luxurioso magis quam bellico cultu instructus.

Babylonica luxuries.

Ipse curru inuectus per vrbem regiam intrauit. Postero die omnẽ Darij pecuniam & cæteram Gazam recognouit, sed nihil æque regem ac cæteros delectauit, quam magnificentissimus vrbis apparatus, de quo in Semiramidis rebus explicandis longior a me habitus fuit sermo. Adijciam ꝙ Curtius Babylonis arcem præter cætera miratus eam vicenum stadiorum ambitu fuisse prodidit, murorũ fastigio octoginta pedes in cœlum educto, & in arce pensiles hortos proceritate arborum miraculo visenda, in his frugiferas quasdam octonum cubitorum crassitudine, quinquagenos pedes cacuminibus extantes, quod citra fidem pene sit, tãtam arborum proceritatem in aliena terra coalescere potuisse.

Babyloniçę arcis apparat⁹

Hortorum moles viginti lati parietes sustinebant, inter se vndecim pedum interuallo distantes, vt procul visentibus, quædam syluarum species montium verticibus imposita videretur. Fuitq; ibi Alexander quatuor & triginta dies, adeoq; breui illa temporis intercapedine captus est Persicis illecebris exercitus, vt haud dubie longe debilior futurus fuerit, si priusquam ad pristinam disciplinam reuocaretur, fuisset alicubi hostem adeptus. Curtius autor est, adeo impudice Babylonios conuiuari, vt matronæ etiam nobilissimæ abiecto pudore, velamenta corporis frequenti cõuiuio deponant, sed dum parum vtili exemplo Macedonum exercitus Babylonicis delitijs saginatur, ad nouem milia peditum, & quingenti equites Alexandro in supplementum venere, & cum his quinquaginta principum Macedoniæ filij iam adulti qui illi ministrarent epulas, ac circa cubiculi fores per vices excubarent. Admouebant eiusmodi ministri pugnanti regi equos quum opus esset, venantem comitabãtur. Enimuero quũ vacuus erat ille, vbi mane surrexisset, post rem diuinam peractam, sedens prandebat, post reliquum diei dormitabat. & interdum etiam totum diem, aut venabatur & nonnunquam per iocum vulpes, sagittabat etiam aliquando, aut citatos currus ascendebat celeriter & descendebat, vt in prælio.

Alex. exercitatio quũ bello vacu⁹ esset.

Legebat præterea aut ius militibus dicebat, singulorumq; desideria cognoscere. Cœnabat ad altam noctem, trahebatq; potando longissimos sermones, assentatoribus supra quam dici possit, deditus: quæ res quũ ipsi ad vicium nocuit, tum familiarium quibusdam qui assentari nesciebant, aut certe si scissent, nolebant. Babylone igitur profecturus, Agathonem arci præfecit, Mazeum Babyloniæ Satrapem constituit, Mitreni qui Sardis prodiderat, Armeniam attribuit. In Satrapenem terram primo exercitus est adductus, ibiq; militari certamine proposito, nouem, qui omnium fortissimi iudicati sunt, Chiliarchas creauit, quum ad id tempus qui cohortibus præessent quingentos non mille sub se milites habere consuessent: signum profectionis interdiu obseruari iussit fumum ex summa pertica, quæ regio imminebat tabernaculo, noctu vero ex eodem loco flammam. Satrapenam aggressus, quum Susas versus iter intendisset, Abaulitis filius qui regioni præsidebat, a patre missus deditionem pollicitus est. Accepit eum comiter Alexander, cæterum vrbem adeunti Abaulites obuius regi fuit, Dromades Camelos & duodecim Elephantos secum habens, ex India nuper a Dario ad vsum belli accersitos.

Alex. Susis potit.

Ibi Gazam super ducentos annos a Persicis regibus congestam Macedo est adeptus, & in his quadraginta milia æris talenta. Archelao ad Susarum præsidium relicto, arcis & thesaurorum curam Callicrati demandauit. Susianorum Satrapiam Abauliti qui vltro deditionem fecerat, restituit, matremq; & Darij liberos in ea vrbe collocauit.

Darij mater et filię Susis collocãtur.

Misitq; Sisingambi purpuream vestẽ dono, quę ex macedonia fuerat illi delata, eam per internuncium hortatus vt neptes nobilissimo operi admoueret, cuius ratio vt facilius condisci posset, misit & opifices eius artis peritos, qui virgines instituerent. Fertur Sisingambis adhuc regios spirans fastus ad eum nuncium lachrymas fudisse, præsentem fortunam sibi exprobrari interpretata. Nulla maior contumelia apud Persicas mulieres habebatur quam si lanæ manus admouere cogerentur. Edoctus Alexander in quanto illa mœrore esset, ad eam ingressus gentilis instituti inscitiam excusauit. Nam quod ad Macedonas attineret, vestem qua tum ille cultus esset, suarum sororum non priuatæ fortunæ mulierum opus esse docuit. Atq; ita illa in spem honestioris fortunæ restituta, Susis profectus, quartis castris Alexander ad Tygrim venit, cum accolæ Phasim vocant. Oritur in Vxiorum montibus, ac stad. ferme quinquaginta præceps per syluas & saxa ruit, potius quam fluat. Acceptus inde camporum planitie mitior factus, ad ducenta stadia euagatus, Persico mari vno ostio infunditur.

Tygris ortus & fluxus.

Vxiorũ regio Susis finitima est, longoq; tractu in Persidem excurrit, hanc terram Tygri omnibus copijs traiecto Tumultuose inuasit, vbi non nihil est a Madate regionis præfecto a cursu, quem in Persidem intenderat, retardatus. Erat locus quem hostis præsidio insederat, parum aditu habilis, fueruntq; ob id irriti primi Macedonum conatus. Multi qui per saxa & abruptos scopulos castellum temere subierãt, fœde vulnerati se ad signa receperãt. Fuissetq;

Vxianæ fauces.

non

non sine regis & aliorum indignatione ibi diutius laboratum, nisi occultioribus semitis expeditorum manus montibus insinuata, iugum castello imminens occupasset. Tum Macedo supra caput repente conspectus, tantum terrorem hostibus iniecit, vt alij per auersa loca oppido egressi in pacatum profugerint, plures vt in re trepida sese in arcem recepere. Inde a Madate. XXX. ad Alexandrum missi, qui salutem cum arce paciscerentur, triste responsum illis redditum non esse amplius veniæ locum. Tertius Madates ad Sisingambem occulte misit, qui eam rogaret vt ab Alexandro exitium, quod sibi & suis instabat, deprecaretur. Duxerat Madates eius sororis filiam vxorem, erat & Dario alioqui arcta iunctus consanguinitate. Illa præsentis fortunæ haud oblita, multum diuq; dubitauit, an id ab Alexandro peteret, verita ne victoris in se indulgētiam fatigaret, demum propinqui duntaxat sui vitam, nec alterius, per literas a rege suppliciter precata est. Ea fuit regis clementia vt in Sisingambis gratiam haud Madatem solum, sed omnes qui cum eo in præsidio fuerant, incolumes dimiserit, oppidanosq; immunitate donauerit, & hæc victor Alexander captiuæ tribuit, quæ ne mater quidem plura a victore Dario impetrasset. Vxiorum gente subacta triduo Alexander ad Persidis angustias venit, quas Susidas Pylas vocant. Rupes supra iactum teli prominentes. Ariobarzanes cum quindecim milibus hominum occupauerat, iussit ille suos quietos expectare quoad Macedonicum agmen esset angustias ingressum. Stabant itaq; hostes velut inter pugnæ fugæq; consilium ancipites, quo aspectu Macedones confirmati, montium fauces audacius ineunt.

Susidæ pylæ.

Tum Dariani hostem iniuriæ opportunum nacti, subita vi coorti, cum clamore & strepitu grandiora saxa in subiectum agmen deuoluunt, ruere illa cum fragore & impetu, multamq; secum impulsorum lapidum ruinam trahere, donec in densos milites deuoluta obiectas parmas cū ipsis corporibus obtriuerant. Fœda ibi strages momento temporis edita est, alij super alios afflicti in numerum cadebant metu deinceps in rabiem verso, conantur Macedones obiectis scutis in aduersos hostes ire, saxorum crepidines muricesq; manibus prensantes, tum aliquando atrocior vis orta, tantaq; telorum vis est superne effusa, vt diffracta solutaq; scutorum crate, miserabili modo proiecta & attrita corpora sint ad imum cum strage deuoluta, atq; ita pluribus amissis, multis etiam vulneratis, Alexander cum exercitu male affecto, ad triginta retro stadia remensus, castra est in aperto metatus.

Macedones a Pylis cū cæde repelluntur.

Hic alterum regi iter in Persidem a locorum peritis demonstrabatur, cæterum noluit ille insepultos milites relinquere. Consilij itaq; inopem captiuorum vnus, qui Lycio erat patre procreatus matre Persica, docet, dorso montium iter in Persidem patere, Calles esse multa arborum densitate perplexos, perpetua montium iuga a Caucaso ad rubrum mare extensa, mille & ducentorum stadiorum longitudine, mira arborum densitate vestiuntur, secundum iuga pari spatio sed plurimum campestris Persica regio excurrit, vicis & vrbibus frequens. Araxes eam intersecat, multorum secum torrentium euoluens aquas, hærbis & floribus vestiens quicquid abluit. Regio haud alia toto Oriente salubrior.

Araxes fluuius.

Alexander quum inter loquendum audiuisset eum Lycium esse, qui indicium faciebat, memor oraculi quo monitus fuerat, fore, vt Persidem Lycio duce ingrederetur, Cratero ad custodiam castrorum relicto, cum expedita manu & equitibus sagittarijs ducem secutus, per montes ad hostem ire statuit, Cratero attente obseruare iusso, vt quum prælium initum sensisset in montibus, confestim faucibus copias admoueret.

Alex. expeditio.

Tertia vigilia noctis silenti agmine monstratum iter ingressus, per abruta loca, & aditu difficillima primo itum, tetra fuit militum colluctatio in locorum anfractibus, foueisq; niue refertis, multi imprudenter in altiores niues collapsi, potius auxiliantes ad se trahere, quam inde alleuari possent, demum vbi multo labore in summum iugum est ventum, Philotam, Cenonem, Amyntham, & Polypercontem, cum expedita manu sensim procedere ad hostem iubet, ipse longiore ambitu circunuectus, ita vt maiore diei parte laboriose consumpta fessis militibus substiterit, in secūda vigilia sequentis noctis, per confragosa loca sub lucem in editum montis verticem euasit, vnde subiectæ hostium stationes videri poterāt: ibi dato suis signo hostem a tergo inuadit. Fuit primo atrox pugna Persis fortiter resistentibus. Craterus interim audito clamore subito cum alia manu angustias occupat, Ariobarzanes & alij hostium armis vndiq; degrauati, quando præsens periculum bene pugnādi necessitatem imponebat, non solum hostem sustinent, sed memorabile etiam prælium edunt. Nudi quidam vt in re subita, armatos Macedonas cōplecti ad terrā deijcere, deiectis tela adimere, ademptis in eos vertere conati sunt. Demum superante Macedonum multitudine ac cæteris cadentibus, Ariobarzanes, cum quadraginta equitibus per medios hostes elapsus, Persepolim caput gentis celeri cursu contendit, vnde a custodibus vrbis exclusus, Macedonum interuentu, qui e vestigio sequebantur, cū suis interfectus est.

Depellūtur Persę ex Pylis Susidis.

Alexander traducto agmine, eo quo hostis statiua habuerat castra fecit loco. Inde Persepolim ituro literæ a Tyridate redduntur (pręerat is regiæ pecuniæ) scriptū erat his, imminere qui in vrbe erant regijs thesauris, vt eos diriperent, nec si vis intenderetur armatæ multitudini resisti posse. Properaret ipse occupare nefariū hominum consilium subito accessu, vt is intactis potiretur. Alexander huiusmodi literis cōmotus, cum copijs ad Araxem contendit, eoq; superato castra ad duo stadia ab vrbe collata. Fœdum ibi spectaculum regis & aliorum oculis oblatum, ad quatuor milia Græcorum, qui diu in hostium potestate fuerant, corporibus miserabili modo truncis, in conspectum suorum venere, alijs pes alter deerat, alijs manus, quibusdam oculi eruti, nonnullis aut aures, aut nares præcisæ, inscriptaq; corpora figuris literarum, quibus Persæ vtebantur. Magna ibi misericodia, & cōploratio orta, vbi voce agniti, forma ob acceptam cladem humanæ dissimilis.

Fœdum Græcorū spectaculum.

Rex eos consolatus iubet bene sperare, fore vt oēs in Græciam reuerterentur, viatico & vectura adiuti. Illi vero haud ignari, nullam tam aptam infelicibus patriam esse quam solitudinem & malorum obliuionem, illud quoq; animo volutantes, celeriter lachrymas in aliena calamitate exarescere, nec fideliter diligi quenquam ab eo cui fastidio sit, etsi non deerant qui patriæ desiderio tenerentur, plures eo inclinarunt vt ab Alexandro locum peterent, vbi procul a conspectu Græciæ miserabilem illam corporum calamitatem, velut in occulto haberent. Iam Macedo iusserat mille denarium, & iumentum singulis assignari, vt domum abirent, quum iterum ad illius pedes supplices iacuere, nullam præ pudore vocem emittere ausi,

Alexan. munificētia i Græcos mutilos.

quorum consilium vbi rex exploratum habuit, iumenta inquit vobis & pecuniam pro viatico destinaueram, nuncq; vos manere velle intelligo, vt in his terris commode esse possitis, non minus libenter præstabo, assignatoq; illis agro quem colerent, terna milia denariorum singulis & binas vestes dedit, addita his armenta cum pecoribus & frumento, vt coli serią; posset attributus ager. Postero die milites pro concione affatus, nullus inquit militis locus fuit vnquam magis Græciæ infestus, quam arx hæc Persarum regum, quam ante oculos habetis, hinc procellæ illæ bellorum quæ toties maria & terras concesserant. Hinc illa immensa agmina, Darij prius, mox Xerxis imperio Europę infusa, haud dicam vrbium excidia, cædes hominum, direptiones, rapinas, & alia mala quæ bella ipsa ferre solent, quæq; maiores nostri ab his perpessi sunt olim, quorum vmbris non video quomodo sanctius parentari possit, quam inimicissimæ vrbis excidio quæ malorum omnium illis origo fuit & caput. Hic præterea multo maior regum Gaza congesta est, quam vspiam locorum alibi. Hic & vrbem Græco nomini inimicam, auri refertam, magnaq; ex parte metu destitutā occupate, diripite, qua posito, vere vlti hostem persicūq; regnum videbimini. Haud multa hortatione opus fuit, prædæ cupiditas ita omnium animos accenderat, vt momēto temporis oppidum a Barbaris magna ex parte destitutum, si a militibus captum. Curtius autor est, tantum hic auri & argenti ex regia Gaza quæsitum, quantum neq; Susis, neq; alibi terrarum, Plutarchus Alexandrum scripsisse ait Persepolitanam prædam Susianæ æqualem fuisse. Sed quanta fuerit ex eo conijci potest, q̄ dena milia mulorum iuga, & quinq; milia camelorum, diuitias, & reliquum regiæ domus instrumentum vexisse traduntur. Satis constat milites vasa immensi pretij dolabris inter se partitos. In nulla captarū vrbiū maior est cædes edita. Multi etiā Barbarorū desperata salute hostiū manus voluntaria morte euaserunt. Incenderunt quidam proprias ædes quod hostis facturus videbatur: Alexander arce valide præsidijs munita, cum mille equitib⁹, & expedita peditum manu sub ipsum vergiliarum sydus, in interiora Persidis loca penetrauit. Per inuios saltus & niuosos agmine laboriosissime acto, agreste genus hominum vicatim habitans domuit. Ventum inde ad Mardos gētem bellicosissimam, & multum a cætero Persarum cultu horrentem. Specus effodiunt, in quos, se, liberos & coniuges condunt. Pecorū ferarumq; carnibus promiscue victitant, fœminis horror quidam atq; hirtæ comæ prominentes, vestis super genua, funda frontem vinciunt. Id illis telum & mundus est. Hos quoq; idem fortunæ impetus domuit, vnde Alexander trigesimo die, quam in eam expeditionem exierat est Persepolim reuersus. Hic intempestiuis conuiuijs & immodica temulentia fœdare cœpit nobilissimæ victoriæ laudem. Adhibebantur castrensia scorta regio conuiuio, & in his Thais Attici generis fœmina, omnium quæ castra sequebantur, ob excellentem formam nobilissima, eam postea Ptolemæus regnans scortum habuit. Hic quum iam in multū vini Rex & alij prouecti essent, illa Alexandrum allocuta dicitur. Maximum inquit Rex omnium laborum, quos Asiatica sum expeditione perpessa, hac nocte fructum percepi, q̄ in superbissima Persarum regia Alexandri regis inuictissimi conuiuium celebro, sed multo maiorem perceptura, si Xerxis regiam, qui nostras olim Athenas cremauit, mea manu incenderem, quod & tibi gloriæ sit, si ad posteros tradatur, vt Atticæ mulieres secutæ Macedonum castra, patrię excidium fuerint vltæ, quod tot classes, tot exercitus, tot duces, ex terra Græcia profecti, ad id tempus vlcisci nequiuissent. Hæc illa, atq; vna spectante rege facem accendit. Plausus confestim & tumultus toto conclaui oritur, cæterisq; ad id facinus hortantibus, ebrius imperator, ebrium scortum secutus, facem & ipse corripit, idem alij faciūt, clamoreq; sublato ad regiam incendendam discurrunt. Milites qui extra vrbem tendebant, flammā conspicati, rem fortuitam rati cum aqua in vrbem concurrunt, ibi regem inter cęteros materiam igni suggerentem intuiti, abiecta aqua alacri animo & ipsi faces subdunt. Nemo erat cui non persuasum esset, excisa regia vrbe, Alexandrum retro habiturum, atq; ita fore, vt victores & præda onusti breui domum reuerterentur. Et domus illa inclyta tot regum altrix, totius orientis imperatrix & domina, Græciæ & cæterarum gentium terror, hunc infelicem habuit exitum, quę decem milium nauium classem aliquando instruxerat, exercitus tam numerosos coegerat, vt maria pedibus peruia fecerint, montes a continenti absciderint, flumina vno haustu exiccarint, per ludibrium meretricia manu incensa & excisa est. Vrbs quoq; cum regia absumpta est, vt procedēte tempore, vbi Persepolis fuisset, ignorari potuerit, nisi Araxis vicinitas, qui ad viginti stadia præterfluebat, insignem locum fecisset. Fuerunt qui eius consilij Alexādrum ignarum fuisse crederent, sed nemo alius tantum fuisset facinus patrare ausus. Persepoli delata, continuo Macedo in Mediam contendit, Darium secuturus. Erat tum ille Ecbatanæ quæ caput fuit gentis, Parthi reges postea locum tenuere, aberatq; Alexander ad mille & quinquaginta stadia ab hoste, nec flumina, aut montes erant vlli qui victorem exercitum diutius morari possent. Tum Darius magis prælio quam fugæ intentus (nullus regum maiore animo aduersam fortunā meo iudicio tulit vnquam) ita est suos pro concione allocutus. Si me inquit viri fortissimi, cum ignauis & timidis fortuna coniunxisset, & ijs qui pluris vitam quam laudem æstimarent, tacerem ne frustra hodie apud vos verba facerem, sed maiori quam vellem documento & virtutem vestram & fidem expertus, magis ac magis eniti debeo, vt talibus sim amicis dignus, q̄ dubitare an vestri similes adhuc sitis, ex tot milibus hominum, quæ ad hoc bellum semel atq; iterum comparaui, vos soli hominum me bis victum, bis fugientem secuti estis. Fides vestra & constantia facit, vt me adhuc regem esse credam. Desertores & transfugæ in meis vrbibus regnant, non vt ab hoste eo honore digni habeantur, sed vt talibus vos illecebris & præmijs solicitari, ex fidissimis perfidi, vt illi, efficiamini. Cæterum vos vt fortes viros decuit meam fortunam licet afflictam, quam victorum sequi maluistis, digni quibus si ipse non possim, Dij immortales pro me gratiam referant, ac referent quidem, si fides, si iustitia cœlestibus curæ est. Nulla erit tam surda posteritas, tam ingrata fama, quæ nō meritis vos laudibus sit in cœlum latura. Nunc vero si consilium fugæ, a qua vehementer abhorret animus, aliquando agitassem, vestra virtute confirmatus, hosti obuiam ire cogito. Etenim quousq; aduenam & externum regem vitabundus mei regni fines vagus perlustrabo, quū liceat fortunā belli experto, aut ea quæ amisi recuperare,

aut

Persepolitana Gaza.

Opulenta præda.

Mardorū gens.

Thais scortum nobilissimum.

Incendit Persepolitana regia.

Persepolis excidium.

Oratio Darij ad suos.

Oblique carpit deditios.

aut honesta morte præsenti calamitate defungi: nisi forte satius esse dicat aliquis victoris arbitrium expectare, velit ne me seruatum vt Mazeū & alios, vni genti præficere, an suæ itæ potius q̄ gloriæ indulgere, quod nefas dīj auertant, vt hoc decus capitis mihi adimere quisq̄, aut condonare possit, quin viuus nunq̄ hoc imperium amittam, cuius idem erit finis qui & vitæ: si hic animus vobis est viri fortes, hæc sententia, parata est vnicuiq; vestrū libertas, nemo fastidium & superbiam Macedonū cogetur ferre, sua cuiq; dextra tot malorum, aut vltionem pariet aut finem. Verumenimuero fortuna, quod oēs scitis, variabilis est, & quia mutari potest, haud īmerito mitiores vices expecto. Quā si dīj cœlestes pia & iusta bella auersantur, idq; euenire velint, quod nolo ominari, vt fortibus tamē viris honeste mori licebit. Quare vos per maiorum vmbras oro & obtestor, qui memorabili laude totius orientis regna tenuerunt, quibus Scythia cessit, Thracia subacta est, Græcia concussa, Macedonia stipendiaria facta, vt nobilitatem vestram totiusq; gentis dignos spiritus geratis, eaq; animorum constantia, qua cætera pertulistis, extremam hanc pugnæ sortem experiri velitis me certe aut victoria egregia in perpetuum nobilitabit, aut pugna. Perstrinxit omnium animos ferocissima Darīj oratio. Erant cum eo ad XXX. milia peditum, & in his quatuor milia Græcorum, quorum fida strenuaq; opera fuerat Rex haud vno loco vsus: Equitum tria milia & trecenti. Consensus tamen non mediocris aderat sequi volentium. Sed Bessus Bactrianæ vrbis regionisq; præfectus, & Nabarzanes consilium inter se nefarium inierant, regis in suam potestatem redigendi, vt apud Macedonem gratiam inirent, aut si id consilium minus processisset, regni eo occiso inuadendi. Tum ibi Nabarzanes rē ad exitum perducere adortus, Darīj orationem ita excepit. Scio me inquit Rex sententiam dictu tum patum tuis auribus iucundam, sed medici grauiores morbos asperis remedīs curant, & nauium gubernatores, quum ancipiti periculo tenentur, cæterarum rerum iactura, quicquid seruari potest redimunt. Ego non vt cladem adeas vllam consulo, sed vt te & tuum regnum salubri consilio serues. Dīs aduersis iampridem bellum gerimus pertinaxq; fortunæ tenor rem Persicam multis cladibus alīs super alias afflixit. Nouis igitur initīs opus est auspicia & regnum alicui tradas consulo, huncq; tantisper regem appellari patiaris, donec Asia decedat hostis. Victor deinde tibi regnum restituat, hoc breui futurum ipsa ratio promittit. Bactra intacta sunt, Indi & Sacæ, & aliæ plereq; gētes, vnde inuicti exercitus parari queunt, ad bellū sæpius instaurandum, si instaurato opus sit ita vt maior belli moles supersit hostibus, q̄ ad hunc diem exhausta sit. Quid enim beluarum ritu in perniciem non necessariam ruimus? virorum fortium est, magis mortem contemnere, q̄ vitam odisse. Ignaui etiam & inertes, præsentis fortunæ tædio, sæpius vitam abiecere. Virtus nihil inexpertum relinquit. Vltimum omnium mors est ad quam non pigre accedere satis est. Præstat itaq; vt Bactra, quod regnum intactum est, putamus, Bessusq; ibi tātisper regis appellationem gerat, donec res Asiæ præsenti bello defunctæ sint: ac tum tibi regi ille incolume regnum restituet. Darius ad tam indignam vocem neq; iræ, neq; voci pepercit. Inuenisti inquit pessimum mancipium optatum tibi tempus, quo parricidium aperires, strictoq; acynace in eum irruit, haud dubie interfecturus.

Verba vero rege digna.

Copiæ q̄ Dario aderant.

Nabarzanis ambitiosa oratio.

Darīj ferocia.

Cæterum Bessus Bactrianiq;, deprecantium specie illum circumsistunt, vincturi scilicet, si in vltione perseuerasset. Nabarzane dilapso continuo Rex iubet agmen procedere. Patron, qui Græcis militibus præerat, videns haud dubie Bessum & Bactrianos Dario imminere, rogauit vt Græcorum præsidio, qui omnem spem salutis ab Alexandro desperassent, suum corpus muniret, quod Dari⁹ facere recusauit, fassus malle se extrema omnia inter suos pati, q̄ transfugam fieri. Sequebatur interim Bessus regium currum, fœdasset se continuo infando parricidio, nisi veritus esset, ne apud Alexandrum nullam gratiam iniret, q̄ regem ad se viuum non perduxisset. Rem itaq; in proximam noctem distulit: Darius sub noctem suorum custodia destitutus, vehiculo pellibus vndiq; contecto, fugam in Parthienen intendit. Regia supellex a Bactrianis direpta est. Inde Bessus Persarum agmine sibi multis pollicitationibus adiuncto, regem tertio die assecutus, aureis cōpedibus vinxit. Alexāder interim cognito hostium consilio, quod de futuro prælio agitarent, Tabas vsq; processerat ibiq; audito Darīj casu, & quod hostis ad quingenta stadia abesset, qui citato agmine Hircaniā petiturus crederetur, quanta maxime potuit celeritate ad eum Macedo ire perseuerauit. Plutarchus tria milia stadia & CC. vndecim dierum spatio Alexandrum equo sedentem confecisse scribit. Curtius quingentis stadīs ab hoste abfuisse autor est, quū regem a suis destitutum accepit, sed quantuscunq; fuit ille cursus, quum primum appropinquare auditū est, hostes fuga disiecti, alīj alio dilabuntur. Bessus & Narbazanes ad Darīj currum accedentes, eum hortantur, vt equum conscendat, secumq; fugam capessat: ille deos vltores adesse testatus, Alexandri fidem implorat. Tum ambo ira accensi tela in regem coniiciunt, multisq; vulneribus confossum in curru pro mortuo relinquūt. Nabarzanes Hyrcaniam versus fugā intendit. Bessus paucis comitantibus in Bactra. Ad tria hominum milia, sub primum Macedonum accessum, ferro interiere, cęteris Alexādri iussu venia data est. Interim iumenta quæ erant currui alligata, sine rectore ad quatuor stadia militari via aberrantia in cōualem quandam decesserant, haud procul fons inde erat, ad quem monstratum, quum Polystrates Macedo ęstu & siti confectus venisset, aquā galea haustā potutus, iumenta inhærentibus telis deficientia conspicatur, nouitate rei commotus ad currum accessit, ibiq; Dario reperto, aquam ori adhibuit, vt extremum spiritum trahētem reficeret. Hausit ille aquā, atq; addidit. Quisquis mortalium es, hoc ad extremam calamitatem mihi accidit, vt pro tali in me beneficio gratiam tibi referre nequeā, Referet Alexander, Alexandro vero dīj immortales, q̄ in matrē meā, vxorē, & liberos, pius & clemens extitit. Tuq; oro in meæ pietatis argumentum, hoc dextræ pignus illi dato, ac precare etiam ne meum corpus insepultum iacere patiatur. Atq; hæc dicentē accepta Polystratis manu vita destituit. Et Dari⁹ rex in hunc modum perīt. Ad quē videndū quum Alexander & multi accurrissent, dicitur Rex lachrymis temperare nequiuisse, demptaq; sibi chlamyde iacētis corpus cōtexit, postremo regio more funeratū, reliquias corporis maiorum tumulis inferri iussit. Plutarchus autor est, corpus ab Alexandro ad matrem quę Susis erat missum. Cecidit cum Dario Persarū regnum, ducētesimo ferme anno q̄ conditum erat, Fuitq; hic annus a mūdi origine septuagesimus septimus supra octingētesimū ac qua

Vincitur Darius.

Alexandri celeritas.

Bessus & Nabarzanes Darium confodiunt.

Darīj interitus.

ANNI MVNDI.

ter millesimum. Quo anno Alexandria in Aegypto condita est. Et Alexander Epirota in Italia perijt. Quo item Romani Palæpolitanos in ora Campaniæ obsidione domitos, ad deditionem compulerunt. Quapropter bellum est populo Ro. cum Tarentinis ortum, & Agis Spartanorum rex congressus prælio cum Antipatro Macedoniæ præfecto, fortiter pugnando mortem occubuit. Fuit hic Agis multo iunior illo, & ab eo diuersus qui Peloponnesiaci belli tempore diu Athenas, ex proximo infestauit. Hic qui iunior fuit Græcia in spem recuperandæ libertatis erecta, Lacedæmonijs autoribus, copias Alexandro absente in Macedones parauit: Sed medio belli apparatu, cum Antipatro qui ad primos Spartiatarum motus cum valido exercitu occurrerat, manum conserere coactus, adeo ferociter in hostes dimicauit, vt inclinante suorum acie intrepide omnem Macedonum impetum solus exceperit, atque ibi comminus eminusque petitus, multisque vulneribus confossus, tam diu exaduerso stetit quoad fluuio sanguinis exhaustum corpus supra arma corruit ad terram, inde suorum globo (non enim adhuc tota acies ad fugam inclinarat) sublatus in pedes, quum paululum quieuisset in hostem ferocius quam antea conuersus, suos ad prælium instaurandum hortatus est. Fuitque deinde certamen accerrimum. Spartanis vetera decora intuentibus, præsentia & multo maiora Macedonibus, his pro gloria & imperio, illis pro libertate dimicantibus. Locorum angustiæ effecerant, vt ad multum diei sic dubio marte dimicaretur. Demum Spartanorum fortuna inclinante, Agis vbi res perditas vidit, se a quibus gestabatur deponi iussit, ibi cum dolore vulnerum pedibus consistere non posset, poplitibus innixus, vt spatium daretur suis ad euadendum, clypeum hostibus obiecit, ferrum vibrans ab hostib⁹ quæ terere, Ecquis eorum iacenti sibi spolia detraheret: Nemo erat qui commin⁹ lacesse re auderet: sed multa in vnum tela vno tempore cadebant, quæ im pune excepta in hostem remittebat, donec pectore lancea traiecto, moribundus in clypeum procubuit, minor felicitate, viribus & animi præstantia nihilo Alexandro inferior. Qui nuncio amissi exercitus cum Sophryone in Scythia, haud tantum doluisse dicitur, quantum lætitia & gaudio esset affectus, quod duos æmulos reges, Agim & Alexandrum auunculum, eodem tempore extinctos accepisset, quo clades illa Scythica nunciata est. Perierunt cum Agide quinque milia Spartanorum. Ex Macedonibus haud amplius. CCC, cætero exercitu vulnerib⁹ affecto. Fregit ea clades non Spartanos solum sed cæteros, etiam Græcos qui ab illis steterant. Lacedæmonij missis ad alexandrum legatis veniam impetrarunt, paucis eius defectionis autorib⁹ supplicio affectis. Maior omnino clades fuit, quæ Sophryonis temeritate in Scythia accepta est. Is Pontico regioni præfectus, ociosum se ratus, nisi aliquid suo ductu ea quoque parte gereretur, cum. XX. milibus hominum, Scythis, qui supra Pontum incolunt, bellum intulit. Cæsusque cum toto exercitu pœnas luit innoxiæ gentis temere lacessitæ. Spartanum bellum Curtius compositum scribit priusquam Darius fuerit prælio in Mesopotamia victus: Trogus in Parthia tum Alexandrum fuisse ait, iam Dario extincto, quum de Agidis & Alexandri auunculi interitu Macedo factus est certior: sed quæ Curtius ait propiora vero sunt, ob Alexandri cædem, quam aliquanto antea nunciari oportuit si interim quum Alexandria condetur, ille in Italia perijt, vt Liuius scribit: quamquam vtrumque vt video euenire potuit. Satis constat luctum vniuerso exercitui, ob auunculi mortem, ab Alexandro triduo indictum. Ipse Dario sublato, quum subitum patriæ desiderium militum animos incessisset, & iam palam voces iactarentur, Persico bello perfecto finiri oportere militiam, quo militari motu Alexander instructus, vocatum ad concionem exercitum, in hunc modum affatus dicitur. Nemo vestrum est viri fortissimi, quem non merito satietas gloriæ, finiendæque militiæ desiderium teneat, si ea tantum spectet quæ ad hunc diem gessimus. Etenim vt Illyrios omittam, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum & alias terras in Europa, quæ partim meis, partim meorum ducum auspicijs, Macedonum armis cessere, ecce hoc biennio ab Hellesponto bellum exorsi, Ionas & Aeolidem seruitio exemim⁹. Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphiliam, Pisides, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Aegyptum, Armeniam, Mesopotamiam, Persidem, Medos, Parthienem in potestate habemus, vt plures expeditione vna prouincias ceperimus, quam cęteri imperatores vrbes. Nunc vero si tot captarum gentium imperium stabile, & mansurum nobis arbitrarer, vel vobis renitentibus ad matrem & cæteras necessitudines reditum festinarem, vt cum his laude vobiscum parta potissimum fruerer, vbi vos quoque viri fortes, liberorum coniugum, parentum lætitia expectat. Verissimus victoriæ fructus, optra ra quies, & rerum per virtutem partarum secura possessio: sed in nouo & tumultuoso adhuc imperio, tempore opus est milites, dum efferatissimę gentes mitioribus ingenijs imbuantur, effrenatos mores consuetudo melius, quam metus mulcet, fruges quoque sua lege certoque tempore mitescant necesse est. An putandum est innumeros populos, alterius imperio, & nomini assuetos, non sacris, non morib⁹, non linguæ commercio nobis coherentes, eodem prælio domitos, quo victi sunt, & qui nostris armis magis quam suis moribus quiescunt, tam paratos fore, quam hodie sunt, si immatura victoria relinquatur: fallitur opinione si quis contingere id posse arbitratur, qui nunc præsentes metuunt absentib⁹ hostes erunt, cum feris bestijs nobis res est, quas caueæ inclusas magis tempus quam natura mitigat, sed quid attinet hæc dicere, quasi omnia quæ Darij fuerunt armis subegerimus: Hyrcaniam Nabarzanes tenet. Bactra non solum possidet Bessus, sed minatur etiam nobis. Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sagæ, Indi sui adhuc iuris sunt. Omnes hi vna si terga nostra viderint, vt hostes sequentur, nostroque iugo excusso, suum his gentibus quas tenemus sine vllo certamine imponent. Suis autem quisque placidius paret, quam externis & ignotis. Aut proinde quę cepimus omittenda sunt, aut quę non habemus occupanda: sicut ægris corporibus, nihil quod nociturum sit medici reliquunt, ita nos quicquid nostro obest imperio recidam⁹ necesse est. Parua sæpe scintilla ignis magnum suscitat incendium, sed nihil tuto contemnit in hoste, quippe qui negligendo violentior fiat. Nec Darius hæreditarium Persarum accepit imperium, sed in Cyri sede Bagoæ eunuchi opera locatus est. Nec mirum vobis videri debet, siquis dixerit, quantumcunque est hoc imperium facile a Besso, nisi nostra obstent arma, breui occupatum iri. Et nos parum iuste fecimus, si ad hoc Darium vicimus, vt Besso eius seruo imperium traderemus, qui vltimum scelus ausus, quam regem suum, cui hostis pepercisset, in vinculis coiectum, propria manu peremit. Hunc ergo regem patimini milites: quem ego in crucem tollere iam dudum

Agis. Agidis regis virt⁹. Sophryonis cędes. Orō Alexādri ad milites. Prouidę bello victę. Quātum ad solidā victoriā deesset.

dudum meditor, omnibus regibus gentibusq; me
ritas luiturum pœnas? At Hercle si hic idē nūcietur
vobis Hellespontum, aut Lydiam vastare, dolore
perciti, q̄ nostræ victoriæ præmia corrumperet, ad
vltionem festinaretis: Quāto autem præstat nunc,
territum, & vix mentis compotem opprimere?
Quatridui iter est, ne per niues aut montium abru
pta eundum, sed plana omnia & prona. Ad
ipsum victoriæ limen est ventum, pauci nobis
fugitiui, & sui domini interfectores assequēdi sunt
quibus supplicio affectis, haud mediocris nostræ
gloriæ fiet accessio. Etenim tum non solū extincti
regis odium finiuisse videbimur, sed eius etiam
mortem vindicasse, atq; ob id quoq; Persæ multo
obsequentiores facti, facilius nostro assuescent im
perio. Magna militū alacritate est ea orō excepta,
ac quo vellet sese duceret, acclamatū. Nec rex mul
tum deinceps cunctatus, Cratero cū iis copiis, qui
bus præerat ad Parthienen obtinendam relicto, ter
nis castris in Hyrcaniam venit. Hic Phrygium
iussum per aperta loca ducere, ipse cum phalange
& expedito equitatu, ad. XX. milia passuum pro
gressus, ad Zioberim amnē peruenit. Fluit is haud
vna facie, præceps primo & violentus, mox tellu
re absorptus, post aliquot milia passuum ad auras
emersus, nihilo mitior Rindacho amni miscetur,
mixtusq; nomē amittit. Quatriduo hic circa flu
uium castra habita. Quadrato inde agmine in Na
barzanē itū, a quo literæ venerant, quibus ille cau
sam reddebat, cur Darium occidisset, q̄ ille sibi
vitam prius adimere voluisset, qua nihil mortali
bus sit charius. Si Alexander ad se venire iussisset,
intrepide se ad eum venturum, nihil quidem ve
ritum, quin fidē suā tantus rex sancte esset custodi
turus: Deum a deo falli non solere, q̄ si indignus
videretur, cui fidem daret, multa parere fugiēti exi
lia, Patriam esse vbicunq; vir fortis sibi sedem de
legisset. Ad hæc nihil Macedo respondit, sed prope
rare ad opprimendum hostem, pugnæ tamen intē
tus. Erant enim loca aditu difficilia, patens vallis
ad Caspium pelagus erat extensa, cuius latera velut
brachia vtrinq; excurrentia, in semiplenæ lunę spe
ciem admissum mare amplectuntur. Cercetæ leuū
lat⁹ accolunt, Mossini & Chalybes dexterū, Leuco
syri & Amazonum cāpi. Id mare, alii Caspium, alii
Hyrcanum vocant, sed neutrum ratione caret: pi
sces in eo diuerso ab aliis colore, & aqua dulcior q̄
alibi: quo argumento adducti quidam, Meotidis
paludis humore huc infuso, mare ipsum dulcorari
arbitrati sunt. Estq; coniecturæ huius autor Cur
tius. Plutarchus vt tribus aliis terrarum locis, hac
quoq; parte Oceanum terræ infundi arbitratus est:
quā Plini⁹ aliquāto antea celebrauit opinionem.
Ptolemęus ab oī exterioris fluct⁹ cōmercio alterius
ve, maris Hyrcanū vindicat. Valle igit sylueſtri ad
mare nullo hostiū occursu puenit Macedo. Ibi p̄
ter alios cōmeatus, quorū tum regio abūdabat, po
morū vis ingens passim exercitū alebat vberrimū
gignendis vuis solū, frequēs arbor quærno ferme
folio, idq; multo melle tingitur. Legatur necesse est
ante ortū solis, alioqui eius radiis cōtactus euane
scit. Aruas oppidū primo Alexāder petiit, q̄ Phra
dates Taurorum præfectus occurrens, vltro dedi
tionē fecit, cui⁹ exēplum secuti Satrapes Hyrcaniæ
plerasq; secū gētes, tradidere. Venit eo Artabazus
cum nouem filiis: is se & liberos Macedoni veniē
ti vltro dedidit. Habebat is secum Græcorum ma
num, fuerat Artabaz⁹ Philippi hospes fact⁹, iā ide
ex quo Ochi regis tēporibus exul venit in Mace
doniā. Hoc fuit in causa vt illū iā nonagenariū, &

Perora
tio.

Zioberis
Rindach⁹
fluuius.

De Ca
spii ma
ris natu
ra.

Mel i fo
liis.

Artaba
zus cum
filiis ve
nit ad
Alexan.

ad pedes procūbētē, Alexāder dextera alleuarit. Tū
Senex ego inquit Alexāder tua felicitate lætus, hoc
vno torqueor, q̄ diutius tuæ clementiæ fructum
ob ætatem percipere non possum. Conuersus inde
ad filios, eos obtestatus est vt tandiu viuere vellēt,
quoad vtiles Alexandro esse possent. Alexander
non Artabazum solū & filios benigne excepit, sed
in senis gratiam, Græcis quoq; qui cū illo venerāt,
dedit veniā. Fuerunt hi decem milia & quingenti:
quorū vnus Democrates Atheniensis, q semp Ma
cedonum opibus fuerat aduersatus, desperata salu
te, sibi manum intulit. Mardorum gens inde bello
petita est, qui neq; legatos miserant, neq; impera
ta facturi videbantur: noctu iter cum expedito ex
ercitu, ingressus Macedo, prima luce eorum fines
irrupit: fuitq; ibi tumultus magis q̄ prælium:
Barbari collibus quos insederant deturbati, fuga
dissipantur. Capti inde vici cultoribus deserti.
Montuosa loca ad quæ hostes profugerant, aditu
difficillima, arborib⁹ inexplicabili nexu, a teneris
incolarū studio increscere assuetis: eratq; genti pro
vallo & mœnibus id munitionis genus. Circuire
septum Alexander, atq; omnia a suis tentari iubet,
siqua possint irrumpere. Multi interim hostium in
tercipiebantur: sed & Macedonum quoq; non pau
ci, ignoratione locorum, in Barbarorum manus in
ciderant. Et in his Bucephalas insignis equus ca
ptus, qui charissimus erat regi. Nobilissimi equi
iactura rex permotus hostibus nunciari iussit, fore,
vt ad vnum omnes ferro obtruncarentur, nisi in
columem equum sibi restituerent: Mardi minacissi
ma regis denunciatione territi, equum & alia do
na ad regem miserūt. Inde quum nihilo secius op
pugnarentur deditio facta est. Obsidibus ab ea gēte
acceptis, quum Alexander ad Darii regiam, quę in
Hyrcania fuit, contenderet, Satribarzanes acce
pta fide ei occurrit, secum habens Bagoam spa
donem, cuius consuetudine ob elegātem formam
Darius tenebatur. Erat Hyrcaniæ finitima gens
Amazonum: regnabatq; tū in his locis Thalestris
omnem late terram inter Caucasum montem &
Phasim imperio obtinens. Hæc visendi regis cu
piditate accensa, cum vna equitum ala fines egres
sa est. Longum inde iter emensa, priusq; in conspe
ctum venisset, præmisit qui regi nūciarent venisse
Thalestrim Amazonū reginā ipsius adeūdi cupi
dam. Tum facta veniendi potestate, cum. CCC.
mulierib⁹, vt Curtius scribit, ad regem venit. Vbi
igitur primo stetit, cōfestim equo desiluit, binas ha
stas manu gestans. Erat læua pars vestis ad pe
ctus nuda, sinusq; in nodum collectus. Intuebatur
Thalestris regem interrito vultu, habitumq; cor
poris tantarum rerum famæ imparem (nam non
omnia vni Dii dederūt vt sapiens ait poeta) tacitis
lustrabat oculis. Semper hominibus Barbaris ve
neratio in maiestate corpis non parua fuit, magno
rumq; operum non alios capaces putant, q̄ quos
eximia specie donare dignata sit natura. Cęterū in
terrogata nūquid aliquid petere vellet a rege, haud
verita est fateri se eo consilio ad Alexandrū venisse
vt ex eius congressu cōciperet, si se nō indignā exi
stimaret, ex qua regni hæredem tolleret, si puer edi
tus esset, muliebrem stirpē gentili instituto secum
habitura. Rogata an vna militare vellet, regnū si
ne custode a se relictum causata cōmilitiū detrecta
uit. Contendere tum nihilo secius ne se rex suo con
gressu frustraretur. Absumpti inde. XIII. dies in
obsequii desiderium. Trogus. XXX. scribit: quod
tempus ad conceptum deprehēdendū magis ido
neū fuisse mihi videtur, q̄ quod Curtius posuit.

Demo
crates.

Mardorū
fuga.

Bucepha
las capit.

Mardorū
deditio.

Thale
stris
Amazo
nū regia.
Cōgressu⁹
Thale
stris &
Alexan.

Thalestris

Thalestris vbi vterum implesse sibi visa est, in re-
gnum cum suo comitatu abijt. Meminerunt rei hu
ius præter Curtium & Trogum, plerique Græcorũ:
Clitarchus, Polycritus, Onexicritus, Antigenes,
Historiographi. & Hystros. Plures contra id figmentum arbitrati
sunt: & in his Aristobolus Chares, Hysingelus,
Ptolemæus, Philon Thebanus, Hecateus Eritrien
sis, Philippus Chalcidicus & Duris Samius qui
bus Alexandri testimonium, vt Plutarchus scri-
bit, astipulatur: qui ad Antipatrum singula per-
scribens, Scytharum regem sibi filiam despon-
dere velle significauit: nulla interim Amazonum
mentione facta. Lysimachus qui ex Alexandri co-
mitatu vnus fuit, quartum Onexycriti librum asp
natus dicitur, qui hæc habuit, quæ de Amazone sunt
ab illo & alijs prodita. Secundũ hæc Macedo in Par
thiã profectus (vt sunt hoĩm ingenia, quæ cũ fortu
na sæpius mutant) felicitate nimia corruptus, bar-
Mutatur Alexandri vita. barã primo stolã induit, dubiũ, ad cõciliãdos Bar-
barorum animos, an vt Macedonas tentaret, pos-
sent ne a patrio ritu, ad barbarum traduci. Inde deo
rum fastigium æmulatus iacere ante pedes patiebatur,
venerabundos homines, qui ad suũ cõspectũ veni
rent: sumpto diademate, quali Darius fuerat vsus
albo purpuram variante. Literas ad hæc asiaticas
Darij obsignabat annulo. Pellicibus. CCC. & LX.
vt ille, regiam repleuit. Sequebantur & spadonum
greges, & ipsi muliebria pati assueti, ingemiscebãt
veterani milites ac vehementer indignari, eratque iã
propemodũ vnus in totis castris sensus, plus amis-
Alexan. Roxanẽ duxit vxorem. sum esse tam clara victoria, quam quæsitũ. Alexandrũ
ex imperatore clarissimo Darij Satrapem factum
videri: Ipse ad conciliandos sibi barbarorum aĩos,
Roxanen, vt quidã tradũt, elegãti forma virginem
sibi matrimonio iunxit. Cæterum plures autores
sunt Roxanen aliquanto postea, locoque multum di
uerso, ab Alexandro in matrimonium receptam.
Triginta præterea puerorũ milia barbarici sangui
nis græcarum literarum disciplina instrui iussit:
Macedonicoque ritu armis assuescere. Alienatisque per
hæc militum animis, res haud procul a seditione
aberat, quum per opportune affertur Bessum regio
habitu sumpto Artaxerxem a suis appellari, Scy-
thasque & cæteros Tanaidis accolas, bellũ studio cõ
Alexan. facinus. parare. Tum Macedo in hostem moturus, omnes
fere totius exercitus sarcinas in apertã iubet plani-
tiẽ contrahi. Mox haud vno loco subiecta flamma
momẽto tẽporis oĩa corripuit incẽdium. Tũ vero
quisque pro se quæ maxime necessaria putauit flam-
mis subtrahere est conatus, cætera luxuriæ, instru-
menta promiscue deflagrarũt. Tulit eam cladẽ mi
les æquiore animo: quod Alexãder suas quoque res igni
bus cremendas subiecit: in Bessum inde mota sunt
castra, magnisque itineribus in eum Macedo tende-
bat, quum factus est certior Satribarzanem, quem
ipse Ariorum genti præfecerat, ad hostem defecisse.
Alexander barbari defectione commotus, cum ex-
peditissima manu, ad eum opprimendum iter de-
flexit, subitus regis aduentus adeo hostem perculit,
vt Satribarzanes cum duobus milibus equitum
prouincia digressus, ad Bessum celeri fuga abiue-
rit. Insederat Ariorum multitudo ingens locum
vndique præruptum, quo prægrandi lignorum
materia militari opere admota, atque subiecto igni,
fumo & æstu femineces barbari arce deturbati,
partim in subiectum ignem desiluere, partim in fer
rum temere reuertentes occidione ad vnum occisi
sunt, plerique etiam per rupes & abrupta loca mon
tis præcipites acti, voluntaria morte occubuerunt.
Pauci semiustis corporibus viui in potestatem

sunt redacti. Recepta inde per deditionem vrbe
quæ caput erat gentis, in Dracas transijt Macedo Alexan.
quinque milibus peditum, atque equitibus quadrin- Ariã rece
gentis, ex Macedonia, Græcia, & Lydia in supple- pit.
mentum, quum adhuc in Aria esset, acceptis. Erat
Dracarum Satrapes Nabarzanes, qui cum Besso
Darium obtruncauit. Is nefariæ cædis sibi con-
scius, audito hostium accessu in Indiam aufugit.
Sed dum hic Macedones statiua haberent, Dy-
mnus quidam ex Calestra Macedoniæ oppido, cũ
plerisque alijs regi insidiatus est. Amabat is Alexan
dri exoletum Nichomachum nomine, quem ra-
tus fore vt in societatem sceleris ascisceret, desti-
natæ cædis participem fecit. Ille vt commodius
falleret iureiurando pollicitus est, rem in occulto
habiturum, inde per Cebalinum fratrem, ne suspi- Domestici in regẽ coniurãt.
tionem coniuratis faceret, dat operam vt regi in-
dicium deferretur. Cebalinus Philotæ Parme-
nionis filio qui plurimum apud regem autoritate
& gratia valebat, primo rem aperuit: vt per eum
rex de ijs, quæ pararẽtur certior fieret. Is vbi alia atque
alia causando indicium de industria detrectare vi-
sus est: Cebalinus per Metionem armentarij præ-
fectum, rem detulit. Iubet confestim Alexan-
der Dymnum ad se trahi, qui destinati parrici-
dij conscius, continuo sibi manum intulit. In-
de quæstione habita plerique conuicti sceleris, pro
concione, Macedonico more lapidibus cooperti
sunt. Philotas & ipse multis cruciatibus prius af-
fectus, vt coniuratorum vnus occisus est. Occisus
& Parmenio pater tanquam & ipse eius consilij non
ignarus. Eum Mediæ Alexander præfecerat: nec Parmẽio
vllius opera magis fuerat eo bello vsus, quippe & Philo-
qui omnibus prælijs læuum cornu procurare so- tas filius
litus esset. Perijt ille septuagenarius secutus ex Ma ab Alexã
cedonia regem, cum tribus filijs, quorum Hector dro occi-
minimus natu, quum Alexander in Aegypto es- duntur.
set, fortuito casu in Nilum nauigio excussus pe-
rijt. Nicanor quum ex Hyrcania Alexander in
Ariam duceret, tato multo prius decesserat: & Phi
lotas cuius nunc mentio facta est. Plutarchus
duos priores filios prælio absumptos scribit.
Non defuerũt qui crederent Parmenionem & Phi
lotam inuidia interfectos, quando iam antea Phi
lotæ ingenio regis animus offenderetur, quippe
qui quum Antigonæ Phidneæ, scorti haud igno-
bilis consuetudine teneretur, puellæ indicio Ale
xander comperit, ferocem iuuenem iactare soli-
tum nunc sua, nunc patris opera, Macedonibus
haud vno loco vincere contigisset, qua insolenti
prædicatione ratus Alexander suam laudem de-
nigrari, occasionem magisque crimen secutus, vtrũ
que occiderit. Ad quod ipsum non mediocriter
creditur a Cratero impulsus, qui cum Parmenio-
ne & Philota nihil obscuram exercebat simulta-
tem. His ita peractis Alexander in Euergetas iter Euergetæ
pronunciari iubet. Id nomen genti ab eo inditum,
quod Cyri regis exercitum frigore & fame cõfectum,
tecto & commeatibus olim iuuissent. Euergetas in
potestatem redactos, ob egregiam fidem, quã Cy-
ro olim præstitissent, Alexander grãdi pecunia do
nauit. Aliquot dein, in gentis statu ordinando, die-
bus cõsumptis, relicto qui regioni præsideret, Ara Aracosij.
cosios subegit, ibi exercitu, qui sub Parmenione
fuerat, recepto, sex milia Macedonum erant, &
Graij generis quinque milia, Mennona Aracosijs
prætorẽ dedit. Ipse cum cætero exercitu Paropami- Paropamisadæ.
sadas agreste hominũ genus, & inter Barbaros in-
cõditũ bello petijt. Ea regio ad septẽtrionem ma-
gna sui parte exposita, ad occidẽtẽ solẽ Bactrianis
subnixa,

subnixa, ad meridiem Indico pelago iacet obuer-
sa, gentis ædificia ex laterculis carinato fastigio, in
quo, ad domicilium illustrandum, foramina relin-
quuntur: vites & arbores hyeme aduersus frigora
humo tegunt, cœlum tanto rigore obstringitur, vt
neq; auium vestigium, neq; ferarum tota regione
extet vllum. Obscura cœli verius vmbra, q̃ lux no
cti similis, premit terram. Talis cœli inclemẽtia va
ria clade affecit exercitum: Multi frigore exanima-
ti, aliorum pedes adusti, quidam etiam pene oculis
capti. Incolæ armatorum speciem tum primum in
tuiti, tanto sunt metu perterriti, vt p̄ nimia formi-
dine omnia in apertum deferrent, veniam suppli-
citer orantes. Circuire rex suos inter eundum, alios
iacentes erigẽs, alios corporis adminiculo sustinẽs,
nunc affectum agmen agere, nunc extremum coge
te, nunc in medio spectare, donec ad cultiora est lo-
ca peruẽtum, exercitusq; largo commeatu recreat⁹:
Processit inde Macedo ad Caucasum montem, cu-
ius dorsum Asiam perpetuo iugo diuidit. Hinc pe

Taurus mõs. Caucasus

lagus quod Ciliciam subit, illinc Caspiũ mare spe-
ctat, & cætera Scythiæ deserta. Taurus Caucaso cõ-
mittit, a Cappadocia se tollens, Ciliciam præterit
Armeniæq; montuosa, atq; ita plura inter se iuga,
velut serie cohærentia, perpetuum ad orientem ex-
tendũt dorsum. Omnia Asiæ flumina his orta. Hęc
in rubrum & indicum mare, inde illa in Caspiũ &
Ponticum dilabuntur. Caucasus septẽdecim dierũ
spatio ab exercitu est superatus. Monstrabatur ibi

Spelũca Promethei.

rupes in qua Prometheus religatus fabulose trade
batur. Græci scriptores Alexãdro adulãtes apud Pa
ropamisadas speluncam se vidisse affirmare sunt
ausi, in qua Prometheus religatus fuisset: Sed inte-
græ fidei scriptores, nihil eius rei meminerunt. Tro
gus autor est, non Parapamenos solum, quos Cur
tius Paropamisadas, alij Parapamissas vocant, sed
Hydaspios quoq; ea expeditione domitos & alias
plerasq; gentes, quæ ad Caucasi radices accolunt,
vrbemq; his locis Alexandriam nomine, super am
nem Tanaim. VIII. & XL. stadiorum muro in vr-
bem deducto, septem dierum spatio cõditam, Cur-
tius prodidit. Sed dum hæc circa Caucasum gerun
tur, Bessus regia appellatione tumens, intempesti-
uis conuiuijs de bello consultabat, nunc hostis te-
meritatem, nũc Darij vecordiam accusans, qui flo-
rentissimo exercitu hostibus in Ciliciæ angustijs
obiecto, Macedonibus gradum ad victoriam fecis
set. Obiecturum se Alexandro Oxium amnem, dũ
ex Chorasanijs, Dacis, Sagis, Indis Scythis, qui trãs
Tanaim incolerent, auxilia contraheret. Approbã-

Cobaris magi verba.

tibus id consilium cunctis, qui vna vino incalue-
rant, Cobares natione Medus, magicæ disciplinę
haud ignarus, præfatus in primis multo vtilius ser
uis esse dicto regis parere, q̃ consilium adferre vl-
lum, ita tum est aperte fatus. Quã parum inquit
mortalium natura sapiat, quum ex multis alijs rex
cognosci potest, tum ex eo quod dicam maxime.
Nemo est, qui in proprio negocio non minus sa-
piat, q̃ in alieno. Turbida est ratio eorum, qui sibi
consulunt, alijs met⁹ obstat, alijs cupiditas, alij alio
effectu trahuntur. Nemo, aut pauci omnino, sibi sa-
piunt. Magnum est regni onus. Insigne istud, aut
moderate ferendum est, aut quod deus auertat, in te
cito corruet. Consilio non impetu opus est. La-
trant timidiores canes, non mordent: & altiora flu
mina sine strepitu labuntur. Fugę consilia, vt vi-
deo, moues, velut iter non vbiq; tutius sit victori
q̃ victo, q̃to vtilius tutiusq; sit tibi nomen regis
per eum tibi stabilire, qui dare potest tibi regnum,
si volet, atq; idem auferre. Consilium habes fide-
le, quod tardius exequi superuacuum erit. Nobi-
lis equus virgæ vmbra regitur, ignauus ne calca-

Bessi ira.

ribus quidem excitari potest. His Bessus verbis
non solum non paruit, sed in tantam exarsit iram,
vt stricto acinace fuerit Magum traiecturus, nisi ab
amicis esset inhibitus. Cobares inter tumultum
elapsus, ad Alexandrum transfugit. Habuit circa
se VIII. milia Bactrianorũ Bess⁹, quo ad Alexãder
in Indiam proficisci est creditus. Vbi vero in Ba
ctra iter flexit, alijs alio dilapsis, solus cum modica
clientum manu destitutus, adhuc ferociter bellum
meditabatur. Interea in Ariorum gente Satabar-
zanes transfuga, qui hostibus præerat, quum forte
acies in procinctu staret, adempta sibi galea, in
medium processit, alta voce inclamans, an ex ho-
stibus esset, qui secum vellet singulare certamen
obire. Tum Eriginus, etsi iã grauis ætate, pul-
chrum tamen ratus cum duce hostium depugnare,
capitis & menti canitiem ostentans, dimicaturum
se dixit, vt ex euentu vnius senilis pugnæ intelli-
gi posset, quantum Alexandri milites, quibus in-
tegra ætas esset, Barbaros virtute anteirent. Da-
to itaq; ad concurrendum spatio, equos in se con

Sĩgulare certamẽ.

citant. Eriginus hostis ictu capitis acclinatione
virato, hastam in aduersum Barbari guttur defi-
git, quem ad terram deiectum, altero ictu repeti-
tum, per concauum oris sarissam inserit. Satri-
barzanes hostilem hastam manu complexus, vt
maturius expiraret, victoris ictum altius adegit.
Extinctum Eriginus spoliat. Inde hostium exerci
tu sua sponte disiecto, Eriginus opima præ sese
rens spolia, Alexandro in Bessum eunti sese mul
ta gratulatione obtulit. Excesserat interim Bessus
e medio, quem secuturus Alexander, relictis cum
Artabazo, & parte copiarum impedimentis, ipse
exercitum trahens expeditum, deserta loca ingre
ditur. Torrida erat regio & siticulosa, noctu pro-
inde potiusq; interdiu rex iter faciebat, sitiq; inte-
rim & æstu pene ad interitum laboratum, quo

Sitis militum.

contigit, vt repertis aquis tantum humoris hau-
serit auidus miles, vt ad sustinenda arma pene inu-
tilis sit factus. Tum quoq; editum ferunt exem-
plum illud continentiæ in summo rege, qui siti-
bundus, quum ægrum ac seminecem traheret ex
ercitum, forte accidit, vt quidam vtrem aquæ ha-
bens filio occurreret, ne intoleranda siti absume-
retur. Is regem intuitus æstu & labore affectum,
vas aquæ illi obtulit. Tum rex, cui (inquit) opem
ferre destinaueras? meo (ait) filio, veritus ne pri-
usq; ad flumen venerit extingatur. Restituit Ale-
xander illi poculum, fassus se bibere non pos-
se, tot militibus sitientibus, quorum desideria exi

Oxus fluuius.

guum vas aquæ explere non valeret. Atq; per
hunc modum ad Oxum amnem non multo post
ventum est, vbi sub noctem ignes regis iussu in
edito q̃ plurimi excitati sunt, vt ad eos tardum
agmen flecteret vestigia. Misit & qui cum vtrib⁹
fluuiali aqua plenis venientibus prodirent obuiã,
vt siti & æstu affecta corpora potu leuarentur. Fa-
ma est ibi aquam tam cupide haustam, vt plurimi
intercluso spiritu confestim exanimati sint, nec vl
lo vnq; loco citra pugnam maior est Macedoni cla
des accepta. Alexander, quia, maren e defectu fluui⁹
pontibus iungi non poterat, vtres stramento refer
tos militibus diuisit, quibus singuli bini ve incu-
bantes ad vlteriorẽ ripã tranauere. Oxo in hũc mo
dum superato, haud multum itineris inde exercit⁹
fecerat, quum regi nũciaretur Bessum in Susiana ca

Brãchidę

ptum

ptum a Spitamene & Dataphernе, quos ille inter fidelissimos habuerat amicos. Rex ad Branchidarum oppidum progreditur, id subita vi captum hostiliter diripit. Violauerãt olim maiores Didimaonis templum, quod apud Milesios fuit, atq; a Xerxe ob id in Asiam traducti. Direpta vrbe ciues ad vnum sunt trucidati, nec commercio linguæ, aut suppliciorum velamentis, precibusve, ferrum inhiberi potuit. Muros vrbis a summo ad imũ victor Macedo demolitus est. Sacros etiam lucos extirpauit, vt ne vestigium quidem vllum extaret in posterum.

Bessus traditur. Alexan.

Nec ita multo post Spitamenes Bessum in castra ad regem traxit. Eũ Alexander Oxarti (fuerat is Darij frater, quem Macedo non solum incolumem præstitit, sed inter custodes etiam corporis habuit) custodiendum dedit, vt loco quo Darium occidisset, meritum expenderet supplicium. Laudati sunt a rege qui Bessum vinxerant, amplissimisq; muneribus donati. Postridie Barbari, qui ad montes concesserant, facto in Macedonas pabulatores impetu, totis campis dispalatos adepti, plurimos obtruncant. Multi etiã ex his capti, atq; in altos mõtes abducti. Macedo vlciscendæ cladis cupidus, inter audacissimos militum postridie aduersos montes subiturus, sagitta ictus acie excessit. Ferrum cruri altius infixum extrahi nõ potuit. Nec latuit regia clades Barbaros, quo casu veriti ne ad vnum victi cæderentur, vltro deditionem fecere, quum .XX. milia numero essent.

Affectus militum in Alexãdrum.

His in fidem receptis, vbi castra mota sunt, ingens certamen gestandi regis est inter equites & milites ortum, tantisper dum vulnus curaretur. Ille ratus fore, vt dum vnis omnino se crederet, alios offenderet, per vices gratissimum onus vtrisq; partitus est. Ad Marupenta dein quartis castris ventum est. Patebat vrbs .LXX. stadiorũ ambitu, qua recepta Aulorũ, qui iustissimi inter Scythas habentur, ac bellorũ expertes, legati superuenerunt deditionem vltro facientes. Fuerat ea gens iam inde a primi Cyri temporibus libera. Hos benigne Alexander audiuit, laudatosq; in fidem recepit. Misit inde Penidam ad eos Scythas, qui supra Bosphorum & Meotim incolunt quos transire Tanaim vetaret. Ipse interim diligenter regionem explorar et, & locorum situm animo conciperet. Cõsideraretq; locum vrbi super ipsius amnis ripam statuendæ. Discussit id cõsilium Sogdianorum defectio, cuius gẽtis ad septem milia ex improuiso ad arma recurrerãt, falsis rumoribus impulsi, Bactrianos equites Macedonem icirco ad se accersiuisse: vt infesto exercitui trucidãdos obijceret, ad quem motum comprimẽdum Spitamenes est a rege missus. Cæterum animi ad defectionem semel inclinati, ad officiũ retrahi nequiuerunt. Alexander transfugarum defectione comperta. Craterum Cyropolim obsidere imperat, ipse aliam regionis vrbẽ corona adortus, vi cepit, signoq; dato vt puberes interficerentur, reliqua multitudo prædæ fuit militi. Vrbs diruta est, vt vnius excidiũ cæteris documento esset, ne extrema experiri vellent. Misit & ad Memacenos Macedo gentem validam equites .L. qui eos ad deditionem faciendam hortarentur, vt finitimorum excidio edocti periculum quod vniuersis immineret, voluntaria pace subterfugerent.

Memacenorũ perfidia.

Hos benigne acceptos, extraq; vrbis munimenta iussos rendere, somno & vino grauatos intẽpesta nocte Memaceni adorti, contra ius gentium interficiunt. Barbarorum perfidia adeo regem vniuersæ genti reddidit infestum, vt Cyropolim interim captam, quam ob Cyri memoriam incolumem seruare in animo habebat diripuerit. In duobus ille regibus præcipuam animi virtutem miratus dicit, in Semiramide & Cyro, atq; ob eam rem amborũ memoriam semper veneratus est. Memacenorum obsidio diutius tenuit, q̃ rex ab initio persuasum habuit, nullaq; ciuitas laboriosi⁹ a Macedõe est oppugnata. Quũ rex incaute muros subijsset, ceruice saxo percussa, parum abfuit quin caligine oculis oborta, caderet.

Alexan. vulnerat Memacenorũ excidium.

Sed nihil ea clade territus, non pri⁹ incoepto destitit, q̃ murorum parte cuniculo nudata, vrbẽ vi cepit, captam diripuit, direptam solo æquari iussit. Misit & Menedemum, cum tribus milibus peditum, & .CCCC. equitibus ad Maracãdam vrbem, quam Spitamenes transfuga occupauerat. Ipse ad Thanaim profectus locũ castrorum, quem sexagenum stadiorum habuit, muro circundedit, vrbemq; Alexandriam nuncupauit.

Alexandria. Thanais fluuius

Id opus tanta est celeritate perfectum, vt .XVII. die q̃ ibi metat⁹ est castra, domus tectæ sartęq; constiterint. Bactrianos Thanais ab Scythis, quos Europeos vocant diuidit, id Asiæ Europæq; confinium. Et hæc nõ paruo quidem errore de Thanai, & rebus ab Alexãdro circa illũ gestis, prodidit Curtius. Etenim magna Asiaticæ terræ pars fuit, inter Thanaim & Hyrcanum mare, quæ non sensit Macedonum arma. Estq; huius opinionis autor Strabo. Is quia in tanto Asiæ motu, hæc quoq; terræ magnos contraxerat exercitus persuasum habuisse quosdam existimat, eum gentium tractum fama Alexãdrum obtinuisse, sed quũ Strabo hoc ipsum, tũ Plutarchus haud obscure demonstrat, Alexandrum, & qui cum illo in Asia fuere, opinione deceptos, quia Hyrcani maris aquam dulciorem gustu deprehẽdissent ad Meotim se paludem peruenisse, cuius Thanais est accola.

Ochus. Oxus. Iaxarthes flu.

Cadunt in Hyrcanum pelagus grandiora flumina, ex Scythiæ montibus decurrentia, Ochus, Oxus, Iaxarthes, quorum Aristobolus Ochum maximũ omniũ fluminum, quæ in Asia viderit secũdum Indica arbitratus est. Hunc Strabo Thanaim falso appellatum ab ijs qui cum Alexandro fuerũt existimat, quo errore Polycletus, Thanaim ex Indiæ montibus lapsum in id mare cadere arbitratus est, conatus coniectura haud inepta ostendere, lacũ eum esse, non mare, quia serpentes aleret, & dulcioris esset gustus, q̃ cætera maria. Idẽ Curtius, & qui Curtium in eum errorem traxere, Bactrianã ab occasu Thanai fluuio alluі opinati sunt, sed quãtum Thanais ab ea terra distet facile deprehẽditur. Taurus ex Pamphilia assurgens perpetua iugorum serie, in Hyrcaniam extenditur, cuius septemtrionale latus habent Gelæ Cadusij, Mardi, Hyrcani, Parthi, Margiani, Arij, tum deserta regio, quam Sam⁹ amnis intersecat. Sũtq; ab Hyrcano mari ad Arios sex milia fere stadiorum. Inde Bactriana est regio, cui Curti⁹ & qui ei⁹ erroris autores fuere, Thanaim affinem fecerunt, quum tot alioqui gentes longissimaq; terrarum spatia, Thanaim, qui in Ripheis ortus montibus in Meotim labitur, a Bactris procul dirimant. Ptolemæus quod ad Alexandriam attinet, duas vrbes huius nominis in Sogdianis retulit, quarum alteram Oxianam vocat, ab Oxo credo, qui terram ipsam a Bactriana diuidit, quo apparet, Oxum esse siue Ochum, vt alij tradũt, quem illi Thanaim falso nominant. Sed vereor ne maiore verborum complexu, q̃ necesse fuit locus sit hic a me discussus, quum omnes qui de ratione terræ scribunt, opinioni, quam sequimur, haud dubie astipulentur. Illud memorabile adijciunt, quod ad Caspium mare attinet, tanto impetu flumina

quædã

quędã ex rupibus, que aliqua sui parte mari promi
nent, suas aquas in subiectum pelagus eiaculsri, vt
infernum littus ne aspergine quidem cadentium
aquarum attinguatur, sicq; exercitibus peruiũ, vul
goq; locorum indigenę æstiuis horis conuiuia ibi
inter se celebrent. Alexander vrbe, vt diximus, cõ-
dita dubium aliquãdiu habuit, deberet ne Scythas
bello persequi, an Bactrianorũ defectionẽ vlcisci.
Cui deliberanti nuncius affertur, Menedemũ, qui
in Bactris fuerat relictus, ĩ insidias lapsum, cũ duo
bus milibus peditum, &. CCC. equitibus cæsum.
Hic ille etsi ceruicis vulnere haud satis cõualuerat,
dolore & ita acceptæ cladis, quam pro magno ha-
buit negocio occultare, ne suorũ animi a rerum ge
rendatum cursu auerterẽtur, esse sibi in animo pro
nunciat, statim in hostem ducere atq; equestres co-
pias ratibus fluuio traijcere. Ipse identidem noctu
summotis tabernaculi pellibus, hostium numerũ,
qui vltra flumen erant, ex ignibus in conspectu ac
censis, tacitus explorat. Et iam omnibus ad traijciẽ
dum paratis. XX. Scynthatũ legati venerunt in ca
stra, qui vbi ante regem constiterunt, maximus na
tu ita est eum allocutus. Si dŋ immortales Alexan-
der tui corporis habitum (erat enim in illo præsen
tia oris omnino maiestate nominis inferior) im-
mensæ animi istius cupiditati parem esse voluis-
sent, iam te totus orbis non caperet vnaque manu
oriẽtem tangeres, altera occidentem, ac tum quoq;
haud dubie requireres, vbi tanti nominis fulgor
conderetur. Sic quoq; plus nunc (quod fari liceat)
concupisti quam capias, an si humanũ genus tibi
cesserit, cum syluis & fluminibus, cumq; ipsa rerũ
natura bellare incipies? An ignoras immensas
arbores diu crescere, vna deinceps hora, aut homi-
num iniuria, aut casu extirpari? Leo quoq; mini-
marũ auium fit pabulum, & ferrum cõsumit rubi
go. Nihil est tam solidum & firmum, cui non de-
mum ab inualido sit periculum. Quid tibi rei cum
Scythis est? aut qua nostra iniuria lacessitus, nobis
bellum infers? & quis homo esses, & vnde venires
ignorare poteramus, in profundis syluis agentes,
nec quod ad nos attinet, vlli hominũ seruire possu
mus, nec cuiquam imperare desideramus, contenti
vno iugo boum, aratro, sagitta, & pharetra, fruges
amicis impertimur honesto labore quæsitas. Emi-
nus hostem sagitta petimus, comminus vero ha-
sta. Tu te ad latrones persequendos venisse gloria-
ris, quum istud ipsum sit vere latrocinari, eos tibi
ad prędam deligere, a quibus nulla sis iniuria affe-
ctus. Iam a Lydia ad Bactra omnia tibi subiecisti,
nunc nostris pecoribus inhias, quid tibi diuitŋs
opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium
satietate parasti famem, vt quo plura haberes, acri⁹
quæ non habes cuperes. Bellum tibi ex victoria
nascitur, quum pax ex bello alŋs quæratur. Verum
enimuero ista ratione quo tibi plura parabuntur,
eo minus quietus esse poteris. Ecce dum Bactra su
bigis: Sogdiani in te arma induerunt. Nemo alie-
nigenam dominũ vult pati. Transi modo Ochũ,
velocior Scytharum paupertas erit, quam Mace-
donicus exercitus tot gentium spolŋs honust⁹. Rur
sus quum procul nos a bello esse credideris, nũ for-
tassis aura fronte insultabimus, aut a tergo erimus,
eadem velocitate & fugimus & sequimur. Nos
deserta & humano cultu vacua sequimur, non vr-
bes, non opulentos agros, facileq; hostem ludim⁹
rursusq; quum opus est petimus. Contine proin
de fortunam tuam pressis manibus, lubrica est, tuę
ꝗ felicitati impone frænos. Sine pedibus aiunt for
tunam esse, manus tantum & pennas habere, atque
eadem quum manus porrigat, pennas comprehen
di non patiatur. Deniq;, si deus es benefacere mor-
talibus debes, non obesse, munera impertire, non
sua eripere cuiquam: sin homo, hoc quod certe es,
te semper esse cogita. Stultum est eorũ meminisse,
propter quæ tui obliuiscaris. Quibus adhuc bellũ
non intuleris, bonis amicis vti poteris, nam firma
& stabilis est inter pares amicitia, inter dominum
& seruum, ne media quidem pace amicitia vlla es-
se potest. Nec de Scytharum fide, si in amicitiam re
cepti sint, quicquam dubitari oportet, qui eam co-
lendo iurant. Græcis iusiurandum cautio est, nos
religionem in ipsa fide nouimus. Qui non reuerẽ-
tur homines, fallunt & deos: Nec tibi amico opus
est, de cuius beneuolentia dubites. Scythicæ gentes
magnam Asię partem obtinent, magnam & Euro
pæ, si bellum cum vno eius gentis populo contra-
xeris, cum omnibus erit habendum, tam hic quam
ibi tuo imperio finitimi sumus. Proinde hostes an
amicos habere velis prius quam arma inferas, tecũ
etiam atq; etiam considera. Quum adhæc Macedo
nihil pacate respondisset, vt erat in omne vetitum
præceps, cõfestim copias fluuio admouit, rates pri
mo in hostem missæ, has sequi pedites iussi vtrib⁹
incubantes. Equestris Scytharum acies aduersam
ripam magno agmine insederat: qui in prima frõ
te rarium constitere obiecto clypeo in genua subsi
dere iussi sunt, vt cæteros protegerent a lateribus
locati erant qui tormenta in hostes intenderent. Re
migem lorica indutum, clypeorum testudo inter
agendum tegebat, erat rex in prima rate, multũq;
solicitus an ripam obtinere posset, siquidem tan-
ta vis sagittarum ab hoste sub ipsum appulsum
in Macedonem missa est, vt pauci e primoribus,
intactis corporibus, in hosticum euaserint. Cessit
feliciter regi, ꝗ vbi prima ratis terræ appropinqua
re cœpit, tormentis subito in hostem excussis, quia
nullum telum in confertum agmen irritum cade-
bar, paululum cessit hostium acies, quo factum, vt
plures vna connixi continuo ripam occuparint.
Tum vero strepitus & clamor applicantium, pene
prius quam vllum sit iniectum certamen, hostem
in fugam vertit. Tenuit tamẽ non nihil pugna Scy
thæ fusi fugatiq; ad mille & octingẽtos equos ami
serunt. Victor Macedo fugientes ad noctem vsque
persecutus est. Transgressus iam Liberi patris ter-
minos, quorum monumenta lapides erant, crebris
interuallis dispositi, arboresq; proceræ, quarum sti
pites hædera contexerat, Alexander ad concilian-
dam benignitatis famam captiuos Scythis sine p̃-
tio restituit, vt de virtute se contendere non de vi-
ta aut diuitŋs, intelligerent. Vix credi possit quan-
tum ea victoria famæ & celebritatis inter Scythas
& alias gentes Macedoni patauerit. Nulla gens in
terris Alexandri armis par futura credebatur am-
plius. Sed illi quibus Macedonum vires cum ŋs,
quæ ea tempestate populi Roma. fuerunt conferre
curæ fuit, multum diuersi a vulgi opinione fuerũt
& in his Liuius Romanarum rerum autor clarissi-
mus. Is omnia quæ victoriam parere possunt, mi-
litum copiam, virtutem, duces, ducum felicitatem,
diligenter complexus, adeo hæc Romanis, per id tẽ
pus, quo res Macedonũ longe lateq; Alexandri du
ctu floruere, superfuisse existimat, vt velut ab alŋs
regibus gentibusq;, ita ab hoc quoq; quiritium no
men, si ille in Italiam venisset, fuerit incolume mã
surum. Nec (quod ad imperatorem attinet) Alexã
drum egregium fuisse ducem inficiatur, sed multũ
illi ad celebritatem contulisse, ꝗ vnus inter suos
fuerit, ꝗ adolescens nullum sæuientis fortunæ im-
petum

Mira aquarũ eiaculatio.

Scytharũ oratio ad Alexan.

Peroratio. Alexan.

Oxũ trãsgreditur.

Liberi patris metę

Cõparatio Ro. & Macedo.

petum sit expertus. Cyrum quem omnium ducū
maxime Græci probarūt, vt alij reges ducesq; omis
terentur, non paruum exemplum fuisse humanorū
casuum, mutabilisq; fortunæ. Romanos duces vt
illi tantum censerentur, cum quibus bellandum
Alexandro fuisset, si hos sibi hostes destinasset M.
Valerium Coruinum, C. Claudium, M. Rutilium
Clau. Sulpitium, T. Manlium Torquatum, Q. Pu
blium Philonem, L. Papyrium Cursorem, Duos
Decios, Q. Fabium maximum, & M. Curium in-
dole & ingenio nihilo inferiores Alexandro: idem
autor arbitrat, quippe qui ea militia imbuti essent,
quam sub regibus primo Romanus populus im-
bibisset, Iunij, Valerijq; regum exactores confir-
massent, Valerij, Fabij, Quintij, Cornelij auxissent.
Nec quia Alexander militaria opera obiuerit, quo
est illius nomen & imperium illustratum, Torqua
tus ei aut Valerius Coruinus cessissent, qui prius in
signes milites, quam duces fuere. An Papyrius illi
corporis robore cessisset? An Decij deuotis corpo-
ribus in cuneos hostium ruentes? An vnius iuue-
nis consilijs, ne singuli duces nominentur, supera-
ri potuerit senatus ille, quem Cyneas hostis haud
multo postquam hæc gesta sunt intuitus, ex regi-
bus constare dixit? Nec periculum fuisse, vt quam
quiuis horum, aut castra diligentius metaturus es-
set, aut cautius insidias vitaturus. Rursus ne, aut pu
gnæ tempus aptius captaret, melius aciem instrue-
ret, subsidijs firmaret, nec cum Dario rem illi fu-
turam fuisse, qui spadonum & fœminarum maius
pene agmen quam militum trahebat, verius præ-
da quam hostis. Vicit demum ille incruentus nil
aliud tam bene ausus, quam vana cōtemnere. Lō-
ge alius Italiæ quam Indiæ situs, per quam ille co
messabundus temulentum circumagit agmē. Hor
ridiores Lucaniæ tumuli, domestica clade insignes
oculis occurrissent. Quid ꝙ ille secundis rebus mer
sus, barbaricaq; illecebra captus, similior Dario ꝙ
sibi ipsi fuisset Italiam ingressus? Quid corporis
habitus? Quid humi iacentium desideratæ adula-
tiones, victis etiam non modo victoribus graues?
Quid infanda supplicia? in cœnis mediaq; potatio
ne amicorum cædes? vanitasq; ementitæ stirpis?
Quid ꝓ Macedone Græci afferant. Nec maius aliquid a Græcis pro Macedone allatū
idem autor ait, quam ꝙ Parthi, quos ille subegit,
graui prælio Romanos vicerint, quasi vero ea gēs
non fuerit postea sæpius a Romanis victa. Nec il-
lud multo maius habendum, ꝙ vbiq; Alexander
feliciter pugnauerit, quum multi ex Romanis duci
bus, pari felicitate bellarint, vt nulla nō acie victo-
res extiterint. Inuicto igitur cum inuictis bellandū
fuit, habuissentq; Macedones vnum Alexandrū: e
Contra Romanorum pleriq; extitissent. virtute, cō
silio, felicitate pares. Nec si copiæ collatæ essent, co
pijs res Romana fuisset inferior, quando scriptores
quidam cum. XXX. milibus peditum, & quatuor
duntaxat equitum, Macedonem Asiam traiecisse
memorent. Etenim si Persę oriente domito, aut In
di illi accessissent, alia auxilia impedimento poti⁹
ad rem gerendam, quam adiumento fuissent, quū
interim ducena quinquagena milia capitum cense
rentur, vrbanoq; delectu decem nonnunquam scri
berentur legiones, sæpeq; per eos annos quaternis
quinisve exercitibus sit respub. foris administrata.
Accessissent his sociæ vires, Hetruria, Latini, Sabi-
ni, Marsi, Picentes, Equi, Volsci aliæq; gentes for-
tissimæ Italiam incolentes. Arma Macedoni cly-
peus & sarissa Romano scutum & pilum habilius,
& telum perniciosius. Illi Phalanx, sed confusa.
Huic acies ex pluribus ordinibus compacta. Vter-
que statariæ pugnæ aptus, sed Romanus ad to-
lerandum laborem melior. Vno prælio victus A-
lexander bello victus esset. Romanum quem sub
id tempus non Caudium, non Transimenus, non
Cannæ fregerunt, nulla certe acies fregisset. Ille au-
tem etiam si prima prospere euenissent, confessus
esset, sibi in Asia cum fœminis bellatum, quod A-
lexander eius auunculus dixisse fertur. Postremo
bella punica facile demonstrant, an populus Ro.
vinci potuerit, quorum spatijs ne par quidem Ma-
cedo fuisset, atq; sic demum ille colligit, fuisse Ro-
manum nomen aliquando prælio victum, bello
vero nunquam. Sed nos hæc ex Liuij disertatione
pluribus fortasse quam instituti operis breuitas exi-
gat, executi sumus. Nunc quando ex magnitudine
rerum ab Alexandro gestarum, eo processit sermo,
vt Romanarum virium mentio ex collatione fie-
ret, vt nostratia, quod vbiq; pene fecimus, peregri
nis præferantur, iam in ijs, quæ per id tempus Ro.
po. in terra Italia gessit, nonnihil immorabimur.
Principio eius anni quo Romanę legiones ad Cau
dium, cuius proxime mentio facta est, a Samniti-
bus circunsessæ iugum subierunt, Consules Romę Cōsules.
creati sunt, T. Veturius, & Sp. Posthumius. Hi Sam
nium prouinciam adepti, copias in hosticum edu-
xerunt. Iam Samnites & ipsi Herennij Pontij du-
ctu arma induerant (quam rebellionis causam pre
tenderent, proximo volumine explicauimus.) In-
cenderat Pontius suorum animos ad Romanorū
vim fortiter propulsandam. Expiatum dicere quic
quid cœlestium irarum erat ex rupto fœdere, dedi-
tos, ad supplicium autores violatæ pacis deditio-
nem ipsam a Romanis neglectam. Omnia Samni
tes fecisse, quæ ad placandos deos hominesq; fieri
potuerunt. Nec se videre quid Samnitium aut Ro-
manis, aut dijs fœderum, deberet amplius. Quod si
cum potentioribus nihil humani iuris inopi relin
queretur, ad deos intolerandæ superbiæ vindices
suam Samnites causam relegarent, aut si quibus
satisfactum voluissent, aliter placari non possent,
nisi sanguinem hauriendum, suaq; corpora lanian
da darent. Irent & fortiter vitam, parentes, liberos,
penates, aduersum superbissimū hostem tuerent.
Iustum esse bellum, quibus & necessarium. Pia etiā
arma, quum his solis spes vitæ relicta esset. Talib⁹
Herennius quum multum iræ suorum animis ad Herennij
didisset, ad Caudium non multo post cum valido ars in in-
exercitu consedit. Mittit inde decem milites pasto- cludēdo
rali habitu, qui pecus in conspectum Romani præ Ro. exer-
sidij darent, captiq; Samnitium legiones dicerent, citu.
Luceriam in Apulia circunsedere: Romani consu-
les castra ad Calatiam fecerant, apparebatq; ita fu-
turum, vt Lucerina obsidione audita, continuo ad
opem socijs ferendam occurrerent. Milites pro pa-
storibus in castra adducti, quum de statu prouincię
appellati idem omnes dicerent, facile fidem fecere.
Duæ viæ erāt, vna per oram superi maris, sed quo
tutior eo magis prolixa, reliqua per Caudinas fur-
cas, saltus duo sunt præalti, atq; siluestres iugorum
perpetuitate inter se iuncti, iacet inter eos satis pa-
tens clausus in medio campus, hærbidus, & aquis
irriguus, per quem medium est iter. Huc adeunti-
bus intrandæ sunt angustiæ, tum si retro abire ve-
lis, aut eadem qua te insinuaueris via petenda est,
aut per arctiorem impeditioremq; saltum euaden Intercludi-
dum. Huc igitur Romani consules temere ingressi, tur Ro.
quum ad vlteriores angustias occupandas, citato exercitus
agmine irent, multa mole arborumq; deiectu obse iter Cau-
ptas inueniunt fauces, tum demum fraude hostiū dinas fur
cognita, pręsidiū quoq; in summo iugo cōspiciūt. cas.

Couertit

Conuertit inde retro cursum miles, eadem qua ve-
nerat, in apertum euasurus. Hunc quoq; aditū obij
ce, & armis occlusum conspicatus, stupore defixus
constitit. Tum ibi alius alium intuentes, tacito ob
tutu requirere, & quę omnium fortuna futura esset:
Insolitus torpor simul mentes occupat. Mox vbi
consulum prætoria statui cœperunt, ad munienda
castra conuertuntur, velut munitio vlla adiumen-
to esse posset quo minus capti caperentur. Multa
per diē inter duces & milites iactata, qua arte, qua
vi inde abirent, atq; per irrita consilia luce exacta,
nox incertos oppressit. Tum Herennius Dux pa
trem in tanta re consulendum ratus, misit qui ab
eo sciscitaretur ecquid sibi agendum putaret? Ro-
manas legiones cum consulibus intra Caudinas
Herēnij patris duplex sententia. furcas a se iam dudum obsideri. Incolumes cū suis
ducibus exercitus mittendos censuit senex, quod
consilium quum vulgo displicuisset, secundo ad
eum filius misit, qui iterum ab eo sciscitaretur,
quid opus esset facto? videri sibi respondit, Roma
nos ad vnum interficiendos. Herennius in tam di
uersa sententia anceps patrem in castra plaustro ad-
uehi iussit. Ibi senem coram sciscitatus, ecquid tam
diuersæ in eadem consultatione sententiæ sibi vel
lent? Tum ille, videbam (inquit) conducere Sa-
mnitibus, vt cū potentissimo populo per summū
beneficiū pacem firmarēt, Id quia displicuit duos
consulares exercitus interficiendos duxi, vt res Ro
mana, huiusmodi clade afflicta in plures annos ac
cisa iuuentute, minus formidabilis fieret, Tertium
nullum esse consilium affirmans, quod initum Sā
niticæ rei expediret. Quid (inquit) ille si media qua
dam via ingressi incolumes dimittamus, & velut
bello victi leges pacis a nobis accipiant? Istud ait
senex neq; amicos parat, neq; hostes tollit, seruetis
modo quos ignominia irritetis. Ea est Romana gēs,
quæ ne victa quidem quiescat. Vos quicquid fece-
ritis Deo secundare volo, atq; his dictis senex ca-
stris excessit. Romani interim post multos irritos
ad erumpendum conatus, quia super alia mala ino
pia rerum omnium premebātur, ad hostes mittūt,
qui pacem peterent, quam si æquam impetrare nō
Irriti Ro. conatus. possent, hostem ad pugnam prouocarent. Pontius
debellatum esse respondit, inermes quum singulis
vestimentis sub iugum se Romanos missurum, cō
ditiones pacis fore, vt Samnitium finibus Roma-
nus decederet. Colonias abduceret. Suis inde legi-
bus Romani Samnitesq; viuerent. Si quid eorum
displiceret, vetuit legatos ad se redire. Vix maior
luctus castra occupasset, si renunciatum esset mor-
tem ibidem omnibus oppetendam. Nec Cōsules
aut pro fœdere tam turpi, aut contra fœdus tam ne
Oro L. Lentuli. cessarium quicquam hiscere. Tum L. Lentulus le-
gatus, Audiui ego inquit, ex patre meo, se vnum
fuisse eorum, qui negabant Capitoliū auro a Gal-
lis esse redimendum, quum fossa & vallo clausis,
etsi non sine periculo, sine certa tamen pernicie eru
ptio fieri potuisset, quod si hodie tali fortuna pre-
meremur, vt quemadmodum illis ex superiore lo-
co in hostem decurrere liceret, si quam paucissimi
etiam essemus, potius discrimen adeundum, quam
præsentem ignominiam accipiendam censerem,
vellemq; fieri posse, vt hodie ego pro salute popu-
li Ro. meum hoc caput deuouerem, primus vt ego
in hostium legiones irruerem, duo Consulares ex-
ercitus me cadente seruarentur. Sed quum ea sit
locorum iniquitas, quibus tenemur, vt ne cum ho
ste quidem pugnam detrectante manum conserere
liceat, sitq; aut fortunę cedendum, aut ad vnum hic
omnibus cadendum, subeundam hanc indignita-
tem quantumlibet magnam, parendumq; necessi-
tati censeo, redimendamq; armis ciuitatem, quam
maiores nostri auro redimere non recusarunt. Hic
enim omnis ætas militaris est, quam seruando pa-
triam seruamus, ad necem dedēdo deseritur patria
ac proditur. Consules huiusmodi hortatione ad-
ducti, in colloquium cum Pontio venere, ibi negā
tes fœdus vllum fieri posse iniussu Populi Roma-
ni sponsione rem transegerunt, fore, vt staretur cō-
uentis. Consules spoponderē, Præfecti, Legati,
Quæstores, Tribuni militum. Sponsorum nomi-
na monumentis literarum postea extiterunt. Sexcē
ti præterea equites obsides dati, qui capite luerent,
si pacto non staretur. Claudius annalium scriptor,
fœdus ibi percussum tradidit, sed falso, vt Liuius
existimat. Tempus inde constitutum ad emitten- Turpis Ro. emissio.
dum exercitum, reintegratus est in castris dolor, ac
vix miles a violandis consulibus abstinebat, quo-
rum temeritate tanta esset ignominia accipienda,
nunc arma intueri, quæ hostibus relinquenda es-
sent, nunc ludibriosa iugi species animo obuersa-
ri, fœdissimusq; per socias vrbes in patriam reditus,
quo triumphantes redire consuessent. Consules li-
ctoribus abire iussis, paludamentisq; exuti, seminu
di sub iugum missi, a quo indigno spectaculo mili
tes non aliter auerterūt oculos, q̄ ab scelere aliquo
atrocissimo. Tum vt gradu quisq; proximus erat, Ro. ignominia.
ita fuit ignominiæ subiectus, ipsæ deinceps legio-
nes. circunstabant armati exprobrantes conuiciū-
q; facientes singulis, quibusdam etiam ferrum in-
tentatum, vulnerati etiam atq; interfecti nōnulli,
qui contumaciore vultu hostem respexissent. Atq;
in hunc modum Romanos exercitus ad Caudium
locorum iniquitate, non virtute hostium subiuga
ri contigit. Triste agmen quum Capuam ante no-
ctem ingredi potuisset, noluit, incertum sociorum
fidem veritū, an vt pudorē celaret suum. Euicit iu
sta miseratio superbiam Campanæ ciuitati ingē- Campanorū officiū in Romanos.
tam, fasces, purpura, lictores consulibus, vestimen
ta & commeatus alijs benigne data: Capuā ingre-
dientibus Senatus & populus obuiam sese effudit,
multaq; hortando monendoq; consolari dolentes Rom. pudor.
Nec vlla sociorum comitas tanti fuit, vt aut in ser-
monem prorumperet quisquam aut oculos attol-
leret. Postridie, quum nobilissimi quiq; iuuenum,
abeuntes consules communi nomine prosecuti
essent, nec ex toto agmine verbū elicere potuissent
in curiam retulerunt, nullam maiorem cladem po.
Ro. accidere potuisse, prostratam ac in omne tem-
pus extinctam cum ea clade Romanam indolem,
cecidisse martium illum vigorem, atq; inuictum
animum Romanorum, nec Samnites in præsens
tempus vicisse solum sed perpetuam sine sangui-
ne victoriam adeptos. Hæcq; illis affirmantibus,
Offilius Acalanius clarus genere, lōge aliter se opi
nari dixit: silentium illud, fixosq; in terram oculos
& quasi aures ad omnia solatia obsurduissent, intuen
dæ lucis pudorem esse, ingentemq; irarum molem
agitantis animi indicium, aut se multum opinio-
ne falli, aut breui futurum, vt Caudina victoria in-
expectatum afferret Samnitibus luctum, tristiorē-
q; eius rei euentum ipsis quam Romanis futurum.
Hæc tum Campani varie coniectare. Romæ inte-
rim accepta clades infamis erat, perculerat primo
ciuitatem fama obsidionis, secutus inde acceptæ
ignominiæ nuntius, qui non minus tristis fuit, q̄
si exercitus ipsi acie deleti essent. Circa fotum ve-
lut in publico luctu tabernæ clausæ sunt, iustitiū-
q; in foro prius cœptum quam indictum, laticlaui
annuliq; aurei positi, nec ciuitas duces solum, sed

innoxios etiam milites odisse, vulgoq; negare vrbe aut tectis accipiendos. Flexit tamen ciuitatis irã miserabilis illorum aduentus. Quippe qui noctu vrbem ingressi, quum se quisq; domum tacitus recepisset, plures dies foro omniq; publico congressu abstinuerunt. Consules & ipsi in priuato abditi, nihil iam inde pro magistratu agere sunt ausi. Demum senatusconsulto iussi dictatorem dicere, Q. Fabium Ambustum, mox Aelium Petum, cõmitiorum causa, dictatorem dixere. Per interregnũ inde commitia distracta, quoad cõsules creati sunt, Q. Publius Philo, & L. Papyrius Cursor clarissimi ea tempestate duces. Hi eo die, quo creati fuerant, quum magistratum iniuissent primum omnium de Caudina pace ad senatum retulere. Ibi Sp. Posthumius primus sententiã dicere iussus autor fuit, vt ipse & collega quando populum Ro. sua sponsione obstringere nequiuissent, nudi vinctiq; hostibus dederentur, conscriberentq; consules exercitũ, copias finibus hostium admouerent, nihilq; prius gererent, quam sui deditio rite facta esset. Hæc quũ ille disseruisset, tanta eius constantiæ admiratio patres incessit, vt vix crederent eundem esse, qui tam fœdę pacis nuper autor extitisset, misereri etiã multi præsentis fortunæ, adeo vt ex tribunorum collegio, L. Liuius & Q. Melius intercedere conati sint, quo minus dederentur. Sed eo plus valuit religio & ciuitatis dignitas, vt ipsi tribuni qui intercedere erant ausi, vltro in ordinem redacti cum cæteris dediti sint. Delectus prope voluntarius fuit. Scriptæ ex eodem milite nouæ legiones. Exercitusq; confestim ad Caudium ductus. Ibi feciales ad hostium portas progressi, vestes spõsoribus pacis detrahi iubent, manusq; post tergum vinciri. Hic quum lictor verecundia maiestatis Posthumium laxius vinciret, quin tu (inquit) arctius nectis, vt deditio rite fiat: tum vbi ad tribunal Pontij ventũ est, Au. Cornelius Aruina fecialis ita verba fecit. Quandoquidem homines iniussu po. Ro. Quiritiũ fœdus ictum iri spoponderũt, atq; ob eam rem noxam nocuerunt, vt populus Romanus impio sit scelere solutus, hostes homines vobis dedo. Hæc dicenti feciali Posthumius femur quanta maxime vi potuit genu percussit, claraq; voce ait se Samnitẽ ciuem esse, Legatum contra ius gentium a se violatum, vt bellum iustius po. Ro. gereret. Neq; ego (inquit) Pontius deditionem istam accipiam, neq; Sãnites ratam habebunt, quin tu Posthumi imo po. Ro. si deos esse censet, stet pacto: ac si sponsionis pœnitet, restituat in eum locum, vnde sponsione eductæ sunt legiones, tum omnia pro infectis sint, recipiant arma, quæ per pactionem tradiderũt redeant in castra, ac quidquid habuerunt pridie q̃ in colloquium sit ventum habeant, tum bellum & fortia consilia placeant, tum pax & sponsio repudientur. Nunquam ne causa desiet, cur vos Romani pacto non stetis? Sic Galli inter accipiendũ aurum, quo vrbem redemeratis, oppressi sunt, sic pacem qua nunc legiones recepistis irritam habetis. Non probat po. Rom. sponsionem, quia pax ignominiosa est, restituat legiones, quas per illam recepit, sic satis fœderibus fecialibusq; cerimonijs fiet. Ego vero istos quos dedere simulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, ac ne moror quidem quin iratis dijs in ciuitatem sponsione obligatam redeant. Geratur bellum quia Pu. Posthumius legatũ fecialem genu percussit, atq; ita fiet vt dij Posthumium Samnitem, non Romanum credant. Pudere deberet Romanos talia religionum ludibria proferre, pueris potiusquam senatu aut imperatoribus digna. I lictor deme vincula Romanis, moratus sit nemo quo minus, vbi visum fuerit abeant. Hæc Pontius. Illi vero dubium publica fide, sua certe liberata ab Caudio in Romana castra sunt reuersi. Samnites animo præsagientes, quam infestum bellum esset sibi ab Roma tenatum, tum demum Pontij senioris vtranq; sententiam laudare. Satricani interim ad Samnites defecerant, & Fregellæ Colonia noctu ab Samnitibus ipsis occupata. Sustinuerunt Romani Coloni tumultu exciti hostium arma, quoad per præconem inermibus salus promissa est. Tum pluribus auersa porta oppido dilabentibus, qui hostium fidem secuti, in oppido subsederunt, ita renouati belli circundato igni ab hoste sunt cremati. Consules inter se prouincias partiti sunt. Papyrius Luceriam ire pergit, vbi Romani equites asseruabantur. Publius in Samnio substitit, aduersus Caudinas legiones, Pontius anceps consilij in Apuliam ne contenderet ad opem Lucerinis ferendam, an in Samnio se hostibus obijceret, potior sententia visa est cum Publio de summa rei dimicare: ille vbi certamen instare vidit, quum milites ad concionem vocasset, vt eos ad ignominiam eo prælio sibi demendam hortaretur, sermo nullus haberi potuit præ nimio clamore signum ad pugnam poscentium. Suus cuiq; animus vltionis cupidus hortator aderat. Itum itaq; in prælium tanta festinatione, vt signiferi pene præcipites, vrgentium impulsu, in hostes iuerint, pilaq; velut inutilia temere cõiecta, vt comminus res gereretur. Nihil ibi imperatoria arte opus fuit, hostẽ militaris ira pene prius fudit, quã prælium consereretur. Exuti castris Samnites Apuliam fuga petierunt. Ibi agmine iterum coacto Luceriam sese conferunt. Publius Samnitium castris potitus, plus inuisi hic sanginis quam in acie hausit, magnaq; pars prædæ præ nimia ira corrupta est. Papyrius interea per maritimam Apuliæ oram Arpos venerat, inde Luceriam progressus proximus hosti consedit, fuissetq; rei frumẽtariæ inopia ab Romanis non minus, quam ab hoste laboratum, ni Arpi abunde omnia ministrassent, odio magis Samnitium, quam vllo Romanorum in se merito. Erat ora illa Samnitium populationibus valde infesta. Arctior inde obsidio est Samnites adorta, vbi Publius consul cum victore exercitu eo venit. Hostes vbi rerum omnium inopia laborare cœperunt, acie dimicare constituunt. Romani & ipsi læti aciem ex aduerso explicant. Superueniunt interim Tarentinorum legati denunciantes, vt Romani, Samnitesq; finibus Apuliæ abscederent, quod nisi facerent, fore, vt ipsi arma in eos induerent, per quos suo edicto minus obtemperatum esset. Papyrius ad eã denunciationem, quando Pullarij omnia prospera nunciarent, se in prælium iturum dixit, vanissimam increpans gentem, quæ præ domesticis discordijs suarum rerum impotens, alijs gentibus pacis & belli leges auderet pręscribere. Samnites se in Tarentinorum fide esse clamitantes arma inhibuere, confessi se parere malle, quam Tarentinorũ autoritatem aspernari: Romani consules vallum hostium militem subire iubent. Hic momento temporis repletis fossis, munitionibus disiectis castra miles irrumpit, cędis & ruinę omnia complẽs. Fuissentq; hostes ad vnum obtruncati, nisi duces militem a cæde imperio & minis reuocassent, dolere vulgo omnes interpolatam suæ iræ dulcedinem, ob idq; consules odisse, sed pro cõcione edocti sunt, sexcentorum equitum, qui in hostium potestate

Marginal notes (left column): Posthu. sentẽtia. — Dedunt spõsores fœderis. — Posthumius & alij dediti nõ recipiuntur.

Marginal notes (right column): Consulares prouinciæ. — Exuunt Sãnites castris ad Caudiũ. — Exuunt castris Samnites ad Luceriam.

testate essent, rationem haberi oportuisse, ne qui in vrbe inclusi erant, suorum cæde irritati, florem Romanæ iuuentutis crudelissime necarent. Laudare milites q suæ iræ itum esset obuiam, omniaq; prius ferenda existimare, quam salutem tot fortissimorũ iuuenum prodendam. Papyrio igitur cum parte copiarum ad obsidionem relicto. Publius Apuliã peruagatus multa oppida in fidem recepit. Nec ad Luceriam interim minus prospere res gesta est. Hostes qui in vrbe erant rerum omnium inopia adacti, ad consulem miserunt qui peterent, vt equitibus receptis obsidionẽ Romanus solueret, Respõsum est oportuisse eos Pontiũ Herenniũ ducem suum consulere, quo autore Romanas legiones sub iugũ misissent, quid victis patiendum esset. Nunciari ergo iussit, vt rebus intra vrbem relictis, cum singulis vestimentis, qui incolumes esse vellent mœ

Sãnites ad Luceriam iu subijciuntur.

nibus egrederentur. Septem milia hostium sub iugum missa. Præda ingens in vrbe quæsita est, receptaq; ferme omnia, quæ Romani ad Caudium amiserant. Et quod omnium lætissimum fuit, Pontius totius gentis imperator cum cæteris subiugatus. Quamquam de eo dedito obscurior ad posteros manauit fama. Fuerunt qui proderent a L. Cornelio dictatore hæc gesta, sub quo L. Papyrius Cursor sit equitum magisterio functus. Verum siue hic fuerit, siue alius, qui eam Romani nominis ignominiam vltus est, vbi Romam venit triumphum, quod satis constat, egit insignem, ac secundum eum, qui ob vrbem a Gallis receptam Camillo decretus est, omnium, quos Roma ad id tempus

Cõsules.

viderat, clarissimum. Secuti consules, Q. Aurelius Ceretanus, & L. Papyrius, Mugilanus an cursor, q superiore anno consul fuerat, parum perspicue traditur. Aurelius cum Ferentanis vno secundo prælio debellauit, eorum vrbe quo victa acies fugam inclinauerat, in deditionem recepta. pari fortuna belli Papyrius est vsus, atq; aliquanto etiam maiore, qui Satricanis pacem petentibus respondit, nisi Samnitium præsidio quod secum haberẽt interfecto, aut tradito, non esse cur pacari a se quicquã expectarent. Minacissimo cõsulis responso territi oppidani, quum duæ in vrbe factiones essent, quæ ad Samnites rem traxerat, ad promerendã Romanorum gratiã occulte docet consulem, qua hora noctis, & qua regione Samnites ex oppido egressuri essent. Cæterum Romanæ factionis viri, eadẽ hora consulem intra vrbẽ accepere, atq; ita vno tempore Satri

Sãnites ad Satricum cæduntur.

cum est receptum, & Samnites in insidias præcipitati occidione occisi sunt. Papyrius autoribus defectionis interfectis, tum demum Romam reuersus, de hostibus sub iugum ad Luceriam missis, & Satrico recepto, vt nonnullis placuit, celebrem triumphum egit.

Papyrij seueritas

Multa quidem de fortitudine, & seuero huius imperio sunt memoriæ prodita, equitibus petentibus, vt pro re bene gesta aliquid laboris remitteretur, ne nihil (inquit ille) remissum dicatis, cũ ex equis descenderitis ne dorsum demulceatis. Et Prænestinorum pretorem qui cũctantius suos ex subsidijs in primam aciem eduxerat, ad se accersitum, quum forte ante tabernaculum inambularet, sola voce pene exanimauit, lictore in alium vsum securim expedire iusso. Enimuero ille in se ferrum stringi arbitratus, quum vix pedibus subito perculsus metu consisteret, lictor (inquit Cursor) radicem hanc mihi excidito, ambulantibus incommodam. Hæc consul, atque vna Prænestinum vltimi supplicij metu confusum, citra sanguinem multatum dimisit.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER VI.

ETRES Italiæ in hunc se modũ habebant. Alexãder interea Scythis qui ad Oxum ocurrerant prælio superatis, Sagarũ gentẽ in deditionẽ recepit: inde Cratero cum robore copiarum sequi iusso, ipse vt improuiso accessu hostem opprimeret, cũ expeditissima parte exercitus, ad Merecãtum vrbem cõtendit, Menedemi mortẽ vlturus, qui illis ipsis diebus, quibus Scythas vicerat, cum duobus milibus, vt alio est loco significatum, fuerat a Spithamene oppressus. Cæterũ ille audito Macedonis accessu in Bactra celeri fuga abijt. Alexander ad locũ cædis progressus iubet suorũ corpora sepeliri. Conuersus inde ad hostilis terræ populationẽ, Sogdianum agrum vri imperat, puberes ad vnum

Alex. successus.

interfici. Est Sogdiana magna ex parte deserta, ad octingenta stadia obtinent vastæ solitudines. Polytimetus amnis in his gentibus præceps aliqandiu fluens in arctum contrahitur, ibiq; terra absorptus, certo velut mugientis terræ argumento longe subterlabitur, longum velut sulcum humida telluris facie trahens. Huc. XXX. Sogdianorum

Sogdiani.

nobilissimi ad Macedonis conspectũ adducti, quũ ad supplicium trahi imperasset, vbi quid mandaret per interpretẽ didicissent, cõtinuo lætũ carmẽ more gẽtis canere occorperunt, ac tripudio quodã gaudiũ testari. Miratus hominũ constantiã Alexander, sciscitatus est, quid esset q paulo post morituri lætarentur, respondisse dicuntur, nihil sibi in morte optatius cõtingere potuisse, q vt iussu inuicti regis extinguerentur, Honestissimã se mortẽ illã arbitrari, q patrio more cantu & lætitia celebrarent. Tũ rex rogari iussit, an suo beneficio seruati, sibi nõ inimici victuri essent. Illi se nunq inimicos cuiq; fuisse testati sunt, sed illatã propulsare voluisse iniuriã, at si vita donarent, beneficio cũ eo, vt antea armis, certaturos. Quærenti regi, quo pignore fidem apud se obligaturi essent: vitã q acciperẽt pignori futurã responderũt, reddituros se illã quoties repeteretur. Tali virorũ indole delectatus Macedo, incolumes domũ dimisit, qui fide in Macedones egregia, iã inde inter suos populares fuere. Sogdianis in potestatem redactis, Bactra Alexander peruenit. Eo Bessum adduci iussit, vt ob Darij parricidiũ, supplicio

Sogdianorũ cõstãtia in morte.

afficeret. Plutarchus autor est Disphendomene dissipatum. Id supplicij genus tale fuit, vt proceræ arbores multavi in se curuatæ intẽderent, inde singulæ corporis partes singulis alligatæ, remissis subito cacuminibus in diuersum sint discerptæ. Et Bessus qui Dariũ occidit hũc sortitus est exitũ. Alexãder aucto nouis supplemẽtis exercitu, ad eas gẽtes q defecerãt recipiendas mouit. Miles siticulosa re-

Bessi interitus. Disphendomenis supplicium.

gione pluribus locis puteos effodit, sed quũ haud facile aquarũ venæ terrã aperientibus occurrerent, neq; ex Ouo qui cœnosus fluebat aquari posset exercitus, ferũt repente in regio tabernaculo fontẽ extitisse, quẽ Macedo vanæ originis iactator, diuinitus oblatũ videri voluit. Curtius eũ haud ab initio aĩaduersum credidit. Plutarchus pinguis liquoris fontẽ fuisse scribit, oleoq; neq; gustu neq; odore dis

Fons repertus.

 similis,

similis, & quod maiori fuit admirationi tradidit
eam terram non alere oleã,quãquã & Oxi flumi-
nis aqua adeo pinguis sit naturæ, vt qui in eo loci
fuerint,cute,velut oleo perfusi,nitescant. Macedo
flumine traiecto ad Margianiam cõsedit. Circa eã
sex oppidis condendis lecta est sedes,vt velut fræ-
na domitarũ essent gentium. Erat ibi petra ingens

Petræ Bactrianæ situs.

vndiq; prærupta,supercilio in arduum verticẽ sta-
dia.XXX.erecto. Ambitus trecentorũ erat stadio
rum. Ex specu qui prærupta parte erat,& qui in hir
to angusto calle adiri poterat, manabat fons peren
nis aquæ,quæ cum strepitu per præruptum petræ
cadebat latus. Hunc Arimazeus Sogdianus cum
XXX. milibus armatorum obtinebat locum, cõ-
meatu in bientuum comparato. Erat os antri angu
stum,introrsus vero adeo late patebat,vt plura mi
lia hominum cõmode sua amplitudine,vastisq; ca
peret recessibus. Visa est ab initio loci facies vt erat
natura inexpugnabilis, misitq; ob eam rem Co-
pham Artabazi filium Macedo ad barbarorũ ani-
mum tentandũ,an ad voluntariã deditionem com
pelli possent,ipse continuo re impetrata, alio abi-
turus. Arimazeus non solũ non quicquam pacate
respondit,sed cauillabundus ex Copha qui missus
fuerat,quæsiuit an alatos hostis haberet milites. Tã-
tum abfuit vt superbissimum barbari responsum
regem fregerit,vt ira accensum ad ea etiam auden
da impulerit,quæ ne alius cogitare quidem fuisset

Præceps Alexãdri consiliũ.

ausus. Trecẽtos ex Macedonica Phalange, qui per
rupes & inuia priusquam inautorari contigisset pe
cus agere consueuerant loca,magna spe præmiorũ
oneratos, gladio & iaculis cingit. Inde occulto
ad eam partem ducit petræ,quæ maxime ab hostiũ
conspectu fuit auersa, per asperas & prominentes
cautes quoquo modo possint in summum iugum
iubet euadere,quod vbi adepti essent, velum ex mi
litari hasta suspenderent,edicit. Ibant iuuenes in
apertum vitæ discrimẽ tam præcipiti ascensu,quã
hostium vi tuti si eos fallerent perituri. Consumpta
nox tota est,cuneisq; interim, ac funibus & vncis
ferreis cum natura loci pugnatum,demum.XXX.
& amplius lapsu exanimatis,cæteri sub lucem fes-
si in summum verticem euasere. Alexãder accepto
signo instructum exercitũ loco admouet, Copha
iterum ad barbaros misso, qui cũ his de deditione
facienda in colloquium veniret,quibus si nihil pa
catius respondissent, milites qui eorum capitibus

Deditur Arimazeus.

imminerẽt,ostenderet. Ille Arimazeum a pace ab-
horrentem ex speluncæ vestibulo spectare iubet,
quid spei ipsi & alijs esset. Barbarus Macedonicam
cohortẽ summo iugo sedentẽ intuitus,alijs qd' per
contemptũ prius dixerat,eos illuc delatos credidit,
ac tum perculsus animo ad regem velut rebus iam
perditis accessit. Educta inde tota multitudine Ma-
cedo Artabazo locum dedit præsidio obtinendũ
Arimazeum & cæteros defectionis autores circa
petram crucibus affixit. Inde tripertito in Bactria-
nos mouit, quorum multi armis subacti, alij vo-
luntaria deditione in Macedonum potestatem cõ-
cesserunt. Attinas interim regioni' præfectus, cum
CCC. equitibus in insidias præcipitatus,cum tota
equitum ala perijt, eam cladem Craterus , qui ad
primam rei famam eo occurrit, egregie vltus est,
mille hostium occidione occisis. Curtius legatos a
Scythis,qui supra Bosporum Cimerium incolũt,
Alexandro Maracadam repetenti,cum Berde, quẽ
ad eam gentem miserat , occurrisse ait , sed quam
procul a Bosphoro tum res gererentur supra est si-
gnificatum. Petebant Scythæ vti Macedo Scytha
rum regis filiam in matrimonium reciperet, aut si
puellæ nuptias repudiaret, pateret Macedonũ prin
cipes cum primorib' Scytharum affinitate iungi,
ipsum regem regum haud grauate ad Alexandrũ
venturum. Miserat Phartaphanes Massagetis &
Dacis coniunctus,qui Alexandrum sibi concilia-
rent, vtraq; legatio benigne audita,castraq; sunt in
Arzariam promota,ibi nemora longo murorum
ambitu veterum regum iussu circundata, nobiliũ
ferarum vim ad venatorium vsum alebant ingen
tem,eratq; nemus quatuor ætates intactum. Huc
productum exercitum iussit Macedo feras agere,ip
seq; leonem immani magnitudine Lysimacho, q
se obiecerat, repulso fortiter prostrauit. Atq; ex
hoc casu Curtius fabulam credidit ortam,q; quidã
Lysimachum a rege leoni obiectum falso prodide
rint. Quatuor milia ferarum ibi cæsa dicuntur,

Alexander leonem prostrauit.

atq; rex eodem nemore cum vniuerso exercitu hila
re epulatus, Maracadam redijt, vbi Sogdianam At
tabazo ætatem excusante, Clyto destinat prouin-
ciam. Hic ille Clytus est,a quo Alexander quum
ad Granicum pugnaret, ab ictu imminentis bar-
bari seruatus est, vetus Philippi miles, & Hellani-
ces frater quæ Alexandrum educauerat. Eum Ale

Clytus.

xander postridie in prouinciã abiturum regio cõ-
uiuio admouit , medioq; accubitu quum rex iam
vino incaluisset,immodice, vt sæpe alias , res a se
gestas iactare est adortus , & quod veteranorum
plus animum offendit,quantum sua interim ma-
gis extollebat, tantum paternam gloriam obtre-
ctando eleuabat,in nobilissimamq; illius victoriã
inuectus, qua ad Cheroniam totius Græciæ opes
Philippus fregit,ad se ea tempestate adolescentem
trahens si quid in ea merito laudabile accidisset,
qui primus in sacram Thebanorum cohortẽ irrui-
set,aspernari cætera ei' certaminis opera, vt obscu
ra nullaq; memoria digna. Audire hęc alij, multiq;
in ipsius gratiam, ea quæ dicerentur , vehementer
probare. Clytus qui ipse parum sobrius erat, in-
ter eos qui proxime accubabãt Euripidis illud sub
missa voce iactasse dicitur, quo significabat , haud
recte cõparatũ,q; regũ dũtaxat noia tropheis inscri
berent, victoriã alieno sanguine partã intercipi. Tũ
vero res Philippi maiore voce, vt iã ab Alexandro
audiret referens ita æstimabat, vt cũ p̃sentibus nõ
solũ æquilibriũ facerent,sed p̃ponderare etiã vide-
rent. Ausus ad hæc aliqua oblique iactare de Par-

Alexandri iactãtia.

menionis & filij cæde. Quibus temulẽtus rex adeo
ira exarsit, vt illum primo conuiuio excedere iusse-
rit: inde adhuc cunctantẽ, quũ proximi abducerẽt,
nec interim linguæ parceret,sed illius vanitatẽ elu
dens,q; Iouis etiã filius stulte vellet credi, veriora-
q; se illi dicere,quã Hammon Iuppiter dixisset,tan
tus irarum æstus regis animũ occupauit,quantum
vix sobrius ferre potuisset. E lecto itaq; repente p-
siliens,abrepta lancea ex spiculatoris manu, Clytũ
percutere conatus est,peregissetq; facinus,nisi con-
surgentibus,qui proxime accubabant,regi manus
iniecissent. Implorabat ille militum fidẽ, compre-
hendi se a proximis' amicorum clamitans, vt nu-
per Dario accidisset,signumq; tuba dari iubet, vt
milites in regiam armari coirẽt. Ptolemæus, Perdi
cas & alij,qui illũ circunsteterãt,eius pedibus aduo
luti,rogare eum suppliciter,ne præsenti iræ indul-
geret,differret vltionem Clyti in sequentẽ diem,il
lum & alios in ipsius potestate futuros. Obsurdue-
runt aures obstrepente ira,& iam impotens animi
factus,in vestibulũ procurrit, ibi vigili excubanti
hasta ablata Clytum ex triclinio exeuntem lancea
transfigit,cadentisq; cruore aspersus , I inquit ad
Philippũ & Parmenionẽ,amborũ studiosus. Male

Excandescit Alexãder in iram.

Alexan Clytũ in terficit.

humanis

humanis ingenijs natura consuluit, q̄ sæpius trans
acta quam futura, & quũ amplius mutari non pos
sunt perpedimus. Satiatus cæde animus, vbi in io
cũ iræ facti æstimatio successit, nunc mortui perso
nã nunc cædis causam reputans, q̄ amicũ, q̄ senẽ,
& innoxiũ, & inter pocula interfecisset, q̄ laudes
patris haud minus iracunde, q̄ cõuiciũ audiuisset,
pudere simul ac pœnitere cœpit facti, pœnitẽtiaq;
nõ minus præceps q̄ nuper ira occupat aĩm, confe
stimq; telũ ex Clyti corpore eductũ in se vertit, ad
mouerat q; pectori cuspidẽ ferro incubiturus, ni su
bito eorũ qui tum illi forte apparebant occursu, ha
sta ex eius manibus fuisset extorta. In tabernaculũ
inde delatus humi deiectũ corpus affligit, gemitu
eiulatuq; miserabili laniare os vnguibus, circun
stantesq; rogare, ne tãto dedecori se superstitẽ esse
sinerent. Per hæc nox tota acta est. Subibat aĩm &
alia reputatio, futurũ arbitraſ, vt attonitis amicorũ
animis, nullus esset secũ amplius sermonẽ sociatu
rus, viuendũ sibi iã inde in solitudine ferarũ ritu,
quæ mortalibus sunt terrori. Triduũ inde clausus
iacuit, quẽ milites vbi obstinato ad moriendũ ani
mo in mœrore perseuerantẽ viderunt, tabernaculũ
vi irrũpunt, multũq; ac diu illorũ precibus relucta
tum peruicerũt, vt cibũ caperet. Plutarchus partim
Aristandri monitu leuatũ scribit, qui ad deorũ irã
cædem ipsam referens, domesticã illã cladẽ regi ac
cidisse prædicabat, q̄ eo anno fuisset Bacchi anni
uersariũ intermissum, partim Callisthenes suauis
simo sermone, sed multo plus Anaxarchi perop
portune adagio, qui ad eũ repente ingressus, quum
alia ad regiã potestatem pertinentia tum illud in
clamarit, Ius & fas proinde si nescis Alexander, lo
ui cõminus assidẽt, vt quicq̄d regibus facere libue
rit, liceret id, ac recte fieri intelligaſ. Adhibuerunt
& milites suum leuamẽ corã affirmantes Clytũ iu
re cæsum, nec passuros se sui sic eũ sepeliri, nisi rex
id fieri imperasset. Fuit inde Alexander Maracãdis
aliquot dies, Ephestioneq; cũ parte copiarũ in Ba
ctrianã misso, in Sogdianã, q̄ Clyto destinauerat,
Amyntha qui prouinciæ pręsideret, ipse Xenippa
cũ cætero exercitu est profectus. Est terra hæc Scy
thicæ propinqua, vnde Bactriani exules sub Alexã
dri accessum sunt ab indigenis pulsi, mox equestri
prælio victi, iterũ veniã ab Alexandro impetrarũt.
Quibus in fidem receptis in Naurã Macedo cũ o
mnibus copijs venit. Obtinebat eam gentẽ Simi
thrides, qui ex matre duos liberos pcrearat, filij in
ea gente qđ alibi sit auditu infandũ, cũ matre con
cumbũt. Obstitit Simithrides, locorũ opportunita
te fretus, nõ nihil Macedonũ conatibus. Iterũ vbi
munimentorũ parte discussa, machinas petræ quã
insederat, admoueri vidit, Ozorte etiã hortante, q
ad hoc ipsum fuerat ab Alexãdro missus, se & suos
dedidit, duobus filijs Alexandro traditis, qui sub
eo militarẽt. Restituit Macedo Simithridi principa
tum, mox per loca aditu difficilia, vltro hostes inse
cutus, qua expeditione Philippus Lysimachi fra
ter perijt. Dracæ sunt inde subacti. Spitamenes eius
gentis principatũ occupauerat qui quũ ab vxore
quã vnice amabat, neq; hortatu neq; precibus com
pelli posset, vt Alexandro se dederet, aderat iã Ma
cedonicus exercitus, quin illã identidẽ admonentẽ,
& iã longioris fugæ laborẽ propemodũ detrectan
tem, stricto acynace haud dubie interfecisset, nisi a
cæde necessariorũ interuentu fuisset reuocatus. Se
cubuit ille non nihil, mox intermissæ consuetudi
nis impatiens, coniugem ad se reuocatam supplici
terq; satisfacientem, in pristinum congressum resti
tuit. Nec ita multo post mulier recentis iniuriæ
memor dormientem obtruncat, vnoq; famulo co
mitata, in Macedonum castra penetrat, caput ha
bens quod viro ademerat. Plus valuit apud regem
atrocitas facti, quam gratia, scelestam fœminã nul
lo humaniore responso dignatus, castris iubet ex
cedere, Dracisq; in fidem receptis, in Gabazam re
gionem duxit. Agebatur per saltuosa loca agmen,
& iam biduum nubilo cœlo fœdamq; tempestatẽ
interminante, iter egerat, quum tertia dies multo
nubilosior orta, totam cœli faciem horrendo atro
te fulgoribus intermicantibus vestijt. Secutus fra
gor cadentium fulminum fœdaq; tempestate mili
tum oculos & mentem perstringens. Tum densa
grando præcipiti casu superetfusa ita exercitum af
flixit, vt eo quo quisq; fuerat loco deprehensus, hu
mi procumberet contegens se armis. Quidam ar
borum stipitibus hærebant, obrigescentibus inte
rim membris, multi eodem habitu, quo hæserant
arboribus, inter se obuersi exanimes reperti sunt.
Fuisset eo saltu pars maxima exercitus consumpta,
nisi rex hortando singulos circuisset, ęgre humo at
tollens corpora torpore defixa, deerantq; vires ad
continuandum iter, nisi toto saltu iussu regis ignes
confestim excitati essent, quibus refectus miles pau
latim gressum remolitus est, signaq; obseruauit.
Saltu itaq; emersis, loca humano cultu frequentia
corporibus affectis auxilio fuere. Hic rex admo
to igni cœperat alijs rigentes artus fouore, quum
gregarium militem Macedonici sanguinis intutus
vix ob laborem & frigus sese in armis traducen
tem, nec iam multum compotem mentis, exiliens
Alexander in sellam, qua ipse erat ad ignem perdu
ctus, in sua ipsius sella collocauit. Nec ille prius,
aut vbi quiesceret, aut a quo acceptus esset agnouit,
quam vitalis calor maiore sit parte corporis rece
ptus. Tum vero regiam sedem & regem ipsum
stantem intuitus, consternatus animo trepide con
surgit, obliuionem & imprudentiam excusaturus.
Cui Alexander hilari vultu, ecquid nescis miles
quanto meliore sorte vos Macedones, quam Persæ
sub vestro rege viuitis? Illis capitale est in regis
sella consedisse, tibi saluti fuit. Postero die pro
concione pronunciauit omnia quæ amissa essent
militibus redditurum, fidemq; præstitit. Perop
portune contigit, vt Sisimithres iumenta pluri
rima, & duo milia camelorum, pecorumq; vim
ingentem dono regi in castra miserit, quæ Bar
bari munificentia cladem exercitus & famem con
tinuo leuauit. Certatum est ab Alexandro cum
Sisimithre munificentia. XXX. milibus peco
rum, quæ ex Sagis in predam Macedones illis ip
sis diebus egerant, dono datis. Mota sunt deinde
castra in Cohortandi Satrapis regionem, qui se
cum tota gente Alexandro venienti tradidit. Eum
Macedo benigne acceptum pristinum principatũ
tenere permisit. Cæterum quum duo ex tribus
filijs iussi essent Macedonum castra sequi, obtu
lit & tertium pater, inde conuiuio barbara opulẽ
tia instructo, regem accepit: quod vt multa comita
te celebraret. XXX. nobiles induxit virgines,
& in his filiam eleganti forma, Roxane erat puel
læ nomen. Conuertit illa in se omnium ocu
los pulchritudinis præstantia, sed regem omnium
maxime, qui iam suis cupiditatibus, inter tot for
tunæ obsequia, minus imperabat. Captus ita
q; Persicæ puellæ vultu, eam sibi vxorem a pa
tre perijt. Achillem, a quo ipse genus duceret,
cum captiua coiuisse prædicans, & ad regnum
stabiliendum volebat id cõnubium pertinere, per
quod & victis pudor, & victoribus superbia

Audi Alexandri cõsternationem.

Anaxarchi adagium.

Nauranl cũ matribus concumbũt.

Barbaræ mulieris facinus.

Fœda tẽpestas.

Alexandri hũanitas in militem.

Alexãdri munificentia.

Alexander Roxanẽ ducit vxorem.

minui videretur. Nulla igitur mora facta est, puel-
læ patrē insperato gaudio lætum mensę admouet.
Ibi Macedonico ritu panē (hoc erat apud eam gen
Panis libatio. tem sanctissimū coeuntiū pignus) diuisum vterq;
libat. Credibile est per hæc, qui id sacrū primi insti
tuerunt, ostendere voluisse, parco & parabili victu
contentos esse debere, qui corpora & animos iuga
li vinculo sociarent: sic Asiæ & Europæ rex poten
tissimus, & qui Darij vxorem & filias non aliter q̄
pater inspexerat, ignobilem virginem sibi matri-
monio iunxit, ex captiua procreaturus qui victori
bus imperaret. Pudere Macedonas tam ignobilis
cōnubij, verum Clyti exitu edocti, vultu quę pars
hominis præcipue seruit, assentiebantur. Hinc Ale
xander Indiam petiturus, ex omnibus prouincijs
XXX. milia iuniorum legi imperat, perduciq; ad
se in castra iubet, verius obsides quam milites, ne-
Alexandri copię quid a tergo moueretur. CXX. milia armatorum
sub signis erant, quæ ad bellum regē sequebantur.
Gliscere interea in tanto rerum successu gloriæ cu-
piditas, vt iam nō aliter quam prostratis humi cor
poribus se salutari pateretur. Superabatq; abunde
adulatio perpetuum regnorum malū, quorū opes
sæpius quam hostis dira pestis euertit. Macedones
tamen minus facere, immoderatius Græci, genus
hominum in id vitium propensissimum. Et in his
Cleonis Siculi assentatio. Cleo Siculus, qui pleno conuiuio Alexandro de
industria triclinium egresso, sermonē intulit, opor
tere eum pro deo, vt liberum patrem & Herculem
venerari. Facturos omnes non pie tantum sed pru
denter etiam, si in conuiuium redeuntem in terrā
Callisthenis libertas. prostrati exciperent. Haud perplexe in Callisthenē
ea dirigebatur oratio. Erat is ex Aristotelis conso-
brina genitus, eloquentia singulari liberoq; inge-
nio, & ob eam rē ab hominibus sui generis diuer-
so. Ridens Callisthenes Cleonis verba, diuinitatē
sequi hominem solere, non comitari dixit, neque
Herculem, aut Liberum patrem, conuiuij decreto
deos factos, prius naturam mortalium oculis amo
litam, quam fama in cœlum receptos. Scilicet in-
quit Cleo ego & tu deos facim⁹, a nobis diuinita-
tis suę Alexander opinionē accepturus est: libet ex
periri quid præstare possis, fac aliquem regem, si
deum potes facere, facilius est regnum dare quam
cœlum, dij sine inuidia audiuerint, quę Cleo dixit,
eodemq; cursu res itæ patiantur, quo illorum beni
gnitate ad hūc diem fluxere. Posteri Cleo, si nescis
hoc mortuis tribuunt. Ego seram immortalitatem
regi precor, vt vita diuturna sit, & victura maiestas.
Nemo fere fuit Macedonum, qui Callisthenis ver
ba non probarit, sed quantum sermo ille alios de-
lectauit, tantum regis offendit animum, qui proxi-
mo loco latens, expectabat quo assensu exciperet
Cleonis adhortatio, etenim ex composito ad dicē-
dum venerat. Alexāder dissimulata ad tempus ira,
conuiuio velut eorum omnium, quæ acta erant,
ignarus se reddidit. Nec ita multo post Polypercō
tem, qui rideret Persas ad eum ingressos procum-
Alexan. sup̄bia. bentes, e lecto quo accumbebat ad terram præcipi
tem dedit, surridensq;, vides inquit te idem fecisse
quod stulte in alio ridebas? Hac ille vi est in Poly
percontem vsus, sed maiori Callisthenem odio in-
sectatus, obliquis vocibus iam inde incessere non
destitit, audita vox eius dicentis, odisse se sapientē,
qui nihil sibi saperet. Enimuero Callisthenes parū
mentis compos a multis habebatur, quam velut
amentiam iratus rex illi exprobrabat concitauerat
q; per hæc sibi Alexander multū odij inter suos po
pulares. Orta interim est & alia multo p̄niciosior

inuidiæ causa, q; Hermolaum vnum ex nobilibus
ministris, quia leoni, quem ferire destinasset, se ob-
iecerat, seruiliter verberari iussit, qua iniuria ille ac
census, cum nobilissimis quibusdam ex sua cohor
te in regem coniurauit, vt illum conuiuio sub lucē
egressum, quum primum dormire cœpisset, obtrū
carent, peregissentq; per ocium destinatam cędem, Fatidica mulier.
nisi Alexandro fatidica mulier occurrens (versaba
tur hæc familiariter in aula) ex triclinio exire volē-
ti, conuiuij iam pene soluti, in secundam diei horā
protrahendi, autor extitisset. Successerunt interim
alij in stationem, cōiuratiq; pręsenti occasione fru
strati, quasi Deus aliquis suo aduersaretur consilio
vehementer cœperunt sibi timere. Plurium dierū
orbis euoluendus erat, priusquam in stationem re
uocarentur. Consilium igitur quod plures dies per
tinaciter celauerant Epimātes Eurilocho patri pro
didit. Eurilochus rem ad Alexandrum detulit. Ca- Callisthenes ab Alexandro interficitē
pti coniurati, & cum his Callisthenes, qui vt Cur-
tius scribit, velut destinati sceleris particeps, cum
cæteris capitali est supplicio affectus: Alij in quib⁹
est Chares, eum in vinculis extinctum tradidere, se Indica expeditio.
primo mense quam custoditi cœperat. nullius cæ-
des apud Gręcos maiorem regi concitauit inuidiā:
constans fama erat Callisthenem eius consilij expe-
tem, per inuidiam in crimen deuocatum perijsse.
Ipse ne ocium ferendis rumoribus natum, diutius
morando aleret, in Indiam mouit. Indiæ situm cū
ipso ritu gentis, in relatione rerum a Semiramide
in ea terra gestarum, abunde retuli. Multi Indorum
reguli Alexandro regionis terminos ingresso, no-
uarum rerum cupidi, præsto affuerunt, se & sua vl-
tro dedentes. Cæterum vbi indigenarum volunta
ria illa deditio remisit, apparebatq; p̄ loca parū pa-
cata eundū, Cratero post se cū Phalange sequi ius-
so, Perdicam cum copiarum parte præmisit, ad eos
subigendos, qui imperium auersarentur, & vt per
recta pergeret ad Indum fluuium duceret, nauesq;
ad exercitum trajciendū expediret. Curti⁹ ait Ephe
stionem cum Perdica missum, sed in Bactrianam
idem autor ait cum parte copiarum cum post Cly-
ti cædem ab Alexandro missum, expeditionis cau-
sa an pręsidij parum liquido tradidit. Mota sunt in
de castra, multæq; inter eundum gentes prælio vi
ctæ, & vrbes pleræq; expugnatæ, sæuitumq; in
omnem sexum & ætatem, vt alijs documento es-
sent, ne imperium detrectarent. Ignis domibus
iniectus, & mœnia disturbata. Hoc victoriæ cur-
su ad Nysam vrbem Macedo peruenit, huius in Nysa.
colæ a Libero patre se conditos affirmabant. Vrbs
ad radices montis sita est. Meron quod latina voce
femur dici queat, indigenæ appellant. Vnde Græ- Femur.
ci materiam adepti creduntur mentiendi, quæ de
Baccho & Iouis femore in fabulis tradiderunt. Ny
sei quum aliquot dies obsidionem p̄tulissent, Ma-
cedoni cesserunt. Rex ea victoria potitus, monte cū Bacchatē victor exercitus.
toto exercitu conscendit, vitibus & hædera vertex
abundat, multæq; perennes aquæ inde manant, po
morum varij & salubres luci, lauti baccæ. hic decē
dies hedera & pampinis instructi milites, lasciuia
quadam, bacchantium more per montem euaga
ti, rege epulas large exhibente, atq; totum id temp⁹
per temulentiam & crapulam cōsumptum. Nec in
terim repertus est qui exercitū sopore & vino sepul
tum hostiliter inuaderet, quū vel muliebri manu
deleri potuerit, adeo nonnunq̄ ingens gloria for-
tunę magis est, q̄ virtutis bñficiū. Dędala mox re Dædala.
gio inita. Oia hic indigenarū fuga deserta, pari rō-
tione quicquid terrarum inde ad Coaspem fuit,
nullo

nullo maiore negocio, Macedonum imperio accessit. Coaspe superato, emittit is in Cophē fluuium, Cenoneq; ad Beiræ vrbis opulentæ obsidionē relicto. Rex in Mazacas processit. Cleophes Assacani regis nuper defuncti vrbem, natura & opere munitam, cū. XL. milibus hominū obtinebat. Hic dum Macedo vrbis munimenta circuit, crus eius sagitta configitur, educto telo equum, qui subito ei admotus est, ne obligato quidem vulnere conscendit, p̄gitq; nihilo secius negocium obire, mox vbi frigescens vulnus grauare cœpit, dixisse fertur, se existimari Iouis filium, ægri tamen corporis vitia sentire. Fuit obsidio illa paucorū dierum. Nam aggere in muros erecto, admotisq; turribus, barbari mœnibus difixi in arcem concessere, atq; legatis inde ad regem missis, pacem suppliciter impetrarūt. Re-

Massacarū regina

gina cum nobiliū fœminarū cœtu aureis pateris vina libantiū, ad regem venit, paruoq; filio Macedonis pedibus admoto, non solum veniam adepta est, sed regia appellatione a victore rege salutata. Multi persuasum habuere, plus formæ ab Alexandro quam fortunę datum. Puero quod satis cōstat, quem postea enixa est, Alexandri, nomē ab ea est inditum. Ad Noram vrbem dein Polypercon missus, Barbaros prælio victos in potestatem redegit. Magnus interim agrestium & castellanorum cōcursus ad petram factus dicebatur (sic eīm loca dixerunt saxo abrupta) arcem ipsam peculiari nomine Dorinim Indicæ gentes vocarunt. Locus, vt fama erat, olim ab Hercule obsessus capi non potuit Copijs eo admotis, Alexander voragines ad radices circūiectas repleri iussit, ingēti sylua ad id opus desecta, vt imæ partes saxi, in metæ speciē surrecti saltē teneri possent. Quod Macedo adeptus, in aduersum montem aciem erexit. Expediti milites in summum euadere conati, superno saxorum deie-

Alex. milites perijt.

ctu ad vnum fere obtriti sunt. Perijt in his Alexander vir fortissimus, quem in hostē euntem rex monuerat, vt memor esset nominis, quod secū cōmune haberet. Macedo primo conatu frustratus, consilium ceperat soluendæ obsidionis, quum Barbari qui biduum post victoriam ad tympanorū cantū egerant, subita desperatione adacti, silenti fuga nocte sunt inde abire conati, nec trepidatio illa Macedonem fefellit, qui Indorum consternatione aīaduersa, clamorem sustulit quo illi adhuc magis perculsi, per abrupta saxa formidine præcipitari pluribus amissis beneficio noctis in pacatum descessere

Alex. petrā obtinet.

Alexander in summa petra victoriæ aras erexit, Sisocostiq; ad præsidium relicto, ad Echolima transtulit castra, ex cuius loci angustijs Ericē cū. XXX. milibus hominum depulit. Sextisdecimis mox ca-

Omphis

stris ad Indum fluuium contendit. Omphis interea illi cum toto exercitu, sexq; & quinquaginta elephantis, officij causa factus est obuius. Fuerat is autor patri, vt pacate Macedonem acciperet, seq; & regnum illi traderet, ad quod ipsum Ephestio aliquanto antea præmissus, non nihil fuerat hortatus sed tam subitæ deditionis illi causa fuit bellum, quod cum duobus potentissimis regibus Abisare & Poro inchoatum iam antea habebat. Regnabant ambo illi late vltra Hidaspem, qui læuus Macedoni fluens Indo infundebatur. Præbuit Omphis primo aspectu hostis speciem, & iam Alexander equites in cornua subducebat, quum ille præuectus equo, quia solus adequitans pacem petere non bellum visus est, pacatiorem sibi Macedonē reddidit. Alexander cum eo congressus, vbi quis esset, per interpretem cognouit (nam Omphis iam antea per Ephestionem deditionem fecerat) clemēter & humanę complexum, regnare permisit, ibiq; regijs insignibus sumptis, patris nomine qui ante Macedonis accessum obiuerat diem, eius popula-

Taxiles rex.

res Taxilem dixerunt: ille præter aureas coronas, quas regi & primoribus dono dedit, octoginta signati argenti talenta Alexandro obtulit, quæ ille Taxilli non solum reddidit, sed mille etiam talenta de manubijs superadiecit, vasa ad hæc ex auro & argento, cum Persicis vestibus, & equis triginta insignibus. Vix regia liberalitas tātum Taxilem Macedoni deuinxit, quantum amicorum animos offendit, adeo vt Meleager supra cœnam largiore vino vsus, gratulari se Alexandro dixerit, ꝙ virū in India reperisset talentis mille dignum. Tenuit rex iram, ꝙ satis superq; Clyti a se interfecti pertæsum erat, tantum respondit, inuidos homines nil aliud esse quam sua ipsorum tormenta. Sub id tempus

Abiasaris rex.

Abiasaris legati ad Alexandrum venerunt, qui regem & omnia quæ rex haberet, vt iussi fuerant, illius potestati subiecerunt. Onesicritus qui non rerum Alexādri, sed mirabilium potius scriptor fuit, ex his legatis Macedones audiuisse prodidit, duos

Dracones.

Dracones in Abiasaris regno nutriri, quorum vnus octoginta esset cubitorum, centum alter & viginti. Perhumane Abiasaris legatos Alexāder accepit, fideq; firmata retro ad regem remissi sunt. Misit & ad Porum Alexander, quem fama sui nominis ad deditionem compelli posse arbitrabatur. Cleochares qui ad eum est missus, his conditionibus cum Poro pacem firmare est iussus, vt ille stipendiarius Macedonum esset, & Alexandro venienti in finibus regni pacatus occurreret. Porus se stipendium neq; illi neq; alij pensurum respondit. Alterum facturum libenter, vt in finibus regni Macedonem venientem exciperet, ita vt cum eo acie congressus de regno & vita dimicaret. His Alexander commotus, cōfestim ad Hidaspem copias admouit. Quicquid terræ inter Hidaspem & Acesinem iacet, Poro per id tempus parebat, trecentis ferme vrbibus frequens, & sylua prope Emodos montes, vnde cedrum, abietem, & pinum post victoriā Macedo ad naualē vsum sibi petijt. Peropportune interea Barzentis & Gamaxus rex exiguę Indorum partis qui se Barzenti iunxerat cum. XXX. elephantis ad Alexandrum venit, nulla parte belli magis hostium

Pori bellicus apparatus.

opes valere credebantur, quam eiusmodi beluarū multitudine, nam & Porus qui vlteriorem Hidaspis ripam insederat. XXX. milia peditum, quinq; elephantos & octoginta exaduerso cōstituerat, qui de industria irritati, horrendo stridore perstringebant aures Macedonum. Ferebatur ad hæc fluuius pręceps, subiectisq; cautibus spumidus & violentus, ripis altioribus cohibitus, sic quoq; quingentos passus ab vtraque ripa ad alteram patens. Erant insulæ quædam medio flumine, & ipsæ ab Indis insessæ. Irritum circa earum vnam certa-

Infeliciter Macedones pugnant

men Alexandro fuit, in quo Nicanor & Symachus Macedonum promptissimi, hostilium telorū multitudine cooperti perierunt. His cadentibus cæteri metu præcipitante in fluuium desiluere, quos violentus amnis vorticoso impetu absorpsit. Hic Macedo consilij inops in omnes partes animum versabat, contra Porus quia ab initio fortuna aspirasset, exultare gaudio, certamq; spem alere. Erat insula extra conspectum, præcipua inter alias magnitudine, qua copias in barbaros transmittere Macedo constituit, atq; ad hostium oculos ludibrio aliquo, ab eo quod vere parabatur, auer-

tendos,

tendos, Ptolemæũ iussit cũ parte exercitus aliquã-
to dextera ripa fluminis diuersum adequitare, ibiq;
alia atq; alia tanquam iam exercitum traiecturum
tumultuose assimulare. Ad hæc regiam cohortem,
velut in statione esset, ante regiũ tabernaculũ, qđ
in hostiũ conspectu erat, ociose inambulare, Atta-
lumq; æqualẽ suum, eodẽq; oris habitu atq; corpo-
ris, regio amictu cultũ, in Pori & aliorũ conspectu,
qui in aduersa ripa sedebant, sæpius obuersari, ve-
lut nulla interim alia præter illam, quã Ptolemæ⁹
moliri videbatur, superandi fluminis iniretur ra-
tio. Verterat ille iã dudũ in se hostẽ tumultu & cla-
more. Alexãder interea nubilũ & caliginosum cœ-
lũ adeptus, silentio iubet naues, quæ ad traiiciendũ
paratæ erant, ad destinatũ animo locũ cõtrahi, hic
omniũ primus nauim ingressus maximam exerci-
tus partẽ in vlteriorẽ ripam, quæ a nullo tenebaẽ,
exposuit: & iam suos in ordinem redegerat, quum
trepide Poro nunciatur citeriorẽ amnis ripã a Ma-
cedone teneri, ac breui quadrato agmine affuturũ.
Pori fero- Barbarus ad ea nihil territus, Hagã fratrem cũ qua-
cia. tuor milibus equitum, & centum curribus ad pu-
gnam instructis, hostibus iubet occurrere, singuli
currus duos sagittarios habebant, & totidem cly-
peatos, cum duobus aurigis. Interim densus imber
cœlo effusus, inutilem reddidit curruum apparatũ,
paucissimis Macedonum primo congressu obtri-
tis, equi in voragines & lacunas suo impetu acti cur-
rus cum bellatoribus & aurigis ad terram suderũt.
Alij clamore hostium consternati, in subiectũ am-
nem præcipitauere curricula. Iam & Porus ipse ade-
rat, qui dissipatos currus intuitus, proximis amico-
rum distribuit elephantos, hos sagittarij & pedites
sequebantur. Simulacrum Herculis huic agmini p̄
ferebatur, maximũ ad bellandum incitamentũ fla-
Pori si- gitium tetrũ existimari, siquis id signum in acie de-
gna. seruisset, capitale erat ijs qui illud in pugna amisis-
sent. Tintinabula pro tubis aures circunsonabant,
ad quorum cantũ bellatorũ aures demulcerentur.
Macedonibus non beluarum tantum species, qui-
bus insueti erant congredi, sed ipsius quoq; regis
aspectus fuit a principio formidolosus, excedebat
non nihil Barbarus humanæ staturæ modum ve-
hebaturq; prægrandi elephanto, tantum inter be-
luas sua eminente, quantum rex ipse inter alios In-
dos corporis proceritate præstabat, arma auro erãt
& argento distincta. Terribilem agminis aspe-
Alexan. ctum Alexander intuitus, Video inquit par meo
verba. animo periculum, cum bestijs & viris fortibus
hodie dimicandum, inde ad suos conuersus cum
ego inquit Ptolemæo Perdica & Ephestione comi-
tatus in læuum hostium cornu impetum fecero, vi-
deritisq; regem medio prælij ardore versantem, tũ
Stratage- Cenon nostrum dextrum cornu repente in hostem
ma Ale- mittat, & turbatis Barbarorum ordinibus inferat
xandri. signa. Antigonus Leonatus & Tauron mediã eo-
dem tempore aciem inuadant, hastæ sunt vobis lõ-
gæ & præualidæ, his beluarum rectores deturbate,
easq; rectoribus excussis confodite, atq; in suum
agmen præcipites agite, est id anceps auxilij genus,
& in suos perniciosius, quam in hostes sæuit, in
hos imperio, in illos metu & cõsternatione grassa-
tur. Tantum Macedo locutus, simulq; in aduersam
aciem incurrit, mouet haud multo post vti iussus
est Cenon. Macedonica Phalanx & ipsa in mediam
aciẽ ferociter inuehitur. Iusseratq; ab initio Porus
beluas in Macedonum equites immitti, sed segni⁹
illæ actæ, quum sua mole, tum rectorum ignauia
quæ res spatium equitibus dedit, pugnæ prius con-
serendæ quam beluæ in occursu fuerint. Iuuit plu-
uius dies rem Macedonicã, q̄ arcus quibus Barba-
rus vulgo vtitur assiduo madore minus ad pugnã
habiles fuere: turbatur itaq; statim hostium acies,
ita vt neq; imperium exaudiret ab vllo, neq; per se
quisquam quid ad pugnam expediret, satis intelli-
geret. Alius itaq; iungebat aciem, alius dirimebat
stabant pleriq; in vestigio, conabantur alij Mace-
donem circunsistere. Porus hos manu & capite im-
minens, alios voce in ordinem reuocabat. Verum
vbi id fieri non posse vidit, cũ eo hominũ globo,
quẽ circa se habuit, elephantibus in aduersum Ma-
cedonem actis prælium capessit. Terruit beluarum
stridor Macedonũ equos, animal ad omnia paui-
dum, turbarisq; equitũ turmis aperta fit fuga. Tũ
Alexander Agrianos & Thracas in elephantos im-
mittit, qui telorum multitudine exaduerso conie-
cta, eorum impetum primo inhibuere, inde Pha-
lanx audacius inuecta, multis vulneribus in se be-
luas irritant, ibi fœda strages orta, Macedonumq;
haud pauci sunt a beluis obtriti. acerbum & atrox Atrox
spectaculũ erat, milites cum totis armis probosci- certamẽ.
de arreptos, suis rectoribus a belua trucidãdos por-
rigi, anceps diu fuit certamen, quoad securibus in
hunc vsum paratis beluarum suffragines cœptæ
feriri, adhibitæ & copides, est id falcati gladij gen⁹ Copis.
ad elephantorũ manicas amputandas, atq; tum de-
mum vulneribus affecti, rectoribus aut sæuiendo
excussis, aut inuitis, in suos impetum vertere: ibi
Porus hoc quoq; præsidio spoliatus a pluribus pe-
titus, momento temporis, nouem vulnera a tergo
& a pectore accepit, resistebat tamen donec eum de-
ficientem rector intuitus beluam qua sedebat in
fugam vertit. Concitat in eum fugiẽtem Bucepha- Bucepha-
lam Alexander, sed bellator equus pluribus confo- las inter-
sus vulneribus procubuit, rege magis deposito q̃ ficitur.
effuso. Mittit Alexander dum equum mutat, Ta-
xilis regis fratrem, qui Porum ad deditionem hor-
taretur. cuius voce audita Porus, etsi viribus iam Pori faci-
magna ex parte effœtis, conuersus tamen in illum, nus.
Agnosco inquit fratrem Taxilis sui regni prodi-
torem, atq; cum his arrepto telo, quod vnicum su-
pererat, Barbari pectus transfixit, inde repetito cur-
su quum iam belua & vulneribus & labore defice-
ret, a fuga destitit, obiectisq; venienti hosti pediti-
bus, quibus stipatus erat, prælium paululum in-
staurauit, iam enim Alexander recenti equo vsus
aderat. Cadunt hic quoq; momento temporis
haud pauci, donec Porus alijs vulneribus super
alia acceptis, ad terram defluxit, rector sua spõte re-
gem corpus acclinasse arbitratus, statuit elephan-
tum in genua, id intuiti pedites, & ipsi pugnam
remittunt, circunsistunt Macedones regium cor- Mirum ĩ
pus spoliandi studio, tum belua iterum sæuiens, elephãto
hostem procul distinebat, leuatumque humo re-
gem proboscide suo tergo imposuit. Sed hæc
quoque telis cooperta concidit. Regem vehi-
culo exceptum ita est Alexander allocutus. Quod
malum inquit, quæ te infelix Pore tenuit amẽ-
tia, vt cognita rerum a me gestarum fama for-
tunam belli malueris, quam nostram amicitiam
experiri, præsertim quum quam clemens essem
Taxillis fortuna te docere potuisset? Tum Po- Verba
rus attollens paululum oculos, neminem in- Pori ad
quit mortalium me feliciorem arbitrabar, siqui- Alexan-
dem meas noueram vires, nondum tuas exper- drum.
tus, nunc te fortiorem esse pugnæ huius docuit
euentus. Rogatus quid victorẽ statuere oportere ar-
bitraretur, quod hic dies inquit suadet, quo exper-
tus es, quam caduca sit humana felicitas. Plus mo-
nendo Barbarus profecit, quã si vitam p̄catus esset.

Alexander

Alexander magnitudinem animi in hoste mirat⁹,
non solum seruauit, sed in magno etiã honore ha-
buit. Eum vtiq; diligenter curatum', in amicorum
numerũ asciuit, auctũ maiore quã antea tenuerat,
regno donauit. Mox inclyta victoria lætus, primũ
oim milites pro concione laudauit, pollicitus fore
vt nõ multo post oẽs, gẽmis, margaritis, auro, ebo
re abundarent. Inde singulos copiarum duces, au-
rea corona, & mille aureis nũmis donat. Cæteris
pro cuiusq; meritis, suus est honos redditus. Circa
flumen vrbes duas condidit. Niceam vnam ab in-
signi victoria. Alteram quam a nomine equi in pu
Bucephalia vrbs. gna amissi Bucephaliam appellauit. Plures tamen
tradiderunt equũ nõ statim absumptũ, sed post lõ-
gam vulnerum curationẽ. Onesicritus eum senio
& labore confectũ prodidit, eius morte qđ satis cõ
stat, vehementer indoluit Alexander, amicum &
familiarẽ sibi ademptũ ratus. Proximis inde nemo
ribus ad naualem vsum iussit ingentẽ materiã pa-
Rhinoceros. rari. Rhinocerotes in locis vagari dicunt. Animal
buxei coloris, vno in narib⁹ cornu. Hostis elephã-
to natura quæsitus, cornu ad saxa prius limato se
pugnæ comparat. Longitudo corporis nõ minor
huic quam elephanto. Crura multo breuiora. Mo-
tis, ab Hidaspe castris ad interiora Indiæ est itum,
ductusq; interim exercitus per syluas stupẽdæ pro
ceritatis, mira inibi cœli temperies, & loca fontib⁹
irrigua serpentiũq; vis ingens auri fulgorẽ redden
tium virus haud vllum magis noxium, ictum præ
sens mors sequebat, donec ab locorum indigenis
sit remedium commostratũ. Per deserta dein loca
ad Hiarotim est flumen ventum, iunctum erat an-
Pauones syluestres. ni opacum nemus, syluestrium pauonũ multitudi
ne frequens, vrbs regionis caput non muro solum
sed palude etiam cingebatur. Hæc vbi oppugna-
Alexandri successus. ri cœpta est, oppidani nouo genere pugnæ iunctis
inter se curribus, Macedonem excipiunt, sed nullo
momento victi, & intra mœnia compulsi, quia iã
scalæ cœperant mœnibus admoueri, palude subi-
to traiecta, multi vrbem reliquerunt, cæteri ab ho-
ste oppressi cum patria hostiliter vexati sunt. Ca-
stra mox ad aliam vrbem translata, totius gentis
caput, quo incolarum fuga inclinauerat. Hic quũ
duarum factionum alij alio rem traherent dum, or
ta inter eos seditione, nihil medium consulitur, per
eos qui erant dedi'onis faciundæ autores, patefa-
cta repente porta Macedo vrbe potitus cæde absti
nuit, venia omnibus data. Conciliauit ea res Ale-
xandro magnam clementiæ famam, quo contigit,
vt breui pleræq; ciuitates non ignobiles in fidem
Cathæa regio. venerint. Itum inde in Cathæam Sophitis regionẽ,
gentem sapientia optimisque institutis inter In-
Gentis institutũ. dos præstantem. Liberi ab ineunte ætate non parẽ
tũ arbitrio tolluntur, sed eorum quibus id negociũ
publicæ iniungitur, tenerorũ infantiũ illi habitũ
inspiciunt, ac siqui segnes ab initio, aut parte ali-
qua corporis debiles deprehenduntur, necari iu-
bent. Connubia non opibus & nobilitate, sed for-
mæ præstantia conciliant inter se, liberorũ magis
quã voluptatis causa. Strabo autor est vxores hic
cum viris vita defunctis cremari. Sophites tum la-
te in ea terra imperabat, regia vrbs quum Macedo
copias admouisset, nullum habuit in muris præsi-
dium, nullas pro portis stationes, id secum mirat⁹
Alexander, anceps non nihil stetit inter spem deser
tæ vrbis & metum insidiarum: sed quũ rex & alij
starent in ea admiratione defixi, portis repente pa
Sophitis regis cultus. tefactis, Sophites cum duobus filijs multum inter
alios eminens (Onesicritus pulcherrimũ forma ibi
regem creari prodidit) ad Alexandrum cũ magno
comitatu venit. Erat illi vestis auro & purpura
distincta, aureis soleis inseruerat gẽmas, brachia &
lacerti margaritis nitebant, ex auribus insigni can-
dore lapilli suspensi. Aureum illi sceptrum beril-
lis distinctum, quo Macedoni tradito p̃catus est,
vt se, liberos, oẽmq; gentẽ suã in fidẽ acciperet, nec
rex est eam deditionẽ aspernatus. Curtius tradidit Mira de
canes hic sine latratu feras insectari, precipueq; leo canibus.
nibus esse infestos. Admouit id spectaculũ regi &
Macedonũ oculis Sophites, obiecto Leone duob⁹
canibus breue fuit certamen, beluaq; confestim ex-
animis iacuit: tanta illis conficiundę feræ auiditas,
vt ne crure quidẽ canis regis iussu resecto a tenacis-
simo morsu diuelli potuerit. Sed fides rei huius sit
apud eos, quibus curæ fuit id literarum monumẽ-
tis tradere. Nec minus a fide abhorret, ꝙ Albano-
rum regem eidem Alexandro canem dono misisse
aiunt inusitatæ magnitudinis, cuius specie Mace-
do delectatus, vrsum illi primo obiecerit, quem
per contemptum intuitus, nõ modo nõ allatrauit,
sed immobilis etiam iacuit, iussit rex aprum profer
ri, nouissime & damã, his quoq; nihilo magis so-
licitatus quũ pari contẽptu adhuc hæreret, offensus
ea corporis segnitie iracundus imperator, canẽ ge-
nerosi alioqui spũs occidi imperat. Nũciauit id fa-
ma muneris autori, cõfestimq; alterũ illi misit pari
magnitudine, addidit & preces, ne canis ferociam
in paruis, vt fecerat experiretur, sed in leone aut in
elephanto, duos fuisse sibi eiusmodi canes, hoc qui
reliquus esset interempto, fore præterea nullum:
nec Macedo distulit rem periclitari, leonemq; pro-
tinus vidit ab eo prostratum, elephantus dein per-
ductus, haud alio magis spectaculo rex lætatus di-
citur, inhorruit canis toto corpore belua inspecta,
inde latratu intonuit, atq; in ceruicem assultans, ar
tifici dimicatiõe, hinc atq; illinc bestiam infestare,
donec assidua rotatum vertigine, terra grauiter ei⁹
casu concussa, solo afflixit. Sed ego neq; pro ve-
ris hæc affirmanda dixerim, neq; quoniam sunt ab
alijs tradita, pro vanis repudianda. Alexander re- Indi magnitudo.
gno Sophiti restituto ad Hypanim fluuiũ proces-
sit, hic postremus est omniũ fluuiorũ, qui Indũ in-
grediuntur, qui quindecim numero tradunt, qui-
bus infusis tantũ augetur, vt ad centũ stadia, vt q
dã memorant, ab vna ripa ad alterã late pateat. In-
dus (vt qui verecundius hæc tradiderunt dicunt)
quinquaginta duobus ostijs in Eoum mare euol-
uitur, mille stadijs vt Aristobolus, vt Nearchus
mille & octingentis inter se distantibus. Regio quę Vrbium
inter Hidaspem & Hypanim iacet, nouem habet frequẽtia
gentes, quarum ciuitates quinq; milia numero tra
duntur, neq; vlla Co. Meropide minor. Alexan-
dro ad Hypanim tendenti Phegelis Sophiti regno
finitimus cum donis occurrit, eo in fidem recepto
triduo post Macedo Hypanim superaturus, Phege
lem percontatur, ecquænam terræ essent vltra flu-
uium. Docet ille. XI. dierum trans Hypanim so-
litudines esse, excipere inde Gangẽ oim Indiæ flu-
uiorum maximũ. Gangaridũq; vlteriorẽ ripã esse, Gangaridũ opes.
& Pharrasiorum, quorum rex esset Grammẽ, esse
illi in armis. CC. milia peditum, &. XX. equitum,
duo milia quadrigarũ, & qđ precipue timori acces-
sit, tria milia elephantorũ. Incredibilia hæc primo
regi videri, ex Poro inde quem secũ habebat, vera
omnia esse cognouit, tantũ adijcere ad metũ eleuã-
dũ, vltimæ sortis hominẽ ibi regnũ obtinere, opi-
ficis filiũ, qui in diem sordido questu famẽ propul
sare consuesset. Cæterum præstantia formæ conci-
liatum reginæ, primo rege per insidias interfecto,
mox regno tutelæ noĩe recepto, regijs quoq; pue-
ris

ris crudeliter necatis, regnum occupasse, ab eoq;
Gramme procreatum vilem, suisq; ob ingenij sor-
dem popularibus inuisum, paternæ fortunæ ma-
gis quam suæ memorem. Pori affirmatio varie af-
fecit Macedonis animum, regem & beluas asperna
ri, contra locorum situm & vim fluminis extime-
scere, nec interim satis scire, quam animati essent
milites, ad se in vltimas terras sequendũ, nam post
prælium ad Hidaspem cum Poro cõmissum mul-
to remissiores erant Macedones facti ad extrema
prælia tentanda. Non erat igitur militibus, qui &
regi animus, hic cupidate gloriæ accensus, ac totius
orbis imperium mente complexus, videri sibi in
primordio suorum operum adhuc stare. Contra il
li labore fessi longinquam finire militiam opta-
bant. Et iam multi senes sub pellibus facti, ad ex-
trema terrarum per labores & pericula traducti, mi
litiam nihil obscure detrectabant. Periclitaturus
itaq; rex suorũ animos, pro concione, ita est exerci-

Alexan. hortatio ad milites.

tum allocutus, vt multo minora esse contenderet,
quæ de ijs Indis accepissent, qui trans Gangem in-
colerent, quam vulgo fama ferrentur, sic pugnæ ad
Granicum cõmissæ magis arduam expectationẽ,
quam opus fuisse, sic Ciliciæ fauces, sic Mesopota-
miæ campi, Tygris, Euphrates, & Hidaspes maio-
res inquit animo occurrebant, quã postea subigẽ-
do visi essent. Tacere se numerosos hostiũ exercit9,
& beluarũ greges, quos vincẽdo experti essent ma-
iori incommodo suis quam Macedonibus fuisse.
Nec Gangis latitudinẽ extimescendã, qui quo la-
tius flueret, eo mitius. Nec multũ referre aiebat, an
tria milia Elephantorum essent, vt falsis rumorib9
ferretur, an quot ad Hidaspẽ cum Poro nuper fuis-
sent, cum vno aut altero consternato, totum agmẽ
in suarum partium perniciẽ rueret, nec ꝙ. CC. mi
lia peditũ, &. XX. equitũ aduersam ripã insiderẽt,
si cũ longe maiorib9 copijs, sępius ac ꝓspere semꝑ
cõflixissent, adesse præterea Bactrianos auxiliares,
Scythas, Dracas, Sogdianos, qui haud antea affuis-
sent, etsi ipse suorum Macedonum manus, non
Barbarorũ intueretur, cum quibus quoties in acie
staturus esset, non paucitatis suæ, nõ hostium mul-
titudinis, se memorem futurum. Adhiberent mo-
do animos alacritatis & fiduciæ plenos, quando
non in limine suorum laborum sed in exitu atque
eo ipso minime pœnitendo starent, vincendo ad
extremum terrarum peruenisse, terrarũ omnium
victores domum reuersuros, si paululum adhuc ni
tivellent, nec malos agricolas imitarentur, qui ma
turas fruges per inertiam e manibus labi paterent
maiora esse periculis pręmia, diuitem & imbellem
regionem esse, crederent se ad prędam & gloriam,
non ad prælium duci, dignos esse, qui talibus spo-
lijs quibus litus illud abũdaret, honusti in patriã
redirent, dignos qui nihil inexpertum, nihil metu
omissum relinquerent. Rogare obtestariq; per exi-
miam ipsorum gloriam qua humanũ fastigium ex
cederent, per sua in singulos, omniũq; in se merita
quibus inuicti contenderent, ne se alumnum & cõ
militonem (ne regem diceret) humanarum rerum
terminos adeuntẽ desererẽt, cætera imperasse se, il-
lud vnũ a suis precibus contendere, qui nisi in suis
manibus palmam infringerent. Herculis & Liberi
patris (abesset verbo inuidia) breui gloriam esset
equaturus. Nullus ad ea verba secutus est militaris

Mœstũ militũ silentium.

clamor, quin oculis ad terram defixis mœstum mi
lites silentium tenuere. Tum ille, vbi est inquit mi
lites clamor ille vestræ alacritatis index? vbi ille
meorum Macedonum vultus? quid surdas pulso
aures? iam in solitudine mihi esse videor: quid ne-
mo respondet? neget saltem aliquis, sed esto solus
ire perseuerabo, obijcere me fluminibus & beluis
illis, quas perhorrescitis, inueniam qui desertum se
quantur. Non sequentur Alexãdrum Macedones
At Scytæ & Bractriani sequi volent, mori præstat
quã imperiũ precibus mercari. Ite duces domũ. Ite
deserto rege ouãtes. Ego hic desperatæ a vobis vi-
ctorię: aut certe mortis locum inueniam. Stabat ad
huc immota concio, lachrymis vbertim manandi-
bus, donec Pœnus, sic enim scriptum reperio apud
eos quos sequimur, sed Pœonus libẽtius legerim,

Pœni responsum ad Alexãdrum.

tacito militum consensu, paucis est regem affatus,
quibus ostendit paratos esse Macedonas regem &
imperatorẽ suũ per æqua & iniqua sequi, cæterũ re
spiceret ipse suorũ ora, atq; habitum corporis, trũ-
ca iam debilitata vulneribus membra, cicatricib9
reliquum corpus deformatũ. Nihil præter militiæ
nomẽ Macedonibus superesse, non vires, nõ cultũ
deniq; patrium, oĩa mutata, iam vulgo Persico cul
tu Macedones vti, quia Macedonicus tam procul
deferri non possit, in eas terras ventum, vnde si ve
teranus missus fiat, vix tantum vitæ supersit, vt in
patriam redire possit, pateretur veteranorum cor-
pora maiorꝫ sepulcris inferri, misereretur eorũ sene
ctæ, parceret illorũ infirmitati, per quos clarissimã
adeptus esset victoriã, nec pgeret, dum laudũ cupi
ditatẽ sectaretur, florentissimi olim exercitus reli-
quias Indię beluis laniandas obijcere, aut absorbẽ
das fluminib9, parceret sibiipsi, nec fortunã suã ni
mis onerando fatigaret. Q; si in India bellare ad-
huc vellet, flecteret saltem ad Oceanum cursum,
maximã eius terræ partẽ, quæ ad Eoum mare expo
sita esset, ipsius armis adhuc esse intactã, nec circul
tu peteret gloriam, quæ ad manus posita esset, illuc
potius belli impetum flecteret, vnde non minor
victoria, cæterum longe tutior expectari posset:
Quod ad milites attineret, neminem non Macedo
num libẽter iturũ, quo ipsius fortuna duceret, mõ
& salutis & breuioris militiæ spes aliqua effœto iã
ætate & vulneribus militi, in futurum ostendere-
tur. Excepit militaris clamor Pœni sermonem, fle-
tusq; & miserabilis comploratio orta, regem & pa-
trem appellantium. Circunstabant ex senioribus
pleriq; veniã ætati implorãtes. Huiusmodi cõsen-
su victus Alexander, quia nec castigare obstinatos
poterat, nec iratos mitigare, amenti similis, ex cõ-
cione se in regiã proripuit, eaq; clausa biduũ miti-
gandæ irę indulsit. Postremo in publicũ egressus
ex quadrato lapide duodecim erexit aras, monumẽ

Aræ Alexandri.

tũ suę expeditionis in omne æuũ, castrorũq; metas
latius propagari iussit, vt vel molitiones ipsæ ho-
stibus terrori essent, maiorq; suarum rerum in po-
sterum maneret fama. Quin & arma aliquãto am-
pliora quã milites gestarẽt relinqui iussit, & fræna
multo grandiora, vt maiorẽ sui admirationẽ apud
locorum indigenas relinqueret. Inde ab Hypane
ad Acesinẽ amnẽ, qui Pori regis terminus erat, ad
ortũ solis reuersus, mille nauiũ classe Pori & Taxi-
lis opera ad tp̃s instructa, elephãtos cũ impedimẽ
tis propter amnẽ sequi iussis, ipse cũ toto exercitu,
secundo fluuio delatus ad confluentẽ Hidaspis &
Acesinis in Soborũ regionẽ copias exposuit. Hi

Sobi. Populi ex comitatu Herculis.

maiores suos ex Herculis comitatu fuisse memora
bant, ægros olim ab ipso heroe, quum Indiam cir-
cuiret his locis relictos, ferinis pellibus in argumẽ-
tũ rei amiciebantur, clauas pro telo habẽtes. Sexa-
ginta milia Barbarorũ ripã obtinebãt, qbus in fu-
gã actis, aliquot eorũ vrbes Macedo vi cepit, vna
hoste a mœnibus repulso, aliquandiu pertulit obsi
dionẽ. Eã quũ Macedo obsidere ꝑseuerasset, despe-

ratis rebus oppidani incenderunt, seq; cum liberis
& vxoribus in medios ignes, velut grauiora ab ho
ste expectanda essent, præcipitarunt. Nec procul in
de Hidaspes & Acesines Hidaspi a meridie īfusus,
cū Indo cōfluūt. Quę flumina tantos suo cōgressu
cient fluctus, tanta vadorum oblimatio, vt velut
irato mari vastę concitentur, vnde magno cum pe
riculo eo fluminum congressu laboratū, vt duob⁹
nauigijs absorptis, regia quoq; nauis tam proxime
periculum adierit, vt Alexander positis vestib⁹, se
se velut naufragus expediuerit. Cæterum remorū
pulsu euerberati fluctus cesserunt. Statuit ibi Ale
xāder in ripis aras pro fluuiorum numero, inde in
Sandracas & Malios est ventū. Trogus Ambros &
Sycambros vocat, idē autor est ipsam gentem ad
LXXX. milia hominum in armis habuisse. Curti⁹
minorem posuit numerum, sed quantæcūq; tum il
lis copiæ fuere, ex eo ingentes fuisse suspicari libet,
q̄ Macedones hic quoq; multa de regis pertinacia
questi, pene militiam detrectarint. Placatus tamen
precibus & hortatione exercitus sub primam lu
cem est hostibus admotus. Barbari dubiū metu an
seditione inter eos orta in proximos montes, non
expectato vt prælium iniretur, dissipata multitudine
fuga cōcesserūt. Alexāder hostiū impedimētis poti
tus, ad Mallorū oppidum scalas admoueri iubet.
Curtius Sandracarum nō Malliorum id fuisse scri
bit, Demophōte vate frustra clamitante, vt incœ
pto abstineret, periculū ingēs ipsius vitæ immine
re. Hic cæteris cūctantibus omniū prim⁹ in muros
euasit: Stabat vndiq; telis expositus, multaq; interi
e proximis turribus cadentia excipiebat tela, quum
scalis festinantium pondere diffractis, omni suorū
auxilio destitutus, non nihil vim cadētiū telorum
pertulit: inde suis hortantibus, vt sese e murorū fa
stigio, saltu ad terram demitteret, excepturos se eū
ruentem suo complexu, ac statim protecturos, non
solū nō id fecit, sed facin⁹ ausus est incredibile, mul
toq; ad famam temeritatis q̄ ad gloriæ insignius,
in vrbē hostiū plenā præcipiti saltu desiluit, potuis
set viuus opprimi, non modo interimi, nisi hostiū
segnitia, aut fortuna potius eum solo afflictū prote
xisset. Ipse confestim in pedes erectus, vibrans gla
dium clypeum hostibus obiecit, saluti fuit arboris
stipes, cui inhærens hostem a fronte distinebat, per
fregerant galeā saxa e muris coniecta, ægreq; vim
telorum excipiebat, multo labore fessus, & iam ge
nu subnixus pugnabat, quum corpus sustinere nō
posset, tum duo propius accedere ausi vnus post al
terum ab eo letali vulnere excepti, concidūt trans
figitur interim sagitta duorū cubitorum qualibus
Indi vtuntur, paululum supra dextrum latus, quo
vulnere afflictus, magna vi sanguinis continuo ef
fusa, moribundo similis remisit arma, qui vulnus
intulerat, velut voti compos eo occurrit, vt caden
tē spoliaret, ipse vt hostem corpori manum inijcere
sensit, vltimi dedecoris indignitate cōmotus, lin
quentem animum reuocans, nudū hostis latus sub
iecto mucrone hausit, iacebant circa regem tria ca
dauera, Barbaris stupentibus, altera manu ramos
arboris apprehēdit, atq; ita subnixus, quū se paulu
lum alleuasset, continuo in genua recidit, ac sic vix
compos mentis vitam tueri: Affuit interim Peu
cestes, mox Timeus, inde Leonatus & Aristonius
qui hostibus muro deturbatis per media tela eo ad
uolarunt, hi obiectis ante regem clypeis Barba
rorum impetum sustinent, sed quum miles adhuc
cessaret, Timeo & Peuceste cadentibus, duo re
liqui grauiter vulnerati, vix a rege hostem distine
bant, tum Macedones rabie accensi (rumor erat re
gem cecidisse) dolabris muros haud vno loco sub
ruunt, inde per oppidum cū cæde euagati obuium
quenq; vt regis interfectorem cupide obtruncant.
Alexander in castra relatus, inspecto a Critobolo
vulnere quum sectione opus esse appareret, quia
hamos haberet ferrum, timidusq; ille manus ad
moueret, quid inquit rex cunctaris? quin me vel
moriturum hoc dolore liberas? an times ne meæ
fias mortis re⁹, quū insanabile sit vulnus? Patefa
cta igitur plaga, quū larga vis sanguinis effluxisset,
caligine oculis oborta, velut exanimis aliquandiu
iacuit, donec comploratione circa illum orta, ad se
redijt. Iam rumor exierat in barbaros extinctū esse
regem, ad quam famā redarguēdam, septimo post
die, vulnere nondū curato, in cōspectum militum
venit. Hinc Polyperconte cum cætero exercitu Ba
byloniam, vt Trogus scribit, misso, ipse cum lectis
sima copiarum manu, secundo flumine in regionē
ab incolis nuper belli metu desertam, cæterum fru
gum & pecoris abūdantē, delatus, aliquot ibi dies
velut in pacato habuit castra. Rogari interim a pri
moribus Macedonum, vt in bellicis negocijs ob
eundis iam inde cautius ageret, suamq; custodiret
vitā, ne militaria munera temere capessendo, pul
cherrimam victoriam, ducis interitu deformaret.
Obscura bella inquiūt & ignobiles pugnas nobis
deposcimus, tu te ad ea pericula reserua, quę tuā ma
gnitudinem capiunt, gloria ex sordido hoste quæ
sita cito obolescit, quibus rex pauca subijciēs, Ego
ait viri fortes, non ætatis, sed gloriæ magnitudine,
vitam metior. Ecce annos octo &. XX. natus ma
gnā orbis partē adeptus, videor ne vobis in augen
da gloria, cui vni me semel deuoui, honeste cessa
re posse? Sed cur videar? ego vbicunq; pugnauero
in theatro terrarū orbis me esse existimabo, nobili
tabo ignobilia loca aperiam cūctis gētibus terras,
quas longe natura submouerat. In his operib⁹ ex
tingui, si ita sors ferat, pulchrū & laudabile arbi
tror, ea sum stirpe, pereat⁹, vt nō tā lōgā vitā, q̄ no
minis immortalitatē optare debeā. Vos ite & me
ab intestina fraude & domesticorum insidijs custo
dite. Philippus pater tutior in acie, q̄ in theatro fuit.
Et rex suos hæc voluit curare. Interea legati duarū
gentium, quas nuper oppugnare cœperat, ad eum
venere, deditionē facturi. CCC. erant equites, quos
Macedo splendidissimo accepit conuiuio, centum
lectis auro & purpura modico inter se spatio instra
tis. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis pugil
nobilis, regi ob virium præstantiā haud mediocri
ter charus. Hunc velut regij conuiuij saginæ addi
ctum, Horatas Macedo maledictis insectabatur,
adeoq; liuori indulgens, vt non contentus cōuicio
ad singulare etiam certamen prouocaret, nec Dio
xippus pugnam detrectauit. Postridie, rege & lega
tis spectātibus, processit Macedo accinctus gladio,
in læua lanceam habens & aureum clypeū, dextera
leuiorem hastam quam Macedones Sarissam vo
cāt. Dioxippus coronatus atq; oleo nitens, hac ma
nu punicium gerens amiculum, altera pgrandē &
nodosum stipitem, sese in conspectū dedit, iniquū
ab initio certamē oībus visum. Nemo nō Dioxip
pū augurari sua temeritate periturū. Cōtorsit itaq; in
eum sub primum congressum Sarissam Macedo,
qua ille paululum declinata, priusq; lanceā ex lęua
in dexterā transferret, eū Dioxippus occupat, hasta
q; stipitis ictu perfracta, gladium exercere conantē
amplectitur, nodoq; cruris implicitum, prævalid⁹
pugil grauiter ad terrā resupinat, ferroq; e manib⁹
extorto, iacenti stipitem intentat, nec vltra in pro
uocatorem regis interuētu sæuit. Ipse paucis dieb⁹

Hidaspis & Indicū fluens.

Alexā. victoria aduersus Sādracas

Alex. periculū in Mallis.

Falsus rumor Regij interitus.

Alex. verba de se ipso.

Luxus regalis.

Dioxippus.

Singulare certamen.

eadem infectatione in suspitionem deuocatus, qꝫ
aureum poculũ ex triclinio furto subtraxisset, tã foe

Indorũ munera.

dæ calumniæ impatiens, datis prius ad regem lite-
ris, quibus crimen purgaret, sibi manum intulit.
Legati paucis diebus reuersi, mille &. XXX. qua-
driiugos currus regi dono adduxerunt, mille scuta
indica, & candidi ferri centum talenta. Cicures leo-
nes adhæc inusitatæ magnitudinis, & cum his Ty
gres, lacertarumqꝫ ingentium pelles, ac testudinum
putamina. Mota deinde castra. Cæterum quum to-
ta Indi fluminis vastitas nauiũ magnitudine ope-
riretur, territi passim locorum accolæ, vltro dedi-
tionem fecere. Condita est hoc tractu vrbs quam

Alexandria, idis.

rex a suo nomine Alexandriam vocauit. Musica-
nos inde & Præstos, vtrãqꝫ gentem inter Indos nõ
ignobilem, Macedo subegit. Est & Sabi regis terra
tunc hostiliter inita, regia vrbs cuniculo capta, fuit
qꝫ ea res miraculo Indis militarium operum igna-
ris, qꝫ armati, media vrbe, velut terra geniti repente

Sami regnum.

extitissent. Petiit Sami regnum quatriduo post Ale
xander, hostesqꝫ insidiis exceptos ad quingentos ce
cidit, mille & amplius cepit, alii metu in vrbem cõ
iecti, ferrum veneno tinxerunt. Multi macedonum
ea oppugnatione saucii extincti sunt, periisset &

Hærba salubris Alexandro per quietem monstrata.

Ptolemæus, qui postea in Aegypto regnauit acce-
pto vulnere, nisi per quietem hærba regi demon-
strata esset, quo remedio ille seruatus est, seruati &
cum eo multi. Fama erat Ptolemæum Philippo ge
nitum, eius pellice natum satis constabat, Draco in
somnis Alexandro inspectus, eam hærbam ore ge-
stans remedium sibi nocturna illa imagine com-
monstrari rex arbitratus hærbam studio conquisi
tam ac repertam potioni diluit, vt Trogus scribit,
dilutam Ptolemæo & aliis præsens remedium ob-
tulit. Idẽ autor est, in Musicanis id accidisse. Cur-
tius, qui in Sami regno hæc gesta arbitratus est fo-
lium ait vulneri applicitum. Barbari præsenti spe
frustrati, vrbem dedunt. Pathalia gens quæ ab his
proxima fuit, hostib⁹ regione relicta, in altos & de-
uios montes cum Moeri rege ad tẽpus concessit. Eo
rum terram populatus Alexander, opulentaqꝫ inde
præda abacta, ad insulam medio flumine sitam ad
mota est classis. Hic duces fluuialis nauigationis in
cautius asseruatos Macedo amisit. Iussi nihilo seci⁹
gubernatores vlterius tendere, locorum quidem &
gentium ignari, & iam progressa classis ad quadrin
genta stadia sine ducibus, quum maris aura coepta
est sentiri, capti inde circa fluuium agrestiũ quidã,
ac rogati, quantum adhuc a mari distarent, respon-
derunt se nõ habere quid de mari dicerẽt, ignotam
sibi rem, verum scire se ad trium dierum nauiga-
tionẽ, vastitatẽ imẽsam salsarũ aquarũ iacere, qbus
verbis Oceanũ significari nulli dubiũ fuit, triduo
inde perseueratum. Tum mare fluuio mixtũ sentiri
ri coeptum, classeqꝫ ad proximã insulã appulsa, res

Oceani æstus.

noua, & tum primũ visa val de Macedonas perculit.
Subitus Oceani æstus, oẽm terræ conspectum ocu-
lis ademit, magnoqꝫ impetu non aliter qꝫ torrentis
alicuius transuersæ naues, quo se milites tumultuo
se receperant, agebantur. Rei igitur ignari (nam
Oceani natura nondum cuiqꝫ eorum erat nota) a
tertia diei hora ad meridiem iactati, inde vbi dies
inclinare coepit, variante vice, modico temporis
spatio naues in sicca tellure statuunt, aliæ alio statu
vt varia erat terræ facies, in qua quisqꝫ erat ab æstu
destitutus, hæ in proram, illæ in puppim aliæ in la
tus procumbentes, ibi foeda colluctatio orta, me-
tusqꝫ ingens oim animos occupat, sed aquis sub
noctem alternantibus, vbi rursus oia sibi fluctus
vendicare visus est, sublato metu intelligere coepe
runt Oceani eam vicissitudinem esse. Alexander
cũ paucis nauigiis ad ostiũ fluminis progressus, ad
CCCC. stadia in altum enauigauit, ac tum demũ
factus voti compos, sacrificio vndarum & locorũ
diis facto, ad classem reuersus est. Aduersoqꝫ dein-
ceps fluuio nonnihil subuectus, Leonatum pmisit
qui passim puteos effoderet, qua exercitum ductu-
rus esset. Erat plurimũ regio siticulosa. Nearchoqꝫ
& Onesicrito iussis cum robore nauium Oceani
oram vsqꝫ ad Euphratis ostia circuire, ipse reliquũ
hyemis circa Indi ripas egit, quibus locis aliquot
sunt ab eo vrbes conditæ, & in his vna Barce noie
vt Trogus scribit, mox ad prima veris signa stati-
uis egressus nonis castris in Aboridon regionẽ ve
nit. Hinc populis vltro se dedentibus, bis septenis
ad Barbanũ amnẽ Macedo consedit, quo superato
per desertas regiones ad Noritas venit exercitus,
hic cũ Ptolemæo & Leonato partitus triplici agmi

Tripertito ducit Macedo.

ne, vt latius Barbaros affligeret, ductare constituit
Ptolemæus propius mare duceret, maxime ab eo
diuersus Leonatus. Ipse medium agebat agmẽ. Per
uẽtum interea est per Amerchosios, ad maritimos
Indos, genus hominũ incultũ, nullo finitimorũ cõ
mercio assuetũ. Prominẽt vulgo vngues, vt nũqꝫ
resecti. Comæ hirsutæ & intonsæ. Tuguria cõchis
& Oceani purgamentis constructa, ferarũ pellibus
vestiuntur, piscibusqꝫ duratis, aut belluarum quas
Oceani æstus eiicit, vescunt carnib⁹. Nec me pterit

De Oceano.

Ptolemæum & alios eum secutos, eam maris vasti
tatem, quæ Indiæ præiacet, negare Oceani esse par
tem, sed mare vndiqꝫ terra ambitum. Sed plures
tã Græci qꝫ Latini scriptores diuersam ab eo tuen-
tur opinionẽ, & in his Plinius, qui haud obscuris
vsus argumentis, ab Indico mari demõstrat Ocea-
num vsqꝫ in Germaniam enauigatum, & rursus ad
meridiẽ ab Aegypto & extrema Arabia, pter vtrãqꝫ
Aethiopiam, in Atlanticũ & Hibericũ Oceanũ,
perpetua nauigatione itũ. Alexander oibus gẽtib⁹
dextera læuaqꝫ domitis, multum iam terrarũ emen-
sus, vbi ad loca humano cultu deserta peruenit, cõ-
festim commeatuum sentire coepit inopiam, pal-
marũ radices, quã solã arborẽ ea alit tellus, p cibo
militibus fuerũt, ac iumenta passim cæsa, ne inedia
miles cõficeret, secuta est & pestilẽtia, quã ciborũ
insalubritas fecerat, stratiqꝫ erãt campi cadauerib⁹,

Inedia Macedonum. Pestilentia.

quo quisqꝫ vi morbi victus procubuerat, ibi nul-
lo opem ferente, quando agmen raptim ageretur,
expirabãt. Plutarchus autor est, ex centum. XX. mi
libus Peditũ, & quindecim equitũ, quæ illi quũ ab
Indo mouit affuere, vix quartã partem Babylonẽ
peruenisse incolumẽ. Nec prius his malis est exerci
tus defunctus, qꝫ Gedrosiæ fines sit ingressus, ibi cle
mentiore coelo, copiaqꝫ rerũ omniũ confirmari coe-
pit. Eodẽ & a Leonato literæ perlatæ, qbus significa
batur cõflixisse se cũ Noritarũ gente, atqꝫ octo mi-
lia hostiũ eo prælio occidione occisa. In Carmaniã
inde itũ. Hic Alexãdri exercit⁹ iumẽtis est & cõmea
tu ab Aspaste adiutus. Rex Bacchum imitatus, qua
cunqꝫ erat iter facturus, vicos passim & oppida flo-
ribus spargi iusserat, crateres vino repletos ante do
morũ limina prætereũtibus statui, ipse cũ regia co-
horte, curribus preciosa veste stratis, ad fistularum
& tibiarum cantũ vidづebatur, armis eximio fulgo-
re circũpendẽtibus, impudicæ mulieres lasciuia sal
tatione regiũ currũ circũstrepere, atqꝫ ita septẽ cõti-
nuos dies, per gentes non bene pacatas, comessabũ
dus incessit exercitus quod merito in tanto duce re-
prehendat posteritas. Nam si cũ viris nõ foeminis,

Alexandri error maxim⁹.

vt Alexander Epirota huius auunculus vere dixis-
se fertur, tum bellatum esset, mille duntaxat sobrii
temulentũ

temulentum illud agmen longa crapula sepultum
modico negocio deleuissent. Eratq; Alexãder haud
procul a mari, quum Nearchus & Onesicritus illi
affuerunt, affirmabãt hi præter alia multa, quæ eo
tractu explorauerant memoratu digna, stulte per-
Mare ru- suasum esse vulgo, rubras alicubi esse maris aquas
brum. quin ab Erithro rege nomen pelago inditũ credere
se, cuius sepulchrum, eius gentis literis insignitũ,
in insula haud procul a terra intuiti essent: hæc illi,
quorũ est Curtius autor. Alij aquam videri rubrã
etsi non sic affirmant, seu quia rubens sit arena, qua
leuiter commota, talis existat in fluctibus color,
aut ꝙ montium qui argilosi sint repercussu, pacata
pelagi facies fucescat. Nec illud video, quod ad illo
rũ nauigationem attinet, quonam modo rubri ma
ris naturam tã cito illi exploratam habere potuerit,
quũ priusq̃ in Persidẽ venerint, Alexandro occur-
risse dicantur, quũ rubrum mare dici constet, quod
a Persico sinu in Arabiã extenditur, sed fides apud
illos erit, qui hæc tradiderunt. Alexander Onesi-
crito & Nearcho vlterius progredi iussis, quoad
per Euphratem subuecti Babylonem veturent,
ipse haud præsenti victoria contentus, ex Syria
petere Aphricam statuit, Carthaginiensibus iam
inde a Tyria obsidione infensus, quibus subactis
per Numidiam & Mauritaniam Gades proficisci,
vbi Herculis metæ esse dicerentur. Inde per Hibe-
riam & alpes Italiam petere, eaq; domita Epirũ &
Macedoniam æquata Herculis gloria inuisere, tã-
tam belli molem animo cõplexus, ingentem in Ly
bano mõte materiam ad naualem vsum parari ius
sit, Thaspacumq; in Syriã deportari, ibiq; opulen-
tam fieri classem, septiremesq; texi, nec nauem mi-
nori ordine vllam: Cyprij reges æs darent stuppã
& vela. Ipse Sagara gentem Persicam petijt, Or-
synes eius terræ Satrapes regi occurrit, erat is a pri-
sco Cyro oriũdus, obtulitq; dono regi aurea vasa,
gẽmas, vestes & quatuor milia talentorũ signati
argenti, largaq; adhæc in omnes Alexandri princi-
pes vsus munificẽtia, Bagoan eunuchũ stupro Ma
cedoni conciliatum nullo prosecutus est munere,
fassus se regis amicos nõ scorta colere. Criminatus
ab eo apud Alexãdrũ, ꝙ multa talẽtorũ milia fura-
tus esset ex Cyri cõditorio, quod Alexãder per id tẽ
pus visere voluit, vt nobilissimo regi inferias red-
deret, indigenis quibusdam ab eo subornatis, qui
id se cõpertum habere regi affirmarẽt, innoxius Or
synes damnatus est, cui quũ Bagoas manũ iniecis-
set, Mirabar inq̃t ille mulieres olim ĩ Syria regnas
se, at nũc magis miror castratũ hominem regnare.
Plutarchꝰ Polymachũ ab Alexãdro interfectũ scri
Cyri se- bit, quia Cyri sepulcrũ demolitꝰ esset, ĩ quo id scri
pulcrũ. ptũ fuisse memorãt. Quisquis es mortaliũ, & vnde
cũq; aduenis, aduenturũ em te scio, Cyrus sum qui
Persis imperiũ quesiui. Hoc igitur humi paululũ,
quo meũ corpꝰ tegit, mihi ne inuideas. Erat ĩ Saga
ris adhuc Alexãder, cũ illi a Ceno literę allatę sunt,
de rebꝰ in Europa & Asia gestis, his scriptum erat,
Zopyrum Thraciæ præfectũ, dum Getas bello per
sequeretur, tẽpestatibus procellisq; subito coortis,
cum toto exercitu oppressum qua clade tota pene
Thracia defecisset, quũ Græciæ statꝰ interea nihilo
pacatior esset Arpalo & Atheniẽsiũ primoribꝰ ab
eo corruptis res nouas aperte molientibus. His
Macedo & alijs, quæ non minus tumultuose nun-
ciabant classem in Græciã parari iussit. Cæterũ Ar-
pali interim cæde nũciata lætus traijciendi in Euro
pam cõsiliũ omisit: inde veterano exercitu alieno
ære liberato, ꝑter. XIII. milia peditum & duo equi
tũ, q̃ secũ retinere statuit, cæteros exautoratos in

Macedoniã dimissurus, pecuniarias mẽsas ĩ castris
disposuit ad alienũ æs dissoluẽdũ, decẽ fere milia ta Alexan.
lentorũ ea dissolutio decoxit regi, inde vbi auditũ milites li
est, non omnes dimitti, sed partẽ exercitꝰ in Asia re berat alie
tineri, tanta rabies militũ alos inuasit, vt ipsi regi no ære.
nõ aliter insultarẽt, q̃ si ex cõmilitonibꝰ esset vnꝰ,
longã illi militiã ac pericula exprobrãtes. His ægre
pacatis Susas cõtẽdere statuit, quibꝰ diebꝰ Calanus
ex Gymnosophistis vnus, ad id tẽpus Alexãdrũ co
mitatus, alui fluuio vexatus, sibi pyram strui iussit,
Calano illi inter græcos nomen inditum ab Indi- Calani
cę vocis frequẽtissimo vsu, ad oẽm amicorũ occur interitus.
sum, cala vox q̃ apud illos salutãtis est, ĩ eiꝰ ore esse.
Viuꝰ igit patrio more in ignẽ descẽsurus, spectãte
Macedonũ exercitu, ab Alexãdro interpellatus, an
mãdare vellet aliqd, priꝰ q̃ in ignẽ desiliret, paulo-
post inquit te videbo, quod omẽ ad ipsius regis in-
teritũ qui breui postea secutus est, haud dudie perti
nuit. Onesicritus memorię prodidit, se ad Gymno Gymno-
sophistas ab Alexandro missum, quos nudos Ma- sophistę.
cedo agere audiuisset, corporaq; ad tolerãtiam exer
cere, inuẽtosq; a se ad. XX. stadia procul ab vrbe
XV. hoĩes alios alio statu meditãtes, & in his quos
dam nudis corporibus in feruida iacentes arena,
alios cautibus sedentes, atq; ita se cum Calano con
gressum, qui sic postea Alexãdrũ vsq; in Persidẽ se-
cutꝰ, repertũ a se Calanũ meminit Onesicriꝰ nudũ
in saxis iacentem, ac continuo in risum irrupisse,
vbi se chlamyde amictum cum crepidis & pileo vi
disset. Hæcq; protinꝰ fari exorsum. Olim plena erãt
omnia triticea & hordeacea farina, vt nũc puluere.
Fõtes præterea, alios lacte, alios melle, alios vino
fluxisse, non nullos etiam oleo. Tũ vero mortales
satietate corruptos, delitijs addictos, quas Iuppiter
auersatus oĩa quæ fuerãt aboleuisset, vt vita per la-
borem ageretur. Tum vero continentia & virtuti- Labor
bus in mediũ prodeũtibus, bonorum copiam iterũ ab Ioue
factam, sed cernere se rem ad satietatem & contu- inditus.
meliam iterum delabi. Quod si sapiẽtiã audire vel
let, positis vestibus supra cautes, syderis intempe-
riæ æstuantes, secum assideret, & hæc ille Calanum
dixisse prodidit. Mox cum Mandane maiore natu Mãdanis
locutũ, qui Alexandrũ eo nomine laudasset, ꝙ vnꝰ
omniũ in medijs armis sapientiam respexisset, qui
quum multa de rerum natura, & mentis affectibꝰ
sedantis disputasset, diceretq; Onesicritus talia
apud Græcos sensisse Socratem, Pythagoram, &
Diogenem, probauit Mandanis illos vt sapien-
tes, in eo Græcos accusans, ꝙ legem antepone-
rent naturæ, nec se pudore affici, ꝙ nudi degerent,
quum alioqui frugaliter viuerent, optimam do-
mum esse, quæ minimæ supellectilis indigeret. Et
Calanꝰ qui horum vnus fuit, ita vt dixi, petijt. Ale
xander eo extincto solenne conuiuium instituit, in
quo temulentiæ certamen proposuit, vt omniũ bi
bacissimus vnius talenti coronã acciperet. Proma-
chus quatuor ingurgitans cantharos victor iudica Proma-
tus, nec multis diebus huic victoriæ superstes, qui chi biba-
vt Chares tradidit, quum vnum & quadraginta citas.
cyathos continenter bibisset, ex improuiso expira- Alex. sta-
uit. Exercitus dein Susas ductus, vbi Alexader Sta- tyrã du-
tyram Darij filiam vxorem duxit, locauit & alias cit vxo-
nobilissimas fœminas Macedonum primoribus, rem.
qua nuptiarũ celebritate, quũ nouem milia cõuiua
tum accubuissent, singulis aureã phialam ad sacro
rum vsum, dono a rege datam Plutarchus scribit.
Nec ea liberalitate contentus, hic vt ille ait, exerci- Tyronũ
tũ alieno ære liberauit, pecunia creditoribus ex fi- multitu-
de repræsentata. Adduci inde in conspectum iussit do ingẽs
triginta milia tyronum, quos pueros Macedonico

habitu & militia instruẽdos reliquerat, qui quũ iã
robusti essent, atq; in aperto futuræ strenuitatis ex-
perimẽta deposuissent mira regẽ lætitia affecerunt,
sed vix ille tãtũ lætus est, quãtũ Macedonũ animi
ad id spectaculũ ingemuere, ibiq; multo mœrore
affecti, eo magis affligebant, quod nulli dubiũ erat fu-
turos se iã inde minori curæ regi, qui partim senio cõ
fecti, ac tũ demũ quod in Sagaris accidisset, vt proxi-
mo est a me loco memoratũ quidã scripsere, vulgatis
rumoribus fore, vt rex. XIII. milibus peditũ Mace-
donici generis, & duobus equitũ in Asia secũ retẽtis,
cæteros breui esset exauctoraturus. Tãta Macedonũ
animi ira in eũ exarserũt, vt subito furore correpti,
conuicia in imperatorẽ & regẽ iactarẽt, coramq; sine
pudore, vt gregario militi, obstreperẽt, cõtumelio-
se se negligi querẽtes, se per oẽs pliorũ vsus ductos,
se tã longa militia emeritos, vt inutiles dimitteret,
omnesq; Macedonas inutiles & imbelles vocaret.
ipse tyrones nactus, cũ his Pyrrhicã saltaret, atq; or
bis imperiũ quæreret. Hãc militũ intẽperiem adeo
ægre tulit Alexãder vt quibusdã ad suppliciũ corre-
ptis, cæteros pro cõcione ciues nõ milites appella-
rit, omnesq; se missos facere pronunciauerit. incede
re inde Persarũ manu stipatus. Persæ circa illũ excu
babant, foris Persæ illi apparebant, quæ præsidij ratio,
Macedonũ consternatio. lõge ab ea quæ fuerat diuersa, adeo Macedonũ aĩos
æmulatione accẽdit, vt abiectis armis, vnaq; dũta-
xat tunica amicti, tabernaculũ regis cõploratione
& lachrymis circũ sederent, sese iniquos ingratosq;
fateri, implorare regiã fidẽ, quo libitũ esset duceret:
itutos seipsius ductu & imperio in apertum discri-
mẽ mortis, nil antiquius omni tẽpore habituros, quam
pro imperatore optimo, quicquid adhuc sanguinis
superesset effundere. Plures dies in hoc illi luctu &
mœrore fuerũt, postremo ab imperatore appellati,
viderũt illũ lachrymãtẽ. Varia inde regis oratione
affecti, nũc ipsorũ cõtumaciã accusantis, nũc bene
nauatam in bellis operam grate & amice memo-
rantis, demũ pluribus exauctoratis, qui partim ca-
su, partim ætate, iam inutiles facti essent, cæteri in
integrũ restituti sunt. Quicũq; sunt dimissi magni-
ficentissime donatos per literas Antipatro cõmen-
dauit, vt primũ in theatris locũ obtinerẽt coronati
q; spectarẽt, vt defunctorũ liberis paterna procede
rẽt stipẽdia. Militari seditiõe in hunc modũ cõposi-
ta, in Mediã concessit, vbi prouinciæ rebus cõpositis
quũ spectacula & solẽnes dies indixisset, tria histrio
num milia ex Græcia ad id missa in publicũ produ-
Ephestionis interitus. xit. Per eos dies Ephestio qui cũ Alexãdro a pueris
cõiunctissime vixerat fato decessit, quem acerbissi-
mũ casum tã impatiẽter rex tulit, vt mulis & equis
detonsis, finitimarum vrbiũ pinnacula decussent,
Glaucũ medicum quo absente Ephestio in theatro
assam ex capro carnem ederat, hauseratq; psicteris
vinum, velut eius mortis autorẽ, in crucẽ sustulit.
Tibias & cætera instrumenta aliquandiu in castris
canere vetuit, donec ex Hãmonis Iouis oraculo di-
Funebris impensa. uinos illi honores vt Heroũ vni indixit. Extulit eũ
Alexander, quod a fide propemodũ abhorret, de-
cem talẽtorum milibus. Dein ad mitigandã dolo-
ris magnitudinẽ in Cusseos mouit, quorũ puberes
ad vnum interfectos velut inferias defuncto dedit.
Ex Media Babyionẽ petenti, Nearchus cætera ma-
ris ora enauigata, per Euphratem incolumi classe
subuectus, occurrit. Is in Chaldæos quosdã incidis
se se aiebat, qui dixissent ad regis salutẽ ptinere, vt Ba
bylone procul abesset, quã vocem aspernatus, quum
pergeret ad vrbem ire, in aliud infaustum omẽ in-
cidit. Corui sublimi volatu se mutuo incessentes
Prodigia quosdam afflictos ac pene discerptos, in illius con

spectu, ad terrã demisere. Apollodoro quoq; Baby
lonis præfecto pro rege immolãti, sine capite iecur
extitit, & ignotus quidam diademate & stola insi-
gnis, in regio solio eximprouiso resedit, iussum a
Serapide se id facere prædicans, qui augurũ iussu cõ
festim neci est deditus. His Alexander prodigijs ter
ritus, iuxta deos hominesq; suspectos habere cœ-
pit, atq; omniũ maxime Antipatrum, cuius filium
Cassandrum capillis arreptum parieti afflixerat, quod Alexan. ira i Cassandrũ.
Barbaros intuitus regem adorantes, vt adolescens
nuper domo profectus cachinno non abstinuisset.
Nec ita multis interiectis diebus quum ex Græcia
& macedonia adessent, qui Antipatrũ accusarent
apud regem, atq; ille patris dignitatẽ acerbius tuere
tur, Alexãder quid ais inquit, an putandũ est viola
tos homines, tam lõgis itineribus huc patrem tuũ
falso criminatum venisse? Tum ille, immo ait hoc
ipsum calumniæ indicium est maximum, vt tã lõ-
gis itineribus huc venerint, ne quæ mentirentur re
dargui possent. Ridens Alexander hæc illa sunt di-
xit Aristotelis sophismata, quæ vtriq; plorabũt, si
quęquã a vobis violatũ cõpetero, qua minaci denũ-
ciatione tantus timor Cassandri animum incessit, Timor Cassandri.
vt procedente tẽpore quũ ipse Macedoniæ & Græ-
ciæ imperaret, animaduersa forte Delphis magni
A lexãdri statua, tanto defuncti regis admonitu est
terrore perculsus, vt trepidatio illa aliquandiu seda
ri nequiuerit. Alexander plures dies sacris operatus
vt prodigia quæ facta erant procuraret, essetq; iam
sacrificulis addictus, quũ ad. XIIII. Calẽdas quin-
tilis diem nocti potãdo iunxisset, Herculis scypho
nondum epoto, in febrẽ incidit. De causa eius mor
tis non vna est opinio. Aristobulus tradidit eum Dubia mortis causa.
sæuitia febris sitim collegisse, vinoq; ab eo epoto
mẽte alienatũ, pridie Calen. Iulij diẽ obiuisse. Fue-
rũt qui traderent illi venenũ ab Iolla regio pincerna
datũ, qui erat Cassandri frater, quod quum Olym-
pias Alexandri mater sexto ãno post rescituisset, Iol
læ (nã & ipse interea perierat) ossa in vltionem filij
dissipauerit. Venenum fuisse aiunt gelidissimam Venenũ aquæ Nonacriæ.
aquã ex Nonacriæ petra in Arcadia sudantem, quę
in morem tenuissimi roris collecta, equina vngu-
la exciperetur, cæteris vasorũ generibus nimio fri-
gore fatiscẽtibus. Creditur Aristoteles eius consi
lij fuisse particeps, quippe qui Antipatro transmit
tendi in Assyriam veneni rationem ostenderit: ele
uat vt Plutarchus ait hanc receptã a multis de eius
morte opinionem, quod nulla veneni argumenta
in eius corpore extiterunt. Perijt vt Trogus scribit,
tres & triginta annos natus, vir supra quam dici possit,
animi magnitudine excellens cum nullo vnquam ho-
stium est congressus, quẽ nõ vicerit, nullam obse-
dit vrbem, quam nõ expugnauerit, nullam gẽtem
adijt, quã nõ calcauerit. Postremo qui cæteros vice Alexan. interitus.
rat, suorũ fraude, vel quod plures probãt, fatali est
necessitate victus. Eius interitus fama ad Darij ma-
trem delata, abscissa veste qua vtebatur, lugubrem
sumpsit, humiq; sese præ nimio dolore afflixit, &
quæ patrem & octoginta fratres vno die ab Ocho
regum sæuissimo cæsos vidit, parq; tanto fuit dolo
ri: quæ Dario filio amplissimi imperij fastigio deie
cto & extincto superfuit, genero, quem magis quam fi-
liũ amauit, esse non potuit. Enimuero nepotem ac
neptẽ auersata, quæ Ephestioni nupserat, Statyra enĩ Sisingãbis mors
aberat, luce & cibo pertinaciter abstinuit, donec
quinto die vita decessit. Alexandro nondum sepul
to cœptũ est inter duces de regno ambigi, require-
bant illi aĩo, ecquis Macedonũ tãti Iperij dignus esset
successione. Erãt qui regnũ Herculi, quẽ Alexander
ex Barsine cõceperat, quoad pupillares esset annos
egressus,

egressus, asseruādum cēserēt. Alij Roxanes partum expectandū dicere, q̄ prægnās ex eo relicta erat. Nōnulli Perdicę q̄ p̄fectꝰ erat eqtū, regnū decernebāt, cui oculis requisito moriēs Alexāder annulū, quo tes imperij obsignabat, tradidisset. Quidā ad ipsos duces regni administrationem relegabant, qui de summa rei circa Alexandri sellam in mediū cōsultarēt, sed quum in varijs volūtatibꝰ plures regē vellent, post multas altercationes, Arideus Alexandri frater, ex Philippo & Thessala matre genitus, vt in regia stirpe imperij fastigiū maneret, Meleagro peditum præfecto sententiā dicēte, rex declaratus est.

Arideus Alex. frater rex declaratur.

Peditibus inde cū impetu curiam irrumpentibus, equites Perdicæ ductu vrbe excesserūt, ortaq; hinc prima inter Macedones seditio, caeterum ducibus inter se recōciliatis, Arideo regnum stabiliri cœpit Philippusq; vt gratior militibus esset, pro Arideo a suis est appellatus. Imperij administratio, ita inter primores diuisa, vt alij ducum alias præsidio prouincias obtinerent, Ptolemæus Arabiā, Aegyptum, & Aphricæ gentes tueretur: Philotæ Cilicia data est: Syria & Phœnice Laomedonti Mitylenæo. Antigono maior Phrygia cessit. Lycia & Pamphilia Learcho. Cassandro Caria. Lydia Menādro. Hellespontus cum minori Phrygia Leonato. Eumenes Cappadociam cū Paphlagonia sortitus. Piaton Mediā. Thraces Lysimachus & cū his pōticas gentes Thraciæ finitimas. Parapamenos & fines Caucasi montis Axiarches tenuit. Dracas Statanor. Amynthas Bactianos. Nicanor Parthos. Philippus Hyrcanos. Armenios Phartaphares. Neoptolemus Persas. Peucestes Babylonios. Archelaus Mesopotamiam. Græciæ & Macedonię regnū Antipater vt antea prouinciā haberet. Quidam alij aliarum ius gētium obtinere sunt iussi, earum præsertim quas ab Alexandro accepissent. Decretum adhæc vt Perdicas cum rege esset, copijsq; præficeretur, quæ cū rege assidue essent. Seleucus in castris tribunus esset. Cassander Antipatri filius regis stipatoribus præsideret. Meleager Perdicæ opera in seditione quæ ab initio mota est perijt.

Prouinciæ aliæ alijs cessere.

Diuisio Macedonici regni.

Rebus in hunc modum compositis Alexandri corpus, quod iā septimū diē incorruptū manserat, sepeliuere. Chaldæi, Aegyptijq; more gentis procurarunt qui tacita religione contacti, vix ab initio manus admouere sunt ausi, velut adhuc spirantem regem reueriti, dein precati, vt ius fasq; esset mortalibꝰ eū attrectare, corpꝰ purgauere, quod odoribus refertum, aureo solio, cum eius fortunæ insignibus locauere. Id postea Ptolemæus, cui Aegyptus cessit, Memphi primo, mox Alexandriæ collocauit.

Curatur Alex. corpus.

Sed dū hæc in Asia a Macedonibus geruntur, Athenienses & Aetoli bellum in Gręcia summa ope instruebant, rebellandi causam ex eo adepti, ꝙ Alexander ex India reuersus, omnibus Græcię ciuitatibus scripserat, placere sibi exules, præter eos qui cædis damnati essent, restitutum iri. Literæ ab rege missæ, Olympio conuentu oībus Græciæ populis recitatæ, magnū animorū motū fecerę. Fremere prīcipes ciuitatū, ac palā fateri rem vniuersæ Græciæ perniciosam imperari, haud dubie futurum, vt exules in suas quisq; ciuitates restituti, confestim in hoīes aduersæ factionis sæuirent, & principatus & vltionis cupidi. Multæ igitur ciuitates libertatem bello vindicandam censuere, sed oīm maxime Athenienses & Aetoli, q̄ noui motꝰ in Persas delati, adeo regē ira accenderūt, vt cōfestim numerosam classem parari iusserit, ad Athenas excidio delendas, in Gręciam traiecturus. Verum Arpali interitu audito, qui eius motus autor fuerat, ad Aphricum bellum, quod iampridē animo moliebatur, omne studiū, vt diximus, & curā retorsit, cęterū parauerāt nihilo seciꝰ Athenięses exercitū, vt sub id tēpus, quo Alexander vita decessit. XXX. hominū milia haberēt in armis, &. CC. naues ad bellū instructas.

Gręciæ motus.

Atheñ. exercitꝰ.

In Antipatrum igitur cohorti, eum circa Heracleā aliquā diu obsidione fatigarunt. Interea Demosthenes q̄ ob pecuniā ab Arpalo acceptam vrbe eiectus, Megaris exulabat, quum Hyperidē ex Athenis publice in Pelopōnesum missum cognouisset, vt ī societatē belli Pelopōnēses traheret, eum sua sponte secutus, Argiuos, Corinthios, Sycionios & alias terræ ciuitates, sua eloquentia Atheniensibus iunxit, quo merito ab exilio reuocatꝰ, quū Athenas veniret nauis publice instructa illi est obuiā missa.

Demosthenes ab exilio reuocat.

Miserat interea ex Heraclea Antipater ad Leonatum, cui Hellespontus cum minore Phrygia euenerat, vt laboranti sibi auxilium ferret. Leonati aduentū quū Athenienses præsensissent, eum procul Heraclea veniētem equestri prælio excipiūt. Fuit aliquādiu atrox pugna, qua dux ipse graui vulnere percussus, mortem occubuit. Iunxerūt se nihilominus illius copiæ Antipatro, cui Leonati interitus haud proinde grauis fuit, nā & fortunarum æmulū sublatū videbat, & quicquid illi viriū fuerat, suis adijcere opibus cogitabat. Auctis itaq; copijs, quū par esset iam hostibus, sine alio certamine, Athenienses soluta obsidione in Græciam abierūt, auditoq; Antipatri in Macedoniam accessu, Græcorum exercitus militibus domū dilabentibus breui solutus est. Erātq; res Græciæ in hoc statu.

Leonati interitus.

Interea pleriq; studio sapientię viri in caterra illustres fuere, & ī his Aristoteles Stagyrites Nichomachi & Festiadis filius, quo Alexāder vsus fuit præceptore, Peripatetici cognomen inde adeptus, ꝙ Athenis in Lycio, Peripatum habuit, quo inambulādo philosophari sit solitus, vel ꝙ Alexandro ex morbo conualescenti, atq; ambulanti assistens, quædā disserere soleret. Is oēs philosophiæ partes erudite & copiose tractauit, nec minus studiorū euentu q̄ ingenio felix. CCCC. circiter volumina librorum scripsit. Huius est vox illa, disciplinam senectutis viaticum, & veram amicitiam vnam esse in duobus corporibus animam. Deum vt Plato incorporeū finiuit, Endelechiā animam. Platonē naturæ priuilegiū dixit, Theophrastum tacitam deceptionem, Theocritū eburneū detrimentum, Xenocratem regnum solitariū. Rogatus quid differret doctꝰ ab indocto, quod viuꝰ inquit a mortuo. Tria ad profectum necessaria arbitratus est, ingenium, exercitationem, & disciplinā. Vixit Alexandro ob Callisthenis interitum inuisus, nec minus illi infensus, vtpote qui eius necis haud inscius sit a multis existimatus, ab eo Peripatetici sunt. Platonem annos ferme. XX. audiuit. Decessit vita in Chalcide anno tertio fere & sexagesimo ætatis, sub id tempus quo Demosthenes orator Antipatri metu Athenis fugatus in Calabria Thraciæ, ad Neptuni aram, vnde vi abstrahebatur, veneni haustu perijt, & Hyperides eiusdem hostis iussu, lingua prius auulsa, Aeginę in templo Aeaci interfectus est.

Aristoteles.

Demosthenes. Hypides

Fuit his & Aristoteli æqualis Xenocrates Chalcedonius, & ipse Platonis auditor, adeo tamen dispari ingenio, vt sæpius vox Platonis sit audita, cui equo quem asinum iungo? tātūq; Aristoteles præstabat ingenio, vt eiusdem prædicatiōe fræno indigere crederet, Xenocrates calcaribus, quod in Ephorum & Theopompū ab Isocrate vsurpatum autores sunt quidam.

Xenocrates.

Ab Xenocrate Polemo Atheniēsis & Crātor extiterūt, Academici ambo, & qui his operam dederūt, Archesilaus Scy-

Polemo. Crantor.

cha, & Crates Athenienſis, ſed horũ tẽpora aliquãto
recẽtiora. Oneſicritus Aeginẽſis, vel vt ab alijs tra
ditur, Aſtipalẽſis & Anazarchus Abderites, Alexã
dri comites fuere, ob idq; eadẽ ætate clari, Metrodo
ri hic, ille Diogenis diſcipulus. Sed Anaxarchi exi-
tus memorabilis, qui in Nicocreõtis Cyprij Tyrã-
ni ſinũ, medio cruciatu, linguã mordicus præciſam
cõſpuit. Ex Ariſtotele Theophraſtus & alij, q̃ poſt
illum in peripatetica diſciplina clarueruut. Demas
Athenienſis & Aeſchines, Demoſthenis, cuius nup
Apelles. mẽtionem feci, & æquales & æmuli fuerũt. Fuit &
Apelles Cous per id tẽpus in ſuo genere clarꝰ. Is nõ
tantũ Alexãdri tẽporibus vixit, ſed ſuperfuit etiam
pene plura vnus q̃ cæteri in pictura cõtulit, volu-
minibus editis, q̃ eã cõtinerẽt artẽ. Vtnꝰ mari exiẽs
inter præclara illius monumẽta, inſigni fama de-
fluxit ad poſteros, cuius inferiorẽ partem vetuſtate
corruptã, nemo poſtea reficere eſt auſus. Auguſtus
eã tabulã in tẽplo Cæſaris dedicauit. Parem laudẽ
in altera Venere aſſecutus, quã Cois imperfectã reli
quit. Idẽ in equæ figuratione æmulos ambitu ꝑua
ſcere ratus, ad mutas quadrupedes ab hoĩbus prouo
cauit, ſua æmulorũq; pictura inductis ſeorſum eqs,
hiſq; ad Apellei operis imaginẽ, vt ad veræ animal
hinnientibus. Primus corporis vitia in figura abs
condidit, Antigoni regis imagine, qui ob vulnus
ad Olynthum ſub Philippo acceptum luſcus erat,
ex obliquo deliniata, vt quod corpori fuerat adem
ptũ picturæ deeſſe crederetur. Campaſpen nobiliſſi
mũ Alexandri ſcortum, & ob formæ elegantiã regi
chariſſimũ, quia nudã ipſius inductu mirũ in mo-
dum expreſſiſſet, ab iuuene puellæ cupido dono ac
cepiſſe traditur, apud Alexandrũ tãtũ gratia & auto
ritate valuit, vt rex ſuperbiſſimus vetuerit ſe ab
Lyſippꝰ. alio q̃ ab Apelle figurari, vt a Lyſippo fingi, & Pyr
Pyrgote gotele celari. Clarueruñt cũ eo & alij, Protogenes ad
les. quẽ videndũ Rhodũ Apelles nauigauit, vbi inter
Protoge eos contigit memorabile illud certamen, quo Pro-
nes. togenes ſe ſuperatum verecũdo eſt pudore confeſ-
ſus, tribus verſicoloribus lineis vno corpore miri-
fice inſertis, vt quæ in duarũ medio nouiſſime eſt
ab Apelle deducta, nullum amplius deducendæ lo
cũ reliquerit. Nobiliſſimũ Protogenis opus Laly-
ſus, ob cuius tabulæ præſtantiã, ne pictura incẽdio
deflagraret, Demetrius hoſtis quũ ea parte capere
Ariſtides Rhodũ potuiſſet, abſtinuit. Fuit horũ æqualis Ari-
Lyſiſtra- ſtides Thebanus, qui primus animũ pinxit, & ſen-
tus. ſus oẽs mirifice expreſſit. Vixiſſe cum his videri
Sycioniꝰ poteſt Lyſiſtratus Sycionius Lyſippi frater, qui pri
mus ex Gypſo fecit imaginem, etſi multum antea,
quod ad Plaſticen attinet, quæ ſtatuaria eſt longe
vetuſtior, Dibuthades Corinthius primꝰ ex Argil-
la typum feciſſe dicatur, deliniata ad lucernæ lumẽ
a filia adoleſcentis, quem amabat, facie. Multi hac
quoq; parte ingenij ſunt laudem adepti, ſed nos flo
res hominum delibare contenti ſumus. Inciderunt
extrema Alexan. tempora in duorum Luciorum
Flacci Plautijq; conſulatum qui poſt Papyriũ cur-
Cõſules. ſorẽ, & Aureliũ Ceretanũ, quorũ mẽtio in ſuperio-
re libro facta eſt, rempub. foris adminiſtrare iuſſi,
Flaccus Samnitibus fœdus petentibus in bienniũ
inducias dedit, Plautius ex Appulis Theanẽſes &
Canuſinos populationibus feſſos, ad deditionem
Tribus cõpulit, obſidibus in fidem eorũ, q̃ promittebant,
additæ. ab vtriſq; acceptis. Duæ tribꝰ hoc anno priori ſunt
Cõſules. numero additæ Vfentina & Faleria. Theates & ipſi
appuli ſequenti anno deditionem fecere, quum C.
Iunius Bubulcus, & Q. Aemylius Barbula iam cõ
ſules eſſent, atq; per hæc Appulorum animis ad
accipiendum iugum ſemel inclinatis, tota fere gẽs
in deditionẽ venit. Ex Apulia cõſules in Lucaniã
trãſiuere paucis diebus Florẽto & Nerulo ex ea gẽ-
te captis. Secuti cõſules Spu. Nautius, & M. Popi-
lius, habuitq; principiũ huius anni dictatorẽ L. Ae
myliũ, qui quũ Satriculã oppugnare eſſet adortus, Dictator
rebellandi cauſam Samnitibus dedit, ancipiti pro-
inde terrore eſt ibidẽ dimicatũ, hinc Sãnitibus, qui
coacto exercitu ſocijs auxilio venerãt, inde Satrico
lanis eodẽ tempore patefactis repente portis in Ro
manos irruentibus, conſtitit tamẽ immota acies di
ctatori, mox Satriculanis in vrbẽ reiectis, tota vis
in Samnites verſa eſt, cũ his quoq; haud dubia eſt
victoria pugnatum, victi prælio hoſtes nocte, q̃ ſe Vincunt
cura eſt, ſilenti agmine caſtris exceſſerũt, qui quum Satricula
Satriculã haud defenſi poſſe cernerent, Poſtiã ſeu ni.
Pliſtiã, Romani nominis ſocios, vt pari iniuria ho
ſtes afficerent, tumultuoſe circunſident. Excepit id
bellũ adminiſtrãdũ, Q. Fabius dictator, cõſules Ro-
mæ vt priore ãno mãſerunt, Fabius cum ſupplemẽ
to ad Satriculã profectꝰ, ibi Sãnites inuenit, qui Pli
ſtiana obſidione omiſſa, cũ maioribus copijs eodẽ
quo priore anno conſederãt, iterũ periculũ facturi,
an ſociã ciuitatẽ obſidioni eximere poſſent. Immi
nere nihilo ſeciꝰ dictator Satriculanis, ſatis habiturꝰ, ſi ſedẽdo hoſtem domuiſſet. Contra Sãnites Ro
manorum vallum ferociter obequitare, laceſſereq;
ſimul cõuicio. Nõ tulit eã hoſtiũ intẽperiem Au-
lus, Ceretanus magiſter equitum, quin aliquot
equitũ, turmis in Samnitem ductis, equeſtre prœliũ
ex improuiſo conſerit, ibiq; hoſtium ducem media
acie adortus cuſpide tranſfixit, equo exanimẽ deie-
cit, ad cuius caſum Samnites dolore accẽſi, Aulũ ꝓ
cul a ſuis auectũ circũſiſtunt, atq; equo detractum,
cæſi ducis fratri, iræ & mœroris pleno, laniandum
tradunt, eius cadauer fœde trucidatũ, poſt acerrimũ
certamen Romani ægre receperunt, fuitq; tum quo
q; penes hos victoria, vt priore anno. Hoſtis amiſ-
ſo duce ad Pliſtiam redijt, atq; inde paucis diebus
Romanꝰ Satricula ex Samnitibus & Pliſtia potitꝰ
eſt. Dictator ex Apulia & Samnio Soram tranſtu- Sorã bel-
lit bellum. Sorani Romanis colonis interfectis, ad lũ tranſ-
Samnites defecerant. Secutus e veſtio hoſtis dicta fertur.
torem ad coloniæ vltionem tendentem, ad Lautu
laſq; eũ tẽ adortus, certamine ex improuiſo iniecto,
ad noctẽ vſq; ancipiti eſt prælio dimicatũ. Quidã
eã pugnam parũ proſperã Romanis fuiſſe tradide-
runt, atq; eo prælio, Q. Aulũ perijſſe. Tenuit, quod
ſatis cõſtat, ſe plures dies dictator intra caſtrorũ mu
nitiones, obſeſſo magis q̃ obſidẽti ſimilis. Interim
Claudius Fabius Auli loco in caſtra cũ ſupplemẽ-
to magiſter equitum miſſus, iuſſus prius q̃ Soram
veniret poſt mõtes ĩ inſidijs ſubſiſtere, donec ſignũ
ad procurrendum acciperet. Signũ erat fumus e ca- Dictato-
ſtris ſublatus. Poſtridie militibus edicit, vt ſeſe ad ris Strata
pugnam expediant, quibus vt maiorẽ pugnãdi ne gema.
ceſſitatẽ imponeret, caſtra ſe incenſurũ pronũciauit
ne ſpes in tutum redeundi militi eſſet. Irẽt igitur in
pugnã, eo cõſilio, vt nõ niſi victores inde abſcede
rent, futurum vt ea caſtrorũ clades, hoſtiũ præda, ſi
acie vinceret, reſarciretur. Profuit id cõſilium haud
dubie ad victoriã, miles enim, vbi ex acie fumum
e caſtris ſublatum vidit, ratus caſtra dictatoris iuſ-
ſu incẽſa quum re vera ſignũ illud eſſet, quod ma-
giſtro equitum ad cõſurgẽdũ ex inſidijs dabat, cela
uerat dictator de aduentu magiſtri equitũ ſuos, mi
les in irã & rabiẽ verſus continuo hoſtium aciem
perpulit. Exoritur inde Sãnitibus a fronte turbatis,
alius a tergo terror, Claudio cum fremitu & cla-
more aduentante, ita pluribus in medio cæſis, cæte
ra multitudo dilapſa, quo quẽq; ſuus tulit impetus

ſe periculo

se periculo subtrahunt. Miles castris hostiũ potitus
victoria ac præda lætus, in castra rediit, q̃ vbi præ-
ter spem incendio intacta offendit, multo est maio
re lætitia affectus, q̃ q̃ hostē cecidisset. Sora secun-
dum eã victoriã oppugnari cœpta est, quo noui cō
Cōsules. sules venere, Qu. Petilius & C. Sulpitius, exerci-
tuq; a dictatore accepto, quũ ob loci situm, natura
& opere munitissimũ, de obsidionis euentu solici-
ti essent, prospera ipsorũ fortuna, ex Soranis quidã
Sora pro dans, q sua spōte vrbē tradere pollicit⁹ est. Fuit ea
ditione res cōsulibus eo gratior, quo minus expectata, pro
capitur. ditoreq; promissis oneratũ, cũ decē militib⁹, quos
ille depoposcit, ad occupandã arcē dimisere, admo
taq; silentio noctis vrbi maiore militum manu, vt
cōuenerat, incessa a paucis arce, proditor vrbē terro
re cōplet, arcē ab hoste teneri clamitans, quod vbi
ita esse animaduersum est, ciues sibi sceleris cōscij,
vt beneficio noctis in tutum euaderent, portam ca
stris aduersam temere refringunt, egressos & incau
te abeuntes, Romani qui in insidijs erant ferro exci
piunt, exceptos magna ex parte trucidant, inde vr-
bem tumultuose ingressi, nihilo minorem cædem
Sorani edunt, quoad deditio facta est. Sora in hunc modũ
Romæ se recepta. Consules. CCXXV. autores defectionis
curi subij patratæq; in Romanos colonos cædis conscios,
ciuntur. Romam misere, qui ad vnum in foro virgis cæsi
sunt, ac securi percussi. Præsidio Soræ relicto consu
les Ausonũ genti bellũ intulerũt, nã & hi Sãnitib⁹
accesserant, per eos dies quibus fuerat ad Lautulas
pugnatũ, Ausona, Nũtũnæ, Vestina illorũ vrbes
erant. Cæterũ vt Sorani ita & Ausones suorũ pro-
ditione victi sunt. XII. numero fuere principes iu
uentutis, q cōsulib⁹ nunciarũt, populares suos in-
certa cōsilia agitare, postquã ad Lautulas cũ Sãniti
bus victi fuerãt, vtrũ Romanos pacate acciperent,
an venietibus portas clauderent. Fore vt si media
consultatione milites circa oppida mittantur, sine
vllo maiore certamine illorũ mœnib⁹ potirentur.
Assenserunt cōsules. Illi inter se negociũ partiti, cũ
q bus res gerēda erat, quisq; ad suos ꝓfect⁹, vna ho
ra tris vrbes Romano ꝓdiderũt: sęuitũ vbiq; est in
miseros oppidanos prius q̃ interuentu cōsulũ cæ-
des inhiberi potuerit, & quod adhuc iniquius fuit,
incerto crimine gens deleta est, inter Italos sua ve-
tustate celebritateq; nois haudquaquã ignobilis.
Ausonē Circes & Vlyssis filiũ autorē memorant
Ausonũ quidã. Cæterum tantum gentis opes olim auctæ
excidiũ sunt, vt tota Italia sit inde Ausonia nuncupata. Lu
& opes. ceria eodē anno Romanis Colonis subita defectio
ne interfectis, Sãnites ĩ vrbē accepit, sed tam his q̃
Soranis priore anno, sua perfidia exitio fuit, vrbe
paucis diebus a Romanis recepta, Lucerini cũ Sa-
Lucerino mnitiũ præsidio sunt ad vnum cæsi. Dubitatũ est
rum defe etiã Romæ, an & vrbs ipsa delēda esset, valuit mi-
ctio. tior sentētia, vt vrbs incolumis seruaret. Transcri-
pta eo duo sunt colonorũ milia, & qngenti Capuę
hoc quoq; anno cōiuratio aduersus Romanos op-
pressa est, sublatis capitibus defectionis, q quæstio
ne decreta, & dictatore ad id Romæ creato, sibi vl-
tro mortē cōsciuere, & Romę nō nihil anquisitum
est in eos, qui honorũ adipiscendorũ causa, in vnũ
coire dicebãtur. Sãnites spe Cãpanę defectionis ex
Apulia Capuã petiere, eo Romani cōsules vno pe-
ne tēpore occurrũt. Aliquot leuioribus prælijs cō-
missis, demum totis viribus cōcurritur. Sulpitius
consul dextrũ cornu procurabat, Petilius læuũ, pe
destre præliũ primo fuit, inde equites in hostē mis-
si, vna peditē cum suo equitatu a sinistro Sãnitiũ
cornu turbauere. Ab læuo Romanorum latere nō
nihil trepidatũ, fecissetq; ea parte hostis fugam, ni-
si Petilij interuētu, qui collegæ ab initio fuerat au-
xilio, acies fuisset restituta. Miles audita alteri⁹ par-
tis victoria, præsentiaq; ducis adiutus, in pugnam
ferociter conuersus, breui hostem perculit, percul-
sum fundit fugatq;, pauci ex prælio Maleuentũ cō
fugerunt. Beneuento mox ipsi loco nomen est in- Maleuen
ditum, ad. XXX. milia Samnitiũ cæsa dicũtur. Bo tum.
uinum oppidũ eius gentis illustre post eam victo-
riam Romani consules circũsederunt, tenuit obsi-
dio illa in reliquũ anni. Nouis inde cōsulib⁹ L. Pa
pyrio Cursore, & C. Iunio Bubulco, Claudius Pe- Cōsules.
telius dictator aliquandiu & ipse Bouinũ obsedit,
quo vbi allatũ est Samnites Fregellanã arcem oc-
cupasse, soluta repente obsidione, ad Fregellas reci
piendas occurrit, hostis eius aduētu audito diffisus
loco, rapto agmine in Campaniam decessit, ibiq;
Nolam ingressus, cũ agrestibus, qui in oppidum Nola.
cōfugerant, tueri mœnia aggreditur. Fregellis rece
ptis, Dictator hostiũ vestigijs insistens, Nolam cō
tendit. Hic vrbis situ inspecto, vt aliquãto habili⁹
oppugnaretur, ædificia vrbi circumiecta incendit,
nec multis inde diebus interiectis, Nola capta est,
dubium, a Petilio dictatore, an a C. Iunio consule.
Vtrũq; enĩ traditur, Qui Nolanæ victoriæ dec⁹ ad
cōsulē traxerũt, Atinũ adiecerũt & Calatiã ab eo ca
ptas. Petiliũ figendi claui causa aiunt, nō vt bellũ
foris gereret, dictatorē creatum. Suessa & Pontiæ
eodē anno coloniæ deductæ. Pōtias insulã Volsci
habuerãt, Suessam Aurũci. Minturnã quoq; et Cas
sinum vt coloni mitterētur senatus decreuit, missa
vtrobiq; quatuor Colonorũ milia. Sãnitico bello
nondum profligato, aliud recens, atq; oĩno terribi
lius, ob gētis opulentiã, locorũq; propinquitatē ex
Hetruria est ortum. Quapropter noui consules M.
Valerius & P. Decius partiti inter se ꝓuincias, Va- Cōsules.
lerio ad Samnitiũ reliquias persequendas profe-
cto, eius collega, quia prouinciam morbo im-
plicitus obire non potuit, patrum decreto dictato
rem dicere iussus, C. Iuniũ Bubulcũ dixit: habuit Dictator
is delectũ accuratissime in hostem cōfestim iturus,
siquid inde moueretur. Cæterũ Hetrusci etsi oĩa ad
bellũ studio cōparauerant, se tamē intra suos fines
tenuerunt. Incidit in hunc annum, qui vigesimus
fuit Samnitici belli, App. Claudij, & C. Plautij cen
sura haud ignobilis, Appij memoria felicior, q̃ &
publicã viam lapidibus muniuit, & aquã induxit, Via Ap-
ea opera solus perfecit, quia ob infamē senatus ele- pia sterni
ctionem collega pudore victus se magistratu abdi tur.
cauit, quo contigit, vt tam aqua q̃ via alterius no-
men tulerit, via ab vrbe sumens principium inter
Tusculũ & Albã, ad Algidum tendit, inde porro
ad Cassilinũ ꝓgressa vndeuiginti stadijs a Capua
Latinæ viæ iungitur. Idē Anienē in vrbē induxit, Anio in
atq; ab autore ipso Claudia est aqua dicta, in Auen vrbē in-
tini vsq; verticem flumine corriuato. Hoc quoq; ducitur.
tempore Potitia gens ad aram maximã sacrificare
solita, gentili ministerio, Appij autoritate, ad pu-
blicos seruos delegato, quum. XII. familiæ essent,
intra annum extinctæ dicũtur, & in his, XXX. pu- Potitio-
beres. Præuiderant vtiq; mali dæmones eos interi tum inte
turos, cęterũ vt praua superstitio in alios trãsferre- ritus.
tur, enixe operati sunt, vt superstitiosa ciuitas tena-
cius iam inde suo errori hereret, quod vt aliquãdo
cōmodius fieret, secuta est Appij Claudij cæcitas,
quasi vero ille, aut primus hominum, aut vltimus
in senio captus sit luminibus. Sequentibus cōsuli-
bus C. Iunio Bubulco, & Qu. Aemilio Barbula, Cōsules.
ꝓteriti sunt in recēsendo senatu, quicũq; ab Appio
& collega fuerant in ordinē asciti, Tribuni militũ
senideni in quatuor legiones tum primũ a populo

creati, qđ dictatoris, aut consulis fuerat ad id tēpus
beneficiū. Tibicines, a proximis cēsoribus, ꝓhibiti
in æde Iouis veteri īstituto epulati, Tibur eo agmi
ne abierūt. Quū igitur nemo in vrbe esset, qui sa-
crificijs præcineret, legati iussu patrum sunt Tybur
missi, qui publice peterēt, vt darent Tyburtes ope
ram, tibicinib⁹ sibi quoquo modo restituēdis, qui
quū Tyburtiū hortatu nihil mouerētur, dissimula
Tibicines ebrij Romam deportātur. to negocio eos, velut ad festas epulas inuitant. Hic
vino, cuius auidū ferme genus est hoim, oneratos
curribus imponunt, ac Romam sopitos deportant
nec prius suū ludibriū sensere, q̃ plaustris in foro
relictis, plenos crapulę adhuc semisomnos lux op
pressit, tunc populi ꝯcursus eo factus, impetratūq;
vt Romæ esse vellēt, restituto illis vescēdi iure. Da
tum præterea, vt quotānis solenni cātu ornati tri-
duū per vrbē vagarētur, tot eñ dies abfuisse crede
re par est. Sānites dum hæc Romæ fiunt, Romanū
præsidiū ad Cluuianū domitū ac deditum crudeli
ter trucidant. Iunius consul, cui forte ea prouincia
euenerat, Cluuianū subito adortus vi cepit, pube-
resq; vltionis cupidus ad vnū trucidauit, inde Bo-
uianum expugnat, vbi plus prædæ fuit q̃ cædis,
præda militi benigne cōcessa, diffisus suis viribus
Sānis insidias moliebatur, pecusq;, vt eo Romanū
prædæ illecebra traheret, in loca insidijs opportu-
na agūt, atq; id cōsuli per trāsfugas significādū cu
rant, nulla q dē mora fuit, ductæ sunt ad locū expe
ditæ legiones, & iam miles ad abigendū pecus di-
scurrerat, quū hostiū acies ex superiore loco sese ob
tulit, turbauit primo ea res militum aīos, Caudinę
cladis recordatiōe, inde vbi se ad signa receperunt
cōsulis hortatu acies ī aduersum iugū, quod ab ho
Ro. virt⁹ in Samnites. ste tenebatur, magno ardore subijt, nulla locorum
iniquitas, nō magis q̃ si per æqua itū esset, sustine-
re potuit Romanorū impetū, captus collis, hostesq;
tanta ex incesso iugo strage deturbati, vt. XX. mi-
lia hoim desiderata dicuntur. Sed dum hæc in Sa-
mnio geruntur, vniuersum nomen Hetruscū, præ
ter Arretinos, Sutriū sociā populi Romani vrbem
summa ope oppugnabat. Alter consul Aemilius,
ad socios obsidiōe leuādos, ex vrbe ꝓfect⁹, postri-
die q̃ ad hostes venit, ferociter in aciē descendit, a
prima ferme luce ad meridiē stetit vtrinq; immotū
agmē, tam Ro. q̃ hostes expectantes vt ex aduerso
prius signa canerēt. Postremo ne re infecta loco de
cederetur, clamor ab Hetruscis sublatus Romanā
aciē in pręliū traxit, concursum vtrinq; est infensis
animis, neq; spe militū dissimili, Romanis sua vir
tute, hostibus militū multitudine frętis, cruentum
ab initio certamē fuit, multos ad promptissimum
quemq; prælium absumpsit, nec prius res Roma-
Atrox præliū. na superior esse cœpit, q̃ principibus fessis hastati
in primā aciem occurrerunt. Contra Hetrusci nul-
lo suffulti ꝑsidio, ante & circa signa cæsi, memora-
bili cæde locū nobilitassent, nisi nox victos, & iā
obstinate magis, q̃ strenue resistentes, sua vmbra
ꝓtexisset, nec post eā pugnā est in Hetruria quicq̃
relatu dignū ab Aemilio gestū, hostiū exercitu ma
gna ex parte consumpto, & apud Romanos tantū
vulnerū fuit, vt plures post prælium mortui sint,
q̃ in acie cecidissent. Thuscum Bellum Q. Fabius
sequētis anni consul excepit, ab Romaq; profectus
supplementū ad Sutriū duxit, sub cuius accessum
Tuscis ibi sedentibus, nouæ ex domo copię vene-
Appius Claudi⁹ cēsor vexatur a trib. ple. re. Romæ interea, P. Sempronius trib. pl. Appium
Claudiū, vltra Aemiliæ legis præscriptū in cēsura
perseuerantē, grauiter pro rostris increpuit, cauillā
re Appio, legemq;. XII. tabularum celebrāte, qua
fuerat ab initio institutum, vt in quinq; annos cen

sura extenderetur, Sempronius in eum ferocius co
ortus. Hic (inquit) est Quirites illius Appij proge-
nies, qui Decēuir in annum creatus perpetuū sibi
finxerat imperiū, in quo male quæsito, pessime ad
ministrato, suis sceleribus cōcidit. Hæc eadem illa
familia, cuius vi atq; iniurijs compulsi, patriaq;
eiecti, sacrū montē cepistis, hęc quoq; illa aduersus
quam tribunitiū vobis auxiliū comparastis. Hæc
propter quā Auentinū insedistis. Hæc quæ Agra-
rias leges fœnebresq; suo in vos odio semper im-
pugnauit. Hæc patrū cōnubia & plebis quantū in
se fuit interrupit. Hæc plebi ad curules magistrat⁹
iter clausit. Hoc est nomen nostræ ciuitati multo
quam Tarquinij infestius. Inde in eum conuersus,
quum probris & maledictis multum diuq; prosci-
disset, nec ille proposito auerteretur, ī vincula duci
iussit. Cæterum e collegio tribunorū intercessione
missus, ingenti omnium ordinum inuidia ex anti-
quioris legis præscripto, cui centesimo ante anno
fuerat abrogatum, censurā administrauit. Hæc do
mi. Fabius interea ad Sutriū cum longe maiore ho
stium exercitu cōgressus, quum natura loci, quem
ceperat, tum militū virtute adiutus, Thuscum ma- **Vincunt Hetrusci.**
gna strage fusum, atq; in Ciminiā vsq; syluā fuga-
tum, ipsorū castris cū ingenti præda potit. Erat Ci **Ciminia sylua.**
minia sylua ad id tēpus Romanis inuia, ne merca-
toribus quidem adita, quum omnes eam temere
ineundam negarēt, neq; eñ Caudinę cladis recens
memoria animis exciderat. M. Fabius Cæso, siue **Fabij exploratio.**
vt alij scribunt, C. Claudius res Hetruriæ citra vl-
traq; Ciminiū montē exploraturū se est pollicitus,
Fuerat is forte Cere educatus, atq; ob eam rem He-
trusca lingua & literis optime institutus: vno igi-
tur dūtaxat seruo comitatus, cū quo vna fuerat nu-
tritus, pastorali habitu & agrestibus telis gessisq;
binis armatus, ad Camertes vsq; Vmbros penetra
uit, ibi quis esset fateri ausus, in senatum introdu-
ctus, consulis verbis de amicitia & societate pu-
blice ineunda egit. Comi inde hospitio acceptus,
cōsuli nunciare est iussus, si cum exercitu ad ea loca
veniret, præsto illi Camertium iuuentutem cum
XXX. dierum cōmeatu affuturā. His ex Vmbria
relatis, consul præmissis īpedimētis, legionibusq;
post impedimenta ire iussis, ipse cum omni equita
tu, stationibus hostiū (nam Thusci & ipsi citra Ci-
minium saltū, postq̃ acie fusi fuerāt, castra cōmuni
uerant) in multum diei adequitauit, inde in castra
reuersus, porta quæ maxime fuit hostibus auersa,
occulte cum suis equitibus delapsus sub noctē Ro
manū agmen assecutus, postridie prima luce, sum-
ma Ciminij montis iuga tenuit. Mittit inde consul
milites in subiectos Hetruriæ campos prædatum.
Fuerunt his obuiæ tumultuarię quædā Tuscorum
cohortes, quib⁹ cæsis, lōge lateq; Romanus per ho
sticū euagatus cum ingenti præda in castra redijt.
Quinq; ex vrbe legati cū duob⁹ tribunis plebis eo
die in castra venerant. Ciminij saltus transitum Fa
bio inhibituri, lætati itaq; serius se venisse, q̃ vt ex
peditonem reip. vtilissimam impedire potuissent,
inexpectatæ victoriæ nuncij Romam reuersi sunt.
Concitauit ea expeditio non profligauit Hetruscū
bellum, siquidē irritatis noua clade animis, omne
Thuscū nomē quāto nunquā antea tumultu, con-
sternatū ad arma ꝯcurrit. Nec ita multis interiectis
diebus, quū Fabius in priora castra redijsset, ingēs
hostium exercitus ad Sutrium consedit, ibiq; vlci-
scēdæ cladis cupidi, suaq; multitudine freti, aciem
in Romanorū conspectum tumultuose explicant,
nullā dimicationi morā facturi, quā vbi cōsulem
detrectare vidēt, castrorum munitiones subeunt,
Hic

Hic minitabundus hostis ferrum intẽtat, fremitq; non esse vestigio abscedendum, quoad Romana castra assidendo expugnassent, mittunt proinde ad duces, vt cibaria illius diei ad se deferri iuberẽt, constituisset militem ab Romano vallo non prius abscedere, quã vi aut arte, hostem intra inclusum opprimeret. Consul quum suos ad altum diem in armis habuisset, iubet cibum capere, ac paratos esse vt quacunq; hora signum accepissent, nihil sibi in mora essent, inde hortatus militum animos, quarta fere vigilia noctis, proruto repẽte vallo, oppletisq; castrorum fossis, instructum exercitũ in Thuscos effudit, ibi passim hostes strati, ac sopore victi, quod ęstiuis fere noctibus solet euenire, vt sub lucẽ arctiore somno premãtur mortaliũ corpora, multi alta quiete pressi, semisomnes alij, fœdissima strage cęduntur, plures armis media trepidatiõe captis, inter pugnę & fugæ consiliũ destituti, haud maiore negocio q̃ inermes, sunt oppressi, cæteram multitudinẽ primo ad castra vsq;, inde his captis, ad mõtes Romanus victor cũ cæde & strage multa persecutus est, cęsa ea nocte & die qui secutus est ad LX. milia Thuscorũ. Castrẽsis præda, præter aurũ & argentũ quod in mediũ cõsul referri iussit, militi data. Quidã non ad Sutriũ, sed trans Ciminiã ad Perusiã hoc euẽtu dimicatũ memoriæ prodiderũt. Sed vbicũq; pugna illa insignis pugnata est, Thuscorũ opibus præsenti clade accisis, a Perusia Cortone & Arretio, quæ tũ Hetruscæ gentis capita fuere, legati Romã venerũt, pacẽ implorãtes. Induciæ in. XXX. annos his datæ. Sed dũ hæc in Hetruria gerũtur, Martius Rutilius Fabij Collega Alifas Sãnitibus ademit, multaq; ad hæc castella, aut vi capta deletaq; sunt, aut integra in potestatẽ venere. Romana classis ad Cãpanę oræ præsidiũ missa, Põpeijs per id tẽpus est a P. Cornelio eius præfecto appulsa, inde quũ nauales socij i Nucerinos fines irrupissent, abducerentq; ad mare opulentã ex hostico prædã, in insidias pręcipitati, cũ cæde & fœda fuga ad mare reuersi sunt. In Sãnio audita Fabij alterius cõsulis trans Ciminiã syluã, pfectione, rati hostes illũ cũ exercitu interclusum, cõcurrũt & ipsi ad M. Martiũ extinguendũ eo consilio, vt si cũ eo debellatũ esset, confestim agmine in Hetruriã transirẽt, ad rem Romanã ea parte infestandam. Fuit itaq; ad primũ illorum accessum atrox pugna, atq; incerto euẽtu est luce illa dimicatũ, sed eo iniquius id certamẽ Romanis fuit, q pleriq; equestris ordinis sũt in acie amissi, & cũ his aliquot tribuni militũ & legatorũ vnus, & quod maiori militibus terrori fuit ipse cõsul graue vulnus accepit. Fama eius Romã delata, decreuit senatus, vt continuo dictator diceretur, eratq; tum oĩs rei bellicæ summa in Cursore Papyrio reposita, eumq; patres & cæteri creatũ iri volebãt. Cæterũ parũ constabat Martiũ viuere, ad quẽ mittere possent. Fabius ob veteres cũ Papyrio inimicitias, iam inde a magisterio equitum, quod sub eo dictatore gessit, quemuis aliũ prius dictur⁹ videbatur. Placuit igitur legatos ad cõsu. in castra mittere, qui publice eũ hortarẽtur, ne priuatũ odiũ publico cõmodo anteferret, legatis hæc corã precãtibus, deiectis in terrã oculis, quasi q̃d acturus esset animo agitaret, tacitus ex illorũ cõspectu abijt, nocteis inde silentio Papyriũ dictatorẽ dixit, cui quũ ob animũ egregie victum, legari gratias postridie agerent, obstinatũ tenuisse silentiũ dicit, ac sine responso dimisisse, vt appareret insignẽ dolorẽ ingẽn ab eo animo cõpressum. Dictator cũ legionibus ad Longulã primo pfectus, accepitisq; a Martio cõsule veteribus militib⁹, in aciem copias eduxit, nec

Fabij stratagema.

LX. milia Hetruscorum cæsa.

Hetrurię ppli pacẽ petunt.

Consul vulneratur.

Dictator

hostes pugnã detrectarunt. Cæterũ neutris præliũ ineuntibus, armati instructiq; sine prælio ad noctẽ stetere. Statiua inde aliquãdiu in ppinquo habita. Interea Hetrusci iterũ ad arma reuersi, ad Vadimonis lacum, nouo exercitu sacrata lege coacto, ita vt vir virũ legerit, cũ Fabiano exercitu tãto animorũ ardore cõflixere, vt telis ab neutra parte emissis, cõtinuo sit gladijs dimicatũ: nec cũ Hetruscis res geri videbatur, qui toties victi fuerant, sed cũ noua aliqua gẽte. Antesignanis cæsis successit secũda acies inde quũ hæc quoq; parũ sustineret hostẽ, iam ex vltimo ordine accersebãtur subsidia, eratq; res Romana in summo discrimine, quũ equites dimissis equis ad terrã desiliunt, ibi in aduersam aciem acriter inuecti, Hetruscũ hostẽ gradu submotũ pedites instauratis animis vrgent, victaq; ipsius pertinacia, in fugã auertunt. Concidit illo die quicquid virium ea tempestate habuit Hetruria, castra capta, direptaq;. Nec in Samnio minori interim periculo a Papyrio res gerebatur, duo erant hostiũ exercitus, vnius scuta auro, alterius argẽto ad maiores armorũ conat⁹ ostẽtandos affabre celata. Galeæ cristatę, sinistrũ crus ocrea tectũ, & spõgia pectori tegumẽtum, tunicæ versicolores aurata scuta habentibus, argentea, linteæ cãdidæ. His dextrũ cornu datum, sinistrum illis, docet suos Papyrius, armis bellatorem virũ opertũ esse oportere, nõ auro aut argẽto, illaq; verius prædã esse q̃ arma, nitere talia in pcinctu, cęde & cruore respersa deformia videri, virtutẽ esse decus, nõ fulgorẽ armorũ, eiusmodi hostiũ delitias fortes viros ad prædam inuitare non terrere. Irent fortes in pugnã, diuitemq; hostem pauperis esse militis præmiũ arbitrarẽtur. His hortationib⁹ Papyrius in aciem eduxit. Certatũ ab initio est magna vtrinq; pertinacia. Iunius Bubulcus magister equitũ ab lęuo cornu primus hostem fudit, inde & ab sua parte dictator fecit fugã, Samnites cum cæde multa dissipati, atq; castris exuti sunt. Papyrius victor Romã reuersus triumphauit, aurata scuta ex ea victoria relata, inter argẽtariorum dominos ad forũ instruendũ sunt diuisa, ac tum primũ mos, Romani fori quũ Thensæ ducerẽtur, excolendi ortus dicitur. Fabius ad perusiã, q̃ induciarũ fidẽ ruperat cũ Hetruscis tertio pugnauit, prospero vt bis antea euentu, quo prælio fracti hostes, ne maiorẽ cladem adirẽt, vrbẽ ipsam Romanis dedidere. Cõsul legatis Hetruscorũ pacẽ petẽtib⁹ Romã præmissis triũphans in vrbẽ est inuectus, atq; ob rem præclare foris administratam cum Publio Decio consul refectus est. Hi inter se prouincias partiti. Decio Hetruria, Samniũ Fabio euenit, qui in prouinciã profectus, Alifates primo subegit, & Sãnites prælio fudit, in qua acie Marsi noui hostes a Samnitibus stetisse dicunt. Tarquiniẽses interea a Decio in Hetruria subacti inducias i. XL. annos petiere, & Volsiniensiũ quoq; castella q̃dã vi capta, & ex his quædam subuersa, ne receptaculo essent hostibus, tantusq; per hæc terror Hetruscis est iniectus, vt tota gens supplex fœdus a Decio petierit. Induciæ in annum datæ, ea conditione, vt annuũ stipendiũ militi darent. Fuissetq; pax in id tẽpus secura, nisi subita Vmborum defectio materiã multis Hetruscorum rebellãdi obtulisset. Cõflato igit̃ ingenti exercitu, Decio post se relicto, ad vrbẽ Romã oppugnandã tumultuose cõtendunt. Decius hostẽ secutus in Pipiniensi agro consedit: patres noui belli fama perculsi ad Fabiũ alterũ consulẽ mittunt, vt si quid laxamẽti in Sãnio esset, in Vmbriã trãsiret. Paruit dicto consul, & ad Meuaniã, vbi hostes castra fecerãt magnis itineribus venit, subitus Fabij accessus, a quo

Hetruscorũ clades

Sãnidũ ornatus.

Papyri⁹ Sãnites fudit.

Fori Ro. ornatus.

Marsi & Sãnites vincunt̃.

a quo toties Hetrusci victi fuerāt, adeo hostem turbauit, vt multi censerēt ad vrbes munitissimas cōcedendum esse. Alij bellum omnino omittēdum, Materini (ita gens vna in vmbris nuncupata est) nō solum nō cedendū putauere, sed arreptis armis in Fabianos metari incipientes facto impetu, cæteram multitudinē in prælium traxere, tum consul milites ad signa reuocatos, vt irent hortaẜ, hostēq; vinci assuetum in perpetuum vincerent, impiæq; vocis pœnas expeterēt, qua minati ausi essēt se Romā oppugnaturos. Et iam signū daturꝰ erat, quum eo nō expectato, præ nimio militum ardore, est in hostē ꝓcursum. Citra fidē q̄dā in eo prælio facta dicuntur, vt hostibꝰ signa medio pugnæ ardore sint adēpta, ac cū ipsis signiferis ad cōsulem abstracta, milites q; ex acie in aciem cū totis armis translatos, gerebaturq; res interim vmbonibus magis q̄ ferro, incussaq; & strata hostiū acie vna vox exaudiebatur iubentiū ponere arma. Deditio igitur in acie facta, & primo ab ipsis belli autoribus populis. Fabius alterius sortis prouinciæ victor, in Samniū redijt, cui ob res præclare gestas, imperiū foris senatusconsulto est in sequentē annū propagatum. Cōsules interim fuere App. Claudius & L. Volūnius Salentini noui hostes Volumnio dati. Appius vrbanis artibꝰ aptior, q̄ bello Romæ fuit. Volūniꝰ rē foris feliciter administrauit, hostibus sæpe præliō victis, aliquot vrbes ademit, & Fabius cui prorogatum erat imperiū ad Alifas cū Sānitibus prospero marte cōflixit hostibꝰ acie fusis, atq; intra castrorum munimenta cōpulsis. Postridie cū singulis vestimentis deditos sub iugū misit. Qui cum ipsis Samnitibus erāt, præter Hernicos, seruiliter vęniere. Hernici Romā missi, a quibus quesitū publico an priuato consilio cū Samnitibus militassent. Id negocium mox Latinis senatꝰ iniunxit, vt Hernicos tandiu in custodia haberent, donec de ea re noui cōsules in curia repulissent. Tulerunt id ægre Hernici Anagninisq; totius gentis consilium habentibus, vniuersi, præter Alatrinates, Verulanos & Ferentinates Romanis bellū indixerunt, & in Sānio Fabij decessu noui motus securi, Calatia & Sora, quæ Romano ꝓsidio tenebātur, expugnatis. Iussu itaq; noui consules inter se prouinciā partiri. P. Cornelius Aruina Samnites, Qu. Martius Tremulus Hernicos, sorte sunt adepti. Fuit id bellum specie magis quā euentu terribile, insessis ab hoste itineribus inter vtraq; consulū castra, vt vterq; de alterius statu solicitus aliquot dies egerit, quæ fama Romā perlata causam præbuit noui exercitus, ad subitos casus conscribendi. Cæterū Hernici ter paucis diebꝰ victi ac castris exuti, inducijs in triginta dies impetratis ab senatu ad consulem relectæ, deditionē fecere. Cornelius interea vijs ab hoste insessis, quū belli dilationē cōmeatus inopia diutius ferre non posset, abstinerentq; interim prælio Samnites, cōsilij inops obsesso propior erat q̄ osidēti, quū ex insperato clamor simul & puluis procul excitꝰ significarūt collegā auxilio adesse, Sānites Martiū incōposito agmine venientē cōspicati, cōtinuo in eū impetū faciunt, neq; in re subita consiliū Romano defuit, quin sarcinis in mediū cōlectis, prius q̄ manꝰ cōsererent, aciē Ro. cōsul instruit. Mox inito prælio, quū hincinde acriter dimicaretẜ, Corneliꝰ suos hortatus, hostiū castra celeri cursu occupat, quibꝰ incēsis cū clamore & fremitu in præliū fertur. Samnis castrorū clade animaduersa, vbi aduētantiū quoq; strepitū hausit, fugā circunspectare incipit. Sed improuisa re perculsus, dum diliberāti similis segniꝰ se ad fugam expedit, florētissimus alioqui exercitꝰ in medio cæsus est. Pauci media trepidatione dilapsi, in proximos mōtes cōfugere, ad triginta hoīm milia ea prælio Samnites amisere: superuenerūt cędi aliquot recentes ipsius gentis cohortes, quas Romanus procul intuitꝰ præsenti victoria ferox cum clamore īuasit, fuissetq; illarū sors nihilio felicior, nisi fuga dissipati in proximos mōtes ad suos, qui fuga seruati eadē loca insederāt, sese proripuissent, nec Romanus locorū iniquitate deterritus, a persequendo hoste abstinuit, quin cursu instaurato per cliuos & abrupta saxa ad hostē ire pergit, fuissetq; breui loco potitꝰ, hostibꝰ recenti clade cōsternatis, nisi Samnitibus ex superiore loco veniā petentibꝰ annuo stipendio, tunicisq; in singulos milites imperatis consules potestatē fecissent legationis Romam ad patres mittendæ. Martius collega in sua prouincia relicto Romā profectus, de Hernicis triumphauit. Statua illi equestris in foro decreta, tribus populis qui in fide permanserāt suæ leges redditæ. Id illi potius q̄ ciuitatē voluerunt. Anagninis ciuitas sine suffragio data. Hoc anno ædes salutis a C. Iunio Bubulco censore locata est, quā consul in Sānio vouerat, ab eo & collega viæ ꝑ agros publica impēsa, factæ. Fœdus quoq; hoc anno tertium est cū Carthaginiensibus renouatū, vt Liuius scribit. Polibius sub id tēpus, quo Pyrrhus in Italiā venit, id factū arbitrari videtur, in quo ait anniquorū fœderū formulæ id additū, si cū Pyrrho fœdus percussérint curato vterq; populus vt alterutri auxiliū ferre liceat ijs quibꝰ bellū inferretur, si Carthaginienses socijve auxiliū Romanorū postulabunt, nauigia pręhbero ad trajciendum, belligerandumq;, si Romani socijve Romanorū postulabūt, mari Carthaginienses opitulātor, in terrā vero vt descendāt nemo cōpellito, suis quisq; stipēdia soluito. Idē autor est, in primo fœdere q̄d inter vtrūq; ꝑpl'm, Iunio Bruto, & M. Valerio cōsulibꝰ est ictū, hi em̄ primi cōsules Romæ fuerunt, duodetriginta annis ante primā Xerxis in Gręciam expeditionē, huiusmodi iusiurādū vtrinq; adhibitū, vt Carthaginiēses per deos patrios iurati sint. Fecialis vero Po. Ro. sumpto in manibꝰ lapide, postq̄ inter partes de fœdere ꝯuenerat, sic sit locutꝰ. Si recte & sine dulo malo hoc fœdꝰ atq; iusiurādū facio: Dij mihi cūcta felicia præstent. Si aliter, aut ago, aut cogito, cęteris oībus saluis, in proprijs legibus, in proprijs laribus, in proprijs tēplis, in proprijs sepulchris solus ego pereā, vt hic lapis e manibus meis decider. Nec locutus plura, lapidē manibꝰ dejcit. Atq; hūc vetustissimū iurisiurandi morē apud Ro. Polybiꝰ fuisse ait, quod a Liuio & Dionysio prætermissum equidē miror. Eorum neuter nisi opinione fallor, iurisiurādi huiꝰ meminit ī historia. Habuit hic annus dictatorē P. Cornelium Scipionē, a quo P. Decius magister equitū est dictus, his comitia consularia habētibus L. Posthumius & T. Minutius consules creati, Calpurniꝰ Piso hos. Q. Fabio & P. Decio subiecit biēnio prætermisso, quo Claudius & Volūnius prius, mox Cornelius & Martius cōsules fuerūt. Noui cōsules, quia Sānites in cāpū Stellatē excursionē fecerant, diuersi in hosticū exercitū duxerunt, Tifernū Posthumius, Minutius Bouianum. Cum Posthumio hostes ad Tifernum congressi, æquo marte, vt quidam autores sunt, acie discesserunt. Alij victos Samnites meminerunt, ac triginta hominum milia ex his capta. Sed quocūq; est euentu dimicatum, Posthumius secūdum eam pugnam, castris edito loco communitis, silentio noctis, cum expeditis legionibus, ad collegam accessit, præmissis qui illi nunciarent, vt cū hoste sui

accessus

Fabius Vmbros superat.

Cōsules.

Hernicū bellum.

Cōsules.

Hernici victi.

Fœda Samnitiū strages.

Aedes salutis.

Tertium fœdus cū Carthaginiēsibus ictum.

Forma vetusti fœderis.

Dictator

Cōsules.

accessus ignaro prælium committeret, affuturum
se mature illi auxilio, vbi certamen esset itutum.
Nec Ro. ad consilium irritum cessit. Conserto præ-
lio, ac non nihil ancipiti euentu distracto, hostem
iam fessum recentes Romanorum legiones inua-
dunt, illico fuga facta est, Samnitium acies disiecta,
castra capta, & cũ his Statius Cellius huius dux ex-
ercitus, signa militaria vnum & triginta, est & Bo
uianum deditum. Consules, ingenti gloria vtro-
biq; parta, Romam reuersi ambo de Samnitibus
triumpharunt. Minutium grauiter in pugna vul-
neratum, vbi in castra relatus est, continuo expi-
rasse quidam prodiderunt, Bouianumq; captum a
Lu. Fuluio in eius locum suffecto Sora, Arpinum,
Cessentia eodem anno a Samnitibus recepta Pu.
Sulpitius Auerrio, & P. Pomponius Sophus pro-
ximo anno cõsules fuerunt: Sempronius in Sa-
mniũ cum exercitu missus, quia omnia ibi pacata
occurrerant, iussu patrum antiquũ fœdus Samni-
tibus petentibus restituit. In Equos inde bellum
translatũ, qui Samnites iuuerant, Ambo consules
ad id bellum missi. Fecerant Equi ab initio castra,
inde quum alij acie pugnandum, alij tuenda mœ-
nia censerent, appareretq; ea animorum varietate
cladem omnino aliquam accipiendam, alijs alio
dilabentibus, castra noctu deserta sunt, quibus po
stridie occupatis, Romani consules circumacto ad
vrbes & oppida eius gentis bello, triginta oppi-
da breui oppugnando ceperunt, atq; eorum quæ-
dam incensa ac diruta. Equicum nomen prope ad
internitionẽ deletum. Fuit ea clades finitimis ter-
rori, vt pacem a Romanis peterent. Marci, Peligni,
Ferẽtani Romam legatos, ad amicitiam & pacem
sanciendam miserũt, cum omnibus fœdus ictum,
& consules de Equis triumpharunt. Eodem anno
C. Flauuius, Gn. filius scriba patre libertino humi
liq; fortuna natus, inuita nobilitate ædilis curulis
factus, in eius ordinis inuidiam ciuile ius reposi-
tum in penetralibus pontificum vulgauit, fastosq;
in albo proposuit, vt quando lege ageretur sciri
posset. Aedem concordiæ, quam pro ordinum re-
conciliatione vouerat, in Græcostasi supra forum
(Liuius in Vulcani area fuisse ait) non sine ingen-
ti patrum indignatione, dedicauit: & in collegæ
domo, quum forte ad eum ægrum officij causa ve
nisset, ibiq; nobilium iuuenum nemo venienti
assurrexisset, curulem sellam apponi sibi iussit, an-
xiosq; liuore inimicos ex loco honoratissimo spe-
ctare non dubitauit. Comitia quibus ille est ho-
norem adeptus, tantum indignitatis habuisse di-
cuntur, vt pleriq; nobilium aureos annulos, vt Li
uius scribit, & phaleras deposuerint. Plinius pri-
uatum nullum aurei annuli vsum ea tempestate
fuisse arbitrari videtur. Abijt iam inde ciuitas in
duas velut factiones, vt alij bonorum cultores
essent, alij forensi fauerẽt multitudini, quoad Qu.
Fabius qui cum P. Decio censor est factus, concor-
diæ causa omnem forensem factionem in quatuor
tribus coniecit, quæ vrbanæ nũcupatæ sunt. Idem
instituisse dicitur, vt quintilibus idibus equites in
trabeis transueherentur. Adeoq; hæc vulgo gra-
ta extitere, vt inde maximi cognomen adeptus in
nepotes transmiserit.

Sãnitiũ clades.
Statius Cellius captus.
Equicũ nomẽ fere deletũ.
Fasti vulgantur.
C. Flau⁹ ædilis.
Aedes cõcordiæ.
Q. Fabij Maximi optima instituta.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER VII.

ET HAEC quidem paucis an
nis, post magni Alexandri in
teritũ, a Romanis in Italia ge-
sta, quo tẽporis interuallo, res
Macedonum in Asia & Euro-
pa, sua velut mole laborãtes,
domestica labefactari discor-
dia cœperũt: accensis semel ad
certamẽ animis, adeo in malũ in vna gẽte exarsit,
vt præualidæ regni opes, mutuis cõuulsæ cladib⁹
factæ sint, quum aliarum gentium, tum Romano
rum viribus obnoxiæ. Perdicas, penes quẽ regia-
rum copiarum potestas erat, Ariara-them Capado-
cum regem obnoxiũ subito bello adort⁹, victũq;
prælio, & obsidione fatigatum, ad eam desperatio
nem redegit, vt auro argẽtoq; cum preciosa veste;
cæteroq; ornatu de industria corrupto, coniugibus
& liberis, alijs super alios interfectis, ipsorum cor-
pora, seq; ipsum in accensos ignes deiecerit. Nihil
igitur ex eo bello præter vulnera adept⁹, vt ad ma
iora rerum momenta regiam autoritatem acquire
ret, Cleopatrã magni Alex. sororẽ, quæ alteri Ale-
xandro, qui in Lucania perijt, nupserat, ne Olym-
piade quidẽ inuita, vxorẽ sibi iungere conatus est.
Sed per Antipatrũ id obtinere nõ potuit, quẽ præ-
textu nouæ affinitatis, prius capere fuerat Perdicas
adortus, illius filia sibi in vxorẽ petita, qua fraude
instructus Antipater, nõ solũ non illi filiam dedit,
sed quo minus Cleopatræ nuptijs potiretur sua au
toritate effecit. Oritur nec multo post bellum inter
Perdicam & Antigonũ, cui maior Phrygia obue-
nerat. Causam cur inter se bellare cœperint, non re
perio. Fauebãt Antigono Crater⁹ qui regiæ erat pe
cuniæ præfactus, & Antipater, q pace cũ Athenien
sibus cõposita, summa ope nitebatur oẽs Perdicæ
conat⁹ euertere. Ille allienatis rebus Arideũ cũ Ale
xãdri filio, in Cappadociã traxit, vt de summa bel
li cũ ijs, q in partib⁹ adhuc erãt, cõsultaret. Erãt qui
in Macedoniã bellũ trãsferendũ dicerẽt, ad ipsum
caput & arcem regni, Olympiadẽ ibi esse Alexan-
dri matrẽ, nõ mediocre momentũ ad res gerendas,
ciuiũ fauorẽ futurũ, ob Philippi & Alexandri no-
mina, Cæterũ verlti ne Asia a se relicta a Ptolemæo
occuparetur, ab Aegypto, quã ille obtinebat, pla-
cuit bellũ auspicari. Eumeni vltra Paphlagoniam
ab initio decretã, Cariam, Lyciã, et Phrygiam adij-
ciunt, vt maiores adeptus vires, Antipatro auda-
ci⁹ occurreret, si ipsis Aegyptiaco bello occupatis,
in Asiam trãsire conaretur, Alceta Perdicæ fratre &
Neoptolemo auxiliarib⁹ datis, cũ quib⁹ ille bellũ
administraret: atq; ita Macedonũ potentia, in duas
velut diuersas factiones diuisa, ab hostili sangui-
ne, in se ipsam, malo cõsilio, peiore euentu, suas vi
res & arma diuertit. Mouit igit in Aegyptũ Perdi-
cas terrifico armorum apparatu, nec Ptolemæus
ociosis interim auribus acceperat, quæ a Perdica &
alijs eius factionis in se parari dicerentur, quin nul
la nõ in Aegyptios moderatione omnium fauorẽ
adeptus, finitimos reges fœdus sibi & amicitia ob
strinxerat. Cyreneq; suo imperio adiecta, iure for-
midabilis erat hostib⁹. Parabat igitur summa ope
bellũ, primis Perdicæ conatibus occursurus, cuius
superbiã multi interea exosi ad hostes fugã medi-
tari, & in his illustres quidã, quorũ Neoptolemus
traducere secũ copias conatus cũ Eumene, cui da-
tus fuerat belli socius, cõflixit. Cæterum victus ad
Antipatrũ & Polypercontã aufugit, quibus autor
fuit, vt Eumenẽ ob recentẽ victoriã secure agentẽ,
subito accessu inuaderẽt, suũ ne tũc Polypercõ an
Antipatri ductarit exercitũ, parũ compertũ habeo

Ariaractis regis facinus.
Cleopatra Alex. soror.
Noui bellorũ motus i Asia
Ptolemei cõsiliũ in nouo bello.

satis constat Euridices imperio, quæ Arideo coniuge aduersa valetudine implicito, primas in administrando regno sibi partes vendicabat, Polyperconti exercitū ademptū, Cassandroq; ductandū datum, sensit tamē Eumenes se insidijs peti, vertitq;, vt præsenti erat cōsilio, in insidiatores periculum, quos ad se venientes, ac nocturno itinere fessos, nihil minus q̃ insidias timētes, inopinato excepit prælio exceptos primo cōgressu perculit. Hic Polyperconti, vt Trogus falso credidit, ictus cōcidit. Plutarchus Craterū scribit, eumq; a Neoptolemo in prælium adductū, spe transitionis a Macedonibus ad eū faciendæ, quod Eumenes veritus, de Crateri aduentu milites sub pugnæ tēpus celauerit. Sed siue hic, siue ille concidit. Neoptolemus & ipse cū Eumene mutuis vulneribus colluctatus, ita vt galeis capite auulsis thoraces sibi etiā inuicē ꝯcerpserint, postremo Neoptolemꝰ vno sub genu vulnere accepto, mox circa ceruicē altero, fortiter occubuit. Duplici prælio victor Eumenes, non nihil præsenti rerum successu socios in partibus cōtinuit. Perdica interea in Aegypto, militari seditione interfecto, Eumenes ob Crateri mortē, a Perdicano exercitu, cum Phytone Illyrio & Alceta Perdicæ fratre hostis iudicatur. Quod vbi ille cōpertum habuit, periclitari statuit militū animos, pro cōcione multa de præsenti iniuria questus, potestatē fecit oībus libere quæ vellent loquēdi, qua voce suarū partiū studiū erexit, vt vltro milites ducem ipsum consolarentur, polliciti se ferro Macedonum decreta rescissuros. Hoc militari consensu cōfirmatus Eumenes, vt vniuersum exercitum sibi deuotiorē redderet, Cleopatrā Alexandri sororem ad se accersitā in primorū conspectū dedit, vt in partibus eā esse intelligerent. Nihil ad militem in officio continendum æque valuit, ac mulieris vnius adhortatio, adeo Alexandri memoria omnium animos inuaserat, vt vel mortui vmbra, per necessitudinū vestigia coleretur. Nec ita multis intericctis diebus, passim totis castris Antigoni literæ repertæ sunt, præmium Eumenis percussoribus statuētis, cuius rei periculo territus Eumenes, milite ad concionem vocato, magnas se omnibus gratias debere professus est, q̃ nemo repertꝰ esset, qui nefarij spem præmij secutus, fidei sacramētum violare esset ausus. Sed ne quisquā opinione deciperetur, libellos qui in castris disiecti essent, ad militum in se fidem experiendam sua opera confictos non ignorarent. Verum salutem suam in omniū potestate esse nec Antigonum, aut ducum aliquem, sic velle vincere, vt alieno sanguine pessimū in se statuant exemplum. Hęc ille multa arte mentitus, labātes militū animos a præsenti scelere deterruit, & in futurū cauit, vt si quid simile accidisset, nō se mercede inuitari milites arbitrarētur, sed ab ipso duce suā fidem potius tentari. Nec Antigonus multo post cū valido exercitu affuit, cū quo Eumenes prælio congressus vincitur, victusq; cū parte copiarū in proximū castellū aufugit. Hæc Trogus. Proditione Plutarchus victum Eumenē scribit, cui rebus propemodum perditis, adeo animus superfuisset, vt proditorem ad hostem fugientē irrequieto cursu assecutus, ad supplicium retraxerit. Illud in duce non minus memorabile fuit, prælio victus, quum a conspectu insequentium hostium paululum deflexisset agmen, auersis itineribus ad locum vbi cōmissa erat pugna reuersus, cęsorum corpora in vnum coaceruata, villarum foribus, aliaq; domestica materia cremauit, inde Antigoni impedimenta assecutus, quum facile diripere potuisset, ne suos præda impeditiores redderet, abstinuit. Sed factus ob vnam aduersam pugnam hosti impar, ad Noram in Cappadociæ Lycaoniæq; finibus, cum sexcentis equitibus se recepit. Hic ab Antigono ad colloquium excitus, parum abfuit quin Macedonū incursu, in Crateri vltionem, sit discerptus. Aegre ab Antigono submota multitudine seruatus est. Cinxit deinceps Antigonus oppidum vallo, præsidioq; ad obsidionem relicto, cum cætero exercitu in Phrygiam concessit. Eumenes interea, vt viros & equos ad subitos casus expeditiores haberet, locum in oppido constituit, quo se iuuenes assidua luctatione exercerent, equos anteriore parte suspēdit, ita vt prioribus vngulis altius subnixis posteriores terræ niterentur, atq; ita crebra flagelli excussione, clamoribusq; circunstandum consternati sublime corpus calcibus & assultu agitabant. Tenuit aliquandiu ea obsidio, interea nunciata Antipatri morte, qui fato in Macedonia decesserat, Antigonus maiora animo concipiens, Eumenem inducias cum eo pactus obsidione soluit, equitibus ex pristino exercitu collectis, quia sibi præfectura adempta non restituebatur. Duabus alis equitum fretus omnia circa Cappadociam crebris excursionibus infestat. Trogus non Antipatri mortem, sed quia ab Antipatro auxilia Eumeni missa essent, soluendæ obsidionis causam fuisse prodidit. Imminebatq; iterum illi Antigonus, ob ea quæ fiebant, verum omnium auxilijs destitutus, ad Argyraspidas inuictum Alexandri exercitum se contulit. Hi post regis interitū nullius se imperio subiecerant, veteris militiæ gloria inflati, ducem fastidiebant. Horum ferociam tempestiuo alloquio adeo Eumenes flexit, vt cum in cōmilitonē prius acceperint, mox paulatim pro duce se gerentē sua sponte audire cœperit exercitus. Mira interim arte vsus dicitur, ad salutē suā primoribus cōmendandam. Simulata inopia ab Argyraspidum principibus multum argenti mutuo accepit, vt veriti illi ne creditam pecuniam amitterēt, de sua incolumitate soliciti essent. Vnius igitur Eumenis nutu oīa gerebantur, quum subito affertur Antigonum cū exercitu adesse. Tum Argyraspides Eumenis impulsu in prælium progressi, magis sua discordia, quam hostium virtute vincuntur. Coniuges & liberi quos secum habebāt, cum omnibus fortunis hostibus prædæ fuerūt. Nec victori incruēta acies cōstitit, quinq; milibus hominum prælio amissis. Plutarchus (nam Trogus eorum quæ scripsimus est autor) ad Pasitygrim flu. multa hostium cæde concursum scribit, ac quatuor milia eorum capta, secundumq; eam victoriam Argyraspidas in Gabenorum agrum hybernatum cōcessisse, qui in vicis ac villis subito Antigoni accessu facile opprimi potuerint, nisi Eumenes cum expeditis equitibus progressus ignis plurimos in hostiū cōspectu sub noctē accendisset, quæ ignium species magni exercitus castra procul mētita, Antigonū tam diu ab instituto cursu īhibuit, donec Argyraspides in vnum coiuerint, nec ita multo post acie dimicatū, Macedonicamq; Phalangem ab Antigonianis loci & tēporis iniquitate victā, omnibusq; impedimentis exutam. Qua clade Agyraspides fracti legatos ad Antigonum mittunt qui liberos, vxores, & res amissas sub cōditione pacis reposcerent. Antigonus, cuius res fuerant eo prælio haud mediocriter accisæ, comiter se omnia redditurum pollicetur, si Eumenem sibi traderent. Tum neq; pudor Macedonibus obstitit, neq; militare sacramentum continuo in Eumenem manum iniiciunt. Alij ex

fuga

Crateri interitus.

Eumenes hostis iudicatur.

Eumenis ars in aperto periculo.

Vincitur Eumenes.

Eumenis virtus.

Eumenis exercitatio in obsidione.

Argyraspides.

Vincunt Argyraspides.

fuga eum retractum ſcribunt. Sed quoquo modo
vis illata, vbi reuinctis manibus in militũ conſpe
ctu ſtetit, facta eſt ei loquẽdi poteſtas, quod vt ſibi
facere permitteretur, multis precibus contenderat.
Cernite inquit milites habitũ & ornamenta ducis
veſtri, quæ nõ hoſtium quiſquã impoſuit, nam id
quidem ſolatio in ſumma calamitate eſſet, vos me
ex victore victũ, ex imperatore captiuum feciſtis,
militari ſacramento ſępius hoc anno adacti. Haud
eñ decet miſeros cuiquã conuiciari, vnum oro, vt
ſi propoſitorum Antigoni in me perdẽdo ſumma
conſtitit, inter vos me mori patiamini. Neq; enim
illi⁹ intereſt, quemadmodũ aut vbi cadam. Enim-
uero ſi veſtra indulgentia mortis ignominiã effu-
gero, ſoluo vos iureiurãdo, quo mihi aſtricti eſtis.
Conficite hic me rogo ipſi multis vulneribus, aut
ſi religio, aut pudor prohibet, date mihi ferrũ. Im-
perator pro vobis id faciet, quod vos pro me face-
re debuiſtis. Obaudire hæc Argyraſpides, nec ſeci⁹
dedendum fremere. Tum Eumenes a precibus in
Dirę Eumenis. irã verſus: Ad vos inquit deuota capita reſpiciant
Dij periuriorũ vindices, taleſq; precor vobis exit⁹
dent, quales vos ducibus veſtris dediſtis. Vos Per-
dicæ ſanguine nuper reſperſi eſtis. In Antipatrum
pene eadem moliti, ne Alexandro quidem, ſi ille
mortalium manu cadere potuiſſet, parſuri. Vltima
nunc ego veſtra perfidorum victima has vobis di
ras imprecor. Inopes extorreſq; omne æuũ in hoc
caſtrenſi exilio agaris. Hauriãt impium ſanguinẽ
deuota arma, quibus plures veſtros quã hoſtiũ du-
ces abſumpſiſtis. Hæc ille locut⁹ iræ plenus ad An
tigoni caſtra cuſtodes pręcedere cœpit. Sequitur ex
Argyraſpides Eumenem dedunt. ercitus captiuo ſimilis, triumphum de ſeipſo ad vi
ctoris caſtra ducẽs. Viſaq; eſt ea deditionis ſpecies
pulchrior Antigono quã innumeræ Alexandri vi
ctoriæ fuiſſent. Quod quum ille orientem viciſſet,
ipſe eos a quibus oriens victus fuerat, armis sub-
actos ac ſibi deditos videret. Vbi in caſtra ventum
eſt, Antigonus rebus ex fide reſtitutis, ipſos domi-
tores orbis ſuo exercitui diuiſit. Eumenem verecũ
dia priſtinæ amicitię, ad ſuum conſpectum venire
non eſt paſſus. Non nihil igitur in carcere aſſerua-
Eumenis exitus. tum, demum bidui inedia cõfectum iugulari fecit.
Et Eumenes hunc exitum habuit. Euridice interea
Aridei regis vxor quum per viri valetudinem pri
maria ſibi officia in adminiſtrando regno vendi-
caret, exercitum, Polypercõti iam antea ademptũ,
Caſſandro dari imperat. Cœperat Polipercon Eu-
ridice ſuſpectus eſſe, ob Olympiadem Alexandri
matrem, cum qua parum ipſi Euridice conueni-
bat. Caſſander accepto exercitu, in Græciam poſt
Antipatri obitum tranſgreſſus, multas eius terræ
vrbes, quæ a Macedonibus defecerant excidit, &
iam Lacedæmonem obſidebat, quum turbato Ma
cedoniæ ſtatu, exercitum ex Peloponneſo abdu-
cere eſt coactus. Olympias Alexãdri mater ex Epi-
ro in Macedoniam reuerſa, Aeacidem ſecum ha-
bens Moloſſorũ regem, quum Aridei regis & Eu-
ridices iuſſu regni fines ingredi prohiberẽtur, Phi-
lippi & Alexandri memoria tantum apud Mace-
donas valuit, vt ab rege ad eam populariter tranſ-
Olympiadis ſæuitia. euntes, in matris & filij regnum ipſam reſtituerint.
Nec illa muliebri iræ temperauit, Arideo & Euri-
dice interfectis, mox per principum capita fœdiſſi
ma eſt cæde debacchata. Perijt Arideus ſexto ſui
regni anno. Nec Olypias diu incolumis manſit,
quin Caſſandri aduentu perculſa, diffiſaq; Macedo
nibus, quos certo ſciebat cum fortuna fidem muta
turos, cum Hercule Alexandri filio, quem Barſa-
ſane tulerat, haud multo poſtquam in Cilicia pro-
ſpero marte pugnauit, & cum Roxane nuru in Pi-
ctuam vrbem conceſſit. Secutæ eam abeuntem
Deidamia Aeacidæ regis filia, & Theſſalonicæ, &
ipſa clara Aridei patris nomine. Ibi aliquandiu a
Caſſandro obſeſſa, demum incolumitatem pacta,
ſe hoſti tradidit. Eam deditã quia ob fidem quam
acceperat violare nefas erat, occulte ſubornat Caſ-
ſander, qui Olympiadã apud Macedones crudeli-
tatis & ſæuitiæ in ſuos accuſarent, & vt ſunt multi-
tudinis ſtudia quæ facile cum fortuna mutantur,
magno omnium cõſenſu damnata eſt. Olympias Olympiadis cædes.
vbi percuſſores ad ſe miſſos ſenſit, duabus ancillis
innixa vltro illis obuiam proceſſit, qui ad cædem
venerant, Philippi & Alexãdri memoria animũ
ſubeunte, attonitis ſimiles ferrum inhibuerunt. Su
perueniunt inde alij a Caſſandro miſſi, illa vbi fer-
rum in ſe nudari vidit, non eiulatu & vociferatio-
ne, ſed virorũ fortium more, compoſita circa cor-
pus veſte vt honeſtius caderet, pluribus vulnerib⁹
confoſſa concidit, vt magni regis vxorem, multo
maioris matrem cadendo facile agnoſceres. Ea ex-
tincta Caſſander Theſſalonicem Aridei filiam ſi-
bi vxorem iunxit. Alexandri filium cum matre in
Amphipolitanam arcem cuſtodiẽdos mittit. Hoc
potius crediderim, vt poſt Eumenis interitũ, Bar-
ſine quæ illi nupſerat, ad filium ſeſe receperit, quã
quod Trogus ait: Roxanem circa Olympiadem
fuiſſe, quum illa Pictuam aufugit, quam ex Alexã
dro grauidam relictam, a Statyra Darij filia, ſtatim
poſt viri interitum, interfectam Plutarchus tradi-
dit. Ducibus aduerſæ factionis in hunc modũ ſub-
latis, pacate inter ſe facturi videbantur, qui ex Ale-
xandri ſucceſſoribus adhuc ſupererant. Cæterum Noua
cupiditas regnorum alumna, victores ipſos in ali- Macedonũ
quanto fœdius quã nuper defuncti eſſent certamẽ diſcordia.
coniecit, Ptolemæo, Caſſandro & Lyſimacho po-
ſtulantibus, vt pecunia Alexandri ductu ſed com-
muni periculo & labore parta, quam penes ſe An-
tigonus habebat, ex æquo diuideretur. Negat ille
diuiſionem vllam fieri oportere, qui vt honeſtius
bellum ſuſcipere videretur, Olympiadis a Caſſan
dro interfectæ ſe vltorem profitetur. Nec paſſurũ
Alexandri filium diutius cum matre cuſtodiri. Te-
nebat Ptolemęus Aegyptum, cum parte Aphricę,
parebat & Cyprus illi, & nõ parua Syrię pars vſq;
in Phœnicem, vt fortius ſuas opes ad futurum bel
lum cõfirmaret, ſacrorum prætextu Hieroſolymã
ſabbatorum die ingreſſus, qua luce Iudæi, Gẽtili
inſtituto tractare arma prohibentur, ſine vllo ma-
iore certamine vrbem Syriæ clariſſimã obtinuit.
Meminit oppreſſionis huius Ioſephus in hiſtorijs
& Sabatarcides, qui Iudæos ſuperſtitione ſua li-
bertatem amiſiſſe prodidit. Et Ptolemæus iam tan
tus erat. Caſſandro vero Græcia & Macedonia pa-
rebant. Hi ſuis opibus freti, Seleucoq; & Lyſima-
cho, cuius Thracia erat & Pontici maris ora, in ſo-
cios aſcitis, enixe bellum, terra mariq;, in Antigo-
num comparant. Primo itaq; armorum motu, De
metrius Antigoni filius, ſiue ex fratre nepos, vt alij
crediderunt, Ptolemæi conatibus occurſurus, cum
valido exercitu in Syriam profectus eſt. Erat tum
Demetrius duos & viginti annos natus, maioreq;
ferocia quam conſilio, ad Zamam, ſeu ad Cala-
mam, vt Trogus ait, cum callidiſſimo duce con- Demetrius vincit
greſſus, Alexandriq; militiæ aſſueto, ingenti præ-
lio victus ad tredecim milia hominum vna acie
amiſit, quorũ quinq; occidione occiſa dicuntur, re-
liqua multitudo capta. Ptolemęus hoſtium caſtris
potit⁹, Demetrio regium tabernaculum, cum toto
apparatu, & captiuis omnibus reſtituit, adijciens

O hæc

Ptolemæi dictum.
hæc, non de omnibus simul, sed de regno & gloria
magnos viros certare oportere. Sed dum hęc in Sy-
ria geruntur, Cassander ex Apollonia rediens in in-
Ranarū muriūq; vis.
gentem Abderitarum cœtum incidit, qui ranarum
muriumq; multitudine patrium solum relinquere
coacti, nouas sibi sedes quęrebant: veritus ille ne
profuga manus, desperatione rerū, Macedoniç quie-
tem, si in eam terrā irrupisset, subito accessu turba-
ret, in socios recepit, ictoq; in id fœdere, agrum illis
in Macedoniæ finibus assignauit, inde Alexandri
Barsane cū filio a Cassādro interficit.
filiū iam. XIIII. an. natū, cū Barsane matre occulte
interfecit, veritus ne Macedones Alexādri memo-
riam secuti puerū adolescere incipientē, in auitum
patriumq; regnū restituerent. Addiditq; scelus sce-
leri, Roxane cum altero Alexandri filio haud mul-
to post pari fraude interfecta. Adeo nihil in regia
stirpe reliquum esse voluit, quod regno male par-
to formidolosum esset. Plutarchus, vel loco non
multum diuerso est supra significatum, post Ale-
xandri obitum Roxanen a Statyra Darij filia cum
sorore necatam prodidit. Sed dum Cassander per
hæc scelera suas opes firmat; Demetrius reparato ex
integro exercitu, iterum Syriam ingreditur. Prole-
mæus ratus adolescentem vna aduersa pugna fra-
ctum modico negocio superatum iri, Cillem vnū
ex purpuratis obuiam illi misit, qui improuiso ho-
stium accessu oppressus, cū octo milibus hominū
Liberalitatis hostimentū
est a Demetrio captus, captiuorū numerū cū ipso
duce Demetrius patris permissu, Ptolemæo resti-
tuit, vt hæc illi par gratia repensa videretur. Adeo
de gloria inter se tunc, non minus q̄ de regno, sum
mi duces bellarūt, vt honestius tum bella gereren
tur, q̄ hodie amicitiæ colantur. Demetrius Syria re
cepta in Nabatheos Arabes expeditionem fecit, ac
parum absuit, quin aquarū inopia (est enim pluri-
mum Arabia siticulosa) vita & exercitu sit pericli-
tatus. Locorū difficultate ægre superata, sese in tu-
tum recepit. Reciderantq; his motibus res Macedo
num in nouam rerum discordiam, & velut in no-
Cōsules.
uas factiones, pars victrix sua sponte abierat, quū
Rom. in Italia Aulo Genutio, & Ser. Cornelio cons.
Soram & Albam in Equis colonias deduxerunt.
Eodem anno Arpinatibus & Trebulanis ciuitas
data, & Frusinates, quia Hernicos ad bellū solici-
tasse indicio cōperti sunt, capitibus coniurationis
securi percussis, tertia agri parte sunt mulctati. In
Vmbria quoq; nonnihil bellatum, sunt q; ad duo
milia hominum in spelūca quadam igni & armis
oppressa. Bellum sequenti anno ab Equis renoua-
tum, qui Albam coloniam expugnare adorti, tan-
Cōsules.
tum terrorem Rom. iniecerunt vt M. Liuius et Qu.
Aemilius consules iussu patrum Qu. Iulium Bu-
bulcum dictatorem dixerint. Is primo congessu
Equos subegit, paucisq; diebus triumphans in vr
Salutis ædes.
bem est reuersus. Salutis ędem quam consul voue
rat, & cēsor locauerat, Dictator dedicauit. Aemili⁹
consul in Salentinis Cleonymum Lacedæm. qui
classe nuper appulsa Thurias occupauerat, prælio
victum ad naues compulit, compulsum in altum
abire coegit. Cleonymus ex Salentinis expulsus
Italię oram circumuectus ad intima Adriatici sinus
littora peruenit, ibi per ostium prælati fluminis
(amnem Meduacum vocant) in stagna quæ intra
littus late patent, transgressus copiarum partem in
interni littoris accolas prædatum misit. Græci ex
improuiso egressi, ingentem agrestium fugam &
trepidationem fecere. Vicos aliquot subita vi ca-
ptos incēdunt, lateq; prædam ad naues agunt. Ter
ror interea Patauium perlatus iuuentutem confe-
stim in prædones exciuit, vno itaq; tēpore & Grę-
ci per agros palari, & naues quibus per internum
flumen ad loca cultu frequentiora penetrauerant,
sunt oppressi, qui cæde dilapsi ad littora refugerāt,
Veneti locorum accolæ exceptos magna ex parte
interfecerunt. Cognitum inde maiorem classem
cum ipso duce haud procul abesse. In hanc quoq;
factus est impetus, fueruntq; præcipue adiumento
expedita nauigia, ad stagni & fluuiorū vsum cōpa-
rata, quorum agilitate locorum accolæ freti, tan-
tum negocij Græcis a tergo & a lateribus incessen-
Cleonymus a Patauinis pellitur.
tes fecerūt, vt Cleonymus vix quinta nauium par
te incolumi, in altum abiuerit. Liuius autor est na-
uium rostra monumentū illius victoriæ in Iuno-
nis templo quod Patauij fuit asseruata, quæ sua
etiam ætate viserentur, naualeq; certamen in ipsa
vrbe diu postea fluuiali alueo celebratum. Anno,
Carseoli colonia.
quo hæc gesta sunt, Carseoli Colonia in Marsos
deducta est, & Hetrusci rebellaturi credebantur, qua-
propter Marcus Valerius dictator est creatus: in Mar
sos prius itum, quibus prælio victis, Miloniam ex
ea gente, Plistiam & Fresiliam paucis diebus dicta
tor vi cepit, ad postremum Marsis parte agri mul-
ctatis Romanus pacem restituit. In Hetruscos inde
Valerius bellum vertit. Hic dictatore absente, qui
Romam auspiciorum causa abiuerat, Romanæ co
hortes in hostium insidias præcipitatæ, aliquot si-
gnis amissis cum multa cæde & trepidatione, sese
in castra receperūt. Acceptæ cladis fama ad vrbem
perlata dictatorem in castra exciuit, Romæ ad eum
terrorem stationes sunt circa portas dispositæ, &
in muros tela trepide congesta. In prouincia quie-
tiora dictator omnia inuenit. Nam Marcus Aemi
lius Paulus magister equitum, castris in munitio-
rem locum translatis, exercitum non modo non
exterritum, sed pugnæ etiam cupidum intra muni
menia tenebat, cohortibus vallo exclusis quæ si-
gna amiserant, has ignominiæ causa subsidio ex-
cubare iusserat. Sub dictatoris reditum castra in
Rusellanus ager.
Rusellanum agrum sunt translata, hic quoq; Tu-
scus Rom. insidijs capere est adortus. Sed quum
fraus parum processisset, aperta est vi dimicatum,
ac parum abfuit quin pabulatorum præsidium pe
ne prius sit ab hoste oppressum, quam ex castris di-
ctator subsidio abfuisset, sub cuius accessum eques
inter peditum ordines immissus hostem turbauit.
Secuta peditum acies, quam Tuscus quoniam su-
stinere nequiuisset, cum multa strage in proxima
castra refugit. Sed neq; vallum, neq; munitiones
vllæ victis adiumento fuere. His quoq; exuti teter
rimaq; cęde affecti, rebus noua clade accisis, iterum
pacem petierunt. Pax negata est. Induciæ in bien-
nium datæ, stipendio in annum, & frumento duo-
rum mensium imperato. Fuerunt qui scriberent
Hetruriæ statum, sine cæde vlla, a dictatore paca-
Cōsules.
tum. Sequens annus Marco Valerio, qui priore an
no dictator fuerat, & Appulio Pansa consulibus,
foris pacatus fuit. Domi inter patres & plebem ve
tus certamen renatum, plebe postulante, vt ex suo
quoq; corpore pontifices & augures crearentur,
quod ad id tempus non fuerat impetratum. Mul-
tum diuq; de iure auspiciorum est inter Appium
Claudium & P. Decium disceptatum. Erat illius
filius, qui se Latino bello, pro omnibus legioni-
bus, deuouerat. Ibi quum multa citro vltroq; di-
cta & responsa essent, ac ferme omnia quæ olim
pro Licinia rogatione, eo Decius suum sermonem
Decij verba cōtra nobilitatem.
flexit, vt diceret, non oportere Claudium suam &
aliorum nobilitatem tam insolenter plebi expro-
brare, quando illi qui primo Romæ patricij facti
essent, non e cœlo fuissent missi, sed qui patrem

ciere

ciere auumq; potuissent, at filium suum & patrem
& auum consularem ciere posse, & alijs innumeris
id dicere, nec de auspicijs, quæ soli patricij habere
dicerentur, plura dici oportere. Talia & quum P.
Selius primus de plebe cõsul est factus abunde de
cantata. Quũ Licinius Stolo primus magister equi
tum. Quum Martius Rutilius primus Dictator &
censor. Quum P. Philo primus prætor. Cõspectos
illos & multos postea de plebe in curuli sella, in to
ga prætexta, tunica palmata, toga picta, triumpha
li corona præditos, tantumq; abfuisse, vt eorum
quicquam inuitis dijs factum videri possit, vt iam
inde ex quo plebeij ad eos honores admissi essent,
multo maior meliorq; resp. facta esset, ac tũ quoq;
si quod repens bellum oriretur, haud dubium cui-
quam esset, quin nihilo maior spes in patricio du-
ce, quam in plebeio foret. Quod in pluribus reipu
blicæ casibus experientia ad id tempus docuisset.
Tum ad populũ cõuersus Decius. Certamẽ inquit
patricij petunt Quirites, neq; quærunt quem certa-
minum euentum habeãt, modo vestra commoda
remorẽtur. Ego quod bonũ faustũ felixq; vobis &
reipu. sit, legẽ hanc vti rogatum fuerit subeundam
censeo. Adeo Decij valuit autoritas, vt sequenti
Põtifices die lex lata sit. Creatiq; primum e plebe pontifices
P. Decius legis suasor, P. Sẽpronius Sophus, Clau
dius Martius Rutilius, M. Liuius Denter. Quinq;
Augures augures plebeij, Claudius Genutius, Pu. Elius Pe-
tus, Mar. Minutius, Claudius Martius & T. Publi-
cius, atq; ita nouem augurum & pontificum octo
numerus est factus, quum ad id tempus, quatuor
pontifices & quinq; augures, atq; omnes patricij
fuissent. M. Valerius eodem anno legem de prouo
Leges. catione bis antea ab hominibus eius familiæ latã
vt diligentius sanciretur, autor extitit. Valeria lex
tantum vetabat, ne quis ciuẽ ad populũ prouocan
tem virgis cæderet, aut securi necaret, quod siquis
fecisset, is iprobe fecisse videretur. Porcia lex, quæ
postea lata est, longe vehementior, quippe quæ, si
quis Romanũ ciuem verberasset necassetve, graui
pœna afficiebat. Idem Valerius consul hoc anno
in Equos bellũ gessit, sed fama eius gesti obscura,
Nequi- quia nihil in eo acciderit memoria dignũ. Apuleiꝰ
num op- collega Nequinum in Vmbria obsedit. Fuit id op
pidum. pidũ, vbi nunc est Narnia, locus, quia in arduo &
Narnia. præcipiti situs erat, capi non potuit. Tenuit itaq;
obsidio in sequentem annum, qui M. Fuluium Pe
tum & L. Manlium Torquatum consules habuit.
Aniensis & Terentina tribus his consulibus vete-
ri numero additæ & lustrum conditũ. Nequinum
oppidanorũ proditione captũ, qui noctu consulẽ
in vrbem induxere. Eo colonia aduersus Vmbros
missa, atq; a Nare fluuio Narnia appellata. In He-
truria bellum est Gallorum interuentu motũ. Eru-
perat ea gens hostiliter in Thuscos fines. Hetrusci
vt eam Gallorũ procellam in Ro. auerterẽt, magnã
cum Gallis pecuniam paciscuntur, vt ex hostibus
socij facti, secũ in Romanos bellum gererent. Bar-
bari pecuniam adepti negant eam sibi eo nomine
appensam, vt in quenquã militarent, sed ne Thu-
scum agrum popularentur. Postulare igitur vt in
partẽ agri reciperentur, si se socijs in bello vti vel-
lent. quod ipsum quia vulgo est negatũ, pecuniã
ingentem sine labore sortiti, retro abierũt. Nec Ro
mani eo secius in Hetruriam legiones misere, vbi
T. Manlius consul in ferocioris equi circũactu ad
terram effusus, triduo expirauit, in cuius locum M.
Valerius surrogatus, confestim in Hetruriam ad
exercitum venit. Post eius accessum hostes intra
munimenta se tenentes, etsi ante oculos videbant

passim agros vastari, vicosq; & villas incendi, vt
acie decertarent compelli nequiuere. Nec in Hetru
ria quicquã deinceps memorabile est eo anno ge-
stum. Proximo ineunte Lucanorum legatis ad no
uos consules Lu. Cornelium Scipionem & C. Ful- Cõsules.
uium venere questum de iniuria Samnitium, qui
hostiliter suos fines vastarent, ꝙ ab illis in socie-
tatem belli trahi nequiuissent. Cæterum male se
prius omnia extrema adire, quam Romanam ami
citiam violare. Orare proinde vt vniuersam gen-
tem acciperent in fidem, arcerentq; ab se Samnitiũ
iniuriam, obsides ad fidem daturos se esse, etsi bel-
lo cum Samnitibus inito abunde sua apud Roma-
nos probata esset fides. Cum Lucanis fœdus per-
cussum, bellumq; illatum Samnitibus, quia res so
lenni modo repetitas non reddidissent. Consules
inter se prouincias partiti: Scipio Hetruriam obti-
nuit, Fuluius Samnites. In Hetruria ad Volaterras
incerto euentu ad noctem vsq; dimicatum. Hostis
silentio noctis profectus, haud dubiam Romano
relinquit victoriã. Postridie Scipio in aciem descẽ
dit, vt manum cum hoste consereret, cognitaq; eiꝰ
fuga castris potitur, inde late per hosticum euaga-
tus, præter agrorum vastationem, multos vicos &
villas incendit. A Fuluio quoq; per id tẽpus gran-
dis pugna est in Samnio ad Bouianum depugna-
ta, qua acie haud dubie victor Aufidenam de Sa-
mnitibus cepit. Quãti ea victoria apud Romanos
fuerit, ex eo potest intelligi, ꝙ Fuluio Romam ve-
nienti datum est, vt triumphans vrbem ingredere
tur. Inde quum ex Samnio & Hetruria maior belli
moles in sequentem annum ostenderetur, freme-
rent hinc Tusci Gallos quoquo modo ad bellum
accersendos, inde Samnites suos duces accusarent,
qui Lucano bello auersi, florẽtissimum exercitum
Romanis cædendum obiecissent, magno omnium
ordinum consensu, Qu. Fabius Maximus consul Cõsules.
est factus. Erat is rei militaris atq; vrbanarum ar-
tium Romanæ ciuitatis peritissimus. P. Decius ei
collega datus. Et iam hi, de sortitione prouincia-
rum, & delectu accuratissime habendo consilia cõ-
ferebant, quum ex Nepete & Sutrio affertur in He
truriæ concilijs de pace agitari. Ea res vtrunq; con-
sulem in Samnium auertit. Diuersi tamen in ho-
stem mouere. Per Soranum agrum Fabius, Decius
per Sidicinos, vterq; suam regionem populatus.
Cæterũ Fabius hostem ad Tiphernũ nactus suos
continuo in aciem eduxit. Nec Samnites pugnam
detrectarunt, satius rati cum vno consulari exerci-
tu, quam cum duobus dimicare. Fuit primo pede-
stre prælium, inde & equestre iniectum, Aciesq; in
vtroq; certamine Samnitibus immota stetit. Pu-
gnabant, vt si quando alias, obstinatis animis, &
quum nulla vi gradu submouerẽtur, resisterentq;
præter opinionẽ, Fabius consilij inops aliquandiu Fabij stra
anceps stetit, qua vi qua ve arte hostẽ deturbaret. tagema.
Sed vt vir erat quũ acri ingenio, tum præsenti cõsi
lio in dubijs rebus, dat Scipioni legato negocium,
hastatos primæ legionis quam occultissime ex
acie subtraheret, hisq; ad proximos montes circun
ductis, sese hosti ex summo iugo ostenderet. Erat
vbi ꝙ interim atrox pugna, creueratq; hostibꝰ ani-
mus, ꝙ ad omnes Romanorum conatus immoti,
locum tenuissent, quum ex montibus repente cla-
mor exauditus, præsenti prælio occupatos percu-
lit. Resistere tamen. Verum Fabius Decium colle-
gam cum legionibus adesse clamitans, tantum mi
litibus ardorem subdidit, vt confestim gradu ho-
stem submouerint fugarintq;: cæsa prælio ad tria
milia hostium & quadringentos. Signa militaria

Sāniriū cædes. tria &. XX. capta. Iunxiſſent ſe Appuli Sānitibus
priuſquā ad Tiphernum dimicatū eſſet, niſi Deci⁹
ad Beneuentum obuius illis factus, prælio oſtem
ſudiſſet. Duo hoſtiū milia hac quoq; acie cæſa. De-
cius ſecundum eam pugnam iterū Samniū ingreſ
ſus, quinq; &. XL. locis in hoſtico fecit caſtra: Fa-
bius ſex &. LXXX. Gimetramq; vrbem cepit. Re-
gio tota populationibus & vaſtitate deformata eſt
Cōſules. L. Volumnius & Appius Claudius inde conſules
facti, Imperium Fabio & Decio, vt rem in Samnio
gererent, prorogatum, Deciuſq; collega abſente
adeo hoſtium opes populationibus afflixit, vt Sa
mnites patrio ſolo pulſi, facto agmine in Hetru-
riam abierint. Ibi conſilio populorum Hetruriæ
coacto, omne Thuſcum nomen in Romanos con
citatunt. Honati ſunt vt finitimos accolas Gallos
ſecum ad id bellum traherent: futurum, vt trium
gentium viribus res Romana breui ad internicio-
nem redigeretur. Decius interea ad vicos & oppi-
da circumagens exercitum, Margunriam validam
gentis vrbem, vi captam diripuit, inde & Romu-
leam, mox & Ferentinum, vbi ad tria milia ho-
ſtium circa muros cæſa ſunt. Erat id oppidum in
Samnio diuerſum ab eo, quod haud obſcuri eſt no
minis hodie in Hernicis. Sunt qui Romuleæ & Fe
rentini expugnationem ad Fabium non Decium
trahant: Alij nouorū conſulū eam laudem fecere.
Verum dum hæc in Samnio geruntur, ex Hetruria
tumultuoſe affertur, iam omne Thuſcum nomen
belliū in Romanos cōſciuiſſe, ingentēq; vim hoim
in Samnitium caſtra cōfluxiſſe: Vmbros præterea
in ſocietatē belli aſcitos, Gallos ſolicitari. Terribi
lis belli rumor Appium in Hetruriam exciuit. Vo
lumnius aliquanto antea cum exercitu in Samniū
fuerat profectus. Ab Appio leuiora quædam præ-
lia fuerant parum proſpere geſta, creuerantq; ob eā
rem hoſtibus animi. Etiam prope erat, vt neq; mi-
lites duci, neq; dux militibus, ſatis fideret. Volum-
nius interea aliquot ex Samnitibus caſtella cepe-
rat, quum literis eſt in Hetruriam accerſitus, vt col
legæ opem ferret. Fuerint ne Appij literæ an ab
alio confictæ parum liquet. Enimuero vbi eo Vo
lumnius venit ab Appio rogatus dicitur, an in Sa
mnio res ſaluæ eſſet, aut quænam cauſa eum impu
liſſet, vt prouincia relicta in alienam cum exercitu
veniſſet: Res inquit Volumnius, ſatis ibi proſpere
ſunt, tuiſq; huc literis accerſitus veni, quæ ſi falſæ
ſunt, nec vllus eſt mei vſus, extemplo conuerſis ſi-
gnis in Samnium, vnde veni, bona tua & omniū
venia reuertar. Tu vero abeas, inquit Appius, nec
Appij ſu enim te moratur aliquis. Bene habet Volumnius
perbia. ait, malo operam hanc fruſtra mihi inſumptam,
quam aliquid aduerſi accidiſſe. Conſulem conuer
ti ſigna iubentem, Appiani exercitus legati ſimul
& tribuni trepide circunſiſtuut, nunc illum nunc
imperatorem ſuum orant, ne ſua diſcordia remp.
perderent, plures Volumnium & obteſtari ſimul,
& mouere ne Romanas legiones I aperto diſcrimi
ne relinqueret, ſiqua clades incidiſſet deſertori ma-
gis quam deſerto noxæ futurā. Rem eo adductā vt
omne decus dedecuſq; gerendæ rei penes Volum-
nium futurū eſſet. Neminem queſiturum quæ fue
rint Appij verba, ſed quæ Romani exercitus ſit for
tuna. Dimitti eum a collega, ſed a rep. retineri. His
querelis conſules pene inuitos in concionē traxe-
re, ibi Appij cauillationib⁹, quū Volūnius identi-
dem inceſſeretur, q; ex muto & elingui extempora
lis ſua opera factus eſſet orator: Mallem inquit ille
Appi, vt tu a me ſtrenue facere didiciſſes, ꝗ ego abs
te ſcite loqui: at quando reſpu. non verbis ſed re in
diget, conditionē fero Samniū malis, an Hetruriā
obtinere. Etenim vter noſtrum melior ſit impera-
tor belli exitus declarabit. Tum clamor ex tota cō-
cione ortus, hortari vt ambo in Hetruria eſſent Pe
tente autē Volumnio, vt clamore ſibi ſignificarēt,
vellent ne ſe ibi manere an abire, tantus iterū cla-
mor elatus eſt, vt hoſtē e caſtris exciuerit. Tum ve-
ro arreptis armis, ſuos Volūnius in aciē educit. Se
quitur Appius, veritus ne oēs legiones, ſe inuito,
collegā ſequerentur. Fuit præliū ab initio pene tu-
multuariū, alijs ſuper alios vtrinq; in pugnā ruen
tibus. Hetruſci Volūnio oblati ſunt, Samnites Ap
pio, qui medio pugnæ ardore Bellonæ in illis lo-
cis ædem vouiſſe dicitur. Fuit deinceps aliquandiu
anceps certamen. Poſtremo fuſi hoſtes in caſtra cō
pelluntur, q Romanus victor oppugnare adort⁹, in
nouū incidit præliū. Tueri Hetruſci Samniticæq;
cohortes valliū, tanta animorū pertinacia, vt lōge
maior in caſtris q; in acie, ſit cædes edita. Ad ſeptē
Thuſconū & Samnitiū cædes. milia & trecētos hoſtiū cæſi, duo milia & centū vi
ginti capti. Caſtra capta milites diripuere. Sed dū
cōſules omniſq; Romana vis in Hetruſcū bellum
verſa eſt, nouus hoſtium exercitus ex Sānio egreſ-
ſus, per Veſtinos in Cāpaniam Phalernumq; agrū
deſcendit. Tum multa præda grauē Volūnius ex
Hetruria rediens, circa Vulturnū amnem adeptus,
caſtris exuit, exutum fugat, multaq; cæde diſijcit.
Hic quoq; ad ſex milia hominum cæſa, duo milia
& quinquagita cum ipſo duce capti, & quod lætiſ
ſimum Romano fuit, ſuper aliā prędā ſane opulen
tam, ſeptem milia captiuorū & amplius ſunt rece-
pta. Præſetis Samnitiū motus, & quia in Hetruria
poſt Volumnij digreſſum hoſtes ferocius cohorti
Vmbros & Gallos accerſere dicebantur, Romæ
tantum terroris fecere, vt iuſtitium indictum ſit,
habituſq; delectus, nō ſolum ex iunioribus, ſed ſe-
niorum quoq; ſint cohortes aliquot conſcriptæ, li
bertiniq; centuriati. Leuarunt hunc ciuitatis metū
Volumnij literæ, quibus ſignificatum eſt Campa
niæ prædatores ad Vulturnum oppreſſos. Recrea-
ta lætiſſimo nuncio ciuitas, iuſtitiū remiſit, decre-
taq; eſt cōſulis nomine ſupplicatio, duæ coloniæ
aduerſus huiuſmodi Samnitiū motus deſtinatę, ad
Minturnæ. oſtium Liris vna, quæ Minturnæ eſt poſtea appel-
Synope. lata: altera i Veſtino, vbi Synope Græca vrbs fuit.
Sinueſſa. Coloniam ipſam Rom. Sinueſſam dixerunt. Cæte
rum quatuor gentium conſpiratio quæ in armis
eſſe dicebātur, ab coloniarum deductione ciuitatē
auertit: Thuſci, Galli, Vmbri, & Samnites in vnū
coiuerant, binaq; caſtra fecerant, quando tanta vis
hominum vnis teneri non poterat. Ob hæc igitur
& quia comitiorum tempus inſtabat, L. Volūnius
Romā reuocatus, priuſquā cēturiæ ad ſuffragia vo
carentur, graui oratione populū admonuit, vt me
miniſſet die illo aduerſus quatuor ferociſſimas gē-
tes duces legi oponere. Quanta eñ belli moles in-
ſtaret, vel ex eo intelligi poſſe, q; aduerſus Hetru-
ſcos & Samnites duobus conſulibus, duobuſq; cō
ſularibus exercitibus opus fuerit, vt in Hetruria
reſpu. eo anno ex ſententia adminiſtraretur. Acceſ-
ſiſſe Vmbros & Gallos omnium gentium Roma-
no nomini infeſtiſſimos, non gratiam, nō genus,
ſed virtutem in futuris ducibus ſpectandā. Ex vni
uerſa ciuitate legēdos qui in tanto rerū motu rem-
publicam felicitate, prudentia, autoritate tueantur.
Inclinabant oim ſtudia in Fabium Maximū tum
Romanæ ciuitatis longe principē. Is quū diu mul-
tumq; imperiū detrectaſſet, ætatem excuſando, pa-
rumq; proficeret, a pplo petit, vt quādo præcipuū
rerum gerendarū momentū in ducum concordia
verte

verteretur, sibi P. Decium collegam darẽt, cũ quo bis consul fuisset, concordiq; animo remp. administrasset. Dedit id libens ciuitas, ac Decius cũ Fabio

Cõsules.

consul est creatus. L. Volumnio imperiũ foris prorogatũ. Multa eo anno prodigia extiterunt, quorũ auerruncandorum causa, supplicationes in biduũ

Prodigia

sunt decretæ. Vinum & tus publice prębitum, a viris et fœminis passim supplicatum. Certamenq; ex ea re inter mulieres ortum, Virginia Auli Sulpitij filia patricij generis, cæterum plebeio viro L. Volumnio, qui superiore anno consul fuerat, matrimonio locata, patriciarum cœtu sacellũ pudicitiæ, quod in foro Boario fuit ad rotundã ædem Herculis adire prohibita, mulier ferox, cõtumeliæ impatiens, in parte ædium, quas in longo habuit vico a

Pudicitię ara.

prophano vsu exclusa, aram plebeiæ pudicitiæ cõstituit, hortataq; est eiusdem ordinis matronas darent operam, vt ara illa a sanctiorib⁹ castioribusq; quam patricia coli crederetur. Ita contigit, vt pudicitia iam inde duobus in vrbe locis sit culta. Nulli nisi spectatæ pudicitiæ, & quæ vni nupsisset, fas erat ad patriciam illam aram, aut plebeiam sacrificare. Vulgata deinceps religio, & a pollutis frequẽtari cœpta, nec matronis solum, sed omnis ordinis mulieribus. Postremo ritus nõ modo non integer mansit, sed in obliuionẽ etiã venit. Eodẽ anno fœneratoribus quibusdã multatis. Gn. & Qu. Ogulini ædiles curules ęnea in capitolio limina, & triũ mensarũ argentea vasa, in cella Iouis, Iouemq; in culmine cum quadrigis posuere. Plinius fictile id opus fuisse autor est, & ad Ruminalem ficum Romuli & Remi simulachra sub lupæ vberibus statuerunt, ænea hæc ex aliane materia, Liuius haud

Lupa ænea.

diserte posuit. Visitur hodie Romæ signum ex ære factum, apud vrbis conseruatores, lupa est duos ad vbera infantes habens, sit ne vetus illud signũ, de quo Liuius, an aliud recens ab eo diuersum haud affirmare ausim. Ortum inde inter consules certamen, patribus extra ordinem Hetruriam Fabio decernentibus, Decio eam rem ad sortem reuocante. Cæterũ populus ad quẽ Decius a patribus cõfugerat, haud minore cõsensu q̃ senatus, extra sortẽ Fabio prouinciã detulit. Nec ita multo post Fabius cũ quatuor milibus & sexcẽ. is, quos ex ingẽti multitudine no͞ia dare volentium in supplementum legerat, in Hetruriã concessit. Habebatq; tum Appius prioris anni consul castra haud procul ab hoste ad Archanã oppidũ. Huc quum Fabius contenderet, in Romanos lignatores incidit, qui Fabij accessu audito, læti illi occurrerant, feliciter venire iubent, palamq; Ro. po. agunt gratias, q͛ inuictũ sibi ducem destinassent. Rogati inde quo tẽderent, quũ lignatum ire se respondissent, tum Fabius, nonne & castra vallo munita habetis? Duplici inquiunt vallo, nec adhuc satis nobis tuti videmur. Ite retro consul ait, affatim lignorũ in proximo est, vallum cõuellite. Procursum itaq; in castra, vbi Appio & alijs consularis imperij ignaris nouus est terror iniectus, posteaquam tumultuosius vallum a calonibus cœperat refigi. Cessit inde metus, vbi consul appropinquare dictus est, atq; eius iussu id fieri. Fabius Appio ad vrbẽ misso, postridie motis castris, aliquandiu est per hosticum euagatus. Dein appetẽte vere, legione vna ad Clusiũ relicta, id oppidũ

Clusium olim Camarsolis

tum Camarsolim appellabant, ipse Romam ad cõsultandũ de rep. redijt, Legioni ad præsidiũ relictæ L. Scipionẽ pręfecit. Ibi Appio prioris anni consule, qui prætor vrbanus erat famã belli augente placuit vt Decius quoq; cum Fabio eo anno in Hetruria esset. L. Volumnio Samniũ demandaretur. Cõsules ex vrbe cũ legionibus Clusiũ tendebant. Interea Senones Galli Romanã legionẽ, quæ in Hetruria a Fabio relicta fuerat, ex improuiso adorti,

Cęditur Ro. legio ad Clusium.

Scipionem tumulũ vrbi proximũ capere conantem, vt suos inde tutaretur cũ tota legione circunuentũ trucidãt. Fama est ne vnũ quidẽ superfuisse, qui cladẽ nũciaret. Quidã eam cladem ab Vmbris illatã memoriæ prodiderũt, nec adeo rem afflictã, quin pabulatoribus circunuẽtis e castris continuo auxiliũ affuisse, ac tum hostẽ adẽpta præda, procul fugatũ. Cõsules hoste ad Clusiũ nõ reperto, Apenninũ trãsgressi, in Sẽtinati agro cõsederunt. Hostes vbi Romana castra in proximo videre, ita inter se cõparãt, ne quatuor gentiũ fortuna, in vnũ pugnę discrimen conijceretur, vt partiti copias, alij in pugnam descenderẽt, alij extra aciem Romana castra oppugnarent. Gallis & Samnitibus pugna delegatur. Vmbri interea & Hetrusci castris imminerent. Hæc hostium consilia Clusini transfugæ ad Romanos consules deferunt, ad quæ discutienda, Fuluio & Posthumio, quorum hic in Vaticano ille in Phaliscis, ad hos casus, exercitum habebãt, copias Clusium admouere imperant, lateq; hostium fines populari. Huius populationis fama Thuscos ex Sentinati agro, ad cladem arcendam citra Apenninum reuocauit, quibus absentibus cõsules rem gerendã rati, hostẽ prælio lacessunt, biduũ leuioribus prælijs datũ. Postremo totis viribus in planiciem descensum. Interea quũ vtrinq; instructi starent, lupus ceruã ex proximis montibus persecutus, medium inter vtranq; aciem percurrit spacium. Inde

Auguriũ

cerua ad Gallos cursu delata configitur. Lupus in Romanos auersus per medios ordines (data est enĩ Martiæ feræ ad euadendum via) incolumis euasit. Dextro cornu Galli, sinistro Samnites cõstiterunt Gallis se Fabius obiecit cum prima & tertia legione, Decius quintam & sextam aduersus Samnites tenuit. Secundã Volumnius & quartã per id tempus in Samnio habebat. Adeo æquis ab initio viribus est vtrinq; concursum, vt si Hetrusci prælio

Ferox cõcursus.

interfuissent, clades omnino ingẽs fuerit eo die Romanis adeunda. Trahere Fabius de industria prælium: etenĩ satis scire hostiũ ferociã, cum ipso ardore pugnæ, remissum iri. Nota erant Gallorũ inge-

Gallorũ ingenia.

nia laboris & æstus intolerãtissima. Terribilia primo & ferocia, mox fluida & remissa. Cõtra Decius quicquid viriũ habuit primo certamine effudit, & quia pedestris pugna frigidior erat, equitatũ in hostes concitat. Ipseq; globo immixtus, ad rem bene gerendã cæteros hortatur. Bis Decius fudit aduersum equitatũ, perruperatq; iam; in medias Gallorũ

Gallorũ ꝯmentũ.

alas, quum in nouum genus pugnę incidit. Armatus hostis in essedis sedens, ingenti equorum & rotarum strepitu inuectus Romanum equitatum nouitate rei territum i fugam auertit, virosq; & equo ruentes improuida fuga proculcat, Multi vehiculis in medium agmen actis obteri, nec Galli interim vllum respirandi spacium territis dabant, inclinaueratq; haud dubie ab ea parte fortuna. Decius vbi, neq; precibus, neq; minis sisti posse fugã vidit, paternũ secutus exemplũ M. Liuio pontifice quẽ ad hos casus penes se i acie habuit, præfari carmen iusso, se & hostiũ legiones Dijs manib⁹ deuo-

Decij deuotio.

uit. Deuotus Gabino ritu cinctus, qua confertissima erat Gallorũ acies, bellatorẽ equũ immisit, ibi infestis telis vndiq; petitus extẽplo cõcidit. Ducis interitus qui terrori alioqui militibus esse solet, mirum dictu inclinatã aciem a fuga reuocauit. Horrari pontifex ac testari vicisse Ro. fato consulis defunctos esse omni periculo. Gallos & Samnites telluri

& dijs manibus deuotos iam pugnæ immemores alienata mente astare, irent deuotamq; aciem sternerent. Etiam Martius & Cornelius Scipio cũ subsidio aderant a Fabio missi, ita pugna nõ solum ea parte instaurata est, sed corptus etiã sterni hostium globus. Fabius Gallis dextro cornu fatigatis, Sãnitibusq; fugam circunspectãtibus vna equitum ala immissa, quæ a tergo Barbaros inuaderet, terrorẽ illis incutit, quos loco submotos principes tertiæ legionis degrauare iubet. Etiam palam vtrinq; hostes fusi passim sternebãtur, quum consul ad Sãnitium castra oppugnanda occurrit, quæ Gellio hostium duce cadente momento temporis sunt capta.

Cæsorũ hostiũ numerus.

Cæsa eo die quatuor & viginti hostium milia, octo capta. Nec Romanis ea victoria incruenta fuit septem milibus ex Deciano exercitu, mille & trecentis ex Fabiano in acie amissis. Spolia hostiũ Fabius in vnũ coacervata victor Ioui ex voto concremauit. Decij corpus postridie inuentum, multis militũ lachrymis honorificentissime est funeratũ. Per eos dies quibus in Sentinati agro est prospere a Romanis pugnatũ, Gn. Fuluius in Hetruria hostiles agros late populatus, manũ cum Thuscis cõseruit, ac tria hostiũ milia & amplius vna acie confecit. Samnitiũ agmen castris exutum, quum in Samnium consternatũ abiret, a Pelignis circũuentũ, ex quinq; milibus qui pugnæ supererant mille ferme obtruncati sunt. Fabius Romã reuersus, de Gallis Samnitibus & Vmbris triumphauit.

Fabij triumphus.

Celebrata est eo triumpho militari carmine Decij consulis mors. Militibus octogeni bini æris dati ex præda, sagaq; & tunicæ munera ea tempestate rara. L. Volumnius in Samnio hostẽ in Tiphernũ montẽ cõpulsum, iniquitate loci nihil deterritus fudit fugauitq;. Rebus vtrobiq; bene gestis, in Hetruria tamẽ & Samnio nihilominus bellum adhuc residuum erat, nam & Thusci Perusinis autoribus rebellauerant post consulis digressum, & Samnites Vesinũ & Formianũ agrum prædati, oĩa terroris compleuerant. In eos Appius Claudius prętor cum Deciano exercitu est missus. Fabius in Hetruriam reuersus quatuor milia Perusinorum prælio occidit, cepit ad mille septingẽtis & quadraginta.

Perusinorũ cædes.

Appius & ipse collatis cum Volũnio castris, i Samnites acie dimicauit. Atrox pugna fuit, Romanis ægre ferentibus, q toties Samnites rebellassent, Samnitibus spe vltima vitę & fortunarum dimicantibus. Cæsa ergo Samnitium sexdecim milia & ducenti, duo milia capta, & septingenti.

Prodigia

Fuit hic annus rebus bellicis felix, sed ciuitati pestilens, varijsq; prodigijs solicitus: nam & terram multifariã pluisse ferunt, & in Appij Claudij exercitu pleriq; fulmine icti sunt. Ob quæ prodigia sunt libri Sibyllini aditi & Qu. Fabius Gurges consulis eius anni filius, aliquot matronis stupri damnatis ex multatio ære Veneris ædem ad circum maximum statuendam curauit. Habuit sequens annus consules M. Posthumium Megellum, & M. Attilium Regulũ.

Cõsules.

Ambobus Samnites prouincia data, bellũ anno sexto & quadragesimo iam antea inchoatum, adhuc cũ his erat. Posthumius aduersa valetudine implicit⁹ Romę fuit. Attilius in Samnium profectus in ipsis finibus hostem obuiũ habuit. Hic Samnites, quod vix Ro. toties victor fuisset ausus, Romana sunt castra oppugnare adorti. Tantum vltima desperatio nonnunquam audere cogit. Texerat caligo ingẽs terram, vt lucis etiam vsum adimeret, hac temporis opportunitate Sãnites freti, improuiso accessu, decumana porta, custodibus cæsis, in Romana castra irrumpunt.

Sãnitiũ facinus.

Clamore inde sublato questoriũ occupant, Opimiumq; quęstorem obtruncant. Consul subito tumultu excitus duabus cohortibus ad prætorij custodiam relictis ĩ hostem vadit, anceps primo certamen fuit, vt in re dubia. Inde militum globus consulis pręsentia & periculo commotus, summa ope annixus, hostem castris eiecit. Eiectũ instare insidiatum metu non est ausus. CCC. hostium periere, Romanorũ. CC. circiter & triginta. Tantum audacie attulit successus ille hostibus, vt pabulatione infesta coactus sit consul hostium finibus excedere. Is terror ad vrbem perlatus Posthumium alterum consulem, qui vix bene a morbo cõualuerat, in prouinciam traxit. Ibi duo consules cum duobus exercitibus hosticum ingressi, Posthumius Miloniam post acerrimum certamen expugnauit.

Milonia capitur.

Cæsa dicuntur ad tria hostium milia, quatuor capta & septingẽti. Ad Ferẽtinũ mox itũ. Hoc & alia pleraq; oppida sine certamine ex Sãnitibus capta, vnde ab hoste populariter fuerat migratum. M. Attilius maius omnino negocium cũ hoste habuit, & in lucernis finibus primo incerto euentu congressus, agmen adeo vulneribus affectum in castra reduxit, vt postridie quum neq; precibus, neq; minis in aciem educere posset, statuerit vel solus in prælium ire, certo moriendi consilio priusquã a Samnite toties victo se circumuallari pateretur. Enimuero hostes procul habituri, quũ vna recta via esset, quę ante Romanorum oculos ducebat, aliã omnino speciẽ præbuerunt a fuga longe diuersam, velut ad Romanũ vallũ oppugnãdum pergerent, non fugã meditarẽtur.

Attilij ferocia.

Tribuni primo & centuriones, mox reliqua acies pudore affecta, eundẽ cõsulẽ in aciem est secuta. Sãnites vbi hostẽ adesse vident, sarcinis ĩ mediũ coniectis, sese ad pugnam expediunt. Vtrinq; acies nonnihil immota stetit, atq; anceps an pugnã capesseret. Dein prælio inito Romani in fugã vertũtur. Tum consul cum equitibus, cursu ad portas delatus, ferri aciem in fugientes vertit, equitibus vt idem faciãt edicit, alta voce milites increpans, nunc timidos, nunc ignauos vocat, aut redeundũ in aciem esse proclamat, aut ante vallũ pro hostibus cadendũ. Miles necessitate adductus in hostẽ vertitur, & consul statori Ioui ædem vouet, si suorũ fuga eo die sisteretur. Conuersis signis redintegratur præliũ pulsiq; retro ad impedimenta Samnites. Illic iterum hæsit pugna, vbi vero hostis Romano equite circumuẽtus, quũ a fronte satis superq; a milite grauaretur, post cædẽ & stragem multam, ad deditionem se conuertit.

Sãnitiũ deditio.

Septem milia deditorũ & septingenti sub iugũ missi. Pugna ad quatuor milia absumpserat, nec incruẽta obtigit ea Romanis victoria, septẽ milib⁹ & trecentis desideratis. Paucis inde diebus alter Samnitium exercitus præda onustus in Attilium ipsum, a Luceria redeuntem, incidit. Hic quoq; hostis subito prælio except⁹ præda exuitur, multisq; in medio cęsis, foeda fuga dissipatur. Tentauerãt hi Interamnam Romanam coloniam in Latina via occupare, quod inceptum quia ijs irritum fluxerat, magnam ex circumiecto agro prædam abegerant.

Interãnã

Res Interamnatibus restitutæ. Ipsi Attilio comitiorũ causa Romam venienti, ob ingentem militum iacturam, & q captiuos hostes iniussu patrum sub iugum misisset, negatus est triumphus. Posthumius alter consul, quia in Samnio iam belli materia deerat, in Hetruriã transgressus, Volscinensem agrũ primo vastauit, duobus milibus hostium cæsis, qui ad arcedam populationem occurrerant. Rosellanus inde ager vastatus, & oppidum cum magna hostium cæde expugnatũ. Ob hæc & quia rea

Hetruscorũ

Hetruſcorũ multis cladibus alĳs ſuper alias fuerãt
accisæ, pax fuit ĩ reliquũ anni. Trib⁹ Hetruriæ vrbi
bus, vt tũ opes erãt, validiſſimis, Vulſinĳs, Peruſia

Induciæ. Hetruſcis dantur.

& Arretio pacem petẽtibus induciæ in. XL. annos
datæ, mulctaq́ quingẽtũ miliũ æris ſingulis ciuita
tib⁹ indicta. Poſthumi⁹ Sãnio & Hetruria domitis,
quũ Romã reuerſus a ſenatu triũphũ nõ ĩpetraret,
quia in Hetruriã iniuſſu patrũ ex Samnio Bellum
tranſtuliſſet, ad Tribunos plæbis cõiugit, res inde
ad populũ delata, cuius ſuffragio inuitis patribus
Poſthumius celebrẽ triũphũ egit. Claudi⁹ Quadri-
gari⁹ ſcripſit Poſthumiũ, poſt aliquot vrbes in Sa-
mnio captas, ab hoſte in Apulia fuſum, Lucerĩãq́
cõpulſum, nec vter cõſulũ ĩ Hetruria bellũ geſſerit
apd' alios ſatis liquet, Qui hũc annũ ꝓxie ſecut⁹ eſt,
L. Papyriũ Curſorẽ cõſulẽ habuit, q ingẽti ꝓlio, &
quãto poſt Papyriũ patrẽ fuerãt a nullo victi, Sãni
tes ſtrauit. Mireẽ hic aliqs, nec immerito, quonam
modo vna gẽs toties cæſa, aut temere bellũ repara-
re ſit auſa, aut reparãdo par tot cladibus eſſe potue-

Cur Sãnites toties rebellarint.

rit. Quod ſępius rebellarint Samnites, parti ferox
ingeniũ fecit, partim locorũ opportunitas. Mõtana
ferme eſt eorũ regio, nec multũ externis armis per-
uia ira adhęc, & inueteratũ cũ iniuria odiũ, ſupra vi
res aĩos exagitabat, vt quũ maxime vincerentur ſe
haud vinci putarẽt: ſed nihil æque in tot annos bel
lũ traxit ac populorũ multitudo, vt credere par ſit,
nõ vno tẽpore ab oĩbus bellatũ, atq́ ita eueniſſe vt
dũ alĳ interim eiuſdẽ gẽtis in armis eſſent, ad repa-
rãdã ſobolem ſatis ſit tẽporis quieſcẽtibus datum.
Cõiurauerat igiẽ per id tẽp⁹, qđ haud antea accide-
rat, omne Samnitiũ nomẽ. Eſtq́ ſacrata lege, vt olĩ
inter eos fœdus ictum. Ioui ſacrũ fuit caput eius, q

Sacratũ fœdus.

ad Imperatoris edictũ non extẽplo affuiſſet, qui ve
illius iniuſſu deſeruiſſet ſigna. Ad. XL. armatorum
milia hac lege velut initiata Aquiloniã cõuenerãt.
Hic in medio caſtrorũ loco lintheis & cratibus co-
operto arã ſtatuerũt, ad quã multis victimis cæſis
centuriones nudis enſibus circunſtabant. Huc ſigil
latim primores gentis admoti iurare cogebãtur, q̃
audita ibi viſaq́ eſſent nulli ſe enũciaturos, ſe dein
de familiãq́ ſuã cũ tota ſtirpe execrari, niſi ad impe
ratoris edictũ cõuenirẽt, citiuſq́ in acie occũberent,
q̃ ex acie metu refugerent, aut ſi fugientẽ vidiſſent
quẽq́, niſi pro hoſte habituri eſſent. Pleriq́ id ſacra
menti genus detrectãtes ante arã ipſam cõfoſſi pe-
rierũt, vt corpora inter victimas proiecta cęteris ter
rori eſſent, quo minus id iuſiurãdũ abnuere aude-
rẽt. Ouius Pacci⁹ homo magno natu ſacro ꝓfuit, q
ſe ex veteri Samnitiũ diſciplina morẽ hũc hauſiſſe
affirmabat, tã religioſe, nec aliter, a maioribus ſuis
olim coniuratũ dictitãs, quũ illi adimendæ Hetru-
ſcis Capuæ conſiliũ cepiſſent. Igitur primũ agmen

Legio linteata.

ex lectiſſimo quoq́. XVI. milia armatorũ habuit,
ea legio linteata dicta eſt a tegumento ſepti, in quo
fuerant ſacramento admoti. His arma inſignia da-
ta, & criſtatæ galeæ, vt inter cæteros eminerẽt. XX.
milium & amplius alter exercitus nõ ſpecie corpo-
rum, aut bella gloria, ſed armorum habitu lintea-
tæ legioni diſpar, atq́ hoc hominum robore Sa-
mnites ad Aquiloniã conſederunt. Sp. Caruilius

Conſ. Amiternum.

Papyrĳ collega aliquanto prius in prouinciam ve
nerat cum his legionibus, quas M. Attilius ſupe-
rioris anni conſul in agro Interannati reliquerat,
cepitq́ Amiternum oppidum de Samnitib⁹. Duo
milia hic hominum cæſa, quatuor & amplius ca-
pta. Paucis inde diebus Papyrius conſul cum no-

Duronia Cominium.

uo exercitu Samnitium ingreſſus, Duroniam expu
gnauit, maior hic cædes, q̃ ad Amiternum edita, in

de conſules per hoſtium agrum euagati, ad Co-
minium Caruilius conſedit, Papyrius ad Aqui-
loniam, vbi hoſtes ab initio caſtra fecerant. Hic
aliquot dies leuioribus prælĳs abſumpti. Poſtre-
mo Papyrius extremæ dimicationi intentus, ad
collegam mittit (diſtabãt inter ſe Romana caſtra
ad. XX. milia paſſuum) eſſe ſibi in animo poſtri-
diæ cum hoſte confligere, daret interim operam, vt
Cominium acrius aggreſſus hoſtem interim occu
patum haberet, ne ſuis ſuppetias iret. Ipſe prius q̃
ſignum pugnæ proponeretur, pauca pro concio-
ne militum de vano hoſtium apparatu locutus.

Orõ Papyrĳ ad ſuos.

Nõ galeæ inquit viri fortes, nõ clypei, nõ linteę tu
nicæ, quę ab hoſte ad terrorẽ oſtẽdũtur, plus in acie
valẽt, q̃ ferrum, hoc opus, quum res gerẽda eſt, hoc
aduerſos cuneos reſcindit, viamq́ ſibi ad victoriã
facit. Illa quidem non tã pugne neceſſaria, q̃ geſtu
decora, eſtq́ illecebra quędã hoſtiũ ad prędã anhe-
lantiũ. Quid ſi non ſæpe experientia cognitũ eſſet
q̃ vanus ſit eiuſmodi rerum apparatus, ac tũ maxi
me quum aurea argenteaq́ eiuſdem gentis acies a
patre meo occidione occiſa eſt? Honeſtiora quidẽ
rum ſpolia victoribus fuere q̃ ĳs, qui antea geſta-
uerant, eſſe potuiſſent, & iam forſitan familiæ no-
ſtræ datum vt aduerſus maximos huius gentis co-
natus Papyrĳ duces opponamur, ſpoliaq́ a nobis
referantur ad publicorum ornamentum locorum
idonea. Scio ego deos fœderum vltores adeſſe, q
toties hoſtes petita fœdera fregerint, nec arbitror
gentem ipſam magis vnq̃ infeſtos habuiſſe deos,
q̃ hoc tempore, quo illorum aras humano ſangui-
ne fœdarunt, inuituſq́ ſit miles ſeipſum deuouere
coactus, ita vt merito ſint deos infeſtos, ciues, &
hoſtes, eodem tempore habituri. Milites in ſpem
bene gerendæ rei huiuſmodi ſermone erecti, alacri
clamore pugnam depoſcunt, dolentq́ in poſterũ
diem certamen differri. Nemo erat, qui non pugnę
cupiditate teneretur, ita vt pullarius in auſpicium
a conſule miſſus, quum pulli non paſcerent men
titus ſoliſtimum conſuli tripudium renunciare ſit
auſus. Lætus conſul tanq̃ vera audiuiſſet, ſignũ
pugnæ proponit, interim tranſfugæ indicio ad cõ-
ſulem defertur. XX. hoſtium cohortes Cominium
profectas, quod ne collegam lateret, miſit qui cur
ſu celerrimo id illi nunciaret inde copĳs in æquũ
eductis, dextero cornu L. Volumnium, læuo L. Sci

Romana acies.

pionem præfecit, C. Cęditium & Trebonium lega
tos equitum alĳs pręeſſe iubet. Spurio Nautio edi
cit, vt mulos clitellis detractis, cum cohortibus ala
rĳs, occulte mõtibus circumageret, inde medio cõ-
greſſu ex colle prius demonſtrato cum ſtrepitu &
clamore noui ſubſidĳ ſpeciem ſuis exhiberet, &
iam concurſuræ erant vtrinq́ acies, quum ad con-
ſulem defertur ortam eſſe inter pullarios de auſpi-
cĳs cõtẽtionẽ. Ipſi inquit luãt, ſiquid fraudis ineſt,
mihi ſoliſtimum tripudium nũciatũ eſt. Hæc ille,

Pullarĳ interitus.

atq́ vna mandat pullarios in prima acie conſtitui.
Mirum hic accidiſſe aiũt, vt priuſq́ pugna orta ſit,
pullarius ante aciem ſtans telo ſaucius conciderit.
Sed qualia hæc habenda ſint ſæpius eſt a me ſigni-
ficatũ. Id vbi cõſuli renunciatũ eſt, dĳ, inqr, in ꝓlio
ſunt. Luit mẽdacĳ pœnam noxium caput. Cui hęc
dicenti coruus, vel malus dæmon potius ſuperne
occinuit, quo lætus augurio cõſul ſigna canere cla-
moremq́ tolli iuſſit. Raro alias tam diſparibus ani
mis pręliũ eſt initũ. Hinc ira, ardor, ſpes, militẽ in
pręliũ rapit. Illinc implicitus ſuperſtitiõe miles, re-
ligionis metu a fuga prohibetur, accurrere dirus il-
le ſacrorum apparatus, aræq́ fando nefandoq́ ſan-

guine consperſæ, ſæua execratio, ac furiale carmen
fugæ obſtabat, plus ciuē q̃ hoſtem timere. Stat Ro
manus cōtra, attonitūq; metu hoſtē, atq; ægre pu-
gnantē, ab vtroq; cornu vrget, & iam cædes ad ho-
ſtiū ſigna peruenerat, quū procul denſus puluis ſi-
gnificauit recētes adeſſe copias. Is Nauti⁹ erat qui,
vt cōſul iuſſerat, ramis arborū torrido ſolo verſis,
cū ſuis de induſtria denſum puluerē excitabat. Per-
Sānitiū ſtupor.
culit ſubitus aſpectus nō Samnitē ſolū, ſed Roma-
nū etiā militē Papyrij conſilij ignarū, ibi conſul al
ta voce collegam Cominio capto adeſſe cōclamat,
Papyrij ſtratagema.
irent milites atq; enixius conati hoſtes priuſq; alter
exercitus adeſſet, funderent fugarentq;, totāq; ſibi
præſentis victoriæ laudē vindicarēt. Hæc ille equo
ſedens, vnaq; centurionibus imperat, vt repēte pa-
tefactis ordinibus, ſpatiū equitibus darent ad ho-
ſtes inuadendos, qui ſigno accepto cum fremitu in
aduerſam aciē decurrūt. Interea hinc Scipio, inde
Volumnius nihilo ſecius Samnitē ſternūt. Hoſtes
vndiq; degrauati, vi hominū deorūq; neglecta, ſi-
mul iurati iniuratiq; fugam capeſſunt. Peditum
agmen ex acie reuulſum ad Aquiloniam in ca-
ſtra fugam inclinat, equites & omnis nobilitas
Bouianum, Caſtra a Volumnio extemplo ca-
pta ſunt, Scipio, qui ad Aquiloniā curſum intende
rat, ſuos hortatus, ad terrā deſiluit, ſcutoq; ſuper ca
put elato, portas ſubire pergit. Secuti mox alij, fa-
ctaq; teſtudine in vrbem Romanus irrupit. Tenuit
tamen certamen cū hoſte ad noctē, cuius ſilētio op-
pidani & qui eo ex acie cōfugerant agmine deceſſe-
rūt. Cęſa vno die ad Aquiloniā. XXX. hoſtiū mi-
lia. CCC. XL. Quatuor milia capta & amplius, ſi-
Hoſtium cædes.
gna militaria ſeptem & nonaginta. Pari euentu ab
altero conſule res ad Cominium geſta, admouerat
ille vrbi copias præſidijs circa portas diſpoſitis, ne
qua fieri poſſet eruptio, quum nuncium accepit de
XX. cohortibus, que eo venire dicebantur, tū præ-
ſenti vſus conſilio, Decium Brutum cum legione
vna &. XX. cohortibus alarijs venientibus mittit
obuiā, mādatq; vt ſi inſidijs exceptum hoſtē oppri
mere non poſſit, porocul ſaltē ab vrbe acri certami
ne diſtineat. Ipſe ſcalis haud vno loco admotis te-
ſtudine, ad portas ſuccedit, & in muris & pro portis
reſtitit ab initio hoſtis, atrox pugna vtrobiq; fuit.
Poſtremo refractis portis, muroq; pluribus locis
ſubruto, vbi victorē intra mœnia Samnites vide-
runt, in forū eſt cōcurſum. Ibi pauluiū redintegra-
ta pugna eſt, fuiſſetq; per oēm ſexū & ætatē ſine di-
ſcrimine cædes euagata, niſi ſubito abiectis armis
victi veniā imploraſſent. XL. milia. CCC. in fidē
conſulis venere, ad quatuor milia cęſa. Cohortes,
quæ venturæ dicebantur, in caſtra medio itinere re
uocatæ neutri prælio interfuerunt. Egeruntq; rerū
Cominiū capitur
omniū incerti noctem vnam, inter Cominium &
Aquiloniam. Poſtridie ſub lucē rebus per noctem
vtrinq; exploratis, præcipiti fuga Bouianū conceſ-
ſerunt. CC. extremi agminis quod Romani equi-
Aquilonia.
tes carpebāt, amiſſit. Aquilonia & Cominiū vrbes
direptæ vno die deflagrarunt. Mutua inde congra-
tulatione cōſules caſtra iunxerunt, atq; vterq; ſuos
vt erant cuiuſq; merita, Corniculis, Armillis, Au-
reiſq; coronis donauit. Mox vbi per literas Romā
ſignificarunt q̃ feliciter reſpu. in Samnio admini-
ſtrata eſſet, diuerſi cum ſuo exercitu, Papyrius ad Se
pinum oppugnandum, Caruilius Volanam abie-
rūt. Romæ quatriduū ob res feliciter in Samnio ge
ſtas ſupplicatum. Caruili⁹ paucis diebus, Volanā,
Palumbinum, Herculaneum de Samnitibus cepit,
atq; ad Herculaneum bis pugnatum, cæſaq; ad. X.
milia hoſtium. Erantq; res Samnitium per hęc quā

tum nullo antea tempore acciſæ, quum Conſules
iuſſi ſunt inter ſe Hetruriam prouinciam ſortiri, iā
enim Hetruſci Phaliſcis in ſocietatem belli aſcitis
defecerant. Caruilio Hetruria euenit. Ad Sepinum
durius certamen cum hoſte fuit, cæterum vrbe bel
licis operibus & virtute militum capta, iræ Papy-
rius indulgens, crudeliter victoriam exercuit: ad
VII. milia cæſa & quadringentos, capta plus min⁹
tria milia. Et iam omnia erant niuibus operta, quū
Papyrius exercitum Romam reduxit, magno o-
mnium ordinum conſenſu triumphus illi decret⁹
eſt, prælata ante currum præter hoſtium ſpolia
æris vicies centum milia, auri tria & triginta mi- Ingēs ex Sānitib⁹ præda.
lia, atq; omnia in ærarium, non ſine militum
indignatione, q̃ præda fraudarentur, illata. Con-
ſul ædem Quirini dedicauit. Eam ipſe an pa- Aedes Quirini.
ter vouerit parum conſtat, templum ipſum fo-
rum cæteraq; vrbis loca ſacra & prophana exor-
nauit ex hoſtium ſpolijs, quorum tanta fuit copia,
vt colonis ſocijſq; finitimis, in hunc vſum, ex
vrbe tranſmiſſa ſint. Ab triumpho in Veſtinum a- Troiliū capitur.
grum qui Samnitibus erat infeſtus, hibernatum
duxit. Caruilius interea Troilum oppidum in He
truria vi cepit, fuerit ne id oppidum quod alij
Troſulum dixere: vnde & Ro. equites, quia lo- Troſuliū.
cum ſine vlla peditum opera ceperint, fuerunt
Troſuli appellati, haud facile dixerim. Expugna-
uit inde Caruilius caſtella quedam munitiſſima.
Phaliſcis pacem petentibus in biennium inducias
dedit, pactus centum milia grauis æris, & vt eius
anni ſtipendium exercitui penderent, ipſe quoq;
triumphans in vrbem ingreſſus. CCC. nonaginta
milia grauis æris præ ſe tulit, militibus centenos bi
nos aſſes ex præda diuiſit, duplū centurionibus &
equitibus, cæteram pecuniam ad ædem fortis for-
tunæ locandam ſepoſuit. Aedes hæc iuxta veterē
illam a Seruio Tullio erectam conſtituta eſt. Lu- Aedes fortis fortunæ.
ſtrum hoc anno cōditum P. Cornelio Aruina & C.
Martio Rutilio cenſoribus. Suntq; capita ciuium Cēſus vrbanus.
cenſa. CCLII. milia. CCC. XXI. fuit cenſus ille
ſextus & vigeſimus a primis cenſoribus. Eodem Cōſules.
anno, ob res feliciter foris geſtas, populus coro-
natus Romanos ludos ſpectauit, palmæq; victo-
ribus datę. Creati inde conſules Fabius Gurges
Fabij maximi filius, & Iunius Brutus cognomen-
to Scæua. His conſulibus ne non ſemper cauſa
eſſet aliqua, quæ ciuitatem recēti aliqua imbueret
ſuperſtitione, quum forte annus ille peſtilens eſſet,
ex Sibyllinis libris de more additis, relatum eſt Ae
ſculapium in eius mali remedium ex Epidauro
Romam accerſendū. Verum conſulibus bello oc-
cupatis, quia eo anno nemo eſt in Gręciam miſſus,
ſupplicatio in diem vnum illi decreta eſt. Adhuc
res populi Romani, ea ſerie, qua Liuius per re-
ges primo, mox per annuos magiſtratus explicaui
mus, iam hinc alius ſeruandus ordo, quando ne-
q; illius monumēta, neq; alterius extent, quæ velut
faſtos eius generis nobis ſuggerant, q̃ in tanta re-
rum explicandarum multitudine, ſatis habitu-
rum lectorem exiſtimo, ſi ſeruato temporum or-
dine, per quos res geſtę ſint non ignorabitur, quod
in externarum etiam gentium rebus referendis eſt
a me ab initio operis ſeruatum. Nunc ne nimium
in noſtris immoremur, Macedonum geſta ſequēs
habebit relatio. Nam dum hæc quæ diximus, a
Romanis in Samnites & Hetruſcos geruntur, res
eius gentis nihilo minore motu q̃ antea concuſſę
ſunt. Ptolemæus, Caſſander & alij diuerſæ factio-
nis, quibus Antigoni opes merito ſuſpectæ erant
(creuerant enim omnino magis q̃ vt ſinguli
æmulari

æmulari possent)bellũ summo studio in vnũ cõ-
parãt. Cæterũ quia Cassander in Europa aduersus
finitimos in armis erat, Lysimachũ cũ ingẽtibꝰ co-
Lysimachi studium.
pijs ad Ptolemæũ & alios socios misit. Erat Lysi-
machus Macedo, claris ortꝰ natalibus, sed militari
gloria & laude ingenij clarior adeo philosophię stu
dijs ab initio captꝰ, vt Calisthenem, quẽ ob cõiu-
rationis suspitionẽ Alexãder occidit, auribus naso
labrijs crudeliter trũcis, cauea cũ cane iclusum, audi-
re pseuerarit, eiq; i remediũ malorũ venenũ miscuis
se sit creditꝰ, tulissetq; id ille a rege superbissimo haud
quaq; impune, nisi maior fuisset virtꝰ ꝙ suppliciũ.
Leoni, vt quidã scribũt, Alexãdri iussu obiectꝰ ma
Lysimachi pugna cum leone.
nũ manipulo inuolutã in fauces irruẽtis beluę iniẽ
cit, linguãq; forte adeptus nõ prius ab ea cõuellen-
da desiuit, ꝙ rege, & qui cũ eo aderant stupentibus,
belluã exanimẽ ad terrã deiecit. Fuit id cõstãtiæ exẽ
piũ illi, apud Alexandrũ saluti, quippe qui iuuenẽ
data venia inter familiarios recepit. Nec ille ꝓpter
ea minore fuit fide in regem, vtpote qui Alexãdrũ
postea solus per vastas arenarũ moles fideliter fue-
rit comitatus, quũ insectãdorũ hostiũ studio dux fe
rocissimus procul a suis deerrasset. Qua sane expedi
tione rex equo desiliẽs Lysimachi frontẽ imprudẽs
Diadematis vsus.
consauciauit, ibi quũ sanguinis fluuius aliter sisti
nõ posset, diademate e capite sublato vulnus obli-
gauit, ꝙ res auspiciũ illi fecit regiæ in posterũ digni
taris. Alexandro vita defuncto, prouincia omniũ
asperrima illi cessit, Thracia cũ tota pontici maris
ora, tãtum virtute cæteros duces anteire est creditꝰ.
Seleuci Genesis.
Accessit & Seleucus nouus hostis Antigono: fuit
Seleucus Antiochi filius, qui vnꝰ fuit ex claris Ale
xandri ducibus. Is vxorem Loadicẽ habuit, quę ea
nocte qua Seleucũ cõcepit, per quietem sibi visa est
cum Apolline cõcũbere a quo annulum anchoræ
figura insculptũ in fidei argumẽtum accepisset, eũ-
q; in lecto repertũ, diligenterq; asseruatũ, Laodice
Seleuco de sua origine edocto in Asiam cũ Alexan
dro eunti dedit. Adijcitur fabulæ Seleucũ & ab eo
Anchora
procreatos femur natiua anchora insignitũ habuis
se, sed de his apud lectorem fides erit, illud satis cõ-
stat, regnũ in Asia adeptũ, quatuor clarissimas ibi
Vrbes a Seleuco conditæ.
dem vrbes cõdidisse. Seleuciam a suo nomine iux-
ta Tygrim. CCC. stadiorum circuitu, & a patris
Antiochi nomine Antiochiam apud Daphnen. In
Pieria Laodiceam & Apameam. hanc ab vxoris
nomine, illam a matre nuncupatam. Principio ca-
strorum tribunus ab Arideo & alijs creatus, post
regis in Macedoniam digressum Babylonem occu
pauit. Bactrianos vicit, & Indorũ gentes, quæ post
regis interitum præfectis subita defectione cæsis a
Macedonibus defecerant, in quibus ad imperium
reuocandis, magnum illi negocium fuit, cum San-
drocho, qui iussus olim ab Alexandro ob noxam
quãdam occidi, fuga ad Indos sibi salutem quęsi-
uerat. Ferunt fatigatione corporis, quum forte me
dio fugæ tempore in nemore quodam sopore pres
sus iacuisset, leonem enormi magnitudine ad eum
accessisse, qui sudorem corpore manantem placide
lamperit, atq; somno excitatum beluæ immanita
te exterritum placide reliquerit. Hoc quoq; pro-
digio ad spem regni impulsus, post Alexandri in
Sãdrochi casus.
teritum Indis vt rebellarent persuasit, cæsisq; Ma-
cedonibus regnum occupare est ausus. Seleucus re
Demetriꝰ dimidium Babylonis occupat.
bus cum Sãdrocho compositis, ad sociale bellum
redijt. Ego causam belli a Seleuco in Antigonum
susceptũ fuisse arbitror, ꝙ eo Indicis rebus occupa-
to Demetrius Antigoni filius Mesopotamiam in-
gressus, dimidium Babylonis occupauit, ex altera
parte vrbis Seleuci præsidio expulso. verũ quia to-
ta vrbe potiri non cõtigit, ratus haud diutius in ea
commorandũ in qua incolumis esse non poterat,
prædabundus iter ad mare cõuertit, quo tumultuo
so nuncio Seleucus excitus, rebus Indiæ ad tempus
constitutis, hostis Antigono, ob eam iniuriam, sit
in Mesopotamiã reuersus. Inuidia, quæ cæca est, vt
dicitur, Antigonum adegit, hostilia in Seleucũ mo
liri, quem sua opera in principatu constitutũ ægre
ferebat tam late sibi regnum ad orientem propaga
re, vt & Indos quoq; imperio subigeret. Cæterum
vt aliquo maiore negocio ex tam speciosæ victo-
riæ cursu excuteret, filiũ ad Babylonẽ occupãdã cũ
exercitu misit. Demetriꝰ Mesopotamia relicta quũ
Alicarnasum a Ptolemæo obsideri accepisset, iter
ad mare cõuertit, vrbemq; opportuno accursu ob-
sidione liberauit. Rebus inde prospere fluentibus,
non suo magis ꝙ patris consilio in Græciam, Cas-
sandri imperio subiectam, transmisit, vt eam in li-
bertatem restitueret. Tenuit ab initio anceps con-
sultatio, vnde potissimum id bellũ inchoari opor-
teret. Censebant quidam primum omnium Athe-
nas velut vnicum Græciæ lumen, Cassandro adi-
mendas, præsidiumq; ipsi vrbi imponendũ. Nega
uit id se facturũ Demetrius, beneuolentiã dictitans
optimũ esse regni fundamentũ, firmũq; ꝓsidiũ. Du
cẽtis igitur & quinquaginta nauibꝰ exercitu in Gręciã deportato, cõfestim est magnꝰ aiorũ motus sub
secutꝰ, sub ipsius in Atticã appulsum. Administra-
Demetrius Phalereus.
bat iam decim annũ rẽ Atheniẽsem Demetriꝰ, Pha
lereꝰ, Cassandri pmissu homo in peripatetica disci
plina clarꝰ. Nulla vnq; ciuitas maiores cuiq; hono
res tribuit, trecẽtæ æneæ statuæ atq; earũ equestres
plurimæ ab Atheniensibus illi erectæ dicũtur: Id
gratiæ an fortunę sit datũ haud facile dixerim. Satis
constat ciuitatem ab eo vectigalibus & ædificijs
magnifice & vtiliter auctam. Is portu Demetriana
classe occupato, quia Athenienses aperte ad defe-
ctionem spectabant, cum hoste egit, vt liceret sibi
Thebas cum amicis & domesticis proficisci. Id nõ
Populi inconstãtia.
solum non est a Demetrio illi negatum, sed data
etiam ab eo opera, vt incolumis cũ quibus vellet
in tuto statueretur, post cuius digressum Athenien
ses omnes eius statuas euerterũt præter vnam, quæ
in arce fuit, quæ subita animorum mutatio arguit,
ꝙ incerta sit popularis aura, quæ per æqua & ini-
qua ab ijs, qui ad rempu. accedunt, incerto captatur
euentu. Ipse de statuarum euersione factus certior,
dixisse fertur. At illi virtutem euertere non potue-
Demetrij verba in Atheniẽses.
runt. Post Cassandri interitum, qui haud mul-
tum deinceps secutꝰ est: Demetrius in Aegyptum
nauigauit, ibiq; apud Ptolemęum Soterem diu
uersatus, aspidis morsu ictus obdormiscenti si-
milis obijt. Media in eo dicendi figura, philoso-
phiæ scilicet & oratoriæ particeps. Primus Atti-
cam eloquentiam inclinasse creditur. Iosephus
apud Philadelphum, non Soterem Ptolemæũ ho-
norifice versatum scribit, cuius rex opera, in biblio
theca Alexandri constituenda sit pręcipue vsus. De
metrius Antigoni copiarum parte Athenis relicta
(nam Munichia adhuc Cassandri præsidio tene-
batur) Megaras concessit. Huc illi affertur Cratesi-
polim quæ ab Alexandro fuerat Polyperconti
data, fœminam Persici generis, eleganti forma, cu
pere secum congredi. Intemperans iuuenis, & in
Demetrius penẽ periclitatur.
libidines pronus, relicto ad obsidionem exercitu,
cum expeditissima manu ad Cratesipolim, quæ
Patris erat, ire pergit. Vbi ad constitutum locum
venit, parum abfuit, quin tabernaculo paululum
a suorum conspectu aucto, vt commodius mulie
ris accessum cælaret, hostibus in eam occasionẽ ere

ctis,

ctis, ſit turpiter cũ ea oppreſſus. Fuga tamẽ ad ſuos
incolumis euaſi. Eius tabernaculo cum omni
ſupellectile hoſtes potiti ſunt. Nec ita multo poſt-
q̃ ille Megaras rediſt, in vrbem receptus quũ mul-
ta paſſim a militibus diriperentur, Athenienſibus
pro finitima ciuitate precantibus, libertatem Me-
garenſibus reſtituit. Interea ad ſe Stilponem voca-
ri iuſſit, de quo magna quidem apud Megarenſes
& cæteros Græcos in ſtudijs ſapientiæ erat opinio.

Demetrij & Stilponis congreſſus.

Demetrius illum comiter affatus, perhumane ro-
gat, an ei milites aliquid ademiſſent, nihil inquit
Stilpo, ſcientiam enim adimere non potuerunt: Cę
tera nõ mea ſunt ſed fortunæ. Captus Demetrius tẽ
peſtiuo hominis ſermone, ex hoſte eius eſt auditor
factus. Poſtremo Demetrius Megaris profecturus,
quum ſeruitia Megarenſibus abſtuliſſet, ad Stilpo
nem conuerſus dixit. Liberam vobis Stilpo ciuita-
tem relinquo. Sic Demetri eſt inquit ille, nullũ in
ea ſeruum reliquiſti. Demetrius Athenas reuerſus,
hoſtium prę ſidio ex Munichia pulſo, arcem diruit.
Athenienſibus libertatem cum patrijs legibus reſti
tuit, quintodecimo anno poſtq̃ a Macedonibꝰ fue-
rant oppreſſi. Athenienſes genus hominũ in aſſen-
tationẽ propẽſum publice decernũt, vt Demetriꝰ
& Antigonus regũ reges appellarentur, vocarẽtur-
q; Dij ſeruatores, eſſetq; in vrbe ſeruatorũ ſacerdos.
Ara ibi erecta eſt vbi Demetrius primum e curru
deſcendit, vt idẽ & pater Antigonus in peplo vna
cum Ioue & Pallade intexerentur, vt duę tribus ve
teribus adderentur, Demetrias, & Antigonia. Stra-

Adulationes Stratoclis. Philippides.

tocles adulationum inter ſuos populatores inue-
ſtigator maximus, decretum tulit, vt legati, qui ad
eos mitterentur, vt illi qui ad Olympia ſacra & Py
thia publice accedebant, ſacri haberentur. Sed quã-
tum Stratocles in adulatione impudens tantum
Philippides, veteris comœdiæ ſcriptor ab eo vi-
tio diuerſus, qui huiuſmodi leuitatis exprobran-
dæ occaſionem nactus, quum multis cladibus poſt
id decretum, cœli iniuria Athenæ Affectæ eſſent,
illud in comœdia poſuit: Per quem cõbuſſit prui-
na vites: Per quem ſciſſum eſt in medio peplum, di
uinos honores mortalibus tribuentem. Hic idem
aliquãdo a Lyſimacho rege inuitatus vt diceret, ſi-
quid vellet a ſe impetratũ, vnũ, reſpõdit, vt ne qd
tuorũ archanorũ mihi credas. Fuerũt qui adhuc ali-
quanto impudentius cenſerent, vt quoties Deme-
trius Athenas veniret, in Cereris & Bacchi hoſpi-
tio exciperetur, alij vt ſcutum illi Delphis cõſecra-
retur, vnde publice captaretur oraculum. Quibus
adulationibus corruptus iuuenilis animus, facile
in omne ſcelus ac flagitium abijt: duxit inde vxorẽ
Athenis Euridicen ex nobili Milciadis familia. Du
xit & alias alibi, & in his Philam Antipatri filiam,
per quam eſt illi poſtea Macedonum fauor cõcilia-
tus. Ad huius nuptias, quum vix compelli poſſet,
quia in multũ iam ætatis prouecta eſſet mulier, ab
Antigono patre eſt admonitus, nubendum eſſe ſu
pra naturam, vbi lucrum oſtenderetur. Duabus igi
tur ille vxoribus vno tempore deditꝰ, ſcortorum-
q; cœtibus immerſus, adeo in omnes voluptates
præceps abijt, vt omnium opinione incontinentiſ
ſimus ducum eius ætatis haberetur. Interea Antigo
ni literis fit certior. Ptolemæum Cypro inſulæ im
minere. Obtinebat & Cleonides Ptolemæi præfe-

Sycio poſtea Demetrias dicta.

ctus Corinthũ & Sycionẽ, quæ poſtea Demetrias
dicta eſt. Tentauit Demetrius Cleonidem pecunia
corrũpere, quod vbi efficere nõ potuit, vrgentibus
de Cypro nuncijs, cum claſſe in Ptolemæũ mouit,
grauiter dolens, q a liberandæ Græciæ propoſito
auerteretur. Eunti Menelaus Ptolemæi frater factꝰ
eſt obuius, quem Demetrius primo cõgreſſu fudit
fugauitq;. Maiore deinde prælio Ptolemęũ vicit,
habebat is. CL. nauiũ claſſem, habebat & terreſtrẽ
exercitum accuratiſſime inſtructum. Fremere Pto-
lemæus minaciterq; hoſtũ denunciare: vt Cypro fa
ceſſeret, nec vellet vltima experiri: contra Deme-
trius poſcere, vt Corintho & Sycione præſidia ab
duceret, tenuitq; altercatio illa plures dies, erantq;
omniũ gentiũ animi in vnius pugnę euẽtũ erecti,
nulli dubiũ erat quin vter ea acie viciſſet, idem ex
Alexandri ſucceſſoribus maximus futurꝰ eſſet. Ha-
bebat igitur id certamẽ non ſolum ipſos exercituũ
imperatores anxios, deq; belli exitu vehemẽter ſo-
licitos, ſed alios quoq; ſummos duces, qui erant iã
pridẽ in partibus. Ad poſtremum quum nihil con
uenire potuiſſet, haud procul Salamine præliũ cõ-
miſere. Teucer Thelamonis filius, patria profugus
id oppidũ cõdidiſſe fert. Miſit Ptolemæus nũcium
ad Menelaũ fratrẽ, vt intẽtus expectaret certamẽ. Id
vbi cõtractum ſenſiſſet, ex Salamine cum ſexagin-
ta nauibus erũperet, hoſtemq; p̃lio intẽtum a tergo
inuaderet. Nec Demetriũ latuit hoſtis conſilium,
miſitq; .x. naues quę fauces, quibus eruptio faciẽda
erat, occuparent: ipſe terreſtribus copijs in litore
collocatis, primo pene concurſu hoſtilem claſſem
auertit. Cæterum terrore ſemel incuſſo naues ſua
ſponte turbatas toto mari diſſipat, alias capit, alias
fluctibus mergit, ſexaginta numero naues captæ,
cæteræ cũ ſuis turmis paſſim alto ſunt mari depreſ
ſę præter octo, quæ Ptolemæum fugientem ſecutę
ſunt. Demetrius victor, omni regio comitatu, cum

Demetrius Ptolemęum vincit. Lamia.

ingenti pecunia, bellico apparatu eſt potitus, & in
his Lamia fœmina ea tempeſtate quum forma, tũ
tibiarũ cantu longe celeberrima. Menelaus & ipſe
non multo poſt, cum ipſa vrbe, & nauibus quas
habebat victori eſt deditꝰ, & cum his equites mille
& ducenti, peditum duodcim milia. Victoris pie-
tas & inſignis liberalitas, victoriam per ſe nobilẽ,
multo nobiliorem reddidit, cæſorum hoſtiũ cor-
poribus ſepulturæ deditis captiuos reſtituit ſine p̃-
cio, armorum quoq; vim ingentem dono miſit
Atheniẽſibus. Præclaræ huius victorię nũciꝰ adeo
Antigonũ, & qui circa illum forte erant, lętitia ex-
tulit, vt & is confeſtim rex ſit a ſuis conſalutatus,
ipſe mox per literas filium regẽ appellauerit, quod

Regis denoiatio.

exemplum ſecuti qui in Aegypto erant Ptolemæũ
regem ſalutare cœperũt. Ac tũ demũ cæteri duces,
æmulatiõe accẽſi, ſe reges nominare ſunt auſi, quũ
ad id tẽpus tã ſuperba appellatiõe pertinaciter ab-
ſtinuiſſent. Abierũt deinceps illi, humanę ſortis ob
liti, in oẽm vitæ turpitudinem, ſcænicos artifices
imitati, qui cum veſte vocem mutant & inceſſum,

Rerũ viciſſitudo.

& quod ſubditis gẽtibꝰ calamitoſiꝰ fuit, eorũ vita
& mores in peius mutati ſunt. Sed vt eſt rerum hu-
manarum viciſſitudo quædam qua alternante ni-
hil homini fuit vnq̃ in vita diuturnum, haud mul
to poſt Salaminiã victoriã, quum Demetriꝰ ad ho
ſtiũ terrorẽ circũageret claſſem, ſubita tẽpeſtate ia-
ctatus præcipuã nauiũ partem naufragio amiſit, &
Antigonus qui ſecus mare florentiſſimũ ductabat
exercitum, quum in multas difficultates incidiſſet,
copijs oĩbus pene deletis, ſeſe domũ victo ſimilis
recepit. Erat ille octogenarius, ac ſuper ætatem iam
decrepitam graui mole corporis premebat, vt parũ
iam bellicæ eſſet rei idoneus. Demetrius & ipſe ſuę
naturæ nihil oblitus, ab armis ad ocium reuerſus,

Demetrij verſatilitas.

neq; modum neq; modeſtiam in perfruendis vo-
luptatibus poſtea adhibuit. Fuit ille eiuſmodi inge
nio, vt cum pax eſſet omnibus voluptatibus, addi
ctus viueret, quũ rurſus ad arma reſpexiſſet, oĩbꝰ vi

tæ

tæ illecebris procul abiectis, vitā & mores tēpori
accommodaret. Idq; in causa fuit, vt æquiore aīo
Antigonus filius libidines, & intempestiuas pota-
tiones ferret. Perstringebat tamen nōnūq; vrbana

Osculū ineptū.

cauillatione verumq; in filio vitiū, a quo arctiore
osculo exceptus: Lamiam (inquit) credo osculari
voluisti. Erat fama illum Lamiæ congressu & con
suetudine cupidius teneri. Questus præterea iuue-
nis, q̄ molesto rheumate vexaretur, vide ne Tha-
sium sit inquit, aut Lesbium potius. Ex vtraq; em̄
insula optimū illi aduehebatur vinum. Sed quēad-
modū Scythæ, quū in multum temulētię prouecti
sunt, arcuū chordas pulsare cōsueuerunt, vt per eā
agitationem animum ad pristinam cōtinentiā re-

Demetrij domestica opera.

uocent, ita Demetrius laborē & mollitiem, medio
quodā negocio iungere solitus dicitur, quippe qui
sequestra quadam, inter arma & voluptatem, indu

Europi & Attali opera.

stria vsus, naues & bellicas machinas ingeniose
fabricaretur, non ad sordida & puerilia, vt pleriq;
regum, opera animum intendens, sed ad rei belli-
cæ vsum maxime necessaria. Ac multo melius hęc
ille, q̄ Europus Macedoniæ rex abacos & lucer-
nas fabricare solitus, aut Attalus post ipsum De-
metrium, qui cicutam & aconitum, aliasq; per-
niciosas herbas plantare in hortis solebat fru-
ctumq; percipere. Tolerabilius illud Parthorum, re
gum, & minus a regio proposito abhorrens, qui ia
cula & cuspides conficiebant. Audio Maomethū

Othomani studia.

Othomanum Turcorū imperatorē qui nostra me-
moria Grecorū imperiū euertit, quū sol[9] esset ligu-
las & cochlearia celare solitum, aut imagines deli-
niare, vt ocium quoquo modo in negocium verte
ret. Cæterū Demetrius multo maiora secutus, quin
decem remē nauim contexuit, & alterā vno ordine
adhuc maiorem. Plinius triginta remē prodidit. In-
gentem præterea machinā, qua aduersus Rhodios
est vsus qui Ptolemæi partes fuerant secuti. Machi-
na, ab euentu, vrbium expugnatrix est dicta, & ipse

Poliporthos.

per hæc quæ fiebant Poliporthos est dictus, id est
vrbium populator. Petiti itaq; bello ab eo Rhodij,
post Cypriā victoriam, quibus quū minus hostili
ter q̄ assolet assideret Demetri[9], forte ita accidit, vt
literæ & quędā ad tabernaculū instruendum neces
saria, a Phila ipsius coniuge missa, ab hoste inter-
cepta sint quæ quū Rhodij nō solū nō restituissent,
sed ad Ptolemæum in Aegyptum trasmittenda, in
hostis inuidiam, curassent, Rhodios infestius ador-

Protogenis tabula.

tus, haud tulit eorum exēplū imitari. Captā Lalysi
imaginē, quā Protogenes Caunius septē annorum
spatio pinxerat, precātibus ne eā corrūperent, inco
lumem seruauit. Sunt qui scribant eum ab ipsa mu
rorū parte, qua forte tabula fuit dedicata, omnē bel
licā iniuriam abstinuisse. Tenuit inde plures dies
obsidio, sed quum multus ibi labor incassum esset
exhaustus, optaretq; longioris moræ impatiens ali
cūde dari sibi occasionem obsidionis honesti[9] sol
uendæ, Atheniensium legati ad eum venerūt, nun
ciantes Athenas iampridē a Cassandro oppugnari.
Rogare itaq; atq; obtestari ne vrbem a se libertatē
assertam rursus in seruitutem labi pateretur, fore,
nisi q̄primū auxilio adesset, vt paulo post audiret,
Cassandri armis inuitos Athenienses cessisse. De-
metrius præsenti occasione lætus, cōfestim ex Rho
do cum CCCXXX. nauium classe, in Atticam
transmisit, Cassandrumq; ex Atheniensium ceruici
bus repulsum, ad Thermopylas vsq; est persecut[9],
quo progressus Heracleam vitro deditam suis opi
bus adiunxit. Mox Athenas reuersus, multo īpudē

Libido effręnata.

tius solito, in Atticas matronas & adolescentes in-
genuos inexpletam libidinem exercuit. Memoriæ
proditum est, Dimoclē puerū p̄stanti forma, ne in
balneis ab eo infanda pateret in feruētis aquæ lacū
desiliisse, atq; ita repente extinctum. Athenienses ta-
men ob recēs beneficiū, adeo illi indulserūt, vt de-

Decretū.

cretū ederint, quicquid Demetrius vellet, id ipsum
apud superos sanctum, & inter hoies iustū haberet.
Incessebatur interim Stratocles vt delirus, qui talis
fuisset decreti autor, quapropter Spartanus quidā
dixisse fertur, Delirus esset Stratocles nisi sic delira-
ret. Demetrius Argentis profectus, totam fere Pelo
ponnesum, eiectis inde Ptolemæi & Cassandri præ
sidijs, in libertatem restituit, quo tempore vxorem
duxit Deidamiam Pyrrhi sororem, Aeaci regis Mo
lossorum filiam. Sycionem postremo profectus,
Sycionijs autor extitit, vrbis haud p̄cul ab ea, quā
habebant, condendæ, quo contigit, vt Demetrias
sit iam inde pro Sycione nūcupata. His gestis in

Græciæ dux Demetrius.

Isthmico Græciæ cōuētu obtinuit, vt quēadmodū
olim Philippus, inde Alexander, totius sit Græciæ
dux declaratus. Ipse Athenas reuersus, quum my-
steria sibi patefieri vellet, quia non nisi Nouembri
& Iunio mensibus ostēdi solerent: Stratoclis inuē-
to decretum, vt Ianuarius, qui tūc erat, Noučber di
ceretur: Atq; ita nomē secuti ad minora Demetrius
mysteria est admissus: verū quum & maiora vide-
re vellet, pari assentatione eundem mensem in
Iunium vertere, cuius cerimoniæ illæ erāt. Per hæc
Demetrius Athenis & in cętera Græcia ipeio abu
sus, cōperit a Seleuco & cæteris regibus in se & pa-
trē coniuratū, habereq; hostes ad bellū quęsita qua

Apparatus bellicus.

draginta peditū milia, decem equitum elephantos
quadringentos, centū viginti falcatos currus. Qua
belli magnitudine motus, confestim ex Græcia, cū
Pyrrho Deidamiæ coniugis fratre, adhuc adolescē
te, in Asiam ad Antigonū transijt. Nec ille interea
in ocio fuerat, quippe qui pari equitum numero pe
ditum aliquanto etiam maiore, florentissimū co-
egerat exercitum. Aderāt insuper elephanti qnq; &
LXX. Collatis itaq; in vnū castris, certamen ingēs
de summa rei instabat. Fertur Antigon[9] quasi p̄sa-
giret infelicē pugnę euētū turbatiore vultu, q̄ vllo
vnq; bello, a suis visus, filiumq; pro concione mi-
litum sibi successorē constituisse. Inde, remotis ar-
bitris, longissimum cū eo sermonē p̄ter cōsuetudi-
nē habuisse. Clades quę postea accepta est, quū se-

Prodigia

ni ipsi, tum Demetrio per quietem, tristiq; augurio
est aliquāto prius repręsentata. Hic sibi per quietē
visus est Alexandrum audire, qui diceret se ad ho-
stem transire, & Antigonus, quum structa acie ex
tabernaculo exiret, offenso pede in faciem procu-
buit, in pedes inde erectus, supinis ad cœlum mani

Preces Antigoni.

bus a dijs precatus dicitur, vt aut sibi victoriam da
rent, aut honestam mortem, a turpi fuga suam lau-
dem incolumem seruarent. Hæc affatus aciem in-
greditur. Fuit pugna vtrinq; acerrima, vtpote inter
exercitus & duces, qui non tam æmulatione lau-
dis, q̄ odijs inter se certarent. Plutarchus ad Hipsū
amnem pugnatum scribit, vbi omnes terrarum
reges vno tempore conflixerunt. Prælio omni
parte accenso, Demetrius in Antiochum Seleu-
ci filium cum globo lectorum equitum impe-
tum dedit, quem fusum ac fugatum dum vin-
cendi cupiditate longius insequitur, victoriā semi
partam perdidit. Peditum agmen equitum præ-
sidio nudatum continuo ab hoste circunsistitur.
Attulit improuisa res Antigonianis terrorem ma
ximum, vbi Demetrij præsidio spoliatā aciem vn
diq; grauari senserunt, magna itaq; pars ne in me-
dio cæderetur, subita defectione ad hostem transijt.
Qui in officio adhuc erant, suorum proditione

percul si,

perculsi,in fugã vertuntur.Tũ vis hostiũ ingẽs,ve
Antigoni interitus.
lut procella quędã in Antigonũ ferebatur, ipse ad-
monitus vt fuga sibi salute peteret,Demetriũ auxi
lio affuturũ respõdit,conabaturq̃ illũ ad se clamo-
re reuocare,quũ ab hoste circumuẽtus,multisq̃ vul
neribus confossus concidit.Demetri⁹ vbi res perdi
tas vidit,cũ quinq̃ peditũ milib⁹, & quatuor equi
tum,fuga dilapsus Ephesum venit,vbi veritus ne
milites inopia & desperatione adacti Ephesiæ Dia
næ thesauros diriperent,ne sacrilegij autor credere-
tur,copijs,quas circa se habuit,in naues impositis
Athenas velut ad vnicũ malorũ refugiũ,cursum
intẽdit.Cæterũ quũ Cycladas legeret, Athenien.le
gati obuiã facti sunt,publice rogãtes, ne Athenas
annauigaret,decretum tulisse ciuitatẽ, vt in liberã
vrbẽ nullo modo acciperet,qui nuper eiectus esset
regno.Dolor & ira ingens subijt Demetrij animũ.
Cæterũ quia præsentẽ vlcisci iniuriã,neq̃ tẽpus,ne
q̃ vires patiebant,humane de Atheniensibus locu
tus,petijt vt naues,quas in Pyreo reliquerat,sibi re
stituerent,quib⁹ benigne acceptis, & cum his Dei-
damia,omniq̃ regia supellectile,in Isthmũ trãsijt.
Hic quũ cerneret res suas indies deteriores fieri nã
multi Græcię populi ad hostes defecerant,Pyrrho
Aeaci filio ad vrbes in fide cõtinendas relicto,cum
ea classe quam habuit,in Chersonesum nauigauit,
Demetrius. Lysimachum infestat.
vt Lysimachi regnum hostiliter inuaderet.Rebus
illic prospere succedentibus, exercitum & classem
mirifice auxit. Ferebant æquo animo cæteri reges
res Lysimachi a Demetrio infestari,quia post Anti
goni mortem,quum ipsius inter se regnum diuisis
sent,multa Lysimachus in singulos superbe & cõ-
tumeliose fecerat.Nec ita multo post quum Deme
trius filiam Stratonicen Seleuco petenti matrimo-
nio locasset,ipse Deidamia morbo defuncta, Pto-
lemęi filiam sibi matrimonio deuinxit.Hic quum
a Seleuco genero,qui ab indico mari in Syriam vs
q̃ sibi regnum propagauerat Tyrum & Sydonem
dono impetrare nequiuisset,ea spe pręter opinionẽ
destitutus, Athenarum consilio recuperandarum,
in Græciam nauigauit.Constans fama erat Lacha
rem in magna Atheniensium seditione tyranni-
dem occupasse, sed cursu fœda tempestate excus-
sus,viris & nauibus maiore parte amissis,Pelopõ-
nesum tenuit,vbi in Messenia oppugnatione cata
Atheñ. fames.
pulta percussus pene extinctus est. Aliquot inde
vrbibus in fidem receptis,Athenas terra mariq̃ in
festans,breui ad tantam rei inopiam redegit,vt tri
cenis drachmis venirer modius frumenti. Plutar-
chus ait memoriæ proditum, filium in ea egestate
aduersus patrem,ob murem,qui forte e tecto exa-
nimis conciderat,ferro dimicasse,& Epicureę sectę
quidam, fabis æqua portione distributis, liberos
ea temporum iniquitate aluisse.Athenienses fame
domiti,& Lachares occulte ex vrbe discesserat,De-
metrium præmissis qui ab eo ciuium salutem de-
precarentur in vrbem accepere. Ille,vt magno erat
animo,non solum receptis dedit veniam,sed obni
xe etiam curauit, vt dira illa fames commeatibus
vndiq̃ inuectis,confestim tolleretur. Athenis præ
sidio firmatis,Archidamum Spartanorum regem
ad Mantineam ingenti prælio vicit, mox Laconi-
cos fines hostiliter ingressus, altera Spartanos fu-
dit pugna, parumq̃ abfuit quin vrbem ad id tem-
Volubilitas fortunæ in Demetrio.
pus indomitam,armis subegerit.Sed in nullo vn-
q̃ regũ fortuna volubilius suas vices exercuit, vt
merito illud Aeschyli sæpius ex ore eius sit auditũ.
Tu me fortuna extulisti,atq̃ eadẽ deponis.Erãt res
Demetrij in Peloponeso satis prosperæ quũ nũcia
tũ illi est vrbes,quas in Asia habebat,a Lysimacho
oppugnari,& Cyprum in Ptolemæi potestatẽ cõ-
cessuram,nisi matri & liberis, in Salamine Cypria
obsessis, illico subueniret: His Demetrius nuncijs
turbatus Lacedæmonem obsidione soluit, cui ira
æstuanti prosperior fortuna manu vna ignẽ, vt di-
citur,altera aquam gestans, nouam bene gerendæ
rei occasionem ludibũda obtulit. Cassandro extin
cto qui annos duodeuiginti Macedonũ regnũ ha-
buerat,Philippus filius,qui regnũ ab eo per man⁹
acceperat, breui post illũ obijt cuius decessu Anti-
pater & Alex.& ipsi ex Cassandro gẽiti,de regno in
ter se disceptare cœperant, in qua altercatiõe Anti-
pater Thessalonicam matrem,q̃ in diuisione regni
in Alexandrum propensior videretur, occidit, fra-
tremq̃ regno eiectum armis persequebatur. Alexã
der Pyrrhum regem,qui iam adultus in suum redie
rat regnum ex Epyro ad se vocauit,& Demetrium
Macedonici regni mot⁹
ex Peloponneso,nec Pyrrhus multo post affuit,q
opera Alexãdro,in recuperando regno optime na
uata,magnam ab eo Macedoniæ partem obtinuit.
Demetrius & ipse breui in Macedoniam venit,pri
moq̃ congressu satis hospitaliter est ab Alexan-
dro acceptus,mox vbi insidias sibi ab adolescente
parari comperit indicio, cum conuiuio egressum
militibus obtruncandum obiecit. Inde causa cędis
pro concione exposita, magno omniũ consensu,
rex salutatus est. Profuit haud mediocriter Deme-
Demetrij successus
trio Philæ connubium, ad Macedonum fauorem
& studium conciliãdũ.Eratq̃ per hæc ille in ingen
ti fama & celebritate,q̃ ad Grecię opes, Macedonię
regnum adiecisset, non poterat tamen de matre &
liberis non esse solicitus, qui iam pridem a Ptole-
mæo in Cypro oppugnarentur,hærebatq̃ hæc illi
cura,quũ insperato nũcio affertur,liberos,& matrẽ
a Ptolemæo obsidione leuatos,atq̃ ab eo honorifi
ce dimissos, & filiam Stratonicem, soluto Seleuci
cõnubio,Antiocho eius filio nupsisse, reginãq̃ ab
ijs qui incolunt superiora Asię,appellatam.Ferunt
Antiochi amores.
Anthiochum adolescentem adhuc, Stratonices
nouercæ forma captum,dum illicito amori pudo-
re & metu repugnat, pene ad interitum perductũ.
Herasistrati prudentia.
Occultam langoris causam Herasistratus medicus
haud vulgari solertia deprehendit,adolescẽti ęgro
to assidens magnum in eo animi motum & pallo-
rem fieri occulta indagine rimatus,quoties ad eum
Stratonices ingrederetur. Tum ille Seleucum affa-
tus,& vires inquit nobis desunt rex, & ingeniũ in
tuo filio curando,incurabilis illum amor ad inte-
ritum perducit.Seleucus eam desperationem mira-
tus,quænam tanta intẽperies hæc est ait, cui nullũ
possit remedium adhiberi? Coniugem inquit ille
meam deperit. Tum Seleucus Herasistratum cõple
xus,lachrymis & rogat & obtestatur, vt vsuaria cõ
iuge sibi filium seruet,non sic inquit Herasistratus
seuias,si tuam ille Stratonicem amet. Vtinam rex
ait,dij aut homines eam mihi facultatem darent,vt
præsenti periculo huiusmodi queam remedio oc-
currere, sane omnia quæ mihi charissima sunt, pro
filij salute libenter profuderim. Hic Herasistratus
haud vltra cunctatus apprehẽsa regis dextera,si ta-
li rex ait es in filium animo,qualem prædicas, no-
stra amplius opera nihil indiges,non meã,vt scias,
sed tuam ille ardet Stratonicem. Turbauit Seleucũ
rei nouitas,mox vbi per ociũ cætera cognouit, in-
Seleuci in filium indulgẽtia.
dulgentissim⁹ pater vxorem quam vnice amabat,
suo matrimonio abductam filio collocauit. Et Se-
leucus rex nouo pietati exemplo,ita amãti filio in-
dulsit. Demetrius interea Macedoniam cum Thes-
salia adeptus, Bœotios subegit. Interim certior fa-
ctus Lysimachũ a Dromychere rege captum, Thra
ciam

ctiam inuasit, quam Bœotij occasionem nacti iterũ
rebellarunt. Etenim haud multo antea, quũ a Cleo-
nymo Spartiate præsidio accepto defecissent, ar-
mis victi, pecunia fuerant a Demetrio multati. Re-
cens Bœotiorum defectio Demetriũ a Thraciæ re-
bus auersum in Bœotiam reuocauit, quo quũ veni-
Antigonus Demetrij filius. fet offẽdit bellũ magna ex parte Antigoni filij vir-
tute profligatum, eoque successu æque ac debuit
Demetrius lætatus, Thebas obsidione cinxit. qui-
bus expugnandis quum totus immineret, per lite-
ras & nuncios fit certior Thessaliam a Pyrrho po-
pulari, ibi filio ad obsidionem relicto, ipse cũ ma-
iore copiarũ parte ad populationem arcendam oc-
currit. Pyrrhus Demetrij aduentu non expectato,
totam regionem ad Thermopylas vsq; deprædā-
tus, Thessaliæ finibus excessit. Thebas Demetrius
reuersus, quum longum videretur expectare ma-
chinam illam memorabilem, quam ipse fabrefece-
Machinę moles. rat. Fuit enim tantæ molis, vt vix duo stadia binis
esset mensibus traducta, hostibus assidua oppugna-
tione fatigatis, vi vrbem irrupit, vbi paucorum cæ-
de contentus, qui noui motus autores fuerant, cæte-
ris veniam dedit. Thebisq; in hunc modũ potitus,
Aetolis Demetrius bellum intulit, quorũ agrum
hostiliter peruagatus, parte copiarum ad eam gen-
tem infestandam cum Pantacho relicta, ipse cũ cę-
tero exercitu ad Pyrrhi iniuriã vlciscẽdã ꝓficiscit.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER VIII.

Causæ belli inter Demetriũ & Pyrrhũ. BELLVM quod iter Pyrrhũ
est & Demetriũ gestũ, nõ vna
ex causa ortum videri potest.
Deidamia Pyrrhi sorore, quæ
demetrio nupserat, fatali mor-
te sublata cõfestim regni ęmu-
latio amborũ animos ad certa-
mẽ accendit, mutuæ deinceps
querelæ, & excursiones ex Thessalia factæ intercesse-
runt, sed nihil æque reges ipsos in tam infestum
traxit certamen, ac Macedoniæ communis posses-
sio. Nulla regnorum potestas cõsortẽ patiens fuit
vnquã. Tenebat Pyrrhus Nympheã vrbem, & ma-
ritimã Macedonię oram, quã mercedis nomine ab
Alexandro Cassandri filio ipsius opera in regnum
restituto acceperat. Demetrius qui Alexandrum su-
stulit multo maiorem regni partẽ occupauerat, &
qđ adhuc magis Pyrrhum offenderat regis erat no-
mẽ Demetrius inter Macedonas adeptus. His sti-
mulis reges accensi, vterq; alteri infestus, odiũ sua
sponte gliscens mutuis ad id tp̃s offensis alebant.
Postremo Deme. Pantacho vt dixi in Aetolia reli-
cto, in Pyrrhũ cũ maiore pte exercit⁹ mouerat, nec
ille audito hostiũ accessu metu desedit, sed magno
aĩo veniẽtibus ꝓcessit obuiã. Cęterũ ambo inuicẽ
aberrãtes (casu an volũtate incertũ habeo) acie di-
micare nõ potuerũt. Demetrius Epirũ ingressus o-
Pyrrhi virtus, Pãtachi cædes. mnẽ regionẽ præda & populatione pcul it. Pyrrh⁹
meliore fortuna vsus, dũ ꝓcul i hostẽ q̃drato agmi-
ne ire pergit, in Pantachum incidit, a quo ad singu-
lare certamẽ ꝓuocat⁹, vno vulnere accepto, duob⁹
illatis hostẽ mon bundũ ad terrã deiecit. Plantachi
exercitus amisso duce cõfestim in fugã verti. Cõci-
liauit Pyrrho pugna illa nõ mediocre apud Mace-
donas nomẽ, vulgo p̃dicare Pyrrhũ vnũ regũ oim
peritia armorũ inuictoq; aĩo Alexãdri memoriã re-
nouare, cæteris regibus fastu & superbia inflatis, id
vnũ cordi esse, vt luxu & põpa cæteros principes
anteirent, eratq; Demetrius huic infamiæ ꝓximus, Demetrij cult⁹.
q̃ nõ tm̃ Diadematis vsum receperat, vestesq; pur-
pura & auro intextas, sed calceos etiã gestabat aura- Demetrij superbia.
tos. Difficiles pręterea ad eum aditus superbissima
responsa nõ mediocriter ab illo ꝓpłoꝶ studia alie-
nabãt. Biennio eũ Atheniensiũ legati securi fuerãt
nec demũ admissos domũ dimisit, quũ Athenien-
ses ex oĩbus Græcis vni apud Demetriũ gratia pol-
lere crederent, & ex Lacedęmone quũ vnus ad se le-
gatus venisset, iracunde q̃sisse dicit, an ad Deme-
triũ vnicus missus esset, cui Laconice ille vnus in-
quit rex ad vnũ. Sed in eo Macedones plurimũ of-
fendit; facta oĩbus petẽdi potestate qđ quisq; ad se
imperratum vellet: quũ ad eã spem magnus suppli-
cantiũ factus esset cõcursus, impleissetq; sinũ libel-
lis singulorũ desideria significãtibus, vbi ad Axij
fluminis pontẽ venit; quicqđ libellorũ fuit patefa-
cto sinu in profluentẽ deiecit. Affecit ea cõtumelia
mirũ in modũ populorũ animos, & in primis Ma-
cedonũ. Nemo erat cui nõ persuasum esset, se non
cõtẽptui solũ, sed ludibrio quoq; sup bissimo regi
esse. Postremo suppliciter anus quædã vt se audiret Anus libertas.
precata, neganti sibi audiendi ociũ esse, ergo quid
inquie regnas? Quæ vox adeo regis aĩm ꝑstrinxit, Iustitiæ laus.
vt multo faciliorẽ iã inde se adire volẽtibus p̃bue-
rit, remisitq; multũ ex solita illa vultus & verborũ
cõtumacia. Sed nihil est tam ꝓpriũ regi q̃ iustitia,
quã Pindar⁹ oĩm legẽ appellauit. Est em̃ rex vrbiũ
rector & custos, a qua virtute tm̃ illius natura ab-
horruit, vt expugnator vrbiũ nõ moderator inso-
lenti appellatione dici maluerit. Et Demetrius in
suos talis fuit, quo contigit, vt cum Pellæ morbo
grauiter decubuisset Pyrrhus totã fere Macedoniã
nullo obuiã prodeũte populatione fœdauerit; nec
vindex vllus prius extitit, q̃ rex leuatus sit morbo.
Ipse quũ iã maiora aĩo agitaret, etem̃ paterni regni
recuperandi cupido animũ incesserat, ne Macedo-
niæ res sibi impedimẽto essent, primũ oĩm cũ Pyr-
rho bellũ dissoluit, mira inde celeritate ad centũ mi-
lia peditũ, & decẽ equitũ ad bellũ cõparauit, mox
q̃ngentarũ nauiũ classe instructa, in qua sexdecim
remes etiã fuere, in Asiã transmissur⁹, inexpectata Regũ fœdus & societas in Demetrium.
bellorũ mole prius q̃ moueret pene obrutus est.
Seleuc⁹, Lysimach⁹, & Ptolemæus huiusmodi bel-
li apparatu cõmoti, fœdere, ꝯfestim inter se icto, sum-
ma ope quisq; ꝓ se terra mariq; arma mouerãt. Pir-
rhũ quoq; legatiõe ad id missa vt Macedoniã inua-
deret ꝓpulerũt, denũciantes, Demetriũ tã diu cũ eo
pacẽ habiturũ, donec Asiatico esset bello defunct⁹,
fore inde, vt ipius regnũ totis viribus conaret euer-
tere, nec q̃ dicebant Pyrrho aliquo mõ vana existi-
mari. Hinc itaq; ille, inde Lysimachus Macedoniã
vno tẽpore inuadunt, classis quoq; ab Ptolæmeo
missa, orã Gręcię subito adorta, metu oia & trepida-
tione cõpleuit. Demetrius filio ad Græciæ pręsidiũ
relicto ipse in Lysimachũ mouetat. Nõdũ ad hostẽ
ventũ erat quũ ei tumultuose nunciat, Beriã Mace-
doniæ vrbẽ a Pyrrho captã, oẽmq; regionẽ illi ꝓxi-
mã populationib⁹, & incendijs vastari. Turbarũt
hi nũcij vehemẽter Demetrij aĩm, sed multo magis
Macedonũ defectio, q milítiã primo detrectare cœ-
perũt, quos vt in officio retineret, in Pyrrhũ ꝓnũ-
ciauit se iturũ, ne Macedonia vastaret. Hic ille fuit
p̃textus, sed re a Lysimacho q̃ longissimi abesse cu-
piebat, ad quẽ vt popularẽ suũ Macedones trãsitio- Macedonũ leuitas.
nes parare dicebant. Ratus igit haud tã ꝓpensos in
Pyrrhum fore, ab Lysimacho auersus ire cœperat,

quũ ex Beria quidam Demetrij castra ingressi, Pyrrhũ summis laudibus extollendo, eo homines sui generis perpulerunt, vt continuo in apertam defectionem erupent. Demetrius factus certior de ijs q̃ parabant, haud acerbiorẽ motum expectãdũ ratus regijs insignibus depositis, pulla chlamyde amictus paucisq; comitatus in Cassandrã vrbem profugit, vbi Phila eius vxor doloris impatiens, veneno sibi mortẽ consciuit. Pyrrhus haud multo post quã Demetrius e medio excesserat exercitũ sine duce adortus, cæteros primo clamore dissipauit, a Macedonibus benigne accept⁹, castris & imperio vna potitus est. Regnum inde quod septẽ ferme annos sub Demetrio fuerat, cum Lysimacho partitus, regis nomen apud Macedonas obtinuit. Demetrius quũ Thebas venisset, illud Euripidis in eum protulit quidã forma diuina in mortalẽ formam versa ad Dirceos fontes & Ismenum venit. Ipse collectis nauibus ex fœda maris iactatione, qua per idẽ tempus pene tota est classe spoliatus, reliquiasq; amissi exercitus complexus, Athenas quæ cum fortuna fidem mutauerant, non nihil obsidione fatigauit demum Crateris philosophi impulsu, soluta obsidione vndecim ferme milia hominum sub signis habens in Asiam transmisit: vt Cariam & Lydiam a Lysimachi dominatu auerteret. Hunc transmisso exercitu Ptolemaidem duxit vxorem. Sardibus inde & alijs vrbibus in Lydia occupatis aliquãto maiores sibi copias comparauit. Hinc Agathoclis Lysimachi filij interuẽtu in Phrygiam diuertit, ratus fore, vt si Armeniã occuparet, facile & Medię stat⁹ turbaretur. Ducere ille interea per aperta loca, sæpiusq; cum Agathocle congressus, qui vestigio hærebat, omnibus fere p̃lijs victor, vrgebat nihilominus cõmeatus & pabuli inopia, vt pote per loca parum sibi pacata agens exercitum, inopinata deinde clades accessit in superando Lyco amne, cuius vado magna pars exercitus decepta, vi fluminis est consumpta. Hoc itaq; casu famæ adhæc, & pestilẽtia octo circiter hoim milibus amissis, in Ciliciam cursum deflexit, vbi a Tharso diripiẽda suorũ vim abstinuit, ne Seleucũ offenderet, mox ipsius terræ angustijs ab Agathocle infessis ægrea Seleuco impetrauit, cuius Cilicia erat, vt cum exercitu illic hyemare liceret. Nec Seleucus in ea voluntate diu mãsit multis suspitionibus a procleo & alijs familiaribus imbutus, velut parũ prudenter ab eo fieret, q̃ bellicosissimi ducis exercitũ, in viscerib⁹ sui regni aleret. Quæ verba, quũ apud illũ fidẽ fecissent, cũ valido exercitu confestim in Ciliciã venit. Ibi Demetrius, quũ a Seleuco nihil precibus impetraret, essetq; velut siluestris fera indagine vndiq; ferro & laqueis circumuentus, lenitate in rabiem versa, aliquot Ciliciæ oppida, subita vi diripuit, mox acie decertare ausus, Seleuci curribus euersis, cæteroq; exercitu in fugam verso egregiæ vicit, victorq; angustias sibi Cilicias patefecit, pulsis vndiq; Seleuci præsidijs, veneratq; per hæc in spem melioris fortunæ, quum in aduersam valetudinẽ incidit, qua diutius conflictatus magnã amisit exercitus partẽ multis ad hostem transeuntibus: alijs alio, vt suus quęq; impetus tulit, dilapsis, quorũ pars magna locorũ inscitia aberrantes varijs casibus periere. Quũ igitur a morbo conualuisset, cum ijs qui in officio adhuc erant, Cilicia haud modica sui parte populata in hostiũ conspectũ venit. Amano deinde superato, ad Cyrristẽ vsq; regionẽ prędabundus venit. Hic Seleucũ sibi imminentẽ noctu est superare adortus, qđ consiliũ quũ parũ processisset, quin p̃lio cõmisso victu acie decessisset, cito gradu ad Amanipylas reuersus est, in profundas inde syluas cum ijs quos forte circa se habuit sese immersit. Caunũ vbi paratã se classem habiturũ arbitrabat̃, per deuia loca penetrare est conatus, sed terrarũ angustijs vndiq; infessis, & ex tenui comitatu pluribus in orã dilabẽtibus, amicorũ hortatu misit q̃ Seleuco vitã suã, & afflictas opes dederent. Fertur Seleucus regium illi tabernaculũ parari iussisse, omnia venienti exhibiturus, quæ illius fortuna incolumi hospiti nõ captiuo præstari potuissent. Multi quoq; rati futurũ, vt breui Demetrius apud Seleucũ gratia & autoritate floreret, officij causa illi obuiã processere. Nouis interim suspitionibus Seleucus a suis mutatus, priusquã Demetrius ad se veniret, Pausaniã cũ mille equitibus obuiã misit, qui eũ in potestatẽ redactũ in Syriæ Chersonnesum perduceret, hicq; loco angustijs finibus circunscripto diligenter custodiret. Vnde ille, etsi regali apparatu, multaq; custodũ comitate Seleuci iussu habebat̃, Antigonũ tñ filiũ misit qui illũ monerent, vt se pro defuncto haberet. Nec suis literis signoue vllam amplius haberet fidẽ. Ingemuit Antigonus ad tã tristẽ nunciũ, literasq; circa reges misit, quibus salutẽ patris oib⁹ pientissime cõmendauit, Seleuco se ipsum & fortunas, quæcunq; reliquæ erant, obsides detulit, vt patrem liberaret. Perseuerauit ille nihilo secius in Demetrio custodiendo, qui cũ ab initio & venari solitus esset & frequenter equitare, multoq; labore corpus exercere, mox velut p̃sentis vitæ tædio captus, in multã sese immersit crapulam, atq; ita triennio postquam a Seleuco relegatus est naturæ cõcessit, annos iam quatuor & sexaginta natus. Nec hostis mediocriter est eius morte affectus, se ipsum incusans, q̃ in virum gestarũ rerũ gloria excellentẽ, arctaq; sibi affinitate deuinctũ, adeo ĩplacabilis fuisset, nec Drimochetis qui dẽ Thracis & barbari hois exemplo motus, qui Lysimachũ hostẽ captũ spõte dimisisset. Antigonus vbi patrẽ vita defunctũ accepit, in Syriam nauigare constituit, vt inde paternos cineres in suum rogũ deportaret: cũ valida ergo classe in altum euectus circa insulas occurrerũt q̃ defuncti reliquias, Seleuci iussu, in Græciã deuehebant. Venerabundus ille auratã vrnã cõplexus, qua ossa inclusa erant, in summa puppi regię nauis collocauit, diademate & regia purpura instratã, validi iuuenes hastilia habẽtes vrnã circũstabãt. Aderat & Xenophantes inclytus ea tẽpestate modulator. Is eximia concẽtus suauitate sacrũ canebat carmẽ, ad cui⁹ numeros remiges nõ sine harmonia q̃dã, remorũ pulsu verberabãt fluctus. Vrna Demetriadẽ delata est, quã a Demetrio ipso nominatã, populi ex paruis circa oppidis profecti renuerunt. Habuit Demetrius ex Phila Antigonũ & Stratonicẽ, Alexãder ex Deidamia est illi natus, q̃ in Aegypto plurimum vixit. Genuit & Demetrios duos, vnũ ex Illyride fœmina, ex Ptolemaide alterũ, qui in Cyrene postea regnauit. Ex Antigono q̃ singulari fuit pietate in patrẽ, & cui Gonato cognomen fuit, iunior Demetrius ortus, qui Macedoniæ rex fuit. Huic Antigonus cognomento Doso successit, ab eo q̃ oĩa poscẽtib⁹ polliceret̃, id cognomẽ adeptus, Dosoni Philippus, Philippo Perseus, quo a Romanis victo Macedonia ex regno prouincia facta est. Nec inter Pyrrhũ & Lysimachũ, vt ad Macedoniã reuertar, diu post Demetriũ eiectũ fida pax fuit, quippe qui si nõ aperto bello, insidijs tñ inter se certabãt, induciarũ & belli nominibus vt nũ dinis, nõ ad iustitiã sed ad cõmoditatẽ vtentes. Verũ tã diu aperto bello abstinuerũt, quoad Demetrius stetit, quẽ Macedonia eiectũ, quũ in Græcia velut ex naufragio

Pyrrhus Macedoniam occupat.

Demetrij errores.

Soluitur Demetrij exercitus.

Capitur Demetrius.

Demetrij interitus.

Xenophantes modulator.

Macedonici regni finis

Pyrrhi verba ad Atheniẽses.

ex naufragio quodã vires colligeret, Pyrrhus præmere non destitit, Atheniensibus etiã aduersus illum auxilio profectus, quo tempore in arcẽ ab Atheniensibus inductus, quum palladi rem diuinã fecisset, digrediens loco ad eos qui officij causa circunstabant, conuersus, gratum sibi fuisse testatus est, q̃ tantũ sibi amica ciuitas credidisset, vt se in arcem deduxerit, verũ vt amicũ monere se eos, parum ipsorum libertati expediturum, si temere cuiuis regum eum amplius locũ patefecissent. Thessaliam deinceps ille, Demetrio in Asiam profecto, occupauit, quod demum profligato Lysimachus Macedonici sanguinis, & qui vnus erat ex Alexandri successoribus, iniquo animo ferens, peregrinũ hominem Macedonibus imperare, Pyrrho bellũ intulit, quem ad Esam prælio superatũ studijs hominum ab eo alienatis facile regno expulit. Pyrrhus Macedonia eodem exemplo amissa, quo adeptus fuerat, quum in Epirum sese recepisset, essetq; vt Achiles, a quo prognatus erat, ocij & quietis impatiens, peropportune a Tarentinis in Italiam aduersus Romanos est accersitus. Sed de Italica expeditione aliquanto postea instituetur sermo. Lysimachus & ipse magis belli quã pacis studijs dedit⁹ Pyrrho Macedonia eiecto, Thraces primo, mox

Heracliẽses.

Heracleã bello perijt. Fuit Heraclea in Pontici maris ora, quam Boeotij pestilentia laborãtes, Delphico moniti oraculo condiderunt, iussi in Põtum coloniam Herculi sacrã mittere. Heraclienses breui sibi magnas opes parauere, & cum finitimis grauia gesserunt bella, & domestica etiã seditione sæpius agitati, ab Atheniensibus quandoq; armis petiti q̃ post Medicum bellum tributum pendere recusassent, in quo illud memorabile accidit: Malachus atticæ classis Dux ad id bellũ profectus, quũ in terram egressus agrum populat̃, classe subita tempe-

Heracliẽsium magnanimitas.

state disiecta, in hostico viribus & consilio destitutus, ad extremam rerum inopiam redactus, casurus haud dubie erat. Heraclienses beneficij occasionẽ honestiorem rati quam vltionis, totũ exercitũ cũ ipso duce, commeatibus & auxilijs adiutum incolumẽ misere, satis se bello adeptos arbitrati, si qui hostes venerant hospites suis finibus excederent. Procedente deinde tempore ciuitas, domestica seditione agitata, in tyrãnidem incidit. Clearchus pluribus senatorij ordinis vi oppressis, alijs in exilium actis, præter cætera scelera indigna & nefaria in ciues edita, interfectorum coniuges inuitas suis matrimonio satellitibus collocauit, quarũ plurimæ violentum connubium in viros vltæ, vltro sibi mortem consciuerunt. Postremo Chion & Leonides afflictum suorum ciuiũ statum miserati, in tyranni exitium conspirant. Fuerant ambo Platonis discipuli. Quinquaginta igit̃ cognatorũ in insidijs locant, quos sui consilij, participes fecerant, ipsi mutuo se iurgio lacessentes in arcem contendunt, qui ad regem iure familiaritatis admissi, dum prius dicẽ-

Clearchi exitus.

tem attente Clearchus audit, ab altero qui in eam intentus erat occasionem, ferro opprimitur. Spiculatores, & qui custodiendi regis causa circunstabãt, continuo percussores inuadunt, armisq; prius obruunt, quam a coniuratorum manu subueniri potuerit. Perijt Clearchus, sed sæuus dominatus aboleri non potuit. Satyrus tyranni frater principatũ velut per man⁹ acceptum inde tenuit, multaq; deinceps successione fuit Heraclia tyrannorũ regia. Illa vero tempestate qua Lysimachus intulit Hera-

Terræ motus.

cliensibus bellum, in Helespond & Chersonnesi regionibus terra adeo horrende mota est, vt Lysimachia vrbs altero & vigesimo anno ab eo quo condita fuerat, magna ex parte conciderit. Fuitq; prodigiũ illud Lysimacho, & eius stirpi post paulo interituræ, ac malorum omnium quæ deinceps secuta sunt. Enimuero Agathocles regis filius, haud longo interiecto tempore, ab Arsione nouerca veneno sublatus est. Erat hæc Ptolemæo Lagi filio

Vltimũ certamẽ inter Alexand. successores.

genita, fuitq; hæc illi prima mali labes, pendentisq; ruinæ initium. Secutæ inde principũ cædes supplicia luentium, q̃ Agathoclis interitum liberius questi essent. Mox qui exercitibus præerant, ad Seleuchum defecerunt, quorum impulsu Lysimacho

Vltimus ex successoribus Alexan. Seleuch⁹.

bellum intulit, idq; vltimum certamen fuit successorum Alexandri, & velut ad fortunæ exemplum hi duo reseruati annos quatuor &. LXX. Lysimachus natus, Seleuchus tribus adhuc annis maior. Etsi in ea ætate iuuenilis ambobus animus, & inexpleta regnandi cupiditas, qui quũ orbẽ terrarum ambo tenerent, angustijs se terrarum inclusos arbitrarentur, vitæ finem non annorũ spatio, sed imperij finibus metientes. Lysimachus. XL. liberis alijs alio casu eo bello amissis, postremus ipse domesticæ cladi cumulus accessit. Lætus ea victoria Seleuchus, q̃ vnus ex omni cohorte Alexandri, & velut victorũ victor superfuit, diuinũ id opus p̃dicabat, gloriariq; vbiq; suæ interea sortis ignar⁹, qppe qui septimo victoriæ mense a Ptolemæo magni Ptolemæi filio Arsinoes fratre insidijs exceptus perijt regnumq; Macedoniæ qd' Lysimacho ademerat cum vita perdidit. Ptolemæus per hæc regnũ adeptus cum Ptolemæo fratre a quo fuerat Aegypto pulsus per literas de concordia egit, pollicitus nihil se a fratre præter amicitiam quæsiturum eo contentus regno quod paterno hosti ademisset, adhibere præterea omnem diligentiam, vt Antigonũ Demetrij filium sibi conciliaret, sororis nuptias ambire, puerorum quos illa ex Lysimacho p̃crearat adoptionem pollicitus. Erantq; res Macedonũ

Cõsules.

in hoc statu, quum Romani Fabio Gurgite Fabij maximi filio, & Iunio Bruto cognomento Scæua consulibus, quorum nomina alio sunt loco relata, adhuc cum Samnitibus bellabant, cum quibus Fabij ductu intra eorum fines infeliciter est dimicatum, triaque hominum millia vno prælio amissa, ad quam infamiam abolendam: quum in senatu forte mentio mota esset de imperio consuli abrogãdo, filij ignominiam Fabius pater in curia de-

Pietas Fabij in filium.

precatus, se legatum illi in castra iturum professus est. Profectus inde in prouinciam, perculsum recenti clade exercitum adeo præsentia & consilio iuuit vt non solum hostem prælio vicerit, sed triumphantem etiam consulem Romam sit secutus, C.

C. Põti⁹ captus & cæsus.

Pontio Samnitium duce ante currum acto, securiq; percusso. Laborauerat iam biennio ciuitas pestilentia: tum vero quum præsenti clade se non aliter defuncturam arbitraretur, Sibyllini carminis oraculum aliquanto antea vulgatum secuta legatos in Peloponnesum misit, qui ex Epidauro Aesculapium accerserent. Legati vbi eo venerunt, secundum publica postulata facile ab Epidaurijs optatum numen impetrarunt. Distabat Aescula-

Aesculapij templum.

pij templum quinq; milibus passuũ ab vrbe, huc legati comiter adducti iubentur inde sumere quicquid suæ ciuitati salubre arbitrarentur, quam hospitalem Epidauriensium indulgentiam, loci genius, nisi malus ille Dæmon potius fuit, voluntario visus est probare obsequio. Erat is anguis, quẽ

Serpens Aesculapius

Epidaurij raro, sed nunquam sine publica felicitate a se visum prædicabant: mitibus itaq; oculis per celeberrimas vrbis partes cunctis religione attonitis, leui tractu elarioris velut sedis non obscuram

præ se ferens alacritatẽ, ad Romanã triremem per-
rexit: Ibi nautis inusitato spectaculo pauentibus,
placido illapsu eo cõscẽdit, vbi Q. Ogulini vnius
legatorum erat tabernaculũ, ibiq; in multiplicẽ cõ
uolutus orbem velut sopore pressus quieuit. Lega-
ti optatæ rei cõpotes cultu anguis a peritis diligen
ter excepto, læti ex Epidauro in altũ abierunt. Pro
spera inde nauigatione vsi, vbi Antiũ appulerũt,
Anguis qui vbiq; in nauigio manserat, in terram
Aesculapij tẽplũ. prolapsus myrtum multiplici spira insedit, q̃ in ve
stibulo erat Aesculapij, triduoq; Antiatis tẽpli ho-
spitio vsus, mox sese Romanis aduehẽdũ testituit.
Postremo naui Romã Tyberino amni subuecta in
insulã, q̃ medio flumine hodie est, vbi illi est post
ea templum constitutũ, sua sponte transnauit. Insu
læ huius primordiũ æqualem Romanæ libertati
habuit ortum. Tempestas illa ciuitati aduersa sub
præstigiosi anguis aduentũ (erant iam vtiq; ea Ro
mani defunctun) paulatim remisit fuitq; dito cul-
L. Posthumij dãnatio. tui iam antea recepto, res hæc nõ parua accessio, L.
Posthumius vir consularis hoc anno dãnatus est,
q͏ quum exercitui præesset militum opera in suo a-
gro colendo fuerat vsus, & cum Samnitibus iam
bello fessis quarto est fœdus renouatum, de his vi-
ctis & Marsis, qui & ipsi rebellauerant, bis eodem
magistratu Curius triumphauit. Eutropius autor
est, in tantum res Samniticas huius, & P. Cornelij
Rufini consulatu accisas, ita vrbes excidio deletas,
vt procedente tempore cœptum sit Samnium in
Samnio requiri. Tunc (vt arbitror) memorabile il
Curius. lud exemplum continentiæ in Curio extitit, cui
Samnites magnam vim auri occulte misisse dicun
tur, rogasseq; vt mitius Samnium vexaret, quibus
ita sit ab eo occursum, Malle se aurum habentibus
imperare, quam aurum possidere. Reddita tamẽ vi
ctis pax est anno vndequinquagesimo, ex quo cũ
ea gente cœptum fuerat bellari. Lustrum hoc anno
Lustrũ. conditum, censaq; sunt. CCLXXII. milia ciuium.
Secessio plebis. Grauis inde seditio ciuitatem inuasit ob æs alienũ,
varijsq; certaminibus plebs agitata in Ianiculum
secessit: Q. Hortensius dictator eam reduxit, mox
pacato ciuitatis statu, contra Volsinienses & Luca-
nos est bellatum. Quorum ductu aut euentu non
reperio. Galli quod liquido traditur, decimo post
anno quam in Sentinati agro victi fuerant, Aretiũ
in Hetruria tumultuose oppugnare adorti Roma-
nos sociæ ciuitati opem laturos in eius vrbis con-
spectu prælio vicerũt. Fuitq; victis eo funestior pu
gna, q͏ L. Cæcilius prætor eo certamine occubuit.
Mannius Curius inde in prouinciam profectus,
legatos in Galliam misit, qui captiuos redimerent.
Hos contra ius gentium Ro. nominis odio Galli
interfecerunt. Quod hostium scelus vlturus Rom.
Po. nouum statim exercitum misit in prouinciam.
Occursum est ab hoste Romanis legionibus, prius
quã Galliæ essent fines ingressæ. Hic atrox pugna cõ
missa est, Galliq; fœda sunt occidione occisi. Qui
prælio superfuerunt ex ea terra quam diu possede-
rant, tum demum sunt Romanis armis eiecti. Tũ
Sena. quoq; Sena vrbs Gallica, quæ ad Adriam iacet, fa-
cta est vt Polybi' ait, Romanorum colonia. Liui'
aliquanto prius id factum arbitrari videtur, quo
anno & Adriam coloni missi sunt. Boij Galli ægre
passi Senonas conatos suis finibus pelli consterna
ti arma capiunt, Hetruscosq; sibi belli socios asci-
scunt. Fuit pugna quæ ab his cum Romano exerci
tu postea pugnata est, nihilo ipsi genti felicior, He-
truscorũ cornu fœdissima cæde disiecto, ipsi quo
q; maiore ex parte Romanis armis obtriti, paucis-
simi ex acie profugerunt. Ea clade magis irritati ho
stes quã facti, sequenti anno iuuentute ad bellũ in-
structa iterũ cum Romanis confligunt, quo prælio
sunt pene ad internicionẽ cæsi, eorũ rebus magis
q̃ vllo vnquã certamine accisis, fœdere cũ Roma-
nis icto, quinq; & XL. annos quieuere. Fuitq; hic
annus, tertius post traiectionẽ Pyrrhi in Italiam,
cuius belli causa a Tarentinis orta est, qui Romanã Tarẽtini belli causa.
classem ex occasione adorti eius præfecto cũ pleris-
q; classiariorũ cæso hostiliter diripuere. Legatos ad
res de more repetendas ex vrbe missos, scelus scele
ti addere ausi, cõtra ius gentiũ violarũt. Bello ꝑin-
de a Romanis petiti cũ impares viribus Romanis
essent, nec ob insitam superbiã bellũ solui vellent,
Pyrrhũ in Italiã accersendũ decernũt. Reclamabãt
maiores natu in hanc sententiã, vt ciuitati pernicio
sam, sed qui bellũ malebant quia multo in suffra-
gijs potentiores essent, strepitu & clamore bonos
audiri non permisere. Meton quidam eo die, quo Metonis
de Pyrrho accersendo ferendũ erat decretum, coro- vrbana
natus cum lampade præcinente tibicine, se frequẽ admoni-
ti concilio intulit. Hic plausu & hilaritate a sedenti tio.
bus exceptus, vbi ludibundus & quasi aliquid can
taturus astitit, factũq; esset vndiq; silentiũ. Recte fa
citis inquit viri Tarentini q̃ iocari & ludere volen
tibus veniã datis. Nunc si sapitis vos quoq; hac lu
dendi libertate fruemini, priusq; Pyrrhus adsit, tũ
vero nõ nostro sed ipsius erit arbitrio viuẽdũ. Tur
bauit ea vox ꝓpẽm casuræ libertatis admonitũ, &
iam multi sua sponte Pyrrhi nomen abhorrere au
tores tñ belli veriti ne cõposita cũ Romãis pace ad Accersitẽ
suppliciũ dederentẽ, increpita multitudĩe q̃ temulẽ Pyrrhus
tũ in re seria audiret hoĩem, Metonẽ ꝯcilio eijciũt, in Italiã.
eiectoq; cõfestim vt in suã sñiam decretũ fieret ob
tinuerũt. Missi deinceps in Epirũ ad regẽ legati cũ
donis qui dicerẽt se, nõ tã multitudine q̃ prudenti
& strenuo duce indigere, affatim armorum Taren
tini & socijs esse, ad. CCC. & amplius milia peditũ
viginti equitum sub signis habituros, solius ducis
operam ad res gerendas requiri, cætera Tarentinos
ad bellum necessaria daturos. Extulerunt legatorũ
verba non regẽ solũ, sed totã etiam Epirũ in quæ-
stuosæ & inclytæ spem militiæ. Erat apud Pyrrhũ
Cyneas Thessalus ingenio ea tẽpestate & eloquen Cyneæ
tia clarus, vtpote qui Demostheni diutissime ope- laus.
ram dedisset. Is sæpe a Pyrrho missus ad ciuitatum
studia sibi concilianda, quum mira felicitate versa
ret populorum animos fertur Pyrrhus in eum dice
re solitus illud Euripidis. Omnia conficit oratio, Oratio-
vel quæ hostile etiam ferrum nequeat. Hic vbi re- nis vis.
gem ad eam expeditionẽ summa ope se parare vi-
dit, ab eo familiariter quæsiuisse dicitur. Rogo in-
quit rex, si dij ãnuerint vt Romanos bello superes
quid his victis postea agemus? cætera Italia subi-
genda nobis est, inquit Pyrrhus. Italia vero domi-
ta, quid? ille ait. Siciliã Pyrrhus respondit meis opi
bus adijciam. Quid Sicilia victa? Aphricã & cæte-
ras terras nr̃æ ditioni subigã. Tũ Cyneas, q̃d quũ Cyneæ
totũ orbẽ viceris? Tũ ridens Pyrrhus ociũ inquit dictum.
agemus, ꝑpetuaq; lætitia epulis mutuoq; sermone
perfruemur. Tũ ille. Quid attinet per labores & pe
ricula ea quærere, quorũ facultas abunde parata est,
modo frui velimus? Turbauit magis his verbis re
gem Cyneas, quã a proposito auertit. Sed vterq;
parum honesta intulit, & rex, qui ocium nõ benefi
centiam, & cultum iustitiæ victoriæ fructum credi
dit: & Cyneas, qui regem in ocio retinere satius du
xit, quam ab iniuria mortalibus inferenda auerte-
re. Paucis igitur diebus interiectis Pyrrhus Cyne-
am Tarentum misit cum tribus millibus peditum.
Ipse ratibus & nauigijs omnifariam ex Tarẽto, vt
Plutarchus

Aduent⁹ Pyrrhi ĩ Italiam.

Plutarchus scribit, missis (Trogus ab Antigono
Demetrij filio naues ad Exercitum deportandũ tra
ditas autor est)cum tribus equitum milibus, & vi
ginti peditum,funditoribus & sagittarijs quingen
tis,elephantibusq; vigenis, haud multo post Cy-
neam est secutus. Tenebatq; rex iam mediũ Ioniũ,
quum subita tempestate disiecta est classis,nauium
aliæ in Lybicum pelagus,in Italiæ oram aliæ cur-
sum tenuere,regia naui ad Messapiorũ littus deie-
cta,Pyrrhus cũ periculo noctu in terrã adnatauit,
nec ita multo post Cyneas, cũ sua legione ad eum
venit,a quo Tarentũ est perductus. Trogus quod
ad beluarum numerũ attinet(nam hac parte viriũ
bis Romani victi sunt)quinquaginta ait Elephan
tos Pyrrho in Italiam transmissuro Ptolemæum
Macedoniæ regem obtulisse in biennij vsum,ac su
pra id auxilij gen⁹,quatuor equitũ milia,& quinq;
peditum ab eo data, Tanta tum Pyrrhi inter reges
aut gratia aut autoritas fuit,vt quũ Europę & Asię
regibus parum conueniret, ipse tanquã magnum
momẽtum futurum vtri partium accessisset, æque
sit ab oĩbus adiut⁹.Nec in Aeacidarũ gente vllus
maiore fuit celebritate, post Pyrrhũ Achillis filiũ,
nam quod ad Achillẽ attinet,oẽs Homeri testimo-
nio mortales virtute bellica superauit. Fuit igitur
Pyrrhus quẽ ille procreauit, Molossici regni autor,
qui ex Ilio reuersus paterno principatu per absen-
tiam amisso,in Molosside consedit,a quo regionis
incolæ Pyrrhidæ primo, vt Trogus scribit, mox
Epirotę nũcupati sunt, Inde Pyrrh⁹ Dodonæi Io-
uis tẽplũ ingressus,vt numẽ cõsuleret, Anassã Her-
culis neptẽ,inde abductam matrimonio recepit,ex
qua octo liberos sustulit. Caoniæ deinde parte He
leno ob diuinandi peritiam data,cõcessaq; illi An-
dromache quã post captũ Ilium in partẽ prædæ
fuerat sortitus,ipse Delphis ab Oreste insidijs exce
ptus perijt,cui Piales filius in regnũ successit. Lõgo
deinde ordine regnatũ ad Arisbam,qui casu quo-
dã Athenis liberalibus disciplinis institutus,leges
senatum,& annuos magistratus,& ciuitatis formã
suis cõstituit popularibus,ita vt quẽadmodũ Pyr-
rhus regni ɔditor fuit,ita Arisbas cultiorẽ posteris
vitã tradidit. Plutarch⁹ Tesprotas Molossos & Epi
rotas eãdẽ putat esse gentẽ, atq; post diluuiũ in ea
terra Phaetontẽ regnasse existimat, vnũ ex ijs q cũ
Deucaliõe in Epirũ nauigarũt. Alij Deucalionẽ &
Pyrrham ad Dodonæum oraculum profectos , in
ea terra subsedisse autumant, quæ Epirus sit postea
dicta. Procedente deinde tempore Neoptolemum
Achillis filium in his locis regnasse, ex quo & Ia-
nassa quam Cleodis vocant, Pyrrhus & alij liberi

Pyrrhi progenitores.

orti sint, a Pyrrho inde ad Tarritam quem Arisbã
Trogus vocat, ignobiles & fera barbarie obscuri
in Epiro regnum habuisse dicuntur. Tarritæ Alce-
tem filium fuisse aiunt, Alcetæ Arymbam, Arym-
bæ & Troadis Aeaciden,a quo Pyrrhus qui in Ita-
lia aduersus Romanos bellauit est genitus. Alij A-
risbæ Neoptolemũ,& Eaciden filios subijciũt, ex
hocq; Pyrrhum ipsum genitum. Olympiadem ex
illo magni Alexandri matrẽ,& Alexandrũ qui in
Lucania perijt. Neoptolemo Aeacides frater regno
successit,qui bellorũ assiduitate populũ fatigãdo,
suorũ offensam cõtraxit,atq; extorris regno eiect⁹,
Pyrrhũ admodũ puerũ reliquit , qui & ipse quum
patris odio ad necem quæreret furtim subtractus
est,& in Illyrios delatus,traditusq; est Beroe Glau-
ci regis vxori nutriendus, Erat Beroe & ipsa ex gen
te Aeacidarũ. Mirũ est ac citra fidem qđ Græci scri-
ptores aiũt in puero euenisse,quũ illi q in periculo
infantẽ subtraxerant ad fluuiũ, qui iuxta Megaras

Pyrrhi infantis discrimina

Macedoniæ locũ labitur,cursu deuenissent, vrge-
renturq; ab ijs qui ad cædem pueri missi e vestigio
sequebantur,ne a percussoribus opprimerent (nã
fluuius tranari vado non poterat) infantem saxo
alligatũ seruatorum vnum in vlteriorẽ ripam va-
lidissimo iactu incolumen emisisse,alij tragula al-
ligatum affirmant , quẽ Pyrrhi casum videri po-
test Maro in Camillam a Metabo patre seruatam
transtulisse. Glaucus siue misericordia,siue infanti
libus blandimentis inductus puerũ aduersus Cas-
sandrũ Macedoniæ regem diu protexit , quem ille
sub belli denunciatione sibi ad necem tradi depo-
scebat,addito huic pietati adoptionis officio, quẽ
Glauci fauorem Epirotæ deinceps secuti , puerum
vndecim annos natũ in regnum restituere,datis il
li qui regnũ ad adultam vsq; ætatem tuerentur. Tã-
tis inde Pyrrhus est auctus successibus , vt vnus o-
mnium regum sit creditus,qui a Tarentinis & so-
cijs Po.Ro. viribus tuto opponeretur. Ipse magni
Alexandri laudũ æmulus,potius occupandæ Ita-
liæ consilio,quã vt Tarentinis auxiliũ ferret,ad id
bellum venisse creditur. Ingenium in eo gloriæ cu

Dentes Pyrrhi.

pidum,aspectus non mitis,sed terrificus,pro denti
bus osse vno superna gingiuarũ parte genitus, qđ
& Prusiæ Bithynię regis filio accidisse proditũ est,
rimulis in figuram dentium,ossis spatium diuidẽ-
tibus. Mederi ad hęc splene laborãtibus dextro pe-
de contactis. Pedis digitus maximus post mortem
cremari non potuit. Pyrrhus vbi Tarentum venit
offensus ciuitatis desidia gymnasijs & ãbulacris,
in quibus Tarentini verbis militabãt, clausis acer
bissimũ habuit delectũ. Interea & qui tẽpestate fue
rant disiecti perpauci affuerunt. Ibi rex, etsi cęteros
expectare in animo habebat, quia tamen ferebatur

Valerius Leuini⁹.

Valeriũ Leuinium consulẽ Lucaniã populari,cum
ijs copijs quas ad manus habuit,in hostẽ proficisci
tur,præmisso ad Romanos caduceatore vellent ne
se iudice cum Tarentinis de iure causam decernere.
Responsum est a consule Po.Ro, neq; Pyrrhũ iudi-
cẽ legisse,neq; hostẽ formidare . Hæc ille, atq; vna
in Pyrrhũ progressus, inter Pandosiã vrbem & He
racliã ad Syrim fluuiũ consedit, a quo & Syris ali-
quãdo Heraclia est dicta. Fuit Pandosia Oenotrio
rũ regia, sed Alexandri cęde multo insignior facta,
Pyrrhus cũ Romana castra inspecturus ad Syrim
adequitasset, ordinẽ & formam castrorũ procul in

Verba Pyrrhi de Ro.

tuitus, Hæc inquit Barbarorũ disciplina nõ est bar
bara, dein citeriore ripa fluminis stationibus firma
ta, tãtisper pugna abstinendũ duxit, donec copiarũ
q̃ mari disiectę fuerant, robur circa signa coiuisset.
Cæterum hæc causa quæ Pyrrhum ad pugnã cun-
ctatiorẽ fecerat, eadem Leuinio suadebat, vt prius
fortunam experiretur, quã hostium vires augeren-
tur. Fluuium itaq; haud vno vado transnare ador-
tus, Græcos qui in aduersa ripa stationẽ habebant,
metu dispulit. Pyrrhus tumultu excitus aciẽ instrui

Cõcurrit ad Syrim flu.

imperat, ipse cũ tribus milibus equitũ ad fluuiũ oc
currit, vt hostẽ vado ĩhiberet, aut nup fluuio emer
sum, & in ripa adhuc tumultuantẽ, subito turbaret
accessu. Vbi igitur eo ventũ est, Romanosq; obie-
ctis clypeis in acie stare vidit, atq; equitatũ oẽm in
cornua reiectũ, prim⁹ oĩm, virtutẽ animi ac robur
corpis ostẽtaturus in aduersam aciẽ irruit, statimq;
sublato vtrimq; clamore atrox est p̃liũ initũ. Ferire
Pyrrh⁹ hostẽ, atq; vna suos exẽplo & verbis horta

Pyrrhi casus.

ri, quũ Epaclus Ferentanus p̃fectus infesto telo re-
gẽ inuasit, atq; traiecto equo ad terrã deiecit. Hic ce
leri suorũ occursu defensus in aliũ recentẽ equũ su-
bito cõscendit, p̃senti p̃iculo cautior factus, sed ad
pugnã nihilo segnior: fuit Epaclo sua virtus infe-

lix, suffosso equo ad terrã deuolutus, hostilibus armis iacens obtruptus est, multisq; vulneribus confectus. Iam equestris acies Pyrrho minus ac minus constare cœperat, quũ phalange hostibus obiecta, pugnã exæquauit, ibi Pyrrhus regiis insignibus depositis, gregarii militis habitu se ornat, vt cautiꝰ in media pugnaret acie, atq; ita incognitꝰ in aduersum Romanorũ agmen irruit. Parũ abfuit quin error ille victoriã Romanis dederit. Ignobilis quidã Epiroticũ militẽ pro rege adortus ad terrã deiecit, deiectũ spoliat. Chlamidẽ inde & cætera insignia clamitans suis ostentat, Pyrrhũ a se interfectũ quũ aliis passim, tum cõsuli affirmat. Fecit res ipsa fidẽ cõspectis spoliis, ingensq; alacritas est Romanis orta. Hostes contra dolor & metus occupat, fuissetq; statim acies in fugã versa, nisi nudato capite rex se viuere inter suos alta voce testatus esset. Septies vtrũq; agmẽ alterũ pepulit, totiesq; retro pulsum abiit postremo Romanorũ equis insueto Elephantorum odore, & aspectu territis (nã tum primũ Romani Elephãtes viderãt) primo stupor equites incessit, inde pauor & trepidatio ingens secuta est: vt qui vbiq; vincere cõsueuerunt, monstrosa beluarũ magnitudo vicerit. Pyrrhus labantem Romanorũ aciem intuitus, Thessalos equites in Romanas alas metu perculsas immittit. Tum cæde & strage multa aperta fuga inclinauit. Dionysiꝰ ad. XVI. milia Romanorũ eo prælio cæsa scripsit, nec Pyrrho gratuita ꝯtigit victoria. XIII. milibus hoĩm, vt idẽ autor prodidit, acie amissis. Hieronymus, Plutarcho autore. VII. milia Romanorũ & quatuor hostiũ desiderata eo die credidit. Pyrrhus postridie Romanis castris potitus, q̃ noctu fuerãt a cõsule deserta, spolia ex cæso hoste legit, ibi iacentiũ Romanorũ vulnera trucesq; vultus secum miratus, oĩm se gentiũ breui dominũ futurum dixit, si tales esset milites fortitꝰ. Multis inde ciuitatibus in fidẽ receptis, iunctisq; sibi Brutiis Sãnitibus & Lucanis, q iã antea a Romanis defecerant. Romam ire pergit, Campaniaq; fœde populata, Præneste vsq; progressus ad decimũ octauum lapidẽ ab vrbe, vt Eutropius scribit, castra fecit: Trogus autor est. CCC. stadia ab vrbe metatum, inde veritus ne ab hoste circunueniretur (nã Romanus consul nõ multo post sequebat) in Campaniã decessit, quo legati ad illum venisse dicuntur, vt captiuos redimerent. Ibiq; rex testatus se certare cum po. Ro. de gloria & imperio (vt Ennius preclare scripsit) nõ mangonũ more negociari, captiuos sine pretio restituit, qui mille & octingẽti numero fuisse tradunt. Trogus ducẽtos gratis po. Romano redditos ait. Erantq; res Romanæ in hoc statu, cum Mago dux Carthaginiensium cum CXX. nauium classe ex fœdere in auxilium Romanorum venit. Is curiam ingressus ægre Carthaginienses ferre dixit, q̃ bellum in Italia a peregrino rege illatum haberent, missumq; se ob eam cãm, vt socios auxilio iuuaret. Gratiæ actæ sunt Carthaginiẽsibus a senatu. Sed Mago punico ingenio, haud multo post quasi futuræ pacis autor, Pyrrhũ adiit, corã speculaturus quæ consilia de Sicilia inuadenda agitaret. Constans fama erat illum in Siciliam accersi, atq; ea de causa vt regem Italico bello remoraret, potius quã q̃ Romanis consultum vellet, classis fuerat a Carthaginiensibus in Italiam missa. Fabricius interea homo singulari continentia, ad Pyrrhum vt Trogus scribit publico noĩe venit, de pace cum eo acturus. Plutarchus, pace a Pyrrho per Cynea prius tentata, Fabricium ait ad regẽ venisse non de pace acturum, sed vt captiuos redimeret, a qua opinione ne omnino abhorrerẽ, ea res facit q̃ Pyrrhus, vt credere par est, in Siciliã transfretaturꝰ, Romanũ bellum quoquo mõ cõpositũ voluisset. Illud inter oẽs cõstat, regẽ ob famã inter ipsos etiã hostes de Fabritio receptã experiri voluisse, an illius aĩm posset auro & muneribus corrũpere. Quartã sui regni partem ei conditione pollicitus est, si secum militare vellet. Sed similius vero est qd' Plutarchus meminit, q̃ fama & celebritate viri Pyrrhꝰ adductus hospitium cũ eo inire voluit, obtuleratq; ob eam rem seorsum abducto vim auri ingentem, quo cõstanter repudiato, alia sit a Pyrrho via inita, ad constantiã hominis explorandã. Postridie per speciem colloquii Fabritium secretiorẽ in locũ traxit, vbi post aulæum maximus oĩm Elephantorũ qui in castris erant, de industria latebat. Hic sermone vix bene instituto, secundum auiari casum ingẽti stridore belua Fabritii caput proboscide ꝑcussit, ad quẽ ictum nihil vir Romanus exterritus, placide Pyrrhum respiciens, Neq; heri inquit rex tuum aurum me mouit, neq; hodie belua. Inde regiæ cœnæ adhibitus, quum Cyneas q̃dã de Epicuro dissereret, qui hoĩem a cura reip. submoueret, tanq; voluptatis, cuius erat assertor, corruptrice, ꝑdicaretq; oĩa esse voluptatis causa facienda, Fabritius palã optasse fertur, vt eã dii mentẽ Pyrrho darent & Sãnitibus q̃diu essent cum Romanis bellaturi. Quũ per hæc ille regẽ & alios in sui admirationẽ vertisset, Romam est dimissus, cunq; eo Cyneã a Pyrrho missum qdã scribunt, vt corã ibi de pace ageret. Ve tum siue tunc, siue prius ille Romã profectus est, nam vtrunq; traditur, multa a rege munera secum attulit. Sed nulla ei domus (qd' vix, in hac auri fame qua hodie laborat, fidẽ inueniat) inferre volẽti patuit. Adeo tunc par cõtinentiæ studium oĩbus fuit. Inclinabant tñ oĩm animi ad pacẽ, cuius cupidus erat Pyrrhus ob Siculã expeditionẽ, q̃ animo agitabat. Romani & ipsi graui ꝑlio victi, veriti ne maius aliquod discrimen respu. adiret, a pace nihil abhorrebant. Sed quum ea adhuc consultatio teneret, Appius ille Claudius, qui post censurã captus fuerat luminibus, lectica in curiam delatus, vbi dicturus sententiam stetit, silentio inter patres facto, ob tanti viri autoritatem, sic orsus dicit. Dolebant inquit antea patres conscripti, q̃ in hãc oculorum cæcitatem incidissem, at nunc vehementer doleo, q̃ non sum & auribus priuatus, ne turpissimas sententias, quæ vrbis nostrę gloriam subuertunt, audirem. Mox his repente illatis, quæ post ea Ennius carmine est complexus, Quo subita & dementi ruina inquit patres conscripti, flexerunt mentes illæ, quæ vobis antea steterant? Vbi illa verborũ iactantia, quæ in ore omniũ nuper erat? si Macedo ille Alexãder orientis domitor in Italiã venisset, essetq; cũ nostris patribus, aut nobiscum acie congressus, euenire oportuisset, vt aut morte, aut turpi fuga maiorem gloriã maiusq; nomẽ huic vrbi relinqueret. Sed q̃ per deum nunc diuersi ab ea verborũ iactãtia abitis, Chaones & Molossos, q semper Macedonibus prædæ fuerunt, & Pyrrhum eorũ regẽ formidatis, quẽ vnus ex Alexandri satellitibus regno expulit, & nunc non magis Tarentinis auxiliaturus, quam vt domesticos hostes fugeret, in Italiã transmisit, ausus profiteri se Italiã subacturũ, qui exiguã Macedoniæ partẽ mercede adeptus tueri non potuit. Q. si turpi pace bellum cũ eo solueritis, non tam ille erit amicus factus; quam alii externi reges, velut illecebra quadam, inuitabuntur ad Romanum nomen bello lacessendum. Et qd' omnium turpissimũ sit, abibit Pyrrhus nõ modo impune ferens quæ per iniuriam nobis intulit,

Cæsorũ numerꝰ.

Pyrrhus Romam adit.

Captiuorũ numerus,

Fabritiꝰ.

Pyrrhus Fabritiũ auro corrumpere tentat.

Cyneas Romam mittitur.

Appii oratio ad patres.

tulit, sed accepta etiã mercede autor erit fœderis cũ
Samnitibus & Tarentinis recipiendi. Mouit hæc
Appij oratio vniuersum ordinem, animisq; ad bel
li studiũ reuocatis, ita est Cyneæ responsum. Opor
tere Pyrrhum prius Italia excedere, inde si vellet
cum Po.Ro. de societate & amicitia ageret. Cyneas
ad regẽ reuersus dixisse fertur, se Romæ multorum
regum consessum non senatum vidisse. Alij dicũt
a Pyrrho interrogatũ, qualis ac quanta hostiũ ciui
tas illi visa esset, regũ non priuatorũ hoim cõuen-
tum responderit se Romã arbitrari. Nec ita multo
post C. Fabritius & Q. Aemylius cõsules facti quũ
Cõsules. Timochares medicus. in castris essent, occulte epistola a Timochare Pyr-
rhi medico est illis reddita, qua regẽ se veneno su-
blaturum pollicebat, si dignum sibi præmiũ pro-
poneretur. Valerius Antias eũ furtim ad consules
venisse prodidit, remq; a consulibus ad patres dela
tam, atq; publice legatos ex vrbe ad regem missos
qui eum commonerent, vt ab insidijs suorũ caue-
ret, nulla Timocharis interim mentione apud regẽ
facta. Claudius Quadrigarius non Timocharem,
sed Niceam id pollicitum prodidit, neq; legatos a
senatu missos, sed literas a consulibus ad Pyrrhum
regem in hanc sententiã datas. Fabritius & Aemy-
lius consules Pyrrho regi salutem dicunt. Nos pro
tuis Iniurijs continuo animo strenui tecum inimi-
citer bellare studemus, sed cõmunis exempli & fi-
dei visum est, vti te saluum velimus, vt esset quem
armis vincere possemus: venit ad nos Niceas fami
liaris tuus, qui sibi preciũ a nobis peteret, si te clã
interfecisset, id nos negauimus velle, neue ob eam
rem quicquã commodi expectaret, & simul visum
est, vt te certiorem faceremus, ne quid eiusmodi si
accidisset, nostro consilio ciuitates factum putarẽt,
& quod nobis non placet, Romanos precio, aut
præmio, aut dolis pugnare, tu nisi caueas iacebis.
Plutarchus breuiore exemplo literas non nihil ab
illis diuerso datas retulit C. Fabritius & Q. Aemy-
lius consules Pyrrho regi salutem. Neq; amicorũ,
neq; hostium fortunatus æstimator nobis esse vi-
deris, quũ hanc epistolã ad nos missam legeris, tũ
satis cognosces te bonis quidem & iustis viris bel
lum inferre, malis vero & iniustis confidere. Hæc
aũt nõ tui gratia tibi significamus, sed ne mors tua
calumniã afferat, quasi virtute nequiremus, te do-
lo superare contenderimus. Pyrrhus his literis le-
ctis medicum sceleris conuinctũ merito supplicio
affecit, captiuosq; sine precio vt beneficij id hosti-
mẽtum esset, Po.Ro. restituit, ac tum demum iterũ
de pace actutum Cyneã Romã missum Plutarch⁹
scribit. Vñ quũ ille responsum nihilo pacatius re-
tulisset, rex bellũ executus apud Asculũ cũ P. Sulpi
tio & Decio cõsulibus iterũ congressus, quia loco-
rũ difficultate elephãtes impetũ capere nequissent,
ancipiti marte ad noctẽ dimicauit, ac triduo post
Bis paucis dieb⁹ pugnatũ Ad Asculum. Iterum Ro. dimicãt. acie æquioribus locis instructa, iaculatoribusq; in
ter beluas cõstitutis, toto simul agmine in Roma-
nos incubuit, q locorũ difficultate nihil adiuti, diu
tñ cõsertum præliũ sustinuerunt, demũ ea pte qua
res suos i pugnã vrgebat, Romana acies pulsa est,
Sed nihil æque fugã fecit ad beluarum impetus ad
quas inhibẽdas nullã adhuc Romani artẽ cõmẽti,
velut turbinẽ & ꝓcellã q̃dã earũ in cursum decli-
narũt. Castra quo fuga inclinauerat strenue sunt re
tenta. Hieronym⁹ sex Romanorũ milia eo p̃lio ce-
cidisse ꝓdidit. Dionysius ne bis q̃dẽ ad Asculũ di-
micatũ scribit, nec Romanos victos, vnius iterim
p̃lij mẽtione facta, qd' noctis interuẽtu decerni neq
uerit. Pyrrhi brachio transfixo cecidisse vtrinque
supra quindecim milia hominum. Nec Pyrrhum

acceptam eo pręlio cladẽ dissimulasse aiunt, qui in
recognoscendo post pugnã exercitu dixerit: Periui
mus haud dubie si sic Romanos iterũ vicerimus,
maxima militum parte, quos secũ aduexerat, duo-
bus prælijs consumpta, & cum his oibus fere duci-
bus, atq; fortissimo quoq;, nec domi erant quos in
de accerseret in Italiam. Contra Romani, assiduis
supplementis, nullum videbantur sentire detrimẽ
tum. His ille difficultatibus circunuẽtus, in nouas
rursus spes incidit, hinc Siculis identidẽ eum aduer
sus Carthaginienses & Tyrãnos accersentibus, in
de ex Gręcia literis & nuncijs significantibus, Pto-
lemæum, qui Seleuco insidijs oppresso Macedo-
nię regnum inuaserat, victum pręlio a Gallis mor
tem occubuisse. Enimuero immensa vis Gallorũ bi- Gallorũ successus
pertito ex Gallia vno tẽpore profecta traditur, ad
CCC. milia fuisse dicuntur. Pars vna Brẽni ductu
vrbẽ Romã cepit & incendit. Altera Hircinios sal-
tus transgressa, per illyricũ in Pãnoniã penetrauit,
atq; terra ipsa armis subacta diu haud vnius regni
opibus contenti, cum finitimis vario euentu bella
rũt. Multis inde successibus, alijs super alios, elati,
duplici iterũ agmine digressi, pars hæc Græciam,
illa Macedoniam inuasit. Tantus interim erat Gal Gallorũ terror.
lici nominis terror, quorum arma velut procella
quædam omnia sine discrimine proculcabant, vt
reges nondum lacessiti, ingenti pecunia pacem ab
ea gente mercarentur. Solus Ptolemæus qui Mace
donię regnum scelere quæsitum obtinebat, Gallo
rum aduentum intrepidus audiuit, tanquam bella
nihilo difficilius quam scelera patrarentur, parrici
diorũ furijs agitatus barbaro occurre est ausus. Ille
quum aliquandiu bellũ cũ Antigono Demetrij fi-
lio gessisset, eo vi pulso, cum Antiocho pacẽ firma
uit. Pyrrhum aliquanto antea sibi affinitate deui-
xerat, ei filia in matrimonium data. Externoq; per
hæc metu deposito animum ad domestica scelera
conuertit, primoq; Arsinoe sorori suæ insidiatus,
filios quos illa ex Lysimacho fuerat enixa sustulit,
ipsamq; Cassandrę vrbis possessione priuauit. Qd' Ptolemæi fraus erga Arsinoen sororem.
scelus, vt aliquãto commodius conficeret, sororis
nuptias primo ambire cœpit. Abnuere Arsinoe id
matrimonium, vt quæ nullam fratri haberet fidẽ
magis filijs quam sibi timens, cum quibus se illa
in Cassandra vrbe continebat. Demum vltimis
execrationibus apud simulacra & puluinaria deo-
rum interpositis, syncæra fide ipsius nuptias sibi
deposcere, velle se cum filijs eius regni consortiũ
iungere, ipsamq; reginã appellare, neq; se aliã vxo
rem, neq; alios liberos, quam ex ea sublaturum: Ar
sinoe in spem magni cõnubij futuræq; concordiæ
adducta, cũ fratre venit in colloquium, ibi quum
Ptolemæi vultus & blandientes oculi, nõ minorẽ
fidẽ quã iusiurandũ pollicerent, frustra filio identi
dẽ reclamante, matrẽq; fraternæ fraudis admonen-
te, nuptiæ regali apparatu multaq; lætitia celebran
tur. Ptolemæus vocato ad concionẽ exercitu, soro
ris capiti diadema imponit, ipsamq; reginã appel-
labat, quo nomine in lætitiã effusa, q̃a appellatio-
nẽ, quã morte prioris mariti amiserat, recepisset, vl
tro virũ in vrbem suam Cassandrã inuitat, cuius
potiundæ cupiditate, omnia dolo malo a rege fie-
bant. Prægressa igitur Arsinoe diẽ festũ vrbi in fra
tris & mariti aduentũ indicit, domos, templa, vias,
festa iubet frõde exornari, aras passimq; hostias di-
sponi, filiosq; adhæc Lysimachũ sexdecim annos
natum, Philippum triennio minorẽ, vtrunq; for-
ma insignem, coronatos auunculo eidẽq; & vitri
co, iubet ire obuiam. Eos Ptolemæus, ad celandã
fraudem, multa hilaritate complexus, diu oscu-

lis fatigat, mox vrbem ingressus arcem illico occu
pari iubet, puerosq; vna interfici qui cum ad matrē
visis percussoribus confugissent, in eius gremio &
Arsino. complexu obtruncati sunt. Arsinoe interim pro-
filij ob- clamante, quod tantum nefas nubendo, aut post
truncant nuptias contraxisset, suumq; corpus percussoribus
obijciente, vt filios ꝓtegeret. His igitur crudeliter
interfectis, ipsa conscissa veste duabus duntaxat
ancillis comitata, in Samothraciā concessit eo mi-
serior ꝙ cum filijs mori non licuisset. Furiæ igitur
domesticorum scelerum vltricibus Gallorum co
pijs infandum caput obiecere, quod vt stultius pe-
riret. XX. Dardanorū milia per legatos in auxiliū
missa repudiauit, actum de Macedonia dicens, si
quum totū orientē eius terræ viri domuissent, Dar
danorum ope ad se tuendos indigerent. Habere se
filios eorū, qui cum Alexandro maiorē terrarū par
tem armis subegissent. Quæ vbi Dardanorum re-
gi nunciata sunt dixisse fertur, Macedonię regnum
immaturi iuuenis temeritate casurum. Venerunt
interim a Belgio Gallorū duce legati ad Ptolemęū
pacem pollicentes, si eam certo auri pondere redi-
Ptole- meret. Tum ille, audientibus legatis, testatus est
mæi in- metu perculsos pacē a se petere, quā se Gallis haud
solentia. quidem daturū respondit, nisi armis traditis suos
sibi regulos obsides dedissent. Riserunt Galli vanā
hominis fiduciam, paucisq; interiectis diebus com
misso prælio, Ptolemæus multis vulneribus con-
fossus viuus capitur. Ipsius inde caput busto adem-
Ptole. & ptum atq; hastę affixum Galli tota acie ad hostium
Macedo- terrorem circunferunt. Macedones & ipsi ad vnū
nū cędes. propemodū cæsi, siqui pugnæ superfuerūt, eos pręe
ceps fuga seruauit. fama acceptæ cladis adeo Mace
doniā perculit vt passim portæ vrbium sint clau-
sæ. Dolebant simul interfectorū vicē, simulq; nūc
Philippi, nunc Alexādri nomē, cū fletu, & suspirijs
inuocabāt, misericiq; vna afflictā totius gētis for-
tunā, vt Macedones, qui rerū gestarum gloria nu-
per cœlo proximi accessissent, omni præsidio spo-
liari, barbaris futuræ prædæ relicti essent. Cæteris
igitur desperantibus, vnus Sosthenes repertus est
qui non lachrymis & precibus agendū ratus, con-
tracta iuuentute, Gallos victoria exultantes non
solū sustinuit, sed Macedoniæ etiā finibus expulit,
quæ res effecit, vt quū multi Ptolemæo sublato re
Sosthe- gnum ambirent, cęteris posthabitis, magno totius
nes rex exercitus consensu, rex sit Sosthenes appellatus.
declarat. Sed dum hæc in Macedonia geruntur, Brennus
cuius ductu in Græciam se alterum Gallorum a-
gmen effuderat, audita suorū victoria, indignatus
ꝙ temere prouinciam oīm fere gentiū spolijs ho-
nustam victores reliquissent, cum centū quinqua-
ginta milibus peditū & equitū. XV. milibus Mace
doniam tumultuose irrumpit, cui Sosthenes cum
modica manu occurrit. Tum vero facile pauci a
pluribus, trepidi a potentibus victi, intra mœnia
Brennus compelluntur. Brennus totam Macedoniam late
Delphos populatus, inde quasi hominum spolia sorderent,
agmē du ad res sacras diripiendas conuertit animum, deos
cit. dictitans largiri hominibus oportere, Delphos igi
tur raptim ducit agmen Apollinis templum spo-
liaturus. Fuit illud in Parnassi parte constitutum,
rupibus & scopulis pene vndiq; impendentibus.
Ibi ciuitatem frequentia hominum ea tempestate
fecerat, quum ad affirmationem maiestatis vndiq;
currentes in eo saxo consedissent, templum ciuita-
temq; non muri, sed præcipitia defendebant. In
hoc rupis anfractu, media ferme montis altitudine
Antrum exigua erat planities, & in ea profundum terræ fo-
Fatidicū. ramen, quod ad oracula patebat, ex quo frigidus

spiritus vi quadam velut vento, in sublime expul
sus, in furorē & amētias afflatas virgines vertebat.
Impulsæ Pythiæ fatidico haustu secreta fatorū pro
mere. Multa hic veterū recentiorūq; regū congesta
erant donaria, quæ Brennus direpturus, nonnihil
vbi templū in conspectu habuit, deliberabundus
stetit, īmitteret militē cōfestim in prædā, an fessum
itinere ad radicē montis nocturna quiete reficeret.
Eurydamus & Tessalonus, qui spe prædę se Barba
ris iunxerant, tollendā esse moram censent, dū ho-
stes imparati adhuc essent, subitusq; accessus terrori
esset propugnatoribus, interiecta nocte, & animos
hostibus & auxilia accessura. Hæc illi, sed Galli ex
lōga inopia rerū oīm opulentiā passim totis agris
adepti, licētiosius per agros dispalati, in prædā ver
tuntur, ac procul a signis digressi, pro victoribus
euagant. ea res saluti fuit Delphijs, qui finitimorū
auxilijs noctu adaucti, prius vrbem firmo præsi-
dio muniuere quā eā Galli oppugnare sint adorti.
Habebat Brennus (Idem enim nomē huic quoq; Brēni co
fuisse reperio, cuius ductu tū res gerebatur, quod & piæ.
illi qui cū diuersa Gallorū manu Romanos olim
ad Alliam vicit) ex omni exercitu lecta quinq; &
lx. peditū milia, Delphij cū appendicibus sociorū
circiter quatuor milia fuere, tū Barbarus ad suorū
animos accendēdos quadrigas plurimas quas pu-
ro auro fusas esse credi volebat, & alia pclara signa
ex subiecta planitie militibus ostentat, victoribus
pdæ futura affirmās, suos in aduersum mōtē imit-
tit. Contra Delphij multa vi resistunt, Gallosq; per Oppu-
scopulos & saxa ardua in summū nitētes omni ge- gnantur
nere telorū obruunt. In hoc partiū certamine, tem- Delphij.
pli antistes, & Pythie cum eo, sparsis crinibus insi-
gnibusq; & infulis pauidæ in primā pugnantium
aciē procurrunt, deū adesse clamitātes vidisseq; se
eum desilientē in tēplū per aperta culminis fasti-
gia, inde quū omnes opem dei suppliciter implo-
rassent visum a se iuuenē, supra humanū modum
insigni pulchritudine, comitesq; illi duas virgines
armis instructas ex ꝓpinquis duabus ædibus Dia Dæmo-
næ & Mineruæ occurrisse, nec oculis hæc tantū a se nū pręsti
visa, sed audirū etiā stridorem arcuū, ac strepitū ar- giæ.
morū, ne proinde cunctarent dijs antesignanis ho-
stem prosternere, victoriæq; deorū se socios adiun
gerent. His malorū dæmonū præstigijs, aut sacer-
dotum potius mendacio, propugnatores accensi,
certatim in pugnā prosiliunt. Fama est subito mo-
tu terræ partem montis abscissam, in densos Gallo Gallorū
rum cuneos cum strage & ruina multa incidisse, se & Brēni
cutam inde fœdam tempestatē, grandinem fulmi- regis in-
nibus mixtam, quæ magnam exercitus partem cō teritus.
sumpsit. Brennus quum inexpectatæ cladis dolo-
rē ferre non posset sibi manum intulit, ad. X. milia
quæ ex ea strage emerserant, alij fame, gelu, perui-
gilio: alij quum per loca passim sacrilegijs infesta
fugerent, ferro periere, vt nemo qui cladē nuncia-
ret, ex tanto nuper exercitu, superfuisse credat. Nec
ita multo post altera Gallorum manus, quæ a Brē
no in Græciam profecturo, ad Pannoniæ fines tuē
dos relicta fuerat, ne soli desides viderentur cum
XV. milibus peditum, & tribus equitum, domo
profecti, Getas & Triballos prælio superant. De-
in Macedoniæ imminentes legatos ad Antigo-
num Demetrij mittunt (nam Sosthenes vix trien
nio regnauerat) qui vænalem illi pacem offerrāt.
Legati magno auri apparatu in castris ab Anti-
gono excepti, vbi domum venere autores suis
fuerunt, vt castra auro & argento referta, nullis
munitionibus firmata, subito accessu occupa-
rent. Galli haud leui illecebra adducti, noctu hostē
opprimere

Antigoni consilium.

opprimere constituunt. Præsensit Antigonus Gallorum consilia, datq; suis signum, vt pciosissimis quibusq; rebus sublatis, in proximam syluam sub noctem concederent, ibiq; intenti in omnem occasionem starent. Galli deserta castra intuiti, mirati primo solitudinẽ, inde & insidias veriti, non nihil ab irruptione abstinuerunt. Fuga deinceps hostiũ certius explorata, in prædam discurrunt, direptis castris, vt & naues diriperent, ad littus contẽdunt. Hic dum incautius versantur prædæ intenti, a nautis & parte exercitus, quę eo ex castris sese receperat velut insidijs excepti, in medio cędũtur. Fuitq; Gallorum cædes adeo ingens, vt pacem Antigono, nõ solum ab ea gente, sed a finitimis quoq; eiusdem feritatis, in posterum præstiterit. Fuit ea tempestate

Gallorũ cædes.

tanta Gallorũ fœcunditas, vt maiorem Asiæ partem incredibili multitudine impleuerit, nemoq; Asiaticorum regum, sine Gallicis auxilijs bellaret, neq; regno pulsi ad alios quam ad Gallos confugerent. Tantus terror erat Gallici nominis, siue armorum felicitas, vt nemo maiestatem suam tutã sine

Gallorũ nomen.

talibus auxilijs crederet, quo contigit, vt a Bithyniæ rege in auxiliũ vocati, cum eo post victoriam regnũ partiti sint. Terra quam mercede tenuerunt, Gallogræcia appellata est. Polybius, quod ad Del-

Gallogræcia.

phicam expeditionem attinet, existimare videtur, biennio priusquam Pyrrhus in Italiam traiecit, Brẽnum cum suo exercitu Delphis extinctũ. Trogus & Plutarchus, sub id tempus, quo Pyrrhus in Siciliam bellũ transtulit. De quo, vt certius omnia dicantur, altior est nobis de statu insulæ instituendus sermo. Euerso iunioris Dionysij principatu in-

Siciliæ status.

terquieuit non nihil res Syracusana, libertasq; a Timoleonte restituta, inter spem & metum plures est annos retenta. Cæterum quum externam vim formidarent Siracusani in domesticã inciderunt. Agathocles homo in Sicilia sordido loco natus, & qui nihilo honestiorẽ pueritiam quã domesticos natales habuit, Syracusarum & vniuersæ insulæ tyrãnidẽ occupauit. Fuit is insigni forma & pulchritudine corporis egregia, diuq; vitã egit stupri patien-

Agathocles Syracusanus.

tia. Vbi vero per ætatẽ adoleuit, libidinẽ a viris ad fœminas transtulit, mox eo scelerũ processit, vt iã vtroq; sexu infamis vitam latrocinio mutauerit. Interiecto deinde tempore quum Syracusas venisset, diu sine fide, mox gregarius miles fuit. Idẽ, quũ & manu esset & lingua promptus, breui centurio, deinde tribunus est factus. Aetneo deinceps bello quum clarum virtutis experimentum in omnium militum conspectu deposuisset, magnamq; de se

Agathoclis incrementa.

spem ciuibus fecisset suis, in Damasconis ducis fato defuncti locum magno est omnium consensu suffectus, cuius vxorem adulterio cognitam, post illius mortem in matrimonium recepit, nec pręsenti successu contentus piraticam exercuit. Inde Syracusanorum libertatem opprimere adortus, frustratus incepto, in exilium agitur. Marguntini, apud quos exulabat, in Syracusanorum inuidiam, quos infense oderant, prætorem primo inde ducem declarant, quo bello Leontinis vi captis, Syracusas obsidione cingit: Syracusani ab Hamilchare Pœnorum duce auxilium implorant. His etsi ad id tẽpus Carthaginiensium hostes fuerant, misit tamẽ Pœnus auxilia, atq; ita accidit vt vno tempore Syracusæ ab hoste defensæ sint, & a ciue hostili odio oppugnatæ: ibi Agathocles cum cerneret vrbem fortius defendi, quã vt expugnari a se posset, Hamilcharem per internuncium precatur: vt inter se & Syracusanos pacis arbitrium suscipiat, peculiaria sui obsequia in ipsum repromittẽs. Hamilchar ratus fore, vt per Agathoclem ipse multo potentior in Sicilia fieret, cum eo societatem iungit, ac quanto ille aduersus Syracusanos potẽtior fieret, tanto sibi & alijs Punicis imperatoribus maior gerendarum rerum facultas in insula pararetur, Agathocli non solum pacem & reditum in vrbem confecit, sed vt prætor etiam a Syracusanis designaretur autor extitit. Hic ille expositis ignibus cæretis tactisq; in obsequia Carthaginiensium iurat, acceptisq; ab Hamilchare quinq; milibus Aphrorum ex principibus ciuitatis potentissimum quenq; interficit. Inde velut reipublice statum reformaturus populũ in theatrũ ad concionem vocat. Interea senatum, quem aliquanto antea in gymnasium accersiuerat, militibus trucidandum obiecit. Hacq; peracta cæde ex plebeijs nobiliores quosdam, linguaq; & manu promptiores occidit. Quibus ita ge-

Agathoclis crudelitas.

stis, conscripto exercitu, finitimas vrbes inopinato bello aggreditur, sociasq; interim Carthaginiensium ciuitates, permittente Pœno, omnibus iniurijs vexat. Sociorum querelæ Carthaginem delatę, magis Agathoclis iniuriam quã Hamilcharis perfidiã incusabant, illũ vt tyrannũ & ad insulæ principatum anhelantẽ, hunc non Syracusarum modo sed sociorum etiam proditorem, breuiq; futurum nunciabant, fœdum illud incendium Hamilcharis culpa conflatum, quo tota Sicilia arderet, ipsa Libyci maris vastitas cohibere non posset, quin & Aphricam corriperet. His sociorum q̃relis sęnatus ira accensus, tacito Hamilcharem suffragio dãnat, veritus credo illius potentiam, q exercitui adhuc præesset, & cum Agathocle sentire credebatur. Suffragijs in vrnam coniectis, non placuit prius decre-

Dãnatus Hamilchar.

tum recitari, quã ille priuatus Carthaginem venisset. Sed id iudiciũ mors Hamilcharis pręuenit, liberatusq; est fati munere, quem ciues tacito iudicio morti destinauerant. Atq; ea res materiam Agathocli præbuit bellum Carthaginiensibus inferendi, q in suam inuidiam Pœnũ ducem sciret a suis pręiudicio dãnatũ. Cõgressus itaq; cũ altero Hamilchare Gisgonis filio, qui cũ nouo exercitu ĩ Siciliã venerat, tyrãnus p̃lio victus Syracusas ꝯcessit. Nec multo post reparato bello nihilo meliore fortuna cũ Pœno cõflixit. Hamilchar tyrãni opibus dupli-

Obsidet Agathocles.

ci p̃lio fractis Syricusas obsidet. Hic Agathocles quũ neq; par esset hosti, neq; ad ferendã obsidionẽ satis instructus, iã enĩ & sociæ ciuitates ab eo defecerãt, bellũ in Aphricã transtulit, rẽ ausus, q ne victor q̃dẽ alius temere audere debuisset, vt qui in

Ferox Agathoclis consilium.

sua vrbe impar esset hostibꝰ, alienã bello adoriret, & quũ domestica tueri nõ posset, ꝑegrina armis inuaderet, victoribusq; victus insultaret. Magna fuit talis cõsilij fiducia, sed nõ minor industria in re pertinaciter occultãda, Agathocle cũ nullo destinatũ facinus cõicante. Tm̃ Syracusanos ꝓ cõcione hortatus dr̃, vt obsidionẽ fortiter ferrẽt, breui futurũ, vt Carthaginiẽses, Syracusis relictis, de suarũ rerũ statu soliciti essent. Firmarẽt ipsi aĩm in breue ipsi ad ferendã obsidionẽ, siqui vero essent, qbus p̃sentis fortunæ cõditio displiceret, facturũ se illis liberã quo vellẽt abeũdi ptãtẽ. Mille & sexcẽti reperti sunt, qui tyrãni permissu, solũ verterẽt, cæteros ipse præsidio & cõmeatu instruit. Mox seruos militaris ætatis libertate donatos, pari ingenuorũ numero, in naues occulte ĩponit. Hic merito aliquis miret, q Syracusani, tã aduerso Agathoclis tpe, aut militiã nõ detrectarint, aut q in vrbe relicti sunt, ad hostem eo absente nõ defecerint. Ego (q̃ rem alij silentio prætereunt) coniectura adducor, Syracusanorũ odium in Carthaginienses omnia tyrãno domi forisq;

mi forisq̧ tuta præstitisse, vt sæuissimo tyrãno seruire maluerint, quam ab ijs vinci, cum quibus de Siciliæ principatu diu armis disceptassent. Septimo itaq̧ sui principat⁹ anno duobus adultis filijs comitãtibus, Agatarcho & Heraclida, ipsis quoq̧ ignaris quo cursus intenderetur, in Aphricam Agathocles nauigauit, quum vulgo crederetur in Sardiniam, aut alio procul Carthagine exercitũ deportari. Postea vero quam in Libyco stetit littore, tum paucis suos affatus, in quo discrimine res Syracusana sita esset ostendit, cui seruandæ vnum duntaxat relictum esset remedium, vt in hostes a se verterent mala, quæ ipsi paterentur, aliter domi, aliter foris bella tractari. Latiorem viam ad victoriã in hostico esse, quam in proprio solo. Domi eas vires esse quas patria subministret, foris ipsum suis hostem viribus vinci, deficientibus socijs & diuturni imperij odio externa auxilia circunspicientibus. Accedere ad eam spem ꝙ Aphricæ vrbes nõ muris cinctæ, nõ in montibus sitæ essent, sed in planis & humilibus locis, sine munitionibus, villas & vicos iacere, quæ excidij metu facile ad belli societatẽ pelliciãtur. Maius bellũ ex Aphrica quã ex Sicilia Pœnis exarsurum, coituraq̧ vndiq̧ auxilia aduersus vnam vrbem nomine multo ampliorẽ quam opibus, & quas non attulerit vires inde sibi desumpturum, nec in subita Pœnorũ consternatione modicum victoriæ momentũ fore, quibus tam hostium audacia, quã villarũ incendia, vicorũ & vrbiũ direptiones, ex improuiso sint oculis occursuræ. Addere his Carthaginis obsidionẽ, qbus hostes haud multo post intelligerent non Pœnis solũ in alios bella patere, sed alijs quoq̧ in Pœnos. Nec eos in Siracusanorũ obsidione moraturos, vbi sua oppugnari sensissent. Nullum vnquã bellũ facilius gestum nec ex alia prouincia vberiorem prædam sperari potuisse, si capta Carthagine omnis Aphrica Siciliaq̧ victoriæ præmiũ proponeretur. Gloriã pręterea tantã ex eo bello affuturam, vt nulla obliuio pulchri esset facinoris memoriã abolitura, vt ad posteros ferretur Syracusanos solos mortaliũ bella, quæ domi ferre non poterant, ad hostes transtulisse, vltroq̧ victores persequi ausos, obsessoresq̧ vrbis suæ obsedisse. Quantũ hæc oratio animorum militibus attulit, tm̃ prodigiũ, qđ inter eundũ illis occurrerat, occulte adimebat. Altũ adhuc tenẽtib⁹ sol defecerat, qđ prodigiũ satis argura interꝑtatione ad hostiũ excidiũ ꝑtinere dixit Agathocles, quia nõ ante profectionẽ id accidisset, sed vbi bellum Aphricæ ex alio intendi occœpisset. Naturaliũ syderũ defectũ semper pręsentiũ rerũ statum mutare. Haud dubie florentibus Carthaginiensiũ rebus, suisq̧ iandudũ iacentibus, mutationẽ significari. Hisq̧ persuasionibus exercitũ in spem bene gerendæ rei erectum, simul in littore exponit, & naues omnibus volẽtibus iussit incendi, vt nemo esset q ĩ fuga spem repositã haberet. Inde Aphricã ingressi, quũ passim villas & vicos incẽderent, Hãno dux cũ triginta milibus armatorꝫ factus est illis obui⁹, cõmisso ꝑlio egregie Agathocles vicit, Hãno cæteris fuga dissipatis cũ tribus milibus acie perijt. Tyrãnus ꝓsenti successu elatus, multo latius Libyam populat, ad quinq̧ milia passuũ castra a Carthagine locat, inde suburbanas villas & ꝓdia amœnissima passim populari, diripere, incendio absumere. Admiratio primo stuporq̧ ciuitates incessit, qd esset ꝙ Carthaginiensiũ opes eo breui recidissent, vt ab ijs q pro victis habebant ad excidiũ ꝓmerent. Cõtẽptus inde, vt fit, studio nouarũ rerum aĩos ad defectionem accendit, vt breui vrbes nobilissimæ ad Agathoclem defecerint, frumento & stipendio victorem prosecutæ. Accessit his malis velut ærumnarum cumulus, exercitus per eos dies in Sicilia deletus, siquidem post Agathoclis discessum Pœni segniores facti, ab Atandro regis Agathoclis fratre subita eruptione oppressi nunciabant. Cuius recentioris cladis fama, non tributarias tm̃ vrbes, sed socios etiam reges a Carthaginiensibus alienauit, amicitiæ iura non fide sed successu pensitantes. Fuitq̧ in his Offellas Cyrenarum rex, qui spe improba totius Aphricæ potiundæ, cum Agathocle per legatos societatem iunxit, cũ eo pactus vt Carthaginiensibus victis sibi regnum Aphricæ cederet. Cum ingenti igitur exercitu in castra ad tyrannum venit, eiusq̧ filium adoptauit. Tyrannus Offellam cœnæ adhibitum obtruncat, eiusq̧ exercitũ morte regis consternatum occupat, atq̧ viribus nouo scelere auctis, iterum cum Carthaginiẽsibus cõfligit, fuitq̧ recentior hæc pugna Carthaginiensibus nõ minus quã prior luctuosa, tanta desperatio, ob rem male gestam, Pœnorum animos inuasit, vt nisi in Agathoclis exercitu seditio orta esset, transiturus ad eum fuerit Bomilchar, qui tum exercitum ductabat, cuius nefarij consilij postea cõuictus, in medio foro a suis est patibulo affixus, vt is locus monumentũ eius supplicij esset, qui ornamentum ante fuerat honorum. Sed magno Bomilchar animo atrox suppliciũ tulit, medio fertur cruciatu velut e tribunali concionabundus publicæ ingratitudinis exempla collegisse, nunc illis Hannonem obiectans falso affectati regni crimine circunuentum, nunc Gisgonis iniustum exilium, nũc tacita in Hamilcharem patruum suum suffragia, ꝙ Agathoclem socium suis ciuibus facere quam hostem maluisset. Atq̧ hæc ille concionanti similis vociferans in voce defecit. Agathocles Pœnorum opibus accisis, altero filiorum cum exercitu in Aphrica relicto in Siciliam nauigauit, nihil se ex ea victoria lucratum existimans, si Syracusæ, vt antea, obsiderentur. Nam & Carthaginienses, medio ardore belli, nouum in Siciliam post Hamilcharem interfectum, miserant exercitum. Fama igitur rerum in Aphrica gestarum, paucis diebus, quibus ille domum reuersus est, non solum Syracusana obsidio soluta est, sed miro ciuitatum studio Carthaginienses tota sunt Sicilia expulsi. Transmisit nec multo post tyrannus in Aphricam ad exercitum vbi in militarẽ seditionem, ob stipendium non redditum, incidit. Eo motu ad tempus suppresso, quum haud multo post temere prælĩũ cũ hoste cõmisisset, maiore copiarum parte amissa, in castra redijt, duplici inuidiæ obnoxius, & ꝙ ipsius temeritate præsens clades acepta esset, & ꝙ necdum stipendium militi daretur. Ob id ratus parum tutum sibi imperium inter iratos milites futurum, concubia nocte ex castris cum Agatarcho fillo profugit. Siculi milites regem sequi conati sunt, sed a Numidarum ala excepti assequi nequiuerunt. Retractus & filius in castra, qui ea trepidatione a patre aberrauerat. Ipse ijs nauibus quibus ex Sicilia nuper fuerat delatus Syracusas nauigauit. Milites a rege destituti, vbi se proditos viderunt, filiũ obtruncant, ipsi propriã salutẽ pacti, in Carthaginiensiũ fidem concessere. Fertur Agatarchus, quum ab Archesilao quodam interficeretur, percussorem interrogasse, quid putaret Agathoclem patrem ipsius liberis facturum, ꝑ quem ipse filio orbaretur? cui Archesilaus, Satis inquit habeo, ꝙ certo scio filios meos Agathoclis filio superstites

Agathocles i Aphricam trãsmittit.

Agathoclis successus.

Agathoclis perfidia.

Bomilcharis supplicium.

Liberant Syracusę obsidiõe

Agathoclis fuga.

Occidit Agathoclis fili⁹.

perstites futuros. Miserunt Carthaginienses haud
multo post exercitum & duces in Siciliam, cum
quibus pacē Agathocles æquis cōditionibus fecit
pacatoq; Siciliæ statu, maioris Dionysij vestigia
secutus in Italiam cū exercitu transmisit. Primiq;
Vn̄ Brutij dicti. oim Brutij sunt hostes ab eo destinati. Sunt Brutij
Lucanorū pastores, qui fuga sese in libertatē asse-
Lucania. uerunt, qd' ipsum nomen arguit. Brutios Lucani
rebelles & fugitiuos vocant. Pandit ab Silari vsq;
ad Laum fluuium Lucaniæ ora, inde quasi Cherso
nesum quandā ab Lao ad Leucopetram promōto-
rium, quod est vltra Rhegiū, Brutij tenuerunt. Tro
gus aliā opinatur nominis causam. Vetus peculia
Lucanorū ritus. re eius gentis fuisse ait, vt Lucani inter pastores li-
beros ab initio pubertatis haberent, sine seruili mi
nisterio, sine veste q̄ induerent, aut stramento, cui
incubarent, vt a primis annis parsimoniæ assuesce
rent. Cibus his venatica præda. Potus mellis & la-
ctis & fontium liquor, vt per ea ad bellicos labo-
res pferendos habiliores fierent. Ex his igitur quin
quaginta primo, mox alia maior man⁹, latrocinia
in finitimos exercuit. Opposuit huic iniuriæ, socio
rum q̄relis fatigatus, Dionysius Siciliæ tyrannus
sexcentos Aphros, quorū p̄sidium ad excursiones
Brutia. inhibendas cōmunitū, per mulierem, cui Brutiæ
fuit nomen, latrones expugnarunt, ibiq; ciuitatem
pastoribus ad opinionem nouæ vrbis cōcurrenti-
bus cōstituere, Brutiosq; se a mulieris nomine ap-
pellarunt. Primū his bellum cum Lucanis fuit, suæ
originis autoribus, cum quibus bello victis pacē
æquis conditionibus sanxerunt. Præsenti dein suc
cessu erecti, cæteros finitimos subegerunt, tantasq;
breui opes consecuti, vt & Siciliæ regibus formido
Brutiorū opes. losum Brutium esset nomen. Creueratq; cū succes-
su feritas, vt quum finitimos multis iniurijs infe-
stos haberent, ab illis Agathocles imploratus, au-
xilij p̄textu, spe tamē ampliādi regni, in Italiā trā-
fretauerit. Brutij terribilis belli fama perculsi, lega-
tos ad Agathoclē mittunt, qui ab eo societatem &
amicitiā peterent. Quos ille cōuiuio admotos, alia
atq; alia simulando, tam diu secū habuit, quoad ex
ercitus ipsis ignaris trajceret, die in posterū cōstitu
ta. Fuit tamē id bellū magis nomine q̄ euētu terri-
Agathocles graui morbo laborat. ficum. Vis morbi ingens tyrannum adorta, infe-
cta re in insulam breui postea abire coegit, quo in
dies magis inualescente, adeo de eius est vita addu
bitatū, vt inter filium & nepotem, contentione de
regno orta, fœdata sit regia parricidio, alteroq; A-
gathoclis filio, qui minor natu fuit, a filio fratris in
terfecto, regnum Agathocle adhuc viuo parricidij
autor occupat. Credo hūc Agatharci fuisse filium,
aut certe alterius, qui inter Agathoclis liberos ma-
ximus natu fuerit. Senex vbi nullā pellendi morbi
spem reliquā superesse vidit, Theogenā vxorē & li
beros, quos ex ea tulerat, adhuc pueros, cum omni
pecunia & regali instrumento, quo nemo regū di-
tior fuit, nauibus impositos in Aegyptum, vnde
vxorem duxerat, dimisit, veritus ne prædonem re-
Miserabilis Agathoclis exitus. gni, hostem quoq; pateretur. Diu coniunx relucta-
ta dicitur, charitate viri commota. Filij nauem con
scensuri, flebili eiulatu patrem amplexi tenebant,
Theogena & ipsa maritum vt nunquam amplius
visura oculis fatigabat. Nec senis lachrymæ erāt
minus miserabiles. Flebant pueri morientem
patrem. Ille exules liberos. Sed profectionis necessi
tas finem lachrymis imposuit, estq; regis mors p-
ficiscentes secuta, Sicq; Agathocles crudelitatis suæ
si non merita supplicia, certe ad dolorem efficacia
expendit, qui liberis maioribus natu crudeliter a-
missis, duobus superstitibus cum matre in exiliū

abeuntibus ipse regno spoliatus in orbitate & soli
tudine decesserit. Carthaginienses cognitis, quę in
Sicilia facta erant, ocasionē totius insulæ occupan
dæ præbitam sibi existimantes, cum quam maxi-
mis in Sicilam copijs reuersi, multas ciuitates, aut
vi, aut voluntate subigunt. Hęc causa Syracusanis
fuit Leontinis, & alijs quibusdam ciuitatibus Pyr
rhi regis ex Italia in Sicilam accersendi, & quia in
Macedoniam quoq;, vt supra est significatum, per Accersitē
id tempus, ob Ptolemæi cædē reuocabaī, quē Gal Pyrrhus
li cū exercitu trucidarant, de fortuna questus dicit in Siciliā
Pyrrhus, q plurimarū rerū gerendarū occasiones
in vnum tempus contulisset. Stetit proinde nō ni-
hil anceps, vtram potius prouinciam capesseret.
Postremo ad Siciliam, velut ad instrumentum bel
li in Aphricā trāsferendi, animū adiecit. Præmisit,
vt Plutarchus scribit, Cyneam qui ciuitatū studia
sibi conciliaret. Tarentinis autem postulantibus,
vt aut secum Romanum profligaret bellum, aut li
beram ciuibus vrbem relinqueret, nullo benignio
re responso dato, tempus expectare iussit, arceq; p̄-
sidio firmata, cum cętero exercitu in Siciliam trans
fretant. Præstiterunt illi fidem ciuitates, a qui-
bus fuerat accersitus subito sese Regi applican-
tes. Multæ inde vrbes, partim vi, partim volunta-
ria deditione, receptæ. Inde Carthaginienses ador- Pyrrhi
tus, Punicas opes breui tota insula afflixit. Erycem successus
inde, vbi validum erat Pœnorū p̄sidiū, subita op- in Sicilia
pugnatione adortus, primus oim, admotis scalis,
oppidi muros ascendit, hostemq; truci vultu terri-
tans, plures Pœnorum vno loco obtruncauit. Sol-
uit inde votum Herculi, cui ludos in vrbis oppu-
gnatione vouerat. Eryce potit⁹ Mamertinis bellū
intulit. Campani hi fuerunt, qui sub Agathocle sti-
pendium in Sicilia facientes, Messanæ vrbis splen
dorem & opulentiam mirati, vbi primum peragē
di sceleris oblata est eis occasio, per amicitiam in
vrbem recepti, violata fide, in ciues impetum fece-
re. Distat Messana parum omnino a Rhegio, quod
in Italia est interiecto freto. Eam Messenij condide- Messana
runt, qui Peloponnesum habitabant, quibus no-
men immutari contigit, siquidem prius Zancle lo
cus dicebatur, ab ipsius situs credo positura, quia
Zanclen Siculi falcem vocent, vt Polybius ait, vel
vt Straboni placuit, quia Zanclia illi curua loca di-
cant. Messenijs igitur partim cæsis, partim fuga di-
lapsis eorū vxores, liberos, vt cuiq; medio confli-
ctu sors obtulerat, Campani inter se partiuntur. Ita
pulcherrimæ opulentissimęq; vrbis compotes fa-
cti, ob ferociam & contumax ingenium, a Marte,
vt Plutarchus prodidit, Mamertini sunt appellati.
Et Campani ipsi tales in Messenios extitere, quod
fœdum & turpe exemplum haud multo post Ro- Romana
mana legio, quæ Rhegij præsidio erat, imitata est. legio
Liuius hos quoq; Campanos fuisse existimat, Po- Rhegiū
lybius vero Romanos. Cæterum quicunq; homi- occupat.
num illi fuere, Decij Iubellij, vel vt alij scribunt,
Decij & Campani ductu Rheginos, ad quorum p̄-
sidium sub ipsum Pyrrhi in Italiam accessum mis
si fuerant, hostiliter aggressi, cum cæde & strage
multa extorres ejciunt, eiectis vrbem occupant.
Sed tam his quam illis suum scelus exitio fuit, ac
prius aliquanto Mamertini vltionem sensere, qui Mamerti
bello a Pyrrho rege petiti, prælio victi, multi sunt norū cla
cladibus affecti, eorumq; præsidia haud vno loco des.
deiecta. Carthaginiensibus inde pacem petenti-
bus vnam illius assequendæ spem eis reliquam re
spondit, si tota Sicilia facesserent vltraq; Lybicū pe
lagus fines sui imperij terminarent. Ad quos, terra
mariq; p̄sequendos, quū acerbissimū haberet dele-
ctum,

ctum, & qui ab initio placidus & mitis fuerat, tyrānis personā induisset, non paruā in populis contraxit offensam, tulere tamen ciuitates aliquandiu regis insolentiā. Verum Theone Syracusano regis iussu interfecto per quē nō Syracusanorum tantū, sed & multarū studia ciuitatū fuerant Pyrrho conciliata, vno tempore totius insulae in eum odia exarserunt, vt multae ciuitates se Carthaginiensibus adiungerent, aliae cum Mamertinis aduersus illū vires consociarēt.

Digress⁹ Pyrrhi ex Sicilia

Quo insulanorū consensu Pyrrh⁹ perculsus, oēm spem Siciliae retinēdae protinus abiecit. Peropportune ad pudorē celandū a Tarentinis & Sānitibus illi literae reddunt, quibus in Italiā, ad opē socijs ferendā accersebatur. Sicilia igitur profecturus, non metū aut desperationē prae se ferens, sed necessitatē accusans, quā decedendi sociorū preces imposuissent, retro ad insulā conuersus, o qualē inquit Romanis & Carthaginiensibus palaestrā relinquo. Nec Mamertinos, quū inde solueret, pacatos habuit, nec postquā soluit Carthaginienses ipsos, vtrinque petitus, aliquot naues ancipiti praelio amisit.

Mamertini Pyrrhi agmē infestāt.

Quin vbi Italiam tenuit, Mamertini e vestigio secuti, extremū agmen carpebant, exercitum in locorū angustias coniectū a tergo & a lateribus adorti, duos elephātos prostrauere, & circa beluas multi vno tēpore occubuerunt. Pyrrhus ita accensus, a prima acie in praelium ruens, omnē in se hostiū impetū conuertit, hicque quū non leue vuln⁹ accepisset, paululū acie excedere coactus est, dū plaga obligaret. Processit interim i mediū ex Mamertinis quidā, magna vir statura, nec minore virium ostentatione, Pyrrhū si viueret ad singularē certamen prouocans. Rex ira & dolore percitus, vt erat cruore respersus, truci & terribili aspectu in aciem rediit, hostēque repente assecutus ita valide, vt

Pyrrhi facinus.

Plutarchus scribit, eius caput percussit, vt vehementi ictu vsque ad infimas partes ferrū descenderit, defluxerintque ad terrā hincinde dimidiati corporis partes. Mamertini tantum regis robur intuiti, foedaque vnius caede perculsi, ab hoste vlterius insectando destiterūt. Pyrrhus iā inde pacatus Tarentū venit triginta peditū milia secū trahens viginti equitū.

Pyrrhi copiae.

Hic nouo sociorū delectu habito, in hostes ire pergit. Erat tū consul Manlius Curius Dentatus, cui⁹ collega Cornelius Lentulus in Lucania habebat exercitū. Pyrrhus, parte vna copiarū in Leucaniā missa ne Cornelius suis auxiliū ferre posset, cū robore exercitus in Curiū contendit, qui circa Beneuentū

Cor. Rufi caecitas.

metatus erat castra. Mirū est quod de hoc Cornelio proditur. Plinius Rufi cognomen illi reddit. Per quietē is oculorū visum postea amisisse dicit, quū id sibi accidere somniasset. Fecit rex sub primū accessum pugnę copiam hostibus. Curius quia neque auspicijs satis prospera nunciabantur, collegamque constituerat expectare, certamine consulto abstinebat. Ibi Pyrrhus opprimendi hostis cupidus, prius quā alter consul cum exercitu adesset, elephantos delectūque copiarū robur, per hirtos & arduos salt⁹ circūuectū, ex superiore loco in Romana castra immittere conatus est. Sed agmen noctu extinctis luminibus aberrans luce oppressum, prius quam ex implicitis & arduis locis in apertum euaderet, a Romanis inspicitur. Trepidatum est non nihil in castris ad primum hostium conspectum. Caeterum Curius necessitate coactus legiones in beluas & hostium agmen, virgultis & locorum anfractibus praepeditum, immittit. Facilis fuit victoria turbatis sua sponte hostibus.

Curius vincit.

Multi quidem caesi, & ex elephantibus nonnulli capti, aliquot etiam praecipitati. Prospera haec pugna adeo Curium extulit, vt iustā cum Pyrrho pugnam haud multo post pugnare sit ausus. Varie ab initio dimicatum, ab vno cornu pulsi hostes, & quia in apertores gerebantur, Romanus Elephantorū impetu perculsus, ex altera parte in castra vsque est pene pręceps actus, hic milites qui pro vallo stabant, iussu consulis ex superiore loco in beluas impetum faciunt, quas immodico terrore in suos pręcipites agunt.

Curi⁹ prospere pugnat.

Ibi soluta, disiectaque hostiū phalange fuga cōtinuo secuta est, ex fuga victoria orta, quae tantū opinionis Romanis rebus attulit vt breui tota Italia illorū armis cesserit. Quidā autores sunt tria & viginti milia hostiū caesa. Sunt & quatuor Elephanti ex hoste capti, ac tum primum in triumpho deducti.

Caesorū numer⁹.

Nunquam maiora continentiae exempla in Romana ciuitate extiterunt. Constat Curiū ex tā opulenta praeda nihil praeter faginei guttū attigisse. Idē Samnitiū Legatos cum auro ad se missos reiecisse dicitur, ineptaeque legationis ministros appellasse, testatus malle: se habētib⁹ aurū imperare, quā locupletē fieri. Pyrrhus post aduersam illā pugnā ad Beneuentū pugnatā, Tarentū se recepit.

Digress⁹ Pyrrhi ex Italia.

Hic arce Heleno filio & Miloni vni ex amicissimis, tradita, cū ijs copijs quę supererāt in Epirū trāsmisit, anno sexto ab eo, quo in Italiā venerat. Id famae tali bello adeptus, vt militari disciplina, fortitudine atque vigore animi, oēs sui tēpis imperatores longe anteiret, sed qui saepius certa pro incertis amiserit, quare ab Antigono malos lusores imitari dicebat, qui tesserarū casu felices, aleam in peius vertant.

Lusoris mali mores.

Incidit id bellū, qd' cū Pyrrho est gestū in annū, vt Nepos Corneli⁹ scripsit, quadringentesimū ac septuagesimū vrbis Romae, quo tēpore Antigonus Demetrij filius Graeciā obtinebat.

Tēporū supputatio.

Macedoniā, quū Pyrrhus in Italiā trāsmisit, Ptolemę⁹ cognomēto Ceraunus, cui Sosthenes successit, & Mox prius quā in Italia debellari cōtigerit, idē Antigonus, cuius proxime mentio facta est. In Aegypto Ptolemę⁹ regnabat cognomēto Philadelph⁹, ex eo Ptolemaeo natus, qui fuit Lagi filius, vnusque ex Alexandri ducibus, quo rege Sostratus Gnidius turrim in ingressu Alexandrini portus ad dexterā construxit, vbi Pharos insula Homerico carmine celebris.

Pharos.

In Syria Antiochus Seleuci filius. Pōtifex in Iudaea Simon Oniae filius, & Mox eleazarus ei⁹ frater, quo Pontifice Ptolemaeus Philadelphus centū viginti milia Iudaeorū libertate donauit, qui in Aegypto seruitutē seruiebāt. Erant huius literae ad Elazarū Pontificē, vt ad sacrā hebreorū historiam in Graecum sermonem vertendam, sibi ex senioribus Iudaeorū, & qui sacratum essent literarum peritiores ad se mitteret. Sed ex vnaquaque tribu petitos videntur literae ad Eleazarum datae significare. Caeterum Eusebius septuaginta missos prodidit, cui magis scriptorum vsus, quam veritas astipulatur. Lex duorum & septuaginta dierum spatio in Graecum versa est, Phalerij Demetrij procuratione, qui

LXX. interpretes

tum regiae praeerat Bibliothecae. Is roganti regi qd esset, quod Graecorum nemo diuinae legis meminisset, religionem dixit obstitisse. Deterritos Theopōpi & Theodectae clade caeteros scriptores, diuinum arcanum nihil attingere ausos, quoniam horum vterque pauca suis scriptis ad eam legem attinentia immiscere ausus, hic luminibus aliquandiu captus ille mente alienatus suae impietatis supplicium expendissent. Qui ab Eleazaro in Aegyptum missi fuerant, post conuersionem legis, in Palaestinam magnis muneribus a rege donati, abierunt. Magna adhaec donaria Phadelphus Hierosolymis in templo dedicauit. Elezari epistola triginta aureas pateras fuisse significat, & argenteas totidem, crate

res

res quinq;,centum talenta. Iosephus mensam ex so
lido auro, eximij ponderis, adijcit. Eusebius autor
est, quarto Philadelphi anno hæc fieri contigisse.
Eutropius in trigesimum fere annũ rejicit, cui ne ac-
cedam Eusebij facit autoritas. Is si vera colligit, iã
tum Eleazarus fato decesserat. Vixerunt eadem tẽ-
pestate cũ Alexãdri successoribus, & ijs qui ab illo
geniti sunt, in terra Gręcia clari ingenio viri. Theo

Theophrastus.

phrastus, cui diuinum dedit nomen eloquiũ. Fuit
is Eresius ac Melanthi filius. Leucippum primo au
diuit, mox Platonem, postremo Aristotelem, cuiꝰ
defuncti loco in Chalcide docuit, Cassandro charis
simus. Ad quẽ librũ de regno scripsit. Et Ptolemęꝰ
ad eum ex Aegypto misit qui eum accerserent. Hu-
ius vox illa. Quum viuere incipimus tunc mori-
mur. Eius monumenta & varia, quippe quæ ducẽ-
ta triginta duo milia versuum, & amplius haberẽt.
Strato Lampsacenus, qui Philadelphũ Ptolemæũ

Demetrius Phalereus.

instituit. Demetrius Phalereus, cuius nuper mẽtio
facta est. Heraclides Ponticus, & ipse Aristotelis au
ditor, quem Attici a tumore ventris Põpicum dixe
re. Fuerũt his tẽporibus interiectis Crates Theba-
nus, Metrocles Maronita, & Hipparchia eius soror
cynicæ disciplinæ assectatores. Metroclis illud est.
Aliud pecunia parari, vt prædia, aliud tẽpore & di-
ligentia, vt disciplinas. Idẽ suos libros combussisse
fertur, fassus somniorũ phantasmata illa esse. Alij
Theophrasti commentarios ab eo combustos pro

Menedemus.

diderũt. Menippus Ponticus & Menedemꝰ, qui fu-
riali habitu vsus dicitur, pulla tunica amictꝰ ad pe-
des demissa, quã puniceus balteus astringebat. Ar-
cadicus pileus capiti impositus cum duodecim Ele
mentis intextis. Tragici cothurni, prolixa barba, &
virga in manu fraxinea. atq; horum vterq; Cynicꝰ.

Zeno Citticus.

Zeno Citticus adhuc memoratus in Pyrrhi tẽpora
descendit, Stoicæ disciplinæ longe princeps, Cra-
tis & Stilponis auditor. Alij Xenocrati operã dedis
se ferũt. Extãt huius quoq; præclare quædam dicta.
Nihil fastu & superbia indecẽtius. Melius pedibus
labi q̃ lingua. Eius scolã sępius rex Antigonus De
metrij filius ingressus post eius obitũ dixisse fertur.
Heu quale spectaculũ perdidi. Quia in Pesianacta
porticu frequens fuit, ab eo illius assectatores, qui
Zenonij prius nominati sunt, Stoicorũ nomẽ tule
re. Heratosthenes poetas eos ab initio nuncupatos
prodidit. Duo idem principia posuit, Deũ & mate
riã, sempiternũ illũ, atq; omnia per materiam crea-
re. Perijt Zeno iam grãdis natu octauo & nonagesi
mo ætatis anno. Sunt qui septuagenariũ decessisse

Epicurus

memorẽt, ac vitali spiritu de industria suppresso vi
tã finiuisse. Epicurus Atheniẽsis & ipse in hæc tem
pora incidit, Gargeti ortus. Est is Attici soli pagus,
duodeuigesimo vitæ anno Athenas se cõtulit, quũ
Xenocrates Academiam teneret, floreretq; tũ maxi
me in Chalcide Aristoteles, eius dogma infame vt
fœdę voluptatis assertor. Sunt qui illud ab insigni
calumnia vindicent, laudatãq; ab Epicuro volu-
ptatem dicant, quæ ex veri rectiq; contemplatione
oriatur, consentiuntq; ipsius scripta huic opinioni.
Negat ille se bonũ vllũ intelligere, in his volupta
tibus, quæ ex venere, oculis, auribus, & saporũ sua
uitate oriuntur. Plurimum Leucippo in ijs, quæ de
natura scribit, & Democrito accedit, quod eius epi
stolæ ad Herodotum nescio quem demonstrãt, nã
vt ad Alicarnasseum illum, qui historias scripsit, da
tæ videri possint, ipsa temporũ ratio repugnat. Ae-

Timon Apolloniates.

qualis his Timõ Apolloniates, qui Sillos scripsit.
Is quia cũ Stilpone Megaris est congressus, merito
his æqualis habẽdus. Fuit & alius obscurior, ea tãtũ
infamia notꝰ, ꝙ in humani generis odiũ est ꝓuectꝰ.

Sed ille Peloponẽsiaci belli tẽpa aut ꝓcessit, aut exi-
gere nõ potuit. Fuerãt & Menander Cephiseus, vt

Menãder. Philemõ.

Apollodorus scripsit, & Philemõ, vterq; socco cla-
rus, atq; inter se nõ ęquales solum, sed vterq; alteri,
clara æmulatione, infestus. Illustrior tamen Menã
der, quippe qui fulgore sui nominis cæteris eiusdẽ
carminis autoribus tenebras induxit. Varro autor
est, quinq; & septuaginta ab eo comœdias scriptas,
in quibus quinquies vincere contigerit. Apollodo
rus quinq; supra centum ab eodẽ editas, atq; octies
coronatũ prodidit. Satis constat Philemonem, pra
uis hominũ iudicijs, illi poetico certamine prelatũ,
& ob eam rem a Menandro ex occursu aliquãdo fa
miliariter rogatum, an rubore afficeretur, quum se
vinceret. Atq; hi tum viri ingenio & sapientia clari
fuisse dicuntur. Romæ Fabritius cẽsor P. Rufinum

Fabritij censura.

Consularem virum senatu mouit, ꝙ decem argen
ti pondo facti haberet: lustroq; condi . cẽsa sunt ci
uium capita ducenta septuaginta vnũ milia, ducen
ti viginti quatuor, & cum Ptolemæo Philadelpho
Aegypti rege iũcta est societas. Sextilia vestalis dã-
nata incesti circa Collinam portam viua est defos-
sa. Nouæ in Lucaniam Coloniæ per id tempus du-

Possidonia olim Pestum.

ctæ Compsa & Possidonia, Pestum ante nomina-
tũ. Id Sybaritæ condiderunt. Lucani, conditoribus
eiectis, vrbem tenuere. Postremo Romani eo Colo
ni missi. In inferi maris ora vrbs sita, vnde & sinꝰ
in quo sedet nomen est sortitus. Cæterum dum hęc

Pyrrhus Macedoniam inuadit.

in Italia fiunt, Pyrrhus in Epirũ reuersus, quia ab
Antigono, qui Macedoniam tenebat, supplemen-
tum ad Romani belli vsum per legatos non impe
trauerat, cupidus ad hæc quæstuosi alicuius belli,
cum octo milibus peditum, & quingentibus Mace
doniã ingressus, quum tantum prædandi studio re
gni fines inuasisset, auctus præter spem duobus mi
libus, qui primo motu ad ipsum defecerant. in An-
tigonum ire pergit. Cruenta deinceps pugna fuit.
Pyrrhꝰ cæsa auxiliari Gallorum manu ex Antigo
ni commilitio, beluisq; Indicis pari strage disiectis,
hostium phalangẽ adortus, ad deditionem compu
lit. Antigonus exercitu exutus in maritimas regni
vrbes sese recepit. Pyrrhus spolia pręlio capta in tẽ
plo Itonidis Mineruæ suspendit, eulogio victoriæ
addito. Præcipua inde regni parte potitus Macedo
num animos offendit, ꝙ antiquorũ regũ sepulcra
auri cupiditate passus esset dirui a Gallis, quos a cu-
stodia sui corporis remouerat. Magnum inde ali-
quod facinus porro obiturus, cum quinq; & vigin
ti milibus peditum ac duobus equitum, non mul-

Pyrrhus Peloponnesum petit.

to post Peloponnesum ingreditur, populare nomẽ
bello astruit, rumores dissipat eo consilio se in eam
terram venisse, vt eius ciuitates a superbissimo An
tigoni dominatu vindicaret. Hæc palam, occulte
vero Cleonymi viri Spartiatæ pollicita secutus,
Lacedæmonem occupare in animo habebat. Paca
tus igitur exercitus tam diu incessit, quoad Spartia
tarum sint fines initi, tum late in prædam & popu
lationem est discursum. Quærentibus Lacedæmo
nijs, ꝙ se bello haud indicto, contra ius gentium
hostiliter inuasisset, Nec vobis curæ est, inquit Pyr
rhus, viri Spartiatæ, quod facturi estis alijs denun-
ciare. Exercitu inde ad vrbem admoto, magnũ ho-
stibus terrorem inijcit. Spartani nocte, quæ secuta
est, consilium ineunt, quando vix tantum hostem
laturi crederentur, vt vxores & liberos in Cretam
ablegarent. Tenebatq; adhuc ea consultatio, quum

Archidamię Spartanæ indoles.

Archidamia virago quædam senatum stricto gla-
dio ingressa conuicio adoritur de rep. consultãtes,
multumq;, vt dicitur, questa, ꝙ Lacedæmonij viri
persuasum haberẽt, posse Spartanas mulieres euer-

mẽ copias eduxit. Cõsules qui ob eas, quas diximꝰ, difficultates nihil magis q̃ pugnã volebant, ne q̃d in mora essent confestim & ipsi suos in procinctu statuerunt. Cruentũ ab initio fuit certamẽ, mox prima Carthaginiensium acie pulsa in Elephantos Romanus victor incidit. Cæterũ tãtus fuit fugiẽtiũ sequẽtiũq; strepitus vt belluæ exterritæ in suos impetu auersæ fœdã cõtinuo stragẽ dederint. Pœni rebus perditis alio fuga delati sunt: Cõsules elephantibus, qui in acie steterãt, & hostiũ spolijs potiti in castra copias reduxerunt. Ex re bene gesta negligentia, vt assolet, orta est apud Romanos, læti milites præsenti victoria minus attente per noctem valliũ asseruãt, quã occasionẽ nactus Hannibal cũ omnibus copijs, quas Agrigẽti habuit, intẽpesta nocte vrbe egressus vtrãq; Romanorũ fossam palearum manibus adæquat, inde per medias hostiũ statiões silenti agmine in pacatũ abijt. Romani, cognita hostium fuga, in vrbẽ, quum iã nemo repugnaret, hostiliter irrumpunt, multæq; opulentiæ refertam diripiunt. Patres nuncio victoriæ huius accepto, rati fore, vt si aliquando enixius rem punicam vrgerent, breui tota Sicilia potirẽtur, qua in deditionẽ redacta, nulli dubiũ erat quin Romana res magnũ esset incremẽtũ habitura, accuratiore delectu habito, L. Valeriũ & T. Octaciliũ cõsules in ꝓuinciã mittũt. Interea Agrigẽto a Romanis capto, quũ nemini dubiũ esset Romanas opes terrestri bello validiores Punicis esse, magna pars Siciliæ ad consules defecerat. Obtinebant tamẽ Carthaginienses maris imperiũ, eaq; res in causa fuit, vt punica classe haud multo post in Siciliã appulsa, omnes fere maritimæ vrbes metu sint a Pœnis receptæ. Infestabatur interea & Italiæ ora ab altera Carthaginiensiũ classe, quũ interim Aphrica ab omni hostili iniuria immunis esset. Hæc patres animo reputãtes, quũ plane perspicerent, ꝓter alia incõmoda, ne bellũ quidẽ ipsum ad optatũ exitũ perduci posse, nisi hostiũ conatibus mari iret obuiã, de classe publice parãda decretũ tulerunt, q̃ cẽtũ viginti haberet naues, quarũ cẽtũ quintuplici ordine agerent, tertio reliq̃. In hoc nauticę rei apparatu quinqueremium ædificatio ꝑdifficilis fuit, quarũ tũ nullꝰ erat in Italia vsus, quo magis mirãda est verꝰ illa animorum pręstãtia, Populiq; Ro. magnitudo, q nauticę rei ad id tꝑs ignarꝰ ita intrepide pelagꝰ tractare sit ausus, priusq; cũ hoste nauali ꝓlio certarit, q̃ vllũ fecerit rei maritimę piculũ. Nã quũ in Siciliã primo Romani trãsfretarũt, Tarẽtinorũ Locrẽsiũ & Rheginorũ fuerãt nauibus vsi, quũ ipsi ea tẽpestate ne lẽbũ quidẽ vllũ publice possiderẽt. Erãt ꝑ id tẽpus circa fretũ plerę q; Carthaginiẽsiũ naues, ex qbꝰ quinqueremis vna semilacera forte ad Romanorum manꝰ peruenit, hoc vnũ illis exẽplar fuit ad nouas ædificãdas. Huiꝰ instar cẽtũ aliæ fabrefactæ breui in portubꝰ sederũt. Sed dũ hæ studio naues texunt, multitudo ingens ad remigiũ exercebat, subsellijs in arena dispositis futuri remiges insidẽtes, ad nutum & vocẽ vniꝰ stãtis, q medio ordine versabant remorũ pulsum accõmodabãt, insidẽtes remos vna atq; inhibẽtes. Moueri simul cũcti ac simul residere. Sicq; plures dies exerciti, postea q̃ naues q̃ instructæ erãt, cõscẽderũt, verã in salo experiẽtiã dedere. Exierat q; ꝑ hæc annꝰ. Secuti cõsules, Cn. Corneliꝰ Asina & C. Duelius, Corneliꝰ, cui classis data est. Is cũ oĩbus nauibus ad fretum vsq; Siculum ꝓgressus, cętera classe in ora Italię relicta, ipse cũ septẽdecim nauibꝰ Lyparã traiecit. Erat tũ Hãnibal Carthaginiẽsiũ dux cũ Punica classe Panormi (est is locꝰ in occidua insulę plaga) auditoq; Romani cõsulis ad Lyparã appulsu, Boodẽ Carthaginiẽsem nobilẽ cum XX. nauibꝰ ad eũ opprimẽdũ ire iubet, nec incassũ id cõsiliũ cessit. Intẽpesta nocte Pœnꝰ Lyparã delatus, Romanas naues cũ cõsule intercludit faucibus portus insessis. Est Lypara ex Aeolijs vna, ꝓcipua inter alias magnitudine, a Lyparo rege q eã tenuit nomẽ insulæ datũ, procedẽte deinde tẽpore Gnidij coloniã deduxerũt. Cornelius subito malo perculsus, inops cõsilij sese cũ nauibus tradidit. Liuius ait per speciẽ colloquij deceptũ ab hoste Corneliũ captũ fuisse: & Hannibal pręsenti successu elatus paucis diebꝰ interiectis, cũ quinquaginta lectis nauibꝰ ex Panormo Romanã classem inspecturus, ꝓxime Italiã nauigauit. Cæterũ cõtrario q̃ Romani cursu delatꝰ ex improuiso in hostiũ cõspectũ venit, subitaq; & inopinatã vi oppressus, parte nauiũ amissa, ipse præter spẽ omniũ aufugit. Agebat tũ forte C. Duellius circa littus copias, hic de collegæ casu factꝰ certior, relicto tribunis exercitu, cõfestim ad mare descẽdit, nec ita multo põst quum punica classis haud procul abesse diceret, appareretq; nouũ & insuetũ Romanis certamẽ instare, q̃ accuratissime potest, naues ad præliũ ornat, q̃ q̃a tardiores essent, ne Punicarũ agilitate medio certamine eluderent, lignea instrumẽta ad hostiũ naues innectẽdas singulis quinqueremibus imponit: coruos nautæ vocabãt. Interea exploratorũ indicio cognouit Duelliꝰ hostiũ classem ad Milas stare, est is quoq; locꝰ in occidua insulæ parte, inter Phalachrũ ꝓmõtorium & Heliconis fluminis ostiũ. Tenuerũt id oppidũ Zãclei, q Himerã cõdiderũt. Huc Romanus cõsul pugnandi studio deuehit, at Pœnus audito hostiũ aduẽtu sese, in ꝓliũ expedit, cẽtũ & XXX. nauibus in altũ adductis. Erãt Carthaginiẽses i magna spe victoriæ, haud aliter uẽturũ rati, q̃ vt eo die prospere pugnarent, qñ cũ eo hoste res futura esset qui nullã rei naualis calleret peritiã, verũ longe aliter euenit, q̃ pœni animo cõceperãt: enimuero vt classes inter se propinquare cœperũt, corui in Romanarũ nauiũ proris cõspecti, hostes nouitate rei ꝑculsos cursu inhibuere, mox quęcũq; ea ars esset cõtẽpta, facto impetu, pugnã capessunt. Romani machinarum iactu cõfestim q̃ primo loco cõgressæ fuerãt tenaciter innectũt, innexasq; magno aĩo põtibꝰ irrũpũt. Erant corui velut põtes quidã sex vlnarum in gradus sua lõgitudine digesti, ligneæq; columnę, q circa nauiũ proras stabãt, summo loco iꝑositi, q libramẽtis quibusdã remissi, ꝓcipiti rotę volubilitate, i aduersam nauim cadẽtes, quacũq; parte incidissent, tenaci nexu alligatã, quasi per gradus euntibus peruiã faciebãt. Cæduntur itaq; Pœnorũ pleriq; ferocissimo Romanorũ incursu, sed plures subito stupore depressi, sese turpiter dedunt. Fuit id certamẽ terrestri multo q̃ nauali similiꝰ. Triginta Carthaginiẽsiũ naues, q̃ principio ꝓliũ iniuerunt, ad vnã in hostiũ potestatẽ venere, & in his ꝓtoria septiremis, q̃ Pyrrhi regis fuisse ferebat. Hãnibal, vbi rẽ ꝑditã vidit, i scaphã desiliẽs ad suos ꝑtrepidus euasit. Ciere interea nihilo segnius pugnã Carthaginiẽses, machinas tãtum declinare, nõ a frõte vt prius sed in latera incursantes, ignari coruos ea ratione cõpactos, vt nõ solum in frõtẽ caderẽt, sed vtroq; versum dextra leuaq; hostẽ alligarẽt. Tum vero in alterum recẽs discrimẽ dilapsi hostes, pari euẽtu excepti, sexaginta nauibus amissis, i fugã vertunt. Quidã autores sunt XXX. Punicas naues eo prælio captas, XIIII. mari depressas. Septẽ milia hoĩm in victorum potestatẽ venisse, Tria milia desiderata. Romani maris potẽtiã pręter spẽ adepti, victoriæ cursũ secuti, Segestã vrbẽ hostili obsidione liberant, Macellã capiunt, vtrãq; mediterra

Romana victoria ad Agrigentum.

Hãnibalis fuga & Stratagema.

Cõsules.

Prima Ro. Classis.

Cõsules.

Panormus.

Lypara.

Corneliꝰ deditur.

Hãnibalis fuga.

Milæ.

Naualis pugna.

Corui nauales.

Numerꝰ captarũ nauium.

turi ferrũ admouit. Pyrrhus interea ad se reuersus,
adeo toruis oculis percussorem intuitus dicitur, vt
attonitus ille os & mentum pro iugulo reciderit.
Caput ad Antigonum Alcyoneus fili⁹ attulit, quẽ
pater baculo percussum Barbarũ appellauit, q̄ se
tanti viri sanguine polluisset, inde chlamyde ocu-
lis admota, familiariter necessarij mortem lachry-
mauit, Antigoni aui sui & Demetrij patris volubi
lem fortunã recordatus. Helenum Pyrrhi filiũ sor-
dida veste ad se adductũ, priore cultu inducto, inco
lumen i Epirum remisit, pari humanitate in cæte-
ros Pyrrhi amicos vsus, corpus regis honorificen-
tissime funerauit. Et Pyrrhus qui omnium ducum,
secundum Alexãdrũ maximus ea tempestate iudi-
catus est, in hũc modum perijt. Tarentini post Pyr-
rhi digressum, bellũ in Romanos cõtinuo reparãt:
cæterum domesticis viribus diffisi, ad Carthaginiẽ
sium opes confugiunt. Nec ita multo post a Fabio
Cõsules. Licinio & C. Claudio Consulibus prælio vincun-
tur, & cum his Carthaginienses, qui etsi nondum
hostes ex confesso erant, senserunt tamen se posse a
Romanis vinci. Tarentinis victis pax & libertas
(quum Romani ipsorum arce per Milonem, vt Eu
sebi⁹ scribit, potiti essent) restituta est. Atq; hoc bel-
lo Romani defuncti, Rhegiũ obsident, oppidoq; re
cepto, tota legio, quæ contra publicam fidem Rhe-
ginos vrbe exegerat, per extrema supplicia extin-
cta est. Multi sibi conscij qualis exitus se & alios
ob patratum scelus maneret, ad extremum dimi-
cando in pugna occubuerunt, qui viui in potesta-
tem venere Romam missi, vt documento alijs es-
sent, in foro virgis cæsi sunt ac securi percussi. Vrbs
Rheginis restituta. Accidit per id tempus, vt Apol
loniatum legati ad Senatum missi Romæ a iuue-
nibus quibusdam pulsati sint, quo flagitio ne ius
gentium impune violatum videretur, iussu popu-
li sontes ad supplicium Apolloniatib⁹ dediti sunt.
Cõsules Inde Fabio victore & Q. Gullone consulibus Pi-
centes noui hostes facti, Romana in se arma exciue
re. Fuit hic annus quintus & octogesimus supra
Argẽteus quadringentesimum ab vrbe condita, qui itẽ quin
numm⁹. tus fuit ante primum bellũ punicũ, quo Romæ ar-
genteus est nummus primo percussus. Picentis bel
li causam non reperio, ipsa gens a Sabinis oriunda
voto vere sacro, cuius opes adeo procedẽte tempo-
re creuere, vt vno tempore CCCLX. milia Picentũ
in fidem Romani populi venisse dicantur. P. Sem-
pronius & Appius Claudius bellum in Piceno ad
ministrarunt, breuiq; victoriam adepti insigniter
ob rem bene gestam Romæ triumpharunt. Arimi
num in Togatæ Galliæ finibus colonia per id tẽ-
pus facta, Romani eo coloni missi, Vmbri vrbem
ab initio habuerunt, Ariminum flumen illi proxi-
mum, vtrum alteri nomen dederit, haud facile di-
xerim. Missi & Beneuentum coloni eodem tempo-
re, Id in Samnio est, olimq; Maleuentum dictum.
Terra hoc tempore prodigia apparuere. Fontes plu
ribus locis cruore fluxisse dicuntur, & lac in speciẽ
pluuiæ e nubibus pluuisse, cum Vmbris nonnihil
deinde & cum Salentinis Marco Attilio Regulo &
Iunio Libone consulibus est bellatum, qui & ipsi
armis victi in deditionem venere.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVARTAE LIBER IX.

CLarũ erat vbiq; gẽtiũ Romanũ
nomẽ, & in terra Italia sine cõ-
trouersia princeps, quũ inger⁹
Siciliæ status ipsius populi ar-
ma primo trãs fretũ elicuit, sen
simq; coegit externis bellis as-
suescere, mox assueta & fero-
cior facta auspicatissime, ad a-
lias transmisit gentes. Mamertini qui Messanam te-
nebãt (hinc enim primi belli Punici causa est Ro-
manis orta, nisi prius aliquis violatum fœd⁹ a Pœ-
nis dixerit, qui Tarentinis aduersus Romanos au-
xilio venerant) quandiu legionis, quæ Rhegiũ oc-
cuparat, præsidio vsi sunt, ciuitatem & agrum ab o-
mni externa iniuria non solum tueri potuerũt, sed
res Syracusanorum & Carthaginiensium infestan
do, solicitandoq;, eo venere, vt nõnullas illorũ vr
bes sibi tributarias fecerint. Post Rhegium vero a
Romanis receptum quãtũ Mamertinis est virium
ademptum, tantum Syracusanis creuit audacia ad
eos bello persequẽdos. Erat tũ Syracusanorũ dux
Hiero, qui postea rex fuit. Hunc nõ multo prius mi
litares copiæ ab ijs qui rempublicã domi admini-
strabant dissidentes, tumultuose sibi ducẽ cũ Arte-
midoro crearũt. Erat Hiero admodũ adolescẽs, cæte Hiero.
rũ vniuersis naturæ dotibus adeo ornatus vt nihil
in eo quod regiũ esset, præter regnũ, desideraretur.
Is Syracusas cũ exercitu ingressus, adeo clementer
moderateq; in homines aduersæ factionis victoria
vsus est, vt magno omniũ ordinũ fauore, quod nõ
antea acciderat, dux iterum sit creatus. Maiora inde
q̄ vt dux ad tempus esset animo complexus, Lepti
nis viri apud multitudinẽ gratissimi filiã sibi ma-
trimonio deuinxit. Mox in Mamertinos ꝓfect⁹ de Hieronis
industria seditiosam militũ manũ hostibus trucidã astus.
dã obiecit, quibus ad vnũ propemodũ cæsis, cũ cæ
tera legione incolumi in vrbẽ reuersus nouũ ac si-
bi fidũ militẽ cõducit. Paucis inde diebus, exercitu
moribus & armis instructo, quũ hostẽ vano succes-
su sciret præcipitaciorẽ factũ, stultiusq; sibi occursu
rũ, citata manu ex Syracusis duxit in Nyleũ agrũ,
cõflixitq; cũ hoste circa Longanũ fluuiũ, quẽ nõ so-
lũ fudit fugauitq;, sed eorũ etiã duces captos Syra-
cusas vinctos ꝑduxit. ea victoria tam grata Syracu-
sanis fuit, vt Hiero cũ exercitu in vrbẽ reuersus, rex Hiero
a ciuibus, & omni militari turba, magno sit fauore rex creat.
& consensu appellatus. Mamertini vna aduersa pu Mamerti
gna fracti, suisq; viribus diffisi, alij ad Carthaginiẽ- ni victi.
ses confugiunt, eisq; sese & arcem dedunt, alij lega-
tione ad id prius missa, ciuitatẽ Romanis tradunt.
Dubitatũ aliquãdiu Romæ est, an Mamertini auxi-
lio iuuandi essent, q̄ alienam vrbem infanda pro-
ditione occupassent, quũ id scelus, in Rheginorum
gratiã, nuper ipsi grauiter in legione vna vindicas-
sent. Cæterũ quia Carthaginiẽsium opes non in Si
cilia & Aphrica solum, sed in Hispania quoq; ma-
ioribus indies augebantur incrementis, q̄ tutũ sibi
& cæteræ Italiæ esset, auxilia Po. decreuit, ne Messa
na a Pœnis capta, in eorũ potestate foret, quoties li
bitũ esset, velut ponte ad id parato, in Italiã trãsmit
tendi. Erant tum cõsules Appius Claudius, cui co-
gnomentũ Caudex fuit, & M. Fului⁹ Flaccus (pro
Fuluio apud quosdam, Q. Fabiũ reperio) fuitq; hic
annus nonagesimus supra quadrigentesimũ ab vr
be condita. Claudius cũ exercitu Mamertinis opẽ Mamerti
ferre iussus est, de cuius aduentu illi certiores facti, nis opẽ
Carthaginiẽsiũ præfecto, qui paucorũ studio fuerat fert Ro.
in arce collocatus, partim terrore, partim dolo vr-
be eiecto Romanũ ad se cõsulẽ accersunt, ciuitatem
vrbẽq; illi tradũt. Carthaginiẽses ꝑfectũ, qui ꝑsidio

Romanam affecit, vt a mari iam inde abstinẽdum
multi in curia fremerent. Missi itaq; noui consules

Cõsules.

pedestribus copijs, L. Cecilius Metellus & Qu. Cu
rius (quidã Furiũ pro Curio scribunt) His sexagin
ta duntaxat naues datæ ad frumentũ conuehendũ,
& alia exercitui necessaria, quo contigit rem puni-
cam iterum fieri superiorem. Nam & mare late ob
tinebat punica classis, & terrestribus copijs hostes
non minus q̃ Romani pollebant. Accedebat ele-
phantorum metus, qui post Libycam cladem Ro-
manorũ aios incesserat, vt biennio neq; in Aphri-
ca, neq; in Sicilia ausi sint cum Pœnis æquo marte
dimicare. Quo militum metu animaduerso, conti
nuo latum est decretum, vt noua classis ad bellum

Cõsules.

instrueretur. Interea Curius alter consul in Italiam
decesserat, erant enim iam noui consules designati
C. Attilius & L. Manlius. Hastrubal audito consu-
lis & exercitus digressu. Metellusq; cũ dimidio co-
piarum relictus diceretur, ex Lilybæo profectus,
exercitũ in Panormitanum agrum induxit. Satis
quidem Pœnus exploratum habebat, nihil magis
Romanum militem horrere, quam elephantorum
occursum. Metellus vbi Hastrubalem pugnæ cu-
pidum sensit, intra mœnia exercitum tenuit, simu
lans se hostem formidare: quo vano consulis me-
tu elatus Hastrubal Panormitanum agrum popu
latus, exercitum ad vrbem admouit. Tenuit se Me

Metelli stratagema.

tellus tandiu, quoad Hastrubal est proximum flu-
men tranare adortus, tum expeditos milites mittit,
qui tela in beluas iacerent, atq; irritatis in fossas vr
bis refugientes earum impetum declinarent, vim
ad hæc telorum ingentem & in muris, & circa fos-
sas disponit, vt vndiq; beluæ ex proximo incesse-
rentur. Ipse auersa parte vrbis cum robore copia-
rum paratus constitit, in omnẽ occasionem inten-
tus. Elephantorum magistri gloriæ cupidi, ne ex-
pectato quidem ducis imperio, in Ro. pedites im-
petum faciunt. Illi (quod facere iussi fuerant) fugã
capessunt, præcipitesq; in fossas abeunt. Sæuiebãt
beluæ in extremo aggere destitutæ, cæterum mo-
mento temporis, & ijs, qui in muris stabãt, & a mi
litibus ad hoc ipsum pro muro dispositis, telorum
multitudine obruuntur, vulneribusq; irritatæ in
suos cum impetu vertuntur, agmina perturbant,
magnamq; Pœnorum stragem sua sponte edunt.
Nec a Romanis in tanta est occasione cessatũ, quin
hostem beluarũ sæuitia turbatum adorti, facile in
fugam vertũt. Multi igitur circa fluuium oppressi

Metelli victoria.

periere. Elephanti decẽ cum suis magistris in pote
statẽ venere. Cęteri sessoribus excussis circa fluuiũ
vagi, ad vnũ capti, q̃ centũ triginta numero fuisse
dicũtur. Sunt &. XX. milia Carthaginiensiũ cæsa.
Extulit recẽs victoria Ro. aios, factũq; est vt omni
ope niterent cũ hoste in Sicilia bellare, missiq; no-
ui cõsules ↄfestim in prouinciã. Metellus Romã re
uersus egregiũ de Pœnis triũphũ egit, quẽ elephan
torũ numerus multo ↄspectiorẽ fecit. Et res duorũ
populorũ in hoc statu erant circa Siciliã: in Gręcia
post Pyrrhi interitũ res nihilo quietiores fuere, nã
Peloponnesi ciuitates mutuis inter se odijs accẽsæ
in bellũ ruebãt, multisq; cladib⁹ citro vltroq; illa-
tis & acceptis sollicite tumultuoseq; agebant. Sed
Epirorũ clades oĩm teterrima, q̃ Aristotimi subita
tyrãnide oppressi quũ multi in Aetoliã ↄfugissẽt,
missiq; ab Aetolis legati essent, vt exulib⁹ suas ne
cessitudines tyrãnus remitteret, annuere ille Aeto-
lorũ postulatis visus est, liberisq; extorriũ & vxo-
ribus potestatẽ fecit abeũdi, inde vrbẽ longo agmi
ne egressos, preciosissima quæq; secũ asportantes,
rebus oĩbus spoliatos in carcerẽ coniecit. Ibi tyran
ni iussu pueri in matrũ cõplexibus sunt crudeliter
interfecti, virgines ad stuprũ raptę. Hanc tyrãni sę

Helemati facin⁹.

uitiã vltutus Helematus quidã (erat is senex & li-
beris orbus vitæ & rerũ oĩm securus) fidissimos
amicorũ domũ vocat, quos quũ ad libertatẽ ferro
repetendã, & vltionẽ patriæ hortaret, nec ciues in
sententiã tyranni metu traheret, clausa domo se ad
Aristotimũ missurũ interminatur, vt ad se tanq̃ ad
cõiurationẽ opprimendã occurreret: quo metu illi
adacti in Helemati verba cõtra tyrannũ iurãt, eaq;
cõspiratione nefarius Aristotimi dominat⁹ est ex-
tinctus. Et hæc in Epiris. Antigonus interea, & cũ
Ptolemæo Egypti rege, & Spartanis varie bella-
uit, sed maius illi a Gallogræcis negociũ iniectũ,
qui aduersus regẽ acie dimicaturi, quũ ex auspicijs
cognouissent magnũ sibi periculũ instare, non in
metũ, sed in furorẽ dira religio versa est. Expiandi

Gallorũ inauditũ flagitiũ.

ominis gratia filios & vxores promiscue trucidãt.
Tanta tũ Gallos rabies inuaserat, vt ne ętati quidẽ
parcerent, cui victor hostis haud dubie fuerat par-
surus, bellũq; internicinũ cũ liberis liberorũq; ma
tribus secuti, pro quibus bella suscipi a cęteris gen
tibus solẽt, quasi victoriam scelere redemissent, vt
domestico erãt cruore respersi, haud meliore euen-
tu q̃ omine pugnã capessunt. Scelerũ furiæ ac per-
emptorũ manes oculis obuersãtes, multo faciliorẽ
Antigono victoriam fecere, vt dij hoĩes & omnia
in parricidarũ exitium coniurasse credantur. An-
tigonus hac victoria vsus, in cæteros hostes impe
tum deflexit. Ptolemęus & Spartani per occasio-
nem illius fines inuaserant, cæterum victorẽ Anti
goni exercitum veriti in pacatũ pro victis cesserũt.
Hoc duplici successu Antigonus supra modũ ela-
tus, Atheniensibus, qui a Demetrio patre aduersis
illius rebus fracti defecerãt, bellum intulit. Interea
Alexãder Epiri rex iniuriæ magis quam beneficij
memor, Pyrrhi patris mortem vlturus, Macedo-
niæ fines populatur: quo motu Antigonus ex Grę
cia excitus, vbi primũ est Macedonũ fines ingres-
sus, subita defectione militũ, regnum & exercitum
amisit. Tum vero Demetrius eius filius puer indo
le supra ætatem insigni, exercitu ad bellum repara
to, Macedoniam amissam non solũ recepit, sed pa

Varia regum fortuna.

trio etiam regno Alexandrum spoliauit. Tãta vel
militũ incõstantia, vel fortunæ varietas fuit in re-
gnis ea tẽpestate, vt pleriq; ex regibus repente exu-
les facti sint, rursus ex exulibus reges. Sed quũ Ale
xander ad Arcades confugisset, haud minor Epiro
tarũ desiderio, q̃ sociorũ auxilio, in regnũ restituit.
Per idẽ tẽpus Agas Cyrenarũ rex vita decessit, qui
priusquã morbo decubuisset, miserat in Aegyptũ
q̃ ad finiẽda cũ Ptolemęo fratre certamina ei⁹ filio
Beronicẽ, quã ex Arsinoe extulerat, matrimonio
desponderent. Arsinoe viro interim defuncto, ve-
lut se inuita ea cũ Ptolemæo affinitas inita esset, p
infecto habuit id cõnubium, Demetrioq; ex Mace
donia accersito puellã matrimonio locat. Is placẽ-

Demetrij stuprum. cũ Socru

di studio ab vxore in socrũ conuersus, cũ ea stuprũ
haud multo post fecit, lõga deinde ↄsuetudine mu
lieri addict⁹, oĩm in se odia cõuertit. Milites ince-
stum detestati, in Ptolemæi filiũ fauorẽ cõuertunt.
Postremo eo ꝓcessit militare odiũ, vt in Arsinoes
cõplexu sit Demetrius a militibus confossus, a Be-
ronice vxore, vt creditur, immissis. Audita certe est
vox eius precipiẽtis, vti matri parceret: atq; ita illa
domesticũ stuprum vita dicitur, incolumi pietate,
& in matrimonio sortiendo secuta est patris iudi-
cium. Et hæc quidem procul Italia, vnde C. Atti-
lius & L. Manlius cõsules, post claram Metelli vi-
ctoriam, in Siciliã missi, breui Pœnos recẽti clade
percullos

perculsos in Lilybæum cōpulerūt. Erat hic annus
Tēporū primi punici belli. XIIII qui quartus & qngente-
supputa- simus fuit ab vrbe cōdita. Cōtulerant hostiū duces
tio. oēm bellicū apparatū in eū locū, quē sedē belli &
arcem sibi in Sicilia delegerant. Lilybæi opportu-
nitatē ꝯsules secuti, binis hostē castris circūsederūt.
Turribus inde alijsq; bellicis opibus vrbē oppu-
gnare adorti, oīa q̄ ad expugnationē attinebāt ter-
ra mariq; huc studio contrahunt. Erant Lilybæi ad
decē milia ꝓpugnatorū, praeter vrbanā multitudi
nem, quorū Himilcho dux erat, homo impiger, &
in armis diutissime versatus. Is nūc muros tormē-
tis discussos iteri⁹ reficere, nūc ire cuniculis obuiā,
aliosq; hostium conatus cōsilio & armis frustrari.
Erumpere interdū ex vrbe, impetuq; in Romanas
stationes facto, bellica opera corrūpere. Sed dum
nihil vtrinq; remittitur, parum abfuit, quin pauco
rum cōsilio oppidū sit Romanis traditū. Fuit Pœ-
nis res vna adiumento, q tantisper dum prodito-
res occulte in Romana castra ingressi, tradendæ vr
bis cū consulibus tēpus & rationem quęritāt, pro-
ditionis indiciū est ad Himilchonem delatū. Pœ-
nus nefarij consilij autoribus vrbe exclusis, oēm
militū metum intra mœnia cōpressit. Interim Car
thaginiēses reputātes in quo statu res Sicilię essent
cum Regulo egerunt vt Romam reuersus, cum pa
Regulus tribus de pace ageret, quæ si minus impetrari pos-
Romam set, de captiuis saltem cōmutandis transigeret, fide
mittitur. ab eo accepta vt Carthaginē rediret, si de captiuis
nihil fieri placuisset. Ille vbi Romā venit, & vxo-
rem & liberos a suo remouit complexu, tanquam
Romanus esse desijsset, iam inde ex quo i hostium
potestatē venerat. Vocatis inde in curiam patrib⁹
autor extitit, ne fœdus cum Carthaginiensibus san
cirent vllum, qui multis cladibus alijs super alias
fracti, suis iam viribus aperte diffiderent. Breui fu-
turum, vt inuiti iugum acciperent. Nec quod ad ca
ptiuorum cōmutationē attineret, tanti se faciendū
testatus est, vt plura corpora virorū fortium, pro se
iam sene ac pene decrepito, & ob id gerendis bellis
parum vtili, Pœno restituerentur. Vtroq; per hæc
negocio infecto Carthaginē redijt. Pœni non tam
Reguli viri sanctitatem, q̄ suam causam intuiti, illum per
exitus. uigilio, varijsq; cruciatibus, vsq; ad exitum torse-
runt. Quidam autores sunt, hęc de Regulo aliquā-
to prius accidisse, q̄ Lilybæum sit oppugnari cœ-
ptū. Lilybætana quod satis constat obsidione Car
thaginē nunciata, Pœni secū reputantes, in quāto
discrimine essent præsidiariæ copię, quas hostis cir
cunsederat, Annibalem Hamilcharis filiū cū quin
quaginta nauibus & decem milibus peditum illis
suppetias mittunt. Is ad Aegusam insulā prius de-
latus, inde secunda aura, ne Romanis quidē obijce
re se ausis magno suorū clamore & alacritate Lily-
bæum tenuit. His copijs Himilcho auctus, repente
copias ex vrbe educit, Romanorum opera inuasu-
rus. Romani hoc ipsum prius suspicati, iamdudum
haud imparati stabant ad tales casus. Circa portas
igitur hostibus ferociter occurrunt. Erant viginti
Pœnorum milia, qui vno tēpore eruptionē fecere.
Atrox Romani vero aliquanto plures. Atrox vbiq; erat
pugna. pugna, sed circa machinas multo atrocior, tantaq;
hic animorum contentione est dimicatum, vt qui
cunq; cum hoste congressi sunt, pene ad vnum eo
loco quo primum steterant cōciderint. Ad postre-
mum quū nihil Himilcho pręter militum iacturā
lucrifaceret, signum dedit receptui. Annibal post
eam pugnam noctu cum suis nauibus Lilybæo di
Drepa- gressus Drepanum profectus est ad Haerbalem, q
num. vbi præsidebat. Erat secūdum Lilybęum is locus

Pœnis charissimus, vtpote ad belli vsum perop-
portunus. Est vrbs sita in occidua insulæ ora, inter
Batum fluuium & Segestanum promontorium,
in falcis speciē curuato littore, quod nomē ipsum
argumento est, nisi potius sit fides poetis habenda
qui a Saturno falcem his locis adiectam fabulan-
tur. Distat Drepanum a Lilybæo quindecim milia
passuū. Tenebat adhuc Lilybætana obsidio, immi
nebantq; Romani hostibus terra ac mari, quū Rho
dia nauis insigni celeritate, ex Carthagine Lilybęū
ingressa est, hicq; per ocium speculata in quo statu
res essent, per medias Ro. naues elapsa, retro abijt.
Ea res ꝯsules impulit vt fauces portus sint obstrue
re adorti, onerarias aliquot in vnum vadum depri
munt, ingenti materia illis superiecta. Cæterū im-
mensa maris altitudo irritū opus fecit. Vix tamen
ex altera parte ostij agger constitit, quo contigit vt
paucis diebus Romani quadriremē vnā Carthagi
niensium velocissimam, velut vado hærentē, eo
loco oppresserint, qua vsi haud multo post & Rho
diam illā Lilybæum reuersam ceperunt. His dua-
bus circa portū constitutis, omne suorū cōmerciū
Romani hostibus ademerunt. Erat q; iam vndiq;
Pœnis præsidij spes adēpta quū ex insperato bene
gerēdę rei occasio illis est oblata. Vehemētior ven
tus, & velut ꝓcella quædā repente orta, bellica Ro
manorū opera mirū in modū concutiebat, qua oc
casione hostes vsi, haud vno loco ignem ex aduer
so inijciunt, flāma aridæ materiæ insinuata turres, Incēdiū.
arietes & machinas fere oēs momento tēporis con
sumpsit, quo contigit, vt iam inde Romani duces
vallo tantū & fossa inclusum hostem habuerint,
fame domituri quando aliter subigi nō posset. Ab
Roma interea decem milia hoim in supplementū
missa, annoq; per hæc circumacto Claudius Appi⁹ Cōsules.
Pulcher, & Caius Iunius consules fiunt. Appius Li
lybæum est missus. Is sub primū accessum, lectissi
ma parte militum in naues imposita, Drepanum
ad Haerbalem opprimendū nauigat. Perculit Pœ
num Romana classis sub lucem ex alto conspecta.
Ideoq; satius fore arbitratus fortunā experiri, q̄ pati
se ab hoste, faucib⁹ portus in sessis, obsideri, militū
turbam ad portū signo cōuocat, ibi paucis affatus
aut fortiter dimicandum esse ostendit, aut oia ma-
la, quæ longa obsidio ferre potest, subeunda. Tum
oibus suam operā vltro deferētibus, poscētibusq;
alacri clamore pugnam, in naues illico cōscensum
est, nec mora vlla fuit, iussis nauium gubernatori-
bus eo cursum dirigere, quo se tēdere vidissent, ipse
primus portu egreditur, egressus in Romanos ap-
propinquantes cursum deflectit. Trepidatū primo
a Romanis in explicāda acie, cū consuli ordinē ab
initio mutari placuisset, demū subductis in altum
nauibus, ipse in læuo cornu constitit. Haerbal in
altū prætervect⁹, cū impetu a mari in Romanos re-
uertit. Diu æqualiter certatū. Lectissimi milites ab
vtraq; parte pugnabāt. Mox ꝓcedente prælio, agi- Nauale
litate nauiū et nautarū peritia, Pœni superiores esse bellum.
cœperūt. Illud interim Carthaginiēsibus perutile
fuit ad victoriā, q Libycæ naues pelagus tenebāt,
vnde pronior fiebat in Ro. impetus, & rursus quū
degrauari cœpissent facile pugnā eludebant, celeri
in altū recursu. Cōtra ꝓximū littus oia Ro. impedi
tiora reddebat, ꝓtracta tamē in plures horas est pu
gna. Ad postremū Romanarū nauiū aliæ littorib⁹
impactæ, alię medio fluctu vi hostiū depressæ, vix
XXX. numero cū cōsule fuga dilapsæ sunt, cęteræ
præter eas q̄ in hostiū potestatē venerunt, ad vnā
periere. Tres & nonaginta captas Polybi⁹ scribit,
apud quosdā reperio habuisse classem illā. CC. &
viginti

ca Lilybæū dimicatū. Cōuulsæ sunt quatuor & vi
giti Ro. naues, Pœnorū trigita & āpli⁹ quatuor &
LX. captæ. Cōsules, reparata classe, punicisq; in pu
gna captis ad tps instructis, priorīq; nūero adiectis,
in Libyā ire pergunt. Ad Mercurij pmontoriū (est
is locus in fronte Libyę) Ro. classis primo appulsa
est, inde Clipeā petiīt (est vrbs hęc in promontorij
parte sita) subductisq; haud procul hinc in terrā na
uibus, fossa & vallo valide cōmuniūt, præsidioq;
tutissimo firmāt. Subita inde oppugnatio Clipeā
adorta est, q̄ res magno metu leuauit Carthaginien
sium aīos, qui ab initio persuasum habuerūt, fore,
vt Ro. recto cursu Carthaginē peterēt, quo accidit,
vt post Lilybætanā pugnā irrequieto opere Pœni
vrbē cōmuniuerint. Totis itaq; viribus domi fo
risq; terra ac mari bellū reparant. Consules Clipea
Primi Rom. suc cessus in Aphrica. haud multo post potiti, eā p̄sidio firmāt, atq; vna
in hostē profecti, Carthaginiensem agrum terroris
& populationis cōplent, suburbana ædificia incē
dunt, captiuorū supra triginta milia ad naues addu
cunt. Interea nūcij ad ꝯsules venere cū patrū decre
to, vt eorū vnus cū iis copijs, q̄ ad bellū necessariæ
viderētur, rem in Aphrica gereret, alter cū classe &
cætero exercitu Romā reuerteref. M. Attilius cum
XL. nauibus, & XV. milib⁹ peditū, equitib⁹ quin
gentis, in prouincia relictus est. Reliquas copias,
cū ingenti præda, & omni captiuorū multitudine
in Siciliā primo, mox in Italiā Manlius icolumes
deportauit. Carthaginienses rati, qd' erat, Aphricā
Carthag. imperatores. a Romanis belli sedē destinari, duos imperatores
Bostarē & Hastrubalē cōstituūt. Affuit & Hamil
char ex Heraclea, cū quinq; milibus peditū, qui ter
tius dux illis additur, vt cōi sentētia tres duces rem
punicā administrarēt. Et iam illi Carthagine mo
uerant, quū Attilius Adan vrbē oppugnare adori
tus. Eo Pœni duces cū oībus copijs sunt pfecti, vt
suppetias laborantibus socijs ferrent. Vbi vero in
conspectū hostiū venere, collē vrbi proximū occu
pant, habebātq; interim illi oēm spem bene geren
dæ rei in equitatu & elephantis repositā, mox ex tu
mulo, in quo ab initio sederant, in arduū & prærru
Reguli consiliū. ptum locū castra transferūt, quo consilio parum li
quet. Cæterū Regulus elephantos & equites in eo
esse loco intuitus, in quo nullus eorū futurus esset
vsus, si pugna repente cōmitterēt, priusquā hostea
sui erroris admonerent, rem gerendā ratus, montis
angustias ab vtraq; parte cingit, inde certamine in
iecto Pœnū vndiq; solicitat. Mercenariæ copię nō
nihil Romanos a præsenti conatu distinuere, & iā
ppemodū ea parte pellebatur Romana legio, qua
oīs peregrinorū militū imper⁹ incubuerat, quū di
uersa parte Attilianæ cohortes in summū iugū eua
sere. Tū Pœni ancipiti periculo perculsi, p abrupta
Vincunt Carthag. loca beluas & equos in planum præcipites agunt.
Passim hostes cęsi, fuga haud vno loco inclinauit,
alij alio dilapsi. Polybius cæsorū numerū nō retu
lit. Europi⁹ duodeuiginti milia hostiū desiderata
scribit, quinq; milia capta & cū his elephātos duo
deuiginti. Attilius hostiū castris potitus haud diu
vi ⁹oriē cursum sedēdo remoratus est, quin longe
lateq; per hostiū agros euagatus, quū ad Bagradā
flumē forte cōsedisset, in nouū & memorabile cer
tamē incidit. Stabulabat loco flumini pximo ser
Serpens. pens inusitatæ magnitudinis, quē quū infesto oc
cursu ex aquatorib⁹ quosdā necasset, nec aliorū im
pune quisquā illi occurreret, Cōsul ballistis et cata
pultis velut molē quandā grauissimā expugnauit.
Eius exuuiæ. CXX. pedū longitudine, & maxillæ
vsq; ad Numātinū bellū in publico pependisse di
cunt. Sūt hui⁹ rei autores, Gelli⁹ Tuberonē secut⁹,
Liui⁹, Plinį⁹ & alij plerīq;, quo magis miror Poly
biū, q id bellū diligētissime scripsit, totū locū silē
tio p̄termisse. Nec multi idē dies intercessere, qb⁹ At
tili⁹ Tunes oppidū. XV. milib⁹ passuū a Carthagi Tunes capitur a Regulo.
ne vi cepit, vbi castra fecit Ro. ꝯsul, i de aduers⁹ Car
thaginē velut ex arce q̄dā decursur⁹. Petijt interim
p lrās ad senatū missas Regul⁹, vt sibi successor mit
teref, tn̄ causat⁹ ꝙ su⁹ agellus a mercenarijs cultoi
rib⁹ vastaref, tn̄ ab initio res rustica Ro. aut studio
aut honori fuit. Cęterū quū Ro. bello, supra q̄ ferre
posset, res punica grauaref, ingens vis Numidarū
eius tpis occasionē nacta, in Carthaginiensiū fines
hostiliter irrupit. Fuit clades illa nō minus Cartha
gini calamitosa, q̄ q̄ a Ro. nuper fuerat illata. Ma
gnus itaq; metus & desperatio Pœnos inuaserat,
fugaq; vndiq; ex agris in vrbem facta. Attilius etsi
certo sciebat breui futurū, vt aut Carthago capere
tur, aut iugū coacta acciperet, veritus tn̄ ne nouus
cōsul, qui propediē successurus dicebaf, famā rerū
a se magnifice gestarū totā ad se traheret, vltro cœ
pit de pace cū hostibus agere. Carthaginienses, qui
soluendi belli cupiditate incredibili tenebanf, con
festim principes ciuitatis in castra ad ꝯsulē mittūt,
qui rem cū eo cōponerent. Sed tn̄ absuit vt obtini
qua Reguli postulata quicquā cōfici potuerit, vt le
gati ne audire quidē æquo aīo quiuerint cōditio
Pœni de pace agunt. nes, q̄ ab ipso proponebanf. Enimuero Romanus
imperator oīa q̄ Carthagini ēsib⁹ relinq̄renf, bene
ficij loco eos habituros arbitrabaf. Legati igif ini
quas leges auersati, in vrbē, re infecta, reuertunf, q
quū in senatu retulissent q̄ ignominiosam pacē cū
Romanis habituri essent, adeo ira exarserūt animi,
vt omnia extrema prius ferre decreuerint, q̄ quicq̄
punico nomini ignominiosum, aut rebus a se an
tea gestis indignū, sibi imperari paterentur. Redie
rant interea illi qui in Græciam ad conducendum
militē missi fuerāt, adduxerantq; secū nō paruā mi
litū manū mercede conductā, & in his Xantippū
Lacedæmoniū virū impigrū, & in armis diu exer
citatū. Is audito Carthaginiēsiū cū Romanis ꝯgres
su, & q̄ parū vtiliter fuissent castra in arduū transla
ta, quū p plana & aperta loca ob elephātos & equi
tes, quos tum Pœni duces habebāt, i hostē iri opor
tuisset, nihil obscure iactabat, nō Rom̄. virtute, sed
suorū ducū stultitia. Carthaginienses calamitoso
prælio superatos: q̄ hoīs asseueratio in curiā delata, Xātippo res punica cōmittitur.
in causa fuit, vt in senatū Xantippo accersito, quū
eadē constāter affirmaret, spemq; faceret punicę rei
breui tēpore in integrū restituendæ, si cōsilio & ra
tione bellū administraref, totius rei summā patres
decreuerint. Continuo cū ipso duce mutati animi.
Mox vbi apparuit quāto tutior salubriorq; disci
plina ab eo q̄ a prioribus ducib⁹ adhiberef, oīs mi
litaris multitudo adeo restituta est, vt nihil magis
optaret q̄ prælium. Hunc animorū ardorē secuti du
ces, Xantippi iussu, copias in apertū educūt. Erant
sub signis peditum ad. XII. milia, & quatuor equi
tum, elephanti circiter centum. Attilius audito ho
stium accessu, etsi nōnihil mouebatur, ꝙ videbat
ductandi rationē apud hostes mutatam, Per aperta
eñ & plana ducebatur exercitus, venienti tamen
Pœno obuiam processit, castraq; mille & ducenti
passus procul ab hoste metatus pugnā expectabat.
Ibi Pœnorum ducibus rem Xantippo permitten
tibus, vt ipse suo arbitrio omnia disponeret, in in
struenda acie tali est consilio vsus, vt in fronte be
luas constitueret, in dextro cornu Carthaginiensiū
legionem stare iusserit, lęuo mercenarios. Attilius
vbi hostem ad pugnam instructū vidit, confestim
educit suos in aciē. Aduersus elephātos expeditis

Numer⁹ amissarũ nauiũ.

Appij peruersitas.

viginti naues, quarũ paucę cũ cõsule fuga seruatæ sint. XX. captæ cũ suis turmis, cęteræ medio certamine depssę. Ad octo &. XX. Ro. milia, ꝑtim cæsa, ꝑtim i victorũ potestatẽ redacta. Auxit cõsulis inuidiã spreta religio, ꝗ in pugnã itur⁹, quũ pulli ex cauea emissi tripudiũ nõ fecissent, eos in mare cõtẽptu religionis abiecisset, ludibrio etiã verborũ adhibito, vt biberẽt qñ esse nollent. Nec multo se ciuiliorẽ post pugnã præstitit. Iussus a patrib⁹ dicere dictatorẽ, C. Glauciam dixit, vltimę sortis hoiem. Mox magistratu abire coactus, ludos prætextatus spectauit. Polybi⁹ eũ in iudicio ꝯcidisse scribit. Cęterũ nec ipsi tm̃ ea offensa ꝓbro fuit, sed sorori etiã Claudię, q quũ aliqñ solẽni ludorũ die nimia hoim frequẽtia molesti⁹ vexaret, dixisse fertur, vtinã frater me⁹ viueret, iterũ Ro. classem ꝑditur⁹, q̃ vox siue omẽ fecerit siue cędis memoriã renouarit, adeo multitudĩs aures offendit, vt mulier malestatis rea subierit iudiciũ. Patres etsi ingens vulnus acceptũ cẽsebãt, reparata tñ ꝯfestim classe, L. Iuniũ consulẽ in Siciliã mittit. Ille cũ. LX. rostratis nauib⁹ Massanã venit, quo ex tota Sicilia præterꝗ ex Lilybęo

Reparãt Romañ. classem.

cõtractis in vnũ nauibus. CXX. rostratarũ classem impleuit, super onerarias, quarũ vis ingẽs fuit. Harum dimidia parte quæstori data, vt cũ his ꝯmeatũ ferret in castra, ipse haud multo post cũ. LXX. nauibus euntẽ secut⁹ est, frumentũ a mediterraneis ciuitatibus acceptur⁹. Miserat per eos dies Haderbal Carthalonẽ cũ triginta nauib⁹ ex Drepano, oĩa circũ littora scrutari iussum, atq; vbicunq; naues, siue integras, siue corruptas offenderet, daret operã, vt in suã potestatẽ redigeret. Ferox ille primũ oĩm in eã classem q̃ ad Lilybęũ stabat, noctu impetũ fecit sublatoq; a stationarijs clamore Himilcho excitus, cognita tumultus causa, milite ex vrbe educto Romanosférociter inuadit, qui vndiq; circũuenti, in nõ mediocre periculum sunt adducti. Carthalo aliquot Romanorũ nauibus aut captis, aut corruptis, ex Lilybæo ꝓfectus, Heracleã petijt, vt cõmeatus qui ea parte in Romana castra vehebãtur, itercipe ret. Oram legẽti speculatorię naues Carthaloni nũciant ingentẽ nauiũ numerũ aduẽtare. Ille fiducia rei nuper gestæ, hostẽ aspernatus, obuiã ire pergit. Romanus quęstor, cognito Pœnorũ accessu, imparem se hosti ratus, in proximũ litt⁹ naues multa trepidatione subduxit. Erant littorũ anfractus & ru

Carthalo classẽ Romañ. vrget.

pes pelago imminẽtes, vnde Romani Punicas naues sagittis & fundarũ iactu arcuerũt Carthalo paucis onerarijs, quas sub primũ accessum oppresserat secũ abductis, ad ostia proximi fluminis ꝯsedit hostium nauiũ digressum obseruaturus, vt ibi eas in altũ euectas vidisset, subito icursu caperet. Interea ꝯsul ex Syracusis Pachinũ ꝑtenect⁹, Lilybęũ versus australẽ insulæ oram legebat, quũ procul punicas naues ꝯspicatus in proximũ sese portũ recepit, hostiũ fortunã simul & virtutẽ veritus. Carthalo quia haud facilis erat locorũ expugnatio, portũ inter vtranq; Romanorũ classem mediũ cepit, vt abeundi facultatem vtrisq; adimeret. Interea punicæ classis magistri fœdã tẽpestatẽ, q̃ imminebat pręuidentes Carthalonẽ monent, vt cõfestim Pachino

Naufragiũ Ro.

superato tutiorẽ portũ caperet, quibus ille obsecutus, satis mature periculũ euasit. Romana classis importuosis deprehẽsa locis, adeo vehemẽter conflictata est, vt ex tanta nauiũ multitudine, nihil quod vtile esse posset superfuerit. Proximũ litt⁹ exercitũ seruauit. His maritimis cladib⁹, alijs super alias acceptis, fractus Ro. po. iterũ hostib⁹ maris possessione cessit, terrestribus deinceps viribus tm̃ staturus. Contra Pœni præterꝗ ꝙ et pelago imperabant, in magna etiã spe erant terrestris belli ex sentẽtia conficiundi. Iunius consul post amissam classem Lilybæum in castra se cõtulit, curarũ plenus oĩa circunspicere, an pręclarũ aliquod facinus a se peragi posset, quo præsentis cladis apud suos leuaretur infamia, nec ita multi dies intercessere, quib⁹ ille Erycẽ per proditionẽ occupauit, simul & Erycinæ Veneris tẽplo & oppido potitus est. Eryx mons Siciliæ

Eryx a Roma. capitur.

mari imminens inter Drepanũ & Panormũ, huic m̃ q̃ illi vicinior, oẽs Siciliæ montes præter Aetnã sua magnitudine excedẽs, in eius vertice planicies cũ Erycinæ Veneris tẽplo, oim quæ tum in insula erant, opulẽtissimo, paulũ infra verticẽ vrbs lõgissimũ ac difficillimũ vndiq; habens aditũ. Carthaginienses amisso Eryce Amilcharẽ, cognomento Barcham, classi præfecerunt. Fuit hic Annibalis pater, qui postea sexdecim annos in Italia bellum gessit. Hamilchar in Italã classe delatus, oẽm maritimã oram populatione fœdauit. Erat hic annus ichoati belli decimusoctauus. Ex Italia Amilchar Brutiorũ ora Locrorũq; vastata, Panormũ cũ classe se cõtulit, ibiq; locũ gerendo bello aptissimum, haud procul Panormo, occupat. Hinc ille (erat eñ situs loci natura munitissimus) ex arce quadã profectus, vsq; Cumas oẽm Italiæ orã sæpius populatus est, in his Pœnus locis quũ fere trienniũ castra habuisset, terra mariq; rẽ Romanã vexare nõ destitit. Interea in Italia duæ a Romanis coloniæ deductæ, Fregellas circa Lyrim fluuium, & in Salẽtinis Brundusiũ. Duo etiã prætores tũ primũ creari cœperũt. Fuerũt eo triennio, quo Amilchar in Panormitano agro habuit castra, multi varijq; vtriusq; ciuitatis conat⁹, multæ etiã clades hincinde illatę & acceptæ, sed q̃ ad Erycẽ & Egusam isulã postremo gesta sunt, maiore fama ad posteros manarũt. Cętera Polybi⁹ Eutropi⁹ & Florus, quos autores Liuio itercepto seqmur, ꝑsse & obscure, vt parũ cognitu necessaria pręterierũt. Erat in Romanorũ potestate Erix, duplicią; pręsidio tenebat, vno ad ingressum mõtis, altero circa tẽplũ in vertice cõstituto, nõ defuit tñ q oppidũ Hamilchari proderet, quo accidit, vt Eryce a Pœnis inito, Romanis q in sũmo iugo erãt in magno discrimine cõstitutis, nec Pœni ipsi minus laboraturi erant, opportunos ad vrbẽ adit⁹ Romanis ꝓsidio obtinẽtibus. Atq; ita obsidẽtes & obsessi incredibili animorũ obstinatiõe durabãt, certi extrema omnia potius tolerare, q̃ hostibus cedere. Quum igitur in hunc modum bellum traheretur, essetq; interim Hamilchar Italiæ maxime infestus, etenim iam annos fere quinq; Romani abstinuerant mari, commoti patres, simul hostium iniuria, simul quia haud dubie apparebat id bellum non aliter ad exitũ perduci posse, summo studio classem comparant. Cæterum diuturni belli sumptu ærario exhausto, priuatim ciues in hunc vsum pecuniã contulerunt. Pleriq; quinqueremẽ vnam proprio sumptu construere & ornare nõ recusarunt. Tanta tunc erat reipublicæ charitas, propagandiq; imperij studiũ ducentas quinqueremes ad Rhodiæ illius circa Lilybæum captę similitudinem cõtextas. C. Luctatius consul sub initiũ veris in Siciliã egit. Is subito accessu Drepanitanũ portum & alia loca Lilybæo circuniecta occupat. Drepanũ machinas & bellica opera admouet, vrbẽ expugnatur⁹, eratq; haud procul inde classis, sed quo propinquior erat hostis, eo minus ille remittere dejs, quæ ad remiges & nautas exercendos attinebant, haud ignarus quãtum res maritimæ momentum præsenti bello attulissent. Carthaginiẽses audito hostium in mari apparatu, & ipsi summa ope

Fregellas & Brũdusiũ ductę coloniæ.

Prętores duo.

Erycina obsidio.

Cõsul.

connixi

connixi naues ex aduerso cōparant, his Hannonē
præficiunt, qui cū classe domo profectus, ad Hiero
nesum insulā cōsedit, vt inde prima tēpestate in Si
ciliā trāsmitteret. Luctatius audito Pœnorū aduen
Egusam Aegatē dici. tu, optimis quibusq; ex pedestri exercitu in naues
impositis confestim ad Egusam insulā nauigat. Li
uius Aegatem vocat. Florus Aegates. Est ea insula
contra Lilybæū. Ibi milites consul hortatus vt in
crastinū se ad pugnā cōparent edicit. Vbi vero se
quenti die illuxit, vētusq; hostibus secundus esset,
nec mare satis quietū, aliquādiu consul dubius ste
tit, vtrū cū hoste dimicaret. Reputans deinde quā
to maiore spe pugna iniretur, si cū Hannone, qui
cōmeatu classem onustā haberet, q̄ si postea cū ex
peditis ad pugnā nauibus, & cum Hamilcare duce,
quo nihil per id tēpus terribilius audiebatur, cōfli
gere cogeretur, veniētibus satius occurrere visum.
Ferebantur Carthaginienses prosperrimo vento,
qui Romanā classem ex aduerso conspicati, subdu
ctis, cōtinuo velis, sese prælio accingunt. Cōfirma
tis interim vtrinq; animis fit pugna, in qua quum
oīa diuersa essent, quæ olim ad Drepanū fuerāt, di
Naualis Romañ. victoria. uersum quoq; pugna sortita est exitū. Romani ce
lerrimas & expeditas habebāt naues, quibus remi
ges exercitatissimi inerant, & ob eam rem acres, &
ad omne facinus impigri, optimi ad hęc milites, ex
vniuerso exercitu delecti. Pœnis naues onustæ, &
rudis aderat miles, quem, simul ac pugnari cœptū
est, superari contigit. Quinquaginta naues vel fra
ctæ vel submersæ, septuaginta cū turmis captæ, cæ
teræ mutato vento ad Hieronesum se fuga recepe
runt. Capta supra eos qui perierant ad decem milia
hominum. Eutropius duo & triginta prodidit, tre
decim milia interfecta: ex Romañ. classe duodecim
naues in pugna depressæ sunt. Carthaginienses no
Carth. desperatio. ua & inusitata clade perculsi, etsi ad ferendum bel
lum promptissimi erant, suis tamen rebus accisis,
quū belli vlterius alendi iniri ratio nō posset, Ha
milchari scribunt, rem punicā præsenti clade adeo
collapsam, vt non esset cur ex domo cōmeatū, aut
classem expectaret amplius. Ipse igit̃ de pace & bel
loq; quid visum esset statueret, idq; faceret quod e
repu. sibi videret̃. Ille optimi sapientissimiq; ducis
vsus officio, quādiu Punicæ rei spem aliquā super
esse vidit, nullū vnq̄ laborē aut periculū subire re
cusauit, oīa prius summa industria & audacia ex
pertus pro insula retinēda, postremo Carthaginiē
sium rebus vbiq; fractis, tēpori & necessitati cessit.
Neq; enī optimū ducē vincere tantū scire oportet,
sed cedendi etiā tēpus nō ignorare. Legatos igit̃ ad
Luctatiū misit (nam Aulus Posthumius eius colle
ga Romæ fuerat a Metello pontifice, quia flamen
esset, ad bellū exire prohibitꝰ. Metellus sub id tem
pus quo Romani sunt præsenti bello defuncti, ex
æde Vestæ, q̄ incendium cōtraxerat, palladiū & sa
cra eripuit) Luctatiꝰ qui nō ignorabat q; res Roma
Finis primi belli Punici. Leges Carthag. datæ. na longo esset bello exhausta, pacē vltro delatam
haud hosti denegandā censuit, q̄ his demū cōditio
nibꝰ est inter duces cōposita, vt amicitia iam inde
Romanis & Carthaginiēsibꝰ esset, prorsus tota Si
cilia Pœni abstinerēt, neq; deinceps bellū Hieroni
inferrent, neq; cōtra Syracusanos Syracusanorūve
socios mouerēt arma. Carthaginiēses captiuos oēs
redderent sine precio, talēta argenti Euboica duo
milia &. CC. Romanis annos. XX. penderent. Has
cōditiones Po. Ro. pbare noluit, sed in Siciliā. X.
legatos cū autoritate misit. Hi pauca fœderi addide
runt, vt oībus insulis q̄ inter Siciliā & Italiā iacent
Pœni abstinerent, tēpusq; pensionis corripuerunt
mille talentis priori summæ additis, Atq; in hunc
maxime modū terra mariq; est de Siciliæ possessio
ne inter Pœnos & Ro. prętereq; ad exitū, vario euen
tu certatū. Bellū sane diuturnū, in quo quum alia
multa acciderunt memoratu digna, tū q; quingen
tis quandoq; nauibꝰ hincinde est bellatū. Polybiꝰ
autor est amisisse Po. Ro. eo bello naues septingen
tas, præter eas q̄ naufragio perierūt, Pœnos ducen
tis minus. Fuit hic annus quo primū bellū est solu
tū, quartꝰ & vigesimus, vel, vt alij scribunt, alter a Temporum supputatio.
vigesimo, ab eo quo arma vtrinq; mota sūt. Vrbis
Romæ. XIIII. supra quingentesimū, quo tpe Ma
cedonię regnū Demetrius tenebat maioris Deme
trij nepos Antigoni filius. In Aegypto Ptolemæꝰ
cognomēto Euergetes, Philadelphi filius, primiq;
Ptolemæi nepos. In Iudæa pontifex Onias Eleaza
ri, a quo per manū sacerdotiū accepit, ex fratre ne
pos, is vt Eusebiꝰ scribit quia annuū tributū Ptole
męo nō reddidisset, Aegyptiaco bello petitꝰ esset,
nisi Iosephus qui ea tēpestate multū apud regē gra
tia pollebat, in Aegyptū legatus profectꝰ esset, Pto
lemæo satisfacturus. Is nō solū destinatū bellū de
precator excussit, se Iudęæ etiā & finitimis præesse
iussus est. Regnabat in Syria Seleuchus Antiochi
filiꝰ, q Laodices matris impulsu Beronicen nouer
cam suā, & fratrē ex ea natū ad cædē persecutꝰ in Pa
tarā cōpulit. Hāc Ptolemæi regis sororē Antiochꝰ
qui fuit maioris Seleuchi filius, Laodice adhuc vi
uæ supduxit vxorē. Beronices et regij pueri misera
bili casu cōmotæ Asiæ ciuitates puero & mr̄i auxi Asiæ motus.
lia aduersus Seleuchū decernūt. Ptolemæus & ipse
sororis periculo cōmotus, cum valido exercitu in
Asiā transijt. Beronice ante fratris accessum vi ex
pugnari nō potuit. Cæterū fraude circūuenta cum Beronices cędes. Seleuchi scelus.
puero trucidata est. Indigna res oībus visa, atq; Se
leuchi scelus Asię vrbes detestatę, vno tpe, magno
cōsensu ab eo deficiunt, seq; & classem, quā ad opē
Beronice ferendā cōparauerant, Ptolemæo tradūt.
Erat is haud dubie Seleuchū spoliaturꝰ regno, nisi
ob domesticā seditionē, medio rerū actu, trepidis
nūcijs i regnū reuocatꝰ esset: tm̄, aut odiū Seleucho
nefariū parricidiū, aut Ptolemæo miserabilis soro
ris casus fauorē cōparauerat. Post Ptolemęi digres
sum quū Seleuchus ingenti classe fretus, Asiaticas
ciuitates hostiliter persequeret̃, subita tēpestate na
ues amisit. Res quidē calamitosa, sed in primis Se
leucho optāda, quippe qui adeo miserabilis infen
sis ciuitatibus visus est, ob cladē illā teterrimā, vt
ira in misericordiā versa sua spōte ī fidē redierint.
Ille vero præsenti successu erectꝰ, Ptolemæo bellū
infert. Sed homo ad ludibriū fortunæ natus, quiq;
ad hoc ipsum videbatur ortus, vt quęsitas imperij
opes pderet, victus p̃lio in Antiochiā aufugit. Erat
huic Antiochꝰ frater admodū adhuc puer a quo Se
leuchꝰ auxiliū p lr̄as implorauit, Asia citra Taurū
montē cōditione ei delata, si incolumi regno, præ
senti bello defungeretur. Antiochus nō auxilium
fratri sed impiū latrociniū laturus, studio se ad bel
lum cōparat. Ptolemæus de Antiochi aduentu fa
ctus certior, ne cū duobus bellandū esset, inducias
cū Seleucho in decē annos paciscit̃. Antiochus in
terea, Gallicis auxilijs precio cōductis, hostī se fra Seleuchi & Antiochi prælium.
tri obtulit. Fit igit̃ pręliū, quo puer Gallorū viribꝰ
& audacia victor, parū abfuit quin ab auxiliaribꝰ
ipsis pditionis sit interfectus. Galli Seleuchū ceci
disse rati Antiocho capitaliter insidiabātur, vt re
gnū regia prole spoliatū sibi p̄dæ & rapinæ obno
xiū redderēt. Ille præsenti periculo cōmotus a Gal
lis se auro velut a prædonibꝰ, redimit, societatēq;
cū ijs iungere coactus est, q nuper mercenario noīe
militabāt. Eumenes rex Bithyniæ amborū fratrū
opes

opes mutuo bello afflictas intuitus, vagantē Asiæ
possessionē inuasurus, Antiochū & Gallos, etsi vi
ctores recenti tamē prælio adhuc fractos, ex impro
uiso aggreditur, facilisq; fuit victoria ex semiuicto
hoste. Atq; ita Asia, velut in medio relicta, plurib⁹
vno tēpore aut præmiū, aut præda fuit. Seleuchus
& Antiochus de Asia certabant, Ptolemæus soro
riæ vltionis titulo hinc infestus aderat, inde Eume
nes & Galli terrā populabantur. Antiocho victo
magnā Asiæ partē Eumenes subegit. Nec sublato
prælio Seleuchus & Antiochus fratres sibi minus
infesti erāt, sed ab externo hoste auersi, seu quę ab
Eumene fiebant ad se nihil attinerent, in mutuum
exitiū bellū reparant, fuitq; proximū prælium An
Antiochi erratio. tiocho infelix, qui exercitu spoliatus, in Cappado
ciam aufugit ad Artamenē socerū suū, vnde haud
multo post, quum capitales ab eo insidias sibi in
strui indicio cōperisset, occulta fuga dilapsus, quū
nusquā sibi tutus videret, ad Ptolemæū profectus
est, tutius sibi fore ratus si se hosti q̄ fratri crederet.
Ptolemæus eū nōnihil in custodia habuit, hincq;
mulieris opera liberatus, quū procul inde fugā in
tendisset, a latronibus in quos per deuia errabūdus
Antiochi & Seleuchi mors. inciderat est oppressus. Seleuchus ijsdē ferme dieb⁹
equo præcipitatus tertio sui regni anno perijt, post
quē Antiochus, cognomēto magnus, Syrię regnū
annos sex & triginta tenuit. Is demū Asiā, & quic
Antiochus magnus. quid citra Taurū possedit, a Romanis bello victus
vt suo loco explicabitur, relinquere coact⁹ est. Erāt
Romani per id tēpus quo hæc in Asia gerebantur,
punico bello defuncti, & ne subito ab armis disce
Phalisci. derent Phalisci in causa fuerunt, qui vt sæpe alias
rebellātes a Qu. Luctatio et Manlio cōsulib⁹ bello
periti sunt, magno prælio victi. Quindecim milia
hostiū vno prælio cæsa. Sexto die q̄ ad hostes ven
tum erat in deditionem recepti, agroq; ex dimidia
parte mulctati. Duæ tribus per id tēpus, aut aliquā
to antea prioribus additæ, Velina & exquilina. En
Ennius. nius poeta per id tēpus Tarēti ortus est. Liuius poe
ta primus Romę fabulā docuit. Callimachus elegi
carminis scriptor in ipsum primi belli punici ini
tium Nepotis Cornelij testimonio incidit. Tēplū
Templū Iani iterū claudit. Iani post Phaliscos in deditionē redactos, terra ma
riq; pace parta, est clausum, vt Florus ꝓdidit, fuitq;
hic annus ab vrbe condita quartusdecimus supra
quingentesimum. A primo Numæ anno sub quo
primū claudi cōtigerat, septuagesimusseptimus ac
Diuortium primum. quadringētesimus. Sub id tēpus Sp. Caruilius Ru
ga togatorū primus cum vxore diuortiū fecit. Eo
demq; anno Neuius poeta fabulas ad populū edi
Næuius. dit, M. Varro libro quē de poetis scripsit, hunc pri
mo bello punico stipendia fecisse prodidit. Cæte
rum Iani templū breui post bello a Liguribus or
to est patefactū. Causam belli in Liguria gesti non
reperio. L. Cornelius, quod satis cōstat, & Fuluius
Ligurum sedes & diuisio. Flaccus ipsi genti bellum intulerunt. Ligures inter
Macram & Varrum flumina sedes habuere circa
ima alpium latera, qua in Ligusticū iacent pelagus
obuersa. Plinius eius gentis originē ignorasse vi
detur. Strabo ex Græcia oriundos existimat, conie
ctura vsus, q͞ vt Græci æreis vterētur scutis, totāq;
in vniuersum gentem partitur in Ingaunos & In
temelios. Cōtra Plinius supra duodecim populos
memorat. Liguribus plurimus ex pecore victus, la
cte hordeaceaq; potione. Naualis materia frequēs.
Arbores eximiæ crassitudinis diametro refectæ
octonis patent pedibus, mortaria & mensæ fiunt
ex ea materia. Pelles inde & mella, Vinū genti au
sterum & picatum, muli & equi ex eadem terra, tu
Electrū. nicæq; & sagula. Lingurium quod electrū alij vo
cant, eandē terram habere arbitratur Strabo, quod
Grecorū pleriq; cum eo falso tradiderunt. Plinius
procul electrū nasci autor est, falsaq; esse oia, q̄ de
Phaetonte & Eridano a multis Græcorū sunt me
moriæ prodita, esseq; insulas in septētrionali ocea
no, vbi electrum gignitur, Glessaria eorū vna vo *Glessaria*
catur, Electrū Germani glessum vocāt, nasciq; me
dulla pinei generis arboribus defluente, vt gūmi
in cerasis, vt resina ī pineis manat arborib⁹ humo
ris habūdantia. Lingurium Demostratus ex vrina *Lingurium.*
Lyncū fieri credidit, e maribus fuluum & igneum,
e fœminis languidius ac candicans. Quidā langu
rium id vocari existimāt, esseq; in Italia bestias lan
gurias. Zenothenis eas Langas vocauit, circa Pa
dum id ferarū genus stabulari arbitratur. Metrodo
rus & sudines ex arbore, q̄ in Liguria sit, id nasci
prodiderūt. Sed taliū fides sit apud eos qui hæc tra
diderunt. Deceatę Maxubij & Eburiates Ligusticę
gentes in occultas latebras refugientes diu Ro. Cō *Bellū Ligusticū.*
sules frustrati sunt, hos postremo Fuluius lōga in
dagine adeptus igni circūcessos expugnauit. Sunt
qui tradant tum primū Lentuli & Fuluij ductu Ro
mano signa trans Padū promota, pugnatumq; cū
insubribus & Ligurib⁹, cęsaq; tria & viginti milia
hostiū, quinq; capta, deq; his Romæ triūphatū. Si
Eutropi⁹ verus est autor, q͞ Ligusticū bellū statim
punico subijcit, in id tēpus incidisse oporteret bel
lum quod in Aphrica Carthaginiēses crudelissimū
cū Spendio & Mathone gessere. Satis constat ꝑ hęc
tēpora & plura terra prodigia fieri cōtigisse. In Pi
ceno fluuius cruentis aquis sua sponte cucurrit. In *Prodigia.*
Hetruria cœlum ardere est visum. Arimini noctu
tres lunæ in cœlo conspectæ. Id prodigiū Cn. Do
mitio & L. Annio consulibus factū Plinius autor
est, quod ad cœli ardorē attinet, quū Gn. Papyrius
& C. Cæcilius cōsules fuere, tēpus alioqui haud di
serte posuit. Hæcq; post primū bellū Punicū in Ita
lia a Rom. gesta. Carthaginienses interea in multo
periculosius bellū, q̄ quod ad id tēpus cū Ro. gesse
rant, in Aphricā reuersi inciderūt. Id Aphricū a lo *Aphricū bellum.*
co in quo est gestū nominari contigit, cuius origi
nem fuisse ferunt. Quū Hamilchar percusso cū Ro.
fœdere se magistratu abdicasset, copias quas ex Ery
ce & Lilybæo deduxerat, Gisconi tradidit domum
deportandas. Giscon res nouas veritus, si tanta vis
hominum vno tempore in Aphricam delata esset,
præsertim cum plura militibus deberentur stipen
dia, quæ reddi ærarij inopia non poterant, pro ma
gno habuit negocio, eos factis de industria inter
uallis, per partes mittere, vt qui primo alterove lo
co transmissi essent, confestim exautorati dimitte
rentur. Carthaginienses partim negligētia, partim
stipendij defectu nō solū non id fecere, sed iusserūt
etiā vt qui primi venerāt nouissimos expectarēt.
Mox vbi oēs copiæ affuerunt, paulum pecunię est
singulis datū, ac simul iussi duces copias vrbe edu
cere. Id quum cunctantius fieret, vellentq; multi in
vrbe impedimenta relinquere, cum omnibus re
bus pene præcipites sunt Carthagine eiecti. Vt igi
tur in Siccam coiuere, in ocium & socordiam abie
runt, quod magnis exercitib⁹ perniciosissimū fuit
semper. Hi igitur tumultuose stipēdium sibi debi
tum reposcunt. Alij multo maius q̄ debeterut im
pudenter efflagitant. Præmia militaria repetunt,
ab ipsis ducibus medio ardore belli supra stipen *Militaris seditio.*
dium promissa. His sua sponte tumultuantibus,
Hāno superuenit, qui multa de ærarij inopia locu
tus, quū aliquā stipendij remissionē postulasset, cō
tinuo multitudo, velut stipēdio & spe premij vno
tēpore fraudata, in tantā iram exarsit, vt magis dux

deesset, q̃ voluntas erupturæ seditioni. Merebant
sum Punicũ stipendiũ Hispani, Galli, Ligures, Ba-
leares, Græci quoq; non pauci, & Aphri. Quæ mul
tarũ gentiũ colluuio in causa fuit, vt discordia se-
mel mota cohiberi amplius nequiuerit. Raptis itaq;
per iram armis, Hãnone & cæteris ducibus conte-
Tunes. ptis, Carthaginẽ tumultuosius ire pergũt. Vbi ve-
ro ad Tunes ventũ est, nunc corrupta voce Tuni-
sum dicunt, haud procul inde castra muniunt. Erãt
hi supra viginti milia armatorũ. Carthaginienses
subito malo perculsi trepidare metu, ac quibus re-
medijs præsenti periculo irent obuiam solicite re-
quirere, fateriq; sua errata, & q tantũ mercenario-
rum militũ vnum i locũ coire passi essent, & q im
pedimenta militũ liberos & vxores penes se relin
qui noluissent, vbi intra mœnia inclusi pro obsi-
dibus ciuitati esse poterant. Omnia igitur quæ ad
militarem iram leniendã pertinere creduntur, cen-
sent mature adhibenda. Cõmeatus & alia ad vitæ
vsum necessaria affatim in castra ferri iubent, ibiq;
tanti nec pluris venire, quanti ipsimet milites vel-
lent, quotidieq; legati in castra mittebãtur, qui be-
nigne pro concione milites alloquerent, omniaq;
a se expectare iuberẽt, quæ a gratissima ciuitate ex-
pectanda essent. Hæc placamentorũ genera tãtum
abfuit, vt sæuientẽ multitudinẽ aliquo modo deli
niuerint, vt vel ex hoc ipso sit miles audacior fa-
ctus, quia nihil obscure se timeri intelligeret. Pre-
cia igit equorũ, quos in bello amiserant, reposcũt,
adduntq; in horam aliquid impudentius prioribus
postulans. Præualebant in multitudine nouarum
rerũ cupida, seditiosissimi quiq; demum eo est de-
cursum, vt Giscon, quo illi in Sicilia duce vsi fue-
rant, suo arbitrio finiret, quid supra stipendiũ mili
tibus deberetur. Is cũ pecunia Tunes profectus cũ
Gisconis singularũ gentium ducibus congressus, se venisse
studium. docet, vt stipendiũ militibus dissolueret, hortaturq;
vt singulis suos in officio continerẽt, futurum, vt
oim desideria publica gratitudine explerẽtur. Erat
per hæc Giscon facile motũ cõpressurus, nisi Spen
dius Campani sanguinis homo seruus Carthagi-
ne fugitiuus & Matho Apher genere, proximusq;
inuidiæ, quia ab initio insigniter esset in ea seditio
ne versatus, supplicium vterq; formidans, si con-
cordia secuta esset. Aphros multis implent suspi-
tionibus, fore prædicantes, vt cęteris gentibus ex-
auctoratis, ipsi qui Aphricæ indigenæ essent, totius
facti inuidiam suo capite haud multo post luerent,
persuasum habere Carthaginienses, totius discor-
diæ originẽ ab Aphricæ terræ incolis ortã, quibus
stimulis priori iræ adhibitis, adeo i apertã rabiem
erupit seditio, vt quicunq; aut ducũ, aut priuatorũ
in medium verba ausus est facere, confestim sit la-
pidibus obrutus, turbaq; in hunc modum sæuien-
te, quũ nemo esset qui hiscere amplius auderet, su-
Matho & bito oim consensu Spendius & Matho duces mul
Spendius titudinis creantur. Giscon etsi nihil interea præter-
duces se- misit, quod ad pacẽ pertineret, oia pollicendo, quũ
ditionis. a quibusdam frumenti quoq; militibus dandi mẽ
tio iniecta esset, id quoq; se daturum pollicitus est,
si Spendium sibi dederent, ad quam vocem adeo
excanduit multitudo, vt pecuniam publicam, quã
ille secum attulerat diripuerit, Gisconem ipsum pe
ne discerptum in vincula coniecerit, ac tum demũ
omni spe concordię abiecta, sæua coniuratio inter
milites inita est, animiq; ad bellum conuersi, Spen
dius & Matho missis ad omnes Aphricæ populos
legatis, eos hortantur, vt ad sæuum & crudele Car
thaginiensium imperium extinguẽdum sibi adiu-
mento essent. Nulla fere ciuitas fuit quæ non his

libenter accesserit, certatimq; duces cõmeatu, pecu-
nijs & milite iuuarunt. Duces ipsi bipertito hostẽ
agressi, vno tempore Hipponem & Vticam, nam
hæ duę tantum vrbes adhuc in fide erant, obsidio-
ne cingunt. Carthaginienses graui & inopinato
bello perculsi, nullã iure queunt rationem, nullũ
consilium, quo tot difficultatibus vno tempore in-
cumbentibus, eant obuiam. Exhaustum ærarium,
exhaustos longo & difficili bello ciues. Tributa-
rias vrbes cum hostibus sentire. Non amicos ad-
esse vnde subsidia expectarẽtur, Nam tanta in eos Mulierũ
odia vndiq; exarserant, vt mulieres, q̃ sæpe viros studia in
& liberos, ob vectigalia nõ soluta, in seruitutẽ ad- coniura-
ductos viderant, incredibili consensu hostiũ duces tos.
iuuerint, quicquid muliebris mundi adhuc super-
erat in mediũ conferẽtes. In summa rerũ difficulta-
te Carthaginiensiũ animi haud oino conciderant,
copijs, quantũ ea tẽporis angustia patiebat, cõtra-
ctis ducẽ pręficiunt Hannonẽ. Interea Spendius &
Matho præterquã q Vticã & Hipponẽ obsidione
premebant, ad Tunes etiam habebãt castra, ita vt
ad septuaginta hoim milia in ternis eorum castris
militarẽt. Excludebantur Carthaginiẽses ab omni
Aphrorũ cõmercio his locis ab hoste infessis. Fuit
vrbs quã illi habuerunt, in Chersonneso sita, cum
Isthmo triũ miliũ passuũ, quo Aphricæ iungitur.
Hinc illi Vtica fuit, ex aduerso Tunes, ex his castris
crebræ fiebãt Carthaginẽ vsq; excursiones. Proces
serat nõnihil bellũ, quũ Hanno Vticẽsibus auxilio
est missus, qui quũ sub primũ accessum elephãtorũ
obiectu hostes profligasset, contentus acie vicisse
Vticam ingreditur, vbi ad curã corporis cõuersus
occasionẽ hostibus dedit, qui fuga disiecti fuerãt, in Hãnonis
proximũ collẽ sese recipiẽdi, peropportuneq; gras- socordia.
sandi in ea castra, q̃ ille extra vrbẽ fuerat metatus.
Hostes Carthaginiensiũ negligentiã intuiti, facto
in eorũ munitiones ĩpetu, modico negocio expu-
gnant, ibi militibus qui ad præsidiũ relicti fuerant,
fœde cæsis, bellicas machinas & alia impedimẽta
diripiunt. Simili socordia nõ multo post ad Sorzã
vsus, quum bis turbatos hostes vrgere destitisset,
causam Carthaginiensibus præbuit, vt abrogato
ei imperio, Hamilcarẽ bello præficerẽt. Data huic Hamil-
decem milia hoim, hæ enim copiæ tum Carthagi- char bel-
niensibus ex conductitio vrbanoq; milite fuerũt, li dux.
& elephanti. LXX. Celebre Hamilcharis nomen,
eaq; res ciuitatẽ in spem maximam erexit, hostibus
audaciam ademit. Ipse quando oia circa Isthmum
a Spendio & Mathone tenebantur, vt ne expedito
quidẽ militi in Aphricã transcensus pateret, quia e
repu. esse cernebat, exercitum extra Chersonnesum
traducere, prẽter Macheræ fluminis ostia, qua amnẽ
lenius fluere borea Septentrioneve spirantibus sa
gacissime deprehendit, traiectis silentio copijs, Se-
phyram petijt. Erat id oppidũ circa Macherã, quod
hostes sub initiũ belli occupauerant. Erant Sephy-
ræ ad. X. milia hoim, &. XV. ex Vtica audito Ha-
milcharis aduentu confestim cũ Spendio affuere. Ibi
Pœnus dux vbi se hostes & a fronte & a tergo ha- Hamil-
bere sensit, paululũ circumacto agmine, vt simula char Spẽ
to metu Spendium ad congressum solicitaret, hinc dium fu-
beluis, inde legionarijs in hostem missis, subito fu gat.
gam fecit, cæsaq; sunt eo prælio ad sex milia homi
num & duo capta. Cætera multitudo metu dissipa
ta, partim Sephyram, partim in Spendiana castra,
ex trepida se recepit fuga. Hamilchar Sephyra ca-
pta, late per hosticum euagatus, plures ciuitates ad Spẽdius
imperiũ retraxit: Spendius Mathonis hortatu qui et Autari
ad Hipponem sedebat, & Autaricus Gallorum dux cus duces
Hamilcharem secuti, elephantorũ metu per ardua
ductare

ductare.Hi vbi auxilia affuere(Erant em̄ cū Spen-
dio ad sex milia veteranorum & duo Gallorum,
quæ sub Autarico militabāt)ternis castris Hamil-
charem in planitie sedentē circunsistunt. Is in sum
ma rerum difficultate cōsilij inops,diu secum quæ-
siuisse dicitur, qua via, quave arte instans pericu-
lum discuteret,sed quum plura animo explorasset,
Harua Numidarum quidā illustris, adolescēs im-
piger Amilcaris famam secutus, primo cum eo in
colloquiū venit, inde cum duobus milibus homi
num in castra ad ipsum ducē sese contulit, cui Ha-
milchar filiā in vxorem despondit. His ille copijs
auctus,pugnā, quam iamdudū ciebat hostis, non
Hamil- amplius detrectādam ratus,suos in aciē eduxit.Fe-
charis vi- rox & cruētus vtrinq; fuit occursus,& victoria ali-
ctoria. quandiu anceps. Demum beluis aduersam aciem
proculcantibus,Haruaq; strenue operam nauante,
Carthaginiēses egregie vincūt,Spendius & Auta-
ricus quatuordecim hominū milibꝰ amissis, victi
acie cesserunt,decē milia circiter cæsa dicuntur,cæ-
teri viui in hostium potestatem venerunt. Hamil-
char clementer victoria vsus, captiuis potestatem
fecit secū si vellent militādi,aut conditionē domū
abeūdi, vt nequid rei ipsis amplius cum Spendio
esset.Interea milites qui in Sardinia erant, Spēdia-
norū exēplum secuti,Bostarē & Pœnos, qui cū im
perio in insulā venerant, in potestatem redactos,
crudeliter trucidant, atq; arce occupata in apertam
erumpunt defectionem. Huius motus fama Car-
thaginem delata, confestim Hanno cū nouo exer-
Defectio citu est in Sardiniā missus. Hunc noui milites,ini-
Sardini- ta cū veteranis coniuratione,cruci affigūt. Nec du-
ci exerci- plici scelere contenti tertium adijciunt , quicunq;
tus. Carthaginiensium in tota insula fuere, ad vnū in-
terficiunt. Arcibus inde & oppidis potiti insulam
nōnihil tenuere, donec orta inter eos & insulanos
discordia,milites expulsi in Italiā abierūt. Atq; ita
Sardiniam a Pœnis alienari contigit. Spendius &
Autaricus veriti ne Amilcharis benignitas rebus
suis officeret,atrox facinus commenti,velut literæ
ex Sardinia & Tunete vno tempore significarent,
vt Spendius & Autaricus sua corpora custodirent,
compertū indicio esse,in castris vagari, qui a Car-
thaginiensibus subornati,ipsorum ducum capiti-
bus insidiarentur,multa pro cōcione questi,eo mi
litarem multitudinem perpulere, vt Gisconi,qui
Gisconis in custodia erat, & septingentis cum eo Carthagi-
suppli- niensibus captiuis extra vallum deductis, manus
cium. p̄ciderint,mēbraq; laniarint, postremo fractis cru-
ribus,viuos in scrobē ad id factā,coniecerint. Hoc
illi scelus machinati, vt Hamilchar suū exemplū
secutus, in captiuos sæuire cogeret. Miserunt Car-
thaginienses legatos ad repetēda proiectorū cada-
uera, at nō id tantū negatū est, sed responsum etiā
ne caduceator quisquā aut orator ad se ex vrbe ve-
niret amplius,futurū, vt si qui eo venissent pari sup
plicio affecti, vt illi insepulti abijcerentur. Hamil-
char hostiū crudelitate irritatus quoscūq; captiuo-
rum tunc habuit, aut postea cepit, bestijs laniādos
obiecit, Hannonemq; cum altero exercitu ad se vo
cauit, cum quo breui in tam apertas simultates &
Hānonis contentiones venit, vt Carthaginensiū decreto &
et Hamil militū voluntate, Hanno sit in vrbem reuocatus,
charis si- hincq; perpetui odij origo inter ipsos duces extitit,
multas. quod vsqueadeo eorū animis insedit, vt Annibal
qui Hamilcharis fuit filius, secundi belli Punici tē
poribus non magis infestos Romanos foris,ꝗ do-
mi Hannonem habuerit. Per id tēpus Vticenses &
Hipponenses, qui in Carthaginiensium fide, quū
præsenti bello, tum cæteris Aphricæ motibus con

stantissime permāserāt, subita animi mutatiōe ad
hostes defecerūt, Carthaginiēsibus,quicunq; apud
illos tum forte erāt,interfectis cadaueribus in sub-
iectas murorū fossas,i argumentū publici odij,pro
iectis, nequid præsenti calamitati deesset. Quibus
Carthaginiensium cladibus Spendius & Matho
elati Carthaginē obsidere adoriuntur. Hamilchar
interea & Annibal, qui illi post Hannonē collega
datus est, omnia hostibus reddebant infesta, in eo
præcipue intēti, vt cōmeatus vndecunq; aduectos
interciperēt. Nec vrbs interea arcta laborabat an-
nona, Hierone ex Sicilia frumētum, & alia auxilia Hieronis
Carthaginiēsibus mittēte. Aegre ferebat callidissi- officiū in
mus rex Punicū nomē extinctum iri, ratus Cartha- Carthag.
giniensium opes Romanis suspectas id præstare,
vt ipse charior semp populo Ro. esset, ꝗ si sublato
omni æmulationis studio, insulę securitas se & Sy
racusanos Romanis contēptibiles redderet. Quin
& Romani ipsi, vt Polybius scribit, nihil ad sociā
vrbem subleuandā, per id tēpus, cessauere. Incide-
rant ab initio leues inter eos suspitiones, ꝙ quingē
ti circiter homines, qui ex Italia in castra hostiū fru
mentū deferebant. Carthaginiēses in vincula con-
iecerant, quibus haud multo post in gratiam Ro-
manoꝝ dimissis, factū est, vt et ipsi ꝯtinuo Cartha
ginem frumentū miserint, & alia necessaria a socijs Ro. mu-
ex Italia cōportari permiserint, vetuerintq; in ho- nificētia
stium castris quēpiā negociari. Nec Vticenses sese in Pœ-
& vrbem dedentes senatus recipiendos censuit, ne nos.
ictum fœdus aliquo modo violaret, militū quoq;
legatos, qui ex Sardinia venerant insulā daturi, au
dire noluerunt. His auxilijs Carthaginienses adiu-
ti, facile obsidionem pertulerūt. Contra Spendius
Hamilchare cōmeatus intercipiente, ad eam rerum
oim inopiam redactus est, vt proximior obsesso ꝗ Spendij
obsidenti esset. Tum vero rerū egestate adactus, so periculū.
luta obsidione cū quinquaginta milibus hoīm ex
omni numero delectis, i Hamilcharē cōtendit. Cæ
terū beluarū occursum metuēs, per ardua libentiꝰ
ductabat, fiebāt tamē quotidie leuiora prælia qui-
bus Carthaginiēses plurimū vincebāt. Hamilchar
nunc simulata fuga hostē in insidias trahere, nunc
improuiso accessu premere, demum locorū oppor Insādus
tunitatem nactus, hostiles copias fossa & vallo cin obsesso-
xit, breuiq; ad eam rerū omniū inopiā redegit, vt rū cibus.
suis ipsorū corporibus inedia vescerent. Vna spes
supererat, si auxilia sibi a Tunete mitterētur. Inter-
ea captiuorum primo, mox & seruorum corpori-
bus crudeliter absumptis (hoc sane ciborū genere
nō alio aliquādiu vsi sunt) vbi oēm spem, quā in
suis repositā habebant, irritā videbāt, fame domi-
ti, Spendius ab Hamilchare impetrauit, vt ad eū le-
gatos mittere liceret, quibus has Pœnus conditio-
nes pacis tulit, vt liceret sibi decē ex hostibus, quos
vellet, deligere, cæteri cū singulis vestimentis abi- Spendij
rent. Spendius & Autaricus & alij qui inter hostes suppli-
inuidiæ imminebāt, ad suppliciū deduūtur, id quū cium.
Libyes ægre ferentes tumultuari cœpissent, armaq;
capesserent, equitatu illis cū elephantis obiecto, ad Hamil-
vnū omnes , qui supra quadraginta milia fuere, charis vi-
momento horæ, Pœnus imperator trucidauit. Ser ctoria.
ræ loco nomen fuit, vbi cędes edita est. Secundum
hanc victoriā magna parte Aphricę partim vi, par
tim voluntate recepta. Tunes Pœni duces castra
transtulerunt, vt Mathonē cū residua hostiū parte
opprimerent. Primū omniū Hamilchar Spendiū
& Autaricū in suorū cōspectu in crucem sustulit.
Matho interea Annibalē Hamilcharis collegā cō-
spicatus negligentius se in castra recipientē (nam
diuerso loco ab Hamilchare metabat) facto in eū

 impetu

impetu, disiecta militū manu quæ illū comitabaƭ,
ducē ipsum in potestatē redactū deposito Spendŋ
corpore in eādem crucē sustulit, trigintaq; nobiles
Carthaginienses circa Spendŋ corpus trucidat, &
Matho per hunc modū in Carthaginienses sæuŋt.

Mathonis facinus.

Quæ Hamilchari tardius, q̄ in magna castrorū distātia succurri posset, nūciata sunt. Nec multo post
Matho Tunete digressus, ad Macharæ ostiū castra
circa littus fecit, & ex Carthagine Hanno iterū ad
Hamilcharē in castra cū nouo exercitu est missus,
& cū eo. XXX. legati, qui Punico noīe vtrūq; orarent vt priuatā simultatē patriç anteponerēt. Quorum authoritate duces permoti, vterq; alteri ad tēpus veteres offensas remisere, incredibiliq; aīorū
cōsensu bellū in Mathonem gerere perseuerarunt.
Itaq; post varios conatus, certo vtrinq; consilio
apud Leptim de summa rei acie decretū, hic Mathonis exercitus maxima ex parte cęsus. Qui ex acie fugerant sese Hamilchari dediderunt. Hipponenses
soli & Vticēses perpetrati sceleris sibi conscŋ, nullum veniæ locū relictū arbitrantes, pertinacius in
partibus mansere. Verū vbi omnē vim belli in se
versam viderunt, quum nulla reliqua spes externi
subsidŋ esset, ea cōditione quam Carthaginienses
probarēt in fidē redierunt. Atq; hunc exitū habuit
bellū Aphricū, oīm quæ ad id tēpus gesta fuerant,
crudelissimū, in tertiū annū & aliquot menses fortuna sæpius variante distractū. Matho & cæteri captiui in triūphū ducti meritū sui sceleris suppliciū
luerūt.

Aphrici belli finis.

Nauigabāt Ro. interea ī Sardinia suasu militum q̄ ex ipsa īsula ī Italiā profugerāt. Id ægre Carthaginienses ferre, qui neq; præsidiū neq; locum
vllū in insula habebāt, illius tamen possessionē sibi vendicabant, parabantq; cū exercitu in insulam
transmittere. Romani eam belli causam nacti, Pœnos criminantes q; contra Sardos nomine, re vero
in se bellū compararēt, cōfestim & ipsi nouos exercitus in Sardiniā mittunt, velut hic primis eorum
motib⁹ occursuri. Pœni duobus grauissimis bellis
defatigati, quum se parū idoneos intelligerent, qui
tuto Romanis viribus resisterent, tēpori cedēdum
rati, non modo insulā, vt Polybius ait, Ro. po. habendā reliquerūt, sed maturata etiā pēsione, mille
et. CC. talenta miserunt Romā, ne alieno tempore
graui se bello implicarent.

Pœni Sardiniā Ro. relinquunt.

Sunt qui scribant a T.
Manlio & C. Atilio consulibus de Sardis triūphatum. Quo apparet aut a Pœnis non paruum negocium in recipienda insula iniectū Romanis fuisse,
aut ab ipsis insulanis imperiū non sine armis receptum, qn̄ honos ille citra pugnā a Romanis haud
decerni consueuerit, ac tum demum aiunt quidam
tēplum Iani secūdo clausum, quod quarto circiter
anno post primi belli Punici exitū cōtigisse oportuit. Corsi quoq; per id tēpus sunt victi, & Spoletū
colonia in Vmbris ducta.

Spoletū colonia.

Nec Pœni Aphrico bello soluti ab armorū studŋs quieuere, quin Hamilcharem, per quē Aphricū fuerat bellū profligatū,
in Hispaniā cū exercitu mittunt, qui a colūnis Herculis exorsus, magnā Hispaniæ partē Punicis opibus adiecit, multis Iberiç ciuitatib⁹ bello subactis,
plerisq; æqua conditione in societatē & amicitiam
ascitis. Postremo quum efferatissimis gētibus bellum intulisset, medio gerendarū rerum actu, nono
ferme anno, ex quo id bellum inchoauerat, fatalē
diem obŋt. Hastrubal ipsius gener publico decreto
in copiarū imperium successit.

Hamilcharis interitus.

Sed dum ea ab Hamilchare in Hispania gerebātur, Romani nōnihil
in Illyrico bellarunt. Teucas Illyriorū regina, quę
in regnū Agroni successit, domesticis opibus fręta
(nullus eīn Illyriorū regū maiores ea tempestate

Teucas Illyriorū regina.

ductauit copias, pedestres equestresq;, q̄ Agron cui
Teucas nupsit) iuuit hæc primo auxilŋs Medionios aduersus Aetolos, qui Illyriorum interuentu
non solū obsidione liberati fuere, sed Aetolorum
etiā spolŋs q̄ ab auxiliari manu fusi fugatiq; sunt
insigniter ditati. Suarū igitur rerū successu Teucas
elata, suis potestatē fecit nauigandi, marisq; latrocinium in quoscunq; finidmorū exercendi. Classem
ad hæc suo noīe instructā emisit, quæ oēm oppositam Italię orā prædaret. Nec ita multo post Illyrŋ
Phœnicē vrbē in Epiro nobilissimā Gallorū proditione occupāt, militauerant hi Galli primo in Sicilia cū Carthaginiēsib⁹, inde ad Romanos, Punicis opibus in insula fractis, trāsierāt, sed quū haud
multo post Erycinę veneris templū temere violassent, direptis hostiliter donarŋs, Ro. scelus auersati
armis exutos, in naues īponunt, impositos procul
Sicilia & Italia ablegandos curāt.

Illyrŋ Phœnicē in Epiro occupāt.

In Epirū delatos
Phœnicēses aduersus Illyricos ad præsidiū vrbis,
stipēdio conduxerāt. Epirotæ iniuriā vlturi, exercitu tumultuose collecto, Gallos & Illyrios in Phœnice obsidēt. Interea trepide in castra affert, quinq;
Illyriorū milia, Scerdilaidę ducu, obsessis suppetias venire. Tum Epirotę, partitis copŋs, alŋ obuiā
hostibus occurrunt vt in Antigoniæ angustŋs venientes exciperēt. Alŋ ad obsidionē remanēt. Illyrŋ & Galli audita hostiū ex castris profectione, fluuio noctu superato, locū hostibus ꝑpinquū occupant: inde prima luce in pugnā digressi, medio negocio hostē fundunt, atq; vno prælio prospere gesto Antigoniā cōtendūt, cæteras Epirotarū copias
cū Scerdilaida oppressuri. Epirotæ munitiora loca
insidētes, pugna pertinaciter abstinebāt. Interea literæ a regina afferuntur, quibus copiæ domū reuocabātur, q; quædā Illyricæ ciuitates ad Dardanos
defecissent. Sūt Dardani Illyricorū cognati, vtraq;
gens, si Appianus verus est autor, a Polyphemo
& Galathea est.

Illyriorū origo.

Tres filŋ ex his geniti, Illyrius, Celthus, & Galus, vnde Illyrŋ, Celthę, & Galathę sūt.
Ex Illyrio Achilleus ortus, Autaricus, Dardanus,
Medus, Taulantius, & Perebus, Vnde Achillei,
Autarici, Dardani, Medi, Taulātŋ, & Perebei, Illyricæ gentes cōditę. Muliebris stirpis, Partha, Daorta, Dasara, a quib⁹ Partheni, Daorŋ, & Dasareni
nominati, & ipsi inter Illyricas gentes non obscuri. Autarius Peonum habuit & Scordiscum, vnde
Scordisci & Peones. Ex Peono Triballus Triballorū autor, qui Ad Istrū fluuiū sedes habuere. Græci eos Illyrios arbitrati sunt, qui supra Macedoniā
& Thraciā a Chaonib⁹ & Theosprotis ad Istrum
vsq; fluuiū sedes habuere, cuius terræ lōgitudo habet quindecim dierū iter.

Illyridis fines.

Romani scriptores, longitudinē ipsam sex miliū stadiorū prodiderūt, mille & ducentorū latitudinē. Mediterranei itaq; Dardani, agreste hominum genus, speluncis sub fimo
defossis pro domibus vtuntur, musicæ tamen studiosi, tibias & fides vulgo vsurpant. Reginæ literis Scerdilaidas reuocatus, inducias cum hostibus
pactus, domum reuersus est. Eratq; per hęc Illyricū
nomē Græcis ciuitatibus non parum formidolosum. Nec ita multo post, legatis ad Teucam reginā
missis, cū Acarnanibus Illirŋ societatem & amicitiam iniuere, quo contigit vt Illyriorū amici tā secuti Achęis & Aetolis hostes sint facti. Illyrŋ, quū
sæpe alias, tum etiam quum Phœnicē obtinerent,
ex Italiæ ora prædā asportarūt, mercatoresq; Italici generis alto mari interceptos prædati sunt. Quū
ergo multi questum de Illyriorum iniuria ad Senatū venissēt. C. & L. Corūcani ad Teucā legati in
Illyricū mittuntur. Obsidebat tum forte illa Issam

Legati Rom. ad Teucam.

insulam

insulam, quæ vna oim adhuc imperium detrecta-
bat. Legati huc ad reginam venerũt, quibus socio-
rum querelas exponẽtibus, ita illis occurrit, vt di-
ceret, daturam se operam, vt nulla publice iniuria
Romanis fieret. Cæterum prohibere suos, quo mi-
nus priuatim fructum e mari caperent, neq; regñ id
moris esse, neq; se inhibiturã. Tum ex legatis mi-
nor natu, fortiter quidẽ, sed parũ tẽpestiue, At quo-
niam inquit Romanis o Teuca optimus mos est,
priuatas iniurias publice vlciscẽdi, iuuandiq; iniu-
ria effectos, dabimus operã, dijs volentibus, vt vel
inuita regiã istã consuetudinẽ emendes. Tam fero-
ci responso eo Iracundiæ, cuius ille sexus impatiẽs
est, processit Teucas, vt iure gentium neglecto, mi-
serit qui legatos a se dimissos adorti iuniorẽ obtrũ-
carent. Legati cæde Romam nunciata, delectus cõ-
festim habetur, paraturq; studio classis: interea Illy-
rij, pluribus liburnicis in Græciæ oram missis, alij
Corcirã adnauigarunt. Cæterũ portis admissi, arre-
ptis gladijs, quos in vrnis habuerunt, portarũ cu-
stodes obtrũcãt, clamore sublato occurrit eo ex cõ-
posito alia maior manus atq; instructior a portu,
moeniaq; tumultuose occupant, Dyrrachini etsi
in re subita perculsi armis ab initio abstinuerunt,
paucitate tamen hostium inspecta, in eos impetũ
faciunt, atq; modico negocio vrbe eiectos, pręcipi-
tes ad naues agũt. Duces classis, solutis repẽte e por-
tu nauibus, cæteram classem assecuti Corcyrã ob-
sident. Corcyrei auxiliũ ab Achæis & Aetolis im-
plorant, matureq; decẽ Achæorum triremes bello
instructæ, Corcyrã cursum intendunt. Illyrij septẽ
cataphractis nauibus Acarnanũ aucti, cũ quibus
societatẽ inierant, suisq; liburnicis freti, ad insu-
las, quas Paxos vocãt, cũ Achęis cõfligũt. Hic mul-
to maioribus est animis q̃ viribus dimicatũ, suitq;
proinde pugna ab initio acerrima, verũ circumuen-
ti a pluribus Achæi vincũtur, vna eorũ naui cũ to-
ta turma altis fluctibus depressa, quatuor ab hoste
captis, cæteræ in altũ abierũt. Tulerũt Corcyrei se-
cũdũ eã pugnã, nõnihil obsidionẽ, postremo omñi
spe destituti, sese hostibus dedunt, Demetrio Pha-
rio cũ præsidio intra vrbẽ accepto. Illyrij Corcyra
per deditionem recepta Dyrrachiũ obsidione repe-
tunt. Sub id tempus C. Fuluius Cẽtimalus consul
cum. CC. nauiũ classe Corcyrã cõtendit, ratus Cor-
cyrenses nondum deditos teneri adhuc obsidione.
Alter consul L. Posthumius terrestribus copijs per
Italiã ducebat. Fuluius etsi Corcyra alienata venit
in prouinciã, Demetrij tamen voluntatẽ experiri
placuit. Is vbi plus ęmulos ad reginam valeré sen-
sit, q̃ sibi tutum esset, Romã miserat, qui senatui vr-
bem & quæ in ipsius potestate essent pollicerẽtur.
Præstitit Barbarus fidẽ atq; vrbẽ cũ Illyriorũ præ-
sidio Ro. cõsuli tradidit, Fuluius Corcyrẽsibus in
societatẽ receptis, Demetrio duce vsus ex Corcyra
Apolloniã transmisit. Eodem tempore L. Posthu-
mius ex Brundusio copias trajciebat. Erant sub si-
gnis Ad viginti milia peditũ, & duo equitũ Apol-
lonia in fidẽ recepta, Romana classis Dirrachiũ cõ-
tendit, ad cuius aduentum Illyrij soluta statim ob-
sidione in pacatũ cesserunt. Dyrrachini obsidione
liberati & ipsi in amicitiam & societatẽ sunt ascir-
ti. Illyriæ inde oram legens Fuluius Parthenos &
alias littorales gentes vltro deditas in fidẽ recepit.
Issam deinceps itum, vnde hostium obsidione dis-
cussa plura Fuluius oppida paucis diebus ademit
& cũ his Lembos. XX. cõmeatu onustos. Teucas
multiplici clade fracta, cũ q̃ paucissimis se Rizonẽ
recepit oppidum procul a mari in Rizonis amnis
ripa munitissimum. Consules plerisq; Illyriorum
vrbibus Demetrio traditis, Dirrachiũ petiere. Nec
ita multis interiectis diebus Fuluius cum classe
in Italiam trãsmisit. Posthumius cum legionibus
Dyrrachij hybernauit, cum quadraginta nauibus
ad bellum comparatis, & nouo delectu veteribus
copijs ex socijs adiecto, deditas vrbes ab omni in-
iuria defensurus. Sub initium veris Teucas per le-
gatos pacem a Romanis his conditionibus impe-
trauit, vt quotannis tributum populo Rom. solue-
ret, vt tota ora Illyrica, præterquã paucis locis exce-
deret ne vltra Lyssum nisi cum duobus lembis na-
uigaret. Icto cum Teuca foedere Posthumius ad
Achæos & Aetolos misit, qui vtriq; genti nuncia-
rent, quam Romani causam habuissent in Illyricũ
trãsiretãdi: & q̃ breui tpe in prouincia gesta essent,
quibus demum conditionibus pax Teucæ reddita
esset. Benigne legati ab vtraq; gẽte excepti, tacitus
tamen metus omnem Græciam incessit, q Roma-
na arma in Græciæ orã primũ penetrassent, sed ni-
hil æque Achæos Aetolosq; ac foedus cum Illyrijs
ictum solicitos habuit, qui Græcos omnis infense
odissent. Posthumius Corcyram profectus, ibiq;
insulanorum rebus cõpositis in Italiã transmisit.
Atq; hęc prima Romanorũ in Illyricũ trãsfretatio
fuit. Hastrubal interea incredibili virtute Punicũ
imperium in Hispania augebat, vrbemq; egregiã
condiderat, quę Carthago cognomẽto noua dicta
est, nec Romani diutius passi essent ęmulas Poeno-
rum opes in ea terra adeo augeri, translatis illuc ar-
mis, nisi per id tempus Gallici belli metus, vt sępe
alias, tuendæ Italiæ negociũ iniecisset. Quãquam
ne sic quoq; Hispaniarũ cura omnino omissa est
legatis ad Hastrubalem missis, qui cum eo foedus
renouarent, in quo diserte positũ est, ne Carthagi-
niensibus Iberũ amnẽ cũ armis trajcere liceret. Se-
cundũ id foedus Romani bellũ in Gallos cõparant
quib⁹ incolumib⁹ satis apparebat nunq̃ rem Ro-
manã in Italia stabilẽ futurã. Quieuerãt Galli an-
nos quinq; &. XL. verum vbi seniores gentis, qui
acceptarum cladium non ignari erant, fato cõcesse-
runt, suboleueratq; parua & rudis iuuentus veterũ
malorum prorsus ignara, quocunq; res ferret Ro-
manum nomen temere infestare, inuitareq; trans-
alpinos Gallos ad bellũ secũ in Romanos obeun-
dum. Moliri hæc In primis ciuitatũ principes no-
uarũ rerũ cupidi, inscia interdũ multitudine, quo
contigit, vt Transalpinis Gallis Ariminũ progres-
sis Boiorũ exercitus a suis ducibus dissentire coepe-
rit, vtpote nouorũ motuũ ignarus, pręliumq; cum
trãsalpinis cõmiserit, qui cognatarũ gentiũ confli-
ctus in causa fuit, vt Rom. exercitus, qui ex vrbe ad
occursum festinabat, iam domo profectus, audita
Gallorũ pugna, quasi cõfecta prouincia, iter retro
auerterit. Quinto dehinc anno, M. Lepido consule
C. Flaminius legẽ tulit ad populum, vt ager vnde
Senones Galli eiecti fuerant, militibus diuideretur.
Cuius rei fama adeo eius gentis animos offendit,
vt confestim atrocissimum ex ea gente bellum ex-
arserit, multi Gallorum, & in primis Boij, qui oim
proximi erãt periculo, palam fremere, non de glo-
ria amplius Romanos, sed de totius gentis præda
et interitu certare: quib⁹ stimulis animi ad vltionẽ
accensi, nihil magis q̃ bellũ optabãt. Magno itaq;
studio Boij & Insubres primi cõsilia conferunt, cõ-
muniq; noie per legatos trans alpes missos, Cõgo-
litanum & Anocrestem Gallorũ reges in Italiam
accersunt, & cũ his Gessatas Rhodani accolas, qui
inde nomen creduntur adepti, q alienũ stipẽdium
merere consuessent. Hos magnopere hortantur, vt
q̃ maximum exercitum possent, ad Romanũ bellũ

Legati fe-
rox denũ-
ciatio.

Illyrij
Dyrra-
chio pel-
luntur.

Illyrij
Corcyrã
obtinẽt.

Ro. Cor-
cyram re-
cipiunt.

Leges
Teucæ
reginæ
datæ.

Hastru-
balis suc-
cessus in
Hispa-
nia.

Gallorũ
motus.

Gessatæ
Accer-
sunt trã-
salpini
Galli.

XL. Gallorũ milia. X. capta, & cũ his Cõgolitanus
rex. Anoereſtes cum paucis dilapſus, non multo
poſt ſibi mortem conſciuit. Conſul ſpolijs hoſtiũ
lectis, ac Romam miſſis, in inſubrum terram vi-
ctorem exercitum duxit, atq; ibi late omnia prædatus,
tus, cum ingenti præda Romam reuerſus, armis &
torquibus Gallicis capitolium ornauit. Secuti con
Cõſules. ſules. Q. Fuluius & T. Manlius qui Boicum agrũ
ingreſſi, omnem gentem ad deditionem compule-
runt. Quo minus autem in cæteros ſit Gallos bella
tum, peſtilentia in cauſa fuit. Profecti ſunt ſequen-
ti anno, P. Furius & C. Flaminius in Galliam cum
Flaminij ferocia. exercitu: Flaminius etiam contra auſpicia. Hi circa
Padi & Abduæ confluentem caſtra facere conati,
ſubito Inſubrũ acceſſu in pacatum abire compulſi
ſunt. Cenomanorum inde auxilijs aucti conſules,
per loca magis Alpibus vicina Inſubrum fines ite
rum ingreſſi, multo maiorem vim hoſtium in ſe
cõciuere. Quinquaginta milia ex ea gente cum Ro-
manis caſtra cõtulerunt. Conſules quia multo in-
feriores erant numero, aliquandiu addubitarunt,
quid facto opus eſſet, nec multum credere Cenoma
nis, veriti ne ſubita tranſitione ex ſocijs hoſtes in
acie fierẽt. Demum forte quidem, ſed periculoſum
concilium ſecuti, Cenomanis vltra flumen tradu
ctis, pontem, qui Abduę erat impoſitus, reſcindũt.
Atq; ita vno tempore omnis inſidiarum eſt metus
ademptus, & neceſſitas fortiter dimicandi militibꝰ
iniũcta, omni ſpe fugæ ſublata: Hæc quum illi ma
iore animo q̃ ratione feciſſent, copias in aciem edu
cunt, nec Galli pugnam detrectarunt. Vicerunt ea
acie Romani, magis tribunorum arte, q̃ conſulum
diſciplina, qui haſtis a triario acceptis tam diu cũ
antesignanis hoſtilem impetum diſtinuere, quoad
Gallicus ille procedente pugna remiſit impetus,
quum conſulum inſcitia parum idoneo fuiſſet lo-
co acies inſtructa, Galli multis cladibus affecti pa-
cem per legatos petiere. Marcus Claudius Marcel-
lus & C. Cornelius conſules, gloriæ cupidi, nõ ex-
pectato vt prouinciæ ordinarentur, in Galliam cũ
exercitu profecti ſunt. Galli deſperata pace vltimo
ſe certamini accingunt, triginta milibus Geſatarũ
circa Rhenum habitantium conductis Romanum
Cõſules. præſtolari. Conſules Acerras vrbem inter Padum
Acerræ. & Alpes obſidere, ad quam obſidionem ſoluen-
dam Inſubres, parte copiarum trans Padum miſſa,
Claſtidium Popu. Roma. oppidũ oppugnare ſunt
adorti, quod vbi conſulibus nunciatum eſt, Mar-
cellus cum equitatu, & parte expeditorum pedi-
tum ferre auxilium laborantibus properat, cui ve
nienti Galli ferociter occurrunt, intulitq; a princi-
pio trepidationem aliquam Romanis ſubitus Gal
lorum acceſſus, poſtea vero vndiq; hoſtes a Roma
nis circumuenti, cum multa cæde diſſipati, multi
Viridomarus. ferro occubuerunt, alij in Padum flumen præcipi-
tati ſunt. Marcellus medio cõflictu Viridomarum
Tertia opima ſpolia cui ſint dicanda. Gallorum regem (Plutarchus Britomarum appel
lat) obuium obtruncat, iacentiq; opima detrahit
ſpolia, quæ tertia a Romulo ſupremaq; Feretrio
ſunt Ioui ſuſpenſa. Miror Polybium rem tantam
in hiſtorijs ſilentio prætermiſiſſe. In Pompilij Numę
commentarijs ſcriptum fuiſſe reperio, prima opi-
ma ſpolia Ioui fuiſſe dedicanda. Altera Marti. Ter-
tia Quirino. Galli qui apud Acerras obſidebantur,
ſimulac ſuos ad Claſtidium victos audiuere, Me-
diolanum fuga petunt. Cornelius vrbe omni gene
re commeatus referta potitus, hoſtem e veſtigio
ſecutus, Mediolanenſem agrum populatus eſt, ci-
uitatem quoq; ipſius gentis caput in deditio-
nem accepit. Plutarchus Mediolanum ait a Mar-
cello fuiſſe captum, ac tum demum Gallorum du-
ces nullam in armis ſpem amplius habentes, ſe &
Gallici belli finis. ſua Romano Po. dediderunt. Hicq; Gallici belli fi-
nis fuit, quo nullum ad id tempus, aut maiore a-
nimorum obſtinatione, aut militum audacia, atro
citate præliorum, interfectorum multitudine, co-
piarum numero, memorabilius in terra Italia fue-
rat geſtum. Iſtris quoq; ſub id tempus eſt bel-
lum illatum, quia Romanorum naues frumen-
Cõſules. to honuſtas intercepiſſent. Minutius Rufus & P.
Iſtri vincuntur. Cornelius conſules bellum intulere. Fuitq; ea pro-
uincia perdifficilis, victi quidem Iſtri, ſed victo-
Libertinorũ tribus. ria Ro. haud incruenta fuit. Conditum Romæ
luſtrum, cenſaq; ſunt ciuium capita. CCLXX.
milia. Libertini qui ad id tempus in totum cor-
pus ciuitatis diſperſi fuerant, in quatuor ſunt tri-
bus digeſti, Exquilinam, Palatinam, Suburra-
nam, & Collinam. Coloniæq; Placentia & Cre-
mona in agrum a Gallis captum ſunt ſub id tem-
pus deductæ.

MARCI ANTONII COCCII
SABELLICI RAPSODIAE
HISTORIARVM AB
ORBE CONDITO,
ENNEADIS
QVARTAE.
FINIS

EIVSDEM M. ANTO. COCCII SABEL. RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, IN ENNEADEM QVINTAM, PRAEFATIO.

Aliqua pars fuit Rapſodiæ
huius, in tam longa rerum
ſerie, in qua mihi pręfari li
cuerit, eo certe venimꝰ, vt
non ſolum id facere liceat,
ſed ne in ſecordiæ ſuſpitio
nem incidam, cogar etiam
fateri, me bellum omniũ,
quę Po. Ro. terra mariq; ad
id tempus geſſit, & pericu-
li magnitudine, & rerum apparatu maxime memo
rabile ſcripturum. Enimuero ſiquis Romanorum
res geſtas a primordio vrbis diligenter conſideret,
multa quidem ſub regibus facta reperiet, ſed quæ
haud dubie, plus indolis pręſe ferant, q̃ admiratio
nis, fueritq; Tyrociniũ illud futuræ virtutis. Mox
parta libertate, etſi multo maiora ſunt, ſub conſuli
bus cæteriſq; magiſtratibus, domi foriſq; præclare
geſta, tamen intra Italiæ fines & cum ipſis fere Ita
lis, Athletici certaminis, eorum comparatiõe, quæ
poſtea ſecuta ſunt, ſimilitudinem quandam ha-
buiſſe videri poſſunt. Cum Sabinis, Hetruſcis, Her
nicis, Volſcis, de finibus bellatũ. Cum Sãnitibus,
Cãpanis, Marſis, Appulis, Lucanis, & cętera Italia,
de principatu. Fueruntq; hæc nicteria & gymnaſti
ca præmia. Certatum inde eſt, cum Pyrrho, cum
Gallis, ſed in eadem terra, fuitq; illud omnino ma-
ius, ſed velut in ſtadio cõtẽdere. Cũ Pyro de gloria
dimicatũ eſt. Cũ Gallis de agro, & tumultuoſe ſem
per. Prima oĩm Carthago adultã ciuitatẽ arenæq;
& ſtadio aſſuetã, in verũ traxit armorum certamẽ.
De Siciliæ poſſeſſiõe intraq; inſulã primo bellatũ,

sed ignotis adhuc inter se viribus, nec inueterato odio, magni terra mariq; vtrinq; conatus, magnæ clades illatæ & acceptæ. Cessatum inde aliquot annos, datumq; id necessitati potius q̄ stomacho. Tum vero nō multo post ad arma recursum, nō minoribus aīs, q̄ tū vtriusq; ciuitatis opes essent: nō in Sicilia, vt ante, res gesta, nō in Aphrica, sed Italia ipsa ab initio belli sedes facta. Huc tēpestas & procella illa armorum, Annibalis ductu, ex Hispania effusa. In hoc theatro martis, tot annis, tantis viribus, tam vario euētu bellatū, vt propiores periculo fuerint, q̄ postea vicerūt. Nullo vnq̄ bello res Romana, tā multis sæuisq; cladib⁹ afflicta est. Perculit Ticinus, fugauit Trebia, strauit Trasimenus, afflixerūt Cannæ, ac propemodum extinxerūt. Cōtra, lacētē Nola excitauit, erexit Capua, Metaurus spe sustulit, Aphrica palmā obtulit. Nec interea Sicilia tā tū, vt primo bello punico cōcussa est, nec Aphrica vt extremo, sed vno incendio, Italia, Gallia, Hispania, Aphrica, Sicilia, Sardinia, & cū his omnis ora Græciæ bello conuulsa est. Quid q̄ ne Asiæ quidē status, ad eam belli rabiem immotus māsit, vt oēs terræ vno bello laborasse credantur. Magna & grauia bella Po. Ro. quū prius tū postea gessit, sed nullum, meo iudicio, magis varium, laboriosum, cruētū. Nullum, in quo Romana virtus clarius fulserit, plus roboris & ferociæ imbiberit, maiores spiritus extulerit ad reliquas gētes subigēdas. De hoc igitur bello, tā memorabili, eram ego in fronte Enneadis huius dictur⁹, nisi pauca externa p̄ferēda essent, quę Polybius, tēporū rationē secutus, ipsi bello prętulit, & quia ab illius autoritate discedere, nec historię in hac parte visle sit, nec mihi cōmodū, in Græciæ rebus explicandis nōnihil immorabimur, priusq; secundi punici belli causæ a nobis referantur.

EIVSDEM ENNEADIS QVINTAE, LIBER I.

Arathus Sycionius.

ARathus Sycionius qui per id tēpus Achæorum dux erat, quo Carthaginiēses ad Aegusam a Luctatio victi, Sicilię possessione exciderunt, quum plures Achęorū vrbes a tyrānis tenerent, Syciōe patria aliquāto ante liberata, antigoni regis prę sidiū ex Corinthiaca arce deiecit, Corinthijsq; in libertatē restitutis, Megarenses pari successu seruitio exemit. Fuerunt Achęi ab initio sub regibus, ac primus omniū in his regnauit Tisamenes Orestis filius post Heraclidarum descensum Lace. pulsus, ab eo ad Sygi regis tēpora perpetua successione regnatum. Sygi filij, qui ex legitimo & moderato regno ad tyrannidem desciuere, populorum consensu eiecti, a regibus ad populū rempu. transtulere. Inde res eius gentis sæpius variari contigit, mansitq;, vtcūq; potuit, ad Philippi & Alexandri tempora, vetus illa publicæ administrationis forma. Ciuitates, q̄ ex æquo agebant, decē erāt numero, Olenū, Elice, Patræ, Dimæ, Phare, Tritea, Leontia, Bura, Ceraunia, & Carima. Harū Olenū, Elice, & Bura terrę motu interiere, accessit his Corinthus, postq; ab Antigoni, vt dixi, dominatu liberata est. Restitit ide Arathi⁹ quū Antigoni conatib⁹, tū Demetrij eius filij q decimo sui regni anno, sub id tempus, quo primū Romani in Illyricum aduersus Theucam reginam trāsmisere, vita decessit. Tum tyranni, qui in Peloponneso duorū regū opibus freti plures eius terræ vrbes violenter presserant, Arathi virtutē & felicitatē veriti, vltro principatū deposuere, atq; horum primus Lysidas Megalopolitanus, qui viuo adhuc

Antiqu⁹ Achęorū status.

Sygus.

Achæorū incremēta.

Demetrio reipublicæ volens ascriptus est. Secuti inde Aristomachus Argiuorū tyrann⁹, Cleonym⁹ Phliasiorū, & Hermioniorū Xenō, qui in ordinē redacti, publicum gentis nomē sunt & studiū secuti. Et hæc accessio breui est Achæorum rebus facta. Hoc rerū incremētū Aetoli labefactare cupientes, in Achęos & Acarnanes Achęorū fœderatos, Cleomenē Lacedemoniorū regē, Alexandrum Epiri, & Antigonū qui post Demetriū iuniorem tutor Philippo relict⁹ pupilli matre sibi matrimonio deiuncta. XV. annos tenuit Macedoniæ regnum, vno tēpore ad bellū concitabant, Acarnanū vrbes cum Alexandro, Achęorum vero cum Antigono diuisuri. Primi belli motus a Cleomene extiterunt, qui quum Tegeā, Mantineā, & Orchomenū fraude occupasset, ex miti & legitimo principatu, tyrannidē exercere adortus, in Megalopolitanorum finibus fundauit oppidum quod Atheniense est postea appellatū. Ea iniuria Megalopolitanos coegit Achęorū opes implorare, Achæi & ipsi, suarū virium nō ignari, Antigonū in societatē belli traxerūt. Semel atq; iterum interea Achęi cum Cleomene cōgressi, iuxta Lycæum primo, mox ad Laodiceā, nō longe a Megalopoli, cędunt. Tertio prope Dymeā ad Hecatombeū (id nomen loco fuit) fusi sunt acie, atq; fuga disiecti. Tot victorijs Cleomenes subnixus, Caphias, Pellenen, Pheneū, Argos, Pliūtem, Cleonas, Epidaurum, Hermionen, Trœzenē, postremo Corinthū Achaico nomini ademit. Arathus, quia Corinthij, Achæorum præsidio eiecto, Cleomeni vrbē tradiderant hāc occasionem nactus, Acrocorinthum eorum arcem, quod prius ne Achæorū aīos offenderet, haud facere fuerat ausus, Antigono resti tuit, quæ res multo propēsiorem Antigonū reddidit ad res Achæorū auxilio tuēdas. Cleomenes quū haud procul Sycione castra haberet, audita Antigoni alienatione, ad Isthmum castra transtulit, locūq; inter Acrocorinthū & Onios montes fossa & vallo cōmuniuit, ratus fore, vt Antigono ab Isthmi ingressu prohibito, ipse haud multo post totius Peloponnesi imperio potiretur. Antigonus per Eubœam, Aetolis Thermopylarū transitum inhibentibus, ad Isthmum venit. Ibi Cleomenes venienti occurrit, castra exaduerso metatus. Sed dum ambo circa Isthmum sedēt, Achæi Argos recipiunt, quæ res non mediocriter fregit Cleomenis conatus, veriti ne dum a frōte validissimum hostem, sustineret captis Argis a tergo intercluderetur. Igitur fugienti similis ex Isthmo profectus, Argos subita oppugnatione tentauit, Argiuisq; fortiter resistentibus, copias in Laconiam reduxit. Antigonus Peloponnesum ingressus Acrocorinthū primo, inde & Argos recepit. Cæterū aliquāto prius q̄ hæc in Achaia gesta sunt, Alexāder rex Epiri, qui Acarnanibus, Aetolorum impulsu, bellum intulerat, pluribus eius gentis vrbibus potitus, vita decessit. Fuit huic vxor & soror Olympias Pyrrhi Epirotarum regis filia, enixaq; ex eo erat virilis stirpis Pyrrhū & Ptolemæum, alterius sexus Pthyam, quam Demetrius iunior sibi matrimonio iunxit, eaq; affinitate grauis est offensa Demetrio cōtracta apud Antiochum regem Syriæ, qui sororis impulsu Demetrium bello petijt. Fuerat hæc, multo prius illi matrimonio locata, quæ iniquo animo ferens Pthyā sibi superductam, eam iniuriam apud fratrem muliebriter questa, non solū a viro alienauit, sed hostē etiam reddidit infestissimum. Nouę affinitatis causa Olympias a Demetrio adiuta, non solum Epiri regnum defendit quod turricis nomine filijs adhuc pueris administrabat, sed Acarnaniæ etiam partē

Vincunt Achæi.

Cleomenis conatus.

Cleomenis fuga.

Demetrij iunioris & Anniochi simultas.

quā

quã Alexander belli portionẽ acceperat, ab Aeto-
lorũ iniuria tuebatur. Perijt nec multo post Deme-
tri⁹, q̃ accidit, vt Olympias & Acarnanes Macedo-
nũ auxilio destituti, ad Romanos miserint, auxiliũ
aduersus Aetolorũ iniuriã implorantes, nec multo
post ex vrbe legati sunt in Græciã missi, q Aetolis
denunciarent, vt ex Acarnaniæ vrbibus præsidia
deducerent, sinerẽtq̧ eã gẽtẽ liberã esse, quæ vna ex
omnibus Græcis aduersus Ilienses, autores sui ge-
neris, olim ad Troiã nõ militasset. Superbe admo-
dũ Aetoli eã legationẽ audiuere, respõderũtq̧ opor
tere Romanos prius portas suæ vrbis aperire, quas
Punici belli metu clausissent, q̃ suũ in Greciam im
periũ trãsferre cogitarẽt. Simul illud, qui ex alienis
vrbibus p̃sidia deducere conarent̃, propriã vrbem
aduersus Gallos tueri nõ potuisse, neq̧ captã recipe
re, nisi auro redemissent: quã gentẽ, longe maiore
manu Græciæ fines ingressam, nullis externis viri
bus Græci adiuti occidione occidissent, sede tantũ
eorũ cadauerib⁹ cõcessa. Cõtra Romanis domesti-
ca clade attonitis, totã Italiã illorũ armis occupatã.
Pellendos igitur prius Gallos Italiç finibus, q̃ alie
narũ vrbiũ tutelam susciperent. Qui præterea ho-
mines Romani essent, pastores quidem, qui solum
iustis dñis latrocinio adẽptũ teneant vxores rapue
rint, quando ob generis obscuritatẽ a finitimis cõ-
nubia non impetrarẽt, quorum vrbs pene prius sit
parricidio fœdata, q̃ ædificari cœpisset. Aetolos
semper Græciæ principes fuisse, nec tantũ dignita-
te sed virtute cæteros eius terræ populos præstare,
qui nõ solũ Philippũ regẽ sed Alexandrũ quẽ tot⁹
orbis formidabat, cõtẽpsissent. Monere igitur Ro-
manos, vt præsenti fortuna cõtenti essent, nec in se
arma sollicitarent, quæ Gallis perniciosa fuissent,
Macedonibus formidolosa. Legatione cum his di
missa, ne fortius loq̧ q̃ facere viderent̃, Epirotarũ
fines tumultuose ingressi, subita populatione va-
stãt. Habuerũt sedes Acarnanes inter Acheloũ, qui
in Ambrachiũ sinũ elabit̃, ab Eueno Antiriũ vsq̧,
Corinthiaco tenus Isthmo erãt Aetoli. Inde dexte
ro littore Achęi circa Corinthiacũ sinũ. Tradiderat
iam regnũ filijs Olympias, cuius supra mentio fa-
cta est, quũ Aetoli sunt Epirũ adorti, & iã Pyrrho
maiore natu defuncto Ptolemę⁹ ductabat exercitũ.
Is cũ in Aetolos infestũ agmẽ ageret, ita accidit, vt
& ipse graui morbo correptus, paucis diebus defun
ctus sit vita. Nec Olympias diu superuixit. Super-
erãt ex regia stirpe Nereis & Laodamia ex Olym-
piade & Alexandro genitæ. Quarũ Nereis Geloni
Hieronis Syracusani filio nupsit. Altera quum ad
aram Dianæ confugisset, incursu populi interfecta
est. Laodamiæ cædem tota gens fame postea & in-
testina discordia luisse dicitur. Milo qui eã intere-
mit subito furore captus, nunc ferro, nunc lapidi-
bus in semetipsum sæuiens. XII. parricidij die ex-
tinctus est. Et hæc in Aeacidarum stirpe venerunt,
aliquanto q̃ Antigonus esset ab Achæis in Pelo-
ponnesum accersit⁹, qui Acrocorintho & Argis re
ceptis, profectus Arcadiã versus, ex munitionibus
a Cleomene instructis hostile præsidium deiecit.
Mox Aegij, frequenti Achęorum conuentu, dux o-
mnium sociorũ creatus est. Nec hyems adhuc exie-
rat, quum Tegeam petijt, super Macedonicum exer
citum, sociorum etiam appẽdicibus fretus. Tegea
metu dedita, Antigonus Laconicam terram ingre-
ditur. Hic aliquot leuibus prælijs cum Cleomene
per alterius partis occasionem gestis, in Orchome-
nũ iter deflexit, vnde auxilia Cleomeni missa au-
dierat, vrbeq̧ nullo maiore negocio potitus, Man-
tiniam oppugnatiõe adoritur, hac quoq̧ vi capta,

Romanorum legatio ad Aetolos.

Superbũ Aetolorũ responsum.

Aeacidarũ gentis exitus.

Antigoni expeditio.

Etram & Thelphusam recepit. Secutæ inde tam fœ
dę tempestates, vt coacti sint Macedones iterum in
hyberna concedere. Vnde Antigonus cum expedi-
torum manu ad Aegium profectus, vt in publico
Achæorum conuentu de summa belli consultaret.
Cleomenes hostis absentiã nactus, Megalopolim
proditione captã diruit. Tenuerũt reliquum hye-
mis velut bellorum feriæ. Sub initiũ veris, quum
Antigonus Argis esset, & cum eo exigua mercena-
riorũ man⁹ (nam Macedones procul inde hyema
uerant) Cleomenes cum suo exercitu in Argiuum
agrum tumultuose irrupit, futurũ existimans, vt fa
tigatus Argiuorum querelis Antigonus, ad arcen-
dam iniuriam in certamen exiret, quo ob copiarũ
absentiã haud par esset sibi futurus, aut si intra mœ
nia se teneret, Argiuo agro impune vastato, suorũ
animi eo successu ad res gerendas audaciores fierẽt.
Nec Lacon sua est spe deceptus. Antigonus absen-
te exercitu prudentissimi ducis vsus cõsilio, qui va
nos rumores publicæ saluti nũq̃ anteponit, q̃diu
Cleomenes in p̱ximo fuit, sese Argis tenuit. Mox
recepto ex Macedonia, vbi hyemarat exercitu cum
mercenarijs & auxiliaribus copijs, Laconum fines
iterum inuisurus, castra mouit. Aderãt Antigono
octo &. XX. peditum milia, equites mille &. CC.
Cleomenes hostium aduentu per exploratores co-
gnito, omnes regionis aditus, suffossis cęsisq̧ arbo
ribus, circũquaq̧ obstruere est conat⁹. Ipse cũ. XX.
millibus armatorũ ad Sellasiæ fauces cõsedit, velut
cõpertũ haberet, ita fore, vt per ea loca Laconiam
esset hostis inuasurus. Duo colles erant, quorũ vnũ
incolæ Euã, Olympũ alterũ nominabant. Via in-
ter hos media, quæ per ripam præterlabentis fluuij
Spartam ducebat. Cleomenes, faucibus vtrinq̧ in-
sessis, in Eua gregarium militem & socios collocat,
quibus ducẽ Euclidem fratrẽ cõstituit, ipse cũ Lace-
dæmonijs & stipẽdiarijs Olympum insedit. Vtrã-
q̧ ripã fluminis equitibus & stipendiariorũ parte
firmat. Antigonus ad hostẽ progressus Cleomenis
in disponendo exercitu diligentiã & industriam cõ
spicatus, prælio abstinuit, castris haud procul inde
circa Gorgylum amnẽ locatis. Plures deinceps dies
per irritos conatus absumpti. Postremo ambo duo-
ces rẽ totã prælio decernere cõstituunt virtute, pru-
dẽtia, felicitate, inter se pares. Antigonus Macedo-
nes scutatos & Illyrios quibus Demetrius Pharius
præerat ijs qui Euã insederant opposuit, cohortib⁹
alternatim dispositis. Post hos Cretenses, Acarna-
nes, & Achæos stare iubet. In hoc cornu Alexãder
Admeti filius & Demetrius iussi sunt curare. Ipse
cum mercenarijs & Macedonum phalange aduer-
sus Olympũ stetit. Accepto itaq̧ signo vix Illyrij
& scutati Macedonũ in aduersos equites impetum
dederant, quũ Spartanorũ stipendiarij circa ripam
locati, Achæorum cohortes nudas postremo loco
conspicati, per montis latera decurrentes in sum-
mum discrimen hostem adduxissent, a fronte & a
tergo incursantes, nisi Philopemenes Megalo-
politanus adhuc admodum adolescens prudentia
supra ætatem singulari, se & suos ab hoste circum-
ueniri conspicatus, ad equites, qui proxime stabãt,
conuersus vt se sequerentur, si victoriam par-
tam vellẽt, inclamasset. Atq̧ vna in hostilem equi
tatum inuectus Laconum stipendiarios, vt equiti
bus auxilio adessent, proposito auertit: quo conti
git, vt eo successu Antigonianæ cohortes elatæ
aduersum collem, qui ab Euclide insidebatur, scan
dere occœperint, in quo Spartiatanũ non paruus
est error animaduersus, qui quum per montis de-
cliuia occursare hostibus potuissent, facileq̧ in præ
ceps

Antigoni consilium.

Sellasiæ fauces.

Gorgyl⁹ amnis.

Prelium.

Philopemenis indoles.

ceps deturbare vt vestigio adhuc titubantes, velut
maiorē stragē edituri, gēto statu passi sunt eos i sum
mū iugū euadere. Ibi Macedones & Illyrij planitiē
adepti hostē ferociter vrgēt, locoq; summotū, mo-
dico negocio fundūt, fusumq; cū multa caede & stra
ge, p supinū collē pręcipitē agūt. Acre interim certa
mē erat inter equites, in quo pcipua Philopemenis

Caedes.

enituit opera, q traiecto equo, quum pedestre cieret
pręliū, ad extremū vtroq; crure sagitta trāsfixo, for
titer adhuc dimicās occubuit. In Olympo duo re-
ges iādudū magno cōflictu cōgressi, cruētā inter se
pugnā edebāt, eratq; interim mars vtrinq; anceps.
Sed Cleomenes audita suorū fuga ex Eua, cerneret-
q; equestre certamen sibi parū ex sentētia pcedere,
cū Laconica phalāge p hostes erūpere conat⁹ est, ibi

Lacaedemoniorū caedes.

Macedonū vi afflictus, disiectis ac passim stratis La
cedaemonijs, cū equitibus q̃ paucissimis Spartam
contendit. Incredibile est relatu, q̃ constanter Spar

Gratulatio In caesos.

tiatae eā cladē tulisse dicant, quū nemo in acie pro-
priae saluti pepercisset, nō amissum cōiugē matro-
nę fleuerūt filiorū mortē laudarūt senes, filiae caesis
parētibus praesentē vicē gratificari, suā dolere q̃ nō
sibi quoq; pro salute patrię mori cōtigisset, publi-
cā nō priuatā fortunā lamētari. Superuenit his que
relis Cleomenes suo hostiūq; cruore foedat⁹, q vr-
bē ingressus nō humi sedit, nō potū sibi afferri ius-
sit, nō cibū quo haustum labore corp⁹ reficeret, sed
vt erat armis sept⁹ stās parieti accliuis, vbi quatuor
milia tātū p̄lio superfuisse vidit, hortat⁹ ciues, vt se
ad meliora reipublicę tēpora seruarēt, cū cōiuge &
liberis ad Ptolemeū Euergetē, cuius in bello socie-
tate vsus erat, in Aegyptū nauigauit. Qd' aūt ad re-
gū societatē attinet, paucis dieb⁹, quib⁹ est ad Sella
siā dimicatū, Ptolemęus (vt Philarchus in historia
scripsit) ad Cleomenē miserat, qui cōsueta Sparta-

Cleomenis in Aegyptū fuga.

nis auxilia denegarēt, q̄ causa Cleomeni fuit praelij
maturandi, ne sui regia societate destituti, a praesen
tis belli studio auerterent. Post Euergetis Interitū,
Cleomenes Philopatoris Ptolemaei fraude circū-
uēt⁹, vt suo postea loco dicā, sibi manū intulit. An
tigon⁹ Lacedaemone nullo maiore certamine poti
tus, p̄ter spē omniū permisit, vt Spartāi suis legib⁹
viuerēt. Paucis inde diebus, quū Spartę adhuc esset,
ex Macedonia affertur fines regni ab Illyrijs vasta-
ri, quo nūcio cōmot⁹ cū suis pfectus p Arcadiā Ar
gos est reuersus, vbi tātisper commorat⁹ est, donec
Nemeei ludi celebrarentur: inde citato agmine in
Macedoniā pfect⁹, sub primū accessum hostē acie
cōgressum, magno praelio superauit quo certamine

Clamor exitialis. Ptolemę⁹ Philopator. Secundū bellum punicū. Hamilchar.

tātis vsus est clamorib⁹, vt ruptis venis profluuio
sanguinis nō multo post sit extinct⁹, Regno, quod
plureis annos tutelari nomine obtinuerat, Philip-
po Demetrij filio p man⁹ tradito. Per idtēpus Pto-
lemę⁹ Philopator sublato patre in Aegypto regna
re coepit, & Antiochus Seleuchi fili⁹ in Syria, post
Seleuchi fratris interitū, vt supra est memoratū, dū
seriē rerū lōgiuscule sequeremur. Nūc ad secūdi bel
li punici primordia redeo, qd' Poeni Annibalis du
ctu po. Ro. intulerūt, atq; ob hoc ipsum quidā An-
nibalis bellū appellare maluerūt. Fuit is Hamilcha
ris filius cognomēto Barchae, a quo & Barchina fa
ctio. Eo duce extremis primi punici belli tpib⁹ Car
thaginienses in Sicilia vsi sunt, idēq; Aphricū bel-
lū, quod illi cōtinuo successit, nō minori virtute, q̃
felicitate quīquēnio, vt Liui⁹ scribit, ex suorū sentē
tia cōposuit. Polybius quadriēnio id bellū profli-
gatū autor est. Postremo rebus Aphricae cōpositis
nouē annos punicū imperiū in Hispania, incredi-
bili successu, auxit. Idē Polybi⁹. X. annos illū i Ibe
ria exercitib⁹ p̄fuisse memorat. Quo vita defuncto,

Hastrubal Ipsius gener octo deinceps ānos, cū im-
perio, in eadē fuit prouincia. Is quoq; Carthaginiē-
siū opes, vt loco nō multū diuerso est a nobis de-
mōstratū, belli & pacis artibus magnopere auxit.
Ab hoc Annibal, q nouē annorū, vt Polybi⁹ scri-

Annibal accersit in castra.

bit, patrē fuit in Hispaniā comitat⁹, incertū qn̄ in-
de domū reuersus, quū iā adolescere coepisset, accer
situs, Hānone diuersae factionis principe frustra re-
clamāte, atq; idētidē admonēte, illū sub legib⁹ do-
mi tenēdū, hoib⁹ Barchinae gētis principib⁹ exad-
uerso nitētib⁹, in castra est missus. Vbi adeo p̄clara
militię rudimēta deposuit, vt nō multo post non

Hastrubalis caedes.

plus illi pr̄is memoria, aut Hastrubalis autoritas, q̃
propria virt⁹, ad fauorē & grām apud milites cōci-
liādā valeret. Hinc cōtigit, vt Hastrubale extincto
cōfestim p̄rogatiua militari impator sit ab exercitu
salutat⁹. Polybi⁹ Hastrubalē in lecto p Insidias oc-
cisum pdidit. Liui⁹ autor est ab ignobili Barbaro
Interfecto, q domini sui, Quē Poenus imperator ne
cauerat, mortē ex sentētia vlt⁹, mediqs cruciatib⁹ lae
ticia gestiēs expirauerit. Carthaginiēses militarē cō
sensum secuti, vt Annibal cū imperio i prouincia

Annibal imperator declaratur.

esset publice decreuerūt: accepto itaq; Imperio quū
annos sex, &. XX. nat⁹ esset, ceterū tanq; Italia sibi
prouincia fuisset decreta, nihil cūctādū rat⁹ Sagūti-
nos bello inuadere cōstituit, quorū causa satis scie-
bat Romanū bellū concitari, sed ne tā cōsilio q̃ ca-
su ad id bellū tract⁹ videret, Olchadū fines (sunt hi

Olchades. Carthela.

trās Iberū) cū exercitu ingressus, Cartheiā vrbem
opulētā ex ea gēte captā diripit. Scriptorū qdā Car-
theiam eam esse memorant, quam veteres Tartes-
sum dixere. Alij Betim ipsum Tartessum olim no
minatum crediderunt. Finitimae ciuitates, vnius
clade perculsae, vltro imperiū subiectę, factęq; sunt
ex socijs stipendiariae: Annibal benigne suis prae-

Annibal successus

dam partitus, Carthagini quę in Hispania est, cum
exercitu hybernauit. In Vacceos inde, sub vernum
tempus, mouit, Hermandicaq; eius gentis vrbe
paucis diebus potitus, Arbacalē oppugnat. Haec
oppidanorum vi fortius defensa aliquandiu Poe-
num a praesenti victoriae cursu retardauit, postre-
mo & ipsa cessit, vnde Annibal digressus, quum
honustum praeda traheret exercitum, in discrimen
incidit maximum. Ex Hermanica profugi cum
exulibus Olchadum & Carpentanis, quos ad bel-
lum cōncitauerant, exercitum praeda impeditum
circa Tagum amnem eximprouiso adorti, subita
vi turbant. Abstinuit praelio Annibal, erat enim
numero militum multo hostibus inferior. Meta-
tus itaq; circa amnem castra suos a pauore & con-
sternatione recepit, noctu in vlteriorem ripam va-
do agmen transmisit. Habet Tagus ortum in Cel-

Tagus flu.

tiberis, per Vectones & Carpentanos fluens, pari
pene tractu a Beti & Ana fluminibus mox Lusi-
taniam scindens, ad ęquinoctialem occasum Oce-
no infunditur praealto ostio stadiorumq; vingin-
ti latitudine. Oceani aestu adeo circumiectos inun-
dat campos, vt ad. CL. stadia late pateat pelagi fa-
cies, nauigatur ab ostio introrsum aliquot milia
passuum grandioribus nauigijs, mox fluuiaticis
lembis. Amnis piscium feracissimus & ostreorum
abundans. Poenus traiecto flumine loco paulu-
lum ab alueo remoto Instructo tenuiq; agmen, vt
ea intercapedo hostem ad traijciendum inuitaret.
Erant Carpentani cum Olchadum & Vacceo-
rum appendicibus supra centum milia. Hi hostem
metu cessisse rati, sublato clamore, qua cuiq; pro-
ximum fuit, in amnem procurrunt. Locauerat An-

Annibalis strategema.

nibal in ripa fluminis equites, qui temere fluuium
ingressos subito occursu exciperent, exceptos me-

dijs

dijs aquis trucidarēt. Multi igitur ferro, alij equorū
impulsu in medios gurgites resupinati vorticoso
amne perierūt. Siqui aduersam ripā pertinaci cona
tu, aut vi fluminis acti tenuerunt, ab elephantis, q
aduersa ripa ad hoc ipsum stabāt, fœde obtriti sūt.
Pœnus hac prælij parte defunctus, cæteram multi-
tudinē sua sponte turbatam prius ꝗ animum ab ea
trepidatione reciperet, toto agmine adortus cū mul
ta cæde disiecit. Agrū inde Carpentanū populatus
omnē gētē ad deditionē compulit. Secundū eā vi-
ctoriā omnes trans Iberū gentes, præter Sagunti-
nos, Punicis armis cessere. Hi quū cernerēt quantū
sibi periculi ab Annibale instaret, per quē accidisse
cū finitimis belli causæ ferebantur, Romā legatos
mittūt, qui auxiliū ad bellū, quod haud dubie im-
pēdebat, a senatu & populo implorarēt. Erat in eo

Saguntinorum legati.

fœdere, quod Romani nouissime cū Hastrubale in
Hispania percusserāt, diserte cautū Sagūtinis, vt ab
ijs Pœni velut a socijs Romani populi abstinerent.
Zacynthij mixtis quibusdā ex Italia Rutulorū ge-
neris, Sagūtū condidere vltra Iberum mille ferme
passus a mari, creuit ciuitas ipsam breui terrestribus
maritimisꝗ opibus, atꝗ in tātū est aucta, vt omnes
vltra Iberum populos celebritate nominis, & opu
lentia anteiret. Eorū legatos Romā missos vbi se-
natus audiuit, confestim legatio in Hispaniam &
Aphricam decreta est, vt Pœni a socijs populi Ro-
mani abstinerent. Cæterū prius ꝗ ij qui mitteban-
tur, ex vrbe profecti essent oīm opinione celerius
affertur Saguntum ab Annibale oppugnari. Tum
certatum sententijs est in curia. Erant qui, dicerent
confestim exercitum in Hispaniā mittendū, alij nō
Hispaniā solū, sed & Aphricam prouinciam cōsu-
libus decernebant. Placuit tamē nihil temere fieri,
missiꝗ P. Valerius Flaccus & Q. Fuluius Pamphi-

Annibal Saguntū oppugnat.

lus Saguntū ad Annibalem, qui si bello non absti
neret Carhaginē irent, ad cū, in rupti fœderis pœ-
nam, deposcendū. Et iam Pœnus plures dies Sagū
tum oppugnarat, multiꝗ & varij fuerant vtrinꝗ
conatꝰ. Oppidani, etsi plures turres & quicquid has
inter murorū cōtinebatur, hostes bellicis operibus
dituerant, valide tamen vrbem ad id tempus defen
derant, machinisꝗ magna ex parte corruptis, Pœ-
nū a mœnibus subita eruptione in castra compu-
lerant. Affuerunt interim ex Roma legati, ad hos
nuper appulsos misit Annibal, qui diceret, nec se
graui bello occupatum legatos audire posse, nec il
lis esse tutum inter tot efferatas gentes diutius ver-
sari. Et quia apparebat Romanos non admissos cō
tinuo Carthaginē ituros, nūcios cum literis præmi
sit ad principes Barchianæ factionis, ne qd Hanno
pro Romanis gratificari posset. Polybius priusꝗ
Saguntus obsideri cœpisset ad Annibalem lega-
tos venisse scribit, quum Carthagini Pœnus hiber
naret, auditisꝗ illorū postulatis, vt Saguntinorum
amicum respōdisse, vlturum se affirmantem ꝙ Sa-
guntinorū principes quidam, orta inter ciues sedi-
tione, Romanorū iussu interfecti essent. Cæterum si
ue legati auditi sunt, siue vt Liuius ait, exclusi, vbi
Carthaginem ventum est magnus in curia motus

Hānonis sentētia.

extitit. Fremere Hanno testatus prædicare se ab ini-
tio non destitisse, fore, vt Hamilcharis stirpe inco-
lumi, nunꝗ Pœni stabilem cum Romanis essent
pacem habituri, ac pro ijs, quæ in præsentis postu-
larentur, tris decernebat legationes. Romam vnā,
quæ patribus satisfaceret. Alteram quæ Annibalē

Barchiana factio præualet in senatu

a Sagunti oppugnatione abstractum Romanis de-
deret. Reliquam vt res ablatæ Saguntinis redderen
tur. Hæc ille. Sed multo plus Barchiana valuit fa-
ctio. Responsum est legatis bellū a Saguntinis or-
tum, nec Romanos recte facere, si Saguntinos vetu
stissimę Carthaginiensiū amicitię preferāt. Atꝗ cū
his legatis sunt Romā dimissi. Sed dū legati eūt re-
deūtꝗ, Annibal pre vrbis capta Sagūtinos in ap-
tū discrimē cōpulit. Octo mēsibꝰ, obsidio tenuit,
nullaꝗ interim pterꝗ ad extremū, pacis mētio hinc
aut inde mota est. Tātū seruādę fidei fuit in Sagun-
tinis studiū. Alorchꝰ Hispanus, qui publice Sagūti
norū hospes fuerat, ab Annibale huiusmodi cōdi-

Cōditiones Saguntinis propositæ.

tiones attulit, vt vrbē hostibus Sagūtini relinque-
rēt. Omne aurū & argētū publicū & priuatū victo
ri traderent. Ipsi cū liberis, & vxoribus, & cū binis
vestimentis ex vrbe egressi nouam vrbem, vbi ad
ædificandū victor Pœnus locū dedisset, sibi conde
rent. Has Sagūtini leges quū Alconi prius ex vrbe
misso proposuisset Annibal, ratus ille vt erat po-
pulares suos, non modo non eas conditiones acce-
pturos, sed exitio etiam futurum huic qui talia in
concionem attulisset, ex legato factus erat transfu-
ga, ne vitæ periculum aditet, liberius Alorchus,
vt hospes, locutus, estꝗ Saguntinos ad eam pa-
cem, si non æquam at necessariam, vehemēter hor-
tatus. Cæterum tantum abfuit, vt hortando & mo
nendo quicꝗ profecerit, vt confestim nobilissimi
quiꝗ curia egressi, prius ꝗ responsum vllum dari
potuisset, omne aurum & argentum ex publico &
priuato in forum contulerint, eoꝗ in ignem, ad id
repēte excitatum, deiecto, in eādem ipsi flammam
se cōiecerint. Pauor ingēs & trepidatio ex ea re orta,
ciuitatē pręsenti atrocitate attonitā, ab omni immi
nentis periculi sensu auertit. Nec Annibal in tanta
occasione desedit, sed copijs propius admotis per
ipsas murorum ruinas in vrbē irrupit, dato militi-
bus signo, vt puberes ad vnū interficerētur, multi
vbi hostem admissum viderūt, se & filios, incensa
domo, cōcremarunt. Alij armati non nisi cū morte
prælium finiuere. Cætera multitudo capta sub coro-

Saguntiexcidiū.

na vænijt. Et Saguntini tā infeliciter socialem sunt
fidem ad extremū vitæ tutati. Mirabitur itaꝗ oīs
posteritas, præclarū vnius populi facinus. Nec Ro
mani erga tantam fidem postea ingrati extiterunt.
Sagunti excidiū, haud multo postꝗ ex Aphrica le-
gati redierunt est Romæ auditum, quæ res ciuitatē
ingenti mœrore & tristitia affecit, dolore simul pu-
dereꝗ nullū fidelissimę ciuitati auxilium missum.
Erant tum Romæ consules, P. Cornelius. Scipio &

Cōsules.

T. Sēpronius, qui confestim iussi inter sortiri pro-
uincias, Cornelius Hispaniā est adeptus, Sempro-
nius Aphricā cū Sicilia. Sex in eum annum legio-
nes decretæ, & ex socijs quātum ipsis visum esset
consulibus naues longæ. CLX. celoces. XII. cum
hac classe quatuorꝗ &. XX. millibus peditū, duobꝰ
equitū & quadringētis Sempronius in Aphricam
traijcere est iussus, si alter consul satis esset ad Italiā
tuēdā. Inde & prætoribus suæ prouinciæ cū exerci-
tibus decretæ. L. Aemyliꝰ eodē anno in Illyricū est
missus aduersus Demetriū Phariū, q Romāi bñficij
oblitus vrbes aut socias aut dedititias hostiliter vexa
bat. Is Dimala capta quo hostis præcipuum contu
lerat belli apparatum, omne fere Illyricum nomē,
paucis diebus, in fidē Romanorum retraxit. Deme
trius Pharū tenebat cū valido pſidio, Aemyliꝰ qa
apta vi locꝰ natura munitissimus capi nō poterat,
noctu in insulā, partē vnā exercitus occulte expo-
suit, suntꝗ hi in dēsa sylua insidijs sedere iussi, do-
nec ad consurgendū signū daretur. Ipse orta luce, cū
XX. nauibus portū occupat. Insulani conspēpta na-
uium paucitate, vt Romanū portu arcerēt cateruā-
tim ad mare decurrūt. Tum ibi pugna inita, breui
omnis vrbana multitudo eo certandi studio cōflu

xit, qui in insidijs erãt, per inuia loca occulte insinuati, collẽ inter portũ & vrbẽ mediũ cum clamore occupant. Pharenses subito tumultu reuocati, multa cõsternatione vrbẽ repetunt, metuq; præcipitanoũ Romani nauibus egressi, terga cędũt, atq; ita Illyrij sunt in medio cęsi. Demetri⁹ fuga dilapsus, quũ in hos casus paratos lẽbos diuersa parte insulę haberet, ad Philippũ Macedõiæ regẽ extorris abijt, qui certo interiecto tẽpore, ex Philippi hortatu, Messenẽ occupare aggressus temere hostiũ muros subiens, ignobiliter ictus concidit. Aemylius Pharũ captã, ne hostibus receptaculũ aliquãdo esse posset, diruit, rebusq; suo arbitrio in prouincia cõpositis, sub initiũ autũni victorẽ exercitũ in Italiã deportauit, clarũq; de hostibus egit triumphũ. Hãnibal Sagunto potitus, quũ ex omni præda multã vestem, aliaq; preciosa munera Carthaginẽ suis dono misisset, in hyberna cõcessurus, omnib⁹ Hispanis qui sub signis militabãt potestatẽ fecit domũ abeũdi, vt desideria per ociũ inuiserent, sibiq; vt ad prima veris signa adsint edicit, fore dictitans, vt dijs bene iuuantib⁹ in aliã terrã secũ bellum transferrẽt. Ipse Gadis transgressus Herculi vota soluit, nouis se obligauit. Romani etsi magnopere in ornãdo bello erant intẽti, vt tamen omnia rite fierent, priusq; arma mouerent, iterũ Carthaginẽ mittũt, q a Carthaginiẽsibus sciscitarent, an publico cõsilio Hãnibal Sagũtum expugnasset, atq; si id factũ tuerent quod facturi videbant, bellũ Carthaginiẽsi populo indicerent. Missi sunt viri magno natu, Q. Fabi⁹, M. Liuius, L. Aemylius, C. Licini⁹, & Q. Bebius. Hic Fabius quũ nihil vltra q; mãdatũ erat sciscitat⁹ esset, tum Carthaginiẽsiũ vnus Romanos cauillio insectatus, ꝙ duplici legatiõe duo inter se diuersa ambitiose postulassent, eo decurrit vt diceret, nõ magis Carthaginiẽses stare oportuisse recenti fœdere, qđ Hastrubal cũ Romanis ꝑcussisset (eo enĩ de Sagũto cautũ erat) q; Romani cõditionibus ei⁹ fœderis stetissent quod Hamilchar in Sicilia cũ Luctatio sanxerat, in quo ipsi postea quædã mutari voluissent. Sũma orationis hæc fuit, vt diceret, nõ esse Romanorũ quęrere publico an priuato cõsilio Hannibal Saguntũ expugnasset, quin omnibus ambagib⁹ de Sagũto & Ibero omissis, aliud potius cogitarent, & quod eorũ anim⁹ diu parturisset pareret aliquãdo. Tum Romanos toga in signũ collecta, Hic inquit vobis pacẽ & bellũ porto. Vtrum libet sumite. Ad eã vocẽ ferociter est reclamatũ. Daret vtrũ vellet. Atq; quũ Fabius se bellũ dare dixisset, id se accipere oẽs respõderũt, & quibus acceptũ esset aĩs eisdẽ se gesturos. Gellius autor est, veteribus quibusdã Ro. rerũ monumentis proditũ, Q. Fabiũ Romani exercitus imperatorẽ, ad Carthaginiẽses literas dedisse, quibus significauit caduceum, & hastã pacis & belli tesseram Po. Ro. mittere, vtrũ acciperẽt sibi Pœni missum existimarent. Ad quæ ita illi responderint. Neutrũ sese eligere. Posse tamẽ qui attulissent, vtrũ mallẽt relinquere Quod autem ipsi reliquissent id sibi pro electo futurũ. M. Varro neq; hastam, neq; caduceũ missum existimat, sed tesserulas duas i quarũ vna caduceũ incisum fuerit, in altera hastæ simulacrũ. Cæterum quibuscunq; signis, nã res varie ad posteros tradita est, bellũ fuit indictũ, id facere qđ Liuius factũ scribit, magis ex dignitate fuit populi Romani, q; de fœdere disceptare. Quinquies Romani fœdus ad id tempus cum Pœnis percusserãt. Primũ L. Iunio Bruto & M. Valerio consulib⁹, vt Polybius scribit eo anno quo Tarquinius regno excidit. Idem autor est primo illo fœdere Romanorum nomine, Antiatibus, Ardeatibus, Aricinis, Circeijs Tarracinensibus, & cæteris Latinis cautum, & quicunq; Ro. imperio parerent. Miror Polybium addidisse his consulibus templum Capitolini Iouis dedicatum, quum satis constet post Bruti interitum a Puluillo id templum dedicatum, si Dionysius, Liuius, & Plutarchus vera prodiderunt. Alterum fœdus ictum, quo eisdem populis est a Romanis cautum. Pœni vero, vticenses & Tyrios nouos socios veteribus ascripserunt. Tertio loco sub id tempus quo Pyrrhus in Italiam venit. Mox in Sicilia quartum fœdus ictum ab Hamilchare & Luctatio. Postremũ in Hispania cum Hastrubale, quo cautum Saguntinis erat, ac in eo expressum, nequid rei circa Iberum Pœnis esset. Nec tum adiectum, vt in fœdere Luctatij, vt ita demum id fœdus teneret, si senatus & Po. probassent. Quod Romani aliqua in Luctatij fœdere mutarint, quia scriptum in eo fuit, vt ita demum id teneret, si illis videretur, ea iure mutata nemo inficiabitur. Contra Pœni, quando nihil tale cautũ esset in fœdere Hastrubalis, publica fide incolumi id irritũ habere nõ potuerunt. Causa igitur secundi belli punici Ro. fuit Sagũtus contra fœdus a Pœnis excisa, quod Fabius Pictor & alij plerique scripsere. Nec possum nõ mirari Polybium tam acerbe Fabium insectãtem, ꝙ Sagunti expugnationem belli initium fuisse dixerit, non causam. Ego vt Siciliã celeri desperatione relictam, & Sardiniam in ipso Aphrici belli motu a Ro. interceptam, tributumq; acerbe nimis exactum, rebellandi causam Pœnis fuisse arbitror, ita Romanis Saguntinorum iniuriam suscipiendi belli necessitatem imposuisse. Nec enim principium illud belli dici debuit, si dũ Sagũtus oppugnarẽt Ro. arma quieuere, nec prius quicq; hostiliter sit gestũ, q; ꝙ post eius vrbis excidiũ bellum est solenni modo indictum. Romanorum legati ex Aphrica in Hispaniam, quod facere a senatu iussi fuerant, traiecere, partim ad præparanda ciuitatum studia, partim ad ea quæ parata essent, in veteri amicitia retinenda. A Bargulijs primo benigne accepti, hos illi vt plerosq; alios trans Iberum in nouarum rerum studium erexere. In Volcianis inde exprobrato illis Sagunti excidio ita dimissi sunt, vt neq; in Hispania amplius, neq; in Gallia prius q; Massiliam sit ventum, benignum vllum responsum tulerint. Hannibal vbi ea quæ Carthagini facta erant audiuit, futuri belli molem secum reputans, cuius non tantum dux sed concitator etiam fuisset & autor, ad prima veris signa nihil cunctandum ratus, ne quis casus se in Hispania remoretur, Aphrica Hispanico præsidio firmata, Hastrubalem fratrem suum virum impigrum Iberiæ præfecit, vt eam cum. XI. milibus Aphrorum, octingẽtis quinquaginta liguribus, & Libophœnicum Maurorumq; equitatu tueretur, ac super hos Hispani generis quidam, necnon elephanti. XIIII. sunt additi. Naues quinquaginta ad maritimã oram tuendam. Sicq; velut mutuis pignorib⁹ Hispania & Aphrica vtraq; alterius præsidio firmatis, ipse cum centum & amplius milibus hominũ (& in his. XII. equitum milia) noua Carthagine profectus, maritimo itinere ad Iberum contendit. Oritur Iberus in Cãtabris ad radices Pyreneorum mõtium. Labitur primo ꝑ cãpos, & aperta loca æquis spatijs ab Iubeda & Pyreneo mõtibus remotus, ad. CCCCL. milia passuũ a fronte digressus, mari quod ab ipso Ibericum vocant, vno ostio infunditur: Græci vniuersam Hispaniam ab eo Iberiam dicunt. Hic Hannibal per quietem sibi cernere visus est diuina specie iuuenẽ, qui diceret se a Ioue missum, vt ipsum in Italiam perduceret,

Demetrij interit⁹.

Legati se cũdo Carthagi. missi.

Forma indicti belli.

Quoties Pœni fœdus cum Ro. percusserint.

Quæ belli punici secundi causa fuerit

Initium belli qđ.

Prouinciarũ ordinatio.

Iberi or⁹.

Hãnibalis insomnium.

perduceret, sequeretur proinde se ducem, nec vsq; flecteret oculos. Cæterū vt mortalium cura est semper in vetitum prona, solicitus Hannibal quid esset, qđ post se respicere fuisset prohibitus, quū temperare nequisset oculis, vidisse se eximia magnitudine serpentē, cum magna arborum & virgultorū strage euestigio sequi. Tum ibi perturbatū animo, percunctatumq;, quid prodigij id esset ex genio illo cognouisse eam Italiæ esse vastitatem. Pergeret porro ire, pateretur q; fata in occulto esse. Et Hannibali talis in quiete est species oblata, nihil prçter Italiæ excidium cogitanti, quod sæpe fit, vt diurni sermonis cogitationisq; similes quiescentibus repræsentent species, nisi præstigiæ fuerunt illæ dæmonū, innumerabiliū animarū saginam appetentium. Polybius id prodigium pro mēdacio reijcit, velut nulli vnquā hominū talia in insomnijs obuersentur, quo nihil est magis naturale. Hannibal prçmissis qui Gallorum animos donis conciliarēt ipse copijs Ibero traiectis, Ilergetes, Bargunros, & Ausetanos, & Aquitaniæ parte Pyreneo propinquam armis subegit. Cui oræ Hannonem cum. X. milibus peditum, & mille equitibus prçfecit, vt angustiæ quæ Hispaniam Galliæ iungunt, in Pœnorum potestate essent. Totidem inde Hispani generis quos longinqua grauari militia sensit domū dimissis, ipse cum cætero exercitu Pyreneum saltum transgressus, ad Iberum castra fecit. Protenduntur Pyrenei iuga ab interno mari Gallico non Tyrrheno, vt Appianus scribit, in oceanū vsq; a meridie ad septētrionē extensa. Ad ortū Celtas qui & Galli sunt. Ad occasum Iberos habent & Celtiberos, A crebro fulminū casu Pyrenei nomē factum existimāt quidā, alij qa fortuito olim incēdio ipsa iuga deflagrassent, Poetę his locis Pyrenē īdigenā puellā ab Hercule cōpressā meminerūt. Ex Ilibero Pœnus ad Rhodanū prçter Ruscinonē processit. Varro vnū ex tribus Maximis Europæ fluminib⁹ Rhodanū arbitrat⁹ est. Polybius eū tribus fontibus oriri supra ītimū Adriaci maris recessum, q mox Lemano lacu exceptus, per aliena iura eodē impetu seruaro, sibi restitutus aliquādiu Gallias dirimit. Cursu deinceps ad meridiē deflexo, inter Volcas & Cauares in Gallicū mare internū duobus ostijs defluit, vt idem autor scribit in Sardoū pelagus, flumina secum defert. Ararim, Isarā & Druentiā. Plinius in alpibus Rhodanū habere ortū arbitrat. Plutarchus non longe ab Istri & Rheni fontibus, quod a Polybij opinione nihil est diuersum. Memorabile illud de eo traditur, supermeare ipsum incorruptis aqs Lemanū lacū. Quod & Abdua faciat in Lario, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius & Ollius in Sebino. Nomē fluuio dedit Rhoda oppidū in Narbonensi Gallia a Rhodijs cōditū. Hānibal huc progressus vbi vlteriorē ripā vidit a Gallis insessam, veritus ne diutius ibi sedendo a Gallis circūuenire tur prima noctis vigilia, Hānonē Bomilcaris filiū cū parte copiarū ad ducenta stadia per ripā aduersi fluminis ire imperat, ac silētio ibi fluuiū superare. Dari ad id duces qui vadum monstrarent. Hanno vbi ad locum venit, cæsa confestim materia, ratibusq; subito contextis supra Insulam qua fluminis imper⁹ mitescebat, copias traiecit, inde agmine per diem refecto, priusquā in hostem moueret, signo quod inter duces cōuenerat, pcul edito secunda fluminis ripa prælio intentus ire pergit. Stabat interim Hannibal in omnē occasionē erectus, cæterū fumo procul conspecto, confestim suos quos ad hoc ipsum iādudum paratos habuit, in scaphas & rates impositos, sublato clamore in vlteriorem ripam emittit. Galli qui ex aduerso stabant ad hunc motū conciti cum vlulatu scuta (vt mos est gētis) supra caput quatientes, ex sua statione ad ripam decurrunt. Obtexerat fluminis faciem vis nautarū, clamorq; & strepitus impetū fluminis perrumpere conantiū, præbuitq; ea res terribilem hostibus speciem. Excipiunt tamē Galli intrepide hostem ripis applicantē, ortūq; erat vtrinq; atrox prælium, quū clamor a tergo ex improuiso redditus eos perculit. Iam Hanno captis hostiū castris, cū fremitu ad flumen vehebatur. Tum Galli ancipiti metu perculsi haud magno negocio fundunt, alijsq; alio dilapsis Pœnus copias per ociū traijcit, castraq; in vlteriore statuit ripa. Elephanti quomodo traiecti sint parū liquido traditur, quidā ratibus traiectos credidere. Alij vnū aiunt a magistro de industria irritatū, atq; in fluuiū præcipiti ira irruentē, reliquū agmē secū traxisse, atq; ita aquarū impetu in altū euectos, vadatim in aduersam ripā pertendisse. Sed dum hæc circa Rhodanū gerunt, Boij Galli audito Hannibalis accessu, & φ iam Pyreneos montes cū exercitu transcēdisset, Insubribus ad defectionē solicitatis, consternari arma capiunt non tā vetus odiū secuti, φ; φ eodē anno Cremona & placentia in suā terrā coloniæ a Romanis missæ fuerant. Triūuiri qui ad assignādū agrū Placentiā venerāt, eius loci mœnibus diffisi Mutinā metu petiere. Dubiū triūuiri fuerint illi, an legati qui Boios expostulatum missi ex vrbe fuerant. Præter ius gentium quod satis constat hostiliter oppugnati sunt, atq; ex Mutina, publica fide interposita, ab hostiū ducibus ad colloquiū vocatos, violato iure gentiū, Galli eos in vincula cōiecerūt. Mox Romanū præsidiū qđ in vrbe erat obsidione cingunt. L. Manlius q cū exercitu in Gallia erat, audito suorum periculo citato agmine Mutinā cōtendit. Eum profundā syluā parū caute ingressum Galli insidijs excipiunt, exceptū cū multa cæde & trepidatione fugientium persequuntur Agmen a tergo & a lateribus est cæsum, donec in apertos emersit campos. Octingenti milites desiderati, & aliquot signa militaria amissa. Manlius cū exercitu ignominia affecto Cannetum contendit Est is vicus Pado propinquus, vbi Romanus ab hoste circunsessus est, atq; obsidione fatigatus quoad C. Atilius prætor cū nouo exercitu affuit, Cæterū dū hæc circa Padum gerunt, P. Cornelius cōsul Hetruriæ oram cū. LX. nauibus prætervectus, Massiliam venit, ratus Hānibalē nondū Pyreneos mōtes transgressum. Hic vbi exploratū habuit Pœnū circa Rhodanū esse, ignarus vbi illi potissimum occurreret. CCC. mittit equites cū Massiliensium ducibus, q ex pximo hostiū cōsilia explorarēt, operæpreciū ratus exercitū maritima iactatione fessum, quiete vnius diei reficere. Forte ita accidit, vt Hannibal audito Ro. consulis appulsu, quingētos Numidas, dum elephanti traijcerentur, ad hostium castra speculatū miserit. Hi cū speculatoria Romanorū ala fortuito occursu cōgressi, maius quā pro numero prælium cōmisere. Multa vulnera & par propemodū cædes vtrinq; fuit. Postremo Numidæ metu pulsi victoriam Romanis iā labore fessis reliquerūt. Ex victorib⁹ ad. CLX. cecidere. Numidarum amplius ducētis. Huius pugnæ euentus velut omen fuit Romanis futuræ victoriæ, quæ multo ipsorū cruore esset quærenda. Hannibal qui in aīo habebat nolle cū Romanis manū conserere, priusquam in Italiam ventū esset, ne quis casus se ab instituto cursu retardaret, quā diuersissimus ab hoste porro ire constituit, qđ ipsum vt libentius faceret, legati a Matalo Boiorū rege obuiā illi ex Italia missi, hortatu

Marginal notes: Pyrenei mōtes. — Rhodani cursus. — Fluuij lacub⁹ mixti. Rhodanus. — Supatur a Pœnis Rhodanus. — Galli fūduntur. — Boiorū defectiō. — L. Mālı⁹ in īsidias præcipitatur. — Exploratoria equitum ala. — Prima Rom. victoria.

ſi, hortatu & precibus effecerunt. Ibi vero cum ni-
uoſa alpiũ iuga a ſuis formidari ſenſiſſet Pœn⁹, q̃
Hortatio Hãnibalis ad milites. cœlo verticibus ſurrecta, immenſa altitudine ocu
los fatigabant, pro concione eſt milites affatus, eo
rumq; metum caſtigare, qui vanã vulgi famã per-
horreſcerent. Alpes ipſas paſſim habitari, ſæpiuſq;
a magnis Gallorum exercitibus cũ liberis & vxori
bus atq; impeditiore agmine trãſcenſas, nec crede-
re ſe quicquã tam arduũ inueniri, qđ nõ facile ab
ijs poſſet ſuperari, q ab occaſu ſolis profecti tot flu
mina, tot ſaltus, tot ferociſſimas gentes ſua virtute
domuiſſent. Iam Italiam nõ procul abeſſe, vbi fe-
lix militia, amplaq; p̃ſentiũ laborũ præmia militẽ
manerent. Forti proinde animo eſſent, finemq; in-
ſtituti itineris ſibi campum proponerent, qui inter
Tyberim & vrbem Romam iaceret, cum quo non
tantum Roma ipſa, ſed tota etiam Italia eſſent vno
tempore potituri. Tali Pœnus hortatione vſus læ
ua Rhodani ripa pergit porro ire, ne qua hoſtis pri-
uſquam in Italiam iretur, fieret ſibi obuius. Quar-
Rhodanus. tis deinceps caſtris ad Araris & Rhodani confluen
tem conſedit. Inſulæ loco nomẽ eſt, quem flumi-
Lugdunum. na in vnũ decurrentia medium amplectuntur. Hoc
terræ ſpatio Lugdunum vrbẽ procedente tp̃e Nu-
matius Plancus condidit. Allobroges eã regionẽ
tenebant, gens inter Gallos opibus & fama ea tẽ-
peſtate inſignis. Ibi Pœnus inter regulos fratres de
regno ambigentes factus arbiter, quum maiori na
tu ex optimatium ſententia regnum reſtituiſſet, cõ
meatu & veſtibus contra alpina frigora benigne
eſt ab eo adiutus. Hinc per Tricaſtinos in Vocon-
Druẽtia flu. tiorum oram deflexit, Mox per Trigorios ad Druẽ
tiam venit. Eſt is quoq; Alpinus amnis, cæterum
eo tranſitu difficilior, φ quum vim aquarum ve-
hat ingentem, nullis coercitus ripis, nauigari non
poſſit, in plures ſimul alueos diffuſus, neq; ſemper
eiſdem fluens, globoſa voluit ſaxa, & tunc forte im
bribus auctus, violentius ſolito fluebat, quæ res
non mediocrem attulit vadantibus trepidationem
Ex Druentia Hannibal pacate ad radices alpium
proceſſit, tum ibi montium altitudo, niueſq; pro-
pemodum cœlo immixtæ, tecta informia impoſi-
ta rupibus, iumentaq; torrida frigore, inculti homi
nes & intonſi, animalia atq; inanima gelu rigẽtia,
omniaq; fœdiora quã fama ferrẽtur oculis oblata,
conceptum opinione metum auxerunt. Et iam in
aduerſos cliuos agmen erigi cœperat, quum mon-
tani tumulis inſidentes procul apparuerunt. Hic
Hannibal per Gallos, quos ad ſpeculanda loca pre
miſerat, factus certior, negari ſibi trãſitũ, cæterũ ab
Primę alpinorũ inſidiæ. eiſdem inſtructus, per diem Gallos ſtationẽ aſſerua
re, noctu in ſuos vicos dilabi, caſtra eo, quo depre-
henſus erat loco in confragoſa valle per diem ha-
buit. Sub noctẽ vero pluribus ignibus, q̃ pro nu-
mero accenſis, vbi remiſſas ſenſit oppidanorum
cuſtodias, cum expeditiſſima peditum parte, ac prõ
ptiſſimo quoq; ad id facinus delecto, ſilenti agmi-
ne anguſtias euaſit, atq; ijſdem tumulis, quos ho-
ſtes tenuerant, inſeſſis reliquũ exercitum ad mouẽ-
da caſtra, nuncijs & ſignis exciuit. Galli vbi agmẽ
procedere viderunt, & iam loca editiora ab hoſte
occupata præſidio teneri, nonnihil ſe tenuerũt an-
cipiti metu defixi. Poſt vbi in ipſis montiũ angu-
ſtijs, ſtudio properantium, agmẽ ſua ſpõte turbari
vident, rati quicquid terroris adijceretur, ſatis ad p-
niciem exercitus fore, aduerſis rupibus p abrupta
& inuia loca in Pœnos impetum faciunt, ibi equi
clamoribus conſternati, oĩa primo turbare, conſau
ciari inde ex his aliqui calcitratu & inquietatione
ingentem circa ſe ſarcinarum & hominũ ſtragẽ ędi
dere. Multi ſimul equi iumentaq; honuſta in abru
ptas ſunt altitudines deuoluta, agmen interrumpi
cœperat, cæterum pulſis loco hoſtibus Hanniba-
lis occurſu, reliquũ copiarũ pacate in altiora eſt lo-
ca traductum. Pœnus caſtellum, caput eius gentis,
Pœnorũ diſcrimẽ vi captũ diripit, circũiectoſq; vicos hoſtiliter popu
latur. Triduo poſt aliquãtulũ viæ cõfecit, inciditq;
in multo maius diſcrimẽ. Alter frequẽs popul⁹ mi
ſit ad eũ appropinquantẽ legatos, qui ipſius ducis
amicitiã peterẽt, doctos ſe aliena calamitate prædi
cantes pacẽ cum Pœnis multo potiorẽ Gallis eſſe
q̃ bellum, polliceri ad hęc duces & cõmeatũ, in fidẽ
quorũ obſides darentur. Hannibal, & ſi nõ oĩno fi
dem Gallis habebat, ne tñ repudiati ex cõfeſſo ho-
ſtes fierent, obſidibus benigne acceptis, præmiſſo
cum elephãtis equitatu, ipſe cum robore peditum
intentius circunſpiciẽs ſequebaẗ. Vbi vero ad loco
rum anguſtias ventũ eſt, tũ ibi Galli ex inſidijs cũ
ſtrepitu & clamore coorti, ingẽtia ſaxa in ſubiectũ
agmẽ deuoluunt. Hic quoq; fœda ſtrages edita, cõ-
feſtim montiũ faucibus ab hoſte inſeſſis peditum
agmen ab equis diſiungiẗ, certamine in noctẽ di-
ſtracto, Hannibal curarum & ſolicitudinis plenus
noctem vnam ſine equitatu & impedimentis egit.
Poſtero die Barbaris ſegnius incurſantibus, ſaltus
maiore iumentorum clade q̃ hoĩm eſt ſuperatus.
Nono demũ die in ſummũ alpium iugũ exercitus
euaſit, p auia plurimum loca, mõtanorũq; latroci-
nijs infeſta. Biduũ in ſublimi vertice ſtatiua ſunt
habita. Iumenta interim aliquot rupibus præcipi
tata, ac pro perditis relicta, veſtigia exercitus ſecuta
in caſtra peruenere. Additus his incommodis recẽs
niuium caſus, occidente iam vergiliarũ ſidere. Po-
ſtridie quum caſtra moueri cœpta eſſent, pigritia
& deſperatio ingens in ore omnium eminebat. Hã
Pœni ex alpibus Italiã pſpiciunt. nibal prægreſſus ſigna, in promõtorio cõſtitit, vñ
Italiã circunpadanoſq; cãpos alpibus vicinos mi-
litibus oſtentat. Durare iubet ac ſperare ita fore, vt
vno aut altero prælio Romã Italiæ caput in mani-
bus haberent, muros hoſtium non fines ſe tranſcẽ
dere arbitrarentur, cætera plana & humilia victori
bus futura. Proceſſerat inde nonnihil agmẽ per de-
cliuia & lubrica loca, tetra militum colluctatione.
Fœdum & miſerabile erat, φ vbi vnus aliquis ſe-
mel veſtigio lapſus, plures ſecundum alius alij cu-
pit auxilio eſſe, in p̃ceps trahebat. Quidã altis niui-
bus velut pedica capti medio lapſu hærebant. Pro
cedere tñ miles itineris duces ſecutus, quoad ventũ
eſt ad rupem in mille fere pedũ altitudinẽ abruptã.
Ibi quũ equites cõſtitiſſent, Hãnibal mirat⁹ qđ rei
exercitũ retardaret, vbi ad viſendũ locũ proceſſit,
tũ demũ ſenſit p inuia ſe loca ducere, ibiq; circun-
acto nõnihil agmine ſicubi molliora alpiũ latera
iter panderẽt, poſtea vero q̃ abrupta oĩa oculis oc-
currebãt, tñ niuiũ in ſummo iugo eſt militari ope
re exhauſtũ, in patentẽq; areã locus purgat⁹, quãto
ſatis cõmode caſtra ſtatui potuerũt. Ingens inde li-
Pœni aceto iſtringũt alpes gnorũ materia raptim cæſa, rupibuſq; adhibita in-
cendiẗ, ſaxaq; ignibus peruſta aceti iniectu emol-
liũt. Quatriduũ ſuper rupẽ abſumptũ, ea demũ in
cliuos reſciſſa eſt, per quos etiã Elephãti ſunt ad hu
miliora loca emiſſi. Breui totũ agmẽ velut in alterũ
orbẽ ad ima trãſcẽdit. Vẽtũ primo in Apricos col
les, & loca irrigua, ibiq; iumẽta triduo refecta, qui-
eſq; hoĩbus data. Mox & plana loca Pœnũ excepe-
rũt, accolarũq; igenio molliora. Atq; ita Hãnibal,
alpibus qntodecimo die ſuperatis in Italiã venit,
nouem milia ſtadiorum a noua Carthagine ad ip
ſos Italiæ fines dimenſus quinq; menſium ſpatio
L. Alimetius q fuit eo bello captus, memoriæ pro-
didit,

Clades amissorũ hoim in alpibus.

didit,se ex Annibale audiuisse,a Rhodani traiectu
vsq; in Italiam amisisse se sex &.XXX.hominum
milia,& cum his equorum numerum ingentem.
Cœlius autore Liuio,per Cremonis iugũ Hãniba-
lem descendisse tradidit.Alij per Apœnini iugum
qua mons ipse alpibus iungit,vnde etiã sit monti
nomen inditum,sed ab agri incola plures credide-
runt,in qua est opinione Liuius,qui neutra pte iter

Copię in Ita.

Pœnis patuisse constanter affirmat.Nec quantum
copiarum in Italiam perduxerit Hãnibal liquido
cõstat.Qui plurimum scripsere centum milia pedi
tum &.XX.equitum ponũt,qui minimũ.XX.pe-
ditum milia,& sex equitum.L.Cincius scriptũ reli
quit prima acie,qua Pœnus i Ro.dimicauit,affuis-
se illi cum Ligurum & Gallorum appendicibus
LXXX.peditum milia,&.X.equitum . Polybius
duodequadraginta milia peditum,& octo equitũ
Hãnibalem habuisse autor est , quum a Rhodano
discessit,cæterum vix dimidium copiarum illi su-
pfuisse,quũ Italiã est ingressus.Scipio triduo post
Hãnibalis digressum,quadrato agmine ad Rhoda
num processit,nullam pugnæ morã facturus : vbi
vero castra deserta vidit,nec hostẽ longius ,pgres-
sum operæprecium credidit vlterius sequi , ad na-
ues reuersus Gn.Scipionẽ fratrẽ,cũ exercitu & omi
apparatu bellico,in Hispaniam aduersus Hastru-
balẽ misit,ipse cũ q̃ paucissimis,celeri nauigatiõe,
Italiã repetit,Pœno alpes transcendẽti occursurus
Vbi igitur Pisas venit,factus certior de Hãnibalis
descensu,deq; eius exercitu alpinis frigoribus affe-
cto,tyrone a Manlio & Attilio accepto ad hostẽ ire
pergit,vt cum eo prius acie dimicaret,q̃ per ocium
copias reficeret.Sed dũ Scipio Pisas applicat,cũ co
pias a prætoribus colligit,dum Placentiã ire con-
tendit,Pœn⁹ interim validissima Taurinorũ vrbe
triduo expugnata,qm̃ in amicitiã vltro trahere ne-
quiuisset,ex stariuis mouerat,defecissentq; ad eum
omnes circunpadani ,nisi inopinatus consulis ac-
cessus Gallorũ consilia oppressisset.Et iam diuersi
exercitus prope in conspectu venerant(nã Scipio
Pado superato ad Ticinũ fluuiũ cõsederat) erãtq; ip
si duces inter se vterq; alteri admirationi , ille quia
multa p̃clara facinora ad id tempus in Hispania &

Scipiõis & Hãnibalis cõgressus.

Gallia feliciter gesserat,hic quia vnus oim Roma-
norum ducum aduersus se tali tẽporum discrime
esset Imperator declaratus. Quia igitur apparebat
atrox certamen instare, P. Cornelius ita est militẽ
pro concione affatus.Si cum eo exercitu quem in
Gallia habui,in prælium descẽsurus essem milites
superuacuum fuisset in pugnam q̃tũuis asperã itu-
ros adhortari,quid em̃ attinuisset aut equitem vir-
tutis admonere,qui longe maiorẽ hostium eq̃tatũ
magnaq; ex parte cæsum circa Rhodanum fudisset
aut militem cõfirmare,cũ quo hunc ipm̃ hostẽ fu-
gientem secutus satis ad me victum credidi,q̃ acie
cõgrdi nõ sit ausus? Nunc q̃a exercit⁹ ille cũ Gnęo
Scipione fratre meo rem in Hispania meis gerit au
spicijs ad quod publice comparatus erat , ne vobis
dux aduersus Hãnibalẽ deesset,vltro me huic cer-
tamini obtuli.Pauca igitur verba sunt nouo Impe
ratori apud nouum exercitum facienda,ne aut ge-
nus belli aut hostem ignoretis.Cum Pœnis vobis
res futura est milites,quos mari terraq; priore bello
Punico victos Sicilia & Sardinia spoliastis .XX.
annos stipendiarios habuistis . Erit spero in hoc
certamine vobis illisq;,idem qui in priore illo fuit
animus,quiq; victorib⁹ & victis esse solet . Pugna
bunt illi non spe,non virium fiducia,sed necessita
te coacti,nisi aliquis credat duabus copiarũ partib⁹
amissis,eos vltro dimicaturos qui incolumi exer-
citu certare non sunt ausi.Quid quod illi ipsi qui
perquã pauci supersunt nõ homines sed hoim effi-
gies,imo vmbræ potius dici possunt, fame , frigo
re,squallore enecti,fracti , debilitati , perustis niue
artubus ,neruisq; rigore contractis , torrida corpo-
ra,cõcussa arma,equi strigosi,claudi,debiles,nõ cũ
exercitu,sed exercitus reliquijs præliaturi estis mili
tes,vt merito timendum sit ne ab alpibus victus
non a vobis Hãnibal videatur.Sed sic certe est, dij
vltores fœderũ bellũ cũ perfido duce sine humana
ope ita profligatũ voluere,& ne quis me vestri hor
tandi causa hæc magnifice locutũ existimet,potuis
sem ego ,pcul ab hoc certamine abesse,atq; in His-
paniam q̃ prouincia puplice mihi decreta erat , cũ — Magnifica Scipionis de se verba.
eo exercitu abire,ibiq; fratre meo adiutore bellum
aduersus minorẽ ducem,minorẽ exercitũ admini-
strare.Prætervectus tamen Galliæ orã ad huius ho
stis famam,in terram exercitum exposui,equestriq;
certamine fugatum,quia ad pedestre cogere nõ po
tui,per longa maris spatia in Italiam reuersus vl-
tro me illi obtuli . Experiri constitui vtrum alios
Carthago hodie habeat viros q̃ paucis ante annis
habuerit,qui postremo ad Aegusam victi , Siciliæ
possessione cesserunt.Sit ne hic Hãnibal itinerum
Herculis æmulus an vectigalis & stipẽdiarius Po.
Ro.a patre relictus,qui a nostro consule iussus præ
sidium ab Eryce deduxit? Qui graues leges Cartha
giniensibus victis impositas,cum fremitu & mœ-
rore accepit? Qui Sicilia decedere,stipendiũ Popu.
Rom̃.soluere est pactus? Quæ fœdera manu patris
scripta hic bonus imperator respiceret,nisi Sagun-
ti scelus eũ in omne nefas præcipitem ageret . Qđ
quum ita sit,velim vos milites non minore ani-
mi indignatione in hos pugnare,q̃ si seruos videa
tis vestros in vos arma ferre.Licuit si libitũ fuisset
ad Erycem clausos fame ad vnum necare:victrici
classe in Aphricam transmissa Carthaginẽ delere:
Veniã tamen dedimus . Ex obsidione emisimus.
Carthaginẽ Aphrico bello afflictã tutati fuimus.
Pro quibus clemẽter & humane p̃stitis, furiosum
iuuenẽ secuti,nos nostrãq; patriam oppugnatũ ve
niunt.Sed vtinã de dignitate solum dimicandum
esset.Pro Italia vobis pugnandum est milites,pro
patria,pro liberis,pro vestra ipsorũ salute.Nec ali-
us a tergo est exercitus,qui si qđ nolim victi simus
hostibus obijci possit.In conspectu vrbis pugnare
arbitremini,Senatumq; & Po.Ro . parentes ipsos
ac liberos vestras manus intueri,a nobis salutẽ im
plorare,postremo qualis hodie vestra virtus fuerit — Peroratio.
talis patrię & omnium necessitudinũ fortunarũq;
deinceps erit fortuna.Et Scipio sic suos hortatus di
citur. Hãnibal non solum verba,sed totius rei ima
ginem Pœnorum oculis subijciendam ratus,ex ca
ptiuis Gallis aliquot in mediam aciem protraxit,
inde interrogari fecit,an essent qui inter se ferro di-
micare vellent conditione proposita,vt victor li-
bertate donatus incolumis ad suos abiret . Multi — Gallorũ animi.
mira alacritate se ad id certamen extulerunt. Sorti-
to igitur pleriq; incredibili lætitia & gratulatione
circunstantium,cum tripudio ex gentis consuetu-
dine in pugnam processere . Fuitq; inter dimican-
dum talis hominum eius conditionis habitus , vt
non magis vincẽtium fortuna,quam bene moriẽ-
tium laudaretur, tum Pœnus spectatis aliquot par
tibus,vbi suorum animos satis eo certamine affe-
ctos credidit,sic pro militum concione locutus di-
citur.Si qualem inquit animum in alienæ fortunæ — Orõ Hãnibalis ad suos.
exemplo habuistis,eundem in re propria æstiman
da habituri estis,vicimus viri fortissimi . Neq; em̃
spectaculum illud fuit sed pręsentis fortunę vobis

imago reprę∫entata e∫t, ac ne∫cio an maior vobis
pugnandi quã cuiuis illorũ ∫it nece∫∫itas impo∫ita,
quũ maioribus quã illi vinculis teneamini. Dextra
læuaq; duo maria claudunt, a fronte Padus violen
tior Rhodano, a tergo alpes vrgent, quas victores
per infe∫tas gentes vix nuper tran∫ire potui∫tis. Hic
igitur vbi primũ ho∫tẽ obuiũ habui∫tis, aut vincẽ-
dũ e∫t aut moriendũ viri forti∫∫imi. Cæterum fortu
na quæ vobis hanc pugnãdi imponit nece∫∫itatem
eadẽ magna pollicetur præmia, quibus ne amplio
ra quidem aliquis audeat a dijs immortalibus ex-
optare. Enimuero Sicilia & Sardinia quæ hoc bel-
lo repetuntur, ∫atis digna tanto periculo præmia vi
deri poterant. Nunc quicqd Romani tot triũphis
conge∫tũ po∫∫ident ve∫trum futurũ e∫t, agite nunc
& dijs bene iuuantibus arma capite, tẽpus e∫t vos
felicia ∫tipendia facere, debita militiæ præmia ∫en-
tire. Hic oim itinerũ & periculorũ quæ adhuc vo-
bis exhau∫ta ∫unt præmiũ fortuna propo∫uit. Hic
laborũ oim finẽ dabit, nec quia magnũ ∫it belli no
men idcirco & difficilem victoriã putate, ∫æpe cõ-
temptus ho∫tis cruentũ certamen edidit, & ∫ummi
reges ac populi leui momento victi ∫unt, adempto
Ro. nominis ∫plendore, nihil in his e∫∫e video qd'
vobis merito comparari po∫∫int. Nam vt felicẽ ta-
ceã tot annorũ militiã, & q ab oceano & occa∫u ∫o
lis per tot feroci∫∫imas gentes huc vincendo veni-
∫tis, comparabit ne vobis hic nouus & rudis exerci
tus, cuius militibus ∫iqs Pœnos Romano∫q; hodie
o∫tẽdat, cõmilitonẽ ab ho∫te nequeat digno∫cere?
aut dux ille ∫eme∫tris ∫ui exercitus de∫ertor, cui ne-
q; ∫ui milites noti ∫unt, neq; ip∫e militibus, cum ve
∫tro duce quẽ in armis educatũ ∫ub clari∫∫imis im-
peratoribus in∫titutũ non ignoratis, qui prius ve-
∫ter alũnus quam imperator fuerit, qui omnia ∫in-
gulaq; ∫uorũ militũ facinora, quo loco, quo tpe ge
∫ta ∫int, ordine referre po∫∫it, & nunc quacunq; ocu-
los circunfero oia animorũ ac roboris plena occur
runt, veterani pedites, genero∫i∫∫imarũ gentiũ equi
tes frænati & infrænes ∫ocij fideli∫∫imi forti∫∫imiq;
vos Carthaginien∫es ob iu∫ti∫∫imam iram pugna-
turi, qui tanto fortius audaciu∫q;, vt ∫pero dimica-
bitis, quanto maior ∫pes e∫t & animus inferentiũ
bellũ quã arcentiũ. Illud po∫tremo vos memini∫∫e
oportet cũ ve∫tro duce oẽs qui mecũ Saguntũ ex-
pugna∫tis e∫∫e ad ∫uppliciũ requi∫itos, qa ita Roma
ni per∫ua∫um habent, vt ni∫i ip∫orũ permi∫∫u nefas
∫it Carthaginiẽ∫ibus illatas iiurias vlci∫ci. Ne trã∫-
feris Iberũ. Nihil tibi rei ∫it cũ Saguntinis. Nu∫quã
te ve∫tigio moueris. Parum vi∫um e∫t patribus no
∫tris Siciliam & Sardiniam ademi∫∫e, iam & Hi∫pa
nia intercedere incipiunt, ∫i inde quoq; ce∫∫erimus
in Aphricam tran∫cendent, quin tran∫cenderũt vt
audio. Vni enim con∫uli anni huius decreta e∫t A-
phrica, alteri Hi∫pania, nihil v∫q; nobis relictũ e∫t,
ni∫i quod armis vindicauerimus. Illis timidis &
ignauis licet e∫∫e, quos ∫uus ager atq; idem pacatus,
∫ua terra fugientes pote∫t excipere, vobis nece∫∫e e∫t
fortibus viris e∫∫e, omnibus inter victoriã & mor-
tẽ certa de∫peratiõe abruptis, aut vincere igiẽ opus
erit, aut ∫i fortuna dubitabit in prælio potius quã
in fuga mortẽ oppetere. id ∫i de∫tinatum infixũq;
Perora- tio. vobis animo e∫t, iterum dico milites victoria no-
∫tra e∫t, nullũ em̃ maius hoc vno deus immortalis
homini dedit incitamentũ. Vtrinq; animis per hęc
ad pugnã accen∫is: Romani Ticinũ ponte iungunt
quem vt validius tutarentẽ ca∫tellũ ∫uperimponũt.
Ticinus. E∫t Ticinus maximus oim fluuiorum, qui Padum
influunt, deditq; olim vicinæ vrbi nomẽ, eã nunc
mutata voce Papiã vulgo nominant. Scipio pfe-
cto opere in In∫ubrũ agrũ copias traducit, locũq;
ca∫tris. V. milia pa∫∫uũ ab ho∫te capit. Hãnibal Ma
habarle quẽ in agrũ ∫ociorũ populi Ro. cũ Numi-
darũ equitatu populatũ mi∫erat, confe∫tim reuoca
to, qa haud dubie certamen in∫tabat, priu∫quã co-
pias in pugnã educeret, iterũ pro concione milites
affatus, ∫ingulis ∫ua p̃mia e∫t pollicitus, dirã in ∫uũ
caput imprecatione adhibita, ∫i falleret. Quæ res
adeo oim animos ad certamen accendit, vt pa∫∫im
militũ voces pugnã po∫centiũ exaudirent. Haud
tantus ardor erat in Romanis ca∫tris percul∫is me-
tu animis ob prodigia quædã, q̃ ∫ub ip∫um pugnę **prodigia**
tempus extiterant. Lupus Romana ca∫tra ingre∫∫us
obuijs fœde laniatis incolumis eua∫erat, & Apum
examẽ ∫upra p̃toriũ ∫edit. Cæterũ his rite procura-
tis, cõ∫ul cũ equitatu & expeditis iaculatoribus ad
ho∫tiũ ca∫tra ire pgit, vt ex pximo ∫pecularetẽ q̃tæ
in illis copiæ e∫∫ent, & cuius generis. Nec multũ a
ca∫tris proce∫∫erat, quũ Pœnus cũ ∫uo equitatu, &
ip∫e ∫peculatũ egre∫∫us ex improui∫o occurrit. Neu
tri alteros ab initio viderũt. Den∫ior puluis ho∫tiũ
aduentũ vtri∫q; ∫ignificauit. Ibi prælio repente ini
to iaculatores, quos Scipio cũ equitibus Gallis in
fronte collocarat, primo cõgre∫∫u pul∫i, in cõfertos
equitũ ordines ∫e∫e trepide recipiũt. Su∫tinuit inde
Romanus eques fortiter certamẽ, & ∫i mixti pedi-
tes, nõnihil impediebãt donec & Numidæ, quos
ab vtroq; cornu Pœnus iu∫∫erat latius adequitare,
∫e a lateribus tumultuo∫e intulerunt. Ho∫tis pene a
tergo vi∫us terrorẽ incu∫∫it Romãis, ∫ed nihil æque
ac cõ∫ulis vulnus aios pterruit. Is quũ in aptũ vitę **Prelium equestre.**
di∫crimẽ incidi∫∫et, filiũ tũ primũ pube∫cẽtis i tercur
∫u ∫eruatus e∫t, penes hunc inde adultũ fuit ois belli **Aphrica**
huius cõfecti gloria, vñ & ip∫e primus Aphricanũ **nus.**
e∫t cognomẽ adeptus. Cęlius a ∫eruo natione Ligu
re cõ∫ulẽ ∫eruatũ pdidit, magnitudo rerũ po∫tea a
Scipione ge∫tarũ facit, vt Liuio accedã, q de filio q̃
∫eruo maluit credere. Sed cuiu∫cunq; ille opa ∫erua-
tus e∫t Roman⁹ eques, qd' liquido tradiẽ, ∫auciũ cõ **Prim⁹ pa**
∫ulẽ in medio acceptũ, nihil turbato gradu neq; fu **trẽ ∫eruat**
gienti ∫imilis in ca∫tra abijt. Idq; primũ p̃liũ cũ Hã
nibale fuit. Quo apparuit Pœnũ equitatu p̃∫tare.
Et qa oia circa Padũ loca plurimũ cãpe∫tria ∫unt,
ac p hoc parũ Romanis gerẽdo bello apta cõ∫ul p-
xima nocte ab Ticino digre∫∫us, irrequieto ductu
ad Padũ cõtendit. Etiã ponte copias tran∫mi∫erat, **Scipiõis**
quũ Pœnus affuit, oppre∫∫iq; ∫unt moratorũ pauci **rece∫∫us.**
circa flumẽ, dũ ∫egnius ad Ticinũ ratẽ ∫oluunt. Pau
cis inde diebus Hannibal copijs Pado traiectis, põ
te vt plures tradiderunt: Cælius vado credidit, ad
qnq; milia pa∫∫uũ pcul Placentia cõ∫edit, ad quem
pxima nocte duo milia auxiliariũ Gallorũ & CC.
equites vigilibus ad portas trucidatis, trã∫fugerũt,
eos Pœnus benigne allocutus in ∫uas vrbes dimi-
∫it ad ∫olicitandos in partes ∫uorũ populariũ aios.
Scipio ratus fore, vt Galli ad vnũ velut rabie con-
tacti breui ad Pœnos deficerẽt, q̃q; vulnus nõ me
diocriter grauaret, quarta noctis vigilia Placentia
digre∫∫us, ad Trebiã trã∫tulit ca∫tra, ibi loco edito, **Rom̃. &**
collibu∫q; impeditioribus metatus, collegã quẽ ex **Pœni ad**
Sicilia reuocatũ audiuerat, expectare cõ∫tituit, nec **Trebiã**
multo po∫t Hannibal affuit, qui quũ haud procul **faciũt ca-**
a Ro. ca∫tris cõ∫edi∫∫et, paucis diebus Cla∫tidiũ vi- **∫tra.**
cũ, quo Romani vim ingentẽ tritici cõuexerãt, pro
ditione occupauit, P. Brũdu∫ino p̃∫idij p̃fecto qua-
dringentis aureis nũmis corrupto, idq; horreũ fuit
Pœnis ad Trebiã ∫edentibus. Dũ hæc in Gallia ge
runtẽ circa Siciliã terra mariq; aliqua a Romãis pro
∫pere ∫unt ge∫ta. Nõdũ Sẽpronius in Siciliã vene-
rat, quũ. XX. Carthaginiẽ∫iũ naues cũ mille arma-

tis ad

tis ad populandū Italiæ orā missę cursu subita tem
pestate excussæ nouē Liparas, octo Vulcani insulā
tenuere, tris in fretū auertit æstus. In has Hiero q tū
Messanæ erat consulē expectans, subito aliquot na
ues immisit, q̃ tris illas Punicas in potestatē reda-
ctas ad regē traxerunt. Ex captiuis cognitū est, præ
ter. XX. triremes, ex quarum numero ipsæ fuerant,
quinq; & XXX. alias qnqueremes in auersam Si-
ciliæ partē cursum tetendisse, vt improuiso appul-
su Lilybæum occuparent. Cæterum credere se ea-
dē tēpestate ad Aegusam insulā vi ventorum com
pulsas. Hiero pro magno habuit negocio id Ae-
mylio Siciliæ prætori significare. Ille cōfestim le-
gatis tribunisq; in maritimas vrbes dimissis, q dili
genti cura littora & portus asseruarent, oīm diligē
tissime Lilybæum custodiri iubet. Ibi socijs nauali
bus imperatum vt. X. dierum cibaria ad naues de-
ferrent, starentq; in oēm ocasionē parari. Alij ex lit
toralibus speculis diu noctuq; attente hostiū aduē
tum obseruare iussi, signisq; appropinquātiū cur-
sum significare. Erat luna pernox, Pœniq; de indu
stria cursum retardauerant, vt paulo ante lucē quo
tpe mortales arctiore premunt somno, Lilybęum
tenerent. Sublatis itaq; armamentis vt facilius ho-
stē fallerent appropinquabant. Præsensum tñ est
cōfestimq; conclamatū ad arma & in naues pariter
conscensum. Pœni vbi viderūt rem haud cum im-
paratis futurā portu abstinuerunt, vbi vero illuxit,
Prospera Ro. pugna ad Lilybęū. classe ad pugnā instructa sese in altum recipiunt, vt
hostibus spatium darent ad naues in apertum de-
ducendas, nec Romani pugnā detrectauere militū
multitudine & virtute freti. Fuit pugna illa leuis,
Carthaginiensibus cōgressum ob nauium agilita-
tē eludentibus, quo hostiū metu animaduerso Ro-
mani facto impetu septem Punicas naues circunsi
stunt, q̃ cæteris fugientibus cum suis turmis in Ro
manorū potestatē venere. Nondū pugnæ huius fa
ma Messanā peruenerat quum Sempronius eo ex
vrbe appulit, cui fretum intrāti Hiero obuiā instru
cta classe processit, gratulatusq; q hospes cum exer
citu & nauibus venisset felicē in Siciliā transitū illi
precatus est. Multa deinceps cum eo est de statu in-
sulæ locut⁹, pollicitusq; quo aīo priore Punico bel
lo iuuenis rem Romanā adiuuisset eodē senē adiu-
turum. Præbiturum ad hæc se gratis frumētum &
vestimēta legionibus socijsq; naualibus. Sempro-
nius honorifice & amice exceptus primum oīm Li
lybæum nauigare in aīo habebat, & iā eo cursum
intenderat quum de nauali pugna ad Lilybæum
certior fit, lætusq; suorū successu Hieronē cum sua
Melita insula. classe dimittit, ipse in Melitā insulā Punicæ ditio-
nis transmisit, cui appellenti Hamilchar Gisgonis
filius, cum duobus fere milibus hoīm, insulaq; cū
oppido eiusdē noīs tradita est. Inde cōsul redijt ī Si
ciliā, ex Sicilia in Vulcani insulas cōfestim soluit,
quo audiuerat Punicas naues nup̄ tēpestate appul
sas. Cæterum eunti literę a senatu redunt, Vibonē
sem agrum in ora Italię a Pœnis vastari, Hanniba
lē trāscensis alpibus in Gallia esse. Properaret igit
collegæ auxilium ferre. Sempronius multis vno
tpe curis anxius exercitum in naues impositum su
pero mari Ariminum mittit. Sexto Pomponia le-
gato mandat vt cū. V. & XX. longis nauibus orā
Italiæ tueret. M. Aemylio quinquaginta nauium
Sempronius Scipioni iūgitur. classem explet cum qua Siciliæ p̄sideret. Ipse. X. na
uibus orā Italiæ legens Ariminum primo venit,
inde cum suo exercitu ad Trebiā profectus collegæ
iungit. Hic cōsulibus parum ab initio cōuenire cœ
pit. Scipio equestri prælio victus, & vulnere cun-
ctantior factus, bellū trahi malebat: cōtra Sempro-
nius ferox aīo qa satis apparebat aut illis copijs Ro
manū imperiū defendi oportere, aut nullā spem re
liquam superesse arcēdis ex Italia hostibus, omnis
erat moræ impatiens. Galli q inter Padum & Tre-
biā accolebāt, neutro adhuc sua auxilia inclinarāt,
haud dubie victricis partis gratiā aucupantes, quū
neutrius merito expectanda essent. Ferre id æquo
animo Romani duces, contra fremere Hānibal, se-
q; a Gallis proditū testari, ad quos seruitio liberan
dos in Italiā venisset. Ira itaq; percitus oēm agrum
Pado p̄pinquū vastari iussit, qua iniuria Galli ad-
acti ad Romanos aperte inclinant, auxiliū a consu
libus implorant. Cornelio nihil moueri placebat
quippe q ne multū quidē Gallis crederet. Sempro-
nius vt socij in fide ɔtinerent qui primi coiuissent
auxilio iuuādos censet, mille pedites cū valida par
te equitatus, iaculatoribus admixtis ad tuendū so-
ciorꝫ agrum trans Trebiā missi, hostē late diffusum
ac præda honustū adepti, cū cæde & trepidatiōe in Aphrorꝫ
castra cōpellunt, mox instaurata pugna aliquādiu fuga.
ancipiti est marte dimicatū, & qa neutro adhuc for
tuna inclinante præliū fuerat diremptū, Sempro-
nius pro victoria habuit, collegæq; metū increpa-
bat, per quem staret quo minus de summa rei vno
prælio decerneret. Cæterū nihil eū æque exagita-
bat ac propinquū comitiorū tēpus, iniquo aīo fere
bat in nouos cōsules bellū differri, demū occasio-
nē nactus totius gloriæ in se vertendæ, si Collega
adhuc ęgro prospere dimicatum esset, Cornelio ne
quicquā repugnante, iubet exercitū ad p̄liū parari.
Hānibal qa bellū trahi hostibus expedire videbat
vix a principio potuit credere vt in præliū Ro. con
sul descēderet: at vbi indicio cōperit militē ad pu-
nam expediri, in spem haud dubiā victoriæ addu-
ctus, locū insidijs circunspectare cœpit. Erat riuus Hānibalis strategema.
prealtis ripis ab vtraq; parte virgultis vepribusq;
vestitus. Hunc locū diligenter contēplatus, vbi ad
tegendos equites satis latebrosus visus est, Mago-
ni fratri suo ostendit, mandatq; vt eo noctu cum ijs
copijs quas ipse daturus esset, inito in hostē prælio
occupatū ex transuerso impetū faceret: Delige tibi
inquit centū viros ex omni equitatu, ac parē nume
rū ex oībus peditibus, cū qbus ad me venias prima
vigilia noctis. Post vbi Mago cū delecta manu af-
fuit, tū Pœnus robora virorū inqt cerno, at vt nu-
mero quoq; valeatis, ite & singuli vobis nouenos
ex turmis manipulisq; vestris deligite. Mago locū
mōstrabit quē īsideatis, hostē harū artiū ignarū ha
betis. Ita Mago per noctē cū mille equitibus pari
q; peditū numero locū insedit: Pœnus dux prima
luce Numidas iubet trans flumen adequitare, ho-
stemq; si fieri possit lacessendo cedendoq; procul a
suis castris abducere. Equitum ducibus mandat, Hānibalis prouidentia.
vt suos prandere iubeāt, atq; instratis equis signū
expectarent. Pedites ignibus ante tentoria accensis
iussi sunt curare corpora atq; oleo vngere, vt habi-
liora essent mēbra ad pugnā, minusq; rigori obno
xia. Erat brumæ tps & dies ille niualis. Sed dū Pœ-
nus mature suos ad p̄liū cōparat, Sēpronius ad pri-
mū Numidarꝫ tumultū oēm equitatū effudit, mox
sex milia peditū, postremo vniuersas copias in aciē
ducit, nō cibo prius capto, nō ope vlla ad arcendū
frigus adhibita. Hi posteaq; flumē transgressi sunt,
ɔfestim Hānibal suos in hostē ducit. Baleares octo
milia hoīm leuis armaturæ locata ante signa, dein
de grauiorē armis peditē, qđ viriū & roboris fuit,
in cornib⁹ statuit. X. milia equitū cū elephātis aciē
claudebāt. Cōsul resistentibus Numidis, signo re-
ceptui dato, equites a cursu reuocat, reuocatos pedi
ti circūiecit, duodeuiginti milia Romanorꝫ erant,

Initiũ pugnæ.

latini nominis.XX.milia,& cum his Cenomano-
rũ auxilia, q̃ Hallorũ gens ex Trãſpadanus adhuc
in fide erat. Pugna a Balearibus orta, quibus cum
valide Romani reſiſterent, Pœnus omnem leuem
armaturã in cornua reiecit,tum ibi Romanus equi
ratus(erant enim ad quatuor milia numero atq; hi
feſſi) velut nube quadam telorũ degrauatus, quũ
iandudum maiori hoſtium equitatui vix reſiſteret
equis ad id inſueto elephãtorũ odore territis, haud
multo poſt in fugam vertitur. Fuit inde pedeſtris
pugna,magiſq; par animis q̃ viribus.Romanus in
acie ſtabat. Pœni robuſti, vtpote qui curatis prius
corporibus in pugnã deſcenderãt. Contra ieiuna
feſſaq; Romanorum corpora. Reſtitiſſent tñ ſi cum
pedite ſolum certamen fuiſſet, ſed Balearium telis
hincinde preſſi, & elephanti in medium agmẽ acti
late ſtragẽ dedere. Acceſſit & nouus terror ab Ma-
gone illatus, qui cum tumultu & clamore ex inſi-
dijs ortus, ingẽtem a tergo formidinem iniecit. Pe
dites pæter ſpem omnium elephantos veruris con-
fixos in fugam auerterunt, quos Hannibal in ſini-
ſtrum cornu aduerſus auxiliares Gallos agi iuſſit,
quibus metu pulſis Romani in orbẽ pugnare ſunt
coacti,tũ auxilijs nudati, & quia iam fortuna aper-
te inclinabat. X.milia hominũ per mediã Aphro
rum aciẽ cum ingenti cæde hoſtium perrupere. Hi
quum niuali cœlo perſpicere non poſſent, qua po
tiſſimũ parte pugnã inſtaurarẽt, nec flumine inter

Romanorũ fuga.

clufis in caſtra reditus pateret, Placentiam conſer-
nato agmine abierunt. Haud vno deinceps loco
eruptio facta eſt multi paſſim totis agris cæſi, alij
circa flumen oppreſſi perierunt, q̃dam etiam gur-
gitibus abſorpti, imber niue mixtus, & intolerãda
vis frigoris, & homines multos & iumenta, & ele-
phãtos prope omnes abſumpſit. Ad Trebiam vſq;
Pœni ſunt fugientes inſecuti, qui adeo torpẽtes ge
lu in caſtra rediere, vt p̃ſentis victorie lętitia nõ ſen
tiretur, quo contigit, vt caſtrorũ pręſidium, & qui
eo ex acie fugerãt, quũ fluuiũ noctu ratibus traiece
rint, vt in tutũ inde abirent, nihil Pœni ſenſerint,
aut certe ſe ſentire diſſimularint. Tacito itaq; agmi
ne Scipio Placẽtiã cõtendit, diuiſoq; exercitu, ne co
lonia vna omnium copiarum hybernis grauaret,
pars militum Cremonã in hyberna cõceſſit. Poly-
bius, Plutarchus & alij quos ſequimur, cæſorũ nu-
merũ neq; ad Ticinũ, neq; ad Trebiam poſuere, ſed
cõſtat cladẽ nõ mediocrẽ acceptã, multoq; maiorẽ

Sempronij mendacium.

ad Trebiã q̃ ad Ticinum. Polybius autor eſt Sem
proniũ, ad rumores aduerſę huius pugnæ leuãdos
Romã ſcripſiſſe pluuiũ & niuoſum diẽ ſibi victo-
riã e manibꝰ extorſiſſe, attulit id mendaciũ aliquã
ciuibus lętitiã: verum vbi res certioribꝰ nũcijs pa-
lã facta eſt, nõ minor metꝰ ciuitatẽ inuaſit, q̃ ſi Hã
nibal caſtra ad vrbẽ admouiſſet. Augere iprouiſa
res metũ, neq; enĩ alij duces eſſe aut alij exercitus, q
victoribꝰ Pœnis obijcerent. Eratq; ciuitas in ſum-
mo metu & mœrore cõſtituta, quũ Sẽpronꝰ cõſul,
nõ ſine aperto diſcrimine, inter hoſtes dilapſus, q
citra vltraq; Padũ paſſim vagabãtur, Romã venit:
nec ita multo poſt eius acceſſum cõſularibus comi
tijs, qđ vnũ in p̃ſentia deſiderabat, habitis, creati

Cõſules.

ſunt noui conſules Cn. Seruilius & C. Flaminius.
Tẽtentauit medio hybernorũ tpe Hannibal occu-
pare emporiũ, qđ Romani haud ꝓcul a Placentia
habebant, cęterum vigiles fallere nõ potuit. Tãtus
itaq; clamor ab ijs, qui pręſidio erant, per noctem
ſublatus eſt, vt Placẽtię exaudiret. Eo cõſul prima

Vulneratur Hanibal.

luce cum ſuo eqtatu occurrit, legionibꝰ poſt ſe qua
drato agmine ſeq iuſſit. Cõmiſſum interim eqſtre
p̃liũ, Hãnibalq; nõ leuiter vulneratꝰ pugna exceſ-
ſit. Carthaginiẽſes ducis vulnere pterriti pugna ab
ſtinuerũt, oppidũq; per hęc egregie defenſum. Pau
cis inde diebus Pœnus ad Vicũuias profectus, fue-
rat id emporiũ a Romanis Gallico bello cõſtitutũ
& tunc hominum multitudine ſatis frequens, qua
fræti, qui intus erant, famaq; præſidij ad Placen-
tiam defenſi ferociores facti, incompoſito agmi-
ne obuiam hoſtibus ꝓdeunt, ad q̃nq; & triginta
armatorũ milia. Hi a multo paucioribus fuſi fuga-
tiq;, poſtero die ad deditionẽ cõpulſi ſunt. In dedi-
tos adẽptis priꝰ armis, nullo nõ ſęuitie genere Pœ
nus hoſtis vſus eſt. Inde Hãnibal, ad prima veris
ſigna, ex hybernis cũ exercitu ꝓfectus, in Hetruriã
ire pergit, cõſilio eius gentis ſibi aut vi aut volun
tate adiũgẽde, & iam in ſummũ Apœnini iugum

Fœda tẽpeſtas.

euaſerat, quũ tẽpeſtas ſubito coorta ducẽ & exerci-
tum itinere auertit. Ventus imbri mixtus ex aduer
ſo ſpirans primo agmẽ in veſtigio tenuit, quũ aut
arma vis vẽtorũ militi adimeret, aut corpꝰ turbine
rotatũ humi affligeret, ſed quum ne deiectis quidẽ
reciprocandi ſpiritus facultas eſſet, ventis exaduer-
ſo flantibus, patũ per procellę auerſi conſederunt.
Secutus mox ingens cœli ſtrepitus, interq; horren-
dos aeris fragores crebra coruſcatio, capti itaq; au-
ribus & oculis metu torpere primo cuncti, mox de
iecto ad terrã imbre conati ſunt ibidem metari ca-
ſtra. Cęterum quũ nil omnino ſtatui poſſet, omnia
vento proſcindẽte, ancipiteſq; adhuc cõſilij ſtarẽt,
tam denſe vis grãdinis, quę vi frigoris in montiũ
verticibꝰ cõcreuerat, ſtãtes inuaſit, vt omiſſo ope-
re ad terrã procumberẽt milites, magis tegminibꝰ
ſuis obtuti, q̃ tecti. Obriguere interim iacentiũ mẽ
bra immenſa vi frigoris, adeo vt illa cœli intẽperie
remittente, ex miſerabili ſtrage ſeſe ægerrime attol
lerent. Poſtremo cum crebro conatu paulatim mo
ueri cœpiſſent, perrariq; ignes accenſi eſſent, refecti
aio, eo quo deprehenſi fuerant loco, eſſe perſeuera-
runt. Biduum inde inuitis oĩbus, & velut obſeſſis,
caſtra in Apœnino habita, multiq; interim morta-
les, multaq; iumenta frigore conſumpta ſunt, & in
his ſeptem elephãti ex ijs qui ex prælio ad Trebiã
commiſſo ſupererant. Hannibal ex Apœnino in
Galliam reuerſus, quum haud procul Placẽtia con
ſediſſet, poſtridie quam eo venerat. XII. milia pedi
tum, & quinq; equitum, ad Romanorũ caſtra ducit,
nec Sempronius (iam em ex vrbe redierat) leuãdæ
infamiæ cupidus certamen detrectauit, fuitq; pri-
mo cõgreſſu res Romana adeo ſuperior, vt pulſos

Recens p̃lium ad Placẽtiã.

hoſtes Semproniani ſint vſq; in caſtra perſecuti, eo
rumq; munitiones oppugnare auſi. Hannibal pau
cis ꝓpugnatoribus circa valiũ cõſtitutis omne ro-
bur peditũ in reducta valle ſtatuit, iuſſitq; ſignũ ex
pectare, duabuſq; equitũ alis dextra lęuaq; in hoſtẽ
miſſis, ipſe cũ peditũ phalange e caſtris erupit. Fuiſ
ſet certamen illud vtriq; parti calamitoſum, ſi in
longũ extendi potuiſſet, tanta animorũ pertinacia
erat initũ. Cęterũ pugna interuentu noctis dirẽpta
pari clade eſt in caſtra diſceſſum. Sexcenti pedites,
equites dimidio pauciores, ab vtroq; exercitu ceci-
dere. Sed maior Romanis fuit quã pro numero cla
des, q aliqui equeſtris ordinis cæſi ſunt, & cum his
tribuni militũ q̃nq;, ſociorũ pręfecti tres. Hãnibal
haud multo poſtq̃ ita eſt ad Placentiã dimicatũ, in
Liguriã conceſſit, cui venienti Ligures duos Rom̃.
Quæſtores C. Fuluiũ & L. Lucretiũ, cum duobus
tribunis militum, & quinq; equeſtris ordinis ſena
torum filijs inſidijs interceptos, vt pax eo pignore
firmior eſſet, tradiderunt. Sempronius & ipſe ſe-
cundum Hannibalis diſceſſum Lucam vrbem He
truriæ conceſſit. Atq; in hoc ſtatu res Romanæ Pu-
nicæq;

Sciplōis successus in Hispania.

nicæq; in Italia erāt. Gn. Scipio interea, q cū classe & exercitu a fratre fuerat in Hispaniā missus classe Emporijs appulsa a Laceranis exorsus, vsq; ad Iberum flumē, quicqd populorū erat aut gentium, fœdere & amicitia Romano nomini adiūxit. Interim adeo humane & clementer cum socijs agere, vt ea fama ad mediterraneas gentes in amicitiā trahēdas non mediocre fuerit incitamentū. Conscriptis igit ex socijs ciuitatibus aliquot cohortibus, plures vrbes partim vi, partim volūtaria deditione, procul a mari cepit. Hanno cuius ea ꝓuincia erat, his hostium successibus cōmotus, castris in Romanorum conspectu positis, copias in aciē educit. nec Scipio distulit certamen, tutius ratus cū solo Hannone dimicare, q̄ cunctando cum hoc ipso & Hastrubale quem cum altero exercitu sciebat paulopost affuturum. Fuit ea pugna Romanis ꝓspera. Sex milia hostium cæsa dicuntur, & duo cū castris capta, qbus

Hanno a Scipiōe superat.

Scipio potitus, Cissam siue, vt alij habent, Scissam oppidū vi cepit. Hannonis castra Romanū militē ditarunt, impedimentis eorū, qui in Italiam Hannibalē secuti fuerant, referta. Hanno dux Carthaginiensiū & Andubal mediterranei regionis tyrannus viui in Romanorū potestatē venere. Traiecerat interea Hastrubal Iberū cum octo milibus peditū, & equitibus mille, q audita suorū clade, magno dolore percitus, iter ad mare derorsit, ibiq; nō procul Taracone, nauales socios Romanorū vagos in agris adeptus, cū multa cæde & trepidatione ad naues cōpulit, sed Scipionē veritus, ne subito eius accessu opprimeret confestim trans Iberū copias recepit, nec ita multis interiectis diebus, quum Scipio ex Taracone emporia repetisset, Hastrubal teuersus Ilergetes, q obsides Scipioni dederāt, ad defectionē perculit, ad quos hostiū motus Scipio ex hybernis excitus, fama sui aduētus Pœnū iterum ad Iberū secedere coegit, ipse Ilergetū gentē ad obsequiū tetractā pecunia mulctauit. In Ausetanos inde Iberi accolas mouit, horū vrbem quum obsidione ꝓmeret, indicio cōperit Lacetanos venire finitimis auxilio noctu, venientes insidijs excepit, exceptosq; cū multa strage dispulit: ad. XII. Hispanorum milia sunt desiderata. Tenuit ea obsidio XXX. dies, per quos raro nix min⁹ quatuor pedes alta iacuit. Postremo Ausetani. XX. argēti talenta cū hostibus pacti dedunt. Scipio secundū eam deditionē Taraconē in hyberna cōcessit. Romę tetra

prodigia

hac hyeme ꝓdigia aut facta, aut animis religiōe imbutis temere credita sunt. Ingenu⁹ īfans semestris in foro Olitorio triumphū clamasse dicit. Nauiū species in cœlo visę, & ædes Spei fulmine icta est. In agro Amiternino plurib⁹ locis hoīes obuiā venientes in cādida veste visi, non tamē cōgressi sunt. In Piceno lapidib⁹ pluit. Lanuuij hasta cōmota est. In Gallia lupus vigili gladium e vagina eripuit. Hæc & alia quędā visu audituq; formidolosa, vt tunc erat hominū superstitio, per id tēpus nunciata. Nec multis inde diebus, alia auditu fœdiora, ingentē ciuitati metū incussere. Solaris orbis minui visus est, & Arpis palma in cœlo visa. Sol & Luna inter se occurrere crediti. Duæ interdiu lunæ visæ, & in Sardinia duo scuta sanguine manarūt, fulseruntq; littora crebris ignibus, bacul⁹ in circūeuntis vigilias manu arsit, i Phaliscis cœlū scindi visum, apud Antiū cruentæ spicę in corbē concidere. Sortes sua spōte extenuatę, vnaq; earum excidit inscripta. Mauors cōcutit hastā. Capuæ species ardentis lunæ cadentisq; inter imbrē visa. Ciuitas ob hæc ꝓdigia lustrata est. Lectisterniū & supplicatio indicta, aliaq; alijs dijs placamina decreta. C. Attilius

Seranus prætor publice vota suscipere est iussus, si in. X. annos respu. incolumis stetisset. His rite ꝓcuratis Flaminius consul designatus edictū & literas Placentiā misit ad consulem, vt idibus Martijs cum exercitu Arimini esset, hic multis modis offensus erat patribus & populo, iam inde a primo suo consulatu, quū enim res aduersus Insubres gereret, nunciataq; essent prodigia quędā, q in Piceno amnis cruētis aquis fluxisset, & tres Gręcorū effigies circa Ariminum apparuissent, augures pronunciauerant cōsules eo anno vicio creatos, publicę proinde literæ ad eum & collegā datæ vt Romā cum exercitu redirent, consulatuq; se abdicarent. Flaminius non prius paruit q̄ cum hoste collatis signis cōflixisset, prospereq; ea pugna Romanis cessit, vt loco non multū hinc diuerso est significatū. Quia igitur contra auspicia pugnasse credebatur, publicisq; literis haud ab initio paruisset, nemo redeunti processit obuiā, triumphūq; priuatus egit, ante tēpus se magistratu abdicare coactus. Residua igitiur in patres ira, se adiutorem ꝓ̄buit C. Claudio Trib. plebis, qui legem tulit ad populum, neqs senator senatoriſve pater maritimā nauem haberet, q̄ plus q̄. CCC. esset amphorarū capax, satis eam esse rat⁹ ad fructus ex agris conuectandos, omnē alioq patribus quęstum indecorū. Ea lex vt erat popularis non authori tantum, sed suasori etiam apud plebē fauorem conciliauit, secundūq; illi consulatum peperit, ob hæc ille inuisus patrib⁹ atq; eisdem infensus, nequa religio se in vrbe moraret, priuatus clā in ꝓuinciam abijt, quod vbi palā est factū, fremere vniuersus ordo C. Flaminiū non cū senatu solum, sed cū dijs etiā immortalibus bellū gerere: Q. Terētius & M. Antistius ad eū missi sunt, qui illum religionis & auspiciorū, quę ex vrbe in ꝓuinciam deferēda erant publice admonerent qbus non modo nō paruit sed cōfestim consulatu Arimini inito, cū quatuor legionib⁹ in Hetruriā ꝓfectus est, eratq; iam vernū anni tēpus quū Hānibal iterū ex hybernis egressus in Hetruriā & ipse iter intendit, quod ipsum vt aliquāto maturi⁹ faceret, capitales Gallorum hortabant insidię horū reguli vbi suā terram belli sedē factā viderūt, auerso a Romanis in Pœnū odio, in ducē ip̄m plures simul ac sępius cōiurarūt. Nec interim alia res magis illi saluti fuit, q̄ cōiuratorū infida societas, q ea leuitate qua cōsenserāt cōsensum ip̄m indicauere, qua gētis ꝑfidia Hānibal instructus, sæpius vestē mutādo, capitiq; varie tegēdo, insidiantiū est cōsilia frustatus: ꝑiculi ergo declinādi causa & quia iā fama erat Flaminiū consulē Aretiū venisse, breuissimū iter Hānibal ingressus, ꝑ paludes, qua Arnus fluui⁹ inter Apennini angustias labit, ducere est adort⁹. Orit Arnus ex Apennino, interfluitq; Fluentiā vrbem Hetruriæ clarissimā, mox priusq; ad mare sit ventum. Esari fluuio miscetur, tanto aquarum assultu, vt in ripis stātes sese ex aduerso intueri nequeant. Fluebatq; tū forte Arn⁹ plenius solito. Aphri & Hispani, & qd' veterani erat exercit⁹ robur cū suis impedimētis pręibant, sequebat Gallorū agmen nouissimi ire equites, Mago cū Numidarū ala cogebat agmen ꝑ altū limū & profundas fluminis voragines traducebatur exercitus, multi fesso corpore, vbi semel alto erant cœno immersi nequeuntes se attollere, inter ipsas iumentorum & sarcinarum strages expirabant, Iac maxime omnium vigiliæ militem conficiebant, quæ triduum & tres noctes toleratæ, quum omnia aquis obtinentibus in sicco fessa sterni corpora non possent, congestis in aquas sarcinis superincumbebant aliqui, alijs stratorū pas

Flaminius consul.

Lex flaminia.

Flaminij ꝓuicatia.

Arn⁹ flu.

Difficile Hānibalis iter.

ſim iumētorum aceruí ea parte, qua aquis extabāt, ad quietem parui temporis dabant cubile. Ipſe dux elephāto qui vnus ſupererat ſedens, vt altius extaret aquis, nocturno humore, paluſtriq; cœlo caput grauantibus, quū neq; locus, neq; tempus medendi eſſet, altero eſt oculo captus, ad poſtremū multis hominibus & iumētis fœde amiſſis, Pœnus imperator paludibus emerſus, in ſicco caſtra poſuit, inde omnibus diligenter exploratis & vbi eſſet conſul, quæ cum illo copiæ, qua potiſſimum parte in hoſtium fines irrumpendum, eā Hetruriæ partem quæ inter Feſulas iacet & Aretium, omniūq; rerū copia abundaret, inuadere conſtituit, oīm primū Flaminij conſulis temeritatem ſecutus, cuius ingenium ne hoſti quidem erat ignotum: Feſulas progreſſus mittit qui ſubiectos campos late incendijs & cœdibus fœdarent, ac quam maximā poſſent Romanorum oculis vaſtitatem oſtenderent. Flaminius qui ne Pœnis quidē quieſcentibus, ipſe quieturus erat, vbi ſociorum res ante oculos vaſtari vidit, quum legati & alij, qui conſultanti aderant, cēſerent alterum conſulē expectandum, interea equitatu & auxilijs leuis armaturæ arcendā hoſtium populationem, iratus ex concilio ſe proripuit, ſignūq; itineris ac pugnæ militibus propoſuit, quin clamitans ante Aretium ſedeamus, hic patria, hic penates ſunt? Hannibal interim Italiam populetur, Romam capiat, vt ſicut olim ex Veijs Camillus, ita nunc Flaminius ex Aretio ad patriam ex hoſte repetendam accerſatur? Hæc ille vociferans, quum irarum plenus equum aſcendiſſet, eo repente colla pſo in caput ad terrā effuſus eſt. Nunciatur inde ſigna nulla vi molliētis ſigniferi reuelli poſſe, num inquit cōuerſus ad nuncium, & tu literas a Senatu affers, quæ me in pugnam deſcendere prohibeāt? Abi & dic vt ſignum effodiant, ſi ad conuellendū manus torpeſcunt. Hęc mādat, atq; vna iter ad hoſtem intēdit. Inſinuat ſe Cortonēſis agri montib' Traſimenus, viaq; anguſtior inter vndas, lacus, & montes relinquit tranſire volētibus, quibus egreſſis latior ſe pandit campus, vndiq; fere collibus, circundatus, pręterquā a fronte, quæ planities lacu alluitur, hunc lacum inſidijs aptum Hannibal conſpicatus, in aperto eum Aphris & Hiſpanis caſtra locat poſt montes leuem armaturam cum auxiliaribus circundedit, equites ad ipſas fauces mōtis tumulis apte tegentibus iubet conſidere, vt quum Romani fauces euaſiſſent, a tergo anguſtias improuiſo occuparent, ita vt omnia aqua & montibus & armis vno tempore claudetētur. Flaminius, qui hoſtem e veſtigio ſequebatur, quum circa ſolis occaſum ad lacum perueniſſet, poſtridie inexplorato anguſtias euadit, cui egreſſo id hoſtium prius occurrit oculis, quod in apertis ſedebat cāpis, mox a tergo & a lateribus detectæ inſidiæ & clamor vndiq; redditus. Perculit Romanos improuiſa res, auxitq; pauorem nebula ex proximo lacu in planitiem effuſa. Erant Pœni ex inſidijs coorti inter ſe ſatis conſpicui, quum altiora loca tenerent, vt vno tempore in ſubiectos hoſtes decurrerent. Romani contra omnium ſibi rerū proſpectu adempto ad ſtrepitū & clamorem vertebant ſeſe aciem, quāquam ab initio tantus pauor animos inuaſerat, vt vix manus ad ſuſtinenda tela ſufficerent. Hānibal poſtq̃, vt petierat, hoſtem vndiq; clauſum habuit, aciem ex aduerſo mouit. Pluribus itaq; locis vrgeri cœperat Romanum agmen, quam vt acies inſtrui, aut arma aptari potuerint. Flaminibus cæteris metu perculſis, ipſe, vt in re trepida, nihil territus, ſuos alacri voce hortari, atq; ex omni parte, qua reddebatur hoſtilis clamor, aciem inſtruebat, ſtare ſuos, fortiter pugnare iubet, virtute ac vi, non precibus & votis inde euadendum, per medios hoſtium cuneos perrumpendam viam, quo plus audaciæ adeſſet, eo minus periculi. Sed neq; hortatio neq; imperiū, præ nimio ſtrepitu exaudiri poterat, tantūq; aberat vt ad ciendā pugnam animus competeret, vt ne arma quidem, vt dixi, ab initio miles ſatis valide tractaret, onerareturq; illis potius quā tegeretur, exaudiri interim vulnerum ictus, & gemitus moriētiū eratq; maior aurium quā oculorum vſus. Hic quū paſſim Romani cæderentur, conati ſunt pluribus locis vi perrumpere, qđ vbi id fruſtra ſępius tentatum eſt, deſperatio animos ad pugnam accendit, ac tum atrociter aliquādiu eſt dimicatum: nec pugna talis fuit, qualis inſtructa acie eſſe ſolet, ſed vt fors aut hos, aut illos in arctum compulit, ita acriter pręlium inibatur, fuitq; interim tanta intenſio animorum, dum hi de vita illi de victoria dimicant, vt quum eo ipſo tempore adeo vehementer mota ſit terra, vt plerę q; Italiæ vrbes magna ſui parte corruerint, nemo tamen pugnātium ſenſerit eum motum, tris circiter horas dimicatum, vbiq; atrociter, ſed circa conſulem maior q̃ alibi pugna fuit, eum robora virorū ſequebantur, & ipſe quacunq; ſuos degrauari ſenſerat, impigre ferebat illis opem, hoſtem etiam cōminus petebat, quē fortiter dimicantem Inſuber eques, Ducario fuit illi nomen, lancea tranſfixit. Triarij obiectis ſcutis corpus protexere, ne ab hoſte ſpoliaretur. Verum amiſſo duce haud multo poſt fuga ab ijs qui eum cadentem viderāt, orta eſt, inde paſſim remiſſa pugna diffugiũt quocūq; metus aut occaſio ſpem pręb ebat, in montes, in lacum abeunt, viri equiq; alij ſuper alios pcipitantur. Multi qui in lacum refugerant capitibus aquis extabant, hos Pœnus eques inſecutus, paſſim ferro conficit, pleriq; in altos fluctus nando euaſere, ſed deficiētibus membris, paulatim ad littus relati, ab hoſtibus ferro excepti perierunt: ſex milia ferme, q in primo agmine ſteterunt, eruptione per aduerſos hoſtes impigre facta, ignari oīm quæ poſt ſe fierent, ex ſaltu euaſere. Conſedit id agmen in proximo tumulo euentum pugnæ expectans quum interim in denſa caligine tātū auriū ſenſus vſus eſſet. Verum vbi nebula ſole depulſa, mōtes in liquida luce, planiciesq; Romanā aciē fœde pſtratā oſtēdere, tā ſęua clade perculſi, pſentiſq; periculi ſimul admoniti, ne in pximo cōſpecti ab hoſte opprimerētur, ſublatis ſignis, q̃ citiſſimo potuerūt agmine, ſeſe in ppinquū vicū pripuerunt. Eos Maharbal ab Hānibale miſſus ſequēti nocte equitibus aſſecut', vndiq; circūſeſſos, data fide fore vt traditis armis, cū ſingulis veſtimētis incolumes dimitteret, deditos cōtra fidē in caſtra reduxit. XV. milia Romanorū ea acie cęſa dicunt, totidē & amplius, vt Polybi' ait, capta, decē milia diuerſis itinerib' Romā periere, ad. LX. hoīm milia plio cōflixerāt, horū q̃tuor vrbanæ legiōes fuere, cętere auxiliares ſociorū copiæ, mille & qngenti hoſtiū eo die cæſi, ac poſtea multi vtrinq; vulneribus ſunt abſumpti. Hānibal captiuos latini noīs, & alios Ro. ſocios benigne appellatos ſine precio dimiſit, iuſſitq; eorum principes qui in pugna perierant ſepeliri, & vt ſaucij diligenter curarentur, dedit operam, teſtatus veniſſe ſe, non vt Latinis & cæteris Italiæ populis bellum inferret, ſed vt ſupbiſſimo Romanorū dominatu Italiam liberaret, & hæc Pœnus ad cōciliandā clemētiæ famā, quū ſerro alioq & immani eſſet ingenio. Flaminij corpus ad ſepulcrū requiſitū inueniri nō potuit. Romæ ad primum tantæ cladis nuncium

ex tota

Oculo capitur Hannibal.

Flaminij præceps ingeniū.

Traſimenæ anguſtiæ.

Stratagema Hannibalis.

Flaminij ferocia.

Ad Traſimœnū Romanorū cædes.

Terræ motus.

Flaminij caſus.

Rom. fuga.

Cæſorū numerus

Simulata Pœni clemētia

ex tota vrbe cum trepidatione in forū est concursum, alius alium sciscitari, ecquænā clades nunciata esset, q̄n, & vbi accepta. Cæterū quū nihil certi traderetur, multitudo ingens in comitiū & curiam versa, magistratus euocabat: tū haud multū ante solis occasum, M. Pomponius p̄tor vrbanus ad populum egressus, magna inquit Quirites pugna victi sumus, ad quā vocem tantus terror & tumultus ortus est, vt non minor animorum consternatio Romæ, quam in prælio fuerit. Peruasit Rumor ciuitatem, cęsum consulem cum magna parte copiarum. Solicita & anxia multitudo postero die sese ad portas effudit viri promiscue & fœminæ, quæ suorū fortuna esset exploraturi, varij hic sciscitātiū affectus, vt quisq; de suorum morte, aut vita, certior factus esset, mulierū multo maiores planctus

Duæ matronæ lætitia extinctæ.

& gaudia extitere, quarum vna filium eximprouiso intuita, in eius complexu expirasse dicitur, altera filij morte falso nunciata, quum mœsta domi sederet, atq; ille incolumis ad eam irrupisset, subita lætitia velut ruina quadā oppressa, cōfestim exanimata est. Accessit Trasimenæ cladis cumulo alia recens iactura, quatuor milia equitum qui a Gn. Seruilio sub id tēpus, quo male pugnatū est, ad collegā mittebant̄. C. Centonij ductu, ab Hannibale in Vmbria circūuenti, in hostiū potestatē venere. His igitur cladibus alia super aliam ciuitas afflicta, ad vnicum reipub. remedium confugit, & quia cōsul aberat, Dictatorē, qđ nunquā antea fieri contigit, Q. Fabium maximum populus creauit, nisi prodictator ille potius fuit, qđ & Liuius suspicari mihi videt̄. Is quācunq; est potestatē adeptus, magistrū equitum M. Minutium Rufum dixit. His negociū datum, vt muros & turres vrbis firmarent, Præsidia quibus locis videretur, disponerent, pontes fluminum rescindi iuberent, pro vrbe iam inde dimicandum, vbi Italia defendi non posset, vsq; adeo martius ille Po. Ro. vigor præsenti clade conciderat. Pœnus interim Spoletum vsq; per Vmbriam venit, quam vrbem oppugnare adortus cum mul-

Spoletū.

ta suorum cęde est a mœnibus repulsus. Sedet Spoletum in ipsis faucibus Vmbriæ, cui arx imminet & opere & natura insignis, acre & bellicosum genus hominum, vt Romanos colonos cognoscas. Hannibal ex vnius coloniæ oppugnatione parū prospere tentata secum reputans, quanta esset ipsius vrbis moles, in Picenum agrum iter auertit, vbi aliquot dies statiua habita, regioneq; interim populationibus fœdata, per Preputianum agrum, & Adrianū populabundus in Marsos transgressus est, Marrucinis inde & Pelignis pari clade affectis,

Seruili reditus ex Gallia.

circa Arpos & Luceriam consedit. Seruilius qui in Gallia erat, vbi collegam cum exercitu cæsum audiuit, veritus ne se absente victor hostis ad vrbē oppugnandam accederet, ex Gallia citato agmine Romam venit. Fabius interim patribus autor fuit, vt decēuiri Sibyllinos libros inspicere iuberent̄, quorū monitu ipse dictator Erycinæ Veneri ædē vouit, Attilius prętor Menti. Sunt & Marti sua vo-

Vota. Ver sacrum.

ta nuncupata, & Ver sacrum Ioui votum, si respu. in quinquenniū eo quo fuerat, mansisset statu, vt quicquid Ver vnum ex Ouillo, Suillo, & Caprino tulisset grege, id Ioui sacrū esset. Supplicatio adhæc & Lectisternium indictum. Et quum per hæc satisfactum religioni videretur, Fabius duabus vrbanis legionibus conscriptis, via flaminia Seruilio venienti obuiā progressus, circa Otriculū agmē intuitus ad consulem misit, vt ad se sine lictorib⁹ veniret, paruit ille dicto, quæ res venerandā magistratus propemodū vetustate aboliti, speciem ciuium

& sociorū qui aderant animis astruxit. Quū dictator adhuc ibi esset, literæ ex vrbe allatæ sunt, quæ significabant onerarias Romanorū naues, quæ in Hispaniā cōmeatū ad exercitum vehebant, a Punica classe circa Cossanum portū in ora Hetruriæ captas. Quo nūcio permotus dictator, Seruilium cōsulē Ostiam ire iubet, atq; nauibus quæ ibi erant, milite instructis, hostē persequi. Ipse cum exercitu Tybur primo, quo diē nouo militi vt veniret edixerat, Præneste inde profectus, transuersis itineribus in latinam viam egressus, non nisi explorato ducens haud procul Arpis in conspectu hostiū cōsedit. Hannibal postridie structa acie Romanis pugnæ copiam fecit, vbi vero omnia apud illos quieta vidit, increpās, victus est inquit martius ille Romanorū animus. Iā Pœnis de virtute cōcessum est.

Fabij prudentia.

Hæc ille verbis, animus vero tacita cura perculsus est, vbi sensit Ro. populū suo malo edoctū, parē sibi ducē q̄ sitūisse. Castris inde huc illucq; sępius trāslatis, nūc procul abeundo, nunc eodē, vn̄ digressus erat, reuertendo Fabio insidiari. Ille per ardua loca ducens, neq; ab hoste v spiā abscedere, neq; cōgredi, nō nisi ex tuto lignari pabularią suos p̄mittebat, nullā insidiandi occasionē hostibus relinquere, incidebantq; interim leuiora prælia, quæ nō nisi ex occasione cōmissa plurimū prospere Romanis cedebant, fiebatq; per hæc in dies miles audacior & magis cautus ad hostium artes eludendas. Cæterū quantū Fabij prudentia hostem sollicitū habebat, tantū Minutiū magistrū equitū infestum, qui cunctatorē pro dictatore, segnē pro cauto, pro circunspecto timidū, vicina virtutibus vitia affingēs, appellabat. Transijt interim Hānibal ex Arpis in Sānium, Beneuentanūq; agrū depopulatus, Telesiā vrbē vi cepit, quū nulla interim sociorū iniuria Fabiū impelleret ad aliq̄d temere agendū. Edoct⁹ interim fieri posse, vt si in Cassinatē agrum duceret, occasio aliqua daret̄ trahendi hostis in insidias socijs auxiliū ferētis, duci imperat, vt se in Cassinatem agrum ducat. Vox barbara effecit, vt dux pro Cassino, Cassilinum acceperit Per alifanum igitur Calatinū & Calenū agrum in campū stellatē descēdit. Hic vbi Hannibal oīa montibus & fluminib⁹ inclusa intuitus est, vocatumq; ad se ducem rogat, in quē se locum perduxisset, respōdit ille Cassilini eo die cum exercitu futurum. Tum vero cognitus est error, duceq; ad aliorum terrorē in crucē sublato ipse quo deprehensus erat loco metatur castra, Maharbalemq; cum Numidarum ala in Falernum agrum prædatum mittit. Processit ea populatio vsq; ad Sinuessanas aquas, maiorq; fuit terror quam clades. Hannibal Vulturnum progressus, amœnissimum Italiæ agrum, in conspectu Romani exercitus, ferro & igni populatur. Consederat Fabius ad radices Massici montis, ostendebatq; se tantum hosti, quæ cunctatio, quum per se parum grata erat militibus, tū Minutij obtrectatione multo inuidiosior, ita vt parū res a seditiōe abesset. Exaudiri itaq; militū querelæ dictatoris segnitiem proscindētiū.

Minutij temeritas.

Error ducis.

Fabius etsi satis compertum habebat cunctationē suā nō minus Romæ quā in castris infamē esse, obstinatus tn̄ reliquū æstatis suis artibus extraxit. Etiam hyems appetebat. Hannibal locorum naturā secum contemplatus, quæ magis præsentis voluptatis erant, q̄ perpetuę copiæ, alium hybernādi locū circunspicere cœpit, q̄ vbi indicio sunt ad Fabiū delata, ratus fore, vt per easdem Pœnus angustias quibus intrauerat abiturus esset, Callicanum montem & Cassilinum, modicis occupat præsidijs Cassilinum Vulturn⁹ amnis intersecat, Falerni agri Campaniq;

Tacita Hānibalis cura.

Fabij cōstantia.

Fabij cōsilium.

le &.CC.Scipio in citeriorem Hiſpaniam reuerſus plures dies,oim gentiū,quę Iberum accolunt & ex extrema Hiſpania legatos audiuit.CXX.populi & ampli⁹ Romanę ditionis,datis obſidib⁹,facti ſunt Quibus ille ſucceſſibus elatus cū terreſtrib⁹ copijs ad Caſtulonenſem vſq; ſaltū proceſſit,Haſtrubale in Luſitaniā propius oceanū cōpulſo,fuiſſetq; reliquū æſtatis quiete actū,niſi Mādonius Illergetū regulus,poſt Scipionis diſceſſum,in pacatū agrū ſociorū populi Romani cū ſuis popularibus hoſtiliter irrupiſſet.Miſit Scipio in Mandoniū tria milia peditū,cū expeditis auxilijs,quorum aduentu Illergetes partim cæſi ſunt partim armis exuti: Cæterū motus ille Haſtrubalē cis Iberum reuouit,vt Carthaginienſiū ſocios tueretur:Celtiberi,qui Romano duci obſides dederant,ipſius literis moniti vt in Pœnus arma caperent,Carthaginienſium vrbē adorti,breui tria ex hoſtibus oppida vi capiunt,bis inde cum Haſtrubale prælio congreſſi,ad.XV.milia hoſtium interfecerunt,quatuor milibus captis,& cum his pleraq; ſigna militaria adempta.

Scipiōis ſucceſſus in Hiſpania. Mandonius Illergetū dux

Erantq; in hoc ſtatu res Hiſpaniæ,quum P.Scipio,qui priore anno conſul fuerat,cum.XXX.longis nauibus,& octo milibus militū,magnoq; cōmeatu in prouinciā venit,prorogato ei poſt conſulatū impio,Taraconis portū tenuit,magna ciuium ſociorumq; lætitia,exercituq; in terrā expoſito,Taracone pfectus,cum fratre iungit,qui cū bellū deinceps concordi animo geſſit.Pœnis celtiberico bello occupatis,duo Scipiones Saguntū ire pergunt.Erant ibi totius Hiſpaniæ obſides,idq; vnū pign⁹ Hiſpanorum animos,a Romanorum ſocietate ad quā amplexandā alioqui propenſi erant Hiſpani,metu arcebat,ne defectionis culpa filiorū ſanguine lueretur.Haud dubie apparebat,ſi Saguntum Romani recepiſſent,eſſentq; parentibus reſtituti obſides,ipſorum beneficio fore,vt ea res oīm principum Hiſpaniæ ſtudium & amicitiā Ro.Popu.cōciliaret.Cæterum Acedux homo Hiſpani generis,qui tum Sagunti erat,ad Romanos tranſiturus,Boſtari,qui arcē præſidio obtinebat,perſuaſit,vt ad Hiſpanorū animos beneficio occupandos,vltro illis obſides reſtitueret,expeditutū id rei punicæ demonſtrans,ſi prius quā fauor ad hoſtes aperte inclinaſſet,populorum & principū ſtudia obſidum reſtitutiōe in priſtina fide retinerent,quādo oēs ſibi credi vellent,fideſq; habita fidē obligaret.Pollicitus ad id Acedux ſuam operam,ſi cura ſibi puerorū domum reducendorum eſſet delegata.Aſſenſus eſt Boſtar Aceducis conſilio,tēpuſq; & modum inter ſe conſtituunt.Placuit noctu,ne Romani ſentire poſſent,puerile agmen deductum iri.Ille vero cū Scipionibus de tota re colloquiū occulte habuit,promiſſaq; obſidum traditiōe,docuit,qua hora noctis & qua regione,cum obſidibus ex vrbe egreſſurus eſſet,atq; ita velut imprudens in inſidias delatus,cum pueris in caſtra perduct⁹ eſt.Obſides non parua Romanorum gratia,eo ordine,quo a Pœnis reſtituendi erant,per Aceducem ſunt ad ſuos reducti.

P.Scipionis acceſſus ī Hiſpaniam.

Boſtar obſidū Hiſpanorū cuſtos

Fuiſſet continuo gratia id meritum ſecuta,niſi hyems tam Pœnos quam Romanos in hyberna concedere coegiſſet:& hæc in Hiſpania ſecunda æſtate Punici belli geſta.Fecerat interim in Italia Fabij dictatoris prudentia Romanis cladibus non nihil interualli,angebatq; res ipſa Hannibalē vehementer,q hoſtis bellum ratione non fortuna adminiſtrabat.Sed quantū exiſtimationis ea cunctatio apud hoſtem Fabio pepererat,tantum odij & obtrectationis apud ſuos,auxitq; pſentē inuidiā,q Hannibal Punica fraude,vt eius moram ſuſpectiorem redderet,ab eius agro ſibi a perfugis commonſtrato ſuos pertinaciſſime abſtineret,adeo callidus imperator in omnes partes,Romanam ſimplicitatem,ne ſtultitiā dicam,ſuis verſabat artibus.

Hiſpanorū obſides reſtituuntur.

Hānibalis ars.

Acceſſerat huic inuidiæ,q Fabius ſine patrum autoritate cum hoſte de captiuorum permutatione tranſegerat.At vtri plures captiuos acciperent quā darent,in ſingula militum capita,bina pondo argenti & ſelibras penderent:quū aliquanto igitur maior foret Romanorū numerus,eſſetq; ſumma q̄dam argenti ex publico data,quod de ea re tardius populus rogaretur,filio Romam miſſo agrum qui intactus ab hoſte fuerat,vendidit,fidemq; publicā priuato exoluit impēdio:Sed nihil æque ac pugna quæ eo abſente magis læte q̄ proſpere a Minutio pugnata eſt,dictatoris moram cōtemptibilem reddidit.Eo namq; Romam profecto,Minutius quū ex montibus in planum caſtra detuliſſet,cum Hannibale apud Gerionē ita acie dimicauit,vt primo impetu Pœni ſint vſq; in caſtra fuſi:inde terrore in Romanos,ob ſubitam eruptionē,verſo,equatū ſit certamē.Sed quum atrociter vtrinq; dimicaret,Numerij Decimi Samnitis interuentu qui cū octo milibus peditum &.CC.equitibus veniebat in Romana caſtra,iterum hoſtes intra vallum ſunt compulſi,ſuis a Pœno trepide receptis,ne ab hoſte intercluderentur.Cæſa eo die ſex milia hoſtium,duoq; caſtella capta.Romanorum quinq; milia.Cæterum pari pene clade vtrinq; accepta,vaniſſimis Minutij literis factum eſt,vt velut Fabij cunctatio in mora eſſet,quo minus cum hoſte debellaretur.

Fabius agrum vendit.

Proſpa Ro.pugna.

M.Metellus Tri.pl.rogationē tulerit ad populū,de ęquādo dictatori & Magiſtro eqtū imperio magno qdē ſtudio id Tribun⁹ rogauit,at maiore aliqto C.Terentius Varro rogationē ſuaſit,homo ſordido loco natus,etſi prętor priore anno fuerat.maximo quidē ſtudio quod rogabatur populus iuſſit,eam legem oēs in dictatoris contumeliā latam accepere.Ipſe qua animi grauitate criminātes ad multitudinē tulerat,eadē & populum in ſe ſæuientem tulit.Et iam Roma digreſſus erat,quum literæ a ſenatu redditę ſunt de imperio ipſi & Minutio æquato.At ſatis fidens cum imperij iure imperandi artē æquari nō potuiſſe,animo vt ab hoſtibus ita a ciuibus inuicto in caſtra rediit.Minutius quo die primum cum Fabio congreſſus eſt,eum coegit vt alternis diebus,aut maioribus interuallis imperarēt.Negare Fabius omnia arbitrio vnius committenda,cæterū communicatū ſibi cum illo,non adem ptum imperium,nec ſe perpetuo gerendatū rerum conſilio ceſſurū,diuiſurū itaq; potius cum eo exercitum:vt q̄n totū nō poſſit:partē ſaltē copiarū conſilio ſeruaret.Atq; ita illi legiones partiri,Primam & quartā Minutius,ſecundā & tertiā Fabius eſt ſortitus.Pari ratione auxilia ſociorū ex æquo diuiſa.Minutius copijs in hunc modū diuiſis,diuerſo a dictatore loco caſtra cōmuniuit.Nec multi inde dies interfuere,Hannibal,quē nihil eorū pteribat,q̄ in Romanis caſtris fiebant,ad Minutium capiendum quinq; milia hominum in anfractu vallis,vbi caueæ quædam erant rupes,noctu in inſidijs locat.Inde quod certo futurum ſciebat,vt omnibus ſuis conatibus a Minutio ferociter iretur obuiam,ad tumulum qui medius erat inter vtraq; caſtra capiendum prima luce mittit.Apparebat,qui prior locū cepiſſet,omnia hoſti iniquiora facturum.Vbi Pœni in colle conſpecti ſunt,etſi multi eos ſibi depellendos depoſcerent:Minutius inter primos,ſtolide hoſtē increpans,leuē in Pœnos armaturā dimittit.Mox conſerto prælio,& equites,poſtremo ipſe cū legionibus

Aequatū imperiū dictatori & magiſtro eqtū

Fabius & Minutius partiuntur copias.

Hānibalis ars in Minutio capiēdo.

legionibus successit. Hannibal alia atq; alia mittẽs
auxilia iam iustam explicauerat aciem, leuis Roma
norum armatura iniquo succedẽs loco, sub initiũ
pugnæ ad equites repulsa est, terror inde & equites
ad signa legionum compulit, stabant tamen legio
narij in acie, sua vi subnixi, quum ex obliquo ho-
stes ex latebris cohorti clamorem extollunt, qui a
lateribus & a tergo incursantes, tantum terrorẽ Ro
manis intulerant, vt neq; animus ad pugnam, ne-
q; ad fugã pedes cuiquã superessent. Tum Fabius
vbi rẽ in apertũ discrimen adductã vidit, haud ci-
tius inquit quã timui temeritatẽ fortuna deprehen
dit. Iã Minutius Fabio æquatus, Hãnibalẽ virtute
& fortuna videt superiorẽ. Sed aliud succẽsendi tẽ-
pus erit, in Pœnũ cursum tendite, victoriã e mani-
bus extorquere hostibus, erroris confessionem ciui
bus. Iam multis cæsis, alijs fugam circunspectanti
bus, Fabiana acies velut cœlo demissa auxilio sese
obtulit. Vix ad iactum teli ventũ erat, quũ suos a
fuga, hostes a cæde cõtinuit. Et iam ex duabus vna

Verba Hãnibalis de Fabio. Minutij concio.

acies facta ferocius prælium inibat, quum Hanni-
bal receptui cecinit, fassus ab se Minutiũ, se a Fabio
eo die victum. Sunt qui scribant dixisse eum sem-
per futurum putasse, vt nebula illa quæ tandiu in
montibus sederet, fœdam sibi aliquando effunde-
ret procellam. Posteaquã vtriq; in castra reuersi, Mi
nutius vocatis ad se militibus, Credo vos inquit
milites aliquando audiuisse, Primum esse virũ eũ
qui per se ipse consulat, quid in re sit. Secundum q
recte consulenti obediat. Qui nec consulere sciat,
nec parere, hunc extremæ sortis esse. Nunc qa prior
illa virtus nobis negata est, alteram saltem tenea-
mus, vt quoad imperare didicerimus, prudentiori-
bus parere in aĩm inducamus, cũ Fabio iterũ castra
iungere constitui, & quum signa ad eius prætoriũ
statuerimus, egoq; dictatorem patrem salutauero,
quod & beneficio eius erga nos & maiestate dignũ
est, vos milites, quorum virtute salus vestra hodie
defensa est, patronos appellabitis, atq; ita si nullã
aliam laudẽ gratorum certe animorum hic dies no
bis gloriam afferet. Signo deinde dato ad dictato-
ris castra agmine confestim itur. Mirari Fabius, &

Exẽplũ gratitudinis in Minutio.

qui circa illum steterãt, Minutij & aliorũ accessum.
Vbi vero signa in cõspectu substitere, magister eq
tum dictatorem ipsum patrem appellauit, cæteri
Fabianos milites, vt fuerat præceptũ, patronos vo
cant. Tum Minutius parentibus inquit meis, qui-
bus te Fabi nomine, quo potui, fando æquaui, tan
tum vitam debeo, tibi quum meam salutem, tum
horum omnium, qui mecum in acie descenderant.
Plebiscitum igitur, quo oneratus sum magis quã
ornatus, primus omnium antiquo atq; abrogo, &
qđ tibi mihiq; atq; vniuerso exercitui bene vertat,
sub imperiũ auspiciũq; tuũ redeo, legionesq; resti-
tuo. Tu precor mihi & alijs placat⁹, me magisterio
equitũ apud te fungi, hos pristinos ordines tenere
patiaris. Tũ dextræ iunctæ, militesq; missa cõcione
inter se hospitaliter inuitati, ac lætus dies ex tristi,
ac propemodũ funesto, est factus. Fama eius rei Ro
mã perlata multũ laudis attulit Fabio, laudare oẽs

Fabij autoritas.

ipsius viri prudentiã, optimũq; imperatorẽ prædi
care. Nec minor de eo opinio apud Hannibalẽ &
Pœnos esse, nihil obscure prędicantes, sentire se iã
demum cum Romanis sibi, & reliqua Italia bellũ
esse. Dũ hæc in Italia gerebanť, Seruilius cõsul, cui
a Fabio data fuerat prouincia hostiũ mari insectan
dorũ, Corsicæ & Sardinię orã pteruectus, in Aphri
cam transmissurus Menigẽ insulã inuasit. Insulani

Menix insula.

X. talentis argenti cõsuli datis, vt ab agrorũ popu-
latione abstineret impetrarunt. Est Menix ad alte-
rum minoris Syrtis promontoriũ, ipsam Syrtim
Lothophagitim cognomine dixerunt, & Menigẽ
Lothophagorum terrã quidã credidere, quia in ca
Vlyssis ara ostenderetur, & Lothos arbor illic plu-
rima. Scio ego ex illustribus scriptoribus quosdã,

Lothus.

& in his Plinium Lothum nõ arborẽ, sed hęrbã ar-
bitrari. Menigem vsq; sentitur vicinę Syrtis fluxus
Hinc classis digressa Aphricæ littoribus est admo-
ta. Hic milites socijq; nauales inexplorato ad agro
rum populationẽ missi in hostium insidias incide-
runt, quo factum est, vt cum multa cæde & trepida
tione ad naues compulsi sint, mille hoĩm & cum
his Sempronio Blęso quæstore amissis. Classis ex
infesto littore profecta in Siciliam redijt, qua Atti-
lio pręτori tradita, vt ab eius Legato P. Sura Romã
reduceretur, ipse consul pedibus Messanam Profe-
ctus freto in Italiam traiecit, quo quum venisset, li
teris Fabij dictatoris in castra cum M. Attilio colle
ga, qui in Flaminij locum fuerat subrogatus, accer-

Fabi⁹ dictatura se abdicat.

situs est. His Fabius finito semestris dictaturæ tem
pore legiones restituit, quo tempore Hannibal ad
tantam cõmeatus erat inopiam redact⁹, vt cõstitu
tũ haberet, si noui consules Fabiana arte bellaturi
essent, nulla spe alendi exercitus amplius relicta, in
Galliã cum omnibus copijs abire. Interim veteres
consules hybernaculis ad tempus cõmunitis, nisi
ex tuto aut per occasionem omni alioqui certami-
ne abstinuere. Et iam impendente hyeme bellum
ad Gerionem, siue vt Polybius scribit, Geronium
consederat. Legati per id tempus a Neapoli Romã
venere, ab his quadraginta aureæ pateræ magni
ponderis sunt in curiam allatę, atq; ita verba facta,
vt dicerent magnitudine belli quod in præsentia
gereretur, ærarium Po. Ro. in dies magis exhauriri,

Legatio & munera Neapolitanorum.

æquum proinde Neapolitanos censuisse, quando
pro vrbib⁹ & agris sociorum pro capite & arce Ita
liæ vrbe Roma bellum gereretur, si quod auri sibi
a maioribus ad fortunæ subsidium esset relictum,
eo populum Rom̃. iuuarent. Gratum sibi patres &
omne Romanum nomẽ facturum, si omnes Nea-
politanorum fortunas suas ducerent, dignosq; iu-
dicarent, a quibus præsens donum, eo animo quo
daretur, acciperent. Legatis gratię actæ, pateraq; mi
nimi ponderis accepta est. Per eos dies explorator
Carthaginiensium, qui bienniũ Romæ fefellerat,
deprehensus, pcisis manibus, dimissus est, quinq;
adhæc &. XX. serui in crucẽ sublati, qui in campo
Martio coniurasse dicebanť, indici libertas data, &
XX. M. grauis æris. Legati ad Philippum Mace-
doniæ regem missi, qui Pharium Demetrium a se
bello victum reposcerent. Alij in Liguriam ad ex-
postulandum q̃ Hannibalẽ suis auxilijs iuuissent,
& ad Pineum regem in Illyricum ad stipendium
ab eo accipiendum. Adeo medio etiam ardore bel-
li Romani in multas terrarũ partes curas partieban

Aedes cõcordiæ.

tur. Aedes concordiæ quã L. Martius biennio ante
in Gallia seditione militari vouerat, in arce facien-
da hoc anno a Gn. Puppio Cæsonæ & Q. Flami-
nio locata est. Creati inde cõsules, C. Terẽtius Var-
ro insectatione patrũ plebi cõciliatus, & L. Aemy-
lius Paulus. Prætores. M. Claudius Marcellus in
Siciliam, & L. Posthumius Albinus in Galliam.
Scriptę in supplemẽtũ nouæ legiones, vt milia se-
ptẽ & octoginta armator: sub signis cõsules habue

prodigia

rint quũ paulo post ad Cãnas est dimicatũ. Prodi-
gia eo quoq; anno aliqua facta dicunť. Romæ in
Auẽtino & Ariciæ lapidib⁹ pluit, & in Sabinis ali
quot signa cruore sudasse creditũ. Legati ex Pęsto
pateras aureas Romã attulerunt, his vt Neapolita-
nis responsum nec aurum acceptum. Ab Hierone

legati

legati per eos dies ad patres missi ,nunciarunt, re-
gem grauiter tulisse casum Flaminij consulis, cæ-
demq; exercitus ad Trasimenum acceptam. Cæte-
rum multo id grauius laturum fuisse, si non explo-
ratam haberet magnitudinem populi Ro. quæ ad-
mirabilior in aduersis rebus esset q̃ in prosperis.
Missa tamen a se omnia quibus a bonis fidelibusq;
socijs bella iuuari soleãt. Primum ominis causa vi-

Hieronis munificẽtia in Ro.

ctoriam auream pondo.CCC.XX.acciperẽt, eam
propriã ac perpetuã haberent, aduexisse se prętetera.
CCC.M. modiorum tritici.CC. hordei, & quantũ
praeterea iussissent postea subuecturos. Scire adhæc
milite equiteq; non nisi Romani aut Latini nomi-
nis P.Ro. vti. auxilia leuis armaturæ exteri generis
vidisse se aliquando in Romanis castris, mitti pro-
pterea a se mille sagittariorum funditorũq; manũ
aduersus Baleares Maurosq; non inutilẽm, mone-
re insuper vt prętorem, cui⁹ Sicilia prouincia esset,
cum classe in Aphricam transmitterent, vti hostes
& ipsi in sua terra bellum haberent, minusq; laxa-
menti illis esset, ad supplementũ Hannibali sum-
mittendum. Legatis responsum est bonũ egregiũ-
q; socium Hieronem esse, atq; iã inde ex quo in ami
citiã P.Ro. venisset nihil in eo desideratũ, quod ab
amico & socio fidelissimo p̃stari potuerit, esse pro-
inde eius munificẽtiam Po.Ro. perinde ac deberet
gratã. Victoriam in Capitolio se dedicaturos, omẽ
ciuitati gratissimum. Frumentũ inde & funditores
nouis Coss. dari. Naues quinq; & viginti Octaci-
lij classi additæ, permissumq; vt si expedire reipu.
arbitraretur, in Aphricam transmitteret. Milites tũ

Iusiurandum militare.

primũ a Tribunis iureiurando adacti sunt iussu cõ
sulũ se cõuenturos, nec acie aut signis abscessuros
eorũ iniussu, quũ ad id tps tantũ sacramento adige
rentur. Cæterũ ipsi inter se centuriati milites, equi-
tes decuriati iurarent, fugę aut formidinis causa nõ
abituros neq; ex ordine decessuros. Et quũ iam con
sules ad bellũ profecturi essent, audirenturq; Varro

Varrõis vanitas. Fabij prudentia.

nis consulis conciones ferocissimæ futuræ temeri-
tatis indices, fore vt paucis diebus q̃ in castra ve-
nisset, vt Po.Ro. audiret debellatum esse cũ Pœno
in Italia, hãc hominis vecordiã, quũ alij pleriq;, tũ
Fabi⁹ vt perniciosam reipu. auersatus, pro magno
habuit negocio Aemyliũ cõsulem quẽ saniore in-
genio nouerat, etiam atq; etiã monere nequid teme
re ex ea bellãdi ratione quã ipse instituisset, & prio-
res consules post se diligenter seruassent mutari pa
teretur: aut vnã illã viã esse prædicans hostis ex Ita
lia ejciendi, aut nullam superesse aliã quę ad resistẽ
dũ illi tuto iniri posset. Nec pateretur se collegæ te-
meritate distrahi, nec infamiæ sinistri ve tumoris
metu eo adduci, vt temere aliquid auderet. Ius sępe
a veritate laborare, extingui vero nũq̃. Gloriã sæ-
pe spretam cumulatiorẽ redire. Sineret se timidum
pro cauto, tardũ pro considerato, imbellẽ pro peri-
to belli a suis vocari, modo a sapienti hoste timere
tur, his & alijs Fabius cũ Aemylio egit, ne aut colle
gæ temeritatẽ aut tumorẽ vulgi sanis consilijs pu-
blicæq; saluti anteponeret. Ille magis vera esse q̃ fa
cilia actu quæ a Fabio dicerentẽ testatus nõ videre
se respondit, quid collegæ cõsilium aduersus sedi-
tiosum consulẽ valere possit, quũ ne magister qui-
dẽ equitum tolerabilis dictatori fuisset, orare se vt
omnia prospere euenirent. Sed siquid aduersi acci-
deret, hostiũ se telis potius q̃ iratorum ciuiũ suffra-
gijs caput obiecturũ. Ab hoc ille sermone in castra
profectus est. Hannibal etsi hostiũ copias magno-
pere auctas videbat, gaudere tamen vehemẽter no-
uorum cõsulũ accessu, ratus fore, vt arte aliqua eos
in certamen de summa rei traheret. Ad id inopiæ
uentum erat, vt. XII. tantum dierum cibaria in Pu
nicis castris essent, nec vrbs aut vllus erat locus vn
de frumentum expectari posset amplius, Hispano-
rũq; transitio ad Ro. parata erat. Interea temeritati
consulis præcipitiq; ingenio fortuna materiã præ-
buit aliquanto citius omnia perdendi. Tumultua-
rium certamen incidit, magis procursu militum q̃

Prospera Ro. pugna.

imperatorũ iussu ortũ, quo mille &.CC. hostiũ cæ-
si, Romanorum sociorum ve nõ amplius centum,
victoribus effuse sequẽtibus metu insidiarum ob-
stitit Aemylius cõsul, cuius eo die erat imperium,
alternis enim imperabant, Varrone fremente, voci
ferãteq; hostẽ collegæ ignauia emissum e manib⁹,
Debellari eo die ni cessatum esset cũ hoste potuisse.
Nactus Hannibal satis idoneã materiã ad insidias
hostibus instruendas, velut diurna clade affectus se
se metu proripuisset, noctu castra omnis publicæ
priuatæq; fortunę plena reliquit. Ipse cum structo

Hãnibalis ars in Ro. capiẽdis.

exercitu post proximos montes in insidijs cõsedit,
& vt similior veræ esset fuga, crebri ignes velut fal
lendi hostis illa spẽs fuisset, fuerant in castris relicti.
Vbi igitur illuxit, cognitusq; est hostium discessus,
cõtinuo sublatus est a militibus clamor, vt iuberẽ-
tur, signa afferri ad insequẽdũ hostem castraq; diri-
pienda. Eratq; alter consul velut vnus militaris tur
bæ, contra Aemylius identidẽ Punicę fraudis suos
admonere, nihil temere mouendum pręedicare, mis
sa itaq; est turma vna Lucanorũ equitũ ad omnia
certius explorãda. M. Statilius eius turmę præfect⁹,
cæteris extra vallum relictis, ipse cum duobus equi
tibus castra ingressus, quum omnia diligenter ex-
plorasset, ad consules reuersus videri sibi dixit rem
haud dubiæ ad insidias spectare. Nã præterq̃ q̃ ar-
gentũ & alia hominibus charissima facilia alioqui
translatu in prõptu velut ad prædam relicta essent,

Romani ppemodum capiuntur.

ne ignes quidẽ aduersa parte castrorum vllos per
noctem excitatos. Hæc a Statilio tanq̃ ad terrorem
relata, multo magis milites ad prædã accẽdũt. Erat
iã Varro signũ militibus ad discurrendum datur⁹,
nisi Aemylius illi obnunciari iussisset, pullos au-
spicio non addicere. Varro etsi inuitus fremensq;,
Appij tamẽ Claudij olim, recentiq; Flaminij clade
deterritus, signa q̃ portis efferri cœperant inhibuit.
Interim duo serui qui in potestatẽ hostiũ venerant
ex illorum manibus elapsi in castra nũciant, hostes
trans proximos montes instructos sedere, qui per-
opportunus nũcius consules imperij cõpotes fecit.
Pœnus vbi hostẽ cadi non posse vidit in castra re-
dijt. Paucis inde diebus interiectis frumenti inopia
adact⁹, in Apuliæ loca messibus maturiora magis-
q; trãsfugijs impedita, noctu castra mouit ignibus
vt antea in insidiarũ speciem in cõspectu hostiũ re-

Digress⁹ Hannibalis.

lictis. Nec magis fames Pœnũ in eã expeditionem
impulit, q̃ periculum quod sibi ab Hispanis mer-
cenarijs imminebat, qui de trãsitione ad Romanos
consilium cepisse dicebantur, ipsum etiam Hanni-
balem interdum de fuga agitasse fama fuit, vt pedi
tibus relictis sese cum omni equitatu in Galliam
proriperet. Romani cõsules exploratis prius hostiũ
castris vbi constitit Pœnos haud dubie profectos,
nam agmen procul digressum quidã viderãt, hostẽ
secuti ad Cannas vicum Romana clade nobilitan-
das & ipsi castra mouent. Hic vterq; consul in suo
proposito pertinaciter manere, Aemylius a prælio
abhorrebat, Varro cui omnes præter Seruiliũ prio
ris anni consulem assentiebantur, nullam erat am-
plius pugnę moram facturus. Fecerãtq; Romani bi

Aufidus fluuius.

na castra, minora altera trans Aufidum amnẽ, erat-
q; in his Seruilius cum parte copiarũ. Aufidus vn⁹
omnium fluuiorum Appœninum mõtem diuidit,

T vt quidã

vt quidam scribunt, in ijs iugis ortus quę ad inferũ mare spectant, per Apuliam tamen in superum elabitur. Consules cum robore copiarũ in maioribus castris erant. Annibal locum equestri pugnæ idoneum nactus structa acie in conspectu hostium stetit, nullam prælio moram facturus. Numidę interea adequitando Romanum ad pugnam lacessabãt. Hic dies consulum altercatione sine prælio cõsumptus. Annibal quum suos in castra reciperet, Numidas misit trans flumen ad inuadẽdum ex minoribus castris aquatores. Barbari lixarum multitudine circa fluuium disiecta, Seruilianas munitiones tumultuose adequitarunt. Ea res quum alijs indigna visa est, tum Varroni minime tolerabilis quod ab auxilijs hostiũ Romana castra terrerent. Id solũ igitur in mora fuit, vt non aciem confestim in hostem instruxerit, quod eius diei imperium Aemylij erat. Postero die ne Collega quidem consulto suis signum dedit, instructisq́ copijs fluuium superauit, sequente Paulo: quia magis non probare quàm non iuuare consilium poterat. Transgressi flumen copias quæ in minoribus castris erant maiori agmini adiungunt. Acies ita instructa est vt dexterũ cornu quod prope flumen erat, Romanus clauserit equitatus, deinde pedites suo ordine constituti. Alterum cornu sociorum equites tenuere. In frõte ante leuium armorum acies locata. In læuo cornu Terentius, in dextero Aemylius procurarunt. Mediã aciem Seruilius tuendam suscepit. Atq; in hunc modum Romanus exercitus in procinctu stetit, obuersus oculos & ora ad meridiem. Annibal iam factus voti compos, trans Aufidum & ipse copias traduxit. Aciem ad Septentrionem versam instruit. Sinistrũ cornu dat Hastrubali tuendum, Hannoni dexterũ. Ipse in medio cum Magone fratre esse voluit. Cęterum vterq; exercitus ita instruct⁹ stetit, vt neq; his, neq; illis sol adimeret prospectum. Clamore igitur orto leuis armaturæ primum prælium fuit, inde a Gallis & Hispanis equitib⁹ impetu ex sinistro cornu hostium in dexterum Romanorum facto cruentum prælium oritur, non procursatione sed aduersis frontibus pugnare cogebantur, nullo ad circũagendos equos relicto spatio, hinc amne, illinc peditibus latera claudẽtibus, vt equis semel turbatis, alter alterum amplexi equites dimicarent. Acrius hic quàm diutius pugnatum, victi equites Romani partim cæsi sunt, partim in subiectum flumen præcipitati. Secundum id equestre certamẽ orta est pedestris pugna. Parib⁹ ab initio aĩs viribusq; inter pedites certatũ, demũ Romani vi sua connixi, aduersam Hispanorũ peditũ Gallorumq; aciẽ gradu submouẽt, submotã vtroq; versum disijciũt. Ipsi perfugientium cuneos in mediam aciem illati, ad subsidia Aphrorum nullo resistente peruenerunt. Steterant illi velut de industria reductis alis, medijq; Galli & Hispani locati erant nonnihil prominente acie, quo accidit, vt his cedentibus Romanum in medium velut signum ferociter inuectum Aphri duabus alis a tergo reuinctis, a cætera multitudine exclu serint. Hic periculo animaduerso Romana legio Aphris & Hispanis quorũ terga ceciderat omissis, in Aphros prælium vertit, eo iniqui⁹ quod fessi cũ recentibus & vegetis dimicabant. In sinistro quoq; cornu sociorum equites prælium iamdudum aduersus Aphros equites & Numidas ciebãt. Addita etiã ab hoste fraus. Quingenti Numidæ occultos sub loricis gladios habentes transfugarum specie parmis in terga reiectis ad sociorũ equites progressi, in mediũ accepti postremo loco sedere iussi sunt, Quieuere Barbari tantisper dũ vndiq; præliũ conseritur, vbi vero oculos omniũ animosq; certamẽ occupauit, tũ arreptis scutis quę inter cæsorũ corporũ aceruos strata iacebant, auersam adoriũtur aciẽ, terga simul poplitesq; feriunt. Ediderunt illi stragẽ ex improuiso non paruã: sed maior inde pauor fuit quàm cædes, eratq; iam alibi pugna magis pertinax quàm prospera. Verum vbi Numidæ qui in læuo cornu erant, neq; insigne quicq; agere neq; pati visi sunt, hos acie subductos Hastrubal in fugientes immittit, Hispanos & Gallos equites, quibus pulsum fuerat dextrum cornu Romanorũ, Aphris iã cæde magis quàm pugna fessis adiungit. Quorũ accessu aperte res Romana inclinauit, teterrima cædes ibi edita, auctis Pœnorum subsidijs. Aemylius cõsul qui ab initio funda grauiter ictus fuerat cũ globo equitũ haud vno loco pugnam reparauit. Postremo defectis viribus quũ iã equo ad terrã deflueret, edictum equitibus est, vt ad terrã descenderent. Tum Annibal dixisse fertur, quàm mallẽ vt eos mihi vinctos dedissent. Fuit inde pedestre præliũ victoria iã nihil ambigua, Romani victi mori in vestigio maluerũt quàm fugere. Cæsi itaq; a victore irato, præter paucos qui labore & vulneribus fessi acie cesserũt, ex equitibus nonnulli equis ex proximo repetitis fugam capessunt, & in his Gn. Cornelius Lentulus Tri. militum, qui prætervehens equo consulem saxo sedẽtem cruore respersum intuitus, L. Aemyli inquit qui vnus culpæ hui⁹ cladis expers merito dijs curæ esse debes, cape equũ hũc dum tibi virium aliquid superest, ne pugna hæc satis per se funesta morte cõsulis funestior fiat. Macte esto inquit cõsul, tua ista virtute, Gn. Corneli, abi nũcia publice patribus vrbẽ Romã muniant, ac priusq; hostis adsit præsidijs firment, priuatim Q. Fabio dixeris, me præceptorũ eius memorẽ adhuc vixisse, & nunc demũ mori. Tu te proripe hinc quæso, ne hic tps terendo ab hostib⁹ opprimaris, meq; vt decet sine inter meos milites expirare, ne aut reus interea m, aut collegæ accusator existam. Eũ hæc dicentem prius fugientiũ turba, inde hostes oppressere ignari quis esset. Cornelium equus in tumulum abripuit. Tum demum fuga passim facta, septem milia hominũ in minora castra. X. in maiora, duo milia in vicum Cãnas perfugerunt, qui extemplo a Carthalone circunuenti, quũ nullo sepirentur munimento, in hostium potestatem venere. Alter consul cum quinquaginta fere equitibus Venusiam profugit, quadraginta milia peditum, duo milia & DCC. equites cæsi, pari prope numero ciuium sociorũq;, & præter alterũ cõsulem quæstores duo. Vnus & XX. Tribuni militum. Consulares, Prætorij, Aedilitij quidam, & in his Gn. Seruilius prioris anni cõsul. Polybius Atilium quoq; qui cum Seruilio nuper consul fuerat ea acie perijsse autor est. Perijt & Minutius, qui sub Fabio equitum magisterium gesserat. LXXX. senatores, aut qui tali honore functi essent, vt merito in senatũ legi deberent. Capta in acie tria milia peditum & CCC. equites. Ex hostibus, nam victoria illis haud incruẽta obtigit, ad quinq; milia & sexcentos periere. Et hoc quidem euẽtu ad Cannas pugnatum reperio, quę clades incidit in annum quadragesimum ac quingentesimum Romanæ vrbis. In Olympiadem centesimam ac quadragesimam, vt Polybius ait, cuius vltimus annus fuit quintus & octogesimus supra octingentesimum ac quater millesimum ab orbe condito. Eusebius qui autor est duas vestales virgines hoc anno quo ad Cãnas est pugnatum, incesti conuictas, in annum primũ quadragesimæ primæ ac centesime Olympiadis eam damnationem reijcit. Reliquerat Varro ad

X. milia

Margin notes (left): Romani aciem instruxerũt. — Hãnibal instruit aciem. Acies cõgressus. — Pellitur Ro. equitatus. — Circũuenit pars Ro. peditum.

Margin notes (right): Inclinat res Romana. — Aemylij verba ad Corneliũ. Aemylij Interitus. — Cæsorũ numer⁹. — ANNI MVNDI.

X.milia hominum in maioribus castris, hoc vt Polybius scribit consilio, vt si Annibal omnes copias in aciem eduxisset, Punica inuaderent castra: si presidio muniuisset, cum paucioribus dimicaret. Liuius hanc manum ex praelio in castra refugisse prodidit. Adijcit ille Romanos, vt a Terentio iussi fuerant, inito praelio hostium castra oppugnasse, ac tandiu certamen tenuisse, quoad Poenus victor acie suis auxilio venerit, ibiq; Romanos cum multa caede in castra compulsos, duobus milibus caesis, caeteros viuos in eorum potestate venisse, ac nocte quae diem pugnae secuta est, missos ait ab ijs qui in maioribus castris erãt, in altera castra qui suos hortarentur, vt dum hostis fessus praelio quiesceret, noctis silentio vsi ad se agmine venirent, vt inde vna Canusium tenderent, caeterosq; animo perculsos recusasse id facere, P. Sempronium Tuditanũ Tribunum militum cum tribus milibus & sexcentis, translatis in dextrum humerum scutis, qua parte

Tuditani facin⁹.

Numidae iaculabantur, per medios hostes in altera castra peruenisse, atq; inde altero maiore agmine adiuncto, Canusium concessum. Haec Liuius. Quę si vera sunt, ad. XIII. milia & quingentos fuere qui vna Canusium peruenerunt. Caeterum idem autor quod miror, loco non multum inde diuerso, quatuor milia &. CC. ex castris Canusium peruenisse ait, quae variatio effecit, vt parum perspicue intelligi possit quot milia hominum fuerint, quae cum castris in hostium potestatẽ venerint. Maharbal praefectus equitum Annibalem monuit, vt nulla quiete militibus data, ex Cannis Romam contenderet, vt prius perculsa ciuitas videret hostem q̃ venturũ putaret, sic fore vt quinto post die in capitolio epularetur. Laudasse id consilium Annibal dicitur sed viam maiorem esse dixerit q̃ animo facile concipi posset. Tempore opus esse ad id deliberãdum.

Maharbalis vox ĩ Annibalem.

Tum illud a Maharbale subiectum, Non omnia eidẽ dij dedere. Vincere scis Annibal sed victoria vti nescis. Plutarchus Bilium quendam Barcham nomine fuisse ait, a quo ea sint verba in Annibalem dicta. Postridie quum victor Poenus legeret spolia, multi reperti sunt, qui vulneribus matutino frigore obstrictis, inter cadauerum aceruos surrexerant, hicq; hostium iniuria obtriti. Alij non pauci caesis feminibus poplitibusq; iacentes, ad reliquum sanguinis hauriendum porrecto iugulo hostes inuitabant.

Caesorũ facies.

Quidam tellure effossa caput immerserant, terraq; superiniecta expirauerant. Subtractus est Numida Romano mortuo super incumbenti naso auribusq; laceris. Is manibus ad tractanda arma inutilibus factis in iram & rabiem versus, subiectum hostem dentibus moriens laniauerat. Lectis spolijs Annibal suos sepeliendi causa vnũ in locum conferri iussit, ad octo milia numero fuisse Polybius autor est, Liuius quinq; milia & sexcẽtos, vt alio est loco significatũ, scripsit.

Caesorũ hostium numer⁹.

Consulẽ cõquisitum sepultumq; prodidere quidã.

Paula. Busa.

Mulier Paula nomine Busa genere & diuitijs clara, Romanos a Canusinis tantum moenibus tectisq; acceptos frumento veste & viatico iuuit, pro qua munificentia honores sunt postea iiii Romę publice decreti, erãtq; ibi quatuor tribuni militum, & in his. P. Scipio, cui post ea Aphricano cognomen fuit, sed tunc admodũ adolescẽs. Ad hũc igit̃ & Appiũ Claudiũ qui & ipse tribun⁹ erat, summa iperij ab ijs q̃ aderãt delata est, aderãt ad. X. milia hominum, cõsultabãtq; hi forte inter se de summa rei, quũ. P. Furius Philus docuit, L. Cecilium Metellum, & cum eo plerosq; nobiles adolescentes iam mare & naues spectare, vt deserta Italia, ad aliquem regum transfugerent, quum alij defixi stupore starent, Scipio qui rempu. saluam vult inquit me sequatur.

Cõspiratio.

Atq; ipse princeps paucis sequentibus, ad Metelli tabernaculum deuolat, ibiq; stricto gladio super consultantium capita, primus graui execratione interposita, in sua ipsius verba iurat, fore, vt nunq̃ Italiam & cum Italia patriam ipsam metu desereret.

Scipiõis facinus.

Inde in Metellum conuersus, tu quoq; sic iures volo, sic & qui tecum hic adsunt, siquis id facere recusauerit, hunc ensem in suum caput a me nudatum cõtinuo experietur. Metellus & alij subita re perculsi non aliter attoniti stabant, q̃ si tum Poenus suo capiti immineret. Ordine itaq; in Scipionis verba iurãt, seq; illi ab hoste protegendos tradunt, iuuentuteq; per haec confirmata ad Varronem consulem mittunt, qui viuus acie excessisse dicebatur, exploratũ ecquid copiarum penes se haberet. Canusij secum ad. X. milia hominum esse, videret quid fieri placeret, secum his Venusiam ire, an ipsum Canusij expectare.

Copiae q̃ superfuerunt

Habebat consul circa se ad quatuor milia hominum, qui dispalati disiectiq; fuga eo venerãt. Hos Venusini, non tecto solum sed vestibus etiã, armis & pecunia iuuerunt, cum hac manu ille Canusium se contulit, vbi copijs vtrinq; iunctis, consularis exercitus species quędam facta est. Nuntius aduersae pugnae interea Romam perlatus fecerat, vt ne hae quidem copiae superesse crederentur.

Nuncius malorũ.

Sed perditã deploratãq; rẽpu. nunciari, caesos cõsules cum omnib⁹ copijs, nec Romana castra, nec ducẽ, nec militem superesse vllum. Victorem Poenum omnia late obtinere. Nunq; Roma incolumi, tãtus terror & metus ciuitatem inuasit. Nunq̃ maior luct⁹ aut moeror incidit. Caeterum ne pro rei magnitudine minus vero dicatur, verecundam Liuij confessionẽ secutus cedam rerum oneri. Verum nulla alia gens populusve, nõ modo tot cladibus alijs super alias, sed vna earum qualibet in perpetuum concidisset, quod in Carthaginiensibus ipsis, quum priore bello Punico tum hoc ipso quod gerebatur postea accidit. Senatus ad primum cladis nuncium in curiã vocatus, dum prae nimio strepitu & clamore ne cõsuli quidem posset, Fabius Maximus censuit expeditos equites Latina & Appia via mittendos, qui obuiam euntes percontarentur, quae fortuna consulũ exercituumq; esset.

Fabij sententia.

An aliquid ex pugna Ro. nomini superfuisset, quo Hannibal se post praeliũ contulisset, quid paret, quid agat, quo moturus sit, haec in primis exploranda. Praeterea dandam esse operã, vt per patres id inter se munus partitos, mulieres quae omnia planctu & eiulatu complebant, ex publico arcerẽtur. Singulae intra sua limina suũ nuncium expectarent, compressoq; tumultu & trepidatione, silentiũ fieret tota vrbe, custodes ad portas ponerentur qui probiberent quẽq; egredi. Salutem nulli nisi patria incolumi, sperandã. Inde quũ haec facta essent tum patres in curiã reuocati de summa rei consilium caperent. Omnes in Fabij sententiam pedibus iuere. Alij alio discurrunt ad tumultus tota vrbe sedandos, omniaq; impigre fiebant, quum literae a Varrone consule allatae significarunt Aemylium consulem & exercitum Cannensi acie caesum, euasisse se reliquias tantae cladis velut ex naufragio colligentem, ad. X. milia & amplius militum incompositorum circa se esse.

Varrõis literae.

Hannibalẽ sedere ad Cannas in captiuorum precijs aliaq; praeda aestimanda non victoris animo nec magni ducis more occupatum. Tum priuatae clades domesticatim vulgatae, qui luctus adeo totam vrbem cõpleuit, vt sacrum Cereris sit eo anno intermissum, quoniam lugentes religione prohiberentur. Et hęc

quidem Liuius. Valerius autor est, ne in tanta qui-
dem ciuitatis consternatione id sacrum interpola-
tum, satis constat. XXX. diebus publico decreto fi
nitum ne ob eam causam cætera sacra publica pri-
Varro Ro. reuocatur.
uata ve desererentur. Scripsit inde Senatus ad Var-
ronem, vt quantum per reipub. commodum fieri
posset, confestim Romam veniret. Claudium Mar
Vestaliũ supplicium.
cellum ex Hostia vbi erat, Canusium ire iubent. In
cidit alius terror, q̃ non multo post priusve q̃ hæc
clades accepta est, duæ vestales virgines Opimia
& Floronia stupri compertę, vna ad Collinam por
tam viua, vt moris erat, sub terram necata est. Alte
ra sibi mortem consciuit, & L. Caninius scriba põ-
tificum, eius incesti conuictus, adeo atrociter in fo-
ro a Pontifice flagris cæsus est, vt inter verbera ex-
pirauerit, & hæc in prodigium versa. Placuit itaq;
Xviros Sibyllinum carmen inspicere, & Fabius
Pictor Delphos est missus, sciscitatum quibus pre-
cibus supplicijsve deorum iram placare ciuitas pos
set, qui sve tandis cladibus futurus esset finis. Ex Si
byllinorum librorum responso extraordinariũ est
Romæ sacrum peractum. Gallus & Gallina, Græ-
cus & Græca viui in foro Boario defossi sunt. Po-
Marcell9 Canusiũ mittitur.
lybius autor est id sacrum Gallico bello perpetra-
tum. Marcellus cum legione quam in classem scri-
ptam habebat, magnis itineribus Canusium acces
sit, & Romæ Decius Iunius dictator delectum ha-
buit accuratissimum, scriptæq; sunt quatuor legio
nes, & mille equites, & in his prætextatis adhuc, qui
dam, ex seruitijs octo milia conscripta, qui rogati
prius an militare vellent, publice empti instructiq;
sunt ad bellum. Placuitq; horum opera potius vti,
q̃ captiuos redimere, quibus Hannibal sui redimẽ
di copiam fecerat, testatus se de imperio & gloria
cum Po. Rom. non de vita certare. Cessisse maiores
suos olim Romanorum virtuti, se contra adniti vt
suæ virtuti & felicitati cedatur. Sociorum capti-
Preciũ redimẽdorũ ciuiũ.
uos vt ad Trebiam & Trasimenum sine precio di
misit. Romanorum captiuis precium in singulos
equites quingenos quadrigatos nũmos ascripsit,
in pedites trecenos, centenos in seruos. Lecti ergo
X. ex omni numero, qui Romam irẽt captiuorum
causam acturi. Hi iureiurando a Pœno adacti sunt,
fore, vt in castra reuerterentur: & quia tantum ad id
iurati erant, vt redirent, eorum vnus homo mini-
me Romani ingenij, quasi aliquid oblitus in castra
redijt, inepta nimis interpretatione vsus, velut iam
redeundi sacramento non teneretur amplius. Mis-
sus ab Hannibale cum his Carthalo nobilis Car-
thaginiensis, qui si forte ad pacem inclinarent ani-
mi conditionem ferret. Vbi hos Romã venire audi
tum est, & iam eorũ accessum appropinquare, Car
Carthaloni denunciata.
thaloni obuiã lictor missus est, qui dictatoris ver-
bis nunciaret, vt ante noctem excederet Romanis
finibus. Captiuorum legatis senatus datus est, vbi
Oratio M. Iunij ad senatum.
Marcus Iunius princeps legationis in hunc modũ
ad patres verba fecit. Scio ego patres cõscripti, nul-
li gentium magis q̃ Romanæ ciuitati vilia fuisse
semper captiuorum corpora. Cæterum nisi nobis
plus ęquo nostra placet causa, nulli vnq̃ vobis mi
nus negligendi, q̃ nos, in hostium potestatem ve-
nere. Non enim per timorem arma in acie tradidi-
mus, sed cæsorum corporum aceruis superstantes,
cruentam pugnam fere ad noctem traximus. Tum
in castra reuersi labore & vulneribus fessi, illa in se
quentem diem tutati sumus. Ibi vero ab hostium
exercitu circunsessi, cũ flumine arceremur, nec per
confertos hostes spes vlla erumpendi esset. XL. mi
libus nostrorum hominum in acie stratis, indignũ
nimiumq; calamitosum arbitrantes, ex tam nume

roso nuper exercitu neminem superesse, certum pre
cium pacti, quo redempti dimitteremur, arma quũ
in his nulla iam spes esset, circumfuso hosti tradidi
mus, non ignari maiores nostros aliquando sese a
Gallis auro redemisse, & a patrib9 nostris viris stre
nuis Tarentum legatos redimendorum captiuorũ
causa missos. Sed cum Gallis & Pyrrho rege haud
quidem tanta est clade dimicatum, q̃ta nuper a no
bis ad Cannas, vbi patentes campi Romanorum
cadauerum cumulis teguntur. Nec funestæ illi pu-
gnæ supersunt, nisi in quibus trucidandis ferrum
& vires hosti defuerunt. Nec conditioni aut fortu-
næ illorum multum inuideo, qui cursu & obscura
nocte freti, abiectis armis, ex acie profugerunt &
nunc gloriantur forsasse in se plus præsidij esse rei-
publicæ, q̃ in nobis. At illis vt viris fortibus vte-
mini patres conscripti, & nos promptiores pro pa-
tria habebitis, si vestro beneficio redempti fueri-
mus. Delectum ex omni ętate habetis, & seruorum
aliquot milia armari dicuntur, non minor numer9
noster est, ac precio pene minori redimi possumus,
q̃ illi emuntur. Quibus si nos conferre velim Ro-
mano nomini haud dubie sim iniurius. Illud etiã
vobis in mentẽ veniat precamur, cui nos hosti reli
cturi sitis, si redimi prohibeamur: Pyrro qui non
hostium numero captiuos habuit, an Barbaro &
Pœno qui vtrum auarior an crudelior, haud satis
æstimari potest. Moueret vos profecto non minus
squallor & deformitas vestrorum ciuium, qui in
catenis & vinculis iacent, q̃ si legiones vestras Cã
nensibus campis stratas cerneretis. Videre & audi-
re potestis preces & lachrymas nostrorum affiniũ
& cognatorum vestrum decretum expectantium,
quum hi pro nobis tam soliciti sint, quẽ arbitra-
mini illorum animum esse, quorum in discrimine
vita & libertas sita est? Hannibal preter naturã in
nos mitis, ac si a vobis indigni censeamur quos re
dimi oporteat, nihil est cur amplius nostrum quis-
q̃ velit viuere, suum cuiq; ingenium est patres cõ-
scripti. Scio ego vitam corpusq; meum in discrimi
ne esse. Multo magis me famæ periculum mouet,
ne damnati & repulsi a vobis abeamus. Neq; enim
vos homines precio pepercisse credent, sed nos in-
dignos iudicasse, qui in numero vestrorum ciuiũ
haberemur. Quod ne tali ignominia afficiaris, ora
mus supplices & obtestamur. Vbi is orandi finem Peroratio.
fecit, confestim flebilis clamor sublatus est ab ijs
qui in vestibulo stabant, vt sibi liberos, fratres co-
gnatos redderẽt obtestantibus. Submotis arbitris
senatus coeptus est consuli, ibi cum sententijs va-
riaretur, alijq; de publico redimendos censerẽt, alij
eam impensam tali tempore publice faciendam ne
garent, cæterum prohibendum nõ esse quin ex suo
quisq; se redimeret, mutuoq; dandã nõ habẽtibus
pecuniam ex publico, prædibus prius vt cautum
Aerario esset, accepti-, T. Manlius Torquatus, acer T. Mãlij sentẽtia.
ba oratiõe in illorum ignauiam inuectus, qui quũ
noctu Sempronium Tuditanum ducem secuti, in
tutum abire potuissent, metu & desidia torpentes
in castris opprimi, turpiterq; capi maluissent, cen-
suit eos nullo modo redimẽdos, quoniam tali mi-
lite vti reipu. minime expediret. Quod si etiam vti
le foret, hostem Romana pecunia ditari a præsenti
rerum statu esset alienum. Traxit Manlius huius-
modi sermone patres in sententiam, responsumq;
datum non placere captiuos redimi. Tum redin-
tegratus est luctus, maiorq; lamentatio orta, ob tot
ciuium iacturam. Propinqui cum fletu & lamenta-
tione legatos abeuntes sunt ad portas prosecuti.
vnus qui praua interpretatione se iureiurando so-

lutum

lutum arbitrabatur, quia in castra rediisset, domi mansit. Quod ubi in curiam est allatum, vniuersus senatus eum comprehensum sub custodia ad Hannibalem duci censuit. Est & alia de legatis fama, bis legatos missos, ac. X. qui prius venerant quia in castra ex itinere reuersi essent, vt velut captiuorum nomina cogniturі, tanq̃ soluti religione remansisse, ac in his dedendis actum magna contentione in senatu, paucisq; sententijs victos, qui eos dedendos censuerunt. Cæterum sequentibus censoribus adeo ignominiose notati sunt, vt eorũ quidam sibi mortem consciuerint, alij non solum foro, sed luce hominum, omniq; publico congressu in reliquum vitæ abstinuerint. Dum hæc Romę fiebant, multi Italiæ populi rem Romanã in perpetuum concidisse rati, vt leuia sunt hominum studia, & in meliorem fortunam propensiora, ad Pœnum defecere. Fuere hi Attellani, Calatini, Samnites ferme omnes, Surrentini, Lucani, Brutij, & omnis magnæ Græciæ ora, Crotoniatæ, Metapontini, Locri, Appulorum pars non parua, Hirpini, & Cisalpini omnes Galli. Nec frequens sociorum defectio Romanos mouit, vt pacis vnq̃ mentio in curia facta sit. Tanta in aduersis rebus fuit populi Romani constantia. In eo quoq; non parum enituit inuictus ciuitatis animus, Varroni consuli Romam venienti, etsi acceptæ cladis maxima fuit causa, frequenter tamen ab omnibus itum est obuiam. Gratiæ insuper actæ, q̃ in aduersis rebus de republica non desperasset. Erãt res Romanæ in hoc statu, quum interim Philippus Demetrij filius in Macedonia regnabat: Achæus late terram circa Taurum montem regis appellatione obtinebat. Antiochus cui magno cognomen fuit, in Syria. Ariarathes in Cappadocia. In Aegypto Ptolemæus Philopator. Cæterum Anthiochus & Ptolemæus, dum Italiam Hannibal vexat armis, graue inter se bellum quod Syriacum est dictum, gessere. Et Philippus cum Lacedæmonijs atq; Aetolis non minus hostiliter contendit. Huius belli causa ex Aetolorum iniuria orta est, q̃ eorum piratæ, quum Messeniorum res latrocinio infestarent, Dorimachum illustrem quendam Aetolum qui tum forte in Peloponneso erat, ad res reddendas Messenij compulerunt. Reuersus is in Aetoliam autor suis popularibus fuit, belli aduersus Messenios decernendi. Nec multo post creatus dux gentis est cum Scopa viro inter Aetolos illustri, sed quia cunctantius Aetoli arma induebant, quum nulla honesta decreti belli adesset causa, totius gentis iniussu duces ipsi bellum, Messenijs, Acheis, Epirotis, Acarnanibus, & Macedonibus, Philippi pueritia freti, qui tum septemdecim erat annos natus, vno tempore inferunt. Horum piratæ in prędam dimissi Macedonicam nauim vi subita intercipiunt, predanturq; maritimam Epiri oram. Cephalenijs quoq; plura adimunt, & in Peloponneso Clarium circa Megalopolim occupat, inde late piraticam exercẽt. Nec ita multo post Scopas & Dorimachus Cepheleniorũ nauibus vsi ex Rhio in Peloponnesum transmittũt, inde cum exercitu Messenium agrum ingressi, omni populatione & incendio fœdant. Achæi publico decreto aduersus Aetolos pro Messenijs Arathi ductu arma capiũt. Fuit Arathus p̃claro ingenio, faciũde loq, & prudẽter multa excogitare, excogitata diligenter exequi. In ciuilibus discordijs tolerandis mitis. In societatibus & amicitijs iungendis nemini secundus. Pari ingenio fallere hostem, moliri insidias, machinas intendere. Audax adhæc & laboribus tolerandis ac periculis a pueritia assuetus. Cęterum tardus consilio, quum dimicandum erat, & in adeundis periculis timidus, adeo non solum corpora, sed animos etiam sui dissimiles finxit interdum natura. Multi quidẽ reperti sunt qui singulari certamine valeant, in acie autem sint supra q̃ dici possit timidi, quod in quibusdam etiam gentibus est obseruatum. Thessali equites conferti insuperabiles in prælio olim habiti, per partes dimicaturi timidi & fugaces. Cretenses terrestribus & naualibus prelijs ad insidias, rapinas, nocturnos insultus & omnia insidiarum genera promptissimi, prę lio legitimo cogressi pauidi & inutiles. Quibus Achæi & Macedones maxime fuerint cõtrarij. Nec ita multi dies intercessere quibus Arathus cum tribus milibus Achæorum, &. CCC. equitibus ad Caphias Aetolis ex Messenio agro profectis occurrit. Hicq; prelio parum prospere commisso, fusi fugatiq; sunt Achæi, qua victoria Scopas & Dorimachus freti, exercitu per mediam Peloponnesum ducto, per Isthmi angustias in Aetoliam abierũt. Et hinc quidem causæ socialis belli cum Aetolis postea gesti, potissimum extiterunt. Arathus ab hominibus aduersæ factionis in publico Achæorum concilio accusatus, q̃ ipsius opera ea nuper esset clades accepta, q̃ per eũ neq; loco, neq; tpe, neq; legitimis copijs in re gerenda esset vsus, in magno odio erat. Vbi vero domum venit, concilium ingressus, res a se pro salute Achæorum gestas explicauit, cladisq; paucis illis diebus acceptæ rationem in medium attulit, nec penes se culpam male gestæ rei esse ostendit. Ita fando multitudinis circumegit animũ, vt odio in homines aduersæ factionis deflexo, nihil deinceps decerni placuerit, quod ex Arathi consilio & autoritate non esset decretum. Et hæc in Peloponneso terra mariq; gesta, centesima ac vndequadragesima Olympiade, quinquennio ferme anteq̃ Hannibal Romanos ad Cannas vicisset, vnde nuper stilũ & externarum gentium gesta deflexi. Achæi post cladem ad Caphias acceptam, ad Philippum & Epirotas socios misere questum Aetolorum iniuriã, qui bis iam hostiliter essent Pelopõnesum ingressi, vt Messenios in societatem accipere liceret, & vt Philippus & Epirotæ vna Messenijs indigna passis auxiliarentur. Miserunt & ad Lacedæmonios, vt ex formula pararent militem ad Aetolicum bellum. Illi per legatos diuersarum partium occulte sollicitati, haud multo post ab Achæorum societate alienati, cum Aetolis fœdus & societatẽ iungunt. Dorimachus & Scopas, qui ne Achæis quidem & socijs quiescentibus quiescere potuissent, Scerdilaida Illiricorũ rege sibi adiuncto, duarum gẽtium exercitibus quasi suo ductu, non publico Aetolorum consilio, tertio Pelopõnesum irrumpũt, Cynethãq; Archadiæ vrbem proditione captam, magna ex parte diripiunt. Direptæ presidiũ imponũt. Inde sacra Dianæ quæ fuit inter Cynetham & Clytorium armenta gregesq; populati, quia Achæi in armis esse dicerentur, & ex Macedonia præsidium affuturum: Cynetha incensa Rhium cum copijs concedunt, & ex Rhio in Aetoliam transmittunt. Cynethensium cladem Achæi & cæteri Peloponnenses leuiter tulerunt, eam cladem merito illis accidisse rati, q̃ patrio Arcadũ more neglecto spretoq; musicæ studio & exercitatione, in tantam deuenissent feritatem, vt ob scelera quæ assidue in ea vrbe patrarentur, omnibus circuniectis gentibus odio essent. Vetus mos Arcadum fuit, vsq; ad trigesimũ vitæ annum in musicæ studijs exerceri, adeo vt eam artem

Ro. seueritas in periuros.

Defectio Italorũ ad Pœnos.

Ro. constantia.

Syriacũ bellum.

Diuersũ Arathi ingenium.

Tessali equites.

Cretẽses.

Arathi facultas in dicendo.

Cynetha capitur.

Arcadũ ritus.

Musicæ studiũ.

tẽ ignorare probri loco poneret. Persuasum habuit
gens ipsa, mores & ingenia talibus studijs mitesce-
re: atq; eo fortasse ars ipsa ab his libentius recepta,
q̃ montuosa fere sit Arcadia, quibus locis asperiora
ingenia ac duriora, tristitia coeli & frigoribus gigni
oporteat. Philippus post Aetolorum digressum, cũ
exercitu in Peloponnesum venit, vbi Lacedæmo-
niorum rebus cõpositis, q̃ domestica erant seditio-
ne turbatæ, renouataq; cum his societate publico
Achæorũ conuentu ob iniurias socijs illatas autor
extitit, vt bellũ Aetolis indicerẽt, datis prius ad eã
gentem literis, vt siquid haberẽt quod iuste afferre
possent contra sociorũ querelas, mitterent qui corã
se in publico Achæorum cõcilio facta excusarent.
Responsum est Aetolos ante publicũ gentis conci
liũ nihil decreturos. Philippus accepta ab Achæis
pecunia ad cõducẽdũ militẽ in Macedoniã conces-
sit, Scerdilaidãq; ab Aetolis alienauit, certam ei pe
cuniam pollicitus. Sic sane cõparatũ est, vt malorũ

Grauissima sententia.

etiã societas, nisi iustitia & æquitas in medio serue-
tur, facile frangatur. Fraudatus Scerdilaidas ab Ae
tolis Cynethensi præda, infidis socijs iratus Philip
pi partes sequi constituit, pollicitus se cum. XXX.
lembis Aetoliæ orã infestaturũ. Etiã vtrinq; arma
parabantur ad bellum, quũ Messenij quorũ causa
id bellũ, exarcerat moturos se prius aliquid nega-
runt, q̃ sociorũ opera Phigaleã vrbẽ in mõtibus si
tã recepissent, quã Aetoli per iniuriã occupauerant,
per quod visi sunt ignorare, quid suæ reipu. potissi
mũ expediret. Siquidẽ fugiẽdũ est bellũ, haud tamẽ
ita fugiendũ, vt omnia ne in id incidamus sustine-
re perpetiq; velimus. Nec Pindarus omnino vtili-

Qualis pax esse debeat.

ter in suis poematibus Thebanos ciues suos horta
tus est, qui ita monuit, vt cæteris posthabitis, pacẽ
duntaxat & tranquillitatem amplecterent. Est pax
si iusta sit & honesta, omnium rerum pulcherrima
atq; optima. Cæterum nihil faciendum iniuste aut
turpiter, vt pace frui possimus. Etenim Messenijs
tale accidit, vt quũ cupidissimi pacis essẽt, vniusq;
rei in primis studiosi, in maxima sæpe discrimina
patriæ statum adduxerint, quippe qui quum inter
Archades & Lacedæmonios bellantes se medios ge
rerẽt, neutrius partis gratiã promeriti, alterutrius ciuita-
tis iniurias sæpius sunt experti. Lacedæmonij non
solũ non ambigue responderũt, sed solenni die ma
gistratibus in tẽplo Palladis impie cæsis, fœdus cũ
Aetolis percusserunt, multũ spei in Cleomene ha-
bentes, qui in Aegypto tertiũ iam annum exula-
bat, cuius aduentũ prestolabantur. Vsqueadeo mã-
suetudo principum & benignitas valet, vt nõ solũ
quũ presentes sunt, verũ quũ lõgissime etiã absũt,
quosdã quasi fomites amoris erga se animis homi
nũ relinquãt. Verũ Cleomenis morte nũciata, quæ
suo loco explicabitur, Agesipolim & Lycurgũ re-
ges creauere. Lycurgus cũ delecta manu Argiuorũ
fines ingressus Polchnã, Prasiã, Leuchã, Cyphãtẽ,
& alia quędã oppida improuiso accessu occupat.
Agrum omnẽ Argiuũ ferro & igni populatur, in-
genti inde præda domũ abducta. Spartiatę præsen
ti successu elati, bellũ Achæis indicunt, additi socij
Aetolis & Elienses. Ita accidit, vt Philippo adhuc
in cogendo milite occupato Messenijs, Epirotis, &
alijs socijs quiescẽtibus, Acchæi pluribus locis prę

Aetolorum & Achęorum conuẽtus.

ter spem vno tẽpore premerentur. Erat tũ Scopas
Aetolorum dux, qui in magistratu adhuc paulum
mãsurus erat. Aetoli paulo post æquinoctiũ autũ-
ni, in vnũ de republica actum coibãt. Achei verno
tẽpore circa vergiliarũ exortũ, qui Arathũ Arathi
filium belli ducẽ sibi creauere. Inciderunt hæc in id
tẽpus, quo Aemylius Phariũ Demetriũ vicit in Il-
lyrico, qui primus annus fuit secundi belli Punici.
Et Anthiochus Theodoti proditione, vt non
multo post dicetur, Tyrum & Ptolemaidem
occupauit. Et Rhodij Bizantijs bellum intulere.

Bizãtiũ.

Colunt Bizantij vrbem, quum loci natura mu-
nitissimam tum ad omnium rerum feracitatẽ, qui
bus humana vita fruitur opportunissimã, in ostio Põ-
tici maris sitam, qua venales serui olim, coria, mel,
cæra, & salsamenta, vt hodie, aliaq; Pontica nego-
cia nisi ipsis volentibus, in Græciã & cæteram Eu
ropã præteruehi nequeunt. Enimuero Ponticum
mare late supra Bizantiũ patet, cuius circuitus duo
habet &. XX. stadiorum milia binis ostijs exaduer
so sibi respondentibus, quorum vno Meotis palus,
quæ octo milia stadiorum amplectitur suo circui-
tu, sese in Põtũ exonerat. Has freti angustias Cim-
merium Bosphorum vocant, stadiorum. XXX. la

Bosphorus Cimmerius.

titudine, duplo maiori longitudine. Altero Pontus
in Propontidem defluit. Eius longitudo cẽtum ha-
bet stadia, latitudo vero. XX. nec vbiq; eadẽ. Inter
Bizantium & Chalcedonem. XIIII. dũtaxar inter-
sunt stadia. Habet id mensuræ genus, vt alio est lo
co demonstratum, cẽtum & vigintiquinq; passus,
ita vt octo numero stadia miliarium vnum confi-
ciant. Circa Hermeũ Europæ promontorium an-
gustissimum est fretum, quinq; nec amplius stadia
patens, quas angustias Darius maior commisit põ
te, in Scythas exercitum transmissurus. In vtroq;
Bosphoro vtricus a septentrione in meridiem ob-
seruatur fluxus, aut quia aquę decursu fluminũ in
Mæotim & Pontum vsq; adeo augeant, vt ibi exo
nerari necesse sit, aut Põti alueo fluuialium ostiorũ
exaggeratiõe repleta, humorẽ ostio exinaniri opor
teat. Sed de his longior alibi habitus est sermo. Ta-
li igitur locorum opportunitate Bizantij fręti, assi
duis cum Thracum gente bellis exhausti, Gallorũ-
q; iniurijs, qui post Delphicã expeditionẽ periculo
seruati locis Bizantio proximis consederãt. Ab his
Bizantij quũ quotãnis sibi octoginta talẽtis pacẽ
redimerent, pecuniarum inopia statuerunt vecti-
gal exigere ab omnibus, qui in Pontum nauigarẽt.
Tulerunt id grauiter alij Græcorũ, sed Rhodij oim
grauissime, quorum opes tum late maris imperio

Rhodij bellũ Bizantijs inducunt.

pollebant. Miserunt itaq; Rhodij ab initio legatos
Bizantium, qui de vectigali remittendo amice age
rent. Cæterum quũ nihil impetraretur, bellum Bi-
zantijs intulere, Prusia Bithyniæ rege in belli socie

Acheus.

tatem ascito. Bizantij & ipsi Acheum circa Taurũ
ample dominantem, & Attalũ regẽ sibi iungunt.
Erat Acheus Antiochi propinquus, qui a Seleuco
Seleuci filio & Antiochi fratre maiore natu, ad ar-
cẽdã Attali vim missus, oĩa circa Taurum mõtem
incredibili successu occupauerat. Taurum trãsgres-
sus breui ex tota pene regione Attalum eiecit. Inte
rim Seleucus a Paturio Gallo & Nicanore dolis cir
cumuentus interijt, cæteris ab Antiocho fratre occu
patis. Acheus Nicanore & Paturio in Seleuci vltio
nẽ interfectis, quasi eam regni partẽ Antiocho ad-
huc puero defensurus, quicquid armis occupauerat
retinere perseuerauit, oibusq; pręter Pergamũ, At-
talo ademptis, eo audaciæ gestarum rerum successu
euectus est, vt regium nomen & insigne receperit.
Sed id aliquanto postea accidit. Huius igitur socie-
tate freti Bizantij, magno aĩo illatũ bellũ excipiũt.

Prusias.

Tiboetem adhæc ex Macedonia accersunt, quem
Prusiæ opponerẽt, ipsi Rhodijs mari occursuri. Pru
sias Phanum locũ opportunissimũ in aduersa par
te Asię primo impetu occupauit. Omnem pręterea

Asiæ

Asiæ oram quã Bizantij plures annos possederãt fœde populaiur. Rhodij prætetea vt Acheum a Bizantijs alienarẽt, a Ptolemæo Aegypti rege impetrant, vt sibi Andromachũ Achei patrẽ, quẽ ille in vinculis habebat, cõdonaret. Erat Andromachus frater Laodices, q̃ fuit Seleuci coniunx. Acheus patre sibi Rhodiorũ beneficio restituto, ne ingrat⁹ haberetur, Bizantiorũ societate posthabita, Rhodios amice amplectitur. Tiboetes præterea, quẽ ex Thracia Bizantij ad bellũ expectabãt, sub id tẽpus fato perijt, q̃ clades vehementer Bizantios afflixit. Prusias & ipse ob hæc ferocior coortus, hostes ipsos intra mœnia cõpulit. Interuentu inde Cauari Gallorum reguli, his cõditionibus bellũ vtrinq; est solutum, vt Bizantij nullũ vectigalis exigendi ius haberent, Prusias oibus q̃ illis ademerat restitutis, Bizantiorũ amicus fieret. Atq; Rhodiorum & Prusię bellũ, aduersus Bizãtios, hũc exitũ habuit. Sub id tẽpus Gnosij & Creta legatos Rhodum misere, naues aliquot aduersus eos, qui a se defecerant, a Rhodijs petentes. Gnosij & Gortinij inito inter se fœdere insulã subiugarant, præter Lyttios, qui soli oim iugũ detractabant. Quum igitur duo principes populi Lyniorum excidio imminerent, ita accidit, vt orta inter eos discordia, pleræq; ciuitates relicta Gnosiorũ amicitia, cũ Lyttijs suas opes sociarint. Gortiniorum quoq; varia erant studia. Iuniorum multitudo cum Lyttijs sentire, Seniores Gnosiorum erant. Gnosij subita sociorum defectione cõmoti, mille hoies ex Aetolia accersunt, quib⁹ freti Gortiniorũ iuuẽtute partim cæsa, partim i exiliũ acta, Gortinam senioribus tradentibus occupant. Inde & Littum ciuibus in expeditionẽ profectis subita vi capiunt, captam imbelli multitudine prius emissa incendunt. Atq; ita Littos Lacedæmoniorũ colonia Cretæ vrbium antiquissima interijt, bellũ erat tamen nihilo secius cũ Lampeis & Polynereis & alijs plerisq; populis, & in primis aduersus Gortiniorum exules, qui Pheasiorum portu infesso, vrbem crebris excursionibus infestabant. Ad hos vi comprimendos, maritima auxilia a Rhodijs per legatos Gnosij petierant. Polynerei & Lampei, quia Aetoli Gnosiorum rebus fauebant cum Philippo rege & Achæis fœdus & amicitiam iungunt, quo contigit vt & ipsi nõ multo post a socijs sint auxiliaribus copijs adiuti. Atq; ita Cretenses inter se suis sociorumq; viribus bellabant, quo sane tempore Sinopenses & ipsi a Rhodijs contra Mitridatem regem auxilia petiere. Fuit Sinope in Chersoneso sita, in parte dextra Ponti, circa Phasis hostiũ. Cæterum dum res Sinopensium Mitridates oppugnat. Dorimachus Aetolorum dux Egiram in Peloponneso proditione occupat. Fuit id oppidũ inter Aegium & Sycionem, iuxta Corinthiacum sinum, septem circiter stadia a mari distans. Receperant se ex Egiritis pleriq; subito malo consternati in arcem, quæ nuda erat mœnibus: huc Dorimachus dux & Alexander eius collega per cõtemptũ succedentes non solum repulsi sunt, sed Alexãdro cadẽte, Aetoli cum multa strage sunt ex vrbe eiecti, in agris quoq; non parua fuga & dispalantium cædes fuit, adeo vt pauci incolumes domum reuersi sint. Elienses qui cum Spartanis & Aetolis sentiebant, Euripidis Aetoli ductu, Dimenses Phanenses & Tritenses insidijs exceptos cum cæde multa profligant, quo successu Euripides elatus, Dymensium castellũ cepit. Incolę Murũ vocant, ab Hercule olim, vt fama fuit, cõmunitum, quũ Elienses bello premeret. Pari inde successu aliquot Elienses oppida Dimensibus ademerunt, q auxilio ab Aratho Achæorum duce frustra implorato, cum Tritensibus vna & Phanensibus decretũ tulerũt, ne in bellicum vsum amplius Achæis pecuniã soluerent. Tres itaq; populi, viribus inter se cõsauciatis, aliquot peditum centurias cum equitũ axilla publice conducunt, atq; ita velut ab Achæorum societate disiuncti per se bellũ alebãt. Et res Pelopõnesiacæ in hunc se modũ habebant, quũ Philippus diuersa parte bellum gerens, Ambracũ. XL. dierum spatio expugnauit. Erat Ambracũ Ambraciotarũ oppidum, naturali situ et duplici muro munitum, ita vndiq; paludibus clausum, vt vnũ duntaxat a terra haberet aditum, atq; hunc ipsum manu factum. Ambracũ captum Epirotis in quorũ gratiam locũ expugnauerat, Philippus habendum tradidit, Ambraciũ in Acarnaniã trãsmisit. Fluit is sinus a mari Siculo, ostioq; sexcẽtorum passuum Acarnaniã ab Epiro diuidit, hanc a septẽtrione, illã a meridie habens. Extenditur inter vtranq; terrã introrsum tercentũ circiter stadia, Macedo Acarnaniã ingressus Poetiam Aetoliæ vrbẽ cõditione deditã cepit. Cohortẽ interea Aetolorum, quæ præsidio veniebat, incaute vrbi appropinquantẽ, cũ multa cæde disiecit. Poetia recepta, Stratensem agrũ Philippus ingressus, ad Acheloum castra fecit, obseditq; aliquot dies Stratum, vnde digressus Metropolim a cultoribus metu relictum incendit. Late inde cum populatione & incẽdio euagatus, plura Aetolorũ oppida in potestatem redegit. In Eniadas mox bellum translaturus Peanium nõ sine laborioso certamine expugnatum diruit, tignis & tegulis rate ad Eniadas transuectis, ad tabernaculorũ & bellicorũ operum vsum. Sed oppugnatiõe nulla opus fuit, sine vi oppido est Macedo potitus, metu ab hoste nuper relicto. Inde in Calydonia Elaon oppidum expugnat, cuius arcem ad vsum belli communiuit. Hic Philippus literis & nuncijs certior factus, Dardanos Macedoniæ imminere, Achæorum legatis, q & ipsi opẽ imploratũ venerãt, bene sperare iussis, quum in Macedoniã se reciperet, Ambracium sinũ trãsuehenti Demetri⁹ Pharius occurrit, qui ab Aemilio, vt supra est significatum, ex Illyrico pulsus exilij sedẽ quęrebat. Hunc Philippus humane cõplexus Corinthum ire iubet, indeq; in Pellam vrbẽ ad se venire. Reditus regis in Macedoniã oẽm Dardanorũ motũ discussit. Sub id tp̃s Aemilius de Illyrijs triũphauit, & Hãnibal, Sagunto capto, in hyberna cõcessit. Sed hæc i Romanarũ rerũ relatione, quæ ordine pręcedũt, suo loco diximus, Dorimachus post Philippi discessum ab Aetolis dux creatus, Epirum ingressus, templum Dodonęi Iouis hostiliter diripuit & euertit. Instabatq; iam hyems, quum Philippus sex milibus hominum citato agmine Corinthum occulte ductis, vt hostes de suo aduentu celaret, Achæorum ad se ducibus accersitis, Euripidem Eliensium ducẽ, duas legiones trahentẽ, & cũ his mercenarium militẽ, ad Apearum collem decẽ stadia a Stimphaliorũ vrbe distantem adeptus, primo occursu fudit, mille & CC. Eliensium captis, Cætera multitudine passim a Macedonibus cęsa. Pauciores centum ex tanta vi hoim fuga seruati sunt. Secundum eam victoriam rex ferocior factus, per niuosa Arcadiæ loca, ad Caphias primo, inde ad Psophidem oppidum duxit. Erat vrbs omnium quæ in Arcadia fuerunt, antiquissima, & in Media regione sita loco munitissimo ad Erymantum amnem, quam summa vi captam, arcemq; cum Euripide duce & oppidanorum multitudine deditione receptam, Achæis habendam dedit. Euripides cum suis Corinthum, &

[Marginal notes: Ptolemęus. — Gnosij. — Gortinij. — Lyttij excidium. — Sinope. — Egira. — Ambracum. — Philippi gesta in Aetolos. — Poetia. — Philippi transitus in Polopõnesũ. — Erymanthus fluuius.]

ex Corintho In Aetoliā vnde venerat est dimissus,
inde Lassionem Eliensibus ademit, quam territo
præsidio vidit & cepit. Eliensis ager post hæc pas-
sim populatione & incēdio fœdatus. Cœptæ sunt
per id tēpus iniuriæ Achæis a Macedonibus fieri,
Apelles. eratq; iniuriarum autor Apelles Alexandri tutor,
qui ad eam gentē Macedonibus subigendā animū
adiecerat. Pellebantur Achæi stationibus, præda
fraudabātur, iam & verbera intentari cœperāt, quę
per Arathum & Philippum delata, vt multa Phi-
lippus erat eloquētia & suauitate præditus, eū mo-
tum facile compressit. Ex Olympia deinceps Mace
do profectus, ad Eream venit, vbi vendita præda
est q̄ plurima hoīm atq; omnifariam pecudum ex
Eliensi agro fuerat abducta. Pontē super Alpheū
amnē de manubijs struxit. In Triphaliam inde est
Tripha-lia. Itum, terrā a Triphalo Arcade, vt Polybius credi-
dit, appellatā. Strabo Triphyliā a trium gentium
incolatu vult videri nominatā. Cęterū vndecunq;
nomen terra sortita est. Macedo eam ingressus, Al-
phiram edito loco sitam, etsi Aetolorum præsidio
tenebatur, multa vi expugnat, arce, vt ad Asophi-
dem, volūtaria deditione potitus. Nec multo post
Phialenses sese Philippo legatis ad id missis dedi-
derunt. Samico inde rex potitus est, vnde Aetolo-
rum præsidium eiecit. Post Samicū totam Tripha
liam per deditionem recepit. Hisq; per mediā hye-
mem actis, Megalopolim Macedo cum toto exer-
citu se ɔtulit, ex Megalopoli Argos. Interfuit inde
Egij publico Achæorum concilio, in quo Apellis
suasu, autor extitit, vt Aratus homo Achaicę liber
tatis studiosissimus publica submoueretur admi-
nistratione, Epatusq; aduersę factionis vir dux in
sequentem annum crearetur. Philippus Egio pro-
fectus, Eliensibus inde eiectis, vrbem Dymensib⁹
restituit. Per literas, Messenijs, Epirotis, Acamani-
bus, & Scerdilaidæ edicit, vt singuli cum suis naui
bus, sibi in Cephalenia occurrerēt. Ipse Dyme prę
sidio firmata, contra Eliensium incursionem, Le-
Palea. cheo soluens, Paleam littoralem Cephaleniorum
vrbem subita oppugnatione adoritur. Erat is lo-
cus hostibus ad traijciendū in Peloponnesum cō-
modissimus. Affuerūt interim auxilares a socijs na
ues, & iam muro vrbis machinis concusso, capta
erat Palea, nisi quibus datum erat negocium in vr
bem irrumpendi vel ignauia, vel fraude tam segni
ter & timide munus obiuissent, vt cum ignomi-
nia sint Macedones a mœnibus depulsi. Rex po-
tiundæ vrbis spe frustratus, obsidionē soluit, atq;
ex Cephalenia profectus, in mediterranea Aetolo-
rum irrumpere cōstituit, etsi Achæi per legatos in
Peloponnesum reuocabāt. Leucadem itaq; primo
venit, inde per Ambraciū sinū in Aetoliam naui-
gauit. Aderant illi præter Macedonū copias, Acar
nanes & Epirotæ cupidi vtricq; iniuriarum, quas
ab Aetolis fuerant passi, vlciscendarum. Rex co-
pijs in terram expositis, itinere vnius diei & noctis
ad Acheloum venit, amneq; Inter Caponē & Stra-
ton superato, Thermū ire pergit, Metapamq; inter
eundum capit, eaq; pręsidio firmata, per angustias
Thermi excidiū. composito agmine, magna adhuc nocte, Thermū
peruenit. Erat is locus celebris, solenniq; Aetolici
nominis conuentu, multaq; opulentia refertus, oīs
hostilis iniuriæ ad id tēpus immunis, ibi non solū
prophana tecta, sed sacra omnia diruta & incensa
quibus iudicatus est Philippus a maioribus dege-
nerasse. Alexander Thebis captis summam adhi-
buisse diligentiam dicitur, ne templa violarentur.
Sic Asiatica expeditione, ab omni iucorū ędiumq;
sacrarum iniuria abstinuit. Est, quis nō videt, im-
pij hostis & furiosi ea populari, quæ sunt ad reli-
gionis vsum cōparata, statuas, lucos, aras, quibus
dirutis nullū potest ad milites emolumentū perue
nire, neq; ad hostes detrimentū: haud eñ decet bo- Optimi
num imperatorem, ad internitionem vsq; bellare, iperato-
sed quatenus eorum qui iniuriam fecere, malefacta ris partes
corriganur. Tyranni nō regis opus est, victis & in
uitis terrifice imperare, & mutuo odio eū his viue-
re. Legitime imperantis, liberalitate & clementia
subiectos gubernare, & inter suos mutua charitate
versari. Nec Aetolorū exemplū regē imitari opor-
tuit, qui Dodonæi iouis templū incenderant. Pul-
chrum est hostem virtute non scelere, clemētia nō
sæuitia superare. Philippus Thermo profectus cō-
posito agmine retro abibat, necdū angustias eua-
serat, quum ad tria milia Aetolorum ex insidijs co
orti, extremū agmen carpere incipiūt. Macedo etsi
ad tales casus subsidijs oīa firmarat, quia hostes ob
stinatius instabant, scutatorum manu in occulto
sedere iussa, Aetolos ferocius inuectos insidijs exci
pit, exceptos ad centum & amplius obtruncat: qua
clade perculsi hostes omnem ferociam & imperū Aetoli
remisere. Inde Acheloo superato, circa Stratū Ae- bis vin-
toli recenti prælio victi sunt. Macedo ad naues re- cuntur.
uersus Leucadem nauigauit, vbi prędam large par
titus est. In Peloponneso interea Lycurgus cū Spar
tanorum manu Eleam cepit. Arcem, quo se oppi-
dani receperāt, obtinere non potuit. Dorimachus,
qui in Thessaliam eruperat, per eos dies quib⁹ Phi
lippus Thermum diripuit, vbi de Macedonum ac
cessu factus est certior, nulla re memorabili i Thes-
salia gesta, vt patriæ auxilium ferret, magnis itine-
ribus in Aetoliam venit, ob domesticam cladem
in suorum mœrorem incidit & luctum multo sua
opinione maiorem. Macedo interim Leucade pro
fectus, omnem maritimam Aetoliæ partem popu
latus, Corinthum processit, nauibus in Lecheo re-
lictis. Corintho inde digressus, cum toto exercitu
& Acheorum appendicibus, per ardua & deserta
montiū ad Menalū peruenit. Spartanis subito ac-
cessu stupentibus, ad Amyclas nono die q̄ Corin
tho discesserat, castra fecit. Erāt Amyclæ in Sparta-
no agro omni frugū genere feracissimæ. XX. sta- Amyclę.
dia ab Lacedæmone. Postridie oēm circuniectā re-
gionē populatur Philippus, ac plures deinceps dies
per hosticū euagatus, Cythiū Lacedæmoniorū na-
uale. XXX. stadia ab vrbe petijt. Quicqd agri huic
& Eleæ adiacet, quū pari clade afflixisset, ad Amy-
clas est reuersus. Lycurgus interea duo milia Mes-
seniorum qui ad Philippū veniebant in Glympē
oppidum cōpulerat, eoq; successu ferox factus, præ
lij fortunā experiri constituit. Cum duobus igitur
milibus colles, qui Eurotæ imminēt, occupat, edi-
citq; vt Lacedæmonij vbi consertū prælium vide
rint, nō vno loco eruptionē faciant ex vrbe, qui vt
aliquāto angustius interuallū regi ad euadendū re
linqueret, ruptis Eurotæ aggeribus, oīa fluuio cir-
cuniecta loca inundatione compleuit. Philippus
mercenarios in Lycurgum misit, inde quum scuta
tos & illyricos subiecisset, centū circiter Spartano-
rum cæsis, cæteris cum Lycurgo fuga disiectis, lo- Lycurg⁹
co est potitus, exercituq; vltra flumen per ocium vincitur.
traducto, Corinthum redijt. Hic Philippus in gra-
uem militum seditionē incidit, cuius motus auto-
res fuerant Leontius & Ptolemæus, qui primum
apud regem locū obtinebant. Coniurauerāt hi cū
Apelle tutore regis in Philippum adhuc adolescē-
tem, quia ille Arathi viri prudentissimi consilijs li
bentius, q̄ suis vteretur. Cæterū militari seditione
compressa, Leontius & qui cū eo ɔspirauerāt, haud
multo

multo post sui sceleris luerunt pœnas. Nec regem
latebat quorsum tenderent suorum procerum cō-
silia, qui maluissent se, vt puerum, obsequentiorē
habere, & ad sua vota magis opportunum. Leon-
Leonti⁹.
tius igitur maiestatis conuictus in castris interfe-
ctus est. Megaleas quum ad supplicium requirere-
tur, Thebis quo confugerat sibi mortem consci-
uit. Apelles deinceps & filius supplicio dediti.
Erat iam autumni tempus eius anni quo Annibal
in Italiam descendit. Philippus militibus in hy-
berna dimissis non multo post in Macedoniam
abijt. Spartani interim Lycurgum regem, quia ru-
mor erat eum nouis rebus studere, facto in eius do-
mum impetu vrbe extorrem eijciunt. Erat q; hic re-
rum status in Europa: in Asia interim graue inter
Antiochum & Ptolemæum bellum gerebatur, tu
lit is a paterna cæde Philopatoris cognomen, qui
quietiorem statum temporum nactus, quum Phi-
Philopatoris ignauia.
lippus & Antiochus admodū adolescentes essent,
ac propterea minime formidolosi diuersa a maio-
ribus via ingressus, se ocio & desidiæ tradidit, vt
breui nō externis modo gentibus, sed domesticis
quoq; contemptui esse cœperit. Fœdis itaq; amori
bus & temulentiæ addictus inuenit sui regni insi-
diatores. Primus itaq; Cleomenes Lacedæmoni⁹
fuit, is magno prælio ab Antigono victus, vt su-
pra est memoratum, in Aegyptum nauigauerat,
vbi hospitaliter ab Euergete Ptolemæo, qui Phi-
lopatoris fuit pater, exceptus, apud eum quoad vi-
xit i magno honore fuit. Mox vbi Philopator par
ricidio regnum occupauit, tentauit ille, bona regis
venia, Lacedæmonē abire, regnum recuperaturus,
post Antigoni interitū. Id ille non solū non impe
trauit, sed suspectus etiā ob egregiam animi virtu-
tem Philopatori esse cœpit. Formidolosa est & su-
specta tyrānis virtus. Appulit interim Alexandriā
Nicagoras quidā Messenius, venales equos adue-
hens, is reconciliatā habebat cū Cleomene amici-
tiam, sed parū integra fide, quod eius postea facin⁹
declarauit. Hunc Cleomenes circa portū inambu-
lans, sub ipsum appulsum intuit⁹, quū amice salu
tasset, ad quid venisset percontatus, vbi nauiga-
tionis causam, & quid secū veheret, audiuit, q; vel-
lem inquit Cinędos potius aduexisses & Sābucas.
Nam his præcipue rex delectabatur. Hæc quū Ni-
Nicagoræ perfidia.
cagoras Sosibio, cuius summa erat apud regē auto
ritas, detulisset, barbari impulsu epistolā in Cleo-
menem confinxit, suspitionibus plenā, qua post
Nicagoræ discessum ad regem delata, in custodiā
Cleomenes adductus est, liberaliter tamē apud cu-
stodes & in summo honore habebatur. Sed quum
nullā meliorē spem Cleomenes in futurū haberet,
rege Canobū profecto, custodibus deceptis, in pu-
blicum cum paucis suorū stricto ferro erupit, ibiq;
Ptolemæo quodam, ad custodiā vrbis relicto, qui
forte in eū motū inciderat, interfecto, ciues ad liber
tatē hortabatur, ad quā vocē quū nemo moueret,
in arcē impetū fecit, quasi eā per occasionē occupa
turus. Hinc quoq; vi exclusus, cū ijs quos circa se ha
buit, vt fortiter moreretur, sibi manū intulit. Ha-
Cleomenis interitus.
buitq; Cleomenes hunc exitū, in quo nihil regium
defuit, præter regnū. Theodotus inde Aetolus, qui
inferiori Syriæ præerat, regis ignauiā pertæsus, &
offensus præterea illi grauiter, q; quū nuper quędā
aduersus Antiochū mouisset, vt prouinciā sibi cre
ditam fortiter tueretur, Alexandriā accercitus, capi
te propemodū fuerat periclitatus. Ob hæc ille infe
sto animo in regem, occulte Antiocho se Syriæ vr
bes daturū pollicetur. Pręfecerat Antiochus Molo
nem & Alexandrū fratres, hunc Persidi illū Medię,
quorum defectio regi nunciata est sub id tempus,
quo occupandę per Theodotū Syriæ occasio obla
ta est. Xeone itaq; & Theodoto quodā cum copijs
in Mediā & Persidem missis, ipse ad Syriacū bellū
exiturus, dum in Seleucia adhuc esset, Diognetus
classis pręfectus Laodicen Mitridatis Pontici regis
filiā virginē regi desponsam, naui aduexit. Celebra
tis itaq; magno apparatu nuptijs, regnoq; vxori re
licto, Antiochiā contendit. Nec ita multo post illi
nunciatū est duces quos in Molonem miserat, pro
victis Media excessisse, hostemq; oia late obtinere.
Quibus nuncijs Antiochus perculsus, Syriaci bel-
li consilio omisso, in Mediam cōtinuo occurrisset,
Hermias. Chares.
nisi ab Hermia Chare, qui ob puerilē regis ætatem
(erat tū Antiochus. XVI. annos natus) oia suo nu
tu administrabat, Xenceta Achæo cū nouis copijs
in Mediam misso, ad incœptum bellū exequendū
regem confirmasset. Copijs igitur Apamię coactis,
Laodiceam rex concessit, mox ex Laodicea cū exer-
citu profect⁹, ad Massiam venit locū inter Libanū
Massia.
& Antilibanū promontoria. Est is locus primo na
tura palustris, ex vna parte oppidū imminet, quod
Brochos dicitur, ex aduerso alterū Gerra noīe, inter
vtrunq; arduus & inflexus collis. Per multos itaq;
labores copijs huc traductis, rex Gerrā exercitū ad-
mouit. Sed præter spem oia a Theodoto præsidijs
incessa offendit, & paludē fossa valloq; obseptam.
Primo vim inferre conat⁹ est, cęterū quia nihil vis
profutura videbat, & Theodotus in Ptolemęi fide
adhuc esset, ne plus incōmodi adiret q̄ inferret, in-
cœpto destitit. Sed nihil a præsenti bello æque ani
mum auertit, ac nou⁹ de Xenceta nuncius in castra
allatus, quo cognitū est regis copias a Molone pro
fligatas. Xencetas ex Seleucia cū Susianæ & rubri
maris oræ præfectis ad Tygrim peruenerat, vbi fa
cta spe, fore, vt si copias flumen transmitteret, ma-
gna pars exercitus a Molone qui odio esset militi-
bus, ad regē transiret, exercitu in vlteriorē ripā im-
pigre traducto ad Molonis castra profect⁹, deserta
ab hoste inuenit, multæ opulentiæ plena. Ibi Xen
Xēcetas fraude capitur.
cetas verā fugā arbitratus, q; Molo parū suis fide-
ret, idcirco se expectare nō fuisset ausus. Cū suis igi
tur crapulæ & ebrietati debitū altus oppressit som
nus. Tum Molo conuerso per noctem cursu castra
sine certamine ingressus, hostes ebrios & semi som
nes ad satietatē cecidit. Pars non parua metu in flu
uium præcipitata vorticibus absorta est. Secundū
eā victoriā Molo Seleuciā occupauit, mox & oia
Babyloniæ loca, & quicquid circa rubrum mare
gentium fuit eius armis cesserat. Antiochus igitur
his nuncijs turbatus, ex Syria cum valido exercitu
ad hostem profectus, Tygrim tripartito copias tra
iecit. Dura oppidum obsidione soluit. Orico dein-
de monte superato in Apolloniam descendit. Et
iam Molo ad quadraginta stadia a rege castra fece-
rat, qui quum suspectam haberet militum fidem,
noctu expertus Antiochi castra inuadere, cum le-
ctissima manu a suis silentio digressus ad regias
munitiones iter intendit. Ferebatur in hostem
spei plenus, quum ei nunciatur decē milites ad re-
gem transfugisse, tum ille infecta re sub lucē in ca-
stra reuersus, tātum subito accessu tumultum exci-
uit, vt parum abfuerit quin castra desererētur. Inde
vbi illuxit rex quadrato agmine affuit, nullam pu
gnæ morā facturus. Molo etsi ob nocturnū tumul
tum cunctātius exijt, eduxit tamē in apertū copias.
Hic haud magno quidē certamine opus fuit, cōfes-
tim sinistrū Molonis cornu ad regem trāsijt. Ipse
ea parte qua præliū inierat aliquādiu hostē susti-
nuit, verum vbi signa destitui sensit, & qui circa se
adhuc

adhuc pugnabant fluctuarent animo, satis gnarus quas poenas regi daturus esset, si viuus in eius potestatem veniret, sibi manum intulit. Nicolaus eius frater ex acie digressus, vbi in Persidem venit, Molonis vxorem & filios interfecit, inde seipsum transfegit ferro, Alexandrum alterum fratrem idē fecisse arbitratus, Molonis corpus in celeberrima parte Mediæ cruci est affixum.

Molonis interitus.

In cæteros multa Antiochus est moderatione vsus. Inde prouinciarum rebus ex sententia constitutis, Artabarzanem cui bellum intulit, pene supplicem in amicitiam recepit, & Hermeam tutorem suum, quem superbia & auaricia corruptum ad id tempus tulerat, occidi imperauit.

Hermeas occidit.

Fuerat ille adeo omnibus inuisus, vt Apameæ vxorem eius mulieres populariter occiderint, & pueri liberos. Misit Antiochus ad Achęum, cuius priore libro mentio facta, qui de eius iniuria quererentur, φ per id tempus quo ipse aduersus Artabarzanem exercitū duxit, ratus fore vt eo bello extingueretur, regiam appellationem recepisset, nec minus interea quę ad Syriacum bellum attinebāt, studio comparat. Mox vbi omnia affuere, Seleuciam Phœniciæ vrbem obsidione cingit.

Seleucia.

Est hæc haud procul ab Oronte, qui ex Libano ortus in Anthiochiam fertur, inde haud procul a Seleucia Phœnicio mari infunditur. Fuerat id oppidum multis retro annis in Aegyptiorū regum potestate. Ptolemæus Euergetes, qui Romana voce benefactor vocandus erat, primus vrbe ipsa fuit potitus, quum ob Beronices casum, vt alio est loco significatum, exercitum in Syriam duxit. Antiochus vrbem terra mariq; adortus, posteaquam in suburbia penetrauit, & iam emporia capta erāt, deditam a ciuibus pacate accepit. Seleucia potitus, Theodoti literis in Syriam accersitur, qui a rege aperte alienatus, Tyrum & Ptolemaidem obtinebat. Ad Narsiam igitur prius rex exercitum admouit. Hic Ptolemaidem a Nicolao Philopatris duce obsideri auditum est. Tum vero haud cunctādum ratus, cæteris copijs Brochum admotis, ipse cum expeditis militibus ad soluendam obsidionem occurrit. Ad cuius aduentū regius dux territus, priusquam Antiochus in conspectum venerit, præsidio ad Berytanum saltum obtinēdum misso, ipse cum cętero exercitu in tutum concessit. Antiochus hinc quoq; hostib⁹ subito accessu depulsis, in ipsis locorum angustijs castra fecit, hic reliquas copias expectaturus, quibus receptis continuo mota sunt castra. Affuit interim Theodotus qui Tyrum & Ptolemaidem regi tradidit. Eum Anthiochus humaniter complexus vbi exploratum habuit Ptolemæum occulte Memphim confugisse, eius vero copias ad Pelusium stare, confestim ad eas delendas occurrisset, nisi a quis omnia obtineri edoctus, præcipiti consilio abstinuisset. Per Syriam inde euagatus, multas vrbes in deditionem accepit. Mox apetente hyeme, inducijs cum Ptolemæo in certum tempus pactis, Seleuciam in hyberna concessit, vbi per Ptolemæi legatos disceptatum est de iure Syriæ.

Antiochi expeditio in Syriam.

Antiochus Seleucum & Antigonum, qui primi ea loca occupassent, post magni Alexandri interitum, verissimos aiebat iustissimosq; fuisse dominos, quare ad se qui a primo Seleuco oriundus esset, non ad Ptolemęum Syriæ regnum attinere. Præterea Ptolemæum non sibi sed Seleuco aduersus Antigonum pugnasse, quo sublato quum Cassander Lysimachus & Seleuchus inter se regna diuisissent, Seleuco Syriam adiudicarunt. Ptolemæi legati ruptum fœdus ante omnia querebantur. Inde dicere Ptolemæum Lagi ea conditione cum Seleuco aduersus Antigonum bellasse, vt totius Asię imperium Seleuco, Syria & Phœnice Ptolemæo cederet. Hyeme per irritas altercationes absumpta, quum iam ver appereret, Antiochus instructo exercitu Marathū primo venit, per eum locum, quem incolæ dei Prosopon vocant, ingressus Berytum copias admouit, Bōtra vrbe in itinere capta, Triere & Calamo incensis. Hic Theodoto & Nicharo iussis angustias circa Dicū amnē occupare, ipse cum præcipua exercitus parte ad Damuram fluuium consedit. Paucis inde diebus ante Libanum, cuius angustias circa mare Nicolaus Ptolemæi dux obtinebat, terrestri prælio vno tempore & in mari dimicatum. Vtrobiq; Antiochus victor, cęsaq; interea ad duo milia hominum, reliqui fuga dispalati, magna ex parte Sidonem quo & Nicolaus deuenere, quo breui postea Antioch⁹ cum exercitu venit. Sidonem rex oppugnare non est ausus, ob hostium multitudinem, quæ intus erat.

Antiochi gesta in Syria.

Motis castris Philoteriam inuasit, iuxta paludem sitam, in quam Iordanis fluuius elabitur. Ea vrbe Antiochus breui potitus, Atybirum expugnauit, & Pellam inde Camum, Geprum obtinuit. Quem Antiochi successum Arabes secuti, illius partes amplexi, commeatu & auxilijs iuuerunt.

Antiochi successus.

Arabum opibus & amicitia frætus Antiochus, vlterius progressus, Galatem & Rabbata cepit. Hinc Cerea qui a Ptolemæo transfugerat in Samariam cum quinq; milibus armatorum misso, Ptolemaidem cum exercitu concessit, ibi proxima hyeme mansurus. Cæterum dum hæc in Syria geruntur, Achæus, Miliade & magna Pamphiliæ parte Attalo adempta, Sardis copias admouit. Attalus Egosatas Galathas secum habens, aliquot interim loca in Aeolide recepit, quæ ad Achæum defecerant, inde Mysiam ingressus vsq; flumen maximum processit, vbi deliquio lunæ repente facto, Galathisq; vlterius sequi recusantibus, Egosatas circa Hellespontum collocauit, ipseq; Pergamum hybernatum se recepit. Vere deinceps sequentis anni ineunte, Antiochus & Ptolemæus, cum quam maximo vterq; potuit belli apparatu, in medium processere. Ptolemęus Alexandria profectus, vltra septuaginta milia peditū & quinq; equitum secum trahebat. Tres & septuaginta elephantos. Antiocho duo & sexaginta milia peditum, equitum sex milia, elephanti centum & duo aderant.

Antiochi et Ptolemæi copiæ.

Per Pelusium Philopator & Casium montem Gazam venit, inde quinis castris ad Raphiam vrbem consedit, quæ post Rhinocolura sita est, prima ciuitatum Syriæ Aegyptum aspectantium.

Raphia.

Huc Antiochus cum omnibus copijs progressus, decem stadia ab hoste castra locat. Nec ita multis interiectis diebus, ad quinq; stadia propius translatis castris, quotidie inter aquandum leuia vtrinq; pręlia ex occasione gerebantur. Interim Theodotus Aetolus, qui ab Ptolemæo ad Antiochum defecerat, speculatus interdiu procul regium tabernaculum, noctu ignoto habitu, hostium castra ingressus sub auroram deceptis custodibus ad regem ingressus, duobus qui in tabernaculo cubabant vulneratis, & cum his Ptolemęi medico interfecto, incolumis in castra redijt. Illud regi saluti fuit, φ secretiore quodam loco quietem capiebat.

Theodoti facin⁹.

Nec ita multo post, reges ipsi decreto in aciem descendunt. Vterq; accuratissime suos ad pugnam instruit, opportunaq; ad milites hortatione est vsus. Ptolemęus lęuum cornu cum Laodice sorore obtinebat, Antiochus cum regia phalāge dexterum. Primum fuit pręlium elephantorum, quo-

rum

rum mos est quum dimicant se dentibus incessere.
Regũ cõgressus.
Caeterum Ptolemaei elephantes, quia plurimũ Li
bici erãt, et ob id timidiores, statim indicis cessere,
qui impetu auersi ingentem Aegypriacae phalan
gi attulerunt stragem, quo accidit, vt ab initio in
dextro cornu Antiochus superior fuerit. Sed quẽ
admodum hac parte fortuna ꝓspere affuit, ita qui
in laeuo latere dimicabant a dextro Ptolemaei cor
nu pulsi sunt. Resistebatq; adhuc etsi beluarum im
pulsu non mediocriter concussa Ptolemaica pha
lanx a laeua parte, quũ Antiochus ratus se vincere,
sensit se magna ex parte victũ. Cursu igitur in alte
Vincitur Antiochus.
rum cornu delatus, vt ea parte pugnam repararet,
vbi res perditas vidit, Raphiam profugit. Tum ve
ro late caedes totis est campis edita, Ptolemaeusq;
ingentem victoriam adeptus, summa cũ lętitia &
gratulatione suorũ, sese in castra recepit. Antiochi
ad decem milia peditũ cecidere, equites plusquam
CCC. quatuor milia capta. In dextero Ptolemaei
cornu quãplurimi equites & mercenarij milites pe
riere. Secundũ hanc pugnam Antiochus Syria ces
Syriaci belli finis.
sit, certatimq; ciuitates in Ptolemaei fidem rediere.
Secuta inde pax est, foedereq; inter ipsos reges icto,
Antiochus omnẽ belli impetum in Achaeum ver
tit. Atq; hoc euentu in Syria est bellatum. Inter
Lycurg⁹.
ea Lycurgus Lacedaemoniorum rex ab exilio reuo
catus, cum magna Spartanorum manu, Messenio
rum agrum ingressus, Calamam proditione occu
pat, atq; in animo habebat iungere se cum Pyrria
Aetolorum duce, qui ex Elide eo venturus diceba
tur. Verum Cyparẽsibus Aetolo transitũ inhiben
tibus, Lycurgus nulla re memorabili vlterius ge
sta, Lacedaemonem cum exercitu decessit. Elienses
Pyrria duce exautorato, vt homine parum strenuo
Euripidem iterum ex Aetolia accersunt, cuius du
ctu in Aegiadem regionem egressi, omnia terroris
Lycus.
& populationis complent. Lyci Achaeorum ducis
occursu ibidẽ dimicatũ, quadringentiq; ex Eliensi
bus caesi. Nec multis interiectis dieb⁹, idem Lycus
& Demodocus in Eliensem agrum irrupere, vbi
Eliẽsium. CC. temere in hostes inuecti, apud Phy
xium sunt caesi. Eratq; hic rerũ status in Pelopõne
so. Ab Acarnanibus & Aetolis mutuae & crebrae
incursiones fiebant. Philippus Bylazonẽ vrbem
Philippi successus
in Peonia occupauit ad ingressum Macedoniae, ex
Dardania inde multa ope Thebas nõ procul a ma
ri vrbem pluribus diebus oppugnatam, per dedi
tionẽ cepit, captamq; macedonum fecit coloniam,
pro Thebis Philippopolim appellauit. Audita in
terea Scerdilaide alienatione, qui pacto stipendio
a rege fraudatus, omnem oram maritimam vsq; in
Cataphractae & aphractę naues
Peloponnesum infestabat, cum aliquot cataphra
ctis nauibus & aphractis quibusdam, euripo ena
uigato, nauibus circa Maleam & Lecheum disposi
tis, Argos venit, vt Nemeęis ludis interesset. Quo
illi literae ex Macedonia allatę sunt, quibus signifi
cabatur, Romanos ad Trasimenum lacum in He
truria a Poenis ingenti praelio victos, & iam Anni
balem omnia late obtinere. Ostendit Philippus li
teras vni duntaxat Demetrio Phario, quem penes
se habebat. Ille regem hortatus, vt Graeciae rebus
compositis, ad Illyricũ & Italiã occupandam ani
mum adijceret, facile perpulit, vt confestim de pa
Achaici & Aetolici belli finis.
ce cogitare coeperit, quę paucis diebus in hunc mo
dum secuta est, vt Aetoli & Achaei atq; eorũ socij,
pacate inter se agerent, ictumq; in id foedus. Inci
dit pax illa in tertium annum centesimae & qua
dragesimae Olympiadis, vt Polybius scribit, qui
annus, vt idem ait, in eum coincidit, quo Romani
ad Trasimenum pręlio victi sunt. Philippus locis
quae Scerdilaidas occuparat, receptis, quum iam
hyems instaret, milites in hyberna dimisit: ipse ani
mo ad res Italiae semel adiecto, centum lembos in
struxit. Sub initium ęstatis, Macedonibus leuiter re
migio exercitatis, cum omnibus copijs, per Euri
pum & Maleam, ad loca, quae sunt circa Cephale
niam & Leucadẽ, classem appulit, vbi castris circa
mare positis naues valide communiuit, Romanã
classem praeter caetera formidans. Antiochus ini
tio aestatis societate cum Attalo aduersus Achęum
inita, Taurum montem transcẽdit. Et Prusias rex
Bithyniae Gallos, quos Attalus circa Hellespontũ
collocauerat, quia Arisba capta circumiectis acco
lis iniurij essent, acie victos cum multa caede disie
cit. Vxores & liberi eorum nullo aetatis aut sexus
discrimine ad vnum sunt occidione occisi.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVINTAE, LIBER III.

IN HOC Statu erãt res Asię,
quum Romani ad Cannas in
genti, vt diximus, sunt praelio
superati, qua victoria fraetus
Annibal ex Apulia profectus
in Hirpinis primo Cõsam si
ne certamine traditam recepit,
ibiq; parte vna exercitus cum
Magone relicta, quibus copijs ille propinquas vr
bes aut sponte debitas reciperet, aut inuitas ad de
ditionem compelleret, ipse ad inferum mare cur
sum intendit, Neapolim oppugnatur⁹. Sedet Nea Neapolis situs.
polis in Cãpano littore, cui Phlegraei campi a ter
go circumiacent, nec Labotini multo inde remotio
res. Eam Chalcidenses condiderunt, Parthenopen Parthenope.
primo a Sirenis tumulo appellatam. Surrẽtum ex
aduerso illi respondet, diuersa parte sinus cum Mi
neruae promontorio vbi Sirenum fuit sedes. Poe
nus loci opportunitatem secut⁹, vt portus aliquis
sibi esset idoneus ad excipiendos ex Libya cõmea
tus, huc progressus Numidas vrbẽ adequitare pręRepellit Annibal Neapoli.
cepit, qui Neapolitanorũ equitum aliquot temere
in pugnã egressos, subito equorũ circũactu in me
dium exceptos interfecere. Annibal situ vrbis &
murorũ apparatu inspecto, omni spe illi⁹ potiũdę
abiecta, Capuã duxit. Florebat tum ea ciuitas lon
ga felicitate & indulgentia fortunę, immoderateq; Capua.
suam libertatem exercere, multoq; immoderatius
plebs id facere, cuius proprium est nihil scire, fue
rat semper antea senatui infecta, tum vero per Pa
cuuium Calanium aliquãto pacatior facta. Is iam
inde ex quo Romanis ad Trasimenum victi sunt,
ad Poenorũ societatẽ animũ adiecerat, ad quod fa
cinus exequendũ, vt totius ciuitatis studia cõcilia
ta haberet, noua arte in reconciliandis ordinibus
est vsus. Senatum primo docuit quantum sibi pe
riculi a plebe immineret, si nouãdae rei occasio ali
cunde affulsisset, haud dubie, nisi mature obuiã ire
tur, fore, vt nõ multo post pauci a pluribus subita
vi obtruncarentur. Verum habere se consiliũ mul Pacuuij ingeniũ.
titudinis reconciliandae, si suae fidei senatus nego
cium permittat. Oẽs ad vnum metu perculsi, Pacu
uium orant, vt ex sua fide vniuerso ordini cõsule
ret. Senatu itaq; in curia clauso, Pacuui⁹ in cõcionẽ
processit, ibi multitudinem affatus, multum diuq;
inquit optatis ciues Campani vestros senatores
tollere, at certo scio quando optatae caedis potestas
fiet

fiet a me vobis (clausi enim omnes in curia vt op-
portuniores ad iniuriam haberetis) nolle vos sine
senatu esse, neq; etiã expediret ciuitati publico con
silio carere. Legendi igitur noui senatores sunt, cõ-
ijciam igitur proinde singulorũ nomina in vrnã,
ac quotus quisq; eorum fuerit forte ductus, de eius
capite vt libitum fuerit statueris. Sed priusquã de
sonte sumatur supplicium, in dãnati locum alius
est vobis senator cooptãdus, atq; ita vno tempore
inimicos vlciscemini, & nouũ ex sentẽtia senatorẽ
habebitis. Assensa est multitudo, nomenq; vnius
sorte eductũ oẽs detestati, dignũ supplicio concla-
mant. Video inquit Pacuuius q̃ sit vestra de hoĩe
sententia, agite nunc & priusquã supplicio afficiatẽ
vnũ aliquẽ in huius locũ cooptate. Tum vero quũ
vnus atq; alter noĩari cœpt⁹ esset, eorũq; noĩa vul-
go sorderent, nec quisquam existeret, cui nõ igna-
uia aut obscuritas generis aliudve sordidũ obijce-
retur, essentq; pleriq; nõ tam ad dignitatẽ, q̃ ad au-
dienda probra noĩati, sensim ex concione & cũ ru-
bore plebs dilapsa est, notissimũ malum maxime
tolerabile esse dictitans, remissoq; odio senatũ cu-
stodia educi iussit. Senatores & ipsi iam inde obse
quentiores in plebẽ facti, facile eum ordinẽ sibi be
neuolentia deuinxere. Eratq; Pacuuius ob hæc in
magna celebritate, ac ciuitatis longe princeps, ci-
uesq; mutuo inter se studio deuincti, vna oẽs a Ro-
manis ad Pœnos inclinarũt. Vnũ in mora esse, q
mutua cõnubia plerasq; ambarũ ciuitatũ familias
miscuerant. Nã & Pacuuius liberos ex Appij Clau
dij filia sustulerat, & filiã Romæ nuptum Liuio dede-
rat. Obstare ad hæc præsenti cõsilio. CCC. Cãpani
equites, q inter cætera Siciliæ præsidia, in eã insulã
fuerant delati. Cæterũ Romanis ad Cannas victis,
vbi ex ijs legatis qui ad Varronẽ consulem officij
prætextu Venusiam quo ille cũ paucis ex acie fuge
rat, missi fuerant, cognitũ est res Romanas, supra q̃
credi posset, accisas, immemor ingrata ciuitas vete
ris Romanorũ in se meriti, Samnitiũ olim iugo de

Cãpani cum Pœnis fœd⁹ sanciunt.

ipsius ceruice excusso, nõ solũ rem collapsam, vt fi
deles & gratos socios decuit, non iuuerunt, sed Vi
rij Subij sibi & ciuitati magis q̃ Romanis funesta
persuasione decretũ tulere, vt cũ Annibale his con
ditionibus fœdus iniretur, ne quis imperator ma-
gistratusve Pœnorũ ius in Campanũ ciuem habe
ret. Nemo Cãpanus inuitus militaret, munusve
aliud nolens obiret. Vt suę leges suiq; magistratus
Cãpanis essent, vt. CCC. ex captiuis Romanis Pœ
nus Campanis daret, quos ipsi legissent, cũ quib⁹
sui equites, qui in Sicilia faciebant stipẽdia, permu
tarentur. Fuerunt qui traderent priusquã Cãpani
aperte defecissent, eorũ legatos Romæ in curia pe-
tijsse, vt alter consul Cãpanus fieret, si Romani a se

Cãpanorum perfidia.

iuuari vellent, ad quã impudentẽ postulationẽ tan
ta sit indignatio orta, vt Campani curia summoti
ante noctẽ iussi sint Romanis finib⁹ excedere. Sed
hi nõ contenti fidẽ prodidisse, Romanorũ plerosq;
qui tum forte Capuę erant, in balneas custodię spe
cie clausos, feruore & æstu interclusa anima, crude
liter necarunt. Vnus oĩm Decius Magius, ne ea de-

Decius Magius.

fectio fieret, summa ope obstitit, ne Punicũ etiam
præsidiũ in vrbem acciperetur, superbã Pyrrhi re-
gis in Tarẽtinos socios dominationẽ referẽs. Nec
post pręsidiũ acceptum suos hortari destitit, vt aut
Pœnos vrbe eijcerent, aut his subita vi oppressis se
se Romanis restituerẽt. Huiusmodi hoĩs cõstantia
offensus Annibal, Magium i castra accersiuit, qui
quum ad eum ire recusasset, negans aliquid rei sibi
cũ Pœno esse, præmisso ad vrbis magistratus nun
cio, postridie ipse Capuam venit, ad quem viden-
dum quum tota ciuitas certatim obuiã, pdiuisset,

Magij cõstantia.

vnus Magius officio abstinuit. Cæterum dum oĩs
sexus & ætas in tam claro duce excipiendo occupa
ta est, ipse cũ filio & paucis cliẽtibus tacitus per fo-
rum inambulauit. Ingressus vrbem Annibal con
festim senatũ vocari iussit, tum rogat⁹ ne quid age-
ret eo die, quo primum sociã vrbem ingressus erat
quod nõ idem lętũ et hilare esset, etsi in iram valde
propensus, abstinuit tñ ac reliquũ diei in spectãda
vrbe est ab eo cõsumptum. Diuersabatur Pœnus
apud Stenium & Pacuuium celebres nobilitate &
opibus, Campanæ ciuitatis longe clarissimos. Ve
nit eo et Pacuuius Calauius princeps ei⁹ factionis,
quæ rem ad Pœnum traxerat, cum filio adolescẽte
ab Decij latere vi nuper abstracto. Huic recens pa-
tris meritũ non solũ veniam apud pœnum impe-
trauit, sed ad cœnã est etiã ab eo vocat⁹, cui valetu
dine excusata iuuenis adesse noluit, quin patrẽ pau
lo ante solis occasum triclinio egressum secutus,
vbi eum secreto est loco adeptus (venerant enim

Perollæ facinus.

per posticum in hortũ ædibus subiectum) ibi Pe-
rolla (hoc illi nomen fuit) toga ab humero reiecta,
lateris gladio succinctum nudat, cepisseq; se consi-
liũ ait Annibalis ex improuiso obtruncandi. Atq;
ita fore, vt non solũ Campani defectionis veniam
a Romanis impetrarent, sed in multo maiore, quã
vnquã antea, apud illos honore futuri essent. Hoc
te latere nolui inquit, vt adesse possis pater si velis,
vel si mauis, inde procul abesse. Ad ea senex nõ ali
ter, q̃ si res geri cœpta esset, territus per omnia iu-
ra, quæ filios parentibus iungunt, cum lachrymis
& multis precibus obtestatus est, ne coram patre
omnia infanda facere & pati vellet, ne fidem pau-
lo ante publico & priuato iure cum Pœno iunctã,
violare aggrederetur, atq; hospitalem mẽsam, cui
ipse tertius esset adhibitus, tam clari hospitis san-
guine fœdaret. Quod si neq; fides, neq; iura vale-
rent, manifestum vitę periculum respiceret, quum
tot seruorum liberorumq; manus & oculi ducem
ipsum obseruarẽt. Iam corpus inquit meum prius
ferias necesse est, quod ego illi obijciam, ne publi-
ca & priuata fide periclitemur. Sine fili te poti⁹ hic
exorari q̃ illic vinci, valeãt patris lachrymę, valeãt
preces apud te meæ, sicut pro te hodie apud Pœnũ
valuerunt. Hæc pater locutus vbi iuuenem lachry
mantem vidit medium amplexus atq; hærẽs oscu-
lo, nõ prius & monere & precari destitit, q̃ a propo
sito auertit. Tum Perolla. Ego inquit pietatẽ, quã

Perollæ pietas in patrem.

patriæ debeo tibi quãdo ita vis exoluã pater. Do-
leo tamen tua causa, cui patriæ ter proditę sustinen
dum est crimen, defectionis a Romanis factæ, fœ-
deris cum Pœno initi, & q arma q̃ pro publica fi-
de indueram manibus extorques. Inde arrepto gla
dio. Ferrum inquit o patria quo pro te in Pœnum
vsurus eram, quãdo paterna pietas, phibet, recipe,
atq; cũ his illud trans horti materiã in publicũ ab-
iecit, & quo minus res suspecta esset in tricliniũ re-
dijt. Postridie Annibal, frequenti senatu, Cãpanis
gratias egit, q amicitiã suã Romanæ prætulissent,
pollicitus breui fore, vt Capua Italiæ esset caput,
vnde Romani cum cæteris populis ius peterent.
Vnum Decium Magium expertẽ esse Punicæ ami
citiæ, fœderisq; secũ icti, is vt sibi dederetur, p ami-
citia nuper inita postulauit, in cuius sententiam
vbi factum est senatusscõsultum, Magiusq; ad An

Magius Annibali tradit.

nibalis tribunal destinatus, nihil ex pristina fero-
cia remisisset, confestim sunt illi catenæ iniectæ,
& in castra perduci est iussus. Ille vero quacunq;
iret, concionanti similis, ad circumfusam multitu-
dinem, Habetis inquit Campani viri libertatem
quam

quam petijstis. En inquit, ego nulli meorum ciuiũ secundus, media ciuitate, celeberrima parte vrbis, ad supplicium rapior, quid violẽtius fieret si vrbs vi capta esset? ite nunc Hannibali obuiam diem eius accessus cõsecrate, vt sit qui de ciuibus vestris in hũc modum triumphet. Quum hæc ille passim dissereret, videreturq́ multitudo idignitate rei moueri, obducto capite in castra est deductus. Ex castris mox in nauim impositus, vt Carthaginem deueheretur. Nauis vi tempestatis Cyrenas est delata, quæ tum in Alexandrinorum regum ditione

Magij felicitas.

erat. Hic Magius quum ad Ptolemæi statuam confugisset, Alexandriam ad Ptolemæum est deportatus, qui vbi quis esset audiuit, contraq́ ius fœderis ab Hãnibale vinctus, vinculis liberari iussit, factaq́ illi potestate quo vellet abeundi, Alexandriæ esse maluit quoad res Italiæ in eo motu essent. Sub id tempus quo hæc Capuæ gerebantur, Fabius pictor est Delphis reuersus, Romæq́ res diuina & supplicatio ex oraculi forma decreta est. Mago Hamilcharis filius Cannẽsis victoriæ nuncius Carthaginem missus est. Hic frequenti senatu res a fratre in

Hãnibalis victoria.

Italia gestas ita exposuit, vt diceret biennio, quo in Italiam ventum erant ducenta milia hostium, pluribus prælijs, ductu & auspicijs Hannibalis cæsa, quinquaginta capta, duos cõsules occisos, duos exercitu exutos, vnum saucium, magistrum equitum acie victum, dictatorem quia ĩ pugnam nunquam descendisset vnicum imperatorem haberi. Capuam post Romanas opes accisas, Italiæ caput Apulos, Brutios, Lucanorumq́ & Samnitium nõ

Annuli interfectorum, an aurei fuerint.

paruam partem ad Pœnos defecisse, cui tam læto nuncio, vt maior fides haberetur, tantam vim aureorum annulorum in vestibulo curiæ effudit, vt metientibus tris modios & dimidium expleuerit, vt quidam prodiderunt. Fama tamẽ tenuit vnum quod propi⁹ vero est, fuisse modium. Adiecit inde in maioris victoriæ argumentum equitum id insigne, atq́ primorum eius ordinis, apud Rom. esse. Miror equidem Liuium, quod alio etiam sum loco testatus, aureos fuisse annulos prodidisse, quum Plinius autor sit, ante C. Marij tẽpora nullum aurei annuli vsum priuatis ciuibus fuisse. Summa igitur orationis quam Mago ad senatum habuit hæc fuit, vt quando procul domo bellum gereretur, & in media hostium terra. Hannibalis nomine peteret vt pecuniæ in stipendium, frumentum, & quia exercitus tot prælijs esset diminutus, supplementum etiam ex Aphrica mitteretur, vt bellum magna ex parte confectum, ad exitum commodius perduci posset. Quum in re tam læta omnes lætitia exultarent, tũ Himilcho homo Barchinæ factionis, ecq́d

Himilchonis insolentia.

est inquit Hanno, etiam nunc pœnitet belli aduersus Rom. suscepti? Iube nunc Hannibalem dedi, audiamus in Carthaginiensium curia Romanum senatorem. Ad ea Hanno, Tacuissem hodie inquit patres conscripti, nequid in cõmuni gaudio, quod min⁹ lætũ esset loquerer. Nũc nisi ad ea respõdeã, q̃ me senator nobilissimus rogauit, aut superb⁹ credar, aut timidus, quorũ alterũ viri est alienæ libertatis obliti, alterũ suæ. Quæris Himilcho an me suscepti belli pœniteat? dico me neq́ pœnitere desijsse, neq́ prius desiturũ Hãnibalem autorem huius belli incusare, quam aliqua tolerabili conditione id finitum videro neq́ interruptæ pacis desideriũ

Vadcina tio.

rex vlla quam noua pax finiet. Quam nisi nunc quum eam dare potius quam accipere videri possimus adipiscamur, vereor ne aliquando frustra desideraturi simus. Dic præterea Himilcho (nam tecũ mihi sermo est) occidit Hannibal numerosos hostium exercitus, & milites perit. Bina castra hostiũ opulentiæ plena cepit. Frumento & pecunia eget. Quid aliud fiat, si aut victus sit, aut castris spoliatus? Respõdeat & Mago velim ad hæc pauca. Ecq́s Latinorũ populorum, post res Ro. extremo prælio afflictas, ad Hannibalem defecit? Ecquos legatos Ro. miserunt post aduersam pugnã ad petendã pacem in castra, aut quã scitis Romæ de pace mentionem factã? Quum nihil eorũ factũ dixisset Mago: Tam integrũ bellũ (inquit Hanno) cũ Ro. po. nobis est, q̃ eo die fuit, quo Hannibal est Italiam ingressus. Fortunæ inde volubilitate, prioris belli punici exẽplo, memorata admonuit patres, quæ pax a Ro. sperãda esset, si quod nollet, fortuna variari cœpisset, quã ne toties quidẽ victi, accisisq́ eorum rebus darent. Quũ hæc Hanno & alia magis vere q̃ opportune dixisset, senatusconsultũ nihilo seci⁹ est factum secundũ Magonis postulata. Decretum vt quadraginta milia Numidarũ, quadraginta elephanti, & argenti pondus ingens Hannibali mitteretur. Et dictator cũ Magone i Hispaniã iret, vbi viginti milia peditũ, & quatuor equitũ stipendio conducerẽt, hisq́ copijs Italicus exercitus & Hispaniensis expleretur. Cæterũ hæc segniter vt lætis rebus, ocioseq́ nimis gesta. Romæ præsens rerũ fortuna oĩa celerius agere dictatorẽ cogebat, qui rogato populo vt equum cõscendere liceret præter duas legiones, quæ ab initio anni ascriptæ fuerant, ex pecunia iudicatis, & capitalẽ fraudem ausis, quibus

Dictator ex vrbe proficiscitur.

publicã fidem præstitit, aliaq́ hoim colluuione, cũ quinq́ & viginti hoim milibus ex vrbe profectus est. Hannibal Capua recepta, Neapolitanorũ animos frustra periclitatus, in Nolanũ agrum castra transtulit, fuissetq́ breui ea vrbe potitus, plebe ad defectionẽ inclinata, nisi Marcellus Prætor, qui cũ exercitu Casilini erat, trepidis senatorũ nuncijs excitus, occultis itineribus eo venire maturasset. Pœnus ad mare iterum reuersus, vbi Neapolim a M. Iunio Syllano p̃tore teneri sensit, quẽ Neapolim accersiuerat, Nuceriã aliquandiu obsessam conditione cepit, vt ciuibus, quo vellent, abire liceret. In propinquas vrbes dilapsi, vbiq́ preterquã Capuæ benigne habiti, a Cãpanis ob id exclusi, quia Han

Marcell⁹ Nolã obtinet.

nibali portas non statim aperuissent. Nuceria direpta est a Pœno & incensa, Nolæ interim Marcellus quum magis principum voluntate quã plebis vrbem obtineret, pro magno habuit negocio sibi

Bantij reconciliatio.

L. Bantium principem iuuentutis conciliare. Is in primis rem ad Hannibalem trahebat, q̃ Cannensi strage ex cæsorum cumulis seminecem extractum diligenter curasset, eoq́ hostis beneficio iuuenem a Romanis alienatum, & ad res nouas spectantem

Marcelli in recõciliãdo prudentia.

Marcellus intuitus, beneficio magis quã supplicio hosti eximendum existimauit, eumq́ ad se vocatũ benigne alloquitur, collaudatumq́ q̃ Cannensi acie fortiter pro re Rom. stetisse diceretur, insigni equo donauit, & quingentis bigatis numis. Inde maiora in futurum pollicitus, littoribus sperat, vt quoties Bantius vellet, darent illi ad se aditum, qua prætoris munificentia ferox iuuenis animus adeo est mutatus, vt sociorum nemo fideliorem operam Rom. eo bello deinceps exhibuerit. Nec

Hãnibal Nolã obsidet.

ita multo post Hannibal ex Nuceria affuit, sub cuius aduentum Marcellus non metu, sed ne plebi, quæ Hannibalis erat, tradendæ illi vrbis facultas relinqueretur, cum exercitu in vrbem se recepit. Erantq́ quotidie leuia vtrinq́ prælia, quum Marcellus senatus indicio comperit, nocturna cũ hoste haberi colloquia, conciliaq́ a plebe cum ijs inita, vt quum Rom. ad pugnam de more egrederetur,

tum claufis a tergo portis vrbe exclufum hofti-
bus traderet trucidandum: Pœnumq; victorem in
tra muros acciperet. Tum ille vbi rem ad defectio-
nem inclinare vidit, fortunam tentare conftituit.
Omne robur copiarum in porta, quæ recta ad ho-
ftem mittebat, primo collocat, inde dextra læuaq;
duabus portis auxilia,& equites cum legatis iubet
confiftere, fignumq; ad erumpendum expectare,
impedimenta cum lixis & calonibus fequi iuffa,
ne ab oppidanis diripi poffent, firmo cinxit præfi
dio. Edicit præterea nequis Nolanorum muros
afcendat, capitale futurum qui edicto non paruif-
fet. Affuit Pœnus, vt antea confueuerat, cum parte
copiarum dimicaturus, qui miratus q nemo vrbe
egrederetur, quum propius muros fubiffet, patefa
cta repente porta cum impetu & clamore miles,
vti iuffus erat, in hoftem inuehitur, prælioq; con-
feftim inito Pœnum perculit, vt in re fubita, trepi
dum. Clamor inde a lateribus fublatus turbauit
etiam ac fudit. Mirum eft quod eo die accidiffe me-
morant: vno duntaxat Romanorum cadente, ad

Pœnorũ cædes ad Nolam mira.

duo milia hoftium & tercentos occidione occifos.
Ea victoria maior Romanis vifa, quã pro nume-
ro cæforum, q ab hofte toties vinci defiiffent. Hã-
nibal fpe Nolæ potiundæ abiecta, Acerras conten
dit. Marcellus in vrbem reuerfus, claufis portis, in
eos qui noctu cũ hofte colloquia habuiffent, quæ-
ftionem exercuit, feptuagintaq; proditionis con-
uictos, fecuri percuffit. Permiffa inde fenatui vrbis
adminiftratione, cum exercitu profectus, fupra
Sueffulam caftra fecit. Pœnus interim Acerras op-
pidanis nocturna fuga dilapfis diripuit & incen-
dit. Ad Cafilinum inde exercitum duxit: Erant ibi
cohortes duæ, Prænestinorum vna, altera Perufi-
norum, quæ fub id tempus quo ad Cannas eft pu-
gnatum, audita fuorum clade, procul inde quo iter
intenderant, haud vno tempore Cafilinum perue-
nere. Quũ hic igitur effent, cognouiffentq; fibi ab
oppidanis, qui Campani erant, infidias parari, Ca
puamq; ad apertam defectionem fpectare, oppida

Hãnibal Cafilinũ oppugnat.

nis noctu interfectis, partem quæ citra Vulturnũ
erat amnem occuparunt. Sed cędes illa priufquam
Perufini affuiffent, a Prænestinis edita eft. Acre igi
tur prælium, fub hoftium acceffum pro mœnibus
commiffum, multiq; Pœnorum prima Rõ. eru-
ptione cæfi, mox crefcente prælio ex præfidiarijs
haud quidem pauci occubuerunt, in oppidumq;
compulfi funt. Hos atroci oppugnatione adortus

Cãpanæ delitiæ corrumpunt Hãnibalis exercitũ.

Hannibal vineas, cuniculos, aliaq; opera bellica
munitionibus admouit, cuius conatus quum Ro-
manos irritos reddidiffent, pudore victus copia-
rum parte ad obfidionẽ relicta ipfe Capuam cum
cætero exercitu in hyberna conceffit. Vbi exerci-
tus ad eam diem inuictus, ita Campanis eft delitijs
emolitus, vt plus Capua Hannibali obfuiffe quã
Rõ. Cannæ crederentur, maiufq; hoc Pœni erra-
tum fuiffe, quam q a Cannis victor nõ continuo
Romam petiffet. Cafilini interea in obfidione per
feueratum, præfidiumq; ad vltimum inopię reda-
ctum, ita vt quidam fame adacti, vltro fefe præci-
pitaffe dicantur. Alij nuda corpora obnilerint ho-
ftibus conficienda. Miffa itaq; ex Rõ. caftris fecun-
do fluuio dolia tritico plena præmiffo nuncio qui
magiftratui fignificaret, vt ventum dolia excipi iu-
beret. Atq; ita triduo hoftis deceptis, noctu enim
fluuio impofita, prifquã illucefceret, eo peruenie-
bant. Mox amne timidius folito fluente, quum for-
te dolium falictis ripæ innatis adhæfiffet, re ab ho
ftibus deprehenfa, quia id confilium haud proce-
debat amplius, aliã viam ingreffi iuglãdes in flu-
uium deiecere, quas quum Pœnus crate exciperet,
ad tantam rerum omnium penuriam ventum eft,
vt lora et pelles fcutis detractas aqua emollitas mã
dere conati fint, nec muribus interim alijfq; ob-
fcœnis cibis abftinerent. Satis conftat tercentis ar-

Fames fumma.

genteis nummis murem vnum memorabili euen
tu væniiffe, emptoremq; ea alimonia feruatũ, qui
vendiderat extincto. Eruere ad hæc hęrbarum radi
ces infimis murorum aggeribus. Quod vitæ fub-
fidium vt Pœnus inclufis adimeret, omne hærbi-
dum folum circa oppidum inarauit. Pręfidiarij in-
aratæ terræ raparum femina iniecere, idq; quum
Hannibal refciuiffet: Ergo hic inquit fedebit Han-
nibal, dum iacta femina nafcantur? tum qui nul-
las ad id tẽpus pacis cõditiones admiferat, ob Cã-
panorum credo cædem, præfidium incolume di-
mifit, certam in deditorum capita pecuniã pactus.
Cafilinum receptum Hannibal Campanis refti-

Deditur Cafilinũ

tuit. Prænestinis militibus, qui in præfidio fuerãt,
Romani duplex ftipendium conftituerunt, & va-
cationem in quinquennium. Manitij eorum præ-
toris ftatua loricata in Prænestino foro diu poftea
manfit, cum tribus fignis & in defcriptione, Ma-
nitium pro militibus, qui Cafilini in præfidio fue
runt, votum vouiffe. De Perufinis obfcurior ad

Petelinorũ fides.

pofteros manauit fama. Petelini a Philoctete oriũ
di (hi vni Brutiorum omnium adhuc in fide erãt)
per id tempus Romam legatos miferunt auxilium
petentes aduerfus Hannibalem & Brutios, a qui-
bus ob id q fuum confilium a cæteris feparaffent,
aliquanto infeftius quam a Pœno oppugnaban-
tur. Bis fuper ea re confultus fenatus, circunfpectis
omnibus imperij viribus, nulla ratio fideliffimæ
ciuitatis periculo eximendæ iniri potuit. Iuffi funt
abire, atq; fuis rebus confulere. Satis eorum fidem
perfpectam effe pop. Ro. Perftiterunt nihilo fecius
illi in fide, certi omnia extrema citius pati q̃ fidem
prodere, nifi illud potius odium in cæteros Bru-
tios fuit, aut q in caufa effe potuit veniæ defpera-
tio. Sub idem ferme tempus C. Octacilius & M.
Cornelius Mammula prętores, Siciliæ ille, hic Sar
diniæ, ftipendium & frumentum ad fe mitti per li
teras petentes iuffi funt in fumma ærarij inopia
fibi ea fubfidia ex focijs ciuitatibus quærere. Hie-
ro frumẽtum & ftipendium Octacilio obtulit, fo-
ciæ ciuitates Cornelio. Creati ad hæc pecunię ino-

Triũuiri menfarij.

pia triumuiri menfarij, qui æs & argentum a pri-
uatis conferendum, publica fide interpofita, fufci-
perent. Dedicata eft & a duumuiris ad id creatis,
ædes concordiæ. Et Spurius Carbilius, quum in
curia de copiarum fupplementis confultatio inita
effet, cenfuit ad Latinum nomen arctius in fide reti
nendum, binos ex fingulis Latij ciuitatibus fena-
tores legendos. Ea relatio, vt a præfenti ftatu tem-
porum aliena, cum fremitu & indignatione reie-
cta eft, cautumq; vt filentio tegeretur, ac pro non
dicta haberetur, ne res intempeftiue mota fufpen-
fos fociorum animos ad defectionem folicitaret.

Dictator

M. Fabius Buteo Dictator fine magiftro equitum
creatus, qui fenatum multis cladibus exhauftum
legeret. Dignitatis & meritorum ratio habita, qui

Cõfules.

ædiles, tribuni, prætores, quæftorefve fuiffent in
curiam afciti. Creati inde confules proximis comi
tijs L. Pofthumius abfens & T. Sempronius Grac-
chus. Cęterum paucis diebus, quibus comitia funt
habita ex Gallia recẽtior clades nũciata eft, L. Poft
humium confulem defignatum cum exercitu a
Gallis cæfum. Hunc hoftes per Litanam fyluam
ducturum, fuccifis iuxta viam vtrinq; arboribus,
atq; ita libratis, vt minimo impulfu fubitã trahe-

tens

rent ruinam, vbi ingressum viderunt, impulsis ar
boribus miserabili strage cum omnibus copijs op
presserunt. Ex quinq; & viginti milibus hominũ,
vix decem numero, hostium manus effugerunt.
Posthumij caput præcisum Galli templo, quod
ipsi sanctissimum fuit genti, intulerunt, quo pur-
gato, caluam auro celarunt, idq; sacrum vas illis
fuit, quo solennibus sacris libarent. Cladis huius
nuncius tantum ciuibus pauorem intulit, vt Ro-
manę illico clausæ sint tabernæ, eratq; velut no-
cturnum in vrbe silentium, quum ædilibus datũ
est negocium, vt tabernas aperiri iuberẽt, speciẽq;
publicæ mœstitiæ demerent vrbi. Et T. Sempro-
nius consul designatus, patres in curia consolatus
est, hortatusq;, vt qui Cannensi cladi non succu-
buissent, ne ad minora damna animum demitte-
rent. Adnitendum totis viribus, vt Hannibalis co
natibus iretur obuiam, de Gallis in Deorum pote-
state ac po. Rom. fore, vt aliquando præsentem cla
dem vlciscerentur. Placuit itaq; eo anno Galliam
prouinciã omitti. Cõstitutæ inde sunt cæteræ pro
uinciæ, in quibus ordinandis decreuit senatus, vt
exercitus qui ex acie Cannensi fugerat, in Siciliam
traduceretur, ibiq; quoad in Italia debellatũ esset,
militaret. Sed dum Romæ hæc geruntur, duo Sci-
piones in Hispania prospere bellum gerebant. Et-
enim Punicarum nauium præfecti post pugnam
ad Iberi ostiũ commissam, ab Hastrubale grauiter
increpiti, quum haud multo post ad Scipiones
transiuissent, magnum in Carthesiorum gente mo
tum conciuere. Pleræq; eius gentis vrbes a Pœno
transfugarum impulsu, ad Ro. defecere. Vna etiam
ab ipsis vi capta. Occurrit eo Hastrubal, Calbũq;
nobilẽ in Carthesijs virum, pro mœnibus nuper
captæ vrbis castra habentem, ex improuiso ador-
tus, primo impetu in castra reiecit, mox prædatori-
bus qui dispalatim vagabãtur ad ducem refugien
tibus, breui numerus ad ducem creuit, vt non solũ
ad tutandum valium, sed ad erumpendũ etiam su-
peressent animi: igitur in pugnã egressi, Pœnum
in propinquum collem compulerũt. Nec ita mul-
to post Calbus Hastrubale sine alio memorabili
prælio dimisso, Ascuam vrbem, quo Pœnus ingẽ
tem vim tritici conuexerat, vi cepit. Cæterum Car
thesij præsenti successu elati, Pœnorum contẽptu
semel præcepro, temere sine imperio, sine signis
euagari, quã hostium negligentiã, posteaquã Ha-
strubal habuit exploratam, suos ad rem gerendam
hortatus, quadrato agmine ad eorum castra ire cõ-
tendit. Carthesij Pœnorum aduentu tumultuose
nunciato, multo tumultuosius castris egressi, incõ
posito agmine hostibus occurrunt. Fit prælium,
perculitq; nõnihil Aphros Hispanorũ audacia, ve
rum paucitate animaduersa Pœni fortius connixi
incõsulte ruentes ferro excipiunt, exceptos partim
trucidant, partim loco submouent. In orbem inde
Carthesij pugnare coacti, ad multũ diei cæduntur.
Pauci eruptiõe per hostes facta, in ꝓximas syluas
refugerunt. Castris Hastrubal potitus, oẽm gentẽ
breui in deditionem recepit, nec diu postea in fide
mansit. Nam simul ac Carthagine decretum allatũ
est, vt Hastrubal primo quoq; tempore exercitum
in Italiam duceret, incredibile dictu est quantũ ea
fama motum in tota Hispania cõciuerit, erectis ad
defectionem animis haud dubie apparebat fore,
vt sub ipsius ducis digressum multæ simul gentes
a Pœnis ad Romanos deficerent. Id in causa fuit,
vt priusquã Iberum traijceret Hastrubal, Cartha-
ginem scripserit, suæ profectionis famam incredi-
bili damno rei Punicæ fuisse. Videre se vt ea quæ

L. Posthumij interitus.

Scipionũ successus in Hispania.

Res a Pœnis gestę in Carthesios.

oculis vidẽtur, fore, vt nisi prius sibi succederetur,
firmareturq; prouincia valido pręsidio, antequam
ipse iberum transiret, Romani vniuersa Hispania
potirentur. Quia Italiæ prior cura erat de Hastruba
le nihil mutatum est, Himilcho in Hispaniam mis
sus, qui terra mariq; rem gereret, ipse Hastrubal ex-
ercitu ad profectionem parato, ad Iberum descen-
dit, pecunia ingenti ex socijs ciuitatibus exacta, vt
per Galliam, regulorum animis sibi auro concilia
tis, tutius iter faceret. Scipiones cognito hostium
consilio, actum putabant de Romano nomine, si
Hastrubal cum nouo exercitu fratri iũgeretur, qui
vix per se esset Italiæ tolerabilis. Nullam in tali di
scrimine moram fecere, cõtractis vnum in locum
copijs ad Iberum contendunt, vrbemq; Iberam a
propinquo flumine appellatam, Punicæ ditionis,
vt Pœnum ab instituto itinere retardarent, oppu-
gnare adorti, hostem ad opem suis ferendam ab in
choato cursu auertunt. Cuius accessum Scipiones
posteaquam exploratum habuere, obuiam pro-
gressi quinq; milia passuum ab eo castra locant.
Nec inde longior mora fuit, eodẽ die vtrinq; in pu
gnam descensum. Peditum pars a Rom. ante signa
locata est, quicquid roboris inde fuit post signa ste
tit. Equites cornua cinxere. Hastrubal mediam aciẽ
Hispanis firmat, his ad dexteram Pœnos applicat
læuo Aphros, Numidas equites in dextro cornu
stare iubet, qui desultorum more binos trahebant
equos. His mos erat medio pugnæ ardore ex fesso
equo in recentem transilire, tanta hominibus ipsis
velocitas, docileq; in ea gente equorum genus, di-
uersa parte Apher fuit equitatus. Et Romani Pœ-
niq; ita instructi stetere, sed vt numero pene pares,
ita dispari animo, conflicturi. Romani deuoto ad
moriendũ animo, ni hostes cursu auerterẽt, contra
Hispani in patria terra vinci malebant, q̃ in Italiã
procul a suis ablegari. Hinc certe fuit, vt ad primũ
concursum pulsa sit media hostium acies, non ni-
hil cornibus dimicatũ. Cæterum peditibus profli-
gatis, ea quoq; parte res hostium haud magno sunt
negocio accisæ. Hastrubal vsq; ad extremum mo-
ratus, vbi aciem ex omni parte profligatam vidit,
cum paucis effugit, eius castris Romani potiti sunt.
Siqua dubia in Hispania erant, vna felix pugna
Rom. adiunxit. Pœno non solum facultatem ade-
mit in Italiam transeundi, sed ne spem quidem re-
liquit satis tuto in Hispania permanendi. Vbi hęc
q̃ facta erant, Scipionũ litteris sunt Romæ cogni-
ta, non tam victoria grata fuit, quam q; Hastrubal
ab Italiæ accessu prohibitus esset. Sub id tempus
Petelini in Brutijs, fame domiti in hostium pote-
statem venerunt. vix sibi fidem ad posteros inue-
niant, quæ de illorum tolerantia tradita sunt me-
moriæ. Frugum & carnium alimentis absumptis,
coria sutrinis detracta eos in cibum vertisse. Hær-
bis inde radicibus, corticibusq; deficientibus, nul-
lus fuit tam infandus cibus, a quo obscœna fames
abstineret. Postremo corporibus miserabili tabe
confectis, vt ne vestigio quidem consisterent am-
plius, ab Himilchone expugnati sunt. Inde Pœ-
nus Consentiam paucis diebus oppugnatam rece
pit: & Brutij Crotonem quæ adhuc in fide erat, per
id tempus oppugnarunt. Arces tantum retentę.
Iam & Locrenses ad Pœnos defecerant. Rhegini
tantum adhuc in fide erant. Peruenerat & in Sici-
liam ea animorũ ad Pœnos inclinatio. Gelo Hie-
ronis filius, contempta patris senectute post Can-
nensem cladem a Carthaginiensibus stare cœpit,
Et iam res nouas in Sicilia moturus erat, quũ me-
dio armorum apparatu peropportuna est morte

Himilcho Hastrubali succedit.

Desultores q̃ sint.

Scipiões Hastrubalẽ vincunt.

 extinctus

Gelonis mors,

extinctus. Fuerunt qui crederent patris consilio
eum sublatum, ne Rom. po. hostis heret. Romę per
id tempus Aedem Erycinæ Veneris Quin. Fabius
Maximus quam ipse prodictator vouerat, & Atti-
lius Crassus Mentis dedicarunt. Duplex tributum
eo anno a ciuibus exactũ. M. Marcellus in Posthu-
mij locum surrogatus, quia vitio creatus diceba-
tur, se magistratu abdicauit. Fabius Maximus est
illi suffectus. Mare hoc anno visum est ardere. Et
Sinuessæ bos equuleum peperit, signa Lanuuij ad
ædem sospitæ Iunonis cruore manarunt, & circa

Prodigia,

templum lapidibus pluit. Nouendiale sacrum de
more ob id prodigium fuit, cætera rite expiata. Cō
sules partiti inter se exercitus, vrbe profecturi edi-
xerunt, vt quoties conuenso senatu opus esset, pa-
tres sibi præsto ad Capenam portam adessent. Præ
tores quorum eo anno iurisdictio fuit, constitutis
ibi tribunalibus locum iurisdictione celebriorem
fecere. Carthaginienses interea, audita clade in Hi-
spania accepta, populorumq́; ad Rom. defectione,
Magonem fratrem Hannibalis, cum duobus &
viginti milibus peditum, & quingētis equitibus,
& aliquot elephantis in Hispaniam mittunt, etsi
copiæ illæ ad hoc paratæ erant, vt cum his ille in
Italiam trajceret, & Hastrubalem cognomento
Caluum, in Sardiniam ire iubent, cui tantundem
copiarum decernunt. Sardi tributo & collatione
frumēti a Romanis eo anno pressi, ad Pœnos, Har
sicora insulanorum longe principe instigante, stu
dia conuerterant, factaq́; Carthaginiensibus occul
te spes per principes ciuitatum, fore, vt si exercitū
in insulam mitterent, vti eam sine aliquo maiore
certamine reciperent. Per id quoq́; tempus Philip-
pi regis legati in Italiam ad Hannibalem missi, cū
ad Romanarum nauium stationem declinandam
Lacinium promontorium tenuissent (Est is locus
in fronte Italiæ, qua maxime terra ipsa ad meridiē
excurrit) cum Capuam iter intendissent, in media
Romanorum pręsidia inciderunt, deductiq́; ad M.
Valeriū Leuinum prętorem, qui circa Nuceriam

Xenophanis ars,

castra habebat, Xenophanes legationis princeps,
intrepide prætorem affatus, se a Philippo rege in
Italiam missum ad senatum & pop. Rom. dicit, vt
amicitiam & societatem cū eo iungerent. Leuinus
tanti regis amicitia lætus, legatos hospitaliter cō-
plexus, mittit qui eos per tuta loca in pacatum tra-
ducāt. Cæterum Macedo qua proximum sibi fuit,
ducibus relictis, ad Hannibalē in castra contendit,
cum quo fœdus his legib⁹ percussit, vt Philippus
cum quam maxima posset classe (videbatur enim
ducentas naues effecturus) in Italiam transmitte-
ret, bellumq́; terra mariq́; in Romanos gereret, vbi
vero in Italia debellatum esset, Romam & reliquū
Italiæ cū omni præda Hannibal haberet, victorq́;
cum toto exercitu in Græciam aduersus eos reges
quos Philippus vellet, transiret, vt insulę & ciuita
tes, quę ad Macedoniā vergunt, ipsius regis essent.
Fœdere in has leges percusso, legati ad Lacinium
redeunt, cum Bostare et Gisgone, qui vna cum his
ad sanciendum fœdus, ab Hannibale ad Philippū
mittebantur. Mox inde digressi, vbi Macedones
in altum abiere, Romani qui cum classe Calabriæ

Philippi legati capiuntur.

littoribus hęrebant, eos intuiti, Corcyreas in abeū
tis naues immittunt, ab his illi ad Valerium Flac-
cum præfectum classis retracti. Xenophanes in
suas artes versus, se a Philippo ait ad Romanos
missum ad Leuinum prætorem peruenisse, inde
Campaniæ oram hostibus infessam superare ne-
quiuisse, fefellissetq́; fortassis aliquanto feliciore
mendacio Flaccum quam Leuinum Xenophanes,
nisi punicus cult⁹ inter comites cōspectus, primo
rem suspectam fecisset. Tum comitibus seductis,
ac metu territis, res vt acta erat, cognita est, & Han
nibalis literæ ad Philippum deprehensæ. Flaccus
Xenophanem & cæteros Romam misit sub custo
dia, vt nihil iam inde inter se colloqui possent,
quod vt commodius fieret, quinq́; naues L. Vale-
rio Antiati datæ, qui eos Romam deportaret. Per
id tempus patres edocti ab Aulo Cornelio Mamu
la, qui nuper Sardinia decesserat, Sardos ad defe-
ctionem spectare, nec Qu. Minutium qui sibi suc-
cerat, quia sub primum in insulam appulsum ob
cœli grauitatem in morbum incidisset, satis ido-
neum fore ad eam prouinciam obeundam, rei pe-
riculo commoti T. Manlium Torquatum, cum
quinq́; milibus peditum, & equitibus tercentis, in
insulam misere, qui tantisper dum Minutius egro
taret, ibi cum imperio esset. Bis hic consul fuerat,
& in suo consulatu Sardos olim subegerat. Vno
itaq́; tempore Manlius in Sardiniam appulit, &
Hastrubal cognomēto Aedus, quem eo missum a
Carthaginiensibus diximus. Is cursus tempestate
excussus, ad Baleares est insulas delatus, vbi dum
armamenta nauium vi ventorū cōcussa, alueosq́;
reficit, plures dies cōsumpsit. In Italia interim, quū
Sempronius consul circa Liternum castra haberet,
tyronemq́; exercitum assiduis exerceret excursioni
bus, assuefaceretq́; recursui, vt signa, vt ordines a-
gnosceret, graui edicto militibus proposito, ne
quis veterem fortunam volonum cuiquam ioco
aut serio exprobraret (fuerant hi non multo antea
ex seruis milites facti) quin ita persuasum haberēt Tyronū
omnes, satis honestos generososq́; esse quibus po. exercita-
Rom. sua arma & signa commisisset. His ille vt di- tio.
xi curis erat occupatus, quum Cumanorum legati
ad id missi, nunciant se quotidie a Campanis ad de
fectionem solicitari, inuitatosq́; ab eis ad solēnem
Hamarum conuentum, quo Campanus senatus
cum præsidio venturus esset. Credere ad id se inui-
tari, vt ibi fraude opprimerentur. Iussit Gracchus
Cumanos omnia ex agris in vrbem conuehere,
seq́; vt in suum aduentum tenerent intra muros:
Ipse pridie eius diei quā hostes ad id sacrū venturi
erāt, cū exercitu Cumas occulte ingreditur, Distāt
Hamæ tria milia passuum a Cumis. Campani fre-
quentes ex composito eo venerant, & Marius Al- Hamæ.
phius, summus Campanorum magistratus, in oc-
culto haud procul inde erat, cum quatuordecim
milibus armatorum. Triduum illic de more sacri-
ficatum, noctuq́; sacra agebantur, Gracchus mili-
tibus per diem corpora curare iussis, prima noctis
vigilia Cumis egressus, silēti agmine ad hostium
castra ducit, quæ vt in peruigilio neglecta, primo
clamore sublato simul pluribus locis, sunt capta.
Alij somno pressi, inermes alij, vt sacro nuper per-
petrato, cæduntur. Ad duo milia cum ipso duce Cāpano-
Alphio perierunt. Signa militaria quatuor & tri- rū cædes
ginta capta. Nec Romanus consul diutius est ibi ad Ha-
commoratus Hannibalis metu, qui ad Tiphata, mas.
haud procul Capua, castra habebat. Is vt ille opina
tus fuerat, trepidissimis percitus nuncijs, citato
agmine præter Capuam ducens, haud multo post
patratam cædem affuit, ratus fore, vt ibi hostem
ab re bene gesta incautum opprimeret. Verum
opinione deceptus, quum nihil ibi præter recen-
tia nocturnæ cladis vestigia offendisset, retro in
castra abijt. Paucis inde diebus Campanorum prę
cibus fatigatus, Cumas exercitum admouit, a-
grumq́; Cumanum ferro & igni populatus mille
ab vrbe passus castra locat: Consul magis vere-

cundia

cundia deferendi socios, quam ꝙ satis tyroni exercitui fideret, Cumis esse perseuerauit. Est itaq; plures dies vrbs oppugnata. Postremo incensa turri quam Hannibal aduersus muros vrbis extruxerat, eruptioneq; duabus portis facta, Pœnorum stationes fugatæ, & in castra trepide compulsæ sunt, vt Pœnus obsesso propior quam obsidenti eo die fuerit, mille & quadringentis ex eius exercitu cæsis aliquot etiam captis. Tentauit inde Hannibal Romanum ad prælium elicere, verum vbi nihil inde moueri vidit, soluta obsidione, in Tiphatina castra reduxit copias. Eisdem fere diebus quibus hæc circa Cumas gesta sunt, T. Sempronius Longus Hannonem, ad Gruentum in Lucanis, prælio vicit, duobus milibus hostium & ducentis octoginta cæsis, vno & quadraginta signis militaribus captis. Pœnus Lucaniæ finibus pulsus in Brutios abijt, & M. Valerius prætor, tria ex Hirpinis oppida, quæ ad Pœnos defecerant, sub id tempus recepit, autoribus defectionis securi percussis, cæteris venia data est. Naues cũ Philippi legatis Cumas appulsæ primo, vbi Sempronius adhuc erat, q lectis hostium literis, omnia iterum obsignata ad senatum terrestri itinere misit, veritus ne casu aliquo naues a cursu retardarentur. Cæterum ita accidit, vt eodem die naues cum captiuis & literę Romam venerint, quib⁹ i curia recitatis magna cura patres incessit, ꝙ supra Punicum bellum, quod totis imperij viribus vix sustinebatur, potentissimus rex sibi ex insperato hostis esset factus. Ad tantam igitur belli molem auertendam, duarum & quadraginta nauiũ classis M. Valerio prætori explera est, mandatũq; vt primo quoq; tẽpore in Macedoniã transmitteret, daretq; pro viribus operam vt hostem domestico bello implicitum procul Italia distineret. Philipp⁹ vbi legatos captos audiuit, ignarus quid cum Pœno ab his actum esset, alios in Italiam misit. Tulerũt hi citro vltroq; prospere regis mandata. Sed prius æstas circumacta est, quam ex Macedonia quicquam moueri potuerit. Nolæ vt priore anno, senatus Romanorum erat, plebs ad Pœnum inclinabat, quo metu M. Marcellus proprætor cum his copijs quas habebat est a Fabio cõsule missus. T. Manlius in Sardinia, eodem ferme tempore, quum supra veteres copias ex sociorum auxilijs ad duo & viginti milia peditum sub signis haberet, equites mille & ducentos, classe Caralis subducta, nam Harsicoras iam in armis erat, & ex cõfesso populus Romanus hostis, ad eum ire pergit. Erat tum forte ille in Pellidos Sardos, ad delectum habendum profectus. Filius in castris pro patre imperium obtinebat. Ferox iuuenis sub Mãlij accessum castris ad prælium egressus, haud magno certamine fusus fugatusq; est, ac castris exutus cæsaq; ad triginta milia Sardorum, mille & terceenti capti. Fuissetq; haud dubie, vno secundo prælio in insula debellatum, nisi Hastrubal sub id tempus ex Balearibus, quo fuerat tempestate compulsus, cum classe & exercitu affuisset. Manlius audito illius appulsu Caralis se recepit, & Harsicoras continuo se cum Hastrubale iunxit. Nec ita multis interiectis diebus, haud procul a Caralis, collatis signis Manlius cum hoste, atroci prælio conflixit. Quatuor horis dimicatum, fortuna neutro inclinante. Postremo Romanus victor ad duodecim milia hostium, Pœnorum, Sardorumq; interfecit. Tria milia & ducẽti sunt capti, & in his Hastrubal imperator, Hanno & Mago Barchini sanguinis, Hannibali propinqua cognatione iunctus. Harsicoras qui prælio viuus excesserat, audita filij morte sibi manum intulit. Manlius cornu vrbe, quæ caput belli fuerat, alijsq; vrbib⁹ q̃ defecerant, receptis, pacatoq; insulæ statu, cum ea classe qua venerat, Romam reuersus, Sardiniam domitam pacatamq; patribus nunciat. Per id tempus T. Octacilius cum quinquaginta nauium classe, ex Sicilia in Aphricam transgressus, Carthaginiensem agrum populatus, quum in Sardiniam tenderet, quo audiuerat Hastrubalem ex Balearibus profecturum, forte incidit in naues quas exercitu in terram exposito ille ex Sardinia domũ remiserat. Ex his Octacilius septem cum socijs nauibus captis, reliquas in alto fuga dissipauit. Eratq; per hæc res Romana aliquãto meliore quam fuerat statu, quum Bomilchar ex Aphrica cum militibus in supplementum & quadraginta elephantis, magnoq; commeatu Locros appulit, ad quem opprimendum M. Claudius prætor occurrit. Cæterum Pœnus aliquanto antea incolumis in Brutios abierat. Marcellus interea, qui Nolæ erat, Hirpinum agrum & Caudinum crebris excursionibus infestabat. Legati ab vtraq; gente ad Hannibalem missi, multa questi sunt de præsenti fortuna, & ꝙ ea tempestate, qua se maxime defensos esse oportuit, ob nouam societatem cum Pœnis initam, omnia quæ victi capiq; pati solent, a Marcello paterentur: idq; sibi accidere, quia iuuẽtus vtriusq; gentis, sub Punicis signis procul domo militaret, qui alioqui suos fines ab omni hostili iniuria præsentes tueri possent, nec dux ipse sociorum cladibus motus hostium conatibus iret obuiam. Hæc & alia cum querula lamẽtatione publico nomine exponentibus: Hannibal vno tempore eos omnia facere respondit, & petere auxilium, & suas clades conqueri, oportuisse id sibi prius significari, ac tum demum conqueri si nullam sibi opem pręstitam sensissent, nec tum quoq; se in Samnium, aut in Hirpinos exercitum abducturum, ne socijs grauis esset copiarum multitudo. Cæterum daturum se operam, vt & ipsi simul incolumes sint, vnaq; audirent alium in Italia locum insigniore aliqua Romanorum clade nobilitatum quam Cannæ superiore anno fuissent. Legatisq; a se dimissis, ex Tiphatis Nolam ire pergit, quo Hanno & Bomilchar cum elephantis & supplemento venere. Marcellus sub hostis accessum copias intra muros recepit, iubetq; senatores tantum muris inambulare, ac perspicere ne qua haberentur cum hoste colloquia. Subijt tamen muros Hanno, duosq; ex principibus ciuitatis Macelli permissu ad colloquium vocatos multis verbis hortatus est, vt Marcellum cum præsidio traderent, vellentq; potius amicum Hannibalem experiri quam hostem. Nec sperarent Romanum prætorem cum Tyrone milite Pœno parem futurum, cui ne duo quidem consules nuper cum florentissimis exercitibus, resistere potuissent. Quin Campanos secuti Pœnorum societatem florere mallent, quam Nucerinorum calamitatem experiri. Responsum est, potuisse Nolanos, si cum fortuna fidem mutandam censuissent, minore infamia iam antea ad Pœnos deficere, verum quum Romanorum socij diutius fuissent, nec eorum societatis adhuc pœniteret, vocasse vltro se Romanum præsidium, atq; cum ijs qui sibi ad opem ferendam venissent, & consociata esse omnia, & ad vltimum fore. Hannibal vbi nullam in voluntaria deditione spem repositam vidit, oppidum corona cinxit, vt ex omni

Hãnibal Cumis repellitur.

Pœnorũ cædes in Lucanis.

Noui Philippi regis conatus.

Duplex Sardorũ cædes.

Harsicoræ & filij interitus.

Hirpinorum querelæ.

Hãnibal Nolã reuertitur.

Nolanorum respõsum.

parte hostem fatigaret. Marcellus vbi hostem ad mœnia succedentem intuitus est, subita eruptione, aliquot hostium primo assultu cecidit. Atrox inde prælium vtrinq; initum, fuissetq; non sine ingenti clade alterius partis acie discessum, nisi densus imber, cœlo effusus, certamen ferociter initum diremisset. Animis per hæc ad pugnam irritatis, cum Hannibal partem copiarum prædatum misisset, idq; Marcellus indicio comperisset, continuo suos in aciem eduxit. Nec Hannibal pugnam detrectauit. Clamor ad cœlum sublatus aliquot cohortes, quæ prædatum ierant, confestim ad signa reuocauit, & Nolani ex vrbe egressi sunt, Romanis suppetias laturi, quibus collaudatis Marcellus post aciem stare iussit, sauciosq; in vrbem efferre. Atrox pugna erat. Hortari suos Marcellus fortiterq; iubet dimicare, non eum hostem esse clamitans, qui nuper fuerat, Campanis delitijs eneruatum, emollitumq; esse ocio & libidine, nihil in eo roboris alpiniq; illius rigoris esse amplius. Castigare suos Hannibal, ꝙ quum multo maiores copias vicissent, nunc vix tam paucia resisterent. Ad postremum neq; ducis minæ, neq;

Pœnorũ cædes.

præsentia profuit: Pœni terga dantes turpiter in castra compelluntur. Mille in prælio cæsi, sexcenti supra mille capti, Signa militaria duo & viginti. Elephanti quatuor in acie interfecti. Romani minus mille desiderati. Marcellus cum ingenti lætitia & gratulatione plebis, quæ antea ad Pœnos inclinatior erat, in vrbem reuersus est. Tertio post die mille trecenti & vigintiduo equites mixti Hispani Numidæq;, siue ob iram aliquam (nam causa alioqui non traditur) siue felicioris spe militiæ, a Pœno ad Marcellum transfugere, horum fideli opera Romani postea vbiq; vsi sunt, atq; virisq; ager finito bello in sua terra datus. Hannibal Hannone in Brutios remisso, ipse Apuliæ hyberna petijt, circaq; Arpos consedit. Quin. Fabius, vbi hostem in Apuliam profectum audiuit, exercitu Capuam admoto, agrum vrbi circumiectum, militi ferro & igni vastandum tradidit. Campani & ipsi extra vrbem castra muniuere, fiebantq; quotidie inter equites prælia tumultuaria quidem, & qualia ex occasione alterius partis fieri solent. Hic Iubelius Taureas Campanorum

Taureas eques. Claudiꝰ Asellius.

equitum, vt fama erat, fortissimus, prouocat Claudium Asselliũ, cuius olim hospes fuerat, ad singulare certamẽ, ꝓcedit ille permissu ꝯsulis ad pugnã, stabatq; exercitus vtrinq; in procinctu spectans. Quum igitur aliquandiu libero spatio certamen sine vulnere extraxissent, tum Taureas, equorum est inquit hic non hominum concursus, quin in viam hanc cauam equos demittimus, vbi consertis manibus statim prælio defungamur. Ferox Claudius nihil moratus equum in viam demisit. Vbi Taureas minime sis inquit cāterium in fossa, quæ vox in rusticum prouerbium abijt. Claudius abeuntem hostem, vt ignauum increpans, in castra cum gratulatione victor abijt. Quidam memoriæ tradiderunt Claudium fugientem hostem ad vrbem secutũ, per patẽtem portam ingressum, citato equo, stupentibus miraculo hostibus, per auersam vrbis partem incolumem ad suos euasisse. Et res in Italia tunc ita habebant. Interim ex Hispania, quum duo Scipiones frumẽntum & vestimenta pro terrestri exercitu & naualibus copijs, per literas, ex vrbe petijssent, ærarij inopia, publicanis eam curam locari placuit, sic respublica aliqua ex parte priuata est pecunia administrataq; cautum publicanis in tempestatis & hostium periculis. Frumento in Hispaniam delato, Scipiones ad Iliturci oppidum quod ternis hostium castris oppugnabatur, Hastrubale Magone & Hamilchare Bomilcharis filio vrbi assidentibus, magno certamine peruenerunt. Commeatuq; socijs importato, vt in fide perstarent, multis verbis hortati, in Hastrubalis castra impetum faciunt. Conuenerant eo forte & alij Pœnorum imperatores, a quibus sexaginta milia hominum sunt in aciem educta, quum circa Romanorum duces sexdecim milia ferme essent, tam prospero est euentu dimicatum, vt plures hostes cæsi sint, quam Romani in acie steterint. Tria milia capta, & equorum pene par numerus. Inde sexaginta militaria signa eisdẽ adempta. Quinq; elephanti in prælio occisi. Romanus victor ternis est castris potitus. Nec secũdũ eam cladem hostis quieuit, quippe qui haud multo post, reparato exercitu, Incibilim oppugnare est adortꝰ, quo Scipiones profecti iterum cum Pœno confligunt, fuitq; ea pugna hostibus nihilo Iliturcensi felicior, duodecim milibus armatorũ in prælio amissis, tribus milibus captis, cum sexaginta signis militaribus, & nouem elephantis, castria exuti sunt. Tum vero omnes fere Hispaniæ populi ad Romanos defecere, multoq; maiores res, hac æstate, sunt in Hispania quam in Italia gestæ. Liuius Locros per id tẽpus, in Italia Hannoni deditos scribit, quum in Ro. adhuc fide essent oppidanorum multitudine in agris, subito hostium accessu, intercepta, vrbs in Pœnorum potestatem venit L. Attilio cum præsidio clam ex vrbe ab oppidanis emisso, & in naues imposito. Locrensibus ab Hannibale vt liberi viuerent permissum. Tulerunt id ægre Brutij, ꝙ vrbem quam sibi prædam destinauerant, liberam viderent, quare haud multis interiectis diebus, ipsi suis viribus freti, Crotonem plebe & Aristone plebis principe tradentibus occupant. Optimates qui Romanorum erant, arcem in hos casus parati iam antea obtinebant. Eodem & Aristomachus paulopost fugit, velut vrbis Pœno & non Brutijs tradendæ autor fuisset. Patuit olim Crotonis circuitus ad duodecim milia passuum: quum vero hæc in ea ora Italiæ gerebantur, dimidio minor facta erat, vt vix in ea viginti milia hominum censerentur. Extra vrbem Iunonis Laciniæ templum, multa per id tempus religione sacrum. Lucus proceris abietibus septus. Læta in medio pascua, vbi omnis generis pecus deæ sacrum sine custode pascebatur, gregibus sub noctem ad stabula sponte remeantibus, nulli hominum ferarumve iniuriæ obnoxijs. Solida ex auro columna ex illorum prouentu facta dedicataq; Deæ est, templum diuitijs & religione inclytum. Miraculum loco affingitur ex ara, quæ ibi sub Dio fuit, nunquam cinerem ventorum impulsu dissipatum. Obsedere Brutij aliquandiu arcem a plebe adiuti, inde cum se parum proficere sedendo animaduerterent, Hannonis auxilium implorant, post cuius accessum tandiu in obsidione perseueratum est, donec optimates Locrensium Hannonis interuentu pacti sunt cum hoste, vt relicta arce Locros cum omnibus fortunis incolumes migrarent, malueruntq; illi extorres fieri, quam in naturali vrbe cum Brutijs viuere. In Apulia hybernorum tempore leuiora prælia fuere, inter Hannibalem & Sempronium consulem, qui Luceriæ erat. His Romanus, quia plurimum ꝓspere pugnabat, in dies prõptior fiebat, dediscebatq;

Pœnorũ clades ingens.

Locri Pœnorũ fiunt.

Crotõis vetustas.

Laciniæ Iunonis templũ.

Miraculum.

Crotoniarũ odiũ in Brutios.

Hiero moritur.

batq; hostem formidare. Perijt per id tempus Hiero Syracusanus iam senio confectus, Hieronymo Gelonis filio XV. annos nato, hærede relicto. Præcepit puero & pueri tutoribus moriens Hiero, vt in Romana societate colenda suis vestigijs insisterent. Cæterum insolens ille, & in omne facinus præceps

Hieronym⁹ a Ro. alienat.

Andronodori impulsu (erat is Hieronis gener, & puero tutor cum plerisq; alijs relictus) a Romanis breui alienatus est. Obstitit aliquãdiu Traso tutorum vnus, qui falso Theodori cuiusdam indicio, velut pupillo capitales tenderet insidias, interfectus est. Eo sublato puer aperte ad Hannibalem defecit missis ad hoc ipsum legatis, qui cum eo de fœdere agerent. Coniurauerat Theodorus, cuius modo mentionem habui, in Tyranni caput cum plerisq; alijs, qua coniuratione ad Hieronymum delata, captus ille nullis cruciatibus cogi potuit, vt eorum quempiam nominarit, qui eius essent consilij socij. Et vt fidem verbis astrueret Thrasonem, qui aperte rem ad Romanos trahebat, & alios quosdam a latere tyranni nominauit, qui ad vnum falso indicio sunt ad supplicium ducti, quum interim socij coniurationis, Theodori fide & constantia freti, Syracusis esse haud veriti sint, dum destinari facinoris socius torqueretur. Missi sunt ab Hannibale cum Hieronymi legatis Hippocrates & Epicides fratres, Carthagini quidem

Hippo. Epicides.

nati, sed Syracusis oriundi. Per hos societas inter Hieronymum & Hannibalem iuncta est, ipsiq; ducis permissu apud tyrannum subsedere. Miserat a principio Appius Claudius qui in Sicilia erat Syracusas ad Hieronymum legatos, qui cum eo societatem renouarent. Hi per contemptum a rege auditi, rogatiq; per ludibrium: Ecquænam fuerit Ro. fortuna ad Cannas? Non credere se vera esse quæ Carthaginiensium legati sibi nunciarent. Tum Ro. quum serius lega-

Hieronymi cauillatio in Ro.

tiones audire cœpisset, ad eum se redituros dixere. Interim magis monitus esset q̃ rogatus, ne quid temere moueret. Misit inde Hieronymus Carthaginem qui in has conditiones fœdus sanciret, vt Romanis Sicilia eiectis, Himera amnis, qui mediam fere insulam diuidit, Syracusani regni imperijq; punici finis esset. Paucis inde diebus intenectis totius insulæ sibi regnum per legatos depoposcit, in quo nouo fœdere, modo a Ro. alienaretur, est a Pœnis assensum, ipse paucis diebus, quibus hæc citro vltroq; iactata sunt, quum forte in Leontinos venisset, ibi a coniuratis multis est vulneribus confectus, factaq; a satellitibus fu-

Hieronymi cędes.

ga, percussorum alij in forum decurrunt, vt populum ad libertatem vocent, alij Syracusas contendunt ad Andronodori consilia occupanda. Significauerat interim Claudius senatui Siciliam a Romanis per Hieronymum alienari, seq; arma ad occurrendum eius conatibus vertere occœpisse. Hæc quum Romæ cognita sunt instabant consularia comitia, ad quæ habenda Fabius Maximus fuerat a Puteolis reuocatus, quem ille locum, permissu patrum, emporium fecerat. Quum Romæ igitur Iuniorum prærogatiua, T. Octacilium & M. Aemilium Regulum cõsules retulisset,

Cõsules.

vehementi consulis oratione factum est, vt centuriæ in suffragium missæ, Fabiũ ipsum & M. Claudium Marcellum Octacilio frustra indignante, cõsules crearint. Niues eo anno supra modum alte iacuerunt, & Tyberis agros inundauit, cum magna tectorum strage, pecorumq; & hominum pernicie. Fuit hic annus quint⁹ secundi belli Punici, quo Marcellus absens, & Fabius Romæ consulatum iniere. Nec multis annis fuerant consules, qui celebritate nominis & virtute, in maiorem expectationem ciuitatem erexissent. Etenim Fabium clypeum vulgo appellabant po. Ro. Marcellum ensem. Ipse quoq; Hannibal professus aliquando dicitur, se Fabium vt pædagogum, Marcellum vt pugilem formidare. Referebant ad hæc senes, sic olim T. Manlium cum Publio Decio ad bellum Gallicum, sic Papyrium & Coruinum aduersus Samnites & Brutios vna consules creatos. Nec quisq̃ Fa-

Fabij cõstantia.

bium imperij cupidum, quia se cõsulem refici passus esset, existimauit, quin ab omnibus est laudatus, q̃ sua animi magnitudine nixus, minoris inuidiam suam faceret, siqua inde oriri potuisset, q̃ rei pub. salutem, cui optimis ducibus opus esse, ea tempestate, videbat. Prodigia plurima & magna hoc

Prodigia

anno facta dicuntur. In Apulia viridis palma ardere visa est. Mantuæ stagnum Mincio amne effusum cruentum apparuit. Romæ sanguine pluit in foro Boario. In foro Istrico tanta vis aquarum repente terra erupit, vt suo impetu dolia forte obiacẽtia prouoluerit. Atrium publicum in Capitolio de cœlo tactum, Aedes in Vulcani campo, & alia loca publica priuataq; fulmine sunt icta. Hasta Martis sua sponte Præneste mota est. Bos in Sicilia locutus. In Marucinis infans in vtero matris lo-

Qui ex fœminis facti sint mares.

triumphe exclamauit. Spoleti ex muliere vir est quidam factus, quod ipsum ne quis pro mendacio repudiet, præter Liuium, qui prodigij huius autor est, Plini⁹ Licinio Crasso, & C. Cassio COSS. Casini puerum scribit sub parentibus ex virgine fieri contigisse, qui in desertam sit insulam aruspicum iussu deportatus. Licinius Mutianus visum a se Argis prodidit Aristontem, cui nomen fuisset Aristusæ, ac virginem nupsisse, mox barbam & virilitatem adeptum duxisse vxorem. Smyrnæ quoq; hoc ipsum aliquando accidisse idem autor prodidit. Et a Plinio in Aphrica visus qui die nuptiarum ex fœmina vir fuerat factus, L. q; Cossitius appellatus. Nunciata sunt per id tempus, præter ea quę diximus, & alia prodigia. Adriæ ara in cœlo visa, hominumq; species circa eam in candida veste. Affirmabant quidam se armatas legiones videre in Ianiculo, atq; huiusmodi voce ciuitatem ad arma concitarunt. Examen apum in foro Romano visum, quia id rarum, idcirco prodigij loco acceptum. Hæc maioribus hostijs de more procurata ex aruspicum responso, vt vana tunc erat superstitio, supplicatumq; ad omnia deorum puluinaria. Inde animis ad remp. conuersis placuit patribus eo anno duabus &. XX. legionibus remp.

Belli apparatus.

administrari: & quia bellum in dies gliscebat in Sicilia, apparebatq; futurum vt magno nauium opus esset apparatu, qui præcipuo censu in ciuitate pollebant, pro fortunæ dignitate, nautas priuato sumptu instruxere. Campani vbi hæc quę Romæ parabantur, explorata habuerunt, trepidis nuncijs Hannibalem ex Apulia accersunt, veriti ne Romani bellum eo anno a Capuæ obsidione inchoarent. Pœnus Campanorum periculo commotus, Tiphata cum omnibus copijs redijt, ibiq; paucis diebus commoratus, Capua valido præsidio munita, ad mare cum cæteris copijs contendit, sacra ad Auernum facturus, vt rumor erat. Cæterum Puteolos occupare in animo habebat. Post vero q̃ ad Auernum venit, ex Tarento quidam ad eum venere, per quos fides est illi facta Tarẽti, si propi⁹

copias admouiſſet, proditione occupandi. Læto
animo hos Hannibal audiuit, multiſq; a ſe pollici-
tationibus dimiſſos, ire domum, remq; in ſuum
aduentũ præparare iubet, fore, vt ipſe non multo
poſt cum exercitu adeſſet. Inde ſacro ad Auernum
perpetrato, Puteoliſq; aliquot dies fruſtra oppu-
Hãnibal gnatis, Cumano agro vaſtato, Neapolitanorum fi-
Puteolos nes ingreſſurꝰ, Nolam a plebeis occulte accerſitur.
oppu- Præuenit illum Macellus conſul, præſidio eo priꝰ
gnat. miſſo. Hanno quoq; per eos dies, cum magna pedi-
tum equitumq; manu, Beneuentanum agrum in-
greſſus, ad Calorem amnem conſedit. T. Graccus,
qui cum Volonum exercitu, aliquanto antea eo ve-
nerat, vrbe egreſſus, mille paſſus ab hoſte caſtra me-
tatus eſt. Ibi Graccus milites pro concione affatus,
Volonũ libertatem, de qua iam antea ſibi poteſtas eſſet a pa-
libertas. tribus data, volonibus proponit. (Præcipua enim
pars eius exercitus ex hoc militum genere conſta-
bat) fore edicit, vt quicunq; hoſtium caput ſibi de-
tuliſſet, continuo ille pro libero haberetur, accinge-
rent itaq; ſe in craſtinũ, vt cũ hoſte acie dimicarent.
Cæterum vt maior fides ijs eſſet, quæ promitteren-
tur, recitari iuſſit literas ſenatus quibus ſignificaba-
tur ius manumittendi exercitus Gracco publice da-
ri. In certam igitur ſpem milites erecti, poſtridie pri-
mi omniũ ante prætorium inſtructi, conſtiterunt,
Graccus copias in aciem eduxit, nec hoſtis pugnã
detrectauit, quippe qui ad. X. &. VII. milia peditũ
ſub ſignis habebat magna ex parte Brutios & Lu-
canos, equites mille &. CC. Pugnatum eſt quatuor
horis fortuna neutro inclinãte, nec aliud Romano-
rum victoriã morabatur, q̃ q Volonum plurimi
Atrox pu- hoſtium capita altera geſtabant manu, multo plu-
gna. ribus in hoſtili capite ſibi libertatis cupiditate vin-
dicãdo, q̃ in victoria indipiſcẽda occupatis. Quod
vbi per tribunos Gracco eſt nunciatum, confeſtim
edixit, vt capita abijcerentur, & libertatẽ æque oẽs
ademptam ſperarent. Tum redintegrata pugna
eſt, & eques in hoſtem miſſus, cui Numidarum
equitatus occurrit, fuitq; equeſtre prælium nihilo
minus q̃ pedeſtre laborioſum. Stabatq; ſuo gradu
innixus hoſtis, certus mori potius q̃ vt a ſeruis vin-
ci pateretur. Tum Graccus vbi rem in diſcrimen
maximum adductam vidit, alta voce inclamatꝰ nõ
eſſe cur qui ſꝙ libertatẽ ſperaret, niſi victor exercitꝰ
in caſtra rediſſet. Ibi volones renouato clamore
Hoſtium tanta vi ſunt in hoſtem euecti, vt ſuſtineri amplius
cædes. nequiuerit. Primo anteſignani, mox tota acies im-
pulſa terga dedit. In caſtra primo fuga inclinauit,
vbi maior cædes q̃ in acie fuit. Iuuerunt captiui, q
in caſtris, victoriam, qui repente vbi viris hoſtibꝰ
ſuos inſtare viderunt, arrepto ferro, teliſq; temere
obiacentibus, in cauſa fuerunt, vt hoſtes in medio
cæſi ſint. Ex tanto nuper exercitu, vix duo milia cũ
Hannone effugerunt. Alij aut interfecti ſunt, aut ca-
pti. Signa duodequadraginta capta. Ex victoribus
duo milia in pugna occubuerũt. Præda omnis, pre-
ter captiuos, militi conceſſa. Graccus poſtero die mi-
litibus ad cõcionem vocatis, poſtea q̃ optime me-
ritos militaribus præmijs donauit, ad Volones cõ-
uerſus, etſi ad quatuor milia eorũ erant, quæ ſegniꝰ
pugnauerant, timerentq; potius ſupplicium q̃ præ-
mium ſperarẽt. Quod populo Ro. & ipſis beneuer-
teret, omnes liberos eſſe iuſſit. Vnũ adiecit Graccꝰ,
velle ac iubere ſe, quando publica fides perſoluta
eſſet omnibus, vt qui eo die minus ſtrenue dimicaſ-
ſent, iureiurando adigerentur, ne q̃diu ſtipẽdia fa-
cturi eſſent cibum niſi ſtantes caperent. Inde Bene-
uentum reuerſi per iocum & epulas, cum multa læ-
titia, a Beneuentanis in publicum prolatas, feſtum
diem egerunt. Omnes in propatulo, Gracci permiſ-
ſu, epulati ſunt, Voloneſq; hilarius conuiuium red- Hilare
didere, qui capitibus alba lana velatis accubantes, Volonũ
quibuſdam (vt iuſſi erant) ſtantibus cõuiuati ſunt, cõuiuiũ.
hãc celebris diei ſpeciem Graccus, poſtea q̃ Romã
redijt, figurari iuſſit in æde libertatis, quam pater
eius in Auentino, ex multatitia pecunia, faciẽdam
curauit, dedicauitq;. Sed dum hæc ad Beneuentum
geruntur, Hannibal ex Neapolitano agro, in Nola-
nos fines caſtra tranſtulit, quem veniẽtem Marcel-
lus prælio excepturus, Tiberium Neronem cum ro-
bore equitum præmiſit, qui occulto alarum circũa-
ctu, vbi certamen initum ſenſiſſet, a tergo hoſtem
inuaderet. Ipſe a fronte acri prælio congreſſus hoſtẽ
perculit, perculſum turbat cæditq;. Et iam victoria Vincitur
in manibus erat, ſi Nero iniunctum munus obiuiſ- Hãnibal
ſet, verum eo ceſſante, incertum, metu adeſſe nolue- a Marcel-
rit, an viarum errore retardatus nequiuerit, Marcel- lo.
lus non auſus hoſtibus inſtare, cani iuſſit receptui,
duobus milibus & amplius ex Hannibalis exerci-
tu cæſis. Conſul Nerone grauiter increpito, per eũ
ſtetiſſe profeſſus eſt, quo minus eo die clades ad Cã-
nas accepta hoſtibus redderetur. Poſtridie Marcel-
lus ſuos in aciem eduxit, iuſta acie dimicaturus. Hã-
nibal tacita confeſſione victus, ſe in caſtris tenuit,
nec diutius circa Nolam moratus, cuius potiundæ
omnem ſpem abiecerat, motis caſtris Tarẽtum ire
pergit, quo nuper fuerat accerſitus. Per id tempus
Romæ Cæcilius Metellus, & qui cum eo, poſt Can-
nenſem cladem, conſilium deſerendæ Italiæ inie-
rant, a cenſoribus ſunt ignominia notati. Equus Notę cẽ-
quibus publice erat, ademptus eſt. Alij tribu ſum- ſoriæ.
moti atq; ærarij facti. Parem ignominiam ſubiere
& illi qui vana iuriſiurandi interpretatione, Romã
a captiuis miſſi, ad Hannibalem non redierant. In-
de ad duo milia iuniorum tribu ſummoti ſunt, q
in tanta reip. neceſſitate quadriennio non militaſ-
ſent, nec vacationis cauſam dicere iuſſi, vllam iu-
ſtam afferre potuiſſent. Additum Cenſoriæ notę tri-
ſte ſenatuſconſultum, vt eiuſdem noxæ rei, eadem
conditione in Sicilia militarent, qua & Cannenſis
exercitus reliquiæ. Tum quoq; pupillorum & vi-
duarum cenſus ſunt in publicum delati, vt in fide
publica eſſent eorum bona, ſicq; tutiora illis futu-
ra, & in ſumma ærarij inopia reip. vſuaria, quin &
patreſfamilias, qui Volonum libertate donatorũ Priuata
precia accepturi erant, profeſſi ſunt, non prius ſe eã ſtudia in
pecuniam exacturos, q̃ in Italia eſſet cum hoſte tempu.
debelatum. Manauit priuata hæc benignitas ex
vrbe in caſtra, vt non equites, non centuriones,
tali tempore ſtipedium acciperent, mercenariuſq;
haberetur ſiquis accepiſſet. Obſidebat per id tem-
pus Fabius alter conſul Caſilinum, quod Han-
nibalis præſidio tenebatur: acciuitq; ad eam oppu-
gnationem Marcellum collegam ex Nola. Bel-
licis inde operibus muro admotis, territi hoſtes,
quum petijſſent vt inde incolumes abire liceret,
eſſentq; iam aliquot egreſſi, medio colloquio
Marcellus porta vna repente occupata, in oppi-
dum irrupit. Ad duo milia & ſeptingenti Pœ-
ni ſimul ac Campani vi capti Romam miſſi ſunt,
qui prius ſub fide egreſſi erant, iuſſu Fabij, in-
columes Capuam abierunt. Caſilino per hunc
modum recepto, Marcellus, Nolam redijt. Fabius Caſilinũ
in Samnium ad populandos fines hoſtium conceſ- recipitur
ſit. Et Hanno per eos dies, aliquot Lucanorum co- a Ro.
hortes cum præfecto ſociorum, prædatum miſſas a
Sẽpronio, inſidijs excepit, exceptas tãta ſtrage affli-
xit,

xit, vt non minor clades hosti repensa sit, q̃ ipse ad
Res a Fabio gestę in Sãnio. Calorem amnem haud multo ptius acceperat. Fabius in Sannio Compulteriam vi cepit, Telesiã, Composam, Nelas, Fuisulas, & Orbitanium, cæsaq; interim aut capta ad. XXV. hostium milia, receptiq; perfugæ. CCCLXX. qui Romam missi in comitio virgis cæsi, ac de saxo ad vnum præcipites deiecti sunt. Hæc Fabius paucis diebus. Marcellũ interim aduersa valetudo a gerendarum rerum cursu Nolæ implicitum auertit. Q. Fabius prætor cõsulis, qui circa Luceriam cum exercitu erat, Accuã oppidum vi cepit. Hannibal interea Tarentum copias admouit, milleq; ferme passus ab vrbe metatus castra, vbi aliquot dies circa vrbem versat⁹ est, quia nihil intus mouebatur, rat⁹ vana fuisse eorũ, qui ad se venerãt promissa, spe haud tamẽ abiecta eius vrbis potiundæ, vt Tarentinis pacatus venerat, ita innoxio exercitu Salapiam cõcessit, vbi hye
Salapia.
mare constituit, fecitq; Pœnus locum ipsum meretricio amore insignem. Ingens vis tritici huc comportata a frumentatoribus, & tantum prædæ ex circuniectis agris abductũ, vt quatuor milia equorũ Hannibal suis equitibus domanda distribuerit. Interim, quia graue bellum post tyranni cædem, erat in Sicilia conflatum, patres eam prouinciam
Marcell⁹ in Siciliã mittitur. Marcello decreuerunt. Nam Hieronymo in Leontinis interfecto, facta spe a coniuratis regiæ pecuniæ militibus distribuendæ, adeo repente vniuersus exercitus, qui ab initio tumultuari cœperat, mutatus est, vt passus sit regem insepultum iacere. Leõtini & ipsi libertatis nomẽ libenter complexi sunt. Theodorus & Sosis ex coniuratorum numero, qui statim perpetrata cæde, celerrimo cursu, Syracusas contenderant, sub noctem ingressi vrbem, exuuias cæsi regis ostentantes populo Syracusanos ad libertatem vocant. Passim ad arma discursum, detractaq; sunt etiam aliqua ex ipsis templis, properatũq; statim ad Andronodorum opprimendũ, qui aliquanto prius de cæde regis factus certior, insulam & arcem pręsidio firmarat. Postridie populo in Acradinam coeunte legati sunt ad Andronodorum missi, vt Syracusanis insulam & arcem patefaceret, alioqui repertituros se ab eo libertatem, non minus hostiliter, q̃ ab Hieronymo nuper petita esset. Cessisset cõfestim ille populi consensu ter-
Demaratę verba. ritus, nisi Demarata vxor, filia Hieronis, gerens regios adhuc spiritus præpediuisset, identidem Dionysĳ vocem vsurpans, oportere tyrannum pedibus tractum, non equo sedentem tyrannidem relinquere, facile esse omni temporis momento cedere magnæ fortunæ possessione, eam vero acquirere perdifficile & arduum. Accersendum ex Leontinis militem, cui si regiam pecuniam polliceretur, fore, vt omnia in potestate haberet. Id mulieris cõsilium Andronodorus haud aspernatus, publico eo die abstinuit, mox illud vt preces reformidans, in Acradinam venit, vbi quum suam moram excusasset, insulam a se clausam testatus est, ne cædes a tyranno orta, regis necessarios & ministros attingeret. Probata deinceps tyranni cæde, percussoribusq; laudatis, claues arcis regiarumq; pecuniarum ante eorum pedes constituit. Raro vnq; lætior dies Syracusanis illuxit. Supplicatum est a viris pariter & fœminis circum omnia templa, gratięq; dĳs actę q̃ sine maiore motu, ex insperato antiqua esset libertas ciuitati restituta. Creati postridie prætores, Andronodorus in primis, cæteri ferme ex percussoribus tyranni, & in his Sopatrus & Deomenes absentes. Erantq; iam res Syracusanorum in tuto nisi Hippocrates & Epicides, post tyranni cædem Syracusas reuersi, velut in Italiam paulo post ad Hannibalem abituri, pacatum ciuitatis statum iterum in discrimen aduxissent. Hi partim optimates ad transfugas Romanorum, & milites criminando, q̃ Syracusæ per speciem libertatis Ro. po. traderent, Andronodoroq; ad nouarum rerum studium reuocato, eo rem traxerunt, vt senatus Aristonis cuiusdam indicio, de ĳs, quæ parabantur, certior factus, Andronodorum & Themistium, qui Harmoniam Gelonis filiã vxorem duxerat, in curia occiderit. Erat Ariston tragœdiarum actor, qui Andronodori & Andronodori cædes.
aliorum consilium sibi ab Harmonia creditum, quia contra patriam esset initum, occultare nefas duxit. Multitudo, quæ ante curiam stabat, audita cædis causa, vt sua est natura insolens, quę aut humiliter seruit, aut nimis superbe dominatur, prætoris rogationem, vt omnis regia progenies extingueretur, pene prius sciuit, quæ vulgaretur. Tum percussoribus missis, Demarata & Harmonia sunt interfectæ. Erat & Heraclea altera Hieronis filia, cuius vir Sosippus, Hieronymi tyrannidem fugiens, voluntarium sibi exilium consciuerat. Hæc vbi qui ad cædem missi fuerant adesse sensit, in sacrarium ad penates confugit. Secutæ sunt Heracleam duę virgines filiæ, ibi multum atq; diu p̃ patris Hieronis, & Gelonis fratris manes precata est, ne se cum Hierony. ex cuius regno nihil præter viri exilium haberet, conflagrare sinerent. Cæterum cum nihil preces & lachrymas aduersus destinatam cædem prodesse vidit, & iam ferrum in se stringi intuita est, omissis pro se precibus, vt saltem puellis parcerent, orare institit: cæterum dum Oĩs regia ꝓgenies extiguit.
hæc loquitur Heraclea ab aris distracta interficitur. Filiæ velut furore captæ per densos gladios, cum impetu & clamore dilapsæ, vago totis ædibus discursu, post multa vulnera, miserabiliter cõciderunt. Ea cædes adeo indigna visa est multitudini, vt odio in prętores accensa cõfestim Epicidem Miserabili virginũ cędes.
& Hippocratẽ in Andronodori & Themistĳ locũ prætores creauerit. Etiam legati ad Appium Claudium missi erant, de antiquo fœdere cum Ro. renouando. Eratq; nũ forte Appius ad Murgãtiã cum. C. Epicides & Hippocrates discordiam serunt.
nauibus, expectans quo tenderent post tyrãni cędẽ prȩsentes Syracusanorum motus. Epicides interea & Hippocrates, vbi Punicam classem ad Pachinũ appulsam audiuere, videruntq; legatos a Marcello qui in Siciliam in horam traiecturus, dicebatur ad id missos, vt cum Syracusanis de fœdere agerẽt, ad mercenarios transfugas conuersi, factum criminantur, palam prædicantes, rem Syracusanam Romanis proditum iri, renouandi fœderis prętextu, fecitq; his fidem criminibus Romanarum nauium in portum appulsus. Tumultuose, inde aliquot dies acti, alĳs alio ciuitatis studia trahentibus. Cæterum quia satis constabat rei Syracusanæ expedire, cum Romanis pacem habere, visum est legatos ad Marcellum mittere qui cum eo publice fœdus renouarent. Interim a Leontinis legati affuerunt præsidium suis finibus petentes. Missus est eo Hippocrates, cum transfugarum multitudine, qui nouarum rerum cupidus, primo Romanæ prouinciæ fines furtiuis incursionibus est infestare adortus, impetu deinde in Romanum præsidiũ facto, quod Appius ad tutandum sociorũ fines miserat, ex stationariĳs militibus aliquot improuiso accessu interfecit, quæ vbi Marcello nunciata sunt (iã enim in prouinciã venerat) Syracusas misit, qui

paucis

paucis fidem violatã quererentur, belli causam nũ
q̃ defuturam, donec Epicides & Hippocrates in Si
cilia essent. Tum Epicides ex Syracusis in Leonti-
nos profectus cum fratre, autor Leontinis fuit, vt a
Syracusanis deficerent publice, professiq; sint se nõ
staturos fœderibus, quæ Syracusanus populus cũ
Romanis percussisset, quando ea res suæ libertati
minime expediret, quoniam in eo fœdere esset ex-
pressum, vt Leontini Syracusanę dirionis essent vt
antea q̃ tyrannorum principatus esset euersus. Pa-
rati erant Syracusani id mutare, cautumq; volebãt
Leontinorum libertati, sed neq; præsenti indulgen
tia, neq; vllo alio obsequio, potuerunt Leontini in
officio retineri. Id Syracusanorum legati quum
Marcello nunciassent, confestim ille copias Leonti
nos admouit, primoq; impetu oppidum cepit. Epi
cides & Hippocrates, qui medio tumultu in arcem
confugerant, nocte, quæ secuta est, ad Herbesum
confugere. Occurrit interea nuncius captæ vrbis
Syracusanis prætoribus ad Milam fluuium, ve-
niebant hi cum octo milibus armatorum ad Mar-
cellum. Erant enim Syracusani ita pacti, vt leonti-
ni recepti suæ ditionis essent. Hi audita vrbis di-
reptione quum falso oppidanorum & militũ pro-
miscua nunciaretur cædes, Marcellus enim ad duo
milia transfugarum securi percusserat, consternato
agmine ac pene a Romanis alienato, Megaram de-
flexerunt. Inde ad Herbesum ducunt. Vnde Hippo
crates & Epicides cum olearum ramis, & alĳs sup-
plicibus velamentis, obuiam agmini occurrũt, in-
uitisq; prætoribus in agmen recepti haud multo
post in hanc sententiam literas confingunt, quæ a
prætoribus ipsis ad Marcellum datæ viderentur,
Syracusani prætores Marcello. Recte fecisti q͏̃ Leõ
tinis captis nemini peperceris. Sed quia vna o-
mnium mercenariorum causa est, nec q̃diu quicq̃
seditiosorum militũ, aut in vrbe, aut in castris erit,
res nostræ quieturæ sunt, gratum nobis feceris, si
eos qui sunt cum nostris collegis circa Megaram,
in tuam potestatem redegeris, redactosq; merito af
feceris supplicio, remq; Syracusanam certa pace sta
bilieris. His literis in concione militum recitatis,
tanta rabies militum animos incessit, vt prætori-
bus metu dilapsis, in Syracusanos, qui in castris
erant, fieret impetus. Hippocrates & Epicides in
maiorem spẽ euecti, a Syracusanis omnem militũ
iniuriã arcuere, ex quibus recẽti beneficio sibi astri
ctis subornant, qui Syracusas reuersi multa de cru-
delitate & auaritia Romanorum in Leõtinos cum
suis popularibus quererentur. Hi rumores facile
multitudinẽ perpulerunt, vt portas Romanis clau-
dendas palam clamitarent. Affuerunt interim ve-
lut ex composito, cum militum agmine Epicides
& Hippocrates. Hi per necessarios eorum, quos se-
cum habebant, in Hexapylum recepti sunt præto-
ribus inuitis, atq; identidem obtestantibus pariam
tyrãnorum satellitibus proditum iri. Mox & Acra
dina ab his occupata. Prætores, nisi qui in medio
tumultu oppressi sunt, salutem sibi fugã quęsiue-
runt. Postero die seruis ad pileum vocatis, & car-
cere vi refracto, Epicides & frater prætores creãtur,
Legatiq; Romanorum Syracusas missi, eorum tri-
remi intercepta, violati essent, nisi terrestri itinere
ad suos occulte euasissent. Marcellus continuo exer
citũ Syracusas admouit, misitq; in vrbẽ, q Syracu-
sanis nũciaret, se cũ exercitu adesse, auxiliũ oppressę
ciuitati laturum. Hi ab Epicide & Hippocrate vrbe
exclusi, infecta re in castra rediuerũt. Tum vero Sy
racusæ terra mariq; obsideri coeptæ. Et iam bellicis

Leõtini a Syracusanis deficiunt.

Leõtini a Marcello capiũtur.

Epicidis & Hippocratis ars.

Epicides & Hippocrates Syracusas occupãt.

Obsidentur Syracusæ.

opibus admotis, primus ille Romanorum cona-
tus haud irritus fuisset, nisi Archimedes vnicus ea
tempestate cœli & syderum spectator, machina-
torq; bellicorum operum ab initio omnia Roma-
norum consilia perleui momento discussisset.
Eudoxus Gnidius & Architas Tarentinus, primi
omnium hanc machinandi artem, multis varĳsq;
geometricis cælaturis exornasse dicuntur, subtiles
& occultas artis propositiones, machinarum for-
mis mortalium oculis subĳcere adorti. Id Plato
ægræ tulisse traditur, vt quæ ingenĳ essent sensib⁹
subĳcerentur, nec frustra ille auguratus, futurum ali
quando, vt machinandi ratio philosophia auulsa,
alterius esse crederetur, quod postea accidit militari
bus artibus inserta, in quo genere Archimedes tan
tum studio & ingenio profecit, vt iactare solitus di
cat, si alterũ terræ globũ nact⁹ esset, se alterutrũ alte
ri applicaturũ. Inter pulchra artis experimenta ab
eo edita illud est memoriæ proditum, onerariam
nauim mercibus onustam sedentem, altera dun-
taxat manu organis pertraxisse, quum ne vacuam
quidem ingens vis hominum remoliri potuisset.
Per quæ Hieroni insinuatus multas ad vrbis defen
sionem machinas fabrefecerat, quibus tum Syracu
sani sunt aduersus Romanos vsi. Est & in præsen-
tem vsum quędam machinatus circa Acradinam,
qua parte Marcellus ex nauibus alias mœnibus ad
mouerat, cæteras exaduerso constituit, que ingen-
tem telorum multitudinem in propugnatores mit
terent. Has Archimedes grandioribus saxis concus
sas, fœda laceratione discussit, quum vno ictu mul
ta simul saxa, ingeniosa liberatione, in Romanam
classem torquerentur, quibus quum afflicti nautæ
simul & naues submouerentur. Marcellusq; id ini-
quo animo ferret, sepius inclamasse dicitur: quid
vanum illum Briareum fugerent? Naues que mu-
ros subierant, quia huiusmodi cladi minus erant
obnoxiæ, ferrea manica catenis deiecta, vt hanc vel
illam fuerat forte adeptus a puppi in proram sub-
limes statuebat, mox vbi aliq̃diu suspensas cõcus
sisset, ex improuiso remissas non sine ingenti nauta
rum pariculo vndis affligebat. Vt tutius præterea
sui ciues vrbem tuerentur, murum a summo ad
imum cubitalibus rimis excauari iussit, vnde velut
ex tuto hostes crebro telorum iactu incesserentur,
quod inuentum ad posteros manauit, vt hodie
quoq; vrbium mœnia in huiusmodi angustiores
aperiantur rimas. Discusso per hæc omni nautico
apparatu, Marcellus a terra vrbem adortus, hac
quoq; parte vni⁹ viri ingenio est a muris repulsus.
Perseuerauit tamen hostem terra mariq; obside-
re, firmatisq; stationibus dux ipse cum parte copia
rum Herbesum & Pelorum recepit. Megaram vi
captam diripuit ac diruit. Per eosdem dies Himil
cho, qui ad Pachinum aliquãdiu se tenuerat, ad He
racleam, quę Minoa dicta est, viginti milia peditũ,
& tria milia equitum exposuit, quem apparatum
Carthaginienses post Syracusas ab Epicide & Hip
pocrate initas in spem Siciliæ recuperandæ addu-
cti, incredibili studio instruxerant. In terram itaq;
egressus Himilcho primo Heracleam recepit, mox
& Agrigentum, & ex Syracusis, vt rem iuuaret,
Hippocrates cum. X. milibus peditum, & quin-
gentis equitibus per Romanarum stationum in-
terualla noctu elapsus ad Acillas vrbem venit.
Hic quum forte metandis castris Pœnus esset intẽ
tus, Marcelli inopinato accessu, qui Agrigento a
Pœnis occupato, in castra composito agmine abi
bat, haud enim tantas secum copias habebat,
vt

Archimedes.

Archimedis iucta.

Marcelli expeditio.

Cartha. copiæ.

vt par esset Himilchoni, Hippocrates metu disie-
ctus cum suo equitatu Agrigentum confugit. Pe-
dites a Romanis circunuenti, aut cæsi, aut capti
sunt. Habuitq; ea victoria nonnihil momenti ad
Siculos in fide continendos. Himilcho haud mul-
to post cum Hippocrate ad Anatim fluuium ca-
Cartha. stra fecit. Quinq; adhæc &.L. Carthaginiensium
& Ro. naues, per id tempus magnum Syracusarum por-
motus in tum tenuere Bomilcharis ductu, &.XXX. Roma-
Sicilia. norum naues per eosdem dies, legionem vnam
Panormi exposuere, quæ secus mare ad Pachinum
venit, vbi Claudius cum classe erat. Nec ita mul-
to post legione accepta, quum Syracusas versus
mouisset, Bomilchar Romanæ classis fama terri-
tus, q duplo maior esset punica, e portu in altum
euect⁹ Carthaginem abijt. Interea Himilcho Mur-
gantiam recepit. Multæ deinceps vrbes Romano
pręsidio, aut pulso, aut oppresso ad Pœnos defece-
rũt: quã Siculorũ ad hostes defectionem veriti qui
Aetnam præsidio obtinebant, quorum L. Pinari⁹
erat præfectus, cernerentq; Aetnenses ad defectio-
nem spectare, nullum illis locum ad insidias relin-
quebant, oppidani vbi omnem ad fraudem viam
præclusam viderunt, sibi portarum claues restitui
deposcunt, quando in societatem, non vt serui in
custodiam traditi essent, Romanis bonis socijs fi-
dem suam maximum vinculum esse. Alioqui ni-
si bona venia restituantur, repetituros se vi liber-
tatem denunciant. Pinarius primo hortatus est, vt
ad Marcellum mitterent, capitale esse Romanis di-
ctitans pręsidio decedere, quod vbi impetrare non
potuit, precatus est vt in sequentem diem sibi fre-
quens populi concilium darent, vt intelligeret pu-
blicum an paucorum id consilium esset. Id quum
concessum esset, Pinarius postq; in arcem se recepit
milites ad concionem vocatos docet in quo discri
mine constituti sint. Futurum omnino, vt aut suo,
aut oppidanorum cruore, sequenti die Aetna inua
deretur. Proinde parati essent, signumq; expecta-
rent, quo accepto inermem multitudinem inuade-
rent. Precatus inde Cererem matrem, Proserpinã,
& cæteros dæmones, in quorum tutela locus dice-
batur, vti sibi propitij essent, si vitandæ non infe-
rendæ iniuriæ causa tantum facinus pararet: postri
die in concilium descendit, ibi eisdem ferme ver-
bis quibus antea rogitans, vt ad consulem mitte-
sent, nec videretur quicq; illius iniussu oppidanis
remissur⁹, multitudo ferociter coorta primo minis
instare, mox vbi ne a vi quidem res procul abesse
cœpit, tũ Pinarius dato togæ signo, vt conuenerat,
suos strictis armis ad cædem immisit. Ibi alij super
Aetnẽsiũ alios Aetnẽses cæsi, siqui dilapsi sunt, passim sunt
cædes. per vrbem obtrũcati. Ea Aetnẽsiũ clades vno pro
pe die totã Siciliã peruasit. Sedet enim id oppidum
in medio ferme tractu insulæ: alto & prærupto lo-
co, que res effecit, vt siqui dubij erant, tum demum
ad Pœnos defecerint. Marcellus appetente hyeme
ad Leontinam quinq; milia passuum a Syracusis
hybernacula cõmuniuit, & Hippocrates Murgan-
tiam concessit, & Himilcho Agrigentũ. Per id tem
pus quo hæc in Sicilia gesta sunt, Legati ab Orico
venerũt ad M. Valeriũ, qui Brũdusij erat, nuncian-
tes Philippum, Apollonia frustra tẽtata, Oricũ no
ctu occupasse. Orare vtiq; vt aduersus regẽ Po. Ro.
ex professo hostem Oricensibus opem ferret. Nec
dubium esse Philippum eo consilio maritimã orã
occupare adortum, vt ea potitus in Italiam cõmo-
dius transmitteret. Valerius eo nuncio commotus,
Orici cõ- classe cõtinuo instructa, in Macedoniã ad Oricum
ditores.
transmisit. Cõdiderunt id oppidum Colchi, qui ad
Medeam persequendam missi fuerant. Sedet loco
plano iuxta mare, Panormũ eius emporium dixe-
re, stationem scilicet omnibus commodam: iuxta
Ceraunia sunt, & sinus cuius os cõmune est Adriæ
& Ionio. Valerius pulso inde Philippi præsidio,
sub primũ accessum Oricum recepit, quo ex Apol-
lonia legati venerunt nunciantes se arcta teneri ob
sidione, q deficere a Ro. nollent. Erãt Appollonia-
tæ Corinthiorum Coloni, vrbemq; tenebãt quin- Appollo
q; milia passuum a mari, in eorum finibus Nym- nia.
pheum, vbi petra est ignem vomens, & fontes tepi Mira na-
da aqua & bitumine scatẽtes proximo tumulo me tura.
talli effossiones, quibus locis quicquid exciditur,
temporis spatio naturæ fœcunditate reponitur, ter
raq; fossis ingesta in bitumen transformatur. Apol
loniatæ polliciti omnia se quæ Romani vellent fa
cturos, si obsidione leuarentur. CCC. milites cum
Næuio Crispo Apolloniam Valerius misit, qui
noctu tacite sunt vrbem ingressi, sequẽti nocte Cri
spus cum oppidanis hostium castra aggressus pri-
mo impetu cepit, ad tria milia Macedonum aut cæ
sa aut capta sunt. Rex ipse seminudus ad naues, quę
in ripa fluminis stabant, sese proripuit (hunc
Aoum esse crediderim, quem Hecateus Eantem
appellauit) quo cæterorum nocturna fuga incli- Aous.
nauit. Castrorum prædam Apolloniatæ Roma- Eas.
nis militibus concessere: & Valerius gestæ rei nũ
cio excitus, ad ostium fluminis classem admo-
uit, ne Philippo pateret exitus, qui quum neq; na-
uali prælio, neq; terrestri par futurus esset hostibus,
incensis nauibus cum seminudo exercitu se in Ma- Philippi
cedoniam recepit. Philippo pulso. M. Valerius Ori fuga.
ci hybernauit. In Hispania eadem æstate res variæ
gestæ, Mago & Asdrubal in gentibus Hispanorũ
exercitibus fusis, omnem vlteriorem Hispaniam
ad imperium retraxissent, nisi P. Cornelius Scipio,
exercitu Iberum traducto, ad Castrum altum si-
gna protulisset. Erat is locus celeber magni Hamil
charis interitu. Hic subito Punici equitatus incur-
su, quum ad. XX. hominum milia in agris palan-
tium aut moratorum Romanus imperator amisis-
set, conuersus retro castra ad victoriæ montem fe-
cit, quo Gn. Scipio cum robore copiarum venit,
secutus nec multo post Hastrubal Gisgonis filius,
tertius Carthaginiensium dux, qui cum Magone
& Hastrubale Barchinis castra contulit. Dum tam
Pœni q; Romani ad Iberũ sedẽt, Castulo valida & Castulo
nobilis vrbs Hispaniæ ad hostes defecit, hinc Han vrbs.
nibalis vxor fuit: inde hostes Iliturgũ oppugnare
occœperũt, quo Gn. Scipio cũ legiõe vna p stragẽ
hostiũ peruenit, inde cũ oppidanis & Romano pre
sidio quod ibi erat, subita in hostes eruptiõe, adeo
feliciter pugnauit, vt duobus prælijs supra. XII.
milia hostium interfecerit, ac paulo pauciores ca-
pti sint, cum sex &. XXX. militaribus signis. Pœ-
ni Iliturgo digressi ad Mundam consederunt. Est
Munda vrbs in parte Bethicæ. Locum ipsum ma- Munda
gni Pompeij filij sua clade illustriorem fecere, in- vrbs.
genti ibi prælio a Cæsare dictatore superati. Huc
Romani duces quum venissent, acie congressi vin-
cebant egregiæ, quũ Scipione tragula icto, datũ est Pœnorũ
signum receptui, sic quoq; ad. XII. milia hostium strages.
cęsa dicuntur, ac tria milia propemodum capta. Ele
phanti vndequadraginta pilis confixi, signa mili-
taria feptẽ & quinquaginta hostibus adempta. In-
de haud multis interiectis diebus ad Aurigẽ, vrbẽ
dimicatũ, vbi haud dubia victoria fuit, cæsi tamen
dimidio minus q; antea. Verumenimuero gens ad
rebellandũ

inueniri,quē minus tibi & tuis hostem velis, aut
amicū malis.Adolescens insperato gaudio percul
sus,ac simul pudore confusus,deos tantū precatus
est,vt illi parē pro se gratiā referrent, qn̄ sibi haud
tantū facultatis esset,vt pro suo in illū illiusq; erga
se animo,meritā ipsi duci gratiā referri posset. Inde
quum parentes virginis aurū,qd' ad puellā redimē
dā attulerant,ante Scipionis conspectū statuissent,
rogantes vt loco muneris id non prīj acciperet,id
acceptū Scipio eidem sponso supra dotem,quā a
parentibus accepturus esset,suo nomine habendū
dedit. Quibus ille donis honoribusq; lætus, vbi
domū est reuersus , Scipionē laudibus cœlo inter
suos populares extollere,venisse affirmans iuuenē
dijs simillimū vincentem omnia,quū armis, tum

Celtiberi iuuenis gratitudo.

beneficētia.Nec multo deinceps postea delectu ex
amicis & clientibus habito cum mille & quadrin-
gentis equitibus ad Scipionē venit.Ipse Hannone
cum quindecim fere senatoribus captis Romā mis
sis,Carthagineq; valido presidio firmata,Taraco-
nē redijt,quo omnibus nouis veteribusq; socijs cō
uentū indixit.Eratq; hic rerum status in Hispania,
quū Marcellus post Salapiam receptā,Maroneā &
Melē de Samnitibus vi cœpit,in quibus tria milia
milinī Hānibalis oppressit,qui ad locorū præsidiū
fuerāt a Pœno relicti,tritici & hordei insignis vtro
biq; copia reperta. Sed non tātū lætitiæ præsens vi
ctoria attulit,quātū tristitiæ & mœroris clades per
eos dies ad Herdoneā accepta.C. Fuluius procōsul
spe eius oppidi recipiendi , haud procul inde habe
bat castra,in quibus,velut in pacato essent , quum
oīa solute & negligenter fierent,idq; Hannibal per
exploratores cognouisset , citato agmine,ex Bru-
tijs ad hostē venit.Fuluius copijs statim eductis pa
ri temeritate,qua & C.Fuluius,qui eisdem in locis
biennio ante victus fuerat,cū hoste cōflixit:pugna
tū est aliquā diu ferociter,inde hostes a tergo circū-
uecti,cū alij Ro.castra,alij aciē a tergo inuasissent,
primo sexta legio turbata est a Numidis quæ extre
mo loco steterat,vt cæteris subsidio esset.Mox gn-
ta fusa est.Postremo Pœnis vbiq; vincētibus,acies

Recēs ad Herdoneam clades.

in medio cæditur.Ad quatuordecim milia homi-
nū cæsa,vt quidam autores scribunt.Alij septē mi-
lia tradidere, Atq; ita accidit, vt eodē in loco, duo
Fuluij,modico temporis interuallo,ingenti Roma
norū clade victi sint,quæ omnia inter se tam simi
lia sunt,vt parum absit,quin nominū & loci simi-
litudinē autores in errorem traxisse credā, vt quæ
vna fuerit duplicem fuisse pugnā arbitrati sint, qa
in annalibus tē varie relatā inuenerint.Sed sic cer-
te est,solet fortuna in eundem pene casum sæpius

Similitudo casuū

deferri,aut quia ingens rerū multitudo facilem, vt
quidam volunt,habet ad similitudines fingendas
materiam,vel q; ex quibusdam terminatis nume-
ris series sit rerum connexa,ob idq; necessarium sit
ex illarum discursu nonnunquam eadem euenire,
quorum neutrum in hoc casu probabile videtur.
Satis constat duos Acteones Syrum vnum, alterū
Arcadem discerptos,hunc a canibus,illum ab ama
toribus. A duobus Scipionibus Carthaginem vi-
ctam,ab vno tributariam factam , ab altero euer-
sam. Ter Troiam equo captam . Duarum ciuitatū
quæ ab odoratissimis plantis nomina habuerunt
Chij & Smyrnæ,in altera Homerum nasci conti-
gisse,in altera humanis decessisse.Clarissimi quidā
imperatores altero oculo caruerunt, Philippus A-
myntha filius, Antigonus,& Hannibal,qui duos
Fuluios eisdem locis eodem pene euentu castris &
exercitu spoliauit .Pœnus victor, quia comperit
Herdoneam fuisse ad Romanos defecturam, incen
sa vrbe omnē multitudinem Metapontū & Turiū
traduxit,occiditq; principes,qui cum Fuluio collo
quium habuisse dicebantur. Marcellus ex Samnio
profectus,vt breuem faceret eam hostibus lætitiā,
ad Munistronem Lucaniæ oppidum , in hostium
conspectu castra posuit.Ptolemæus & Plinius Nu
mistrum & Numistranos in Brutijs statuere.postri
die consul copias in aciem eduxit , nec Hannibal
pugnam detrectauit.Certatumq; est ab hora tertia
diei ad noctem,nox , incerta adhuc victoria, dire-
mit pugnam.Postero die Marcellus in aciem reuer

Pugna anceps.

sus,vbi hostem vidit se tenere in castris,spolia per
ocium legit suosq; cremauit , Hannibal sequenti
nocte silentio mouit castra quem Marcellus e ve-
stigio secutus ad Venusiam est adeptus . Hic ali-
quot tumultuaria prelia sunt per occasionem com
missa,atq; ea fere Romanis secunda,inde per Apu-
liam sine aliqua memorabili dimicatione exercit⁹

Syphacis legati

Amicitia Ro.cū regibus.

prodigia

ducti.Syphacis regis legati hoc anno Romā vene-
re amicitiam cum Scipionibus ante initam reno-
uaturi,qui non solum benigne sunt accepti ,sed ex
vrbe legati missi ad regem,qui illi togam & tuni-
cam purpuream tulere,sellam eburneam,& paterā
quinq; pondo auri. Missi & Alexandriam ad Pto-
lemęum,qui cum ipso rege amicitiā renouarent.
Eadē fere q & Syphaci sūt munera illi missa . Cleo
patræ reginæ pallā pictā cū amiculo purpureo. A-
pud Trogum Eurydicen pro Cleopatra scriptam
repetio.Iosephus in Cleopatræ nomine Liuio asti
pulatur. Tusculi eodem anno agnus natus cum la-
ctenti vbere. Iouis ædes fulmine icta, atq; toto te-
cto pene enudata. Anagniæ, terra ante portam de
cœlo icta,sine alimento,die ac nocte arsit. Taraci-
næ angues eximiæ magnitudinis lasciuientium
piscium more in mari apparuisse dicebantur. Tar
quinijs porcus cum humano ore natus, & ad lucū
Feroniæ quatuor signa diem ac noctem sudarunt
sanguine.Sub id tēpus Leuinius consul ex Sicilia
Romā ad habenda comitia est reuocatus,qui prius
quam discederet,M. Valerium Messalā in Aphricā
cū.L.nauibus prædatum misit.Is Vticensem agrū
populatus ,magnoq; mortalium numero in præ-
dam abducto,ex captiuis cognouit Carthagini qn
q; milia Numidarum esse cum Masinissa Galæ fi-
lio,ac magno studio alios conquiri, vt his aucto
Hastrubalis exercitu , dux ipse in Italiam primo
quoq; tempore transiret,seq; fratri suo Hannibali,
cū quā maximis posset copijs iungeret , classem ad
hæc validissimā paratā bello esse,qua Siciliā repe-
terent,credere eam aut iam profectam,aut certe nō
multo post profecturā. Hæc ex captiuis comperta,
vbi Valerij literis sunt Romæ cognita,consul con
festim in insulam est reuersus,ne dictatore qdem q
comitia haberet dicto.Marcellus igitur,qa ab Hā-
nibalis vestigio abscedere non potuit,patrū literis
iussus est id facere.Fuluium,qui Capuæ erat,'dicta-

Dictator se consu. dixit.

torem dixit. Is Romam reuersus,nouo quidem ex-
emplo,se consulem retulit.Q.Fabius Maximus il-
li est collega datus.Ipsi inter se prouincias sortiti,
Fabio Tarentina regio euenit,Lucani & Brutij Ful
uio.Per id tempus C.Valerius Flaccus flamen a P.
Licinio pontifice captus, quum suis omnibus es-
set inuisus ob negligentē & luxuriosam adolescē-
tiā,postea vero quā inauguratus est curæq; sacrorū
admotus ita repente priores exuit mores,vt nemo

Morum mutatio.

Colonię Rom. in Italia.

in tota iuuētute prior haberetur, nec primoribus
patrum totiq; ciuitati magis probatus . Adeo non-
nunquam cum persona mutātur & mores. Ex vna
& triginta Po.Ro.Colonijs,quę in terra Italia erāt,
duodecim,eo anno legatis ad id Romam missis ne

garunt se decem annorum tributis & delectibus exhaustos, milites ex formula dare velle amplius, Coloniæ quarū legati ad id venerant fuere, Ardea, Nepete, Sutrium, Minturnæ, Iuturna, Alba, Carseoli Suessa, Cere, Lacates, Narnia, & Interamna. Qui in officio mansere fuerunt, Signini, Nolani, Norbani, Satriculani, Brūdusini, Fregellani, Nucerini, Adriani, Firmani, & Ariminēses. Ex inferi maris ora, Pontiani, Pestani, Consani, & Mediterranei, Beneuentani, Sernini, Spoletani Placentini & Cremonenses. Coloniarū in officio permanentiū in curiā producti a consulibus, inde ad populū pro concione vt fideles Coloni laudati, ac gratiæ vtrobiq; illis, publico nomine, actæ. Cæterarū Coloniarū militiā detrectantiū, neq; dimissi, neq; retenti sunt, neq; a consulibus appellati. Ea tum castigatio ēpi accōmodata est. Aurū præterea incensimariū qđ ærario ad hos reipublicæ casus seruabatur, publico est decreto in p̄sentē vsum belli deprōptū. Ad quatuor milia pondo auri inde sumpta. Cōsules in ꝓuinciā abituri, ob prodigia q̄ per eos dies nunciata erant retenti sunt. Albana aqua cruenta fluxisse dicebatur. Et in æde fortis fortunæ signū qđ in corona erat in manus statuę sua sponte est delapsum. Et Priuerni satis cōstabat bouē locutū. Sinuessæ natū puerū ambiguo inter marem & fœminā sexu. Hos Romani Androgynos Græca voce dixerunt. Plue rat & lacte, natusq; est īfans elephātino capite. Quibus tūc procuratis, Fuluius comitia habuit, censoresq; creati sunt, M. Cornelius Cethegus & P. Sempronius Tuditanus, quorū neuter adhuc cōsul fuerat. Hi in recensendo senatu Cecilij Metelli nomē præteriere, q̄ post Cannensem pugnā de Italia deserenda cū alijs quibusdā agitasset. Fabius Tarentū iturus, Marcellū, cui ꝓrogatū erat imperiū in sequentē annū, per literas obtestatur, vt quoad eius fieri possit, Hannibalē arcto implicaret bello, dum ipse Tarentū oppugnaret. Ille literis cōsulis & gloriæ cupiditate concitus, vbi primū in agris pabuli copia fuit, ad Canusium Hannibali occurrit. Pœn⁹ sub Marcelli aduentū, q̄a nullus in aperto erat ad insidias relictus locus, motis castris, per saltuosa ductabat loca: Instabat eius vestigijs Marcellus, ac castra castris cōferræ, facereq; identidē hosti pugnæ copiā. Ille, dubiū metu an consilio, pertinaciter abstinebat ab omni maiore certamine, rātū leuia prælia turmatim fiebāt, eaq; per alterius partis occasionē, postremo Marcellus noctu Punica castra p̄tergressus, hostē in apertis locis adeptus, ad certamen compulit, estq; eo die æquo marte discussum, pugna in noctem distracta.

Aurū incensimarium.

prodigia

Marcelli ferocia.

Postridie vbi primum illuxit, Marcellus suos in aciem eduxit: nec Pœnus detrectauit pugnā hostis ferocia irritatus, suosq; efficaciter hortatus adeo inflāmauit, vt duabus nec amplius horis prælio protracto, Romanos fusos fugatosq; cum multa cæde in castra compulerit. Cęsa eo die duo milia Romanorum & septingenti. Marcellus milite pro concione grauiter increpito, cohortibus a quibus fuga inceperat hordeum dari iussit. Centutiones manipulorum, quorū signa amissa fuerāt, districtis gladijs discinctos destituit, & vt postero die omnes equites peditesq; armati adessent edixit, pronūciauitq; pugnandū esse, ac vt vincerent adnitendum omnibus, vt non prius hesternæ fugæ quam recentis victoriæ Romā peruenire possit fama.

Aīaduersio militaris.

Postridie vbi Romā acies instructa in hostiū cōspectu cōstitit, Hānibal dixisse fert̄, cū eo hoste nobis res est, qui neq; victor, neq; vict⁹ possit quiescere. Mirū est qđ scribunt qdā. Marcellū flagrasse incredibili dimicādi studio, vt per quietē vna species obuersaret̄ aīo, atq; id vnū cū amicis collegisq; fabularet̄, ea vna vox semper in eius ore esset, atq; id votū, vt intra vna mœnia aut vallum vnū exercitibus clausis, cū Pœno de summa rei semel sibi dimicandū esset. Hinc certe fuit q̄ Gladius vt Possidonius tradidit, populi Romani aduersus hostē sit dictus. Contra Fabius maximus Clypeus. Hannibal & ipse in pugnā eo die descendit. Rom. acies ita instructa stetit, vt L. Cornelius Lētulus & C. Claudi⁹ Nero legati in cornib⁹ essent, ipse Marcellus mediā aciē procurauit.

Gladi⁹ & Clypeus Roman⁹.

Fuerat aliquādiu anceps pugna, quū elephantes ab hoste in mediā aciē immissi, adeo late stragē dederunt, vt res iā ad fugā spectaret, nisi milites Decimi Flauij hortatu (erat is tribunus militū) impetu in beluas facto, ac pilis vndiq; coniectis, eas in fugā auertissent, auersasq; per disiectā Pœnorū aciē cum strage insecuti vna & hostē terga dare coegissent. Marcellus equites in fugientē Pœnū immisit, multi in fuga, sed plures circa vallū trucidati, castrorū porta duobus elephātibus ad terrā stratis infessa. Cæsa ex hostibus octo milia virorū, & cū his quinq; elephāti. Nec Romanis incruenta victoria fuit tribus milibus eo die desideratis.

Hānibal magno prælio vincitur.

Secundū eā pugnā Hānibal noctu castra mouit, atq; in Brutios abijt, quē quo minus Marcellus sequeretur sauciorū multitudo effecit. Hirpini interea & Lucani, traditis Pœnorū pręsidijs, sese Fuluio consuli dederunt. Et Fabius Mandauriā in Salentinis vi cepit, atq; inibi quatuor milia hoim capta. Tarentū inde oppugnare adortus, in faucib⁹ portus castra posuit, fuissetq; oppugnatio & longa & laboriosa, nisi ex re admodū leui facta via esset cōsuli in vrbē euadendi. Habebant Tarentini Brutiorū præsidiū in vrbe, cuius p̄fectus perdite amabat indigenā puellā, eratq; puellæ frater in Fabianis castris, qui a sorore per literas factus certior de suo cū nobilissimo Brutiorū congressu, ꝑmissu cōsulis ille pro perfuga in vrbē transijt, ibiq; per sororem p̄fecto insinuatus, quū tēpestiuo alloquio, tū sororis illecebris eo hoiem perpulit, vt de vrbe cōsuli tradenda nunciū in castra miserit. Fabius vbi tempus & locus cōstitit, silentio noctis cū parte copiarū haud procul ab ea murorū parte quā Brutij præsidio obtinebant quietus constitit, inde ab arce & a portu excomposito nocturn⁹ est clamor sublatus, velut ea parte Romanus esset impetū facturus. Multitudine igitur in eum tumultū auersa, Romanus miles scalis diuersa regione admotis, Brutiorum auxilio in vrbē transcendit. Refractis subito portis cum maiore suorū agmine forum occupat.

Fabius Tarentū recipit.

Tentarunt nonnihil p̄lium Tarentini subito tumultu exciti, cæterū vbi forū & omnia armis hostiū teneri aīaduersum est, alij alio dilapsi fuga sese ꝓripuerūt. Carthaginiēses q in vrbe erant, ad vnū ferme sunt cū Carthalone p̄fecto cæsi. Perierūt Nico & Dimocrates principes ciuitatis. Philomenes, qui Tarentū Hannibali prodidit, medio tumultu digressus, fugā vt credit̄ occupaturus nusquā postea cōparuit, eius equus vacuus repertus est. In apertū puteū p̄cipitatū crediderūt quidā, dubiū, casu an volūtate.

Carthalonis cædes.

XXX. milia seruitiorū capta, ingens vis auri argentiq; facti signatiq;, signa tabulæq;, vt Syracusana propemodū æquarēt ornamēta. Maiora signa Fabius immota manere iussit, testatus iratos Tarentinis deos se relinquere. Obsidebat tum forte Hānibal Cauloniā, qui audita Tarēti oppugnatione quū dies noctesq; citato agmine ad suos obsidione leuādos ꝓperaret, Tarenti a Fabio capti nūciū, quū iā haud procul abesset, accepit. Tū perculsus alo dixisse fertur, Habēt & Romani suū Hānibalē.

Hānibalis vox de Fabio

Amiſſimus Tarentū ea arte qua cepimus. Verū ne
ſugiſſe videret, eo in loco vbi ſociorū clades nun-
ciata eſt, quinq; milia paſſuū ab vrbe caſtra fecit, cō
uerſuſq; in ſuas artes Pœnus, Fabium in inſidias
trahere eſt conatus. Duos in vrbē mittit cū literis,
quibus Romanus conſul a Metapontinis accerſe-
batur, tm̄ defectionis veniā precantibus. Credidit
id Fabius, & iam per literas cōuenerat, quo die Me
tapontū erat profecturus, Hannibalq; mediū iter
ad Romanū exercitū opprimendū inſederat, cæte-
rū homo ſuperſtioni addictus, quia aues non addi-
cerent, aruſpicibuſq; denunciantibus Romano in-
ſidias ab hoſte imminere, reuerſi haud multo poſt
Metapontini, ac q̄ſtioni adhibiti, Hannibalis eam
eſſe fraudē cōfeſſi ſunt. Principio æſtatis, qua hæc

Scipiōis expeditio.

in Italia gerebant, Scipio ex Taracone in hoſtē mo
uit, cui per pacatū adhuc eunti Indibilis & Mando
nius, totius Hiſpaniæ haud dubiæ principes, occur
runt. Prætexuit Indibilis tranſitioni ſuæ neceſſita-
tē, p̄catus Scipionē, ne p̄ſentem ab hoſte defectio-
nē ſibi leuitati aut perfidiæ, ſed neceſſitati aſcribe-
ret. Superbiſſimū Pœnorū imperiū, inexpletamq;
auaritiā nihil ſibi & alijs ſocijs incolume reliquiſſe
quo ita ſit factū vt diu antea ſuū corpus apud ho-
ſtes fuerit, animus vero apud eos q̄ ius & fas colere
dicerent. Summa eius orationis fuit, vt neq; hono
ri, neq; fraudi noua ſibi ſocietas eſſet, ſed quales iā
inde ſocij forēt, perinde ſuæ operæ p̄ciū faceret: Sci-
pio ita ſe facturū pollicitus benigne acceptos ad cō
parandas copias ambos a ſe dimiſit. Sedebat Ha-
ſtrubal ad Betulū vrbē, quo quū Scipio veniſſet, ve
lites & anteſignani ex itinere, cū hoſtiū equitatib⁹
q̄ in ſtatione erant p̄lio inito, hoſtē primo acceſſu
in caſtra cōiecerūt. Sequēti die Pœnus ita aciē digeſ
ſit, vt appareret magis p̄ximo flumini, & collib⁹

Scipio Haſtrubalē fundit.

circuniectis, quā viribus cōfidere, qd' intuitus Sci-
pio ſuos hortatus, primo conatu nō ſine acri certa-
mine, hoſtes ex editiore loco deiecit, inde inſeſſis
itineribus, cæterā adortus aciē nullo maiore nego-
cio diſpulit. Cæſa ad octo milia hoſtiū, duodecim
capta, & in his duo milia equitū. Haſtrubal pecu-
nia & elephantis, priuſquā dimicaret, p̄miſſis ipſe
cū quibus potuit præter Tagū fluuiū ad Pyreneū
tetendit, in Italiā quo iter intenderat penetraturus.
Romanus victor, captiuis Hiſpani generis domū
dimiſſis, Aphros oēs vendidit: ibi quū oīs Barba-
rorū multitudo cū regē appellare cœpiſſet, pro con
cione vetuit eā vocē vſurpari, p̄feſſus ſatis amplā
videri ſibi imperatoris appellationē, regiū nomē
alibi magnū apud Romanos inuiſum eſſe & dete-
ſtabile. Ex captiuis Aphris adoleſcens eleganti for
ma, a q̄ſtore media auctione eſt ſelectus, quia regij
ſanguinis eſſe diceretur. Hunc ad ſe miſſum Roma
nus dux ſciſcitatus quiſnam & cuius generis eſſet,

Maſiniſſæ neceſſarius.

vbi ex Galæ filia natū audiuit, in Hiſpaniā cū auū
culo ſuo Maſiniſſa veniſſe, iuſſumq; ab eo p̄lio ab
ſtinere temperare nequiuiſſe, quin eo inſcio p̄lium
fuiſſe ingreſſum. Factū inde vt media fuga equo p̄-
cipitatus, in hoſtiū poteſtatē venerit. Percontatus
Scipio an ad Maſiniſſam reuerti vellet q̄' lachymis
repente obortis vehemēter ſe id cupere teſtatus eſt:
tū aureo amiculo & tunica laticlaui cū ſagulo Hiſ-
pano, & aurea fibula donatū, phaleratoq; equo ſe-
dentē, ab eq̄tibus in pacatū deduci iuſſit. Atq; Sci-
pio tam pulchre victoria vtebat, haud ignarus vti
belli finis victoria eſſet, ita victoriæ clementia & li
beralitas. Summūq; imperatorē nō minus liberali
tate & domeſticis virtutibus quā bellicis artibus
præditū eſſe oportere. Multi Hiſpaniæ populi ſecū
dum eā victoriā ad Romanos defecere, nec Scipio
Haſtrubalē ſequi perſeuerauit, ratus fore vt ille cū
Magone & altero Haſtrubale iunctis copijs, longe
viribus p̄ſtaturus eſſet. Taraconē itaq; reuerſus eſt
Carthaginienſiū duces partiti inter ſe copias, alij
alio ad tuenda ſociorū loca conceſſere. Nec aliud
memoria dignum eſt æſtate illa in Hiſpania geſtū.
Romæ interea Marcellus a tribuno plebis ad po-
pulū eſt accuſatus, q̄ exercitū bis ea æſtate ſub tecto
Venuſiæ habuiſſet, eiuſq; fraude ac patrū fieri, q̄ tā
diu hoſtis ī Italia eſſet, fuiſſetq; tribunitia rogatiōe
ei abrogatū imperiū, niſi ipſe tēpeſtiue occurriſſet.
Concione itaq; ad populum de rebus a ſe geſtis ha
bita, adeo mutauit plebē, vt proximis comitijs ma
gno oīm cōſenſu, cum Quintio Criſpino factus ſit — Cōſules.
conſul. Ludi Romani hoc anno & plebei per diem
vnum inſtaurati, erantq; ædiles curules, L. Corne-
lius Claudius, & Seruius Sulpitius Galba. Plebei,
Qu. Cecilius Metellus & G. Seruilius, quē neq; ædi
lē tum eſſe aiebant, neq; olim tribunum plebis eſſe
potuiſſe, q̄a eius pater quē a Boijs occiſum. X. ante
ānos fama tenuit viuere diceret. Marcellus & Cri-
ſpinus vndecimo ſecūdi belli Punici anno cōſula
tū iniuere, quibus Italia p̄uincia decreta, placuit eo
anno vna &. XX. legionibus bellū in Italia & in
p̄uincijs adminiſtrari. Prodigiorū religio tenuit cō — prodigia
ſules, ne tam cito in prouinciā abirent, nā p̄terquā
q̄ Hoſtiæ & Capuæ loca quædā de cœlo tacta dice
bantur, Caſſini apū examē in foro cōſederat, & mu
res in Capitolio aurum roſerāt. Vulſinijs lacus ſan — Ludi Apollinares.
guine manarat. His de more p̄curatis, ludi Apolli-
nares in p̄petuū hoc āno voti, vt Liui⁹ ſcribit, quū
prius in annū voueri cōſueſſent, nec certo aut ſtato
die, P. Licinius Varus prætor Vrbanus iuſſu popu
li vouit, diemq; illis ſacrauit tertiū nonas q̄ntiles.
Tarentū q̄a ſuſpecta eſſet ciuiū fides, p̄ſidio cuſto- — Tarenti p̄fectus.
diri placuit, & ciues intra mœnia cōtineri, centū &
amplius ſenatorū filijs Romā traductis. De M. Li-
uio p̄fecto arcis variæ ſentētiæ fuerunt, alijs patrū
illi præmia decernentibus, ignominiā alijs, q̄ eius
culpa Tarentū amiſſum diceretur. Aderant eius ne
ceſſarij, q̄ quum identidē iactarent, Liuij opera Ta-
rentū a Fabio recuperatū, ita eſt illis a Fabio occur-
ſum, re veriſſimū id eſſe, nā niſi Liuius Tarentum
amiſiſſet, nunq̄ fuiſſet a ſe recuperatū, ſed ea cogni
tio ad cenſores eſt delata. Dedicaturus interea Mar
cellus ædē quā Honori & Virtuti bello Gallico vo — De virtutis & honoris æde.
uerat, pontificū iuſſu id facere eſt prohibitus, negā
tiū recte cellā vnā duobus numinibus dedicari, q̄a
ſi p̄digium aliqd' incidiſſet, haud ſciri poſſet, vtri
numinum rem diuinā fieri oporteret, neq; duobus
niſi certis dijs vna hoſtia mactaret. Marcellus pon
tificum autoritate motus, alteram priori ædem ad-
iecit, hancq; Virtuti, illam Honori dedicauit con-
ſulibus inde ad exercitum profectis, Locri nonni-
hil a Criſpino ſunt oppugnati. Mox audito Hanni
balis acceſſu ſoluta metu obſidione, ad Marcellū
ſe contulit. Duobus inde conſulibus conſularibuſ
q; exercitib⁹ iunctis, Romana caſtra cōmunita ſunt
inter Venuſiā & Bautiā (alij Bantiā ſcribunt). Hā- — Bautia & Venuſia
nibal & ipſe in eā regionē venit auerſo a Locris bel
lo. Conſules vt abſente Hannibale Locri obſiderē
tur, ad L. Cinciū ſcribunt, q̄ cū claſſe Locros trajce
ret, a mariq; oppidū obſideret. Partē p̄terea copiarū
eo tranſire iuſſerunt, vt a terra quoq; hoſtes preme
rentur. Qui a Tarento accerſiti erant, in hoſtiū inſi-
dias lapſi, maiore ex p̄te cæſi, multi etiā capti ſunt,
cæteri fuga elapſi Tarentū acceptæ cladis nuncij re
tro abierūt. Nec ita multi interiecti ſunt dies quib⁹
Marcellus & Criſpinus cōſules exploratū egreſſi,
vt collē occuparent, q̄ medius erat inter ſua & ho

ftium caftra,in infidias & ipfi inciderunt.Erant cũ
cõfulibus.CCXX.equites & M.Marcellus cõfulis
filius.Numidæ equites qui in cõualle occulti fede-
bant,nec in talẽ fpem eo progreffi,fed vt aliquẽ ꝓ
cul a caftris longius vagantẽ exciperent,fubito ex
lateribus coorti,vijs a tergo ꝑinfeffis, a lateribus &
a fronte cõfules & eorũ equitatũ,cũ clamore inua-
dunt.Reftiterunt aliquãdiu Romani fubita re per-
culfi,mox cadentẽ Marcellũ intuiti,qui quũ ꝓlium
fortiter cieret,lancea transfixus cõcidit,metu & pa-
uore difiecti, pauci cum Crifpino duobus iaculis
icto,& Marcello adolefcente faucio in caftra refu-
giunt,quo iam clamor & tumultus ꝑuenerat, mul
tiq; iam arma expediebant,vt confulibus auxilio
irent Cæfi funt cũ Marcello tres &.XL.eqtes,duo-
deuiginti capti & cum his quinq; lictores confulũ.
Nec vna de Marcelli interitu ad ꝑofteros fama eft
tradita.Satis conftat eo die,quo cæfus eft,facrificã-
ti prima hoftia cæfa iecur fine capite inuentũ,in al-
tera hoftia nõ folum inuentũ fed auctũ etiã, quod
Arufpex oftentum nõ minus quã illud prius obla
tum fit auerfatus . Hannibal Marcelli corpus ho-
norifice fepeliuit,tumulũq; ab hofte petitũ, vt Ro-
manis terrorẽ incuteret, infedit. Crifpinus caftris
in tutiorẽ locum tranflatis,circa ciuitates & ꝓfidia
nuncios mifit,Marcellũ cum paucis in infidias la-
pfum periffe,eiufq; corpore Pœnum potitũ,habe-
req; interfecti cõfulis annulũ,quare fi q̃ literæ Mar
celli noĩe alicunde allatæ effent,crederent illas ho-
ftiũ effe,nõ eius qui hoftili fraude periffet.Vix cõ-
fulis nuncius Salapiã venerat quũ & Hãnibalis li-
teræ Marcelli noĩe eo perferunt, quibus fignifica-
batur,vt milites parati ftarent, vẽturũ fe quarta vi
gilia noctis,publicũ negociũ obiturũ. Hãc hoftis
capiẽdi occafionẽ Romani qui ꝓfidio erant adepti
fe vt iuffi effent facturos refpondent.Mox per mu-
ros & circa portas ꝓfidijs diligẽter difpofitis, hoftẽ
noctu venientẽ excipiunt.Erant in primo agmine
Romanorũ transfugæ cum fignis,vt res minus fu-
fpecta effet,Et iam fexcenti hoftiũ ingreffi erant vr
bẽ,quũ cataracta ferrea cum fonitu remiffa cæterũ
agmẽ oppido exclufit fublatoq; e muris clamore,
faxa & tela in hoftẽ deijciũt.Cohors q̃ admiffa erat
momẽto tpis eft telis obruta. Ita Hãnibal fua arte
capt⁹ Salapia difceffit.Patres vbi de Marcelli mor-
te & alterius confulis periculo per literas certiores
facti funt,Qu.Fabiũ filiũ qui Marcelli exercitui ꝓ-
effet,Venufiam mittunt,eo em̃ Crifpinus poft Hã
nibalis difceffum fecedere iufferat,ipfe Capuã con
cefferat cum fuis legionibus,quo tres legati,vt ipſe
a patribus petierat,funt miffi,Sextus Iulius Cæfar,
L.Licinius Pollio,L.Cincius Alimetus,vt cũ his q̃
vellet de repu.loqueref.Pœnus Salapia reuerfus in
Brutios abijt,fub cuius acceffum Locri,qui terra &
mari obfidebanť,a Cincio prætore oppugnari de-
fierunt.Nec Leuinus interea in ocio fuit, qui cum
centum nauiũ claffe ex Sicilia in Aphricã tranfue-
ctus in Clupeenfem agrũ excurfione facta, quũ ho
ftico abfcederet Punicã claffem octoginta nauium
obuiã habuit,cũ his profpere cõgreffus , duodeui-
ginti nauibus captis,cæterã in alto multitudinẽ dif
pulit.Atq; ita victor cum præda & captis nauibus
Lilybæum paucis diebus eft reuerfus. Eadẽ æftate
q̃ vndecima fuit fecũdi belli Punici,Philippus rex
auxilium tulit Achæis,aduerfus Machanidã Lace-
dæmoniorũ tyrannũ.Lacedæmonij iã em̃ ex quo
Cleomenis ductu ab Antigono Demetrij ingenti
fuerant ꝓlio victi,etfi Lycurgũ in Cleomenis locũ
regẽ cõftituerãt, vetus reipublicæ forma minus in
dies minufq; illis cõftitit,donec res ad tyrãnidẽ de

Cõfules in ĩfidias incidũt. Marcelli interitus

Hãnibal ad Salapiam cohortẽ amittit.

Punica claffis a Leuino ꝓfligať.

lapfa eft,& Machanidas cum Aetolis a Romanorũ
partibus ftabat,ita em̃ in fœdere cum Aetolis icto
diferte fuerat expreffum,vt liceret illis quos velleĩt
in fœdus trahere.Nec Machanidas tm̃ Achæos la-
ceffere,fed Aetoli etiã nauibus per fretũ quod Nau
pactum a Patris diuidit(Rhion accolæ vocãt)traie
cto exercitu,Achaicũ littus vaftare,expectabãtq; in
horã Attalum regẽ,cui imperij fummã ꝓximo cõ-
cilio detulerant.Cæterũ abfente adhuc rege,cũ Phi
lippo Aetoli dimicare aufi, bis funt prælio victi,
quibus fe ad Lamiã recipiẽtibus,Philippus ad Pha
leram exercitum reduxit,vbi nonnihil per Aminã
drũ Atamanũ regem & Ptolemæi regis legatos de
bello cũ Aetolis foluẽdo eft actũ.Re deinceps ĩ pu
blicum conciliũ gentis delata, Philippus firmata
ꝓfidijs Eubœa ad Attalũ,qui eo venturus credeba
tur,excludendũ,ipfe Argos cõceffit,vt Nemeæis
ludis intereffet,quibus vt rex curator ꝓfideret, He-
rei Nemeæiq; fuffragio decreuerant.Siquidẽ Mace
donũ reges vt fama erat ex ea ciuitate fuerãt oriun-
di.Rhium inde rex conceffit ,vbi de pace frequenti
Achæorũ cõcilio iterũ agitari cœptũ ,tota Græcia
libenter ad pacẽ inclinãte,ne Romanis aut Attalo
materia daretur,tuendorũ fociorũ ꝓtextu , Græciã
intrandi.Sed Aetolis Romana focietate fretis, mul
ta fuperbe poftulãtibus,rẽ indignã Philippus fieri
ratus,vt bis victi ꝓlio leges victorib⁹ darent,tefta
tus ibi corã ꝑ fe nõ ftare q̃n pax fieret:quatuor mil
bus armatorũ ad Achæorũ ꝓfidiũ relictis, ipfe ad
Nemeæorũ ludicrũ cuius tps aderat, Argos eft re-
uerfus.Sulpicius interea Romanę claffis ꝓfectus,co
pijs inter Sycionẽ & Corinthũ expofitis , agrũ no-
biliffimæ fertilitatis ferro & igni vaftauit , ad quã
hoftiũ famã Philippus excitus,improuifo acceffu,
Romanos temere difpalatos cũ multa cæde & tre-
pidatione ad naues compulit . Ita Romana claffis
parum læta ex Achaia Naupactũ tranfmifit. Mace
do ludorum qui reliqui erant,celebritate & recenti
fucceffu lætus,in multam fe lætitiã & libidinẽ im-
merfit,vt vno duobufve comitantibus, in priua-
tas domos noctu irrumperet,in matronas & virgi
nes graffabundus,vicq; fibi venerẽ quærebat , quã
mercari non poterat,qua fœda licentia multas no-
biles conftuprauit matronas,& in his Polycratiã
Arathi Achæorum principis coniugem,quam fpe
nuptiarum in Macedoniã deportauit.Nemeæis ꝑ-
actis rex Elim profectus eft, vt Aetolorum præfi-
dium inde eijceret,ad Dymas Achæorũ copiæ illi
præfto affuerũt.Oderant Achæi infenfe Eleos,q a
fe ad Aetolos defeciffent.Rex aucto exercitu focio-
rum appendicibus Latiffo amne fuperato qui Dy-
mæũ agrum ab Eleo dirimit ,hoftilẽ agrũ vaftauit
admotoq; ad vrbem exercitu , ꝫ Romanis qui ad
q̃tuor milia numero haud multo prius a Sulpicio
eo occultæ miffi fuerant,prælio excipitur . Hic re-
gius equ⁹ Romano pylo cõfoffus,cũ ipfo rege cor-
ruit.Tum Philippo in apertum difcrimẽ adducto,
Macedones atrocem circa illũ obcũt pugnã , fuitq;
ipfius fe tuentis certamen omniũ maxime infigne.
Poftremo multis cadentibus Macedo recẽti equo
impofitus prælio exceffit.Fecit res caftra quinque
milia paffuum ab vrbe,poftridie vt ꝓfentem dele-
ret ignominiam,ad Phrygũ Eleorũ caftellũ profe-
ctus,quatuor milia agreftium,& pecorum oĩs ge-
neris vim ingentem in prædã abduxit . Diuidenti
prædã ex Macedonia nuncius fuperuenit cum lite-
ris Bachindũ oppidum ab Europo occupatum , &
cum eo Daffaretiorũ vicos quofdam, Dardanofq;
ad arma concitari , quibus nuncijs permotus cum
exercitu in Macedoniam abijt, vix Theffaliam at-
tigerat,

Philipp⁹ Ro. claffem ex Achaia depellit.

Philippi equus cõcidit.

Dissipati de Philippi interitu rumores.

tigerat, quum recẽtioribus nuncijs afferẽ Dardanos
in Macedoniã effusos Orestidẽ obtinere, atq; in Ar
gesteũ cãpum irruptionẽ moliri, famãq; inter Bar-
baros esse celebrẽ, Philippũ nuper interfectũ in ea
pugna quã prospere alioqui in Romanos ad Sy-
cionẽ pugnauerat. Emueto medio procursu alterũ
galeæ cornu arboris trunco inpactũ defregerat, qđ
Aetolus quidã adeptus ad suos populares deporta
uerat, ex Aetolia inde ad Scerdileũ Illyriorũ regẽ
delatũ. Is regiũ galeæ insigne agnoscens, interfecti
regis rumorem dissipauit. Post Philippi discessum
Achæi ꝓspere in Aetolos & Eleos dimicarũt. Sul-
pitius sub id tp̃s & Attalus in Aegina cõgressi sunt
vbi ambo hyemare constituerunt. Eratq; hic rerũ
status alibi. Crispinus in Italia, L. Manlio Torqua-
to dictatore ad habenda comitia creato, ex vulnere
circa Venusiã Numidarũ incursu accepto mortuus
est. Nunq̃ antea acciderat, vt duo cõsules sine aliq̃
maiore prælio interfecti fuerint. Creati itaq; in eo-
rum locũ C. Claudius Nero, & Marcus Liuius, qui
aliquot ante annos ex consulatu a populo damna
tus, ad id tp̃s ruri se tenuerat, ab vrbe & oĩm ciuiũ
congressu abhorrens. Is haud multo prius in vrbẽ
reductus, consulatũ magno sibi patrũ & plebiscon
sensu delatũ ꝑtinaciter recusabat, ciuitatis incõstã-
tiam accusans, quæ sordidati rei nõ miserta fuisset,
candidã nolenti togã induceret, quæ si bonũ se vi-
rum iudicasset, quid ita pro malo & noxio damnã-
dũ duxerat; aut si prior cõsulatus male creditus es-
set, quid alterũ sibi tãto studio delatũ cuperet; hæc
& alia q̃rentẽ castigabant propinqui & necessarij,
monebantq; patriæ sæuitiã patiendo ferendoq; le-
niendã esse vt parentũ iram. Cessit ille patrũ & alio
rũ autoritati, passusq; est se cũ Tiberio Nerone cõ-
sulẽ renunciari, cum quo senatu id petente in gra-
tiam redijt, erant eñ nobiles inter eos inimicitiæ.
Vterq; igitur alteri recõciliatus prouincias sortiti,

Nuncij de aduentu Hastrubalis

Nero Brutios aduersus Hannibalẽ est prouinciam
adeptus. Liuius Galliã qua Hastrubal erat in Italiã
venturus. Constans fama erat eũ ex Hispania cũ in
genti exercitu aut mouisse aut non multo post mo
turũ. Id Massiliensiũ legati primo nunciarũt, mox
& qui ad hoc ipsum publice missi fuerant, vt rem
ex ꝓximo explorarent, Sextus Antistius & Marcus
Rhetius retulerunt, cõpertũ a se esse Hastrubalẽ ex-
ercitum cõparasse, nec aliud eũ morari quã hyber-
nũ anni tp̃s, nouũ ver expectari, vt cõmodi⁹ alpes
superari possent. Hoc anno P. Semproni⁹ Tudita-
nus & Gn. Cornelius Dolabella censores lustrũ cõ
diderunt, censaq; sunt ciuiũ capita. CCXXXVII.
milia. C. &. XVIII. minor haud dubie numerus
eo qui fuerat ante Hãnibalis in Italiã accessum. Et
quia Veijs de coelo lapidauerat nouendiale sacrum

prodigia

fuit nunciata & alia prodigia. Lucus maricæ & alia
q̃dã loca insignia fuerant de coelo tacta. Minturnẽ
ses sanginis riuũ ante portas fluxisse significabant,
& Capuæ lupus vrbẽ ingressus vigilẽ laniauerat,
& in armilustro Romæ visum est lapidibus plue-
re. Frusinonæ natus infans dicebaẽ quadrimo par
ambiguoq; sexu. Id monstrũ aruspices ex Hetruria
accersiri alto mari mergendũ curatunt, ac pontifi-
cum decreto ter nouenæ virgines per vrbẽ euntes

Virginũ chorus.

Iunoni reginæ carmẽ decantarũt. Condidit id car-
men Liuius poeta: puellæ longa indutæ veste, ab
æde Appollinis per carmentalẽ portã in forũ vene
re. X. viris cum laurea corona sequentibus, inde ꝑ
manus reste data virgines sonũ vocis pulsu pedũ
modulãtes, per Tuscũ vicũ, Velabrũ, forũ boariũ,
& cliuũ publicum, ad ædẽ Iunonis ierum, ibi duas
boues albas. X. viri imolarunt, duoq; cupressea si-
mulacra phano intulerunt, & Matronæ collata in
medium stipe auream peluim Iunoni dedicarunt.
Consules inde acerrimũ ob aduẽtum Hastrubalis
delectum habuerunt, coactiq; sunt maritimi colo-

Sacrosancta vacatio.

ni, qui sacrosanctã vacationẽ habebãt, milites da-
re. Hi erant Hostienses, Alsienses, Antiates, Anxu-
rites, Sinuessani. Et a supero mari Senenses, qui Se-
nam Gallicã incolebant. Hostiensibus tñ & An-
tiatibus vacatio obseruata. Et iã Hastrubal ex hy-
bernis mouisse dicebatur, & in Liguria octo milia
militũ sunt conscripta, quæ illi in Italia transgres-
so iungerenẽ. Hæc cum L. Porcius Prętor ex Gallia
scripsisset, cõsules aliquanto celerius in prouincias
abierunt. Iuuit magnopere rem Romanã ꝙ Han-
nibal haud immemor q̃ laboriose a se transcensæ
fuissent alpes, & ratus haud multo id iter fratri ex-
peditius fore, aliquanto tardius ex hybernis exijt,
& Hastrubali omnia faciliora q̃ fratri fuerunt. Gal
liq; nõ solũ nõ impediuere, sed multi vltro etiã se-
cuti sunt. Poenus igitur oĩm opinione celerius in
Italiã transgressus Placentiã obsidione cinxit, vbi

Hastrubal Placentiam obsidet.

circa Coloniã vnã assidendo spatiũ Romanis de-
dit oĩa maturius prouidendi. Liuius ex vrbe profe-
cturus ciuitatẽ alioqui nouo bello solicitã aliq̃to
soliciciorẽ reddidit, tristi & intẽpestiuo responso.

Liuij consulis ferox responsum.

Quippe q a Fabio Maximo monit⁹ vt memor eo
rũ, q̃ temeritate ducũ paucis annis acciderant, quã
cautissime bellũ administraret, ita occurrisse diciẽ,
statuisse se quũ primũ in hostiũ conspectũ venisset
dimicare. Rogatus ecquã tñ haberet festinandi cau

Hãnibalis clades

sam; aut ex hoste inquit victo egregiã laudẽ, aut ex
ciuibus cæsis etsi nõ honestũ, meritũ tñ gaudiũ fe-
rã. Erat iã & Nero profectus ex vrbe quũ C. Hosti-
lius incõpositum Hannibalis agmẽ in Salẽtinos
ducẽtanris cũ expeditis cohortibus ex improuiso ag
gressus, subito turbauit, ac quatuor milibus hostiũ
cæsis, nouẽ signa militaria Poeno ademit. Secũdũ
Hæc Hostilius cum suis copijs Brundusiũ ad cõsu
lẽ venit, ibi Claudius. XL. milibus peditũ, & duo-
bus equitũ, & q̃ngentis ex oĩ numero lectis, q̃bus
ipse aduersus Hannibalẽ vtereẽ, Hostilio cæteras
copias dedit Capuã deducẽdas, q̃ ibi p̃sidio essent.
Hannibal vndiq; viribus in vnum contractis, cũ
vniuerso exercitu ad Grumentum in Lucanis con-
sedit, spe eius loci recipiendi: nec Claudius multo
post ex Venusia eo venit, castrisq; in propinquo
positis, quãtũ ipse remorandi erat hostis cupidus,
tantum ille abeundi, structaq; acie Romanũ ad prę
lium euocat. Erãt nudi colles, qui nihil ad insidia-
rum vsum vtiles videri, post hos in conuallibus
Claudius Punica arte vsus, quinq; peditum cohor
tes in insidijs locauit, ipse luce prima, vt omnes ho
stium sensus ab insidiarum loco auerteret, in ęquũ
copias eduxit, nec Hannibal vllam pugnæ mo-
ram fecit. Cæterum Poenos incompositte ruen-
tes, immissis tertiæ legionis equitibus consul gra
ui prælio excepit, struxisset nihilo secius Hannibal
aciem, vt vetus dux in veteri exercitu, etsi haud
vna ex parte initum erat prælium, nisi a tergo exau
ditus Romanorum clamor ex insidijs consurgen-
tiũ, Poenos in fugã auertisset. Propinquitas castro
rum fugientibus auxilio fuit, quo minus in medio
ad vnum interfecti sint, sic quoq; octo milia homi
num cæsa, septingenti capti, signa militaria nouẽ

Punica clades

adempta. Postridiæ Nero lectis hostium spolijs, si-
qui suorum in prælio occubuerant sepeliuit, inde
continuis diebus instructa acie, hostem ad præliũ
prouocare non destitit. Poenus triduo postquam
pugnatum erat, silentio noctis, Apuliam versus
mouit castra, paucis Numidarum ante vallum reli

ctis,qui oſtentando,ſeſe hoſtem diſtinerent, mox ad alium diem celeri curſu digreſſi,amicum agmē ſunt priuſquam aduesperaſſet aſſecuti.Claudius cognita hoſtium fuga poſtridie illorum veſtigia ſecutus,circa Venuſiā eos aſſequitur. Hic tumultuaria pugna iterū cōmiſſa ſupra .XV. hoſtium milia cæſa dicuntur, tum vero duplici clade perculſus Hannibal,per montana ducens,ne pugnare cogeretur,Metapōtum conceſſit.Hinc Hānone in Bruttios miſſo ad,nouū comparandum,ipſe aucto ijs copijs exercitu,quibus fuerat ille ad vrbis præſidiū vſus,retro in Apuliam reuerſus Canuſium petijt. Inſtare Claudius,nec veſtigium ab hoſte abſcedere.Mouerat interim Haſtrubal ex Placentia infecta re præmiſeratq; quatuor Gallos equites, & duos Numidas ad fratrem cum literis,quibus ſuum illi ſignificabat acceſſum.Emenſi illi omnē fere Italię longitudinem,poſtremo viarum errore Tarentum delati,in Ro.poteſtatem venere.

Equites ab Haſtrubale miſſi capiuntur.

Continuo inde ad cōſulē ſunt cum literis miſſi. Nero cognito hoſtiū conſilio,haud quicq; in tali diſcrimine cunctandū ratus,Haſtrubalis literis ad ſenatū miſſis, quibus ſignificabatur illum fratri in Vmbria occurſurum, monet vt legione ex Capua ad præſidium vrbis acceſſita, accuratiſſimum in vrbe habeant delectū,ipſe pmiſſis qui per Larinatē,Marucinū, Ferentanum,& Prætutianū agrū cōmeatus in vijs parati iuberent,qua erat citatum agmen ducturus, ex vniuerſo exercitu delegit ſex milia peditū,& mille equites,pronunciatq; ſe in Lucanos iturum,ad vrbem quandā cum Punico præſidio occupandā,relictoq; Q.Tatio in caſtris,nocte pfectus in Picenū flexit,quantis maxime poterat itineribus ad collegam ducturus:

Feſtinatio Neronis ad hoſtem.

quacunq; iter faciebat,vndiq; effuſa ex agris multitudo,virorum promiſcue & fœminarū,vrbis Romæ cæteræq; Italiæ vindices ire felices iubens,in illorū armis dextriſq; ſuā ſuorūq; liberorū ſalutē & libertatē repoſitā pdicātes,deos deaſq; precari,vt illis fauſtū iter,felix pugna,maturaq; ex hoſtibus victoria eſſet. Romæ præter publicū terrorē, audax Neronis conſiliū varie animos affecerat.Damnare quidam vt temerarium & preceps, timereq; relictis ſine duce copijs,quid ſi non hoſtis falleretur: nonne ad prædam relictus videri poſſet exercitus: Horrebant & futuræ pugnæ euentum, quæ ſi parū proſpere,qđ dij auerterent,depugnata eſſet,actum de ſalute ciuiū, ſi duobus ferociſſimis ducibus cum duob⁹ florentiſſimis exercitibus oīa tenentibus,ſine exercitibus,ſine ducibus,vrbs Roma eſſet ad prædam & excidium relicta. Augebat hos metus clarum Haſtrubalis nomen qui duos Scipiones cum duobus exercitibus in Hiſpania deleuiſſet,ac præterquam q; tot annos in ea terra rem Punicam fortiter tutatus eſſet, in ijs locis exercitū coegiſſet,quibus Hannibal eius frater pene totum amiſerat,cui tantum abeſſet vt Claudius Nero par futurus credi poſſet,q; biennio ante ab eo in Hiſpania,vt puer turpiter fuiſſet illuſus.

Nero occulte ingreditur collegæ caſtra.

Per has ille ſociorū preces ac ciuium omnia,dies ac noctes continuato itinere ad collegam venit,ad quē præmiſſis nuncijs ex ipſius ſententia noctu eſt Rom.caſtra ingreſſus, ne quid hoſtis ſentire poſſet,data erat totis caſtris teſſera,vt tribunus tribunum, centurio centurionem,miles militem acciperent,ne caſtra dilatarent.Erat Neronis agmen inter eundum voluntariorū manu non parua auctum. Habebat Liuius caſtra tunc ad Senam Gallicam. Quingentos inde ferme paſſus Haſtrubal aberat.Ibi paululū eſt inter duces addubitatum,cōtinuo ne confligendū eſſet,an expectādū vt miles longis itinerib⁹ feſſus reficeretur.Verum Claudio negante rei diſcrimen vllam pati dilationē,ſed vtendū eſſe hoſtium errore,quū nec Hannibal ſciret ſibi rē cū paucioribus eſſe,ne Haſtrubal cum pluribus fore, ſignū pugnæ pponunt.Deſcendit Pœnus in æquum aciem dimicaturus,interim priuſquā ſigna canerent progreſſus in primā aciem,vbi vetera ſcuta & ſtrigoſiores equos in acie vidit,multitudo quoq; maior ſolita cōſpecta eſt nouitate rei territus pugna abſtinuit, mandatq; ſimul ex aquatoribus, ſi fieri poſſit, aliquē exceptū duci ad ſe,vt ex eo ſciſcitaret,ecquibus nouis copijs auctus eſſet hoſtiū exercit⁹: ſimul obſeruari iubet an caſtra aucta eſſent,an duobus prætorijs ſigna canerent. Vbi vero pluribus ſignis exploratū habuit,qđ homo militari ſcientię peritiſſimus ſua ſponte fuerat ſuſpicatus, mirari ſecū quid eſſet,q; cōſul fratrē fallere potuiſſet,vereri ſimul ne qua ille clade affectus ſibi occurrere nequiuiſſet,ipſeq; iam perditis rebus ſerū auxiliū veniſſet: ſuſpicari interdū ne literæ quas ad fratrē de ſuo aduentu dediſſet,ab hoſtibus eſſent interceptæ,atq; ita Hannibale inſcio ad ſe opprimendū alterū cōſulē feſtinaſſe.

Haſtrubalis peritia in re militari.

Hia anxius curia noctu,extinctis ignib⁹,mouet caſtra: vbi vero illuxit,& ad Metaurū ventū eſt, dū in reperiendo vado qua copias trajceret retardatur,nam quāto longius a mari abſcedebat,eo altioribus ripis coercitus amnis minus erat vadabilis,ſatis ſpatij datum eſt Romanis ad hoſtem aſſequendū.Nero prior cū equitatu affuit,inde L. Porcius prætor cum leui armatura. Herebat veſtigio Liuius cum robore copiarū,ſed quū primi feſſum agmen carperent,incurſandoq; pluribus locis inceſſerent,Pœnus amiſſo itinere in tumulo flumini propinquo munire caſtra eſt conatus.Cęterū legionum interuētu,quū iam vndiq; premeret,ab opere ad prælium conuerſus,quātū tpis & locorū anguſtia patiebat Gallos Neroni,qui ſiniſtrū cornu tenebat, opponit,ipſe aduerſus Liuium dextro cum Aphris & Hiſpanis conſtitit.Ligures in medio accepti poſt elephantos qui in fronte conſtituti erant

Initiū pugnæ ad Metaurū

Primo itaq; inter Haſtrubalē & Liuiū concurſum, nam cū Gallis haud ita facile concurri potuit collē obtinētibus.Elephanti anteſignanos ab initio turbarunt,ſubmouerūtq; ſigna loco. Creſcēte deinde certamine,beluæ clamoribus perculſę,inter vtrāq; aciē primo ancipiti ſtatu verſari, velut naues ſine gubernaculo,modo huc modo illuc ipactæ.Claudius interim vbi a ſuo cornu nihil geri poſſe vidit, hoſtibus munitiore ſe loco tenētibus,aliquot ſubſidiarijs cohortibus occulte circunactis,ſiniſtrū hoſtiū cornu a tergo inuaſit.Ibi Hiſpani Aphriq; in medio cædunt,Mox & Ligures cū ſtrage diſiecti, peruenerat q; iam cædes ad Gallos,qui vigilijs fatigati,& vt gens eſt laborū impatiens,ægre ſuſtinebāt feſſa æſtu corpora,ieratq; iam dimidium diei. Sitis & calor hiantes hoſtis victoribus cædendos capiēdoſq; affatim præbebant.Elephanti plures a rectoribus quā ab hoſte interfecti, qui eos vbi ſæuientes regi amplius nequiuere, ne in ſuos cū pernicie ruerent,ſcalpro inter aures ictu mallei adacto interfecerunt.

Elephantorū cædes.

Ea breuis via reperta eſt,ad tantam beluæ molem ſubito conficiendam,Haſtrubaliſq; id fuiſſe inuentum credidit Liuius.Qui nunc ſuos hortādo,nunc caſtigando,pluribus locis pugnam reparauit,nihilq; eo die eſt ab eo prætermiſſum, quod ad imperatorem optimum pertineret. Verum vbi res perditas vidit,ne tot milibus hominum ſupereſſet ſuum nomen & imperium ſecutis,dignus Hamilchare quo natus erat patre,dignus fratre Hannibale,equo in confertiſſimum hoſtium agmen adacto

Haſtrubalis caſus.

acto mortem occubuit. Nunquam eo bello vna acie plures cæsi dicuntur. Quinquaginta, sex milia hoim interfecta, quinq; milia capta, & .CCCC. Liuius autor grauissimus scribit. Nec victoria Romanis paruo cōstitit, octo milibus hoim ea acie amissis. Ingens præda parta est, auri & argenti immensum pondus. Postridie nunciatū est Liuio Ligurū & Gallorū consternatā manū domū abire sine duce ac pene inermē, modico equtatu immisso, ad vnū occidione occidi posse. Sint inquit ille, aliqui hosiū suæ cladis nūcij, nostræq; virtutis testes. Adeo hostilis sanguinis satietas victores ceperat. Nero nocte quæ pugnā secuta est, a Liuio digressus, haud minori celeritate quā venerat ad suos reuertitur, tāta oim populorū lætitia, quacunq; iret, vt præ nimio gaudio vix hoies animorū compotes essent.

Liuij cōsulis dictum.

Neronis celer reditus.

Post Neronis discessum quotidie magistratus vrbis, cum vniuerso senatu, in curia a prima luce ad vesperā permanserant, euentū pugnę expectantes. Matronæ in templis esse, supplicijs deos & votis fatigantes. Anceps primo fama solicitæ ciuitati accidit, victos ingenti prælio hostes, duo id equites ex eo exercitu qui erat in faucibus Vmbriæ attulerunt, venisse in ea castra qui consulū victoriā nunciassent. Primo id magis auribus quā animis acceptum, vt quiddā maius ac lætius q̃ satis credi posset. Securæ inde L. Manlij Acidini literæ, qui ex eisdem castris id idem scribebat, ad quem nunciū tantus concursus est in curiā factus vt tabellarius cum literis ad patres ingredi non posset, clamante multitudine vt literæ publice recitarent̃. Secuti inde legati, quibus continenti agmine ab vrbe ad Miluiū pontem præ nimia lætitia est ciuitas obuiā effusa. Tum literæ sunt in senatu recitatæ, inde & in foro in concione populi, vnde ab alijs in alia est templa discursum, vt dijs gratularent̃. Multi domū ad liberos & coniuges cum lætitia reuersi publicum gaudium nunciant. Supplicatio in triduū decreta, vix credi possit quantum ea victoria mutatus sit ciuitatis status, velut iam debellatū in Italia esset, vendēdo, emendo, mutuum dando, creditū soluendo, nō aliter q̃ si oia pacata essent ciues inter se negocia cōtrahere cœperunt. Claudius Nero vbi in castra venit, Hastrubalis caput proijci ante hostiū stationes iussit, ducisq; Aphros vinctos in Pœnorꝫ conspectū & ex his duos solutos ire ad Hannibalem permisit eisq; nunciare quid illis diebus ad Metaurū geri cōtigisset. Pœnus tam atroci nuncio perculsus, agnosco inquit fortunā Carthaginis, castrisq; repētemotis in Brutios concessit, subductis præsidijs ex oib⁹ locis quæ tueri non poterat. Metapontinos ad hæc & Lucanos, qui suę ditionis erant, proprijs sedibus excitos, in extremum Italiæ traduxit angulum.

Publica lætitia.

Hānibalis vox ī subito dolore.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO ENNEADIS QVINTAE, LIBER V.

NEC In Hispania post Hastrubalis digressum multo res gestiores fuere, q̄n bellū sub Hannonis accessum, qui cū nouo exercitu in eius locum ex Carthagine fuerat missus, latius exarsit. Bina in Celtiberia hostes castra fecerant. Syllanus cū .X. milibus peditū, equitibus quingentis, citato agmine ad eos missus, pene prius in conspectū venit, q̃ adesse diceret̃. Hāno cuius castra ex destinato petebant̃, ad primū tumultū, quatuor milibus scutatorū in fronte cōstitutis, leuē armaturā in subsidijs locat, in hos vixdū munitionibus egressos, Romani pila conijciunt p̄lioq; cōminus cōserto, locorū asperitas nōnihil victoriā retardauit. Neq; enī continua acie pugnabat̃, virgultis, vepribusq; ordines dirimentibus, bini singuliq; inter se manum cōseruerant. Cæterū eadē res q ab initio adiumēto fuerat hostibus, postq̃ fusi sunt impeditiorē reddidit fugā, barbarosq; ad cædē multo opportuniores reddidit. Scutatorū legione cæsa, leuis armatura & qui ex alteris castris tumultu & clamore exciti auxilio aderant, fugā capessunt. Hāno cū magno suorū numero est captus. Alter imperator Mago q cū oi equtatu, postq̃ fortunā inclinare vidit, sese periculo subtraxerat, decimo post die in Gaditanā p̄uinciā delatus, cū Hastrubale Gisgonis copias iunxit. Scipio Syllano ob rē bene gestā laudato, haud multū inde cōmoratus, ad Hastrubalē ire pergit, ad cuius aduentū Pœnus cōtinuo in vltima terras cōcessit, distributoq; in vrbes exercitu Gadis traiecit. Scipio vbi bellū dissipatū vidit, q̄a longū erat ad singulas vrbes circūagere exercitū, relicto L. Scipione fratre cū .X. milib⁹ peditū & mille eqtibus, ad Origin vrbē in Messesum finibus oppugnādā retro abijt. Ille post fratris digressum, quū tertiā copiarū p̄tē hostiū mœnib⁹ admouisset, valideq; Hispani muros tuerent̃, essentq; in magno discrimine q muros subierāt, cōfestim reliquū copiarū oppidanos longiore iā pugna fatigatos iubet inuadere. Origenses metu p̄culsi, relictis muris, veriti ne ad vnū caderent, si vi hostis in vrbē irrupisset, scutū altera manu habentes ne nuda corpora irritato hosti obijcerēt, dextera inermi sublata, vt appareret nō bellū sed pacē exposci, patefacta repente porta, sese vltro Romanis offerūt. Cæterū siue res sit parū aiaduersa, siue dolus suspectus fuerit, nō aliter cęsi sunt, q̃ si cōflicturi in apertū p̄cessissent. Oppidū eodē impetu est captū, duo milia hostiū cæsa. Romanus victor .CCC. oppidanorꝫ q clauserāt portas, cū Punico p̄sidio in vincula cōiectis, cæteris q̄bus fortuna belli pepercerat, nō solū veniā dedit sed liberū etiā oppidū restituit, atq; ita p̄uincia egregie obita, cū exercitu se ad fratrē recepit, q dimissis in hyberna legionib⁹ (instabat enī hyems) Taraconē cōcessit, vn̄ Hānonē & cæteros captiuos nobiles Romā cū L. Scipione fratre misit. Eadē æstate iterū Leuin⁹ in Aphricā transmisit, ibiq; extremos Carthaginis fines, atq; Vticensem orā p̄datus, quū Siciliā repeteret, in .LXX. Punicas naues incidit. Ex ijs decē & septē captis quatuor in alto demersis cæteræ fusæ fugatæq; sunt, ipse cū ingēti p̄da victriciq; classe Lilybæū reuersus est. Hæc expeditio tā similis priori videt̃, vt Liui⁹ q vtriusq; victorię est autor, merito in suspitionē venire possit, vt velut eorū oblitus quę scripserat, bis idē posuerit. Potuit & annaliū variatio in causa esse, q alij alio tp̄e rem semel gestā tradiderint. Principio æstatis qua hæc gesta sunt, P. Sulpitius cū rege Attalo, q cū Aeginæ hybernauerat, Lemnū transmisit, quorū conatibus Philippus occursurus, Demetriadē ad mare descendit, etsi regis anim⁹ alioq haud in vnā belli curā distrahebat̃, nā & Achęi opē implorabāt aduersus Machanidā Lacedęmoniorū tyrannū qui in Argiuorū finibus castra fecerat, & Aetoli Romana societate freti feroci⁹ q̃ antea Philippi rebus incubuerāt: ex Macedonia quoq; tumultuose nunciabat̃, Scerdilaidā & Pleuratum in armis esse, Medosq; Thrachum gentē motam, Interim Attalus ex Lemno, maritimā Macedoniæ

Syllani victoria.

Pœnorū ducū fuga.

Origēsiū deditio.

Leuini I Aphrica expeditio.

Philippi & Attali gesta in Græcia.

doniæ orā populatus, Heracliā quo fuerat Panætolium indictū, proficiscit. Philippus ad eū hostiū conuentū disturbandū, Scotusam magnis itineribus cōtendit. Hic quū Aetolicū cōciliū dimissum audiuisset, segetes iā propemodū maturas, in Aeniano sinu fœda populatiōe vastauit. Inde Philippo Demetriade reuerso Attalus & Sulpitius a Pepareto Niceā transmisere. Ex Nicea Oreum petierunt. Ea prima vrbium Eubœæ ad læuā occurrebat, Euripū Euboicū ex Demetriaco sinu petentibus. Rex a terra vrbem expugnare est adortus, & Romani a mari hostē premebant, & iā Attalus ex composito auersa parte ferociter instans oppidanorū in se oculos verterat, quū Plator regis p̄fectus a mari Romanos in vrbē accepit. Oreenses subito metu perculsi, in arcemq; refugientes in medio cæsi sunt. Macedonū p̄sidium Platore id petente incolume est dimissum. Sulpitius præsenti successu elatus Chalcidē oppugnare cōstituit eoq; classe admota infestā stationē intuitus, mare em̄ in angustū coactum, vt duo ab vtraq; erupi parte fieri portus videantur, in ora sibi inuicē cōuersi. Nec ibi vt fama ferebat septies die, qđ & Plinius scribit, statutis horis huc mare & illuc cōmeare tunc animaduersum est, sed montium propinquitate subitis ventorū flatibus, procellisq; alterutrius pelagi cōcitati fluctus, temere in fretū depelluntur. Quum neq; statio tuta videretur, neq; oppidū p̄sidio Vacuum, omisso oppugnandi consilio, ad Locridis emporiū transmisit. Nec Macedo multo post suis auxilio terrestri itinere affuit. Est em̄ Chalcis, etsi in insula sita, adeo m̄ arcto interscinditur freto, vt ponte cōtinenti iungatur, terraq; aditum faciliorē habebat quā mari, tam proxima illa est Bœotiæ, vnde olim motu fuit terræ abscissa, vt Cyprus a Syria, Sicilia ab Italia, Belbicus a Bithynia, Leucosia a Sirenum promontorio. Vehementiores motus terræ in causa fuisse creduntur, cur hæc loca sint terris adempta, vt quędā eadem de causa eisdem reddita, vt Antissa olim insula Lesbo iuncta, Zephyrū Halicarnasso, Etusa Mindo, Domistos Mileto. Philipp⁹ deiecto Aetolorū ex Thermopylis præsidio, Scotusam vsq; progressus, hostibusq; in Heracleā cōpulsis, iterū ad hostem agmine rapto profectus, parū abfuit quin Attaliū oppresserit, qui Opunte ex Locris capto, quū in diuidenda præda esset occupatus, Philippi accessu tumultuose nunciato, inermis sese ad naues recepit. Philippus ad mare vsq; progressus, nauticis ancoras remolientibus tumultū iniecit, deos hoiesq; incusansꝙ tanta sibi opprimendi hostis occasio esset manib⁹ elapsa, Opuntē ingressus oppidanos ex eadē ita increpuit, qui hosti tam facile cessissent. Nec ita multo post Attalus, quum Prusias Bithyniæ rex sui regni fines ingressus diceretur, Aetolico bello omisso, in Asiam traiecit, & Sulpitius sese cū nauibus ꝗ quinq; &.XX. erant numero, Aeginam recepit, post cuius digressum Philippus Thoronē occupauit. Tenebant eā vrbem profugi a Thebis Phthioticis, qui veteri patria a Philippo capta eā sedem ab Aetolis incolendā acceperant. Aliquot ignobilibus oppidis post Thoronē captis, quum Elantiam venisset, vt ibi audiret Ptolemæi & Rhodiorū legatos, qui de bello cum Aetolis soluendo acturi venerant, subitis excitus nuncijs, Machanidā Spartanū Eleis ludicrū parantibus imminere, in Peloponnesum per Bœotiā & Megarā mouit. Machanidas, audito Macedonis aduentu, in Laconiæ fines exercitum duxit, de cuius discessu Philippus fact⁹ certior, ad Achæorū cōsiliū qđ Aegiū fuerat indictū diuertit, vbi quū multa de se magnifice disseruisset, illud testatus dicit, difficile sibi dictu videri, vtrum audacius a se bellū gereret, an ab hostibus fugacius, & ab Opunte Attalū sibi manibus elapsum, & Sulpitiū a Chalcide, & tunc postremo Machanidā ab Elide fuga seruatum, manifesta hostium cōfessione habere eos nequaq; sibi pares, breui & victoriā habiturū, certo scire se eos nihilo meliore euentu quā spe secū dimicaturos. Magnifica Philippi oratio haud mediocriter socios in certā spem victoriæ erexit, ipse cū Achæorū nauibus, & quas suo nomine parauerat, vt Punicæ classi iūgeret, ꝗ in auxiliū venerat, ad Erytras Aetolorū transmisit, vnde modica quidē ad littus præda abducta (nā Aetoli, qui illius aduentū præsenserant, cū pecore in profundas & deuias refugerant syluas) Macedo Corinthū primo, inde per ipsas fere hostiū stationes Chalcidē nauigauit, vbi collaudata ciuiū fide, ꝙ Romanis nō cessissent, Cassandreā abijt, hicq; carinis centū longarū nauiū impositis, ingentem vim opificum operi adhibuit, inde quū omnia circa oram Græciæ, post Attali discessum, quietura essent, vt Dardanis bellū inferret, in diuersam Macedoniæ partē cum exercitu transijt. Huius æstatis exitu Liuius & Claudius Nero consules, ob rem aduersus Pœnū prospere gestā, decreto patrū Romā ambo vno tēpore venerunt. Eos circunfusa multitudo nō solū salutauit, sed dexteras etiā victrices, quæ Ro. po. salutem peperissent, certatim osculati sunt ciues. Inde senatu ad ædem Bellonę illis dato, quum petijssent vt pro re bene gesta dijs immortalibus gratiæ agerentur, sibiq; triumphus decernererur, responsum est, & eos iusta petere, & senatum libenter ea decreturum. Supplicatio igitur amborum nomine indicta, permissumq; vt vterq; triumphans in vrbem ingrederetur. Liuius in cuius prouincia res gesta est, eiusq; auspicijs pugnatum, curru est inuectus. Nero equo sedens, multo maiore celebritate & fama, quā collega est ante conspectū ciuitatis præteruectus. Eum prædicabant sex dierū spatio Italiæ longitudinē emensum, atq; eodē die cum Hastrubale illum in Gallia dimicasse, quo ab Hannibale in Apulia, velut in proximo sederet, timebatur. Itaq; vnum consulem, pro vtraq; parte Italiæ aduersus duos duces, duos potentissimos exercitus satis fuisse, hic præsentia ibi fama rē Romanā sustinuisse. Iret itaq; Liuius, curruq; sublimis, multiiugis si vellet equis p̄ter ora ciuiū veheretur, vnius equo verum per vrbem triumphum vehi. Per hos spectantium sermones illi in Capitolium deuecti sunt. Consularia inde comitia habita, quibus L. Veturius Philo, & Q. Cæcilius Metell⁹ sunt consules creati, ambobusq; Italia prouincia aduersus Hannibalem, eo anno decreta, qui tertiusdecimus secundi belli Punici fuit. Cæterum priusquā noui cōsules in prouinciam profecti sint, prodigia quæ sub id tempus facta dicebātur, procurare sunt iussi. In æde Iouis duo angues foribus allabi visi fuerant. In Antiati metentibus cruentæ spicæ apparuisse ferebantur. Cere porcus biceps natus, & agnus masculus idemq; & fœmina. Albæ duo soles visi. Lux Fregellis noctu oborta. Bos in Romano agro locutus. Ara ad hæc Neptuni in circo Flaminio multo sudore manauerat, & vestalis ignis extinct⁹, quapropter virgo, cuius custodia tūc erat, flagro admota est. His rite ꝑcuratis, quoniā metus submot⁹ erat ab Roma & Latio, & res Romana in dies melior fiebat, senatusconsulto plebs compulsa est in agros remigrare, qui plures annos metu hostium coli desierant. Consules in prouinciā ꝑfecti, quū ex Cōsentino agro per angustū saltū exercitū

grauem

Res a Sulpitio in Græcia gestæ.

Freti Euboici natura.

Insulæ abscissæ.

Insulę iūctæ.

Attal⁹ ꝑpemodū a Philippo capit.

Attali trāsitus in Asiam.

Ciuiū p̄dicatio de Claudio Nerone.

Cōsules

prodigia

grauē præda abducerent, subito Brutiorū & Numidarū incursu, turbato agmine & p̄da & milites pene in discrimen venere, maior tamen tumultus fuit q̄ pugna, legiones p̄missa præda incolumes in apertū euaserunt. Inde in Lucaniā p̄fecti omnē gētē sine certamine in fidē recepere. Cū Hānibale nihil rei eo anno gestū, quippe qui neq; ipse vspiā se Romanis obtulit, neq; cōsules eū lacessere sunt ausi, tanta in vno duce vis esse credebat, vt oībus circa illū ruentib⁹, magno tamē terrori esset hostib⁹. Nec mirū, in nullo imperatorū maior viguit solertia, q̄ tanta in vno extitit, vt quū tot annos, in hostili terra exercitū ex omni colluuione gentiū mixtū rexit, quibus nō lex, nō mos, nō lingua vna fuerit, alius quidē habitus, alia vestis, alia arma, alij ritus, alia sacra, ita tñ arcto vinculo oīm aīos copulauit, vt in summa stipendij & rerū oīm penuria, nullā sit expertus seditionē. Eratq; hic in Italia rerum status. In Hispania Hastrubal Gisgonis filius, post Barchinos duces oīm eo bello ducū celeberrimus, ex Gadibus in continentē reuersus, delectu in vlteriore Hispania cum Magone habito, ad. XL. milia peditū, & quatuor equitū & quingentos ad arma conciuerat. Quidam septuaginta armatorū milia fuisse scribunt, adeo ea terra, quum bellacissimis hoim ingenijs, tum virorū fortiū multitudine ad reparandū bellū fuit ferax. Prima oīm terrestrium p̄uinciarū a Romanis inita est, atq; oīm postrema, Augusti principis ductu & auspicijs, domita. Cum hoc armorū apparatu Pœni duces ad Silpiam vrbem eo cōsilio sederunt, vt cū hoste, sub eius accessum, cōfestim acie cōfligerent. Scipio ad hanc noui exercitus famā ex Taracone excitus Castulonem primo venit, inde cum quinq; & XL. milibus armatorū ciuiū sociorūq;, ad Betulā progressus, in cū metari incipientē Masinissa & Mago, cum omni equitatu, impetū fecere, turbassentq; militē operi intentū, nisi equites, qui in hos casus instructi post montē steterant, velut ex insidijs coorti hostiū impetum pressissent. Fuitq; equestris pugna aliquandiu atrox, donec miles in prælium eductus submouit primo hostē gradu, inde late fudit, fugauitq;. Secūda inde certamina aliquot Romanis, quoad Hastrubal prior copias in aciem eduxit. Scipio & ipse continuo militē ex aduerso instruxit, inde silentiū vtrinq; fuit. Hinc Pœnus, inde Scipio expectabāt, vt ab altero prius signū, ad concurrendū, daret. Atq; ita vtraq; acies per diē immota stetit. Id quū plures dies fecissent, starentq; tā hi quā illi ad prælium instructi, ita vt tam Romani quā Pœni mediā aciē tenerent, in cornibus socij locati essent, Scipio vt vidit oībus ita persuasum, vt eo ordine quo steterant, esset aliquando cōfligendū, mutatis ordinb⁹ pugnare constituit, atq; ita prima luce pransos equites cū leui armatura in hostium stationes misit. Ipse socijs in medio acceptis cornua Romanarum legionū robore firmauit. Hastrubal tumultu excitus p̄misso equitatu quo ordine cōsueuerat peditē eduxit. Fuit equestris pugna quoad acies inter sese ad q̄ngentos passus p̄xime stetere. Tū Scipio receptis equitibus, atq; in subsidiū post cornua locatis, iubet Hispanos, q in medio erāt, presso pede in p̄liū p̄cedere, ipse a dextro cornu aciē extēdit, missis qui Syllanū & Martiū instruerent, vt in aduersa parte idē ipsi facerent, atq; ita simrata acie prius cornibus est cōflictum, q̄ media hostiū acies, vbi erat omne veteranorum robur, cū socijs Romanorum, qui segnius ire in prēliū iussi fuerant, manum cōseruerit. Stetit itaq; Pœnus innixus scuto ad multum diei immotus, media Romanorū acie cōgressum de industria retardante, quoad in illum fame & æstu languentē elephanti a Romanis in suos iaculādo auersi impetū fecere. Tum suo loco submota acies ad colles vsq; seruatis ordinibus cessit, ibi quū Romanus præter spem acrius instaret, neq; locus neq; ducis præsentia formidini obstitit, soluta acie hostes per saltus & abrupta loca diffugiūt. Pręcipua pars fugā in castra incliuauit. Ingens pluuia, quæ interim coelo effusa est, Romanos a castrorū oppugnatione arcuit. Secundū eā pugnā Attanis Tudertanorū Regulus, cum magna suorū populariū manu, ad Scipionē transijt. Hastrubal veritus ne vnius exemplū cæteri secuti ad hostes deficerent, silentio noctis mouit castra, Betiq; superato ad oceanū flexit iter. Scipio abeuntē secutus, primo agmen immissis equitibus retardauit, retardatū legiones quę haud multo post superuenerunt, ferro cōficiunt, ingens ibi cædes edita. Hastrubal cum aliquot milibus hominū in editū collē sesea fuga recepit, vbi positis castris aliquot dies obsidionē pertulit. Demum Magone ibi relicto, ipse nauibus occulte pararis (nā haud procul inde mare aberat) Gadis noctu trāsmisit. Nec Mago multo post & ipse p̄sidio loci excessit. Tum vero qui cū ducibus eo fugerāt (fuerūt ad. XI. milia numero) partim ad Romanos transfiuere, partim a ducibus deserti fuga in suas ciuitates dilapsi sunt. Scipio, qui Syllano ad eam obsidionē relicto aliquanto antea discesserat, multis interim gētibus & populis in fidē receptis, Taraconē retro abijt. Atq; ita Scipionis ductu & auspicijs Pœni, anno quartodecimo secūdi belli Punici Hispania cessere. L. Scipio cum multis nobilib⁹ captiuis Romā a fratre missus, receptæ Hispanię nunciū attulit. Cæterū quū ea victoria vulgo oibus speciosa & ingens videret, solus Scipio præ ijs quæ animo conceperat, præsentē successum pro re nulla habebat. Iam em̄ ad Aphricā & ad decus finiendi belli aīm adiecerat, ad quod ipium vt via aliqua aperiret, Syphacē Massessulorū regē (ea gens est Mauritaniæ affinis, e regione nouæ Carthaginis in parte Libyæ sita) in partes belli trahere cōstituit, misitq; ad hunc primo Læliū cū donis, eratq; tunc ille Carthaginiensiū socius, verū donis captus, speq; prosperioris amicitię, Læliū benigne cōplexus, ad Scipionē cum his mandatis dimisit. Fore vt de fœdere & amicitia facile transigi posset, si imperator ipse ad se veniret. Præstitit id Scipio intrepide, nec multo post cū duabus triremibus & Lælio, ex noua Carthagine p̄fectus, in Aphricā traiecit. Accidit vt eodē tp̄e Hastrubal ex Hispania pulsus, cū septē triremibus, & Scipio regiū sint portū ingressi. Syphax p̄clarū sibi quidē & honorificū credidit, q̄ duorū potētissimorū populorū duces, vno die, suā amicitiā petitū venissent, pro magnoq; habuit negocio hospitali mensæ vtrūq; adhibere. In vno loco ambo duces accubuerūt. Cæterū tāta erat in Scipione comitas, īgenijq; in alloquēdo dexteritas, vt nō Syphacē mō Romanis morib⁹ insuetū, sed Hastrubalē infestissimū hostē sibi facile conciliarit, multoq; maior mirabiliorq; sit Scipio illi corā visus, q̄ añ fama, & rebus aduersus se & alios Carthaginienses duces in Hispania gestis fuerat. Mirari eximiam hostis indolē. Credere simul Hastrubal Syphacē, Scipionis opera, breui in Romanorū p̄tibus futurū, cū gemitu testat⁹ inter suos, Hispanijs amicis iā de Aphrica retinenda Carthaginienses cogitare oportere: Scipionis cōsilia eo tēdere, vt per Syphacē Romanis armis Aphrica aperiret. Scipio fœdere cum ipso icto nōnihil tēpestate iactatus, quarto die Carthaginem ad suos redijt. Hinc Syllano ad Castulonem

Hānibalis prudētia in exercitu regendo.

Pœnorū bellici apparat⁹ in Hispania.

Scipiōīs stratagema.

Pœnorū fuga.

Cædes Pœnorū

Cedunt Pœni possessione Hispaniæ.

Hastrubal Scipionis indolē miratur.

lonem oppugnandā misso, ipse cum cætero exercitu ad Illiturgim concessit. Hæ duæ vrbes etsi tum metu quiescebant, ad omnes Pœnorū motus, vtpote Ro. nomini præter cæteras Hispaniç ciuitates infestæ credebantur defecturæ. Stimulare ad id Romanorū animos Illiturgitanorꝫ iniuria, ꝙ duobus Scipionibus paucis diebus in Hispania cæsis, Romanū p̄sidiū fœde trucidassent. Huc Scipio copias admoturus, milites hortat̃ infandā cōmilitonū necē fortiter vlciscerent̃, & in omne tēpus atqꝫ omnibus gentibus documētū sancirent, nequis vnquā Romanū ciuē, militēve, in vlla sibi fortuna iniuriç opportunū duceret. Milites vltionis cupidi, muros hostiū ferociter subire. Hostes rati suppliciū a se nō victoriā expeti, nō solū ab initio portas clausere, sed tanta animorū ꝑtinacia certanit, vt aliquoties sint Romani a muris cū cæde & ignominia depulsi.

Sciplōis ferocia

Scipio indignitate rei motus, militē increpās inter primos, nō sine aperto vitæ discrimine, muros subiꞇ. Manifestū ducis periculū vniuersum agmen in pugnā reuocauit. Ibi scalis haud vno loco erectis, per saxa & tela superne deiecta, murū miles obtinuit. Capta & a tergo eodē tēpore vrbs est, nullo, ob loca inacessa, præsidio firmata. Per rupes & abruptos scopulos pauci fixis per crepidines clauis primi alios manu extrahentes, postremi subleuantes, in summū euasere. In medio itaqꝫ hostes cæsi.

Illiturgitanorꝫ excidium.

Sæuitum in omnē sexū & ætatē, ne ab infantib⁹ quidē ferrū ira abstinuit. Vrbs incensa & euersa est, Ad Castulonē inde Scipio duxit. Mitior ibi victoria fuit, nā præterquā ꝙ minor erat Castulonensiū noxa, vrbs ipsa sub ipsum ducis accessum, est per Cerdubellū quendā Hispani sanguinis dedita. Missus inde Martius ad cæteros populos, siqui adhuc indomiti erant, subigendos. Ipse dux ad soluenda diis vota, gladiatoriumqꝫ munus in memoriā patris edendū cōcessit. Hic nō a lanistis, vt assolet, venalis sanguis quæsitus, sed voluntaria gratuitaqꝫ fuit pugnatiū opera, in gratiā Scipionis. Alii a regulis missi, alii ex prouocatione in certamē descenderunt. Nōnulli, quū disceptando verbis litē diffinire nequiuissent, ferro decreuere cōditionē, vt res victorē sequeret̃, & in his Corbis & Orsua Ibenses patrueles fratres de ciuitatis principatu inter se ābigētes, qui celebri pugna, mortalibus documentū dedere, quātū regni cupiditas malū sit inter mortales quod cognatas armet fraternasqꝫ inter se manus, deqꝫ vita disceptare cōtra ius naturæ impellat.

Singularis pugna Corbis & Orsuæ.

Victoria fuit apud Corbim, q maior natu erat. Is vsu & peritia armorū facile stolidas supauit vires. Additi gladiatorio spectaculo funebres ludi. Martius interea, Bethi superato, Cirtim sine vi vlla bellica recepit. Astapā inde petiit. Fuerat ea ciuitas semper Carthaginiensiū, p̄cipuūqꝫ gerebat in Romanos odiū, in quorꝫ nomē, quū implacabili esset aīo, memorabile sub hostiū accessum facinus est ab oppidanis editū, filios & vxores, & oēm imbellē multitudinē cū p̄tiosa supellectili, in forū cōrulere, collatā, arida lignorū materia in speciē grādioris pyræ circunuallant, qnquaginta inde iuuenib⁹ mandāt, dira execratione adhibita nisi imperata fecissent, si (qđ nollent) se ad pugnā egressos superari cōtigisset, confestim ferro in multitudinem grassati, pyræ ignē iniicerent, neqd carissimarū rerū ad hostes perueniret.

Astapensium memorabile facin⁹.

Ipsi subita eruptione in Romanorū stationes facta militē inopinata returbatū in castra cōpellunt, vallū inde subeūt vertūtqꝫ oēm in se exercitū, certatū nōnihil est ancipiti marte, postremo Hispani multitudine victi, ad vnum cæduntur: qua suorum clade animaduersa, iuuenes qui in vrbe erant imbellem multitudinem ferro conficiunt, pyram incendunt, incensæ se ipsos cum armis iniiciunt. Superuenit Romanus victor crudelissimo spectaculo. Multi, qui cupidate interfulgentis auri proxime rogum adiere, vrgentis a tergo multitudinis impulsu partim igni correpti sunt, partim insigniter ambusti. Et Astapenses hunc exitum habuere. Scipio interim graui morbo implicitus, adeo periculo proxim⁹ fuit, vt totā Hispaniā fama puaserit eum vita decessisse, q̄ res in causa fuit vt p̄ter alios Hispaniæ motus, Mandonius & Indibilis prouinciç statū turbare adorti sint, & octo milia militū, q ad Sucronē statiua habebāt, vt iis p̄sidio essent, qui cis Iberū incolunt, stipendiū sibi nō redditū causati Tribunis seditiōe eiectis C. Albiū Calenū, & C. Actiū Vmbrium sibi duces creauerint. Noui motus autores imperii insignia fasces & secures suis imminētes ceruicibus suscipere ausi, sociorū fines cupiditate p̄de infestabāt, imperabātqꝫ ꝓximis ciuitatibus pecuniā, superbeqꝫ exigebāt. Cæterū vbi Scipio cōualuit, Mandonius & Indibilis in suos fines cōfestim abierunt, ipseqꝫ imperator, cū copiis Sucronē profectus, seditiosum exercitū, pro cōcione, increpuit. Verūemuero testatus multitudinem mari similē esse qđ vt venti & auræ cieāt, ita tranquillū esse cōtingat, aut ꝓcellosū. Vt pœna igit̃ ad paucos, exemplū ad plures perueniret, autores seditionis, qui quinqꝫ & XXX. numero fuerunt, ante tribunal destitutos, primo virgis iussit cædi, inde cæsos securi ꝑcussit, adeo oībus metu torpētib⁹, vt nō modo nō ferocior vox vlla aduersus supplicii atrocitatē, sed ne gemit⁹ qdē exaudiret̃.

Aīaduersio Scipionis ī capite seditionis.

Sumpto de his supplicio, stipendiū est oībus redditū, milesqꝫ nouo sacramēto adactus. Sub id tp̄s Hāno, ex Gadib⁹ in terrā digressus, cum quatuor milibus armatorū Bethim vsqꝫ processerat Hispaniæ statum quoquo modo solicitatur⁹. Hunc L. Martius primo cōgressu fusum ac fugatum ꝓuincia expulit, & Lælius aliquanto antea a Scipione missus, cum classe Carteiā appulit. Est ea vrbs in oceani ora, vbi primū ex angustis faucibus panditur mare. Fuerat em̄ per Gaditanos quosdā spes facta, futurū, vt si Romana classis eo appelleret̃, sine certamine Romani Gadibus potirent̃, præstitissentqꝫ fidem proditionis autores, nisi cōiuratio ad Magonē indicio delata, ante Lçlii accessum fuisset a Pœno oppressa.

Lçlius ad āgustias Gaditani freti ꝓgreditur.

Est tn̄ nonnihil a Lælio in aditu oceani, cum septē Punicis triremibus dimicatū, quarꝫ Atherbal erat p̄fectus, a Magone missus, vt Gaditanos qui ꝓditionis cōuicti fuerant Carthaginē deferret. Tumultuaria fuit pugna, vtpote hic, vbi plus æstus freti, q̄ꝫ remi aut nauis gubernaculum posset, sicquoqꝫ duæ Puniçç sunt suppressæ, & vnius latus cum tota remorū serie detersum. Lælius vbi quæ facta erant Gadibus audiuit ne assidendo frustra tp̄s tereret, Carthaginē rediit. Mandonius & Indibilis, qui aliqꝫtulū q̄euerāt. Sucronensis seditionis euentū expectaturi, vt si militibus venia data esset, ipsi quoqꝫ in fidem redirent ducis clementiā secuti, vbi in eius motus autores atrociter sæuitum fama pertulit, desperata venia cū quinqꝫ & viginti milibus peditū, duobus equitū, in Sedetano agro castra faciunt.

Indibilis & Mādonii motus.

Scipio suos pro concione hortatus, testatusqꝫ se ad latrones & latronū duces, non ad hostes ire, vt his oppressis pacata ex omni parte prouincia cum oībus copiis Romā ad triūphū decederet, Carthagine ꝓfectus decimis castris ad Iberum peruenit, mox eo superato, quatriduo post, cum hoste castra contulit. Hic primo leui est armatura dimicatum, mox militum procursatione iusta fuit pugna, eaqꝫ Romanis prospera.

Ad quam

Ad quam cladem tantū abfuit, vt victi hostes quic
quā de pristina ferocia remiserint, vt postero die
prima luce in aciē descenderint. Scipio quia in an-
gusta valle tota acies explicari nō poterat, Lælium
circumagere equitē post colles iussit, atq; a tergo ho
stibus pauorē incutere. Id quū ille gnauiter fecisset
quicunq; hostiū in valle dimicauerant, equites ac
pedites ad vnū sunt in medio oppressi, perpauci q
in collibus steterant fuga seruati sunt, & cum his

Indibilis prælio vincitur.

Indibilis & Mandonius, qui omni spe armorū po
stremo abiecta, Romano imperatori sese tradide-
runt. Mandonius ab Indibili fratre missus ad præ
sentē culpā deprecandā. Ambo perfidiæ increpiti
in pristinā sunt amicitiā recepti, neq; arma illis ad-
empta, neq; obsides imperati, stipendiū tantū sunt
iussi in præsens soluere militibus. Rebusq; in hunc
modū alibi compositis, Martio in vlteriorē Hispa
niā præmisso, Scipio cū parte copiarū Syllanū Ta
raconē ire iubet, mox ipse cum paucis suorū vesti-
gia secutus ad oceanū ire pergit, ibi ex cōposito cū
Masinissa in colloquiū venit, qui vt occultius id
fieret, audito Scipionis aduentu cū Magone egit vt
in continentē prædatū ire liceret, causatus equos
corrūpi longo ocio, & insulæ feracitate. Equitatu
igitur in terrā exposito, tribus ad Scipionē missis,
quorū duos obsides retineret, tertium secutus, cum
paucis si ita videret, Romanus imperator ad cōsti-
tutū locū veniret. Præstitit id Scipio nihil grauate,
atq; ita ambo congressi, vterq; alteri fuit admiratio

Scipiōis & Masinissæ cōgressus.

ni, ob ea quæ in Hispania ad id tempus ambo ges-
serant. Cæterū Scipionis præsentia multo maior
visa est barbaro, quā fama ferebatur. Nā præterq̄
q; florenti erat ætate Scipio, maiestas plurima illi
inerat, quā virilis habitus & promissa cæsaries ad-
ornabant. Ob hęc, quū nonnihil attonitus stetisset
Masinissa, tādē Scipioni egit gratias q; fratris ad se
filiū remisisset. Sic Liuius, quod nō possum nō mi
rati, quū supra sororis eū nō fratris fuisse filiū scri-
pserit. De amicitia inde inter eos & fœdere actum,
Masinissa victoriā pollicente, si Scipio cū exercitu
in Aphricā traijceret, sed vt is congressus clam Ma
gone esset, Scipionis permissu Masinissa ex sociorū
finibus ingentē prædā hostiliter abegit. Nec Ma-
go multo post cū classe, quā Gadibus habebat, in
Italiā ire iussus, atq; ibi ex Gallis ac Liguribus mer
cede conductis, nouū exercitū cōficere, quo pro vi

Magonis ex gadibus in Italiā pfectio.

ribus bellū gereret, quū Hispaniæ orā legeret Car-
thaginē nouā nocturno pīlio tentare cōstituit, an eā
subito accessu posset recuperare. Nec Romanos qui
ibi erant latuit hostiū cōsiliū. Enimuero classis; inter
diu ex alto conspecta fuerat, & ex agris trepide nun
ciatū erat hostes aduentare. Stationibus itaq; circa
muros dispositis robur copiarū intra portā, quę ad
stagnū & mare obuersa est, ad eruptionē paratū cō
stitit. Pœni nauibus silentio appulsis, quū maiore
tumultu q̄ vi muros subijssent, porta cōtinuo pa-
tefacta, Romani cū clamore & impetu erūpunt, ho
stemq; ad primū telorū coniectū turbāt, turbatum

Mago cū cæde a Carthagine repellitur.

præcipiti fuga multaq; cæde, ad naues agunt. In ip
sis quoq; nauibus est nonnihil trepidatū ne hostes
promiscue irrūperent, trahunt scalas, orasq; & an-
choras, nequa in moliendo mora esset pręcidunt,
multi in aquas præcipitati, quū tenebris & metu
impedientibus, haud tutus patuisset ad naues recur
sus, ad duo milia hoim inter muros & littus postri
die sunt reperta. Qua clade territus Mago retro ad
oceanū redijt, ibi Gadib⁹ exclusus, Gaditanorū Suf

Suffeces crucifigūtur.

feces & q̄storē sub fide, per speciē colloquij, ad na-
ues accitos, verberibus dissectos cruci affixit, inde
digressus in Pytiusam insulā tendit, benigne ibi ac
ceptus remigium suppleuit, insulanis iuuētutē &
arma vltro dantibus. In maiorē inde Baleariū cur-
sum intendit, vnde hostiliter eiectus in minorem
hyematur⁹ transmisit. Gaditani post Magonis di-
scessum, continuo in Romanorū fidē concesserūt,
quibus receptis, quū nullus amplius hostis esset in
Hispania, Scipio prouincia decessit, L. Lentulo, &
Manlio Acidino, cum exercitu ad eius præsidium
relictis, ipse cum decem nauibus Romam reuersus,
in æde Bellonæ, vbi senatus est redeunti datus, de
oībus rebus a se in Hispania gestis disseruit. Quo-
ties collatis signis dimicasset. Quot oppida ex ho-
stibus vi cepisset. Quas gentes in populi Romani
ditionem redegisset. Quatuor duces, quatuor exer-

Scipio Romā reuersus.

citus Pœnorum a se deiectos. Hispaniam totam Ro
mani imperij factam. Pro quibus magis tētata est
spes triumphi, quam pertinaciter petita, quum ne-
mo ad id tempus, qui sine magistratu res gessisset,
triumphans esset vrbem ingressus: equo itaq; sedēs
vrbem intrauit, prætulitq; sibi. XIIII. milia pon-
do argenti. CCCXLII. signati præterea numerum
ingentē. Comitia inde consularia habita, magnoq;
oim fauore Scipio ad quē videndū multi mortales
Romā cōfluxerant, cum P. Licinio pontifice maxi
mo creatus est consul. Sicilia Scipioni extra sortē
data. Brutij Crasso, q quū pōtifex esset, Italia nō po
terat abesse. Scipio centū boues in Capitolio ex vo
to immolauit. Concessum etiam, vt & ludos quos
in Sucronensi seditione vouerat, ex publica pecu-
nia faceret. Inde Saguntinorum legati sunt in cu-
riam introducti, qui multa de fide sua in Po. Ro. &
excidio ciuitatis locuti, multo maiorem se Roma-

Saguntinorū legati.

norum clementiam & benignitatem expertos te-
stati sunt, quam sua fides merita esset. Q, per eos pa
tria, q; ager, q; libertas sibi restituta esset, quapro-
pter vt senatui populoq; Ro. gratias agerent se a Sa
guntinis missos, & vt vna gratularentur, q; res Ro
mana in certissima esset spe victorię, ob hęcq; coro
nā auream victorię dono attulisse se, quā vt sibi de
dicare liceret, senatū magnopere pcati sunt. Sūma ei⁹
orōnis fuit, vt patres ipsi rata habere vellēt, q̄cūq;
Romani imperatores in se beneficia ꝯtulissent. Nā
& Turdetanus ager a Saguntinis fuerat Scipioni-
bus addictus. Responsum est Saguntinorū in Ro-

Responsum patrum ad Saguntinos.

manos fidem, rursus Romanorū in Saguntinos eā
pſenti bello extitisse, vt documento oibus esset gē
tibus futura. Imperatores suos rite ac recte fecisse, q;
omni beneficiorū gn̄e Sagūtinis socijs fidelissimis
cōsultū voluissent, eaq; senatū populūq; Ro. oī tp̄e
rata habiturū, & iā inde pro ratis habenda in perpe
tuū decernere. Permittere ad hęc vt donū in Capito
lio ponerent. Inde locus lautiaq; præberi iussa &
dena milia ęris in singulos data, datiq; duces vt Ita
liam per ocium viderent, ac passim publice literę
datæ, vt vbiq; benigne acciperent. Inde qa rumor
erat Scipionē Po. rogaturum vt sibi Aphrica pro-
uincia decerneretur, si a patribus negaretur, Fabius
Maxim⁹ longa sup ea re habuit orōnē, qua patrib⁹
ostendit nō expedire reip. priusq; hostis esset Italia
eiectus, bellū in Aphricā translatū iri, qn̄ ita sit na-
tura comparatū, vt prius mortales sua defendant,
quā aliena oppugnare incipiant. Pacandā proinde
prius esse Italiā q̄ Aphricā bello icessendā, priusq;
timorē domo ꝓpulsandū, q̄ vltro alijs inferendū.
Renouata inde Attili reguli memoria, q cū exerci-
tu in Aphrica perijt, & Niciæ Atheniensis qui bel-
lo in Siciliā translato Atheniensiū opes in ppetuū
afflixit, facile senatū in sententiā traxit, ne Scipio-
ni Aphrica decerneretur. Cui ille quū nihilomin⁹
vehementem orationem contra habuisset, videre

turq;

turq; pstare in pposito, Q. Fuluius q quater cõsul
fuerat a Scipione quæsiuit, vt palam in senatu di-
ceret, esset ne eo staturus qđ patres de prouincijs
decernerent, quum ille se qđ e repub. esset facturũ

Cõtẽtio inter Scipionẽ & fratres.

respondisset. Non inquit ignarus eram quid respõ
surus facturusve esses, quãdo nihil obscure præ te-
feras, te tentare nõ consulere senatũ, vt nisi prouin
ciã quã velis tibi decreuerit, confestim plebem ro-
ges, quare tribunos aduersus tuũ istud incœptũ ap
pello. Altercatione deinde inter cõsulem & patres
orta, petijt diem Scipio ad cõsultandũ de re tota cũ
collega. Postero die patrib⁹ pmisit, vt de puincijs
q̃ vellent ipsi decernerent. Decretum vt Scipionis
Sicilia puincia esset, haberetq; XXX. rostratas na-
ues, cum quibus si videreť e republica futurum, in
Aphricam trãsmitteret, ita paucitate nauiũ Scipio-
ni facultas, ex Fabij sententia, adimi visa est ĩ Aphri
cam tranciendi. Cæterũ caritate patriæ, an gloriæ
potius æmulatione, Fabius id Scipioni negandũ

Ducum æmulationes.

censuerit, haud quisquã facile dixerit. Scio tamen
nullũ fere vnquã in aliqua republica militari glo-
ria fuisse, qui nõ domi sit aperta simultate petitus.
Sic Themistocles Athenis a Phocione oppugna-
tus, Sic Lysander Lacedæmonius ab Agide, sic Hã
nibal ab Hannone. Sic postea a Catone C. Cæsar,
adeo gloria sine inuidia esse nõ potest. Scipio post-
quã delectus habendi copiã sibi ademptã vidit, pe
tijt vt saltem voluntarios secum trahere liceret, qđ
quum facile obtinuisset, incredibile dictu est, q̃to
oim Italiæ populorũ studio sit ipse ad eam expedi
tionem adiutus, aliorũ alia vltro præbentiũ, frumẽ
tũ, arma, milites, pecuniã: oiaq; tanta celeritate acta

Quo apparatu Scipio ĩ Siciliam trãsierit.

vt. XLV. die, quã materia syluis detracta est, naues
instructæ armatæq; in salo steterint, ipseq; nihil
moratus, cum septẽ milibus voluntariorũ trigin-
taq; longis nauibus in Siciliam sit profectus. Ma-
go sub id tempus ex minori insula Balearium, vbi
se per hyemem tenuerat, cum. XXX. rostratis naui
bus, onerarijsq; plurimis, duodecim peditũ milia,
& duo æquitũ, in Italiã deportauit, improuisoq; in
Liguriã appulsu, Genuã nullis rũ munitã præsidijs
occupat ac diripit, prędaq; Sauonę Alpino oppido
deposita, Epanterios mõtanos in Ingaunorũ Ligu
rũ gratiã oppugnat, cũ qbus fœdus pcusserat. Mul
tos ille ex Gallia & Liguria, fama sui nominis, ad
bellũ cõciuit populos, cuius opes quũ in dies, ma-
gis q̃ tutũ Romanis esset, augerenť, Marcus Vale-
rius Leuinus cũ duabus vrbanis legionibus Are-
tium processit. Eratq; bellũ per hęc in Liguria tena
tũ, quũ octoginta Punicę naues, cõmeatu honustę,
in Italiã ad Hannibalẽ cursum intenderãt. Has cir-
ca Sardiniã intercepit C. Octauius eius insulæ præ
tor. Valerius Antias Ligustica præda honustas fuis

Ara Hannibalis ad Iunonẽ Laciniam.

se ait, q̃ a Magone Carthaginẽ mittebanť. Hac æsta
te, quæ. XIIII. fuit secundi belli Punici, nihil me-
moria dignũ est in Brutijs gestũ. Hannibal circa
Laciniæ Iunonis templũ castra habuit, vbi aram
deæ dedicauit, cũ titulo rerum oim a se gestarũ, Gręe
cis Punicisq; literis sculpto. Interim Scipio in Sici-
lia, Siculorum nobiliũ sumptu, qui ad tercentum
numero iussi secum militare, qa Aphricanam mili
tiam grauatentur, totidem equites ex ijs qui se ex
vrbe secuti fuerant, instruxit. Frumentum pręterea
Siculis ad alendum exercitum imperauit, veteres
naues refecit, omnia summa cura & diligentia pa-
rabat, quum in Hispania ab Indibili renouatum
est bellum. Contemptu ille Romanorum du-
cum, qui tum erant in Hispania, ratus venisse tem
pus liberandæ Hispaniæ, cum quatuordecim mi-
libus armatorum in Ausetanis campis consedit.
Lucius Lentulus & Manlius Acidinus primis Bar-
barorum motibus occurrendum rati, & ipsi haud
multo post, iunctis exercitibus, in hostium conspe
ctu metati sunt. Nec longior inde mora fuit, in aciẽ
vtrinq; est vno tempore descensum, fuitq; pugna

Hispanorũ, & Indibilis cędes.

ab initio anceps. Postremo hostis a Romano equi
tatu circumuentus in medio est cæsus, vix mille
acie euaserunt, cæteri ad vnum occidione occisi
sunt, & cum his Indibilis defectionis autor. Ea cla-
de fracti Ilergetes, Mandonio & cæteris belli auto-
ribus ad supplicium traditis, arma & seipsos Ro-
manis dediderunt. Atq; hunc exitum habuit bel-
lum, quod ab Ilergetibus ex improuiso exarserat.
Lælius interea in Aphricam cum parte nauium a
Scipione missus, circa Hipponem copias expo-
suit, sub signisq; miles in hosticum egressus est,
qui in agris conspectus, tantum terrorem hosti-

Carthaginiensiũ met⁹.

bus incussit, vt non minus sit Carthagini trepi-
datum, quam si Scipio castra ad vrbem admouis-
set. Vulgo ferebatur Scipionem non Lælium ades-
se, actumq; de re Punica credere, ducem inuictum
exercitum in Libiam deportasse, breui futurum, vt
Aphrica velut Hispania nuper armis subacta, Car
thaginem ipsam oppugnet, nec præ nimia conster
natione poterat aliquid salubriter consuli. Verũ
vbi Lælius adesse dictus est, nec tota cũ eo classis,
remittente metu confestim militẽ in vrbe & agris
conquirunt, & Magoni grandem pecuniam decer
nunt, vt conducto quam maximo posset exercitu,
ad Hannibalem penetraret, amboq; iunctis copijs,
Romam contenderent, darentq; operam vt Scipio
nem Aphricę imminentem ab incœpto auerterẽt.
Sunt & ad Philippum regem missi qui grande ar-
genti pondus illi pollicerentur, si in Siciliam aut
Italiam cum classe transmitteret. Hæc illi. Lælius
late omnia populatus, copijs ad naues cum præda
reductis, quum iam ex Aphrica soluturus esset, a
Masinissa qui ad famam Romanæ classis ad mare
occurrerat, conuentus est. Hic ille multum questus
de longa Scipionis mora identidem hortatur, vt

Mãsinissæ mãdata ad Scipionem.

primo quoq; tpe in Aphricã cũ classe & exercitu
trãseat, eã cunctationẽ quũ Romano populo ad vi
ctoriã nõ parũ officere, tũ sibi admodũ piculosam
q iãdudũ graue bellũ sustineret, veniret tñ Scipio
atq; certã spem secũ ferret, fore vt breui tota Aphri-
ca potireť, q̃ ob crudele & auatũ ipsorũ imperiũ val
de esset Carthaginiẽsibus infesta. Cũ his ad Scipio
nẽ mandatis & p̃da ingenti, Lælius in Siciliã est re
uersus. Nec ita multi dies intercessere, qbus Roma-
ni Locros receperũt. Erant duæ Locrorũ arces, qua
rũ altera est a Pœnis retenta. Ea res vno tpe Scipio
nẽ & Hannibalẽ ad suis opem ferendã exciuit, iã &
Locrenses Punicũ imperiũ pertæsi, in medio posi-
ti fauorẽ ad Romanos inclinabant. Hannibal Ro-
mana arce parũ feliciter tentata, vbi consulẽ adesse
sensit, inde mouit castra, iussis q in altera arce erãt,
vti cõmodius possent, suæ saluti cõsulerẽt. Illi peri
culo qđ instabat perculsi domos arci propinquas
incẽdunt, vt fumo hostibus prospectũ adimerent,
moxq; auersa parte murorum dilapsi consternato
agmine abeuntes, suos ante noctẽ assequunť. Sci-
pio sumpto de ijs supplicio, q autores fuerant defe-
ctionis ad Pœnos, neq; se publice Locrensibus da-
re quicq̃; dixit, neq; auferre, Romã irent, eã fortunã
habituri, q̃; senatus censuisset. Ipse Q. Pleminio p-
prætore ad p̃sidiũ vrbis relicto, Messanam traiecit.
Cæterũ Pleminius, & iq cũ eo erãt, multo crudelius
q̃; Pœni sunt Locrenses vexate adorti, nihil oim, q̃
inuisas opes potentiorũ faciunt, nõ pperatũ est in
oppidanos ab duce & militibus. In ipsorũ Locren-
sium

Oratio re pore miſerunt, quorum vnus dicendi poteſtate fa-
legatorũ cta, his verbis eſt Marcellum allocutus. Niſi ita
ad Mar- perſuaſum nobis fuiſſet Marcelle vir clariſſime, Si
cellum. ciliæ ſtatu tyranni cæde turbato, non defuturam
nobis materiam reip. noſtro ſanguine ſatiſfacien-
di, ꝙ in Cannenſi clade non paſſi fuimus nos cum
alijs trucidari, confeſtim, poſt triſte illud, ne ini-
quum dicam, ſenatuſconſultum de nobis factum,
ad te conſulem, priuſꝗ in Siciliam deportaremur,
aliqui noſtrum veniſſent. Diſtulimus tamen que
relas noſtras, ſperantes vt quemadmodum patrũ
memoria, illi qui a Pyrrho rege ad Heracleam ca-
pti ſunt, aduerſus eundem pugnantes, ſiquid prio
re pugna fuerat offenſum, correxere, ita nobis hic
facultas daretur omnis ignominię pulchro aliquo
facinore abolendæ, quod non ſolum non conti-
git, ſed ablegati etiam in ea inſulæ loca ſumus, vbi
omnis nauandæ reip. operæ adempta ſit facultas.
Sed quo noſtro merito Marcelle tu & alij ita nobis
ſuccenſetis? liceat precamur apud te noſtras cala-
mitates deplorare, quem quum intuemur ambos
conſules & ſenatum intueri videmur, & quo ſi cõ-
ſule ad Cannas vſi eſſemus, longe melior & reſp.
& noſtra fortuna hodie eſſet. Cæterum priuſꝗ
de pręſenti conditione noſtra dicam, liceat quæſo
noxam, cuius arguimur, paucis purgare, ſi non deo
rum ira, fatoꝗ, cuius immobili lege digeri res hu-
manæ creduntur, ſed culpa hominum perijmus, cu
ius tandem ea culpa fuit, militum an imperatoris?
Equidẽ, nihil ego vnꝗ de eo imperatore dixerim,
cui poſt rem male geſtam gratias a patribus actas
non ignorem, ꝙ non deſperauerit de rep. cui etiam
per plures annos ſit continuatum imperium, cæte
ros quos tribunos eodem prælio habuimus, & ho
nores petere, & ingenti fauore obtinere audiuim⁹.
An vobis veſtriſꝗ liberis ignoſcitis Patres con-
ſcripti? in hæc vilia capita ſæuitis? Conſuliꝗ &
alijs primoribus ciuitatis licet fugere, quum ſpes
nulla in armis eſſet, milites niſi in acie cadant, igno
minia notandi ſunt? Ad Alliam omnis prope exer
citus, vt proditum memoriæ eſt, ex acie fugit. Ad
Caudinas furcas, ne tentato quidem prælio hoſti-
bus arma tradidit. Verum tantum abfuit, vt aut hi
aut illi ſint aliqua ignominia notati, vt per eoſdẽ
ſit non multo poſt reſpu. reſtituta, quꝗ non video
quis Cannenſem exercitum metus aut pauoris in-
ſimulare poſſit, vbi plus quinquaginta milia ho-
minum ceciderunt. Vnde conſul cum. LXX. equi-
tibus aufugit. Vnde nemo ſuperſtes euaſit, niſi quẽ
hoſtis cædendo feſſus trucidare non potuit. Quum
captiuos redimi oportere negaretur, tum factum
noſtrum laudare omnes, ꝙ noſmetipſos reip. ſer-
uaſſemus, ꝙ iuſti exercitus ſpeciem feciſſemus.
Nunc deteriore conditione ſumus, ꝗ apud patres
noſtros fuerunt captiui, quippe illis tantum arma,
atꝗ ordo militandi, locuſꝗ in quo tenderent, in ca
ſtris mutatus eſt, que omnia ſimul nauata reipu.
opera recuperarunt, eorũ tamen nemo eſt in exiliũ
relegatus, nemini ſpes emerendi ſtipendij eſt adem
pta. Datus cum quo dimicantes vitam ſemel aut
ignominiam finirent. Nos vero, quibus nihil
aliud obijci poteſt, præterꝗ ꝙ paſſi ſumus ali-
quem ex Cannenſi pugna militem reſp. ſupereſſe,
non ſolum procul a patria, atꝗ Italia, ſed ab ho-
ſte etiam relegati ſumus, vbi in ocio & deſidia ſe-
neſcamus, vbi nequa occaſio, nequa ſpes abolen-
dæ infamiæ ſit relicta, placandæꝗ per virtutem ci-
uium iræ. Non ignominæ finem petimus, non
præmium virtutis, virtutem ſaltem experiri liceat,
laborem & periculum petimus vt virorum &
militum officio fungamur. Bellum iam alterum
annum eſt in Sicilia, in ea loca traduci petimus,
vbi quod ad Cannas faciundum fuit, ꝗprimum
faciamus, quicquid poſt id tempus viximus igno
miniæ datum eſt, non vitæ. His dictis ille & cæ-
teri legati cum lachrimis ad Marcelli pedes procu-
buerunt. Conſul nihil ſe mutaturum reſpondit
ex eo quod patres ſtatuiſſent, qundo ne ſuæ qui- Perora-
dem poteſtatis eſſet, ſcripturum ſe tamen ea de tio.
re ad ſenatum, omniaꝗ ex illius ſententia factu-
rum, Cum his legati dimiſſi ſunt, ac de ijs quæ po-
ſtularent bene ſperare iuſſi. Marcelli literis de ea re
in curia recitatis, placuit ita reſponderi, non vide-
ri patribus remp. credendam ijs, qui ad Cannas
commilitones ſuos pugnantes deſeruiſſent. Cæte- Patrum
rum ſi Marcello aliter videretur, ageret ipſe quod decretũ.
e repu. fideꝗ ſua duceret, modo nequis eorum mu-
nere vacaret, donoꝗ militari virtutis gratia dona-
retur, aut in Italiam reportaretur, donec cum Pœ-
no debellatum eſſet. Refectæ hoc anno Romæ
Fortunæ & matris matutæ ædes intra portam
Carmentalem, quæ priore anno fuerant incendio
abſumptæ, & Spei templum extra portam vrbis.
In Albano monte biduo lapidibus pluit. Multa Prodigia
Romæ & foris loca ſunt de cœlo tacta. Reate ſa-
xum ingens volitare eſt viſum. Sol rubere ſan-
guineo ſimilis: quibus prodigijs de more procura
tis, erant iam conſules in prouinciam abituri, quũ
allatum eſt Tarentum ab Hannibale captum. Fue-
rat iam antea ſpes illi facta eius vrbis paucorum
proditione obtinendæ dilataꝗ erat res in plures
menſes. Interim Tarẽtinorum obſides, qui Romæ
in atrio libertatis cuſtodiebantur, ſub noctem
vrbe dilapſi, domum fugam intenderant, qui po-
ſtridie ex Taracina Romam retracti, in foro prius
virgis cæſi ſunt, atꝗ de ſaxo præcipitati, cuius a-
trociſſimi ſupplicij fama Tarentum delata in cau- Tarentũ
ſa fuit, vt maturata ſit proditio. X. coniurarunt, Hãniba-
quorum princeps Nico & Philomenes fuerunt. li tradit.
Hi per ſpeciem venandi noctu vrbe egreſſi, cum
Hannibale ſemel atꝗ iterum locuti, his condi-
tionibus vrbem ſe prodituros ſunt polliciti, vt
liberi Tarentini eſſent, neꝗ vectigal vllum Cartha
ginienſibus penderent, præſidiumve inuiti acci-
perent, atꝗ in hæc illi fidem ab Hannibale acce-
pere. Erat res interim minus ſuſpecta, nam præ-
terꝗ ꝙ Philomenes venandi ſtudio inſignis erat,
canes & alius venaticus apparatus euntem ſeque-
batur, aſſidueꝗ aliquid ſylueſtrium ferarum, etiã
ab hoſte ad id præparatum, aut portarum cuſto-
dibus, aut præfecto dabat, & quia metu hoſtium
noctu ire, & reuerti putabatur, ſibilo cuſtodes ex-
citabat, omnibus itaꝗ comparatis Hannibal ex
compoſito, quum trium dierum ſpatio Tarento
abeſſet, cum expeditiſſimo peditatu, & omnibus
equitibus celeri curſu Tarentum ire pergit, præ-
miſſis Numidis qui late longeꝗ ante agmen eua-
gati omnes in vijs & agris oblatos interficerent,
nequa fama ſui acceſſus ad vrbem perueniret.
Percrebuit tamen ſub noctem rumor, Numidas
prædabundos vrbis fines ingreſſos, quæ res min⁹
ſuſpecta fuit, quia & pauci viſi fuerant, atꝗ ijdem
illi more latrocinantium vagi, fidem fecerant Hã-
nibalem caſtra non mouiſſe. Pœnus igitur per
portam Temenitida, quæ illi a Nicone, cæſis vi-
gilibus, patefacta eſt, in vrbem irrupit, & Philo-
menes per portulam, qua ire & meare erat ſolitus, Capitur
cuſtodibus excitatis, aprum eximia magnitudine Tarentũ.

iussit inferri. Ipse cum expedito iuuene secutus, custodem dum ferae magnitudinem miratur, incautum obtruncat, patefactaq; deinde porta alterum agmen in vrbem induxit, quod silentio in forum traductum, cum Hannibale se iunxit. Praefectus vrbis tumultu excitatus, in portum se proripuit, inde scapha exceptus in arcem confugit. Vbi vero illuxit Hannibal Tarentinos pro concione affatus hortatus est vt bono animo essent, singulosq; domum suam iubet inscribere, a quibus milites abstinere iussi, Romanorum militum tabernacula diripuerunt, qui in vrbe deprehensi sunt ad vnum omnes interfecti. Intuitus inde Poenus arcem vbi inexpugnabilis apparuit, fossa est ab vrbe disiungere adortus. Romani qui in eam confugerant, ferociter in hostes inuecti, non solum operas, sed stationem etiam illis oppositam primo impetu disturbant. Cesserant hostes de industria, vt Romanos procul arce distraherent, quo contigit, vt signo deinceps dato, qui procul arce fuerant hostes insecuti, per angiportus & vias cum multa caede sint in arcem compulsi. Fossa ingens ducta, & vallum intra erectum, mox & murus excitatus, vt tutior ab omni eruptione vrbis esset. Hannibal vrbe egressus ad Galesum amnem quinq; milia passuum a Tarento castra fecit, nec multo post in vrbem reuersus, nauesq; quae in imo sinu erant, per mediam vrbem curribus in apertum mare deuexit, atq; arcem circumuectas in faucibus portus statuit. Hocq; maxime modo Romanum praesidium, quod in arce fuit, terra mariq; Poenus circundedit.

ANNI MVNDI.

Fuit hic annus quo Tarentum est ab Hannibale occupatum, decimus, vt Liuius significare videtur, secundi belli Punici, Octauus & quadragesimus supra quingentesimum ab vrbe condita. A mundi origine tertius & nonagesimus supra nongentesimum ac quater millesimum, quo tempore Philippus in Macedonia regnabat, Antiochus in Syria Acheo iamdudum citra taurum sublato. Ptolemaeus Philopator in Aegypto. Eratq; in Iudaea pontifex Onias, qui quum tributum cunctantius exoluisset, facile regis iram incurrerat, imminebatq; illi a Ptolemaeo discrimen maximũ, nisi Iosippus pontificis & sorore nepos, mira indole adolescens,

Onias.

Athemone qui vectigal exacturus in Iudaeam venerat, hospitio sibi multaq; comitate conciliato in Alexandriam se ad Ptolemaeum iturum dixisset, ac coram regi satisfacturum, quo non multo post Athemonis discessum profectus, illi ex Memphi cũ Athemone & Cleopatra coniuge eodem curru redeunti, Iosippus obiter occurrit. Caeterum Athemõ tempestiuo eius liberalitatis testimonio, adeo venientem iuuit, vt in regium sit currum familiariter multaq; comitate acceptus. Venerant forte per id tempus Alexandriam, Phoenices, Iudaeae & Samariae publicani, vectigal earum gentium licitaturi, qui quum octo milia talentorum desponderẽt, duplicem summam se regi daturum Iosippus pollicitus est, ibi Ptolemaeus laetus fiscum vna licitatione tam grandi summa augeri, vt vades Iosipp⁹ daret postulauit, iamiam illi vectigal addicturus. Ille, tu inquit rex mihi & regina optimi vades eritis: quo adagio Ptolemaeus pellectus, ne sponsoribus quidem datis negocio praefecit. Diu itaq; rei praefuit, multaq; celebritate nominis, circa finitimos vixit, fueruntq; eius filij complures, sed Nicanor, quem ex fratris filia tulerat, omnium prudentia & animi elatione clarissimus. Is a patre ad regẽ missus, accepta ab ipsius dispensatore praegrandi

Iosippi facetũ dictum.

Nicanor Iosippi filius.

pecunia, vno tempore centum venales pueros, puellasq; pari numero, sub mangonibus egregie literis aliisq; disciplinis institutos mercatus est, mares regi, puellas Cleopatrae dono obtulit, qua ille munificentia patri est & fratribus per literas a rege commendatus. Caeterum in Iudaeam reuersus in apertum incidit discrimen. Fratres siue quia multum paternae pecuniae vana ostentatione Alexandriae profudisset, siue potius veriti ne regia cõmendatione sibi a patre praeferretur, venientem insidijs excipiunt, quibus non sine parricidio declinatis, Hierosolymis profugus trans Iordanem abijt, ibiq; turri ex albo lapide sibi aedificata, quam Tyrum appellauit, manuq; hominum sibi cõparata, acerbe tributũ a barbaris exigebat, post Ptolemaei interitum, in Antiochi potestatem redactus, graui⁹ supplicium veritus, sibi manum intulit.

Nicanoris exit⁹.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVINTAE, LIBER IIII.

ERAT res romana adhuc inter spem & metum praesentis belli suspẽsa, fortuna vices vbiq; variante, ac propterea nullis non superstitionibus obnixa. Etenim pręter multa visa & audita, quae prodigiorum loco temere ferebantur. Martianum carmen per id tempus conquisitum ac repertum, maximam ciuitati curam attulit. Id partim verissimo euentu probatum, haud dubiam futurorum fecit fidem. Scripserat quisquis fuit ille Martius, Amnem troiugena Cannam Romane fuge, nec te alienigenae cogant in campo Diomedis conserere manũ: sed neq; credes tu mihi donec compleris sanguine campum, multaq; milia occisa tua deferat amnis in pontum magnum ex terra frugifera piscibus atq; auibus, ferisq; quae incolunt terras his fiat esca caro tua. Haec quia magna ex parte sunt hominum oculis repraesentata (nam & Diomedis campos & Cannam, vbi pugnatum erat vulgus agnoscebat) maior cura subijt alterius carminis, procurãdi, quod in haec fuit verba conscriptum. Hostes Romani si pellere vultis vomicam, quae gentium venit longe, Apollini vouendos censeo ludos, qui quotannis comiter Apollini fiant, quum populus dederit ex publico partem priuati vti cõferant pro se suisq; his ludis praeerit praetor, is qui ius populo plebiq; dabit summum. Decemq; viri Graeco ritu hostijs sacra faciant. Haec si recte faxitis, gaudebitis semper, fietq; res vestra melior, nã is diuus extinguet perduellem, qui vestros cãpos pascit placide. Hoc carmine publice interpretato, ludi sunt Apollini voti, & in circo celebrati. Praetor praesedit, populusq; stipem in ludorum apparatum, vt quisq; potuit, conferre est iussus. Ex publico. XII. milia aeris praetori sunt expensa, Apollini bos auratus, & duę caprę aureę: Latonę bos foemina, & ipsa cornibus auratis immolata est. Fuitq; hic annus quo Apollinares ludi sunt Romae coepti fieri secũdi belli Punici decimus, Romanę vrbis duodequinquagesimus ac quingentesimus. Sed dum per haec ciuitas in dies magis magisq; se malorũ daemonũ imperio addiceret,

Martianum carmen.

Carmen alterum.

Vouentur ludi Apollini.

cetet,Cõsules qui in Samnio erãt,facti sunt certio
res Hãnonẽ,haud procul Beneuento castra habere,
eoq; magnã vim frumẽti cõuectã,vt Campanos fa
me laborãtes ea ope subleuaret.Fuluius conatꝰ]ho
stium oppressurus,citato agmine Beneuentũ cõten
dit.Collega in Cãpanum agrum copias egit. Iã ad
duo milia curruũ cum incõdita multitudine ex Ca
pua in castra venerant.Hanno cũ parte copiarũ iue
rat frumentatũ.Hæc cũ Fuluius resciuisset,Beneuẽ
to profectus,castra hostiũ in arduo loco sita,primo
accessu oppugnare est ausus.Mox consul,loci diffi
cultate, & quia hostes ab initio valide Romanũ a
munitionibus reiecerãt,deterritus, cani iussit rece
ptui.Tum vero milites obstinatiore animo hostiũ
vallũ subeũtes per æqua & iniqua vincẽdi studio
acti,pluribus locis in castra irrumpunt.Cæsa sunt
ad sex milia hominũ,septẽ milia & amplius capta,

Cædes Pœnorũ.

cum ingenti curruũ ac iumentorũ multitudine.Hã
no audita suorũ clade,in Brutios fugienti similis se
recepit.Beneuenti præda diuendita, donatiq; sunt
in primis militaribus donis, Vibius Pelignæ co
hortis præfectus,& T.Pedianus princeps tertiæ le
gionis,qui primi omnium in castra irruperant. Cã
pani præsenti clade perculsi, Hannibalem preci
bus fatigant ne se in aperto discrimine constitutos
Romanis ad excidium deserat,imminere sibi duos
consules, cum duobus consularibus exercitibus,
qui vix vnius diei itinere abessent, ne Tarentinæ
arcis expugnandæ studio,sociam vrbem hostibus
proderet, quam Carthagini æquare esset solitus.
Misit Hannibal duo milia equitum Campanis,
quibus in suum aduentum ad arcendam popula
tionem vterentur.Interim Metapontini & Turini
cũ tota ora maritima,Tarentinorũ defectionem se
cuti,ad Pœnos defecerũt. Consules Capuam cir
cumsessuri,ne Beneuentum sine præsidio relinque
rent, T.Gracchum accersunt,qui sociorũ vrbem &
fines tueretur Graccho sub id tempus sacrificanti

Ostentũ.

ostento quod in sacris fieri contigit, est præmon
stratum , futurum , vt hostium insidijs esset haud
multo post periturus.Duo angues occulto allapsu
circa aras,hostiæ iecur depasti sunt, conspectiq; ex
oculis repente euanuerunt, idq; cum semel atq; ite
rum fecissent,monitus ab Aruspicibus dicitur, vt
insidias caueret,quas fatali necessitate repugnante
effugere non potuit. Flauius Lucanus suæ gentis

Flauij perfidia.

prætor,ad Pœnum defecturus, multo meliori fœ
dere se in amicitiam venturum ratus, si id Roma
ni ducis sanguine sanxisset,pactus occulte cum Ma
gone defectionem , cum in pacatum venire iussit,
atq; in insidijs sedere, quo Flauius Gracchum , per
speciem colloquij, velut plerosq; Lucanorum ad
Romanum imperium retracturus,quorum præto
res secum venturi essent,ad insidiarum locum cum

Gracchꝰ occiditur

paucis equitibus pertraxit . Ibi Gracchus ab hoste
circumuentus, suos hortatus ad terram desilijt, ac
maius q̃; pro numero prælium ciens, non sine ho
stium pernicie fortiter occubuit, corpus ducis exa
nime Mago cum fascibus captis ad Hannibalem
misit . Fuerunt qui traderent non in Lucanis, nec
proditione Gracchum perijsse,sed ad Calorem flu
uium,cum forte castris egressus, cum lictoribus &
duobus seruis, vt lauaret ad amnem descendisset,
ibiq; ab hostibus inter salicta ripis innata latẽtibus
oppressum.Alij quingẽtos passus a castris progres
sum prodiderunt,prodigium , quod in sacris acci
derat,aruspicum iussu expiaturum , in Numidarũ
insidias incidisse,hostesq; Gracchi extincti tantum
capite potitos.Consules Campanum agrũ ingres
si,subita hostium eruptione, mille & quingentos
milites amiserunt. Nec multo post Crispinus Ro
manꝰ eques a Badio Campano, olim hospite suo,
ad singulare certamen prouocatus, hostem primo
concursu humero traiectum,ad terram ex equo de
iecit,deiectum obtruncasset,nisi ille,dum Crispinꝰ
ad terram desilijt, præcipiti fuga ad suos delatus,

Singulare certamen Badij & Crispini.

equum & arma victori reliquisset. Hãnibal & ipse
post consulum accessum præsto affuit, in aciemq;
vtrinq; descensum.Primo congressu res Punica su
perior fuit,mox equitum incursu restituta acie, Sẽ
proniani exercitus interuentu, qui velut ex compo
sito affuit, quoniam aduentantium hostiũ vtrisq;
prębuit speciem,ab vtraq; parte datum est signum
receptui . Consules sequenti nocte ad distrahendũ
inde Hannibalem,castris profecti diuersi abierunt.
Fuluius in agrum Cumanum, in Lucanos Clau
dius concessit.Hannibal Appium secutus. Cæte
rũ Romanus consul circunducto qua voluit ho
ste Capuam est reuersus.Hannibal Appium frustra

Cẽteniꝰ.

insectatus,in Cẽtenium Penulam duxit, qui in Lu
cania,cum octo milibus hominum & ampiꝰ erat,
centurio duntaxat,viribus alioqui corporis & ani
mi pollens,octo milia militum a patribꝰ impetra
uerat extra ordinem, vt in Lucania rem gereret. Is

Cẽtenius Penula cum exercitu cæditur.

igitur neq; rei militaris peritia,neq; fortuna par ho
sti,temere in pugnam descendere ausus,cum omni
bus copijs ab Hannibale est oppressus, vix.X.mili
tes,ex tanto nuper numero, euasisse dicuntur.Cam
pana interim obsidio sedulo parabatur , & quæ in
eam rem necessaria erant Casilinum studio com
portari,nec Hannibal id ociosis auribus audiebat.
Cæterum intentus ad alterum Romanorum exerci
tum opprimendum,qui sub Gn.Fuluio in Apulia

Hãnibal ad fluuiũ contẽdit.

erat,vbi per licentiam militarẽ omnia fieri cogno
uit,Capua omissa,eo cursum deflexit, quo quũ ma
gnis itineribus venisset,noctu militibꝰ ad insidias
in occulto sedere iussis,insessisq; ab equite omnibꝰ
vijs qua hostium fugam inclinaturam arbitrabat,
etenim haud ignorabat Fuluianos in pugnã descẽ
suros,qui sub primũ suũ accessum vix in castris cõ
tineri potuere:postridie vbi primum illuxit,teme
rarium ducem in pręliũ elicuit,sed ne clamorẽ qui
dem hostium sustinuit Romana acies . Prætor pat
quidẽ Centenio stultitia & temeritate, aio nequaq;

Ro. cędes ad Herdoneam.

cõparãdꝰ,vbi primũ aciẽ inclinare vidit,cũ ducẽtis
fugã arripuit exercitu ad cædẽ relicto.Romani vn
diq; circũuẽti adeo fœde cęsi sunt, vt ex decẽ & octo
milibus hominũ, vix duo milia euaserint . Luctus
& pauor ingens ciuitatem inuasit , duabus teterri
mis cladibus,alia super aliã,paucis diebus acceptis,
sed quia cõsulares exercitus incolumes erant,minꝰ
animi pręsenti militũ iactura affecti sunt . Ipsi etiã

Capua a Ro. circũ sedetur.

consules per eos Dies,Claudio Nerone ad se accer
sito,Capuam circunsederunt,tribus prætorijs circa
muros hostiũ vno tẽpore erectis,mox fossa & val
lo vrbẽ cingere adorti, Cãpanos ad pugnam exci
tere,impediẽdi operis studio.Verũ vbi omnis ho
stiũ conatus irritus fuit, viderũtq; opus continuari,
priusq̃; oĩa loca insederent,mittũt qui id Hãnibali
significarẽt,& cõsules p̃ p̃conẽ edixerũt, vt siq Cã
panorũ vrbe egredi vellent,ante idus Martias ipsi
cũ filijs & vxoribꝰ liberi essent,oĩaq; sua haberent.
Post eã diẽ quicũq; in vrbe essent se hostiũ numero
habituros.Ea publice denũciata non solũ Campa
ni per contẽptum audiuere , sed minas quoq; addi
derũt,cõuicia in Romanos iacentes.Hannibal post
pugnã ad Herdoneã cõmissam, vbi Fuluianũ dele
uerat exercitum . Tarentum diuerterat, spe potiun
dę arcis pręcepta, verũ vbi frustra oĩa tentari vidit,
Brundusiũ contendit.Hic quoq; quum parũ profe

 cisset,

cisset, vanaq; spe tereret tẽpus, nuncij ad eũ venerũt.
Capuã a Romanis circunsederi: Respondit Hanni-
bal affuturum se paulo post, nec dubium esse, quin
hostes ad suum aduentum, vt nuper fecerant, obsi-
dionem soluerent. Cũ his legati dimissi, quibꝰ vix
patuit in vrbem reditus, Capua iam propemodũ
duplici fossa & vallo circundata. Sed dũ haec in Ita-
lia geruntur, Marcellus Syracusas recepit. Primo
pauci, piscatorijs retibꝰ operti, cymba delati, in Ro
mana castra cũ trãsfugis in colloquiũ venere, de ci-
uitate Romanis tradenda. Inde ad LXXX. eius cõ-
silij participes facti. Habuissetq; res ipsa optatum
exitum, nisi coniuratione indicio patefacta, prodi-
tores Epicides medio conatu oppressisset. Deiectus
hac spe Marcellus alteram cõtinuo nactus est. Age-
batur forte inter Romanos & hostes de Damasip-
po Lacedaemonio redimendo, qui ad Philippũ re-
gem ex Syracusis missus in Romanorum potesta-
tem venerat. Vtrinq; igitur ad colloquiũ circa Tro
gillorum portam ventum erat. Hic Romanus qui-
dam muros vrbis aliquãto sua opinione humilio
res intuitus, numerandoq; lapides qui in frõte erãt,
altitudinemq; taciti oculis aestimando, eo perue-
nit, vt modicis scalis in vrbem euadi posse depre-
henderet, si aliquo modo custodes possent decipi.
Ea res ad Marcellum delata, confestim ducis ani-
mũ in spem adduxit, vrbis furto potiundae. Omni
busq; propemodum paratis, vna iniri ratio nõ po-
terat, qua arte nocturni vigiles fallerentur. Verum
Marcellꝰ Syracusas capit. id quoq; fortuna ducis obtulit, qui hac vna defixus
cura indicio comperit, festos Mineruae dies magna
animorũ hilaritate in vrbe de more celebrari, mul-
taq; vini licentia ciuitatem lasciuire. Quod factum
vbi adesse sensit mille milites silentio noctis cum
scalis ad vrbem misit, ipse haud multo post cũ ma
ioribus copijs secutus, qui praemissi fuerant intrepi
de negocium obeunt, murum tacito scalarũ ascẽsu
occupant, porticula quae fuit ad Hexapylon subita
vi refracta suos in vrbem accipiunt. Custodes qui
in proximo erant somno & vino grauati interfecti
sunt, caeteri improuiso tubarum cantu & clamore
perculsi, rati id quod erat, muros ab hoste teneri, me
tu dilapsi, alij alio diffugiunt. Epicides citato agmi
ne ex insula (Syracusani Nasum dicunt) affuit, ve-
lut paucos hostium qui custodum negligentia in
vrbem furto ingressi essent eiecturus. Verum vbi
Epipolas & cetera loca circuniecta Romanis armis
teneri vidit, hoste paululum missilibus lacessito,
retro in Acradinam abijt, veritus ne aliqua intesti
Marcelli lachrymae. na fraude tutioribus locis excluderetur. Marcellus
vbi captam vrbem subiectam oculis habuit, illa-
chrymasse dicitur, partim tantae rei perpetratae
gaudio, partim veteri fama & splendore vrbis. Oc
currebant animo inclytę victoriae, qđ Atheniẽsibꝰ
terra mariq; victis Atticas classes, duosq; clarissi-
mos duces, cum numeroso exercitu, Syracusani de-
leuissent. Bella cum Carthaginiensibus gesta Duo
Dionysij eorumq; potentia. Recẽtissima Hieronis
memoria, qui prae omnibus socijs regibus Roma-
nũ po. pręcipua fide coluit, Ornatissimus vrbis ap-
paratus in cinerem momẽto tẽporis abiturus. Ipse
Acradina exclusus, tentauit an posset Euryalũ oc-
cupare. Fuit is tumulus in vrbe munitissimus: quẽ
vbi praesidio teneri vidit, inter Thicam & Neapo-
lim illustria vrbis loca metatus est castra. Petenti
Diripiuntur Syracusae. busq; suppliciter Syracusanis, vt ab incendijs & cae
de abstineretur, militibus edixit, nequis liberum
corpus violaret, caetera diripiendi omnibus copia
facta est. Tum vero in praedam est tumultuose
discursum, ac quicquid antiqua felicitas cumulaue
rat, momento temporis est vi & rapina exhaustũ.
Nec ita multo post Marcellus Euryalum occupat.
Himilcho qui in portu erat, parte nauium Epicidi
relicta, Carthaginem reuersus, docuit quãto in di-
scrimine res Syracusana esset. Quo nuncio Cartha
ginienses permoti, paucis diebus Himilchonem
ipsum cum centum nauibus Siciliam repetere iu-
bent. Vno deinceps tempore, pluribus locis sunt
Romani oppugnati. Hippocrates vetera Romano
rum castra, quae adhuc praesidio tenebantur, est su-
bita vi adortus, Himilcho media inter castra & vr-
bem loca cum naualibus copijs insederat, nequid
praesidij ex vrbe laborantibus mitti posset. Epici-
des ex Acradina in Marcelli statiões fecit impetum.
Vtrobiq; prospere est a Romanis dimicatum. Cri-
spinus, qui in castris erat, non solum Hippocratem
a munimentis repulit, sed fugientem est etiam inse
cutus. Et Marcellus Epicidem in Acradinã compu
lit. Secuta mox pestilentia, per autumni tempus, q̃
Himilchonis & Hippocratis exercitũ pene ad vnũ
extinxit, fuitq; Poenis ea coeli intemperies eo perni
ciosior, qđ illorum castra in aperto erant. Id veritus
Marcellus omnem castrensem turbã, iam & ipsam
non parua ex parte affectam, in vrbem transtulit,
vt tecto & vmbra miles reficeretur. Nec Carthagi-
niensium animi ad eam cladem conciderunt, quin
ab Himilchone docti, futurũ, vt Romani Syracu-
sis inclusi, facile caperentur, si paululum adhuc ad-
niti vellent, Himilchonem ipsum, cũ centũ quin-
quaginta lõgis nauibus ad bellum instructis, & se-
ptingentis onerarijs, cũ cõmeatu, caeteroq; belli ap-
paratu, in Siciliã mittũt, qui quũ Pachini promõto
riũ superare nõ posset euro ab ortu saeuiẽte, fuissetq;
aliquot dies in eadem statione, ne naufragium face
ret, veritus Epicides ne punica classis retro tenderet
cursum, mercenariorum ducibus in Acradina reli-
ctis, ipse ad Himilchonem nauigat. Stabat Roma-
na classis ad hoc ipsum instructa, vt ad primos Hi-
milchonis motus cum eo confligeret, ne tantus re-
rum apparatus Syracusis importaretur. Remitten-
te itaq; Euro, vbi Punicae naues in altum sunt eue-
ctae Pachinumq; circunagi coeperunt, cõfestim Ro-
mana classis ex sua statione egreditur: quod Himil
cho intuitus, incertum quo consilio, velis in altum
sublatis Tarẽtum abijt, missis qui onerarias naues
iuberẽt Carthaginẽ repetere. Epicides tanta spe de-
iectus, ne in vrbem magna iã parte captã reuertere-
tur, Agrigẽtum nauigat, potius euẽtũ rei q̃ qđ aliqđ
inde moueri posset, expectaturꝰ. Syracusani & ipsi
omni spe destituti, Epicidis pręfectos obtrũcant.
Pręotoribusq; creatis, legatos ad Marcellum mittũt,
qui Hieronis in populum Ro. studium & beneuo-
lentiã testati, excusataq; Hieronymi stultitia, cuius
ipse breui suo capite poenas luisset, quonam modo
Epicidis & Hippocratis fraude circumuenti, capti
primo mox oppressi essent, ordine exponunt, quo
accidisset, vt a Romana societate vi potius abstra-
cti, q̃ alienati essent. Satis superq; Marcellum habi-
turũ, si quicquid gloriae Syracusani terra mariq; ade
pti essent, sui triumphi titulo ascriberet. Parceret
deinceps miserae ciuitati, que ab eo seruata, & in fa-
miliae clientelã recepta, multo maiori laudi futu-
ra esset, q̃ si ad excidium affligeretur. Benigne audi
ti sunt legati, facileq; de pace conuenisset, nisi trans-
fugae & mercenarij, rati se a Syracusanis prodītum
iri, pręetoribꝰ interfectis, oĩa noua rebellione pturbassent. Pręfectis itaq; ex suo corpore creatis, tres
Acradinę pręficiũt, totidẽ & Nasum iubẽt pręsidio
obtinere. Erat in his Mericus Hispani sanguinis, q
vt gratiã cũ Romanis iniret, per portã, q̃ erat ppe
Arethusam

Arethusam fontē, Romanos noctu in Acradinam immisit. Marcellus copijs ex altera parte admotis, vbi ex insula ad opē suis ferēdā concursum fieri vidit, partē copiarū eo mittit, quę subito Romanorū impetu, semiplenis stationibus capta est, & ipse a suis, qui noctu recepti fuerant, in Acradinam acceptus, vrbē militi, qua parte intacta adhuc erat, diripiendam dedit. Atq; ita Syracusæ tertio fere anno, ꝙ obsideri cœperāt, captæ direptęq; sunt. Archimedes in medio captæ vrbis tumultu nihilo secius, ꝙ si omnia circa pacata essent, figuris quibusdā geometricis, quas in puluere declinauerat intentus, ab ignaro milite quis esset interficitur. Marcellus eius mortem ægerrime tulit, sepulturæq; extinctum tradidit. Defuncti memoria apud victorem cognatis & affinibus præsidio & honori fuit. Ipse quum talis extitisset, nihil eorum quæ speculatus est literis commendauit. Sphæra cylindro ambita, eius sepulcro cum quæstione imposita, ex continenti firmamento ad contentum quæ esset excessus proportio. Cæterum æstate illa, qua hæc in Sicilia gesta sunt, quum biennio fere bellum in Hispania consilio magis quā armis fuisset administratū, Scipiones iam tēpus adesse rati, vt bellum in prouincia finiretur, partiri inter se bellū, P. Cornelius, cum duabus partibus Romani exercitus, sociorumq;, in Magonem mouit, atq; Hastrubalem Gisgonis. Gn. frater cum tertia parte copiarum & auxiliaribus celtiberis in alterū Hastrubalē veterē in Hispania imperatorē profectus est. Vna itaq; digressi primo ad Anitorgim ponunt castra. Inde Publio ad destinatā belli partē profecto, Gnæus in castris Hastrubali oppositus substitit. Pœnꝰ vbi multo plures Hispanos i hostiū castris esse ꝙ Romanos sensit, occulte pactus est cū Celtiberorum ducibus: vt ex Romanis castris auxilia subtraherent. Id non modo est ducibus ipsis auro captis, sed multitudini etiā facile persuasum, quę militiæ finiēdę erat cupida. Nec erat cura Romanis vim vllā metuerent, quum ipsi valde numero pręstarent. Barbaris itaq; abeuntibus Scipio, postea ꝙ per hæc impar hostibus factus, nec vt fratri iungeretur, copia dabat amplius, qui iā procul inde aberat: statuit ꝙ maxima posset celeritate in pacatum decedere: nuſꝗ quantū in se esset prælio congressurus. Et ille, ob Celtiberorū defectionem, in aperto erat periculo constitutus quum P. Frater in maius incidit discrimen. Erat in hostium castris Masinissa, qui postea Romana amicitia factus est clarꝰ. Is cū sua Numidarum ala adeo omnia Romanis reddidit infesta, vt non solum tuto pabulari nō liceret, sed stationes etiā pro castris, improuiso illorum incursu, turbarentur. Eratq; iā res obsidiōi pene similis, quum Scipio audito Indibilis Hispani reguli ad hostes accessu, qui cum septē milibus Suessanorum appropinquare ferebatur, veritus ne Pœnorū vires sociorum appendicibus auctę, sustineri non possent amplius, cautus & prudēs alioqui imperator, temerariū & pręceps cepit cōsiliū: vt venientē hostem nocturno pręlio exciperet. Cū lecta igitur parte copiarū, T. Fonteio cū cætero exercitu ad castrorū præsidiū relicto, noctu profectus, hostē fallere nō potuit. Vix cū Indibili initum erat prælium, quū Numidæ a læua & dextera cum fremitu incursantes militem perculere: secuti inde cum clamore & strepitu Pœni duces: ibiq; Romani vndiq; circūuēti tādiu fortiter dimicarūt, quoad Scipio per suos hortabūdꝰ incedēs lācea traiectꝰ cōcidit. Ad cuius casum milites, remisso ꝓlio haud vno loco erūpētes, fuga dissipati, alij alio, cæterum plures in castra reuersi sunt. Fuissent multo plures, cæsi, nisi nox texisset fugientes. Cōfestim inde itum ad alterū Scipionē opprimendū. Ingens gratulatio inter hostes fuit, ꝙ alter Romanorū ducū, cū præcipua parte exercitus, cæsus esset. In Romanis castris, etsi nōdū fama tātę cladis peruenerat, mœstū tñ erat silentiū. Præsagiū & cōiectura præsentis mali, omniū aīos occupauerat. Satis constabat altero exercitu incolumi Hastrubalē & Magonē haud temere abducturos fuisse ex sua prouincia exercitū. Scipio quod vnum salutare in præsentia videbatur, retro ꝙ celerrime abire est conatꝰ, noctu motis castris, cōfectumq; est eo die aliquid itineris. Cęterū Numidæ (nā eius discessus haud diu latuit) sub occasum solis agmē assecuti, iniecto ꝓlio tādiu Romanū ducē remorati sunt, donec Pœnorū imperatores, qui cū tribus exercitibus sequebant̄ e vestigio affuerunt. Scipio in satis arduū colē copias recepit. Sed ne virgultis quidē vnde milites vallū peterent vestiū. Sterile ad id solū minimeq; habile, vt in glebas recideret. Clitellis igit̄ sarcinisq; colligatis, vt aliqua valli species hostibus obijceretur dux circū sepsit exercitū, quo vbi tres exercitus hostium sunt admoti, starētq; Barbari nouo genere munimi nis pene attoniti ducibus acclamātibus qd starētꝰ ludibriū illud oculorum esse, ne muliebres quidē conatus remoraturum, cum clamore vndiq; Romanū inuadūt, primoq; certamine fatigāt. Restiterunt aliquādiu illi ꝑter spē, verū refractis haud vno loco munitiōibꝰ, ferrū Romanos ad vnū abstulisset, nisi in ꝓximas syluas patuisset effugiū. Fuga inde delati sunt in altera castra, quibꝰ Fōteius ꝑerat. Hęc Liuius. Cæterū quo pacto eo incolumes peruenire potuerint, ꝑ tam lōga spatia haud quidē intelligo, nec illud video, vñ resciuerint, quo in loco nīc altera essent castra, & quō retēta Quippe nuper ea capta & deleta suspicati, conati fuerāt i pacant̄ abire. Gn. Scipionē quidā prima hostiū irruptione cæsum ꝓdiderūt. Alij in ꝓpinquā turrim cōfugisse memorāt, vbi exustis ab hoste foribꝰ, dux ipse, & oēs q cū eo fuere, sint ad vnū trucidati. Atq; ita Gnęꝰ Scipio vndetrigesimo die post fratris mortē interfectꝰ est. Luctus ex eorū interitu nō maior Romæ fuit, ꝙ i socijs Hispaniæ ciuitatibꝰ. Sed maius sui desiderium. Gn. reliquit, q diutius ꝓuinciæ pręfuerat, priorq; apud socios fauorē occupauerat, dederatq; apud illos speciē Romanę iustitiæ. Et iā Hispaniæ ꝓ amissis habebant̄. Quū L. Martius Septimij filius vnus, pręter spē oīm, rē propemodū collapsam incredibili celeritate restituit. Is post Scipionū interitū, collectis ex fuga militibꝰ deductoq; ex aliquot locis pręsidio, copias cū Fōteio iunxit: Inde castris citra Iberū positis suffragio militari dux oīm declarat̄, quū ad id tēpus equo rātū meruisset. Hic vbi Hastrubal Gisgonis copijs Ibero traiectis, ad delēdas Romanorū exercituū religas appropinquare est dictꝰ, milites veterū ducū recordatione, in fletū & lamentationē conuersi, Scipionū noīa inuocabāt, deosq; incusabant sublatis in cœlū manibus, ꝙ ita euenire voluissent, vt duobus imperatoribus, vno post alterū, paucis diebus, spoliati essent. Castigabāt centuriones hos intēpestiuos luctus, sed oīm acerrime Martiꝰ, instabatq; vociferās, qd in apto rerū discrimine, fœminarū more, cū fletu & eiulatu, humi sederēt, quū virtute opꝰ esset, vt sese & rēpu. tuerent̄. Hæc Martiꝰ castigabundus dicere, quum subito velut rabies quædam omnium animos inuasit, arreptisq; repente armis ad portas discurrunt, hostēq; incomposite venientem feroci prælio exceptum, haud magno negocio fundunt fugantq;. Fuisset quidem insignis cædes secuta, nisi Martius rece

Syracusę capiunt̄.

Archimedis exitꝰ.

Scipiōes in Hispania.

Celtiberorū defectio.

Indibilis

P. Scipionis interitus.

Ro. metꝰ & fuga.

Gn. Scipionis interitus.

L. Martiꝰ

Reijciunt̄ Pœni a Vallo Ro.

ptui cecinisset. Mirari Pœnus vnde illa Romanorum militum multitudo in vnum coiuisset, vnde tam cito dux quæsitus illis, vnde ea fiducia victis superesset. Verum quia insequi non fuerant ausi, negligenter sese in castra recipiūt, negligentius custodiunt. Hic Martius secum reputans, ꝙ impar futurus esset tribus imperatorib⁹: qui haud multo post in vnum coituri erant, ad eum exercitum opprimēdum qui primus oblatus esset animum adiecit. Cōsilium specie ipsa temerarium magis ꝙ audax secutus, vt hostium castra noctu inuaderet, in qua re transigenda, nequa trepidatio medio actu oriretur, ita pro concione est milites allocutus.

Orō Martij ad milites.

Si in hoc afflicto reipub. statu, quo imperium hoc vt nostro iudicio amplum, ita re ipsa grauissimum sustineo, dolori & lachrimis indulgendum esset: nemo hodie me vno, ob meam in clarissimos duces Scipiones defunctos pietatē, insignius doleret: & qui vestram vicem vnus omnium cōsolor, aliena ope indigerem: vt solatia aliqua ægro animo adhiberentur. Verum quia res eo loco sitæ sunt: vt non tā lachrymis defunctos nos sequi oporteat, ꝙ propriæ saluti & publicæ vtilitati consulere, cogitare non desino, quo consilio, qua vi, rem collapsam per virtutē restituere possimus, periculumq́, quod nobis ab hostibus instat, in eorum capita vertam⁹. Solicitant ad hæc me die noctuq́ Scipionum manes, impellunt, hortantur: vt neq́ se, neq́ milites fortissimos, qui cum ipsis periere, diutius inultos iacere patiamur. Horū ego monitus nō min⁹ ꝙ necessitatē secut⁹, experiri statui, qd meo ductu ausuri sitis, qui vestra spōte iam pulchrum facinus nuper ausi estis: vt hostem non solum castris repuleritis, sed fusum etiam ac fugatum, cum cæde multa egissetis, nisi vos vlterius sequi prohibuissem. Sed ego audaciam vestram frangere nolui, quin ad maiorem gloriam reseruaui, vt postmodum præparati incautos, armati inermes per occasionem aggrederemini. Illi quia heri fusos haud secuti fuistis, metu id accidisse arbitrantur: & ꝙ res nostras duplici clade accisas vident, cōtemptim & negligenter in castris agunt, cæteros duces & exercitus expectantes: nihil omnium nunc minus meruunt, ꝙ ne nos modò obsessi & oppugnati, vltro sua castra oppugnatum eamus. Audendum igitur quod illi nos minime ausuros credunt, & quod difficillimum videtur, facillimum erit: tertia noctis vigilia tacito agmine ad eorum castra ibimus: primo, vt spero, clamore illa occupaturi: Exploratum habeo non vigiliarum ordinem, non stationes pro portis esse: tum somno pressos, aut metu pauentes sternite, eam cædem editurj, a qua vos heri, vt tutius res gereretur, reuocaui: audax scio videri potest id consilium, sed tutius & satius erit nunc fortunam experiri, ꝙ illud expectare, vt tres duces cum tribus exercitibus in vnum coeant: quod ne Scipio quidem summus imperator incolumi exercitu sustinere potuit. Aut hæc aut nulla certe alia restituendæ rei, via est Quam opportunitatem si per inertiā & ignauiam dimiserimus, satis scio, fore vt paulo post frustra requiramus: Ite & dijs bene iuuantibus corpora curate: vt integri, vigentesq́ animo hostium castra irrumpamus, quo heri nostra defendimus.

Peroratio.

Læti milites ab ea concione dimissi, reliquum diei, in expediendis armis, curandisq́ corporibus, consumptum. Syluosa conuallis erat inter vtraq́ hostium castra (nam ad sex milia passuum erat alter Pœnorum exercitus, quia huc nocturna hostium fuga inclinatura videbatur) Martius Punica arte vsus medio interuallo cohortem vnam cum bona equitum parte abdidit: cæteræ copiæ ad proxima hostium castra silenti agmine abductæ, ad quæ occupanda tam facilis patuit aditus, ꝙ si sua fuisset castra Romanus miles ingressus: quum nullæ stationes custodiæve in portis essent. Signa inde cecinerunt, clamorq́ sublatus omnia terrore complet. Multi semisomnes obtruncantur. Alij stupore pressi aut vestigio hærentes. Quidam per æqua & iniqua præcipites in ferrum ruunt. Ignis tabernaculis iniectus terrorem auxit. Portis a Romano milite insessis paucis fuga patuit. Cædes ingens in castris edita, qui consternato agmine in altera castra abibant, in eos, qui Syluam insederant incidentes ad vnum periere.

Pœnorū cædes.

Tum propere ad alterum hostem decurritur, ita vt si quis eo ex nocturna clade sensus peruenerat: prius Romanus victor affuerit, ꝙ quicq́ certi statui posset. Hic cruenta Romanorum scuta hostis intuitus, vix tentato prælio in fugam auertitur: multos passim totis castris & extra vallum victrix dextera absumpsit. Fuerunt qui traderent ad septem & triginta hominum milia binis castris cæsa, mille & octingentos captos, & cum cætera præda argenteum clypeum. CXXX. pondo Barchini Hastrubalis imagine cælatum. Valerius Antias septem milia tantum cæsa prodidit: inde cum Hastrubale dimicatum, ac decem milia Pœnorum interfecta quatuor milia &. CCC. captos. Calphurnius Piso quinq́ milia nec amplius ex hostibus desiderata in annalibus tradidit. Sed quātacunq́ fuit clades illa, post Scipionum cædem hostibus illata, Martij nomē apud scriptores omnes est ob eam rem nobilitatum. Additur veræ gloriæ miraculum, flāmā ex concionantis capite arsisse. Clypeus Martius, vsq́ ad Capitolium incensum, monumentū victoriæ illius durauit.

Miraculū in Martio cōcionante.

Quietior inde aliq̄ diu fuit post has mutuas clades Hispaniarū status. Marcellus Syracusis captis, tabulas & signa, cæteraq́ ornamenta, quibus ea vrbs in primis abūdabat, Romā trāsmisit, vnde Græcarum artium mirandi initium apud Romanos fuit. Siculæ vrbes, quę ante Syracusas receptas in fidem redierant, sociarum numero sunt ascriptæ. Cæteræ, vt bello captæ, leges acceperunt. Erantq́ non paruæ adhuc belli reliquiæ circa Agrigentum, Hanno, Epicides, & Murines vir impiger, quem in Hippocratis locum Hannibal in Siciliā miserat, castra ad Himerā fluuiū fecerant. Erat Mutines Numidarum præfectus maximeq́ Romanis infestus, ita vt iusto prope prælio Romanos in castra compulisset (Nam Marcellus ad primos hostium motus Syracusis excitus haud procul a flumine ceperat locum castris) inuidebat Hanno præsentem celebritatē Mutini, quo accidit, vt eo absente cum Epicide flumē transgressus aciem in Romanorum conspectu explicauerit, nec Marcellus pugnam detrectauit. Quippe qui cum Hannibale tot claris victorijs elato, sæpius in aciē descēdisset. Fuit id prælium Romanis minime difficile, Numidis de industria quiescentibus, vbi præfectū suum sub ipsum tempus ablegatum ab Hannone senserunt. Missus erat ille Heracleā ad Numidas equites, qui castrensi seditione eo concesserant, reducēdos. Immoti itaq́ Numidæ cornua tenuerunt, primoq́ concursu pugna decreta est.

Marcelli victoria.

Hostes fugati passimq́ cæsi sunt, multa milia hominum desiderata octoq́ elephanti a Romanis capti. Marcellus secundum eam victoriam Syracusas est reuersus. Romæ interim consules creati Gn. Fuluius Centimalus & P. Sulpitius Galba. Veteribus consulibus

Cōsules

Claudio

Claudio & Fuluio Capuæ assidentibus in sequen
tem annū protogatū est imperiū. Additum vt nō
prius inde abscederēt, q̄ vrbs Ro. nomini inimica
caperetur. Nā pręterquā q̄ in nulla iustior fuit Ro.
ira, certo sciebāt fore, vt Capua recepta, q̄ sua defe-
ctiōe multos a Ro. socios alienauerat, inclinatura
esset populorū aios ad veteris iperij respectū. Pla-
cuit ad hęc eo anno rēpu trib⁹ & .XXX. legionib⁹
administrari. Quæ Marti⁹ post Scipionū interitū in

Displi- cuit titu- lus i Mar tio.

Hispania gesserat pergrata fuere patrib⁹: titulus di
splicuit, q̄ proprætorē se vocauerat ijs literis, quas
ad senatū dederat. Rem mali exempli senatus arbi-
trari imperatorē ab exercitu, procul a legibus, a ma
gistratibus, ab vrbe, creari. Quare decretū tulere pa
tres, vt Tribuni plebis ad populum ferrent, quem
in Hispania cum imperio esse placeret. Dixerat in-
terim diem, C. Sempronius Blesus, Gn. Fuluio, ob
exercitum in Apulia amissum, & q̄ Rom. legiones
ita corrupisset, vt milites inter socios inquieti &
tumultuosi facti essent, inter hostes ignaui & im-
belles, & q̄ ipse primus oim ex acie fugisset, quum
cęteri imperatores, C. Flaminius, L. Paulus, L. Post
humius, C. Appius, duo Scipiones cadere maluis-
sent, quā circumuentas ab hoste legiones deserere.
Erantq̄ hæc capita accusationis, quibus bis iam
fuerat pecunia anquisitū. Cæterū vbi productis te
stibus constitit terrorē ab eo ortum, milites qui in
acie stabant, vbi præoccupatā ab imperatore fugā
animaduersum est tum passim dispalatos, id crimē
tantum inuidiæ reo adiecit, vt concio confestim
succlamauerit, nō pecuniarū, sed capitis ī eo anqui
rendum, itaq̄ dies illi perduellionis dicta est. Cæte
rum quum neq̄ Fuluij fratris gratia, qui tum Ca-

Fuluius in exiliū abijt.

puam obsidebat, neq̄ Tribuni appellati auxilio
essent, ante iudicij diem Tarquinios in exiliū abijt.
Plebs id exilium vt iustum sciuit, milites qui ex ea
acie fugerant, in Siciliā ea conditione, qua & Can-
nensis pugnæ reliquiæ, sunt quoad esset cū Pœno
debellatū, relegati. Additum ignominiæ ne pro-
pius vrbem vllam decem milibus passuum ten-
derent. Dum hæc Romæ fiunt, circa Capuā quum
assiduis hostium eruptionibus crebra pręlia fierēt,
essentq̄ equestria certamina hostibus plurimū se-
cunda, consules, Qu. Nauij centurionis inuēto, ex
omni militari iuuentute agillimū quenq̄ eligunt,
qui septenis iaculis atq̄ breuiore parma instructi
equorū clunibus post equites sedentes in aciem de
ferrentur, atq̄ vbi ad iactum teli prope hostem eue
cti essent, equis pro inus desilientes, in Campanū
equitatum impetū facerent. Primo itaq̄ congressu
ijdem pluribus telis alijs super alia in aduersum
hostem coniectis, confestim prælio auertunt, auer-
sum Romani equites ad portas vsq̄ cum cæde &
strage persequūtur. Atq̄ ita equestri pugna res Cā

Velites.

pana deterior facta. Milites ita instructi Velites sūt
dicti, & hastæ, quibus illi vsi sunt, velitares, longi-
tudine quaternum pedum, vt Liuius prodidit. Et
iam Capuæ ob longam obsidionē fames sentiri
cœperat, quum Hannibal accersitus, cum lectissi-
mis peditū equitumq̄ copijs, & .XXX. elephantis
ad socios obsidione leuādos ex Brutijs profectus,
ad Tiphata montem Capuę imminentē consedit.
Inde quum Romanū præsidium ex Galatia deie-
cisset, in Ro. duces qui Capuam circunsedebāt im-

Ro. cum Hāniba- le confli- gunt.

petum facit. Vna Pœnus ipse & omnes qui Capuę
erant equites pedite sq̄, pluribus portis subito effu
si, Romanos intra extraq̄ vallū circunsono clamo
re inuadunt. Auxit terrorē imbellis Campanorum
multitudo, e muris ænea vasa pulsantiū, vt in defi
quio lunæ moris fuit. Romani duces iam antea in-
ter se negociū partiti, Appius Claudi⁹ Campanis,
Fuluius Hannibali diuersi occurrunt, C. Nero pro
prætor cū equitibus sextæ legionis alia parte. Alia
Fuluius Flaccus legatus cum sociorū equitatu, e re
gione Vulturni amnis procurabat. Appius facile
Cāpanorum impetū sustinuit. Maius Fuluio cum
Hānibale negociū fuit. Hispana cohors cū tribus
elephantis per sextā Ro legionem, vsq̄ ad castror:
vallū peruasit, irrupissetq̄ in castra, nisi Quintus
Nauius cēturio, & alij cū eo fortes viri, hostes cum
ipsis beluis, circa fossas, & in ipso castrorum aditu
subito confessissent: atrox ibi prælium fuit, ac pa-
rum absuit, quin per beluarum stragem sic gradus
hostibus factus ī castra. Vna igitur & Cāpani cum
multa cæde sunt in vrbē eiecti, & Hispana cohors
a suis exclusa in medio cæsa est, & iam Romanus

Ro. dupli ci prælio vincunt.

egregie vincebat, quū Hannibal, ne maiorē cladē
adiret, cecinit receptui. Fului⁹ & ipse ratus satis pro
fectum eo die esse, q̄ Cāpani sentirent q̄ parū sibi
præsidij in Hānibale esset, cedenti hosti haud insti
tit. Cæso eo die ex Hannibalis exercitu octo milia
hoim, ex Cāpanis tria milia. Signa militaria .XV.
Carthaginiēsibus adēpta, oppidanis duodeuigin-
ti. Quidā ex improuiso Hispanos & Numidas cū
elephantis in Romana castra irrupisse scriptum re-
liquerunt, magnāq̄, vt in re subita, cōsternationē
ibi ortam, additamq̄ a Pœno fraudem, vt Roma-
næ linguæ gnarus quidā inclamauerit, consulem
iubere, quando castra capta ab hoste essent, vt mili
tes in proximos montes facesserent, sed fraudē con
tinuo animaduersam, magnaq̄ hostium strage in
pugna perseueratum, atq̄ ita plus pauoris q̄ certa-
minis fuisse. Hannibal, vbi Ro. ad pugnā amplius
elicere non potuit, consilium cepit Romā belli ca-
put petendi, idq̄ per literas Cāpanis significauit,
quos bono animo esse iussit, fore pollicitus, vt pau
cis diebus Romani duces laborāti patriæ opem fer
re cogerentur, soluerentq̄ vel inuiti obsidionem.
Ipse decē dierum cibarijs comparatis, noctu exerci
tum Vulturno trajcit. Significauit Fuluius per li-
teras patribus, quid ab hoste pararetur, quo metu
Senatorū alij iubebant exercitus ex tota Italia Ro-
mam reuocari. Visa est ea sententia nimis meticu-
losa. Plures eo decurrerūt, vt alter imperatorū qui
ad Capuam sedebat, cum parte copiarū Romā ve-
niret. Fului⁹ igitur (Nam Appius circa Capuā gra
ue vulnus acceperat, eo die quo pugnatū est) cum
XV. milibus peditum, quos ex tribus exercitibus
sibi legerat, & mille equitibus castris profectus, Ro
mam iter intendit. Pœnus Calenum, Aliphanū, &
Casinatem agrum populatus, per Latinam viam
ad Lirim fluuium venit, Recens Latij confinium,
Glanicum olim appellatū. Ex apœnino illi ortus,
per Minturnas in Tyrrhenū mare elabitur. Fregel
lani ad hostium cursum retardandū, pontē flumi-
ni impositū inciderant, inde Romā expeditissimis
nuncijs significant Pœnum populabundū appro
pinquare, ad quem nuncium tantus est in ciuitate

Matrona rū metus

terror exortus, vt matronæ in publicū effusæ, delu
bra Deū, & sacras aras sparsis crinib⁹ verrerēt, sub-
nixæ genibus supinas tollerēt ad cœlū manus orā
tes, vt vrbē Romā ciuitatemq̄ incolumē seruarēt.
Incesseratq̄ hic metus ciuitatē, quū per literas affer
tur Fuluium Capua profectū. Cui venienti vt par

Fuluij ac cessus ad vrbem.

esset cum consulibus imperium decreuit Senatus.
Hannibal Liri superato, per Frusinatē & Anagni-
num agrum, in Labicanum venit, inde ex Algido
Tusculum petit, vnde exclusus Gabios iter cōuer-
tit. Postremo ad octauum lapidem ab vrbe castra
fecit, multis interea in agris Numidarum procursu

interceptis. Fuluius eodem tempore, per Capenā
portam, Romam ingressus, media vrbe per carina
rum ciuium in exquilias concēdit, inde vrbe egres
sus inter Exquilinā & Colinam portam castra fe-
cit. Ibi in castris Senatus habitus. Decretum vt cō-
sules in vbe castra facerent circa portas, C. Calpur-
nius prætor capitolio atq; arci præesset, senatus fre
quens in foro staret, siquid in re trepida consulto
opus esset. Hostis interea ad Anienem amnem tria
milia passuum ab vrbe castra fecit, inde cum duo-
bus milib⁹ equitum proxime vrbem adequitauit,
vt ex propinquo mœnia contemplaretur. Plinius
significare videtur hastam ab eo intra muros con-
iectam, quod vni omnium hostium facere conti-
gisset. In eum ociose adequitantem Fuluius equi-
tes immisit, atq; iniecto prælio mille &. CC. Nu-
midæ equites transfugæ, qui in Auentino erant, in
Exquilias transire iussi, quum præcipiti cursu ex su
periore loco in planum deuolarent, hostium spe-
ciem consilij ignaris præbuerunt, tantusq; ob eam
rem tumultus est in vrbe exortus, tanta trepidatio,
vt nisi Pœnus in proximo castra habuisset, relictu
ra fuerit vrbem consternata multitudo. Equestre
prælium prosperum Romanis fuit, pulsiq; sunt ho
stes. Postero die Hannibal Anienem transgressus,
omnes copias in aciē eduxit. Nec Fuluius pugnā
detrectauit. Stabant diuersæ acies in eius pugnæ
casum instructæ, vt vrbs Roma victoribus esset
præmium, quum ymber mixtus grandine, subito
fragore, cœlo delectus, ita vtranq; aciem turbauit,
vt vix retentis armis, in castra se miles reciperet.
Postridie copias eodem loco in procinctu stantes,
vt inter se concurrerent, eadem cœli intemperies
diremit, miraculoq; vtrisq; fuit, q̄ is continuo in
castra reuersis serenum affulsit. Audita est vox Hā
nibalis conquerentis, nunc sibi mentem potiun-
dæ Romæ, nunc fortunā non dari. Mouit id pro-
digium hostem, sed multo plus q̄ se in conspectu
vrbis sedente, acceperat milites in Hispaniam ex
vrbe sub vexillis in supplementum missos, & q̄
ager in quo ipse castra fecerat, vænierat Romæ, ni
hilo minoris, q̄ media pace vendi potuisset: quam
contēptus speciē iniquo aīo ferens, præconē in me
diū perduxit, iussitq; argētarias tabernas, q̄ in foro
erant, licitātibus proponere. Sed quū ibi sedēdo se
nihil profecturū cerneret, ad Thuriā fluuiū sex mi-
lia passuum ab vrbe transtulit castra. Feroniæ dein
ceps Lucum spoliauit. Cuius accolæ Capenates
erant. Quidā memoriæ prodiderūt, Hannibalē Ro
mam venturū ex Cāpania ī Samniū trāsiuisse, in-
de per Pelignos & Albēsem agrū in Amiterninū
trāsgressum, ab Reateq; Eretū venisse, postremo ad
Anienem metatum. Fuitq; opinionis huius Cæ-
lius. Alij abeūti illi, nō veniēti, id iter fuisse memo
rant. Sed ab Roma Hannibal digressus mira, quod
satis constat, celeritate in Brutios abijt. Et Flaccus
in castra reuersus ingentē Cāpanis attulit admira-
tionē, quid esset q̄ Hannibal cum eo non redijsset.
Postremo edocti Pœnum in Brutios abijsse pro cō
perto habuerunt, se ab eo destitutos, nec tū quoq;
(etsi trāseuntibus impunitas publico edicto ꝑmis
sa est) ex Cāpanis quisquā ad Romanos trāsfugit.
Iam nobiles se in priuato tenebāt, omni reip. cura
abiecta, de propria salute soliciti. Ciuitatē ī medio
relictā Sepplus Læsius, homo obscuro loco natus,
administrandā suscepit. Mediatuticusq; est creatus,
Is erat summus apud Campanos magistratus. Fa-
ma est Aruspicem quēdam matri huius, pro eo ad
huc puero ostentū procurāti, respōdisse, futurū ali-
quādo, vt ille summo ciuitatis magistratu potiret:
ad quem illa, Prædicas ne tu res Campanorū perdi
tas, vbi summus honor ad filium peruenerit? Fuit
ea veri ludificatio, cæterū in verum vertit. Sepplus
quum ciuitas fame vrgeretur vt diutius obsidio-
nem ferre non posset, cum præsidij ducibus egit, vt
Hannibalem per literas reuocarent, qui suo nō mi
nus q̄ Campanorum periculo cōmoti, ad Hanni-
balem scribunt, non precibus, sed asperrimis ver-
bis illum ex Brutijs reuocātes, ad cui⁹ reditum ipsi
& Cāpani subita eruptione essent ad extremum vi
tæ dimicaturi. Numidæ per speciē transfugij circi-
ter. LXX. in castra venerunt, suo deinceps tempo-
re ad Pœnum habituri, qui Cāpanæ mulieris indi
cio proditi, virgis cæsi præcisisq; manibus in vrbē
acti sunt. Id fœdum spectaculū adeo oīm aīos fre-
git, vt concursus ciuium confestim sit factus in cu-
riam, minaciter postulantium, vt senatores cōsul-
turi de repū. continuo adessent, quod nisi illico fie
ret, abstracturos se illos domibus, in mediumq; vt
de summa rei consulerent, vi produturos. Is metus
frequentem magistratui senatum dedit. Tum ibi,
quum cæteri de legatis in castra ad Rom. duces mit
tendis agerent, Vibius Virius, qui defectionis ad
Pœnos factæ autor fuerat, dicere sententiam iussus,
Negauit eos, qui de legatis mittendis mentionem
intulissent, satis meminisse, quid ipsi facturi fue-
rant, si Romanos in potestate habuissent, nec quid
tunc ipsi passuri essent, satis considerare, inde quū
ea, q̄ Cāpani piusquā hostiliter in Rom. fecissent,
ordine disseruisset, quæq; Romani in Capua obsi-
denda tolerassent, qui præter cædes & alia pericula
Romam etiam ab hoste obsideri passi essent, ne Ca
puam omitterent, tanta auiditas supplicij expeten-
di, tanta Campani sanguinis esset illis sitis. Nō pe-
percisse Albæ Romanos, vnde oriundi essent, non
modo parcere nollent Capuæ cui multo infestio-
res essent quam Carthagini. Summa eius oratio-
nis fuit, vt diceret expedire sibi & alijs, q apud Ro-
manos inuidia eminerent, voluntariā mortē occū
bere, quā in hostium potestatē redactos, vrbe dire-
pta, matronis & virginib⁹ ad stuprū raptis, per va
rios & exquisitos cruciat⁹ extinctū iri. Paratæ sunt
inquit apud me epulæ, quibus siqui mecum se im-
minentibus malis subtrahere volēt, adhibebo po-
culum. Postremo oibus circūferetur. Ea potio cor-
pus a cruciatu, animum a contumelijs eripiet. Hæc
vna via & honesta & libera ad mortē, & ipsi virtu
tem mirabuntur hostes, & Hannibal fortes a se so-
cios desertos adhuc magis dolebit. Plures id Vibij
consiliū probarunt, q̄ secuti sint. Septem ferme &
XX. cum eo curia egressi, mentibus vino & epulis
quantū fieri potuit alienatis, venenū ordine hause
runt, inde cū lachrymis sese cōplexi, suam patriæq;
vicem familiariter flentes, diuersi domū abierunt.
Nōnulli apud Vibium extingui maluerunt, vt cū
eo vna sepelirētur. Nocte illa oēs extincti. Pauci in
sequentē diē spiritum traxerūt. Reliqua ciuitas Ro-
manorū clementiā secuta, legatos in castra miserūt
qui vrbē dederēt. Postridie igitur Iouis porta, quæ
in Romana castra versa erat, patefacta est. Gn. Ful-
uius legatus legionē vnam induxit, inde ipse cum
duabus alis adequitās, custodijs circa portas dispo
sitis, omnia arma publica & priuata vnum in lo-
cum conferri iussit, Punicumq; præsidium compre
hendi, Campanum senatum in castra ire. Senato-
res vbi ad imperatorum cōspectū venere, cōtinuo
catenæ sunt illis iniectæ, Quæstorib⁹ inde cū auro
quod possederant dati. Septuaginta pondo Liuius
fuisse scribit, tria milia argenti &. CC. Eorum qui-
dam Cales in custodiam traducti. Alij Theanum
Sidicinum

Hānibal vrbi iminens.

Prodigiosa tempestas.

Hānibalis digressus ab vrbe.

Sepplus Læsius.

Vibij verba ad senatū.

Vibij facinus.

Capua Rom. deditur.

Sidicinū. Et de nobiliū Campanorū supplicio pa-
rum inter duces cōueniebat. Appius senatus decre
tum expectandū censebat. Contra Fuluius nullam
erat morā laturus, qui ne quid ex vrbe afferretur,
quod destinatā impediret vlnonē, noctu Theanū
profectus vbi primum illuxit Campanos custodia
eductos virgis cęsos securi percussit, inde Cales cō
cessit, vbi quum pro tribunali sedisset, virgæq; ei
iussu in eos expedirent, ex vrbe literæ illi reddūtur
a C. Calpurnio prætore populoq; Ro. Peruasit ru-
mor totam cōcionem deferri rem integram ad pa-
tres de Campanorum supplicio, quod Fuluius &
ipse suspicatus, acceptas literas neq; resolutas, quū
gremio reposuisset, præconi imperauit, vt lictorē
lege agere iuberet. Atq; ita de ijs quoq; qui Calibꝰ
erant, sumptum est supplicium. Tum demum lite
ræ recitatę, seroq; ad rem impediendam cognitum
est populi decretum. Consurgenti Fuluio Taureas
Iubellius Campanus affuit, atq; media concione
inclamans a Fuluio petijt, vt se occidi iuberet, vti
gloriari posset multo fortiorem virum quam ipse
esset, a se interfectū. Id Fuluius negauit se facturū,
hominem insanire ratus. Ibi ille, vxorē inquit & li
beros interemi, ne infanda paterentur. Nunc vero
amicis & oībus quæ charissima erant amissis, quia
moriendi cupidus qui mortē inferat non reperio,
egomet ipse mihi consciscā, atq; ita cultro, qui la-
tebat sub veste, sibi pectus traiecit. Alij quod simi
lius vero est, eum tradunt cū alijs ad palū deligatū,
alta voce conquestū esse, se virum fortissimum ab
hoīe nequaquā pari interfectū iri, ac tum a Fuluio
lictorē iussum, vti viro forti virgas adderet. Alij le
ctum prius senatusconsultū volunt, q̄ Cāpani sub
iecti essent securi, cęterū quia adiectū esset, si ei vi-
deretur, rem integrā ad senatū reijceret, ī supplicio
Fuluium perseuerasse. Pari vltione Atella & Gala
tia receptis in vtriusq; ciuitatis senatores aīaduer-
sum. CCC. inde Campani ex cætera ciuitate nobi-
les in vincula coniecti sunt. Alia multitudo vendi
ta. De Capua & agro reliqua fuit consultatio. Cen-
sebant quidam inuisam vrben funditus delēdam,
vicit tamen pręsens vtilitas, quia Campanus ager
princeps vbertate in terra Italia esset, placuit vrbē
integram seruare, vt aratoribꝰ esset sedes, Institorū
opificūq; multitudo retenta, vt vrbs non omnino
infrequens esset. Corpus nullum ciuitatis esse pla-
cuit, neq; senatum, neq; plebis consiliū, neq; magi
stratū vllum, sic multitudinē nullius rei inter se so
ciam ad consensum inhabilē fore rati. Annuus ma
gistratus qui ius diceret ex vrbe illis datus. Atq; ita
res sunt ad Capuam constitutæ, sine maiore victo
ris populi inuidia, q; in vrbē nobilissimā nō esset
ruinis & incendio sæuitū. Capua recepta, C. Nero
in Hispaniā cum legione vna & auxilijs sociorū
est missus, vt cum imperio exercitui præesset. Vbi
Taraconē applicuit, cū ijs copijs, quas secum vexe
rat, ad Iberū profectus exercitū a Martio & T. Fon
teio accepit, inde ad hostem, qui in Auseranis erat,
castra mouit. Erat tum Hastrubal Hamilcharis ad
atros lapides, inter Illiturgim & Mensitim, occupa-
toq; a Romanis saltu, vbi se & suos in discrimen
adductos vidit, cum Nerone ī colloquium venit,
vt ipse cum exercitu inde emissus, ex tota Hispa-
nia Punica deduceret præsidia. Libens id Roma-
nus dux audiuit, cæterum ille Punica arte, alia assi-
mulando, tandiu rem distulit, quoad cætera multi
tudine sensim emissa ipse cum elephantis & toto
equitatu Romanis ne aduertētibus quidem in pa-
catū abijt. Interim Romæ comitia indicta sunt ad
imperatorē in Hispaniā creandū, qui proconsulia

Cāpani senatores a Fuluio occiduntur.

Taureæ facinus.

Constitutū de Cāpanis.

C. Nero ab hoste eluditur.

nomine exercitibus præesset. Nemo erat qui se pe
riturum profiteretur, credo ob ea, quę Scipionibus
infeliciter in ea terra euenerāt. P. Cornelius Scipio
illius filius, qui in Hispania perijt, quatuor et. XX.
annos natus superiore loco consistens se petere est
professus. Tum oculis oīm in vnum conuersis, in-
gēti clamore sublato, ciuitas illi faustū & felix im-
perium ominata, incredibili suffragiorū studio,
proconsulē creauit, auxit ipse suorum ciuium in se
studiū præclara oratione, quam ad populū habuit,
statim post imperium sibi suffragio delatū. De se
& de bello sibi demandato ita prudenter & supra
ætatē disseruit, vt maioris spei ciuiū animos imple
uerit, q̄ aut humani promissi fides, aut pręsentium
rerū fiducia polliceri posse videretur. Fuit Scipio
non tantū veris virtutibus mirabilis, sed ab ætate
etiā ineunte in earū ostētatione noua quadam arte
cōpositus, iam inde ex quo virilē togam sumpsit,
nullo die priuatam vllam aut publicam rem prius
egit, q̄ in capitoliū ascēderit, ibiq; in secreto sedēs
multū tēporis solus tereret. Addunt quidā antelu-
canis horis eum in locū ventitare solitū, ne canibꝰ
quidē qui ad custodiā capitolij alebantur, illi alla-
trātibus. Quod vero ad Scipionis ætatem attinet,
miror Liuiū scripsisse, quatuor &. XX. annos natū
eum in Hispaniam missum, sed multo magis mi-
ror Plutarchum Liuiū secutū id affirmare, quū ipse
autor sit Scipionem septendecim annorum fuisse,
quum patre cōsule, initio secundi belli Punici, Ti-
cinensi pręlio interfuit. Quod si hic, quo Capua ca
pta est, decimus fuit eiusdē belli annus, triēnio ma
iorem natu fuisse oportuit q; illi scribūt. Fama præ
terea tenuit, quæ huic vulgatæ de homine opinio-
ni astipulatur, eum immanis anguis concubitu a
matre conceptum, quod in Alexandro Philippi fi
lio euenisse, Græcorum quidam prodiderūt, obser
uatamq; aliquādo in materno cubiculo serpentis
speciem, quæ hoim interuentu cōtinuo oculis eua
nesceret. Sed quonāmodo hæc contingere potue-
runt, aliorum erit æstimatio. Miraculi huius fides,
qđ satis cōstat, nō solū nō est ab eo illusa, sed quū
vitæ instituto, tum rerū ab eo gestarū gloria vehe-
menter aucta. Igitur cū decē milibus peditū & mil
le equitibus trigintaq; nauiū classe, in Hispaniam
profectus, ad Emporia exercitū exposuit. Oppidū
id geminū in Pyrenei fronte veterū incolarum &
Phocensiū, qui in ea loca venerunt. Hic nauibus
iussit præcedere, ipse pedestri itinere Taraconē pro
fectus est, vbi pluriū populorū legatos audiuit, qui
ad famā eius aduentus eo ex socijs gentibus cōflu-
xerant. Nec interim proponēdo, aut respondendo
verbū vllū ferox ex eius ore excidit, quin eius ser-
mo maiestatis erat plenus. Ad exercitū inde pfectꝰ
Martiū Fonteiū, & veteres milites, quorum virtu-
te prouincia retenta esset, pro cōcione laudauit. In
Hyberna dein cōcessit, q̄ ad futurū bellum attine-
bant sedulo curaturus. In Italia Punica classis, quę
Himilchonis ductu aliquādiu Tarētinā arcē obse
derat, quū oppidanis grauis esse cœpisset, maiore
gratia q̄ venerat, inde dimissa est. Marcellus ex Si-
cilia Romā reuersus, quū in Albano monte trium
phasset, neq; enim exercitū ex Sicilia deportauerat,
vt ouans in vrbē ingrederetur permissum est. Oīs
Syracusana pręda ante illum lata, Sosi Syracusano
& Merico Hispano cū aureis coronis ducem præce
dentibus. Hic enim Acradinam & Nasum Marcel
lo tradiderat. Ille in recuperanda vrbe adiutor fue-
rat. Siculo quingenta agri iugera, & ædes Syracu-
sis datæ Merico & Hispanis Murgantium & ager
in Sicilia, vbi late adhuc Numidæ vagabantur,
& Cartha

P. Scipio procōsul in Hispaniā creat.

Quæ de Scipiōis genesi sint prodita.

...pio in Hispaniam proficiscitur.

Marcellꝰ in Albano triumphat.

Noui Siciliæ motus.

& Charthaginiensium classis. Post Marcelli discessum Hibla & Magella vrbes ad Pœnos defecere. Sustinere tamē ōis hostiū conat⁹, M. Cornelius homo impiger, qui cū imperio in prouincia erat, quibus nisi itum esset obuiā, breui tota insula, nouo incendio exarsisset. Cōsules interim partiti inter se prouincias, quia minus iam terroris erat in Italia, Sulpitius Macedoniā adept⁹ Leuino successit, Fuluius cui Italia obtigerat Romā ad habēda comitia

Torquati studiū. reuersus, iuniorū prærogatiua T. Manliū Torquatum consulē renunciauit. Qui quū præsens esset, & multitudo gratulabūda eū circunstetisset, excusata oculorū valetudine centuriā, q̄ tulerat suffragiū, reuocari iussit. Pessimū exemplū ac periculosissimū indu ꝯturū se testatus, si alienis oculis rempu. tali tēpore administrandā susciperet, atq; ita hortatus est, vt in aliū magis idoneū id munus cōferret. Suffra-

Cōsules. gio iterum inito M. Marcellum & Valeriū Leuinū cōsules ex seniorum sententia, quos super ea re in Ouili consuluerāt, retulerūt. Vix hodie vt præclare Liuius scribit, parentū autoritas tāta apud filios est, vt in tali re iuniorū cœtus sit senes publice consulturus, quod tum sponte factū est in Ro. ciuitate, tanta tunc erat vel ætatis reuerentia, vel morū verecundia. Hoc anno ludi Appollinares secundo celebrati sunt. Calpurnius prætor eos decreto patrū in ꝑpetuū vouit. Sūt hoc quoq; anno aliquod pro

Prodigia. digia nunciata. Victoria q̄ in summo cōcordiæ fastigio fuit, ictu fulminis discussa, ad victorias, quæ erant in arce vi deiecta est. Et in foro Subertano riui sanguinis per integrū diem fluxere. Ereti lapidibus pluit, & Reate mula peperit. Quæ oia sunt de more expiata. C. Claudius flamē Dialis, quia exta perperā dederat, Flaminio abijt. Aetoli ꝑ id tēpus Leuini opera, cū Ro. fœdus percussere, qui præterq̄ q; Macedonū opes semper alias habuerant infestas Philippū multo impensius formidabāt, ipsumq; ob Acarnanes a se alienatos plusquā hostē oderāt. Pacti igil sunt vt Acarnaniā receptā ipsi haberent. Romaniq; cū Philippo non soluerent bellum, nisi prius vt socijs esset cautū, vt ab Aetolia Corcyrā

Aetoli cū Ro. fœdus sanciunt. vsq; solū vrbes & agri, Aetolis cederent, locorum prēda Romani potirētur, vt Aetolis liceret Attalū regem, Eleos & alios quosdā populos, regesq; socios ascribere. Fœdere in hunc modū icto, Leuinus Zacynthum insulā Oleniadas & Naxū ex Acarnanib⁹ a se captā Aetolis tribuit, Philippoq; per hæc in propinquū bellū coniecto, Leuinus Corcyrā se recepit. Macedo audita Aetolorum defectione, in Græciā moturus. vt Illyrios finitimasq; gentes, alterno metu quietiores haberet, Oricanos & Apollinatas adortus, cum terrore & trepidatione intra muros cōpulit. Inde vastatis Illyriorū finibus in Pelagoniā belli impetū vertit. Ex Dardanis inde vrbem occupat, ad eius gentis motus inhibendos

Philippi motus. opportunam. Postremo Aetolici belli cupidus, in Thessaliā descendit, relicto Perseo filio ad eius terræ fauces obtinendas, cum quatuor milibus armatorum, vt aditu Aetolos arceret, ac prius quam maioribus occuparetur curis in Thraces & Medos duxit exercitum. Solita erat gens Macedoniā incursare, quum sine regio præsidio esset. Pharnā caput Medicæ gentis, agro prius populato oppugnat. Scopas interim Aetolorū prętor, cū numerosa suorum populariū manu, bellū Acarnanibus infert. Acarnanes delectu a. XXV. āno ad septuagesimū habito ꝯiurāt, nō nisi victores ex eo bello se reuer-

Acarnanum coniuratio. suros, qui victus acie excessisset, eū nemo, vrbe, tecto, mensa, lare, amplius iuuaret. Vxoribus & liberis in proximā Epiri oram ablegatis, Epirotas publice precātur, vt quicunq; suorū in prælio occubuissent, in vnū coaceruatos humarent, ac tumulo inscriberent. Hic siti sunt Acarnanes, qui aduersus vim & iniuriam Aetolorū, pro patria pugnantes, mortem oppetiuerunt. Atq; ita animis ad bellum deuotis ad Philippum mittunt, qui nunciarent quo in discrimine res Acarnanum sitæ essent. Ipsi interea suis finibus aduersus Aetolos castra faciūt. Philippus sociorum nuncijs percitus, Pharma vi capta, in Aetolos omnem vim bellicam conuertit. Illi appropinquātis regis fama, Acarnanumq; coniuratione permoti, nulla re memorabili gesta. retro abierunt. Philippus, audito hostium ex Acarnania recessu, Pellam concessit. Leuinus veris principio Corcyra profectus Naupactum venit, vnde in Anticyrū insulam Helleboro nobilem trāsijt. Anticyra.
Huc edicto socios vocauit. Sita est Anticyra in locride læua parte sinum Corinthiacum intrantibus. Eam paucis diebus oppugnatam Leuinus per deditionem recepit. Receptam Aetolis tradidit habendam. Nec ita multo post Leuinus literis & nuncijs cognouit se consulem cum Marcello declaratum, Publiumq; Sulpitium successorem sibi datum. Sed Leuinus morbo implicitus, omnium spe serius, Romam venit. Marcellus quum cōsulatum Idibus Martijs iniuisset, professus est nihil se, absente collega, de prouincijs acturum, egitq; cum patribus vt Siculi, qui in villis suorum obtrectatorū essent, quiq; ipsius metu non auderent vrbem ingredi, quoniam sua facta criminatum venisse dicerentur, primo quoq; tempore audirentur: q; si simulato metu venire nollent, de nulla re prius se passurum post collegæ aduentum referri pronunciauit, q̄ illorum querelæ quales essent senatus cognouisset. Moderati animi laudem eo die Marcellus adeptus est, videbaturq; rerum omnium iustitium futurum, donec alter consul affuisset, quum incendium noctu circa forum pluribus locis ortū, septem tabernas consumpsit, quæ quinq; postea dictæ sunt: & argentarias ignis carpsit, quæ postea & ipse deinceps nouæ sunt nuncupatæ. Compre- Incēdiū
hensa inde & alia ædificia, priuata tamē, nam tunc vrbis.
nullæ erant Basilicæ. Aedes Vestæ vix defensa tredecim seruorum opera, qui ob id meritum publice redempti sunt, donatiq; libertate. Data est etiam libertas, cum viginti milibus æris, ei cuius indicio conflati incendij autores sunt ad consulem delati. Erant hi Campani nobiles, quorum parentes fuerant a Fabio interfecti, ijdem sceleris a seruo conuicti (fuit Manno illi nomē) capitali sunt supplicio affecti. Sub id ferme tempus Leuinus Romam venit, & cum eo Campani plerique atq; Siculi sunt vrbem ingressi. Hi Marcellum, illi Flaccum criminaturi, qui vt Romam ire liceret ad suas calamitates deplorandas, multis precibus a Leuino cōsule Capuam prætereuntre impetrauerāt. Vbi igitur ille de rebus a se aduersus Philippum gestis retulit, cōmunis de prouincijs relatio secuta est. Senatus decreuit, vt consulares prouinciæ eo anno Italia & Sicilia essent, quas sortiri inter se, Sicilia cum classe Marcello euenit. Italia aduersus Hannibalem Leuino. Quæ sors ita Siculos examinauit, vt eorum comploratio flebilesq; voces, omnium in se oculos verterint, affirmantiū se non modo quosq; suā patriam, sed totā Siciliā relicturos, si eo Marcellus iterum cum imperio rediret, nullo suo merito eum antea implacabilē habuisse, iam multo acerbius in miseros insulanos sæuiturum, quos sciret de se questum Romam legatos misisse, satius ipsi insulę futurū, si Aetnæ incendio & ruina obrueretur, aut

proxima

proxima charybdis totã insulã, vno haustu absor
beret, q̃ tali viro noxæ dari. His Siculorũ quære-
lis permoti patres, cũ consulibus egerũt, vt inter se
ꝓuincias permutarẽt, quod facere nõ modo Mar-
cellus nõ recusauit, sed vltro etiã eã ꝯditionẽ colle
gæ detulit, vt liberius Syracusani quæ vellent de
se dicerent. Tum illi in curiam introducti, multa
de Hieronis regis in po. Rom. fide & studio præfa-
ti, defectionis culpa a se in Hieronymi stultitiam,
Epicidisq; & Hippocratis fraudem, & in paucissi-
mos suorũ ciuiũ, qui cũ illis cõiurauerant, reiecta
cætera malorũ oim Marcellum caput & originem
fuisse, qui Leonnnis crudeliter direptis, quũ a prin-
cipibus Syracusanorum sæpissime aditus esset vr-
bem vltro tradere volentibus, obsidere maluisset
ac diripere, q̃ a ciuibus restitutam seruare. Finxisse
sibi veriusq; habuisse Marcellum Syracusanos ho
stes, vt vrbem nobilissimam, per Sosim fabrum ęra
rium, & Mericum Hispanum hostiliter diriperet,
ostendisse id victoriam, quam in miseram vrbem
crudeliter exercuisset, præter mœnia & tecta, nihil
ab eo sibi relictũ, fracta ac spoliata deum delubra,
dijs ipsis eorumq; ornamentis inde sublatis, bona
etiam adempta, ita vt ne in nudo quidem solo sese
possint, & suos alere amplius. Orare proinde pa-
tres, vt si alia reddi nequeant, ea saltem quæ ad-
huc extarent, cognosciq; possent, miseris ciuibus re
stitui iuberent. Hæc illi frequẽti senatu questi, quũ
curia excedere iussi essent, vt super ea re de more cõ
suli posset. Quin maneant potius inquit Marcel-
lus, vt coram illis respondeam, quando vestri im-
peratores ea conditione pro vobis bella gerunt pa
tres conscripti, vt quos foris vicerint armis, domi
habeant accusatores. Sic Marcellum Syracusani,
sic Campani Fuluium reos deferunt. Nec ego sum
ita publicæ maiestatis oblitus, vt si de meo crimi-
ne ambigeretur, consul causam dicturus essem, ve
rum quia non quid ego fecerim, sed quid illi pati
debuerint in disquisitionẽ venit, nam hostes ex con
fesso fuerunt, parũ refert vtrum nunc, an Hierone
viuo Syracusas violauerim: nunc vero si hostib⁹
intra mœnia acceptis, nobis portas clauserũt, si le-
gatos nostros ferro petierunt, si hostem tutati to-
ties nobiscũ armis dimicarunt, quis negare audeat
iure hæc quæ queruntur, eos esse passos, ac dignos
fuisse qui multo atrociora pati debuissent? vel di-
cite vos Syracusani, nam credibile est vos huc ex
principibus ciuitatis esse missos, qui fuerũt hi prin
cipes ciuitatis, qui recusanti mihi vrbẽ tradere vo-
luerunt? An vestrũ quisquã hoc nomine ad me ve
nit vnquã, aut misit? Cæterũ tantũ abest, vt id fece
ritis, vt qui hãc operã po. Ro. pręstiterũt detestemi
ni, odioq; habeatis. Quid ego non feci, vt vos in
amicitia continerem? vt alienatos retraherẽ? lega-
tos in vrbem misi, ferro eiecistis. Ad vrbem pacat⁹
veni, portis exclusistis: Ciues ad colloquium voca
ui, per hostes respondistis. Quid igitur superat, nisi
vt qui talia agerent, ꝓ hostibus haberẽ? Oppugna
ui terra & aquis Syracusas, multisq; laboribus ex-
haustis oppugnatas cepi: si quid igitur passi estis,
iustius apud Hannibalẽ eã cladẽ quereremini q̃ vos
male defendit, q̃ apud Romanos, a quibus iure op
pugnati estis. Quod ad vrbis direptionẽ attinet, pa
tres conscripti, si ego negaturus fuissem Syracusas
a me spoliatas, nunquam spolijs eius Romanæ vr-
bis templa exornassem. Quæ singulis victor dedi
aut ademi, quum belli iure, tum ex cuiusq; merito
me fecisse satis scio, ea ne rata habituri sitis, nõ ma-
gis mea quam reipublicę interest. Fides mea omni
bus exoluta est. Ad rẽpu. ꝑtinet, an quæ egimus,

Criminã tur Siculi Marcellum.

Marcelli recriminatio cũ purgatione.

vestro decreto rescissis, cæteri duces ad publica ne-
gocia segniores fiant. Quum hæc Marcellus dixis-
set, vt liberior oibus esset copia sentẽtiam super ea
re dicendi, in capitolium ascedit, delectum habitu-
rus. Variarũ inde sententijs est inter patres. Postre-
mo Marcelli causa decretum, vt rata haberentur
oĩa quæ fecisset, mandatũq; est Leuino consuli, vt
quantum reipub. cõmodo fieri posset, Syracusano
rum rebus cõsuleret, Syracusani post aliquot dies
benigne in curia appellati ad pedes Marcelli pro-
cubuerunt veniã implorantes, ꝙ suã calamitatem
questũ venissent, orantesq; vt se & Syracusas vrbẽ
in perpetuã clientelam acciperet, atq; ita clementer
accepti. De Campanis altera consultatio fuit. De
his permissu populi, ita patres decreuerunt, vt Ap-
piæ Bestię, & Faculæ Cluuiæ oĩa sua bona restitue
rentur, quia solę oĩm M. Attilij Reguli testimonio,
qui quum Capua recepta est interfuit, de Romano
nomine benemeritæ erant, ꝙ Cluuia captiuis Ro-
manis furtim alimenta suggessisset, Appia solita
esset quotidie pro victoria populi Ro. sacrificare.
Additum vt siquid aliud vellent publice id pete-
rent. Inde alia in alios seuerius decreta, vt senatorũ
oĩm, & eorũ qui magistratũ Capuæ Atellæ Gala-
tię gessissent bona, cum ipsis liberis & tota familia
vænirent, cęteris libertas restituta est: atq; ita Cam
pani aliquanto tristiores q̃ venerant dimissi. Inde
quum plebs assiduis tributis, cæterisq; incommo-
dis exhausta, publica onera amplius ferre nõ pos-
set, patres decretũ tulerunt, vt qui in curuli sella se-
dissent equi ornamenta, & facti argenti pondo sali
num & patellam, sacrorum causa, haberẽt, reliqui
eius ordinis libram argenti, & quina milia signati
æris. Cætera oĩa quibus ipsi, vxores, liberi, vteren-
tur, mundũ, annulos, Bullas, in publicũ conferrẽt.
Hæcq; tanto studio ad triũuiros mensarios repræ-
sentata, vt neq; triũuiri accipiendo, neq; scribæ re-
ferendo sufficerẽt. Id patrum studiũ equester ordo
secutus, ac postremo plebs ipsa, ita vt sine edicto
respu. stipẽdio in præsentia abundaret, nec vllum
tempus fuit quo res Romanorum & Carthaginien
sium magis inter spem & metum suspẽsæ fuerint,
quũ ad eã diẽ res Romana multis cladibus afflicta
inferior fuisset, atq; tum demum per varios succes
sus, in eum locum redierat, vt nihilo esset Punica
inferior. Quæ deinceps secuta sunt multo Romanis
prosperiora fuerunt quam Pœnis, hostibus Sicilia
primo eiectis, mox tota Hispania, Hastrubale in
Italia cæso, & bello in Aphricam translato, Hanni
bale postremo acie victo, Carthago iterum tribu-
taria facta est. Fuitq; hic annus, quo Capua & Syra
cusæ receptæ sunt, decimus ab eo quo Hannibal
in Italiam venit, vt Eutropius scribit, idq; verius
est, quã quod Eusebius colligit, Capuam septimo
Punici belli anno receptã. In eo quoq; parũ ambo
bus cõuenit, ꝙ vt vult Eutropius eodẽ anno, quo
Capua capta est. Valerius Leuinus cum Aetolis &
Attalo rege, quod & Liuius significare videtur, fœ
dus publico noĩe percussit, quod quadriẽnio post
factũ Eusebius arbitratur. Marcellus consul postq̃
in prouinciã venit, per Dasiũ & Blactiũ Salapiã re
cepit. Res primo per Blactiũ mota, qui quũ nil per
se actũ iri cerneret, nisi Dasiũ sibi sociũ adiungeret
occulte hominẽ de proditione compellat. Erat Da
sius Hannibalis amicus, & Blactij in repu. admi-
nistrãda æmulus, atq; ob eam rem Blactij consiliũ
ad Pœnum detulit. Ita igitur accidit, vt quum ac-
cusator & reus, submota multitudine, ad Hãniba-
lis tribunal starent, atq; interim ipse Pœnus aliud
quiddam ageret, de Blactio paulopost cogniturus
reus

Senatusconsultũ de Syracusanis.

Se. cõ. de Campanis. Appia. Cluuia.

Ornamẽta ciuiũ in vsum belli conferuntur.

Annorũ suppu.

Dasij Salapini facinus.

Pleminij seuitia.
Proserpinę thesauri.

stum corpora, in liberos, in coniuges, infandæ con
tumelię editæ, nec auaritia minor libidine, quippe
q̄ ne a sacris quidē Proserpinæ thesauris abstinuit,
quos quū Pyrrhus rex olim violasset, magno cō
missi sacrilegij piaculo, manubias in id sacrū retu
lisse ferebatur. Quin & Romani ipsi, qui in præsi
dio erāt, seditiōe agitati media vrbe inter se armis
dimicarunt, violatusq; est Pleminius, nasoq; & au
ribus ferro desectis, semianimis a militibus est reli
ctus, ad quā seditionē cōprimendā Scipio Locros
profectus, cognita causa, Pleminiū absoluit, tribu
nosq; ei tradidit, qui cū ipso in vrbe hostiliter cōfli
xerant, vt eos sub custodia Romā mitteret. Ille re
centis iniuriæ impatiēs, post Scipionis digressum
deditos crudeliter necauit, atq; insepultos proiecit,
pari crudelitate in Locrensiū principes vsus qui ad
Scipionē de sua iniuria questū iuisse dicebātur, in
de iræ indulgens eo vsq; sceleribus & flagitijs pa
trandis processit, vt nō sibi solū, sed ipsi quoq; im
peratori qui ea pateretur, infamię & dedecori esset.
Romanus interea exercit⁹, qui in Italia erat Pœno
obiectus, tam graui morbo cōflictabatur, vt P. Li
cinius consul Romā scripserit, breui futurū, vt mi
lites cōtagione ad vnum absumerētur, nisi exerci
tus solueretur. Cæterū quia iam Hannibal in hy

Exercit⁹ Ro. pestilentia absumitur.

berna cōcesserat, permiserūt patres, vt Licinius fa
ceret, quod e rep. futurū arbitraretur, & Romæ q̄m
sæpius eo anno fuerat lapidatū, decēuiri ex Sibylli
nis libris carmen in apertum retulerunt breui Ro.

Mater deū accersitur.

po. victoriam ex hoste habiturū, si matris Idæę nu
men, ex Pesinunte Phrygiæ Romā accerserent. M.
Valerius Leuinus, qui res in Gręcia gesserat, cū qua
tuor alijs legatis ad id missus est in Asiam. Hi cum
Pargamū ad Attalū regem venissent, hospitaliter
accepti, Pesinuntemq; adducti, lapidem, quem ma
trem deū incolæ vocabāt, in naues permissu regis
sustulerunt, præmissus est inde Romā M. Valerius
Falco, legatorū vnus, qui id Romā nunciaret, mo
neretq; patres querendū esse in ciuitate virum opti
mum, qui venientem deam exciperet. Creati sunt

Cōsules.

per id tēpus consules M. Cornelius Cethegus & P.
Sempronius Tuditanus. Ludi Romani ter, plebei
septies hoc anno instaurati, qui quintusdecimus
fuit secundi belli Punici. Aedē virtutis M. Marcel
lus Marcelli filius, qui consul ad Venusiam perijt,
ad portā Capenam dedicauit. Philippus quia bien
nio res a Romanis in Gręcia fuerāt neglectæ, Aeto
los sociorum ope destitutos, quibus voluit condi
tionibus, ad pacē secū iungendam cōpulit. Cęterū
pace nuperrime pacta P. Sempronius Tuditanus
procōsul Dyrrhachium, cū triginta rostratis naui
bus, & decē milibus peditū, numerosoq; equitatu
applicuit, Aetolis opē laturus. Philippus cū exerci
tu Apolloniā venit, quo Romanus cū copijs pro
cesserat, ibi rex quum sub primū accessum pugnæ
copiā fecisset, vbi hostem ad certamen elicere non
potuit. (Erat enim Semproni⁹ numero militū lon
ge inferior) in Macedoniam concessit. Nec ita mul
to post per Epirotas de bello iter Romanos & Phi
lippum soluendo cœptū est agi, neq; enim Philip
pus mediocriter de suis rebus cœperat esse solicit⁹,
postquā Punicis opibus vbiq; fractis, Romani in
spem apertæ victoriæ venerāt. Nec ita multo post
Romanus dux & Philippus in colloquiū venere,
Sēproniusq; has pacis cōditiones Macedoni dixit,
vt Parthini, Dimallū, Bargulū, & Eugeniū Roma
norum essent. In fœdere autē sunt a rege ascripti,
Prusia Bithyniæ rex, Achæi, Bœotij, Thessali, A
carnanes, & Epirotæ. A Romanis, Iliēses. Attalus,
Pleuratus, Nabis Lacedæmoniorū Tyrānus, Elei,
Messenij, Athenienses. His conscriptis & obsigna
tis in duos menses pactæ sunt induciæ, dum legati
ad sanciēdam pacem Romā mitterentur, Sempro
nius compositis in Macedonia rebus in Italiam ad
consulatū, quem absens adept⁹ fuerat, decessit, atq;
in prouinciarum ordinatione Scipioni in annum

Scipioni Aphrica decernit.

prorogatū est imperiū, cū ijs copijs & classe quā ha
bebat, quanq̄ Aphrica ꝓuincia occulte illi decreta
occultantib⁹ id de industria patribus, ne Pœn⁹ id
scire posset. Erat tamē ciuitas in eam expectationē
erecta, vt eo anno in Aphricā bellū trāsferret. Mul

Prodigia

ta interim prodigia facta dicunt, duo soles visi, &
nox interluxit. Fax stellę specie ab ortu ad occasum
porrigi visa. Pluribus locis sacra et prophana sunt
de cœlo tacta, pluit & lapidibus, quapropter nouē
diale est sacrū de more indictū. Et iā Taracinę lega

Scipio Nasica Ro. optimus.

ti cū Idæa matre esse dicebant, quū Romæ Scipio
Nasica Gn. Scipionis filius, illius q cū fratre in Hi
spania perijt, Adolescēs adhuc, senat⁹ iudicio opti
mus ciuiū iudicat⁹ est, ac oīm maxime dignus, qui
matrē deā acciperet. Sed qd ille ordo sit ꝑcipue in
iuuene secutus parū tradit. Is cū matronarū cœtu
ire Hostiā est iussus, deamq; e naui acceptā matro
nis deferendā tradere. Postea vero q̄ nauis ad ostiū
Tyberini amnis accessit, Scipio i saiū naui euect⁹,
simulacrū a sacerdotib⁹ acceptum in terrā extulit.
Matronæ primores ciuitatis exceperūt, inter quas
Claudiæ Quintiæ insigne fuit nomē ad posteros.

Mirū in Claudia vestali.

Huius quū dubia prius fuisset fama, clara est pudi
citia eo ministerio facta. Alij autores sunt, nauim
Tyberino vado herentē, quia circūfusa multitudo
vario conatu remoliri nō posset, cingulo vnā ve
staliū Claudiā secū traxisse, sed horū fides sit apud
eos q talia tradiderunt. Dies inde illi sacer fuit, qui
Idus Aprilis ꝓxime ꝑcedit. ipsa in æde victorię, q̄
in capitolio fuit, locata est, quū nuliū ad eā diē illi
Romæ esset tēplum. Ro. coloniæ, q̄ sexto ante āno
militē dare recusauerant, hoc anno duplicē militū
numerū sūt dare coactæ, decretūq; vt quotānis sin
gulæ tria milia æris ꝓ Ro. noie stipendij pēderēt.
Tulit & aliud decretū senatus, vt q in summa æra
rij inopia pecuniā in mediū cōtulissent, trib⁹ eā pē
sionib⁹ ex publico acciperēt. Primā ꝑsentes ꝯsules
numerarēt, reliquas duas, qui tertio deinceps anno
ac quinto futuri ꝯsules essent. Eratq; iā his curis oc

Locrēsiū legatorū querelæ.

cupata ciuitas quū decem Locrensiū legati obsiti
squallore & sordibus, ramosq; oliuarū, Grecorū ri
tu manib⁹ habētes, ad cōsulū ꝯspectū, q forte in co
mitio sedebāt, cū flebili lamētatiōe humi ꝓcubue
runt. Quęrētibus cōsulib⁹, qui hominū essent, Lo
crenses se esse dixerunt, ea a Pleminio & Ro. militi
bus passos, q̄ ne Carthaginienses quidem pati Ro
manus populus velit, orare vt senatum adire lice
ret, fieretq; sibi potestas apud patres suas ęrumnas
deplorādi. His a consulibus in curiā introducti, vbi
quid peterēt dicere sunt iussi, tum ex his maximus

Oratio Locrēsium ad senatum.

natu. Vellē ait patres cōscripti, qn̄ incertū est quo
animo sitis nostras hodie querelas audituri, primū
oīm illud vobis cōstaret quo modo Locri Cartha
giniensibus proditi fuerint, & rursus quo studio &
cōsensu pulso Hānibalis præsidio, se vobis Locrē
ses restituerint, quū defectionis culpa procul absit
a publico ꝯsilio, & i vestrā deditionē reuersi sim⁹,
non solum voluntate, sed nostra etiā opera & vir
tute, certo scio, si hæc vobis nota sint, multo ma
gis indignemini vestros socios tā indignis & atro
cibus cōtumelijs a Qu. Pleminio legato vestro &
eius militibus in præsentia vexari. Cæterū aliena
tionis nostrę causam & reuersionis in aliud t̄ps dif
ferendā arbitror, quū ob Scipionis absentiā q oīm

a nobis recte ac perperā factorū optimus est testis,
tum ꝙ qualescunꝗ in vos fuimus, multo atrocio-
ra patimur q̄ mereri potuerimus. Multa quidē fœ-
da & indigna ab Hamilchare & Punico præsidio
passi sumus, sed illa cum ijs, quæ nūc patimur, col-
lata, multo minus atrocia ac pene mitia habenda
sunt. Verūenimuero vos respiciatis necesse est per-
ditas res nostras P. conscripti, aut ne a dijs quidem
immortalibus quod precemur aliud quicq̄ super-
est amplius. Qu. Pleminius legatus q ad Locros a
Pœnis recipiēdos missus est, quiꝗ nobis receptis,
vt præsidio esset, a Scipione fuit relictus, nostrarū
lachrymarū huiusꝗ afflicti & miserabilis status au
tor est. Nihil in eo hoīs est (dant animū ad loquen
dum vltimæ miseriæ) præter figuram & speciem.
Nihil Romani ciuis, prꝫter linguā, habitum, & ve
stitū. Pestis & belua immanis, qualē prodmū fre-
tum olim nauigantiū perniciē incedisse in fabulis
proditū est, qui si libidinē & auaritiā solus ipse in
socios exerceret, vnā ipsius ersi profundā & immē
sam voraginem, nostra tn̄ patientia expleremus.
Nunc cēturiones, militesꝗ vestros adeo fœda libi
dine & licētia corrupit, vt promiscue ferarū more
rapiāt, occidant, lanient miseros socios, stuprātur
matronæ, virgines & pueri ex parentū cōplexib⁹,
ad nefandos vsus extorquentur. Quotidie vrbs ca
pitur, quotidie diripitur, exaudiūtur passim puero
rum puellarūꝗ ploratus, a suorū cōspectu abstra-
cti, infanda patiūtur. Miretur qui sciat, quo modo
aut nos ad ea patienda sufficiamus, aut illos qui fa
ciunt, nondū tantarum satietas iniuriarū ceperit.
Et quia neꝗ ego oīa exequi possum, nec vobis va-
cat singula audire, nulla, vt breuiter dicam, est Lo-
cris domus, nullus quidē homo, qui ad hunc diem
sit iniuriarum expers, nullū libidinis aut auaritiæ
genus est, quod in eorū quenq̄ qui pati potuerunt
sit a Pleminio & alijs prꝫtermissum, oīa quꝫ vrbes
bello captæ patiuntur, passi sumus P. conscripti, &
nunc maxime patimur, quæcunꝗ crudelissimi ty-
ranni in eos quos metu & armis pressos habēt, ede
re consueuerunt. Vnum est quod nominatim dicā
& quod partim religione, partim vestra causa di-
cendū existimaui, vt rēpu. vestrā religione, si ita vi
debis, soluatis. Vidimus em̄ quāta cerimonia, nō
solū vestros colatis Deos, sed externos etiā accipia
Proserpi tis. Est apud nos phanū Proserpinæ multa religio
nꝫ tēplū. ne insigne, de quo nimirū aliqua ad vos fama per-
uenerit: id olim Pyrrhus ex Sicilia reuersus, quum
Locris prꝫterueheretur, ob singularē nostrā in vos
fidem, hostiliter spoliauit. Postridie vero q̄ id sacri
legium fuerat a rege perpetratū, classe fœda tēpesta
te iactata, oēs naues, q̄ sacrā pecuniā habebant, no-
stris sunt littoribus impactꝫ, qua clade rex territus,
conquisitā pecuniā in pristinos Deæ thesauros re-
poni iussit. Nec illi postea quicq̄ prospere euenit.
Multis aduersis casibus iactatus, postremo Argos
ingressus infeliciter perijt. Hꝫc & alia religionis do
cumenta, quum Pleminius & milites qui cum eo
sunt, a nobis sꝫpius audiuissent, haud sacrilegas ab
eiusmodi thesauris man⁹ abstinuere, atꝗ nefanda
præda se & domos suas cōtaminare ausi, quod sce
lus priusquam fuerit expiatum, expedit vobis ve-
stræꝗ reipub. patres conscripti, nihil in Italia, aut
Aphrica gestum iri, ne quod illi piaculū commise
runt, non tantum suo sanguine, sed publica etiam
clade luant, quanq̄ illi furijs sui sceleris agitati, nō
paruas Deæ pœnas ad hunc diem expenderunt, sæ
pius inter se media vrbe hostiliter prꝫliari, vbi prꝫ
ter multorum cædem, Pleminius ipse sacrilegij au
tor, a militibus naso & auribus truncis pene inter-
fectus est, et Tribuni eiusdem furoris participes, ab
eo postea sunt crudeliter interfecti, coporaꝗ eorum
insepulta iacuerūt, habetꝗ has ab illis pœnas vio-
latum numen, nec prius desinet eos agitare, q̄ꝗ sub-
latam pecuniam in tēplum reposuerint. Sed nunc
& sæpe alias Dea suam est sedem prꝫsenti numine
tutata, nostras iniurias vlcisci non potuit, nec pos-
sit, alius quispiam volumus q̄ꝗ vos P. cōscripti, ad
quorū fidem supplices cōfugimus. Nam quod ad
nostra mala attinet, nihil interest vtrum sub Ple-
minij præsidio Locri posthac vestro iussu sint, an
irato Hannibali & Pœnis ad supplicium pop. Ro.
iussu dedamur. Nec postulamus vt nobis de absen
te aliquid credatur, veniat corā ipse, audiat diluat
si potest, ac si quicquam sceleris, quod homo in po
minē edere possit, nō ad hunc diem ille in nos edi-
dit, nō recusamus, quin nos oīa eadē si fieri possit,
vt pati possimus, iterū patiamur, ipseꝗ omni hu-
mano & diuino scelere liberetur. Quum hæc lega-
ti questi essent, rogati sunt a Fabio Maximo, an eas Perora-
querelas ad Scipionem detulissent. Responsum est tio.
missos ad eum legatos, sed eo præsenti apparatu
belli occupato, quippe qui aut iam in Aphricam
transmisisset, aut certe non multo post esset trans-
missurus, Romam quoꝗ sibi mittendum duxisse,
prꝫsertim quum semel experti essent quantū apud
Scipionem Pleminij valeret gratia, qui cognita se
ditionis causa, Tribunos illi vinctos velut ad sup
plicium tradidisset. Tum Fabius legatis e curia abi
re iussis sententiam dixit, vt Pleminius vinctus Fabij Ma
Romā deportaretur, atꝗ eorum quæ legati quere- ximi sen
rentur conuictus in carcere necaretur, eiusꝗ bona tentia.
publicarentur. P. Scipio, qui ad corrūpendam di-
sciplinam militarē natus esset, ac regio more mili-
tum licentiæ indulgeret, domum reuocaretur, age
rentꝗ interim Tribuni plebis cum populo de im-
perio illi abrogando, & vt Locrenses in curiam re-
uocati benigne appellarentur, docerenturꝗ ea quꝫ
facta essent, neꝗ senatum, neꝗ po. Rom. probare,
iussurumꝗ omnia publice & priuatim restitutum
iri, adiecit vt & milites qui ibi essent deportarētur
in Siciliam, quatuorꝗ Latini noīs cohortes Locros
ad præsidiū mitterētur. Assensum fuisset Fabio in
his quæ dixerat, erem̄ nō parum inuidiæ conflatū
erat Scipioni super id crimen ꝙ cum pallio & cre-
pidis diceba tur ociose Syracusis inambulare, libel
lisꝗ & palæstrꝫ dare operam, corrumpiꝗ eius desi
dia milites loci amœnitate, nisi Qu. Metelli sentē-
tia intercessisset, q̄ vt mitior ita æquior visa est, vt Se. cō. de
decē legati, cū duobus tribunis plebis & vno ꝫdili, Scipiōe.
qui quꝫstionē super ea re haberet, in Siciliā mitterē
tur, ac tum si ea quæ facta dicebantur vera compe-
rissent, Scipionē prouincia decedere iuberent, aut
si in Aphricā transmisisset, duo tribuni plebis in
prouinciā irent, eumꝗ duobus legatis cū exercitu
relictis, Romā deportarent. Senatuscōsulto in hāc
sententiā facto, legati Locros profecti, primū oīm
conquisitā diligenter pecuniā in sacrario reponen
dam curarūt, ac si qua nō extitit ex publica adiecta
est, vt rite sacrilegium expiaretur. Milites inde Vr-
bani prꝫtoris edicto, qui cum legatis eo venerat,
iussi sunt sine armis vrbem egredi, permissum est
Locrensibus, vt omnia sua quæ in illorum taber-
naculis agnoscerent, per ocium reciperent, inde po
testas omnib⁹ facta est Pleminij & Scipionis accu- Vincitur
sandi. Pleminio ante legatorum aduentum Scipio Plemi-
nis iussu iniectæ fuerant catenæ. Alij tradunt eum nius.
ex fuga a Pōponio prætore retractum, atꝗ in vin-
cula coniectum. Pleminium se accusaturos dixe-
runt Locrenses, nullam a Scipione in se profectam

iniuriam

iniuriam, cur de eo cõqueri possent, quin eum esse
Scipionem, quẽ amicum habere malint q̄ inimi-
cum. Pleminius cũ triginta alijs sacrilegij & scele-
ris conuictus, dãnatusq;, Romã ad supplicium est

Pleminij mors.

missus, vbi prius vita decessit, q̄ populi sit iudicio
damnatus. Scipio vbi legati Syracusas iuere (neq;
enim ignarus erat ad quid venirent) postridie quã
vrbẽ sunt ingressi omnẽ exercitũ terrestrẽ mariti-
mumq; illorũ oculis cognoscendũ subiecit, decur-
suq; militari, ac nautico conflictu, velut cũ Pœnis
res ageretur, non solũ desidiæ calumniã diluit, sed
vehemẽter a legatis collaudat⁹, iussus est in Aphri
cam quod Dij bene verterent, continuo trajcere.
Iret ac spei de eo semel præceptæ po. Ro. cõpotem
faceret, confessi aut eum ducẽ & exercitũ, aut nullũ
alium præsenti bello finem impositurũ: & ipsi Ro
mam reuersi autores fuerunt, vt senatusconsultũ
fieret. vti Scipio quoties vellet in Aphricam trans
mitteret. Sed dum hæc Romę & in Sicilia fiunt, Sy
phax Sophonisba Hastrubalis Gisconis filia in
matrimonium recepta, ictoq; cum Cathaginiensi-

Syphacis legati ad Scipionem.

bus fœdere, ad Scipionem misit, qui eum hortaren
tur vt procul Aphrica vellet cum Pœnis vt antea
bellare, nam si in Lybiam trajceret, fore, vt se non
hospitem aut socium haberet, sed hostem, qui pro
Aphrica in qua natus esset, & pro coniugis patria
enixe esset dimicaturus. Scipio veritus ne Sypha-
cis alienatio occultando magis vulgaretur, mili-
tumq; animos frangeret, legatis in concionem pro
ductis, se a Syphace rege cum exercitu in Aphricã
per legatos accersi vtiliter mẽtitus est, proinde sta-
tuisse se, Dijs bene iuuantibus, primo quoq; tem-
pore ex Sicilia proficisci: pararẽt itaq; se omnes, vt
quum datum esset signũ, nihil in mora esset. Lega-
tis inde confestim dimissis Syphacẽ per literas mo
nuit, ne initam cum po. Ro. temere violaret societa
tem, ne hospitalem fidem, ne Deos conuentorum
arbitros falleret. Ipse classem & copias Lilybęum
traduxit, tantus nauium fuit apparatus, vt Lilybæ
tanus portus eas capere non posset. Quantæ fue-
runt copiæ ad id bellum ductæ varie proditũ scri-
bit Liuius. Qui plurimum prodidere quinq; & tri-

Copiæ Scipiõis.

ginta milia peditum atq; equitum posuerunt. Qui
minimum decem milia peditum. Qui medium se-
cuti quindecim milia peditum, mille & quingen-
tos equites. Scipio iussis militibus silẽtium nautis
præstare, dexterũ cornu tenuit cum L. Scipione fra
tre & viginti rostratis nauibus. Læuum C. Lælius
agebat, præfectus classis onerarias in medio acce-
pit, nulla vnq̄ Ro. classis maiore celebritate ex Sici
lia in Libyam transmisit. Multi mortales ad eum
apparatum visendũ Lilybæum ex tota insula con
uenerant, & iam oĩa ad cursum parata erãt, quum
Scipio ex summa naui Deos precatus, vt eam pro

Scipiõis ex Sicilia digressus

fectionem sibi populoq; Ro. secundarent, cruda vi
ctimæ exta, vt mos erat, in subiectos fluctus proji-
cit: inde cũ tota classe profectus, ventis a terra spirã
tibus, confestim in altum abijt, ad promontorium
Pulchri copiæ expositæ sunt. Secundã eam nauiga
tionem Ro. fuisse, cæteri autores tradiderũt: Cęlius
oĩm vnus nõ sine tumultu & sæuitia maris appul
sum autor extitit. Classis primo ex alto, inde mili-
tes in agris conspe,cti ingentẽ maritimis vrbibus
terrorẽ incusserunt, sed præcipuus metus Carthagi
nem caput belli, inuasit. Confestim tanquam Sci-
pio ad vrbem admouisset, ad arma conclamatum,

Scipiõis appulsus in Aphricam.

portæq; clausæ sunt, vigiliæ & stationes in muris
dispositę. Ro. imperator postridie quam i Aphricã
appulit, vrbem Aphrorum satis opulentam cepit:
vnde ad octo milia liberorũ capitum seruitiorũq;
captorum in Siciliam misit. Masinissaq; principio
gerendarũ rerum cum ducentis equitibus, nec am-
plius venit. Quidam cum duobus milibus venis-
se autores fuerũt. Cæterum quia multis per id tem
pus iactatus fuerat casibus, regnoq; & fortunis spo
liatus multo æquius credere est, vt cum paruo equi

Masinissa.

tatu venerit. Fuit Masinissa Galæ filius, qui quum
pro Carthaginiensibus in Hispania militaret, pa-
trem amisit, cui Desalces regno successit, is non
multo post moriens regnum Capusæ filio adhuc
Masinissa absente, per manus tradidit, qui a Meze-
tillo, viro inter suos populares illustri, regiæq; fa-
miliæ infesto, armis victus, cum multis occiditur,
quo contigit vt omnis Massessulorũ gens in Meze
tilli ditionem concesserit, abstinere tamen ille re-
gio nomine. Verum frætus Carthaginiensiũ ami-
citia, ex qua vrbe vxorem duxerat, fretus & Sypha
cis qui pro Carthaginiensibus stabat amicitia, in
alieno regno obtinendo perseuerauit. Masinissa
ex Hispania reuersus cum Numidarum ala, quæ
ad eum venientem se contulerat, Lacumace Regu-
lo, cui regnum deberi Mezetillus prædicabat, pri-
mo accessu fugato, Tapsum vrbẽ cepit. Lacumax

Lacumax.

adhuc puer ad Syphacem cum modica seruorum
manu confugit, & Mezetillus cum suis copijs (ha-
bebat enim ad quinq; & viginti milia hominum
in armis) Masinissę veniam pollicenti facile cessit.
Syphax Hastrubalis soceri impulsu bellum infert
Masinissæ, quem prælio victum, in Balbum mon
tem cum paucis equitibus compulit. Massessulorũ
quidam cum pecore & familia Masinissam secuti,
locorum difficultatibus fræti, se & reliquum fortu
narum cum rege aduersus Syphacis iniuriam tue-
bantur, in cuius ditionem cætera Massessulorum
gens concesserat, ex his locis aliquandiu Masinissa
Carthaginiẽsem agrum latrocinijs subitisq; excur
sionibus habuit infestum, donec Bocchar Sypha-

Bocchar.

cis præfectus, cum quatuor milibus ad eum debel-
landum missus, motibus defectum, cum quadra-
ginta equitib⁹ fugientem, ad vrbem Clupeam cir-
cumuenium propemodum oppressit, inde saucius
medio tumultu cum quatuor equitib⁹ elapsus, ad
flumen peruenit, ibi præcipiti metu (hærebat enĩ
vestigio hostis) vorticosum flumẽ ingressus, ægre

Quibus casibus iactetur Masinissa.

cum duobus equitibus ad vlteriorem ripam per-
tendit, duo reliqui in hostium conspectu aquarum
impetu absorpti sunt, atq; ita ab hostibus perijsse
creditus, in spelunca quadam plures dies latuit do-
nec vulnus quo grauabatur hærbis sit pene obdu-
ctum. Tum vero iactationis patiens factus, cum
duobus ad paternum regnum repetendum, quod
vix ad posteros tam audax facinus inueniat fidem
porro ire constituit. Iuncti sunt primo illi aliquot
equites, inde vbi, præter spem omnium, viuere di

Recipit regnum Masinissa.

ctus est, simulac in cõspectu venit, ad sex milia ho-
minum & quatuor equitũ ad eum confluxere, qui-
bus non solum regnũ recuperauit, sed Syphacis &
sociorum fines multa nominis celebritate vexare
est adortus, castris inter Cyrtham & Hipponẽ loco
edito, munitis. Quo Syphax cũ filio Vermina pro
fectus, eũ magis arte q̄ virib⁹ victũ, iterũ exercitu
& regno spoliat. Ille cũ modico equitatu elapsus,
ad minorem Syrtim confugit, quo se vsq; ad Ro-
manæ classis appulsum tenuit. Tum vero cum ijs
equitibus, quos forte circa se habuit, ad Scipionẽ,
vt dixi, venit, a quo benigne est acceptus. Cartha-
ginienses sub primum Romanæ classis appulsum
Hannonem Hamilcharis filium cum valido equi
tatu Scipioni obijciunt: Hastrubalemq; & Sypha-
cem tumultuose accersunt. Hanno cum quatuor

milibus equitum Salerã vrbem quindecim milia
paſſuum a Ro.caſtris occupat.Scipio circa Vticam
adhuc erat,q audito Hãnonis acceſſu, Maſiniſſam
cũ paucis equitibus præmittit,q portis obequitan
do hoſtem ad pugnã eliceret, ipſe poſt altiores tu-
mulos,cũ cætero equitatu conſedit.Pœnus temere
effuſus dum hoſtib⁹ ſponte cedẽtibus cupidius in-
Hanno pſligat. ſtat, in medias incidit inſidias. Cæſus eſt Hanno
cum mille equitibus, cæteri metu diſiecti paſſim,
aut cæſi,aut capti ſunt,& in his. CC. nobiles Car-
thaginienſes. Scipio Salera ab eodem metu capta,
præſidioq; firmata, ſeptem dies late per hoſticum
euagatus, oppidis & vicis quibuſdam occupatis,
mortaliũ iuxta ac pecorũ numerũ ingentem ad na
ues abduxit,q̃ eo die quo fuerat ad Salerã proſpere
pugnatũ,ex Sicilia commeatum attulerant, eas re-
centi præda onuſtas in Siciliam remiſit, inde Vti-
Scipio Vticã oppugnat. cam terra mariq; eſt oppugnare adortus, vt eam ca
ptam belli ſedem in Aphrica haberet. Nec Haſtru
bal multo poſt cum triginta milibus peditũ,& tri
bus equitũ affuit. Secutus eſt e veſtigio Syphax cũ
quinquaginta milibus peditũ,& decẽ equitũ,mo-
tiſq; confeſtim ſignis haud procul Vtica bina fece-
runt caſtra. Scipio quadraginta diebus ad Vticam
fruſtra conſumptis, ſub hoſtium acceſſum, locum
circa mare (exierat iam æſtas) ad hybernandũ ido-
neum cepit. In Italia per id tempus P.Sempronius
conſul in Crotonienſi agro, tumultuario prælio
cum Hãnibale conflixit, milleq; &.CC.militibus
amiſſis, trepide in caſtra ſe & ſuos recepit, nec ita
Ro.cędes multis interiectis diebus,iunctis cũ P. Licinio co-
pijs,ex cõpoſito iterũ cũ Pœno dimicauit,quo prę
lio primigeniæ fortunæ vouit templũ,fuitq; pro-
ſpera Romanis pugna. Cæſa ex hoſtibus quatuor
armatorũ milia,paulominus q̃.CCC. capti,ſigna
Pœnorũ cædes. militaria quadraginta Pœno adempta, qua clade
territus Hannibal Crotonẽ exercitũ reduxit. Eodẽ
anno M.Liuius & Claudius Nero cẽſores Magnæ
matris ædem faciendam in palatio locauerũt. Ve-
ctigal etiam nouum ex Salaria annona conſtitutũ
id oneris Liuio plebs retulit acceptum, qui ob ve-
Salinatoris cognomen. terem damnationem Romanis tribubus adhuc ira
tus haberetur, eaq; res illi Salinatoris cognomen
dedit. Secutum inde fœdum inter cenſores ipſos
Cenſorũ cõtentio. certamẽ,ita vt in cẽſu agendo vterq; alterius equũ
vendi iuſſerit. Adiecit Liuius aliam maiorem no-
tam, q omnes Romanas tribus,pręter Meſſiã,quę
nec dãnaſſet, nec damnatũ conſulem, aut cẽſorem
feciſſet, cæteras ad quatuor & triginta ærarias reli
quit, & quia ſe inſontem damnatum voluiſſent,
& poſtquam damnaſſent, conſulem primo, mox
cenſorem creaſſent. Hucuſq; cenſorum odia pro-
ceſſerant, quum Gn. Bæbius Tribu. pleb. vtrinq;
diem ad populũ dixit, ſed conſenſu patrum ambo
rum ſimultas eſt oppreſſa, ne nouo exemplo cenſu
ra populari auræ in poſterum fieret obnoxia. Crea
ti inde cõſules Gn. Seruilius Cæpio, & Gn. Serui-
Cõſules. lius Geminus. Quadrigæ aureæ hoc anno, qui ſex-
tuſdecimus fuit ſecundi belli Punici, in Capitolio
ſunt ab ædilibus poſitæ. In prouinciarum ordina
tione imperium eſt Scipioni in Aphrica proroga-
tum, quoad in ea eſſet terra debellatum. Facta hoc
Prodigia quoq; anno ſunt prodigia quædam ac rite procura
ta. Coruі non laceraſſe ſolum roſtris aurum in Ca-
pitolio, ſed comediſſe etiam dicebantur, & mures
Antij coronam auream arroſere. Locuſtarũ vis in-
gens Căpanum agrum inſederat, nec qua mundi
parte profectæ eſſent ſatis cõſtabat. Reate equuleus
cum quinq; pedibus natus. Anagnię ſparſi primũ
ignes in cœlum, inde fax ingẽs arſit. Fruſinone ar-

cus tenui linea eſt ſolem amplexus, inde orbẽ ipſi⁹
ſyderis ſua magnitudine cõtractũ incluſit circulo.
Arpini terra căpeſtri agro in ingentẽ ſinũ cõſedit.
Et his, vt dixi, de more expiatis, tota ciuitas in A-
phricum bellum verſa erat, ſtudioq; cõmeatus &
veſtes ad exercitum conuehebantur. Scipio haud
procul Vtica caſtra habebat, tẽdebantq; hoſtes pro Scipiõis
pemodum in conſpectu, eratq; nonnihil hyeme cũ cõſilium
Syphace actum, vt Romanam ſocietatem reſpice- in opprimendo
ret. Cęterum niſi rex Carthaginienſes ſecum in fœ hoſte.
dus traheret, nullo modo erat bellũ ſoluturus. Sed
dum legati citro vltroq; in caſtra eunt redeuntq;,
calonum habitu miſſi ſunt quidam a Scipiõe, qui
hoſtium caſtra ſpecularentur, quæ vbi plurimum
arundine & ſtoria conſtare exploratum habuit, ad
ea noctu incendenda Ro. imperator animum adie-
cit. Inde vt ab eo quod parabatur hoſtiũ animos
auerteret, tumulum occupat circa Vticam, quem
ſuperiore anno tenuerat, velut iterum vrbẽ oppu-
gnaturus, inde ſub noctẽ præſidio circa tumulũ re
licto, ne eruptio fieret in caſtra ab oppidanis, ipſe
cum robore copiarũ ad hoſtem ſilentio profectus,
circa mediã noctẽ proximus illi conſtitit. Hic Sci-
pio parte copiarum Lælio & Maſiniſſæ tradita, vt
eodẽ tẽpore Syphacis caſtra inuaderẽt, ipſe ad Ha-
ſtrubalem cũ cætero exercitu ire pergit, non prius
quippiã moturus, q̃ Numidarũ tabernacula pro-
cul vidiſſet incenſa. Obiuerũt gnauiter illi iniun-
ctum munus. Ignis pluribus locis iniectus ſubitũ
hoſtibus pauorẽ iniecit, addit⁹ inde terror, multiq; Incendium caſtrorum.
velut ad fortuitũ incendiũ accurrentes, primo op-
preſſi ſunt, inde cædes circa portas ac totis caſtris
edita, & ex alteris caſtris quæ proxima erant, cõſpe
ctus ignis inermem multitudinẽ ad opem ferendã
temere exciuit. Hos qui cũ Scipione erant ſilentio
exceptos ad vnũ obtruncant, caſtra inde aggreſſi,
vt in nocturno tumultu, ſtationibus deſerta ſubi-
to occupant, igniq; in prima tecta iniecto, primo
paucis locis reluxit flamma, mox alijs in ignẽ ab-
euntibus, fœdum incendiũ oĩa corripuit. Ambu-
ſti hoĩes iumentaq;. Fuga & ſtrages ingens conti-
nuo edita, ac multo plures in ipſo portarum exitu
ſunt ab hoſtibus oppreſſi. Multi mortales alij alio
caſu ea ſunt nocte i vtriſq; caſtris abſumpti, ad qua
draginta milia hominũ, aut cæſa, aut ignibus con
ſumpta traduntur, ſex milia capta, ſigna militaria
CXXVIII. equi Numidici duo milia ſeptingenti
& amplius, magna vis armorũ capta, ea oĩa impe-
rator victor Vulcano ſacra incẽdit. Haſtrubal pri-
mo Vticã, mox verit⁹ ne hoſtibus cũ vrbe dedere-
tur, Carthaginẽ abijt. Syphax octo milium ferme
ſpatio ab hoſte, loco ſatis munito, cũ ijs q noctur-
na clade ſecũ euaſerant, cõſedit. Liuius ad. XX. mi-
lia peditũ fuiſſe ſignificare videt & quingẽti equi-
tes, ſemiermẽ turbã atq; incendio afflatã. Carthagi
ni ad eã cladẽ nõ minus trepidatũ eſt, q̃ ſi hoſtis ad
muros caſtra admouiſſet. Senatus a Suffecib⁹ (erãt
hi apud Carthaginienſes, qui & Romæ cõſules) in Suffectes.
curiã accerſitus, triplicẽ dixit ſententiam. Vna pacẽ
quibuſcũq; cõditionibus petendã ſuadebat. Alte-
ra Hannibalẽ ex Italia reuocabat. Tertia cenſebat
reparandũ eſſe bellum, ac Romanorũ exemplo in
aduerſis perdurandum. Hæcq; Barchinæ factionis
hoĩbus adnitentibus tenuit. Nouus delectus eſt ha
bitus, paucisq; diebus Haſtrubal & Syphax cũ tri-
ginta milibus armatorum iterum in aperto meta-
ti ſunt. Scipio etſi ad Vticam oppugnandã oẽs vi-
res intenderat, vbi noua hoſtium caſtra in magnis
campis eſſe exploratũ habuit, parte copiarũ ad ob-
ſidionem relicta, ipſe cũ robore exercitus ad locũ
proficiſcit

proficiscitur, quatriduoq; postq̃ in cõspectũ venit
in aciem vtrinq; est descẽsum. Primo cõflictu Nu-
midæ & Carthaginiẽses sunt ab vtroq; cornu pul-
si, in medio quatuor milia Celtiberorum, qui per
eos dies mercede cõducti in castra venerãt, aliquid
negocij vincẽtibus fecere, desperata venia, quoad
sint ad vnũ cęsi, victoriã ex cõfesso partã remorati
sunt. Ea cædes Syphaci & Hastrubali satis spatij de
dit ad fugã. Postridie q̃ pugnatũ erat Scipio Masi-
nissam & Lælium cũ Romano Numidicoq; equi-
tatu ad ipsos duces persequendos dimisit, ipse inte
rim multas Aphricæ vrbes subegit. Carthaginien
ses recẽtiore clade consternati, cõfestim in Italiam
mittunt, qui Hannibalẽ & Magonem ad opem pa
trię ferendã in Aphricã euocarent, simul quicquid
nauium domi erat instruunt, vt Ro. classem Vticæ
hęrentẽ, subito accessu opprimerẽt. Scipio interim
Tuneta locũ & natura & opere munitũ. XII. milia
passuum a Carthagine, vnde ad ipsam vrbẽ pate-
bat aspectus, occupat. Hinc Punicã classem ad Vti
cam tendentem intuitus, confestim signa tolli iu-
bet, ne suæ naues improuiso hostiũ accessu oppri-
merẽtur. Hic quantũ in re subita prouideri potuit,
quaterno onerariarum ordine classem præmuni-
uit. Stabant præsidiariæ ita inter se nexæ, vt spe-
culatorijs nauibus spacia relinquerẽt ad impetum
in hostem faciendũ, et ad vim, quum opus esset, de
clinandã habilem darent receptum. Quæ in fronte
cõstitutæ sunt antennis tenaci nexu alligatis subli
mem pontẽ habuere, vnde vis telorũ ingens in ho
stem cõiecta est. Magnũ ibi fuit certamẽ, ad postre-
mum pontibus vi solutis, sex onerariæ sunt ab ho
stibus in altum abductę. Id maius Pœnis fuit, quã
pro re gaudiũ, q in tot cladibus res ea parte prospe
re cessisset. Sed dum hæc circa Vticã geruntur, Læ-
lius & Masinissa quintodecimo die in Numidiam
venerãt, ibi Massuli, Syphacis præfecto subita de-
fectione electo, regẽ suũ ingenti lætitia excipiunt.
Nec Syphax interea quieuit, qui exercitu breui re-
parato quantũ ad eam diem nullũ habuerat, hosti-
bus obuiam prodijt, ibi primũ leuis armaturæ prę
lium fuit, mox equestre certamen secutũ. Sed post-
eaquã Ro. legionum signa illata sunt, recentiũ cla-
dium admoniti perculsi hostes fugã capessunt. Sy
phax dum suos increpat, pugnamq; instaurare co-
natur, equo ad terrã deiecto capiẽ, captus ad Læliũ
perducitur, cædes minor q̃ victoria fuit. Cæsa ad
quinq; milia hoĩm. Duo milia & quingenti capti.
Masinissa cũ leui equitatu Cyrtham vrbem regiã
petijt, sequitur Lęlius cum robore militũ. Cyrthen
ses Syphacẽ captũ intuiti, quem hostis vinctum in
conspectu dedit, terrore perculsi portas patefaciũt:
ibi Masinissa ad regiam occupandã cursu proue-
ctus Sophonisbam Syphacis coniugẽ in vestibuli
aditu obuiam habuit. Hæc Masinissam armis & cę
tero habitu insignẽ intuita, regem eum esse rata, ad
eius pedes procubuit. Dij tibi inquit dederũt, tuaq;
virtus Masinissa, vt oĩa demum quæ velles in nos
posses, sed si captiuæ apud te victorẽ, vitæq; & ne-
cis dominũ, vllam licet vocem emittere, si genua
victricemq; dexteram attingere, te precor & obte-
stor, per regiã maiestatẽ, in qua nos paulo ante fui-
mus, per Deos huius regię, qui te melioribus opto
ominibus accipiant, q̃ hinc Syphacem miserunt,
vnũ hoc abs te impetrari finas, vt ipse de hoc capi
te quodcunq; liber statuas, nec me in superbissimũ
Ro. arbitrium venire patiaris. Enimuero si nunq̃
Syphacis vxor fuissem, mallẽ tñ Numidæ viri, &
in Aphrica geniti, q̃ alienigenę fidẽ experiri. Quid
Carthaginiensi, quid Hastrubalis filiæ ab Ro. ho-

Recens Pœnorũ clades.

Scipio Tuneta occupat.

Syphax capitur. Cyrtha capitur.

Sophonisbę p̃ces.

ste sit timendũ vides. Quod si nulla alia re potes,
vt me ab infestissimi hostis arbitrio morte vindi-
ces oro & obtestor. Erat Sophonisba insigni for-
ma, & ætate florenti, quo accidit, vt decoris lachry
mis, dexteraq; sæpius petita, ne hostibus tradere-
tur, quum iam prope esset, vt blandiri potius quã
precari videretur, feruidus iuuenis animus, vt Nu
midarum sunt ingenia prona in venerem, ex mise
ricordia facile est in amorem prolapsus: dat ergo
illi fidẽ in ea quæ petebantur, quod vt facilius præ
staret, temerariũ ab amore cõsilium mutuatus, nu-
ptias in eum ipsum diem iubet parari, ne quid Læ-
lio aut Scipioni de ea integrũ relinqueret. Peractis
nuptijs superuenit Lælius, qui tantũ abfuit, vt Ma
sinisse factũ probarit, vt parũ defuerit, quin Sopho
nisbam geniali lecto detractã ad Scipionẽ miserit.
Cæterũ flexus Masinissæ precibus, satis in præsen
tia habuit Syphacem mittere, quẽ vbi in castra ad-
duci nunciatũ est, oĩs multitudo ad eum videndũ
sese effudit: mirari oẽs in eodẽ maiestatẽ nominis,
fortunęq; volubilitatẽ. Cæterũ mouit quum alios
fortuna regis, tum Scipionẽ ipsum, cuius animũ
vbi hostẽ ante suum tribunal prostratũ vidit, vete
ris hospitij, dextræq; olim datæ & acceptæ subijt re
cordatio. Rex igitur rogatus quid secutus Cartha-
giniensium amicitiã Romanæ pretulisset? Tum
ille peccaui inquit atq; prorsus insaniui, quũ aduer
sus po. Ro. arma indui, sed tum ille mei furoris exi-
tus fuit nõ principiũ, tum furialis inquit pestis do-
mum meã inuasit, quũ Sophonisbam mihi matri
monio deuinxi, illarũ nuptiarum facibus domus
mea Scipio cõflagrauit, illa omnibus delinimẽtis
animũ recẽti amore captũ a Romana societate alie
nauit, nec prius egregia coniunx ab incœpto desti
tit, q̃ funesta mihi arma induit: verũ in hac calami-
tate & fortuna vnum duntaxat solatiũ inuenio, q
inimico capiti eam matrimonio coniunctã audio,
satis scio fore, vt non multo post illius impulsu,
Masinissa non magis feliciter q̃ ego nuper Ro. no-
minis fiat hostis. Iniecit tam audax Masinissæ faci
nus Scipioni non paruã sollicitudinẽ, nec tuto, nec
probabili exemplo id factum arbitrari, q eo die
quo primum reginam vidisset, sibi eam matrimo
nio iungere esset ausus, & apud ipsos hostium pe-
nates nuptiale sacrũ celebrare. Hæc illi animo vol
uenti, Masinissa & Lælius superuenerunt, quibus
hilari fronte acceptis pro concioneq; laudatis. Ma-
sinissam in secretum abductũ, & leniter castigatũ
admonuit, parũ cõsiderate fecisse, q Carthaginien
sem fœminã Barchini sanguinis imperatoris ho-
stium filiam, iure belli captam, sibi matrimonio
iunxisset. Po. Ro. non suum esse costituere, quid de
ea fieri placeat. Videat igitur ne voluptas vna mul
ta bona corrumperet. Masinissa nõ rubore tantum
suffusus, sed lachrymis etiã obortis, se i Scipionis
potestate futurum respondit, inde cõfusus animo,
vbi se in suũ tabernaculũ recepit, cum gemitu, vt
a multis audiretur, ministrũ cum veneni poculo
ad Sophonisbam misit, iussitq; nunciari Masinis-
sam pręstare illi fidem, quã possit, quando quã ve-
lit nequeat. Ipsa patriæ memor familiæ, Hastruba
lis patris, duorumq; regum, quorũ coniunx fuis-
set, sibi cõsuleret. Accipio inquit illa nuptiale mu-
nus, neq; ingratum, si nihil maius vir vxori pręsta
re potuit. Sed melius moritura fui, si nõ nupsissem
in funere. Ac tantum locuta poculũ intrepide hau-
sit. Postquã Sophonisbæ interitus Scipioni nun-
ciatus est, pro magno habuit negocio ægrum Ma-
sinissæ animum, familiariter castigatũ, q magnũ
erratum aliquanto maiore correxisset, & re & ver-

Masinissa Sophonisbã sibi iungit

Scipiõis castigatiu ad masinissam.

Sophonisbæ interitus.

bis confirmare. Postridie ad se accitum, pro con-
Regalia insignia.
cione regem appellauit, appellatum aurea corona
donauit, patera aurea, curuli sella, & Scipione ebur
neo, toga picta, & tunica palmata, triumphalibus
scilicet ornamentis, quo honore nullus tum ma-
ior fuit apud Romanos. Donatus est & Lælius au-
rea corona, quem Scipio non multo post, cum Sy
phace & alijs nobilibus captiuis, pulcherrimæ vi-
ctoriæ nuncium Romam misit. Ipse iterum ad Tu
netem castra retulit. Carthaginienses tot cladibus
alijs super alias facti, ex triginta senioribus (id san-
ctius fuit apud illos concilium) legatos ad Scipio-
nem mittunt, de pace acturos. Hi vbi in castra ve-
nerant ad ipsius imperatoris conspectum procum
bentes, omni belli causa in Hannibalem & pau-
cos Barchinæ factionis viros reiecta, vt Carthagi-
ni parceret suppliciter precati sunt. Etsi victoria in
quit Scipio in manibus est, vt omnes tamen gen-
tes intelligant Romanum populum iuste bella su
scipere, susceptaq; iustius finire, pacem his condi-
Cõditiones pacis
tionibus habebitis, vt Gallia & Italia vestri dece-
dant exercitus, nihl vobis rei in Hispania sit, nihil
in ijs insulis, quæ mediæ sunt inter Italiã & Aphri
cam, omnes naues longas, præter viginti dabitis,
quingenta tritici modiorũ milia, trecenta hordei,
captiuos & perfugas restituatis. Quantũ pecuniæ
imperauerit Scipio parum constat, quinq; milia ta
lentorum quidã posuere. Alij quinq; milia pondo
argẽti. Nonnulli duplex stipendiũ. Irent ad suos,
atq; intra triduum redirent, si pacem his cõditioni-
bus vellent. Carthaginienses dubium studio pacis
an vt requies a bello esset in aduẽtum vsq; Hanni-
balis, pacem haud abnuerunt, missiq; Romã legati
cum aliquot perfugarum, in speciem optatæ pacis
Romæ interea cognitis, quę in Aphrica gesta erant
quatriduum circa omnia templa est supplicatum,
& Masinissæ legati, qui cum Lælio Romam iuerãt
in senatum introducti, benigne auditi sunt. Lauda
tus Scipio qui eum regem appellasset, muneraq;
publica ipsi regi decreta, equestria arma, tabernacu
lum, & militaris supellex, qualis consulibus para-
ri solet. Legatis quina milia æris, comitibus mille
data, vestimenta ad hæc his singula. Bina legatis
& lautia decreta. Syphax Albam i custodiam mis-
Syphax Albã relegatur.
sus. Per id tempus Quintilius Varrus prætor, &
M. Cornelius proconsul in Insubribus Magonem
Barchinum & Gallos ingenti prælio vincunt. Sex
milia hostium in acie cæsa, & Mago dux grauiter
vulneratus. Nec Romanis gratuita victoria fuit,
duobus milibus & amplius in pugna amissis. Ma
go haud multo post Carthaginem reuocatus, co-
Mago moritur.
pijs in naues impositis, in altum delatus, quum
Sardiniam præterueheretur, aut certe vix cursu su-
perata ex vulnere quod in prælio acceperat mori-
tur. In Brutijs, Gn. Seruilius consul Consentiam
Vffugum, Vergas, Besidias, Hetriculum, Syphe-
um, Argentanum, Dampetiam voluntaria dedi-
tione recepit. Traditur etsi obscura fama, eum in
Crotonensi agro cum Hannibale congressum ad
quinq; milia hostium cecidisse. Nec multo post
Hannibal & ipse auxilium patriæ ferre iussus, fren
dens fremensq;, ac vix lachrymis temperans, dici-
tur legatorum verba audiuisse. Iam nihil perplexe
inquit, sed palam reuocãt, qui vetando supplemẽ-
tum & pecuniam ad Hannibalem mitti semper re
traxerunt. Vicit ergo Hannibalem non popu. Ro.
Hãnibalis q̃rela.
toties cæsus fugatusq;, sed Carthaginiensis senatus
obtrectatione & inuidia. Neq; Scipio tantum defor
mitate mei reditus exultabit quãtum Hanno, qui,
quando alia via non potuit, domum nostram Car

thaginis ruina oppressit. Inde inutili multitudine
præsidij specie in vrbibus relicta, cæsisq; in Laci-
niæ Iunonis templo, quo se velut in asylum rece-
perant, omnibus Italici generis in Aphricam ire re
cusantibus, cætero exercitu in naues imposito,
quas in hunc vsum iam antea parauerat, velut di-
uinaret ita futurum, vt Italia excedere cogeretur,
non minus tristis, quam si Carthagine exul abijs-
set, in Aphricam transmisit, se ipsum identidem ac
cusans, q; Cannensi victoria vti nesciuisset. Romę
duplex lætitia deinceps fuit, vno fere tempore Ma
gonis morte nunciata & Hannibalis discessu. Erãt
qui Hannibalem retẽtum maluissent, ne Aphrica-
nam victoriam suo reditu impediret. Quinq; dies
circa omnia templa supplicatum, & maiores victi
mæ aris adhibitæ. Per eos dies Carthaginiensium
legati, qui Romam missi fuerant, vrbem ingredi
prohibiti, in villa publica hospitium, & ad Bello-
næ templum illis senatus datus. Ibi ob ea quæ pe-
tebantur facile apparuit Carthaginienses fraude
agere, quum omnia incerta attulissent. Sine respon
Carth. legati infecta re dimittunt.
so igitur in Aphricam sunt dimissi. Seruilius con-
sul Hannibalem Italia excedentẽ in Siciliam vsq;
cum exercitu secutus in Aphricam traijcere para-
bat, vt finiti belli laudem vnus ferret. Cæterum ea
res indigna patribus & populo visa, quapropter
dictator ad hoc ipsum est Romæ creatus, qui eum
ex Sicilia reuocauit, quibus diebus. CC. & triginta
naues quibus Gn. Octauius cum commeatu in A-
phricam ex Lilybęo transmittebat, tempestate dis-
iectæ. Quæcunq; earum ad Aegimurũ insulã, quæ
ab alto claudit sinum Carthaginis, aut ad calidas
aquas in cõspectu vrbis compulsæ sunt, quanquã
inducię adhuc tenetẽr, a Carthaginiensibus sunt ta
men interceptæ. Misit Scipio Carthaginem lega-
tos, qui violatas inducias quererentur. Parum
Carth. pfidia.
affuit, quin ij qui missi sunt, multitudinis incursu
sint discerpti, nauiq; retro ad Scipionem missi Pœ
norum fraude excepti, medio mari oppressi essent,
nisi naui qua vehebantur littoribus impacta, pedi
bus ad Scipionem ęgre abijssent, quorum perfidiã
tantum abfuit vt Romanus impator imitari susti-
nuerit, vt Carthaginiensium legatos, qui in castra
cum Lælio non multo post sunt ex Italia reuersi,
incolumes domum dimiserit. Hãnibal vbi Aphri
cam in conspectum habuit guber[illegible]torem sciscita
tus, Ecquæ terræ ora oculis occurrisset? Sepulchrũ
dirutum respondit, quam vocem ille auersatus, Le
ptim cursum detorsit. Exijt interim sextusdecimus
Omen Hãnibali oblatũ
secundi belli Punici annus. Secuti consules M. Ser
uilius Geminus & T. Claudius Nero, quibus per-
missum a patribus vt inter se Aphricã sortirentur.
Populus tamen Scipionis eam esse prouinciã ma-
lebat. Legati sub id tempus ex Græcia a socijs Ro-
mam venerunt, querentes suos agros a regijs Mace
donũ præsidijs vastari, missi proinde sunt ad Phi-
lippũ legati qui res repeterẽt, nunciarentq; fœdus
violatũ videri, q; socij po. Rom. media pace hostili
ter peterentur. Fuit idem annus vrbico incẽdio in-
signis, quo cliuus publicus est ad solum vsq; exu-
stus, & Qu. Fabius Maximus vir iam grãdis natu,
quippe qui. XL. ãnos augur fuerat, moritur, vel ea
Fabij maximi interitus.
laude clarissimus, q; totius Italiæ consensu grami-
nea est corona donatus. Et iam Scipio & Hãnibal
oim gentiũ animos in expectationẽ erexerant du-
ces ad supremũ bellum cõparati, veneratq; Adru-
mentũ Pœnus cum exercitu, vbi quũ aliquot dies
copias refecisset, ad Zamam profectus est. Trepide
interim nũciabatur oia circa Carthaginem Roma-
nis armis obtineri. Scipio hostium exploratores
in Ro

in Romanis castris deprehensos tribunis tradidit p
tota castra deducendos, vt per ocium omnia explo
ratent, inde incolumes ad Hannibalem dimisit,
quo facile apparuit q̃ parum Scipio Hannibalis ac
cessu moueretur. Perculit ea Romani ducis fiducia

Scipiõis fiducia.

Pœnũ hostem, ac ratus omnia æquiora impetrari
posse, si integer pacẽ a Scipiõe peteret, cũ eo in col-
loquium venit, dubiũ, sua spõte an publico consi-
lio. Valerius Antias prodidit victum a Scipione
Hannibalẽ, cæsaq; ex Pœnis ad. XII. milia prius q̃
mentio vlla soluendi belli sit a Pœno illata, ex cõ-
posito duces castra protulerũt, vt ex propinquo co-
ire possent. Romanus ad Nagadarã loco opportu-
nissimo consedit. Hannibal inde tumulum ad q ua
tuor milia passuum cepit. Medio deinceps spatio
summotis vtrinq; aciebus, cum singulis interpreti-
bus congressi sunt, ibi vterq; alterius admiratione
attoniti, mutuo se aspectu intuẽtes, sine voce aliq̃-
diu constiterunt. Tum Hannibal post mutuam sa-
lutationem, multa de varietate fortunæ locutus, q
ipse qui prior bellum intulisset, sæpius victoriam
habuisset in manibus, postremo inermis ad peten

Scipiõis & Hã. cõgressus.

dam pacem processisset, inde clades executus, quas
Pœni Romaniq; ad id tẽp⁹ bellãdo perpessi essent,
cum quibus longe melius actũ esset, si ab initio tã
hi q̃ illi, suo fuissent contenti, ad pacẽ inter vtrũq;
populũ iungendã hortatus est, testatus se humana-
rũ rerũ mobilitate edoctũ, libẽti⁹ rationẽ secuturũ,
q̃ mobilẽ fortunæ auram: quod vt Scipio faceret,
Carthaginiẽsium fortuna documẽto esset, qui pau-
cis annis Italia propemodum domita, Romam op
pugnassent, tũ demũ oĩbus mutatis p patria dimi-
care cogerent. Sũma eius orationis fuit, vt prius q̃
in pugnã descenderẽt, itidẽ secum cogitarent, cum
quo exercitu & duce sibi res futura esset, vim fortu-
næ mortemq; communem vtrisq; esse, videret ne
momento vnius horæ multa simul parta decora
euerteret, quod vt caueret Attilij Reguli infelix exi
tus magnũ præberet exẽplũ, qui quo altius vincen
do ascẽderat, dũ suæ felicitati modũ non impone-
ret, fœdius corruisset. His Pœnus alijsq; plurib⁹ ver
bis Scipionem in sententiam trahere est conatus.
Tũ ille, si Carthaginienses inquit Hannibal, ijs ste-

Respõsũ Scipiõis ad Hãnibalem.

tissent conditionibus, quas illis nuper dixim⁹, pax
haud dubie secuta esset. Verum ob tuum reditum fe
roces facti pacẽ, quam suppliciter petierant, nostris
nauibus prius interceptis, mox iure gentium in le-
gatis violato irritam habuerunt. Armis itaq; po-
tius decernendũ arbitror, q̃ vllam pacis mẽtionẽ
inferendã, quæ tuorum perfidia nunq̃ aut fida, aut
diuturna esse poterit. Eam sortem habendã, quã dij
vtriq; populo dabũt. Quod ad fortunæ mutationẽ
attinet, satis sum inquit humanæ infirmitatis me-
mor & vim fortunæ mecũ considero, & simul il-
lud reputo Populum Roma. pia arma induisse: qua
propter spero equidẽ eum exitum, quem dij priori
bello Punico dederunt, eundem huic ob fœdus a
vobis semel atq; iterum violatum esse daturos. Ita
infecta pace quum duces ipsi ad suos redijssent, ar-
mis decernẽdum pronunciant, arma expedirẽt mi-
lites, vnam postremo pugnã decreturam, Romani

Oratio ducum.

an Carthaginienses iura sint gentibus daturi, nec
Aphricam aut Italiam, sed orbem terrarum victo-
ribus prẹmium proponi, par etiam periculũ victis
quũ Romanis si victi essent, nullũ pateret effugiũ,
si Pœni, Carthago supremũ casura esset. Multum
ac varie vterq; dux suos hortatus, Scipio in pugnã

Romana acies.

progressus, ita aciem instruxit, vt in fronte hasta-
ti manerent, inde principes, Triarijs postremum
aciem tuendam assignauit. Lælius sinistrum cor-
nu tenuit cum Italico equitatu, dexterum Masinissa
& Numidæ, relictis inter manipulos spatijs, quib⁹
via beluis irruentibus pateret, dato signo, vt eas in
ter ordines receptas, dextra læuaq; pilis configerẽt,
Hannibal octoginta elephantos in fronte statuit,
quantum numerum in nulla vnq̃ acie Pœni ha-
buerant, inde auxilia Ligurum Gallorum Baleari-
bus & Mauris admixta. Carthaginienses & Aphri
cum Macedonum legione, in secunda acie consti-

Punica acies.

terunt. Postremo in subsidijs Itali locati. Dexterũ
latus Carthaginiensium equitatus clausit, Læuum
Numidæ. Diligens inde ducum adhortatio fuit ad
milites in procinctu stantes. Nec longior deinceps
mora intercessit, Tubis a Romano canentibus, tã-
tus clamor est exortus, vt elephanti magna ex
parte exterriti in læuum Pœnorum cornu præci-
pites abierint, qua parte Numidas, beluarum stra-

Prẹlium.

ge territos, Masinissa ferociter adortus facile turba
uit. Pars elephantorum, quẹ in aduersam Romano
rum aciem inciderat, modico certamine in dexte-
rum Pœnorum cornu auersa, terrorem suis attu-
lit, auxitq; Lælius, qui & ipse cum Italico equitatu
ea quoq; parte hostium aciem præsidio nudauit.
Inde pedestris fuit pugna, extemploq; Romana
acies duplici successu ferocior facta hostem loco sub
mouit, actiq; sunt primi ad secundam aciem, ibi
quum Carthaginienses & Aphri non modo non
sustinerent impetum, sed titubare etiam cœpissent,
factum est, vt auxiliares suorum pauore perculsi,
in secũdam aciem refugerint, itaq; ab hoste in suos
versa, quoniã nõ reciperent, plurimos obtruncant.
Ibi Carthaginiẽses, velut duplici ꝑlio grauati, mul
ti a suis, plures aduerso hostium ferro in medio cæ-
duntur, eratq; interim tanta hostiũ perturbatio, vt
ne Romani quidem quum omnia cæde cõplebãt,
satis ordies seruarẽt: qua re Scipio animaduersa (nã
& principũ signa fluctuare cœperant) Hastatis in
medium receptis, hinc principibus inde triarijs fir
mat latera. Tũ velut noua acie præliũ instauratum
Romanusq; ob hostilem equitatum vtrinq; pul-
sum ferocior factus, totoq; militum robore, quod
in subsidijs erat cõnixus, vix per se erat hostibus to
lerabilis, quum Lælius & Masinissa, qui læua dex-
traq; pulsum equitẽ fuerant aliquãdiu insecuti, in
pugnã reuersi, alacriq; clamore a lateribus incursan

Hãnibal fusus.

tes, hostem in fugam auertunt. Tũ vero disiecta est
acies, Pœnusq; totis cãpis ab equitibus qui omnia

Cæsorũ numer⁹.

obtinebant, cæsus. XX. milia hoim sunt eo die ex
Carthaginiẽsibus interfecta, ac pene totidẽ capta,
cum centum viginti tribus signis militaribus, Ele-
phãtis quadraginta. Ex victore exercitu ad decẽ mi
lia desiderata. Hannibal hortando suos præliumq;
pluribus locis instaurando, tam diu in acie versat⁹
est, quo ad rem semel inclinatam, neq; vi, neq; ar-
te vlla vidit sisti posse amplius, tum demum cum
paucis equitibus medio tumultu elapsus Adru-
metum confugit, Scipiõis & aliorum iudicio sum
mi imperatoris cõsilio & arte, vt si qñ alias eo die

Hãnibal Cartha. accersit.

præcipue vsus. Hoc ille velut vltimo virtutis ope
re edito, quũ Adrumetum se recepisset, Carthagi-
nem accersitus, sexto &. XXX. anno, posteaq̃ puer
inde abscesserat, fassus est in curia, se non prælio tã-
tum, sed bello etiã victum, nec spẽ salutis alibi q̃
in pace reponendam. Scipio potitus hostium ca-
stris, C. Octauio Cartaginem cum legionibus præ
misso, Lẹliũ Romã ire iubet, nobilissimẹ victoriæ
nunciũ. Ipse. L. rostratis nauibus, centumq; onera-
rijs, quas nuper P. Lentulus duxerat, veteri classi ad
iunctis, Vtica profectus Carthaginẽ petijt. Et iam
haud procul inde aberat, quum velata infulis ra-

Carthaginiẽſium legati.

miſq; oleæ Carthaginiẽſiũ illi nauis occurrit, decẽ
legati erãt principes ciuitatis ad petendã pacẽ miſſi.
His velamẽta ſupplicũ porrigẽtibus, fideq; impe-
ratoris & clementiã implorãtibus reſpõſum eſt vt
Tunetũ irent, ibi Romanũ caſtra habiturũ, ipſe Car
thaginis ſitũ ad hoſtium terrorẽ cõtemplatus, retro
Vticam conceſſit, Octauio cum exercitu ad ſe reuo-
cato, quo cõſilio non reperio. Interim trepide affer-
tur Verminam Syphacis filium cũ nõ paruo equi-
tatu & peditibus multis Carthaginiẽſibus auxilio
venire. Miſit cõfeſtim Scipio, qui illum appropin-

Numidarũ cædes.

quantem ſubito exciperẽt prælio, nauiterq; ea pro-
uincia nauata eſt. Ad quidecim milia hoſtiũ cæſa,
mille & ducẽti viui capti. equi Numidici mille &
quingenti, ſigna militaria duo & ſeptuaginta. Ver-
minas cum paucis equitibus vix fuga ſeruatus eſt.
Nec multo poſt Scipio ad Tunetũ reuerſus trigin-
ta legatos ex Carthagine ad ſe miſſos, pfidiæ incre-
pitos dimiſit. poſtridie a ſe reuocatos docuit his cõ
ditionibus pacẽ habituros, ſi decẽ milia talentum
argenti in quinquaginta annos æquis penſioni-
bus Po. Ro. penderent. Centum obſides ſuo arbi-
trio darent, haud minorem. X. annis nec maiorem
XXX. Si frumentũ & ſtipendium auxiliis dũ in du
ciæ tenerent. Si naues omnes roſtratas traderent, ſi
bellũ neq; in Aphrica neq; extra iniuſſu Po. Ro. ge
rerent, neq; equos neq; elephantos deinceps alerẽt,
onerarias naues nuper captas cum reb⁹ reſtituerẽt.
Maſiniſſæ agrum quẽ ademiſſent redderent, ipſi tã
rũ vrbes & agrũ in Aphrica haberẽt, quem priuſq;
bellari cœptũ eſſet tenuerant. Has conditiones quũ
tumultuoſe multitudo audiuiſſet, & Giſgo ad diſ

Hãnibalis facin⁹.

ſuadendã pacẽ ſuggeſtum aſcẽdiſſet, ab Hannibale
ex ſuperiore loco eſt vi detractus, que inſueta libe-
ræ ciuitati ſpecies quum populi fremitũ mouiſſet,
perturbatus Hannibal imprudẽtiam excuſauit, ꝙ
puer patria profect⁹ leges & iura ciuitatis, vt homo
militiæ aſſuetus, parum calleret. Inde de pace diſſe-
ruit, cętera executus, quæ præſenti ſtatui rerum con
ducerẽt, pacẽ vt æquam & neceſſariam probauit, ac
ſecundum eam concionem autores fuerunt qui-

Hãnibalis exiliũ.

dam, Hannibalem ad mare deſcendiſſe, vbi nauis
ad id prius parata erat, ſponteq; in exilium abiiſ-
ſe, poſtulantiq; Scipioni vt Hannibal ſibi tradere-
tur reſponſum eſſe, eum exilii nomine ſolum ver
tiſſe. Quidam alii aliquanto poſtea id factum pro-
diderunt. Legati ad Scipionem reuerſi pacis con-
ditiones probarunt, datæ inde in tres menſes in-
duciæ, dum Romam irent ad confirmandam pa-
cem, ea conditione vt legatos interim haud alio,
q̃ in Italiam mitterent, nec aliunde miſſos accipe-
rent, priuſq; Romanos certiores feciſſent ad quid
mitterentur. Romæ interea audita hoſtium rebel-
lione ſub Hannibalis aduentum in Aphricam, ve-
hementer fuerat trepidatum, alteraq; claſſis parata,
cum qua confeſtim T. Claudius conſul in Sici-
liam traiiceret, & ex Sicilia in Aphricam, vbi par
illi eſſet cum Scipione imperium. Turbabant ſu-
ſpenſam rei euentu ciuitatem multa & varia pro-

Prodigia

digia, quæ per id tempus facta dicebantur. Solis
orbis minui viſus fuerat, plueratq; lapideo imbri,
& in Veliterno agro terra ingentibus cauernis ſub
ſederat, arboreſq; in profundum hauſtæ, quibus
omnibus procuratis, Claudius conſul cum claſ-
ſe profectus primo in Compſano tractu atroci tem
peſtate eſt iactatus, inde circa Sardiniam multo
atrocior procella claſſem adorta, fractis lacerifq; na
uibus, vix conſul Carales in Sardinia tenuit vbi
dum naues reficit, mareq; intractabile circa bru-
mam eſſet, circumactus eſt illi annus, priuatuſq;

Romam rediit. Romæ interim conſules creati erãt
Gn. Cornelius Lentulus, & P. Aelius Petus, atq;

Cõſules.

alteri eorum Aphrica prouincia decreta eſt, ſi pax
cum Carthaginienſibus nõ ſecura eſſet, vt ipſe ma
ri, Scipio in terra vt antea rem gereret. Auditiq; in-
terim Philippi regis legati, qui quum multa perple
xe aduerſus ſocios P. Ro. & M. Aurelium, qui il-
los contra Philippi iniuriam defenderat, locuti
eſſent, ſuperbeq; regis nomine poſtularent, vt So-
pater dux, & qui apud Hãnibalẽ militaſſent, quos
Scipio in vinculis haberet, ſibi reſtituerẽtur: Reſpõ
ſum eſt quærere regem bellum, & ſi pergat prope
diem habiturum. Fœdus ab eo dupliciter violatũ,
& nunc ſocios Po. Romani cum iniuria laceſſere,
hoſtem pręterea ab eodẽ auxiliis adiutum, quare re-
cte faceret Scipio, qui Sopatrum & alios in vincu-
lis haberet, quia pro hoſtibus in acie ſtetiſſent, &
M. Aurelium ex ſententia patrum ſocios aduerſus
regis iniuriam tutari. Cum his Philippi legati di-

Legati Carthaginienſi. Romæ auditi.

miſſi ſunt. Auditi inde ſunt, qui a Carthaginiẽſib⁹
miſſi fuerant, in quibus erat Haſtrubal cognomen
to Hedus; qui vt Hanno ſemper fuerat autor pa-
cis, Barchinæ factioni infeſtus. Is omni rupto-
rum fœderum iniuria in Barchinæ gentis homi-
nes reiecta, quorũ impotẽtiæ a bonis reſiſti nequi-
uerit, Patres conſcriptos precatus eſt, vt præſenti
rerum ſucceſſu, ſecundiſq; rebus modeſte ac mode
rate vterentur, ſi ſe atq; Hannonem ſui ciues audi-
re voluiſſent, pacis conditiones daturos fuiſſe,
quas nunc ſuppliciter peterent. Raro hominibus
bonam fortunam, bonãq; mentem dari. Populum
Ro. eo inuictum eſſe, ꝙ in ſecundis rebus ſapere &
conſulere meminerit, qui pene plus parcẽdo q̃ vin
cendo imperium auxerit. Hæc & alia quum ille &
collegæ miſerabiliter locuti eſſent, appareretq; iam
ſenatum miſericordia flecti, Senatorum vnus Car
thaginiẽſium perfidiæ præ cæteris infeſtus, ſuccla-
maſſe dicitur. Per quos Deos Pœni fœdus percuſſu
ri eſtis, quum eos per quos toties fit ictum fefelle-
ris? Per eoſdem inquit Haſtrubal qui tam infeſti
ſunt fœdera rumpentibus. Quũ oĩm animi ad pacẽ
inclinarent, eamq; conſul ambitioſe impediret,
Trib. ple. ad populum tulerũt, populuſq; ſciuit, vt
Scipio ex decem legatorum ſententia pacem Car-
thaginienſibus, quibus vellet legibus daret, exerci
tumq; victorem ex Aphrica in Italiam deportaret.
Secundum id publicum decretum Carthaginiẽſiũ
legati, quum gratias patribus egiſſent, petierunt vt
ſibi liceret in vrbem ingredi, & colloqui cum ſuis
ciuibus qui capti in publica cuſtodia ſeruarentur,
eorum propinquos quoſdã eſſe, habere & propin-
quorum ad alios mandata, quibus conuentis, quũ
iterum petiiſſent, vt quorundam redimẽdi ſibi po-
teſtas fieret, factũ eſt ſenatuſconſultũ, vt legati qui
ad Scipionẽ ituri erãt. CC. quorũ nomina legati de

Liberalitas Ro. in Carthagineñ.

diſſent in caſtra ad Scipionem adducerent, eoſq; ſi
pax ſecuta eſſet gratis Carthaginienſibus reſtitue-
rent. Sunt & feciales miſſi ad fœdus ſanciendum,
ſecum priuos lapides priuaſq; verbenas ferre iuſſi,

Sagmina

prætorem quoq; Sagmina popoſcerunt. Id genus
herbę fuit ex arce ſumptum. Poſtq; legati cum his

Pax inter Roma. & Cartha.

in Aphricam venerunt, pax conditionibus iam di-
ctis icto fœdere confirmata eſt. Naues longas, Ele-
phãtos, perfugas, captiuos ad quatuor milia nume-
ro tradiderunt, in quibus fuit Q. Terẽtius Culeo ſe
natorii ordinis. Scipio quingentas omnis gene-
ris naues in altum abductas, in Carthaginis cõſpe-
ctu cremauit. Id incendium tam lugubre Pœnis
fuit, q̃ ſi tum Carthago tota deflagraſſet. Tranſfu-
gas latini nominis Scipio ſecuri percuſſit. Rõanos
ſuſtulit

sustulit in crucẽ, vt perfidos & patrię proditores, de fugitiuis mitior fuit sentẽtia, quoniã id seruile sit, libertatem sibi effugio quęrere. Fuit is ann⁹ quadragesimus ab eo quo primum bellum Punicum a Q. Luctatio & M. Mãlio fuit ad exitũ perductũ. Decimus septimus, nõ octauus, vt ait, q̃ a Pœnis bellũ in Hispania, Hãnibalis ductu, est renatũ. Inter primũ & secũdũ Punicũ bellũ anni tres & .XX. interfuerunt. Ferũt ex Scipione sæpius auditũ T. Claudij primo, mox Gn. Cornelij cupiditatem in mora fuisse, quo minus id bellũ exitio Carthaginis finiretur. Quũ prima pecuniæ collatio ciuibus lõgo bello exhaustis difficilis videretur, exaudirẽturq̃ multorum querelę, risisse Hãnnibal dicitur, qui ab Hastrubale Hedo increpitus, q̄ in publico malo rideret, cuius ipse causa & origo extitisset, si ita animus inquit Hannibal, vt oculi perspici possint, non lætitiæ risum hunc, sed amentiæ esse sentiretis, qui ne sic quidem tam intẽpestiu⁹ est, q̃ vestrę lachrymę. Tũ enim fleuisse oportuit, quũ nobis adẽptæ sunt naues, interdictum externis bellis, illo enim vulnere concidimus, quum spolia victoriæ Carthagini detrahebantur, quum inermes relinquebamur inter tot armatas Aphricæ gentes, nemo tunc ingemuit. Quã vereor, ne propediem sentiatis, leuissimo in malo vos hodie lachrymasse. Hæc ille, quasi diuinans que postea tertio bello Punico euenere, locutus dicitur. Scipio Massinissam in paterno regno confirmatum, Cyrtha & omnibus vrbibus ex Syphacis regno captis, pro cõcione donauit. Ipse pace terra mariq̃ parta, exercitu in naues imposito, Lilybæum in Siciliam traiecit. Inde maiore parte militum nauibus præmissa, cũ reliquis copijs, per

Scipiõis triũphus.

Italiam pace & victoria lætam, effusis videndi studio quacunq̃ iret obuiã populis, Romam triũphãs ingressus est. Mors Syphacẽ tam celebri triumpho subtraxit, qui haud multo prius ex Alba Tybur traductus, victa decesserat. Polybius in triumphũ

Terẽtius Culeo.

ductum scripsit. Terentius Culeo pileatus Scipionis currum est secutus, eumq̃ grato animo iam inde, vt suæ libertatis autorẽ, coluit. Ipse Scipio, siue familiaris assentatio fuerit, siue militaris fauor popularis ve aura, primus Quiritium, quod satis cõstat, a terra quam bello vicerat, Aphricani est cognomen adeptus.

Aphricanus.

Tẽporũ supputatio.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVINTAE, LIBER VI.

Autorũ variatio.

AVtores, quos sequimur, adeo interdum diuersi abierunt, vt parum mihi compertũ sit, quẽ ex multis potissimum præferã. Accidit id mihi, quum sæpe alias, tum in ijs maxime, quæ præsenti volumini dabũt exordiũ. Liuius autor est, sub Macedõici belli initiũ legatos ad Ptolemęũ regẽ missos, & in his M. Aemyliũ Lepidũ, qui publice illi agerent gratias, q̄ Hãnibale Italiã vexãte, nihil rei sibi cũ Pœno, vt Philipp⁹, esse voluerit. Hũc Philopatorẽ fuisse necesse est, qui secũdi belli Punici tẽpore in Aegypto haud dubiæ regnauit. Cęterũ Macedonico bello nõdũ inito, quia Antiochus, vt Trog⁹ scribit, & Philipp⁹ reges Aegypto iminebãt, Alexãdrinis p legatos id petẽtibus Ptolemæũ puerũ a Philopatore relictũ publice tuẽdũ Romani susceperunt, Aemylio Lepido ad hoc ipsum Alexandrum misso, qui tutorio nomine pueri regnum administraret. Nec longior deinceps mora fuit, Attali & Rhodiorũ legatis de Philippi iniuria querentibus, bellum est Macedoni illatum. Hæc Trogus parũ scrupulose tempora executus: Quo fit vt maior fides Liuio in hac parte accedat, qui ita res digerit, vt Philopator secundo Punico bello nonnihil superstes fuerit, ad quẽ missi sint legati a Po. Ro. postea q̃ Punico bello est defunctus. Sed prius q̃ bellum sit Philippo indictum (Etenim Macedonicum non statim, sed post aliquot menses, Punico successit) Philopator mortem obijt, ac tum iterum Aemylius in Aegyptum sit missus, aut certe, quod videtur Liuius significare, quum Ptolemæus obijt adhuc legati Alexandriæ erant. Siquidem is autor est Aemylium legatorum consensu ex Alexandria ad Philippum nauigasse, qui tum Abydum oppugnabat, nondum bello ipsi regi indicto. Sed quoquo modo res habet, Philopator post clarissimam illam victoriam, qua victor Antiochum regem ex Palæstina & Phœnicia eiecit, vt alio est a me loco memoratum, receptis vrbib⁹ quas eo bello amiserat, in pristinã luxuriam iterum demersus, Eurydice sorore sua, eadẽq̃ vxore interfecta (Polybius & Iosephus Beronicen, non Eurydicẽ vt Trogus, scribunt) meretricio Agathocleæ amori addictus, regiæ maiestatis immemor noctes integras, & dies in stupris, & conuiuijs consumpsit. Quin & Agathocles meretriculæ frater cum Ptolemæo faciebat stuprum, qua duplici illecebra ita sibi regẽ deuinxit, vt regnum suo arbitrio administraret, nemoq̃ minus in suo regno q̃ Philopator posset. In hoc fœdo vitæ instituto rex vita decessit, paruo filio ex Eurydice, siue Beronice potius relicto. Agathocles Alexandrinorum incursu interficitur, cuius soror Agathoclea & mater sunt postea crucib⁹ affixæ Alexandrini, quia constans fama erat Antiochum & Philippum diuisisse inter se Alexandrinum regnum, Ptolemęum puerum a patre relictũ, qui Epiphanes cognominatus est, per legatos po. Ro. commendarunt. Fuit in Iudæa, Philopatoris tẽporibus, sacerdos summus Simon Oniæ filius, cuius põtificat⁹ incidit in secũdi belli Punici tẽpora, qua tẽpestate Iesus Sirachi filius librum Panaretõ scripsit. Eodem tempore Colossus solis quem Chares Lyndius Rhodijs fecit, septuaginta cubitorum altitudine, sexto & quinquagesimo anno q̃ fuerat constructus, terræmotu corruit. Cęterum iacens moles illa fuit visentibus miraculo, q̄ pollicem pauci vlnis complecti poterãt. Fuit eadẽ tempestate Eratosthenes historiarum scriptor. Eusebius LX. Iudęorũ milia per id tẽpus interfecta autor est, sed presse nimis, vt cætera, locum perstrinxit: Adijcit tũ quoq̃ in Palęstina ea fieri contigisse, quę primo Maccabęorũ libro continentur. Sed Iosephus in Antiochi regnũ, qui Epiphanes cognominatus est, omnem rerum seriem reijcit. Fuit ille magni Antiochi filius, qui, vno Seleuco interiecto, Syriæ regnum tenuit. Iosephum igitur secuti, Maccabęorum res propiore loco explicabimus. Nunc ad Macedonici belli exordia redeo, cuius gerendi residua Romanorum in ipsum regem ira præcipuam prębuit materiã. Ille quidẽ nulla a Romanis lacessitus iniuria, cũ Hãnibale & Pœnis socia arma decimo ante anno iunxerat. Fuit hæc primaria, sed non sola bellandi causa, nam ille pacem, quã triennio ante cũ Rõanis sanxerat, haud vno modo violauit, Carthagi

Fœdissima Philopatoris vita.

Colossi Rhodij casus.

Epiphanes.

Causæ belli Macedonici.

Carthaginienſibus auxilio & pecunia adiutis, ſæ-
piuſq; ſociorum rebus per iniuriam laceſſitis, no-
uiſſimeq; Athenienſium, eorum agro fœde popula
to. Hi in vrbem compulſi Romam miſerunt, qui
apud patres in ſenatu de Philippi iniuria quereren
tur. Auxerunt materiam futuri belli Attali & Rho-
diorum legati, qui eodem fere tempore nunciarũt,
Aſiæ ciuitates a Philippo ad bellum ſolicitari.
Trogus iniuriam a Macedone acceptam legatos,
queſtum veniſſe prodidit. Vnũ in mora fuit, quo
minus bellum ſit continuo regi indictum, ꝙ tum
P. Aelius bellum aduerſus Boios Gallos gerebat.
Præmiſerat Aelius C. Appium præfectum cum tu-
multuaria manu in hoſtem, qui a Gallis circunuen
tus, cum ſeptem militibus hominum, fuit interfe-
ctus. Secutꝰ inde conſul cum legionibus, qui Boi-
cum agrum late populatus, cum Ligunibus Ingau-
nis, pꝛiuſq̃ prouincia decederet, fœdus icit. Romã
inde reuerſus, prima eius de Philippo relatio fuit.
Senatus decreuit, vt M. Valerius Leuinus cum. XL.
nauibus in Macedoniam iret, Creati ſunt interea.
Cõſules. X. viri, qui Samniticum & Appulum agrum bel-
lo captum, ciuibus diuiderent. Creati & conſules
P. Sulpitius Galba & Gn. Aurelius. Peropportune
accidit, vt his populum rogatu is de bello regi in-
dicendo, ad iritandos animos Athenienſium lega-
ti ſupeniener:nt, nunciantes Philippum ſuis fini-
bus hoſtiliter imminẽre. P. Sulpitius, cui Macedo-
nia forte euenerat, Po. rogauit, vellet, iuberetq;, ob
iniurias ſocijs illatas, bellum Philippo Macedo-
num regi indici: omnes cẽturiæ feſſis diuturno bel-
lo animis eam rogationem antiquarũt. Nec mul
tis inde diebus interiectis, Sulpitius Po. iterum ad
comitia vocatum, accuratiſſima oratione caſtiga-
uit, docuitq; futurum, vt ſi Athenienſium querelæ,
vt Saguntinorum olim, negligerentur, non quin-
to menſe, vt Hannibal, poſt ſociorum excidium,
ſed quinto die ferox, hoſtis Italiam inuaderet. Sic
Alexander Epirota, ſic Pyrrhus multo viribus in-
feriores, q̃ Philippus eſſet, in eam oram Italiæ trãſ-
miſiſſent, quæ magna Græcia diceretur. Illum diu
Lucanos & circunie ctas gentes bello ſolicitas ha-
buiſſe. Hũc Appulis Sãnitibus & Lucanis a Ro. Po.
alienatis teterrimas eorum maioribus clades intu-
liſſe. His conſul verbis multitudinem mouit, vt
Bellum Philippo regi indicitur. bellum Philippo indicẽdum iuſſerit populus. Sup
plicatum inde triduo eſt, dijsq; obſecrati vt bene &
feliciter euenire vellent, ꝙ bellum Macedoni infe-
rendum populus iuſſiſſet. Sex Romanis legionibꝰ
& ſociorum auxilijs eo anno placuit rempu. admi
niſtrari. Eratq; per hæc ciuitas in noui belli expecta
tionẽ erecta, quum præter omnium opinionem,
Gallici tumultus fama exorta eſt. Inſubres Ceno-
mani & boij, Iluatibus & alijs Liguſtinis gentibus
ad arma excitis, Hamilcharis ductu (ſub ſederat is
Galli Placẽtiam diripiunt. ex Haſtrubalis exercitu in Gallia) Placentiam Ro-
manam coloniam ſubito impetu capiunt, captam
diripiunt, direptam incendunt. Traiecto deinde
Pado Cremonam ire pergunt. Proximæ coloniæ
clades audita effecit, vt Cremonenſes clauſis por-
tis procul hoſtem a muris diſtinuerint. Obſideri in
de cœpti opem a Romanis implorant. Præerat tũ
prouinciæ L. Furius Purpurio. Is Romam ſcribit
Placentiam direptam & incenſam a Gallis, Cremo
nenſes a. XL. milibus hoſtium circumſederi. Nouo
exercitu opus eſſe, vt Colonia obſidione eximere-
tur. Se quinq; milia armatorum habere, quam exi-
guam manum haud operepretium ſit tãto hoſtiũ
numero obijcere. Furij literis in curia recitatis, decre
uerunt patres, vt aut Gn. Aurelius conſul ad Gal-
licum motum opprimendum proficiſceretur, aut
Q. Mutio prætori ſcriberet, vt acceptis legionibus,
quibus vt ad certum diem in Hetruriam conueni-
rent edictum erat. Cremonenſibus ſuppetias ferret.
Sunt & Carthaginem legati miſſi, qui Pœnis denũ
ciarent, contra fœdus fieri, ꝙ Hamilcharis ductu
Galli & Ligures rebellaſſent, poſtularentq; ſi pu-
blico id conſilio non fieret, vt hominem Po. Ro.
dederent. Compertum præterea habere ſe multos
adhuc perfugas Carthagini agere, qui dediti non
eſſent. Eos ſi pacem ratã vellent continuo cõpre-
hendẽdos curarent, ac Romam mittẽdos. Iuſſi īdẽ
legati ad Maſiniſſam ire, eiq; paternum regnum re-
cuperatum gratulati, poſcereq; ab eo, vt ad Mace-
donicum bellum optimus amicus & ſocius, Nu-
midarũ equitatu rem Ro. iuuaret. Verminæ legatis
Verminæ legati. qui per id tempus Romam petitum venerãt, vt rex
ille & ſocius Po. Ro. appellaretur, reſpõſum eſt, Sy-
phacem ipſius patrem, ſine cauſa, ex ſocio factum
eſſe Romani nominis hoſtem, & ipſum Verminã
adhuc adoleſcentem, Romanos laceſſendo primũ
militiæ rudimentum poſuiſſe. Itaq; pacẽ prius illi
petendam fuiſſe a Po. Ro. q̃ vt rex & ſocius appella
retur, eius nominis honorẽ, pro magnis erga ſe re-
gũ meritis, dare populum Romanum conſueſſe. Le
gatos ſuos in Aphrica eſſe, ad eos ſcripturũ ſenatũ,
quibus legibus Verminæ pacẽ dari placeret. Fœda
Prodigia interim prodigia nunciabantur. In Sabinis infans
natus, incertum mas an fœmina. Alter ſexdecim
annorum ambiguo & ipſe ſexu inuentus. Fruſino-
ne agnus cũ ſuillo capite, & Sinueſſæ porcus cũ ca
pite humano natus. In Lucanis equus cum quinq;
pedibus. Cœlum ad hæc arſiſſe credebatur, & Pri-
uerni ſol plꝰ nimio rubeſcere viſus. Prodigioſi fœ-
tus in altum deportati, Cętera prodigia, vt tũ eius
populi dira fuit ſuperſtitio, de more expiata. P. Sul
pitius in Græciam profectus, Atheniẽſibus per le-
gatos opem implorãtibus, Claudium Centimalũ
cũ. XX. nauibꝰ in Atticã miſit. Obſidebat per id tẽ
pus Abydũ Philippus ferox quum ſuo ingenio,
tum noua Antiochi regis ſocietate, qui ambo fœ-
dere inter ſe icto, poſt Philopatoris Ptolemæi in-
teritum, Alexandrino regno imminebãt. Bellum
Belli cauſa inter Atheniẽſes & Philippum. Athenienſibus cum Philippo ita conflatũ dicitur.
Duo iuuenes Acarnanes initiorum ignari Cereris
ſacrum imprudẽter ingreſſi, quia initiati nõ eſſent,
tanq̃ ſcelus ab his inexpiabile fuiſſet perpetratum,
Antiſtitis iuſſu interfecti ſunt, qua iniuria Acarna-
nes adacti, auxiliari manu a Philippo accepta Atti-
cum agrum primo populantur, inde animis ad bel
lum irritatis Macedo, in Acarnanum gratiam arma
aduerſus Athenienſes induit. Philippus aliquot
naualibus prœlijs, cum Rhodijs & Attalo, parũ feli-
citer cõmiſſis, relicta Abydo in Macedoniam con-
ceſſit. Interea Attalus Athenas profectus Atheniẽ-
ſes ad bellum hortatur, qui ex veteri fortuna nihil
præter animum gerentes, fræti adhęc Romanorum
opibus, Attaliq; & Rhodiorum ſocietate, bellum
aduerſus Philippum decernunt, & in Attali gratiã
illata mentio eſt de tribu vna ad. X. veteres adijciẽ-
da, quam Attalidem: vocarent: & Rhodiorum po-
Rhodijs data vis olim. pulus aurea eſt corona donatus ciuitaſq; Rhodij
Athenienſibus dederãt. Secundum hæc Attalus in
Aeginam conceſſit. Rhodij & ipſi Athenis profe-
cti quum Aegæi inſulas legerent, præter paucas, q̃
Macedonico tenebantur pꝛſidio, cęteras a Philippo
alienarunt. Macedo qui Attalum & Rhodios nup
tulerat, haud minori aĩo, q̃ ſi illi a ſe victi eſſent,
Romanum bellũ intrepide excepit, miſſoq; cũ par-
te copiarum Philo ad Atticum agrum populatiõe

fœdandum, classeq; Heraclidi tradita, quam ad Maroneam duceret, ipse terrestri itinere profectus eam vrbem primo impetu cepit. Oenum inde, Doriscū & Sephum occupat. Mox Thraciam Chersonesum ingressus, Eleuntem & Alopeconesum, voluntaria deditiōe recepit. Deditæ inde Callipolis & Madotis. Abydus plures dies obsessa, multoq; conatu oppugnata, valide aliquādiu defensa est. Postremo subruptis cuniculo muris, Abydęni a Philippo petierunt, vt præsidio incolumi dimisso, sibi cū vxoribus & liberis, singulisq; vestimentis, vrbe excedere liceret. Cæterum legatis nihil pacati ab hoste renunciantibus, Abydæni in rabiem versi matronas omnes in templo Dianæ, pueros & virgines cum nutricibus & infantibus in Gymnasio claudunt, aurum & argentum omne in forum deferūt, mox in vnum collectū in Rhodias naues quæ forte in portu stabant, imponunt. Ipsi eo consilio in hostem exeunt, vt non nisi victores in vrbem redirent, delectis qui atrox facinus, nisi consilium processisset, peragerent, dira execratione interposita, nisi imperata facesserent, vt si Abydęnorum acies ad pugnam egressa vinceretur, confestim omnem imbellem turbam obtruncarent. Aurum & alia quæ in naues congesta essent, in mare deijcerent. Pugna multo atrocior fuit q̄ pro numero dimicantium. Verum Macedo, Abydęnis maiore ex parte interfectis, animaduersa hostium desperatione, sub noctē pugnam inhibuit. Postridie vrbs paucorum consensu deditur, sacerdotibus ad eam dedendam missis, vbi hostis intra mœnia est conspectus, qui prælio superfuerant, iurisiurādi publiceq; execrationis memores subito velut furore correpti stricto ferro suos conficiunt. Sæuiunt inde in seipsos, quo hostium furore rex perculsus militem a cæde reuocauit, professus se tridui spatium Abydænis dare ad mortem sibi consciscendam, quo tempore plura in se victi facinora ediderunt, q̄ vel ab irato hoste pati debuissent. Superuenit huic cladi M. Aemylius, qui Abydænorum obsidione audita, ex Alexandria, legatorum consensu, eo nauigauit, vt Philippum, in quem nihil adhuc hostiliter motum erat, ex Abydænorum ceruicibus amoliretur. Ibi Aemylius questus, q, rex bellum Rhodijs & Attalo intulisset. Philippus contracti belli culpam in eos reiecit, a quibus primum profecta esset in se iniuria. Tum ille, quid Abydænis, num inquit, & hi tibi iniurij fuerunt? Ad eam vocem liberius emissam, q̄ ipse audire consuesset, indignatus Philippus, Aetas inquit tua & Ro. nomen te ferociorem faciunt, sed si fœderum vos Romani immemores me bello lacesseritis, faxim spero vt Macedonum regnum non minus bellicosum sentiatis q̄ Romanū. Abydænorum nemo viuus venit in hostium potestatem, auro tamen & argento potitus est Macedo, qui vnius vrbis non ignobilis excidio, haud aliter q̄ Hannibal ferocior factus, præsidio Abydi relicto, quum in Macedoniam se reciperet, per literas & nuncios cognouit Romanum cōsulem cum exercitu in Epirum venisse. Carthaginienses interea, postq̄ legati in Aphricam iuere, de Hamilchare nihil, quia procul patria abesset, se statuere posse dixerunt. Vnum sibi integrum relinqui, quod libenter facturi essent, vt eius bonis in publicum redactis, exilio damnarēt, daturos adhæc operam, vt perfugæ q̄ diligentissime conquisiti, ad suppliciū dederentur. A Masinissa. CC. equites sunt accepti, & vis ingens tritici, ad Macedonici belli vsum, exhibita. Cum Vermina pax sancita est. L. Cornelius Lentulus, per id tempus ex Hispania reuersus, primus omnium obtinuit, vt qui procul prouinciam administraret, quiq; non consul, aut prætor rem gessisset ouans in vrbem intraret. In Gallia quoq; eodem tempore, L. Furius cum Gallis & Liguribus ad Cremonam acie dimicauit. Conati sunt Galli multitudine freti aciem circumuenire, quod vbi Furius animaduertit, extensis vtrinq; cornibus, inde equitibus dextra læuaq; immissis, ferociter mediam hostium aciem inuasit. Nec illi diu sustinuerunt Romanorum impetum, cum cęde & multa strage in castra fugati sunt. His quoq; primo impetu captis maior est cędes secuta, supra quinq; &. XXX. hostium milia sunt eo die cæsa. Ex victore exercitu ad duo milia ceciderunt. Nec multo postq̄ cum hoste ita dimicatum erat. C. Aurelius consul in Galliam venit, victoremq; exercitum a Furio prętore accepit. In Græcia Claudius, quem Atheniēsibus subsidio missum alio loco diximus, cum Romana classe, tribus Rhodijs & totidē Atheniensibus, valide interim Atticos fines tuebatur, qui fact⁹ certior Chalcidē segniter a Macedonico præsidio custodiri, eo noctu profectus vrbē occupat. Cædes ī omnē sexū & ætatē, vt in vrbe vi capta, euagata est. Horrea regia incensa. Philippi statuæ subuersæ. Vrbs ipsa rapinis exhausta militum inopia retineri non potuit. Erat tum Philippus Demetriadæ, vnde nūciata Chalcidēsiū clade, magnis ad insulā itineribus venit, hostem oppressurus, eoq; non reperto, Athenas citato agmine ire pergit, pari incœpto haud disparem euētū affuturū ratus, affuissetq; haud dubie, quum nihil minus q̄ ei⁹ accessus timeretur, nisi speculator procul agmē intuitus, magnum die vno emensus iter, circa mediam noctem Athenas peruenisset. Repēte ad tā tumultuosum nuncium est ad arma conclamatum, discursumq; ad portas & muros. Philippus aliquāto ante lucem vrbi appropinquans, audito ex muris fremitu, luminibusq; crebris procul inspectis, suspicatus, quod erat, se ad hostem haud imparatū venire, diem statuit expectare, priusq̄ agmē portis admoueret. Athenienses, vbi illuxit, Attali præsidio freti circa Dipylon (fuit ea porta velut in frōte vrbis) aciem instruunt, quod Macedo intuitus cōfestim & ipse, patēti via, q̄ ab vrbe ad Academiā ferebat, inde aliquātulū agmē prętergressus, ad bellicā virtutē ostentādam, q̄ paucissimis comitatus, in aduersam hostium aciem ferociter inuehitur. Ibi pecudum more Athenienses disiecti cum metu & trepidatione intra mœnia compelluntur. Postridie quia nocte quę secuta est Romani ex Pyreo in vrbem venerant, frustratus Macedo omni spe expugnandæ vrbis, mouit castra, Cynosarge, vbi castra fecerat, & Gymnasij luco, alijsq; præcipua amœnitate locis incensis, sepulcra quoq; in hostium inuidiam passim diruit, mox Eleusinæ Cereris tēplo castelloq; frustra tētantis, Argos processit, quo per id tēpus indictū erat Achęis concilium. Tētauit Philippus eo sociorum conuentu iuuētutem Achæorum per speciē militię procul domo ablegare, vt totius gētis fidem sibi obstrictam eo pignore haberet, quod quū impetrare nequiuisset, cum paucis voluntarijs & ijs copijs quas Argos duxerat, in Atticā redijt, ibi Philocles eius præfectus occurrit, cum duobus milib⁹ hominū, qui & ipse Eleusinē expugnare nuper adortus, cum multa suorum cæde inde fuerat reiectus. In Pyreum primo impetus est factus, vnde Macedo præsidiariorum eruptione irrito incœpto abire coactus, omnem belli iram in vmbras mortuorum ac deos effudit, sacras ædes quæ passim tota Attica cum vestigio vetusta-

tis

Philippi gesta in Thraciā.

Abydænorū facinus.

Bbydænorū excidium.

Philippi verba ad Marcum Aemyliū legatum.

Teterrima Gallorum cędes.

Chalcis a Ro. occupatur.

Philippi ostētatio.

Philippi odiū in Athenië.

tis viſebantur,ſepulcraq; ferro & igni ab imo ſub-
uerti,omni materia,quæ in illis nobilior fuit,aut
fracta,aut flāmis abſumpta.Atq; per hæc ille in vr-
bem,quam infenſe oderat,ira debacchat⁹,in Bœo-
tiam conceſſit.Nec quicq̃ deinceps Philippus me-
moria dignum in terra Græcia geſſit.Suipitius in-
terea qui inter Apolloniam & Dyrrachium caſtra
fecerat,T. Apuſtium legatum cum parte copiarū
ad populandos hoſtium fines miſit. Cepit ille, pri-
mo impetu ex hoſtibus Corrhagum, Geruntium,
& Oreſſum caſtella. Antepatriam inde in anguſtis
Macedoniæ faucibus ſitam, vi captam diripuit &
incendit.Ea clades, vt Indus oppidum dederetur,
effecit. Et iam re proſpere geſta Apuſtius cum
exercitu præda honuſto ad conſulem redibat,quū
extremum agmen in traiectu fluminis,Athenago-
ras regis præfectus, ſubito clamore adortus, vlti-
mos ordines turbauit.Apuſtius,conuerſis ad ſuo-
rum clamorem ſignis,hoſtem cum multa cædę fu-
dit fugauitq;. Atq; ita duplici ſucceſſu lætus,cum
ingēti præda eſt ad conſulem reuerſus.Vna felix ex-
pedituo, pleroſq; regulos Macedoniæ accolas ad
Romanorum ſocietatem traxit, & in his Pleuratū
Scerdileni filium, Aminandrum Atamanum re-
gem, & ex Dardanis Batonē, quib⁹ in fœdus rece-
ptis, aliis alio tempore dixit ſe conſul vſurum:
Aminandro in præſentia negocium datum, vt Ae-
tolos in Macedonem concitaret, Rhodiiq; vt belli
partes capeſſerent,per legatos ſunt moniti,& vt At-
talus qui Aeginę hybernauerat,ibi Romanam claſ-
ſem expectaret. Nec Philippus in tanto motu re-
rum quicq̃ ocioſe imperare aut facere,ſed intra ex-
traq; regnum laborabat,Perſeo primum miſſo ad
tuēdas Pelagoniæ fauces,ipſe vrbibus parum mu-
nitis,ne hoſtibus prædę eſſent,diſiectis,per legatos
ad id miſſos hortatur Aetolos,vt in fide & amici-
tia perſtarent. Erat tum forte indictum vniuerſæ
Aetolorum genti concilium, quo ab Athenis le-
gati occurrerant,& a conſule miſſi erant, qui Aeto-

Verba legatorum Philippi in Panæcolico.

los in priſtinam amicitiam reuocarent.Primo Phi-
lippi legati auditi ſunt,a quibus Romanorum ſu-
perbia immenſaq; imperandi cupiditas, longa eſt
oratione iactata,clariſſima. Italiæ ac Siciliæ vrbes
eorum ſocietatem ſecutas, alias direptas eſſe & ex-

Verba Atheñ.in Philippū

ciſas,alias in miſerabilem ſeruitutem redactas.Cō-
tra quæ fides, quæ conſtantia Philippi eſſet in ſo-
cios memorantes,eo decurrere, vt Aetolos horta-
rentur ad eam pacem ſeruandam,quam ipſi olim a
Romanis proditi, a Philippo petere coacti eſſent.
Athenienſes inde auditi. Hi Philippum regem,vt
impium inſectati, q̃ ſepulchra , q̃ templa diruen-
do, cum inferis & ſuperis, non cum mortalibus
bellaſſet in Attica,identidem orare, vt ſuarum cla-
dium miſerti ,Diis immortalibus primum, inde
Romanis qui ſecundum Deos plurimum in ter-
ris poſſent,ducibus,bellum in Philippum decerne-
rent. Romanorum oratio extrema fuit.Cæterum
adeo omnia,quæ a Macedonibus obiecta fuerant,
diluit,ſuaq; confirmauit,vt haud dubie Aetoli eo
die bellum decreturi fuerint,niſi Democritus prę-
tor pecunia,vt creditur,a Philippo corruptus,pro-
nunciaſſet rem maioris eſſe diſcriminis, q̃ vt teme-
re decerni poſſet. Nihil eſſe conſiliis tam inimicū,
q̃ celeritatem ſubitorum conſiliorum veſtigiis hę-
rere pœnitentiam, ſed eam parum vtilem, vt quæ
ſemel decreta ſint,mutari non poſſint,neq; in inte-
grum reſtitui.Fuit itaq; autor Democritus , vt prę-
ſens cōſultatio in aliud tempus differretur, atq; ita
legatis ambiguo reſponſo dimiſſis, egregie Aeto-
lico nomini conſultum a Democrito credere, q̃ in
eam partem,quæ melior viſa eſſet,quum vellet,in-
clinare liceret.Contrahebat interim Demetriadem
copias Philippus,ea parte bellum adminiſtratur⁹,
Attalo & Romanæ claſſi Heraclidam ſuarum na-
uium prępfectum obiecit.Bellum interea a Sulpitio
diuerſa parte gerebatur,& iam per Darſetiorum fi-
nes ducens,multa oppida,partim vi, partim volū-
taria deditione ex hoſte ceperat,inde late per hoſti-
cum euagatus ad Lyncum , apud flumen Bæuum,
ſtatiua poſuit. Speculatoria interim Romanorum
ala(nam conſtabat Philippum ex hybernis mouiſ-
ſe)ad exploranda Macedonum conſilia ex caſtris
miſſa,quum per Darſetios adhuc erraret,regię equi-
tum alæ & ipſi ſpeculatum profectæ occurrit.Hic
ſubitum vtrinq; eſt pręlium contractum, eſtq; per
aliquod horas dubio marte dimicatum.Poſtremo
fatigatio prælium diremit. Cædes pene par fuit,

Speculatoriatum alarū cōgreſſus.

quinq; plures ex Macedonibus ceciderunt. Iuſſit
Philippus cæſos equites in caſtra deportari,vt eos
in conſpectu totius exercitus honorifice funeraret,
ratus eam rem ad militum animos ſibi ſtudio cha-
ritateq; deuinciendos,haud mediocriter profuturā.
Cæterum Macedones lanceis & ſagittis plurimum
pugnare ſueti, equitum mēbra Hiſpanico gladio
truncata intuiti, incredibili ſunt terrore perculſi.
Mouit inſuetum ſpectaculum & regem, adeo vt
prę ſentis periculi admonitus,filium ex Pelagonia
reuocarit , ipſe nihilo ſecius ad hoſtem profectus,
paulo plus ducentos paſſus a Romanis caſtris in tu-
mulo Athaco imminenti eſt metatus. Habebat
Macedo ſub ſignis. XX. M. peditum, & quatuor
equitum.Hinc ala equitum miſſa,& cum hoc equi-
tatu Tralles. CCCC. (Illyricum eſt id genus homi-
num)& Cretenſium ſagittariorum non parua ma-
nus,qui hoſtem laceſſerent , inter bina caſtra eſt nō

Philippi copiæ. Tralles.

nihil dimicatum : poſtremo Macedones retro ad
ſuos pro victis abierunt.Poſtero die rex cum omni-
bus copiis in aciem proceſſit,Cetratorum manu in
inſidiis locata.Ceſſit regius eques de induſtria pene
priuſq̃ prælium conſertum eſſet, vt Romanum in
inſidias traheret,fuiſſetq; omnino res in diſcrimen
adducta , niſi qui tempus obſeruare debuerant ex
latebris præmature ſurrexiſſent. Romani pulſo ho-
ſte, tutiq; ab inſidiis ingenti lætitia in caſtra ſunt re-

Leula prę lia.

uerſi.Sequenti die conſul , ſtructa acie, ad hoſtium
vallum ſucceſſit , elephantis, quibus primum eo
bello ſunt Romani vſi,in frōte collocatis, qui quū
hoſtem ad pugnam elicere nequiuiſſet, vt liberio-
rem frumentationem haberent milites,octo ferme
paſſuum milia inde ad Achabolum(id nomen lo-
co erat)transfert caſtra.Paucis inde diebus Philip-
pus,cum parte equitum & Cretenſi armatura , viis
inter vtraq; caſtra celeri curſu inſeſſis,in Romanos
frumentatores , qui temere errabant per agros di-
ſpalati,ſuos immiſit,dato prius ſigno,vt viuus ne-
mo ad ſe perduceretur. Improuiſa res multos Ro-
manorum oppreſſit,priuſq; laborantibus ſuccurri
potuerit,pugnatumq; eſt pluribus horis , ſed circa
regem maior fuit dimicatio,qui cum omne Roma-
narum legionum robur,certaminis magnitudine,

Vincitur prælio Philipp⁹

in ſe conſciuiſſet,pulſi Macedones cum fœdiſſima
ſtrage equitum,in profundas ſunt paludes prę cipi-
tati.Philippus equo deiectus,aut eo die interfectus
eſſet,aut certe captus,niſi effugientium equitū vn⁹
ei equum tradidiſſet , in quē ſubito ſublatus in ca-
ſtra celeri ſeſe fuga proripuit . Qui periclitanti regi
equū obtulit,quia pedeſtri curſu ſuos aſſequi non
potuit,medio fugæ conatu ab hoſte oppreſſus eſt.
Fuiſſent Macedonum caſtra eo die expugnata, niſi
a Romano eſſet conſule ceſſatum.Philippus dupli-
ci clade

ciclade perculsus, vt hostē cōmodius falleret cadu-
ceatorem ad Sulpitiū misit, vt ad suos sepeliendos
inducias in paucos dies peteret. Ipse secūda noctis
vigilia, multis ignibus circa castra relictis, tacito
agmine, retro mouit signa. Consul audito hostium
discessu, quia quo eum sequeretur parum habuit ex
ploratum, in ijsdē statiuis aliquot dies mansit. Stu-
berrā inde profectus petijt, mox & Pluuinā, nouis-
sime ad Osphagū fluuiū castra protulit. Nec Philip
pus multo post circa fluuiū est metat⁹, Erduacenāq;
Romanos petituros ratus vallo & fossa fauces quo
illi ingressuri erant, multa arborum congerie la-
pidibusq; pro muro interiectis clausit. Successerūt
nihilo secius Romani locum ab hoste infessum,
fuitq; oppugnantibus in primis adiumento, q͡ syl
uestris erat saltus, atq; ob longiores hastas Macedo
nibus inutilis, nec Thracibus multo habilior, qui
rompheis non paruæ longitudinis vtebantur. Sa-
xa in subeuntes deiecta paululum Romanorum
impetum retardarunt, mox facta testudine, aliquā-
Recētior — to minore certamine q̄ ab initio fuerat initium,
Macedo- Romanus victor saltum tenuit. Nec parua fuit ho-
num cla- stium cædes, sed multo maior futura, nisi perple-
des. — xa loca fugientes texissent. Consul ad Erduam pro
cessit, vbi agros late populatus, ad Celetrum ca-
stra admouit. Est id oppidum in Orestide, quo per
deditionem recepto in Dassaretijs Pellum expu-
gnauit atq; diripuit. Cęterum quia locus peraccom
modus visus est ad transitum in Macedoniam fa-
ciendum, seruitijs tantum abductis oppidum præ-
sidio firmatum oppidanis habitandum restituit.
Atq; his feliciter gestis Sulpitius vnde primo mo-
uerat victorem exercitum reduxit. Philippus inter-
ea haud vno bello grauatus, in multas belli partes
partiebatur curas, nam & Dardani in Macedoniā
eruperant, in quos Athenagorā cū expeditis pediti
bus immisit: & Aetoli vbi regē bis prælio victum
audiuere, Democratis suasu bellum aduersus Phi-
Aetolorū — lippum decreuere, Romana adhæc classis Macedo-
& Ami- niæ oram infestabat. Aetoli copijs cū Aminandro
nādri ex- Athamanum rege iunctis, Cercinum captum incē-
peditio. — dunt, inde & Cisecias diripiunt, qua clade territi, q
Maieam incolebant, vltro in fidem concessere. In
Thessaliā inde est descēsum, in qua Aetoli late di-
spalati, improuiso Philippi accessu, in castra, mora
torum paucis ab hoste interceptis, se trepide recepe
runt. Animander seorsum munitiore loco consede
rat, memor in hostico se esse, non in pacato. Conti-
nuit tamen diu suos Philippus, quoad miles ex iti-
nere fessus cibum caperet, mox paulo curatis corpo
ribus structam aciem in Aetolorum castra dirigit.
Id illi procul conspicati auersa castrorum parte di-
Aetolorū — lapsi ad tumulum, quem Aminander tenebat, fu-
cædes. — gam intendunt. Multi interim medio cursu, aut in-
terfecti sunt, aut capti. Hinc quoq; sequenti nocte
dilapsi, in pacatum consternato agmine concesse-
runt. Et Aminander optimis ducibus vsus, per mō
tes in Aetoliam copias reduxit, Dardani quoq; per
eos dies non sine cæde ab Athenagora Macedonię
finibus fuerant eiecti, quo duplici successu Philip-
pus Romani belli damna resarcisse sibi videbatur.
Leuatus est & numero hostium, Scopas cum ma-
gno auri pondere, ex Aegypto missus sex milia Ae
tolorum mercede conducta, cum frequenti equita-
tu Alexandriam deportauit, & hæc in terris ea æsta
te circa Macedoniam gesta. In mari L. Apustius Ro
manæ classis præfectus, circa Scylleum agri Her-
mionici cum Attalo rege coniunctus tantum ani
mi fecit Atheniensibus, q͡ continuo decretum tu-
lerint, vt omnes Philippi statuæ, atq; maiorum ei⁹
tituli & honores, in perpetuum abolerentur. Pu-
blici sacerdotes quoties pro populo Atheniensi
vt pro socijs facerent, Philippum cum tota proge-
nie, exercitum, regnum, ipsumq; Macedonum no-
men execrarentur. Demum vt impune occidere li-
ceret, siquis vnq; Athenis de honore aliquo ipsi re-
gi decernendo, iam inde verba ausus esset facere. — Athenæ
Atq; ita Athenienses verbis, quibus solis valebāt, — verbis
bellum aduersus Philippum gerebant. Attalus & — potētes.
Apustius Athenis profecti, Andrum insulam pau — Andros
cis diebus vi capiunt, præda Attalo data, ornamen — insula.
ta vrbis Romani sustulerunt. Est Andros Cycladū — Fōs mir⁹.
vna, patetq; circuitu. XC. trium milium passuum,
Cauros a quibusdam nominata, Lassis praterea &
Antandrus. Mirum est quod Mucianus de fonte hu
ius insulæ scribit, qui in templo Liberi patris fuit
semper nonis Ianuarijs vini sapore solitus fluere.
Nec ita multis interiectis diebus in ora Macedonię
fœda tempestate iactati, collectis ex ea iactatione
nauibus, copias in terras exponūt, Cassandreamq;
vrbem oppugnare adorti, non solum frustrati sunt
incœpto, sed multis etiam circa vrbem amissis ad
naues negotio infecto abierunt. In Canastreum in-
de Pallenes traiecerunt, superatoq; Coronę promō
torio, Acanthū vrbem vi captam diripiunt, inde re
tro in Euboeam cursu delati Oreum obsidione cin-
gunt. A pelago Romana classis vrgebat, Attalus in
terram egressus auersa parte hostē fatigabat. Defen
debatur interim valide oppidum a Macedonibus
qui locū pręsidio obtinebāt, q̄ oppugnatio quū lō
gior futura videretur, Apustius ne cū oībus copijs
hostium mœnibus assidens, tēpus tereret cū pte na
uiū in continētē transgressus, Larissam vrbem, nō — Larissa.
Thessalicā illā nobilē, sed alterā quę Cremaste co-
gnomento dicta est, subito aduētu occupat, pari suc
cessu Aegelon vi cepit. Et iam ad Oreū muri ope-
ribus bellicis haud vno prociderant loco, quo con
tigit, vt Attalus & Romani, sine vllo maiore certa
mine, vrbē irruperint. Qui in arcē profugerant,
biduo post deditionem fecerūt. Etiā autūnale ęqui
noctiū instabat, cæterū quia Euboicus sinus, quem
Cœla vocāt, suspectus est nautis, retro Athenas vñ
profecti erāt, cōcesserunt. Apustius. XXX. nauibus
ibi præsidio relictis, Corcyrā se recepit, Attalusq;
& Rhodij diuersi domum abierunt. Et hæc sunt
æstate illa aduersus Philippum terra mariq; a Ro-
manis & socijs gesta. Romæ per id tēpus L. Furius
prætor de Gallis ad Cremonam victis triumpha-
uit. Ludiq; a P. Scipione, quos in Aprica vouerat,
magnificentissimo apparatu sunt celebrati: & in
Hispania a C. Cornelio Cethego proconsule quin
decim milia Hispanorum in Sedirano agro cæsa.
Signa militaria capta octo & LXX. Creantur inde
consules L. Cornelius Lentulus & Aulus Iulius — Cōsules.
Appulus qui cum idibus Martijs magistratum ini-
uissent, sortiti inter se prouincias, Lētulo Italia sor-
te obtigit, Iulio Macedonia. Latinæ feriæ decreto — Latinæ
pōtificum instauratę, q͡ legati ab Ardea questi erāt — Feriæ.
sibi carnē latinis ferijs, vt assolet, non esse datam. — Prodigia
Procurata sunt & prodigia, quæ pluribus locis nū
ciabantur, quorū pręcipua fuere, q͡ in Brutijs equus
quinq; pedibus, erat natus, & tres gallinacei cum
ternis pedibus, & in Macedonia in puppi longæ
nauis nata erat laurea. Carthaginienses eo anno
quū argentum stipēdij noīe imperatū Romā adue-
xissent, idq; probū non esse quæstores retulissent,
pars explorantibus decocta est, ob eā rē pecuniam
Romæ mutuo accipere sunt coacti, vt intertrimen-
tum explerēt, pars obsidū illis in præsens reddita,
factaq; de cæteris spes est, si in fide permanerent.

Iulius in Macedoniam profectus in militarem se-
ditionem incidit. Querebantur multi quia in Italia
Sicilia & Aphrica stipēdia fecissent, se labore & vul
neribus exhaustos procul domo consenuisse. Pete-
re proinde vt domum mitterentur. Iulius se ad se-
natum scripturum pollicitus est, ipsis interea expe-
dire pronunciauit, vt precibus potius q̃ minis, qđ
impetratum vellent, a se postularent. Oppugnabat
Thaumasti. per id tempus Philippus rex Thaumastos. Erat id
oppidū loco alto situm, vnde ex Maliaco sinu per
implexa & confragosa loca in Thessaliam tenden-
tibus vasta primo panditur planities, adeo vt sub-
iecti campi oculis terminari non possint, ab eo igi-
tur, ꝙ ea res miraculo sit visentibus, loco est nomē
datū. Oppidum vndiq; abrupto saxo impositum,
multis laboribus frustra exhaustis, regem ab oppu
gnatione deterruit. Veritus inde Macedo ne Achæi
a se deficerent, legatos in Achaiam misit, qui pete-
rēt, vt quemadmodum ab initio secū pacti essent,
in legatorum verba publice iurarent. Cæterum vt
Macedonum quoq; gentem ea tēporum nouitate
sibi magis deuinctam haberet, Heraclidem, quem
sciebat rex multis inuisum varijs criminibus one-
ratum, in vincula conijcit. Inde nouo vere exercitu
accuratissime instructo, angustias præter Aoum
Apsus siue Aous. amnem (Plutarchus Apsum non Aoum vocat)
qua fluuius inter Meroum & Asnoum montes co-
arctatur, occupat, Athenagoræq; dat locum præsi-
dio obtinendum, ipse in Eropo loco partim natu-
ra, partim militari opere munitissimo castra locat.
Iulius cōsul ex Corcyra, vbi militem in hybernis
habuerat, cum toto exercitu eo venit, naturamq; lo
ci intuitus, quia non sine labore & periculo hostis
ex munitiore erat loco deijciendus, dubitare cœpit,
vtrum conducibilius esset, per hostem, an ea parte,
qua Sulpitius superiori anno, in Macedoniā erum-
peret, tenuitq; ea consultatio plures dies. Interim
ex vrbe affertur T. Quintium Flaminium consulē
factum, sortitumq; prouinciam Macedoniam, ma-
turato itinere, in Corcyram traiecisse. Valerius An
tias in annalibus vrbis scripsit Iulium cum Philip
po acie cōgressum, fusum fugatumq; Macedonem
ac XII. milia hostium cæsa, duo capta, signa mili-
taria centum. XXXII. votamq; a consule ędem Io
ui, si victor eo die acie excessisset. Cæteri Græci &
Latini ad vnum nihil quod memorabile esset a Iu
lio in prouincia gestum prodiderunt. Per id temp⁹
C. Bebi⁹. C. Bebius Pāphilus Insubrium Gallorum agrum
temere ingressus, ab hoste circunuentus, ad sex mi-
lia & sexcentos milites amisit Ea clades L. Lentulū
ex vrbe exciuit. Cæterum nihil ab eo relatu dignū
est in Gallia gestum. Sub id tempus quo Quintius
in Macedoniam traiecit, aut certe non multo prius,
legati ab Attalo rege Romā missi senatum docue-
runt, Antiochum regem cœpisse fines sui regni ho
stiliter infestare. petere itaq;, si vellēt regem ipsum
vt antea, mari & terra aduersum Philippum bellū
Attali regis postulata. gerere, vti suo præsidio Romani se tutum domi ab
hoste præstarent, aut si id minus facturi essent, bo-
na ipsorum venia liceret cum classe & omnibus co
pijs domū abire vt præsens sua defenderet. Respon
sum est legatis gratū fuisse Po. Ro. ꝙ Attalus suos
duces terra & mari strenue iuuisset. Verū quia An-
tiochus Romanorum amicus esset, neq; æquū peti,
neq; se pręstaturos, vt pro socio & amico rege, ad-
uersus sociū regem & amicū sine cā arma induerēt,
nec se Attali auxilia remorari, vltra q̃ ipsi commo
dū esset. Sēper Po. Ro. alienis rebus arbitrio alieno
vsum & principiū & finem in potestate eorum esse
qui rem Romanā adiutā velint. Legatos se ad An-
tiochum missuros, qui illi nūciarēt, Romanos Ma-
cedonico bello Attali regis auxilijs terra & mari
vsos, pergratum eum Po. Ro. facturum, si a finibus
socij regis abstineret. Aequum esse amicos & socios
Po. Ro. pacē inter se agere. Et Attali legati cū his di Prodigia
missi sunt. Hoc quoq; āno, præterq̃ ꝙ multa publi
ca loca erāt de cœlo tacta, Aretq; cœlū ardere visum
est. Velitris terra trium iugerum ingenti cauerna
desedit. Natus Suessæ agnus cum duobus capitib⁹,
& porcus Sinuessæ humano capite. His prius de
more procuratis, Quintius in prouinciam, vt dixi
mus, trāsmiserat, qui vbi in castra venit, Iulio Ro-
mam dimisso, nonnihil & ipse dubitauit, quę potis
simum ratione in Macedoniā penetraret, exierūtq;
plures dies sine alio conatu, quibus de pace nonni-
hil exactum. Rex & Quintius in colloquium vene
re, vbi Romanus consul præter cæteras gentes &
vrbes quibus petebat libertatem restitui, quum &
Thessalos nominasset, quid rex inquit mihi vi-
cto grauius imperares? Atq; ita se colloquio prori-
puit. Postridie circa flumē initum est prælium, ho-
stesq; in arctum coniecti, locum catapultis & balli-
stis facile sunt tutati. Erantq; ad Aoum res in hoc
statu, quum pastor quidam a Cheropo Epirota-
rum principe est ad consulem missus. Is qui in eo
saltu quē rex insederat armētū pascere insueuerat,
pollicitus est se Romanos si velint supra caput ho- Quintij
stium per occultos calles perducturum. Quatuor stratage-
milia peditum & CC. equites cum tribuno militū ma.
missi sunt a cōsule. Atq; equites iussi tam ꝓcul ten-
dere, quoad montium decliuitas pateretur, inde oc
culte in insidijs sedere, donec ad erumpendum si-
gnum accepissent. Pedites vbi ad destinatum per-
uenissent locum, signum fumo ederent, nec prius
tollerent clamorem, q̃ prælium in faucibus contra
ctum arbitrari possent. Ducem multis pollicitatio
nibus oneratū, si fidē præstaret, vinctum tribuno
tradidit. Ipse interea intētus signū expectabat. Tri-
bunus & qui cū eo missi sūt, quia luna pernox erat
mōtib⁹ circūacti noctu iter habebāt: interdiu occul-
ti quiescere. Demū tertio die destinatū iugū adepti
signū ex cōposito edunt: quo accepto, Quintius ni
hil moratus tripartito in hostem mouet, fuitq; pri-
mo præliū extra hostiū vallum. His inde in angu-
stias & intra munitiones cōpulsis, quū iam Roma-
nus iniquo loco pugnaret, clamor a tergo auditus
hostem in fugā auertit. Impeditiora loca Macedo- Philipp⁹
ni adiumento fuerunt, qua nec eques nec miles gra ex Aoi
ui armatura fugientibus e vestigio potuit insiste- faucibus
re. Duo milia hominum cæsa, captaq; regia castra. depellit.
Rex collecto ex dissipata fuga agmine in Thessaliā
concessit, in qua peragranda multa oppida, excitis
sua sede nataliq; solo incolis, cum ijs rebus quas
asportare potuerunt, incēdio vastauit. Excisæ per
hunc modum Phacium, Iresiæ, Euchidium, Ere-
thria, Pala, Epharus, Pheris rex exclusus in Macedo
niam transcendit. Affuerunt nec multo post Aeto-
li, qui audita pugna ad Aoum cōmissa, Thessaliā
ingressi ignobilia quædam loca occuparunt, & in
his Ciphara castellū Dolopiæ imminens. Secutus
inde Aminander rex Athamanū, qui Romano mi
lite vsus quē a ꝯsule acceperat, paucis dieb⁹ Phecas
Gomphos, Argentam, Pherinum, Thimarum, Li-
sinam, Strionē, & Lāpsum deditione recepit. Atq;
ita vno fere tēpore Thessalia a tribus est exercitib⁹
vexata. Quintius Epirotis qui Macedonū rebus ex Tres exer
cōfesso fauerant, per Charopum in societatem rece cit⁹ Thes
ptis, classeq; ex Corcyra accersita, Thessaliā Aminā saliā va-
dri ductu ingressus Phaleriam metropolim totius stant.
gentis, & Pieriam cepit. Phaleria direpta & incensa
est

est. Et iam consul ad Rhagem vrbem copias admouerat, quæ fuit super Peneum amnem, quum L. Quintius consulis frater, cuius erat classis imperium, quia fama erat duas sociorum classes Rhodiã & Attalicam, circa Andram insulam nuper iūctas in Eubœam transmisisse, L. Apustio ad Athenarū præsidium relicto, cum cætera classe eodem contendit, vt gerēdarum rerum principio adesset. Hic triplici classe vno tempore Erethria oppugnata, inter moras conditiones pacis, L. Quintius ea parte qua murus dirutus erat, noctu suos in vrbem immisit. Multitudo nocturno tumultu consternata arcem occupauit, eius diutius retinendæ, quia nulla spes erat, vltro dedita est. Vrbs a Romanis, auro, argento, tabulis, ac signis quorum abundãs erat spoliata est. Inde Carystij cum arce quam tenebant circunsessi metu deditionem fecere. His duabus vrbibus in Eubœa captis classis ad Cenchreas Corinthiorum nauale decessit. Fuit is locus in Saronico sinu circa Isthmum, qua parte Peloponnesus Myrtoo abluitur. Erant & Lecheæ frequentius nauale in aduerso Isthmo, qua Ionium procaci insinuatione illius angustias oppugnat. Sinum ipsum Corinthiachum vocant. Quintius consul, quum plures dies Rhagem in Thessalia frustra obsedisset, in Anticyram quę in Phocide est ad Corinthiacum finū versa processit. Phanoceaq; primo impetu subacta ipsa quoq; Anticyra sine maiore certamine capta est. Ambrusium inde Lapolisq; recepte, mox & Daculisia excelso sita tumulo vi capitur, & cum ea sex alia ignobilia oppida magis metu quam armis dedita. Elaria inde circunceſſa est, quo tēpore in spem venit Aceæ gentis a Philippi societate per Aristenum prætorem alienandæ. Is electo Cycliada eorum principe, qui rem ad Philippum trahebant, frequenti Achæorū consentu cōmemorata insolerabili Macedonum in socios superbia, fœdaq; regia libidine, quum in alias multas illustris fœminas, tum in Polycratiam Arathi coniugem, quem Achæorum haud dubie pricipem cum Aratho patre occidisset, adiectis inde cladibus quibus eo bienio acceptis ne sua quidem Philippus, non modo aliena satis defensurus videretur. Contra laudata Romanorum virtute, qui vnus in terris popul⁹ ad id tempus omnibus inuictus bellis esset. Laudata consulis clemētia, qui Achæos rogaret (aderant enim legati a Quintio ad id missi) quos vi posset & armis cogere, idētidē monuit ne oblatam inuictæ gentis societatem fastidirent, quæ vltro sibi talis tempore optāda esset, haud semper licituū quod tū liceret, nec talem occasionē oī tēpore affuturam suis rebus consulendi. His & alijs quæ Liuius longiore est complexus verborū execut?, obtinuit Aristenus, vt Achæi decretum tulerint, quo Rhodiorū & Attali socij fierent, mox & Romanorum si senatus ad quem mittebatur eam societatem probasset. Achæis per hunc modum a Philippo alienatis, in eorum gratiam Attalus & L. Quintius sunt Corinthum oppugnare adorti, ariete muris admoto aliquãrulum ruinæ fecerant, cæterum Macedones & Romanorū perfugæ quibus nulla spes veniæ aderat, si vrbs capta esset, pertinaciter resistentes, valide se & Corinthios tutati sunt. Infecta itaq; re inde abscessum: diuersiq;, Attalus Pyreum Corcyrã Quintius abierunt. Per id tēpus Consul ad Elatiã, disiecta murorum parte, quum vnum in locū vbi plurimum erat periculi contractum, omnium oculos aduertisset, diuersa murorum parte scalis haud vno loco appositis, vrbē occupauit, qua direpta, arcē q; multi mortales medio tumultu cōfugerãt, metu ad deditionem compulit. Interea Argiui Achęorum pręsidio eiecto Macedōes in vrbem accipiūt. Erat Enesidemus præsidij præfectus, ille vbi Macedones receptum iri vidit, & Argiuorum aciem in se dirigi, pactus, vt incolume præsidium ex vrbe mittere liceret (erant enim quingenti numero iuuenes ex tota Achaia delecti) ipse cum paucis clientibus, obiecto hostibus scuto, locum retinere perseuerauit, professus malle se ibidem mori, q̃ commissæ vrbis presidio decedere. Atq; ita cōiectis in vnum telis, non inultus concidit. Et hæc in Græcia secunda Macedonici belli æstate gesta. In Gallia nihil interea memorabile fieri contigit. Circa vrbem Romam cōiuratio seruorum non paruum ciuitati terrorem incussit. Hi Setiam, Norbem, & Circeios occupare constituerãt. Id flagitium ad L. Cornelium Lentulū prætorē Vrbanū indicio delatum, subito eius occursu, capitibus cōiurationis necatis paucis est diebus oppressum. Consilium a seruis Carthaginiensium, qui obsides Setiæ custodiebãtur, ortum ferebatur, atq; ob eam rem Pœni per eos dies, iussu patrū, sunt intẽtius atq; in priuato obseruati. Legati sub id tempus ab Attalo Romam missi coronam auream. CCXLVI. pondo in capitolio posuerunt, gratias patribus agere iussi, q̃ Romanorum legatorum autoritate Antiochus motus, sui regni finibus excessisset. A Masinissa. CC equites & .X. elephanti sunt per id quoq; tempus ad exercitum in Macedoniam missi, & M. Porcius Cato, qui tum prætor in Sardinia erat, fœneratores omnes ex ea insula exegit, & sumptus qui in prætorium cultum fieri solebãt a socijs circūcidit, ipse adeo frugi circūspectaq; moderatione egit, vt vno dũtaxat comite, qui salinum ad vsum sacrorum ferret, socias vrbes circuiret. Creati inde consules Gn. Cornelius Cethegus, & Q. Minutius Ruffus, ambobusq; est Italia decreta. Quintio, quia satis constabat nihil magis obstare, quo maturius in Macedonia debellaretur, q̃ q; pene prius consulibus succederetur, q̃ res ibi geri cœpta esset, iādiu in prouincia prorogatum est imperium, donec ei successor datus esset. Prodigia aliquot hoc quoq; anno & facta sunt & expiata. Suma ni ædes cum aliquot publicis locis e cœlo tacta est. Agnus biceps Æsculi natus, & lupus in Capitoliū penetrauit. Frusinone inter noctem lux orta est. Quinq; coloniæ in maritima loca decretæ, duæ ad hostia vulturni et literni. Puteolos tertia. Ad Castellum Salerni quarta. Vltima Bruxentum. Consules in prouinciam profecti, in Insubres Cornelius duxit exercitum, Minutius in Ligures, vbi Clasidiū & Litubium confestim deditione recepit. Pari deinceps studio omnis gens Ligurum præter Iluates & Boios Gallos cis Padum in fidem venit. Boij Pado superato iam antea cum Insubribus & Cenomanis cōtulerant castra. Verum vbi suos ab hoste agros vastari rumor & nuncij retulerunt, relictis socijs qui in Minci fluminis ripa castra fecerant, citato agmine ad suos fines rutandos trãs Padum abierunt: quibus absentibus haud multis inde interiectis diebus Cornelius cum Insubribus conflixit. Cenomani quorum fides labare credebatur, in subsidijs sunt ab Insubribus locati. Aedem Sospitæ Iunoni eo die consul vouit, si acie vicisset. Victoria ingens fuit. Cæsa Insubrium quinq; & .XXX. milia. Mille & .DCC. capti, & cum his Hamilchar Carthaginiensis belli autor. Signa militaria cęntū. XXX. & super hæc ingens pręda capta. Alteri consuli Minutio minus negocij cum Liguribus fuit, qui vbi Insubres ingenti prælio victos audiuere, sociorum clade territi vicatim sparsi sua quisq; vt poterat,

Erethria capitur.

Carystus deditur.

Achæorum consultatio.

Achæi a Philippo alienati.

Enesidemi pclarū facin⁹.

Coniuratio seruorum.

Catonis decretū.

Cōsules.

Prodigia

Insubriū cædes.

poterat, tueri perseuerauit. Iluates fractis Insubriũ opibus vltro se Romanis dediderunt. Et hæc in Gallia & Liguria eo anno gesta. Hyẽs erat, & Quintius post Elatiam captam in Phocide hybernabat, ex quibus hybernis ab Locrorum factiõe quę rem ad Romanos trahebat accersitus, arcem quę regis præsidio tenebatur, parabat oppugnare, quum a Philippo ad eum Caduceator venit, locum & tempus colloquio petens. Flaminius qui nõdum satis compertum habebat, quid Romæ post consularia comitia actum esset, veritus ne nouorum consulũ alter sibi successor mitteretur, pacis cupidus, vt Macedonici belli confecti laus penes se & non alium esset, in sinum Maliacum prope Niceam descendit, cum rege locuturus. Philippus ex Demetriade eo cum quinq; lembis venit: erantq; cum eo Macedonum principes, & Cycladas vir illustris, & cæteri Achæorum exules. Cum flaminio Aminander & Dionysiodorus Attali legatus, Phaneas Aetolus, & Rhodiæ classis prefectus, cum Aristeno & Xenophone Achæorum principibus. Cum his Quintiꝰ ad littus progressus regem hortatur, vt e naui in littus progrediatur secum quę vellet cõmodius locuturus: quod facere recusantem, quum Quintius rogasset quem timeret, neminem præter Deos respondit sibi timori esse, cęterum haud se fidem ijs qui cũ Flaminio essent habere. Omnibꝰ id periculum est, inquit Quintius, qui cum hoste congrediuntur, si in nullo fides sit. Verum est hoc, ait Philippus: sed si fraude agendum sit haud par fallentibus erit præmium Philippus, & Phaneas Aetolus. Macedones haud ita facile alium Philippi similem sibi, inueniant regem, vt Aetoli in Phaneæ locum alium substituãt prętorem. De pace inde agi cœptũ, cuius Flaminius has conditiones dixit, vt rex pręsidia ex omnibus Græciæ vrbibus deduceret. Captiuos & transfugas traderet Romanis, vt Illyridis loca post pacem occupata relinqueret, & cum his vrbes quas post Philopatoris mortem Ptolemæo filio ademisset. Audienda adhæc sociorum postulata. Ibi quũ alij alia postularent, vt tot & tanta haudquaq; præstiturus videretur, traheretur q; in longum disceptatio, tum Phaneas, nõ in verbis inquit res vertitur, aut bello vincendum est, aut melioribus parendum. Apparet id quidem, Philippus dixit, & cæco: iocatus in Phaneę valetudinẽ, qui visu laborabat, fuit enim natura dicatior q̃ regem deceret. Triduo inde per varias altercationes consumpto, ita demũ comparatum est, vt inducijs in duos menses pactis, Philippus legatos Romam mitteret, qui cum legatis sociorum de pacis conditionibus coram patribꝰ disceptarent. Ibi vero quũ illi demonstrassent (nã haud tota Græcia decedebat Philippus) nisi Demetriadẽ in Thessalia, Chalcidẽ in Euboea, Corinthũ in Achaia Macedo relinqueret, quas vrbes haud falso rex ipse compedes Græciæ vocitare esset solitus, nunq̃ Græciam ipsam a certaminibus quieturã: Regijq; legati negarent quicq; de his sibi mãdatũ esse a rege, re infecta dimissi sunt, Quintio pacis & belli arbitrio permisso. Ille vero victoriæ magis q̃ pacis cupidus, quum omnes suas & sociorũ vires ad exequendum bellum conuertisset, reparandarum virium Philippo necessitatem imposuit. Et quia de Macedonia retinẽda iam solicitus esse cœperat, Argos Nabidi (Plutarchus Onabum scribit) Lacedęmoniorum tyranno per Philoclem prę fectum tradidit, qui inultis ciuibus per arcem immissus, vrbem non aliter q̃ vi captam, fuga & rapinis fœdauit, rogatione prolata vt Argiuus ager viritim diuideretur, & veteres tabulæ, e medio tollerentur, duæ faces multitudinis in optimates irritãdæ. Nec ita multo post Onabus cum Quintio & Attalo in coloquium venit pollicitusq; est auxilia aduersus Philippum, induciasq; Achęis ex Quintij autoritate fecit. Lacedæmonem inde reuersus vxorem Argos misit, vt quemadmodum ipse viros, ita illa matronas spoliaret. Egregia mulier Argiuarum nobilissimã quanq; nunc blande appellando, nunc instando minaciter omni ornatu cultuq; corporis auarissime spoliauit. Philippꝰ interea ad Scotusam castra fecerat, quo & Quintius cum exercitu venit, de summa rei dimicaturus. Erãt in Rõanis castris, cum sociorum appendicibus sex & XX. milia hominum. Primo die Macedo prælio abstinuit religione quadam territus. Sequenti die nubilum erat cœlum, obscuraq; nubes montibus delapsa cãporum faciem obduxerat, quo contigit, vt speculatoriæ alæ equitum vtrinq; a castris progressæ, circa Canis capita cæco pene occursu prælium commiserint. Sunt hi densi tumuli mutuo se attollentes, ab eaq; positura nomen fuit loco inditum. His locorũ difficultatibus Romani simul & Macedones vsi, prælium semel initum tandiu ancipiti euentu distulerunt, quoad discussa nebula, eo totis sit viribꝰ concursum. Pugnabat Philippus in dextro cornu cum Macedonica phalange, tantoq; est impetu in Romanos inuectus, vt parũ res a fuga abesset: quod suorum periculum intuitus Quintius, omne robur militum remissa alibi pugna eo cõcitauit. Tũ vero instaurato p̃lio, summa vi Macedonica acies soluitur, soluta cum cæde & strage multa profligata est, passimq; fuga insecuta, octo milia hostium sunt cæsa, quinq; capta. Venisset & Philippꝰ in Romanorum potestatem, nisi Aetoli ad regia castra diripienda conuersi, Romanos ab eo insequẽdo auertissent, quibus iam exhaustis præda, quum Quintiani superuenissent, iniquissimo animo tulerunt. Offendit ea res non mediocriter Quintij animum, sed multo magis illud, q̃ Aetoli præcipuam ad se eius victoriæ partem trahebant, quam famam Alceus auxit poeta alioqui ignobilis. Nam vt de Lyrico qui Lesbius fuit intelligas, neq; tempus patit, neq; carmen scripsit ita quisquis fuit ille Alcæus. Fletibus & busto indecores terdena viator Thessaliç oppetimꝰ milia in hoc tumulo, Marte sub Aetolum domiti & virtute Latinum: quos Titus immẽsa duxit ab Italia. Aemathiæ clade trux spiritus ille Philippi, Ceruorum cursu præpete lapsus abit. Sed Alcæus numerum ementitus est, & Quintij animũ maiorem in modũ offendit. Ob idq; eius iussu hæc sunt loco carmina ĩscripta: Frõdibꝰ & veteri libro nudata viator Celsa sit Alcæo crux sita in hoc tumulo. Philippus tam atroci clade fractus, se & fortunas suas cum toto regno, in Quintij ducis populiq; Romani potestatem tradidit, cui tota Græcia abstinere iusso, Macedoniæ regnũ & pacem Quintius restituit, mille prius talentis tributi nomine imperatis, totaq; classe præter X. naues adempta. Rex Demetrium filiũ in fidem eorum quę pacisceretur, obsidem detulit. Delatum Quintius Romam misit. In Hispania per id tempus, C. Sempronius Tuditanus cum exercitu est a Celtiberis cæsus. Sed q̃ male ibi res gesta est, tam prospero feliciq; euentu in Gallos a L. Furio & Claudio Marcello consulibus bellatum: hi post Cornelium Cethegum & Minutium Ruffum consules fuere, Boijs & insubribꝰ bello subactis, & Marcellus qui iustiore prælio hostes vicerat, in vrbem triumphans redijt. Imminebat interim bellum ab Antiocho, ad quod Hannibal qui adhuc, vt quidam scribunt, Carthagini

erat,

Philippi & Flaminij congressus.

Philippꝰ dicax.

Compedes Græciæ.

Vide nũ o, articulus sit.

Rapacissima Nabidis coniunx.

Canis capita.

Macedonũ cędes.

Alcęi carmen.

Pax Philippo reddita.

Hãnibalis ad Antiochum transfugium.

erat, hortatur, ipſe in Aphrica aliquid occulte mo-
tur⁹. Cæterum indicio per homines aduerſæ factio
nis Romam delato, quum ſupplicium vereretur
(iam enim legati ad eum depoſcendum ab vrbe
profecti dicebant) ad Antiochum traſfugit. Interea
Romæ magna altercatio inter ordines orta de lege
Oppia. Eam M. Oppius tribunus plebis, Q. Fabio
& T. Sempronio conſulibus, medio Punici belli
ardore tulerat, vt ne qua mulier plus ſemuncia ha-
beret auri. Neu veſtimento verſicolori, iunctoq;
vehiculo niſi ſacrorum cauſa vteretur. Tribuni le-
gem tuebantur, & iam turba fauētium legi aduer-
ſantiūq; Capitolium compleuerat, multiq; nobiles
ad ſuadendam diſſuadendamq; abrogationem in
Catonis verba pro lege Oppia. publicum prodiuerant, & in his M. Porcius Cato
qui tum conſul erat, vrbanæ luxuriæ vt ſemper
alias acerrimus hoſtis, in hunc modum eſt pro lege
ita locutus. Si ſuam quiſq; veſtrum Quirites con-
iugem ita inſtituiſſet, vt maieſtatem viri domi ve-
reri didiciſſet, minus hodie negocij cum vniuerſis
haberemus. Sed quia nimium illis indulgendo, eo
proceſſum eſt, vt noſtra ſit libertas domi oppreſſa,
quid mirum ſi publice etiam oppugnamur, horre-
muſq; vniuerſas hodie, quia ſingulas domi ſuſtine
re voluimus? Fabuloſum arbitrabar in Lemno in-
ſula viros muliebri coniuratione oppreſſos, ſed a
nullo genere non magnum imminet periculum,
ſi ſuos cœtus ſi ſecreta habere concilia patiaris, quo
difficilius dictu eſt, vtrum res ipſa peior ſit, an peio
re fiat exemplo. Sed alterum noſtra conſulum cul-
pa fit, alterum veſtra Quirites. Et magiſtratus di-
gni ſunt reprehenſione, qui patiuntur in publico
muliebres cœtus conſiſtere, ambireq; Tribunitia
ſubſellia, & vos multo maiore qui earum petulan
tiam domi non coercetis. Vſq; adeo ne matronarū
illecebris indultum oportuit, vt per illarum ſeceſ-
ſionem nobis velut quōdā in ſacro mōte per ſeceſ-
ſum plebis accipiendæ ſint leges? Non ſine pudo-
re nuper per denſum fœminarum agmē in curiam
veni, ꝙ niſi ſuperbe nimis facere viſus eſſem, nobi
les matronas appellaſſem, & ab his coram quęſiuiſ
ſem, quod exemplum aut quem morem ſecutæ, au
ſæ eſſent in publicum egredi, alienoſq; viros com-
pellare. Quid eſt quod publice petitis quod domi
veſtros viros nō petere poſſitis? an blādiores foris
eſtis q̄ domi? & alienis viris blandę videri mauul-
tis q̄ veſtis? quę ſi domi in officio teneremini, quæ
leges hic rogentur & abrogentur minime curare-
tis. Maiores noſtri nullam priuatam rem capeſſere
fœminas ſine ſuorum autoritate voluerunt, nunc,
ſi ita dijs videbitur, & rempublicam capere aude-
Date fræ nos īpotē ti aīali. bunt. Date frænos impotenti naturæ, impotenti
animali, nec ſperate eas modum licentiæ facturas
niſi vos feceritis. Minimum hoc eſt quod illæ ſibi
denegatum iniquo animo ferunt. Omnium rerū
licentiā deſiderant, iam nihil erit ſi hoc eis detur,
quod non ſint poſt ea tentaturæ. At non ius ſed in
iuriam deprecantur, immo vt vnam tollendo le-
gem cæteras infirmetis, nulla lex ſatis commoda
omnibus eſt, id modo videndum eſt, an maiori ſit
parti & in ſumma vtilis. Non audiuit curia olim
pias illarum preces, quum ſecundo bello Puni-
co ſuos redimendos cum fletu & lachrymis depo-
ſcebant, hodie vt continentiæ frænos abrumpant,
eamq; in omnem licentiam præcipites, permitte-
mus? & nunc quidem ſi quis eas percontetur quid
ſibi datum velint, quid aliud quod reſpondeant
habebunt, niſi vt in auro & purpura fulgeant? vt
feſtis profeſtiſq; diebus curru inuectæ, de legibus a
ſe victis triumphent? Audiuiſtis credo me ſæpe
querentem, ꝙ duobus diuerſis vitijs hæc ciuitas ad
perniciem laboret, luxuria & auaritia q̄ duo mala
& multa & magna olim euerterunt imperia. Hæc
quo magis publica fortuna ciuitatis creſcit, eo plus
horreo, ne victarum gentium res pernicioſius vr-
bem capiant, q̄ ipſæ captæ ſunt. nec Syracuſana ſi-
gna huic vrbi illata probaui vnq̄, & a quibuſdam
ciuium Corinthi & Athenarum ornamenta lauda
ri, rideriq; maiorū fictilia vehementer moueor. Cy
neas Pyrrhi legatus nullam Romæ fœminam in-
uenit, quę aurum a rege miſſum acceperit, nec ad-
huc lex Oppia ad coercendam muliebrem auari- Lex Oppia.
tiam lata erat. At quid in cauſa credēdum eſt? quia
nulla vtiq; adhuc luxuria ciuitatem inuaſerat. Hæc
poſtea in hac vrbe & orta eſt, & coaluit. Hæc legis
Oppiæ ferendæ cauſa fuit vt agrorum cupiditas Li
ciniæ vt Cinciæ praua munerum ambitio, quæ ple
bem pene vectigalem ſenatui fecerat. Non accepe-
runt tum matronæ in priuato munera, at nunc in
publico ſtantes acciperent. Quid ꝙ lex ipſa omne
ornatus diſcrimen ſuſtulit, ex quo omnis mulie-
bris intemperies oritur? Etenim cultus æmulatio-
ne accenſę viros rogant, tum miſer ille qui exorari
ſe permiſit, ſed multo miſerior qui non fuerit exo-
ratus. Nam quod ipſe non dederit ab alio datum
videbit. Nolite adhęc Quirites exiſtimare rem eo
loco futuram, ſi huic legi abrogatū fuerit, quo fuit
antea. Hominem improbum non accuſari turius
eſt q̄ abſolui: & luxuria nō mota tolerabilior eſſet
q̄ nūc ruptis vinculis futura ſit, vt ſi beſtię irritatę
prius in apertum emittantur. Ego nullo modo le-
gem abrogandam cenſeo. Vos quicquid de ea ſta-
tueritis dij fortunent volo. Et Cato Porcius in hūc
modum pro lege perorauit. Quem L. Valerius Tri Peroratio.
bunus ple. ita excepiſſe fertur. Si priuati inquit tan
tum ad ſuadendum, aut diſſuadēdum proceſſiſſent
Quirites, quia ſatis pro lege & contra legem abun-
de dictum exiſtimabam, tacitus veſtrorum ſuffra-
giorum euentum expectaſſem. Nunc vero quoniā
grauiſſimus conſul M. Cato, accuratiſſima oratio-
ne, noſtram inſectatus eſt rogationem, paucis ei re
ſpondere neceſſe eſt, etſi plura verba in muliebri
intemperie caſtiganda conſumpſiſſe mihi videtur,
q̄ in noſtra rogatione diſſuadenda. Sed M. Cato
non ſolum grauis orator, verum etiam trux inter-
dum, etſi ingenio mitis. Etenim quid noui matro-
næ feciſſe videri poſſunt, ꝙ frequentes in cauſa ad
ſe pertinente in publicum proceſſere? Quaſi nouo
exemplo & non ſæpe alias ſemperq; bono publi-
co, vt ipſe in ſuis ſcripſit originibus, id fieri contri-
gerit. Siquidem muliebri cœtu Sabini & Romani
medio pugnæ ardore arma poſuerunt. Matronæ
Coriolanum hoſtem a mœnib⁹ huius vrbis amo-
liri potuerunt. Matronæ aurum Senonico bello in
publicum contulerunt, vt hæc vrbs a Gallis redi-
meretur. Matronę ad mare progreſſæ matrem deū
publice exceperunt. Nec quia diſſimiles cauſæ ſint
purgatione vlla opus eſt, ſi nihil nouo exemplo eſt
factum, q̄q̄ quid per deum mirari oporteat eas
nunc in cauſa facere, quod olim in communi ſua &
virorum fecerunt? Superbas nimis ne inhumanas
dicam aures haberemus, ſi quum domini non faſti
diant ſeruorum preces, nos ab honeſtis fœminis
rogari non dignaremur. Queritur conſul legem ali
quam abrogatum iri, vel in primis eam quę ad mu
liebrem luxuriam arcendam lata eſſet. Ego quem-
admodum legum quæ perpetuæ libertatis cauſa
in omne tempus latæ ſunt nullam antiquari opor

tere arbitror, ita si qua minus vtilis vsu deprehen-
datur, quod sępe temporum condirione euenit, aut
corrigendam aut mutandam contenderim. Nam
& quæ pace latæ sunt sæpius bellum abrogat, &
contra quæ in bello pax inutiliores reddit, vt in na
ui gubernanda, alia secunda, alia aduersa tempesta
te vsui sunt. Lex hęc a vigesimo hinc anno lata est,
sine qua quum matronale decus huic ciuitati per
tot annos & ætates inoffensum manserit, verendū
est ne nunc sublata lege a nobis, in officio contine
ri non possit. Nec ipsius legis ferendæ luxuria in
causa fuit, sed temporum difficultas. Hannibal in
Italia erat, ciuitas pluribus cladibus affecta. Magna
pars Italię a nobis alienata. An tali tempore matro
næ in cultu & ornatu occupatæ erant vt Oppia le-
ge opus fuerit, præsertim quum Cereris anniuer-
sarium sit intermissum, matronis publicam & pri-
uatam cladem lugentibus, aut potius inopia & pu
blica calamitas, vt id fieret, persuasit? Quod si o-
mnia quæ tunc necessitas reipublicę expessit, nullo
pacto mutanda sunt, cur priuatis pecuniæ restituū-
tur? cur serui ad militiam emi desierunt? cur non
singuli damus remiges sicut tunc dedimus? omnes
ciuitatis ordines mutationē reipublicæ in melius
senserint, ad vxores tantum nostras tranquilli hu-
ius status nullus perueniet fructus? vir in veste stra
gula vtetur purpura, mulieribus purpureum ami-
culum habere non licebit, vt equus pretiosius in-
sternatur q̃ vxor? Quid ꝙ purpura tenacior est in
vsu, & in auro nullum sentitur intertrimentum, &
quod sæpe experti sumus, pręsidium est quoddam
muliebris ornatus ad publicos & priuatos vsus.
Quod autem ad æmulationem attinet, non video
quę maior doloris causa omnibus esse possit, q̃ spe
ctare sociorum Latini nominis matronas auro &
purpura fulgentes curru per vrbem vehi, ipsas sine
cultu, sine ornatu pedibus sequi, tanq̃ in illarum
vrbibus sit imperium. Posset id virorum animos
perstringere, non modo mulierum, quę paruis etiā
Mūditiæ foeminarum insignia. — mouentur. Adde ꝙ non magistratus, non spolia,
non triumphi huic sexui contingere possunt, mun
ditiæ ornatus & cultus propria & perpetua foemi-
narū insignia. His illæ gaudent & gloriantur. Hūc
muliebrem mundum maiores nostri non sine cau
sa dixerunt. Quid aliud in luctu, q̃ purpuram & au-
rum deponunt? quid quum eluxerunt in supplica-
tionibus deorum aut gratulationibus præter hæc
eadem sumunt? Nec illud verendum est quoties li
buerit ne inhibere non possitis, quæ hodie lex Op-
pia, velut non omni tempore vxores in manu ve-
Oppia lex antiquatur. — stra futurę sint. Patiendum huic infirmitati est Qui
rites, quodcūq; statuendum putatis. Quo enim pl⁹
potestis, eo moderatius in illas vos decet vti impe-
rio. His vtrinq; dictis omnes ad vnam tribus legē
abrogarunt. Et Marcus Cato secundum eam abro-
gationem, cum quinq; & XX. longis nauibus, in
Hispaniam profectus ad Emporia primo delatus
est. Duo erant oppida muro diuisa, vnum Græci a
Phocea vt Massilienses oriundi habebant in mare
expositum. Alterum mari auersum, quod Hispani.
Coaluit res Græca intantum indigenarum vicini-
tate, diligenti custodia, reiq; maritimæ peritia, cui⁹
Hispani accollæ expertes gaudebant Græcorum
commercio velut vicinum haberent Emporium,
etsi illi nullius commercij causa a Gręcis in oppidū
admitterentur. Vmbra quoq; Romani nominis
Græcos ab omni finitimorum iniuria incolumes
pręstabat, quippe qui ciuitate fuerunt postea a Ro-
manis donati, inde & Hispani accolę, quo contigit

vt in vnū corpus ciuitatis postea abierint. Hinc Ca
to hostiū fines ingressus, omnia incēdio & depopu
latiōe cōplet. Cęterū sub id tēpus quo Cato in pro-
uinciā venit, Heluius Romā decessurus, cū sex mili-
bus hominū quos pręsidij causa ab Appio Clau-
dio prętore acceperat, quoad in pacatū abijsset, ad
Illiturgim prælio exceptus a Celtiberis. XII. milia
hostiū occidit, atq; Illiturgim vi cepit. Inde in Ca-
tonis castra transgressus præsidiū in vlteriorē Hi-
spaniā remisit. Ea victoria in causa fuit, vt Romā
reuersus minorē triūphū, quā ouationē vocāt, ege-
rit. Minutius quoq; per id tēpus de Hispanis trium
phauit. Sed Aelius tādiu morbo implicitus fuit, vt
nō multo prius ꝓuincia decesserit, q̃ Minuti⁹ q̇ illi
successerat. Fecerat Cato nō ꝓcul ab hostib⁹ castra,
& iam prælium imminebat, quū Ilergetum legati — Ilergetū postulata
subsidiū petitū venere, affirmantes nisi rebus suis
mature subueniretur, futurū, vt breui ab hoste aut
vi aut voluntate subigerentur. Cato & socijs cōsul
tum volebat, & copias sub pugnæ tēpus haud mi-
nui oportere censebat. Vt igitur in toleranda obsi-
dione durarent socij, illis spectantibus tertiā copia-
rū partē in naues imposuit, legatis inde abeuntibus
mandat, vt suis subsidiū affuturum nuncient. Cæ-
terum illis a se dimissis, milites ex nauib⁹ ad signa
reuocat, omni cura cogitationeq; cōuersa in id bel-
lū quod in proximo hærebat. Paucis inde diebus
suos hortatus ad hostium castra ducit, quos ad pu-
gnam extractos egregie superat ac castris exuit. Ad
LX. milia hostium cæsa Valerius Antias scripsit. — Hispanorū cædes.
Ipse Cato numerum non posuit. Multi inde popu
li in fidē recepti, & cum his Emporienses Hispani,
qui cum alijs defecerant. Cato secūdum eam victo
riam Taraconam progressus, quicquid gētium cis
Iberum alienatum a Romanis erat in fidē recepit,
armaq; receptis ademit. Id adeo ægre Hispani tule-
runt, vt eorum multi sibi mortem consciuerint (fe
rox hominum genus) nullā sine armis vitam esse
rati. Magno & ipse Claudius successu in diuersa par
te Hispaniæ. X. milia Turdetanorum vna acie cōfe
cit, etsi Turdetani omnium Hispanorum, vt Liui⁹
scribit, imbellissimi sunt. Cepit inde Cato Sege- — Catonis frugalitas.
stiam vrbem opulentam, multaq; vi hostibus
instare, atq; in maximis minimisq; rebus obeūdis,
in nullum acerbius q̃ in seipsum exercebat impe-
rium, parsimonia, vigilijs, & labore, cū infimis mi
litum certabat, sæpius dicere solitus non placere si-
bi militem, qui magis stertendo audiretur q̃ hosti
bus inclamādo, nec qui in itinere manus in prælio
pedes agitaret. Et quia Turdetani prælio victi Cel-
tiberos mercede conduxerant, feceran tq; bina ca-
stra, nec par Romanus prætor duobus hostiū exerci
tibus futurus videretur, Cato per literas accersit⁹ cū
legionibus eo venit, qui postq̃ in cōspectu hostiū
castra fecit, triplicem Celtiberis conditionem ꝓpo
suit, vt aut ad se trasirent duplex stipendium acce-
pturi, aut domum abirent publica fide accepta, nul
li eorum noxæ futurum, ꝙ cum Turdetanis mili-
tassent: aut si neutrum horum placeret, in aciem de
summa rei decreturi descenderent. Illi nihil horum
agere, medij inter bellum & pacem agitare, in pri-
stina statione esse. Quod vbi[ ]Cato animaduertit,
prætore cum maxima parte copiarum relicto, ipse
ne assidendo hostibus tēpus tereret cum septē co-
hortibus ad Iberū reuersus Sedetanos, Auxetanos,
Suessetanos, & Lacetanos deuiam & syluestrem gē
tē recepit, capta eorū vrbe munitiore loco sita. Ce-
pit dein regiū castrū latronum receptaculum, quos
in potestatem redactos extremo affecit supplicio:
multitudi

multitudinem sub corona vendidit. Etiam pacata
erat prouincia quadringētis eius terræ oppidis ca-
ptis. Cato ad triumphū decessurus ex ferrarijs & ar-
gentarijs vectigal instituit. Quibꝰ locupletior pro
uincia facta est. Eadē æstate qua hæc in Hispania fa
cta sunt, Valerius Flaccus alter consul cui Gallia
prouincia sorte euenerat, iuxta Litanā syluam cum
Boijs prospere pugnauit. Octo milia hoīm, eo præ
lio desiderata. Nec vltra quicq̄ dignū memoria in
ea prouincia gestū. In Græcia per id tēps Quintius
pace Philippo reddita, Nabidi Lacedæmoniorū ty
ranno bellū intulit: qui ex Achæis Argos occupa-
tum habebat. Oīs Græcia præter Aetolos in id bel
lū ꝯsensit. Castra igit primo circa Argos Flaminiꝰ
habuit, eratq; cū eo Aristenꝰ Achæorū prætor, qui
circa Cleonas cū. X. milibus armatorū illi se iūxe-
rat. Pythagoras Nabidis gener vrbē Laconico ob
tinebat præsidio. Is sub hostium accessum, & circa
portas stationes, & in muris custodias disposuit,
oīaq; solerti aīo ꝓspicere ad vrbē vi retinēdā. Sed
parum abfuit quin ab initio subita sit cōiuratione
oppressus: Democles nobilis adolescēs cū pluribꝰ
in eū coniurauerat, incautus tamē fidei æstimator
dum studet plures sibi adiungere, cōiuratio ad Py
thagoram indicio est delata. Ille vero posteaquam
se proditū sensit, in publicum cū paucis processit,
ciues ad libertatē vocans, sed ad primū clamorem
cū ijs qui eum sequebantur, est Pythagoræ iussu in
terfectus. Castra inde ad vrbem quingentos circi-
ter passus Quintiꝰ admouit, spe alicuius futuri mo
tus. Verū vbi omnia pressa teneri sensit, nec quicq̄
ab Argiuis moueri in vrbe, relictis Argis in Nabi
dem mouit: per Partheniū primo mox præter Tay
getum ducens, ad Carthias consedit. Huc Lacedæ-
moniorū exules spe patriæ recuperandæ ad Quin-
tium venerunt, & auxilia a Philippo rege missa, &
naues vndiq; multæ cōuenerant. Nec tyrannus ad
tantā belli molē animū remisit, vrbe fossa et vallo
valide munita, oīs ciues ambiguę fidei quosdam
etiā iniuria suspectos in potestatē redactos sequēti
nocte in custodia necauit, quo tēpore perculsam ci
uitatē iā inde magis magisq; obnoxiā habuit. Fla-
minius prioribꝰ statiuis profectus, ad Sellas supra
Eurotā fluuiū castra fecit, quo in loco Antigonus
rex Cleomenē primū Lacedæmoniorū tyrannum
ingenti prælio vicit. A Sellis ad vrbē progressus,
qua Eurotas mœnia pręterlabitur hostē tumultua
rio prælio victū in vrbē cōpulit. Postridie Nabis
Romanum agmen circum Menali radices actum a
tergo adortus multo maiore clade, quam prælio
affectus, sese trepide in vrbem recepit. Quintiꝰ du-
plici pugna victor translatis ad Amyclas castris
amœnissimum agrum vrbi circuniectum late po-
pulatur. Ad flumen inde Aranta profectus, vallē
Taygeto subiectā agrumq; vastat mari finitimū.
L. Quintius classis præfectus, & ipse interea in lit-
torali ora aliquot oppida partim vi, partim volū-
taria deditione tyranno adimit. Cytheum inde ter
ra mariq; aliquandiu oppugnatum Romanus im-
perator cepit. Ea demū clades (erat enim Cytheū
omnium maritimarum vrbium caput) feroces ty-
ranni spiritꝰ fregit, qui fortunæ cedendū ratus, Ca-
duceatorem ad Quintiū in castra misit, vt ad se le-
gatos mitti pateretur, quo impetrato Pythagoras
qui nuper ex Argis cū duobꝰ milibus Argiuorum
Lacedæmonē venerat, ad Quintiū in castra est mis
sus. Is petijt vt Nabidi liceret cum ipso imperatore
loqui. Id quoq; illi permissum. Tū ibi prior Nabis
velut ignarus, qua causa bellū sibi Ro. po. indixis-
set, colloquiū petijsse dicitur, vt priusquam periret

Vectigal argenti in Hispania.

Flaminius bellū Nabidi infert.

Quintiꝰ Lacedæmonem petit.

Nabis vincitur.

Cytheū oppidū.

Nabidis & Quintij cōgressus.

sciret cur sibi pereundū esset. Inde multū de Roma
norū iniuria questus, q̄ se quē sociū & regē appel-
lassent cuius auxilijs aduersus Philippū vsi essent,
hostiliter petijssent, præsertim cū nihil ex eo fœde-
re quod secū Quintius sanxisset, esset ad id tempus
violatū. Mirari se Romanos qui fœdera præter cæ-
teras gentes colerent, ac sociale nomē sanctū & in-
uiolatū haberēt, Punica perfidia secū agere. Certo
scire nihil a se dictū aut factum cur Romanos initę
secū amicitiæ pœniteret. Hęc Nabidē locutum ita
Flaminius excepit, vt ostenderet quædā cum cōtra
fœdus & pactam societatē fecisse. Stulte præterea
Romanos agere videri potuisse, quum liberandæ
Græciæ titulo graue bellum procul domo tanto
periculo & labore tot annos gessissent, Argos &
Lacedæmonem duo quædam Græciæ lumina, ty-
ranno lanianda relinquerent. Postremo monuit
ne frustra fidē et societatis iura iactaret, quin omni
populari oratione omissa vt tyrannus loqueretur,
cui natura repugnante nulla fidelis cum libero po
pulo societas & amicitia esse potest. Nabis ferocis-
simo Quintij responso adhuc magis territꝰ, ecquę
ꝯditiones pacis sibi dicerentur requisiuit. Aliquā-
tulum inter socios est dubitatum, bellum ne solui
deberet (nam ipse Argis sponte præsidiū deduce-
bat) an tollendus e medio esset tyrānus, quo inco-
lumi nunq; status Græcię videretur quieturus. De
mum Quintio ad pacē declinante, quum propter
bellū quod ab Antiocho instabat, tum quia vere-
batur ne noui cōsules Gręciā sortirent, his cōditio
nibus pax Nabidi proposita est, vt intra decē dies
præsidium Argis deduceret, vt Argiuis mancipia
adempta redderet, naues restitueret, quas vicinis ci
uitatibꝰ abstulisset, ipse præter duos lembos nauē
nullam haberet, perfugas & captiuos Romanis &
socijs remitteret, Messenijs oīa quæ extarent domi-
nijq; agnoscerent reddenda curaret. Exulibus Lace
dæmonijs filios relaxaret, vrbes quas in Creta ha-
beret dimitteret, nec in ea insula vllam habere pos
set amplius ciuitatem. Ciuitates quæ in fidem po-
puli Romani venissent ne bello infestaret. Ne ca-
stellū aut oppidū vspiam cōderet. Quinq; obsides
daret quos Romanus iperator vellet. Centū argēti
talenta in præsentia penderet. His Nabis conditio
nibus erat sibi pacem redempturus. Cęterum serui
qui exulum vxores matrimonio sibi deuinxerant,
quiq; Argiuis restituendi erant, transfugæ & alij
quorum intererat bellum manere, tumultuoso di
scursu clamoreq; significabant detestabilē eam pa
cem esse, omnia se prius laturos, q̄ bellū eiusmodi
conditionibus solui. His vocibus consensuq; suo
rum fractus Nabis repudiatis cōditionibꝰ in bello
perseuerauit. Aliquot itaq; prælia sunt postea circa
vrbē gesta eaq; Romanis prospera, adeo vt quidā
fugientibꝰ mixti vrbē irruperint. Flaminius vrbis
situm contēplatus corona oppidū cinxit. Habebat
eīn sub signis cū appendicibus sociorū quinqua-
ginta armatorū milia. Fuit Lacedæmon olim sine
mœnibꝰ, tyrāni per plana loca murū duxerāt. Emi
nentiores partes Nabis præsidijs firmauerat. Fuit
ab initio cruentū certamen, cęterū Romanis in vr-
bem cū adētibus capta erat Lacedæmō, nisi Pytha
goras Nabidis gener, ædificia muro proxima in-
cendi imperasset. Ea res in causa fuit, vt flāma subi
to emicante, qui vrbi imminebant incendij metu
sint a mœnibus repulsi, refugiebātq; ex vrbe ad si
gna qui iam in angiportis pugnabāt, ne gliscente
flāma a suis excluderent. Imminebat nihilo secius
tyranno Quintius, & iam triduo eū prælio fatiga-
bat, quum Nabis in preces versus per Pythagorā

Quintij verba aduersus tyrannos.

Cōditiones pacis Nabidi ꝓpositæ.

Per quos pax turbetur.

Lacedæ. muri.

Pythagoræ consilium.

Pax Nabidi dat. iterum in castra missum ijs legibus quas Romanus
imperator dixerat pacẽ impetrauit. Qua vix bene
firmata nũci⁹ ex Argis superuenit, Argiuos pulso
tyranni præsidio sese in libertatẽ asseruisse. Autores
quidam non ex oppido Nabim bellasse prodiderunt,
sed castra castris contulisse esseq; acie certatum,
ingentiq; prælio victũ, quindecim milib⁹
hoim amissis, & quatuor captis, quibus potuit cõditionibus
pacẽ cõplexum. Eodẽ tẽpore a Quintio
literæ de rebus in Græcia gestis, & a M. Portio Catone
ex Hispania Romam allatæ, ingenti lætitia
ciuitatem affecerũt, in triduumq; vtriusq; nomine
circa deum aras supplicatum. Creati inde consules
Cõsules. P. Cornelius Scipio Aphricanus, & T. Semproni⁹
Longus, quorum patres primo anno secundi belli
Punici vna consules fuerant. His Italia ambobus
est decreta, etsi Scipio Macedoniam maluisset, iam
enim Antiochus in Europam transcendisse dicebatur,
incertum quo cõsilio, eratq; constans fama ab
Hannibale & Aetolis ad Ro. bellũ regem concitari.
Cæterum non modo ob eam rem, nõ nouus aliquis
exercitus in Græciam missus est, sed qui ibi
erat in Italiam deportari placuit. Ver sacrum eo
anno factum ex omni pecore, quod esset a Caleñ.
Scipio princeps senatus. Martijs ad Maias idus natum. Et Scipio qui consul
erat, ab Aelio Pæto & C. Cornelio cẽsoribus princeps
senatus est lectus. Iidem censores loca senatoria
Locorũ discretio. a populo secreuere, quum prius promiscue spectare
consuessent. Hoc anno Qu. Piemitius est in
vinculis necatus, vt quidam scribũt, qui ad id tempus
in custodia habitus, vt carcerem cõmodius refringeret,
quibusdam autor fuerat, vt noctu vrbẽ
pluribus locis incenderent. Coloniæ deductæ Puteolos
Vulturnum & literum Tempsam & Crotonem.
Prodigia. In Romano foro et in Capitolio sanguinis
guttę visæ sunt, & terra aliquoties pluit, & Interãne
lac fluxisse dicebatur, quę oculorum ludibria de
more sunt Romæ procurata, additumq; nouendiale
sacrum, q̃ Adriani nunciarunt in agro suo lapidibus
pluisse. L. Valerius superioris anni consul,
cũ Insubribus & Boijs circa Mediolanũ congressus,
decem milia hostium cęcidit, & Cato per eosdẽ
dies de Hispanis triumphauit. Nec ita multo post
T. Sẽpronius cõsul in Boios profectus, vbi hostes
in armis esse sensit, paratosq; acie confligere, ad collegam
nuncium misit, vt si commodo reipu. fieri
possit, ad se veniret, vt iunctis copijs cum hoste numero
abundante ex æquo dimicarent: ipse interim
de industria tẽpus trahere. qua re animaduersa Galli
metu id accidere rati, subito Romana castra inuadunt,
prælioq; haud vno loco inito per quęstoriã
portam ingressi, L. Posthumiũ cognomẽto Tympanũ,
cum duobus præfectis socium interficiunt.
Eosdẽ extra vallum reiectos, Romani duabus principalibus
portis egressi, post logum certamen cum
Gallorũ cædes. strage multa loco submouent funduntq;: cęsa sunt
eo die vndecim milia Boiorũ. Nec Romanis fuit
victoria incruenta, quinq; milibus desideratis. Et
hæc eo anno sunt in Gallia gesta. Quinti⁹ qui Elatiæ
hybernauerat, iussus in Italiam exercitum deportare,
publico Græciæ ciuitatibus conuentu Corinthum
indicto cõmemorata Romanorum beneficentia
in socios. Nequid sit inquit quod de pop.
Ro. in vos animo dubiteris, in Italiam habiturus,
Chalcidẽ Demetriadẽ & Corinthũ præsidijs inde
Quinti⁹ Græcis libertatẽ restituit. deductis in libertatem restituo: quod Aetoli nunq̃
futurũ prædicabant, eoq; adhuc loquente qui Corinthi
in præsidio erant motis signis vrbe excedere
cœperunt. Plutarchus in Isthmico cõuentu præconis
voce libertatẽ Gręcis oĩbus restitutã scribit,
ad quam insperatam vocem tantus sit fauentium
clamor secutus, vt coruitum forte superuolantes Auium casus.
in mediũ consessum conciderint. Dubiũ, conscissus
aer siti causa, an quũ permagna vox editur ille
vi disiunctus nullã volantibus relinquat firmitatem,
qui q̃m lubricus fiat, aues quũ velut ad inane
peruenerint ad terrã dilabuntur, q̃q; in aere velut
in aquis vortex quidã esse potest, cuius violẽto impetu
circũactæ volucres ad terrã deprimãtur. Nec
absurdũ sit credere clamoris ictu tanq̃ sagitta quadam
consauciatas ad terram defluere volucres. Sed
quoquo modo id fiat, satis constat & tunc quidem
& nonnunq̃ alias ob multiplicem clamorem talia
accidisse. Populi quibus nominatim restituta est libertas,
fuere Corinthij, Locri, Phocenses, Euboici,
Achæi, Phthiotes, Magnesij, Thessali, et Perrhebi.
Quintius nisi se gratulanti multitudini subtraxisset,
tot milium hominum affluxu vitæ periculum
adijsset. Romam inde reuersus clarum de Macedonia
egit triũphum, cui præcipuo officio fuit ornamento,
q̃ mille ferme &. CC. Romani ciues qui secundo
bello Punico capti, diuersaq; sorte in eam Macedonicus triumphus.
terrã deportati ad id tempus in prouincia seruitutẽ
seruiuerant, in Flaminij gratiam ab Achæis sunt
redẽpti. Hi triumphali pompæ haud vulgarẽ præbuere
speciem, rasis capitibus Quintij currũ secuti.
Prælatæ ad hæc cassides, Macedonicę Peltæ, Sarissæ
defæcati auri pondo tria milia sepingẽta tredecim,
Argenti quadraginta tria milia ducenta septuaginta.
Aureos philippeos quatuordecim milia
quingentos quatuordecim. Hæc Plutarchus. Liuius
ait triduo triumphatũ, ac multo plura i triumpho
lata, & in his decem argẽteos clypeos, & vnũ
ex solido auro, mille talẽta q̃ Philippus debebat,
Quintij autoritate Po. Rom̃. remisit, societatemq;
cum ipso rege iunxit. Hoc anno aliquot ædes dedicatæ
sunt Romæ, Iunonis Matutæ in foro holitorio. Templa.
In Quirinali, Fortunæ Primigeniæ. Iouis in
insula tyberina, & ex mulcatitia pecunia Fauni.
Consules habuit sequens annus Atilium Serranũ, Cõsules.
& Lucium Scribonium Libonẽ. Hoc quoq; anno
Romanis ludis senatus a populo seorsum spectauit,
fuitq; hic annus octauus ac quinquagesimus
Romanę vrbis supra quingentesimũ, quũ ad id tẽpus
po. Ro. promiscue ludos spectasset. Crebro eo
anno terra in vrbe & circa vrbẽ mota est. Cõsules
partiti inter se prouincias, Cornelius Galliã, Ligures
Minutius sortit⁹ est. Et iam. XX. milia Ligurũ
in Lunensem agrum irrupisse rumor erat, & altera
manus haud multo minor circa Padum Romanas
colonias infestare nunciabat. Cõsulibus eo tumultu
vrbe excitis, decreto patrũ permissum est, vt eos
qui scripti fuerant in vrbe, & ex agris quos vellent
ad id bellũ euocarent. Romæ interim cæterarũ gentium
legati in curiã sunt benigne appellati. Antiochi
legatio ad Quintium & viginti legatos qui cũ
eo in Græcia fuerant, velut multo alijs perplexior
reiecta est, vt ille ex dignitate populi Romani regis
postularis respõderet. Ibi Menippo legationis
eius principe negante se videre quid regia legatio
perplexi in se haberet. quãdo tria essent iungendorum Triplex
fœderũ genera. Vnum quum inter victorẽ & fœderũ
victum fœdus feriretur, vbi qui vicissent victis le ratio.
ges darent. Alterũ quo pares bello populi regesq;
in fœdus coirent, quum res æquo iure & ex cõmodo
vtriusq; partis cõponi soleant: esseq; tertium genus
quo cũ ij qui nunq̃ hostes fuerint, ad amicitiã
sociali genere iungendã coeant, ac tum alterã parium,
neq; dare leges neq; accipere. Cuius generis
Antiochus rex esset, qui nunq̃ hostis & aliquando
amicus

amicus in foedus populi Romani cuperet ascribi. Tum Quintius. Quando inquit Menippe de amicitię iure disputare libet, alia duo genera adijciam, extra quæ nulla regis amicitia cum po. Ro. esse possit, vt aut Antiochus tota Europa abstineat, aut liceat Romanis Græcas colonias, quæ in Asia sunt, in libertatem vindicare, quę non iccirco in eam terram fuerunt ab initio missę, vt regum libidinibus seruirent. Quum Menippus negaret se eorũ quicq̃ in mandatis habere, de ijs quæ ad eius regnum attinerent, vt conditio vlla finium moueretur præsertim quũ quæ Antiochus in ora Hellesponti possideret, iam inde a Seleuci proaui tẽporibus, qui vrbes ipsas Sysimacho sublato iure belli suas fecisset, auus tenere perseuerasset: ille patri suo, pater sibi per manus tradidisset, vix obtinere potuerũt legati, vt de ea re nihil Romani & socij decernerent, quoad legatio esset Antiocho renunciata, vt tẽpus regi daretur ad deliberandum, quid eum facere oporteret. Erant iam Romani ad Antiochum missuri, quũ legati ex Carthagine nunciarũt regem ipsum Hannibalis impulsu bellum comparare. Deposcebat sibi Hannibal centum naues, sexdecim milia peditum, & mille equites, quibuscum iterum Italiam inuaderet; cætera Italiam ipsam daturam pollicebatur: fore ad hæc, vt per homines suæ factionis Carthaginienses a Romanis sub primos belli motus deficerẽt. His quum facile Antiochus accessisset, misit Hannibal in Aphricam Aristonẽ quendam Tyrium, sed Ephesi natum, cuius opera fuerat Poenus in rebus haud quidem leuibus sæpe vsus. Is notis quibusdam instructus, vt sua mãdata agnoscerẽtur, Barchinę factionis viros nominatim est cõuenire iussus, ac cum his occulte agere de Romana pace quoquo modo turbãda. Erat is non nihil Carthagini versatus, quum hoibus diuersæ factionis ipsius mora suspecta esse cœpit, res primo inter paucos, mox i curia iactata, multiq; aperte prædicare statum ciuitatis, Romanamq; pacem ab Hannibale solicitari. Nec multum eius exilio profectum, si absens per internũcios faceret, quod præsens facturus esset. Aristonẽ Tyrium ab eo & Antiocho missum, obseruatumq; pluresdies apud hoies Barchinę factionis, habẽdum eũ in custodia questione extorquẽdum ad quid venerit. Satis pro temeritate vnius suppliciorũ publice & priuatim esse expensum. Iam inde ciues suo periculo peccaturos, remp. non modo extra noxam, sed ab omni noxæ suspitione seruandam: quod nisi ille in curiam accersitus diceret causam sui accessus, iniectis vinculis Romam esse deportandum. Fuissent illi in senatum vocato, ac parum expedienti ad quid venisset, continuo catenæ iniectæ, nisi ab hominibus Barchinis reclamatum esset, rem indignam fieri, parumq; vtili exẽplo, hospites nullo indicio in crimen deuocari: dilataq; in sequentẽ diẽ disceptatione, Ariston tabella sub noctẽ in publico suspẽsa, qua significabat se ad neminem priuatũ, sed ad senatum ab Hannibale mãdata habuisse, tertia vigilia noctis nauim ingressus in altum abijt, quę res nouæ inter ordines discordiæ fuit causa. Eam occasionem Masinissa rex secutus, Carthaginiẽsem est agrum populatus, & ad stipẽdium sibi pendendũ aliquod illorum vrbes metu adegit. Cæterũ vbi legatos Romã missos audiuit, qui non solum recensi crimine ciuitatẽ purgarẽt, sed vt de ipsius quoq; regis iniuria quererentur, misit qui cum Carthaginiensibus in curia de iure agri disceptarent. Nec ita multo post tres legati ab Roma in Aphricam sunt missi, & in his Scipio Aphricanus, qui quum venit in rem præsentẽ venissent, dubium, sua sponte, an ita fuerit illis mandatum, integrum certamẽ (quod satis constat) reliquere.

Hãnibal pacẽ turbat.

Aristonis vafra mentũ.

Tres legati in Aphricam mittunt.

In Hispania per id tempus P. Cornelius Scipio Gnęi filius, pręter alia non pauca secũda prælia, quæ in hostes fecerat, Lusitanos peruastata citeriore Hispania, ac præda graues haud procul Ilipa vrbe adortus, ingẽti prælio victos fudit ac fugauit. XII. milibus ex eorũ exercitu cęsis, militarib⁹ signis centũ quinquaginta quatuor captis. Sextus Digitius non ita prospere in vlteriore Hispania rẽpu. administrauit. Etenim post Catonis digressum, noua passim bella citra vltraq; Iberum exarserant. Pluribus itaq; prælijs ita Digitius copias minuerat, vt vix dimidium exercitus Caio Flaminio tradiderit. Gliscebat interim Ligusticum bellum. XL. milibus hostium Pisas circũsedẽtibus, eo Minutius ex Aretio occurrit, vrbemq; ingressus postridie mille passus ab hoste castra fecit, verũ nouo militi diffisus ad præliũ exire non est ausus. Ligures suo numero fræti, vallũ succedẽtes sæpi⁹ pugnã di copiã fecere. Cõsederat itaq; circa Pisas aliquãdiu bellũ, quũ alter cõsul Corneli⁹ Boicũ agrũ populat⁹, quũ Mutinã duceret, Boiorũ exercit⁹, qui insidiãti consilio loca, quibus consul ductur⁹ erat, insederat, obuiã occurrit: estq; ibi aliquot horas ferociter pugnatum, ad postremũ Galli æstu & labore fessi, terga vertunt, passimq; metu & pauore dispalati cæduntur. XIIII. milia partim in prælio, partim in fuga mortẽ occubuere, mille et nonaginta duo capti, & cũ his signa militaria. CC. Ex Romano exercitu quinq; milia desiderata. Romæ interea fœneratores nominibus ciuium, cum quibus fœnus facere non licebat, in socios transferẽdis, fraudem legi fecerãt: decretum proinde est, vt secundũ debitores ius diceretur in ea summa quæ post legem de ea re latam credita esset. In Hispania nihil memoria dignũ hoc anno gestum, nisi q̃ C. Flaminius Ilucia vrbẽ in Oretanis expugnauit, & aliquot leuia prælia gessit aduersus latrones magis q̃ hostes: & M. Fuluius apud Toletũ cum Vaccęis acie cõflixit, quib⁹ egregie victis eorum regẽ Hilermum cepit. Census Romæ perfect⁹, censaq; sunt ciuium capita centũ quadraginta tria milia. DCCIIII. Tyberis loca plana vrbis inundauit. Ariciæ Lanuuij & in Auẽtino lapidib⁹ pluit. Aediculã victoriæ virginis prope maiorẽ ædẽ victoriæ M. Cato qui vouerat dedicauit, & in castrũ Ferentinũ colonia est deducta. Consules sub id tẽpus creati Gn. Domitius Aenobarbus, & L. Quintius Titi Quintij frater, q ex eodẽ loco petierat, quo P. Cornelius Scipio Aphricani patruelis frater, adeo plus recens Quintij gloria fratri apud populum q̃ Aphricani suo candidato profuit. Sed quo maior erat Scipionis gloria, eo ꝓpior inuidiæ. Adde q̃ iam decimũ annũ Scipio in oculis ciuitatis fuerat versatus, quę res minus verendos magnos hoies longa satietate facit. Multi pecuarij eo anno ab Aedilib⁹ damnati ex multaticiaq; pecunia clypea inaurata sunt in fastigio Capitolij posita, & extra portam Trigeminam porticus vna excitata, altera ad portam fontinalem ad Martis aram. In Ligurib⁹ per eos dies cõsulis castra sunt ab hostibus oppugnata, ac vix retenta. Nec multi deinceps dies intercessere, quũ cõsul motis castris in hosticum iturus, medijs angustijs a fronte & a tergo Ligures esse sensit. Caudinæ cladis species admota erat militum oculis, quum periculũ externo auxilio est discussum. Erat in castris Numidarũ equitũ ala, hui⁹ præfect⁹ ꝑmissu & hortatu cõsulis, hostiũ stationes sine tumultu adequitauit. Erãt interim spectãtibus Numidæ ludibrio

Gallorũ cædes.

Prodigia

Cõsules.

Martia ara.

brio, equi hoīesq; pauxilli & graciles, discinctus & inermes eques, nihil p̄ter iacula habēs. Equi infrænes, deformes, rigida ceruice, & capite in cursu extento. Vbi vero hi ad iactum teli propinqui hostibus fuere, nunc procursum simulantes, nunc recursum, paulatim sese insinuarunt. Postremo concitatis vno impetu equis clamoreq; sublato, p medias hostiū stationes, trepidantib⁹ magis Ligurib⁹ q̄ tela expedientibus, in apertū euaserūt. Ipsi passim in hostico incēsis villis oīa igni & rapina fœdantes, hostem ad sua tuēda ex præsidio cōtraxerunt, atq; ita cōsul obsidione liberatus, in apertū copias eduxit. Cæterum neq; Ligures, neq; Hispani, ea tēpestate magis erant Romano nomini infesti q̄ Aetoli. Hi ad Nabidē mittūt, & ad Philippū & Antiochū reges, qui illos societate secū iūcta, ad Romanū bellū concitarent. Nabis (nam alij nihil temere mouerunt) oīa circa Achaiam & loca maritima per se turbare adortus est. Iam Gytheū aperte oppugnabat, essq; ab Achæis interim Romanæ pacis per legatos admonit⁹. Missi sunt & ab eadē gente legati Romā, q tyrāni motū nunciarēt. Venerat p id tēpus Antiochus Ephesum Pisidas oppugnaturus, quo Iulius a po. Ro. missus venit. Sulpitius eius collega ægrotus Pergami subsederat. Iulius sæpe cū Hannibale congressus, eum Antiocho suspectiorem reddidit. Claudius Quadrigarius annaliū scriptor, Acilianos libros, vt Liuius ait, secutus, Scipionem in ea legione fuisse tradidit, in qua opinione & Plutarchus quoq; fuisse mihi videtur, ibiq; duces ipsos in colloquiū venisse, rogatumq; Hannibalē a Scipione, ecquē oīm imperatorū maximū fuisse arbitraretur, p̄latū ab eo cæteris ducib⁹ Alexandrū Macedonē, q cū modicis copijs immēsos vicisset exercitus. Mox Pyrrhū regem secūdo loco noīatum, q optime oīm castra fuisset metatus. Rogatus quem tertiū existimaret, seipsum respōdit. Tum Scipio. Quid si me vicisses Hannibal? prætulissem me in quit oībus. Quibus verbis lætat⁹ Scipio, ita sit hostis responsum interpretatus, tanq̄ tacita eius confessione ipse oīm præstantissimus iudicatus esset. Alij, vt dixi, Iuliū dūtaxat cū Pœno cōgressum autores sunt, qui ex Epheso Apameam vbi Antiochus erat profectus, eandē cum rege disceptationē habuit, quæ a Quintio fuerat Romæ cum regijs legatis mota. Tenebat adhuc ea discussio, quum interim affertur Antiochi filium Seleucum maiorem natu, vita decessisse, quo nuncio regia luctu occupata, Iulius Pergamum concessit. Vnde paulo post ipse & Sulpitius, iam enim a morbo cōualuerat, ad regem reuocati, cum Minione vno ex regis purpuratis & ipsi & sociorum legati, nonnihil per irritas altercationes disceptarūt. Rex enim interesse noluit, ad vltimum nulla re impetrata, legati dimissi sunt, post quorum discessum rex de bello in Romanos decernendo suos consulit. Hic alijs alia magis in regis gratiā, q̄ in rem decernentibus, Hannibal cōsilio non fuerat adhibitus, iam regi suspectior factus, quia cum legatis Romanorū esset sæpius congressus. Tum ille purgatione opus esse ratus, ita demū est regem allocutus. Quū puer admodum inquit adhuc essem Rex maxime, pater meus Hamilcar, me puerum aris, ad quas sacrificabat, admotum iurare coegit, vt nunq̄ po. Rom. amicus essem. Hoc quoq; sacramēto annos sex & triginta militaui. Hoc me quum pacare alioqui agere possem patria expulit. Hoc me extorrē in tuam regiā adduxit. Hoc duce si tu spem meā destitueris, vbicunq; vires, vbicunq; arma esse sciam, ire contendam, omnibus terris hostem pop. Ro. quæsiturus.

Aetolorū motus.

Scipiōis & Hānibalis cōgressus.

Rex de ratione belli consultat.

Verba Hānibalis ad Antiochū.

Itaq; si quis tuorum me criminando cupit tecū gratiam inire, aliunde sibi quærat materiam. De meo in Romanos odio, pater Hamilchar, et Dij per quorum aras iuraui, sunt mihi testes. Si proinde de Romano bello cogitas, inter primos Hannibalem ad hibeto cōsilijs: si pacem mauis, alium cum quo id deliberes, tibi quæras oportet. Tempestiuus hic sermo non mouit solum regem, sed reconciliauit etiā Hannnibali. Atq; ita ex concilio est discessum, vt bellum gereretur. Romæ interea alteri cōsulū Italia prouincia decreta est. Alteri datum vt siquid ab Antiocho, aut aliunde moueretur, cū nouis legionibus & auxilijs eo proficisceretur, quo necessitas vocaret, seorsum classis & terrestris exercitus aduersus Nabim decretus. Eratq; erecta ciuitas in destinati belli magis quam indicti expectationem, præstolabaturq; in horām legatorum ab Antiocho redditum, quum fœda prodigia pluribus locis nunciata, non parum formidinis ciuibus attulerunt. Capra in Piceno sex hædos vno fœtu enixa ferebatur. Et Aretij puer vnimanus natus. Amiterni terra pluerat, & q maxime religionem incussit, bos locuta est, Caue tibi Roma. Cætera prodigia curata, bos aruspicū iussu seruata est. Tyberis infestiore quam vnquam fuerat inundatione, duos pontes & multa circa flumentanam portam ædificia disiecit. Et saxum e Capitolio in Iugarium vicum cum multorum pernicie procidit, dubium imbribus, an tacito motu terræ Tarpeia rupe auulsum. Per eos dies Qu. Minutius in Pisano agro cum Ligurib⁹ dimicauit, ceciditq; nouem milia hostium, cætera multitudo trepide intra vallum reiecta est, qua clade Ligures fracti, pxima nocte silenti agmini in pacatū concesserunt. Nec Romanus victor quicq̄ laxamenti dedit hosti, Liguriæ fines ingressus, late vicos & villas incēdio vastauit. Legati ab Antiocho reuersi, nihil quod maturā belli causam haberet attulerunt. Proinde Attilius tantum cum classe in Græciā aduersus Nabidem est missus. In Italia Boiorum & Ligurum fines a duobus Romanis exercitibus sunt vastati. Hoc anno C. Flaminius in Hispania Litabrum oppidum opulentum expugnauit, & M. Fuluius prætor, duobus secundis prælijs cū hoste factis, Vistelliam & Volonem duas illustres Hispaniæ vrbes cepit. Mox in Oretanis Cusibi & Nobilia potitus est. Ad Tagum amnem dein processit, Toletum paruam tunc vrbem cæterum munitissimam, oppugnare est adortus. Huc magnus Vectonum exercitus breui affuit Toletanis suppetias laturus. His prælio fusis, Fuluius oppidum expugnauit. Et his tunc erat Hispaniarum status, quum Attalus Eumenis regis Frater Romam venit, qui Pergami regnum obtinebat. Attalus pater non multo post quā Philippus victus est ad Canis capita, vita decesserat, ex hoc patres cognouerunt Antiochum Hellespontum traiecisse, & Aetolos summo studio bellum comparare. Eumeni absenti, & præsenti Attalo gratię publice actæ sunt. Aedes liberæ & Lautia decreta, addita & his munera. Senatus his nuncijs commotus, primum oīm cēsuit, vt consularia comitia haberētur, quibus creati sunt cōsules, P. Cornelius Scipio, qui priore anno repulsam habuerat, vt dilat⁹ honor tali viro, nō negat⁹ videretur: & M. Attili⁹ Glabrio. Et iam sedulo oīa Romę ad bellū parabantur, quū Achæi, qui nihil ad id tēpus mouerant expectato Senatusconsulto, bellum aduersus Nabim decernunt, qui iandudum Gytheum summa ope oppugnabat. Erat eorum prætor Philopœmenes, qui Græcos omnes eo tempore prudentia & autoritate

anteibat

Prodigia.

Res ī Hispania gestæ.

Cōsules.

anteibat.Fuit is oĩm illustriũ ducum quos Græcia
habuit,nouissimus,maiore prudẽtia q̃ forma præ-
ditus.Proditũ memoriæ est, quũ Megaris eius ad-
uentus expectaretur, pararetur q̃ cõuiuiũ apud ho-
spitẽ, ad quẽ diuersatur⁹ erat, magno studio, illeq̃
interim tenui veste hospitalẽ domũ ingressus, cre-
ditus a matrefamilias seruorũ vnus,q̃ ab ipso duce
præmissus esset,iussus est ab ipsa ligna scindere,qđ
quũ ille sedulo faceret, superuenit interim hospes,
q̃ tum forte ex foro domũ redibat. Is Philopœme
nem operantẽ intuit⁹,indignitate rei cõmotus, q̃d
hoc est inquit Philopœmenes? cui ille, expendo
inquit pœnas meæ deformitatis.In hũc quoq̃ Fla
minius aliq̃ñ cauillat⁹,pulchras dixit Philopœme
nes habet manus, & pulchra crura,at ventrẽ nõ ha
bet,qui etsi reuera circa mediũ valde remacruerat
corpus, inopiã tñ i eo Ro. imperator suggillabat.
Habebat ille pedites optimos et equites,pecuniaq̃
tñ indigus.Haud igit̃ multo postq̃ dux creatus est,
homo terrestrib⁹ prælijs magis q̃ marinis assue-
tus,a Nabidis classe, q̃ circa Gytheũ stationẽ habe
bat,nauali prælio victus,vix piscatoria est scapha
seruatus,fecitq̃ id hostibus breue gaudium,quos a
Pleias statiua habentes (imminet is locus Leucis,
quẽ tyrãnus post naualẽ victoriã, vna cũ Gytheo
oppugnabat)noctu adortus, castris ex improuiso
incensis & flãma & ferro haud mediocrẽ hostium
partẽ deleuit, plurimi tñ i maiora castra refugerũt.
Inde Philopœmenes Trigolim Laconici agri par
tem populatus,prius prædã ingentẽ ex hostico ab
duxit,q̃ ex Gytheo tyrãnus suis opem tulerit. Per
hęc Achæorũ animis a naualis pugnæ ignominia
restitutis, Philopœmenes cũ valido exercitu Lace
dęmonẽ petijt,ita fore rat⁹, vt Nabis vel inuit⁹ Gy
theum obsidione solueret. Castra ad Barbosthenẽ
montẽ primo fecit, decẽ milia passuũ a Lacedæmo
ne. Cæterũ tyrannus Gytheo recepto cũ oĩbus co-
pijs suis auxilio affuit.Nec longior intercessit mo-
ra,contracto circa riuũ vnde vtriq̃ aquabant̃ præ-
lio Onabini in insidias præcipitati, fœda fuga ac
cæde in castra coniecti sunt. Erat Philopœmenes
non tantũ longa militiæ experiẽtia rei bellicæ pe-
ritus, sed i pace assidua animi meditatiõe sua spon
te excitatus, præparabatq̃ se ad subitos armorũ ca
sus.Inter ambulandũ saltus, valles, locorũ anfra-
ctus, explorabũd⁹ ꝯsiderare. Quærere etiã nõnũq̃
a comitib⁹, si qua hostes ex ĩprouiso apparuissent,
quo illis ꝯsilio esset occurrẽdũ,qua acie,quib⁹ insi
dijs: Per q̃ cõsecut⁹ erat, vt nemo ea tẽpestate in in-
struenda acie peritior haberet̃, quo loco metãda ca
stra,qua figura,quib⁹ munimẽtis, q̃ aquãdi pabu-
landiq̃ ratio,quod mouẽtibus castra maxime tutũ
iter,qua forma agmẽ agẽdũ. Atq̃ talis ille erat. Na
bis veritus ne redit⁹ sibi ad vrbẽ intercluderetur,
postridie statione ante vallũ relicta,instructa acie
velut ad pugnã egressurus,repẽte conuersis signis,
citato agmine ad vrbẽ ducit. Qua re aĩaduersa Phi
lopœmenes, direptis hostiũ castris abeuntẽ e vesti
gio sequitur,mox vero extremũ agmẽ adept⁹, inie
cto prælio ita perculit, vt continuo abiectis armis
alij alio turpiter sint dilapsi. Cędes passim edita, ty
rann⁹ cũ paucis ad vrbẽ celeri cursu penetrauit. Re
liquos q̃ syluis et salib⁹ euagari per diẽ, velut iam
defuncti periculo ad altã noctẽ se ĩ vrbẽ recipiebãt
Philopœmenes obiecto qua venturi putabantur
equitatu, in sidijs exceptos, miserabili cæde cõfecit.
Vix quarta pars ex opulẽto nuper exercitu incolu-
mis euasit. Plures inde dies cõsumpsit in Laconico
agro ferro & igni vastãdo. Hisq̃ ꝓspere gestis Phi
lopœmenes exercitũ in Achaiã reduxit. Circuibãt

philopœmenis facinus.

Deformitas & iocus Philopœmenis.

philopœmenis meditatio.

Nabidis clades.

interea legati ab Ro. missi Gręcię ciuitates, vt bellũ
secũ in Antiochũ cõpararẽt. Aetoli iã aperte ad de-
fectionẽ spectabãt, sed ab Atheniensiũ legatis mo
nebãtur, nequid temere mouerẽt. Cõsilia callida &
audacia prima specie læta videri, tractu dura, euẽtu
tristia esse. Dũ integra adhuc essent oĩa verbis poti⁹
de ijs q̃ ambigerent, disceptarẽt, q̃ Asiã & Europã
funesto bello implicarẽt. Quintiũ & cæteros lega-
tos i Panætolico audiẽdos cẽsuerũt. Sed tm̃ abfuit,
vt grauissima viri autoritas eã gentẽ i officio reti-
nuerit, q̃ eo nondũ digresso, decretũ tulerint de An
tiocho ad liberandã Græciã accersẽdo, minatusq̃
sit Aetolorũ prætor Democrit⁹, fore, vt breui sup
ripã Tyberis Aetoli castra ponerẽt. Atq̃ secundũ
id decretũ, vt ab aliquo magno Gręcię motu bellũ
inchoarent. Demetriadẽ fraude occupãt: dein auxi-
lij prætextu aduersus Achæos exhibendi, Nabide
fraude interfecto, Lacedęmonẽ occupare sunt cona
ti. Alexamenus præsidij præfect⁹, qui tyrannũ in-
terfecit, quia regia occupata, sibi et Aetolis nõ Spar
tanis eã cædẽ perpetratã velle creditus est, multitu
dinis incursu & ipse postridie interficit̃. Aetoli qui
cũ eo in auxiliũ tyranni venerãt, circa Chalcioicum
(erat id æreũ Mineruæ tẽplum) ad vnũ pene truci-
dati sunt. Lacedæmon tyrãnide liberata haud mul
to post Achæorũ societati per Philopœmenem est
adiuncta. Tẽtarũt Aetoli & Chalcidẽ p exules suis
virib⁹ iũgere, quod vt cõmodi⁹ fieret, Thoas ipsi⁹
gentis prætor, ad Euripũ vsq̃, cũ magna suorũ po
pularium manu, processit. Sed spe subitæ rei agẽdæ
Aetolis decepti, ĩfecta re domũ sunt reuersi. Eratq̃
per hæc status Gręciæ nõ mediocriter turbat⁹, quũ
cõsules (nã eorũ annus licet nouis cõsulib⁹ creatis
nondũ exierat) Gn. Domitius, quia nihil a princi-
pio ãni fuerat ab Antiocho motũ, aduersus Boios
profect⁹, eã gentẽ sine aliquo maiore negocio sube
git: Quintius eius collega, fines eius gentis diuersa
parte ppłat⁹, ĩgentẽ ex hostico prędã abduxit, mul
tiq̃ Romani nominis sunt inter captiuos recepti.
Hoc anno Vibonẽ colonia deducta est. Brutiorũ
is ager fuerat. Brutij Gręcis ademerant. Romę dies
duodequadraginta mota est terra, & ob eam rem
ciuitas totidem per metũ & solicitudinem feriata
est dies. Quadrigæ inauratæ in Capitolio positæ,
ac duodecim inaurata clypea a M. Tutio, & P. Iu-
nio Aedilibus, ex multaticia pecunia fœneratori-
bus adẽpta. Antiochum interea Smyrna, Troas, &
Lampsacus remorabantur, quas vrbes priusquã in
Europã trãscẽderet, subigere cupiebat: eratq̃ huic
vni negocio ille intentus, simulq̃ deliberabat de
classe Hannibali expedienda, vt in Aphricã traijce
ret, sed inuidia magnarũ domuũ alumna, quo mi-
nus id fecerit obstitit. Thoas Aetolus & alij regij
assentatores adeo Antiochũ suspitionibus imple-
uere, vt nullũ maius negociũ Hannibali ausus sit
credere. Punicũ in eo ingeniũ iactare, ac pfidię ple
num, nec si victoria de Ro. cõtingeret alienum im
perium hoĩem imperandi cupidũ diutius passurũ,
neq̃ Antiochũ eum laturũ, qui liberã patriam ferre
re nequiuerit. Nullum genus hoĩm pronius esse ad
superbiam & inuidiam, q̃ qui fortunã suã animis
non æquent. Vteretur igitur illo nõ duce sed comi
te & consiliario, etsi ad id quoq̃ tale ingeniũ parũ
esset vtile, ac merito suspectũ. Rex Thoanti assen-
sus cõfestim mittendi Hãnibalis consiliũ omisit,
visaq̃ est fortuna in eo, velut in ipso belli limine
Ro. arridere. Antiochus audita Demetriadis defe-
ctione, Thoanteq̃ ad capessendũ bellũ impellente
haud vltra deferendum ratus, quum in Ilio Miner
uæ sacrificasset, ad mare descendit. Inde cum octo-
ginta

Aetolorum defectio a Romanis.

Boij subiguntur.

Terræ motus.

Inuidia magnarum domuũ alumna.

Thoas Hãnibalẽ criminatur.

ginta nauibus ad bellũ instructis, ducẽtisq; onerarijs, Imbrum traiecit, ex Imbro Scyatũ, postremo Demetriadẽ delatus, decẽ milia peditũ, quingẽtos equites, & sex elephantes in terrã exposuit, copias ad nudam Græciã solicitandã, nõ modo Romanũ bellũ sustinendũ, haud dubie infirmas. A Magnetibus & Aetolis ingẽti lætitia exceptus, in publico eius gentis cõcilio, quod ad Hymã fuerat indictũ, excusata præsentium copiarũ paucitate, fore pollicitus est, quũ primũ mare per vernũ anni tẽpus tractari potuisset, totam Græciã armis, viris & equis inundaret, oĩa littora classibus cooperiret, neq; se labori, neq; impensæ, neq; periculo vlli parsurum, donec Ro. imperio Græcorũ ceruicibus depulso, Græciã vere liberã & Aetolos ĩ ea principes factos cerneret. Atq; huiusmodi ille hortatione vsus, concilio egreditur. Fuerunt qui censerent nihil temere mouendũ, vtendũq; esse Antiocho arbitro & recõciliatore potiusquã duce cũ Romanis, vicit tamen Thoantis & aliorũ sententia, qui bellum malebãt, decretũq; tulerũt, vt Antiochus imperator aduersus Rom. appellaretur. Tentata est inde Chalcis per Aetolos a rege, vnde quũ nihil pacatũ responderetur, Achæos a Ro. alienare aggressus, legatos in publicũ eius gentis conciliũ misit. Miserũt & Aetoli Archidamũ, qui idẽ quod & regius legatus peteret vt Achæi medij inter vtrosq; se gererent, sed q̃ vana fuit regij legati oratio, maria & montes pollicẽtis, tam arrogans et cõtumeliosa in Ro. Archidami Aetoli. Tum vero Quintius, qui tum forte aderat, dixisse fertur, corã quibus potius q̃ apud quos verba faceret, Archidamũ rationẽ habuisse. Cæterum probe scire Achæos oẽm Aetolorũ ferociã in verbis nõ in factis esse. Inde in vanã legati orationem inuectus, leuem & ridiculã illã tot gentiũ, quot bello affuturas regius legatus iactaret, tantarũq; classiũ ostentationẽ perquã similẽ videri sibi dixit cœnæ cuiusdã Chalcidẽsis hospitis sui hoĩs & boni & sciti, a quo solstitiali tẽpe comiter acceptus, quũ miraremur inquit vnde illi eo anni tẽpe tam varia & multa venatio esset. Homo minime vt regis legatus, in vanis gloriosus, renidens varietatẽ illã cõdimẽtorum, & ferinarũ carniũ speciem testatus est ex vno domestico sue factã, quod ipsum apte in eas regias copias, quas legati ĩaniter iactarẽt, dici posse Quintius affirmabat. Multa ab illis gentiũ noĩa affingi, cæterum rex duabus semiplenis legiunculis comitatus bellũ ingressus, per Aetolorũ & Magnetũ cõciliabula stipendiũ & frumentũ mendicabundus, cursitaret. His Quintius hostium vanitate irrisa, Achæos hortatus est, vt in fide perstarent, quẽ illi sua sponte secuti, continuo bellũ aduersus Antiochum decernunt. Interim Chalcidẽses ad Quintiũ miserant, vt ad se milites præsidij causa mitteret, Quingenti eo missi sunt, qui priusquã in insulam trãsijssent, Menippus ab Antiocho missus, ad Salganea castra fecerat, qua transitus ex Bœotia est in Eubœã. Romani vbi aditũ ex ea parte ad insulam sibi interclusum sensere, retro Deliũ concesserant. Id templũ erat Apollinis mari incubans, quinq; milia passuũ a Tanagra, vnde traiectus quatuor milia passuũ in Eubœã. Hic quum Romani essent, quia nihil hostiliter his haud illis ad eã diẽ pati aut facere cõtigerat, dispalari circa templũ milites, alij amœnitatem contẽplari, lignabantur alij, quũ Menippus in eos repente inuectus, ad vnũ propemodum obtrũcauit. Ea demũ vis iustam Ro. inchoandi belli causam præbuit. Rex Euripo cæterisq; circa insulã locis terra et mari obseptis, Chalcidem cum tota Eubœa breui in deditionem recepit.

Antiochi magnifica pollicitatio.

Quintij cauillatio in Antiochi legatos.

Causa belli cũ Antiocho.

M. ANTONII COCCII SABELLICI RAPSODIAE HISTORIARVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVINTAE, LIBER VII.

His Græciæ motibus Romã perlatis, Cornelius Scipio, qui tũ cõsul erat, decreto patrũ ad populũ tulit, vellet iuberetq; Antiocho regi, & qui cũ eo societatẽ iniuissent, bellũ inferri. Id quũ populus sciuisset, cõsules inito nuper magistratu iter se prouincias sortiunt. Cornelio Italia, Græcia M. Attilio euenit. Inde biduo supplicatũ est, votaq; publice suscepta, si id bellũ ex sentẽtia po. Ro. ad exitum perduci cõtigisset. Venerũt haud multo post Romã legati a Ptolemæo rege & a Philippo vtriq; regũ noĩe auxilia, pecuniã, frumentũ ad bellũ pollicentes. Adiecerũt Aegyptij pollicitis mille pondo auri, quod ad præsentẽ vsum Ptolemæus miserat. Regibus gratiæ actæ sunt, nec auri quicquã est acceptũ, remissaq; est Ptolemæo militia, responsum facturum cum rem gratã po. Ro. qñ ipsis pene Macedoniæ finibus bellandũ esset, si Attilio consuli res in Græcia gesturo non defuisset. Venerũt & a Carthagine legati. Hi tritici mille modios obtulere, quinquaginta milia hordei. Classem proprio Carthaginiensiũ sumptu polliceri, ad hæc & oẽm pecuniam quã pop. Ro. soluturi essent vno tpe expensuros, si ita Romanis videretur. Nihil eorũ quæ dabant acceptũ, tantũ se patres frumento vsuros dixerunt, si Carthaginienses sibi persolui vellent, multo maior vis tritici hordeiq; a Masinissa est p legatos delata, & cum his equites quingenti, & elephãti. XX. numero. De frumẽto idem quod & Carthaginiensibus responderi placuit. Cætera Attilio danda censuerunt. Anthiochus cũ Chalcide esset, totũ hybernorũ tps in diuersarũ gentiũ legatis audiendis consumpsit. Adiunxitq; interim sibi Aeleos & Bœotios. Cõcilio inde Demetriadẽ indicto, de Thessalis ad societatẽ vi, si aliter nõ possent, cõpellendis prima relatio fuit. Erant qui id consiliũ probarẽt, expectandũ tñ dicerent vernũ tps. Alij rem hybernorũ tpe gerendã, dum nulla ij qui oppugnandi essent alicũde sperare possent auxilia. Hic Hãnibal (nã nõ defuerũt q huic cõsilio eũ interfuisse scripserint) sententiã dicere iussus, negauit vllũ esse belli momentũ in Thessalis, alijsve Græciæ pplis, q qñ suis viribus stare nõ possent, alienã sequerẽtur fortunã. Quin enixe potius darẽt operã, vt Philippus in partes traheret, qui Antiocho iunctus haud dubiam facturus esset victoriam: vel si a Romana societate auerti non posset, niteretur Antiochus, vt p Seleucum filium Macedoniæ fines, qua parte Thraciam habet finitimã, infestarẽtur, quæ res Philippũ, vt suum tueretur regnum, pcul esset a Romanis habitura. Quod ad summã belli attineret, prædixisse se a principio, ac tum demum affirmare, aut vnam illam spem bene gerendæ rei esse, si in Italiã bellũ transferretur, aut nullam aliã reliquã, quę victoriã polliceri possit. Etenim vt nõ oĩs inquit belli peritissimus sum, ita cũ Ro. bellare longa experiẽtia didici, paratus in hæc q̃ cõsulo fidelẽ & impigrã operam tibi rex & tuis nauare. Sed q̃ sententia optima visa fuerit, eã Dij secundent volo. Probauit Antiochus magis quã executus sit Hannibalis consilium. Cæterum stulta Aetolorum aliarumq; Græcarum

Cõsules.

Sociorũ pollicita.

Hãnibalis sentẽtia.

gentium

gentiũ vaniloquentia ductus in Thessaliã profect⁹
est, ad Pherasq; primo castra fecit, quo Aetoli &
Aminander rex Athamanũ venere. Thessali per le-

Antiochi transitus in Thessaliam.

gatos Antiochũ hortanẽ, vt Thessaliæ finibus ex
cederet, ac siquid esset qđ a Thessalis impetratũ vel
let, id per legatos ageret. Rex firmandæ eorũ liber
tatis studio venisse primo professus est, vbi vero
ad voluntariam defectionẽ trahi non posse vidit,
Pheras oppugnatione adoritur, breuiq; Phereos
subegit. Scotusam inde, Crãnonẽ, aliaq; permulta
recepit loca: Et iam omne fere Thessalicũ nomen
in eius potestate erat, quum Larissam copias admo
uit. Interea Aminander Pellineum occupat, & Me-
nippus a rege missus, in Perrhebia Malleolam &
Chyretias vi cepit, Pharsalus quoq; per legatos est
dedita. Assidere Antiochus interim Larissæ, ad quã
pręsidio tuendam, M. Bebius qui iam antea in Gręc
ciam missus fuerat, & in Dassaretis cum Philippo
de ratione belli locutus, eo M. Claudium virum
impingrũ miserat. Is postq; Gonnos venit (erat id
oppidũ in faucibus eius saltus quẽ Tempe vocãt)
quum summo loco plures ignes accendisset, ratus
Antiochus Romanũ exercitũ adesse, hyemẽ causa-
tus, ab Larissa Demetriadem reuersus, in Chalcidẽ

Antiochus vxorẽ ducit.

sis virginis Neoptolemi filię amorem incidit, qua
sibi matrimonio deuincta, nuptias tanquã media
pace celebrat. Tum vero Gręcorũ libertatis belliq;
cũ Romanis suscepti imemor factus, reliquũ hye-
mis in conuiuijs & voluptatibus, temulentiæ pe-
dissequus, transegit. Corruperũt voluptuosa hyber
na nõ magis regẽ q̃ regis pfectos, atq; vniuersum
exercitu, in qua segnitiæ postea animaduersa, sensit
Antiochus quantũ militaris detrimenti intempe
stiuæ illæ nuptiæ sibi ad res gerendas attulissent.
Principio igitur veris Alexandro Acarnane & Me
nippo copias præter Maliacũ sinũ ducere iussis, ipse
Naupactũ pfectus, nec multo post & Stratũ p Cly
tũ Acarnanũ ptorẽ, & Medionẽ oppidũ ex Acarna
nibus occupauit: inde Tyrrheum progressus est,

Attilij in Macedoniã accessus.

cui Tyrrhenses portas ferociter clauserũt. Sed dum
Rex Tyrrheo assidet, in castra affertur Attilium cõ-
sulem in Macedoniam transmisisse, quo rex nũcio
perculsus, Medione & alijs circa oppidis præsidio
firmatis, per Aetoliæ & Phocidis vrbes Calcidem
redijt. Interea M. Bebius in Thessalia Philacium
& Phæstum primo impetu cepit. Inde Chyretijs &
Eritio captis, præsidioq; firmatis, cum Philippo
qui iandudum Maleam obsidebat, iunxit copias.
Et Maleenses ad Romani ducis aduentũ deditionẽ
fecere: incertum, metu, an quia maior inde spes ve-
niæ protenderetur. Dein ad ea loca recipienda pro

Cõsulis accessus in Thessaliam.

fecti sunt, quæ Athamanes per hyemẽ occupaue-
rant. Et iam Bebius Pelineũ oppugnabat & Lym-
neum Philippus, quum Attilius consul cum .X.
milibus peditũ, & duobus equitũ, in Thessaliã ve-
nit. Pellinenses ad primum consulis accessum de-
ditionem fecerunt, inde & alia oppida dedita, in q-
bus ad tria milia hominum quæ in pręsidijs erant,
in Romanorũ potestatẽ venere. Fuerant in his Atha
manes non pauci, qui clementer a Philippo habi-
ti, haud dubia spe ipsius gentis sibi adiungendæ,
Macedonem in Athamaniam traxere, ad cuius ad-
uentum veritus Aminander ne hosti traderetur, cũ
vxore & liberis regno excessit. Atq; ita Athama-
nes in Philippi potestatem venere. Consul paucis
diebus Larissæ commoratus, dum exercitus a iacta
tione maritima reficeretur. Scotusam, Pheras, Per-
nam, voluntaria deditione recepit. In Maliacum
inde signum ducit, Thaumasisq; in Thessaliæ fini-
bus occupatis, cum non modica oppidanorum cæ
de, qui angustias insederant, ad Spargetum amnẽ
peruenit. Antiochus qui adhuc in Chalcide erat,
audito Romanorum accessu, quum ab Aetolis tar
da & modica auxilia venirent, cernens ex Græcia
se nihil habere, præter amœna & infamia Chalci-
dis hyberna, Thermopylarum angustias occupat.

Thermopylarũ descriptio.

Dirimunt mediam Græciam, vt Italiam Apenni-
nus, iuga montium a Leucade & mari ad occiden-
tem solem verso, ad alterum mare, quod ad ortum
spectat, tendentia. Extremos montes ad occasum
Oethã vocant, quorũ qđ altissimũ est Gallidromũ
appellãt, per cuius vallẽ in Maliacũ sinũ iter est nõ
latius .LX. passibus. Hæc vna via militaris est, per
quã si nemo phibeat traduci põt exercit⁹: cętera lo
ca adeo ardua & perplexa, vt ne expeditissimis qui
dem sint peruia, ideo Pylæ quasi portæ dictæ, &
a calidis aquis inibi nascentib⁹ Thermopylæ. Lo-
cum Spartani Medicis temporib⁹ insigniuere, ma-
gis speciosa morte quã memorabili pugna. Iacent

Græciæ descriptio.

itaq; ad mare versa, Acarnania, Aetolia, Locris,
Phocis, Bæotia, Eubœa, pene terræ annexa. Attica
& Peloponnesus, longius prædictis in mare excur
runt, diuersa montium facie, & quæ ad septẽtrionẽ
obuersa iacet, includit Epirus, Perrhebia Magnesia
Thessalia, Pthiotæ, & sinus Maliacus. In his angu-
stijs Antiochus metatus castra fossa & vallo vali-
de cõmuniuit, inde locorũ natura fretus, quatuor
milia Aetolorum qui castris erant, ad Heracleam,
quæ fuit ante ipsas montium fauces præsidio obti
nẽdã mittit. Affuit nec multo post infesto agmine
Attilius consul, qui Heracliensi agro vastato in
ipsis faucibus propter calidarum aquarum scaturi-
gines, aduersus regẽ castra fecit. Qui veritus ne ab
hoste per occultos montium calles inuecto circũ-
ueniretur, ad Aetolos qui Heracleæ erant nunciũ
mittit, vt eam saltem operam præsenti bello, quod
ipsorum impulsu conflatum esset, sibi præstarent,
vti iuga montium quæ capiti imminerent præsi-
dijs infessa, sibi tuta ab hoste redderent. Duo milia
Aetolorũ, pars vna Gallidromũ, altera Rhodon-
tiã & Thicuta (hæc erant nomina ipsis montium
cacuminib⁹) insederunt. Cõsul Porciũ Catonẽ &
M. Valerium Flaccum in Aetolos mittit, vt Cato
Gallidromũ, Flaccus Thicunta & Rhodontiã inua
derent, ipse paucis hortatus militẽ, facilẽq; ex timi-
dissimo hoste victoriam pollicitus, victoriæq; prę
miũ ingens quę totũ orientẽ Romanis subigendũ
patefaceret, aciẽ arcta fronte, ad naturã & angustiã
loci, ad aduersum hostem dirigit. Antiochus vbi
pugnã instare vidit, parte copiarũ ante vallũ edu-
cta, cæteras copias intra munimẽta instruit. Qui añ
munitiones steterant, post nõ longũ certamẽ in ca
stra reiecti, longioribus hastis vsi, multisq; telorũ
generibus procul a vallo Romanum hostem distĩ
nebãt, quũ M. Cato pulsis ex Gallidromo Aetolis,
quos incautos pene oppresserat, ex superiore iugo
victor sese suis vna atq; hostibus ostẽdit. Tũ vero
Romanis signis superiore loco cõspectis, qui in re
gijs castris erant, velut ab hoste circũuenti abiectis
armis fugã capessunt. Munimẽtorũ angustiæ & ele
phanti, haud facilẽ dabant viã ad hostẽ e vestigio
insequendũ. Tenuit nõnihil etiam militẽ castrorũ
direptio, secutus tñ est Romanus victor ad Carpiã
vsq;, cæsiq; sunt multi hostium in itinere, aliquot
etiã elephanti capti nonnulli interfecti. Rex cum

Antiochus castris exuitur.

exigua sociorũ manu in Chalcidẽ euasit. Valerius
Antias quadraginta milia hominũ Antiochũ ad
Thermopylas habuisse prodidit, Polybius fere di-
midiũ scripsit, atq; ex his quinq; milia capta, cæte-
ros ad vnũ occidione occisos, præter quingentos,

qui cũ rege in Chalcidẽ profugerent. Signa militaria. CCXXX. hostibus adempta. Consul per Phocidem & Bœotiã ducens, cũ socios suæ defectionis populos, & ob id metu percussos, tantũ eorũ perfidiam & leuitatẽ verbis insectatus, ab oĩ mala vltione abstinuit. Naues regiæ q̃ ad Throniũ stabant, vbi primũ regis fuga audita est, in Eubœã pedẽ fecerunt. Per eos dies Attilius consulis frater classis præfectus regios cõmeatus circa Andrũ insulã oppressit, earũ nauiũ q̃ præsidio aderant, aliæ captæ sunt, aliæ in altũ mare depressæ. Antiochus vbi cõsulẽ a Thermopylis profectũ audiuit, & iam Bœotiã ingressum, Chalcide profectus, Tenedũ primo tenuit, inde Ephesum transmisit. Eubœa post regis discessum continuo recepta est. Attilius consul ad Thermopylas reuersus, M. Catonẽ victoriæ nũciũ remisit Romã. Is a Patris Corcyrã atq; Hydrũtẽ in Italiã delatus, quinto die pedestri itinere a mari Romã venisse dicitur. Senatus a Catone edoctus, quæ in Antiochũ gesta essent, supplicationẽ in triduũ decreuit. Per eosdem dies Fuluius nobilior, qui p̃tor in Hispania fuerat, ob res in prouincia bene gestas, minorẽ triũphum egit. In Græcia post Catonis discessum Romanus cõsul Heracleã oppugnauit. Erat vrbs sita ad radices Oethæ montis, iuxta Apsonũ amnẽ, quatuor & XX. dies, copijs plurifariam diuisis summa ope inclusum hostẽ fatigauit. Postremo vrbs vi capta ac direpta est. Arx nõnihil retenta, in quã omnis fere multitudo se contulerat, deditusq; cũ alijs Democritus Aetolorũ princeps, qui a principio minaciter Quintio denunciarat, futurũ, vt breui supra tyberis ripã Aetoli suo ductu castra ponerant. Post Heracleã Lamia recepta est. Aetoli etsi ad regem miserant, vt aut ipse reparato exercitu iterũ in Græciã transmitteret, aut socios armis & pecunia iuuaret, ne ab eo destituti prædæ Romanis essent, id & ad regiã dignitatẽ pertineret affirmantes, & ad ipsius regni incolumitatẽ, ne Aetolis excidio deditis, Romani bello vacui, in Asiã trajcerent. Hec quia vera Antiocho visa sunt, pecuniam & auxilia missurũ se respondit. Tẽtata est interim ab Aetolis pax, missiq; in castra legati. Post deditionẽ factam, quũ Attilius petijsset, Dicearchũ Aetolũ, Menetã Epyrensem & Aminandrũ regem defectionis principes sibi dari, re in publicũ conciliũ delata, adeo dura conditio est oĩbus visa, vt cõfestim cõclamatũ sit esse in bello perseuerandũ. Cõsul vbi Aetolorũ deditionẽ ad irritũ cecidisse vidit, sacrificio Herculi in Oeta monte peracto, Naupactum petijt, habuitq; ea oppugnatio nõ minus laboris quã nuper Heracliẽsis. Messenij per id tẽpus petiti sunt bello ab Achęis q̃a cũ Aetolis sensissent. Cæterũ Romanus imperator pronũciauit, q̃a Messenij se T. Quintio libertatis autori dediderunt, cõcilij Acheorũ esse oportere. Zacynthũq; Achęis ademit, quã Romanis armis iam antea q̃sitã, gens ipsa fraude jnterceperat, testatus nihil Achæis expedire procul a domo aliquid possidere, quippe q̃ testudini essent perq; similes, quæ quũ sua cõtegitur testa, tuta ab omni externa vi esset, eandẽ qualibet sui parte exerta, injuriæ fieri obnoxiam. Sic gentẽ ipsam Peloponnesi finibus satis validã videri cõtra procul euectã, externis armis infestiorẽ fieri. Dũ hæc in Peloponneso fiunt, consulq; ad Naupactũ sedet, Philipp⁹ Attilij p̃missu Demetriadẽ recepit. Mox & Dolopiã, Aperãthiã & Perrhebiæ aliquot ciuitates, & Aetoli obsidione ad Naupactũ, Quintij interuẽtu soluti sunt, cuius fidẽ e muris implorarũt, dataeq; illis inducię in certos dies quo ad Ro. mitterẽt ad veniã implorãdã. Philippi regis legati sub id tẽpus Romam venerunt, victoriamq; de Antiocho patribus gratulati, coronã auream centũ pondo in capitolio posuerunt. Laudata est fides regis, q̃ boni & fidi amici partes eo bello obiuisset: Demetriusq; eius filius, qui diu Romę obses fuerat vltro est legatis restitutus. Et bellũ cũ Antiocho in Græcia hunc exitũ habuit. Romæ p̃ id tempus matris deũ ædes in palatio est dedicata, ludiq; ob dedicationẽ facti qui prius Scænici dicti fuerant, Megalesia indedici poterunt, vt Antias Valerius prodidit. Duo boues qui in carinis sua sponte per scalã in summum ædificij euaserunt, iussu aruspicũ viui combusti sunt, & cynis in Tyberim deiectus: adeo praua religio ciuitatẽ inuaserat. Taracinæ & Amiterni lapidibus pluit, & in vulturni ostio duæ naues de cœlo ictæ, continuo deflagrarunt. Quæ prodigia & ipsa de more procurata sunt, institutumq; vt quinto quoq; anno nouendiale sacrũ fieret, q̃a bis eo anno lapidatũ esset. In Liguria Q. Minutius ad quatuor milia hostiũ cecidit, qui noctu Romana castra oppugnare conati prælio in lucem distracto, subita militum eruptione, fusi fugatiq; sunt ac fœda strage dissipati. Duobus inde mensibus interiectis, consul P. Cornelius Nasica Galios Boios ingenti prælio vicit. Ad duodetriginta hostium milia cæsa, autores quidam tradiderunt. Capta tria milia & ampli⁹ cũ signis militarib⁹. CXXXVII. Ex victore exercitu mille & quadringẽti perierũt. Boij (quod satis constat) ea clade afflicti, haud multo post in deditionẽ venere. Valerij Antiatis qui tãinclytæ pugnæ fuit autor, in explicando cæsorum numero fides (vt Liuius ait) infamat̃. Tũ primum Boij obsides dare sunt coacti, ac dimidia agri parte multati. Scipio de Gallis clarũ egit triũplũ, in qua pompa. CCCCLXX. aurei torques sunt translati. Dum hæc Romæ & in cætera Italia gerunt̃ Antiochus Hannibalis monitu, qui vnus oĩm iam inde ex quo rex ad Thermopylas est victus, p̃dicare nõ destitit, fore, vt Romani breui postea in Asiã bellum tranferrent, in Thraciã Cherronesũm ex Epheso cum aliquot nauibus transijt, eam præsidijs aduersus Romanos si transire statuissent, firmaturus, cæterã classem Polyxenidæ agendã dedit. Eodem fere tp̃e, Gn. Liuius Pyreũ cum noua classe applicuit. Aderant sex Carthaginiensiũ naues ex fœdere & aliæ plereq; auxiliares, quas Neapolitani, Locri, Rhegini, cæteræq; magnæ Græciæ ciuitates dederant. Ibi veteri classe ab Atilio accepta, cũ vna & octoginta rostratis nauibus, ex Pyreo in Delũ traiecit. Polyxenidas audito hostiũ accessu, cũ rege ex Cherroneso Ephesum reuerso egit, vt priusquam Eumenis & Rhodiorũ naues Romanæ classi iungerentur, liceret sibi maritimæ pugnæ fortunã experiri, qđ vbi impetratũ est, biduo in ornanda classe absumpto, cũ centũ nauibus quarũ. LXX. tectæ erant, cæteræ minores & apertæ, Cissontẽ Erithreorum portum insedit. Rex interea, quia Nauali pugnæ non erat interfuturus, Magnesiã quæ ad Sypilum est, concessit, vt terrestris copias pararet. Liui⁹ ex Delo Phoceã processit, quo & Eumenes cũ quatuor & XX. tectis nauibus, & aliquãto plurib⁹ apertis venit, vt nauali prælio qđ instare dicebat̃, rem Ro. iuuaret. Ex Phocea dein classe aucta profectus Coricũ petijt, mox Cissontem petiturus. Interea naues ex alto conspectæ hostem ex sua statione exciuerũt, magnis vtrinq; est animis cõcursum, dueq; Punicæ naues quæ aliquantulum cæterã classem sua agilitate præcesserãt, a tribus regijs primo sunt congressu circũuentæ, earũ vna defractis vtrinq; remis oppressa est, altera ægre dilapsa ad Romanos cõfugit:

Antiochus ex Chalcide p̃ficiscit̃

Aetolorũ postulatio.

Attilij verba de Achæis.

Legati a Philippo Rom. missi.

Megalesia.

prodigia

Galli a Nasica cæduntur.

Naualis pugna ad Cissontem.

confugit:ibi Liuius indignitate rei accenſus prætoriam nauẽ in aduerſos hoſtes concitat,atq; abiectis remis,manicas ferreas hoſtiũ nauibus iubet ſuos iniicere,Romanoſq; virtutis memores in viliſſima regis mancipia alacrem pugnã capeſſere. Tũ vero ad id ſpectaculũ vtraq; claſſis præliũ init,paſſimq; mixtis nauibus res gerebaſ.Eumenes qui aliquãto tardius affuit,conſpicatus læuũ hoſtiũ cornu a Liuio turbatũ in dextrum vbi anceps dimicatio adhuc erat impetũ fecit. Ea quoq; parte rex haud dubiã fecit victoriã.Senſit Polyxenidas ſe militũ virtute ſuperari ſublatiſq; dolonibus fugam capeſſit. Eũ fugientẽ cæteræ ſunt naues ſecutæ,quibus ſaluti fuit ꝙ tm̃ ad pugnã inſtructæ aderãt,& ob eã rẽ ad fugã expeditiores,Romanis contra cõmeatu honuſtis nec niſi ad statariã pugnã idoneis,ſic quoq; XIII. numero naues ſunt ab hoſtibus captæ. X. in alto depreſſæ,vna tantũ Punica ex Romanis amiſſa,quæ primo congreſſu vt ſupra eſt ſignificatũ periit.Poſtridie q̃ ita erat dimicatũ,Liuius Epheſum ire pergit quo ſe ex fuga receperat, medioq; curſu quinq; &.XX.Rhodias naues obuias habuit,quibus priori claſſi adiunctis,ante Epheſinũ portum ſuos aliquandiu in procinctu tenuit. Sed vbi nihil ab hoſte moueri vidit,confeſſioq; eſt victis expreſſa,Rhodijs & Eumene domũ dimiſſis,ipſe in hyberna conceſſit.Sequentis anni principio cõſules crea-

Cõſules. ti ſunt,L.Cornelius Scipio &,C.Lælius. Aetolorũ legati qui Romã venerant,q̃a de pacis conditionibus nõ conuenerat,infecta re abeuntes,iuſſi ſunt intra quindecim dies Italia excedere.Vterq; cõſul ſibi Græciã prouinciam depoſcebat,quo certamine ad

Scipiõis pietas in fratrem. patres delato,Aphrican⁹ in curia profeſſus eſt ſe legatum fratri iturũ,ſi extra ſortẽ illi ea prouincia decerneretur,q̃ vox omne certamen e medio ſuſtulit. Experiri libuit vtrũ plus præſidij Antiocho in Hãnibale eſſet,an conſuli & Romanis legionibus in Scipione.Atq; ita Scipioni Græcia,Lælio Italia ꝓ-

prodigia uinciæ ſunt datæ.Inter cetera huius anni prodigia, Aeſculi terra pluiſſe dicebatur,& Reate mula peperit.Aphricanus priuſquã legatus in prouinciã iret fornicẽ in Capitolio erexit,cũ ſeptẽ auratis ſignis & duobus equis ac totidem marmoreis labris: & a

Ptolemæi legati. Ptolemæo legati venerunt,qui regis nomine patres hortati ſunt,vt in Aſiam exercitum mitterent. Omnia circa Antiochum metu conſternata iacere, poſt aduerſam illam ad Thermopylas pugnam, paratum eſſe ſe in Syria & Phœnice totis regni viribus rem Romanam iuuare.Gratiæ regi actæ & legatis quaterna milia æris in ſingulos data.Nec Scipio multo poſt paludatus ex vrbe eſt digreſſus,qui præter legiones ad bellum decretas & ſociorum auxilia.XV.milia voluntariorum Italici nominis q̃ ſub Aphricano olim militauerant,ſecum ad bellũ traxit.Attilius interea q̃a deſperata pace Aetoli ad arma recurrerant, Elatiam biduo oppugnatam vi cepit,captam diripuit.Et iam Amphiſam ex ea gente operibus oppugnabat,quum allatum eſt Scipionem in Græciam traieciſſe.Athenienſium legati ad eum venerunt,Aetolorum excidium deprecaturi,in quorũ gratiam induciæ in ſex menſes illis datæ,vt Romam mitterent.Eam quietem Scipiones paſſi ſunt a ſe impetrari,vt rebus Græciæ pacatis,commodius in Aſiam tranſmitterent. Attilio igitur Romã dimiſſo conſul ex Amphiſa per Macedoniam & Thraciam in hoſtem ducere conſtituit, exploratoq; Philippi regis animo,qui iam ſua ſpõte cõmeatũ cõparauerat,qua Romanus erat conſul ducturus,& vias complanari fecerat,in Macedoniã tranſijt,vbi ambo Scipiones regio apparatu a Phi-

lippo accepti, multaq; comitate per terram ipſam Scipiões ꝑ Macedoniã ducunt.
& Thraciam,ſequente rege omniaq; accuratiſſime præparante,ad Helleſpontum ducere perſeuerãt. Antiochus interea in Phrygia erat terreſtribus copijs comparandis intentus,Hannibalẽ in Phœnicẽ miſerat,vt inde naues accerſeret,& Polyxenidas circa Epheſum vehementer erat occupatus in reparanda claſſe.Seleucus regis filius in Aeolide maritimas vrbes in fide continebat.Nec Liuius audito conſulis in Græciam acceſſu multum in mora fuit quin ex hybernis cum ſeptẽ &.XXX.nauib⁹ egreſſus in Helleſpontum eſt profectus, vt conſuli venienti oĩa ad traijciẽdũ exercitũ in expedito eſſent. Achiuorũ itaq; portũ ingreſſus Iliũ aſcendit,rẽ diuinã Mineruæ facturus. Tantiſper vero dũ his mo-

Liuij geſta i Helleſpõto. ratur locis,ex Rhetio Eleunte & Dardano ad eũ legati venerunt deditionẽ vltro facientes.Inde parte nauiũ ad Abydum oppugnandã relicta ipſe Seſtõ cũ reliqua claſſe inuaſit.Galli ſacerdotes circa portas Phanatico habitu occurrunt,veniã ꝑcantes.Nihil proinde violati ſunt,continuoq; Seſtos dedita eſt.Claſſis retro ad Abydũ obſidendã cõceſſit.Polyxenidas interim facta ſpe trãſitionis Pyſiſtratũ Rhodiæ claſſis præfectũ cũ omni fere nauium numero circa Samũ inſulã incautũ oppreſſit,& Seleuchus Phocẽ proditione cepit, cui Cyma & Helia deinde ſponte deditæ ſunt.Huiuſmodi hoſtiũ ſucceſſus ex Abydena oppugnatiõe Romanã claſſem ad Cannas reuocarunt,vbi proxima Hyeme ſtationẽ habuerat.Verebatur Liuius ne ſe abſente Polyxenidas naues nuꝑ relictas ſubito acceſſu opprimeret.His ita deductis claſſeq; Eumenis & duabus Mitylenenſis ſuarũ numero adiunctis,in Samũ curſum tetendit,ad Erythram primo claſſis appulſa, hinc poſtrie ante ſolis ortũ,ex quo cœli ſtatum gubernatores obſeruant plurimum,in altum euecta, Res mari geſtæ in ora Ioniæ.
aquilone ſubito in ſeptẽtrionẽ verſo fœde iactata eſt.Tenuit tñ Samũ,vbi Rhodias naues expectare conſtituit,nam Rhodij poſt cladẽ acceptã cuius ſupra mentio facta eſt,alterã ſedulo claſſem ornauerant.Interim agreſtiũ indicio cõperit Polyxenidæ claſſem ad Etaleã ſtare,Liuius quia Rhodiæ nondũ aderant,Corycum trãſmiſit,& Polyxenidas audito hoſtium digreſſu ſe Epheſum recepit,nec multo poſt Romanus dux,Samo repetita Rhodijſq; nauibus acceptis,Epheſum dimicandi conſilio cõtẽdit. Hic quum hoſtes ſe portu tenerent, biduo milites in littus expoſiti,Epheſinum incurſauere agrum. Priore die ob eruptionem ex vrbe factam cũ cæde & fuga milites ſunt ad naues cõpulſi:poſtridie Romanus imperator conatus hoſtes in inſidijs excipere ad pugnam elicere non potuit. Nec ita multo poſt,L.Aemylius Regillus Liuio ſucceſſit, qui Pa-

teram occupare tentauit.Eſt Patera vrbs Lyciæ.At- Patera.
q; eo conſilio Romani eam captam voluiſſent,ne claſſis quæ ab Antiocho in Cilicia & Phœnice parabatur,cũ Polyxenida iungi poſſet amplius. Romanus cũ aliquot nauibus eo miſſus,q̃ non ſolum nõ loco potitus eſt,ſed partim locorũ accolis,ꝑtim aſperiore fluctu pene interceptus,infecta re in Græciã tranſmiſit:Scipiones qui tũ per Theſſaliã ductabant cõuẽturus. Aemylius vbi rẽ a Liuio omiſſam audiuit,eũq; procul abijſſe,cũ tota claſſe intermiſſum negociũ executur⁹ maritimã eius terræ orã petijt.Ibi a ſuis imperitiæ accuſatus,ꝙ Antiochi claſſe poſt ſe relicta,incertã ſpem ſecut⁹, ſocios ad ꝑdã hoſtibus reliquiſſet,ꝓ magno habuit negocio primis tẽpeſtatibus Samũ repetere. Et iã pergamus a Seleuco Eumene abſente oppugnabaſ. Vbi itaq; Ro.claſſis Samũ attigit:Eumenes vt ſuã tutareſ re-

giam ab Aemylio discessit, euntem Aemylius se-
cut⁹ est, vt amico & socio regi auxilio foret, ad Ele-
amq; copias exposuit, quo Antioch⁹ castra admo-
uit de pace cum Aemylio acturus. Audiuerat enim
Scipionem per Thraciam ad Hellespontũ tẽdere,
necessariaq; ad traijciendũ exercitum parari. Misit
Antiochus tentat pacẽ. Antiochus caduceatorem qui Aemylio nunciaret
regem de pace acturum ab eo colloquiũ petere. Re
spondit Romanus dux, neq; a se neq; ab alio posse
quicq̃ ante consulis aduentũ de pace agi. Qua fru-
stra tentata rex Seleuco filio ad Eleensem & Perga
menũ agrũ deuastandũ relicto in Adramyteñ agrũ
opulentissimũ (Thebes olim nominabant) Home
ri carmine celebratũ impetũ fecit. Ingens hinc p̃da
regijs est militibus parta, & Naphanes interea cum
mille lectis peditibus & centũ equitibus ad Eume
nis auxiliũ missus Pergamum ingressus, incautos
hostes primo adortus trepide in castra cõpulit, in-
de in incõpositũ agmẽ inuectus, fusos vsq; ad mu-
nitiones castrorũ a tergo instãs cęcidit, qua Achæo
rũ audacia Pergameno Seleucus agro excessit. Et
Antiochus vbi Eumenẽ & Romanos Adramyteis
auxilio venite audiuit, motis castris alio belli im-
petum auertit, Phereaq; Mitylenaeorum colonia
expugnata, Cotonẽ, Corylenũ, Aphrodisiã, Prie-
Rex Sardis reuertitur. nẽ vi cepit, inde per Tyatira Sardis reuersus est, Se-
leuco ad oram maritimã tuendã relicto. Aemyli⁹
Eumene Eleã remisso, vt ea quæ ad traijciendũ Ro
manũ exercitum Hellesponto necessaria essent ma
ture compararet, ipse in Samũ concessit, & quia fa-
ma erat regiam classem ex Syria aduẽtare, Rhodias
naues. XIII. numero ex Samo misit, quæ venien-
ti hosti occurrerent. His totidẽ aliæ Rhodiæ nuper
ad eiusdem hostis famã domo profectæ medio cur
su adijciuntur. Cõsederunt primo Rhodij ad Phase
lidẽ in Lyciæ & Pamphiliæ confinio: Inde cœli in-
temperie (erat enim æstiuum anni tẽpus) ex ea sta-
tione in Pamphiliam progressi: ad Eurymedõtem
fluuium consedere. Hic demum est exploratum, ho
stes Aspendijs esse, quo contigit vt postridie velut
ex composito sibi obuiæ fuerint classes. Erant septẽ
& .XXX. regiæ naues & cum his Hannibal qui si-
nistrum cornu regebat. Dextero Apollonius præ-
erat purpuratorũ vnus. Eudemus dextro cornu ad
Naualis pugna ad Eurymedõtẽ. uersus Hannibalem pugnauit. Pamphilidas me-
diam aciem curabat. Heraclitus circa terram Apol-
lonio obiectus est, Perdifficilis fuit ab initio pu-
gna, sed qua Hannibal certamen obibat, multo
acrius est quam alibi dimicatum, fuissetq; Eudem⁹
obrutus, nisi cæteri duces alibi prælio defuncti, ac
cepto signo, laborãti auxilio affuissent: Sic ea quo-
q; parte multitudine hostiũ victus Hãnnibal fugã
capessit, præter Hepterim vnam, quam Rhodij ex
hoste ceperant, cæteræ naues, etsi magna ex parte
cõcussę, retro abierũt. Rhodij vna felici pugna tesi
tuti, Eudemum cum septem nauibus Samum mit
tunt. Heraclytus cum cætera classe ad Pateram de-
inceps stationem habuit, hostiũ aduentum obser-
uaturus. Per id tempus nuncijs & literis tentauit
Antiochus Prusiam Bithyniæ regem sibi belli so-
cium adiungere, quod haud dubie fecisset, varijs
Criminatur Rom. antioch⁹ apud prusiam. criminibus Romanos insectatus, q̃ eo consilio in
Asiam transmitterent, vt Europæ & Aphricę regi-
bus sublatis, Asiæ quoq; regna euerterent. Peri se
omnium primum, ceterum breui fore, vt & alij eo-
dem incendio flagrarent. Induisset Prusias his ver
bis commotus, haud dubie arma, nisi peropportu-
ne Scipionis literæ & Aphricani nomẽ ab incepto
absterruissent. Venit ad regẽ ip̃m & Liuius q̃ clas-
si supiore anno p̃fuerat, is in q̃ aperta spe victoriæ

Romani essent quum plane docuisset, temuit vt rex
ab armis abstineret, præsertim q̃ satis constaret
Masinissã regem quia Po. Ro. amic⁹ fuisset, nõ solũ
in paternũ regnum a Romanis restitutũ sed alieno
etiam donatum, & q̃ Philippo armis victo Mace-
donia restituta esset, & filius vltro domum remis-
sus. Sic & Nabidi subacto pacẽ cum Lacedæmone
redditam. Sic Eumenem auxilijs defensum. Antio-
chus desperata Prusiæ regis societate, ex Sardibus
Ephesum venit, inde veterem Colophonem exim
prouiso inuasit. Colophonij opem ab Aemylio q̃
Sami adhuc erat implorant. Romanus sociorũ peri
culo motus cũ tota classe ad Mynnonesum se con-
tulit, aliquot hostiũ nauib⁹ inter eundũ oppressis.
Est Mynnonesus inter Theium & Samũ promon
toriũ in modũ metæ, a fundo satis lato in cacumen
fastigiatum, mox hinc profectus ad Gerestiũ appli
cuit, Theiũ agrũ populaturus. Theij eã cladẽ per le-
gatos deprecati, quinq; milia vasorũ vini Aemy-
lio se daturos pollicent̃. Id ille a Theijs exacturus,
quum ad Gerestiũ sederet, agrestis cuiusdã indicio
comperit, regiã classem ad Macrin stare. Eo Polyxe
nidas venerat, vt ea arte Romanã classem ad Gere-
stiũ caperet, qua non multo ante angustis faucib⁹
portus ad Samũ insessis ceperat & Rhodiã: iuuabat
hostis consiliũ natura portus quæ talis erat, vt duę
naues coeũtibus in arctũ scopulis, vix e faucibus
in apertum exire possent. Periculo rei commotus
Aemylius, classiarijs cum multa trepidatiõe ad na
ues reuocatis in apertum euasit. Nec multo post re
giæ naues in conspectũ venere. Hic sese classes ex
aduerso intuitæ infestis animis concurrunt. Pugna
bant a Romanis. LXXX. naues, quarũ duę & .XX.
erant Rhodię: tres & .XC. regię. Robore nauium &
virtute militum Romani longe præstabãt, Hostes
agilitate & remigum peritia, profuit nõ parum ad
victoriam q̃ Italicæ naues in proris prætentos ha
buerunt ignes, quarum occursum regię metu decli
nabant, sed multo plus militum virtus rem Roma
nã iuuit. Fusi hostes atq; alto disiecti, duas & .XL.
naues amiserunt. Cætera classis cum Polyxenida
Ephesum refugit. Romanarũ duæ fractæ, vna Rho
dia, magis casu quam hostium virtute capta. Cessit
tum demum Antiochus possessione maris insigni
clade affectus, Colophonisq; oppugnatiõe omissa
in Lydiam se recepit, terrestres copias ad extremum
certamen quęsiturus. Aemylius Chium profectus,
vbi erat Romanorum horreũ, L. Aemylium Scau
rum cum. XXX. nauibus in Hellespõtum ad exer-
citum traijciendum misit, ipse refectis nauibus q̃
recenti prælio fuerant concussæ, Phoceam traiecit.
Erat Phocea in intimo sinu posita oblonga for- Phocea.
ma duoq; illi portus esse, quorum maiorem quia
multarum esset nauium capax ab re Naustathmõ
appellabãt. Vtroq; igitur insesso haud multo post-
quam eam Aemylius oppugnare cœperat, per de-
ditionem recepit, vrbem sponte deditam Aemy-
lio inuito milites diripuerunt. Prætor libertatem
quod vnum potuit Phocensibus restituit, fuitq;
ibi reliquum hyemis Romana classis. Scipio inter-
ea per Aeniorum & Maronitarũ fines Lisimachiã Lysima-
venit. Erat ea vrbs in Thracia Cherroneso ea tem- chia.
pestate opulenta, quam Antiochus post aduersam
ad Mynnonesum pugnã reliquit, ibi aliquot dies
exercitus longis itineribus fessus refect⁹ est. Ex Ly-
simachia consul per Cherronesum in Hellespon-
tum descendit, rebusq; prius ab Eumene paratis, Ro. exer-
velut in pacatum copias in Asiam transmisit. Au- citus tra-
xit ea res Romanis animum qui magnum ab ini- ijcit Hel-
tio certamen in ipso Asiæ limine præceperant ani- lespõto.
mis.

mis. Inciderāt in id tempus dies quibus ancilla Romæ mouebātur, patriaq; religione prohibebatur miles iter facere. Ea res fuit in causa, vt eodem loco plures dies habita sint statiua, quo primum copiæ in hostico constiterant. Huc Heraclides Bizantius venit ab Antiocho missus qui pacis studio præsidia deducturū regem dixit tota Europa, cessurumq; ex ijs Asiæ vrbibus, quas Romani in libertatē asserturi vellent, daturum adhæc dimidium impensæ in bello ad id tempus factæ, & hæc fuit summa eorum quæ dabantur. Adiectæ deinde preces, iussiq; sunt Romani humanarū rerum meminisse, satis superq; habituri q potentissimus rex Asiæ studio Romanæ pacis infra regiæ dignitatis fastigiū se ad preces & supplicia demitteret, cederetq; parte non parua regni a maioribus accepti. Responsum est omnem belli impensam solui oportere si pacē rex vellet, decediq; non Ionia solum & Aeolide, sed tota Asia quæ est citra Taurum montē. Legatꝰ secundum id responsum pro magno habuit negocio, secreto Aphricanum conuenire, huius filius in potestate regis erat, in Chalcide, vt aiunt quidam, cum Antiochus ceperat. Alij traiecto Hellesponto inter speculatorios eqtes missum ab hoste interceptum, atq; apud regem tam comiter habitum, quā si vetus Scipionum hospes Antiochus fuisset, non po. Ro. atq; ducum inimicus. Huius gratuitam restitutionem Heraclides pollicitus est, magnumq; ad id auri pondus si Scipio daret operam, vt a consule & po. Ro. pax impetrareť. Ad ea Scipio, q Romanos inquit & me ad quem missus es, ignores nō miror, quum & regis cuius nuncius venisti fortunam ignorare mihi videaris. Lysimachia ab Antiocho obtinenda fuit, ne Cherronesum intraremꝰ aut ad Hellespontum obstandum, vt pacem a nobis de belli euentu solicitis impetrareťs, nunc concesso in Asiam traiectu, nec tantum frēnis sed iugo etiā accepto, quæ est ista disceptatio ex æquo quū imperium patiendum sit? Ego ex omni regis munificentia magnum donum filium habeo. Deos precor, ne vnquam fortuna egeat mea, animo autē egebit nunquam, plane gratum sentiet pro tali in me bñficētia si priuatam gratiam pro priuato beneficio desiderat. Cæterum publice nec habeo quicquam ab illo nec dabo, vnum est in præsentia, qđ ei præstare possum, fidele consilium, idq; tu illi nūcia vt bello omnino absistat, nec pacis conditionē recuset vllam. Nihil ea Antiochum mouerunt, qn mentione pacis in præsentia omissa se totum oēsq; vires regni ad bellum conuertit. Scipio consul ex Hellesponto profectus, Dardanum primo, inde Rhœteum venit, mox Ilium progressus in campo vrbi subiecto castra fecit. Hinc arcem conscendie Mineruæ rem diuinam facturus. Iliensibus inde Romanæ gentis autoribus omni verborum ac rerum honore appellatis, ex Ilio profectus, sextis castris ad Caici caput peruenit. Erant regia castra ad Tyatirā, vnde Antiochus filium per legatos remisit Scipioni, qui ægrotus ad Eleam delatus erat. Id munus non solum patrio animo fuit gratum, sed corpori etiam salubre gaudium. Complexu filij satiatꝰ, ite inquit, & regi dicite, me gratias illi immortales habere, aliam nullam in præsentia prętervnā referre possum, vt suadeam illi ne in aciem descendat, priusquam me in castra reuersum audiuerit. Erant tum regi LX. M. peditum & XII. equitum. Quidam multo maiorum copiarum sunt autores, quas cum Antiochus præsente Hanibale recognosceret, gloriareturq; quum numero militum, tum ipsorū armorū genere exquisitimoq; in his auro & argento cælandis apparatu, cauillāti similis Pœnū rogasse fertur, an tm exercitū tam opulente instructum crederet satis esse ad Romanos: ad quē ille renidens, satis quidē rex, etsi Romani auarissimi sint. Significauit peritissimus dux futurū vt irriti essent omnes Antiochi conatus, qui plus auri quam viriū esset in aciē laturus. Cæterū quantæcunq; tum fuerunt Antiocho copiæ, his frætus a prælio non abhorrebat. Secutus m̄ Scipionis autoritatē, Phrygiū amnē trāsgressus circa Magnesiā posuit castra, eāq; fossa muro & turribus circundedit. Consul ad Tyatirā progressus vbi rex castra habuerat, & ipse circa amnem quatuor milia passuum ab hoste metatus est. Biduo post Scipio superato amne ad duo milia & quingentos passus propinquus Antiochi castris cōsedit: tumultuariū p̄liū est cōmissum sub primū Romanorū accessum, facto a regijs equitibꝰ in militē vallum iacientem impetu. Ad postremū fugati hostes, centūq; in fuga cæsis, ac totidē captis in castra cōpelluntť. Quatriduū inde acies vtrinq; ad pugnam instructæ steterunt. Nihil tñ hinc aut inde motū. Tū demū cōsul ꝓmotis castris quū ita aciē instrueret vt castra oppugnaturus videreť, nisi hostis in aciem descenderet. Enimuero appetente hyeme videbat Scipio aut militē sub pellibus habēdū, aut transigendā sine p̄lio hyemē, si in hyberna concessum esset, qđ vtrū minus vellet vix ipse expedire potuisset. Nec Ro. miles vllū magis hostē contēpsit. Antiochus veritus ne p̄liū detrectādo suorū aios cōminueret in aciē descendit. Erant Scipioni duæ Romanæ legiones ac totidē latini nōis. Quina milia militū & quingenti erāt in singulis, quos ita disposuit vt primū ordinē tenerēt hastati, mox principes starent postremo in subsidijs triarij locati sunt. Vtrūq; cornu socij latini nōis tenuerūt. Romani mediā aciē: Cornua eqtibus firmata q minꝰ tribus milibus erant. Post dexterū cornu Tralli, Cretēses, & Eumenis auxilia steterūt. Lęuū obiectu fluminis satis tutū sine subsidijs videbať. Sexdeci Aphricæ Elephantes post triarios stetere, vt aduersus Indicos q magnitudine & ferocia p̄stant, haud dubie inutiles. Macedones auxiliares, cū M. Aemylio tribuno militū ad castrorū p̄sidiū sunt relicti. Antiochus q ex oī colluuione hoīm exercitū cōtraxerat, multiplici ordine aciem instruxit beluæ indicæ cū turribus in qbus singulis quatuor bellatores erant ordinibus interiectæ, quarū octo & quadraginta Antiocho affuerūt. Falcatæ ad id quadrigæ, in his cuspides circa temonē ab iugo decem cubita extātes velut cornua ꝓminebāt, qbus qcqd obuiū fuisset atrociter transfigereť: in extremis iugis binę prætentæ erant falces, vna æquata iugo ad terrā, altera deuexa, illa vt quicquid a latere obijcereť dissecaret, hæc vt prolapsos aut de industria subeuntes demeteret. Erant & ab axibus rotarū vtrinq; pari ratione falces deligatæ. Stabant Cameli quos Dromadas vocant, & in singulis qui Arabes sagittarij, qui quū opus erat, tenueis gladios quaterna cubita longos velut superne in hostē vibrabāt. Fuerunt in cætero equitatu Tarentini equites qui duos desultorios ductabant equos in p̄liū. Huiusmodi prę sidijs aciē varie instructā rex e dextero cornu tuebatur, a leuo Seleucus filius, & Antipater ex fratre genitus. Mediam aciem Minio, Zeusis, & Philippus elephantorū magister tenuerunt. Fuit dies quo pugnatum est nubilus atq; humor ab austro velut imber perfudit omnia, quæ res arcꝰ, fundas, & iaculorum armamenta hostibus minus vtilia reddidit, qui his telis plurimum vt Romani pilis & gladio vtebanť. Persuasum habuit Antiochus ita fore, vt

Vbi Scipionis filius sit captus.

Verba Scipiōis ad Antiochi legatum.

Ilienses.

Antiochi copię

Scipiōis ferocia.

Antiochi acies.

Desultorij equi.

primo concursu falcatæ quadrigæ aduersam Romanorum aciem turbarent. Cęterum funditoribꝰ sparsim Eumenis consilio immissis clamore crebroq; telorũ iactu medio campo inter duas acies per ludibriũ exactæ sunt atq; pene e medio sublatę inde iusta fuit pugna, iniectoq; semel pauore quadrigarum fuga in hostium subsidia q̃ post læuum cornu stabant incidit, quibus nõ solum aciem nudauit, sed vsq; ad cataphractos equites pauor cum strage peruenit.

Quadrigæ dissijciuntur.

Secuta est Romanorũ equitum procella, quæ subito incursu regium equitatũ sua spõte turbatum dispulit, totum deinde læuum hostiũ cornu inclinauit, peruasitq; terror vsq; ad mediam aciem, nec tãtum præsidiarij & phalanges turbatæ sunt, sed beluæ ordinibus interiectæ, a Romaanis tali prælio assuetis consectæ, aut in fugã actæ. Longe diuersa fuit Romanorũ fortuna in sinistro cornu in qđ circumuentum Antiochus totis viribus incubuit.

Laborãt Romani in sinistro cornu.

Id cum cęde & strage multa est pene in castra compulsum. M. Aemylius, qui vt diximus ad illorum præsidiũ fuerat relictus suorũ fuga animaduersa cum præsidio fugientibus occurrit, hortationeq; & minis fugam sistit. Affuit cõtinuo Eumenes, inde & Attalus Eumenis frater cum recenti ala equitum, quorum interuentu instaurato pręlio pauor cõtinuo a Ro. in hostes vertitur. Antiochus vbi fortunã mutatã vidit, confestim equum in fugam vertit, continuo & alij secuti regem sese p̃lio subtrahunt, fitq; aperta fuga. Romani vtroq; cornu victores per aceruos corporũ, quæ media maxime acie cumulauerant, ad regia castra diripienda ire pergunt. Hostes toto campo cæsi sunt, multi alij super alios ruentes inter beluas & quadrigas obtriti.

Cæsorũ numerꝰ.

In castris maior propemodum cædes edita est quam in acie, ad L. milia peditum cæsa eo die dicuntur, equitum tria milia. Mille. CCCC. capti, & cum rectoribus. XV. elephanti. Romanorum qđ vix historica fide incolumi scribi possit. CCC. nec amplius pedites acie occubuerũt, equites quatuor & XX. Antiochus cum paucis fugiens primo Sardis cõtendit, vrbeq; pręsidio firmata cum vxore & filia Apameã quo Seleucꝰ cũ paucis amicorũ cõcesserat, est ꝓfectus. Tyatira, Magnesia, & Sipilus vrbes haud multo post pugnam deditę & a Sardibus quoq; & ab Epheso legati venerunt deditionem facientes. Per eos quoq; dies Aphricanus ab Elea in castra venit, nam ob morbum pugnę nõ interfuit.

Antiochus petit pacẽ.

Venerunt & ab Antiocho legati pacem & veniam orantes, qui post pauca verba præsenti fortunæ accõmodata, Ecquas leges Antiocho victo Romani dicerent quęsiuerunt. Aphricanus oĩm permissu leges dixit, vt tota Europa Asiaq; citra taurum Antiochus abstineret. XV. milia talentum Euboicorũ po. Rom. penderet. Tria millia priusquam pax sancirentur. Reliqua equis pensionibus in. XII. annos. Obsides. XX. Romanorum arbitrio daret, vt Hãnibal & Thoas Aetolici belli concitator, Mnasymachus Acarnã, & Philo Chalcidensis dederent. Adiecit Scipio regem serius pacem petijsse quã debuerat, q̃ si eam quæ tunc daretur repudiaret, sciret regum maiestatem difficilius a summo fastidio ad medium detrahi, quam a medio ad imum. Sed legati cum his mandatis venerãt, vt nullas pacis cõditiones recusarent, Missi itaq; sunt legati Romam ad eam sanciendam, & consul exercitum in hyberna dimisit. Sub id tempus Attilius de Antiocho ad Thermopylas victo, & de Aetolis triumphauit. CCXX. signa militaria sunt triumpho pręlata, ingens vis argenti signati infectiq; cũ supellectili argentea preciosaq; veste ex hoste capta, cum coronis & captiuis nobilibus. Eximij triumphi lætitiã tristis ex Hispania nuncius minuit, q̃ sex milia Romanorum militum ad Lyconem oppidum, L. Aemylij proconsulis ductu, a Lusitanis cæsi essent, cætera multitudo turpi fuga magnis itinenbus ægre in pacatum abijsset. Creati sunt inde in sequentem annum consules, Fuluius nobilior, qui sibi Gn. Manlium collegam dixit, quum comitiorum die neque is, neq; cæteri competitores centurias explessent.

Cõsules.

Valerius Antias prodidit per id tempus quo hæc Romæ gerebantur, quum nondum ad Magnesiam pugnatum esset, Romæ famam percrebuisse cõsulem Scipionem cum fratre Aphricano per speciem restituendi filij in colloquium a rege vocatos, in hostium potestatem venisse, atq; his captis Romana castra ab hoste expugnata, deletumq; omnino exercitum. Liuius neq; rem pro vera executus est, neq; pro vana silentio præterijt. Cum Aetolis per id quoq; tempus de pace actum. Legati q̃ ab ea gẽte ad hoc Romam venerãt, rogati an in senatus & in po. Rom. potestate futuri essent Aetoli, nec ad id quæsitum responderent, iussi sunt tẽplo excedere, ab vniuersoq; ordine acclamatum frangendos esse vanissimos eius gentis spiritus, bellũq; cum ea gente nihil intermittendum. Prouincias consules sortiti M. Fuluius Aetoliam, & Manlius est Asiam adeptus. Q. Fabius Flamen Quirinalis qui Siciliam sortitus prouinciam fuerat, a P. Licinio pontifice sacrorum causa Romæ retentus est, vt olim Posthumius Albinus primo bello Punico a Metello pontifice ad bellum exire prohibitꝰ,

Q. Fabiꝰ Flamen a Pontifice retẽtꝰ.

actum demum literæ a Scipionibus Romam perlatæ, quibus non solum exercitus & ducum incolumitas sed victoria ingens nuper parta nunciabatur, nihil tamen de consule in Asiam mittendo mutari placuit. Secuti deinceps Antiochi & Rhodiorũ legati. Venit & Eumenes, cui primo omnium datꝰ est senatus. Rex victoriam de Antiocho patribus gratulatus, pudenter & verecunde sua fratrisq; sui merita in Romanos ordine exposuit. Auditi sunt deinde Rhodij & Antiochi legati, cum quibus pax ijs conditionibus quas Scipio dixerat firmata est, & in capitolio fœdus ictum. Eumeni & fratri datũ quicquid citra Taurum Antiocho adimebatur, pręter Lyciam & Cariam vsq; ad Męandrum amnem Hæ Rhodijs attributæ.

Munificẽtia Ro. in socios

Cæteræ ciuitates Asiæ quæ Antiochi stipendiariæ fuerant, liberæ & immunes factæ. Decem postremo legati in Asiam missi qui velut in rem pręsentem irent, resq; eius prouinciæ publico decreto constituerent. Per id tempus, L. Bebius prætor qui in Hispaniam proficiscebat, a Liguribus circunuentus, cæso eius comitatu, ipse vulneratus Massiliam cum paucis fuga delatus, intra triduum expirauit. & L. Aemylius, qui priore anno fuerat a Lusitanis victus, tumultuario fræ tus exercitu collatis iterum cum hoste signis, duodeuiginti barbarorum milia cecidit, tria milia & CCC. cepit. Hic est Aemylius ille qui haud multo post Persem regẽ vicit. Eodem anno Bononia colonia Latina in Boios deducta: Triumuiri eam deduxerunt, L. Valerius flaccus, M. Attilius Seranus, & L. Valerius Tappo.

Bononia.

Per eosdem dies, L. Aemyliꝰ regillus qui ad Myonnesum Antiochi classem magno prælio vicerat, naualem triumphum egit, Prælatæ currui coronæ aureæ vndequinquaginta Tetracini Attici. CCXXX. M. Cystophori maiore adhuc numero trãslati. Scipio & ipse Romã reuersus mense intercalario, pridie Calẽ. Martias, triũphans vrbẽ ingressus est. Prælata currui signa militaria ex hoste capta. CCXXIIII. Oppidorũ simulacra

cra centū.XXXIIII.Eburnei dētes.M.CCXXXI.
Aureæ coronæ.CCXXXIIII.argenti pondo.
CXXXVII.M.&.CCCCXX.Tetracinum &Cy
stophorum multa milia, nummi aurei Philippei.
Triūph⁹ Asiatici Scipiōis
CXL.M.Argenti facti mille pondo &.ccccxxiiij.
Auri mille pondo & amplius.Regij pręfecti & pur
purati duo &.XXX.ante currū ducti. Ipse Scipio
ne fratris cognomini cederet, Asiaticus appellari
voluit.Interea,Gn.Manlius cū Gallogræcis in A-
sia bellū cōflatū habebat,qui auxilijs Antiochū iu
uerant,& Q.Fabius p̄tor classis pręfectus,ne ocio-
sam ageret,p̄uinciā in Cretā bellū transtulit.Etenī
multi Romanorū in ea insula iāpridē seruitutē ser-
uiebant,vbi classis eo est appulsa edictū fuit p̄toris
noie,vt captiui passim cōquisiti a se cū legatis mit-
terent̄ quibuscū de rebus ad Romanos & Cretēses
pertinentibus ageret.Valerius Antias annaliū scri
ptor,quatuor captiuorū milia ab insulanis mina-
cissimum a Romanis bellū veritis, Fabio restituta
tradidit q̄ popularis prouincia effecit,vt Fabio Ro
mā reuerso naualis sit triumphus decretus.Nec res
Aminā-der in re-gnū resti tuitur.
Græciæ interea in ocio fuere, dum in Asia est cum
Antiocho bellatū,Athamanes Philippi regis p̄si-
dijs haud vno loco eiectis Aminandrū qui in Ae-
tolia erat in paternum regnum restituere. Hera-
clea Theudoria & Argithea vrbes vno tp̄e a Phi-
lippo defecerunt.Secuta est eam defectionē, cætera
Athamania ingenti studo.Occurrit eo multo post
Philippus cum sex milibus armatorū,qui ad Argi
theam ducens parum abfuit,quin Athamanum &
Aetolorū q Aminandro fauebāt, subito sit incur-
su cū oībus copijs opp̄ssus.Fugiēti itaq; similis sese
in Macedoniam recepit, præsidiumque quod in
Aethiopia supra Argitheam constiterat,post regis
digressum ab Athamanibus expulsum partim
cæsum est, sua sponte per locorum abrupta præ-
cipitatum. Aminander recuperato regno Romam
misit,qui pacē suo noie a po.Ro.impetrarent. Nec
Aetoli, Aminandro in regnū restituto quieuere.
Amphiloco em̄ & Aperanthia receptis, & Dolo-
pes q sub Philippo erant suę ditionis faciūt. Hęcq;
illi sub id tempus quo Antioch⁹ est in Asia vict⁹.
Vno itaq; tēpore & subactū regē audiuere,& lega-
ti ab Roma sine pace domū reuersi sunt.Secutus &
Fuluij cōsulis transitus in orā Macedoniæ, quibus
om nibus territi Aetoli per Rhodios & Athenien-
ses pacē impetrare sunt conati. Consul per Epyrū
Ambra-cia defen ditur.
& Acarnaniā ducens Ambraciā oppugnare est ad-
ortus.Haud vno loco vrbs bellicis incessebat̄ ope
ribus,valide tamē defensa fuit Aetolorū pręsidio,
qui ab initio firmā eo propugnatorū manū mise-
runt.Secuta inde alia cohors, q̄ tantū audaciæ ob-
sessis attulit,vt eruptione ex oppido facta, partem
operū corruperint, multiq; Romanoꝝ tumultuo-
so sint p̄lio desiderati,fuissetq; eo die ingens clades
accepta si Aetolorū exercitus vt per nuncios conue
nerat,exteriore parte Romanos prælio occupatos
inuasisset.Sed q Ambraciā venire debuerant,incer
tū,metu an necessitate ducti in Amphilociā diuer-
terūt,opē suis laturi q a Perseo Philippi filio oppu
gnabant̄.Regius iuuenis audito Aetolorū accessu,
hostilē agrū populatus in Macedoniā cōcessit. Ad
Ambraciā q̄tū murorū cōsul discutiebat tm̄ op-
pidani ab Aetolis adiuti interiore parte reponebāt.
Estq; interim pene in vrbē penetratū cuniculo ad
Aetoloꝝ inuentū.
muros acto.Sed re aīaduersa solū Aetoli ex trāsuer
so effodiūt,atq; ita obuiā hostibus eūt, dimicatūq;
est in cuniculo,nec vlla vi magis victa fuit Rom.
p̄tinacia q̄ nouo oppidanorū cōmēto,Doliū plu-
ma oppletū cū tenuib⁹ fistulis in cauerna ostio ob-
fecerunt, inde a tergo follibus adhibitis nidore
incensę plumæ fumoq; miles a proposito est auer-
sus. Tenuit inde aliquot dies obsidio,quoad Ami
nandri regis interuētu Ambracienses deditionē fe-
cere,q p̄ter aureā coronā.DCL.pondo,signa ænea
marmoreaq; & tabulas pictas qbus ornatior erat
Ambracia(fuit em̄ Pyrrhi regia)cōsuli obtulerūt.
Aetoli & ipsi fessi his conditionibus pacē accepere.
Leges Aetolis datæ.
Imperium maiestatēq; Po.Ro.Aetolorum gens cō
seruato sine dolo malo,ne quē exercitū q aduersus
socios amicosq; eorum ducetur per tuos fines tran-
sire sinito.Bellumq; pariter gerito, perfugas fugiti
uos captiuos reddito. Romanis socijsq; obsides
quadraginta consulis arbitrio dato,Cephalenia ex
tra pacis leges esto.M.talenta argenti po.Ro.solui-
to,dimidiū in præsentia pendito.Qui agri,quæ vr
bes a Romanis iam inde a T.Quintio & Gn. Do-
mitio cōsulibus sunt ipsi genti adēptæ,Acarnanū
sunto,& hæc a M.Fuluio in Aetolia gesta.Gn. Mā
Causa belli Gallis il-lati
lius per id tēpus cū Gallogræcis bellauit. Is initio
veris cum eo exercitu quem a Scipione acceperat,
ipsi genti bellum intulit.Hortatus est itaq; Manli⁹
milites ad rem secū alacri animo gerendā aduersus
eos qui pro Antiocho in acie stetissent,quibus etiā
incolumib⁹ multo minus pacata futura esset Asia
citra Taurum Romanis,quā sub Antiocho fuerat.
Ex Epheso in hostē mouit,ad Mæandrū primo vē
tum,quo nauibus superato(nā vado tranari nō po
tuit)præter Comenē,vbi Apollinis templū cū ce-
lebri oraculo fuit,ad Harpasum amnē fecit castra.
Hic quū sederet castellū quoddā p tribunū Antio-
militū receptū Alabādēsibus restituit.Dein ad An
tiochiā sup Męādrū metat⁹.Est Mæādri ort⁹ ex Ge
linis.Fuerūt Celenę olim caput Phrygię, nouæq;
Apamea
vrbi Apameę nomē fuit,ab Apamea Seleuci regis
sorore,& Marsias haud procul a Męandri fontibus
oriens ipsi fluuio infunditur.Obtinuit fama Cele-
nis Marsiam tibiarū cantu cum Apolline certasse.
Męander ex arce summa Celenarū ortus vrbē ip-
sam intersecās,p Caras & Ionas fluēs inter Prienē
& Miletū in mare elabitur. Ad Thebas itum in fi-
nibus Pysidarum.Hic quia in Romanum equita-
tum factus est ab locorum accolis impetus, victi
prælio Barbari quinq; &.XX.talentis &.X. mili-
bus medimnis tritici,pacem sibi a consule redeme
runt.Erizā vrbē cepere,mox ad Tabusion castellū
imminēs flumini Indoventū est.Labit̄ is ex Cyba
Ind⁹ flu.
ritarū mōtibus,p̄cul ab eo multo celebriore q In-
diæ nomē dedit.Q̄q̄ hic quoq; ob id nō parū cele
bris,q̄ vt Plinius scribit sexaginta accipit perēnes
fluuios, torrentes amplius centum.Dedit huic flu-
uio nomē Indus ex elephāte casu quodā in eū deie
ctus.Gn.Manlius a consule missus cū quatuor mi-
libus peditū,& quingentis equitibus, Cybaritarū
fines ingressus,obuios continuo habuit a Cybara
legatos,per quos Megeates tyrannus veniam pre-
cans pollicetur se imperata facturū.Cui centū talē
ta &.X.milia medimnum tritici consul expressit:
Calauris flu.
a Cybara per Idensium agros ducēs Calaurē amnē
superauit,dein præter Carallitem paludem,& Ma-
damprum fecit castra. Lagum ab incolis desertam
diripuit. Ab Lyseos fluminis fōte ad Cobuletū am
nem ventū est.Et ex Cobuleto in Pamphiliā con-
sul detorsit iter,exemitq; Isiondēses obsidiōe, quo
Thelmē-ses.
rum arcē capta vrbe Thelmenses oppugnabant &
Thelmēsibus pax data ex Pāphilia reuersus ad flu-
men Taurū consedit:postero die ad Sylenē quam
vocāt Comē metatus est,ad Cormala vrbē postea
processit, Darsamq; habitatoribus metu desertā di
ripuit,& Lysionē sponte deditam recepit,fuisset &

alterum montē Tectosagis & Trocinis, q̄ꝙ hi di
cerentur Tolostobogis auxilio ituri. Consul ad
Olympum primo duxit, triduo postquā in hostiū
conspectū venit tripertito est montē præter hostiū
opinionē oppugnare adortus. Persuasum habue-
runt Galli ab initio Romanos locorū difficultate
territos, nihil aduersus montis naturā ausuros. Est
Olympus pene vndiq; aditu difficillimus p̄terquā
a meridie qua parte colles castigatius assurgūt. Hic
galli omne copiarum robur hostibus obiecerunt.
Cæteris locis modico præsidio firmatis, quatuor
milia tumulum viæ imminentem, procul a castris
Romanorū ferocia. occupant. Id Romani intuiti locū ferociter subeūt,
fuitq; his pugna ab initio difficilior vt parū æquo
loco inita: mox vero vbi cōminus ventū est, & Gal
li seminudi scutorum angustia ad telorum ictus ex
positi, sagittis, glande, iaculis, obruebantur, eratq;
eorum clades eo insignior q̄ & nudi pugnabant,
& candida corpora notabilius cruore rigabantur,
tum vero in rabiem versi, partim corpora humi
sternere, alij in subiectū hostem præcipites acti in
suam perniciem ruebant. Postremo vbi se a leui ar-
matura victos senserūt, & iam legiones sub signis
aderant, effusa fuga castra repetunt. Consul capto
tumulo paululum ibi militem continuit, inde suos
paucis hortatus iterum leuem armaturam in castra
præmittit. Hic quoq; Galli qui pro vallo steterant
telorū multitudine cooperti momēto tēporis in ca
stra cōpellunt, firmis stationibus ad portas aditus
relictis. Cadebat interim telorum vis ingens intra
hostium munitiones, multiq; mortales promiscue
vulnerabant, exaudiriq; p̄inde clamores & plorat⁹
mulierū ac puerorū. Demū adhibito legionū robo
re, paucis hostiū primo congressu prostratis, cæte-
ra multitudo, perculsa cessit, diffugitur totis castris
cum clamore & miserabili ploratu, ruuntq; Galli
per vias & inuia, non abrupta saxa, non rupes ob-
stant fugientibus, atq; ita multi p̄cipites acti, aut
debilitati sunt aut ruinoso lapsu exanimati. Absti
nuit suos consul a præda, vt fugientibus e vestigio
instarent. Quę res effecit vt passim sint cæsi hostes,
& vltimū agmen quod extra pugnæ periculū fuit
castra diripuit. Claudius Quadrigarius qui bis in
Cæsorū numerus. Olympo pugnatum credidit. XL. hominū milia
scripsit occidione occisa. Valerius Antias. X. milia
tantum interfecta prodidit. Captiuorum numerus
haud dubie priorē numerū expleuit. Multi donati
sunt pro concione, & in primis Attalus Eumenis
frater qui egregiam oīm consensu operam eo præ
lio nauauit. P̄dā in medio redactā cōsul militib⁹
diuisit. Inde in Tectosagos itū, ventūq; est tertijs
castris ad Angirā nobilē in ea terra vrbē, vbi quū
cōsul statiua haberet, Cēturio q custodiæ captiuo-
Orisgontis Reguli vxor. rū p̄erat, Orisgontis Gallorū reguli vxori eximia
inter suas populares pulchritudine, ad oēm iniuriā
obnoxię stuprū intulit. Inde vt mœrētē illius aīm
leniret, auri talētū pactus, occulte se illā e custodia
ad suos dimissurū pollicet, feciq; illi potestatē mit
tendi seruū in altera Gallorū castra, q̄ ad decē milia
passuū inde aberāt, vt noctu duo ex necessarijs ad
cōstitutū locū cū auro venirēt. Affuerūt illi ex cōdi
cto, & centurio cupiditate auri impulsus captiuā ex
custodia eductā, ad destinatū p̄duxit locū. Ibi illa
Gallica lingua hortatur suos, vt stricto ferro hostē
obtrūcent, cædeq; p̄petrata iacētis caput ferox mu-
lier abscissum sinu inuoluit. Inde ad Orisgontē, q
in ea castra ex Olympo p̄fugerat, reuersa in eius cō
spectū caput abiecit. Tū mirāte illo ecq̄d rei id esset
vlta sum inq̄t, priusq; ad te venerim, corporis in
iuriā, violatāq; ab hoste pudicitiam. Et Gallica mu

lier tale edidit facinus. Tentarunt interim Galli, p̄
speciem colloquij, consulē insidijs excipere, mille
lectis ad id facinus eq̄tibus, fuissentq; voti cōpotes
facti, p̄sidio q̄ngentorū equitū quos secū cōsul ha-
bebat, fuso, maioreq; ex parte cæso, nisi aliquanto — Consul
maior equitatus, qui pabulatoribus præsidio erat, — pene op-
clamore audito, eo mature accurrisset, horum inter — pressus est
uentu non solū consul seruatus est, sed hostes fusi — a Gallis.
ac cæsi vsq; ad radices montis. Tertio itaq; die ab-
eo quo ita est pugnatum, In auersum montē cōsul
aciē erexit, quatuor & LX. milia bellatorū Iugum
tenebant. Fuit tamē hæc victoria aliquāto facilior,
q̄ ad Olympū p̄culsis recenti clade hostiū animis,
restiterūt tamē nonnihil, quoad robur legionū ad
motū sit castris. Tum vero vt erant magna ex par-
te saucij, vi telorum, velut grandine quadā, afflicti
fugam capessunt, dextra læuaq; per deuexa montiū
latera diffugiunt. Miles castris captis, prædę cupidi
tate, ad insequendū hostem ægre trudebatur, fuitq;
proinde cædes longe minor q̄ victoria. Ad. X. mi
lia occisa dicuntur. Cætera multitudo vltra Halim
fluuium quo filios & vxores præmiserant abierūt
Præda tanta fuit, quantā gens rapiendi cupida, quę
per multos annos Asiam cis Taurū tenuerat, coa-
cervasse potuit. Galli duplici clade fracti, postremo — Galli pa-
ad consulem legatos pacem imploratum mittunt, — cē poscūt
his Ephesum ad se vnire iussis, ipse quia dimidiū
autūni exierat, vt procul Tauro monte qui gelidis
simus est, copias ante hyemē abduceret, motis si-
gnis in maritima loca hybernatū dimisit. Romæ
interea T. Quintius & M. Claudius censores viam
silice sternendā a Capena porta ad ædem Martis lo
cauere, ab his Scipio Aphrican⁹ tertio lect⁹ est prin
ceps senatus, fuit enim quantum hinc colligi po-
test honos ille annu⁹. Tyberis duodecies vno an-
no campum Martium, & plana vrbis loca inunda
uit. In Græcia M. Fuluius alter consul Cæphale-
nios in fidem recepit. Samei, vna insulanorū ciui-
tas, post datos obsides, incertum quo consilio con
festim rebellauit, quatuorq; menses laboriose op-
pugnati, demum vrbs & capta vi est & hostiliter
direpta, & qui cum arce dediti sunt, sub corona væ
nierūt. Ex Cephalenia cōsul in Pelopōnesum trās
misit, ob bellum inter Achæos & Lacedæmonios — Lacedæ:
nouissime ortum. Quintius & Romani, fractis Na — & Achęo
bidis opib⁹, vicos & castella Laconici agri Achęis — rū discor
addixerant, & Spartani exules passim ea loca obti- — dia.
nebant, habebantq; per hæc Lacedæmonios vehe
menter solicitos, in primisq; ægre ferre Spartani, q̄
ora maris parum sibi tuta esset. Indignitate itaq;
rei commoti, Lalim vicum maritimum adorti vbi
rum pleriq; exulum exagitabant, maiorē tumultū
q̄ cædem exciuerunt. Miserunt philopœmenis im
pulsu, qui tum prætor erat, Achæi Lacedęmonem
legatos, qui eius tumultus autores ad suppliciū de-
poscerent, alioqui fœdus violatum videri. Achæo
rum postulata adeo Spartani iniquo animo tule-
runt, vt interfectis qui illorū erant societatis auto-
res ipsius gentis amicitię publice renunciarint, mis
sis ad consulem legatis, qui Lacedęmonem illi po-
puloq; Roma. dederent. Et iam Achæi sumpserant
aduersus Spartanos arma. Cæterū consulis interuē
tu iussi vtriq; sunt armis abstinere, Romāq; ad pa-
tres mittere. Magna erat apud Romanos Achæorū
autoritas, & de Lacedæmonijs nihil mutari place-
bat. Est itaq; legatis adeo ambigue responsum, vt
tam hi, quam illi in suum fauorem senatum decre
uisse dicerent. Accensis proinde in pristinum certa
men animis sub initium veris Philopœmenis du
ctu Achæi Laconicos fines ingressi, defectionis au-
tores

tores deposcunt, policiti fore, vt indicta causa nihil passuri essent. Ciuitate metu attonita, qui deposcebant sua sponte se ituros professi sunt, & qa cōmunis causa agebatur, pleriq; alij sunt secuti: vbi in castra ventum est Spartanorū exulum qui cum Achęis erant incursu, fauente multitudine, ad septē decim eorū qui venerant cōtra ius gentiū & fidem a duce in id datā interficiunt. Postridie cæteri, qui tres & LX. numero fuerunt e vinculis iratæ multitudini obiecti, damnari ad vnū omnes supplicio traditi sunt. Principum clade territi Lacedæmonij muros vrbis diruere sunt iussi, exules reducere, Lycurgi legibus abolitis Achæorū moribus assuescere. Muri disiecti sunt, Lycurgiq; disciplina sublata, qua octingentos ea ciuitas annos steterat.

Lycurgi leges sublatæ.

Post Fuluij & Manlij annū secuti sunt consules M. Valerius Messala & Gn. Liuius Salinator, puincijs in sortem coniectis, Messalæ Ligures euenerunt: Salinator Gallos sortit⁹ est. C. Valerius Tappo tri. ple. legem promulgauit, vt Formiani Fundani & Arpinates municipes, qui ciuitatē sine legis latione adepti fuerant, ferendi ius haberent. Ea rogatio non caruit cōtentione, sciuit tamē legē populus. M. Claudius Marcellus Lustrū condidit. Censa sunt ciuium capita. CCLVIII. milia. CCCVIII. In fœdere qd' cum Antiocho fuerat ictum diserte est expressum vt Hannibal dederetur, qd' ille pręuidens, cōtinuo post pugnā, qua Antiochi opes ad Magnesiā cōciderant, in Bythiniā ad Prusiā regē se cōtulit. Cum Ariaracte rege, in Eumenis gratiā, q illius filiā vxorē duxerat, iuncta est societas.

Cōsules.

Hānibal ad Prusiā regē se cōfert.

Et Gallis his cōditionibus pax reddita, vt vagandi morē finirent, seq; tenerent suis finibus. Rebus Asiæ per hæc constitutis, Manlius omnes copias in Europā traiecit, inde per Cherronesum ducens, qa per Thraciā erat iter facturus, copijs bifariā diuisis, partē vnā iussit præire, reliqua cogebat agmen, in mediū vehicula cum omni præda & publica pecunia accepit. Nec fefellit Romanū opinio. Traces ad quinq; milia numero, insessis locorū angustijs, impetum ex improuiso in impedimēta faciunt, & iam diripere occœperant interfectis custodibus, quū subito militū occursu p̄lio occupant, fuitq; anceps per diē pugna, multiq; vtrinq; cecidere, sed plures aliquāto ex Romanis. Remiserunt præliū sub noctē Barbari, nec præda vacui domū cōcesserūt. Romani bifariā nocte vna metati sunt, postridie iunctis aciebus signa mota sunt, ad Hebrumq; fluuiū ventū est. Inde per Aeniotū fines ad alias āgustias itū (Tympira locū vocāt) hic iusto prælio, cæterū in aperto cū Thracibus dimicatum, fusisq; Barbaris ac eorū plurib⁹ cæsis, Romani saltū Transgressi, in Maronitarū fines venere, per pacatā inde regionē Apolloniā, & ex Apollonia p̄ Abderitanū agrum, Neapolim & reliquas Græcorū colonias copiæ traductæ. Postremo p̄ reliquos Thraces magis suspectos q̄ infestos ventum est in Macedoniam, ac reliquum hyemis Appolloniæ egit. In Liguria & Gallia nihil dignū memoria est eo anno gestum. Secuti noui consules M. Aemilius C. Flamini⁹. His cōsulibus L. Minuti⁹ Myrtilus & L. Manlius, qa Carthaginiensiū legatos pulsassent, M. Claudij prætoris iussu per fœciales traditi sunt legatis, & Carthaginē aduecti. M. Fuluius ab Ambraciensibus P. Aemylij consulis impulsu est absens accusatus apud patres, q̄ sine causa petiti bello essent, & hostiliter ab eo spoliati, erant non obscuræ inimicitiæ inter Fuluiū & Aemyliū. Cæterū C. Flaminius consul, absentis causam complexus, autor fuit ne qd decerneretur ante Fuluij reditum.

Cōsules.

Manlius a suis legatis accusatur.

Sic eni Gn. Manlius, vbi Romā venit, quū peteret vt triūphās in vrbē ingrederet, a L. Furio Purpurione, & a L. Aemylio Paulo, q eius in Asia legati fuerāt, accusat⁹ est, q̄ Antiochi pacē turbare q̄siuerit, belli gerēdi cupiditate, trās Taurum Roma. signa cōtra ictū fœdus, oraculūq; sibyllini carminis proferre conatus esset, fecissetq;, nisi a legatis prohibitus fuisset, & q̄ a tam audaci incœpto auersus, Pysidię, Lycaonię, Phrygię insontes vrbes circunductos ad omnes recessus mercenario exercitu sordide expilasset, q̄ Gallogræcis, sine senatus cōsulto iniussuq; Po. Ro. bellum intulisset, q̄ illatū adeo temere administrasset, vt nisi fortuna Po. Ro. affuisset, potuerint Romanæ legiones semel atq; iterū, locorū iniquitate deleri. Postremo q̄ in Thracia ab incōposita latronū manu fugatus esset, Ro. exercitus cæsus atq; impedimentis nō parua ex parte exutus. Cæterū si talis clades nunquā fuisset accepta, non videre se aiebat, de quo hoste Mālius triūphare posset an de Gallogræcis: a quibus res repetitę non essent, neq; ipsi hostes a Po. Ro. iudicati, neq; solenni more bellū indictū, nisi cōfundi tolliq; iura fœcialia placeret, neq; senatū de bello consuli amplius, omniaq; iura diuina & humana turbari. Excepit legatorū accusationē Manlius lōgiore oratione, qua & Gallos armis iure petitos ostendit, q ad Magnesiam pro Antiocho in acie stetissent, appellatiq; ambo Scipiones q gerēdo bello p̄fuerāt, Gallogręci hostes eo bello an amici fuissent. Iniquiore loco a se aciem instructā haud quidē insiciari, qn̄ æquiore instrui nō potuisset. Sic ad Thermopylas ab Atilio, sic ad Quintio antea ad Aoū amnē dimicatū. Eo igitur itū, quo spes victorię traxisset. Ad centū milia hostiū debellata. XL. M. aut cæsa aut capta. Pacatā a se totā citra Taurū Asiā, quę incolumibus Gallis oīm opinione quieta erat nūquā. Qd' ad Thraciæ latrones attineret tātū abesse, vt crimen, immo mendaciū illud, gloriæ a se partę aliquo modo obsuerit, vt p̄ ea victoria, q̄ bis multa milia Thracū paucis diebus fudisset cecidissetq;, si nihil in Asia esset gestū, nihilominus triumphū petiturus fuisset. Sed cæcā esse inuidiā, nec quicquā aliud scire q̄ detrectare virtutes, honoresq; ac p̄mia corrumpere, quā duo L. Purpurio & Aemylius secuti, ea accusarent, quorū ipsi alioq testes, si sine inuidia viueretur, adhiberi debuissent, siquis alius labefactare esset ausus. Iactata inde in senatu res est, nitentibusq; Manlij necessarijs, frequēs senatus IIII triumphum decreuit.

Quę Mālius respōderit.

Triūph⁹ Manlio decernit.

Maior deinde cōtentio orta Duo Petilij tribuni plebis diē Scipiōi Aphricano dixerūt, nec defuerūt fortasse qui Romanā ciuitatē, vt ingratā accusarent, quæ tantū virū a Trib. pleb. vexari pateret. Cæterū & tunc q dē oportuit, oportebitq; semper, virū in libera ciuitate tm̄ eminere, vt legib⁹ semper interrogari possit, nullū eni mai⁹ ciuitatis vinculū quam q̄ ita libertas æquetur, vt potētissim⁹ quisq; possit causam dicere. Qui æquū pati nequeat in eum vim iniustam haud videri oportere. Nunc; igit Scipio maiore ciuiū frequētia in forū est deductus, quam quū ad dicendā causam venit, quā iussus dicere, sine vlla criminis mentiōe orationem de rebus a se gestis ita est exorsus, vt nemo vnquā melius, neq; verius laudatus fuerit, oīa eodē animo & ingenio quo gesta fuerāt, ab eo memorata, aberatq; interim ab auribus fastidiū, quia pro periculo & nō pro gloria dicebant. Tribuni p̄ter Syracusana hyberna, quæ infamia nō caruerūt, Pleminianū sacrilegium, militaremq; seditionem, suspicionibus magis pecuniæ ab Antiocho captę, q̄ argumentis rerū respergerāt. Filium captiuum sine precio restitutū, oībus rebus Scipionē, tanquā in eius

Quid Scipio de se

Quæ obiecta sint Aphricano a Petilis.

in eius manu pax & bellũ pop.Ro.esset, cultum ab Antiocho fuisse. Dictatorẽ eũ cõsuli non legatũ in ꝓuincia fuisse. Nec in Asiã alia de causa ꝓfectũ, ꝗ qđ Hispaniȩ, Aphricæ, Siciliæ de eo iam antea persuasum esset, hoc Græciæ & Asiæ & oĩb⁹ ad oriẽtem gẽtibus appareret, unũ hominẽ caput ac columẽ eẽ Romani imperij, sub umbra Scipionis ciuitatẽ lare imperantẽ latere. Sic illũ infamia intactũ, inuidia, qua poterãt, obruebãt. Die illo ꝑ hæc cõsumpto, causa ꝑducta est, cui⁹ dicendæ quũ postea dies affuisset, Tribuniq; ꝓ rostris sedissent, Scipio vbi ad illorũ conspectũ venit, dixit diẽ illũ esse eũ, quo ipse Hannibalẽ & Carthaginiẽses in Aphrica ingẽti prælio vicisset. Omissa igiť oĩ altercatiõe iturũ se in Capitoliũ, Dijs immortalib⁹ ꝓ ea Po.Ro. victoria grãs acturũ, qđ vt cæteri facerent hortat⁹, totã secũ cõcionẽ traxit, adeo vt Tribuni cũ modica suorum cliẽtiũ manu, & p̃cone, q reũ vocabat, in rostris relicti sint. Ex capitolio Scipio cętera Deorũ tẽpla cũ ppło circuiuit, fuitq; lux illa fauore hoĩm nõ min⁹ ei speciosa, quã quũ de Syphace & Pœnis triũphauit. Ipse assuet⁹ maiori fortunæ, ꝗ ꝙ reus esse sciret, prius ꝗ dies affuisset, qua causa dicẽda erat, Liternũ vbi villa illi fuit cõcessit. Tribuni plebis absentem insectati, eius supbiã & aptã secessionẽ in capitoliũ ad pplm criminari. L. Scipio ei⁹ frater morbũ excusabat, cæteriq; Tribuni ab eo appellati ita decreuerũt, vt qñ morbi causa Scipio abesset, dies a collegis prorogareť. Nemo ex toto Tribunorũ collegio erat, a ꝗ tristior snia expectareť, ꝗ a T. Sempronio Graccho, cui inimicitiæ cũ Aphricano haud obscuræ intercedebãt. Is quũ vetuisset nomẽ suũ decreto collegarũ abscribi, erexissetq; oĩm aĩos in expectatione alicuius durioris decreti, ita p̃fatus diciť. Qñ Scipio morbi causa abesset, nõ passurũ se eum accusari, priusquã Romã venisset, ac tũ quoq; si se appellarit auxilio futurum, ne causam diceret. Rem indignã fieri testat⁹ eum, qui ad tantũ rerũ fastigiũ deorũ hominũq; cõsensu peruenisset, sub rostris reum stare, aureſq; prębere adolescentiũ cõuicijs, nõ tam ipsi ꝗ pop.Ro. esse deforme. Mouerunt Sempronij verba, quũ cæteram multitudinem, tũ accusatores ipsos, quibus pronũciantibus se in posterũ deliberaturos, quid sui iuris & officij esset, dimissa cõcione Senatus est haberi cœptus, gratiæq; a toto ordine sunt ipsi Sempronio actæ, ꝙ Remp. priuatis simultatibus potiorẽ habuisset. Petilij probris vexati, qui ex aliena inuidia splendorẽ sibi quęsiuissent, spoliaq; ex Aphricano triumpho peterẽt. Silentiũ postea de Aphricano fuit. Literni reliquũ uitę egit, in ea quoq; solitudine tam venerabilis, vt p̃dones maris dicãtur qñq; in littus descendisse, vt eũ viderent, dextrãq; illã tot terrarũ & gentiũ domitricẽ tãgerent. Ipse ne in patria, uelut ingrata, funus sibi fieret moriens mandauit. Eius sepulcro id fuit carmẽ adscriptũ. Deuicto Hannibale, capta Carthagine, & aucto Impio, hos cineres marmore tectus habes. Cui nõ Europa nõ obstitit Aphrica quondã. Respice res hoĩm ꝗ breuis vrna p̃mat. Sed hæc aliquanto postea cõrigerũt. Eius morte creuit inimicis anim⁹, quorũ princeps fuit. M. Cato, qui eo adhuc viuo tãti viri magnitudinẽ allatrare erat solit⁹, quo autore Petilij illi diẽ dixisse credũtur, & post eius mortẽ rogationem tulisse, vt quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho esset, quæreretur, & si ꝗd ex ea in publicũ nõ fuisset relatum. Eam iniuriam questus est L. Scipio, ꝙ post mortẽ Aphricani ea rogatio orta esset, nõ satis videri Aphricanũ fratrẽ suum pro rostris non laudatum more maiorũ, nisi mortuus etiam accusaretur. Contentos Carthaginiẽses esse Hannibalis exilio, Po.Ro. ne morte quidem Scipionis qui Hannibalẽ vicit exatiari, nisi sepulti fama laceretur, fraterq; accessione inuidiæ insuper mactetur. M. Cato suasit Petiliorum rogationem, quam omnes tribus iusserunt. Q. Terẽtius Culeo, qui tum pretor erat, eam quæstionem habere est iussus, adeo Scipionum familię amicus, vt ad portã Capenam in Aphricani funere mulsum populo dederit, pileatusq; vt olim ipsius triumphantis currũ, ita sit funus persecutus. Hoc propius vero est, quam quod tradunt quidam fuisse eum familiæ inimicissimum, atq; ab hominibus aduersæ factionis ad eam quæstionem habendam optatum. Cæterum siue æquum sit expertus siue iniquum, L. Scipio reus est factus, receptaq; nomina quorundam legatorum, vt Hostiliorum, Catonum & C. Furij quæstoris, scribæ cum his duo expostulati. Scipio cum Hostilio legato & C. Furio, cæteris absolutis, damnati sunt, quod ille sex milia pondo auri, quadringenta argenti, plusquam in ærarium relata essent, ab Antiocho rege accepisset. quod Hostilius. LXXX. pondo auri, argenti. CCCC. tria. Furius. CXXX. auri. CC. argenti. Tradunt quidam P. Scipionem rationarium a L. fratre in curiam allatum suis manibus cõcerpsisse, indignatum ꝙ quũ tantum auri & argenti esset ærario illatum, quadragies (tanti ea lis reo ęstimata est) ratio reposceretur. Cæterum hæc de Scipionibus varie, vt video, tradita sunt memoriæ. Alij a Petilijs Scipionem, alij a Nauio accusatũ autores fuere, & illud diuersum tradunt, quo sit loco Scipio situs. Quidam Literni sepultum prodiderũt, in qua opinione Plinius & Plutarchus mihi fuisse videntur. Alij Romæ extra portam Capenam, vbi tres statuæ vno loco viserẽtur, supra sepulcrũ quod Scipionis esse diceret, quarum vna Aphricani fuerit. Altera L. fratris. Tertia Quinti Ennij poetæ. Quidam Aphricanum fratri iam reo facto, & in carcerem duci iusso, ex Hetruria vbi legati munere fungebatur, auxilio superuenisse aiunt, atq; ibi magis pie quã ciuiliter, reũ ex viatorum manibus extorsisse, quo audaci facto, quũ Tribunitia potestas a priuato soluta videreť, eaq; oneraretur Aphricanus inuidia, Gracchum ꝓ Scipionibus intercessisse, quum iam L. Scipio in vincula ducereť, iureiurãdo testatũ manere sibi cũ Scipionibus inimicitias, verũ indignũ sibi videri in carcerẽ L. Scipionẽ detrusum iri, in quem tot captiuos hostium duces Aphricanus duxisset, ac tum demum, ob id meritum, minor Cornelia (maior Nasicæ nupserat) ex autoritate patrum, ab Aphricano Graccho in matrimonium sit data. Scipio domum reuersus, quum Aemiliæ coniugi filiam a se viro locatam renunciaret, mulier indignabũda, quod talis consilij non particeps facta esset, non si T. Graccho inquit locata foret filia, eius rei expers esse debuissem. Tum vero Scipio lætus concordi iudicio, illi ipsi Graccho quem diceret, Corneliam a se desponsam affirmauit. Liuius aliam quandam de L. Scipione opinionem est secutus, vt post Aphricani mortem, ille damnatus, quum in carcerem traheretur, quia eius bona non tanti vænire possent, quanti lis fuerat æstimata, Scipio Nasica de totius familiæ laudibus accuratissima vsus oratione, conatus sit eũ periculo eximere. Cæterum tribunis in proposito manentibus, solus e collegio Gracchus eum mitti iusserit, quo apparet Scipionem haud semel causam dixisse, alioq nõ video cur Aphrican⁹ Graccho filiã despõderit, si nulla ipsius

Scipio Liternũ in exiliũ abijt.

Scipiõis interit⁹.

Carmen Scipiõis sepulcro adscriptum.

Terentij Culeois gratitudo.

Qui peculat⁹ cũ Scipione conuicti sint.

Cornelia Graccho locatur.

la ipsius tribuni opera in causa fratris fuisset ad id
tempus vius, nisi quis dicat bis illũ pro Scipioni-
bus intercessisse, & quũ Aphricano primũ dicta est
dies, quo mertio ille Corneliæ sit cõnubiũ adeptus:
& mox post Aphricani interitũ, quũ Asiancus cau
sam diceret. Satis constat L. ipsius bona oĩa in pu-
blicum a Tribunis redacta, ac diuẽdita, p̃ter pauca
quæ ad vsum vitæ cognati & clientes illi redeme-
runt. Sed dum hæc Romæ gerebant, Flaminius cõ
sul Frisinates Ligures pluribus p̃liis victos in dedi
tionem accepit, quibus quum arma adimeret, su-
bita defectione in Auginum montẽ cõfugere, atq;
inde plures metu dissipati, alii alio fuga dilapsi, in
deuia abierunt, qui in castris se tenuerunt a Ro-
manis circuncessi expugnatiq; sunt. Inde & Apua-
ni Ligures deditionẽ fecere. Flaminius, pacata pro-
uincia, ne militẽ in ocio haberet, viam a Bononia
Aretiũ vsq; silicibus statuit, & Aemylius alter con
sul, etenĩ ambobus eo anno Ligures prouincia da-
ti, vllis diuersa parte exustis, hostes se montibus te
nentes adortus, primo leuibus p̃liis fatigauit, coa-
ctos inde in aciẽ descendere iusto p̃lio vicit. Hisq;
cis Apœninum gestis transmontanos subegit, ar-
maq; ademit. Vltimo prælio, qđ cum ea gente ges
sit, ædem vouit Iunoni reginæ. Multitudine itaq;
ex montibus in campos deducta, pacatis Liguribꝰ
legiones in agrũ Gallicũ deduxit, viãq; a Placẽtia
Flaminiæ cõmissam Ariminũ vsq; militari opere
cõmuniuit. Cæterũ Strabo viam a Flaminio per
Tusciam & Vmbriã Ariminũ perductã autor est,
& alterã ab Aemylio ab Roma Bononiã, & inde,
ducto prope alpium radices in gyrum circa palu-
des opere, Aquileiã vsq; M. Fuluiꝰ Romã reuersus
de Aetolis & Cæphalenia triumphauit. Prælatæ
currui, præter aliam pecuniã, coronæ aureæ Centũ
duę. Signa ęnea. CCXXXV. marmorea. ccxxx. &
G. Manlius de Gallogræcis triumphũ egit. Actus
est triũphus ille aliq̃to tardius, q̃ veritus fuit ne Sci
pionũ exemplo apud tribunos vexaretur, qđ prius
quã præda triumpho prælata in ærarium relata es-
set, euenire nõ potuit. Ferebatur præterea ab eo ex-
ercitus Asiatica mollitie corruptus, tũ primũ lecti
ærati, vestis stragula preciosa, plagulę, & alia texti
lia Romæ inuecta dicunt. Monopodia adhæc, &
Abaci, psaltriæ, sambucystriæ & conuiualia ludio
num oblectamenta epulis adhibita, & coquus in
precio haberi cœptus. Erantq; iam consules Q.
Martius Philippus & Posthumius Albinus, his q̃
stio de clandestinis coniurationibus decreta. Græ-
cus quidam ignobilis aliquot ante annos in He-
truriam venerat, nõ iis artibus præditus, quibus
gens ipsa omniũ eruditissima ea tempestate vteba
tur, sed sacrificulus, ac vates occultorumq; sacrorũ
antistes, ea noctu multa vini & epulatæ crapula mu
lieres maribus mixte in abdito celebrare, ibi neq;
ætatis vlla, neq; sexus reuerantia, promiscua puero
rum ac matronarũ stupra, ex ea officina oĩa ciuita-
tis flagitia promebant. Manarunt ex Hetturia Ro-
mã huiusmodi initia, magnitudoq; vrbis taliũ ma
lorũ capax, diu id scelus occultũ habuit. Cæterũ sa
crorum indicium ita est ad Posthumium delatum.
Amabat Hispala quædã Fecenia P. Ebutiũ adole
scẽtem, pupillum a patre relictum. Hec enĩ ancilla
corpore quæstum fecerat, mox libera huic vni ani-
mum adiecerat, sustentabatq; suis opibus, hæredẽ
q; testamento cõsuetudine capta, destinauerat. Ebu
tii mater nouum matrimoniũ secuta, ne admini-
stratæ tutelæ ratio sibi aliquando reddenda esset vt
quoquo mõ illius indolẽ ꝓfligaret, mariti impul-
su voto se eũ Bacchis initiaturã ait. Denunciat id
Ebutius Hispalæ, veratq; simul eam mirari, si ali-
quot secubet noctes, religiõis causa id se facere, vt
Bacchis recte initiet. Tũ illa dii meliora inq̃t, inde
multa iis mala imp̃cata, qui id suasissent, satius sit
inq̃t tibi & mihi mori, quã te officinã illã oĩm sce-
lerũ subire, semel se sacrariũ illud suæ dominæ co-
mitem ingressam, at postquã libera fuisset, nunq̃
adiisse amplius, ob stupra & alia flagitia, quæ ibi
perpetrari vidisset. Docuit ad hæc pro hostia in oc-
culto mactari, siquis turpia pati recusasset, quibus
territus adolescens, vrgenti matri negat se velle ini
tiari. Tũ hæc vitricusq; irati Ebutium domo eii-
ciunt, exprobrantes adolescenti meretriciũ amorẽ
quo implicitus, religionis causa, nõ posset paucis
ab Hispala noctibꝰ secubare. Cõtulit se ille ad ami
tam suã Ebutiã, cuius autoritate adolescens rem,
vt ab Hispala acceperat, ad Posthumiũ consulẽ de
fert. Cõsul cũ Ebutia locutus, apud Sulpitiã socrũ
suã Hispalã eodẽ accersitã, initioq; p̃culsam atq; pa
uitantẽ, impunitatis spe confirmatã audiuit. Hic il
la sacrariũ illud docuit prius fœminarũ fuisse, nec
quẽq̃ virũ admitti cõsuesse, inuicẽ matronas sacer
dotes creari solitas, Esoponã quæ fuit sacerdos pri
mã velut Dei monitu oĩa immutasse, eãq; nouo
exẽplo viros initiare ausam, nocturnum sacrum ex
diurno, & pro tribus in anno diebus, q̃ nos singu
lis mensibus initiorũ fecisse. Ac iã, inde permixtis
cũ mulieribus viris, a nullo flagitii genere cessatũ,
pluraq; inibi fieri virorũ quã fœminarũ stupra, si-
qui minus patientes dedecoris essent, pro victimis
immolari, viros velut mente capta cum phanatica
iactatione corporis vaticinari. Matronas Bacchar̃
habitu passis crinibus, cũ ardentibus facibus decur
rere ad Tyberim, demissasq; in aquã faces, q̃a viuũ
sulphur cũ calce insit, integra flãma efferre, raptos
a diis hoĩes dici, quos machinę illigatos e cõspectu
in abditos specus abripiãt, eosq; per hũc modũ ne-
cari qui facere aut pati nollent turpia. Multitudinẽ
esse ingentẽ, q̃ in id facinus cõiurasset, alterũq; pro
pemodũ populũ videri, bienniõq; ante institutũ
ne quis maior. XX. annis initiaret. Captari ætatem
stupro & errori inhibendo idoneã. Cõsul Hispala
apud socrũ locata, Et Eburio in domũ clientis sui
misso, senatũ docuit, quæ, duorũ indicio p̃ eos dies
cõperisset. Patres, quũ rei atrocitate, tũ periculo per
culsi, ædilibus negociũ dant, vt antistites sacrorũ
in potestatẽ redigerent. Triumuiri capitales noctu
prospicerent, ne qui in vrbe motus aut cœtus no-
cturni fierent. Proposito edicto ne taliũ sacror̃ cau
sa in vrbe, reliquave Italia cõuentus vllus haberet,
magnus terror p̃uasit ciuitatẽ. Multi fugã moliẽtes
circa portas nocte q̃ secuta est a triumuiris capti.
Multi etiã viri fœminæq; sibi scelerũ conscii mor-
tẽ occupauere. Cõspirasse supra septẽ milia virorũ
fœminarũq; dicebant: M. Carantꝰ de plebe Roma-
na, Au. Faliscus, L. Opitergiñꝰ, & Minius Cerinꝰ.
(Hi erant sacrorũ antistites) cũ oĩbus q̃ stupris aut
cædibus violati essent, aut testimonia vẽdidissent,
capitali sunt supplicio affecti. Qui tantũ initiari in
vinculis habiti, mulieres stupro pollutæ cognatis
traditæ sunt, & iussum iis in quorũ manu erant, vt
more maiorũ suo arbitrio in illas aĩaduerterent. Si
qua erat cuius idoneus vltor nõ extaret, publice ne
cata est. Cõsulibus inde datũ negociũ, vt Romæ ac
tota Italia Bacchanalia diruerent. Indicibus Hispa
læ & Eburio singulis cẽtena milia æris ex publico
data, additũ vt Hispala ingenuo nuberet, nec fortu
na aut q̃ q̃stũ corpore fecisset, apud virũ noxæ illi
esset, nec apud quẽq̃ q̃ ipsius indicio fuisset in plu
res aĩaduersum, vt Ebutio emerita stipẽdia essent,
nec

Scipionũ fortunæ a Tribunis cõcussæ.

Via Flaminia.

Via Aemylia.

Prima Ro. luxuriæ rudimenta.

Bacchanaliũ ritus.

Bacchanaliũ indicium.

Bacchanaliũ capita necatur.

nec inultus militaret. Sed dum Posthumiꝰ erat Ro
mæ in habenda de Bacchanalibus quęstione occu
patus Qu. Martius alter cõsul in Lyguribus Apua
nis ab hostibus circumuentus, quatuor milia militũ
amisit, & cũ his aliquot signa militaria. Saltus in
quo ea clades accepta est, Martius fuit ad posteros
appellatus in Hispania C. Carinius cum Lusitanis
prælio cõgressus, sex milia hostiũ cecidit. Ipse quũ
Hastã vrbẽ oppugnaret, accepto circa muros vul
nere, paucis diebus expirauit. Erat in citeriore Hi
spania L. Manlius Acidinus, qui ad Calagurã illis
ipsis diebus ancipiti marte dimicauit. Nec ita mul
tis interiectis diebus iterũ in aciem descensum, cæ
sa sunt. XII. milia hostiũ, duo milia & amplius ca
pta, castris potitꝰ est Romanus imperator. Per eos
dies, quibus hęc ex Hispania nunciari contigit, Lu

Ludi Taurij.

di Taurij sunt Romæ biduo celebrati religionis
causa, eos M. Fuluiꝰ Aetolico bello vouerat. Hos
Liuius, loco haud multũ diuerso, Magnos appella
uit. Cæterũ quocunq; noĩe dicẽdi sint, eo primum

Prodigia

spectaculo Romæ certarũt Athletæ, venatioq; Leo
num & Pantherarũ exhibita. Triduo hoc anno la
pidibus pluit in Piceno, & puer semimaris duode

Gallorũ trãsitꝰ in Italiam.

cim annorũ repente extitit. Galli transalpini per id
tps in campestrẽ Camorũ regionẽ trãsgressi, oppi
dum haud procul vbi postea Aquileia fuit, conde
re sunt adorti. Legatis ad hoc ipsum ex vrbe i Gal
liam missis sciscitatũ publico ne consilio an priua
to ea manus alpes trãscendisset: respõsum est neq;
id ex autoritate gẽtis factũ, neq; scire se ad quid illi
patrio essent solo profecti. Habuit annus, qui pro
xime secutus est, cõsules Appiũ Claudiũ pulchrũ,
& M. Semproniũ Tuditanũ, quibus magistratum
gerẽtibus Siponius colonia deducta est ad superũ

Belli cũ Perse causæ.

mare, ad inferũ Buxentũ. Belli causę, quod est post
ea cum Perse gestũ, sub id tps, & ex hoc quod dicã
extiterunt decẽ legati, qui ad res sociorũ inspiciun
das ex vrbe in Græciã missi fuerãt, quũ pro Thessa
lis Perrhibeis & Magnetibus, qui aduersus Philip
pum stabant, quædã decreuissent, libere Macedo
est questus de legatorũ iniuria, auditaq; eiꝰ vox est
inter disceptandũ, nondũ oĩm dierũ solẽ occidisse,
quod hostili animo dictũ, non cæteri tantũ, sed &
legati qui a Roma venerant, vna sunt interpretati,
nec ab illo est propterea quicq̃ mutatũ, quum oĩa
alioqui consilia ad bellũ spectarẽt. In Italia L. Mã
lius ex Hispania reuersus, ouãs vrbẽ ingressus est,
& in Apulia magnus motꝰ seruilis fuit. L. Posthu

Res varię in Hispania gestę.

mius prætor, cuius Tarentũ prouincia erat, de pa
storibus, qui vias latrocinijs insederant, quęstionẽ
exercuit, ad septẽ milia hoĩm cõdẽnauit. In Hispa
nia sub id tẽpus duo prætores C. Calpurnius, & L.
Quintius, duobus exercitibus iunctis, in Carpeta
nis acie victi, atq; fœde in castra sunt ab hoste com
pulsi. Vna aduersa pugna perterriti duces noctu ca
stra reliquerũt. Cæsa sunt in acie ac fugata ad quinq;
milia Romanorũ. Dein reparato exercitu ad hostẽ
pugnandi studio reuersi, Tagum duobus vadis co
pias transmittũt. Nam Hispani circa fluuiũ castra
fecerant. Cæterũ Romani priusquã vallũ iacerent,
confligere sunt coacti. Pugnabat hostis cuneo, qui
quũ aliter submoueri non posset, prætores cũ suo

Lusitanorũ cædes.

vterq; equitatu, a lateribus inuecti hostẽ loco sub
mouere, impressioneq; a legionarijs facta, Barbari
cum multa cæde in castra rejciuntur. Eques e vesti
gio insecutus intra vallum tumultuose irrumpit.
Tũ vero Hispani totis castris cũ cæde acti. XXX.
circiter milia hostium aut cæsa, aut capta sunt. Si
gna militaria. CXXXII. victis adẽpta: ex Roma
nis socijsq; paulo plus trecenti acie occubuerunt.

Equites quorum opera eo prællo maxime enituit,
postridie armillis a C. Calpurnio donati sũt. Quin
tius suos catellis & fistulis donauit. Consules in Li
gures profecti. Sempronius vastatis Apuanorum
agris, prælioq; demum hostes victos montibus de
iecit. Appius Claudiꝰ aduersus Ingaunos aliquo
ties prospere dimicauit, sexq; eius gẽtis oppida cũ
multis milibus hominum vi cepit. Creatus est se
quẽti anno consul Claudius Pulcher Claudij con
sulis frater, qui totis viribus, maiestateq; personæ
quã sustinebat, annixus peruicit vt frater nobilissi
mis cõpetitoribus deiectis, locũ obtinuerit. Datus
est illi collega L. Porcius Licinius: his consulibus
iterum legati missi sunt in Græciã ad res sociorum
cõponendas. Philippus iussus a legatis, vt Maro
nitis libertatem restitueret, per Onomastum præfe
ctum vrbis nocte vna oẽs Romanæ factionis vi
ros occulte interfecit. Ea res ita legatos offendit, vt
haud dubie præ se ferrẽt, nihil eorũ quæ Philippus
fecisset sibi placere, & ille ita discessit, tanquam nõ
multo post rebellaturꝰ. Vnum in mora erat, ꝙ im
maturis adhuc viribus Macedo nunq̃ arma induis
set. Sed dum in Græcia & Macedonia ita verbis di
sceptabaẽ, Quintius Nęuius, cui de veneficijs quę
stio decreta erat, supra quatuor milia, partim Ro
mæ, partim foris, eius sceleris conuictos dãnauit.
C. Calpurnius Piso, et L. Quintius ex Hispania Ro

M. Catonis censura.

mam reuersi triumpharunt, vterq; de Lusitanis &
Celtiberis, diuersis tamẽ diebus. Erant autẽ Romę
cẽsores L. Valerius Flaccus, & M. Portius Cato, ho
mo plebei sanguinis, sed tã acri igenio, vt ipse sibi
fortunã fecisse videatur. Nulla illi ars defuit publi
cæ priuatæq; rei gerẽdæ, plerisq; eloquentia, alij vir
tute militari, ad summos honores sibi gradũ fece
re: huic adeo versatile fuit igeniũ, vt ad id vnũ qď

Catonis eloquentia & mores.

ageret, natus videretur. Strenuus miles, imperator
optimus, peritissimus iuris, orator eloquẽtissimus
Quinquagies fere egisse dicitur, pro se, proq; alijs,
aduersus alios. Oratiões reliquit q̃plurimas, qppe
qui nõ solũ accusando, sed reus etiam fatigauit ini
micos, quater ac quadragies accusatꝰ, semperq; ab
solutus, quo cõtigit vt Rom̃. sit Demosthenes ab
oibus sui tpis dictus. Simultates nimio plures eũ
exercuerunt, & ipse eas exercuit. Nec est facile dictu
vtrũ illũ magis nobilitas, an ipse nobilitatẽ agita
uerit. Asperi ingenij, linguæ acerbæ & immodicæ
libertatis. Rigida in eo innocẽtia, gratiæ & diuitia
rum contẽptꝰ, etsi ipsiꝰ est apophthegma illud, vi
rorũ esse rem domesticã augere, viduarũ deteriorẽ
facere, ferrei prope corporis ad laborẽ, animi adeo
vegeti, vt eũ ne senectꝰ quidẽ fregerit. Sex & octo
ginta natꝰ annos causam dixit. Inde nonagenariꝰ
Sergius Galbã ad iudiciũ ppli adduxit. Vbi fuerit
natꝰ patũ perspicue tradiẽ. Tusculanꝰ tñ fuit gene
re, Priscusq; ab initio appellatus, inde a prudentia
& animi solertia Catonis est nomẽ adeptꝰ. Sic eñ
Ro. olim noiabant, qui multarũ rerũ vsum et expe
rientiã callerẽt. Colore fuit subruffo, & glaucis ocu

Carmen de Catone.

lis, vt carmẽ in eũ defunctũ testaẽ. Porcius hic mor
dax glaucis subruffus ocellis, Interitꝰ herebo sedes
nõ ceperit vllas. Multa ad hæc cõtinẽtia & æquita
te, vtpote qui adolescẽs Tarẽti quũ sub Fabio Ma
ximo militaret, Nearcho Pythagorico familiariter
sit vsus, ex quo quũ multa alia audire sit solitus a
Platone vsurpata, tũ illud, voluptatẽ esse malorũ
oĩm escã. Patientia & labore cũ seruitiorũ certauit
turba, q̃diu villicatus est. Rigida ac pene immitis
natura, qui seruos senio cõfectos, aut corpore debi
litatos, vt mutas aĩantes vẽditare cõsueuerit, velut
nihil humanitatis causa homini deberetur. Sed vt

non ingrato animo ĳ merito habentur, qui cũ mu
tis animalibus emeritis clementius agunt, vt Cy-
Cymonis equę. mon ille Atheniensis qui equas, q̃ tertio vicerant
olympia, tumulãdas curauit: & Xantippus ille pri
Canes Xãrippi. scus, qui & ipse humasse dicitur emeritos canes, ita
dutus & inhumanus sit merito dicẽdus, qui hoib⁹
vt vasis calceisve vtatur, q vbi longo fuerint vsu
attriti, pro re vilissima abĳciẽdos putet. Alioqui ta
lis fuit vt grauitatẽ comitate condiret, iucunditatẽ
terrore. Huius illud est, difficile esse eã ciuitatẽ diu
incolumẽ fore, vbi pluris piscia vnus, q̃uis paru⁹,
Caronis dicta & facta. q̃ bos venderet, & Romæ vxores viris imperare,
qui in cęteras gentes imperiũ obtinerẽt. Eundẽ triũ
in tota vita pœnituisse aiunt, q mulieri arcanum
vllũ credidisset, q eo naui se vehi passus esset, quo
pedibus ire potuisset, & q dies aliq̃n vna per incu-
riam inanis effluxisset. Graecas literas iam grandis
natu didicit, etsi Latinos improbare sit solitus, qui
Graeca studia mirarent: sæpe testatus tũ Romanos
imperiũ amissuros, quũ se Gręcis literis dedissent.
Impiũ arbitrari siquis vxorẽ aut liberos pulsasset,
quib⁹ præsentibus nõ minus q̃ si vestales adessent
omni liberiore verbo abstinuit. Sed iã plus nimio
sumus, & præter illi ratione in hac parte versati,
q̃q̃ ĩ vno velut flore hoim, talis sit relatio nõ iniu
cunda. Censor itaq; creatus, homo a multis læsus,
ac lædendi cupidus, vulgo formidini & terrori ab
initio fuit. Septẽ oĩno e senatu mouit, & in his L.
Quintiũ Flaminiũ virũ cõsularẽ, in quẽ adeo gra-
ui est vsus oratione, vt ne T. Quintius eius frater,
si tũ cẽsor fuisset, fratrẽ in ordine retinere potuerit.
Caput accusationis fuit, q quũ ille cõsul in Gallia
esset, in gratiã eius scorti, quod ex vrbe ĩ prouinciã
accersiuerat, Gallũ hoiem quia suis ad Ro. cũ libe-
ris trãsfugerat, ad colloquiũ admissum in multorũ
cõspectu, vt gladiatorĳ certaminis speciẽ, cuius vi-
dendi ĩpudicua adolescens erat cupidus, ipsius ocu
lis subĳceret, gladio confecisset, & quod atrocitatẽ
sceleris haud mediocriter auxerat, Ro. fidẽ implo-
rantẽ. Valerius Antias e custodia cum eductũ pro-
didit, ac securi percussum, nec in pueri sed puellæ
gratiã, quã Placentiæ perditæ adamasset, quæ con
uiuio adhibita testata esset, se humanæ cædi nunq̃
interfuisse. Sed Catonis oratio priori opinioni, vt
Liuius scribit, astipulata est. Ademit & L. Scipioni
Asiatico equũ, ornamẽta, & vestem muliebrẽ, ve-
hicula, & preciosiora mancipia in censum referri
iussit, vt priuata luxuria grauior adhuc esset, publi
cam aquã in priuatũ ædificiũ, aut agrum influentẽ
ademit. Tam tristis & seuera censura effecit, vt co-
gnomen sit censoris ex ea re adeptus. Flaccus eius
collega molẽ ad Neptunias aquas cõstruxit, vt po
pulo eo esset via per Formianũ. Cato duo atria Mu
nium & Titiũ & Basilicã fecit. Duæ hoc anno colo
niæ deductæ, in Picenũ Polentia, Pisaurũ in Galli
cum agrum. Sequenti anno cõsules secuti M. Clau
Cõsules. dius Marcellus, & Qu. Fabius Labeo. His remp. ad
ministrantibus C. Seruilius Geminus in P. Licinĳ
funere visceratione dedit, & ludi funebres per tri-
duum fuere, ac secundũ ludos epulũ, in quo quũ to
ro foro strata triclinia essent, rẽpestas cum magnis
procellis orta coegit tabernacula statuere in foro,
eademq; vbi disserenauit sublata ciuitatẽ vani ter-
roris ex oraculo concepti admonuerunt, q inter cę
tera faridica vates cecinisset futurum vt aliquando
in Romano foro necessario tabernacula statueren-
tur. Sed animis veteri religione leuatis, altera recẽs
iniecta est. Per biduum sanguinẽ pluit in area Vul
cani. Aderant sub id tempus Romę ab Eumene, &
Prodigia plerisq; Græciæ ciuitatibus legati, qui questum de
Philippi iniuria venerant. Quibus quum Deme-
trius eius filius a patre missus parũ liquido respon
deret, senatus adolescentis causa (fuerat enĩ diu ob-
ses Romę, & ob id vulgo non ingratus) legatos in
Macedoniam decernit, qui Philippo denunciarẽt,
omnia ei integra adhuc esse cum populo Romano
Demetrĳ filĳ causa: daret modo operam, vt quæ se
mel ex arbitrio Romanorum in Græcia constituta
essent, inuiolata manerent. Cæterum ea res adole-
scenti in perniciem vertet. Desciuerant per id tem-
pus Messenĳ ab Achæorum concilio, Democratis
persuasu, viri ob priuatas contentiones Philopœ-
meni infesti. Huius ductu Messenĳ Colonide vicũ
oppugnabant. Is motus Philopœmenem ex agris
ad opem suis ferendam cum modico equitatu exci
uit. Liuius ad Cheroneam occupãdam ducẽ ipsum
profectum scribit. Cõmittitur prælium ad Euan-
dri tumulum, vincunturq; primo concussu Messe-
nĳ, qui fuga disiecti, vnius cohortis interuẽtu, col
lecto a pauore animo, prælium instaurant, hostẽq;
iniquitate locorum in arcto deprehensum non so
lum fatigant, sed cogunt etiã retro moliri cursum.
Cogere interim dux ipse agmen, ac quacunq; se
hostis inferebat, obiecto corpore sustinebat impe-
tum. Tũ ibi cæteris turbatis ipse lapsu equi ad ter-
ram effusus, quũ graui casu, tum ætate iam grandi
(erat enim septuagenarius recentiq; morbo affe-
ctus) pene exanimis iacuit. Eum hostes haud aliter
q̃ propriũ ducẽ attollũt reficiuntq;. Præcessit fama
Messenẽ debellatũ cũ hostib⁹ esse, captũ eorũ ducẽ
Philopœmenẽ. Vix ab initio tãta res credi potuit,
inde vbi certiores nũcĳ affuere, omnis multitudo
adducentibus obuiã effusa est, qua ægre submora,
ante oculos ciuitatis velut in triumpho ductus, no
cte vna in subterraneo est loco asseruatus. Postri-
die de eo consultatio tenuit in senatu, vicitq; pars
pœnæ cupida. Venenum ei mittitur, quod intrepi Philopœmenis interitus.
de accipiens, ministrum interrogauit, an Lycortas
viueret: (erat Lycortas ipsius collega in prætura)
quem vbi cũ omni fere equitatu euasisse audiuit,
bene habet inquit, venenoq; ipauide hausto, haud
multo post est vita extinctus. Et Philopœmenea
hunc exitum habuit, quẽ Gręci scriptores in rebus
suis mirandis immodici, inter clarissimos externa
rum gẽtiũ duces reponere nõ dubitant. Fuitq; opi-
nionis eius Polybius autor, Philopœmenis mu-
niceps. Cui Liuius (quod miror) haud grauate acce
dit, enĩuero haud video, cur Hãnibali aut Scipio-
ni cõparandus fuerit is qui in Creta latrũculos po-
tius q̃ hostes fuerat insectatus, & in Peloponneso
cum semiplenis Achæorum cohortibus, fugacissi
mo tyrãno in vrbẽ cõpulso, Laconicũ agrum esset
populatus. Idem Polybius & Rutilius eodẽ anno
Philopœmenẽ Hãnibalem & Scipionẽ extinctos
tradidere, quib⁹ Liui⁹ de Scipiõe astipulat. Nã qđ
ad Pœnũ attinet, Antiochi opibus fractis, Hanni-
bal ad Prusiam, vt dixi Bithynię regẽ se cõtulit, ve
ritus ne ab Antiocho Romanis traderetur. Quidã
ab Antiocho cum in Cretã ad Gortynios nauigas
se pdiderunt, ibiq; quũ fama esset eum ingens auri Hãnibalis ars in Gortynĳs fallẽdis.
pondus secum habere, hospitales insidias veritus,
amphoras inaurato plumbo refertas, in Dianæ tẽ-
plo, velut sanctiore loco asseruarentur, constituit:
Gortynĳs itaq; tẽplum obseruãtib⁹, Pœnus veris
opibus occulte in naues translatis, in Bithyniam
nauigauit. Est in ea terra maritimus vicus, Libyssa
noie, vbi Hãnibal iam inde esse perseuerauit, haud
inerti ocio deditus, sed aut naues interim, aut mili-
tes instruere, aut equos alere, aliaq; in eo secessu me
ditari, quę a pristina gloria non abhorrerent, quin

orto

orto inter Prusiam & Eumenem bello præfectus Hannibal Bithynæ classi, nouo ludibrio facile est victoriã adeptus. Hostē nauali certamine occupatum, subita vi serpentiũ obiecta, perpulit, quos in fictilibus vasis conditos ad hũc vsum habuit. Nec ita multo post T. Quintius Flaminius ad Prusiam legatus venit. Erat em̃ rex po. Ro. suspectus, quum ob bellũ quod cũ Eumene Ro. socio habebat, tũ ꝙ Hannibalē Ro. nomini infestissimũ hospitio accepisset, acceptum tādiu penes se haberet. Siue igitur (nã id parũ perspicue traditur) Flamini⁹ Pœnum sibi tradi petierit, erat em̃ is illius Flaminij filius, q ad Trasimenũ lacũ fuerat ab Hãnibale cũ exercitu cæsus, siue Prusias Rom̃. gratificaturus, ad eum tradendũ sua sponte aĩm adiecerit, confestim a primo eorum congressu missi sunt milites, qui Hannibalis domum custodirēt. Pœnus qui ab initio regis fidē vt mutabilē habuit suspectã, occultos exitus ad hos casus circa domum parauerat, & in his subterraneos quosdã, vt tutius quũ opus esset, declinare posset insidias: sed regũ imperiũ nihil inexploratũ habet, quod inuestigari voluit, milites ita domum circunquaq; insederunt, vt Hannibal effugere conatus, vbi armis oĩa teneri vidit, cõfestim venenum hauserit, tantũ effatus. Soluamus pop. Ro. diuturna cura, quãdo senis mortē expectare longũ est. Erat iam Hãnibal septuagenarius. Sunt qui venenum annulo inclusum habuisse credant. Cęterũ siue sub gemma, siue alibi fuerit, Hannibal, quod satis cõstat, sic perijt. In quo merito aliquis mireẽ, tãtam breui tpe in Romana indole mutationē fieri contigisse, quorũ patres Pyrrhum hostē infestissimum, lateq; Italiam vastantem, domestica fraude extingui noluissent, in Bithyniã virum consularē miserint, ad senem & exulem deposcẽdum. Sed credibile est Romanos nõ tam ob id Hannibalē sublatũ voluisse, quia in præsentia formidabilis esset, q̃ ꝙ de Carthagine euertenda consiliũ senatus agitare coepisset, ne suis extremis rebus Carthaginienses illius opera vti possent, nouumq; molirentur bellũ, aut illatũ propulsarent, atq; ita de eo magis caute q̃ fortiter statuerint. Sub id tempus quo Philopœmenes perijt, vt proximo est loco significatũ Demetrius ab Roma cum legatis in Macedoniã redijt. Erat is minor natu Perseo altero Philippi filio, legitimoq; thoro ortus, patremq; liniamento oris totum referebat. Contra Perseus ex pellice, & quia vulgato corpore genitus, nullam certi patris notã præ se ferebat. Magno itaq; Macedonum consensu. Demetrio regni successio debebatur. Accedebat & fauor Rom̃. po. cui erat ille q̃ clarissimus, frequentior q; cum legatis erat, q̃ cum patre, vt appareret vix integrum illi futurum, vtrũ duorũ post se regnare vellet, ea res quantũ solicitudinis Perseo iniecit, tantum illi apud patrē peperit odij. Philippus ne quã reparandi belli suspitionē legatis præberet, exercitum in Odrisas Dentelecos & Bessos duxit. Philippopolimq; oppidanorum fuga desertam præsidio firmauit, nouumq; ad id oppidũ in Dermopio constituit, Pæonum ea regio est prope Erigonũ amnē, qui ex Illyrico per Pæoniã fluens, in Axium elabitur, vrbē ipsam a noĩe maioris filij Perseida appellari iussit. Dum hæc in Macedonia geruntur. Marcellus cõsul in prouinciã profectus, Gallos decreto petebat, qui in Carnis haud procul inde vbi mox paulo cõdita est Aquileia sibi locũ cõmuniuerant, sed hi vltro deditionem fecere legatis ad id obuiã Marcello missis. XII. milia armatorum fuere, quibus nouo oppido iussis excedere, arma consul ademit. Galli id ægre ferentes, legatos Romã miserunt, qui de cõsulis iniuria quererētur. Hi excusata agri inopia, quã in Italiã transcendere coacti essent, sine cuiuspiam iniuria dicere se in vacuo solo nouæ vrbi locũ optauisse mox inde migrare iussi, quum imperata facerēt consulē arma & quicquid fortunarũ sibi esset abstulisse. Orare proinde ne in se innoxios, ac sponte deditos acerbius q̃ in hostes sæuirent. Patres increpitis Gallis ꝙ temere alienam terram occupare essent ausi, ad consulem mittunt qui iuberet res & arma illis restitui, si protinus abirent vltra alpes. Et sic Galli rebus suis receptis cõtinuo prouincia cesserũt. Marcellus ex patrum sententia bellũ in Istros transtulit, qui negabant se passuros coloniã a Ro. vllam sibi proximam deduci, nam eo anno præter Parmã & Mutinam, quę in Gallia deductę sunt, & in Caletranũ agrum Saturnia & de vna in Carnos mittenda in curia coeptũ erat agitari, q̃ incũbentibus Barbaris opponeretur. Cæterũ Marcellus nulla re memorabili in Istros gesta, dimisso exercitu, Romam ad comitia habẽda redijt. Nec alibi prouinciarũ aliquid memoria dignum est eo anno gestum, præterq; ꝙ in Hispania Terẽtius prætor aliquot prospera pręlia, circa Iberũ amnē cũ Hispanis fecit. Cõsules Romæ creati, Gn. Bebius Tamphilus, & L. Aemilius Paulus. Sãguine hoc anno per biduũ pluit Romæ in area concordiæ, & iuxta Siciliã insula vna subito enata. Hierã fuisse Eusebius sentire videtur. Valerius Antias hoc demũ anno Hannibalē perijsse prodidit, T. Quintio Flaminio, L. Scipione Asiatico, & P. Scipione Nasica ad eum deposcendum in Bithyniã missis. Principio sequentis anni pridie Palilia, quæ ad. XIII. Calendas Maias celebrati, subita procella medio die orta, multis sacris prophanisq; locis fœdissimã attulit stragem. Signa ænea in Capitolio deiecit, & forem ex æde Lunæ quæ in Auentino fuit, turbine contortam, Cereris templo affixit. Fastigia ad hæc aliquot tẽplorum eadē vi deiecta. In prodigium res versa est, ac rite procurata. Marti⁹ ex Macedonia reuersus, docuit se in Philippo nihil obseruasse, quod nõ idem esset & hostile, & ad rebellionē spectans, quippe qui pręter alia multa quæ hostilē in eo animum arguerent, oẽm accolarum multitudinē, ex maritimis vrbibus in Aemathiam ab eo traductã. Auxitq; præsentē inuidiam, ꝙ paulo post nunciatũ est, quemadmodum Theoxena mulier Thessala, cuius maritum Philippus interfecerat, quũ sororis filij a Philippo ad carcerem & ludibriũ deposcerentur, molita mulier cũ pueris fugam, vbi se & suos venturos esse vidit in hostium potestatem, quos fallere nõ potuit sibi & pueris mortem cõsciuisset. Oritur interim inter regis filios discordia, quãtum Demetrius Ro. nomini tribuere, tantũ Perseus obtrectando detrahere. Etiam Philippus totus in Perseum versus, Demetrium oderat, hũc auersari, omnia illi secreta credere. Aderatq; tempus lustrandi exercitus, morisq; apud Macedonas fuit, vt cæsa hostia atq; dimidiata partibus dextra læuaq; constitutis, medius exercitus traduceretur, veteriq; instituto fiebat decursus, ibiq; bifariam diuisis copijs, Regij iuuenes, qui diuersis agminibus præerant, ludicri prætextu pręlium sudibus conserunt. Cæterum nihil ad iustam pugnam præter arma defuerunt, fuitq; longe superior pars, quę sub Demetrio erat. Mox inuitatus Perseus a Demetrio illius cõuiuio interesse noluit, tum vero quum multa inter iuuenes, vt fit, iactarentur, nec tantum militum, sed ipsorum etiam ducum personæ conferrentur, exceptus apud Demetrium Persei speculator a iuuenibus triclinio

Hãnibalis exitus

Demetrius & Perseus Philippi filij

Galli Italia ejiciũtur.

Prodigia

Theoxenæ facinus.

Demetrij & Persei simultas.

egreſſis male multatus eſt. Tum Demetrius, quin imus oĩs ad fratris triclinũ: ſequuntur euntem cũ cætera multitudine, hi qui nuper ſpeculatorẽ verberibus affecerant, iniuriæq; vltionẽ veriti, occultis armis ſuccincti, ire pergunt. Perſeus eam criminandi Demetrij occaſionẽ nactus, obſerari iubet ianuam ipſeq; ex ſuperiore parte ædiũ Demetriũ & comites, vt q ad cædẽ parati venirẽt, procul iubet abſiſtere, ibi a Demetrio aliquod verba iuuenili ter in Perſeũ, vt imbellẽ & timidũ iactata, rem magis ſuſpectã fecere. Poſtridie ille regiã ingreſſus, de capitalibus Demetrij inſidijs abunde multa ad patrem queſtus, tantum inuidiæ abſenti fecit, vt pro magno negocio habuerit Philippus vtrũq; audire. Ambobus itaq; ad conſpectũ ſuũ conſtitutis, eorũ diſcordiam multis verbis inſectatus, Agite inquit & corã miſero patre de criminibus decernite, mox ferro decreturi. Ibi Demetrius varijs atrocibuſq; criminibus a Perſeo eſt pene obrutus. Quod Romanum nomen cõplexus Macedoniæ regnum quod iure gentis ad ſe qui maior eſſet, attineret, fratris parricidio occupandum deſtinaſſet. Longa fuit inde Perſei querela, nec magis longa quã atrox, quo accidit, vt Demetrius conſternatus animo aliquãdiu ſilentium tenuerit, dolorẽ animi lachrymis teſtatus. Mox vbi ſumptis viribus fari cœpit, ita cõſtanter & accurate obiecta diluit, vt ſi æquus affuiſſet iudex, neq; falſum cogitatæ cædis crimen, neq; Romana amicitia noxæ illi apud patrem fuerit futura. Et in eos quen poſſe aiebat, qui arma tuliſſe dicebantur, quo conſilio, aut quo autore id feciſſent, & q Romanum nomen coleret, non ipſe, ſed pater eſſet in cauſa, qui primo ſe obſidem, mox & legatum Romam miſiſſet, nam quod ad ſuum in Romanos ſtudium attineret, quandiu apud illos fuit, omnem a ſe operam adhibitam, vt patri Macedonumq; genti nõ dedecori, ſed ornamento eſſet. Philippus ita eos dimiſit, vt diceret ſe inquiſiturũ in amborum vitam, obſeruaturumq; dicta eorum ac facta, quo apparuit regem Demetrij gratiam cũ Romanis non ſolum non probare, ſed vehementer etiam fuiſſe illi ſuſpectam. Et hæc ſemina eius belli fuerunt, quod poſtea Perſeus cum po. Ro. geſſit, quo victo, Macedonia ex regno prouincia facta eſt. In Hiſpania per id tempus Fuluius Vrbicinam ex Celtiberis captam diripuit, aliquoties hoſtibus media obſidione circa vrbem prælio victis. Nec in ipſa prouincia aut Liguria eo anno eſt me-

Cõſules. morabile aliud geſtum. Secuti inde cõſules P. Cornelius Lentulus, & Mar. Bebius Tamphilus. Hoc

Prodigia quoq; anno in area Vulcani & cõcordiæ pluit ſanguinem. Lanuuij Iunonis Soſpitæ ſimulacrum lachrymaſſe ferebatur. Philippus interim exercitu Stobos Pæoniæ vrbem indicto, ad Aemum mon

Aemus mons. tem ducere conſtituit, eius verticem aſcenſurus, ſiquidem fama erat ex ſummo eius iugo duo maria proſpici, Adriaticũ & Aegeum, & a tergo Iſtrum amnem, quod ad futuri belli rationẽ non parũ pertinere arbitrabatur. Ex Stobis Demetrio in Macedoniam remiſſo, ipſe cum Perſeo & toto exercitu, ſeptimis caſtris, ad Aemi radices peruenit. Hinc digreſſus, cũ ijs quos ſibi comites deſtinauerat, montem eſt ſcandere adortus. Facilis primo & accliuis eſt viſus, mox loca edita & aſcenſu difficiliora, & arborum denſitate opaca, vbi vero iugis propius ſubiere, denſæ nubes adeo omnia obtexerant, vt illis non minus iter, q̃ nocturnis tenebris impediretur. Demum tertio die verticem tenuerunt, vbi ſub Caniculæ ortũ, quod ſydus media ferme æſtate oritur, brumale ſunt ferme frigus experti, qua cœli intemperie, quum alij omnes, tum rex in primis ob ætatem iam ingraueſcentẽ, vehementer eſt conflictatus. Duas ibi aras Philippus Ioui vnam, alteram Soli cõſtituit, ſacrificioq; dijs perpetrato ad exercitũ redijt Macedo, nihil diuerſum a vulgata opinione inde referens, potius credo ne vanum iter ſuſceptum videretur, quã q fieri potuiſſet, vt duo diuerſa maria tam lõgis ſpatijs inde eſſet intuitus. Ex Aemo profectus in Medis Petram locum nõnihil oppugnatum, acceptis obſidibus, in fidem recepit. Cæterum quum hic ſederet indicio comperit. Demetrium filium ad Rom. fugam moliri, quare eius iuſſu aſſeruari cœptus eſt, nec multo poſt legati ex

vrbe Roma reuerſi, adulterinas reddiderunt literas Adulterinæ literę in Demetriũ ſcriptæ.
velut a Quintio ad regem datas, quib⁹ deprecatio continebatur eorũ, quę ſecum Demetrius regni cupiditate egiſſet, nihil eum aduerſus ſuorum quenq̃ facturũ, nec ſe eum eſſe, qui vllius impij conſilij autor videri vellet. Hæ literæ fidem Perſei criminibus fecere. Herodotus Demetrij amiciſſimus varijs cruciatib⁹ affectus, ſine indicio a rege primo necatus eſt. Nec multis inde dieb⁹ interiectis Demetri⁹ ex Aſtreo Heracleam ad ſolenne conuiuium a Dida vocatus, cui id negocium datum erat a rege, in cœna imprudens venenũ hauſit, poculoq; epoto ſenſit extemplo vim veneni, obortiſq; mox paulo doloribus, quũ in cubiculũ ſe recepiſſet, patris crudelitatẽ, fratris parricidium, & Didę ſcelus incuſans, a Tyrci Stabureo & Betreo Alexandrino ad eum ingreſſis, tapetibus in faciem iniectis, occluſo ſpiritu necatus eſt, quum annum vitæ ageret quin

tum et vigeſimum, quinq; annis minor Perſeo. Et Demetrij interitus
Demetrius ſic perijt. L. Aemylius quum inducias in aliquot dies Ingaunis Liguribus dediſſet, vt de pace quam petebant, cõmodius deliberarent, ingẽti illorũ exercitu ex improuiſo circũſeſſus, atq; oppugnatus eſt. Sed quũ nec M. Bebius cõſul, q tum Piſis erat ferre poſſet opem, quia exercitũ in Sardiniã decreto patrũ miſiſſet, nec ex Gallia, quia bellũ cũ Iſtris conflatũ eſſet, ſubueniri poſſet, Aemylius copijs, quatuor caſtrorũ portis vno tẽpore in hoſtem eductis fudit Ligurẽ, fugauitq; ac caſtris exuit

ad. XV. milia hoſtiũ cæſa, duo capta dicuntur, qua Ligures in ditionem Ro. venere.
demum clade Ingauni fracti, triduo poſt datis obſidibus in Ro. ditionem venere. Grauiſcę colonia ſub id tẽpus deducta in Hetruſcum agrum de Tarquinienſibus olim captum. Fuit hic annus ſiccitate inſignis. Sex continuos menſes nunquã pluiſſe

dicitur. Et libri Numæ de quibus in origine vrbis Libri Numæ.
aut certe loco originib⁹ proximo, abũde dixi, ſub Ianiculo in agro L. Petilij ſcribę ſunt reperti. Libri ipſi publice combuſti, quia parum ad religionem pertinere crederentur. Fecerat caſtra per id tempus Quin. Fuluius Flaccus ad Eburiam in Carpetanis Hiſpaniæ, q quũ ad triginta milia Celtiberorum (quantus nunq̃ alias ex ea gente excercitus) eo conueniſſent, ad duo milia paſſuum ab hoſte cõſedit. Celtiberi, quum innata ferocia, tum numero freti plures dies explicata in conſpectu Romanorũ acie pugnæ copiam fecere. Continuit ſuos intra vallũ Flaccus de induſtria, inde vbi ſpem fecit hoſtibus fore, vt nihil ab Romanis moueretur, noctu L. Aulum mittit, cum ala equitum & ſex milibus peditũ qui circumacto agmine poſt proximos montes occulte ſederet, auditoq; clamore a tergo hoſtium caſtra inuaderet. Vbi vero illuxit, pręmiſſi ſunt equi

tes qui hoſtem ad pugnam elicerent, quem nunc Fuluij Flacci ſtratagema.
reſtitando, nunc refugiendo procul a caſtris pertractum, Flaccus inopinato prælio excepit. Necdum pugna ſatis conſerta erat, quum Acilius illorum

caſtra

castra a tergo occupat, quib⁹ ea parte qua certamē
fuerat contractum incensis, subitus terror hostium
animos icessit, & Romanis creuit audacia. Restitit
tamen nonnihil Celtiber sua virtute nixus. Et iam
in sinistro cornu Romanus laborabat, quum septi
ma legio iussa laborantibus occurrere, suorum ani
mos firmauit. Qui erant circa vrbē, relicta statione
simul in hostem ruunt, & Acilius a tergo cū sua le
gione affuit, ita Celtiberi ī medio cæsi, tria &. XX.
hominū milia interfecta, & quatuor milia & octin
Duplex Hispanorũ cædes. genti capti, signa militaria .LXXXVII. Cōtrebia
secundum prosperam illam Romanis pugnam de
dita est, exercitusq; ob assiduas pluuias ī vrbem re
ceptus. Affuit interim altera ingens Celtiberorum
manus, auxilium Contrebianis latura, nam de eo
rum deditione nihil adhuc auditū erat. Celtiberi
Romana castra intuiti nuper deserta, rati procul inde
hostes abijsse, soluto agmine ad vrbē contendunt,
obsidionis solutionē gratulaturi. Hi a Romanis
subito prælio velut insidijs excepti, cū multa stra
ge disiecti sunt. XII. milia, hoc quoq; die cæsa, &
quinq; capta, cū duobus &. LX. militaribus signis.
Duabus cladibus Celtiberi paucis diebus affecti,
præter paucos populos, cętera gens in deditionem
venit. Et hæc in citeriore Hispania eo anno gesta.
Diuersa parte Manlius prætor aliquot prospera
Aquileia colonia. prælia cū Lusitanis fecit. Aquileia colonia Latina
eodem anno deducta est, in eum agrum vnde Gal
li fuerāt a Marcello deiecti, P. Scipio Nasica, C. Fla
minius, & L. Manlius Acidinus deduxerunt. Tria
milia peditū fuere. Aedes veneris Erycinæ ad por
tam Collinam dedicata est, & Pietatis in foro holi
torio. Eam Marcus Attilius Glabrio dedicauit, qui
primus Italorum auratā statuam patri posuit, illi
qui Antiochū ad Thermopylas vicit, quiq; ædem
ipsam in eo prælio vouerat, L. Aemilius de Ingau
nis triumphauit, ac tum demum Ligures dānatis
armis toties infeliciter sumptis pacem in perpetuū
petitam impetrarūt. In Corcyca per hic quoq; tem
pus pugnatum est a M. Pinario, Corsiq; prælio vi
cti, obsides dederūt. Et in Sardinia motus a Bilen
sibus ortus, pari felicitate interim opprimitur. Car
thaginiensibus hoc anno centum obsides restituti
sunt Au. Posthumius Albinus & C. Calpurnius
Cōsules. Piso consules inde fuerunt. Pestilentia iam in ter
tium annum vrbem Romam et Italiam vastabat,
decem viri Sibyllinos libros ad eius cladis reme
dium inspexere. Cōsul Posthumius, nam Calpur
nius per eos dies vita decesserat, Apollini Aecula
pio & Saluti dona & signa inaurata pro salute ci
uitatis vouit. Et quæ vouit dedit. Eadem de causa
in vrbe & cætera Italia per omnia fora, & conci
liabula est supplicatum.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVINTAE, LIBER VIII.

QVAE po. Ro. a principio Ma
cedonici belli, quod proxime
secundū Punicū excepit, intra
extraq; Italiam. XX. ferme an
norū spacio gessit, in hūc mo
dum se habēt, regnarūt per id
tēps in Macedonia Philippus,
Antiochus ī Syria, qui ambo
vnus post alterū a Ro. bello victi sunt, ī Aegypto
Ptolemæus cognomēto Epiphanes, fueruntq; ho
rum ætatibus interfecti Plautus comœdiarū scri Plautus.
ptor, qui inopia pressus, suam pistori operā locasse
traditur, quoties ab ope vacu⁹ fuerat fabulā scribere
solit⁹, in quo genere tantū claruit, vt secūdas inter
id genus scriptores sit plurīū iudicio sortit⁹. C. Næ
uius qui Sedigiti sentētia tertiā in comicis obtinet Næuius.
palmā, eodē tpe Vticæ mortuus est, factione nobi
lium, ac Metelli in primis ex vrbe pulsus. Ipse vt
Varro scripsit, anno cōditæ vrbis quingentesimo
ferme ac vigesimo, fabulā Romę edidit, quo anno
Spurius Carbilius Togatorū primus, cū vxore di
uortium fecit, eius sterilitatē causat⁹. Militauit Næ
uius primo bello Punico, quod ipse est postea car
mine cōplexus. Vixit cū his Qu. Ennius, qui septē Qu. Ennius.
annos &. LXX. natus, duodecimū annalē scripsit.
In Græcia clari fuerunt philosophiæ studijs eodē
tēpore Carneades Academic⁹, Diogenes Stoicus,
& Critolaus Peripateticus, qui ab Atheniensibus Critola⁹.
Romā missi, ad orandā Oropi causam (est id oppi
dum in finibus Bœotię) ostentandi, ingenij gratia
celebri hominū conuentu, in vestibulo curiæ seor
sum disputasse dicuntur. Scitaq; & teres fuit oratio
in Critolao. In Diogene modesta & sobria. Violē Diogenes.
ta in Carneade, hunc quū Portius Cato in vtranq;
partem de iustitia differentē audiuisset, curiam in Carneades.
gressus censuit Carneadem audiri non oportere,
quando eo viro argumentante, non posset intelli
gi vbi lateret veritas. Cæterū admissi auditiq; Cæ
cilio, vt Gellius scribit, interprete: Statio ne Cæci Cęcilius.
lio quem Sedigitus Comicorū fecit principē apud
Ro. an alio haud facile dixerim. Qui comœdias scri
psit, Qu. Ennij, quod satis cōstat, cōtubernalis fuit,
vnoq; anno post eū vita decessit. In Ianiculo situs
est, siue Mediolani, quod plures volunt, siue alibi
natus. Erat in Palæstina pontifex Onias maioris
Oniæ nepos, vt quidā scribūt, ad quē Lacedæmo
niorū rex Arius literas dedit, quib⁹ illi significauit
Laconicis monumentis contineri Lacedæmonios
per Abraamū Iudæorū consanguineos esse. Horta Lacedæmonij cōsāguinei Iudæorū.
ri proinde gentē ipsam, vt q̄ Lacedæmoniorū essent
pro veteri necessitudine, sibi cōmunia ducerēt. Epi
stola quadrangula fuit figura, vt Iosephus scribit,
& Aquila q̄ draconem gestabat, obsignata. Antio
chus qui magni cognomē tulit, super cęteras belli
clades quib⁹ fuerat afflictus, grauissimo etiā tribu
to, quo pacē a Ro. redemerat, exhaustus ad sacrile Antiochi interitus.
gium aīm adiecit, exercituq; ad Didymei Iouis tē
plum noctu moto, vt id tumultuario impetu do
narijs spoliaret, finitimorū incursu cum oībus est
copijs oppressus, anno sui regni sexto & trigesi
mo. Seleuc⁹ eius filius successit, cui Philopatori co
gnomen fuit. Perijt Antiochus eo fere tēpore, quo
Philopœmenes est a Messenijs necat⁹. Nec multū
inde temporis intercessit, quum Philippus rex ani
mi ęgritudine confectus, q̄ Demetrium filiū falsis
criminibus oppressum temere necasset, cerneretq;
Perseum sublato ęmulo contumaciorē in se factū
quippe qui nō solū hęredē, sed regē iam aperte age
ret, capitalesq; patri moliretur insidias, iā superstis
tis quoq; filij necē aliquāto iustius animo medita
batur, quū fatali est morte præuentus, satis constat
sub id tēpus quo vita decessit, in aīo habuisse Per
seo sublato, Antigonum successorē regni sibi sub
stituere. Et duo clari reges in hunc modum perie
rūt. Romæ interea vestalis ignis est extinct⁹, quod
non sine vltione, prodigij loco, expiari consueuit.
Tribunitia rogatione est cautū, ne quis mulierē hę
redem constitueret. Qu. Volūnius Saxa tribu. ple.
populū rogauit. Cato Portius legem suasit. In Hi
spania vero Sempronius Gracchus præclare bellū

Gracch⁹ trecentas Celtiberorũ vrbes euertit.

administrauit. Celtiberorum opibus adeo accisis, vt trecentæ illorũ vrbes ab eo euersæ sint, si Polybius verus est autor, constitutũ inibi post victoriã ab ipso victore oppidum Gracchorum, vt rerum in ipsa terra gestarum, clarum esset posteris monumentum. Pari successu Vaccei & Lusitani, Posthumij Albini proconsulis ductu armis subacti, estq; per id tẽpus aduersus Sardos bellatum, & in Istros in Lyguria aliquandiu, cęterũ parum memorabili euentu. Perseus, qui bellũ a Philippo patre magna ex parte comparatum acceperat, vt infesto erat animo in Ro. iam inde ex quo regnare cœpit, ad id exequendum totam mentẽ et animum adiecit. Plerique illi reges populiq; ex Barbaris accolis, ac ferocissimi quiq; aderant, & in his Scordisci.

Scordisci

Fuerunt Scordisci Galli qui Brennonis ductu Delphos oppugnauerant. Perpetrato sacrilegio alij ex eo comitatu in Macedoniam, nonnulli in Galliam vt in pacatũ abierunt, & ex his nõ parua man⁹ inter eundum ad Danubij & Sabi cõfluentẽ consedit, qui se Scordiscos dixere. Tectosagorũ multitudo, quod nõ multũ diuerso sermone traditur ab eo quod de euentu Delphicæ oppugnationis alio est a me loco memoratum, cũ Delphica præda Tolossam reuersi (ea tum ciuitas totius gentis erat caput) graui pestilẽtia excipiunt̃, qua oraculo defunctum omne argentũ & aurũ sacrilegio quesitũ, in Tolossanũ merserũt lacũ. Id nõ paruo annorũ interuallo, Q. Cæpio cõsul, quũ in Gallia bellaret, sustulit. Cẽtũ & decẽ milia pondo auri fuisse dicuntur. Argenti quinquagies centum milia. Trogus est autor, q̃ res ipsi duci & exercitui excidio fuit.

Aurum Tolossanum.

Transijt inde Tolossanũ aurũ in prouerbiũ, velut res infausta habẽtibus. Et Ro. Cimbrici belli tumultu id factum publice expiatũ crediderunt.

Tectosagi.

Nec Tectosagi diu inde quieuerunt, quin prædæ illecebra adducti, domo iterũ profecti, spoliatis Istris in Pãnonia consederunt.

Istri populi.

Credũtur Istri a Colchis oriundi, & ab Aeeta rege missi, qui Argonautas & ipsum filiæ raptorẽ Iasonẽ sequerentur. Hi famã hostiũ securi, ex ponto Istrum primo ingressi sunt, ex Istro i Sabũ, obseruatis inde fugientium vestigijs, naues per iuga montiũ in Adriã trãsuehunt. Mox hoste nõ reperto i Cherroneso, haud procul Aquileia, incertũ, regis sæuitiã veriti, ob prouinciã parũ feliciter nauatam, an logioris nauigationis tędio, cõsederũt, seq; a fluuio Istro, quẽ maxime nauigarãt, Istros ꝑ Colchis dixerunt. Id propius vero est, q̃ quod Nepos Corneli⁹ ꝓdidit, ab eo Istros nuncupatos, ꝙ Istri fluminis pars in Adriã corriuet̃. Plini. de Colchis Trogo astipulat̃, qui Polã vrbẽ quæ in ea est terra ait Colchorũ esse oppidũ.

Daci. Gethæ.

Solicitabãtur super hos a Perseo ad Ro. bellum & Daci, Gethæ olim dicti. Trogus Getharum sobolẽ eos esse tradidit. Circa Istrũ ad septẽtrionẽ gens ipsa pontũ accolit, tã seuera militia, vt quũ aduersus Basternas semel male dimicassent, Oloris regis iussu coacti sint tamdiu vxoribus ministrare, & somnum capturi obuersis in imas stibadij partes capitibus cubare quoad bellica virtute eam ignominiã deleuissent. Iam & Cothus rex Thracũ, & Genthius Illyriorũ, pro Macedone stabant. Solicitati & Carthaginienses vbi noctu audiri in curia Macedonũ legati. Gręcię quoq; ciuitates nonnullæ sunt suspitione aspersæ, velut ad Macedonem defecturæ. Plutar. Basternas

Basternę

qui ad Istrum habitant gentẽ Gallicam & Illirios per Genthium Perseo conciliatos scribit. Nec ex professo adhuc hostis erat Perseus. Cæterũ Eumenes rex de ipsi⁹ iniuria Romæ questus in curia, causa fuit cur illi belum sit indictum. Publius Licini⁹ Crassus consul, cui ea prouincia euenerat, cum exercitu in Macedoniam transmisit, atq; in Thessalia post aliquot expeditiones equestre præliũ prospere, vt Liuius ait, cum hoste depugnauit. Plutarchus Romanos prælio victos scribit, duoq; milia & amplius Licinianorum cæsos, sexcentos viuos in hostium potestatem venisse. Pari inde Macedonum successu, Romanam classem quæ ad Oricum stabat ex iprouiso oppressam, vigintiquinq; onerarias cum quibusdam alijs ad bellum instructis interceptas. Hostilium prærerea per Thessaliam irrumpere conãtem instando Perseus terruit, vt acie congredi non sit ausus, & quanquam Romano hostis bello esset implicit⁹, impetu in Dardanos auerso, ad decem milia eius gentis vno prælio peremit. Romæ per id tẽpus, quo in Macedonia armis cum Perseo disceptari cœpit, quum Fuluius Flaccus Censor marmoreas tegulas ex templo Laciniæ Iunonis Romam deportasset, vt his ædem a se dedicandam integeret, parumq; iam inde mens illi constare visa esset, patria superstitione senatus perculsus, id tegumenti genus in pristinum locum publico decreto restituit.

Fuluij dementia.

In Ligures quoq; & Corsos eodẽ tẽpore est nonnihil bellatũ. Prætorij ad hæc quidã viri damnari, ꝙ auare nimis & crudeliter prouincias administrassent. Pari iniuria Græcæ quædam vrbes a P. Licinio crudeliter sunt direptæ, quæ res adeo mouit patres, vt ij qui sub corona vænierant in libertatem eorum decreto restituti sint, ac domũ remissi.

Qu. Martius i Macedoniã mittitur. Persei insania.

Missus inde ad Persicum bellum Qu. Marrius Philippus consul, qui per Astrudem paludem Macedoniam ingressus, qua minime Perseus rebatur, tantusq; inopinato hostium ingressu illi terror iniectus est, vt velut sibi minus constare cœpisset, pecuniã in mare mergi iusserit, ne periret, classemq; incendio absumi, ne ab hoste incenderetur. Eratq; Macedo in hoc metu, quum Ca. Auirius prætoe (apud quosdam L. pro Caio reperio) in Illyricum missus celeritate pene incredibili bellum confecit. Genthius vno prælio victus cum matre, vxore, & duobus liberis vltro in Romanorũ potestatem venit, triginta dierum spatio in ea prouincia debellatum. Prius Romæ cognitum est hostem cum suis captum, q̃ bellum inchoatũ crederetur. Florus autor est Loscordam caput gentis captam a Romanis ac deletã. Sub id tempus Romæ Paulus Aemilius cõsul creatur, cui extra sortem Macedonia prouincia data est. Nam cum Perseo adhuc integrũ bellũ erat, qui magna officiorum frequentia domum reductus, in magnum victoriæ omen incidit.

Omen Aemylij.

Erant Aemilio plures liberi, & in his Tertia admodum puella, quam plorantem pater intuitus, ab ea quid fleret sciscitatur, tum illa, mortuus est inquit Perseus (id nomen erat catello, quem puella in delitijs habuerat, ac tum forte extinctum vbertim cõplorabat) arripuit ea verba Aemylius puellamq; exosculatus, accipio inquit filia omen. Nec ita multo post ad bellum proficiscitur, in quo conficiendo incredibili est felicitate vsus. Sed nihil æque ac Persei auaritia ad victoriam profuit, qui non multo prius quam Paulus in prouinciã venisset, decẽ milia Basternarum equitum, ac totidem auxiliarium, quia eorum præfectus exiguã quandam ab eo pecuniam petijsset in stipendiũ, a se dimiserat, res auro & non aurum rebus emi opinatus.

Persei auaritia.

Basternarum ars.

Modicæ itaq; pecuniæ parcens, se, filios, & regnum prodidit. Erant Basternæ viri non colendo agro, non pascẽdo pecori, sed militaribus studijs dediti. Vnũ opus, vnamq; artem norant, pugnare & vincere. Supererãt tamẽ Perseo copiæ haud contẽptibiles,

quatuor

quatuor milia equitum, peditumq; in phalangem
redactorum quadraginta milia, quibus copijs fræ-
tus ad Olympum montem fecit castra, rat⁹ fore, vt
bellum de industria trahendo, Romanum consulē
rerum omniū inopia laborātem fatigaret. Erat ob
hæc hostis Romano militi formidolosus, quē me-

Aemilij prudētia.

tum vt vanū insectatus Aemyli⁹, edicit parati sint,
vt quoties in Perseum mouere vellet, nulla in mili
te mora esset, & quia incōmode Romani ad Olym
pum progressi aquabantur inter littorales aquarū
scaturigines, faciem montis contemplatus consul,
quæ virenti vestiebatur sylua, ex eo occultos laticū
meatus subesse ratus, circa eius radices haud vno lo
co vastos effodit lacus, quib⁹ aqua velut viuis fōti
bus affluente continuo aquandi copia militi facta
est. Fuerunt quod ad fontium origines attinet qui
crederent neq; aquarum fontes, neq; conceptos la-
cus sub ijs locis esse vnde fluerent, neq; eruptionē
eam videri liquescentis materiæ, sed generationē
& concursum ad ipsas scaturigines fieri, dēsitatēq;
atq; humiditatem reliquescere in cauernosis & fri-
gidis terræ locis, velut in conceptaculis muliebriū
mammarum, quæ non sint velut vasa iactia fluere
parata, sed nutrimento in illa corriuato lac generēt

Speculatio de aquarum venis.

& emittant: sic frigida & cauernosa loca terræ non
conceptam aquam contineant, & quasi ex præpara
to quum aperiuntur effundant, sed spiritum & ae-
rem densando, premendoq; in aquā conuertant,
vt vbera, quæ magis resoluuntur, quum sunt ma-
nu agitata. Præbuerunt qui in hac sententia fuere,
materiam ambigendi, & recte, an sanguis sit in ani
mantibus venis velut conceptaculis inclusus, an
vi cuiusdam spiritus, carnisq; mutatiōe generetur,
vt ad vulnera, tanq; ad effossos lacus decurrat. Sed
huiusmodi opinionem flumina sub terram pleno
alueo decurrentia, vt vanam redarguūt. Fuit itaq;
plures dies in vtroq; exercitu velut ex composito
quies, mox vero factus certior Aemylius, vnum si
bi locum relictum, per quem ad hostem aditus pa-
teret, cumq; ob asperitatem ipsam non asseruari,
qui eum eximprouiso occuparent, occulte misit.

Olympi montis situs.

Assurgit parte sui Olympus in tantam celsitudinē
vt a summo iugo ad imum perpendiculo. X. sta-
dia & amplius Xenagoras geometrica ratione col-
legerit. Testabatur id epigramma in tēplo Pythij
Apollinis, ita conscriptum. Olympi vertex ex qua
parte est Apollinis Pythij templum, altitudinem
habet ad subiectum examussim. X. integra stadia,
& vnum plethio minus quadrupedali. Xenagoras
Eumelij filius mensuram posuit, cęteri geometriæ
artis periti, neq; mōtis altitudinem, neq; maris pro-
funditatem. X. stadia excedere arbitrati sunt. Sed

Aemylij stratagema.

quoquomodo res habet, Aemylius Scipionē Nasi
cam & Fabium ex filijs natu maximum, qui ad id
facinus obeundū suā vltro operā polliciti sunt, ad
locū occulte occupādū cū parte copiarū ire iubet, q
vt hostē cōmodi⁹ fallerēt, ad mare cōcesserūt, velut
nauib⁹ alio traiecturi. Nocte q̄ secuta est, Nasica cū
lecta manu occulte mōtē circuire cœpit, relicto Fa-
bio ad litt⁹, ne qua hostib⁹ suspitio moueref. Resci
uit interim Cretēsis transfugæ indicio Perseus, q̄d
a Romanis pararetur, subitoq; Milonem Macedo-
nem cum. XII. milibus hominum ad iugum insi-
dēdum celeriter dimisit. Polybius Milonem & qui
cum eo erant dormiētes a Romanis subito accessu
oppressos prodidit. Plutarchus Nasicam, qui gerē-
dæ rei præfuit, secutus atrocem cum hoste pugnam
commissam autor est. Iugo a Romanis trāscenso

Pydna.

rex turbatus retro ad Pydnam mouit castra, ibiq;
consilij anceps pugnaret ne acie, an exercitum ad
pręsidia vrbium dimitteret, amicis ad pręlium hor
tantibus fortunam constituit experiri, locumq; ad
phalangem explicandam idoneum circa Aesonē

Aeson & Leucus fluuij.

amnem, & Leucum delegit. Aemylius iunctis cum
Nasica copijs hostem e vestigio secutus, vbi in
conspectum venit, contemplatus Macedonum
multitudinem, etsi Nasica recenti victoria au-
tor erat pugnæ capessendæ, militem tamen me-
tari iussit, veterum ducum errata documento sibi
esse dictitans, ne ex via cum instructa hostium pha-
lange de summa rei decerneret. Noctæ igitur, quæ
proxime secuta est, luna suo repente defecta est lu-
mine. Attulit ea res multum formidinis & terro-
ris Macedonibus, nec Ro. interim & ipsi liberi reli
gione erant, quippe quibus talis deliquij causa pa-
rum vulgo adhuc nota esset. Hinc accidit vt tinni-
tu æris milites patrio more facibusq; in cœlum ia-
ctis, sideris lumen reuocare conati sint. Consul Sul
pitio Gallo qui in ipsis castris militabat, in concio

Sulpiti⁹ Gallus.

nem producto (erat is cœlestium rerum ea tempesta
te Ro. lōge peritissimus) defectus ratiōe exposita, si
quis timor militum animos incesserat, facile excus-
sit. Liuius id futurum aliquanto antea ab Aemy-
lio militibus denunciatum prodidit, quo minus
illi sub ipsum pugnę tempus rem non adeo vulga
tam expauescerent. Erat Aemylius vt idem autor
prodidit, talis disciplinæ nihil ignarus. Sed vt mul
ta erat religione, sacrificulaq; natura præditus, ad
primum Lunæ defectum. XI. illi tauros mactauit,
inde prima luce Herculi sacra faciens, vsq; ad vige-
simam primam hostiam litare non potuit, mox &
Hecatomben vouit. Acie deinceps per primores in
structa, ipse declinationem solis expectans, ne sula
impedimento esset, tabernaculo adaperto vsq; ad
nonam diei horam cunctatus est. Prælium inde ex
composito exortum infræni equo in hostem im-
misso. Alij facto in Ro. pabulatores a Macedonib⁹
impetu, dum plures suis laborantibus hincinde
opem ferunt, totis vtrinq; viribus concursum pro-
diderunt. Nunq; Romani ad id tempus cum tam
valido Macedonum exercitu conflixerant. Pugna-
bant Thraces in prima acie proceritate corporum
insigni, nigra tunica amicti, albis & lucentibus scu
tis, enses dextera manu quatientes. Proximi mer-
cenariorum agmen varijs armis instructum; Ma-
cedonica phalanx iuncto stetit loco, auratis armis,
sagisq; rutilantibus fulgens. Incutiebat spectanti-
bus horrorem acies sole repercussa, collesq; & val
les propinquę terrifico clamore resultabāt, tantoq;
a barbaris Thracibus ardore est dimicatū vt eorū

Acierum cōcursus.

cadauera ad duo stadia Ro. castris propinqua sint re
perta, sed cum Macedonica phalange omnino plus
negocij fuit, quippe q̄ nūc sarissis clypeos refringe-
bat, nunc velut signo dato pelta & gladio vsa Ro
manam submouebat aciem. Circuibat suos aperto
capite Aemylius, & q̄ plus periculi & laboris erat
rē voce & auxilijs iuuabat. Perseus sub ipsum præ-
lij tēpus metu perculsus, in proximā vrbē cōcessit,
velut Herculi, vt Polybius scribit, sacrificaturus.
Possidonius q̄d ē q rei gerēdæ interfuit, atq; bellū p

Aemyli⁹ suos circuiens.

scripsit, Perseum equino calce pridie q̄ pugnaret
ictum prodidit, etsi grauiter haberet, prohiberetq; a
suis p̄lio interesse, miscuisse tamē sese inermē phalā
gi, eiusq; latus Ro. pilo leui vulnere cōfossum. Tēta
uit interim Saus Pelignę cohortis pręfectus phalā
gem soluere, coniecto in conferios hostes signo q̄d
quum Peligni pertinacius repeterent, in crebra sa-
rissarum vulnera ruentes, cum magna cæde retro

 pulsi

pulsi sunt. Is hostium successus effecit, vt Romana acies paululum loco submota sit, quod Aemylius intuitus, præ nimio dolore sibi vestem scidit. Cæterum media afflictatione conspicatus Phalāgem haud totam sibi cohærere, sed loci natura, & dimicantium insultu, quibusdam velut Interuallis pugnare, continuo spatia illa a suis occupari iubet, ac pluribus simul locis manum conseri. Ibi Macedones transuerso pilorum iactu, gladioq; comminus cōfossi, quū sibi inuicē auxilio esse nequirēt, soluto ordinis robore cū multa cæde & strage, tota planitie acti sunt.

Phalangis Macedonicæ successus

Catonis indoles.

Trog⁹ autor est, M. Catonē Porcij Catonis filiū atq; Aemylij generū, adolescentē alta indole, medio ardore pugnæ dimicantem, quū equo lapsum densa hostium manus circunstetisset, in pedem mira corporis agilitate erectum, obiecto scuto, ferrum commin⁹ vibrasse ibiq; strage edita, gladium manibus excussum, per densos hostium mucrones, aliquot interim vulneribus acceptis, repetisse. Plutarchus excussum ait manibus ensem, aliquot q; ex cōmilitonibus ad se clamore concitis, ex medio hostium cuneo repetere ausum, verū quoquomodo res acta est egregius adolescens egregiū virtutis opus præstitit, a nona diei hora ad decimā pugnatum. Breui enim victoria parta est, quinq; & XX. milia hostium cæsa, alij. XX. milia scribunt. Ex Romano exercitu cētum nec amplius. Miles victor, quum hostē decima hora pulsum longius seq persecuerasset, sub noctem in castra reuersus est. Etiā omnes redierant præter Aemylij imperatoris filiū. Is quum nusq; existeret, nō sine luctu & mœrore a patre requirebatur, deplorataq; iam propemodum erat eius salus, quum ille ad altam noctem tribus dūtaxat comitibus, multoq; hostium cruore respersus, in castra redijt, quippe qui lōgius q̄ cæteri fugiētem hostem fuerat insectatus. Is ille Aemylius est, qui postea in Scipionum familiæ adoptione insertus, Carthaginem & Numantiam deleuit.

Scipio Aemylianus.

Perseus paucis equitibus comitatus, ex Pynda Pellam venit, ex Pella cum duobus amicorum & Euandro Cretēsi, paucisq; militib⁹, quos vt fideliores fugæ comites haberet, vasa aurea diripienda dedit, Amphipolim primo, mox Alepsum ꝓfect⁹ est. Ibi partim precibus partim vi auro Cretensibus erepto, quod nuper illis dono dederat, in Samothraciā quę contra Iberi ostium iacet, traiecit. Ibi se tēplo, velut asylo quodam, aliquādiu tenuit. Interim Macedonia biduo fere tota in Romanorum potestatem cōcessit.

Præsagia victorię.

Florus eodem die quo Perseus victus fuit, Romā duos equites victorię nuncios venisse autor est, qui ad Iuturnæ lacum cōnspecti sint recenti cruore respersi, creditiq; Castor & Pollux qui ea i acie pro Romanis stetetint. Valeri⁹ P. Vatinio Reatinę præfecturæ viro duos iuuenes obuiam venisse ait albis equis sedentes, qui nūciarint pridie illius diei Perseum ingenti prælio victum. Id Vatinius quū senatui indicasset, quasi contemptor maiestatis primo sit in custodia habitus, mox nuntiata victoria, quia Pauli literæ nuncio respondissent, vinculis liberatum, publicoq; agro & militiæ vacatione donatum. Plutarchus quartiduo, q̄ pugnatum erat, ludorum die, rumorem incerto autore totā caueam peruasisse ait, Macedonas ab Aemylio victos, populumq; sedentem ingenti lætitia exultasse, posteroq; die famam illam, quū nullus certus extaret autor pro vana resedisse: postremo certiorem nuntiū secutum, qui quum omnia palā fecisset vulgo creditū prę sagium illud fuisse q priusq; nuntiata esset Po. Ro. suæ victorię applausisset, quod longo post tempore Antonio in Germania victo accidisse cōstat.

Perseus postq; Gn. Octauius ab Aemylio missus in Samothraciam venit, nec templum violare auderet, quo se Macedo velut ad asylum contulerat fugam meditatus, cum Oroande quodam Cretensi qui littoribus Iambū appulsum habebat, vt se occultissime inde asportaret pactus est. Ille vero Cretensi arte vsus, Macedone cū suis in littore relicto, in altum cum tota gaza abijt. Tum Persei filij circa mare capti, causa fuerunt, vt pater vltro se Octauio permiserit, qui ad Aemylium perductus, adeo Infra regiam maiestatem sese ad illius genua miserabiliter demisit, vt consul qui multa alioqui venerationē illum fuit excepturus, turbato vultu dixerit. Quid ita Perseu fortunam crimine liberas, vt non præsenti, sed superiore fortuna indignus videaris? quid ita te gerens nostrā victoriam deformare pergis? magnam fert secum reuerētiam, vel apud hostes, cadentium virtus, vt ignauia in summa etiam fortuna contemptum. Atq; his dictis illum attolēs, Tuberoni genero tradidit, inde multa cum filijs & amicis de volubilitate fortunæ locutus, Macedoniam documento mortalibus esse affirmans, q̄ parum humanis rebus fidere oporteat.

Capitur Perseus cū vxore & liberis

Inde ad regni statum ordinandum conuersus, vrbes & populos dimidio stipendio leuauit, quod regib⁹ soluere cōsueuerāt. Aurū regium ne spectare quidem voluit, ex regum Bibliotheca libros quosdam filijs, literarum studiosis, deligere permisit. Inde epulū & cœnas eximia comitate & diligentia suis & prouincialibus dedit, eiusdem esse animi prædicās, & aciem & conuiuium bene instruere. Illam vt formidolosus sis hostibus, hoc vt amicis gratus in militibus donandis Aelio Tuberoni genero suo Phialam quinq; talentorum dono dedit, idq; argentum primum in eam familiam deuenit, quum ad id temp⁹ Ita pauper fuisset, vt Tubero cum quindecim eiusdem cognationis, modicis ædibus, paruoq; fundo vixisset.

Aemili⁹ aurū spectare noluit.

Paucis inde diebus Interiectis, decreto patrum militibus per partes in prædam alterius rei prætextu dimissis, septuaginta vrbes eius gentis vno die hostiliter diripuit, omni prius auro, communi & priuato in publicum per ciuitatum principes redacto. Centum. XX. milia hominū vna hora capta dicitur. Plin. duas & septuaginta vrbes haud direptas tantum, sed venditas etiam ab Aemylio vno die scripsit. Ex tanta oppidanorum vastitate XI. duntaxat. Drachmæ militi datæ prædæ nomine, quæ res tantum omnium animos offendit, vt velut præda ab Ipso duce fraudati essent, adeo illū Romam reuersum sunt criminibus insectati, vt occasione inde supra Sergius Galba, qui tribunus militum sub Aemilio fuerat, cum ad populum criminatus in causa fuerit, vt tribubus ad comitia vocatis, prima earum, quæ suffragia inijt, triumphum illi denegauerit.

Septuaginta vrbes vno die direptæ.

Eam iniuriam patres & magna pars populi iniquo animo ferentes, cum Tribuno plebis agunt, vt tantisper centurias a suffragio remoraretur, quoad aliquis pro Aemylio diceret. Ibi M. Seruilius vir consularis qui ter ac vicies ex prouocatione hostem prostrauerat, in medium progressus, Qualis fuerit Aemylius Imperator, vel ex hoc ipso intelligo inquit, q militem tam improbum sortitus, res gesserit amplissimas. Sed non tam hoc miror (vicit enim sæpius consilium & prudentia ducis quam militaris ferocia) quin illud non possum non satis mirari, q populus Roma. qui ob res in Illyrico & Hispania gestas, ijs qui eas gesserunt summo studio

Verba M. Seruilij ꝓ Aemyllo.

dio triũphũ decreuerit, Aemylio q̃ oẽm Alexãdri
& Philippi gloriam, cum eorũ progenie captiuam
Romã duxerit, tanquã res parua ab eo sit gesta eun-
dem honorem deneget. Ergo Perseo nuper victo,
dijs immortalibꝰ a tota ciuitate supplicatũ est, is cu
ius noĩe honor est dijs habitus, militari inuidia, ho-
nore fraudabitur? vsqueadeo ne inquit corrupta
est militaris disciplina, vt Sergius Galba, homo ni
tida cute, & corpore propter vrbanum ocium mol
li, & qui nunq̃ vulnus in prælio accepit, de fortitu
dine & ignauia imperatoris apud Po. Ro. verba fa-
cere audeat, aduersus eos qui vulneribus honeste ac
ceptis attritum pectus gerunt? Atq; hęc fatus simul
pectus denudans, innumeras pene cicatrices popu
lo ostendit. Rideat hæc inquit Galba: Ego vero hęc
pro patria accepisse glorior. Sed age Sergi voca
Aemylij istos in suffragia, sequar eos, hodieq; intelligã qui
triũphus. grati sint ciues, qui & ingrati & improbi. Hæc Ser-
uilij oratio, adeo multitudinem mouit, vt omnes
deinceps tribus triumphum decreuerint. Nullus
vnq̃ Ro. imperator opulentiorem præ se tulit præ
dam. Triduo est triumphatũ, primus dies, signis,
tabulis, & colossis transmittendis consumptus est.
Ducenta quinquaginta vehicula huiusmodi rebus
honusta, longo ordine ante oculos ciuitatis tradu-
cta. Postero die ornatissima Macedonum arma au
ro & argento cælata, galeæ, scuta thoraces, ocreæ,
Cretenses peltæ, Threicia gesa, pharetræ, equorum
fręna, enses, sarissæ, vt fuerant in prælio armis infi-
xę. Post armorum currus, vasa trecẽta quinquagin-
ta argentea, ducentarum circiter &. XL. librarum,
quorum singula quaterni viri subnixi argẽteis nũ
mis referta gestabant. Alia deinceps multitudo lõ-
go ordine Crateres argenteos Phialas Calices orna
tissimos prætulerunt, vt qui hæc omnia ferrent, ad
tria milia numero fuisse dicantur. Tertia luce tibici
nes bellicũ canentes pręcessere. Post hoc centum
XX. boues auratis cornibus secuti, vittis ac certis
de more instructi. Ducebant eos ministri ab sacrifi
Miserabi cium succincti, & totidem pueri aureas argenteasq;
le specta- pateras ad eundẽ vsum ferẽtes. Vasa deinceps tria
culum in & LXXX. pari pondere quo priora illa præcipua
triũpho. aureis numismatis plena. Inde. X. talẽtorum phia-
la preciosissimis munita lapidibus, Antigonea in-
de vasa, Seleucia, Thericlia, & quę Persei fuerãt, ex
auro omnia. Post hęc currus cũ armis Persei & dia-
demate superimposito. Mox altero curru Regij filij,
mares duo, & vna fœmina, transuecti, eoq; maiore
spectantiũ misericordia, q̃ suum infortunium ad-
huc per ætatem non intelligebant. Cæterum a nu-
tricibus & pędagogis instructi, manꝰ ad populum
supplices tendebãt, tãq̃ misericordiam implorarẽt,
quod spectaculũ passim lachrymas circũfusę multi
tudini eliciut. Seq̃batur filiorũ currũ rex ipse pul-
la veste amictus, & crepidas more patrio habẽs, ma
lorũ magnitudine ad oĩa trepidus, vultũq; turbatꝰ.
Post illũ amicorũ & familiariũ turba mœsta, regẽ
cum lachrymis intuẽtes. Nouissime aureæ coronæ
quadringentæ numero, quas honoris gratia Græ-
ciæ ciuitates Aemylio dederãt, currui pręlatę. Ipse
Aemylius purpura auro contexta, lauri ramũ gerẽs
dextra, insigni curru vehebatur, sequẽtibus suo or-
dine militibus, & ipsis laurũ habẽtibus, partim io
cularia carmina salibus permixta iactantibus par-
tim imperatoris laudes habentia. Et Aemylius in
hũc maxime modũ de Perseo triumphauit, qui ne
ex tã inclyto triũpho integrũ gaudiũ ferret, paucis
diebus duos amisit filios, vnum sexdecim annorũ,
quinq; diebus prius extinctũ q̃ triũphũ egerit, alte-
rũ aliquãto minorẽ natu triduo postq̃ triũphauit,
in cuius funere graui est oratione ad populũ vsus.
Nihil inquit Quirites in hoc prosperrimo rerum a Orõ Ae-
me gestarũ cursu magis ab initio extimui, q̃ inopi- mylij ad
natũ aliquẽ insidiãtis fortunæ casum, nec pro rep. populũ.
prius timere destiti, q̃ illius seuiẽtis impetus me pri
uatim inuasit, quod sæpius erã a Deo optimo pre-
catus, vt siquid diri Po. Ro. ex ea felicitate impende
ret, id totũ in me, domũq; meam verteret. Duos sua
uissimos filios, quos mihi successores destinauerã,
pene cõtinuatis funeribus extuli, nũc omni pericu-
lo liberatus videor, bonãq; mihi spem propono,
fortunam Po. Ro. sine labe permãsurã, quãdo satis
inuidię mihi ac meis duplici clade ad hũc diem infi
xit. Nec ego qui de Perseo triumphaui, minus insi-
gne documentum quãta sit humanarũ rerũ fragili-
tas esse possum, q̃ is de quo a me est triũphꝰ actus.
Perseus etsi victus, filios tamen habet. Aemylius,
qui eum vicit, prole orbatus est. Hęc ille non mino
ri animo præstitit, q̃ sit verbis executus. Mox pro
Perseo annixus vt mitiori loco custodiretur nihil Persei
impetrare potuit, quo contigit, vt ille mœrore ani exitus.
mi & carceris iniquitate, paucis diebus expirauerit.
Interierũt & ex filijs duo, Alexan. qui suis superstes
fuit latinas literas, Romanumq; sermonem didicit,
priuatamq; agens vitam, magistratibus scribę ope
ram præstitit. Atq; Macedoniæ regnum hunc exi-
tum habuit. Stetit ab Agrano qui primus in ea re-
gnauit, vsq; ad Perseum qui trigesimus rex ab illo
fuit, annos noningentos viginti tres. Potiti re-
rum sunt Macedones annis octo minus ducentis.
Triumphatum est sub id quoq; tempus de Gen-
thio, affuitq; horum triumphorum spectaculis,
aut certe non multo post Romanam venit Prusias
rex Bithyniæ Nicomedemq; filium suũ senatui in
curia commendauit. Ipse infra regiam dignita-
tem adulationis plenus, libertum se Po. Romani
fatebatur. Affuerunt Eumenes & Attalus, vt Eutro
pius scribit. Liuius, Eumenem vetuisse ait, verum
quia se Macedonico bello medium gesserat, latam
in comitio esse legem, ne cui regum, Romam ve-
nire liceret, atq; ita vt anceps in fide fuerat, ita suspẽ
so est animo dimissus, vt non velut hostis sit exclu
sus, nec in vrbem admissus, vt crimine liberatus.
Hoc anno censa sunt Romæ ciuium capita. CCC-
XII. milia. DCCCV. Medio Macedonici belli ar-
dore a Ptolemæo & Cleopatra venere legati, vt
Liuius scribit, auxilium a Po. Ro. implorantes ad-
uersus Antiochum Epiphanem, a quo graui bello Antio-
premebantur. Fuerat is magni Antiohi filius suc- chi Epi-
cesseratq; Seleuco fratri, qui patre defuncto. XII. phanis
annos in Syria regnarat. Nec Liuius a quo Ptole- motus.
mæo missi sint legati, satis explicat, sed ab eo vide
ri possunt, qui & ipse Epiphanes cognominatꝰ est,
cui Cleopatra, vt Trogus ait, magni Antiochi filia
nupsit. Cæterum Iosephus haud dubie demon-
strat ab Antiocho bellum Philomatori & Pto-
lemæo & Phisconi illatum, qui ab Epiphane
patre pueri relicti fuerant, quo apparet Cleopa-
træ matris & Ptolemæi filij legatos fuisse, qui
auxilia imploratum per id tempus Romam ve-
nere. Pupillarem igitur amborum ætatem An-
tiochus nactus, ratus fore vt eos sine vllo maiore
certamine paterno regno spoliaret, res primo in Iu
dæa est turbare adortus, Onia summo Iudæo-
rum sacerdote defuncto, Iesum eius fratrem,
qui Iasondici maluit, in defuncti locum insti-
tuit. Ia Breui postea in domesticam seditio-
nem incidit. Menelaus eius frater inuidia mo-
tus,

tus,cum Tobię filijs,qui Iasonem infense oderant,
seceßione ad Antiochum facta patrias se leges
abnegare testati sunt, iam inde Græcorum ritu &
lege omnia facturi, locoq; a rege ad ædificandum
impetrato,sibi Gymnasium construxerunt,in quo
quum postea exercerentur, nequid a Græcis vide-
rentur differre,verenda summo studio traxere.Nec
Antiochus multo post Aegyptum bello petijt:Sco
pamq; prælio superauit.Hic est Scopas ille, qui pri
mi Macedonici belli tēpore ex Aetolia, vt alio est
loco memoratum,aliquot hominum milia stipen
dio conducta in Aegyptum deportauit.Et iam An
tiochus Memphi occupata,Alexandriam obsidere
cœperat,quo Philomator Memphitica sede pulsus
ad Phisconem fratrem cōfugerat,Legatus interim
a senatu ad Antiochum venit P.Popilius, vt eum
Aegypto excedere iuberet,abstineretq; rebus Pto-
lemæi regis,qui amicus esset & socius populi Ro-
mani.Excepit Popilium venientem Antiochus o-
sculo multaq; comitate,quippe quem Romę obses
præcipue coluerat.Tum legatus missam fac inquit
Antioche priuatam amicitiam , & ad ea quæ Po.
Ro.mandat animum aduerte: exposita inde lega-
tione,non minus ille Popilij seueritate motus, q̃
Romani nominis maiestate,bello abstinuit. Inde
per Iudęam ducens,per homines suæ factionis Hie
rosolymas occupat, ferrumq; in eos immisit, qui
autores fuerant ne in vrbem acciperetur,estq; in cæ
teros sæuitum. Postremo ad prædam conuersus,
omnia sacra & prophana,sacrilega & violenta ra-
pina fœdauit, Aram auream quæ in templo fuit,
Mensam,Lucernas,omnemq; sacrorum vasorum
apparatum e templo sustulit,Sacra patrio ritu fieri
vetuit, arcem vrbi impositam præsidio firmauit.
Demum inde profectutus ad.X. milia hominum
omnis ætatis & sexus secum in captiuitatem abdu
xit.Nec meliore conditione esse,qui in vrbe relicti
sunt multa indigna & nefaria passi ab his qui ad
Hierosolymorum præsidium relicti fuerant,in mi
nore erant luctu & mœrore constituti, quo longi9
ab ea malorum facie aberāt,proculq; ab omni sen-
su eorum quæ Hierosolymis in contemptum reli-
gionis, contraq; leges & patrium morem fiebant.
Suilla hostia mactabatur in templo,malorum dæ-
monum simulacra cogebantur Iudæi Græcorum
ritu venerari.Capitalis noxæ fuit, siquis filium cir
cunciderer,siquis Mosis volumen,aut prophetarū
haberet,verberibus cæsi alij super alios obtrunca-
ri.Pueri laqueo enecti e parentum ceruicibus suspē
debantur.In templo dei optimi maximi Olympij
Iouis erat statua constituta.Samaritæ & ipsi in An
tiochi gratiam templum quod ad Gazam erexe-
rant Ioui consecrarūt.Erantq; in hoc statu res in Iu
dæa quum Mathathias vir acer,cui quinq; numero
erant filij,florenti ætate, & in his Iudas cui cogno-
men fuit Maccabeo, permoleste ferens diuino sa-
crorum ritu abolito,passim a suis popularib9 Græ
canico more sacrificari,& pro vera pietate dæmo-
nibus seruiri,natorum fiducia fretus,se primū pie-
tatis assertorem exhibuit. Habitabat is in Modine
vico,vbi vnum ex suis popularibus extrario cui-
dam deo aram egrigentem intuitus, eximprouiso
adortus,medio opere obtrūcat,mox & Apolloniū
Antiochi pręfectum ferro opprimit, qui ad impiū
cultum populum cogebat. Alta deinde voce Iu-
dæos pietatis patrijq; ritus admonens, cū liberis &
non parua paganorum manu in deserta montium
concessit.Iudices & qui Hierosolymitanam arcem
præsidio obtinebant,promissa impunitate,Matha

Indæi legis pręuaricatores.

Antiochus Mēphim occupat.

Antiochi sæuitia in Iudęos.

Iudæorū calamitas.

Mathathias Iudæ Maccabęi pater.

thiam & qui cum eo erant e mōtibus deducere sunt
conati.Cæterum quum neq; hortatione, neq; mi-
nis flecti potuissent,sabbatorum die quo Iudæi gē
tili instituto pugnare prohibebantur,hostes mon-
tibus insinuati, nullis repugnantibus supra mille
in speluncis ferro & igni crudeliter necarunt. Ma-
thathias & multi cum eo media consternatione di-
lapsi,ardua montium tenuere.Nec ea clades Iudęo
rum studium in Mathathiam inhibuit, sed pleriq;
mortales,antiquæ pietatis respectu,ad eum assidue
confluebant,eoq; sibi iudice creato, crebris excur-
sionibus omnia fœdabant, deorum aras disijcere,
obtruncareq; eiusmodi sacris operātes, lata tū pri-
mum lege,vt & sabbatis pro vita aduersus hostes
dimicare liceret,puerosq; quicunq; nati essent, nō-
dum recutitos,patrio ritu circūcidere. Annoq; per
hæc vix dum acto Mathathias vita decedens ita sta
tuit, vt Simon qui secundo erat loco natus, quia
prudētia cæteros anteiret,velut pater a fratribus co
leretur.Maccabęus adhuc iunior, q feroci & inui-
cto esset animo,patriam religionem ab iniuria vin
dicaret. Huius itaq; ductu breui hostes Modinensi
sunt agro eiecti atq; vna interfecti omnes legum de
sertores.Apollonius Samariæ præfectus suorum
clade irritatus, cum tumultuario exercitu ad Mac
cabęi conatus opprimendos occurrit, cui venienti
Iudas ferociter obuiam iuit,hostemq; prælio victū
propria manu obtruncat,iacētiq; opima spolia de-
trahit.Multi ex Antiocheno exercitu circa ducē oc-
cubuerunt,sed plures omnino in fuga.Magnus in-
de concursus ad Iudam est factus,secundum vnam
prosperam pugnam, cuius vires, quum in dies in-
ualescerent,Seron qui inferiori Syriæ præerat,cum
ijs copijs,quas tum forte penes se habuit, magnaq;
euocatorum manu ad Bethoron castra fecit (est is
Iudęę vicus) quo Iudas progressus cōflixit, quum
numero multo esset inferior,cæsa tamē ad octo mi-
lia Antiochenorum. Rex duobus exercitibus cū
ipsis ducibus amissis vt q̃ validissimum exercitum
in Iudæam compararet, in Persidem proficiscitur,
Lysia cum filio & ijs copijs,quas ex finitimis genti
bus contraxerat,ad bellum recto.Nec Lysias in cō-
parando exercitu quicq̃ remisit industriæ, quippe
qui non multo post q̃ Antiochus in Persas abijt,
cum.XL.milibus peditum,& septem equitum Pa-
læstinam ingressus,ad Emaum consedit. Iudas ad
primam hostium famam tria milia fortium viro-
rum sibi ex omni numero delegit,quos in hostem
iturus,ita affatus dicitur. Præsens fortuna neceßi-
tasq; viri fortißimi, & suadet & cogit, vt pericula
contemnamus, omnis spes recuperandæ liberta-
tis,quam sua sponte desiderabilem,ipsum pietatis
studiū adhuc desiderabiliorem facit, in nostra vir-
tute sita est,quales paulo post in prælio erimus, ta-
lem fortunā habituri sum9, Quāq; si quod nolim,
victi simus,ne vita quidem nobis speranda ab im
pio & irato hoste. Multa quidem & magna homi-
nes sua sponte faciunt, sed multo plura & ma-
iora necessitate coacti. Quare eo consilio nos in
pugnam ire oportet, vt non nisi victores inde
abscedamus,pro lucro mortem habituri, si caden-
dum in prælio sit,quia pro patria,pro iustitia,pro
religione dimicamus, si vt spero vicerimus, asser-
ta libertate, vt patrijs legibus in ea pietate quam a
maioribus per manus accepimus, q̃ florentissi-
me viuamus. Nec nos hostium numerus terreat,
virtus non multitudo pugnam decernit. Quā-
quam non video quid minus timeri possit q̃ ho-
stis,semel atq; iterum victus.Ita sane comparatum
est,

Iudæorū clades.

Maccabę9 dux instituit.

Recens Iudæ victoria.

Oratio Iudæ ad suos.

est, vt miles ignominiæ assuetus, nullius sit rei,
præterq̃ fugæ, memor. Parate vos igitur in crasti
num, vel vna pugna decreturi in libertate ne post-
hac nobis agendum sit, & in antiqua pietate
manendum, an pro patria, quo nihil in morte po-
test homini gloriosius contingere, fortiter morien
dum. His Iudas suos hortans haud ignarus quan-
tum momenti in celeritate esset, noctu ad hostium
castra occultis itineribus ducit. Ita sane accidit, vt
eodem tempore Gorgias vir impiger, cum cohor-
te vna, & mille equitibus speculatum missis, ad
Maccabęi castra, & Iudas cum suis, diuersis itineri-
bus ad hostem peruenerit. Cæterum Gorgias, vbi
omnia deserta vidit, ratus hostes metu in deuios
montes abijsse, aliq̃diu deliberabundus stetit, per-
geret ne illos sequi, an retro ad suos rediret. Iudas
interea hostium munitiones eximprouiso ador-
tus, tantum terroris ad primum clamorem hosti-
bus iniecit, vt sine prælio aliove maiore conatu,
Iudas incēdit hostium castra. castra irruperit, ignemq; tabernaculis iniecerit. Tū
vero ferro & flamma late grassantibus fuga facta
est, multi mortales intra extraq; munitiones cæsi,
cædesq; Gazaram vsq; distracta. Ad tria milia ho-
minum cæsa dicuntur. Superuenit Gorgias suorū
cladi, qui procul ardentia intuitus castra substitit,
inde vbi res perditas vidit, ne tentato quidem præ
lio fugam capessit. Tum Iudas lectis per ocium
spolijs, castrisq; direptis, cum ingenti præda, sed
multo maiore gloria domum reuersus est. Nec
hostis toties victus diu postea quieuit, quin exer-
citu multo validiore q̃ antea ad Bethsuram conse-
dit, hic quoq; Iudas diuina magis q̃ humana ope
fretus, egregie aduersus tantas Syrorum copias
dimicauit. Quinq; milia hostium hoc prælio cę-
sa. Lysias bello infeliciter reparato secundum eam
cladem Antiochiam concessit, post cuius disces-
sum Iudas hostium metu liberatus, cum socio-
rum manu Hierosolymas ingressus, primo tem-
plum inuisit, vbi omnia desolata & horroris ple-
na intuitus, non potuit lachrymis temperare. Par-
te itaq; copiarum ad regium præsidium ex arce dej
ciendum missa, ipse cum cætera multitudine ad tē-
pli purgationem conuersus, externorum deorum
focos, & simulacra disiecit, deoq; optimo maxi-
mo veterem aram instaurauit. Candelabra repo-
suit. Pristinum sacrorum ritum, induxit. Atq; ita
templum triennio postq̃ fuerat prophanatum, ab
hostium impietate est assertum, quod fieri conti-
git Olympiade supra centesimam quarta & qua-
dragesima, quo tempore Perseus est ab Aemylio
Ennij mors. victus, & Ennius poeta septuagenarius, vt Eusebi9
scribit, articulari morbo perijt, & in Scipionis mo-
numento via Appia sepultus, vt idem autor pro-
didit. Fuerunt qui Rhodiam eius ossa ex Ianiculo
translata prodere non dubitarint. Daniel propheta
Danielis vaticinatio. annis quadringentis & amplius q̃ hæc Hierosoly
mis acciderint, nihil obscura diuinatione fore præ-
dixit, vt templum deo consututum a Macedonib9
violaretur. Octo diebus sedulo sacrificatum, id sa-
crum Lumina dixerunt, qua reparatæ religionis lu
men exinsperato affulsisset. Vrbem muro & turri-
bus summa ope Iudas communiuit, multaq; inte-
rim prælia cum finitimis prospere gessit, qui inui-
dia & odio accensi, vltro armis Iudæos incessebāt,
& in his Ammonitæ, quorum Azotum vrbem vi
captam diripuit Iudas, & incendit. Factus deinceps
certior, quod Ammonitæ omnes in armis essent,
bellumq; ab ea gente summa ope Thimothei du-
ctu reparatum, & super hæc nunciabatur, ex Ga-
lilea, Sidone, Tyro, & Ptolemaide multos ad arma

concitari, belli curas cum fratribus partitus, Simonē
cum tribus milibus peditum in Galileam mittit.
Ipse cum altero fratre Ionatha in Ammunitas itu
rus, octo milia militum ad id bellum sibi delegit,
cæteræ multitudini Iosippum præfecit Zachariæ
filium, cui mandatum est, vt tantum a Iudeæ fini-
bus iniuriam arceret prælio alioqui & ab hoste la-
cessendo abstineret. Simon prospere in Galilea di-
micauit, tribus hostium milibus acie interfectis, cę
teros porro fugatos Ptolemaidem vsq; est persecu-
tus. Iudas trium dierum itinere trans Iordanem
progressus, primo Bethsuram ex hostibus cepit, in
de pari celeritate Thimotheum tripartito adortus,
ad primum clamorem fudit fugauitq;, octo mili- Iudę Maccabęi successus.
bus ex eius exercitu occidione occisis. Ea victoria
potitus complures Galaatidis vrbes in deditionē
recepit, alias vi captas euertit. Nec longo interiecto
tempore, Thimotheus cum aliquanto maiore exer
citu, in aperto castra fecit. Cæterum pari euentu ad
Rophon vrbem prælio victus est, ac castris exutus.
Rophus simul expugnata, quo multi ex fuga se re-
ceperant, magnaq; hostium cædes hic edita. Iudas
post rem in Ammonitas præclare gestam, copias
Hierosolymam reducturus, Iudæos qui in Galaa-
tide erant, ne prædæ essent finitimis, cum liberis &
vxoribus omniq; supellectile in Iudęam traduxit,
Ephrone vrbe in reditu, quia sibi portas clausisset,
expugnata, per Bethsamum (eam Græci Scythopo
lim vocant) cum ingenti gestarum rerum gloria,
Hierosolymas est reuersus. Sed dum in Galaatide
Iudas bellaret, & Simon in Galilea, Iosippus Za-
chariæ filius ad Iudeæ præsidium relictus, etsi ab
initio iussus fuerat nihil extra prouinciam mouere,
glorię tamen cupidus, non parua manu ad Iamniā
cum Gorgia regis præfecto conflixit, amissisq; duo
bus milibus hominum trepide in pacatum refugit. Iudæorū clades.
Post Iudæ reditum aliquot ex Idumeis vrbes vi
captæ sunt, direptæq; & incensæ. Per id tem-
pus Antiochus quem in Persidem profectum di-
ximus, quum aliquandiu ad Helimaidem vrbem
consedisset, expugnandæ studio, vt Dianæ templū
quod ibi fuit multarum gentium donarijs opulen
tum diriperet, demum ignominiose inde repulsus,
quum Babylonem veniret, accepto nuncio de his
quæ in Galilea facta erant, nimia animi ęgritudine
in morbum incidit, paucisq; diebus vita decessit, Antiochi interitus.
priusq̃ expiraret identidem inter suos testatus, se
immatura morte extingui, q Hierosolymitanum
templum impie prophanasset. Hoc multo verius
est, q̃ quod Polybius prodidit, id illi accidisse quia
Dianæ templum violasset, quum si verus est Iose-
phus, ne violarit quidem, non quia noluerit, sed
quia non potuerit. Atq; Antiochus Epiphanes in
hunc modum perijt, filio Antiocho sub Philippi
vnius purpuratorum tutela relicto. Eupator est
puer cognominatus. Iudas audito Epiphanis inte-
ritu, Hierosolymitanam arcem maiore q̃ vnq̃
antea oppugnatione adortus, agere & bellicis ma-
chinis circa muros erectis summa ope hostes fatiga
bat. Arx templo imminebat, eratq; ob eam rem sa-
crificantibus assidue infesta, quę iniuria maiorē Iu-
dęis necessitatē imponebat illius totis virib9 oppu
gnādæ. Regij milites, & Iudæi transfugæ, qui locū
pręsidio obtinebāt, ad Eupatorē mittūt, qui eū do
cerēt, quāto discrimine tenerent, nisi mature laborā
tibus suppetias veniret. Ille supra ætatem suorum
periculo cōmotus, exercitum in Iudæos ingētē cō-
trahit. Cētū milia peditū, &. XX. equitū ab bellū in-
structa scribit Ioseph9. Et cū his Indicę beluę quinq;
&. XX. numero. His copijs rex Antiochia profe-
ctus,

Antiochi bellū, in Iudæos. ctus, per Idumeam Iudeę fines ingreditur, ad Bethsuram primo castra fecit, quem locū in hunc vsum aliquot ante annos Iudas communiuerat. Bethsurei forti animo regem excipiunt, exceptum valide se tuendo fatigant. Nec Iudas desedit in tam terribili hostium apparatu, omissa arcis obsidione cū suis copijs venienti regi occursurus, Bethsuscaritanas angustias. X. milia passuum ab hoste occupat. Apud quosdam. X. stadia reperio Antiochus Bethsura relicta, ad fauces quas Iudas insederat, ducit exercitū. Iudæi locorum natura freti sub primum congressum aliquot ex regijs ferocius inuectos obtruncāt, etiā aduersus beluas dimicatum, quarum vna ab Eleazaro Iudę fratre, quem Mauronęm vocabant, confossa in vulnus corruens sua mole percussorē oppressit.

Iudæ redictus ad vrbem. Iudas vbi montes & omnia teneri ab hoste vidit, se & suos pugnæ subtrahens sine aliqua maiore clade, retro ad tuendam vrbem abijt. Bethsurei omni spe destituti, cum rege salutem pacti, vrbem illi tradiderunt. Eā Antiochus oppidanis sine vestibus eiectis, suo præsidio firmauit, Ad hierosolymam inde copiæ admotæ, tenuitq; plures dies obsidio. Interim Antiochus factus certior, Philippum, qui a patre datus erat ei tutor, regni administrationem sibi vendicare, molirięq; res nouas cœpisse, Lysiæ impulsu, quo militiæ magistro & consiliario vtebatur, ad eum opprimendum animum adiecit. Ne quis igitur motus in castris oriretur, simulato obsidionis tædio, pactus est cum Iuda, vt ij qui in templo essent ab armis discederent, viuerentq; suis legibus. Cæterum templum deditum,

Tēplum diruitur. Contra fœdus ac iusiurandum a summo ad imum Antiochus dirui imperauit. Oniam sacerdotū principem in Veriam Syriæ vrbem ablegatum interfici iussit, Alchimo in eius locum instituto. Id iniquo animo ferēs maioris Oniæ filius, ꝙ Menelao pernecessario suo sublato, summum sacerdotium esset ad Alchimum regis iussu translatum, cui talis honor haud quidem gentilis esset, ad Ptolemæum in Aegyptum abijt, a quo benigne acceptus impe-

Nouum dei tēplū in Aegypto. trauit, vt in Heliopolitana regione Aegypti, nouū deo templum patrio more ædificaret. Sed hæc aliquāto postea secuta. Eupator in Antiochiam reuersus Philippum tutorem suum in potestatem redactum, extremo supplicio affecit, intercessitq; haud multum temporis quum Demetrius magni Antiochi filius obses Romam a patre missus, audita Epiphanis fratris morte ratus Syriæ regnum ad se pertinere, vt quemadmodum ipse duobus fratribus cessisset, qui vnus post alium regnauerant, ita pupillum sibi cedere oportere a senatu petijt, vt ad paternum regnum capessendum, in Syriam abire liceret, neq; id illi omnino negatum est, neq; cōcessum. Fuitq; postea Demetrius tantisper Romæ, donec q̄ ad fugam necessaria videbantur cum amicis cōposuit: inde ex vrbe venandi specie occulte profectus ad mare delatus, in Tyrum nauigauit, vbi magno omnium fauore exceptus diadema, sibi impo-

Eupator a Demetrio occiditur. suit, breui postea aulam occupat, Eupatoremq; sibi traditum obtruncat, quum duos omnino regnasset annos. Eodem tempore aut certe nō multo prius q̄ hæc in Syria gesta sunt, C. Sulpitius Gallus prospere in Ligures bellauit, lustrumq; Romæ conditum, censaq; ciuium capita. CCCXXVII. milia. XXII. Ptolemæus Pilometor a Phiscone minore fratre pulsus, Romani populi autoritate, legatis ad hoc ipsum Alexandriam missis, in regnum restitui-

Pauli Aemilij interitus. tur, moxq; ipsi ita inter se regnum partiti sunt, vt hic Alexandriæ, ille Cyrenis regnaret. Paulus Aemylius, qui ex Hispania prius, inde ex Macedonia, immensum auri & argenti pōdus ærario intulerat, adeo paup. hoc tēpore vita decessit, vt vix ex auctione bonorum eius tātum cogi potuerit, ꝙ dos vxori redderetur. Tanta tum fuit in quibusdam ciuitatis principibus a publico abstinentia. Plutarchus patrimonium septem & triginta milium filijs eum reliquisse scribit, cuius partem Scipio in Corneliorum gentem adoptatus fratri habendam concessit. Duas omnino Aemylius habuit vxores, Papyriā cum qua diuortium fecit, de qua notum est eius ad necessarios responsum, qui quum ab eo sciscitarentur, ac moleste nimis quęrerent, ecquid esset ꝙ talē a se fœminam alienaret: quę pudica esset, formosa, fœcunda. Tum ille pedem extulit, inde ad eos conuersus. Videtis ne inquit q̄ hic calceus pulcher sit, q̄ recens q̄ aptus, & tamen ignoratis qua parte ille pedem offendat. Ex Papyria duos filios tulit, quorum vnus a maiore est Aphricano adoptat⁹, vt Plutarchus scribit, alter a Fabio maximo quinquies cōsule. Filias ad hæc duas, quarum vna Marci Catonis filio, altera Aelio Tuberoni nupsit, viro singulari virtute, inopia insigni, vt sexdecim viri ex Aeliorum gente cum coniugibus & liberis vnas ædes, easq; permodicas colerent. Pontinæ paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea prouincia euenerat, corriuatis multifariam aquis, sunt eodem tempore exiccatæ, atq; ex his ager factus, locus olim quatuor & viginti vrbium, vt Mutianus prodidit. In Ligures & Corsos bellatum est per id tempus, cæterum perditis rerum monumentis, parum celebris fama, a quibus & quo euentu res vtrobiq; gestæ sint, ad posteros manauit, minus obscura quę in Hispanis gesta sunt, anno circiter sexcentesimo ab vrbe condita, duobus Lucijs Posthumio & Licinio consulibus. Sed q̄ ab his prouinciæ sunt feliciter administratę, tā a Sergio Galba ignominiose multaq; suorum clade, quippe qui a Lusitanis magno prælio victus vix ipse cum paucis acie effugit, cæteri ad vnū cæsi. Vlti sunt eam cladem L. Minutius & Marcus Marcellusqui vnus post alterum prospero euentu in Hispania bellarunt. Romæ. Gn. Tremilius pecunia multatus est, ꝙ Trib. ple. cum M. Aemylio Lepido pōtifice maxīo iniuriose cōtēderat, quæ vltio facile demōstrauit sacronī magistratuū ius multo sanctius fuisse apud maiores, publica potestate. Delmatæ Illyricos fines populati, quia res a Romanis repetitæ essent nec redditæ (erant enim Illyrij in fide populi Romani) bello sunt petiti. Delmatæ & ipsi

Delmatis cū bellū. Illyrica natio, vt alio ā me loco demōstratū, a Delminio oppido id nomen adepti, si Appianus ver⁹ est autor, mediamq; oram habuere inter Titium amnem & Lissum C. Martius consul aduersus Delmatas primo congressu parum prospere dimicauit, secūda Ro. pugna felicior fuit, quas omnis ignominia priori prælio accepta, duci & exercitui adempta est. Securus inde cōsul Nasica qui eam gentem

Nasica Delmatas bello afflixit. late domuit, quo tempore Q. Opimius & ipse consul, transalpinos Ligures qui Massiliensium veterum sociorum Antipolim & Niceam vastabant, bello subegit. Sequenti anno quum in dies maiores ex Hispania motus nunciarentur, multiq; iam Hispanorum rebellassent, consules confestim comitijs peractis magistratum iniuere, legati adhæc qui in Aphricam missi fuerant, vt Masinissę & Carthaginiensium de finibus disceptantium veterem contentionem sopirent, Romam reuersi nunciatūt

Carthagores nouas moliūtur. vim naualis materiæ ingentem a se Carthagini animaduersam, nimirum vrbem ad rebellandum & ad Romana arma exercenda natam occulte bellum aliquod moliri. Secuta & alia recēs suspitio, ꝙ post

legatorū

legatorũ reditũ nunciatũ Romæ est Ariobarzanẽ
Syphacis nepotem, cum magno Numidarũ exerci
tu in Carthaginiensium finibus sedisse, qui etsi in
Masinissam paratus diceretur Porcius Cato longe
aliter interpretatus, bellum haud dubie Pœnos
moliri criminabatur, exitiali bello petendam ciui-
tatem censebat, quæ inexpiabili odio Romanũ no
men persequeretur. Plutarchus Catonem cum cæ-
teris legatis in Aphricã fuisse ait, ad Masinissæ &
Carthaginiensium litem inspiciendam, vnde Ro-
mam reuersus, quum in senatu multa de suspecto
Carthaginiensium statu disseruisset ꝙ iuuenture
armis & omnium rerum opulentia ea ciuitas, si-
quando alias, tum maxime floreret, vt maiorem
belli necessitatem locorum vicinitate ostenderet,
recentem ficum in suburbanis hortis Carthaginis
decerptam, sub toga in curiam attulit, eamq; sinu

Catonis cõmẽtũ ad cutiã mouẽdã.

depromptam patribus ostentans dixit. Rogo vos
patres conscripti, quam dudum hanc ex sua arbore
ficum dẽptam arbitremini: quum inter oẽs recens
esse constaret, ac nuperrime decerptam: Atqui hoc
triduo inquit ex Carthaginis pomario huc delatã
scitote, tam prope hostem habetis. Eam præcocẽ fi
cum fuisse Plinius interpretatur. Et Cato posterita
ti cauens, per hæc bellum Carthagini inferendum
censuit. Cornelius Nasica nihil contra fœdus mo-
uendum existimabat. Satis proinde vsum in præ-
sentia iterum in Aphricam mittere, per speciem li-
tis inter regem & Pœnos finiendę, qui res Punicas
diligenter inspicerent: Ibi quum ager de quo con-
tentio orta erat Masinissæ addiceretur, Gisgo Ha-
milcharis filius homo seditiosus, qui tum in magi
stratu erat, quum senatus Carthaginiẽsis se legato-
rum iudicio staturum profiteretur, priusquam de

Cã vna tertiј belli Punici. Catones

ea re declaratio vlla secuta esset, ita populum sua-
dendo cõcitauit, vt legatis sola fuga saluti fuerit,
quo minus contra ius gentium violarentur. Ea res
patres qui sua sponte Carthaginiensibus immine-
bant, multo infestiores reddidit. Cato interim filiũ
amisit, quem modico sumptu extulit, Erat enim vt
Liuius scribit, Cato admodum pauper. Ad hunc pa
ter quum ægre ferre audisset, ꝙ senio confectus Sa
loniј clientis sui filiam sibi nouercam superduxis-
se non nouercam fili tibi superducere volui, sed eo
consilio vxorem iam exacta ætate duxi, vt si fieri
possit multos quidem mihi natos, & plures patriæ
ciues tui similes procreem. Ex Saloniј filia genuit
Cato Salonium, qui quum publicum exercitum
imperator ductaret, mortem obiјt, eius filius con-
sulatum gessit. Is auus fuit Marci Catonis, qui secũ
do bello ciuili Vticæ sibi mortem consciuit. Erant
per hæc quæ diximus iacta tertiј Punici belli semi-
na, de quo priusquam dicam quæ in Iudæa & cæ-
tera Syria aliquanto antea sunt gesta, breuior ser-
mo explicabit. Demetrius post Syriæ regnum par
ricidio occupatum, Iudæorum q̃relis compulsus,
qui legem transgressi a Maccabæo Iuda infestabã-
tur, Bacchidem vnum ex purpuratis, cum magno
exercitu Hierosolymam misit: is vbi Iuda per col-
loquiј speciem capere non potuit, fautores legis q-
cunq; in potestatem redigi potuerunt, ad vnũ ob-
truncauit. Ioachim relicto, & cum eo valida militũ
manu, ex Iudæa cæteras copias abduxit. Iudas de-
cessu hostis ferocior factus, multos præuaricatorũ
insidiјs exceptos interfecit: lateq; per Iudæam eua
gatus, immeritam suorum cladem impiorum cæ-
de vlciscitur, cuius rei fama ad Demetrium delata,
Nicanorem cum numeroso exercitu misit in Iu-
dæam, estq; illi in primis mandatum, vt Iudam &
qui cum eo in patria lege tuenda perseuerarent, ad
vnum ferro extingueret. Nicanor prouinciam pa-
cate ingressus, Vbi Hierosolymas adequitauit, pa-
cis studium præ se ferens, regia fide suaq; iureiuran
do interposita, componendæ pacis pretextu. Iudã
ad colloquium traxit, quem dato militibus signo,
frustra capere conatus, vbi irritum id cõsilium ces-
sit, vt sui arma expediant edicit. Iudas & ipse cele-
ri fuga agmen repetens, hosti infensior factus, præ-
lium ferociter iniјt: Pugnatum est ad vicum Co-
pharsama, ibiq; Maccabæus victus in proximam
arcem compellitur, Nec ita multo post cum mille
duntaxat circa Adassis vicum, qui minus quatuor
milibus passuum a Bethoro procul aberat, iterum
cum hoste est congressus. Nicanore cadente, ita De
metrianos afflixit, vt ex nouem milibus hominũ
nemo fere superfuerit, quum mille interim nec am

Nicanor a Iuda vĩcitur.

plius Iudæ adessent, dies quo Iudas tam feliciter in
Nicanorem dimicauit, solennis Mansit apud Iu-
dæos, quieueruntq; inde nonnihil res eius gentis
ab externis armis. Ioachim interea qui summus
erat sacerdos, quum sanctuariј murum vetus pro-
phetarum opus demoliri agressus esset, improuisa

Ioachim casus.

sideratione percussus, mutus cõcidit, multoq; cor-
poris cruciatu paucis diebus expirauit. Sacerdotiũ
Iudę ingenti oĩm fauore est delatũ, qui dignitatem
adeptus, Romam ad senatum legatos misit, vt
cum inuicto populo societatem & amicitiam iun-
gerent, quo impetrato multo ferocior Iudas fa-
ctus, nouũ Demetriј exercitũ, Bacchidis ductu Iudęã
ingressum, fortiter excepit. Erantq; Iudę duo milia

Iudas cũ Ro. societatẽ init.

armatorũ. His, ille suaq; felicitate fretus ad Barzitõ
castra fecit. Audito deinceps hostiũ accessu cæteris
metu dilapsis, cum octingentis relictus, nullis suo
rum p̃cibus flecti potuit, vt in tutum priusquã ho-
stes in conspectum venirent, vellet se respicere, sæ
pius testatus nũquã futurũ vt sol sua terga hostibus
obuersa aspiceret. Nec longior inde mora fuit, vbi
Demetrianos adesse vidit, & aciem a Bacchide ex
plicari animaduertit, intrepide & ipse ex sua statio
ne veniẽtibus occurrit: pugna, quod vix credi pos
sit, ad noctẽ vsq; extensa est. Ibi Iudas Bacchidẽ in
dextro cornu pugnã cientẽ intuitus, cũ lectissima
suorum manu, in eam partem impetum fecit. Fu-
ga ibi cõtinuo facta est, cædebatq; iam alterius cor-
nu terga, quum iј qui in læuo cornu dimicabant,
contempta vincentium paucitate, confestim cir-
cunducta ala, Maccabęũ & qui circa illum pugnã
ciebant, a suis excludunt. Hic vndiq; hostibus se-
ptus, quum nulla in tanta hostium multitudine
eruptio fieri posset, Iudas in orbem dimicans diu
multumq; in terra Demetrianorum cęde versatus,
pluribus confossus vulneribus concidit, eius corpo
re cæteris aut ibi cadẽtibus, aut ægre ex media acie

Iudę maccabæi interitus.

reuulsis, victor hostis potitus est. Id Simon & Io-
nathas fratres redemptũ ad Modin villam, vbi pa-
ter situs erat, multo Iudæorum luctu & mœrore se
pelierunt. Atq; is exitus fuit Iudæ viri fortissimi,
quum treis esset annos sacerdotio functus. Sæuire
rum Bacchides ea victoria elatus in Iudæos diuer-
sarum partium, ac quanto magis piј affligebantur
tanto desertores veritatis in maiore apud hostes ce
lebritate esse & existimatione. Sed adeo antique
pietatis studium animis insederat, vt per exq̃sitissi
mos cruciatus mallent extingui, quam pręuaricari.

Pietatis studiũ in Iudæis.

Occulte itaq; Ionathã hortantur, vt fratris viri for
tissimi vestigia secutus, reliquam piorum multi-
tudinem tuendam susciperet. Ionathas etsi rebus
iam haud dubie perditis, verum ne a patre suo fra-
treq; degenerare crederetur, ducis nomẽ tanto ad se
consensu delatum intrepide recepit. Cæterum Bac

chidis metu,qui ad primos motus affuit,cum duobus fratribꝰ adhuc superstitibus & ea manu quam studio contraxerat,circa Iordanem super Aphar lacum loco munitissimo consedit. Lacus quem Asfar Iosephus appellat, Asphaltites est a Græcis, ni opinione fallor,nuncupatus,in quem Iordanis ex Peneade fonte infusus,laudatas amittit aquas, etsi ille non vnius sit lacus incola, sed & Genesaræ a quo secundo loco ebibitur. Hinc Ionathas Ioannē fratrem suum ad Nabatheos misit cum tota supellectile,vt si ab hoste quem haud multo post affuturum arbitrabatur, castris fuisset exutus, quod reliquum fortunarum esset in tuto haberetur. Sed ille in Nabatha Arabum perfidia oppressus, & res & comites vno tempore amisit. Certatum est interim ab Ionatha circa Iordanem cum Bacchide, ibiq; duobꝰ milibus hostium cæsis, quia multo erat numero inferior ad flumen compulsus, vt imminenti sese periculo subtraheret, fluuium transnare est coactus. Bachides præsenti victoria contentus, Hierosolymam copias recepit. Ibiq; arce per ociū præsidio & commeatu ad tempus munita, Hiericontē, Bethorum, Betuliam, Psammatam, & alias nō paucas vrbes opere & armis aduersus huiusmodi motus valide muniuit. Ionathas interim cladem in Arabia acceptam ex occasione fortiter est vltꝰ. Ducebant sibi sponsam ex Madaba vrbe Amiri filij, qui iniuriæ sibi ab Arabis illatæ autores fuisse dicebatur. Vbi Ionathas exploratum id habuit, qua illi iter facturi essent, locis opportune insessis, in Nabatheorum agmen nil tale suspicans impetum fecit, ceciditq; ad quadringentos ex ijs qui cum eo in comitatu fuere, omnemq; nuptialem apparatū diripuit. Perseueratum inde biduo in statione est circa Iordanem, nec interim ab impiorum insectatione cessatum, quæ iniuria effecit, vt Demetriꝰ suorum querelis fatigatus Bacchidem cum exercitu tertio in Iudæam miserit. Is noctu ad Ionathæ stationem profectus solertissimum haud fefellit hostem, quippe qui explorato Bacchidis accessu, in locum munitissimum concesserat. Ibi aliquādiu obsidione fatigatus, Simone fratre ad præsidium loci relicto, ipse noctu per hostium stationes occulte dilapsus, paucis diebus ex finitimis armatorum manu collecta, Bacchidis castra tumultuose inuasit. Simō & ipse accepto signo ex oppido cū p̄sidiariorū manu erūpēs bellica opa eodē tpe incēdit. Bacchides, ancipiti metu perculsus, quū cerneret assidēdo nihil se præter ignominiam lucrifacere, pacem Ionathæ per legatos petenti nihil, grauate reddidit, libertasq; per hunc modum Iudæis retenta est. Gesta sunt hæc Olympiade quinquagesima sexta ac centesima, quum non multo prius in Arcadia interijsset P. Terentius comœdiarum scriptor. Vixit eodem tempore Aristrachus grammaticus anologiæ perpetuus assertor. Demetrius maiorибꝰ rebus iam inde occupatus, a Iudęa infestanda destitit, ipse Syriæ regno pupilli cæde occupato, quo tutior domi esset, finitimis sese regibus formidabilē effinxit, primoq; Ariaracti Cappadocum regi, propter fastiditas sororis nuptias, bellum intendit: Oloferne eius fratre ad se recepto, qui per iniuriam fuerat ab Ariaracte pulsus: sed Olofernes medio belli apparatu Demetrio insidiatꝰ, vt subita Antiochēsiū defectione eū regno pelleret, q; ab incepto absisteret effecit. Dedit veniam perfido hospiti Demetrius, Seleuciaq; custodiri iussit, ne sublato fratre Ariaractes belli metu liberaretur. Nec Antiochenses ab inchoata defectione destiterunt, itaq; adiuuantibus Ptolemæo, Attalo, & Ariaracte a

Arabum iniuria I Ionathā & fratres.

Vltio Ionathæ in Arabes.

Pax a Demetrio Iudæis redditur.

Demetrio lacessitis, Prompalum quendam sortis extremæ virum subornant, vt Syriæ regnum velut Antiocho genitus, hæreditarium repetat, & nequa deesset contumelia Alexandrum nominant. Adeo tunc omnium odia in Demetrium exarserāt, quæ ille superbia plusq; tyrānica in se conciuerat, turri quadam haud procul Antiochia inclusus, nulli sui adeundi faciebat potestatem. Alexander tot regum auxilijs fretus, ferociter bellum Demetrio infert. Ille tantam belli molem haud aspernatus, vt Iudæam pacatiorem haberet, Hierosolymam misit, qui obsidibus Ionathæ restitutis (custodiebant hi in arce, quæ tēplo imminebat) ipsum hortarent, vt ex tota gente auxilia ad bellum cōtraheret, quo contigit, vt summa totius rei, Demetrij fauore, ad vnum Ionatham velut principem gentis, sit ex insperato deuoluta. Alexander quoq; ad Ionatham scribit, vt iniuriarum, quas a Demetrio accepisset, memor in partibus esse mallet. Summum adhęc sacerdotiū ei tradidit, misit & dignitatis insigne, purpureā stolam, & cum ea auream coronam. Sic quadriennio post Iudæ interitum, quum nemo in eius locum surrogatus esset, Ionathas intermissam dignitatem recepit, quod vbi Demetrius audiuit, metu perculsus, ad Ionatham & omnem Iudæorum gentem scripsit pollicitus se præsidium ex Hierosolymitana arce deducturū, permissurūq; iam inde Iudæos suis legibus viuere, si in officio permanerent. Adijcere his & templi restitutionem, cum magna pecunia ad vsum sacrorum, cum tributi quod pendere consuessent abolitione. Hæc ille. Alexander vero cum magno interea exercitu per Syriam ad Demetrium profectus, vno prælio debellauit, fuitq; id sane atrox vicitq; Demetrius sinistro cornu, dextro vero quo rex ipse pugnabat, victus, cæterisq; fugientibus dum multum diuq; victoriam hostibus extorquere conatur, postremus acie excessit, Hic equo alta cœni voragine immerso, tandiu quum fugam expediret, est in vestigio retardatus, donec incursu hostium perijt, quum annos vndecim Syriæ imperasset. Per id tempus Onias Oniæ filius, qui ad Ptolemæum, Philometorem transfugerat, Heliopoli templum Deo optimo construxit, Hierosolymitano perq; simile, vetustissimi templi ac diruti area in hunc vsum purgata, cui per literas Ptolemæus & Cleopatra assensi, memorabile illud adiecerunt. Videndum est gratum sit Deo templum quod ędificaturꝰ sis ram. luxurioso loco, sacrisq; animalibus referto, sed si Esaias multo antea id futurum prædixit, concedimus quod petis, modo siquid contra legem fiat, nihil nō in Deum peccasse videamur. Eam tēpli conditionem Esaias sexcentos annos antea prędixerat. Estq; Alexandriæ eadem tempestate disceptatum de iure & sanctitate templorum, coram Ptolemęo, vtrum Samaritæ an Hierosolymitani verius templum, auspicatiusq; Deo conditum tenerent. Cōsitit tandem q; Hierosolymis esset legitime ædificatum, & ob eam rem ab Asiæ regibus multis donarijs excultum. Contra quod in Gazari monte, Alexandri temporibus fuisset conditum, obscurum & inhonoratum iam inde ab ipsa ædificatione mansisset, sine vlla regum dignatione. Sabeo itaq; & Theodosio, qui diuersum illud tuebantur, Ptolemæi iussu interfectis, Hierosolymitanum sanctius veriusq; iudicatum. Laudatusq; est Andronicꝰ qui augustissimi templi gratia in capitalem disceptationem de fœdere non dubitasset. Alexāder Demetrio sublato, Ptolemæi filiam sibi vxorem poposcit, nuptiæq; regio apparatu, sunt Ptolomaide celebratæ,

Odia regū in Demetriū.

Ionathæ principatus honores deferuntur.

Demetrij interitus.

Alexādri & Ptolemæi affinitas.

bratæ, vbi magno mortalium conuentu Ionathas purpurea est veste ab Alexandro donatus, & amicorum princeps appellatus. Romæ interea M. Ae-

M. Aemylij decretũ in morte.

mylius, qui princeps senatus sexies fuerat, vita decedens filijs mãdasse fertur, vt lecto purpura & linteis nudo suum efferrent corpus, in funus haud plus denos æris insumerent, imaginũ speciem non suum pribus funera nobilitari ratus. Publia & Licinia nobiles fœminæ questione de veneficijs publice decreta, quia viros sustulisse dicebantur, cognatorum decreto necatę sunt. Affertur interim Carthagini delectum haberi accuratissimum, classemq; & bellũ haud dubie instrui. Id Gulussa siue Gelo Masinissę filius nunciauit. Appianus Gelossem pro Gulussa scribit. Erant tum consules L. Licinius Luculus, &

Cõsules.

Aulus Posthumius Albinus, qui quum ad bellum acerbissimum haberent delectum, nec quẽq; gratia dimitterent, a Tri. ple. qui pro amicis vacationem impetrare nequiuerant, in carcerem coniecti sunt. Interim super punici belli terrorẽ, res in Hispania a pluribus parum prospere gestæ ciuitatem maxime solicitam habebant, & iam tantus metus oim animos incesserat, vt ne ij quidẽ inuenirentur, qui in eam prouinciam tribuni militum, aut legati ire

Scipiõis Aemyliani idoles.

vellẽt. P. Scipio Aemylianus publice professus est, se iussu populi in prouinciam iturum, obiturumq; pro viribus quęcunq; sibi militiæ partes decernerentur. Ea vox ingens, vt fit accendit militaris ætatis studium, vt multi in Hispaniam se mitti postulauerint. Scipio tribunus missus est cum Claudio Marcello, vbi Barbarum ex prouocatione singulari vicit certamine, & in validæ vrbis expugnatione, non sine manifesto vitę periculo, murum primus omnium adscẽdit. Subacti sunt eo bello Vaccei, Cantabri, & aliæ quędam Hispaniæ gentes, ad id tempus Romanis incognitæ. Sed q̃ prospero euentu hac prouinciæ parte bellari cõtigit, tam infeliciter cum Lusitanis est eodem tempore a Sergio Galba dimicatum. Amisso exercitu dux ipse cum paucis ægre seruatus est. Alij aliquanto prius eã cladem acceptam, quod supra est significatum, meminerunt. Romæ interea quũ censores Theatrum extruendum publice locassent, P. Cornelio Nasica autore senatus demoliendum iussit, tanq̃; ea res publicis obstaret moribus, adiectumq; decreto, vt Valerius scribit, neq; in vrbe nec propius mille passus subsellia poneret, ludosve sedens spectaret: & quia satis constabat bellum Carthagini summa ope parari, censebat Cato & alij principes ciuitatis exercitum in Aphricam deportandum. Contra Nasica constanter, negare vllam sibi videri iustam inferẽdi belli causam. Placuit itaq; vt bello abstineretur, si Carthaginienses exusta classe exercitum dimisissent, quorum vtrumq; contra fœdera fieri constabat, si minus id præstarent, proximi cõsules de bello Pœnis inferendo primum omnium referrent. Carthaginienses interea bellum Masinissę inferũt, erat iam fere ille nonagenarius, verum ita adhuc vigido corpore, vt sine pulmento cibum manderet, scanderetq; equum sine ephippijs, nudo capite militaria & imperatoria obiret munia. Conflati belli

Causa belli inter Carth. & Masinissam.

causa fuit inter Masinissam & Carthaginienses, ꝙ præter veterem de finibus contẽtionem, quadraginta circiter Carthaginienses nobiles, qui Masinissæ partes in publica disceptatione tueri videbãtur, vrbe eiecti, sese ad regem ipsum contulerãt, de quibus in vrbem reducendis, quum Gulussa & Micipsa Masinissę filij acturi Carthaginem venissent, non solum non auditi sunt, sed ex Gulussæ comitatu quidam a Carthalone, qui abeuntibus occurrerat, fuerant interfecti, qua iniuria Masinissa cõmotus, Horoscopam Carthaginiensium vrbẽ oppugnare adortus, Punica in se irritauit arma. Hastrubal homo popularis dux ad bellum lectus, cũ quinq; & XX. milibus peditum, & CCC. equitibus vrbanis præter externas copias, in regem profectus, secundam est ab initio fortunam expertus. Asasio &

Duo pro res a Masinissa deficiunt.

Susabes regis prætores, orta inter eos & regis filios in castris discordia, cum sex milibus militum, ad Hastrubalem transfluere, quo ille successu elatus, castra castris pene contulit. Masinissa ad insidias conuersus, copijs ex improuiso subductis, fugam simulat, Pœnumq; effuse sequẽtem deducit in campos vndiq; collibus præcinctos. Huc vbi ventum est, Masinissa conuersis retro signis, media planitie castra locat. Hastrubal & ipse loco eminentiore consedit, imminebatq; vtrinq; prælium, quum Scipio Aemylianus, qui sub L. Lucullo tribunus militum in Hispania militabat, ad regem venit, Luculli nomine ab eo elephantes postulaturus. Masinissa in aciem processit, quum iam duodenonaginta natus esset annos, erat ille vt dixi, supra q̃ ætas pateretur,

Tẽperata Numidia.

vegeto corpore, idq; in Numidia potissimum euenire arbitrati sunt quidam, ꝙ nec frigida nimis sit ea regione hyems, nec nimis torrida æstas, vt in Aethiopia, ob idq; immanissimas beluas nutriat tellus. Accedere huc ritum gentis, quæ sub dio plurimum degat, assiduoq; labore exerceatur, quũ neq; temulentia multa, neq; vllus adsit ciborum apparatus, sed simplex parsimonia. Hastrubal vbi regẽ vidit suos pugnæ instruere, in equum descendit, acie dimicaturus. Hic Scipio concursuras acies intuitus, priusq̃; signa canerẽt, editiorem locum occupat, vt commodius inde prælium spectaret. Ferunt postea dicere solitum nullo vnq̃; tempore se tantã ex quouis alio spectaculo percepisse voluptatem, q̃ quum supra centum milia hominum inter se pugnantium ipse omni solicitudine & cura liber, ex

Pugna.

alta contemplatus esset specula. Pugna a prima luce ad noctem distracta est, multis hincinde cadentibus, ad postremum rex aliquãto superior acie excessit, cui in castra redeunti gratulabundus Scipio occurrit. Eum Masinissa ob Aphricani memoriam quem omnium maxime coluerat, arctissime est cõplexus, multaq; comitate penes se habuit. Tũ Sci-

Visio Scipionis.

pioni species illa est per quietem visa, quam Cicero diserte in sexto reip. est postea executus. Tentata quãdiu ibi fuit Scipio pax est inter regẽ & Carthaginienses, cęterum irritatis vtrinq; animis ad exitũ perduci non potuit. Ipse acceptis a rege elephantis, in Hispaniam abijt. Masinissa post præliũ Hastrubalis castra iniquo loco sita & fossa & vallo cinxit. Habuit ab initio Pœnus in animo prius erũpere, q̃ vndiq; hoste clauderetur, regemq; ad pręliũ cogere, sed audito legatorum ex vrbe Roma accessu ratus fore vt eorum arbitrio bellum solueretur, certamine abstinuit. Legatis occulte mandatũ erat, vt si Masinissa inferior esset, pacem suaderent, si res eius melior q̃; Punica videretur, sinerẽt bellum trahi. Quo apparet Romanos parum sancte eius societate per id tempus custodiuisse, ac quantũ Pœni prioribus bellis perfidia egerãt tantum tertio hoc Punico bello Romani dolo malo egisse merito videri

Rom. dolo malo cum Carthag. agũt.

possunt. Spe igitur frustratus sua Hastrubal, ad eam est inopiam redactus, vt equos primo, mox scutorum lora, & habęnas mandere sint milites coacti. Tela adhæc lignorum defectu combusta. Sequuta est inde pestilentia famis alũna, magnaq; pars exercitus paucis diebus teterrima illa clade consumpta est. Tum desperatis rebus, Hastrubal tria milia ar-

genti talenta in quinquaginta annos, & exulum restitutionem pactus, vt ipse & sui cum singulis vestimentis domum abirent, pacem cum rege sanxit. Gelosses regis filius, dubium ignaro patre, Numidicum equitatũ in agmen morbo & fame affectum immisit, tantaq; cædes est edita, vt ex octo & quinquaginta hominum milibus (tot enim fuisse dicũtur) præter paucos qui cum ipso duce Carthaginẽ peruenere, cæteri etsi alij alio casu, ad vnũ perierint.

Carth. cædes.

Carthaginienses non tam præsenti clade percussi, q̃ q Romani, quos merito suspectos habebant, accuratissimum tota Italia delectum habere dicebantur, vt nullum non remedium ad id bellum, quod instabat, euitandum quæsiuisse viderentur, Hastrubalẽ primo q gesti cũ Masinissa belli autor fuerat, & Carthalonẽ, cæterosq; eius cõsilij participes, partim exilio partim capitali supplicio afficiũt. Mittũt & Romam legatos, qui Numidici belli culpam in paucos suorum ciuiũ qui publice pœnas luissent, & in Masinissam reijcerẽt, docerentq; publicum cõsilium ab omni culpa procul abesse. Interrogati ab vno seniorum legati, cur non autores belli a principio coercuissent, sed postq̃ res male gesta esset, quum nihil ad ea respõdissent, cũ his dimissi sunt, vt diceretur illis, nondum videri Po. Ro a Pœnis satisfactum. Idem ferme responsum datum legatis, qui secundo loco missi sunt. Interea Vticenses Carthaginiẽsibus infensi Romam occulte mittũt, qui vrbem Romanis dederent, qua opportuna deditione arrepta senatus in capitolio, vbi talia decerni consueuere, bellum Carthaginiensibus inferendum statuit.

Cõsules.

Erant tum consules, M. Manlius & L. Martius, qui in Aphricam transmissuri, clandestine iubentur non prius a Cartagine copias abducere, q̃ eam funditus euertissent. Fuit hic annus sexcẽtesimus secundus ab vrbe condita. Nec lõgior inde mora fuit, consules omnibus ad bellum paratis, cum centum quinquaginta nauibus ad pugnã instructis, & vi onerariarum ingenti, octoginta milia peditum & quatuor equitum, in Aphricam deportarunt.

Copię in Aphricã delatæ.

Prius classis ex alto cõspecta est, q̃ in se quippiam moueri Carthaginiẽses resciuissent. Stupentibus itaq; nouitate animis, quum ne ad tolerandam quidem obsidionẽ satis parati essent, visum est celeriter Romam mittere, qui a senatu quærerent, qd Ro. Po. Carthaginienses vellet facere. Responsum his est, vt irent, & .CCC. pueros ex omni nobilitate lectos, consulibus obsides darent, tum fore vt cæteris, quæ postularentur, mitius aures accommodarent. Carthaginienses, etsi tota res suspecta erat, vt nequid eorum, quæ ad flectẽdos Romanorum animos attinerent, nõ datum videri posset. CCC. pueros, ex omni nobilitate lectos, consulibus dedere, qui quum in naues imponerentur, in Siciliam deportandi, lachrymosum ciuitati spectaculum præbuere, lamẽtari eorum matres, capillosq; sibi laniare, multumq; vt in tali dolore, testatæ, & filios sibi adimi, & Carthaginem haud propterea incolumẽ futuram, velut imminens excidium ante oculos haberent. Et illi e conspectu suorum in altum delati sunt.

CCC. Cartha. pueri obsides dati

Erant interim Consules ad Vticam, quem locum primum in Aphrica tenuerunt. Ad eos ex Carthagine legati quum venissent, ad terrorem incutiẽdum, editiore sunt loco audiri, vt vniuersum exercitum, ad hoc ipsum instructũ, & in procinctu stãtem, oculis intuerẽtur. Illi miserabili oratione vsi, & ad præsentem fortunã accõmodata diu multũq; precati sunt, vt humanarum rerum memores, præsenti fortunæ moderarentur.

Cartha. preces.

Carthaginem quoq; aliquãdo floruisse terra mariq; intra extraq; Aphricam late imperasse, nunc supplicem ad ipsorum pedes iacere, non classem, non exercitum, non socios, non præsidia vlla, non deniq; aliud quippiam, prę ter spem, quam in Romanorum clementia repositã haberent, reliquum sibi fortunam fecisse. Contenti inquit fuerũt maiores vestri, cum quibus bella gessimus, armis vicisse. Cæterum tantum abfuit, vt victoria abusi sint, q & nos victos sibi fœdere deuinxerint, numero amicorũ habuerint, fœdera publice icta sanctissime seruarĩt, quo magis mirari oporteat, quid sit q vos illorum progenies, cum quib⁹ nũq̃ bellauim⁹, nihil dicto aut facto læsim⁹, ita subito ad arma p̃siluerītis, an tributa vobis nõ exoluim⁹? aut naues habemus? aut elephantos alim⁹? quæ omnia in fœdere sunt. nihil certe horum a nobis factum criminari potest quisq;. Quid igitur vobis arma induit? res nostræ credo quæ quoniã sunt adeo afflictæ, quum omnium iniuriæ sunt obnoxiæ tum vobis merito ludibrio, sed misericordia potius digni sumus, q præter alia mala, quæ longa temporum serie misera ciuitas perpessa est, octo & quinquaginta milia hominum, his paucis mensibus amisim⁹, more ferarum a Masinissa circunuẽta, fameq; & ferro absumpta. Sed vos aliquis dixerit, Masinissę bellũ intulistis, mitto q ab eo ois belli causa orta est. Sed cur nõ huic inferri debuerit, q terrã illã in qua nutrit⁹ est & institut⁹, vi, ferro, flãma, rapinis, nõ min⁹ impie, q̃ ingrate, tot ãnos hostiliter isectatur? Masinissa nos arma cape coegit, Masinissa fœdera vobiscũ icta confudit, q siquid hinc etiam peccatum esset, & quia eius tumultus autores publice pœnas luerunt, & q Romã misimus, qui vos docerent publicum consilium procul a culpa abesse, abunde satisfactum arbitrabamur.

Efficacissima Cartha. conquestio.

Nunc vero, quid per deum numerosa hæc classis sibi vult? quid immensus hic exercitus? aduersus eos qui nec se peccasse intelligunt, nec si intelligant, recusent vobis se subijcere, omnia quæ velitis ferre humiliter parati. Sed iam in vestra potestate est, acceptis obsidibus velitis publicam fidem seruare, patiq; Cartaginem suis legibus viuere, an documẽto esse cæteris mortalibus vt qui plus possint q̃ soleant, plura velint q̃ debeant. Et hæc legati palam questi sunt.

Peroratio.

Tum L. Manius inquit, De iure fœderis vobis Romæ responsum est Carthaginienses, & quũ obsides tradidistis, prædixerat senatus fore, vt Vticæ cætera quæ Po. Ro. vellet a nobis audituri essetis. Nunc quando vobis in pace victuris arma nullo modo vsui futura sunt, edicimus, vt quicquid armorum in vrbem est, id nobis afferatis. Legati consulum edictum eo tẽdere rati, vt sublatis armis omnis nouandarum rerum occasio e medio tolleretur, se imperata facturos polliciti sunt. Cornelius Scipio Nasica, & cornelius cognomẽto Hispanus, in vrbem missi, ingentem vim armorum ex armẽtario depromptam in castra deuehi curarũt, ducenta milia armorum fuisse dicuntur. Sagittarum & telorum incomperta multitudo. Catapultę in his machinæ ad excutiendos lapides duo milia numero.

Arma Carthag. adẽpta.

Hæc omnia curribus sublata, primores ciuitatis, cum sacerdotibus, & quicunq; pietatem vel ipso aspectu mouere potuerunt, reliqua ciuitate in fletu & mœrore occupata, secuti sunt. Hi vbi ad consulum conspectum stetere, tum Martius (erat is multo promptior, q̃ collega ad dicendum) digni quidem laude estis viri Carthaginienses, q & obsides primo, mox & arma nobis petentibus dedistis, cæterum in rebus necessarijs paucis verbis opus est, audite quæ vobis postremo imperentur. Tradite nobis vrbem vestram, aliamq; nouam vobis. X. milia

Extrema cõsuliũ denũciatio

milia passuum procul a mari, vbicunq; libuerit
condite. Hanc quam habetis euertere in animo est.
vix hęc Martius fuerat locutus, quum Carthaginiē
ses omnes vna manibus ad coelum sublatis, mul-
ta aperte Romanis mala imprecari, a quibus tam
per fide fuissent decepti. Et illi siue amentes, siue
moriendi cupidi id facere, inde in terram prouo-
luti manibus capita contundunt. Alij sibi vestes
laniant, quidam manum sibi inferre conati sunt
velut insania quadam stimulante. Postremo ab ea
conflictatione quiescentes, velut defuncti vita, hu
mi postrati iacuerunt, raras & miserabiles voces in
terim emittentes, filios, vxores, patriam deos ipsos
quos ipsæ pie coluissent, miserabili modo inuocā-
tes. Admoniti consules humanæ fragilitatis, mise-
ricordia & stupore pressi, sine voce aliquādiu stete-
re, nec circunfusa multitudo lachrymis temperare
potuit. Vbi vero Poeni ab ea lamentatione paulu
lum quieuere, tum Hanno cognomento Gelas, me
dio dolore interfatus. Quando inquit Romani,
neq; foedera nobis apud vos adiumento sunt, neq;
publica fides, quam vos consules apud nos nuper
obligastis, fore, vt vrbs nostra libera dimitteretur,
liceat nobis saltem pauca flere, ac simul deprecari,
etsi non parua alioqui adsit nobis in tantis malis
deprecandi copia. Per nostræ vrbis vetustatem, per
vrbē ipsam deorum oraculis conditam, per eius fa-
mam valde olim in terris inclytam, per Carthagi-
nis nomē omnibus gētibus notum, per sacra, quo-
Extrema Poenorū postulata. tum in ea ingens copia est, per deos ipsos, qui nihil
impie vsquam egerunt, oramus vos Romani ac p̄-
camur, ne eorum celebritates, pompas, solennia no
bis eripiatis, ne defunctorum monumenta, quum
nihil ab his passi sitis, diruatis: & si qua vobis inest
pietas misereamini eorum, quibus vna migrare
opus est. Parcite dijs penatibus, parcite foro, thea-
tris, templis, parcite cæteris ornamentis, quæ esse
solent ciuibus & honesta & iucunda. Qui Cartha-
ginē metuere amplius opus est? quum ipsi arma,
naues, elephantos, & omnia quæ inuidiæ esse pote
rant, teneatis? Cæterum nihil est indignius, quam
homines mari assuetos, quorum infinita multitu-
do inibi operatur in mediterranea traduci. Ne ta-
men vrbs immerita infando excidio deleatur, vobis
Romani quod æque valeat relinquimus habitan-
dam. Mittite, abiegate miseros Carthaginienses in
extremas terras, innoxiæ vrbis ædificijs parcite, qđ
& minus luctuosum nobis erit, & vobis minus in-
Carthag. preces. uidiosum. His & alijs nō paucis Hanno patriæ ex-
cidium deprecatus eo demum decurrit, vt diceret:
liceat Romani miseræ ciuitati legatos iterum Ro-
mā mittere tantisper parcite perituræ vrbi donec
postremo experti simus an senatus ille, qui alijs gē-
tibus vltro ignoscere consueuerit, socię ciuitati &
cuius auxilijs in duobus nuper regibus expugnā-
dis publice sit vsus, quam obsequentissimam in
omnibus habuit, nostris precibus & iustis lachry-
mis sit aliquid daturus. Ad ea Martius, Decreuit in-
Verba Martij. quit senatus viri Carthaginienses, & quod decreuit
fiat necesse est, inde multis verbis conatus ostende
re conducibilius eis fore ad quietem, & ocium ma-
ritimam vrbem relinquere, quę ipsis omnium ma
lorum fuisset causa vt olim suam Atheniensibus,
Verba de obliuiōe. esseq; talium vrbiū opes maritimis negocijs perq̄
similes, quę celerrime mari auctæ, celerius dilabun
tur. Præstare ad futurum patriæ desiderium leuādū
procul a mari recedere, ne ad omnem pelagi cōspe-
ctum memoria antiquæ laudis cum imperio amis
sæ subiret animum. Malorum inquit omnium pre
stantissimum remedium est obliuio, quam nisi mu
tatis sedibus fieri Carthaginienses viri haud quidē
potest, vt aliquando assequamini. Et Martius hu-
mane quidem tali vsus est horatione, quum impe
rio vti posset. Legati postremo illud petierunt, vt
quando aliud impetrari non posset, ne multitudi-
nis incursu ad primam eius rei mentionem lania-
rentur, tanq; sua sponte in patriæ excidium consen
sissent, consules ipsi cum classe in conspectum vr-
bis venirent. Id Martius concedendum ratus, cum
XX. quinqueremibus sub legatorum reditum, ex
alto se Carthaginiēsib⁹ ostendit. illi moesto silen-
tio vrbem ingressi, continuo multitudinem in me
lioris nuncij expectationem erectam metu & terro-
re perculerunt, multis amicorum sciscitātibus, quū
ne vox vlla quidem redderetur, multa cum trepida
tione in curiam discurritur, vbi ad primam manda
torum relationē, tantus est a patribus clamor exor- Noua Carthag. trepidatio.
tus, vt plebs, que ante curiam stabat, ægre a forib⁹
remouēdis abstineret. Mox vero edocta quæ essent
Romanorum postulata, velut subito furore corre-
pti alij alio dilabuntur. Miserabilis comploratio in
publico & priuato orta; sæuusq; matronarum plā-
ctus. Aliæ cum fletu & lamentatione tēpla subeūt,
dijs inuidiam facturæ. Aliæ paruos natos cōplexæ
illorum sortem lamentari, quorum ortus in ea tē-
pora incidissent, vt euersa patria in exilio victuri fo
rent. Quædam penates Deos & lares, quos caste co
luissent, velut ingratos incusare. Viri ira & dolore
perciti, clausis portis, muros conscenderunt, cū ipsa
patria perituri, pro catapultis saxa congerunt. Sena
tus omnia prius extrema perferenda censet, q̄ vrbē
ad excidium tradendam. Bellum itaq; decernitur, Bellū decernitur.
mittiturq; ad Hastrubalem nuncius, qui vrbe pul-
sus erat, vt publicæ iniuriæ oblitus patriæ extremo
tempore auxilium ferat, habebat ille secum ad vi-
ginti milia hominum eo cōsilio quæsita, vt ab sui
exilij autoribus poenas exigeret. Huic igitur impe-
rium decernitur, vt foris rem gereret, datusq; illi col
lega est Hastrubal Masinissæ nepos, qui vrbem tue
retur. In extremum itaq; bellum ciuitate conuersa,
serui omnes libertate donantur. Omnia opificia ne
gociaq; sacra & prophana in pręsentem belli vsum
vertūtur. Omnis sexus & ætas in medium operari,
frumento & labore per partes diuiso. Centum cly-
pei singulis diebus fiebant, trecenti enses, mille ca-
tapultæ, sagittæ, lanceæ, & iacula quinquaginta.
Mulieres quoq;, memorabili exemplo, cannabis
& lini inopia capillos sibi secuerunt.

M. ANTONII COCCII SABEL LICI RAPSODIAE HISTORIA RVM AB ORBE CONDITO, ENNEADIS QVINTAE, LIBER IX.

QVantum Poeni patriæ pericu- Segnities consulū.
lo addacti, inaniter bellum in-
struebāt, tātū Martius & Colle
ga, semicapti hostis cōtemptu,
quod reliquū negocij erat se-
gniter obibāt. Dum igitur ad
Vticā sedēt respōsum expectā
tes, dū terūt tēpus in maritimis
vrbibus recipiendis, quæ vltro in deditionē venie
bāt, dū citro vltroq; Carthaginem mittūt, & audiūt
missos, Poeni vrgēte necessitate vrbem irrequieto
opere muniunt, ex totaq; Aphrica vires ad bellū cō
parāt, quod Masinissa ægro aīo ferens questus est p

 literas

literas, ꝙ hostē quē prostratū ipse Romanorū pedi-
bus cōnciēdū obiecisset, cōsules sua cūctatione re-
spirare paterent. Rescripserūt regi Marti⁹ & Colle-
ga, vt & ipse bellū pro viribus iuuaret, mitteretq;
in castra auxilia, q̄ quia tū missurū se ille respondit,
vbi opus suo auxilio esset, & mox paulo missis, q
consulibus diceret, an te aliqua op⁹ esset, delirū se-
nē cōsules aspernati, se tū missuros respōderūt, quū
eius viribus indiguissent. Nec multis inde interie-
ctis dieb⁹ Adrumeto, Lepti & alijs qbusdā locis re-
ceptis, Carthaginē versus castra mouent. Erat Car-
thago velut in chersoneso quadā sita cuius ceruix a
mediterraneo assurgens latitudine patebat quinq;
& viginti stadiorū, lōgiore inde tractu discurrebat
inter stagnū & mare. Chersonesum simplex murus
per intenectos scopulos muniebat. Circa collum,
vbi Byrsa fuit ad meridiē vrbs triplici fuit murorū
serie ꝑdita. XXX. cubitorū altitudine, turribus in
quaterna tecta assurgentibus, triginta pedes in pro
fundū demissis, vt in cauedijs ipsis trecēti stabula-
rent elephāti. Altera superius stabula, pari ope, qua
tuor milium equorū capacia. Domicilia inde circa
muros. XX. milib⁹ peditū, & quatuor equitū statio
nē satis commodā dabant. Erat angulus secundum
Ligulā ad portū extēsus, magis natura, ꝙ opere mu
nitus, & ex stagno, qđ nauigabatur, exitus in mare
angusto ore, quod ferreę claudebāt catenæ. Interi⁹
insula in medio sita, & ipsa non mediocribus a sta
gno scopulis distincta. His naualia iteriecta. CCC.
nauium capacia, domibus superimpositis, cum o-
mni triremium apparatu. Erat & Naucleri domus
eminētiore loco sita, vnde ille signū dabat nautis,
quando late inde patebat in omnes partes conspe-
ctus. Nec a mari subeūtibus cōtinuo naualia vide-
ri poterant, duplici muro obiecto. Et is tūc erat Car
thaginis circa muros apparatus, quū consules ad-
motis copijs, Martius a mari, a terra Manlius, vno
tēpore, vrbē adoriuntur. Bis vtrinq; cū ignominia
repulsi. Martius prope stagnum castra fecit. Manli⁹
supra Chersonesi collum, qua via in mediterranea
ferebat. Vterq; Hastrubalis metu, qui haud procul
a stagno consederat, castra vallo & fossa muniunt.
Nec ita multo post Martius cum quingentis fere
militibus, per stagnum aduectus, ad materiam ex
proximo petendam, vt scalas & alia bellica opera
mœnibus applicaret, improuisa Himilconis eru-
ptione, armis magna ex parte amissis, quibusdam
etiam ab hoste cæsis, in castra, fugiēti similis redijt,
auecta nihilo secius materia, quæ cæsa erat. Duob⁹
itaq; arietibus muro admotis a parte Ligulæ ter co-
natus est vrbem irrumpere. Cæterum quantum ea
parte Romani disturbabant, tantum Pœni, celeri
opere, interius reponebant. Iniecit tamen non par-
uam solicitudinem hostibus tertius ille Manij co-
natus, verum quia extrema vrgebat necessitas, no-
cte, quæ secura est, eruptione ex vrbe facta, in Mar-
tij castra Pœni impetum faciunt. Plures omnino fa
cibus ꝙ armis erant instructi, quibus intra muros
compulsis, Romani alacri animo munitiones inua
dunt. constituerant Pœni, instructo agmine, intra
muros acie, si opus esset, dimicaturi. Erat intus cam
pus late patens, pugnæq; conferendæ non inhabi-
lis. Martiani milites hostem aspernati, quorum pr̨
cipua pars, lapidibus, aut contis erat instructa, cupi
de in prælium ruebant, fuissetq;, loci iniquitate, cla
des nocte illa non mediocris accepta, nisi Scipio,
penes quem omne deletæ Carthaginis decus fuit,
nim vero tribunus aliquot cohortes ingruenti ho-
sti mature obiecisset, per quas militibus tutior fuit
ad suos receptus, quod facin⁹ plurimum illi laudis
attulit. Perseueratum inde a premendo hoste. Cæ-
terum exercitus, qui erat supra stagnum, grauitate
cœli affectus, classe in apertum educta, in salo con-
stitit. Inde quum ventus a terra spirare cœpisset,
Carthaginienses scaphas sarmentis plenas, easq;
ex improuiso incensas, in Romanorum naues ple-
nis velis immisere, quo contigit, vt tota pene clas-
sis, vno tempore, deflagrarit. Abijt Marti⁹ inde Ro-
mam ad comitia consularia habenda, Manlio ad
obsidionem relicto. Ibi hostes alterius consulis di-
scessu audaciores facti, noctu Mālij castra inuadūt,
cœptaq; erant iam munimenta transcendi, quum
cęteris metu torpentibus Scipio auersa parte castro
rū, cū equitib⁹ egressus, facto i Pœnos impetu, eos
a vallo repulsos in vrbem compulit. Auxit Scipio
nis famam recens hoc facinus. Secutæ postea fru-
mentariæ expeditiones, in quibus quum cęteros tri
bunos, qui frumētatorib⁹ ꝑsidio aderāt, Phameas
Pœnorū ꝑfect⁹ assiduo incursu fatigaret, cū Scipio
ne nunq; est ausus congredi, eius diligentiam in di-
sponendo pr̨sidio verit⁹. Metu itaq; Barbar⁹ ꝓlio
abstinebat, quum milites Scipionis ductu frumen
tarentur. Cæteri tribuni eam laudē Scipioni inuidē
tes, veterem Phameæ amicitiā cū Scipionibus esse
dictitabant, haud propterea mirum videri oporte-
re, si cū vno Romanorū omniū ille pactas haberet
inducias. Maius inde facinus secutū. Statuit Māli⁹
Hastrubalē, qui ad Neepherim castra habebat, cū
maxima parte exercitus inuadere. Vbi vero ad flu-
men ventum est, quod vno vadari loco eoq; peran
gusto poterat, vbi exercitus transmitti cœptus est,
Scipio loci malignitatem intuitus, ducem imminē
tis periculi admonet, quid enim fiat inquit, si quod
olim, parum prospere a nobis dimicatum fuerit, si
ue hostis de industria pugna abstineat, insterq; no-
bis abeuntibus, nonne clades hic memorabilis erit
accipienda? Vadū proinde inhibeto Manli, ac pro
spice priusq; in vlteriorē ripam euadat miles, qua
ratione incolumis exercitus a te in castra reduci pos
sit. Obtemperasset Manlius Scipioni, vt homo nō
multum rei bellicæ peritus, nisi cæteri tribuni Sci-
pionis imbelliam arguentes vltro ad hostem ire
suasissent. Excepit Hastrubal veniētem Manlium
prælio, ac post mutuā cædē editā suos in castra re-
cepit, ac tā diu se tenuit, quo ad Romanos circa va-
dum sua sponte turbatos intuitus est. Tum vero
præsentē occasionē amplexus, postremum agmen
a tergo & lateribus tumultuose inuadit. Ingēs stra-
ges cōfestim edita, sed multo maior secuta esset, nisi
Scipio cum duabus alis equitū obequitando, iacu
lādoq; Pœnum a suorū cæde distinuisset. Perierūt
tamē, quū alij multi tū tres tribuni militū, qui trāf-
mittendi exercitus fuerāt autores. Et iam propemo
dū in tutum abierat exercitus, quum cognitum est
quatuor cohortes abesse, quas primo hostiū incur-
su a suis exclusas, Pœnus in quodam circunsederat
tumulo. Ad eas obsidione eximēdas reuersus Sci-
pio, præter spem omniū, fusis sua statione hostibus
incolumes reduxit. Eratq; per hæc ingens fama nō
solum inter suos, sed apud hostes etiā Scipioni cō-
ciliata. Legati q in Aphrica fuerāt vt res tot cladib⁹
afflictas inspicerent, insigne virtutis testimonium
illi apud senatum præbuerunt. Masinissa interea
decrepita ætate & corporis ægritudine confectus,
vbi se morti propinquum sensit, Scipionem ex ca-
stris ad se vocauit, qui priusq; eo occurrisset, rex vi-
ta decessit, supremaq; voce filijs mandasse dicitur,
vt Scipionis dicto obedientes essent. Erant illi
filij complures, sed horum tres duntaxat legitimo
toro nati. Perijt nonagenarius, adeo prospera
& viuida

Masinissa delirus habitus.

Naualia Carthag.

Ro. classis cōcrematur.

Scipioni inuidia conflat.

Masinissę interitus.

& viuida senecta, vt in numerosa sobole quadri-
mum filium reliquerit, quem sex & octoginta an-
nos natus genuit. Sunt Plinius, Liuius, & Appia-
nus autores. Regnum a Maurisijs oceani accolis,
vsq; ad Syrenaicos fines, per mediterranea, propa-
gauit. Syphacem regem potentissimũ, & hostẽ suũ
quod ei⁹ felicitatis cumulo accessisse videri potest
sua manu cepit. Scipio regis filijs pellicib⁹ procrea
tis pro cuiusq; dignitate aliqua tribuit. Regnum &
thesauros vt tres legitimo thoro nati haberent de-
creuit. Micipsam qui horum maximus natu erat in
Micipsa. paterno solio Cyrthę collocauit. Gulussa pacis bel
Gulussa. liq; summã curare est iussus. Mastabam, siue vt alij
Masta- scribunt, Stanabal, iustitiæ cultor, egregieq; Græ-
bam. carum literarum sciens, ius populis diceret. Estq;
Gulussa cum Numidarum auxilijs in castra addu-
ctus, cuius opera Phameæ licentia cum suo equita
tu euagandi breui cõpressa est. Nec Phameas mul-
to post cum Scipione in colloquium venit, pa-
ctusq; sibi & suis salutẽ, fideq; in id ab eo accepta,
cũ duobus milibus equitũ, & .CC. ad Romanos
transijt. Qui a Manlio cum Scipione Romam mis
sus, benigne est acceptus, purpureaq; veste, aurea fi
bula, & phalerato equo a senatu donatus. Addita
his aurea arma, & cum his magnũ argenti pondus,
tabernaculumq; cũ lauta supellectile. Et Phameas
ita publice ornatus, ad bellum in Aphricam est re-
uersus, quo tpe Calpurnius Piso, qui in sequẽtem
Calpurni⁹ Piso consul. annũ consul creatus erat, in prouinciã ad exercitũ
traiecit, & L. Mancinus præfectus classis cũ eo. Vbi
vero in prouinciam venere, Calpurnius Aspida
vrbe frustra oppugnata Hippargetem circunsedit
arce, mœnib⁹, & portu, insignẽ, medio tractu inter
Carthaginem & Vticam, eam Agathocles Syracu
sanus ad vsum belli, summa ope cõstruxerat. Hic
Romano consuli sedenti fluxit ęstas, nulla interim
re memorabili gesta. Nec igit Hippargeta potit⁹,
aut cum Hastrubale vspiam congressus, Vticam
in hyberna concessit. Carthaginienses his modicis
Carthag. rerum successibus supra modum elati, ad Mici-
conatus. psam & Mastaban miserunt, vt secum in partibus
esse vellent. Miserũt & ad Maurisios, qui eam gen-
tem ad arma concitarent, nec intra Aphricæ fines
se illorum conatus tenere, sed in Macedoniã quoq;
ad Andriscum legatos destinãt arma & pecuniam
Andrisci pollicitti. Erat Andriscus homo obscuro loco nat⁹,
cõmentũ qui hanc fabulam commentus, vt se Perseo rege
ex pelitce ortum prædicaret, ac sub id tempus quo
pater cum Romanis bellare cœpit, Cyrthesę quidã
occulte alendum datum, vt si aduersa esset fortu-
na præsenti bello vsus, aliquod velut semen re-
giæ stirpis extaret. Mox capto Perseo & extincto,
Adramiti (est id Phrygiæ oppidum) vsq; ad .XII.
ætatis annum apud Cyrthesam pro filio educatũ,
ob idq; existimasse illius esse filiũ, a quo tã clemen
ter educaretur. Postremo cum vita ille migraturus
esset veram pueri originẽ coniugi aperuisse, tradi-
disseq; ei libellum Persei regis annulo signatum,
quo ille filiũ alendũ cõmendauerat, quẽ vt illa in
occulto vsq; ad pubertatis annos haberet, vltimis
precibus fuisset obtestatus, ac tum demum se iam
adultum libellum suæ originis indicem ab ea acce
pisse, duplicẽq; a patre thesaurũ sibi relictũ, ex co-
dicillo didicisse, monitumq; ab anu, vt Adramito
excederet, priusquã res ad Eumenẽ regẽ deferretur,
qui fuerat Persei inimicus, in Syriã ad Demetrium
venisse, vt ipsius auxilio ad paternũ regnũ restitue
retur, hęc ille quũ vulgo prædicaret, tantũ abfuit,
vt Demetriũ ad aliquid in Romanos agendum im
pellere potuerit, vt ob hoc ipsum ne qd ab eo mo-
ueri posset, Andriscũ captum Romã miserit, vnde
quum postea ille profugisset, multis vanam nois
famã secutis, & tanq̃ ad indubitatã regũ stirpẽ co-
euntibus (ipse qui dẽ se Philippũ nominabat) bre-
ui totã Macedoniã occupauit. Ad hunc igitur Car-
thaginienses miserant, vt bellum per partes geren
dum in Romanos susciperet, quos ex professo iam-
dudũ sibi hostes factos nõ ignoraret. Ille per id tps
Thessaliã occupare conatus, fecisset se voti cõpotẽ,
nisi a Romanorum legato & Achæorum auxilijs
fuisset inde depulsus. Hæc foris. Romæ interea quũ
L. Scribonius tribunus plebis legem promulgas-
set, vt Lusitani qui a Sergio Galba venissent ĩ Gal
liam, contra fœdus in libertatem restituerentur,
suasitq; eam legẽ M. Cato quum sextum & octoge
simum ageret vitæ annum. Galba veritus ne ea ro
gatione dãnaretur, duos filios pretextatos, et Sulpi
tij Galli filium, cuius erat tutor in conspectum po-
puli dedit, atq; ita pro se miserabiliter est locut⁹, vt
ea sit rogatio antiquata. In Bythinia interim Pru- Prusias.
sias Rex humillimi cuiusq; ac profligatissimi fau-
tor, Nicomedis filij interficiendi consilium cœ-
pit, dum consultum cupit minoribus filijs quos
tulerat ex nouerca, quam Nicomedi superduxerat. Nicome
Cæterum adolescens quũ ex ijs quibus erat id ne- dis scelus
gocium a rege iniunctũ, quid in se pararetur resci- in patrẽ.
uisset, illorũ hortatione scelus scelere discussit, fa-
ctoq; ex improuiso in regiã impetu, patrẽ expulit.
Nec ita multo post ex ignotis latebris extractũ suis
interficiendum tradidit. Fuit huic Prusiæ alter fi-
lius, qui vt Liuius & Plinius tradunt, vnũ os con-
tinens habuit, ꝓ superiore dentiũ serie. Sed priusq̃
parricidio Nicomedis regia fœdata esset, placuit se
natui tris in Bithyniam legatos mittere, qui inter
Nicomedem & Prusiam domesticam discordiam
componerent. Forte ita euenit, vt lęgatorum vnus
caput multis haberet cicatricibus sparsum, alter pe
dibus laboraret, qui reliquus erat socordi & stupi-
do haberetur ingenio, in quos M. Cato haud in- Catonis
sulse cauillatus, eam legationem capite pedibus & iocus in
corde carere dixit. Nec in Syria per id tempus, quo legatos.
hæc alibi gerebantur, res in ocio fuere. Enimuero
Alexander post Demetrij interitum, regias opes ex
insperato adeptus, adeo se omnibus voluptatibus
immersit, vt in ganeo & lustris iacentem fœda li-
bido vinctum teneret. Administrare interim pro
eo regnum Hammonius quidam, qui per regũ ne
cessitudines ferro grassatus, Laodicen, quæ fuerat
Demetrij, cũ filio Antigono, & ex regijs amicis q̃
plurimos interfecit. Hæc Liuius. Cęterum quod ad
Demetrij stirpem attinet, Trogus initio eius belli
quo Demetrius est regno & vita spoliatus, duos
ipsius filios adhuc paruos, cũ magno auri ponde-
re, Gnydio hospiti ab eo commendatos, vt si quid
aduersi eo sibi bello accidisset, filij vbi per ætatem
adoleuissent, se & regnum iuxta vindicarẽt, quod
quasi futurum diuinasset, ita nec aliter accidit. Ma-
ior horum Demetrius pubertatis annos ingres-
sus, audita Alexandri luxuria, cum non parua au- Demetri
xiliariorũ manu, quam Lasthenes Cretensis ei de- us Deme
tulit, Ciliciam ex improuiso occupat. Alexander trij filius.
longa ebrietate experrectus, Appollonio in hu-
miliore Syria relicto, Antiochiã ꝓficiscitur, vt pri
mis hostiũ motibus, & in ipsis Ciliciæ finibus, oc
curreret. Apollonius in Phœnicia relictus, cũ ma-
gno exercitu Iudęã ingreditur, Ionathã insimulãs,
q in summo motu Syriaci regni, vnus omnium
ociũ teneret. Vi igitur expressurus quod sponte nõ
dabatur, Iudæos vt cũ ipso duce in æquũ descẽde-
rent, euocabat. Quibus verbis Ionathas irritatus,

cum decē milibus peditū, Ioppe maritima vrbe occupata, in Azoti cāpos ferociter est hostem secutꝰ, quo per speciem fugæ eum Apollonius traxerat, ratus fore, vt Iudęos campestri loco adeptus, facile equitatu, quo plurimum pollebat, debellaret. Nec Ionatam prætериjt hostium consilium. Bipertito itaq; Iordanē transgressus, qua inter Azotū & Ioppen amnis in Syriacū mare labitur, cū Apollonio cōflixit, iussiq; sunt Iudæi, qui in prima acie dimicabant, facta testudine, sagittarum & telorum vim ex aduerso cadentium excipere, atq; interim prælium distrahere, quo ad hostē fessum telisq; exhaustum, sensissem. Id in causa fuit, vt ad noctem vsq; sit certamen protractum. Tum vero facta a Iudęis impressione in aduersam Syrorum aciem viribus & telis exhaustam facile fundunt porroq; fugant. Ad Azotum vsq; victor Ionathas fugientes est secutus, vrbeq; primo impetu capta, maior ibi cędes quam in prælio edita est. Ad octo milia hostium, cæsa dicuntur. Vrbs cum Dagonis templo incensa. Pari successu Ascalonitas subegit, quibus nulla maiore clade, ob voluntariam deditionem, affectis. Hierosolymam se victor recepit. Alexander, audita suorum clade, siue quia ita euenire voluerit, siue ad iniuriam, quod propius vero est, ea tempotum nouitate dissimulandā, Ionathę victoriam gratulatus est, laudauitq; maxime, ꝗ ex sententia sua, temerarios Appollonij motus cōpressisset, qui suo iniussu res sociorum solicitare esset ausus. Attulerunt Ionathæ qui ad hoc ipsum missi fuerāt, torquem aureum dono ab Alexandro, detulerūtq; illi regis nomine Accaronis vrbis, totiusq; regionis vrbi adiacentis administrationem. Nec ita multo post Ptolemæus Philometor, cum terrestribus & maritimis copijs in Syriam trāsijt, vt genero esset auxilio. Sed parum absuit, quin rex Apollonij insidijs perierit, quod ille quum per literas & legatos apud generum questus esset. Nec Apollonium ad supplicium requisitum dari vidit, suspicatus quod erat, non sine Alexandri consilio se capitalibus insidijs peritum, vt cum eo omnia iura affinitatis & amicitiæ solueret, Cleopatram filiam ademptam Demetrio iuniori Demetrij filio, icto cū eo aduersus Alexādrum fœdere locauit. Atq; ita Antiocheni Hammonio præfecto Alexandri interfecto ab Ptolemæo solicitari cœpti sunt, vt ab Alexandro deficerēt. Nec vt id fieret maiore vlla persuasione opus fuit. Oderant vulgo Antiocheni Alexandrū quum ob ipsius mollitiem & desidiam, tum quia Hammonij crudelitate sub eo, male habiti essent. Alexandro itaq; eiecto Ptolemæum regē salutant, duplicíq; diademate coronant, Aegypti vno, altero Syriæ. Ille Romanorum inuidiam veritus, cum Antiochenis egit, vt Demetrium reciperent, pollicitus fore, vt nunquam eorum cuiquam apud illum fraudi esset, ꝗ a Demetrio patre defecissent, qui, quibus assentientibus Demetrium ex Cicilia, cum exercitu euocat, cum quo iunctis armis, haud procul Antiochia Alexandrum pręlio vicit. Accepit Ptolemæus in ea pugna aliquot vulnera, quum equo elephanti stridore cōsternato, ad terrā prouolutus, ægre sit a suis seruatus, quo minus hostes, qui cadentem ferro circunsteterāt, eodem quo ad terram defluxerat loco pluribus vulneribus cōfecerint. Alexander magno prælio victus in Arabiam proficiscitur, vbi a Zabilo eius gentis principe ad quē profugerat, interfectꝰ est, eius capite ad Ptolemæum regem misso. Perijtq; Alexander in hunc modum cui Balas cognomen fuit. Alij Balæ filium fuisse tradunt. Tenuit Syriæ regnum annos

Alexādri interitus.

quadraginta Ptolemæꝰ & ipse haud multo post ex vulnere, quod in pręlio acceperat, interijt, cuius defuncti exercitum Demetrius corrumpere conatus est. Cæterum eius fraude cognita, Aegyptiacæ copiæ relictis elephantis, ne maiorem cladem adirēt, sese in Aegyptum receperunt. Fiscon, qui Cyrenis regnabat, fratris loco Alexandriæ est postea rerum potitus, sed quibus postremo casibꝰ is iactatus sit, loco suo memorabitur. Dum hæc autem in Syria & Aegypto geruntur, haud certe nō multo antea, Scipionem Rom. quia per ætatem consul fieri non poterat, cum ædilitatis candidatus processisset oēs eum centuriæ consulem dixere. Negare consul, qui comitia habebat, se eum relaturum, quia contra patrias leges cōsul fieret. Instare populus suaq; comitia esse clamitabat, libera esse popu. suffragia, licuisse sibi semper ac liciturum imperium cui lubitum esset demandare, idemq; abrogare cum vellet. Placuit itaq; in præsentem annum legi abrogatum iri, creatusq; est cum Scipione consul Drusus. Cæterum Aphrica Scipioni extra sortem data est, permissumq; vt ex vrbe tantum sibi virium legeret, quantum satis putaret ad supplemētum copiarum, quæ in Aphrica essent, ex Latino nomine socijs regibus & populis auxilia accerseret. Hæc tum Romæ. In Aphrica Piso interim Carthaginem a terra obsidebat, & Mancinus, cuius erat classis imperium, per inuia Carthaginis loca, & ob id omni præsidio deserta, conatus est in vrbem euadere, paucis militum temere murum transgressis, alijsq; ab ipso duce ad id audendum accitis, sub occasum solis pugna maiore Romanorum quam hostium discrimine inita, per totam noctem ad lucem vsq; tenuit. Misit eodem tempore Mancinus ad Scipionem, qui tum primum Vticam appulerat, vt præsto sibi auxilio adesset, iam Carthaginem a suis teneri, verum non sine magno vitæ discrimine, nisi illis mature suppetias ferret. Affuit Scipio pene priusquam affuturus crederetur, acceperat iam Mancinus acre vulnus, atq; vrbe pulsus, sub ipsis mœnibus, ægre Pœnum sustinebat, quum peropportunus Scipionis accessus prælium diremit. Consul receptis ad se nauibus, præfectum classis Romam dimisit. Carthaginiensibus dum bellatum cum Pisone est, adeo animi creuerant, vt ad quinq; stadia vallū ab vrbe promouerint. Cōtra Romanis acciderat, Calpurnij indulgentia adeo corrupta erat disciplina militaris, vt quicquid hominum in castris erat, institorum cœtus verius ꝗ exercitus haberetur. Id flagitium Scipio haud ferendum ratus præsertim quū ne victoria quidē vlla tā corrupta militia sperari posset, aduocata multitudine militum, ita est vniuersum exercitum pro concione allocutus. Studium & fidem in vos meam satis, ni fallor, hoc biennio experti estis milites, quū sub Manlio vobiscum militarem, cæterum quod tum vobis tribunus præstiti, nūc imperator a singulis repero. Quid a vobis fieri velim, quia eorū quæ facitis satis vobis cōscij estis, malo per vos id intelligi, ꝗ a me cum rubore explicari, sed cur non dicā, quæ nisi mature emendentur, aut vestro sunt aut publico malo corrigēda? Latrocinamini milites, non stipēdia facitis. Non bellatis, sed negociamini. Quæ subita & pudenda mutatio hæc est, vt veteris disciplinę immemores nihil spectetis, nisi quod ad lucrum & voluptatem pertineat? pro hostibus scorta placent, pro prælijs commercia, pro præda sordidissimus questus, quo factū est, vt propiores obsessis quā obsidentibus sitis, magis fugæ ꝗ victoriæ memores. Quod nisi hæc mala rectius

Scipio ante legitimos annos fit cōsul.

Mācinus Carthag. irrūpit.

Scipio Carthag. accersit.

Oratio Scipiōis ad milites.

alij

aliĳ imputentur, darem hodie operã vt seuera ani-
maduersiõe milites mei documẽto posteris essent,
ne militarẽ disciplinã a maioribus traditam, teme
re amplius fœdarent. Nunc satis habeo admonere
vos longe alia ratione post hac vobis militãdum
esse, venisseq; me in Aphricã, vt vincã, nõ vt cumu
lem pecuniam. Proinde edico, vt quicũq; nõ sunt
sacramento astricti, confestim ex his castris disce-
dant, nunquã reuersuri, nisi cõmeatum ferãt, eũq;
militarẽ & exilẽ, quibus ipse cum questore transi-
gendarũ rerum tẽpus & pretium constituam. Vos
qui sacramẽto militatis, meo exemplo bella & ne-
gocia obibitis. Laborandum quidem est, dum peri
culum impendet, lucrum & voluptatẽ ex ipsa vi-
ctoria percipietis. Præmia et decus fortes & strenui
milites, meo ductu, assequentur: contra cõtumaces
& imbelles ignominiã & supplicium. Hæc fatus

Peroratio.

Scipio, oẽm inutilem turbã, instrumẽtaq; volupta
tis castris expulit, purgatoq; in hunc modum exer-
citu, copiĳs noctu Carthaginem bifariam admotis
locum in vrbe satis amplũ, cæterum syluestrem &
dumis obsitum (Pœni Megaram vocabãt) ex im-
prouiso occupat. Sed malignitatẽ loci Scipio con
templatus, inde abscedere cogitabat, quũ Hastru-
bal ex Byrsa (eo enim ex tota ciuitate cõcursus per
noctem factus fuerat ingens) quoscunq; ex Roma-
nis ceperat, in cõspectu eorum qui Megaram tene-

Hastrubalis sæuitia.

bant, naribus, lingua, & auribus præcisis, spirãtes
adhuc e mœnibus suspendit, quod fecisse creditur,
vt oẽm spem veniæ Carthaginiensibus præripe-
ret, cogeretq; ad extremũ desperatiõe certare. Quo
fœdissimo sæuitiæ exemplo ingens est odium ipsi
duci a suis popularibus conflatũ, & Carthaginien
ses ad pugnam timidiores facti, ne pari supplicio a
Romanis capti afficerentur. Hastrubal vbi se suo-
rum odiĳs flagrare sensit, senatorum ferocissimum
quenq; in eam sæuitiam reclamare ausum, interfe-
cit, per quæ, velut tyrannus super alia mala ciuita-
tati ortus, formidolosus erat suis. Scipio totum

Scipiõis stratagema i Cartha. obsidenda.

Isthmum ab vno litore ad alterum, quinq; & vi-
ginti stadiorum interuallo, intra aggerem ab ho-
ste relictum, fossa & vallo muniuit, vt ad iactum
sagittæ proxima vrbi castra admouerit, alterã inde
duxit fossam in mediterranea obuersam, pari spa-
tio, opereq; non minus laborioso obseptam, tere-
tibus lignis pro vallo accuminatis, longaq; serie
defixis, murum postremo vrbi aduersum excita-
uit, totam Isthmi intercapedinẽ complexus, & in
medio turrim eminentissimam, ex cuius fastigio
quæ in vrbe fierent, velut ex specula quadam ex-
plorarentur viginti dierum spatio, laboriosum
alioqui opus, quod vix fidem inueniat, solertissi-
mus absoluit imperator, per quæ, & castra multo
iam inde tutiora fuerunt, & omnis commeatus in
vrbem importandi hostibus occasio adempta est.
Cœpit inde fames sentiri, quæ ne ad perniciem ci-

Bithias.

uitatis inualesceret, præfectus equitum Bithias cõ-
meatum ex agris raptum, leuioribus nauigiĳs im-
positum, secunda maris tempestate in vrbem oc-
culte intulit. Erat omnino permodicum, quod ita
furtim inuehebatur, cæterum id totum Hastrubal
triginta milibus hominum, quos ad bellum dele-
gerat, cætera multitudine exclusa, suo arbitrio par
tiebatur, qua re animaduersa Scipio vt furtiuam
illam nauigationem Pœno adimeret, stagni fau-

Occludũtur stagni fauces.

ces aggere occlusit, magnis saxorum molibus pe-
lago obiectis ne opus vndarum alluuione soluere
tur. Ridebant a principio hostes audacissimos Sci-
pionis conatus, velut incassum inexhaustũ aggre-
deretur opus, verũ vbi rem illi procedere animad-
uersum est, metu perculsi, & ipsi intra mœnia quã
occultissime portum sibi effodiũt, vt fluctibus eo
repẽte immissis, in apertum mare pateret nauigio.
Omnis sexus & ætas hic sedulo est operata, tan-
toq; interim silentio, vt nullus immensi alioqui
operis peruenerit ad Romanos sensus. Multæ ad
hæc naues ex veteri materia constructæ, trire-
mes quinquaginta numero, quinqueremes præter
ea aliquot, sed minora nauigia multo plura, por-
tuq; ad orientem solem repente patefacto, tantum
terroris classis ex improuiso foras egressa stationa
riĳs Romanorum nauibus iniecit, vt si continuo
in prælium itum esset, momento temporis Pœni
potuerint Romanos ea parte debellare. Sed Cartha
ginem capi necesse erat, loco pugnæ, tumultuoso
nauium circumactu contenti, in portum sese, non
minus celeriter quam exierant receperunt. Triduũ
inde Romanis datum ad naues prælio expedien-

Nauale præliũ.

das. Tum vero acris vtrinq; dimicatio fuit, Pœnis
de patriæ salute certantibus, pro victoria Roma-
nis, & spe prædæ quæ capta vrbe opulenta victo-
ribus ostentabatur, annitentibus. Primo quidem
læuia Pœnorum nauigia triremibus immixta, su-
bito incursu & recursu Romanas naues minus ta-
li pugnæ habiles, variĳs affecere incommodis. In-
clinante deinde die, quum Carthaginienses postri
die dimicaturi, sese in portum reciperent, minori-
bus nauigiĳs illius fauces incidentes, magnam Pu-
nicarum partem portu exclusam, in aggerẽ, quem
Romani ad stagnũ pelago obiecerant, inuitas auer
terunt. Ibi prælio iterũ cõtracto, Romanã classem
ad multam noctẽ pertulerunt Pœni. Demũ nume
ro & loco impares fugam capessunt, præter paucas
quas Romanus instans intercepit, cæteræ incolu-
mes portum tenuerunt. Postridie Consul vrbem
circa Cothonẽ adortus aliquantulũ muri bellicis
machinis disturbauit, nec Carthaginienses, quum

Cartha. audacia.

ancipiti postea periculo tenerẽtur, ab eruptione ab
stinuerunt, noctu pleriq; funibus alligati, vada-
timq; per altos fluctus, aliĳ etiã nantes, extinctis fa-
cibus Romanorũ operibus silento insinuati, repẽ-
te, igni iniecto, machinas inuadunt. Flamma nu-
dos hostes prodidit, quæ res Romanos fugã circũ-
spectantes in prælium reuocauit. Cædebantur Pœ
ni inermes hostiũ telis obiecti, sed tanta fuit perfi-
ciundi operis cupiditas, vt quidam, defixis toto pe
ctore mucronibus, ferarum ritu per aduersa tela in
hostem ruerent. Ibi stationarius miles Pœnorum
pertinacia victus, in fugã vertitur. Superuenit Sci-
pio, suorumq; ignauiã increpans, pugnã instaura-
uit. Bellica interim opera magna ex parte iniectus
ignis cõsumpsit, quibus corruptis, Pœni in vrbẽ
recepti murũ ea parte, qua fuerat discussus, irrequie
to reponũt opere. Nec Scipio interea in ocio esse,
quin machinis celerius refectis, murũ vrbi propin
quum magna contentione statuit, vnde mutuo te
lorum iactu, assidua certamina fieri. Atq; per hæc
æstas illa exiĳt. Cõsul etsi iam hyems appetebat, mi
literq; sub pellibus erat habiturus, nihilominus
oppida Carthagini circuniecta, & quæ Pœnis ad id
tempus occulte fauisse credebãtur, e medio tollere
constituit, Neepherimq; primo est adortus, quam
Diogenes Hastrubalis amicus tenebat. Hinc ca-
stris ad duo stadia ꝓcul oppido dispositis, Galus-
sam negocio præfecit, ipse citro vltroq; ex Neephe

Scipio Neepherim expugnat.

ri Carthaginem, & rursus inde Neepherim recur-
rere, vtrorumq; castrorum solicitus. Nec multi
dies intercessere, quũ ad Neepherim duabus turri-
bus collapsis, Scipio ea parte qua muri prociderãt
cum quatuor milibus hoim tumultuose vrbem
inuadit

inuadit, quem vnum in locum, quum oĩm oculos & mẽtes auertisset, mille milites, qui ad hoc ipsum in insidijs sederant, auersa parte celeriter vrbẽ occupant, q̃ res animaduersa Neephirenses in fugam vertit. Tum cędes teterrima passim edita est. Appianus, nisi in numero sit erratum, septuaginta millia bellatores imbellesq; eo die cæsos autor est, decem millia in hostium potestatem venisse, & Neepheris post duos & viginti dies quã oppugnari cœpta erat, in hunc modũ est a Romanis capta. Multa deinceps loca, quæ merito erant Ro. suspecta partim sunt voluntaria deditione, partim armis subacta, quibus Pœno ademptis, aliquanto maturius Carthago est excisa. Sub initiũ igitur veris, Scipio Byrsam expugnare constituit, & portũ qui Cothonis dicebatur. Sensit Hastrubal id hostis consiliũ, partemq; vrbis iuxta portũ subiecta flamma incẽdit, ne hostis in se igni grassari posset. Fuit ibi per diẽ atrox prælium, resistebantq; Pœni magis animo, q̃ viribus longa inedia affecti. interim Lælius per Cothonis ambitũ circunuectus ex aduerso sese hostibus intulit. Tum vero victa propugnatorũ pertinacia, Cothonis murus capitur. Hic Scipio inter suos, vt locũ vi captũ retineret, pernoctauit, postri die quatuor millia militũ murum transgressa, templum Apollinis ex proximo inuadunt, auro illitũ mille talentorũ pondere. Statua quidem aurea militibus prędę fuit, inde ad cætera loca vrbis occupanda conuersi, vt prima quæq; ædificia, primisq; contigua occupãt, ita diripiunt diruuntq;. Erat interim in Angiportis, ac pene domesticatim atrox præliũ, & cum ijs qui tela ex tectis emittebãt laboriosum certamẽ, plures vere tignis & asseribus circa vias obiectis, velut intra obices dimicãtes, vim procul abstinere. Audiebãtur interim miserabiles mulierũ & puerorũ voces, quos aut domorũ lapsus & ruina premebat, aut iratus hostis irrumpens ex proximo territabat. Parerat i tectis dimicatio, atq; circa ima, Romanis per fastidia domorum discurrẽtibus, vt inde Pœnos deturbarent. Vrbs inde tribus est locis incẽsa, multaq; interea ferrum edidit discrimina, sed omnino plura ignis, qui late ædificia cõplexus, alios in penetralibus domorum occlusos, alios tectis insidentes corripiebat. Ingens vis mortalium in Byrsam se trepide recepit, q̃ pars vrbis nouissime oĩm fuit expugnata. Sex cõtinuos dies Carthago per partes capta est. Sunt qui plures adhuc scribant, atq; vt quoto quæq; pars loco in Romanorum potestatem venit, ita incensa & excisa est. Et quũ iam haud dubia victoria esset, Scipioq; eminentiore loco resedisset, vt quid demum operis actum esset contemplaretur, pauci ad eum coronati perfugerunt. Erat Aesculapij templum in arce opulentissimum, hinc supplices ad Scipionem venere, qui rogarũt, vt ijs qui ex Byrsa (nondũ enim recepta erat) excedere statuissent, salutem donaret: cõcessit id Romanus imperator omnibus, prꝑterq̃ transfugis. Quinquaginta millia promiscuę multitudinis ex Byrsa exierunt. Hastrubal cum vxore & liberis, & noningentis transfugis desperata venia templum nonnihil tutati sunt. Demum omnibus fame, vigilijs, labore fessis, Hastrubal occulte ad Scipionem transfugit, quem vbi qui in tẽplo erãt ante pedes ducis constitutũ viderunt, eius perfidiã execrati ædem incendunt, sic melius q̃ per varios cruciatus perituri. Hastrubalis vxor, quũ sese quãtũ in eo rerũ tumultu, & vltima desperatione potuit, exornasset, ex aduerso hostiũ summo fastigio templi constitit, duobus filijs ante pedes constitutis, ibi alta voce Hastrubalem vt patriæ, coniugis, liberorum proditorem insectata, ambos filios in conspectu patris & Romani exercitus, obtruncat, seq; cum illis in subiectam deiecit flammam. Fuerunt qui scriberent Hastrubalem, vxoris & natorum casu consternatum, vltro mortem oppetijsse. Liuius in triumpho ductũ significare videtur. At Scipio vbi Carthaginem penitus excisam vidit, vrbem olim præpotẽtem, quæ tantum terræ, maris, insularum, imperio tenuisset, maritimis opibus, terrestribusq; nulli antiquarum vrbium secunda, audacia & promptitudine longe cunctas superasset, quæ demum armis, pręsidio, auxilijs destituta, vix trium annorum spacio, fame, flamma, ferro occubuisset, illachrymasse dicitur, rerũq; humanarum haud immemor, Homericum illud cũ fletu protulisse. Iamq; dies aderit quo concidat Ilion ingens, & Priamus Priamiq; ruat plebs armipotẽtis. Astabat tum forte illi Polybius eius studiorum comes ac præceptor, qui ab eo familiariter sciscitatus, ecquid poeticũ illud sibi vellet? Romã respondit, de qua humanis rebus pensatis nõ possum inquit non esse solicitus. Et Carthago vrbs charissima, atq; vna oĩm in terris Romani imperij æmula, ita cõcidit, anno septingẽtesimo, q̃ condita fuerat, vt fere oĩbus conuenire video. Eusebius tamen duplici supputatione variat, quarũ vna duos &. XXX. annos vulgato numero adimit, alter octo &. XL. videtur adijcere. Fuit idem annus Romanæ vrbis quintus circiter ac sexcẽtesimus. Olympiadis quinquagesimæ octauę ac centesimæ penultimus, vt idẽ autor colligit. Appianus in centesimã & sexagesimam Olympiadẽ Carthaginis excidiũ ait incidisse. Fuit idem a mũdi origine, autore Eusebio, sextus ac quinquagesimus supra quinquies millesimum quum interim Alexander vndecimo loco in Syria regnaret. In Aegypto Ptolemæus cognomento Euergetes, hoc magis crediderim quã quod Eusebius scribit Philometoris Ptolemæi extremis temporibus Carthaginem excisam. In Iudæa Ionathas summo sacerdotio et ducatu fungebatur, in vtroq; Maccabæi fratris successor, & quo Philippus Pseudo in Macedonia est oppressus, & Corinthus in Achaia euersa, vt mox paulo post explicabitur. Pacuuius Brundusinus tragœdiarum scriptor Ennij poetæ ex filia nepos his temporibus nonagenarius perijt. Lucilius qui Romanorum primus scripsit satyram in Auruncis natus, & Polybius Megalopolitanus annalium cõditor cum his floruit, qui Aemiliani Scipionis, vt supra est a me memoratum, vltimo bello Punico comes fuit. Is cũ parte classis ab eodem duce accepta, ad Athlantẽ vsq; montem nauigasse dicitur. Fuit annus excidij huius, si Eutropius recte colligit, decimus octauus supra centesimum ab eo quo primum Romanus populus cum Pœnis bellare cœpit. Tandiu inter se duo populi de terrarum imperio terra & aquis disceptarunt, quo temporis interuallo, si quies fuit aliquando ab armis, ab odijs cessatum est nunquã. Habuit primũ bellum Punicum duos & viginti annos. Mox alterum quod ab eo proxime est gestũ sexdecim (sunt qui bienniũ huic numero adijciãt. Alij triennium) postremũ quo Carthago excisa est tria annos, etsi non defuerunt qui in quartũ excessisse proderẽt. Sed quo minus tpis hoc habuit, q̃ duo priora illa, eo minus & periculi. Enimuero priore illo, vt alię dissimulentur clades, septingentæ Romanorum sunt naues diuersis casibus amissæ. In altero quod Barchinus Hannibal gessit. CCCC. Italiæ vrbes sunt, vt Appianus scribit, incendio consumptæ, trecentaq; hoim millia diuersis prælijs interfecta

Ro. Cartha. irrũpit.

Sex dierũ spacio Carthago excisa est.

Byrsa deditur.

Scipiõ illachrymæ in excidio Carthag.

ANNI MVNDI.

Pacuui⁹.

Lucilius.
Polybi⁹.

Punicorũ bellorũ tẽpora et clades.

interfecta. Scipio excisa Carthagine, preter aurum, argentum, statuas & signa, quę in publicũ redegit, caetera militibus diripienda cõcessit. Nuncius inde euersæ Carthaginis Romã perlatus, incredibili lætitia extulit ciuitatẽ.

Publica lætitia ex interitu Cartha.

Mutuæ primo gratulationes inter ordines fuere, inde læta inter se ciues conuiuia instaurare perseuerarunt, supplicatũ circa Deorum aras, actæq; Dijs ipsis gratiæ, ꝙ vrbs nata ad odia in Romanum nomen exercẽda, extremo esset excidio deleta. Missi inde decem legati in Aphricã, qui prouinciæ statum cum Scipione cõponerent, mandatumq; his, si qua adhuc ędificia Carthagini extarent, vt solo æquarentur, vt vrbes quæcunq; eo bello Carthaginiẽsibus fauissent ad vnam funditus Scipio dirueret, præmia socijs ciuitatibus cõferret, vt ager qui Carthaginiensium fuerat Vticẽsibus tribueretur. Rebusq; in Aphrica ex patrum sententia constitutis, Scipio Romam cum exercitu reuersus celeberrime triumphauit. Estq; per eos dies & de Pseudophilippo triumphus actus, qui ab eo, vt Florus ait, ꝙ oris liniamentis fuisset Philippo perquam similis, id fuit nomen sortitus. Caeterum regiam formam & nomen animo quoq; regio impleuit, qui Macedonia vt supra est a me memoratum, ingenti incolarũ fauore occupata, regẽ vna, & Ro. po. hostẽ se professus in se bellum cõcitauit. Obscura hominis fortuna effecit, vt senatus M. Iuuentio prætori eam cũ legione vna prouinciam decreuerit, tanq; maiore imperio indignam, apud quosdã P. pro Marco reperio. Ille, non Macedonicis modo, sed Thracum etiam fretus auxilijs Iuuentium prælio congressum, cũ tota legione trucidauit.

Iuuẽtius cũ legione vna cęditur.

Atq; ita Po. ille, qui ad id tempus veros reges vicerat, dum alienas sordes securus cõtemnit, ab imaginario est & scenico rege victus. Secutus inde Qu. Caecilius Metellus, qui tum consul erat. Is iusto exercitu Macedoniã igressus, paucis dieb9, quibus ad hostẽ venit, cæsam cum pretore legionẽ valide vlciscitur. Andriscus recenti victoria ferox totis in pugnam viribus descendere ausus, septem & XX. milib9 hominum acie amissis, in Thraciã aufugit, vbi fidem cum fortuna mutatam inuenit. Ab Regulo, ad quẽ se contulerat, est Romanis traditus.

Andrisc9 deditur.

Macedoniam inde receptam Metellus seruitute mulctauit, ex ea victoria Macedonici cognomẽ adeptus, in Achæos bellum transtulit. Belli causa cum ea gente conflati hæc fuit, ꝙ Achaicum nomen erat tum in terra Græcia magnis opibus pollens, ac longe maioribus, quã Romani diutius laturi viderentur. Enimuero licet Achæi in ciuitates plurimas diuisi essent, vt est a me alibi memoratũ, vnum tamen corpus & vnum imperiũ habebant, singularumq; vrbium pericula mutuis viribus propulsabant. Hunc gentis consensum Romanis minuere cupientibus, tempestiuæ Spartanorum querelæ materiam præbuerunt. His Romæ apud senatum querentibus suum agrum ab Achæis hostiliter vastari, respõsum est missuros se in Græciã legatos, ad res sociorum inspiciundas. Mandauit ijs senatus, vt seruata omnibus libertate, Achęorũ cõsilium dissoluerent, singulasq; ciuitates proprij iuris esse sinerent, ac si quæ præsenti decreto contumacius resisterẽt, eas potestate & imperio cogerẽt. Igitur legati ciuitatũ principibus Corinthum vocatis, primũ omniũ publicũ Romanorum decretũ recitãt. Sunt qui scribãt postulatum, vt vrbes quæ sub Macedonũ regibus fuerant, concilio eximerentur.

Violãtur legati Romanĩ. Corinthi.

Caeterum, siue hac, siue illa via res primo mota est, tãtus furor omnium animos ad inexpectatam rei mentionem incessit, vt peregrinæ conditionis hominibus cæsis, legatos etiã contra ius gentiũ temere violarint: dubiũ manu an sermone, a Critolao, quod satis constat, violati sunt. Erat tum is Achæi nominis longe princeps. Macedonia igitur recepta patres eã iniuriam armis vlciscendã rati, bellum in Achæos decernunt, ad quod inferendũ Metellus vt dixi, ex proximo est profectus. Achæi Chalsidensium & Bœotiorũ auxilijs freti, ad Termopylas Romanis occurrunt. Fit ibi præliũ, Græcisq; funesto prælio victis, Critolaus belli autor veneno sibi mortem consciuit. Florus in Aelide preter Alpheum amnẽ Critolaum a Metello victũ ꝑdidit. Liuius prioris opiniõis autor, bis Achæos prelio victos scribit, ad Thermopylas primo Metelli ductu, mox in Isthmo a L. Mummio consule, qui illi successit, atq; secundum eam pugnã omne Achaicum nomen in deditionem acceptum.

Bis Achęi a Romanis victi.

Trogus vnius & ipse pugnæ est autor, atq; in coniugũ liberorumq; conspectu tanta fiducia a Græcis dimicatum, vt priusquam in pugnam iretur, nõnulli currus educere sint ausi, ad hostium spolia in vrbem deportanda, sed multum ipsi sua spe decepti, fœdaq; cæde prostrati, triste suorum oculis spectaculum præbuerunt.

Cędes ingens Achæorũ.

Quidam autores sunt tantum cruoris diffusum eo prælio, vt Cenchreas & Lecheas, quibus duo diuersa maria alatrãt, Achaicus sanguis infecerit. Gentis igitur opibus eo prælio afflictis oĩs Achaia cõfestim in deditionem venit, Corinthus metu deserta, præcinente tuba incensa est, & ab imis partibus diruta. Sunt & Thebæ in Bœotia, & calcis publico decreto excisæ, quia pro Achæis in Romanos arma induissent. Atq; ita euenit, vt modico temporis interuallo, tres clarissimæ Græciæ vrbes, cum Carthagine, pene continuatis funeribus, in bustum abierint: quo cõtigit, vt paucis diebus ter sit Romæ triũphatũ, vt Appianus & Eutropius scribunt, a Scipone, Metello, & L. Mummio. miror Appianum centesima & sexagesima Olympiade hęc facta prodidisse, quum clarissimos autores habeam, & in his Plinium seniorem, qui captam & excisam Corinthum tradidit anno tertio cẽtesimæ olympiadis, sextæq; & quinquagesimæ, qui fuit vrbis Romæ sexcentesimus octau9, q̃q; ne Plinio quidẽ quod ad vrbis annos attinet tẽpora omnino constare videantur, si vera sunt q̃ Liuius & Eutropius tradũt, qui tertiũ bellũ Punicũ anno altero et sexcẽtesimo ab vrbe cõdita initũ aiunt, trienioq;, aut vt alij scribunt, quadriẽnio ad exitũ perductũ, quo colligitur, annum illũ sextum ac sexcẽtesimũ fuisse Romanæ vrbis, quo Corinthus excisa est, si in idem tẽpus Aphricanus & Achaicus triumphus cõciderunt. Sed aliquanto postea de Corintho triumphatum est, vt Liuius significare videtur, quę res effecit, vt a Plinio pigeat discedere. Mummius qui Corinthum deleuit, ea fuit continentia (Liuius id & Cicero meminerunt) vt ex præda grataim deliriatum referra nihil attigerit, aurum, argentũ, & cætera metalla, quæ in statuis alioq; vrbis apparatu fuere Corintho incẽsa, in vnum defluxere. Placuit versicolor materia, æsq; Corinthiacum nominatum, & inde Corinthiaca vasa, quæ Romanã luxuriam supra modũ exercuere.

Aes Corinthiacum.

Dubiũ, a materia an ab opere fuerit his nomen inditum, quum satis constet id vasorum genus prius in vsu esse cœpisse, quam Corinthus sit excisa. Tria huiusmodi genera æris, candidum vnum, argenteoq; nitore, in quo mixtura illa præualuit. Alterum in quo fulua auri natura. Tertium æqualem habuit vtriusq; temperiem. Et Romani tam prospere, vno tempore, in Aphrica, Macedonia

Corinthiaci æris colores.

nia,& Achaia,debellarũt. In Hiſpania per id tem-
pus,graue bellum,ſed autore quidem pudendo eſt
Romanis ortum. Viriatus homo obſcuro ſordi-
doq; loco natus, ex paſtore primum venator fa-
ctus,& mox ex venatore latro,ad poſtremum iuſti
quoq; exercitus dux, vniuerſam occupauit Luſita-
niam, quo motu tantũ incendium exarſit, vt qua-
tuordecim ferme annos vltra citraq; Iberum, va-
rio ſit marte de Hiſpaniæ poſſeſſione certatum. Pri
mo M. Vetilium prætorem barbarus hoſtis cepit,
fuſo fugatoq; eius exercitu. Eutropius Sextum pro
Marco poſuit, cæſoq; exercitu ducem ipſum ægre
fuga ſeruatum. Nec multo meliore euentu C. Plau
tius poſtea id bellum adminiſtrauit, qui pluribus
prælijs fractus, fugienti ſimilis ceſſit in pacatum.
Claudius inde Vnimanus, & ipſe quidem prætor
tertio eſt loco in Viriatum & Celtiberos miſſus.
Cæterum huius fortuna non modo non proſpe-
rior fuit, ſed multo etiam fœdior, magiſq; pudẽda
clades accepta. Fuſus eſt eius ductu magnaq; ex par
te cæſus Romanus exercitus, trabeas, faſces, cæte-
raq; magiſtratus inſignia, quæ victor hoſtis cepe-
rat, in Trophei ſpeciem, ijs montibus quibus la-
trocinari erat ſolitus, ſuſpendit. Erat hic rerum ſta-
tus in Hiſpania, quum in Syria Ionathas Hieroſo-
lymitanæ arcis recuperandæ cupidus (adhuc enim
a tranſfugis & regio præſidio tenebatur) cum ma-
gna ſuorum popularium manu eam oppugnare
aggreſſus bellicis operib⁹ hoſtem fatigabat, cuius
obſidionis fama Demetrius commotus (is ille eſt
qui Ptolemæi auxilijs regnum recuperauit) ex An
tiochia cum exercitu Ptolemaidem venit, quo Io-
nathas accerſitus, & obſequio & muneribus adeo
ſibi regem conciliauit, vt ex ſuſpecto & inuiſo,
amicus ſit illi factus, aliquotq; donatus immunita
tibus priſtinam retinuit dignitatem. Demetrius
vbi omnia circa ſe pacata vidit, præter Cretenſes
& eos, quorum præſidio ſeptus ad repetendum re-
gnum venerat, cæteros milites exautorauit, vnde
vix credibile eſt quanta illi inuidia ſit orta, a vete-
rano exercitu præſertim, quum ex illius edicto, ne
frumentum quidem amplius, quod ſub cæteris re-
gibus conſueuerant, veterani acciperent. Huius
militaris odij haud ignarus Diodotus Apamenſis
(Triphon huic cognomen fuit) ad Malchum Ara-
bum quendam, apud quem Antiochus Alexandri
filius alebatur, occulte profect⁹, primo docuit quã
to Demetrius rex apud milites odio flagraret, inde
vti ipſe in animo haberet puerum in paternum
regnum reſtituere. Igitur cum eo egit, vt Antio-
chum ſibi traderet, quem apud exercitum commẽ-
daret, haud dubie futurum affirmans, vt confeſtim
eo inſpecto, arma aduerſus Demetrium moueren-
tur. Aegre id eſt a Malcho impetratum, regio alu-
mno patria charitate metuenti, tradidit tamẽ Dio-
doto puerum, fidem viri & autoritatem ſecutus,
nec longior inde mora fuit, puero in Syriam addu
cto, ſecuta eſt ſtatim militum defectio, etſi iam an-
tea parum pacate Syria agebat multis ciuitatibus
regis inertiam auerſantibus. Ad eum domeſtico
iam antea bello implicitum Ionathas miſit, qui pe
terent, vt ex Hieroſolymitana arce præſidium de-
duci imperaret, quod ille non ſolum ſe facturum
reſpondit, ſed multo etiam maiora volentibus Iu
dæis conceſſurum, modo in ſubita defectione mi-
litum, ſibi copiarum inopia laboranti, auxiliares
mitterent copias. Id nihil grauare Ionathas præſti
tit, triaq; Iudæorum milia ad regem miſit, quibus
ille vſus Antiochenos, quorum defectione fuerat
in arcem compulſus, igni ex ipſa regia in priuatas
domos iniecto, factoq; a præſidiarijs in ciues incen
dio conſternatos impetu, regiam ciuitatem ad offi
cium retraxit. Sed tantum abfuit vt eo nomine ſit
Demetrius Ionathæ & Iudæis gratificatus, ꝙ mul
to minacius quam antea tributum exigere ſit ador
tus, exegiſſetq;, vt ſiquando alias, acerbiſſime, niſi
Diodotus interea regem ipſum maiore negocio
occupaſſet, quippe qui Diademato pueroĩ mediũ
prolato, concitiſq; ad arma militibus cum valido
exercitu, ad Demetrium expugnandum eſt profe-
ctus, victumq; prælio in Seleuciam cõpulit, vnde
ille poſtea Parthicum eſt bellum molit⁹. Hæc alij.
Trogus Demetrium bellum Parthis intuliſſe au-
tor eſt, ad abolendam ſegnitiæ maculam, quæ in
cauſa fuerat, vt multæ, velut proximo eſt loco pro
ditum, ab eo ciuitates defecerint, conſtãti fama in-
ſtructus orientis populos Demetrij acceſſum non
inuitos audire propter Arſacidæ Parthorum regis
crudelitatem, qui veteri Macedonũ imperio aſſue-
ti, indigne noui regis ſuperbiam ferebant. Perſa-
rum & Elimeorum Bactrianorumq; auxilijs fult⁹
Demetrius, pluribus prælijs Parthos ſuperauit, ad
poſtremum pacis ſimulatione deceptus ab hoſte,
vt ille ait, ex victore in victi poteſtatem venit, tra-
ductuſq; velut in triumpho per ora populorum,
in eo Arſacides temperauit, ꝙ dolo captum nulla
maiore affecit clade, in Hircaniam tantum ablega-
uit vbi benigne etiam ſit cultus pro dignitate pri-
ſtinæ fortunæ. Tum demum Diodotus Antiocho
Demetrij priuigno, cui tutor ab exercitu datus erat
inſidiatus, puerum e medio ſuſtulit, eoq; ſublato
aliquandiu rerũ in Syria eſt potitus, donec ab alte
ro Antiocho Demetrij fratre minore natu, qui, vt
loco nõ multum diuerſo diximus, Apud Gnidiũ
hoſpitem fuerat cum fratre educatus, ſeq; ad id tem
pus in Aſia tenuerat, regnũ vi eſt a Theodoto rece
ptum. Atq; ita Trogus rem digerit: quod ſi ſic eſt,
Ioſepho & Liuio parum conſtitit, quo caſu Deme
trius Syria excidit. Diodotus igitur priuſquã An-
tiochum puerum opprimeret, Ionatham ſtatuit e
medio tollere, qui regem ipſum, etſi adhuc puerũ,
vnice tamen coleret, vtpote qui multas maritimę
Syriæ vrbes quæ adhuc in partibus Demetrij erãt,
ad illius obſequium partim vi, partim ſtudio tra-
xiſſet: qua expeditione Ionatham inter Tyrum &
Galileam, hoſtium inſidijs circunuentum, cæteris
metu dilapſis, cum quinquaginta fortibus viris
qui circa illũ dimicabant, hoſtes non ſolum ſuſti-
nuiſſe aiũt, ſed loco etiam ſubmotos, totaq; plani-
tie ad Cedeſſam vſq; actos, ad duo milia interfeciſ
ſe. Sed fides rei huius ſit apud Ioſephum, qui tam
feliciter a tam paucis dimicatũ prodidit. Ionathas
præſenti ſucceſſu elatus, vbi Hieroſolymam eſt re
uerſus, Romã legatos miſit, qui cum ſenatu de fœ-
dere renouando agerent, ijdem Lacedæmonem ire
iuſſi ſunt, atq; cum Spartanis memoriam veteris
cognatiõis iam inde ab Ario eorũ rege cum Onia
ſuſcitatã, inſtaurare. Vtrobiq; legati feliciter ſunt
mandata executi. In Iudæa interea tres erant velut
ſapientum ſectæ, Phariſſæi, Eſſeni, & Saducei. Fa-
to gubernari quædam non tamen omnia Phariſ-
ſæi arbitrabantur, cætera quæ accidant per ſe con-
ſiſtere. Eſſeni fato cuncta fieri affirmabant. Nihil
eſſe quod hominibus non illius decreto eueniret.
Saducei nihil factum eſſe exiſtimare, neq; inferio-
ra aliter quam hominum arbitrio diſponi, vt hi ſi
bimetipſis bonorum iuxta malorumq; omnium
autores eſſent, ꝙ ſi quis fatum pro prouidentia ac-
cipiat, haud multum Phariſſæium dogma ab epi-
cureo diſcrepare reperies, vt Eſſenicũ a Stoico, Sa-
ducæum

Viriatinũ bellũ.

Qui Ro. duces a Viriato victi.

Odiũ militũ ĩ Demetriũ.

Vincitur Demetrius.

Capitur Demetrius fraude

Ionathæ virtus.

Phariſſæi

Eſſeni.

Saducei.

ducum a Leucippo & Democrito. Demetriani du
ces, qui ad Cedessam ab Ionatha victi fuerant, vt
aliquãdo ignominiã ibi acceptam sibi demerent,
citato agmine Iudæam inuadere constituũt. & iam
profecti cursum in hostileũ intenderant, quũ Iona
thas subitis nuncijs exercitus, ad Anatheidmen il
lis occurrit, & iam castra ad quinquaginta stadia
inter se propinqua erant, quũ hostes suis viribus
diffisi, nã & miles paucis ante diebus victus ad fu
gam potiusquam ad pugnam spectabat, noctu va
sa coligũt, incensaq; & vastata, quacunq; irent, re
Ionathæ successꝰ. gione in pacatum concessere. Ionathas ad hostium
castra progressus, vbi ea deserta vidit, conuerso in
Nabatheos cursu, oẽm gentẽ in deditionẽ recepit.
Simon eius frater & ipse magno quidem successu
in parte Syriæ Ioppem littoralẽ vrbem, ad deditio
nem compulsam, valido firmauit presidio. Et iam
res Iudæorũ vbiq; lætæ erant, Ionathasq; bellicis
curis liber vrbẽ magno studio mœnibus & ædifi
cijs excolebat, pariq; idustria Simõ oppida vbi cir
cumiecta, aduersus omnes bellorũ impetus, fratris
iussu, præsidio & opere firmabat. Adeoq; per hæc
res illorum creuerant, vt Ionathas, qa armis nõ po
terat, fraude sit a Diodoto oppressus. Sed quibus sit
ille dolis captus haud multo postea memorabiẽ.
Nunc ad Romanorũ gesta, vt omnia ordine disse
ranẽ, reuertitur stilus. Enimuero dum in Syria hæc ge
runtur, per id tempus, aut certe non multo prius,
Appius Claudius consul Salassos, gentẽ Alpinam
domuit. Hos Tauriscorum sobolem credidit Por
Salassorũ origo & situs. cius Cato. Tenuerunt Salassi regionẽ in Alpibus
profundam, vndiq; altis rupibus inaccessam. Eam
Durias amnis interfluit, Padi incola ortus in eodẽ
Alpium iugo, quo & Druentia, qui Rhodano in
funditur. Habuit Salassorũ terra aurifodinas quas
olim possedit gens ipsa, quum potentatu valeret,
afferebatq; illis adiumẽtũ maximũ ad ęrarias effos
siones, & aurum diluendum Durias, qui plurifariã
iam diductus quum exinanito pene alueo cæteros
accolas destitueret, neq; tot suppeditaret terris, assi
duis finitimorũ certaminibus diu gentem ipsam
exercuit. Sed posteaq; Romani sunt rerum potiti,
aurificium Salassi & agrum amiserunt, quum sic
quoq; aquã & aurifodinas publicanis venderent,
vectigalium auaritia effecit, vt Romani prætores
ac prefecti, qui in finitima loca mittebantur, sæpiꝰ
cum his vi & armis disceptauerint. Verum fuerit
ne tunc hæc, an alia causa Salassici belli, haud facile
dixerim. Ab Appio Claudio consule, qđ satis con
stat, armis domiti sunt sub id tempus quo Cartha
go & Corinthus vrbes excidio sunt deletæ. Proce
dente deinde tempore, ex occasione sæpius rebellã
tes, Romana in se arma irritarũt, potiusquã exercue
runt. Augustus princeps eam gentem postremo de
Salassorũ excidiũ. leuit, vniuersosq; sub corona vendidit. Sex &. xxx.
capitum milia vno tempore vænierunt. Is morta
lium numerus tum fuit in tota gente. & in his octo
milia, qui arma ferre poterant. Sed hæc multo post
gesta. Ea vero tempestate, qua cũ his primo est bel
latum, recentior quidã Pseudophilippus Macedo
nes ad arma concitauit nihilo iñ meliore quã an
tea Andriscus euentu. L. Tremilius Quęstor tumul
tuarium hostem medio rerum conatu victum exer
citu & vita spoliauit. Est & in Hispania prospere
bellatum. Cęcilius Metellus proconsul Celtiberos
cecidit, & a Q. Fabio Maximo, q pari potestate cũ
exercitu in Lusitania erat, magna eiꝰ pars est armis
subacta, circũducto ad singulas vrbes exercitu, in
fregeratq; Fabius vsq; adeo Viriati opes, vt iam in
possessione victoriæ Romanus esset. Cæterum eã

speciose ademptam Pompilius qui Fabio succes
sit, nimia vincendi cupiditate fœdauit, qui dum fi
nite bellum nimis properat, perdidit omnem fini
ti laudem, domesticis percussoribus hosti suborna
tis, qui quum ille sæpius victus iam deditionem Viriati
agitaret, eam gloriam victo contulit, vt aliter vin cædes,
ci non potuisse videatur. Liuius Seruilij Cæpionis
cõsilio Viriatum interfectum autor est, qui quum
percussores patratæ cædis præmia reposcerent, re
spondisse fertur (vt pudendum credo consilium ce
laret) nunquam Romanis Placuisse imperatorem
a suis militibus interfici. Perijt Viriatus. XIIII. an
no ex quo bellare cum Romanis cœperat, dux ma
ximus, & qui cum hoste congressus sæpius vicisset.
Eum extinctum barbari honorificentissime funera
runt. Romæ per id tempus puer natus est ex ancilla Monstrũ
quadrupes & quadrimanus, quatuor oculos, toti
demq; aures habens, duplicique natura, atq; vtraq;
virili. Cæterum quum pax alibi esset, cum Hispa
nis gente nata ad Romana arma exercenda, mutuis
cladibus bellabatur. Q. Pompeius consul, quum
Termestinos in ea terra domuisset, a Numantinis,
cum quibus Viriato adhuc incolumi contractum
fuerat bellum, superatus ignominiosam cum his
pacem composuit. Fuit Numantia in Vracis, qui Numantiæ situs.
Celtiberiæ partem ad Carpentanos & Tagi fontes
obuersam tenent, colle modice edito sita, sine mu
ro, sine turribus, a quatuor milibus Celtiberorum
quatuordecim annos ita defensa, vt pleriq; Roma
norum duces ignominiam inde, pro victoria, re
portarint. Raro vnquam ciuitas vlla iustius in Ro Numãtinorũ ferocia.
manos arma induit, Sedigenses socios & consan
guineos suos, Romanorum manibus elapsos, Nu
mantini in vrbem acceperant. Pro quibus multa
deprecari, quum nihil a Ro. Po. impetrareẽ, abstine
rentq; interim omni belli contagione, iussi arma
deponere, id ita est a barbaris acceptum, quasi ma
nus sibi cum armis adimerentur. Megara igitur du
ce arma capiunt, Pompeiumq; prælio victum quũ
debellare potuissent, fœdere, vt proximo est loco
demonstratum, vadari maluerunt. Romæ interea,
lustro condito, censa sunt. CCCXXVIII. milia ci
uium. Ex Macedonia, per id tempus, legati ad sena
tum venerunt, multaq; sunt de Iunio Syllano præ
tore questi, q prouinciam fœde spoliaret, pecunijs
a quocunq; acceptis, adeo rei indignitas mouit se
natum, vt ad vnum omnes cognitionẽ super ea re
decernerent. T. Manlius Torquatus Syllani pater
a senatu impetrauit, vt eiusmodi sibi cognitio
mandaretur, futurũ vt omnes intelligerent se ex ea
familia natum, in qua plus leges omni tempore va
luissent, quam natorum charitas. Id quũ facile im Syllanꝰ
petrasset, priuato iudicio, more maiorum, domi se a patre
dens filium adeo acerbe condemnauit, vt suspen damnatꝰ.
dio ille vitam finiuerit. Additum ignominiæ q
ne funeri quidem interesse voluit. P. deinde Scipio
ne Nasica, cui Serapioni fuit cognomen, & Iunio
Bruto consulibus. C. Macienus accusatus apud tri
bunos plebis, q exercitum in Hispania deseruisset,
damnatus, ac diu virgis sub furca cæsus, sestertio
nummo vænijt. Quidam autores sunt, hos consu
les, quod alio est loco nec multum hinc diuerso di
ctum, a trib. plebis in carcerem adduci iussos, quia
in habendo delectu ab his impetrare nequiuissent,
vt denos ciues quos præsentis militiæ immunes
esse voluissent, sua causa paterentur eo munere va
care. Post tribunitias contentiones Brutus in His
paniam profectus, ijs qui cum Viriato militaue Valẽtia
rant, agrum & sedes ad habitandum assignauit, Va a quibus
lentia oppidum est vocatum, quo tempore in eadẽ condita.

terra M. Popilius (apud quosdam Pompilius pro Popilio legitur) si is modo ille est, qui Viriatinæ cædis autor extitit, ut Eutropius prodidit, Florus Pompeium pro Popilio posuit. Sed quodcunq; illi nomen fuit, cum Numantinis acie congressus, fusus fugatusq; pacem cum hostibus fecit, quam irritam postea senatus habuit. Missus inde ad id bellũ C. Hostilius Mancinus, cui clades quæ eo bello accepta est, manifestis fuit signis prius demõstrata. Pulli cauea emissi, & in proximam syluam delapsi, inueniri non potuerunt. Mox nauim ascensuro vox audita est, Maneas Mancine. Profectus nihilo secius a quatuor milibus Numantinorum, quum ipse XXX. armatorum milia sub signis haberet, sæpius victus, & ad postremũ castris exutus, ignominiosam & ipse pacem est suppliciter complexus. Hostis victor cum hoc quoq; duce fœdus maluit, armorum spolijs contentus, quum ad internitionẽ sæuire potuisset, ita Romanorum animis metu perculsis, ut ne vocem quidem, non modo aspectum ferocissimi hostis sustineret amplius. Romanus populus non minus Numantini fœderis ignominia commotus, quam veteris illius ad caudinas furcas icti, præsens dedecus Mancini deditione expiauit. multo quidem felicius res a D. Iunio per id tempus in Lusitania gesta plurimis urbibus Galaciæ & Lusitaniæ, incredibili successu vi subactis. Quum igitur medio rerum cursu, ad Lethen amnem copias admouisset (id flumẽ Romani obliuionem dicũt) miles subita religione adductus, quum imperio cõpelli non posset, ut id flumen vadaret, Dux signũ in ulteriorem proiecit ripam, in quo repetendo fluuius a paucis primo mox ab uniuerso exercitu superatus est. Is a plerisq; Essemea, ab alijs Belion est dictus, labiturq; ex Celtiberis & Vacceis. fama est Celtiberos & Gallos, qui circa Anam fluuium agitabant, olim iunctis inter se armis ad Lethen peruenisse, ubi seditione iactatos, ac duce amisso, tota regione dispalatos, velut patriæ oblitos, his locis desedisse, atq; ab eius rei euentu accidisse, ut iam inde Lethe sit fluuius dictus, quam Romanus exercitus famam secutus, religiosius quam credi possit est amnem transgressus. Iniecta est & altera maior circa oceanum religio: nam eo usq; Brutus victor Romana signa protulit. His cadentem in oceanum solẽ sibi dux & exercitus spectare visus est eumq; aquis obrui non sine sacrilegij metu secernere arbitrati sunt. Vetus opinio fuit ipsum sidus sub occasum marinis fluctibus immergi, ac velut candẽtis ferri massa in lacum aliquem immersa, feruorem quẽdam terrificum exaudiri. Fuerunt quod miror, ex nobilissimis scriptoribus quidam, qui huius rei meminerunt, quum longe aliter rem habere ipsa naturæ ratio demonstret. Sed quam prospere Brutus prætor in Celticos Lusitanos, & Callecos, unde Calleci illi postea cognomen fuit, per id tempus bellauit, tam infeliciter M. Aemylius Lepidus proconsul, aduersus Vacceos, cuius ductu clades Numantinæ perquam similis est accepta. Tam vario euentu ad occasum solis res gerebantur, qum Fuluius Flaccus consul Ardeos in Illyrico subegit, & M. Cæsonius prætor in Thracia, cum Scordiscis prospere dimicauit. Neutrius belli causam reperio sed Macedoniam, quæ facta erat Popu. Roma. prouincia, bellorum materiam præbuisse crediderim, cuius terræ fines utraq; gẽs crebris solita esset excursionibus incessere. Vincebat itaq; alibi Po. Ro. circa Numantiam, tamen nihil iam multos annos præter ignominiam lucrari, quam indignitatem ciuitas vincere assueta, quum haud ultra ferre posset, Scipionẽ, Carthaginis incendio imbutũ, cõsulẽ creauit, solutũ prius lege, qua intra. X. annos nemo bis cõsul creari poterat. Fuitq; huic ab initio maius certamẽ cũ suo milite, quàm cũ hoste, dũ corruptũ exercitũ ad seueriorẽ militiæ disciplinã reuocat, q seruilibus operibus, priorum ducum ignauia, assuetus, multo aptius vallũ circunferebat quo suã imbelliam tueretur, quam scutum, & hastam, malletq; fossa & congesto luto se, quam hostium cruore, inquinari. Sustulit igitur dux solertissimus omnia desidiæ instrumenta, scortis & institoribus numero bis mille extra vallum eiectis, militem quotidie decurrere, aut militare opus aliquod obire, septenosq; vallos ferre cogebat ut sui opprobrij aliquando pigere inciperet, crebro militem onere degrauatum incessens, quum gladio recte vallare didiceris vallũ ferre desinito. Quendam scutum nimis apte ferentem, aliud amplius, grauiusq; iusto ferre coegit, reddita etiam causa cur id faceret, quoniam scuto melius quam gladio uteretur. Si quem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset vite, si extrarius virgis cecidit, vendiditq; iumenta omnia, ne nimium exonerarent militem. Militiaq; per hæc in integrum restituta breui apparuit illud vere dici. Tanti quemlibet exercitum esse, quanti sit is qui in eo imperet. Sæpius igitur iam inde contra hostiũ eruptiones feliciter dimicauit: Vacceosq; obsessos, Liberis & coniugibus trucidatis, ad mortem sibi consciscendam compulit. Interim magna ad eum munera ab Antiocho Syriæ rege adhuc puero tunc missa, legatis ad idipsum in Hispaniam usq; ire iussis, quæ quum cæteris imperatoribus regum dona celare mos esset, pro tribunali se accepturum respondit, atq; ita accepta quæstorem in publicas tabulas referre iussit, ex his daturum se præmia fortibus viris pollicitus. Mox Numãtia obsidione clausa, quum famẽ hostes sentire cœpissent, pabulatores in agris captos occidi vetuit, quin permisit incolumes in urbem abire, ut aliquanto citius fames inualesceret. In Sicilia per id tempus, quo Scipio in Hispaniam profectus est, seruile bellum repente extitit. Autor eius motus Eunus fuit, natiõe Syrus, qui in ipsa insula seruitutem seruiebat. Is contracta seruili manu, solutis ergastulis, iusti exercitus magnitudinem impleuit. Accessit huic & Cleon, & ipse simili fortuna, qui ad. LXX. milia seruitiorum contraxerat. Ad id bellum Gn. Fuluius consul primo missus est, fecitq; cũ his aliquot secunda prælia, debellare tamen non potuit. Sed dum Sicilia in eo motu erat, in Syria Diodotus, qui Antiochi pueri ad id tempus tutorem egerat, nefaria illius cæde statuit regnum occupare. Id ut commodius exequeretur, Ionatham prius tollere constituit. Erat ille, ut dixi, Antiochi pueri rebus supra modum addictus. Igitur ad Bethsuram Diodotus cum exercitu progressus (Scythopolim Græci eam urbem dixerunt) Ionatham, cum. XL. milibus hominum, obuium habuit. Erat Diodoti accessus merito suspectus, quum nulla illi petendæ Iudææ euidens adesset causa. Ubi igitur omnem sibi viam ad vim ex aperto inferendam obseptam [illegible]dit, in fraudem conuersus, amicũ & hospitem Ionathæ venisse ait, mandatq; suis ducibus ut Ionathæ imperio parerent, hortatus inde ut omnibus gentibus, & terris circa pacatis, ne frustra tantum exercitum fatigaret, cum ea manu, quam sibi legisset, se Ptolemaidem sequeretur, statuisse se regimen eius urbis cum circuniecta regione ipsius administrationi permittere. Hanc spem Ionathas secutus, cætero exercitu dimisso, mille lectis militibus septus, ad

Diodotũ

Mancinus a Numãtinis vincitur.

Lethe flu.

De occasu solis.

Scipio cõsul creatur.

Scipio ĩs dicta in corigẽda militia.

Seruile bellũ in Sicilia.

Ionathas fraude capitur.

Diodotũ Ptolemaidẽ venit. Hic portis repẽre clau-
sis Ionathas viuus capit, milites q eũ secuti fuerãt,
ad primũ clamorẽ telis obruti mortẽ ad vnũ occu
buerunt. Inopinatus Ionathę casus, non minorem
attulit Iudæis metum, quam mœrorẽ. Fortissimo
hostium duce sublato, finitimi accolę animo elati,
vim & arma Iudæis intẽtare. Simõ Ionathæ frater
vir impiger, suos ad patriam religionem tuendam
hortatus, tempestiua oratione animos pręsenti cla
de prostratos erexit. Confestim itaq; ad muniendã
vrbem conuersi irrequieto opere muros & propu-
gnacula reficiunt. Mittuntur qui & Ioppem ex im-
prouiso occuparent, ne oppidani, audito Ionathæ
casu, Diodotum in vrbem acciperent. Ille paucis
diebus, quibus hæc acta sunt, cum valido exercitu
intrepide occursurus, noua fraude, etsi prius aiad-
uersa, petitus est. Centum argenti talẽta dare iussus,
& duos Ionathæ filios obsides, si fratrem sibi resti
tutum vellet. Nec Simonem fefellit hostium perfi
dia, cæterum postulante exercitu id fieri, obsidi-
Ionathæ interitus — bus cum pecunia ad hostem missis, Ionatham non
solum propterea non soluit, sed motis castris vt
Antiochiam abiret, in Galaati de interfici iussit, an
no eius principatus quartodecimo, vt Eusebius
scribit. Illius ossa ex Acca vrbe deportata Simon
patrio intulit sepulchro, quod ipse in Mausolei spe
ciem parenti & fratribus ex candido lapide extru-
xerat. Simon suorum vestigia ingressus infestos ac
colas bello domuit. Gaxaram, Ioppem quæ in eo
Arx Hierosolymorũ diruitur. — motu fuerat alienata, & Laminam vrbes vi captas
magnis cladib⁹ afflixit, eiectoq; ex Hierosolymita
na arce præsidio, nõ tantum diruendæ arcis autor
fuit, sed tumuli etiam, cui fuerat imposita, solo ad-
æquandi, qđ opus triennio ciuitatem exercuit. Mõ
te in planitiem redacto factum est vt ipsa area
templo subiaceret. Sed hæc aliquot post annos ge
sta, ab Ionathę interitu. Diodotus Antiochum. X.
annos natum sustulit, corruptis medicis, qui ad po
pulum mentiti dicerent eum calculi dolore con-
sumi, secando itaq; puero adhibiti, dum curare vi-
deri volunt, in Diodoti gratiam necauerũt, quo su
blato Diodotus homo nequã ab exercitu pecunia
corrupto rex Syriæ constituitur. Igitur mutata per-
sona continuo ad vitium male dissimulatum pra-
ua recurrit natura, & ne domesticis, per quos fuerat
regnum adeptus, pręmia persoluere cogeretur, suũ
corp⁹ externo sepsit pręsidio, nouosq; & obscuros
homines complexus, his sua cõsilia, his bella om-
nia, regiacq; negotia credere. Id veteranus exercitus
ægre ferens, subita defectione, ad Cleopatram De-
metrij vxorem se contulit, quæ tum Seleuciæ cum
filijs erat, quo quũ regno excidisset, se Demetrius
contulit. Verum vtra fuerit Seleucia parum expe-
Seleuciæ duæ. — diunt scriptores quos sequimur, quum duæ illu-
stres essent Seleuciæ, Syriaca vna, altera Babyloni
ca, de qua nunc intelligi oportere arbitror. Cleopa
tra exercitu subnixa Antiochum Demetrij fratrem
minorem natu, per Asiæ vrbes incertis erroribus
vagantem, vt Eusebius ait, vt Trogus, adhuc nu-
tritori hærentem, ad suas nuptias & regnum capes
sendum inuitat, quam insperatam occasionem ille
complexus Seleuciam venit. Huc Diodotus cum
valido exercitu occurrit. Cæterum a veterano exer
citu victus, ex superiore Syria in phœnicem fugam
intendit, Antiochus fugientem secutus aliquandiu
Diodoti interitus — in Dora Phœnices obsedit, vnde Diodotus Apa-
meam fugere conatus, in hostium manus incidit,
captusq; interficitur, tertio sui regni anno. Eusebi⁹
hunc Triphonem vocat quem ne inter reges qui-
dem Syriæ reposuit. Sic Syriæ regnum ad Deme-
trij stirpem iterum rediit. Anchiochus, cui Sedetes co
gnomen fuit (Iosephus eum cognomento patris
Soterem appellauit) tertiusdecimus in Syria regna
uit. Incidit eius regnum in ea tempora, quibus Nu
mantia est a Romanis excisa, cuius excidium præ-
tulissem ijs, quæ de Diodoto scripsi Eusebium se-
cutus, nisi scirem a T. Liuio, quem omnium liben-
tissime sequimur, ea esse prius in ordinem redacta.
Inciderunt hæc in Olympiadem centesimam ac se
xagesimam, si Eusebio constat temporum ratio,
qua sane tempestate floruit Accius Tragœdiarum — Accius.
scriptor libertinis parentibus natus, qui Pacuuio — Pacuui⁹.
iam seni quum sua Tatẽti scripta recitasset, visusq;
esset illi durior, dixisse Accius fertur, placere id sibi,
quando certo sciret futurum, vt durior stilus cum
annis mitesceret. Obsidebatur interea Numantia
in Hispania, quum Romæ ob agrariæ legis latio-
nem: sedino inter ordines orta est: eam T. Gracch⁹
tulit. Fuit huius pater Sempronius Gracchus, qui — T. Gracchus.
Corneliam superioris Aphricani filiam duxit vxo — cornelia.
rem: Eam tantopere dilexit, vt quum duo angues,
in eius lecto forte deprehensi, ab auspicibus am-
bo dimitti prohiberentur, sed ex his alterum inter-
ficiendum censerent, affirmantes futurum vt si ma
sculus missus esset, Cornelia prior moreretur, cõtra
Gracch⁹ pri⁹ interitur⁹ si fœmina dimitteret, iñ ille
mittat inqt fœmina, vt supstes sit Cornelia mihi
maior natu. Atq; sic accidit, vt ipse, nõ multo post,
sit vita defunctus. XII. filijs quos ex Cornelia tule
rat superstitib⁹. Eos mater tãta coluit pietate, adeo
defuncto viro in amore respondit, vt Ptolomæi re
gis nuptias respuerit, pluris q; sepulti viri memoriã
fecit, quàm diadematis & regni oblati specimen,
sed cęteris pupillari ætate amissis, tres liberi ex tam
numerosa sobole adoleuere, virilis stirpis duo, &
filia vna Sempronia, quæ minori Aphricano nu-
psit. Gracchorum maior Tyberius pacatiore vultu — Diuersa
ingenioq; fuisse traditur, contra Caius minor natu, — Gracchorũ fratrũ
vehementi spiritu & facinoroso, varia itaq; illis — natura.
actio, varium dicendi genus. Tyberius honeste de-
coreq; locum, quem ab initio occupasset, inter agẽ-
dum seruabat. Caius pulpitum inambulabat, togã
ab humeris dissoluere, que duo primus Romanorũ
inter agẽdum factitasse dicitur, vt aliquot ante æta
tibus Cleones apud Athenienses. Dulcis in illo ser
mo, & ad misericordiam aptus: in hoc terribilis &
ad rixam promptior, vt sepe dicendo ita efferretur,
iratusq; ad iurgia & maledicta prorumperet, pertur
baret etiam institutam orationẽ, in cuius rei reme-
dium, Licinium seruum a manu haud insulsum,
post se, quum ageret, habere sit solitus, vt quoties
in iram prouectus esset, ac modum excederet, præ-
terq; decorũ pręceps raperetur, tenui modulatoq;
fistulæ concentu monitus, ad actionem magis cõ-
positam reuocaretur. Sed de maiore nunc sermo ha-
bendus, qui ob egregiam indolẽ, fuit ab initio om
nibus charus, cooptatusq; in collegium augurum,
Claudius vir consularis & censorius sibi generum
asciuit, Claudia filia ei vltro in matrimoniũ obla-
ta. Is domum reuersus quum filiam a se viro loca-
tam Antistiæ coniugi nunciasset, indignabunda
mulier quod eiusmodi saltẽ consilij non facta esset
particeps. Quid ita iquit festinare oportuit, an Ty
berio Graccho eam despondisti? Id Liui⁹ de Grac-
cho patre & Cornelia proditum autor est. Cæte-
rum plures, si Plutarcho credimus, posteriori sunt
famæ astipulati, & in his Polybius, qui post Aphri
cani interitum scripsit Corneliam matrimonio lo
catam, Militauit Tyberius primo sub Scipione in
Aphrica, primusq; hostium muros ascendisse dici-

tur, inde cū Mancino in Hispania ad Numantiam, atq; in transigendo fœdere nullū Romanorū aliū, præter Gracchum, sunt Numantini passi ad se mitti, vulgata iam inter hostes ipsius viri fama. Accedebat huc gloria rerū a patre in Hispania gestarū, cum quo Numantini olim fœdus percusserāt. Suo itaq; accessu Gracchus. XX. milia Romanorū, quę cum ipso consule circunuenta fuerant, imminenti periculo exemit, & si pax illa nō tenuit, Mācinusq; ea de causa deditus sit hostibus. Factus est inde Tyberius tribunus plebis, multitudinisq; causam complexus, legem promulgauit, qua pręscriptum erat, qui plus agrorū possiderent quam veteri lege permitteretur, vt agros iniuste ad id tempus possessos veteribus dominis, cū fructibus, restituerēt: aut pro precio quod restituendū esset, ęqua estimatio fieret. Vetus lex erat, ne quis supra quingenta telluris iugera possideret, neq; maioris armenti supra cētum capita, minoris quingenta pasceret. Per hæcq; veteres Ro. inopi multitudini cautum voluere, ne omnia locupletibus pręd æ cederent. Enimuero Romani ab initio Italiam sibi per partes vendicantes telluris portiones inter se diuiserāt, in hisq; vel vrbes condiderant, vel in eas quę conditæ essent colonos deduxerant, quos quisq; sortitus erat, locorum habitatoribus aut colendos tradere, aut precio attribuere. Siqua vero tellus bellorum iniuria humano cultu fuisset deserta, eam colere volentibus ita locabant, vt decimā seminum, cæterarū frugum quintam, publice penderent. Pecoribus quoq; adhibit⁹ fuerat pendēdi vectigalis modus. Et ver⁹ illa agrorum distributio per hunc modum se habuit. Cæterum immoderata auaricia eo, procedente tempore, euecta est, vt inopi multitudine, partim precio, partim vi proprijs prædijs eiecta, velut antiquatis legibus, pauci diuites omnia obtinerent: quæ res effecit, vt quātum Gracchanæ legis promulgatio multitudinem in spem melioris fortunæ erexerat, tantum locupletū animos ira & odio accenderit. Gracchus haud obscure pręse ferebat, indignam rem fieri, ac minime ferendam circunscribi a diuitibus plebem, contraq; præscriptum legis paucos possidere, quicquid soli ad id tempus Po. Ro. intra extraq; Italiam bello quęsiuisset. Alij aliam ferēdæ legis causam eū habuisse ferunt, sed quam dixi, vt honestissima, ita omnium verissima videtur. In ea describenda ferunt autoribus vsum Crasso pontifice maximo, Mutio Scæuola iurisconsulto, qui per id tempus consul erat, & Appio Claudio socero. Locupletū factio legem criminari adorta, ad reip. & libertatis euersionē eam rem spectare dictitabat: acceptuiam plebem cum lege seruitutis iugum, nisi pestiferæ rei iretur obuiā. Contra Gracchus, qui vel malam causam sua eloquentia sustinere potuisset, perpetuis concionibus miserorum ciuium causam deplorabat: feras dicere & bestias cubilia & lustra in Italia habere, eos qui pro ipsa Italia omnibus terris suum sanguinem effudissent, non habere quo se reciperent, sine domo, sine laribus, cum coniugib⁹ & liberis errare, pugnare Romanos milites & vincere, verum non sibi sed paucorum luxuriæ & auaritiæ. Et iam nemo erat aduersariorum, qui cum Graccho in certamen verborum auderet descendere. Eo itaq; tota factio inclinauit, vt M. Octauium vnum e collegio tribunorum (vn⁹ enim satis erat ad omnem tribunitiam actionem impediendam) subornatum ad intercessionem compulerit: hunc multis modis Gracchus ab incœpto absterrere conatus, vbi in proposito obstinati⁹ stare vidit, vt legem magis popularē redderet, mutata eius forma ita scripsit, vt agri sine vlla pretij restitutione possessoribus adimerentur, vetuitq; edicto quicquam ab vrbanis magistratibus prius fieri, quā ad populum de lege relatū esset. Aerario sigilla impressit, ac per quæstores quicquā inde depromi vetuit. Agrorum occupatores ad id edictum perculsi omnes vestem mutarunt, insidiasq; Tyberio moliebantur, percussorem illi subornantes. Gracchus haud ignarus eorū quę parabantur dolone accinct⁹ in publico deambulabat. Vocato deinceps populo ad concionem, conarenturq; locupletes cum clientum & amicorum manu conciliū impedire, pulsi fuissent cū cæde e foro, nisi cū lachrymis consularium quidam Gracchum obtestati essent, vt conciliū solueret, permitteretq; rem totam senatui. Cessit ille in præsentia tantorum virorum autoritati: cæterum vbi in curia nil transigi posse vidit, per possessores agrorum qui omnia corrumpebant, iterum populo ad comitia vocato, blande & amice admodū est Octauium obtestatus, vt eā intercessionem remitteret sibi & Ro. Po. Quem vbi flecti non posse vidit, sic est inquit Octaui, quum æquali ambo potestate prediti simus, multumq; diuersi vterq; ab altero tendamus, expedit nobis & reipu. vt alteri nostrum maiestas abrogetur, & si placet Po. Ro. roga velit iubeatq; mihi potestatem abrogari. Id eo se facturum negāte, ita Gracchus pronunciauit futurū, vt nisi ipse ab incœpto desisteret, postridie de eo rogaturus esset plębē. Sequenti die quū populus in concione staret, pergeretq; interim Octauius rē impedire, tribus missæ in suffragia omnes ad vnum Octauio magistratum abrogarunt, ad quem de tribunali excitandū quum Gracchus apparitorē misisset, confestim locupletum & plebis incursu vis ibi orta est, Gracchiq; libert⁹ (huiusmodi enim homines illi apparebant) est in ea rixa violatus. Octauio per tumultum elapso, cæterisq; eius factionis toto foro deiectis, agraria lex per ocium lata est, suntq; tres viri ad agros diuidendos creati. Tyberius ipse legis autor, Appius Clodius socer & C. Gracchus Tyberij frater, qui tum apud Numantiā sub Scipione militabat. Mox Tyberio tabernaculum de more petenti, quo triumuiri agrarij vterentur, Senatus, Scipione Nasica autore, qui ob agrorum multitudinē quam possidebat, erat omniū maxime legi infestus, id minime dandū censuit, nouē dūtaxat nummis in singulos dies ad victū decretis. Secuta inde Subita mors vnius amicorum Gracchi qui præter alia veneni signa, idcirco sublatus veneno credebatur, q̄ eius corpus cremari non potuit, quo casu consternatus Gracchus mutata veste velut inimicorum insidijs circūuentus iam vitæ diffideret, liberos in concionē produxit (sunt qui tantū filiā illi fuisse scribāt) horū ille & matris salutē plebi cōmēdauit. Per eos dies Attali regis testamentū Romę est a Pergamenis missum. Fuerat ille rex Pergami, lateq; Romanorū beneficio in Asia regnum obtinuerat, moriēsq; adeo grata fuit in Po. Ro. memoria, vt illū pecuniarū & regni hæredē scripserit. Gracchus statim ad populū tulit de regia pecunia ijs viritim diuidenda, quibus agri restituerētur vel possessoribus pretiū persoluerent, Po. Ro. non senatum hæredē esse a rege constitutū dictitās. Patrum animis ea re adhuc magis irritatis grauiter Gracch⁹ est a principib⁹ ciuitatis in curia accusat⁹, quod ad regnū ille sibi huiusmodi rogationib⁹ viam faceret, quod nocturnos domi haberet cōuentus. Iā ex tribunorū collegio a T. Annio illi palā inuidia cōflabatur, quod Octauio potestate deiecto, sacrosanctū læsisset magistratū, ad quod crimē diluēdū, accuratissimam

Lex a Graccho promulgata.

Gracchi actiones ꝓ plebe.

Gracchi modestia.

Fert lex agraria.

Attali regis testamētum.

Odia patrum in Gracchū

curatissimam ille habuit orationem ad populum. Et iã satis constabat conspiratum esse a potentiorũ factione in Gracchum, amicisq; censentibus iterũ tribunum fieri oportere, vt Gracchus incolumis esset, ipse quoq; populum ad concionem vocatum, in frequentiorem solito coiuisse intuitus, ratus, qđ erat, plebis fauorem patrum opera magna ex parte a se alienatum, concionem dimisit. Postridie mutata veste in forum descendit, ꝙ sibi periculũ ab inimicis instaret multis lachrymis conquestus, adeo multitudinem commouit, vt noctu præsidij causa non parua pars plebis circa eius ædes excubaret. Interim prodigijs quibusdam tristis vitæ exitus ei est pmõstratus. Erat illi Gallea insignis, in qua anguis foeta reperta est. Capitolium quoq; ascensurus quo populus coiuerat, quum domo egrederetur, ita limen pede grauiter offendit, vt vngue pollicis conscisso, totus calceus sanguine inundarit. Et corui ex stillicidio depugnantes, ante eius pedes lapidem proiecerũt. Quo casu & ipse Gracchus & amicorũ audacissimi, adeo sunt perculsi, vt retro ille fuerit abiturus nisi Blosius Cumanus hortatus esset, monuissetq; indignum facinus fieri, si plebs frequens tribuno destitueretur. Tum vero in Capitolium progressus, multo fauore & plausu acceptus, confestim tribus vocari iubet. Cæterum tumultu orto quum per homines aduersæ factionis nihil expediri posset, fluctuaretq; multitudo, potius quã in ordinem coiret, per Fuluium Flaccum senatorem fit Tyberius certior ab aduersarijs vim parari, habere eorum seruos & libertos secum arma. Ad quam vocem omnes qui circa Gracchum steterãt & ipsi succincta toga ad prælium sese expediunt. Interim cõcionabundus Tyberius quum capitis periculum pro defensione plebis, sibi a nobilibus instare, manu capiti apposita significaret, qui remotiore loco steterant, longe aliter rem interpretati, quasi diadema sibi posceret, rem ad senatum trepido nuncio deferunt. Tum cæteris rei atrocitate perculsis, Nasica consulem hortatur, vt publice libertati succurreret. Cõsul neq; inquit ego Nasica intestini belli autor ero, aut indemnatũ quẽquam occidam, neq; si quid populus a Tyberio seductus sanxerit, sum ꝓ lege habiturus. Tum ille, quando respublica proditur a consule, quicunq; vult leges saluas esse, me sequatur, togæq; lacinia capiti imposita in Capitoliũ ire pergit, multi post eum toga brachijs inuoluta in templum decurrunt. Horum pleriq; clauas fustesq; secum habuerunt, qui vbi in conspectum venere (cesserat enim multitudo venientibus ordinis autoritatem reuerita) primores patrum subselliorũ pedibus refixis obuios cædunt, amicorumq; cæde circa Tyberiũ facta, cõtinuo ab alijs fit fuga, Gracchus quum calcata toga lapsus assurgere conaret̃, a P. Saturnino eius collega subsellij fragmẽto vulneratur, mox alteram iacenti plagam L. Rufus inflixit. Ceciderunt momento temporis circa illum XXX. ex amicis & ijs qui proximi steterant, fustibus & lapidibus necati. Et hæc prima seditio in vrbe post exactos reges sanguine & cæde ciuium imbuta est. Perijt Tyberius quum nondum annos XXX. natus esset, quem si patres verbis & autoritate flectere voluissent facile eorum voluntati cessisset, quando & primo impetu in se facto cesserit. Sed tum nimium patres vt sæpe alias suæ iræ indulserunt, quippe qui ne mortuum quidem Gracchum sepulturæ dederint, eius cadauere in Tyberim deiecto, & omnium qui cum eo eadẽ de causa fuerãt interfecti. C. Villius, Tyberiorum vnus culeo insutus, iussu patrum est in profluentem deiectus. Blosius Gracchi familiaris ad consules perductus quum Tyberij iussu se cuncta fecisse diceret, tũ Nasica, quid si te Capitolium incendere iussisset? an id quod facturus fuisses? haud hoc inquit Blosiꝰ iussurus ille fuit, sed si id fieri mãdasset, paruissem: quia nisi in vsum reip. fuisset id facere, nunquam tale facinus probasset. Cæterum Blosius in Asiam ad Aristonicum profugit, qui Attali regnum post eius mortem occupauit, cuius rebus postea profligatis, sibi mortem consciuit. Senatus ad leniendũ dolorem plebis, agrorum diuisionem impugnare destitit, facta illi potestate alterius in Gracchi locũ eligendi, qui agros cum duobus alijs plebi assignaret. P. Crassus est illi substitutus, sed nec sic quoq; plebs dolori suo temperare potuit, oderat infense senatum, sed omnium maxime Nasicam eum maledictis propalam incessere, prętereuntem execrari, vt impiũ abominari, ꝙ tribunitio pollutus esset sanguine. Et iam accusatores illius ad populum ꝑparabantur, perijssetq; sub tam infenso iudice, nisi senatus de eius salute solicitus, legationis prætextu in Asiam ablegasset, vbi haud multo post circa Pergamum fato decessit. Parum abfuit quin & Aphricanus absens sit eadem inuidia respersus, atq; fauore populi destitutus, ꝙ ad primam Grachanæ cædis famam Homericum illud pronunciauerit. Sic pereant & qui moliri talia pergent. Et quia stilus ad Scipionẽ sua sponte deflexit, non ab re fuerit, quę in Hispania per id tempus ab eo gesta sunt, vrbanis rebus subijcere, præsertim quum & Liuius ita eas non aliter digesserit. Numantini longa obsidione fatigati, multum diuq; pacem q̃siuere, eam cupide complexuri, si tantum viris tolerandã Scipio imperasset. Sed quũ nihil ab hoste impetraret̃ in quo spem reponerent, desperatis rebus, vltimo se prælio accingunt, satius ducentes pro patria fortiter occumbere, quam per ignauiam deditos, vt oues iugulari. Consilio itaq; moriendi, si victoria nõ contingeret, carne semicruda Celiaq; (sic enim potionem ex frumento factam indigenæ vocant) velut inferijs ingurgitati, in hostem decurrunt. Sensit statim Scipio eam desperationem esse, non pugnæ consilium, inhibuitq; suorum impetum, vt hostem vallo circundatum, fame potiusquam ferro conficerent. Poscere illi suppliciter a Romanis p̃lium, vt tanquam viris occumbere liceret, id vbi sibi negatum iri animaduertunt in rabiem acti, in aduersa castra irrumpere conãtur, hoc conantur, hoc quoq; illis parum prospere cessit, quin multis circa vallum vulneribus acceptis, infecta re, in vrbem reuersi sunt. Pertulit inde hostis aliquandiu obsidionem, nouissime quum fugę consilium cepisset, vt noctu per stationum interualla silentio si posset vel si minus id procederet, vi subita in apertũ erũperet, vxores abruptis equorũ cingulis ab incœpto retraxerũt, ꝙ illorum desiderium nequirent ferre. Atq; ita demum consilium ineunt omnes vna moriendi, potiusquã turpiter dederentur. Incensa vrbe natos & vxores, partim ferro, partim veneno sustulerũt. Postremo & ipsi se mutuis vulneribus conficiũt, vt ne vnus quidẽ Numantinorũ superfuerit, qui in triumpho duci posset, nec præda vlla parta, omnibꝰ de industria ab eis priꝰ corruptis, de nõie tantũ, quod vix vnq̃ antea aut postea accidit, est triũphatum. Cõcidit itaq; Numãtia anno quartodecimo post Carthaginẽ, q fuit vrbis Romæ vndeuigesimꝰ ac sexcẽtesimus, in quæ tp̃a Eutropius, qđ miror, reiecit Maccabęi Iudæ interitũ. Sed vbi

prodigia mortis Gracchi.

Nasica vocat patres ad rẽ pu. tuendam.

Gracchi cadauer ĩ tyberim deijcitur.

Odiũ plebis ĩ Nasicam.

Numãtinorũ desperatio.

Numãtinorũ excidium.

quando, & quo casu ille perierit, potiores autores
Seruilis secuti, suo loco diximus. Secundum Numantiæ ex
belli exi- cidium, in Sicilia, seruile bellum, cuius supra men
tus. tio facta est, profligari contigit. Gn. Fuluius cõsul,
nõ parua ex parte confecit, inde P. Attilius, siue Ru-
tilius vt alij scribunt, ipse quoq; cõsul eam prouin
ciam ad exitum perduxit. XX. milibus seruorũ &
amplius vno prælio cæsis, ex his qui viui in pote-
statem venerant. CCCCL. Minturnis sunt in cru-
cem sublati, & quatuor milia ferme ex eodem ho-
stium genere ad Suessam a Q. Metello & Gn. Serui
lio sub idem temp⁹ oppressa, quo apparet Italiam
quoq; eum seruilem motũ aliqua ex parte sensisse.
Eusebius autor est seruos obsidione pressos, ad tan
tam rerum omnium inopiam redactos, vt ab hu-
manis carnibus non abstinuerint. Illatum est inde
Attali bellum Aristonico, Attalus Pergami rex, qui cum
mors & Romanis imperatoribus in Antiochum regem, &
variũ in- Gallogræcos admodum iuuenis militauit, vita, vt
genium. dixi, hoc tempore est defunctus. Fuit is vt Liui⁹ ait,
Eumenis frater, vt Trogus fratris filius, Florus Eu-
mene genitum credidit, a quo regnum florentissi-
mum per manus acceptum, amicorum cæde, inui-
diosisq; cognatorum fœdauit supplicijs, nunc ma-
trem anum, nunc Beronicem sponsam, eorum ma
leficijs extinctas, vlcisci se testatus, atq; ita in suorũ
perniciem varie debacchatus, barbam & capillum
reorum more submisit, non in publicum prodire
non amicis alijsve sui adeundi copiam facere, non
conuiuari, nihil sani hominis præ se ferre amplius.
Postremo regni cura abiecta, hortos fodiebat, gra-
mina, venenaq; noxia innoxijs miscens ferebat in-
de q; venenatam frugem, vt peculiare munus, ho-
spitibus & domesticis mittebat. Mox ab eo studio
ad ærariam fabricam animum adiecit, multumq;
ac diu in fundendo cudendoq; ære versatus, quum
demum matri, ex ea materia sepulcrum facere insti
tuisset, essetq; operi intentus graui morbo ex solis
ardore contracto, septimo a primo decubitu die vi
ta decessit. Attalo defuncto Aristonicus ex Eume-
ne & pellice quadam Ephesia citharistriç filia geni
tus, Asiæ regnum vt sibi hereditarium partim stu-
dio & fauore populorum, partim vi & armis, vt
Mindum Samum & Colophonẽ subegit. Nec po-
pulus Romanus eam diu tulit iniuriã, quia ab Atta
Crassus lo scriptus erat hæres, P. Licinium Crassum pontifi
pontifex cem maximum ad bellum cũ exercitu misit, quod
ad bellũ nunquam antea acciderat, vt belli causa summus
exijt. pontifex Italia abfuisset. Aderant Crasso non solũ
domesticæ vires, sed multorum etiam regum auxi
liares copiæ, vt Nicomedis Bithyni, Mithridatis
Pontici, Ariaractis Cappadocis, & Polemenis Pa-
phlagonum regis. Crassus valido Romanorũ exer
citu totoq; sociorum appendicibus fultus, magno
prælio victus ac captus ab hoste est, qui familiç Ro
manięq; nominis memor, mori maluit quam ad Crassi ceci
Aristonicum adduci, præclusaq; omni alia ad mor tus.
tem via, virga qua equum regebat, abducentium
vni oculum excussit, a quo in vltionem obtrunca-
tus est. Crassi caput ad Aristonicum est delatũ. Cor
pus Smyrnæ sepeliri contigit. Erat iam M. Perpen
na ex vrbe profectus, qui Crasso successor mitteba
tur quum nuncius illi de Crassi morte & clade nu-
per accepta obiter occurrit, ea res effecit, vt aliquan
to celerius ille in Asiam transmiserit. Aristonicũq;
primo cõgressu victum, & in Stratonicen compul-
sum non nihil obsidione fatigauit, ac non multo
post in potestatem redactum, Romam misit, vbi in Aristoni
carcere iussu patrum est necatus. Triumphari de eo ci interi-
non potuit. Perpenna priusquam prouincia exce- tus.
deret. Pergami defuncto, orta prius inter eũ & M.
Aquilium contentione vtrius victoria esset. Cæte-
rum Perpennæ interitus accensum certamen dire-
mit. Attalica gaza nauibus imposita aliquãto pri⁹
Romam fuerat delata. Atq; per hunc modum Asia
citra Taurum, quę olim Antiocho adempta fuerat,
inde Eumeni concessa, iterum ad Romanos redijt.
Nec po. Ro. ingratus fuit in reges, quorum auxilijs
proximo bello vsus minori Syria Mitridati Ponti
co attributa, Ariaractis qui eo bello cecidit filijs Ly
caonia & Cilicia. Fuitq; Popu. Ro. multo mitior in Laodice
Ariaractis prolem, quam Laodice mater, quę qnq; qnq; fi-
filios veneno sustulit, vnus cognatorum custodia lios neca
seruatus subtractusq; matri superstes fuit, qui in pa uit.
ternas opes successit. Mitridates & ipse non multo
post vita defunctus filium sibi cognominẽ regni
reliquit hæredem, qui postea cum pop. Ro. bella- Locusta-
uit. In Aphrica sub idem tempus tanta vis locusta rum vis.
rum coorta est, vt fruges, hærbas, arborum folia,
immensa multitudo absumeret. Ea mox ventorũ
flatu, marinis fluctibus immersa, omnia late litto-
ra proiectarum aceruí contexere. Putrefacta inde
cõgeries tetrum odorem exhalauit, secutaq; statim pestilẽtia
corrupto cœli tractu ingẽs pestilẽtia, quæ in Aphri ingens.
ca vastitatem fecit incredibilem, vndecies centum
milibus Numidarum Aphrorumq;, si vera tradũt
autores, quos sequimur, breui tẽpore consumptis,
ac supra eam Barbarorum cladem, Romanorum
quoq; multa milia extincta eadem pestilentia tra-
dunt, qui tũ forte in Aphrica præsidij causa fuerũt.

Enneadis Quintæ Finis.

Excudebant Nicolaus Paruus, & Hector Pe
nec cõsortes Lugduni M. D. X X X V.

507